Inl 127
n° 212

i19561787

QVINTA PARTIDA

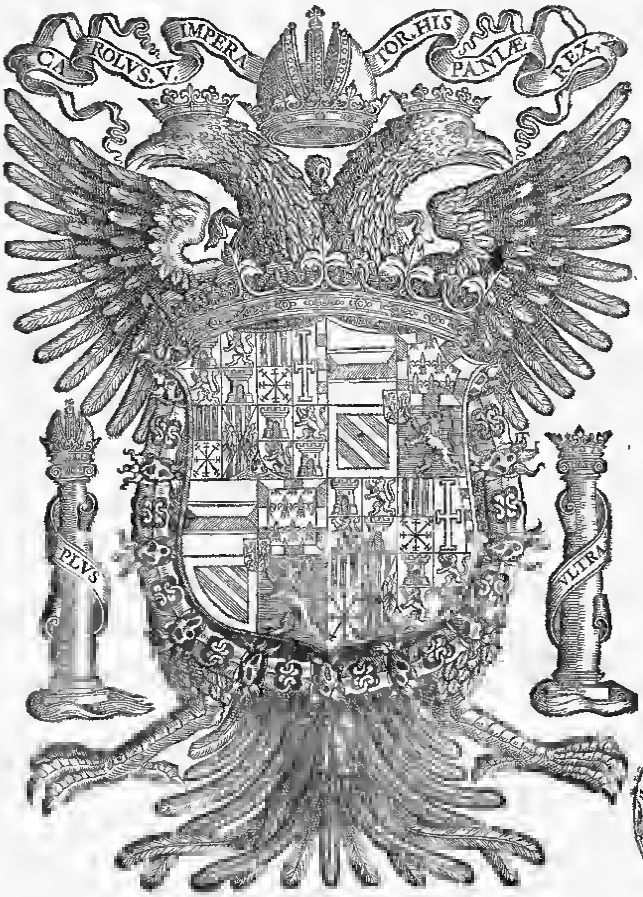

EN SALAMANCA,
En casa de Domingo de Portonarijs, Impressor de la Catholica Real Magestad.
M. D. LXXVI.

TITVLOS DE LA QVINTA Partida.

TITVLO primero De los empreſtidos. Fol. 2.
¶ Titulo. II. Del preſtamo a que dizen en latin cõmodatum. Fol. 5.
¶ Titulo. III. De los condeſijos que dizen en latin depositum. Fol. 7.
¶ Titulo. IIII. De las donaciones. Fo. 10.
¶ Titulo. V. De las vendidas y de las compras. Fo. 15.
¶ Titulo. VI. De los cambios que los omes fazen entre ſi e que coſa es cambio. Fol. 35.
¶ Titulo. VII. De los mercadores, e de las ferias, e de los mercados en que compran y venden las mercaderias, e del diezmo, e del portadgo que han a dar por razon dellas. Fol. 36.
¶ Titulo. VIII. De los logueros, e de los arrendamientos. Folio 39.
¶ Titulo. IX. De los nauios, e del precio dellos. Fol. 52.
¶ Titulo. X. De las compañias que fazen los mercadores, e los otros omes vnos con otros. Fol. 55.
¶ Titulo. XI. De las promiſsiones, e de las otras poſturas que fazen los omes vnos con otros. Fol. 60.
¶ Titulo. XII. De las fiaduras que ſe fazen por mandado, o con plazer de otro. Fol. 72.
¶ Titulo. XIII. De los peños que ſon empeñados por palabra, o calladamente, e de todas las otras coſas que a eſta razon pertenecen. Fol. 82.
¶ Titulo. XIIII. De las pagas, e de los quitamientos, e de los deſcontamientos a que dizen en latin compenſatio, e de las deudas que ſe pagan a los que las non deuen. Fol. 97.
¶ Titulo. XV. Como han los deudores a deſamparar ſus bienes quando non ſe atreuen à pagar lo que deuen, e como deue ſer reuocado el enajenamiento que los debdores fazen. Fo. 110

Sequitur quinta partida.

1 a Comiença. l. sicut ab initio. C. de action. & obliga.

2 b ¶ *Mas nobles.* Incho andum est à nobilior & digniori, vt hic. & in l. 2. ff. de statu homi. & notat glo. in rubrica. C. de bonor. possessio. contra tabul. & in. §. alia. insti. de bono. possessio.

Aqui comiença la Quinta Partida desse libro: que fabla de los emprestidos, e de las vendidas, e de las compras, e de los cambios, e de todos los otros pleytos, e posturas que fazen los omes entresi, de qual natura quier que sean.

PROLOGO.

Ascen entre los omes muchos enxecos, e grãdes cõtiendas, en razon d̃ los pleytos, e delas posturas, que ponen los vnos con otros. E como quier que en el comiença se fagan a plazer de amas las partes, todas las mas vegadas acaesce, que se mudan despues las voluntades, porque han a venir a contienda sobre ello. Onde, pues que en la quarta partida ante desta, fablamos de los casamiẽtos, e del linaje que dellos sale, e de todos los otros debdos, que los omes hã entre si, por debdo de parentesco, o de señorio, o de cuñadadgo, o de amistad: en esta quinta diremos, de todos los otros debdos que crescen entre ellos: por razõ de postura. Assi como por emprestido: o por donadio: o por condesijo: o por donacion: o por compra: o por vendida: o por camio: o por loguero: o por compañia: o por fiaduria: o por peño: o por postura: o por otro pleyto qualquiera con plazer de amas las partes: e de todas las otras cosas, que a alguna destas razones pertenescẽ. E porque estos pleytos e posturas, a que llaman en latin contractos son los vnos de gracia, e de amor, que se fazẽ los vnos a los otros, e los otros son por razon de su pro, de amas las partes: porende nos q̃remos aqui fablar de los pleytos de gracia, porque son los fechos dellos, mas nobles b, e mas honrados, a los que los fazen c. Assi como de emprestar, e dar sin recebir ende luego camio o gualardon por ellos. E despues fablaremos de cada vno de los otros ordenadamente, assi como conuiene.

3 c ¶ *Alos que les fazen.* Quia beatius est dare, quã accipere Actuũ. 20. cap. & in cap. prẽdicator. 16. quæst. 1 & ca. 1. de donatio.

¶ *Titulus primus. de mutuo.*

1 d ¶ *De gracia.* Habes hic, quod cõtractus mutui est gratuitus, & nullus ad mutuum compellitur, neq; tenetur. quod tamen limita, nisi præcederet promissio de mutuando: nam si non mutuet tenetur ad interesse vt in. l. si pœnam. ff. de verbo. obliga & per Bart. in. l. si fideiussor creditori. in penul. quæstione. ff de fideiusso. limita etiam, quando immineret necessitas ciuitatis: nam possunt compelli ditiores ciuitatis mutuare pecuniam, & postea paulatim satisfiet eis ipsorum collecta secundũ Guillel. de Cugneo. i l. nemi nem. C. de sacrosanct. eccle si. per text. in l. 1. vbi & Ioan. de Plar. C. de omni agro. deser. libro. 11. Tertio, limita nisi petens mutuó sit in extrema necessitate constitutus, cui posset quis mutuando subuenire: nam tenetur tunc quis ad mutuum, quia tunc eleemosyna est in præcepto, & si tenetur dare multo fortius mutuare. argument. capitulo. pasce. 86. distin, & est bonus text. cum gloss in capit. sicut. 47. distinctio. quod tempore necessitatis possunt pauperes implorare officium iudicis Ecclesiastici: vt diuites communicent sibi victualia: & tenet Abb. in capitul 1. de emptio. & venditio. quod per excommunicationem possunt compelli tempore nanque necessitatis omnia sunt communicanda. Istud tamen de omnibus communicandis tempore necessitatis Bald. dicit magis esse consilij, quàm præceptij in foro iudiciali. vt tradit ipse in. l. ex hoc iure. colum. 4. versicu. opponitur tertio. ff de iustit. & iur. & ad pr dicta. vid. quod habetur Deuteronom. 15. capitul. ibi si vnus de fratribus tuis, qui in oranrur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam dominus Deus tuus daturus est tibi, in paupertatem deuenerit non obdurabis cor tuum, neque contrahes manum, sed aperies ea pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere prospexeris, &c. & Mat thæi. 5. capitu. volẽti mutuare à te ne auertaris, & quando necessitas est extrema est eleemosina est in præcepto. dict capitu. sicut. Abb. in. d. cap. 1.

¶ *Exprime.*

Titulo. I. Que fabla de los emprestidos.

Emprestido, es vna natura de pleyto de gracia d q̃ acaesce mucho a menudo entre los omes d̃ q̃ recibẽ plazer e ayuda los vnos de los otros. E porende, pues q̃ en el prologo de esta partida fezimos en miẽte dellos, queremos aqui dezir. Que cosa son. E a que tienẽ pro. E quãtas maneras son dellos. E de que cosas se han de fazer. E quien los puede fazer. E en que lugar. E que fuerça han. E que pena deuen auer, los que non tornaren.

2 ¶ Est duplex mutuum, vnũ naturali alio, & si mutuatur res quæ numero, pondere vel mensura continetur cum eo transit dominium in accipientem. Aliud mutuũ est de omnibus alijs rebus, vt de equo vel libro vel alijs rebus quæ non continentur numero, pondere vel mẽsura, in quibus non transfertur dominium in accipientem, & tale dicitur commodatum. h. dicit. Ad tit. ff. C. Certum petatur.

¶ *Ley. I. Que cosa es emprestido, e que pro nasce del, e quantas maneras son de emprestido, e de que cosas se puede fazer.*

Emprestamo, es vna manera de pleyto, de guisa que fazen los omes entresi, emprestando los vnos a los otros, de lo suyo, quãdo lo hã menester e nasce ende muy grand pro. Ca se ayuda ome de las cosas agenas, como de las suyas, e crescе, e nasce entre los omes a las vegadas, amor por esta razõ, e fõ dos maneras de emprestamo. La vna es mas natural q̃ la otra, e esta es como quando emprestã vnos a otros, alguna de las cosas que son acostũbradas, a cõtar e e pe-

e ¶ *A contar.* 1 Mutuum consistit in his rebus quæ pondere numero, mẽsurave consistunt. ff. si certum petatur. l. 2. §. mutuatio & lic. sed nunquid erit mutuum si librum ad pondus, vel oues ad numerum dedero, tecepturus librum tantu ponderis, vel oues tanti numeri? dic quòd non secundum Azonem. C. si certum petat in summa. colum. tertia. in mutuo enim est inspicienda natura, consuetudo, & aptitudo, quæ naturæ coaptantur. Hæc enim est natura pecuniæ, vt fere semper detur ad numerum, & ad hoc est inuenta, & sic consueuit dari, & coaptatur suæ naturæ. quia apta est ad numerum, & idem de frumento & similibus, quæ consistunt pondere, numero, vel mensura: libri vero non sunt ad hoc inuenti, vt dentur ad pondus, neque dantur, imò secundum æstimationem bonitatis & idem in omnibus similibus.

2 a ¶ *El señorio.* Adde. l. secundam. §. appellata. ff. si certum petatur. & an repetendi mutuum possit objici: quod non fuit dominus pecuniæ mutuatæ. vid. Barto. in l. nam & si furiosus. in princi. cum quo docto. commutate mansent. ff. si certa. peta. vbi vid. cui incumbat probatio an fuerit dominus vel non, & casus aliquos in quibus reconciliatur mutuũ ex post facto vbi a principio mutuum fuit de pecunia aliena. vide per Azo. C. si certum petat. in summa, & ponit glossi. in dict. §. appellata. vid. ibi.

3 b ¶ *Las otras cosas.* Habes hic duplicem differentiam inter mutuũ & cõmodatũ, primam respectu rerũ. Secũdam respectu transactionis dominij. Adde alia quia ex contractu mutui nihil debemus spernere. Luc. 6. cap. mutuum dãtes, nihil inde sperantes, quod in commodato non exigitur, imò licitè aliquid potest sperari secũdum Bal. 1. l. singularia. ad finem primæ lectu. ff. si certũ petatur. g allegat AEgidium in suo libello de regimine principum: quia in mutuo cum transeat dominium, non dissimilitur vsus à dominio. & pro solo tempore iniustum est aliquid solum cum re ipsa sit commune, sed in commodato secus est, quia non transit dominium, vt hic. Vnde si pecunia non mutuata, sed ad ostentationem data eam & sic, vt commodata. quia tunc non transit dominium, posset aliquid pro tali commodato recipi. l. 3. §. fin. ff. commo. & ibi Paul. de Castr. qui refert Theologos. & idem dicit Bald. in. l. si nauis. ff. de rei vendi. alias differentias colligere ex notatis per glossi. Bat. & Bald. & Modernis. in d. l. singularia vide parte.

¶ *Lex. II.*

4 Potest dominus cuius res est mutuare vel alius eius mandato, & per mutuum transferitur dominium in accipientẽ, & ipse tenetur tantundem æque bonum restituere mutuanti in certo tẽpore præfixo, & si non fuerit appositus vsque ad decem dies post mutuum. h. d.

5 c ¶ *Son de aquel.* Requiritur ergo, vt sit mutuum quod ego sim dominus, qui mutuo. & hic de meo fiat tuum. vt in l. 2. §. in mutui datione. ff. si certum petat. quod intelligo ab initio vel ex post facto, consumptione, vel vsu capione secuta, vt in l. nam & fut. eod. tit. & dixi supra in 1 prima.

2 d ¶ *Lo fiere.* Et si me mandante alius numeret pecuniam suam nomine meo, quæritur mihi actio quotidiana: nam in creditori sumus pecuniam ab alio petimus, vt nostro nomine creditoe numeret futuro debitori. l. certi conditio. §. si summos. ff. si cert. peta. Item quotidie mãdo debitori meo, vt tibi numeret pecuniam nomine meo: nam obligans mihi quantus vere non acceperis nummos meos; quia interpretatione iuris videris accipere à te vel manu. ff. de eo. l. singularia. & l. licet. ff. de in re dotium.

3 e ¶ *Otra tanta cosa.* Add. l. cũ quid. ff. si cert. pet. & inst. quib. mod. re cõtra. oblig. §. 1. late per glo. Bart. & docto. in. d. l. cum quid.

4 f ¶ *Tan buena.* Sed an sit de substantia mutui, quod res reddi debeat eiusdem bonitatis, vel an tantum de natura mutui: Paul. de Castr. in. d. l. cũ quid. dicit q̃ non est de substantialibus mutui, licet sit de natura, vt de potest pacisci secũdũ eum, vt reddantur diuersæ bonitatis & adhuc est mutuum, quia natura contractus ex pacto possunt alterari glo in. l. pacta conuenta. ff. de contrahen. empt. de quo vid. per Iaso. & Decium col. 2.

5 g ¶ *Non diversa.* Quia habentur tacitũ pro expresso. vt in. d. l. cum quid & sic qõ tacitum venit ex natura contractus pat est vinculum tacitũ, & expressi de quo vid. late per Iaso. i. d. l. cum quid. in vtraq; lectura ex cuius dictis colligo multas differẽtias inter tacitũ & expressum, & aliqũ maioris potẽtiæ est tacitũ, q̃ expressum. vt in. l. si cũ dotem. in prin. secũdum lectu. Bart. ff. solut. matri. & per Abb. in. c. cũ olim. de offi. delega. notat eum, q̃ si tacite fieri mandando actu, non est par ratio tacitũ & expressi, vt tradit Alex. cõsi. 59. vol. 3. col. 5.

6 h ¶ *Al plazo.* Et vtile est, vt apponatur tempus, ne incidamus in opi. gl. Bart. & doct. in l. si pœnã. ff. de verb. oblig. & nota bã istã l. pactũ. q̃ si nullus tempus apponit intelligitur q̃ post decẽ dies ad volũtatẽ creditoris reddat & sic infra decẽ dies nõ posset repetere postea sic. quod fortẽ posset limitari nisi ex expressione causæ mutui aliud tẽpus ex intentione mutuãtis & eius q̃ recepit mutuũ colligatur vel vtilitas quia pecunia fuit mutuata ad certum vsum. nam non potest repeti ante vsum expletum, secũdum Bald. in 1. 2. ad fi. C. commoda. vel alter exemplifica. vt per Salic. in. l. pen. C. commoda.

7 i ¶ *A voluntad.* Elapsis 10. diebus a tẽpore mutui cũ fuerit petitũ à creditore, non ergo transeunt sis decẽ diei iũ cõstituet debitorem in mora, nisi de nouo interpellet. quod nota ad ea quæ habentur. l. eod. l. 8.

8 k ¶ *Diez dias.* Not. bene quia de iure communi nõ erant determinatũ, vt dixi in glo. præcedẽ. ¶ *Lex. III.*

9 Ecclesia vel minor nõ tenetur de mutuo nisi in eo in vtilitatẽ cõuersum probetur. Rex tũ tenetur si dedit mutui recipiẽdi potestatẽ. h. d.

5 l ¶ *Aquellas cosas.* Ex verbo isto iucto sequitur, puedẽ las aun prestar, colligit q̃ præcedit dispositio hui⁹. l. etiã in aliis reb⁹ mutuabilib⁹ vltra pecuniã numeratã & sic decidit qõ Bald. in. l. singularia tu. 13. speciali. ff. si cert. pe. vbi ponit an. l. ciuitas. ff. eod. tit. præcederet in alio mutuo cõsistenti in frumẽto vel alio mutuabili, & si nõ sit pecunia numerata.

2 m ¶ *A la eglesia.* Concord. tex. in auth. hoc ius porrectum. in fi. C. de sacrosan. eccle. & no. q. 2. §. ius. & c. quod quibusdã. de fideiusso. & extẽ de istam l. vt mutuans ecclesiæ non iuperat, nisi probet versum in vtilitatem ecclesiæ, vt procedat etiam si prælatus & capitulũ recepennt mutuũ, vel ad hoc dederũ speciale mãdatũ, si per solutionẽ mutui oporteret venire ad distractionẽ nobilis pretiosorũ vt mobilis ecclesiæ sedm Abb. in d. c. qd quibusdã & vult Archi. in. d. c. hoc ius & Albe. in d. auth. hoc ius ponendũ, secus si ad alienationẽ istorũ nõ esset necesse venire, q̃ satisfieri posset ex alijs bonis vel fructibus & ita procedet q̃ d. Bar. in l. ciuitas. ff. si cert. pe. extẽdẽ etiã vt procedat etiã si plat⁹, & capitulũ cõsiteant in instrumẽto debiti pecuniã fuisse versã in vtilitatẽ

sar o medir. E tal prestamo como este, es llamado en latin mutuũ, que quiere tãto dezir en romance, como cosa emprestada, q̃ se faze, a ruego de aquel, a quien la emprestã, ca passa el señorio a de qualquier destas cosas: al que es dada por prestamo. E la otra manera de prestamo, es de qualquier de todas las otras cosas b, q̃ non son de tal manera como estas, assi como cauallo, o otra bestia, o libro, e otras cosas semejãtes. E a tal prestamo como este dizen en latin cõmodatum, que quier tanto dezir, como cosa que presta vn ome a otro, para vsar e aprouechar se della: mas non para ganar el señorio de la cosa prestada. E de cada vna destas maneras sobredichas, mostraremos en las leyes deste titulo, e començaremos a dezir de la que llaman en latin mutuum.

¶ Ley. II. Quien puede emprestar, e a quien, e que cosas.

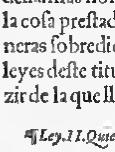

NOme a otro puede emprestar alguna de las cosas que diximos en la ley ante desta que se pueden contar, o pesar, o medir. E esto se entiẽde, si las cosas son de aquel c q̃ las empresta, o si otro d lo faze por mãdado del. Otrosi dezimos que luego q̃ es passada la cosa, a poder de aquel a quiẽ es prestada puede fazer della lo q̃ quisiere, bien assi como de lo suyo. Pero tenudo es de dar a aquel que gela presto otra tanta e atal e, e tã buena f como aquella q̃ le presto, ma guer ningunas destas cosas non diuesse g señaladamente el que la emprestasse. E deue gela dar al plazo h, que pusierẽ entre si, quando la cosa fue prestada. E si el plazo non fue puesto, deue gela dar a voluntad i del q̃ la presto, diez dias k despues que fue prestada.

¶ Ley. II I. Como a las eglesias, e a los Reyes, e a los concejos, e a los menores de edad, puede fazer prestamo.

NOn tan solamente, puedẽ los omes prestar, vnos a otros aquellas cosas l que diximos en las leyes ante desta que pueden ser emprestadas, mas pueden las aun prestar a los Reyes, o a las eglesias, e a las cibdades e a las villas, e aun a aquellos que fuessen menores de veynte e cinco años. h Pero el e emprestido que fuesse fecho a la eglesia m, o a algũ ome, que fuesse mẽ

6 ¶ *Lex. III.*

7 Ecclesia vel minor nõ tenetur de mutuo nisi in eo in vtilitatẽ cõuersum probetur. Rex tũ tenetur si dedit mutui recipiẽdi potestatẽ. h. d.

8 ¶ *Aquellas cosas.* Ex verbo isto iucto sequitur, puedẽ las aun prestar, colligit q̃ præcedit dispositio hui⁹. l. etiã in aliis reb⁹ mutuabilib⁹ vltra pecuniã numeratã & sic decidit qõ Bald. in. l. singularia tu. 13. speciali. ff. si cert. pe. vbi ponit an. l. ciuitas. ff. eod. tit. præcederet in alio mutuo cõsistenti in frumẽto vel alio mutuabili, & si nõ sit pecunia numerata.

9 ¶ *A la eglesia.* Concord. tex. in auth. hoc ius porrectum. in fi. C. de sacrosan. eccle. & no. q. 2. §. ius. & c. quod quibusdã. de fideiusso. & extẽ de istam l. vt mutuans ecclesiæ non iuperat, nisi probet versum in vtilitatem ecclesiæ, vt procedat etiam si prælatus & capitulũ recepennt mutuũ, vel ad hoc dederũ speciale mãdatũ, si per solutionẽ mutui oporteret venire ad distractionẽ nobilis pretiosorũ vt mobilis ecclesiæ sedm Abb. in d. c. qd quibusdã & vult Archi. in. d. c. hoc ius & Albe. in d. auth. hoc ius ponendũ, secus si ad alienationẽ istorũ nõ esset necesse venire, q̃ satisfieri posset ex alijs bonis vel fructibus & ita procedet q̃ d. Bar. in l. ciuitas. ff. si cert. pe. extẽdẽ etiã vt procedat etiã si plat⁹, & capitulũ cõsiteant in instrumẽto debiti pecuniã fuisse versã in vtilitatẽ

Ecclesiæ secundũ Archi. in d. §. hocius & Albe in d authen. hocius. quod intelligerem luxta dilinctionẽ præcedentẽ, nãsi non oporteret ex hoc distrahi mobilia pretiosa vel immobilia tenerier talis cõfessio & facit ad hoc quod not. Bar. in l. si forte. ff. de Castren pecul. extẽde etiam & si mutuum sit gratuitum sine vsuris, vt est de mente docto. in. l. 1. C si

a ¶ Adversus credito. vbi Salice. & quia lex ista, & alia iura generaliter loquunt & indistinctẽ. & in hoc erit inclinai Ioann. de Imol. in c. 1. de deposito, col. 8. licet ibi referat aliquos sentientos aliud, sed tene quod dixi, quia ista l. particiæ intelligi nõ potest de mutuo fœneratitio: nam reprobatæ fũt vsuræ per istas partitarũ. Ilsicut per iusdinianum & canonicum vnde licet doct. cõmuniter velint quòd lex. 1. C. si aduersus creditor intelligatur de mutuo fœneratitio tamẽ secundũ hanc. l. 1. tene quod dixi, tam in ecclesia quã in minore & in alijs hic positis, & an disposito huius l. habeat locum in contractu emptionis initio eũ ecclesia, seu in alio contractu præter mutuũ. vi. Inn. q. nõ & Ibi Abb in c. 1. de depo. Bal Bar. & alij in. d. auth. hocius potestũ. & illã dicit coem opi Dec cõs. 36 co. 4. & tenet etia Paul de Castren. d. l. ciuitas licet cõtrariũ tenet Card in clem. q. 30. de reb. eccle. Alex. cõl. 4 circa fin. vol. 3. vid. i ead l. in glo. h.

3 a ¶ Del Rey. Nota bene quia non ita reperies expressum de iure communi, & nimirum, quia cum bona regni reganturper administratores, gaudet Rex priuilegio minoris l. fi. titu fi. partit. 6.

4 b ¶ A menor. Adde l. 1. C si aduersus credito. & l. 1. C. quẽ ex Fact. tuto. & idem dicin ciuitate vi in ista lege colligitur. & in. l. ciuitas. ff. si certũ petat. vbi & glo. quod idem de omnibus collegijs & intelligi, vt ibi per Barto. Bald. & Alexan.

5 c ¶ Podes. Facit. l. habebat. in pcin. ff. de institutoria actione. & not Bar. in d. l ciuitas.

6 d ¶ Cordba. Quid si mutuum factum fuit ipsi ciuitati vel collegio Decurionũ, quod repræsentat vniuersitatẽ iuxta not. per gl. C quæ sit iondicũ in rubrica vel de mandato ipsius ciuitatis seu habenti mãdatũ à ciuitate ad recipiẽdũ mutuũ Bar. in d l ciuitas. quẽ cõtra doct. sequũtur, tenet quòd obligabitur ciuitas, & tenebitur & si creditor nõ probet versum in vtilitatẽ ciuitatis. Mouetur quia sicut ciuitas obligatur delin. quẽdo. vi in. l. metũ. §. ait maduertendũ ff quod metus causa. sic & contrahẽdo: quia & ciuitas, cũ habeat potestatẽ legis cõdẽdæ, potest facere legẽ quã vult in alienatione rerũ suarũ. l prohibere. §. plane. ff. quod vi aut clam. & sic talis contractus habebit vim legis. l. Cæsar. ff. de publica. l. pen. C. de dona. inter virum & vxo. & ista. l nostra nõ videtur nunc dicto obstare. Inmo ipsa loquitur, qñ aliquis recipit mutuũ nomine ciuitatis, non si ciuitas ipsa recipiat, vel de mandato eius recipiatur. Bene tamen verum est, quod si ciuitas sit læsa, quia pretium non fuit conuersum in eius vtilitatem, quod potest petere in integrũ restitutionem. & nunquid si creditor probet pecuniam fuisse versam in vtilitatem ciuitatis, non tenebitur per ista restitutione, secundum docto. in d. l. ciuitas signanter per Alexan. & probatur in l. 1. & 2. C. si aduersus creditor. fortè tamen potest dici quod in ciuitatibus istius regni non practicabitur illud dictum Barto. cum non sint liberæ ciuitates. prout sunt ciuitates Italiæ. de quibus loquitur Bartol. quæ habẽt potestatem. l. condendi. Imo sine auctoritate & confirmatione regia nulla possunt condere statuta. vt habetur in volumine pragma in capitulis corte & forum, & solus Rex in alto regno potest condere legem vt in. l. 8. tit. 1. partit. vnde non esset necessaria ciuitati petitio restitutionis, & si non probaretur à creditore in eius vtilitatem versum, non teneretur. & certe etiam in terminis istis cõmunis nõ videtur verum dictũ Bart. distinguẽdo, an recipiat ciuitas vel eius administrator, cum militet eadem ratio ex quo vniuersitas ciuium regitur per decuriones & alios, maxime, quia fundamenta Bartol. non sunt vrgentia & eis respondent modernis, vt inuadit Alexand in dicta l. ciuitas. Cogita & adde quod & similiter debitor ciuitatis, qui solut thesaurario communis, tenetur probare versum esse in vtilitatem ciuitatis, aliàs non liberatur. vid. l. vnicam. C. de solut. & libera debito. ciui. l. lib. 11.

¶ Pasiere. Nõ ergo sufficiet probare instantem necessitatẽ: nisi & probetur in vtilitatem ecclesiæ regis ciuitatis vel minoris fuisse versum. quæ fuit opinio glos. in. §. si vero quis. in authẽ de alienã. & emphyt. & ff. ad colla. 9. fu. er macedo. verbo profecerunt & approbatur cum muniter secundum Iaso in dicta. l. ciuitas.

Adrit. C.

que si pudiere reprouar, el que lo presto a la eglesia, o alguno que lo recibiesse en nome del Rey, o de alguna cibdad, o villa d, o a ome que fuesse de menor edad, e que en aquella sazon que gelo presto era en tan gran premia, que lo auia muy gran menester, e que entro en su pro e; que vale tal prueua, para cobrar la cosa que fuesse prestada.

¶ *Ley. IIII. Del prestamo que es fecho a los fijos que son en poder de su padre, o de su abuelo.*

Si dementra, que estouiere el fijo, o el nieto, en poder del padre, o de su abuelo, tomare prestado f, de otro sin mãdaelo de aq̃l ẽ cuyo poder esta nõ

sajero del Rey a, a alguã parte, e recibiesse en el emprestido en su nome, o lo que fuesse prestado al menor b, de veynte e cinco años, aquel q̃ lo presto, nõ lo puede demãdar, nin lo deue auer, fueras en desi pudiere prouar, q̃ el emprestido entro en pro de cada vno dellos, ca si fuesse fecho en su daño nõ vale. Empero si el mẽsajero sobredicho del Rey, sacasse el emprestido sobre carta del Rey en q̃ ouiesse otorgado poder c para sacarlo, estõce tenudo seria el Rey de pagar el emprestido, q̃ assi fuesse fecho, o sacado, e entrasse en su pro, quier non. E porque podria acaescer, q̃ los omes dubdarian, en que manera podria ser prouado lo q̃ dixímos, si el emprestido entro en pro de aq̃l en cuyo nome fue fecho dezimos

¶ Ley. IIII. Nõ tenetur parens soluere mutuum factum liberis in eius potestate constitutis, neque ipsi liberi, nec eorum fideiussores tenentur. Si tamen ipsi liberi soluerint de alijs quam de parentum bonis, tenebit solutio, neque parens potest id prohibere, qui tamen negauit se filiumfamilias, vel exercens publicum officium, vel mercantiam, aut artificium, vel militiam: tenetur ex mutuo, vt pater familias. h d.

neque intelligas quòd ista. l. velit quòd sit necesse probare ista duo simul, scilicet, quod instabat necessitas, & quod pecunia fuit vtilis, quia sufficit vt vnum. sed volu. t hac. l. vt non esset sufficiens probatio, si primum tantum probaretur, vel dic quod si creditor probet de necessitate instanti, & quòd post mutuum ipse factum ecclesia vel alius ex istis consecutus est liberationem ab illa necessitate, licet non probetur ita clarè quod ex pecunia mutuata fuit subuentum tali necessitati, sufficit etiam ratione proximitatis temporis præsumitur quod de illa pecunia se liberauit, vel prædia compatauit. l si venit in. §. fin. ff. de priuileg. creditor & tenet Ange. in. d. auth. in. §. hoc etiam. col 2. ad fi. & Alber. qui alleg. Azo. in auth. hocius potestũ. col. 3. C. de sacro san. eccl. & quod habetur in. l. si ff. de exercito, procedit in suo casu, propter vtilitatem nauigantium, & illo casu sufficit probare instantem necessitatem etiam in istis priuilegiis secundum Bald. in tubr. C. de exercito. col. pe & Ang. in. d. §. hoc etiã. & Iaso in. d. ciuitas col. fi. li eet Alex. ibi voluit etiã hoc casu solã probationẽ in istis necessitatis nõ sufficere. & aduertendum in mutuo & deposito est ista specialitas, vt requiratur ita exacta probatio, in alijs vero contractibus non requireretur. vt dixi 3. cod. in glo super verbo a la eglesia. Requireretur tamẽ probatio instantis necessitatis & sic aliquæ conclusiones de versione in vtilitatem secundum Inno in c. 1. de depo. quem sic declarat & intelligit Ange. in. d §. hoc etiã. col fi & Pau de Castr. consa. vol. 1. incipit visis omnibus ad fi. pe. col. versi. neque obstat, & sic cõcordari possunt opiniones de quibus dixi in d. glo. 6. facit etiã ad hoc quod habetur in l. 8. tit 13. infra eadem parti & an requiratur, quod ista vtilitas duret, vel an sufficiat quod vtilitas sit gestum, licet non duret vtilitas. vi de Inno. & Abb in. c. quod quibusdam. de fideiusso. & Ange. in dict. §. hoc etiam. & satis videtur in ista. l. probari quod sufficiat, si à principio fuit vtile, licet non duret, cum dicit, entio en su pro, sed ini elligi, vi per Inno. vbi supra. & Abb. ibi col pen. vbi exẽplificat quando particularis de ecclesia recepit mutuum quod conuertit in necessitatem alimentorum ministrorum ecclesiæ, nam licet non duret hæc vtilitas nihilominus ecclesia est locupletior quia si non haberet pecuniam mutuam expendisset de suo. vide Alber. in. d. auth. hocius potestum. col. 3. versi consuetudinari.

¶ Lex. IIII.

10 Non tenetur parens soluere mutuum factum liberis in eius potestate constitutis, neque ipsi liberi, nec eorum fideiussores tenentur. Si tamen ipsi liberi soluerint de alijs quam de parentum bonis, tenebit solutio, neque parens potest id prohibere, qui tamen negauit se filiumfamilias, vel exercens publicum officium, vel mercantiam, aut artificium, vel militiam: tenetur ex mutuo, vt pater familias. h d.

In nou. recop. est. l. 14. tit 6 li bi. 2. & l. 8. ti. 6. li. 7.

f ¶ Prestado. Intellige de mutuo pecuniæ, vt in. l. prima. ff. ad Macedo. vel de mutuo frumenti, vel aliarũ rerũ consistentiũ in numero, pondere,

vel mensura, si fuerit datum vt eis distrahis vteretur pecunia, vt in l. sed Iulianus §. mutui datione in ff. eo & eequitatet vera numeratio, verisimilis, locū habeat & nō sufficere ficta vel interpretativa. l. si filius. §. his autē solus. ff. eo. & l. quia quod. & l. si quidam. & l. si filius. C. eo.

2 a ¶ *Non es tenudo.* Et iam in foro cōstitutum, secundū Inn. in. c. quia plerique. de iuram. eccl. & Abb. ibi. c. nouit, deinde, col. 11. licet obligatio naturalis teneat filiū familias. l. qui naturalis. ff. ad maced. & etiā factus sui iuris nō tenetur. l. 1. ff. eod.

3 b ¶ *Padre.* Etiam de peculio. l. penult. C. ad maced.

4 c ¶ *Fiador.* Vid. l. sed si pater. §. non solū. ff. ad maced.

5 d ¶ *De su padre.* Secus si de bonis patris, vt in l. si filius familias ff. ficeri petat & posset soluere filius de bonis castrensib. quia illis obligat ex mutuo. l. 1. in fi. cū l. sequēti. ff. ad maced. vel ex pecunia sibi ab alio ad soluendū donata. l. sed si pater §. 1. ff. eod.

6 e ¶ *Le preguntasse.* Recte, iuncta hac verbū, nā hoc a l. illiger. ff. mutuatis incūbit. ff. de segul. iur. l. qui est alio. & quia iam ipsi debuit patrem viuere, cū sin. ipso non notificatur, & presumitur viuere, vlq; al l. centū annos. l. fi. C. de sacrosan. eccle. secundū Ang. in. l. 2. C. ad maced. si cū ex iusta causa eū credit patrēfamilias, licet filiū interrogaret cessare senatus cōsulto Macedo & disposito in huius legis. l. si quis patrē. ff. eod. & ibi Bart. & l. penult. ff. eod. quæ dicit de eo, qui scitur, vel scire potuit. & adde l. 1. C. eod.

f *Elo negasse.* Adde. l. 1. C. eo. & procedit siue negauerit cum dolo, vel sine dolo. Iste fi mutuans habuit iustam causam credēdi, secundū Ange. in d. l. 2. per pe. ff. eo. loquitur tū cū se patrēfamilias asseruit, nā negare veritatem non video quomodo fieri posset sine dolo.

g ¶ *Mentira.* Ie telligendum tū in mutuāsilliū nesciret filiū familias. Nam si sciret, non inuiaretur ex tali mēdacio. ff. de regu. iur. l. nemo videtur & qui se obtulit. ff. de peti. hære. Ange. in. d. l. 2. qui dicit idem esse si fuisset deceptus ignorantia iuris vel simplicitate, vana: nam non iuuaretur mutuans per l. si quis patrem. ff. eod.

9 h ¶ *Del Rey.* Vt si habebat cōductam vectigalia seu regia tributa vt exemplificat l. 3. ff. eo. de qua ista sumpta est.

10 i ¶ *Lo omes.* Add. l. 2. C. ad mare & l. 3. ff. eo. dignitas tamen nō facit cessare macedonianū. l. 1. §. fi. ff. ad maced & si fi de illis q̄ liberāt filiū à patria potestate secūdū Iun. l. nepotes. ff. de his qui sunt sui vel alieni, quam sequitur Salic. in. d. §. fi reprobata glo. ibi q̄ voluit cōtrariū.

11 k ¶ *Caualliero.* Intelligeusque ad quantitatem castrensis peculij, vt in. d. l. 2. et tenudo el fijo, nin el padre[b], ā tornar tal emprestamo, ni el fiador[c] del fijo, ma guerlo ouiesse dado. Pero si el fijo tornasse, aq̄lla misma cosa, q̄ le ouiesse emprestado, o otra tal que nō fuesse de los bienes de su padre[d], o de su abuelo, valdra, si lo fiziere, e non gelo podria el padre vedar. Otrosi dezimos, q̄ si el fijo, o el nieto, estando en poder de su padre, o de su abuelo, si a la fazon que tomasse la cosa emprestada, le pregūtassen e si auia padre, o abuelo, o algūo de los otros ascēdiētes, en cuyo poder estuuiesse, e lo negasse, diziendo que non, q̄ por tal mētira[5], que dixo, e nego la verdad, es tenudo de pechar aquello que tomo emprestado. Otrosi dezimos, q̄ qualquiera q̄ tuuiesse algūd oficio, publicamēte del Rey[h], o de otro señor, o de algūd cōcejo, o el q̄ fuesse menestral, de qualquier menester, que vsasse a labrar publicamēte, o tuuiesse tēda de cābio, o de paños, o de otra mercaduria, en que vsasse a labrar e a mercar, biē assi como ome, que no esta en poder de otro porq̄ es en los omes, q̄ este tal, q̄ est ui sobre si es tenudo de pagar lo q̄ tomare emprestado, maguer que este en poder de otro. Esso mismo dezimos, quādo aquel que es en poder de otro, es cauallero[k], que si algo tomare emprestado tenudo es de lo pagar. E esto es porque non deue ome sospechar, que lo que tomo prestado, q̄ lo despendio en malos vsos, mas en las cosas que pertenescen a cauallería.

ff. ad maced. qui in hoc vice patris fami. fungitur.

1 ¶ *Ce caualliero.* Add. l. fin §. fi. C. ad maced. & ex ista. l. habes quatuor casus in quibus cessat macedonianū vid. ab ostis. l. 2. C. eod. & duodecim refert Pau de Castr. in l. sed Iulianus. 6. sed & §. fi. ff. eod. & vid. §. 5. & 6. adde aliū notabilē casum, quē ponit glo. in. l. frater i fratre. ff. de condic. indeb. in glo magna. si duobus fratribus exilentibus suo patria potestate, vnus haberet peculiū castrēse vel quasi, de quo mutuaret alteri fratri, nā obligaretur naturaliter & ciuiliter & cessaret macedonianum q̄ glo. ibi exaltat & dicit vnica laso. col. 13. & subdit rationē quæ hoc non iteratur machinatio mortis patris, quæ fuit ratio macedoniani. vt ff. eod. l. 1.

¶ *Ley V. Del prestamo que faze vn ome menor de edad a otro.*

Si algūo q̄ fuesse menor[m] de veynte e cinco años emprestasse alguna cosa a otro, q̄ fuesse otrosi menor de edad, si esse q̄ tomo el prestido, lo metio en su pro, o le finco en saluo, tenudo es[d] lo tornar a aq̄l q̄ gelo presto. Mas si fuesse mayor de veynte e cinco años, tenudo es de lo tornar en todas guisas, quier lo meta en su pro, o le finque en saluo, o non. Otrosi todo emprestido que sacare el que estuuiere en poder de otro, si lo metiere en pro de aquel, en cuyo poder estuuiere, assi como en casa[n] alguna su hermano, o en comer, o en vestir a si mismo, o en otra cosa que fuesse menester a la otra cōpaña que auia de gouernar, o de aprouechar, aquel en cuyo poder esta, dezimos que tal emprestido como este tenudo es de lo pagar, el q̄ lo tomo, o aquel en cuyo poder esta.

¶ *Ley VI. Del prestamo que es fecho al fijo, o al nieto q̄ es en poder de su padre, o de su abuelo con otorgamiento de aquel en cuyo poder esta.*

Sacando emprestado el que esta en poder de otro, con sabiduria, o con mandamiento[m] de aquel en cuyo poder es, o maguer non le mando sacar, si esta delante[o] o n lo consiente, o si lo saca a otra parte, e gelo embia a dezir por carta[p], o de o-

¶ *Lex VI.*

20 Si existens in alterius potestate acceperit mutuum, patre, vel domino presente, vel consentiente, vel eo mandante, vel postea ipsi rem debitis soluente, tenentur recipiens, & consentiens, seu mandans ad solutionem. Item si factus pater familias, & maior ætate soluit partem mutui quod recepit cum esset in potestate patris tenetur totum soluere. Item ad mutuum, quod filiusfamilias recepit in scholis, vel legatione pro expensis necessariis tenetur ipse & pater. b. d.

o ¶ *Si está delante.* Concordat. l. si tamen. & l. sed Iulianus. §. quanquam. 1 in fine. ff. ad macedonia. si enim sciens non prohibet, consentire videtur.

p ¶ *Por carta.* Adde l. filiusfamilias patre absente. ff. ad macedo. debet enim recepis literis contradicere, vt ibi & facit text. in element. l. 1. de procurato. de procuratore, qui recepit literas mandati, & statim non contradixit, quod tenetur acceptare seu videtur acceptare mandatum. & facit secundum Angel. in dict. l. sed si filius pro literis pagamentorum, quæ mittuntur quotidie mercatoribus, vt eo ipso, quod litera lecta est & recepta, videtur approbata, nisi contrarium

protestas sit & adde notata per Bart. in l. quo enim ff. rem. tat. habe. & in l. cum tabernam §. per illum rex. ff. de pigno. & Bal. in l. si absentis columna C. fideiuss. & in l. fin. C. ad macedo. & Bart. in l. Titius Seio ff. de consti. pecu. & Bald. in rubrica. C. de fide instrumentorum in versicu. quare quod deinceps tranismissis vbi dicit q̃ recipies literas, & non contradices, videtur fateri vera esse cõtenta in eis.

3 a ¶ *O lo otorga.* Ratum habendo. l. si in prin. C. ad macedo.

4 b ¶ *O si paga.* Ad de. l. sed Iulianus. §. fi. ff. ad macedo.

5 c ¶ *O pagasse alguna partida.* Ad de. l. sed Iulianus §. fin. in fi. & l. 2. C. eo. titu. vbi per gloss. quid si det pignus. & in. l. sed si pater. ff. eod. in princ.

6 d ¶ *Mandadera.* Hoc est legationis causa, vt in. l. macedoniani. C. ad macedo. idẽ dic si causa mercantiæ, vel alia simili causa nã hoc gratia exemplo ponitur. l. 1. §. quod vulgo. ff. de vi. & vi. arma, secundum Cy. Ange & Albe. in n. d. l. macedoniani.

7 e ¶ *O en escuela.* Adde. l. sed Iulianus. §. quod dicitur. & ibi bonam glos. ponem in hoc notabiles quæstiones. ff. ad macedonia. &. l. in macedoniani. C. eo. & vulg. glo. in. d. §. quod dicitur procedere hoc etiam si filius studeat contra voluntatem patris, quod intelligo secundũ Albe. & Ange. ibi dum tamen filius sit habilis ad studium, & cõsideratis facultatibus patris & alia familia eius secundum Guillel. & Albe. ibi.

8 f ¶ *Fincando en su poder.* Ad illas expensas necessarias & quas pater fecisset domi cum filio, si mutuentur filio, tenebitur pater etiam si sit contra voluntatem patris in studio. etiam si non sit habilis, vt vult glos. & ibi Ang. in. d. §. quod dicitur.

9 g ¶ *Cuando demas.* Intelligo si sit habilis ad studium, vt dixi in glo. sup. patte, en escuela, vel etiam si non fuisset habilis, si pater posuisset eum in studio quia sibi debet imputari vt Albert. in. d. §. quod dicitur & lumina, nisi notorium esset creditori filium non studere, quem pater credebat bene ludere: quia tunc dabitur exceptio patri, arg. l. si cum Cornelius. & l. cum quis. §. 1. ff. de solutio. & vult Albert. vbi supra hodie vero vi. l. nouam. Caroli Regis nostri in comitijs de Valladolid anno domini. 1542. petitione 6. & cogitabis nam forte reducẽda esset ad terminos huius. l. & limitanda quando in superflua expenderet illa quæ ex mutuo vel venditione accepit, vt dicit proœmium illius cap.

10 h ¶ *O otras cosas.* Vt in libris quia aquam hauriti cibro qui fecit sine libro secundum Saly. post glo. in. d. macedoniani. C. ad macedo. vbi etiam quærit quid si filius recipit mutuum contra senatus consultum sed postea conuertit in emptionem librorum, verum posui repetit. & tenet post Bal. quod non per. l. sed si patet. §. hoc senatus consultum. ff. eo. & ibi vt per Albert. quid si filius accepit mutuũ in causam necessariam, sed postea usu pecuniam & vi. l. 2. §. quod si accepit. ff. de in rem verso.

¶ *Lex. VII.*

Præpositus mercantiæ meæ vel officio non tenetur de mutuo meo mandato con. ratio per eum, sed ego teneor, si de illo sine mandato si in aliquo obuertit vtilitatem, sed si non conuertitur, ipse solus tenetur. hoc dicit.

i ¶ *Que en estando en su poder.* Quid si esset filius sui. l. 1. vi. l. sed Iulianus. §. interdum ff. ad macedo.

tra guisa, o lo otorga, a o si paga b despues alguũ partida dela debda, dezimos q̃ tenudos son de pagar tal prestamo el que lo saca, o aquel ẽ cuyo poder esta. Otro si dezimos q̃ el que tomasse empresta do, estando en poder de otri, si despues que fuesse de edad complida, e saliesse de poder de aquel que lo auia enguarda pagasse alguna partida c del debdo, q̃ tenudo es porẽde de pagar todo lo al q̃ fica. Otro si dezimos, que si alguno que esta en poder de otri, va en mãdaderia d o en escuela, e fica alla alguũ empresti do, que tenudo es delo pagar el, o aquel en cuyo poder esta, fasta en aquella quãtia a lo menos, que pudiera despẽder en comer, e vestir, e en las otras cosas que le serã menester, fincãdo en su poder, f e en su casa. E aun de mas g, quãto asina ren que le podria costar el logueio de la casa, en que morasse, e lo que auien a dar a su maestro, e a despender en las otras cosas, h que seriau menester por razon de su estudio, o de aquella mandaderia en que fuesse.

¶ *Ley. VII. Del prestamo que es fecho a aquel que esta en tienda de cambio, o de paños por otri.*

Ambiador o mercador, que touiesse tienda de piños, o de algun otro menester, si encomendasse aquella tienda a otro, que nõ estouiesse en su poder, l e dexando lo y como en su lugar: si este atal tomare algund empresti do, por mandado k del otro, que le dexa, o sin su mandado, e lo metẽ en pro l de aq̃l q̃ lo y dexa, tal presti do como este, nõ es tenudo de lo pagar este q̃ lo toma m, mas aq̃l en cuyo logar estaua. Pero si nõ lo tomasse por su mandado, ni no lo metiesse en su pro, estõce es tenudo delo pagar aq̃l que lo tomo.

¶ *Ley VIII. Quando deue ser tornada la cosa que fue dada empres tada, e en que logar.*

Si alguna delas cosas que se puedẽ cõtar, o pesar, o medir, emprestasse vn omea otro, señalãdo dia o logar a que gela deuia dar el debdor, tenudo es de gela pagar, en aquel dia, e en aq̃l logar q̃ puso con el. E si por auentura n no touiere de que le de otro tanto atal, como aquello que le fue prestado, deue le dar tanto precio por ende, quanto mõtare, e valiere aquello que le presto. E deue ser contado, segund valiera o otra

l ¶ *Tomad lo.* Et ind. i. mandatum si excipit in causam iniquam præpositus est. l. cuicunque §. non tamẽ. ff. de iustitia.

m ¶ *En pro.* Adde. l. 1. & 2. C. de exercito.

n ¶ *Este que lo toma.* Et hic habes q̃ institor non teneatur, eo quod gessit iam quasi institutor. adde l. fin. & ibi Bartol. ff. de instito. vbi habetur q̃ hoc intelligit nisi officium eo durante conuenirit possit, tiquã institor & ita intelligat. l. 2. §. est autem. ff. de exercito. & adde ad istam l. 1. si pupilli. §. 1. ff. de nego. gest. & Socin. consil. 154. vol. 2. vbi late loquitur circa intellectum d. l. fi. & dictæ l. si pupilli §. 1. & nota multum istam. l. in eo quod non solum quando habuit mandatum ad recipiendas mutuo pecunias non tenetur institor: verum etiã quãdo non habuit ad hoc mandatum. Si tamen mutuum vtilitatem domini conuenit quod est singulare, neque mentiri me alibi legisse. Quidam en si de re ei ponione mutui non constaret nisi per confessionem institoris, an tunc tenebitur ipse institor, licet habuerit mandatum Ang. in. l. 4. in prin. ff. de rendica. a. et si illud autẽ burta. dicit quod sic & etiam Soci. in. d. consil. versicul. octauus casus. limita etiã si institor specialiter se obligasset seu fidem suam astrinxisset vt in. l. in eum §. tabernæ. ff. de instito. & vi. per Soci. in. d. consil.

¶ *Lex. VIII.*

Si in termino præfixo mutuum non soluitur: post motã æstimatur quantum valet in loco vbi erat soluendum, sed non apposita die nec loco æstimatur secũdum valorem tempore petitionis in iudicio factam & loi vbi petitur. h. d.

n ¶ *Es por auentura.* Probatur hic, quod ex causa necessaria fit condẽnatio in eo, quod nõ fuit peticum. Tutius tamen est secundum Bart. in. l. vinum colu. fi. ff. si cert. pe. q̃ petatur mutuum, vt illo genere & qualitate, qua fuit mutuatum, & quia debitor posset esse in mora, & detestere extimatio quod imploretur officium iudicis super extimatione & tunc semper erit sententia super penis.

o ¶ *Segund valiera.* Non intelligas de estimatione, quæ patuo tempore iuratur propter aliquam carestiam sed de communi estimatione. secundum Ioan. de Imol. in. l. pretiaterum. in fi. pertilum tex. ff. ad. l. falcidi. licet contrariũ tenuit Bart. Alex. & Iaso. in. d. l. vinum. colum. 6. petaliqua motiua quibus respondet Decius. col. 2. in. d. l. vinum. teneas cum Ioan. de Imo. & quid e contra si debitor obtulit congruo loco & tempore & creditor noluit recipere, an in solutione reguletur secundum valorem rei tempore oblationis, & mora creditoris. vi. Iaso. in. d. l. vinum columna. 4.

In nou. re cop. est. l. 4. tit. 7. libri. 1.

Partida. v. A iij

3 a ¶ *Segundo que valiere.* Intelligo de valore loci, vbi petitur esti ma tamē, si ibi potest cū Suenitu, vt in.l ratio, § si pet vendito rem ff. de actio. emp. & secundum glo. si in d.l. vinum & cessit ista æstimatio a tempore mortis vsque ad sententiā, & etiā post deducto tēpore, quod datur iudicatis ad solvendum, secūdū Bacin. l. 3. § in hac colu. 5. & 6 ff. eōmoda.

4 b ¶ *Fajuyze.* Cōcordat. l. si ff. de rustica, quæ expresse loquitur de tēpore quo acuipit iu dicū glos. ibi & doctor. tēter in.l vinum ff. si cert. peta. intelligit hoc si ante nō fuerit petitū etiā extra iudicialiter nāsi esset petitū tunc esset in mora & à tempore mortis cessit æstimatio, monet ex verbis illi[a].

Ad dit. C. de nō numer. pe.

tal cosa, como aquella que fue prestada en aquella sazon, e en aquel logar, do la ouo de pagar. E si non fue señalado dia, nin logar, en que ouiesse de ser fecha la paga, deue ser contado, e asmado, segun que valiere, en aquel logar, do le faze la demanda, a la sazon que gelo demanda re despues en juyzio[b].

¶ *Ley. IX. Como aquel que ouiesse otorgado que resciebiera alguna cosa emprestada si non le fuesse entregada como se puede amparar si gela demandassen.*

Fuiza, e esperança, fazen los omes a las vegadas, vnos a otros, de se ẽprestar alguna cosa, e aquellos a quien fazen ella promessa, fazē carta[d] sobre si, ante que sean entregados della otorgā do que la han resceebido, e despues acaesce que les fazen demāda[e] sobre esta razon, bien assi como si les ouiessen fecho el prestido verdaderamente. E quando tal cosa como esta acaesciere, dezimos, que este que fizo la carta sobre si, deue esto querellar al Rey, o a algunos de los otros[f] que juzgan en su logar, como aquel que le prometio de prestar maraueedis, e nō gelos quiso prestar, nin cōtar nin dar, e deue pedir, q̄ le mande dar la carta q̄ tiene sobre el, de los maraueedis q̄ le prometio de prestar. E si se callare, q̄ lo non muestre assi, ante que dos años passen, despues que fizo la carta, dende en adelante, [g] non podria poner tal querella. E si gela demandasse despues seria tenudo de dar le los maraueedis bien assi como si los ouiesse resceebido [h]. E si ante que los dos años se cumpliessen, lo querellasse, segund que es sobredicho, non seria tenudo de responder le, por tal carta, nin de pagar le los maraueedis. Fueras ende, si el otro pudiere prouar, que le auia dado, e contado, los maraueedis, que le prometiera de prestar, o si el debdor que auia otorgado, que auia resceebido los maraueedis prestados, renunciasse a la defension de la pecunia nō cōtada. Caesciendo non se podria amparar por esta razon, [k] si este renunciamiento

[a] ¶ *Segundo que valiere.* Intelligo de valore loci, vbi petitur esti ma tamē, si ibi potest cū Suenitu, vt in.l ratio, § si pet vendito rem ff. de actio. emp. & secundum glo. si in d.l. vinum & cessit ista æstimatio a tempore mortis vsque ad sententiā, & etiā post deducto tēpore, quod datur iudicatis ad solvendum, secūdū Bacin. l. 3. § in hac colu. 5. & 6 ff. eōmoda.

[b] ¶ *Fajuyze.* Cōcordat. l. si ff. de rustica, quæ expresse loquitur de tēpore quo acuipit iudicū glos. ibi & doctor. tēter in.l vinum ff. si cert. peta. intelligit hoc si ante nō fuerit petitū etiā extra iudicialiter nāsi esset petitū tunc esset in mora & à tempore mortis cessit æstimatio, monet ex verbis illi[a].

Ad dit. C. de nō numer. pe.

Ut non petitū esset, nec iudicit in iudicio, & ex aliis quæ ibi videre poteris per Soci & Iaso. colū. 1 quibus tamen ex ipsorum det Decius di cēs verior ēse esse opi. contrariā sentiet, q̄ ad constituendū debitorem in mora ut ibi ter, q̄ veniat in ressi opinatiplicitū in contractibus stricti iuris, requirit in cōtestatio monet ex d.l. si & e. l. § in fin. ff. commod. ibi quanus in iudicii iuris iudicijs & c. id quā docta tenentes cōmunē opi. respondent, q̄ loqua ēr respectu mancipii, non tamen intellectū Bar. in d. § in hac & lectura. & cetera ille passus est multū dubius, in axiome stante illa l. pactiarū cuius cōitores videtur dictā diuersitate inter glossatores. & nō minus fuit positū hoc verbum in iudicio. nō in vnderem propter hoc retcelere ieconomium opi. secundū quā intelligo illa. l. quādo ante iudicii nō esset petitū eū extra iudicialiter nāsi hoc operatur inter pellantū tantū, per plum dicit expressū quāto magis vera interpella tio licet extrajudicialiter & quia hoc repetitur expressum in cōtractibus bona fidei. l. si fundus. § cūpter venditor ē. ff. de actio emp. nec video bonam rationem diuersitatis, tu aliud in contractibus stricti iuris, maxime attento iure isto partium, & pro his adde. l. 9 titu. 14. & l. 18. tit. nulla ead. parti. tum d. l. 9. dicit, porjuyzio &, l. 18 hoc non dicit, sed pidiesse in, & hoc sufficiet etiam extrajudicialiter peti.

¶ *Lex. IX.*

20 Non potest debitor opponere exceptionem nō numeratæ pecuniæ si creditor probat numeratione, vel si tuta bienium in iuditio non fuit debitor conquestus, aut si dictæ exceptioni renunciauit. l. d.

1 t ¶ *Emprestar alguna cosa.* Existo verbo & quia tantū in isto titu tractat de mutuo earum rerū, quæ cōsistūt pōdere, numero & mēsura, videt q̄ exceptio nō numeratæ pecuniæ tātū habeat locum in confessione mutui hatū certū, nō aliarū, neq; in aliis cōtractib[b]. & huius opinionis est gl. in.l. in hēditaribus in prin. C. de non nu. pecu. Azo tamen in summa. C. eo. in prin. tenet, q̄ ista exceptio locū habeat pro omni re quā quis non numeratur vel non solut. l. pecuniæ. ff. de verb. sign. euisdē opi. fuit Simon vincen. & alij sequaces, quam & tenet Albert. dicēs fore de iure veriorē. in d. l. in contractibus. co. 2. scilicet q̄ non dotis rentia in hac exceptione inter mutuum, & alios cōtractus. in dic q̄ ad hoc. vt ista exceptio transferat onus probādi in creditorē vltra bienū locū tātum habet in cōtractu mutui, & etiā in cōfessione dotis intra sua tēpora, vt. C. de dote caut. non num. per totū & est ratio, quia prōpiores sunt homines ad cōfitendum ex causa mutui, quam ex alijs causis in alijs tū contractib[b] vel reb[b], cōfitēdo statim petiuditat, vt in l generaliter. C. de nō numer. pecu. nisi probetur gratuita, vel error, vel simulatio. & ita tenet Bal & Saly in d. l. in contractib[b] in prin. & Pau. de Castan. d. l. generaliter. si tamen cōfessio fiat ad liberādum, potest opponi exceptio infra 30. dies, vt in d. l. in cōtractib[b] § supet expressis. vbi vt Pau. de Castr. & adde qd not. Bal. in l pecuniæ. C. de solutio.

d ¶ *Carta.* Quid 2 si cōfessio mutui fiat coram testib[b], vt. Bar. in l. si ex cautione. C. de nō numer. pecu.

e ¶ *Demanda.* An 3 adhuc licet actor nihil peterat post suum iustum querelā, oportet dicere q̄ sic vt in auth. hāc autē querelā & ibi glo. C. de nō numer. pecu. & Bart. in auth. de tēpore non solu. pecu. super de te, colu. 7.

f ¶ *O alguno de los otros.* Quando creditor est absens, requiritur, q̄ ista querela, ꝓponatur in iudicio. vt hic & in l. in contractib[b] § in omni. C. de non nu. pec. 4

Si tamen creditor posset haberi creditori, sufficeret fieri in scriptis, vt in d. § in omni, & notat in l. in contractibus. C. eo tit. & ibi Bal. & Azo, in summa. columna 2. quia tamen ista l. ponit istam formam vt sit cōtra iudicem, & in fortius subdit, e si callare, que non lo muestre assi. & c. tunc est quod sine querelando, sine extipiendo super hoc proponatur coram iudice.

g ¶ *Dende en adelante.* Adde. l. in cōtractibus, in prin. & ibi glo. in verbo, 5 nullo modo. C. de non nu. pe & ampliat & limitat ista regula vt late vide bis per Bel. in c. si cautio. fol. 4 & 5. de fide instru.

h *Bien assi como si los ouiesse resceebido.* Non ergo extutaretur à solutione, 6 licet opponat exceptionem nō numeratū. vel dolit exceptionē elapso biennio, licet velit in se assumere onus probādi, q̄ pecunia nō fuit numerata, & sic videtur hic approbari opinio Iaso. Bartolus in. l. generaliter & in l. in contractibus. C. de non nume. pe. Bal. & Saliceni. l. 6 in fin. glos. C. si cert. peta. & etiā Feli. affirmare videtur in d. capit. si cautio. & hoc de rigore iuris sed de æquitate canonica (quæ ratione peccati seruanda est in vtroque foro) cōtrarii esset, cū sit in communē opi. vt tradit Ioan de Imo in d. c. si cautio colū. 7. & Feli. fol. 5. colum. 1 & autem admittatur debitor ponens positionem creditori post biennū, q̄ pecuniam non numeratam. Bu tenet q̄ sic in d. l. in contractibus. § 1. qui vult quod creditor teneatur respondere, nisi ex iusta tamen re cusset, quod licet sit æquum non est sine scrupulo per text. in dicta. l. in contractibus. § illo. sed tene opinio. Barto. attenta dicta æquitate canonica.

i ¶ *Non seria tenudo.* Istam regul. quod debitor opponens de non nume 7 ra. pecun. infra bienium non teneatur nisi creditor probet numeratā extende & limita. vt per Felin in dict. capit. si cautio. fol. 3. columna. 4 & fol 4

k ¶ *Por esta razon.* Scilicet vt nō teneatur soluere, nisi creditor probet nu 8 merationem, posset tamen in se assumere onus probandi pecuniā nō fuisse numeratam nam non debet plus operari renunciatio, quā lapsus biennij qui (vt dixi) sibi in de æquitate canonica non excludat debitorem volentem in se assumere onus probādi, ita tenet Ioa. de Imo. in. c. si. de solutio. colu. penul & Saly. in dict. l. si ex cautione. 1. & 3. q. vbi & gloss.

a tal fuesse escrito en la carta[a].

¶ *Ley. X. Que fuerça ha el prestamo, e que pena deue auer el que lo non tornare.*

Al fuerça ha el prestamo[b] q̃ los omes fazẽ vnos a otros, de las cosas que se pueden cõtar, o pesar, o medir, que fue go q̃ passa la cosa a poder de aq̃l a quien fue prestada, q̃ maguer la que me fue go, [c] o la lleue agua, o la furten ladrones o la pierdã por otra manera qualquier, por de aquel se pierde que la reseibe prestada, e non por del otro que la presto. Otrosi dezimos, que aquel que toma la cosa prestada, si non la torna a la sazon que deuia, que tenudo es de pechar, aq̃ lla pena, [d] a q̃ se obligo por esta razon. E si pena non fue puesta deue pechar los daños, e los menoscabos, [e] q̃ reseibio el otro, en de mãdar la cosa que se presto. E para esto pagar son tenudos tambien los herederos, de los que tomarõ el prestamo, como ellos mismos.

Titulo. II. Del prestamo, a que dizen en latin Commodatum.

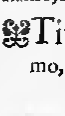

El prestamo como se departe en dos maneras: diximos en la segunda ley del titulo ante deste. E pues que ya hablamos complidamente de la primera manera de prestamo, a que dizen en latin mutuum, porque se emprestan todas las cosas, que se pueden e ontar, o pesar, o medir. Queremos aqui dezir de la segunda manera de prestamo, que es dicha en latin commodatum, porque se pueden emprestar todas las otras cosas que non son de aquella manera. E mostraremos primeramente que cosa es E porque ha assi nome. E quien lo puede fazer. E aquẽ E de q̃ cosas E ẽ que manera. E cuyo es el peligro, si la cosa prestada se pierde, o se muere, o se menoscaba. E quãdo deue ser tornado tal prestamo. E que pena deue auer el q̃ reseibiere la cosa prestada si non la tornare.

¶ *Ley I. Que cosa es prestamo, a que dizẽ en latin commodatum, e porque ha assi nome, e quẽ lo puede fazer, e a quien, e de que cosas.*

Commodatum es vna manera de prestamo, que fazẽ los omes vnos a otros, assi como de cauallos, o de otra cosa semejãte de que se deue aprouechar aquel que la reseibio, fasta tiempo cierto[f]. E esto se entiende quãdo lo faze por gracia, o por amor, nõ tomãdo aq̃l que lo da, por ende precio, [g] de loguero, nin de otra cosa ningũa. Commodatũ quiere dezir[h] como cosa q̃ es dada a prode aq̃l que la reseibio E todos aquellos q̃ diximos en las leyes del titulo ante deste, q̃ pueden dar e reseebir emprestadas las cosas que se suelẽ cõtar o pesar, o medir. Essos mismos pueden dar e reeebir tal prestamo como este, q̃ se faze de las otras cosas, que non son desta natura, assi como de suso diximos[k].

¶ *Ley. II. En que manera se faze el prestamo, a q̃ dizen en latin commodatũ, e cuyo peligro es si se pierde, o se muere, o se empeora la cosa eprestada.*

[a] ¶ *Certa.* An sufficeret renuntiatio in eadem charta? ista. I. innuit quod fieri sed videtur dinium, cum eadem facilitate ducatur. vid. Alex cõsil. 35 colũ. 1 vol. 1. aduerte tamen quia deiure cõmuni, communis opinio erat, non contrarũ. scilicet quod non teneat renuntiatio facta in eodẽ instrumento, vt tenet Bart. & communiter docto. in. d. l. si ex cautione. C. de non. nu. pe Host. & Ioan. An. in c. fi. de solu. Abba. in. c. Si cautio. de fide instru. ista tamẽ I. decidit, q & si fiat renuntiatio in eodẽ instrumento, teneat renuntiatio: & ap. probatur hic opinio Ioã. Fabri. instit. de site. obli. co. fi. Bal. in. l. illicitas. ff. de offi. præsi. & eam dicit esse æquãopinionẽ Ioa. de Imol. in cap. si cauto. de fide instru. nu ner. 25. & assent etiã. num. 6. cõmuniter seruari. Limita & intellige, ni si renuntians assumeret in se onus probãdi pecuniam non fuisse numeratam. vt dixi in. glo. 3. super verbo. bien assi, & tenet glo in d. l. si ex cautione. & Roderi. Suarez. in repet. I. post rem. ff. de re iud. fol. 142. col. 3. quid tam en si renuntiatio fieret lapso biẽnio. vi. Salice. in. d. l. si ex cautione. qui vult, q̃d tali casu nullo modo audireiur, & si assumeret in se onus probandi. vi. ibidem, & Felli. in. c. fi. cautio.

Lex. X.

[b] ¶ Non excusatur recipiens mutuo rem eo nisi tentẽ in numero, pondere vel mensura a casu fortuito, & post motam tenetur ad pœnam si est apposita, alias ad interesse ipse debitor & eius hæredes h. d.

[1 b] ¶ *Prestamo.* & in dubio an præsumatur pecunia deposita vel mutuata. vi Salic. in. l. incendium. colu. fin. C. si cert. peta.

[2 c] ¶ *La que se fuego.* Concord l incendium. C. si certi peta. & insti. quibus mo re contrahi obliga. § item ieui.

[3 d] ¶ *L. Aquella pena.* Et sic poteſt apponi pœna in contractu mutui. intellige, si mutuans non sit solitus fœnerari: nam si esset solitus præsumeretur pœna adiecta in fraudem vsurarum, vt in. l. cum allegas. C. de vsur. & in. l. si tit. 11. infra ea parti. & per Bar. in. l. cum stipulati sumus, ff. de verb. oblig.

[4 e] ¶ *Los daños, e los menoscabos.* Adde l. quod si ephesi in princi. ff. de eo qd cert. loco. & l. nũmis. ff. de in ritem ruran. vbi gl. in verb. sua die. & nota q̃ in mutuo pecuniæ venit etiam interesse quod est extra rem, vt in. d. l. nũmis, quod non est in aliis mutuabilibus extra pecuniam numeratã, vt in. l. si stetilis. § cum per venditorem ff. de actio. empti. & vi. quod ex hoc infert laso post Fulgo in d. l. nũmis 3 notab. & quid si esset metcator an veniat etiã interesse extrinseciũ? vt Bar. in. d. l. nũmis. & in. l. nõ vtiq. § nõ de offici vbi bonus text ff de eo quod cert. loco.

Titulus secundus.

Lex. I.

[1] Est commodatum illud qd̃ gratuito alterius ad certũ tempus vtẽdi datur & dicitur quasi ad cõmodũ recipientis datũ. l. d.

[2] f ¶ *Fasta tiempo cierto.* Tacitu vel expressum si enim cõmodo quum, vt vadas ad villã ineſt rẽpus insta qd̃ posuitre & redire de villa. l. 3. & si quis ita ſit de eo quod cert loco, & tradit Bart in l in commoda to. §. sicut ff. commoda. & intellige, vesit commodatũ quod detrad certum vsum: alias esset precatũ, vt notat glo. & ibi Bar. in dẽt. § sicut de quo vi Ab. in c fi de preca. pe. & fi co. & in. c 1. de cõmoda. & quid si infra prænitum tempus non potuisti vti commodato, fortẽ quia infirmus. vtd. glo. & Bart in. d §. sicut.

Ad tit. ff. & C. & in sint. de cõmoda. & in decreta libus.

[g] ¶ *Precio.* Adde. in §. item si cui, insti. quibus mo re. contra. obli. ad fin.

[2] [h] ¶ *Quiere dezir.* Prosequitur dicta Azo. C. eo in summa colu. 1.

[3] [i] ¶ *Essaminemos.* Si tamen pupillus commodauerit, ab vno latere tantũ stat cõtractus: quia pupillus nõ est obligatus, sed alius obligatur ei vt in I Iuliano. § antepe. ff. de actio. empti idemq, & si pupillo commodatum sit neque enim tenetur, nisi in quantum locupletior factus sit, vel nisi in quãtum dolo deliquit, vt. ff. commo l. 16 fi & l. 2. & 3. & in. l 1. § an in pupillum. ff. depoſi. fur autem & prædo & consimiles recte agũt commodati. ff eo. l. commodare. & l. ita vt tisur.

[4] [k] ¶ *Diximos.* 3. in summa huius tituli præcedentis.

Lex. II.

[5] Contrahitur commodatũ tribus modis, aut gratia recipientis. aut gratia dantis, aut gratia vtriusq, cũ vero gratia dãris cõtrahit cõmodatũ tenetur donatan de dolo tãtũ. si aũt gratia recipiẽtis tenetur de omni culpa sed non de casu. sed quando gratia vtriusq; tenetur tale diligẽtiã sicut in rebus suis adhibere: alias tenetur de leui culpa. h. d.

1 a ¶ *Gracia al que lo resciba.* Et si non constat cuius gratia factum sit cegulaciter præsumitur factum commodatarij gratia secundum Bart. in l. si vt certo. §. interdum. ff. commoda. & nota quod si contractus fit principaliter gratia recipientis, licet aliqua vtilitas venia danti censeatur factus gratia recipientis tantum text. not. & ibi notat Ange. & Alexan. d. in. l. togasti. in pri. ff. si cert. peta. & ibi etiam Bacin. si. prin.

2 b ¶ *Por descuydamiento.* Ista est leuissima culpa, quæ est deuatio incircumspecta ab ea diligentia, quam habent communiter, diligentiores, & diligentissimi homines. vnde si diligentissimus præcauisset, & tu nesciuisti præcauere es in culpa lonissima secundum Abb. in capit. vnico de commoda. colu. 3. post Bart. in l. quod netua. eo. tum. §. ad si. ff. depositi.

3 c ¶ *Ocasion.* Casu scilicet fortuitum, de quo non tenetur commodatarius, et in si gratia sui tantum factum est commodatum. Et intelligo nisi culpa præcesserit casum. vt in. l. si vt certo. § nũc videndũ versicu. sed interdum. ff. co. & in capit. vnico. titu. & in l. in reb. §. 1. ff. co. & idem si præcessit mera el pactum, vt habetur in dictis iuribus & in l. proxim. infra eodem.

4 d ¶ *Esse seria.* Illud exemplum ponit cõsule in. l. in reb. in fi. prin. ff. eo.

5 e ¶ *Proprias.* Adverte ad ista l. 1. à de mutuo communi conclusio communis. Dicto est quod commodatarius gratia vtriusque tenet de culpa etiam leui, per tex. in l. si vt certo. §. nunc videndum. & in l. in rebus. in princ. ff. commodati, & ibi Bart. & cenet glo. in §. item si cum verbo exactum in. d. quibus in od. te con. obli. & in d. l. si vt certo. §. interdum. ff. commo. Abb. in. c. 1. de commod. col 2. licet glo. ibi dixit tantum de dolo & lata culpa & leuis culpa prout definitur à Bart. in. l. quod netua colum 10 ff. depositi est deuatio incircumspecta ab ea diligentia, quam adhibent homines diligentes eiusdem conditionis & professionis. & hoc prout considerantur culpa in rebus propriis alienis, quæ distinctio probatur in. l. cai gitur. ff. de pigno. actio. Contra cta cum. l. præceden. in. §. fi. quæ etiam loquitur in commodato, cum glossi. ibi probatur quod etiam in commodato, in quãdo fit gratia vtriusque debet tamen leuis culpa considerari ista tamen lex vult quod Commodatarius gratia vtriusque licet censeatur de leui culpa, debeat tamen talis culpa eonsideratis secundum eam diligentiam, quam ipse adhibebat in suis rebus propriis, & non vitra vidd. licet secundum quod alius homo diligens solet adhibere, & ideo tenementi istam l. cuius ratio forte potest assignari, quia in tali commodato vertitur societas quædam illius rei commodatæ, vnde sufficit eam diligentiam adhibere qualem in rebus suis adhibere solet, vt in. l. socius socio. ff. pro socio. & in. §. fi. insti. de secta. & sic quod leuis culpa hic con sideretur cũ vtin rebus alienis, prius: sed pro vt in rebus cõmunib, vt in cõibus. Bar. in. l. quod netua supra allega. distinct leuem in culpam. & adde ad p̃dicta, quod not Bart. in l. 1. co. 2. polt gl. ibi. ff. de solutio. adde. l. 8. tit. 8. infra eadẽ partita, ibi quanta pudiesse & quæ ibi dixi & vid. in materia l. 1. tit. 7. parti.

6 f ¶ *Por ser el de mal recebido.* Sed quid si in rebus suis est omnino negligens dic quod tunc tenetur: quia caderet in latam culpam omnino ergo de eo qui aliqualiter erat negligens non cauẽ omnino secundũ Bart. qui ita declarat in. l. quod Nerua. ff. de po. colu. 11 & Saly. in. l. si nulla col. 4. ff. de pigno actio.

7 g ¶ *A su esposa.* Facit quod in dubio, ornamẽta quæ dantur sponsæ potius videntur commodata, quam donata vid. quæ dixi in. l. 3. titul. 11. partita. 4. in glo. super parte como don. & cũ ista sint consueta donati, præsumitur donatio L. 1. §. officium. ff. de cur. el. & ratio distinct. & probari videtur in. l. 2. in ordinationibus Tauri ms.

In nou. re cop est. l. 4. tit. 2. li. 5.

h ¶ *Paños.* Exẽplũ hoc & aliud ponitur in. l. si vt certo. §. interdũ. ff. cõm.

i ¶ *Engañosamente.* Dolo scilicet & lata culpa vt in d. §. interdũ & in. l. 1. §. is quoque apud quẽ in fi. ff. de actio. & obli. glin. d. c. vnico. d. cõmo.

¶ *Lex. III.*

Si es commodata perisse per casum, vt in exemplis huius legis, non tenetur commodatarius, sit tamen culpa pra cessit casum, vt in casibus in hac. l. exceptis tenetur. Item tenetur de casu si post diem assignatum rem commodatam non restituat, vel si suscepit in se periculum casus fortuiti. hoc dicit.

k ¶ *Que se non pueden pesar.* Nam de illis procedit quod habetur supra ti. 1 primo. l. fina

l ¶ *Como si.* Habes hic qui dicantur casus fortuiti & aliqua exempla, & adde. l. contractus quædam ad fi. ff. de coeg. iur. de quo vid. plenè per Bald. in. l. quæ fortuitis. col. 2. C. de pigno actio. vbi ponit tam de cõtingentibus facto naturæ, quam facto hominis, & ibi dicit quod casus fortuitus est accidens quod per custodiam, curam, vel diligentiam mẽtis humanæ, non potest euitari, & casus fortuiti dicuntur violenti, qui Domini iudicio procedunt. vt notat glo. in. §. 2. insti. de capi. dimi. & tradit Bald in. l. licet. col. 1. C loca.

m ¶ *Fuego.* Incendium ergo est casus fortuitus, vt hic & l. si vt cer- 3

de guardando lo el, assi como lo suyo, maguer se perdiesse por ser el de mal recabdo, f nõ seria tenudo de lo pechar. La tercera manera es, quãdo el que empresta la cosa, lo faze con entencio de fazer hõrra, e plazer asi mesmo, mas que por aquel que lo resciba. E esto seria como si alguno empresta sua esposa, g o a su muger, algũos paños, h preciados, porque viniesse ante el mas apuestamẽte, e mejor. E por ende dezimos, que pues q̃ el faze el prestamo, por su hõrra, e por su plazer: si ella pierde aquello que le ẽpresto, non es tenuda de lo pechar, fueras ẽ de, si lo dexasse perder engañosamẽte. i E lo que diximos en esta ley, ha lugar non tan solamente, en estas cosas sobre dichas, mas en todas las otras cosas semejantes dellas.

¶ Ley. III. A quien pertenesce el peligro de la cosa emprestada, quando se pierde por ocasion.

POR ocasion perdiendo algund omo la cosa que oviese recebido emprestada, que fuesse de aquellas que se non pueden pesar, k nin cõtar, nin medir, assi como cauallo, o armas, o paños o otra cosa semejante, non es tenudo de la pechar: el q̃ la resciba, si se pierde sin su culpa. E por ocasiõ se perdiẽdo, e nõ por su culpa, seria como si l gela q̃masse fuego, m con otras cosas, o si se cayesse la

Fuego. Incendium ergo est casus fortuitus, vt hic & l. si vt cer- 3

casa[a] de suso[b], e la matasse, o si gela lenasse auenidas de aguas, o gela robasse los enemigos, o gela furtassen ladrones, [c] o si la perdiesse sobre mar por alguna tempestad, o por q̃ brantamiento de algũ nauio, en q̃ la leuasse ome, o en otra manera semejãte destas. Pero razones y ha que maguer se perdiesse la cosa por alguna delas ocasiones sobredichas, que seria tenudo dela pechar, aquel que la ouiesse rescebido emprestada. E esto seria, assi como si demandasse vasos de plata emprestados, con que beuiesse ñ su casa, e los leuasse sobre mar, o en algund camino, e los perdiesse alla, o si pidiesse alguna bestia emprestada: para vna jornada, e la leuasse mas lueñe, e se muriesse, o se perdiesse alla. Ca en tales casos como estos, o en otros semejantes dellos, tenudo seria de pechar, lo que rescibiesse prestado, maguer la cosa se perdiesse, por ocasion, porque el dio carrera por do acaesciò aquella ocasion, vsando della en otra manera que non deuia. Otrosi dezimos que rescibiendo vn ome de otri, algũa cosa prestada: fasta tiẽpo cierto, que non fuesse de aquellas, q̃ se suelen contar, nin pesar, nin medir, si pudiesse dia o hora cierta, aq̃la tornasse a su señor, si de aquel dia, o de aquella hora en adelante: vsasse de aq̃lla cosa: teniẽdola contra su volũtad[d] de su señor, e se perdiesse, o se muriesse: tenudo seria de la pechar. E esso mismo seria, si aquel q̃ rescibiesse la cosa prestada: se obligasse[e] en tomãdola, que si se perdiesse: o se muriesse, o se empeorasse, por algũa destas cosas[f] que diximos: que fuesse el peligro del.

¶ *Ley. IIII. De aquel que toma la cosa emprestada, la embia por mensajero cuyo deue ser el peligro si se perdiesse en la carrera.*

Vn prestada tomando algũ ome cosa de otri, que sea de aquellas que se non suelen contar nin pesar, nin medir: si aquel a quiẽ fuesse prestada la embiasse al señor cuya era: con algun su ome[h] de recabdo, que fuesse atal, que ouiesse acostumbrado de fiar en el[k] tales cosas: o mayores. si enleuãdola este tal la perdiesse por ocasion, como si gela tollesse por fuerça: o gela furtasse: o en otra manera semejãte destas: o si le fiziesse algũ engaño por q̃ la perdiesse, en qualquier destas maneras, o en otras semejãtes dellas dezimos q̃ se pierde a aq̃l q̃ la presto e nõ al q̃ la tomo prestada. Ca pues el puso aq̃l i guarda e embiarla que fiziera si suya propria fuesse, nõ es tenudo dela pechar. Mas si la ẽbiasse cõ ome q̃ nõ fuesse de buẽ recabdo[l], e ẽ quiẽ nõ ouiesse acostũbrado de fiar tales cosas, si se perdiesse por culpa de atal: o por su negligẽcia, tenudo seria dela pechar aq̃l q̃ la ouiesse tomado prestada. Mas si aq̃l que ouiesse ẽprestado tal cosa: ẽbiasse por ella algũ ome suyo, e aquel que la tenia gela diesse, si aq̃l su ome q̃ embio por ella la perdiesse, o la mal metiesse, o se fuesse con ella, perderse ya a aquel cuya fuesse e non aq̃l q̃ la tomo emprestada. Pero si este que la auia prestado, e cuya era ẽbiasse dezir a aq̃l a quiẽ la auia prestada que gela embiasse por algũ di su ome de recabdo, en quien se fiasse, e este atal

a ¶ *Cayesse la casa.* Adde. d. §. quod vero senectute.

b ¶ *De suso.* Hæc ofa dicit propter id qd haberur in. d. §. qd vero senectute & ibi glo. in verb sal uas quãvi

c ¶ *Furtassen ladrones.* In dict. §. quod vero dicit vi latronũ. Idẽ tũ dic in furto clandestino de quo non erat suspicandũ secundũ Bal. in. d. l. quæ fortuitis. col 1. C. de pigno actio. & in l. vbi nota biliter. C. de po. regularitter tamen furtum nõ numerat inter casus fortuitos, vt in. l. cum duobus §. damna. ff. pro socio. & not. glo. in. d. §. præterea. in stitut. quibus mo. re contrahitur obligãtur. §. sed iste quidem. insti de actio. fallit tũ quãdo nõ potest culpa imputari, vt in d. § damna. vel furti si potatio somnolenta data fuit ei, cui furtum factum fuit, vel vxor eius ei subtraxit, vel si fuit factum furtum à familiari, de quo verisimiliter cõsidere debuit quia reputabat bonus, vel quia ostia bene firmauit sed de nocte fuerunt perforata, vt multe tiens contingit in apothecis, in quibus nullus dormit secũdum Saly. in. d. §. damna. & Ange. in. d. §. sed iste quidem. colu. 4. ad fi. & glo. in. d. § damna.

d ¶ *Esto seria.* Adde l. si vt certo. § sed interdũ. ff. cõmoda & ibi Bart. non tantet distinguentem, quãdo quis teneatur de casu si culpa præcesserit casum & adde l. 4. infra titu. 3. & l. 20. titu. 13. ea part. & vi. in materia notab. dictũ Bal. in. c. 1. § si epistolæ. vel Abb. versu. 2. quero. q̃ si quis præcedẽte sua culpa fuit exoculatus, vel aliàs inhabilis, seu mutilis factus, aufert sibi feudũ. & vi. pcundẽ in. c. 2. in fi. de feud. fine culp. nõ amit.

e ¶ *Teniendo la contra voluntad.* Et sic vbi mota præcesserit casum, tenetur quis de casu. vt hic & in. l. si ex legati causa. ff. de verbo. oblig. & in. l. quod te mihi. ff. si cert. peta. & in. c. 1. de commodato.

f ¶ *Se obligasse.* Adde. l. 1. C. eo. &. c. 1. eo. titu. & an sit idẽ si res datur ex timata vi. ibi Abb. colu. fi.

g ¶ *Por alguna destas cosas.* Sed an requiratur q̃ specificetur casus, vel sufficiat generalis renũciatio casuum fortuitorũ, generaliter in se suscipiẽdo periculũ eorũ, sine expressione alicui[i] vsta l. nõ aperit, vi. eegl. & ibi do. to. in. l. ied & si quis. §. quæsitum. ff. si quis caution. & Saly. in d. l. 1. C. commo. vel si quæro nunc circa secundam partẽ & communiter tenetur opinio, q̃ generalis renũciatio post aliquos casus expressos extendit in contractibus & in iudicijs, vi. quæ dixi in statu partus. & Bal.

¶ *Lex. IIII.*

Si commodatus mutuatus. è cõmodatũ cũ familiam quẽ alias legitime nouit & diligentẽ autem eum commodans mandauit, & ab eo tale eam nõ tenetur de eius perditione aliàs secus hoc dicit.

h ¶ *Cõ alguno su hõbre.* Limita nisi actum sit expressè vel tacite ex qualitate personarũ, vt per le ipsum refertur, secũdum glos. Bar. & notato. in. l. cum qui. §. fi. & in. l. qui non. ff. eo. limita etiã & intelligè, quando species remittitur p nũcium fidelẽ, sed si esset quãtitas, nam indistincte patet periculo mittentis. Lin. endũ C. si cert. peta. & tenet Abb. in cap. significante. de pign. Pan. in d. § fi. notatamẽ, q̃ si est debitor quantitatis, licet alius teneatur deferre ad domicilium creditoris, excusabitur tamen si esset periculũ perdendi tem in itinere, vt voluit glo. not. in. l. cum hi §. causæ. ff. de transactio quã ad hoc allegat Bal. in. l. liberter. colu. 4. C. de operis libertor. & Platea multe notans in. l. nemo. C. de anno. & tribu. lib. 10. & similiter si ego debitor, quantitatis tradidi eã nuntio a creditore destinato. statim liberor, licet nuntius perdat secundum Abba. in. c. significante, supra allega. & procedit etiam si nuntius sit ecclesiæ. secundum Bal. in authẽ. hoc ius porrectum in fi. C. de sacrosan. eccles.

i ¶ *De recabdo.* Adde quod habetur in. l. 27. tit. 11. partita. 3. & adde text. notab. in. l. apud labeonẽ. § fi. ff. de præscr. verbis. & quæ notat Bal in l. si is cui. C. de furtis.

k ¶ *Fiar en el.* Et non refert an esset pauper, si alias ex bonis moribus præcedentibus erat talis, de quo erat confidendum. vt in. l. suspectum. & ibi Barto. ff. de suspect. tuto.

l ¶ *De buen recabdo.* Nota quòd imputatur ei qui malum nuntium misit. adde. l. si cum exhibuissent. ff. de publica. & in. l. cum mandato. ff. de mino. & gloss. in cap. in gratiarum. 3. q. 7. & l. cum qui. § si cum glo. l. sequen. ff. commoda. & l. in solutus. & ibi Barto. 1. notabil. fi. de solutio.

5 a ¶ *La creyesse.* Imputatur ei, qui fuit credulus vt hic, & notat gloss. in l. si mei cauta ff eo. cuius dictum approbatur in ista l. limita & intellige, nisi commodatarius habeat iustam causam credendi, vt qui apportauit instrumentũ falsum, vel erat familus cõsueuus mittipro talibus, vt in l. pe ff. quod cum eo. & l. vel vniuersorum. ff. dõ pigno. actio. tenet Ange. & Paul in d. l. eum qui. §. si. ff. isto titu. facit. l. cuicunque. §. sed cũ fullo. ff. de instito. & l. qui cũ q. C. de lege iuris fugiui. versicu. qd si seruus & adde Bar. in l. si qs vxori. §. apud labeonem. ff. de fundis.

¶ *Lex. V.*

Hi res commodatari tenentur sicut defuncti & si sint plures hæredes, tenetur restituere tenens rem commodata sed si esset perdita, omnes tenentur pro partibus hæreditatis, & si duob[b] cõmodatarij res quilibet pro parte nisi fuerint insolidum obligati. li. d.

1 b ¶ *Que aquella cosa.* Procedit hoc ex æquitate contra regul. l. pro hæreditatis. C. de hæreditat. actio. & adde l. 3. §. hæres ff. illo titul. & limit, nisi prius fuisset lis contestata cum defuncto super restitutione rei vtin. l. cum fuit deprædo. Ripul. & not. glos. in l. incõdictione. ff. de condi. furti.

por quiẽ gelo embio a dezir, cambiasse la razõ, e dixesse que le embiaua dezir, q̃ gela ẽbiasse por si mismo, si este que la tiene lo creyesse[a], e gela diesse, si la perdiesse o se fuesse con ella, es el peligro de aquel que la tiene prestada.

¶ *Ley. V. Como los herederos del finado deuen tornar la cosa que rescibio emprestada aquel, a quiẽ ellos heredan.*

MVriendo se alguno, a quien ouiessen prestado cauallo, o otra cosa semejante de esta, tenudo es de lo tornar su heredero, a aquel que lo empresto. E si por auentura los herederos, muchos fuessen, qualquier dellos que aya aquella cosa[b] es tenudo de la rendir, a aquel cuya era, o a sus herederos. Otrosi dezimos que si aquel que tomo la cosa prestada, la perdio en su vida, o la perdierõ sus herederos, despues q̃ el muerio, por su culpa, que son tenudos cada vno de llos[c] de la pechar, pagando cada vno su parte, en aquella cosa, segund valier, o deuẽ comprar otra tal, como aquella, e tan buena, e dar la a aquel cuya era, la otra que se perdio. E aun dezimos, que si vna cosa fuere emprestada, a dos o mes, o mas, equando gel rempresta non, non se obligassen cada vno dellos en todo, para tornarla, si aq̃lla cosa se perdiesse, [d] tenudos son cada vno dellos, de pechar su parte, e non mas[e].

¶ *Ley. VI. Como aquel que presta la cosa, que ha alguna maldad en ella, deue apercebir al otro, que la toma prestada.*

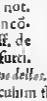

Idiendo vn ome sieruo prestado, para seruir se del algund tiempo, si aquel sieruo fuesse ladron, e el señor del non apercebiesse ende a aquel que lo emprestaua, mas se callasse[f], si este sieruo tal furtasse alguna cosa, a aquel que lo tomo prestado, tenudo es el señor de pechar aquello, que le furtasse el sieruo. Otrosi dezimos que si prestasse vn ome a otro, alguna cuba, o tinaja, o otra cosa, para tener vino, o azeyte: si aquella cosa que le prestasse fuesse quebrantada, o fuesse tal, que resibiesse mal sabor, el vino, o el azeyte, o se perdiesse, o se menoscabasse, en otra manera aquello que y metiesse, e sabiendo[g] el señor della, que tal era, se callasse, que lo non dixesse al que la prestaua, tenudo es de pechar le todo el daño que le viniesse, por razon de aquella cosa que le presto.

¶ *Ley. VII. Que el que toma sieruo, o cauallo, emprestado, que le deue dar a comer mientra que lo tomere.*

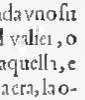

Auallo, o sieruo, o otra cosa semejante desta, tomando vn ome de otro, prestada, el que lo resciba, tenudo es de dar le de lo suyo que coma e todas las cosas q̃ fuerẽ menester, de miẽtra que se sirviere della. Mas si por auẽtura, e y esse en alguna enfermedad, sin culpa de aquel, que la auia emprestado, todas las cosas que le fuere menester para guarescer aq̃lla enfermedad, tambien en las melezinas, como en gualardon al maestro, q̃ le guaresciere por su trabajo[h] el señor[h] de la cosa es tenudo de lo pagar, e non el que tiene la cosa prestada.

¶ *Ley. VIII. Como aquel que perdio la cosa emprestada, ela pecho a su dueño la deue auer, si lo fallare despues.*

¶ *Lex. VI.*

Commodans tenetur de dãno commodatario per seruũ sine commodatum vel vas vinc sum: si dominus scit & commodatarium non certificauit. h dicit.

f ¶ *Se callasse.* Cum scire eũ esse furem, vt hic & in l. si seruus. ff. eo. & hoc ie puri tur, vt possit agi actione cõtra commodatarium nisi ascerei non vsi: posset enim sic cõmodatum esset ignorans. l. 1. & 3. ff. de noxa.

g ¶ *Sabiendo.* Secus si ignoranter, vt hic & in l. in rebus. §. ait qui seres. ff. eo.

¶ *Lex. VII.*

Tenetur commodatarius ad expensas rei commodatæ quandiu eam tenet: sed de expensis in firmitate fictis tenetur dominus. h d.

h ¶ *El señor.* Intelligo si expensæ sint magnæ: secus si modicæ vt in l. in rebus §. possunt ff eo. & quæ dicatur quantitas magna vel parua relinqui in arbitrio iudicis, gloss. in authen. vt qui obligatus se possit bene habere, in fine §. sed & si quis Bart. in authẽ. minoris C. qui restitutio. dat. post vid. Bald. in l. ardem. colum. penul. C. locat. & facit ista. l. contra gloss. in l. arbonbus. §. de illo. ff. de vsufruct. quæ dicit familiam infirmum debere habere necessarias expensas sed & talarium de quo vid. Bart. in l. si vno. §. item cum quidam. colum. fi. ff. locat. & in l. operæ ff. de vsufruct. lega & ibi Bal. in d. fin. C. de condi. inser. & in l. liberti. colum. 5. C. de operis libert. & Specul. titu. de loca. §. posquam. colum. 6. versi. quod si mercenarius.

¶ *Lex. VIII.*

Si commodatarius perdat rem commodatam & soluit æstimationem commodanti, & postea inuenit eam dominus ipsius est electio vel retinere pretium, vel recipere rem, & pretium restituere. sed si extraneus eam inuenit recuperat eam commodatarius tanquam suam. hoc dicit.

1 a ¶ *Cada vno dellos.* Adde l. si duo. ff. deposi. & glo. in l. vt certo. §. si duobus vehiculum ff eodem in parte habebuntur.

3 d ¶ *Se perdiesse.* Ex hoc verbo colligitur quod quatur hæc. l. de obligatione secundaria ratione doli vel culpæ.

4 e ¶ *Non e non e mas.* Nota bene istam. l. quia de iure communi opinio communis docto. erat in cõtrarium, scilicet quin obligatione secundaria quæ datur ratione doli vel culpæ, si ambo commodatarij deliquerunt seu fuerunt in culpa, propter quam res commodata fuit de perdita, vt quilibet eorum teneatur insolidũ. & mouentur docto. per text. in d. § si duob[b] vehiculũ ad finẽ. ibi quod dummodo duo ei habebuntur. Ista vero l. disponit, q̃ non teneantur nisi pro parte, nisi actũ fuerit vt quilibet teneatur insolidũ. Tenendo igitur mentem l. quæ videtur approbare opi. glo in d. § si duobus vehiculũ in verbo. habebũt tunc quæ intelligit illum tex. si hoc actũ est, vt sint duo rei non alias, intelligendo glo. quod loquatur de dicta obligatione secundaria, quam tanẽ glo. docto. intelligunt, quod loquatur de obligatione principalia ad rei restitutionem. nõ de secũdaria. Limita & intelligẽ istã. l. quando vterque commodatarius dolũ vel culpam commisit [illegible] si vnus tantum committeret illesolus teneretur in totum, vt in d. § si apud duos. ff. de po. Bar. in d. § si duobus. colum. 3. versi. oppono. & videtur quod in obligatione secundaria.

t a ¶ *Escogencia* Approbat cpi glo. in. l. in cõmodato. § fi. ff. eod. nõ apetit tamen ista. l. quam actionẽ actor intentare debeat an rei vendicationem ex eo, quod estimationẽ soluit. vt in. l. si culpa ff de rei vendi. an cõdictionem sine causa ad repetendum pretium. vt in. l. si fullo. ff. de condi. sine causa, an actionem cõmodati cõtrariam ad rem, vel pretium alternatiuæ, prout eleget soluere eus, vt Inc, & in dict. § fin, vbi Bart. post Iacob. Butri. tenet, q̃ actor posit eligere vna[illegible] ex istis quam [illegible] & si eligat ge vendicationem & his super ea cõtestaiur, nõ poterit post litem contestatam reus eligere vt soluat pretium. sed cogetur soluere secundum naturam actionis intentatæ. In contrariumtamen videtur, imo quòd nõ competat in isto casu actori rei vendicatio, qualiter soluerit extimationem: ex quo tamen non est nactus possessionẽ, non est factus dominus & cũ eius rei vendicatio, non poterit agere actione in rem, & hoc credo verius. & tenet Angel. & Pau de Castr. in dicto. §. si. post Dy. in. c. pro possessore. de regul. iur. lib 6. poterit ergo intẽtare actor vel cõdictionẽ sine causa, vt cõtraria cõmodati, vt hic, & in. d. l. si fullo duobus tamen casibus posset actor comperere rei vendicatio. Primo si res extante, & hoc. si ens conmodans recepit sponte rei extimationem: quia cum videatur vendidisse, si postea res peruenias ad eum, tenebitur ad rei restitutionem vt in rem. Secundò si dolo ipse commodator habuit extimationẽ, vt quasi ipse furripuerat rẽ, & nihilominũ habuit extimationẽ vt in. l. 2. mihi. & ibi Albe. ff cõmo. vi. gl & docto in. d. l. si culpa. in verbo, luuari secũ gl. in. d. l. si fullo. & vi. quæ dixi in. l. 19. nru. n. parti. 3. in glo sup verbo. quæ le torne.

a b ¶ *Suya* Dabitur ergo vnus in rem etiam sine cessione. vt in. d. l. si eui pa. ff de rei vend. & probat ut cum hic. ¶ *Lex. IX.*

3 Restitui debet cõmodatari expleto vsu vel tẽpore, nec potest retineri prætextu debiti, nisi pro necessariis expẽsis in comodato factis post quam fuit res commodata, & nisi restituatur tenetur cõmodatarius ad expensas, & etiam tenetur de casu post moram contingente. l. d.

b c ¶ *Recho.* Idest post vsum expletum. vt in. l. in cõmodato. §. licet. ff. cõmoda. & in. c. 1. eod. titu. non ante aliàs dat eur contraria commodati. vt in dictis iunctis, precarium tamen reuocari post, quandocunque & si res cõcederetur precario ad certum vsum, vt not. Abb. in. c. fi. de precario, & in. c. 1. sup gl 1. col 2. de cõmod. limitat rũ & in relligat notã, in. d. c. fi, col. fina. vbi ex reuocatione precarij intrẽ festiua fieret magnũ damnum precario recipienti, qarũ obstaret excepũo doli, quanõ potest negari, quin precariũ sit bõficia, & quomodo distinguatur cõmodatũ à precario, vid. per glo. & Alber & docto. in d. § sicut Abb. in d. ca 1.

d ¶ *Complida* Quid si commodauit tibi equum ad eundũ Parisios & remisit tantum in domo, q̃ potuisti re & redire, dic quod possum reuocare ante vsum velaliud tempus expletum, arg. ff. de verb. obli. l. interdum. & tenet Alberi. post Iacob de Raue in. d. l. in cõmodato. §. sicut. ff. eo, vbi dicit esse idem & si commodatarius sit impeditus vti casu fortuito. & idẽ dicit si commodatarius non posset vti re commodata nam tunc statim potest reuocari. vid. etiam ibi per Barto.

e ¶ *Deprenda.* Concordat. l. in. C. eo. &. l. peteti. qui est casus notabilis. & ibi Bar. ff. de pigno. actio. & ratio huius decisionis est secundũ Alberi post Iacob. Butri. in. l. si. quæ res peruenit ad retinere volentem ex tali causa, ex qua patet noluisse tradentem ius tu ea constituere. vt in. l. rei commodatæ. ff. eod. & sic cessant contrariadæ l. 1. C. etiam ob chirographa. pecu. pig. re po. & aliarum ll. & quid si pecuria cõmodatur, vt species an possit retineri pro debito vi Salyc post glos. in. d. l. fi. vbi ipse & Bald. & Ange. iarẽ distinguunt in ista materia, vide per gosin ista materia retentionis. & p Bar. in. l. fin. C. in quibus caus. pign. vel hypo. tacite contrahi, & in. l. si non fortem. §. sicentum. ff. de condi. indebi. & Bal. nouell. in tracta. de dote. fol. 41 col 1 & 2.

f ¶ *Despues que gela presten.* Apptobat & declarat opi. glo. in. d. l. fina C. 4 eod. & si habes hic vnum casum, in quo competitius retentionis, scilicet ratione impensarum, quæ factæ fuerunt in re commodata: non procederet tamen in facti sin re deposita. vt in. l. fi. i. fi. infra ntu. pro xi. & adde q̃ potest quis retinere rem de funẽti quousq; sibi soluantur expensæ factæ in eius retinere. vel infirmitate. l. in restituenda. vbi Bal. C. de peti hæredita. & etiam malæ fidei possessor potent retinere rẽ propter expensas factas, causa fructuum percipiẽdorum, vt in. l. si à Domino. ff. de peti. hæredi. l. fundum. ff. famil. hercisc. & in. l. 41 titu. 28. parti 3 & si res mi

Para seruicio cierto, o fasta tiẽpo señalado, rescibiẽdo algũo de otri, cauallo: o otra cosa semejãte empresta da, dezimos: q̃ luego q̃ el seruicio fuesse fecho [c], o el tiẽpo fea cõplido [d]: tenudo es de la tornar a su Señor, e nõ la puede tener dẽdeen adelãte, como en razõ de prendae: maguer aquel que gela auia prestada, le ouiesse a dar alguna debda o otra cosa: fuera sende si la debda fuesse por pro, o por razõ de aq̃lla cosa mesma, que rescibio prestada. E aun estonce ha menester que sea fecha, despues que gela prestaron, e non ante. Ca estonce bien la puede tener: fasta que sea entregado de la despensa que fizo en la cosa

noris vel furiosi pignori detur sine decreto, licet damno non teneat, cõpetit tamen retentio, sin vtilitatem minoris est versum. l. si pupillorum §. pe. ff de rebus eorum. gl. in. l. 2. C. de curato. furio. Item minor à vendicãdo alienata repellitur, si pretium in eius vtilitatem versum non restituat. l. vtere & l. si prædium. in fine. C de prædis mino. Item vxor potest retinere res iniipro dote, vt sibi soluatur l. si filio familias. in prin & ibi Bar. ff sol. matrimo & vid in hoc omnino quæ tradit Ange. Aret. in tracta maleficio. in parte, & eius bona publicam[illegible]. col. 2. & Bal in. l. cum tibi C. qui potio. in pig habe. tex. in authen de exhiben. reis. §. quia verò. colla. 5. & procedit hoc antequam hæres intret possessionem bonorum hæreditatis. aliàs non posset hæredibus non consentientibus, vt in. l dotis actionem. ff solu matrimo. Decius consi. 400. col. 2 & de retentione bonis intrantis in fundum alicuius, quousque satisfaciat de damno, vi. Bar. in. l. hoc amplius. §. 1. in fin. ff. de dam infect. item licitè retinet procurator instrumẽta litis, quousq; sibi satis fiat de sumptibus l. quæ omnia. § 1. & ibi Bart. ff. de procura. potent etiam dominus fructus secatos per colonum adhuc extantes in fundo loco pignoris pro merce de retinere, vt in. l. in prædis. ff in quibus caus. pign. vel hypothe. tact contra. nor. Bald. in. l. idem post prin cip. C loca. & cum emptor non tenetur stare colono potent colonus retinere rem, propter expensas in re factas. l. colonus. ff. de vi & vi arma. Bal. in. l. emptorem. col. 1. C loca. adde Bal. in. l. non ab re. C. vnde vi. competit etiam ius retentionis in casu. l. ratis. & ibi Barto. ff de iure iur. naufra pupillus etiam in contractu vtro citroq; obligatorio, hic etiam sine auctoritate tutoris non obligetur obligatur tamẽ sibi aliunde. vt in. l. pupillus §. primo. ff de auctoritto. & per Bartol. in. l. obligari. in prin. ff eo. tamen si pupillus agat contra eũ cũ quo contraxit, datur ius retentionis ei, qui à pupillo conuenitur nisi pupillus impleat ex parte sua tenet. Bar in. d. § 1. & si vassallus vendidit feudũ ignoranter, licet non perdat feudum propter ignorantiam, & debet sibi ab emptore restitui: poterit tamen emptor retinere donec sibi à venditore satisfiat de interesse. Bad. in. § si vassallus, el segundo. si de feu fue controuer. inter domi & agna adde etiam alium casum, vbi consultur per modum retentionis per glos. & ibi Paul. de Castr in. l. si ex pluribus. ff. ad. l. Falci. & ius retentionis transit etiam in singularem successorem, vt habetur in. l. ff quibus mod pig, vel hyp. fol. & in. l. cum prætor. ff. de distractio. pigno. Bar. in. l. si tertius. §. si pri[illegible]. ff de aqua plu. arcen. & probatur in. l. 3 & ibi Bald. C. quod met. caus. tradit Soci consi. 98. col 9. voiti 2. & licet retentionis ius quod causatur ex iure pignoris sportigarur etiam ad fructus rei. vt in. l. qui tuis. C. in quibus caus. pign. vel hypo. ta, contra tamen in iure retentionis causato, aliàs propter impensas in re factas, non extendiur ad fructus etiam separatos à re ipsa. cum talis retentio non habeat locum, nisi in ea re in qua fuit facta impensa, dicta. l. si in area, & dicto. §. si centum. & in fructibus separatis. tenet Bald. nouell. in tractatu. de dote. fol. 4. col. 1. 2.

Ley. IX. Quando deue tornar el prestamo a quel que lo rescibio e que pena deue auer si lo non fizere.

Partida.v. B

5 a ¶ *Con derecho.* Vide supra eodem l. 7.

6 b ¶ *Seruet pelgro.* Et tamen si eorũ mũ cessesset pecunia penes cõmodatãrũ, vtin l. cũ res. §. fi. ff. de iug. & inauth. de depositis. & denũcianti. l. respondit colla. 7. & tenet Azo. Caeo in summa & in debitore ex cõtractu milla est eiusmodi sententia, vt tenet Bart. & alij cõtra in l. qd te mihi fiducia eer, pet & in l. nemo rẽ suã la. ff. de reb. obligatis tũ eos cõclusioni, vt fortiter obstare text. in l. si plures. §. 1. ff. de pon. neq; vt obstare rũnio gl. ad illa l. qui mutuo illi gatur, qui debitori habebat iustã cãsa irrigãdi, ppter impẽdas. qa vltra id qd est diuina reddidit text. depositari nõ habet iustã retentionẽ rei depositæ, ppter impẽsas, vt patet in l. si. pitor. 1. & in. d. in. h. de depo. & denunciat. text. vt in Pan. de cas. in d. l. cũ res. Sed distinguit in hoc inter, q. Bart. & doctores sciret q. aut constat, qr res non fuisset vendituras pentura: qua fuisset vẽdita, & rũc debitor tenet, aut constabat q. non fuisset vendituras, & sic eodẽ modo fuisset pentura penes cõmodatãrẽ vel creditorẽ & q. nõ teneat per d. l. si plures. §. 1. aut dubitat, & tunc prasumat cõtra mutuo rolum q. non fuisset pentura, & q. fuisset vendituras rõ modãs, vel le gatarius, vt est in sum in d. l. cũ res. in fi. & per illã distinctionẽ in actione personali dicit multas. li. reducit ad cõcordiam. & cũ dictis Paul de Castr. trãsit Decian. d. l. qdte & cõtra eodem tenet Ias. in. d. l. nemo. & fortẽ in puncto iuris istud esset tenendũ, licet cõis opinio sit ea, q. prædixi. Si vero agatur. ex actione reali, dicit vt in. l. nemo si verbera. §. fi. ff. de rei vendi. & per Bart. & doctores. in. d. l. quod te. in fortiori consentiens non tenebit, qui obligatus est ex contractu ad restituendã rẽ, si naturaliter interiret. & eodem modo esset pentura apud creditorẽ cõmodatem, vel deponentem vt tradit notabiliter Per. de Ancha. in repe. reg. peccatũ. fo. 3. col. 2. versi in quæstione autem suora dicta. de reg. iuris. 6. & adde in materia text. not. in. l. qui tertiario. ff. de pigno. actio & gl. & Paul. de Castr. in. l. si possessor. §. fi. ff. de petit hære.

Titulus III. *Lex. I.*

10 Depositum est quod vnus dat res suas alteri custodiendas confidens de eo, & continabit rebus modis. Vno modo voluntariẽ. Alio modo necessariẽ propter incendium ruinam vel naufragium vt habetur. Tertio modo sequestrando tem de qua in iudicio contenditur, h. d.

prestada, seyẽdo la espensa a tal, q̃ con derecho la puede demandar. E la pena q̃ deuen auer aq̃llos que non tornaren la cosa prestada, es esta, que la deuen dar cõ las costas, e las missiones, q̃ fizo ende mandando la, a aquel q̃ la presto. E demas, si la cosa se perdiesse, o se muriesse, o se menoscabasse, despues q̃ el pleyto fuesse començado por demanda, e por respuesta seria el peligro[b] de aquellos que la recibiessen prestada.

Titulo. III. De los cõdesijos, aque dizẽ en latin depositum.

Ad. l. C. & est & in decret de depos.

DEpositũ en latin, tanto quiere dezir en romãce, como condesijo. Onde pues q̃ en los titulos ante deste, fablamos de los emprestidos, de q̃ recibẽ gracia e ayuda, aquellos que lo tomas de otro: queremos aqui dezir, de los condesijos, en q̃ fazen plazer, e amor los que los tienen en guarda, a los otros, de quien los reciben. E mostraremos que cosa es condesijo a que dizẽ en latin, depositũ. E onde tomo este nome, e quantas maneras son del, e que cosas son aquellas que vn ome puede encomendar a otro, e qual las puede encomendar, e aquien: e aquien las puede demãdar, e quando, e a quien deuen ser tornadas, e en q̃ maneras, e q̃ pena merece quẽ lo nõ quiere tornar.

¶ *Ley. I. Que cosa es condesijo, aque dizen en latin, depositum, e onde tomo este nome, e quantas maneras son del.*

COndesijo, aque llaman en latin, depositum: es quando vn ome da a otro[c], su cosa en guarda, fiandose en el. E tomo este nome de peño, q̃ quiere tãto dezir como poner de mano en guarda de otro, lo q̃ quiere cõdessar. E son tres maneras de cõdesijo. La primera es, quãdo algũo, sin otra cuyta q̃ le acaezca da a otro en guarda sus cosas. La segũda es, quãdo algũo lo ha de fazer en tiẽpo de cuyta, esto seria como si se q̃masse, o se cayesse la casa, a algũo, e q̃ tuuiesse alguna cosa, o se q̃brãtassel a naue, en q̃ lo lleuasse o acaeselẽdo alguna destas cuytas, diesse en guarda a otro, a aq̃lla sazõ, algũa de aq̃llas cosas q̃ tuuiesse y, por estorcerlas de aq̃l peligro. La tercera es, quãdo algũos o mes cõtiendẽ en razon de alguna cosa, e la meten en mano de fiel, encomẽdando gela, fasta q̃ la contienda sea librada por juyzio.

¶ *Ley. II. Que cosas se pueden dar en condesijo.*

EN guarda, e en condesijo, puede ser dadas las cosas, de qual manera quier q̃ sea. Mas propriamẽte, vsan a dar mas en condesijo, las cosas muebles que las otras. Otrosi dezimos que estonce toma ome en cõdesijo las cosas quãdo nõ recibe precio, nin gualardon, por guardar las. Ca si lo recibiesse, O prometiesse, de gelo dar, estõce nõ seria cõdesijo mas seria logueros, pues algo señalado toma por la guarda. E porẽde este atal mas tenudo seria, de guardar aq̃llo q̃ assi recibiesse en encomiẽda, q̃ nõ de otra guisa. E aũ dezimos q̃ el señorio, e la tenẽcia[i] de la cosa, que es dada en guarda non passa a aq̃l q̃ la recibe, fueras ẽde[k] si fuesse de aq̃

d ¶ *Cõdesijo.* Hispanum vocabulum antiquum. i. custodiendũ dare.

e ¶ *Quanta cuyta.* Quid interesit scire, an propter imminentem necessitatem fiat depositum, vel necessitate cessãte. vid. an l. ff. co. & ꝗ. eod. 8.

f ¶ *En mano del fiel.* De hoc habes in. l. licet. §. 1. ff. eod. & in l. interest. ff. de arquirend. possessio. & in l. proprie. ff. de furtis.

¶ *Lex II.*

20 Oẽs res possunt deponi: sed communiter deponuntur mobilia non dãpterũ pro custodia aliis cẽt locanto de qua tenet recipiẽs pra llate maiorẽ cũstodiã quã depositarius. Implex. Item nõ nãsset in depositarũ dominũ, nec possessio rei depositæ nisi in rebus cõsistentibus spõdere numero vel in sũma, tenet tũ de poenitentia de la culpa & dolo. de lem tamen nõ tenet nisi adhoc se obligauit vel se obtulit deposito, aut si pretium recipit pro custodia, & dicitur lata culpa quando non custodiuntur res eo modo quo maior pars hominũ cũstodiunt, & quando nõ custodiuntur eo modo quo sapiens diligens homo custodiret h. d.

g ¶ *Logueros.* Vrin. §. 1. Instit de locato & Iulin. mandata. §. fin. & §. item si cui. in Ili. quibus modis re contra. obligat.

h ¶ *Mastenudo.* Vrin l. 1. §. h. qui sertium. ff. eod. & cap 2 eo. tit.

i ¶ *Tatenentia.* Adde l. licet. §. 1. ff. eodem.

k ¶ *Ade tibe fuerestende.* In his sentiunt transferatur dominium in depositarium vrin l. quartus. & in. l. de sponsalitiorum §. 1. & in l. Lucius Titius. ff. eod. & in eo periculum transit in depositarium vrin. l. incendium. C. si certum petat. & adde. l. 5. titulo 15. libr. 3. fori. h. & hoc ita sistam. l. nisi sint deposita sita signata vel clausa. nam tũ tacite videtur prohibere, ne eis vtatur. nisi in contrarium agatur, vt in dictis iuribus. & tenet Azo. C. eod. in summa in princip. & vide Bald. 5. volumin. consi. 229. in repit. præmittendum est ad eundentiam, & an liceat deponere pecuniam penes vsurarium tradit S. Thomas. 2. 2. quæstione. 78. art. 1. eul. vltimo. quia ad finem concludit. quod si quis commitat pecu-

Non tuetur. l. 1. ff. in. tate. consil.

niam suam vsurario non habenti alias, vnde vsuras exerceret vel hac intentione, vt inde copiosius per vsuram lucraretur illicitum est & ipse deponens est particeps culpæ si autem committeret pecuniam suam vsurario alias habenti, vnde vsuras exerceret, vt tutius pecunia seruaretur non peccat sed vitur homine peccatore ad bonum & forte istud dictum sancti Thom. in hoc debet intelligi et quæ fuit deposita pecunia ad numerum & ita videtur ex eis mente.

¶ *Ley. III.*

30 Depositarius tenetur de lata culpa & de dolo: de leui autē non tenet nisi ad hoc se obligauit, vel se obtulit depositio, aut si receptit pro eu stodia pretiū. Et dicitur lata culpa quando non custodit res eo modo q̄ maior pars hominum custodit. leuis verò dicit q̄ non custodiuit eo modo quo sapiens diligens homo custodiret. l. d.

a ¶ *Como dar*. Et quid si iudex faciat depositū vt rūberet depositari° redens demāda to iudicis, hoc pars cuius est non vocetur vi. Bal. in l. si. C. de bon. auct. iudi. pos. vbi dicit q̄ sic per ex. ibi quod intelligerem, quādo mutando depositum in alium depositarium ex causa iusta iudex pra c pere, vel q̄ haberet redd. alicui, & non ortum non constaret q̄ iniuste præcipere: nam si hoc expressē appareret, non liberaretur sonte reddens, & non appellans, iuxta ea quæ not. Bal. in. l. iniuſus pe & si. col. C. de fuit. & quia habentur in l. iuiennius. §. cum. ff de euictio.

b ¶ *A todo omo*. Et si sit fur nuna. l. publia ff. eodem. & de pupillo. vide. l. 1. §. in pupillum ff eod.

c ¶ *Clerigo*. Vide in. c. 1. de depo. & quando clericus recipit depositū electus a iudice seculari potest per eundem iudicem compelli ad restitutionem depositi, quia non proceditur contra eum proprie per modum iudicii, sed executiue, ex consequentia officii suscepti secundum Bald in l acceptam col. 1. C. de vsur & adde in mat. l. 7. in fin. eodem.

d ¶ *O religioso*. Sed qualiter tenebitur religiosus cum non habeat proprium vt in c. nolo. 12. q. 1. neq; ex eius facto tenebitur monasterium vt in. d. c. 1. & c. quod quibusdā. de fideiusso dicit secundum Innocent. in d. ea cum olim. de priuileg. et secundo. quod potest ita contra eū rei vendicatione, vel depositi, vel furti, seu alijs competentibus actionibus. & si Abbas videtur res depositas apud monachum rapi, vel furto subtrahi, vel abasperire, & facile posset eas liberare, teneretur depositi insolidum, propter dolum suum, sed si monachus furtum fecisset, tunc fortasse esset, quia Abbas non erat obligatus ex eius maleficio. & adde quod habetur infra eod. l. 7.

e ¶ *Seruo*. Adde l. 1. §. si apud seruum. & l. si apud filium. ff. eodē. & per Azo. in summa. cel 2. versicu. datur.

f ¶ *Tenudo*. Quid si velit se exonerare à deposito. vid. l. ei apud quem. §. si velit. ff. eo. titu. vbi vi. Pau. de Castr.

g ¶ *Culpa*. Intellige de lata culpa, vt hic. & l. q̄ ne rua. ff. eo. & . C. eo. l. 1. 7

h ¶ *Suelon guardar*. Vide quæ dixi supra titu. 1. l. 2. in verbo, l. si fuscosas 8 proprias. & aduerte, quia ista l. difficilis quid sit lata culpa, & videtur approbari difficilis Ioan. de Bro. quam ponit Barto. in. l. quod nerua. ff. eod. & probatur in l. latæ culpæ. ff de verbo signifi. & vid. ibi Bart. col. 5. 9

llas, que se pueden contar, o pesar, o medir si quando la recibiesse: se fuesse dada por cuenta, o por peso, o por medida. Ca estonce passaria el señorio ael. Pero seria tenudo de dar aquella cosa, o otro tanto: e atal como aquello que recibio al que gelo dio en guarda.

¶ *Ley. III. Quien puede dar las cosas en condesijo e a quien.*

EN guarda, e en condesijo, puede ome dar[a] las cosas que tuuiere ē su poder, a todo ome[b] quier sea clerigo[c], o lego, o religioso[d], o seglar, o libre, o siruo[e]. Pero aquel q̄ recibio la cosa, tenudo[f] es de gela guardar bien e lealmente, de guisa que nō se pierda, nin se ēpeore, por su culpa[g], nin por su engaño. E por su culpa, dezimos, q̄ se pierde la cosa, quādo la nō guardasse en aquella manera, q̄ toda la mayor parte de los omes suele guardar[h] sus cosas. Mas si la cosa se pierde, por leue culpa, de aq̄l q̄ la ouiesse en guarda, nō seria tenudo de la pechar: fueras ende, en tres casos. El primero es, si quando aq̄l q̄ recicio la cosa se obliga[k] a pecharla. ma guer se pierda por tal culpa leue. El segūdo caso es este, quādo aquel que recibe el condesijo, el mesmo, nō gelo rogādo el otro prēd[l], e ruega que gelo encomiē dē. El tercero caso es este, quādo recibe

precio[m] por guardar la cosa q̄ le dan en cōdesijo. e en qualquier destas tres maneras sobredichas si la cosa q̄ assi fuesse dada é cōdesijo se perdiesse, o se empeorasse por descuydamiento, o por mala guarda de aq̄l q̄ la recibio, tenudo es de la pechar. E por leue culpa[n] dezimos q̄ se pierde la cosa, quādo aq̄l q̄ la tiene, nō pone toda aq̄lla agucia, e fēmēcia q̄ otro ome acuciosо e sabidor deuia poner.

¶ *Ley. IIII. Como el que tiene la cosa en condesijo si se perdiere por ocasion, non es tenudo de la pechar, fueras ende en cosas señaladas.*

OCasiō acaesce a las vegadas, en las cosas q̄ ome tiene en guarda de otro, de manera q̄ se han de menoscabar, o perder. E esto seria, q̄ndo se muriesse la cosa en encomēdada de su muerte natural, o la matasse, otro, sin su culpa de aq̄l q̄ la tuuiesse en guarda, o si gela robassen, o gela furtassen[o]. Ca en qualquier destos casos[p], o en otros semejātes dellos, nō seria tenudo dela pechar, aq̄l q̄ la tuuiesse en guarda, fueras ende: por quatro razones[q]. La primera, si quando el q̄ la recibe en guarda, se obliga a pechar la, si se perdiere en qualquier manera. La segunda es, quādo aquel que recibe la cosa en cōdesijo, nō la quiere tornar a su dueño podiēdo lo fazer. Casi despues que el gela demāda

indicto. c. 2. notab. 2. lex tamen fori. 3. tit. 15. lib. 3. dicit quōd teneatur de leuissima. & ita ibi tenet Montaluus, quia tamen. ll. fori. non sunt recipiendæ vt leges, nisi illæ quæ vsu sunt approbatæ. tene quod dixi.

n ¶ *E por leue culpa*. Hic habes diffinitionem leuis culpæ. & dixi supra titu. proxi. l. 2. 13

¶ *Ley IIII.*

30 De casu fortuita depositarius non tenetur, tenetur tamen, si de hoc conuenit, vel si est in mora restituendi, aut si culpa vel dolus præcesserit casum. vel si gratia recipientis tantum fuit depositum. l. d.

o ¶ *O gela furtassen*. Vide quæ dixi supra titul 1. l. 3 in glos. super parte, furtassen. & aduerte, quod non concludit: furtum interfectus, ergo derobatus vt in l. 1. C. eod. & ibi not. Bald. neque sequitur est derobatus, ergo de istis rebus est derobatus, nisi probaretur, quod illas res secum portabat, & postea apud eum non fuerunt repertæ. argumen. l. si quando. C. vnde vi. & not. Sali. in. d. l. 1.

p ¶ *Qualquier destas cosas*. Sed ruinumbat probatio de perditione rei 2 & quod fuit casu fortuito vi. diffinit. Bart. in. l. si quis ex argentariis. §. præterea. ff de eden. & adde ad ibam. l. quōd depositarius non tenetur de casu fortuito. l. 1. C. eod. & limita, nisi culpa præcesserit casum, vt quia transiens per siluas insolitas fuit derobatus. secundum Salic. ibi & l. 3. supra titul. 1. & ibi dixi. & infra ista l. ibi, la tercera.

q ¶ *Quatro razones*. Adde glos. ponentem istos casus in. l. 1. §. sæpe. ff. eo. 3 & glo. in. l. 1. C eod.

r ¶ *Manera*. Innuit sufficere, quōd in se recipiat generaliter periculum 4 casuum fortuitorum, licet non specificentur. vide quæ dixi supra titulo primo. l. tertia. in glos. super parte, por alguna destas cosas. & adde ad istam legem. l. primam. §. si conuenerit. ff. eodem. & glos. in cap. 2. eodem titu.

re en juyzio, e fuere el pleyto començado [a] por demãda, e por respuesta, se muriesse[b], o se perdiesse aqlla cosa, tenudo es aquel q̃ la recibio, dela pechar. La tercera es, si por su culpa[c], de aq̃l que tiene en cõdesijo, o por su engaño[d], acaeciesse la ocasiõ, porque se perdio[e], o se murio. La quarta es, quando la cosa es dada en guarda, principalmẽte, por pro[f] de aq̃l que la recibe en deposito, e non por el q̃ la da en qualquier destos casos, maguer la cosa que es dada en condesijo, se pierda, o muera, o se empeore, por ocasiõ, tenudo es aquel que la recibio en guarda, dela pechar, a aquel que gel dio, en cõdesijo, o en guarda, o a su heredero.

¶ *Ley. V. Quien puede demandar la cosa que es dada en condesijo, e quando, e a quien deue ser tornada, e en que manera.*

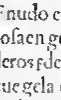

ENtudo es el que recibe la cosa en guarda, e sus herederos, de la tornar [g] aq̃l que gela dio a guardar, o a los que heredassen [h] lo suyo, e ada que gela demandassen [i]. E maguer que le oviesse a dar alguna cosa aquel que gela encomendasse con todo esso, non gela deue tener, el que recibio el condesijo, por razon de prenda, a que dizen en latin, compensatio[k], que quiere tanto dezir, como descõtar vna debda por otra, ante deue le luego entregar della, e despues desto puede le demandar aquello que le deuiere. Pero si aquella cosa que recibiesse alguno en guarda, era en contienda entre dos omes, o mas. O gela diessen amos en fieldad, e stonces nõ seria tenudo [l] el que la assi recibiesse, de la dar a ninguno, destos, fasta que el pleyto, o la contienda, que auian sobre ella, fuesse librado por suyzio, o fuessen auenidos [m]. Ca estõces deue la tornar segun el pleyto fue puesto, quando la recibio, o segun ellos fuessen acordados, que se tornasse. E deue ser tornada la cosa q̃ es dada en guarda, con los frutos, e las rẽtas, e las mejorias, que saliessen della.

¶ *Ley. VI. Por quales razones non es tenudo aquel que tiene la cosa en cõdesijo de tornarla al que la dio.*

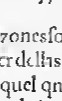

VAtro razones son, que por qualquier dellas, non es tenudo, aquel que recibio el condesijo de lo tornar a aquel que gelo dio, nin a sus herederos. La primera es, quando la cosa que es dada en guarda, es espada, o cuchillo, o algũ de las otras armas, cõ que los omes vsan a ferir, o matar. Ca si aceleciesse, q̃ posiblemente ouiẽ a reddar mi hijo, poteron mutare voluntatẽ, & agere antẽ q̃ moriat vel moriatur. vt ff eo l. 15. pen & adde e secundum eo. titul.

[a] ¶ *Començado.* Gratia exempli ponit, quamidem esset si alias extraudicialiter constituere tutori in mora vt dixi glossi in. l. vnicum. superparte, cum peratum esset. ff. de certa peta. quæ non est vis in modo constituendi quoniam mora ex quo quisest in mora, vt teneatur de casu, & probatur in l. 2. suprà titu. primo.

[b] ¶ *Se muriesse.* Inquit vt non distinguatur, vtrum eodem modo interitura esset apud deponentem, vel non: quod & tenuit Azo. C. eo in summa cons. 5. vi. quæ dixi in. l. fin. supra titu. primo.

[c] ¶ *Culpa.* Adde l. quod nerua. ff eod & c. fi. eod. titu.

[d] ¶ *Engaño.* Ad de. l. 1. §. si rem ff eo. & præsumitur dolo si eb[e] suis falsis existentibus, depositas dicit se perdidisse. vt in ca. 2. eo titu. & in l. quod nerua. ff eo. quod enim quis facit in suo præsumitur facere potuisse in alieno. Lautor. §. nõ est & ibi Bart. ff. de adm. tuto & vi. l. 1 2 & 4. titu. 15. li. 3. foro. il. & l. si vt certo, § quod verò fere fiere, ff. commod. vbi glo & Bartol. & adde quod dicit Bald in l. quæ fortuit. §. colum. 5. versicu. sed in xta hoc quæritur. C de pignor. actio. de eo qui bona communa rem alii quit vel loco mutat, suum tamen posuit in tutissima, & bos commodatus fuit de nocte à latronibus sablatus. vide ib. & quid si res suæ erant pretiosiores vel saltim æqualis, an teneatur si pretio suas. vide glo. quod non. dicto §. quod vero sine culpa, quia & secundum Abba. in dicto capit. secundo. non tenetur tutor si non potens subuenire vrisq; suas res in vno. espeziabit: quia primo teneatur quis subuenire sibi, demum proximo. cap. si non licet 13. quæstio 5. & capit. non satis. 86. distinctio demum dicit non posse dari in hoc certum doctrinam, sed ex variis conciliatis studex præsumat dolum adesse vel abesse. quid enim si saluare res vilissimas, & diuitiores depositas valoe pretiosas? ex qualitate eorum personarum vel rerum index præsumat dolum qui ex conjectaris probatur. in. l. dolum. C. de dolo. & forte in persona pauper epra sumitur, quò dabit dolus. licet præferat suas vilissimas. argumen. eius quod habetur in. l. illiteratas § nerenuis in verbo, lumine ff. de offic præsi. prælatus tam en non debet præponere vel litatem suam vtilitati ecclesiæ. vt in capitu. qui cunque. 12. quæstione quarta. glossi in capit. placuit el primo eo. 7. quæstione prima & adde in hoc quod in quolibet ceteico dicit Abb. in capit. tua nos. el primiero. circa finem. de iure iurand. & glossi. nota. in mate. in capitu. scias. in verbo, præferenda. 7. quæst 1.

[e] ¶ *Cerro.* Approbat opin. Ioan de qua per glossi. in. l. 14. sæpe. ff eod. & not. bene, quia communiter docto post Azonem tenebant contrariam opin. in. l. si quis neque causam ff. si certum peta. & Ioan. de Imo in capit fin. col. 2. in tepe. de depos. Bart. in. l. quod nerua. colum. antepenul ff eod.

¶ *Lex. V.*

[f] ¶ *Por sus herederos.* Adde qd habetur in. l. si duo hæredes. & in. l. in depositi. & in. 1. si homini. §. datum. ff eo. & l. ex depositi ff. de act. & obli. vbi videbis qui defcõtra hæredes, p̃ pte hæreditaria, & qui insolidũ.

[g] ¶ *Tornar.* Et debet reddi eodẽ loco in quo deposita est, vel vbi sine dolo depositum reperitur. l. si in asia. §. depositum ff. eodẽ. vbi vid. quiter hoc limitatur & vi. l. 1. apud quẽ §. si sequestrum. ff eod.

[h] ¶ *Alos que heredassen.* Cui liber, p̃ pte hæreditaria quando depositarius est in dubio, vt insolidũ si est indiuiduus. vi. l. 15. si pecunia ã sacculo. & § 2 apud Iuliam ff eo. & vi. qd habetur in. l. si plures eo. tit. & in. l. fi. C. eo

[i] ¶ *Cada que gela demandassen.* Nam & si depositero apud te, vt possimorem meam vel rem meam

[k] ¶ *Compensacion.* Concordat cum. l. si quis vel pecunia C. eod. & c. eod. titu. qui laurem si depositum fit facium per constitutum. vt quia videlicet se quis constituit depositarium sine actuali recepitione depositi. Bald. in consi. 314. incipit, duo sunt videnda. i. voluntas operis Soci consi. 141. col. pen. i. vol. vnde quod dict. l. pe & hic tamen stanon habeant locum nisi in deposito actu fuit facto & non in eo de quo constat ex sola confessione q̃ p̃ al. quamotiua constituat dictum Baldi, quod tãnen carere scrupulo videtur in contrarium quod notat idem Bald in rubr. C. depo. versi. quintoquæritur & Bart. in l. Lucius titius. ff eod & quia fundamentũ Bald. est ex notatis per glo. in l. alsidius. C. qui potio. in pig. ha dedote confessata quæ licet non operetur idem, quod actualis numeratio in præiudicium tertij tamen in præiudicium contentis bene operatur, & quia qui se obligat ad leges depositi nõ videtur in tali non habuisse locum. ll. depositum pr. ullegantes. argum. l. 1. § si conuenias ff deposi.

[l] ¶ *Non fuere tenudo.* Quid si ipse sua sponte velit reddere videl. ei apud quem. §. si velit. ff. eodem titu.

[m] ¶ *Fuessen auenidos.* Quid si cum duo deposuerint, fuit conuentum ne redderet vni, sine alterorum? quia ad impledi est. & in hoc casu philosophus quidã liberauit quãdam ancillam depositariã, quæ vni tãtũ reddiderat vt refert Azo. C. eod. in summa & fuit Dea oliberesi sic philosophus, cui hoc accidit vt refert Erasmus in lib. moplithegma.

[n] ¶ *Contastrutes.* Adde l. 15. hanc actionem ff eo. & C. eo. l. 2. & 4. in 8 stra eod. l. 8.

¶ *Lex. VI.*

[a] Restituendum est depositum deponenti vel eius hæredi nec potest depositarius cũ retinere p̃ræ textu compensationis debiti, se quisset tamen non teneturi in litigantiam depositum restituere ante finitam vel deputatam voluntate & restituetur cum fructibus. l. 1. d.

[b] Non teneatur. Quid si ipse sua sponte velit reddere videl. ei apud quem. §. si velit. ff. eodem titu.

[c] Fuessen auenidos. Quid si cum duo deposuerint, fuit conuentum ne redderet vni, sine alterorum? quia ad impledi est. & in hoc casu philosophus quidã liberauit quãdam ancillam depositariã, quæ vni tãtũ reddiderat vt refert Azo. C. eod. in summa & fuit Dea oliberesi sic philosophus, cui hoc accidit vt refert Erasmus in lib. moplithegma.

[d] Contastrutes. Adde l. 15. hanc actionem ff eo. & C. eo. l. 2. & 4. in 8 stra eod. l. 8.

¶ *Lex. VI.*

[a] Depositarius nõ tenetur restituere ante finitam vel tempus cum eis lædat. nec ei cuius bona pertinent ad fiscum nec furi veniente domi-

noc tum eo, & ne detur furi protestanti, vel si depositarius est rei depositæ dominus & deponens sit & hoc probatur .h.d.

1 a ¶ *Despues.* Intelligit ergo, quod reddere teneatur rebus in eodem statu permanentibus vt dicit glo. in cap nequis.in verbo, furens 22 q 2. de quo vid per Iaso in l. quod seruius pe.& si col ff.de cõdi ob causam.

2 b ¶ *Ladrõ.* Quid si deponens erat bonæ fidei possessor, videtur quod dominus non præiudicatur ei, argu l.1. § idẽ Pomponi?. ff. naut . caup. stab. Azo tã C.eod.in sum. ma colis dicit de æqtate potiorẽ esse causam domini, qd nota multum pro extẽsione huius. l.

3 c ¶ *En vno.* Concordat l. bona fides.ff. eod. à qua sta.l habuit oriũ, qd tamen si consuetudo esset in cõtrarium, vel vt in castellis dari sub homagio, q̃ reddi debent deponenti licet postea veniat dominus petens sibi dari castrũ ? dic q̃ seruanda esset consuetudo secundum Oldrad.consil.53. col.fi.versi.ad id qd dicebat.

4 d ¶ *Esseyo.* Non enim tenetur depositũ rei proprie. ff.eodẽ. l.bona fides & ff. de cõtrahẽ. empto. l. fuæ rei.

¶ *Lex.VII.*

4 e Si cei depositio fiat in ecclesia cum cõsensu prælati vel capituli, vel eis scientibus & non contradicendibus tenentur ipsi restituere deponenti, sed si apud vnum eorũ deponitur cæteris ignorantibus ille solus restituet nisi in vtilitatem ecclesiæ probetur cõuersum, quia tunc omnes tenentur.h.d.

5 e ¶ *Ben asi-gre.* Ex hoc videtur quod ecclesia recipiens depositũ obligabitur eiusdem si mihi ex deposito lucretur, quod est contra doctrinã Innocentian.e.ad de deposit qui dicit ecclesiam non tenen, nisi de deposito lucrum sensisit.argu.l.licet.§ si filius ff de pecul & Innocent. sequitur Ioan. Andr & Abb. col.h ad fi.qui mihi tũ non tho dictũ Inno. subdens esse cautionẽ quia tunc depositum fit gratia vtiusq, : & ideo ecclesia obligatur: secus vero si fiat gratia tantũ deponentis : nam tunc dicit non sibi occurrere, cur ecclesia obligetur, saltim cum sit necessitas ueniendum ad distractionem immobilium, vel mobilium pretiosorum ex consuetudine prælati & capituli non tamen ad vtilitatem ecclesiæ contra capitulum sine exceptione.ex quæst.1.& rationẽ. l.præses. C.de tran lactio. Ioan. de Imola tamen ibi, colum.n.vult ecclesiã obligari, & si nihil inde recipiat ex deposito, per illum tex. & hoc videtur approbari hic in ista d. neque inuabitur ecclesia restitutione in integrum, quãdo dolo delinquere tur in re deposita. vt in.l.si ex causa. §. nũc videndum ff. de minor & tenet Ioan. Andr in dict. capi. vbi & Ioan. de Imol. 4. notabili. refutens Pet. & Floria dicentes q̃ obligatur ecclesia recipiens depositum, sicut si falsus cecepisset, vt & dicit hic. l ad rationem Abb. potest responderi, quod ex quo Canon permisit recipi depositum per ecclesiam in consequentiam venisse alia de distractione rerum, prestitutione depositi.

¶ *Perlado,* Approbat glos. in d. c.1. eod tit. in verbo, personæ: & idem vult ibi Ioan. And. si depositũ fiat apud sacristam ecclesiæ deputatum ad deposita recipiendum sec? si esset deputatus ad tuliodiam vasorum ecclesiæ & vid. ibi per Ioan. de Imol. quid si sacristia esset deputatus ad deposita ecclesiæ & de consuetudine esset, qd ille apud ecclesiam reciperet alia deposita vid. per eum col 12

¶ *Solo.* Vt quæ dixi suprã col. tertia.

¶ *Tenud.* Vt hic. & in capi. quod quibusdã. de sponsis. l. ei qui. C. quo de tum eo, & habetur. h. d. ca. 1. isto titu.

¶ *Lex. VIII.*

6 Negãs depositũ necessitate incendij vel naufragij depositum tenetur ad duplum, sed si est alterius generis depositum tenetur in simplum, & ad expensas fructus & interesse & damni non lucri, & efficitur infamis & super æstimationem turabit actor in litem cum iudicis taxatione h d.

7 f ¶ *Perlado,* Approbat glos. in d. c.1. eod tit. in verbo, personæ: & idem vult ibi Ioan. And. si depositũ fiat apud sacristam ecclesiæ deputatum ad deposita recipiendum sec? si esset deputatus ad tuliodiam vasorum ecclesiæ & vid. ibi per Ioan. de Imol. quid si sacristia esset deputatus ad deposita ecclesiæ & de consuetudine esset, qd ille apud ecclesiam reciperet alia deposita vid. per eum col 12

8 g ¶ *Solo.* Vt quæ dixi suprã col. tertia.

9 h ¶ *Tenud.* Vt hic. & in capi. quod quibusdã. de sponsis. l. ei qui. C. quo de tum eo, & habetur. h. d. ca. 1. isto titu.

¶ *Lex. VIII.*

guarda, estouiesse delãte el perlado f, o el cabildo, e se callassen, e nõ lo cõtradixessen ma guer nõ la dexasse cõ su mãdado nin cõ su otorgamiẽto. Mas si la dexasse en guada de vno dellos, tã solamẽte, nõ sabiẽdo los otros, estõce aql solo seria tenudo de lo tornar e non el perlado nin el cabildo Fueras ende si fuesse prouado, q̃ aquella cosa, fuera dada, o el pendida, en pro de la eglesia: en estonce todos serian tenudos h, de la pechar

¶ *Ley. VIII. Como deue ser tornado el cõdesijo, q̃ ome faze en tiẽpo de cuyta o ẽ otra manera, e q̃ pena deue auer el q̃ lo negare si le fuere prouado.*

Y Eyẽdose ome muy cuytado de fuego q̃ le q̃masse la casa, do touiesse sus bienes, o de auenidas d̃ aguas q̃ viniessen q̃ gelas leuaria, o si las touiesse en algũ auio, q̃ estouiesse en hora, o en manera de pelegrar, e por algũ o destos embargos, o por algũos semejãtes dellos diesse alguna cosa, de aqllas, q̃ te mia q̃ se le perderiã en guarda a otro, si este tal q̃ la recibio la negasse k, quãdo gela demãdasse, e despues desto gelo, p uasse el otro, deue gela pechar doblada, e por esso gela deue a si pechar, porq̃ faze grã enemiga l, en negarlo q̃ le auia dado en guarda, en tal fazõ, q̃ estaua cuytado, en algũa de las maneras sobredichas, e nõ podria ser apercebido de catarsi era ome d̃ recabdo, aql q̃ se la daua ẽ guarda, o nõ, Mas aql q̃ niega, q̃ non rescibio los cõdesijos q̃ son dados en algũa de las otras maneras: de q̃ fezimos emiẽte, ẽ la segunda ley deste titulo si le fuere prouado en juyzio, valdra menos porende,

i ¶ *O por alguna semejantes dellos.* Tollit hæc. l. dubium, quod movebat Ioan Fab in. §. sequens Insti. de actio. & approbatur hic opinio: quã tenebat Ange. & Iaso. contra Fabrum.

k ¶ *Si este tal que la resabe, Ianeg ifse.* Requiritur negatio, vt sit pœna dupli, vt hic, &c. quadrupli verbo. sed & furti. Institutæ. de actio.

l ¶ *Porque faze grand enemiga.* Cum enim existente necessitate deponat, si esset periculum crimen, & publica vtilitate coercendum est vendicanda reipublicæ causa. ff. eodem lege prima. § primo. in fine. & si negans condemnetur ad restitutionem depositi, est insanus, vt in l qui depositum C. eodem. & in l prima. §. qui furti. ff. de his qui not infam. & in ista. l. quæ licet loquantur quando ex aliis causis sit depositum a fortiori peccetur in eo quod sit ex illis causis necessariis.

4 a ¶ *Enfamado.* Concordat l. qui depositum C. eod. & l. 1. §. 1. ff. de his qui notantur infamia, & procedit quando procedatur ordinarie & condemnatione facta: secus si, procederetur executiue nutrēdo instrumētū depositi executionis, secundum Bald. in l. liquis C. eo. an autē si tabellio infamaretur ex reliq causa, possit instrumenta conficere? vide Bart. in l. eadē. §. 1. ff. ad l. Iul. repe. Bal. & Salic. in d. l. qui depositi. & Innocen. in cap. qualiter & quando. et secundo. in glo. mag. de accusa. vbi omnino de damnato ex actione famosa discendente ex contractu, an remouendus sit ab officio, seu an teneant gesta per eum.

e sera enfimado[a], e deue tomar el condesijo, o la estimacion con las costas[b], e los daños, e los menoscabos[c] que ouiere fecho el otro, por esta razon. E quāto en los daños, e en los menoscabos, deue ser creydo por su jura[d], el que dio la cosa en guarda. Pero el juez los deue estimar, e templar[e], catando toda via, que ome es, aquel q̄ jura por ellos. Estos mē noscabos, dezimos que se deuen entender, por los daños, que venierō, porque la cosa non fue tomada quādo la pidio: mas nō de lo que pudiera auer ganado[f] por ella. E los daños que le podrian venir por esta razō, seria como si ouiesse a dar dineros, o otra cosa, a dia señalado, con penas, o con cotos, o en otra manera semejante destas, e porque non le fue tomado el condesijo a la razon que lo deuiera auer, cayo en aquellas penas, e en aquellos cotos. E si la cosa que es dada en condesijo es de tal natura que de fruto de si, tenudo es de pechar, de mas desto, todos los frutos[g] que ouo della, desde que ella dieron guarda, e que pudiera auer[h] desde que la pidio el dueño della, o sus herederos.

5 b ¶ *Con las costas.* Vide l. propter damnum. §. sin autē C. de iudi. & in auth. de iudicis. §. oportet eū ibi notantes.

6 c ¶ *Los menoscabos.* Adde l. 2. ff. de in litem iuran. & l. pe. §. 1. ff. si quis in ius voca. non venit. l. temper. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clam. & in e compensatis. & in capit. fin. inter. de vsu.

7 d ¶ *Por su jura.* Ad de l. 3. cum gl. ibi. ff. de in litē. iur. & hoc propriet difficultatem probationis in iure esse. vt in l. fi. ff. de præto. stipul. nam dolus cum difficultate probationis adiuncta talem probationem videtur adhibere l. 1. quando. C. vnde vi. l. 1. §. 1. non solum. ff. de vi armata. l. in actionibus. §. 1. and. & l. cum furti. ff. de in litem iur. & adde l. 1. §. in deposito. ff. eod.

8 e ¶ *Templar.* Adde l. vnicam. §. in cum l. sequenti. ff. de in litem iuran.

9 f ¶ *Ganado.* Sequitur glossam in dict. l. 3. ff. de in litem iur. & sic habes, q̄ nummus non est fructus non habeatur ratio lucri, in contrarium videtur text. in d. non vtio. §. nunc de officio. ff. de eo quod certo loco. & hoc tenet Bartolus in d. l. 3. maxime per. l. 1. C. de sentent. quæ pro eo q̄ interest. quod fortē potest cederet. & sic limitaretur ista l. quando, qui prætenderet interesse lucri, esset solutus lucrari, puta si esset mercator & lucrum esset quasi certum seu appareret certum secundum Moder. docto in dict. l. 3.

10 g ¶ *Los frutos.* Adde l. 1. §. hanc actionem. ff. eod. & l. 5. supra eod. & quid si fructus fuerint pereum consumpti, & tempore cōsumptionis non tantum valebant sicut valuerunt post tempus consumptionis. vide Bald. in l. 2. tit. C. de fruct. & lit. expen. qui tenet cōsiderari tempus consumptionis & sic Bartolus in l. diuortio. §. ob donationes. ff. solut. matrimo.

n h ¶ *Que pudiera auer.* Vide quæ habentur in l. 39. tit. 28. partit. 3. & quæ ibi dicit & l. 4. vbi Bal. & docto. C. de fruct. & lit. expen. & l. certum. C. de rei vendica.

¶ *Ley. IX.*

10 Deponens rem quæ consistit pondere, numero vel mensura præferit anterioribus creditoribus personis habbus sed nō præferitur realibus nec eis q̄d expenditur in funē defuncti, vel in domus vel naus refectione necessaria, nec præferitur regi si quid ei ex delicto vel cōtractu debetur vel etiam pro dote vxoris. Si autem res deposita non fuerit de his quæ pondere numero vel mensura consistunt, si muenitur in potestate depositarij vel hæredum eius, præfertur deponens omnibus alijs creditoribus. h. d.

1 ¶ *Contar.* De las cosas dicit, quia in eis transit dominium in depositarium, vt supra eod. l. 2. nā si extaret res deposita, cuius dominū non transiret, tunc deponens indistincte præferitur. l. in rebus & ibi Bal. 2. lectura C. de iure dot. i. si vētri. §. in bonis. ff. de priuileg. credi. & ista. l. in fine.

Dineros cōtadas, o otra moneda de oro, o de plata, o alguna de las otras cosas, q̄ se suele e puedē contar[1], o pesar, o medir, recibiēdo algūo en guarda de otro, si se muriesse aq̄l q̄ la recibio en guarda ante q̄ la tornasse, tal priuilegio han las cosas q̄ son dadas en condesijo, q̄ primeramēte[k] deuē entregar, e pagar las cosas q̄ fuessen encomendadas, que ninguno de los otros debdos, que deuiesse el finado. Fueras ende, si ante q̄ aq̄llas cosas ouiesse recebido en guarda ouiesse fecho algund debdo, porque ouiesse obligado[l] señaladamente todos sus bienes, o parte dellos: esta ocasion, ante pagaria el debdo que ouiesse, que aquello que assi ouiesse recebido en guarda. Esso mismo seria, si algund debdo fuesse fecho por razon de la sepultura[m] del finado. O si aquel q̄ tiene la cosa en guarda fuesse debdor de otro, por maranedis q̄ le ouiesse prestado, para fazer[n] alguna casa, o nauio, o otra cosa semejante, q̄ estaua en manera de se perder, si la non rehazesse. O el finado deue alguna cosa su muger, que le ouiesse dado por dote[o], O si ouiesse ante fecho[p], algund pleyto, con el Rey[q], porque fuessen sus bienes obligados, o por malfetrias[r]

1 ¶ *Primeramēte.* Istud priuilegium datur de polito, propter frequentiā cōtractuū, & ne cessarū vsum. ff. de posit. l. si hominem §. si non. cum. l. sequenti.

2 ¶ *Obligado.* Nā habens hypotecam præferitur omnibus priuilegijs personalib. l. eos. C. qui potio. in pig. hab. & hypoteca seqtur ipsum tenentem l. rescriptum. ff. de pact. qd tamē si hypoteca facta fuit in fraudē chirographariorum ponens vel depositarij vide quod dicit Bald. in rubric. C. de reuocan. his quæ in fraud. credi. alienant. in princ. vel si. item certum. & glo. in l. 1. §. ex contrario. ff. de separa bono.

3 m ¶ *Sepultura.* Adde l. penult. ff. de relig. & sump. fun. & l. 30. tit. 13. infra. ead. partit. vbi vide quæ dicit.

4 n ¶ *Para fazer.* Adde l. interdum. ff. qui potio. in pig. habe. & l. 28. titul. 13. infra eadem partit.

5 o ¶ *Dote.* Adde l. 1. §. 1. C. qui potio. in pig. habe. & l. 3. titul. 13. eadem part.

6 p ¶ *Ante fecho.* Idem si post, dummodo non in fraudem deponentis, in dict. l. eos. C. qui potio. in pig. habe. & vide glossam l. quod quis. in gl. ff. de priuileg. creditor.

7 q ¶ *Pleyto con el Rey.* Adde l. penult. §. respublica. & l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. & l. 1. cum pecuniam. & l. 2. C. de iure fisci. lib. 10. & l. 2. C. in quibus caus. pign. tacit. contrahi.

8 r ¶ *Malfetrias.* Videtur hic innui, q̄ fiscus habeat tacitam hypotecam in bonis delinquentis, tamen contrarium videtur. & si fisci depositarij quod & voluit gl. in l. vna C. poenis fisci credi. pref. lib. 10. glo. 1. in l. auferatur. §. fiscus. ff. de iure fisci. tenet contrarium & in l. rescriptum in principio. de pact. adueritē q̄ ista. l. non probat q̄ in delictis habeat fiscus tacitam hypotecā sed tū probat q̄ in prosecutione fortis, propter delictū habeat priuilegū personale, vt præferant alijs creditoribus, eū quibus delinquens cōtraxit, & secundum hoc cōcordat ista l. cū. l. quod placuit. ff. de iure fisci & not. Cin. & ibi etiā Alber. in. l. si quis post hac. C. de bon. pertin. p. & idem Alber. in d. l. quod placuit. de ventate tuprium dicti, an fiscus in delictis habeat tacitā hipotecam vi Bart. in l. post contractū. ff. de dona. & in l. auferat. §. fiscus. ff. de iure fisc. Alb. in l. 1. C. de priuileg. fisci & p. Alex. in d. l. rescriptū in principio. & magis cōtus videt opinio, q̄ aū inchoatum iudicū criminale bona

non habet hypotecata, imo neq; ante sententiam latã secũdũ Bart. in d.l. post contractũ. & per alexã. in. d.l. tesumptũ in prin. quem vi. & p istã hypotecãnon excludunt creditores cõdemnati, qui essent creditores, inter quã ex delictis illius, per dict. l. C. paras. fiscal. &c. sed solum competit hypotecaria fisco cõtra debitorem possidentem, vel tenuit possidentem quõ esset creditor secundũ Bal. Ange. & Alex. in. d. l. tesumptũ in prin. dic ergo quod ista. l. intelligitur, nõ quãdo fiscus petit pœnã delicti: quia tunc preferuntur creditores indistincte: sed quando damnum fuit datum, vel maleficũ fuit factũ in re fiscali: nã si fiscus agit ad tale damnũ petendũ etiã depositarium in tali casu possit dici, quod fiscus habeat bona delinquentis tacitè hypotecata: quia bona delinquentis in fiscũ sunt tacitè obligata, secundum Azo. C. de pert. uileg. fisc. in suma in prin. & hoc est quod etiam voluit Bald. in d. l. se scriptum. in prin. in lectu. antiqua quæ ibi refert Alexã. quod si fiscus perseuauit rẽ fari filiarem, vel quã ag. it pro damno dato in fundo fiscali, habeat incontinenti bona tacitè hypotecata, non expectata sententiã tũc, quia priũ nõ prosequitur pœnã aliàs melioris conditionis est delinquens in damnum fisci, quam contrahens quod non est dicendum secundũ eum. & satis videtur probari in ista l.

que ouiesse ante fecho[a], porque ouiesse algo de pechar, ca estonce, tales debdas como estas, se deuen ante pagar que el condessiso que fuesse assi dado. Mas las otras cosas, que fuessen dadas en condessiso, non por cuento, nin por peso, nin por medida, si fueron falladas[b] entre los bienes del finado, e si le fuere auerigũado, que le fueron dadas en guarda, ellas deuen ser entregadas en todas guisas, a sus dueños, o a sus herederos, ante que se paguen las otras debdas, de qual manera quier que sean.

¶ Ley. X. Que las despẽsas que fueren fechas por razon del condessijo, deuen ser tornadas a aquel que las fizo.

DEspensas faziendo aquel que tuuiesse alguna cosa en guarda de otri, por pro della, como quier que las deue cobrar, con todo esto non deuen retener[c], como en razon deprenda por ellas, aquella cosa, que le fue dada en guarda. mas deue la dar, aquel cuya es, quando gela demande. Otrosi dezimos, que es tenudo[d] el otro de dar le aquellas despensas, que fizo en esta razon. Otrosi dezimos, que si alguñd. ome diesse a otro algund sieruo en guarda, sabiẽdo que era ladron, e non le apercibiesse dello: e este sieruo furtasse alguna cosa a su guardador, que temido es el señor de pechar aquello que furtasse. Mas si el que lo dio en guarda non lo sopiesse[e]: estonce, en su escogẽcia es de pechar el furto, o de desamparar el sieruo por e miẽda del furto q̃ desta manera le fizo.

Titulo. IIII. De las donaciones.

DAr es vna manera de gracia, e de amor, que vsan los omes entre si, que es mas cumplida, e mejor que las que diximos en el titulo ante deste. Ca el que empresta, o da lo suyo en condessiso, fazelo con entencion de cobrar todo lo suyo, mas el que da, quita lo de si del todo. Onde, pues que en los titulos de suso, fablamos de los prestidos, e de los condessisos que fazẽ los omes vnos a otros, por fazer les amor e ayuda: queremos aqui dezir de las donaciones que se fazen, por gracias, o por bondad, de aquel que lo da, o por merescimiento de aquel que lo reserbe. E primeramente diremos que cosa es donacion. E quien la puede fazer. E a quien. E de quales cosas. E en que manera. E despues diremos por quales razones se desata la donacion despues que es dada. E de todo lo al que esta razon pertenezca.

¶ Ley. I. Que cosa es donacion, e quien la puede fazer, e a quien, e de que cosas.

DOnacion es bien fecho que nasce de nobleza, e bõdad[f] de coraçon, quando es fecha sin ninguna premia[h]. E todo ome libre[i] q̃es mayor de veynte e cinco años[k] puede dar lo suyo, o parte dello a quien se quisiere: maguer non lo conozca[l] solamente que non sea aq̃l a quien lo da de aquellos a quien defiendẽ las leyes deste nuestro libro que lo non puedan tomar. Pero si el que faze la donacion es loco, o desmemoriado, o desgastador de sus bienes, de manera que le es defendido del judgador del lugar que non vse dellos, non valdria la donacion q̃ ninguno destos fiziesse, como quier q̃ valdria la q̃ a ellos fiziessen.

ceptionem C. eo. licet docto communiter ibi approbent opi. contrariã quẽ fuit Placentini, ænee ergo mentis istam l. q̃ pro expensis factis in re deposita per depositarium non competit sibi ius retentionis.

d ¶ *Tenuda.* Hoc casu datur actio depositi contraria ff. eod. l. actione. & nota q̃ in actione depositi cõtraria venit etiam leuissima culpa, vt in l. si fenus. §. qui vero. & ibi Bart. ff. de furtis.

e ¶ *Nõ le sopiesse.* Adde. l. si ferui. pignoris. ff. de pigno. actio. & approbat ista l. opi. Placẽtin. & quã p Azo. C. de pœn. in summa addũ. glatam en ind. l. si ferui. & ipse Azo vbi. 3. & doctores communiter in l. in rebus. §. ii. ff. qui solent. ff. communia tenent indistinctè deponẽtẽ scilicet, vel ignorãtem teneri ad interesse, neq; liberari dãdo pro noxa, quia officium suum non debet esse depositario damnosum. l. si fenus. §. quod vero ff. de furtis. tu nota bene illã. l. quæ decidit contra glos. & C. & in eõmunẽ opi. & quidam vero pi. Placentin.

¶ *Titulus IIII.*

¶ *Lex. I.*

Donatio est beneficũ ex cordis nobilitate procedẽs quando ex libera voluntate sit & potest donare quilibet liber maior. 25. ãnis cui vult. dũtamen non sit prohibitus, donatio tũ fiat in vel pẽigi cui bonis fuerit dictũ per iudicẽ nõ valet, licet tal bõ donari pt. h. l.

Ad tit. ff. & C. & in decretis d. donatio. id. h. e. ff. sequẽtib. tit. 3. pat. tit. 3.

a ¶ *Ante fecho.* Idem si post vedixã. 3. quando maleficũ fieret in re fisca li: si vero fiat in re alicuius extranei. vid. l. 13. titu. 4. infra ea parti.

b ¶ *Si fueren falladas.* Adde. d. l. si ventr. §. in bonis. ff. de priuil. credito.

¶ *Lex. X.*

Licet res deposita non debeat prætextu debiti retineri propter expensas quas depositarius fecit, potest ei eas repetere a deponente, & tenetur deponens de furto sieru depositi fiendi furtum nec depositarium certificauit sed si non fuit bene liberatur dando seruum pro noxa. h. d.

c ¶ *Tener.* Approbat opi. Ioa. de qua in gloss. in. d. l. si quis, super parte ex-

f ¶ *Donacion.* Concor. d. l. ff. eo.

g ¶ *De bondad.* Ille proprie dicitur magnificus & liberalis, qui dat sine pretextu alicui tertibuõis, vel hic, & in l. 1. ff. eo. & ibi no. 1. de Ino.

h ¶ *Premia.* Nã sine necessitate cogẽte, nõ ẽ donatio. l. rẽ legat. ff. d. adi. leg.

i ¶ *Libre.* Nã seru vel monachus, nõ potest donare. canon. dicatis 12. q. 2. euã si seruo cõcedat libera pecunia administratio. l. cõtractus. §. fi. ff. de pact. de filio familias vel. d. filii familias. ff. de donatio. & l. 3. ff. eo. versi. eum autem, vbi vi glo. C. si maior. fract. tar. alegat. habu.

k ¶ *Mayor de xxv. años.* Nam minor etiam cum decreto non donat. l. si. 5

l ¶ *Nõ le conozca.* C. eo. l. in extraneos. 6

m ¶ *Defẽdẽ.* Vt si donetur vxori vel pt filio fam. vel miles donet cõtubina 7

¶ *Lex. II.*

Donare non potest qui crimen læsæ maiestatis commisit: vel si est per ecclesiam hæreticus iudicatus, si tamen aliud crimen etiã capitale contexit: donare potest, sicut ad tempus infra posteà verò non. b. d.

1 a ¶ *Desdel dia.* Add. l. quisqs. &. l. h. C. ad l. iul. maiestatis. &. l. 4. tit. 2. pt. 7.

2 b ¶ *Nõ vale.* Ad de dicta iuta. &. l. donationes in fin. ff. isto titu. & cõdicto in aliis casibus & delictis in quibus à cõpore cõmissi criminis, bona confiscãtur ipso iure, vt in l. cõmissa. ff. de publica. &. c. cum sit cũdum II. de hæ. re. libr. 6. & in aut. incestas. C. de incest. nup. & notatur cõ. l. imperatores. ff. de iurisdict.

3 c ¶ *Conspirasse.* vi. quæ dixi in. l. titu. 16 pti. 2.

4 d ¶ *Despues.* Ad de. l. 4. in fin titu. 26 partu. 7. vbi vi. q̃ dixi.

5 e ¶ *Deue morir.* Adde q̃ etiã debent bona publicari, vt notat p Bart. & doctores in. l. post cõtractũ. ff. de donatio.

6 f ¶ *Que diessen sirtentia.* Approbac opini. gl. dv. & Bart. in. d. l. post cõtractum. & reprobat opi. Odofre. quæ ibi refert Bart. in prin. lectuæ, quã di it Ange in. d. l. sequis possit. C. de bonis dãnatis in prin. col. 2 q̃ cõmunitere quehanc vtcadtocaõ & affessores, scil cet, q̃ donatio pendeat ex futuro eventu. vt si condemnatio sit secuta, non tenetur si vel cessepuatucab solutoriasententia, teneat donatio, quæ opi. vt vides reprobatur hic, & contra opi Odofre. est enim casus cotundus, secundum Ang. ibi in d. l. si quis post hac.

Adde de donat. donat vide j. allas II hu ius titu.

7 g ¶ *Valdria.* Intelligendum in delictis, in quibus ipso iure non intendicitur administratio, quod est regulariter, vt in. l. aufertur. in tertio. ff. de iure fisci. secus in his in quibus contradicitur, vt in lex iudiciorũ. ff. de accusat. l. quæstionum. ff. qui & à quibus, nisi alienario sit necessaria, vt in. l. reos. ff. de solutio. vt possit sibi alimentis adhoc vel scripturis ad causam pertinentibus. de quo vt plenius per Bart. in. d. l. post contractũ. col. 4. ff. eo. in cellig. et iam, nisi donatio vel alienatio fieret in fraudẽ fisci metu pœnæ. l. si aliquis. ff. de dona. caus. mo. cl. in fraudẽ, in prin. ff. de iure fisc. & l. cum ratio. 4. ex bonis. ff. de bonis damna. & l. quæ res, in prin. ff. de bonis eorum qui ibi mor conscim. & ex quibus per fumatur fieri in fraudem vt. Bar in d. l. post contractum. 2. & 4. col. & notabiter ex eo. Ange. in d. l. si quis post hac. col. 2. C. de bonis damna. & pec. Decium consil. 135.

8 h ¶ *Antes.* Adde. l. si qs post hac, vel si quid etiã C. de bonis proscr. & limita, nisi fieret cũ fraudem fisci (vt dixi) in præcedentibus. & adde speculã. & Bal. loa. Andr. in addition. in tici de donat. ver. item pone aliqs mentes, & Bar. in. d. l. iusiudicii. 3. procurator. col. pe. ff. de iu. iur.

¶ *Lex. III.*

¶ *Ley. I. I. Quales omes no puede fazer donaciõ.*

SAbido seyendo que algũd ome se trabajasse de muerte del Rey, o de lision de su cuerpo o departimiento de su reyno, ó de alguna parti da del, non puede fazer donacion de lo suyo, nin de algũa partida dello, desde el dia q̃ se mouio a fazer e consejar esta enemiga, e si la fiziere, nõ vale[b]. Otro tal dezimos q̃ seria delos q̃ se trabajassẽ de muerte, o de lisiõ de aquellos que el Rey uiesse escogido señalada mẽte por sus cõsejeros[c] escogidos e honrrados. E aun dezimos q̃ si algund ome es judgado por heresje, por juyzio de santa Eglesia, la donaciõ q̃ fiziesse despues[d], nõ valdria en uinguna manera. Mas si alguno fuesse acusado de otro yerro, maguer fuesse a tal q̃ seyẽdo prouado, deue morir[e] por ello, o ser desterrado por siẽpre: dezimos q̃ la donacion q̃ fiziesse fasta el dia q̃ diessen la sentẽcia[f] cõtra el que val dria[g] como quier que si fuesse fecha despues dela sentencia nõ seria valedera. O tro si dezimos q̃ si fuesse la donacion en ãtes[h] q̃ ouiesse fecho el yerro, q̃ maguer que le acusassen despues: e diessen juyzio contra el que valdria la donacion.

¶ *Ley. III. Quales fijos pueden fazer donacion, e quales non, e como deue valer la donacion que el padre fazze a su fijo.*

FIjo, o nieto que estouiessen en poder de su padre, o de su abuelo, non puede fazer donacion a menos de otorgamiẽto de aquel en cuyo poder esta. Fueras ende si fuesse caualler o que ouiesse fecho ganancias de su caualleria, o otro qualquier q̃ ouiesse ganado algo en algũas delas maneras q̃ son llamadas en la tin castrẽse, vel quasi castrẽse peculiũ: e a de lo q̃ ouiesse ganado assi biẽ podria fazer donaciõ sin otorgamiẽto de aq̃l en cuyo poder estouiesse. Pero si el fijo, o el nieto touiesse algund pegujar apartada mẽte q̃ le ouiesse dado el padre o el abuelo cõ q̃ganasse: maguer este pegujar atal fuesse delos bienes del padre, o del abuelo, biẽ podria dar dello el q̃ lo touiesse algũa cosa a su madre, o a su hermana, o a su sobrina, o a algunos delos otros sus pariẽtes, o pariẽtas, para casamiẽto, o para otra cosa q̃ el entẽdiesse q̃ le era grãd menester q̃ le fuesse guisada, e cõuenible e derecha. E esso mismo dezimos q̃ seria si le diesse en salario a algũd su maestro, q̃ le mostrasse sciẽcia o algũa arte, o menester, mas en otra manera nõ lo podria fazer. Mas si el padre diesse algo de lo suyo a alguno delos fijos, non valdria[i]. Ca el fijo a quiẽ lo diesse, si ouiesse otros hermanos, tenudo seria despues de muerte de su padre de aduzirla, e meter la a particiõ[k] cõ ellos, o de rescebirla en su parte[l], entregandosi cada vno de los otros hermanos de otro tanto como valiesse la donaciõ q̃ le dio el padre. Fueras

Fillus familias non potest donare sine consensu patris qui eum habet in potestate, nisi de castrensi peculio vel quasi. De profectitiis autem donare potest cõsanguineis pro dote, vel alia custa causa. & de eis potest magistro suo salario dare. Item nõ valet donatio per patrem filio facta. facta nam post mortem patris cõmunicat cũ fratribus, nisi filius fiat miles & patrocinet ei equũ & arma, aut scholan ibi beos. h. d & eõcordat cũ l. filius familias in pin. ff. eo.

¶ *Nõ valdria.* 1 Non valet donatio facta à pte filio in potestate vt hic, & in. l. 2. C. de inoffi. dona. &. l. donationes quas patẽtes. C. de dona. inter vẽ & vxo. & hoc est regulare. limita, vt per Bart. in. l. fratec à fiatere. in fi. ff. de condi. in deb. & sibate pec faso. in vtraque lectu pe & fin. folio pe & fi. col. 2. lectu. hodie tamen de iure regni tenet donatio facta filio in potestate, & si fictiadita, cei donacæ possessio est irreuocabilis. l. 17. in ocd. tamrinis. Si tamen non decernat traditio, est reuocabilis tam in filio in potestate quam in emancipato, vt in dicb. l. 17.

In no. re. est. l. 1. tit. 6. lib. 5.

quam vid. cum l. 26. aduerte tamen q̃ hoc procedit respectu tertiæ partis bonorum in qua pater potest melioratre filium, & in quo casu est. l. 10 tit. quinti dicb. l. 17. respectu verò aliorum bonorum patris iuca antiquam & lib. 5. remanebunt incorrecta. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40.

4 a ¶ *Cauallero* Adde l.1.§.neque castrense. & ibi Bar. ff. de collat. bono.
5 b ¶ *Sciencia.* Adde d.l. quæpater ff. famil. hercif. Bar. in l.1.§.neque castrense. 4. C. l. ff. de collat. bono. & d.l.5 titu 15.5. partida, vbi n. quæ dixi.
6 c ¶ *Addiria.* Ex isto verbo constat aperte q̃ si pater misit filium ad studium, & iis dit eis libros ad addiscendum quod videtur tales libros sibi donasse & donatio tenet de quo videlicet per Bald. in l. filiæ eiusdem, ver. 1. quæstio. C. famil. herc. cuius contrariũ voluit Ange. in d.l. filiæ licet C. de coll. vbi vult quod isto casu non videtur donare. quia videtur ex necessitate tradidisse ex quo misit filiũ ad studiũ. & ideo infert q̃ cuncta eis libri, vt cõsecutiuè dicunt quod dicti videtur repbari hic in isto. l. & cogitari an possit limitari quãdo donatio librorum non esset in magna quantitate ex dictis Bal. in. d.l. filiæ cuius. vide quæ latius dixi in l.5. titu.15.6. part.

ende, si el padre fiziesse cauallero [a] a su fijo, e le diesse cauallo e armas, o le fiziesse aprender alguna sciencia [b], o le diesse libros en que la aprendiesse. Ca el dona dio q̃ fuesse fecho en alguna de las maneras sobredichas valdria [c], e non seria tenudo de aduzir lo a particion entre los otros hermanos.

¶ *Ley. IIII. En que manera puede ser fecha la donacion.*

Fazer se puede la donaciõ en quatro maneras. La primera, quando es fecha sin ninguna condicion. La segunda, quando aquel que la da, pone condiciõ en el donadio. La tercera, quando son presentes en algund logar el que da, e el que rescibe la donacion. La quarta, quando aquel q̃ quere fazer la donacion es en otra tierra. Ca estonce non la puede fazer [d] si non por carta, o por mẽsajero cierto, en que le embie a dezir señaladamente lo que le da. E quando la donaciõ es fecha simplemente por carta, o por palabra, mas non es aun entregado aquel a quien la fazen, tenudo es [e] de complir la aquel q̃ la faze, o sus herederos [f]. Pero esto se deue entender desta guisa, que si aquel que la donacion ha de cumplir, fuesse tan rico, que aya de lo que le fincare, tanto de lo suyo [g] que pueda bien beuir: de guisa que non aya que demandar lo ageno: estonces es tenudo en todas guisas, de la dar complidamente. Mas si por auentura non le fincasse [h] in fine quibus contractus celebratur ex duorum consensu, & sic q̃ illa l. procedat cum loquitur de donatione, quando interuenit etiam consensus ex leuitate, in quã fit donatio. Præterea intentio il ius. l. ordi. non est tollere ff. nam de ius iure in contractibus, qui consensu contrahuntur, vt in. d.l. consensu. & in dict. l. alias sequerentur absurdum. quod si quis venderet absenti & ignoranti, dicatur quod per illa l. tenuit venditio. solum volut illa l. tollere formã antiquam stipulationis, & dare vinculũ obligationi, qualitercunque aliquis se vellet alteri obligare, non tamen voluit totam formam iuris in contractibus, qui consensu contrahũtur, subuertere. Si tamen ex verbis donationis constat donãtem se velle obligare, vt quia promisit non reuocare, vel iurauit tunc obligatur personaliter tali absente, per illam. l. non tamen dos in iuramento donantis non tantum fiet acceptatione donationis non sequuta & ad hoc etiam bene facit quæ dicit Decius consilio. 126. col. fin. & vi. quæ dixi in. l. 1. titul. 11 infra ca. parti. in glos. super verbo gran pio & aduerte etiam quia si notarius stipularetur & reciperet donationem nomine absentis non posset donator reuocari ex dictis Bald. in. l. cum a Socero ad fin. C. de iure dot. Fran. cil de Are. consi. 74. col. 4. Guido papæ. decisio. 29. Ludo. Gozadi consi. 87. num. 14. & aduerte qualiter hæc. l. tequisat præsentiam donatarij, vel in absentia certum nuntium, vel epistolam vt possit dici perfecta donatio, intelligendum videtur, quo ad contractum & donationem, quia non interueniunt organa media. Si tamẽ donatarius alias certificatus, de donatione donatoris in eadem voluntate perseuerante (quod præsumitur, nisi constet de reuocatione) acceptaret donationẽ vel rei donatæ possessionem acceperit transferturin eum dominium. Ita voluit singulariter Bald. in. d. l. neque ambigi & isto casu fere procederent dicta Ludo. Romain dict. consilio. quia habent maximam æquitatem & beneficium quæ dixi. 3. 4. part. titu. 11. 10 super glos. in verbo. in consentien. Si tamẽ ante acceptationem donatarij, donator reuocaret donationem, donatio esset nullius momenti, vt in dubitatur. in. l. 2. § quis donaturus. ff. de donatio. & tenet Bar. & Pau de Cast in. d.l absenti. vbi Pau respon. ad. d. ca. si tibi absenti. Decius in regul. contractus colu. 5. ff de reg. iur. Sed quid si donator non reuocauit, sed mortuus est an mortuo eo poterit donatarius accepiare donationem? An. de Iset. in §. donare. qualiter hodie. feu. alienapositi. colu. 5. tenet q̃ non per. l. bonorũ. ff. de iur. dat. habe. & similiter mortuo donatore, non posset ratificari per hæredes donatarij in præiudicio hæredũ donatoris, in quo est dominiũ trãslatum ante ratificationem. p. tex. in. l. si ego. §. si res. ff. de iure dot. & quia ratificatio non posset fieri in præiudicio tertij, cui interimius & dominium est quæsitum, etiam ex causa habita a debitore, vt not. specul in tit. de obig. & solutio. §. 1. versi. pone obligasti. & tradit Pau de Castr. consi. 195. volu. ...in. a dubio incipit, visis his quæ narantur. si enim donator ante acceptationem donatarij moriatur, videtur moriendo perniteri. & sic res non esset integra, quando consensus donatarij accedit, vt in. d.l. si ego. & per Ioa de Imol in l. a. §. si pecuniam ff. de donatio. fauore fi dei non habet locũ pœnitentia ideo moriendo nõ videtur pœnitere. vt in. d.l. si ego. 4. declarat Bart. & Ioan. de Imol. vbi supra

a no. re. ff l. 2. titu. 5. lib. 5.

¶ *Cauallero* Adde l.1.§.neque castrense. & ibi Bar. ff. de collat. bono.

¶ *Sciencia.* Adde d.l. quæpater ff. famil. hercif. Bar. in l.1.§.neque castrense. 4. C. l. ff. de collat. bono. & d.l.5 titu 15.5. partida, vbi n. quæ dixi.

¶ *Addiria.* Ex isto verbo constat aperte q̃ si pater misit filium ad studium, & iis dit eis libros ad addiscendum quod videtur tales libros sibi donasse & donatio tenet de quo videlicet per Bald. in. l. filiæ eiusdem, ver. 1. quæstio. C. famil. herc. cuius contrariũ voluit Ange. in. d.l. filiæ licet C. de coll. vbi vult quod isto casu non videtur donare. quia videtur ex necessitate tradidisse ex quo misit filiũ ad studiũ. & ideo infert q̃ cuncta eis libri, vt cõsecutiuè dicunt quod dicti videtur repbari hic in isto. l. & cogitari an possit limitari quãdo donatio librorum non esset in magna quantitate ex dictis Bal. in. d.l. filiæ cuius. vide quæ latius dixi in l.5. titu.15.6. part.

¶ *Ley. IIII.*

10 Fit donatio pure vel sub condicione & præsenti vel absenti. Et tenetur donans vel eius hæres rem donatam tradere donatario, deducto tamẽ necessaria donatio h.d.

7 d ¶ *No le puede fazer* Adde. d. l. absenti ff. eo. & . l. neque ambigi C. eo. vbi glo. notabilis (quam sequitur communis doctorum sententia) dicit q̃ si quidam qui non fuit ad hoc deputatus nuntius, sed ipse motu proprio voluntatem donatoris ascendit ipsi donatario declarauerit, nõ videbitur perfecta donatio, & satis probatur hic Ludouicus iam de Romanus in hoc tertio consultatum, motus per aliquapulcra fundamenta. consi. 295. volens, q̃ dato, q̃ non intuentiam nuntius, vel epistola sufficiat ad validitatem donationis, quod donatarius quocunque modo certificretur, & non donationem acceptaret., & eius fundamenta breuiter etiam recollunt Phil. Corne consi. 254. volu., cui in 1 & tandem dicit non esse recedendum in decisionis communionis. & dicit Paulus de Castr. in sua pulchre in. d.l. tita §. de respondit. lo se, quod ff. de verbo. obliga. quod & si contineatur in instrumento tali donatio tali, si nõ dicitur, absenti & recipienti, cum donatio possit fieri in ter absentes, non presumitur præsentia. & & si non apparet de acceptatione illius, donatio nõ valet, vt enim donatio accipiat perfectionem exigitur cõsensus donantis, & donatarij sicut etiam cæteris contractibus qui consensu contrahuntur. l. 1 in fi. ff. de contra. emptio. l. consensu. ff. de actio. & obligatione obstat. c. si tibi absenti de præben libro. 6. quia loquitur in beneficialibus, secundum Ioann. Fab. in. d. l. neque ambigi. vel secundũ Archi. in. d. r. si tibi absenti. & ciam videtur velle. gl. ibi in ca fuillo, cui qui recipiebat nomine absentis, & fuit in uestitus. Sed an hodie stante. l. ordi. titu 8. lib. 3. quæ dicit obligationem contrahi in tet absentes donatio fieri possit absenti est satis dubium, & versatur communiter in palatijs Mihi tamen semper visum est, q̃ per illam l. non toliturpræ dicta. Mouor ex doctrina Bar. in. l. illud. ad fin. C. de sacrosan eccles. vbi in quæstione glo. ibi de donatione facta pauperibus, d cit quod si constat q̃ quis contractum donationis voluit celebrare, nõ iere donatio facta etiam pauperibus absentibus, ex quo non fuit aliquis præsens, vt etiã glo. ibi voluit aut est dubium & cũ dicit: ipse quod valebit ut cuiusdam voti, seu pollicitationis, & sic fit obligatus per hæredes. 2. in prin. ff. de pollicita. & de voto, & vt tredempt. per totum, & sic quando quis vult facere contractum donationis, non intendit se obligare nisi secundum formam à iure traditam, super forma & valore donationis. & sic cessat dispositio d.l. ordi. hoc etiam videtur expresse velle Bart. in dict. l. 2 ff. de pollicit. post glos. ibi dum vult, quod dispositio. l. fi. C. de sacrosc. eccl. non procedit in voto, seu pollicitatione. & quod illa l. loquens in contractibus in casibus specialibus, vbi transfertur sine traditione dominium procedit

e ¶ *Tenudo es* Concor. cum. l. si quis argẽtũ. C. eo. & cum. §. per hæc iũtur. 2 insti. de donatio.

f ¶ *O su herederos* Et fic donatio ex omni parte est realis, & trãsit ad hæredes, vt hic, & in d.l. si quis. §. fi & ibi Bal. 3

g ¶ *De lo suyo* In donatiõe deducit fas alienũ. inter eos §. fi ff. de reiud. 4

h ¶ *No le fincasse.* Adde. d.l. inter eos §. fi. ff de reiudi. & insti. de actio. §. 5 sunt præterea. & Bal. de notis feudo. cap. 1.

¶ *Lex. V.*

20 Donatio alicui facta sub conditione valet si conditio impleatur alias non. Item donatio alicui facta sub conditione si pater liberet filium apotestate, impleteur etiam si non per eum participationem sed per patris mortem efficiatur sui juris. qualitercunque enim impleatur conditio etiam per modum expressum: sufficit ex quo disponentis voluntas impleatur. l. d.

1 a ¶ *Quier.* Et sic etiam in contractibus sufficit aliquid fieri per aspiciens, vt hic & in l. fina. C. de donat. quæ sub modo, vt quæ notat Bart. in l. gallus. §. & quid si rãtum col. 2. & 3 ff. de liber. & posth. & quod dicit Bald. in l. 1. ad fl. 9. col. C. de sacrosan. eccl. & in rubr. C. de exercito. col. 4. per Iaso. in. l. cũ seruus ff. de verb. obligũ. & p Alex. consi. 137 col. 3. vi l. 2. vbi qd in statutis.

Ad tit. C. de donat. quæ sub modo.

¶ *Lex. VI.*

20 Donatio inter viros facta sub modo revocatur si modus non adimpleatur. l. d.

1 b ¶ *Desampare.* Est ergo in electione eius, qui dedit ob aliquam causam finalẽ, vel agere ad impletionem modi, vt hic, & in l. legem. C. eod. & in. l. si donationis. C. de contrahẽ. empti. vel agere cõdictione ob causam, ad recuperandum donata sub modo, vt hic, & in. l. 1 vbi glo. C. de donatio. quæ sub mo. & ibi etiam Salyce. & an si agat condictione ob causam posit mora purgari Cy. Albe & Saly. ibi dicunt quod sic tribus concurrentibus scilicet quod res non sit cõtestata & quod transiit modicum tempus, & quod res donantis non sit factum deterius, & nota quod fuore ecclesiæ modus appositus in donatione non censetur in dubio causa finalis, vt in c. verum. de condi. appo. & hi per Abb. & per Bald. an. l. di ctam legem C. de cõdictio. ob causam. colu 2. & de legatis modum non implente vi in. l. si hæres. ff. de condi. ob causam &. l. libertas §. lucius ff. de aur & argen. lega. & Bar. in. l. quibus diebus. §. temillius. ff. de condi. & demõstra.

2 c ¶ *Captivos.* Nota hoc exemplum. nam. l. 1 C. de donatio. quæ sub modo. tantum dicit de dato causam alimentorum.

3 d ¶ *Revocar.* Et sic casu datur etiam vtilis vel vendicatio, vt in. d. l. 1. fauore alimentorum seu piæ causæ.

¶ *Lex. VII.*

20 Valet donatio facta vsque ad certam diem, & post diem habebit rem donatam quem voluit donans, & transit ad eum eius possessio & dominium, & si donans nen inem expressit qui haberet post diem habebunt rem donatam donatoris hæredes. l. d.

e Adde. l. 2. & 3. C. de donatio. quę sub modo.

de que pudiesse biuir, si lo compliesse, e stouee non seria tenudo de complir la donacion.

¶ *Ley. V. En que manera vale la donacion que que es fecha so condicion.*

SO condicion faziendo algund donadio vno ome a otro, como si dixesse, el qlo faze do te tal cãpo, o tal heredad si tu padre te saeare de su poder, si la cõdiciõ se cõpliesse vale el donadio, e si saltesce, nõ vale. Pero si acaesciesse q̃ el padre se muriesse ante q̃ el fijo sieare de su poder, como quier que la condicion non se cõplio en la manera que cuydo el que fizo la donacion vale el donadio: porque la condicion se cũple por la muerte del padre: e sale ende el fijo de su poder. Ca en este caso, e en todos los otros semejãtes del, en que sea puesta condicion en qual manera quier[a], q̃ se cũpla la voluntad del q̃ la puso vale el donadio sobre q̃ fuera puesta.

¶ *Ley. VI. En que manera vale el donadio que faze vn ome a otro con alguna postura.*

POr cierta cosa, e por señaladas razones se mueuen los omes a las vegadas a fazer donaciones a otros que si por ellas non se mouiessen por auẽtura nõ farian las donaciones. E esto seria como si vn ome diesse a otro marauedis, o alguna eredad, diziẽdo se ñaladamẽte quando se faze la donacion que lo da: porq̃ este el otro toda via guisado de cauallo e armas, para fazer le seruicio, o si lo diesse a algund menestral, o a otro ome qualquier. E dixesse abiertamente, que gel o daua por algũa lauor, o seruicio que le fiziesse. E porẽde dezimos que si aquel que resciberе la donaciõ, en la manera sobredicha, cumple la cõueniencia, o la postura, o faze aquello porque gelo dieron, vale el donadio en todas guisas. E si non lo cũple, o non lo faze, biẽ puede apremiar le, que cumpla lo que prometio de fazer, o que desamparе[b], la donacion que le fizo. Otrosi dezimos, que dãdo vn ome a otro viña, o huerta, o eredad, o otra cosa qualquier en esta manera, diziendo señaladamẽte quando faze aquella donacion, que da ua aquella cosa, porque de los frutos q̃ saltesse della, diesse cosa cierta a algũos omes para gouierno, o para sacar catiuos[c], o para otra razon semejante destas si aquel que resciberе assi el donadio, cũple aquello porque gelo dieron, vale la donaciõ, e si non lo cõple, biẽ lo puede reuocar[d]. E qualquier donacion de las que son dichas en esta ley, dizen en latin sub modo, q̃ quier tanto dezir en romãce, como donadio fecho so otra manera

¶ *Ley. VII. Dela donacion que es fecha a dia cierto, e a tempo señalado.*

TAsta dia cierto[e], o a tiẽpo señalado, puede ser fecha la donaciõ, esto seria, como si dixesse el q la faze a otro alguno, do te tal heredad, o tal cosa, q̃ la labres, e q̃ la esquilmes e te aproueches della, fasta tal dia, o tal tiẽpo. E de aq̃l tiẽpo, en adelante: q̃ la desamparеt, e q̃ finq̃ a mis herederos: o a otro ome alguno, qualquier q̃ nom brasse e ciertamẽre a quien fincasse. E porende dezimos q̃ la donaciõ q̃ assi fue fecha, valdria fasta aq̃l dia, o aquel tiẽpo que señalasse el que la fizo. E de aquel dia en adelante, ganarian la possession[f], si post mortẽ, in prin. & §. sequi. ff. de lega. 1. vbi Bar. & Pau. de Cast. in dubio tamen forte presumendum est ratione verba apposita respectu effectus, videlicet bona non intret realiter, neque his vtatur. nõ vero de acquisitione possessionis: de qua in ista. l. & in. d. l. Tauri. cum ista acquisitio tendat in cõseruationem bonorum maioriæ, & quam intendit qui talia verba posuit in instrumento multo magis tamen clare constaret, quod & istam acquisitionẽ voluit prohibere teneret dispositio & impedire translatio possessionis & dominij: ex his q̃ not. Pau. de Cast. in. l. nemo potest in fi. ff. de lega. 1. dũ dicit q testator põte impedire translationẽ dominij et lega: Sed qd si ecclesia sit possessione rei q̃ pte adiesse maioriæ an adhuc habebit locũ ista. l. & d. l. Tauri? pulchrũ dubiũ est & forte dicendum est q̃ sic: ex quo lex intecit hoc vinculũ an equã possessio peruenire in ecclesiam ex his q̃ notantur in. c. ecclesiasticæ Mariæ. de cõst. & confert optime q̃ notat Bart. in. l. fi. ff. vt in possessionem legato. esse licet. & adiuerte q̃ omnes exceptiones

f ¶ *Possession.* qd 1. quæst. in legato ad tempus alicui relicto, & post tempus alij videt quod sit idem cum legatum sit donatio quędam instit. de lega. in prin. & l. legatum ff. de legat. 2. & adde ad ista. l. l. 45. in ordi. Taurinis. sed quid si ex tenore instrumenti matoriæ non fuerit cessor non potest acquirere possessionem bonorum maioriæ non præstito prius ab eo iuramento de non alienãdis bonis vel aliis an tunc procedat dispositio istius. l. & dictæ. l. Tauri? adiuerte da essent verba tis dispositionis an considerent ipsam acquisitionẽ vel acquisitionis effectũ, nam si disponunt q̃ possessio non acquirat videretur forte dicẽdum quod tunc alio ingrediente possessionem ante præstitum tale iuramentum impediret acquisitionem possessionis, etiam post ea præstito iuramẽto, biẽ ad hoc conferunt q̃ habentur, in

In no. tit. est. l. 8 tic. 7 lib. 5. 2. quæst.

3. quæst.

de herederos propriedad y maiorazgo de tal hijo, & posseyendo Bart. in l. 1. §. nouissime quod tamen dicit Abbas, n. 6. tenet cum quis de re sua sed an id quod requiritur ab eo in dicendum referuabitur maiorazgo propriedad, & ita l. fi C. de edi. diui Adria. tollendis, videtur, quod sic fieri quidem ita fuit factum testamento. l. fin. ad opinionem versi. sed non semper. ff. de bo. poss. secundum tabu. & vide per Bald. in rubrica de ca. fa. poss. & proprie. & in l. 1. C. de appe. & in rub. de cõsue. & in c. ite cũ quis. de reni. poss. & Alexand. l. cũ here. de in pun. ff. de acqui. posse. & ibi vide bis per Bald. quod possidens corporaliter debet tam de quo vi p. Alex. consi. 82. & consil. 83. vol. 3. & consil. 40. vol. 3. & functionibus ensiliatis in materia & nota qui semel adiuit hereditatem, non potest post apropriata authoritate iuris & possessionem secãdũ Bal. in l. 1. C. de executoriis. de quo plenetur. l. de pupillo, §. nemo misse. ff. de nouis. ope. nun. & per Bald. in l. 2. C. de seruis. & Iaso in tracta. de iure emphy. & limita nisi adiuent iudicem, vel cum ad occupandũ adiuitur. l. 6. C. quod eum eo cui debito. & an hinc possessio cõperat in eo dictũ recuperandæ. vide Bald. in auctor. de fundo. C. ad serui. & Alex. consil. 37. vol. 1. eo pe. item & huic possessori eo, qui interredium nevis fiat et. vi Salce. in l. ea lege col. 4. C. de condi. ob caus. ¶ Quid autem si ille in quem ansu ista facta, & legalis possessio ante apprehensionem corporis, vel ita sterat authoritate legis, ius sui in alio, & constituat se eius nomine possidere, vel si ex hereditate principis vendat alicui nomine, cui tradat se nomine emptoris possidere an transferatur in alium illa possessio. Bal. quidem in rubrica de causa possessionis, & proprietatis, non, cui tenetur.

Sed qui sit ille in quem ex lege transferitur possessio in maiorazgo ante apprehensionem realem antenominata in sequenti vocabulum, & videbatur quod ex dicto Bal. superius relato videretur quod ante hoc ante legis nũ cadit possessio nunquam, quæ ut primo delata, sic illa transferatur in sequentem, & sic nõ est opus tradiare de illa. Ita quid si ante mortem possessoris defuncti aliqs occupauit possessionem, & tunc transferatur in sequentem & videtur quod non quia vis possessionis apud alium illa per actum factum non transfertur in ante. nisi ante tenetur sic consensu factorum penes quem est. da o bene per actus corporales transferretur.) Probatur in l. quamvis §. 1. ff. de acqui. posse. iuncta l. 3. §. si serius. eo. tit. & hinc est quæ specta & verba non transferunt possessionem, quando aliquis est in possessione, vel tradum de re. in c. 2. de consue. Alexan. d. consil. 83. col. 1. ex tamen Tanu. §. 3. ff. de emp. decunt contrariũ ibi. aunque otro la ayante tomada en vizcaye. Qui autem ille in quem possessio Bal. legalis transferitur, sed secundũ se possessorem, vel ita possessionem & videtur quod sic, quia illa est quæ pugnat. l. clam possidere. §. quia dominus. ff. de acquirer. posse. Sed quid si mortuo possessore maiorazgi ingreditur ille in possessionem bonorum maiorazgi, ad quem non pertinebat & hanc desinit in alia bona extra maiorazgum, vel mittit in possessionem bonorum maiorazgi, ex edicto diui Adria. vel agere contra iuadentem remedio. l. eum qui rebatur. C. vide vi an potent. & certum est per istam l. & legem Taur. quod non, quia ille ad quem pertinet maiorazgi est qui habet possessionem à lege in eum translatam & ipse debet agere. & videtur idem dicendũ ex iure communi, quia eum hic veniat possessio accessione ad dominium cessante de nimo cessat possessio. notabilis theoricabal in l. cum alterum. col. 1. C. de lega. Sed pone quod possessor maiorazgi sedit aliquas expensas propter quas concedit ut sibi à iuter tertio ut potest retinere non obstante illo ipso huius l. & dicta. l. aurina, & videtur quod sic per eaquæ notat Abba in c. de iu. ulta. col. 4. de pia bẽ. & quod notat Bar. in l. 2. dicitur fi. de impen. in rebus dotalibus facta, & in l. 2. ad ff. de appe. teci. Item quæro ante instantem transferatur ista possessio & vi debatur quod non per. l. 1. § fin. fin. ff. de acqui. posse. sed cicdo contrarium esse venias. per. d. quod notat Paul. de Castr. in l. de natarum. C. de acqui. posse. de possessione quæ transferuntur sicto modo. Sed an transiret ista possessio in eũ qui adhuc est in vtero dixi. in l. 3. titu. 23. 4. part.

3 a *Yo el señorio.* Ormi habet ista. l. ab his quæ habentur in l. quotiens. C. de donationibus quæ sub modo, quæ secundũ dotio bi non ita latè prouidebat sicut hic vides prouidere illam nam per illam. l. tantum dabatur actio vtilis ex stipulatu, secundũ vnam expositionem, vel condictio. ex. l. secundum aliam, quod tamen habetur actionem realem, & quod elapsa die. Ille in quem post tempus fuit collata donatio esset dominus, & transire in eum dominium, & possessionem fuit protinus per illam. l. sicut per istam. Ideo tenet eum meum quia est valde singularis, & tempus ad exaturum pertinet. vel ut ex eo ut est quod speculatur. de locat. o. § nunc aliqua versi. 70. qui cum quæ ff. per eum ibi posita extendit dicta. l. quotiens ad actionem reuocandam, sed casu. fin. ut dictum est. Ergo ante quam sit ab illo, cite eum mirabile quæ sine traditione aliqua iure secundus dominus. C. de natarum. & in depositatur post cereo. lesionem & uo. cerum dominium contionibus. & tia regula. tia. l. 1.

la donacion.

¶ *Ley. VIII. De las donaciones que se mueuen los omes a fazer por razon que non han fijos como valen despues que los han.*

Veuense los omes a las vegadas a fazer donaciones, porq̃ non hã fijos e ni han esperança de los

ditionibus C. de pactis, & de hoc dicto speculo vide Decium consilio 239 pen. & fin. column. & hic quæ illet ex non in naturis in donatione enim vel dominus, & non nudum ius. ff. vid. Ioann. Andre in additio adsi e ter. cul. titul. de institu. edito § nunc vero aliqua in additione quæ incipit nam. l. 1. per superiora & ex ista l. habes, quæ cedens in maiorazgi est dominus, natto. & non insertis natum, & iam vult glos. notabilis in l. 1. ita eum testamento. §. fin in glos. h. ff. de lega. 2. & Soci in l. qui Romæ in prin. col. pe. ad fi. ff. de verb. oblig.

b ¶ *Et otro.* Sed an donator possit ante tempus in quo acquiritur secundo donatario reuocare illud onus, seu illum, cui competens secundo donatario, est quæstio multum dubia. Bartol. in l. qui Romæ §. 1. iunius. ff. de verb. obligationibus tenetur quæ sic etiam si sit donatio facta ecclesiæ moue tur per. l. 3. ff. de seruis. seruorum. & subdit quod homines donatorum non possent, & idem ceu et ibi Alexand. post multa quem vide Paul de Castr. tenet contra Bartol. & plusque alii, & opinionem contra Bart. dicit magis communem Guillel. Benedictus in rep. e Raynutius de testa super verb. filiabus, libens mortetur. La secunda fol. 335. colu. 2. vbi refertur tenentes istam opi. addecetum Roder. Sua allegatio 29. vbi allegat istam. Legovero adhæreremopinioni Bartol. quam minuarem nisi pacto huic apposito in fauorem secundi donatarii accederet præsentia & consensus secundi donatarii, vel donator fecisset ut hoc permissionem in fauorem secundi donatarii, seu ex verbis apparet promisisse, de non reuocando iuxta ea quæ dixi. S. eod. l. 4. & adde ad prædicta Decium consil. 58. & consil. 239. columna. 2. adfin. & columna. 3. Bal. in l. cum à socero. C. de iure dotium. & in l. fi constante. C. de donatio ante nup. Socin consil. 15. volumine primo in 2. dubit. & Alexand. consil. 47. & 48. columna. 2. volumine 5. & quæ dicit consil. 106. & 107. volu. 2.

c ¶ *Que señale en quien fincasse.* Quid si designauit, sed ante tempus quo si bi debuit quæ ut mortuus est die q manebit penes primum donatarium grauatum de restituendo. vt in l. pater filium. §. tusculanus. ff. de lega 3. l. vnica. §. 1. & 2. C. de cadu. tolli. in. Ioa. Andr. in. d. additione titu. de institu. edito. §. nunc vero aliqua in additione quæ incipit per superiora.

d ¶ *Los que heredan.* Adde l. fi C. de lega.

¶ *Ley. VIII.*

a Donatio facta propter filiorum defectum non reuocatur in totum habitis filijs legitimis possea natis. si autem habens filios legitimos donet non reuocatur si legitima estalua remaneat, reuocatur tamen vique ad legitimam. h. d.

e ¶ *Porque no han fijos.* Si ergo haberet filios vel filium non videtur quod haberet locum dispositio huius legis, vt hic colligitur à contrario sensu. & in l. si vnquam. C. de reuocan. donatio ibi filios non habens, in contrarium tamen videtur. l. cum pater. §. cum existimaret ff. de lega 2. & quia videtur eadem in isto casu militare eadem ratio, ac si nullum filium habuisset cum potius velit pater dare bona filijs quam extraneis. vt in l. cum actum sit. C. de fideicommissis generaliter. §. cum autem. C. de instit. & substitu. l. cum auus. ff. de condi. & demon. & in hanc sententiam inclinat Angel. in. d. l. si vnquam. eo casu quo est verisimile patrem non donasse filium esse aliis filios sibi nasciturus, vt in exemplo ibi posito per eum. & idem vult Bald. in l. 1. col. 3. versicu. sed quid si tempore donationis. C. de inoffi. donatio vbi Paul de Castr. distinguit an filium natus ante donationem esset odio sui patri vel non, vnde hoc omnino residebitur in iudicis arbitrio considerationis eu cuiusdam an pater si cogitasset de hiberis post eam nasciturus, deinde vel non vel latè tradit Andre. Tiraquellus, in commen. d. l. si vnquam. super verbo. filios non habens.

2 a ¶ *Vin hasfecuça delos auer* Istud verbũ pondera Ioannes Bernardus diaz de Luco, olim regij consilij Indiarũ et olega nieu nũc bene meritus episcopus Calagurritanus in reguls & fallentijs suis, in litera d. regula. 141 pro eõmuni coclusione doctoũ, q si potest ostendi q̃ donator tẽpore donationis se ogitauit de filijs non reuocabitur donatio per d. l. si vnquam neq; p hanc. l. vt voluit Bar. in. l. tutia. §. im perator. ff. de lega. 2. Ioan. de Imol. in. c. si de dona. quam dicit cõmunem esse sententiã Soci. cõsi. 53. col. 3. volu. 4. in eõrãtia tamẽ parte facit, quia dispositio istius l. & d. l. si vnquam nõ fuit introducta fauore donantis, sed filioẽ vnde nõ potest per patrem huic dispositioni renũtiari, vt in. l. scire debetis. C. vt in possessione legato. l. quod de bonis. § fi. cum simil. ff. ad l. falci. & tenet expresse Oldrad. consi. 173. & Ioann. Andr. in additio ad specu. titul de instru. edito. §. porro in addn. finaverſi. hor autem certũ est quem sequitur Roma in consi. 169. in fin. ie net etiam Albert. in d. l. si vnquã, vbi dicit ista obtinuisse de facto licet Specul. titu. de instru. edito. § porrò. verisic donatio autem firma vult cõtrariũ ponens pro forma q̃ promittitur de nõ reuocãdo etiam in casu superuenientium liberorum. Bar. etiãin. d. § imperator. cel pen. versi. quæro vtrũ. l. si vnquam. tenet q̃ reuocanoni quę potest fieri per d. l. si vnquam, potest renunciari per donantem, non tãquerel. in offiesiosæ donationis, quæ introducitur fauore filiorum quod est maximi effectus, nãper. l. si vnqua reuocatur donatio in vita patris, & per patrem, reuocatio tũ quæ fit per querelã inofficiosæ donationis non fit in vita patris, sed post mortem ad petitionẽ filioẽ, nãnullum habemus in vita patris, vt in. l. si. & ibi no. ad Bar. ff. de liber. agnos. & si dicatur q̃ euenit ne euenient, & damnũ filij in vita patris propter alimentã, si forte sint pauperes dicendũ est secundũ Cy Ray, & Ioan de Imol. in d. § imperator. q̃ in illũ in quem transiens bona per donatio nemitrans ibi hoc onus alimentorũ, vt in. l. si quis à libens. §. fi. ff. de liber. agnos. & opi Bar. dicit venerem Ludo. Roma consil. 29 movetur prout Bar ex. c quicunque. 27. q 1. 4. ibi cum filios non habere neque iperaret prout etiã sunt verba nostra. l. & ex alijs quæ poterus videre per eum. & in tenet Soci. dicens esse communem opi quod possit renũtiari ronsil. 147 incipit visa facti contingentia volu. 2. col fina.

3 b ¶ *Diesse* Et licet non haberet locum ista. in venditione, vel alio contractu oneroso, sed in contractu gratuito donationis quod intelligo, nisi vendino esset facta modico pretio secundũ Bal. in d. l. si vnquam, & in. l. i. C. de pactis & adducit late Soc cõsi. 115 col. 1. & 2. volu. 2 Quid si doneturpro dote alicuius puellæ, ab alio quam à patre an reuocetur talis donatio ex superuenientia liberorum? habui de facto & defendi q̃ adhuc habeat locum ista. J. & d. l. si vnquam, quadhuc tali pro dote dato dici urmera liberalitas & donatio, vt in. l. fina. § fi. si occero. ff. quæ in fraudi creditorũ. l. 5. accedit C de rei vxo. actio. cum simil. & in termini ad ducebam cõsi. Alex. 71. vol. 4. & nũc in eõmento huius. l. vidi Andr. Tiraquel. idem tenentem & allegantem. d. cõsi. Alex. in. d. suo cõmento. l. si vnquã, super verbo donatione largitus nume 193. ibi duodecimo ista dotis mentio. vi. ibi in donatõe vero ob causam quæ respicere et fauorem quatenus respiceret, & valor causæ cõcurreret non haberet locum ista. l. vi tenet Ang. in. d. l. si vnquam. & Ale. consi. 40. volu. 4. dicti si Andre. Tiraquel in. d. verbo. donatione largitus. nu 102. in donatione etiam remuneratoria non haberet locum ista l. neq. d. l. Si vnquam, vt tenet Ang. notabiliter ibidem, & Deci. qui alios recitat cõsi 20. & dictus Andr. ea in. d. verbo. donatione largitus. nume. 11. vsque ad numer. 94 vbi multa dicit & declarat quinque declaratiõnibus adde Decium consi. 366. col. pe & in donatione mutua, seu reciproca an habeat locũ ista l. vii. eundem Andr. Tiraquel. in. d. verb. vbi de alijs multis in hac materia. & an habeat locum ista. l. in filia renuntiante iuxta formam. c. quãmpaciuni, de pactis. bb. 6. vi. Decium consi. 181. in fi. & quidin legato facto an reuocetur per superuenientiam liberorum. vi. Alex. consi. 31. volu. 3. & Bar. in. l. pe ff. de confis. tuto. & an procederet ista lex in donationemium nondum dciati. vi de Soci consil. 39. volu 3. Et quid si filius maior renunciet maioriæ, & velit vt succedat secundo genitus, an si primogenito postea nascantur filij possit petere maioriam, decides ex notatis per Paul de Castr. & alios in. l. si actionem. C. de pactis. & ex his quæ habentur in. c. vnico de eo qui fidem fecit agnato defendo paterno.

4 c ¶ *Astero.* Quicunque sit ille, sue liberum, sue extraneus, & sic cessabunt opiniones, nam Azo in summa. C de reuocan donatio tenebat. l. si vnquam. nõ procedere si donatorum quam liberto. idem tenuerunt Guill de Cug & Cy. in. l. 1. C. de inofficiosi. dona quam opi. dicebat procedere in puncto rationis Soc. in. d. consil. 39. Cõmunis tamen opinio post gio in. d. l. si vnquam erat in contrario, quia si quis vita. l. Quid tamen si donaretur filio proprio? dic q̃ tunc nõ reuocatur, nisi vsque ad debitum bonorum subsidium. l. si rotas. C. de inofficiosi. dona. Bar. in. d. § imperator. col. 1. & idem si donaretur ecclesiæ vel pio loco vt in. c. quicunq; vbi tex. cum glo 17. q 4. Bartol. in. § imperator. 3. alleg. sed an reuocabuo filij positi a nati, per querelam inofficiosæ donationis, vel ex dispositione huius l. vel. d. l. si vnquam pendet decisio, an in donatione facta filio iam nato pater de alijs filijs nascituris cognauit, vel non iuxta ea quæ dixi. 3. in glos. 1. & qd

2 quęst.

no por tal razon, dieſſe[b] a otro[c], todo lo auer[a]. E porende dezimos, que si algu-

si donatio facta iam natoerat magna, non tamen excedit valorem tertiæ & quintæ partis bonorum & partem legitimæ filiis nati, an filij postea nati euocabunt talem donationem? videtur quod non quia patet visus fuit talem filium iam natum nel oiarem. d. tertia & quinta bonorum, vt in. l. 26 in ed. Tauruin. Dicit tamen dominus episcopus Calagurritanus in loco. 3. allegato, in gl. 2. tenet contrariũ, imo q̃ reuocabitur donatio, & reducetur ad quantam eum alijs filijs, & non habebit talis filius vnicus maior emparem ex dicta consideratione quod visum fuit pater meliorare eum, nam eum esset vnus filius iam tum non cadit quod videatur meliorare, quia non deber præsumi illa prædilectio neque meliorato respectu nascturorum, quorum mentã nõ dũ nouit, & quia facultas melioranda iam illigi debet pluribus filijs extantibus, nisi quo ad ea de possit affectio & prædilectio quæ restat quando vnicum tantum habet, & licet mihi alleget ad hoc poi est allegari tex. in. § datur. Insti. de assignatio. liberto. vbi habet q̃ illa facultas (de qua in illo titulo) assignandi liberto dari ut qui duos plures vẽ liberos habebit, & ibi glo parua. dicit quod in vnico filio hoc non est in cesse, & facere etiam tex. in. I cum pater. §. hæreditatem. in fin. ff. de lega 2. ibi vinles autem inter eos fieri qui eo tempore vixerint cum de alijs eligendi potestas non fuerit, præterea cum illa reuocatio fiat ex præsumpta mente patris donantis, qui si alios filij filios nascituros cogitasset, non tantum filio vnico quem habebat donaret, sed æqualiter inter eos seruaret nõ potdici id quod dictus filius vnicus videatur melioratus à patre, & sic opinio dicti Domini Episcopi nititur summa æquitate & veritate, & ego credo esse veram in hoc, subdit etiam dictus Dominus Episcopus in tantum hoc procedere, quod si pater vnicæ filiæ donationem magnam pro dote fecisset super nascentes filijnon relicto sibi tertio donationem vsque ad suam legitimam reuocarent, neque in hoc secundum eum generem videbitur deceptus. & si prætendat causam oneresam, cum imputet sibi qui non prouidit in casu supernascentium liberorum, neque ignorare debuit dispositionem dicti. l. si vnquam, neque huic vbi mæ conclusiõm adue sam dicti. l. 29. in ordi. Tauri. qua cauetur quod ad hoc, vt dicatur dos inofficiosa debeat considerari quod excedat legitimam & tertiam & est. l. 3. titi. quintam partem bonorum, quia secundum eumi illa lex loquitur quã do dos venit modeanda per querelam donationis seu dotis inofficiosæ, non autem quando reuocatur ex dispositione dicti. l. si vnquam. & huius nostræ legi, & subditi stud esserationi, & æquitati consonum, & per hoc euitat parentum querendam affectiones indiscretas, vt ibi latius per eum. Cui ego in hoc non assentio; nam cum talis dotis datio in parte fiat, iudicatur non mera donatio, sed ob causam vt probatur in. l. cum multæ C. de dona ante nup. & ibi glos. & Bald. col. 2. l. pomponius pbilad elphus. ff. famil hercisi vnde talis donatio non reuocatur per natum ex eo sequentum liberorum, ita tenet Iaso. consilio 171 & ante eum Soci. cuius ipse meminit consil. 147. incipit visa facti contingentia. column. fi. vol. 1. & non sunt me Tiraquel. in d. commentosuo vers. donatione largitus. nume 196. pro opinione tamen Domini Episcopi facit, quia licet pater teneatur expaterno officio dotare filiam, non tamen potest negari quin exercea liberalitatem & donationem in filiam, vt probatur in. l. 2. bi pater munificentia C. de bonis, quæ libet fiant etiam opinio illa quam plurium doctorum, in taxanda dote filiæ meiam esse legitimam, vi tradit Salyce in authen. res quæ. 2 notabi C. cum de lega & Alexan. qui alios referr consi 69. volumi. 1. & vide hodie nouam pragmaticam factam in curijs de Madrid, anno Domini 1534 petitione. 10. quod ergo dat vira legitimam 1. lib. 5. non ex debito, sed ex liberalitate facit, ergo habebit locum ista. l & l. si vnquam. ad quæ tamen potest responderi non esse veram illam opinionem, quod in dote filiæ meta sit legitima, sed considerandaest dignitas filij, & quantitas facultatum patris & numerus liberorum vi in lege si filiæ pater. ff. de lega. 3. l. quæro, cum. l. si quando. ff. de iure dotis. l. 5 titulo. 7. 6. parma vbi extus nota & tradit late Socinus consilio 188 columna. 7 cum sequen volumi. 2. Decius consil 26. & consil. 180. & dos quam pater assignat filiæ iudicanda est competens cum nullus melius quam pater sciat capere consilium pro filia. l. neque in ea. ff. de adulter. præterea si pater volens acquirere generum diuitem & potentem det dotem filiæ etiam excessiuam dictis considerationibus attentis, non potest negari quin faciat suum negotium, & vtilitatem sibi & suæ familiæ: ergo donatio est ob cau-

2 quęstio.

2 quęst.

In no. re.

est. l. 1. tit. lib. 5.

In no. re.

1 quęstio.

sani & sic nõ procedit dispositio huius l. neque. l. si vnquam, quod tamen esset ita quando extraneus donaret causa dotis vt supra dixi tunc enim cessant istæ virtutes & causæ & merita liberalitatis exercendi, posset tamen saluari opinio domini episcopi quando pater desperans de aliis liberis & cum posset dotare filiam minori dote, cum maiori illo cum quo contraxit, dedit sibi amplioremdotem, considerans se nullum alium filium habere, tũc quia exercet donationem simpliciter & cessant dictæ vel consimiles considerationes minimum sit tunc tenuerit donationem eo quodsuit exercitata.

suyo, o grã partida dello [a], q̃ si despues [b] ouiesse fijo, o fija de su muger legitima [c] con que casasse despues [d], que luego e que los ha, es reuocada [f], porende la donacion, e non deue valer en ningũa manera. E si por auentura alguno q̃ ouiesse fijos legitimos, quisiesse fazer donacion a otro, puede lo fazer, en tal manera, que toda vin finque en saluo a los fijos la su parte legitima, tãbien en vida [h] de su padre, como despues de la su muerte. E la parte legitima es segũ dize en

5 a ¶ *O grande partida dello.* l. si vnquam, vnde ista sententia dicit aliquam partem vinde verificari videtur in qualibet parte etiam minima, vt alias dicit glo. in ele. 1 in verbo aut eam in parte, de foro compe. Bald. tamẽ in. l. 1. C. de mod. donatio. & in. l. heuicentis. & in. l. si enim vestra vtero. C. de testam. nisi tunc quæ iuratum vt saltem pars sit diuinda per. l. nomen filiarum. §. portionis. ff. de verbo signi. Bartol. vero in. d. §. imperator tenet q̃ verificetur & hoc in quirendum in mediam & sic non quotidiane. & Franciscus Cinnus sic tot consi. 1. col. 6. id inclinat & contra Bal. & Io. de Imol. qui haberi hic quantum pars hominum. ego hoc reliquitur arbitrio iudicantis & sic quod donatio facta de tali portionem vel res particularis dnum, quod non esset verisimile se donaturum illi de illis cogitare. & hoc tenet Io. Bayt. d. Sanchi. Senen in. d. l. si vt certi. & l. si vel in vtero. dicens ita vidisse iudicium Senatorum. & tenet hanc in de Areti in l. primus. in principio. ff. de liber. & posthu. Socin. d. consi. 55. & illud volum. sita l. cu dicit gran partida, licet posset dici quod hoc verbum minuat, quod reprehendit vel dicit non sit in non partis bonum in vtero. l. propter item. & ibi Bald. ff. de exceptio. tamen fuit tenendum est quod dixi cum ista materia tendat ad pietatem mentem donantis, & quia dicit dicere filium in vtero vt in l. quoque testium. dum ma. in parte. de quo etiam vid. Andr. Tiraquell. in eum tractatu. d. l. si quis. super verbo omnia vel partem aliqui minimum. 27. cum sequent.

6 b ¶ *Si despues.* Sine iudicio iuris illi filio in ignorant. Re ausa autem dũ tamen de liberis cum quibus donationis mutatur cogitatum, vt quia forte natus diuinus ab vxore quam ante abuliset, quæ illum posset donationem peperit minum. a. in. ff. de exceptionis. l. 1. & idem si tempore donationis habebat filii a. quam tamen ignorabat le habere ex mente & sententia iuris. l. & probatur in. l. heuicentis. & in. l. si in vtero. in. C. de testam. milit. & l. primus. §. hæres. ff. de liber. & posthum. & est de mente Bart. in tex. principali. C. de facti ignorant. & ecclesiastici. dictus Andr. Tiraquell. in commento. d. l. si vnquam. super verbo filios non habens nunc. 14. & 15.

7 c ¶ *De su muger legitima.* Non tamen proedit dispositio huius legis in filijs adoptatis nec in filijs qui in monasterio in quo dictum est sacro fonte lauantur nec in filijs naturalibus etiam si tex. in principio legitimentur. vide adoptatus voluit exquisite Paul. de Castr. in 12. C. si quis in fraudem patris. Alex. consi. 40. volu. 4. Dedus consi. 399. de quibus et bus patet quia illi nõ succedunt patribus qui naturalibus vt not. Anto. & Abb. in. c. cum ita. qui filij sint legitimati. d. Andr. Tiraquell. in. d. l. si vnquam. super verbo succedit libros nunc. 21. cum sequent. de illegitimis tenet Albert. in d. l. si vnquam. Francisc. de Aretin. d. l. 1. consi. 7. ff. de testa. & tradit. d. Andr. hæres. in eo dicto verbo nunc. 36. & 37. vid. ibi. nunc. 42. in tenocet filium esse ad legitimam de filijs naturalibus tenet Oldrad. cõsi. 278. incipit. Ceterum quantum ad et illi tale. §. in 3. dubio per. l. qui liberti. §. non ff. de op. libert. & l. generaliter. §. cum autem. C. de insti. & substit. sequitur Tiraquell. d. l. si vnquam. 45. Rupa. tamen ibi. q. 28. vult contrarium ex principia voluntate donantis quæ fuit tanto dicit. l. si vnquam. ff. de testamentis fuit primo opinioni. vt dixi in principio huius. glo. & idem dicit Tiraquellus. se de filio naturali respectu matris donantis. nunc. si in tumen esset filij naturales qui matri possent fieri cedere ex testamento & ab intestato vel eiusmodi non sunt ex damnato coitu, vulgum opperistos renocetur donatio ex quo etiam dicere possunt inofficiosum testamentum matris. vid. ibi per eum & l. 9. in ordin. Tauri. & adde quæ not. Alex. consi. 40. vol. 4. 4. dubio. de filijs naturalibus restitutis vel per principem legitimatis q̃ donatio præterea eorum non renocetur tenet Sale. in dict. l. si vnquam. Bal. in. l. 2. col. pe. C. de inofficio. donatio. & in. l. 2. C. si quid in fraudem patris. & in. c. innotuit. de elect. vbi contrarium dicit esse filij legitimati natu talis filius per subsequens matrimonium; nam per istum renocaretur donatio. vid. d. Iuris late per. d. Andream super dicto verbo. num. 38. & 59. cum multis sequent. & Dedum consi. 307. col. fin. & l. consi. 366. aduerte tamen quia ista. l. videtur dari dicit quod si desponsaset filio, o fija de su muger legitima con que casasse despues, vult enim ista l. vt requiratur filium natum esse ex vxore legitima, & sic quod tempore cõceptionis natum fuerit ex vxore legitima qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus vel nisi. l. in delictis. §. si deriratia ff. de noxal. si extraneus ff. de condic. ob causam. & sic innuit secus esse, si non nasceretur ex vxore legitima, licet postea ex subsequenti matrimonio legitimetur in quo est de hoc mirandum, cum etiam ita non sola dispositione iuris sed omnium Alex. in. l. gallus. §. & qd si tantu col. 6. ff. de liber. & posth. hoc idem videtur tenere motus hac ratione, quia in non legitimatorum ratio non prædicium legitime nati vt not. Ioan. And. in regula sine culpa de regul. iur. lib. 6. & in e tamen qui filij sint legi. quia tamen hoc est tiguidum cogitandi si super hoc relatu pro. vid. quæ dixi in l. tit. 3. part. 4. in glo. super verbo son legitimos.

8

d ¶ *Conque casasse despues.* Hoc dicit, quia certum est q̃ de filijs natis de tali vxore, donatori tempore donatio non cogitant. Non tamen intelligitur q̃ ad ex vxore quam tempore donationis habebat nasceretur, quia illo donatio petitos non renocaretur: nam idem esset de eis, sicut illi si & similiter apparet de eis donantem tempore donationis non cogitasse, eum illum tenet Bald. in dict. l. si vnquam. in ius positione & in illibus, an præsumatur cogitasse de filiis, vel non vt Bar. in d. § Imperator col. pe. vt. quero quid sit in dubio. & nota quod in eo, qui non potest opinari, q̃ natus alter sit habitum suos, sed est desperatus se posse habere eos. tunc licet de filijs cogitaverit, habebit locum illius l. dispositio secundum Soci. consi. 126. volum. 3. colum. 2. versi aliquando & tertio & hoc ex ratione in qua fundatur dicta l. & d. l. si vnquam. vid. ibi per eam quidem hic casus non reperitur aliquo textibus decisum, & subdit ibi consi. 4. q̃ prominium non renocando propter liberos suscipiendos & renuncianto. d. l. si vnquam. videtur intelligẽdat de pactis filiorum & de filijs ex vxore quam tunc habebat proteendis, non autem de filijs proteendis ex alia vxore. & dictum Socin. Iunior reperit & profequitur dictus Andreas Tiraquellus dict. reper. l. si vnquam. nume. 100. versic. tertio declaratum. vid. ibi per eum.

e ¶ *Que luego.* Et hic non expectata morte donantis, vt filius sic renocetur intro & ipse pater statum potest, vt hic, & apertius in d. l. si vnquam. vbi glo. fin. filius tamen viuente patre non potest agere ad renocationem secundũ Cin. & Io. Rab. in l. C. de inofficio. donatio. si tamẽ egeret filius secundum habetur contra donatum ad alimenta vt in dict. l. si quis filiabus. §. fin. ff. de liber. agnos. mortuo tamen patre, filius renocabit sicut & pater potest, licet & pater in hoc nullam declarationẽ fuæ voluntatis fecisset, secundum Alberi. in. d. l. si vnquam. ex quo. l. ipso iure renocauit.

f ¶ *Es reuocada.* Ipso iure, vt hic dicitur & notat glos. in. d. l. si vnquam. & 10. si postea so per constitutum fuit translata in donatarium, redit in donatorem non tamen ipso resoluto secundum Philip. Decium. consi. 366. ad fin. quia constitutum semper naturam eius actus, cui apponitur. Bal. in l. ex testamento. ad fin. C. de fideicommiss. & in l. 2. de fend. dat. in vicem. l. commissio. & adde qui renocabitur donatio & si sic intuitata. vt not. Bart. in. d. § Imperator. in fi. & est cõmunis doct. conclusio.

g ¶ *Mantenerla.* renocatur in totum. vt in. d. l. si vnquam. & quia licet filij ut postea natu decedant, donatio non renocaretur secundum Alberic. ibi & Bartol. d. l. quia § Imperator col. pe. vero pone filij sunt nati. ff. de leg. 2. licet Albericus in. l. 1. ff. de asig. libere argumentum. l. cõtrarium inferebat.

h ¶ *En vida.* l. neque in vita neque in morte donabit vel legabit vltra legitimam. vid. l. 28. in ordin. Tauri. vbi habetur q̃ si gente diuersarum. ll. fori permittentium donari possem vita per parentem habentem filios legitimos, quintam partem, & etiam in morte possit legari extraneis vel pro anima quintam, parentem non potest nisi vnum tantum quintam donare vel legare, siue in vita siue in morte & licet illa l. loquatur quando donat vel legat descendentibus à fratrioui si extraneis & sic per illam l. tollitur illa antiqua doctorum Hispanorum dubitatio an vigore illatum. ll. fori possint parentes disponere de duabus quintis. de qua quæstione vid. Rodericũ Suarez in calce commenti

In nouiter cop. est l. 7. tit. 8. libro. 5.

In nouiter cop. est l. 12. tit. 6. libro. 5.

sui per legem, quoniam in prioribus. C. de inofficio. testam. qui tamen ad debitum omnibus est hinc. I. partitarum. ex quasatis probatur, quod non possit disponere parens vltra vnam quintam partem, siue in vita sine in morte, vt salua sit legitima filijs, quæ est hodie omnia bona excepta quinta, & satis probat ista. l. hoc procedere sine disponat parens per modum quotæ, siuæ particularis rerum donationes faciendo in vita, & dicit Rode. ibi vnū bonum verbum, quod vbi pater in vita non donasset quintam per modum quotæ, sed fecisset aliquas particulares donationes modicas (vt sic quotidie) q non cōsueuit attendi, vt repute non is habeatur consideratio ad diminuendā quintam partē bonorum quam pro anima legasset, propter illas particulares modicas donationes factas à patre in vita quia esset hoc quodammodo ligare manus patris, vt inducetur in rerum dicto distributionis, & administrationis bonorū quod se cum dum eum non esset proculdubio parte & nihil allegat ad hoc, nisi consuetudinem & abusuidinem, quæ alias tolleretur & certe quando esset modicus excessus, & filij parum gratiarentur in legitima ex donationibus mutatim factis in vita, æquam videtur hoc dictum maxime si consuetudine roboratum: si tamen esset notabilis excessus & grauamen, idem iudicatur in pluribus donationibus sed minutim factis, sicut in vna magna alienatione, vt probatur in l. nomen §. 1. & ibi glo. in verbo propè ff. de legat. 3. notat Bald. in l. fraus. ff. de legat. & an Rapi obligatio & patentes non donet, nec, qui in vltima voluntate legat vltra quintam, intelligitur de ipsis bonis parentum, & proportiate eorum tamen, & non comprehendat fructus, quos in vita parentes habent de suis propriis bonis, vt sic fructus in hoc iudicentur sicut cæteta bona: est pulchrum dubium, & non memini me vidisse pro aliquem factum, nisi per Sa. in consil. 95. volum. 1. incipit. circa primum præsentis consultationis at iudicium in 3. dubitatione ibi argutat vtrq; parcem, & tandem cuiusdiscipidem sit iudicium de fructibus sicut de cæteris bonis, deducto eo quod attinet ad necessitatem vitæ, attenta personæ qualitate, & dignitate illi in notata per glo. & docto. in l. ma. tum ff. solut. matrimo. l. plenum §. equidem ff. de vsu & habi. & loquitur ibi Socin. in casibus multum conformi. ad. ll. nostri regni vbi per statutum fuerat augmentata legitima filiorum in parentibus tantum licebat disponere de quarta parte bonorum non obstante ipse quia. l. generaliter. ff. qui testamenta. & consimiliter debet intelligi. l. 1. §. generaliter. ff. de lega. præstan. c. si romanorum. 19. distin. non enim minus dicuntur bona fructus percepti ex bonis, quā ipsa bona quæ habean do dicuntur. l. subsignatum. §. bona ff. de verbo. signi. neque in eis potest dari ratio differentiæ & cui verba statuti non repugnent: sed proprie venire entur venficati & debet disposito l. 1. §. 1. si quis autem. ff. de exercito. & consimiliter hoc per casum quem dicit in gal. in. l. si versi. pen. ff. de requirendis reis vbi patet q dispositio illius titulij, per quem in mobilia & mobilia absentis cerati anno tantur & conscribuntur, vt si venit intra annum recuperet, interpretatur perillum ex. t. vt vendicet sibi locum in fructibus postea percepti illo anno, quinimo mobilia computantur, addu cit etiam dictum Bald. in c. 1. in fin. pluri. de pace cenenda. quod publicatio mobilium quæ fit ob pacis violationem, vendicat sibi locum in fructibus. adducit etiam. l. paulus. 6. ff. de pigno. & l. quanuis. C. in quibus caus. pig. vel hypo tacit. cōtrahitur & concordat illegi. in glo. & q fructus augent ipsam rem. l. item veniunt. §. fructus ff. de peti. hære. & dicit Iacob. Butr. in l. rubemus C. ad Trebell. quia fructus censentur res hæreditariæ, sicut & reliquū patrimonij & quia eiusdem naturæ debet esse augmentū sicut & ipsa res principalis. l. etiam. C. de iure dot. l. si conuenerit. §. si nuda. & quod dicit Bal. dicit. ff. de pigno. nēto. l. 1. & C. de frumen. vrbis. Cōstantinopo li. allegat eum in alia, quia ibi poteris videre. & ad finem etiam subdit bonū verbū, ita non est ita amare recipiēda, vt & si parens aliquanto magnas expensas fecisset in victu: & aliquos fructus erogasset in pios vsus debere fieri imputatio in illam quintam vel quartam partem in casu suo. Sed si deberet superesse notabilis quantitas ita q versimiliter si non mueret, parens in alias personas presumatur venisse erogasse. cōtra ista tamen dicta Socin. vt get tex. notabilis. & ibi Bal. in l. cū oportet §. nō autē C. de bonis quæ libe. vbi habet q pater, qui habet vsum fructū in bonis adventitijs filij, potest sum vsum fructum donare & relinquere, cui voluerit, neque ex hoc filij poterūt intentare querela inofficiosæ donationis & licet ipsi fructus sint bona patris, disponit tū de eis liberē, vt ibi patet. vt ger eriā dictum Dadi de Segurai in rep. l. 1. §. si vir. col. 26 ff. de arg. possess. vbi mores ex dicto glo in. l. generaliter. §. plane. in verbo ex aliqua causa in fine. ff. de fideicōmis. liberta. Infert q si pater habeat plures filios & vnte eorū donauit bona sua, iratu officiosi, quod possit a alij filij reuocauerunt hanc donationē tanquā inofficiosam per titul. de inofficio. donat. remanet. ap id hūc filiū donatariū legitima parte sua & tertio & quinto bonorū, q hoc casu fructē quos percepit ralis filij respectu illius partis, quæ ei auferēp alios fiatres nō tenebit restituere. arg. l. ea demū. C. de collat. sed si recte inspiciatur ista nō obstat. nā in his casibus, fructē non percipiunt fe ex patris, vt sic eo de iure censeant, qui vult Soci. sed, propter is bonorū ad vē ī ī ī ī filij & esta diuī rerū donatarū filio vt in casu Didaci de Segurai, e. ipsius filij & sic nō potest dici q talis fructus sit de bonis patris, ne quinimo patrimonio: quia ex quo extinctū diuī ab eo pdonatio nē fructus ex re donata nō fuerit fui & vt circit Bal. in l. fi. C. de vsufr. p donato fructus & accessiones rei dicunt proprie donari qa non cadūr in cōtractu secū di formā cōtractus & ideo secūdū eiū nō augent quātū ad donatarū: neq; requritur insinuationē. l. in a dibus. § ex reb' & ibi gl. ff. de donatio. & hic remanet vera dicta Soci. cum his duabus limitationib', sū licet, si pater donet vsum fructū quē habet in bonis, filij, qui sta donatio nō reuocabit p querlā inofficiosæ donationis, prout dicit C. al. l. in d. §. nō aū. Itē si fructus proueniāt ex re ali eri donata & tradita, quia tales fructē augent rem donatā vt dic tglo in d. §. plane. & probatur in d. §. ex rebus. nec fuerunt in bonis patris. tene ista menti quinquotidiana sunt.

a ¶ *Legitima* Habes hic, q donatio inofficiosa facta in prejudicium filiorū iam natorū reuocat p querlā inofficiosæ donationis, vsq, ad legitimā tū, & non in totū. Iup quo de iure cōfuerūt diuersæ opiniones Azo & Hugolin. glossatores. vt dicit glo. in l. 1. C. de inof. donat. n. gl. mag. 5. q. & opi. Hugolin. ibi recitata distinguentes inter donationem inofficiosam re & cōsilio facta, vel re tantū magis cōtiet per doctē ibi approbat & ita attestat Soci. cōs. 1. 6. col. 3. vol. 3. hæc. l. approbat opi. Azo. vt nul la facta dicti actione tem vsq, ad legitimā reuocet, q opinionē etiāte nuit Bal. in d. l. 1. col. 4. & sub dubio sorte dicit ibi Pau. col. 3. ista opi. fore melior. & adde ad ista. l. q neq, remuneratio pōt pater eis donare in pīudicū legitimę filiorū, & hic donatio etiā cum nerator a reuocat vsq, ad filiorū legitimā, vt voluit glo. & ibi notat Fulg. Pau. de Cast. & Iaso. in auth. vnde si parens. C. de inof. testa, licet secus sit in liberto. vt in l. diuus ff. si quidem fraudi patroni. Quid aūt si pr̄ alienet bona in fraudē filiorū titulo oneroso, an si filij reuocent vsq, ad legitimā? vi Bartin l. nō vsq, adeo ff. si qs à parēte fue manu & lacius Bald. in l. 2. vers. quo ad filij. C. si quid in fraudē patro Pau de Castr. in. l. Imperator ff. ad Trebel. Io. And. in addit. ad Spec. tit. de reb. eccl. nō alie. sup parte cattetū. la. 2. Alex. cōs. 57. vol. 5. & an filij possint in casu, in quo pr̄ditapidat bona, perere vel esasignet aliq possessio patris, p alimētis? vi. Bald. in d. l. 2. ver. sed pone pr̄. & q de bonis quæ pr̄ pdidit in ludo, an reuocē filij vsq, ad legitimā? vi. Bald. in l. 1. C. si quid in fraudē patro. & Ang. in suo tract. malefic. in parte meridore de mali dati, col. 3. & per Iaso. in. l. in executione §. si ff. de verb oblig. ¶ *Lex. IX.*

2 ¶ Vale donatio sine insinuatione vsq, ad quingētos morapetinos auri & vltra non valet nisi cūlicētia & scētia in locis vbi fit donatio tū in donationibus factis a principe vel à priuato principis non req ritur insinuatio. nec in dote, nec in donatione, pter nupt. quātacūque sit in summa nec donatione, prędēpū one capitū aorū, aut refectione ecclesiæ vel domus auchospitalis Ecl. Imperator donat alicui villā cū fuisturb' nō intelligit concessisse nonetā nec mēū perū. nisi specialiter eō cedat. Et hi specialiter cōcedē ent bīl ominus tenet facere pacem & guerra pro eo donatarius & erunt appellationes principis. b d.

b ¶ *Contracta* Quando donatio excedit quingēos solidos requirē scriptura, vt hic. & in l. donatio. & in. l. pe. C. eo. no. gl. in. c. 1. d. cēsi. l. 6. fallit in donatione, quā facit princeps priuato vel priuat' principi, quę neq, requirit scriptura, neque insinuationem, vt hic. & in l. sanctimus in princip. versi. exceptis. & in auth. ibi posita C. eod.

nacion, a eglesia [a], o a ordẽ, o a otra persona qualquier, assi como de villa [b], o d̃ castillo o de otro logar en que ouiesse pueblo, o se poblasse despues [c]: si quãdo gelo dio otorgó por su priuillejo q̃ gelo daua, con todos los derechos d, q̃ auia en aquel logar, e deuia auer, non sacando ende ninguna cosa entiendese, q̃ ge lo dio, con todos los pechos, e cõtodas las rentas, que a el solia dar, e fazer. Pero non se entiende, que el da ninguna de aquellas cosas que pertenescen al señorio del reynó e señaladamẽte: assi como moneda [f], o justicia de sangre [g]. Mas si to das estas cosas fuessen puestas, e otorgadas [h] en el preuillejo de la donació, estõ cẽ bien passaria al logar, o a la persona, a qui en fuesse fecha tal donació: saluo en

de que las alçadas i de aquel logar, deuen ser para el Rey que fizo la donacion, e para sus herederos, e deuen fazer guerra, e paz [k] por su mandado. Otrosi dezimos, q̃ todo ome puede fazer donacion, por carta o sin ella, dãdo quãto quisiere, para sacar catiues [l]: o para refazer alguna eglesia [m], o casa derribada, e por dote, o por donacion que se faze por razon de casamiento. E aun dezimos que si algund ome quisiere fazer donacion, a alguna eglesia, o a logar religioso: o a hospital, que lo puede fazer sin carta. Pero si quisiere dar a otro ome, o a otro logar, puede lo fazer sin carta fasta quinientos marauedis [d] de oro [n]. Mas si quisiere fazer mayor donació [o] de lo que es sobredicho en esta ley,

2 a ¶ *Aglesia.* Habes hic iuncto verbo quod est. j. ea. l ibi justicia de san gre. q̃ in generali donatione seu concessione castri, seu loci non venit merum imperium etiam si donetur ecclesiæ. Cuius contrarium in donatione facta ecclesiæ per principem tenuit Din. in quodã suo consilio relato per Ioã. And. in additio. ad Spec. tit. de iur. om. iudi. in additione sup. vet. pastoralis. & tenuit Oldral. cõsil. 252. incipit ad qõnem. per fundamenta. q̃ ibi videbis & hoc idẽ qdẽ in ista. l. in hoc dispositur cautũ etiã est per. l. ord. titu. 9. l. 2. lib. 5. que facta fuit ad declarationẽ huius l. & l. pe. tit. 35. par 2.

In noua rec. est. l. 11. & 3. titu 10. lib. 5.

3 b ¶ *Villa.* Ville & castra sunt q̃dã nomina, q̃ in se cõtinent iurisdictionẽ & honorem & districtum, & ius patronatus. vid. Bal. in c. vnico. col. j. de capita. qui cuiusq; vendi. Bar. in. l. j. §. siue autẽ. ff. de noui operis nunti. & dicũtur ville, ædificia sine muris. vt pater Leuitici. 25. c. & dicit Bart. in extrauag. ad reprimẽdum. in glo. super parte prouinciæ. & an posset rex homines suos stipendiarios altetius facere ita q̃ præsean tur in ejus hominio tradit Lucas de Pen. concludẽs q̃ non. l. vnica, C. de capit. ciui. censi. exi. li. 11. qd̃ nota ad. l. de Vallado. hd. & limita vt in. l. 51. ti. 18. part. 3. qd autẽ si rex donauit mihi castrũ reseruatis sibi quibusdã vassallis quod castrum multiplicatum est postea in hominibus & magnitudine quæritur ad quem pertinebit illud augmentum. dic q̃ distinguendæ sunt familiæ vnde processerunt quid progenitores suos suffecũ sequi debẽt. vt. C. de agrico & censi. l. cum scimus lib. 11. ita Bald. in. c. 1. §. si quis de manso. col. 3. ver. sed pone. de tout o. inuesti.

In noua rec. est. l. 1 titu. 10. libr. 5.

4 c ¶ *Despues.* Posset hoc fieri absq; alia authoritate superioris. vt not. Bal. in. l. hoc iure. ff. de iustit. & iure. licet enim ædificare villas & castra in loco proprio. vt in. l. quæcũq;. C. de fundis limitro. l. b. 10. tamẽ rate castrum, sic in loco proprio ædificatũ nullã habet iurisdictionem sed ille qui est dominus eiusdem, quoad iurisdictionẽ, est dũsi ilus castri. l. nulli. C. de episcop. & cler. l. quex vico. ff. ad municip. est enim ædificium eius iurisdictionis, cuius est solũ sic ædium illã regit qd qd ædificatur &c. lecundũ Bal. in. l. 1. versi. in initio ff. de offi præfecti. vrb. toj. 2. in fi. vbi ipse ponit notabilẽ qõnẽ: ad cuius decisionẽ confert ista. l. ponit enim, q̃ princeps donauit mihi locũ publicũ, put a talem montem, & ibi ego castrum ædifico, cui deputo pro territorio totum montem, quæritur an castrũ sit meũ, & an habeat iurisdictionem a cõ princeps donasset mihi sub nomine vniuersali, scilicet terntorij: cuius resolutio est, q̃ si princeps donat sub noẽ territorij, venit iurisdictio, & castrũ est meũ, quo ad proprietatem & iurisdictionẽ. vt in. l. pupillus. §. territorii. ff. de verb. sig. si autẽ donasset, nõ expresso noẽ vniuersali dicit Bald. q̃ nõ veniet iurisdictio in cõcessione q̃ merũ & mixtũ imperiũ nonnatim est concedendũ. l. 1. ff. de offic. eius cui est mand. iurisd. & hoc idẽ videtur velle idẽ Bald. in. l. à procuratore. C. mãd. vbi dicit, q̃ nihil cõe habet proprietas fundorum cum iurisdictione. hæc tamen. l. innuit q̃ si donatio talis loci fuit cum omnibus iuribus, quæ ibi tex habebat, quod venit iurisdictio causarum ciuilium, non tamẽ merum imperium, facit. l. si quando. C. de bonis vacã. lib. 10 sed tamẽ adhuc limitarem hoc, & intelligerem quando sub nomine vniuersali donatet, vt etiam hic innuit cum dicit villa o castillo o otro logar. & sic q̃ sit eiusdem qualitatis & vniuersalitatis. sed quid si aliquis fecit maioriam ex facultate regis vel legis, & inter cætera bona abiguauit filio maiori, & cæteris vocatis iurisdictionem alicuius castri vel villæ an ex hoc videatur donare maioriæ omnia alia iura, & reddituus villæ: & videtur quod non per supradicta & quæ habentur & notantur in capit. vnico. de capita. qui cuiusq; vendi. & potest induci ad hoc bonus tex. in. l. alimentorum ff de asig. libei.

d ¶ *Sus derechos.* Habes hic &. j. eum dicit intendiesse quid comprehendatur in donatione principis, cum dicit: cum omnibus iuribus. adde l. si quando la prima. & ibi Lucã de Penna. & Io. de Pla C. de bo. vacan. lib. 10. vid. etiam Pau de Cast. in. l. pro parte ff. de ædiciu. 5

e ¶ *Del reyno.* Quæ sunt ist. habes hic & in. l. penult. tit. 15. partit. 2. & ibi dixi. 6

f *Moneda.* Intelligẽ & declara. vtin dict. l. penul. titu. 15. part tit. 2. 7

g ¶ *De sangre.* Est ergo de regalibus merũ imperium, vt hic vides & dicit Oldral. cõsil. 252. q̃ communiter dicit q̃ legistas merum imperiũ adiãxere ossibus principis, q̃ nullo modo potest a se abdicare, & fuit dictũ quorundam antiquorũ, vt refert Io. And in dictis additio. ad Spec. in verbo pastoralis. titu. de iurisd. omnium iudicum. 8

h ¶ *Otorgadas.* Habes hic q̃ tex potest alicui cõcedere ea quæ sunt regalia & idem habetur in. d. l. pe. titu 15. 2. parc. quod nota, nam Lucas de Penna in. l. contra publicam. C. de re milit. li. 12. super hoc late insistit quod rex non posit concedere regalia in perpetuum: imo neque ad tempus nisi ille cui concedetur esset multum proba persona & vtilis regno, quod tamen talis concessio ad vitam regis concedenis tantum valeat habes in dict. l penult. secundum quam ista est limitanda & vt de quæ dixi in. l. 10. titu. 18. 3. partita. in concessione vero meri imperij. vid. quod habetur in dict. l. 1. titu. 9. lib. 5. ordi. rega vbi & de do nationibus castrorum & villarum. an autem is qui reperitur in possessione regalium de quibus hic, cogatur ostendere titulum suæ possessionis vide as per Lucam de Penna vbi supra quód sic, & nisi ostendat licite compellitur ad restitutionem eorum. adde l. 4. tit. 1. lib 2. & l 9 tit. 14. lib. 3. ordi. rega & intelligit & hunc at Lucas de Penna vbi supra. quando lis est cum rege vel ad eius petitionem initiatur, vt ostendatur titulus seu si quartilio sit ti. act privatos. 9 In noua rec. est. l. 2. titul. 5.

i ¶ *Que las alçadas.* Adde. l. pen titu. 15. parti. & quæ dixi in l. 22. tit. 13. ead part. in glo. super verbo o le embargassen. & quæ habentur in. c. venientes. de iurisdiciu. 10 libr. 4.

k ¶ *Guerra e paz.* Adde. l. pe titu. 15. part 2. & quæ dixi in dic. l. 22. tit. 13. ead. part. in glo. super verbo o no le hziessen huelle. 10

l ¶ *Para sacar catiues.* Adde. l. pe. C. eod & l. fi. C. de re dot. & authen. in eo decursum C. de donat. ante nup vbi ista habentur. 11

m ¶ *Eglesia.* Approbat opinionem Pile glossato. de quaper Ioan. And. in additio. ad Specu. titu de instru. editio. §. porro. super verbo illud. quam ibi sequitur ipse. & eandem opin. tenet Bart. in. l illud. C. de sacrosan. eccle. sed Bal. in d. l. illud. tenet opinionem contrariam, scilicet quód donatio facta ecclesiæ vltra quingentos aureos exigat insinuationem. & videtur de mente. glos in. l fau cinius. in princip. super verbo quingentorum. C eo- & istam opin. tenet etiam Salic. & Pau d Cast. in. d. l illud. ideo tene mentii istam. l. 12

n ¶ *De oro.* Arbitror esse castellanos aureos huius regni, quod patet ex his quæ notat Pau. de Cast. in. l. quicunque. cod. §. C. de seruis fugit. & in. l fin. in princip. vbi in indiuiduo loquitur de istis quingentis aureis C commu. de legat. & ex his quę notat Ioan. de Pla. in. l. quoties. C. de suscep. & archa. lib. 10 & in rubri. C. de vere. numis. po. libr. 11. & Abb. in capit. 9 conquerente. de offic. ordina. ad de quæ dixi in. l. 2. titi titu. 11. 3. partita. 13

o ¶ *Mayor donacion.* Sed quid si faciat pactum de non petendo aliquod debitum excedens dictam summam an egeat insinuatione Io. And. in additio. ad Speculat. titul. de instrumentorũ editione. §. porro. in additione magna tenet quod non. & Salice. in. l creditori C. de pactis gloss. tamen tenet contrarium in. l. si quis obligatione. ff. de regu. 14

lo que fuesse dado de mas, non valdria. Fueras ende si lo fiziesse con carta, e con sabiduria[a], del mayor judgador[b], de aquel logar, do fiziesse la donacion.

¶ *Ley. X. Como por razon de desconoscencia se puede renocar la donacion.*

Desconoscientes son los omes a las vegadas, e otra a quellos que les dan algo, o les fazen alguna gracia[c], e porende touieron por bien los sabios antiguos, q̃ no fiziessen sin pena e establesceron quatro razones, q̃ por qualquier dellas, deue perder la cosa q̃ le fue dada. La primera es, quãdo aquel q̃ recibe el donadio, es desconoscieẽte cõtra aq̃l q̃ gelo faze, faziendole grãd deshonra de palabra[d], o acusando le de algund yerro[e], porque ouiesse de recebir muerte, o perder algũd miẽbro, o ea yesse en enfamamiẽto, o perdiessela mayor partida de lo suyo si le fuesse, puado, e como quier, q̃ otro algũo pueda dezir contra la persona del q̃ faze el donadio, nõ le puede dezir ni deue el ome que recibe el algo del. La segũda es, faziẽdo le tuerto de feecho, metiendo manos yradas[f], en el. La tercera es, faziendo grand daño[g], en sus cosas. La quarta es, si se tra

iur. & Bart. in l. modestinus. ff. de donatio. & est magis cõis opinio secũdum Alex. in d. l. credentori vbi Iaf. & Soc. quid autem si qui remittat pœnã caducitatis, an egeat insinuatione? vid. Bal. q. nõ in. c. 1. in pri. quidiur. in post alie. vasla feu. redeme.

16 a ¶ *Con carta con sabiduria.* Non ergo sufficeret præsentia tabellionis & testium sed requiraturetiam præsentia iudicis vltra notarium: ita dicit Pau. de Ca. in l. acta. ff. de reiudica. & sequit ibi Alex. & añ eo hoc tenuerit Cin. & Bal. in l. fin. C. qui admitti quosipsi nõ allegant. vbi etiã tenet Iason, dicens se ita resoluisse. & dicit Paul. de Castri in d. l. acta. quod si aliud diceretur, omnia iura loquenna de insinuatione essent inania, cum de qualibet donatione conficiant instrumentum, & quotidie practeatur in isto regno, vt q̃ donatio excedit. 500. aureos insinuetur coram iudice, & opponitur in partis desto defectu. neque vnquam fuit receptũ, vt sufficeret instrumentum notarii: dicendum est tamen quod donatio sic excedens si fiat in actis coram iudice sufficiat, cũ acta desideranti iudicis præsentiã. vtin. d. l. acta. & in. l. sine apud acta. C. de transactio. & licet sit q̃ nuentaniũm quod sit apud acta dicitur insinuatum. Bald in auth. si omnes in fi. C. si se vt ab hæte. abstineat. si tamẽ extra acta fiat donatio & si fiat cum tabellione & testibus, vel cũ testibus requiritur q̃ postea illa donatio insinuetur coram iudice: quia insinuatio fit non solũ cum præsente iudice sic donatio sed etiã si post factum instrumentum donationis iudici intimet. vt probatur in. l. donatio. C. eod. & ibi Ang. & eo tit. in hac vbi etiam notant Bal. & Ang. Et cõprobatur ex notatis per Ioan. Andr. in titu. de instrumentorum cdit. one § porro. in additione magna. super verbo subsribat. Sed quid si tabellio, coram quo conficitur instrumentum donationis, esset iudex & tabellio. vid. Alexand. consi 157. vol. 2. incipit, viso instrumento donationis col. 1. & ibi vbi tenet q̃ tunc sufficiet tabellio vicem duorum. & ratio ipso sufficiria sinatur, ex quo est iudex, sed an requiratur q̃ iudex approbet expressè donationem, vel sufficiat q̃ tũ sibi intimetur: glos. in auth. vt non fiant pignorationes. § illud quoq; colla. 5. in verbo gestis monumentorũ, tenet q̃ requiratur expressa iudicis approbatio, & per illam gl. ita tenet Guliel. in l. illud C. de sacrosanc. eccle. quietiam dicebat in insinuatione requiri causæ cognitionem nemine donans decipiatur C. eo. l. data. & potest & debet interrogari de causis quare patrimonium suũ sic exhaunt, & dicta Guliel. recitat Bald. in. l. si consul. ff. de adoptio. 1. lectu. 2. colum. versicul. tertia quæstio. contrarium tamen tenet Bar. in. l. Modestinus. ff. de dona. & Bal. in d. l. illud. dicit de hoc esse casum in. l. fi. C. de pœn. decur. lib. 10. quit ex. hoc non bene probat quia non loquitur. vbi donatio esset excessiua. & quod illa. l. hoc non probet licet ratione non, signet dixit Io. de Pla. in. l. 1. C. de apochis publi. li. 10. in fin. primæ col. seu pnn. 2. opinio Bart. & aliorum q̃ non requiratur de retũ videtur probari hic, cum dicit con sabiduria vno tamẽ casu fit prorere posset opin. glos. & Guliel. scilicet quando insinuatio esset contradicta per aliquos oppositores, veluti coniunctos donantis, qui diretent ex leuitate vel ex turpi causa factam esse donationem. vt declarat Bald. quem vid. in. l. nec quicquam. §. vbi de retum. col. 2. ff. de offic. proconsul.

17 b ¶ *Del mayor judgador de aquel lugar.* Nota hanc. l. declarantem coram quo iudice debeat fieri donationis insinuatio. de iure communi non erat ita rlarum. vt in. l. in hac. C. eo. & in auth. de defenso. civ. §. nulla. & nor. Ioan. And. in. d. additio ad Spec. de quaestio. glo. præcedenti.

¶ *Lex. X.*

20 Propter ingratitudinem donatarii, commissam vituperando vel de crimine capitali aut famoso vel ex quo liberatur, perderet donator maiorem partem bonorum accusando vel percutiendo, aut magnum damnumin bonis inferendo: siue in mortem donatoris tractando renocat donationem. sed si post donationem factam filio mater secundo nubat non renocat donationem, nisi filius de eius morte

laboret vel si percutiat eam. seu vt ipsa perdat maiorem partem bonorum laboret, & si donator viuens non fuit conquestus de ingratitudine ad renocandam donationem eius hæredes non possunt hoc facere hoc dicit.

c ¶ *Alguna gracia.* Quid si donetur propter bene meritatem videtur quod renocetur, cũ ilanõ sit proprie donatio, vt in l. acquirius. ff. eo. & facit. l. si patet. § 1 eo. titu. vbi gloss. & glo. hoc etiam vultin. l. fi. C. de renocã. donatio. & tenet Abb. in. c. fin. de donat. col. pen. in contrarium tamẽ aiunt Bald in c. 1. col. pc. versi. dicit dominus Iacob. de Raueua, q̃ demerita vltima magis præponderant, quam merita præcedentia, quia vltima culpa nocet. l. si per emptorẽ. ff. de acti. emp. sed tene quod prædixi: quia probatur in. d. l. si pater § 1. vbi glo. hoc tenet. & ad de Iaf. in. l. ex locuture. col. 3. in secundo effectu obligationis antidotali. ff. de iusti. & iure & nota etiam, q̃ dos data non renouetur præter sexu ingratitudinis per patrem seruãdum Bal. in. l. fi. col. 3. C. de dotis promis. Bal. & Iuol. in. l. post dotem. col. 7. ff. solu. matri. Iaso. in. §. fuerat. col. 22. institu. de actio quod in patre vel tum videtur, eo quia tenetur ad dotandum 1 qui liberos. ff. de ritu nup. & sic non potest dici gratia in extraneo tamen cum sit gratia & donatio fatum respectu mulieris dotat. & videtur contrarium dicendum. ad hoc faciũt, quæ dixi. 3. eo. l. 8. in glo. super parte diesse. quid autem si in aliquade spositione maionæ caueatur prout aliqũ fit q̃ inobediens parti vel possessori maioræ priuetur successione, an procedat etiam in illo inobediente qui non primo loco sed vlteriori sperabat succedere vi. text. in. l. ii. ff. de bonis liber. & facit. l. titui. & ibi Bar. ff. de test. milit. quod non: quod forte posset limitari nisi sit nepos maior, cum ille in omnẽ casum cessante morte eius vel culpa debet succedere. facit. l. viuo. ff. de bonis liber. & l. si quis incesto. C. de incest. nupt. & vide m. l. diu sitra tres. ff. de iure patro.

d ¶ *De palabra.* Ita intelligebat Ioan. And in. c. fin eo. tit. nam de personalibus iniuriis statim lub die & idem dicit eum fugauit, vel carceratum renouetur etiam sine manu iniectione fer undum eum. & Alberic. in. l. fin. C. de reuocan. dona. & per istam. l. & per dict. capit fin. patet non esse ne esse, vt sæpe inferatur iniuria verbalis vel realis prout dixit Faber. in. §. sciendum. institu. de donatio. motus per verbum essun dat positum in dict. l. fina.

e ¶ *Acusandole.* Tenementi, nam non reperies hoc ita expressum de iure communi. & vid. l. quirum maior. § si libertus. ff. de bonis libert. & in alij. §§. illus. l.

f ¶ *Manos yradas.* In dict. l. fina. & capit. fina dicit impias manus, & sic non procederet hoc si se defendendo vel alias percutit donatorem vt in capitu. ad aures. & in capit in quibusdam. de pœnit. & in capitu si vero. §. penultim. & fin. de sententia excommunicationis. & tenet Ioann. And. in dict. capitu. fina idem si toco se secundum eum qui & subdit idem esse si ignorauit illum esse donatorem, cum ingratitudo in ignorante notari non possit. l. si ignorans ff. loca. capit. si vero esse gundo. de sententia excommunicationis habebit tamen locum secũdum eundem hæc. l. & si manu propria non percutit. sed per aliuna percutiat, capitul si quis suadente 17. quæstione quarta. iuncto capitul mulieris. in fin de sententia excommunicationis. & idem dicit si non manu sed pede percutiat.

g ¶ *Gran daño.* Procedit etiam si non fiat in tota substantia, vel maiori parte, quia & in minori potest graue damnum inferri, vnde hoc erit in arbitrio iudicis, secundum Ioann. Andre. in dicto capitulo fina. columna fina & dicit probari in capitu penulti. eodem titulo. & quid si damnum non fuit sequutum: fuit tamen attentatum Ioan. Andre. ibi inclinat, quod isto casu non habeat locum ista pœna renocationis, nõ que obstat lite ta sequentis casus quia ipsa illatio periculi ibi est delictum consummatum.

baja en alguna manera de su muerte. Mas si muger alguna [a] auiẽdo fijo de su marido, despues de la muerte del, faze donaciõ [b] al fijo, e se casa cõ otro, como quier que diximos desuso, que son quatro razones, porq̃ puede ome reuocar la donacion, en tal caso como este, non son mas de tres. El primero es si despues de la donaciõ se trabaja d̃l la muerte d̃l la madre. El segũdo si metiere cõ ella manos yradas. El tercero es si se trabaja de fazer le perder todos sus bienes, o la mayor partida dellos. E por qualquier destos tres casos sobredichos puede tal madre reuocar la donacion que ouiesse fecho a su fijo. Estas razones de desconoscencia que dezimos en esta ley, puede las poner, e razonar, aquel que fizo la donacion. E si el se callare en de en su vida, sus herederos [c] non la puedẽ retraer, nin querellar despues.

¶ *Ley. XI. De las donaciones ẽ̃ fazen los omes se yẽdo enfermos, quales deue valer, e quales nõ.*

Las vegadas fazẽ los omes donaciones, destãdo cuytados en enfermedades, o temiẽdo otros peligros de q̃ no cuydauan estorcer: e porende queremos aqui fablar de las tales donaciones. E dezimos, q̃la donacion q̃ome faze de su voluntad, estãdo enfermo, temiẽdo se de la muerte [e], o de otro peligro q̃ vale. Pero tal donacion como esta, puede ser reuocada, en tres maneras [g]. La primera es, si se muere cante aquel aquien es fecha, que el otro que la fizo, La segunda d donatario non fuisse restituida, sed promissa tunc poterit exceptione se tueri donator contra hæredem donatarij.

¶ *Lex XI*

Donatio causa mortis inter viuos aut si donatarius moritur antequam donasau poenitet donantem aut si contaleseit de infirmitate & donatio causa mortis fieri potest ab eo qui habet testamenti factionẽ, & deber fieri coram quinq̃ testibus. & filius familias licet non posset facere testamentum potest facere donationẽ causa mortis, de parentis consensu, item nõ tenet donatio si vel metu facta. h. decit.

6 a ¶ *Aduera* Coneord, auth, quod mater C de reuocan. dona

7 b ¶ *La donacion.* Quid si promisit de non renoeando etiam præter xtu ingratitudinis, vid quæ dixi in l. 67. tit. 1. 8 part. 3. & quid si fuerunt plures donatarij vnius rei indiuidua, an omnis ingratitudine contra vnum tantum reuocetur donatio in totum. vid in arg. l. si quis hac lege §. quotiens. & ibi glos. ff. q & a quibus. & per glos. & Alberic. C. de liber. & eorum liber. l. 2.

8 c ¶ *Sus herederos.* adde. d. l. fi C. de reuoc. don. & c. fi. istoriis. & l. 1. & l. his solis vbi Bald. C. de re dona. & facit. l. omni modo, in prin. C. de inoffici. testa & l. nõ tantum §. si eman cipatus. ff. de bonor. possess. contra tab. l. 1. in fine. ff. ad Sylla. l. 2. & l. duo fratres. ff. de inte patto. l. procula. ff. de probat. limita nisi donator fuisset cum questus dum vixit. l. quæ à patre. C. de testim. nisi. vel iniuriam ad animũ reuocassit. l. fi. C. de iniur. vel cœpisse vel præparasse se ad reuocationem, vel dum venisset ad mouendu huiusmodi litem mortuus est. l. posthumus. §. fin. ff. de inoffici testa. l. sanctimus in fin. C. eod. tit. item limita nisi ex pacto apposito, vel alias propter talem ingratitudinem, donatio reuocaretur ipso iure: nam tunc transit in hęredem etiam querela non præpatata. quia iniuria quæ trahit secum executionem, transit in hæredem, vt notatur in. l. 3. §. quod autem præter. ff. quod quisque iur. & tenet in terminis Bal. in. §. in super. col. fi. versi. ex his etiã. de prohibi. feu aliena per Frede. & sequitur Florentin. in d. c. fi. vbi vid. Ioã de Im. col. 6. ad fi. nititur impugnare hoc dictũ. præcedens tamen opinio est verior & communis, quã & enei Bart. in. d. l. 1. ad si primæ col. ff. de pruu. delictis, Aluarotus, & Curti Alex. in d. §. in super. Soci. consi. 66. col. penul. vol. tertio. limitat etiam si donator ignorauit causam ingratitudinis, vel si scium non habuit tempus competens ad agendum. arg. c. cum in veteri de electio & c. fi. de donatio & eius quod notat glo. in l. fideicommissi. C. de fideicommiss & in l. soroorem. C. de his quibus vt indig. secundũ Ioan. And. & Abb. in. d. c. fi. super glo. fi. Item limita & intelligestam, si in hoc quod dicit q̃ sit opus quod donator reuoet propter ingratitudinem in donatione perfecta & alias irreuocabili si enim de sui natura esset reuocabilis vsque ad mortem vt illa quæ fit per viam matoriæ vel donationis in tertia bonorum iuxta. l. regula, tunc videtur quod ipso iure reuocetur. arg. l. 3. §. fin. ff. de adimen. lega limita tamen hoc nisi prælegatum seu donatio reuocabilis habeat donator in loco institutionis quia tunc nec esset accidentalis filio: quia quando prælegatum seu donatio bonorum facta per patrem, est tanta magna quod videtur succedere loco institutionis seu hæredis: reliqua iudicatur tanquam institutio non tanquam legatum. Bart. in. l. marcellus. ff. ad Trebel. & nota. quod in casu quo reuocatur licet superuenisset postea calamitas magna filio ex quo diceretur pater misertus filio non tamen reinte gratur donatio. l. non putant. §. fi quis enim patum. ver. posthuminto autem. ff. de bono posses contra tabul. An autem contra hæredem donatarijingratitudinis possit donator agere glo. in dict. cap. fi. videtur velle quod non ex quo tacuit donator in vita donatarij & idem vult glos. fin. in dict. l. fi & sequitur ibi Cin. Bald. Ange. Ioan. Andr. & Abb in dict. c. fi. nam ista actio dicitur quasi actio iniuriarum, quæ tendit ad vindictam: igitur si non fuit intenta, neque competit contra hæredem neque hæredi. l. cum emancipatus. §. emãciparus filius. ff. de collatione. & quod notatur in. l. si ille. vbi Ioan. de Plat. C. de decurio. lib. 10. In contrarium tamen facit quod habetur in. l. fina. C. de adulteri. de muliere decedente ante motam quæstionem adulterij, quod nihilominus marito competatus contra hæredem mulieris, & solue, vt per Ioan. de Imo. in dict. cap. fina. col. 7. ex cuius dictis collige q. si donatio non fuisset restituta, sed promissa tunc poterit exceptione se tueri donator contra hæredem donatarij.

1 ¶ *Donationes.* Nota tamen q̃ appellatione donationis non semper venit donatio causa mortis quia non est propria donatio. l. 1. §. 1. ff. eod. vnde dicit quod si stud verbum ponatur per mise iace, tunc non includitur donatio causa mortis. l. si filius. ff. eodem. si vero ponatur prohibitive, vt si statuam dicit quod mulieres non possint donare, tunc includitur donatio etiam causa mortis. Bald. in cap. 1. in princ. nunc. 26. de probi. seu alie. per Frede. & facit. l. regni prohibentem mulierem contrahere sine licentia viri, quod nequeat posse donare causa mortis. In contrarium tamen facit l. fina. C. de donat. causa mortis forte. potest dici quod si fiat donatio sub pacto vel stipulatione quia tunc accedit magis contractui quam vltimæ voluntati exigatur mutuo consensus. si vero fiat inepacto: quia tunc magis accedit vltimæ voluntati non exigatur hæc distinctio colligitur ex dictis Bald. in. l. prima. C. de donatio. caus. mort. & quod donatesit contrahere vid. l. si donationis & ibi glo. C. quod metus caus.

2 ¶ *De la muerte.* Debet ergo in donatione hac fieri mentio mortis vel periculi, vt dicatur donatio causa mortis: neque enim eo ipso quod moriens donet, videtur donare causa mortis. vt in l. leg. Seya. §. fina. ff. de donatio. causa mortis. ita dicit Azo C. eodem in summa. si tamen ex actis de hoc constaret, statemus certo vt not. Bartol. in lege quæ dotis. columna secunda. ff. soluto matrimonio & in dubio vbi fit mentio mortis, præsumitur donatio causa mortis, vt indi. l. Seya. §. fina. l. Seya. ff. de dote præleg. glos. in. l. mortis causa. §. nota. ff. de donatio. causa mortis Cin. & alij in lege secunda. C. de iur. dot. & vide in materia ext. not. in capit. de his de sepultur. & Alexand. consil. 81. volumine primo. & consilio. 14. eod. volumi & consilio. 78. volum. 4. incipit visis quæ allegantur & consilio. 81. primo volum. & Soci consilio. 53. volu. 1. & consilio. 232. secundo volum. & in donatione causa mortis facta per eum qui de propria vita desperauit, tacite intelligitur conditio si de illa bis mitate decesserit, licet secus sit in hæredis institutione secundum Bald. in. l. fina. C. de posthu hered institutendis & hæc verba, do tibi post mortem meam, vel vere bonis meis post mortem meam an inducant donationem causa mortis, vel inter viuos? vid. Bald. in. l. si mortis & in. l. in donationibus. C. ad l. falcid.

3 f *Que vede.* Sed an transeat dominium sine traditione. vid. Bald. in. l. si mortis C. ad. l. falcid.

4 g ¶ *En tres maneras.* Adde. §. primum institut. de donatio. & leg. non omnis. ff. si certum petatur. leg. Senatus de donatio. causa mortis. & repetit donator causa mortis fundum donatum cum fructibus. l. cum quis ff. de condi. ob causam. & potest agere contra emptorem, quicunque à donatario eo vluerte. secundum Barto. in. l. illud. §. primo. ff. de donat. causa mortis.

Partida. v. C iij

5 a ¶ *Pedaque* Sed an minor qui donat causa mortis, debeat iurare vt valeat: vid. Bald. sub dubio sorte quod hic, quando dorat promittendo § item sacramenta. col. 3. de pace iura. firmian.

6 b ¶ *Fazer.* Et an donatio causa mortis requirat presentiam donatarij vi. glo quæ in tam quæstionem disputat in l. 1. C. de donat. causa mort. & concludit q̃ sic, sed distingue, vt ibi latius p Salic. post Dif. & vide. l. inter mortis. ff. eod. & quod notat Bal. in l. 3 ver. modo formatur talis quæstio. C. qui resta. face. p. ios.

es, si aquel que la fizo guarescе de aquella enfermedad o estuerce de aquel peligro, porque se mouia a fazer la donacion. La tercera es, si se arrepiente ante q̃ muera: ca tal donaciõ como esta, puede ser fecha por todo omẽ a que ha poder de fazer testamento: e deue se fazer b delante cinco testigos c alomenos. E maguer diximos en el titulo de los testamẽtos, que el fijo que esta en poder del padre, non puede fazer testamento d: con todo esso bien puede fazer tal donacion como esta, con otorgamiento e de su padre: e sera valedera. E sobre todo dezimos, que si el ome fiziesse donaciõ, por premia que le fiziessen, o por miedo f q̃ ouiesse, que le mataria, que tal donaciõ como esta, que non valdria.

7 c ¶ *Cinco testigos.* Adde. l. fin. C. de donatio. caus. mort. sed an præsumit donare inter viuos, quando non adhibuit tot testes vid. Soci cons. 23. volu. 2 incipit multũ eleganter col. 1.

8 d ¶ *Testamento.* Hodie per leg. Taur. § potest filiusfamilias ætatis legitimę cõdere testamẽtum.

9 e ¶ *Cõstrangimiẽto* Add. l. tam is. §. 1. ff. de donat. cau. mort. & limita. vt in capitulo licet. de sepultu. lib. 6. sed an exigatur mors vtinsq; patris, scilicet, & filij vt isto casu donatio causa mortis ronfir mef. glos. dicit quod sufficit mors solius filij. in. l. pen. C. de dona. caus. mort. sup quo distinguitur latius, vt ibi per Bal. & Salic. vt etiam Bar. in l. 2. § 1. ff. de donatio. col. fi. & in. l. qui pretio. vbi glo. ff. de donatio caus. mort.

10 f ¶ *Por miedo.* Adde. l. si donationis C. quod metus caus.

¶ *Titulus. V.*

¶ *Lex prima.*

Est venditio vnus modus pacti quo multũ hoes vtuntur tũ partium consensu certo pretio inter emẽtẽ & vendentem interueniẽte h. d.

11 g ¶ *Por precio cierto.* Nulla enim est venditio si ne pretio, vt hic. & in. l. 9. j. eod. §. pretium. in st. de emptio. & vendi. vbi Io. Fab. pulchrè dicit, q̃ licet exhibeatur instrumentum, in quo venditor confiteatur se vendidisse certo pretio non tamẽ declaratur, nõ valeret neq; sufficeret ta lis confessio, & idem si testes de venditione ita deponerẽt contra venditorem, licet secus esset contra tertium, vt not. Bald. in. l. 1. C. de rebus alienis non alienandis & tradit Alex. cons. 18 vol. 1. & Soci. cõsi. 208 vol. 2. col. 2 incipit visis actis. & procedit ista l. etiam si venditor dicat, q̃ vendit iusto pretio: nam ex quo pretium non declaratur, non tenet venditio secundum Io. de Imo in. l. sciendum. col. 2 ff. de verb. oblig. neque obstat. l. si fundus. §. si ff. de pigno. quia ille est casus specialis. sed an datur hoc casu actio præscriptis verbis si emptor vel locator fruitus est re? Azo in summa. instit. de locatio. tenet q̃ sic per. §. qua de causa vendido, si se empeora, o se mejora. E q̃ cosas, e que pleytos son aquellos, q̃ deuen guardar, e fazer, entre los que venden, e compran. E sobre todo esto, mostraremos, por quales razones, se puede desfazer la vẽdida, despues que es fecha.

eod. rit. quem refert & sequitur Bald. in l. contractus col. 3. C. de fide instru. & sur cederet tunc arbitrium boni viri in declarando pretium ex qualitate rei, vt declarat Bal. nouell. in tracta. de doce. fol. 11. col. 1. in princ. las in l. cum stipulatus col. 7. in prin. ff. de verb. oblig. vt ibi texi. in. l. si merces. in prin. ff. locat. & ego ex mẽte Azo. per dic. § qua de causa instit. de locatio. intelligeremus re vendita iam cõsumpta, vel perẽpta in potestate emptoris alias non succederet arbitrium boni viri in declarando pretiũ rei sed pretiũ eius vsus & cõmodi quod emptor quinocalegat defectũ pretij habuit ex illa re cogita quia doctores non tangunt.

¶ *Ley. I. Que cosa es vendida*

Vendida, es vna manera de pleyto que vsan los omes entre si, e faze se cõ consentimiento de las partes, por precio cierto h, en que se auienen, el comprador, e el vendedor.

¶ *Ley II. Quien puede fazer vẽdida, e quien non.*

Quellos omes dezimos que pueden comprar, e vender, que son a tales, que se pueden obligar i cada vno dellos, el vno al otro. E porende, lo que vendiesse el padre al fijo, q̃ tiene en su poder o el fijo al padre, non valdria, porq̃ non puede fazer obligacion entre si. Ca como quier q̃ sea dos personas, segũ natura, e segun derecho, son contadas por vna j. Mas si el fijo, o ouiesse ganado alguna cosa, de aquellas ganãctas, q̃ son llamadas castrense, vel quasi castrense, segun diximos, en el titulo que fabla del poder que han los padres sobre sus fijos, de tales cosas como estas, biẽ podria fazer vẽdida a su padre.

¶ *Ley. III. Como ninguno non deue ser apremiado vender lo suyo.*

Verça nin premia nõ deue ser fecha a ninguno de vender k lo suyo, ni otrosi de cõprar si nõ q̃siere, e si algu

¶ *Lex. III.*

Nemo inuitus compellitur vendere nec emere & si metu, vel vi fecerit non valet si tamen seruus sit communis & sortus velit ei dare libertatem potest dare socio pretiũ arbitrio bonorum virorum & id ẽ si contra ius dominus seruum male tractaret: vt vapulando vel famem ei dando alias nemo rompellitur regulariter emere nec vendere: & si compellitur non valet. h. d.

¶ *Ley II.* Hi possunt emere & vendere qui possunt adinicẽ contrahere & obligari & ideo filiusfamilias patrẽ & filium in potestate constitutum non valet vẽdrio: quia vna persona reputantur nisi de Castrensi vel quasi castrensi peculio. h. d.

¶ *Obligar.* Pro 1 sequitur dicta Azo. C. eo. in summa col. fi. vers. cõtrahi autem vẽditio vid. l. 4 tit. n. j. ead. part.

¶ *Por ma.* Adde. l. fi. in. fi. C. de impube. & aliis substit. & quæ not. gl. in l. secunda. C. qui ætate. lib. 10. & Alexan. consilio. 48. volu. 1. col. 1.

¶ *Por medo.* Adde. l. 1. § 1. ff. de donatio. col. fi. & in. l. qui pretio. vbi glo. ff. de donatio caus. mort.

¶ *Titulus. V.*

¶ *Lex prima.*

Est venditio vnus modus pacti quo multũ hoes vtuntur tũ partium consensu certo pretio inter emẽtẽ & vendentem interueniẽte h. d.

¶ *Por precio cierto.* Nulla enim est venditio si ne pretio, vt hic. & in. l. 9. j. eod. §. pretium. in st. de emptio. & vendi. vbi Io. Fab. pulchrè dicit, q̃ licet exhibeatur instrumentum, in quo venditor confiteatur se vendidisse certo pretio non tamẽ declaratur, nõ valeret neq; sufficeret ta lis confessio, & idem si testes de venditione ita deponerẽt contra venditorem, licet secus esset contra tertium, vt not. Bald. in. l. 1. C. de rebus alienis non alienandis & tradit Alex. cons. 18 vol. 1. & Soci. cõsi. 208 vol. 2. col. 2 incipit visis actis. & procedit ista l. etiam si venditor dicat, q̃ vendit iusto pretio: nam ex quo pretium non declaratur, non tenet venditio secundum Io. de Imo in. l. sciendum. col. 2 ff. de verb. oblig. neque obstat. l. si fundus. §. si ff. de pigno. quia ille est casus specialis. sed an datur hoc casu actio præscriptis verbis si emptor vel locator fruitus est re? Azo in summa. instit. de locatio. tenet q̃ sic per. §. qua de causa

Ad tit. C. de cõtra. empt. & ff. de actio. empt & in decret. & inst. eodem.

In noua rec. est. l. 4. titu. 4. libr. 5.

¶ *Ley. I. Que cosa es vendida*

Vendida, es vna manera de pleyto que vsan los omes entre si, e faze se cõ consentimiento de las partes, por precio cierto h, en que se auienen, el comprador, e el vendedor.

¶ *Ley II. Quien puede fazer vẽdida, e quien non.*

Quellos omes dezimos que pueden comprar, e vender, que son a tales, que se pueden obligar i cada vno dellos, el vno al otro. E porende, lo que vendiesse el padre al fijo, q̃ tiene en su poder o el fijo al padre, non valdria, porq̃ non puede fazer obligacion entre si. Ca como quier q̃ sea dos personas, segũ natura, e segun derecho, son contadas por vna j. Mas si el fijo, o ouiesse ganado alguna cosa, de aquellas ganãctas, q̃ son llamadas castrense, vel quasi castrense, segun diximos, en el titulo que fabla del poder que han los padres sobre sus fijos, de tales cosas como estas, biẽ podria fazer vẽdida a su padre.

¶ *Ley. III. Como ninguno non deue ser apremiado vender lo suyo.*

Verça nin premia nõ deue ser fecha a ninguno de vender k lo suyo, ni otrosi de cõprar si nõ q̃siere, e si algu

¶ *Lex. III.*

Nemo inuitus compellitur vendere nec emere & si metu, vel vi fecerit non valet si tamen seruus sit communis & sortus velit ei dare libertatem potest dare socio pretiũ arbitrio bonorum virorum & id ẽ si contra ius dominus seruum male tractaret: vt vapulando vel famem ei dando alias nemo rompellitur regulariter emere nec vendere: & si compellitur non valet. h. d.

¶ *De vender.* Adde. l. inuitum. C. eod. & l. neque emere C de iure deliberan. & vtrobique videbis fallentias aliquas in glo. & per Ias in. l. neque emere, vbi Alber. aliquos casus fallentiz ponit notatos, scilicet in l. Iulianus. §. idem celsus. ff. de actio. empti & l. 2. C. de commutatum aliena & casum in. l. 3. C. vt nemi. licet. in emptio. spe. se execu. h. 10. & l. 1. C. de metatis & metalla. li. 11. & subdit, q̃ alios casus forte curiosus lector poterit reperire. Ego ex studijs meis collegi casum in. l. si fundum cum. l. sequent. ff. manda. alium. in. l. 2. C. de debito. ciui. lib. 11. & ibi Bart. & Io. de Pla. alium in. l. communi diuidundo. §. fin. ff. cõmu. diuidun. adde. l. cursum ambularem & ibi Io. de Pla. versic. item allegatur. C. de cursu. publi. lib. 12. adde Io. And. in additio. ad Specu. tit. de emptio. & venditio. §. prius in additione superparte. Celsus adde

alios duos casus in l. 1. titu. 9 lib. 5. ordi. versi. rit. los maranellis de iuro que comprator. & in si illius l addecaliuri rosum. in l. 19. tit. 4. lib. 6. ordinam. regaudde esta n q compellitur quis vendere ob necessitatē reipublicæ. augu. in si C. de radu. rollen. notu. Ange in. §. si instituta donatio. adde etiam l. si quis sepulchrū. in princ. ff. de relegio. & sum. fune. per quā. l. dicit ibi Gut hiel. & sequitur Floria. q̃ sire ligiosi non habeant locū ad habitandum congruētē, vel sufficientē q̃ possunt petere: q̃ lora sic conde cēta eis assignētur, & ea ratione rogitur virinus vēdere domū ga fauore publicæ vtilitatis cōpellitur qs vendere rem suam. & idem tenet Bar. Cepol. in suo tractata. de seruitu. ba. pradio. c. fin. qui alios refert hic & alius dicebat Ioan. Andre. in additio. ad Sperul. titu. de execu. sentē in prin. q̃ ad erectionem furtæ compellitur quis vendere solum suum.

no la fiziesse a miedo[a] no valdria Pero si dos omes ouiessen vn sieruo de so vno, e el vno dellos lo quisiesse aforrar, e el otro non, aq̃l que lo quisiesse, franquear bien podria comprar[b] la parte del otro, maguer non gela quisiesse vender, e dā do le precio cōueniente[c] e guisado por el, segūd aluedrio de dos omes buenos podria le apremiar por el juez del logar que lo resciba, maguer non quiera: e desamparar el sieruo porque pueda ser frāqueado. E esso mismo dezimos, que seria si alguno ouiesse su sieruo, a que si ziesse premias malas, e sin guisa, como si le diesse poco de comer, [d] o si le fiziesse de malas feridas, o le mandasse fazer alguna cosa contra razon, [e] e contra derecho. E por qualquier destas razones, o otra semejante dellas, pueden apremiar segund derecho a su señor que lo vēda e estendudo el señor de vender lo maguer non quiera: assi como di ximos ē la quarta partida deste nuestro libro en el titulo que fabla de la libertad.

¶ *Ley. IIII. Como los guardadores non pueden cōprar ninguna cosa de los bienes de los huerfanos que tienen en guarda.*

Vtores son llamados en latin los q̃ son guardadores de los menores de catorze años. E estos tales[f] nō deuē ena genarēlas cosas[g] de los huerfanos fueras ende, quādo les fuessen tā grā menester[h] q̃ nōpodriā al fazer, o por grā pro dellos, [i] e estō cese ha ā fazer cō muy grā sabiduria, le cō otorgamiēto ēl juez[m] ēl logar[n]. Pero dezimos q̃ ninguno de los guardadores, nō puede cōprar ningūa cosa, de las q̃ fueren de aq̃l, [o] que tienen

Adrit. C. de pupillis vi in l. 8. tit. 13. mino &. J. ra. parti.

¶ *Gran menester.* Vt si vrgerer aliēnū. l. 1. in princ. ver. quid si forte. & in l. 15. ff. de reb. eorū 16 part. 6. 1. 18 tit. 16. partita. 6. vt possit alias causas vel si pupilli aliū non possit aliunde. vt in l. Sanctimus. C. de sacrosanct. eccle. & tenet Barto. in. l. magis puto. §. in primis ad finem. ff. de reb. eorum. & glo. vbi vi alios ratis in. l. ob aes. C. de prad mino.

1 a ¶ *Amiedo.* Adde. l. 1. §. his itaq. C. de commu. leruo manumis. & §. in sti. de dona & l. 2 titu. 22. parti. 4.

3 b ¶ *Comprar.* Adde. l. 1. §. his itaq. C. de commu. leruo manumis. & §. in sti. de dona & l. 2 titu. 22. parti. 4.

4 c ¶ *Precio conueniente.* Non ergo habet locum taxatio de quarta d. l. 1. §. ne autem C. de communi seruo manu. vide quæ dixi in. l. 2. titul. 22. part 4. in glo. super parte porprrio de rerho.

5 d ¶ *Pues de lo ser.* Adde l. 6. titu. 22. parti 4.

6 e ¶ *Contra razon.* Vt si dominus vrgerer anrilli ad impudicitiam, & castitatis violationem fr rum vel cum alio. vt in. l. 2. in princ & ibi gl. i. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur.

¶ *Ley IIII.*

7 Non potest tutor rem pupilli vendere vel alienare nisi in casu necessaria & cum iudicis decreto. per porrsi tem pupilli tuere nisi iudice autorizante vel cum alrrius rontutoris consensu. & quanuis sic encit rel ttuetur si est latus ad quatuor annos post legitimam ætatem hor dicit.

1 f ¶ *Esos atales.* Idem dit de curatoribus. l. 2. C. de prædi. mino. & ff. de rebus eorum in rubrica & per totum. & l. 6. titu. 18. parti 3. & quæ ibi di xi l. 16. titu. 16 parti 6.

2 g ¶ *En agenar las cosas.* Large hic acripitur pro quacunq; specie alienatio nis. l non solum. C de præ mino. l. fi C de rebus alie. non alie. & tenet Azon summa C de pra mino. col. 2. & cōprehendit etiam hypothecam. l. 1 in prin. rūgi. ibi ff quæ respigno. obh. possunt & l. si ronsensu ff quibus mod pig vel hy. fol. 1 §. fi cii. l. seq. ff de rebus eorū pos fer tamen tutor vel rurator pro obiertuauia contractus heldi, quem facit in rebus minorum generaliter obligare bona minoris, sirut & potest pralatus. vt in. l nulli. de rdb. ercles. non aliēā & ibi Hosti. Ioa. An. Card. & Abb. & tradit Alex consi 18. col pe. vol 5. versi. in super. vbi dicit istam esse magis communem opinio. sed licet hoc procedat in prælato, in quo non videtur prohibita generalis, sed specialis hypotheratātū, vt in. d. c. nulli, & in. §. nos igitur in authen. de non alie aut permu. reb. eccle. colla 1. & ibi glos in tutore vel curatore nō credere in generali hyporhecae includi in minobili 2, si nō fieret cum decreto iudicis per prædicta, & per tex. in. l pe. C de his qui ve. era. impe. & qa esset eadē ratio nātu ex hypothecaa generali venietur ad illractionem rei minobilis, tunc ex peciali protue etiam in prælato dicebat Anto. & Io. de Imol. in. d. c nulli. & adde. ff. de rebus eorum in rub & Io de Pla. in. l 2. C. de prædi. decu. li. 10. & vide glo. & Bal. in. l. curator. C. si res alie pig. data sit.

3 h ¶ *Las cosas.* An intelligatur etiam de mobilibus iuxta dispositionem l. lex quæ tutores. C. de admi. tut. videtur q̃ non sed tantum de immobilibus. vt in. l. 18. tit 16 parti. 6 rogita quia. l. illa generaliter loquitē & lirer. d. l. 18 tantum excipiat res minorum quos idem videtur in aliis rebus mobilibus q̃ ne vtiles essent & seruari possent vt in. d. l. lex quę tutores & rano fiadere ne hrm potestate tutoris solius mobilia pir. ri ofa alienate, tum hac immobilibus æq̃ parātur iuxta notata p glo. in c tua. de his q̃ fiunt a præla. sine consen. cap. & in. c. vnico. de clen. ægro. lib. 6 an tamē possit pignorate mobilia ad vtilitatē minoris, de pignoris mino &. J. ra. parti.

¶ *Gran menester.* Vt si vrgerer aliēnū. l. 1. in princ. ver. quid si forte. & in l. 15. ff. de reb. eorū 16 part. 6. 1. 18 tit. 16. partita. 6. vt possit alias causas vel si pupilli aliū non possit aliunde. vt in l. Sanctimus. C. de sacrosanct. eccle. & tenet Barto. in. l. magis puto. §. in primis ad finem. ff. de reb. eorum. & glo. vbi vi alios ratis in. d. ob aes. C. de prad mino.

k ¶ *Pro dellos.* Deinde rominuni tantum videtur permitti propter aes alienum, vt in. d. l. 1. §. his aliēnum. ff. de rebus eor. vide Ioannes de Plate. in. l. fin a ian. d. titione. C. de iure rripubli. libro in. assignans differentiam inter. rpupillum & ciuitatem, dirit quod pupillus non vēdetur in mobilem, nisi vigente debito, sed rinitas vēdit pro suo rommodo, licet debitum non sit. l. fina C. de vendendis rebus ciui libr. vnde in mobilis. d. l. vult quod etiam pro magna vtilitate minoris res immobilis possit distrahi, sicut & fit in reb. ecclesiæ. rapit sine exceptione 12. quæstione. 2. notat glossa ea caus. & quæstione in summa. & forrēm hocsita l sequata est dictum Sperulato. titu. de emptio. & vendition. §. nunc dicendum restat. versi hor quoque ibi, aut ob euidentē vtilitatem pupilli. & adde glossa in. l. quetuinque. C. de bonis quæ libe. & ibi Bald.

1 ¶ *Con muy gran sabiduria.* i. Cū cognitione causæ. l. magis puto. §. nepal sim ff de rebus eor l ob aes. C. de prædi mino. tradit Speculat tit. de emptione & venditione. §. nunc dicendum versicul. hoc quoque, Derius qui alios allegat rosilio. 403. columna 2. ad fi & ibi habetur, quę debeant interuenire in ista causę cognitione & dicit ibi Specula. quod vbi decretum iudicis reperitur interpositum, præsumitur omnes solennitates fuisse adhibitas, tradit etiam Ioan. de Imol consil. 98. quod tamen est limitandum, nisi ex breuitate temporis arguatur decretum fuisse interpositum sine causæ cognitione, vt consuluit notabil. Petr. de Anrbar consil. 8. in opteuisis diligenter actis & actitatis. quam decisionem dicit singularem Iason in. l. nec quirquam. §. vbi decretum. column. 17. ff de offic. procon. super quo adde quæ ipse dixit ea colsi versi. nota & secundo diligenter & quod not. glo in 1. a. C. de fideinstru. & iure hal. fisca l. 10.

m ¶ *Otorgamiento del juez.* Adde. d. l. in princ. ff. de reb. eorum. & d. l. ob aes. C. de prædi. mino. requiruntur ergo tria vt dicit glo. in. d. l. iudicis decretum, & causa aliēnādi, & præsentia tutoris, vel curatoris. adde. l. 60 & quæ ibi dixi titu. 18 parti. 3.

n ¶ *Dellugar.* Non aperit cuius loci an domicilij vel vbi res sita est. & videtur quod loquatur de iudice domicilij & adde legem. magis puto. §. illud. ff. de rebus eo. lex tamen in prædium. C. de prædi mino. exigere videtur, q̃ si iudex loci vbi res est. vbi Cy. Alber & Bal. tenent q̃ vtrque sit iudex competens idē tenet Bal. in. l. 1. C de contra. empt. nequeritis. l. hoc videtur negare.

o ¶ *De aquel.* Adde legem cum ipse. C de contrahenda emptione. & legem si in emptione §. finali. ff. eodem. hodie per. l. ordi. titu. 5. lib. 5. neqpublicce neq; clam. licet tutori vel curatori emere res minorū, nec cop. est l. titu. 1. li. 5.

sed an pupillam l. corrigatis ita q̃ neq; liceat tutori emere rem pupilli. etiam cum autoritate iudicis, vel alterius cõtutoris videbatur q̃ sic quia in casu illius l. non poterat tutor alias emere, nisi auctorante alio tutore vel iudice quia ipse non potest sibi suam autoritatem in re ponere. l. 1. in fi. ff. de auto. tuto. & ita intelligit Ang. & Albertin. d. l. cũ ipse cõtinuũ tamẽ nuõ quilla lex non corrigat istam videt verũ, nã & de iure cõmuni antiq; se eundum cõem opin. tutor se autorante pôt emere à pupillo maiore infante palã & bona fide: vt nor. Bart. in. l. pupill. § fi. ff. de auto. tuto. & per docto si gnãer Sal. in d. l. cũ ipse. C. de cõtra. ẽpti. istum ergo casum tũ corrigit illa noua lex. si ergo emat bona hide cum autoritate iudicis vel alterius tutoris, poterit vt hic habetur super quo latius distingue vt per Bart. in. d. § fin. d. l. pupill. & per Saly. & Pau. de Castr. in d. l. cum ipse.

en guarda: fueras ende, si lo fiziesse cõ otorgamiẽto de al fuez del logar, o d̃ algu no[b] otro q̃ lo ouiesse otrosi en guarda tã biẽ como el. E aũ ha menester, que aquello que desta guisa comprare de q̃ sea a pro del huerfano: e nõ a su daño. Casi en gañado se fallasse el menor, por razõ de tal vẽdida, puede la desfazer, despues q̃ fuere de edad complida, fasta, quatro aõos assi como dezimos en las leyes[c] q̃ fablan de la guarda de los menores, e de los bienes dellos.

¶ Ley. V. De como los adelãtados, ni los juezes ordinarios, non puedẽ cõprar ninguna cosa, en aquella tierra en que han poder de judgar.

¶ *Adelantado*, do otro juez q̃l quier q̃ sea puesto para judgar, fo para fazer justicia en algũa tierra, o en algũ cibdad, o villa, nõ puede comprar[a] heredamiẽto, ni casas, el ni otro por el[b]. Ni otrosi ninguõ de su cõpaña, [1] en aq̃lla tierra, ni en aquel lugar, sobre que fõ apoderados[k]. Fueras ende, las cosas q̃ non podriã escusar, assi como lo q̃ ouiessen menester para comer, [1] o para beuer, o para vestir. Pero si qualquier destos, sobredichos, ouiesse algũa heredad, o otra cosa, q̃ ouiesse heredado de su padre, o de alguno delos otros parientes, o ganado en otra manera, ãte q̃ le ouiessen escogi

¶ *Con otorgamiento*. Intelligẽ si res mobilis esset, alias si immobilis vtrũque requireretur, autoritas scilicet tutoris & decretum iudicis. vt declarat Bart. in. l. si curatorem. C. de in integ restitu. nuno & vi Bar. in. l. ff. de rebus eo. & quid si tutor esset minus legitime constitutus. an sufficiat derterum iudicis cum tali minus legitimo tutore. ii Speculat. de tutore. § generaliter eos 3. vbi notabiliter.

11 b ¶ *O de alguno*. Vid. gloss in d. l. § tutor si pro empto. & quod ibi dicit Pau de Castr.

12 c ¶ *En las leyes*. Vide. l. 5. & 8 titu. si parti. 6.

¶ *Lex. V.*

a Præses aut iudex nõ posset emere per se vel per alios nec familiares eius in loco suæ iurisdictionis, nisi ne essa ia provictu & vestitu: bene tamen potest rẽ vendere sui patrimonij ante habitã. b. d.

1 d ¶ *Adelantado*. Hic est qui de iure communi dicitur præses prouinciæ vt habetur in l. 1. a. titu. 9. para. 2. sed quid de cæsis aliis principibus possint emere res subditorum vi. l. si. C. de resci. vendi. vbi glo. & Bal. dirit q̃ non vbi & Albertus post Odofre. dicit quilla. l. obviar barataria sillorũ, qui conversantur in rurus dominorum, ne sub prætextu emptionis fraudes committant. & quia in rale seruantur secundũ eum fiunt in eurus & officijs baratariæ multæ, alij iuvero intelligũt illam. l. in rebus primatorum quæ subhastantur a fisco vel proceres curæ & consiliarij principum illas non emant & istam lẽ turam refert & sequitur bi Saly. quicquid tamen sit de iure rõtrario videm? seruari de facto. vid. quæ dicam infra in glo. sequen.

2 e ¶ *Inter qualiquer*. Sive sit de iurisdictione iudicib[a], siue de minoribus l. 1. C. de contractu iudicũ. l. principalibus. C. si rem peta. l. nõ licet. & l. qui offerẽ. ff. ad l. 10. l. si per impressionẽ. C. quod met. caus. vel siue in iudex perpetuus, vel ad certum tempus de iure tamẽ rõmuni magis communis est opinio, quod prohibitio non habet locũ in iudicibus perpetuis perpetuo. in. l. præsidibus quia perpetui sunt. ff. si cert. petat. & een. Bart. & magis communiter docet in l. principalibus. e. tit. Bal. in l. sol. nu. 8 non vero ff. de offi. procon. & idem dicit de officiali ad beneplacitum: quia propter incertitudinem æquiparatur perpetuo. gl. in clemenci 2. de prescript. tradit. Ias. in dicta. l. principalibus. colũ. 2. & secundum hoc videmus audiores regalium cancellariæ quotidie emere & contrahere cum prouincialibus: quia licet. l. regni præcipiat quod tales auditores non intelligantur nominati: nisi ad vnum annum, vt in l. 4. titu. 4. libr. 2. ordinam ex quo inhibentur ferme elapso anno ad beneplacitum principis (vt in ordinationibus regalis audientiæ Vallis Oleti, & de consuetudine principis est, quod non solet illos mouere) iudicantur perpetui secundum Angelum in. l. eos, quæ. C. si certum petatur. licet tamen hoc de facto seruetur: attenta tamen ista. l. quæ generaliter loquitur videtur quod dicti audiores, neque alij iudices etiam perpetui vel ad beneplacitum non possint emere, neque cõtrahere cum subditis iuxta dispositionem huius. l.

In non. recop. est. l. 5. titu. 5. lib. 2

In non. recop. est. d. l. 5. & vid. l. 2. titu. 5. li. 2. dicũ quoque recopi.

& quia. d. l. præsidis. per quam docto. mouentur hoc non probat nisi in officialibus præsidis qui essent perpetui, in quibus non est eadem ratio prohibitionis: vel saltem non tanta situt est in ipsis iudicibus, nam de facili per præsidem possunt fortiri oppressiones talium officialium quod non ita de facili fit in iudicibus iudicum & crederem de iure verorem opin. Guilliel. in. d. § non vero Sal. e. in d. l. principali- bus. qui tenuerunt indices etiam perpetuos includi in hac prohibitione: imo plus possunt errare officiales seu iudices perpetui, quã tẽporales præsertim attentis verbis generalibus iuris. d. quæ nullam fecerunt distinctionem. quia tamẽ cõsuetudine cõpinio cõmunis est recepta, forte defenderetur propter consuetudinem in impressione per eos facta esse tante.

Adrit C. ro. & Sal. e. in d. l. principali- bus.

f ¶ *Para judgar*. Non ergo procedit ista prohibitio in officiali habente administrationem sine iurisdictione. & ita tenet Bart. in. l. a. seruitu. § quod à prætide ff. de iure fisci ex actores ergo tribunorum non includuntur in hac prohibitione licet contrarium voluit glossin. l. pen. in parte possessoribus. C. de extraordi. tribu. li. 10. 3

g ¶ *Compraz*. Latior prohibitio est in d. l. 1. C. de cõtract. iud. & d. l. principalibus & in eis iudicis correctorũ c. 2. sed an hæc prohibitio extẽdatur ad alios cõtractus quam emptionis vel alias positos in istis. Il vide eop est. Intur q̃ sic ex eadem ratione quia minor est impressionis & ita etiam Ia. 2. in. 6. li. fori in. d. principalibus. in prin. dicit de cæteris contractibus & sunt br. 3. l. statu lib. 1. § 1. vbi quod de iure tabularũ emptionis verbo. ff. de statu libe & exrẽdẽ istam l. etiam si palam & bona fide emat & tenã eam ut mentiare alienus administratoris secundum glossin. d. l. 1. & tenet Bald. & Saly. in. d. principibus. C. si cert. pet. & sequitur doct. communiter in. d. l. principalibus. vbi Ias. colu. 3. 7. limitatione licet rõrariũ volunt Andre de Ser de feudo guardiæ in ver. finali & ibi dicit, quod si iudex emere à magno viro sibi subdito, de q̃ to certum erat, quod eum non timebat neque poterat timere, neq; habuerit causam vel negotium coram eo, neq; aliquis de suis dum fuit officialis ex quo cessat ratio prohibitionis cessat ipsa prohibitio quod dictum est notabile & illud reassumpsit Paris de puteo in suo tracta. syndicatus fol. 36. versi. contrahere. sed non credo verum quia liret cesser timor impressionis adunc aliæ rationes prohibitionis de quibus in dictis locis: & dicunes potentes in iuris indigent iudiribus

4 In non. re cop. est. l. 1. titu. 1. lib. 2

h ¶ *Vi otro per el*. Imo exceptionem personæ præsumitur maior sta. l. pupillus. § fi. ff. de auto. tuto. adde l. 1. in fi. C. de cõtract. iudi. & d. l. eos. C. si cert. peta 5

i ¶ *Desuo compañe*. Adde d. l. principalibus ibi qui rem ea eos sunt & in rubrica. C. de contract. iudi. & nisi hoc fuerat dictum prohibitio facta principali non extenderetur ad domesticos & familiares, secundum Bal. in. l. 1. C. si rector prouinciæ per illum iex 6

k ¶ *Son apoderados*. Et ita in modicũ sit officiũ. l. super impressionẽ. C. qd̃ mrt. caus. & hoc verbo gratiæ q̃ nõ procedit prohibitio q̃ contrahi cũ nõ subditis extra iurisdictionẽ gl. & ibi Saly. in. l. q̃ qs. C. si cert. per. 7

l ¶ *Para comer*. Adde dictã. l. 1. C. de cõtract. iudi & l. solei. § fi. ff. de offi. proco. vbi & Bal. dicit de equisitis quib[a] equirẽt nã non debent irepedites. Limita etiã si contraheret de licentia principis vt. d. l. 1. & l. non licet & si emerct res pate mas, quæ fuerunt confiscatæ, vt in d. l. q̃ offi cij. ff. de contrahen. emptio. vel si acciperet donationem remuneratoriam rausa. Lagling. & ibi Bart. ff. de dona. Et qd̃ si cõtract[b] esset iuratus. dic q̃ non fit mabiliuramento. qa tũ hoc prohibet odio creditoris, sed iudicet iuramẽti: & poltea reperẽdũ cõditiõe sine ranfa vel habita absolutiõe a iuramento, secundũ Bar. in l. si qs. p. eo. co. 4. in prin. ver. 4. dixi. ff. de fideiusso. neq; pôt hunc iuu renũciari: qa iuri prohibitiuo non potest renunciari vtenẽ doctores moderniq̃ ñter Deci. in. d. l. principalib[a]. sit tamẽ et aliquid legaretur, vel relinqueretur in vltima 8

voluntate, posset accidere l non dubium. & ibi Bart. C. de testa l. militres. §. fin. ff de re milita.

9 a ¶ *Vender.* Videbatur contrarium ex quo omnis contractus cũ subditis est prohibitus, & quia eiat eadem iatio & timore impressionis ideo tene mentis istam l. & ad præsens non meminit de consimili in iure cõmuni. Imo vt dicit Azo C. de contract. in summa pót magistratus donare & vendere vt ait Placẽtinus hæc in venditione secundum Azo. nõ adeo própta sit ratio. tene ergo mentis istum. l. quæ vult q nõ posit vendere nisi tãtum isto casu.

¶ *Ley. VI.*

Emptio & venditio fit tãtum plicite. in scriptis vel sine scripus, si autẽ parties conuenerint vt fiat scriptura non peccetur nisi tiat cũ litteris & testibus si autẽ non fui in ctio de scriptis plicitue venditio cũ parties conuenerint de pretio, etiam si arra nõ interuenerit, l. d.

do para este officio, biẽ la puede vẽder,[a] a los de aquel lugar.

¶ *Ley. VI. En que manera se deue fazer la vendida, e la compra.*

Compra e vendida se puede fazer en dos maneras. La vna es concerta, e la otra fin e lla, e la que se faze por carta es quando el comprador dize al vendedor quiero,[b] que sea desta vendida carta fecha[c]. E la vẽdida q̃ desta guisa es fecha maguer se auengã en el precio: el cõprador, e el vendedor, non es acabada, fasta que la carta sea fecha, e otorgada, porq̃ ante desto puede se arrepẽtir qualquier dellos. Mas despues que la carta fuesse fecha, e acabada con testigos, non se podria ningũo dellos arrepẽtir, nin yr cõtra la vendida, para desfazer la. E sin carta se podria fazer la vendida, quando el comprador: e el vendedor, se auienen ẽ el precio, e cõsientẽ amos ẽ ello. Assi q̃ el comprador e el vendedor, se pagã ca da vno de la cosa, e del precio, nõ faziẽdo mencion de carta. Ca estonce dezimos

1 b ¶ *Quiero.* Approbat opi. Azo C. de fide instru. in summa. colu. fi. & sic q in dubio videtur contrahi in scriptis, quin contractu vel ante contractum conueniunt, q indeser peruahai, quæ etiã fuit opi Placẽtin & approbat glo. in fi. de empt & vendi. in princ. verbo conhe uniut & in l. cõtractus. super verbo in scriptis C. de fide instr. & hæc tenet Specu tit. de empt. & vẽd. §. 1. versi. sed fidetur Cy Nico de mathia. & Bal. in d. l. contractus cõtrariam opinionẽ imo q non videtur contrahi in scriptis nisi quãgitur vt aliter contractus non valeat tenet Bart. in d. l. contractus & in l. fin. & auth. abposita C. si cert. pe. vbi & hoc tenet Bald & latius Saly. ce qui ibi multũ de re gietãgit illi ai nculũ. & concludit q nõ ex hoc solo q̃ cõuenisse scripturã fieri dicat contrahi in scriptis, nisi sit aliquæ cõsecutus, per quas alias appareat, q̃ partes vo lucrunt contrahere in scriptis & id ẽ Saly. tenet ista pattẽ in. d. l. cõtractus. 2. q. Ange. et fã cõsi. 156. scripit domina angelina cui ea fin. Io. Fab. Ange. de Aretin. pẽn. inst de emp. & vendi col. 2. Fabianus. ff. mõte. in tracta. emptio. & vendi. 9 q. principali. versi tertio quæritur & ista attestatur communẽ opin. Decius. cõsi. 340. pro solutione dubiorum. col. 2. tene ergo mentis istam l. & nota eam in practica. & q̃ ista optn. quã ista. l. dicit in punctorationis sit verior, comprobatur ex dicto Paul. de Castr. in. l. cum res col. 1. C. de probatio. vbi adducit rationem: quia cum agatur q̃ instrumentum debeat fi ri notariusin instrumẽto apponet diem instrument. & ita partes tacite videntur egisse, cũ non posit rogari, nisi de his quæ in præsentia eius fiunt, & sic op̃ est quod denuo in præsentia notarii contrahant, & prius non dicitur factus cõtractus. limitarem tamen istam. l. nisi ex aliquibus coniecturis constaret de intentione partium, quod noluerunt per hoc in scriptis contrahere, sed voluerunt tantum scripturam ad probationem, vt tradit Fãcisi de Aretio consi. 159. incipit. longa est disputatio. fecũdo dubio. Decius. d. consil. 340.

2 c ¶ *Carta fecha.* Intellige quando ad substantiam contractus hoc fuit voluntum. secus si ad illius probationem, vt in d. l. contractus, vbi Bal. & Saly. & secundũ Bal. ibi quãdo à principio fuit dictũ de scriptura colligitur animus cõtrahẽdi in scriptis, vide tũ q̃ posit Saly. dicit. Aret. in fi. de emptio. & vẽdi. in pin sed quidq̃ sit de iure cõmuni opi. Azo. positain. d. l. cõtract. ap. pbat hic. & vi. Saly. notabiliter loquẽtẽ aut. sed nouo iure pe. col. C. si cert. pet. & Io. Fab in. d. milne insti. de ẽpt. & vendi & Decium consil. n. col. 1 & 2. & consi 340. col. 2. & consi 159. & Soc consi. 2. volu. 1.

d ¶ *Señal.* Adde l. quod sæpe in princip. ff. de contrahen. emp. & isti. de empt. & vendi. in pi incip.

que seria acabada la vendida que assi fiziessen maguer nõ diesse señal, ca ninguna el comprador al vendedor porque se rian ambos tenudos de complir el pleyto que assi ouiessen puesto.

¶ *Ley. VII. Quiẽ deue ganar la señal que fue dada por razon de cõpra si la vẽdida non se acabare.*

Señal dãlos omes vnos a otros en las compras, e acaesce despues que se arrepiente algũo. E porende dezimos, que si el comprador se arrepiente, despues que da señal que la deue perder. Mas si el vendedor se arrepiente, despues deue tornar la señal doblada al comprador, e non valdra despues la vendida. Pero si quãdo el comprador dio la señal, dixo al si, q̃ le daua por señal, e por parte del pretio, [f] o por otorgamiento, [g] e stonce non se puede arrepentir ningũo dellos, ni desfazer, [h] la vendida que non vala.

¶ *Ley. VII. Ante iudicium rei vendi tu artis datis potest emptor pœnitere & perdit arrasi & si venditor pœnitet ac reddat eas duplicatas si tũ arræ denuo etiã proparte pretij non est locus pœnitentiæ l. d.*

Ad tit. C. qui licẽ. disce & in l. 7. tit. 7. part. 7.

¶ *Despues.* Per hoc videtur approbari opin. Azo C. eo. in summa. versi. illud autẽ col. 4. q̃ emptor nõ potest agere ad interesse cõtra venditorem, etiam qui cõtractus venditionis fuit perfect[a]. sed fatis est q̃ venditor perdat arrasiquia sic tacitè vtdef actũ inter cõtrahẽtes vt arrarum amissione & duplicatione,

¶ *Ley. VIII. Como la vendida puede ser fecha, maguer el comprador, e el vendedor, non sean en la tierra quando la fizieron.*

sint contenti, & huius opi fuit etiam Ange in d. l. cõtractus. C. de fid instrum fin versi vltimo scias. & et am Saly. ibidem. col. fi. quã dictũ ta practicam. & adde l. 2. tit. 10. li 3 foro legum. cõmunis tamẽ opinio de iure communi, est in contrarium ad hæritiũ opi. Io. de qua in ẽ insti. de emptio & vendi. §. 1. super parte compdiitur & in. d. l. contractus quam tenet Bart in. l. prædia. ffde actio. empt. & in. l. 1. §. dixerit aliquis. ff de publica. Bald in dicta l. contractus. & in l. vnica C. de sententia. quæ pro eo quod interest. column penuiti. Ioann Fab. & Ange. in dicto. § 1

Nõ inuenimus lege. ita in no. recop. l.

f ¶ *Del precio.* Adde l. 2. C. quando licet ab empt. discede. & aduerte quia loquitur ista l quando arra datur in pecunia, quia si esset in specie aliqua, tunc non ita conuenirent vt cedet tepto arræ & pro parte pretij, & sic ep probat ista l. opinionem illorum, qui dicebant quòd quando arræ dantur in pecunia numerata, in dubio videntur datæ nomine arratum, & pro parte pretij, prout refert Bald in. l. si fundus. ff. de lege commissio exigitur ergo vt licet arræ dentur in pecunia exprimatur, quòd & sint pro parte pretij hoc est pro arris & pagamento, vt vulgo dicitur. vt sic non liceat pænitere adde Alberic. in. l. 2. C. quando licet. ab empt discede.

g ¶ *O por otorgamiento.* i. non dentur nomine arrarum, sed in signũ perfectionis cõtractus. & nota multum istud verbum nam nõ vidi (si bene meminì) simile verbum in iure cõmuni, nisi dicas q̃ hoc vult. l. quod sæpe. in princ. ff de contrahen. emptio.

h ¶ *Non desfazer.* Etsi habet facultatem rei tradendæ, præcise tenebitur ad tradendum venditor & emptor ad pretium vt probatur hic & tenet Bart. in. l. ff de actio. empt. vbi gl. ponit opi. Martt & tenet Bal. in. l. vnica col. pen. C de sent. quæ pro eo quod interest vbi dicit ista esse communẽ opi. & idem Bald in. c. r. §. si facta si de fundo fue. cõtro. inter domi. & agna. & glo. in. §. pretium. instit. de empt & venditio. & adde. l. 7. titu. 7. ad fin 7 part.

¶ *Lex VIII.*

Cõtrahitur venditio etiam inter absentes per peo curatorem ad hoc constitutum vel per nuncium vel epistolam: etiam si res nõ sit in præsentia. hoc dicit.

1 a ¶ *En vno* Habes hic q̃ consensus vendentis & ementis debet interuenire si mul. adde gl. in l. 1. ff. de contrahen. emptio. & l. in consensu. ff. de actio. & obli. non tamen vinabit & si consensus interueniat ex interuallo ex parte ementis, vt voluit glo. in. l. si stipuler. §. sin locando. ff. de verb. obli. quod limitat & intelligit ibi Ioan. de Imo. quãdo alte pars sibi dedit tempus ad deliberandum, vel q̃ consentit tali responsioni & idem forte si nõ contradicit. arg. l. si filiusfamil. ff. ad macedo. alias autem se cus videretur ne sequat absurdum ne qs impediat diuponere de re sua si teneretur expectare responsum ex interuallo & quia nõ est verisimile q̃ voluerim etiam impedire super dispositõe rei meæ neque bonus vir hoc verisimiliter arbitraretur in istis autẽ cõtractibus bonæ fidei venit id quod verisimiliter bonus vir arbitrarei. facit. l. in bonæ fidei. ff. de eo quod cert. loco. l. vi bonus. ff. de iudic. sol. bene facit ad predicta quod decidit Alberic. post Mutu. sil. in l. tenittur. ff. de mutuo. & l. 3. cum glo. & ibi Bart. C. de repu. hære.

2 b ¶ *La cosa delante*, Adde l. 1. C. de contrahen. emp. & ibi dicit Bald. q̃ in solutione gabellæ inspicitur locus contractus & nõ locus vbi res est sita. vide de hoc legem quaterni gabellarum nor quæ litet disponit. & l. 73.

In non. recop. est. l. 10. & 11. titu. 17. lib. 9

In non. recop. est. l. 18. tit. 2. li. 9

c

¶ *Lex. IX.*

Stando delante el comprador e el vendedor pueden fazer la vendida, e aun podria ser fecha, maguer el vno estouiesse é vn logar, e el otro en otro, por cartas, o por mãdaderos, consintiendo ambos ados, en vno, [a] en la vẽdida, e pagãdo se el cõprador dela cosa, e el vẽdedor del precio. Ea ũ dezimos q̃ se podria fazer la vendida, maguer nõ este la cosa delãte[b] del comprador, e del vendedor, consintiendo ambos en ella segũ que es sobredicho.

¶ *Ley. IX. Como deue ser nombrado el precio ciertamente en la vendida.*

Cierto[c] deue ser el precio, en que se auienen el comprador, e el vendedor, para vender la vẽdida: ca si el vendedor dixesse vendote esta cosa por quãto tu quisieres, [d] o por quãto yo quisiere la vendida que en tal manera, fuesse fecha nõ valdria. Pero si el comprador e el vẽdedor se auienen en otro omo alguno, [e] metiendolo en su mano, que el señalasse el precio, por quanto sea vendida la cosa, estonce señalando el precio [f], aquel en cuya mano lo ponen, valdria la vẽdida. E si este en cuya mano lo metẽ, si señalasse el precio de la guisa damẽte, mucho mayor, o menor de lo que vale la cosa, estonce deue ser endereçado el precio segũ aluedrio de omes buenos. Mas si aq̃l en cuya mano lo meten mutiesse [h] an te que señalassen el precio estõce nõ valdria la vendida.

¶ *Ley. X. En que manera puede valer la vendida maguer non fuesse y nombrado precio cierto.*

g ¶ *Aluedrio.* Adde, l. si coira. & l. societatem. §. arbitrorum. & l. vnde si neruæ. ff. pro socio & suffecit enormis læsio licet non sit vltra dimidiam iusti pretij, d. l. vnde si neruæ & hoc reliquitur iudicantis arbitrio secũdum Cy & Ange. in. d. l. si & notaveteba huius. l. hic dum dicit de sagu damẽte mucho mayor o menor, in modico enim l. dare possit arbitrator. l. si de meis §. recepisse. ff. de arbi. & vi p Bartũ. d. § arbitrorum.

h ¶ *Muriesse* Ad 6 de d. l. fi. & d. §. pretij versi. sed nisa mors tamen alteri ex cõtrahentibus non obstaret l. si pactũ, ff. de probatio. l. 1. C. de actio ab hære & cõtra hære. quid tamen si, bona venditionis ante de clarationem arbitrij consistant vi. per Bald. in. d. l. si. co. §. versi. vltimus quæro & ibi p Saly. ce. per quos vi. de intellectu. l. quoniens §. fin. ff. de notatio.

¶ *Lex. X.*

Valet vendito facta pro nummis qui sunt in certo loco: aut pro tanto precio quantum constitut venditori sed si p nullo pretio emptor emit non valet. h. d.

i ¶ *Si fueren.* Et r sic non dicitur incertũ quod ex relatiõe ad aliud potest certificari. vt hic & in. l. hæc venditio. §. hu iusmodi. ff. de cõtrahẽ emp.

¶ *Ley. IX. Como deue ser nombrado el precio ciertamente en la vendida.*

Cordando se el comprador, e el vendedor, de vender, el vno al otro alguna cosa, por tantos dineros, quantos el cõprador touiesse en algũ arca, o saco, o maleta, o otra cosa qualquier valdra la vẽdida, si fuere [i] y fallados algunos dineros, quantos quier que sea maguer non ouiesse tantos quãtos podria, o valdria, aquella cosa. Mas si por auẽtura, non fallassen y ningũos, estõce non valdria [k] la vendida. Porque la vendida nõ se puede fazer sin precio. Otrosi dezimos que si algund ome vendiere a otro algũa cosa, auiniendose ambos, q̃ la pudiesse auer el comprador por tanto precio, quanto la ouiera, aquel que la vende, valdra otrosi la vendida, si fallaren en verdad, que la ouo comprado, el que la vende assi. Mas si fallassen que la ouiera de donadio, o que la auia here dado, o en otra menera qualquier que non fuesse por compra, estonce non valdria la vendida.

¶ *Ley. XI. De que cosas puede ser fecha la vendida.*

Ompra o vẽdida puedẽ los omes fazer, tãbiẽ de las cosas que nõ son, [l] ni pareseen como las que non se pueden mostrar. E esto seria como si vn ome vẽdiesse a otro el fruto de algũa sierua que estouiesse preñada, o de bestia, o de alguna viña, o tierra: o de otra cosa semejãte destas. Ca como quier que la cosa nõ parece, aun quando la vende, cõ todo esso vale la vendida, pues que señalo la cosa

In nou. recop. est. l. 1. & 2. titu. 1. lib. 5

vnde si aliquis emat centum castrones, qui sunt apud macellatorem, dicens q̃ emit quanti valent tenebit emptio, quia cum sciatur pretũ, quo macellator, illos castrones vendit non dicitur pretium incertum. secundum Alberi. in. d. §. huiusmodi.

k ¶ *Non valdria* Concor cum. l. si quis fundus, ff. de contrahen. emp. & hoc qui est falsa demonstratio in substantialibus venditionis nam si esset in accidentalibus, non vitiaret, vt in. l. si diuortio. ff. de verbo. obli. secundum Bal. in d. l. si quis fundum. 2

¶ *Lex. XI.*

Partum certi animalis potest quis emere sed si nil pariat non tenetur emptor ad pretium soluendum nisi suo periculo emit. Item possum emere actũ certis & licet nil capiatur soluam pretium. h. d.

l ¶ *Nonsen.* Regularitet tamẽ emptio sine re q̃ veneat esse nõ pot. l. neq; emptio ff. eo. l. 1. ff. de rerũ permu. & intellige, siue de re demostratua ad oculũ siue ad intellectũ, vt si vẽdat tertia pars, p indiuiso talis ẽdi; vel homo in genere vel equus incertus, tenebitur de radi olei, vt in l. si debitor. §. 1. ff. & l. conuenit. & tradit Azo C. in summa.

a ¶ *En vno* Habes hic q̃ consensus vendentis & ementis debet interuenire simul. adde gl. in l. 1. ff. de contrahen emptio. & l. in consensu. ff. de actio & obli. non tamen vinabit & si consensus interueniat ex interuallo ex parte ementis, vt voluit glo. in. l. si stipuler. §. sin locando. ff. de verb. obli. quod limitat & intelligit ibi Ioan. de Imo. quãdo alte pars sibi dedit tempus ad deliberandum, vel q̃ consentit tali responsioni & idem forte si nõ contradicit. arg. l. si filiusfamil. ff. ad macedo. alias autem secus videretur ne sequat absurdum ne qs impediat diuponere de re sua si teneretur expectare responsum ex interuallo & quia nõ est verisimile q̃ voluerim etiam impedire super dispositõe rei meæ neque bonus vir hoc verisimiliter arbitraretur in istis autẽ cõtractibus bonæ fidei venit id quod verisimiliter bonus vir arbitrarei. facit. l. in bonæ fidei. ff. de eo quod cert. loco. l. vi bonus. ff. de iudic. sol. bene facit ad predicta quod decidit Alberic. post Mutu. sil. in l. tenittur. ff. de mutuo. & l. 3. cum glo. & ibi Bart. C. de repu. hære.

b ¶ *La cosa delante*, Add. l. 1. C. de contrahen. emp. & ibi dicit Bald. q̃ in solutione gabellæ inspicitur locus contractus & nõ locus vbi res est sita. vide de hoc legem quaterni gabellarum nor quæ litet disponit. & l. 73.

¶ *Lex. IX.*

Debet de pretio certa rei conuenire contrahens. non enim valet venditio si pretium tonfetur in voluntate alterius contrahentium sed in voluntate tertij potest conferri. & si ille iniuste arbitretur recurritur ad arbitrium bonorum virorum: sed si ante quam arbitretur decedat, non valebit venditio. h. d.

c ¶ *Cierto*, Adde. l. 1. & quæ ibi dixi supra eo.

d ¶ *Quanto tu quisieres.* Idem si dicat quanti æquum putaueris. l. quod sæpe §. 1. ff. eo. & idem si commercium conferatur in arbitrium alterij contrahentium. vt in l. in vendentis. C. eo. sitamen arcidetale id quod contractus tonferetur in arbitrium alterius contrahentium tenet & si sit in mora arbitrandi, recurritur ad iudicem vt. ff. eo. l. hæc venditio & ibi Bart.

e ¶ *Ome alguno.* Et si in certo hoie secus si esset incertus vt in. l. si. C. eo.

4 f ¶ *El precio.* Adde. d. l. si. C. eo. & insti. eo. §. pretium. ver. sed nostra.

a ¶ *Sabr el fruto.* Et sic sufficit q̃ sit res ex qua possit produci, quod emitur vt hic & l. ad eq. in pto. & l. interdũ in pri. ff de verb. oblig. sic & ad hæsitationem aliquid esse capitulo dine. l. sufficit. ff. de condi. indeb. per quã l. dicit Baldus de imol. in l. 2. col. 2. ff. de publicandi q̃ potest iudicari aliquod esse capitale, ex quo inspecta ordinata dispositione facta sing. ipso etiamne, possibile est capitalem pœnam posse infligi.

b ¶ *Non dessse.* Inest enim tacita conditio, si fructus nascũtur. L. 1. in fi. ff. de cõdi. & demon. l. si debitor. §. verissimile ff. eo.

c ¶ *Ninguno.* Nã si aliquẽ dedisse ille erit emptus vt in d. §. verissimile.

d ¶ *Su ventura.* Tũc enim emptio consistit in sola spe & vẽ emi vt alea. d. l. neque emptio. ad fin.

e ¶ *Pescares.* Adde l. si actum. ff. de actio. empt. & ibi Bart. & eo. tit. l. emptorem. §. fin.

¶ *Lex. XII.*

Vendẽs dolo seu fraudulenter fructũ præ gnatis ancillæ seu vineæ cum revera non esset tenetur ad æstimationem fructus vel ad interesse. quia valet venditio h. d.

¶ *Lex. XIII.*

Si quis in alterius mortẽ caperet non valet venditio futuræ successionis certi hominis nisi eo consentiente & vsque ad mortem in cõsensu perseuerante: incertiautem hominis valet. h. d.

f ¶ *Esperãça.* Spes eũ succedẽdi alteri appellatur spes, vt hic & in d. l. si C. de pactis. non tamẽ est legitima spes & est ratio secũdum Bar. in l. post emãcipationẽ. §. illud. ff. de liber. lega. qa nullius est fundatũ in ralispe neq. filius habet ius in hæreditate patris viuente patre l. pretaretiũ. ff. ad. l. falci. & dicit Ange. in d. spẽ. C. de donatio. q̃ debet esse fundatũ super aliquo existenti fundamentaria dicit vana spes, vnde si spero me tricio successurũ, cum nullũ habẽã fundamẽtũ nõ appellat spes. Sed si titius esset mihi patet vel avũ tunc iuste spero qa tale successionem obseqo mihi paro. l. neq. ei. ff. de adoptio. & ex pdictis ilsen Bart. in d. §. illud, q̃ si qs cemutrit q̃ habet vel habere sperat, prouocapponit in contractũ, vẽ remittere q̃ habet vel habere sperat de futuro ex causa tũ de præsenti alias nõ dicit spes q̃ nõ est fundata de præsenti. Ibi p eũ ubi dixit Bal. q̃ in iure nõ non dicit spes, nisi illa quã iustũ fuerit. c. si quis. ff. in parto Iochari. Eugenio P. [illegible] & [illegible] ibi dicit eleganter quẽ stione dicit Bal. q̃ in [illegible] ad [illegible] non potest iudicari. c. ad col. 2. vers. quæro hic pone. q̃ sunt tres fratres de alterum. l. en. pater.

g ¶ *Ti nombressen.* Adde l. qui dã. §. si fundi. de dn. & h. 9. titu. 9. §. ca. partit. & l. 33 tit. 11. ca. pti.

h ¶ *Dellos nos mos.* Permittit hoc. l. propter cãndenti. qui habẽt. l. si qui cõtinuit de pactis. ibus de non cõpetanda eorum morte secundũ Bal. in. l. iii. in prin. C. de pactis.

i ¶ *Non los nõbrassen.* Quid si in mẽte eorũ sit intẽtio de certa persona sed intentide non nominando dicq̃ tacus esset & habetur ac si nominarẽt. l. si tacus. ff. de legib. & tenet Bal. in d. l. si co. fi. C. de pacti.

k ¶ *Gaten.* Adde l. si in fin. C. de pactis e. 1. & 2. de concessio. pben. & c. de testanda. & c. ne captãda de cõcessio. pæbẽ. lib. 6. & ex ista rõne dicebat Soci. consi. 35. volu. 3. incipit mirer quin præsenti q̃ neque ad officia secularia non potest dari spectatiua etiam si dari tur generaliter non ex primendo de officio certi hominis, sicut esset certa in beneficijs ecclesiasticis. e con stitutus. de cõcessio prabẽ. etius dictũ re fert Decius in d. l. si. secũdo notabili. vbi tenet cõtra Soci. quando spectatiua daretur super officijs hominis incerti vt hic & in. d. l. si permittitur, in hæreditatibus ergo idem dicendum in officijs secularibus vi. de hoc in. l. 12 & 13. titu 2 lib. 7. ordi. rega. vbi prohibentur dari spectatiuæ ad officia secularia & l. 18. tit 15. lib. 2. ordi. reg.

¶ *Lex. XIIII.*

Emens scientẽr rẽ destructã tenetur de pto. si aũt ignoraũter si quidẽ vẽdi tocingnoret. & est totaliter destructa vel maior pars, nõ valet vẽditio si minor, valet licet dducit de ptio deteriorationis estimando si aũt scit venditor non valet fieri totaliter destructa: & tenetur emptori ad interesse super quo iurauit emptor in litem cũ taxatione iudicialiph. d.

onde deue salir el fruto, asobre q̃ se faze la vẽdida. Pero si aq̃lla cosa de q̃ se faze la vendida, non diesse[b] fruto ninguno[c] de si, estõce, nõ seria tenudo el cõprador de dar le el precio, fueras ende si la ouiesse cõprado a su vẽtura[d]. Otrosi dezimos q̃ podria ome cõprar la cosa q̃ nõ fuesse aũ cierta, esto seria como si algũ ome pescasse, o caçasse, e dixesse otro algũo, darte he tãto precio por la primera cosa que pescares,[e] o caçares, e si el otro gelo otorga, como quier q̃ nõ sabe, que es aq̃llo q̃ vende, valdria la vendida. Otrosi dezimos, q̃ si el cõprador dixere, q̃ quiere atender a su vẽtura, si sacasse algũa cosa el pescador de la primera vez si prisiesse o matasse el pescador alguna cosa fasta ora cierta del dia, o ẽ todo el dia estõ ce maguer nõ prenda ninguna cosa: tenudo es el comprador, de dar le el precio que el prometio.

¶ *Ley. XII. Como vale la vendida que es fecha de fructo de sierua, o de yegua, o de otra cosa semejante.*

Engañosamente q̃riendo vẽder vn ome a otro el fruto d̃ alguna sierua, o yegua, o de otra cosa semejante: diziendo que era preñada, sabiendo q̃ era mafiera, vale la vẽdida, como qer q̃ es fecha cõ engaño. Pero el vendedor tenudo es de dar al cõprador la estimacion, q̃ podria valer el fruto de la sierua, o de la yegua, o de refazer le todos los daños q̃ le vinierõ por esta razon. E esso mismo dezimos q̃ seria, si vendiesse el fructo de algũa viña, o de algũos arboles, o de otra cosa semejãte sabiẽdo q̃ non leuasse fructo, o faziẽdo malicioslamẽte algũ engaño, porq̃ nõ leuasse. Ca tenudo es de dar le la estimaciõ de los fructos, cõ los daños q̃ le vinierõ ende porq̃ non lo ouo.

¶ *Ley. XIII. Como puede ome vẽder el derecho que espera auer en los bienes de otri,*

Esperãça fã los omes a las vegadas de heredar los vnos, h los bienes de los otros. E esta esperãça puede ser ẽ dos maneras. La vna es quãdo algũo ha fiuzia de heredar los bienes de algun su pariẽte, seyendo tã propinco: q̃ haya de heredar le si acaesciere q̃ fine sin testamẽto todo lo suyo. La otra es quãdo hã fiuzia que le establesceera algũo por heredero. E porque ya algunos omes q̃ quieren i vender tal esperança como esta sobredicha, o derecho q̃ atiendẽ auer: dezimos que lo non pueden fazer, si nombrassẽ las personas de aquellos que hã fiuzia d̃ heredar. Fueras ende, si fuere la vendida con otorgamiento, e con plazer dellos mismos, h e q̃ duẽ toda via en este plazer fasta que mueran. Mas si non los nõ brassen, poder lo yan vẽder en esta manera, diziẽdo assi, q̃ todas las ganancias, k o derechos, q̃ les han de venir, por razõ de heredamiento, onde quier q̃ les vengan, que las vendẽ: e a quien, e por quãto. E por esta razon[k] defendemos q̃ nõ vala la tal vendida en que fuessen nõbradas las personas de aq̃llos q̃ oniessen fiuzia de heredar. Porque los cõpradores de tal esperança, o de tal derecho, como de suso es dicho, nõ ayã razõ de se trabajar de muerte de aquellos, cuyos son los bienes, por cobdicia de los auer.

¶ *Ley. XIIII. Como deue valer, o non la vendida que fuesse fecha, de molino o de casa o de otro edificio derribado, o de arboles arrancados.*

Vendiẽdo vn ome a otro casa, o molino, o otro edificio q̃lquier, si lo q̃ assi vendiesse fuesse derribado, o q̃ mado o destruydo ẽ algũa otra mãera nõ

In non. recep. est. l. 3. & l. 17. & l. 1. 10. li. 5.

3 ¶ *Ninguno.* Nã si aliquẽ dedisse ille erit emptus vt in d. §. verissimile.

4 ¶ *Lex. XIII.* Si quis in alterius mortẽ caperet non valet venditio futuræ successionis certi hominis nisi eo consentiente & vsque ad mortem in cõsensu perseuerante: incertiautem hominis valet. h. d.

5 ¶ *Esperãça.* Spes eũ succedẽdi alteri appellatur spes, vt hic & in d. l. si C. de pactis. non tamẽ est legitima spes & est ratio secũdum Bar in l. post emãcipationẽ. §. illud. ff. de liber. lega qa nullius est fundatũ in ralispe neq. filius habet ius in hæreditate patris viuente patre l. pretaretiũ. ff. ad. l. falci. & dicit Ange. in d. spẽ. C. de donatio. q̃ debet esse fundatũ super aliquo existenti fundamentaria dicit vana spes, vnde si spero me tricio successurũ, cum nullũ habẽã fundamẽtũ nõ appellat spes. Sed si titius esset mihi patet vel avũ tunc iuste spero qa tale successionem obseqo mihi paro. l. neq. ei. ff. de adoptio. & ex pdictis ilsen Bart in d. §. illud, q̃ si qs cemutrit q̃ habet vel habere sperat, prouocapponit in contractũ, vẽ remittere q̃ habet vel habere sperat de futuro ex causa tũ de præsenti alias nõ

6 ¶ *Ley. XIII. Como puede ome vẽder el derecho que espera auer en los bienes de otri,*

7 ¶ *Dellos nos mos.* Permittit hoc. l. propter cãndenti. qui habẽt. l. si qui cõtinuit de pactis. ibus de non cõpetanda eorum morte secundũ Bal. in. l. iii. in prin. C. de pactis.

8 ¶ *Non los nõbrassen.* Quid si in mẽte eorũ sit intẽtio de certa persona sed intentide non nominando dicq̃ tacus esset & habetur ac si nominarẽt. l. si tacus. ff. de legib. & tenet Bal. in d. l. si co. fi. C. de pacti.

9 ¶ *Gaten.* Adde l. si in fin. C. de pactis e. 1. & 2. de concessio. pben. & c. de testanda. & c. ne captãda de cõcessio. pæbẽ. lib. 6. & ex ista rõne dicebat Soci. consi. 35. volu. 3. incipit mirer quin præsenti q̃ neque ad officia secularia non potest dari spectatiua etiam si dari tur generaliter non ex primendo de officio certi hominis, sicut esset certa in beneficijs ecclesiasticis. e constitutus. de cõcessio prabẽ. etius dictũ refert Decius in d. l. si. secũdo notabili. vbi tenet cõtra Soci. quando spectatiua daretur super officijs hominis incerti vt hic & in. d. l. si permittitur, in hæreditatibus ergo idem dicendum in officijs secularibus vi. de hoc in. l. 12 & 13. titu 2 lib. 7. ordi. rega. vbi prohibentur dari spectatiuæ ad officia secularia & l. 18. tit 15. lib. 2. ordi. reg.

10 ¶ *Lex. XIIII.* Emens scientẽr rẽ destructã tenetur de pto. si aũt ignoraũter si quidẽ vẽdi tocingnoret. & est totaliter destructa vel maior pars, nõ valet vẽditio si minor, valet licet dducit de ptio deteriorationis estimando si aũt scit venditor non valet fieri totaliter destructa: & tenetur emptori ad interesse super quo iurauit emptor in litem cũ taxatione iudicialiph. d.

lo sabiendo el comprador, nõ valdria[a] la vendida maguer aquel que lo vẽdiesse, cuydasse que era sano quando lo vẽdiesse, e non supiesse que era quemado, nin derribado: esso mismo dezimos q̃ seria si le vendiesse algunos arboles,[b] q̃ fuessen en esta misma manera, que fuessen en otro logar, que non valdria la vẽdida, si los arboles fuessen cortados o q̃ mados, o arrancados, en la sazõ que los vẽdio. Otro tal dezimos, q̃ seria, si aquella cosa q̃ assi fuesse vẽdida: fuesse q̃ mada o derribada la mayor parte della. Mas si fuesse la menor parte[c] della quemada, o derribada: estõce valdria la vẽdida. Pero deuẽ fazer sacar del precio, quãto asmare q̃ vale la cosa menos, por razõ de aquello, q̃era q̃ mado, o derribado a la sazon que fue fecha la compra. Pero fra sabiendas vendiesse vnome a otro alguna cosa, q̃ era quemada, o derribada, diziẽdo el q̃ la vẽdia q̃ era sana, nõ vale la vẽdida,[d] porq̃ non se puede vẽder la cosa q̃ non es. Pero este q̃ la vendio assi, es tenudo de pechar[e] al comprador, todos los daños quel vinieren por esta razon, por engaño que fizo a sabiendas, vẽdiendo lo que sabia que non era. Mas si la cosa que le vendiesse assi, a sabiẽdas, fuesse quemada, o derribada, della, e nõ toda:

estõce valdria la vendida. Mas si era tenudo el vẽdedor, de pechar al comprador el menoscabo, e los daños, quel vinierõ por esta razon. E deue ser creydo sobre ellos con su jura, f con estimaciõ del judgador. Otrosi dezimos, que si algund o me vendiesse a otro, algũa cosa que fuesse quemada, o derribada, della: e non toda, g e el cõprador supiesse que era atal, e non lo supiesse el vẽdedor: h q̃ estonce tenudo seria el comprador, de pagar el precio todo. Mas si aquel que vẽdiesse la cosa q̃ mada o derribada, por tal qual es, faziendo lo entender[i] al comprador, estonce valdria la vendida.

¶ *Ley. XV. Como ome libre, o cosa sagrada, o santa, o lugar publico non se puede vender.*

Ome libre,[k] e la cosa sagrada, o religiosa, o santa, o lugar publico: assi como la plaça, e las carreras, e los exidos,[l] e los rios: e las fuẽtes que son del rey[m] o del comun de algun concejo, non se puedẽ vender, nin enagenar. E como quier que diximos de suso, q̃ la cosa sagrada, o religiosa, o santa, que se nõ puede vender, razõ ya en como se podria fazer vẽdida della. E esto seria, como si vn aldea,[n] o otro lugar, vẽdiesse cõ todas sus pertenẽcias.[o] Ca maguer q̃ la eglesia q̃ fuesse en aq̃lla

1 a ¶ *Non valdria.* Sed quare non durat venditio respectu areæ quæ est maxima pars domus licet sit combusta. l. qui res. §. aream ff de solutio. respondeo q̃ hic non emit contemplatione soli sed respectu ædificij tantum, & ideo cum nihil superfit de eo cuius contemplatione emit non tenet venditio. & facit ad istos eensus modernos qui venduntur super vineis vel domibus qui imponuntur tatione ædificiorum & arborum & vinũ. vt destructis ædificijs seu arboribus non debeat census respectu areæ vt de q̃ habetur & notatur in l. 1. C. de iure emphy. & per Alex. cõsi. in volu. 1. & dixi. j. ea. partit. tit. 8. l. pe in glos.

2 b ¶ *Algunos arboles.* Adde l. arboribus. ff. eo. & quid si emerentur fructus alicuius territorij qui tempore emptionis erant deuastati vid. Bald. in l. 1. C. de cõtr. empto.

3 c ¶ *La menor parte.* idem si esset domi dia pars. vt in. d. l. domũ ff eo

4 d ¶ *Non vale la vendida.* Si ergo tẽpore emptionis res empta erat tota destructa non tenet venditio nulla facta distinctione scientiæ vel ignorantiæ venditoris & emptoris.

5 e ¶ *Es tenudo de pechar.* Hoc addit ista l. ad l. domum. ff eo.

6 f ¶ *Conse jura.* Nam cum venditio tenuit ex quo tota res non erat destructa & actio ex emto sit bonæ fidei, iuratur in litem vt in l. in actioni bus. ff de in litem iuran.

7 g ¶ *E non toda.* Nam si tota esset perempta nulla distinctione facta non tenet venditio vt dixi. 5. & probatur in dicta l. domum, vbi etiã Bal.

8 h ¶ *E non lo supiesse el vendedor.* Hoc dicit quia si vterque sciret rem vẽditam pro parte esse destructam, compensaretur dolus ex vtraq; parte & non daretur actio ex empto quia inter dolosos contractus bonæ fidei non proficit vt in dicta l. domum tenetur tamen vendito pro ea parte qua ex tare vt dicit glo. in. d. l. domum. in verbo nihil actum el dice vt in glo. sequenti

9 i ¶ *Faziendolo entender.* Vult ista l. quod ad hoc vt venditor rei destructæ teneatur ad totum pretium contra emptorem requiritur non solũ q̃ emptor sciat rẽ esse destructam, imo etiã q̃ venditor hoc sibi dicat & per venditorem certioretur & sic limitabis regu. cum quicertus de reg. iur. l. 6. Vel dic & melius q̃ si emptor sciret domũ esse destructã seu cõbustã non exigatur q̃ vltenus per venditorem certioretur imo tali casu tam vterque sciuit tenebit venditor & venditor agetur ad totum pretium ex quo scienti non fuit facta iniuria neque dolus l. 1. §. si intelligat. ff de edili edict. regu. scienti de reg. iur. lib. 6. l. pacisci. ff. de pactis videtur enim tunc vendi area vel talis qualis res est. tene ergo mẽtem. l. quæ in casu in quo venditor scilicet & emptor sciuit rem destructam vult q̃ venditor teneat in totum & sic deuat ab his quæ habentur & notant in d. l. domum. ¶ *Lex XV.*

k ¶ *Como libre.* Adde. l. & liberi. ff. de contrahen. empt.

l ¶ *Los exidos.* Ea enim quæ sunt in vsu publico, quæ publica sunt vsu & apprietate nõ pñt vẽdi, neq; sunt in cõmercio vt hic & in. 1 sed Celsus ff. de cõtrah. emp. no. Azo. C. eo. in summa. co. 3. & gl. exẽplificatur in capo Martio in d. l. sed Celsus, de licentia tamen regis possent vendi vt notat gl. & ibi Bar & Pau. de Cast. in l. continuus. §. cũ quis ff. de verb obl. vbi etiam dicit Bart q̃ ciuitas etiam recognoscens superiorẽ posset facere statutum vt posset alienari talis res q̃d dictũ non credẽdo posse procedere attento isto iure particulari. & il hui tegni vt dixi in l. 3. ti. 1 pti. 1. ea tamẽ quæ sunt propria ciuitatis q̃ non sunt in vsu publico vendere põt ciuitas de licentia p̃sidis ciuitatis & cũ ei decreto vt in l. 1. & ibi Bald. C de seruo reipublicæ manumittẽdo, & iuxta formã. l. fin. C de vendẽ rebus ciuitatis. l. 1. q̃ rũ l. quisq; tũ in his q̃ habuit ciuitas nõ tulo

m ¶ *Son del rey.* Tũc intelligerẽ esse regis q̃ sunt in territorio regni nõ applicato alicui ciuitati vel alij nã si essent in territorio applicato alicui ciuitati tunc talia essẽt ciuitatis & hoc ex his q̃ tradunt doctores moderni signãter Soci. in. l. 1 in prin. col 4 ff. de acquirr. poss. & Ias. in. l. rẽ quo bis. col 7. eo ti. & Soci cõsi 117 vol 1 incipienti visis capitulis trãsactionis. in secunda dubitatione facit. l. ædes sacra §. fi ff. de cõtrahen. emp. & per Bal. in rub. C. de contrahen. emp. q. 22. col. 6.

n ¶ *Aldea.* Non ergo procederet q̃ius patronatũ inheretur cuicũq; rei vẽditæ sed oporter q̃ res sit talis q̃ sine aliqua expressiõe cõtineat iuta vnumersitatis vt villa, castrum vt hic. & declarat Inn. ca. ex literis. de iure patrona. & ibi Abb. col. fi versi. extra glo & Oldral. consil. 92 incipit thema qõnis. co 2. & Bal. in l. 1 C. de bonis liberto. col. 2. ver. & est hic argumentum vbi & vide quid si vendat q̃ sola bona sua vel hæreditatem & per Bal. in l. si monumento. C. q̃ res pig obli. possunt. & adde Decium consi. 127. incipit plane dubia

o ¶ *Sus pertenencias.* Licet hoc non fuerat expressum ex vendatione villæ

1 2 3 4 5

villæ vel castri tantum. idem esset, vt dixi in glos. præcedenti. Iustum tũ est quod & in venditione hoc exprimatur, & quid si in venditione rei vniuersalis exprimat ius patronatus vide Decium consi. 117.

6 a ¶ *En el titulo.* Est. l. 8. & titu. 15. parti. 1. vbi vid. quæ dixi.

¶ *Lex. XVI.*

Non potest vendi ædibus affixũ vt separetur: & si de facto fuit traditũ emptori: remanet eum eo, & emptor restituit pretiũ duplicatũ curiæ regis: sed si receperat vẽditor pretium restituet emptori & venditor soluet fisco tantundẽ de suo. Item non potest qs vendere seruũ in fraudẽ constituũ. b. d. Habuit ortum à l. senatus censuit. ff. de contrah. emp. & à l. cæteta §. 1. ff. de lega. 1.

1 b ¶ *Fincada.* Intelligenisi domus minaretur ruinam, vt in. l. præses. la 5. ff. de offi. præsi Bald in. l. senatus. ff. eod.

2 c ¶ *Passasse a poder.* Dic ergo aut emptor habet rem & pretium & puniri in duplum fisco vnũ simplum de suo & aliud quod est pretium vẽditori debitũ cui soluere nõ tenetur cum nõ renuit venditio, aut venditor habet vtrunque rem scilicet & pretium & similiter præstat duplum: aut vnus habet rem, & alter pretium & tũc quilibet soluat fisco vnum simplum: & ita intelligenstam, l. & declaratgio. vbi & Alberic. in. d. l. Senatus glos. & Bar. in. l. fi. ff. de dam infec.

3 d ¶ *Tornar.* Quasi ndebite solutum, vt in. d. l. Senatus. & l. cætera. ff. de legat. primo.

4 e ¶ *Otrotanto.* Intelligevt suprà distinxi.

5 f ¶ *Andunesse fuydo.* Adde. l. in fuga. C. ad. l. faui. de plagia. vbi glos. ponit rationem huius prohibitionis.

¶ *Lex. XVII.*

Non debet emi nec vẽdi venenum nec alia potio lethifera nisi ad medicinam operandam. h. d.

1 g ¶ *Ponçoña.* Et de mente venenum, vt daret alteri, quòd punitur ac si dedeisset licet non dedisset, vide in. l. 1. in fi. ff. ad. l. pompe de parricid. & ibi notat Bar. & vid. per Sali. l. 1. C. de male. & mathema. Adde. l. eiusdem. in princ. ff. ad. l. Corne. de sica. & vid. Ange. in fuoe acta malefitio. in parte & ex interuallo dictus tunus ex dictis vulneribus. col. 3. & ibi August. in addito.

h ¶ *Mezclandola.* Et sic sub prohibitione simplicium non comprehenditur hic mixta. eo quia non durat ratio prohibitionis in mixto, sicut in simplici. de materia vid. quod habetur per Bart. & docto. in. l. 2. in princ. ff. de verb. obliga. & per Alexand. consi. 140. primo dubio. vo. 5.

¶ *Lex. XVIII.*

Non possum emere rem meã nisi ratiusin ea parte habeat vel aliquod ius aut possessionem quia illud possum emere h. d.

1 i ¶ *La su cosa.* Debet enim esse diuersitas inter ementem & vendentem. l. pupillus §. item ipse. ff. de auctoritate. & est ratio naturalis, quia in cõtractib⁹ est quædã digressio de personã in personam respectu acquisitionis & ideo requirit duo extrema, vt tradit Bald. in l. 1. col. 2. C. si seruus extero. vbi vid. per eũ qũ valeat mãdatum dere, propria emenda.

¶ *Lex. XIX.*

Valet venditio rei alienæ, sed emens sciẽtee ea euicta nõ agit de euictione nisi hoc cõuenerit, sed si ignorantee aget ad pretium & interesse cõtra venditorem. h. d. Habuit ortum à l. ex empto. pet totam. l. & à l. Iulian⁹. §. si venditor. de act. empt.

k ¶ *La vendida.* Concor. l. item alienam. ff. de cõtrahẽ. empt. nota ergo, qũ eũ inter scientes tenet contract⁹ rei alienæ dũ tũ non sit furtiua, vt notglo in l. si in emptione. §. item si emptor. ff. eod. Bart. & alii in l. cũ vir. ff. de vsucapio, & Cin. in. l. 1. C. de vsucapio. pro empto. & sic consequitur tenebitur venditor ad rem tradendam. l. ex empto. in princ. ff. de actio. empt. quicquid alias dixerit glos. in l. si is qui pro emptore. §. fi. ff. de vsucap. & qũ res alienæ iam mobilis posset vendi sine vitio furti tradit Bald. quem vid. in. l. alienum. C. de furtis, & ibi etiam ponit ipse notabile verbum, quod si vendo tibi possidenti rem alienam, si res nullo modo spectat ad me, neque ego eam tibi commodau, vel aliter ad vsum concessi, quod non video ex hoc libi tradere rem: quia eam non habeo, neque quasi habeo, neq. possum tradere, neq. quasi tradere, & sic quod. l. quædam mulier cum sint ff. de testamenti. debet intelligi de eo, qui potest concedere titulum effectualem, vel de eo qui habebat possessionem, vel quasi & secundum hoc non posset emptor ex tali titulo vsucapere in contrarium tamen videtur text. in. l. non solũ. §. quod vulgo. ff. de vsucapio. vbi eum ad hoc ponderat Pau. de Castr. contra Bald & nota quod si vendo talem rem, quam dico esse Sempronij, non video ortunc vendere nomine meo, sed procuratorio nomine Sempronij, secundum Alexand. in. l. 1. in princ. col. 4. ff. de nouiop. nuntia. allegat. l. in sa mihi. & ibi Bart. C. famil. hercisc. Bald. in l. mater. ad fi. C. de rei vendica, & l. si fundum per fidei commissum. ff. de lega. primo. quod est singulariter notandum, & de feudatario vendente rem feudalem, sine consensu domini, quod non tenetur ad tradendum rem præcise: vide Bald. in. §. si facta. si de feu. fue. con-

otro comiendola, o beuiendola, non las deue ninguno vẽder, nin cõprar. Pero especias y ha algunas: de q̃ hã en si parte de venino q̃ las puedẽ bien vender e cõprar. Assi como escamonea, o otras cosas semejãtes della: q̃ maguer sean de tal natura, vsan los omes dellas, en las melezinas porq̃ aq̃lla maldad que han en si pueden gela fazer perder, mezclãdola con otras cosas.

¶ *Ley. XVIII. Como non vale la compra que ome faze de lo suyo mismo.*

La su cosa misma, ningund ome nõ la puede comprar. E si por auentura la cõprasse nõ lo sabiendo: deue cobrar lo q̃ dio por ella. E esto se entiende: quando la cosa es toda suya. Mas si otro alguno ouiesse parte en ella valdria la vendida en tanta parte quãto es aquello q̃ es ageno e nõ suyo. Pero si vn ome touiesse en su poder, o en su tenẽcia algũa cosa que fuesse de otro aquel que ha la propriedad, e cuya es la cosa: bien podria cõprar la tenencia que el otro auia en ella. E valdria tal vẽdida. Esso mismo dezimos q̃ si vn ome que fuesse tenedor de algũa cosa comprasse de otro algund derecho, o seruidumbre q̃ ouiesse en aquella cosa misma, de q̃el era tenedor q̃ valdria otro si la vendida.

¶ *Ley. XIX. Como se puede vẽder la cosa agena.*

Cosa agena vendiendo vn ome a otro valdra la vendida, k Pero aquel que tal compra

trouer, inter domi. & agna. & quod idem Bald. notatin cap. de vassallo, qui contra consuetudinem lothar. beneficialie, versic. pone quod dominus.

a ¶ *Comprasse* In emptore distinguitur sciencia vel ignorantia in venditore non est in principe. & ibi not. Bald. de iuelli de rebus dotalibus.

b ¶ *Tornarle el precio.* Sed cui applicabitur videtur quod venditor eum hæc l. pernidiscat, quemanent apud eū & vidi, gl. & Bal. in. l. nonnulli autem. C. de euid. & procedit etiā si contractus fit a iure prohibitus, vt no. Bald. in. c. 1. in prin. colum. fi. versi. sed quæro cū emptor. de pecul. feu. aliena pecFre de glo. tamen ibi. iudico contractus est prohibitus, vel quod applicetur fisco, tanq̄ scelere quæsitum. & idem tenet glo. in. l. quem admodum. C. de agric. & censi. libr. in parte & emptor. & ne ibi Ioan. de Pla. quē vide ibi. & in l. fi. C. de fundis rei priuat. lib. 11. & adde ad istam legē l. 1. fundu. C. de cuiusc. & Pan. de Castr. in l. si quis pro emptore. § fi. ff. de usucap. & quid si duo tu e emptores habuerint, vnus scit, alter nō, vide libe. rtis. § ipsis cētes ff. de libe cau. & limitat istam in casu. l. finali. C. com de lega. & si quis emat res patrimonias, cui applicetur pretium. vid. per Roch. in suo tractat. de iure patr. na. fu. 30. col. 3. & glo. in cap. de hoc de sponsa.

4 c ¶ *Stubligo* Adde dict. l. dicendum. & l. quemadmodum. C. de agrico & censi. libr. 11. & procedit etiam si contractus esset ab eo inter dictus nam si emptor stipuletur debet sibi reddi pretium. vt tenet glo. in dict. l. quemadmodum. super verb. & emptor. & approbat ibi Ioan. de Plat. & tenet etiam Salice. post Cin. in l. in C. de iuris. in versicu. quæro emptor. licet glo. & Bald. in eo. in prin. versicu. cali. dis. super parte & bonæ fidei. de prohib. alie. pec Fiefer tenuit contrarium. fiscus tamen si peteret pretium, praferetur emptori. vt dixit in glos. præcedēti, & vult Ioan. de Plat. in. d. l. quemadmodum colum. 3.

5 d ¶ *Ejiance* Adde d. l. si fundum. cum glo. ibi. & glo. in l. non dubitatur C. de emptio. & ex isto verbo videtur hæc. l. velle quod in casu præcedenti etiam si emptor stipuletur de euictione, non agetad interesse sed ad pretium. sed contrarium credo eum, & ita est de mente Sal. in. d. l. h. C. de iuris. & istud verbum, tunc rele ad in casum vbi nō fuit conuentum de euictione nec sed cum tertium in alienam, & adde adista. d. glo. in d. c. in princ. in parte bona alinde. ex ibi B. id. in fine. il. usp. in d. in ver. quæ ita glo. & adde glossin capitu vulticanę. sup parte cui piosib. ar. q. 4.

vendido vn siervo señalando lo por su nome. E el comprador dixesse que non entendiera de aquel mas de otro que auia otro nome.

¶ *Ley. XXI. Como nō vale la vēdida que fuere fecha engañosamēte vēdiēdo vna cosa por otra.*

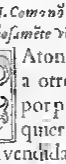

Aton vendiendo vn ome a otro por oro, o estaño por plata, o otro metal q̄lquier vno por otro [e] non valdria tal vendida. Otrosi dezimos que si vn ome vendiesse a otro algun siervo, e fuesse fallado que era muger. E el cōprador cuydando que era varon lo cōprasse que non valdria tal vendida, mu-guer aquel que la vendiesse non supiesse que era muger. Esso mismo seria que non valdria la vendida si alguno vēdiesse sabiendas falguna muger por virgē que lo non fuesse como quier que si fiziesse tal vendida como esta, cuydando q̄ era la muger virgē valdria, [f] mas muger que nō fuesse. Otrosi dezimos, que auiēdo algun dome dos siervos el vno de vn menester, e el otro, de otro, si vendiesse alguno dellos nombrādo el nombre del vno, e el menester del otro, si el señor era sabidor de los nomes dellos, aquel sera vēdido que nombro: maguer errasse en el menester. Mas si non fuesse sabidor de los nombres, estonce esse sera vendido que nombro por su menester, maguer errasse en el nome.

¶ *Ley. XXII. Como non deuen vender armas de fuste, nin de fierro a los enemigos de la fe.*

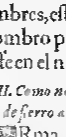

Rmas de fuste nin de fierro nō deuē vēder, nin prestar los christianos alos moros, nin a los otros enemigos de la fe. Otrosi defendemos que nin

faze, a o sabe que aquella cosa que assi cōpra, que non es de aq̄l que gela vende o creya que es suya. E si sabe que es agena, magner q̄ la torne despues por juyzio a aquel cuya es, non es tenudo el vēdedor de tornar le el precio, [b] fuera si quando gela vendio se obligo [c] que lo tornasse, si aq̄l cuya era aquella cosa la demādasse e la cobrasse. Mas si non supiesse el cōprador que era la cosa agena quādo la compro, estonce nō seria el vendedor tenudo tan solamente de pechar el precio, mas todos los daños, e los mesoscabos que l: vinessen por razon de aquella vendida que fizo.

¶ *Ley. XX. Como non vale la vendida quādo se desacuerdā en el precio, o en la cosa sobre que es fecha.*

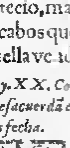

Cordar se deuen en el precio, el comprador, e el vēdedor. Ca si desacordassen diziendo el vendedor que el precio fue mayor de lo que otorgasse el comprador non valdria la vēdida. Esto seria como si dixesse el vendedor que auia vendido la cosa por cien maravedis e el comprador dixesse que non mas de por cincuenta. E nō se pudiesse ende saber la verdad. Mas si desacordassen diziēdo el vendedor que el precio era menor de lo que dezia el comprador estonce valdria la vendida. Otrosi dezimos que si desacordassen en la cosa sobre q̄ fue fecha la vendida non valdria. E esto seria como si el vendedor dixesse que le auia vendido vna viña, o vna pieça de tierra, que era en algun lugar señalando la. E el comprador dixesse que non auia entēdido de aquella, mas de otra que señalasse en otro lugar, o si dixesse que le auia

[e] ¶ *Por otro* Quid si fit datur p vino acetum. vid. in. l. in vendationibus. ff. eodem.

[f] ¶ *Mahendas.* Sed si emptor erra reputantē cam virginē l. ex emptio. § si quis virginē. de actio. emp.

Addit C. quæ res expo. nō debe. vid. in l. 4 tit. 21 parti. 4.

[g] ¶ *Valdria* Non ergo in isto casu agit actione ex empto, ad resolundam venditionem sicut contrariudixit glo. in. d. alio quin ff. de conta hend. empt. & sequitur ita. d. Ire cletum Azo. de quo. C. eod. in summa colum. 4. vers. secus si vrarem.

[h] ¶ *Dessiernos* Appobar glossin. d. in venditionibus, super parte absentem ff. eodem.

¶ *Ley. XXII.*

Hostibus fidei non debent vendi arma & victualia, nda siue liquida, nec sunt portanda in mueis fidei qui contra nos habente guerram & contra facientes perdicbona, & corpus ei, ad mercedem regis, quia est modus proditionis. Venentibus autem in legationem vel causa litigandi ad terram nostram vendunturvictualia. h. d.

[i] ¶ *Arma* Etiam tempore pacis, vt in cap. ita quorundam. & c. ad libe rādam. de Iudæ & Sarra.

guno de nuestro señorio non les lleue[a] ala su tierra mientra guerrearé cõ nuestro trigo,[b] nin ceuada, nin cẽteno, nin oliuo nin ninguna de las otras cosas e viandas cõ que se pudiessen amparar, ni gelo vẽdan, nin gelo den en nuestro señorio para lleuar a su tierra. Pero porbiẽ tenemos que los q̃ vinierẽ a nuestra corte en mẽsaseria, o con pleyro q̃ les vendan la viãda,[c] q̃ ouierẽ menester para comer, o para beuer de miẽtra que y morarẽ. E si alguno cõtra esto fiziere, mandamos que pierda porẽde, todo lo que ouiere, e que este su cuerpo a merced del Rey. Ca dar armas, o fazer otra ayuda, a los enemigos de la fe, cõ que se puedã amparar, es vna manera como de traycion.[d]

¶ Ley. XXIII. Aquien pertenesce el pro, o el daño, de aquello q̃ es vendido si se mejora, o se empeora

Vmplese la vẽdida en dos maneras segund diximos enel comienço deste libro enesse titulo, se la vna se faze en escrito, la otra sin el e quando la compra se faze sin escrito,[f] aueniendose el comprador[g] conel vendedor, el vno de la cosa, e el otro del precio: dẽde adelãte, el daño que viniesse en la cosa, es del comprador[h]. E lo mesmo dezimos, quando se faze por escrito, que luego que la carta es acabada, e firmada con testigos, dende adelante es el daño del comprador: maguer la cosa non sea passada al su poder. E esto seria como si ouiesse comprado algund sieruo, o otra cosa qualquier. E despues q̃ la vẽdida fuesse complida, en fermare, en guisa que pierda algũd miẽbro, o se muriesse[i] sin culpa del vẽdedor o si ouiesse cõprado algũa otra cosa, e la quemasse[k] fuego, o se derribasse toda, o parte della, o se empeorasse de otra guisa sin culpa del vendedor. E esso mismo dezimos q̃ seria si la cosa se perdiesse, o se empeorasse en otra mãera qualquier semejante destas, que auenissen sin culpa del vẽdedor. Ca en estas cosas, o e otras semejãtes dellas, el daño que viene en la cosa comprada seria del comprador tã solamẽte. Otrosi dezimos, q̃ complida seyendo la vendida, en alguna de las maneras que de suso diximos, que la pro[l] q̃ despues viene a la cosa comprada, seria del cõprador: maguer la cosa nõ fuesse passada a su poder.[m] E esto seria como si ouiesse cõprado algũo cãpo, o viña, e despues q̃ la vẽdida fuesse feeha, aueridas de rosa e reseiessen la cosa cõprada en algũa partida de tierra en que auiniessen[n] arboles, o otra cosa, porq̃ se mejorasse: otrosi quãdo la vẽdida fuesse acabada, vale la cosa cien maruedis, e despues desso por mudamiẽto de la cõdicion del tiempo valiesse[o] dozientos maruedis o mas ca quãto quier q̃se mejorasse la cosa, despues q̃ la vendida sea complida en estas maneras sobre dichas o en otras semejantes dellas: toda la mejoria sera del cõprador. Ca guisada cosa es, q̃ como a el pertenesce el daño segũd diximos, si la cosa se perdiesse, o se empeorasse, que le pertenezca otrosi la mejoria que en ella viniere.

¶ Ley. XXIIII. Aquien pertenesce el pro, o el daño en las cosas que se suelen cõtar, o pesar, o medir, o gustar despues que fuessen vendidas.

EL daño q̃ acaesciere en la cosa despues q̃ la vendida es complida, diximos q̃ es del cõprador maguer nõ sea la cosa q̃ cõpro venida a su poder. Pero cosas ya q̃ nõ seria assi, casi alguno cõprasse quasi tradita, vt in. l. q̃ si neque. §. si in fi. ff. eo veluti si vẽdidi tibi quasdam trabes pendentes in nemore, & tu signasti eas, istud signaculum habe vim traditionis, & si vẽdidi tibi aliquos porcos degregé, & tu signasti eos, videor tradidisse. vt in. d. §. fi. & not. Bald. C. eo. in tu bri. col. 1. licet secus dicatur in signaro vino. vid. ibi. & l. 1. §. si dolio ff. eo.

a ¶ *Nõ les lleue.* Adde l. 1. titulo 1. partida 2. & l. 4. titu. 21 partit. 4.
b ¶ *Trigo.* Approbat glo. in l. 1. C. quæ res expor. non debe. & habes hic quod tempore belli non licet deferre Sarracenis victualia. & adde c. quod olim de Iudæ. & Sarra vbi idem etiam & de aliis mercibus tempore etiam treuge hoc non licet secundũ glo. in. d. c. quod olim tempore vero pacis non est prohibitum nisi fierent in dispendium christianorũ, veluti si Sarraceni his se muniũt ad pugnam quia suspicio belli haberur, verẽpus bellu. Item in locis subiectis Soldano hoc non licet etiam tẽpore pacis, vt habetur in extrauag. Clemẽtis quinti. incipit multa in communibus sub titu. de Iudæ. & Sarrac.
c ¶ *Viande.* Et sic victualiarũ tum permittit hostibus vendi, quando veniunt causa legatiõis & hoc addit ista lad dictam l. 1. C. quæ res asporta non debẽt.
d ¶ *Como de traycion.* Et si non est proprie, pdnio: sed proditionis proximum, vt hic. & in l. nemo. C. quæ res aspor. nõ debe & ibi not. Ange.
e ¶ *En este titulo.* l. 6.
f ¶ *Sin escrito.* Adde l. cum inter. C. de peri. & commo. rei venditæ.
g ¶ *Aueniendose.* Dicitur perfecta vendritio in materia ista, cõpso, quõd conuentum est inter partes de re & pretio & consensu, vt hic. & in d. 1. vbi glo. C. de pericu & commo. rei vendi. & in. §. cum autem. instit. de emptio. & vendi.
h ¶ *Del comprador.* Azo in summa. C. de pericu. & commo. rei vendi. ponit in ista materia regulam notabilem quã ipse dicit perfectã rotundam, & quadratam: quæ talis est. Cum vẽdrio sit pute sine semptis certæ speciei, quæ degustationem non exigit, omne periculum spectat ad emptorẽ, excepto casu publicationis, nisi pactum, mora, calliditas, interueniant & ibi declarat quodlibet verbum regulæ: & etiam declaratur ex ista d. rum quatuor sequentibus & ex l. 39. infra eod. & dictam regulam. vid. per glo. in l. necessario §. quod si pendente. ff. de peri & cõmo. rei vendi. super verb. periculo. & si nomẽ vẽdat cuius sit pericul. vid. d. nomẽ. cum. l. sequenti ff. de hæred vel actio. ex end.
i ¶ *Ose muriesse.* Adde l. 5. C. de peri. & commo. rei vendi.
k ¶ *Quemasse.* Adde l. penul. C. eod.
l ¶ *Que la pro.* Quod dictum est in periculo rei venditæ intelligendum est, & in commodo, vt hic. & in. d. l. 3. etiã si sit comodũ fortuna. ff. eo. l. habitationẽ. in princ & tradit Bal. in rub. C. eo. ad fin & qd si venditor ãt traditionẽ rei cõpromisit cũ quodam extraneo: & quia extraneus nõ parui sententiæ arbitri venditor cõsecutus est pœnam an cedat cõmodo emptoris, qd sic vẽditor consecutus est: Baltener q̃ nõ in l. 1. col. 5. vers. extra q̃to. C. eo. qa hæc pœna quenir nõ ex re sed ex cõtemptu & vilipellar. & docto in. l. ptor. §. quod de fructibus. vbi bon. tex ff. d. bo. auct iudi. pos.
m ¶ *Aiso pender.* Nõ ergo requirẽt traditio rei ad perfectionẽ emptiõis, quo ad, cõmodũ vẽ periculũ, licet quo ad translationẽ dõij requirat traditio, vtin l. traditionib. C. de pactis & adde. l. si vẽdita. ff. de pen. & cõmo. rei vendi. dfortiori ergo est dicẽdũ re tradita, vt tũc periculũ sit emptoris. & idẽ si haberet res p tradita & sic
n ¶ *Auniessen.* Adde l. id quod. ff. de peric. & commo. rei venditæ. & §. cum autem institu. de emptio & vendition.
o ¶ *Valiesse.* Adde l. licut. C. de actio. empt. & l. cum pro pecunia. C. de soluto.
¶ *Ley. XXIIII.*
In rebus quæ pondera vel mẽsurãtur periculũ ante gustũ pondera tionẽ aut mẽsurationẽ pertinens spectat ad vẽditorẽ, nisi apposito termino ad hoc fari ẽdũ fuerit emptor in mora: aut non apposito termino requisitus nõ gustet, ponderet, seu mẽsuret quo casu pot etiã alij vẽ-

Ad dr C. de pen. & cõmo. rei vendi. & in ff. & j. l. 39. & 39. cum alijs.

dere, & si minus valeat teneatur emptor ei, si è pôr expensis emptoris conducere vasa ad ponendum ipsum emptum. Et si non inuenerint vasa & sua sint sibi necessaria apta ad hoc, si quibus possit encerrar, calleseu tunde re rem ad pondinsi el mensura vendita. Item qui res vendita mãsuret seu pondere, pertinet ad vendentem, si vero plus vel minus in valore res ascendit: imputatur emptori. Item in conditione pacta etiã an traditionem dãnũ & cõmodũ pertinet ad emptorem, nisi dãnum culpa venditoris contingat, hoc dicit.

1 a ¶ *Vino.* Intelligo qũ vẽditur in genere sub alterno, vt in vino talis cellar vel doliu, nã fiesset in genere generalissimo, non cadit tractat. de peremptione, vide remoratione, gen. per. item nõ pot. l. in rem. §. ictus. ff. ad l. falc. declarat Bald. in l. 1. C. de peri. & cõmo. rei vendi.

b ¶ *O pesadas.* Vult hæc lex sufficere solũ degustatione, vt omne periculũ à deterioratione, & effusionis seu peremptionem post degustationẽ, sic emptoris: q̃ fuit opi. Azo. C. co. in sũma. licet glos. aliter dixit in l. iuste de peri. & com. rei vend. & in l. sicut. C. de act. emp. & ibi dot. sed si vẽdatur totũ vinũ qui est in tali vegete ad rationẽ decẽ solidorũ, p̃ qualibet salma, vel, p̃ quolibet corbe, an dicatur una venditum in specie, vel ad mensuram, quasi esset unguentum esset? dicatur q̃ sit in specie, statim est periculum emptoris. vt. l. pen. & not. glo. in. l. ff. de peri. & como. rei vẽdi. Si vero non in specie, sed in genere vel ad mẽsurã, tũc pendit quod hic in ista l. habet. Bald. in questiõ. q in. l. sicut C. de actio empt. & primo arguit q̃ videat vendituõ adhuc ad mensuram quia pretẽ declaratio pẽdet ex mẽsura. cõcludit nũ in cõtractũ mõ q̃ talis venditio sit in specie & q̃ tunc videat vendituõ ad mensurã fuerit genere quã dicitur vẽdo tibi ortalia vinũ ex tali vegete vel ex tali cellario quã fiat lecidũ eũ sub forma mensuræ substantia formæ materiæ & contractus est in ipsa mensura q̃ nõ est ipsũ venditum totũ vinũ vegetis cũ tũc mensuratio nõ venit ad substantiã. Ad declarationẽ solius pretij quod in se ipso certũ est tã naturaliter q̃ partẽ geometricã, & cũ dicto Bal. tãdẽ ibi Paul de Castr. & dicit tenenda esse mẽ tũ perpetuo hæc verba Bal. quia ex eis declaratur infinitę. ll. & sine ipsis de facili errarentur. & fortè secundũ eũ intuli dicerent contractũ mõ q̃ qualitercũque de mensuratione fit facta mentio dicatur factũ ad mensurã. Salsa in d. l. sicut retutit hæc verba Bald. & tenet ipse cõtra Bald. mouetur quia quale vinũ nõ est appreciatũ q̃ dẽ requirit q̃ vt species venditur sed quæ liber mẽsura est appreciata, & quia. ll. dicũt vinũ sit vendituõ ad mensuram & non dicunt duntaxat si mensuræ vini venditæ sunt quasi illa duo sint parta & æquipollentia, cogita quia pro dicto

se vino, a o gingibre, o cinnamomo, o alguna delas otras cosas semejãtes destas que han los omes por costumbre de las gustar ante que las compren, esi tales cosas como estas se vendiessen por peso, o por medida, e se perdiessen, o se empeorassen, ante que fuessen gustadas, o pesadas, o medidas, estonce seria el peligro del vendedor, e nõ del comprador ma guer fuessen ambos auenidos en el precio. Mas si despues que fuessen gustadas o pesadas, b o medidas se perdiessen, o se empeorassen seria el peligro que endeuiniesse del comprador, c e non del vendedor. Pero si se auiniessen el cõprador, e el vendedor, en el precio, e señalassen dia a que gustasse el comprador la cosa, e en que la pesassen o en que la mediessen, si el comprador non viniesse aquel dia q̃ señalaron, e despues de q̃ se perdiesse, o se menoscabasse: entonce seria el peligro del comprador. Mas si por auentura acaesciesse q̃ el vẽdedor, e el cõprador seyendo auenidos en el precio nõ señalassen dia e cierto en que gustasse el comprador la cosa, nin en q̃ la pesasse, o la mediessen segund diximos. Estonce el vendedor puede fazer afruenta al cõprador delante testigos que vaya a gustar o a pesar, o a medir la cosa que le vendio. E si non lo quisiere fazer, dende adelante, si la cosa se perdiesse o se empeorasse, es el peligro del comprador. E aun dezimos

que el vẽdedor despues que esta afruẽta aya fecho, que puede vender la cosa a otro si quisiere. E si algo menoscabare en la vẽdida, es tenudo el cõprador de refazerle aquello, que por esta razõ menoscabare. Otro si dezimos q̃ podria mas fazer el vendedor, que si quiere meneste aquellos vasos, en q̃ tuuiesse el vino, o otra cosa q̃ ouiesse vendido q̃ puede asogar o tros, a costa e a mãsiõ del cõprador. E si por auentura nõ fallasse 5 vasos a lo guero e aq̃llos q̃ ouiesse vẽdido fuessen de tal cosa, q̃ ouiessen de coger otro fruto a tal como aq̃l, e nõ lo ouiesse enq̃ mter asi como vino, o otra cosa semejãte: estõce, puede echar en la calle, o en la carrera publica, aq̃llo q̃ asi ouiesse vẽdido pesandolo, o mediendolo primeramẽte echãdolo asi de fuera. E esto puede fazer el vendedor de si le dia adelãte q̃ fue puesto q̃ viniesse el cõprador a medir, o a pesar las cosas sobredichas, despues q̃ fuera fi õtado q̃ las vniesse a tomar, asi como sobredicho es. E lo que dezimos en esta ley, ha lugar en todas las cosas que los omes han por costumbre de gustar, o de medir, o de pesar. Mas si la vendida fuesse seda de oro, o de plata, o de cuera, o de otra cosa semejante, que se suele vender a peso, o a medida tan solamente, estonce dezimos, que si peligro alguno acaesciesse an aquella cosa, perdiendose toda: o parte della, ante que sea

Salsa facit l. 2. C. de peri. & commo. rei vendi. ibi cum autẽ vniuersus quod in hoc ter erat positum venisse sine mensura, &c. licet Salsa. d. l. prosequitur allegari. sacken and 25. mis a eo, ibi non las pesando, ni las midiendo &c.

c ¶ *Del comprador.* Limita nisi periculum effusionis accideret ex vitio vegetis, vt quia circulus erat malè ligatus, vel vitiosus: nam tunc periculũ esset venditoris, qui malè ligauit vel vino suum circulum posuit vegeti, secũdũ Bal. in l. sicut. C. de actio. empt. per l. tenetur §. si vas. ff. de actio. empt. qui non ita bene, pbat hoc, sed æquũ est dic. Bal. bi aliqua culpa in hoc possit imputari venditori, quide hoc non præmonuisset emptorẽ. sicut. l. si vina. ff. de peri. & como. rei vendi. ibi vidper Salsa.

d ¶ *Non viniesse.* 4 *aquel dia.* Adde. l. dano §. si per vendituõ. ff. de act. emp.

e ¶ *Sin alassendia.* 5 Adde l. si quis vina §. si ff de peri. & cõ. rei vend. & eo. titu. lib. 4. §. licet.

f ¶ *Vender.* Adde. d. l. 4. §. licet. de peric. & cõ. rei vend. & nõ intelligas q̃ vẽditor possit vẽdere ad sur cõmodũ tanquã contractũ dissolutoe x eno emptor nolunt venire ad degustandũ vel mensurandũ quamo adhuc durat cõtractũ quo ad eũ tã dissolubilitatem, sed permittit hoc ista l. ad minus in cõmodũ emptoris qa sibi melius est q̃ vendatur per venditorẽ q̃ effudatur & hoc patet in existã l. i verbis sequẽtibus ex Salgo, &c. & patet in. d. §. dicet. vbi Bald. & hoc notat ad decisionem cuiusdam quæstionis de qua per Matthæum de Afflictis in decisio. Neapolitana decisione nume. 290. & hoc idem patet in finibuius l. ibi per o si tã fazere are &c.

g ¶ *Non fallasse.* Si ergo teperiat vuli ista l. q̃ locetea & nõ effundat. 7

h ¶ *Estonce.* Pluiaergo debent cõcitare antequ effundat. s. q̃ corãtur illũ 8 primo denuntiet, q̃ veniat ad degustandũ vel appendendũ aut mensurãdum, quod precedit ex iam ii dici statuta fit ad degustationẽ vel mẽsurationẽ vel hal. esi. l. 1. §. licet. sed eo, qtex tunc hoc nõ reperiat alibi, secundũ Albertũ ibi & Iasonẽ. i. sic legatur causa col. 4. ff. de verb. obliga. & habes et alia cũ inferius subdit, ãs pues si fue afrontado. Item q̃ vendatur pôr anteq effundat. Item q̃ locetur. d. aliqua prius sie a reperiat & q̃ habeat ea necessaria pro nouis fratibus colligendis, vel ad ponendũ alios si est puer cator vi in di. & l. 1. §. fina & l. sequenti quæ incipit hi e ita adueniet tamen quia glo. in d. l. 1. §. licet. super verb. cõmodum tenet nõ esse de necessitate q̃ vẽdat prius vel locet aliquas vasa, sed q̃ hoc fit de cõmoditate nõ aũt q̃ vẽditor necessitetur ad hoc & ideo et hunc l. cum dicit puedan vẽder &c. id, quod dixi 3. in glo. non fallasse.

i ¶ *Se suele.* Non tamen exhibit degustationem. 9

pesada [a] o medida, que es del vendedor el peligro. Pero si fuesen, o encareciesen, en aquel lugar, las otras cosas, q̃ fuesen tales como aquella, la mejoria, [b] o el menos cabo que auniesse por esta razõ serian del comprador tan solamente.

¶ *Ley. XXV. A quien pertenesce la pro, o el daño de las cosas q̃ se suelen cõtar, o pesar, o medir, quando las vẽden a vista, o se empeorã, o se mejorã.*

Viene a las vegadas, q̃ algunas de las cosas q̃ se podrian pesar, o medir, q̃ las vẽden los omes ay que tal dameẽte a vista, nõ las pesando, nin las midiendo, assi como quãdo vẽde vn ome a otro el vino de alguna bodega o el oliõ de algũ almazẽ, o la vna de algũa viña, o otra cosa semejante. E porende dezimos, q̃ despues que el comprador e el vẽdedor se auienẽ [c] en el precio sobre alguna de las cosas sobredichas, o otra semejante dellas fiziendo la vendida a vista, e assi como sobredicho es, que si despues desto, se pierde, o se menoscaba, o se empeora la cosa que es assi vendida, que la pro, o el daño, es del comprador tan solamente.

¶ *Ley. XXVI. A quien pertenesce el pro, o el daño de las cosas q̃ se vẽden so condicion si se mejoran, o se empeoran.*

Condiciõ seyendo puesta en la vendida, si la cosa q̃ es assi vendida se empeorasse, o se mejorasse ante q̃ la cõdicion sea cõplida, estonce el daño de aquel empeoramiẽto, o la pro, pertenesce al comprador. [d] Mas si la cosa se perdiesse, o se destruyesse toda, por qual manera quier, el daño seria del vendedor, maguer se cumpliesse la condicion despues. Otrosi dezimos, que si fiziessen algunos vendida so condicion e ante que fuesse cumplida se muriesse el comprador, o el vendedor, ambos, o qualquier dellos, si despues que fuessen muertos se cumpliesse la condiciõ, valdria la vendida e seriã tenudos los herederos dellos, de la auer por firme.

¶ *Ley. XXVII. A quien pertenesce el daño de la cosa vendida, quando por tardança de la nõ entregar el vendedor se empeorasse.*

Tardança faziendo el vẽdedor de dar e entregar la cosa al comprador que le vendio, despues que fuesen auenidos en el precio, si el comprador le afrontasse, ante testigos, que le desse aquella cosa que auia comprado dele que recibiesse el precio ó de ella, combidandole con el, e mostrando gelo: si el vendedor estonce nõ le diesse la cosa, e despues desto se perdiesse, o se empeorasse, seria el peligro del vendedor, porque es en culpa, por razon de tal tardança. Pero si despues, desto quisiesse el vendedor, dar la cosa al comprador, ante que fuesse perdida, nin menoscabada e el que la comprasse, tardasse: que la non quisiesse recebir: si despues desto se perdiesse, o se empeorasse la cosa estonce seria el peligro del comprador, porque la tardança postrimera, [k] auino por su culpa.

a ¶ *Ante puesta pesada.* Intelligenisi per emptorem steterit quo minus metatur vel appendatur. vt in. l. si per emptorem ff. de peri. & commo. rei vend. & l. 12. C. eo. nam si emptor est in mora eius est periculũ.

b ¶ *Tamesora.* Ista. l. est valde singularis in hoc & eam habui de facto in causa ardua & nõ ita bene hoc reperi expressum de iure cõ litet Paul. de Castr. in. l. sicut. C. de actio. empto. per illã. l. hoc idem dicit qd hic habetur, scilicet, quod litet vendito vini, vel frumẽ ti fiat ad mensuram & mensurato adhuc non sit facta liceat ãi mẽsurationem periculum nõ pertineat ad emptorem: quia quo ad hoc vẽdito non dicitur perfecta tamen quoad augmentum vel diminutio nem pretiq̃ cenfetur perfecta & sic si pretium postea diminuatur nihilominus emptor tenetur solutre pretium conuentum & si augeatur non teneatur pl' solutere quãm cõuenit & augmentum sit iuro emptoris, nõ tamen hoc ita bene probatur in illa l. sicut in ista: ideo tene inultum menti.

¶ *Lex. XXV.*

c Illa quæ sine põdere vel mẽsura venduntur vt fructus vnius vineæ, vel totum vinum peous, vel vasis: damnum vel lucrum spectat ad emptorem etiam ante traditionem. h.d.

d ¶ *Statimen* Lit et non fiat degustatio quia est vendito in specie vt in l. vina. in princi. ff. de peri. & cõmo. rei ven. & eo. tit. d. si quis vina. vbi glo. & Alber nũ actum fuisset de degustatione.

e ¶ *A vista.* Id est ad mensuram. vt supra dixi ibi non las pesando, nin las midiendo. & sic per istam l. videtur dest ut dictum Bald. in. l. sicut. C. de actio. emp. de quo dixi supra in l. proxima. in glo.

¶ *Lex. XXVI.*

f Rei venditæ sub conditione damnum & lucrum pendente conditio nepertinet ad emptorem, nisi deterioratio totum rem absorbeat. Pretereasi contrahentes decedant conditione pendente & postea conditio existat, hæredes obligantur adimplere contractum heut defunctus si viueret. h.d.

g ¶ *Al comprador.* Intellige si conditio aduenientẽ alias, vt hic colligitur, & in l. necessario. in princip. ff. de peri. & commo. rei vend. vnde ista l. sumpta est.

h ¶ *La vendida.* Quasi iam contracta emptione in preteritum. vt in dic. l. necessario. in princ. & habetur ac si pure contractus factus fuisset. l. potior. & l. qui bainem. ff. qui potio. in pigno. habe. & l. 32. tit. 13. in fine ad. parti. vbi vid. quæ dixi.

¶ *Lex. XXVII.*

i Si venditor est in mora eam tradendi & oblato precio per emptorem noluit rem tradere, periculum est venditoris nisi postea eo moram purgante emptor recipere recuset h.d.

g ¶ *El precio.* Nota ẽ tenetur venditor ad traditionẽ tei nisi pri' offerat sibi pretiũ. vt hic & l. Iulian'. §. offerti. ff. de actio emp. & eo. tit. l. quendiẽ & hæredes. §. fin. quod in illege si venditor de hoc opponat nam si nõ opponat bene coperit actio ex empto. & pro interpretatione emptoris perentis tum si bi traditi constituetur in mora, secũdũ bal. in. l. 1. co. 3. vt. si. quarto quod si est legatus. C. de vsur. & fructu. legate & ĩ l. si tradito. rotũ. 4. C. de actio. emp. & in l. 2. C. de his q̃ sub mode. & in. l. vniuersũ. C. de preci. impera. offer. & tenet Alexã contra Fulgo. ibi in. l. filiæ litet. C. de colla. Iuso. in. l. iuniorẽ in pri. n. 3. notab. in. ff. de pact. sed licet docto. illi ita teneant tamẽ salti respectu cõstituẽdi venditorẽ in mora ego credere verioreni opin. Fulgo. q̃ nonsine tenet Decu. tõsi. 4. n. & in. d. l. filiæ litet. quo vetur põderites. vbi offerri qd. appetisit qui non erit à parte vt in glin clem sæpe. in verb necessario. de verb. sig. & qatex. in. d. §. offerti. dicit q̃ & si pritẽ pri offerat nõdũ ex pto adimplet. ergo ẽ à põdero verbũ latus nã. l. 1. ũ dicit ob id dãdo ẽl, qd verbũ est magis clarum vt no requirat q̃ aliqd venditore excipiatur opponat, & hoc etiã vult Petr. de Anchara. tract. in principio vasis diligẽter illa ẽm gerũtia cubidando le e mostrando gelo, denotãt ẽditione l. litu ex parte ff. de acquirere. vbi glo. & Bart. & sic nõ liter venditor dicatur. Porosum si ibi offerturpretium, vt hic habetur. Sed ũdo intelligen si fides esset habita de pretio dato termino ad solutionẽ, nam tũc cũ venditor teneat tradere & ex quo dedit terminũ solutionis nõ procedet diffinit. d. §. offerti neque quod hic habet, imo ex solamente pellat. & absurdo cobla tie nepretij consilluere vt ditor in mora, in est de mente Paul. de Castr. in. d. §. offerti. facit. l. 1. & l. venditi. C. de actio. emp.

h ¶ *Mostrande gelo.* Nõ ergo requiritur pactualiter pri' solutio res sibi tradatur vt hic vides. Sed qd fiet, no cõsidit de le qa neq; emptor vult solutere pritũ nisi res sibi tradat neq; vẽditor tradere rẽ nisi sibi pretiũ solutũ. Sic vt per Spec. tit. de ẽsi. pos. & fruct. in verb. fin. q̃ vult q̃ res sẽ ẽstretur pritũ numerato vel oblato ita cliter. qd intelligere vt cum tort sit cautũ q̃ res sibi tradatur sed ipso. cũ constituẽdi venditorẽ in mora sufficit quin expellerur & fiat oblatio, vt hic dicitur.

i ¶ *Tardança.* Adde. l. 1. cũ inter. C. de peri. & com. ut. & l. si neq; ff. eo.

k ¶ *Tardança postrimera.* Adde. l. illud ff. de peri. & cõmo. rei vend. & l. si

seruum, §. sequitur. ff. de verb. oblig. & quod singulariter notat Inno. in. c. calumniam. de præsu. ibi mopsus dicunt quidam.

¶ *Lex. XXVIII.*

Accedunt venditioni domus emptæ ea quæ consuetuerunt accedere ad ius seruitus, vt tigna etiã separata quæ prius in opere domus stabãt secus si nõ stabant licet causa refectionis ibi erant deducta. d.

¶ *Ley. XXVIII. Que cosas, e que pertenecen aquellas que deuen fazer e guardar los que venden e compran.*

PAgar deue el comprador al vẽdedor el precio que el prometio e aquel que fizo la vendida, deue al otro entregar en aquella cosa que el vendio, con todas las cosas q̃ pertenezẽ a ella[b] o le son ayũtadas. Onde dezimos que si vn home vende a otro alguna casa que non se entiende que le vende la casa tan solamente, mas aun los pozos,[c] e las canales, e los caños,[d] e los aguaduchos, e todas las otras cosas, q̃ solia ser acostũbradas para seruicio de aq̃lla casa, quier sean dẽtro en ella, o de fuera.[e] Otrosi dezimos que los ladrillos, e los cantos, e la reja, e la madera q̃ estuuiessen mondos, o puestos en la casa vendida, si fueren de aquella casa misma, nõ los puede lleuar el vendedor. Mas si el vendedor ouiesse comprado cal, o ladrillos, o teja, o madera, o otra cosa semejante, o lo ouiesse tomado empreslado o gelo ouiesse dado maguer lo ouiesse y aducho, con entenciõ de lo meter en lauor, de aquella casa cõ todo esso, lleuar lo puede el vẽdedor aquello que assi ouiesse aducho: e que non ouiere mendo en la lauor.

¶ *Ley. XXIX. Como los alfolies e tinajas soterradas que estan en la casa vendida, deuen ser del comprador.*

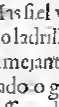

AL folí para pan que fuesse fecho de madera, e que estuuiesse fincado en la casa, q̃ fuesse vendida, o que fuesse tan grande, que se non pudiesse mouer, o tinajas para azeyte, q̃ estuuiessen otrosi fincadas, o soterradas[g] o las otras cosas semejantes destas, non las puede lleuar el vẽdedor. Ca entiendese que estas cosas atales pertenecen a la casa, e porende deuen ser de la cõprador. Mas todas las otras cosas q̃ son muebles, e nõ son ayũtadas a la casa, nin le pertenesceẽ, son del vẽdedor, e puede las lleuar e fazer dellas lo q̃ quisiere: assi como los almarios, e las cubas, e las tinajas que non estuuiessen soterradas, e las otras cosas semejantes.

¶ *Ley. XXX. Como los pescados que se crian en las albuheras de las casas que vẽde e las otras animalias q̃ crian en ellas deuen ser del vendedor.*

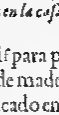

VEnte, o albercа seyẽdo en la casa, o en el heredamiẽto q̃ es vendido el pescado[h] que y se criasse, e fuer y fallado ala sazon que la casa se vẽde deue ser del vẽdedor bien assi, como las gallinas e las otras aues, q̃ se criẽn en la casa. Esso mismo dezimos de las bestias, que ha los omes acostũbrado de criar en sus casas, e lo que dizimos en las leyes ante desta del [illegible] casa entiendese tambien de castillo, o de cortijo, o de otra morada q̃l quier que fuesse vendida.

¶ *Ley. XXXI. Como los xabarizes, o los molinos de azeyte, o bodegas con tinajas que son en campo, o en viña, o en obrar que se vende, non son del comprador, si señaladamente nõ le nombrare en la carta de la vendida.*

Piscesinuenti in lacu vel fonte rei venditæ tempore venditionis & gallina & bestiæ sunt venditionis, hoc dicit. Concordat l. magis. eum sequenti ff. de actio empt.

h ¶ *El pescado.* Adde. l. limes, versi. pisces autem. cum l. sequenti ff. de ar. empt. veniunt enim in venditione ea tantum quæ sunt de natura rei venditæ vt dicit Innocen. in cap. ex literis de iure patrona. & Alexã. in. l. 3. in primo col. pe. ff. de acquir. possel.

¶ *Lex. XXXI.*

Accedunt venditioni quæ sunt causa rei venditæ in ea affixa, & etiam si non sunt fixa. & tam seruiebant eius vsui vt sunt pali pro letãdis vũbus. hoc dicit.

b ¶ *Pertenezan a ella.* Et tenebitur etiã ad fructus quos percepit nã pertinent ad emptorem. vt in. l. fructus. ff. de actio. emptio. & in ell. ve & dil. ingenuus tibi per Bald. & per Prat. de Castro. & Lusitanus. §. e vendito. vers. nunc oppono. ff. de act. o. empt. a de etiam quæ notat Bart. in. d. l. Iulianus §. offerti. eod. tit. & quæ habentur & notantur in. l. curabit. C. eod.

c ¶ *Pozos.* Adde l. fundi nihil. versic. castella ff. de act. emp. & quid si puteus sit inter duas domos venditam, scilicet & ahã vid. l. 4. vers. de puteo. ff. cõmu. diui. Bal. in. e. l. §. si quis de manso colõg. verbeu. quæro qd si inter domum. de eon troner. inuestitu.

d ¶ *E los caños.* Adde l. limes, & l. labia. ff. de actio. empti. & venit etiam rota per quam aqua trahitur, vt in. l. qui fundum. §. si fundum. de entritahẽ. empti vt sepio. diem quæ dicitur tolle. & in palatio domini Accursij.

e ¶ *O de fuera.* Adde. l. fundi. ad si f. de actio. empt. ad hoc & ad id quod statim sequitur in ista. l.

¶ *Lex. XXIX.*

AFidibus affixa & vasa sub terra posita sunt emptoris, illa autem sunt non sunt fixa sunt venditoris. hoc dicit. Habuit oculum a. l. fundi per totum. ff. de actio emptio.

f ¶ *Alfolí.* Adde l. granaria ff. de actio emptio & eod tit. l. si vendito. §. fin.

g ¶ *Soterradas.* Adde l. dolia ff. de contrahend. emptio.

¶ *Lex. XXX.*

1 a ¶ *Apartada.* Et sic non sunt immobilia vel quasi sed separari possunt, vt in l. fundi. in princ & ibi glos. ff. de actio. empt. & l. dotis. eo. titu. & supra eo. l. 29.

2 b ¶ *Dicho.* Vt in l. pe. §. fi. ff. de actio empti.

3 c ¶ *Paraceger.* Adde l. sed addes §. illud. ff. loca. sed quid si haberetis vẽditor in olivieto vel vinea domunculam ædificatam in qua haberet molendinũ, p oleo vel torcular, p vinis non causa colligendi fructũ fructũ ex illo oliveto vel vinea, sed ad quasiũ habendum ab alio quibi ad ducerent fructũ suorũ oliveto rũ: videmus q non venit in venditione nisi diratur vel sine dicitur in ista l. & probare videtur. d. l. fundi. in principio. Dato quod ipse vendidit ibidem premeret fructus vinea, vel olivieti ex quo ad hos fructus signanter & principaliter hoc non fuit factum.

Oliuar, o'campo, o viña, o huerta vẽdiendo vn omo a otro, en'que ouiesse lagar, o xahariz, o molino d azeyte: o otra cosa apartada[a] q̃ fuesse para alfoli, o para bodega en q̃ ouiesse tinajas para encerrar vino: ningũa destas cosas sobredichas, nõ se entiẽde q̃ entrã en la cõpra, fueras ende si fuesse dicho[b] q̃ entrasse en la vẽdida: o si estas cosas atales fuesse señaladamẽte puestas para coger[c] e alñar el fruto de aquella casa o heredamiento, q̃ se vendio. Otrosi dezimos, q̃ si vn omo vendiesse a otro alguna viña, o portal, que ouiesse menester palos[d], para alçar las vides, ca maguer el vendedor, los touiesse tajados, o comprados, si non los ouiesse aun metidos, que non se entiende que entraron en la compra.

d ¶ *Palos.* Adde l. fin. ff. de actio. emp.

4 ¶ *Lex. XXXII.*

Mas si los ouiesse metidos vna vez maguer los tirasse ẽ de despues, para tornar losy otro año, estõce fer[a] ñ del cõprador.

¶ *Ley. XXXII. Como el vendedor es tenudo de fazer sana al comprador la cosa que le vende*

Vna libre[a] de todo embargo deue ser entregada la cosa vendida al comprador de manera q̃ si otro alguno gela quisiere embargar, o mouerle pleyto sobre ella, q̃ gela deue fazer sana[b]. Pero luego quel mouierẽ ende pleyto, tenudo es el cõprador de fazelo saber al que gela vẽdio, o a lo mas tarde ante q̃ sean ibi tos los testigos[c], q̃ fuerenadu chos sobre aq̃lla cosa en juyzio contra el. E si alguno alsi non lo fiziesse saber[d] al vendedor, si despues fuesse vencido en juyzio, non podria demãdar el preecio a aq̃l

A defin. C. me abste. ff. & ff de dedenego gest. ulteriorm. & ista dicit videri cõmunẽ opinio a quã in indicando & consulendo recedẽdũ non est Decius cõsilio 74. vol. fina sed non video hanc esse cõmunẽ opi. cũ quos. sequi teneant cõtranũ cum quibus sto, cum finis huius denuntiationis sit vt vẽditor possit iura sua docere qui si non habet quid doceat neque docere potest, nõ debet mutare omissa denuntiatione. Et an teiũdus vel emptor r quæstio. possit dicẽdo denuntiare auctori auctoris suo, cum non nisi cessa sibi fuerint actiones, vt in l. si rem quam. ff. de euicto & vt per Bartol. in l. Iulianus. §. 1. ff. de verbo obliga & per Bald. in l. 2. C. de rei vxor. permutat. & in l. cum successores. C. de euicto. & in prin. de vsucfructu. de re alienata. & in l. 1. in fine C. de iure dot. & sufficit denũtiari principali licet non denuntietur fideiussori. auctore laudato C. de euicto, & an 2. quæst. quinatur q emptor in denuntiatione ostendat vendito tot copiam libelli. Bart. q̃ in l. non solum. §. morte. ff. de non operantibus. colu. sed communis consuetudine hoc nõ seruatur, vt dicit Bal. in l. emptor. C. de euictio vbi hic non receder dum a tali consuetudine. vide per Iason in dicto. §. morte. columna 20. An autem si denuntiandum subsi 3. quæst. tuto conditionali Bal. in l. cum successores. C. eo. titu. dicit quod nõ quia ante euentum conditionis non spectat ad eum defensio & an 4 quæst. cessionarius actionis seu nominis qui non denuntiauit cedenti metã libi esse litem & succubuit possit agere contra cedentem. vide per Decium q. sic consil. 102. & nota quod non solum quando emptor conuinitur tenetur denuntiare sed etiam si agatur ipse. vt special tenin hoc dicit Paul. de Castr. in l. fina. C. de actio. empt. qui allegat. l. 1. C. de peri. & commo. rei vend. & de emphyteota quod denuntiare teneatur auctor suo. vide per Speculator titu. de locato. §. fina. vt sicut. fina. & ibi Ioannes Andr. in additic. & an agere possit primus emptor qui denuntiauit suo venditori contra eum ad pretium seu decuictione ante quã ipse sua non interesse euictionis suo emptori à quo est euictus. vide 5. quæst. glossi. in l. si pro re. §. 1. in verbo statim, & ibi Bart. ff. de euic. & Alexand. consilio. 67. volumine secundo. verisimil nequeque dictus sed an 6. quæst. per pactum tenuit pulsit necessitas denuntiandi. Bald. in dicta l. 1. columna fina. C. de peri. & commo. rei vendi. tenet quod sic per. d. hetenius. in princip. ff. de euictio. si tamen emptor & venditor simul essent conuenti, non videtur necessaria denuntiatio. vide per glossi. in l. si dictum. §. si presente. ff. de euictio. super verbo possit. quam dicit Ingnu. Bald. in l. fina. colum. pen. C. de vsu. re nach. de fo tmanutem de nuntiationis, an sit necesse quod requirat vendicet, vt defendat causam 7. quæst. vel sufficiat sola denuntiatio huius motæ glossam clemen. causam. sui et verbo non aliis. de electione. videtur velle quod non sufficiat sed oportet eam requiri. & idem tenet Bart. in. d. l. non solum. §. morte. d. colu. 11. ff. de non ope. nunti. & in. d. denuntiasse. ff. de adeliber. pen. l. si pa entes. & per. l. emptio actio. C. de euictio, & idem tenet Bart. d. l. 1. C. de peri. & commo. rei vendi. In contrarium tamen videmus text. in. l. ficuia quæstio. C. de euictio. imo quod sufficiat denuntiare litem motam, & ita tenet Bald. in dicta l. 1. & in cap. 1. si vassallus de feud. ab aliqua

1 a ¶ *Apartada.* Et sic non sunt immobilia vel quasi sed separari possunt, vt in l. fundi. in princ & ibi glos. ff. de actio. empt. & l. dotis. eo. titu. & supra eo. l. 29.

2 b ¶ *Dicho.* Vt in l. pe. §. fi. ff. de actio empti.

3 c ¶ *Paraceger.* Adde l. sed addes §. illud. ff. loca. sed quid si haberetis vẽditor in olivieto vel vinea domunculam ædificatam in qua haberet molendinũ, p oleo vel torcular, p vinis non causa colligendi fructũ fructũ ex illo oliveto vel vinea, sed ad quasiũ habendum ab alio quibi ad ducerent fructũ suorũ oliveto rũ: videmus q non venit in venditione nisi diratur vel sine dicitur in ista l. & probare videtur. d. l. fundi. in principio. Dato quod ipse vendidit ibidem premeret fructus vinea, vel olivieti ex quo ad hos fructus signanter & principaliter hoc non fuit factum.

d ¶ *Palos.* Adde l. fin. ff. de actio. emp.

4 ¶ *Lex. XXXII.*

Si lisfuerit mota super te vendita contra emptorem tenetur emptor ante litem aperuram denuntiare vendito illi rem motam vt eum defendat alias non teneatur, & e euictatenetur restituere pretium & interesse & si fuit promissum duplum tenetur ad duplum veri valoris rei eundem pretij emptori & eius hæredibus h.d.

e ¶ *Quita el dicho.* Adde l. quinem &. l. ex prædis. C. de euictio. vnde si conueniatur ad pretium potest excipere non tradita. vt ibi etiam si est tradita sed pretium per instrumentum confessionatum etiam si tunc fuit quod nulla exceptio possit opponi. vt dicit Bal. in. d. l. ex prædis. & in. d. tradita. 3. q. in fi. C. de actio. emp. & Decius consil. 10. vel 11. in prima.

2 f ¶ *Ingersina* [illegible] deboc sit promissum vehic, & in. d. l. non dubina. C. de euictio. & l. 2. eo

3 g ¶ *Testigos.* Se puede oropi glo. in. d. fi rem quam. §. fi. ff. de eui [illegible] in emptor. C. de [illegible] est enim tenenda cum tempore quo vẽditor ha [illegible] tempus ad probãdũ de iure suo: sed an possit fieri in causa [illegible] in eum ipse vetio. d. §. fi & tenet Bald. in. d. l. libera. C. de [illegible] in 3 quod intelligendum odo iuna vendito non tunc tinte [illegible] telles & alia opportuna, & nihil ei pertinent, secundum Io. de [illegible] d. fi. colu. 2 de emptio. & venili.

4 h ¶ *Vendo lo que el saber.* Adde. l. n. C. de peri. & commo. rei vendi. & l. emp [illegible] C. de euictio. &. c. fin. de empto. & vendi si tamen vendit non sit [illegible] ens vel eius persona non posset habere. habetur de numtatio pro [illegible] vel in l. si deo §. fi. ff. de euictio. Bal. in l. cum successores. C. eo. ti. & in. d. l. si per numtationis. vbi Saly. eo titu. dicit, q̃ h extra prouinciam, [illegible] tenetur mitere ad denuntiandum & si non potest habere vendit [illegible] denuntiandum est ista missio secundũ Albe in. d. l. emptor. & [illegible] tamen sufficiat denuntiare, petrarcin vel matrio, p vxo re. & de aliis notabilibus quæstionibus in ista materia. & tenemẽti no tal tie dictum Io. de imo. in. d. c. fin. ad fin. de emp. & vendi. dum dicit q̃ si non fiat denuntiatio, si tamen vendit non habit rationabile alegat neque ostendat cõtra ms illius cui facta fuit esse litis o ad hoc [illegible] remedio euictionis quia non videtur interesse denuntiationem fuisse factum, ex qua appareret nulla eum habere defensionem cõtra ima illi cum sit restituta agere ergo tali casu emptor de euictione. & si excipiatur de denuntiatione non facta replicabit quod sua non interesset de litis motionem sicut ex quo nullam defensionem habebat contra eum cedentem, & cum dicto Imo. transit Alexand. consil. o. 67. volu. 3. vbi allegat Fulgo. & Ludoni. Roma idem tenentes potest enim emptor agnoscere bonam fidem & rem restituere sine sententia? constat ibi rem esse alienam. Emptorem vbi glo. ff. de actio. empt. Alb. in. d. l. emptor adiuertendum tamen est q̃ glo. in. d. l. emptorem in vet bo posse. quamibi Bar. sequitur dicit q̃ & si notoria sit iustitia agentis adhuc est denũtiandũ vendinori, sequitur etiã Ange. de Are. in §. fi. insti. de empt. & vendi. & volunt etiã Albertin. in. l. ait qui natura §. cum [illegible]

[illegible] iura sua docere qui si non habet quid doceat neque docere potest, nõ debet mutare ex omissa denuntiatione. Et an teiũdus vel emptor r quæstio. possit dicẽdo denuntiare auctori auctoris suo, cum non nisi cessa sibi fuerint actiones, vt in l. si rem quam. ff. de euictio & vt per Bartol. in l. Iulianus. §. 1. ff. de verbo obliga & per Bald. in l. 2. C. de rei vxor. permutat. & in l. cum successores. C. de euictio. & in prin. de vsucfructu. de re alienata. & in l. 1. in fine C. de iure dot. & sufficit denũtiari principali licet non denuntietur fideiussori. auctore laudato C. de euictio, & an 2. quæst. quinatur q emptor in denuntiatione ostendat vendito tot copiam libelli. Bart. q̃ in l. non solum. §. morte. ff. de non operantibus. colu. sed communis consuetudine hoc nõ seruatur, vt dicit Bal. in l. emptor. C. de euictio vbi hic non receder dum a tali consuetudine. vide per Iason in dicto. §. morte. columna 20. An autem si denuntiandum subsi 3. quæst. tuto conditionali Bal. in l. cum successores. C. eo. titu. dicit quod nõ quia ante euentum conditionis non spectat ad eum defensio & an 4 quæst. cessionarius actionis seu nominis qui non denuntiauit cedenti metã libi esse litem & succubuit possit agere contra cedentem. vide per Decium q. sic consil. 102. & nota quod non solum quando emptor conuinitur tenetur denuntiare sed etiam si agatur ipse. vt special tenin hoc dicit Paul. de Castr. in l. fina. C. de actio. empt. qui allegat. l. 1. C. de peri. & commo. rei vend. & de emphyteota quod denuntiare teneatur auctor suo. vide per Speculator titu. de locato. §. fina. vt sicut. fina. & ibi Ioannes Andr. in additic. & an agere possit primus emptor qui denuntiauit suo venditori contra eum ad pretium seu decuictione ante quã ipse sua non interesse euictionis suo emptori à quo est euictus. vide 5. quæst. glossi. in l. si pro re. §. 1. in verbo statim, & ibi Bart. ff. de euic. & Alexand. consilio. 67. volumine secundo. verisimil nequeque dictus sed an 6. quæst. per pactum tenuit pulsit necessitas denuntiandi. Bald. in dicta l. 1. columna fina. C. de peri. & commo. rei vendi. tenet quod sic per. d. hetenius. in princip. ff. de euictio. si tamen emptor & vendinori simul essent conuenti, non videtur necessaria denuntiatio. vide per glossi. in l. si dictum. §. si presente. ff. de euictio. super verbo possit. quam dicit Ingnu. Bald. in l. fina. colum. pen. C. de vsu. re nach. de fo tmanutem de nuntiationis, an sit necesse quod requirat vendicet, 7. quæst. vt defendat causam vel sufficiat sola denuntiatio huius motæ glossam clemen. causam. sui et verbo non aliis. de electione. videtur velle quod non sufficiat sed oportet eam requiri. & idem tenet Bart. in. d. l. non solum. §. morte. d. colu. 11. ff. de non ope. nunti. & in. d. denuntiasse. ff. de adeliber. pen. l. si pa entes. & per. l. emptio actio. C. de euictio, & idem tenet Bart. d. l. 1. C. de peri. & commo. rei vendi. In contrarium tamen videmus text. in. l. ficuia quæstio. C. de euictio. imo quod sufficiat denuntiare litem motam, & ita tenet Bald. in dicta l. 1. & in cap. 1. si vassallus de feud. ab aliqua

interpella fue & Ioan de Imo in d. § morte. col. penultima dicit cautius esse, propter utrandas opiniones sentire opinionem Bar. & cum opinione Bar. in l. 1. tranſit Alexand. in d. § morte. col. 5. & illam ego credo esse verior & ſanis probatur in iſta l. quia non arctat emptorem in ad denunciandum litem eſſe in totum. ſicet lex teneatur ſi nuat neceſſaria eſſe requiſitionem vt defendat, tenetur eciam mentiri tres caſus quos ponit Bald. in. l. 1. in 1. in quibus etiam abſq; denunciatione tenetur venditor de euicione dummodo alias venditor ſciat litem imminentem abſq; meritis denunciatione ſolicet ſi emptor ſit minor, vel eccleſia in quibus committitur mera irregularis l. in minoribus. C. in iuſtis cauſ. non eſt neceſſaria, vel niſi vendit. ſit in malafide eo ſciente habet inſtitutica cauſ. ſed ſi emptor poteſt vincere & non notificat ea emptori, argu d. l. Iuliano. § ſi ſed Iuliano. ff. de euicione emptio vel vendit. ſciente venditore. Et eciam quia tunc conuenitur ratione doli & teneretur proprio ſi fuit aliquid ſentire actione, in hoc queſtio caluniatur ſi quod etiam habet erſei emptor in hoc caſu. l. eruus quem. § ſiciens. ff. de actio. empti & illet ex non eſt abſq; ſecundum Bal. n. l. libertam. ff. C. de lenten. & conſilis dicit Bar. in iſta Romanus, § morte, vbi etiam Alex. col. ante e. Secundum tamen eciam, Iaſon, hic venditor habet in ſtitutica per quae cauſa poteſt defendi, & non notificat emptori requiro dubitantium quia ex quae ad hoc alligatur hoc minus robat, tum etiam quia ſi ſibi ſis non notificatur non tenetur nit defendere eum vt hic habetur, & clarius probatur infra iſta l. libertinus ſi gelo fizieſſe ſaber, e nó quiſieſſe el vendedor amparar al comprador o non le puede, &c. Et ſic vulgata l. quod dato quod poſſit defendere ad hoc ſibi eſt denuntiandum.

5 a ¶ *Nonquiſieſſe.* Nota hic verbum ad id quod dixi in gl. quae cedé. in ſi. & videtur ex hoc verbo etiam quod praeciſe teneat venditor emptum defendere, & quaſi tenetur de euicione, de quo vide, quod dicta. § 1. proxi.

6 b ¶ *Domus.* Add. l. ſi cum quaeſitis. C. de euicione & ſic tenebitur etiam ad ſumptus litis vt gl. ibi vult, de quo vide plenius per glan. l. 1. C. eo. vbi vt Bart. & eundem Bart. in l. venditore. ff. de euicione obliga. & per Speculatrix. de emptio. & vendi. § 1. col. 1. & opi. Bar. eſt magis communis ſecundum Iaſon. in. d. l. venditores & limitat vt per eundem Iaſon. ibi ad fi.

7 c ¶ *Menoſcabos.* Tenerur enim intereſſe, argu. l. 1. vendunt. C. de euicione. ff. de euicione. & in l. eius. § ſi. ff. eodem. Iuliano. § ſi. & in l. ſequenti. idem que Iulianus in principio. ff. de actionem empti vbi glo.

8 d ¶ *Doble.* Innuit iſta l. ex natura contractus non teneri ad duplam niſi ſe obligaret exp. eſſet contrarium tamen fiat. l. 2. & l. emptori duplam. ff. de euicione. & l. quod ſi noluit. § ſi. ad hoc. ff. de aedil. edicto & non repetit iſta l. limis communis approbat iſtorum particularum, neque vnquam in iudicio vidi peti duplam in omnibus, neque condemnationem fieri de dupla, in ovi dixi iſta l. vult quod niſi conueniat ad iſtam duplam venditorem non teneri. & licet aliquatum ſobra fieri & apponi in contractibus non tamen praeſumitur in teruenuiſſe niſi probentur quando aliquid adiecunt obligationi, vel elegantier dicit Bald. poſt glo. in. l. ſi fundus. § in commiſſoria. ff. de lege commiſſ.

9 e ¶ *Doblada.* Adde l. ſi cum vendicoi. § ſi. & l. euicitate. ff. de euicione & nota ad hoc dicta Speculato. quae retuli ſupra in tertia part. tit. 1. l. 56.

¶ *Lex. XXXIII.*

Si quis vendat rem alienam eius dominus poteſt eam petere ab emptore, & ſi venditor requiſitus ab emptore velit eum in iudicio defendere aget actor contra venditorem ſed ſi non defendat aget cō i aemptorem ſalio iure emptoris contra venditorem habad.

f ¶ *A defender.* Facit pro opinione Bar. de qua dixi in prā. l. proxima in glo. magna. videbis.

g ¶ *Quiſiere.* Innuit hic & in aliis ſybis huius. l. quod ſi non velit, non tenetur preciſe defendere, vel in ſe litem aſſumere & ſolum ſubiici ſe periculo euicionis, & ita etiā voluit glo. in l. emptore, in prin. in verbo poſſe. ad finē ff. de actio. emptio. & tenet Bal. dicens illam glo. mentiri tenendam, in. l. 1. col. 1. C. de pericu. & cōmo. rei vendi. & adde. qd. not. Paul Alexand. & Iaſo. in. l. venditores. ff. de verbor. obliga. & ita intelligo l. ſi plus. § nota

ſi el comprador dixere, a aquel que gela vēdio, q̄ le venga a defender en juyzio aquella coſa que le vendio, e a reſpōder ſobre ella al que la demāda: ſi el vendedor quiſiere[g], entrar eō el demandador en juyzio, para ampararla, obligādoſe a fazer derecho ſobre ella bien aſsi como ſi la el touieſſe: entōce el demandador, non ha razon de la demādar al comprador, ante dezimos que la deue demandar al que la vēdio: e dexar eſtar en paz, al que la compro[h]. E ſi el vendedor, nō quiſiere entrar en pleyto con el demandador ſobre la coſa: entōce puede la demādar al comprador. Pero en ſaluo finca ſu derecho al compradori, de afincar por juyzio al vendedor, que faga ſana[k], la coſa que le vendio.

¶ *Ley. XXXIII.* Si *la coſa agena fue vendida que el dueño della la puede demādar a aquel en cuyo poder la falla.*

COſa agena vendiendo vn omo a otro, aquel en ya fue puede la demādar al comprador a quiē la fallo. Pero

ſi ſed ſciens. ff. de actio. empti & illet ex non eſt abſq; ſecundum Bal. n. l. libertam. ff. C. de lenten. & conſilis dicit Bar. in iſta Romanus, § morte, vbi etiā Alex. col. ante e. Secundum tamen eciam, Iaſon, hic venditor habet in ſtitutica per quae cauſa poteſt defendi, & non notificat emptori requiro dubitantium quia ex quae ad hoc alligatur hoc minus robat, tum etiā quia ſi ſibi ſis non notificatur non tenetur nit defendere eum vt hic habetur, & clarius probatur infra iſta l. libertinus ſi gelo fizieſſe ſaber, e nó quiſieſſe el vendedor amparar al comprador o non le puede, &c. Et ſic vulgata l. quod dato quod poſſit defendere ad hoc ſibi eſt denūtiādū.

5 a ¶ *Nonquiſieſſe.* Nota hic verbum ad id quod dixi in gl. quae cedé. in ſi. & videtur ex hoc verbo etiam quod praeciſe teneat venditor emptum defendere, & quaſi tenetur de euicione, de quo vide, quod dicta. § 1. proxi.

6 b ¶ *Domus.* Add. l. ſi cum quaeſitis. C. de euicione & ſic tenebitur etiam ad ſumptus litis vt gl. ibi vult, de quo vide plenius per glan. l. 1. C. eo. vbi vt Bart. & eundem Bart. in l. venditore. ff. de euicione obliga. & per Speculatrix. de emptio. & vendi. § 1. col. 1. & opi. Bar. eſt magis communis ſecundum Iaſon. in. d. l. venditores & limitat vt per eundem Iaſon. ibi ad fi.

7 c ¶ *Menoſcabos.* Tenerur enim intereſſe, argu. l. 1. vendunt. C. de euicione. ff. de euicione. & in l. eius. § ſi. ad hoc. ff. eodem. Iuliano. § ſi. & in l. ſequenti. idem que Iulianus in principio. ff. de actionem empti vbi glo.

8 d ¶ *Doble.* Innuit iſta l. ex natura contractus non teneri ad duplam niſi ſe obligaret exp. eſſet contrarium tamen fiat. l. 2. & l. emptori duplam. ff. de euicione. & l. quod ſi noluit. § ſi. ad hoc. ff. de aedil. edicto & non repetit iſta l. limis communis approbat iſtorum particularū, neque vnquam in iudicio vidi peti duplam in omnibus, neque condemnationē fieri de dupla, in ovi dixi iſta l. vult quod niſi conueniat ad iſtam duplam venditorem non teneri. & licet aliquatum ſobra fieri & apponi in contractibus non tamen praeſumitur in teruenuiſſe niſi probentur quando aliquid adiecunt obligationi, vel elegantier dicit Bald. poſt glo. in. l. ſi fundus. § in commiſſoria. ff. de lege commiſſ.

9 e ¶ *Doblada.* Adde l. ſi cum vendicoi. § ſi. & l. euicitate. ff. de euicione & nota ad hoc dicta Speculato. quae retuli ſupra in tertia part. tit. 1. l. 56.

¶ *Lex. XXXIII.*

Si quis vendat rem alienam eius dominus poteſt eam petere ab emptore, & ſi venditor requiſitus ab emptore velit eum in iudicio defendere aget actor contra venditorem ſed ſi non defendat aget cō i aemptorem ſalio iure emptoris contra venditorem habad.

f ¶ *A defender.* Facit pro opinione Bar. de qua dixi in prā. l. proxima in glo. magna. videbis.

g ¶ *Quiſiere.* Innuit hic & in aliis ſybis huius. l. quod ſi non velit, non tenetur preciſe defendere, vel in ſe litem aſſumere & ſolum ſubiici ſe periculo euicionis, & ita etiā voluit glo. in l. emptore, in prin. in verbo poſſe. ad finē ff. de actio. emptio. & tenet Bal. dicens illam glo. mentiri tenendam, in. l. 1. col. 1. C. de pericu. & cōmo. rei vendi. & adde. qd. not. Paul Alexand. & Iaſo. in. l. venditores. ff. de verbor. obliga. & ita intelligo l. ſi plus. § nota

lite ff. de euicione. adde etiam Alber. in. l. 2. C. vbi in rem actio. vbi dicit eſſe calum quod non teneatur venditor iuitus defendere niſi de hoc ſit conuentum ſicut de die communiter fit in inſtrumentis venditionum nam tunc teneretur ex conuentione.

h ¶ *Comprador.* Admittur ergo venditor aſſumens in ſe defenſionem, etiā 3 contra actore & intelligo quod debet defendere in foro emptoris vt in. l. 1. ibi glo. l. C. vbi in rem actio & vt ſimplex defenſor, vel procurator in rem ſuam, & ſic in rabit de calumnia. & totum iudicium in ſe ſuſcipiet, ita hic notamen admittetur animo nouandi, niſi actor velit. vt declarat Bald. poſt alias Doctores in dicta l. prima & in reſt. gli de nouatione actionis. nam in ſtanciabent euatur, vt & hic vides & effectus eſt maximus ſecundum eum, quia ſicet fiat nouatio inſtantiae fiet tamen executio in ipſum emptorem. ſaepe. § ſed ſciendum. ff. de eiuſdem. Sed hi nouatetur actio nunquam in emptorem poſſet fieri executio quia eſſet liberatus per nouationem, & dicit iſta eſſe bene notanda & recte dicit quia iuriſtoria ibi. Quinlaurem hic actor dicerent poſſe nam emptoris eſſe legatorem & intereſſe ſua lecum & non cum venditore litigare & hi probatur ita ſi per Paul de Caſtr. in di. Gai. l. columna. ſuper glo. quin vult quod iſta casu audiatur actor. per illā tamen legem forti dicendum eſſet contrarium cum indiſtincte velit emptorem in pace diuitendum & quia in. l. ſi actor in qua Paul. de Caſtr. fe fundat, eſt diuerſa ratio

i ¶ *Comprador.* Et debet emptor defendere cauſam quia aliaſ etiam ſi de 4 nuntiaſſet non agetur de euicione vt probatur in. l. 1. C. de peri. & commo. rei vendi. & hoc tenet Bald. columna. 1. verſi. vltimo oppino. & dicit glo. ſingul. in. l. quod ſi noluit. § ſi mancipium. in verbo adhibuerit ff. de edilis. edicto. quod ſi emptor non conduxit bona iudicium non aget de euicione contra emptorem. adde Alexan. in. l. venditores. ff. de verbo. obliga.

k ¶ *Sana.* Et poſſet etiam petere quod det ſibi inſtrumenta. & teſtes quae 5 attineant ad cauſam, vt in. l. empti. C. de euicio. & per Paul. Alexan. & Iaſo. in. d. l. venditores. ff. de verbo. obliga.

¶ *Lex. XXXIIII.*

Venditor hereditatis de euicione totius teneturſed non, de euicione ei ſingularis vēdit, tantum reditum alicuius generalitatis non tenetur niſi tota vel maior pars euincatur ſed venditor domus, nauis vel gregis tenetur etiam de euicione partis. d. d.

1 a ¶ *De fazer la sana.* Adde l. 1. C. de euictio. vbi glo. & docto.
2 b ¶ *Toda la heredad.* Idem si pro diuidia vel alia parte cum tota hæreditate esset vendita. vt in. l. quod si nulla. ff. de hære. vel actione vendi.
3 c ¶ *A mayor parte de lo.* Vt l. 23. in c. 9 partita. 2.
4 d ¶ *Alguna cosa señalada.* Quid si euenerint aliqua pars territorij cuius gabellæ sunt venditæ videtur quod tunc agere possit de euictione ex eo, q̃ notat Ange. pectex. ibi in auth. vt determina. sic minne clerico. in fin colla. 1. vbi dicit quod si Titio est vẽdita gabella totius communis pro certo pretio & contigit quod communis multũ augmentatur propter vnionem alterius territorij debet augeri petio pro rata augmenti emptori gabellarum, hi ergo hoc est in augmento idẽ à contrario in diminutione. l. secundũ naturẽ. ff. de regul. iuc & de isto dicto Angeli per illum tex meminit Fest. n. c. cum M. Fecrariensis. de cõstitu. nume. 3. & facit etiam pro hoc. l. si fundus ff. loco. & sic quod dictum ist ad. procedit quando salta subsistantia certi territorij in quo consistunt gabellæ venit aliqua diminutio, quod patet ex verbis huius. l. ibi (que la tierra de aquellas cenias &c.) & facit etiam pro hoc quod not. Bal. in. l. licet q. 3. ibi non à certi corporis qualitate. C. locati. ibi intelligitur nunquam rediuus esse, si res in eodem statu permansert. cum qui sua per. e. ff. de soluto. c. quem admodum de iuetutem. l. quod fundus ff. de cond. & demonstrat. cap. ne quis ab ecclesia. q. 2. & cum iste emptor ex hac aliqua parte respectu certæ speciei, pe. emptor specie debet habere. cum. l. in naue saulphur ff. loca. & notatur in l. 2. C. de rescindendi vend. hinc dicit Ioann de Imol. in l. cum mulier. de fideiussorib. ff. solu. matrimo. quod si emptor gabellæ auferatur gabella pro futuro tempore quod nõ tenetur ad pecuniam solutionem factam occasione gabellæ sibi sibique facto suo auferatur. in eom tamen partem facit ista l. & l. 1. C. de euictio. & quia de naturæ contractus emptionis est, quod damnum & commodum ad emptorem pertineat. l. 1. C. de peri & commo. rei vendi. l. id quod. ff. eo. titu & supra eo. l. 23. & videmus esse emptores gabellarum emere futuum euentum qualiscunque fit. l. neque emptio. 5. aliquando. ff. de contrahend. emptio. l. si fundum certi. ff. de actio. empti. & ita similiter isti vsufructuarij secundum Bald in l. 2. in fin. C. de verbo. significatio & sic quicunque euentus sustineri debet eos d. vsufructu. & l. item si fundi. ff. de vsufructu. & facit etiam notabile dictum Bald & Angel in. l. ar vbi. ff. de peti hære. & quæ in hoc erit adducti Decius consilio. 4. Nihilominus tamen primum parteni cederem esse vecam si pars territorij in certeritum aut in certe vendito facere certum, sanum & integrum territorium cuius gabellas locam, & de isto damno non pertinet ad emptorem pecca quæ supra dicta sunt in primo loco & n. hus dubium esser si esset locatio gabellarum. & non vendito vt patet ex his quæ notat Barr in. l. 1. 3. oppo C. de luce emphy, & quamlibet cognoscat ucam sit vendito vel locatio, vide pec Bar. in. l. cotem qui maximos. ff. de publi. & vectig. & in sua disputatione incipiens publicanus. & Paul. de Cast in. d. 5. qui maximos.

¶ *Lex. XXXV.*

Venditor, domus, nauis, vel gregis, teneur etiam de euictione panis, hoc dicit.

Nauecᵉ, o casa, o cabaña de oueias o de otra cosa semejante vẽdiendo vn ome a otro, en las cosas que le pertenescen, si venciessen al comprador en juyzio, por alguna cosa señalada de aquellas, tenudo es el vẽdedor de fazer le sana al comprador aquella cosa señalada, como si le venciessen por toda la cosa principal sobre que fue fecha la vendida.

e ¶ *Nauecᵉ.* Pecosquierat dicta Azo C. de euictionib. numa. verticul. pro quibus cebus.

¶ *Ley. XXXVI. Por quales razones non es tenudo el vẽdedor de fazer sana la cosa al comprador.*

El vendedor segun de suso dixmosᵍ, es tenudo de fazer sana la cosa que el vendio al comprador, o de tornarle el precio cõ todos los daños, e los menoscabos que vinierõ ende si gela nõ ãpara. Pero ẽ casos ya, en q̃ nõ seria assi. El primero es si tardo tantoʰ el cõpradoi de gelo fazer saber, q̃ abriessẽ en juyzio los dichos de los testigos q̃ fuerẽ aduchos en ũ pleyto q̃ ouiessẽ mouido sobre ella. El segũdo si la cosa metiessẽ en mano de auenidores i sin sabiduria, e sin mãdado de aq̃l q̃ gela vẽdio, e los auenidores diessen la sentencia cõtra el. El tercero es, si por su culpa se perdiesse la tenẽcia de la cosa q̃ le fuesse

f ¶ *Sana.* Adde l. nunc & l. vacæ. ff. de euict. & l. eũ qui. ff. de vsucapio. & per istam. l. videtur cuce probari dictũ Albertici in. l. 1. ad h. C de euictio. vbi dicit quod si endidisti gregem decem ouium & vna euincaue q̃ tunc quia vna euicta non remanet grex. (cum grex requiratur decem oues) tunc debetur euictio. si tamen. xx. oues venderẽt vna vel plurimis euictis, quia remanet grex non agetur euictione gregis nomine. allegat l. 1. & l. sequã. ff. de rei vendica.

¶ *Lex. XXXVI.*

Ponis casus in quibus emptor ce euicta non habet recursum contra vẽditorem.

g ¶ *De suso dixmos.* Supra eo. l. 2.
h ¶ *Si tardo tanto.* Vt quæ dixi in. l. si supra eo.
i ¶ *Auenidores.* Adde l. si dictum. 5. compromisseo ff. de euictio. & idẽ dicit Bartolus in iudicem non sunt consentire sententiæ nem procedere cum nulla necessitate hoc faciat iunica, nisi ex poena statuta, cogerentur ad cõpromittendum. secundũm Bac ibidem, & Bal in l. 1. columna. 2. C. de peri & commo. rei vendi. qui etiam dicit quod nunc debet dari venditori cum arbitri eligitur quia in electiõe arbitri quodammodo pendet status totius quæstionis. Limita etiam secundum Bal in. l. libera C. de sentent. colu. 3. si ego demum iauiv vendi oti, vt carsam defenderet cocam arbitro seu dare instrumentum ad defendendum & ipse noluit sen non fecit mihi bonum. ius. nam tunc poterit agi ex empto ad interesse & ita intelligit dictum gle. sian. dicto 5. si compromisero. & ista limitatio potest procedere ex his quæ dixi supra eo. l. 31. in gl. mag. post Bal. in. l. 1. C de peri. & commo. rei vendi. ha intelligẽdo, d. Bac. in. d. l. libera. Limita etiam nisi in instrumento venditionis esset dictum quod qualiscunque & quomodocunque res euincerentur teneatur de euictione glo. nota in. l. cum poena ff. de arbi. Bal. & Imol. in. l. si domus. 5. de euictione. ff. de lega 1. Alexan consil. 4. vol. 1. col 1.

k ¶ *La tenencia.* Adde l. si rem quã. 5. 1. ff. de euictio. & videtur intelligendum, si ex amissione possessionis infecatur quod perdere debeat ius agendi sup eo propietate, vt in casu l. si quis emptoris. 5. 2. C. de præscrip 30. vel. 40 anno non aliter, & hoc videtur de mente Bal in d. l. si rem vel si alia possessionis amissi o fuisset causa non eliminendi super propietate, vt si causa eers dubia. c. ex literis. de probatio regula. cum sum panium. de regul. iuc. lib. 6.

5 a ¶ *De ser ferra.* Vide in.l. 4. titu. 12. partita. 4.

6 b ¶ *De. al rebeldia.* Nota hoc verbum, & in dubio si fuit contumax, præsumitur con dominatus ratione contumaciæ. l. iudeo. ff. de euictio. notat Abbas in capit. fin. de emptio. & vendi. & intelige hoc quando passus est causam, eo contumace liquidari: sed si toti causæ fuit præsens & fecit quod debuit, licet in ipso actu sententiandi nõ interfuerit contumaciter, posset adhuc agere de euictione, cum tunc eius præsentia nihil fuisset operata: vt notanter declarat Bart. in l. si superatus. ff. de pigno. & istud dictum Bart. vt notabile refert & sequitur Abb. in c. pe. col. 4. de te iudica. nota etiam q vbi probationes sunt liquidæ cõdẽnatus in absentia nõ præsumitur cõdemnatus ex contumacia: sed propter malã causam vt in l. 2. & ibi Bal. C. de contraendi. tut el. & adde eundẽ Bart. in. c. vnico. l. de feud. vassi. ab aliquo interpellatus fuit. in fine. & ibi etiam idem dicit si absens esset ex iusta & probabili causa. De quo per Bald. 5 l. 2. c. pe. C. quibus tes iudi. non noce. & dicit glo. nota in. l. albos. §. 1. ff. de appella. super verbo poterit. & ibi eam notat Bart. quod emptore damnato ob contumaciam non potest venditor appellare: eam tunc non interfuit vendentis, cum non tenebatur de euictione. Si tamen ex promissione expressa ad hoc teneretur, etiam emptore contumace, tunc potest secundum Ange. & Imo. ibi.

7 c ¶ *E no la puso.* Adde. l. qualiter. in prin. ff. de euictio. & idem de de sumptibus & melioratione res factis per emptorem in re empta. nam si non excipiat, de eis non tenebitur venditor, vt est tex. notabilis in. l. idem que & Iulianus. §. 1. ff. de actio emp. & quæ notat Pau. Alexand. & Iaso in l. venditores. ff. de verb. obliga.

8 d ¶ *No apele.* Adde. l. hereditatis. §. caia. ff. de euictio. & nota quod in bona causa etiam si sic lata sententia venditore præsente, tenetur emptor appellare, vt notat glo. Bal. & Ange. in. d. §. Caia. & ita intelligo illam. Idem dicit non existando de latere vendedor. &c. Sed licet vt procedat quando et at mala causa vel dubitabatur, quia tunc venditore præsente non tenebitur appellare. Si vero venditor sit absens, tunc si sententia est iusta & apparet ex actis eius iustitia, non tenetur emptor appellare secundum Angel. in dicto §. Caia. licet glo. dic. vt voluit contrarium super parte venditore. & idem tenet Io. in. de Imo. in capitu. fina. colu. 4. de emptio. & vendi. & idem dicunt si dubium esset an sententia esset iusta vel iniusta: nam præsumitur pro sententia. & sic non tenebitur appellare: si vero sententia sit iniusta tenetur appellare, vt inc. & tu d. §. Caia. & si appellant in causa in quo non tenebatur teneretur appellationem prosequi. vt in. d. §. Caia. vt. ibi glo. super parte præscriptione.

e ¶ *Ingaste a tablas.* Et sic loquitur quando ludus est illicitus: quasi in hoc ludo non haberet locum hæc dispositio. vt etiam vult glo. in l. fin. ff. quarum rerum actio. non detur. licet Ange. ibi indistincte intelligat. 9

f ¶ *Vendiesse.* Adde. l. fi. §. 1. quarum rerum actio non detur. 10

g ¶ *Al comprador.* Quia etiam & colusor. nam si esset alius qui emit ageret de euictione, vt voluit glo. in. l. quod si minor in. §. restituto. in glo. super parte non omnimodo ad fin. ff. de minor. & est de mente Bart. in. l. si quis cum fecerit. in fin. ff. de vsucapio. pro empto. & tenet Stephanus de Costa, in suo tractatu. de ludo colum. penultimo & videtur hoc etiã velle ista lex: cum subdit. o aquel que la auia ganado. &c. Adde Angel. in. d. l. fin. §. 1 versicu. de inde quarto. 11

h ¶ *Asabiendas.* Idem si per imperitiam, vt in. l. si per imprudentiam. ff. de euictio. & quia eadem est ratio, quia iudex tenetur vt in. l. 4. titu. 22 partita tertia. & ibi dixi. & procedit etiam si emptor in nulla culpa fuerit, vt per Bart. in. l. exceptione. ff. de fideiusso. 12

prador consintiesse que fiziessen alguna cosa sagrada, de lo que compro, plazienddole, o lo non contradiziendo. E aũ dezimos que si algũ juez diesse sentencia tortizeramente, a sabiendas[h], contra el comprador sobre la cosa que ouiesse cõprada, que entonce aquel juez gela deuesauer, e pechar de lo suyo, porq̃ gela mando tomar a tuerto. E non el vendedor, porque el non es tenudo de amparar la, sino a derecho.

¶ Ley. XXXVII. Como si el Rey tomare el heredamiento al comprador, non es tenudo el vendedor de fazer gelo sano.

ALearia o otro heredamiento vendiendo vn ome a otro, si despues que el comprador fuere entregado en ella gelo tomare el Rey, o otro por su mãdado, non es tenudo el vendedor de tornar el precio q̃ recibio por el, nin fazer gelo sano. E esto se entiende quãdo el vendedor ouo carta plomada[i], del Rey, en que otorga que le pueda vẽder e enagenar e a fital carta non touiesse[k]: tenudo seria de gelo sanear. Esso mismo dezimos que seria si el vendedor touiesse carta de los partidores[l], del Rey en q̃ dixesse que le dauã a aquel heredamiento por iuro d heredad o por particiõ, o por cãbio de otro heredamẽto q̃ le ouiesse

¶ Lex. XXXVII.

Non tenetur venditor de euictione rei ab eo venditæ & traditæ emptori, si per litem amplius bataam Regis fuit ei mutatum vt vendat vel alienet tem idem si per litem partitorum seu computatorum Regis res auferatur ab emptore b d. 13

i ¶ *Carta plomada.* Vi. l. 4. tit. 18. part. 3. 1

k ¶ *Non touiesse.* Imo videbatur quod licet talem chartam non habeat venditor, quod non teneatur de euictione, cum talis euictio veniat de plenitudine potestatis principis. vt in. l. Lucius. ff. de euictio. & quia quãdo de facto extra iudicialiter, vt per violentiam auferatur res empta: venditor non tenetur de euictione, vt in. l. fin. C. de euictio. empt. & per Abb. in c. fin. de emptio & vendi. versi. sed dubium est. &c. potest dici quin casu huius. l. rex non abstulit de plenitudine potestatis rem suam emptori, neque etiam extra iudicialiter, & per viam facti, neque violentia fuit processum. sed per viam iuris, & seruato ordine iuris, & sic venditor de euictione tenebatur. sed quia habuit a rege licentiam & authoritatem talem rem vendendi, liberatur ab euictione, & est singulare. Vel dic q licet hic res extra iudicialiter. & iuris ordine non seruato fuerit ablata per regem: si tã venditor non habuit a rege licentiam vendendi, adhuc tenebitur de euictione quia pro facto principis et an extra iudicialiter procedentis præsumitur vt dicit glo. in l. cessantibus. ff. de penis. Cy. & alij in. l. fi. C. si contra ius vel vtil. publi. Abb. in capit. quæ in ecclesiarum. col. 4. de constitutio. & sic per istam. l. limitatur dicta l. fi. C. de actio empti. 14

l ¶ *Partideros.* Facit ad idem quod habetur in. d. l. Lucius. ff. de euictio. 3

4 a ¶ *Tomado.* Rex scilicet.

5 b ¶ *Seria tenudo el vendedor.* Imo debet esse plene securus ex quo tali titulo habuit fisco, vel rege, vt in l. 1. C. de fin. instrumentorum priuatæ liban. & in. l. 1. C. ne fiscus rem quam vendidit eniscat libro 10. & in de iniuria facta emptori, venditor non tenebitur. vt in l. nina. C. de actio. emp. & l. si ignorantia, ff. de euictio. & supra eo. l. pouisi in fine, vel si iure tex absuluit emptori vēditor nō tenetur ad tales futuros casus. d. l. Lucius.

tomado[a]. Ca si el Rey gelo tomasse al comprador, que fuesse entregado en ello, despues non seria tenudo el vendedor[b] de gela fazer sana.

¶ *Ley. XXXVIII. Quales posturas o pleytos que fazen el vendedor, e el comprador entresi son valederas.*

Adiut ff. ¶ *Lex. XXXVIII.* de lege cō 4 In venditionibus sunt seruanda pacta quæ non sunt cōtra leges vel bonos mores. Item in pacto legis commissoriæ ad illam nō soluto pretio resoluitur vēditio si vult venditor & ipse laciam retras vel partem pretij soluerit nec potest variare si elegit resolutionē vel contraduitio & emptor tenetur rem & interesse deteriorationis tempore restituere arte. h. d.

Emptor & vend. & f. in l. 42. cum alijs.

Postura o pleyto que ponen entresi el vendedor cō aql que cōpra la cosa del, (solo que nō sea contra las leyes[c] deste nuestro libro, nin cōtra buenas costumbres[d]) deue ser guardada. Otrosi dezimos, que si el vendedor, e el comprador ponen pleyto entresi que el cōprador pague el precio a dia señalado: e si non lo pagare aquel dia que fea desfecho[e] porende la vendida, que tal pleyto como este es valedero: e gana porende el vendedor la señal[f], o la otra parte del precio que le fue dado, si al plazo non le fue fecha la paga toda o la mayor parte della: e desfaze se la vendida. Pero con todo esto en su efecogencia es del vendedor, de demādar todo el precio, e fazer que vala la vendida, o de renocar la, temēdo para si la señal, o la parte del precio, segund que de suso es dicho. E despues que ouiere escogido vna destas cosas sobredichas, nō se puede despues arrepentir, de manera que dexe aquella por auer la otra. Otrosi dezimos, que si el comprador ouiesse resebidos algunos frutos de la cosa, que assi ouiesse cōprada, que los deue tornar al vendedor: fueras ende si aquel que la vendio non quisiesse tornar la señal, o la parte del precio q̄ ouiesse resebido: ca entōce nō deue auer los frutos. Pero si el vēdedor quisiere los frutos, tenudo es de dar al comprador las despensas, que ouiesse fechas en cogerlos[h]. Otrosi dezimos, q̄ si la vēdida se desfiziesse, e la cosa fuesse empeorada por culpa del cōprador: de mientra q̄ la ei tōuo, que es tenudo de mejorar al vēdedor el empeoramiento[i].

¶ *Ley. XXXIX. Del pleyto que el vendedor faze con el comprador cuyo es el daño que viene en la cosa comprada ante que la entregue.*

Leyto faziendo el vendedor con aquel que cōpra, que si la cosa q̄ le vende se empeorasse o perdiesse, ante que la entregasse el cōprador, q̄ tal daño, o empeoramiento, pertenezca al vendedor: entonce dezimos que seria el peligro del que la vendio[k]. Esso mismo seria si la cosa que vendiesse, fuesse vino diziendole al comprador que era de tal lugar, o de tal natura, que se podria guardar, que se non daña ria por vn muy grand tiempo. Ca si se dañasse, o se empeorasse, ante que lo ouiesse entregado, suyo seria el peligro, e nō del cōprador. Otrosi dezimos q̄ lo mismo seria si supiesse el vendedor, q̄ el vino era tal que se dañaria e se callasse[l].

¶ *Ley. XL. Del pleyto que el vendedor pone en la cosa que vende se condicion.*

Sā los omes e las vēdidas o tra manera d̄ pleyto como q̄ñ dize el vēdedor al comprador, vēdote tal mi viña

a ¶ *Lex.* Item venditionem perfectam si interdictionem res deteriorarentur, periculi sit venditoris. Item venditurus vinum affeuerans vsque ad certum tempus duraturum, aut cum scirer deteriorandum tacuit tenetur, si ante traditionem vinum deteriorarentur. h. d. Habuit ortum i. l. si vina ff. de peri. & com. re vend.

b ¶ *Tenudo.* Adde. l. si in venditione ff. de peri. & commo. rei vendi.

c ¶ *Leyes.* Adde. l. si in n°. 3. il lud. & 3 pacta quæ contra leges ff. de pactis & in ea parte ut in pet multas. ff.

d ¶ *Buenas costumbres.* Adde regul iuris non est obligatorium. de regul iur lib 6

e ¶ *Que sea desfecha.* Nota hic res ita quia sunt pertinde ac si illi esset res sui ne mpta, quæ sunt verba. l. commissoriæ. vt in l. vina ff. de lege commisso & l. commissoriæ. C. de pactis inter emptor. & vendi non ergo illa verba, prout lit in empta sunt de forma ita quod alias nō fiat translatio dominij sed sufficiunt verba æquipollentia, quod nota bene contra dictum Angel in l. qui ea lege. C. de pact. inter empto. & vendi nota etiam quod non est actus speciale in pacto legis commissoriæ, quo ad translationem dominij, qui fit dein in nominibus habentibus vim resolutiam principij contractus. vt dicit Baldus in l. ea lege. columna. 3 vers. ego dico. C. de condi ob caus. Paul de Castr. in. l. 3. dicta ff. de denario vbi dicit, q̄ si actum fuit, vt causa non sequuta habeatur datio pro non facta quod tunc agi potest rei vendicatione: quia vi dictum retro transiam dominium, licutin pacto legis commissoriæ, vel adiectionis in diem: quia est eadem ratio, & idem tenet cōsulendo De cius consilio 187. col pe. nume. 4. & cum Bal. transit Alexan. in l. qui absentem. 4. ff. de acquir. posse. Barto tamen & Angelo in dict. l. ff. de donatio. tenent contrarium imō quod sit speciale in pacto legis commissoriæ, & idem Bart. in. l. si hominem. ff. de vsucapio, & istam dicit esse communem opinio Alexand. consilio colu 3. volu 1. sed an opinio Bal. Paul. & Decij & cæterorum qui hoc tenuerunt æquitate fulcitur, & ratione. Nota etiā quod a hoc o pactum legis commissoriæ vel æquipollens opetetur translationem domini ipso iure in venditorem, requiritur q̄ interponatur tempus post contractus in ipso contractu. & hic autem quā sit acquisitus ex ipso contractu, & fecus esset si post, vt dicit glos singu. in. l. abentia tione ff. de pactis in verbo cogitur. & tradit Alexā. in. d. consi. 10. colu 4. vers. cum quinto con firmatur

f ¶ *La señal.* Edā si de hoc non fuisset pactum expressum, vt hic & in. l. de lege commisso. notat glo in l. si fundus. in pri ff. per verb. perdidit. eo titu. 4

g ¶ *Este peligro.* Adde d. l. si fundus. & elegantier. vbi glos. ff. de lege commisso remuniare tamen vī licitur pacto legis cōmissoriæ, si post dicm statutū solutionī pretium peccat vt. ff. eo. titul. post diem. 5

h ¶ *En cogerlos.* Adde. l. fructus. ff. solut matrimo. 6

i ¶ *El empeoramiento.* Adde d. l. si fundus. in prin. ff. de lege commisso Ad lit. ff. de in die adictio. 7

¶ *Lex. XXXIX*

Valet pactum vt venditione perfecta si interdictionem res deteriorarentur, periculi sit venditoris. Item venditurus vinum affeuerans vsque ad certum tempus duraturum, aut cum scirer deteriorandum tacuit tenetur, si ante traditionem vinum deteriorarentur. h. d. Habuit ortum i. l. si vina ff. de peri. & com. re vend. 1

k ¶ *Del que la vende.* Adde. l. si in venditione ff. de peri. & commo. rei vendi.

l ¶ *Se callasse.* Debet ergo venditor vni admonere emptorem de bonitate duraturæ vel non duraturæ, & propter suam malitiam si tacet eius est periculum licet in specie vinum sit venditum, vt hic & in. l. si vina. ff. de peri. & commo. rei vendi. 2

¶ *Lex. XL.*

Si venditio fiat sub pacto adiectionis in diem, vt si licat venditori redo tui tempto certo pretio: sed si alius vsque ad tale tempus melior & conditione attulerit res sit inempta si alius maius pretij afferat debet venditor de hoc certificare emptorem qui præferitur tantum, dando has restituet rem cum fructibus insi afferens meliorem conditionem sit seruus vel filius venditoris: quia præsumitur eius consilio facere. hoc dicit.

1 a ¶ *Quien de mas por ella.* Et sic pactum fiat in rem nõ in personã, quid tamen fidii creetur fialius n eliorem conditionẽ attulerit, discedat ab emptione, vel ti res sit in emp. a ai. cũe etiam preferatur primus ex pro vo lens tenere eodem pretio & meliorationẽ gle in. Inecesse fit de indiem addictio. Scit q non licet Bal. ibi referat glo. dicente q hic & ita ipse notat. sed tu die quod adhuc admittitur emptor secũdũm Richar. & Albert. Ibi. quia nihilrar eadem rario, & vult erra Bal. Azo. tamẽ in summa. C. de pactis inter empto. & vendi. col fin. tenet id quod glo. sub dubio forte, in tene qd dixi.

por tãto precio, sobre tal pleyto, q̃ si yo fallare quiẽ me de mas por ella[a], fasta tal dia [b] q̃ lo pueda fazer. E dezimos q̃ si la vendida fuesse fecha desta guisa, e el ven dedor fallasse fasta aq̃l dia quien le diesse[c] mayor precio por la viña, o q̃ le mostrasse alguna otra mejoria[d], q̃ el otro le prometia a dar en la cõpra: deue esto fazer saber[e] al primero comprador, quanta es la mejoria q̃ el otro le prometia a dar. E si el le complere aquella mejoria deue la resceebir delse dexar le la viña dãdo le el precio sobredicho con la mejoriaã. E si este nõ quisiere complir el primero comprador, nõ vale la vẽdida. E es tenudo el cõprador de tornarle la viña cõ los frutos [h] q̃ recebio della, sacando ende primeramẽte las despensas q̃ fizo en coger los. Pero si el q̃ pusasse el precio assi como sobredicho es fuesse fiso o fieruo[i] de aquel q̃ vẽdio la cosa, o otro q̃ fiziesse engañosamẽte[k] por su cõsejo estonces non seria tenudo el comprador de tornarla, nin de guardar el pleyto.

¶ *Ley. XLI. De la pestura que es puesta sobre el peño, si non fuere quito a dia cierto o si fuesse cõprada del q̃ la tiene a peños si deue valer, o non.*

2 b ¶ *Ral dia.* Quid si fiat sine adiectione diei, neque etiã dicatur in perpetuum an tunc posin vsque in perpetuum afferri melior cõditio: dic q̃ sic vt est casus in. l. si qs hac lege ff. de rei vendi ca. vbi habetur q̃ valet pactũ sine adiectione certæ diei, & Albe in. l. i ff de indiem adiectio.

3 c ¶ *Quien le diesse.* Et am si non fit solutẽdo dũ modo illum approbet venditor, vt in. l. si venditor, versic sed si neuter fuerit in diem adiectio.

4 d ¶ *Mejoria.* Vt hoc tex. nota. in. l. eũ q̃ §. melior ff. de indie adiectio.

5 e ¶ *Fazer saber.* Adde necesse ff de in diem adiectio.

6 f ¶ *Resceebir del.* Adde. necesse. & quæ dixi supra ea. l. in glo. a

7 g ¶ *Con la mejoria.* Et hic non requiritur quod ipse solus offerat, & ita intelligitur. l. licet ff. eo. vt declarat ibi Albert. post Richar. fructus tamẽ si quos percepit interea quod alius melioremi conditionem attulit debet restituere venditori, vt in. l. item quod in. ff. eo. quia non habet rem ex primo contractu sed ex nouo, vnde non lucratur fructus vt in. ra: ibi Bal. & per Bart. in. l. si ff de iure fisci.

8 h ¶ *Con los frutos.* Adde. l. item q̃. &. l. si venditor ff de indiem adiect.

9 i ¶ *Fiero.* Adde. l. si venditor §. sed si pur illus ff eo

10 k ¶ *Engañosamente.* Vt in. d. l. si venditor in princ. & ibi vi. quid si emptor lubie cit alium emptorem.

¶ *Lex. XLI.*

Pactum legis commissoria in pignoribus reprobatur: nisi conuenerit inter partes quod pro pignore detur iustum pretium arbitrio boni viri hoc dicit.

1 l ¶ *Quanto podria valer.* Concor. l. si fundus §. fi. ff de pigno. & licet non dicatur in pacto, ad arbitrium boni viri, vt hic subijcit satis est quod dicat iusto pretio: quia illud debet declarari arbitrio boni viri vt in. d. §. fi. &. l. si certa fi. C. de iure domi ãpe, quinimo dicit Bar. in. l. quãuis ff de solutio. quod & si non dicatur iusto pretio dũmodo non dicatur pro debito intelligatur, quod vendet vel dabit in solutũ pro iusto pretio, & alleg. d. §. fi. videtur obstare ista. l. &. l. n. nt. a. ea part. vide ibi & posset sustineri dictum Bar. vt in dubio intelligatur iusto pretio. & idem quod Bar. tenet Abb in. c. significante de pigno. si tamen debitor possideret liberabitur, offerendo seu soluendo debitum. l. quanuis. ff de solutio. Bal & Ange in. l. i C. de pactis pigno.

2 m ¶ *Suya por aquell.* Idem dic si datur in pacto: pignoro tibi hanc rem, & si non luero eam infrã mensem: nun quam possim ipsam amplius luere. nam idem est ac si dicatur, q̃ dominium sit apud creditorem glo. nota. in. l. fi. C. de pact. pigno. Bal. in. c. a colu. 1. de feu. dat. in vicem. l. commisso.

n ¶ *Apeños.* Si tamen nullo pignore constituto debitor pacisceretur cũ creditore, vt si non solueri hunc ad mensem tali res, vel domus debitoris sit emptae creditori pro debito, valeret pactum, vt est text. nota. in. l. fi. ff de cõtrahẽ. empto. Bal in. c. a. col. 2. versi quæto vtrũ valeat. de feud. dat. in vicem legis commisso. sed an istud pactum possit fieri cũ fideiussore, dicendo si nõ extraxero te ab obligatione, ista pignus quod pro indemnitate tibi dedi, sit tuum loco indemnitatis. Bal. in. d. ca. a. versic. sed nunquid. colu 1 tenet quod sic & q̃ speciale, sic in his qui pro alio obligantur, vt hoc modo seruentur indemnes: & dicit esse casum in. d. l. fi. in prin. & qd hoc tenet glo. in. d. c. 1 in gl. 1 in fin. sed ad uerte quia gl. non ponit exẽplum, vt Bald. scilicet quod pignus sit datum ipsi fideiussori, neque etiam in casu d. l. fuit datum fideiussori sed creditori & ideo tenendum est contrarium in casu Bal. & ita vult Albert. in. d. l. fi. in prin.

Ad dit. C. de pactis pigno.

Empeñando vn ome a otro alguna cosa a tal pleyto, q̃ si la non quitasse a dia cierto: que fuesse suya comprada, de aquel que la resebio a peños: dando o pagando sobre aquello que auia dado quando la tomo a peños tanto quanto podria valer la cosa segũ aluedrio de omes buenos tal pleyto como este deue valer. Mas si la comprasse de otra guisa diziendo assi, que fazia tal pleyto cõ el, que si la nõ quitasse a dia señalado, que fuesse suya, por aquello[m] que daua sobre ella a peños[n], entonce non valdria el pleyto, nin la vendida. E por esta razon non tenemos por bien que vala tal pleyto, porque los que empresstan [o] dineros a otros sobre peños, non lo querrian fazer de otra guisa. E los omes quãdo estouiessen muy cuytados cõ muy grãd mengua q̃ ouiessen, farian tal pleyto como estem iguer entendiessen que seria a su daño.

¶ *Ley. XLII. De los que venden por cierto precio a otros alguna cosa con condicion que vẽdedor o su heredero la puedan cobrar tornãdo el precio.*

o ¶ *Los que prestan.* Ex verbo isto innuitur quòd istud pactum. d. commissoriæ in pignoribus reprobetur, quando pignora darentur ex causa mutui, & sic non si ex aliis cautis daretur pignus pro debito. sed dicendũ est cõtrarium, cum in istis cõtractibus istud repi obatur sit in pignoribus, vt in. l. i & fi C de pactis pigno & probatur in. l. si in prin. ff. de contrahen. empto. & in. l. quanuis. ff de solutio. & tenet Ange. in. l. si fundus §. fina. ff. de pigno. & quia magis frequentatur in pignoribus ex causa mutui, ista l. posuit hoc exemplum. adde capit. significante. de pigno, sed an fauore doris valeat istud pactum in pignore dato, si dos non soluatur vtc. infra tale tempus? vid Bald. in d. cap. 1. de feud. dat. in vicem. l. commisso. & Bal nouel. in tracta de dore. fol. 22. col. 3. versic. quinquagesimum primum pluiseglum, vbi tenet quod sic, & an possit renuntiari huic iuri, scilicet quiõ tenet pactum legis commissoriæ in pignoribus gl & Saly in. l. i C de pactis pigno. tenetur quod non & idem tenet Ioa de Imol in. d. c. Significante colum. 4. quia in to ductum est odio creditoris, neque firmabitur hoc pactum iuramẽto, licet iura ut propter iuramentum teneatur ad observationem pacti secundũm Bart in. l. si quis pro eo. colu 4. ff de fideiusso. & in. l. Seyus & Angerius ff ad. l. falci & la per Ioa. de Imol quem vi. in. c. significante. col. 5 & 6 de pignoribus.

Add. C. de pactis pigno.

p ¶ *Quando estouiessen.* Ex hoc innuit, q̃ valet istud pactum appositum ex internallo. l. rirus ff. de pigno. actio. & intelligevt per glo. & Bart. in. d. l. quanuis ff. de solu.

¶ *Lex. XLII.*

Pactum appositum de restituenda re vendita quandocunque pretium daretur est seruandum: alias pœna committitur: & ea commissa remanere penes emptorem: nisi fuerit apposita rato manente pacto: quia tunc restitueretur res. & si eam non habet emptor soluet interesse, hoc dicit.

1 a ¶ *Quando quier.* Sed vsq; ad quod tempus potest offerri pecunia vigore huius pacti super hoc sunt opiniões, nã quidã dicũt q; semper: alij vsq; ad triginta annos, alij vsq; ad quadraginta. vt refert Alber. in l. 2. C. de pactis inter empt. & vendi. Iado. in l. petens C. de pactis colũ. 4. versicu. circa ista, vult quôd huiusmodi præscribatur triginta annis referens ita derisdisse Ang. con sil. 55. incipit Guilelmus, & Franciscus. & idem tenet ibi Phil. Dec col. 2. neque dicit obstare l. quod si non. §. id qd ita. versi. si vero conuenerit. ff. de ædili. edicto. vbi habetur quod si conuenerit, vt in perpetuũ re dubitio fiat valet conuentio & perillũ text.

PO R cierto preeio vendiẽdo vn ome a otro alguna cosa, poniendo tal pleyto entresi en la vẽdida, q̃ quãdo qera, q̃ el vẽdedor[b], o sus herederos[c], tornassen el preeio al eõprador, o a los suyos q̃ fuessen tenudos d̃ tornarle[d], aq̃lla cosa, q̃ assi vendiesse: dezimos q̃ si tal pleyto fuere puesto en la vẽdida, q̃ dueser guardado, e si el eõprador, o sus herederos, nõ quisierẽ guardar el pleyto, nin tornar la cosa assi como es sobredicho, si pena fue re puesta en el pleyto, deue la pechar. E si el vẽdedor, o sus herederos, q̃ieren recebir la pena[e], deuese partir de la cosa vẽdida, fueras ende si el pleyto fue puesto, q̃ tornasse la cosa, e pechasse el la pena. E si pena nõ fue puesta en el pleyto, entõce el cõprador[g], es tenudo de tornar la cosa en todas guisas[h], si es en su poder: e si en su poder non es[i], deue pechar[k], al vẽdedor todos los daños, e los menoscabos, que le vinieron porque non torno aquella cosa, que assi auia vendida.

ita tenet in pacto de retro vendendo Fabia. in suo tractat. de emptio. & vend. in. 34. septimæ q. principalis & Andre. Sycul. consl. 51. colũ. vol. 1. & Fulgo. cõsi. 143. incipit. S. & P. cines. quia ille. 5. vt ibi declarat Ange. non procedit in præscriptione otiosa quæ introducta est niere in odium negligentis, vt est præscriptio triginta annorum cui non potest renũciari, vt etiam tenet Bart. & est cõmunis Doctorum opinio. in. l. nemo potest. ff. de legat. 1. & suæ opinioni Ange. Iaso. & Decii videtur adhærẽdũ, quia vt dixit Bald. in c. 1. col. 2. super verbo quã docunq; de feud. dat. in vicem. l. cõsiliso. de plano fatendũ est, quod iuri offerendi pr̃ scribitur, quando est præambulum iuris agendi. l. fina C. de bonis auctoritate iudi possi. & forte hodie per l. 63. in ordi. Tauri. præscriberetur huic iuri spatio viginti annorum, cum ista tractio personalis, vt in. d. l. 2. C. de pactis inter empto. & vendi. poteris tamẽ hoc limitare in plenior. Puto nisi tempus esset præfinium à partibus infra quod possit reduci: nam tunc siue ut maius triginta annorum siue minus illud attendetur, de maiori tenet dictus Fabia. vbi. 3. & quia aliud videtur renuntiari in rorum præscriptioni, aliud tempus statuum prorogare, facit glos. authen. quas actiones. C. de sacrosanctis eccles. & facit. l. licutin annos. ff. quib. mod. vsufru amittitur. & quod notat Ange. in. l. centelmis. in fi. princip. ff. de verbo. obliga. Ioã. Faberin. l. licut in fi. C. de præs. 30. vel 40. anno. De minori tenet Decius. in. d. l. peteus post Ange. in quodam consilio. & Socin. consi. 241. volu. 2. vltima charta. versi. præterea. Secundo limita, nisi contractus diceretur vsurarius. Decius vbi supra post Bald. in quodam consilio quem ibi ipse refert. & idẽ dicerem. & sic termo limitabitur, si esset enormius læsionis in pretio simul cum pacto de retrouendendo: quia cum secundum opinionem multorum præsumatur contractus vsurarius, si cum hoc iungatur pactum de redimendo perpetuo, seruandum esset etiam. 30. annis elapsis. & nota bene. Quid tamen si pro fixo certo termino conuenit inter partes, quôd non obstet remini prefixi a contrahentibus lapsui quousque interse super hoc conueniant super maiori tempo dando, vt vidi de facto, & dicẽdum est q; tunc non obstabit lapsus temporis, vt in simili tradit notabiliter Paul. de Cast. consi. 11. col. fi. volu. 1. incipit viso libello. & probatur in Clemen. quan diu. de appellatio.

2 b ¶ *Quel vendedor.* Et antus competens ex hoc pacto possit eedi alij per venditorem. Ang. in. l. ad officium. in fi. ff. commu. diuidun. tener q; non, & est multum notandum cogitatũ super veritate huius dicti.

3 c ¶ *Herederos.* Licet hoc non fuerat expressum in pacto sed tantũ de vẽditore hoc ius competeret hæredibus, secundum glos. cõmuniter approbatam in. d. l. 2. vbi vide per Docto, quando ius offerendi transeat ad hæredes. & in. l. si decem cum penero. ff. de verb. oblig.

4 d ¶ *De tornar.* Nota bene quod licet non dicatur, quôd teneatur reuendere: sed tantum reddere adhuc cogetur emptor præcisè ad tradendum rem. vt patet ex ista. l. circa fin. cum dicit. el comprador es tenudo de tornar, &c. nequeliberabitur soluendo interesse, & sic decidit ut hic illa quæstio, in qua laborauit Socinus consulendo consil. 253. vol. 2. in causa domini Ioan. Francisci in 3. dubitatione. si tamen promisserat tantum reuendere, & non reddere tunc liberaretur præstando interesse cum teneatur ad merum factum. vt per Bartol in. l. si fideiussor. 5. fin. ff. de leg. 1. & tradit Soci in dic consilio.

5 e ¶ *Quisieren recebir la pena.* Innuit quôd si venditor nolit agere ad pœnam, sed vt res vendita sibi reddatur ex pacto, quod posset, & ita est dicendum, quia & per stipulationem pœnalem nõ nouatur actio ex vendito ad reuendendum & poterit venditor eligere, quam vult. vt in l. prædia ff. de actio. empti.

f ¶ *Tornasse la cosa, e pechasse.* Adde. l. 34. titu. 11. ea. part. & quæ ibi dixi. 6

g ¶ *El comprador.* Quid si ipse emptor vendidit rem alij, an si primus venditor offerat pretium primo emptori vel secundo possit agere, vt sibi reddatur res: videbatur quod non cum actio, quę datur ex hoc pacto sit personalis, & non realis, vt in. d. l. 2. C. de pactis inter empto. & vendit. vnde non cõpetit cõtra singularem successorem. vt in l. si ff. de contrahen. emptio. in cõtrarium tamen imò quôd detur primo venditori vulgaris rei vendicatio contra secũdũ emptorẽ, facit text. in. l. si cum venderet vbi bonus rext. ff. de pigno. actio. & perillũ text. in pacto. de retrouendendo hoc tenet ibi Pau. de Cast. & per l. lex vectigali ff. de pigno. tenetetiã Cumanus in. l. 1. in fi. ff. de don. & tenet etiã Soci. cõsi. 80. vol. 3. in quæstione quæ vertitur inter illustrissimũ ducẽ &c. licet contrariũ voluit Alex. consi. 10. vol. 1. cũ respõdet Soci. in. d. consi. & certe dictũ Pau. licet stricto iure nõ posset forte defendi: quia lex si cũ venderet, in qua fundatur dictũ Pau. intelligit. qũ creditor nõ vendat rẽ sed ius suũ pignoris. & sic nunquã si debitori dãto competat rei vẽdicatio, vt respõdet Alex. à in. d. consi. 10. præterea longe interest an agat creditor contra eũ, qui emit à suo creditore, qui videtur à debitore emisse cũ illo pacto. iuxta notata l. 1. n. C. creditore euictio. in gl. non debet. & in l. si ob causam C. de euictio, quo casu præcisè emptor tenet ad rem ratione pacti de reuẽdendo, vt hic, an agat contra secundũ emptorẽ singularẽ successorẽ, cõtra quẽ nullã habet actionẽ neque realẽ neque personalẽ ad tradẽdũ dictũ Pau. de Cast. maxima æquitate fulcitur licet nõ possit de stricto iure defendi. & vid. 5. ea. l. in glo. fin. & quid si emptor emit a duobus vẽditoribus simul cũ isto pacto & vnus tũ ex eis velit reemere partẽ suã, an cogatur emptor? vide tur q; nõ. prex. in. l. qd autẽ. 5. fi. rũ duob. sequ. ff. de in dic adictio. & pistã. l. ita tenet Bar. in l. si qs aliã. ff. de solutio. vbi & Pau. de Cast. Bar. etiã in. l. cum vsufructus. ff. de vsufruct. lega. & idẽ tenet Fabia. de suõte in d. suo tractatu empt. & vend. 2. q. 7. q. principalis. & Ioan. de Plaã. in l. fi. C. de agric. & mãci. lib. 11. & addit. Pau. de Cast. in. d. l. fi. q. 5. aliam. hoc procedere, etiã si vnus ex vẽditoribus paratus sit totum reemere, & refundere totũ pretiũ, quod nota & idem tenet laẽ Soc. cõsi. 16. volum. 4. incipit, anno dãt. & addit Bald. in. d. l. 2. C. de pactis inter emp. & vend. latè Iaso. in. l. stipulationes nõ diuidũtur. co. 13. ff. de verb. obli. & nota q; si emptor q emit sub tali pacto obliget rẽ emptã, ante quã sibi reematur, resoluitur pignoris, si vẽditor reemat q; ex necessitate restituit ad venditorẽ. vt not. Bar. in. l. in diem. ff. de aqua pluuien. & in. l. si res ff. quib. mod. pign. vel hypo. sol. & in. l. 4. §. sed & Marcel. per illũ rext. ff. de in dic adictio. Alex. cõsi. 45. vol. 5. in causa & lite col. 2. & quid si sunt plures hæredes emptoris & vnus possidet illã rẽ, solũmodo vel cõtra cũ alijs, an ille condemnari debeat ad tot̃ rei restitutionẽ vt. Soc. in. d. cõsi. 253. dubita. 4. vbi cõcludit q; sic. 8

h ¶ *Guisas.* Dic vt dixi in glo præcedẽti. sup verb. tornale. in ead. l. 9

i ¶ *En su poder nos.* Intelligo dolo vel culpa, seu facto emptoris vt in. l. si hominẽ ff. de rei vendic. & i si seruũ. 5. idemque. ff. de verb. obli. nãe petempta ante morã nõ teneret. l. si ex legati causa, cũ simili. ff. de verbo. oblig. & quid si ex necessitate distraxerit. vid. l. 1. item si verberatũ. 5. 1. ff. de rei vendic.

k ¶ *Deue pechar.* Si ergo res deuenit in alium conuenitur emptor ad interesse, vt hic & facit contra dictum Paul. de Castr. in dicta. l. si cum venderet. vt dixi suprã cadem. l. in glos. super parte el comprador, licẽt ista. l. non concludat: quia posset intelligi, vt vtrunque ius habeat venditor, vel agendi ad interesse contra primum emptorem, qui rem alienauit, vel vtili rei vendicatione contra secundum emptorem. vt dixit Paul. cuius opinio tunc de iure procedere posset, quando pactum de reuendendo conciperetur verbis directis: scilicet, vt tali casu res sit in empta, vt declarat idem Pau. in. l. si à te. C. de pactis inter empto. & vendi.

In nouel. cop. est. l. 6 tit. 15. libro 4.

¶*Lex. XLIII.*

20 Non valet pactum inter venditorem & emptorem vt res quæ vendi tur certis personis non alienetur, & si contra fiat: dominium redeat ad venditorem, incurrit tamen pœnam si fuerit apposita: & si nõ fuit apposita teneatur ad interesse, l. d.

1 a ¶*Nisi sui heredes.* Non ergo prohibito de non alienãdo facta emptor transiret ad eius hæredes, nisi hoc diceretur, vt hic & probatur in auth. de restit. fideicõ. §. nos igit. & ibi not. gl colla. 9. sed an hæc prohibitio de hæredib[a], q nõ alienẽt extẽdatur ad omnes hæredes vel intelligat tũ de primis hæredibus ex emptoris prohibiti alienare? Bart. post Jacob. de Are. in l. lucius, §. sempronius. ff. de legat. 3. dicit quod cum ita prohibitio facta fuit in de hæredibus porrigatur ad omnes successores, per. d. l. lucius in princip. & l. si plures eod. tit. & in auth. de restit. fideicomiss. §. a. & dat in voluit Bart. post Din. & etiam Ioan. de Imol in l. filiusfamilias, §. diui. ff. de leg. 1. Romanus in l. si quis filiusfam. has. § fina. ff. de acquirend. hæred. Alexand. consi. 56. colu. vol. 1. considerãtis verbis testum. & c. Et non ab re quia Saltc. in. l. volũtas. C. de fideic. quæritur de ista q. reliquit cogitandum non faciens mentionem de dictis doctoribus hoc decidentibus. & facit. l. in annalibus C. de legat. & l. hæredis appellatione. & ibi gl. ff. de verbo. signif. quid si dixerit q non alienaret ipse, neque eius filij an prohibitio filiorum extẽdatur ad nepotes? Dic q non secundũ Bart. in. d. §. sempronius. & Bald. & Saltc. in l. volũtas C. de fideicõ. & probatur in. d. §. nos igitur. in auth. de restit. fideicomm. & per Bart. in. d. §. diui. Baldus. l. vtius in princi. ff. de liber. & posth. quod intelligẽ, nisi aliud appareret ex verbis prohibitionis alienationis, & ex ratione eius prohibetur, vt tradit Sori. consil. 43. volu. 3. vltimo testamento specti bilis, & c. colum. 1. 2. & 3. facit l. patet. §. fundum. ff. de leg. 3. & quod ibi notat Bart.

2 b ¶*Vender.* Bald. in l. volũtas C. de fideicom. dicit quod ohm) vtiadixerint) in primo latore multis ciuilis antequam supercuenient plenæ nominum diffinitiones nomine venditionis continebatur omnis commutatio. vt in. l. stipulationes. 3. quintus ff. de stipulationibus. hodie vero prohibiti venditione, non videtur prohibita donatio siue prohibetur a lege, siue a contrahente. vt dicit Bald. ibidem. si verò prohibetur a testatore, tunc oportet considerare causam ab ipso positam & an actui sit annexa pœna vel sit annexus fauor. vide ibi per eum column. fina. & latius per eundem in. l. 2. C. de vsucap. pro empto sed an prohibita venditione, videatur prohibita permutatio. Bald. & Alexand. in. l. fina. per text. ibi ff. de condict. ob causam, in statuto volumi quod non. notat Speculator. titu. de empt. & venditio. §. nunc dicendum. versic. sed pone statutum. & facit text. not. in. l. 1. de his quæ fiunt a pupilla sine consen. capitu. vbi vide per Abb. & intelligẽ nisi esset mutatio materia non obstaret, & fauor ibi, & militaret illentis statutionis. vt latius tradit Iaso. in dict. l. fina. tertio notabili & dicit glossin. l. quem ad modum C. de agrico & censi. ibi, in. in verbo vendi. & c. quod coloni prohibiti vendi non possunt permutari, neque in emphyteosin dari. & hoc propter fauorem publicum vt declarat ibi Ioann. de Plat. scilicet, ne agrorum culturæ deseratur. vide ibi per eum, & nota bene quod prohibitio vnius contractus, non extendat se ad alium contractum alterius rationis, & species. vt in. l. fin. C. de prædijs curia libro. 10. & not Bald. in l. 1. columna 7. C. de inofficio. donatio

3 c ¶*Enagenar.* Sub hoc verbo omnes species alienationis comprehendunt. vt in. l. fina. C. de rebus alienis non alienan. & cap. nulli. de rebus ecclesi non alien. & quia non potest alienare per pactum debet facere & curare, ne alienetur ex dispositione legali. i. codicillis. §. penultimo. ff. de leg. 2. & per Bald. in. l. hac edictali. 1. col. C. de secundis nup. & notabene q alignatio proprie loquendo est illa per quam dominum transfertur secundum Bart. in. d. l. fin. quod dicit notandum pro statutis vt est text. not. in. l. 1. ff. de fund. dota. & ait, prohibitus alienare incidit in pœnam si tantum incipiat, seu tentat alienare? vi. Bart. in. l. qui absenti. §. 1. ff. de ac quir. posse. & Bald. in. l. 1. col. fi. C. de his qui pœnæ nomi. & aduerte q non posse alienare rem non est de diffinitione dominium, vnde licet sint prohibitus alienare non ideo minus dicitur res sua plenoiure, vt in. l. generaliter. ff. de fideicom. liber. & not Bald. in l. voluntas. colum. 3. C. de fideicommit.

d ¶*Tornasse* Et sic traditaco in dominio proiuditur per pactum, q alienatione facta res redeat ad vendorẽ, id non patet. he. iii. fine. C. in l. fiscus ff. de manu testa. vnde si vis prohibere alienationem, ita q non transeat dominium nõ vtatis his verbis de quib[a] in ista l. sed secũdum Albertic.

o sus herederos, fiziessen contra la postura non podria el vẽdedor, nin sus herederos, estonce demandar por esta razon, la cosa a aquel, que fue despues enagenada. Pero si fuesse puesta pena en tal pleyto, tenudo seria el que la fizo de la pechar, e el daño, e el menoscabo ẽ, quel viniesse por esta razon. E este daño e menoscabo, d̃ue ser apreciado, cõ sura del e con estimacion del judgador.

¶*Ley. XLIIII. De los que en su testamẽto defiendẽ que su castillo, o torre, o casa, o viña, o otra cosa de su heredad non lo pudiessen vender.*

in l. e a lege. C. de condi ob causam. col. 2. post Odofre. Iacob de Are. Cin. & Oldra. in. l. fina. C. de ebus alie non alienan. vi ecclia forma, vendor tibi & trado sub conditione ne alienes, & si quo casu contingat te ad aliquem actum vel contractum alienationis peruenire vel procedere eam equam ipsa alienatio perficiatur, vel eqiatur, i. cmeo in me & an hæc, dibus meis dominum & possessionem, vel ex nunc facis in me contractum donationem. & constituis te possidere nomine meo & hæredum meorum & sub ista conditione & non alter factus transeat in te dominium & possessionem. hoc enim modo secundum eum vendito est conditionalis, & retineat dominium in casu quo nondum perfecta est alienatio, quia hoc casu dominium & possessio fuerunt sub conditione translata, quod fieri potest. l. qui absenti. §. 1. ff. de acquir. posse. l. proinde. ff. si certe petat. & l. potior. §. 1. ff. qui potiores in pign. habe. l. donatio. C. de donatio. l. 1. in fi. & l. 2. §. si pecuniam. ff. de dona. & ita dicit Alber. se sæpe consuluisse. & idem vide tur tenere Bart. in d. l. qui absenti. §. 1. licet vtinam pauciorbus verbis, scilicet, dono, vel vendo hoc pacto, vt non licet alienare & si ad aliquem actum alienationis peruenerit, tunc dominium ad me reuertatur in eum casuo ex nunc constituis te possidere meo nomine, & idẽ dicit, quod operabitur si per verba futuri temporis dicam si alienabis vel alienaies, ita quod talia verba non denotent rem perfectam. allegat bonum text. in. l. quidam testamento. ff. de fideicom. liber. aliam etiam cautelam ponit in hoc ibi Batto. & alias vid. ibi per Alexand.

e ¶*Non valr.* Scilicet quo minus impediatur translatio dominij in eum in quem fuerit alienatum, & non retransferatur in prohibentem alienationem, vt statum subijcit. & sic reprobatur hic opinio Doctorum antiquorum, qui tenerunt prohibita alienatione per pactum dominium non transire pro quibus secundum Albertic. multum faciebat tex. in l. e a lege. C. de condic ob causam. ibi dominium prorsus alienaret. quam opinionem tenuit etiam glossa auth. vt de cætero non fiant commutationes rerum ecclesiæ. §. de cæteto. colla. 5. & in auth. de alienatio & emphy. §. sanctissimis. licet communiter alibi teneatur contrariam opinionem quæ fuit communis omnũ quæ approbatur hic. Sed quæro ex lege regia cum possit fieri maioria in certio bonorum cum vinculis & prohibitionibus iuxta. l. 27. in ordinato. Tauri modo pater per viuum donationis inter viuos vel per alium contractum fecit maioriam in tali territo. & prohibuit alienationem an impediatur translatio dominij ex tali prohibitione, vi detur quod sic cum auctoritate legis fiat. & quia quando fit inter viuos illud quod potest reuocari vsque ad mortem sortitur effectum à morte. & sic ex vltima voluntate. l. sequens quæstio. ff. de lega secundo. & notatur in. l. si quando. ff. de legat. primo.

In 10. re. 6. lib. 5.

f ¶*El daño, e el menoscabo.* Adde. l. si ita quis. §. e a lege. ff. de verborum obligatio.

g ¶*Con jura del.* Hæc enim actio est bonæ fidei: vnde iuratur in litem. l. in actionibus. ff. de in litem iurand.

¶*Lex. XLIIII.*

20 Valet prohibitio alienationis facta per testatorem si expimitur iusta causam quare eam prohibet: alias non valet. l. d.

1 a ¶ *Testamento.* Se ut in qualibet vltima voluntate: quia sola voluntas testatoris transfert dominium in legatarium absque traditione. l. super rem. §. super fundum. ff. quemadmod serui. amit. & hic sine traditione potest acquirere dominium, & in alium transfere. secundum Azo. C. de reb. alienis non alienandis & Innocen. in cap. Raynaldus. colum. 3. de testament.

2 b ¶ *Castillo, o torre.* Ex istis verbis videtur, q̃ non prorogat glo. & quia ibi not Bald. in l. quotiens. C. de fideicom. scilicet quod si prohibetur rurris alienari de ista rore non est necessaria expressio causæ, quia ex qualitate rei præsumit quod testator voluerit rē in agnatione perpetuo manere, quod Bald. dicit nota. dig. quam, nam cum vna sola ano potuit testatorē in uere, ruis tanto habeatur pro expresso, vt notatur in l. quinius eo. titu. de fideic. & videtur pro bartio. l. 1. C. quinon possunt ad libertatem perueni. & ibi notat Bald. quod si causa potest comprehendi ex intentione restrictionis, est perinde ac si esset expressa. & idem dicit Bald. in tuni prohibita alienari in l. 2. C. de vincap. pro empto. forte dict. gloss. & dicta Bald. intelligenda sunt quando rumis fuisset maiorum testatoris, propter affectionem uxoris id qui habetur in l. si in emptionem ff. de minor. & l. lex quæ tutores. C. de admin. tut. tut. secus si non esset maiorum & sic cessaret affectio. si vero fuit maiorum, limitatur ex dicto illius gloss. & Bald. & facit ad hoc pulchrum dictum Bald. in l. filius familias §. dui. ff. de legat. primo. colum. secunda. verse. nota ergo, quod si res quæ prohibitum alienari, est talis in qua radicaffectio & iure reseratione seu amore est ipsius res prohibita, quod videtur facta prohibitio rum causa licet non exprimatur. vnde si testator prohibet et alienari vassallos, licet simpliciter & sine causa prohibitio valeret, tamen res vassallorum. ad quod iuvat argumentum alleg. l. genetaliter. §. si pentum. ff. de fideicom. libera.

3 c ¶ *Razon guisada.* Adde. l. filius familias. §. dui. ff. de legat. 1. & l. pater filium. §. iulius Agrippa. & l. lucius. in principio. ff. de legat. terno. & in l. quotiens. C. de fideicomm. & requiritur expressio causæ, quando prohibitio fit a tatore personæ prohibitæ; secus si fiat respectu certæ personæ. vt in dict. §. dui. & ibi Barto. & infra ista l. vt quia voluit certam personam habere. vt ibi etiam declarat gloss. & nota bene quod vbi testator relinquit rem pluribus & vetat eos alienare rem eo ipso videtur fideicommissum vicissim relinquere si contingat alterutrum sine alterius consensu alienare gl. notab. in. l. codicillis. §. institutio. ff. de legat. 2. super verbo. filijs quā multum commendat ibi Io. de Imol. & dicit forte meliorem non reperiri.

4 d ¶ *Non sea enagenada.* Iudicium non alienetur nam si testator vteretur verbo futuro subiunctiuo, si alienaueris res perueniat in titium: tunc teneret alienatio. vt in. l. fictius. ff. de manu. testa. vide Barto. in dict. §. dui. & Imol. ibi.

5 e ¶ *Finque siempre amisso.* Item si dicat remaneat in familia. vt in. l. pater. §. fratre. ff. de legat. secundo. l. cum pater. §. libertis eod. titu. l. quotiens. C. de fideicomm.

6 f ¶ *Mas honrrado.* Diuitiæ addunt amicos plurimos. Prouerbio. 19. capit. & diues pauperibus imperat. Prouerbio. 22. Ecclesiastici. 13. capitul. Corona enim sapientum diuitiæ eorum sunt Prouerbio. 14. & 18. capitulo. vbi dicitur substantia diuitis est vrbs roboris eius, & quasi murus validus circundans eum, & capitu. 10. substantia diuitis vrbs fortitudinis eius pauor pauperum, egestas eorum. adde de commodis diuitiarum gloss. in cap. 121. quæst. 1. super parte ne. elisitatem. & l. aad subeunda. C. de deruitio. lib. 10. & ibi Ioan. de Plat. & in. l. ne quis. C. de digoratibus. & Barto in l. 1. eod. titu. vbi dicit quod diuitiæ augēt & conseruant nobilitatem, si sunt in quæræ.

7 g ¶ *Sea de edad.* Vestitur tunc istud præceptum fauore vxoris & testamenti. secundum Bald. in l. quotiens. C. de fideicomm. Ad tit. C. l. 2. de vsucap. pro empto. si mancipita fuerit

h ¶ *Vendo alguna.* Nam abalienatio vtinam cuilibet non licet sine gibus sene venderet quentib. tum quia necessaria. & in ff. seret valorem qui sine rei, præsertim manumissi in loco remoto. si. alliberto, vt alias dicta peruecit Bald. in. l. 1. C. de fals. mone. tum quia melius perquireret emptores.

i ¶ *Guisada.* Debet ergo rōnabilis esse causa secundum istam. l. quam nota: quia de iure communi hoc tione ratitabene expressum. Inò Alexand. in dic. §. diui. in princip. dicit quod sufficeret quæcunque causa expressa à testatore & subdit, quod si diceret nolo alienari in titium teneret prohibitio absque alia causæ expressione, quia videtur testator motus ad prohibendum odiotitij. allegat. l. codicillis. §. mare. ff. de legatis secundo. & alia Paul de Castro. tamen in dicto. §. dui. requirit rausam rationabilem, & si nihil alleget. Ideo tutior mentis iam. l. & quod dicit Alexan. quando prohibuit odio Titij, intelligeretur de rationabili odio. vt in dic. §. n. mare habetur nam odium irrationabile non esset bona rausa prout illa. I. requirit. in contrarium tamen fuit ista. i. in sequentibus verbis ibi. porque no señalando persona alguna. Sed potest dici quōd illud intellij, sic ut alter, scilicet secundum id quod habetur in dict. §. dui. vbi nisi fuerit nominatur persona. & ibi glo. & dixi suprā.

k ¶ *Persona alguna* Vt in. d. §. dui. 10

l ¶ *Caldris.* Limita vt per Bart & Alexand. in. d. §. dui. 11

¶ *Lex. XLV.*

9 m Seruus venditus vt ad certum tempus manumittatur efficitur liber si illo tempore non fuerit manumissus, & si dictū fuerit quando voluerit emptor manumittatur eum liberemptore mortuo, & si dicitur quā do poterit si præsens est seruus infra duos mēses si absens intra quatuor menses debet manumitti, alias efficitur liber. h. d.

m ¶ *Esforro* Adde l. Paulus ff. de libera. caus. & l. 1. 2. & 3. C. si manci. ita fuit alienatus. vt manu. & l. si quis hac. l. in princ. ff. qui & à quibus. & gl. in. l. 1. C. si manci. ita venerit ne prostitu. in glo. fin. 1

n ¶ *Quemuerte.* Habet ortō ānotatis per Azo. C. si manci. ita fuit. alie. in sum & gl. fin. d. l. 1. C. si manci. ita fuet. alie. ne prosti. & à l. fi. ff. qui sine manumissio. ad liber. peruc. 8

o ¶ *Non le finca querer.* Adde l. 3. ff. de seruis exportā. & tex cū glo. in. d. l. 1. C. si manci. ita fuit alie. & l. 14. ff. Flora. c. figratiose de rescript. lib 6. & est rō secūd ū Ioan. And. ibi post Archi. quia cū volūtas à certa persona depende at cum suo esse corporali mori quia solum corpus sine animo non est homo, vt in. c. charitas est. de pœn. dist. 2. & ex hoc colligit Vbertinus de Bobio relatus ab Alberic In. d. l. 1. q. fi filius iuraui nō ludere sine volūtate patris, q & si iudat mortuo patre, nō erit periurus. & idē pōt dici secūdum eundē Alber. in prohibito alienare sine alicuius volūtate & de statuto q̃ bannitus non potest exire de banno sine volūtate offensi, & de alijs iuri libt & si promittto tibi dare fundū cū volam, me monete stimtiu teue bi fhares meus, vt probat in. d. l. fi. ff. qui sine manumissio. ad liberta. peruene, & tener Barto. in. l. ata sti-

dida maguer ello ouiesse defendido.

¶ *Ley. XLV. Delos que mandan o venden a otros sieruo con condicion que sea forro fasta cierto tiempo.*

Ando, o vendiendo vn ome a otro algund sieruo so tal pleyto, que lo afforrasse fasta vn dia señalado, o que fuesse afforrado en todas guisas dezimos, q̃ maguer aquel que lo recibe fobre tal pleyto, non lo afforre aquel dia, nin aun despues, q̃ es forro m el sierno de aq̃l dia en adelante. Mas si dixesse que le vendia, o dana el sieruo a tal pleyto q̃ le fiziesse forro quando quisiesse aquel a quien lo dauo o le vēdia. en tal caso como este, seria libre luego que muriesse n, aquel que lo recibe, so tal cōdiciō, o pleyto: porq̃ despues q̃ el ome es muerto, non le finca querer o nin nō q̃rer. E si dixesse q̃ le dauo o q̃l vendia el sieruo so tal pleyto, q̃

p ¶ *Seuendo alguna.* Nam abalienatio vtinam cuilibet non licet sine gibus sene venderet quentib. tum quia necessaria. & in ff. seret valorem qui sine rei, præsertim manumissi in loco remoto. si. alliberto, vt alias dicta peruecit Bald. in. l. 1. C. de fals. mone. tum quia melius perquireret emptores.

q ¶ *Guisada.* Debet ergo rōnabilis esse causa secundum istam. l. quam nota: quia de iure communi hoc tione ratitabene expressum. Inò Alexand. in dic. §. dui. in princip. dicit quod sufficeret quæcunque causa expressa à testatore & subdit, quod si diceret nolo alienari in titium teneret prohibitio absque alia causæ expressione, quia videtur testator motus ad prohibendum odiotitij. allegat. l. codicillis. §. mare. ff. de legatis secundo. & alia Paul de Castro. tamen in dicto. §. dui. requirit rausam rationabilem, & si nihil alleget. Ideo tutior mentis iam. l. & quod dicit Alexan. quando prohibuit odio Titij, intelligeretur de rationabili odio. vt in dic. §. n. mare habetur nam odium irrationabile non esset bona rausa prout illa. I. requirit. in contrarium tamen fuit ista. i. in sequentibus verbis ibi. porque no señalando persona alguna. Sed potest dici quōd illud intellij, sic ut alter, scilicet secundum id quod habetur in dict. §. dui. vbi nisi fuerit nominatur persona. & ibi glo. & dixi suprā.

pulatus, in ij oppo primæ partis. ff. de verbo. obliga & tradit Alexã. conl. nõ volu. 3. incipit, stantibus terminis.

4 a ¶ *Quando pudiesse.* Adde d. l. fi. ff. qui sine manumiss. ad liber. peruenit.

¶ *Lex. XLVI.*

30 Si seruus venditur ne vnquã fiat liber semper erit seruus nisi dominus terræ reuelet tractatum prodictionis, aut si vindicet mortem defuncti domini per se occidendo vel per accusationẽ ad mortem occisorum impio ducendo, vel si quãdo eõdmo fuit apposita fuit seruus emptus suis nummis vel cõsanguineorũ. h. d.

5 b ¶ *Por costũbre.* Est enim inseritis nequitia seruilis ingenii, vnde si seruus ergo iniquus. vt in l. 3. & ibi nor. Bal. C. de liber. & eorũ liber. & in. l. Iulianus. in prin. ff. ut q̃ furẽ. ff. de acti. empt. dixit glo. si seruus ergo fur. est enim natura seruorũ furari. vt in l. fi. & ibi not. Bal. C. qb. ad libertã procla. nõ liceat & gl. ibi dicit de famulis scholarium. si tũ sit tibi seruus fidelis sim bi quasi aãtua. Eccl. 33. c. & c. 7. dicit. seruus sensatus sic tibi dilectus quasi aãtua, nõ defrauder eum libertate neque inopem deresinquas illũ, & serui sapiens dominabitur stultis filijs & inter eos hæreditabit eũ dni dei Prouerb. c. 17.

Ad iit. C. q non pos fiunt. ad libe. perue.

lo afforrasse quando pudiesse[a], si aquel que lo recibe, estãdo el sieruo antel fasta dos meses no lo afforrasse, dende adelãte es libre el sieruo, por razõ de tal pleyto como este. E si por auentura nõ estuuiesse el sieruo delãte de aquel que lo recibio, so tal pleyto, si lo non afforrasse, fasta quatro meses, por carta o por palabra, dende adelante, finca el sieruo libre maguer non lo afforrasse.

¶ *Ley. XLVI. Que la vendida del sieruo que es fecha so condicion que nunca pueda ser forro si vale o non.*

Naturalmẽte han por costũbre[b] los sieruos, de fazer yerros contra sus señores: fueras ende quando lo hã a dexar por modo de pena[c], e porẽde dezimos q̃ si algũ sieruo fiziesse tal yerro[d] cõtra su señor, por q̃ lo ouiesse a vẽder, q̃ le pueda poner por pena en la vẽdida q̃ nunca pueda ser afforrado. E si el comprador lo recibe cõ tal pleyto, nũca pue de ser libre el sieruo por quãtas manos ter q̃ passe, fuera ende en tres casos. El primero es, si tal sieruo como este sopiesse cierta mẽte q̃ algunos se trabajauã de muerte, o desfõrra del señor de la tierra, e lo descubriesse[g], apercibiendole dello por si o por otro. El segũdo es, si vẽgasse muerte de su señor, mãdo el por si[h] al q̃ lo ouiesse muerto, o acusandol delãte d'Iuez del lugar siguiẽdo el pleyto fasta q̃ le fiziesse matar[i]. El tercero si aq̃l q̃ lo cõpro sobre tal pleyto lo cõprasse d'los dineros del sieruo[k] o de sus pariẽtes del sieruo e non de los suyos proprios. Ca maguer tal pleyto como este fuesse puesto en la vẽdida, puede el sieruo ser libre por qualquier destas razones,

¶ *Ley. XLVII. Del pleyto o postura que puede poner el vendedor al sieruo con que lo saquen de algund lugar señalado e que non torne.*

Pleyto o postura de otra manera puede aun poner el vendedor al sieruo en la vẽdida q̃ faze del, sin la q̃ diximos en la ley ante desta. Como si dixesse al cõprador: vẽdo vos este sieruo so tal pleyto, q̃ nunca entre en esta villa de tal dia en adelante, o que non saque en toda España, e si contra esto fiziere en algũa manera, que lo pueda prender[l] por mi, e tornar en mi seruidũbre, o que me pechedes[m] vos tanto por pena, o todos los daños, e los menoscabos que me viniessen por esta razon, tal pleyto como este, se yẽdo puesto en la vẽdida deue ser guardado: e puede el vendedor demandar que se cumpla en la manera que fuere puesto. Pero si el sieruo fiziere algũa cosa destas sin sabiduria de aquel que le ouiesse cõprado andado fuydo, o por falago q̃ le fiziesse engañosamente el vendedor: estõcẽs e cierta el comprador en pena, por razõ de tal pleyto, porque el sieruo entro en aquel lugar, q̃ le era defendido, sin culpa del que lo compro.

Ad iit. C. q non pos fiunt. ad libe. perue.

In no. re. est. l. 5. in. 20. ff. 2.

In no. re. est. l. 5. in. 20. ff. 2.

2 c ¶ *Adiedo de pena.* Seruom. le ouolo to tura & cõpedes mittere illũ in operationẽ, ne vacet. Eccleli. 33. c. hunc dicitur mor seruilis qui quãdiu est in hoie nõ saluat. a t in 5. ex his. 23. q. 6. & not. glo. in c. cũ ergo. 24. q. 3.

3 d ¶ *Fiziesse tal yerro.* Ex hoc verbo in nuitur, q̃ b seruus nõ esset dñõ demeritus nõ posset apponi tale pactũ, ne manumittat & si poneret non imp. diretur liberta. quod bene nota quia nõ ita expressum est de re communi e go meminerim, sed bñ facit. l. fi. C. qui non possunt ad liber. peruenire quia nõ alia pacta cõmuniter apponũtur propter malitiã seruorũ, præsumitur offensa vbi per dominos tale pactum apponitur, secundũ Bald. in. d. l. fi. C. si manci ita fue. alle qui allegat. hrestamento centurio. ff. de manumissio & l. lucius. 5. lucius titius damn. ff. de lega. 2. vbi hoc non bene probat, tene tũ hoc menti propter autoritatẽ Bald. & intelligemus ex aliis coniecturis præsumatur dominum sine causa odio motum seruũ, cũ vna p̃sumptio excludat aliã etiã violẽtã vt dicit gl. in. c. dixit dũs 23. q. 1. & p Bald. in. c. r. in pri. col. 5. gb. mo. seu. amit. & per Bal. in. c. r. in. l. nõ ignorat col. 2. C. qui accusã. non pos. & per Alex. cons. 18. vol. 2. & Abb. in. c. cũ inter. Roderici Senioré pen. notab. de elect. & in. c. r. eel fi. de his quæ vi metusve causa fiunt.

4 e ¶ *Ser affor rado.* Adde l. seruus hac lege ff. de manu. & l. fi. C. si manci ita fue. alie. vt manu. & l. fi. C. qui non pos. ad liber. perue.

f ¶ *Quantas maneras.* Adde d. l. fi. C. qui non possunt ad liber. perue. 5

g ¶ *Descubriesse.* Adde d. l. 3. in. 20. part. 4. & nota bñ illã e. mian, nã glos. 6 se mis cõsidas duas tantum quæ vt ie quuntur in ista lege nebant

h ¶ *Matando el por si.* Videtur permittere seruo, vt occidat propria auto 7 ritate occisorẽ dñi sui, heut & alias in aliquibus casibus lex permittit. vt in. l. 1. & 2. C. qũ liceat sine mdi. se vindi. & in. l. 3. §. transfugas. ff. ad. l. corneha. de sicariis. l. annissione. §. q deficiũt. ff. de capi. diminu. l. 3. tit. 8. par. 7. vel dic q̃ hoc p̃cedat sata sẽtia cõsta occisorẽ & dato p̃ minicoiux In nou. re tad. l. 76. in ordi cop. est l. ma. Tant. nam 1. tit. 10. li. 1. nonliceret, bro. 4. vt in. l. non est Ad iit. C. singulis ff. de si seruus re. iur. vel dic exporta. q̃ licet occidat vem. in iste ipsa, p pria autoritate adhuc tũ nõ sequitur, q̃ mũ libertatis sed i cõtrarii facit l. 3. ab hostib. §. si vin. v. tore. ff. solut. matri. & l. 82. in ord. Tant. & quia cit ous sibi ipsi non consequit p̃mũ legale. l. interdũ. §. q fa 18. ff. de fortis Bal. in l. §. fi. tit.

i ¶ *Fiziesse matar.* 8 Nota hoc verbũ & ad de. l. 3. titu. 22. part. 4.

k ¶ *Del sieruo.* Ad 9 de. l. 4. §. sine autẽ. ff. de manumissio.

¶ *Lex. XLVII.*

30 Pactũ appositũ ne seru? vẽditus iritet in certum locum alias reuertatur ad venditorem vel commutatur alia pœna si non obseruetur, valet & si non obseruatur non mittitur nisi contra voluntatem emptoris seruus fecerit contra pactum. h. d.

l ¶ *Puede prender.* Nota hic de pacto manus iniectionis propria authoritate. Et adde l. si tirius. ff. de seruis exportan. l. prima, & secunda. C. si seruus exportan. veneat, & vt ista manus iniectio habeat locum debent concurrere tria. secundum Angel. in dicta l. prima. Primum quod moram traxerit in loco prohibito antequam sit liber factus: nam si post manumissionem ingrederetur vel moraretur hiscus eum vẽdicaret, & in seruitutem reduceret, vt habetur in dict. l. 1. Secũdum quod iste ingressus seu commoratio fiat de voluntate emptoris: alias seeus, vt hic, & in dict. l. 2. secundum lectura m glo. & in dict. l. si tirius. Tertium quod venditor legem asportationis non tenuisset, nam potest illam remittere. vt in dict. l. secunda. secundum aliam lecturam, & in. l. prima ff. de seruis exportan. & his concurrentibus potest propria authoritate manus iniicere, per quascũque manus ambulauerit vt in dict. l. si tirius & l. si quis sub hoc ff. de contrahen empt. vbi etiam habetur, quod ante manus iniectionem non transit dominum in venditorem

m ¶ *Pechedes.* Et si copulatiuẽ teneret pactum super vtroque, vt per gloss. C. si seruus exportand. veneat. l. secunda. & quid si nisi 2

finit consentum de manus iniectione, vel pœna seu interesse q̃ tunc fol is lisens 1.l. vc. C eo l 3 & aduerte, qui per illas ll. partitatum nõ ponuntur illæ leges. C. si manti ita fue. alie. ne prosit & suffi rtei. deo quia iam per illas leges partitarum cautum erat prositurum effici liberam. vt supra eo. l 36 & l. 4. tit. 22. part. 4 & l 36 tit 3 part 5. & l. 2. titu 22. partit.

7 Sed adhuc haberent lot ũ ll. illius titulsi tale pactũ de nõ prosituendo ancillã per vẽditionẽ apponeret, nisi quod fortẽ in casu. d. l. 4. tit. 22. licet ex pacto venditor sibi reseruaret nuae[a] iniectionẽ iuxta formam. d. l 1. C. si mãci. ita vel neal ne prosituatur & l. si quis sub hoc. ff. de cõtrahẽ. emptio nihilominus seruata efficeretur liberaper d. l.

¶ *Ley. XLVIII. De la cosa que ome compra de sus dineros mismos por nome de otro e las posturas q̃ son puestas sobre ella si puede valer.*

Omprando algund ome de sus dineros mismos, alguna cosa en nome de otro[a], si aq̃l en cuyo nome la cõpra, ha por firme[b], la compra, quãdo lo sabe, entõce aquel que tal compra faze tenudo es de dar la cosa a aquel en cuyo nome la compro, con los frutos e con todas las otras cosas que pertenescen. Otrosi dezimos, que aquel en cuyo nome es fecha la cõpra, q̃ es tenudo de dar el precio al cõprador, con todas las despensas, q̃ fizo el otro en coger los frutos, e en las otras cosas que fueron fechas a pro de la cosa cõprada. E aun dezimos, que si algun ome embia su mensajero, diziendole assi, ve a tal ome, e dile[c], q̃ si el que le vẽder tal cosa suya, que le dare tal precio por ella: si aquel aquel le embia, otorga la vẽdida de la cosa, por aq̃l precio, q̃ embia dezir, vale la vendida[d], maguer non le ouiesse dado carta[d] personeria, al mẽsajero por que fiziesse la cõpra. E demas, este en cuyo nome es fecha la vẽdida, e la cõpra, deue guardar los pleytos e las posturas, que puso sobre ella, aquel que la fizo en su nome, que pues que el otorgo la compra que la aya por firme. Esso mismo seria quando algun ome fiziesse su personero a otro, dãdole poder que pudiesse vender o cõprar alguna cosa, en su nome, señalandole por quanto precio[e], la vendiesse o la comprasse si este personero a tal firmassela vendida o la cõpra en nome del otro, deue la auer por firme el q̃ lo embio, e es obligado tãbien como si el por si mismo[f], la ouiesse firmado.

¶ *Ley. XLIX. Que fabla de los omes que compran heredamiẽtos de los dineros agenos que tienen en guarda que deuẽ ser suyos salvo en cosas ciertas.*

DE dineros agenos que tienen los omes a las vẽgadas compran para si heredamientos, o otras cosas que han menester, e por que dubdarian algunos, si aquella cosa que es assi comprada, es de aquel que la cõpro, o del otro cuyos eran los dineros: queremos lo aqui dezir e departir. E dezimos que deue ser de aquel que fizo la compra[g], en su nome. Fueras ende si tales dineros fuessen de cauallero[h], q̃

Adit C. si quis alteri vel sibi.

sus etiam emptoris in venditione interuenit quomodocũque procurator verba concipere.

b ¶ *A por firme.* Hoc quia ratihabitio retrotrahitur & mandato comparatur. l. in 4. C. ad Macedo.

c ¶ *Dile* Hic ponitur qualiter formet verba nuntius.

d ¶ *Vale la vendida* V. in l. 3 fina. ff. de contrahen empt. & supra eod. l 8.

e ¶ *Señalandole por quanto precio* Nota quod in mandato ad emendum debet designari pretium: sed sans videtur designatum, si arbitrio procuratoris committatur argu. institu. de emptio. & vendi. §. pretiũ. imõ & si nullum pretium designetur, videtur mandare, vt vendat iusto pretio. arg. l. si fundũ. §. fi. ff. de pigne. & tenet Paul. de Cast. in l. bi cũ seruum. col. 1. ff. si cert. pet. & glos. l. in. l. qui fundum §. procurator. ff. pro empto.

f ¶ *Como si el mismo.* Quid si vendit minus dimidia iusti pretij, vid. Albetic. in. l. secunda. in fin. C. de rescind. vend.

¶ *Lex. XLIX.*

g ¶ *De aquel que fiz̃ela compra.* Hoc est regulate, vt hic, & in l. si ea. C. de rei vendi. l. 1. C. si quis alteri vel sibi. l. si patruus. C. commu. vtrinque iudi. & non præsumitur res empta pro eo cuius est pecunia, sed pro ipso emente & eius hærede l. ad probationem laptimeta. & l. 1. notat Bald. in fin. C. de probatio. nisi probaretur interpositum fuisse ad emendum ab eo cuius est pecunia, etiam si interpositus esset pupillus vel Abbas alicuius monasterij, vt notat Bald. in l. 2. col. pen. ad fin. C. si seruus externo. & in dubio præsumitur pecunia fuisse solutaeius. l. si vetra. §. fi. ff. de pignor. et redito. Bald. in. l. 2. C. pro socio. & adde ad prædicta. l. Titium & seruum. §. alteri. ff. de admi tuto & ibi per Bart.

h ¶ *De cauallero.* Aduerte, quia deciuret omnium erant opiniones an id quod hic habet, q̃ res empta ex pecunia militis indistincte efficiatur militis a quocũque ematur, vel an requiratur quod talis emens fierit procurator, vel negotiorum gestor militis, licet non emerit nomine militis sed suo, vt cunc sit specialem militie, quod talis res empta sit militis, quasi opiniones ponit glo. fin in. l. si vt proponis C. de rei vendica. vnde ista sumpta est, & ista secundam opinionem, quam glos. ibi posuit pumam tenuit Guibel. de Cugneo quem ibi sequitur Bal. & Angel. & etiam Pau. de Cast. qui ad hoc mouentur exilla lege, quę loquitur in temnis quando ille, qui emiterat procurator, vel negotiorum gestor militis, secundum intellectum eorum, alij vero tenuerunt quod illa. l. indistincte intelligatur in quocunque emente, sive sit gestor, sive procurator, vel non secundum quod refert glos. in vltima opinione. & istam tenent ibi Cin. Alberic. & Salice. & ista opi-

7 Sed adhuc haberent lot ũ ll. illius titulsi tale pactũ de nõ prosituendo ancillã per vẽditionẽ apponeret, nisi quod fortẽ in casu. d. l. 4. tit. 22. licet ex pacto venditor sibi reseruaret nuae[a] iniectionẽ iuxta formam. d. l 1. C. si mãci. ita vel neal ne prosituatur & l. si quis sub hoc. ff. de cõtrahẽ. emptio nihilominus seruata efficeretur liberaper d. l.

¶ *Lex. XLVIII.*

8 Si negotiũ gestor suis ppriis nũmis rem emat nomine domini si distraxamba beat vendnio nẽ cum prius scit & solutei pretiũ & expẽsas in commodũ rei factas & p fructibus: tecuperat rem cum fructibus, & pertinentijs Item emptio facta per nuntiũ vel procuratorem habentẽ speciale mandatũ valet situt si ipse dũs emeset h.d.

12 ¶ *En nome de otro.* Vt negotiorum gestor vel ff. de nego. gesto l. mandasti. & nota, quod tunc emit vt negotiorum gestor, debet formare verbat ot ractus in personam suam, puta vendis mihi tem talem, quãemo nomine talis, cuius negotia ageio, nam si conceperet verba vt nũtius veluti, si dit ac vendis tali absenti cuius sum gestor tunc nihil valeret etiã si ratificaretur per absentem, cui volebat emere, vt est tasus notabilis in. l. multũ interest. versi. si vero C. si quis alteri vel sibi. quia factum falsi nuntij non potest ratificari, quia non reperitur subiectum in quo fundetur ratifi atio, quia negotiorum gestor concepit verba in personã, quãnon tepresentat ipse quia non est eius nuntius, neq; voluntatem illius annuntiat quæ tunc non est, & in se nihil vult acquirere: & in alium directo non potest. & ista est ratio in qua fundatur dispositio. d. versi. si vero secundum glo. ibi in verbo comparasti. & latius declaratibi Bald. tol 3. non enim sine mandato etiam de isto iure partitarum alteri per alterum potest acquiri actio vt in. l 7. & 8. tit. nostra partita. Sed cum hodie per l. ordinamenti. 3. titulo 8. libr. 3 acquiritur actio absenti, bi et alius sine mandato sibi stipuletur ratificatione secuta, venditore permanente in eodem consensu, competeret sibi actio, si et verba conciperentur, vendis tali, &c. & protederet adhuc quod hic in ista. l. dicitur. venditore perseuerante in eodem cõsensu, quasi ideo dixi quia vt notat gloss. in. l. consensu. ff. de actio. & obliga in istis contractibus requiritur consensus simultaneus. vnde aliud esset si ante acceptationem emptotis venditionem tepocaret. vide quæ dixi supra ad part titu 4. l. 4 in glos magna & in. l. 8. titu. primo. parti. 4 in glo super verbo mi consentan en el & idem est dicendum & multo magis in procuratore, qui conciperet verba contractus, vt nuntius in quo etiam de iure antiquo procedebat, quod habetur in dict. l. multum interest. versicu. Si vero nisi quod attenta. d l. ordinamenti in tali casu venditor non posset pœnitere cum consen-

In no. re. est. l 2. ti. 16. lib. 5.

nio videtur hic approbari in ista l. similiter de iure communi erit dubium, an militi ligaturi hoc indultum. Etenim quocunque milite. & Guliel. de Cugno dicebat quod non, cū a militia milite militante: nam ei vt plurimū, saluet non aliqs. vt in §. 1. milite. de tella milit. & in. l. in testamento. & l. milites. C. de milit. testā. & adde. l. 29. tit. 4. ca par. & l. 15. tit. 7. part. 6. & l. 4. in fi. vbi tex. notat. bi. 21. 6. part. & si nō procederet in milite veterano vel alio existente in domo sua. & istā opi tenet bi Ange. & Paul. de Castro, qui assignant rationem, quia milites militates prohibentur negotiari per se, vt in. l. milites negotia. ff. de remiss. ideo in recompensationem fortitur hoc priuilegium: secus ergo si nōn militare, sed starent in domo propria, quia tunc possent mercari per se, & illa fuit ratio illati Guliel. de Cug. Bald. in bi tenet eo iuramento qui seu fitu quocunque milite armata militiae qui & sabdit hanc esse communē opinionē & recentiores dicit bi & tenet Salicet. in se nus, quia l. 1. si ex proponis longum. in fine. & vtinc videsis. ita probat opin. Guiner. in. & declarat quod milites qui sint in curia principis vel in alio quocunque loco, in seruitio regis, gaudeant hoc priuilegio, militantemque, qui sunt in curia principis in eius seruitio, vel in. l. vnica. C. de conuitibus & militaribus sarti Palatij. lib. 12. & l. 1. C. de sententiis & decretis eorum. lib. 12. & de proxi. sacro. scrinium vt ampliet que in sacris scrinis militant. Sed quaero qui milites tuti milites vt comperat sibi hoc priuilegium & vt vides doctores intelligunt de milite armat militare. & glos. in. l. penultim. ff. ex quibus causis. dicit quinulla debent concutere, vt dicit milites, nam debet examinari prius & iurare, & mori em res publica causa non esuita bi, & debet esse bi la militum manuela, & ad a que interuenire debent secundum glos. bi & bi. & ita bi tenetur in. l. 14. tit. 21. partita. & si omnia ista requiruntur cum hodie de consuetudine non fiant vel pauca fiant, nullus pene est milites qui hoc gaudent priuilegio. Vnde cont. lude. vt dicit in l. 13. tit. 21. part. 2. qui milites qui vacant armis pro suo superiore gaudent priuilegio militum, licet enim ordo & solemnitas in assumptione militis e desierit esse in vsu, ta nen effectus remanit. Vnde milites in armis in regis seruitio, siue sint equestres milites, siue pedestres, gaudebant priuilegiis militum. nam & est iudex stis militia. l. 1. cal. gatori bi glos. & Bal. C. de nup. dicit cū Ludu. Roma. consi. 43. ad primum magnificum, quia loquentia de militibus habent locum ea tantum magnificis dominis, qui dati sunt exercitus armorum, allegl. final. ff. de testamen. milit. & refert & sequitur Soci. in. 1. centurio. col. 2. ff. de vulgar. & pupill. & Dertus in tribu. C. de testam. milit. & adde ad hoc pulchrum dictum Paul. de Castr. in. l. scrinium. C. de testa milit. vbi quaeri quid de clue alicuius ciuitatis stipendiario, qui sed ex ciuitatis armorum exercet, tamen non est miles sed ser. et regi suo, & stat a dens stipendia, vel sunt communitatis an gaudebit illi esse priuilegio militum, & licet argumentum non sit milites, quia non iurant, vt milites iurant. vt dicit. d. glos. l. penult. & quia teci pit stipendia, sicut alij extranei tandem ipse tenet contrarium dicens idem esse olim in ciuibus Romanis, qui etiam recipiebant stipendia, vt. C. de exoratio militum. anno. per totum lib. 12. neque obstat secundum eum q. non iurant quia illa observantia non est hodie in vsu, & sufficit capitaneus coram iurat pro omnibus non enim curatur hodie de istis ceremoniis, anti quae milit. 2. vt tradit Bald. in. l. 1. ad fin. C. qui bonis cede. pos. & secundum Martis. laulen. in tractat. de milite. q. 5. vers. 13. ela in nauali & pedestri militi comperunt priuilegia militum: similiter & militantes in curia regis gaudebunt hoc priuilegio, vt hic. quod bene nota pro multibus officialibus principis qui resident in eius curia. Sed cum milites officiales principis residentes in curia possint mercere per se & per procuratores, cur eis hoc conceditur priuilegium? potest dici quia sunt ministri occupati in seruitio Regis, & reipublicae & absentes à suis propriis, vbi habent fortunas suas.

Quæst. 1.

Iuset 1.

Vnde dicebat Bald. consilio quodam, in epist. In primis videtur dum quod gaudent Cardinales priuilegijs militum in testando, quia dicuntur militare in satro consistorio principis, ex quo infert, quod posset decedere pro parte testati & pro parte intestati, licet de hoc dicto dubitare videt Soci. in d. 1. centurio. col. 2. tit. de vulg. & pupi. & relinquit tractandum, ne quis intelligas de quocunque officiali residente in curia principis cūsta. l. dicat cauallero, debet ergo esse miles creatus à rege, seu aliquis capitaneus dedituus militiae qui ad tempus residet in curia deinde mittendus in res bellicas.

estuuiesse en la corte del Rey: o en otro lugar en su seruicio, o si fuessen de menor de veynte e cinco años [4]: e el que fiziesse la compra le tuuiesse en guarda [b]: o si fuessen los dineros de alguna eglesia [c] e el Perlado, e el que fuesse guardador a la sazõ, fiziessen la compra [d], o si fuessen los dineros de la

3 a *Mitrat de veynte e cinco años.* Idē dic de furioso & prodigo, cui bonis est interdictum, & omnibus qui sub cura sunt. vt in. l. secunda. & ibi glo. C. de curato. furio. & tenet Bal. in dict. l. si vt proponis, & idem dic si ex pecunia, vel rebus minoris militis vel Ecclesiae fictum sit debitum quod debeatur debitori eorum, nam istam non iuta sunt cum contia debitorem, & sine debitor eorum sit soluendo sive non & hic confiteatur debitum, sive non, potest miles, Ecclesia, vel minor agere contra tale debitor cū sui debitoris. vt in. l. tertia §. nulla. ff. de re fisci. & l. li pecuniam. ff. si tertium petatur. & notat Bald. in. l. tertia. C. quando filius vel pupill. & Joan. de Platin in l. prima. colum. 2. C. de conue fiscer. debitor. lib. 12.

b *Gengarda.* Adde. l. curator. C. arbitrat. & l. secundum. ff. quōdoc. 4 facit. tuto. licet enim curator emat res pecunia minoris, nomine proprio res empta est minoris quod intelligesimi non ea vel ut rendicare. Vide per glo. not. & ibi Bitto. & Bald. in. l. de nupt. ff. qui pono. in pignoratio. & est tanto, quia tales administratores tenentur tenere res pro minoribus de pecunia minoris. vt in. l. ita autem in princip. ff. de administratio. tuto. & istam rationem ponit Bald. in. l. primum. C. si quis alteri vel libi si vero non esset tutor vel curator, sed aliquis extraneus qui emerit res de pecunia pupilli, tunc res non efficitur minoris. quod intelligit Bartolo post Thomam de Borbonium dict. l. si vt proponis. & in. l. unica. ff. de solutionibus in subsidium si emptor non esset soluendo pecuniam: quia tunc res empta secundum eos succedit loco pecuniae, & qui etiam ipso non minori. vt in lege tertia. in principio. ff. de reb. eorum. ex qua infertur, quod minor non est dominus. vt in. l. generaliter. ff. de regulisiuris & recte dicunt. Vnde contludendum est, quod extraneus emente, neque in subsidium res empta eum minoris sed aget hypothecaria & sic habebit suā pecuniam.

c *Eglesia.* Approbat glossam in dict. l. si vt proponis. & in. l. vxor marito. ff. de donatio inter vir. & vxorem glos. in capitu. apostolicos. 12. 2. vbi & vi. de edictis facto in solo clerici de pecunia ecclesiae, quod esi ecclesia, & in eo in sui totum cedit. id sirio quam ad hoc allegant Alex. & Imo. qui ei dicit singulari. l. 15. mutuatio. ff. de nouis operis cuntia. de quo vid. Imo. Anti in addit. ad Speculum de empt. & vendit. § terto nuleo. colum. 4. super parte apostolicos. & Rochum in tracta. de iure patronatus. so. 22. colum. 4.

5

d *Que fiessen la compra.* Re qui tunc ergo, q. sit praetitus vel administrator ecclesiae ille, qui emit de pecunia ecclesiae, vt res sit ecclesiae, vt hic dicitur. & non doct. in. d. l. si vt proponis tunc enim licet emetnoie, proprio acquirit ecclesiae sicut est in tutore & curatore in nomis & id est praelatus emere et per interpositā personā. vt in. l. 3. §. si ab ignoto. ff. de iuramento sto. ad iure, qa Bal. in. l. 3. vers. quaeto tū lex nostra. C. de cōtrah. emp. videt resting. ere & limitare in casu in quo ecclesia non seruaretur in illēnis à sua pecunia, vt tunc in subsidiū vēdicet rē emptā de pecunia sua, in quocunque persona cantet in strumēum quae esset magna res in dito ad istā. l. quia si esset diuersitas inter ecclesiam & minorem nā minor vendicat in subsidium de rē emptā de sua pecunia per tutorē vel curatorē, & nōn subsidium vt dixi. sed glos. in parte en guarda. Ego credo in hoc Bal. in aliquo tenet et fuisse loquutum d. l. 3. qa aliter ipse & alij loquuntur in d. l. si vt proponis & cū ecclesia stingat rē minoris, vt in. C. & in. tanditis. de iuriniego, est idē est in hoc di tenuium ecclesia qui tu minore & hoc satis probatur in ista. l. si verō qui emit de pecunia ecclesiae nō est editor. q. neq. dire est nē neque vis de dominii acquatur ecclesiae sed solūmodo emptori & suis haeredibus vid. ibi per Bald. vers. sed qd fiest actū. & per eūdē in. c. 1. §. & quia vidimus. colū. antepe. de his quae in feudo dare pos. in quo §. vult. quōtrahentes nō potest facere q. legis dispositionem habeat locum in actibus eorum. § fin. ff. de fili-

pulatio seruo. & caue quin etiam sibi vult q̃ ecclesia habeat in subsidium rei vendicationem adremi emptam ut sed dic vt in xi supra. & qd si pralatus & ecclesia de communi pecunia emat, dic q̃ tunc res erit cõmunis pro rata pretij, vt in. c. 12. q. 4. & no. Speculator in. d. §. tertio loco. col. 4. versi si autem.

7 a ¶ *Dela dote.* Nã si pecunia nõ esset dotis non poterent q̃ hic dicitur vt in. l. proculus ff. de iure doti.

8 b ¶ *Voluntad della.* Hic non videt esse specialius cum de communi cõsensu eorsi in vxore trãsseat dõmum vtinam. ita cõstate. & in l. res quæ ff de iure dotis & ita dicit Azo in summa C. si quis alte vel sibi. & glo. in. l. 1. C. eo. tit. sed videt dicendũ, quod hic fit specialitas, quia pecunia non erat dotalis, licet de consensu vxoris, maritus emeret, res non esset vxoris, vt dixi in glo. proxima. & cenes Bald. in. d. l. si vi proponis ex quo ma ritus sibi & suo proprio nomine emit qd secus esset si pecunia dotali, & si vir suo nomine & sibi vellit emere, dummodo emerit de vxoris consensu, si cũ sine voluntate vxoris emeret, ut in cin. fabsidium vt non ex stente soluendo res empta ex pecunia dotali erit domũs & idem si de pecunia non dotali donata viro ab vxore, vt emat. vt in. l. vxor pro marito. ff. de donat. inter virum & vxo. & notat Bald. in. l. ex pecunia & in. l. in rebus. column. fina. C. de iure dotium Bal. nouell. in tracta. de dote fol. 34. column. 1. vers. cu. 5. priuilegium. & adiuerte, quod etiam si res ematur ab extraneo de pecunia dotali quinimo sit soluendo quod habitur mulieri vtilis rei vendicatio ad rem fauore dotis. arguitur. dict. l. vxor marito. & renet Baldus dicta. l. in rebus communi. fina Quid tamen si talis ex traneus qui emit rem de pecunia dotali vel si vir emit vendidit alij tertio possessori, & consumitur ab vxore vtilis in rem, in subsidium vir non existente soluendo, & talis extraneus emptor seu possessor offerat extimationem rei mulieri agenti, an liberetur à rei vendicatio nevid per Soci. consil. 224. volumi. secundo. incipit elegantes & si bi in er vbi concludit quod sic allegat tex. pro casu. & ibi Bald. in auth. contraria. C. ad Trebel.

9 c ¶ *Gana el señorio della.* Nõ ergo pretij quod redactum fuit ex ea ille, qui emit de pecunia istorum rem vendidisset, vt in. l. quanis. §. fi. & l. si quis vxor em. §. titius ff de furtis. & vid. per Alberic in. l. curator. C. arbi. tutelæ.

10 d ¶ *En su escogencia.* Adde. l. curator. C. arbi. tutel. & docto in. l. penul. C. de seruo pig dato manumis. & renementi illam legem, quatenus etiam refertur ad emptum ex pecunia dotali.

¶ *Lex. L.*

Vendens rem suam duobus diuersis temporibus fraudulenter habebit rem qui prius soluit pretium, & per traditionem habuit eius possessionem: vendens tamen tenetur alteri emptori pretium cum damno resarcire sed si erat res aliena præfertur cui respiciendum fuit etiam non soluto pretio saluo tamen iure domini. l. d.

11 e ¶ *Dos vezes.* Iustus. l. materiam solenniter vltra alios commentatos est Iaso in. l. quotiens. C. de rei vendi. & qui aliis illi ita l. addituri, neque detrahituri cum communi, non est opus amplius insistere nisi ali quib̃ additis dictis Ia. & primo quatenus ibi Iaso, in. 7. limitat concludit cõtra Hostien. dicta. l. quotiens procedere etiam in ecclesiasticis venditibus. Adde quod idem tenet Alexan. d. consil. 122. volumin. 5. vbi & dicit magis communem opinionem esse contra Hostien. cuius decisio saluari potest secundum docto. in capit. cum in debitur. de his quæ fiunt a prælato sine consensu capit. in cõcessione in rum spiritualium quia in his transferuntur absque aliqua traditione ex solo titulo. vt in capit. si tibi absenti. de præben lib 6. cap gratia de certeinp eod. lib. & quod illa l. procedat etiam contra clericos, vel ecclesiam tradit etiam Felin. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitutio columna. 23. si tamen in ecclesia fiet et alienatio non procederet dicta. l. quotiens. quia ipso iure transitin eam dominium in casibus. l. fina. C. de sacrosanct. ecclesijs & idem esset in alij priuilegiato vt ex solo titulo transiret dominium, vt tradit Iason in dicta. l. quotiens prima limitatione. Et in quantum ibi Iason in. 1. limitatione dicit illam legem non procedere in locatione, per fundamenta de quibus ibi per eum. adde contrarium tenuisse rotam decisione incipienti vt unu. l. quotiens anti quis. numc. 279. & idem vult Alexand dicto consilio. 122. volum. 5. cum enim primo conductori competat tantum actio personalis contra locatorem: exercere non potest contra singularem successorem. l. 1. § si ita ff ad Trebel. l. si. § fi. ff. de contrahẽ empti. & dem. tenet Soci. consil. 10. volum. 4. incipit illis duabus locationibus. in vno tamen casu potest habere locum dicta l. o. scilicet quando res locata licet primo sit tradita secundo cum hoc tamẽ est penes locatorem quãdo op. in us & secũdus cõductor agit vt late tradit rum di. decisione rota. 2. ad decisamaliam. minuarioi. 6. vltra. 15. data sa Iasibi, scilicet qui sta. l. & di. l. quotiens pro cedant quando vendi or scienter cum duobus contraxit: secus si cogitaret secũ dum esse primum nam tunc & si traderet, non haberet locum quod hic dicitur vt notat glossi singu in §. in verbo emeret. 10. q. 1. Adde etiam q̃ procederet ista. l. & dicta. l. quotiens, & si tradendo secundo dicat tradens idem que vendens tradi tibi salno iure tertij cui primo vendidi ita singulariter decidit Andr de Isern. in capit. si facta. si de feudfuerit contro inter dom̃ & agna. Mouetur quia primo contra secundum nullum ius competebat. quia per solam vendictionem nullum ius libi erat qua sitam, neque in possessione, neque in dominio. non ergo potest ius quod non competit primo referun contra secundum. & subdit quod & si diceret tradens volo, quod si primus petit à te tradas ei possessionem vel si primus petit a me tradas mihi possessionẽ vt ego tradam illi, quod non propterea tenebitur secundus præcise tradere seu restituere possessionem tradenti, vel tradere primo emtori, sed tantum tenetur ad interesse, sicut in omnibus scilicet obligationibus. l. si quis ab alio. §. fina ff. de rei vindica. dicit tamen quod secus esset si diceret vendo & tradio tibi hunc fundum, quem prius vendidi tuo sed ipse eius petat, volo quod ex tunc dominium sit illius hoc modo dicit quod valeret primo & l. quotiens C. de donaquæ sub iuo. nam & possessio potest tradi sub conditione. l. quapsenti. § 1. ff. de acquir. possessio ista fuit verba Andr. de Iser. licet ipse loquatur in feudo tamen est eadem ratio in venditione fundi. vide quæ dixi in. l. 38 supra eo. super verbo sed de secta & quæ dixi eo. titul. l. 43. Circa hoc vltimum dictum Andreæ de Iserni in conceptione istorum verborum principale eius dictum est notabile: sed limitari potest, quod, propter scientiam emptoris de prima venditione, competat primo emptori actio reuocatoria ad reuocandũ alienata in fraudẽ, vt dixit singulariter Bald in rubrica C. de reuocan. his quæ in fraud. credito. alie sunt. in principio. & probari videtur in glossi. in verbo. rem in dicta. l. quotiens vbi Alberic. & Iason. 9. opponit. quod intelligerem quãdo constaret de scientia emptoris secũdi de prima venditione tempore secundæ venditionis si tamen tunc erat ignorans, & ignorãter emit, & soluit pretium, licet tempore traditionis sciat de prima venditione, non habebit locum dicta actio reuocatoria. cum tunc emptor non participauit de fraude, & in ista fraude habetur respectus ad tempus venditionis. & secundum hoc dictum Andreæ de Iserni procedit simpliciter, pront ipse ponit & est dictum valde notabile & facit. l. qui autem. 4. § sciendum. ff. quæ in fraud. creditor & tene nenti: quia non reperitur factum neque declaratum. & in contrarium facit §. iteri si quis in fraudem. ibi. res suas alicui tradiderit. insistita de actio. & quia in traditione consilii tota virtus alienationis: quia ex ea & non ex venditione transfertur dominium. vt in. l. in traditionibus. C. de pactis. sed potest responderi quod. procederet quando secundus emptor non soluisset pretium, ignorans primam venditionem: quia tunc non videtur facere in fraudem. sed ne perdat pretium. argumento dicti § sciendum. & facit. l. si seruus. §. ait prætor. ff. de acquirenda hæreditate. Aduertendum quod dicta. l. quotiens nequeista. l. nõ procedent in casu in quo ad venditionem seu concessionem est necessaria licentia alterius: tunc enim vere per primum actum etiam traditione non subnixum expiraret licentia & non teneret secunda venditio vel concessio etiam si sequura fuerit traditio. vt notatur ex vers. Bald. in. 4. si facta. si de feudo sue. controuer inter domin. & agnat. column. 1. ver sed quid si vendidisset. quia per primum actum expirauit licentia, vt ibi habes in addito ex quo infer. es ad maioriam factam cum facultate q̃ si fuit facta in primum, tenebit, licet non sit sequuta traditio, & præferetur secundo in quẽ secũdo loco facta esset maioria, licet ei possessio esset tradita quia ibi scilicet ad maioria videtur esse si neficecia. In contrarium tamẽ facit. l. Tauri. 44. q̃ In nouare permitit reuocationem maioriæ & si facta sit de licentia regia, quan-

dote[a] de algũa muger, e su marido con voluntad della[b] fizieſſe la compra. Ca en tales cosas maguer el cõprador com pre la cosa en su nome, gana el señorio della, [c] aquel cuyos eran los dineros que fuerõ pagados por el precio della. Pero en su escogencia[d] es de cada vno dellos de tomar la cosa comprada, o los dineros qual mas quisiere.

¶ *Ley. L. Del ome que vende la cosa dos vegadas a dos omes en tiempos departidos qual dellos la deue auer.*

Vna cosa vendiendo vn ome dos vezes a dos omes e ũ tẽpos

co. eli. l. 4. ti. 7. l. 5.

do non fuit tradita possessio vel si non fuit facta ex cã onerosa & sic cũ exta tales casus mutoria sit renocabilis nõ videntur qe spiter licen tiam primo actu proceder ergo quod dicit Bal. qui maiora fieret ex causa onerosa sunt alias esset irreuocabilis. Et nota ad illa. l. Tau. qi facta constitutione maiorãe inter vnos poterit donatarij agere vt sibi tradatur possessio vt probat text. & ibi notat Bald. in dicto. §. si facta & gl. in. l. in rebus. §. fi. ff. de dona.

& ad id l. 4. mon. re coepta.

departidos, [a] si aquel a quien la vendio, primeramente, [b] passa a la tenencia de la cosa e paga el precio [c] esse la deue auer e non el otro. Pero tenudo es el vẽdedor de tornar el precio a aquel quela vẽdio apostremeros, si lo auie recebido cõ todos los daños [d] e los menoscabos, que le vinieron por razon de tal vendida, porq̃ la fizo engaño sameẽte. Otrosi dezimos que si el postrimero comprador passasse a la tenẽcia, e a la possessiõ, e pagasse el precio, que el la deue auer, e nõ el primero. E es otrosi el vendedor tenudo de tornar el precio, si lo auia recebido con los daños e los menoscabos q̃ vinieron por esta razon al primer comprador. O trosi dezimos, si al guno vendiesse a dos omes cosa agena [e] en tiempos departidos: si acaesciere que ayã pleyto entre si ambos los compradores, sobre aquella cosa, qualquier dellos que ouiere primeramente la possession, o aquel ha mayor derecho ẽ ella: e a aquel deue fincar maguer nõ ouiesse pagado el precio. Pero quãdo quier q̃ el señor de la cosa [f] vẽga a demãdarla, saluo fincar su derecho ẽ ella.

2 a ¶ *En tiempos departidos.* Sequitur glo. 1 d. l. q tiens. & hoc iõ dicit, secundũ Pau. de Castr. ibi quia si duobus simul codẽ rẽpore venderet psumeretur vinciuq; pro parte tantũ vendita. l. si fund. §. si duo & . l. si debitor. ff. de pig. si tamen vẽderet eodem tpe duob. sed cũ libet in solidũ adhuc poederet ista. l. g. d. l. q tiens. cũ dicit in solidum & pderat ibi Iason. in prin.

3 b ¶ *Primeramente.* Qd si vtrique tradita fuit possessio, nequeq̃ stare cũ primo fuit tradita. vt per Angelu dic. l. quotiens.

4 c ¶ *El precio.* Idẽ si fides sic habita de eo, vt in §. vẽditæ in fi. de rerũ diuis. & hic aliud est in directa rei vendicatione aliud in publiciana. vt in hac lege in fine & ibi dixi.

5 d ¶ *Con todos los daños.* Puntus tertius singularis inter. vt in. l. 7. titu. 7. parti 7. & l. qm duobus. ff. de falsis & ad id quod hic dicitur adde l. quintus C. de hære vel actio. vendi.

6 e ¶ *Agena.* Adde. l. si ue aut. §. si duobus. ff. de publiciana & ibi gl. nota.

7 f ¶ *Lo possesion.* Non reperitur in hoc casu de solutione pretij quia in publiciana hoc non exigitur. l. de pretio. ff. de publicia. & infra ista. l.

8 g ¶ *El señorio de la cosa.* Nam dñs nõ repellitur publiciana nisi in casib. notatis per gl. in. l. si fi. ff. de publiciã. potestor est rei vendicatio quã publiciana vt in. l. si res vi. q. ff. de actio. empt.

¶ *Lex. LI.*

10 Si postquã vendidi & tradidi rẽ alienam habui eius dominium demũ vendidi cã alteri pr fertur primus emptor sed si nõ habui dominium & dñs veris postea ab eo vendit q, pr fertur secundus nisi ego habebã potestatẽ vẽdẽdi: vt quia erat pignus ex pactos vel erã procurator h. d.

1 h ¶ *Primero.* Adde. l. si ã tutio ff. de rei vendi. & la. ff. de exceptio. rei vendi. & rei vdit.

2 i ¶ *Esse la deue auer.* Adde. l. si ea res ad fi. ff. de actio. empti & gloss. in. l. si ue autem. §. i. ff. de publicia.

3 k ¶ *Pudiesse vender.* Vt in l. 41 cum seq vbi videtur 13. infra ea. parti.

4 l ¶ *Antes que supiesse.* Si ergo fuit cum ex hoc videatur renocatum sibi mãdatum, non tenet venditio neque exigitur quod ista vẽdito notificetur rei qui emit in procuratore, tsatis incinuatur, quod intelligo nõ fuit mãdatũ speciale a l vẽdendo certæ pson: qa si forte ei generetur certum tutio talis personæ, vt iud. si diligentior. ff. mãda. & m. c. ex parte decani de rescriptis. ibi Abb. col. fi.

¶ *Lex. LII.*

11 Factum iudicis reputatur, factũ partis, & ideo ex venditione rei facta per iudicem, pro executione sententiæ transit dominium & idẽ si vendant exactores tributorũ regis dum tã venditio hat in publica subhasta tiene pl decem dies, & detur plus offerenti. hoc dicit.

guisa: si por razõ que ouiesse ya ganado el señorio de la cosa la vẽdiesse despues a otro, e el postrimero eõprador mouiesse pleyto sobre ella al primero: dezimos que este primero [h] ha mayor derecho en ella, porque ouo la possession primeramẽte, maguer el postrimero razonasse que auia mayor derecho ẽ ella: porq̃ quando lo al otro la vendio non auia el señorio el vendedor e auia lo ya ganado quando la vendio a el. Mas si algund ome vendiesse a otro alguna cosa que nõ fuesse suya, e aquella cosa misma vẽdiesse el señor della a otro despues: este postrimero comprador que la compro [i] el que ha mayor derecho en ella, este la deue auer [l]. Fueras ende, si el que la vendio primeramente, auia razõ derecha para venderla: como si la touiesse en peños e quando le fue empeñada la recibio a tal pleyto q̃ la pudiesse vẽder [k] si gela nõ qtasẽ a dia señalado, o si fuesse personero, e la ponenia le fuesse otorgado poder de la vẽder, e la vẽdiesse e ãte q̃ supiesse [l] el señor ã la cosa la q̃ria vẽder a otro

m ¶ *El señorio.* Perinde ac si ipse dñs venderet. vt in. l. si ob causam C. de euictio. & l. 1. C. si in caus. iudi. pig. capit. sic. l. si plus. §. nota. & ibi Bart. ff. de euictio. & p Bal. in. l. si ordo, co. 1. ver. mõ quarto. C. de execut. rei iudi. & p Bar. post gl. in l. eleganter ad si. princ. ff. de pignor. actio. ibi enã dixit Bald. q̃ id lud quod potest per cõtractũ, potest fieri per iudicem in. l. manifestissimi. l. 1. in princ. C. de furtis.

Ad tit. C. si in caus. iudi. & ad tit. C. de exactor. tributor & rigat. l. iuris cõsulti. C. si pro minus quibus pter publ. cauetur, q exactores tributorum nõ debẽt

¶ *Lex. LIII.*

Contodos los daños.

Agena.

Lo possesion.

El señorio de la cosa.

Primero.

Esse la deue auer.

Pudiesse vender.

Antes que supiesse.

¶ *Ley. LI. Del ome que vende la cosa agena a dos omes dos vezes qual dellos la deue auer.*

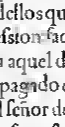

AGena cosa vendiẽdo vn ome a otro, e dã dole luego la possessiõ della, si despues q̃ la ouiesse a si vendida, ganasse el vendedor el señorio de aquella cosa, como si le estableciesse por su heredero, aquel cuya era, o gela diesse de otra

¶ *Ley. LII. Que los pezes que han poder de fazer ẽtrega por razõ de su oficio puedẽ vẽder lo agena.*

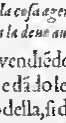

OS juezes que hã poder de mãdar fazer entrega por razon de su oficio, puedẽ mãdar vender la cosa que assi fuesse entregada, por fazer cumplir la sẽtẽcia: e aquẽ quier q̃ la eõprare del, passa el señorio [m] de la cosa eõprada al eõprador. Esso mismo dezimos q̃ puedẽ fazer los eogedores [n] de las rẽtas del Rey. E a-

ppria auctoritate cogere resistẽtes: sed hoc spectat ad presidẽ, quẽ debet exactori interpellare, & probiberi iudice nõ committat exactori vt habeat. l. in fi. ff. de iur. omnium iudicum. C. de exacto. tributo. li 10. & ibi Bart. & Iod. de Pla. potest dici q̃ nõ cõtingantur illa iura sed q̃ista intelligatur de exactore, qui emit a fisco talis sem emptor seu cõductor tributorũ vel gabellarũ, cũ habeat iusticiã vt not. Bart. in. l. in pauciali. §. fi. eo. ff. de nouo operis nũtia. pôt vendere possessiones pp tributa nõ solum. vt hic & in l. creditor. in pri. & ibi no. Bar. ff. de actio. empt. vnde & infert Bar. notabiliter q̃ syndicus villæ vel castri, qui tenetur soluere collectam pro omnibus de castro suo, pôt vẽdere possessiones non solventiũ. & idẽ dicit Pau. de Cast. subdẽs q̃ ista venditiones habent eadẽ priuilegia & fiũt pinde, ac si ipse fiscus venderet. & idẽ q̃ Bar. tenet Bal. in l. 1. in fi. C. de pp publ. pelatio. neq, pôt dici q̃ hoc intelligatur, q̃ fiat venditio ipso conductore tributorũ, vel gabellarum petente per iudicẽ nam deo quod sit pr iudicẽtiã supra dixit ibi. l. & sic superflueret ista secunda casus. hodie tamen in regno hoc non fertur. nisi iudices vendant ad instantiam cõductorum, siue iudices sint ordinarij, siue delegati qualiquando istis conductoribus a curia principis dantur, vel dat. qui ista intelligatur quando ex delegatione principis deputantur aliqui ad exigendã tributa. isti enim poterunt vendere, vt hic cum hoc sit hoc in commissum. & nota bene

q licet tali exactori sit commissum, vt cōpellat omnes debitores fisca les ad solutēdum, ea constitutione, quā videtur expedire, tamē adhuc tenebitur seruare legē municipalem, vel loci consuetudinē, in modo exigendi & ita est intelligendum mandatum regis secundum Bal. in d. l. vesicu. sed pone quem vide.

3 a ¶ *En almoneda.* Habes hic, q̄ etiā res mobiles q̄ vēduntur ratione alicuius executionis, debāt pri subhastari publice, sup q̄ distinguit Bald. in l. 1. C. si propter publ. pensitatio. & etiā Ioan. de Plate. in l. 1. C. de fide instru. & iure hast. fiscal. li. 10. q̄ si sunt mobilia quæ venduntur in foro publico, vt frumentū & alia victualia cū pretiū in adeo notū, q̄ nō timet colluso, vt notat glo. in l. 2. C. de rescind. vendi. tūc nō requiritur subhastatio. si vero sint talis res, in qui bus cadit affectio, tunc non possunt vendi sine subhastatione.

quello que recibieron o prendaron por entrega de las sus rentas aquello pueden vender. Pero qualquier destos sobredichos, que puede fazer la vendida, deue la fazer publicamente, e non ascōdida, metiendo la cosa en almōneda, e faziendo la pregonar [b]. E non la deue vender fasta que sean diez dias [c] passados: e entonce deue la vender al que mas diere por ella. E si por mas la vendiere, de aquello que ha sobre ella, deue lo demas [d] tornar al señor de la cosa. E si por auentura los juezes, e los otros officiales, fizieren vendida de las cosas agenas de otra manera, dezimos q̄ non deue valer [e].

4 b ¶ *Faziendo la pregonar.* Plures intelligunt, vt in l. 1. ordo. & ibi not. Bal. co. 1. C. de execu. reiudic. & vt bonain. l. n. 26. parti. 1. pe.

5 c ¶ *Diez dias.* In mobilibus per viginti dies vt in l. si in. 27. partic. 3.

6 d ¶ *Lo demas.* Adde l. fi. C. de iure domi. impetrā. versic. si vero creditor. si tamen ex isto superfluo emerint res, vel officiales, res empta erit ēptoris, & non debitoris. vt in. l. fi. C. de distra. pigno.

7 e ¶ *No deue valer.* Adde. l. 1. & ibi gl. C. de fid instr. & iure hast. fisca. li. 10.

¶ Ley. LIII. De la cosa que vende o da el Rey que es agena como suya.

Vendiendo o dando [f] el Rey [g] cosa agena [h] como

¶ *Ley. LIII.*

1 a Alienatio facta per regē de re aliena iam q̄ sua trāsfert dominiū in accipientē & ex tenetur petenti dño æstimationē vsq, ad quadriēnium satisfacere alias nō. Iē pōt vendere rex vel donare rē communem cū alio in totū debet tū redden. æstimationem partis habentium ea communionē pro ea parte quam in ea habuerit. l. d. Habui otū d. l. 2. & a. l. bene à zenone. C. de iu. adrien. præs.

1 f ¶ *Vendiendo o dando.* Seu quo libet alio titulo alienādo. vt in. l. bene à zenone C. de quadre præscrip.

2 g ¶ *El Rey.* Vide Andre. de Iser. in tit. quæ sint regalia in parte bona cōmitentium. col. 5. qui dicit requiri q̄ princeps credat rē esse sua, cū donat nā si sciret alienam, nō haberet locū ista l. neque. l. bene à zenone, & l. omnes C. de quadri. præscrip. de quib. ista fatigua est, & hæc est cōs opinio, & si donaret vt suū q̄ sciebat alienū, nō prodest. Ei l. 1. cū expressē diceret dono vt meum, quia ceteri imponere. l. verbis. eom. m. l. 2. C. cōmu. delega. & q̄ia ex hoc fūdā cū in mēdere mus in re. rot. Martini. & quo per gl. in d. l. bene à zenone. & vide est q̄ semper in regis donationibus, in priuilegiis eam semper apponatur illa clausula (nisi alterius semper salvus) vt ipse fieri dicitur in regno Sicilæ, quia ex hoc fatis declaratur regem nolle dare, nisi ius sibi competens. l. quidam eas. ff. de contrah. em. l. si dominus in fi. ff. de lega. 1. & subdit notabile verbū q̄ si hæc clausula omittat p̄ præsumitur in extraneis, licet alias dicā tur ea quæ sunt de forma præsumi. vt in. c. cum. M. de constitu. Imo dicit Soci. cōsi. 111. vol. 4. num. 25. quæstiura procedunt quādo princeps nō habet aliquod ius in re, quā aliena, sed si haberet aliquod ius illud tantum videtur concedere arg. d. l. qui tabernas & ita dicit singulariter decidisse Bal. in quodā cōsi. sibi num. 75. incipien. illustris domi nus noster dicēs, ideo q̄ ius aliud habēti non videtur præiudicare. sub dēs q̄ pro hac decision est in summa æquitas. & in eōtamē est summa potestas iudex autē æquitatē sequi debet. l. placuit. eū simil. C. de iudi. Sed q̄ si res cōcedat alicui rē aliena scīēs alienam dicit q̄ hoc vult facere de plenitudine potestatis, & quod donet eam, vt sua & ita vult q̄ sortiatur effectum, accipse alias credens esse suam donasset, an tunc proceedet, quod supra dixi post Andre. de Iser. & alios volentes, q̄ ad hoc vt dictum hanus. l. procedat requiritur, q̄ princeps donet bona fide credens ea esse sua videtur ex mente Andr. de Iser. dicendum q̄ sic etiam si apponatur clausula de plenitudine potestatis contrarium tamen videtur voluisse Bald. in pioem. Deciet. col. 3. num. 4. vbi dicit quod l. bene à zenone, non habet locum nisi constet quod princeps vuleyti plenitudine potestatis. quia non est præsumendum quod princeps concedat rem alienam, nisi cum facit ex certa scientia & ideo dicit quod iuris occasio ertoris impedit illius

ll. vigorem, & sic aperte vult quod dispositio dictæ legis procedit etiam si princeps sciente donet rem alienam, quamvis dicat de plenitudine potestatis. & idem voluit Bal. in. l. 2. C. de commun. iuri. alienā. cum facit duo membra, scilicet cum fiscus bona fide vendidit, & isto casu dicit procedere dictam. l. omnes. C. de quadrien. præscript. & aliud quando de plenitudine potestatis. & isto casu dicit procedere. d. l. bene à zenone, & sic aperte vult, quod primo casu teneat alienatio & sic princeps nō vtatur plenitudine potestatis, ex quo bona fide alienat. secundo vero casu cum adest scientia alienē ne esse est quod etiam vtatur plenitudine potestatis. hoc etiam & expressius tenuerunt Bald. & Ange. per text. ibi in dicta. l. omnes. vbi dicunt ibi esse casum contra eos, qui dicunt quod imperator non potest rem meam iteri concedere per priuilegium, & ausem nostrum dominum subaudi secundum illos etiam sine causa quia vbi causa adest, nulli est dubitatio. & si dicis quod non potest per priuilegium, sed legem communem concedendo, vt in illa. l. fecit. dicas quod imo potest per priuilegium quia imperator cōfirmat ibi omnes concessiones antea factas per priuilegium & vult quōd omnes qui deant priuilegij inclyta recordationis zenonis, ac si illa priuilegi essent in singulis cōcessionibus expressē attributa. Ne que obstat dicunt ipsi. l. scripta. C. de priu. imperato. offeren. vbi rescripta & priuilegia per quæ absorbetur ius tertij nihil valent: quia cōcedo dicunt ipsi nisi adsit clausula derogatoria vel motu proprio. & hoc etiam est de mente eiusdem Bald. consi. 358. volumi. 3. incipit quē admodum imperator, & tenendo istam partem, non obstabit opinio illorum, qui tenent quod. l. bene à zenone. procedit quando princeps ignoranter donauit rem alienam, vt suam nam si sciente non posset sine causa aliquem sio imspoliare: vt in clementi. pastoralis. de re iudica. vt & dixit Abb. in capitu. 2. de rebus eccles. non alienan. nam procederet hoc, quando non adest certa scientia seu princeps non faceret de plenitudine potestatis. ¶ Verus huius punctu pender ex decisionibus antiquæ quæstionis, an princeps possit de plenitudine potestatis auferre alicui dominium rei suæ, de quo dixi in. l. 1. titu. 1. 2. partit. vbi bona. l. 3. titu. 18. partita. 3. & certe causa subsistente, de qua constaret. & soluto pretio, princeps posset nō alias, vt voluit. d. l. partitarum, & videtur probabilior opinio doctorum hoc tenentium, in capitu. quia in ecclesiarum. de constitu. vbi vid. Philip. Decium col. 7. & 10. capitas & honellas debent esse impedimentum, qui vult vti plenitudine potestatis. l. secunda. & ibi Ioann. de Plate. C. de fiscus rē quam vendid. cuinet. lib. 10

h ¶ *Cosa agena.* Limitantur ista res ecclesiæ. vt in. c. quicūque militum. n. 2. q. 2. & in ca. 2. de rebus ecclesiæ non alie. vbi gloss. & idem si res aliena donaretur ecclesiæ. vt in. c. placuit. c. 1. 1. & ibi gloss. 16. quæ. 3. & quid si res sit minoris. Dic quod adhuc habebit locum huius. l. dispositio ita tenent Iacob Butrica. Bal. Saly. & Pau. de Cast. in. l. fin. C. finduer sus fiscum reprobata glo. hi quæ voluit contrarium quā Saly. dicit vi tio scriptoris esse corruptam. & idem tenet Ioa. de Pla. in. l. pe. ad fi. C. de fide instru. & iure hastæ fiscal. lib. 10. bene tamen verum est, q̄ si minor non peteret pretium à fisco infra quadriēnium, posset è lapso quadriennio adhuc illud petere, vt in dunt docto in. l. si quid autem in re donati Bal. in cōsi. 359. volu. 3. incipit, quemadmodum imperator. dicit singulariter non habere locum ista iura in præiudiciū rerum donatarum. & id tenet Bal. vt est. & multum commendat Iaso. in. l. primū. columna. 3. ff. solu. matrimo. dicens se allibi non legisse. & sequitur Franciscus Balbus. in tracta. præscriptio. folio. 54. columna prima. vers. ficul. n. limita. & idem voluit Socinus quem ipse non allegat. consil. 121. volu. 4. & consil. 46. eiusdem volu. vbi dicit q̄ ista opinio sapit æquitatem & ibi confirmat eam aliquibus medijs fundamentis Bal. & aliorum est in effectu, q̄ d. vel ita ut ingenerali her loquens nō intelligitur loquin causa donationis, in donis præiudicium. & certe licet magna sit auctoritas Bal. præsertim vbi non habet contradicentem. vt dicit Alexand. in. l. si quis vi. § diffrentia. col. pen. ff. de æquit. possessio. & habet pro se Balbus. Socin. & Iaso. eum sequentes. Ego

sum dubius de veritate huius limitationis ad istas. ll. eo quod nullo iure reperiatur cautum hoc, & Bald. & alij loquuntur sine lege & generalis Fauor dotis non videtur sufficere, cum potentius sit priuilegium competens ratione ætatis, quam ratione sexus mulebris, vt in. l. si apud. ff. de min. o. & tamen, vt dixi in minorum rebus habere locum

suya, a passa el señorio, b de aquella cosa al que la vende, o al que la da c. Pero aquel a quien la tomasse puede le pedir quel de la estimacion de aquella cosa fasta quatro años, e el Rey de

ge: si vero a diuersis regibus est magis dubium, maxime si vnus Rex non esset hæres alterius, & sic d catur quod fundamentum ex capitulo Abbate sane. procedit etiam in habentibus causam à diuersis regibus: dicendum quod ille text. non bene probat id quod eum adducit Ludouicus Romanus, neque glossa quam ipse allegat hoc ita

Ad tit. C de vendi. reiusfisca. &c. lib. 10.

dicit. Sed cum hæc. l. dicat q transit dinum in emptorem vel donatariũ rei venditæ vel donatæ a principe, & nihil vltra procedat an si quæstio

uegela pagar: e si fasta quatro años non pidiesse la estimaciõ, dede en adelãte nõ podria. Otrosi dezimos que si el Rey ouiesse alguna cosa comunalmente cõ otros, que la puede vẽder, d toda, o dar, e

nõ moueat? supet dominio. sed super alio iure veluti hypotheca, vel alias ad mitu debeat cum ta emptorem, vel donatarium Ang. in. l. i. C d hære. i el actio vendi. dicit q emens hæreditatẽ vel rẽ singularẽ a fisco perpetuo est securus, vt nemo possit in totũ vel, p parte hæreditatẽ vel rẽ illam dicere ad se pertinere. & q ita intelligitur. d. l. oẽs. C. d quad. præs. Sed bene põt qs dicere se esse creditorem illus hæreditatis & p debito illo ingetare ale emptorẽ & ita intelligat. d. l. secũdũ Cy. ibi nõ tũ aperte Ange. an possit agere hypotecaria vel alia actione nõ cõ cernenti dominũ cõtra emptorem, & potr' vult q nõ possit. cũ in cõclusione dicit nõ repetat de emẽte rẽ singularẽ & quia habetur expẽfei. d. l oẽs q neq, p viã hypothecæ possit haberi recursus, neq, p alias p sonales actiões. & hoc qtũdo princeps vel fiscus vẽdit rẽ simpliciter vt suã: si tũ vendere iure creditoris vel aliquo iure spãli inualido, tunc si creditor scuit vel scire potuit rem vẽdi per fiscũ, & nihil dixit, videt remissiũ iuris pignoris, vt in. l. si hypothecas. & ibi Bal. C d remissione pigno. Soci. vero cõsi. 46. vol. 4 incipit elegaret & subtiliter col. 6. n. 3. versi. 4. respondeo. vult q etiã si fiscus vẽdit iure creditoris habeat dicta distinctio scientiæ, vel ignorantiæ ex quo. d. l. si hypothecas loquit gãhãtet, & ita gãhãter ibi intelligũt gl & Bal. & quia hoc dicit voluisse Pau de Castr. in. l. fi C. si aduersus fiscũ venus tũ est qd dicit Bal. qui bene intellexit d. l. si hypothecas. et. d. l. 2. & l. bene a Zenone & istud videt tenendũ & dictũ Pauli intelligitur, qũ vẽdit iure creditoris, & licet ista. l parditæ nõ exprimit ita late circa hypotheca & alia, sicut habetur in. d. l. oẽs. tũ supplenda est qa est eadẽ ratio & intentio illi l. q emptor vel donatarius principis, quetuo sit securus, & recursus iantũ habeat cõtra principem, vel eius fiscũ. adde etiã q tũc ex vigore hui'. l. tiãsir dominiũm emptorẽ reverenditæ, qũ vẽdit non est valida & solent nisi secus si non fuit solẽniter facta. l. fidus qui Luch. Tien. ff. de rescin. vendi. & tenet Bal in d. consi. 363. vol 1 & Soci. d. con. 46. co. 7. nu. 16.

4 a ¶ *Suya.* Quid si in alienatione exprimat causam ex qua dicit esse suam an tunc procedat hui'. l. dispositio si illa causa cessat, veluti si dicat suã ex cã cofiscatiõis & res nõ erat illius cuius bona fuerũt cõfiscata. Cy. in. l. 1. C. de here. vel acti. vẽdi dicit q nõ. & pbatin. l. cuã §. nẽ si qs à fisco ff de peni. hære. & idẽ tenet ibi Bal & Sal. & Bal in. l. si hypotecas p tex ibi. C de rem fiscũ pig. & facit qd ꝓdixi, q qũ princeps habet aliquod i' ante, illud videtur cõcedere tũ & ita intelligẽdo. d. § inẽ si qs à fisco nõ potest dici, q sit correct' ille. § p. d. l oẽs & l. bene a Zenõe. qui dixit gl. i d. § inẽ qs & ibi Bar. & Ang & dictã determinatiõnẽ Cy. sequun' est cõsiliẽdo Rodericus Suarez in suis allegat. allega n.

5 b ¶ *Resfeñoria.* Intelige si rex possidebat illã rẽ, cũ donat, vel vẽdit in ratio telligit Bart in. l. si circa medium. C. si cõtra ius vel vtil. publ. & Bal. i d. l. 2 C. de cõmu. rerũ habena. & in. l. 1 co. 1. C. de here. vel actio. vẽdi & sequitur Fel. in c. q in ecclesiarũ. co. 14. d cõsil & Iaso in anthẽ quas actiones. C. de sacr. sanct. eccle. est tũ notãdũ, q si donatarius vel emptor possidet cõsimiliter principẽ posse dicere. Bal. i. d. l. 2. C. d cõmu rerũ alie na Felin. in d. c. q in ecclesia. ũ co. 14. Fracũ Balb in tracta pscriptio. fo. 53. co. 4. & facit tex. in. c. 1. n. q. 5. & q notãtur p Imo & doct. in. c. 3. de pecul. clericorũ intelligẽ etiã inter tuentẽ re tradũte vltra vẽditionis vel donationis et alij. vt notat Bal. in. c. 1 § fi. eo fi. & noua forma fi delita. & sequi' Iaso in. l. traditionibus C. d pactis. co. 2. & idem tenet Bal i vol cõsi 363 incipit quæritur an si p officiales vbi & plus addit, scilicet, quod in ipsa traditione non interueniat legitim' cõtradictor.

6 c ¶ *Al que la vende o al que la da.* Quid si ille cui princeps donat vel alias cõcedit, & ille cuius res sunt antea ambo prætẽdant titulũ & eõcessionem a rege an tunc procedat ius. l. dispositio. Ludo Roma. cõsuluit quod non. vt patet eius consi. 298. quasi per totũ incipit. circa primissam dubij cõsultationẽ vbi pro hoc allegat. c. Abbate sane de re iudi. li. 6. & cap. cum olim de re iudica. & ca. Capẽn sẽtẽtrionalis de rescriptis & alia quæ ibi videbis. & certe est singularis limitatio ad istam, quæ tamen forte non procederet quando ex postea non concessione principis seu regis constaret concedere non obstante priori concessione, seu annullate & reuocare velle primam concessionem. & ita in termi. nis decidit Philippus Decius ratione intelligens, & limitans dictum Roma ni. consi. 191 cõsil. 2. nume 4. vol. 1. Cum fundamenta Romani tendãt ad comprobandum principem fuisse circumuentũ: & q id nõ fecisset si non fuisset oblitus prioris donationis: vel circumuentus facto secũdi donatarij. & comprobanti ex dicto Bald. in e. 1 § ad hęc. de pace iura. fit. num. tu. vbi dicit, q si papa cuidam contulit ecclesiasticum beneficiũ de inde de plenitudine potestatis sibi auferat & alij concedat, quod tenetur papa prouidere primo de æquẽ bono beneficio, & sic aperte vult quod secundus maneat in beneficio sibi concesso non obstante priori concessione. nã quod princeps suo subdito concessit sola volũtate nulla subsistente causa, põt sibi auferre & alijs dare vt notat Innocen in. c. quæ in ecclesiarum de constitu. Ange. an. l. antiochensiũ ff de priuileg credito. De quo tã vi. pet Bal. tu. l qui separatis. C. vnde liberi & Felin. in. c. nouit. col 2 de iudi. aduerte etiam. quia fundamẽta Ludo. Romani concludunt, qũ ambo habetent causam ab eodem re-

d ¶ *Vender.* Adde. l. 1. C. de vẽdi rerũ fiscal cũ prima cõmu. li. 10. & l. 2. C. 7 de commutatio rerũ alie. & Azo in sum. ma C de reb alie nõ alienã. et aduerte quia Bar. & Ioan de Pla in. d. l. 1. liuitant & intelligunt qũ Rex vel fiscus ex venditione rotius rei pciperet vtilitatẽ vt pote, quia melius vendere solidã rẽ, quã pro parte: si vero cessaret vtilitas. tũc nõ posset vendere nisi sũ partem & idem tenet Saly. in. d. l. 2. vbi glo & licet ista: qua limitatio vide ne forte posit dici q non procedat pristã l. pannæ. Cum etiam permittat principi rem in totum donare, ratiõe cõmunis & tamen in donando nulla adest vtilitas nisi dicas quod & in donando posit esse vtilitas, cum fit in remunerationem seruitij vel alias sit vtilitas principis donare sed esset magna iestrictio ad istam. l. vt tantum procederet, si vtilter vendere, vel donaret. vnde magis placet quod procedat quod hic habetur indistincte, sine dicta limitatione. an autem licut potest vendere possit rem communem pignoratæ? glos. dicit. quod sic in. l. prima C si communis res pigno. da. sit potest etiam consortes pertere, vt sibi detur pro eodem pretio. vt in. l. 5 § infra eodem & si dd. dicebatur in dicta. l. secunda, æquum esset vt fiscus non vendatur solidum nisi requisito consorte qui volens dare idem pretium deberet alijs præferri argumen. l. necesse. ff. de in diem addictio & l. prima. ff. de priuileg credi. procedit etiam ista. l. siue res sit indiui dua siue diuidua secundum glos. & docto. in dicta. l. secunda, & in dicta. l. prima.

e ¶ *Toda o dar.* Istud nõ ita reperitur de iure cõmuni cũ dictæ, leges de q b' in gl. proxima, tãtũ quãtur de venditione vel dicitur, q cũ de iure communi permittitur principi, vt habetur in dicta. l. 2. & l. bene a Zenone & supra in ista. l donare vel alienare in totum à fortiori, si pro parte sed respondetur q dictæ. ll procedunt (vt dixi) quãdo ignorãs rem alienã princeps donat vel alienat: & non quãdo scit: hic vero scie bat esse alienam pro parte. vnde est multũ notãda ista. l. quia rõ erat ste de iure cõi sed hoc quod dicit debet intelligi & limitari. Dato tũ pri sibono cambjo, vt in. l. secunda tita. 1. partita secunda. & in. l. 1. titu. 18. partita tertia. & legitima causa subsistente, vt ibi secundũ hoc non erit aliqua specialitas tatione communionis & tamen ista. l vult aliquid in hoc esse speciale fauore Regis. vnde forte non ita sufficiens causa sufficeret: pretium tamen semper debet solui.

Ad tit. C de vendi. reiusfisca. &c. lib. 10.

9 a ¶ *Deue dar.* Ex hoc verbo innuitur, quòd rorum pretium soluendum est fisco, & princeps seu fiscus partem reddit priuato, quod Bar. notat *in dict.* l. 1. C de venditio. rerum fiscal. ad statuta disponentia, quòd de condemnatione medietatem habeat fiscus, medietatem priuatus quod totum debet solui fisco, & fiscus dabit partem illi priuato, l. senatus. §. fenatus. &. l. res. §. 1. ff. de iure fisci. & hoc est vtile secundũ eum quia fauorabilius fiet executio, quãdo debet solui fisco, quam cum priuato, vt in. l. pe. & ibi Bart. C. de conue. fisci debi. lib. 10.

por razon de aquella parte que ha en ella, e passa el señorio de aquella cosa, al que la vende, o al que la da. Mas con todo esso, deue dar [a] la estimacion, a cada vno de los otros, segund la parte que auian en aquella cosa.

¶ *Ley. LIIII. Del ome que vende a otro cosa agena en nome de aquel que ouiesse el señorio della.*

¶ *Lex. LIIII.*

Addit. C. de rebus alien. non alie &. §. l. proxi.

Domino ratificante venditionem per alium eius nomine factam transit dominium in emptorem accipientem: eo autem non ratificante si emptor habuit malam fidem non præscribit si bonam præscribit, & vendens tenetur domino pretium restituere etiamsi nomine domini non vendidit: idem si res moriatur penes emptorem aut perdatur, quia ratificando habebit pretium, licet suo nomine non vendatur. hoc dicit.

SI vn ome vendiesse a otro cosa agena, en nome de aquel que ouiesse el señorio della: si aquel cuya es la cosa ha por firme [b] la vendida, despues que es fecha, vale e passa el señorio, al que la compra. maguer que de comienço non fiziesse, essa tal la vendida con otorgamiento nin con sabiduria de aquel cuya era la cosa. Mas si non la vendiesse en nome del señor della, mas en el suyo mismo, si aquel que la compra sabe que non es la cosa de aquel que gela vende: entonce non passa a el el señorio della, nin la puede ganar por tiempo [c]. Ante dezimos, que aquel cuya es, que la puede demandar, e la deue cobrar en todas guisas. Pero si este comprador atal, ouo buena fe quando compro la cosa, non sabiendo que era agena, mas cuydando que era de aquel que ge la vendio: entonce puede ganar por tiempo el señorio della, e es tenudo el vendedor en todas guisas, [d] de tornar el precio a aquel cuya era la cosa. Otrosi dezimos, que vendiendo ome cosa agena como suya, si despues que la vendida es fecha se pierde la cosa o se muere, e puede el señor de la cosa auer la vendida por firme, e demandar [f] el precio della al vendedor, quier fuere fecha la vendida en nome del señor o non.

1 b ¶ *Esta por firme.* Habet ortum à notatis per Azo. C de rebus alie non alienan. in summa parum post prin & adde. l. 46. supra eo. & l. mater. C de rei vendi.

2 c ¶ *Ganar por tiempo.* Propter malam fidem. vt in capit. fina. & in cap. vigilanti de præscriptione. regula. possessor. de reg. iur. lib. 6. l. 9. &. 18. titu. 29. partita 3.

3 d ¶ *En todas guisas.* Siue vendiderit nomine domini siue suo. vt in. l. mater. C. de rei vendi. & in. l. 1. C. de reb. alie. non alie.

4 e ¶ *Se pierde la cosa o se muere,* Idem si eiusdem rei est difficilis persecutio, vt quia ad partes longinquas est portata l. prima. in fin. ff de exercito. Cyn. & Ange. in. l. mater. C. de rei vendica. sed cum hic permittatur in subsidium re peremptæ vel præscriptæ habere ratam venditionem, ita dem erit è contra, si tu emisti re mea pecunia mea, & tu alter non es soluendo, an possim agere ad rem? gloss. fina. in l. proculus. ff. de iure dotium mouet istam quæstion. & vult quod possum, quando pecunia peremptæ ad te ex causa lucratiua: & idem vult Pau. de Ca. in dicta l. mater ad fin. Ange. & Bald. in dicta l. mater tenent contrarium. vide ibi per Salyc. et in quæstio. & certe vbi nullum aliud remedium posset competere ei cuius pecunia res fuit empta, æquum vide tur dictum gloss. & Paul. de Castr. quod & Cyn. tenuit post Pet. in dicta l. mater & etiam vult ibi Alberic. Si tamen alia actio posset competere non esset tractandum de actione negotiorum gestorum in subsidium. prout dicit ibi Salyc. an autem venditionem rei mihi debitæ possim habere ratam in subsidium, vt pretium consequar. texe est quod non. & ibi notat Bart. in. l. venditor ex hæreditate ff de hæred. vel actio. vendi.

5 f ¶ *Por firme, e demandar.* Adde l. fin. ff. de nego. gest. &. l. mater. & ibi gl. C. de rei vendi. & ibi vid. Ange. super glo. magna, & etiam Saly. & vi. Pa. 1. de Cast. in l. fi rem seruam. ff. si certa peta.

6 g ¶ *El precio.* Quid si non vendidit, sed donauit aut re peremptæ, vel vsucapta, si tantum habeat dominus possit agere in subsidium ad pretium rei. videtur quod non, cum hæc lex loquatur in venditione. & glo. in. l. a sed & si constante. ff. de donationibus inter virum & vxorem, dicit quod nõ procederet hoc in donatione, cùm ibi non detur pretium donanti. & nota etiam quod possum habere iustam exactionem debiti mei, licet ille qui exegit, meo nomine non exegerit, vt possim consequi, in subsidium. glo. & ibi Bartol. in. l. eius qui ff. fructu. pe. & si creditor meus vendidit pignõ nõ habẽs distrahẽdi, possu habere ratum, etiam re non vsucapta vel peremptæ, vt agam ad pretium glos. notab. & ibi Bal. in. l. 1. C. si vendidit pignor. agatur: quia creditor vendendo, vt creditor eo ipso gerit negotiũ creditoris. & licet secundũ creditor qui vendidit pignus non possit comentiri à primo sed agere debeat hypothecaria contra emptorem, vt in. l. prima de distra pigno tamen si res sit peremptæ vel præscriptæ agetur in subsidium ad id quod superest expretio soluto debito creditoris, qui vendidit. glos. notab. & ibi Bartol. in. l. prima. ff. de distractio. pigno.

Addit. C. cõmu. rerũ alienarũ & ad ritu. C. cõmuni diuid. & C. de cõmu. seruo manumiss.

¶ *Lex. LV.*

Potest res communis cuilibet vendi etiam extraneo: sed pro æquali pretio præfertur socius si eam vult: sed non potest rei communis pars vendi extraneo inuentato iudicio communi diuidendo, nisi de sociorum omnium voluntate. h. d.

h ¶ *Alguna cosa.* Habebit ergo locum ista. l. etiam in re mobili vel se mouente, vt in pecoribus & seruis, cum istud verbum res sit generale & omnia comprehendat. vt in. l. 1. in fin. ff. si certa peta. l. rei appellatio. & l. rei appellatione. ff. de verbo. signi. si. omnia. §. fin. & ibi Bald. ff. de lega. 2. & in iuribus, & actionibus. l. prima. & ibi Bald. & docto. ff. de statu. homi. & in hæreditate. l. heet. C. de pactis. & comprobatur hoc cum alias de iure reperiatur teneri colonum, frumentum & alios fructus potius vendere debere domino fundi, vbi collecti sunt, quam alij extraneo. l. 1. & ibi notat Bart. & Ioann de Plate. C. de metallis & metallis libro 11. vbi dicit Lucas de Penna illam. l. facere pro domini terrarum quòd coloni & alij vassalli res eorum quas venales habent, vt fructus & alia, teneantur prius vendere dominis ibi quæ etiam dicit bonum verbum ad id quod etiam in isto regno videmus, tuerì possessuriam regiam (argumen. illius. l.) cogentem omnes facientes sal in salinis proprijs ipsum sal vendere fisco. & non alijs, licet bonum foret quòd illi tia pretij melius seruaretur. facit etiam. l. venditor. §. si constat & ibi Pau. de Cast. ff. cõmu. prædio. & ratio huius legis est videlicet quæ est æquitas vt potius habeat cõsors rẽ cõmunẽ, quam extraneus.

Hodie in non. rec. da. l. 19. ti. 8. lib. 9.

In nou. re cop. est. l. 14. ti 11 li. 5.
In nou. re co est l 7. & 8 tit. 11. lib. 5.
In nou. re cop. est. d. l. 7. & 2.

ita militatin re mobili sicut & in immobili, in contrarium tamẽ fit ei l. 75. in ordina Tauri. in prin. cum dicit, (si alguno vendiere parte de alguna heredad q̃ tuuiere comun con otro. &c.) & ita sentit ista. l. partitæ procedere in communione immobilium tantum & quia etiam inter tractuiure proximitatis sanguinis tantum est ausum in immobilibus, vt in. l 6. & 7. titu. 7. lib. 5. or dinarium. l. g. tit. 10. lib. 3. foro.

vno ª dezimos, que qualquier

dellos puede vender la su parte

C. de præto. pigno. & in. d. l. 1 ff. de statu homi. in vi-

ll. hoc idẽ & fuit de immobilibus tãtũ cautũ in illa estimatione Fredericí, quam citauimus. neque vnquã vidi super re mobilis controuersiã vẽditæ retractuliuem aliquã agitari & forte ira in iudicio practicaret. vt ãtã ista. l. procedetur in immobilibus, sed deiure verior est prima pars per illã. l. indistincte & generaliter loquentẽ & qa diuersa ratio militat in retractu ratiõe sanguinis quã in retractu ratione cõsortiarũ.

ª a ¶ *Communalmente de so vno.* Idest pro indiuiso sunt domini talis rei nã cõsors, dicitur seu intelligitur per participationẽ dominij, ferũdũ Bal. in. l. dudum in fi. C. de contrahen. emptio. vnde procedit ter huius. l. di spositio etiam si vnus ex pluribus emphyteotis habentibus rem eõmunem pro indiuiso alienaret partem suã alij, quam directo domino cuidam videlicet extraneo. requisito domino directi dominij. nã & illi emphyteotæ habent vtile dominium. vt in. l. 1. glo. fin. ff. si ager vectiga. vel emph. pe. & per Bar in. l. 15 quod autem ait. ff. de superficieb. & quia etiam in retractuiure sanguinis hoc voluerunt Albe. Bal. Ange. post alios antiquos in. l. imperator. ff. de pactis dum dicunt per illam tex. dominum præferri consanguineo in retractu rei emphyteotiæ, & habetur in. l. 74. in ordi. Tauri. & renet Alex. an. consil 27. in ei pri. visio themate columna. 2. volum. 6. & per Bal in consi. 100. vo. 1. in tipis, statuto cauetur, idem quæ est dicendum in feudo eadem ratione de quo per Io. Fab in §. 1. post prin. in fi. de emptio. & vendi. & renet Matthæus de afflictis in suo tractatu protomiseos. in §. 1. in principio tabl. æ. l. colũ. 3. est col. 11. rotius tractatũ per text. in. e. 1. §. sed etiam res. per quos fiat in uestitura. Idem quæ est dicendum, si in aliqua re plures habeant communem vsumfructum proindiuiso vt si vnus venderet suam commoditatẽ alij, quæ ex eõsorte consors posset retrahere pro eodem pretio, quod satis probatur ex verbis generalibus huius. l. maxime tenendo opinionem quod procedat hæc. l. etiãm rebus mobilibus vnde non erit necessaria disputatio. an vsusfructus cõnumeretur inter mobilia vel immobilia. de qua per Bart. in. l iusto §. non mutat. ff. de vsucap. & per Lucam de penn. in. l. fi. column. 2. C. de vend. rebus ciuitatis. lib. 11 sed quid si dominus proprietatis vendat proprietatem suam in vsufructuarius, tanquam habens partem in illa re, posset eam retrahere? videtur quod sic, quia vsusfructus pars dominij est. l. 1 tum filius §. dominus ff. de legat. 2 dic contra, quia est diuersum ius vsusfructus à dominio, & sic non potest dici, quod competat verba huius. l. cum dicit (communalmente de so vno) vt in. l. recte dictum vbi glossa. ff. de verbo. significatione in. l. 4. C. de vsufructu. & quia vt dicit Bal in l 2 C. de cõmu. re. alie. contra naturam esset, si proprietas accederet vsufructui. est enim vsufructus pars dominij integralis siue legalis, nõ prædicatiua seu subiectiua secundum Placen. cuius opi. probatur in dicta. l. rectè. Si enim quis dicat vsusfructus fundi Titani pertinet ad Petrum, non ex hoc inferitur, ergo Petrus est dominus eiusdem fundi. imo potius sequitur contrarium. quia dominus in proprio fundo non potest habere vsumfructum vel aliã seruitutẽ. Si tamen dicatur vsusfructus iunctus eum proprietate facit plenũ dominium, vt ita dicitur. & in. vsusfructus est pars dominij integralis. & idem dicendum est in vsu, & multo magis. licet enim secundum Bald in d. l. incorporate plenũ dominij detineatur non tamen habet naturam proprietatis sed est quædam forma corruptibilis & de facili reuertibilis ad proprietatem, tanquam ad materiam & de aliis seruitutibus est dicendum. quia portionis illarum obtinent. l. maximus. §. pe. ff. de legat. 2. l. quod ad seruitutes ff. de auctio. & in d. l. rectè dicimus. & tenet Bal. in d. l. 2 in fi. Si tamẽ plures habeant vsumfructũ, vel vsumfundi, seu habitationem domus, vel aliam seruitutem, veluti pascẽdi pecoris in alieno agro, vel alias si vnus venderet partem iuris sui extraneo, consortes illius iuris & seruitutes admittentur ad retractum, propter cõmunionem, quam habent in illo iure, vt dixi. §. maxime. quia tales seruitutes adiacentes rebus immobilibus iudicantur immobilia bona. vt probatur in cap. 2. de rebus ecclesiæ non alienandis. lib. 6. & in. l. fi. C. de longi tempo. præscrip. & notat Anto. & Ioan. de Imol. in. c. nulli. de testib. ecclesiæ non alie. & cum ista nostra. l. generaliter loquatur cum dicit alguna cosa, neq; fere stringat ad bona immobilia si plures habeant actionem personalem pro fundo, & vnus vendit actionem suã extraneo admittentur consortes illius iuris, & actionis ad partem consortis vt sic possint agere personali actione ad consequendum totum fundum libi debitũ. vnde non expectit mutestigare, an actiones iudicentur inter immobilia vel mobilia de quo per Abb. in. d. c. nulli. & per

Bart. in. l. 1. C. si aduersus transactio. & in. l. si sic legatum. § fi. ff. de legat. 1. & per Io. de Platea in. l. 2 §. 1 C quando & quibus. 4. pars debeatur. lib 10. & per Bal. in. l. iubemus nulli. colum 2. & in authen. hoci' portectum rolum. fi. C. de sacrosan. eccles. & in eii. versiciendum. de feud. cognitio. & de pare tenẽ. & eius violatio. in fi principij & in l 1.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

In nou. re cop. est. l. 13. tit. n. li. 5.

In nou. re cop. est. l. 1. tit. n. li. 5.

Quæst. 1.

rubr.col.mihi 39.vbi allegat.d.consi.Petr de Ancha.&pōderat verbum l.fori.dum licit habrant æqualiter ambo.quia verbum habeāt non significat ipso iure,vt notat glosl.& docto.in c.si diligenti.de foro competen.cum cap.vnic.de sagitta 3.in.l.in criminali.C.de iurisd. om.iudi.& quia sola vniuersalis societas habet istam prærogatiuam, vt dixi societas verò inter virū & vxorē nō est vniuersalis societas, sed tantū lucri & quæstus doctor etiam de Segura in tractat.de bon luciat fo.29 col 4.tenet eandem sententiam, nāl licet in præcedenti col dixerat dominiū istam vxori acquiri pe.l.in fi.cū sequenti.&ibi Bald ff.pro socio in sequenti colū.dicit vel si velimus dicere,quod vxor in omnibus cum bona acquirunturnō habet ali. quod dominium,doner dissolua sit societas per tex.in.l.si quis lorie tatem ff.pro socio,&c & sic videtur potius in istam sententiam se inclinare.cōtra istam sententiam tenet idem doctor de Pala.Rubean.de repe.in rubr.col.mihi 362.vbi dicit q secundum aliquos bona acquisita constante matrimonio,eo ipso quod ducuntur ad domum efficiūtur communia & dominium transit pro parte in ipsam vxorem, vt sentit glo.reputata singularis in d.l.1.§.fi ff.pro socio,&ibi pōderat ipse ad hoc probandum verba dicēs l.fori cum dicit habeant ambo æqualiter,quod verbum refertur tam ad maritum q ad vxorem, & sic quæ istam maritō acquirūtur dominium,sic & vxori. & posset vltra eum d verbum alter ponderari,scilicet quilud verbum habeant, denotat executionem actus,vt est text.&ibi docto in c.ex parte.de sponsa in quæstione illa,habebo te in vxorem,&c.Roder. Suarez in repe.d.l fori monet istam q.fo 23 vers quæritur vlterius, & postquā dixit aliqua fuisse ante prædictis & cum l.filii 203. scilicet quod præsumantur à lege bona esse cōmunia inter maritum & vxorem, nisi alter probet,q sint sua & q li vir & vxor pariter in domo habitant nequeali quis eorum potest de titulo ostendere,quibet eorum intelligitur pro diuidia possidere.l.si duo ff vti possidetis.Aug.in l. qui mihi ff.de acquir.poss.&sic quōd ex quo communiter possident satis dicitur interuenisse traditionem persona vtriusq; Tandē in nulli parte inclinat dicens quæstionem esse satis dubiam, & maturius cogitandam,&q ipse non decidit eo q tunc habebat de facto cōsulere.

¶ Vides ergo in quista quanta sit dubietas & varietas inter doctores nostros,vides etiam q nullus eorum aduertit ad illud fundamentum quod supra adduxi de d.l.si quis bonorum scilicet q in legato quotę bonorum propter rationem quām dixi non transit dominium,recta via,quod fundamentum videtur præcipuum in ista materia

¶ Mihi vero placet opinio illa,q in ista societate quæ est inter virum & vxorem.licet non sit omnium bonorum,sed tantum lucri & quæstus dominium rei acquisitæ per virum constante matrimonio statim transeat in vxorem,& primo moueor per.l.46 titu.28.part 3.vbi habetur,q si societas omnium bonorum qu eitorum & quærendorum contrahatur,quod nec dum in iam quæsitis,sed etiam in his quę postea acquirunturperquembet ex socijs dominium statim transit pro parte in alterum socium,&licet illa l.loquatur quando est cōtracta societas omnium bonorum, adueniendum est quin quærendis non mouentur illa l.ex eo quia sunt societas omnium bonorum: quia vt dixi etiam in ali societate in futuris lucris non transit dominium in socium,qui non ronitraxit vtin.d.l.si quis societatem.vbi glo.& docto.in d.l.1.§ fi.eod.iur.sed quia volunt illa l.idem iuris esse in societate vniuersali contracta super quærendis,quale erat de iure antiquo in contracta super iam quæsitis Cum ergo inter virum & vxorē sit societas vniuersalis in quærendis,vt paret per.ll.regni.& probatur in.c.cum societas vbi gl 27.q.2.&in c.significauit.de donatio.inter virum & vxorem habebit iorum in tali societate dispositio.d.l 46. in fine.Secundo moueor ex verbis l.filii.203.scipit Como quier.vbi est scripta illa consuetudo regni,quæ communiter est in obseruantia,quod bona mariti & vxoris præsumuntur communia alio non probato vbi sunt hæc verba Pero la costumbre guardada es en contrario que los bienes que la marido y muger que son amos de por medio pondero verbum (sunt) quod est verbum substantiuum, & de presenti effectuum,vt in.d.his verbis in princ.ff de hære.instituē. &dicit Bald in tractatu fructuum in rubr.C.si quis aliquem testari prohibuerit.colū.4.quod istud verbum substantiam rei perfectissime includit neque est aliud verbum ita substantiuum in mundo, sicut sum,es,est.& cum dicat de presenti dicit l.filii son non debet intelligi quod in futurum si lato matrimonio erunt natum.l.qui adficium &ibi Pau de Castr.ff deserui.vrb.prædi l.fina &ibi Bart. ff de aur. & argen.legad si stipulatus fuerim § 1.&ibi Iaso.ff de verbo.obliga.l.cum stipulamur.co.nieu.&si tale verbum fuerat in statuto in quo consulitur Pet.de Ancha.in.d.consi 102.idem dixerat quod patet ex eius verbis,cum dicit,nam verba statuti dicunt,q sunt communia inter ipsos,&c.sed verbum (sunt) est præsentis temporis subiunctiui; &non significat ipso iure.c.si diligenti de foro competen & per docto.in.l.in criminali. C.de iurisd.videsecgo quod si in statuto de quo loquitur fuerat illud verbum sunt, dicer consuluisset. Ex ho hoc probatur ex l.14.titu.1.lib.3.ff.ro.ll.vbi habetur, quod vxor potest conuenir.ad debita contracta durante matrimonio, quod non est ex alia nisi ratione lucrorum,quæ.l.eadem communicauit.l.secundum naturam.ff.de regu iur.& ex eo quod ex ipso iure communicant, vult quod ipso iure teneatur ad debita & facit adidem.l 60 in ordin. Tauri quæ liberat mulierem ab hoc onere, ita dominum si renunciauerit lucris habitis constante matrimonio, & sic vult opus esse renuntiatione,vt lucra ipso iure communicata perdantur.nequr obstarel,si quis diceret,quod mo ex illa l.60. probat vxorem non fuisse acquisitum dominium quia si id esset sola renuntiatione non perideiat dominium,vt in.l.si quis vi.§.differentia.ff de acquir. possess respondeur illud,non obstare, cum procedatur dominio quisito de mere gentium mediante traditione: tunc enim possessionem non diuestrendo non potest perdi sola voluntate seu renuntiatione.hic vero tractatus de dominio ipso iure communicato, per legem quod lex voluit euocabitur ex aqua,sicut dicimus in dominio,quod per legem acquiritur legatario l.si tibi homo.§ cū seruus. ff de legat.1.non obstat quod obiciebatur,de.l.si quis bonorum.ff.de legat 1.quia diuersum est in legato bonorum ab acquisitione istorū lucrorum,cum bona intelligūtur deducto ære alieno.hic non, imo ipsa vxor tenetur pro parte ad ære alienum, & posset soluere capitale viri & retinere sibi lucra.aduertendum tamen est, q licet ipso iure ibi acquirat ur dominium,q possessio,non tamen acquirunt cum esset.Cū tū nisi soluto matrimonio,& sic finita societate, cum matrimonio constante non sint lucra, sed debet inspici tempus quo dissoluitur societas & sic tempus dissoluti matrimonij: nam de iure non potest agi ad diuisionem lucrorum, nisi societate soluta, vt habetur ff. pro socio per plures.ll.& ita practicatur.vt & attestatur Roder Suarez vbi supra lib.dens notabiliter ad diuisionem quæstionis principalis de qua per dictū glossatorem. ll. Tauri,quod mulier donet: solutur matrimonium,nō potest agere neque petere aliquid ex lucris, præsertim cum constante matrimonio administratio acquisitorum & eorum alienatio principaliter residet in persona mariti.per.1 de nieua.fi.titu.4 lib.5.ord rega.&per l.filii.205 & sic patet non esse veram diuisionem dictū glossatoris, & clarius patet, quia aut maritus vendidit & tradidit fundum constante matrimonio acquisitum: & tunc cum sit transtatum dominium in emptorem in toto fundo, non potest vxor dicere se consortem aut tantum vendidit & non tradidit, & cum sit præcise obligatus ad tradendum,cum possit tradere, & alia nare etiam partem vxoris, & habeat facultatem rei tradendæ iuxta notata.per glo.in § pretium.instit.de emp.& vend in verb. tradatur. & per Bart.in.l.1.ff.de actio.empti.col.4.non potest vxor volens retinere impedire maritū habētē à lege potestatē tradēdi, & vēdendi.

a ¶ *Lesuparte* Vt.C.de eo cum rerum alienando pertorum.

b ¶ *Pender*. Non est assimendum hoc verbum in ratione, q cōprehendat quæ in cunque alienationem, prout alias habetur in.l.stat u libri 3 cæteris.§ quinus ff.de statu libe & dixi 3.eo.l.43 sed cū nō sit materia fauorabilis,vt in.l.iudum C.de contrahen emp.restringendū est ad venditionē propriē sumptā Vide dicebat Albertin.d.§.quintus,specialē ibi esse fauorē libertatis,sed de proprio & strictō vocabulo, emptionis verbum nō est ita largum.vt in d §.dictur. sed strictius & ibi not.glo ex quo infert ad quēstionem cōsimilem huic nostræ,si de statu o vel consuetudine proximior possit retrahere rem venditam à cōsanguineo suo,q procedet in venditione propriē sumpti, non in cæteris alienationibus,& in hoc residet post Albertin,& Odofr. quod tenuerunt in disputatiōe sua incipiēti in aliqua prouincia. quā refert Ioan.And.in addit ad Specu titu.de empr & vendi.§ nūc direndū est. secundo.col.4.in addit.super parte quēadmodū.vbi Specu in versic, sed pone statutū est dicit q tale statutū non habebit locum in dationem solutum.& idem videtur dicendum in ista.l q consors non admittatur ad retrahendum tem datam in solutum. Quod intelligē quādo daretur in solutum à iudice, secus si ab ipsa parte secundū Albertin prima parte statutorum secunda parte.q.1. per l.sed si pecunia.§ pignori.ff.de reb eorū & l.alienationes.ff.fam.hercis.l.rum fideiū hæredis ff de fideicō libert.& tenet etiā Ioan.de Plan.in.l.1.C.de feudis patrimo.lib.11.vbi & in dationem in solutū iudicaria intelligit cessante fraude collusionis hoc idē tenet Roma consi.107 Alex.cōs 52.vol. 1.& tradit Iate Andr. Tiraquel.in tracta.fino de vtroq, retractu.in gl. 14 nume.8.cū sequenti.& aduerte q dationem solutum à iudice, quā necessaria dicitur, est quādo factis subhastationibus adiudicatur peg iudiremedictori,si tū alteri adiudicetur,id non est datio in solutum sed mera venditio l.ordo.C.de execu.reiudi Bald.consi 360.volu.4.

In no rec. fecit. d.l. 2.ti.9.&.l. 9.ti 3 li 5.

Quæ in no rec.est l.2 4 & 5 n.9 lib.5.

In no rec. est l.1 titt. 9.lib 5.

Et no.rec. de quibus supra.

Et in no. re.d.l.1 titul. 9.li.5.

intelligeetiam & limita nisi daretur in solutum pro pecunia debita, nam tunc idem esset dire ndum, q in venditione si verò daretur in solutum alcetus species debitæ nihil esset, quoad ad venditionem pertineret. glo. Cin. Bar. & alij in l. libera C. de senten. glo. & ibi Bar. in l. si quis aliam. ff. de solutionibus nisi tunc daretur res immobilis pro mobili, quia perinde esset ac si daretur pro pecunia, vel tradi tradit dict. Andreas. quæ vid. in d. glos. 14 num. 40 cum sequenti, neque etiam protederet dispositio huius l. in pertinentibus, licet neque in retractu quisi à proximiori vel in dict. l. fori vbi vid. gl. eum enim lex caveatur de redditione pretij qui non potest habere locum in vera permutatione, ideo neque habebit locum huius l. dispositio. L. 4. §. cotiens. ff. de dam. infect. nam stud verbum pretium proprie ad venditionem tuetur. l. fina. C. de prædijs curia. libro. 9. vbi Ioan. de Platan. temnit in huius q dicit q. qui præsertim in emendo non præsertur in permutando, quid tamen si pro re immobili daretur mobilis vid. quæ dixi supra ead. glo. an autem habeat locum in transactione, si ex causa transactionis res dimittantur penes professorem ait quo pretio teneto, vel dato à possidente vid. Andr. Tiraquel. in d. tractat. in d. gl. 14. num. 60. cum sequent. & vid. in eadem glos. qui dicit in locum nec id longum tempus, numer. 79. cum sequenti. vbi etiam vid. plures quæstiones attinentes huic materiæ, & vid. Decium consil. 281. ad fi. de locatione ad longum tempus.

Ella ptea, o a otro estraño [b]. Pero si algũo de los q̃ hãparte en la cosa, quisiere dar tanto por ella [c], como el estraño, esse la deueauer [d] ante que el estraño. E la vendida del estraño, se deue entender, q̃ pue de ser fecha ante que sean entrados en

5 a ¶ *Que han en ella parte.* Potest ergo vendere vni ex consortibus, licet ille minorem partem habeat, vt hic patet, quia etiã ratione minimæ partis quis dirutur consortem vt in l. prima C. de comm. seruitut. vbi Baldus et. & inserta d statutis Florentinum, 3. or metur, quod domus non possit alienari extra consortes, nisi si sint tres consortes vel plures etiam si qui habent illesimam partem, potest alienari non obstante, quod sit alius consors habens maiorem partem, quod dirimenti rendũ, hæc com. 1. prima legat. consortes con. domino contra extraneos, ergo non inter. ff. de minor. l. si minor, vbi melior est cõditio ronuenti in pari legi partiate in contractu ramen facit. l. fin. C. de agri. & mancip. lib. 11. vbi habetur q. fundus patrimonialis primi pie non deber vendi vni tantum colonorũ suorum, sed plurib. us debet vendi, vt materi i sedition in tollatur, quia de natura rusticorum est eum dirantur superbire & seiu elationem e vxtollere & lo. de Platab. tolerit illam, l in argumentum quod si res communis vendatur potius deber vendi omnib. is consortibus & socijs quam vni sine molestia sui alij. Lucas tamen de Penna ibi tuer in intelligit illam l. si liret q si aliquis ex colonis imperatoris valt vendere prædium suum (quod tamen est de patrimonio principis in. d. recto dominio) tequi rendi tunc alij, qui fuit de simili origine seu iure eteque est vendẽdus alirui, qui suis consortibus præsumatur existere gratis & molestus, & seruandum in reliquam illum non obstabit d. l. sed fortir ex illa potentie limitatione ista fetiret q si sit rafa. in quo pars rei communis vendatur alicui ex consortibus, qui posset esse alijs tixosus & molestus, si haberet magnam partem rei, quod tunc ad nitantur consortes ad retractum, ac si venditum esset extraneo, vel alijs in propartibus quas quilibet habet concurrantur in tali venditione, quod est bene notandum & bene faciunt ra quæ de socio rixoso notantur in. l. si contenetur ff. de socio.

b ¶ *O a otro estraño.* Add. l. falso. C. de commu rerum aliena & l. 1. C. cõmu diuidun. valeret tamen statutum quod non liceret vendere extraneo, nisi prius requisito consorte, vt in l. dudum & ibi Salice. C. de contrahend. emptio. l. 1. & ibi Ioan. de Plat. C. non licere habita. metropol. libr. 11. & Bal. in. l. primam in notab. 11. C. commu. diuidun. licet Angelus in dict. l. dudum per illam. l. dicat talia statuta esse iniqua, quia illa l. loquitur quando statutum omnino temoneret extraneos, sed tal a statuta non remouent, sed disponunt prius requiri consortem & præferri in emptione, & tale statutum valet, vt in. l. fi. d. probatur.

7 c ¶ *Tanto por ella.* Siue pretium sit excessiuum & vltra iustum valorem rei, siue non, quia vendit or debet conservari indemnis. l. ad officium. C. commu. diuidun. & in authen. hoc ius post tertium. C. de fortuitis. eccl. l. in fundo. ff. de rei vendicatio. vbi iustum pretium dicitur quod habiturus erat possessor & res tantum valet quanti vendi potest. l. si seruus furtiuus, in principio & ibi glos. allegat concordantias. ff. de condictione furtiua, & ita determinat Ioannes And. in additio. ad Speculatiu de emptio & venditio. §. nunc dicendum el segudo. colum. 6. & 7. sequitur Bald. in l. 2. vltim. q. C. de resciss. vend. & probatur in. l. fin. C. de iure emphyteo. ibi & tantam pecuniæ quantitatem, quantam ipse ab alio accipere potest. & tenet Ioann. de Imol. in. l. qui Romæ. §. cohæredes. ff. de verbo. obligatio. Fabia. de Monte, in tractatu de emptio. & venditione 3. quæstione. principali quæstionis. 20. & quid si res vendatur tanto pretio & donetur quod plus est, an consors debet reddere non tantum pretium conuentum sed & illud quod donatum est? Dic quod non debet attendi illa communis clausula, quæ in venditione solet apponi, & quod plus est donauit, quæ potius de cautione & stilo notariorũ ponitur, quam vt asserit aliquid nomenti, vt dicit Angel in. l. secunda C. de rescindend. vendit. si tamen alias appareret de mente vendentis, & ex affectione & ex alijs coniecturis, quod aliquam partem illi pretij donauit, tenetur retrahere ad illud tiam soluendum, vt pulchrè hoc tradit Carolus Molinæus in consuetudinibus Parisien. titu. 1. §. in glo 5. quæstio. 12. & Fabia. de Monte in suo tracta. de emptio & vendi 10. dicta 8. quæst. principali. 4. quæst. & Andr. Tiraqu. in libro suo, de retraqu retractu fol. 40. numer. 11. cum sequenti. in fo. 141.

d ¶ *Deue auer.* Hoc de iure stricto iure communi non et atin expressum, nó liberum erat in pari ciste aliena nisi alienare in extraneum, vel consortem sed de æquitate consors debet præferri, si vrile tantum dare quantum alius secundum Baldum in dict. l. secunda C. de rei communi. rerum aliena allegat. hæc Ioannes autem. ff. de ris diem additio. & l. prima ff. de pignere. credito. quæ tamen. ll. hoc non probant in specie & direbat Fabian. de Monte in suo tracta. de emptio. & venditio. re ferens Guidel. de Cugno. in. l. prima ff. de pignere. credito. quod præteris pribus, potiusteneatur quis vendere consortino & quod alias possit appellari fatur. l. quæruntque la secunda. C. de omni agro deser. libro vndecimo. & dicit etiam Fabianus, vbi supra in tertia quæst. principali. quæstio. 20. referre ista Moder. in. l. si mihi. ff. de verbo. obligatio. quæ interest nostra non habere in locis vicinos vt in. l. fina. C. de pactis inter empto. & vendit. & confines fundos etiam super iustam extimationem interest nostra interdum habere. l. si rai fundus. ff. de legatis secundo. super hoc etiam facta fuit quædam. l. à Federico Imperatore Rege Siciliæ, quam adi terum ponit Matthæus de Afflictis in suo tractatu de iure protomiseos quæ tamen non seruatur in istis regnis, ne pleriorias retractus ex vicinitate datur in isto regno, neque alia lege regni cauetur, ne quæ etiam per. ll. iuris communis dictum Guidelin. fundatur in specie dicti fui. tenet ergo mentis istam legem decidentem locum habere retractum ratione communionis rei venditæ, & debet in isto retractu iure cõmunionis seruari omne illud quod lemari debetin retractu iure confinguitatis, & d. l. 7. iuxta ll. fori & ordinamenta. de nieua. & omnia in isto retractu statuta in oblatione & confignatione pretij & rateis diligentius, & obseruatione termini nomen dierum, & alijs habent locum in isto retractu, vt habetur in lege. 75 in ordina Tam, vbi per glossatores regnes aliquas quæstiones in materia huius legis & Matthæum de Afflictis, in dicto suo tractatu. Quid autem si extraneus, qui est res vendita ster lerirus, vel Ecclesiastic quod adhuc habebit locum ista lex. vrest textus notabil. & ibi Abbas quinto notabili in capitulo. constitutus. de in integr. restitut. hoc enim in priuilegium etiam clericis potest competere. vt tradit Dertus consil. 282. ad finem. & in propriis terminis nostræ. l. tenet Alexand. consil. 143. in pipit, Viso statuto Mediolanensi voluit. septimo. ergo & contra clericos procedet huius legis dispositio. Sed quid si tu & ego habebamus rem communẽ, tu vendidisti partem tuam Titio meiirrequisito, postea ego vendidi partem meam Sempronio, Titio irrequisito, & ersi sibi ius quod habebam ex forma huius legis contra Titium, vt mihi reuenderetti. Titius nunc agit contra Sempronium, qui à me emit dicens, quod emptio sua fuit eo in requisito, & vult habere pro eodem pretio partem, quam ego vendidi Sempronio. Sempronius vero exiure resso prætendit sibi comprete ius retrahendi partem, quam emit Titius quæritur quis præferatur? Quæstionem istam mouet Paulus de Castro. in. l. apud antiquos. in fine. C. de fortis. & conludit præferendum Sempronium agentem ex iure cessio. vide ibi per eum, notat etiam quod ex verbis huius legis tum dicit, esse la deue auer, &c. Cum verbis supenus positis, peto si aiguno. &c. Comprobatur illud quod consulit idem Paulus de Castro. consil. 221. in pipit in hoc casu. volum. primo. quod & si sint plures consortes & vnus tantum petat reuendi tionem partis factam extraneo, quod ille solus admittetur in solidum, & non pro parte sua tantum: est enim istud ius reuendendi indiuidum, quia continet res tradi quod est indiuidum. l. stipulationes non diuidun tur. ff. de verborum obligationib. & notat Bartolus in. l. cui vsus

In no re omne. est. l. 14. o tulit. l. ij.

fructus. ff. de vsufruct. leg. 2. non enim nisi in solidum petere potuisset l. quod auctem. §. fina cum l. sequen. ff. de in diem addictio. & aduerte quod extrahens rem ratione communionis vel proximitatis tenebit refundere oēs expensas quas fecit in res à quo retrahitur vid. nec Albericus ibi. quentem in casu cum iuce proximitatis retrahitur in l. in tra vtile §. 1. ff. de minor. & ibi quid si protestetur q̃ non facit tales expensas.

9 a ¶ *Pleyto.* i. lis sit contestata vt in l. 1. in fin. C. cōmu. diuid. à qua illa l. sumpta est.

¶ *Ley. LVI.*

Rescindir vendido si fuit facta per vim vel metū hoc verè probato nec etiam valent accessoria ad firmitatem posita, etiam iucamento firmata. Item rescindi iursi fuit deceptus vltra dimidiam iusti pretij nihil ad verum pretium redacta vel intra res perdita vel deteriorata, aut per maioem. xiij. annis iuramento firmata si tamen fuit deceptus non ex xiij. annorū cū fiuerit rescindic̄ contractus h.d.

1 b ¶ *De fecho.* Add. l. 1. C. de resc. vend. & l. 1. vi vel metu. & l. si per vim C. de his quæ vi. metu. ve caus. fuit. & dicit desfecha, quia contractus tenetur licet rescindat per actionē quod metus causa. vt not. gl. in. d. l. 1.

2 c ¶ *A tal.* Id est talis qui caderet in constantem virum, & qualis in ille declaratur bene in. l. 7. titu pe. part. 7.

3 d ¶ *En principal non vale.* Adde l. non dubium. C. de legib. & l. cū pia in capitalis. ff. de reg. iur. & l. Seius & Angerius. ff. ad leg. Falc. in cō mune quod hic dicitur de iuramento, intelligē pertinali sibi iure, vt dixi in l. 1. in. tit. 11. part. 3. & per Innocen. in. c. vt ne abiliem. de electio & in cap. ad aures, quod metus caus. & per Paul. de castr. in authen. sacramenta puberum. col. 1. in fin. C. in aduersus vendi.

4 e ¶ *Menos de la mitad.* Add. l. 2. & l. si voluntate. C. de rescin. vendi. & c. cum diecti. & c. cum causa. de empt. & vendi. & l. 4. titu 7. lib. 5. ordina. rega. quæ extendit dispositionem huius legis & illius ad contractum locationis & permutationis, & ad alios similes, & in interuenit publica subhastatio, & restingit terminum peremptorium quæ ad quadriennium à die contractus, ad de Spec. titu. de emptio. & vendi. §. nunc diceendum est. colū. 4. & in titu de locato. §. nunc aliqua. vers. 90. vbi & quid in feudi vel emphyteosis concessione & habet etiam locum ista. l. secundum Albericum in dict. l. 2. in dationem solutum & habetur in. l. si quos. C. eod. titu quod limita vt in casu. l. 3. titu. 7. libro 5. ordinarega. vid. Bal. in. l. 1. o. do. in fi. prima col. C. de executo rei iudi. habet etiam locum in contractibus innominatis. glo. in. l. si olei. C. loca. & in contractibus strictiuris tam per viam exceptionis, quam actionis; secundū Alberic. Bald. [illegible] alam d. l. 2. & in transactione vid. pei gl. l. Lucius §. fi. & ibi Bar. ff. ad l. Trebel. quid tamen in deceptione extimationis rei dari in dotem. vid. l. 16. titu. 11. partit. 4. & quæ ibi dixi. Habet etiam locum in minia constitutione dotis secundum glos. in. l. si ex causa. §. in dotis. ff. de minor. & tunc non debet concludi in libello alcenatiue, videlicet, vel quod dos educatur ad iustam mensuram: vel quod ex toto discedatur a contractu dotis: sed tantum q̃ dos reducatur ad iustam mensuram. secūdum Bal. nonel. in tracta. de dote. fo. 20. colū. 1. vers. & hoc erit quadragesimum secundum priuilegium. an autem eemedium huius legis habeat locum si interueniat ista deceptio in permutatione beneficiorū Caldeinus voluit quod sic in titu. de rei permutatione consil. 4. incipit duo canonici. Decius tamen consil. 210. viso puncto ad finem. 2. col. intelligit dictum Caldeini q̃ ex tali permutatione ecclesia fuisset deceptaultra dimidiam iustæ æstimationis, secus si tantum esset deceptio inter personas permutantium: nam tunc secundum eum propter solam inæqualitatem ediam data enormis lesione, non debet vitiari permutatio. vid. ibi. peccum & quid si procurator vendit. vid. glos. in. l. qui fundum §. procurator. ff. pro empto. & quod not. Abb. in. c. cū causam. de empto & vend. versicu. 2. oppono. col. 2. ¶ Pro limitatione istius text. nota quod non procedit, neque potest allegari ista deceptio in contractu locationis gabellarum. vt in. l. 14. in quaterno gabellarum. non tamē per ista. l. videtur tollibeneficiū restitutionis. glos. in. l. post quam. in. C. de pactis.

pleyto[a] de la parte. Ca si el pleyto fuesse ya començado en Juyzio, para partir la entōce nō la podria veder al estraño, fasta q̃ fuesse partida fueras ende, cō otro gamiento de los otros compañeros.

¶ *Ley. LVI. De lo que por miedo o por fuerça compra o vende alguna cosa por menos del justo precio.*

Por miedo, o por fuerça cōprando, o vendiendo algū ome alguna cosa non deue valer ante dezimos q̃ deue ser desfecha[b], la cōpra, si fuer prouado q̃ la fuerça o el miedo fue atal[c], que lo ouo de fazer maguer le pesasse. E como qer que la vendida fuesse fecha por mra, o por peño, o por fiadura, o por pena, que fuesse y puesta, non deue valer. Ca despues que la vendida o la compra, que es el principal, non vale[d], non deuē valer las otras cosas que fuessen puestas por razon della. Otrosi dezimos, que se pue de desfazer la vendida, que fue fecha, por menos de la meytad[e], del derecho precio, que pudiera valer en la sazō que la fizieron[f]. E si el vendedor esto pudiere prouar[g], puede demandar al comprador lo que fue vendido, o el precio que por el fue dado, o la meytad del precio, que valia el dia que fue vendido, o comprado, o el precio que valia el dia que fue vendido, o comprado, o el precio que valia el dia que fue vendido, o comprado, o el precio

venditoci, si erat implicitus debitis, vel si dedit fideiussorem, vel nō vt ex hoc possit concludere, quōd talis res non reputaretur emptoreem tanta quantitatis, & idem dicit in similibus qualitatibus rerum, quæ habent augere vel diminuere pretium, adde etiam quæ non tantum in cap. ad nostram de empt. & vend. & testes oponentes super valore, & non inter cogentur debent reddere rationē dictissimi Bald in l. fina. in fine. C. de mercatorib. non pertin.

prador, que le cūpla [a] sobre aquello que auia dado por ella, tanto quanto, la cosa estonce podria valer, segūd derecho. E si esto non quisiere fazer el comprador, deue desamparar la cosa [b] al vendedor, e recebir del el precio q̄ auia dado por ella. E por menos del derecho precio podria ser fecha la vendida, quando de la cosa que valediez marauedis, fue fecha por menos de cinco marauedis. Otrosi dezimos, que si el comprador pudiere prouar, que dio por la cosa mas de la mitad del derecho precio, que pudiera valer en aquella sazon que la compro, que puede demandar se desfagala compra, o que baxe el precio, tāto quāto es aquello que demas dio. E esto seria como si la cosa q̄ valiesse diez marauedis, q̄ diesse por ella mas de quinze [c]

Esto dezimos que puede fazer e demādar el vendedor, o el cōprador, nō seyēdo la cosa que se vēdio perdida, nin muerta [d], nin mucho empeorada, ca si alguna destas cosas le acaeciesse, non podria despues fazer tal demanda. Otrosi dezimos, que si el comprador, o el vēdedor jurare quando fiziere la compra, o la vēdida, que mager la cosa valiesse mas [e] o menos, que nunca pudiesse demādar q̄ fuesse desfatada la vēdida, si fuere mayor de catorze años [f] el q̄ vendio, quando la jura fizo, deue ser guardada la jura, e nō se puede desfatar entonce la cōpra, nin la vendida por tal razon. Mas si fuesse menor de catorze años, non valdria la jura, e desfatar se ya la compra, o la vendida tambien como si non ouiesse jurado.

a ¶ *Que cūpla.* Ex hac collige secundum libelli. & ponit Ang. in d. l. secunda in fine. & vid. pec. Speculat. tit. de emptio. & vēdito. §. nunc dicendum versic. vbi autem quis in venditione, & probatur ex ista l. quod licet in libello nō fiat mencio de beneficio rei. sed tātum agatur ad supplendū pretium, libel. sustenet. & adde l. patet ff. quod eum eo. & Bald. in dicta. l. secūda. colum. nona. & tenet hoc in mentis quia Abbas post doctores alios voluit eos tantum in capit. cum dilecti de emptio. & venditio. vbi videtur. quid autem si primus emptor alienauit illum re contra quem agatur, vide pec. Bald. in dicta lege secunda colum. octaua. & Salice. colum. 5. & Alexand. cons. 92. volum. primo. col. 3.

b ¶ *Desamparar la cosa.* Sed an cum hoc eligit emptor tenetur etiam fructus restituere? videtur quod non, cum fructus. ex eam. i. secūda. C. de rescindendo vendit. cum dicant de re & fructus debent lucri facere, cū eos de dolo percepérit. Albert. mouet istam quæstio. in dicta. d. lecūda. columna quarta. & non decidit sed remittit ad Rofredum in titulo de actione quanto minoris versicul. mio quæritur etiam debeat restituere fundus cum fructibus. & videtur de mente Baldi in dicta. l. secunda. quia q̄ non veniancinctus in alta actione quod & voluit Fabia de Monte. S. Sabinus in suo tractatu. de emp. & vend. §. quo principali. col. penu. versi. 8 ad finem videtur dicendum, q̄ cum ista l. velit cōtractum istum vbi tanta lesio seu deceptio interuenit reduci ad æquitatem, quod teneatur restituere fructus pro pacte pretij in qua vendidit cum deceptus, & similiter in casu in quo potius velit supplere istum pretium, tenebitur etiam ad interesse pretij, quod nō dedit, argu. eorum quæ habentur. & notantur in l. vsuras. C. de vsur. & in l. cum rabit. C. de actio. emp. & in l. Iulianus. §. ex vendito ff. eod. l. 4. & l. facta addibitione. ff. de edili edicto. quod bene nota in practica faciet. nam quia quādo res restituitur ex beneficio huius l. omnia in pōsitum habet ut deducantur in stat restitutionis minoris vti. l. quod si minor §. restitutio. ff. de minor. post hæc scripta habui ex manus summā Rofredi Benauentani, qui eu refert Alber. qui idē tenet in effectu. si q̄ si eligat restituere fundū, q̄ cellituat cū fructibus & accipiet pretiū quod dedit cū interesse quod in regione fit equitatur. arg. ff. de vsuris. l. videamus. & l. pe. ff. de verbo. signi. quia secūdum eum verbum restituere plenam habet significationem, etiā fructuū & accessionū, &c. argu. l. cum abit. C. de actio. empt. & d. §. ex vendito. d. l. Iulianus. ff. de actio. empt. & l. emptor ff. de contrah. vendita post hæc eam reperi Bart. Capo. in suo tractatu de simulatione contractuum. in primo casu pōnit quod si cōl. fin. vbi vult contractum. imo q̄ neque de iure ciuili vel canonico fructus sint restituendi cessante venditione ex remedio d. l. 2. decens q̄ non mentuit se legisse iure cautu. imo q. d. l. 2. videtur potius contractum, ex quo solum pōnit, q̄ si in electione ledentis, vel rescindere contractum vel supplere istum pretium & cum tenuerit ipsum re vendito. & sic emptor percepit fructus rei fuit eos cessitate rei non tenetur. & subdit, q̄ facit ad hoc quod notat Bald. in capit. de feudis vicem. l. commisso. & Anto. in capit. ad nostram. circa medium ibi sed veniente tempore. de emptio. & vendi. & subdit etiam, quod in foro animi bene credit, quōd emptor teneatur cessitate fructus, vel insorem computare pro eo minori pretio, quo resiscerit venditor. vel ipse cacta tu vecō sene quod dixit in animi foro contentio so. quia habet maximam æquitatem & fulci. ut auctoritate Rofredi, & Alberici, qui cantis cum eo. & vult etiam Salicet. in. d. l. 2. mine. 5. & facit optimus text. cum. l. maioribus. C. comm. vtrinq. iudi. & fundamenta Cœpolæ non vrgēt in contrarium & ex hoc etiā inferi, quod si emptor tēpore quo contineri eam hypothecam, q̄ tenebitur ad interesse velut rem liberet ab hypotheca, nā tenet hypothecam vt late tradit Alber. in d. l. 2. col. 4. vers. ité qu. tro. post Thomā de Piperata & Bart. in l. si cessit. ff. quibus mod. pig. vel hypo. fol. de quo vi. Bal. in d. l. 2. col. 7. versi. iuxta hoc quærit. & Ioā. And. in additio. ad Speculū cūbc. de obligatione & solutione. col. 2. & in fine eo. l. fi. vbi vid. omnino quia illa lata ratione hypothecam. idem tenetur etiam qui emptor similiter in mala fide inducendo vendentem, vt vendere cum istis pretio, tūc percessit, cenerinci em cessitrace neque posset supplere istum pretiū vt ei tenet. in contra gl. in. l. qe C. si vendit. pign. agatur. & per Pau. de Cast. in dict. l. in. in fine.

c ¶ *Mas de quinze.* Approbat opin. Azo. in summa. C. de rescindendo vendito & glo. & Innocen. in cap. cum causam. de emptio & vendito & gl. in. d. l. 2. reprobat opin. R. & Cyn. in dict. l. 2. vid. quæ dixi in. l. 16 titu. in. parte. 2.

d ¶ *Perdida ni muerta.* Approbat opi. Azo. C. eo. in summa. & gl. in. d. l. 2. cepobata opinione Guidonis & Bart. si vtrum. qui tenetur periculum sustetare id emptorem, ex quo vendito fuit perfecta, & q̄ sic ad hoc vendito potest conlequi supplementum istipredij & tenebat etiam Albe. in d. l. 2. col. 3. dicens hanc opinionem esse verioce, & iustiorem. opinio tamen Azo. quæ hic approbatur dicit Salice. cōmnanē in. d. l. 2. q. 14 & q. 19 & adiuste qua gl. & doct. in hoc loquuntur tamen quo vendito fuit deceptus, ista l. partitarum disponit eam eo casu, quo emptor fuit deceptus, in quo est maius dubium ex eo q̄ vendito cit remanet, sed dum pretium istum [illegible] rum & quod excedebat pecō in dito, ita quod vendito cum istio cum est in lucro & sine damno. & videbatur æquum q̄ saltem ad pretium excessium teneretur etiā repereminia in casu vero quo emptor fuit deceptus vterque remanebat in damno ie perempta. vnde opinion nota istam. l. partitarum idem disponentem in emptore decepto, quod in venditore.

e ¶ *Mager que la cosa valiesse mas.* Quid si non iurasset? sto modo sed dum plicetur non venire contra contractum vendito nis, an tunc potest agere vendito? cō medio huius l. & d. l. 2. C. de cessim. vend. vi. Bal. in l. quæ sub conditione. §. si quis. ff. de condito. insit dicentem pecūliū text. q̄ non potest petere alternatiue q̄ adimplenatur sibi iustum pretium, vel cessundatur venditio. videntur tamen secundum Pau. de Cast. ibi quod non obstante iuramēto saltim possit agere ad pretium simplicitec, scilicet, vt supplenatur sibi iustum pretium. per. d. §. si quis. vbi altera conditio firma permanet licet conditio iusiurandi rejectatur, quod satis est menti tenendum.

f ¶ *Mayor de catorze anos.* Vult ista. l. quōd ad hoc vt iuramentum obsterat maior quatuor decem annorum debeat specifice iurare, quōd licet resplus vel minus valeat, non contra veniet, non ego sufficeret iuramentum simplicitet pretium, & sic approbatur hic glo. in cap. cum causam in fine. de emptio. & vendit. in dict. l. 2. & vid. quæ dixi in. l. 16 titu. 13 part. & in fine & intelligo istam legē, q̄ ita si esset parum vltra dimidium iusti pretij, si tū esset magnus excessus, veluti

si rem valentē. xv. datet pro quatuor vel quinque tunc ratione enormissimæ lesionis: quia interuenit dolus: res ipsa non obstaret iuramentum. l. si quis cum alter. ff. de verbo. obliga. l. omnes §. lucius. ff. quæ in fraudem credito. & not. Abb. in. d. c. cum causa. in fine, & in cap. cū contingat. colum. 19. vers. nonuscasus, de iur. iurand. & procedit etiam si sit minor 25. annorum, vt declarat bene Phil. Corne. consi. 214. vol. 3. incipiē. visopuncto. colū. pe. vide etiam late per Deciū cōsi. 180. & cōsi. 344. & consil. 403. & quæ dixi in l. 79. titu. 18. part. 3. & late Petrū de Ancliar. in repet. c. canonū statuta. fol. 12. decōsili. & adverte etiam, q̄ potest renuntiari remedio huius. l. vt dicit Bald. in. d. l. 2. colu. 5. & ibi plabios doct. vbi vult, q̄ minor mulier vel rusticus debeant de hoc beneficio certiorari, & si renunciat emptor non videtur renuntiare venditor Bal. in. c. 1. qua liter dom. p̄ prieta. feu. pri. retur. col. 2. & ibi etiam videpet eos parui effectus esse illam clausulam solitam apponi à notarijs, videlicet, q̄ si plus valebat res vēditorem ptoi donauit pro bene meritis & seruitijs possent tamen habere aliquem effectum, declarat ibi Angel. colum. pen. circa finem versic. sed adverte. & vide latius de ista clausula per Barto. Corpol. in suo tractatu. de simulatione contract. præsumptione septima,

¶ *Ley. LVII. Como la vendida que es fecha engañosamente se deue deshazer.*

Heredad, o casa, o viña, o otra cosa qualquier: auiēdo algun ome en algū lugar do el nō estouiesse, ni sopiesse quanto se valia, nin la ouiesse nunca visto: e non auiendo voluntad de la vēder: si otro algūo le mouiesse razones engañosas, de manera que gela ouiesse de vēder dezimos q̄ tal vēdida como esta, se puede desfazer [a] e non vale [b], quier sea fecha por menos de lo q̄ vale, quier nō. Mas si este cuya fuesse la cosa, ouiesse voluntad de la vēder: e el comprador le fiziesse engaño, encubriēdol alguna cosa delas q̄l pertenesceē a la heredad, o a la cosa q̄ vendia, o faziēdol creer engañosamēte, que maguer algūas cosas pertenesceessē a la heredad, dixesse que estauā en poder de alguno, que estauā malas de cobrar, e q̄ erā perdidas: estonce dezimos que vale la vēdida porque el vendedor ouo voluntad de lo fazer. Pero el comprador es tenudo [c] de emēdar le aquel engaño, q̄ fizo de manera q̄ aya el precio derecho q̄ podria valer aq̄lla cosa que le vendio con las sus pertenencias, que fueron engañosamente encubiertas.

¶ *Ley. LVIII. Como se puede desfazer la vendida si el cōprador nō guarda el pleyto q̄ puso sobre ella.*

Venden se los omes a las vegadas, a vēder sus cosas, por pleyto que le fazen ante en las vendidas, o por cosa que les prometen. De manera que si esto nō les prometiessen de otra guisa, non las querrian vēder. E porende dezimos, que quando alguno vendiesse su cosa sobre tal pleyto, que cōuiene en todas guisas, q̄ el pleyto sea guardado, e si non lo guardassen en la manera q̄ fue puesto, desfazer se ya porende la vendida. Mas si la vendida fuesse fecha de otra guisa, que la non fiziessen señaladamente, por razō de los pleytos: mas auniendo se el comprador, e el vendedor en la vendida, e de si fiziessen pleytos, despues en razon della entōce valdria e non se puede desfazar, maguer los pleytos non fuessen guardados. Pero aquel q̄ fizo la postura, tenudo es de la cumplir, e de emēdar al otro los daños, e los menoscabos quel vinieron, por razon que non guardo el pleyto, que fue puesto, en la vendida,

¶ *Ley. LIX. Del ome q̄ encubiertamente, e con engaño cōpra las cosa a algund ome que era pechero por fazer perder al Rey sus derechos.*

Encubiertamente, e con engaño, vendiendo sus cosas, algund ome que era pechero, o debdor del Rey, por fazer le perder sus pechos, o sus rentas, o su debda que le ouiesse a dar, la vendida que fue assi fecha, non deue valer [d], mas deue ser desfecha en todas guisas. E si el comprador sabe este engaño, e fizo la cōpra a sabien

vid. in cap. fi. 20. q. 3. & ibi glo. quid si det causam matrimonio carnali, & de dolo dante causam transactionis, vid. l. si lib. prætextu la primera. C. de transact. & quod ibi Bald. notat. col. 2.

c ¶ *El comprador estenudo.* Adde. l. Iulianus §. si venditor. &. §. ide Iulianus. ff. de act. emp. & l. si quis afirmauerit. ff. de dolo.

¶ *Lex. LVIII.* Si pactū in vēdione apponitur ne q̄ non fuisset celebrata vēditio non fieret resiridium vendito se si sine pacto etiam fuisset celebrata non rescinditur, sed agitur ad interesse. ibi. dicit.

¶ *Lex. LIX.* Si debitor vel tributarius regis vendidit rē fraudulēter vt regem suo iure desiaudet rescinditur vēditio & ille emptor est particeps fiscalis soluet regi aliud pretium, hoc dicit.

d ¶ *Non deue valer.* Concur. l. pe. C. de rescind. vendi. vbi Alber. dicit q̄ illa l. cōuitur fraudibus vna leptium cuiusre onera publica, sicut sæpe faciunt rustici qui de rebus eorum ficte facūt vendictiones dominijs suis, secūdum Odofredū, dicit etiam Franciscus, Acursius, q̄ cum veller recedere d Bo

didas, o por cosa que les prometen. De manera que si esto nō les prometiessen de otra guisa, non las querrian vēder. E porende dezimos, que quando alguno vendiesse su cosa sobre tal pleyto, que cōuiene en todas guisas, q̄ el pleyto sea guardado, e si non lo guardassen en la manera q̄ fue puesto, desfazer se ya porende la vendida. Mas si la vendida fuesse fecha de otra guisa, que la non fiziessen señaladamente, por razō de los pleytos: mas auniendo se el comprador, e el vendedor en la vendida, e de si fiziessen pleytos, despues en razon della entōce valdria e non se puede desfazar, maguer los pleytos non fuessen guardados. Pero aquel q̄ fizo la postura, tenudo es de la cumplir, e de emēdar al otro los daños, e los menoscabos quel vinieron, por razon que non guardo el pleyto, que fue puesto, en la vendida,

¶ *Lex. LVII.* Si non vidētem nec agnoscentem rem suam nec eius pretium, nec vendere volentem dolo aliquis induxerit ad vendendum non valet venditio, sed si volebat vendere valet. sed tenetur decipiens ad damnum. hoc dicit.

a ¶ *Se puede desfazer.* Scilicet quatenus de facto processit, nam de iure est nulla, cum dolus dederit causam contractui l. eleganter. in princip. ff. de dolo. l. si dolo. C. de rescind. vend.

b ¶ *Non vale.* Vt in dicta. l. eleganter. in princip. vbi vid. bonam glos. ff. de dolo. & addei idem esse in distractu, si dolus dederit causam, vid. per Bald. in l. de tutela, C. de in integr. restitu. minor. & in l. tertia. C. de exceptio. non tamen esse ipso iure nullus contractus quando dolus non dedit formam contractui sed modo contrahendi, vt notat Bald. per text. ibi in. l. tertia, C. si minor se maior dixe. & si deceptus veller stare contractui posset, vt notat glos. in dicta l. si dolo. & in dic. l. eleganter. & vid. Io. de Pla. C. de fundis rei priuat. lib. 11. & Bald. in. l. dolum. C. de pericu. & commo. rei vendi quid autem in dolo dante causam constitutioni dotis vid. Bald. nouell. in tractat. de dote char. 37. col. 3. & de dolo dante causam matrimonio spirituali, vid. in cap. fi. 20. q. 3. & ibi glo. quid si det causam matrimonio carnali, & de dolo dante causam transactionis, vid. l. si lib. prætextu la primera. C. de transact. & quod ibi Bald. notat. col. 2.

c ¶ *El comprador estenudo.* Adde. l. Iulianus §. si venditor. &. §. ide Iulianus. ff. de act. emp. & l. si quis afirmauerit. ff. de dolo.

¶ *Lex. LVIII.* Si pactū in vēdione apponitur ne q̄ non fuisset celebrata vēditio non fieret resiridium vendito se si sine pacto etiam fuisset celebrata non rescinditur, sed agitur ad interesse. ibi. dicit.

¶ *Lex. LIX.* Si debitor vel tributarius regis vendidit rē fraudulēter vt regem suo iure desiaudet rescinditur vēditio & ille emptor est particeps fiscalis soluet regi aliud pretium, hoc dicit.

d ¶ *Non deue valer.* Concur. l. pe. C. de rescind. vendi. vbi Alber. dicit q̄ illa l. cōuitur fraudibus vna leptium cuiusre onera publica, sicut sæpe faciunt rustici qui de rebus eorum ficte facūt vendictiones dominijs suis, secūdum Odofredū, dicit etiam Franciscus, Acursius, q̄ cum veller recedere d Bo

nonia, & re alio ad legendum, cum sibi præceptum fuisset, vt non recederet sub pœna publicationis bonorum, vendidit bona sua euidam amico suo sed nihilominus fuerunt publicata. Sed quia redijt, restituta sibi fuerunt. hæc Alberic. Angel. etiam ibi notat illam. l. contra incolas terrarum, qui in cepta guerra & collectis impositis in cōtinenti omnia vendunt, & in de fugunt: nam & ad res venditas fiscus habebit recursum. inducit etiam contra rusticos, qui grauantur collectis, plusq̄ ciues qui ad fugiendū collectas distrahunt bona ciuibus. ad de l. incola municipibus destinatus. ff. ad municipa. & eo titu. l. ordine §. in fraudem. vbi bonus tex. & de assumentibus ordinem, vel habitū in fraudē publicorū munerū. vid. Bar. in. l. semper §. si ff de iure eiu mn. & l. 1. & ibi Ioan. de Plat. C. vt nemo ad suum patrocinio vel rusticos eorum lib. 11. vbi de contractibus factis in fraudem publicanum fanchonum, & ibi de pœna statuta contra tabelliones, & adde. l. quidam ignuitur. & ibi Ioan. de Plat. C. de decurio. lib. 10. Barto. & idem Platea. in. l. 1. C. de nauibus non excusan. eod. lib. & l. 6. titu. 5. lib. 5 ordi reg. vbi de donatione quæ fit per patrem filio clerico. & glo. & ibi Ioan. de Pla. in. l. cum facultates C. de his qui nume. liberorum libro 10 de emptionibus quas patres faciunt nomine filiorum spuriorum. vid. l. 1. & ibi Bal. C. de natura liber. & ibi q̄ pretium confessatum nō sufficit in o argūt vendictionem esse fictiuam, & de modis arguendi distas fraudes. vid. Bal. in. l. 1. colū. fin. C. si quis omi. caus. testa. & in auth. ex testamento. col. 3. C. de colla. & in. l. si quis post hac. C. de bo

In no. re. est. l. 1. titu. 10 libr. 5.

nis damnato. & notab. per Bald. in l. fœtus. ff. de legi. & in l. 2. C. de repu. hæred. & in. l. 1. colum. 4. C. qui bonis cedere possunt.

¶ *Lex LX.*

Si dominus suum bonorum suorum protutatorem hæredem instituit vendi tione facta rei dimissa perseruit hæreditatem iacere hæreditate, in qua id dem procuratori

gu orãs se hæredem post dñi mortem subscripsit rescindi prius quam si uerit ad traditionem tñ si seruus solebat in vita dñi sic vendere quãuis rescindatur vẽditio tenet tñ hæres de peculio emptor. l. d. ista l. habuit ortũ à l. Titius seij. ff. de contrah. emp.

1 a ¶ *Fuesse passada.* Subaudi maximè, nam idem esset si scriptor post ẽ traditã hæc fit perfecta venditio siue non, erronea subscriptio nõ nocet propter generaliseratione, q̃ se quitur subscripto esporq̃ nõ era sabidor. & c. & ita declarat Alber. in. l. Tit°. ff. de testõ. vẽdi. ex quarta l. sumpta est. post Iacob. de Arc. & Fracis Acutt.

2 b ¶ *Es cõbre* Qui tñ subscriptio non esset erronea & q̃ se subscribit non se subscribat vel testis aeque ve autoritatẽ præstans, talis subscriptio nocet in iure subscribẽtis. vt tradit Bart. in. l. q̃ donis in fin. ff. solu. mat. Pau. de Castr. in. l. cai°. ff. de pig. act. etiã si agere de dñio petendo. vt in l. Titia cũ testamẽto. §. Iuria & ibi Bal. & Pau. de Ca. ff. de leg. 2. & vi. l. sicut. § nõ videt. ff. quib° mod. pign. vel hypo. sol. & l. fideiussor § pater. & ibi glos. ff. de pigno.

¶ *Lex. LXI.*

Venditio perfecta non potest fine parũ volũtate rescindi etiam ex rescripto principis & etiam si venditor pœniteat & velit dare pretij duplum. hoc dicit.

c ¶ *Deuen valer.* Concord. l. de contractu. & l. ratas. C. de rescind. vend. 1

d ¶ *Doblado.* Adde l. non est. C. eod. titu. ¶ *Lex. LXII.* 2

Non potest rescindi venditio licet dicat vẽditor, pret necessitate vẽdidisset nisi sit deceptio vltra dimidiã iusti pij; vel si dolus dedit causam cõtractui. hoc dicit.

das, es tenudo de pechar al Rey delo suyo tãto como aquello porq̃ auia cõprado a tales cosas, como sobredichas son.

¶ *Ley. LX. Como se puede desfazer la vendida que fizo el fieruo en los bienes del señor.*

Establesciendo vn ome a otro por su personero, en todas sus cosas: entre tanto q̃ este atal fincasse en la personeria le establesciesse el otro por su heredero, nõ lo sabiẽdo el: fiaca escriesse, q̃ muriesse aquel, q̃ lo auia establesciado por su personero, e por su heredero. e algũd su fieruo vendiesse delos bienes del finado, alguna cosa a otro, tal vẽdida como esta, nõ valdria e poder la ya desfazer el heredero, quando quier que lo sopiesse ante que la cosa fuesse passada[1], a poder del cõprador. E esto se pue de fazer, maguer el mismo se ouiesse acertado, en la cõpra e le ouiesse llamado por testigo e aunq̃ ouiesse escriuido su nõbre[b] en la carta de la compra. E esto es porque nõ era sabidor que era establesciado por heredero: e si lo sopiesse, non consentiera q̃ la vẽdida fuesse fecha. Pero si este fieruo sobredicho tenia tal lugar en vida d̃ su señor, que acostumbraua algunas cosas a vẽder por el, como quier que el heredero pueda desfazer la vẽdida, por la razon sobredicha, con todo esso, tenudo es de emẽdar al cõprador, los daños e los menoscabos, que vinieron por razon de aquella cõpra, de los bienes q̃ el fieruo traya en pegujar si los oniere.

¶ *Ley. LXI. De los omes que se arrepienten para desfazer las vendidas que non se pueden desfazer maguer ganasse carta del Rey para desfazerla.*

Arrepientense a las vegadas para desfazer la vẽdida, los omes despues q̃ hã vẽdidas sus cosas: e van a pedir merced a los Reyes, que les mãdẽ dar sus cartas para que las puedã desfazer. E por ende dezimos, que tales cartas nõ les deuẽ dar: e si las dieren non deuen valer[c]. Ca non seria cosa guisada, que pues la vẽdida fue fecha derechamente, e con plazer del vendedor e del cõprador, que pueda ser desfecha por premia e a miedo del vno dellos. Otrosi dezimos, q̃ maguer el vẽdedor, se quisiesse arrepẽtir, despues q̃ la vẽdida fuesse fecha, diziẽdo al cõprador quel daria el precio doblado[d]: e q̃l desamparasse la cosa, que aun por tal razon non podria desfazer la vendida, nin seria tenudo el comprador de lo fazer, si non quisiesse.

¶ *Ley. LXII. De los que quieren desfazer la vendida que ouieren fecho de su grado, maguer digan que la fizieron con cuyta.*

Desfazer queriẽdo alguno, la vendida q̃ ouiesse fecho de su grado, diziẽdo que la vẽdieri con grãd cuyta e con q̃ estaua de timbreio por muchos pechos que aun a dur por razon de aquella cosa q̃ vẽdio, o por otra cosa semejante de estas, dezimos, que esto non abõda, para desfazer la vẽdida. Otrosi dezimos, que si alguno quisiere desfazer la vẽdida, diziendo que la fizieri[f] por menos de lo q̃ valia por tal razon non la podria desfazer. Fueras ende, si la vẽdida fuesse fecha por menos de la meytad del derecho precio, segun es sobredicho, en las leyes deste titulo. O si pudiere prouar que la vẽdida fue fecha por engaño que le fizo el cõprador a sabiendas non seyendo el vendedor sabidor de quanto valia la cosa nin auiendo nunca visto la assi como de suso diximos[g].

¶ *Ley LXIII. De la casa o torre que deue seruidũbre a otro si la encubre el vendedor se puede desfazer la vendida.*

Casa, o torre, que deue seruidũbre[h] a otro, o q̃ fuesse tributaria[i], vendiẽdo vn ome a otro: callãdo el vẽdedor[k] e nõ le apercibiendo dello a aquel q̃ la compra, por tal razon como esta puede

[1] ¶ *Fuesse passada.* Subaudi maximè, nam idem esset si scriptor post ẽ traditã hæc fit perfecta venditio siue non, erronea subscriptio nõ nocet propter generaliseratione, q̃ se quitur subscripto esporq̃ nõ era sabidor. & c. & ita declarat Alber. in. l. Tit°. ff. de testõ. vẽdi. ex quarta l. sumpta est. post Iacob. de Arc. & Fracis Acutt.

[b] ¶ *Es cõbre* Qui tñ subscriptio non esset erronea & q̃ se subscribit non se subscribat vel testis aeque ve autoritatẽ præstans, talis subscriptio nocet in iure subscribẽtis. vt tradit Bart. in. l. q̃ donis in fin. ff. solu. mat. Pau. de Castr. in. l. cai°. ff. de pig. act. etiã si agere de dñio petendo. vt in l. Titia cũ testamẽto. §. Iuria & ibi Bal. & Pau. de Ca. ff. de leg. 2. & vi. l. sicut. § nõ videt. ff. quib° mod. pign. vel hypo. sol. & l. fideiussor § pater. & ibi glos. ff. de pigno.

[c] ¶ *Deuen valer.* Concord. l. de contractu. & l. ratas. C. de rescind. vend. 1

[d] ¶ *Doblado.* Adde l. non est. C. eod. titu. ¶ *Lex. LXII.* 2

Non potest rescindi venditio licet dicat vẽditor, pret necessitate vẽdidisset nisi sit deceptio vltra dimidiã iusti pij; vel si dolus dedit causam cõtractui. hoc dicit.

[e] ¶ *Gran cuyta.* 2 Adde. l. nõ id circo C. de testõ. vend.

[f] ¶ *La fizera.* Ad 2 de l. quisquis. C. de rescind. vendi.

[g] ¶ *Diximos.* 3. 3 eod. l. 7.

¶ *Lex. LXIII.*

Rescindi vendito si vendit or clam et sciens tributũ vel aliã herbã nasci cũ re vẽdita & si id se sciens testatur primo & inter ellos, si ignorãs post duntaxat rescindit vendi tor. l. d.

[h] ¶ *Seruidumbre* 1 Add. l. 1. §. 1. ff. de act. ẽp. & si mita nisi talis seruitus esset ap, arens veluti si in domo vẽdita vicinus haberet tigna in illa tabula parte nã tunc non tenebitur venditor, etiã si promisisset vacuam tradere possessionẽ l. ea quæ §. q̃dam etiam. ff. de contrahen. emptio. l. si tamen. §. et qui seruum. ff. de ẽdil. edicto & tenet Alberi. post Dn. in. d. l. 1. §. 1. vbi plene disputat.

[i] ¶ *Tributaria.* 2 Add. l. si steilis §. 1. d actio. emp. & l. si minor. C. eo. tit.

[k] ¶ *El vendedor.* 3 Et sic loquitur quando venditor sciebat tributum, vel seruitutẽ deberi. quid autem si ignorabat glos. 4. in. l. Iulianus. in principio ff. de actio. emp. dicit regulariter teneri, etiam si sit ignorans, nisi in duobus casibus. Primus in seruo vẽdito, q̃ erat furcnam scire debebat emptor,

el comprador desfazer la vendida, e es tenudo el vẽdedor de tornarle el precio cõ los daños, e menoscabos[b] q̃ le viniessen por esta razõ. Otrosi dezimos que si vendiesse vn ome a otro algũ campo o prado, que sopiesse q̃ era aua malas yerbas[c] e dañosas para las bestias que las pacissen e quando lo vẽdiesse se callasse q̃ lo nõ quisiesse dezir al cõprador q̃ es tenudo por ende el vendedor, de tornar le el precio al comprador, cõ todos los daños que el viniesen por ende. Mas si esto non sopiesse el vendedor quando la vẽdio non sera tenudo de tornar, mas del preciо tan solamente.

¶ *Ley. LXIIII. De la tacha o maldad que oueesse el sieruo que vn ome vendiesse a otro.*

Acha o maldad auiẽdo el sieruo q̃ vn ome vendiesse a otro, assi como si fuesse ladrõ,[d] o ouiesse por costũbre de tuyrse a su señor, o otra maldad semejãte destas si el vẽdedor sabia esto[e] e non lo dixesse al comprador: tenudo es de rescebir el sieruo, e deue al comprador tornar el precio, cõ todos los daños e los menoscabos que le vinierõ ende. E si lo non sabia, deue finear el sieruo al cõprador. Pero es tenudo el vẽdedor d̃ tornarle tanta parte del precio, quanto fuere fallado en verdad, que valia menos[f] por razon de aq̃lla tacha. Esso mismo dezimos, q̃ si fuesse el sieruo ouiesse alguna enfermedad[g] mala encubierta.

¶ *Ley. LXV. Que la vẽdida de vna asno o mulo o otra bestia q̃ vn ome vẽdiesse a otro, se puede desfazer si el vẽdedor ẽcubre la tacha o la maldad del.*

Auallo[h] o mulo o otra bestia vendiendo vn ome a otro q̃ ouiesse alguna mala ẽfermedad[i] o tacha,[l] porq̃ valiesse menos, si lo sabe el vẽdedor[m], quãdo la vẽde, deue lo dezir: e si lo nõ dize luego q̃ el cõprador la ẽtẽdiere aq̃lla enfermedad, o tacha fasta seys meses[n], puede la tornar[o] al vendedor, e cobrar el precio que dio por ella, e el vẽdedor es tenudo de lo recebir, e tornar el precio[p] al cõprador, maguer non quiera. E si fasta los seys meses nõ se mãdare el com-

Ad dit. C. de ædili. actio. & in l. seq.

4 a ¶ *Desfazer.* Nota bene, quia de iure communi videbat q̃ non agat ad interesse vt in l. 1. §. 1. & l. Iulianus. §. Iulianus. ff. de actio. emp. & l. quotiens de fundum. ff. de ædili. edi. erit ergo periculum in dictione emptoris an vel dictae emptionis, & agere ad interesse, vt in dictis iuribus, vel eam dissoluere, vt hic habetur, & vi, quod dixi in glo. proxima in fi.

5 b ¶ *Cõprador damos menoscabos.* In scientia hoc bene procedit secus si ignorasset, vt dixit gl. proxima nisi ignorantia esset supina quia tũc habetur pro scientia. vt volunt glan. d. l. si minor in. 1. solutio. gl. & tenet ibi Saly. & ignorans non tenetur vltra redditionem pretij, hẽs infra ea. l. in fi.

6 c ¶ *Mala yerba.* Adde l. pe. C. de ædili. actio. & l. fi. addes. §. si quis dolo. ff. loca. l. 4. titu. 8. infra ea parte. & in l. fundo. ff. de ædili. edicto.

Ley. LXIIII.

7 a Rescindit venditio si celatur latro eiusmodi serui ac vitium latẽs scientem & in tali casu restituitur pretium & interesse, sed si ignorauit nõ restituitur: sed restituitur quanto minus valet de pretio, si d.

d ¶ *Ladron.* Reprobatur ergo hic quod glo. dicebat de seruo fuit vẽditor, q̃ vendidit hoc ignorantia in nullo teneatur in. d. l. Iuliano. in prin. in glo. 4. ff. de actio. emp. & dixi in. l. præceden.

e ¶ *Sabe el ff.* Adde l. Iulian. in prin. & l. 1. in prin. ff. de ædili. edicto & l. 1. C. de ædili. actio.

f ¶ *De resebir el sieruo.* Sed quare hic cõpetit huic actio redhibitoria cũ propter vitia naturalia non detur. Ob quæ vitia §. animi. ff. de ædili. edicto dic secũdum Bal. in d. 1. C. de ædili. actio. q̃ hic propter dolũ vẽditoris, qui sciens vitii tacuit, omnis actio degenerat. & ideo pot conenire, vt pretium reddat cum damnis & rem accipiat. ita Bal. ibi eo. 4. & adde, quæ habentur in. l. bouem. in prin. ff. de ædili. edicto.

4 g ¶ *Que vella mente.* Iuliano in princ. ff. eo. quia ita sumpta est, dicit quanto minoris emptarus esset ibi. gl. 1. & 4. assignãt differẽtias inter actionẽ quanto minoris ciuile, & actionẽ quanto minoris prætoriã, & vna earum est, quia in ciuili agitur quãto minoris esset emptur[s] in præterea quanto minoris esset. & bi de iure Pan. de Cist. esse ciuilem, q̃ ex hoc testatur & ex iure Bar. quia ciuilis quæ respectat ipsa persona emptoris, prætoria respicit rem ipsam pretium & rem ipsam. Et ita tenet etiam Bal. nullo modo ante rem. l. 1. col. 4. C. de ædili. actio. & ita est secundum glo. & doct. in d. l. Iuliano. in quibus est pulchra quæstio. Petr. vero & Cy. in l. 2. C. de ædili. actio. dicit q̃ nũ est reperire quanto minoris emptum esset. & ait etiam Bal. nullo modo ante rem. l. 1. col. 4. C. de ædili. actio. & ita est secundum glo. & doct. in d. l. Iuliano. in quibus est pulchra quæstio. ita vero est annalis

8 a ¶ *Fasta vn año* Concor. l si tamen §. nõ nocebit. ff. de ædili. edict. & vi. l. 2. C. de ædili actio.

9 b ¶ *Fallassen en verdad* Non ego proiecerit, quod dicit Bal in. l. 2 col. 4. C. de rescin vendi. esse duplicem quantum minoris clusem vel prætoriam, vna qua positaqui quãto minoris res est, aliam quanto minoris esset emptur[a], vid. quæ dixi supra eod. l. proxi

prador el precio. despues nõ lo puede demandar, e fincaria la vendida valedera, como quier que fasta vn año,[a] puede el cõprador fazer demãda, a aq̃l que le vendio la bestia, q̃ le peche, o le torne tanta parte del precio, quanto fallassen en verdad,[b] q̃ valia menos por razon de la tacha o dela enfermedad que era en ella. E destos plazos adelãte nõ podria el comprador fazer ningũa destas demãdas. E este tiempo delos seys meses: e del año sobredicho, se deue começar a cõtar, desde el dia[c] que fue fecha la vendida.

10 c ¶ *Non pedria.* Hoc in seruis, pecoribus, & iumentis planum est, vt hic & in l. 2 C. de ædili actio. in aliis tamen rebus veluti pio fundo habente herbam pestilentem, vel aliud vitiũ in rebus soli. ff. eo. l. 1. in prin. & in. l. fundo. & l. si prædii. C eo. vel prouigno vt libro vitioso de quibus hic non loquitur, & pro quibus direct actio ex empto, forte illæ actiones essent perpetuæ vt in. l. Iulian. in prin. ff de actio emptio. facta distinctione seiemiæ veligno rantiæ venditoris: alias enim, vt dicit Bal. in. l. 2. col. 4 C. de rescin. vendi. cum solũ animata cõsiderabant, q̃ sunt fragibilia & corruptibilia indecens habuerunt, q̃ super fragili materia actio esset perpetua: sed ius ciuile considerat in animata, quæ sunt in aliquo duratione communiter.

¶ *Fallassen en verdad.* Non hoc videtur contrariari dictis superius sibi. luego que el comprador la entendiere, vnde videtur intelligendum, quod hic dicit si eadem die emptor sciuit vitium alias esset contra prædicta, & contra dispositum per ius commune. vt habetur in. d. l. 1. C. de ædili. actio. vi. gl in. l. sciendũ §. fi ff. de ædili edict. ¶ *Ley. LXVI.*

11 d ¶ *Desde el dia.* In hoc videtur contrariari dictis superius sibi. luego que el comprador la entendiere, vnde videtur intelligendum, quod hic dicit si eadem die emptor sciuit vitium alias esset contra prædicta, & contra dispositum per ius commune. vt habetur in. d. l. 1. C. de ædili. actio. vi. gl in. l. sciendũ §. fi ff. de ædili edict. ¶ *Ley. LXVI.*

¶ *Si venidor apenas certificauer emprotem de vitio seruiu vel alterius animalis non rescindetur venditio sed si non certificauit vel fraudulenter vitium vna cum aliis quæ non erant in re dixit rescinditur intra sex menses hoc dicit.*

12 e ¶ *Dizerde.* Idem si non dixisset si tũ vitiũ erat patens, & sic emptor cõgnouit, vt in l. 1. § fi intelligatur & l. si tamẽ §. ci qui. ff. eo. quid tamẽ si emptor supine ignorauit venditor autem scuit, dic q̃ adhuc non tenebitur vẽditor. secũdũ Bal in. l. 1. col. 2. in prin C. de ædili actio. post glo. ibi contrarium tamen tenet ibi Cyn. & sequitur Abb. in cap. in multum. in fine. de rerum permutata. quia dolus venditoris præponderare debet culpæ ẽptoris, vt in l item si obstetrix. ff. ad l. aquilã & hoc videtur verius, & æquius. & addeglo. in. l. q̃ritur §. si vẽditor. ff. de ædili. edicto. & q̃ notat Ioan. And. in additio. ad Specu. in rubrica, de emp. & vendi. versi. ponit autem.

13 f ¶ *Que enesta.* Intelligitur vendidit vitium ignorabat: nam si sciret & non expressit non iuraret. argu. l. tenetur in fi. & l. quæro. ff. de actio emp & tenet Specula & Ioan. And in tit. de empt. & vẽdi. §. nũc dicendum. versicu. quid si venditor. Abb. in cap. in multum. versi sed

g ¶ *Embueltas.* Adde. l. quæ. t. §. si vẽditor ff de ædili. edict. & Ioan. And. in additi ad Specul. in loco de quo in prima gl proxi Abb in d. cap. in multum Ange de Are in § prætorium initio de iure naturali gentium, & ciui. adde gl. in. c. neque artificiosum. q. 2. & quæ dicit Specul. d. titu. de empt. & vendi. § pecora. 3. in duobus locis. & Alexan. consi. 14. colu. fi. vol 5. & cons. 95. per totum.

el comprador. Mas si el vẽdedor dixesse generalmente q̃ la bestia q̃ vẽdiesse auia tachas, e encubriesse callando las que auia, o diziẽdo las embueltas,[g] con otras engañosamente, de manera que el comprador non se puediesse apercebir, entõces dezimos que seria tenudo de reseebir la cosa que assi vendiesse e de tornar el precio a los plazos que dximos en la ley ante desta.

¶ *Ley finelis.*

¶ *Ley. LXVII. Del comprador que empeña la cosa despues quela ha comprada que deue ser tornada a su dueño si se desfazer la vendida.*

Si el comprador despues que ouiesse la cosa comprada, en alguna delas maneras que dximos, en las leyes ãte desta, la empeñasse a otro, e despues desso se desfatasse la vendida, por alguna delas razones que de suso dximos, estonce, el que tomo la cosa apeños tenudo es dela tornar, hal vendedor euya fue, e puede demandar al q̃ la empeño, que pague lo que dio sobre ella apeños. Otrosi dezimos, q̃ si vno empeñasse a otro alguũa cosa, obligãdose en al manera que la non podiesse vender ni dar, ni enagenar, en ninguna guisa, fasta que la ouiesse quita, si despues que la ouiesse empeñado assi la vendiesse a otro non valdria la ven-

¶ *Que enesta.* Resc. ff. vendi. non ex causa iusta & reddita venditori si emptor alij rem illam pignori dedit ante rescissionem, venditor agit contra rẽ pignoratã tenentẽ: & pôt agere creditori contra pignoratum. Item Adde ff. quib. modo pig. vel hypo. solu. vbi venditio resoluitur ex causa necessaria. Sed vbi resoluitur ex causa voluntaria, quæ erat in potestate emptoris. vt nõ resoluatur, vt in vendi. ione quæ rescinditur ex cemento l. 2. C de res. vendi. & l. 56. 5. eo. demne cõsuuti doctores communiter tenebãt quod pignus iure tenebat, secũdũ dixim d. l. 56. in gl in verbo de samparar. itẽ quod q̃ res ex debito cum quod pignus interea contractum per emptorem tenuerit parte in. l. bonus. §. pignus. ff. de ædili edict. & l. si fiduciator in prin. ff. quibus mod pig. vel hypo. sol. eo. quia emptor redhibet rem ex si voluntate secundum gl. ibi. in contrarium tamẽ mo quod & si resolutio fiat de voluntate emptoris pignus resoluatur, probatur hic. & in. l. lex vectigalis ff. de pigno. licet illa lex intelligatur quando factum debitoris non erat directe ordinatum ad hoc vt res redeat ad auctorem vt declarat Bar in. l. in diem ff. de aqua plu. ar. forte possetdici quod ista. l. si intelligatur & intelligatur quatenus disponi in illis casibus in quibus resolutio fit quodammodo ex voluntate emptoris & ex facto ad hoc directe ordinato per eum & non quando ex causa omnino necessaria vt peroccula quando fuit lata sententia super dissolutione venditionis, & redditione ei, quia tunc videtur dissolui ex causa necessaria, vt dixit Bald. in. l. 2. col. 9. in princ. C de rescin. vẽdi. eo quia iudicium redditur in iniuriam. vnde & dicebat Bal in. l. si prædium. col. 2. versi. sed pone lata est sententia C. de ædili. actio quod ex sententia lata ex redhibitoria, q̃ venditor recipiat rem & reddat pretiũ nascit actio in factũ vendtori, etiam si emptor nolit vt sententia, q̃ dest notabile iste ẽ intellectus est diuinatorum ad istã. l. & ex per hoc nõ respondetur rationi doctorũ distinguentiũ, an resoluta ex necessitate,

quæro. de rerum permutatione.

h ¶ *Ley finelis.* Adde. l. quæ. t. §. si vẽditor ff de ædili. edict. & Ioan. And. in additi ad Specul. in loco de quo in prima gl proxi Abb in d. cap. in multum Ange de Are in § prætorium initio de iure naturali gentium, & ciui. adde gl. in. c. neque artificiosum. q. 2. & quæ dicit Specul. d. titu. de empt. & vendi. § pecora. 3. in duobus locis. & Alexan. consi. 14. colu. fi. vol 5. & cons. 95. per totum.

¶ *Ley finelis.*

¶ *Resc. ff. vendi.* non ex causa iusta & reddita venditori si emptor alij rem illam pignori dedit ante rescissionem, venditor agit contra rẽ pignoratã tenentẽ: & pôt agere creditori contra pignoratum. Item Adde ff. quib. modo pig. vel hypo. solu. vbi venditio resoluitur ex causa necessaria. Sed vbi resoluitur ex causa voluntaria, quæ erat in potestate emptoris. vt nõ resoluatur, vt in vendi. ione quæ rescinditur ex cemento l. 2. C de res. vendi. & l. 56. 5. eo. demne cõsuuti doctores communiter tenebãt quod pignus iure tenebat, secũdũ dixim d. l. 56. in gl in verbo de samparar. itẽ quod q̃ res ex debito cum quod pignus interea contractum per emptorem tenuerit parte in. l. bonus. §. pignus. ff. de ædili edict. & l. si fiduciator in prin. ff. quibus mod pig. vel hypo. sol. eo. quia emptor redhibet rem ex si voluntate secundum gl. ibi. in contrarium tamẽ mo quod & si resolutio fiat de voluntate emptoris pignus resoluatur, probatur hic. & in. l. lex vectigalis ff. de pigno. licet illa lex intelligatur quando factum debitoris non erat directe ordinatum ad hoc vt res redeat ad auctorem vt declarat Bar in. l. in diem ff. de aqua plu. ar. forte possetdici quod ista. l. si intelligatur & intelligatur quatenus disponi in illis casibus in quibus resolutio fit quodammodo ex voluntate emptoris & ex facto ad hoc directe ordinato per eum & non quando ex causa omnino necessaria vt peroccula quando fuit lata sententia super dissolutione venditionis, & redditione ei, quia tunc videtur dissolui ex causa necessaria, vt dixit Bald. in. l. 2. col. 9. in princ. C de rescin. vẽdi. eo quia iudicium redditur in iniuriam. vnde & dicebat Bal in. l. si prædium. col. 2. versi. sed pone lata est sententia C. de ædili. actio quod ex sententia lata ex redhibitoria, q̃ venditor recipiat rem & reddat pretiũ nascit actio in factũ vendtori, etiam si emptor nolit vt sententia, q̃ dest notabile iste ẽ intellectus est diuinatorum ad istã. l. & ex per hoc nõ respondetur rationi doctorũ distinguentiũ, an resoluta ex necessitate,

vele ex voluntate: & quia nõ debet esse in voluntate emptoris sic euerte re pignus ab eo constitutum, quod illa militat latæ sententiæ sicut si nõ est lata ideo cogita. ga vel dictus intellectus sit ex diuinatorij, est tenendus, vel dicendũ est l. antiquus per hãc corrigi, vt sic indistincte quando iusi illius qui dedit pignus resoluitur ex causa antiqua de præteritorum ex necessitate sive ex voluntate resoluatur ius pignoris quoad accipiẽtem, vel dic q̃ ista l. restringitur solum ad illos casus in quibus vẽdito resoluat ex causa necessaria, pro quo facit litera quam vidi in quodam libro de manu, vbi non est illud verbum (en las leyes antes desta) sed tãtum dicit (e despues desso se desatare la vendida por alguna de las cazones q̃ de suso dixinos.) & sic q̃ refert ad casus vbi ex causa necessaria resoluatur cogita tu latius.

a ¶ *Non valdria la vendida.* Ad de. l. si creditor. §. fin. ff. de distra. pigno. & vt hic vides approbat hiera nullam esse venditionẽ. de qua per Bar. in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. obliga.

Adit. C. & ff de certum pecunia, & in decretal.

¶ *Titulus VI.*

b ¶ *Que semeja* vt dic. l. 2. ff. eo. & C. eo l. 2 differtũ vt habetur in l. 1. ff. eo.

¶ *Lex I.*

c ¶ *Tal vuestra cosa.* Et sic res certa pro alia certa, vt ille stirhus pro isto pamphilo, vel illa domus pro tali agro. l. quoniam affuerat. C. eo. & intelligẽ pro re certa non æstimata: nam si extimata esset venditio, secundum glo. Bar. & docto in. l. 1. C. eo. si vero daretur certa, pro incerta, vel incerta pro incerta vt si daretur equus in specie pro boue in genere vel bos in gẽre pro alio boue in genere, tũc nõ est permutatio. sed alius contractus innominatus, do vt des secũdũ Azo. C. eo in summa & Bar. in. l. 1. ff. eo. & quid si interueniat pecunia simul cum specie certa, dic vt per Bar. in d. l. 1. vers. quæro, extra glo. & per Bal. in l. 1. col. 2. C. eo. & per Abb in c. ad quæstiones. vers. fit. & ex his infertur. de rerũ permu. Cuius resolutio est primo inspicẽdum animũ cõtrahentũ, an intenderint emere vel permutare & in dubio recurrendũ esse ad cõiecturas, si enim pretium sic maius quã res data, præsumendum est q̃ sit emptio sin autẽ minus, erit permutatio. & adde Bar. in. l. Aosto. ff. de donatio. quid tamen si æqualitas sit in re, & in pretio Bal. in prælud. in feudo. colu. 4. dicit q̃ in dubio iudicandus est cõtractus emptionis & venditionis, qa fauorabilior cũ ipso cõsensu pariat actionẽ l. iuris gentiũ in prin. ff. de pactis. sed in. l. quæritur. in. 2. lectu. ff. de statu. hom. dicit hoc decidi per cautionẽ text. in. l. cum C. de pactis inter empto. & vendi. ex quo vult, q̃ in pie ad illud q̃ primo pater dedit causam contractui. & nota q̃ pot. res mutari dominio indire ctũ vt si, vt in c. 1. §. cũ aut. & ibi notat Bald. de contract. inuestit. non tũ erit permutatio si nuda possessio cum nuda possessiõe permutatur. l. cũ manu fata. §. nemo. ff. de cõtrah. empti. sed erit contractus innominatus facio, vt facias & actio præscriptis verbis, ex eo erit stricti iuris. & non pariet vsu capiendi cõditionem, nec quæ publicianam: quia est contractus absolutus a significatione dominij secũdum. Bal. in. l. 1. cc. fi. C. istiusmodi.

d ¶ *Promete.* Hic modus est interueniente stipulatione, vt C. eo. l. ex placito.

e ¶ *Por palabras simples,* i. nudo pacto interueniente. vt in d. l. ex placito.

f ¶ *Complendo lo,* i. vestito pacto rei interuentu. vt ci. d. l. ex placito.

¶ *Lex. II.*

g Qui potest emere & vendere pot permutare: & qui nõ potest vnum, nõ pot aliud. Item res quæ possunt vendi possunt permutari, & quæ nõ possunt vẽdi nec permutari: fallitur in spiritualibus quia pot permutari beneficium, p beneficio. & decimæ, p decimis cum consensu prælati, sed vendi non possunt. h. d.

h ¶ *Ante deste.* Vi l. 2. 4. & 5.

i ¶ *Non se pueden cambiar.* Prosequitur d Hostien. in summa, de rerũ permutatione. vers. quid autem potest permutari.

¶ *Vna eglesia por otra.* Adde. c. ad quæstiones. de rerũ permutatio. & c. nemine. 16. q. fi. & quãdo ecclesiæ permutãtur iure, ppietatis permutãtur velut quæ dã tẽporalitates vnde tenetur mutatio, licet vna ẽc clesia pmutetur, p alia, & alijs rebus tẽpocalibus, vt in c. cũ venerabilis. & ibi Abb. 4. notab. de exceptio. secus tũ esset si permutarẽtur iure tituli, & rationẽ diuersitatis. vi. per Io. de Ino. in. d. c. ad quæstiones. de rerũ permutat. per co. & p Adria. quodlibeto. 9. ac. fi. vers. ad quintum.

k ¶ *Vna dignidad por otra.* Vide de hoc in. c. quæsitum. eo. tit.

l ¶ *O los diezmos.* Nõ tũ decimæ possunt mutaci cũ aliqua tẽpocali re, vt in. c. fi. eo. ti. vbi gl. decidit notabile quæstionẽ an valeat cõuẽtio, q̃ possessiões alicuius sint liberæ ab onere decimarũ, p eo q̃ tradit quo ad ꝓprietatẽ vel vsumfructũ, alias possessio es ecclesiæ. & tenet quod non valet. & intelligit ibi Abb. post Bartho Brixien. in. q. dominica ii, quando ista conuentio fieret in perpetuum, nam si ad tempus

dida[a], e podria ser ũ satada por esta razõ.

Titulo. VI. De los cambios que los omes fazen entresi: e que cosa es cambio.

Cambiar vna cosa por otra es vna mãera de plyeto q̃ se meja[b] mas al de las vẽdidas e de las cõpras q̃ a otro. Cambie assi como ome gana la cosa que ha cõprada por precio q̃ da por ella. Bien otro si la gana por aq̃llo q̃ por ella cãbio. Onde pues q̃ en el titulo ãte deste fablamos de las vendidas e de las compras. Queremos aqui dezir delos cambios. E mostraremos que cosa es cambio. E en que manera se fize. E quien lo puede fazer. E de q̃ cosas. E que fuerça ha. E por que razões puede ser desfatado despues que fuere fecho. E sobre todo mostraremos delos otros pleytos, a q̃ dizen en latin contractos innominatos que han semejança con el cambio.

¶ *Ley. I. Que cosa es cambio e de que manera se faze.*

Cambio es dar e otorgar vna cosa señalada por otra. E puede fazer se el cambio en tres maneras. La primera es quando se faze con plazer de amas las partes e con otorgamiento, e con prometimiẽto de lo complir: e esto seria como si dixesse el vno al otro: plaze vos de cãbiar comigo tal vuestra cosa[c] por tal mia, nõbrãdo la cada vna dellas señaladamẽte. e deue el otro dezir: plazeme, e otorgo, e prometo [d] de lo complir. La otra es, quando lo fazen por palabras simples[e], nõ lo otorgãdo, nin lo prometiẽdo de lo cõplir: mas diziẽdo assi: quiero cambiar tal cosa cõ vos: e el otro respõdiẽdo q̃ le plaze, por tales palabras, o otras semejãtes dellas, se faze el cãbio, maguer las cosas que cambio, nõ sean presentes nin passadas a poder de ninguna de las partes. La tercera manera es, quãdo se faze el cambio por palabra, compliendolo[f] despues: por fecho amos a dos, o la vna delas partes tan solamente. Ca e tal cambio como este abonda quales palabras quier que digan, solamente que sea fecho con plazer de amas las partes: e resebia el vno dellos la cosa, porque cãbio la que era suya.

¶ *Ley. II. Quien puede fazer cambio, e de que cosas.*

Ambios pueden fazer todos los omes que diximos en el titulo ante deste, [g] que pueden comprar e vender. E aun dezimos, que aquellos que non pueden fazer cõpra nin vendida, non pueden cambiar. Otrosi dezimos que todas las cosas q̃ se pueden comprar e vender se puedẽ cambiar. Otrosi, las que se non pueden vender, nin comprar, non se pueden cambiar[h]. Fueras ende, las cosas spirituales, que maguer non se puedẽ vender, pueden se cambiar: assi como vna eglesia por otra[i] o vna dignidad por otra[k] o vna racion por otra[l] o los diezmos[l] de la

a ¶ *Non valdria la vendida.* Ad de. l. si creditor. §. fin. ff. de distra. pigno. & vt hic vides approbat hiera nullam esse venditionẽ. de qua per Bar. in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. obliga.

b ¶ *Que semeja* vt dic. l. 2. ff. eo. & C. eo l. 2 differtũ vt habetur in l. 1. ff. eo.

c ¶ *Tal vuestra cosa.* Et sic res certa pro alia certa, vt ille stirhus pro isto pamphilo, vel illa domus pro tali agro. l. quoniam affuerat. C. eo. & intelligẽ pro re certa non æstimata: nam si extimata esset venditio, secundum glo. Bar. & docto in. l. 1. C. eo. si vero daretur certa, pro incerta, vel incerta pro incerta vt si daretur equus in specie pro boue in genere vel bos in gẽre pro alio boue in genere, tũc nõ est permutatio. sed alius contractus innominatus, do vt des secũdũ Azo. C. eo in summa & Bar. in. l. 1. ff. eo. & quid si interueniat pecunia simul cum specie certa, dic vt per Bar. in d. l. 1. vers. quæro, extra glo. & per Bal. in l. 1. col. 2. C. eo. & per Abb in c. ad quæstiones. vers. fit. & ex his infertur. de rerũ permu. Cuius resolutio est primo inspicẽdum animũ cõtrahentũ, an intenderint emere vel permutare & in dubio recurrendũ esse ad cõiecturas, si enim pretium sic maius quã res data, præsumendum est q̃ sit emptio sin autẽ minus, erit permutatio. & adde Bar. in. l. Aosto. ff. de donatio. quid tamen si æqualitas sit in re, & in pretio Bal. in prælud. in feudo. colu. 4. dicit q̃ in dubio iudicandus est cõtractus emptionis &

d ¶ *Promete.* Hic modus est interueniente stipulatione, vt C. eo. l. ex placito.

e ¶ *Por palabras simples,* i. nudo pacto interueniente. vt in d. l. ex placito.

f ¶ *Complendo lo,* i. vestito pacto rei interuentu. vt ci. d. l. ex placito.

¶ *Lex. II.*

g Qui potest emere & vendere pot permutare: & qui nõ potest vnum, nõ pot aliud. Item res quæ possunt vendi possunt permutari, & quæ nõ possunt vẽdi nec permutari: fallitur in spiritualibus quia pot permutari beneficium, p beneficio. & decimæ, p decimis cum consensu prælati, sed vendi non possunt. h. d.

h ¶ *Ante deste.* Vi l. 2. 4. & 5.

i ¶ *Non se pueden cambiar.* Prosequitur d Hostien. in summa, de rerũ permutatione. vers. quid autem potest permutari.

¶ *Vna eglesia por otra.* Adde. c. ad quæstiones. de rerũ permutatio. & c. nemine. 16. q. fi. & quãdo ecclesiæ permutãtur iure, ppietatis permutãtur velut quæ dã tẽporalitates vnde tenetur mutatio, licet vna ẽc clesia pmutetur, p alia, & alijs rebus tẽpocalibus, vt in c. cũ venerabilis. & ibi Abb. 4. notab. de exceptio. secus tũ esset si permutarẽtur iure tituli, & rationẽ diuersitatis. vi. per Io. de Ino. in. d. c. ad quæstiones. de rerũ permutat. per co. & p Adria. quodlibeto. 9. ac. fi. vers. ad quintum.

k ¶ *Vna dignidad por otra.* Vide de hoc in. c. quæsitum. eo. tit.

l ¶ *O los diezmos.* Nõ tũ decimæ possunt mutaci cũ aliqua tẽpocali re, vt in. c. fi. eo. ti. vbi gl. decidit notabile quæstionẽ an valeat cõuẽtio, q̃ possessiões alicuius sint liberæ ab onere decimarũ, p eo q̃ tradit quo ad ꝓprietatẽ vel vsumfructũ, alias possessio es ecclesiæ. & tenet quod non valet. & intelligit ibi Abb. post Bartho Brixien. in. q. dominica ii, quando ista conuentio fieret in perpetuum, nam si ad tempus

vehiri ad decēniū, valeret pactū etiam si res pro decimis permutatæ chasmate perirent qd limitat & intelligit ibi Ioā de Imo & recte, qū permutatio talis fieret pro decimis præterquam si esset profuturis, in quibus non pōt interuenire transactio, si ne papæ licentia vi. ibi per eum.

6 a ¶ *Del perlado.* Non exigitur ergo, q̄ sit episcopus, sed sufficit q̄ habeat eq̄alem iurisdictionem. vt hic probat & tenet Abb. in c. quæsitum. 3. notab. de rerū pmuta. & qd de capitulo, sede vacāte. vi. glo. in cle vnica in verbo cōfirmatur ec. ti. sed an eo casu quo collatio beneficiorum spectat ad solū episcopum, posit capitulū sede vacante recipere resignationem beneficiorum ex cāpmutationis? Io. de Imo. in d. c. hinc eo. 8. in fin tenet q̄ sic nō tamen poterit pfficere permutationem: sed expectandus est epus. vicarius tamē episcopi, nisi hoc haberet ex speciali commissione non potest recipere permutationē. vi per eū.

vna eglesia por los de la otra. Pero el cābio de estas cosas tales, o ālas otras semejātes dellas, deue se fazer cō otorgamiēto del perlado [a] que ouiere jurisdicion sobre aquel logar, a do fuerē las cosas [b] que quisieren cambiar. Casi de otra guisa lo fiziessen, nō valdria [c], assi como es dicho en la primera partida deste libro, en las leyes [d] que fablan en esta razon.

¶ *Ley. III De la fuerça que ha el cambio.*

Al fuerça ha el cābio que es fecho por palabras e con prometimiento de lo complir: q̄ si despues alguna de las partes le q̄siere arrepētir, la otra parte que lo quiere acabar e auer por firme puede pedir al juez, que le mānde a la otra parte q̄l cūpla el cābio, o q̄ pechē los daños, e los menoscabos, q̄ le vinterō por aq̄llo q̄l nō q̄so cōplir, porq̄ lo nō quere acabar. E estos menoscabos a tales llamā en latin interesse [e]. Mas si el cābio fue

7 b ¶ *Ad o fueren las cosas.* Si ergo fuerunt in diuersis diocesibus, vtriusque episcopi debet interuenire consensus vt hic. facit & ca cū illorū de sēten. ex cōmun. & tenet Ioa. de Imo in. c. fi col. 9 de rerum pmuta

8 c ¶ *Non valdria.* Imo & pertinet ad res beneficiatas cōcludere in permutationē, nō referentes se ad cōsensū episcopi in curret & vtrū si monere, vt in. c. quæsitū. de rerū pmuta. bū tamē possunt tractare d̄ permutatio. vi. ibi Abb. ad finē & qd si permutatio fiat sine cōsensu electorū collatorū, vt patronorū. dic q̄ tenet permutatio ipso iure. venit tamen casstanda propter illorū commodum vt tenet Frederic. in tract. de permutati ne beneficiorum q 30. & per Ioā de Imo. in d. c. fi colu. 8. si tamē beneficia sint reservata papæ non poterunt permutari auctoritate episcopi vt in extrauag. Benedictū. 11. in cipit dudū. & p dominos de Rota decisione. 73 in nouis.

9 d ¶ *En las leyes* VI. i. 6. in fi. tit. 5. partida 1.

¶ *Ley. III.*

Faciens permutationem cum stipulatione compellitur rem tradere: secus si nudo pacto. Item si ab vno fit res tradita compellitur alius ad traditionem alterius rei si vult qui complevit alias eliget recipere rem quā tradiderat vel interesse. Iura do in litē iudicis affirmatione. l. d.

1 e ¶ *Que le quiere acabar.* Nā si nolit dissolueretur contractus p pœnitētiā eius, etiā si stipulatione fuerit vallatus. l. de dn. § sed si tibi. ff de cōdi. ob causam. & etiā si ipse iam impleuerat ex parte sua pōt repetere per cōdictionē ob causam, vt ibi habet & tenet Alb. in l. ex placito. C. eo. & qd si pactū pmutationis fit ex vna parte stipulatione firmatū: & ex alia nō, an liceat q̄ stipulationē pmissa pœnitere? Bal. q̄ nō in. d. l ex placito ec. pe vide. vadecimo q̄ si pars altera ex parte sua adimpleret. Aduerte tamen, quia in primo casu, Bald. in. d. l ex placito. eo pe. vers. quæritur vult q̄ si ego dedi tibi rem quā tu promisisti mihi per cōtractum permutationis aliam rem per stipulationem, q̄ non possum pœnitere: quia iam tibi videtur abesse, ex quo ita efficaciter teneris, allegat l. inter causas. §. abesse ff. manda. verius tamen videtur dictum Alberic q̄ stipulatio non tollat ius pœnitendi ei qui ex sua parte adimplent, altero non adimplente. & vi. quæ dicam infra in glin parte qualquier delas partes.

2 f ¶ *Qualquiere.* Non ergo precise compellitur adimplere: sed liberatur præstando interesse. & sic extenditur dispositio. l. naturalis. §. 1 ff. de præscrip. verbis & illud quod notat gloss. in. l. cū precibus. C. de rerū permuta. in verbo seruetur. vt procedat etiam, quādo cōtractus permutationis factus fuit per stipulationem, quod limitat ibi eleganter Bald. nisi me interiteris precise eri, vt sibum neum manumittis allegat l cum seruus. ff. manda. & vi ibi per Alex. an. in addito.

g ¶ *Es dalas interesses.* Nota hoc ad multas ll. partitæ. quæ vtuntur verbo hoc me so cabos.

h ¶ *Qualquier de las partes.* Adē. l. ex placito C. eo. sed ādē procedet hoc hodie stante l regni. libr 3. tit. 8. l. 3. in ordina reg. videtur q̄ sic. ex eo. quod not. Bald. in. l. sine apud. eo 2 C de transac. vbi explicē dicit, q̄ omnia iura civilia, quæ loquūtur de contractibus innominatis, habent etiā locū de iure canonico, ex quo ex nudo pacto oritur actio. vt in ca 1. de pactis vade secundū cū contractus innominati non pariunt actionē, etiā de iure canonico nisi p̄ implementum

fecho tā solamēte por palabras, diziēdo assi la vna de las partes, quiero cābiar tal mi casa cō vos: e la otra parte dixesse sin plemēte, q̄l plaziasin otro prometimiēto, assi como sobredicho es, entōce bien se podria arrepētir qualquier delas partes, [h] e nō seria tenudo de cōplir el cābio q̄ desta manera fuesse fecho. E si por auēture el cābio fuesse ya eomēçado a eomplir por fecho ā algūa delas partes, dādo o ētregādo la cosa q̄ prometiera de cambiar, e la otra parte despues āsto nō q̄ se [i] dar lo q̄ prometiera, estōce dezimos, q̄ es en eso geēia [k] de aq̄l q̄ lo cūplio, de cobrar lo que dio, o de demādar al otro los daños, e los menoscabos, q̄ le vinterō por esta razō. E estos menoscabos se deuē judgar, e pechar por jurade aquel que los deue resceebir estimando los primeramente el judgador.

¶ *Ley. IIII. En que manera se puede desfazer el cambio despues que fuere fecho.*

allegat glo. in. c cū inter R. seniorē. de electio. & idem vult in l. cūqs eo 8. C. de iuris & fact. igno & idem tenet Ludo Roma ex eo q̄ stūdū estium cuius vbi aliud non reperitur cautum de iure canonico. in. l si pecuniam. in pine de condi. ob causam. & in hoc etiam videtur inclinare Iasoni bidem. Bald. tam in rubric. C. de rerum permuta. dicit q̄ non est licitum de iure canonico pœnitere in cōtractu permutationis intro etiam pacto nudo dicens notabiliter q̄ nō habet locū pœnitēdia libera vbi est fides debitū. bene tamen secūdū eū haberet locū pœnitētia ex defectu inde non seruatæ ab altera parte, qu e appellatur defectus causæ. & sic Bal. bi declarat dictā sua alibi, scilicet q̄ si pars altera implectat ex parte sua, non licet pœnitere secus si non adimpleat & idē tenet Ange. in. l. in traditionibus. ad fi. ff. de pactis, & Alex. in. d. l. si pecuniam. in pun. co. 5. vnde dicendū est q̄ in quātum ista l. loquit de pœnitentia libera in quobiet ex permutantibus non procederet hodie stante. d. l regni quæ vult dari actionem. ex pacto nudo. & sic si altera pars parata esset adimplere, non esset licētū alteri pœnitere, quē admodum erat de iure antiquo interuenente stipulatione: si tamē altera pars nollet, seu differat adimplere licita erit pœnitēta ex defectu causæ & fidei non seruatæ,

i ¶ *Non quisiesse* Innuit q̄ si volet, nō erit alij locus pœnitētiæ. cōtrariū tamen videtur probari in d. l dedi. §. sed si tibi. ff de cōdi. ob causam. & tenet Alberic. an. d. l ex placito. per glo. ibi. quia talis contractus vestius ell adimplenti, non alij. & quod hic dicitur procederet ad hoc, vt possit petere ei interesse, si illud elegerit, vt subdit nō vero hoc dicit ideo q̄ non sit licitum pœnitere. Hodie tamen stante dicta. l. regni de qua supra glo. proxi altero volente adimplere, nō erit adimplenti locus pœnitentiæ.

k ¶ *Esteagonda.* Adde C. eod. l cum precibus.

l ¶ *Por jurar.* Et sic in cōtractib' innominatis iuratur in litem, vt hic quod & sub dubio forte dixit glos. in. l naturalis. §. sed cum facio. ff. de præscrip. verbis. vel dic, quod ex permutatione oritur actio bonę fidei, vt in. §. actionum. institut. de actio. vnde minimum fiuretur in litem vt in l. in actionibus. ff. de in litem iuran. sed q̄ in omnibus contractibus in nominatis iuretur in litem habes infra eo. ti. § fin.

¶ *Ley. IIII.*

Celato vitio rei quæ permutatur, rescinditur permutatio infra tempus quo & venditio rescinditur & in casibus in quibus venditio rescinditur & permutatio. Item tenetur permutantes ad inuicem de euictione hoc dicit.

1 a ¶ *Desfazer el cambio.* Adde l. scientum §. fi. ff. de edili. edicto.

¶ *Lex. V.*

Contractus innominatus est pactũ, seu conuentio facta nõ habẽs nomen rerum, & fit quatuor modis. Vno modo vt des & est permutatio. Alio mõdo tibi rem non consistentẽ in pecunia numerata, vt quod facias: tũc fit recipiens tenet fatere vel restituere rẽ si hoc vult qui dedit aliàs soluet interesse iuramento dãnsrũ iudris taxatione. Tertio modo facio vt des & tũc completo facto tenetur dare aliũ cum interesse post moraẽ per iuramentum rũ iudris taxatione. Quarto mõdo, facio vt facias: tũc si vnꝰ fariat alter tenetur fatere: aliàs soluet interesse cum iuramento, lt d.

Ambiando vn ome alguna cosa suya con otro, assi como sieruo, o bestia: deue dezir las tachas, e las maldades q̃ son en aq̃lla cosa que cambia a aquel con quien faze el cambio. E si lo ẽ eubriere a sabiẽdas, puede se desfazer el cambio [a] por esta razon, fasta aquel plazo, e en aquella manera que dixlmos de suso, de las cosas q̃ assi fuessen vendidas. Otrosi dezimos, que se puede desfazer el cambio: por todas aquellas razones que dezimos en el titulo ante deste, porque se puedẽ desfazer las vendidas. E aun dezimos, que los que cãbian son tenudos de fazer sano el vno al otro la cosa que con el cambia.

¶ *Ley. V. De los pleytos que son llamados en latin contractes innominatos que hã semejança cõ el cambio.*

1 b ¶ *Señalados.* Sũptũ est ex azo. C. eo. in summa. & agl. in rubr. C. eod. vt ex horinfert Bar. in l. a ff. de iurejur. q̃ transactio est contractus innominatus. Et dẽ vult gl. i. l. sine quã acta. C. de trãsact. Al bi ellã dicit Bald. q̃ q̃n contractus parit actionẽ sui nominis, tunc est nominatus: aliàs est innominatus. Bal. ũ. l. 2. C. q̃ licet. ab empt. discr. & adde eundẽ in rub. C. de rerũ permu. & nota q̃ cõtractus innominatus iudicatur secundũ naturã contractꝰ nominati, cui assimilat, nisi aliud actũ fuerit. l. 1. §. si quis seruũ ff. depo. & vi. p Bar. in. l. 15. diuꝰ. co. ff de var & extraor. cog. & p Io de Pla in l. dũ. C. de agricol. & censi. h. u. & licitũ est arguere de rõtractibus nominatis ad innominatos Bal. in. l. petens col. 1. C. de pactis.

2 a ¶ *Manera dellos.* Intelligẽ de contractibus respectiuis, quia tantũ sunt quatuor, vt hic & in. l. naturalis ff de præscrip. verbis, sed contractus innominati non respectui sunt in mio, & multa possunt exẽpla tradi & vnũ habes in l. si gratuitã in prin. ff. de præstri verbis. aliud in pacto nudo gl. in l. 1. in prin. in gl. magna, ad fin. ff. de actio. & oblig. & dixi de alijs in glo præcedenti.

3 d ¶ *Dineros contados.* Nam tunc esset emptio. dict. l. naturalis.

e ¶ *En su exigencia.* Vt l. 1. q. l. in fine tit. 24. en parti & que ibi lixi. 4

f ¶ *Con su jura.* Et sic i contractibus innominatis et extra permutatio nem iuratum mitem, vt l. cõ & ibi sup. azo. l. 3. 5

g ¶ *De engaño.* Hoc intelligẽ Azo in summa C. eo. & gl. in d. l. naturalis §. q̃dã tamẽ q̃ ex ad impleneto tactinũ adest tantũ aduersario. quo 6

ños e los menoscabos, assi como ẽ suso diximos. La quarta es quãdo algũ ome faze alguna cosa a otro, porque le faga aq̃l aquien la faze otra por ella. E en esta razon dezimos, q̃ quãdo alguna de las partes fizo lo q̃ deuia q̃ puede demandar a la otra, quel cõplalo q̃ deuia fazer, o la q̃ pesche los daños, e los menoscabos q̃ recibio por esta razon, los quales deuen ser estimados segũ sobredicho es.

Titulo. VII. De los mercadores, e de las ferias, e de los mercados, e quales son llamados mercadores, e del diezmo: e del portadgo q̃ hã a dar por razon dellas.

Mereadores [b] son aquellos omes que señaladamente mas vsan entre si vender e comprar e cambiar vna cosa por otra. Porque las riquezas e las ganancias que fazen comprando las, e vẽdiendo las, allegan señaladamente en las ferias, e en los mercados mas amenudo que en los otros lugares. Onde pues que en los titulos ante deste, fablamos de las vendidas, e de las compras, e de los cambios: queremos aqui dezir en este titulo de los mercadores, e de las ferias, e de los mereados. E mostraremos quales son llamados mercadores, e q̃ es lo q̃ hã de fazer e de guardar. E despues fablaremos de los mereados, e de las ferias, como deuẽ ser guardadas. E sobre todo esso diremos de los portadgos, e de todos los otros derechos, que hã de dar los mercadores, por razon de las cosas, que passan de vnas tierras a otras en que ganan e fazen de su pro.

¶ *Ley. I. De los omes que propriamente son llamados mercadores.*

Ad tit. C. de nundinis, & mercato.

dilecti de iudi. & de prioribus & consulibus mercatorũ, an possint facere statuta pœnalia, vt. Bal. in l. 2. C. quomodo & q̃ iudex. & de consuetudine q̃ etiam in magna quantitate credatur libris mercatorum, an valeat. vt. per Abb. in c. bonæ. el. 2. col. fi. postul. præla.

¶ *Lex. I.*

Mercator dicitur emens res rum intentione vendendi eas causa lucri. nec debet miscere aliquas res cum mercibus falsificando eas vt deteriorentur nec vnam rem sub nomine alterius rei vendere: & tenetur vendere cum iustis ponderibus & mensuris illius regni, & portet merces per vias consuetas & soluat vectigal vbi soluere debet. h. d.

1 a ¶ *Mercadores.* Habes hic qui propie dicantur mercatores nam requiritur quod exerceant negotiationem quæstuariam, vt hic vides & in nei S. Thom 2.2 q.77 arti. 4. & qi sæpius id facit de quo vi. per Bar in.l. legatis. in princ. ff. de legat 4. & per Bald in rubica. C. de contribu. pecu. in fin. vbi tamen ac nisi matriculeur in matricula mercatorum nam ex hoc dicitur mercator, licet non sæpius exerceat mercantiã sed in principio. ff. veteris. 2. col. dicit idem Bal. non sufficere inscriptionem matriculæ: nisi sit solitus gerere mercantiam.

2 b ¶ *Ni boluẽdo.* Licetũ tamen erit venditori bladorum cõmiscere tritiũ, vel hordeũ corruptũ cum incorruptio: quia additione noui velatui veteris corruptio: sicut in additione boni veneni tollitur & velatui noxumẽtum mali, & fit optimum antidotum. l. quod sæpe. §. veneni. ff. de contrahi emp. facit. l. qui venenum. ff. de verbo significa. neque obstat si dicatur quod cõmixtio frumenti incorrupti eũ corruptio videatur quæ dum deceptio seu falsitatis species, vt hic & in l. sacularij. vbi gl. ff. de extraordinariis. quia porro hoc discernit ad visũ qualis sit & oibus apparere in statim esset in aliis rebus quæ discerni non possunt. secundũ Joã. de Pla per tex. ibi in l. 1. C. de conditis in publicis horreis. li. 10. quem tex. etiam inducit Bar. ad commiscentes ceram corruptam cum incorrupta, quod non dicatur ceram falsare in contrarium tamẽ facit, quod habetur in pragma. Regum cadholicorum. fol. 16. contra immiscentes paleam, pulueiem, vel alia huiusmodi cum frumento, dic quod ibi non prohibetur mixtura frumenti cum alio frumento, & est ibi in prohibitus diuersis ratio. Sit autem in summitate saccorum vẽdici ponere bonum frumentum & in fundo malum & corruptum: tunc punietur extraordinarie. vt in d. sacularij. & adde d. l. & tit. 16. par. 7.

3 c ¶ *Por otra.* Adde dict. l. & tit. 16. partita. 7.

4 d ¶ *Peso o medida.* Vt in l. 7. titulo 7. partit. 7.

5 e ¶ *Por iammes vsados.* Vide infra eodem l. 6.

¶ *Lex. II.*

Mercatores non faciant inter se monopolium dere non vendendi nisi pro precio certo vel etiam officialis vel de non exercendo officium nisi per eos recipiatur officialis & socios aut de non docendo officiũ nisi certis quod si fecerint non valeat etiam sub iuramẽto firmetur, quia est contra vtilitatem publicam possunt tamen hoc facere cum consensu & scientia Regis & contra facientes perpetuo exulabunt & eorũ bona Regi applicantur iudices autem & maiores illæ prædictæ fateri consentientes & non insinuantes vel Regi non denunciantes monopolium scientes solutam Regi quinquaginta libras auri. hoc dicit. Habetur etiam. l. vnica. C. de monopoliis.

1 f ¶ *Non otrosi ayuntanjentes.* Ex ista. l. volent prohibere illas impositiones, quę

Propriamente son llamados mercadores, a todos aquellos que venden e compran las cosas de otri, con enteneion de las vender a otri, por ganar en ellas. E lo que han de fazer, e de guardar es esto q̃ vsen de su menester leal mente nõ mezclãdo, ni boluẽdo, b en aq̃llas cosas que han de vender otras, porque se falsassen, nin se empeorassẽ Otrosi deuẽ guardar q̃ nõ venda a sabiẽdas vna eosa por otra c. E que vsen de peso, e de medida, d derecha, segũ fuere costumbre é aquella tierra, o en aquel reyno do moraren. E quãdo leuarẽ sus mercaduras de vn lugar a otro, deuen yr por los caminos vsados, e dar sus derechos a los que los ouieren de dar. E si contra esto fiziessen caerian en las penas, que dizen en las leyes deste titulo.

¶ *Ley. II. De los cotos e las posturas, que ponen los mercadores entresi, faziendo juras, e cofradias.*

Otos e posturas, ponen los mercadores entresi, faziendo juras e cofradias, que se ayuden vnos con otros, poniendo precio entresi, por quanto dẽ la vara de cada paño, e por quãto dẽ otro si el peso, e la medida de cada vna de las otras cosas, e nõ menos. Otrosi los menestrales, ponen coto entresi, por quãto precio den cada vna de las cosas: q̃ fazen de sus menesteres. Otrosi fazẽ posturas q̃ otro ningũo nõ labre de sus menesteres, si nõ aq̃llos q̃ ellos reciben en sus eõpañias. E aũ q̃ aquellos q̃ assi fuerẽ recebidos, q̃ nõ aeybẽ el vno lo q̃ el otro ouiere començado. E aun ponẽ coto ẽ otra manera, que nõ muestren sus menesteres a otros si nõ a aq̃llos q̃ descendieren de sus linajes dellos mismos. E por que se siguẽ muchos males, dende, defẽdemos, que tales cofradias, e posturas e cotos como estos sobredichos ni otros semejãtes, f dellos, non sean puestos sin sabiduria e otorgamiento del Rey, g e si los pusieren que nõ valã. E todos quantos de aqui adelante los pusieren pierdã todo quanto que ouieren, e sea del Rey. E aun demas desto sean echados de la tierra para siempre. Otrosi dezimos que los judgadores mayores de la villa, si cõsentieren que tales cotos sean puestos: o si despues que fueren puestos, non los fizieren desfazer si lo supierẽ o nõ lo embiaren dezir al rey q̃ los desfaga, q̃ deuẽ pechar al Rey cinquenta libras de oro.

¶ *Ley. III. De las ferias, e de los mercados en que vsan los omes fazer vendidas e compras.*

In non. re co. est. l. 3. tit. 5. lib. 1.

¶ *Lex. III.*

Consuetudo vel Regis priuilegium potest ferias concedere, non alius & in eis non potest per manus tributum quam à Rege concessum: nec dominus loci aut quintus alius feriis dari tributus potest petere debitũ à mercatoribus nisi circumstantiatũ, vt debitum illis feriis, vel antiquitus feriis cõtracta, & priuilegiũ ad nũdinas de nouo cõstituẽdas perdit decessio seu nõ vtat. l. d. Habetur etiã. l. vnica. C. de nũdinis

vulgo dicuntur stancos De quibus vid. pragma. 77. mihi est fol. 94. In neu. e & vid per Socinum consi. 172. volu. 2 & Bart. tu. l. li. 1. ol. 4. versi quero co. super quibus. ff. de colle. tri.

g ¶ *Otorgamiento del Rey.* Ex priuilegio ergo regis posset quis hoc ius, vel simile prætendere, vt notat glo. in l. sane. ff. de inuit. vbi glos. dicit quod potest concedi priuilegium q̃ quis solus pisceatur in certa parte maris, & alios posset prohibere, seu quilibet loco, & nõ alibi carnes vendantur, vt in. c. significante. & ibi notat Abb. de appella. & etiam Inno. & alij doct. & in hoc est quæstibile priuilegio: si similiter & consuetudine vel præscriptione qa qd priuilegio acquiritur etiam præscriptione acquiri potest cap. cum contingat de foro cõpeten. ca. duo limit. de offi. ordi. cap. nonit. de iudi. Oldr. consi. 172. & notatur in. d. c. significante Ad uerte tamen quia non sufficeret præscriptio vel consuetudo longi temporis, quia contra stam. l. nõ valeret cõsuetudo sint neque statutũ inferiorum tanquam in quitu secundum Inno. in cap. cũ accessisset. & de consti. dum respondit. d. l. C. de monopol. Requiritur ergo consuetudo immemorialis qua habeat vim priuilegi. ca. super quibusdã de verbo significa. & retinet Philip. Decius in. d. c. significante col. fin. quod bene procederet in his quia non possunt fieri ablque priuilegio vel in. vt minor præscriptio q̃ immemorialis non sufficeret sed si priuilegium non esset necessitum minori tempore acquiri posset, veluti si quis cleti in consuetudine prohibendi alios ne irent ad aliud molendinum, vel furnum, quia tale ius bene acquireretur ex eo tempore, quod prohibit acquiuerunt prohibitoni per tempus legitimum ad præscriptionem complendam, vt dicit Abb. in. d. cap. significante in primo notabili. & per Bal. in l. item lapilli in. 3. quæstione. ff. de rerum diuis vbi subdit notabiliter quod ex causa publica vsitatis potest cinfringi illa seruitus, q̃ solus habeat molendinum per l. fin. C. de seruitut. & adde Abb. ad prædictum. e Abbatie sancti Siluani. co. 2 de verbo significa. gl. & doct. in. l. qui lunin b. ff. de seruitu. vi bi prædio. adeo tantẽ tamẽ principes concedentes ista priuilegia, ne concedãt cõtra publicam vtilitatem nemo obtinduni vnum, alios destruant, neque dona ingenij & naturæ quę Deus dat hominibus principes prohibeant, iubendo q̃ vnus solus exercetur talem artem, vel tale officiũ sed præ oculis habeant Deum & publicam vtilitatem cui ex iniuncto regimine inseruire debent.

¶ *Lex. III.*

1 a ¶ *Ferias.* Intellige de præcipuis & solennibus feriis secundũ Bald. in l. vnica C. eod. quas vulgus appellat ferias, & fiunt semel vel bis in anno. & istæ feriæ non possunt cõcedi, nisi ab Imperatore, vel Rege, tex. in l. 2. titu. 1. part. 2. & nota q edictũ de feriis est permissionũ, vnde oẽs feriæ cõsentut prohibitæ, nisi reperiantur & demõstrentur permissæ vi. l. 1. & per ibi tum tit. 7. lib. 6. ordi. vi. §. ea. l. in glos. porf. priuilegio.

FErias, o mercados, [b] en q̃ vsan los omẽs a fazer vẽdidas, e compras e cambios, nõ las deuen fazer en otros lugares, si non en aquellos q̃ antiguamente las costũbraron [c] fazer. Fueras ende si el Rey otorgasse por su priuilejo [d] poder a algunos lugares de nueuo q̃ las fiziessen. E aun dezimos, que en estas ferias a tales que son fechas nueuamẽte, q̃ non deuẽ fazer los Señores del lugar do se fazen las ferias, premia ninguna a los mercadores, q̃ a ellos vinierẽ. Demãdãdo les ningun tributo, de las cosas q̃ traxerẽ, por razon de la feria, nin de otra cosa, si nõ de aquellas que les otorgo el priuilejo por que les fue otorgada la feria. E maguer ouiessen a dar debdo conoscido, e q̃ fiziesse de ante fecho, que la feria fuesse establesciida, al señor del lugar, o a otro qualquier de los moradores en el, e non los deue traer al juyzio sobre ellos: nin prender les, nin tomar les ninguna de las cosas suyas, en quanto la feria durare. Pero los pleytos, e las debdas q̃ los mercadores fizieren, despues que vinieren a las ferias nueuas, o a las otras viejas o las que ouieren fechas, a otra parte, a q̃ prometieron de complir, e de pagar en ellas, tenudos son de las complir: e si nõ quisieren, pueden los apremiar, los alcaldes, e los mayorales de las ferias que los cumplan. Otrosi dezimos, que si algũ otro o concejo ouiere priuilejo, que pueda fazer feria nueua, assi como sobredicho es e despues que lo ouiere, passaren diez años, [h] que nõ vsen del, que de alli adelante non le deue valer.

In nouar rec. est. l. 1. & per ibi tum titu. 20. lib. 9.

b ¶ *O mercados.* Innuit hæc. l. etiam mercata non posse fieri de nouo sine priuilegio principis. Bal. ramẽ post Nico. de Matha. in. d. l. 1. C. eod. tenet, q̃ mercata cum consistãt in facto fieri possunt sine priuilegio. vide dicendũ, q̃ mercata q̃ cõmunerhunt semel in hebdomada, in quibus nulla sit Franchisia, fieri possunt sine priuilegio principis: secus si aliqua fiat franchisia. vt in. d. l. titu. 7. libr. 6. ordi rega. & in quaterno gabellarũ. l. 137. tenetur enim talia mercata nõ habente priuilegia nundinarum, vnde ibi conuenientes, poterunt cõuenari & capi p represalias.

3 c ¶ *Las costumbres.* de immemoriali cõsuetudine tractatur. l. 1. & per glos. in l. 2. per quibusdã. & praeterea. de verb. significat.

4 d ¶ *Por su priuilejo.* vt in. l. 1. ff. & C. de nũdinis. & l. 2. d. tit. 1. part. 2. & intellige, vt sint priuilegiata. vt dixi. §. 1. in glo. pro oxi vel vt possit ibi fieri aliqua franchisia, alias possent fieri sine priuilegio cum commercia sint de iure gentium. l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iure.

5 e ¶ *Conoscido.* Limita nisi esset debitũ ex maleficio secũdũ Bal. i. l. 1. C. eod.

6 f ¶ *Mercadores en el.* Nota hoc verbũ: nam non ita bene expressum reperies de iure cõmuni qui. d. l. 1. C. de nũdinis. tantũ loquitur de impetrãte rescripto imperatoris vnde si dãs loci & nõ ciues imperarent videbatur, q̃ ipsi possent mercatores conuenire tempore nundinarum contra riũ camẽ dicit ista l. & satis videtur de mente. d. l. 1. quia ciues, in quorum fauorẽ fiunt nundinæ, satis videntur & ipsi impetasse. & ad de Angel. in l. hæres absens. §. si quis tu iam. col. 3. ff. de iudi. vbi & dicit quod feriæ fiunt Florentiæ. non possunt ciues florentini venientes ad nundinas conuenire.

In nouar rec. est. l. 8. titu. 20. lib. 9.

g ¶ *Nuestros reales.* Adde l. 5. §. titu. 7. lib. 6. ordi rega.

h ¶ *Diez años.* Adde. l. 42. titu. 18. parti. 3. & quæ ibi dixi.

¶ *Lex. IIII.*

Venientibus ad regnum seu ad nundinas vel alia de causa mercantibus si eorũ bona auferantur violenter probata violẽtia licet de rebus non probetur iuratur in litem cõsiderata periudicẽ mercatoris persona & rebus quas consueuit portare vt taxata quantitate rerum super quibus iuratur: quantum iuratur fuerit cum damnis & interesse soluat de bonis prædonis. eos nihilominus corporaliter puniẽdo: & non inuento prædone nec eius bonis sufficientibus concessũ vel dãs sub tuitione cõmitti ut pręda soluet mercatori sic ablata. h. d.

¶ *Leyes. IIII. Como los mercadores, e sus cosas deuen ser guardados.*

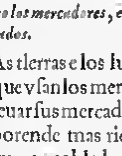

AS tierras e los lugares, en que vsan los mercadores, a leuar sus mercadurias, son porende mas ricas [l] e mas abondadas, e mejor pobladas: e por esta razon deue plazer a todos con ellos. Ondemandamos, q̃ todos [k] los que vinierẽ a las ferias de nuestros reynos, tãbiẽ christianos, como judios, e moros, [l] e otrosi los que vinierẽ en otra razõ qualquier, a nuestro señorio: maguer non vengã a ferias, que sean saluos, e seguros, [m] sus i cuerpos, e sus aueres, e sus mercadurias, e todas sus cosas, tambiẽ en mar, como en tierra, en viniendo a nuestro señorio, e estando y en yendose [n] de nuestra tierra. E defendemos, que ninguno non sea osado de les fazer fuerça, nin tuerto, nin mal ninguno. E si por auentura alguno fiziesse contra esto robando alguno dellos lo que traxesse, o tomando ge lo por fuerça: si el robo, o la fuerça, pudiere ser prouado, por prueuas, o por señales ciertas: maguer el mercader non prouasse quales eran las cosas que le robaron nin quãtas: el juez de aquel lugar, do acaesciesse el robo, deue recebir la jura del catando primeramẽte, que omees, e que mercadurias suele vsar a traer. E esto catando, apreciando la quãtia, sobre las cosas q̃ le da la jura, deue le fazer entregar de los bienes de los robadores, todo quanto jurare [o] que le robarõ, con los daños, e los menoscabos, que le vinieron por razõ de aquella fuerça, q̃ le fizieron, faziẽdo de los robadores aque-

4 ¶ *Mercedes.* Nota ibi securitas, quãtũ ad quain l. 2. C. de nundi.

5 ¶ *Seguros.* Plenior est hic securitas, quãtũ ad quain l. 2. C. de nundi.

6 ¶ *Vendose.* An fuit necesse hoc exprimi vel sufficiebat securĩ ire data ve nẽtibus absq, eo q̃ dixisset & redeũtib. vi. l. vnicus & ibi Bart. ff. de sepul. viol. & l. 1. & ibi Bar. C. de nauicu lib. 11. & Alex. cõs. 46. volu. 2.

¶ *Quanto jurare.* Adde. l. si quando. C. vnde vi. & l. 8. tit. 3. 5. ead. part. & in titu. 9. & l. 9. titu. 10. 5. 7. part.

Partida. v. G

7 a ¶ *Concejo, el señor* Notabene quia non habetur hoc ita expressum de iure communi. nam, l. nequid ff. de incendio, ruina, nauf. non ita clare decidit. & text. in authen. vt nulli mulierum, § quoriam, i. cro. collat. 9. vult contrarium, & hanc sententiam intelligere secundum Bart. & Ange. in dic. l. nequid, quando villa vel castrum, vel dominus poterat prohibere robariam, & non phibuit. & hic requiritur q sciat & prohibere valeat & satis secundum Ange. intelligit potuisse prohibere, sin locis sic spectis potuit tenere custodes & nolunt retinere: nã ciuitates & domini obuiare debent in locis retinendo custodes in insidiosis locis, in quibus maleficia solent perpetrari per legem primi C. de lito. & in hac custo. libro 12. & idem vult Bald. in c. in parte marchio colum. 2. de his qui feudum possunt. dicens quod comites & baruones eum turcuites suas, in quibus colligunt prædagia, tenere securas ab inimicis, alias tenentur emendare damna deprædatis. nonta etiam colligere, nisi illi qui fecerunt violentiam, erant fortiores secundum Baldum l. in deo. C. de his qui bus vi vinlg pertexi. in c. si. de poenis l. 6. & l. sed & de damno. vbi idem Bald. ff. loca. & satis hoc cõprehendit in præcedenti limitatione & eadem ratione idem est dicendum si maleficium est commissum in confinibus villæ & ne contineri deprædari se transferat ad aliud territorium, vel si de nocte fuit commissum maleficium, in quodin nocturnum dominum vel hominis villæ vel maioris partis eorum, nõ venit secundum Bart. in l. 1. occisi. n. 1. & Bal. Sylle. & in d. l. ne quid. & in l. in delictis in prin. ff. de noxa. & ne mentiri. tum Ange. quatenus dicit teneri ad custodiam. & adde Angel. de Aret. in suo tracta. maleficio in parte fama publica colum. 4. versu. quidsi tamen cauetur vbi videas. & certi quando dominus, si eum habet iura prædagij, quæ colligit transeuntibus, ut dixit Bald. in d. § marchio. satis bene procedit dictum Ange. si ex eo non percipere stationem tu erectur ad custodiam continuum. & si nescium vel prohibere non valuit, non teneretur ad emendationem damni, sed an sicut probatum per iuramentum deroba ne extimatio rerum seu res derobatæ contra deprædatorem, vt hic habetur, eodem modo probetur contra dominum, vel villam? Bar. in d. l. ne quid. colum. 2. versu. quatenus sic tenet q non & quod talis modus probationis, tantum habeat locum cum agitur contra delinquentem. vid. Bald. (vbi late disputat) in § conuenticulas. columna 2. de pace iuramentum. & non q si damnum passus est de illa ciuitate, in consortio non facta, tunc peccata, ipse tunc contribuere debet in solutione collectæ, secundum Bart. alias Nico. de Neapolin. amicissimos. § ff. de vsufructo. adde eum ad istam l. fina. tituli. lib. 2. ordi. tega. & l. 176. in. ff. de vb. & quid si tunc non dum in villarum esset factum maleficium, dic quod quæ bet villa tenetur in solidum, & vna earum solutæ alteri liberam secundum Bald. in l. si plures. colum. 5. C. de condit. insertis. ad dem ista materia quæ notat Lucas de Penna. in l. C. de naufra. lib. 11. vbi & an requiratur, quomodo præcedat de illo solundo.

8 b ¶ *Secuestrarlos.* De quo dominio intelligatur. vid. per Bart. in d. l. ne quid. vbi concludit, posse intelligi, tam de dominio agri, quam de dominio ciuitatis, vel villæ, si prohibere potuit & non prohibuit. & fortè idem potest dici de iuriscuiusdam domino perpetuo, ibi posito a rege, nam & hos iuridicos, dominos appellamus, vt tradit Ioann. Fab. in § sed ille quidem. colum. 7. instit. de actio. & idem in gubernatoribus, seu iudicibus perpetuis, nam largo modo dicitur habere dominium, qui habet preeminentiam l. 3. § ff. de publica. & ex nota. 5. per Bart. in l. Titia ff. de legat. 2. Sed quid si iudex non sit perpetuus, sed ad tempus, qui fuit negligens in faciendo custodiri ciuitatem: vel consuluit, & potuit prohibere aliquam rapinam, quæ fuit secuta: videtur concludi idem esse, & quod teneatur ad emendam parti læsæ, cum sit eadem ratio, & quia talia debet iudex ex officio prohibere. l. illicitas. § illicita. & § ne ciuis. ff. de officio præsi. debet prohibere iudex, ne maleficia fiant. Bal. in l. 2. C. de seruis fugit. & adde. d. in super possessione. C. de transact. vid. d. l. fi. titu. 13. lib. 2. ordi. reg.

Adrit. C. d vestig.

In nota rec. est. l. 4. titu. 4. lib. 3. vi l. 4. & l. 10. tit. 23. li. 4.

Er. d. l. 4. titu. 4. li. 3 nonæ re copi.

¶ *Tex. quinto.*

10 Quicunque sue sit clericus vel miles solutet Regi de rebus quas portat ad regnum ad vendendum octauam partem, nisi alteri speciali privilegio sit munitus, non tamen solutur vectigal de rebus quas quis in vestitu & calciatu & familiæ portaui, illud vendant nec de his quæ ad suum possessionum cultum portant nec de rebus ad Regis portatis, nec ipso laisde libris, nec legatus ad Regem missus de his quæ causa sui portat, dum tamen in proprio suo prædo portare, mercator autem non denuncians collectori vectigalis nec illud solues per circeltum & cogitur solure vectigal. Item exhaustis ad regnores ventas, perdit illas nisi à rege habeat licentiam. l. d.

Rey, por todo su señorio, que ellos e todas sus cosas le conozcan Señorio, dandole portadgo d de aquello que a su tierra traxeren a vender, e sacaren ende. E porende dezimos, que todo ome que aduza a nuestro Señorio a vender algunas cosas, quales quier, tambiẽ clerigo e como cauallero, o otro ome qualquier que sea que deue dar el ochauo, f por portadgo de quanto traxere y a vender, o sacare. Fuera sende, si algunos ouiere preuilejo de franqueza, g en esta razon. Pero si alguno traxere apartadamente,

c ¶ *Segun* Ex hoc verbo videtur comprobari opinio Raym. relata ab Hostien. in summa. titu. de censibus. §. ex quibus causis. vel sicu. sed numquid sine causa. dici enim in concessione pedagij, seu portagij, pro iuri causam, velut in prædationem sibi facta publicæ contra prædonem intentata: vel pirata in aqua, vel pro defensione fidei, & patriæ cõtra paganos vel hæreticos; vel alia simili iusta causa, in quibus casibus, si sic qui recepit facit hoc, propter quod sunt constituta, licitè & sine scrupulo conscientiæ illud recipit. & idem si non facit, quia pax est in terra, sed proponit firmatet, quod faciat et in tante necessitate. vid. dubitatur per Hostien.

d ¶ *Portadgo* Sic & Iomnibus C de vectigal appellat hæc tributa portoria quæ in rebus quæ portantur & vehuntur præstantur. adde. l. 6. titu. 18. par. 3.

e ¶ *Clerigo* Loquitur de clerico mercatore seu negotiatore: nam alias non teneretur, vt in capitu. sin. de vita & honestate clerico. capit. quanquam. de censi. libro sexto. & tre elementi. præsenti. eod. titu. & in qua tenuo habilitatum l. 3. qui a clerici negotiatores. quantum pertinet ad eam negotiationem iure laicorum communiter debent vt C. de episcopis & clericis. lege secunda. Isti enim clerici, vt sic dixerim non sunt pure clerici. secundum Baldum in additio. ad Speculator. in titu. de reo. versicu. scholaris clericus. allegat dict. capitu. fina. & ibidem dicit quod clericus pellipatrius potest conuenirisub camerlingo occasione artis l. fin. C. de iurisd. omnium iudicum. & quod licet tenuiter acto clerici, quod non portat causam mercatur, quando aliud non probaretur, tenet glos. notabilis in dict. elementi. præsenti. in clerensibus. super verbo non negotiandi, & quando dicitur clericus negotiari, declarat Abb. in dict. cap. fi. ad fin. adde id prædicta Felin. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. colum. 47. de const. tu.

f ¶ *Fiechaus* Adde lex præstatione & l. Ãlegatis C. ff. vectigal. & in Ro regno non est consuetudo de illis rebus, sed solutum decimum de rebus, quæ transeunt ad illud regnum. vt in l. 18. titu. 10. lib. sexto. ordin. rega & octauam in aliquibus prouinciis sunt. titu. 8. li. 9. non ita ista tributa, vt Hispali & in aliis locis, vbi vocatur hoc tributum alnoxeifadgo. & inspicium in hoc consuetudo. vt tu. l. si publicanus. § fina. & big. ff. de publica. Bald. in tertia C. de privilegi. fi. 24. libro. sci. & quam plures ll. regni faciunt mentionem de isto tributo, quod dicitur almoxeifadgo vi tin. l. 24. tit. 9. par. 1. secundum. & in l. 13. tit. 18. par. 1. aenia & l. 17. tit. 14. par. 1. & tit. 1. lib. sexto. ordi. tega. & in plurimis aliis locis. & non in illis gas quod hi, dicium de octauaparte. & in sus tenet de octauaexitationis id. si tantè illa non soluatur, confiscatur pars octaua ipsius rei, & ratione commutationis ipsius rei potest hiscus vendere totam rem, vt octauam habeat vt in l. 1. C. de vendere. fiscal. cum prima. commu. & hoc quando fuit facta professio: nam si non fuit facta tota res confiscatur. vt in fr. lead. l. vide glo. opulente declarant istam materiam. & ibi eam notat Ioann. de Imol. in l. comm. ff. de publica.

g ¶ *Franqueza* Cum de rogatione. ll. vt in. l. omnium. C. de vectigal. & § commissi. l. nec damnosa. C. de proci. impera. offer. vid. quæ dixi in. l. titu. 18. par. 3. in glo. mag.

In nota rec. est. l. 6. 7. & 8. titu. 18. li. 9.

In nota rec. est. l. 24. lib. 9. rec. eiusd.

In nota rec. est. l. 1. titu. 18. lib. 9.

In nota rec. est. l. 1. titu. 18. lib. 9.

algunas cosas, q̃ouiere menester, para si mesmo,[a] o para su compaña:[b] assi como para su vestir, o para su calçar, o para su vianda, nõ tenemos por bien que de portadgo, de lo que para esto traxere, e non lo vendiere.[c] Otrosi dezimos, que trayendo ferramientas[d] algunas, o otras cosas, para labrar sus viñas, o las otras heredades, que ouiere, que non deue dar portadgo dellas, si las non vendiere. E a vn dezimos, que de ninguna de las cosas que traxere para el Rey, e quier para presentar gelas, o de otra guisa, que nõ deue pagar portadgo dellas, fueras ende, si gelas vendiere. Esso mismo dezimos, q̃ de los libros q̃ los escolares traen, e de las otras cosas que han menester, para su vestir, e para su vianda, que non deuen dar portadgo. Otrosi dezimos, que si algunos vinieren por mensajeria[e] del rey, que non sean sus enemigos: e quisieren leuar algunas cosas a sus tierras, de aquellas que non son defendidas de sacar del reyno, que non deuen dar portadgo de llas. Pero deuen tomar la jura dellos, q̃ aquello que lleuan, que nõ es para otri, si non para si mesmos, e non para mercaduria. Otrosi dezimos, q̃ todos los mercadores que leuaren mercadurias del reyno, o las traxeren y, que deuẽ yr por los lugares, do se suele pagar[h] el portadgo: e dezir verdad[i] a los almoxarifes, de quantas cosas traen, o lleuan, non enebriendo ninguna cosa, por fazer perder el portadgo, a aquellos que lo tomaren por nos. E si algunos contra esto fizieren, mandamos, que quãto desta guisa encubrieren que lo pierdan.[k] Fueras ende si algun cauallero, traxere algunas cosas, para si, de que se deuie dar portadgo, e las encubriere, ca este atal non tenemos por bien, que gelo tomen todo, mas que le fagan dar el portadgo, todo tambien delo que encubrio, como delo que manifestare, e dexen le lo suyo.[l] Otrosi dezimos, que todos quantos leuaren del reyno cauallos,[m] o otras cosas qualesquier, de las que son defendidas de sacar, deuen perder, todo lo que desta guisa sacaren. Fueras ende, aq̃llos, a quiẽ nos otorgamos poder, por nuestras cartas, que lo puedan sacar.

¶ Ley. VI. De los mercadores que andan descaminados, por furtar e encubrir los derechos que han a dar de las cosas que lleuan.

Descaminados andan los mercadores a las vegadas por furtar, o encubrir, los derechos que han a dar de las cosas que lleuan. Onde dezimos, que qualquier que esto fiziesse, que deue perder todas las cosas[n] que leuare desta manera. Pero si aquel que anduuiesse descaminado, ouiesse ya pagado el derecho, o el portadgo, que auia de pagar, mostrando ende aluala, o prueua derecha, q̃ fuesse de ereer, non caeria en esta pena sobredicha: nin deuen embargar a el, nin a sus cosas, por esta razon. Otrosi dezimos, que si alguno que fiziesse algunos destos yerros, fuesse menor de catorze años,[o] que non caeria en esta pena, queriendo dar el portadgo. Esso mismo dezimos, que deue ser guardado, si aquel que lo fiziesse fuesse mayor de catorze años, e menor d'veynte cinco años:[p] fueras ende si fuesse prouado, que lo fiziera a sabiendas, maliciosamẽte.[q] E aun dezimos, que si algun dome passasse su sier-

6 a ¶ *Para si mesmo.* Adde. l. vniuersi. C. de vectig. & commis. l. si publicanus §. de rebus. feod & l. sed & ipse. ff. nauic. aup. stabula. & nisi aliud probaretur, credeetur iuramento dicentis sui vsui causa portare: nisi personae deferentis quantas aliud suadeat: secundum Ioan. de Plat. in d. l. C. de lite & in. cuito. libro. 12. & ibi quod talis probatio debet esse in promptu.

7 b ¶ *Compaña.* Approbat glo in dicta lege. nisi ersae. vbi Iacob. de Arct. tenebat contrarium secundum Albericum. C. de vectiga. & commis.

8 c ¶ *E no lo vendiere.* Eo enim quod vendit patet q̃ non fui vsus causa portabat, vt hic & nota bene: forte iamẽ hoc intelligendum est, quãdo llatim vendere: si tamẽ vsus fuit eo quia sui causa portabat, & postea mutato proposito: quia forte indigebat, vendidit: non videtur teneatur ad solutionem tributi. ar gu. l. 1. & quod ibi notat Ioan. de Plat. col. fi. C. de imp. lucra. lecrip. n. 10. argui. si tamen. Fad macedo. & l. 1. §. non autem. versi. vsi quarta est. ff. de exercitoria.

9 d ¶ *Ferramientas.* Adde. l. vniuersi C. de vectigal. vbi gloss. dicit. & Albericus, q̃ non procedet in his quae portantur pro domo facienda vel reficienda

10 e ¶ *Para el Rey.* Adde. l. licitatio. §. fiscus ff. de publica. & quae habentur in. l. 5. in quaestione. gebellarum. & Bald. in l. 2. C. an fiscus et suo facto. Bart. in d. §. fiscus.

11 f ¶ *Libros.* Adde glo in auth. habita. C. ne filius pro patre. in verbo specialiter. vbi vide Bald & Ioan. de Pla. in d. l. 4. C. de iniuria patrimo. lib. 10. & in d. medicos. C. de pr. fiscl. & medicis eodem lib. vid. etiam de aliis de quibus non soluitur vectigalia glo. l. fi publicanus. §. 1. ff. de publica. et vectigal.

12 g ¶ *Por mensajeria.* Adde. d. l. legati. C. de vectigal.

13 h ¶ *Lugares do se suele pagar.* Et ter in culpabile deuiare à rectoriis ere. l. si quis. e. cui. in public. lib. 11. & dicit Bald in l. cum proponas col. 1. C. de nauiicent. qui ille qui non tendit per locum consuetum presumitur ire contra deueetum. occasio enim fraudandi tolli debet. & limitatur nisi metu hostium vel impetu maris, non seruaret locii nauigii vel itineris solitii. l. 1. §. si quid. ff. si quis cauto. Bald. in dict. l. cum proponas. colum. fi. ad fin

i ¶ *Dezir verdad.* Adde l omnibus. C. de vectigal. vbi vide glo.

k ¶ *Pierdan.* Statim ipso iure. vt in. l. commissa. ff. de publica. sed vid. quae dicã. l. 1. sequẽti in gl. super verbo affortiasse. §. glo. in d. l. commissa.

l ¶ *Dexen le lo suyo.* primo quidem nullus est hoc. vt in dict. l. omnibus. & idẽ videt dicendum de ecclesia. vt in §. nouarũ. vbi gl. in parte trãslationis 16. q. 1. glo. in. c. si in bui. §. n. q. 1. quid tamen si ecclesia nõ soluere tã nonẽ emphyteuticum. vt per Spec. tit. de restitu. in integ. §. quautẽ. col. 8. & ibi in addictoe & Bal. in l. placet. C. de iactosanct. eccle & in. c. 1. ci lũ. 3. de alienatione feudi q̃ id autẽ in minore. vt. ẽ. eo. l. 1. xiii.

m ¶ *Cauallos.* Et sic antiqua est prohibitio de eqs nõ extrahẽdis à regno.

¶ *Lex. VI.*

n Deuiant causa vectigalis celandi perdit merces de quibus nõ soluit: nisi sit minor. xxv. & maior xiii annorum dum tamẽ cõtra eum non probetur quod scienter & maliciose celauit: vel nisi sit impubes aut res quae celari erat serius & antequam peteretur erat per celantem manumissus: aut res antẽ moritur vel perditur: vel per quinquennij spacium collector petere negligenter omisit. l. 8.

o ¶ *Menor de catorze años.* Adde. l imperatores in fi. ff. de publi. & vecti.

p ¶ *Menor de veynte cinco años.* Adde. l si ex causa §. fi in omissi. ff. de minor. & ibi dicit glo. q̃ statim a 30. dies minor soluat, q̃ in tutus ipso iure poli, erit opus restitutione in integ. & iam intelligit illi. l. & dic. l imperatores, sed hae. l. q̃ artua vult non esse necessaria restitutione.

q ¶ *Maliciosamente.* Adde. d. §. si in commissum per quem tex. dici Bal. in. c. §. oratione ea. el primo. de prohi. feu aliena. pei Frederi. q̃ si domi nusteudi vult, q̃ minor non restituatur: ob id, quod non petit inue

stituam intra annum constituat eum in vera contumacia per monitionem parium curiæ & addeio materia l. si minoris C. de administr. tutor. & loan de Plat in l. pen. C. de fideiinstru. & iur. hasta fiscalis di. 10. & l. 12. C. de fundis patrim. lib. 10.

5 a ¶ *Aforrasse.* Adde. l. 1. C. de vectigali. & adverte quia ista. l. valet quod etiam si sit omissa professio servi & vectigal nō fuit solutum, teneat manumissio facta ante motam cognitionem cōmissi & dominus in nullo tenetur, cuius contrarium tenet glos. & docto. communiter in d. l. si quis illi. Quibus non fuit omissa professio sed irā unfuit vectigalis solutio & cessatum, & hoc propter minorem cuntrarij quod formas. ex. l. cōmissa. ff. de publicanis. vbi, propter omissam professionem, statim res confiscatur. & sic ito calu cum manumittit, iam nō est dominus & sic non debet tenere manumissio, certē est difficile cōtra iuri, vnde forte oponet dicere, q per litas. Il. paritarum, licet sit omissa professio, non incidat ipso facto in commissum sed exigatur sententia, & quhoc voluit. l. supra. pxi. in verb pieridā. quod non significat ipso iure sed per sententiā. vt tenet. Ic. & loft in l. si quis in tantum. C. vnde vi. Felin. c. 2. col. 1. de restrip. & ista etiā l. quæ vult tenere manumissionem servi ante motam quæstionem commissi.

6 b ¶ *El portadgo.* Contrarium dicebant docto. in dict. l. C. de vectigal. & commiss. etiam in casu in quo secundum eos tenebat manumissio servi.

7 c ¶ *Donde le perder.* Vides ergo q loquitur ista l. etiam in casu in quo servus perdituri, quod non est vbi intū cessaturum est a solutione, si professio non fuit omissa & sic vult etiāsi professio sit omissa, q teneat manumissio, dummodo stantemotam q commissi.

8 d ¶ *Estimacion.* Adde. l. 2. C. de vectiga. & sic licet resiridat in commissum tamen debitor non tenetursi respeneat casu fortuito, vel culpa leui, vel leuissima secus si de lo vel lata culpa vt in. l. 2. vbi infertex hoc Bald. quōd si quis portabat rem cuiusi contra deueetum. & sic illud debeat perdere. tamen si in itinere obuluant piratis & derobauerint eum q non tenebitur fisco ad extimationem instrumenti.

9 e ¶ *Cinco años.* Adde. l. 2. C. de vectiga. & commiss. Francis. Balb. in suo tracta. prælerpt. chat. 50. colū. versi. si vero non sunt incorporata. & Bar. in. d. l. commissa in fin. ff. de publica.

In nova rec. est. l. 1. titu. 17 lib. 9.

f ¶ *En los derechos.* Nota hoc quia de his nihil dicebatur in. d. l. 2. adde. l. 119. in quaterno gabellarum.

¶ *Leg. VII.*

De vectigalibus & exactionibus nouiter impositis habet rex duas partes & locus vbi solutur tertiam. pro regia tuitione iurorum & pro aliis necessitatibus cuiusmodi civitatis, sed antiquitus imposita, sunt regis consueta integra habere. Item habitatur vectigal publice hereditados & plus offerenti concedit & tenebit p tres annos dumtaxat locatorem infra quod tēpus conferatur alij plus offerenti vel in tertiam parte. l. d.

g ¶ *Nuevamente.* Nota hoc verbū nam in l. si. C. de vectiga. & commiss. in qua sūpra est, nō erat ita bene expressum.

h ¶ *La tercera.* Nota bis hanc l. quoniam gabellis & pedagiis, quæ d nouo in aliquib civitatibus imponuntur nā possunt prætendere iura testātē tertiam pro suis necessitatibus. Adde. ff. de publica & vectiga.

i ¶ *A prode de todos.* Adde. l. 5. titu. 28. & l. 20 tit. 13. part. 2.

k ¶ *En almoneda.* Adde. l. si tum pora. & ibi gl. & gl. in l. 1. C. de inde in instrumento. & iure hast. fisca. & ibi Io. de Plat. & rex. i aurb. hoc ius poni cēsū. C. de sacrosanc. eccli. Bal. in l. ordo. col. 1. C. de exec. rei iud. & adde l. 41. & 44. in pu. ex nogabella.

l ¶ *Ma de treintavo.* l. 4. C. de vectiga. qua ista sup. est notic dicti sed q nō loquitur in minori tertiam tēnū quo fuit cōtenti sibi hasta tenuit.

m ¶ *Tercera parte.* Hodie est. 4. vt in quaterno gabella. l. 6. & ibi aliter dicitur quā hic verbi &. l. 52.

In nova rec. est. l. 3. & l. 9. titu. 11. & l. 11. 14. lib. 9.

In nova rec. est. l. 12. & 4. & l. 7. 8. 9. &. in fi. 13. lib. 9.

¶ *Leg. VIII.*

n No debet per gabellarium perquiri corpus mercatorum nec aperiri ei' res ex suspicione mercis occultatæ si diuret non fraudasse. l. & si alio modo inuenire et alle punier secūdū ius hīē, si publicat ut illicite plus aliquid exegerit, reddat cū duplo illi tamen cui mercatus, post annum vero impluum, & ipsa duplū liberatur, si voluntate quod illicite exegerit restituat ante annū. l. d.

¶ *Aborrescen.* Et recte. vnū licebat Bal. in. l. cū proponas in fi. C. de nau ti. fœn. q si rex impusuit vnū grossū p salma, si mercatores de facto ac cipiāt duos si tūc est quæcunq, ingenio fugere manus eorū q a prædones sunt, & omnia dānū qd pre pter hoc contingit, debet recipere eos quorū vitio hoc accidit ai gl. igitur si fit de libera. cap.

o ¶ *Non lo confundan.* Tenemus illam. q ante omnium vidi fuit abe ne expressum de iure cōsuui licet loan de Pla in l. 2. C. 98. & quibus 4. pars debe lib. 10. arg illius. l. col. fin. dicit lib. facere q publicanus non posit cōpellere mercatores ut ēmerē. & si in ratione fiscalis pompa aut vilitas eis deregatur. facit. l. 5. in vilis. ff. de posit. dicit tamen ipse q glo. tenuit contrarium quia etiam in rosseliis cōmittitur falsitas. vt in. l. 1. 5. qui in rationibus. ff. de falsis.

abran sus arquetas, ti in les fagan otra sobejania, nin otro mal ninguno. Ca assaz abonda, que les tomen la jura, e de aten der la pena, que deuen auer, si fallaren de spues ẽ verdad, o por otra manera qual quier, q̃ encubriẽrõ alguna cosa. Otrosi dezimos, que si los portadgueros, q̃ ouieren de recabdar los derechos, de los nuestros lugares, tomaren, o forçaren, a los omes que por y passin, alguna cosa de mas, de lo q̃ ouieren a tomar, cõ derecho, que lo tornẽ doblado, [a] a aq̃llos aquien lo tomaren, quando quier q̃ ge lo demanden, fasta vn año. E si vn año passare, que gelo non demãden, dende en adelante, que non seã tenudos de pechar el doblo, mas q̃ den aquello, que assi tomaren tan solamente, o otro tal, e tã bueno, o el precio dello. Esso mismo dezimos, q̃ seria, si los portadgueros, tornarẽ de su voluntad, ante del año, aquello que ouiessen tomado, non gelo demandando los otros por juizio.

¶ *Ley. IX. Que ningũ ome non puede poner portadgo, ni concejo, ni eglesia en todo el señorio del Rey, sin su mandado.*

Veuamente[b], non puedẽ poner portadgo ningun ome nin concejo, nin eglesia, en todo el Señorio del Rey, si non fuere por su mandado. Pero el Rey[c] puede lo poner: e aun otorgar poder a otri, que lo ponga, si entẽdiere que lo ha menester, por mejorar algun lugar[d] que esta muy pobre, e o por ser el camino mas seguro, [e] o por otra razõ semejãte destas. E porende dezimos: q̃ si alguno pusiere portadgo nueuamente, sin mandado del Rey, que non vala: e sea tenudo de tornar doblado todo lo que tomare. E otrosi dezimos, que si el portadguero, maliciosamẽte acrescere, o menguare el portadgo, que era puesto antiguamente, que deue ser echado por ẽde de la tierra[h] e lo q̃ de mas tomare, deue lo pechar, assi como dicho es.

Titul. VIII. De los logueros, e de los arrendamientos.

Logar e arrendar son los maneras de pleytos q̃ vsan los omes desso vno: e como quier q̃ algunos cuydã q̃ son de vna manera. pero ha departimiento entre ellos. Onde pues que en los titulos ante deste, fablamos de las vendidas, e de las compras, e de los mercadores, que acostumbran a fazer las mas a menudo, que los otros omes, queremos dezir en este titulo, de los logueros, e de los arrẽdamientos. E mõstrarcmos que cosas es logueros e arrẽdamiento. E quien lo puede fazer. E en q̃ manera deue ser fecho. E de que cosas. E quanto tiempo dura. E en que fazõ deuen dar los arrendadores las rẽtas, o el logueros que prometieron. E a quien pertenesce el pro, e el daño, si la cosa arrẽdada, o el fruto della, se mejora, o se empeora, o se pierde. E como despues que es complido el tiempo del arrendamiento, o del loguero, deue ser tornada la cosa a su dueño.

¶ *Ley. I. Que cosa es al loguero, e arrendamiento.*

Loguero es propriamẽte quando vn ome loga a otro, obras[m] que ha de fazer eõ su persona, o con su bestia, o otorgar vn ome a otro

3 a ¶ *Doblado.* Adde. l. 1. in princip. & §. 1. & l. hoc edicto, cum l. sequent. ff. de publica.

¶ *Lex finali.*

4 Nouum vectigal seu portaticum nam nec concilium, nec ecclesia imponere potest nisi regis mandato: alias non valat: & recipiens teneatur ad restitutionẽ cum duplo. Et gabellarius nuuens vel addẽs gabellam vel portaticũ vltra vel intra quantitatẽ antiquam percepto exuliet & quod vltra cõsuetum receperit tasi tuat vt supra l. proxim. hoc dicit.

1 b ¶ *Nueuamente.* Adde. l. 1. § 1. & ibi. Bart. ff. ad l. Iul. de ambi. & l. 2. tit. 1. par 2. & l. 5 titu 10 par. 7. & l. 13. & 7. titu. 10. lib 6. ordi. reg. & l. 18. in quaterno gabellarũ. & per gl. in c. si quis romperas 24. q. 3. & dicitur de nouo imponi, sine de nouo imponantur sua vltra solutum augẽtur, vel minuantur. l. vectigalia. ſprincip. ff. de publica. & facit l. 1. §. opus nouum. ff. de nouo operis nuntia. & tenet Salice. in l. 2. C. vectigal. nouamitit. non posse. sic & bastones nũ possunt imponere operas subditis vltra con uentionẽ, vel consuetudinẽ antiquam. l. 1. & ibi loan. de Plat. C. ne ope ræ a collato. exigantur. libro decimo.

In noua rec. est. l. 1. & 2. cũ aliis ibi titulis. 6. In noua rec. est. l. 16 titu. 8. lib. 9.

Ad tit. C. noua vectig. instituẽdo pos.

2 c ¶ *Rey.* Et si ceſi hoc de seruatis principi. d. l. 2. titu. 1 part. 2. & d. l. 1. C. noua vectig. instituẽdo non posse.

3 d ¶ *Algunlogar.* Et no a priuilegia cõcessa ciuitatibus aut locis sunt reaalia, & perpetua i forma. §. quãquã ff. de censi & in. l. vectigalia vbi Bal not. C de vecti. quid tamen si priuilegium nõ cõcederetur ciuitati sed ciuibus: id ceteris idem. vt in. l. ciuib. ff. de reb dub quod bilinitat & intelligit Pau. scilicet q̃ relictum ciuibus intelligatur relictum ciuitati, nisi ex modo & causa adiectis legato, aliud appareat, vel nisi ex qualitate rei legatæ aliud præsumatur. vt declarat ibi Soci. co. 2. per lex. in. c. requisiti. de testa. & vt in materia quod habetur in. l. annua. §. d Iuia. ff. de annuis lega & Bal in l. omnia priuilegia C de epis. & clei.

4 e ¶ *Mayor pobre.* Sumptum est ex. l. 1. C. noua vectigalia instituẽdo non posse. ibi terminis patriatur. & a. l. vectigalia. C. de vectiga.

f ¶ *Mas seguro.* Et hoc casu leuantes pedagia tenentur tenere itinera secura vt dixi supra eod. l. 4 & adde Bald in. § conuenticulas. colum. 2. in princip. de pace iura. firmam.

5 g ¶ *semejante* Non animi sine maxima causa possunt imponi noua vectigalia, vt hic. & in cap. innouamus. de censibus. & in d. l. r & peccant reges imponẽtes sine causa secundũ Innocen. in. d. c. innouamus. Et an etiã peccet exactor. qui vectigalia imposita sine causa exigit. vi Ant. de Yser in tit. qua sunt rega. ſparte vectigalia. circa fr. q. dicit. q̃ si fuerit exactor et imposita sine causa vel esset notoriũ etiam exigens peccarec, & rapina esset alias exactor non debet esse curiosus ex quo per principem est impositũ vt latius ibi per eũ.

Ad tit. ff. & C. de locat.

h ¶ *Sin mandado del Rey.* Notabũ, q̃ quando impetratur rescriptũ principis ad imponẽdũ vectigal de nouo in aliqua ciuitate, vel oppido debet ibi fieri mentio de aliis vectigalibus, seu pædagiis, qbus ast onerata talis ciuitas, & quæ ibi solum t, alias rescriptũ esset subrepitiũ. argu. c. mãdatũ. & c. litas. de rescript. & tenet Alber. post Oldra. in tubr C. noua vectiga. in fi. adde etiã q̃ consuetudo immemorialis a quipolleret in hoc priuilegio. vti. c. sup quibusdã. §. præterea de vect. sig. & per Bar. & doct. in. l. si publicanus. §. si. ff. de publica. & in. d. l. 2. Cã vectig noua vbi vide signãter p Sal.

g In noua rec. est l. 1. & 2. cũ aliis titulis titu. 11. lib 6. & l. 1. titu. 27 lib. 9.

i ¶ *Doblado.* Duiiores pœnæ imponuntur hodie per. ll. ordi. reg. vt patet ex ll 3. 1. 7. & 13. titu 10. lib 6. ordi

k ¶ *De la tierra.* Sumpta est de. l. fi. C. vectig. noua instit. non posse.

l ¶ *Sobre dichos.* Supra ad. l proximã.

¶ *Titulus. VIII.* ¶ *Lex. I.*

6 Locatio est qã vn locat operas alteri personaliter vel p suũ iumẽtũ sicut dari si fidãs alteri pẽãtẽ sua reviẽdi, p certo pretio in pecunia numerata qa si in pecunia nõ esset forcet cõmãt innotat in singnia Hispanica vocatur ariendatio quando possessio vel aliquis annuus redi us conducitur pro certo reditu. Est & alius cõtractus vocatus afferamentũ siue naulum proprie ad nauigationem pertinens. b. d.

m ¶ *Obras.* Vid. l. qui operas. ff locati.

2 a *De vsar de su cosa.* Adde l. si tibi. & l. cum fundũ. ff. locat. & l. 3. C. eo.
b *No seria loguero.* Adde institu. de locatio. in princ. & in. §. 1. & l. 1. §. quis secundum. ff. depositi.
3
4 c *A arrendar.* a. ad reditum dare.

Tit. II.

Locare: & cõducere, potest qui & vendere & emere: nisi similes qui nõ potest conducere prædia rustica: nec seruitium Regium pediatur: nec etiam hæc potest curialis ne seruitium Regis perturbetur. Item potest fieri consensu cõtrahentium sicut emptio, ad certum tẽpus vel ad vitam vnius. Et pacta sup hoc conuenta seruẽtur nisi sint cõtra leges & bonos mores: & ante tẽpus mortuo locatore vel cõducto reteneatur hæres stare locationi. hoc d.

poder de vsar de su cosa, a o de seruir se della, por cierto precio, q̃ le ha de pagar en dineros contados. Casi otra cosa recibiesse, que non fuessen dineros cõtados, non seria loguero[b] mas seria contracto innominato: assi como diximos en la postrimera ley del titulo de los cambios. E arrendamiento segun el lenguaje de España es arrendar[c] heredamiẽto, o alguna otra cosa: por renta cierta, que den por ella. E aũ ha otra manera, a que dizen en latin affectamiento: que pertenesce tan solamente a los logueros de los nauios.

¶ *Ley. II. Quien puede arrendar o alogar.*

Arrẽdar e alogar, dezimos, q̃ puede todo ome, que ha poder de cõprar, e de vender, segun diximos en el titulo de las vẽdidas, e de las cõpras, en las leyes que fablan en esta razon. Pero los caualleros, e los oficiales de la corte del Rey,[d] nõ deuẽ ser arrendadores de campos, nin de heredamiẽtos agenos porq̃ por tal razõ como esta, se podria embar

1 d *Oficiales de la corte del Rey.* Adde l. curiales C. loca. gl. & l. si C. de re iud. vendi.
2 e *Pedir o embargar.* Et sic videtur q̃ debeat intelligi de militantibus, & sic milites nostri, emporis vacantes ocio, sa nium dum vacant non videntur comprehendi sub hac prohibitione, quod & voluit Alberic. in. l. milites. C. cod. & in. l. militem. C. de procura. de certam q̃ doctores nõ debent intendere culturæ agrorum, propter honorem dignitatis doctoralis. vi Io. de Platea. l. fi. C. de manci. & colo. pa. & salu. lib. 11.
3 f *Curiaresse.* Quid in hærede artificis, qui locauit operas suas seu promisit facere certũ ædificium, sub certa mercede, vel pretio, videtur q̃ in dubio sit electus industria personæ, & sic locatio non transeat ad hæredẽ. l. inter artifices. cum gloss. ff. de solutio. & vi Io. de Imola. in. l. si fictia grãde. adi. ff. de verb. obli. & Alex. consi. 106. col. antepe. volu. 3. & Imola, et in. l. 9. in fi. infra eo. & officia indulgentia ad hæredẽ non sunt transitoria. l. curatoris. & ibi notat Alex. C. de negot. gest.
4 g *El heredero.* Sed an successor in maiorat. teneatur stare locationi præ decessoris. Quæst. 1. Quæst. 1. hasta l. facit q̃ lic. & quia successor in baronia dicitur successor vniuersalis, secundum Bal. in auth. cessante C. de legi. hære. & facit tex. in. c. de proba. vbi habetur q̃ contractus principis (& sic fortius cæterorũ dominorum) obligat successorẽ & ibi Bal. Abb. & doc. Cin. & Bal. in. l. bona vox C. de legi. facit & gl. non. l. dinoritio. in prin. ff. solu. matri. in glo. super parte tertia portio, ibi trãsatio fit ex necessitate. &c. per quã gl. Bar. & alij doct. ibi dicũt q̃ regula sit, q̃ successor in quẽ de necessitate stretis iuris tenetur stare colono. ¶ In contrarium facit, quia non habet dãnũ liberũ sed cũ qualitate tẽporis, nõ põt disponere liberẽ: sed cũ sua qualitate et tẽporis Bal. in. l. h. §. sed quæritur. C. cõmu. deleg. p tex. in. l. si qs domũ. §. 1. ff. loca. facit tex. in. l. peto. §. pieũ. ff. de lega. 2. præterea in plato locãte prædiũ ecclesiæ, cui multũ affinitas successor in maiorat. habemus elegans consi. Pau. de Castr. vol. consi. 2. vbi fortius voluit, q̃ etiam quãdo prælatus vilitercõduxit rẽ ecclesiæ etiam ad modicũ tẽpus, q̃ neq; tunc successor teneatur stare colono, mouit, quia nõ potuit antecessor obligare successorẽ per seipsum & ibidẽ fundat q̃ locatio fuit ipso iure extincta ex defectu potestatis: cauisque quia nõ potuit locare ad maius tẽpus quã ipse esset vsfructus, & finito iure locatoris, finitur ius conductoris. l. lex vectigali. ff. de pign. l. 1. §. fi. & Marcellus. ff. de in diem addictio. de quo in prælato latu per doct. in. c. fi. ne prælati vices suas. & habetur in. l. 9. tit. 17. l.

parti. vbi vid quæ dixi. & hoc idẽ in quodã duce qui vẽdiderat certã cõmoditatẽ cuiusdã prædæ, qui tenet Soci. cõsi. 7. volu. incipit, super quõne. & præsertim pars ista videtur procedere, si locationis tẽpus nõ incipiet in vita locatoris, imo ante eius mortem, cũ id quod fit tẽpore habili, sic effectus cõseruatur in tẽpus inhabili, nõ tenet. tan. l. q̃ sponsæ. C. de donat. ante nup. hanc dicit glo. nota. in. §. his omnibus. 8. n. 1. q̃ papa non põt in vita sibi eligere successorẽ: quæ facta cõfertur in tempo quo nõ est futurus papa, & facit pulcher text. si c. vnico. q̃ successo. seu. dare tenen. & in c. si qs inuestitus qui successo. reneatur. & ibi Bald. dicit q̃ quãdo de sol. successor supplantar in præsenti. ante tẽpus, nõ teneatur successor ratũ habere, & facit q̃d adducit Alexã. cõsi. 68. volu. 1. col. 1. & eo maximè pars illa procedet, si talis locatio esset i magnũ dãnũ successoris nãq; cum modum in con

gar lo q̃ha a fazer en seruicio del Rey, e puede ser fecho el loguero, o el arrenda miẽto, en aquella manera, q̃ se puedẽ fazer las vẽdidas, e las cõpras, con plazer e otorgamiẽto de ambas las partes, e a tiẽpo cierto, o para en su vida, del q̃ recibe la cosa: a loguero, o del q̃ la loga. Esi por auentura logasse vno a otro casa, o otra cosa a tiẽpo cierto, e se muriesse el que la auia alogada, en ante que el tiempo se complieste, su heredero deue seruirse, e aprouechar de la cosa logada, fasta que se cumpla el tiẽpo, e es tenudo de pagar por ella lo q̃ deuia dar el finado, q̃ la auia alogado. Otrosi dezimos, que si se muriesse el señor de la cosa logada que el heredero ẽes tenudo de guardar el pleyto, segun que lo puso el finado: e deue lo auer por firme. Otrosi dezimos, q̃ todos los pleytos que pusierẽ entre si los omes, sobre los arrendamientos, e los alogamiẽtos que deuẽ valer e ser guardados. Fueras ende los que fuessen puestos contra las leyes deste nuestro libro, o contra buenas costumbres.

tiõe ratificare teneatur fidei cõmissarius, præsertim q̃ vellitur fuisse, & nõ potest aliqua culpa imputari hæredi. nõ vero ea quæ in mulier. & in dãnũ fideicõmissarij gesta sunt. l. mulier. vers. sed enim. ff. ad trebel. Paul. de Cast. in. l. cũ hæreditas. eo. tit. & male gesta per decessorem sine cessor retocat, vt notat Arch. in. c. decessorũ. 25. q. 1. vel si factũ prædecessoris fuit ob faciendã gratiã cõductori, iuxta ea quæ tu adit Bal. cons. 457. volu. 1. incipit reuerẽdus pater, vel si locauit tẽpore nõ opportuno, vel pro multis annis et cõmuniter processit tẽporis cessant reditus, vt in. l. & si fine. §. quæritur. ff. de minor. & ibi Allier. col. li. & eo tit. l. vrũ. §. si locupleti & ibi Bal. pterea vbi prædecessor nõ habet potestatẽ obligandi successorẽ, semper cũ tractus iudicaui personalis, & nõ sub notẽ dignitatis. vt in. c. veniẽs. & in. c. de certeto detiãfactio. per quã Card. in. d. c. fi. ne præla. vices suas. dat sũtã doctrina & Socinus consi. 34. volu. 3. pretterea doctrina glo. d. l. dinoritio in a vniuersali restitutione retur esse teneriate multa tura & doctrinas doctõ. loquentium in illa materia, patet in prælato, q̃ est successor necessarius nõ tamẽ ita imõstinct teneatur stare colono, vt per Abb. & doctõ. in. d. c. fi. & in. 1. sufru ctuario qui de necessitate restituit proprietatio, q̃ tamẽ nõ tenetur stare colono vsufructuario, l. si quis domũ. §. 1. ff. loc. vnde dicit illius glo. non est ita gãnãtem intelligendũ sed iuxta materiã & casum in quo loquitur, vel in locatiõe mariti, vel in missio in possessionem causa rei seruandæ, iuxta ll. quas allegat secundũ quas debet restituigi vt alias dicit glos. in. c. tua fraternitas. de adulter. Bar. in. l. non solum. 5. libri tationis. verbũ. ff. de liberi. lega. vt & ita voluit Iaso in. d. l. diuortio. coiũ. 8. dicens hoc dictum glo. ita generaliter iure non probari: vnde recurres dũ est ad doctri. Bar in. l. si filio. §. si vir in quinquennũ ff. solu. matri. & nõ ita generaliter sunt dobet dictũ illi. & doctõ. in. d. c. fi. & distinguitur in prædecessor habeat plenã administrationem respectu illius cui de necessitate restituit, an nõ vi ibi per doct. & adduxit etiam glo fori in. l. 7. tit. 17. lib. 3. foro. li videetiã ad prædicta, quæ notat Arch in. c. alienationes. tit. 9. 2. col. fi. in princ. ibi in glo. fructus, & Item vt dicit Bald. in. l. 1. col. fi. C. de iure fisci, ille de mulier teneatur stare colono qui est obligatus ad fmilicere, vt est hæres locatoris. vel qui consensit tacite vel expresse locationi vt ecce mulier dedi fundum in dotem: nam si vir locauerit certẽ mulier consentire videtur. nam ad hoc dat vt lo-

cet & locare in fructu est: sed qui non consensit in obligatione frui liceret neque consensit locationi non tenetur stare colono non tenetur ergo successor in materia stare colono cum non succedat in obligatione frui licere, nisi successor consensit locationi in vita prædecessoris, vel si talis fundus qui non præstet fructū de quinquennio in quinquennium tunc enim locator vtitur, etiā de voluntate primi constituentis. Sed pone quod domus seu possessor maioriæ habet redditus ava sallis pro termino quē colunt & ipsi vasalli diuidunt terminum inter se authoritate domini fortè per quadriennium nunquid pōt nouus dominus qui succedit renovare dimissionem? videq̄ notat Bald. in d. l. 1. col. fi. dū loquitur de vsufructu seruī & certe qui redditus sunt perpetui super illo termino, non videtur quod successor infringere possit diuisionem factam inter vasallos qui diuidere potuerūt inter se.

2 quęsi.

¶ Lex. III.

Quælibet res in commercio hominum existens potest locari vel conduci. Item & vsus fructus alicuius rei pro certo pretio annuatim sed tunc morituo conditore expirat locatio cum de sua natura morte vsufructuarij finiatur & si dominus recipit pretium ipsius anni restituitur pretium hæredi vel permittitur hæredi cōductoris habere fructus ipsius anni. h. d.

1 a ¶ Del vso de las cosas. Aduerte q̄ quando res locata est deputata ad certum vsum, intelligitur in dubio locata & conducta ad illum vsum secundū Bart. in l. cum in plures. ad fil. princ. ff. eo.

2 b ¶ Tenudo es el señor. Nota hoc quia in l. si domina. C. de vsufru. de qua ista sumpta est, hoc non exprimitur quinimo neque doctores tangūt extepto Angelo qui dicit q̄ dominus proprietatis hoc casu non tenebatur reddere pretium & nihil allegat, tutente mentis istam. l.

¶ Lex. IIII.

Solui debet pretium locationis vel cōductionis tempore quo conuenit: & si nihil conuenit soluitur secundum consuetudinem loci contractus. & si non est loci consuetudo soluitur in fine anni.

1 c ¶ Al fin del año. Appetbat opinio Azo. C. eo in summa. & glo in. l. ædē. C. eo ti & si pensiones distributa per singulos annos, licet locatio sit propter plures annis, debet soluitur fine cuiuslibet anni quia tot sunt locationes, quot pensiones, vt in. l. si tre debentur. & in. l. pluribus. ff. de verbo obli. q̄ & vnde per doctores in. d. l. ædem. & per Abb. & doct. in. 1. propter sententiam de locatio. & tota q̄ quando pensio est soluenda de fructibus non debetur ante fructus percepios l. fitmio. ff. fina. ff. quando dies legati cedat. item quando inquilinus est in casa ansa mi gratis, tic etiā non expectato fine anni debet soluere, secundum Ioa. de Plate. in. l. C de pignoribus si ex argud. non vtique. ff. de dam. infect. & l. 15. si pensio. ff. de in ius vocando.

¶ Lex. V.

Res inuectæ in domo conducta etiam locatore ignorante sunt citra conuentionem obligatæ. idem de inuectis in prædio rustico locatore sciente & potest locator ea retinere pro pignore. item si conductor non soluat pensionem domus locatæ in terminis præfixis seu in fine anni expelli potest per locatē. hō. Habuit ortū a. l. certi iuris. Cæcinna.

¶ Lex. IIII. Que deuen pagar los arrendadores, e los alogadores el precio de las cosas que arrendaren o alogaren.

Pagar deuen los arrendadores, e los alogadores, el precio de las cosas que arrendaren, o alogaren, segund la costumbre q̄ fuere vsada, en cada vn logar, o al tiempo en que se auinieren quando se fiziere el arrendamiento, o el alogamiento. E si en algun logar, non ouiesse costumbre vsada, o non ouiessen puesto ellos plazos entre si, aque pagaren, estonce deuē pagar al fin del año[c].

¶ Dende adelante. Imo videtur, quod debeat cessare in solutione per biennium, vt possit expelli. vt. j. l. proxima ibi, la quarta, & ca. & l. quo. § inter locatorem. ff. loca. cie q̄ si locatio facta fuit vltra biennium procedit dicta l. & d. § inter locatorem si verum fuit ad biennium, vel in minori tempore procedit ista. l. secundū C. v. & Bald. in d. l. ædem. vel d. e q̄ aut vult expellere a præsenti vsu rei, cessante in prima solutione, & potest etiam non expectato biennio licet locatio facta fuerit p maiori tempore: poterit tamen moram purgare aut vult expellere ante totali vsu rei, ita q̄ non sit locus purgationi moræ, & tunc exigitur certatio solutionis per biennium, secundum Bal. & Salyc. in. d. l. ædem. vel certe q̄ qñ fuit factum pactū de non expellendo, tunc exigatur biennium. vt in. d. § inter locatorem. si vero hoc nō fuit in pacto expressum sufficit esse cessatum in prima solutione, quod fuit de mente glo. in. d. §. inter locatorem. & tenet etiā Bal. in d. l. ædē & vt per Alex cōs. 106. in. 1. vt magnifice pctor. vol. 3. co. 1. cū quatuor sequē. vbi vi. ad limitationem & declarationē prędictorū, cæteri vi. p Bal in d. l. ædē. n. 2. & n. 3. col. vbi notabiles qōes ponit. & adde Bar in. d. § inter locatorē & Abbain. d. c. propter sententiam. vbi nota. Bar. in. l. 2 post prin. C de inre emphi. vbi & Ias. notabiliter & per Bal in auth. quirem C. de sor. vfan. ercisc.

e ¶ Que fallaren. Multum ponderat hoc verbum, nam videtur hic. l. velle, quod non indistincte sint tacite obligata omnia inuecta in domum sed ea tantum quæ reperiuntur in domo tempore quo dominus vult habere pensionem, vel tempore quo vult vt sibi satisfiat de deteriorazione domus pro quo videtur casus in. l. est differentia. ff. in quib. caus. pig. vel hyp. ar. l. cōtrahi. quæ lex requirit in conclusione rerum, vt impediatur earum alienatio nihil dicas q̄ illud sit spirituale fauore libertatis, vt & alias vnuit Iason dicere post marti. Lauden in. l. item quia. ff. de pactis. Ista autem dispositio vtilis quod dicit, & certe fapit iuriscum iuri æquitatem. & est magna restrictio ad notata in dicta. l. certi iuris. C. locatio vbi Bald. & Ange. voluerunt contrarium. & etiam teri doct. dicentes, quod ex sola illatione, seu inuectione, vt illinquiatur diu durat tempus locationis contrahatur tacitus pothera, licet postea illa non reperiantur. Tenet ergo mentis istam. l.

3 a ¶ *Aquilada.* Secus ergo, si gratuito habitabat vi in l. si quis in aliquo, alias incipit Pomponius, ff. in quibus cau. pig. vel hypo. tacit. contrahit. & per l. fin. in l. item qui a. ff. de pactis.

4 b ¶ *Entienden obligadas.* Vt in l. certiorem C. ed. & in. §. item seruitus in fine tit. de actio. & si primus conductor alij locauerit, quod potest vt in lege nemo. C. eo. res illatæ persecutionem conductorem sunt obligatæ domino pro ea pensione, qua ipse tenetur primo conductori. vt in. l. si in lege. §. Il colonus. ff. loca. & l. solutum. §. solutum. ff. de pigno. actio. & ibi Bart. & intellige de rebus, quæ inferuntur: vt ibi sint perpetuo secundum gl. in d. l. certiorem: secus si ad tempus ex quo infertur ibi Bal. & Angel. ad merces quas mercatores in habuit in domum conductam, quæ non sint obligatæ, neque emptor earum possit conuenire hypothecaria de reauterem alienatam domum commiserit dictores ibi contra gloss. tenent quod non sint obligatæ nisi dolus arguatur in domino rei, vel nisi fiat ea: dolo bona iamiam commiserit, & qui dicit in rebus minoris conducendo domum gloss. in l. item quia ff. de pa. dis. tenet non esse tacite obligatas & ita ibi simpliciter cum et tamen Iso. contra iam sententiam tenet Odofre. quia cum si locatio obligat, non videtur minor circumscriptus, qui vtitur re communi. l. 1. a. C. de in integ. restit. minor. opinionem Odofredi sequitur Rofre. in tit. de actione seruiana. Sed iam opinionem tenet Alberic. post Cyn. & in l. certiorem, cum distinctione camen, quæ fuit Petri antiquior conduxit dominus sibi velum. & procedat ita opinio, si amplam habet non nec est sanam, vel velum & procedat ita opinio gloss. Saly. tenet opinio gloss. in distinctione quam & tenuit Cyn. in addito. & etiam tenet Ange. in d. l. certiorem. sicut dicat opinionem Petri ita distinguentis, esse æquam, mihi valde placet opinio Petri ita distinguentis quam & approbat & videtur Bal. in d. l. certiorem. col. 2. versicu. ego considero & bene facit l. 2. ff. de rebus eorum, neque placet illa distinctio Ange. & aliorum dicentium quod quando interuenit aliquod factum extrinsecum ex parte minoris: vel si nuccio return in domum tunc non inducatur tacita obligatio tum eo quia tunc non a lege sed a facto extrinseco procedit, vel nullum factum extrinsecum interuenit. & tunc quando est tacita obligatio legalis cadat etiam in minore, vnde secundum Angel. minor commiserendo matrimonium, & recipiendo dotem tacite bona eius sunt obligata pro restitutione dotis, non enim video bonam rationem diuersitatis, cum & ipse contractus matrimonij, ipsa etiam receptio dotis facta sint extrinseca ex parte minoris. Adhuc etiam, quia communis videtur conclusio doct. in dicta l. certiorem quod si locator perpetuo sibi prouidit de specialibus hypothecis in aliquibus bonis non habet locum in ista tacita, solus Bald. ibi col. fin. tenet contrarium motus: quia prouisio hominis & prouisio d. l. debendum ex diuersis fonte & forte venit or est opi. Bal. cattera vt per eum & docto. in d. l. certiorem. & per Ias. in d. l. item quia

5 c ¶ *Por el loguero.* Et sic vult ista l. quod licet dominus expellat colonum vel inquilinum, adhuc tamen possit petere pensionem. & idem probatur l. penul. in prin. ff. eo. vbi vide Pau de Cas. qui intelligit hoc quo ad præteritas pensiones: non autem quo ad futuras

6 d ¶ *Retener.* Adde. l. vnique ff. de dauci infect. & l. est differentia ff. in quibus caus. pign. vel hypo. tacit. contrahitur.

7 e ¶ *Menoscabos.* Vt in. l. 2. ff. in quibus cau. pig. vel hyp. tacit. contrahit.

8 f ¶ *Escrito.* Adde. l. cum domini. ff. eo. & d. l. est differentia & ibi Bar. & Bal. in d. eadem. col. 2. C. loca.

g ¶ *Consah duri del señor.* Inhoc est differentia inter prædium rusticum & vrbanum ratio differendi est, quia sancta rusticitas, vt in qui. Hist. omnia paucam habet & tunc licet in prædio rustico inferat quantum spiritu præsumptione & sic dominus de facili forte potest. at in vrbanis, prædium vrbanum esset quodammodo in iniuriosum ea detegere & inuestigare secundum Bal. & Saly. in dict. certiorem.

9 ¶ *Lex. VI.*

10 Non potest conductor ante tempus dominum expellini sin casibus in hac l. expressis. h. d.

h ¶ *Por quatro razones.* & antiquis quatuor casibus posse expellere inquilinum propria autoritate? A. 70 in summa C. eod. vult quod sic. Rofredus quem Alberi. refert in. l. ædificia col. 2. C. eo. tit. dicit tutius esse, quod fiat autoritate iudeis. & pro hoc. ff. de donatio. l. Aquilius. Bald. ibidem 3 lectu. columna penulti versicu. 3. quæro vult quod possit propria authoritate si tamen iudex sit in aliqua partium, debet spectare eius authoritas, vt de ibi per eum. & quid si locator iuri autem non expellere colonum, vel inquilinum in. per Ateli. post Vincen. in capitu. alienationes 22. qu. sextus et secunda. qui vult quod adhuc in sit cœdiu quæ a iure intelligitur, vt in. c. quantiadmodum. de iure iuri. & in cap. beatus 22. q. 2. & l. quatuor. §. inter locatorem. ff. loca. vi. quæ insta dicam in gloss. proxima.

i ¶ *Que le cosa.* Recte posui verbum de præsenti volens necessitatem improuiam denotare: natu fit et eam esse vel futuram esse non habet beneficium huius. l. secundum gl. ff. & docto. in dicta. l. ædem quid tamen si inter locatorem & conductorem conuenit de non expellendo conductorem, durante tempore conductionis, prout quotidie videmus apponi in instrumentis locationis? Angel. in dict. l. ædem. tenet quod propter talem conuentionem, non potest expelli: licet locator indigeat habitatione: nam per hæc verba substituendi enim videtur recessum a natura contractus locationis. vt in. l. quarto. §. inter locatorem. ff. eo. neque dicit esse mirum, si propter necessitatem habitandi vbi tale pactum interuenit, dominus non possit auferre qui illa verba de non expellendo aliquid debet operari, vt in dicto. §. inter locatorem. & facit o. time. l. si quando. ff. de legat. 1. vnde consulit esse cautum conductorem vt semper in instrumento fiat apponi illa verba, quæ tamen vertantur, & hoc dictum Ange. refert & simpliciter sequitur Decius consilio 291. columna prima. Ego tamen dubito de veritate illius dicti, ex eo quod istæ tacitæ conditiones, in prouisione & etiam in iuramento subintelliguntur aliter. vt dixi supra eadem lege in glossis. vbi allegauit dictum Archidiaconi in dicto capitu alienationes. 12. q. 2. & quia d. §. inter locatorem. non bene probat dictum Angel. & etiam ipsa promissio de non expellendo debet intelligi rebus licitis tantum, non si necessitas superueniat arguti. d. c. quantiadmodum. de iure iuran. & l. q. ferunt ff. de condi. ob causam.

k ¶ *Enon ha otra.* Plenius se declarat ista. l. quam habetur in. d. l. ædem. & hæc certius ibi comprehendantur, cum dicit: ibus suis necessariam.

l ¶ *Cosa morar.* Totum hoc tendit ad ostendendum causam necessariam. Bald. in d. l. ædem in principio. colum. penultu. ponit aliud exemplum, vt quia in domo locata vult facere arietem lanæ vel aliam ironeam, quod videtur durum: nam in tali casu non vrget necessitas, de qua in exemplis hic positis, vel similibus, forte procederet dictum Bald. quando dominus seu locator in domo sua exercebat talem artem, & propter aliquem casum superuenientem non potest ibi eam exercere, vel si casus similis necessitatis interueniret, non alias. & nota be-

ne ꝗ supra obseruãsia locationis, res locata esset obligata conductori, & sic conductor habeat ius in re, si locator dominus donet rem locatam alteri, non poterit donatarius expellere in quilinum, quamuis pro via suo egeat re locata. & sic sto casu non militabit dispositio huius legis, neque legis eadem. C. eo. quam eum non transit ius locationis sicut neque in emptore. vt in l. emptorem. C. eod. & ff eo. l. qui tamdiu tamen specie dixit Rapha. Cuma in l. si filio familias. §. si vir ff. solu. mat. & sequitur ibi Alexand. col 3. dicens, dictum hoc esse notandum, & quod non meminit ubi se legisse.

5 ¶ *Caualleros.* Istam causam non reperio in iure communi expressam forte de more antiquo Hispaniæ cum filius fieb it miles habitare solebat seorsum à patre & domo indigebat. Idem ergo si crearetur doctor, vel filius esset iudex vel aduocatus, ita quod indigeret ampla domo seorsum à patre, vel si fuerit presbyter fuerit ... in hiatus ex. q. 1. & quod not glos. 8. ibi Bar. & docto in l. miles. ff. de iudiciis. & in l. ad necessitatem. l. ff. fori. C. de aduo. diuersorum iudicio.

6 b ¶ *Si non fiesse adobada.* Refectione tamen facta poterit inquilinus domum inhabitare, licet ante refectione expellatur glo. & ibi notat Bart. in. l. si duo §. cum inquilinus. ff. vti posside. & dominus tenebitur pati ipsum habitare vt ibi habetur.

7 c ¶ *Dos casos.* Innuit quod non sit idem in 3. & 4. casu sequentibus quando malo vestatur in domo. glossa tamen in dicta l. eadem. voluit quod etiam in illo casu fiat remissio mercedis pro rata temporis, & quod do minus agat ad damnum datum & idem tenet glossa in cap. propter sterilitatem in parte permisse de locato Bal. in dict l. eadem. 1 lectu. in fin. vult quod hoc certo casu non fiat remissio, ex quo culpa colonii vel inquilini in secunda lectura transit simpliciter cum glossa & eam sequitur Salices & opinionem glossæ tamen tenet Speculatitulo de locato §. postquam vel. sed numquid el. 1. opinionem tamen primam quod non fiat remissio tenuerunt Petrus & Cyn. in dict l. eadem. & sim opi. Azo. & pro ea facit ista lex parte x & textum capit propter sterilitatem de locato. ibi Ioan. Andr. in fin quem sequitur Abb. eon cordat illa opinione dicens, quod aut inquilinus dat damnum in ipsa domo. vt quia tenet porcos in solario, & tunc procedat opinio glossarum vt fiat remissio & expellatur & agat ad damnum si vero non per uersi moretur dando damnum, sed tenendo in domo prostibulum, vel ludum, ex quo domus non damnificatur, & tunc procedat alia opinio, quod non fiat iure remissio ex quo tunc non potest agere ad damnum & istam opinionem tenet etiam Hostien. in d. c. propter. & secundũ Ioan de Imol. ibi hæc distinctio propter auto. Hostien. & Ioa. Andr. forte fieri aretur in practica sed de iure secundum eum verior est prima opinio vt indistincte non fiat remissio mercedis in tertio & quarto casu per illum text. neque obstat quod possit agere ad damnũ quia ex hoc nõ infertur quod fiat remissio mercedis ex quo propter huam culpam expellitur. & facit regula damnum de reg. iur. libr. 6. & l. colonus. §. si fit locatio potest aliter distingui quod aut dominus locerit conductori pro tempore futuro, & tunc fiat remissio mercedis: si vero non reperiatur, tunc procedat prima opinio in. d. indistincte nec dominus damnificetur ex culpa coloni vel inquilini. & possit distinctione vt. Bart. in l. fin lege. §. si domus. ff. locati. in fi. & vbi & Imgolinus & Iasonis in l. cum fundo. col. 8. & 9. ff de officio assessor. & gl. in l. dict fundo. ff locati. vbi est eadem l. repetita.

rudes de refazer los daños, e los menesteres que vinieren por su culpa, a los señores dellos.

Ampos o viñas, o otros heredamientos, arrendando vn ome a otro, aquel que los arrendare deue ser acuciosos[8], en aliñar, e en guardar, e labrar los bien assi como fara si fuessen suyos. E las lauores que ouiere de fazer en ellos, deue las fazer en tales fazones, e en tal manera que los arboles: e las otras cosas que fueren en la heredad, o en la casa que arrẽdare se mejoren por ende, e non reciban ningund empeoramiento. E si por auentura los labrasse mal[h], o en fazones, que non deuia, o por otra su culpa, o de los omes que los ouiesse a labrar por el, se empeorasse aquello que tenia arrendado: mandamos, que quanto quier que fuere fallado en verdad, que se empeorasse por su culpa o por su negligencia, que lo peche todo: a bien vista del judgador del lugar, e de los omes buenos que saben de lauor[k] de tierra. E so mismo dezimos que seria de aquel que tuuiesse la cosa arrendada, e ouiesse enemigos[l], o malquerientes: que por la mal querencia

8 ¶ *En que more.* Adde. l. habitatores cum l. seq. ff eo.

9 ¶ *Mala mugeres.* Nota in l. 1 nãsolum opiniones quæ extant inter doctores in. d. l. eadem C. eod. vbi vt. Baldus a lectu ad fin. & etiam Saly. qui id tenuerunt quod in illa. l. inseritur scilicet, licet nullum damnum ex hoc generetur locatori, vel domini possit expelli conductor, sed domo intuitu meretrices si ex hoc inferentur detrimentum honestatis vicinis.

10 f ¶ *Dano.* Vt quæ dixi supra. eo. l. proxi. in gl. a. & notat ibi. l. quæ loquitur etiam si nullum pactum de non expellendo interueniat.

¶ *Ley. VII. De los campos, o viñas, o otros heredamientos que arrienda vn ome a otro, que son te-*

g ¶ *Acuciosos.* Adde. l. ex conducto. §. si & ibi glo. & l. si merces. §. conductor. ff eo. & an teneatur carpere & purgare aggeres, & fossas fundi. vt. Bar. in l. impensas. ff de impensis in res dotis. & fact.

h ¶ *Labrasse mal.* Sine in terræ cultura, et in exstructuandis in annis conductionis, quod in sequentibus annis, nihil vel parum fructus percipi possit, vt in. l. hæc distinctio. §. cum fundum. in fi. eo. ibi Bart. & Pau de Castr. vt. bonam glo. in l. pen. ff. de vsufruct. leg. & in l. 1. & l. 1 Ioa. de Plate C. de mandat. & colo. lib. 11.

i ¶ *En fazones.* Adde. l. si merces. §. conductor ff eod. omnia enim tempus habent & suis spatiis transeunt vniuersa sub sole. Ecclesiastes tertio capitu.

k ¶ *Que saben de labor.* Credendum est eis in peritia in arte, vt hic & in. l. semel C. de re militari. in. l. 1. §. ex actis ff. de cog. vnis & in authentica de non alienandis. §. quod autem. & in capitul. proposuisti. de probatio. l. septimo mense & ibi Bald ff de statu homin. & per Speculat. titu. de probatio. §. ante pe & penul. & per Bart. & Baldum in prima consult ff. vetus in princip.

l ¶ *Enemigos.* Sine inimicitia causæ in culpa conductoris, sue non vt dicit glossa in l. si merces. §. culpæ. ff eodem. & vide ibi Bartol. & Paulum de Castro. ad quæstiones quas ex hoc inferunt, quod laudita

&intel'ige quando conductori possit imputari culpa malæ custodię, circa res locatam quia cum haberet inimicos licet non sit culpa cautius illibuit custodire, vt dicit prædicta gloss. si vero propter hoc adhiberet diligentiorem custodiam, & adhuc damnum illatum est ab inimicis non teneretur. vt est de mente dictæ gloss. & tenent Ioannes de Imo. & Raph. Cuma & Paul. de Cast in l. 2. §. item si in facto. ff. de ver. obli. facit. l. ad eos. ff. como. & l. sed de dãno. ff. si filio itum. & tenet Alex. consi 168 vol. 4. ad si quado vero inimicitia fuit sui culpa indistincte tenetur vt in d. §. culpæ. & in. l. 3. e. primo respon. ff. fol. matrimo

6 a ¶ *Conel* Secus ergo, si propter inimicitias locatoris hoc accideret. vt. c. de filio guerram in pluribus finitur lex & d. quidam cũ filium. & ibi Bartolus ff. de verborum obligatio. in eo quod notat de promittente tenere custodiam ciuitatis, & idem si inimicitia esset publica. vt in. l. item quæritur. §. ex eitiu ff. eod. & adde l. 3. e. respon. & ibi nal. ff. solutamatrimo.

7 b ¶ *Arboles* Ipse vero si excidere res teneretur locatori, vt in d. l. si merces. §. cõductor. ff. eo nequeque potest vento euulsas asportare l. in fraudem §. pe ff. de tresisci. vide Ioan de Plate. in rubri C de locatio. prædio. cit. l. b. n.

cia que ouiesse con el[a], tasassen algunos arboles[b], o fiziessen otro daño en la heredad.

¶ *Ley. VIII. Por quales razones es tenudo de pechar o non, la cosa a quel que la tiene arrendada o logada, si se perdiesse, o se muriesse.*

Cuestas por si mismo[c] o en algũa su bestia, o en carreta o en naue, prometiendo de leuar algũ ome, vino, o olio, o otra cosa semejante, en odres, o en alcollas[d], o en toneles[e], o pillares de mar mol, o redomas, o otra cosa semejãte de estas: si leuãdol de vn lugar a otro, cayere por su culpa, aquello que leuare, e se quebrãtare, o se perdiere tenudo es de lo pechar. Mas si el pusiesse guarda quãta pudiesse[f], en leuar aquella cosa, o se quebrãtasse por alguna occasion, sin su culpa, est once non seria tenudo de lo pechar. Otrosi dezimos, que si se perdiesse, o si se menoscabasse, o se muriesse la cosa que touiesse alogada, alguno por alguna occasion, que auiniesse sin su culpa del, assi como si fuesse seruo, o algũ abestia si se muriesse su muerte natural o si fuesse mue, e peligrasse por tormenta q̃ acaesciesse: o si fuesse casa e se quemasse, o fuesse molino, e le leuassen auenidas de rios: o por otras cosas qualesquier semejantes destas q̃ se perdiesse, o se muriesse, por tal occasion[g] como sobredicho es, q̃ no seria tenudo de la pechar, el que la touiesse alogada. Fueras ende por casos señalados. El primero es, si quando logo la cosa, fizo tal pleyto cõ el señor della, que como quier que acaesciesse[h] de la cosa, que fuesse tenudo de la pechar. El segundo es si fiziesse tardãça[i] de tornar la cosa al señor mas que non deuia: e despues de aquel tiempo, que gela deuia auer tornada se perdiesse, o se empeorasse. El tercero es, si por su culpa[k] acaesciesse aquella occasion porq̃ se pierde, o se muere la cosa.

¶ *Ley. IX. Como deue ser pagada la soldada a los herederos de los alcaldes, e de los abogados, e de los otros menestrales si se murieren ante que complan el officio.*

Los judgadores de la corte del Rey[l] e los otros oficiales de su casa[m], e los maestros de las sciencias[n] que han salarios ciertos cada año[o] del Rey, o del comun de algũa cibdad, o villa: desque ouiere començado de vsar[p] de su oficio cada vno dellos maguer se muera despues, ante que el año se cumpla, deuen auer sus herederos todo su salario de aquel año, bien assi como si lo ouiesse seruido, por razon de aquel tiempo que vso de su oficio, quanto quier que sea. Esto es, porque non fince por el[q] de complir, e de fazer lo que deuia, mas por occasion que le acõtesciò, que non pudo desuar. Mas si algund

xiin. d. l. 3. titu. 2. supra ea. partita.

¶ *Lex. IX.*

Iudices curiæ vel Regis officiales & magistri docentes sciẽtiam liberalem, habentes annuum salarium certum a Rege cuiusdẽ numm, si postquam officium cœperunt exercere moriantur, totius salarii salarium eorum hæredibus debetur sed adiucatus à clientulo vel officialis mœchanicus secũdum laboris æstimationẽ, vel si vult totum salarium faciant eius hęredes incepturn impleri l. d. Habuit ortum iste lex à l. 1. §. pen. ff de vat. & extraordi cogni & de statu libe. l. cum hæres. §. antepenult. & ibi condi. ob eius dat l. penult. & ff. loca l. sed addes. §. vlim. & de assess. l. dẽ.

1 ¶ *De la corte del Rey.* Nota hoc Ad e. & verbum nam cũ alia ff. de iure cõmu. de varis glo. & doct. & extra tenet cõmuni or. cogni. ter hoc pcedere in potestate cuiusque ciuitatis conducto pro certo salario ad annũ vt est gl. in l. diem functo. ff de cõsti. assessor. & in. l. si vno. §. item cũ quis ff. loca. & in. l. 1. § diuus ff. de vat. & extraor. cogni. & tenent coiter doct. in d. l. diem functo & vide per Lucã de Penn in l. 1. C. de primipilo. li. 12.

m ¶ *Los otros oficiales de su casa.* Adde l. 1. C de decurio. & protecto. lib. 12. & l. si quis iniuste facienti & l. vnicuique C. de proxi. sacro scrinio. & l. 5. C. de agen. in rebus lib. 12. & l. post duos. C. de aduoca. diuersorum. ista tamen l. de consuetudine non leuatur, neque in iudicibus neque in officialibus curiæ principis.

n ¶ *Maestros de las sciencias* Approbat opinion gl. in. l. 1. §. diuus ff. de vanis & extraor. cogni. in glo. magna. & ibi vt per Bar. col. 1. versi. terno casu sed credo de consuetudine non leuari

o ¶ *Cada año.* Hoc intelligebant Iaco. Butrica. & Sall. in l. si vno. §. item 4 cum quidam. ff loca quando vna præstatio tantum erat facienda pro toto anno secus si plures, vt quia per singulos mensis erat statuta præstatio quia tunc tranfinaretur. ad hæredes solũ præstatio est illius mensis, in quo decedit hæc tamen limitatio eorum impugnatur ab Alex. & Iasson. d. l. diem functo. vbi Alex. o 1. § & Iaso. col 12. vi. Lucam de Penna. in. l. 1. C. de primipilo. lib. 12. vbi ponit verba Iacob. Butrica

p ¶ *Començado de vsar* Quid si se preparauit & in casu licito intipitset 5 uire per subsitutum. vt. per Bar in. d. l. diem functo. vbi Alexan colu. 6 & 7. & vi. Decium consi 70

q ¶ *Porque non fince por el* Hęc ratio colligitur ex. l. q operas ff. loc. sed 1, 6 esse sufficiens de per se, nisi conducta cum casu, in quo loquitur vbi habetur respectu nec dũ ad præmiũ respectu laboris, sed & respectu digni

[a] ¶ *Tasassen* Vt in d. l. 3. tit. 2. supra ea partita & ibi dixi.

[b] ¶ *Arboles* Ad l. vt deamus. §. si hoc. & §. fina. ff. eo. & vide quæ di

[c] ¶ *Por si mismo* Vt faciunt Indi nostri.

[d] ¶ *Alcollas.* Quasi ali colli

[e] ¶ *Toneles* i. tenelli sic dicti à tenendo

[f] ¶ *Quãta pudiesse* In l. si merces. § qui columnã. ff. eo. à quasi sumpta est vt dicitur culpa autem abest si omnia facta sunt, quæ diligentissimus quisque obseruare tus esset. ibi gl. dicit superlatiuii pro positiuo poni. & ideo dicit Azo. C eo in summa colu. 3. vbi & dixit vel q̃ intelligatur in conductore diligentissimo in suis, & ita videtur approbare ista l.

[g] ¶ *Occasion.* Non enim venit in hoc iudicio casus fortuitus. l. in iudicio. C loca & ff. eo. l. si merces. §. vis maior. & l. mantus. & l. si

[h] ¶ *Como quiera se acaesciesse* Adde l. si quis fundum. in princ. ff. eo. & c. vni cod. commodato & l. 3. tit. 2. supra ea partita.

[i] ¶ *Tardança* Vt in d. l. 3. tit. 2. supra ea partita & ibi dixi.

[k] ¶ *Por su culpa* Adde l. vt deamus. §. si hoc. & §. fina. ff. eo. & vide quæ di

tatis, & scientia & intellectus secundum Bar. in l. 1. §. diuus. ff. de var. & extraor. cog. vbi la è distinguit in istam materia.

7 a ¶ *Alguabogado.* Nota istam, qui aliter decidit quam glo. & Bar. dicebantur l. 1. §. diuus. ff. de var. & extraor. cog. & glo. in l. pe. C. de cõdo. ob causa n. nisi dicas, quod ista. l. an tenetur quando abinitio non fuit conuentũ de certo salario, tunc enim arbitrio iudicis pro ratione & tẽporis debet prestari non quasi ex iusta re pretio tonitatis, qd aliis si cãm in re erat habitus. & qd habetur in d. §. diuus per. l. 1. & Bart. in eli. qui do a principio aduocatus fuit receptus cum certo stipendio, vt alias declarat Salyc. in l. pe. ff. de nos. C. de adm. ca. cuncto. iudicio. de. hic. est dicendũ, vbi l. precedit & ita cum certo salario fuit receptus: quia ita ex ca parte cũ dicit mas si, & quę est dictio aduersatiua & supra locum est de salario certo. Hoc idem colligit ex hoc cũ dicit de salario certo, & salario conuento, & quia in omnibus ista l. loquitur de salario omnino certo, vt patet et in eli. sic quę ita ita. esto mismo dezimos, abi por precio cierto.

8 b ¶ *Ayuntamiento, ado* Barto in. l. 1. §. alimus, col. 3. versi. vltei ius quæro. tot. ergo cum alium hic dicitur, etiã in casu in quo cœpisset causam agere. l. 1. ff. de ver. si tu ve bo mag uel ayuntamiento, & pra dixi supra in glo. proximia.

9 c ¶ *Ennomas.* Idem tenet glo. fin. in prima opinione in. l. 1. fin. o. 3. item eum quidam, ff. loca. per illum text. quam approbat ibi Barto. repetibat a primo de qua in fine illius glossi quæ sunt Azo. C. eo in summa. colum. na. pe. & vi. Bart. idem tenent cum in. d. l. 1. §. diuus. vers. fi. assumo primã. ff. de var. & extraor. cogni.

10 d ¶ *Ouresmenstrales* Hoc non ita expressum memini me vidisse de ure communi. & facit. l. ad similitudinem. C. de episco. & cleric. vers. cum dig. ilas supponunt facit vt quis posit seruire per substitutum: sic quando supponunt mors. & adde Interdum. secundo responso. ff. de operis liberto. & videtur forte limitandum quod hic habetur nisi esset electa in dustria personæ: quod in dubio præsumitur vt in. l. inter artifices. ff. de solutio. & in lege vnica. 6. ne autem. C. de caducis tollendis. vel dic, & melius, quod si esset electa industria personæ in casu mortis, vel hic, possa seruire per substitutum æqueidoneum, arg. dictarum. ll. & l. quisquis C. de episco. & clerie. ne forte si aliud diceretur hæredes manerent cum damno operæ cepto & factis præparamentis ad opus.

¶ *Lex. X.*

10 Auifex mal garitam frangens tenetur de casu fortuito si se ad ipsum obligauit & tenetur de culpa, vel imperitia nisi se positum & sine culpa probet: idem dico de aliis officialibus & medicis chirurgicis hominũ & iumentorum et aliis culpa vel imperitia, & æstimatur damnũ in talibus arbitrio peritorum. Habetur tamen a. l. item quæritur. §. si gemma ff. loca.

e ¶ *Que lo non son* Culpa enim est q̃ quis ignorat affirmare se scire. l. Iulianus in fin. ff. de actio. empt.

f ¶ *Non ser sabidor.* Et in dubio artifex vt affirmare se peritum vt in. l. si qs fundũ. §. cessus. versic. si quis vitulos. & ibi Bart. ff. loc. & videt ita se affirmare peritũ & diligentem ea peritia & diligentia, quam actus requirit secundum Bart. quę vide in. l. eum qui. §. si epistola. ff. de furtis adde. l. 27. n. 15. par. 7.

g ¶ *Segun lo cram.* Habes hic quę peritia requirat in artifice nã non requiritur singularis sed sufficit cotidiana & artificiq̃ sufficit mediocris scientia vt p. fin. & doctor. in. c. cũ in cunctis de electio in prin.

h ¶ *Al pleyto.* vt 3. eo l. 1. ibi el principio. & c.

i ¶ *Cirjeros.* Vide quæ dixi in. l. 1. titu. 11. partita 3. & quæ notat Alberic. in l. illicitas. §. licuit ff. de os. piaci.

k ¶ *Cirujanos.* Isti non debent cremare, secare, vel ossa extrahere sine mãdato parentum, vel cognatorum in tranij, vt in. l. 1. titu. 16. lib. 4. fori. li. & incurrunt in regularitatem sic incisione, adustione, vel potione, quam dant. nisi in morte fuerit subsecuta mors, vt ipse. c. tua. §. 1. de homicid. & per Speculat. titu. de legato sub rubrica de dispensatione. §. iuxta. col. 3. versi. item exercens autem chirurgiæ. &c.

l ¶ *Albeytares.* Nominantur hic isti maiscschalci in coniunctione ad medicos. ibi tamen dicit glo. q̃ equiparantur obstetricibus in. c. fin. 1. 4. q. 5. facit. l. fin. a. in fi. prin. C. commu. delega.

m ¶ *Predo* Licet ergo medicus recipiat pretium, pro conferanda sanitate vt hic & eap. qui studet. ibi glo. 1. q. 1. vbi potius dicitur honor quam pretium

¶ *Lex. XI.*

n Si ex immoderata disciplina moritur vel lædit ur discipulus: si est laborem tenetur magister ad arbitrium iudicis & bonorum hominum: si seruus tenetur de morte ad æstimationẽ & damna si ex eo deteriora: tenetur ad damna & deteriorationis æstimationem ut h. de Habuit ortu. ã l. sed & si quæ eum que. §. si magister. ff. ad legem aquil. & ad item quæritur. §. si quis ff. loca.

abogado[a] pleyteasse cõ algun omeque razonasse por el algũ su pleyto: maguer aya començado[b] el pleyto, non deue auer todo el salario, si nõ razonasse todo el pleyto fasta q̃ sea acabado: ante dezimos, que si se mutiere despues, que el pleyto es començado, q̃ sus hetederos deuen auer tanta parte del salario, quanto fallaren en verdad, que auia merescido, e non mas. Pero si quisieren dar otro abogado, que sea sabidor, para razonar el pleyto, fasta que sea acabado: deuen gelo rescebir, e estonce deuen les dar todo el salario. Esso mismo dezimos de los menestrales, q̃ pleyteassen algũas obras, e prometieren de lo complir, por precio cierto, que si se murieren ante que las acaben, que deuen auer sus herederos, aquello que ouieren merescido ellos e non mas[c]. Pero si todo el precio quisieren demandar, deuen dar otros menestrales[d], tan sabidores como aquellos que finaron, que acaben las obras.

¶ *Ley. X. Como los orebzes, e los otros menestrales son tenudos de pechar las piedras, e las otras cosas que quebraren por su culpa, por mengua de sabiduria.*

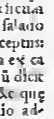

Vieren se los omes a las vegadas mostrar sabidores, de cosas, que lo non son[e], de manera que se siguen daños a los que lo non conoscen, e los rescebieren, e porende dezimos, que si algun orebze, rescibiere piedra preciosa de alguno para engastonarla en sortija, o en otra cosa por precio cierto: e la q̃ brãtasse e engastonãdola, por nõ ser sabidor[f] de lo fazer, o por otra su culpa, q̃ deue pechar la estimacion della a bien vista de omes buenos e conoscedores destas cosas. Pero si el pudiere mostrar cierta mẽte que nõ auino por su culpa, que era sabidor[f] de aquel menester, segũ lo eran los demas omes q̃ vsan del comunalmente, e que el daño de la piedra acaesçio por alguna tacha que auia en ella: assi como algun pelo, o algũa señal de quebradura que era en la piedra estonce non seria tenudo de la pechar. Fueras ende, si quando la rescibio, para engastonar, fizo tal pleyto[h] eõ el señor della, q̃ como quier que acaesciesse, si la piedra se quebrãtasse, q̃ el fuesse tenudo de la pechar. E esto que diximos de los orebzes, se entiende tambiẽ de los otros maestros, e de los fisicos[i], de los cirujanos[k], e de los albeytares[l], e de todos los otros que resciben precio[m], para fazer alguna obra: o mesclar alguna cosa, si errasen en ella por su culpa o por mengua de saber.

¶ *Ley. XI. De los salarios que rescíben los maestros de sus escolares por mostrarles las sciencias que los deuen castigar de manera q̃ los nõ lisiẽ.*

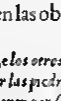

Rescíben los maestros salarios de sus escolares, por mostrarles[n] las sciencias: e assi los menestrales de sus

a ¶ *Lealmente.* Non igitur doctor debet legere ad pompam & ostentationem: sed ad profectum scholarium. vt in. l vnica & ibi not Io de Pla. C. de ludis ffs liberis. vrbis Romæ, lib 11 & debet legere pro ingenio discentium. c. oportet. 8 q. 4.

b ¶ *Castigar.* Possunt ergo magistri castigare discipulos. imo tenentur, vt hic, & vi. in c. 2. 14. p. 5. in fi. & per gloss. in c nullus. 17. q. 4. vbi de parentibus & episcopis & deprælatis & mantis & dñis in famulos gloss. in. c. sicut alterius. 3 quæst. in verbo iudicare. & adde Alexan. consi. 75. volumi. 3.

c ¶ *Mesuradamente.* Vt in. l. præceptoris. ff. ad. l. Aquil. & vid in ca. presbyterũ. de homicid. & in l. item quæritur. § vrei. Iulian. ff loca & in. c. cum voluntate. de sentent. excomunic.

d ¶ *Emenda.* Similiter in relige ad damnum in vt capite puniatur vt in. l. 5. §. ho. ff. ad. l. Aquil. & ib Florian. sed antiquitus culpæ puniebat criminaliter vltra damnum videtur q non per istã. l. quæ tantum exigit emẽdationem damni rasandi ad iudicis & bonorum virorum arbitrium. & idem et mente Florian in dict. §. incipit si magister. & quia ratione culpæ levis vel levissimæ non potest criminaliter agi secundum Bald. in. l. si quis non dicam rapere C. de episco. & clerici vero culpa esset lata, licet in. l. in lege ff. ad l Cornel de sica. gloss. tamen in. l. respiciendum. §. delinquentes ff. de pœnis. vel ut contranum, imo quod ratione culpæ levis, vel levissimæ veniat quis puniendus criminaliter. & tenet ibi Bartolus in text & i. l. qui ædes ff. de incendio ruina. naufra. debet tamẽ secundum eam in illis puniri, & de hoc est bonus text in. l. si fortuito. cod. titul. de incendiis. ruin &c. Bald. in d. l. data operam column 3. C. qui accusa. non possunt. distinguit, quod aut levis culpa est commissa in faciendo, & puniturcriminaliter aut in negligendo, & tunc nisi quia major culpa est facere, quam omittere l. si cibus §. de præteritis. ff. de vsufruct. oro levissima vero culpa dicit quod in criminaliter non puniri & videtur probari in dict. l. si fortuito & l. quædes. ff. eod. & sub titulis Bald. notabile verbum quod puniretur culpa levis pœna pecuniaria non autem capitali. Abb. tamen in cap. 2. c. 1. minus. de constitu. aliter distinguit, scilicet quod aut profert vel levissima culpa potest quis puniri civiliter. & tunc procedat prima opinio Bald & Cyn. in dict. l. si quis non dicam rapere c. quia levis culpa leviter est puniendus cum dilectio accusatio. & istum dicit esse proprio casum dic. l. qui ædes. aut non potest punire civiliter, vt quia non dolet damnum alicui: sed aliter venit contra. l. & tunc procedet contrana opinio scilicet, vt ne delictum remaneat impunitum, puniatur criminaliter pro modo culpæ & ita procedat dict. l. respiciendum. & hæc opinio Abb. satis mihi placet in culpa levissima, vt in dicta l. qui ædes. sed in culpa levi videtur quod etiam si possit puniri civiliter in restitutione damni, adhuc pro modo culpæ puniatur criminaliter in pœna pecuniaria, vel alia levi, vt & notat Bald. in. l. si quis nõ dicam rapere C. de episc & cleri. & in. l. i. col. fi ff de legi. & pro hoc potest induci ista. l. quæ vult emẽdationem fieri delicti arbitrio iudicantis & bonorũ virorum. vt sic referatur tam ad damnum quam ad aliã pœnam criminaliter levem sicut pro modo culpæ. & adde Bar. in d. l. ff. de priva. delictis. & procedet restitutio dãni & punitio criminis ex ea dum instantia l. quos retabli. C. si adversus libert. vbi Bal. & adde q in culpa levissima si non haberet vnde solvat damnum puniretur criminaliter vt in di. l. qui ædes. & hoc est addendum dicto Abba & nota q quando delictum non committit in alterius iniuriã principaliter tunc si cesset dolus, licet adsit culpa, non venit aliqua pœna puniendus secus si committitur in alterius iniuriam principaliter, vt tradit Bar in. l. si adulterium cum incestu in fi. prin & 2. l. qui ff. de adulte. & adde ad prædicta quæ dixi in gloss aa tepe in. l. titi. 6. parti. 2.

¶ *Lex. XII.*

Sutor totori clientur dicitur ad arbitrium bonorũ virorum de perditionis. aut deterioratione. aestimatione. sed culpa levissima non rosura cõtigetis. l. d. Habuit ortii. ista lex a. l. si qui studio. § fi qui studios. ¶ loca.

c ¶ *Dañando ratones.* Hoc inducit Bal post facoli. de bello visa. in. l. ne quæratur. §. si fullo. (vn desta summa est). lf. eo. contra fenerator. nõ ex cuius intespãnos pigmorãtos debitorum suorum. a. mensis post Iacob. de Bello viso. & contra bibellos scholarium, & cõtra tutores & curatores & scriptores de quo per Bar in. l. ¶ C. de iuris legu. libr.

¶ *Lex. XIII.*

Dominus navis sive voluntate magistri eam gubernans, tenetur de æstimatione rerum. perditarum navis per ipsa perdita tempestate: idem habet quæ mercatoris scientia & voluntate de navi locata in aliam nõ ita bonam navim mercatorum deportantur. l. d.

f ¶ *El maestro.* Non enim sine magistro ingredienda est via, qua quisquis estingressus. c. si clericatus. 16. q. 1.

g ¶ *Silaneue.* Pertinaciis quæ non habet administratorem seu magistrũ, vt hic & in. d. item quæritur. §. si magister. ff. eo. vbi Bal. hoc tenet

Sin su

a ¶ *Lealmente.* Nonigitur doctor debe legere ad pompa & ostentatio nemsed ad profectum scholarium. vt in. l vnica & ibi not Io de Pla. C. de ludis ffs liberis. vrbis Romæ, lib 11 & debet legere pro ingenio discentium. c. oportet. 8 q. 4.

b ¶ *Castigar.* Possunt ergo magistri castigare discipulos. imo tenentur, vt hic, & vi. in c. 2. 14. p. 5. in fi. & per gloss. in c nullus. 17. q. 4. vbi de parentibus & episcopis & deprælatis & mantis & dñis in famulos gloss. in. c. sicut alterius. 3 quæst. in verbo iudicare. & adde Alexan. consi. 75. volumi. 3.

c ¶ *Mesuradamente.* Vt in. l. præceptoris. ff. ad. l. Aquil. & vid in ca. presbyterũ. de homicid. & in l. item quæritur. § vrei. Iulian. ff loca & in. c. cum voluntate. de sentent. excomunic.

d ¶ *Emenda.* Similiter in relige ad damnum in vt capite puniatur vt in. l. 5. §. ho. ff. ad. l. Aquil. & ib Florian. sed antiquitus culpæ puniebat criminaliter vltra damnum videtur q non per istã. l. quæ tantum exigit emẽdationem damni rasandi ad iudicis & bonorum virorum arbitrium. & idem et mente Florian in dict. §. incipit si magister. & quia ratione culpæ levis vel levissimæ non potest criminaliter agi secundum Bald. in. l. si quis non dicam rapere C. de episco. & clerici vero culpa esset lata, licet in. l. in lege ff. ad l Cornel de sica. gloss. tamen in. l. respiciendum. §. delinquentes ff. de pœnis. vel ut contranum, imo quod ratione culpæ levis, vel levissimæ veniat quis puniendus criminaliter. & tenet ibi Bartolus in text & i. l. qui ædes ff. de incendio ruina. naufra. debet tamẽ secundum eam in illis puniri, & de hoc est bonus text in. l. si fortuito. cod. titul. de incendiis. ruin &c. Bald. in d. l. data operam column 3. C. qui accusa. non possunt. distinguit, quod aut levis culpa est commissa in faciendo, & puniturcriminaliter aut in negligendo, & tunc nisi quia major culpa est facere, quam omittere l. si cibus §. de præteritis. ff. de vsufruct. oro levissima vero culpa dicit quod in criminaliter non puniri & videtur probari in dict. l. si fortuito & l. quædes. ff. eod. & sub titulis Bald. notabile verbum quod puniretur culpa levis pœna pecuniaria non autem capitali. Abb. tamen in cap. 2. c. 1. minus. de constitu. aliter distinguit, scilicet quod aut profert vel levissima culpa potest quis puniri civiliter. & tunc procedat prima opinio Bald & Cyn. in dict. l. si quis non dicam rapere c. quia levis culpa leviter est puniendus cum dilectio accusatio. & istum dicit esse proprio casum dic. l. qui ædes. aut non potest punire civiliter, vt quia non dolet damnum alicui: sed aliter venit contra. l. & tunc procedet contrana opinio scilicet, vt ne delictum remaneat impunitum, puniatur criminaliter pro modo culpæ & ita procedat dict. l. respiciendum. & hæc opinio Abb. satis mihi placet in culpa levissima, vt in dicta l. qui ædes. sed in culpa levi videtur quod etiam si possit puniri civiliter in restitutione damni, adhuc pro modo culpæ puniatur criminaliter in pœna pecuniaria, vel alia levi, vt & notat Bald. in. l. si quis nõ dicam rapere C. de episc & cleri. & in. l. i. col. fi ff de legi. & pro hoc potest induci ista. l. quæ vult emẽdationem fieri delicti arbitrio iudicantis & bonorũ virorum. vt sic referatur tam ad damnum quam ad aliã pœnam criminaliter levem sicut pro modo culpæ. & adde Bar. in d. l. ff. de priva. delictis. & procedet restitutio dãni & punitio criminis ex ea dum instantia l. quos retabli. C. si adversus libert. vbi Bal. & adde q in culpa levissima si non haberet vnde solvat damnum puniretur criminaliter vt in di. l. qui ædes. & hoc est addendum dicto Abba & nota q quando delictum non committit in alterius iniuriã principaliter tunc si cesset dolus, licet adsit culpa, non venit aliqua pœna puniendus secus si committitur in alterius iniuriam principaliter, vt tradit Bar in. l. si adulterium cum incestu in fi. prin & 2. l. qui ff. de adulte. & adde ad prædicta quæ dixi in gloss aa tepe in. l. titi. 6. parti. 2.

¶ *Lex. XII.*

Sutor totori clientur dicitur ad arbitrium bonorũ virorum de perditionis. aut deterioratione. aestimatione. sed culpa levissima non rosura cõtigetis. l. d. Habuit ortii. ista lex a. l. si qui studio. § fi qui studios. ¶ loca.

c ¶ *Dañando ratones.* Hoc inducit Bal post facoli. de bello visa. in. l. ne quæratur. §. si fullo. (vn desta summa est). lf. eo. contra fenerator. nõ ex cuius intespãnos pigmorãtos debitorum suorum. a. mensis post Iacob. de Bello viso. & contra bibellos scholarium, & cõtra tutores & curatores & scriptores de quo per Bar in. l. ¶ C. de iuris legu. libr.

¶ *Lex. XIII.*

Dominus navis sive voluntate magistri eam gubernans, tenetur de æstimatione rerum. perditarum navis per ipsa perdita tempestate: idem habet quæ mercatoris scientia & voluntate de navi locata in aliam nõ ita bonam navim mercatorum deportantur. l. d.

f ¶ *El maestro.* Non enim sine magistro ingredienda est via, qua quisquis estingressus. c. si clericatus. 16. q. 1.

g ¶ *Silaneue.* Pertinaciis quæ non habet administratorem seu magistrũ, vt hic & in. d. item quæritur. §. si magister. ff. eo. vbi Bal. hoc tenet

en logar de lo suyo, o se perdiesse, o se empeorasse, rompiẽdolo, o dañãdolo[c] ratones, o por otra su culpa, tenudo es de le pechar otro tanto, e tal, e tan bueno como aquello que auia resecebido, o la estimacion dello, a bien vista del judgador, e de omes buenos, que saben destas cosas atales.

¶ *Ley. XIII. Como el que da afletada su naue a otro deue pechar el daño de las mercaderias, e de las otras cosas que se perdierẽ por su culpa.*

AFletada auiendo algũ ome naue, o otro leño, para nauegar, si despues que ouiesse metido en ella sus mercadurias, o las cosas para que la logo el señor de la naue la mouiesse ante, que viniesse el maestro[f], que la tenia de guiar, non seyendo el sabidor de lo fazer, o estando y el maestro, nõ quisiesse obedescer su mandamiento, nin seguir se por su cõsejo: si la naue[g] peligrasse, o se quebrantasse, estonce el daño, e la perdida, que acaeseciesse en aquellas mercadurias pertenesceen al señor de la naue: porque auino por su culpa, porque se trabajo de fazer lo que non sabe: porende es tenudo de la pechar a aquel que la auia afletada. Esso mismo dezimos que seria si el señor de la naue metiesse las mercaderias en otro nauio, que non fuesse tan bueno, como aquel que auia alogado, facando las de la suya, sin sa-

biduria del mercadero e sin su plazer[a], del q̃ la auia afletada: q̃ si aq̃l nauio, en q̃ assi las metiesse, peligrasse, al se or della pertenesce el daño, e non al mercadero.

¶ *Ley. XIIII. Del ome que alquila a otro toneles o vasos malos, e quebrantados para meter y vino, o olio, o otra cosa semejante.*

TOneles o otros vasos malos q̃brantados, alquilãdo vn ome a otro, para meter y vino, o ãtio, o otra cosa semejãte: si por culpa de aquellos vasos se perdiere, o se empeorare, rescibiendo mal sabor a q̃llo q̃ y meten, si aquel que lo rescibe a loguero, non es sabidor, de la maldad de los vasos, quãdo los logo tenudo es el señor dellos, de pechar al otro, el daño, e el menoscabo q̃ rescibio por culpa dellos: maguer, que el señor nõ fuesse sabidor[b], q̃ erã malos, o q̃bradados, e esto es, porq̃ todo ome deue saber si es buena, o mala, aq̃lla cosa q̃ aloga[c]. E porende dezimos, que logando[d], vn ome a otro, mõtes, o prados, para pasturas de ganados, o de bestias, si aquello q̃ alogo para esto ha malas yeruas, q̃ matã o empeoran por ellas los ganados q̃ las pasce, si el señor es sabidor d̃ esto, es tenudo delo dezir paladinamẽte, o d̃ pechar al otro el daño, e el menoscabo, que viniesse por la maldad de aquellas yeruas. Mas si el señor non sopiesse tal maldad, estonce, nõ seria tenudo de pecharle los daños, nin los menoscabos, mas dezimos q̃ non le deue demãdar el loguero, nin el otro, non es tenudo de gelo dar.

¶ *Ley. XV. Delos pastores e delos otros omes q̃ guardan ganados si reciben soldada dellos para guardar los como pechen a los dueños dellos, los daños que les vinieren por su culpa.*

AStores o otros omes q̃ guardã los ganados, si recibẽ soldada[e], de los señores dellos, por guardallos, dezimos q̃ deuẽ ser acuciosos[f], e se deuen trabajar, quãto pudierẽ en guardarlos[g], biẽ e lealmente, de guisa q̃ nõ se pierdã nin recibã daño de ninguna cosa, por mẽgua de q̃ deuẽ ellos fazer, e deuen les catar logares cõueniẽtes e buenos: do sopieren q̃ son las mas buenas pasturas[h]: e buenas aguas por do los trayan segund cõuiene a las fazones del año: tales en q̃ puedan estorcer sin peligro del frio, e de las nieues del invierno: e de las calenturas del verano. E los q̃ contra esto fizieren: non poniẽdo y tal guarda como sobredicho es en quãto pudierẽ tenudos son de pechar[k] cada vno dellos al dueño del ganado: todo el daño e el menoscabo q̃ viniere por su culpa. E si por auẽtura alguno dellos dixere: que quãdo el daño auino en los ganados, que non fue por su culpa mas que poniendo y toda su guarda que podia, acaesçio el daño: e que non le pudo escusar deue ser oydo: e si prouare[l], por algunas[m] señales ciertas[n], o en otra manera[o]: e jurare q̃ assi acaesçio[p]: deue le

[a] ¶ *Omse plazer.* Quid si eo inuito? dic quòd tenetur nauiculario, etiam si in donem nauem tradiuisset merces. vt notat glo. in d. l. item quæritur. §. 1. per. l. si ff. de vsu & habita.

¶ *Lex XIIII.*

[1] Tenetur locator vasorum fractorum, licet ignorãs de petitione vel detentatione liquoris si ignorauit conductor esse locator pascui non tenetur propter herbam mortiferam nisi sciat: non tamen habebit salarium locationis. h. dicit.

[b] ¶ *Non fuesse sabidor.* Speciale est hoc in doliis vitiosis, siue locetur siue vẽdatur: quia tale vitium de facili potuit scirí, vt hic. & in. l. sed addes. §. 1. ff. eo. & vt. in materia distinctionem Bal. in l. in tebus. §. ité qui sciens. ff. cõm.

[c] ¶ *Que aloga.* Idẽ si vendat. vt in. l. tenet. §. sed si vas. ff. de actio. empt.

[d] ¶ *Logando.* De vendente vid. 6. q. c. 5. ca. pac.

¶ *Lex. XV.*

[1] Pastores habentes salarũ eligant aquas & pascua commodosa & diligenter custodiant, quia egeg̃ e, aliqui tenẽtur de culpa per dominũ gregis probata: quod si nõ poterit excusantur pastores. si poterit certis indicijs, vel alitet & iurent damnũ non sui culpa accidisse h. d.

[e] ¶ *Si recibensoldada.* Quando quis recipit mercedem pro custodia, tenetur de leuissima culpa. vt in. l. qui mercedem vbi gl. & Bac. ff. eo. & Azo. C. eo. in sum. col. 3. p. Pau. de Cast. in d. l. mercedẽ &, pbat. inc.

[f] ¶ *Acuciosos.* Cõmendatur diligentia, vt hic. & in. l. pupillus. & l. qui autem. §. sciendum. ff. quæ in fraud. creditor. & Prouerb. rum. 22. scribitur Vidisti virũ velocẽ in opere suo, coã regibus stabit, neque erit inter ignobiles, & Ecclesiastes. 9. quodcunque potest facere manus tua, instanter opera: et aliquando tamen de peccat cidens nimia diligentia noceat, quia quæ est leuis culpa in minus diligenti vel industrioso, potest esse lata culpa in magis industrioso, vt adducit Bald. in. l. quæ fortuitis col. 4. C. de pigno. actio.

[g] ¶ *Guardarlos.* Deberẽ q̃ pastor vigilare, & non dormire circa custodiã gregis, vt in. c. oportet. 21. distin. & licut habetur in Psal. 120. Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Latratus enim canũ, & baculo pastorum arcẽdi sunt lupi. 43. dist. in prin. Esaiæ. 55. cap.

[h] ¶ *Buenas pasturas.* Vnde Dominus per Prophetam Ezechielis 34. cap. dicitur, ve pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, nonne greges a pastoribus pascuntur? lac comedebatis: & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meũ non pascebatis.

[i] ¶ *A las yeruas.* Si ergo quis legat alicui pascua pro gregibus suis debuerit sibi tam pascua hyberna, quam æstiua facit. l. diuus. §. licet. ff. de vsu. & hauita.

[k] ¶ *Pechar.* Refacere ergo pastor de suo quod ex sua negligentia perditum, sicut & peculatus, qui pastiuc, en ecclesia præscribi. vt habetur in ca. quicunque. 12. quæst. 4. gl. in cap. placuit el segũdo. 16. q. 1. 3. & per Abb. in. c. expresentium. 3. notabi. de pigno. & adde gloss. in. c. quanuis de regulari.

[l] ¶ *E si prouare.* Habes hic q̃ qui tenetur ad custodiam nõ liberatur probando amissionẽ ei, quã debuit custodire, nisi probet sine culpa sua amisse. quod & fuit de mente glos. in. l. si quis fundum. 5. Imperator. ff. locat. & in. l. cum ita legatur. §. species. ff. de legat. & in. l. si quis ex aegrotantis. §. fin. ff. de edẽ. & vt dicit Bal. in. d. §. species. non sufficit caprario quod poterit pelles animalium nisi ostendat de ea su velud mortalitatis, vel alias si tamen non simpliciter causa custodiæ cecepisset ammissa sed causa conductionis propter aliquod lucrum tunc sufficeret, probare eorum amissionem, & si non probet sine culpa sua euenisse. vt in d. §. Imperator. secundum vnam lectu & tenent Ioan. de Imo. & Pau. de Cast. in. d. §. species & vid. per Alexan. cõs. 158. vol. 2. vi. l. 1. creditor vbi docto. C. de pigno. actio & Ludo. cio. 14. pac.

[m] ¶ *Por algunas.* Vid. Ioan. de Plat. in l. 2. C. de naufrag. lib. 11. & in l. quotiens eod titu. Ioan de Imo. Pau. & Alex. in locis de quibus suprã.

[n] ¶ *Señales ciertas.* Velut quod in regione illa eo anno tertia vel quarta pars animalium quæ gregatim pascuntur mortalitate pecdita est, vt in. l. quod ad pertinet. C. de mun leg. lib. 11. vbi Bart. vel si docet signa infirmitatis, quia dicit animal fuisse mocorum velut scabiem, quæ vulgo dicitur cocoña, vel vt rolas: si ipse fuerit in culpa non curando, vel in non separando scabiosam ouẽ à gege. c. resecanda. 24. q. 3. 45. distin. c. sed illud. in fine & 1. q. 3. c. fertur. Ollẽdir enim per signa certa si docet de casu qui venit sine eius culpa, vt in vi hostium, impetu aquarum, vel alias, vt tradit Bacto. in. l. si quis ex argentariis. versic. an vero hæcedi ff. de edendo. vbi communiter Docto.

[o] ¶ *En otra manera.* Testibus vel alijs genecibus probationum.

[p] ¶ *Acaesçio.* Et sic non sufficeret ad docendum amissionem sine culpa iuramentum pastoris solummodo: cum enim pastor teneatur iure actionis & non officio iudicis, non sufficeret probatio peciuramentum solummodo. vt notat Bacto. in dicto versic. an verò hæcedi. d. l. si quis ex argentariis. & probatur in dicta. l. si ceditor.

C. de pigno. actio. & in. l. si. C. de fidei instru. & adde Basto. in. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusa tutor vbi dicis post raynun. q vbi quis tenetur ex contractu non potest probare casum fortuitum per iuramentum. & glo. in dict. l. si super verbo sacramentum. & adde Ange. in. l. non est facile. ff. de custo. reo. super glo. quæ incipit a custode q semper præsumitur pecus periisse in culpa custodis nisi ipse probet oppositum & q probare poterit per verisimiles conjecturas, sed an quando damnum esset minimum stare tui solo pastoris iuramento, vi dicus q si pastor esset homo bonæ famæ pro quo bã facit l. 46. titu. 9. lib. 6. ordi. & quod notat Bar in l. si. §. in cõputatione. C. de mie deliberã. q in minimis expẽsis necessario factis ex caeres hæreditasias credatur hæse di pes solũ iuramentum.

valer por lo que prouare, e jurare [a], non lo deue pechar. Fueras ende, si el Señor del ganado pudiere prouar q̃ le auino por culpa del pastor. Ca estonce, non le deue dar la jura [b].

¶ *Ley. XVI. De los maestros que tomã a destajo e los obreros labores o obras por precio cierto que lo deuen pechar si lo fizieren falsamente.*

DEstajos tomã alas vegadas, los maestros, e los obreros, lauores, o obras, por precio cierto [c]. E por cobdicia de las acabar ayna [d], acuytãse tãto q̃ fallan las lauores, o nõ las fazẽ tã buenas como deuiã. E por rẽde dezimos, q̃ si alguno recibiere a destajo [e] lauor de algund estilo, o de torre, o de casa, o de otra cosa semejante. e la fiziere cuytadamente [f], o la falsare de otra guisa, de manera que se derribe ante que sea acabada [g], que es tenudo de la refazer de cabo, o de tornar [h] al señor el precio, cõ los daños e los menoscabos, que le vnieron por esta razõ. E si por auẽtura non cayere la lauor an

te que sea acabada, e entendiere el Señor della que es falsa: o que non es estable: estonce deue llamar [i] a omes buenos e sabidores, e mostrar les la lauor, e si aquellos omes sabidores [k] entendieren, que la lauor es fecha falsamente, e como sciere [l] que el yerro auino por culpa del maestro, deue la refazer de cabo, o tornar el precio con los daños e los menoscabos al señor della segund es fobredicho. Mas si los omes sabidores que llamassen para esto, entendiessen que la lauor non era falsa, nin era en culpa el maestro: mas que se empeorara despues qua la el fizo, o entretanto que la fazia, por alguna occasion [m] que acaeciesse assi como por grandes lluuias, o por auenidas de aguas, o por terremotos, o por otra cosa semejante: estonce non seria tenudo el maestro de la refazer: nin de tornar el precio que ouiesse recebido.

¶ Ley. XVII. Quales deuen ser las obras que pertenescen a fazer a los maestros a pagamẽto de los señores.

In no. re. est. l. 1. n. 11. 12. libs. 6.

12 a ¶ *Prouare e jurare.* Sed cur con pellitur iurare, si iam, probauit contra id quod habetur in cap. 2. de proba. dic, q̃ debet intelligi quãdo nõ probauit plenẽ, sed per coniecturas, vnde nin iurin si etiam debeat iurare, ille enim qui habet præsumptionem pro se, non dicitur probaie secundum Bart. in. l. 1. C. de fidei instrum. & inre bas fisca. lib. 10. & ideo quã do plenũ tantio non probatur, locus est iuramento. & in a debet limitari dictũ cap. 2. & in seminis tener Dominic. in. c. 1. de iuris. cauna. lib. 6. & sequitus Decius in d. c. 2. in 2 notab. & sic ista hi era tefeiendaest ad id quod supra dixi, q̃ n probat per signa non quando te libus plenẽ. p. baiaet, vel potest dici q̃ quando fudesset aliqua causa non credendi te stibus, ad huc locus si iuramento. vt not. Abb. & alii in. dict. 2. & sic hoc teli in quitur arbitrio iudicãtis secundum qualitatem casuũ, & per sonarum, vt aliquando vlra plenam probationem exigat iuramẽtũ.

13 b ¶ *De le jura.* Ex iuo enim actor plene probat culpam, non est locus delationi iuramenti ratione coniectuarum, quas reus in sui fauorem adduxit. Cum enim probationes sint de sectoconiseariæ, standum est ir probationi actoris, quipleie probaur, & sic en casus legis pro dicto Barto. & docto. in. Ladinon en di. colum. n. versicu. quidũ actor. ff. de iuri. iurand.

¶ *Lex. XXVI.*

14 Facienes opus certo pretio quod sui culpa vel falsitate antequãm perficerentur cos ruit, tenetur ad pretium & interesse: sed si post quãm est perfectum vo tat dominus alios magistos qui dicunt opus falsificatũ vel estratum, teneatur reficere, aut pretium restituere & interesse: sed si dicunt non eius culpa sed alia causa eos ruptũ, non tenetur. h. d.

1 c ¶ *Pretio certo.* De illo pseto debet sibi prouidere de alimentis quandiu operatur & non potest petere sumptus illi ętosum à conducẽte vltra pretium nisi aliter se habeat cõsuetudo segionis vt not. Bas. in. l. si non fortẽ. §. liberius col pe. versi. quid ergo dicemus. ff. de condi. indeb. Bal in. d. liberti C. de oper. libertõ. col. 4. quod psocedit non solũ si vniuersali iercerto pretio opus assumatur, sed etiam si conductio opes aum fiat ad dies, vel menses, vt est de mente docto. & signanter Bald in dict. l. liberti.

2 d ¶ *Acabayna.* Non enim præcipitanda sunt opera: sed tempore indigemus, vt aliquid maturi? agam?. c. põderet. 50. dist. vade hic repso ba tus festinantia sicut & alias punitur nimia accelesatio tutoris in vendendis sebus minoris. l. tutor qui repertos iun. §. si tutor. ff. de admin. tuto. & ctus factus per iuramosem statim quod est creatus & iudicis decretum festinãtes sine causa cognitione interposiũ l. magistratus. §. ne pasum. ff. de reb. eosi & adduci Pet. de Ancha. consi. 8. incipit visis diligentes actis & actinatis. & dicis Baldusin. l. si qua ex fœminis. 2. lectũ. C. de secund. nupt. q festinantia est eudens malerii morãi argumentũ, & iniquas osa præcipiat, vt tutusan tẽ lenta est, & olim pesẽcta tuix. vi. glos in c. nõn perpetuam 2. dist. 3.

3 e ¶ *A destajo.* Hoc est quandiu se. ad simplẽdũ op' ad sensum suũ, prout sibi videtur, ita q̃ lui facetes, & tallier q̃ opus ap, pbare fabri tuo boni vtil, sine secipiat merce dẽ vocã. p solo opere, sine pro linguis diebus, q̃ opes est, vi habesin lea lege §. locui ff. locã. & ibi bũ de cla Pau. d. Ca.

4 f ¶ *Cuyta lamente.* Id est festinãter. vt dixi. 3. ita vt opes e psius facto, nõ desecerto. & vnio super ædificabat, vt certo opus perficeret.

5 g ¶ *Sea acabada.* Et en tũ opus sit perfectũ si tã cornat is tra 2. annos, vt in Lar ii b. parte 3. & in. l. oẽs. C. de oper. publ. quæ licet loqui videant in operibus publicis, & ita ibi docto. intelligũ. tã idẽ videtur in ædificis prinutis ex ratione psi dictarũ. Il cũ pra. funi an fimia dictũ tẽp' operie dirupio vtino magistri coisuisse, nuę satio fi amiliis in psinatis sicut in publicis, vnde in dubio si nõ cotteet de casu fortuito, ex quo opus corruit, vel q̃ alias accidit sine sua culpa teuebitur magister intra dictũ tẽpus, & non intelligas istã l. velle, q̃ si ante opus perfectũ parte opesis effecta opus corruat, quin dictũ de periculis fit conductoris, sed q̃ vitio operis vel sui culp i id accidisset secus si casu fortuito. vt est texin l. in rius ff. eo. & in. l. & ideo hasitaur ff. ale vesb. obligã.

6 h ¶ *O de tornar.* Non enim præcise cogitur ad factum l. si quis ab alio §. fi. ff. de iudi. l. si pub. tionesuon diuidunt. ff. de vesb. obligati. vi de quæ dixi in si eadem past tu. 14. 14.

7 i ¶ *De ell llamar.* Et ũ ipla pars, vel iuc vides eligit peritos: sed die q̃ debẽt eligi ab vtraq; parte, vt in. l. hæc edictali. §. is illud. C. de secũ nup. & si nõ concos dẽ in dex eligen. vt not. Bar in. l. a §. ff. de vent re inspiciẽ. & Abb. quẽ vid. in. c. ppos fusti de proba col. 4. & per ilis ini sũt assumendi vid. Bal. in. l. sepiũ omen se ff. de statu homi.

8 k ¶ *Omes sabidores.* Creditur sitis periti in arte, vel iuc & in aui li de non alienan. §. quod autem. colla 1. vbi habetur de iustis mechanicis, sue architectis & in. d. c. proposuisti vbi late pes Abb. & Fel. de, phat. & in e. fraternitatis, de frigidis & maleficiis & in. c. quia indicãte, de præscip.

9 l ¶ *Se conosciesen.* Quid si discos dese standum esse periti sonibus, licet alij excedant numero. Bald in prima fforum consil. in principio. colũ. pe. versi. fed quid si discordant. & Abb. in. d. c. proposuisti de probat. col. 3. quid autẽ si medici discordẽt, aut vulnus sit mortale vel non. vt. Bald in. c. 1. quib. mod feu. amit. & Decium consi. 415. col. 1.

10 m ¶ *Concesion.* Concord. l. masitus. & l. si. ff. cod.

Lex. XVII.

11 ❧ Tanetur dominus soluere pesetũ magistro qui opus promisit ad dominiplacitum fiere, licet ipse dominus dicat sibi non placere, sivirorum bonorum arbitratu opus sit bonum. Item si conductor ope-

ris conuenit cum domino q̃ opus esset suo periculo, donec dño opus placuerit, si opere cõsummato dñs dicat sibi placere vel monitus à magistro hoc declarat nolit declarare si postea aedificium cadat absque vitio operis non tenebitur amplius magister. h.d.

1 a ¶ *Decimos.* Concor. cum. l. fin. lege. in princip. ff. eod.

2 b ¶ *Otros si dezimos.* Concordat. cum l. 2º & l. si prius. ff. eod. & cũ notauerit Azo. C. eo in sum. col 4. versi. venit etiam.

3 c ¶ *Manera quier.* Licet sub hac forma verborũ recipiat in se periculũ, dũ nec opº a locatore approbet ante approbationẽ, etiã si locator nõ stetit mora approbandi, non tenebitur de casu fortuito, secundũ glosam d. l. opº. ff. co. nisi specialiter recipiat in se periculũ casus fortuiti, iuxta ea quæ notat Bart. ff. eodo. ĩ. l. sed & si qs. §. quæsitũ. ff. si qui. cautio. ne probstat l. ite quæsitũ. § si gẽma. ff. eo. ga intelligit illũ, qñ expresse recipit in se periculũ casus fortuiti quo casu etiam tenetur de natura rei, tenet de casu, vt tradit Alex. an. in d. § qsiti. col. 4. aliter tũ intelligit d. §. si gemma. Pau. de Castro, in. d. l. opus cuius in textũ videtur licet loquatur absolutẽ, qd big. locat opera suas, tanq artifex, quia ex hoc aliter se peritia, teneretur de leuissima culpa, & si suscipiat in se periculũ tunc ex pacto tenebitur de casu fortuito vt pactum aliquid operetur quia ante illos est scilicet peritum ex eo qd cognoscere debuerat materiã genuinã, quæ ex eius vitio seu ex natura sipsius res non poterat sculpi, absque fractura secus vero esset si ex casu accideret non propter vitiũ operis, ne g. imperitia magistri, sed a casu fortuito; quia tunc cum ex natura contractus solum tenebatur de leui culpa, satis operetur pactum q̃ tenetur de leuissima culpa, quæ verba Pau. de Castro intellectus nostrum non mouent & si in casu huius. l. vitio soli ædificii corruerit, magister qũ suscepit in se periculũ, tenebitur tunc de tali casu, licet accidat vitio soli, de quo alias non teneretur. vt in. l. si. ff. eo. quia potest hoc imputari suæ imperitiæ seu si alio casu fortuito accideret, vel ventorum motu, vel vi tempestatis, vbi nihil est q̃ possit imputari ratione suæ imperitiæ, quod nota ad limitationem. l. fin. ff. eo.

4 d ¶ *Dels açiro.* Etiã leuissima, qa vt dixi in gl. precedenti, de tali teneret. & notabic q casus fuerit euenientis nõ liberat a pœna præcedẽtis culpæ, vt & not. Bart. per illũ tex. à cõtrario sensum. l. si prius. ff. eod. & colligendam hic quod locatoris in approbando opus, non liberat conductorem à culpa precedenti, qd satis etiã probatur in. d. l. si prius. vbi gl.

e ¶ *Se pagasse.* Post approbationẽ ego operis periculũ est locatoris, qui approbauit, & sic intelligas qñ opus corruit post approbationẽ ex mala custodia dñi, vel casu fortuito, qd nõ procedit si vero opus ante operis, vel cum pagasset, dñs qua approbauit, sciens vitiũ, & secutus vetos ignorauit, nam in approbatione illa fuit deceptus, qui nescit vitia & tenebitur conductor approbatione non obstante secũdũ Bar. in d. l. opº. ff. co. vbi vi. ll. quas allegat.

¶ *Lex XVIII.*

Finito tpe locationis si cõductor non restituerit cõducti dño superseneratus vsq ad sentẽtiã, ienerẽ de duplo & de dãmis tei, h. d.

f ¶ *A su señor.* Et ipsum sit dñs ille q locauit vñ nõ habet necesse probare dñium vt not. Bart. in l. non abre. C. vñi vi. qñ intelligẽ qñ fundat se in cõtractu locationis: secº vero si agat actione in rẽ, seu rei vẽdicatione simpliciter nõ facies mẽtionẽ de cõtractu locationis tũc eũ debet probare de dñio, & licet in processu cõstaret de locatione, nõ obtineret, vt not. glo. & doctores in l. si quis cõductionis. C. eo. sacut l habebat. in prin. ff. de in stito. c. abbate sanẽ de re iud. libr. 6. & tenet Alex. cõs. 43. vo. 4 co. 1. Ifi.

quella sazon adelante se perdiesse, o se derribasse por alguna ocasion, que non auiniesse por culpa del maestro d, ni por maldad de la obra, estonce el peligro seria del señor, e non del maestro. Otrosi dezimos, que si el señor se pagasse e de la lauor, e despues que otorgasse, que se pagaua della, se derribasse, o se menoscabasse, que dende en adelante, seria el peligro del, e non del maestro.

¶ *Ley. XVIII. Que la cosa deue ser tornada a su señor cumplido el tiempo del arrendamiento.*

Complido seyendo el tiempo del arrendamiento, o del logueros, deue ser tornada la cosa que asi fuesse dada a su señor f. E si por auentura fuere rebelde el que la tuuiere e, non la queriendo entregar, asi como sobredicho es, fasta que fuesse dado juyzio contra el, deue la tornar despues doblada, a aquel que gela logo, o gela arrendo, o a sus herederos. Otrosi, quando algund menoscabo, auiniere, en aquella cosa, por su culpa h, deue lo pechar.

¶ *Ley. XIX. Como la cosa que es arrendada o obligada se puede vender a otro.*

Viendo arrendado algund o me o alogado a otro, casa o heredamiẽto, a tẽpo cierto, si el señor della, la vendiere ante que el plazo sea cumplido, aql q̃ la del comprare, bien puede echar della k al q̃ la tiene alogãda: mas el vẽdedor q̃ gela logo, tenudo es de tornar le tãta parte del loguero m

g ¶ *Tuuiere.* Ex cõtractu. s. locationis, siue sit ipse cõductor, siue eius hæres. vt in l conductores. C. eo & in l non abre. C. vnde vi. & de hæreditate. l. si fuerat scienti. secũdũ Bar. in. l. non abre.

h ¶ *Por su culpa.* Venit enim in hac actione dolus & lata & leuis culpa cõductoris. l nindicio C. eod.

¶ *Lex XIX.*

Emptor rei locatæ põt expellere cõductorẽ sit tãpo nisi aliud cõuenit inter eũ & vẽditorẽ, vel nisi fuit locatio ad cõducẽtis vtã vel pro se & hẽtedib, & qñ ẽptor expellere fuit ei vẽditor ex lacriã, pta ta tpis. h. d.

i ¶ *Vendiere.* Idem si legauerit, vel alio titulo particulari cõcesserit: quia successor singularis non tenetur stare colono. vt. ff. eod. l. qui fundũ. & l nihil. §. si ff de lega. 1.

k ¶ *Echar della.* Sed qd si nolit expellere, an colonus tenetur stare locationi cũ singulari successore? dic q nõ. vt. l. qui fundũ. ff eo. vnde cõdixerit ad modicũ tẽpus, siue ad longũ, quia actio personalis competẽs locatori non transit sine cessione in singularẽ successorẽ, si tamẽ esset cessa actio, tunc oporetur stare vt declarat ibi Bartol. quem sequitur Ioan. de Platea. l cognouimus. C. de manci. & colo. lib. 11.

l ¶ *Alegada.* Idem dic & si esset emptor fructuum. secundum Bald. per tex. ibi in. l si fundum. in princip. a. lesti. ff. eod tit.

m ¶ *Del logueros.* Sed an teneat ad interesse vtra hoc videtur q̃ sic per. l. si merces. §. 1. ff. loca. & d. nihil. § fin. ff. de legat 1. & tenet Bar. in. l. eam

proc. C. eo. Alex in d. l. si filiofamilias. § si vi in quinquenniũ. ff. fol. matrimo. Alber. in dict. l. emptorem. C. eodem. cum enim vendiror potuerit esse una res coloni in venditione, & nõ fecit iustum est, vt teneat tucad omne interesse coloni vel inquilini

5 a *Dessafo.* Adde alium in l. fin. ff. de iure fisci. scilicet in colono fiscali, ne fiscus teneatur illi ad iteresse. & idẽ dicit Lud. Roma. in ecclesię singulari successore. & in. l. si filio. §. si vic. ff. fol. matri. cf. ecclesia & fiscus æquiparantur. vt in. l. si C. de iactosan. eccle. & tenet Bartol. in l. cognoui mus. C. de mnci. & eo lo. Bl. in contrarium tamen tenet Alexan. in suo ad soce singulari ecclesiæ in d. § si vi. col. 4. & ad. l. si. C. de iactosanc. eccle. in quase fundãt Bart. & Roma. respondet Alexan. q. ibi solum dicitur ciuitatem & ecclesiam æquiparari de fisco autem nulla ibi fit mentio vnde cum ita nõ dicatur esse debere colono ciuitatis, neque habitui colono ecclesiæ adducit etiam quia fiscus habet priuilegium tacit. ex hypotheca l. 2. C. de priuileg. fisci. quod priuilegium non reperitur in ecclesia. secundũ Bald. in rubr. C. de priuileg. fisci. & in. d. l. fi. pro dicto tamen Romani fauti quod dicit Abb. in e. venerabilis. colu. 4. de iudi. vbi generaliter dicit q. ecclesia gaudet priuilegio fisci, & quod non glos. in. c. audiens. super verbo iuce minoris de in integ. restitu. vbi dicit q. ecclesia vtitur iure imperij, allegat. § fi min. in auth. de non alienan. col. 2. 2. vbi text. dicit, q. imperium & ecclesia non multum differunt ab alterutro. facit etiã gl. in l. si procurator. super verb. soluto. ff. de iure fisci. vbi gl. extendit ad ecclesiã quod in illa. l. disponitur de fisco, scilicet q. procurator ecclesiæ non possit habere fidem de pretio, sicut neque procurator fisci. Abb. etiam in. d. c. audiens. col. 3. vers. fi. 2. nota. in fine ex dicto illius glo. q. priuilegia tributa imperio cõpetunt ecclesiæ. & cum eo simpliciter tractis Francisc. Balb. in tract. præscip. fol. 43. colum. 4. versu quanto quæro facit etiam quod adducit Lucas de Penna in auth. de superindicto libro. in. in quæstio illa an sicut terræ dominij seu coronæ regnæ sunt inalienabilia superindicto (quod dicitur alleuiando aliquo quo non valentium soluere tributa fiscalia & superimpositio super alios viemos) an etiam terræ ecclesiastica seu ecclesiarum gaudeant tali immunitate.

Sed adhuc credo verat impugnatione. in Alexand. & ecclesiam in hoc non gaudere dicto priuilegio fisci. quia nullo iure probatur generaliter ecclesiam gaudere debere priuilegio fisci. & Abb. in hoc loquitur ex capite & nullum ita allegat. & ad. d. § fi min. respondetur q. loquitur in alia materia, & quod ille text. probet contra Abb. cum dicit non multum differi. & sic text. volunt non in omnibus æquiparari, & quia datur instantia vbi non æquiparatur, vt dixit Alexand. scilicet in priuilegio tacitæ hypothecæ, & ita quasi eci sententia lata cõtra fiscum indefensum & sine suo aduocato non teneat. vt in. l. non intelligitur. §. diuus ff. de iure fisci. contra ecclesiam tamen, quæ habet procuratorem & non est viduata pastore, tenet sententia, & si non defendatur, neque eius procurator comparean. vt in. e. ex literis vbi glo. & docto. de in integ. resti. & in. c. fin. ne sede vacan. & per gloss. in l. si præses. C. quomodo & quando iudex. & vt dicit Iaso. in. §. ex matheiesis. colum. 9. in institu. de actio. quando ex pari facit duos casus in vna materia, non fit extensio, quando sumus in diuersa materia ab illa, in qua facta fuit æquiparantia, vult ergo quod ista æquiparatio fisci & ecclesiæ tantum procedatin casibus expressis in iure: non verò regulariter. hoc etiam tenet Alber. in l. 2. C. quib. caus. pign. vel hypo. tacitæ contrah. facit etiã ad hoc, quia dubio cum ecclesia non reperiatur privilegiata, vtitur iure communi. vt in. c. ad aliena feud. quæ ad hoc allegat Sab. in. l. 1. versi. nunc transeamus ad personas testantiũ. C. de iactosan. eccle. & Alex. cons. 182. col. 1. vol. 5. neq; gloss. l. si procurator. §. 1. in verb. soluto se fundat in æquiparatione prædicta, imò dictus ille l. extendit etiã ad minores & est ratio secundu Bartolu. la duo pio. §. sed in emptor. ff. de re iudica. quia fiscus, minor, ecclesia nõ possunt vendere, nisi ex causa, scilicet, vt creditoribus satisfaciat, q. causa non adimplet procurator habendo fidẽ de pretio & sic ratio illius dicti non est æquiparatio fisci & ecclesiæ. Tene ergo q. emptor non tenetur stare colono ecclesiæ & adde Curtiũ semorẽ in consuli. 10. Adde aliũ casum, vbi emptor tenetur stare colono vltra casum fisci. scilicet quãdo emptor poli emptionem dixit colono, volo q. lic semines, & fecaciis nã phoc tacite videtur cessisse pactũ colono de stãdo locationi, vt est de mẽte glo. super verb. tacito. & ibi notat eã Alber in. d. l. emptorẽ. & allegat. Litt. iuriciur. § quipleto. ff. de locat. & dicit ita de facto obtinuisse, adde alium casum in colono partiario, cũ successor singularis stare tenetur secundũ Iac. Butrican. in. l. idemq; ff. pro socio. & Alber. in. d. l. emptorẽ. vbi contrarii tenet Iab. de Bello viso. & Speculat. I. et dubitã. in titu. de locatio. § 1. vers. fed pone locatitibi, &c. & Alex. in. d. § si vi in quinquẽnium. mouetur, quia colon. partiari. nõ habetius in re neq; in fructib. quousq; ab eo sint percepti. d. eũ in plures. §. messem. & ibi glo. ff. loca. & probatur in. d. si fur. ff. de vsufruct. & fructus perfecto contractu emptionis spectãt ad emptorẽ. l. fructus C. de act. emp. neq; colon. habet personalẽ actionẽ cõtra emptorẽ q. illa nõ trãsit in singulare successorẽ. d. l. emptorẽ. & l. si. § si. ff. de contrahẽ. ẽpt. Bal. etiã in. d. l. emptorẽ. col. 2. tenet hoc dicẽs q. tũ pro illo anno q. colonus seminauie & fecit sumptus, ne habitu cũ stare colono nõ vlt. ia. & tenus Bald. dicit pro illo anno, vt dei q. debeat imelth, si ita q. fructi. tã percepti ab hasneq; pro illo anno tenetur stare colono partiario, licet propter sumptus colon. posset eximere fundũ, donec de eis esset sibi satisfactũ qa alias vel dictũ est colon. nullũ habere in fructib. & quia vt dicit Io. And. in addi. ad Spec. in loco supra allegato ad idẽ imp verb. si fisci si vigore statuti bona Bannici deberẽ ẽpenit. de libri. si colonus colui & seminauit pr. ediũ, & fructus iunt pendentes tẽpore nim. destructur nõ obstare ne coloni, cũ adhuc sint bona cõmõ fundi, & ita pars fundi. l. fructus. ff. de iure vendica. Adde alium casum. f. vbi non cõtractu locationis interuenit hypotheca bonorũ pro obseruãtia cõtractus, secũdũ Bac. in. l. 1. § quod autẽ ff. de superfi. & in. d. l. emptorẽ & in d. § si vic. vbi & sub dic Alex. q. ista hypotheca nõ operabit, vt emptor possit tenetur stare colono, cũ hypotheca bonorũ sit accessoria ad principale obligationẽ q. solidatur ad iuris esse. vt in. d. l. q. funoũ. vũ oblatorũ inter esse emptorẽ, potest expellere colonũ. ita vel & sunt de mente Bar. in. d. emptorẽ, & ibi latẽ tradit Salic. & fuit sententia Ioco Butrica. in. d. l. si merces. § 1. eo. & hoc sans placet & est de mẽte eium doctorũ. Adde ne tũ quia fo. de Ana. in. l. fi. col. 5. vers. q. dautũ colonus ne plari vices suas, &c. dicit vnũ valde notabile verbu, si esset verũ, q. si colon. vel inqhn. dicat, emptor si iuanteresti perfectate in locatione, & ideo vult relocata sibi eximeti, ne præsidit aliad inter ellẽ sed tantũ interesse esse ma ere in locatione. q. tũc nõ potest expelli cũ tad interesse altre sibi no posit solue, nisi prædendo cũ vtiu locatione. ad lucia. 1 hoc. d. l. si credi hoc. §. fi. ff. de distra pig. & quia tunc demũ põt expelli ille, q. fundat se in hypotheca ra agẽdo vel vẽditione, qũ offerun sibi illud, p quo est res obligata & inducta hypothecaria: & nõ alia. cui probatur in. l. paul. la fin. ff. qb mo. pig. vel hypo. fol. & q. si cum isto casu locatoe, & vẽditor nõ posset illũ expellere qaerat obligat etiã tab. ut tane q. emptor ita obligat ad hoc reali potest pelle cõpel. Ilad fictũ, iuxta plenũ notatum. l. fiscipulatiões nõ diuidũtur, vers. cel. fus ff. de verb. obli. & licet nõ cẽperit hoc dictũ ab aliquo reprobatũ, ego nõ credo hoc fuit dictũ esse verũ imo de dit ecto oẽs doctores sentiũt cõtrariũ. nã nõ intelligũt de interesse voluntario coloni, sed ile dãno vel interesse, qd vert. & tractat sentiũt, qd eiũ si dari etur sibi tahs dom. vel fand. sicut ille quẽ cõduxit, & relaci iteur sibi aliud ipsi cisq; interesse, qd in veritate præte decet tũ ergo stanõũ esset eius capitosæ volutati, & ad mortua Anamæ facilis in sio. nam. d. § ind. si cre dior procedit qã fuit facta, pmissio de nõ alienãdo vlra hypotheca, vt stan ad diẽ & nõ sufficeret sola hypotheca, vt ibi patet. & qadhuc fato est in emptoe q. in locatoe, eodẽq, vẽditore q. ga vẽditor teneba fi nõ vẽdide cac, & cõductoẽ expulisset vtiõe personali ad patientiã vtpmittat fiui locatõe, vt pbatin c. fi & ibi not. Abb. ne plari vices suas intelligẽdo verbũ ibi positũ fide data. i. promissiõe sine iuramẽto facta, & qa licut vẽditor cõpelli præcise ad tradẽdũ, sic & locator, cũ emptio & locatio est de eiusdẽ regnis cõsistant, vt in. l. 1. ff. eo. & instr. eo. in prin. licet si cõductor vel ei pti agere ad interesse vt in. l. ex cõductu. in prin. & in l. fin lege §. fi. ff. eo. & ad ipsa dicta, q. dixi ex c. fi. ne pr. relativ. cessuas adde Spec. ti. de locato. §. postq; el 2. vers. qd si rẽ locati. & Bal. in. l. si quis domũ in prin. ff. eo. vbi bonus tex. in emptor. vel in nõ trãsit talis obligatio & ideo pũt expellere colonũ, q. fuit rẽ d. l. emptorẽ C. eo. & probatur in. l. fi. § fi. ff. de contrah. emp. & vẽditione & traditione facta p locatorẽ, nõ potest cõuenni, vt pelle stare locationi, cũ ia hoc nõ fit in eius potestate. &. l. permitte. ẽte. potuit vẽdere. solũ ergo minet personalis obligatio ad interesse, & sic hypotheca respectu emptoris nõ operabit, nisi respectũ interesse, ad id factio psonalis cõpetabat, vt supra dixi. notatũ q. si interueniẽrit pactũ de nõ alienãdo relocatã, durãte tẽpore locationis, & locator obligat bona sua, & specialiter domũ, vel fundũ locatũ, p obseruãtia pmissorũ, quũc cũ vendito sit nulla, vt est casus in. d. l. creditor. § fi. sed in verã literã. & est enã tex. ita ponẽs literãin. l. fi. et § 3. ea par. (de qua no fuit memor Rod. Sua i cõmẽt. suo. l. post rẽ iudicata. sup verb. q. las cumpliades. legis ordinamẽti vbi laborat in iudẽdo veram literã. d. § creditor. esse, nulla esse venditionẽ) tenebitur tali casu emptor stare colono, sed vt rectius dicam, cũ in eũ trãsierit dominiũ, vel aliquod ius in re nõ potest expellere colonũ vel inquilinũ, & ita post alios tenet Alex. in. d. § si vir. q licet post alios ibi relatos vẽ facere vim, q. spãliter fund. hypotheca

quanto tiempo fincaua que sed euia della aprouechar. Pero dos casos a son, en

que el arrendador de la cosa arrendada, non podria ser echado della maguer se

i.d. redeat & si non spãsiter hoc fiat, sed fiat gãalis obligatio bonorũ vt & voluit idem Alex. in l. qui absentes, §. t. ff. de acqui. poss. & Rode. Suarez. vbi supra, verbis adducetis tamen, cum non possit ro tasu assignari tacito diuersitatis inter specialem, & generalem hypothecam. Alias casus vltra prædictos ad vt per Alexã. & Docto. in d. §. si vita & Docto. in d. emptorem, tenigi supra dictos, vt aliqua addere quemqui ha addunõe digna visa sint, & an successor in maioria tenea tur stare colono. vide quæ dixi. supra eodem in l. 2.

vendiesse El primero es, si fizo pleyto, a con el vendedor quando gela vendio, q̃ nõ le pudiesse echar della, al q̃la touiesse logada, fasta que el tiempo fuesse cõplido, a que la logo. El segundo es, quãdo el vẽdedor la ouiesse logada, para en toda su vida[b], de aquel a quiẽ la logara, o para siempre, tãbien del, como de sus herederos. Ca por qualquier destos casos, non la podria enagenar, para poder le echar della, al que la tenia logada, o arrẽdadar: ante dezimos, que deue ser guardada la postura[c].

6 a ¶ *Fizo pleyto.* Ex illo pacto oritur ius excipiendi conductori, quia interest domini, argum. l. re scriptũ §. fina. ff. de pactis. l. si mercedem. §. ff de ed. emp. secundum Bald. in d. l. emptorem. in princ. qui in hoc apte probat secundam opinio. glos. ibi super verbo, emit. licet Sal. ibi apte probet primam, sed quod conductor posit exceptere satis probatur in ista l. in vltimis verbis cum dicit, deue ser guardada la postura, & clausula hoc hodie de iure regni procedit, ante l. 3. titu. de las exceptiones lib. 3. ordi. quæ in ipsa, pareciendo, &c.

b ¶ *Su vida.* Quod enim est ad vitã dicit perpetuũ. vt in. l. 1. ff. pro socio & in locatione ad vitam. notat gl. in §. perpetua 10. quæst. 2. & glo. in clement. 1. de reb. eccle. non alien. quid tamen si non e. ?. locatio ad vitam conducentis, vel pro se & suis hæredibus, vt hic dicit, facta tũ esset ad decennium, & vltra? an tunc colonus vel inquilinus? possit expel li per emptorem? glos. & Docto. communiter dicunt, quod non, in d. l. emptorem. & in d. §. si vir. talis namque conductor habet ius in re. vt in. l. 1. §. quod autem, vbi Bart. dicit ita cõmuniter teneri ff. de super ficiebus. glo. in l. fi. ff. si ager vectiga. transit in rem vtile dominium ex tali conductione ad longum tempus, vt probatur in. d. §. quod autem. & prohibitus alienare, si locat ad longum tempus, incidit in pœnam prohibitionis vt Bart. & communiter Docto. post Din. tenet cõtra glo. in l. codicillis. §. instituto. ff. de legat. nisi in tali conductione fiat pactum, quod non transeat ex tali locatione ad longũ tẽpus vtile dominium. nam tunc non transiret. vt in l. cum manu sata. §. fin. ff. de contrahen. emptio. Bal. & Ioan. de Imo in l. si domus. §. fi. ff. de legat. 1. & in dit. §. instituto. Bal. in c. 1. §. aut fit? bellano. in fi. quibus modo. seu ante quo casu saluari potest opinio. glo. in d. c. §. in fine. ¶ Sed dubium mihi est, an per istam l. partitæ reprobetur illa cõmunis glos. & doct. sententia, cum eodem tempore quo ita. ll. partitæ conditæ fuerũt, iam erant opiniones super interpretatione. d. §. quod autem. & dicit l. fina. quod dicerentur modicum tempus, in quo & ipse glo. variauerunt nam glo. dic. §. quod autem, voluit hoc relinqui iudicis arbitrio. & idem voluit glos. in clementi 1. in fi. de rebus eccles. non alien. & in c. 2. in verb. nõ modicum. eod. titu. lib. 6. & in l. fin. ff. si ager vectiga. glos. voluit tempus non modicum dici decennium quæ est communis doctorũ sententia conditores huius, l. aduertentes forte ad varietatem opinionum, quæ erant tunc temporis, non elegerunt illam opinionem? sed quod non modicum tempus intelligatur, quando ad vitam conducentis fieret locatio, & sic non sufficeret locatio ad decem annos? sed quia pactum fido truentionibus meis tu cogita.

c ¶ *Guardada la postura.* Vult ergo, quod tunc præcise teneatur stare colono, neq. sufficeret si offeratur interesse, quod nota ad ea quæ dixi in gl. mag. q̃ locator præcise cõpelitur stare locationi. ¶ *Ley. XX.* Conductor tempore finito locationis potest ipsi ruinei per tres dies, vel plures tenens illud, videtur eo anno reconduxisse tanto pretio sicut in præcedenti in verbis autem secus quia non soluit tu pro rata tẽporis quo fuit? respectu anni præteriti & est ratio diuersitatis quia in rusticis possit tali tempore dimittere fundum quod illo anno non fieret in cultura. in vrbanis autem quando cunque potest locare vel sectum habere. hoc dicit. Habuit ortum l. 1. item quæritur §. qui impleto. ff. loca.

d ¶ *Semejante.* Non ergo habebit locum hæc dispositio in rebus mobilibus, vel se mouentibus, veluti si conduxi equum pro decem diebus, & tenui viginti. vt dicit glo. in. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. eod. imõ fit in fortiori, vtendo eo pro tempore ampliori, secundum glo. ibi & tenet etiam Bartolus limitans, nisi redat dominum petentem, vel nisi alias equus illi tenetur set conducat ad vectura. Bald. tamen ibi pro Iacobum Buttica. vnde quod in dubio præsumitur habere voluntatem domini propter actum præcedens. quod bene nota.

¶ *Ley. XX. Como la cosa que fuere arrẽdada si aquel que la arrẽdo la tuuiere tres dias o mas despues del plazo es tenudo de fincar en el arrendamiento, por otro año.*

Heredad de pan, o viña, o huerta, o otra cosa semejante[d], teniendo vn ome de otro arrendada[e], para labrarla e esquilmar la, fasta tiempo cierto, si despues que el tiempo fuere complido, fincare en ella por tres dias[f], o mas que la non desampare a aquel cuya es, entiendese[g], q̃ la ha arrẽdado: ante dezimos, que deue ser guardada la postura[c].

Sed an habeat locum ista l. in locatitio operas suas ad annum, veluti in castellanis, vel medicis, vel his qui locant operas suas ad cullodiam fundi? Bar. in d. §. qui impleto. & in l. si mora ff. solut. matrimo. tenet quod nõ per rationes, quas ibi vide, Din. tã, quem ibi sequitur Paul. de Castr. vult, quod si custos remanet in custodia castri, finito anno, pro quo custodite promiserat quod videtur iterum se obligasse pro custodia sequentis anni nisi tunc anno cessit obtulerit dũo, quatunc non videtur amplius se obligare ad custodia per text. in d. l. si mora in princ. Ioan. de Imol. & Alexan. ibi tenent opi. Bar. & mihi plus placet per rationes Bartol. cum suis opin. possit intelligi & limitari nisi vt tacitam ex conductoris operatum incrementum illet aliquis actus designatus tacitum consensus, pro sequenti tempore, quod & est de mente Barto. & in medio conducto, tunc eodem tempore conductionis cuius solebant solui merces dem pro stare tradit Soci. consi. 196. volu. incipit, circa præsentem consultationem. quid tamen si fiat liga inter duos terges vel cuiusta tes per quinquennium durantura, an si post quinquennium sint in amicitia & præsent sibi mutuos fauore, intelligatur liga tacite renouata? Bald. in §. item societatem de pace constan. primo agunt, quod lic p d. §. qui impleto. tandem tenet contrarium, nisi liga tenouetur expresse per illum rex & argu. l. si eum heredem C. loca.

e ¶ *Arrendada.* Siue debeat solui merces in pecunia numerata, siue in frumento, vel alias sit partiarius colonus, vt tenet & declarat Bald. in d. §. qui impleto. col. 2.

f ¶ *Tres dias.* Nota hoc quia contrarium tenebat Odofre. & Bald. post eum in. d. §. qui impleto dicentes requiri tempus competens & non sufficere duos vel tres. Bart. ibi dicit relinquendum hoc arbitrio iudicis, & intelligere hoc, quando colonus retineret prædium sciente & patente locatore, & sic de voluntate illius. vt probatur in dict. l. qui ad certum. ff. eod. & tenet Bald. in d. §. qui impleto.

g ¶ *Entiendese.* Siue sint prædia priuatorum, siue reipublicæ. vt in dic. §. qui impleto. vbi Bart. infert idem esse in tutoribus, & prælatis ecclesiarum, quæ prius locauerũt vt eorũ scientia & patientia sufficiat. & addo q̃ & si interuenit pactũ, q̃ conductor finito tẽpore conductionis possit fundum retinere, donec sibi solnantur meliorameuta, q̃ procedet dispositio huius legis, quia pactum non est publicum ius commune hujus l. & d. §. qui impleto. arg. eorũ quæ tradit Ioã. And. in additio. ad Specu. titu. de emptio & vendit. §. fin. ẽdũ in additione incipienti de emptore, &c. quæ est in. 4. colũ. & in terminis consulit Sori consi. 17. vol. 3. in cipit prosequendo ordinẽ quæstionis procedit etiam si fuerit locatio, & si prima locatio esset ad decẽ annos nam non est quid repugnet quin ex tacito consensu locatoris, & coloni ranquetur pro sequenti tantum anno, vt hic dicit. & facit ad hoc. d. §. qui impleto. cum dicit cum lustro. & quia nulla ratio illius legis in illo casu sicut & pro minori tempore esset locatio. & hoc credo verum licet Alexã. consi. 17. vol. 4. versi. 2. principalter. aliud innuit motus ex dicto Bal. in. d. §. qui impleto. secunda lectu. verficu. quæro hic quidin emphyteosi. & in. l. vnica col. 2. C. quando non percen. partes. vbi dicit, q̃ si aliquis accepit in emphyteosim ad decennium, finito tempore intelligitur renouasse cum agatur de vtili dominio transferendo & non de modico præiudicio, vt est in casu dic. §. qui impleto. nã Bal. loquitur de tacita reconductione emphyteosis pro illo sequenti anno, & sic de translatione vtilis dominij, quod cessat in casu locationis, vbi nõ potest dici quod pro sequenti anno transeat aliquod dominium. & fortè etiam posset dici ex generalitate istius legis, non distinguẽtis, an prima locatio fuerit in scriptis, vel sine q̃ in omni casu, ex tali tacito

consensu inducatur tacita reconductio in sequenti anno, cum militet ratio hic posita etiam in casu, licet de iure communi contrario (quando contractus primæ locationis fuit in scriptis. 1. actum vt non valeret sine scriptura (sit communis opinio, exponendo sic literã d. § q̃ impleto. in fine ibi nisi in scriptis, &c. motiuo. 1. sequentem ubi nec scripturam desideram. sequentes opinionem Iacobi glossatoris. q̃ glo. ibi reprobauit. dicunt enim, q̃ ex quo primo cõtractu exigebat scripturam, nõ videf facta tacita renouatio. nisi scriptura fiat, & licet ista opinio sit canonizata, cõmuniter tũ videf fragile doctorũ motiuũ. nã ex quo primo contractus facta scriptura accepit substantiã, & perfectionem, tacita reconductio quæ ex tacito consensu inducit

dada por aquel año [a] que viene: e es tenudo de dar por ella, tanto quãto solia dar en vn año, de los passados. Mas si fuesse casa, o torre, o otro edificio, nõ seria assi [b]: ca estõces es tenudo el q̃ la casa tiene lo gada de dar por aquel tiempo q̃ la tuuiere de mas, quanto y durare, o biuiere, contandolo, segũd el tiempo passado. E la razon, porque haste departimiento, entre el arrendamiento delas heredades, e de las casas es esta, porque aq̃l tiempo que tuuiesse de mas la heredad, de lo que deuia, podria ser en tal sazon, que despues non fallaria el señor, a quiẽ la arendasse, e perderia porende, la renta, e el fruto desse año, mas en las casas, non es assi, que en todas las sazones del año se puede ome seruir dellas, o las

per istam. l. & d. §. qui impleto, nõ exigit scripturam sed tãtum cõsensum, & quicquid sit de iure communi ex quo ista l. in hoc non distinxit visa per eius cõditores varietate expositionũ d. ꝓhc, nisi in scriptis dicti. § qui impleto, videtur q̃ generaliter debeat intelligi, cum. l. iuris cõmuni, non clare repugnet ẽdẽ vtroq̃ casu, mitet eadem ratio. & facit ad hoc quod Bal. & cõmuniter doctores dicũtin d. § qui impleto. quicei primo cõtractus facta sit per stipulationem adhuc ex tacito consensu sine stipulatione, & sic sine actu, retro simili fit dicta tacita reconductio. sed quia hæc est noua consideratio tri cogita.

1. Limita.

¶ Limita tamẽ statim. l. quando contractus non fuit factum per modũ locationis sed per venditionis fructuum. nam licet locatio & fructuũ venditio equiparentur. vt in. l. in venditione. § iff de bonis auctoritatis. in di posit. cum ista l. non exprimat hoc in venditione fructuum non debet extẽdi, vt in simili q̃ dicit glo. in d. § qui impleto. 1. ain tetimnis tenet Bal. in. 2. lectu. vers. sed quid si contractus refert & sequitur Alex. consi. 76. vol. 5. col. 1. in principio visis dubitationibus. sed facit in contrarium, quod notat Alex in. l. si filiofamilias col. 5. in princ. vers. nõ fallit regula. ff. solut. mat. vbi dicit q̃ emptor fructuum non haber ius in fructibus, anteq̃ separentur a fundo. l. cum in plures. §. messem. ff. loca. l. si seruus § locaui & ibi notatur. ff de fur. & idem est in colono. vt in. d. iuribus & iura quando que appellant conductorem, quãdo q̃ emptorem fructuum. l. cæsar. ff de publica & vectig. Bart. in. l. cotem. § qui maximos eod tit & clement. 1. in fin. de ebrietate eccle. nõ ab. Bal. in. l. eadem Cæo sed adhuc sto cum Bal. cum multa diuersitates possint assignari inter colonũ & emptorem fructuum, cum ad colonum pertineat cultura & cura, & non ad emptorem, & si dat ea fusis in quo cultura & cura pertineret ad emptorẽ & pensionem solueret annuatim, tunc idem est dicẽdũ quod in colono, ex quo in vtroq̃ idem est effectus vi, ad prædicta quæ notat Bart. in d. l. cotẽ. § qui ma ximos. col. 1. 2. 3. & 4. ff. de publica. vbi videbit quando ad emptorem fructum pertinet cultura & cura. Secundo limita respectu paratæ executionis, nam si prima scriptura formata est sub instrumento publico habente paratam executionem, tacita conductio non habebit paratam executionem, cum ad hoc requiratur publica scriptura, cum scriptura debeat legi & oculis inspici. l. 1. ff. de his quæ in testa delen. Bald. in. l. legem in princip. C. eod. Tertio limita quod licet videatur tacita reconductio, non tamen videatur repetita pœna apposita in locatione prima. secundum Diaum in. l. cum pater. ff de legat. secundo & sequitur Bal. in. § qui impleto a lectu. adducẽs rationem, q̃ pactum pœnale non infirmat primum contractum, vnde pœna non petitur eodem genere actionis, allegat. l. prædia. ff. de actio. emptio.

2. Limita.

3. Limita.

4. limita.

Quarto limita secundum Bart. in. d. §. qui impleto. quando vltra patientiam sen tacitum consensum equirebatur aliud ex parte locatoris, vt si tenebatur certas res dare conductori: nam tunc ex solo consensu non videtur renouata conductio. ex quo etiam infertur pe. cũ ad potestates & castellanos, seu rectores, seu alias fieri, quæ in ecclesia publica imponuntur, vbi non sufficit tali tacitus consensus. sed requiruntur aliæ solemnitates. Solemnitas enim vt ibi declarat Paul de Castr. nomina talium officialium qui eligunturꝛ a republica extra ibi de burgo vel castro, cũ eam requiratur aliqua solemnitas, quæ non intermittitur tacito consensu non fit tacita renouatio, quod est notabile. Quinto limita, quãdo ex parte conductoris non potest fieri alia coniectura nisi tantum cõsensus manendi, seu pertinendi, in prima conductione, tũc minus q̃ indicat tacita reconductio, quia alias ilem quietus, si remaneret ultimo luctandi fructus, & non soluendi pensionem, quod in dubio non præsumitur. l. meritõ. ff pro socio. 1. declarari docto signanter. Paul. de Castr. in. d. § qui impleto. secus ergo, si sine debito alter posset remanere, velut si in domo locata ipse cõductor partẽ haberet, nã rõne partus, pindiuiso potest habitare tota domũ, neq; tenebitur ad pensionẽ partis socij. glo. notab. in. l. sabanus. ff comu. diuidu. Bal. in. c. 1. §. præterea ducat. de probat. feu. alie. ꝛ Fre de. Bal. Ang & Imo. in. l duo fratres. ff de acq. here. Paul. de Castr. & ibi Imon. col. prim. in. l. 1. C q̃ testa. face. pos q̃ di in tu hmia & intelligẽ, qã dom. erat ita amplia, q̃ sufficiebat pars q̃ iste habebat sibi ad inhabitãdũ locus in tali parte non sufficeret sibi, ano esset alia domũ cũ ductur. nã tũc tenebitur ad pensionẽ partis consocij & simili ratione intelligẽ facta tacita reconductio, de qua hic. hoc probatur ex dic. notab. Albertũ qd nõ meminit in hac parte legistem. l. meritõ. ff pro socio. vbi limitat illud dictũ in socio, q̃ alia domũ esset cõductura allegat. l. si nõ sortẽ. §. liberius. ff de cond. inde & fulcitur hæc limitatio maxima a quate, p quã facie gl. nota in. l. adeo. § fin. in gl. ff. de acq. rerũ dom. vbi tex. dicit, q̃ si arbor posita pro pecõsimũ in vicinũ fundũ radicet egerit, est cõus, sed limitat & intelligit glo. p dicta, q̃ nõ potest sustentari ex prima terra, alias est illius in cuius fundo arbor nata est facta etiam, quia q̃ ipsa nõ esset sufficiẽs nõ dicereturꝛ habere domũ, iuxta notatam. l. legato gitur habet in prin. signãter per Paul. de Castr. ff. de legat. & tene cordi ista limitationẽ Limitationẽ q̃ sit per mã cõductionẽ cõductori habere pari ẽn domo cõducta sec. si tempore quo primo conduxit iam habebat partẽ in domo, licet talẽ quæ sufficeret ad habitãdũ & nihilominus cõduxit partẽ socij, vt haberet magis spatiosam domum, nam tunc manendo in domo ex tacito consensu inducet dicta tacita reconductio. arg. l. mela. §. 1. ff de alimen. & cibariis legat. & quæ ad volũtas ꝓsumitur durare, nisi cõstet de cõtrario l. si pater in princ. ff. de manu. vindict. glo. in. c. de neptis. p. q. 2. l. cũ hic statu. § 1. cũ sequenti. ff. de donationibus inter virũ & vxo. l. cum tacitum. & l. eum qui ff. de probat. maiores. de baptis. & quod not. Ioan. And. in additio ad Specu. tit. de locato. §. fi. vers. q̃. in addi. sup verb. posit.

5. Limita.

6. Limita.

7. Limita.

a ¶ *Aquel año.* Quod si percipiatur fructus bis in anno vel quotiẽs mẽ § se. vid. Barto. bene ista declarat ante in. d. §. qui impleto, versic. quæro. quæ est ratio. & Bald in. l. legem. in fi. C. eod.

b ¶ *Non seria assi.* Aliquando tamẽ idem esset in prædio vrbano, quod in rustico, vt declarat Bar. in. d. § qi impleto & Bald in. d. l. legẽ, quos vid. & eorum dicta fundantur ex ratione differentiæ inter vrbanũ & non rusticum prædium posita in ista lege. lex tamen fori libro. titu 17. l. pen. vult idẽ esse in prædio vrbano per quãta dicit Peregrina in pactis locatio. q. 2. in fi et ab. oportet tamẽ probari de obseruantia talis legis fori ita asseratur hic. l. ¶ *Lex. XXI.*

Nõ est in vid. & non rusticum

20 Si conductor impeditur vti re locata per dominũ vel aliũ in casu non permisso quẽ dominus põt, prohibere, tenetur dis ad dãnum & lucrum

puede ome logar.

¶ Ley. XXI. De los que arrendaren heredades, o otras cosas que si les embargaren aquellos que las arrendaren que les deuen pechar los daños si non los ampararen pudiendo lo fazer.

Tienen arrendadas los omes vnos de otros heredades, o viñas, o huertas, o otras cosas semejantes: e toman otra o la guero casas, o tierras, o otros edificios, e acaesce a las vegadas, q̃ recibẽ embargos, de guisa que nõ pueden vsar min aprouechar se dellas. E porẽde dezimos, que si los Señores destas cosas, sobredichas, o otros a quien los ellos pu

quod inde erat habituros si prohibitus nõ fuisset idẽ si ex causa iusta prohiberetur non potest impedire quam sciebat locator tempore locationis sed si notabat teneri dũ taxat ad recepta & teneri iustè impedientes conductori ad meliorationis restitutionem. Et pro dicta habent locum nisi cõductor tempore contractus sciuit iuste posse impedi. tunc enim dnegatur actio contra locatorẽ. h. d.

1 a ¶ *Pedar.* Velut si erãt famuli vel serui, vel subditi locatoris. l. seruꝰ. ff. de actio. & oblig. l. non videtur. §. qui iussu. ff. de regul. iur. vbi gl. & per Ioa. Andr. in. c. propositum. de concessio. præbẑ. vbi & Abb. pe. colu. & si posset prouidere: ne vis fieret colono si non fecit tenetur ad tale interesse, vt hic & in. l. si fundus. cum li. sequẽ. Ego. & per Bart. in l. si vno. § item cum quidam. versicu. 3. casu principali. ff. eo.

2 b ¶ *Ganancia.* Istud lucrum potest dupliciter considerari, primo habito respectu ad extimationẽ fructuũ, & prouentuum a quibus fructꝰ & prouentus erãt maioris extimationis, quam pretium soluendum & istud tale lucrũ potest peti etiam a non habito negotiari, vt in dicta l. fundus & in l. si in legn. § colonus ff eo. istud enim dicitur interesse circa rem, & ideo indistincte petitur ad conductorem. l. seruꝰ. §. si per venditorem. ff. de actio. emp. & notatur per Bart. in. l. si merces. §. vis maior. ff. eo. Secũdo potest considerari istud lucrum, quia si talẽ vendiat ex fundo conductor perceoisset, potuisset cum pecunia inde habita negotiari, & lucrari, & tale lucrum non potest peti, quia dicitur interesse extra rem. vt in. d. §. si per venditorem. neque de tali interesse seu lucro loquitur ista. l. vt pater, cum dicit (en aquellas cosas que tenia alogadas &c) quod intelligitur in non solito negotiari nam in solito negotiari cõmunis opinio Bar. & doctorũ est in. l. vnica. C. de sentẽ quæ pro eo quod interest. & in. l. 1. §. ff. de eo quod certo loco, q̃ tale lucrum peti possit & in terminis locationis tenet Socinus consil. 156. volu. 2. incipit. p fundamento. colu 4. versi. 2. considerari potest.

3 c ¶ *Rauendretha.* Idem dic, si factum teneꝰ vtiniusfum. cui locator non potest resistere. l. ex cãducto. §. ibi incusus hollium. ff loca. & notat Bart. in. l. si vno. §. item cum quidam colu. 1. eo. titu. vbi intelligit, nisi eulpa locatoris talefactum iniustum fieret propter iniuriam quam habebat cum eo. ff. eo. l. si merces. § culpæ.

* ¶ *Sabidores.* Approbat opinionem glo. in. l. si quis domum. in prin. ff. locati. contra quam tenebat Paul de Castr. ibi.

4 d ¶ *Ouiessen rescebido.* Pro tota illius temporis quo colonus fruti nõ potuit re conducta, & sic ad exonerationẽ mercedis pro rata, vt in. l. si fundus. cum. l. & hæc distinctio in fine. prin. ff eo.

5 e ¶ *Missiones.* Vide de hoc in l. 40. titu. 28. part. 3. & quæ ibi dixi.

6 f ¶ *Demauian demanda.* Adde. l. fundũ. C. de euictio. &. l. 19. ti. 5. supra ea. partita. & quæ ibi dixi.

diesse vedar[a] embargasse en algũa manera, a los que las touieren arrẽdadas, o alogadas, que non pudiessen vsar, nin aproueccharse dellas, q̃ les deuen pechar todos los daños, e los menoscabos, que vinieren por tal razon como esta. E aun deuen les pechar demas desto, las ganancias[b], que pudieran auer fecho, en aq̃llas cosas, que tenia arrendadas o alogadas, si non gelas ouiessen ellos embargado. Mas si otros estraños, que nõ fuesse los Señores dellas, nin a tales omes, a quien lo ellos pudiessen vedar, les fiziesse atal embargo: si aquellos que las embargan han alguna razon derecha[c] por si, por que lo fazen assi como por ser señores dellas: o por tener las empeñadas o por otro derecho que ouieren sobre ellas, porque lo pudiessen fazer dezimos que si aquellos que las dieró, a arrendamiento, o a loguero, erã sabidores desto, que deuẽ pechar a los otros, todos los daños e los menoscabos, cõ las ganãcias, que pudieran y fazer, segũd dixi mos, quando lo ellos embargassẽ. Mas si quãdo lo ellos arrendaron, o logaron, non fuessen sabidores * que los otros ouiessen derecho en ellas, estonce non seriã tenudos de lo pechar: mas de tanto quanto ouiessen rescebido[d] dellos, por razon del arrẽdamiẽto o del loguero, esi nõ ouiessen recebido nada. nõ hã demãda de ninguna contra ellos. Pero si aq̃llos q̃ teniã las cosas arrendadas, o alogadas, ouiessen fecho missiones[e], en labrar, o en derecar las que fuessen tales, porque valiessen mas, estõce aquellos que gelas embargarõ, son tenudos de gelas dar, y pechar a bien vista del judgador. Esto que dixitmos en esta ley, se entiende, si los arrẽdadores auiã buena fe, quãdo las arrẽdarõ: cuydando q̃ aq̃llos de quien las recibierõ, auiã derecho de las arrẽdar, o de las logar: e si ellos auian mala fe: sabiendo que erã de otro, estonce nõ auriã demanda ninguna en esta razõ. cõtra aquellos de quien las tenian.

¶ *Ley. XXII. De los frutos q̃ se pierdẽ o se destruyen por alguna ocasiõ, q̃ nõ es tenudo aquel q̃ los arrienda de dar la renta que prometio por ellos.*

DEstruyendose, o perdiendose los frutos de alguna heredad o viña o otra cosa semejante, que touiesse arrendada, vn ome de otro, por alguna ocasion que acaesciesse q̃ nõ fuesse muy acostũbrada[i] de auenir assi como[k] por auenidas d̃ rios, o por muchas lluuias o por granizo, o por fuego q̃ los q̃masse, o por huesse de los enemigos[l], o por assonadas de otros o-

h ¶ *Arrendada.* Quid si conduxerat ad longum tempus an tunc teneatur pensio, propter sterilitatem. Bal. tenet q̃ sic. in. l. 1. colu. 3. C. de iur. emphy. ex eo; quia merces seu pensio cõmensurat cũ fructib[a], & id est vulgariter. l. 2. iectus. iustus. l. col. pe. ibi assignat alia rationẽ diuersitatis, inter cõductor ad longũ tẽpus & emphyteotam & adde Alex. cõsi. 18. vol. 4. Addẽ etiã q̃ pederet dispositio huius l. siue præstet mercedẽ in pecunia siue in certa quãtitate fructuũ, licet tunc non dicatur, proprie locatio sed contractus innominatus, secundum glo. in l. excepto. C. eo.

i ¶ *Muy acostumbrada.* Nota hoc verbum: nã si ex cõsueto casu fortuito corrũpunt, nõ tenebit dãs ad remissionẽ mercedis. solũ ergo tenebit propter casus insolitos, & hoc idẽ probatur in. l. ex cõducto. §. si vis tẽpestatis. versi. sed & si vendo ibi seruore solis non allegato. & in versi si vero nihil extra cõsuetudinem. ff. eo. quod Albertin. l. licet. C. eo. in fi. dicit nota indignum inferens ad tempestates quæ sæpe accidũt in Lõbardia, vt per eas non fiat remissio.

k ¶ *Auenidas.* Hic enumerat casus fortuitos, vt & enumerãtur in. d. §. si vis. & adde. l. 3 tit. 2. supra 2. parti. & vi quæ ibi dixi.

l ¶ *Huesse.* Limita & intelligẽ quãdo supertenit guerra & inuenit hostiũ post cõtractũ locationis secus si antea erat guerra, quia imputandum est eis, qui se uerũt statũ & cõditionẽ rei, & non, puderirit, vnde non excusant a pesione, secũdũ Bal in. §. vassalli. q̃ tẽpore, d pace Cõstãtinopu. l. qui bona. §. de illo. ff. de damno infect. & ol. habitatores. §. fi. eo. titu & fuit etiã hoc dictũ Cy. qũ idẽ Bal. allegat in. d. §. si vis. referẽs, q̃ istud dictum Cy. vehementer allegabat cõtra emptores fructũ cuiusdã lacti. Dicit tũ q̃ pro eis dicebatur deterior cõditionẽ agentis, quia ex natura contractus locator & vẽdtor sciebat se tenere ad habere licere, & q̃ locator tenet ad habere licere, etiã de facto. vt in. d. §. si vis. licet secus sit in venditore, vt in. l. fi. C. de actio empt sed placet primum dictum, & satisprobat in ista. l. parti tãq̃ vult q̃ talis occasio suueniat post conductionẽ cũ dicit, touiesse arrendada. &c. Si tamẽ ante loca-

Partida. v. H iiij

conductor ignorante, casus fortuitus venerit vi p Bal. in l. 1. C. de rom. iudic. caput & nota qn hac materia iudiciali anir de iniuria seu lusione belli, quod de ipso bello serundum Pet. de Anchar. cō sil. 57. in opt. pr. premissi facti serie, vbi notabiliter.

6 a ¶ *Ut supra.* Adde l. excepto.

7 b ¶ *Pedestres fructus* sunt quos est ex dicta, l. ex conductio. §. 1. vel situ. sed si labes. ff. eo. ibi. omnēq; fructū. &c. & qd si circum non pluerunt colligere fructus beneficiorum propter incursum hostium aut renentium ad decimū, quā papa aliquando imponit? Bald. dicit q non in. l. acreptam si. C. de vsur. allegat bonum tex. in l. forma. §. 1. ff. de censi.

8 c ¶ *Alguna parida.* Intelligo, ita qd tu minus dimidia eorū fructuum, qui solui sunt colligendi si ascendere vsque ad dimidiam vel vltra, tunc non est sterilitas, sed fructuum exigui tas, quæ minuit arrendationem vt reddis. l. si vno. §. cū qui dū. ff. eo. quod autem sic intelligi debeat, patet ex eo quod hic dicit, alguna parida. Sic verificatur tu minori parte, qd dimidia, vt dicit gl. singul. 1. elementi. tam verbo aut earum parte, de foro compe. quam ad hoc dicit esse meritē tenēdum Abb. in c. super eo 2. notabile eo qm eo zno. consing. matrimonius. & licet eā vide singn. Alex. in additio ad Bart. in l. item quod sabinus ff. de hæred. instit. in additione magna in fin. & Iaso in l. stipulatio ista §. 1. rotu. 4. ff. de verbo oblig. & quid si fructus eiusdem fundi rōsistebant in frumento, & oleo, & frumentum tū perdatur, olei autē fuit abundantia, ex quo damnū frumenti suppleatur, vt inter Bal. in l. licet. C. eo vel situ non quæro. vbi tenet, q tunc vela minus beneficia parti ertas operatur

9 d ¶ *Ex sic eogenia.* Nota vide nam tollit varietatē opinionū quæ erant de iure communi, quando dicatur sterilitas, in quo fuerunt tres opiniones magistrales magis communiter approbatæ. Prima qn considerentur vulgi opinio, secundum quam attento reditu ut certo tempore illius loci reputatur esse sterilitatem fuisse. vt notat gl. in l. 1. ff. eo. vbi Saly. dicit quod ita communiter tenetur. Secunda opinio erat, qd ibi esset sterilitas vbi constaret tantum esse damnū, q cōductor non percepisset dimidiam eius quod solui et percipi, vt fuit de mente gl. in l. 1. in vno. in prin. ff. eo. & Bal. in l. licet. C. eo. & Ioā de Imol. vbi declarat qualiter hoc colligat exilia glan. c. propter sterilitatē ro. 2. eo. vt. Tertia fuit opinio vt sterilitas iudicā si ab initio pretio, qd soluitur & deductis sumptibus occurrentibus ei ca perceptione reditui reperitur conductori decepisse vltra dimidiam iusti pretij, vt qua fructus qui supersunt non ascendant ad dimidiam pretij promissi, pro vna quaque locatione, secundum Bar. Bal. post Iacob. de Are. in dict. l. licet & Bart. in l. si vno. §. vbicunque. ff. eo. pte Anto. & Ioann. de Imol. in dicto. cap. propter sterilitatem. Pau. de Castr. in l. ex conducto. §. n. ff. eo. Bart. etiam fuit in hoc vnus nam in. l. si merces §. vis maior. ff. eo. titul. dicit, q tunc dicitur sterilitas euenisse quando deductis expensis, quas fuit colonus, nil vltra remanet de fructibus: quæ opinio secundum Abb. in. d. cap. propter. est contra illam text. vt ibi per eum. vbi Ioann. Andr. ponit aliam opinionem. videbis latē

mes que los destruyesse: o por sol, o por viento muy caliente, o por aues, o por langostas, [a] o otros gusanos que los comiessen, o por alguna otra occasion semejante destas que tolliesse todos los frutos, [b] dezimos, que non es tenudo el que lo touiesse arrendado, de darning una cosa del precio del arrēdamiēto que ouiesse prometido a dar. Ca guisadi cosaes, qne como el pierde la simiente e su trabajo, que pierda el señor la renta que deue auer. Pero si acaeciesse que los frutos non se perdiessen todos, e cogiere el labrador algūa partida de llos [c]: estonce en su escogencia [d] sea de dar todo el arrendamiento al señor de la heredad si se atreuiere a dar lo, e si non de sacar para si las despensas e las missiones q̄ fizo en labrar la heredad: e lo que sobrare, de lo al señor de aquella cosa que tenia arrendada. Mas si se perdiesse el fruto, por su culpa [e] assi como por labrar mal [f] la heredad, o por yerbas, o por espinas que naciessen en ella tātas que lo tolliessen, o se consumiessen los frutos por si mismos [g], o por mala guarda del

per Ioann. de Imol. ¶ Ista nostra lex decidit, vt tunc dicatur sterilitas, quando aliqua pars fructuum remansit, licet non omnes fructus consumpti. & quod tunc situi electione coloni retinere fructus & soluere pensionem, vel si hoc nolit deliuere possit in pars ex fructibus perceptis, & si quis perlit illos locatori retinqat & sic videtur hic approbari tertia opinio supra posita, & addit tur qd Hic disponitur de electione conductoris: nam Bal. in d. licet. videtur tenere illam opinionem subiuxta hanc verba, rolonus ergo non respondebit illo anno, tanquam omnis colonus sed tanqm parcarius, nil deductis expensis, vt extra de decim. s capit. tua nos. qd ergo hic disponitur de iuri illo dicto videtur ene mem.

a arrendador: estonce, seria el peligro del q̄ ouiesse la cosa arrendada: e seria tenudo de dar el arrendamiento, en la manera q̄ le ouiesse prometido de dar.

¶ *Ley. XXIIII. Por quales razones los arrēdadores son tenudos de dar las rēntas, mas quier el fruto de la cosa arrendada se pierda por occasion.*

PErdiendo se los frutos, de la cosa, que es arrendada por alguna occasion, que viniesse por auentura. non seria tenudo de dar al señor la renta, el que la prometiera, assi como de suso diximos. Pero casos ya en que non seria, assi El primero es, si quando se fizo el pleyto de arrendamiento, se obligo el que recebio la cosa, que por qualquier occasion [h] que se perdiesse el fruto, a el pertenesciesse el daño. El segundo es, si recebiesse la cosa, a labrar por dos años [i], o mas, e si en el vn año de aquellos se perdiessen los frutos por alguna destas occasiones que diximos en la ley ante desta y el año ante desse

in cipit. propter, de locato super parte sine culpa, & Dominus in. 2. ad dit de locatis lib. 6. & ad de ad istam legem l. ex conducto §. 1. ff. eo. ibi si qua in en vina &. l. 1. in princ. e. §. culpa. 2. eo. ti. & dict. ca. propter sterilitatem. & fit ipsi intrasis in maiora fecit aliqua damna in rebus in non. e. propter iudum & minuitur in millus ad que in pertinebat eluti si abiudicit montes. vel ex tirpauit vineam, qd postea illic ad quem pertinebat recuperet maiorem vel filius eius qpoterit ab eo recuperari damna illata in rebus maiorie propter eius odium & inimicitias. & videtur de hoc casus secundum Bart. ibi in. l. si emancipato. ff. de lege præf.

f ¶ *Labrar mal.* Adde l. ex conducto. in fin. ibi si non coluisti. ff. eo. & l. 11 si merces. §. conductor. eo. titu

g ¶ *Por si mismos.* Hoc verbum limitat nisi id contigerit vitio soli: nam & 2 si fuissent percepti fierent propter hoc remissio, secundum Host. & ibi Imol. in. c. propter sterilitatem eo. titu. vbi vi. Ioa. de Imo. col. 11.

¶ *Lex XXIII.*

Si ad casum fortuitum se obligauit conductor, vel cum ad duos vel plures annos conduxisset, potest deductis expēsis ex fructibus cū vbertate pruudentia vel sequentis anni sterilitas compensari tenet ad solutionem pretij. Item si rediens forte, & nō ob industriam & cultura in coloni augeantur, ita q fundus ariulit duplum eius quod dare solebat duplatur domino mercesillius anni quia ad quem pertinet spectat spectare debet & commodum h. d.

a ¶ *Por qualquier occasion.* In nuit ista. l. sufficere generalem renuntiationem 1 fortuitorum casuum, licet aliqui casus nō exprimantur, quando generalis renuntiatio fit in contractibus, quam opinionem tenuit Saly in l. 1. C. commo. vide de iure communi quæ dixi in l. 3. tit. 2. supra. ea par. & adde ad istam legem l. licet. C. eo.

b ¶ *Por dos años.* Et sic sub vna locatione nam si essent diuersæ, nō procederet, quod hic disponitur de pensatione respectu vbertatis, vt hic innuit, & tenet Bal. & Saly in. d. l. licet. C. eo nisi fieret per modum, prorogationis. vi. ibi Bal. versi. 10. quæro.

3 a ¶ *Despues.* Siue sit annuus immediatè sequens siue interpositus, vt hic innuit & tenet glo in d. l. licet. C. eo, vbi & tenet Sal, cet & tenet Hosti. Imol. & Abb in d. e propter sistitatem eo titu.

4 b ¶ *Abondaria.* Declarat bene quando dicatur vberitas super quo fuerunt opiniones de quibus per glo in. l. si vino in prin. ff. eo & C. eo. l. licet. & p Paul de Castr. in. l. ex conducto. §. t. ff. eo. & tenemus ista l. quia deuat in aliquo ab his, quæ glo & doctores tradunt in dictis locis. & ista. l. sequi videtur opinionē Neco. de Matur. quam tetigit Bald. in d. l. licet versicul 9. quæro C. eo.

o despues, *otriesse cogido tãtos frutos que seyendo bien asmado, abondaria[b] para pagar el arrendamiento. e las despẽsas del labrador por ambos los años, estonçe tenudo seria de pagar el arrendamiento, e maguer el señor de la heredad le outesse quitado la renta[c] de aquel año en q̃ se perdiessen los frutos, si en aquel año que vinieesse despues dessecogiesse a tantos frutos, que abondassen a ambos los años, segũd es sobredicho, puede gelo demãdar. Otrosi dezimos, que si por auentura acaesciere q̃ la heredad, o la cosa arrendada rendiere tan abondadamẽte vn año, que pueda montar mas del doblo, delo que solia rendir vn año cõ otro comunalmente, que estouee deue otrosi, el q̃ la tiene arrendada, doblar el arrendamiento, si esta abundancia vino por auentura: [d] e nõ por acucia del q̃ la labrasse, de mas labores que solia, o por otras mejorias, que fiziesse en la cosa. Ca guisada cosa es, que como al señor p r. tenesce la perdida dela ocasion que viene por auentura, q̃ si le siga bien otrosi, por la mejoria q̃ acaesce en la cosa, por essa misma razon.*

5 c ¶ *Quitado la renta.* Et si vtatur verbo donationis, vt habetur in d. si vino. in prin. ff. eo. quia verba accipiuntur secũdum subiectã materiam.

o d ¶ *Por auentura.* t. ca. fortuito vetum si locauit molendinũ, ex quo locator consuetuit recipere quinquagin ta: nunc vero quia alia molendina sunt destructa, vel ruinata, recepit centũ secũdũ Bart. in. l. si merces §. vis maior. ff eo. & Abb in. c. propter sterilitatem ad fi. eo. ttu secus vero si aliqua augmentatio venisset, propter bonitatem rei locatæ vel propter industriã coloni. Ad de Paul de Castr. in. l. colonem. §. qui maximo. ff de publi. & vectig. vbi ponit istud exemplum de molendino. & intelligit quãdo augmentum venit ex casu quem verisimiliter cõtrahentes non potuerunt excogitare, & superueniet post contractum locationis. vbi etiam ponit aliud exemplum. vide ibi.

¶ *Lex. XXIIII.*

40 Tenetur dominus conductori soluere meliorationis expensas operis non plantationis rei. nisi aliter conuenerit. quia sicut soluit deteriorationem, iustum est quod habeat de melioratione remunerationem. hoc dicit.

1 e ¶ *Relantando.* Et sic loquitur ista. l. non solum quando expensæ sunt necessariæ: verũ etiam si sint vtiles hoc idem probatur in l. dominus locorũ. §. in cõducto. & in. l. pe. ff. eo. & dicit Paul de Castr. in. d. §. in conducto. q̃ necessariæ indistincte repetuntur vtiles vero tũc quando facte sunt de voluntate locatoris tacitè vel expressè vel si nõ affuit voluntas, nõ fit graues locatori p. l. quasi bi allegat. & add. l. 40 ff. 23 pt 3.

2 f ¶ *Lasmejoras.* Sed an possit aportare resilla quas apposuit meliorando domum? dic q̃ si hoc vellet conductor potest di modo cõmodeid fieri posse. verũ. l. sed addes §. si in prinnus ff eo & ria q̃ procedit dispositio huius. l. enã in conductore ad longũ tẽpus, secundum Bal in rubric C. de iur. emph. col. 1.

3 g ¶ *Cenenture.* Idem videtur & si non sit expressum expacto q̃ meliorationes fieri debeant per colonum sed generaliter fuerit dictum, q̃ colonus tenetur meliorare, seu data fuit ad meliorandum, vt vult Bal. in d. l. colonum quæ est. l. pe. ff eo. in prin. ad fin. 2. lectu.

¶ *Lex. XXV.*

40 Non tenetur locator de reperdida apotheca locata nisi in se custodiam recipit aut eius culpa vel dolo perdatur de fortuito aut casu nõ tenetur. h. d.

¶ *Nonleprometo.* h. pot ista lex q̃ locator horreum non tenetur de custodia quando id specialiter nõ promisit, sed contra. d. l. cũ in plures. §. fi. ff. eo. dũ dicit custod ã autẽ horreorũ conductor b præstare debet. & l. 1. C. eo. soluo secũdum Azo C eo. i summa & glo. in. l. dõna ff eo. cuius dictũ videtur sequi ista lex q̃ deber intelligi qũ expressè vel tacite p traditionẽ clauiũ locator teneatur custodire. secus ergo si non expressisset se nolle teneri ad custodiã vel claues non tradidisset quia tũc tenetur ex lege culpa propter malam custodiam, & ita intelligitur dictũ §. fi. quia tamen ista l. non facit istam distinctionem & gñaliter vult locatorem horrei non teneri de custodia etc, & melius secũdũ Iaco. de Are. Odo. & Alberi. in. d. l. i & Bart in. d. l. dominus q̃ quando quis locat totã domum remotam à statione, & custodia sua tunc locator nõ tenetur ad custodiã. ex quo infert Bart q̃ domini qui habent apothecas & locant eas ad usũ non tenentur & ita procedit quod hic dicit & probat in d. l. cũ in plures. §. fi. quando vero quis nõ locat totã domũ in qua sunt horrea sed ipse retinet eam pro horreis percipiendis mercedem, tunc procedit distinctio Azo. & glos in. d. l. dominus. Aut autem tunc propter traditionem clauium liberetur a custodia. vide per Paul de Cast in. d. l. dominus. & per Alberi. post Odo in. d. l. 1 qui volunt q̃ totaliter non liberetur. vide ibi per eos.

1 ¶ *Pu fe culpa.* Nõ intelligas de culpa mala: cuius dicit: quia vt dixi in gl. prox lina, ad hãc nõ tenetur locator totã domũ, sed horrei separati à domo & custodia locatis. Sed de alia culpa veluti si noluit tradere clues, vel alias culpam vel dolũ commisit, vnde res deperditæ fuerũt. & intelligẽdũ videtur de culpa lata, nã de leui isto casu nõ teneteẽ, vt & fuit de mente Azo. C. eo. in summa. l. cet cousue loquat nõ vero dleui vel leuissima, nisi talis culpa leuis vel leuissima consistere in faciendo: quia tunc æquipararetur latæ culpæ, vt notat Bart in. l. quod nerua. verbi item quæro in colo. ff. depos.

k ¶ *Outesse puesto.* Intelligẽ quando cõductores domini rerum depositarum tempore depositionis sciebant per custodes horrea exercere, vt dicit glos in. l. ex diuo. C. eo vel quando sciente & patiente conductore vel consentiente locator custodes apposuit quia tunc non tenebitur de eorum mala custodia, sed tantum q̃ eos exhibeat, vt & fuit

ziẽdo y lauores o cosas de nueuo, e plã h tando[e] y arboles o viña, porque la cosa vala mas de la renta a la sazõ que la dexã que quando la tomaron, e porende es derecho, que assi como quando fazẽ daño en la cosa arrendada, que son tenudos de lo mejorar: bien assi les deue ser conoscido, e gualardonado el mejoramiento que y fizieren. E porende dezimos, que el señor, tenudo es de dar las misiones, [f] que fizo en aquellas cosas, que mejoro, o de gelas descontar del arrendamiento. Fueras ende, si en el pleyto del arrẽdamiento, fuesse puesto, que fiziesse delo suyo, tales lauores, e mejorias, como estas, que de suso diximos: ca entõces seria tenudo de guardar el pleyto segund que fue puesto.

¶ *Ley. XXV. Del almazen que vn ome logo a otro para tener olio, o otra cosa semejante, nõ es tenudo de rechar el daño que acaesce enel.*

Quando vn ome a otro alguna almazen en q̃ metiesse en olio o otra cosa semejãte, si quando gelo logo, nõ le prometio de guardarle aquello q̃ y metiesse, si alguna cosa se perdiesse a aq̃l que lo resebio a loguero, nõ seria tenudo el señor de pecharle, porende ninguna cosa. Fueras ẽde si le pudiesse prouar q̃ por su culpa, o por engaño q̃ le ouiesse fecho, se perdiessen aq̃llas cosas. Pero si el señor del almazẽ ouiesse y puesto[k]

de mente Azo. C. eo in summa col. pen. ad fi. & glo. in l. dominus. & tenet etiam Paul de Castr. secus si ignorante conductore: quia tunc ex appositione custodum, videtur in se recipere eu lodiam. vt in l. si vecetro §. si me rogauerit. C. commo. & de eorum mala custodia cenere, ne quelibet ur. tur eos exhibendo. l. videatur. in princ. ff. eo. quod intelligendum quando apponeret custodem in ipso ingressu contractus: secus si ex post facto. vem. d. l. si vi certo §. si de me. & per Bald. in. d. l. ex diuin. C. eod.

4 a ¶ *Preguntan.* An tocqueantur vid. Bal in dic. l. ex diuin. & quæ habentur in. d. l. dominus. est enim pra sumptio contra custodem, quando res custodiæ non repediuntur, vel locus custodiæ repentinus fractus vt dicit Ange. in. d. l. ex diuin.

5 b ¶ *Ocasion.* Idest casu fortuito, vt subijcit hic &. C. eo. l. i. de leui ergo & et de leuissima culpa tenebit quando receptrinte custodiam, & sic approbatur hic o. in. gloss. in d. l. dominus. qui fuit etiam Azo. C. eo in summa co. pe. p. l. qui mercedem. ff. eo. l. nec Paul. Insch. Castr. il. c. commentorum obuit, imo ipso casu incum tenetur de leui culpa, & vt. quod tamen qui mercedem quibus principaliter recipiebat mercedem pro custodia, in casu vero hoc non principaliter sed pro custodia, sed pro vna hora. i.

Ad tit. ff. nauc caup. stabu. & in. l. 7. in 14. par. 5.

¶ *Lex. XXVI.*

Receptin caupona vel nauigio se tenetur dño vel eius. cum tenentur de culpa tib. penitus de nam negligentia culpa sen dolo, sed non tenetur. sed cadit ne tenetur si antequam res cecepeit dixit quod custodiam non res suas, quia ipsi prudentiori nolebat tenere aut hes dedit domum ad partem vel accum cum clave, vt hic in lodrenc ces suam. d.

1 c ¶ *Ad id posan.* Fundatur Symon emillam lepcosum, de quo in Euange lio est lectum Iulia. ad eb cum memoria viatocces dicunc Pater nc, vt minemiai bonũ hospiri in. i. per Cicchuiensem part. 2. ca. 25.

2 d ¶ *Cofalleros.* Illi sunt stabul. in de quib. ff. nauta, caupo. stabula. pecto tum. & dicuntur à stabulo, quest locum in quo equi & alia mentia recipiuntur, vt. d. gl. in l. palam. in princ. ff. de iur. nap.

3 e ¶ *Tauernas.* Cauponæ, in quo mel. bibia venduntur & comedentes cepiunt. vid. per glo. in. d. l. palam. in princ. supe. parte taberna.

4 f ¶ *Dumanera.* Idest nec et ita tutur quod la unodo adhoc: quia de necessitate adiuncta recuntur non ergo habebit locum ista. l. in balneatoce, ad quem non de necessitate sed de voluntate cecuntur, secundum Bart. super titul. nauta. caupo. stabu. §. fina. & Alberic. in rubrica eodem titulo. Tenebitur cumen de dolo & lata culpa, secundum eos. an autem hospitator cogatur recipere hospites, vide algũ o me suyo, o estraño: por guarda de aquellas cosas: estõce tenudo seria de leuar le ãte el judgador de aquel lugar, porque le pregunten, [a] esepã del como acaesçio aquella perdida. Mas si quãdo le dio el almazẽ a loguero, reseibio sobre si el señorio, la guarda delas cosas, q̃ y metiesse, estõce tenudo seria d̃ pechar le, todo quãto y perdiesse. Fueras ende, si la perdida acaesciesse, por alguna ocasion, [b] q̃ auiniesse, por auentura sin culpa del señor del almazen, assi como por fuego, o por fuerça de ladrones, o de enemigos o de otra cosa semejante.

¶ *Ley. XXVI. Como los ostaleros e los aluergadores, e marineros son tenudos de pechar las cosas que perdierẽ en sus casas e en sus naues aquellos que ay reseibieren.*

Aualleros, o mercadores: o otros omes q̃ van camino, acaesçe muchas vegadas, q̃ han de posar, [c] en casa delos ostaleros, [d] e las tauernas, [e] de manera, q̃ han de dar sus cosas a guardar a aqllos que ey fallaren, fiando se en ellos, sin testigos, [f] e sin otro recaudo ninguno: e otrosi los q̃ hã a ẽtrar sobre mar, metẽ sus cosas en las naues en essa misma manera fiãdose en los marineros: e porq̃ ẽ cada vna destas maneras ã omes acaesçe muchas vegadas, q̃ ay algũos que sõ muy desleales, [h] e fazen muy grandes daños, e maldades, en aquellos q̃ se confian en ellos: por ende cõuiene, q̃ la su maldad sea refrenada, con miedo de pena. Onde mandamos, que todas las cosas, que los omes que van camino por tierra, o por mar, metierẽ en las casas delos ostaleros, [i] o delos tauerneros, o en los nauios, que andan por mar, o por los rios aquellas que fueren y metidas, con sabiduria [k] de los señores delos ostales, o delas tauernas: o delas naues: o de aquellos que estouieren y, en lugar dellos, que las guarden de guisa que se non pierdan, nin se menoscaben: e si se perdiessen por su negligencia, o por engaño que ellos fiziessen: o por otra su culpa, [l] o si las furtassen algunos delos omes que vienen [m] con ellos, estonce ellos seran tenudos de les pechar todo quanto perdiessen, o menoscabassen. Ca guisada cosa es, que pues q̃ fian en ellos, los cuerpos, e los auetes, que los guarden lealmente, a todo su poder: de i guisa q̃ no reseiban mal, nin daño. E lo q̃ dicho es en esta ley, entiẽde se, delos ostaleros, e delos tauerneros, e delos señores d. los nauios, q̃ vsi publicamẽte ere cebin los omes tomãdo dellos ostalaje, o loguero. E è esta misma manera, dezimos, q̃ sõ tenudos delos guardar estos sobredichos: si los reseiben por amor, [n] & peobatur in ista. l. hic. lo que deximos.

[a] ¶ *Sin testigu.* Innuit esse necessarios testes ad probationem recipiquas hospes dicit cecepisse hospitatoem. de quo tamen vid quæ notat Bartol. in. d. §. fenin. ff. furti aduersus nautas & per Bal. in rubrica C. de proba. & in. l. prima. & in. l. certi nunc. C. loca & Angel. in tractat. maleficio. in pte fama publica col. 11.

[b] ¶ *De ieales.* Adile. l. prima in princ. ff. eo & ficdin Bald. in l. prima. C. eod. Communitec hospicatores ista sunt homines rapaces & vulgares.

[c] ¶ *Ostaleros.* Qũ si amicus cecipere tamicum: hic quod non habebit locum ista. l. fecidum Speculum. de furtis vecticu. quod si amicus & fini d. ficum Rosredi. ic ita dit Alberic. ff. nau. caup. stabula. l. prima.

[d] ¶ *Cofalleros.* Illi sunt stabul. in de quib. ff. nauta, caupo. stabula. pecto tum. & dicuntur à stabulo, quest locum in quo equi & alia mentia recipiuntur, vt. d. gl. in l. palam. in princ. ff. de iur. nap.

[e] ¶ *Tauernas.* Cauponæ, in quo mel. bibia venduntur & comedentes cepiunt. vid. per glo. in. d. l. palam. in princ. supe. parte taberna.

[f] ¶ *Dumanera.* Idest nec et ita tutur quod la unodo adhoc: quia de necessitate adiuncta recuntur non ergo habebit locum ista. l. in balneatoce, ad quem non de necessitate sed de voluntate cecuntur, secundum Bart. super titul. nauta. caupo. stabu. §. fina. & Alberic. in rubrica eodem titulo. Tenebitur cumen de dolo & lata culpa, secundum eos. an autem hospitator cogatur recipere hospites, vide tuc quod sic. vt in. l. 1. ad fin. ff. furti aduersus nautas. ibi neque repelle repotest iter agentes. & tenet glos. & ibi Bacto in l. prima. ff. ed vbi vide per Alberic. in rubrica nisi ex iusta causa recusset, vt quin domus est plena hospitibus, vel hospes est inimicus suus, vel alias quid simile & adde Bar. in. l. prima. §. serui ff. furti aduersus nautas.

[g] ¶ *Sin testigu.* Innuit esse necessarios testes ad probationem recipiquas hospes dicit cecepisse hospitatoem. de quo tamen vid quæ notat Bartol. in. d. §. fenin. ff. furti aduersus nautas & per Bal. in rubrica C. de proba. & in. l. prima. & in. l. certi nunc. C. loca & Angel. in tractat. maleficio. in pte fama publica col. 11.

[h] ¶ *De ieales.* Adile. l. prima in princ. ff. eo & ficdin Bald. in l. prima. C. eod. Communitec hospicatores ista sunt homines rapaces & vulgares.

[i] ¶ *Ostaleros.* Qũ si amicus cecipere tamicum: hic quod non habebit locum ista. l. fecidum Speculum. de furtis vecticu. quod si amicus & fini d. ficum Rosredi. ic ita dit Alberic. ff. nau. caup. stabula. l. prima.

[k] ¶ *Consabidur.* Approbat opinio glo. in l. 1. §. fin. ff. nautæ caupo. stabul. super parte illatæ. & vid. per Specu. tit. de furtis. col. 4. vecti. quid si res nunquillæ. & Ange. in l. 1. ff. furti aduersus nautas. vbi videtur saluti foce recepisse si ipse accipiat vel amittipatatur. & sic patet est recipe.

[l] ¶ *Culpa.* Etiam de leuissima. vt notat glo. in l. 3. §. 1. super eo. & sic culpa. ff. nauta caupo. stabu. quidtamen si post quam hospitator cecepit inuitus, fuit sibi per ofiaciam arestatur, an & tunc teneatur de leuissima culpa. l. certi nunc. C. nec tamen tenet quando iuria cum cauqã sessfiec, ma. postquam tanquam hospes cecipendus. Mm. nec enim officium voluntarium hospitatoris cum dolo in necessarium. ff. eo. l. videatur. §. qui vinum, & ad gl. de iure cominisso. l. fi.

[m] ¶ *Que vienen.* Hoc intelligitur tenetur ecdã de facto viatorũ & execitoc & de furtoie i damno aliorum vectorum, vt habetur in l. 1. §. hic cum. l. sequenti ff. nau. caupo. stabul. quando enim ipse cecepit, tenetur de facto, et in viatorum, sed ceteorum: si vero ipse non recepisset, tantum tenetur de facto suorum, quos in naui vel in caupona habebat non de facto viatorum vt habetur. l. 1. §. secui. ad fin. ff. furti aduersus nautas. & ibi gl. & Bac. vt. et. ibi gl. cu' enim caupo vel execitoc qui recepit teneat de leuissima & furtum non fiat sine culpa leuissima tenet de furto ifoctis. l. cu' in hoc. §. cũ. ff. proforio. glo. in. l. 3. lup. pre sene culpa ff. nautæ, caupo. &c.

[n] ¶ *Por amor.* Intelligitur, qui qui recipiunt habent officiũ hospitãdi, & recipiendi mercede sumpta secus si non habeant tale officiũ vt dixi supra de amico. & sic peobatur hic.

1 g

2 h

3 i

4 k

5 l

6 m

7 n

8 a

9 b

10 c

11 d

12 a ¶ *Guarda ad las bien.* Nota ex hoc verbo quod sola clamũ traditio nõ liberat hospitantem a periculo custodiæ de qua tenetur, nisi & addat hoc verbum si licet guardad las biẽ. ex hoc enim texte videtur esse eximere à custodia & transferre eũ in hospitem, & quod dicit gl. in l. fin. ff. si pretexerit ff. nau raup. stabu. q̃ sola traditio rlauium liberabit eũ à lesissima rupa, non est verum. & glo. loquitur ex eaphe nihil allegans. vt dicit Bal. ibi & quia secũdũ Iarob. de Raue. dictũ gloss. non est verum quia ex hoc dare cauponibus mateera deliquedi, & habendi claues duplicaras, vt latius ibi recitat Alberi. licet Ange. in. l. 1. §. 1. ff. fur. aduer. nautas. dicit q̃ traditio clauium liberet a leuissima tenemen tistam. l. partitarum: quia de iure cõmuni non eeperi ita bene expressum. & subdit ibidem Alber. post Iarob. de Raue. q̃ idem dicendum & si apposuerit custodem ad cameram suam, vt nihilominꝰ, hospitans teneatur. argu. ff. de acqr. pos se. l. quarũdã. & C. de pact. conuen l. fi. & adde Alber. in l. 1 C. loca. post Odofr. & hoc videtur veri, licet aliud voluit Bal. hoc qũ apposuit rustodẽ in d. l. fi. §. ntẽ si prædixerit. & in sub. C. de posi.

13 b ¶ *Por alguna ocasion.* Adde l. 3. §. 1. versicu. nisi quod damno fatali contigerit. ff. naut. caupo. stabu.

¶ *Lex. XXVII.*

14 Aliter tractantes peregrinos quam conuicinos suos in bonorum rustodia & rerũ venditione extra ordinẽ puniunt iudices arbitrio. l. d.

1 c ¶ *Como la vendan a los otros.* Adde 1. a de empti & vẽditio. & facit q̃ cu rialibus, qui regis eu iam sequuntur nõ possunt vẽdere cauon pretio quãm rote loçorũ inter se vendant, pro quo fuit. l animalia. C. de rur sup publi. lib. 11. & per illã. l. dicitur lo a d̃ Pia. q̃ validatur statutũ, quo disponitur q̃ in transitu armigerorũ à republica conductorũ vel a superiore transmissorũ, pabula non vendatur canori, sed nullo prerio. non tamen est facie d̃ apræogatiua militibus, vel alijs priuilegiatis personis in pretio terũ venalium, plusquam fiat priuatis personis in foro publico, vt in. l septẽ diebus. & ibi Ioan de Plate. C. de eroga. milita. anno. lib. 12. & ibi infert ex hoc q̃ contra ius est statutũ vel cõsuetudo qua cauetur q̃ per tot dies fori nullus audeat emere prius, quam essent emptæ species, vel annonæ proeurialibus quia per hoc vendunt vliori precio cessantibus emptoribus. & dicit hoc ita fuisse de mẽte Andr. de Barulo. neque potest quis cogi vendere res suas pretio minus iusto, vt habetur in l. 2. ff. ad l. Iul. de anno & probatur in. l. decuriones. in principio. ff. de admi. rerum ad ciu pertinen & in l. nõ enim. ff. rerum amot. & intelligeistam l. de pretio serundum quod est in foro publico. l. pretia rerum. ff. ad l. falci. vbi Bart. & probatur in dicta l. septem diebus.

d ¶ *Otra estatima.* Nam quidquid plus iusto quis appetit, siue emptor, siue venditor sit, hoc turpe lucrum est. 1. ne dem. 11 vel monachi. & vt dicit B. August. in lib. 13. de ciuitate ca. 1. 1. 3. omnes sunt commutee hor vitio inuoluit, vt vili pretio emant, & caro vel dant. & ideo non æquales sunt vbique frumenti vinique mensuræ, vbi quidem emuntur minores, vbi venduntur minores vt dicit philo. 5. ethicorũ. & tradit Lucas de Penna, in d. l septem diebus.

e ¶ *Fizieren.* Nota etiam, quod quando peregrini inhumaniter tractantur nõ solum possunt habere recursum ad iudicem loci, vt hic subijcit, sed etiam ad episcopum, & site est rasus in quo contra laicos potest se intromittere. vt probatur in. d. cap. 1. de empt. & vẽdi. & ibi notat Ioan de Imol. qui & allegat. c. si quis remiperas. & cap. si quis. 24. q. 3. & notat Innocen. vbi Abb. in. c. significantibus. de offi. delega. & adde. l. fi. §. item episcopi. ff. de mune. & hono. & l. 1. C de episcop. audi. & refert Ioan. Andr. in. d. c. 1.

los marineros q̃ recibẽ a los cauallero a los mercadores, e a los otros omes q̃ andã camino, en sus casas o en sus mesones, o en sus nauios: q̃ los guardassẽ que nõ rescibiessen daño ẽ sus casas, mucho mas guisada cosa es, q̃ sagã esso mismo, a los romeros, q̃ andã ẽ seruicio d̃ Dios. E porende tenemos por bien, e mandamos, a todos los aluergueros, e los marineros de nuestro señorio, q̃ los resciban en sus casas, e en sus nauios, e les fagan todo el biẽ que pudierẽ, e les guardẽ las sus personas, e sus cosas de daños, e de todo mal, e que les vendan todas las cosas que ouieren menester, por aquellas medidas, e por aquellos pesos, e por tal precio, como lo venden, a los otros, c q̃ son moradores, ẽ cada vn lugar, de nuestro señorio, non les faziendo otra estatima d en ningũa manera que ser pueda, e los que contra esto fizierẽ e deuen recebir pena por aluedrio del judgador del logar segũd fuere el yerro, o el daño que fizieren.

¶ *Ley. XXVIII. De las cosas que tomã los omes a censo aquien pertenesce el daño dellas, si se pierden, y como deue ser pagado el censo.*

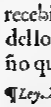

Contractus emphyteoticus en latin tanto quiere dezir en romanee como pleyto o postura, que es fecha sobre cosa rayz: f que abbatem antiquum dicentem quod audiuit magistrum suum induecentem illud rapitulum pro iurisdictione ecclesiastica, contra temporalem, vt posset punire quosdam, qui minuebant farinam fabarum eera vendi. quod dictum forte non admittetur in foro seculari, lire et Ioa. de Imol. ibi dicat esse dictum mentiendum.

Adtit. C. de iure emphyte.

¶ *Lex. XXVIII.*

1 Emphyteosis est datio rei immobilis ad annuũ censum in scriptis celebrata: & si cum partium voluntate ad vitam reripientis vel etiam hæredum: & si res tota casu perit, est emphyteota liberatus: sed si remanet octaua pars tenetur ad totum censum. Item si emphyteota ecclesiæ per biennium aut laici cesset per triennium in census solutione etiam domino non perente potest ei dominus rem sua auctoritate auferre, nisi postea infra decem dies sine lite soluat. & nisi in his terminis soluat incidit in commissum, & potest auferri res per dominum etiã sine lite quia dies statuta pro domino interpellat. l. d.

f ¶ *Consistir.* Constituitur enim emphyteosis super immobilibus, non super mobilibus, vt hic & in. §. licentiam in authentica. de ahe. & emphy. coll 9. & notat gloss. in. §. adeo. institu. de locatione. & Azo in summa. C eo. & hoc est de natura emphyteosis. vt dicit Bald. in. l. 1. in fin. C. de iure emphy. ex quo dicit quod si contineatur in instrumento, quod ecclesia concessit in emphyteosim oliuetum in tali loco situm, quod intelligitur de terra oliuata non de arboribus pendentibus & subdit q̃ si actum esset q̃ ple arbores essent in emphyteotiæ non fundus, q̃ valeret dene c arbores sunt in fundo, propter immobilem radicem: & si veteres arbores siccantur & nouæ ex-

illis pullulent, durabit emphyteosis: quia non est mortua radix producta in vivum in planis §. de damno infect. l. damnum §. is qui vicinas, & q emphyteosis consistat tantũ in immobilibus. Adde Bar. per text. in l. si quemadmodũ. C. de emptio. & censi. lib. 11. allegat. d. § emphyteosim in fine.

es dada[a] a censo[b] señalado, para en toda

a ¶ *Dada.* Et non requiritur quã principio pretium interueniat, licet gl. in c. potuit. de locato di xit è contrario, secundum Abb. qui dicit cõmuniter tenen. & vi in glo. sequen.

b ¶ *Censo.* Non intelligas q contractus emphyteoticus sit contractus censualis: quia in eos multũ est differentiæ. vt notat glo. & ibi late Abb. pe. & si col. in. c. consultus de religio. domu. Iaso. in l. 1. C. de iure emphy. colu. 10. in fi. cum prin. in. sed q emphyteosis dari sub annua pensione, vel censu & adeuentes quia probatur hic non esse de substantia contractus emphyteotici, q principio interueniat certa quãtitas pretij, vel aliares, prout tenetur multi. vt refert Albene in d. l. 1. vbi dicit hanc esse cõmunem opi. de quo in per Iaso. in. d. l. 1. vbi dicit colu. 1. & 2. refert ensin contrariũ esse cõmunẽ opinionem) q non ut quinam à principio aliqua præstatio quantcunq; vel alienus res, quæ

Quæst. 1. opinio approbatur hic. Quid tamẽ si in instrumento cõtineatur talis dedi in emphyteosin, vel censum quis cõtractus dicatur emphyteoticus, vel censualis? Ioa. Fab. in dict. l. 1. dicit q emphyteoticus. allegat l. sed si adjiciatur. ff. pro socio & l. si ceciem. ff. de aur & argen. legat & ei o transit Iaso. C. eo. l. 2 colu. 89 vers. 8. quæro esset n. 89. colum. totus tractatus, & idem videtur si diceret, recipiso in emphyteosin & censum, nisi ex adiunctis aliud constaret. ¶ Sed quid de contractibus censualibus nostri temporis, vbi ponens censum sive annuũ redituũ super possessione sua non transferit dominium rem in ementem aut aliam rem dominii, licet in eo actibus aliis censualibus antiquis. de quibus in d. c. consultus. sed ipse vendens non reddit in emptorem dominus suadi, & solum vendit ius percipiendi dominium fructuum sui fi cit. et. quæstio antiquata quæ fuerunt contrariæ & illa de se opinionis, vt patet ex notatis per Innocen. Hostien. & Ioan. Andrea in c. in ciuitate. de vsur. & inc. sis in quo venditur annus redituum interessum cõtractuum sistitus communis doctorũ ne solutio est, q sit licitus ita se contractus, sive talis census consistat in redditibus fundi, vel domus sive ex laboribus certa personarum tiben, vel secundum, vel in actione vel nominis. neque potest dici q hic interueniat vsura, i nopinus cõtractus emptionis & venditionis quia sit certi pretium, scilicet certa quantitas pecuniæ nem est ibi mix, scilicet certus reditus, canon, vel rationa, & procedit hoc sive emantur in perpetuum, sive ad vitam, vel ad certum tempus, vel in decem annorum & id est in tali conditione tali contractu, licet de alio puro contractu emptionis, & venditionis, cuiusque rei. Si vero redituũ de nouo constituitur tempore venditionis super fundo vel alia re, dixerunt quidã talem contractum esse illicitũ & vsurarium, vt pote quã alibi deficit merx, quæ emanur, & quia in tuetur fraus de contractu ad contractum, & in hã casu temã videtur inclinare Ioa. Andr. in addition. ad Specul. super rubrica de vsur. vbi dicit q quando in ditus fuisset ceu, puta censualem redituũ non subtinis. fortuna, & tempus certum, plus tuhereteur contractus ad vsurã. In hanc etiã sententiam inclinare Innocen. in. d. c. in ciuitate. dum dicit, consulendum esse omnibus fidelibus, q a tali contractu abstineant, quando census de nouo constituitur. hanc partem etiã tenuit Henri. de Gãdano, puta referi Guillelmus Bont. in suo quodbeto. verum licet emere redituũ ad vitam vel in perpetuum, vel sine illicito & vsurario, vbi refert octo medii, quibus dictus Henricus de Gandano fundabat suã assertionem & principale motiuum istorum videtur q in emptionibus & venditionibus pecunia debet esse medium nõ ex tremum. l. 1. ff. de cõtrahẽ emp. nõ ergo in proposito pecunia debet esse extremum. i. res empta quia vbi pecunia est res empta, ibi est vsura, ex qua pecunia pecuniam producit. & sic videtur, q non liceat emere redituũ pro pecunia quia hoc est in effectu emere pecuniam pro pecunia vnde oritur in casu in quo huiusmodi contractus licti essent oportet esse duos contractus, scilicet contractum emptionis fidei & postea vendictionis fundi ad certos redituũ & tunc accipitur census, sive pensio de re sua quã de terra empta tradita & exposita pro annuo censu, sive pro annua pensione percipitur. neque obstat secũdũ enim solutio aliquorũ dicentiũ, q emendo pensiones vel redituũ non emitur pecunia sed ius recipiẽdi pecuniam: quia licet verum sit aliud esse ius percipiendi pensionem, vel redituũ gl. illud ipsa pensio vel redituũ. & propterea etiam verum sit illud ius percipiendi pecuniã posse emi, quia est res tradibile, quia secũdum eũ videtur nõ posse emi illud ius immediate mediante nuda pecunia: sed oporteret, q emat mediã te alio, puta mediante fundo, vel mediãte donatione vel ut si tale ius p cipiendi esset donatũ à Rege. Ioa. de Lignano, qui seqtur Ian. Lauret. de Rodul in tractatu suo de vsur. q. 8 in fine. nec videtur eandem sententiam sibi tari à fitutionis non redituũ in mercatia pactu de tenendo & idem videtur tenere Abb. in sua 5 disputatione. incipit, Antiquitus ¶ Contrariam sententiam in mo q talis cõtractus sit licitus emtio census, qui de nouo constituitur, tenuerũt multi Doctores. refert Innocen. in. d. c. in ciuitate. de vsur. nam & ipse Innocentius videtur de iure ab eadem sententia, licet per viam cõsilij dicat abstinẽdum esse ab huiusmodi cõtractibus. refert etiã alios quãplurimos dictus Guillel. Bont. vbi supra. quãdẽ sententiã tenent restipsion. ad. 7 motuũ Henri. de Gandauo hoc certãtem ¶ Sylu. in. v. usura. in sua summa in parte vsur. rel. in versiculo. 12. quæritur. vbi dicit hoc communiter tenere doctores Parisinos & canonistas. in d. c. in ciuitate. habetur q non videtur hoc bonum esse rem tam inter affectum aut quã & mutuum. in quia non directe & immediate constituit fructus, sed redituũ, sed ius exigendi & percipiendi illum. tum quia, si fructus antiquus, quem secundũ minus esse hic fuit licitum emtum, quare non potest esse aliquis illum de vendi vere fuit antiquus, illicite quasi res de se nulla, licite demum non potest pertegulinon fit mutuum, de regu. iur. libr. 6. nam quã licet demum potest hic mandi enim q hic non interueniat merx, quã emitur: quia nõ est licet certus redituũ cui fus exigendi illud. & quia non interueniat pecunia et fructuum fructuũ qui per aunum. Incipit enim mo. If de non rationem empto vel & intuetur. I. sin dum. I. sale actio. emp. If recti in prius videt approbari per illas extranag. Martin. quinti, & Calixti tempiquæ tum sub titulo de emp. & vẽdi in volu. extrauagant. communium. vbi tales contractus dicuntur licti & non vsurarium. Incipit enim pater ex [illegible] Tamina 68. & in eo. 5. Ille Madrid. anno domini 1534 per sententiam 127. & in anno Tolet per sentiam 1. vbi tales contractus permittuntur. libr. 1. Innocen. reflina

quos tibi soluo, quod licet aliqui dixerunt istum contractum non esse sine vsurarum cumpulo. vt alias ipse Bald dicit in d. l. 1. qui tamen apponeretur pactum qd illa mille conuenerunt in emptionem prædiorum vnde iste contractus iustus esset, & si venditor non vult emere, imputet sibi, & cum hoc videtur transire Bald. licet istum subdat, considera super ista cautela & cognia penitus cauillationes conscientiam tuam lædas. Similiter & contra istam limitationem nemo videtur Sylueste vbi supra vbi postquam retulit dictum Io. de Ligna no, de quo supra, dicit idem etiam isto casu esse veram vendi tionem, & quod non sit obligatio personalis sed realis cum obligatur bona venditoris pro reditu, motetur per iam nem Vernen. & Alexand. Lombar. quam super istis alii qui cum habeamus ina bonorum genera, in obligatione, & immobili, & in ratione vsufr. hoc tertium genus est, quod venditor & idem volunt Conradus in tractatu de contractibus q. 74. & 75. Cam. Mol. in tracta. de lucro & contractibus numero 22. Io. a Medina in tracta. de restitutio. in q. de consilibus col. 5. Sed propter hanc dictam non videtur recedendum ab ista limitatione, quæ ita dicit esse magis communis inter doctores, & quia vere & rectitudine hac prima limitatione nō tenemur aliqui, quæ emantur alia, quam per iuris effectu, & non potest negari quin talis contractus magis sapiat mutuum sub usuris, vel Idem maximam habeat vicinitatem cum mutuo, neque potest dari illud ius mutuo gen' bonorum illo casu, cum illud ius neque radat super se mobili vel immobili, & sic deficit fundamentum Sylueste, neque dato quod obligetur bona sua pro solutione illius census, tunc hoc contractus cum illa hypotheca sit accessoria ad personam obligationem; & in proprio pignoris contractibus super bonis alienis, & facit ad hoc quod dixi supra cod. 19. in glo. magna. quod hypotheca velut accessoria debet regulari ad principalem obligationem, & in proprio bonorum hoc ita dictis extenuantibus, cum dicunt quod imponebatur census super oppidis, agris, terris, in contractu expressis. Et quia sic modi & in alias, sit contractus frequentantur, vindicione prædictam limitationem tanquam veram & obiectum fundibus vsurarum, in vno tamen casu non procedere esset limitatio, videlicet in illo qui constituit census, se obligando, esse solutus loco rem usus ad tantum pro anno, & vendere ipsis per assu constituit ad censum illis, nam talis contractus licitus esset vt est de mente Innocent. & aliorum in dict. concinnate & tetet Angel. de Clauasio in sua summa, in parte vlta el. viii. quid de illis colum. 2. ell enim tunc ex qua emantur & per prædictam perlam dici quod licites hipo quia imponitur census pecunia destinantur, quod cum non fiat quo manean istud ius percipiendi, quod sui venditum, liberabitur vendito a pensioni, vel censu, & pecuniam suum per emptionis et emptionis vt in Lapma. Cale pericu. & commo. rei venditæ. & quia hoc nō penitus inter eat sed remanean area vt quæ dicam in tali glossa parte epui frego. & plane procederet, quando census sui reditus constituitur in tacitione talis tadi, vel pro dominio, ita quod constituens & eius heredes illi per emptio non teneantur ad solutionem reditus illius rei, si ratione illius rei & quandiu illam possidam. Si tamen in e est mutatus dubium cum similis illi non sit venditus sed obligatus pro certioni solutione census & sic principalis obligatio videtur personalis & alienatio prima super quo ex institutione incessoria. quod certe multum confortat opinionem illorum quod prisic dictus ille mutuus census constituit super personali obligatione illius qui recipit pecuniam, sed alibi potest dici quod licet fundus non sit venditus vendituri tamen reditus ex fundo pro ea summa qua emitur & illi sum super quibus contrahitur, & sic est ibi vis reale aditeressando. ¶ Secundo limitatur si census qui imponitur super re non possit in totum habere de redditibus rei, vt si constituam censum super domo de decem, cum non possit conduci, nisi pro quinque, nam tunc talis contractus esset illicitus & fraudulosus, secundum Ioā. de Ligna in capsi. de vsuris refert & sequitur Lauren. de Rodulphis in d. suo tracta. de vsuris. 12. q. in 6. fol. totius tractatus quia mēi surgit obligatio personalis. vt in cap. illo vos de pignor. & c. ad nostrā. de emptio. & venditi. Sylueste etiam vbi supra tenet etiam talem contractum esse illicitum & illud plus esse obnoxiū restitutori, licet proprie secundum eum non possit dici contractus vsurarius, suppolita veritate vēditionis quia cessat mutuum & adiuene, quia vel limitatio est multum contigua sepe non quam residuo in quo est ita in qua imponitur census, non sufficit ad reditum insertum quolibet anno, videtur, quod deficiat mex, quæ eniam, & sic contractus erit illicitus & pro residuo insurget personalis obligatio, & contractus censeretur factus in fraudem vsurarum, & crederem quod & si pro solutione talis census (impositi super requi non sufficit ad talem reditum quolibet anno) obligaret vendito omnia bona sua, quod adhuc procederet quod supra dixi; quia vt dixi in præcedenti limitatione, requiritur quod in bonis constituatur census, & ad bona fiat relatio & dato quod quis omnia bona obliget (vt dixi) non per hoc videtur constituere contractum super illis bonis, vt etiam asserit dictus Lauren. de Rodul. vbi supra quæstione eij. Quod multiplicetur mē si nam forte ex hac limitatione quicte declarata multi contractus censuales a personis pauperibus fiant super reditus vel fundos, qui deductis sumptibus sunt parui reditus subuenerentur. & bene facit dictum Bartol. in l. concilis §. institutio. ff. de legat. secundo vbi non quod aut quis vendit fructus non intuendo tuo fructuosum in eis si emerit & tunc est alienatio vt in l. sina. C. de usu alien. non alien. aut non constituendo sed te obligando actione personali ad damnos fructus, & tunc non est alienado. bene fatetur ad hoc, quod hypotheca omnium bonorum venit accessorie & ad executionem principalis dispositionis, & non debet ampliare neque alienare principalem dispositionem, sicut & alias habetur in clementina primo. tratu. de pacten. & in dict. Ell. in capitu. licet. de offi. ordina. & Decius consilio 305. colum. sina. & consilio 449. colum. 5. in illegie, quod dictum est vincitata lecundam limitationem, quando emptor non ignorauit reditus seu super qua census imponebatur. nam si ignorasset & deceptus à venditore credens sibi sit tenetur esse ad tot reditus quantum erat census nunc non esset illicitus talis contractus, nec videretur factus in fraudem vsurarum. imo computaret ad eo emptori pro conna venditorem ad interessi, vna lege. In stentis. in quinto pro. & in §. primo ff. de actio. empti, & Iaiu vendationibus ff. de contrahenda empti. l. 1. & l. 3. in §. in fine item parti Sylueste non sufficit dicere, licet dicat le ignoriste valorem reditum procederet quod dixi: quia ridem allegat ignorantia, & quia exp. lora e de liberat ignorantia. l. quantum alio ff. de regulis iuris. l. sed & in pupillus § conditio ff. de illus. neque contrahitur limitationem obiici potest de dicto Bart. in l. fundus quando ff. de annuis legat. tamen, quia non sentit dicere lego te super illo fundo, quantum ibi de ero, ibi illam fundum, & sic quod non sit inter hac difficultatem non constitutione non cessat in dicto obligationum vel impono super illo fundo. nam licet dictum Bart. esset verum (quod tamen non videtur sequitur, vt patet ex notatis per Special. tit. de locato. & nunc alegaqua. versiu. 86.) Bart. loquitur respectu pignoris vel hypothecæ est luis nunen nolle est non respectu hypothecæ sed vindicam in quo fuit factus contractus vendictionis, seu vendetur illi reditus vendictus, & sic parte in mex quæ vendunt. Pia tetera Bartolo vel. quod idem fit dicere super fundo quantum ibi go fundum tamen vno dicit, quod eo ma fundum esset dicere obligo fundum ad decem, quæ lego quantum si licenet super illo fundo inter quæ in casu nostro longe interest. Hoc idem probatur ex dictis extenuantibus, & ex verbis earum narratus dictum stanguere, cum narrant imponitur census factum super ratibus prædiis domibus, &c. & cum dicit bonis in ipso contractu tunc expressis pro ipsius census ex solutione in perpetuum obligatis, si tamen super omnibus bonis constituerent census tunc bene teneret contractus cum parte alis disponito omnia bona concernat, & non veritatem incessionis, sed principalem vt & vsum dictus Laurentius de Rodul. in dict. q. quæstione.

¶ Tertio limitatur in tali venditione reditus interueniet pactum de reuendendo & pretium esset insufficiens: nam tunc parituras pretiunctia cum pacto de reuendendo, fatetur prædium contractum illicitum, & in fraudem vsurarum, vt dicit gloss. notabilis in capitu. compulsus de vsuris. quinto & fortius est quod volunt Laurent. de Rodulam dic. sio tractatu de vsu quæstione, 18. in fin. quod & si forte pretie iustitia. si tamen in illis casibus qui notiter insinuantur in reuendendi pactum de reuendendo, ex hoc præsumum contractus illicitus & in fraudem vsurarum, quod dictum est pro fulcum per ea quæ supra dixi: quia ita dictum pretium tale pactum etiamsi in reditibus seu redditibus qui de nouo constituuntur est Pretium, & approbatus in dictis extenuantur, quando vera cum parituras pretiu concernit dictum pactum, an ex hoc præsumatur contractus illicitus & vsurarius fuerunt variæ opiniones: nam quodcitta dum sufficiant vt mai id quod ibi tum in dict. glo. hoc reuertum Inno. Ioan. Andr. Anto. Ioann. de Imol. in capitulo. ad nostrum. de emptione & restitutione, & plures alij doctores, relinquit Bartho. Cepol. Veronen. in tuo tractat. de simulatione contractuum n. 6. casu primo supra & per Socin. consilio 248. volumine incipit nunquid ex duobus, & Decius consilio 167. causa quæ coram reuerendo vicario & consilio 308. & dicit Bald. in l. final. C. de condit. insertis, quod contractus de reuendendo non est suspectus, nisi ex redditum quantitate immoderata respectu pretij; & multo fortius est suspectus secundum eum si scriba donationis clausula, contrariam opinionem quod ista duo non sufficiant remetur plerique doctores, qui etiam reseruntur in dictis locis, & huic parti cum certis limitationibus adhærere videtur Bartho. Cepol. vbi supra, & etiam Socin. in dic. consil. 248. vbi plenè responduntur ad capitulum. ad nostrum. de emptione & venditione. & ad capitulum. illo

s. Limita.

3. Limita

Partida. v. I

vos de pigno ¶ Ego verò in materia de qua loquimur, propter magnam vtilitatem, quam habent isti contractus censuales cum mutuo, & quia propter eos hanc haeresis christiana exulat, in casibus qui de nouo constituuntur adhaerent illi opinioni, quod dicta duo praedicta, paruitas scilicet pretij & pactum de reuendendo sustineant. cum haec opinio habeat p se glos. auliotitatem & valentissimos doctores, & quia pro ea satisfacit text. dict. capitul. ad nostram. nam potest dici quod Papa sibi noniudicat contractum vsurarium ex appositione pacti, quod a septennio vsque ad nouennium possit retinere, potest enim vendito fieri ad certum tempus, i. secundum. C. de pactis inter emptor. & vendito. & quod ex hoc non debeat iudicari contractus vsurarius, tenet Bald. in rubr. primo. C. de iu. quaero de quibusdam. de fend. dat in vrem. l. commisso non ergo propter hoc pactum potest dici, quod sit detrimentum dispositio dict. rapit. ad nostram. sed ex parte tantum pretij, & pacto de reuendendo. sine pure, sine ad certum tempus. & quod ibi ponit Papa de septennio ad nouennium, fuit contingentia casus. Ratio fundamentalis est, quia non pretium fuit animus vendendi ex parte rate pretij, tum pacto de reuendendo. & ideo fortè el regni. titu. 2. libr. 3. ordinam. reg. quae iudicat contractum vsurarium ex pacto de reuendendo cum dicto pacto, quod vsque ad certum tempus non possit redimi, debet intelligi data paritate pretij: nam si pretium esset iustum ex hoc pacto, non posset contractus iudicari vsurarius, prout & dicit Bartho. C. pro. in dicto suo tractatu in decima praesumptione & satis probatur in dicto capitulo ad nostram & credendum est pro vigatorem illius legis regni in hoc habuisse respectum ad dispositionem omnium canonum & quia contractus ratione iuris non fuit in casu in quo desineret iuris canonici dispositio, non valeret statutum laicorum, per quod ex certis rationibus contractus praesumeretur vsurarius, vt refertur Frederic. de Senis consilio 96. incipit. apparet quaedam lex. & sequitur Abb. in capitul. cum contingat. de iuramento. Felinus in rapitu. et Ria sanctae Mariae. colum. 22. de constitu. ¶ Sed quod dicetur iustum pretium, vt perpendantur in his contractibus paritas pretij? Abb. notabiliter in dicto capitulo. ad nostram. dicit quod non sufficeret quod haberet iustitiam pretij sed oportet quod pretium sit vtile tantum, respectu valoris rei quia propter pactum de reuendendo, res minus vsu lei arguuntur. l. fundi patrimonij. de contrahenda emptione. & voluit hoc etiam Sotinus, qui alleg. Abb. in dict. consilio. 248. in lin. qui & probat allegatis argumentis notata per Bartol. in. l. prima. §. si res. ff. ad Trebellian. & in. l. pretia rerum. ff. ad legem falcidiam. & hoc docet experientia, tum propter tale pactum rem minuitur res vendatur minus pretio quam venderetur, vbi non intervenit tale pactum & bonum est sumere argumentum ab experientia vt in elementis. dispondiosa. de iudi. rapitu. multis 40. distinctio. quam ff. de elect. iu. li. sexto opinionem tamen contrariam quod nihil diminui debeat de vero & communi pretio, ratione certi pacti, tenet Bartho. Cepo. in. d. fuor. a. satu. tertij praesumptione ad fin. & Guido papae, qui & loquitur in terminis istarum annuarum pensionum in suo opusculo de vsuris fol. 3. colum. 1. vers. sed iuxta hoc quaero. & in decisione parlamenti Delphinalis. qui est hodie. 516. vbi tenetur expresse quod si non intervenit rustum pretium, secundum communem valorem rei, tunc inter venit tale pacto de reuendendo, contractus praesumitur fuerat vsurarius. alleg. glos. in dict. cap. conquestus. & dicit quod ita semper vidi fieri vsurarium. sed ratio placet prior opinio quia negari non potest ratione talis pacti rem minus valere, cum propter eamque ratione talis pacti, non ita plenum ius habere ac si tale pactum non intervenisset, & quia peruniam sum posset in praedia & alia bona vellora commutare, quae sibi & haeredibus prodesset. & cum emit sub hoc pacto id detur in suspenso habere peruniam, tum quod ibi esset tale rectum redemptionem, & hoc videtur approbatum ex dicta lege regis de Madrid, quae illos tenuisse in pane & vino, & consistuerat taxar adrationem. 14. millium pro millario, & forte posset dici quod satius quatta pars vel parum vltra pretij veri & communis, sit et fare tale pactum posit minor ratione talis pacti, & si vltra minuetur dicatur parum pretium, videtur suadere ex dispositione dictae. l. regni titu. 6. §. quia vero leonis in authen. de nouis. collatione secunda & glos. in authentic. perpetua. C. de sacrosanctis ecclesiis. & glos. in dict. §. quia vero leonis. super verbo fari eadem. & glos. in dicto text. in lege circa. ff. ad legem falcidiam. & etiam ex glo. in. §. hoc usque rectum. decima quaestio. nec secunda super parte dictae. & cum videamus vnum millarium perpetuum seu redditus perpetui communiter valere ad rationem triginta millium moraperatorum & vltra, satis erit quod ratione dicti pacti minuatur quatta pars & sic dentur viginti & duo millaria cum dimidio ad centum pro quolibet millario & si imponatur cum pacto de reuendendo, & cum pretia varientur ex tempore non fiet taxationi dictae leg. de Madrid, sed vt communiter redditus perpetui valeant considerentur, & maxime in illis regnis vbi ratione sunt commercia & minora lucra quaestuaria & non solent homines tam assidue & diligenter negotiari prout solent in Italia, & Gallia ¶ Possent etiam addi alia limitationes, quae colligunturex multis per Abb. in dicto capitulo ad nostram in fine. & per Ioann. Andre post Hostiri. ibidem. & ex illis praesumptionibus a Cepol. tr. diversis dicto suo tractatu de simulatione contractus. Haec tamen tanquam principaliora et regiis se sufficiat, et nihilo tamen minus in tractatu, & alijs gravibus doctor. absurdum esse, prout semper et hostiam ab huiusmodi contractibus quia ut dixi supra, propter eos christiana charitas exulat. In hac materia fuit per charissimus filius meus Ferrantus Didacus Picarro quendam tractatum qui habetur in stampa qui vt vir mirae conscientiae cupiens fak ieai fide fuit quantum potuit restituere contractum, et omnis videre ipse ita ex quo dixi sentio in illa materia, correctionem in hac sententia me subiciens.

In noua rec. est l. 4. titu. 6. li bro. 8.

a ¶ *Para entre dos su vida.* Idem in fiat rerum temporis velut ad decennium, vide Bald. in lege prima in prin. ff. lo. If. si ager vectiga. vbi vide per eum quod si non adiuratum paritas temporis: sed dicatur tonerdo in emphyteosim ad tempus. & per Iaso. in l. secunda versic. 7. quaero. C. de iure emphy.

b ¶ *O de sus herederos* Et cum simpliciter dictum est de haeredibus, veniunt omnes haeredes in infinitum. l. in annibus. C. de legat. & l. sima. eodem titulo. l. haeredes. & vsum dum. ff. de verborum significatio. quia de natura emphyteosis est, quod sit perpetua, vt notat Bartol. in lege prima in principio. si ager vectiga. & in lege secunda. columna secunda. C. de iure emphyte. Angel. in leg. qui hominibus. ff. de seruitu. vrb. praedio. Inter tamen, & intelligendum est emphyteosis, quae non concedi, nisi primum haeredibus quia tunc nomen haeredis indefinito protatum restringitur ad primum haeredem tantum, & si contineat conredi in secundum haeredem, restringitur ad secundum & sic de in eos secundum Baldum per textum in lege. antiqui tas. C. de vsuris. Limitatur in dicta lege, nisi emphyteosis contredatur ab ecclesia. Quia haeredibus nam tunc non intelligitur de omnibus haeredibus sed tantum de descendentibus: neque tales emptor sic comprehendet haeredes extraneos, vt est text. in multis, de non alienan. §. emphyteosim. rollanto. secunda tenet gloss. & Bar. in. l. etiam. ff. soluto matrimonio. Ioann. Andre in addito ad Speculam. in titu. de locato. §. nunc aliqua. versic. 13. & ista est communis opinio. vt adducit Ind. Decius in capitulo. in praesentia. 14. colum. de probatione. dicens, quod illa opinio debet praualere in iudicando & consulendo. & hoc ratione et opinio Abb. in dict. capitulo. in praesentia. colum. 2. in fine. quia tenuit contrariam opinionem. super quo puncto cogitat nam cum emphyteosis vel esse possit hodie dari in perpetuum, tam in dispositione. §. licentiam. in authentic. de alienatione. & emphyteo collatione nona. quam ex. l. tertia tit. 14. partita prima. videtur. quod id quod habetur. §. in emphyteosim in authentic. de non alienan. collatio secunda quae stringitur ad certam generationem & quia litatem haereditum, hodie non habeat locum praesertim cum per. 1. partitam repertam in dictis. §. emphyteosim. nequeetiam per textus canonicum. & forte videretur distinguendum, quod aut in concessione dicitur simpliciter, quod tunc dicit simpliciter, et ecclesia in emphyteosim alitur prosc. & haeredibus: non adiicitur perpetuo & tunc procedit opinio communis: aut fuit additum hoc verbum (perpetuo) & tunc comprehendantur quicunque haeredes descendentes vel extranei & tunc in nullo videretur randum reperi istam fuisse sententiam Bald. in additio ad Speculam titu. de locato. & in authentica si quasi minus. C. de sacrosanctis ecclesiis. colum. prima. & in alijs locis relatis per Alexand. in l. etiam. B. soluto matrimonio. cum referat quantum principalem opinionem vbi refert Angel. & aliis stum opinionem reprobantes. ¶ Sed nihil satis placet: quia per eam istae opiniones reducuntur ad consultum. & idem videtur dicendum in concesso fiet etiam quibuscunque haeredibus. & tunc tunc erunt comprehendantur legatarij, cum legetur quod in re legata duodecimodo fiet restitutio. per le zeni. id tempus §. primo. ff. de vsucapio. vide per Iaso in dicta lege secunda. quaestio. 14. vbi refert quam plures tenentes quod sic. Licet expresse non loquantur in concessione ecclesiae. ¶ Limitantur etiam & intelligendum est dictum communem opinionem emphyteosis sobra concedi: nam secus esset in ea, quae fer

4

5 Quaest. 1.

1. Limita.

2 Limita.

3 Limita.

tuata solennitate in tali alienatione requisita de nouo concederetur, cum transiret etiam ad extraneos hæredes vt iudicat Decius vbi supra col. nma 22. ¶ Limita etiam dicta concessione dicens de hæredibus masculis, nam tunc non venient extranei, sed tantum descendentes. Et item in Rayne. de Forlibi disputatione sua incipit, quidam habebat duos filios sequitur Bald. in lege Gallus. §. esi ven. colu. penulti. ff. de liber. & posthum. per texs. in dict. §. si clientulus de alienatio. feud. & etiam Decius in dict. rap. in presentia. ¶ Sed quid si recipiat quis emphyteosim pro se & suis filijs & hæredibus, an exigatur, quod hæreditas sine hæredes, vt succedere possint in emphyteosi? Bartol. in l. vt infinitum. §. si libeti ff de operis libesto ter. ci quod sic allegando. §. emphyteosim. d. authen. de non alienan. & sequitur Bald. in. l. tale pactum. §. in prin. ff. de pactis per illu. (sexi) & Angel. in. d. l. Gallus. § enim. ff. de liber. & posthu. & idem dicit Alexan. to. si. 44. vol. in 4. vlto. hemate. in. p. inc. si dicatur pro filijs & successoribus, qui allegat Imol. in l. quod enim. in fin. vl. 1. colu. ff. de verborum obliga.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

¶ Sed qd si filij hæc in qualiter instituti in hæreditate. an in emphyteosi succedant æqualiter? Bald. quod hæc in dict. authentic. si quas res nas. C. de sacrosanct. eccle. colum. 4. & in l. liberti. colum. 6. C. de operis liberto adiuete tamen, quia Bald. loquitur, quando non sunt adiectum verbum & hæredibus, sed tantum fuit dictum de filijs. quinimo ex mente Bald. est in d. authentic. si quas res nas. tunc dicit, quia tunc emphyteosis non est res hæreditaria, quod quando adiectum fuit & hæredibus &c. quod tunc fit redantur in emphyteosim propriatem quasi instituti, & si aliquis eorum instituatur in re certa, tunc non fit ut de illo emphyteosis vel hæreditas Baldus dicit alegando. libr. in colum. sequima. vel. in secundum dubium. quia aliquis tione hæredis in dubio venit in res vnius alis, non autem hæreditas. Et de regnum. & laltem locupro cedetur, quando patet voluit & expresse dispositum, quod ad hæredes vnius alis per hæredes bona emphyteotica, i. tadilatis Alexan. tifetens Angelum & Imol. consi. 24. tit. ap. nunum dubium. colum. penul. i. solum. 5. vide etiam Iaso. in. d. l. 2. versicu. quinto quæri. Ioe Salyret in. 49. colum. totius tractatus. C. de iure emphyteo. vbi dicit si sim pactum esse dubium, & doctores varios & nihil affirmant: sed tamen ex missionibus contentis non allegans dictum consi. Alexan. nota etiam, quod emphyteosis hæreditaria potest vni ex filijs assignari per patrem. secundum Baldum in dict. l. liberti. colum. 7. iudicantur enim de casibus de alijs bonis patrimonij testatoris & sic secundum iura regni Hispaniæ habitur quod nota, quia secundum hoc attentis. ll. huius regni talis emphyteosis habitur ad vitæ tempus, & quinto, & partis legitimæ, si autem non esset hæreditaria sed tantum recepta simpliciter pro se, & filijs sine adictione & hæredibus, tunc patet non posset vni filio tollere illam pro se legare vel donare, vt vult Bartol. in dicto. §. si libeti. colum. 4. secunda. ff. secundum dubium. Contrarium tamen cuiusmodi Bald. in dict. authentic. si quas res nas. & Ioan. de Imol. in capitulum. de locato in vltima tiam. & quod opinio Bartol. in hoc magis communis et damnentur, ait Alexand. in dict. consil. 24. colum. penulti. vbi ponit tamen non de hoc & doctores citatenses vbi. ibi per eum. ¶ Sed quid si in instituta dum concediatur emphyteosis, non sint aliqua nomina de filijs, neque de hæredibus: sed simpliciter quis recipiat tantum emphyteosim? Bald. in capitulo prisno, quibus modis feudum situr. possit, vult, quod si emphyteosis simpliciter recipiatur intelligatur recepta pro filijs masculis, fiunt & in feudo dicit ibi gloss. & dicit hoc esse tenendum cordi, & notandum. dictum Bald. refert Iason in dict. lege secunda. vers. tu. decimo quarto in 101. colum. totius tractatus. quod Angel. in. l. si ven videndum. §. fin. ff. de petitio hæredi. per text. in dicto. §. emphyteosim. volun. quum simpliciter est recepta tantum ad filios masculos, quam ad feminas & per tantum breuiter non distinxiamus illum articulum. ¶ Ego vero bene considerans verbis dicti. §. emphyteosim. & notanda per glossam in dicto capitulo primo quibus modis feud. cessat possit alienari, et quod autem loquitur in emphyteosi ecclesiæ. quia simpliciter recipitur nulla facta mentione filiorum, neque hæredum & tali tali emphyteosis dictabit ad solum vsum percipientis, neque transibit ad eius filios, vel nepotes ex quo pro eis non fuit recepta, quod satis bene probatur in dicto §. emphyteosim. recte intelligendo, nam cum ibi dicitur, nisi filio aut nepotes habuerit refertur ad id quod primo in principio §. dixit in versiculo. sien filiumus & in accipiens personam & in duobus eiusdem personæ hæredibus filijs &c. & hic quando fuit in concessione de filijs & nepotibus tantum. & ideo subdit, quod non transibit ad virum & vxorem nisi specialiter sit cautum. non tamen vult illet xt. quod si emphyteosis ecclesiæ simpliciter recipiatur, nihil dicendo de filijs, vel nepotibus, quod ad eos emphyteosis extendatur, neque Angel. in dicto. §. si ven. tenet contrarium, quia allegat dict. §. emphyteosim. Et ita dixi loquitur quando concessio fuit facta etiam pro filijs & nepotibus. & ex hoc patet male dixisse Ioan de Imol. in. d. l. quod dicitur col. 10. ff. de verbo. obligano. in quantum dicit, quod si emphyteosis certæ concessa cõ

4 Limit.

ne[a], por cada año: e tal pleyto como este, deue ser fecho con plazer de am-

reditum non facta expressione temporis, intelligit quod est in perpetuum concessa. nam ex quo contradi potest in perpetuum & semper non adiicitur, dicitur in perpetuum concedi argumen. l. fertis. ff. de penis. nam hoc est expressio contra. d. §. emphyteosim. quinquis est contractus, quando simpliciter sed in concessa simpliciter sed quando per verba expressa vel æquipollentia in perpetuum concederetur, vt dixi. 3. Pates enim male dixisse Bald. in authen. si quid. C. quis posito in pig. habe. & in addi. ad Speculatorem. de locato. columna. 2. versicu. ecclesia potest. vbi dixit, quod si ecclesia simpliciter concedit in emphyteosim, putatimo, quod tunc intelligitur de se & filijs & nepotibus ita dicit notari in l. etiam. ff. solutum matrimo. vbi gloss. hoc non dicit, sed quod emphyteosis ecclesiastica non transit ad extraneos hæredes: sed ad filios vel nepotes. & allegat. d. §. emphyteosim, qui vt dixi, loquitur etiam de filijs & nepotibus. & quod ita intelligatur. d. §. emphyteosim. est de mente Bald. in authen. de iuncto. C. ad Tertullia patum post prin. cum dicit, nam emphyteosis ecclesiastica de sui natura non transit, nisi hæredes descendentes. quoniam non debet fieri nisi in arripientis persona, & in duobus eiusdem personæ hæredibus pondero, cum dicit fieri & cum posita Bald. subdit, nisi dicatur expresse quod transeat in omnes descendentes in infinitum. quia tale pactum hodie valet per. d. §. licentiam. & ex hoc patet quod male retulit Pan. de Castr. in. l. etiam. in princi. ff. solutum matrimo. dum refert Bal. dixisse. d. authen. de iuncto. quod simpliciter concedendo emphyteosim, videtur ecclesia contedere in tertiam generationem. & hoc etiam patet, nam li de hoc fuerat casimus d. §. emphyteosim. Bal. in. d. l. 1. in fin. quibus modis feu. confi possit. non sita dixerat tenendum cordi & notandum, quod arguendo de feu. ad emphyteosim transiret emphyteosis simpliciter recepta ad filios masculos & quod. d. §. emphyteosim. debeat intelligi, quando fuit expressum de filijs & filiabus. tenet Ioan. de Imol. in dicto capitulo. point ad fin. de locato. sed quia ista est nona conside ratio ad d. §. in tognia superea nã ex aliquibus verbis. d. §. emphyteosim. innuitur, quod & si de filijs nepotibus non fiat mentio in concessione tamen intelligatur in eis facta, cum dicit quod devito ancuxore debet esse expresse dictum. & sic vult quod in filijs & nepotibus non exigitur talis expressio. ¶ Adueniet etiam, quod cum hodie, vt dixi, emphyteosis ecclesiæ possit dari in perpetuum, si concedere tunc interueniente iusta causa alienandi, & in interuenientibus solennitatibus iuris canonico requisitis, licet concederetur simpliciter, intelligeretur perpetuo concessa, & transiret etiam ad hæredes extraneos, vt & vult Alexan in. d. etiam. in princip. & satis est de mente Decius. d. tolum. 15. & hoc casu posset saluam & procedetet opinion. de Imol. in dicta lege. quod dicitur. ¶ Si vero primatus simpliciter contedat emphyteosim, tunc bene tredetem quod transeat in hæredes recipientis etiam extraneos, ex quo sunt contesta sine temporis præfinitione per. l. si pactum. ff. de proba. & argu. dict. lege. seruus ff. de penis. ¶ Ex prædictis etiam patet male dixisse Bal. in lege secunda. tolumna prima. C. de iure emphyteo. & in. §. in alia. de feu. dat. in vir cmd. commisso. ahasest in tapitu quidam. de vsu Mediolanensi. vbi dicit quod si quis acquisuit emphyteosim ecclesiæ per præsumptionem, quod emphyteosis sic præscripta extendetur ad tertiam generationem, sicut dicit ipse si non fuit esset concessa i sine personarum distinctione intelligitur in tertiam generationem allegando. §. emphyteosim. quia non hoc non probat. & in. q. Bald. de emphyteosi præscripta. tonta. inni tenet Angel in dicta lege secunda, imo quod intelligatur ad vitam præfinitentis. & sic quod minimum est & forte in emphyteosi præscripta istud est verius, quidquid dicat Iason in dicta lege secunda. in 89. colum. totius tractatus,

Quæst. 4.

a ¶ *Segun se auiene.* Voluit quod transeat ad primogenitum sicut dum Baldum in lege secunda columna prima. C. de iure emphyteo. & Iaso ibidem colum. 69. totius tractatus versicu. secundo quarit Bald. & vult ibi Bald. in suprinempus mortis in consideratione primogenitura, quia sucrel ho habet naturam relationis ad tempus mortis, & ideo inspicitur prioritas quæ tunc in tempus natura vel iuri. allegat. l. ex facto. §. penultimo. ff. ad Trebellia quod verbum nota admirandum, valebit etiam pactum, quod spurij sucrel dant secun-

6

In noua rec. ell. l. 10. tit. 8. & l. 3. tit. 8. libro. 5.

dum eundem Bald. in dicta lege secunda columna prima. & sequitur Iason 69. colum. et notat tractatus assignat Bald. rationem, quia non tantum ad aedes, sed tantum propter cumulorum respulmentum vetum. ff. de liberis et posthumis. non impugnabitur dictum videtur, quod per talem pactum mutatur quis ad delinquendum. igitur non debet valere. Tronuncire. ff. de pactis dotis. l. si vinis. §. illud. ff. de pactis. & hanc est quod non tenet statutum habilitans spurios ad successionem vi tenet Bartolus & Paulus de Castro in. l. Sryus. & augentur ff. ad legem Falcidi. Bald. in lege prima C. de iure aurei annulo. & in. l. prima, columna secunda. C. de bis qui per nomi. & in lege eam quam. columna octava. C. de fideicommissis. vbi & in columna nona. dicit, quod & si principes vellent facere constitutionem generalem, quod spuri succedant constituti non valerent. quia esset indirecta contra bonos mores, & esset permissio furtum dolum. de lubidi, quod hac ratione non potest legitimare naturales ex aliquo qui nondum sunt concepti in vero, quia est dolus de futuro irremissibilis inde & tale statutum tanquam nullum non peccat potest episcopus annullare, vt consulit Fredericus de Senis consilio. 175. alias. 268. & refert Ioannes de Platea in lege prima C. de libris qui sed dicunt. libro decimo in fin. & adde Bartolus in. l. testamentum facere. ff. de testamen. ¶ Potest dici, quod non illud pactum appositum respectu illius, qui potest habere legitimam & naturalem prolem, veluti enim potest matrimonium contrahere, & ex eo animo procreare liberos, tunc ne nebi pactum, quod & Iurisperiti dant in emphyteoseos. l. cum nuptiis pactum non limitatur ad delinquendum. & ex quo potest habere filios legitimos, non presumitur, quod illi eos habere ex dan nato coitu si vero verba talis pacti referuntur ad eum, qui non potest habere nisi spurios filios, veluti ad delicium sacrificium videtur, quod tale pactum non teneat, & hac distinctio colligitur ex notatis per Bartolum lege. a. ziedibus §. primo versiculo. rit ad quamnonem. ff. ad Trebellia. & per Abbatem capitu. in praelectis columna quinta de probatio. & tenementi, quia doctores non tangunt. & vide de hoc. Ierdinam in regali authentica in magna causa.

7 a ¶ *Caperesenta.* Quod requiratur de necessitate scriptura vitra istam legem probatur l. si ita partia. i. ibi, e deue se fazer por carta de escrituan publico. & de iure communi istae res magis communis opinio tenetur Iason in lege prima C. de iure emphyteo. columna. 15. & 16. & tenuit Azo in summa C. eodem. columna secunda. versic. celebratur iste contractus. & in lege, quod requiritur scripturatam ad substantiam, quam ad probationem secundum Iasu. vbi supra. vt de dicebat Ange. in lege praetor ait. ff. de edendo. quod si emphyteotanon exhibet instrumentum emphyteosis domino directo, potest per eum expelli & praesumitur emphyteosis finita. allegat Bald. & Speculator tamen tra in specie hoc non dicunt.

8 b ¶ *Conuenencias.* Adde legem primam & secundam. C. de iure emphyteo. &. §. adeo Insitu. de locatione.

9 c ¶ *Por fuego.* Si ergo domus sit combusta, licet remaneat area cum ex incendio area non consumatur, vel tilla. l. quod remittitur pensio emphyteotae, quod multum nota: quia contrarium in domo combusta tenet Angelus in authenti. de non alienandis. & sinitur potest dici, quod si vinea vel olivetum emphyteoticum comburatur, licet remaneat solum, quod emphyteotae sit remittenda pensio per istam legem, & idem videtur dicendum si terremotu domus perierit, enim manente area, & pro decisione huius. l. facit quia mutata forma substantia rei videtur esse peremptata. l. iuliannus. §. sed & si quis. ff. ad exhibend. l. repeti. §. fina. ff. quibus modis ususfructus amittitur. & idem in domo combusta, tenet Baldus in lege prima columna penultima. C. de emphyteoseos. dicens, quod dum recedere aerem, & non solum recessum non rogerat ad praestationem. Iuramenti enim soluere renum, dicit, quod curabit emphyteosis quod dictum est sunt nonabile, & cogitandum est dicendum, si res superiqua imponitur resuscitandum modernos contractus nostri temporis destruere cum ga mutare videtur reddere ratio, & ea quae dicta. in primo limus. l.

10 d ¶ *Terremoto.* ga forte facta est & aperta terra versus abysum vt declarat Ioannes de Imol. post Iuannem Andre in capitulo potuit. de locato. decimo vbi verbum (chasmate) positum bis in glossa. quod intelligatur de terremotum et fructuum.

11 e ¶ *Aguaducho.* Id est, inundatione. quia quod est inundatum ab aquis censetur deperditum. l. si in venditione. §. primo ff. de peric. & cium. 10. rei vendita lex terra. §. Labeo. l. quinimerlas. §. item quod ad aurelia. de acquirenda possessione. & partaluni tem esse inundatam, et aliquam, vel alluvionem vi lesse ab hostibus occupatam. l. cum vinus. §. fina. ff. de bonis auctoritate iudi possi. vendendi. licet fiet emphyteotae remisso pensionis. si propter guerram non potuit percipere fructus rei emphyteoticae Bartolus. tractatus de Areis in lege. interdum. §. primo. ff. de acquirenda possessione. & in lege prima. C. de iure emphyteo. & tenet Ioannes de Imol. quia & alios refert in dictorum. tractat. potuit. 18. colum. Ioannes de Platea in lege quinque. C. de fundis patrimonialibus. vendendo. tradit. Iasu. tandem rediens in illa conclusione. la reduncto cum multis sequens. C. de iure emphyteo. vide per eum qui refert multas & varias opiniones in hoc & aliquam in bita dicta in marcha.

12 f ¶ *Octuaparte.* Ex dictis Azonis sumptum est hoc. C. de iure emphyteo in summa. verbum est autem manifestum & licet Azo ita excusat hoc tamen consistentio (vt ex eius verbis colligitur) est quod si quae libet pars quantumcunque minima remaneat, emphyteota teneatur ad pensionem, & ista etiam fuit opinio glo. in. l. 1. & in. §. adeo. Insti. de locatione. & glo. in capitu. potuit. de locato. & tenet Speculator. in. de locato §. nunc aliqua. versicu. 2. & est communis opinio. vita tamen parte vidi, quod si octava pars rei non remaneat, licet maneat aliquid minimus octava, quod non teneatur ad pensionem, & fuit optima pronunciatio huius. l. in illa taxatione. & in tertia glo. in. l. 1. ita istam legem quantum pensionem etiam modica, & non respondens fructibus. si vero pensio respondeat fructibus dato quod res non sit in totum submersa, neque in mundata sed pro maiori parte tecta, quod percipiantur minus dimidia parte fructuum, qui percipiebantur. sed non ita quod ex eo, quod laqueiell non possit percipi fructus fiat cessans ad pensionem. tunc non tenebitur emphyteota ad integram pensionem. sed pro rata fructuum. vt tenet Bartolus in lege prima. C. de iure emphyteo. vbi & Bald. in oppo. & in consulum Alexand. consilio. in. volumine primo. incipit, videtur in per dicunt conclusione & tenet Iasu. in dicta lege prima. columna. 19. est ergo tunc dandum emphyteota electio, quem idem dominum conductor. vt habetur in. l. 2. supra eodem. & rogandum iudex sit dare eundem in contractibus centum. ubi sit temporis in qui pensionis in portuit superiorem ita correspondentem fructuum. quia videntur nullis eadem ratio & qui in effectu tunc census reprimi in positus super personam in extremis quae dixam pinne huius l.

13 g ¶ *Dordasmus.* Adde capitulum potuit. de locato. & authent. qui rem. C. de sacrosanct. eccle. & pro ecclesiarum si una ecclesia sit emphyteota alterius ecclesiae glo. in authe. de ane. & emphyteo. §. si vero quis. consilio. quinque per biennium. licet Saly. in. l. authen. qui rem. volunt requirit triennium. sed magis placet opinio glo. per. l. in. quam. l. legat. & quod ecclesia cessans solvere per biennium. vel triennium cadat a iure suae emphyteoseos. tenet glossa capitu. constitutus. de religio. domi. super parte iuxta ratam. & Bald. in capitulo primo. de

alienа. feu. columna tertia & in l. placet C. de sacrosanctis eccleſi. vbi & Iaſon. columna quarta. eo quia iſta reſolutio in eſt ex natura contractus. & idem tenet Abb. in dicto capitu. potuit. licet bibi Io. Andre. tenet ex contrarium & Speculum. reliquit hanc quæſtionem ſub dubio re ferens contrarias opiniones in titul. de reſtitutio. in integr. §. quis autem columna octaua. poterit tamen iſto caſu eccleſia petere reſtitutionem in integrum, ſicut poſſet minor. vt tradit Specul. titu. de locato. §. nunc aliqua. verſic. 14. & 15. & vi. Bartol. in l. 2. C. ſi aliuetſ. vel di. pigno. & per Iaſo. & in dicta lege ſecunda. q. 1. C. de iure emphyteo. columna vndecima. & quid ſi eccleſia ſucceſſit priuato vide Bald. in dicta lege ſecunda. in ſecunda lectura. colum. fina. C. de iure emphyteo. vbi concludit, quod licet annus vnus ſit elapſus cum priuato illo, qui conceſſerit emphyteoſim adhuc requiritur, quod tradit in omnibus cum eccleſia quæ fuerit priuato; quia ex quo eccleſia vtitur adminiculo defunctí, debet vti reſtitui. vide etiam de iſta qualitione Salyce. in dicta lege ſecunda. pen. quæſt. & per Iaſonē quæſt. 3. colum. 42. totus tractatus.

14 a ¶ *Tres annos.* Adde l. ſecundam. C. de iure emphyteo. & procedit etiam in canon emphyteoticus debeatur hiſco qui cos teſterat in emphyteoſim. vt vult glo. in. l. ii tutores C. de adminiſt. tuto. licet Saly. ibi dicat in emphyteota hiſti ſufficere bienntum: cuius fundamentum tollitur ex his quæ dixi ſupra eo. 119 in glo. magna.

15 b ¶ *Sin mandado del juez.* Approbat opinionem gloſſ. in lege ſecunda C. eodem. & in capitu. potuit de locato & fuit opinio Azo. C. eodem in ſummia. & eſt communis opinio, non ergo teneatur, quod præcedat ſententia declaratoria, ſecundum Hoſtienſem, & Anto. in dicto capitul. potuit. vbi Anto. dicit hanc eſſe communem opinio & tenet Bald. in addicio ad Specula. titul. de locato. §. nunc aliqua. columna ſexta & Alexand. conſilio. 4. volumine. 3. colu. n. pen. Decius conſilio 146. in ſecunde dubio. et Limitat tamen. niſi emphyteota defa. to reſiſteret. ſecundum Bart. & Ange. in dicta lege ſecunda. ſimilia etiam, nil. dominus pro expellendo adhuc iudicem, non proteſtans. vt ſibi maneret ſaltuum ad expellendi, iuxta notata per Baldum in lege ſecunda. vel ſicu. decimo quarto C. de ſeruitu. vide late Iaſo. in dicta lege ſecunda columna 61. totus tractatus, cum duabus ſequentibus. vbi tenet contrarium & refert alios vide bibi. Limitat etiam nil. emphyteota negare te non poſſuiſſe, ſed diceret temporis ſolutionem ſe non dum elapſum: nam tunc, quia per negationem in reſeſſit ſur dubia, non liceret dominoe expellere propria autoritate, ſecundum Speculum. titul. de locato. §. nunc aliqua. eſi ſicu. 48. ſed loan. de Imol. in dicto capitul. potuit. columna. 12. vel ut contrarium quia ſi hoc eſſet verum, de facil poſſet eludere eſi poſitionem nullus legis, & negando impedire hoc reinedium. ſed licet hoc ſit in conuenientis, cuius eſt practicare ſententiam Speculi. quam etiam tenet Bald. in dicta lege ſecunda & in. §. ad hoc. colum. fina. de pacentia. fin. & videtur de mente Decij in dicto conſilio. n. 46. dubio ſecundo.

16 e ¶ *Dezdian.* Approbat vnam ex opinionibus gloſſ. in dicto capitulo, potuit de locato. bi glo. & communiter docto. non iſtam ſed aliam tenent & concludunt, quod relinquetur arbitrio iudicis. & tradit Iaſon. in dicta lege ſecunda quæſtione. 30. tenemenſi illam legem in iſta taxatione temporis, & nota, quod etiam ſi dominus tacitos. 10. dies declarauerit tacite vel expreſse ſe velle expellere emphyteotam, adhuc admitteretur purgationem ore, vt ſuis coſ. gitur, & probatur ex iſta. l. licet Alexand. in l. ſi in fulam. ff. de verborum obligationib. voluit contrarium, & etiam Bartho. Capol. cautel. 135. in tipit. ti ſcis quid emphyteota & tradit Iaſon in dicta lege ſecunda quæſt. 26. vbi ſe tenet contra eos. Sed quid ſi elapſo biennio, vel triennio dominus ante hos decem dies conceſſiſſet alteri tenuſtam in emphyteoſim, vel alter eam in alterum alienauerit an etiam tunc poterit moram purgare videtur, quod non ex quo res non eſt integra præſertim, ſi dominus iam eſſet alteri obligatus de euitione, pro quo vide Ludouicum Roma conſilio. 102. iſo propoſit. quæſtionis & c. facit. l. & ſi poſt tres ff ſi quis caut o. & quia p. rgatio re non admittitur, niſi reinteg. rgumen. legiſti C. de re. hereditati. & capitu. ſi tibi abſenti de pra nēd libr. 6. tradit Iaſon in dicta lege. ſi in ſiſlam. colum. 4.

d ¶ *De ela reſer.* 17 *bir.* Non ergo procedit quod dicit Bald in lege ſecunda. colum. ſecunda in. 2. lectu. C. de iure emphyteo. in intellectu quem dat ad capitulum. potuit. ſi locato.

Señor, maguer non le pidieſſe el cenſo, el porſi, nin otri por el. Ca entiende ſe, que el dia del plazo[h], a que deue pagar la renta, lo demanda por el Señor e apla zaal otro que la pague.

¶ *Ley XXIX. Como aquel que tiene la coſa a cēſo ſi la quiere enagenar q̃la deue ẽder al Señor ante q̃ a otro q̃nādo dartāto pcio por ella como la otro ome*

Nagenar, e vender puede e la coſa, aquel que la reſcibio a cenſo. Pero ante purgar e infra decem dies. Tene menti, quia de iure communi magis communis opinio erat in contrarium. vt tradit Iaſo. in dicta lege. 2. q. 29. vbi late & Alexan. conſi. 106 colum. 3. volumi. 2.

¶ *Non gela deu* 18 *tomar.* Hic lex vult, quod etiam emphyteota priuati potest mora

f ¶ *Eſtonce.* Non ergo potest ante a, & ſi vetit, vt dixi in glo. præcedenti non enim executio fit a lege, niſi ſtis rem niſi rationabilis, vt hic haberur. & hic reſpondetur ad notata per docto. vbi ſup. a quod vbi eſt declaratio voluntas domini. ibi cum executio fiat a lege, non admittitur purgatio mora. l. tta ſecutiæ. §. de illo ff de actio. & obliga. l. ſi is cui vbi barto. ff de legat. 2. & in iſta l. ſi in ſiſlam ff. de verbo. obli.

g ¶ *Lacoſa* Cum meliorationis. vt. in. l. 2. C. de iure emphyt. vbi vid. 19 la c. notabili. & adde Bal in ſi vaſallus hic fuitur lex in vſi. feu. de quibus tamen meliorationibus hoc intelligatur vtd. Carolum Mu. in ſui commento conſuetu. Pariſien titu 1. §. 1. in glo. quinta fol. 8. cel 3. verſicu. obiger. cuius reſolutio eſt vt illa meliorationes amittat quæ concernunt ſi liam meliorationem prædij ad quæ expreſſe vel tacite ex contractu tenebatur ſecus ſi nudam fortmam meliorationis exceduit ad quæ ex natura. & l. contractus nō tenebat, vt ſi nouas mā ſiones vroanas vel rufticas vel aliud magni ſumptus addidiſet rei.

h ¶ *Que el dia del plazo.* Idem habetur in. d. l. 2. & in. c. potuit. vide quæ di. 20 cam in. l. & titul 4. infra eadem partita.

¶ *Lex, XXIX.*

Poteſt emphyteota prius domino requiſito eiq; nuntiato quantum ab alio pro re ſibi offertur rem alij vendere: ſed ſi dominus voluerit habebit eam pro illo pretio infra duos menſes: & tenetur dominus ſi eam non vult pro eodem pretio habere infra id tempus, nouo emptori nouam chartam facere. & habebit pro laudemio pattem pretij quinquageſimam vel æſtimationem: ſi alio modo quam per venditionem fuerit alienata: & emphyteota potest eam ſine domini licentia pignori obligare ſed ſi eam alienet vel pignoret homini a quo ita leuiter cenſum dominus habere non poſſit: ſicut ordini vel homini potentiori perdutius quod habebatur ea. l. d.

i ¶ *Reſcibio a cenſo.* Adverte quia ex hoc verbo videtur, quod diſpoſitio 1 huius l. habeat locum etiam in cenſuano, vt ſi alienet rem cenſualem domino non requiſito, cadat a iure ſuo. & hanc ſententiam tenet Angelus de Aret in. §. adeo in fin. Inſtitu. locatione. allegat Barto. in. l. prima §. penulti. ff de ſuperficiebus. tu dic contrarium, quia ex quo in cenſualium fuit translatum omne ius domini. & hic omne dominium fuit iuxta notata in capitul. conſtitutus. de rel gio. domi. per glo. & docto. poteſt libere rem alienare; quia in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l. in remandata. C. mandat. l. ſed & ſi lege. §. conſulitur. ff de petit. hæredit. & quia ſicut in contractu cenſuali quis non priuatur iure ſuo: non ſoluendo. vt notatur in dicto capitulo conſtitutus. hic neque alienando, quia ſta duo æquipariantur, vt patet in capitu. potuit de locato tradit Alexand. conſili 106. iſo chen a telibro. 4. & ita tenet Decius conſi. 164. non ſuiſſet & c. colum. tertia. dicens Angel. de Aret. non bene in hoc dixiſſe, & quod Barto. quem ipſe allegat loquitur in ſuperficiario in quem tantum tranſit verſe dominium non in cenſuario, & idem tenet Soc. quem Decius non allegat conſil 208. viſis actis & actitatis & c. columna quarta. volumine ſecundo dicens hoc ſenſiſſe Imol. in capitu. ad audientiam. colu. ſecunda. de reb. eccleſi. non alien. & ad iſtam l. dic quod loquitur in contractu emphyteuticoi iuxta. l. præcedentem, ſeu quando eei fas ſolueretur in recognitionem dominij, penes alium exiſtentis iuxta ea quæ notat Bald. in titul. de pace conſtantiæ. in verbo, perſoluere

d ¶ *De ela reſer.* 17 *bir.* Non ergo procedit quod dicit Bald in lege ſecunda. colum. ſecunda in. 2. lectu. C. de iure emphyteo. in intellectu quem dat ad capitulum. potuit. ſi locato.

¶ *Non gela deu* 18 *tomar.* Hic lex vult, quod etiam emphyteota priuati potest mora

f ¶ *Eſtonce.* Non ergo potest ante a, & ſi vetit, vt dixi in glo. præcedenti non enim executio fit a lege, niſi ſtis rem niſi rationabilis, vt hic haberur. & hic reſpondetur ad notata per docto. vbi ſup. a quod vbi eſt declaratio voluntas domini. ibi cum executio fiat a lege, non admittitur purgatio mora. l. tta ſecutiæ. §. de illo ff de actio. & obliga. l. ſi is cui vbi barto. ff de legat. 2. & in iſta l. ſi in ſiſlam ff. de verbo. obli.

g ¶ *Lacoſa* Cum meliorationis. vt. in. l. 2. C. de iure emphyt. vbi vid. 19 la c. notabili. & adde Bal in ſi vaſallus hic fuitur lex in vſi. feu. de quibus tamen meliorationibus hoc intelligatur vtd. Carolum Mu. in ſui commento conſuetu. Pariſien titu 1. §. 1. in glo. quinta fol. 8. cel 3. verſicu. obiger. cuius reſolutio eſt vt illa meliorationes amittat quæ concernunt ſi liam meliorationem prædij ad quæ expreſſe vel tacite ex contractu tenebatur ſecus ſi nudam fortmam meliorationis exceduit ad quæ ex natura. & l. contractus nō tenebat, vt ſi nouas mā ſiones vroanas vel rufticas vel aliud magni ſumptus addidiſet rei.

h ¶ *Que el dia del plazo.* Idem habetur in. d. l. 2. & in. c. potuit. vide quæ di. 20 cam in. l. & titul 4. infra eadem partita.

¶ *Lex, XXIX.*

Poteſt emphyteota prius domino requiſito eiq; nuntiato quantum ab alio pro re ſibi offertur rem alij vendere: ſed ſi dominus voluerit habebit eam pro illo pretio infra duos menſes: & tenetur dominus ſi eam non vult pro eodem pretio habere infra id tempus, nouo emptori nouam chartam facere. & habebit pro laudemio pattem pretij quinquageſimam vel æſtimationem: ſi alio modo quam per venditionem fuerit alienata: & emphyteota potest eam ſine domini licentia pignori obligare ſed ſi eam alienet vel pignoret homini a quo ita leuiter cenſum dominus habere non poſſit: ſicut ordini vel homini potentiori perdutius quod habebatur ea. l. d.

i ¶ *Reſcibio a cenſo.* Adverte quia ex hoc verbo videtur, quod diſpoſitio 1 huius l. habeat locum etiam in cenſuano, vt ſi alienet rem cenſualem domino non requiſito, cadat a iure ſuo. & hanc ſententiam tenet Angelus de Aret in. §. adeo in fin. Inſtitu. locatione. allegat Barto. in. l. prima §. penulti. ff de ſuperficiebus. tu dic contrarium, quia ex quo in cenſualium fuit translatum omne ius domini. & hic omne dominium fuit iuxta notata in capitul. conſtitutus. de rel gio. domi. per glo. & docto. poteſt libere rem alienare; quia in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l. in remandata. C. mandat. l. ſed & ſi lege. §. conſulitur. ff de petit. hæredit. & quia ſicut in contractu cenſuali quis non priuatur iure ſuo: non ſoluendo. vt notatur in dicto capitulo conſtitutus. hic neque alienando, quia ſta duo æquipariantur, vt patet in capitu. potuit de locato tradit Alexand. conſili 106. iſo chen a telibro. 4. & ita tenet Decius conſi. 164. non ſuiſſet & c. colum. tertia. dicens Angel. de Aret. non bene in hoc dixiſſe, & quod Barto. quem ipſe allegat loquitur in ſuperficiario in quem tantum tranſit verſe dominium non in cenſuario, & idem tenet Soc. quem Decius non allegat conſil 208. viſis actis & actitatis & c. columna quarta. volumine ſecundo dicens hoc ſenſiſſe Imol. in capitu. ad audientiam. colu. ſecunda. de reb. eccleſi. non alien. & ad iſtam l. dic quod loquitur in contractu emphyteuticoi iuxta. l. præcedentem, ſeu quando eei fas ſolueretur in recognitionem dominij, penes alium exiſtentis iuxta ea quæ notat Bald. in titul. de pace conſtantiæ. in verbo, perſoluere

fictum. & facit bene ad prædicta quod notat Alberic. in lege finali. colum penulti. Calcitare emphyteota, sed nunquid hæc lex habeat locum in contractibus nostri conspectus, qui appellantur ad hæreditatem perpetuam, vid. qua per eum & notata ibi, quia doctores non tangunt in dicta l. fina nequem dict. cap. 4. num.

22 ¶ *Antequam* locupleta venditione intellige: nam bene potest exponere rem venalem sine requisitione domini. vt notat Abbas. d. c. potuit. de locat. notabilem & si nō traferre excusaretur aperta caducitatis vid. pec. Iason. in tracta. de iure emphyteoto col. 45 cum sequen.

que[a] la venda[b], deue lo fazer saber al Señor[c], como la quiere vender, e quanto es[d] lo que dan por ella. E si el Señor le q̃siere dar tanto por ella, como el otro: estonce, la deue veder ante a el q̃ a otro. Mas si el Señor dixesse, q̃ le non quería[e]

3 b ¶ *La venda.* Quid si permittet eam aliare, dic quod requiritur consensus domini, vel requisitio de qua hic nomo hinc eo potest pecuniare eum alio & est ratio quia non potest consequi a dominio rem, quia consequitur cum alio pecuniando, vt dicit Ioa. And. in addit. ad Speculatiu. de locato. versicul. & idem vult Ioan. de Imol. in d. c. potuit. col. 8 versicul. an autem. Abb. consilio. 74 duo principalia volui. De eius consilio. Iason. in d. l. fina, column. 145 contractatus, licet glos. parum bene, in verbo, cum sponte ce velit, quia lex etiam habeat locum in permutatione, si tamen tantum etiam pecuniam possit consequi a domino, quod ab alio. Ita Lex et locum ista l. secundum Innocent. d. c. potuit. Abb. in dict. consi. & Decius vbi supra, enebinit tamen requirendum mutuum posteriam cum alio permutantem, vt illud inuellitur & in possessionem inducat, cedipiaque laudemium secundum Iason. vbi supra. ¶ Quid autem locutione ad longum tempus? dicidem quod in venditione secundum fundum dicto capitu. potuit. super glos. 3. & tenet Alexand. qui alios refert consil. 110 volumine 3. licet cum emphyteota requisito domino, seu sine eius consensu possit vendere suam commodatam fructuandi alteri, vt est de mente Bartolus. l. vsufructu. ff. de locatione mariamo tamen requiredi, nisi licet ad longum tempus talis concessio communis omnium nunc esset species alienationis. vt in. 1. pdma. 5. quod ait. ff. de superficie. & ita necessitat Bald. nouellus in tracta. de dote folio. 41. column. 1. pdma. possetta ne emphyteota aliquem facere vsufructuarium nisi ratione emphyteotica, irrequisito domino, secundum Baldum in lapsum. ff. quibus modis vsufructuarius. versicul. idem. 10 fundo & hoc dictum, dicit esse nocandum Alexand. in. l. 3 ex contrario. ff. de acquirendo possessio. et latin. 3. & dicit si habuisse de facto, vbi & dicit, quod potest commutare vsum vel vsumfructum alteri, cum penulti. column. assignat rationem ad dictum Bald. quia ex hoc non consistit vtile dominium, neque lina melior timeret, vnde omnium sum ab eo, qui potest de loca to neque dicta legis fina & idem tenet Iason in d. l. fina. 149 column. contractatus ¶ Quid verò, si donet vsiegle fructu. d. l. fina, quæritur, quod non tenetur requirere dominum. & est magis communis opinio vt libet cessante, 28 column. 135. totius actatus vbi quid in emphyteoticis ecclesiæ, an possit donare. & vide Bald. in. l. penulti. C. in reditione. vel in opis. & in. 5. donace. qualiter fit alienatio possit & ita. 5 libellariis epacceo constantia & Barto. in. l. secundum rationalibus ff. de vectorum obligatori &c. ¶ Et an possit legare? vide per Iasonem vbi column. 138. & quid si vendit, vel alienatio sit ecclesiæ, vt quæ sit pro debitis emphyteoticis. vide per Iasonem de iudeum column. 149. totius tractatus. versicul. quinto quarto. vbi est Baldum in. l. apicis. pecunia. in primis. de peculiis. tenet. quod ad dictum Iasonis per iudicem saluo tamen semper canonicorum. sed aduertere, quia videtur dicendum contrarium. nam quod requirendus sit dominus, qui fortasse vellet solvere debitum, & quod libra sit ignotus in solutum. & non ell. cacio, cum hoc aliud est licere dum[a], quod enim sit per iudicem fieri videtur per dilicoccio. lege. si ob causam. C. de iudicio. d. elegantes. in principio. ff. de pignoris actio. & cum ita ptoc habeat causam a debitore, sentanda est hoc lege disposito ac si ipse debitor vendere. lege Iulianus §. idem Cellus. ff. de actionibus empti. Iasonem ff. de vsufructu. lega. & hoc tenet Bald. consulendo consilio. 306 volumine primo. verba nuestionica &c. & licet loquatur, quando fuit factum pactum de non alienando. tamen cum hoc sit de natura contractus & dispositione legis, & sic licet eadem ratio. ¶ Quid si vendat dicens, vendo tibi si, & quantum de iure possum, & non altere? Bald. in capitul primo §. primo. columna quarta versicu. sed pone, quod vendidi &c. de successione feudi. loquens in feudo, tenet quod per ista verba excusetur à pena caducitatis, argument. l. si me in vacuum. & l. quod absente. §. primo. ff. de acquirenda possessione. etiam si quando tradit sit obliterus excipere sua domini, quæ in ipso contractu excepe deberent.

argumen. l. si bi non ram. ff. de seruitu. vbi. prædiorum. quod dicit esse verum, nisi aliqua ratio domini posset intercedere per cognoscere tradionem, puta si esset ciff. una quod vix dominus recuperare potest nam dolus est in rebus non diuidum. & idem pregan debet per ansissionem feudi. quoniam consistit. & similatur procestationes nihil operantur: amo fiaudem augenchiones vt. ff. de iure patronatus lege. si libertet. & quod per ista verba excusetur emphyteota. i. poena caducitatis. tenet Iason relatens Bald. vbi supra (hic enim. d. lat. in dicta lege fina column. quinta vendiculo vigesimo quinto quarto. in adde Bald. in capitulo primo §. hinc quæ fac. primacani. benefic. ante versicul. sed pone vbi ait eandem quæstionem in feudo, & concludit, quod licet dum fieri videatur eum non ilenuntiantur domino, & in prædictis bus non inuetur non estatio: tamen cum adhuc hæc verba, non alienet per alio modo (quantum nihil videtur actum) facere non poterit secundum. nam consilat, quod non intendit alienare, nisi possit. i. nunquam fuit in. 1. liquidem. C. de exceptio. & in. 1. nemo habeo §. 1. ff. quod lic. cum. & argumen. l. si quis locupletes ff. de iuramentis. & ita videtur, si vendit sub conditione, si consensus dominia cellenc, secundum Albericum in dicta lege fina. column. fina per legem fina. Calcefundis pactimo. libro vnico fina. tradit Iason in dicta lege fina. ¶ Et quidi alienatio sit nulla sed de latitum. ut de celebrata? dic quod talis alienatio non inducet pœnam aducitatis. 1 ea quidem. C. si mancipia. quæ alienatio lege communis. 3. cum quis. ff. de vectorum obligatori. & Speculatiu. d. locatu. §. nunc aliqua. versicul. 95. Bartolus lege fina. §. finaliter. C. communi. de lega. Baldus in lege secunda. C. de epistolis audien. Alexand. consilio. 95. column. tertia volumine primo. vbi & vide per Alexan. an hæ alienatio sit propriae cadat in totum aut emphyteotico, de quo vtimo, ita dicunt per Iasonem in dicta lege fina vesicu. 13. quarto. penultimo charta. column. secunda in cellegendum istum. I. devendere locatum tenetur qui cum emphyteotica non licens signo caret. i. cum ait Iasonis in dicta lege fina. versicu. decimo quinto quarto column. 154 totius tractatus & adde Decium consilio. 328. column. quinquagesimo quinto cum cumulo in primis. ff. de iure. & per Baldum in capitulo quarto. §. si vasallus secundum. in fin. de feudo fue. contrario. inter dotis. & agnat. ¶ Et an ex venditione facta per patronum, qui recepcrat pro le & suis, & in quibus per ambiente illud vide Bartolum, quod tic in. 1. quinta ad finem ff. de iure dicit. & celebra. & vide Bald. in. l. adoptantem. 9. patronum. ff. de iure vocan. & quid si in minoc qui venundit? vide Bald. in. l. certam quam. C. si aliud res vendituo. pignor.

¶ *Aliquando.* Et si plures domini omnium tenetur requirere consensum, quando fuit dominum pro indiuiso. vide per Iosuem Ancha. in addita. ad Speculatiu. de locatio. §. nunc aliqua. versicul. septuagesimo octaudi. sup. cepta arte fieri. & per Iasonem in dicta lege finali. vesiculo duodecimo quæstio. 143 columna. totius tractatus. & quid si plures domini recepcrit vnus vel per se retinere. nisi vero? non vide per Albericum in. d. siluo patronum. in principio. ff. de iure iuramentorum. Iasonem vbi supra. & in latipe latin. nes non diuidum. in. column. 44 ff. de verborum obligatione. nisi fuit iuste rem retinere. & totum pecunium solaccebene audiente, pecie tum autabilium. in. l. in bello. §. si seruus plurium. ff. de capti. & amissis. in. 1. quod dicit emphyteota vxoris domini nicetenus in ancoritium di sepel. auc qui alio ce. 5. quod secundum nneta. 1. ff. quod vi aut clam. declaratione vi vbi per Bartolum cedicta limdicit. d. l. fina 17 quæstione. c. 5 column. 1. totius tractatus. & quid si emphyteota emphyteotica requirere debeat consensum domini pro iuuiuo. vide A. C. co. in limina. & glo. in. d. l. & per Bartolum l. permittente. C. ad Mileio.

Et quantum in dicta l. fina. 1 quæstio. summa est, habetur quantum pretium ab alio accepcrat a capitul. pitell. in ergo vertitur pecunium non iuficiet, sed aliquod saltem sadinuiscea, vnde dominus nolle emecca deret emphyteota a quare fuit. vel noca. & ly. in dicta lege fina. & Speculatiu. de locato. §. nunc aliqua. versic. 92. & vide per Iasonem in dicta l. fina. 6. & 7. notabile.

e ¶ *Que le non quería.* Quid si non constat de expressa consensu, seu hæ cendo; sed appaccet, quod dominus longo tempore accepit pensio Quæst. 8. nem ab emptore, cui vendidem. ly. teota, an per hoc presumitur dominum consensisse venditione? vide Alexand. consulendum, quod sic consil. 113. volumine quarto. & in tal &c. quod sufficit quod dominus dicat se nolle cencce, licet non det licentiam vendendi. vt tenet Speculatiu. dicto. §. nunc aliqua versic. 100. quarto, & idem pro batur hic, & si dicat nolo retinere, quia non est vtilerus expectandus

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Quæst. 6.

Quæst. 7.

licet Specula versicul.or. teneat contrar. tamen Ioann. Andre. ibi in additionibus tenet plusimum per dictum capitulum. potuit. & bene secundum Iaso. in dicta lege fina. & notab. li. columna 2o. totius tractatus. & quid si post licentiam dominus emphyteota per annum & amplius distulit venditionem? distingue vt per Ioann. Andre. in addito. ad Specul. titu. de locato. d. versicu. 10. dict. §. nunc aliqua. quem sequitur Iason vbi 3 proxi. dixi.

2 quæst.

3 quæst.

¶ Sed quid si vendidit de consensu domini: sed post ea agit tanquã deceptus remedio. l. 2. C. de rescindenda venditio. & l. 5 co. titu. § 3. ead. partu. & ita consequitur rem. vel vendidit cum pacto de retrãdendo & post ea retenit, an in isto noua traslatione dominij requiratur consensus domini? Videtur Baldum nouell. in tractatu. de dote folio. 41. columna prima. vbi tenet quod non. & ibi tractat illam quæstionem an consensus præstitus per dominum, quod res emptyeotica aliuni daretur in dotem sufficiat, aliue eo quod iterum dominus consentiat, quãdo fruto matrimonio dos traditur mulieri & tenet quod licet eo: quia quivolunt antecedens, videtur velle & conseqnens. l. illa. ff. de acquiren. hæredit. l. quamvis simpliciter. C. de indemnit. & ita certe tamen quo ad id quod dicit Baldus nouel. quia ado rescindatur venditio ex remedio. 2. vel vbi remittitur. quia ipse in. dit. alle. ai pro hoc dicto. & videtur quod satisfaciat in eo quod dicit de pacto de retrendendo, non bene dicit. Iuxta eos quæ notat Alteratus in. l. ab emptione ff. de pactis. vbi Iaso. fina columna. est enim res emptyeotica. cum da venditio, & de ea debet habere dominus sitam. & ad dominium non eam resolutur contractus. & rescindit ex pacto primus. & secundus: procedere tramen dictum Baldum nouell. quando dominus qui primus venditionem de licentia non fuit certificatus, vel consciuit eo de retrendendo, quia tũc primus consensus extinguitur. & ita certe facit prosa quod dicit Baldus in. l. 2. sed quia nostra matellas C. rom. in de lege vectigal. & ibi Dyn. s. quia dovetectis in dicetur ex remedio. l. 2. ut res venditur. per. de. dictum Bald. nouell. cum tamen contrahendum venditionis rei emptyeotica, per furia dicta. ¶ Et quia facit in ipsum illum tenetur non tanquã aliam esse factam, non sentiat venditionem, tanquam sicut de eo quod non sufficeret, neque euitaretur ex hinc per accidentalis, sed in modum Paulum de Castr. in. l. si quis filia exhiberedato. ff. in fine. ff. de dominis & rupt. si tamen dominus esset contentus de emptione, vt ex tunc secundum eum res tunc tuaffepere necessum. & per. l. posteriorem. ff. de legat. commisso. & l. secundæ. in principio. ff. de cautio. & ita Alexand. consil. 10. 46. columna secunda. vers. nunc. 5. ¶ Notat etiam, quod non videtur dominus, qui dat consensum emphyteota, vt vendat retentiare sua proprietati. vide Baldum in prælia feudo. colum. penulti. & in cap. §. præterea quibus modo. l. feu. aurit.

4. quæst.

7 a ¶ *Olo. allasse.* Quando ergo non tacet sed statim exprimit se nolle emere non est expectandus lapsus duorum mensium, vt hic patet & in d. c. potuit, vbi lo de Imol. & Abb.

8 b ¶ *Dos meses* Sed an possit dominus post duos menses moratu purgare? Ioan. And in addi. ad Specu. d. § nunc aliqua vers. 10. tenet quod sic. & vt per Iaso in d. l. fi col. 102. totius tractatus.

9 c ¶ *Tanligero.* Notabene hoc verbum quia idem dicebat Ioan. de Imola in d. cap. potuit. columna 8. & Iaso. in. d. l. fina. columna 14. totius tractatus.

10 d ¶ *Como del mismo.* Vide infrã.

11 e ¶ *Empeñar.* Approbat opi. gloss. in. l. fina. C. eod. super verbo alij; vendar tanto, o lo callasse[a] fasta dos meses[b], que le non dixesse si lo quiere fazer, o non dende a delante, puede la vendera quien quisiere: e non le puede embargar aquel que gela dio a censo que lo non ligа. Pero dene la vendera a tal ome de quien pueda el señor auer el censo, tan ligero[c] como del mismo[d]. Otrosi dezimos, que este que tiene la cosa a censo, que la puede empeñar[e] a tal ome como sobredicho es sin sabiduria del señor. E estonce quando la enagena, tenudo es el señor de la cosa, de rescebir en ella, a aquel a quien la vẽde, e de otorgar gela faziẽdo le ende carta de nueuo. E por tal otorgamiento, o renouamiẽto del pleyto, nõ le deue tomar mas de la cinquẽtena parte, de aquello por que fue vendida: o de la estimacion que podria valer si la diesse. Mas a otras personas, de que non podiesse auer tan ligeramente el censo, non la puede vender, ni empeñar, assi como a orden[f] e a otro ome mas poderoso que el, que estonce non valdria, e perderia[h] porende el derecho que auia en ella.

Titulo. IX. De los nauios e del pecio dellos.

NAuios de muchas maneras alogan los mercaderes para leuar sus mercadurias de vn logar a otro: e porque a las veg ad a spor tormenta de mar, o por otra occasion, se quebrantan[i], o se

Ad tit. de nauibus.

cum hi. § si vni. de transact. & in. l. qui Romæ. § duo fratres ff. de verbo. obligatio. tenet quod sic & idem tenet Ioannes de Plate. in lege. 2. C. de impo. lucra. descript. libr. 10. & in. l. 2 de excusat. & excusa. libr. 11. alij vero tenent contrarium, vt refert Iaso. in d. l. fin. column. 150. vbi vide per eum. per quem etiam vide col. 143. & 116 totius tractatus an possit fiscus extrinsecæ concedere in dotem vide ibi.

f ¶ *Nonle deuetomar.* Sed quis soluet istam quinquagesimam? gloss. parte 12 ua super verbo accipere in. d. l. fina. dicit q nouus emphyteota & ita notat ibi Iaso. 15 notabili.

g ¶ *Aorden.* Istud non ita bene erat declaratum per Il iuris communis. 13 Speculator tamen in. d. § nunc aliqua. versicul 16. dicit quod prouincialis de consuetudine ponunt in illis contractibus, quod non possit emphyteosis alienatio in ecclesiam, vel clericum vel militem, & quod vi deantur prohibitæ ecclesiæ, capitanei, & milites, & aliæ personæ non idoneæ facultate conueniendi vt in. l. 2 ff. qui satisda. cogantur. sed Innocen. Ioan. Andr. Hosti in dict. c. potuit. dicunt non reperiri hoc in iure expressum quæ personæ videlicet sint prohibitæ: nisi tantum id quod habetur in l. curiales & in. l. milites. C. loca. & ex ista l. paritæ & eius verbis videntur prohibitæ ecclesiæ, monasteria, clerici, monachi, & milites, & personæ potentiores, & pauperes notabiliter seu euidenter, a quibus verissimiliter exigi non potest pensio, seu canon emphyteoticus & idem videtur de mulieribus, eo quod pro debito carcerari non possunt, vt in authen. sed hodie. C. de offi. diuers. iudi. & in. l. taurina. & vide etiam de his per Iaso. in. d. l. fin. col 142. totius tractatus cum duabus sequentibus. In no. re. est l. 10. ti. 9 lib. 5.

h ¶ *Perderia.* Ista. l. tantum videtur imponere poenam caducitatis in casu 14 quo res emphyteotica alienatur in personam prohibitam. dic tamen idem esse & si alienet in personam non prohibitam in requisito domino, vt. 3. in princ. l. dixit. & licet in hoc casu non exprimatur hic de pœna caducitatis, supplentur tamen per dictum capi potuit. de locato. & per. d. l. fina in fine.

¶ *Titulus. IX. de nauibus.*

i ¶ *Se quebrantan.* Quærunt an qui si sapiens in naui gio positus post 1 in sipienti naufragio abulam extor quere vtrum debeat. Beatus Ambrosius libro tertio officiorum capitulo quarto. respondet in hæc verba: mihi quidem & si præstabilius communi videatur vsui sapientem de naufragio, quam insipientem euadere, tamen non videtur quod vir christianus & iustus & sapiens quærere sibi vitam alicuia morte debeat, vt pote qui etiam si in latrocinio animam incidat feriendem referre non possit, nedum salutem defendit pietatem contaminet.

¶ *Ley. I.*

Nauiculari, seu naues magistri & patroni sunt maiores quorũ mandato omnes naues & gubernantur ad quos pertinet solvere naues omnibus necessarias ad passagendum & debent secum habere viarum & regionum gubernacula peritos vt diuaria queant & ad opportunum pueri venire nauigantes cũ rebus suis debent insup habere scriba q̃ inuentaria in naui fideliter cõscribat. cuius scripturæ tres duplicata habeant inde pro se & suis victualia duratq̃, extraneis vt prosperet cognitem prouisionẽ & armata defensionẽ cõtra piratas. h d

1 a ¶ *Nauchieros.* Hi vulgo dicũtur pilotos latinẽ verò magistri nauium, vt in d. tẽq̃ quæ ritur. ff. de locat. & c. vt. l. 1. n. & quatenus iste magister nauis suæ nauiculariꝰ debeat esse vt l. 1. tit. 14. part. 2. & ibi qualiter hunc huius magistri potestas cedatur.

2 b ¶ *Catar.* Debet esse nauis q̃ sorat. iste idonea, sine & in d. sit equi. ff. de nauiculari. ff. lo. a. & l. in. 3. ne in condi. ne. ff. ad l. Rhod. de iet.

3 c ¶ *Este quaderno.* Aduertere be ne quantum exista datur autoritas huic notario nauis fiergõ superaliqs rõ incertem ministrũ ta, non se ierẽ, sed sensibus eum tibus in nauibus ad indos maris Oceani ex ordinatione regia, maior potestas daf, vt videbis in dictis ordinationibus. q̃ cõpondus aliis per me fuerunt copilatæ, ibique prouideatur q̃ si in tali naui nauigaturus sit aliquis notarius regius, huic detur istud nunus: deficientibus verò tribus notariis nunquam aliqs idoneo exibeuntibus.

Hæ ordinationes nõ sunt in nouaeco pilatio.

4 d ¶ *Ingorbo.* De isto pane vt etiam l. 9. tit. 24. partit. 2.

5 e ¶ *Armas.* Ergo & tenebuntur armare naues bombardis & aliis generibus ormentorum ad suæ suritatem sufficientibus & iuxta capacitatem nauium & licet rex teneatur eos defendere ab incursibus latronum & piratarum vt dicitur l. fin. tit. 20. partita. nihilominus tenentur domini & rectores nauium defendere naues armatas vt hic probatur expedit nunquam reipublicæ ne res quis male vtatur. l. fin. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur. & insti. eo. tit. fin. 2. num. 2. partita. Bal. in l. 2. col. fin. vers. sed pone pater. C. si quid in frau. patris.

¶ *Ley. I. Que cosas son tenudos de guardar e de fazer los maestros de las naues, e los marineros a los mercaderos e a los otros que se fian en ellos.*

NAuchieros[a], e maestros, e patrones, son llamados los mayorales omes por cuyo mandado se han de guiar los nauios. E a estos pertenesce señaladamente de catar[b] ante q̃ los nauios entren sobre mar, si son calefeteados, e bien adobados, e bien guardados, e bien guarnidos con todos aparejamiẽtos que les son menester, assi como de velas, e de mastiles, e de enerdas, e de entenas, e de ancoras, e de remos, e de todas las otras cosas que pertenesceẽ en los nauios, segun q̃ cõuiene e ha menester cada vno dellos. E aun demas de esto, deuẽ leuar consigo tales omes que sean sabidores para ayudarles a guiar e endereçar, e gouernar los nauios. De manera q̃ si non gelo embargare tempestad, o tormẽta de la mar, q̃ puedã yr en dereçadamẽte, a aquellos puertos, o lugares q̃ hã voluntad de yr. E q̃ por culpa delos q̃ han de gouernar los nauios nõ cayã en peligro los mercaderos, nin los otros omes q̃ los logarẽ, de perderse ellos, nin sus cosas. Otrosi dezimos q̃ deuen leuar consigo vn seruano q̃ sepa biẽ escreuir e leer: e este atal, due escreuir en vn quaderno todas las cosas q̃ cada vno touiere e metiere e los nauios, quãtas son, e de q̃ natura. E este quaderno[c] a tal, ha tã grã fuerça sobre todas las cosas q̃ so escritas en el, q̃ deue ser creydo, tambien como carta que fuesse fecha de mano de escriuano publico. Otrosi tenudos son de bastecer los nauios de armas, e de bizcocho[d] e de todas las otras cosas que ouieren menester para su viandа, e de agua dulce, ellos e sus marineros. E deuen apercebir a los mercaderos e a los otros omes que ouieren de leuar en los nauios que fagan esso mismo, de manera, que lleuen agua, e viãda, la que les fuere menester. E aun armas[e] aquellos que las pudieren leuar, o auer, para ampararse de los cursarios, e de los otros enemigos si menester fuere.

¶ *Ley. II. Como las conuenencias que fazen los mercaderos con los mayorales deuen ser guardadas, e que poderio han estos mayorales sobre los otros omes que van con ellos.*

COmonencias, e posturas ponen los maestros, e los señores f de los nauios con los mercaderos, e con los otros omes que han de leuar en ellos. E quando lo fizieren, dezimos que son tenudos de las guardar en todas cosas, tãbiẽ los vnos como los otros. E maguer despues que fuessen entrados en los nauios, e mouidos de los puertos, acaeciesse q̃ alguno de los que fuessen y, fiziesse yerro porque meresciesse muerte, o otra pena en el cuerpo, o en el auer: el maestro, nin el señor de la naue, nõ le deuẽ judgar a muerte, nin a perdimiẽto de miembro, nin de ninguna cosa del su auer: mas puedẽ[f] lo prender[g], o recabdar, de manera q̃ non pueda a otro fazer otro daño ninguno, nin mal e quando llegarẽ al puerto, do deuerẽ descargar, deuẽ lo presentar al judicir deuen lo presentar, qa regularter hoc verbũ, debent, importat necessitatem vt dicit gloss. in c. proposuit. de appella. & in clem. attendentes. de statu. regu. Bald. in. l. 1. col. 4. C. quomo. & quando iudex.

¶ *Pueden.* Et sic qui non est competens iudex ad puniendum, est competens ad capiendum, vbic. hc & in authentic. de defen-

pierdẽ, e despues nasce contienda entre los mercaderos, e los maestros, e los marineros, en razõ del precio. E porẽde pues q̃ en el titulo ante deste fablamos aparta damẽte de los logueros e de los arrẽdamiẽtos, queremos aqui dezir de los nauios, q̃ despues q̃ son alogados peligrã sobre mar. E mostraremos q̃ cosas son tenudos de guardar, e de fazer los maestros de los nauios, e los marineros a los mercaderos q̃ fian en ellos. E despues diremos como se deue cõpartir el daño entre ellos tados, quando acaesciesse q̃ las cosas de algũos dellos echarẽ en el mar, por razõ de tormẽta. E sobre todo fablaremos del vaziamiẽto de los nauios. E del precio dellos. E de todas las cosas q̃ a alguna destas razones pertenesceen.

¶ *Ley. I. Que cosas son tenudos de guardar e de fazer los maestros de las naues, e los marineros a los mercaderos e a los otros que se fian en ellos.*

NAuchieros[a], e maestros, e patrones, son llamados los mayorales omes por cuyo mandado se han de guiar los nauios. E a estos pertenesce señaladamente de catar[b] ante q̃ los nauios entren sobre mar, si son calefeteados, e bien adobados, e bien guardados, e bien guarnidos con todos aparejamiẽtos que les son menester, assi como de velas, e de mastiles, e de enerdas, e de entenas, e de ancoras, e de remos, e de todas las otras cosas que pertenesceẽ en los nauios, segun q̃ cõuiene e ha menester cada vno dellos. E aun demas de esto, deuẽ leuar consigo tales omes que sean sabidores para ayudarles a guiar e endereçar, e gouernar los nauios. De manera q̃ si non gelo embargare tempestad, o tormẽta de la mar, q̃ puedã yr en dereçadamẽte, a aquellos puertos, o lugares q̃ hã voluntad de yr. E q̃ por culpa delos q̃ han de gouernar los nauios nõ cayã en peligro los mercaderos, nin los otros omes q̃ los logarẽ, de perderse ellos, nin sus cosas. Otrosi dezimos q̃ deuen leuar consigo vn seruano q̃ sepa biẽ escreuir e leer: e este atal, due escreuir en vn quaderno todas las cosas q̃ cada vno touiere e metiere e los nauios, quãtas son, e de q̃ natura. E este quaderno[c] a tal, ha tã grã fuerça sobre todas las cosas q̃ so escritas en el, q̃ deue ser creydo, tambien como carta que fuesse fecha de mano de escriuano publico. Otrosi tenudos son de bastecer los nauios de armas, e de bizcocho[d] e de todas las otras cosas que ouieren menester para su viandа, e de agua dulce, ellos e sus marineros. E deuen apercebir a los mercaderos e a los otros omes que ouieren de leuar en los nauios que fagan esso mismo, de manera, que lleuen agua, e viãda, la que les fuere menester. E aun armas[e] aquellos que las pudieren leuar, o auer, para ampararse de los cursarios, e de los otros enemigos si menester fuere.

¶ *Ley. II. Como las conuenencias que fazen los mercaderos con los mayorales deuen ser guardadas, e que poderio han estos mayorales sobre los otros omes que van con ellos.*

COmonencias, e posturas ponen los maestros, e los señores f de los nauios con los mercaderos, e con los otros omes que han de leuar en ellos. E quando lo fizieren, dezimos que son tenudos de las guardar en todas cosas, tãbiẽ los vnos como los otros. E maguer despues que fuessen entrados en los nauios, e mouidos de los puertos, acaesciesse q̃ alguno de los que fuessen y, fiziesse yerro porque meresciesse muerte, o otra pena en el cuerpo, o en el auer: el maestro, nin el señor de la naue, nõ le deuẽ judgar a muerte, nin a perdimiẽto de miembro, nin de ninguna cosa del su auer: mas puedẽ[f] lo prender[g], o recabdar, de manera q̃ non pueda a otro fazer otro daño ninguno, nin mal e quando llegarẽ al puerto, do deuerẽ descargar, deuẽ lo presentar al jud

¶ *Pueden.* Et sic qui non est competens iudex ad puniendum, est competens ad capiendum, vbic. hc & in authentic. de defen-

so ciuiter §. audient. colla. 2. & fin. de sortorem in prin. ff. de re militar. & notantur per doctos. in. l. magistratibus. ff. de iur. omnium iudic. imo & in fragmento crimen repetitum quis liberorum potest capere, & super hoc habet mandatum à lege. vrin. l. rapitores. C. de episco. & clerici. & in lege capere quinto. ff. de adult. & notat Bald. in. l. fi. C. de exhibendis. & habetur in. l. 8. titu. 14. libri secundo ordinis regalis. vid. etiam per Ang. de Aret. in tracta. male fecio. 1. parte fam. publica in n. & 14. colum. & procederet illa. l. etiam si delinquens in naui esset clericus, iuxta notata per Innocen. in cap. vt famæ. de sentencia excomun. & per Barto. in. l. si quis à sectu tate. ff. de furt. & larcener Albas in capit. cũ non ab homine. de iud. a. & 3 colu.

In no. re. est l. 7. tit. 23 libr. 4.

¶ *Ley. III. Como se deue compaçar el daño de las mercaderias que echan en la mar por razon de tormenta.*

Peligros grandes acaescen a las vegadas, a los que andã sobre mar, de manera que por la tormẽta del mal tiẽpo que tienen, e por miedo que han de peligrar, e de se perder han a echar en la mar muchas cosas, de aquellas q̃ tienen en los nauios, porq̃ se aliuien, e puedan estorcer de muerte, e porq̃ tal echamiento como este, se faze por pro comunalmente de todos los que estan en los nauios: tenemos por bien, e mandamos, que todos los mercaderos, e los otros q̃ algo d traxeren en el nauio que ouieren a fazer tal echamiento, ayuden a pechar lo que fuere echado en la mar, por tal razõ como esta a aquellos cuyo era, pagãdo en ello toda via, cada vno tãta parte, segũ valiere e ses, o menos, aquello que les fincare en el nauio, e que non fuere echado en la mar. E maguer algũo y traxesse piedras preciosas e, o oro, o otro tanto auer monedado, o otra cosa qualquier, deue pagar por ello segund que montare, o valiere, e non se puede escusar: por dezir que era cosa que pesaua poco e a en tal sazon como esta non deuen ser las cosas asmadas, nin apreciadas, segũd las pesaduras, e la liuiandad dellas, mas segund la quantia que valieren. E porq̃ no tan solamente estuerẽ las mercaderias e las cosas que fincan en los nauios por razon de tal echamiento como este que diximos: mas aun estuieren porende los nauios, porque si aliuiados non fuessen: podria acaescer q̃ se perderian. E porende tenemos por bien, e mandamos, q̃ los señores de las naues f, sean tenudos de apreciar la naue, o el otro nauio: de que fizieron el echamiento, e apreciadas las mercaderias e las otras cosas, que fincaron en el nauio segund diximos, deuen todos de so vno cõpartir entresi, la perdida del echamiento, e pagar cada vno la parte q̃ le cupiere, a aq̃llos que lo deuã auer, dando otrosi, cada vno dellos g, tãta parte segũd q̃ montare aquello que era suyo que se perdio por el echamiẽto, e si acaesciesse que algund mercader ouiesse y sieruos, tenudo seria de los apreciar, e de pagar por cada vno dellos, tambien como por las otras cosas que en el nauio se fincassen. Pero si ouiesse y omes libres, que non traxessen en el nauio al, si non sus cuerpos, quãtos quier q̃ scan, no deuen pagar ningũa cosa en perdida del echamiẽ

3 a ¶ *Como se deue iudgar.* Licet ergo punire delicta cõmissa in mari possit fieri per Innocentium in suis territorij cui illud mare adiacet. vt in l. 1. C. de class. libro 11. & ibi Bart. & in. l. ea sar. ff. de publ. nõ tũ de necessitate delinquẽs est remittendus ad ius. ciuilis huius loci. sed puniri etiam potest à iudice illius loci, vbi nauis deponitur vt hic vides & sic videmus in casus pro dicto Lucæ de pennaf. d. l. 1. vbi dicit quod tunc delinquens in mari punitri debet ab illo iudice vel domino propinquiori, cum mare adiacet quãdo ibi non est nauis, vel alias sit in potestate regis illius, vel indicis non cum ei videtur ad eius imperium remittendum. allegat. § insula. in fi. ff. de rerum diuisione. & l. unica. ff. de iudi. quod dicit facere contra Venetos, qui in mari Adriatico sibi talem iudicium vsurpant. sed ita intelligatur, quod hic dicit de isto iudice de quocunque iudice etiam alterius regni, vel alterius iudice, qui est in portu aliquo illius regni? videt quod cum distinctè loquatur in distinctè debeat intelligi c. ciuitatum. 93. dist. 1. de pretio ff. de publicis sed quomodo iudex portus cum nauis apposuit erit competens ad punitionem delicti, quod neque commissum est in suo territorio, neque qui commisit, sit subditus eius iudicis tanquam domicilii, vel originis? potest dici quod ex quo delinquitur in mari, quod omnibus est commune, vt in principio ff. de rerum diuisione & in. 1. decima. titu. 28. partit. 3. si tale iudex competens, & quia hoc iudex vtilitas publica, & necessitas quia alias delictum remaneret impunitum. cap. vt famæ de sent excom. Ita vulnerat us ff. ad le. aquil. l. tenetur ergo mentis illa l. partit. 3. quia non mentiuntur concordantem in iure communi, & vt. ad

b ¶ *Castigar.* Adde l. respiciendum. § fin. ta de mesticis. ff. de pœnis. vbi glo. & in. e. licet alterius per glo. 7. q. 1. & Ioan. Fab. in. § e. de hoc tempore insiti, de his qui fuerit ordinat. & c. dnostra anima 23. q. 4. & Abb. in. c. cum cõtingat. col. 5. de foro cõpe. & l. sed & si quæ eõq. § fin. cum. l. sequenti ff. ad legem Aquil.

4 ¶ *Lex. III.* Iactura in mari causa tempestatis sub nauem alienam adhenc æstimari, etiã si sint preciosa, & secundum quantitatem quam quis habet in naui tenetur contribuere & satisfacere his quorum res fuerũt iactate, sed liberi homines pro suis personis nihil solueri tenetur quia nõ possunt æstimari. d. d.

c ¶ *Comunalmente.* Nota q̃ vbi propter eõem vtilitatẽ vnus damũ sentit debet omnes cõtribuere hic & 3. l. 1. ff. ad l. Rhod. de iact. q̃ ibi Albert. poll. alios inducit ad cõnes de puteo & furno & de domo cõi destructa ne incediũ euagaretur in domos aliorũ, & de eõ affectus q̃ mortuus fuit cũ pseresisteret hostibus inuadentibus ciuitatẽ de q̃bus cõnib. vt. etiã p Io. An. in ad dictum. ad spec. tit. de iudiciis & dãno datu.

d ¶ *Alegar.* Licet non sint merces vt hic, & in. l. 1. § cum in eadem. ff. ad. l. Rhod. de iactu.

e ¶ *Preciosa.* Adde. d. § cum in eadem.

f ¶ *De las naues.* Adde. d. § cum in eadem.

g ¶ *Dellos.* Adde l. 2. § portio. & l. nauis. § ei autẽ. ff. eo. & inducit Albert. post Iacob. de arc. ad cõnẽ q̃ si cõtas alicuius loci ex forma statuti teneatur refarcire damnum vicinis suis qui ille qui sustinuit damnum teneatur contribuere pro parte sua & eodem modo si ex illecita in ponte occasione prædicta. bene facit. l. ab omnibus. § si à iudice ff. de legat. primo, quid tamen si vicinus occasione dicti damni liberetur communi & expedite collestant imponi occasione expensarum hic & ibi

& p Bart. i. l. si alius § est & alia vbi bon. text. ff. q. vi. aut clã & per Io. de Plat. in rubr. C. de naufr. l. 11. Bal. in l. ad expãradas. C. mãda. & p Ang. de Are. i. suo tract. male fam. pte nec diario col. 3. vide et p Paul. de Cast. in. d. l. 1. inducẽte ad. q. in q̃ cõsuluit de depositario nec tũ dicuerso tũ mercatorũ qui tali is liberaret quasdam ex eis manifestauit & dedit vt cessaretur ab inquisitione aliarum obquod res ahæsaluæ fuerunt vi cbi & q̃ erunt de consil. 120. volu. 2. incipit proponitur in facto.

in causa nunquid & inscii illi contribuere tenebitur? Albericus ibi post Iaco. de Are. tenet quod nō peccat. in. l. imperatores. ff. de iure. & ratio distinguit. & l. nimis g. gauc. C. de testib. quod nota ad quæstionem. de illo qui concedit communi superegenerositate vel nobilitate sua. adde Bald. in. l. 2. in princ. in l. est antiqua. ff. eodem.

6 a ¶ *Non puede.* l. 12. §. eod. & adde l. ex hac. ff. si quadrupedum. pauper. fecisse dicat. & l. fina. ff. de iuris quindecim. vel essude

¶ *Lex. IIII.*

Si ob metum tēpestatis scilicet arbor, aut antenna frangitur. & vela proiciuntur solutur ab omnibus supradicto modo sed si casu sciente nō fit cōtributio. h. d.

1 b ¶ *De cielo.* De tribus generibus fulminū. vi pergit. in. l. nimis idue do. ff. ad. l. Rhodi. de iact. beatus vero Isidorus in. lib. Etymologiarum dicentia esse no mina fulminis fulgur. fulmen. fulgetra. quia tangit seu frangit fulgor. quia ignendit & vitat fulmen. quia fumit. & ideo dicit. quod cōtis radius pungit.

¶ *Lex. V.*

Si navis vi venti aut tēpestatis impulsu fuerit obnia frāgat, nauigantes nō tenēt sitū minore periculo rogent navis magistrum vt ad tectum suo periculo diuigatur. tunc qui liberi tenetur de damno. p. rata. quia liberauit de lino: & si nisi en sit nō tenetur. h. d.

1 c ¶ *Non seri tenudos.* Adde l. annis. ff. princ. ff. ad l. Rhod. de iact.

2 d ¶ *Mas si accaeciesse* Explicat iste l. bene istū casum & colligitur ex. l. 2. §. si conservatus vedi sed si voluntate vectorum. ff. ad. l. Rhod. de iact.

3 e ¶ *Diziendo.* Quid si hoc non dicatur sed tantum dixerint magistro navis vellinere cutrere nauem contra tectam? videtur quod idem fit dicendum, & ita vult Pau. de Castr. in. d. § si conservatis dum dicit nota cautelam q̄ quando mercatores vident tempestatem sinon dubitant

to, por razon de sus personas: porque el omo libre, non puede[a], nin deue ser a preciado, como las otras cosas.

¶ Ley. IIIII. Como los mercaderos deuen compartir entresi el daño del mastel quando la cortan por estorcer de la tormenta.

Euantandose viento fuerte que fiziesse tormenta en la mar, de manera que los guiadores de las naues temiessen de peligrar: e con entencion de estorcer, cortassen el mastel della, o derribassen si abiendas el entena con la vela, e cayesse en la mar, e se perdiesse: tal perdida como esta, tenudos serian los mercaderos, e los otros que fuessen en la naue, de la eōpartir entresi, e de la pechar todos de so vno, al señor de la naue: bien assi como diximos en la ley ante desta, que deuen pechar lo que echan en la mar, con entencion de aliuiar la naue. Mas si acaeciesse que el mastel, o el entena, o la vela non mandassen cortar, nin le derribassen si abiendas el maestro de la naue: mas lo quebrantasse el viento de la mar, o ayo que cayesse del cielo[b], o se perdiesse por alguna otra cosa semejante destas, que auiniesse por ocasion: estonces los mercaderos, nin los otros que fuessen en la naue, non serian tenudos de pechar en ella ninguna cosa, maguer sus cosas fincassen en saluo que se nō perdiessen. Capues que ellos dan lo guero de la naue, la perdida que desta manera auiniesse, al señor della pertenesce, e non a los otros.

¶ Ley V. Por quales razones non son tenudos los mercaderos de compartir entresi el daño de la naue quando se quebrantasse en peña, o en tierra e por quales non se podrian escusar

Corriendo algund nauio por la mar con tormenta, de manera que por ocasion fiziesse

pechitaci non debent magistro dicere quid habeat agere, quia si dicit quod faciat ile quid, puta q̄ nauem exarmet vel quid aliud quod sibi resultat damnum potent ab illis capere tanquam fecerit de ipsorum voluntate vel mandato.

f ¶ *Vedasse perdisse* Et enim hæc actio in cem scipta quia non debet fieri collatio nisi de cebus quæ reperiuntur, vt declarat Pau. de Castr. in. l. navis. in fi. princ. ff. eod. sed adverte, q̄ hoc pecedeet qū non præcessisset mandatum vectorum de quo hic: imo cum non præcesset nō teneretur ad aliqd vt in pen. l. di dum est si vero pcesset mandatum videtur q̄ etiam cebus omnibus pecēpris vectores tenentur. & qd in cem ista. l. in cōtractū dicit est ex eo quia in cōventione dictum est q̄ resaceretur dānum nauis ex rebus q̄ saluarentur ex ea & si hoc non ita fuerit expessum tenerentur enim si nihil occupecassent vt dixi in glos. pcaeed.

¶ *Lex. VI.*

In contribution causa iactus estimatur etā qd ex naufractione sub mecsa occuperatur. secus e cōtrario. quia de cebus iactatis & occupecatis non fatisfiet res pecdentibus sine iactu. hoc dicit. Concordat. l. amisse. ff. ad legem Rhodiam. de iact.

g ¶ *Tempestad.* Cōcordat l. 4 §. sed si navis. h. ad l. Rhod. de iact. & vi. quæ

dico in l. 7 infra eodem.

h ¶ *Si de las cosas.* A contrario ergo sensu si nihil recuperauit non tenetur ad contributionem aliquam: quia quodammodo hæc actio est in rem scipta vt dixi supra. l. pcoxi. quia cum teneantur ad contributionē cespectu rerum quæ saluæ factæ sunt eis peremptis liberatur. l. in navi. ff. loca. l. electio. §. fi. ideo. ff. de noxa.

4

1

2

1

2

1

2

3 a ¶ *Cobrar.* Inuitur hic quod non statim quod fit iactus debet fieri contributio de qua in illo titu. sed postea cum nauis peruenit ad portum destinatum. & ita tenet Albe. in. l. nauis § fin. colum fi. post Iacob. de Rane ff. eo. quia possibile est quantequam nauis veniat ad locum destinatum oportebit fieri alium iactum vel fortè merces deteriorabuntur, vel nauis submergetur maximè si ad huc sunt in loco periculoso. argu. l. si solutum. ff. de soluto. quod tamen limita nisi ille qui fecit iactum statim velit recedere de nau. & quid si vnus mercatorum, proiecit omnes merces quas habebat in nau, deinde oportet q̃ adhu propterea pestatem alius faciat iactum nunquid primus teneatur cõtribuere ad secundum iactum? Alberi. ibi post Iaco. de Are dicit q̃ sic: quia propter contributionem quę est fienda adhuc videtur habere merces in nau! argu. l. in quantitate. §. magis. ff. ad l. falci. & l. si libertus. ff. de iure patro.

en aquel logar cayessen, pudiessẽ algunas cosas cobrar los señores dellas: tenudos son de ayudar a cobrar alos otros la perdida que fizieren por razon del echamiẽto que fue fecho a pro de todos comunalmẽte, apreciando las cosas q̃ sacaron, e las de los otros q̃ fueren echadas, e earãdo lo vno e lo otro deuen compartir entre si la perdida de so vno. Pero si aquellos q̃ echaron sus cosas en la mar, por aliuiar la naue, assi como de suso es dicho, cobrassẽ despues algũa de aq̃llas cosas que ouiessen echadas, nõ serian tenudos de dar parte dellas a los otros sobredichos q̃ perdiessẽ las sus cosas[b], por razõ de peligro que auino por ocasion.

¶ *Ley. VII. Como las cosas que son fallidas en la ribera de la mar que sean de pueblos de nauios, o de echamiẽto, deuẽ ser tornadas a sus dueños.*

Miedo de muerte mueue a los mercaderos, e a los otros omes a echar sus mercaderias en la mar, quando han tormenta con intencion de aliuiar las naues, porque puedan estorcer de peligro, e por ende tenemos por bien, e mandamos, que todas las cosas que assi fuessen echadas, que quien quier que las falle, que sea tenudo de las dar, a aquellos cuyas fueren[c], o a sus herederos. Esso mismo dezimos, que deue ser guardado, si acaesciere, que la naue se quebrantasse[d], por tormẽta: o de otra manera, q̃ todo quanto pudiere ser fallado della, o de las cosas que eran en ella: o quier q̃ lo fallassen, que deue ser de aquellos que lo perdieron, e defendemos q̃ ninguno ome non gelo pueda embargar, que lo non ayan maguer ouiesse priuilegio, o costũbre vsada, q̃ tales cosas como estas que aportassen a algund puerto suyo: o que fuessen fallidas cerca de algun castillo, o en ribera de la mar, q̃ deuen ser suyas: e nin por otra razõ que ser pueda: ca non tenemos por derecho, que las cosas que los omes pierden por ocasiõ de tal mal andãça, que las pueda ninguno tomar, por costumbre, nin por priuilegio[e] que aya, fueras en desi tales cosas fuessen de los enemigos[f], del Rey, o del Reyno: ca estonce, quien quier que las falle, deuen ser suyas.

¶ *Ley. VIII. Como se deue compartir la perdida de las mercaderias que meten en los barcos para vaxar e aliuiar los nauios en la entrada de los puertos.*

Costados seyendo los nauios a las entradas de los puertos, o de los rios, si se temieren los maestros dellos, que son muy cargados, e las entradas son secas e angostas: e por esta razon vaziassen algunas mercaderias de la naue, e las metiessen en barcos, o en otros nauios pequeños, porque pudiessen yr mas sin peligro: dezimos, q̃ si acaeciesse que se perdiessen aquellas cosas q̃ metiessen en el barco porq̃ se q̃brantasse, o por otra ocasiõ, q̃ deuẽ cõpartir la perdida entre todos los mercaderos, a quien fincaron sus cosas[g], en saluo en la naue, bien assi como diximos en las leyes ante desta, que lo deuen fazer de las cosas que echan en la mar, a sabiendas, con entencion de aliuiar e de estorcer, de la tormenta. Pero si despues desso, se quebrãtasse la naue, e se perdiessen las cosas que viniessen en ella: e fincassen en saluo las otras cosas, que fuessen metidas en el barco, con entencion de aliuiar la naue, assi como sobi dicho es: aquellos cuyas fuessen las cosas, que fincassen en saluo, non son tenudos de dar ninguna cosa dellas alos otros, a quiẽ se perdierõ

4 b ¶ *Perdiessẽ las sus cosas.* Quid si non perdiderunt sed saluæ venerunt ad portum & ibi facta contributione refarcium est dominum ei qui fecerat iactum qui postea aliquas ex his merciũ vel oẽs quas amiserat propter iactum recuperat an teneat aliis pro rata restituere quod ex cõtributione accepit? videtur dicendum q̃ sic & q̃ censeatur quasi merces illę nõ fuerint amissę. argu. huius l. 1. respon. & l. 4 § sed si nauis. ff. eod. vbi & Pan de Cast. & quia saluo dicerent melior conditio esset qui fecit iactum quam alij & sic non esset æqualitas quam omnes ll. huius tituli, & illus volunt & facit bene. l. Pomponius. ff. de acquirendo rerum dominio. & l. propartie. §. versum ff. de in rem verso.

¶ *Lex. VII.*

Rest tuendæ sunt dominis vel hæredibus eorum omnes res ex iactu repertæ priuilegio vel consuetudine contrariis non obstantibus nisi sint res immaiorum quæ occupantis fiunt. hoc dicit. concord. l. nauis. § sed si nauis. ff. eo titu.

c ¶ *Cuyas fueren.* Adde l. si leuãde. & l. deprecario. ff. ad l. Rhod. de iact. & l. si respon. ff. de incen. ruin. naufra. & l. 1 C. de naufrag. lib. 11.

d ¶ *Se quebrantasse.* Adde authen. naugia. C. de fin. tis. & l. in quid. ff. de incen. ruin. naufra. & l. interdum. § q̃ ex naufragio. ff. de acquir. pos. & ibi Alex. & l. 3 fin. in. l. 6. or. regi.

e ¶ *Priuilegio.* Hoc addit ad authẽ naugia. C. de fin. tis. quæ tantũ dicit de cõsuetudine q̃ non debet tenere priuilegium tale, quia est contra ius naturale. vt in. l. 3 & q̃ ibi dixi. tit. 18 part. 1. & nota q̃ debent esse solum possessores locorum quando videntur tempestatem custodire intra vt habetur i. d. l. ne quid. & tradit Andre. de Hern. de statu & consue. contra libert. eccle. in vers. & si tes. In no. re. est. l. 9 tit. 10. lib. 7.

f ¶ *Enemigos.* Idem dicit de piratis, vt habetur i. d. authẽ naugia. C. de fin. tis.

¶ *Lex. VIII.*

Rebus nauis fractõe periitis vel casu nõ tenentibus proeis q̃ in scapha euaserũt cõtribuere quando fiunt pro vtilitate communi pditæ & q̃d dixi de iactatis metu tpe tẽpestatis seruntur in his quæ allenia de nauis causa & rursus per strumvel argu. filiam loci vel portus in scapham trãslatis perẽt. b. d. habent ortũ a. l. nauis. ff. ad. l. Rho. de iact.

g ¶ *Enfalso.* Ratione alleuiationis nauis & translationis mercium in scapham. scaphacum mercibus & etiam nauis perisset & postea recuperatæ fuerint aliquæ res quæ erant in nau, an de his debeat fieri tesarum damnum mercium quæ perierunt in sen ha? Parisus de Castro in lege. 1. nauis onustæ. in principio. ff. ad. l. Rhod. de iact. tenet quod non quia euentus propter quem fuit factum iactatur statim non fuit secutus scilicet quod res quæ remanserunt in nau salvarentur. Neque obstat secundum eum. §. sed si nauis. illus legis, seu lex sexta supra eod. quia in casu illarum. ll. nauis salua facta est, licet postea ex interuallo in alio loco perierit.

¶ *Lex. IX.*

20 Tenetur nauis exercitor de rebus perditis propter insipientiam suæ gubernationis, vt fit transitus per locum inimicorum, vel alias periculosa & sciens mercatores non monuit, aut si tempore hyemis quando sunt noctes & venti magni ab vndecima die nouembris vsque ad decimam Martij contra mercatorum, vel aliorum hominum voluntatem nauigauit, hoc dicit Habuit ortum à l. quipe titono. §. 1. & 2. ff. de rei vend. in fin.

sus cosas en la naue porque la perdida, les auino, por ocasion, e nó por otra razon ninguna que fuesse por pro de todos, comunalmente.

¶ *Ley. IX. Como los mayorales de la naue son tenudos de pechar a los mercadores los daños que les auinieren por culpa dellos.*

EL perescer de los nauios, auiene a las vegadas, por culpa[a] de los maestros, e de los gouernadores dellos. E esto podria acaescer, quando començassen a andar sobre mar, en tal sazon que non fuesse tiẽpo de nauegar[b]. Et tiẽpo q̃nõ es para esto, es desde el onzeno dia del mes de Nouiembre, fasta diez e tres dias andados de Março. E estas es porque en estos tempores, son las noches grandes, e los vientos muy fuertes, e andada la mar tormenta, por la fortaleza del inuiernoze acaescen en esta sazon, muy grandes tormentas, e muy grandes peligros, a los que andan nauegando. E porende qualquier maestro, o gouernador de naue, que nauegasse en este tiempo sobredicho, contra la voluntad de las mercaderos, o de los otros omes que leuassen sus cosas en el si acaesciesse que se quebrantasse el nauio, auria muy grande culpa, e seria tenudo de les pechar todo el daño, e el menoscabo que recibiessen por razon de precio. Esso mismo dezimos, que seria si el gouernador del nauio sopiesse que auia de passar por lugar peligroso de enemigos: o de otra manera de peligro: e non apercibiesse[c] ende a los mercaderos. Otrosi tal seria, si acomendasse la naue a tales omes que la gouernassen, que non fuessen sabidores[d] de lo fazer. Ca el daño, que recibiessen, por qualquier destas razones sobredichas, tenudo seria de lo pechar.

a ¶ *Por culpa.* Vi. Azo. in summa. C. de nauifra. libr. 11. sed sic illud præterendũ. &c.

b ¶ *Tiempo de nauegar.* Hoc indicit Ange. in l. qui petitorio. §. 1. ff. de rei vendica. contra multiones prosequentes iter tempore magnæ pluuiæ. quæ si fuerint perdituræ in transitu fortè fluminis factæ rapiuntur propter aquarum impetum vltra solitum, periculum est multiones & eodem modo si propter inordinatam pluuiam fluuiæ fluuantur velut fierant fluuiæ charratum aut librorum.

c ¶ *Non apercibiesse.* Est ergo culpa in magistro nauis non premonere de periculo quod est in transitu nauigij, & tenementi quia ad præsens nõ memini de lege iuris communis in hoc concordanti. est ergo culpa non præmonere: facit. l. si vna la ff. de peri. & commo. rei venen.

d ¶ *Que non fuessen sabidores.* Adde. l. item quæritur. §. magister. ff. locati. & supra titu. 1. l. 13.

¶ *Lex. X.*

20 Gubernator fraudulenter faciens perire nauem vt habere possit occasionem furandi merces occidens, & de bonis eius fans fur de damno ig sisin litem iurantibus: taxatione præhabita iudicis arbitrio. h. d.

e ¶ *Los que han de guiar.* Et minimum si contra istos sic statuatur cum hoc dicãtur agere pro ad litorie mixta ea quæ notat Barto. in l respiciendum. §. de hoquũt ff. de pœnis & eorum quæ notat Angel. in l. qe sertum C. de delato. libro 10. in additio ad Barto. de consocio bannisi bannitum occidente quod dicitur facere proditorie & illud Psal. 40. Etenim homo pacis meæ qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem & Psal. 54. Tu vero homo vnanimis dux meus & notus meus qui simul mecum iucundes capiebas cibos, &c. Et idem dicas si abusuerint in nauigando per quem nauis gubernatur abiuuent vel simile quid fecerit vnde naufragiũ aliquis homines passi sunt. nam & debet punirí pœna legis corneliæ de sicariis vt. l. 3. §. fin. & ibi Ange. si de incendiis nauis.

Ad tit. C. de nauifra. lib. 11. cum alijs. &. l. si nauis in l. 9. mul. 10. parti. 7.

¶ *Ley. X. Que pena merescen los marineros que fazẽ quebrantar las naues a sabiẽdas por cobdicia de auer las cosas que van en ellas.*

ENgaño e falsedad muy grande fazen a las vegadas, algunos de los que han de guiar[e], e de gouernar los nauios, de manera que quando sienten que traen muy grand riqueza, aquellos que lleuan en ellos guian los a sabiendas, por lugares peligrosos, porque se perescessen los nauios, e puedan auer ocasion de furtar, o de robar algo, de aquello que traen. E porende dezimos, que qualquier dellos a quien fuesse prouado que auia fecho tan grãd maldad como esta, que muera por ello. E el judgador ante quiẽ fuesse esto auerigua do, deue fazer entrega de los daños, e los menoscabos, a los que los recibierõ, de los bienes deste a tal, q̃ fizo esta maldad. f E tenemos por bien, que sean creydos por su jura[f], sobre los daños, e los menoscabos, e tassando los primeramente el judgador, segund su aluedrio.

¶ *Por su jura.* Adde. l. signãdo C. de vi. vbiui. Iaso fol. pe. col. 3. versiculo quarto successiue & notatum l. puritij. quæ existimat. d. l. liquando ad damnũ illarum modo de quo hic. & sic approbatur opinio gl. a in. c. hinc de his quæ vi metus ve caus. fiunt

¶ *Ley. XI. De los pescadores que fazen señales de fuego de noche en las naues por fazer los quebrantar.*

PEscadores e otros omes de aquellos que vsan a pescar e a ser cerca la ribera de la mar fazen señales de fuego de noche engañosamẽte en los logares peligrosos, e los q̃ andan nauegando, e cuydan que es el puerto alli o las fazen con entencion de los engañar[h], que vengan a la lumbre, o fierã los nauios en peña, o en lugar peligroso, e se quebranten, porque puedan furtar, e robar algo de lo que traen. e porq̃ tenemos que estos tales fazen muy grand mal, si acaesciesse que el nauio se quebrantasse, por tal engaño como este e pudiere ser prouado tal engaño e quales fueron los q̃ lo fizieron: mandamos,

¶ *Lex. XI.*

20 Faciens ignem de nocte fraudulenter iuxta mare vt credentes ibi portum illuc vadant & periculum tentent: hinc quidem ex tali rapuerit naufragio soluet quadruplum infra annum postea vero simplum & alia perdita quæ ad eum non pertinent integre refarcia: corporalitque castigabitur iudicis arbitrio. h. d. Habuit ortũ à l. mecum C. de fur.

f ¶ *Engaño e fuerte.* Ex hoc verbo patet, quod si non fiat dolose sed ad commodum nauigantium licitum esse sic & dicit Azo. C. de nauf. in summa. lib. 11. ad fin. sicut & Ioan de Plate dicit de ciuitate Ianuæ in l. penul. C. eod. h. n.

g ¶ *Engañar.* Inducit hoc Ange. in. l. ne piscatores ff. de incendiis nauis. de qua ista sumpta est contra illos qui falso ostendunt ire demum & periciosum volenti, & quærenti bonum scire.

Quatro do-

que todo quanto furtarõ, o robaron de los bienes que en el nauio venã, que lo pechẽ q̃tro doblado[a], si les fuere demãdado por su yuzio, e si fasta vn año non demandassen, dende adelante peche otro tãto[b] quãto fue lo que tomarõ, e si por auentura acaesciesse, que ellos nõ lo robassen, mas que se perdiesse, deuen les pechar todo quãto perdieron[c] e menoscabaron por esta razon. E aũ demas desto mandamos, que el juzgador del lugar, ante quiẽ fuere esto prouado, les faga escarmiento, en los cuerpos[e] segun entendiere que merescẽ por la maldad, e el engaño que fizieron.

¶ *Ley. XII. Como se deue compartir el daño que reciben los ſ̃ van en los nauios de los cursarios.*

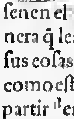

Vrsarios, robadores que in duuiesẽ sobre mar, prẽhẽdo algũ nauio cõ los omes e las cosas que y fuessen en el, despues se pleytearssen, de manera q̃ les dexan yr a ellos, e su nauio, e a sus cosas aquello que diesẽ por ral razõ como esta, todos de so vno, lo deuẽ cõpartir[d] entre si, pagãdo en ello cada vno tãta parte, quãto era lo q̃ traya, segũ que valia mas o menos. Casi alguno nõ traxesse y al, si non su cuerpo, deue pagar por esso alguna cosa, segun fuere guisado[e], e a non faze poca ganancia, quien estuerce con el cuerpo, de poder de los enemigos. Mas si por auentura acaesciesse, que se non apoderassen de todo el nauio, nin lo prisiessen, mas que robassen algũas cosas del, e nõ todas, lo q̃ assi robassen, pierde se, a q̃llos e uyo era, e nõ pueden, nin deuẽ demãdar ninguna cosa, por esta razon a los otros, a quien fincassen sus cosas, en el nauio.

¶ *Ley. XIII. Por quales razones pueden cobrar los mercadores las cosas que les on essen tomado los cursarios si fuessen despues fallados, e por quales non.*

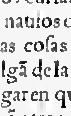

Obã e prenden los cursarios f a las vegadas, los nauios de los mercaderos, e las cosas que traen en ellos, e antes que salgã de la mar nin lleguen con ellos a lugar en que lo pongã en saluo g, fallan se cõ otros christianos, que gelo tuellen. E porque podria acaescer contienda, entre aquellos a quien lo robarõ los enemigos, e estos q̃ gelo tollieron a poder mas, e uyo deue ser, queremos mostrar en esta ley, en q̃ manera se deue librar tal contienda como esta. E dezimos, que si los mercaderos yuan, o venũ a tierra de christianos, e trayan y vianda, o otra cosa qualquier que trabẽ los nauios como los omes, e todas las cosas que trayã, deuẽ ser tornadas en poder de los primeros señores a que las tollieron, e las robaron los enemigos. E esto mãdamos, porque de las mercadurias, que traen los mercaderos se aprouecha la tierra dellas comunalmẽte. Mas si acaesciesse, que los mercaderes, lleuassen las mercadurias[h] a tierra de los enemigos: con quien non ouiesse mos tregua, sin nuestro mandado e eauiuassen, e tornassen, assi como dicho es quien quier que los robasse, o los tolliesse despues, a los enemigos: ẽ ser todo suyo. Fueras ende, las ꝑsonas de los christianos, que deuen fincar libres i, e quitas. Esto mismo dezimos que deue ser guardado, en los nauios pequeños, que los omes traen sobre mar, non con mercadurias: mas en q̃ andã fol gãdo[k], e trebejando, q̃ quienquier q̃ los quite a los enemigos, que los auiã cautiuado, que deuẽ ser suyos. Ca los que en tiempo de guerra andan por mar, e non en razon de mercaderia, nin de su pueblo, nin en cosa para guerrear los enemigos, mas locamente sin pro de su tierra, el daño que les viniere, deuen lo suffrir, pues que les viene por su culpa.

a ¶ *Quatro doblado.* Hec enim pœna imponitur rapienti ex nausfragio. vt ff. de incen. ruin. naufra. l. i. in principio & in hoc quadruplo itself rei persecutio. l. hoc edicto. §. 1. & ibi Bar. ff de publica sed qualiter. l. 3. §. fi. in fi. ff. eod. dicit quod aliud quadruplum fisco inferri & sic videtur quod condemnandus sit in octuplum. l. dic secundum Azo. C. de nauf. libr. 11. in summa, q̃ atdo. quæ datur patri non dat victu quadruplum sed pœna quæ applicatur fisco propter hoc delictum potest excedere istud quadruplum, vt in d. §. fi. & adde quæ dicam infrã in glo. fina.

b ¶ *Otro tanto.* Et sic post annum tantum tenet ad sumptũ vtl d. l. 1. & hic.

c ¶ *En los cuerpos.* Adde. l. pedius ff. de incẽ. ruin. nausfra. & l. penul C. de naufra. lib. 11 & videtur probari ex ista. l. quæ pœna tuis applicãda fisco non posit vltra q̃druplum vel simplũ quod datur pari punitri: & sic q̃ pœna pecuniaria vitetur nõ posit progredi quod in tota sua huius, l. bũ potest admitti propter dolum istorum qui summe accẽso fefellerũt nauigantes vt in corpore punianturſed in alijs non sta fallentibus & diripientibus ex naufragio bene posset tuidex exæquitate sui arbitrij imponere pœnam pecuniariam applicandam fisco, considerata personarum conditione & rerum qualitate, vt in d. l. pedius, & in d. l. pen. & quid si rapina facta sit nauicularijs alijs tempore naufragij. vt. l. 3. & ibi Ioan de Pla. C. de nauiu. libr. 11.

¶ *Lex. XII.*

¶ Illud quod piratis datur pro redemptione nauigij, personarũ & rerũ compartitur sicut in facta, in super liber homo etiam si nil ibi habuit soluet pro sua persona, & hoc est iustum quia euasit de manibus inimicorum, sed si non totum nauigium sed personas seu res piratæ occupauerunt imputatur perdentibus & non alijs. l. d.

d ¶ *Compartir.* Concord. l. 2. fin. eis. ff ad. l. Rhod. de iact.

e ¶ *Segundfuere guisado.* Non e gotentribuent respectu corporũ provisus sed pro ratio damnum iam ꝑ cui sibet sicut in rebus. vt in l. 2. §. cum in eadem ff. ad. l. Rhod. de iact. & in l. 3. supra eod.

¶ *Lex XIII.*

f Ea quæ piratæ abstulerũt a mercatoribꝰ ad terã christianorũ cũtribꝰ sunt ante q̃ ad locũ saluationis peruenient alij piratæ auferant: restituet dãs, nisi iubant ad terã inimicorũ cũ quibus rex tuenga non habẽt & merces sine regis mãdato portentur tunc eẽ fiunt res in fiũ, nisi personæ christiano rũ qui sunt liberi, sed si quis non vt mercator sed quietis causa tempore guerræ nauigetur est iblatæ nõ restituẽdus sicut si guerrã faciens capiatur. l. d.

g ¶ *En salue.* Q̃d q̃ dicat. dic vt in l. 26. titu 26. 2. partit. & ibi vi quæ dixi,

h ¶ *Mercadurias.* Adde. l. 31. titu. 26. 2. partit. & l. 4. tit. 21 4. partita. & quæ ibi dixi.

i ¶ *Libres.* Limita vt in cap. ita quorundam de iudeis. & in. d. l. 4. titu. 21 partit. 4. nisi deferunt arma & alia prohibita hostibus fidei nam tunc efficiuntur serui capientium.

k ¶ *Folgando* Adde. l. 2. ff. de capti. & postlimi. reuersis.

l ¶ *Para guerrear.* In nauibus ad vsum belli locus est postliminio etiam si deductæ fuerint in locum tutum, & in eta præsidia hostium: si postea recuperantur a nãtis mi lib', vt tradit Salt. in d. l. ab hostib'. la 2. co. 1. & 2. vbi dẽ vult de cattib', & quadrigis sup qbus arma portant, & bobat dæ, ballistæ, & machinæ. Et de bobus, & alijs animalibus, cũ quibꝰ vehuntur: & de victualibus, quæ pro cauto defferuntur.

¶ *Lex sindis.*

Iudices in locis maritimis cognoscant de causis nauigantium super iactu & aliis sinistrum, & de plano ventare indagata, tam ex scriptis pertabellionem nauis quam ex dictis testium. h. d.

1 a ¶ *Otra cosa qualquier.* Velut superuacuis quæ vulgo dicuntur fletes & superalaius nauarum & aliis huiusmodi.

2 b ¶ *Contibelle.* Ad de 1 penul. vbi Barto. & Ioannes de Platea. & Lucas de Penna. C. de naufrag. libro vndecimo. & est speciale in causa naufragii. & vid. quæ habentur in clement. fepe. de verb. signi.

¶ *Titulus. X.*

¶ *Lex. I.*

Est societas duorum vel plurium adunatio cum intentione lucrandi adunicem seruando inita. l. d.

1 c ¶ *Compañias.* Ponit hic descriptionē societatis & sequitur dicta Azo. C. eod in summa in princi. vbi dicit q societas est duorū vel plurium conuentio cōtracta ad commodum rem vsum ad vberio rē quæ sū quā dessimonem dicit non repetiri in legibus sed in Marco Tullio. & adverte quia appellatione societatis, ppriē loquendo venit illa quæ ex conuentione litis vel hic. vti hic est dicta societas inter duos tantū habitis vtili p exceptione ff. de litis qui deteriores vel eliderent materia odiosa appellatione societatis non venit societas in domo emptione vel aliqd tale, ut sic de 1. § hæc autem verba ff de negotio gest. tenet Abba in cap. inter dilectos col. fi. de iudic in fine dicens se ita dixisse in 3 facti. ratione illi socieris quæ contrahuntur licitē ire propter communionē rei vti in l. hæredes. §. non tantum ff. famil. hercis. & in l. vel hic. vbi glo. ff pro socio. nō dicitur, ppriē societas. vt notat glos. in. § ite si inter aliquos in verb. societate. & in verb. eius. Institut. de obliga. quæ ex quasi contracta nascuntur & tradit Alexand. cons. 40. prosecutis verbis statuti. vbi 2 ad finem.

d ¶ *Consentimiento.* Add. l. 3 adiuti tē ff. eo. & inst. de obli ex cōsen. ppriē. 2

e ¶ *Tiempo cierto.* Et nota q cōtracta societate ad certū tēpus, licet non fi- 3 cet durante tempore aliqd de capitali humano in societate sic neq, de lucro qa aliunit nauis capitalis Bart in l. 2 pillatext. C. de fiu. vrb. constan. lib. 11. sub dubio forte id ē tenetibi lo. de Pla. abs. tij. dubio forte.

f ¶ *Ciertos dineros.* Ad 4 de 1 adeo. ff. eo vbi de hoc ponit. nam cū incerta per sona societas contrahi non pōt. sicut certa persona specialiter hæredis esset astringere contrahentes ad certū ha. rē id est de re impossibile. l. stipulatio hoc mō concepta. ff. de verb. obli. & vid. in materia. l. nemo pōt & l. hæres fidei. & l. actiōe §. si cū ff. p socio. & qd de cōtracta societate Bal. dicit q trāsit hæredē vi. cōtr 1 1 col. 3 C de fiu. & lib. expē l. 3 sicut soci eratis hēti aliq vtin. l. cū duobus. §. si in coeunda ff. eo.

¶ *Ley. XIIII. Como los judgadores q̃ son puestos en la ribera de la mar, deuen librar llanamēte los pleytos que acaesciere entre los mercaderes.*

Enlos puertos, e en los otros lugares, que son ribera de la mar, suele ser puestos juzgadores, ante quien vienen los de los nauios en pleyto, sobre el precio dellos, e sobre las cosas que echan en la mar, o sobre otra cosa qualquier[a], e porende dezimos, que estos juzgadores atales, deuen aguardar que los oyan e los libren llanamente, sin libelo[b], e lo mejor, e mas ayna que pudieren, e sin estatima ninguna: e sin alongamiento: de manera que non pierdā sus cosas, nin su viaje por tardeion, nin por alongamiēto, punādo ē saber la verdad en las cosas dudosas, que acaesciere ante ellos en los pleytos, cō los maestros, o cō los señores d la naue, o cō los otros omes buenos, que se acertaren y. Porque mas ciertamente, e mejor puedā saber la verdad. Otrosi deuen catar, el quaderno de la naue, el qual deue ser creydo, sobre las cosas que fallarē ese ritas en el, assi como dixímos en la primera ley deste titulo. E quando esto todo ouiere catado, en la manera que es sobredicho, deue librar las contiēdas, e dar su juyzio en la manera que entendiere que lo deue fazer.

Titulo. X. De las compañias que fizē los mercaderos, e los otros omes entre si, para poder ganar algo mas de ligero ayuntando su auer en vno.

Compañia[c] fazen los mercaderos, e los otros omes entre si, para poder ganar algo, mas de ligero, ayuntando su auer en vno: e porque acaesce a las vegadas que en la compañia, son algunos recibidos, por compañeros, porque son sabidores e entendidos de comprar e de vēder, ma guer non ayan riquezas cō que lo fagā e otrosi otros que las han, son mengua dos de la sabiduria deste menester, e aun ya otros que maguer han las riquezas, e la sabiduria non se quieren trabajar dellas, por si mismos e porende, pues que en los titulos ante deste fablamos de los logueros e de los nauios, e del precio dellos. Queremos aqui dezir de las compañias, que ponen los omes entre si algunas de las maneras que de suso diximos. E mostraremos que cosa es compañia. E a q̃ tiene pro. E como deue ser fecha. E quiē la puede fazer, e sobre que cosas. E quantas maneras son della. E quales pleytos que ponen sobre ella son valederos o non. E porq̃ razones se acaba. E como se deue partir entre los compañeros la ganancia q̃ fizierē, o la perdida q̃ les auinesse por razon de la cōpania.

¶ *Ley. I. Que cosa es compañia, e a que tiene pro, e como deue ser fecha, e quien la puede fazer.*

Compania[c] es ayuntamiento de dos omes, o de mas, que es fecho con entencion de ganar algo de su vno, ayuntando se los vnos con los otros. E nasce ende grand pro, quādo se faze entre algūos omes buenos e leales, e se acorre los vnos a los otros, biē assi como si fuessen hermanos. E faze se la cōpania con consentimiento[d] e con otorgamiēto de los que quierē ser compañeros. E puede se fazer fasta tiēpo cierto[e] o por toda su vida de los compañeros. Pero si algunos fiziessen compañia entre si tambien por ellos, como por sus herederos, valdria quanto en su vida dellos mas non passaria a sus herederos ff. fueras ende, si la compañia fuesse fecha sobre arrendamiento de algunas cosas del Rey[f] o del comun de algun concejo. E todo ome q̃ nō sea desmemoriado, nin menor de catorze años, [h] puede fazer cō

Ad tit. ff & C. pro socio.

g ¶ *Cosas del Rey.* 5 Adde. l. adeo. & l. verum. §. in hæredem. ff. eo. & intelligo. vt per gl. & Bald. in. d. l. adeo. vbi & Alber. colligit q mulier non succedit in cōductione vectigalium.

h ¶ *Menor de catorze años.* 6 Nā cū pupillo nō potest contrahi societas neque expresse. vt in l. in conditionibus. ff. pro socio. neque tacite. vt in. l. qui ad certū. ff. loca. & notat Bart & Bal. in. l. si patruus. C. communi vtili. & in penul & Bart. in l. tutium. & maximum. §. altero. columna. 2. ff de administrat tutor & Angel consilio. 60. & intelligo quando pupillus non habebat tutorem. nam si haberet posset cū eo

cõtrahi societas tacitè & expressè vt de expressa habetur d. l. vt in cõductionib. & de tacitaiure ci Bal. in d. l. si patruus. col. fin. & intelligo nisi tutor, esset frater pupilli cum quo contrahendo esset societas. nã tunc non posset talis frater tutor auctoratus in suo proprio iacit ẽ, vel expressè. l. 1. ff. de auctoritate tutor. & tenet Petr. de Vbal de Petusio in suo tractatu de societate parte. 3. co. 2. in princ. de quo tũ vid. Soci. cõsil. 160. volu. 2. cõsil. 5. vertic. sed contrapiemissam cõclusionem. & cõsil. 6. quinimo & si per peculatores spatris pupilli qui diuribant post mortem fuit continuata societas sobi gantur pupilli, vt voluit Socin. cõsil. 87. in fine. volu. primo. nota etiã, q̃ si post pupillarem ætatem remanserunt in societate videntur ratificare pupilli etiam gesta in pupillari ætate, vt ita dit Alexand. cõsil. 49. vol. 1. referens Bald. in tractat. de duobus fratribus. & idem Alexan. eons. 37. vo. 4. incipit, cõsideratis, col. 2. quia potest ratificare gesta in pupillari ætate si fuit vltiter gesta. tradit et Deci. cõ. 21. visopũcto. co. 1. vol.

¶ *Lex. II.*

Fit societas super rebus vel contractibus licitis super illicitis autem de iure vel contra bonos mores nõ valet nec super homicidio rapina furto vel vsuris nec huiusmodi præter extra alter alteri tenebitur. l. d.

1 a ¶ *De fagustadas.* Ad facinora enim nulla se extendit fides neque obligatio. l. in suscipiendum. §. fi. ob malefitium. ff. de pactis neq; societas valet neque contractus deraito, vt ff. pro socio. l. nemo, præterimittendum delictorum turpis & fœda communio est. l. quod ait ff eo.

2 b ¶ *Demandar.* Vt si sortè peterete expensas quas fecit vel dãna vide glo. in. l. qui multa facinora. super verbo, supplicii. C. ad l. Iul. de vi. pu.

¶ *Lex. III.*

Potest contrahi societas omnium bonorum præsentium & futurorum vel super certis rebus & in ea licita pacta sunt seruanda & si super lucro vel damno nihil conueniat, est æqualiter diuidendum, si super lucro tantum vel damno tantum conueniat, idem seruabitur in omisso quod in expresso hoc dicit.

1 c ¶ *De las cosas* Debet ergo specialiter exprimi vt sit societas omnium bonorum, vt hic & in l. 3. cum specialiter. ff. eod. l. 7. infra eod. & satis dicere tui specialiter si dicatur quòd ex quacunq; causa quæsita cõmunicarentur, glo. in l. si fratres. §. Idem Papinianus in verbo initum. ff eo, & quidsi societas contrahatur per actus tacitos an videatur vniuersaliter vel simpliciter seu incerta negotiatione contracta vid. per Bart. in. d. l. Titium. §. alterio. in fine. col. ff de adimi. tuto. & Decium consi. 66. Alberi in. l. cum duobus §. si fratres. ff. pro socio.

2 d ¶ *Es las que ganaren.* Hoc dicit quia non venirent bona futura in societate vniuersorum bonorum nisi expriimatur, vt hic & not. glos. in. l. 1. §. 1. ff. eo. & facit l. si societatem vniuersorum eod. tit. & hoc etiam voluit Alexan. consil. 77. col. 2. volu. 4. adeuete tamen, quòd si simpliciter contrahere tu societas vniuersorum bonorum non dicendo aliud de præsentibus neque de futuris, quòd tunc etiam futura venirent communicanda iudicio societatis, vt in. l. si quis societatem contraxerit. ff. eod. & ita est de mente glo in. d. l. 1. & tenet Alberi. post Iacob. de Are. in d. §. 3. cum specialiter. ff. eo. tit.

e ¶ *Vna cosa.* Adde. l. 1. in prin. ff. eo. & insti de societ. in pri. & quod fit in pluribus negotiationibus & vnus exercet [illegible] al. et Florentia. ibi videntur in. l. cum libro rerum. in principio. ff. de liberis. & hero, si cum in Bar. in. l. et is qui. col. 5. ff. de cert. per. vi. quia ipse notarius. d. cum tenet gallia. C. de cert. per.

vno a otro, por razon de tal compañia.

¶ *Ley. III. En quantas maneras se puede fazer la compañia.*

Vede se fazer la compañia en dos maneras. La vna manera es, quãdo la fazẽ desta guisa que todas las cosas[c], que han, quando fazen la compañia, e las que ganaren[d], dende en adelante, sean communales, e tambien la ganancia como la perdida, que pertenesca a todos. La otra es, quando la fizen sobre vna cosa, [e] señaladamente, como en vender vino, o paño: o otra cosa semejante E todos los pleytos que pusieren, entiendese, q̃ sean guisados, e derechos[f]: sobre cada vna destas dos maneras de cõpañia valen e deuen ser guardados, en la guisa g que los pusieren. E si sobre las ganãcias e las perdidas, non fuere puesto[h], pleyto, en que manera sedeuen compartir entre ellos estõce deuen las partir egualmente[i]. E si de las ganancias fizieron pleyto, quanto deue auer cada vno dellos: non faziendo enmiẽte de las perdi

f ¶ *Pusiere.* Quod 4 [illegible] aspicien qualiter in cõmuda societas dic, quod intelligitur contracta, secundum consuetudinem regionis inter non mercatores. & inter mercatores, secundum consuetudinem mercatorum, vt in authentic. de fideiussor. §. fina & ff. de edil. edicto. l. quod si non. §. qui aliquid. & §. fi. & l. fi. C. de iudeis & tenet Bald. in l. 1. colum. 2. C. pro socio.

g ¶ *Guisadas de* 5 *derechas.* Nõ enim valeret pactũ quod esset cõtra naturã societatis videlicet quod capitale vnius fit saluum & capitale alterius fiactũ. vt in c. per vestras. de donatio. inter virum & vxo & tenet Bald. in d. prima colum. 2. vers. 9. quæro C. pro socio & adde quæ habetur in d. §. supra eodem.

h ¶ *No fuere puesto.* Si vero de hoc pacisceatur seruanda est conuentio, velut, quòd ad vnum duæ partes lucri & damni pertineant ad alium pertineat terna vt in §. 1. insti. de socie. & in l. si non fuerit. ff. eodem. 6

i ¶ *Egualmente.* Hoc procedit, quã capitalia sunt æqualia & operæ ei æquales vt infra eo l. 4. vt. Si vero sint inæqualia, tũc ad arbitrium iudicis recurrẽdũ est, vt distribuat, p modo capitalium, nisi opera vnius sit maior quã alterius, vt in l. si societatem. ff. eo. & p Ang. in. d. §. 1. in fi. post glos. in l. de loc. & vi. l. eo l. 2. quãtũ si capitalia sint æqualia sed operæ sint inæquales vel forte vnus tũ ponit operã & partẽ æqualẽ capitalis alter vero non ponit aliquam operam, vid. per Salice. in. l. 1. C. eo. & per Ange. Areti in §. de illa. Insti. eo. vt Salice. vbi supra in vers. quæro septimo, & intellige de hiuluciis, quæ cõtemplatione societatis acquirunturur, vt in. l. Socium, quinn eo. § Socius. ff. eo. nam si vni ex socijs contemplatione propria suæ personæ donaretur licet societas fuisset causa remota, tunc non at quãt ei qui societati sed socio cui est donatum, vt ibi declarat Bar & idem perillam. l. dicit Bald. in tubica. C. pro socio circa finem, vbi dicit quod in societate veniũt communicanda lucra realia, quæ ex pecunia communi vel ex opera in communi ponenda veniunt, seu procedunt personale verò lucrum quod vni socio nunc est collatum, non venit communi eandum in ista quæstuaria societate, & hinc emanauerunt. l. 1. fori. 1. & 2. tit. 3. libr. 3. In no. rec. foro. il. & l. ordinationis de meua, quæ habetur in l. fin. tit. 4. libr. 5. est. l. 2. 4. ordi. rega. quod donata a iege vel alio, marito vel vxori non communicantur, sicut alia lucra quæstuaria, quæ communicantur inter virum & vxorem, quas il Roden Suaiczin commento. d. l. 1. fori. in. 3. alijs ibi. limitadone limitat, & intelligit in donatione propriæ sumptæ & non quando donato esset remuneratoria ex quo inferi, quòd si marius est. d. l. 5. ambulat in curia in seruitio regis communibus expensis mariti, & vxoris & rex in remunerationem seruitiorum facit sibi aliquam donationem, quòd debet communicari inter virum & vxorem, vt latè ibi videre poteris per eum, & satis placet in eo hi quo donatio non excedeat debitũ propter seruitia sed esset cõmesũ, tabi certum, in eo verò quod excederet, nõ fieret communicatio talis, eũ sit mera

donatio & militet ratio distantia. l. fori. & d. l. de nieua. faciunt quæ habentur in. c. ad hæc. & in. c. relatum el segundo de testamen. in. §. licet. & l. cum in plures. §. fi. ff. de admi. tuto. & l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ratio. distinh. & quæ notantur in l. si donatione C. de collia. & in. l. 11. titu. 9. libr. 5. ordi. ieg. conferetetiam prædictis, quia illa quæ luctantur in curia Regis

In no. re. est. l. 15 ti. 10. lib. 5.

dicuntur bona castiensia, vt habetur in. l. 6. titul. 17 parti. 4. quæ libera sunt lucrantis, vt ibi habetur. & l. ordinationis. d. nie ua declarando dict. ll. fori dispoit taba bona liberè pertinere ad maritum, quantum ad proprietatem eorum licet fructus cõmunicetur, gatamen. d. l. de nieua non dicit dato, quod cõmunibus expensis lucrentur. vt in. d. l. 2. titu. 3. lib. 3. fori. videtcendi quod prædixi: non eim dic. l. de nieua corrigit. d. l. 2. sed declarat q̃ habetur in. d. l. 1. & in l. 8. tit. 12. lib. 3. foro ll.

In no. re. est. l. 3. tit. 9. lib. 5.

In no. re. est. l. 6. ti. 10. lib. 5.

a ¶ *Entre el se* Cõcor. §. illud. In statu eodem.

¶ *Lex IIII.*

Si conuenerit socij, vt alterius lucrum, & unius damnum habeat: q est potior in arte illa vel qa maior periculo aut laboti se exponit valet, sed si conuenerit vt vni sit totum lucrum, & alterius totum damnum non valet: quia esset societas leonina. l. d. Habuit originem ista. d. l. 1. si non fuerint. ff. pro socio.

1 b ¶ *Trabajo.* Quid si vnus ponit in societate mille: alter operas, & maximaparsillius capitalis casu perdita sit. an aliter socius teneatur ad operasin resi duo capitalis? vt. Bal. q non in. l. 1. ad fin. versi. 12. quæro. C. pro socio.

2 e ¶ *Est. tal.* Approbat opi. Azo. C. eo. in summa, col. 2. & reprobat opi. Ioã. ne qua per gl. in. l. si non fuerit. super parte societati ff. eod. & per gl. in. §. fic, de illa inst. eo. super parte & adeo tunc enim tolerantur pacta in æqualibus inter socios q̃ alter plus eõtulit operæ vel industriæ q̃ alter. ¶ Sed quid si capitalia essent inæqualia seu plus contulisset vnus societatis, q alter, an valeret pactum, q partes lucri sint æquales? Bart. in consilio suo incipit ex facto proponitur quidam decertonio. consulunt q sic, & idem vol. at Phi. Corn cõsi. 266. vol. 3. ad fin. prime col. intelligens opi Azo. & gl. in d. l. si non fuerint quando fuit pactum de lucris in æqualibus, cùm nõ plus poneret vnus ex socijs, quàm alius sit tamen pactum esset de lucro æqual, q pactum tenebit. & idem tenet cosi. 87. vol. 3. colum. 2. & tu. l. si pascenda. C. de pactis.

3 d ¶ *Temma* luxta fabulam Aesopi q recitat Ioan. Fab. in. §. 1. inst. de societa. & Alber. in. d. l. si non fuerint. versi. Aristo. ff. eod.

¶ *Lex V.*

Non valet societas dolo conscij contracta nec vt socius de dolo non teneatur. Et si conuenit q habeat tetam partẽ lucri quantã extraneus dixerit, tantam debet habere quantam ille æqualiter dixerit nisi ex causa iustiamaiorẽ partem adiudicauerit, vt supra. l. pxi. Si vero alter arbitretur recurretur ad arbitrium boni viri l. d.

c ¶ *Non vale.* Ad. l. 1. §. illud. ff. depo. & l. si vnus. §. illud. ff. de pactis.

¶ *Diuesse algũo.* Add. l. si societatem. & l. societatem ff. eo.

¶ *Mayor trabajo.* Nisi hanc l. quia bn hoc explicat, vt socius magis industriosus & ope. ofos plus lucri habeat in societate & adde Bald. in l. 1. C. pro socio. colit. 2. versi. 4. quæro.

¶ *Igualmente* Aequitate, portionis non aequitate quãtitatis: bi gratia si vna spuat duas partes, alter tertiã partem, panquibet tetiet liberetur lucro & damno partem correspondentẽ ei, quã posuit in societate, vt q plus æris & periculi sustuet plus emolumẽta expectet l. secundum naturam ff. de regul. tur. Bald. posl Nicol. de Matha. in d. l. 1. versi. 4. quæro. C. pro socio. & quid si vnus ponit pecuniã tũ, alter operam tũ: dic q partes erunt æquales, ita q ut dictas attribuatur ei qui posuit pecuniam, & alia medietas ei qui posuit operam, vt iu. d. l. 1. C. pro socio. l. cũ duobus §. fin. eodẽ. ff. eo. tenet Bal. in. l. 1. q. 1. & vi. §. de illa inst. de societa. & adde Lud. Ro. cõsi. 469 incipit, quo ad primũ. & qd si vnus ex socijs, qui operam ponebat in societate habuit ab alijs alia pecuniã mutuo, & eum ea negotiatus est, & cõsecutus lucri, an alter socius habebit partem lucri istarum pecuniarum? vtdi de facto, & videf dicẽdũ q non ex quo penculum istarum pecuniarum, quas alter ex socijs habuit mutuo, nõ spectabat ad alium socium, sed ad istum qui recepit mutuo, & suo nomine negotiatus est: ergo lucrum & damnum ipsius cuius periculo erat pecunia l. si vnus ex socijs. §. si vnus, ff. pro socio. l. idẽ q. §. fi mãdauero, ff. mandatum Bar. in. l. quia poterat. in. ff. ad trebel.

¶ *Lex VI.*

Si contrahitur societas omnium bonorum præsentium & futurorum bona omnia & lucra quæcũq; sint & etiã aliud præsentis peculium vel quasi communicantur. Item quilibet socio cum vtetur his bonis & agetpro eis in iudicio sicut pro suis non tũ pôt huiusmodi pretextu alterius socij debitum petere: nec eius iurisdictionẽ exercere quam habet in aliquo castro vel terra sine speciali mãdato socij. h. d. Habuit ortum ista lex a. l. r. 4. & 5. in princip. ff. eo. tit. pro socio.

afirmasse por pleyto, desque el otro conoscieſſe el engaño, non es tenudo de lo guardar. Otrosi dezimos, que quando dos omes fizieſſen compañia de so vno, diziendo el vno al otro, que maguer le fizieſſe algun engaño en la compañia, que non gelo demandaria: dezimos, que tal pleyto, non valeᵉ, nin deue ser guardado. Ca los pleyto s q̃ dãcar gera a los omes, para fazer engaño, non deuẽ valer. Otrosi dezimos, q̃ si algũos fizieſsẽ pleyto en su cõpañia desta guisa q̃ cada vno dellos ouieſse tanta parte, en la ganãcia, o en la perdida, quãta dixeſse algũo f otro, q̃ nõ brasſen, e aq̃l q̃ señalasſen para esto fizieſse las partes guisadas, e derechas deuen estar por su aluedrio. Mas si las fiziere desaguisadas, como si h mãdasſe tomar mayor parte al vno, q̃ al otro en las ganancias, o en las perdidas, nõ mostrãdo alguna derecha razon, por que lo mandaua, estonce non valdria el aluedrio ante dezimos, que deue ser en dereçado, por aluedrio de omes buenos, que entẽ, si alguno dellos, meresce mayor parte por ser mas sabidor, o por llevar mayor trabajo? segund diximos en la ley ante desta. E si fallaren q̃ es aſsi, deuen gela dar, segund entendieré, que es guisado, e si non manden que lo partan egualmente.

¶ *Lex VII. Como deuen ser comunales los bienes e las ganancias entre los compañeros quando es fecha la compañia sobre todos los bienes que han estonce, o esperan auer.*

Os cõpañeros q̃ se ayuntã para fazer cõpañia, para ganar, acaesce a las vegadas, q̃ el vno dellos, es mas sabidor, q el otro de aq̃lla arte, o de aq̃lla cosa, de q̃ deuẽ vsar sobre que fazẽ la cõpañia o se mete a mayor trabajo: o se auẽtura a mayores peligros. E porẽde quãdo fizieſsẽ pleyto entre si, q̃ este a tal q̃ fuesse mas sabidor, o se metiesse a mayores trabajos q̃ el otro, que ouieſse otrosi mayor parte en las ganancias. O si fazen pleyto, q̃ si perdieſse en la cõpañia, ẽ aq̃llas cosas q̃ vsan, q̃ nõ ouieſse parte en la perdida, tales pleytos como estos, o otros semejãtes, valẽ e deuẽ ser guardados, en la manera q̃ fuerẽ puestos. Mas si fazẽ pleyto, q̃ el vno q̃ ouieſse toda la ganãcia: e q̃ nõ ouieſse parte en la perdida, o toda la perdida fuesse suya, e nõ ouieſse parte en la ganãcia, nõ valdria el pleyto, q̃ desta guisa pusieſsen. E tal cõpañia como esta, llaman las leyes, leonina.

¶ *Ley V. Quales pleytos non son valederos que los compañeros ponen entre si.*

E Ngañosamente se trabajãdo algun ome para auer compañia con otro: si la compañia se

1 b ¶ *Trabajo.* Quid si vnus ponit in societate mille: alter operas, & maximaparsillius capitalis casu perdita sit. an aliter socius teneatur ad operasin resi duo capitalis? vt. Bal. q non in. l. 1. ad fin. versi. 12. quæro. C. pro socio.

2 e ¶ *Est. tal.* Approbat opi. Azo. C. eo. in summa, col. 2. & reprobat opi. Ioã. ne qua per gl. in. l. si non fuerit. super parte societati ff. eod. & per gl. in. §. fic, de illa inst. eo. super parte & adeo tunc enim tolerantur pacta in æqualibus inter socios q̃ alter plus eõtulit operæ vel industriæ q̃ alter. ¶ Sed quid si capitalia essent inæqualia seu plus contulisset vnus societatis, q alter, an valeret pactum, q partes lucri sint æquales? Bart. in consilio suo incipit ex facto proponitur quidam decertonio. consulunt q sic, & idem vol. at Phi. Corn cõsi. 266. vol. 3. ad fin. prime col. intelligens opi Azo. & gl. in d. l. si non fuerint quando fuit pactum de lucris in æqualibus, cùm nõ plus poneret vnus ex socijs, quàm alius sit tamen pactum esset de lucro æqual, q pactum tenebit. & idem tenet cosi. 87. vol. 3. colum. 2. & tu. l. si pascenda. C. de pactis.

3 d ¶ *Temma* luxta fabulam Aesopi q recitat Ioan. Fab. in. §. 1. inst. de societa. & Alber. in. d. l. si non fuerint. versi. Aristo. ff. eod.

SO tal pleyto faziendo la compañia que todos los bienes que autan los compañeros estonce, e que ganassen dende adelante, se ayuntassen en vno, e fuessen comunales entre ellos, dezimos, que desde el dia en que tal pleyto fuesse firmado, deuen ser comunales[a] entre ellos las ganancias, e los bienes, que han, o que les vinieren en qualquier manera que sean: e aunque fuesse castrense[b], vel quasi castrense peculium. Otrosi dezimos, que cada vno destos compañeros, puede vsar destos bienes, e fazer demanda sobre ellos, biẽ assi como de lo suyo mismo. Pero si alguno de los compañeros, oniesse Señorio, o jurisdicion[c] sobre castillo, o tierra o oniesse a recebir algũ a cosa de sus debdores, los otros nõ lo podriã demãdar, nin vsar de la jurisdiciõ del señorio, sise señaladamente, non les fuesse otorgado, del otro cõpañero[d], poder de lo fazer.

¶ *Ley. VII. En que manera deuen ser partidas las ganancias, e los menoscabos que fizieren los compañeros quando es fecha la compañia sobre la cosa señalada.*

SImplemẽte faziẽdo algũos omes cõpañia, diziendo assi sean mos cõpañeros, nõ nõbrãdo, ni señalãdo q̃la fizieslẽ sobre todas sus cosas, segũ dixímos ẽ la ley ãtedesta, estõce se entiẽde, q̃ deuẽ partir entre si, egualmẽte todas las cosas, q̃ ganarẽ, de aq̃l menester, de aq̃lla mercaduria, q̃ vsarẽ. Otrosi dezimos q̃ si fizierẽ cõpañia sobre vna cosa señaladamẽte, assi como sobre vẽder vino, o paños, o otra cosa semejãdcit Anto. in dicto consilio & quod habetur in dicta. l. si socius pro filia. ff. eod. in societate coniugali tenta l. & consuetudine regni aliud videtur dicendum, est enim diuersa ratio cum in prima, cum ratiõe societatis non possit dici ob hoc grauatus, in ista verò sic, propter filios constante matrimonio susceptos & lucra inde communicata, quæ debent esse obnoxia oneribus à matrimonio causatis, & propter matrimonium contingentibus, l. cum duobus. §. quidam sagaziam. ff. eo. & l. omnes res alienum, eo. titu. & l. nec quicquam.

1 a ¶ *Comunales.* Adde l. 46. titu. 28. partita. 3 & quæ ibi dixi, & nota quin ista societate genetali non attendirur, an vnus plus lucretur, q̃ alius. vel plus quã alius expendat, sed omnia sunt æqualiter partita da l. si socius pro filia ff. eo & tenet Baldus l. si partuus col fi C. cõmu. vtinq̃ que iudi & situt lucra sunt communia inter socios omnium bonorum pariter & omnes impensæ & onera debẽt esse communia. l. cum duobus §. per contrarium & §. quidã sagaziã. ff pro socio. l. societatem vniuersum. eo. titu. vnde filia vnius ex socijs debet dotari de cõmun, qũ sunt socij omnium bonorũ & tenet Bald. l. d. l. si patru[o]. col 4. versic & prædicta vera. C. cõmu vtriusq; iudi. limitãs dictũ Speculã. per eũ ibi relatũ titul de iudiciis. §. sequitur. & tenet idem Bal. in ad dicto. quas fecit ad Barto. in tractatu, de duobus fratrib. versi. & nota q̃ de materia, &c. & Alexan. consi. 70. volu. 5. Decius consil. 68. pro resolutione. col. 2. 3. & 4 & consi 66. in secundo dubio. vbi respondit ad. l. si socius pro filia. ff pro socio, quæ videbatur aduersari. idem tenet Soci. consi. 291. visis litteris. vbi latissime & allegat plures hoc tenẽtes & respõdet ad tex cum gl. ff in d. l. si socius pro filia. licet idem Soci. consi. 46. cum in præsenti consultatione. col. pen. vol. 1. cõtrarium consuluit. dicẽs, ita esse magis communẽ cõclusionẽ. & idem quin. d. consil. 291. consuluit Soci. vbi etiam respondit ad. d. l. si socius pro filia. consi. 4. quantum ad primum volu. 4 versi. quo ad secundum. vbi latissime hoc disputat. & hoc videtur tenendum siue expressis verbis omnium bonorum sit contracta societas, siue per actus tacitos, iuxta ea quæ notat Bar in. l. Titium, & Mæuium §. altero ff de admini. tuto. & Bal. in l. si patruus. C. commu vtriusque iudic. licet in hoc sit licet quando per actus tacitos cõtrarium voluit Bal in auth ex testamento. col. pe. versi. 7 capitulum C. de colla. quia societas tacitè contracta intelligitur tantũ super actibus quæstuarijs l. coiri cum l. sequenti ff. pro socio. & tenet Alex. consi 133 volu. 2. & vt dixit Decius dicto rõsi. 68 col. pe. in ista tacita societate, quæ ex actibus promiscuis colligitur iste articulus de dote filiæ est adeo dubius, quòd Petrus de Vbaldis de Perusio in tractatu societatis. 5 parte quæstione. 8 dixerit quod de mendacio non arguieretur, qui vni vel alteri parti adhæreret, sed Decius idem contulit esse in tacita societate omnium bonorũ & idem mihi videtur, cum societas consensu contrahatur, & eadem ratio concludit vtrouq; casu, & bene facit l. 53. in ordina. Tauri, quæ vult dotem filiæ per patrem promissam, solui debere de bonis communibus constante matrimonio lucratis, vel neuenientes ex societate contracta inter virum & vxorem. cuius. l. dispositionem crederem procedere, & si matrimonio soluto pater dotet filiam, cum vxor ad hoc tenebatur ex natura societatis, per prædicta. & quia perciui mortem non fuit extincta eius in hoc obligatio iuxta notata per Barto. in l. si maritus. ff soluto matrimo. huic autem vltimo dicto multum obstat dispositio. d. l. si socius pro filia. in fin & etiam. d. l. 53. Tauri cum dicit, durante el matrimonio. quasi vellet q̃ eo soluto secus esset si pater solus dotaret filiã, & ita intelligit, & tenet Didatus de Castello glossator illi. l. in duobus locis. & q̃ quando doi datur filiæ dissolutæ societate, non possit dari de communi patrimonio sociorum. tenet Anto. consi 7. incipit prout suprà. in primo dubio. ita intelligendi dict. l. si socius pro filia. cum enim pater teneatur dotare filiam de proprio patrimonio. l. qui liberos. ff. de rit nupt l. fi. C de dotis promissio l. 8 tit. vndecimo. patri. 4. licet filia aliunde habeat bona patet q̃ si dotetur iam soluto matrimonio de proprio debeat doi solui, & non de bonis filiæ.

¶ Sed adhuc his non obstantibus resideo in primo dicto: imò quòd idem sit si pater dotet soluto matrimonio. Moueor quia per il. anti quæstionis communis, quicquid acquirebatur constante matrimonio, omne id erat mariti & dos quintaxat erat vxoris. l. quintus ff de donatio inter virum & vxorem. §. C. eodem titulo. Etiam. & notat Abb. in capitu secundo. de donatio. inter virum & vxorem. & tiam In no. rec. est. l. 2. tit. 9. lib. 5.

In no. rec. ex il. & rosue est. l. 1. & tudine hu[ius] pertotum regni dist. 1. [illum tit. era communi. tit 9. lib. 5. centur vxori, debẽt cũ suis oneribus communicari l. secundum naturam. ff de regiuris. & inter ista onera est istud dotãdi communes filias ex communib[us] lucris damna nanq; & onera, quæ vni ex socijs veniunt occasione societatis, absque sui culpa de communi debent resentiri, vt in ista eo. l. proxima. & licet in societate inter extraneos peccedat quod dicit Anto. in dicto consilio & quod habetur in dicta. l. si socius pro filia. ff. eod. in societate coniugali tenta l. & consuetudine regni aliud videtur dicendum, est enim diuersa ratio cum in prima, cum ratiõe societatis non possit dici ob hoc grauatus, in ista verò sic, propter filios constante matrimonio susceptos & lucra inde communicata, quæ debent esse obnoxia oneribus à matrimonio causatis, & propter matrimonium contingentibus, l. cum duobus. §. quidam sagaziam. ff eo. & l. omnes res alienum, eo. titu. & l. nec quicquam.

b ¶ *Castrense.* Adde l. si fratres, versi. idem papinianus. ff. eo. & l. 1. §. 1. cũ 2 l. 1. versic. cum specialiter, ff. eodem.

c ¶ *Señorio, o jurisdicion.* Bonum & notabile exemplum & hoc ideo. quia 3 iurisdictio est ius incorporale & non transit sine cessione est enim species seruitutis. vt tradit Speculatitul. de caus. possess. & proprietatis. §. sequitur.

d ¶ *Compañero.* Qui tenetur hoc fatere. vt in. l. 3. in princip. ff. eodem. 4

¶ *Lex. XXXVII.*

Si simpliciter contrahatur societas sine rerum expressione, lucra diuiduntur æqualiter, si vero fiat societas vnius negotiationis debent diuidere sicut simul conuenerunt, alia autem lucra quæ extra negotiationem quilibet fecerit non diuiduntur. Item sicut cõmunia sunt lucra sic debent esse & damna, nisi damna consortij culpa deueniant nisi probet q̃ posuit diligentiam quam potuit h. d.

e ¶ *Que ganaren.* Restringitur societas simpliciter contracta ad actus 1 quæstuarios, vt hic, & in l. colti. ff. eod. si tamen non ita simpliciter, vt hic dicitur esset contracta societas, sed diceretur simul socij in lucris tunc quia istud verbum (lucrum) est generale in omnibus lucris, etiã non descendentibus seu prouenientibus ex quæstu, intelligeretur vt in lege. sed si adijciatur & ibi gl. ff. eodem. & idem videtur dicendum in tacita societate contracta ex promiscuis actibus in omni communicatione lucrorum, nam tunc non restringeretur ad actus quæstuarios tantum, imò ad omnia lucra licet essent castrensia, vel quasi vt in lege. si fratres. §. primo ff. pro socio. & per Baldum in l. si partuus. ad finem. C. commu. vtriusque iudi. vbi & Salic. colum. fin. & Soci. consil. 191. volum. 2. colum. 4. ipsa tamen capitalia, vel res ex quibus prouenerunt dicta lucra & fructus, non censentur communicata secundum Salyre. ibi & etiam Alexand. consil. 48. volum. 2. intelligetamẽ & limita, vt ibi per eos,

f ¶ *Vna cosa.* Adde l. cum duobus. §. fina. & l. si fratres. in princip. ff. eod. 2 & idem dicit in societate tacita quæ ex consensu contrahitur nam si communicauerunt lucra vnius negotiationis, illus tantum videtur contracta societas, quia actui nostri voluntati non extenduntur vl

tra quàm proferuntur. l. fin. C. ne vxor pro marito. l. prima §. hoc intelecto ff de iti. act. quæ prius, Bachin. l. cuium, & Marium. §. alterio. ff. de administr. tuto. colum. fina. & ideo subdit Bartol. ibi quòd si vnus emere et fundum suo nomine, non teneretur fundum communicare sed teneretur communicare pecuniam, si ex negotiatione in qua racite est cõtracta societas, fuisset. l. si vnus. §. 1. ff. pro socio. quod hinc dubio procedit in tacita societate vnius negotiationis: si vero esset exactibus promiscuis conferendo omnia in communi, tunc si vnus clam ab alio peoponomine emisset fundum, teneretur illum fundum communicare, secundum Baldum in l. C. si quis alteri vel sibi & in. l. si vt proponis. in fine. C. de rei vendica. & in. l. cum duob. §. si fratres. alias incipit si fratres. ff pro socio. & in l. cum oportet in principio. C. de bonis q̃ libe. probatur in. l. si patinus. vbi notat Bal. C. communi vtrusque iudicium idem Bald. in l. si. §. quatuor. pecillum textum. ff. de lege secundo & consulit Alexan. consil. 49. volum. primo, in secũdo dubio quod est cepcinum. consil. 37. volum. 4. quod limitat, nisi appareat vnum ex dictis socis emisse suo peopdonomine, sicut et alio, vel alis socis, & patientibus quia tunc non teneretur communicare videntur enim per talem actum tacite tecedere a societate. l. tuque. ff. pro socio. iuncta. l. prima §. magistrum autem ff. de excusat. & tenet Baldus in. l. si socius. ff. fiscerru. peta. & Alex. consil. 137. dist. sufis & considerati. volu. 5.

te, q̃ deuen partir entre si las ganãcias, q̃ fizieré en el tiempo de la compañia, en la manera q̃ eõuinieron, quãdo fizieron el pleyto de la cõpañia. Mas las otras ganãcias, que fizieré, por otra razõ, nõ las deuẽ partir entre si, ante deuẽ ser proprias, dil q̃ las ganare. Otrosi dezimos, q̃ entre si deuẽ ser comunales los daños e los menoscabos: q̃ les acaesciesen a cada vno, por su parte: segun les alcançare, de las ganancias [a]. Fueras ende, si los daños, e los menoscabos, acaesciessen por culpa, o por engaño [b] de alguno de los cõpañeros: ca estonce, tan solamente a aquel pertenecerie non a los otros. Pero si este, por cuya culpa auino el daño, o el menoscabo: pudiere prouar, que puso ya quella guarda [c], que fizieran si suyas fuessen aquellas cosas: estonce por tal culpa nõ seria tenudo de pechar el menoscabo: ante dezimos que deue alcãçar, a cada vno dellos su parte.

¶ *Ley. VIII. Como las ganancias que vienen de mala parte, non es tenudo aquel que las fizo de sciptuis sociorum. quem vide.*

c ¶ *Aquella guarda.* Adde. l. socius socio. ff. eod. & §. fi. instit. de societa. & dixi in. l. 2. tit. 2. §. 5. ead. parti.

¶ *Ley. VIII.*

Quod ex furto vel alio malencio acquiritur nõ communicatur, & si socij ignorantes calem partem fuerit accipiant condemnato acquisitore ad restitutionẽ tenentur eius cõsocij pres sic receptas restituere si autem scientes ce cepcunt rotũ de cõmuni deducitur estã si vnus plus alteto alie cminus de illi. ro lucce recepit nec limitinodi p̃textu qui plus accepit tenet alijs. h. d.

de dar parte a sus compañeros.

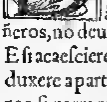

E furto, o de robo, o de engaño, o de otra manera mala semeste de estas faziendo ganãcias algunas los cõpañeros, no deuẽ los otros resceibir parte [d]. E si acaesciere, q̃ el q̃ assi las ganare, las aduxere a particiõ con los otros cõpañeros, si parte resceibieren dellas e aq̃l q̃ las gano, fuere despues vẽcido en juyzio d̃ guisa q̃ las aya de tornar a aq̃llos cuya fuerẽ cada vno dellos tenudo es de tornar [e], aq̃l su cõpañero, aq̃lla parte q̃ le cupo de aquellas ganãcias, maguer nõ sopieron, quando las resceibieron, que fueron de mala parte. Mas dezimos, que si los compañeros, saben, quando resceibieron parte de la ganãcia, q̃ fuera mal ganada, que maguer, q̃ aquel q̃ assi la gano, nõ diesse tanta parte ca cada vno de llos, quãta le cabia, q̃ por aq̃lla parte q̃ resibio el otro, quanta quier q̃ sea, que es tenudo cada vno dellos, de ayudarle a pechar, de los bienes de la cõpañia, todo quãto ouiere a pechar [f], por esta razõ

d ¶ *Parte.* Adde. l. quod autem enim sequenti b vsq. ad. l. ne quepreteccmittendũ ff. eodẽ. quid tũ si socij nõ ex male ficio pec enim commisso sed ra ione alicaius codemnationis ex male ficio per alũ perpetrato, aliquid consecutus fuisset, an hoc debeat cõicare inter socios? & certẽ si socij sunt omniũ bonorũ, cõmunicace teneteſ. vt in. l. si societatẽ vniuersorũ. ff. eod. & notu Bald. de capitu qui cudã vẽdidit. in prin. col. fin. versic sonna tuceriũ alia quæst. Si vecõ essent socij in aliqua iuridictiõe, & ex tali causa aliqd quæreret, distinguẽdũ esset, pcout distinguit ibi Bal. post Old. ial vbi cõcludit, q̃ si comes cõcessit milti in feudũ castellaniam eũ quacta omniũ obuẽtionũ & quidã debuerunt amittere bona, quia offendeñt comitẽ, q̃ castellanus non debet habere quartã de illis bonis quia illud q̃ alicui in vindictã pcopiiæ iniuriæ debetur, alteri nõ confertur. l. 2. §. emancipatis ff. de colla. bono. l. at vbi ff. de peti. hære. l. bouẽ. §. si q̃s seruo. ff. de ædil. edicto. vt habeat dãs salem fuę iniurię vltionẽ. c. 1. §. pe. quæ fuit pœna cauf benefi amitten. Sed si pœnæ de scenderent ex delictis non ipsum comitem commissis: sed in alios tales pœnæ vcnirent communicant. e. l. ccedicoc in princip. ff. de act. empt. & latius ibi deducit Bald. quem poteris videre.

e ¶ *Tenudo es de tornar.* Adde. l. quod enim. ff. eodem. sed cum iste socius a qui furtum vel violentiam commisit damnatus sit ex suo dolo, vel delicto, cui datur ei egressus contra socios, cum quibus res furtiua vel vi acquisita cõmunicata est? non videtur obstare. l. si plures tutelam ff. de administra. tucorum. & quod ibi in gloss. & quod notat Albertc & Sabcet. post Iacob. de Raue. in. l. 1. C. de eondi. furt. & quod habetur in. l. mancipia. C. de secus fugitiu. & ex improbinate sua consequitur actionem contra. l. itaque. ff. ne sactis potest dici quòd hoc sit specialeratione societatis, nevnus ex socijs lucretuccũ damno alteeius, quia esset contra naturam societatis, & sic est notabilis limitatio ad pœdicta, & conferthoc ad quæstionem de macito communicante lucra furto vel alias habita cum vxore, quod soluta etiam societate coniugali, si maditus condemnetur ad cestitutionem refarciatur hoc sibi de communi vt in dicta. l. quod enim. & l. nec quicquàm. & tradit Doctor de Pala. Rub. in sua cepcio. c. per vestras in rub. cosũ. multi. 98. in formis minoribus.

f ¶ *Tanta parte.* Nota hoc quianon ita bene explicaturin. l. si igitur. ff. eod. aqua ista. l. habuit ortum.

E ¶ *Pechar.* Concor. l. igit. ff. eo. & intelligede eo q̃ soluit nõ se pœne. vt in. d. l. igitur, & satis videf de intentione huius. l. dum dicit, a pechar,

3 a ¶ *De las ganancias.* Adde supra eod. l. 4. in fine.

4 b ¶ *O por engaño.* Adde. l. cum duobus. §. venit autem. & §. damna ff. eod. & non cõpensatur damnum illocum à socio ex suo dolo vel culpacum eo quod lucratum est ex sua diligentia, vt. ff. eod. l. non ob eam. damna veco contingentia casu forcuito communicantur inter socios. l. cum duobus §. fi in coeunda. & in. §. fina. ff. pro socio. sed an ctedatur libro socij meccatocis super talibus damnis contingentibus in cebus societatis? videtur quod non, imò quòd meccator debeat legitime peobure talia damna, argumẽt. l. secundæ. & ibi notat Barto. & Ioan de Platea. C. de naufra libro vndecimo vbi Bartol. notat ex illis. l. argumentum secundum eum micabile pro his qui dant suam pecuniam mercatoribus ad pactem lucri, & damni, quod si meccatores dicant se fustinuisse damnum furti, rapinę, incendii, vel simillium quòd mercatoc debet fidem facere, infra annum alias non audiatur, & etiam Angelus ibi dicit quòd cum meccator debeat reddere rationem omni anno, argumen. l. neminem. vbi Angelus & Ioannes de Platea notant. C. de suscepto. & archa libro decimo. ergo infra annum debet fidem facere de casu. quod tamen ibi Angel firmare non auder: nam eum regularite exceptiones sint perpetuæ. vt in. l. pacé. ff. de dolie exceptione, & ista exceptio allegetur ad defensionẽ mercatocis, potent probari vsque ad sententiam, & ideo dicit seruari de consuetudine, quod apponitur pactum pec quod a fidigitur mercatoc casum probare infra certum tempus, quod nota in practica. bene tamen crederem in his, quæ sunt verisimilia, & connexa & subordinacae ie dideberi libro mercatoris. vt notat Bald. in rubrica. C. de fide instrument. columna decima. versicul. sequitur

bien assi, como si ouiesse auido sus partes enteramente: e no pechara el que la fizo, mayor parte, que ningũo delos otros. E esto esporque escribiendo esta parte, consintieron[a], e otorgaron el mal que el otro ouiesse fecho.

¶ *Ley. IX. Quales pleytos son valederos, o non que los compañeros ponen entresi, por razon de los bienes que atendan heredar.*

Firmando, o faziendo algũo cõpañia, so tal pleyto, q̃ los bienes que entendieré heredar de algun ome que nombrassen señaladamente, que fuessen comunales entre ellos, onde quier que los heredassen, por ser estableseidos por herederos, o de otra guisa: dezimos que tal pleyto non vale, pues que señalan la persona de aquel cuyos son los bienes. Fueras ende, si fuesse fecho con su plazer[b], e que durasse en esta voluntad, fasta su fin, porque podria acaescer que algunos dellos se trabajarią de muerte deste atal, por cobdicia de partir los bienes suyos entre si. E porẽde, pleyto de que podria nascer tan grand mal como este, defendemos que non vala. Mas si quando firmassen el pleyto de la compañia lo fiziessen desta guisa: diziendo q̃ todas las ganancias, que les viniessen de qualquier parte, por heredamiento que atendiessen heredar, non nombrando de quien, o de otra manera que fuessen comunales a todos: estonce valdria el pleyto, e auria cada vno su parte, de tal ganancia.

¶ *Ley. X. Porque razones se desata la compañia despues que es fecha.*

Desata se la compañia en muchas maneras, e primeramente por la muerte natural de algũo delos compañeros, ca maguer sean muchos, desfazese la compañia, por la muerte[c] del vno. Fueras ende si quando la firmaron, pusieron pleyto entre si que maguer muriesse alguno dellos, q̃ los otros sincassen en la compañia. Otrosi dezimos, que si algũo delos compañeros, fuere desterrado[d], por siempre en alguna ysla, que se desfaze la compañia, por tal razon como esta: porque tal desterramiẽto como este, es llamado ẽ latin muerte ciuil[e]. E non le dizẽ assi sin razon, pues nũca el ha de salir de aql lugar, e pierde porẽde todos sus bienes. E aun dezimos, q̃ se desfaze la cõpañia si algũo de los cõpañeros es encargado

5 a ¶ *Consintieron.* Alias enim non teneretur ad poenam ex maleficio si. eij l. si fratres. 6. fi. ff. eod. vbi vide quid si peteret iniuriam iudicis condemnatio facta esset. ¶ *Lex IX.*

20 Ne detur occasio captandæ mortis alterius non potest super futura successione certæ personæ societas coiri, nisi de consensu personæ de cuius hæreditate agitur, si vsque ad mortẽ perseuerauerit pollunt tamen socij simpliciter super futuris successionibus contrahere, h. d.

1 b ¶ *Consu plazer.* Adde. l. 13. tit. 5. supra eadem partita. & quæ ibi dixi, & adde, l. 33. titul. in. infra ea parti.

¶ *Lex. X*

20 Soluitur societas morte naturali consocij vel ciuili vt per exilũ perpetuũ in insulam, qa ex hoc perdiuturbona & superuenientes nõ manent consocij nisi aliud specialiter conuenerint. Itẽ cessione bonorũ per cõsocium facta quia bona creditorib' applicantur. Itẽ per interitum vel perditionẽ rei super qua societas contracta vel si efficiatur sacra hoc dicit.

1 c ¶ *Por la muerte.* Ad de. l. actione. §. morte ff. eo. & §. soluitur in st. eo. titu & nõ transit societas in hæredem. l. verum. §. in hæredem. ff. eo. & l. furti. §. fi. ff. de his qui nota infa. neq; valet pactũ, vt societas ratileat in hæredẽ. l. 1 & ibi dixi supra eo. vnde & si inter socios conuẽtũ sit, vt capitale societatis tempore non possit infra triennium intelligitur nisi intestimo mortis alicuius eorũ societas sit finita, vt consuluit Ancha, cõsil. 394. dubium est in hoc. & Alex. consil. 14. volum. 2. incipit. visio instrumento. Licet in contrariũ faciat notabile dictum Specul. titul. de locato. §. nunc aliqua versic. 145. pro dicto tamẽ Ancharta. & Alex. facit quod elegantei tradit Ioan. Andr. in rubrica. de secund. nup. in additio. ad Specu. & vi. Socl. consi 5. & consil. 30. volu. 3. & consil. 47. colu. pe eiusdem volu. ¶ Limita tamen & intelligeista, nisi cõtracta sit societas sibi & hæredibus iuramento hinc inde apposito, nam tunc attentoiure canonico iuramentum faciet tenere societatem in personas hæredum, neq; vnũ poterunt contrauenire, secundum Ioa. Fab. in §. solutur. insti de societa. qui tamen hoc dicit sub verbo, forte allegat capitulum. cum cõtingat. de iureiurian. & non memini alibi me vidisse hoc, & credeream hoc dictum Ioa. Fabri esse verum quando simpliciter non exprimendo personam hæredis contractaesset societas cum tali iuramento pro outlo quitui Ioan. Fab. Si tamen persona hæredis nominaretur tunc, quia esset restringere libertatem testandi, vt in l. cum duobus. §. idem respondit. alias incipit. si fratres. §. idem respondit. ff. eo. tunc non fit mentio iuramento quia contra bonos mores, vtin regula non est obligatorium de regul. iur. lib. 6. & notat Bat. & docto in. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. oblig. quando vero persona hæredis non exprimatur cessat ista ratio, de qua in. d. §. idem respondit. & licet sint aliæ etiam rationes prohibendi ne contrahatur societas cum incerta persona, & quia videtur in societate electa industria personæ, tunc nimirum cum hæc non dicantur contra bonos mores si contra fiat vtune obligenturvirtute iuramenti. ¶ Secundo limita nisi testator in testamento præciperet hæredi. vt ad certum tempus perseueret in societate, secundum Baldum in l. quarta. in princip. ff. de condi. institutio. in secundo notabili. quipet illum text. dicit valete præceptum testatoris factũ hæredibus, vt ad certum tẽpus permaneant in societate, & quod tali mandato testatoris est obediendũ. & idem tenuit cõsulendo Decius cõsil. 441. prasens consultatio, col. 1. Si tamen tale præceptum esset factum in fauorem hæredum ab eis remitti posset si essent maiores, vt adducit Oldral consilio 241. factum tale est. minorestamen non possent contrauenire, secundum Bar. in l. filiusfamilias. §. diui. columna prima, ff. de legat. primo. ¶ Tertio limita nisi post mortẽ defuncti hæres cum socijs cõmuniter societatem quaviderentur tunc renouata cum eo secundum Baldum in. l. mandati. tertio oppo.

2. Limit.

3. Limit.

1. Limit.

4. Limit.

todas las ganancias, que les viniessen de qualquier parte, por heredamiento que atendiessen heredar, non nombrando de quien, o de otra manera que fuessen comunales a todos: estonce valdria el pleyto, e auria cada vno su parte, de tal ganancia.

d ¶ *Desterrado* Siue enim maior, siue media capitis diminutio interueniat soluitur societas. vt in l. verum. §. fi. ff. eo & l. actione. §. publicatione. eo. titu. & in. d. §. soluitur insti. eodem.

e ¶ *Muerte ciuil.* Habetur nanque depottatus pro mortuo quo ad 3 plura. vt dicit glos. in. d. §. publicatione. vi. quæ dixi in. l. 1. titu. 18. partita. 4.

C. mandati. vbi dicit, quòd si filius mortuo patre, cum socio eiusdem institoribus vtatur, prius sicut intelligatur renouata societas etiam si filius esset pupillus tutorem habens qui ista faciat seu cuius patientia in hoc interueniat. per id quod habetur in. l. si quis mancipij. §. si impubes. ff. de instito. & idem voluit Bal. in l. si pattuus. colum. 3. versicu. aut continuat negotium solutum. C. commu. vtiusq; iudi. & in additio. ad Bart. in tracta. de duobus fratribus. Decius consil. 255. & dict. consil. 441. doctor noster de Pala. rube. in repe. capit. per vestras in rubrica. de dona inter vir. & vx. colum. in 308. vbi infert ex his dictis Bal. ad quæstionem si matrimonio soluto morte vinus coniugum altet remaneat in communibus bonis. quod lucra quæsita diuidi debeant inter eum & hæredes defuncti. vi. ibi per eum, & aduerte quod finita societate hæres tenetur lucra quæ habuit ex rebus quæ mansernnt in societate communicare socijs. l. actione. §. si in rem certam. & l. & acti ff. eo. licet ad interesse talis lucri non teneatur quanuis vteretur cum eo in suis negotiationibus, vt habetur ff. eo. l. socium qui in eo in princi. & ibi glos. & tradit Alexan. consil. 82. volu. 5. pet ledis & ponderatis. colu. 4. vi. pet Albert in d. l. socium qui in eo. ¶ Quarto limita istam l. pet tex. in d. l. actione. §. item si aliculus, vetsicu. quid si integris omnibus. ff. eo. & ibi. iv. Bal. ponentem pulchram casum qui legit illum. §. ad fi. §. enunciate eiusdem. d.

4 a *Desamparar.* Adde §. in fine qs ex socijs Inst. de societa. & l. 4 §. in fine ff. eo.
5 b *Perdiendose.* Adde l. si id quod in prin. & §. in fine Celsus ff. eo. & Azo. C. eo. in summa. versic. solutur. & in prin. 4. colu. sed quid si vnus posuit in societate pecuniam aliius operam & industriam & perditus capitale & perinde societas dissoluitur, vt hic dicit, an ponens operam teneatur ad dimidiam capitalis, & sic an tale damnũ debeat cõmunicari inter socios? quæstio est valde dubia & in ea est opinionũ varietas, nã glos. in l. si non solutum §. 1. super verbo, solus & in l. 1. C. pro socio. tenet, tale periculum non esse communicandum imo quod totum capitale penit. amittentem. & idem tenuit Odofre. relatus ab Alberi. in. d. l. 1. & etiam Rosredus quando pecunia non esset communicata tempore societatis. & vtibi refert Albericus opinionẽ etiã gl. tenent Bar. Ange. Pan. de Castr. in d. l. 1. & opinio. glos. dicit communiter approbari Doctor de Pala. Rube. in repe. cpei vestras. super tex. col. nulli. 500. in formis minoribus & ita glos. & tenet enim cum ea est, quòd quatenus quis lucrum sentit eatenus de damno participare debet. l. quidam saganam. ff. de reg. iur. l. manifestissimi §. sed cum in secunda C. de furtis. sed opera ponens nihil de capitali luciatur, vt communiter Docto. tenent in. d. l. 1. dicentes hoc esse de mente contra glos. ibi etiam cessante consuetudine quando nullum damnum sentire debet. Iacob. de Raue. Richar. Oldra. & etiam Saly. in d. l. 1. indistincte tenẽt periculum amissæ pecuniæ fore commune per l. cum duobus. §. quidam saganam. & c. l. si id quod §. idem celsus ff. eod. & si dicatur quòd illæ. ll. loquuntur quando vter q. ponit pecuniam in societate dici potest quod non est dare et ationem diuersitatis, siue ambo ponant pecuniam, siue vnus pecuniam alter operam, cum opera correspondeat pecuniæ vt in §. de illa instit. de societate & in. d. l. si nõ fuerit §. 1. & secundum hanc opinionem solum Alexan. consil. 1. volu. 5. in prin. si qui verò Petri verò quem sequitur Cy. in. d. l. 1. distinguit an pecunia statim ab empta est antequam alius præbeat operam, & tunc damnum debeat communicari in societate contractus claudiret. l. si id quod ff. de rescin. vendi. aut perijt post operas exhibitas, & tunc damnum sit totius amittentis. & isto casu procedat opinio glos. & istam opinionem dicit esse aequam Alberi. in. d. l. 1. post Cy. & sic videtur in ea ridere, sed istam dicit Petri reprobat Saly. in dict. l. 1. & Alexan. etiam dicit hanc æquitatem non fuisse in legislatore scripta in prædicto consilio. Ego vero in ista quæstione dicerem quod si de hoc esset consuetudo regionis inter mercatores, illa esset seruanda, & secundum illam videtur contracta societas. arg. u. l. quod si nolu. §. quia assidua ff. de ædil. edicto. & in authen. de fideiussio. §. fi. Bal. in d. l. 1. versi. 3. quare. in fine. idem si fieret expressim pactum de hoc, si licet quod pro ea parte pro qua ponens operas sustinet lucrum pro eadem sustinet damnum in capitalis tum ex natura societatis, vel iura & damna sint communia, vt in. d. l. si non fuerit, & supra eod. l. 3. neq. obstat si dicatur quod satis est quod perdit operas. nam dicendum est quòd inter damna societatis non confiderantur amissio operarum sed capitalis & illarum amissio, damno non æstimatur si enim capitale remanet salvum, & alter operas amisit nihil sibi regularitur restaritur, vt patet ex notatis in dict. l. 1. & ex notatis per Bal. in d. l. si patruus. rolum. n. fi. C. commu. vtriusq. iudi. vbi dicit q. si perdatur opera ponitur in societate nihil perditur quod non sit commune vni & alteri, quia talis opera est irrepetibilis. l. si non forteni. §. libertus. ff. de condi. indebi. & quia opera videtur æquiparari interusuri pecuniæ vnde si vnus perdidit operas alter interusuium pecuniæ non fit lucrinde contributio, & quòd tale pactum valet tenet glo. in. c. pleriq. 14. q. 3. & videtur velle Abb. in ea. nauiganti col. 2. de vsur. Doctor de Pala. Rube. vbi suprà col. 500. & istud procedit sine dubio quando ipsum capitale in fine societatis esset diuidendum inter socios, nam alias si totum capitale in fine societatis deberet esse solus immittentis tunc videtur tale pactum non valere imo est iniustum: quia sicut dicitur tale pactum esse iniquum quando ponens operas pacisceretur, vt sustineat damnum totius capitalis, vt dixit gl. in. d. c. pleriq. & Bal. in d. l. 1. q. 9. Abb. & alij in. d. c. nauiganti. igitur idem est dicendum si pariscatur super damno dimidiæ capitalis. l. quę de cota. ff. de reivendita præte. earum ex tali pacto pro parte pecuniæ non sustineat periculum ponens pecuniam in illum est vt percipiat proiu la parte lucrum pro qua non subit periculum, vt est de mente. S. Th. in. 2. 2. quæstio. 78 articul. 2. vbi dicit, quod licet pacisci & sperari de lucro in contractu societatis, quia ille qui pecuniam immittit retinet apud se dominium pecuniæ, & subit periculum ij sius pecuniæ ideo decet vt lucrum etiam capiat. & huius sententiæ est etiam Sanctus Bernardinus in suo sermone. 39. artic. 3. capi. 2. 2. versicilo. secundus casus & Sylvester in summa. in parte societas. 2. versic. 6. quæritur circa finem. Sucium è ella cõsilio 265 in. 2. volu. inrum. præterea alis consultationis tiene si gnio. in secunda distinctione plenè examinat illũ articulum, & tandem cõcludit quòd simpliciter direre quòd valet pactum, vt damnum capitalis sit commune item simpliciter direre quod non valeat esset falsissimum: ledicendum esset in hoc vtrum industria, & opera non esset minoris extimationis quam capitale, possunt ab altero socio vetuum tale pactum esset iniustum, & non valeret, si vero esset minoris, & parvi lucri non esset minoris extimationis arbitrio boni viri quoniam in casu periculi, tunc valeret & fundat hoc ex dicta. l. si non fuerit. §. 1. & 4. de illa. instit. de societa. facit etiam l. 4. supra & ind. & hoc illa nihil placet cum ista semper consideretur æqualitatem inter socios, & pro ea parte quis lucrum sentiat, pro qua & subest periculũ. vt volunt glos. communiter approbatur in. d. c. pleriq. 14. quæst. 3. & per prædicta, videtur quòd possit attentari, quod quando mulier dedit in dotem vno pecuniam, vel alius res extimatas ea æstimatione, quæ transfert periculum in virum, quod non possit petere lucra quæ illa constante matrimonio, prudimidias quia cum non subeat periculum capitalis in societate coniugali non debet percipere lucrum. Sed contrariũ videtur ex quo pal. & consuetudine regni hæc lucra communicant, & in dote extimatiõ põt dici, quasi mutuũ representatũ, vel alias. sed dat 9. li. 5. nos ob onera matrimonij neq. interest lucrandi laltem principaliter. vt recop. & ita fuitatur in practica. & quia etiam vxori, quæ nihil habuit in dote, communicantur filia lucra, & si fieret nulla capitalis substinen damnum, & ita fuitatur in practica, quidquid alias esset dicere, vt testatur Roden. Snaez in repe. l. 1. tit. de las ganancias. lib. 5. foro. li. Si vero non, in hoc esset consuetudo aliqua vel pactum: sed simpliciter fuit contracta societas, & vnus posuit pecuniam alter operam sed tapitale fuit in principio ex pacto communicatum esset tuhter, ita quod totum societate communiter diuidiatur: tunc plane procedit, quod superiatura capitale, damnum communicetur, quia cum esset commune, perijt vtriq. si vero totum dominium pecuniæ relinquatum est personæ illum entem, prout est in dubio, secundum communem opinionem. reprobatur glo. in dicta. l. primam. de capitale periculum mittentis. & hoc ex ordine opinionis communiter approbatur in dict. l. quod tamen. limitat Socinus in. d. consil. col. 3. nisi societas fuisset causa peremptorius, vt qui pecunia alias non perijsset, & societas non fuisset contracta. ellegat. l. si id quod §. item celsus. ff. eo. & ipsum etiam quando res propria vnius ex socijs perijt occasione societatis, perijt societas. allegat. 8. Lesm. duobus. §. quidam saganam ff. eo. & l. secundum Iulianum eod. tit. & hanc limitatio Socini est vera, esset fere destruere opinionem communem quod capitale perijt in mutuati, & non consulat qui ponit operam non semper diretur perijsse occasione societatis quia sin natura habuerat non perijsset, & in effectu est dicere contra ea, quæ supra non lusa sunt, quod vtrum sit lucrum capitale debeat esse periculo mittentis, vnde reputo istam limitationem Socini esse falsam. & ad §. item Celsus. quem ipse allegat respondetur quod ibi pecunia non erat vnius tantum. sed vtriusq. iam in communi collata. & ad §. quidam saganam. & 1. secundum Iulianum. dic quod non contradicit hoc quia id est perdere res proprias vnius ex socijs occasione societatis, aliud est perdere capitale destinatum seu immissum in societate nam primo casu damnum contingit extra res societatis. Secundo verò in ipso capitali societatis, quod debet perire immittentis, vt ipse fieretur lucrum. vnde limitatio Socini probatur per ll. quas allegat, neque, dicit § quidam saganam, deberet intelligi in omnibus rebus propriis vnius ex socijs, quasi perdidisset occasione exercitij societatis, sed de illis tantum. quas habuit necesse esse cum ferre ratione societatis, & quasi ipse alias non tulisset vt clare cantatile. § si vero vterque ponit pecuniam & operam tunc quia censetur pecuniam communicata argumen. primæ, & 2. ff. eodem, sine dubio damnum erit commune. & in hoc vt & dicit Socinus nullus dotorũ dubitat, quod intelligere quando cõcurrit æqualitas tam in capitalibus, quam etiam in operibus nam si esset inæqualitas recurrendũ

Quæst. 1.

de muchos debdos, que ha a desamparar, porẽde todos sus bienes, a aquellos aquien son obligados: por razon de las debdas. Otrosi dezimos, que se acaba la compañia, muriẽdose, o perdiendose de otra guisa, la cosa, porque fue secha. Esso mismo dezimos, si la cosa sobre q̃ fizieron la compañia, mudasse despues su estado. Esto seria como si fuesse la cosa tal, de que podria los omes vsar, sin vsẽdosele della, e despues la fiziesse sagrada: como si fuesse casa de morada, e la fiziesse eglesia, o si fuesse plaça, e fiziesse della cimẽterio, o por otra razon semejante.

esset adea, quæ supra dixi quando vnus ponit pecuniam: alius verò operã, & ad cos derationes, quas ponit in hoc Socinus in dicto consil. in prima & secunda difficultate & itaq; prædictis videtur mihi cõcludendum: hæc materia, quæ est multum dubia, & varie doctores loquuntur quicquid alter voluerit Bald. consil. suo. 493 volumi. 4. incipit, multiloquium semp displicuit &c. qui non adiuerit ad prædictas considerationes theologorum. & quas tradit Socinus in dicto consil. sed simpliciter pertiã sit, & contra opinionẽ quã tenuit in d. l. 1. vnum tamen singulariter nota, quod ipse dicit in præallegato consilio, quod dissoluta societate, pót peti executio pro capitali ab ipso, qui illud posuit, non obstante, quod non sit liquidatum, an interuenerit in eo damnum, vel non: neq; positus sit calculus, neq; visæ fuerit rationes: & si reus excipiat de amissione per casum, vel sine culpa, hoc potest intra terminum statutum, quod tu, multum notaad. ll. regni

In neu. recop. est. l. 1. & l. 5. titu. 23. lib. 4

ante destas.

¶ *Ley. XI. Como se deue ome partir de la compañia, non se pagando de sus compañeros.*

BVena es la compañia entre los omes miẽtra cada vno delos cõpañeros, hã voluntad de fincar en ella. Mas quando alguno delos cõpañeros, non se pagasse della, puede la desamparar[a], si quisiere, diziẽdo o asia sus cõpañeros, fasta agora me pague de auer cõpañia cõ vuosco[b], mas de aqui adelãte, nõ quiero ser nuestro cõpañero, e nõ le puede embargar los otros, que lo non faga. Pero si este atal, se partiesse dela compañia, ante que sea acabado el fecho, sobre que la fizieron: o ante que sea acabado el tiempo, en que auia a durar: estonce tenudo seria de pechar a los otros[c] compañeros todo el daño, e el menoscabo, que les viniesse por esta razon. Fueras ende, si quã do firmaron la compañia, fiziero pleyto[d] entresi, que el que se nõ pagasse della, que la pudiesse desamparar, cada que quisiesse, ante del tiempo sobredicho, o despues.

¶ *Ley. XII. Como se puede partir la ganancia e la perdida entre los compañeros quando alguno delles se parte dela compañia por pro de si, e da ño delos compañeros.*

PVesta, o firmada seyendo la cõpañia, entre algunos omes sobre tal pleyto, q̃ todas las ganancias, [e] q̃ fiziesse de aq̃l dia ẽ adelãte, q̃ la firmarõ, q̃ fuessen comunales a todos los cõpañeros, si despues desto alguno dellos entẽdiẽdo q̃ le venia alguna ganancia muy grande de alguna parte assi como si supiesse q̃ le auia algũo establecido por su heredero, o q̃ tenia ẽ coraçon de estabiecerle, o le viniesse la ganancia de otra parte, qualquier, e por razon de lla, engañosamẽte[f] se partiesse de sus cõpañeros por la auer el toda, e fazer perder a los otros la parte q̃ deuẽ auer ẽ aq̃lla ganãcia, si esto pudiere ser prouado, tenudo es de dar su parte dela ganãcia, a cada vno delos cõpañeros, maguer fuesse ya quito dela cõpañia. E aũ dezimos q̃ si de aq̃l dia en adelante q̃ se partio de la compañia, assi como es dicho acaeciesse q̃ perdiesse, o menoscabasse alguna cosa, q̃ a el solo ẽ pertenesce la perdida, o el menoscabo, e nõ a los otros, e lo q̃ los otros cõpañeros ganasse, despues q̃ el se partio de su compañia, todo deue ser suyo dellos, e non le deuen dar parte ningũa ael, por razõ del engaño q̃ les fizo. Ca derecho ẽs q̃ quiẽ engañosamẽte quiere fazer perder algo a sus compañeros, q̃ toda la perdida a el pertenesca

¶ *Lex. XI.*

a Solutur societas consocij renuntiatione, si tamen ante tempus vel negotium super quo fuit contracta desistat: tenetur ad interesse nisi fuisset conuentio in contrarium. l. d.

1 a ¶ *Puede la desamparar.* Adde l. actione §. diximus. ff. eo. & in. §. renuntiare eadem lege. & ibi per glo. in verbo. eo. tempore. cum glo. sequenti. & glo. super verbo, de hoc & l. tandiu. C. eo. & l. si socius. §. si absenti. ff. eodem.

2 b ¶ *Convuosco.* Et sic debet fieri renuntiatio societatis præsenti & scienti, si vero sit absenti, vi. l. sed & socius. §. 1. ff. eo.

3 c ¶ *A los otros.* Debet namq; considerari q renuntiet in damnum totius societatis, & q societati interest, q non intẽpestiue renuntietur per vnũ ex socijs: si enim societati expediret, teneret renuntiatio intempestiua. licet interest vnius ex socijs eam nõ dissolui, vt in. d. §. diximus. vers. si cu. labeo autem.

4 d ¶ *Pleyto pleyto.* Pactum de recedendo à societate intempestiue non est superuacuum, vt hic & in. d. §. diximus. & ibi glo.

¶ *Lex. XII.*

a Fraudulenter societati renuntians propter aliquod lucrum quod expectat habere, vel ob hæreditatẽ sibi delatã, vt non communicaret eam cũ socijs, tenet hoc non obstãte cõmunicare: & si quid pendent post renuntiationẽ ex soli imputabit. & quod socij plus lucrati fuerint ei non cõmunicabitur, propter dolũ quẽ cõmisit. h. d. Habuit ortũ ã. l. actione. §. diximus. ver. quid ergo. ff. pro so. & nulli. eo. tit §. manet.

1 e ¶ *Que todas las ganancias.* Nota bene: quia non exigit, quòd sit societas omnium bonorum quæ fuerunt & quærendorum: sed sufficit, q̃ sit quærendorum, vt ista. l. locum habeat & sic declaratur text. cum glo. in. l. actione §. diximus. ff. eo. &. §. manet. dummodo societas ãqui busi tal habuerit ortum.

f ¶ *Engañosamente.* Opponit Ioan. Fab. in d. §. manet. In stitu de societa. quod vbi aliquis ex socijs fraudulenter de dolo, vel fraude, ne cessetur fraudem cõmittere, qui alterat non quicõcitione acquirẽdi non vtitur. l. qui autẽ. in prin. ff. de his quibus ut indi. l. nemo ex socijs §. 1. ff. pro socio. Item vbi quis ad prouisionem lucri facit aliquid nõ ceset dolus imò lex talem dolum consulit. l. cum pater §. Titio ff. de legat. 2. Lat qui natura. §. eũ me absente. ff. de negogest. neque videtur dolo facere qui inter suo vtitur. l. nemo videtur. ff. de regul. iuris, cum agitur socius renuntiare posit societati quomodo dicitur cõmittere dolũ, vtendo iure suo renuntiando societati ad sui prouisionem? respondet Ioan. Fab. ad primum, quòd vbi contractus præcedit, vel materia, quæ obligetad quærendum secundum bonam fidem. tunc est dolus si non acquirat & retineat. l. secunda §. non tantum. ff. de hære vel actio. vendi. l. sed & si lege. §. peinde. ff. de peti. hæredi. & ita debent limitari. ll. in cõtrariũ allegatæ. ff. de peti. hæredi. & ita debent limitari ll. in contrarium allegatæ. & l. prima §. confertur. ff. de collat. bono. & confert ista responsio Ioan. Fab. ad decisionem pulchri dubij, quod vidi versari in regio consilio: nam quidam (ex eo quod in rusticose percusserat querelam in manu, ex quo manus fuit abcisa vel tamen fuit inutilis & actida) condemnatus fuit per iudicem inter alia, vt pro damno illi percusso illa tot daret et duo milia ducatorum, & lata sententia supetuenit huic percussori existenti in fuga hæreditas matris, cum antea esset pauper, ut eque haberet vende solueret. qui tamen repudiauit hæreditatem, et verabatur quæstio an in illis bonis hæreditatis posset fieri executio pro illa condemnatione pecuniaria, allegabatur, quod non per dictã legem. qui autem, & alias similes in contrarium allegabatur. In fraudem. in principio. ff. de iure. fisci. sed illud specialiter est in fisco, secundum Bartolum, & Alberi cũ ibi & non allegabatur ista consideratio Ioan. Fabri quæ satisfacit & pronuntiauit quod executio fieret in dictis bonis maternis, non obstante repudiatione vel potest aliter responderi vltra Ioan. Fabri, quòd longè interest differre aditionem, & antea renuntiare societati, vel repudiare, cum primo casu intendat sibi acquirere, & non socijs, secundo ne quesibi neq; socijs ad alia obiectate spondet Ioannes Faber, quod procedunt quando est sine læsione tertij.

g ¶ *Que a el sólo.* Et sic claudicat hic distractus. vt & notat Bald. in dict. l. 3 actione. §. diximus.

¶ *Ley. XIII.*

Solum societate licita & damna diuidunt, vt conueneratinter socios, sed damna per dolosum socii commissum doloso tantũ imputabitur, nec compensabit ipsum cum socis pra extra maiorum lucrorum per dolosum obuenientium: dolosus tamen bene compensabit cum dolosis. d.

a ¶ *De partida* ad merte tamen, quia etiã ante dissolutam societatẽ debent reddere rationes inter socios de anno in annum amicabiliter, seu quandocunq; sine calumnia petatur, secundũ Baldum, & Salyc in rubrica. C. pro socio colum 2. adde Bar. & ibi Ioã. de Pla. vlti, notabili. per illũ texte. in l. 4. C. de suscepto. & Archa libr 10. & per Bart. in l. mutuo. ff eod.

b ¶ *Ganancias.* Et consulunt Angel de Peru q̃ mercator pertusin negotiationis exercitio præsumitur lucrari nisi infra annũ protestetur & probet perveritissimis argumentis & indicia de opposito per textum in lege secũda. in prin. C de natural. lib. 11. & l. tutor qui repertoriam. § quæ autẽ ff. de dolo. tuto. refert, & tenuitur loa de plate in. l. 4. C de fusi ep. & Archa libr 10. & ei qui dicit se non fuisse lucratum ex negotiatione incumbit probatio: quia in dubio præsumitur quis lucrari, & non perdere l. cura. § de sicilienium, & l. semper. § negotiatio. ff. de mune, & honor. & defunctis. C. arbitri. tute. l. licut & dicimus, quin casibus in quibus illi obligant aliquem, si factus sit locupletior, in dubio præsumitur q̃ factus fuerit locupletior, nisi probetur contrarium, l. vtinam iuncta glo & ibi Ange ff. de peti hære sed an teneantur socius reddere socio partem lucrorum habita ratione, secundum quod alij mercatores ciusdem exercitij, communiter lucrati sunt. vt per Alexan. consil. 47 incipit, cicca primum. volu. 1.

c ¶ *Puesto.* Intelligetamen mixtae a quæ dixi in. l. 4 supra eo. & in. l. 10.

d ¶ *Engaño.* Idem si culpa alicuius negligentia de qua socio teneatur, vt in. l. 7. supra eo. & l. de illo. & l. non obstante ff eo. titu sed contradicit l. 12. titu. 14. infra ea partita. vt. quæ ibi dixi.

e ¶ *Ganancias.* Et sic alter loquitur lucrum & abstinet à damno illito per locum, vnde obstat vi detur. l. secundum naturam ff. de regul. iur. sed dic q̃ hoc ideo est, quia de natura est societatis, vt socij studeant lucro, vt instit. eo. in princ. vnde sicut vnus studet ad lucrum sic & alius debet facere, & si non faciat teneatur quia propter lucrum ab eo illatum consequitur lucrum etiam alterius, vt dicit Albericus. in. l. de illo. § Mucellos. ff eo. & ante eum glossa in. l. negotia. ff. de negoc. gest. vbi vide Bar. & docto. quando damnũ in vno compensetur cum lucro in alio. hucusq; dicto huius legis videtur obstare quod habetur in l. 12. titu. 14. infra ead partit. vbi vi. quæ dixi, & faciunt prædictaad quæstionem societatis coniugalis, vt si vir in aliquibus sua culpa vel negligentia aliqua perdat, licet in alijs lucretur, vt non compensetur damnum cum lucro. Ad quod etiam facit quæ adducit Montal. & post eum Roderi. Suarez in repeti. 1. titul. de las ganancias. lib. 3. foro. ll. fol. ante penult. versica. quæ oritur circa hoc. de marito qui luden-

¶ *Ley. XIII. Como se deue partir la ganancia, o perdida entre los compañeros quando se parte la compañia por alguna razõ derecha q̃ aya.*

Departida[a] se yẽdo la cõpañia, por alguna delas razones que diximos, en las leyes ante desta, luego que esto se a fecho, deuen partir entre si todas las ganancias[b], e las perdidas, en la manera que fue puesto[c] en la compañia, quando la firmaron. E si alguna perdida auino en la compañia, por engaño[d] que fizo, alguno de los compañeros: a aquel solo que fizo el engaño, pertenesce la perdida, e non se puede escusar, que la non resaga, maguer que el diga, que fizo otras ganancias[e], a otra parte, que fueron tantas, e tales, de que podria ser mesorada aquella perdida. Fueras ende, si alguno, o algunos de los otros ouiessen fecho, otro atal engaño. Ca estonce dezimos, que se deue compartir, entre aquellos que fizieron el engaño. de guisa que non aseãce ende parte a los otros.

¶ *Ley. XIIII. Porque razones se puede partir vn compañero del otro ante de tiempo.*

Departir se puede la compañia ante de su tiempo, por quatro razones. La primera es, quando alguno delos cõpañeros, es tan brauo[a], o de tan mala parte, o q̃ ouiesse en si otras maneras semesãtes destas, q̃ fuesse atales, q̃ los otros cõpañeros nõ le pudiessen sofrir, nin bien cõel en buena manera[b]. La segũda es si algũo delos cõpañeros, enbia el Rey o el comun de alguna cibdad o villa en su mandaderia, o le dan algũ officio, o le mãdan a fazer algund seruicio, o alguna cosa, que sea a pro del Rey, o del comũ del logar. La tercera es, quando non guardan al compañero la cõdiciõ, o el pleyto, sobre q̃ fue fecha la compañia señaladamẽte. La quarta es, quãdo aquella cosa, por la qual fue fecha la cõpañia es embargada de manera que nõ puede vsar della. E esto seria, como si fuesse alguna naue, en q̃ ouiessen a andar sobre mar, e fuesse rota, o empeorada: de guisa que non pudiessen vsar della: o si señalassen alguno de los cõpañeros alguna tierra, o villa, o alguna casa, do vsasse de la mercaduria, o del fecho sobre que la fizieron, e le quisieren despues toller

do, vel meretricando lucra qui esti consumpsit, vtrum debeat computare in parte illa bona sic male consumpta & concludunt, quod non debet. & patet. Hoc tamen ostinqui dum alea aut in adulterio perdiderit lucrum. & cap. 1. in cum quo li. commun. diuidun. & collatione. 5. quod ex facto ff. familiæ herciscun dicit. l. cum duobus § dana na ff. pro socio. quia lucere est lata culpa. vt in l. pactũ C. de collation. et C. l. & meretricari si deinus. l. si vero non remuneranda §. si adolescens ff. mandati. Bal. mauthentica. ex te lamẽto C. de colla. Sed dicit tamen Roderi. Suarez, q̃ licet in puncto iuris hoc posset subdentur tamen q̃ contradũ fertur in practica, neque fiunt istæ considerationes, qui lucra diuidunt, & quod aliis infinitæ lites orientur, & maximẽ secundum eum, quia argumentãdo societate, non in totum pecedunt de marito ad vxorẽ & quia marito dicit potestas alienandi, quod non est in locio & quia ipsi sunt qui principaliter labores subeunt, & qui locantur, vt ibi latius perentur & pro hoc sly lo & consuetudine, quæ est in practicabene facit, quia non est ita de natura coniugalis societatis, quod vterque exloci studet lucrari, sicut est de natura societatis communis. & sic cessante ratione debet cessare, quod damnum non computetur cum lucro, ex bene facit. l. ordinamẽti. de licita: cum tã tum prohibet alienationem, q̃ tando in cautelose & animo defraudandi vxores in illis locris.

In non re co est li. 5. tit. 9. libri 5.

f ¶ *Compartir.* Adde l. 12. & 23. titu 14 infra ead partita.

¶ *Ley. XIIII.*

Potest ante tempus socius conuinciare societati: si sit in officium legationis Regis, vel communis vtilitatis causa assumatur. Item si socius sit rixosus vel incorrigibilis. Item si socius pacta non seruat. Item si non potest vti reliqui conuenientes inter se hoc dicit.

g ¶ *Trato.* Adde l. si conuenerit & ibi Bart. Bald. & Alberi. ff eo. & ibi al legando cap. veniens de sponsa. excommun. dicit Alberi. quod monacha rixosa potest expelli.

h ¶ *Enbuena manera.* Adde Abb. in cap. iurer dilectos in fi de fide instrumen. vbi vide de scholari, qui male versatur in domo, & non potest compesci a sua insolentia, quod potest expelli. Adde etiam Bal. in. l. ædem ad fin. C. loca. de in quilino qui potest meretrices in domo, quam conduxit, & tenet statuum factum a collegio, quod non possit ibi ingredi aliquis rixosus, vel turbulentus homo. Bart in. l. 1. ff de colleg. illi. colu. 4. adde etiam Bart. in. l. ait pupillos. ff. de auctoritate. & in dicta l. si conuenerit. quod pupillus prouocare potest ad diuisionem socii rixosum, & peccliorum habemus in verbo, diuidere. C. de sacrosan. eccles. neque dicitur idoneus fideiussor, quando esset homo cauillosus, vel qui sine litigio non solueret argumẽ. l. cum qui, in fi ff de in diem addictio. Bart. & Iasoan. l. si quis stipulatus sit 5. ff. de verbo. obligat. Adde etiam quod meretrices & vluratij non patiuntur a vicinia. & ideo consueuerunt conducere domos ad men-

sem, seu soluere quolibet mense, vt tradit Specul. titu. de locato. §. nũc aliqua versũ 87. & expediuit quis de ciuitate vbi est timor, q̃ nuiciat alios. vt in l. 2. vbi Bald. & in. notabi. & Andre. Barba. in additio C. de summa trinitate, & fide catholi. vbi & tradit, quod mulier mala fama potest expelli de ciuitate, ne alios inficiat. & an ius societatis possit cedi alicui extraneo inuitis alijs socijs. vid. per Bald. l. 1. C. q testa. face. possunt

3 a ¶ *Poller de aquel lugar.* nocabiae est plũ quod satis indicit sub. l. velq̃ dere. ff. eo.

¶ *Lex. XV.*

¶ Socius cenens sortietatis bona, duas vni partem suam sine aliorum scientia: si præterea superuenientis inopię alijs partes suas soluere non posit, tenet q̃ receperat partem eam alijs communicare nũ post quam soli tam sciuerint, negligenter partes suas exigere omiserũt. Item si socius per sententiam vel confessionem conuictus fuerit ratione societatis debere aliquid socijs, nõ cõpellitur soluere nisi quatenus facere potest deducto ne egeat. sed præstabit cautionem si ad pinguiori fortunam deuenerit solutuum. si tamen ad ciuium vide viuere posit habere, in totũ exigetur. l. d. Habuit omnium ista. l. 1. cum tues. ff. pro so.

1 b ¶ *Si el vno dellos.* Et sic contra massaritum societatis, qui tenet res communes potest dirigi libellus per quem libet ex socijs, vt lite & in l. vel si §. si communes. & ibi notant Bart. & Bal. ff. eo. & eo. tit. l. actione. §. si cõmunis pecunia.

2 c ¶ *Tornado.* Speciale est propter societatem, contra id quod habetur in l. si non impedierit §. 1. de bonis auctor. iudi. possi.

3 d ¶ *Tantoriempo.* Sumptum fuit ex dictis Azo. C. eo. in summa. eolum. antepe. ad fin. ibi vel nũ possit imputari nullis culpa, q̃ non suo tempore egi pro prædicta personal præstatione, non tamen aperic ista. l. quantum debeat esse illud tempus potest dici quod dicat de tempore quod habetur in l. fina. in princ. C. de bonis auctor. iudi. possidẽ. vel dic quod hoc tempus erit arbitrarium per iudicem considerata negligentia aliorum sociorum, qui non exigendo suas partes, iuxta id quod habetur in. l. 2. C. ab. tutel & argu. eorũ quæ tradit Socin. consi. 273. volu 2. col. 4. & 5. incipit in præsenti cõsultatione. &c

4 e ¶ *Conofiere.* Nam si neget se socium, non gauderet hoc beneficio. vt in. l. si vnus §. fina. ff eo. & l. sed hoc ita. ff de re iudica & quid si negaret, sed nõ cognoscet ante litis contestationem? vid. Bartol. in. l. eum qui. ff de in litem iuran. & Angelus de Aretio. in. §. item socius. institu. de actio.

5 f ¶ *A la compañia.* Adde. l. verum. in princip. ff eo. & d. § item si socius. insti. de actio. & procedit hoc etiam si non sit societas omnium bonorum, sed vnius tantum negotiationis vt in dicta. l. verum. & quid si socius promisisset integre soluere, seu nullam iuris vel facti exceptionem opponere & renunciauit, an tunc gaudeat isto beneficio? vid. Alexan. consil. 19. col. 3. per tot. vbi concludit quod non. & an isto beneficio gaudeant solidares fideiussores? Ita Fab. & Aegid. dicentes quod sic. in d. §. item socius. insti. de societa. si occasione societatis, & vt supra dictum contrahere ut.

de aquellugar, ᵃ embiaron a otro, o le cõbiassen de aquel estado, que ouiessen señalado, o en alguna otra manera, semejante destas.

¶ *Ley. XV. Si el cõpañero que tiene los bienes de la compañia viniere a pobreza, que es lo que le pueden demandar los otros.*

Vchos seyendo los compañeros, assi que seã tres, o mas, si el vno dellos ᵇ touiesse en guarda los bienes de la compañia, si este atal que los tiene diesse parte al vno, o a los dos, sin sabiduria, e sin mandado de los otros, o de alguno dellos, si acaesciere q̃ aquel que los touiesse en guarda, viniesse despues a pobreza, de guisa que non le fincasse, de que pudiesse dar su parte a los otros, o al vno, sin cuya sabiduria lo dio: dezimos que estonce deue ser tornado ᶜ a la compañia, aquello que desta guisa tomaron: e deue ser partido otra vez entre todos los compañeros. Pero si aquel, o aquellos q̃ non ouieron su parte de los bienes, supieron como aquel q̃ los tenia en guarda, e en poder, auia dado parte a los otros, e durarem tanto tiẽpo ᵈ en pereza, que non quierã demãdar su parte. si el otro q̃ los tenia viniesse a pobreza, estõce non podriã demãdar a los otros, q̃ tornassen aquello, q̃ auiã recebido, por q̃ fuerã en su pa, en non demãdar su parte e aquel tiẽpo, que la pudieran cobrar. Otrosi dezimos, que si el vn compañero, e o sciere ᵉ al otro deb da q̃ le deuia, por razõ de la compañia, o fuere vẽcido por ella en juyzio tal priuilegio, e tal franqueza, ha la compañia ᶠ, que si la debda fuere tan grande, que pagãdo la toda fincasia porende tã pobre, que nõ aya de que beuir, que non deue ser dado juyzio cõtra el q̃ la pague toda ãte dezimos q̃ el judgador del lugar, segũd su aluedrio, deue mãdar q̃ pague tãta parte, q̃ finque a el, de q̃ pueda beuir, ᵍ e el cõpañero a quien la deuia, nõ le pueda apremiar q̃l pague mas. Pero el judgador dene tomar tal recebdo ʰ del, q̃ si de alli adelãte gaure de q̃ pueda pagar, aq̃llo que finca, que sea tenudo de lo fazer. E esto se entiẽde, si el que deue la debda non ha menester, ⁱ porque pueda guarir ca si lo ouiesse, estonce tenudo seria de la pagar toda, auiendo de que, e el se deue trabajar de su menester de que biua.

¶ *Ley. XVI. Como las despensas, e las debdas que alguno de los compañeros fizieren por pro de la compañia las deuen cobrar.*

Despensa, faziendo alguno de los compañeros, por pro, o por mejoria ᵏ de la compañia o si andando en seruicio de la compañia adoleciesse e ouiesse de fazer despẽsa, entendo in rem maioris editus vel deponendo apud mercatorem ad partem honesti lucri, quod placet laso in § sed & si quis coluin. fina. insti de actio. & Alexan. in. d. l. si manius. vbi respõdet ad d. l. qui bonis cessit posl. mol. sed quid si socius nihil aliud habebat in bonis, nisi præsumptum debitum societatis? de quo tunc non gaudebit alter socius hoc beneficio, vt in mulier repetente suam dotem dicit Ioa. Fab. in. § item si de dote. insti. de actio.

g ¶ *Pinir.* Sequitur opinionem glos. l. verum. super verbo id quod. ff. eo. & in exigendo aliquẽ inquantum facere potest, inspicitur quantum ex fructibus patrimonij extra lit potest, vt possit viuere de his non vero inspicitur proprietas rerum seu quantum ex venditione earum redigeretur. l. qui bonis. & ibi notat Bart. ff. de celsio. bono. Quid tamen si haberet possessionem magni valoris, sed partim redditus, an illa sit vendenda? Bald. tenet q̃ non in. l. si maritus in id. ff. soluto. matrimonio. contrarium tamen tenet ibi Ioã. de Imol. si ex venditione possit sufficienter satisfieri creditori, & socius vel maritus possit ex residuo viuere, cõ

1 b ¶ *Si el vno dellos.* Et sic contra massaritum societatis, qui tenet res communes potest dirigi libellus per quem libet ex socijs, vt lite & in l. vel si §. si communes. & ibi notant Bart. & Bal. ff. eo. & eo. tit. l. actione. §. si cõmunis pecunia.

2 c ¶ *Tornado.* Speciale est propter societatem, contra id quod habetur in l. si non impedierit §. 1. de bonis auctor. iudi. possi.

3 d ¶ *Tantoriempo.* Sumptum fuit ex dictis Azo. C. eo. in summa. eolum. antepe. ad fin. ibi vel nũ possit imputari nullis culpa, q̃ non suo tempore egi pro prædicta personal præstatione, non tamen aperic ista. l. quantum debeat esse illud tempus potest dici quod dicat de tempore quod habetur in l. fina. in princ. C. de bonis auctor. iudi. possidẽ. vel dic quod hoc tempus erit arbitrarium per iudicem considerata negligentia aliorum sociorum, qui non exigendo suas partes, iuxta id quod habetur in. l. 2. C. ab. tutel & argu. eorũ quæ tradit Socin. consi. 273. volu 2. col. 4. & 5. incipit in præsenti cõsultatione. &c

4 e ¶ *Conofiere.* Nam si neget se socium, non gauderet hoc beneficio. vt in. l. si vnus §. fina. ff eo. & l. sed hoc ita. ff de re iudica & quid si negaret, sed nõ cognoscet ante litis contestationem? vid. Bartol. in. l. eum qui. ff de in litem iuran. & Angelus de Aretio. in. §. item socius. institu. de actio.

5 f ¶ *A la compañia.* Adde. l. verum. in princip. ff eo. & d. § item si socius. insti. de actio & procedit hoc etiam si non sit societas omnium bonorum, sed vnius tantum negotiationis vt in dicta. l. verum. & quid si socius promisisset integre soluere, seu nullam iuris vel facti exceptionem opponere & renunciauit, an tunc gaudeat isto beneficio? vid. Alexan. consil. 19. col. 3. per tot. vbi concludit quod non. & an isto beneficio gaudeant solidares fideiussores? Ita Fab. & Aegid. dicentes quod sic. in d. §. item socius. insti. de societa. si occasione societatis, & vt supra dictum contrahere ut.

6 g ¶ *Pinir.* Sequitur opinionem glos. l. verum. super verbo id quod. ff. eo. & in exigendo aliquẽ inquantum facere potest, inspicitur quantum ex fructibus patrimonij extra lit potest, vt possit viuere de his non vero inspicitur proprietas rerum seu quantum ex venditione earum redigeretur. l. qui bonis. & ibi notat Bart. ff. de celsio. bono. Quid tamen si haberet possessionem magni valoris, sed partim redditus, an illa sit vendenda? Bald. tenet q̃ non in. l. si maritus in id. ff. soluto. matrimonio. contrarium tamen tenet ibi Ioã. de Imol. si ex venditione possit sufficienter satisfieri creditori, & socius vel maritus possit ex residuo viuere, cõ

7 h ¶ *Tal reabdo.* Sufficiet nuda promissio de hoc. vt in dicta. l. verum. in princip. ff. eo.

8 i ¶ *Non ha menester.* Si enim habeat artem, de qua possit viuere non habet locum istud beneficium. vt dicit gloss. in. l. si maritus in id. ff. soluto matrimonio. & in. l. si quis argentum. §. 1. C. de donatio. & probatur hic.

¶ *Lex. XVI.*

9 k ¶ *Por pro o por mejoria.* Adde. l. si fratres §. si in communionem & l. si pro socio. § 1. ff eo. si tamen fuerint prædictæ expensæ in honorem sui, vel in militia sua, vel in nuptiis suis, hoc non deberet fieri communibus expensis l. at quotiens § si communis notatis. ff de mune & honor. l. si filia §. 1. de iuris scribit. & § idem Neratius. & l. ex parte §. filius. & l. lucius. ff famil. hercis. Specula. in titu. de iudicijs. §. se-

quia.r. versi quid si vnus ex eo hæredibus Bald. in l. si patron[a]. C. rō mius vel aliquo iudi & in tractatu de duobus fratribus. & hoc est planū quando non essent socij omnium bonorum alios secus esset. vt probatur in l. si fortetatem vinuersorū. ff. pro socio. & in d. §. filius & in l. si fortius, pro filia. eod. tit.

2 a ¶ *Dispensas.* Adde. l. cum duobus. §. qui dam sagittam & l. ser iudum Iuliam. ff. eod. & nota istam d. rumdi cit hoc procedere, cum ambulet inseruitio societatis, nam si in negotiis propriis vel alias non posset deducere tales expensas vid. gl. & Bar. in. l. cum duobus. § si fratres alias l. si fratres in verbo redigetur ff. eod.

3 b ¶ *Manlieua.* Idest expensas proviatico vt in. d. l. si fratres § si quis ex socijs ff. eod.

4 c ¶ *Luego.* Nota bene ad declarationē. l omne as alienum ff. eo. & ad ea quæ habentur per Doctorem in l. certum C. fam. hercisci.

5 d ¶ *Comun.* Adnetenda Bald. & Angel. per tex. in l. si frater a fratre ff. de condi. indebi. dicunt, q̄ si sint plures mercatores socij & vnus exercuit fundicum, & manifest obligatus in mille, tamen in diuisione nō potest sibi retinere tantum de bonis fortis tatis, sed bene potest sibi cauere de indemnitate, nisi talis fortius esset iam condemnatus per sententiam, vel esset obligatus per instrumentum guarentitium nam ista. l. non solum exigit ad hoc quod fortius sit pure obligatus, & quod promiserit statim soluere,

6 e ¶ *Recebido.* Adde. l. omne as alienū ff. eo. & l. cū socij. ff. cōmu. diuidū.

¶ *Lex finalis.*

4 ¶ Non præsumitur quod socius de communi quod alijs socijs ignorantibus cæpit furetur, ideo furti non tenetur nisi ex coniectantis aliud appareat. licet pro debito societatis teneri socius vel eius hæres, cum socio vel eius hæredi. hoc dicit. Habuit originem a. l. mento. ff. eo. tit.

sas, [a] para guarecer assi como ē dar algo a al gunt filico, o en cōprar melezinas, a tales despensas como estas, o otras semejantes, bie las puede sacar de la cōpañia, a quel que las fizo. Otrosi dezimos, que si fiziesse manlieua, [b] por pro de la cōpañia atal que la prometiesse de pagar luego, [c] que puede otrosi sacar del comū, [d] de la compañia de que la pagne, ante que los bienes de la compañia se despartā Mas si la debda fuesse fecha so cōdiciō, o oniesse plazo de mayor tiēpo, aque lo ouiesse de pagar: dezimos, que las cosas q̄ sō de comun, q̄ las deue aduzir āte ellos: e partir las con ellos. Pero deue tomar recabdo, [e] de cada vno dellos, que pague su parte de aquella debda, al plazo que el puso de la pagar.

¶ *Ley. XVII. Como los bienes que los cōpañeros toman de la compañia son tenudos de los tornar a sus herederos.*

TOman a las vegadas, algunos de los compañeros, de las cosas de la cōpañia, sin labiduria de los otros: e magguer que la tome assi nō deuē los otros cōpañeros asmar, q̄ la furta porq̄ nō deue ome sospechar, q̄ ninguno quisiesse furtar nada, de aq̄llas cosas, en que ha su parte [f] E porende dezimos, q̄ lo q̄ desta guisa tomasse, alguno de los cōpañeros nō gelo puede demādar, en manera de furto. Fueras en de si paresciessen señales tan ciertas contra el, porque ouiessen de creer q̄ lo auia tomado, cō voluntad de lo furtar. E aun dezimos: q̄ si el vn compañero ha adar, o a tornar debda alguna o otra cosa al otro: e muriere ante que la de que su heredero, [g] es tenudo, de dar, o de tornar aquello q̄ deuia. E esto mismo seria si se muriesse aquel que deuia recebir la cosa que el compañero, tenudo es de lo dar a su heredero [h]. Ca como quier que el heredero non puede entrar

f ¶ *Hase parte* Videtur enim sa re ere prouire suo limita tamen, nisi socius re communi sociatis ita quam ei liceat sarcere iniure communis l. diti fratres. & ibi Doctor. ff. de arbitrium hare. & l. iuerato in fi. ff. eod & adde quod notat glos. in l. hujusmi tantum. a. versiu. q. quid si fraud communem totam inuado. C. vnde vi & tradit Ar. Alexand. cons. 103 videtur prima considerationem, & r. vol. r. col. 3 & circa istam nobilem præsumptionem excusantibus debitū ad de quæ dicit Ange de Are. in tracta. malestrio. in parte fallamo. col. 2. Bar. in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de nouo. opere nuntia. Bal. in l. cum oportet in prin. ro. 5. C. de bonis quæ liber. & in. l. preribus. col 6 C. de in pube. & alijs sub. & in l. fin. col. pen. C. de acquir. pos. & Iasonis. in l. la. 5. ro. ff. de verbo. obliga.

g ¶ *Su heredero.* Adde l. veruin § in hæredem ff. eod.

¶ *Asu heredero.* Adde. l. cū sortetaris. C. eod.

¶ *Titulus. XI.*

¶ *Lex. I.*

h Elt stipulatio consensus inter contrahentes rum in tentione obligandi seu suprecerta fienda vel dandaverbis expressis: & fit inter præsentes interrogatione præcedente & respū sio subsequente: vt promittis? promitto vel equipollentia verba nec referri vno id o mate vel diuersis loquantur dum tamen se intelligant contra-

Adtit ff. de verbo. obliga & adti. ff & C. d. pact. & adtian stit. & C. ā mutil. stipu. & adtit. C. de contrib. & rōmil. stipu.

en la cōpañia, en lugar del cōpañero q̄ finco, cō todo esso: en tales casos como estos, o en demanda si la oniesse vn compañero con el otro por razon de la compañia, tenudo es el heredero, de respondet, o de pagar, o de recebir en lugar de aquel cuyos eran los bienes, que heredo a el e a los herederos de su compañero.

Titulo. XI. De las promissiones, e pleytos que fazē los omes vnos con otros en razon de fazer, o de guardar, o de complir algunas cosas.

DRomissiones, e pleytos fazen los omes vnos cō otros, en razon de fazer o de guardar, o de complir algunas cosas, q̄ sō de otra manera: q̄ aquellos pleytos, de que fablamos en los titulos ante deste. E porque son cosas, que como quier q̄ de comienco son fechas, con plazer de amas las partes nascen despues contienidas, e pleytos entre los omes por razon dellas Porende queremos aqui fablar destas promissiones. E mostrar que cosa es promission. E a que tiene pro. E en que manera se faze. E entre quales personas E quātas maneras sō de promissiones. E sobre que cosas se puede fazer. E qual pleyto: o postura deue ser guardado o non maguer sea puesto e firmado. E que pena merescen aquellos que lo non guardaren.

¶ *Ley. I. Que cosa es promission, e a que tiene pro e en que manera se faze.*

PRomission es otorgamiento que fazen los omes vnos con otros: por palabras, e con entencion de obligar se, [i] auiniendo se sobre alguna cosa cierta, [k] que deuen dar, o fazer vnos a otros. E tiene

hentes aut eis præsentibus declarentur interpres. hud.

i ¶ *Con entenci on de obligarse.* Habes hic: quod stipulatio requirit consensum non ergo sufficerent verba, nisi adsit consensus, vt hic. & in. l. i. §. adeo. ff. de pactis.

k ¶ *Cosa cierta.* Oportet enim quod sit certitudo rei promissæ: ita quod certis finibus contineatur, vt homo vel equus, alias non valet vt in. l. ita stipulatus. in prin. ff. de verbo. obliga. & in. l. cum post. §. gener. ff. de iure dot.

¶ Otra pro

gran proa, alas gẽtes, quãdo es fecha de recha mẽte, e cõ razon. Ca assegura los omes los vnos a los otros, loq̃ prometẽ, e son tenudos de lo guardar. E fazes se desta manera, estãdo presentes[b] amos los q̃ quierẽ fazer el pleyto de la promission, e diziẽdo[c] el vno al otro, prometes me de dar, o de fazer tal cosa, diziẽdola señalada mẽte, e el otro respõdiẽdo q̃ si promete o q̃ lo otorga de cũplir. E respondiẽdo por estas palabras, o por otras semejãtes, de llas fincapor ẽde obligado, e es tenudo de cũplir lo q̃ otorga, o promete de dar o de fazer: e maguer los q̃ fazen tal pleyto, nõ fablassẽ amos vn lẽguaje, como si el vno fablasse latino, e el otro aragõgo, vale la promissiõ solamẽte, q̃ se entiẽde el vno al otro, sobre la pregũta, e respuesta. Esso mismo dezimos, q̃ seria, si fuessẽ amos de dos lẽguajes, maguer nõ lo entẽdiesse el vno al otro, e estãdo amos presentes, firmassẽ el pleyto entre si por algũa trujamania, e q̃ se aunciessẽ amos a dos, valdria la promissiõ, tãbiẽ como si se entendiessen, los q̃ fazen el pleyto.

¶ *Ley. II. Como la promission se deue fazer por palabras, e non por señales.*

Regũta e respuesta ha menester q̃ sea fecha en la promissiõ por palabras, e cõ entẽdimiẽto de se obligar. E quãdo esto fizierẽ, nõ deuẽ entremeter[g] otras palabras. Mas q̃ndo la vna parte pregũtare, deue respõder la otra, si le plaze, o si nõ. E si por auẽtura fuere fecha la promissiõ en esta manera, diziendo prometes me de dar, o de fazer tal cosa nõbrãdola, si el otro respondiere por que no[h], obligatione me efficacem ad agendum: sed etiam pollicitationẽ hoc inducere, quæ tamen l. circa contractus innominatos nihil iuuatur, si eut neq; innitentur iuris canonicum vt notat gloss. & doctores in cum inter. R. seniorem de electi. & Bal. in l. sine apud acta. C. de transactio. col. 2. quid tamen in contractu innominato interuenit stipulatio? Paul. de Cast. in d. rub. in fi. per l. ex placito. C. de rerũ permuta dicit quinc etiam ante implementũ ex parte sua, ut retractatio, licet obsitet ex reptio antequ adimpleat & ideo refert Bartol. in l. 2. ff. de condi. ob causam dicentem, q̃ cũ hodie in ꝑbus instrumentis notarij apponant stipulationem, raro potest probari ꝑ contractis innominatis. quia transit in nominatum in vero adde Bald. in c. vnico. in versic. sed pone. de fen. dato. mini. valua. q̃ licet conficiatur instrumentum non tunc mutatur natura contractus in effectu, nisi in tali instrumento procederetur vltra naturam contractus. & non stareturin finibus eius allegatis ff. de pactis. l. pacisci. an autem per illam l. ordi. subuertatur forma data a iure contractibus qui conferunt superficiem, vel forma data donationi, dixi supra. ea. parti. 1. tul. 4. in l. 4 in gl. magna vid. ibi & illis dictis adde dicta Bald. in rubr. C. de donat. sub. prænu. vbi concludit, q̃ etiam dos pollicitata nuda pollicitatione non potest peti, licet contra illum teneat. ibi Cyn. in ouetter. Bald. per arga. ab absurdo. quia sequeretur quod ex nuda pollicitatione facta inter absentes, non interuenente nuntio vel epistola, posset agi ad dotem pollicitam, quod est falsum per notata. in. l. neq; ambigi. C. de donatio. & in l. illud. C. de sanctis. eccle. & in l. consensu ff. de actio. & obli. & in. l. 1 in fine. ff. de contrahen. emptio. & arga. l. absenti. in principio. ff. de acquiren. posse. imo subijcit ibi Bald. quod & si quis per literas fraberet se dotem promittere, illa scriptura non est obligatoria, nisi retentis literis vt in dicta l. absenti. quam l. dicit valde notabilem ad determinationẽ præredentis quæstionis, vbi patet secundum eum, quod actus qui literis explicatur non trahit secum effectum suum, nisi in literis præsentatis. ut dic. vt dixi in dicta l. 4. quia & dicit l. o. dinam eum clare innuit & vult ex nuda pollicitatione, seu promissione alicuius non acceptata per alterum sed inter absentes facta, obligationem orin, & sic stabit pendus, an verba fuerunt promissionem, vel non, vt dixi in dicta lege quarta. & si erit hodie (scilicet in de iure huius regni) vera opinio Anto. in capitulo. ex parte columna fina. de censibus. vbi tenet quod fient de iure canonico ex pacto nudo oriur actio, secundum magis communem opinionem. vt in capitu. primo. & in capitul. qualiter. de pactis (quicquid alias dixerit Salycet. in lege. scripturas. secundo notabili. C. qui potio. in pigno. habe. & in lege. legem. C. de pactis. vbi respond. ad dictum eaj nullum primum. de pactis.) ita etiam oriur actio ex pollicitatione ad similitudinem voti. & idem voluit Abbas in dict. capitu. qualiter. licet contra nam voluit idem Abb. in capitu. cum inter vniuersos. circa fin. de electio. & Iaso. in dict. rubrica. ff. de verbo obliga colum 3.

a ¶ *Gran pro.* Fuit enim stipulatio, vt dicit Paul. de Castr. in rubrica ff. de verbo. obliga. inuenta propter necessitatem & vtilitatem, nam erat necessarium inter diuitum contrahere in casibus non prohibitis a iure gentium, vt patet in obligationib. fideiussoris vt in. l. 5. §. finis accepto. ff. de verb. obli. g. l. blandius. C. de fideiusso. & in. pri. institutionibus iudiciarijs, q̃d tamen exemplũ mordet ibi Alexã. dicit ibi per eum & Iaso. col. fi. qui aliq̃ addit & etiam fuit vtile tamen inuenire secundum eundem Paul. de Castr. etiã in casibus prohibitis iure gentium de quo ibi per eum & Iaso. fina colũ. Hodie tamen de iure regni, medici videtur esse ista verborũ obligatio seu stipulatio per. l. in capitu. pareciẽdo. tit. 8. libr. 3 ordinecga. q̃ nec dũ voluit pactum nudũ producere obligationem efficacem ad agendum: sed etiam pollicitationẽ hoc inducere, quæ tamen l. circa contractus innominatos nihil iuuatur, si eut neq; innitentur iuris canonicum vt notat gloss. & doctores in cum inter. R. seniorem de electi. & Bal. in. l. sine apud acta. C. de transactio. col. 2. quid tamen in contractu innominato interuenit stipulatio? Paul. de Castr. in. d. rub. in fi. per l. ex placito. C. de rerũ permuta dicit quinc etiam ante implementũ ex parte sua, ut retractatio, licet obsitet ex reptio antequ adimpleat & ideo refert Bartol. in l. 2. ff. de condi. ob causam dicentem, q̃ cũ hodie in ꝑbus instrumentis notarij apponant stipulationem, raro potest probari ꝑ contractis innominatis. quia transit in nominatum in vero adde Bald. in. c. vnico. in versic. sed pone. de fen. dato. mini. valua. q̃ licet conficiatur instrumentum non tunc mutatur natura contractus in effectu, nisi in tali instrumento procederetur vltra naturam contractus. & non stareturin finibus eius allegatis ff. de pactis. l. pacisci. an autem per illam l. ordi. subuertatur forma data a iure contractibus qui conferunt superficiem, vel forma data donationi, dixi supra. ea. parti. 1. tul. 4. in l. 4 in gl. magna vid. ibi & illis dictis adde dicta Bald. in rubr. C. de donat. sub. prænu. vbi concludit, q̃ etiam dos pollicitata nuda pollicitatione non potest peti, licet contra illum teneat. ibi Cyn. in ouetter. Bald. per arga. ab absurdo. quia sequeretur quod ex nuda pollicitatione facta inter absentes, non interuenente nuntio vel epistola, posset agi ad dotem pollicitam, quod est falsum per notata. in. l. neq; ambigi. C. de donatio. & in l. illud. C. de sanctis. eccle. & in l. consensu ff. de actio. & obli. & in. l. 1 in fine. ff. de contrahen. emptio. & arga. l. absenti. in principio. ff. de acquiren. posse. imo subijcit ibi Bald. quod & si quis per literas fraberet se dotem promittere, illa scriptura non est obligatoria, nisi retentis literis vt in dicta l. absenti. quam l. dicit valde notabilem ad determinationẽ præredentis quæstionis, vbi patet secundum eum, quod actus qui literis explicatur non trahit secum effectum suum, nisi in literis præsentatis. ut dic. vt dixi in dicta l. 4. quia & dicit l. o. dinam eum clare innuit & vult ex nuda pollicitatione, seu promissione alicuius non acceptata per alterum sed inter absentes facta, obligationem orin, & sic stabit pendus, an verba fuerunt promissionem, vel non, vt dixi in dicta lege quarta. & si erit hodie (scilicet in de iure huius regni) vera opinio Anto. in capitulo. ex parte columna fina. de censibus. vbi tenet quod fient de iure canonico ex pacto nudo oriur actio, secundum magis communem opinionem. vt in capitu. primo. & in capitul. qualiter. de pactis (quicquid alias dixerit Salycet. in lege. scripturas. secundo notabili. C. qui potio. in pigno. habe. & in lege. legem. C. de pactis. vbi respond. ad dictum eaj nullum primum. de pactis.) ita etiam oriur actio ex pollicitatione ad similitudinem voti. & idem voluit Abbas in dict. capitu. qualiter. licet contra nam voluit idem Abb. in capitu. cum inter vniuersos. circa fin. de electio. & Iaso. in dict. rubrica. ff. de verbo obliga colum 3.

In noua rec. tit. 1. libro. 5.

b ¶ *Estando presentes.* Adde. l. 1. ff. eo. in princ. & §. item verborum. Insti. de inutil. stipu. tu serua quod habetur in. d. l. ordinamenti.

c ¶ *Diziendo.* Et rationem quare debet procedere interrogatio respondentis, ponunt Alber. in. d. l. prima & Paul. de Castro. in dicta rubrica ff. de verbo. obliga. scilicet, vt magis exprimatur consensus, ne interdũ non præcedente interrogatiõe. multi promittant vel offerant, non tamẽ animose obligandi, sed gratificandi credentes alteros nõ acceptaturos, nam plerunq; quis pollicet alicui, quod si sciret acceptatum nõ promitteret.

Et. d. l. 1. tu 16. lib. 5. nouæ recop.

d ¶ *O otra semejantes.* Adde. l. omnes. C. de contrahen. & commit. stipul. & §. in hac re. Institu. de verb. oblig. vbi vi. bonam glo. super verbo. quibuscunque quam dixi mutabile Bald. in l. blanditus C. de fideiusso. & limita, & intellige illam. vt per Paul. de Castr. in l. 1. §. 1. ff. de verbo. obliga. vbi vi Iaso. colum. prima.

e ¶ *Letrado.* Adde. l. 1. §. ff. eod. & Insti. eod. §. in hac re.

f ¶ *Trujamania.* Idest, per interpretem. vt in dicta l. prima. §. fina. ff. eod. & nota verba huius. l. cum dicit, en que se aunciessen amos a dos. quia tunc sufficit vnus interpres, quando esset adhibitus de consensu partis vtriusque, vt communiter intelligunt Docto. in dicto. §. fina. & notatur in. l. Theopompus. ff. de oto prælega. alias vnus interpres non sufficeret, si plures possent repetiri in loco, & de hoc vide latius Alexand. in dicto. §. fina. & consilio. 35. volumine primo. & nota bene quod in re multum ardua et utilissima, et vita hominis, tunc licet in loco non reperitur, nisi vnus interpres nihilominus debet mirari proalijs existentibus in loro also vicino cum in istis arduis ministrationibus debant esse lucerlatores. ita dicit Abb. in capit. propositum colum. 1. a. fi. cunda. de probationibus. loquens generaliter in petitis deponentibus in tea de fina. & dicit Iaso in dicto. §. fina. quod ista opinio valebatus habet maximam autoritatem in practica. & de aliis contractibus tam matrimonij, quam alijs quod possint contrahere per interpretem inter homines diuersæ linguæ vide per Iaso. in dicto. §. fina. in tertio notabi. qui & alios refert.

¶ *Lex. II.*

g ¶ Inter interrogationem & responsionem non debent alia verba interponi: sed est statim ad interrogata respondendum, & si respondetur cuenon: vale. stipulatio, sed si dixerit. bene esser, aut bene fiet vel non loquatur, vel annuat nutu pconsensu non contrahitur obligatio. Item mutus & surdus non possunt stipulatione obligari. hoc dicit.

4

Et nouæ recopil. 1. tit. 16. libro. 5.

g ¶ *Entremeter.* Adde legem primam §. qui præsens. ff. eodem. & l. continuus. primo respon. eodem tit. & l. tertia. & l. duos. §. fina. ff. de duobus reis. & aduerte quia per dicti l. ordinamenti. hodie non vitiatur stipulatio, seu promissio propter interuallum etiam magnum, neque de quatenus etiam propter extraneas verba interposita, quinta. l. in statuti. tum consensu & non solennitati, neque formæ verborum. sac. 1. an hoc. l. si stipules. §. fina. cum gloss. ibi. ff. eodem. vbi habetur, quod contractus qui consensu contrahuntur, non vitiantur propter responsionem ex interuallo.

Et nouæ recopil. 1. tit. 16. libro. 5.

h ¶ *Porque no.* Istud iudicat Bartol. post Petrum in dicta. l. prima. §. si quis sita. ff. de verborum obliga. ad quæstionem quidam interrogans, Vistu dimittere bona tua alicui qui respondit cui alteri quam sibi vel

Parida. v.

lem dimittere? an per hæc verba videatur sibi dimittere: & determinant. quod fit de qua quæstione per Alexandrin. col. 3. & Iason. col. 2. & vide quæ dicemus, l. 6. tit. 2. de la partida 6.

3 a *Es en fuerça.* Nota hoc & est ratio quare ponsio debet fieri præcise sine suspensione voluntatis. vt. & tradit Azo. C. de contrahen. & com. stipul. in summa. co. prima. ad fi. versic. in respõsio. quod & procedet et stante dicta. l. ordinamenti.

4 b *Menear la cabeça.* Ex Azone sumptum est. C. de contrahen. stipul. in summa. col. 1. & illud certum. & posuit glos. in l. 1. si quis na. ff. co. vbi. & dicit An gel. q̃ declaratio voluntatis affirmatiuę vel negatiuę fiat humeris, vel capite, solum illa glos. dicit ut moris est in nostri est, secundum eum affirmare inclinando caput versus pectus, velenam humeros illingendo vibiare autem a dextris & similis negationem imponat, & quia moris nostri est sic facere, sufficit allegat. l. sufficit ff. de ponsa. & hic videtur quod stare debet de l. ordinamenti, tenebitur qui humeris vel capite annuit interrogano ni, hæres & hic voluit se obligare, quod & patet ex verbis illius. l. ordinamenti ibi, o en otra manera.

5 c *Sordo.* Mutus, qui caret intellectu æquiparatur infanti & furioso. l. furioso in mino. § penultim. ff. ad Trebel. sive. o. esset mutus habens intellectum bene posset aliter, quam per verba obligari, hi constat de consensu. vt in l. mutus. ff. de pecunia. l. vbi nõ voce. ff. de regul. iuris. ne quis alis nuiget autoritate cuiatoris, secundum Angelum. l. primam in princip. ff. eod. vbi & Iason. colum. tina contra Bart. ob. hi de eo que & iste aliqs posset mutu obligari per signa exprimendo consensum per dict. l. ordinamenti. Adde glos. in. § item quia. in verb. mutus. ff. de pactis.

6 d *Sordos.* Eadem dicendæ sunt de surdo, quæ dicta sunt in glos. præcedent. de muto. secundum Angel. in dicta. l. prima. in princip. & in quibuscunque negotijs sermone opus non est sufficiente cõsensit, in his enim sunt duo interuenire potest. sin qu buscunque. ff. de acto. & obligatio. si tamen mutus & surdus haberent aliquem intellectum, sed non perfectum, tunc dic quod æquiparantur pupillo. vt in. l. pupillus ff. de acquiren. hæredi. l. quamvis. § fina. ff. de acquiren. possess. l. seruo mutuito. § in pupillo. ff. ad Trebell. & tenet Alexand. in dicta. l. prima. in princip. ff. eod. colum. secunda. si vero haberet perfectum intellectum æquiparatur maiori vt dixi in glo. præcedenti, quod sit tenendum, secundum Alexand. vbi supra quicqui id alias dixerit Ioan. de Imol. in. l. quid quod. § mutus. ff. de donatio. qualiter autem probatur quem esse mutum, vel surdum vide per Bart. in. l. secunda. ff. de bona. possess. furio. muto ve delata. & dicit Bald. in capitu primo. § fina episcopum, vel abbatem. quod aquæ cum entes de pan adso teresti propter eius aetitudinem, faciunt tantum sui peritum quod omnes qui ibi in cuntur perdũt auditum, refert Albertum Magnum in hoc & dicit quod ibi non sunt sin di à natura, quia audiunt si ad alium locum transportarentur, antequam surdescerent, & ibidem dicit se vidisse quendam surdum de quandam villula perusina, quæ appellatur Carignanũ, cui si quis voce inaudibili sibi ipsi loquebatur in gutture, eius vocem mutus audiebat, sed si vocem exprimeret non audiebat & ego vidi alium similem qui est fatuus.

7 e *Per consentimiento.* Adde dicta. l. in quibuscũque. ff. de actionibus. & obligationib. vnde possunt facere testamentum vt in lege. discretis. C. qui testamen. facere possunt & constituunt procuratorem. vt in. l. mutus. in princip. ff. de procuratoribus. & adeunt hæreditatem. l. mutũ. ff. de acquirend hæredi. & contrahunt matrimonium. l. mutus. in princip. ff. de iur. dot. capitu. cum apud & cap. cul. tuæ de sponsali. an autem possent testificari & qualiter vi per glo. in capitu. testes. 3. quæstio. 9. & an possit torqueri. & confiteri delictum vi per Bal. in. l. vnica. cod. 6. versi. quæro nunquid surdus. C. de confessis, vbi concludit quod non possunt damnari ex confessione, sed ex depositionibus testium. vide per glos. in. l. qui id quod. § mutus. ff. de donatio. & quod notat Bald. in. l. humanitatis colum. vi decima. versicul. tertio quæritur. C. de impub & aliis substitutionib. sed quæ non plene hoc tradit Bald. in dicto loco. vid. de hoc per Ioan. de Plat. in. l. secunda. C. qui morbo se excus. libr. 10. vbi refert Tancretum, in opere suo. capitu. 13. quæstio. 9. ponẽtem exẽplum in tutore patruo, qui duxit pupillum suum in villam: & ibi ff. & ff. de cõ quadam vi stin pecunea suffocauit eum, & sepeliuit, vt ei succederet. & nõ cõparuit pupillo habita est suspicio cõtra patruum, eo ma quem surrexit fama, ex qua patruus captus est, & detentus, qui ne delictum confiteri posset, gladio sibi linguam abscidit, & dicit esse remedium, vt loco vocis per scripturam respondeat confitendo vel negando, quæ scriptura obligat sicut confessio, vt in authentica contra qui propriam. C. de non numerata pecuni. & in corpore vendesumitur, & in lege. discretis. C. qui testament. facere possunt. & sic unperitus hæreditatem sufficiunitu vel alio signo confitetur in pen. d. in tu ff. de legatis tertio. & per glos. in dicta. l. nemo quia. & subdit ibi de substitutionibus hæreditatis ad derisionem illius quæstionis. concludit enim quod hæreditatem volunt sup obationes, scilicet substitutions fideicommissaria, dedicet patruo, & fama vicinorum & subsecutæ absitionis lingua posset de illo condemnari, vt sic quæ non possunt singulis, in illa collectiment. sicut & alias ex iolẽta præsumptione Salomon tulit hæreditatem & quia vbi non potest haberi vera probatio, oportet per argumenta & præsumptiones procedere. l. non omnes. §. a hai Lanis. C. quod ibi notatur ff. de re militia. sed hæc dicta Tancreti circa confessionem muti vel surdi procedunt ex accidenti, vt ipse loquitur. Dicta vero Bald. in muto & surdo à natura, & iam intelligit Alexander in dicta lege primo, columna secunda. ff. de verborum obligationibus. in principio. versicu. & an posit confiteri. Qual ter autem debeat tabellio contrahere instrumentum de contractu muti. vel surdi. vide per doctorem in lege mutum. ff. de acquirenda hæreditate. & per Bartolum in lege. mutus. in principio. ff. de legatis tertio. per Angelum in lege. item quia. ff. de pactis. & in. l. ex facto. in principio. ff. de vulgari. & pupilari. & per Bartolum in lege. si pater. ff. de adoptionibus. & in dicta lege mutus. & in lege. discretis. C. qui testamen. facere possum. & per Ioannem de Platea in lege secunda. C. qui morbo se excusant. libr. 10.

Lex. III.

4 a Non potest inter absentes aut per nuntium vel per epistolam stipulatio fieri nisi pro debito antenoti per extraneum vel promissionem iam debitum: & ideo per hæc verba, bene soluet tibi debitor, vel ciro habebis non obligatur proferens. Item si promisi quod debitum tertio ego & Titius solueremus, Titio non consentiente tenetur ego ad medietatem, si autem dixi quod ego vel alius solueremus eo non eo non sentiente teneor ego insolidum, sed si consentiat, qualiter in dimidia tenetur. hoc dicit.

pregũtar, ni nin respõder. Ni los sordos, nõ puedẽ oyr, quãdo les pregũtasse, como quier q̃ podrian fazer los otros pleytos que se fazen por consentimiento[e].

¶ *Ley III. Porq̃ razones vale la promissa en maguer nõ sean presentes aquellos q̃ le fazen entresi.*

Veriendo[f] vn omẽ a otro obligar se por pagar le debda agena, embiandol prometer, o dezir por su carta sigfirmada, o por su mensajero[h] cierto, que el se obligaua a pagar le la debda, que le deuia fulano: nombrando le señaladamente, como quier, que tal obligacion como esta, nõ valdria[i], si la fiziesse nue-

Ad iit. C villam: & ibi ff. & ff. de cõ quadam vi stin pecunea suffocauit eum, & sepeliuit, vt ei succederet. & nõ cõparuit pupillo habita est suspicio cõtra patruum, eo ma quem surrexit fama, ex qua patruus captus est, & de-

f. l. no
g. op.
h. jue

¶ *Queriendo* Ista. l. tractat materiam titul. C. & ff. de constitu. pecu. & 1 § de pecunia. in statu. de acto.

g ¶ *O dezir por su carta* Adde legem quidam. ff. de constitu. pecu. & nota 2 casum illius. l. quem ad vnum dicit esse vnicum Bal. in authen. si quando ad finem. C. de constitu. pecu.

h ¶ *Mensajero* Adde legem. qui autem § finali. ff. de cõstitu. pecu. & Azo C. eodem. in summa. ad finem, colum. secunda, versicul. sit autem constitutio.

i ¶ *Non valdria.* Hodie valeret per dictam, l. ordina. paresciendo. &c. 4

uamente, por su debda propria, nõ está do presente, el que prometiesse, e el que recibiesse la promission, pero vale, quãto en la q̃ es agena, de qual manera [4] qer que sea. Otrosi dezimos, que si vn ome deuiesse a otro: maraudis q̃ lo ouiesse a dar a dia cierto, e quãdo viniesse aquel plazo, a que gelos deuia dar, embiasse de zir e rogar por su carta, que aq̃llos maraudis que le deuia, que non gelos podria dar en ante: mas que gelos daria en algun lugar que señalasse a otro dia cierto que nombrasse tal obligacion como esta, vale porque es fecha sobre debdo antiguo [b]. E qualesquier palabras, que embiasse dezir, por tal carta, o mensajero, de que pueda auer entendimiento, porque se faze debdor, a pagar el debdo antiguo, quier sea ageno, quier suyo, vale: e es tenudo de cumplir lo que embia dezir. Pero si de las palabras sobredichas de la carta, o del mẽsajero, nõ pudiessen tomar entendimiento verdadero, para el fincar obligado, de pagar la debda en tonce nõ seria tenudo de lo pagar. E esto seria como si embiasse dezir tal debda que te deuia fulan, bien te sera pagada, e recabdo auras della, o ay nala auras, o otras palabras encubiertas semejãtes, en que non fiziesse mencion de si mismo que la pagaria, e aũ dezimos [d], que otorgando se alguno, por debdor de debda antigua, en alguna de las maneras q̃ de suso diximos, diziendo, e prometiendo que el, e otro alguno, nombrandolo señaladamẽte pagaria aquella debda, a tal plazo, dezimos, que si aquel que nombra, consiente en aquello, que promete amos a dos deuẽ pagar el debdo egual mente tanto el vno como el otro. E si el otro contradixesse, diziendo que non pagaria y nada, por todo esso, finca aq̃l q̃ fizo el prometimiento, obligado a pagar la meytad. Mas si quãdo se otorgasse por debdor, dixesse assi que el, o el otro que nombrasse señaladamente, pagaria el debdo entonce si el otro non consintiere en aquello q̃ le promete, el solo finca obligado por tal prometimiẽto: a pagar todo el debdo.

5 a ¶ *De qual manera.* Adde. l. primã §. fin. cum. ll. sequenti. ff. de constitpecu. & in l. quod si mariius §. primo. eod. titu vbi vide quid si debitum sit vtile tantum vbi glo. quærit, an tunc saltem valeat, vt donatio. de quo vide per Bart. in l. hactenus. §. si quis. ff. eod & per Iasonẽ in. §. in personam. colum. 5. ad finem & col. 7. Insti. de actio.

6 b ¶ *Debdo antiguo.* Adde authẽ. si quãdo. C. de constit. pecu. & l. eum qui. §. qd exigimus. ff. eod. titu. & quid si constituat se pro debito alterius tanquã si ipse teneretur credens se teneri: sed errãs? dic quod non tenet ex constitutum vtin l. fina. vbi vid. Pau. de Castr. ff eod.

7 c ¶ *Tesera paga da.* Adde dic. authẽ. si quando. C. de constit. pecu. vbi vide per Bald. de impersonalitate in vltimis voluntatibus & de libello impersonali & initia & intelligendum quod hic habetur, quãdo impersonalitas est in verbo obligatiuo [a]: nam si esset in verbo executiuo, vt si diceret promitto q̃ satisfiet tibi, tunc talis impersonalitas non variaret promissionem, vt in l. finali in fine. C. si certũ pet. l. illa stipulatio. §. eũ qui. ff. de verbo. oblig. Bar. in. l. stipulatio ista. §. si quis ita eo titu. Albert. & doctor. in. d. authen si quando & probari videtur in ista l. cum subdit, en que non fiziesse mencion de si mismo que lo pagaria, &c. quod verificatur, eũ ipse dixit promitto q̃ satisfiet tibi nam ipse se obligat.

8 d ¶ *Ca ua de zimos.* Suumptum est ex dict. authen. si quando. C. de constit. pecu. & in corpore vnde sumitur.

¶ *Ley. IIII.*

a Fatuus vel sine memoria aut infans non possunt ex stipulatione obligari, pupillus autem & adultus curatorem habens possunt ad commodum suum: sed non ad damnum, ex stipulatione sine curatore factaten. h. d Habuit ortum ab inst. de inutil. stipu. §. furiosis. & §. pupillus.

b e ¶ *O desmemoriado.* Mente captus est, cui mens deficit & consilium animi non habet, nullum tamen furorem ostendit. Bald. in. l. si furiosi. 1 lectu. C de nup. & ille habet furorem latentem: fatiosus verò patentem, vt dicit idem Baldus in l. secunda. C. de tutaio furio. Item deuens i. sine mente vel destitutus mente. l. tam dementi. C de episco audi. & adde ad istam l. l furiosi. & l. in negotijs ff de regul. iuris. & illud de mente capto intelligi Ioan. Fab. in §. fatiosus. Institu. de inutil. stipul. quando nihil rationis habet, seu omnino nihil rationis sapit, allegat. §. si quando. versicu. sed qd diximus. vide q̃ dixi in l. 6 tit. secundo. part. quarta.

f ¶ *Infans.* Hic etiam tutoris autoritate interueniẽte nõ videtur obligari: cũm nihil intelligit. vtin. l. 1. § penultimo & ibi glos. ff. de acti. & obligatio. & hoc si esset talis infans, q̃ fari non posset, alias si fari posset tutore autore obligaretur, vt ibi, & in §. pupillus. versicu. sed qd diximus. Inst. de inutil. stipul. & adde. l. primã. in prin ex. & l. mulier. & ibi vide. ff. de verborum obligationi, & nota quod infans non obbligatur ex suo contractu, etiã si aliquid ad cum peruenit, & factus sit locupletior, vt notat glos. in l. prima. ff. de nouati. quod intelligẽ, vt teneatur actiõe ex eo contractu. tenebitur tamen eondictiõe sine causa vsq̃ ad e chibẽdum, q̃ñ est factus locupletior, & actiones intrẽ locũ habentes, vt notat glo. in. l. 3 in prin. ff. commoda Bart. in. d. l. 1. ff. de noua. colum. 2.

g ¶ *Pupillo.* De esto quando obligetur naturaliter, vel civiliter & naturaliter. vt glo. notab. & melior tota quæstio in inte, secundũ Bart. ibi, in. l. pupillus neq; velle. ff. de eego iu, & eundẽ Bar. in. d. l. 1. ff. de noua.

h ¶ *Alguna pro.* Adde. l. 3 in prin. ff. commo. glo. & Bar. in. d. l. 1 ff. de noua. glo. in. d. l. pupillus neq; velle. potest ergo pupillus per contractũ seu donationem inter viuos facere maioriam in filium vel aliam sibi successurum, cum ex hoc & ipse & eius prosapia consequatur vtilitatem, & adde quæ notat Bal in. d. 1 ff. de tutel. & ratio. dif.

i ¶ *Que ha guardador.* Adde. l. obligari, ff. de actionibus & obligationibus. & l. si curatorem habet. C. de in integr restitu. mino. glos. in di cta. l. pupillus neque velle. si verò talis adultus caeat curatore, bene obligaretur, vt hic, & vbi supra, imo & tunc posset procuratorem constituere ad ea, in quibus ipse obligari posset. secundum Bartolu in. d. l.

ff rem rat habe. allegat. argu. l. diuus. ff. qui petant tutores. & l. enim. §. absens. ff. le manu. iudicit. & quod notatur in. c. ex parte. de restit. spoliato. & adde c. fi annum de iudi libr. 6. adde etiam, quod adultus non habens tatatorem, potest adire hæreditatē & repudiare. l. cum tion solum. §. fi autem. & ibi Bal. C. de bonis quæ liber. & nota eum, quod adultus si habeat curatorem, licet cōtrahere nō posit sine eo vt hic: potest tamen testari etiam contra dicente curatore. l. cum pater §. curatoris. ff. de legat. 2. Laurelio §. ff. de libera. lega. Bat. post Oldral. in. l. si fratres. C. qui testa. facere. possunt. & an possit deferre iuramentum sine curatore. vide Baron. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. primo. ff. de iureiurand. Baldus in lege. si adexcludendam. C. de rebus credi. & conciudunt, q̄ non.

¶ *Ley V. Como aquellos que son desgastadores de sus bienes, o de lo huerfanos que estan en guarda de otri no pueden fazer promission a su daño.*

EN latin, prodigus [a], tanto quiere dezir en romance, como desgastador [b], de sus bienes. e dezimos, que si aeste atal por esta razon, le fuesse dado guardador [c], a algun su pariente, propinco, o a otro: e le fuesse defendido [d], del juez del lugar, q̄ nō vsasse de sus bienes, sin otorgamiento de aq̄l su guardador: ningund prometimiento que despues desto fiziesse, non valdria, ninfinca ria por ello obligado, si non en la manera q̄ diximos, en la ley ante desta, del pupil lo. Otrosi dezimos, que si acaesciesse, q̄ algūo q̄ fuesse mayor de catorze años, e menor de veynte e cinco, que nō ouiesse guardador [e], fiziesse prometimiento para obligar se a otro, en alguna manera, que vale el prometimiento. Mas si se sintiere engañado, o que lo fizo a su daño, puede pedir al juez del logar en manera de restitucion, que le desobligue de aquel prometimiento, e que le torne en el estado en que era ante que lo fiziesse. E si el juez fallare esto en verdad, que es menor de veynte e cinco años, e que el prometimiento fue fecho a sin daño, deue lo desfazer, mandando que aquella obligacion, non vala.

¶ *Ley. V I. Como non puede ser fecha promission de premia entre padre e fijo, o seruo e Señor.*

PAdre a fijo que tenga en poder, nin tal fijo a su padre, non se pueden fazer prometi-

¶ *Lex. V.*

a Prodigus cui bonis interdictum est non tenetur ex stipulatione sine curatoris auctoritate facta. nisi vt dicitur de pupillo supra. l. proxi. adultus autem non habens curatorem tenetur. sed. si probet se minorem. & laesum restituet. l. d. Habuit ortum à l. si cui bonis ff. de verb. obli.

1 a ¶ *Prodigus* Prodigus est, iuris sermonibus vir sapiens, in facti autem insipiens. l. si qui. §. diuus. ff. de iuro. & curato. dat. ab his. & ibi Bart.

b ¶ *Desgastador* Prodigus dicitur qui ne que tempus, neque finem habet expendiendum. sed bona sua dilacerando & dissipando pro suo libito, vt hic. & in l. prima §. 1. ff. de cura. furio. prodigus dicitur, qui expendit vltra substantiam suam, citra necessitatem. vt ff. §. cū vero. vbi Angel. post glo. in authen. vt detenti sint nume. clerico. vnde testes deponentes super prodigalitate assignantes rationem, quia videntur eum quotidie dilapidare substantiam, & valde vltra expendere, quam faculates supportent, sufficienter probant, vt probatur ex ista. l. & ex supradictis & tradit Angel. vbi. ad de quod habetur Lucę. 15. c. ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose. & vid. S. Tho. 2. 2. qō. 142. artic. vlti.

3 c ¶ *Guardador.* Quod & iudex debet facere ex officio, si sit notū ipsum bona dissipare. vt in. l. tutu debitarent. & ibi Bart. ff. de curato. furio. & in. l. hoc autem. in princip. ff. ex quibus caus. in possession. eatur. Bal. in l. qui habet. in principio. ff. de tutel.

4 d ¶ *Defendido.* Pondera hic, quod est necessaria interdictio, & non sufficeret in assertapredigalitas, secundum quod etiam notat Bartol. & est communis opin. in lege. si cui bonis ff. de verborum obligā. dando tamen curatore qui videtur iudex sibi interdicere, licet contrarium innuit ista lex ibi, e le fuere defendido. nisi ditas proh bitum videri ex ipso, quod curator illi datur. l. penulti. ff. de curato furio. & tenet Bartol. in dicta lege. si cui bonis ff. de verborum obligationibus. & adde legem. 4. in fine. titulo. 14. eadem partita. Sed contra Batto. tenet ibi Bald. & Angel. per notata per Innocent. in capitulo grandi. de supplenda negligentia prælatorum. Opinionem tamen Batto. tenent ibi Ioan. de Imol. Ludouic. Roma. Paulus de Castro. & Alexand. in dicta l. is cui bonis. & de iure communi hæc videtur communior opinio. Batto. tamen in. l. prima colum. tertia. ad finem. ff. de nouatio. dicit, quod pertinentem curatoris non interdicitur alicui potestas administrandi, quam habet de iure naturæ, sed tollitur fomentum, quod dabatur a iure ciuili sed quando bonis expresse interdicitur, tunc tollitur omnis potestas vt in dicta lege. ir cui bonis. & est optimum dictum: sed ista. l. optimè probat, quod verum quæ requiratur, vt contractus prodigi non teneat. Sed an detur restitutio in integrum prodigo vel eius curatori ad alienata ante interdictionem glossi in lege. patri profilio. in principio super parte, interdici. dicit, quod si manifestè prodigus ante interdictionem contrahat, vel alienet, & postea sibi interdicatur bonis, & detur curator, quod poterit petere restitutionem in integrum ad infringendum tales contractus per prodigum celebratos, ante interdictionē. Loquitur tamen illa glos. in prodigo q̄ erat minor viginti quinque annis. Iason post Francisc. de Aretio in dicta l. is cui bonis tolli. 6. tenent, quod prodigus maior viginti quinque annis, nō restituetur cōtra alienata per eum ex quo fuit maior si alienant antemterdictionem non remaneant decepti cum eo contrahentes etiā si sit manifestē & notorie prodig'. istud tamen dictum Francisci de Areti. & Iaso limitarem dupliciter. Primo nisi ex parte huius prodigi allegaretur aliqua causa iusta concedendi restitutionem, ex clausula generali, vt in lege prima. & in lege. nec non ff. ex quibus caus. maio. & tenuit Ludouic. Roma consil. 225. relatus à Iaso. in dicta lege. is cui. Secundo, si tempore quo alienauit, iuridicat sibi datus curator, vt prodigo, licet expresse non esset sibi interdicta administratio bonorum. quia ex quo est prodigus sub regimine curatoris, gaudere debet beneficio restitutionis in integrum. vt voluit Baldus in lege si curatorem habens. C. de in integrum restitu. minor. per notata per glos. in. l. sed iuda. C. de curato. furio. & per Batto. in. l. Marcellus. ff. de fideiusso colum. secunda. vetiu. nota istud. Alexan. in. d. l. is cui curatorem. secundo notabi.

5 ¶ *Non valdria* Sed quid si contractus iuretur per prodigum? dic quod adhuc contractus non valeret quia iuramentum non repræsentat eū sanctum morum. et dicit Bald. in. l. sina versicu. filijs autem. C. de bonis quæ liber. & istam partem tenet Batto in. l. is cui bonis. ff. de verb. obligationibus & est communis opi. secundum Iaso ibi colum. antepenul. & adde Bald. in l. pactum quod dotali. colum. secunda. versic. 7. quæ tur. C. de collatio.

6 f ¶ *Del pupillo* Idest quatenus factus esset locupletior. & tunc fiat condictionem suam meliorem, non obstat sibi interdictio l. cum bonis. ff. de nouatio. notat Bald. in reper. l. primæ. colum. 8. C. de sacrosanct. eccles. & nota hic prodigum æquiparatum pupillo & adde. l. certi condictio. §. pen. ff. si certum peta. & l. si curatorem. & ibi Bald. C. de in integrum restitu minor. & Bald. in l. primam in prima lectu. colum. tertia. C. de sacrosanct. eccle. æquiparatus etiam furioso. l. Fulcinius. §. adeo. ff. ex quibus caus. in possession. eatur. l. prima. C. de curato. furio. l. is cui. ff. de verborum obligationibus. & quod gaudeant prodigi beneficiis iuinorum. vide Francis. Balb. in tracta. præscriptio. plures referentem in 65. fol. eulum 3.

7 g ¶ *Que non ouiesse guardador.* Adde dictam l. si curatorē. C. de in integr. restitu. minor. & quæ dixi supra eod. l. proxi. & quid si iudex interdicat adulto ne contrahat, an tunc contractus fit meritu iuramento? vide Bald. in. §. item sacramenta in fine. de pace iuria. firman. concludentem quod sic. sibi o faciat iudex alia ratione, quā ætatis. vide tbi per eum & ibi vide quid in parte sic interdicente filio.

¶ *Lex. V I.*

a Iste et pater & filius famil. vel inter dominum & seruum non contrahitur efficaciter stipulatio nisi ex eastrensi peculio vel quasi, vel nisi seruus quid promittat domino vt manumittat, quia si manumittitur soluet. hoc dicit.

1 a ¶ *Prometimiento.* Adde §. item inutilis institu. de inutil. stipu.

2 b ¶ *Castrense.* In istis enim filijfamilias vice patrum fanil as fingunt. l. 1. ff. ad Macedo. & idem dicit peccatio adventitio, in casibus exceptis in quibus patri non acquiritur vsusfructus, vel qua forte pater non vult, quod ibi acquiratur. vt in l. fi. C. de bonis quæ liber. secundum Ioan. Fabri. in d. §. item inutilis.

miento a, para obligar se el vno al otro si non fuere sobre cosa que venga de las ganancias que los omes fazen: que son llamadas en latin, Castrense, b vel quasi castrense peculium, segũ diximos. en el titulo del poderio, q̃ha los padres, sobre los fijos c. Otrosi dezimos q̃ el Señor a su sieruo, nin el a su señor, non pueden fazer prometimiento, el vno al otro, de manera q̃ se puedan apremiar, por aquella promissiõ. E maguer la fiziessen non valdria la promission. fueras ende, si el sieruo prometiesse alguna quantia de marauedis al Señor, porque le afforrasse e despues que lo ouiesse afforrado non gelos quisiesse pagar. Ca entõce, por tal prometimiento como este fincaria el sieruo obligado, d e seria tenudo de lo cõplir.

3 c ¶ *Tipos.* Vid. in l. 7. infra eod.

4 d ¶ *Obligado.* Ad de. l. C. an sec uus ex suo fa. post manu. reneatur.

¶ *Ley. VII.*

Si promitto tibi aut Titio soluere soluendo Titio sum liberatus & ipse tibi tenet restituere, sed alteri quis stipulando nil agit nisi sibi tuisfam. patri, seruus domino, religiosus suo monasterio seu maiori eius nomine qa tunc quæritur actio habenti eos in potestate. idẽ si iudex aut notarius tanquam seruus publicus alienus nomine ex aliqua causa vel ponendo tregũ stipuleur. h. d. Habetur tum §. fi quis alii instit. de inutil. stip. & ad. l. stipulatio ista. in princ. &. §. alteri. ff. de ver. obliga.

Ad tit. an seruus ex suo fact. post manu. tenea.

¶ *Ley. VII. Como vn ome non puede recebir de otri promission en nome de vna persona so cuyo poder non estouiesse.*

N ome non puede recebir promission de otro en nome de tercera persona, e so cuyo poder non fuesse. E seria como si dixesse el vno al otro, prometes me que des a fulã tal cosa, e el otro respõdiesse prometo. Ca por tal prometimiẽto, non fincaria obligado, el q̃ lo faze, nin la tercera persona, en cuyo nome fue fecha la promission, nol puede apremiar, nin deue. Mas si el que fiziesse la promission dixesse a si o prometo, que de a vos o a fulan tal cosa, li este que fizo la promission, el por si mismo, non seyẽdo apremiado, q̃ si fiesse complir la promission, dando al otro tercero, sloq̃ prometiera a dar, dende adelante, nõ podria demandar aquello, que ouiesse dado, nin el otro nõ seria tenudo de gelo tornar a el. Mas aquel q̃ recibio la promission puede la apremiar, demandando gelo por los judgadores, q̃ torne aquello que recibio por su mandado. g Mas aq̃l que estouiesse en poder de otri, assi como el fiso en nome de su padre, o el sieruo en nome de su Señor, o el religioso, h en nome de su mayoral, i bien puede recebir promissiõ de otro. E valdra la promissiõ que cada vno destos sobredichos recibiesse en nome de aquel, so cuyo poder estouiesse. E puede la demandar aq̃l en cuyo nome fue fecha, al q̃ la fizo tã bien como si el mismo la ouiesse recebida. E aũ dezimos que los judgadores e los escriuanos, k de concejo, que escriuen cõ ellos, pueden recebir promissiõ en nome de otro. E esto seria, si la recebiessen en nome de algund huerfano, prometiẽdole el guardador que leal mẽte guardaríe, l a la persona del huerfano, e a sus bienes. E si la recebiesse en su ayzio de la vna parte en nome de otro, sobre algũ pleyto, que ouiesse entre ellos. O si la recibiessen, tomando tregua de vno en nome de otro. O sobre otro pleyto

Et d. l. 2. tit. 16. lib. 5 noue. recopil.

5. si cum duo. in fa. ff. de stipu. seruo dicit quod dictæ dicitur, quod, quando obligatio potest vinsque acquiri, quod non teneat obligatio rati in incertitudinis, sunt hodie correctæ per l. cum quidam. C. de verbo. significa. vbi habetur, quod alternatiua nostra inter personas resoluitur in conuentam, & sic quod vtrique pro quis partibus acquiratur, tã in vltimis voluntatibus, quam in contractibus. & idẽ tenet Bart. in l. Caius. ff. solut. matrim. vlti. oppo & in dict. l. quaquidam, vbi Bald & alij. & idẽ tenet Ange. in dicto §. qui sibi. vbi & Iaso. & secundum hoc stante hodie dicta l. ordinamenti, si quis stipularetur sibi & alij, tenerer in persona vrisque obligatio, & æqualiter diuideretur inter eos, per text in dicta. l. fin. quod limitarem nisi constaret illum tertium non esse adiectum obligationi, sed solutioni, velutisi il ud quod promittitur erat debitum tantum stipulanti: nam tunc alter videtur tantum adiectus solutioni & non obligationi, quia nõ præsumitur, quod ille cui debebatur debitum, velit sibi donare. cum in dubio non præsumatur. vt dicit glos. & ibi Barto. in. l. Iulianus. §. ff. de verbo. obligat. vbi vid. Bar. in versi. quarto an ab adiecto possit repeti. Si enim tamen inter de hoc constaret, tunc procederent omnes. ll. quæ de adiecto solutioni loquuntur.

6 e ¶ *Tercera persona.* Adde. l. stipulatio ista. §. alteri. &. §. si stipuler ff. de verbo. obliga. & in. §. si quis alij, & in. §. alteri institu. de inutil. stipul. posset tamẽ. l. municipali statui, q̃ alter alteri posset stipulari, & quod acquiratur actio sine cessione, vt notat Bal. in. c. quæ in ecclesiarum. col penu. in princ. de consti. qui allegat. c. quoties cordis oculus. 2. q. 7. sicut & hodie de. l. regni huius statutum est in. d. l. eparesciendo titu. de las excepciones. libr. 3. ordin. reg. per quam. l. etiam directa actio dabitur et cuius nomine fuit facta promissio. vt notat Bart in l. 1. §. sublata. in fin. ff. ad Trebell. & vid. per Bald. in. l. hi genero C. de iure dotium.

In nouo reco. est. l. 2. tit. 16. lib. 5.

7 f ¶ *A otro tercero.* Hic tertius videtur adiectus ad solutionẽ, quia in eius persona non poterat constitui obligano per stipulationem alterius, vt supra dictum est. ergo adiectio extranei reddatur inutilis cessetur extraneus adiectus solutioni recipiendæ vt habetur in lege. eum qui. §. qui sibi aut sibi. ff. de verbo. obligat, vbi Iaso. notabile explicat istam rationem si enim adiecto quæreretur obligatio, tunc stipulano conceptam in persona duorum alterutrum, non valeret, si cuilibet eorum posset acquiri. vt in l. 1. §. fi fructuarius. ff. de stipul. seruo. & in. l. qui res. §. fi seruus. ff. de solutio. & vtrobique glos. dicit hoc esse ratione in certitudinis quia incertum est cui acquiratur. & cum hodie stante dicta. l. ordinamenti posit vtrisque quari tam stipulanti, quam alij tertio, videbatur dicẽdum istam l. esse correctam per d. l. ordinamẽti, eparesciendo. & quod ratione incertitudinis, in personam nullius eorum teneret obligatio. Aduerte tamen quia Bart. in. l. item si seruus.

8 g ¶ *Por su mandado.* Et tunc repetit ab adiecto actione mandati. vt in. §. si quis alij. institut. de inutil. stipul. vbi dicit glos. f. quod quando præcedisset mandatum, vel adiectus esset præsens agitur actione mandati, alias agitur actione negotiorum gestorum. vt & tenet Barto. in dicta. l. Iulianus. §. ff. de verbo. obliga. vbi Ioand. de Imo. dicit istam gl. singularem.

9 h ¶ *El religioso.* Monachus quo ad articulum acquisitionis, æquiparatur Seruo, vt hic probatur. & tenet Barto, in lege primia. in princ. ff. de stipulatio. seruo. notat Innocent. in capitu. cum olim papa. de priuileg.

10 i ¶ *De su mayoral.* Etiam si stipuletur sibi, vel in personam eiusdem, vel quomodocunque contrahat, semper acquiritur monasterio. secundum Iano. in dict cap cum olim vbi vide quid si monasterio vetante acquirat, vel cum est expulsus à monasterio.

11 k ¶ *Judgadores e los escriuanos.* Adde glos. in dicto. §. si quis alij. institu. de inutil. stipulatio. & vide Bald. in lege. neque ei §. primo. ff. de adoptio.

12 l ¶ *Guardasse.* Adde. l. 2. tit. 16. lib. 5 noue. recopil. 7 pupil. sal. fore.

8 a ¶ *Semejante.* Et sic in his quæ ad officium iudicii pertinent, & sic videtur ista approbare opinionem Innocan. ca. dudum de conuer. cõiugatorum iudicibus tantum notarius potest stipulari non in extraiudicialibus. Ba. d. tamen in d. l. neque el. §. ff. de adop. vult quod in omnibus possit stipulari vt publica persona quod in dubio præsumitur. Adde cap. quanquã de vsur. libr. 6. & in auth. de hære. ab intest. venien. §. ex his. collat. 9. & nauthe. mandatum & cauat vbi notat Bald. C. quando mulier tute. offi. fungi potest. & l. 1. §. exigere. ff. de magistr. conuenien.

9 b ¶ *Seruos publicos.* Adde l. 17. in fi. tit. 1. part. 3. & l. generali. C. de tabula libr. 10. & dictũ capitulũ. quãdam. de vsuris lib. 6.

semejante, a estos Ca maguer ningũo destos sobredichos, en cuyo nome fuesse recebida la promission, non estouiesse delante, quando la recibio, vale la promission, e puede la demandar, aquel en cuyo nome fue fecha, tãbien como si el mismo la ouiesse recebida. Porq̃ estos, en cuyo nome toman estas promissiones, son como en poder, e en guarda destos officiales a tales. E aũ porque estos officiales a tales, son como seruos publicos, [b] del concejo do biuen, por razon de las cosas que han de fazer, que pertenescen a su officio.

¶ *Ley. VIII. Quales personas pueden recebir promission por otri.*

Personero del Rey: o del comun, de alguna ciudad, o villa, o de alguã tierra. E otrosi el guardador de algund huerfano, do el q̃ fuesse dado por guardador de algund loco, e o desmemoriado. Cada vno destos pueden recebir promissiõ, en nome de aquel, cuyo personero es: o cuyo guardador. E vale tal promission, e puede la demandar, tãbien aquel en cuyo nome fuesse recebida: como el procurador, o guardador que la recibio: en nome de aq̃l. Mas si personero de otro ome qualquier, que nõ fuesse de ninguno destos sobredichos, recibiesse promission de otro, en nome de aquel, cuyo personero es, como quier que vale la promission: pero non puede demandar, aquel en cuyo nome fue fecha, que le de, o que fagan lo q̃ es prometido, fasta que el personero, q̃ la recibio por el le otorgue poder: que la pueda demandar. E si por auentura el personero, non quisiere, [c] otorgar poder, de demandar la promissiõ a aquel, en cuyo nome fue fecha: el judgador del logar lo deue entregar, en tantos de los bienes del personero, quanto podrin valer, o montar, lo que es en la promission. E si fuere tã pobre, que nõ aya en que entregarse, assi como es sobredicho, entõce, aquel en cuyo nome fue fecha la promission, puede demandar, tambiẽ, como si el mismo, la ouiesse recebido.

5 ¶ *Lex. VIII.*

10 Ex stipulatione procuratoris Regi vel communi & ex iutoris vel curatoris pupilli vel adulto aut fatuo quæritur actio sine cessione: sed per procuratorem alterius non queritur sine cessione: si autẽ cedere nollet cõpellitur capitis pignoribus per iudicem vsque ad æstimationẽ: sed si non habet pignora, agit dominus sine cessione. hoc dicit.

1 c ¶ *O del comun.* Adde l. cum qui. §. fi ff de const. pecu.

2 d ¶ *Huerfano.* Adde istã. l. cum qui. §. fina

3 e ¶ *Loco.* Videbi dem.

4 f ¶ *Ca maguer poder.* Adde l. possessio quoq. §. fi ff. de acquir. posse & dicit Ioan. Fab. in. §. si quis alij. insti. de mutui stipul. quod in omni procuratore videtur iustum & æquum vt actio detur domino, in subsidium procuratore mortuo sine hærede. argum. C. de actio. & obliga.

1. vbicũque enim res aliter saluari esse domino non potest, datur actio domino ex contractu procuratoris l. Iulianus. §. si procurator. ff. de actio. emp. l. 1. in fin. cum. l. sequen ff. de insitio. & similiter vbicunque ex contractu procuratori dominus ad iudicium vocatur: potest ex eodem contractu versa vice, petere sine aliqua cessione. Bald in. l. si mutua C. de exercito. Et aduerte, quia ista. l. & similes etiam hodie procederẽt (nec obstaret d. l. ordinamẽti incipit, e parescendo, &c.) Et non nisi quando persona domini non esset expressa in contractu procuratoris: sed persona tantum ipsius procuratoris. vt in. l. cum per eos. C. quæ si quis alteri, vel sibi. Si vero in contractu esset expressa personam domini, tunc domino quæritur actio per dictam. l. ordinamenti, & idem est si verba obligationis conuertuntur in personam procuratoris: & executiua in personam dominum: nam aliter queretur dominus per d. l. ordinam. licet de iure communi non ita esset vt. & tradit Paulus de Castr. in. l. dãnum infectũ §. fi. ff. de dã. infe.

¶ *Non quisiere.* Idem si esset longe absens, vel latitaret, vel esset mortuus sine hærede: quia cessat vsus fiducia. l. prima in fine. cum. l. sequẽti. & ibi Bart. ff. de institu. l. pe. §. fin. C. ad Trebill.

¶ *Lex. IX.*

10 Ex stipulatione procuratoris in iudicio agentis vel defendentis aut extra iudicium sup locatione aut reditibus rerum domini, vel in præsentia domini interposita quæritur domino actio sine cessione. h. d.

¶ *Adelante.* Adde. l. si procuratori præsentis. ff. de verbi. obligat.

¶ *Que fuesse fecha.* Adde. l. quod procurator. ff. de procurato.

k ¶ *En juyzio.* Adde. l. in omnibus ff. de præto. stip. vel. & l. si procurator. ff. si quis cautio.

¶ *Lex. X.*

10 Debitore stipulante ab alio solui debitum creditori, quæritur ei actio, & tenetur ei promissor ad id quod promisit, & si recusat implere, tenetur ad interesse & damna sed creditor ex tali promissione non potest agere contra promissorem hoc dicit.

l ¶ *Tenudo.* Adde l. stipulatio ista §. si stipuler. & §. si quis in stipulam. ff. de verborum obligationibus. & §. sed si quid. in instit. de inutilibus stipulationibus.

g ¶ *Non quisiere.*

h ¶ *Adelante.*

i ¶ *Que fuesse fecha.*

1

1

¶ *Lex. XI.*

Orationem vel factum alienum qui promittendo non obligatur nisi heredum vel heredum vel iudicii promittitur ratum habere aut rem pupilli aliquam fore, vel illi promittit se curaturum & factum quod alii det vel faciat, quia alio non impletur tenet ad interesse, promissor. h. d.

a ¶ *Que procurare.* Non ergo simpliciter promittendo factum alienum, videtur promisisse quis se facturum & curaturum vt fiat vt hic habes. & in § si quis aliud, illi detur. stipul. hodie tamen per o. l. ordi. e pareciendo, ibi. o le obligo de dar a otro o de fazer (quæ videtur vera esse litera illius l. & non quidicat, o q̃ se obligo alguno de dar a otro, o fazer, nam illa litera a. super sua videtur, & quod non debeat esse; quia esset dicere idem quod dixerat.) videtur quod cum promittitur factum alienum simpliciter, teneat promissio: & quidem videtur se promittere fiduciarum & curaturum vt sic intelligatur actus, magis vel valeat. l. quotiens in stipulationibus ff. de verbo obliga. c. abbate Sancti Sylvani. de verbo. significatione. Ille ergo qui promittit factum alienum non valet quia non genuine, genuine inter stipulantem & promittentem vt valere possit vt in l. inter stipulantem in principio. ff. de verbo. obliga. tollitur per dicta ordina per quam interpretatur, quem promisisse fiduciarum & curaturum & ad hoc dicit glossa. intentio promittentis. Iacob. quod notat glo. in l. si pend in glo. super parte impossibile. C. de vtili. actio. & quod notatur per glo. & Bart. in l. ne me est ff. de duob. reis. de promittendo dare librum scriptum manu alterius, quod valet stipulatio, qui a non refertur ad fieri sed ad factum perfectum l. continuus § si ab eo ff. de verbo obliga. fa. enim, quia si promissio fuisset alienum firmaturum ratum, tenet promissio, quia videtur promisisse se facturum & curaturum vt tenet Abbas in capit. ex responso in fine. de rescriptis, post gl. & Bartolus. in l. stipulationum tam prin. ff. de verbo obliga. colu. 2.

2 b ¶ *Tenudo si fiere.* Quid tamen si fecit quidquid potuit adhibens omnem curam & diligentiam, vt ille tenetur facere. illetamen noluit facere, verum liberabitur ab interesse vel pena, si fuit promissa? Communis vid. tu conclusio quod sic per l. si vendida. § penultimo, ff. ad l. Rhodia de iact. & tenet Abbas in cap. gemina, de sponsis & illam dicit esse communem opin. Francis. de Arretio. in. l. si ita stipulatus fuero. § possum. ff. de verborum obligatio. ipse tamen libenter contrariatur. & eam ita in stipulationibus ff. de verbo obliga in principali. colu. 2. & sito. & arrapiunt quasi solum 2. sed secundum communem opinionem consulit Decius consil. 3. pro Ecclesia Ravenna & ex cuius dictis colligesaliquas limitationes ad commun. opinionem vel [illegible] ad forma [illegible] Arretii [illegible] & est Abb. cer. [illegible] 43. volu. sed tenere quia iste l. parti [illegible] tamen vrget contra communem opinionem.

plir la promission. E puede le apremiar este que la recibio del que la cumpla, como quier que el otro, en cuyo nome la recibio, non le podria apremiar, nin le podria demandar, que le complieste tal promission. E non tan solamente es tenudo de complir la promission, mas aun de pechar todos los daños, e los menoscabos que fizo por razon de que la non quiso complir.

¶ *Ley. XI. Como fecho ageno non puede ningũ ome prometer.*

Fecho ageno: non puede ninguno prometer a otro, esto seria, como si alguno diziese: prometo que fulan vos dara tantos maravedis, o vos fara tal obra, o otras cosas semejantes destas. Ca por tal promission como esta, si fuesse fecha fuera de juyzio, non es valedera. Fueras ende, si prometiesse que sus herederos, farian, o darian alguna cosa, ca entonce valdria. Pero si quando fiziesse el prometimiento, dixesse assi yo vos prometo que procurare[a], o fare de manera que fulan vos dara, o vos fara tal cosa, entonce dezimos, que tal promission vale: porque non tan solamente promete fecho ageno, mas el su yo mismo. E porende si el otro non lo cũplere tenudo seria el[b] de lo complir, o de lo pechar, con los daños, e los menoscabos, que le viniessen por esta razon. Mas quando el prometiento de se echo ageno, fuesse otorgado en juyzio, assi como si diziesse, prometo vos q̃ fare a fulan estar a derecho, o que aura por firme lo que vos judgardes sobre este pleyto, o que guardara bien, o ternabien en saluo las cosas de fulan huerfano: entonce la promission que fuesse assi fecha, sobre qualquier destas razones, o otras semejantes dellas, sera valedera contra aquel que la fizo: maguer sea otorgada en razon de fecho ageno.

Et hoc d. l. actit. 16 h. § nouiter copi.

¶ *Ley. XII. Quantas maneras son de promissiones.*

Valederas[c] promissiones pueden ser en tres maneras. La primera es, quando alguno promete a otro de dar o de fazer alguna cosa, non poniendo y condicion, nin señalando dia para complir aq̃llo que promete, e esta promissiõ es llamada en latin pura. E la segũda es quãdo la promissiõ es fecha a dia señalado: e esta es llamada en latin promissio in diẽ. e puede se fazer aun tal prometimiento como este, a dia que se non pueda señalar ciertamente: como quier que aquel dia ha de ser en todas guisas. E esto seria como si el que fiziesse la promissiõ, dixesse assi yo vos prometo que vos dẽ mis herederos, o q̃ fagan tal cosa el dia q̃ yo finare[d]. E como quier que tal dia non se puede señalar ciertamente a la fazon que el faze la promissio, tamen lege quodcunque, § permisi ff. de verborum obligatio. & habetur hic, quoniam talis promissio non dicitur conditionalis, sed in diem. & probatur etiam in l. si pupillus § si sub conditione, ff. de notatio. & ibi per glos. & adducit etiam quia ex ista promissione statim oritur naturalis & ciuilis obligatio, licet effectus exactionis suspendatur in diem mortis. Ita probatur ex text. in lege, nam & si cum moriar. ff. de condi. indebiti, vbi habetur quod promissum cũ moriar, si ante mortem soluatur à promittente, non potest repeti, tanquam indebitum, quod non est ex alio: nisi quia ante mortem mutatur naturalis & ciuilis obligatio, & sic erat debitum, nam alias non peteretur repetitio, vt in lege qui promisit ff. eo. & tenet & declarat Paulus de Castro in dicta lege. nam & si cum moriar ff. de condi. indebiti. vbi & Baldus, & idem Paulus in lege prima ff. de condi. & demon. vbi etiam Ioann. de Imol. & Socin. hoc tenent. hoc Bart. in l. si ita stipulatus. la grande in secunda quæstione principali. ff. de verborum obligatio. tenet quod quando dies est incerta quando, sed certa vt est obiit mortis: dicatur obligatio conditionalis. & quod in eis tantum mortem non sit mera obligatio, neque actio, licet ab his habeatur propria respectu transmissionis, & impediendere permonis per diẽ. d. nam & si cum moriar. cõmunior opi. est in hoc contra Bar. & rectenam Bar fundat se in l. vna C. vt actio. ab hære. & contra hære. vbi dicit esse casum quatenus tex.

a Ordinem vel factum alienum qui promittendo non obligatur nisi heredum vel iudicii promittitur ratum habere aut rem pupilli aliquam fore, vel illi promittit se curaturum & factum quod alii det vel faciat, quia alio non impletur tenet ad interesse, promissor. h. d.

b Tenudo si fiere. Quid tamen si fecit quidquid potuit adhibens omnem curam & diligentiam, vt ille tenetur facere. illetamen noluit facere, verum liberabitur ab interesse vel pena, si fuit promissa? Communis vid. tu conclusio quod sic per l. si vendida. § penultimo, ff. ad l. Rhodia de iact. & tenet Abbas in cap. gemina, de sponsis & illam dicit esse communem opin. Francis. de Arretio. in. l. si ita stipulatus fuero. § possum. ff.

c Valederas. Ordinem habet à notariis per Azo. C. de cõtrahen. stipu. in summa colum. 2. in versicu. stipulatio autem diuiditur.

d Si dia que yo finare. i. cum moriar. Idem si dicat si moriar, vel post mortẽ meã da bo: quis inter istas verba nulla est differentia. vt in lege quodcunque, § permisi ff. de verborum obligatio. & habetur hic, quoniam talis promissio non dicitur conditionalis, sed in diem. & probatur etiam in l. si pupillus § si sub conditione, ff. de notatio. & ibi per glos. & adducit etiam quia ex ista promissione statim oritur naturalis & ciuilis obligatio, licet effectus exactionis suspendatur in diem mortis. Ita probatur ex text. in lege, nam & si cum moriar. ff. de condi. indebiti, vbi habetur quod promissum cũ moriar, si ante mortem soluatur à promittente, non potest repeti, tanquam indebitum, quod non est ex alio: nisi quia ante mortem mutatur naturalis & ciuilis obligatio, & sic erat debitum, nam alias non peteretur repetitio, vt in lege qui promisit ff. eo. & tenet & declarat Paulus de Castro in dicta lege. nam & si cum moriar ff. de condi. indebiti. vbi & Baldus, & idem Paulus in lege prima ff. de condi. & demon. vbi etiam Ioann. de Imol. & Socin. hoc tenent. hoc Bart. in l. si ita stipulatus. la grande in secunda quæstione principali. ff. de verborum obligatio. tenet quod quando dies est incerta quando, sed certa vt est obiit mortis: dicatur obligatio conditionalis. & quod in eis tantum mortem non sit mera obligatio, neque actio, licet ab his habeatur propria respectu transmissionis, & impediendere permonis per diẽ. d. nam & si cum moriar. cõmunior opi. est in hoc contra Bar. & rectenam Bar fundat se in l. vna C. vt actio. ab hære. & contra hære. vbi dicit esse casum quatenus tex.

ibi licet incipere actionem ab heredibus, ad quod respondit Ioann. de Imol. & Soci in d. l. 1. quod aliud est si promitto post mortem meam, quo casu subsistunt in promissionis consecutione, & per consequens non oritur obligatio ante, & ita procedit d. l. vnica, aliud est, cum promitto cum dies, vel dies per mortem meam debeo, quo casu statim oritur obligatio & vltra ea quæ in hoc adducitur, de Imo. & Socinus cõfirmatur ex text. in d. § il emãdi parto. ff. de collat. bono. vbi habetur, quod filium filio emancipato, cum pater moriatur, debet conferri per filium tanquam acquisitum patre viuente, quamtamen sibi fuerat relictum post mortem patris non teneretur conferre, & consistitur etiam, quia decisio d. l. vnicæ. non venit ad decidendum casum stipulationis factæ cũ mora, quia decisum fuerat per d. l. antiquas vt habetur in d. l. sed ad decisionem illius scrupulosæ dubitationis, de qua etiam in l. scrupulosa. C. de contra. & commit stipula. cum veteres assignabant differentiam inter stipulationem factam, cum morior, vel pridie quam moriar, & stipulationem post mortem, quo casu non videbatur q̃ posset valere stipulatio, cum eius substantia conferebatur post mortem eius, vbi non erat subiectum, in quo obligatio fundari posset, quod tamen decidit per illas novas. ll. non obstare, & sic patet q̃ non loquitur decisio illius l. vnicæ. in stipulatione, cum moriar de qua in veteribus ll. iam erat cautum. Tenent enim ista quain causa ardissima, ita in cõtingentia facti iam cõsulti cum tribus aliis dominis de regio consilio, ad regis mandatum super hoc cõsulentibus.

3 a ¶ *Fue su manos* Facit. l. vnica. § ne autem. C de adu. tollen.

4 b ¶ *El tiempo passado.* Adde l. itaque. & l. cum ad præsens. ff. si certo peta. & §. conditiones. instit. de verbo obliga.

5 c ¶ *Fasta que se cumple* Adde. l. cedere diem. ff. de verbo signifi. spes tantum est in conditionali stipulatione, ipsamque transmittimus, si prius quam existat conditio moriamur. vt in. §. ex conditionali. institut. de verbo. obliga. quod tamen limita, nisi stipulatio succedat loco alterius promissionis, vel obligationis non transmissibilis: nam tunc non transmittereturvt in. l. §. si quis sub conditione. ff. vt in possessio. legato. & l. sed quod ff. de constitu. pecu. item limita. vt per gloss. & ibi communiter docte. in. l. decem cum pecuniæ. ff. de verbo. obliga. in gloss. & si fiat tradito ex contractu conditionali ante eventum conditioni, aut transeat dominium vel fuca piendi consilio vide. l. a. § si sub condit ione. ff. de vsucap. pro empto. vbi Paul. de Castr. & in. l. ff. pro dote. sed quid si conditio existat tempore, quo non est persona vere vel ficti: in qua obligatio fundetur vide l. post quam in princi. ff. vt legat. seu fideiu. caue.

que la faze finca por ello obligado si es verdad, o si non finca desobligado. Mas en la otra non es assi, que non puede ser obligado nin desobligado por ella, fasta q̃ se cũpla lo q̃ señalo. E si acaeciesse q̃ se cũpla aquello que dixo, finca en tõce obligado. E si non se cumple la eõdicio, entonce non vale la promission.

¶ *Ley. XIII. Fasta quanto tiempo deue ser cumplida la promission.*

Obligandose vno me a otro de dar o de fazer alguna cosa, en la primera de las tres maneras que dizimos en la ley ante desta que es llamada promission pura: maguer non sea puesto en ella dia cierto [d] o logar vale tal promission. E el juez del logar, deue asmar segun su aluedrio, fasta quanto tiempo seria cosa guisada, para poder cõplir lo que prometio aquel que se obligo. E si entendiere, que tanto tiẽpo es ya passado de que fizo la promission, que la pudiera auer cumplida si quisiesse, deue le apremiar que la cumpla luego, fasta tiempo cierto señalãdo vn dia cierto, que el tuviere por guisado, a que faga lo que assi prometio. Esi por auentura prometiesse vn ome a otro, de dar o de fazer alguna cosa, en logar cierto, nõ señalando dia a que lo cõpliesse, si este que fiziesse la promission andouiesse refuyendo maleiosamente por non cõplir lo que auia prometido: dezimos q̃ si tanto tiempo fuesse ya passado, q̃ pudiera ya ser ydo a aq̃l logar a cũplirlo si quisiesse, ducle apremiar el juez del logar [e] q̃ lo cũpla alli: maguer nõ

7 a ¶ *Ley. XIII.*

8 a Qui promittere sine die vel loci expressione, habebit tempus ad soluendum iudicis arbitrio. sed qui certo loco promisit dare vel facere non appositis dies tantum temporis post promissionem est lapsum q̃ ad illum locum possit ire: nec iuit malitiose recusans, cogitur soluere in loco vbi mouentur cum pœnis & interesse stipulatoris: quia in loco statuto solutum nõ fuit: sed si recepit promissum, & pœnam aut interesse non petiit: non potest postea illam petere. h. dicit.

9 ¶ *Dia cierto* Et tunc quando dies in obligatione non apponitur præsenti die debetur l. cum qui Calendis. in

10 ¶ *Que la pudiera.* Adde. l. interdum in prin. & l. continuus. § cum ita. ff. de verb. oblig. & l. 2. § si quis ita stipulatus. ff. de eo quod certo loco. & l. si mandato. § quæsitum ff. de iudiciis.

11 f ¶ *El tomere por guisado.* In constitutu pecunia est limitatum tempus 10. dierum. vt in l. promissor. ff. de constitu. pecu. in aliis vero tempus est arbitrio iudicis, vt hic, & in. § fina. institu. de inutil. stipula. l. ratum. & l. quod dicimus. ff. de solutio. & ita dicit Barto. in. l. cum qui Calendis. § 1. ff. eod.

12 g ¶ *El juez del logar.* Non aperit, qui iudex. sed iste tamen intellige de iudice alias competenti, vbi poterat promissor conuenirri. vt & notat Azo. C. vbi conue. qui cert. loco dare promis. in summa & tenet glos. in lege prima. ff. de eo quod certo loco. & in. l. si duo § 1. ff. de constitu pecu. & ista est communis opinio. Bartol. tamen post Nicola. de Matha. in dicta l. ff. de eo quod certo loco. tenent contrariam opinio. quæ fuit Placentini: pro cuius opinione de iure communi sunt fortes. ll. scilicet. l. cum qui. ff. de iudi. & dicto. § primus. l.

misiõ, pero señalasse el dia que muere, por tal promissiõ como esta, fincanlos herederos obligados, de aquel que la faze, e son tenudos de la cũplir. E aũ dezimos, q̃ podria prometer vn ome a otro de dar, o de fazer alguna cosa ante que si nasse, a dias cõtados, o despues como si dixesse: prometo de dar, o de fazer tal cosa diez dias ante que fine, o despues. E por tal promision como esta, fincan otrosi obligados sus herederos: e son tenudos de la cũplir. Fuera sende, si touiesse prometido de fazer la cosa por sus manos [a] mismas, e non por otro. Ca entonce non valdria la promissiõ, si el finasse ante que la cumpliesse. La tercera manera de promissiõ valedera es, como quando promete vn ome a otro, de dar o de fazer alguna cosa so condiciõ, e esta es llamada en latin promission condicional: e faze se desta guisa diziẽdo assi: prometo a fulã, de dar o de fazer tal cosa, si tal naue viniere de marruecos a Seuilla: o de otra manera semejante desta, que puede ser, que se cumplira la condicion o nõ. E aun dezimos: que esta promissiõ condicional se faze en otra manera, como si dixesse el que la faze prometo de dar, o de fazer tal cosa, si han fecho papa a fulã, o en otra manera semejante destas: que pertenezea o que sea fecha a tiempo passado. E esta condicion, nõ es de tal natura, como la primera q̃ es del tiẽpo por venir, porque en esta, que es el tiempo passado [b]: maguer que aquel que la faze, nõ sabe si es verdad a quello, que faze so la condicion, luego

si hoc fuerit allegato, sed teneo communem opinionem. & consonare videtur Bal. per tria, quia in quantum dicit, el juez del lugar, semper intelligitur deiudice ordinario, coram quo reus potest conveniri. & quando in certo loco fuit destinata solutio, non impleitur quo ad forum l. cum, vbi fuit facta promissio, quando in tali loco promittens non haberet domicilium, vt dixi in l. 3. titu. 2. partita. 3. vi text vbi & Bar. & Angel notant. ff. de solut. & in l. 3. ff. de bonis auctor. iudi possi. sed quid si reus promisit se solutur Hispali, & non fuit, an eius fideiussor poterit conveniri in loco domicilij rei principalis. Alberic. post Guhelmum in l. centū Capuve. ff. de eo quod certo loco, tenet, q̃ nō. imo quod debet conveniri in loco sui proprij domicilij, vel alio idoneo. quia alias esset dicere, quod obligaretur in tribus locis. Cum principalis tantum esset obligatus in duobus: & he teneretur i duriorem casum, contra l. grecè, & aliud. ff. de fideiussor & dicit hoc probari eui determinat l. centum Capuæ. in versicu. neque oportebit.

5 a ¶ *Lerdaño*. Adde. l. non vtique. §. fin. cum l. sequen. ff. de eo quod certo loco & cap. dilecti de foro compe

6 b ¶ *Reenhese* Adde l. centū Capuæ & l. 3. ff. de eo quod certo loco. vbi vi Bart colū. 4. & ponderat verbum. de su voluntad, positum in ista. l. quia ex hoc probatur, quod hoc in ductatur ex tacita remissione & hic quod recipiendo sortem, tacite videtur interesse, & poenam remittere & confert hoc ad quæstionem, quā ponit Bar. in. d. l. fi in fine, an per protestationem teneatur salua petitio interesse vi, vbi per eū, & satis probatur hic, q̃ protestatio conseruet ius eius, & quod recipiens sortem sine accessionibus, debitis ex mora sibi præiudicet in accessionibus, vide Bartos in. l. sicut §. primo ff. de verborum significat. per l. 4. C. depo & quid si maritus (cui ex mora propter dotem nō solutam iam debebantur accessiones dotis, iuxta. c. tal. ubrter. de vsur.) recipit dotem sine istis accessionibus, an sibi præiudicet, vt illas amplius nō possit petere: vide Baldum notantem in. l. fina. §. primo. columna secunda. versicu. adu ette. ff. de iure dotium, & concludere videtur post Petrum, quod sublato principali, ista incrementa petii non possint: quia venit iudicio officio mercenario, super quo non potest per se fundari iudicio l. sin iudicio ff. de exceptio rei iudicatæ & ibi subdit Bald. nota verbū quod quando lex disponit circa accessoria, non censetur inducere obligationem sed iudicis officium, allegat dict. l. 1. communeta dict. l. centum Capuæ. ff. de eo quod certo loco, & de recipiente dotem sine poena, alias ex mora incurrit, quod ibi praiudicet in poena vide Soci consilio. 18. volum. colum. 2. &. 3. incipit, prosequendo ordinem, Item si dominus post annum & diem, in quo vassallus tenetur petere investituram ab hærede domini recipiat vassallum ad obedientiam videtur remisisse ingratitudinem mora, si contrarium non fuerit protestatum, vel iusto et toto ex ignorantia fecerit, secundum Bald. post glossin capitulo. principio. colum. 2. quo tempore tenetur. Adde quod notat Bal. in. §. fin. inter. de prohib. feud. alienat. per Frederi, de vassallo mittente loco sui militem non acceptabilem: quod tamen si dominus eum acceptauit, sicuti satisfactum argum. l. sed & sit suscepertit. ff. de iudi & l. qui satisdare. ff. qui satisdare cogan. & de recipientem deteriorationem, an præiudicet sibi in extimatione deteriorationis: vi. glos. in l. & elegantes §. non solum. ff. de dolo, & per Barto. notabiliter in l. qui sibi. §. qui stichum. ff. de solutio. & per Bal. in 1. cōsti. fauere. §. fi. versicul. item nota. vbi de recipiente tonicū deteriorationem denoste.

¶ *Enmiente* Fa 7 cit quia si protestaretur in contrarium, posset adhuc petere accessiones vi, quæ dixi supra in glos. præceden.

¶ *Lex. XIIII.*

8 Licet promissor non teneatur ante diei euentū vel cōditionis existē tiam stipulatori, si tamen conditio impleat aliqui eorum mortuo tenentur hæredes: sicut & ipse si viueret h. d.

¶ *Herederos*. 1 Transmittitur stipulatio contra hæredes, & in hæredes si ueln dando si uein faciendo consistat. l. veteris, C. de contrahen. & commit. stipul. & adde. §. cum quis. Instit. de inutili stipul.

¶ *Lex. XV.*

9 Si promisi soluere in Calendis intelligitur de primis proximis futuris. & si promisito soluere quolibet anno, intelligitur in fine anni: sed si promisito omnibus annis intelligitur in principio cuiuslibet anni. Item si stipulatio incipit a promissione præcedenti sine die pœna promissa sic contra facientes committitur pœna quando in iudicio petitur & potui implere nec impleui sed si stipulatio incipit a præcedenti conditione non committitur pœna nisi post mortem meam: vel quando desinit posse dari vel fieri. vt quia res promissa perditur, moritur vel destruitur hoc dicit.

e ¶ *Calendas*. Græci Calendia carent, vnde formatum fuit prouerbium 1 ab Augusto Cæsare. ad Calendas Græcas ad significandum, nunquā futurum. vi per Iaso. in. l. centissimis. in princ. ff. de verbo. obligat. vide Era. in Apob. Chil. 1 centu. 5 in Adag. 84.

f ¶ *Darles cada año*. Approbat opi glos. in. §. qui hoc anno. Instit. de inutili stipul. vbi Ioannes Faber aliter dicebat, aliter etiam dicebat Barto. & Albericus, & alijn. l. quibo canno. ff. de eiborum obligationibus, vbi dicunt, quod quando sunt faciendæ plures præstationes, & tempus adijcitur causa multiplicandæ obligationis, quod est quando apponitur in tempore obligationis: tunc quælibet præstatio debeat fieri in principio anni, tam in contractibus, quam in vltimis voluntatibus, quando enim vna prestatio genti est fienda, vt si promisito decem hoc anno: tunc quin tempus censetur appositum causa differendæ solutionis, & sic fauore debitoris debeat in fine anni: quando vero tempus apponitur causa multiplicandæ obligationis, tunc videtur apponi fauore creditoris, seu stipulatoris: & sic præstari debet in principio anni, vt sic multiplicetur fauor: sed vt hic vide ista communis opinio hic reprobant & approbatur opinio, de qua in dicta glos. vt sic distinguatur, an promittat quid annuum, vel promittat quid præstandum quolibet anno. Et adueniens, quia in hoc non fuit sequta ista. l. opinionem Azo. sed opin. Ioann. & Bulga. de

sea fallado en aq̃l logar q̃ auia prometido de lo cũplir, e no tan solamente es tenudo de cumplir lo q̃ prometio de dar o de fazer. Mas aun dezimos, q̃ deue pechar de mas desto, todos los daños[a], e los menoscabos q̃ resciblo el otro, por razon que le non cumplio en aquel logar lo que le prometio. Pero si aquel a quiẽ fue fecha la promissiõ, resciblesse[b] de su volintad del otro lo que auia prometido de dar o de fazer, e entõce nõ le demandassen los daños nin los menoscabos: nin la pena q̃ fuesse puesta: nin fiziesse enmiente[c] de ninguna destas cosas dende adelãte non gelas podria demãdar, maguer la paga nõ fuesse fecha en el logar do era prometida de fazer.

¶ *Ley. XIIII. Como non puede ser demandada la cosa que es otargada por promission, fasta que venga el dia que se cumpla la condicion sobre que fue fecha.*

Dia cierto, o so condicion prometiendo vn ome a otro de dar, o de fazer alguna cosa: non es tenudo de cumplir la promission, fasta que venga aquel dia, o que se cumpla aquella condicion, sobre que fue fecha. E si por auentura muriesse alguno dellos, ante que se cumpliesse la condicion, o que viniesse el dia, a que lo deuiã cumplir los sus herederos[d], de aquel que finasse, fincã en aquella misma manera obligados, para cũplir lo que fize a prometido: maguer viniesse la condicion, o el dia despues de la muerte, de qualquier dellos.

¶ *Ley. XV. Como deue ser cumplida la promission que es fecha en razon de dar, o de pagar en Calendas cada año cosa cierta.*

Calendas[e] son llamadas el primer dia de cada mes. E porq̃ a caesee a las vegadas, que algun ome promete a otro de dar o de fazer alguna cosa en Calendas, non señalando quales, en tal caso como este dezimos, que se deue cumplir la promission en las primeras Calendas, que vinieren despues de aquel dia que fizo el obligamiento. Otrosi dezimos, que d quando promete algund ome a otro de dar le cada año[f], tantos marauedis, o de fazer le tal cosa, non señalando en que fazon del año, que tal promission

quain d. §. qui hoc anno nam Azo. C. de contra & commis. stipul. in fi. nuda colla., versicu. est differentia nisi vult referre ter et promissionem annuam, vel singuli anni & forte esta. ideo ele, it opinionem Ioan. & Bulg. & Accurs. in dicto §. qui hoc anno. quia cum exprimit de solutione hendam quolibet anno, videtur hoc apponi causa differendæ solutionis: & sic quod non possit petiante hanc annuiquâ do verò hoc nõ exprimit, quia non videtur voluisse differe solutionem, debeatur in principio anni, vt fatonibilis sit prouisum ei cui promittitur.

se entiende, que deue ser cumplida, en vn año[a]. Mas si la promission fiziesse assi, diziendo que le daria, o que le faria aquello que lo promete, en todos los años[b] de su vida: entonce se entiende, q̃ deue cõplir lo que promete en el comiençe de cada vn año. E aun dezimos[c], q̃ quãdo algun ome prometea otro de dar, o de fazer tal cosa, nõ se ñalando en que fazon, nin en qual dia, obligandose que si esto nõ diesse, o non fiziesse, que pecharia por pena tãtos marauedis, o tal cosa, entonce se deue entẽder que se puede demãdar la pena[d] quãdo aquel q̃ fizo la promission, pudiera dar, o fazer lo que prometto, e nõ quiso seyendole demandado en juyzio[e]. Mas si la condiciõ es puesta en el pleyto, ante del prometimiento, diziendo assi, si vos yo non diere, o non fiziere tal cosa, prometo de vos dar, o pechar tãtos marauedis. Tal condicion como esta, se entiende, que se puede alongar, fasta el dia de la muerte, de aquel que fizo la promission. O fasta aquel tiẽpo, que la cosa prometida non parece, por muerte, o porque es destruyda, o perdida. E de aquel dia en adelante puede ser demandada la pena.

1 a ¶ *En la fin de cada vn año.* Qui annus incipit à die promissionis, vt hic innuit & probatur in. d. l. 1. g hoc anno. ff. eodem. in alio verò contractu, velut si vendidisti mihi fundum, & cõuenit soluere pretium vsque ad annũ tunc non computabitur annus à die traditionis fundi, vt in l. sullanus. §. offerti. ff de actio. empt. & in. l. tali vbi bon. text. ff. de iure dotium. & tenet Albert. in. d. l. qui hoc anno. & vide quæ dixi in. l. u. & 11. titulo. n. parti 1. a. 4.

¶ *Leyes XVI. Del prometimento que es fecho so condicion quando se deue cumplir.*

LA condicion quando es puesta en el pleyto, ante del prometimiento de la pena, diziendo que si en la fin de la ley ante desta, que se puede alongar, entonce el tiẽpo de la vida, de aquel que fazer el prometimiẽto. Pero casos[f] ya que non seria assi. El primero es, quando la promission se faze de vna cosa a dos omes, a cada vno dellos apartadamente en vna manera: como si diziesse el vno, si non diere a fulan tal mi viña, prometo que la de a ti: e diziesse esso mismo al otro despues, que si non diere a fulan tal mi viña, prometo que la de a ti: ca si alguno dellos le demandare en juyzio aquella cosa quel prometio, deue gela dar. E maguer el otro le quisiesse mouer pleyto sobre ella, non es tenudo el que la assi prometio de responderle. Mas ante dezimos, que la deue dar en todas guisas a aquel que primeramente le començo el pleyto sobre ella, por demanda e por respuesta. E el segundo caso es, si vn ome entrasse fiador a otro, diziendo assi: si fulan non vos diere tantos marauedis, prometo que vos los dare yo. Ca si aquel que rescibe promission demandare en juyzio al debdor quel pague aquellos marauedis. E non gelos quiso pagar, de alli adelante, sera obligado el fiador por la promission que fizo, e deue los luego pagar. El tercero caso es, si alguno dize assi en su testamento[h], si mio heredero non diere a fulan tal heredad mia, o tal cosa: mando que le pechet tantos marauedis, o que le de tal cosa. Ca si el here-

4 b ¶ *En sus dezimos.* Adverte hic ad vulgarem huius verbi annuum, & quid si non dixerat, en todos los años de su vida, sed promitto decem quoad viuet, an tũc intelligeretur de decem præstandis quolibet anno: vel de semel præstandis decem tantum in mutatim per totum tempus vitæ illius: vide Barto. cuius distinctio in hoc communiter approbatur in l. cum quidam §. quia stipulatur versiculo quæro promittis ff. eo vbi distinguit refert promittantur pauci, vel diuersi, vide ibi & an in casu, in quo semel debentur possint peti simul, vel mutatim. vide Angelum, & Ioannem de Imol. & Paul. & Rapha Cuma. tenentes, quod semel peti possunt per illum tex. Bartolus tamen tenet quod mutatim debeantur, & cum Bartol. tenet ibi Alexan. & tenet. glos. in. l. legatum. ff de annuis lega. & dictum Angel. & aliorum videtur verius & æquius & nota ex illa l. quod dentur dicere promitto quod dari omnibus annis vitæ tuæ, quod promitto singulis annis vitæ tuæ, quod bene nota ad dictum Barto. in dicto §. quia stipulatur.

5 c ¶ *Dezimos.* Ortum habuit. à. l. ita stipulatus. ff. de verborum obliga.

6 d ¶ *Pena.* Caute dicit, la pena: nam ipsum principale promissum stare posset peti. vt in. l. 8 in prin. & ibi dixi supra eo.

7 e ¶ *Demandado en juyzio.* Idem dic, si alias per interpellationem extraiudicialem constitueretur in mora secundum Bar. & docto. magis communem. l. ita stipulatus. 9. & 10. colum. ff. eodem. & idem Bart. in. l. si pacto quo pœnam. C. de pacti. & in l. nuda. C. de contrahen. stipul. Utrisque tamen contestatio secundum eum operabitur, quod in purgabiliter mora commitatur. Adverte tamen quia ista videtur exigere, quod in contestatio super prima pactione, vt possit agi ex pœnali stipulatione: sed adhuc tene quod dixi, quia casibus in contestationi hic expressis per quem constituitur in mora, non excludit alios modos, per quos quis in mora constituatur: & pœna peti potest maximè hodie, de iure regni d. l. paresciendo, quæ facit cessare opiniones, quæ erant in d. l. nuda. vbi glo. & Bartol. & per laso in d. l. ita stipulatur. 13 & 14 colũ. An autem ista stipulatio pœnalis nouet primam obligationem, est difficilis quæstio. in qua variæ sunt opiniones super intellectu l. obligationũ fere. §. fi. ff de actio & obligat. et piedia. ff. de actio. empti. vt per Bartolum in dict. lege. ita stipulatus. ab. n. vsque ad. 15 colum. & per Alben. 15. & 16. colu. & per Iasc. a 15. vsque ad finem. & opinio Bartol. ibi est magis communis, secundum laso. ibi. colum. 16. & vide. l. 35. in fra eodem.

Et d. l. 2. nouereco pila.

¶ *Leyes XVI.*

4 ¶ Ponit casus fallentiæ ad regulam de qua supra. l. proxima. de stipulatione quæ incipit à præcedenti conditione. hoc dicit, ortum habet à. l. si Titius. ff. de verb. oblig. & à. l. fideiussor. §. fina. ff de fideiuss. & à. l. 1. §. item si ita. ff ad. l. Falci. & a. l. ita stipulatus. versi fabinus. ff. de verbo. obliga. & à. l. liberis. §. 1. ff. de manu. vell.

f ¶ *Casos* sumpta est hæc. l. ex dictis Azo C. de contrahen. & cõmit stipul. in summa colum. pen. in prin. versicu sed excipitur. & aglos. in. l. ita stipulatus. in verbo. spondes. ff de verbo. oblig.

g ¶ *Primeramente.* Ortum habet à. l. si Titius ff de verborum obligationibus. in initia est iurisprudentia, vt patet in iudicium. l. per iniquum. ibi notatur. ff. de iudic. & ibi in. l. cum Papinianus colum. 1 C de senten. & interlocu. omnium. & cum. l. item vitiat in institutionem. l. si Titius. ff. de condi. institu. eo quia est ratio voluit facere perplexitatem: sit tamen perplexitas contingere præter voluntatem testatoris, tunc non vitiaret. l. qui quadringenta. in princip. & ibi Barto. & Paul. de Castr. ff ad. l. Falci.

h ¶ *En su testamento.* Speciale est in testamento, vt hic & in. l. 1. §. item si ita. ff. ad. l. Falci. & in. l. ita stipulatus. versicu. fabinus. columna 7. ff. de verborum obliga.

4 a ¶ *Ante testamento* Speciale est in testamentis, vt hic, & in.l.a.C. item si ita ff. ad.l. Falci. & in l. ita stipulatus vet. Sabinus & ibi Bar. colum. 7. ff. de verbo. obliga.

5 b ¶ *Audiera.* Adde.l. libertas. §. 1. ff. de manu. testa. & est speciale libertatis fauore, adde etiam quod fauore. & prosequere hos libertas fauores. vt dixi in l. 4. titul. 5. partita. 3.

¶ *Ley XVII.*

Dize & condicion de promissione apposita existente condicione expectar dies. Item promittens sub condicione omnino excitura vel si cœlum digito non tetigeris, vel similis statim est obligatus h. d.

1 c ¶ *El dia.* Ortis habet à regula in illa. ff. eodem. & intelligo, quando dies est adiecta condicioni validæ dependenti à facto promissoris vt in d.l. similis in prin. ff. eodem apponeretur facto negatiuo, & condicionali alterum tertium, tũc statim q̃ non potest fieri cedit dies. vt in l. hoc iure. ff. eod. & ita fuit opinio Ioan. rehra p glos. ff. in d.l. hoc iure. quæ communiter ibi approbatur per doctos. Sed aduerte, quia ac Ianus illa hoc distinguens, videtur approbare opi. Azonis, de qua etiam per gloss. d.l. nocture. & ponit Azo C. de contra. stipul. in summa. col. penu. versicu. vbi etiam in stipulatione cum sit resolutio est, quod sine implementum condicionis dependeat à facto proprio. scilicet, siue à facto tertij, seu aliud huic debeat expectari dies, quando vnus appositus cum condicione, seu sine appellatione condicionis & dies in promissione adiecta cum incundum eum deficiente condicione statim à posse agi ante diem. ramen obliabit exceptio de æquitate: quia stipulatio continuel ad diem, & in incepto non debet retro videri ista. d. stipulatione cum verbis idoneis retrahendam, & est rationabilis ista opinio. quia dies sempertinadubio videtur apposita fuore promissoris, & causa illius ad solutionem. vnde licet condicio existat ante diem, speratur deberi dies apposita fuore promissoris. & sic videtur retrahendum, quia tam l. sine dies adiectae dispositioni inter conditioni, & dies non tamen dependeat ex facto promissoris, sine ex facto alterius vel ex viribus fortunæ quæ quidem contrariam distinguendo dixerit Bar. in d. stipulatus. col. ante penu versicu. 4. circa prædicta ff. de verbo. obliga. & ibi Bar. d. singulariter per notanda. & conventionalem & allegat textum in c. cum missa de electio. & quia distinctio videtur confundi per text. in d. l. in illa. in princi. d. l. si in vno conventionalis de dandis decem si intra terminum sibi [illegible] dederit. & text. decidit quod adhuc debet expectari dies.

2 d [illegible] Cum dicitur aliquatenus à digito cœlum tetigeris cõ [illegible] possibilis vitiat contractum & promissor non obligatur, [illegible] ff. de verbo oblig. & Instit. de inutil stipul. si tamen [illegible] vero ponitur negatiue, vt in ista quatenus est condicio [illegible] non vitiat contractum, & promissor remanet obligatus vel [illegible] la. Iacundo spon. ff. de verb. obli. quæ cõcordat cum ista.

3 e ¶ *Statim.* Si promittitur sub conditione, quæ omnimodo extitura est, puta videtur promittere l. si pe[illegible] nouatio hæc dere diem. ita de verbo [illegible]

¶ *Ley XVIII*

4 a Si tes promissa ante diei euentum [illegible] beatur promissor, sed si post mori [illegible] obligado el q̃ la faze. E esto seria como si dixesse: si no tãxeres el cõ el dedo al cielo, prometo te de dar, o de fazer tal cosa. Ca pues cierta cosa es q̃ ningun ome segund curso de natura, podria esto fazer, finca porende obligado, el que faze la promission. Esso mismo dezimos que seria de las promissiones que los omes fazen, so otra condicion qualquier que fuesse semejante destas.

¶ *Ley. XVIII. Como si se muere, o menoscaba la cosa que vn ome promete de dar a otro nõ es tenudo de la pechar.*

Cosa señalada[f], prometiẽdo vn ome a otro de dar, o de fazer a dia cierto[g], si la cosa se muriesse en ante del dia, de su muerte natural, sin culpa[h], del q̃ fazel a promission, non es tenudo de la pechar, nin de dar ningu na cosa por razon della, mas si muriesse despues del dia q̃ deuiera ser dada, entõces, seria tenudo de pechar la estimacion de la cosa. E si quando la cosa señalada prometiesse algũ a dar: nõ dixesse ciertamente, en qual dia gela daria, si despues desso gela pidiesse[i], el otro, a quiẽ fue prometida, pidiendo gela, e non gela quisiesse dar, pudiendo lo fazer[k], obligado el q̃ la faze. E esto seria como si dixesse: si no tãxeres el cõ el dedo al cielo, prometo te de dar, o de fazer tal cosa. Ca pues cierta cosa es q̃ ningun ome segund curso de natura, podria esto fazer, finca porende obligado, el que faze la promission. Esso mismo dezimos que seria de las promissiones que los omes fazen, so otra condicion qualquier que fuesse semejante destas.

f ¶ *Cosa señalada.* Hoc dicit: quia secus esset si promitteretur genus, vt in l. in ratione. §. in certa. ff. ad. l. Falci. vel si promitteret quantitas vt in l. in cendium. C. si certi peta. in tit. debeatur genus respectu certæ & determinatæ speciei, tũc reperempta animorum, extinguitur obligatio generis. vt in. l. ut naue saupheli ff. loca. & idem si debeatur genus, sed species est in solutõe. facit. l. electio §. secundo, & l. pe. §. penu. ff. de noxa. notat gloss. magna circa medium in. l. 1. C. de teścin. vendi & tenet etiam Angel. in. d. l. sed si ex stipulatione. ff. de verborum obliga.

g ¶ *A dia cierto.* Qui interpellat sine interpellatione hominis. vt in lege 2 magnum. C. de contra. stipul. & dicam in. l. titul 14. infra ead. parti. quod si dies esset incerta. vide per Barto. & doctos. in. l. ita stipulatus. 2. quæstio. principali. ff. de verborum obligationibus. & extende & limitatam regul. quod dies expressa interpellet, & constituat promissorem vel debitorem in mora. vt per Iason. in l. si ex legati causa 3 & 4. col. ff. de verborum obligationibus sed an conditionis euentus constituat debitorem in mora vide Barto. in dicta. l. ita stipulatus. ff. eod. vbi in ante penul. colum. tenet quod non.

h ¶ *Sin culpa.* Vt si occidit seruum promissum vel neglexit insirmum. l. 3 si seruum. in prin. ff. de verborum obligatio. & vid per Barto. ibi circa hoc quando non est aut infirmum.

i ¶ *Pidiesse.* Errat extraindic aliter, vt notat gloss. in. l. qui romæ. §. co- 4
hæredes ff. de verborum obligationibus. nisi petere turis quod solum petofficium iudicis est debitum. quæ tunc deberet interpellari in iudicio. vt in l. cum postulassem in prin. & ibi Bar. ff. de dam. in fect. vid. Iason. in dicta l. si ex legati causa. ante pen. & pen. coiũ. vbi etiam ponit alias tres limitationes.

k ¶ *Fazer.* Habes hic, quod difficultas excusat debitorem speciei à mora, 5
idem habetur in lege quod temihi. vbi vide Barto. penulti colum. ff. si certi peta. Adde etiam l. cum seruus. & l. cum res. in princ. ff. de leg. primo. & vide etiam per Barto. in. l. continuus. §. illud. colum. 5. in fin. ff. de verborum obligationibus similiter etiam difficultas excusat debitorem facti à mora. vt in. l. si verbenda. §. si cum ea. vedic. idem in eis. ff. ad. l. Rhod. de iactu, & tenent omnes Doctores in dicta. l. quod te mihi. Sed an excuset debitorem quantitatis sunt diuersæ opiniones, de quibus vide per Alexan. in. d. l. quod te. & difficultas nascitur propter textum in. l. ad diem. ff. de verborum obligationibus. & per textum in

cap. significante. de pigno mihi satis placet in hoc quod dicit Ioan. de Imol. in d. §. illud. column. ff. quando mora nocet quanto amplius quatum potuit, si soluerit vel exposuerit. Ita quod tenebatur, quodunc casus superuenientes bene excusent cum mora per text. quem infra allegat in dicto. c. significante satisfacit quandoque impedimentum esse illatum ab eo contra quem debitor non possit habere regressum, vt declarat Abb. in ca. breui de interdiuand. & in hoc videtur relidere Alex. in dic. l. quē te. qui vult q̄ si à iusta causa, vel impedimento superuenit difficultas excusset debitorem eiusdem quantitatis. Etidem vult ibi Decius in fine. vide pleos latius ibi. tenetur mentionem notabile dictum Ioan. de Imol. in dicto §. illud. quod in casu in quo difficultas excusatet à mora debet intelligi quādo difficultas est tanta, quod assimilatur casui fortuito vt in l. quoties §. in potestate. ff. de mora. alias secundum non excusaret per textum in l. si seruum. in princip. ff. de verbo. cū obligatio. & adde quæ dicam infra eodem. l. 137.

dezimos, que si muriere la cosa despues de su muerte natural, que es tenudo de la pechar. Pero si se mouiesse ante[a] que el otro gela demādasse, entonce non seria tenudo el que la prometio de dar le ninguna cosa por ella.

¶ Ley. XIX. Si aquel que promete la cosa la mata como es tenudo de la pechar.

Cierta cosa prometiēdo de dar vn o me a otro, si despues di so la matasse[b], tenudo seria de la pechar: fuera ende, si lo fiziesse con razon derecha. E esto seria como si aquella cosa señalada que ouiesse prometido de dar fuesse siervo. E despues lo fallasse con su muger, o eō su fija, o fallasse que aua fecho otro yerro alguno se mesante destos, porque lo omisse a matar con derecho[c], entonce non seria tenudo de pechar por el ninguna cosa.

¶ Ley. XX. De que cosas se puede fazer el prometimiento.

Valquier cosa que sea en poder[d] de los omes, e aconstumbrada de enagenar se entre ellos puede ser prometida. E esso mismo seria de las cosas q̄ aun nō son nascidas: assi como de los frutos de alguna viña, o huerta, o decā-

po, o el parto, de alguna sierua, o el fruto de algūos ganados, o de otra cosa semejante destas. Ca ninguer non sea nascida aun qualquier destas cosas sobredichas, quando fazen la promission sobre ella, porque puede ser que nasceera[e], vale la promission, e es tenudo de la complir el que la faze. Luego que fuere aquel fruto o el parto de aquella sierua en el estado que se pueda dar. Pero si fruto, nin parto, non saliesse[f] de aquella cosa que señalo, sobre que fizo la promission, entonce non seria tenudo de la complir. Fuera ende, si el fiziesse alguna cosa maliciosamente[h], porque nō nasciesse. Ca entonce tenudo seria de la pechar por el engaño que fizo.

¶ Ley. XXI. De quales cosas non puede ser fecha promission.

Promissiones fazen los omes en tres[g] que non son valederas. E esto seria como si vn ome prometiesse a otro de dar, o de fazer tal cosa, que nunca fue nin es, nin sera. Otro si dezimos, que si vn ome prometiesse a otro de dar, o de fazer tal cosa: que non pudiesse ser, segund natura, nin segund fecho de ome: como si dixesse dar te he el sol, o la luna, o fazer te he vn monte de oro[k], tal promission,

tibus illius anni in quo promissio facta fuit, quia si illo anno non nascuntur debitor liberatur, neque debent dari illi fructus alterius anni. l. neque emptio. ff. de contrahen. emptio. l. prima in fine ff. de condi. & demonstra. ita declarat Bartol. & alii communiter in. l. inter stipulantem §. sacram. ff. eodem. et hum penul. & hoc quando non promittitur certa quantitas fructuum, nam si certa quantitas promittetur aliud esset, vt in dicto §. sacram. & ibi Bartol. quem hoc distinguit cuius distinctionem vide.

6 a ¶ *En ante.* Adde legem. si ex legata causa ff. eodem.

¶ *Lex. à IX.*

Tenetur qui promisit si tempus illam iniustè occidat seens si iustè, vt si seruum suum vxori vel filia coeuntem deperiat, hoc dicit.

1 b ¶ *Mataste.* Adde dicta. l. si ex legata causa. & quid si seruum promissum manumitteret, vt l. si seruum. Iuliano & ibi Bartolo ff. eod.

2 c ¶ *Con derecho.* Vide l. 6. tit. 22. & quæ ibi dixi. parti. 4.

¶ *Lex. XX.*

Fit stipulatio de quabet res alienas ubi sive exter sive non si speraret extare. vt fructus nondum nati quos non tenetur dare promisit et antequam dari possint. & si non nascantur est liberatus nisi eius dolo natiuos non fuerint. l. d.

3 d ¶ *En poder.* Hoc dicit propter ea quæ habentur Insti. de inutil. stipula. in prin. & tradit Azo. C. eo in summa. col. 1. versicu. item nulla est stipulatio rationem eorum. & infra duabus. ll. proximè sequen.

2 e ¶ *Que nasceera.* Valet ergo promissio partus vel fructus nascituro rum ex tali fundo, vt hic, & in. l. interdum. in princ. & in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. eo. & ibi debitor. §. verissimile ff. de contrahen. emp. & quis debeat colligere fructu cum nascentur an tradito. vel debitor. & sic cuius expensis, colligendi ex notatis per Bartolum. l. fundi Trebatiani ff. de vsufruct. lega.

3 f ¶ *Que el estado.* Si ergo vellet dare fructum immaturum non audiretur. at quinō. l. si seruus seruum. §. si oliuam. ff. ad. l. Aquiliam nisi essent tales fructus qui vtiliores essent immaturi. vt in. l. in fructu. ff. de vsufructu lega. In hoc tamen attendenda est consuetudo in separandis fructibus. vt tradit Bald. in l. si pater. C. de vsufructu. quid si vellet dare partum ancillæ, vel partus animalium nondum ablactatos, videtur quod sufficit dare statim cum nascuntur. vt in dicta. l. interdum. in princip. & dict. §. sacram. & l. si debitor. §. 1. ff. de contrahen. emp. & quia inquam esset iniquum promissorem esse procuratorem creditoris, & hic compelli posset ea nos per alia iura mensis, & ablactate puerum natum ex ancilla. argumen. l. postulanti. §. h. ff. ad Trebel. l. fideicommissa. §. si res. ff. de lega 3. & l. nulli minarum. C. de etog. milit. anno. lib. 11. satis tamen videtur desuete, quod hoedulus vel agnicilus per aliquod tempus debeat esse apud matrem ne solutum nimis mata præstatione petiret. l. si seruus. in fine. & l. si soluturus. ff. de solutio. l. stipulatio ista. §. inter certa. vbi vi. glos. ff. de verb. oblig. hæc tradit Oldrad. in materia solutionis decimæ animalium consil. 236. circa. p. positum. Deberet etiam ser uulus ablactari a matre dum sufficiat, reperiat ce ditor nutricē, vel satium expensis creditoris, & latis facinissa. l. dum dicit, en el estado que se puede dar.

g ¶ *Non saliesse.* Intellige de fructibus illius anni in quo promissio facta fuit, quia si illo anno non nascuntur debitor liberatur, neque debent dari illi fructus alterius anni. l. neque emptio. ff. de contrahen. emptio. l. prima in fine ff. de condi. & demonstra. ita declarat Bartolus. & alii communiter in. l. inter stipulantem §. sacram. ff. eodem. et hum penul. & hoc quando non promittitur certa quantitas fructuum, nam si certa quantitas promittetur aliud esset. vt in dicto §. sacram. & ibi Bartol. quem hoc distinguit cuius distinctionem vide.

h ¶ *Maliciosamente.* Adde dictā. l. neque emptio. ff. de contrahen. empt. & dictā. l. inter stipulantem. §. sacram.

¶ *Lex. XXI.*

Super re quæ nunquam fuit, nec est vel super re mortua aut super impossibili stipulatio concepta. vt si promittit ibi dare solem. inutilis est hoc dicit.

i ¶ *Que nunca fue.* Vt hippocentaurum vel hircocervum quæ esse non possunt. vt insti. de inutil. stipul. in princi. nunquam enim animal visum est de equa & tauro vel de taura, & equo. vt dicit Azo. C. de contrahen. stipula in summa colum. 1. versicu. aliter vero dicit. B. Isidorus libro. 11. etymolog. capit. de portentis. ad hunc, & refert eum Ioan. Fab. in princi. Instit. de inutil. stipul. quod centaurus est homo equo mixtus, & nunquam fuit in rerum natura, sed dictum fuit hic ex quadam imaginatione, quia thessalorum equites currentes in bello videbantur facere vnum corpus. & idem dicit de Syrena matris & Scylla omnis hæc fuisse confecta.

k ¶ *Monte de oro.* Vide quæ dixi in. l. fina. tit. 4. parti. 4.

3 a ¶ *Yamuerta.* Limita vt in l. inter stipulantem. §. stichum. ff. eod.

¶ *Ley XXII.*

Esti inutilis stipulatio super re sacra vel religiosa seu libero hoie dãdo etiam si postea deinat esse sacra vel religiosa, aut de libero seruus efficiatur. Idẽ si Iudæus vel Sarracenus seruum Christianum stipuleť, nec etiam pœna in hoc apposita tenet: sed econuerso sic si á Iudæo Christian' seruum Christianum stipuleť, hoc dicit.

nin otra semejante della non valdria. E aun dezimos, que si vn ome prometiesse a otro de dar algũa cosa cierta assi como cauallo, o otra cosa semejãte q̃ fuesse ya muerta [a], quando fizo la promission dezimos que tal promission nõ vale, nin es tenudo de dar aquella cosa nin otra ninguna por razon della.

¶ *Ley. XXII. Como las cosas sagradas e santas non pueden ser prometidas, nin christiano pue de ser prometido a ome de otra ley.*

Sagrada cosa nin santa, nin religiosa, nin ome libre por fierro non puede ningũ ome prometer de dar [b] a otro. Mas la promission que fuesse fecha sobre alguna destas cosas, nin sobre otra semejante dellas nõ vale. E aun dezimos que maguer alguna destas cosas sobredichas despues que fueren prometidas, viniessen a tal estado [c] que pudiesse ser fecha promission della otra vez, como si fuessen fechas seglares cayendo en poder de legos, o el ome libre se tomasse fierro por alguna ocasion, con todo esto non valdria la promission, pues en el tiempo que fue fecho el prometimiento sobre ellas primeramente eran de tal natura, que se non podriã prometer. Otrosi dezimos que ningun Christiano, non puede prometer a Iudio, nin a Moro: nin a otro ome que non sea de nuestra ley, quel dar a otro Christiano, en su poder, por fierro [d]. Ca la promissiõ q̃ fuesse fecha sobre tal cosa con pena, o sin pena, nõ valdria, Mas si Iudio, o Moro prometiesse de dar a Christiano otro Christiano que fuesse fierro, o que se obligasse a pena, sobre esta razon, valdria la promission, e es tenudo de la cumplir.

¶ *Ley. XXIII. Como quando algun ome ha dos fierros que hã vn nome, e promete de dar alguno dellos, que es en su escogencia de dar qual se quisiere.*

Vn nome señalado han a las vegadas dos fierros, o mas que son de vn señor. E acaesce q̃ aquel cuyos son, promete a otro de dar el vno dellos, nõbrandolo, e non lo señalando por las faciones del su cuerpo, niu por menester si lo supiesse. E quando tal promission como esta, fuesse fecha: dezimos, que en su escogencia [e] es, del que fizo la promission, de darle qualquier de todos aquellos, que hã vn nome. E esso mismo dezimos que seria si vn ome prometiesse a otro, diziẽdo assi, prometo que vos de tal cosa o tal, ca en su escogencia es, d̃ darle qual quisiere [f] dellas, mientras q̃ fueren biuas. Mas si muriesse la vna, estõ ce tenudo seria, de darle la que fincasse biua.

¶ *Ley. XXIIII. De las promissiones que los omes fazen de muchas cosas ayuntadamente o con departimiento.*

1 b ¶ *De dar.* Caute ponit dare nam si promiteret tradere teneretur stipulatio secundũ glo. in §. 1. inst. de inutil. stipu. vbi etiam Ioã. Fab. aliter dicit, scilicet, q̃ si alis stipulatio interponatur super reb' ex causa nõ lucrativa q̃ stipulatore ignorans poteit agere ne decipiatur sed vbi ex causa lucrativa neque sic potest agere.

2 c ¶ *A tal estado.* Add. d. l. intee stipulantã. §. sacram ff. eod. & §. 1. instit. de inutil. stipu. & facit q̃ si tempore depositionis testis erat inhabilis non conualescit eius dictũ licet postea fiat habilis vel idoneus tenet. Bal. in l. seruos. C. de testil. sic & ea, que fiunt ab excommunicato non reintegrantur eo absoluto. Bal. per text. ibi in. l. ex libera. C. de suis & legit. hæred. vbi & vide an testamentũ vsurarij manifesti reconualescat per cautionem ex interuallo præstitam. sic & iteritum matrimonium non reconualescit, licẽt cesset impedimentum. Bald. ibidem per dict. l. ex libera. vbi bonus casus facit etiam ad quæstionem, an si filius antequam esset bæres patris libera uit debitorem pater inutum & postea hæres extitit, an liberatio conualescat de qua quæstione vide per Bartol in l. si filius. ff. de solutio. & vl de in materia aliqua notabilia dicta Abb. in capitu. cum ex officij. de præscriptio. colum. pequlti. & fin.

Ad tit. C. ne crist. mãcip. & part. 4. tit. 21. l. 8.

3 d ¶ *Forsierro.* Adde. l. vnicam. C. ne christia. manci. &c. & peeglo & dicto. in. l. multum interest. ff. de verbo. oblig. & l. si. titu. 21. part. 4.

¶ *Ley. XXIII.*

Si quis promisit seuum Stichum cum duos habetet Stichos, aut promisit alternatiuè ipse eliget quem illorum soluat, sed vno mortuo tenetur soluere superuiuentem. h. d.

2 e ¶ *Escogencia.* Adde. l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. & leg. qui ex pluribus. ff. eo. & glo. in. §. si de alia re. instit. de inutil. stipu. sic & in citatione æquiuoca iudex potest declarare de quo sensit secundum Bald. in. l. non ignorat. in fin. C. de fruct. & lit. expen. si autẽ æquiuocatio nominis sit in imperante rescriptum, pro assumitur quòd sit illequi est in possessione rescripti capitu. fina. & ibi notat Abb 1. nota bi de rescriptis. adde etiam Bald. in addito. ad Speculat. titu. de appellatio. columna duodecima, versus sed quæro. quid si generalitè vbi dicit quod in generali citatione Titij cum duo sint Titij, ille arctatur cui est præsentata citatio si autem non fuit præsentata alicui, qa forte facta fuit per præconẽ tunc dicit quòd si tangit vtrumque neuter videtur citatus l. eum quem temere. ff. de iudi. si tamen vnum tantum tangeret, vt qa vnus conteaxit vnus tantum deliquic ille videtur cẽtatus cum cogitare debuit d̃se intellectũ ex quo scit se deliquisse vel factum fecisse: nam de hoc etiam iudex sensit. vt. ff. de re iudica. l. si ex testamento. & sic inuestigato crimine ille intelligitur poni in bãnno qui meruit in banno poni. l. si quis seruũ. §. si inter duos. ff. de rebus dubijs. & ita dicit Florentiæ fuisse iudicatum. ad de eundẽ Bal. in. l. si quis seruum. §. si inter. ff. de legatis secundo. & nota bene ad. ll. regni iubentes delinquentem citari per præconem. & adde in hoc notabile. d. Barto. & declara vt ibi per doct. in. l. inter stipulantem. §. primo. in fine. ff. de verbo. obligatio. & adde Bal. in. l. hac consultissima. col. 2. C. quit testa. fac. possunt.

Et no. re. 13 tit. 10, lib. 4.

f ¶ *Qual quisiere.* Adde. l. si pluratus sum damnam. ff. eod. & regu. in alternatiuis. de regu. iur. lib 6.

g ¶ *Fincasse biua.* Adde. l. stichum. in principio. ff. de solutio. & ibi videtur distin. Barto & aduerte ad id quod dicit quòd quando electio erat debitoris & ante electionem perit absque sui culpa: quòd debitor si vult potest soluere extimationem rei mortuæ & sic non tenebitur præstare viuã per text. in. l. cũ ees. versi. qua ratione. ff. de legatis primo. nam ista. l. videtur velle contrarium dum dicit tenudo seria de darle la que fincasse biua & sic quòd videatur hæc l. approbare. secundum opinionem glo. posita in dict. l. stichum. in principio. in verb. constitutum sed æquior videtur prima opinio cum non possit imputari culpa promissori, vt liberetur de æquitate præstando extimationem mortui. & quod sic limitetur ista lex. cæteta dic vt per Barto. in dicta. l. stichum. in princip.

¶ *Ley. XXIIII.*

Ou. &c. Vel disiungit, & coniungit. promittens igitur alternatiuè solum vnum promittit, sed coniunctiue vtrumque, sed si stipulatur promitis mihi equum & mulam, cùm respondet promito equum ad eum solum tenetur. h. d.

1 a ¶ *Oy e son dos letras.* Oritum habetur. l. inter stipulãtem. § si stipulante. l. fecud. & à notatis per Azo C. de iuris. stipula. in summa. & per glos. in § præterea instit. de inutil. stipu.

2 b ¶ *Vno dellos.* Vtraque tamen res in promissione alternatiua est in obligatione licet vna sit in solutione. vt in. l. si duo reis stipulandi. ff eod.

3 c ¶ *Ayunta.* Et sic ad veritatẽ copulatiue requiritur q̃ vtrumque interuentat. vt in. l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de verb. obli. & dicit Bald. in l. fi. 4. notabi. C. de sentẽ. q̃ quando vni dispositioni ad iungũtur plura copulata requiritur concursus, sed q̃n sunt plures copulatæ dispositiones nõ requiritur cõcursus nisi mens disponentis sit in contrarium l generaliter. C. de instit. & substit in princip. l. penu. C. de impubc. & alijs. &c l. Lucius. §. Caio. ff. ad Trebel. & p Bart. & Bald. in l. 1. ff de iustit. & iure. & Bar. in. l. si ita quẽ ita. §. vtrũ. ff. de reb. dub.

¶ *Ley. XXV.*

4 Si promittori bi soluere certa die in tali ciuitate cũ sint duæ eiusdẽ nominis non intelligitur de illa ad quã non posset vsq; ad diem præfixũ tre sed, si non apponat dies intelligitur de illa ciuitate q̃ est i regno vbi promittitur. h d.

1 d ¶ *Cartagena.* Adde glo. quę exẽplificat in duplici Bononiain l quotiens in stipulationibus. ff eod.

2 e ¶ *Pedir allegar.* Quid si vterque locus erat ita propinquus, quòd in quolibet poterat ad diem adimpleri tunc tet currendũ est ad alias cõiecturas de quo loco sensuit quibus cessantibus, tunc id quod fauorabilius est promissori assumendum est. l. semper in stipulationibus. ff. de tegu. itin.

3 f ¶ *Mas cerca.* Adde. l quotiens. vbi glo. ff eod.

4 g ¶ *De fuesfecha.* Adde. l quæ conditio. §. i. ff. de condit & demonstra. & quod notat Bartolus in. l. libellorum. ff. de accusatio. versiculo. secundo quæro.

¶ *Ley. XXVI.*

4 Si stipulor purè, & promissor sub conditione respondet, non valet stipulatio, nisi & ego statim dicam quod mihi placet vt ipse promittit. Item si stipulet centum & ipse promittit quinquaginta valet in qui quaginta, licet nihil dicam, sed si stipulet in centũ & ipse promittit in centum & quinquaginta, valet in centum & non plus, sed si stipulans respondet q̃ placet eis valet in totum promissio l. d.

¶ *La respuesta.* 1 In dubio responsio de latur ex interrogatione. l si dixerit §. qui interrogatus. ff. de interrogato actio & rescriptũ ambiguum debet intelligi let un dum supplicationem. d. l. C. de diuersis rescrip. vbi laso pluta cumulat, & dicit Bartolus. d. l. si quis interrogatione ambigua. ff. de iuris. q̃ quando interrogatio est certa & limitata responsio autem est ambigua, declaratur responsio secundẽm interrogationem. arguinẽ. text. in dicto § si quis interrogatus & adde tex. not. in l. quarto. §. fin. ff. de ædil. edicto vbi habet quod si seruus fuit interrogatus, an fugerit ante venditionem, & rẽdit se fugisse, ita non dicat ad vẽditionẽ, sic intelligit, & ad hoc allegat illum textum Bald. in l. prima. colum. fin. C. de ædil. actio. & vid. per Alexand. in. l. si cui §. si à filio. ff. de legatis primo. vbi Barto. posuit notabile verbum, quod accusatus, quod cognouisset carnaliter Bertam vxorẽ Titij. si respondet se cognouisse Bertam, non ex hoc videatur fateri adulterium, scilicet illam fuisse vxorem Titij, & eradit Alexand. consi. 42. volum. §.

1 ¶ *Con condition.* Et sic approbatur opinio Ioan. & Azo. de qua per glo. in. l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verb. obligã. in parte aliquid quæ opinio est ibi communiter approbata per docto.

k ¶ *Otorgaluego.* An sufficeret q̃ ista complacentia signis ostẽdatur, vel requiratur verba? ista. l. videtur requirere verba. vt patet in fine. l. vid. per Iaf. in. d. §. si quis simpliciter. 4. & §. notabili.

1 ¶ *Aquellas cincuenta.* Adde. l. 1. §. si stipulanti. ff. eod.

1 a ¶ *Oy e son dos letras.* Ortum habet à. l. inter stipulãtem. § si stipulante. l. fecud. & à notatis per Azo C. de iuris. stipula. in summa. & per glos. in § præterea instit. de inutil. stipu.

2 b ¶ *Vno dellos.* Vtraque tamen res in promissione alternatiua est in obligatione licet vna sit in solutione. vt in. l. si duo reis stipulandi. ff eod.

3 c ¶ *Ayunta.* Et sic ad veritatẽ copulatiue requiritur q̃ vtrumque interuentat. vt in. l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de verb. obli. & dicit Bald. in l. fi. 4. notabi. C. de sentẽ. q̃ quando vni dispositioni ad iungũtur plura copulata requiritur concursus, sed q̃n sunt plures copulatæ dispositiones nõ requiritur cõcursus nisi mens disponentis sit in contrarium l generaliter. C. de instit. & substit in princip. l. penu. C. de impubc. & alijs. &c l. Lucius. §. Caio. ff. ad Trebel. & p Bart. & Bald. in l. 1. ff de iustit. & iure. & Bar. in. l. si ita quẽ ita. §. vtrũ. ff. de reb. dub.

¶ *Ley. XXV.*

4 Si promittori bi soluere certa die in tali ciuitate cũ sint duæ eiusdẽ nominis non intelligitur de illa ad quã non posset vsq; ad diem præfixũ tre sed, si non apponat dies intelligitur de illa ciuitate q̃ est i regno vbi promittitur. h d.

1 d ¶ *Cartagena.* Adde glo. quę exẽplificat in duplici Bononiain l quotiens in stipulationibus. ff eod.

2 e ¶ *Pedir allegar.* Quid si vterque locus erat ita propinquus, quòd in quolibet poterat ad diem adimpleri tunc tet currendũ est ad alias cõiecturas de quo loco sensuit quibus cessantibus, tunc id quod fauorabilius est promissori assumendum est. l. semper in stipulationibus. ff. de tegu. itin.

3 f ¶ *Mas cerca.* Adde. l quotiens. vbi glo. ff eod.

4 g ¶ *De fuesfecha.* Adde. l quæ conditio. §. i. ff. de condit & demonstra. & quod notat Bartolus in. l. libellorum. ff. de accusatio. versiculo. secundo quæro.

¶ *Ley. XXVI.*

4 Si stipulor purè, & promissor sub conditione respondet, non valet stipulatio, nisi & ego statim dicam quod mihi placet vt ipse promittit. Item si stipulet centum & ipse promittit quinquaginta valet in qui quaginta, licet nihil dicam, sed si stipulet in centũ & ipse promittit in centum & quinquaginta, valet in centum & non plus, sed si stipulans respondet q̃ placet eis valet in totum promissio l. d.

¶ *La respuesta.* 1 In dubio responsio de latur ex interrogatione. l si dixerit §. qui interrogatus. ff. de interrogato actio & rescriptũ ambiguum debet intelligi let un dum supplicationem. d. l. C. de diuersis rescrip. vbi laso pluta cumulat, & dicit Bartolus. d. l. si quis interrogatione ambigua. ff. de iuris. q̃ quando interrogatio est certa & limitata responsio autem est ambigua, declaratur responsio secundẽm interrogationem. arguinẽ. text. in dicto § si quis interrogatus & adde tex. not. in l. quarto. §. fin. ff. de ædil. edicto vbi habet quod si seruus fuit interrogatus, an fugerit ante venditionem, & rẽdit se fugisse, ita non dicat ad vẽditionẽ, sic intelligit, & ad hoc allegat illum textum Bald. in l. prima. colum. fin. C. de ædil. actio. & vid. per Alexand. in. l. si cui §. si à filio. ff. de legatis primo. vbi Barto. posuit notabile verbum, quod accusatus, quod cognouisset carnaliter Bertam vxorẽ Titij. si respondet se cognouisse Bertam, non ex hoc videatur fateri adulterium, scilicet illam fuisse vxorem Titij, & eradit Alexand. consi. 42. volum. §.

1 ¶ *Con condition.* Et sic approbatur opinio Ioan. & Azo. de qua per glo. in. l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verb. obligã. in parte aliquid quæ opinio est ibi communiter approbata per docto.

k ¶ *Otorgaluego.* An sufficeret q̃ ista complacentia signis ostẽdatur, vel requiratur verba? ista. l. videtur requirere verba. vt patet in fine. l. vid. per Iaf. in. d. §. si quis simpliciter. 4. & §. notabili.

1 ¶ *Aquellas cincuenta.* Adde. l. 1. §. si stipulanti. ff. eod.

Et no. re. vt in l. 1. l. 1. tit. 16. lib. 5.

si fiziesse la pregunta desta guisa, prometes me dar cien marauedis, e el respondiesse: prometo vos de dar ciento e cincuenta marauedis, q̃ vale la promission quãto en los cien marauedis, sobre que fizo la pregunta, e non en lo demas, si aquel que recebe la promission, se callo, quando el otro respondio a la pregũta. Mas si respondiesse que le plazia la promission, entonce vale en todo[a].

¶ *Ley. XXVII. Como vale o non la promission que es fecha sobre la cosa de que non es preguntado aquel que la fizziere.*

BEstias, e sieruos, caues, e otras cosas semejantes, y ha, que han sus nomes señalados. E porende dezimos, q̃ si algun ome quisiere recebir promissiõ de otro: e dixesse assi, prometes me de dar tal sieruo, que ha nome Adala: e el otro respondiesse, prometo, que vos de Abrahem, non vale[b] tal promission como esta. Fueras ende, si aquel que fazela pregũta otorgasse lo que el otro respõdiesse a ella, quel plazia, lo q̃ respondio: ca entonce valdria la promission, quanto en aquel sieruo, que nombro aquel q̃ la fizo. Esso mismo dezimos, q̃ deue ser guardado, en todas las promissiones, que fueren fechas desta guisa, sobre las otras cosas, en que non acuerda la respuesta con la pregunta.

¶ *Ley. XXVIII. Como non vale la promission que es fecha por fuerça.*

POr miedo, o por fuerça[c] o por engaño[d], q̃l fiziesse[e], prometiendo vn ome, a otro de dar, o fazer algũ cosa maguer se obligue so cierta pena jurãdo[f]

a ¶ *Pleito lo* Vide de materia huius. l. & sequentis gloss. de distinguendo in d. l. si quis simpliciter. ff. de verb. obliga. & in §. praeterea Instit. de inutil. stipul. Sic per Bart. in d. l. 1. §. fin. & per Azo. C. de inutil. stipul. in summa colum. fin. h. de tamen attenta. d. l. ordinamentum. vat. sed in de. & vide tue quod non videtur promissio ex diuersitate responsionis ad interrogationes fedre nebit promisso, & si non sequatur illico complacentia stipulatoris in quantum ita in veritate, promissus in cõtrahitur tamẽ facit q̃d cõtrahentis in casu huius. l. & sequentes volunt per stipulationẽ contrahere, & tunc si non valet, vt stipulatio neque poterit valere vt pactũ neq; etiam vt pollicitado, vt habetur in l. 1. §. eum qui. ff. de collat. pecu. vbi qui stipulari intẽdebat, si inutiliter stipuletur, neque aequitas sibi actionem de constituta pecunia, ad quam altas solus consensus constituentis sufficiebat. vt in. l. 1. in princip. ff. de consti. pecu. & in. l. 3. supra eod. idẽ probatur in. l. §. si quis ita ff. eod. vbi habetur q̃ quando inutiliter stipulatur, neque naturaliter obligatur, promittens, & ex his Barto. ibi in distinctio sumit illam regulam q̃ vbi agitur de obligatione cõtrahenda seu inducẽda, si non valet actus vt agitur, neque valet alias vt valere potest. ¶ Praeterea promissor, qui diuersa respondit ad interrogationem, non videtur habere animũ se obligandi, nisi diuersitas talis stipulanti placuerit vt in rem sese, an ita aliis acceptet & aliter non intendit, vt experientia docet, se obligare. & sic quod dixi in. l. prima. supra eod. tradens rationem quare in stipulatione interrogatio debeat praecedere responsionem. ¶ Dic ergo quod adhuc dispositionibus. l. & sequent. procedeut & quod etiam hodie est necessaria acceptatio promissionis diuersae ab interrogatione & non sufficiet alis complacentia signis ostensa si verbis non expriminatur, vt dixi supra, & patet etiam ex. l. sequenti & tenetur Modest. Senensis in dict. l. prima. §. si quis simpliciter. & probatur etiam in dicto. §. h. qui si ita.

¶ *Lex. XXVII.*

a Si ego dico promittis mihi Stichum, tu respondes, promitto Pãphilum, non valet stipulatio, nisi ego statim dicam, quod mihi placet de promisso. Idem in aliis, in quibus responsio non concordat interrogationi, hoc dicit.

b ¶ *Non vale.* Adde §. si de alia. Insti. de inutil. stipul. & per glo. in. §. praeterea. eo. titul. & tenet mentem doctri. Barto. in dicta. l. prima. §. si en fin. quod quando diuersitas inter interrogationem & responsionem induxit diuersitatem iure, vel qualitate obligationis semper vitiatur stipulatio. nisi diuersitas illico placuerit, vt habetur in. §. si quis simpliciter versi. cum adijcitur. & supra. l. proxima. & etiam in illa l. & vide ibi latius per Barto. & docto signantes per Ioan. de Imo. in d. §. si quis simpliciter, vbi ponit regula. cum. 9. fallentis. Sed omnia reducũtur ad doctrinam Barto.

¶ *Lex. XXVIII.*

a Non valet stipulatio dolo vi metue facta, nec poena apposita super ea, etiam si iuratur. Sed promissor vltro soluat non potest repetere. Necetiam valet stipulatio contra leges vel bonos mores facta. l. d.

c ¶ *Por miedo, o por fuerça.* Metus quoad animũ, vis quoad corpus, vt ex prima glos. parua in. l. si vi vel metu. C. quod metus caus. fit. est autem metus trepidatio mentis ex causa instantis vel futuri periculi. vt habetur in. l. prima. ff. quod metu. caus. vel secundum Baldum in. l. secũda. C. de his qui per metum impellantur metus est coactio mentis, per quam vas liberi arbitrii arcetur, vis potest berti corpori non animo vt habetur. 33. q. 5. 4. glo. in. c. cuiusdam. in. l. 1. de huius. Lade est vis violentia, vt d. clarat Bartolus in. l. colat. in pri. ff. de tutel.

d ¶ *Engaño* Dolus est abcondita mentis machinatio. l. sanctius. & ibi Bald. notat. C. de litigio. adde. l. primã. §. dolii. ff. de dolo. & intelligentium. l. de dolo qui virũ cõllantem & prudentem decepisset. praetum. ibi & Abb. in ca. ir. cum dilectus. de his quae vi metus e caus. fiunt in mo vnit Innocẽt. & ibi Abb. post eũ colum. 3. quod vbi interuenit retinamentũ non subuenietur dolum passo: nisi est talis dolus, qui habuisset fallere prudentissimum. & adde Bald. in c. verum de iu reiut. & in rubri. C. de rescindendis vendit. neque etiam stabitur officio iudicis minor dolus sufficit ad rectionem actus: cũ in dolo non habeatur expressum, sicut in minori metu reperitur, vt dixi in. l. finali. eiu. vndecimo partitate tertia. & notat. Bar. in. l. interpositas. C. de transactio. neq; in hoc dispesti circa minorẽ metum in l. fi. §. si fore nator. ff. q̃d metus caus. extendam ad minorem dolum, quia non militat eadem ratio. neque reperio cautum dari officium iudicis ad rescindendum minori dolo facta, sicut reperio statutum in minori metu & sicut dicit Innocent. in dict. cap. cum dilectus. fiunt as dolo compensatur.

e ¶ *Fuesse* Et sic loquitur de dolo ex proposito qui proprie dicitur dolus, nam dolus re ipsa non dicitur proprie dolus vt dixi glo. in. l. si quis cum aliter. ff. de verbo. obliga. dic tamen, quod prouti o huius l. etiam habebit locum in dolo re ipsa, vt in. d. l. si quis cum aliter.

f ¶ *Iurando.* Hunc. l. de directo obliat. Ishu. tit vndecimo. partita tertia. ibi, e aun dezimos que el que jura cosa guisada, non se puede escusar de non la guardar maguer diga que la fizo por fuerça cum qua. l. concordat iura canonica ibi allegata. Solue vti bi. vel dic, quod ista lex loquitur vbi quis promittit & iurat super rebus illicitis, tunc enim iuramentum non obligat ibi quando iurat super licitis quo casu licet iuret per vim vel metum, iuramentum obligat, secundum communem opinionem. de qua per glos. in capitulo. autoritatem. 5. quaestio. secta & per glossam in capitulo. si vero. vbi Abbas, & Feli. de iureiurando. sed huic intellectui obstant verba huius. l. ibi, pero si despues, cum loquitur de purgatione metus per spontaneam solutionem. & sic loquitur de promissione super rebus licitis. Item quia ista lex loquitur generaliter ideo dit, quod in effectu, quem voluit considerare ista lex iuramentum non obligat, si fuit metu extortum: ex quo opposita exceptione quod metus causa absoluendus est ãtendite, vt dicit etiam glos. in dicto capitulo. auctoritatem sed huic intellectui etiam obstat dict. l. fin. ibi, maguer diga que lo fizo por fuerça. vel dic quod illa. l. procedat quando iurans habuit animũ se obligandi, licet coactus & tunc procedat illa. l. & commu opinio, scilicet, quod iuramẽtum metu extortum obliget, quousque fit absolutio iuramenti concessa. si tamen non haberet voluntatem se obligandi, & de hoc constaret tunc non obliget iuramentum & ita procedat illa. l. & opinio tenentium iuramentum metu extortum non obligare. secundum Ioã. de Imol. in. d. c. si vero. ad fi. vbi & subdit notabile verbũ, q̃ videbitur de hoc constare si precesserit protestatio q̃ non intẽdebat aliquo modo haberet animum se obligãdi si cõtingeret iurare per metum peridquod habeet. m. c. q̃d metus causa. & in l. qui a liena. §. Celsus. ff. de acquirendo. sed hic intellectus similiter est diuinatorius ad istam. l. cum

de cumplir lo que promete: dezimos, q̃ non es tenudo [a], de cumplir la promission, nin de pechar la pena. Pero si despues que ouiesse fecho tal promission, pagasse el porsi, o fiziesse lo que prometio non seyendo apremiado, dé dee na delante, non podria demandar de cabo, aquello que diesse, o que fiziesse. E esto es, porque aquel derecho, q̃ el auia por si, para non ser tenudo de fazer, nin de pechar, lo que prometio, porque la promission fue fecha por miedo, o por fuerça, o por engaño, pierde lo quãdo el por si cumple de su grado [b], e sin premia, lo que prometio. Otrosi dezimos, que todo pleyto, que es fecho, cõtra nuestra ley [c], o contra las buenas costumbres [d], que non deue ser guardado, maguer pena, o juramento [e] fuesse puesto en el.

¶ *Ley. XXIX. Que la promission que ome fiziesse a su mayordomo, o a su despensero que le non demandasse el furto o el engaño que le fiziesse que non vale.*

Ondiciõ o prometimiẽto faziẽdo algũ ome a su mayordomo, o a su despensero q̃ non le demandasse engaño nin furto q̃ le fiziesse, dẽde adelãte nõ valdria tal pleyto, nin tal promissiõ. E esto es, porq̃ los tales pleytos, podriã dar carrera, a los omes d̃ fazer mal: nõ deuẽ ser guardados. E esto dezimos, q̃se

a ¶ *Nonessitos lo.* Cum effectu intelligendum apposita exceptione doli vel metus, absolutus dicitur esse vel dolo. C. de iuris. stipula l. 56 ff. 1. eao parti, quando tamen dolus daret causam contractui vide l. 57. & q̃ hoc dixi 50. ci. & quæ notant per glo. & Salyc. & Doctores d. l. dolo.

b ¶ *Desgrado.* Adde l. 49. tit. 4. ead. parti. & l. 2. & l. si per vim. C. q̃ metus causa. Vel l. quæ dicuntur. d. l. 49. & intelligein scientes iam dolum, quia ex solutione, vitaretur tanto d. l. 49. & in tribus dixi.

c ¶ *Contrarias leyes.* Add. l. si stipulatio. ff. eo. & l. non dubium. C. de legibus vides tu dilin. & hic lex prohibitiua simpliciter loquens fecit esse contractum habere clausulam derogatoriam. & annullauit actus, vt notat Bal. in d. l. non dubium. quamvis notabi. & vid. ib. Ilo colli. 3. limitãs in illa regulam quatuor vel quinque modis. vide perte. & quid si lex vlta prohibitionem adiecerit poenam, an tunc teneat actus, & tãquam agatur ad poenam nõ. id. laie per Doctores in dicta l. non dubium, & per Abbatem tabellier dicunt quod (post Bal. in d. l. non dubium) in ca. 2. colli. 1. & 3. de testib. tunc enim addendum limitationes Iaso. quia est aduertendum, quod illa regul. quod actus contra. l. prohibitiua non tenet, debet intelligi respectu eorum qui faciunt actum contra. l. vt in casu in fauore illorum teneat & sic annulletur actus. Si tamen poena nullitatis addita non cõcernerent ipsos agentes contra. l. prohibitiuam: sed alios, quibus hoc non pertinerent, tunc teneret actus, pone exemplum, non licet prohibetur exercere officium tabellionatus, quod ad instrumenta de nouo conficiendas tincapit. sicut ne clerici vel monachi. Si tamen facerent instrumenta, non essent nulla, quia tunc poena nullitatis concerneret illos, ad quorum vtilitatem instrumenta spectant, vt tenet Ioan. Andr. in d. c. fi. cut. Alex. quem ibi Iaso refert in Prætor. §. et ait. in fi. ff. de de iud. Similiter prohibetur doctoribus salariatis, vel alias aduocare si aduocaret non intelligitur quod in officio aduocationis gesserunt, ipsi tamen contrauenientes puniuntur. vt notat Bal. per text. ibi in. l. placet. C. de episcop. & cle. adde etiã quod si lex prohibet actum, nisi fiat certa solemnitas tempore cõtractus, tunc actus alias contra l. factus est nullus. vt in dicta l. nõ dubium, & regul. quæ contra iur. de regulis iuris, libro sexto. Si tamen desponsi, l. lupet contractum fricto, quod aliquid fiat seu seruet, tunc ipso iure non annullatur actus, sed debet per sententiam reuocari, vt declarat Bartol. vbi vide per eum exemplum. in. l. si ita quis §. eadem lege. vers. si quæ vero. ff. de verbo, obligationib. & quidã actus fiat contra. l. vinam. l. cõtra principis prohibitionem vel mandatum vide notata per Abbatem. c. dilectus, el 2. col. fi. de ꝓbẽ.

d ¶ *Buen. costumbres.* Add. l. generaliter eum. l. sequenti & l. stipulatio 8 hoc modo contra. l. fi. eo. & C. de nuptiis. l. quæ eo. & in tit. end. §. quod ex turpi & ca. fi. de pactis. & l. si stipulatio. ff. de verb. obli. ad.

e ¶ *Juramento.* Add. d. l. non dubium. & c. non est obligatorium. 9 de regul. iur. lib. 5 & vide quæ latetradit Bartolus. in. l. si quis pro eo ff. de fideiusso. & latissime Iaso. de Imol. in capit. cum commigat. co. 18. vlq. ad fin. de iureiur. vbi prosequitur dicta Bartolus. d. l. si quis pro eo. & intelligeque d. l. de Imbert. de iuramento quæstio contra bonos mores, q̃ obli. si lui non tenet, vt procedat quando est contra bonos mores naturg. vt quasi. vt sit iuratum non obedire Deo, vel Romanæ Ecclesiæ in spiritualibus, vel non

Ad tit. C. &. ff. de pact cum obli. si lui non tenet.

alere filium. vel vt. ff. de iusti & iur. l. venia. C. de iniuriis vocan. l. libertas. vers. alimentorum. ff. de operis libert. vel vt in facto esset turpe vel iniustum. §. et genera iter. ff. de pactis. & in dicta l. generaliter. ff. eodem. vel si iuratæ aliquid contra imperium vel regimen, seu contra Regem. vt tradit Bal. in §. fina. colum. penul. de proni. seu. ad eu. per Fieden. Si ta non esset contra bonos mores iuris tenetur ita tenetur, vt adiuncti Bald. in. l. pactum. colum. penultimo. vers. 19. quæritur. C. de collatio. & nota quod neque statutum vel consuetudine potest fieri aliquid quod est contra bonos mores. quia si non potest fieri per pactum nec juepse statuum. vide per Iaso in. l. stipulatio hoc modo concepta. §. notab. ff. eodem.

¶ *Lex. XXIX*

a ¶ Quietation non extenditur ad ea quæ quis dolose in futurum celauit: sed ad ea quæ in præteritum celauit dum iurat. l. d.

f ¶ *Carrera.* Add. de legem si vitus. §. illud & §. pacta quæ turpem. ff. de pactis. & l. conuenire. ff. de pactis. total. & l. pacta. C. de pactis. & per hanc rationem fit conclusum, quod si futurum quod vult spurium succedere sit contra bonos mores, & inuitet patrem ad delinquendum. & ideo non valet. ita Bal. in l. fin. C. de iniu. a liber. & adde Bartolus. in. l. Seius & Augerius. ff. ad leg. Falcid. in l. eam quam. colu. 9. C. de fideicommiss. l. ac etiam ratione non valet pactum per quod patrimonius expressere conuinciaretur. vel renouaret libertum in testiuteum ob ingratitudinem. vt notat Bald. in l. fina. C. de bonis liberto. Similiter non valeret pactum quod quis promitteret soluere condemnationem pro aliquo delinquente ante delictum commissum. l. si a reo §. fin. ff. de fideiusso. & notat Bald. in. l. vt vim. colum. 1. in. a. ad fin. ff. de iusti. & iure. vbi subdit, quod ipsi res publica bene potest promittere soluere poenam alterius. cum ex hoc non redimineretur delinquens absolutus. eadem ratione non valet pactum, quod propter fallonia mixtio per datur se adum, quando talis fallonia esset crimen. vt declarat Bald. in l. versi. 52. quæritur. ff. de iuris & iure. & adde ad ista aliqua quæ posuit Iaso. in dicto §. illud quia sunt mieni tenenda. & adde quod culpa futura rem tri potest. vide per Alexand. consil. 67. ad fin. volum. 2. propter dicta eam ratione, ne quis inuitetur ad delinquendum concludetur, quod si quis leget liberationem alicui & insuper dicat, quod remittit ei totum illud in quo esset condemnandus, ratione doli vel malæ administrationis, quod non per hoc erit liberatus à dolo futuro: quia non potest talis dolus remitti, vt vult Bartol. in. l. Aurelio. §. Caius. ff. de liber. lega. Salyce in. l. cum necessitatem. C. de fideicommiss. & per Alexandrum consilio. 62. volumine. 4. columna secunda. & tertia, licet aliud dixerit consulendo Angel. consil. 185. super hoc pũcto. & consil. 312. incipit. Brunellus. vbi repetitur idem consil. et iusopinio posset procedere in dolo præsumpto, seu vbi dolus esset in non faciendo, secus vero si esset in faciendo & sic in dolo vero, vt tradit Decius consil. 178. in causa quæ proponitur. & consil. 194. & in. l. actione. C. de transactio. ad finem.

deue ẽtender, desta guisa, que nõ vale el pleyto, nin la promissiõ en los engaños e en los furtos que pudiessen fazer despues del dia en que fue fecha la promission. Mas los otros que ouiessen ya fechos, en ante de la promissiõ. bien se podrã quitar, por pleyto, o por postura, q̃ faga aquel, a quẽ los fizo, de nunca gelos demandar[a]. E alo q̃ dizẽ en esta ley, delos mayordomos, e delos despẽseros entiendese, tambien de todos los otros omes, que tal pleyto o promissiõ fiziessen entre si, sobre qualquier fecho, q̃ sea semejante destos.

¶ Ley. XXX. Como la promission que es fecha en razon de cuenta que fuesse dada de nõ gela demandar otra vez, que non vale si engaño ouiere fecho en darla.

Fiel[b] teniẽdo vn ome de señor o de concejo o de otro ome qualquier. Si quando le da la cuenta, le encubre algũa cosa engañosamẽte, maguer el señor se faga pagado del, por razõ de aq̃lla cuenta, e le de carta de pagamiẽto, ele prometa q̃ de alli adelãte, nõ le demãde ninguna cosa, por razõ de aquello q̃ tuuo del, tal pleyto, ni tal promissiõ, nõ vale[c], quanto en aquello q̃ encubrio[d], como quier q̃ vale en todas las otras cosas, de q̃ dio verdadera cuenta. Esso mismo dezimos, q̃ deue ser guardado, ẽ todas las otras cuentas, q̃ los omes fizieren entre si, sobre las cosas que ouiessen de so vno[e]. Ca maguer se otorgẽ por pagados, vnos de otros, de la cuẽta, e prometã de nũca otra vez la demandar: si fuere sabido en verdad, q̃ el q̃ dio la cuẽta, o tuuo las cosas en guarda, encubrio alguna cosa engañosamente, o fizo otro engaño cõtra aq̃llos q̃ hã parte en aquella cosa: tal pleyto, nin tal postura, nin promissiõ, nõ vale. Ante dezimos, q̃ puedẽ demãdar, q̃ les mesore, aquel engaño que les fizo, con todos los daños e los menoscabos, q̃ vinieron por razon del. Fueras ende, si señaladamente[g], le ouiesse quitado el engaño, que ouiesse fecho.

¶ Ley. XXXI. Como la promission que es fecha de manera de vsura non vale.

Eynte[h] marauedis, o otra quãtia cierta, dando vn ome a otro, recebiendo promissiõ del, quel de treynta

a ¶ *De nunca gelos demandar.* Et sic videtur qui stat. facit contra dictũ Speculi ibi. de accusatione. col. 2. ei. nunquã ego clericus. ibi dicit, q̃ non tenet pactũ ne clericus prælatum in de cunnae cõ nisso acuser quia ipse dicit, tuspo pictum cibi, ne de certi ine agatur alleg dict. §. illud & l contractus. ff. de reg. iur. & e quadmodũ. §. illud auẽ. de iu reiurando poiest dicto dictum Speculi procedat respectu iuris publici, respectu iuris priuati, fensuæ offensæ, re neoer pactu, vt de notata l. d. c. quẽadmodũ & vt ad hoc notat Ang. in tracta. maleficio. in verb. cõtra voluntatẽ dicti Tiij.

¶ *Ley. XXX.*

Si quando officiales vel negotiorum gestor dar rationẽ de gestis cõmunitati, vel domino celat sibi aliquas res licet decur sibi quæsitio, non valet in his q̃ d illo se celat in quin nihil nat ea cum damnis & expẽsis & de ea in omnibus aliis rationem dare obligaris. l. l.

b ¶ *Oficiales.* Ortũ habet illa. l. a l. tres fratres. ff. de pactis. & a l. quidã decedẽs sprin ff. de administ. turo. & a. l. Aurelio. §. Cayus. ff. de libe. lega, vbi Bart. notabiliter & à notatis per gl. in l. actione. C. de transactio.

c ¶ *Non vale.* Tenementi istam. l. nam in. l. tres fratres, dicnur de dolo, vnilter enim bari possit, ex qbus verbis Ang. ibi inter q̃ gnalis liberatio, de qua in illa l. ipso iure nonrig iuradi species fuit tubu actas. Sed eum cuer replicationis remedio, vnde eauum ceddri aduocatum, vt sie replicet aliasfuccumberet illa. l. ulti, qipso iure tatus liberatio nõ extendatur ad ea quæ fuerunt dolo subiacta vel occulata tene mentu.

3 d ¶ *Ten aquello que encubrio.* Non enim extẽditur hoeratio ad ignoraca & occultata, vt hic & in d. l. tres fratres ff. de pactis & in l. quicunq tuto. rovus. ff. de transactio & notatur in l. Pomponius ff. de nego. gest. & tenet Salicin. l. actione. C. de transactio

4 e ¶ *De suo.* Ex illis verbis & ex principio huius l. constat loqui legẽ istam quando fit liberatio ei qui tenetur obligatione generali, vel vniuersali, prout etiam loquitur d. l. tres fratres & d. l. quidam decedens nam si liberatio detur ei, qui tenetur actione speciali, sicut ei qui tenetur ex aliquo contractu speciali, in quo venit dolus, & culpa leuis vel leuissima tunc videtur relicta seu data omnia, ad quæ tenetur ratione doli, vel culpæ, vel reliquorum, licet teneret adiuc actione reali ad restituendam rem, quæ erat liberantis, & penes eũ remansit, vt in l. ei eui. ff. de libera. lega. & notat Bac in d. l. aurelio. §. Cayus. col. 2. & i. l. non solum. §. fi. eod. titulo, quod intellige, nisi dolus latebat remittentem, secũdum Ange. in. l. si vnus. §. illud. ff. de pactis. argumen. d. l. tres fratres eod. titu. limita etiam nisi dolus cõmittere tur occasione ipsius liberationis, quia forte dixit, volo aliqua subtrahere, eo quod habeo liberationem secundum Bartin d. §. Cayus. arg d. l. tres fratres.

5 f ¶ *Oficio otro engaño.* Bac in. d. §. Cayus, colũ. 2. vedic 4. quæro intelligit hoc quando dolus fuit commissus in administrando & ipsi administratori qui dolum commisit aliquid adest. vt quia subtraxit vel reliquam retinet; vt tunc non veniat dolus in generali remissione. si verò nihil adest ei qui dolum commisit: tunc videtur secundum eum dolus remissus & quod ita procedat glossin l. actione. C. de transactio, & ide n tenet Bal. post latos. de Are. in. l. si vnus. §. secunda. C. de transactio quia in pei no casu idest dolus, qui habet causm permanentem, ea tempore liberationis, vnde non videtur remissus, & id vult Ange. in. l. si vnus. §. illud nulla ff. de pact & est tex in. l. Lucius. ff. de libec lega. fcũ iorem o calu cũ nihil alium ei q dolũ commisit, quia fuit cõmissus dolus in damnificando, vel deteriorando vt sic videat dolus remissus, & ita procedit glo. cõmunter approbat in. d. l. actione & hoc quã sit hbeca tio intec vinos secus esset in liberatione relistain vltima voluntate. vt ibi tatus videbis per Barto. ego vero intelligo istud dictũ Bar. cũ loquitur de liberatiõe, seu quietatione in contractibus inter vinos, vt procedat, nisi de eccore vel iguorantia remittẽtis doceretur: nam vt dixi talis liberatio ad verisimilitecignoraca & occulcaa nõ extenditur, vt tãn d. l. tres fratres sine aliqd adsit dolo lo sine non: imo & videtur ex generalitate huius. l. & dũ etiam in sta dicit ad finem leyis, si señaladamẽte &c. q̃ liue ex dolo adsit dolo so, sine non adsit, semper talis liberatio nõ porrigitur ad cõmissa per dolũ, nisi expresse dolus nõ remittat, & hoc siue de errore siue de ignorantia doceatur, siue nõ. quod videtur æquius dictũ & verius q̃ aliter non appareec volunle eũ tal. in dolum remittere. & si hoc est in vltima voluntate vt dolus non videatur remissus, etiam quando administrator nihil adest vt in d. laurelio. §. Cayus. & ibi Barto. & tenent cõmuniter docto in. d. l. actione. C. de transacti & in d. l. si vnus. §. illud. ff. de pactis. Cur etiam non eiicidem si liberatio fiat inter viuos quando tamen dans liberationem, non stare et in meris tecnunis solius libecationis, sed etiam remittere actionem sibi competentem, tunc secundum glo in d. l. actione. in glossfin. in fine. videtur remitti dolus de preterito cum nne actione nemo posset experiri, & videtur probari dictum glo in. l. si quis rationes, in fine. ff. de libera lega sed licet communiter docto res transeãt cũ illa glo. ego idem crederem & si remittat actionem cum non debeat referri ad actionem cõpetentem ratione doli preterita, vt sans probatum in sta l. supr. in princ. ibi. e le promete &c. & quia tex. in. d. l. si quis cationes. loquitur q̃n expcesse constat ex verbis q̃ voluit dolũ preteritũ remittere, & dat formã q̃n hoc vult, quomodo debeant concipi verba liberationis non verò, pbat. d. l. q̃ nõ data scientia doli, q̃licet quis actionẽ remittat, q̃ ex hoc dolum videatur remittere, imo probatur oppositum in illa. l. si ergo non probatur, quod in remittente fuit scientia talis doli, idem erit, & ita etiam tenet Albert. in. d. l. actione. in. fine.

g ¶ *Señaladamente.* Adde l. si vnus. §. illud. ff. de pactis. & ibi per gloss & docto. & in. l. si quis rationes. ff. de libera lega. 6

¶ *Ley. XXXI.*

Si mutuo tibi. XX. & stipulor XXX. non valet stipulatio, nisi in. XX. quæ est quodãmodo vsura: secus si minus quã mutuam stipulec. l. d.

h ¶ *Eynte.* Habuerortum à. l. si tibi decem. in princip. ff. de pactis & à. l. rogasti. §. si tibi. ff. si eercum petatur. & a. l. hactenus. §. fina. cum duobus sequentibus. ff. de consti. pecu. 1

22 *Estaviere de vsura* Iudest recte vsura, ut in ca fi. 14. q. 3. quando cũ talis promissio fit respectu contractus, vt quia prouinciali plusquã mutuauit, recte dest vsura, vt dicit Bartol. in dicta l. si filiusfam. princ. ex quo infert quod si in instrumento venditionis apponitur illud pactum, & id quod plus ab eo dedit vel dumtaxat, quod illa non est vera donatio, neq; sit ex mera liberalitate. & habes hic, q quicqd promittitur vltra sortem mutuantis, intelligitur promissum nomine vsurarum, vt & dicebat glo. in dict. §. si dibi. quid autẽ si plus stipulatur, sub nomine interesse, seu interessionis pecuniæ quæ ad tempus caret creditori? debatur q possit, quia secundum communem opinionem glo. & doctorum etiam in mutuo, licet stipulari, & exigere iustum interesse eo casu quo quis non reuenit mutuatæ, quia de suo non compellitur facere bãficiũ c. peccunie 10 q. 2. sed hoc debet intelligi, & limitari, quãdo de tali interesse stipulatur non ex die mutui sed a die moræ, seu post tempus restituendi mutui appositum: quia cum officium mutui sit liberale, & gratuitum, mutuansnon debet vẽdere suam pecuniæ, sed debet liberaliter donare, saltem vsque ad tempus ab quo non esset verum mutuum sed fortius, & vsura. & in mutuo non venit interesse lucri, seu damni nisi poll mutuum. l. lecta ver. non enim ff. si certum petat. l. in hac in fin. ff. de rapt. cæl. Paul. de Castr. in. l. Iulianus §. ex venditio. ff. de actio. emp. Anto. & alijin capit. salubrter de vsuris. Item si illud plus nomine interesse taxaretur, non teneret taxatio sed probandum est verum, & iustum interesse, quia in mutuo tanquam in materia prohibita, non statur confessionibus partium diuantes causa prohibitionis, & suspicionis, videlicet ante rest tutionem mutui. l. qui restamentum. ff. de proba. l. si forte. ff. de castrens. peculio. Bal. in dicta l. rogasti §. si filii. columna secunda. Decius in. cap. cum venerabilis. de except. colum. quinta. Et adiuere q per illam l. & similes potest dici, quod improbentur contractus qui fiunt per istos, qui tenent cambia stipulantes, & exigentes interessum. sum de nudinis, in nundinas, & illa ratione exigentes vltra sortem, nam re vera talis contractus est, mutui, & non cambii, nec permutationis, neque ad hoc fiunt, sed tota intentio est ad lucrum vltra sortem. confert ad hoc, quod tradit Decius cõsil. 116 de contractu facto sub nomine depositi ad numerum: quia cum transferatur dominiũ pecuniæ depositarium l. Lucius. & l. desponsationum ff. depositi. iudicari debet, vt cõtractus mutui cum tale depositum efficiatur mutuum, vt in dictis tribus. Item videtur ex ista l. probari, quòd pecunia cum considerata fortuitum, & absolutè est inuendibilis, sicut enim albedo non potest esse alba cum sit illud quod formaliter est albũ ita valor seu pretium pecuniæ, non potest appretiari, sed est illud quo alia appretiantur, seu regula appreciãdi non eium considerantur isto modo causa pecuniarum sicut pecuniæ cum alia, gratia seu ratione ipsius materiæ, & in specie archiepiscopus Flo. & Sylue. in summa. in verbo, vsura. la. 4. damnant contractum, qui dicũtur in curia romana, declerico qui cõsequutus est beneficiũ, & habens soluere annatam accipit centum in oro à sãpsore obligans se illa restituere in partibus vbi est beneficiatus de moneta ibi currenti, & vltra lucrum consequens variatatẽ monetarũ, daturus quinque pro centenario vel sex secundũ q conueniunt plus antiquius fuit breuitatem, vel prolixitatẽ temporis, quo est restituendus pecunia & sic in instrumento dicunt no & vsurarum totũ sit de cauitali, licunt enim esse magnã & non festa vtram, & ad eadem prædicta. c. ad ganti. in. q. tim de vsuris.

¶ Lex. XXXIII. 23 Si por ventura alguna promission publica o vn autentico, o otra carta fallada, que fuesse fecha, de mano de escriuano publico, firmada, con testigos, o otra carta fallada, con sello autentico, en que dixesse, que estando amas las partes presentes, prometieron el vno al otro, de dar, o de fazer, alguna cosa que sea creyda tal carta, maguer el otro niegue, que non fue presente, nin fizo aquella promission. Pero si este pudiere prouar por tres o quatro testigos buenos e leales e verdaderos, que aquel dia que dize la carta, que fizo la promission, era a tan lueñe de aquel lugar, en que dize otro si que fue fecha que se nõ podria y acertar a fazer la en ninguna manera, deue le ser cabido. E si esto non pudiere prouar, por testigos, abonda le que la prueue por otra carta, que sea fecha de mano de escriuano publico que sea atal que se pueda auerigur, que nõ fue y presente, nin se pudiera y acertar, en fazer aquella promission. Ca prouando vna de qual quier destas cosas, non deue ser creyda la carta, que aduzen contra el.

¶ *Ley. XXXII. De como deue ser desatada la promission quando alguna de las partes dize que fue fecha non estando el delante.*

MAliciosamente se podrian mouer algunos omes, para desatar las promissiones que ouiessen fechas: diziendo que non eran presentes nin se acertaron en fazer las, é aquellos lugares, o dizen que fueron fechas. E porende dezimos, que pareciendo alguna carta,

a *Estaviere de vsura* Supple ex distantia loci sed an q. pbat se fuisse absente à curiate tali die, an presumptiuè, pl cur, q fuerit absens p totã illam diẽ. gl. dicit q sic in d. l. optimã. in gl. super parte, ipso die. & dicit ibi Ang. esse hoc notãdũ, & se nescere alibi, qd fortè, pcedit, qñ nõ esset aliud quod repugnaret, vt veluti instrũ cõtans de eius præsentia, illa ciuitate, nam tunc oporteret aliter hoc probari, si possibile esset ea parte diei præsentem fuisse, vt colligitur ex verbis huius. l.

b *Ley. XXXIII.* Ortum habet a l. primã. C. de cõtrahẽ. & cõmit. stipu. & §. in verborũ. In illi. tituli. ff. p.

c *Creyda* Statuerego verbis enũciatiuis in strumẽti inter partes cõtrahentes, vel in l. optimã. C. de cõtrahẽ. stipu. qd limita & intelligo quando talis verba enuntiat' in fuit necessaria ad actũ, de quo agitur & eius validitatẽ, nã tũc probant, alias vero ex illis actibus inter easdẽ partes nõ pbant vt declarat Anto. in c. illud. de præsumptio. & ibi etiã Abb. contra illa quæstione an pellrumẽtis donationis propter nuptias pbet fuisse donatio. & sic ego in instrumẽto dico, q sticbus seruus Titij fuit ãme stipulatus, ita confessio, pbat sticbum seruũ esse Titij, qui ad validitatẽ stipulationis, de qua tunc agebat & ita pcedit qd in theolin. d. l. optimã. sed si postea principalis domũ seruũ reuocet in dubiũ, tunc illa cõfessio, q fuit facta, pter aliud nõ probat dominiũ seruũ & hoc dẽ veluti Bal in. l. ad pbationẽ, th C locati & refert hæc & alia Decius consi. 118 col. 8 & consi. 215 ad fi. & consi. 30. col. 3 & adde Alex cõsi. 32 colũ 8 & prin. 9 volu. 5 ticipat, perlectis & pderatis, &c. & ell bonus tex in. d. illud. & dicit Speculator de procuratore ad fi. illud. verũ illud quoq; notãdũ q ideo l. l. optimã. C. de cõtrahẽ. stipul. credit ar in strumẽto etiã in verbis enũciatiuis, quia erat instrũ cõtracũ q fecerat instrũ, & q fec' erat, p fe esse instrũ. vũ sui aliq; iustio dr, ego talis eps, vt talis procurator, vt vnuor seu syndic', non ideo credit rps, procuratur tutor aut syndicus: nisi aliàs pbet. ¶ Aduerte etiã q vbi ciuiq; in instrũ firmentio de aliq, qd est possibile expediri in illo, tũc cũ instrũ cõficiebatur, si cr instrũ pbat hoc inter cessisse, vt notatur in l. C. de fide instr. & iure hast fiscal. lib 10. & in d. l. optimã. notat Bar. in. l. theopõpus. ff. de dote præliega. & in. d. l. si vero cũc no poterat expediri nõ, pbatur, vt p Bar. & Io. & Plat. in d. l. post Inno in. c. qm̃ cõtra de. pba. adde Speculũ in de instru. editio. § restat videre col pe. & Alex. consi. 17 colũ. 2. volu. 4 in ratione aliàs verò personas, quãdo verba enuntiatiua in strumenti probent vid. per glo. & doctorũ. l. cum alij quis C. de iure delib. & per Alexan. consi. 50, col. 3, volu. 5 & quæ notat Innocen. in. c. cum olim. de censibus.

d *Se pudiere acertar* Supple ex distantia loci sed an q. pbat se fuisse absentẽ à curiate tali die, an præsumptiuè, pl cur, q fuerit absens p totã illam diẽ. gl. dicit q sic in d. l. optimã. in gl. super parte, ipso die. & dicit ibi Ang. esse hoc notãdũ, & se nescere alibi, qd fortè, pcedit, qñ nõ esset aliud quod repugnaret, vt veluti instrũ cõtans de eius præsentia, illa ciuitate, nam tunc oporteret aliter hoc probari, si possibile esset ea parte diei præsentem fuisse, vt colligitur ex verbis huius. l.

¶ *Lex. XXXIII.*

Non valet pactum vel conuentio quod vnus alteri inuitem succedat ne vnus maiores his mortem capiat nisi fuerint mutuo bellorum inimicitiæ. Licet tamen quasi vnus mortuus fuerit his legis his alter est hæres conuentionis. 3. c. & in eadem qu libet potest illud tenere sed non reuocat sed est superuenus iusta conuentionem hoc dicit.

¶ *Ley. XXXIII. Como la promission, o el pleyto que fazen los omes entre si que hereden los vnos en los bienes de los otros non vale fuera ende en cosas señaladas.*

1 a ¶ *Verb. le fuyo.* Et sic secus esset si mutuo promisseretur certa pars bonorum, & post mortem quia tunc non pacisciturⁱ. vt de futura successione neq; permittitur vt futura successio quæ non potest deberi nisi ex testamento vel ab intestato sed si iure contractus ex quo stipulatio est obligatio, licet ex actio suspendatur ad diem mortis, hic enim fieri potest per contractum, vt in. l. si quis argentum. §. sed si qui, C. de donatio. l. omnes §. Lutius. ff. quæ in fraudem l. vii. C. vt actio ab hære. & cõtrahere & consulue Oldradus consil. 19. ad habendam aliquam nominam. & Ioan. And. in addito. ad Specul. tit. de instru. edito §. porro cui fin. & Albric in l. si. col. 1. versi. sed quæro pulchrum. C. de pacti. & tanta contractus fundatur in illa. Quæ tunc demum impetrabitur pactis, quando fit de vniuersali successione, & ne mentiri. Inonam Tauinia disponentem, non valere donationem omnium bonorum. Etiam si fiat prælentium tantum.

In nouel. cop. est. l. 8. cit. 10. li. 5.

b ¶ *Nondum valet*, Quia non valet pactum futuræ successionis, vt hic & in. l. stipulatio hoc modo. ff. de verbo obli. & l. primum quod dota. l. C. de collatio. l. cum donationis C. de tuitiaulatio. l. hæreditas C. de pactis conuentis. l. verba legis Iuni. ff. de verbo. signi. sic. ei enim tale pactum cõtra bonos mores. & ideo non valet. l. ex eo. C. de mutil. stipu. & tale pactum non firmatur tutamento vt notat Bart. in l. Titius. hoc modo contepta. & in. l. si quis, p. e. ff. de fideiusso. tradit Alexan. in. d. l. pactum. & adde Bart. ad dictam conclusionem consil. 108. in tripli. promitto tibi & in mihi & Alexan. consil. 18 volum. 3 ponderatis verbis instrumẽti & Deciũ cõsil. 136. col. fi. incipit, nõ parua difficultas.

3 e ¶ *Occasion* Non ergo est ista illa ratio quia impedaret libera testandi facultas & sic si daretur casus in quo ex pacto non tolleretur libera testandi facultas tũc tamen utiliter ratio, ne detur votum capitandæ mortis, hac sola ratione nullus erit pactum de futura successiõe, vt probatur hic. & in terminis consulit Alexan. consil. 28. volu. 3.

4 d ¶ *Dos.* Quid si esset vnus miles & ita disponeret non fauore alterius militis sed cuiusdam paganiⁿ dit quod adhuc poterit dari quod hic habetur secundum Alexan in l. pactum quod dotali. C. de pactis.

5 e ¶ *Cauelleros* Adde. l. licet in prima os C de pactis. ana ite quod hic disponitur fauore militum, procedere etiũ ore pie causæ, vel fauore ellbeiorũ? vide q sic per notata per Bar in l. de pactis. §. fi. ff. de pactis. per. c. fi. de successio. ab intestato. & l. hæcõsultissima §. ex imperfecto. C. de testa. & aliaē. ibi posita, cõtra Bart. tenet Ibi Ange. & Paul. de Castr. vi. ibi, latellaso, qui defendit opi. Bar. & adē Bar. in. d. fi. co. pe. C. de pactis, vbi voluit, q. pactũ de succedendo fauore pie causæ valet & interpretabitur vt testamẽtũ arg. d. l. si hæres privatos. & licet Ludo. Romin repe. auth. si militet, C. ad l. Falcid. col. 6. n. 6. speciali pie causæ inter contractus, conetur reprehendere dictũ Bart. inquantum est respectu pie causæ tamē ipse idem in eadem repetitione in vltimo speciali inter contractus tenet opinionẽ Bart. quando dispositio esset inter liberos per tex. in. l. si C. famil. hercisc. quinimo in d. 6 co. dicit quod etiam in pia causa fortasse propter auctoritatem Bartol. decisio sua seruaretur in practica. & secundum istam doctri. Bartol. consulunt Alex. eo in. 108 incipit, ponderatis, vel f. vers. & vtificant hanc eam opinionem Bart. se. quin. Alex. in. d. pactum quod dotali. C. de pactis. & adde Decium. l. licet in pri. quæs. eod. tit. n. 8.

f ¶ *Ex batalla* Idem si essent in eadem ratione bellorum. 6

Secus si ad hæreditatem. Debent esse in actu propinquo ad bellũ, vt vult Angel. ibi & etiam Deciusⁿ & sanis probatur in ista. l.

¶ *Reuocar.* Vel ex tergo ea actiũ vtili vtrimq; iudicij.

¶ *Lex. XXXIIII.*

Si promissioni adiuti pœna conuentionalis soliens pœnã non tenetur ad promissa nisi facere dicti q ad pœnam & promissa teneatur hoc dicit.

h ¶ *Ex hac* Non apeit, quod an principale promissum, vel pœna, & videē q pœna sit illud quod peti potest quia promissio prima per stipulationem pœnalem reiteratur nouata, & in pœnã trasfusa. vt in. l. obligationũ fere. §. fi. ff. de actio. & obli. a. l. tan fi. ff. de pœna. & l. §. de lita ff. ad. l. Falc. & quod procedit quãdo promissio fit ex causa lucrat. nam tunc enim illa nouatur per stipulationem pœnalẽ. & ita procedit d. l. obligationũ fere. §. fi. Si ex causa onerosa tunc non nouatur per pœnalẽ. l. pretia. ff. de actio. emp. secũdũ doctri. Bar. q vt citer approbata in l. ita sti, ultimo col. 13. ff. de verb. oblig. & sequitur ibi Alexã. qui plures alios refert col. antepe. versiculum ell octaua opinio. & ersã quãdo principalis obligatio est bonæ fidei nunquã per stipulationẽ pœnalẽ videtur sati nouatio. vt in. d. l. prædia & doctri. eõs in hoc conueniunt in d. lita tãtũ ultimus, & hæc intelligenda quãdo prima conuentio iuris obligatoria, si fuisset liberatoria, tunc indistinctẽ nunquã nouatur per se quatẽ pœnalem, vt in. l. res cipitum. §. 1. ff. de pactis. & in. l. qui Romę. §. duo fratres ff. de verbo oblig. super qua materia, vi Bart. latius distinguentem. d. l. stipulatus, col. 15 & Bal. in. l. tam duobus locis. 7. col. C. de his quæ pœnæ nomi. & tenementi, quod in stipulatione pœnali. illud est nouatũ per. l. fi. C. de nouat. vt tenet Bart. in. d. lita stipulatus, col. 14. & est cõmunis opin. Adueritamẽ quia prædicta quæ dixi q stipulatio pœnalis nouet primã, procedit secũdũ notata p Bart. & doctri. in. d. lita stipulatus nam de iure isto partiarum ita dicitur stipulatio pœnalis nouat primam, si stipulator hoc eligat. nam si vult potest agere actione prima, vt patet infra proxi. & ibi dicam.

i ¶ *Transilamente* Intelligẽ, quãdo pœna apponitur loco totalis interesse & totalis cessationis secus si apponeretur loco particularis cessationis. nam tũc vtriq; pœ exigi, vt in. l. ita electitis §. de illo. ff. de actio & obli. l. qui Romę §. Calimachus ff. co. & tenet Bart. in. d. lita stipulatus. col. 14. in. 10 oppositum fiunt & intelligẽ nisi pœna apponatur loco cõtractus nã tũc vtriq; exigitur. vt in. l. si quis ita. ff. de arbitri. si petatur diuersis actionibus velut ires rei vendicatione & pœna actione ex stipulatu quia nõ patitũ sinẽ arbitri, secus si agitur vnoiure & actione descendente ex eadẽ caputa, tũ actione descendẽte ex sitia arbitri & pœnam actione ex sitia, quia tunc non posset vtranq; exigi sed altero tantum debet esse contentus vt in. d. l. Cellus. ff. de arbi. & tenet Bar. in. d. l. ita stipulatus, col. 15. in. 11. oppo. & in dubio pœna vt adiecta loco interesse, & nõ contẽptus, secundũ Io. And. in regu. bona fides, de regu. iuris in 6. in mertuna, & Argentin. l. stipulatio ita. § alterum ff. de verbo. obli. & procedit, quod hit habetur pœnã cõuentionali, quia secus est in pœna legali, vt vt. l. si pignere. §. cum furti ff. de furtis. & vide de hoc per gl. in. l. 4. §. li fi. nau. cau. fa. Platin. l. fi. C. de lota, pledio rum. l. 11 & Bart. in. l. id quod pœna. ff. de solutio

¶ *Ley. XXXIIII. Que pena merescen aquellos que nõ guardan las promissiones que fazen.*

Ena ponen los omes a las vegadas en las promissiones q̃ fazen, porque sean mas firmes e mejor guardadas esta pena a tal, es dicha en latin conuentionalis, que quiere tanto dezir como pena, q̃ es puesta a plazer de amas las partes. E porende dezimos, que magnel la pena se puesta en la promission, que non es tenudo el que la faze, de pechar la, e de fazer lo que prometio mas lo vno tan solamente. Fueras ende, si quando fizo

la promission, se obligo, diziendo que fuesse tenudo, a todo[a], a pechar la pena, e a cumplir la promission, en todas guisas quãtas vegadas viniesse cõtra el pleyto. Ca entonce bien se puede demãdar la pena, e la cosa prometida.

¶ *Ley. XXXV. Que pena merece el que promete de dar, o de fazer alguna cosa a dia cierto e non lo do nin lo fizo.*

SI cierta pena, e a dia señalado, por omenedo[b], vn ome a otro de dar, o de fazer alguna cosa. Si aquel dia no ouiere dado o fecho lo q̃ prometio tenudo es de pechar la pena, o de dar, o de fazer lo q̃ prometio qual mas quisiere[c], aquel que resebio la promission. E non se puede escusar que lo non faga, maguer el otro nunca gelo o uiesse demandado. Otrosi dezimos q̃ si aquel que fizo la promission non sena lo dia cierto, en que la deuiesse cumplir e despues desto, el otro le demãdasse, en tiempo cõuenible[d], e en logar guisado que le cũpliesse aq̃llo, q̃ le auia prometido. E non lo quisiesse cumplir, podrie dolo fazer, o seyendo tanto tiẽpo passado, e en que lo pudiera fazer, si quisiesse que de alli en adelãte, seria tenudo de le pechar la pena. Otrosi dezimos, q̃ faziendo algun ome promission de dar o de fazer, a otro alguna cosa, nõ señalando dia[e], cierto, aque lo deuiesse cũplir, nin obligandose a pena ningũa: q̃ si tanto tiẽpo dexasse passar, el q̃ fizo tal prometimiẽto, como este, en que lo pudiera cumplir si quisiesse e finco por su negligencia, que lo nõ quiso fazer, q̃ dalli adelãte, quel puede demandar, lo que le fue prometido, con todos los daños, e los menoscabos, que resebio por razõ que non cũplio aquello que prometio. Pero si el que fizo la promissiõ, quisiere luego en mençara cumplir lo que auia prometido, en ante que respõdiesse[f], al otro, en juyzio, deue le ser cabido. E si lo cumpliere, entonce nõ seria tenudo de pechar los daños nin los menoscabos q̃ de suso dixi mos[k].

¶ *Ley. XXXVI. De la pena que promete vn ome a otro de fazer estar algun ome en juyzio.*

EN latin, dizen, pœna in uitela lis, ala pena q̃ es puesta sobre promission, q̃ es fecha en juyzio: e esto seria, como si vn ome nasse a otro en juyzio, ante el judgador, prometiendo, so cierta pena,

a ¶ *Atado.* Hæc est clausula, iuro manente pacto adde. l quidem. ff de transactio & l. rum propona. C. illo tit & cũ appositus instrumentũ, habet effectum huius clausulæ. imo & maiorem. vt in. l. si quis maior vbi Bal. col. 2. C. de trãsact. ou dee nagl. o. in. d. l. rũ proponas. & quæ dixi in gl. supra. pxi & addr quibus, in quibus nõtenet quis præcise fed liberatur pra stando interesse (vt est in obligationib[s] ad factũ vt in. l. stipulationes non diuidũtur. §. Cl fus ff de verb. obli.) licet apponant clausula (iuro manente pacto) non tenebit præcise, sed liberabitur solueãdo interesse, secundũ Bald in. l. si de fundo. 2. lectu. C. loca. q̃ allegat ad hoc l. si fundus. ff. eo. vide etiam quæ dixi in. l. 3. titul. 14. infra ea parti. & aliquido in ista clausula ne cessariũ est adijcere, q̃ non solũ pœna commitat, sed q̃ etiã exigat, vt excludat mora. pur. nio, vt notabiliter tradit Bal. vbi vide exemplũ in. l. 2. in. l. lect. C. de iure emphyt colum 3. verbum. quatenus an dominus & ibi etiam q̃ pœna nõ potest sæpius exigi ex vi. ore huius clausulæ. vt per eũdem versiculum. & Speculator. de locato. §. nisi aliquando. versi. & ibi etiã in versi sequẽ vt per Bald. qd fuit astru, vt pœna toties committitur exigatur quoties fuerit contra factũ, & de quib[s] vtilibus intelligat. vt quæ notat Bald. in. l. a. colũ 7. versicu. pone q̃ est clausula. C. de iuris qui pœnæ nomi. relin & glossi in. l. si finita. in prin ff de dam. infect. Bar. in. l. si deo. § si ff. de aedi. & ista clausula solum operatur fauore obliganti pactum non verò fauore contra venientis. vt tradit Abb. in c. rum inter R. seniore pen. colu. de lecto. & vbi et illa clausula & si pœna appliretur alteri, quam parti, adhuc pars agit ad suum interesse secundum Alexand. in quodã rõsil. vol. 2. & vide. in ista materia. glo. notab. in. c. quir un que. 25. quæst. 2.

¶ *Leo. XXXV.*

Promittens quid dare vel facere ad certũ diẽ sub pœna si in termino nõ implet etiã no petẽte stipulatore soluet pœnã vel promissum qd elegerit stipulator sed si dies nõ fuit apposita post interpellationem cõgrũ loco & tẽpore factam, vel post tãtũ tẽporis lapsum q̃ potuisset implere, committitur pœna sed si sine die & pœna promisit, tenetur post temporis lapsum quo bene fare re potuisset soluendo tamẽ promissa ante litis contestationem non tenebitur ad interesse. h. d.

1 b ¶ *Prometiendo.* Siue ex causa lucrativa, siue ex causa onerosa: quia in di stinctũ ista lex loquitur, & siue prima obligatio sit bonæ fidei, siue stricti iuris.

2 c ¶ *Qualmas quisiere.* Approbat opinionem Iacob. de Are. & Dyn. relatam a Bartolo, in. l. 1. ra stipulatus. rclum. 21. ad fi. ff eo. quã etiã tenuit ibi Rapha Cuma & Alexan. & etiam Bald in. l. si pacto quo pœnam. C. de pactis opinio tamen Bar. quam recitaui supra in. l. proxi. in prima glo. approbatur cõmuniter per docto. in ergo tenementis istam. l. partitarum, contra communem opin

3 d ¶ *En tiempo conuenible e lugar guisado.* Adde. l. mora ff. de vsur. glos. & docto. in. l. vinum. ff si certũ peta.

e ¶ *Tanto tiempo passado.* Vide supra eodem. l. 4.

f ¶ *Pechar la pena.* Si hanc stipulatorem egerit, vt supra in prime. l. 5

g ¶ *Non señalando dia.* Hoc ideo dicit. quia vbi certi dies & pœna nõ adinterest in purgatio moræ vt in. l. ratiocinia. §. de illu. ff. de acti. & obliga. & in. l. magnam. C. de contrahẽ & comm stipula. tamen dat. in. l. si fundum eo fũ. 1. ff de verbor obliga & vide & limitat. vt per laso ibi colum. 8. post Bar. in 2 colũ. 6

h ¶ *Lo dexasse.* ad de. l. 14 supra eodem. 7

i ¶ *Que respondiesse.* Addit Igem in stipulam. & ibi gl & Bart. & de cr. ff. en. & prior edit cetũ, in nullum tẽpus transiere ant litis contestationẽ, secundũ docto. cõmuniter rõ tra Bart. in d. l. stipulam. vbi lato colũ. 5. & 6. respondit ad. l. si ita quis. §. Seya ff eod. p quã Bart post gl. te fudebat.

k ¶ *Que de suso dixemos.* Ex istis verbis & præcedentibus, vi detur ista. l. de eidere contra opinionẽ glo. quæ est communis in. d. l. si in stipulam. vbi glo. similiat illam. l. quatenus adinitũ purgationẽ moræ, vsq̃ ad litis cõtestationẽ) vi pic cerlat nisi actoris intellig. qd Bar. loci. oppo post Dyn. inte. ligit si iuceresse creditoris ex redenti ex mutatione fuerit tam tunc dicit nin adinitendã purgationẽ moræ nisi factũ fiat & insuge detur illud quod vltra intrest iuxta glo. in. d. l. si rum dir. §. si cum. l. sequen. ff. de aedi. vt hic vides, hæc. dr tidi opposita tamen q̃ nõ solũ talis interesse adinitatur purgatio moræ ante litis contestatam, & quod de ride ista. l. vidrtur verius. nã ar eius. li mus cõmuns. nã tex. in d. §. Seya cauit ex quo glo & Bar se fundant, loquitur quando erat dies apposita partibus. Ideo nimirum, si a limitatur purgatio moræ, in si a modrum tempus hor adhecto, vt solutum in. ere sse creditori ista verò. l. loquit, & etiam d. l. stipulam. vbi dies i partibus non fuit expressa sed in die tacita legali certifirãda arbitrio iudicis, iuxta id qd tiabet ar supra eo. l. 14. & l. si rum dies. § h. ff de aedi. Ideo, propter incertitudinẽ nõ dirutur debitor esse in mora, prout & alias ostiderat laso. in d. l. stipulã. in prime. colu 6 versicu. 2. modo principali tẽ ai. tr. x. qui magis vrgrt, pro opinione gl. Bar. & rõtium, sed tirrt ad. l. si cũ dies. §. si. rii. l. sequẽ. ff. de arbi. quæ iurpit vtiq, &c. pot respodeti, q̃ ibi licet nõ fuerit terminus expressus ab initio; & sic succedat terminus legalis, quamor sufficet mensũ, tali tẽ min[s] est certus & declarat. ? aiege. Ideo nimirum si neatur vol ẽ purgare mora ante litem cõtestata, soluere interesse: hic verò in ista. l. terminus non erat ita declaratus: vt patet ex d. Lr supra eo. & ex his, quæ ibi dixi. rdeo nimirũ sit ante accepti iudicii admitatur purgatio moræ etiã non soluto interesse: & multũ est considerandũ, q. 1. 33. cit. 4. parti 3. quæ habuit ortũ à. d. l. si cũ dies. § fin. nihil ibi dicit de solutione talis interesse in purgatiõ moræ: sed dato q̃ debeat intelligi iuxta Iuris communis à qua habuit ortum, est diuersa ratio prout declaraui. tenemenţi.

¶ *Lex XXXVI.*

In pœnis iudiciis ab iudiciis præsentia à parte partis in iudicio promissis si post duos vel tres aut quq, plures ve dies ab initio iudicis impleturpromissũ, non cõmitur pœna, sed per id tẽpus vltra terminum nullum aduersano sit præiudicium in resperque ea contendũtur. h. d.

Ad tit. ff. si quis cautio.

1 a ¶ *Quer. Ha del.* De ci nisi petitione intelligo: nam si in criminali loquit l. 17. & 18 institutiu. prox. vbi vide quæ cam.

2 b ¶ *Que dio.* Concord cum l. & sup. ff. res. ff. si quis cautio. & procedit quod hic habetur sine in lide iussore qui sistere eum promisit, sive in ipsorum quis se illi reprouinxit hic vides & in d. l. & postuer.

3 c ¶ *Et arbitrio ipsa del judgador.* Approbat opinionem glo. in dicta. l. & si post tres. qui etiam ibi approbat Bart. subdent. quidem c hoc arbitrabit habita consideratione personarum & locorum, vein l. continuum. §. cum ita. &. §. item qui in sulam. ff. de verbo. oblig. & in d. l. fin. a quis. §. Seya eo m.

4 d ¶ *Que non pierda.* Tenemus istam l. habet de cidet in hoc q. d. l. & si post tres. de qua habet omnia ibi enim si ma actorum, erat factum deterius. i. actio præscripta non admittebat ista purgatio moræ; illa vero. l. restituat actori iuri suum & actionem. vt ex hac dilatione non prascribatur. & sic admittatur in moræ purgatio, & est æquitate maxima sancitum: sed quidnisi tua actio sacium in deteriorem, non quia actio perierit tempore: sed quia testes quos poterat producere, si ad diem statutam venisset post mortem sunt: fuit testes de mente Alberi in d. l. & si post tres. ad fin. & colsi. post Iacob. de Raue qui tunc non admittebatur purgatio moræ, & qualiter hoc casu probabitur interesse actoris cum in promiss. one non fuit apposita pœna. vide per eum.

5 e ¶ *Judgadores* Intelligen in præparationis iudiciorum, nãsecu est 10 de cisonis. vt in l. 33. titu. 4. parti 3 & l. si cum dies. §. fin. ff. de arbi.

¶ *Lex. XXXVII.*

Qui promisit in iudicio aliam sistere certa die sub pœna si iusto impedimento non potuit implere promissum non tenetur ad pœnam: sed impedimento cessante tenetur sistere idem de pœna ab arbitro apposita: si autem extra iudicium talis promissio fiat non excusatur aliquo impedimento nisi res promissa ante diei euentum perdatur. h. d.

1 f ¶ *Embargado.* Adde legem. 2. §. si quis in iudicio. cum sequentibus. ff. si quis cautio & l. 31. titu. 7. & l. 21. titu. 23 parti 3.

2 g ¶ *Luego que fuere libre.* Adde cap. cum dilectæ de dolo & cõtuma. & ibi notat Inno & Hostien. quorum opinio videtur hic approbari. ex quo etiã patet, q̃ si citatus ad certũ terminum non potuit propter impedimentũ comparere in termino præfixo, q̃ tenetur comparere post terminũ, quin iterius poterit etiã sine citatione noua venementi, quia in hoc fuerũt variæ opiniones, quas recitat Ioan. And. in. d. c. cum dilecti. vbi Abb. latius 6 & 7. colum. & vide Ange. in d. l. 2. §. si quis in iudicio. vbi dixit opinionem istã Inno esse falsam, imo sit opus noua citatione, sed verior videtur opinio Innoc. neque l. celsus. ff. de arbi. qua Ange. innititur, probat eius dictum, sed oppositum.

3 h ¶ *Queriendo lo fazer al mas ayna.* Cõcord. cum l. celsus. ff. de arbi & add l. cum nauarcorum. C. de nauicula. lib. 11. per quam Ioan. de Plate ibi post Andr. de Barn. dicit q̃ si officiali mandatur à superiore, vt mittat centũ modios frumẽti cũ tali nau, q̃ si illa nauis impediatur, debet mittere in alia nau, & illã ad hoc cõducere duo enim sunt præcepta q̃ mittat & q̃ in illa nau mittat. Adde etiam de mandato qualificato si in qualitate nõ pot adimplen, quod debet implen in principali tex. not. & ibi not. Abb. in ca. grauis de rest. in. spoli. Sed quid si principes delegat causam apposita die terminab. nun quid delegatus ad d. e. posit prorogare, quasi duo fuerunt præcepta Bald. dicit p nõ in l. 2. colu. 5. vertice. extra quero. C. de his qui pœnæ nomi. quia hæc dies appo ni ad expiationem præceptis. C. cuelegat. l. cũ non oportet dic. C quando prouoca non est necesse. ad de etiam q̃ in eo quod est re parabile post tẽpus non inducitur libera tio ex casu sed differtur præstatio. vt tradit Bald. in. q. no. ab. d. in. l. neu, parronis. C. de operis libero.

4 ¶ *Por embargo.* Adde l. Continuus. §. illud. ff. eo. & glos. in l. si vehenda §. idem iuris. ff. ad legẽ Rhod. de iact. liquet parte idem dicemus, & glos. in. d. §. illud. super parte non pot. & adverte, quia sta. l. videtur approbare opinionem dictarum glo. volentium esse differentiã inter stipulationes iudiciales, & conuentionales. nam in iudiciabus difficultas sert impedimẽtum luperueniens impedit pœnam cõmuni in conuentionalibus vero nõ. & sic per istam l. videtur dell rui dicta Dy. Bar. & aliorum. d. §. illud. distinguentũ, an in obligatione est datio speciei vel facti. & tũc etiam in conuentionalibus stipulationibus difficultas impedit moræ & pœnæ cõmissionem. vt in l. quod tetigit. ff. de cert. peta & in l. cum seruus. & l. cũ res. ff. de lega. 1. l. §. si fuit ff. de colla. bono an vero sit quantitas. & tũc impedimẽtum seu difficultas non excusat, nec pœnæ, nec moræ cõmissionẽ. vt in l. in certum. C. de cert. peta l. addit. ff. de verbo obli. & hoc secũdũ Aug. ibi. quãdo impedimẽtũ esset ex parte promissoris nã si ex parte creditoris, erã in obligatione generis vel quantitatis, difficultas excusarei à pœna vt in. l. fi. ff. de nauti. fœno. vide ibi latius per lo de Imo. refrenẽt dicta Bar. & Ang. & addente aliqua & sic doctores ẽtrer volũt q̃ sic dist. ẽtain inter stipulationes iudiciales & cõuentionales sed q̃ distinguat, vt suprã q̃ ā pte dell rui ista l. in hoc faciẽs differẽtiam inter tales stipulationes & q̃ ẽt quando in obligatione est datio speciei difficultas seu impedimẽtũ superuenẽs nõ excusat pœnæ cõmissionẽ, probat in l. 20 tit. 4. part. 7. ibi, porẽde dizimos q̃ si aqel cuya era la cosa fuesse obligado dela dar a alguno, o el suto della, sopena cierta, e a dia señalado, si cayo en la pena, porq̃ no la pudo dar por razõ que le era furtada, ca esto ce el daño, e el menoscabo que le viniesse por tal razõ cumo ella, o en otra semejante, tenudos se. ã los ladrones &c. Et sic apertẽ probatur, quia q̃, in obligatione speciei difficultas excusei à pœnæ cõmissione. pot dici ista l. cũ dicit, porẽ dargo q̃ aya, intelligatur d difficultate, quæ supuenit post mora illa non excusat debitorẽ. vt in. l. qd̃ tenibi. ff. si cert. pe. dl. ex legati causa. ff. de verbo. oblig. & isto modo nõ refragabitur dicti Dy. Bart & doctorũ in. d. §. illud si vero fuit difficultas ante moræ, tunc excusetur debitor, & procedant dicta Dyn. Bar & aliorũ, quod etiã probatur in. l. 18. supra eo & ibi dixi vel dic, quæ est talis difficultas quæ afuinuitur casui fortuito & istarum in stipulationibus iudicialibus, quam in conuentionalibus excusei moræ & pœnæ commissionem, quando orta fuit ante moram commissam. & multo fortius, si fuit vere & realiter

que la yuda a estar, e a cumplir de derecho, il que ouiesse querella dela, al plazo q̃ pusiessen. Ca maguer este quel fiasse, non lo aduxesse al plazo, quel fuesse puesto, si lo aduxesse a dos dias b o a tres, o a cinco, o mas, segund a bien vista del judgador c, non caeria porẽde en pena. Pero por este alongamiento, quel ororgamos, que pueda auer de mas del plazo, mandamos que non pierda d, nin se menoscabe al otro ninguna cosa de su derecho, que ha en la demanda principal. Mas q̃ le finque en saluo, para poder gelo demandar, bien assi como faria al primer plazo, quel fuesse puesto. E esto dezimos, que ha logar, en todas las otras penas, semejantes destas, que ponen los omes sobre las promissiones q̃ fazen los vnos con otros, ante los judgadores e.

¶ *Ley. XXXVII. Porque razon se puede escusar ome en la pena que prometio maguer nõ traxesse a derecho a aquel que prometio a traer.*

Estando vn ome a otro en juyzio prometiendo e obligando se a traer le a derecho a cierto dia so cierta pena. Dezimos q̃ si fuere embargado f de algũ embargo de derecho, porque lo nõ puede aduzir. A si como por enfermedad, o por auenidas de rios, o por otro embargo semejante destos, q̃ nõ es tenudo porẽde de pechar la pena. E de ueto aduzira derecho luego que fuere libre ẽde aq̃l embargo. Esso mismo dezimos que seria, si alguno de los judgadores de auenenen, mandassen a alguna de las partes que fiziesse alguna cosa a cierto dia, e so cierta pena. Ca si alguna de las partes atiniere embargo derecho, porq̃ lo non pueda fazer, que non cae en la pena, queriẽdo lo fazer al mas ayna h que pudiere lo quel fue mandado. E esto que diximos en esta ley, e en la otra que esta ante della, ha logar ẽ las penas que fueren puestas en juyzio. Mas en las penas que non son puestas en juyzio que ponen los omes entre si fuera de juyzio, si nõ cumplere cada vno lo que prometio, fasta en aquel dia que señalo, para cũplir lo, tenudo es de pechar la pena: e non se puede escusar, por embargo i que aya. Fueras ẽde, si la pena fuesse puesta, sobre cosa cierta, q̃ ouiesse a dar e se perdiesse, o se muriesse, sin culpa,

4 ¶ *Por embargo.* Adde l. Continuus. §. illud. ff. eo. & glos in l. si vehenda §. idem iuris. ff. ad legẽ Rhod. de iact. liquet parte idem dicemus, & glos. in. d. §. illud. super parte non pot. & adverte, quia sta. l. videtur approbare opinionem dictarum glo. volentium esse differentiã inter stipulationes iudiciales,

rasus fortuitus. & ita procedant dicta Dyn. & Bar. & probatur etiam in d. l. 18. & habetur etiam hic in fine huius. Iaui non fuit talis difficultas, sed aliàs naturaliter etiam sine casu fortuito prouenens, & cùm quòd distinguatur inter stipulationes iudiciales & conuentionales, vt in iudicialibus ex ruiset, vt in ista. l. in princip. & in. l. ferunda. §. si quis. in iudicio. ff. si quis cautio. in conuentionalibus verò non extiset talis difficultas, vt hic, & in. d. §. illud. & hoc fuit visum gl. & est de eius mente. in. l. si vehenda. versiculum iuris. ff. ad. l. Rhod. de iactu. tum di cit alias difficultas vel impossibilitas talis ad incommodum pertinet promissoris. & hoc etiã vult Ioan. de Imol. in d. §. illud. & dixi in l. 8. supra eo. & sic etiã non obstabit dict. l. 20. tit. 14. partita 7. quia ibi non erat talis difficultas, q̃ prouenisset à casu fortuito, vel similitudinem habente cum eo. vt in. l. quotiens §. in potestate. ff. de noxa. sed prouenieba à furto quod tamen iure ex defectu cultodiæ. l. tum diobus. versiculo quod si à furibus ff. profecto & notat glo. in §. pretereea. ipsi quibus mora contra obligideo nimirum ibi fuerit pœna commissa.

Ad tit. C. & insti. de inuti. stipula. ibi.

a ¶ *Ante del dia.* Intellige etiam, si ante diem fuerit interpellat. vt in. l. cum filius. §. si. ff. eo. ¶ *Lex. XXXVIII.*

✠ Superinuti. promissione pœna apposita, valet, nisi promisso sit contra leges vel bonos mores. vt quia promitto octidere hominem vel aliud delictum committere sub pœna. Item si ibi aliquid promitto vt illicitum facias, non teneor soluere eam si adimpleatur, sed tenebimur ambo de delicto sic commisso. n. d.

b ¶ *Non sera valedera.* Quia praeter legem vt in. l. stipulatio ista. §. si stipuler. & §. si quis alij. ff. eo. & Insti. eo. §. alteri. secus si est contra. l. vel cõtinet quid cupe, vt subijcit, & ortũ habet a dictis Azo. in summa. C. de inutil. stipul. colum. 1. in fin. versiculo. si verò stipulor.

c ¶ *Otro yerro.* Adde. l. generaliter cũ l. sequẽ. & l. si plagij. ff. eo. & l. 28. supra eo. & quid si promittatur meretrici ob meretrium? Communiter videtur opinio q̃ posit exigi ab ea. vide per Bar. & Iaso. in. d. l. generaliter. & in. l. 4. §. sed quod meretrici. ff. de condi. ob tur. causã & vide Andr. de Iser in cap. versicu. turpiter fuerit. colu. 2. quibus mo. feu. amittatur. vbi & refert Theologos & tradit etiam late Io. Lupi de Pala. Rube in repet. c. per vestras. de donationibus inter vir. & vxo. in rubrica. colum. ũ 172. cum sequen. in formis in moribus.

d ¶ *Porque mataste.* Idem si promittat, vt non occidat. vt in. l. iurisgentiũ. §. si ob maleficium. ff. de pactis. recipere pecuniam, ne malefitiũ fiat, ne pirateset, & Deo & mundo. secundum Ange. in. d. l. generaliter. vbi dicit, quod hoc forsitan fallit fauore castitatis conseruandæ, vt si do pecuniam mulieri, ne meretrix fiat. argu. l. imperialis. C. de nupt. & authen. sceni cas. circa prin colla 5. licet glo. secundum eum in. d. l. si obtuli em. ff. de condi. ob tur. caus. dicat e contrario, & simpliciter refert & sequitur Ioan de Imola. ibi.

4 e ¶ *Non seria tenudo.* Et sic nulla est obligatio. vnde approbat videl. ista l. opinionem glo. & Bar. in l. generaliter. vt quando id quod promittitur non est turpe sed super re turpi promisso fit, si tpso iure nulla. vide ibi per Bar. Angel & Ioan. de Imol. & Iasonem respondente ad l. pen. ff. de cor. di. oh tur. causam.

f ¶ *Seriamos tenudos.* Adde. l. non ideo minus. C. de accusatio. ¶ *Lex. XXXIX.*

✠ Poenam quam promisisti si quis non contraheret cum aliqua nuptiarum, non tenetur solutre. tenetur contrahatur. quia non incipiunt, sed more & parentũ contrahentium. n. d.

g ¶ *Quieren fazer.* Sunt ergo qui tale matrimonium appetunt per aliquos contrahi, sunt parentes, siue coniuncti, vel amici contrahentium, sunt illorum qui promittit cõtrahere, sunt extranei. non teneabit primitio prima ex generalitate huius. d. l. tum, tamen & communiter dicitur. d. l. tum. ff. eodẽ. a qua ista supra est poll. glo. d. l. 1. tenent quinetiam nomine extraneos teneri hac pœnalis promissio. ex quo resultat ratio prohibitionis ne libertas sciliet matrimonij impediatur, & idẽ volunt doctores. in capit. gemma de sponsa. tum tali casu tum propter pœnæ ipsos contrahentes non comprehendat. Hostiensis verò in d. gemma ait, q̃ quando extranei inter se trona fide faciant sponsionem, vel sponsiones duobus loquentibus de non falsibus vnus promittit, si iunt & alter tot idem: si non fiat, q̃ tunc valeat iuter extraneos pro ipso pœnalis ex quo nullam coertionem habent inter contrahentes, neque contrahentes ob hoc inimicitiam iurus autem servandum eum si nolit nullus promittant sponsalia adiecta pœna nomine filiorum non fiant, quia tũc nõ tenet promissio pœnæ ac esset principali, quod debet esse liberum, & tum hoc dicto Hostien. Ioan. de Imol. trahit videtur in d. l. Titia in prin. 2. tolum & videtur approbari in ista. l. ibi, e esto fazen porque aquellos por quien fazen la promission &c. & sic loquitur quando promittunt nomine illorum, q̃ promittunt non tractaturos. sed propter hac ego non teneder eam ab opinione glo. & Bart. & communi. in. d. l. titia. in prin. quam & communiter tenere videntur omnes. n. d. l. gemma. quando ex tali promissione extraneorum liberetur inter contrahentes in aliquo non laedere eum ex quo vel dicit cessat ratio prohibitoris, quæ ratio & est expressa in ista. l. tum dicit, estos es porque el casamiento no deue ser ferido por miedo de pena.

h ¶ *Non son de hedad.* Vide in tap. 1. §. ii de desponsa. impube lib. 6

i ¶ *La pena.* Licet hi in parui quantitate, seruetur dum Bar. to. & alios communiter in. d. l. Titia. in prin. & Abb. & alios in. d. e. gemma. arra tamẽ bene potest præstari in cõtractu sponsalioru. vt in. l. arris & in. l. si C. de sponsa. l. 1. tit. 11. partu. 4. l. 24. titu. 18. vbi vide latè, quæ dixi. 4. partit. & intelige de aliis seu pignorib. realiter traditis, nõ, pinisis tantum, vt est ex. d. l. si & tenẽt Bar. Ange. Pau de Castr. & Ioan. de Imol. & etiã Iaso. in. d. l. titia & Abb. in. d. e. gemma. Soci. cõsil. 3. vol. 1. & potest tradition arrarũ in quacũq̃, quantitate ex generalibus verbis. d. l. si. & tenet Pau. de Castr. Ange. & Imol. Roma. & Iaso. in. d. l. titia. Licet Bart. ibi & Abb. in. d. e. gemma. velint nõ posse arras excedere quantitatẽ donis, vel donationis, propter nuptias, seu vbi dos vel donatio talis propter nuptias nõ excederet quãtitatẽ positã. in. l. iubem. C. de repu & tationẽ diuersitatis inter arram & pœnã, dicũ do. st. cõtetesse quia arra realiter tradit, pœna verò, promittitur, & nõ ita sunt faciliores hoies ad realiter tradendũ, sicut sunt fatiles ad promittendũ sub pœna ex quo vult Ioan. de Imol. in. d. l. titia. in prin. co. pe versi. sed hic occurit dubiũ, q̃ si quis ita dirat q̃ dat centum pro pœna, ir cõtingat matrimoniũ non cõtrahi, q̃ est idẽ ac si diceret, q̃ dat nomine arrae: quia aliàs esset imponere. l. vel bis, & nõ rebus cõtra. l. 1. & 2. C. eõmu. de legat. & l. 1. ff. de consti. pecu. ad finem. tente meritquia est pulchrum dictum.

Ad tit. C. & insti. de inuti. lib. stipula.

otro eũplisse aquel mal porque le prometio, de dar le la cosa. Pero tambien el que fizo la promission, como el otro q̃ eumplio el yerro, por razon della, son amos tenudos a rescebir la pena, o de fazer emienda de aquel yerro segun mandan las leyes deste nuestro libro.

¶ *Ley. XXXIX. Como la pena q̃ ts prometida por razõ de casamiento non la pueden demãdar.*

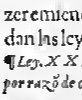

CAsamiẽto quiere fazer[a] los omes a las vegadas. E porq̃ se acabẽ, obligansse a cierta pena prometiẽdo los vnos por los otros, q̃ se cuplira el casamiẽto. E esto fazen, porq̃ aq̃llos, por quien fazen la promission, que casaran en vno, non estan delante quãdo la fazen, o por que nõ son de hedad[h], o por alguna otra razon. Onde dezimos, que si acaesciere q̃ alguno dellos, non quiera cumplir el casamiento, entonce aquel que fizo la promissiõ por el que nõ lo quiere fazer nin cũplir, que non es tenudo de pechar la pena[i]. E esto es, porq̃ el casa-

✠ Superinuti. promissione pœna apposita, valet, nisi promisso sit contra leges vel bonos mores. vt quia promitto octidere hominem vel aliud delictum committere sub pœna. Item si ibi aliquid promitto vt illicitum facias, non teneor soluere eam si adimpleatur, sed tenebimur ambo de delicto sic commisso. n. d.

a ¶ *Ante del dia.* Intellige etiam, si ante diem fuerit interpellat. vt in. l. cum filius. §. si. ff. eo. ¶ *Lex. XXXVIII.*

b ¶ *Non sera valedera.* Quia praeter legem vt in. l. stipulatio ista. §. si stipuler. & §. si quis alij. ff. eo. & Insti. eo. §. alteri. secus si est contra. l. vel cõtinet quid cupe, vt subijcit, & ortũ habet a dictis Azo. in summa. C. de inutil. stipul. colum. 1. in fin. versiculo. si verò stipulor.

c ¶ *Otro yerro.* Adde. l. generaliter cũ l. sequẽ. & l. si plagij. ff. eo. & l. 28. supra eo. & quid si promittatur meretrici ob meretrium? Communiter videtur opinio q̃ posit exigi ab ea. vide per Bar. & Iaso. in. d. l. generaliter. & in. l. 4. §. sed quod meretrici. ff. de condi. ob tur. causã & vide Andr. de Iser in cap. versicu. turpiter fuerit. colu. 2. quibus mo. feu. amittatur. vbi & refert Theologos & tradit etiam late Io. Lupi de Pala. Rube in repet. c. per vestras. de donationibus inter vir. & vxo. in rubrica. colum. ũ 172. cum sequen. in formis in moribus.

d ¶ *Porque mataste.* Idem si promittat, vt non occidat. vt in. l. iurisgentiũ. §. si ob maleficium. ff. de pactis. recipere pecuniam, ne malefitiũ fiat, ne pirateset, & Deo & mundo. secundum Ange. in. d. l. generaliter. vbi dicit, quod hoc forsitan fallit fauore castitatis conseruandæ, vt si do pecuniam mulieri, ne meretrix fiat. argu. l. imperialis. C. de nupt. & authen. sceni cas. circa prin colla 5. licet glo. secundum eum in. d. l. si obtuli em. ff. de condi. ob tur. caus. dicat e contrario, & simpliciter refert & sequitur Ioan de Imola. ibi.

4 e ¶ *Non seria tenudo.* Et sic nulla est obligatio. vnde approbat videl. ista l. opinionem glo. & Bar. in l. generaliter. vt quando id quod promittitur non est turpe sed super re turpi promisso fit, si tpso iure nulla. vide ibi per Bar. Angel & Ioan. de Imol. & Iasonem respondente ad l. pen. ff. de cor. di. oh tur. causam.

f ¶ *Seriamos tenudos.* Adde. l. non ideo minus. C. de accusatio. ¶ *Lex. XXXIX.*

g ¶ *Quieren fazer.* Sunt ergo qui tale matrimonium appetunt per aliquos contrahi, sunt parentes, siue coniuncti, vel amici contrahentium, sunt illorum qui promittit cõtrahere, sunt extranei. non teneabit primitio prima ex generalitate huius. d. l. tum, tamen & communiter dicitur. d. l. tum. ff. eodẽ. a qua ista supra est poll. glo. d. l. 1. tenent quinetiam nomine extraneos teneri hac pœnalis promissio. ex quo resultat ratio prohibitionis ne libertas sciliet matrimonij impediatur, & idẽ volunt doctores. in capit. gemma de sponsa. tum tali casu tum propter pœnæ ipsos contrahentes non comprehendat. Hostiensis verò in d. gemma ait, q̃ quando extranei inter se trona fide faciant sponsionem, vel sponsiones duobus loquentibus de non falsibus vnus promittit, si iunt & alter tot idem: si non fiat, q̃ tunc valeat iuter extraneos pro ipso pœnalis ex quo nullam coertionem habent inter contrahentes, neque contrahentes ob hoc inimicitiam iurus autem servandum eum si nolit nullus promittant sponsalia adiecta pœna nomine filiorum non fiant, quia tũc nõ tenet promissio pœnæ ac esset principali, quod debet esse liberum, & tum hoc dicto Hostien. Ioan. de Imol. trahit videtur in d. l. Titia in prin. 2. tolum & videtur approbari in ista. l. ibi, e esto fazen porque aquellos por quien fazen la promission &c. & sic loquitur quando promittunt nomine illorum, q̃ promittunt non tractaturos. sed propter hac ego non teneder eam ab opinione glo. & Bart. & communi. in. d. l. titia. in prin. quam & communiter tenere videntur omnes. n. d. l. gemma. quando ex tali promissione extraneorum liberetur inter contrahentes in aliquo non laedere eum ex quo vel dicit cessat ratio prohibitoris, quæ ratio & est expressa in ista. l. tum dicit, estos es porque el casamiento no deue ser ferido por miedo de pena.

h ¶ *Non son de hedad.* Vide in tap. 1. §. ii de desponsa. impube lib. 6

i ¶ *La pena.* Licet hi in parui quantitate, seruetur dum Bar. to. & alios communiter in. d. l. Titia. in prin. & Abb. & alios in. d. e. gemma. arra tamẽ bene potest præstari in cõtractu sponsalioru. vt in. l. arris & in. l. si C. de sponsa. l. 1. tit. 11. partu. 4. l. 24. titu. 18. vbi vide latè, quæ dixi. 4. partit. & intelige de aliis seu pignorib. realiter traditis, nõ, pinisis tantum, vt est ex. d. l. si & tenẽt Bar. Ange. Pau de Castr. & Ioan. de Imol. & etiã Iaso. in. d. l. titia & Abb. in. d. e. gemma. Soci. cõsil. 3. vol. 1. & potest tradition arrarũ in quacũq̃, quãtitate ex generalibus verbis. d. l. si. & tenet Pau. de Castr. Ange. & Imol. Roma. & Iaso. in. d. l. titia. Licet Bart. ibi & Abb. in. d. e. gemma. velint nõ posse arras excedere quãtitatẽ donis, vel donationis, propter nuptias, seu vbi dos vel donatio talis propter nuptias nõ excederet quãtitatẽ positã. in. l. iubem. C. de repu & tationẽ diuersitatis inter arram & pœnã, dicũ do. st. cõtetesse quia arra realiter tradit, pœna verò, promittitur, & nõ ita sunt faciliores hoies ad realiter tradendũ, sicut sunt fatiles ad promittendũ sub pœna ex quo vult Ioan. de Imol. in. d. l. titia. in prin co. pe versi. sed hic occurit dubiũ, q̃ si quis ita dirat q̃ dat centum pro pœna, ir cõtingat matrimoniũ non cõtrahi, q̃ est idẽ ac si diceret, q̃ dat nomine arrae: quia aliàs esset imponere. l. vel bis, & nõ rebus cõtra. l. 1. & 2. C. eõmu. de legat. & l. 1. ff. de consti. pecu. ad finem. tente meritquia est pulchrum dictum.

4 a ¶ *Fecho.* Quid si promittatur sub pœna quod matrimonium non dissoluetur. vid l. si stipulatio facta fuer t. ff. eodem. & glos. & ibi Ioan. de Imo. col. 2. in dicta. l. Titia in pin.

¶ *Lex. XI.*

Pœna apposita super promissione alicuius facti committitur si non fiat: sed si super promissione quantitatis non committitur si stipulator aliquando vsuras exercuit: alias sic. Et pactum seu conuentio in fraudem vsurarum facta nõ valet: & fit in fraudem vsurarum quando reuera est mutuum: sed si este fit intera vendi tionis. nam apparet q̃ hoc fit vt interim dum soluitur pretium creditor lucretur fructus. i. d.

mientos: non deue ser fecho, a por miedo de pena: mas por amor, e con consentimiento de amas las partes, assi como dixmos en la quarta partida deste nuestro libro, que fabla delos casamientos.

¶ *Ley. XI. Como la pena que es puesta por razon de vsura non la pueden demandar.*

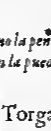

OTorgan los omes, e prometen vnos a otros, de dar o de fazer alguna cosa obligandose a pena cierta, sinõ cumpliesen aquello, que otorgã o prometen. E nuenen se a poner esta pena ẽ las promissiones, por dos razones. La primera, porq̃ aquellos que prometen de dar, o fazer la cosa, sean mas acuciosos a cũplir la promissiõ, por miedo de la pena. La segunda es, porque algunos engañosamente lo fazen, por auer ocasion de leuar algũa cosa como en razon de vsura. E porẽde dezimos, que si la pena es puesta, sobre cosa que prometen alguno de fazer, b q̃ cae en ella, aquel que fizo la promission, e que es tenudo dela pechar si non faze aquello que prometen de fazer: assi como diximos en las leyes ãte desta. Mas si la pena fuesse puesta sobre quantia cierta, que prometiesse alguno de dar, c si aquel que recibela promission es ome que aya vsado de rec recebir vsura, entonce, nõ es tenudo de pechar la pena, el q̃ fizo la promission: maguer nõ lo cũpla al plazo. Pero si el q̃ recibe la promissõ: fuesse atal ome que nũca ouiesse recebido vsura d. Entonce tenudo seria de pechar la pena el q̃ fizo la promission, si non diesse aquello que auia prometido de dar. Otrosi dezimos, que todo pleyto, o postura, q̃ sea fecha ãte testigos, o por carta, por engaño de vsura que non deue ser guardada, e esto seria, e como quando aquel que presta los dineros en verdad toma por ellos algũ heredamiẽto en peños, e faze muestra de fuera, que aquel que gelo da a peños, que gelo vende faziẽdo ende fazer carta de vendida, porque pueda ganar los frutos f, e quel non sean demãdados por vsura. E porẽde dezimos, que tal engaño, como este, nõ deue valer, seyendo prouado ẽ tal pleyto, que verdaderamente fuesse prestamo, e la carta de la vendida fuesse fecha por enfinta.

1 b ¶ *De fazer.* Adde. l promisit. C. de transactio. & l. Lucius. ff. de actio. emp.

2 c ¶ *De dar.* Adde. l. cum allegas. C. de vsu. & l. Iuhanus. §. idem Papinianus. ff. de actio. emp. quã eim pœna adiecitur dationi quantitatis sine pecuniæ: seu alterius rei in qua consistit mutuum, censetur apposita loco vsurarum: quia in talibus cadit vsura: sed tamen est quado adiecitur dationi certæ speciei vel factor quia in talibus non cadit vsura. vt declarat Paulus de Castr. in d. l. cum allegas. C. de vsu. vbi i. per eum quidã commentator, vbi ait bene iusti dari certam quantitatẽ sub pœna apposita talis pœna petit & concludit q̃ sic quia videtur adiecta nõ solũ propter dationẽ quantitatis, sed vt paretur arbitrio, & ne sententia arbitri contemnat. & sic videtur etia adiecta facto. vt in ista materia notabiliter Alex. d. l. stipulatio sta. §. alterl. co. 3. & 4. ff. eo. & idẽ q̃ Paulus secũdũ arbitri vult Bal. in. d. l. cum allegas. & tenet etiam Alex. an. latẽ vbi retulit tenentes contrariam opinionem in. d. 5. §. fi. super gl. in verbo cõmittitur. ff. de verbo. obliga. & idem dicẽdum in cõtractu trãsactionis, si pœna adiciatur dationi quantitatis. vt tenet Bal. in dict. l. cum allegas. & in. l. promissis. C. de transactio. & idem tenuit Alexan. cõsi. 109. column. penul. volu. 2. contrarium tamen in contractu transactionis tenet idem Alexand post Raynerium, Iacobum Butrigarium, Paulum, & Fulgosium in dicta. l. promissis & in. d. l. stipulationum. 5. fina. ff. de verbo obli. & idem Alexan. consi 50 vol 4. post consilium Antonij de Prato veterib positum, & quid si factum cui pœna adiecitur ordinatur ad exactionem quantitatis, seu eius loco surrogatur: an tũc pœna posita exigitur. per Bart. in. l. cum fertur. ff. de condi. & demõstra. & Ioan Andre. in addition. ad Speculum titu. de obli & solutio. §. ante omnia versicu. sequitur est colu 3. super parte et quoque & per Alexa. d. consi. 50. vbi dicit opinionem Bartolo. l. cũ seruus. esse communem, & quid si pœna adiecta dationi quantitatis promittatur alij, quam ei cui quantitas est danda. vt per Bar. in. l. quires. §. qui stipulat ff. de solutio. & opi. Bar. sequitur & defendit Alexan. in. d. §. alteri & la ista materia tenementi dictũ Bal. in. c. vnico. versi. pone emphyteota & versicu. sequenti. qualiter dominus pro feu. prue. vbi dicit quod si emphyteota promisit dõo duos denarios, nomine census in anno, sub pœna cetũ librarũ. q̃ valet adiectio eius pœnæ quia videt adiectio loco expulsionis, & sic loco facit. adde ad prædicta quæ notat Abb. in. c. dilecti. de arbitris. Cy in. d. l. cũ allegas. Anto. de Prat. veteri inter cõsi. Alex. vo. 4. consi. 49. & si ista videbat de iure cõtopi. cũ minor tenetur ergo meri i 13. l. q̃ approbat primam opi quãtũ limita, nisi apponat pœna ap dinuenionẽ mẽsũ vel annorũ qa tunc esset vsura vt dicit Bar. pilli tex. i. d. l. cũ stipulatur. ff. eo. procedit igitũ q̃ in est vna pœna tũ. Intelligẽ ti, & limitra, q̃ tũc pœna adiecta obligatiõi quãtitatis, vt adiecta ut in audẽ s. usurarũ, qũ vtrũq; trãsfers principalis, q̃ pœna petẽ pẽr, vel pœna excedit sortẽ qa vt sit vsura requirit q̃ aliqd accedat sorti & ita est de mente Bal. in. d. l. cũ allegas in. 1 oppo. si vero pœna esset minor sorte & vtrũq; nõ posset peti (q̃d est reg. la. ittet. vt in. l. 34. & 35. §. eo. & ibi dixi) nunc nõ est curdicatur, q̃ sit vsura si de iustitia integre promissionis apparet. vt erit Bal. in. d. l. cũ allegas colu. penu. versi. deinde quæro de tali quæstione. & quid si pœna adiciatur in vltimis volũtatibus. vide etiam per Bal in. d. l. cum allegas 9. & 10. oppo. & per Alexand. in. d. §. alteri colum. 5.

3 d ¶ *Vsura.* Habes luce expressum, q̃ pœna adiecta dationi quantitatis nõ præsumitur adiecta in fraudẽ vsurarũ, nisi quis pœnam stipulatus fuerit, solius fuerit fœneratori, & sic, probatista. l. opi. Innocen. in. c. suam. de pœnis. & glo in. d. stipulationem. ff. de vsu. & in. l. vtrum in glo. si ff de pecũ. ff. de fideiussoribus. & glo. in. l. apud vos. de pigno. in gl. fi. & Archi. in. c. cum deuotissimã ta. q. 2. Bart. in. l. cum stipulatur sim. ff. de verborũ obliga. contra nã opinionem q̃ in hoc non fiat ista distinctio, sed indistinctẽ videat adiecta in fraudem vsurarũ, tenet glo. in. l. Iuhanus. §. ire Papinianus. ff. de actio. emp. & in. d. l. cũ allegas. Iacob. Butri. in. l. pe. qd. mineuinar. §. 1. ff. de vsu. vbi & sequit Floria. & idem tenet Ioann. Andre. in additio. ad Speculum. titu. de obliga. & solutio. §. ante omnia. versicu. sequitur idẽ Aug. Imo. Alex. 5. in. d. §. alteri, vbi & Iaso. dicit hunc opinionem esse adhærendum. Abb. et. & Ioã. de Imo. in. d. c. dilecti. de arbitris. Cy in. d. l. cũ allegas. Anto. de Prat. veteri inter cõsi. Alex. vo. 4. consi. 49. & si ista videbat de iure cõtopi. cũ minor tenetur ergo meri i 13. l. q̃ approbat primam opi quãtũ limita, nisi apponat pœna ap dinuenionẽ mẽsũ vel annorũ qa tunc esset vsura vt dicit Bar. pilli tex. i. d. l. cũ stipulatur. ff. eo. procedit igitũ q̃ in est vna pœna tũ. Intelligẽ ti, & limitra, q̃ tũc pœna adiecta obligatiõi quãtitatis, vt adiecta ut in audẽ s. usurarũ, qũ vtrũq; trãsfers principalis, q̃ pœna petẽ pẽr, vel pœna excedit sortẽ qa vt sit vsura requirit q̃ aliqd accedat sorti & ita est de mente Bal. in. d. l. cũ allegas in. 1 oppo. si vero pœna esset minor sorte & vtrũq; nõ posset peti (q̃d est reg. la. ittet. vt in. l. 34. & 35. §. eo. & ibi dixi) nunc nõ est curdicatur, q̃ sit vsura si de iustitia integre promissionis apparet. vt erit Bal. in. d. l. cũ allegas colu. penu. versi. deinde quæro de tali quæstione. & quid si pœna adiciatur in vltimis volũtatibus. vide etiam per Bal in. d. l. cum allegas 9. & 10. oppo. & per Alexand. in. d. §. alteri colum. 5.

Ad tit. C. plus vale. & in. d. l. cũ allegas. Iacob. Butri. in. l. pe. qd. mineuinar. §. 1. ff. de cõcipi. de vsu. vbi & sequit Floria. & idem tenet Ioann. Andre. in additio. ad Speculum. titu. de obliga. & solutio. §. ante omnia. versicu. sequitur idẽ Aug. Imo. Alex. 5. in. d. §. alteri, vbi & Iaso. dicit hunc opinionem esse adhærendum. Abb. et. & Ioã. de Imo. in. d. c.

e ¶ *Seria.* Ortum habuit. l. emptione cũ bi notaris per gl. C. plus vale. quod agitur & a. c. ad nostram de empto. & vendi. 4

f ¶ *Frates.* Facit ad illud q̃d notat Bar. in cõsi. 65. incipit Petrus Nicholo. q̃ qui dicit contractũ simulatũ, hunc agẽdo sine excipiẽdo, debet dicere speciem & causam simulationis. aliãs succumberet, quod intelligẽ st opponatur à parte secundũ Bal. & Saly. in. l. ab Anastasio. C. mãda. 5

g ¶ *Prouade.* Nõ eũ præsumitur, q̃ cõtractũ sit simulat, nisi pbet vt hic & in. d. l. sed si mater. in fi. ff. q. & a. qb. & in. c. fi. decretũ in libro. 6. q̃ sis cũ gl. C. si qs alte. vel sibi maxime, q̃ de cõtracta est cõfectũ in strumẽtũ vt in. l. cũ pcibus. & tbi noratur. C. de. pbatio. & in authẽ. de fide instru. §. si vero nõ iãrũ, neq; pãsumit cõtract. vsurari nisi pbet secũdũ Bal. in. l. rogasti. §. si ribi dedero. ff. si cert. pe. & allegãti contractũ simulatũ incũbit onus, pbãdi, vt in dictis iuribus. & 4 batur in. l. patronus. ff. de. pbatio. & poterit pbari per indicia & argumẽta. c. cũ in dilecti de vsuris. tradit Iaso in. d. in illa in fin. ff. de ver. obli & c. 26 præsũptiones simulationis tradit Bar. Capol. in suo tracta. de simu contrac. & vi. Alexand. consi. 46. vol. 3 incipit; circa pseuer cõtrãs materiam.

¶ *Titulus XII. De fideiussoribus.*

Lex I.

Fideiussor dicitur q̃ se obligat dare vel facere alteri debitoris mandato vel rogatu. hoc prodest creditori quia tam principalis quam fideiussor sunt ei obligati. & potest esse fideiussor ille qui potest obligari: & qui possunt recipere promissiones. hoc dicit.

r a ¶ *Fiador.* Nomen fideiussoris generale est, vt comprehendat etiam mandatorem, constitutorem, expromissorem. secundum Azo. C. eo. in summa sed ista l. dicunt, prout in specie accipitur fideiussor. & de differentia quæ est inter illos. vi. glos. in authē. de fideiusso. colla. 2. in prin. super verb. fideiussorem.

Adi: C. F. & insti. de fideiu. in decre.

Titulo. XII. De las fiaduras que los omes fazen entre si, porque las promissiones, e los otros pleytos, e las posturas q̃ fazẽ seã mejor guardadas.

Fiaduras fazen los omes entre si, porq̃ las promissiões, e los pleytos que fazen, e las posturas seã mejor guardadas. E porende, pues que en el titulo ante deste fablamos delas promissiones, queremos aqui dezir de las fiaduras, que fazen por razõ dellas. E mostraremos que quiere dezir fiadura. E a que tiene pro. E quien la puede fazer. E por quien. E sobre que cosas. E en que manera deue ser fecha la fiadura. E que fuerça ha. E como se puede desatar. E despues desto diremos de todas las otras cosas que los omes fazen vnos por otros, por su mandado, o sin el, de que nasce obligacion entre ellos, que es otra manera de fiadura.

¶ *Ley. I. Que quiere dezir fiadura, e a que tiene pro, e quien puede ser fiador, e quien non.*

Fiador[a] tãto quiere dezir como ome q̃ da su fe[b], e promete a otro dedar, o de fazer alguna cosa, por mãdado o por ruego[d] de aquel que le mete ẽ la fiadura. E tiene grãd pro, a aq̃l q̃ la recibe, ca es porende mas seguro de aq̃llo quel han a dar, o fazer, porq̃ fincã amos a dos obligados[e] tãbien el fiador como el debdor principal. E dezimos q̃ puede ser fiador, todo ome q̃ puede fazer promission para finear obligado por ella. Otrosi pueden recebir fiadores todos aquellos que pueden recebir promissiones[f], assi como dize en el titulo ante deste que fabla de las promissiones.

¶ *Ley. II. Quales non pueden ser fiadores.*

Omes señalados son que maguer puedẽ fazer promissiones por si, que non pueden ser fiadores por otri. Assi como los caualleros[g] de la mesnada del Rey, q̃ recibẽ soldada del Rey, e bien fecho del. Ca estos atales, nõ deuẽ recebir los omes por fiadores, porque nõ se embargue el seruicio q̃ han de fazer al Rey. Otrosi porq̃ los omes, non podrã auer derecho dellos tãbien in tãto ligeramẽte como ãlos otros. E señala damẽte defiende la ley, q̃ los caualleros nõ puedẽ ser fiadores, por aq̃llos q̃ arriẽdã, o tienẽ en fieldad los almoxarifadgos, e las rentas del rey, e los otros derechos del Rey. Esso mismo dezimos delos obispos[i], e ãlos clerigos regulares[k], e delos religiosos[l]. Ca podria ser, que por razon de la fiadura se embargaria el seruicio que hã de fazer a Dios, e viene daño ende a la eglesia. E aũ dezimos, q̃ ningund sieruo non puede entrar fiador por otri. Fueras ende, si ouiesse pegujar apartado, quel

b ¶ *Que da su fe.* Graciam fideiussoris ne obliuiscaris dedit enim pro te animam suam Eccle. 29. c.

3 c ¶ *Mandado.* Nam si iussu mandato vel rogatu potius dicitur spondere quam fideiussor: licet & huic competat actio mandati. tit. l. si pro te ff. manda. & notat glos. in d. authen. de fideiusso. in prin. super verb. fideiussorem. sed quid si promisi fideiubere pro te, an tenear me obligare sine te? Bald. dicit quod non in. l. sancimus. C. de verbo. significa. quia non teneor me constituere principalem. alleg. l. tribus ff. de vsufruct. earum rerum quæ vsu consu. & qui habet mandatum de fideiubendo, videtur etiam habere mandatum de soluendo. l. a debitam. & ibi Bart. ff. de condi. indebi. Bal. post glo. in. l. si pro ea. C. mandatum. versien. tu dic quod mandatum. gloss. & doctores in. c. si de fideiusse. & an dicatur fideiussor qui promisit solue re nomine Titi? ri. Bar. in. l. si ita stipulatus. §. possum vt liter. ff. de verbo. obliga.

4 d ¶ *Ruego* Licite enim pecuniam pro fideiussione posset recipere. l. hoc iure. §. labeo ff. de dona. vbi Bart. Bal. in. l. antiquæ. C. ad vellej. per tex. ibi. l. remunerandi. §. fi. ff. mãda. l. 3. ibi. la quinta. infra eo. oritur namque incommodum ex fideiussione.

5 e ¶ *Amos a de obligados.* Est enim accessoria obligatio fideiussoria. vt in l. in qui. ff. eo. & idem in constitutore & mandatore. vt dicit glos. in. l. alienam. C. eo. & adde ad istam. l. §. fi. insti. de replica.

6 f ¶ *De las promissiones.* Vt supra tit. 11.

Lex. I. I.

Sunt quidam qui fideiubere non possunt: vt miles qui est in regis seruitio qui reditus habet a rege ne ab eius seruitio auocetur: & quia cum eo non potest ita faciliter aduersarius iustitiam consequi. Item nec episcopus vel clericus secularis aut religiosus nec seruus nisi peculium habeat & tũc pro peculio pono. nec mulier ne e carni vizorũ se immisceat. &c. h. d.

g ¶ *Caualleros.* Adde l. militates C. loca. & videtur de militibus. quæ sunt in expeditione, vel in seruitio regis. vt in l. 6. titu. 5. part. 3. & in. l. fina. versi. iubemus. C. loca. & tenet Albert. in. l. militẽ. C. de procurato. & Specul. quem retulit in. d. l. 6. & probat illa l. in fin. dum dicit quæ rescribẽ soldada del Rey, & ibi, porque non se embargue. &c. Et adde quæ dixi in. l. 49 titul. 5. eadem parti. & tie ex rationibus huius prohibitionis hac l. expressis colligitur q̃ non tenebit istorũ fideiussio, & si renuntient huiusmodi legitimis contrarium voluit Azo. C. eo in summa versi. fideiubere possunt.

h ¶ *La ley.* Sed quæ lex? nam lex militates. C. loca. loquitur generaliter, & nõ ponit istud in specie, sed id hoc dicit propter l. primã C. quibus ad conductionẽ prædiorum fiscal. accede. non licet. lib. 11.

i ¶ *De los obispos.* Quod episcopi non fideiubeant habetur hic. & in capite quidem. 11. q. 1. & in. l. titulo. 18. libro. 3. foro. ll. glo. iamẽ in. d. c. te quidẽ non loquẽs specialiter in episcopo sed in clericis generaliter dicit q̃ si de facto fideiusserint, tenet fideiussio. & idem voluit Montal. in gl. d. l. fori. loquens in episcopo. Mlbi tamen videtur q̃ ista. l. in hoc a quipa rate voluit episcopos militibus & religiosis: ideo sicut fideiussio militis in casu huius. l. non teneret, vt hic innuitur, q̃ dicit non puedan & probari videtur in. d. l. milites. & in. l. 1. C. loca. & idẽ est in religiosis vt in. c. quod quibusdã de fideiussio. Et si capette. l. ista vult q̃ fideiussio episcopi non teneat, quia episcopi nõ q̃ sunt in statu magnæ perfectionis: cũm successerit loco apostolorum vt in. c. in nouo. 1. dist. in. minõ statu perfectionis potius est, & esse debet in episcopis, quam in aliis religiosis. vt probare contendit ista loã. Lupi Decanus Segobien. in tractatu. de matrimoni fol. pecol. 2. & 3. Credo tamẽ q̃ in practica seruaretur opinio. gl. in. d. c. te quidẽ. & Montal. in d. l. fori vt debonis patrimonialibus, & reditibus episcopatus, episcopi obligare ex fideiussione.

Non est in nouiter copil.

k ¶ *Clerigos regulares.* Quasi secus vel esset in clericis secularibus. vt in. c. 1. & c. peruenit. & c. cõstitutus. de fideiusso. vbi. 1. per Abb. & docto. & in. l. 45. titu. 6. 1 partita. Clerici tamen ecclesiæ collegiatæ, seu regulares non possunt fideiubere. vt hic & idem seruandũ est de eis, quod de aliis religiosis: vt est de mente docto. & ibi Abb. 4. lectu. in cap. 3. de fideiusso.

l ¶ *Religiosos.* Vide de his in. c. quod quibusdam. eo. titu.

¶ Porrazon

¶ *Lex. III.*

Sunt casus in quibus potest mulier fide iubere qui in hac lege specificet nominantur. h.d.

a ¶ *Por razon de libertad.* Adde.l.penult.C ad Velleia.&idem videtur de eodem,si mulier intercedat pro alia pia causa: cum valeat argumentum de libertate ad piam causam, vel contra.Bat. in l.si vnus C.de testa.&in.l.,proximè,ff de his qui in testamento deleuiut. Ia fonin l eius q. vertiscu. placebat. si ficertũ peta Bal.io l. si quis in suo, C de fideicõ. libertat. & in l. 1.C deremissio.pigno imo a fortiori argui potest de libertate ad piam causam: quia libertas seu non est proprie causa pia: cùm non respiciat animã, iuxta notatam. l. si qs Titio ff.de legat. & per Io. de Plaia in l. prima.tolum.2.C.de bonis vacan.libr decimo. & quia etiam dos & pia causa æquiparantur Bar in l si cui annum.ff.de annuis leg.a. Bald. in.l.sicut.C.de actio & obligatio.in fi.in cõtractibus tamen videtur tex. in authen.vt cum de appel.eog.§.causa.colla.8.ibi in sua cũ voluntate in deiusione suscipi.&ibiad inasculos tantum modo liberos volumus pertinere cum glossibi &.l.4.ibi, otrosi dezimos que sey ẽdo el pa dre preso &ibi, caa la mugeres defiende el detecho que non puedan fiar a otri nam ibi opus pium erat redimere à carceribus præfectum patrem captum pro debito vel malefico, vt notat glo in.c.factorum. 12.q.2.Bald.in authẽtis similiter.C ad.l Falci.&in.l.illud.C defactos. eccle.& per Abb in cap.quanti.ff.solu.matri.

b ¶ *De dote.* Adde l.fi.C ad Velleia.& eta iusprobat hoc ista lex,quam illa vt hoc perpendit ibi Pau.de Cast.dicens,quod ita loquitur qui do mulier promisit principaliter.glos.tamen & docto ib intelligunt illum text etiam quando accessorie ad aliam obligationem promittebat,& sequitur hoc ista lex.

¶ *Dare.* Idem dicendum & à fortiori,si intercedat pro dote testiuendo eo casu in quo potest accedere fideiussor, secundum Bald. nouell. in tractat de dote parte.4.in n.prima legis quod dicit esse notandum & magni effectus: veluti, si mater vel alius ex iunctus mulieris pro mitteret de restituenda dote mulieri, quo casu non habet locum . titu.ne fideiussoribus detur.nam tali matet non iunabitur Velleiano. vt ibi per eum quem etiam vide in.57.ptiu legis eiusdem partis volentem,quod neque filiusfamilias retipiens mutuum ,pro dote muberis,iunetur Macedoniano:quod mihi non omnino placet , cum non reperiam de iure cautum in Macedoniano , prout tenentur in Velleiano.

d ¶ *Sabidora.* Habes hic quòd ex simplici renuntiatione Velleiani, non præsumitur mulierem certiorata de tali beneficio, prout requiritur ad hoc, vt valeat talis renuntiatio & hoc tenet Azo C.ad Velleia. in summa col.2.&glo.in l.fi.§.penul.ff ad Velleia in verbo,non vsuram.&in l.sciendum.ff.de verbo.obligatio.nam præsumitur mulier ignorare iu.l eum de in debito §.penuiti.ff.de proba.l.2.§.fina.ff.de iure fisci.& renuntiatio non trahitur ad incogitata l. mater. ff. de inofficiet.testamen l.cum Aquiliana.ff.de transactio Limita & intelligè, nisi interueniri turamentum. vt in cap.ex testũpto. de iureiuran. Alex in.d.l.sciendum.columna.7.item limitatur casu l.si mulier.in.2. C ad Velleia.& ibi Bal.& an stetur notario instrumento asserentis de certiorratione vide Alberi.in.d.omnes. C de hæret & per Alexand.in d.l sciendum.colum.8 & concludit,quòd sic,quando notarius scireret quid esset Velleianum.

e ¶ *Si despues.* Id est post certiorationem fideiussisset renuntiando huic iuri.

f ¶ *Renunciando.* Approbat opinionem Azo . C. ad Velleia.in summa & dixit esse communem opinionem Iason in l.si quis in conscribendo colũ.6.in fin.C de pactis vbi & Decius.numero.3.&tenementi: quia de iure communi non etat. l. quæ ita hoc diceret : imo secundum Dosto. multos, de iure communi potius etat dicendum contrarium, vt attestatur Alberi.& Bartol. in l.si §.fin. ff.ad Velleia.& Angel l.l.1. C eo. Batt & Salyc. in.l.fi. C.eod. ad Velleianũ. Abb.in c.si diligenti col.4. & .5. de foro compet. Decio vbi supra. Limita istam l. nisi mulier fideiubet et pro marito : nam tunc non sufficeret illa renuntiatio , vt in authenti si qua mulier. C.ad Velleia. Bartin.l.fi.C. eo.Bald.in.l.1. C eo.ga tunc cum ipso iure non teneatur pro marito , non potest aliquid operati prædicta renuntiatio & habetur plenè in.l.61.in ordi. Tauinis: & le neficio dict.auth si qua mulier.& dict.l. Tauinus nõ potẽ renuntiat, nisi fiat cũ iuramento promittendo non opponere de aliquo remedio , sibi iure dato,secundum Paul.de Castr.in dict.authenti. si qua mulier.vbi vide Bald.& tangit Iason in dicta.l.sciendum. colum.10. ff.de verborum obliga.Item limita,nisi intercederet coram testibus ,instrumento non intetueniente nam & tunc renuntiatio nihil opera e ut. vt in l.antiquæ.§.ne autem.C ad Velleia Bald in dicta l.prima.cum & tunc fideiussio sit nulla,neque dictæ.l.potest renuntiari secundum Bald.in.d.l.antiquæ.in fine.nisi fiat cum iuramento vt dixi secũ lum Paul. de Castr.in addit etiam Bald.in.l.1.C.ne xor pro marito. cum tamen dispositio.d l antiquæ 4 fin non teperiatur approbata isto iure partitum,sotte sufficetet renuntiatio , prout in hac.l. dicitur, licet fiat sine iuramento. tutiustamen etit, quod in instrumento fiat indeiussio & renuntietur cum iuramento modo quo dixi.

g ¶ *Renunasse.* Multum operatur reiteratio actus, vt hic &in.l si mulier la fecunda.C.ad Velleianum.vbi Bald.& vide late Præpo. in suo tractatu, de verbis geminatis, vbi multa cumulat & alia quæ etiam cumulat Pala Rube.in epe rap.pet vestrat.in tubrica mihi colum 74. & 175.& Iason in rubrica ff.de verborum obliga colum 4.& in l. titi eum.in fine.eodem titu.& per Bald.in.l.nec damnosa C.de petet.in pera ofreten.Decium consil 11.Bal.nouell in tracta.de dote.fo.50. columna prima & per Felinum in capitulo.de hoc de sponso vbi voluit, quòd ex confessione extrajudiciali geminata possit quispunire, licet fit facta esset in iudicio moueint ex doctrina Bartol.in l cum simus. C.de agrico. & censi.libro vi dec.mo.Batto tamen loquitur in cumulibus,& prout dixit idem Felin.in capitu.olim.de rescript.columna.4. in alio proposito non est bona æquiparatio de confessione in cumulibus ad confessionem in criminalibus , & ibi ponit triplicem instantiam , vnde non est tutum, quod ipse dixit in dicto capitul. de hoc pro ut pet pendit Ioan Bernatdus de Luco nunc episcopus Calaguritanus in suis regulis & fallentijs.in parte, confessus , de crimine, regula.86.

h ¶ *Asmar.* Et sic fundatur ista.l. & dicta l. si mulier. in ista præsumptione . Ex quo patet , quod si alias appatet aliter se habere veritatem, non staretur huic præsumptioni . & ideo sijn prima intercessione actum esset de ista renouatione fienda post biennium; tunc non patrocinaretur talis recognitio seu renouatio : imò potius præsumeretur collusio,vel fraus secundum Baldum in lege. cum fidem.ad finem.C.de nõ numerata pecu.sed ad admitteretur mulier

Ad tit. ff. & C ad le na . con. velle.

In noua teco. est. l.9.titu.3. lib.5.

probare volens contra stam præsumptionem huius l. videtur quod ex quo processit h. 1. c. l. statuendo super præsumptione, vt dicit gloss. notanda in c. ferunt 50 distin.

5 a ¶ *Que hiesse vna cosa.* Et debet probari talis receptio pretii per testes, vel per confessionem factam in instrumento. vt disponitur in lege, antiquæ. C. eo. vbi hoc bene declarat Paul. de Castro, sed an sufficiat qualecunq; pretiũ accipere? Oldrad quem refert Alberi. in d. lege antiquę. C. ad Vellean. à qua ista sententia non est quod sic pei. d. l. & per l. ita autem. ff. de administrat. in princip. & pei. l. di uus. ff. de bonis damnato. Cy. tamen ibi tenet contrarium, qui vult quod vt mulier sibi præiudicet debet recipere pretium æquivalens quantitati pro qua fideiussit quod Bald. ibi non placet: eu ite eadus etac de eisis de iure di gestorum in l. si mulieri. ff. eo. dicit ergo secundum eum quod requiritur, quod recipiat tantum pretium & tale quod homo discretus pro illo præmio se obligasset: vnde secundum eum totum hoc ad iudicis cognitionem pertinet, & optimo Bal. fauplacet, licet contra Bald. ibi teneat Salyc. volens sufficere qualecunque pretium. sed communior opinio est in contrarium.

10 b ¶ *Vestiduras de varon.* Hoc est abominabile apud Deum vt habetur Deutero 22 cap. & tradit B. Ambro. epistola. 15 ad bonum tamen finem velut pro iuvenda pudicitia liuinus est mulieri, vt si est peregrè profectura, vel alias, vt vestes viri vt notat Archi. poll. Hugo. in capitu. si qua fœmina. 30. distinctio & sumpsit hoc ita ex a glossa. in l. C. ad Vellela.

11 c ¶ *De engaño.* Adde lege m. si decipiendi. ff. eo. & l. l. & l. fœminis & l. si sine. C. ad Vellela.

12 d ¶ *Si fecho mesmo.* Adde l. aliquando. & l. si eum & l. si vir vxori §. fin. ff. ad Vellela. & C. eod. in d. c.

13 e ¶ *Heredar.* Adde lege m. quamu. §. si mulieri versi. plane si mihi. ff. ad Vellelanum.

14 f ¶ *Otras razones.* Adde alium casum in l. si apud. ff. de mino. & alium in l. si C. si mater indemnis promisse.

el principal debdo sobre que fue la fiadura fecha: mas pertenesce a ella, q̃ a aquel por quien entra fiadora. La quinta razon es, si la muger recibisse precio a, por la fiadura q̃ fiziesse. La sesta es, quando la muger se vistiesse vestiduras de varon b engañosamente, o fiziesse otro engaño qualquier, porque la rescibiesse al guno por fiador, cuy dando que era varon. Cael derecho que hã las mugeres, en razon de las fiaduras, nõ les fue otorgado para ayudarse del, enel engaño c: mas por la simplicidad, epor la flaqueza que han naturalmente. La setena razon seria, quando la muger fiziesse fiadura, por su fecho mismo d. E esto seria, como si entrasse fiador, por aquel que la ouiesse fiado ella, o en otra manera, semejante desta, que fuesse a su pro. O por razon de sus cosas propias. La octaua razon es quando la muger entra fiador, por alguno e acaesciere e despues desso, que ha de heredar e los bienes de aquel que fio. En qualquier destas ocho razones f, sobredichas que entrasse la muger fiador, por otri, dezimos que valdria la fiadura e seria tenuda de la cumplir.

¶ *Ley. IIII. De los omes que fian a los moços que son de menor edad.*

Fiando al gund ome a moço que fuesse menor de veynte e cinco años. Si a tal menor como este fuesse fecho engaño g sobre lo que es fecha la fiadura: non es tenudo el menor: nin el que lo fio, en quanto montare h el engaño ante dezimos, q̃ deue ser desfecho. Mas si en aquella cosa, o en aquel pleyto sobre que era dado el fiador nõ fuesse fecho engaño, como quier que el moço se podria ayudar del derecho, que le es otorgado, por razõ i que es de menor edad, desfatando la postura, o el pleyto, porque fuera fecha a daño del k, con todo esso, el fiador finca obligado l, para cõplir la fiadura: maguer nõ quiera. E nõ se podria escusar de lo fazer por tal razon, cõmo esta. E demas si pechare alguna cosa en esta manera. non la puede demandar al menor.

¶ *Ley. V. Sobre que cosas e pleytos pueden ser dados fiadores.*

Fiadores de ocho razones.

h ¶ *En quanto mõtare.* Nota hoc verbum: quia non ita ponitur in l. 2. C. de fideiusso. mino. de qua ista l. sumpta est.

i ¶ *Por razon.* Scilicet per beneficium restitutionis in integrum, quidam in tentatu gestu p minorem fuit nullus, vt quirem immobilem vendidit, sine decreto? gloss. in l. 1. C. de fideiusso. mino. in verbo, non cogeris. in fin. vidit quod fideiussor teneat per l. & fin. C. de prædiis mino. contrarium tenet ibi Paul. de Cast. ex eo: quia non sub est principalis obligatio, cui fideiussor potuit adhærere. l. si ad resolutõdum. C. de prædiis mino. & respondet ad legem. & si is. quam allegat glos. quod ibi venditio non fuit facta à minore sed à tutore vel curatore prohibito autem est circa personam minoris. administrator vero potest vendere in fuit pra iudicium & se obligare, & fideiussorem dare, eu addo quod hoc idem voluit Bart. in l. cum lex. in fi. ff. de fideiusso. vbi dicit quod minor vendens prædium promittat de euictione, & det fideiussorem, tiie fideiussor non tenebitur. Ex quo minor vendens sine decreto non fuit obligatus civiliter, neq; natu aliter: sed si ex ratione promittat de euictione & det fideiussorem, tunc bi ne tenebitur fideiussor & iura ctiff. ad. l. & fi is.

k ¶ *Cosas del.* Si ergo minor vendit, & restituitur non quia vendidit sed quia minor pretio vendidit, iuxta l. si quidem. C. de pra diis mino. tenebitur hæ fideiussor euictionis, quia negari non potest rem fuisse euictam. vt. tit. 1. & ibi Ange. C. de fideiusso. minorum. vbi Albericus dicit, quod & si agatur ad supplendum pretium, adhuc tenebitur fideiussor per Hi sesinus §. 1. in fin. ff. de euictio & intelligendum quando minor agit ad iocium specialis: tin dicit Hi quidem. Tamen si ageret iure eo: ituum, vt quia deceptus vltra dimidiam iusti pretii, tunc fideiussor de euictione non potest excusari, si quia illud beneficium poingitur ad fideiussorem. l. exceptione. in princ. & §. et cotarentes. ff. de excepti. & est de mente Albert & Angeli. in d. l. 1.

l ¶ *Finca obligado.* Adde lege m. Mare ellus. ff. de fideiusso. & de. l. 2. C. de fideiusso. mino.

¶ *Tex. IIII.*

Datus fideiussor pro adulto in contractu in quo fuit dolose deceptus non teneur sed si dolose non fuit deceptus sed alias teneur licet minor principalis posset in integrum restitui. & sic ex tali fideiussione soluat, non habet contra minorem recursum h. d.

1 g ¶ *Engaño.* Procedit non solum si ex proposito dolus interueniat: verum etiam si re ipsa. l. si quis cum alter. ff. de verbo. obliga. & in specie tradit notanter Petrus de Anchara. consi. 30. incipit vnus facti narrationibus &c. vers. descendo ad obligationem Laurentij colum. ante penulti. vsque ad finem. vbi voluit hoc procedere nec dum quando obligatio fideiussoris est fideiussoria & accessoria: verum etiam si sit principalis & de per se, vt si aliquis certus promitteret, quod minor observabit & ratificabit contractum, quem fecit ex quo talis obligatio est connexa & dependens a prima quia irritata prima secunda remanet sine causa, & sic in effectu inefficax. L. 2. §. et ea. ff. de doli exceptio. & per alias rationes, quas ibi vide.

Tex. V.

Potest quis fideiubere pro obligato naturaliter vel ciuiliter: & tenetur efficaciter ex tali fideiussione. & dicitur obligatus ciuiliter & naturaliter quando obligatus potest cõuenire efficaciter vt soluat: naturaliter autem dicitur, quando qui est obligatus, sed nõ potest in iudicio efficaciter exigi: vt in seruo qui contrahendo obligatur quia est homo: sed quia non habet personam standi in iudicio non potest ad soluendum compelli. h. d.

Fiadores pueden ser dados sobre todas aq̃llas cosas, o pleytos, a q̃ome se puede obligar a. E dezimos q̃ son dos manerasb de obligaciones, en q̃ puede ser fecha fiadura. La primera es quando el q̃ la faze, finca obligado por ella, de guisa que ma guer el nõ la quiera eũplir, que lo puedan apremiar por ella, e fazer gela cumplir. E a esta obligaciõ atal, llamen en latin obligacion ciuil e natural: que quiere tanto dezir, como ligamiento, q̃ es fecho segũ ley e segun natura. La segunda manera de obligaciõ, es natural, tan solamente d. E esta es de tal natura q̃ el ome q̃ la faze es tenudo de la cũplir naturalmente, como quier q̃ nõ le pueden apremiar en juyzio, que la eũpla. Esto seria, como si algun seruo prometiesse a otro, dedar, o de fazer alguna cosa, ca como quier q̃ nõ le puedẽ apremiar por juyzio q̃ lo eũpla, porq̃ nõ ha persona, para estar en juyzio, con todo esso: tenudo es naturalmente, de cũplir por si, lo que prometio por quanto es ome. E porende dezimos, q̃ todo ome q̃ puede ser obligado, en alguna delas maneras sobredichas, puede otro entrar fiador por el, e sera tenudo de pechar e por el, la fiadura, maguer non quiera.

Ad c. in fi de obligat. cum alij.

1 a ¶ *Le puede obligar*. Adde legẑ primam cum gl. ff. eodem. &. §. in omnibus tollit eodem.

2 b ¶ *Dezimaneras*. Imo tres nam & ciuile tantum obligationi accedit fideiussor vt in. §. 1. Institu. eod. & ibi glo. in parte, iustis & probatur in. l. si eui C. de non numerata pecunia vbi vide per Baldũ. potest dici, quod ideo ista. 1. omittit de ciuili tantum: quia in ea est dare naturalem fictam, vel præsumptã, vt patet in chyrographo post biennium & in sementia, vt si papa concedit regi decimam bonorum quam ex proueniibus percipiũt prelati seu clerici regni sui: nam certum est, q̃ prælati sunt obligati regi ciuiliter vere: sed non naturaliter vere quia consensus eorũ non adest: reputatur tamen seu fingitur adesse propter consensum, & autoritatem principis, qui repræsentat voluntatem prælati. hæc tradit Bald. in. d. l. si cui. vel dic, q̃ hæc lex supplenit p alias ll. & sic quantum ciuili obligationi possit accedere fideiussor. de quo vide Bartol in l. 1. ff. eod. similiter pro eo qui tenetur officio iudicis accedit fideiussor, siue id sit officium nobile siue mercenarium, licet officium iudicis nullam præsupponat obligationem. l. super collusionem. ff. de actio. empti Bartol in. l. marcellus. ff. eodem. l. cum quis. §. si quis pro eo. vbi Bartol. ff. de solutio. an autem fideiussor possit accedere obligationi, qua quis tenetur ad factum? vide Bartol in. l. si quis pro eo colum 1. ff. eo. & in. l. inter artifices. ff. de solutio. & an pro eo contra quem potest petiri integrũ restitutio? vide Bart. in. l. cum quis. §. si quis pro eo. ff. de solutio

3 c ¶ *Como ligamiento*. vt in institu. de obliga. in princi.

4 d ¶ *Natural tan solamente*. Et quando obligatio naturalis tantum sit efficax ad agendum in foro ecclesiastico? vide Bartol. notabiliter. in extrauagan. ad reprimendum. in glosin parte, denuntiationem. in fi. 1. & colum. & nota, quod quando actus peccati in forma. neq; oritur naturalis obligatio, vide Bartol in. l. prima colum 2. ff. de condi. indebi. & quid si lex resistat contractui? vide. l. cum lex. & ibi Bart. ff. de fideiussor. & vbi lex vetat procedit antellando actum ibi. neq; oritur naturalis obligatio. vide per Bald. in capitul. 1. in princip. col. fin. quid sit. nuellinitia. & quod idem Bald. notat in. §. si quis per tigiora. colum 3. de feu. fue. contingent. inter domi. & agna. versicu. sed quæro nunquid statutum. & an in obligatione ex maleficio in stitutum aliis obligatio? vide Bartol. quod sic in. 1. non solum. §. in iuriarum. ff. de iniur. & per Bal in auth. ad hæc colum. 4. C. de vsur. & in. l. ex hoc iure. colum. fina vbi Bartol. ff. de iusti. & iure, & si princeps imponat subditis collectam, vtrum ex hoc inducatur obligatio naturalis? Bald. in dicta lege. ex hoc iure. in fine. dicit quod sic, quando collecta respicit reipublicæ vtilitatem & necessitatem sed si solum principis est in natam voluntatem tunc non inducit obligatio naturalis, & nota quod cedi potest naturalis obligatio. l. si eius. in pri. in. & ibi Paul. de Castr. ff. ad Trebellia.

¶ *Ley. VI, En que manera deue ser fecha fiadura.*

Fiar puede vn ome a otro, en esta manera, diziẽdole el que resciba, al que entra fiador, socs me vos fulan fiador sobre tal cosa que me ha de dar, o de fazer fulan omẽ? E el respõde si, o dize, yo so fiador por el, o lo otorga, respondiendo en tal manera, o por otras palabras semejantes destas, finca por ende obligado, tambien como el debdor principal. E puede vn ome por otro, entrar fiador, si quisiere, en ante que el debdor principal sea obligado. Como si dixesse, si vos dieredes tantos marauedis a fulan, yo vos so fiador por ellos. Otrosi lo puede fazer en vno, con aquel a quien fia, diziendo assi, por estos marauedis: o por esta cosa, que se obliga don fulan, yo so fiador por el. E aun puede entrar fiador despues que el debdor principal es ya obligado, como si dixesse: yo so fiador por tal cosa, que vos deue dar, o fazer fulã, ome. E en qualquier destas maneras sobredichas, entrando fiador vn ome por otro, valdra la fiadura. Otrosi puede entrar fiador a tiempo cierto k, esto seria, como si dixesse, yo so fiador por fulan, fasta tal dia. Otrosi, puede entrar fiador, so condicion diziendo assi,

c ¶ *Naturaliter*. Adde legẑ, cum amplius. §. is natura debet. ff. de regulis iur.

f ¶ *Regula es*. Regula est, quod in omnibus in quib̃ liber homo obligatur ciuiliter & naturaliter, fiat seruus obligatur naturaliter vt dicit gl. & ibi Bartol. in lege secunda. ff. eodem. & in §. primo. Institu. eod. & probatur in lege. 1. ff. solũ. §. 1. ff. de pecul. & in lege. naturaliter. & in lege si id quod. ff. de cõdi. indebi.

g ¶ *Pechar*. Vide in lege. Mutellos, & in lege. fideiussor obligari §. secunde. ff. eodem. & quare isto casu fideiussor non vtitur exceptione rei, vã de Paul. de Castro in dicta lege. Marcellus. columna 1. ecũda. quid iamẽ si fuit ignorasse accedere naturali tantum obligationi. vide per Ioannem Fabr. in §. in omnibus. versicul. ar ne. &c. in lib. eo. qui vult quod tunc potest excipere per. l. si quis post quam. ff. eodem. nihil tamen dubium est hoc dictum Fabri. cum exploratæ debum fideiussor conditionem illius, pro quo fideiussit, argumen. l. qui cum alio. ff. de regul. iur. neque? ignorantia eius debet esse in damnum creditoris, quæ tacito cessat in dispositione dictæ legis. si quis post quam.

¶ *Ley. VI.*

Fit fideiussio interrogatione præcedente & respõsione subsecuta & potest fieri antequam debitor obligetur, aut tempore obligationis, aut postea, aut ad tempus vel sub conditione. h. d. Habuit originem. §. in stipulationibus institu. eo. tit.

h 7

i ¶ *Dezienlo*. Habes hic quod fideiussor non obligatur, nisi verbis & interueniente stipulatione. adde. l. §. satisdatio ff. de verbo. obliga. & ibi Baldus. C. de fideiussor. sed nunquid hodie per. l. ordi. incipit, eparestiendo titu. 8. lib. 3. ordi. lega. hoc est? consectum? videtur q̃ in nostra non ex dicto Bal. in. e. t. col. fi. versi sed nunquid fideiussor ex pacto. rec. est. l. vbi dicit, q̃ neq; hodie de iure canonico fideiussor obligabitur ex pacto nudo: & q̃ illud capitulum debet intelligi in eo qui obligatur lib. 5. fiusnomine nõ vero in eo qui obligatur noie alieno, nisi fideiubat apud acta, vt in. l. cum ostendimus. §. fi. ff. de fideiussor. tut. sed crederemus contrarium esse eius ex generali tu eiusdem. c. & d. Iordan.

j ¶ *Le puede*. Adde §. fideiussor institu. eo. & l. quoniam. §. ff. de vsufruc. earum rerum quæ vsu consumuntur. & l. 1. pupilli rius. fine ff. eod.

k ¶ *A tiempo cierto*. Adde. l. pe ff. eo. & §. fideiussor institu. eo.

¶ *Ley. VII.*

Si quisiu plus fideiussit quàm principalis tenetur: non valet fideiussio in eo quod est plus, sed in alio sic. Et plus dicitur quatuor modis. s. quantitate, vt si maiorem, quam reus promiſit, hãc tenetur ad eoꝑ curiam: loco. vt si alio loco grauiori q̃ reus promiſit non valet fideiussio. tempore: vt si breuiori tẽpore promiſit ſoluere nam ſi maiori non valet. causa. vt ſi debitor ſub cõditione fideiussor pure promiſit non valet. hoc dicit. Habui ortũ à §. fideiussores. Instit. eo. titul.

yo ſo fiador por fulã ſi tal coſa acaeſciere. E tal fiadura como eſta, o otra ſemeſante della, deue valer faſta aquel tiẽpo, o al dia, o en la manera que fue fecha.

¶ *Ley. VIII. Como el fiador non ſe deue obligar a mas de lo que deue el principal.*

POr mas de quanto es el debdor principal obligado, non ſe puede obligar el fiador, e ſi lo fiziere non vale la fiadura, quãto en a q̃llo, q̃ es demas. Eſte demas ſegũ derecho, puede ſer en quatro razones. La primera es, quãdo el q̃ entra fiador por el otro, ſe obliga por mas de aq̃llo q̃ deuia aquel aquien fiz, e eſto ſeria, como ſi deuieſſe cien marauedis, e el otro entraſſe fiador por ciento, e veynte marauedis, o por quanto quier mas delos ciento, ca tal fiadura non valdria quanto en lo de mas[b]. La ſegunda es, quando el debdor principal, es obligado a dar alguna coſa en logar cierto: e aquel que le fia entra fiador por dar aquella coſa en otro lugar mas graue[c]. Ca entonce tal fiadura non vale. La tercera es, quando el que uia la coſa, era obligado a darla a tiempo cierto, e el que entra fiador por el, ſe obliga a darla a mas breue tiempo. E eſto ſerla como ſi la ouieſſea dar a dos años: e el entraſſe fiador por dar la a vn año, e a tal fiadura como eſta, dezimos otroſi que non deue valer. La quarta es, ſi el debdor principal era obligado a dar la coſa ſo alguna condicion, e el que entra fiador por el, ſe obliga a dar aquella coſa puramente ſin cõdiciõ ninguna. Ca tal fiadura como eſta non valdria por queſe obliga en mas el fiador q̃ el debdor principal,

1 a ¶ *Non vale la fiadura.* Limita, nisi fideiussor intuitu fideiussionem nã tũc tenebitur, vt principalis, ſi non tenetur vt fideiussor: & ſic vt obligatio principalis nõ vt accessoria, vt per text in d. cũm patet §. filijs matrem, ff. de lega 2. & tenet Bart in l. ſi qs pto eo. ff eod. col. 5. verſic 8. prohibetur & in l. ſi areo. § pe. eo titul tenent etiam Ang. & Ioan. de Imol in d. hi qui accessiones. in fine. ff. eo. titu licet contrarium teneat Ia. Fabian §. fideiussores. inſti. eo. col 2. verſicu ſed quid ſi iuratum. Secundo limita quando fideiussor non eſt obligatus in plus, ſed efficacius quam principalis: nam tunc tenebitur vt in d. l. ſupra eo in fi. & in l. 1. ff. eo. & tenet Bar in l hi qui accessionis. ff. eo. & in. l ſi fideiussor. ff de reiudica. & idem tenet Io. Fabri. in. d. § fideiussores, vbi ulo. ſed pone quod principalis. Tertio limita quando fideiussor promiſit poenam ex mora ſua nam tunc in hac pœna videtur vt principalis promittere, & non accessorie. gloſſ nota bilis in l. ſicut reus ff eo. tenet Bartol. Ange. & Ioan. de Imol. in d. Hi qui accessionis. & Bart in d centum capuæ. ff de eo quod certo loco. Quarto limita quando fideiussor idem promiſit, veruntamen in modo probandi efficacius promiſit, nam tunc tenebitur, vt ſi promiſerit ſuper intereſſe promiſſo, quod ſtare iuramento partis. quia ex hoc non videtur durior conditio. l. 1. ff de interdictis. tenet Ioan. Fab. in. d. §. fideiussores. colum 2. verſicu. ſed quid ſi promiſerunt &c. Sed quid ſi principalis promittat. 10 corbes frumenti: fideiussor vero promittat extimationem eorum, an teneat fideiussio? vide glo. & Bar in. l ſi ita fideiussorem. ff eod. q̃ non, licet ex ibi videtur innuere oppoſitum ſi tamen principalis promittat factum, fideiussor poteſt promittere pecuniam. l. ſtipulatus eſt. & ibi Bartol. ff. eo. titu. & qualiter fideiussor accedat obligationi facti, vide per Bartol in. l ſi quando § 1. ff de operis liberto Iaſon in. l. ſi ita ſtipulatus eſſem abs te. de verbor. obligat 1. & 2. colum. & an diſpoſitio huius. l procedat etiam quando ſciente fideiussor plus promiſit, vel an procedat tantum quando ignorante fecit? Ioan Fab. tangit an. d. §. fideiussores. in ſi primæ colum dicens, quòd indiſtinctè procedat hoc: quia iura indiſtinctè loquuntur. & quia videntur dare certam formam, qua non ſeruata totum annihilatur. l. 2. & fin. C. de fide instru. & iure haſtæ fiſcali libr decimo. licet ſubdit, quòd poſſit argui contrarium ex his quæ dixi ſupra in primo titu & vult allegare, quòd dixit in. §. at ne verſu. quid ſi ſciat eum non eſſe obligatum, quod tamen non videtur obstare quia diuerſus eſt casus & diuerſa ratio.

b ¶ *Quanto en lo demas.* In eo verò, in quo principalis tenetur ſcilicet in centum, fideiussor tenebitur. & ſic tale permunile nõ vitabitur. & iſta fuit opinio quorundam. vt refert gloſſan. l. græcè §. illud ff. eodem. Ioan. vero gloſſator vt ibi refert gloſ. tenuit contrarium. 2. mo q̃ in nihilum fideiussor reneatur. & iſtã tenet gloſſ. in §. fideiussores. Instit. eo & in l. pecuniæ. C. de vſur. & iſta eſt communis opinio, pro qua dicunt Bartol. & Ioannes de Imo. in d. §. illud. tene ergo mentiſtam le gẽ partita quę eſt contra dictam communem opinionẽ contra quam etiam multũ vrgebat text. in. l. ſi vltra. & ibi notat Bal. C. de fideiuſſ.

c ¶ *Mas graue.* Si ergo ſecuſus eſſet fideiussori dare in loco in quo promiſit, non vitiaretur fideiussio, quòd nota. & hoc idem tenet Ioan Fab in d. § fideiussores. in fin. inſtit. eod Barto tamen in. l. hi qui accessionis. colum. tertia. in prin. ff. eodem. vult contrarium. & idem tenet ibi Io. de Imol. & latius in. l. fideiussor obligatus. § qui certo loco. ff. eo & idem qd Faber tenet Ang in. d. l. hi qui accessionis. tu notat iam d. l. quæ hoc decidit.

d ¶ *El que entra por fiador* Secus ſi ſe obligaret, vt conſtitutor. l. ſed ſi an rerum. de ff. de conſti. pecu. Bart. in. l hi qui accessionis. ff. eo.

e ¶ *Nõ valdria* Adde. §. fideiussores. inſti. eo.

¶ *Lex VIII.*

Si plures fideiussores ſunt in ſolidum obligati poteſt creditor ab omnibus vel a quo voluerit totum petere, & vno ſoluente cæteri liberantur ſed ſi ſimpl cuerſunt accepti: & omnes ſiunt ſoluendo non poteſt petere niſi partem a quolibet. & ſi vnus non ſit ſoluendo alij tenentur etiam pro parte illius. h. d.

f ¶ *Todos la debda.* Sed an poterit opponere iſti fideiussores, qui ſe in ſolidum obligarunt, de beneficio diuiſionis? ex epiſtola diui Adriani, de qua in mentionem. Inter fideiussores. ff eo & in l ſi. C. de conſti. pecu. & in. §. ſi plures. in iſti de fideiuſſ. I. dicit q ſi ex illo casu in. l. nõ rectè. C. eo. ſed aduerte, quia dicit ibi. I fundat ex eo qa & ſi fideiussores expreſsè non ſe obligauerũt in ſolidũ, acti ẽ hoc à iure in. eligebatur vtin. d. §. ſi plures. & expreſsio eorũ qd facit ne inetat nõ innuat iuris diſpoſitionẽ, vtin. l. 3. C. eo & in. l. ff de lega. 1. hodie vero p. l. iſtam partitam fideiussores plures ſimpliciter recipiantur, non tenetur ad hoc in ſolidũ ſed pro viriliſ, vt ſtatim ſubditur in ſita. l. & ſic eſt ſubiatum fundamentum d. l. nõ rectè. vnde vt q̃ non poterit opponi de bẽficio diuiſionis qũ in ſolidũ ſe fideiussores aſtrinxerũt ſed quilibet tenetur ad totũ debitum, vt vult iſta. l nec q; obſtat. l. 10 §. eo. quia illa loquitur, quando plures principaliter ſe obligant: hæc verò qũ accessorie,

g ¶ *Pagando el vno.* Adde. l. eos. & l. ſi. C. eod.

¶ *Non obstante.* Quia dubitatur vtrum dubitetur de eodem.

d ¶ *Que se demande la debda.* In §. si plures. Intitu. eodem de tempore litis contestata dicitur sed quid si creditor negligat agere, dic quod remedium est, vt idem fiat contra nomen creditoris, quod conuertat fideiussoreum in parte, qui est solutus dum dubitatur eum effecti non solutendo & tunc si creditor differat esse eius periculo, secundum Paul. de Castr. in l. si fideiussor. eodem. licet ipse Paul. de Castr. in dict. tet fideiussores. eo. ritul. dicat non sufficere talem denuntiationem, sed protestationem sed verius videtur quod dicit in. d. l. si fideiussor. vbi & hoc est de mente Bart. vide ibi per eos.

mente, nos somos fiadores por fulã, de dar, o de fazer tal cosa, entonce, si todos fon valtosos[a], para poder pagar la fiadura, a la sazon q̃ se demãda la debda, dezimos, que non puede demãdar la cosa, el señor de la debda, a cada vno dellos[c], mas de quãto le cupiere de su parte. E si por auentura algunos de los fiadores fuessen tan pobres e que nõ ouiessen de

§ e ¶ *Cada vno dellos.* Approbat opinionem glos. in authenti. de duobus reis in verbo, cedere collatu. 7. & in. d. creditor. §. duobus. & in. l. si mandato ritu. §. Paulus. ff. mandata. & reprobat opinio glos. in l. non restè. C. eo. & in. §. si plures. Iustit. eo. quia de iure communi est communis doctorum opinio. Tene ergo in omni istum legem, secundum quam non est hodie necessarium beneficium ep stoli diui Adriani, de quo in d. §. si plures. & adde ad illam legem Bartolus in. l. 5. ff. diui. tegal. quia cessante est intelligenda ratio his qui se obligant accessorie, vt fideiussores. nam tales obligantibus vt principales non opponebant in iure omnia dicta gaiproutin d. l. fit cum idem erat de iure communi vt in l. reos. §. cum in tabula. ff. de duobus reis. neque ista. l. pactæ corrigiuntur per Iustin. 2. de quarta. 18. libr. 3. foro legum. licet contrariu n dicatibi Montalous & male leges non possunt non corrigunt nara partharum nisi illæ quæ sunt vsu receptæ vt habetur. in. in ordi. Tantinis & tradit Rodent. Sitatez in proœ. II. fori. & sic hodie iure isto non est necesse quod renuncietur beneficio diuisionis cum per istam. l. hoc beneficium consequuntur. & probatur etiam hic quod ratio est pro iure diuita pro parte inter consideiussores sistant soluendo & sic non requiritur quod opponatur exceptio, licet aliud erat ex beneficio epistolæ, vt patet ex dicta lege. inter fideiussores. ff. eodem. vbi glos. Bar. & docto. sed an idem quod in ista. l. disponitur procedit in fideiussoribus de iudicato soluendo. l. ex clausula iudicatum solui. ff. de iudi. diuitur lege sua. columna penultima C. de vsu retinendi. quod etiam istigaudent beneficio diuisionis. & quid si si plures constituerent dic quod gaudent eodem beneficio vt in l. omnis C. de consilio pecu. & idem in pluribus mandatoribus per dictam legem. & tenet Speculatu. in titu. de remuneratione & conditione columna sexta sed quantet aget creditor contra plures fideiussiones: nam si pro parte petat & ab aliis eorum non fit soluendo non videtur quod possit ab altero qui est soluendo ab illo vltra partem ab eo petitam consequi. dic ergo quod consilium est quod petat contra omnes & contra quemlibet eorum sub hac protestatione quod ratio totius debiti sub clausulæ vt alias dixit Bartolus in l. 2. §. penultima columna. in princi. 4. quæstione ff. de duobus reis. & tradit Alexand. consilio 37. colu. 1. volumine. 2. quidem si ali qui ex fideiussoribus sint præsentes & alii absentes an tunc etiam sit seruanda statutus legis dispositio. vt quemlibet conueniat pro parte si omnes sunt soluendo? Speculatorius tit. de remun. & conclu. columna sexta. versicu. quid si plures. dicit tunc dumtaxat fiendam diuisionem quando omnes sunt præsentes per tex. in. d. l. dubitetur. alias in principio dubitet in punto ibi præsentes. ff. eod. & argumentum authen. hoc ita de duobus reis. & authent. præsente. de fideiusso. C. & facit. l. eo. l. decima. ¶ Ego vero dubito de illo dicto maxime ante tadispositione huius. l. ex qua fideiussores non accepit nisi solidum & quando simpliciter accepit hæc. l. diuidit actionem inter eos pro parte quando omnes sunt soluendo: quod ita militat siue absunt siue præsentes sint sicut & alias imputatur creditori si vnum fideiussorem put, alium sub conditione recepit vt in. l. si plures. in princip. ff. eodem neque obstat. l. decima. infra eod. quia loquitur in his qui vt principales se obligant. tmo illa. l. facit in oppositum quasi velit illud non attendentium in fideiussoribus, qui non vt principales sed accessorie accedunt. Item ibi asti inxerunt se in solidum vnde est diuersa ratio & l. si dubitetur. procedit secundum ista digestorum, quibus & si nihil diceretur fideiussores intelligebantur tutioli

que pagar aquella parte que les cabe, entonce los otros[f], que ouiessen de que lo fazer, quier fuessen vno, o muchos, son tenudos de pagar, toda la debda principal, o de cumplir aquella cosa que fiarõ.

¶ *Ley. IX. Como la deuda deue ser demandada primeramẽte al principal deudor que al que fio.*

EN el lugar ẽ seyẽdo aquel que

dum obligat quod hodie non est vt constat ex ista §. partitur. & dixi in principio huius gloss. Quid si plures fideiussores non fuerunt insimul tecepi, sed vnus hodie alter ex interuallo antecedat dispositio huius legis? Speculatorius, quod Hugo & Ant. quod non vt ipse notat vbi supra columna sexta, versicu. quod si ali qui fideiussores. Fab. in dicto §. si plures post princip. tenet contrarium. l. legem dictam. l. si Titius. quæ lex certe pro qualibet parte potest indici Bartolus etiam in lege si plures. in princip. ff. eodem tenet cõtra Speculato. post Dynõ. & Iacob. de Aret dicensesse ex sum in dicta lege titius. sed in. d. l. si titius in fin. aliter loquutus est & forte melius: dicit enim quod ille qui primo intercessit non habet beneficium diuisionis: ille vero qui intercessit secundo habet eodem modo quo quando simul intercesserat per illam legem. tu vero dic secundum Paul. de Castr. in dicta lege. si plures. quod in tempore quo fuit datus primus fideiussor fuit actum de dando secundum. & primus hoc fecit quod tunc habebit locum ista. l. quia videtur fideiussisse contemplatione secundi. alterc autem istorum deficiente non habet locum ex quo non censetur fideiussisse contemplatione secundi. & hoc quantum ad principium fideiussoris. Secundus autem habet beneficium huius l. ex eo quod vt dicit Barto. si tamen fecit eum esse deuteri vt declarat Paul. de Castr. in dicta lege. si plures. & in d. l. si titius. & est ea dem ratio quia non censetur fideiussisse contemplatione primi. Ad decetum quod inter fideiussores diuersorum non habet locum ista. lex. l. si ait no. ff. eodem. ide Barto. in. l. inter eos. §. duo ri. ff. eod. & an fideiussor qui non potest effectualiter conuenici faciat locum huic beneficio vide per Barto. in dicta lege. si titius adueteeiam quemvi dixi, ista. l. diuidat absque eo quod opponatur, quod non procedet de iure isto dispositio. l. si testamento. §. quod si duo. ff. eo. & sic soluum vltra debitum potest repeti.

d ¶ *Quante le cupiere.* Et computabitur in ea quod antea soluerat. l. inter eos. §. ff. eod.

e ¶ *Fuessen tan pobres.* Adde. d. §. si plures. insti. eo. non ergo requiritur quod promuuetur per iudicem vt diuisio fiat propari inter fideiussores vt exinde periculum sufferet ad creditorem vt dicit Paul. de Cast. in dicta lege. inter fideiussores. ff. eod. per tex. in. l. inter eos. §. cum inter. eodem titu, sed istum post conuentionem periculum sufferat ad creditorem? si tamen non potest creditori imputari diligentiaq. ita statim quod cœpit petere aliquis ex consideiussoribus factus est non soluendo, antequam haberet commoditatem conueniendi eum, tunc non est periculum creditoris, vt est de mente Paul. de Cast. in d. l. inter eos. §. cum inter.

f ¶ *Los otros.* Quid si duo fideiusserunt distributiue, vnus in decem aliis in residuo, & illeque. fideiussit in decem non est soluendo vtrum alter tenebitur solidum? Baid. quod non in. l. fina. colum. penultima. C. de vsu retinendi. quia obligatio fuit diuisa & taxata per pactum allegat. l. fideiussores magistratuum. §. pro aurelio. ff. de fideiusso. licet alias nomine residui totum continetur vt in. l. secunda. C. de hæredi. insti. & quid si vnus fideiussor fuit acceptus pure alter sub conditione vide. l. si plures. in princip. ff. eo.

¶ *Ley. IX.*

a Præsente principali non potest (eo non prius discusso) fideiussores creditor conuenire si autem absens est, in dulgetur tempus arbitrio iudicis, intra quod fideiussores principalem repræsentent: & si intra tempus datum non repræsentauerint conuenientur & ipsi soluent prout disponitur. §. 1. proxi. l. d.

g ¶ *En el lugar.* Ille ergo dicitur præsens qui est in ciuitate vt hic & videtur approbari opinio Iacob. de Raue. quam tefert Barto. in authentica. de fideiussio. in princip. vnde ita. l. habet ortum. glos. tam. en ibi intelligit præsentem, etiam eum qui est in territorio ciuitatis, sit tamen difficili citari potest & ita tenet ibi Angel. & et ani Barto. in lege tertia. §. primo. columna. fina. ff. de duobus reis & satis placet &

In noua tec. est. l. 3. titul. 16. lib. 5. Vtd. d. l. noua tec. In noua rec. vt. l. 1. qui estan te tit. 1. libr. 1.

debet prius fieri irrimatio an sit præsens vt notat Bartol. in dicta lege terma. primo in fine. & Bald. in l. cum non solum. §. necessitatem. in fin. C. de bonis quæ liberis.

2 a ¶ *Primeramente.* Quid si fideiussor de hoc non opponat? die quòd tenebit iudicium tum fideiussore. Bartol. per glossam. tbi in l. secunda. C. communi. diui. quod Alexan. ibi in addit. io. dicit perpetuo notandum. & adde Bartolũ in. l. fin. in fin. princi. ff si certum petat. & Alexan. cõsil. 3. colum. 1. volumi. 4. Bart. in. l. si mantipium. §. si communi ff. de euicto. Alexã. consil. 78. columna finali. volumine primo. Intelligetamen ne erres, quod ad hoc, tagens vincat requiritur, quòd fuerat discussionem vel probet de insuficientia principalis, quia alias non esset sibi aperta via agendi secundum Bald. Salyce & Paul de Castro in d. l. secunda. & quid si notorium sit principalem non esse soluendo? glossa dicit quod sufficiet, alias non facta discussione (& tenet ibi Barto. inferens ad fideiussorem tyranni) in l. decem. ff de verbo. obligatio. vbi etiam Ioan. de In o infert ad mixotum & non dotem facilitate commendi & vide circa hoc & circa istam materiam aliqua notabilia per additionatorem Alb. in capitu. peruenit. de fideiussoribus. in decretalibus. & si principalis decederet cum heredes tenebitur fideiussor ad id quod principalis. vt in l. si ex heredes. & ibi Barto. fideiussor administrationem tutorum. & vide l. si ate ff. vt legato. seu fideicommisso. nomi. rauc. & quido fideiussor se obligat vt principalis & simul cum principali tenet non est necessaria excussio. vt tradit Alexand. consil. 84. columna penultima. & fi. volumine 4. tali limitans glossa in dict. authen. de fideiusso. in prin. super verbo. fideiussorem. & quid si principalis habet bona alibi quàm in loco domicilij vel vbi contraxit an etiam illa bona debent prius discutiantur quam peruenatur ad fideiussorem? Bald. quod sic quando facilis esset exactio secus si difficilis quia actor non cogetur peregrinare. vide per Baldum in lege fina. §. sed si cum Seio. columna tertia. ff si certum peta. & per Alex. consil. 84. colum. fina. volumi. 3. vide Baldũ vbi supra. verticu sed pone scholaris de alemania &c.

3 b ¶ *Que non abs que entraron.* Hudie ergo non potest fideiussor in mora constituante principalem. vide per Ia sonẽn. l. cum filius familias in principio colum. 4. ff. de verbo. oblig.

4 c ¶ *Deue gelo dar.* Concordat cum authen. præsente. C. eo. & in corpore vnde sumitur ex authen. de fideiusso in principio.

5 d ¶ *E pagar.* Quid si creditor habeat aliquod pignus de debitoris an possit obijcere fideiussor quod vendat prius pignus vide per glossam in dict. authen. in princi. in glo. super, parte summa & ibi per Bar. & Angel.

6 e ¶ *Aluedrio.* Approbat glos. in dict. authent. de fideiusso. in princi. in glos. super parte. de tempus.

¶ *Ley. X.*

Pluribus fideiussoribus obligatis in solidum non potest creditor vnũ conuenire si omnes sunt præsentes & quilibet est soluendo sed si absunt aliqui vel sint non soluendo exigat totum ab omnibus qui sunt præsentes & soluendo. l. d.

1 f ¶ *De so vno.* Ortum habet ab authenti. de duobus reis. colla. 8. & ab authen. hoc ita. C. de duo. reis.

2 g ¶ *O de fazer.* Innuitur hic, quòd si plures se obligent ad aliquid faciendum, ita vt quilibet teneatur in solidum dicuntur duo rei debendi, aeq. inscriptentali quid dare. innuitur etiam iuristis sequen. verbis huius legis, quod etiam inter plures correos, qui promiserunt aliquod factum, habeat locum beneficium diuisionis, de quo in ista. l. & in dicta authent. hoc ita. C. de duobus reis. sed contra hoc opponitur, quòd regulariter omnia facta sunt indiuidua, vt dicit glo. in. l. 4. §. cato. ff de verbo. ut. obligatio & ibi doctores communiter. & in. l. stipulationem non diuidunt, secundo responso. co. tiru. & sic de natura obligationis. & si non dicantur in solidum, quilibet teneatur in solidum: non tan en per hoc dicuntur duo rei debendi, vt probatur. in lege. rem hæreditariam ff. de euicto licet ergo expriratur, quod tamen inest nihil debet operari l. non recte. C. de fideiusso. l. Adde C. 3. ff de legat. 1. de duob. Præterea neq; reis intereos videtur, quod habeat locum beneficium diuisionis. cum horum diuisio contumpat stipulationẽ. d. lege. stipulationes non diuidunt. & propter ista Bart. in. l. 2. versic. 3. ffo. ff. de duo. reis. tenet, q & si dicatur in obligatione indiuidui, quod teneantur in solidum: non tamen propter hoc dicentur duo rei debendi nisi expressẽ dicatur, quod animo constituendi se duos reos, sic promitrum. & insuper addit Bart. quod dato, quod hoc expriratur non habebunt beneficium diuisionis, eo quia corumperetur stipulatio. & cum dicit. Barto. tenetur iam Saly. in prima. & in authẽ. hoc ita C de duobus reis. aduerte tamen, quia ibi Bar. in. l. 4. 6 cato 5. allega. in. 6. oppo. vule, quòd sufficiat dicere, q teneantur in solidum, vt dicantur duo rei: & illud videtur verius & communiter tenetur secundum Fricisc. de Aret. ibi columna. 11. & hoc approbatur in ista. l. particre. Sed quantum ad beneficium diuisionis non reperio doctorem contradicentem dictis Barto. in. d. l. 2. ff. de duobus reis. vnde vel dicendum est, quòd ista. l. partitæ. intelligatur, quando fuit promissum factum, quod erat diuidum quod est maxima iustitia & diuinatio vel quòd. l. partitæ approbet dictum glossam. l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duobus reis super verbo, videbantur volentem, q etiam in indiuiduis habeat locum. d. authenti. hoc ita. Cogita.

h ¶ *Cada vno fiador de debdor.* Hic colligitur, quod tũt duo rei fideiubere vi dentur respectu creditoris, quando hoc actum est, & non alias. & sic videtur approbatio. Petri, Iacobi, de Raue. & Cyn. quam sequitur Barto. in lege. reos ff. de duobus reis vbi hoc probatur. & in. d. authẽ. de duobus reis in corpore, ibi alterna fideiussione &c. addeeriam alium casum, quando esset color quæsitus, vt in. l. sed & Iuliannus. §. 1. ff ad Macedo. Barto in d. l. reos.

i ¶ *Su parte.* Quid si duo rei sint obligati, per instrumentum habens 4 executionem paratam, putat de iure regni habeat instrumenta publica? Ange. in. d. authen. hoc ita loquens de simili statuto Florentiæ dicit quod tunc non habebit locum dispositio dictæ authen. imo qui libet possit conuenire in solidum. & est dictum singulare si est verum sed non credo esse verum, & moueor ex notatis per Barto in. l. cum quinta. §. quinta. ff de verb. obligatio. ex eo quod ista exceptio tacite inest ipsi actioni, & non producitur actio, nisi qualificata cum illa exceptione, & quia ex ipsa inspectione instrumenti, ex quo plures se obligant in solidum, apparet notorie de illa exceptione. ita vt detur dicere Ioan. de Imol. in. l. fina. ff. quibus appella. non licet. verificat tertio limitat Bal. vbi dicit, quod quando statutum disponit, quod contra instrumentum non possunt admitti exceptiones nisi solutionis, poterit nihilominus opponi alia exceptio. de qua apparet notarie ex inspectione instrumenti, puta: quia promisso est fine causa, & sequitur Alex. consilio. 77. vbis dubitationibus, columna fina. volumi 3. & dato quòd in statuto de quo loquitur Ange. fuerit dictum procederet, secundum. ll. regni non procederet ex quo omnes legitimæ exceptiones (dum tamen infra decem dies probentur) In non & admittantur contra instrumentum publicum, vt in. l. si. habetur tit. titulo octauo. libro tertio ordina. regal. & vide Roderi. Suarez. hoc titu. li. 4

dem videlicet in lectu. l. post rem iudicatam. ff. de re iudica. vbi legit. del tegni folio. 140. columna quarta. verticulo, infertur etiam & est folio 144 illius operis totius cum reperiri, quoniam in prioribus, nota etiam, quod communis conclusio est q remedio illius authenti possit renuntiari. & sic poterit renuntiari huius legis remedio. notat glos. quæ communiter approbatur in dicta auctic. hoc ita. in glos. fin. & vnum casum notabilem vbi non posset opponi de tali renuntiatione vide per Bartol. in. l. Paulus. la secunda. ff. de re iudica. & est mirabilis determinatio. tradit Alexan. consilio. 97. columna. 2. in fine principio sequentis voluminis 2.

dos ouieren de que pagar E si por auẽtura todos non fuessen en la tierra, o alguno dellos non fuesse valioso[a], enton ces los que fueren y, e que ouieren la valia, deuen pagar todo el debdo, quãtos quier que sean vno, o dos, o mas.

¶ *Ley. XI. Como aquel que rescibela paga, de alguno de los fiadores, le deue otorgar poder, para demandar a los otros.*

Agando [b] alguno de los fiadores, todo el debdo en su nome, puede demandar [c] a aquel aquien faze la paga, que le otorgue el poder que auia para demandar el debdo, contra los fiadores que fueren sus compañeros, en aquella fiadura. E otrosi el que auia contra el debdor principal [d], e el deue gelo otorgar, e despues que le fuere otorgado este poder, en su escogencia es, de demandar a cada vno de los otros fiadores, aquella parte [e] q̃ pago por ellos. E si alguno y ouiesse tan pobre, que

a ¶ *Non fuesse valioso.* Id est quatenus ro posset soluere, nam ad id quod potest ab eo haberi non tenebitur aliter contreus declarat Albert in dicta authentica. hoc ita.

¶ *Lex. XI.*

Vnus ex fideiussoribus soluens creditori nomine suo, potest petere vt ei creditori cedat actiones, cotra eatem & fideiussores: & eis cessis agit si vult contra quemlibet fideiussorum pro parte eum contingente: vel ad totum contra eum principalem, etiam si non cedantur ei actio: & si nomine principalis soluit, non potest creditor actiones cedere: quia eius solutione fuit debitor liberatus à creditore & fideiussore. sed potest sic soluens repetere à reo principali tantum sed a condemnationibus aliis, autem non expressis cuius nomine soluit: si post solutionem litari n petit cessionem fieri cessio contra omnes: sed si postea exinde vsu illo non potest cessionem fieri cessio: quia præsumitur nomine debitoris soluisse ex quo sta. tui cessionem non petiit, potest tamen exigere quod soluit à debitore.

1 b ¶ *Pagando.* Ortum habet à notatis per Azo. C. eodem, in summa, columna penultima. verbi. conuenius autem fideiussor & nota quod etiam post solutionem qua fecit fideiussor potest petere cessionem de qua hic, neque obstat. l. Modestinus. ff. de soluto, quia in his qui accesserit tenentur semper soluens videtur soluere pro obligatione sua. Mi filius fatorbas. ff. de in tem verso. l. Papinianus. ff. mandat. Barto. in lege. rum his. ff. de fideiussio. quod tamen limita & intrelige si statim post solutionem petit cessionem vt infra in fine. huius l. quando verò expresse dixit quod soluit nomine suo, tunc etiam si statim non petiit cessionem: potest tetiam exinde vsu illo eam petere, vt habetur in ista. l. & tenet Azo. vbi supra.

2 c ¶ *Pueden demandar.* Et oportet quod petat cessionem, nam sine cessione non posset agere contra condideiussores. vt in. l. vt fideiussori. ff. eod. Sed quo jure agat contra eiusdem rem vt cedat: dic quod iudicis officio vtim. d. l. Modestinus. ff. de soluto. vel si creditor nolit cedere, te petet solutum tanquam indebitum vt dicit glo notabilis. & ibi Barto. in. l. cum is. ff. eodem.

3 d ¶ *Contra el debdor principal.* Contra quem debet creditor cedere nec dum actiones personales: sed etiam iura pignorum & pypothecæ vt in. l. si ciliun. 3. si mandato. ff. de soluto. & in. l. ait bi notat gloss. C. de fideiussio. & in. l. sicut. eodem titul. l. fideiussoribus. §. t. & l. si mandato meo. & lege fideiussores. ff. eodem. & satis probatur hic cum absolute dicit quod debet cedi ius contra principalem debitorem & si non cedat obstabit sibi exceptio actionum cedendarum vt in dictis iuribus & si facto vel culpa sua non potest cedere repellitur etiam exceptione cedendarum, vt in dicta lege fiscium. §. fiscus ditoc. & in lege. si pupillus alterum. ff. de administratione tutorum. & quando ista exceptio obstet, vel non: vide notabilitet per Bartolum in lege. si stipulans. §. primo. ff. eodem & opponitur ista exceptio etiam si fideiussor sit obligatus per instrumentum guarenticiun secundum Baldum in authentica præsente C. de fideiusso. & etiam in ipsa executione secundum Baldum in lege. fideiussor. C. eodem. & aduerte quia Cyn. & alij doctor. & refert ibi Paul de Castro in fine in lege. iul. emus C. ad Vellianum. volunt, quod hæc intelligatur quando ceiusser contraxit contemplatione hypothecæ, nam tunc si facto debitoris non potest ceditur repellitur exceptione cedendarum secus si non fideiussit contemplatione hypothecæ, & adde Bartol. in dicto. §. optimi. & quæ tradit Bocth. consilio. 200. quoniam ex forma statuti dotalis & volumine secundo: columna. secunda. & adde, q & potest petere fideiussor: quod sibi exhibeat instrumentum debiti principalis: vt in. l. si nomen. ff. de hæred. vel actio. vendi & tenet ibi Baldus in reportatis antiquis quem refert & sequitur Alexander in lege. scendum columna secunda. ff. de verborum obligatio & non sufficit secundum eos hoc ostendere per sententiam latam contra fideiussorem, quinimo si factor obtinuisset dictam sententiam iniustum posset à fideiussore repelli in executione, quia non haberet quid cederet, quod Alexand dicit perpetuo notandum. & quid si debitor obligauit omnia bona sua, & post hoc vendidit Tancreto domum & postea Petro fundum & creditor agit contra Tancretum hypothecaria petendo domum qui obtulit debitum creditori qui cessit ei actiones contra debitorem & eius bona & virtute cessionis agit modo contra Petrum ille vero opponit de beneficio cedendarum actionum, & cum non possit subiecti actio contra domum iam liberatam quæritur, an obstabit exceptio. Specula. titulo de cessione actionis. §. primo. versiculo. sed pone habeo debitorem. mouet istam quæstionem, & concludit, quod diuid ut obligatio pe lege eum possessor. ff. de censibus. & per. l. si pupilli. ff. de admini stra tuto. & l. secundum. §. primo ff. ad legem Rhod. de Iact. huic tamen dicto Speculatoris obstare videtur communis doctrina scribentium in dicta lege. iubemus. de qua dixi supra. cum tertius possessor iste qui conuenitur non contraxit prætextu obligationis hypothecæ. & ideo non potest obiicere exceptionem cedendarum sicut poterat mandator, vel fideiussor, qui prætextu & contemplatione hypothecæ, quam fecit debitor de bonis suis, contraxit seu se obligauit. & per eandem rationem reprehenditur aliud dictum Speculatoris in titulo. de renuntiatione & conclusione. §. primo. versicu. sed pone sufficit ergo cedere tertio possessori iura hypothecæ, quæ creditor agens contra eum habet, vt in lege. mulier. ff. qui potio in pigno. habea. & non ius hypothecarum statarum rerum quibus renuntiauit, vel eius facto fuerunt liberatæ, & ad intellectum & limitationem dictæ legis. mulier. vide per Baldum in lege. si res obligata. ff. de lega. 1. versicul. quinto nota. & ibi Alexand in fin. & aduerte quia cum non possit conuenire tertius possessor pignoris, quando principalis debitor est soluendo, vt in authentic. de fideiusso. §. sed neq & authen. hoc li debitor. C. de pigno. fideiussori non potest in tali casu petere cessionem, contra tertium possessorem, ita notat Baldus in additio. ad Speculator. titu. de cessio actionis. versicu item si debitor. & nota quod potest per fideiussorem renuntiari huic beneficio cedendarum, vt dicit glos. notabilis in lege. nisi hoc actum. ff. de pactis. & ratificatione generaliter renuntiare beneficio de fideiussoribus, vel authentici præsente, vt per hoc excludatur etiam benefirium cedendarum vide Socinum in dicto consilio. 200. quoniam ex forma statuti &c. & Decium consilio. 27. & pro viribus. & ibi quid si renuntiauit generaliter omni legum auxilio, an per hoc excludatur hæc exceptio. & consil. Ludo. Roma. ibi per eos allegatum. & vide per Baldum in dict. authentica præsente. C. de fideiusso.

4 e ¶ *Aquella parte.* Non enim potest quilibet conuenire in solidum: sed pro parte. l. si pluces tutelam. Ibi in alterum pro parte. & c. ff. de administratione tutorum & l. cum pupillus. ff. de tutel. & ratio, dicta l. prima & secunda. ff. ad legem Rhod. de iactu. in. §. quisquis tum. & ff. de censibus. l. cum possessor. & tenet Azo. C. eodem. in summa. columna penult. & Barto in. l. si plures. la secunda. ff. de administra tuto. & vide quæ dicam in glos. sequenti.

5 a ¶ *Pueden entrar.* Innuitur hic, quod fideiussor non potest fideiussori consequi ab vno ex fideiussoribus, si non potest consequi ab alio: nisi fideiussore solidium de eat esse contentus cautione, de qua hic sed adiuerte, quia Bart. in lege. Mutiesius. columna tria. ff. de fideiusso. versicu. quæritur. et hoc. quæro, an inter vnus tribus fideiussoribus solutis solidum, an pro duabus partibus cæterorum cessionem debeat in solidum? & concludit. post glossam. Bart. & est ratio, secundum eum: quia tale ius debet cedere quale est apud eum. & idem tenet glossa in lege prima. C. de fideiusso. & subaudi Bartol. post Iacobum de Arenis. quod hoc debet intelligi, quando alij duo hunc solvendo non essent, nunc deberet vicem periculum communicari, ac gaudentoal. verum, si locum habet, ff. no. fœnio. & l. si plures. ff. de admin. tutorum. & sic apertedicit Bartolus. quod inter solventem, & alium fideiussorem qui est solvendo, debeat communicari id quod damnum, seu periculum pro parte illius, qui illi steps, quod satis habeat videtur impletis, neque repugnat ista lex cum vtrumque remedium sit solvens habere, vt procedet quod hic dicitur, quando fideiussores non erant obligati in solidum. vt sustinet ic hic solidum, et cessa fuerunt actiones contra illos in tunc periculum illius, qui non est solvendo, declarat tamen. ad solvendum, vt in. §. si plures. Insti. eod. dicta ergo Barto. procedunt quando erant inducti obligati.

6 b ¶ *Pro si infuso.* Adde. §. si quid. Insti. de fideiusso. & l. qui fide. & l. ex mandato ff. mandat.

7 c ¶ *Non enel suyo.* Se, ut cum ista lex opinionem glossæ in l. Papinianus. ff. mandat. quæ fuit Azonis, licet glossa non allegat. C. eodem. in summa. columna penultima & adverte: quia Doctores communiter tenent contra glossam. dicentes, quando casus dubius, fideiussor videtur solusse pro tuto obligatione, & licetiam ex interullo potest fieri cessio. ita dicit Bartolus, communiter Doctores tenere in lege. Modestinus. columna prima. ff. de solutionibus. allegat. l. cum is. ff. de fideiussoribus. & legè. si filius. ff. de iuri verso. Ibaurnes & Imola in dicta lege. Modestinus. allegat et ad hoc. l. & magis ff. de solutionibus. tenet ergo menu ista lege in quæ simpliciter sequitur dicta Azo. vbi suprà & glo. in dicta lege. Papinianus. quam glo. dicit Bald. esse meliorem de iure in lege prima C. de actio. & obligatio.

¶ *Lex. XII.*

a Si fideiubeo pro debitore eius mandato vel sine mandato eo præsente & non contradicente vel eo absente & postquam fecit contentiferre: si sit eius commodum: etiam si non consentiat valet hæ fideiussio: & tenetur mihi ad ea quæ Ad. ff. fideiussi. nisi fideiussor quia cuendo. & l. habar. ti ad ea ro cumque vel solui. vel l. si fideiussi pro eo animo donandi. vel fideiussi ad ito contra eius prohibitionem. Ibid.

b ¶ *Tenudo es de ir.* Adde lege. ex mandato. §. primo. & l. qui fide. & l. si remunerandi. §. si passus. ff. mandat. & sequitur ista lex dicta Azo. C. eo in summa.

c ¶ *Entres casos.* Hos casus ponit etiam Azo. C. eod. in summa. & glo. in l. si remunerandi. §. si passus. ff. mandat. & ad de alium casum, sed tenet quando fideiubet ex necessitate, puta ex mandato testatoris, nam & tunc soluens non repetit, vt est casus singularis in l. tribus. vbi Bal. ff. de vsufructu earum rerum, quæ vsu eorum minuunt. & dicit ibi quinterrogauit de lite quædam in puncto examine, & respondit omnia contra illius legis. & vide per Alex. cons. 158. vol. 3. ad finem.

d ¶ *Tenudo es de ir.* Adde lege. ex mandato. §. primo. & l. qui fide. & l. si remunerandi. §. si passus. ff. mandat. & sequitur ista lex dicta Azo. C. eo in summa.

e ¶ *Entres casos.* Hos casus ponit etiam Azo. C. eod. in summa. & glo. in l. si remunerandi. §. si passus. ff. mandat. & ad de alium casum, sed tenet quando fideiubet ex necessitate, puta ex mandato testatoris, nam & tunc soluens non repetit, vt est casus singularis in l. tribus. vbi Bal. ff. de vsufructu earum rerum, quæ vsu eorum minuunt. & dicit ibi quinterrogauit de lite quædam in puncto examine, & respondit omnia contra illius legis. & vide per Alex. cons. 158. vol. 3. ad finem.

f ¶ *Contra defendimiento.* Pro libro ordinaria actione negotiorum gestorum, hic & in l. hinc C. de negotiis gest. & in l. si pro re. ff. mandat. hinc ita nisi essent in fauorem publicum solvendo, vel ut pro vita honestis, vel in dimendo eum à cercenibus, vel curando ab infirmitate, vel mantenda mulierem, vel ut alter sit fauor publicus, ut ex ratione per Barto. in l. si ctus. ff. de pecul. lega. & per glo. in cap. 1. 83. distin. Bald. & Pau. de Castrolio. dict. hinc Palan. t. quæ ius. ff. de solutionibus. Bal. nouellus. in tractatu de dote fol. 1. colu. Socinus cons. 126. volumine. 1. versus his quæ in facto. colu. penul. vbi cadit de expensis factis in defensione cuiusdam castri, inuito & prohibente domino. & vide notabile quæstionem, quam ponit Baldus in lege. si in aliquam. in fine principij. ff. de offic. proconsul. si Rex fortificaret locum meum, vt habilius indefaceret guerram, & posset ibi gentes suas quod potuit eum me inuito vti in lege prima. C. de naufrag. non ex causandis. l. b. vndecimo & in. l. fina. §. fina. ff. de pignor. actio. si posset finita guerra recupero locum meum, an tenear ad sumptus? & concludit q. non, nisi tanquam vnus de populo. videl. bi per eum.

¶ *Lex. XIII.*

Si mandato tertij, pro alio absente fideiussi, tenetur mihi mandator & non debitor, ad ea quæ soluti nisi in debitoris vtilitatem fideiussio conuertatur: quia tunc & quando debitor erat præsens nec contradixit agam contra eum vel mandantem prout elegero. hoc dicit.

a ¶ *Ensufiegencia* Adde ad illam. l. l. qui fidem. & ibi glos. primam. ff. mandati.

¶ *Ley. XIIII.*

Non potest fideiussor reum compellere vt ante solutionem liberet eũ a fideiussione: fallit in casib' in hac l. expressis. hęc dicit.

b ¶ *Por cinco razones* Quam habuit à lege. Lucius. ff. mandata. & a. l. fideiussor pro vendtore &. l. fideiussor q minor. ff. de fideiusso. & à lege. si pro ea. C. mãda & capit. fina. & fideiusso. & adde, quod quando fideiussor mediante sua obligatione liberaret debitorem, potest statim agere contra eum: vt notat Bart. in. l. si is cui ff. de solutio. & quidin fideiubente si ne mandato, an agat ante quam soluat Bald. in dict. l. si pro ea. dicit q non. Alexan. in bina additio. dicit idem esse in cundum in fideiussore sine mandato, quod in negotior ũgestore, qui potest etiam agere ante quam soluat iuxta notata per glos in. l. 2. & in. l. li quis mandato. ff. de negotiorum gest. q satis placet. sed qui dũ fideiussor vult peteg rinari, vel ire in studium, an possit agere vt liberetur? Spec. in tit. de mudeiis. § specialia. versi. quid si fideiussor, videtur velle, q sic per. l. aut longe ff. de procu. & per. l. licet in fine. ff. de arb. Albericus tamen tenet contrarium, ex quo iste casus non reperitur expressus: & magis placet. & ibidem tenet Alberi. q etiam si capitales inimicitiæ succedant inter fideiussorẽ & principalem debitorem, licet sint culpa debitoris, non possit agere vel liberetur, licet contrarium tenuit Guliel. vide ibi per Alberic. cuius fundamentum est, quod iste casus non reperitur lege expressus. Ioan. And. tamen in additio. ad Speculi. in. d. §. specialia. in additione super verbo, si pro ea. post Odofr. & dominum suum tenet quod possit agere quando interuenit inimicitia capitalis culpa debitoris, & satis æqua videtur ista opinio.

c ¶ *Fuere judgados.* Quid si propter inopiam fideiussor sit in carceratus, an statim possit agere, & ad quid agat? vide per Bald. in. l. si. col. fin C. de vsur. rei. indica. qui vult: quod possit agere propter macieriem carceris. & sic si ex instrumento guarentigio fideiussor caperetur, statim agere posset alias non, licet sit obligatus per publicum instrumentum, licẽt contrarium voluit Bartolus in lege fideiussor pro venditore. ff. eodem. contra quem tenent ibi Angel. & Paulus de Castr. per bonas rationes, quod mihi placet. & idem tenet Salycet in dicta lege. si pro ea. colum. 2. versicu. sed dubitari potest, quidicit quod possit agere post peti iante executionem contra eum, vigore instrumenti guarentigii, & videtur æquum dictum. & idem tenet Rodericus Suarez. in repeti l. post tẽ. ff. de reiu. sub ver. vilum est supra. fo. 148 & ex isto verbo, iudgado &c. potest in ista lege colligi, quod non sufficeret, si esset his contestata contra fideiussorem: si non esset cõdemnatus, cuius cõtrarium voluit Paul. de Castr. in dicta lege si pro ea. C. manda. per l. si socius. ff. commu. diuidũdo. quæ lex loquitur in socio communi non in fideiussore, in quo est diuersa ratio.

¶ *Alaedrio.* ap probatur opinio glos. in lege. Lucius. ff. mandati. & in lege. si pro ea. C. eodem & glos. in dicto capitu fina. & reprobatur opinio Guliel mi, qui dicebat de biennio & aliorũ, qui dicebãt de decennio vt refert Alberic. in dic lege. si pro ea. & hoc est tenendum. nã l. fori quæ dicit de anno non est lex nisi probetur elusus.

Quæ lex non est in in noua recopila.

La primera es, si el que entra fiador fuere judgado[c] a pagar toda la debda, o parte della. La segunda es, si ouiesse estado gran tiempo en la fiança. E este tiempo deue ser determinado segun aluedrio[d] del judgador. La tercera[e] es, si quando el que entra fiador entiende que se comple el plazo a que deuia pagar. E por nõ caer en la pena el, nin aquel aquien fiaua a aquel aquien entro fiador, le quiere pagar, e el otro nõ gelo quiere resceb ir por alguna razon, o por auentura non es en el logar: e entonce pone[f] aquello que deue, en fieldad, en alguna eglesia, o monesterio, o en mano de, algun ome bueno, ante testigos. La quarta es si quã do entro fiador, señalo dia cierto[g] a ql deuesse sacar de la fiadura, e es passado. La quinta es, si aquel aquien fio comiença a desgastar[h] sus bienes. Ca por qualquier destas razones sobredichas, se desata la fiadura, e puede apremiar el fiador a aql aquien fio que le saque della.

¶ *Ley. XIIII.*

Porque razones se desata la fiadura, e puede el fiador saliu della.

Vexar non se deuen los fiadores, a ningũ juez para apremiar a aquellos que los metierõ en la fiadura, q̃ les saquen de la fiadura, fasta que paguen alguna cosa del debdo, porque entrarõ fiadores. Fueras ende por cinco razões[b].

¶ *Ley. XV.*

Como los fiadores deuen poner defensiones en juyzio si las ouierẽ ellos, o aquellos que los metieron en la fiadura contra los que les fazen la demando.

Demãdada seyẽdo en juyzio al fiador la debda q̃ fio, si fabe, q̃ aquel por quien entro fiador

e ¶ *La tercera* Vide. l. qui mutuam. §. fideiussor. ff. mandati 4

f ¶ *Pone.* Innuit ista l. quod absque depositione, non posset isto casu agere contra debitorem. Bal tamen in dicta lege. si pro ea. quinta quæstione. C. mand. vult quod etiam sine solutione, vel tali depositione posset isto casu agere, & nihil allegat vnde tenendum est quod hic decidatur contra Baldum. 5

g ¶ *Dia cierto* Idem si dixit, q̃ quando cunq; ad eius perlonem liberaret eum, vt in. d. l. si pro ea & qualiter consulatur fideiussori in isto casu liceritor nolit desistere ab eius obligatione, licet debitor daturum fideiussorem, vel pignora. vt. Bal in. l. si pater. C. de collatio. 6

h ¶ *Desgaster.* Quid si aliquis est fideiussor duorum correorum, & vnus distipidat, an possit agere cõtra vtrumque? Alberi. in. d. l. si pro ea tenet quod sic allegat. l. vbi adhuc. C. de iure dotium. & quod ibi habetur in glo. 1. quando socer & vir tenentur ad dotem soluendam. 7

¶ *Ley. XIII. Como el que mandasse a vno que entrosse fiador par otra tercero, se deue pechar el daño que le vniere por aquella fiadura.*

Por otro que non estuuiesse delante, entrando algun ome fiador non lo faziendo por su mandado, mas por mandamiento de otro tercero, dezimos que si tal fiador como este, pagasse alguna cosa, por aql̃ aquiẽ entrasse fiador, que non puede demandar lo que pago, a aquel aquien fio: mas aquel por cuyo mandado entro fiador. Pero si quando desta manera fiziesse la fiadura estuuiesse delante aquel aquien fiaua, e non la contradixesse o entrasse fiador en nome del: mãguer non estuuiesse delante, si se toma en pro de aquel por quien fizo la fiadura, entonce en su escogencia[a] es, de aquel que entro fiador, de demandar lo que pago, a aquel aquien fio, o al otro tercero, por cuyo mandado fizo la fiadura. E ellos son tenudos de la pagar.

¶ *Ley. XIIII.*

Porque razones se desata la fiadura, e puede el fiador saliu della.

Vexar non se deuen los fiadores, a ningũ juez para apremiar a aquellos que los metierõ en la fiadura, q̃ les saquen de la fiadura, fasta que paguen alguna cosa del debdo, porque entrarõ fiadores. Fueras ende por cinco razões[b].

¶ *Lex. XIV.*

Si fideiussor conuentus scienter omisit exceptionem peremptoriam, reo vel ei competentem, vt pacti de non petendo reo vel ei facti, non habet recursum contra eum principalem. nisi talis erat exceptio quæ solũ personæ fideiussoris cõpetebat vt exceptio Velleiani mulieri fideiubenti vel cõpetebat personæ rei principalis tantũm. h d

i ¶ *Si solo* Nam si ignoraret posset repetere à debitore. de quo dic, vt in l. si fideiussor in princi. ff. mandati. 8

a ¶ *Remataria.* Nam si esset decl[aratoria] iudicii, non noceret fideiussori, secundum inter. e l. si fideiussor. § quæsitum. ff. mandat. Nec dicitur dilatoria (secundum Azo. C. mandata in summa colum. antepenult.) si non opponit, quod procurator non procuratus esset procurator, vt quia erat inutilis velabas: licet sit in veritate non erat procurator: qui ta non habebat mandatum: nam de hoc reus opponere fideiussori, secundum eundem Azo. vt in lege inter causas §. mandato. ff. mandat. & tenet gl. in dicto §. quæsitum & ibi Albert. post Iacobum Butrigar. & istud videtur verum, quia illud quod dixit Bart. post Iacobum de Bello viso. in dicta lege. si fideiussor §. quæsitum. scilicet, quod ille §. intelligatur indistincte. & ibi respondit. ad §. mandato. dicitur etiam dilatoria, sic mutat exceptionem excommunicationis, vel banni secundum Albert. in dict. §. quæsitum.

a alguna defension por si, a tal que se rematara[a] la demanda, si fuesse puesta, e non la quisiere poner, e fuesse dada sentencia contra el, quanto quier que pagasse de la debda por esta razon, non lo podria demandar despues, a aquel por quien fizo la fiadura, porque se mesa que lo fizo engañosamente[b], por fazer perder al otro su derecho. Esso mismo[c] dezimos que seria, si el fiador ouiesse alguna defension a tal, que si fuesse puesta que valdria tambien, a el[d] como a aquel, por quien entro fiador, e non la quiso poner. E esto seria si el Señor de la debda, ouiesse fecho pleyto, al principal debdor, o al fiador[e] que non le demandasse el debdo nunca: o otro pleyto semejante deste, porque pudiesse ser rematada la demanda, e sabiendo lo el fiador, non quisiesse poner tal defension contra aquel que le demandaua. E como quier que dixemos, q̃ si el fiador ouiesse por si alguna defension, e non la quisiesse poner, quando le demandassen la debda, que por esta razon non podria despues demandar, al que la metio en la fiadura, lo que el pagasse por el, casos y ha en que non seria assi. E esto seria, como si la defension pertenesciesse a la persona del fiador[f] tan solamente, e non al que la metio en la fiadura, como si fuesse muger el fiador, maguer que con derecho podria poner defension quando fiziesse la demanda que non era tenuda de responder a ella, porque las fiaduras que las mugeres fazen, non deuen valer si non es en cosas señadas. Por todo esso, maguer non la quisiesse poner, tenudo seria aquel por quien entro fiador, de darle lo que pagasse por el. Esso mismo dezimos, que seria si la defension pertenesciesse tan solamente, a la persona del principal[g] debdor, e non al que fizo la fiadura. Ca maguer que el fiador pudiera auer rematada la demanda por ella, si la ouiesse puesta[h], con todo esso tenudo es[i], de

b ¶ *Engañosamente.* Adde dictam legem. si fideiussor principi. ff. mandat. ibi videtur doloversari & si tamen exceptio non solebat admitti nullo loco, vel alias propter rerum iudicata pignora fideiussor solutus esset, posset repetere. vide Ioanem de Imola in capitulo peruenit columna quinta & sexta de fideiusso. Alexand. consilio 220. columna 2. volumine secundo.

c ¶ *Esso mismo.* Id est prædicta procedunt non solum in exceptionibus reo inherentibus, vt doli mali, vel metus causa, vel non numeratæ pecuniæ. sed etiam si talis exceptio sit arguta ex facto debitoris, vel fideiussoris, seu aliarum hic & in lege exceptiones. C. de exceptio. vnde si exceptio iurium cedati fideiussori non opponatur ab eo, non aget contra debitorem: quia iuramentum habet vim solutionis. lege. duobus §. primo & lex finalis in fine. ff. de iureiurand. non tamen idem erit si fideiussor sit absolutus per sententiam: quia tunc non prodest principali debitori, vt est magis communis. concludo Bart. & istorum in dicta lege duobus §. primo. & in dicta lege finali. ff. de iureiurand. vide ibi per eos & per Socinum in dicta lege. exceptiones. columna penultima & fina. si tamen sententia lata principali profiteret fideiussori, si fideiussor habituren erat regressum contra eum, vt in dicta lege finali. vbi Bartol. & in dicta lege. exceptiones.

d ¶ *Tambien el.* Et nota, quod etiam si reus solit vti, vel non fuit vsus tali exceptione: tamen fideiussor potest ea vti vt notat gloss. & ibi Baldus in lege finali. C. de fideiussor. mino. & gaudet fideiussor tali exceptione. & si obtulerit se ad fideiussionem non rogatus, vt est casus notabilis in lege. si mulier contra senatusconsultum. §. finali. ff. ad Velleia. & tenet Baldus in lege prima. C. ad Velleia. & potest fideiussor opponere exceptionem, etiam reo iuratoria vt in lege. si quis [illegible] ff. de fideiusso. & notat gloss. vbi vide per Baldum in lege. tam mandatorij. C. de non numerata pecunia. columna fina vbi tradit an si reus fateatur numeratam fuisse pecuniam, possit fideiussor excipere de non numerata pecunia. & multa notabilia ad materiam huius legis videbis per Balduni per totam lecturam huius legis. Nota etiam quod tenetur reus dare fideiussori probationes ad huiusmodi exceptiones, vt in lege si creditor. ff. de actio. empti. & notat Bartolus in lege. exceptione. ff. de iudiciis. & potest petere fideiussor a reo etiam pendente lite: vt de ibi expensis ad litem, seu pecuniam pro expensis: quia eius negotium gerit secundum Bartol. ibidem & quid si excepto quæ semel compensitam debitori, quam fideiussori, postea cesset in debitore. vide textum notabilem, & quod ibi notat Bartol. in l. fin. ff. de pactis.

e ¶ *O al fiador.* Intelligo quando pactum de non petendo factum fideiussori, fuit etiam, quod ne quæreretur a reo vt in lege. idem in fine cum lege sequenti. ff. de pactis: secus si fuit personale tantum in personam fideiussoris, licet si fieret principali debitori, in fideiussorem porrigeretur, vt hic & in lege. & hæredi. §. fina ff. de pactis.

f ¶ *Del fiador.* Ad de legem. idem que. § & generaliter. & l. si fideiussor §. fina ff. mandati. & lege penultima. & fina §. si mulier. ff. ad Velleianum & intelligo etiam si scienter non opponat, vt hic habetur & tenet Azo in summa. C. mandati. columna penulti.

g ¶ *A la persona del principal.* Exemplaria habes in l. exceptiones in principio ff. de exceptio. & in l. 1 & si fideiussor. ff. de re iudicata. & in l. 1. si hoc actum. ff. de pactis.

h ¶ *Si la ouiesse puesta.* Innuit ista lex, quod fideiussor potest opponere de exceptione personali competenti personæ debitoris tantum. & sic videtur ibi contrariari rumi supra dixit, e non al que fizo la fiadura. & quia tam Azo. C. mandata in summa. columna antepenultima. quam gloss. in lege. si fideiussor. §. quæsitum. ff. mandati & C. eodem lege si proea dicunt quod neque fideiussor velit, potest opponere de tali exceptione potest dici quod est dubius casus, in quo tiret in fideiussorem non transeat ratio exceptio personalis. tamen per indirectum potest de ea opponere, & esset eludere intentionem creditoris agendi, et in casu l. nisi hoc actum. ff. de pactis. Nam licet directo non possit fideiussor opponere de pacto taxatiue facto in persona debitoris, potest tamen per obliquum vti vt lens beneficio nouæ constitutionis, vel cedendarum actionum & sic in effectu excludere tur actor: cum non possit cedere neque conuinire principalem debitorem, vt vult ibi gloss. & Alberic. & Barto. declarant & sic vult singular tertia lex quod si ret in casu isto istis remediis poterat fideiussor repellere creditorem agentem si tamen noluit his remediis vti, & soluat nihilominus potent agere contra principalem debitorem, pro quo fideiussit quod est singulare.

i ¶ *Tenudos.* Limita & intelligo, nisi habuit facultatem certiorandi & conueniendi reum, vt sua vteretur personali exceptione, & non fecit: nam tunc non posset agere contra principalem, vt in l. idemque §. & generaliter ff. mandat. gloss. in dicto §. quæsitum. & in dicta lege. si pro ea. & Azo. vbi supra.

¶ *Lex. XVI.*

Si heredes fideiussoris tenentur sicut ipse & habent easdem exceptiones sicut ipse si vaueret habere & opponere. & si fine iuendo soluane agent contra eum principalem nisi ante tempus soluerent quia tunc expectabitur tempus. l. d

a ¶ *Herederos.* ad de. l. fideiudiaris C. eo & §. a. instit. de fideiusso. vbi vel de per glossã. quid si facta fuit fideiussio in causa criminali vide etiã per Angel. in tracta. criminalis. in arte, pro quibus Antonius de usic. & tamen iterum morino principali etiam si moriatur sine herede durat obligatio fideiussoris. l. sine herede. si quis cuiss. de adiuto. l. n. §. idẽ Pomponius vbi vi. Bart. ff. depositi.

b ¶ *Ante del plazo.* Ad. le. legẽ si mandauero tibi vt in dic. in princip. & in. l. ad. mandat.

¶ *Lex. XVII.*

Si quis sub pena fideiussorem cum in iudicio sisti ad certam diem si ad illam illum nõ potuit inuenire, habetur id tantum in tempus ad quo tendum cum fiscutin termino primo sunt apud tum, si fuit minus lex mensibus & fuerunt sex menses habebit ad sex: & si isto anno completo eum adiudicium non duxerit soluet poenam promissam. l. d.

a c ¶ *Acusado.* Ex isto verbo & ex verbo statim sequenti, sobre algun mal fecho, colligitur, quod nisi lex quinque fideiussore promittente reum sistere in causa criminali, & sic accepit vult quod lex sit criminalis, de qua sum tacit, intelligum sic, & sic approbat opinionem glossi ibidem tenet, quod locum habet lex sanctimus in causa criminali, & licet illa opinio non approbetur ibi per doctos. tamen alia opinio glossi, sic et verbo, pecuniariam, tenet, quod lex & si post tres ff. si quis cautio. loquatur in principali primo tenet esse lex verum sanctimus. in fideiussore promittente alium sistere, & ista tenet communis opinio in dicta lege. & si post tres. & in dicta lege, sanctimus. tamen vt hic vides, & etiam habetur in lege trigesimasexta. supra titul proximo intelligitur dicta lege. & si post tres. & procedit etiam in fideiussore promittente alium sisti in causa civili si verò causa sit criminalis, procedit quod hic habetur. & in dicta lege, Sanctimus. tenet ergo mentem istam legem, & etiam dictam legẽ trigesimamsextam. Nam doctores communiter intelligunt dictam legem. sanctimus. quod loquatur tam in fideiussore in causa civili, quam in causa criminali, vel dic, quod dicta lex. & si post tres. & lex trigesimasexta supra titulo proximo procedant quando tam principalis, quam fideiussor promiserunt de iudicio sisti ad certum diem, quod & colligitur ex verbis dicta. trigesimæsextæ. cum dicit, que le ayndaria &c. & ibi, fiasse a otro &c & sic quod tunc tam principalis, quam fideiussor teneantur æqualiter. hæc vero lex & lex. sanctimus. procedant, quando aliquis promittit aliquem absentem præsentare potestati ex causa civili, vel criminali. ille enim taliter promittens, non dicitur fideiussor proprie: sed improprie, quasi in fide sua eum recipiens. & illo modo dicit ac concordari dictas leges Ricardus Malumbre Doctor antiquus, quem refert & sequitur Albericus in dicta lege. Sanctimus. Primum tamen intellectus, vt dã illinguatur de causa civili ad criminalem. magis videtur consonare verbis huius legis supra ponderatis. & propter verba dictæ legis trigesimæsextæ quæ enim comprehendere videntur casum, quando sine principali fideiussor promitteret: & ratio diuersitatis poterit esse: quia facilius est fideiussorem representare reum in causa civili, quam in criminali, cum communiter rei criminum fugiant iudicium, vt in capitulo. nullus. de præsumptio. Vel dic, quod quando reus & fideiussor insimul promiserunt, seu fideiussor accessit obligationi principalis, nulla sit differentia, an sit in causa civili, vel criminali: & procedat quod habetur in dicta lege. trigesimasexta si vero fideiussor principaliter se obligat & promittat de per se de representando reum in iudicio, in causa criminali tunc procedat, quod hic in ista. l. habetur si vero faciat in causa civili, procedat quod habetur in dicta lege, trigesimasexta. & iste intellectus colligitur ex multis verbis huius legis. ibi, obligando se so pena cierta a traer le &c & ex lege sequenti. in principio ibi, en la manera que diximos en la ley ante desta. vide quæ dico in. l. sequenti.

d ¶ *Otro tanto de plazo.* Concordat cum dicta lege, sanctimus. C. de fideiuss. & procedit hoc etiam, si fideiussor iuraueri secundum Baldum in lege. qui crimen. in vndecima quæstione. C. qui accusare non possunt & vide Iason. in lege si insulam. decim octaua columna versiculo. in quinta quæstione Bartol ff. de verborum obligationib.

e ¶ *Elapso complido.* Quando primus terminus fuit sex mensium nam si fuit minor illo & alio tantumdem elapsis committeretur pœna, vt hic & habetur in dicta lege. Sanctimus. versiculo. sin autem & secunda.

¶ *Lex. XVIII.*

Si fideiussor primo termino elapso, vult pro reo suscipere defensionem audiatur: et potest eam postea termino veniente dimittere. & si reus inuenitur sine culpa, absoluetur fideiussor: alias soluet pœnam promissam & interesse sed si reus ad aliquid dandum vel faciendum tenebatur illud soluendo liberatur à pœna fideiussor ex quo cum defendit vsque ad sententiam inclusive. l. d.

dar le aquel, por quien entro fiador todo lo que pago por el.

¶ *Ley. XVI. Como la fiadura non se desata por muerte del fiador.*

Muriendo el fiador tambien fincan obligados sus herederos [a] para complir la fiadura, como lo era el mismo quando era biuo, e todas las defensiones: e todos los derechos que diximos en las leyes ante desta, que ha el fiador por si, todos fincan otrosi a sus herederos, en la manera que el mismo los deuia, o podia auer. Otrosi dezimos que si el fiador, o sus herederos pagassen la debda que eran tenudos de pagar de su voluntad, sin juyzio, e sin premia ninguna, que tambien es tenudo aquel, por quien entro fiador, de dar les lo que assi pagaron, como si lo ouiessen pagado por premia que les ouiessen fecho por juyzio. Pero si acaescesse, que lo pagassen ante del plazo [b] non lo pueden demandar fasta el dia que señalaron para pagarlo.

¶ *Ley. XVII. Quando los plazos deue auer aquel que fio a alguno ome de fazer le estar a derecho para aduzirlo.*

Acusado [c] seyendo algun ome sobre algun mal fecho, si entrasse otro fiador por el delante del Rey, o de alguno de los otros que judgan por su mandado, obligandose so pena cierta, a traerle a derecho a dia señalado, deue lo aduzir aquel dia que cumpla de derecho, a aquel que le acusa. E si por auentura acaesciesse, que lo non pudiesse fallar, deue auer otro tanto de plazo [d], para buscarle e aduzirle ante del judgador quanto fue el plazo primero, a que lo ouo de aduzir, si fue menor de seys meses. E si por auentura fue el plazo de seys meses, deue auer otro tanto para buscar le. E si no le pudiere fallar, o no le traxere a derecho, fasta el año cumplido [e], entonce es tenudo de pechar la pena a que se obligo.

¶ *Ley. XVIII. Como el fiador puede defender en juyzio a aquel que fio para aduzirlo a derecho.*

EL que entra fiador por otro en la manera que diximos en la ley ante desta, desque passare el plazo primero, a que lo ouiere a aduzir a derecho, bien puede, si quisiere defenderle [a] en juyzio sobre aquella cosa, de que fue acusado, o emplazado. E esto puede fazer fasta q̃ sea acabado el segundo plazo. E despues que començare a defender en juyzio, non se puede dexar ende, fasta que el pleyto sea acabado: maguer muriesse entretanto, a quel por quien fiziesse la fiança. E si por auentura [b] fallarẽ en verdad, que non era en culpa, aquel que fio, es poren de quito de la fiadura. E si fuere fallado que era en culpa, entonce deue el fiador pechar a la otra parte la pena [c] a que se obligo, con todos los daños, e los menoscabos que le vinieron por esta razon [d]. Mas si aquel por quien fue fecha la fiadura, deue falguna cosa dar, o fazer, sobre que era emplazado, deue la pechar, o fazer el fiador: con los daños, e los menoscabos, que le vinieron, o la otra parte, por esta razon. E pechando esto, non es tenudo de la pena a que se auia obligado, pues que lo defendio en juyzio, fasta que la sentencia fue dada.

¶ *Ley. XIX. Como se desata la fiadura muriendo aquel aquien auian fiado para aduzir lo a derecho, e que pena merosce el fiador si es biuo, e no lo trae a los plazos que lo deuiera traer.*

1 a ¶ *Defenderle.* Cum ista l. non distinguit, an procedere etiam si causa criminalis sit gratia, in qua venia imponenda pœna mortis vel mutilationis membri libri, et relegationis inferetur, inuenal. 12. tit. 5. parit. tertia videtur, quod sic ex generali ratione huius l. de interpretatione l. 1. in l. penultimo. §. primo. in glos. super parte, procurator. est contrarium. & hic vsit etiam Ioan. de Imo. ibid. rotu. 12. fin. nõ posse fideiussorem dici, quod vt fideiussor releuetur a pœna, poterit reum defendere in quocunq; criminis & quod ita fuit de mente huius legis quia potius videtur se defendere quã reus.

2 b ¶ *E si por auentura.* Nota hæc verba vsq; ad finem l. nam pec ea supplentur & declaratur dicta lex. sanctimus. vec. sed si quidem, vbi illa nõ habentur.

3 c ¶ *A la otra parte la pena.* Et sic pœna applicatur parti, vt hic videsse sed intelligit vt per Bartolo in lege. si ex cum. versiculum quo. ff. de custod. reorum.

4 d ¶ *Por fazer.* Scilicet propter maleficium, & sic cõsequitur accusatoc vltra pœnam damna, quæ habuit ex maleficio, seu propter delictum.

5 e ¶ *Deue.* Ex his verbis videtur innui, quod l. præcedens & etiam illa locum habeant, & si fideiussor fuit assumptus in causa ciuili. & quod verba posita in principio legis supra proximæ non requiant de necessitate, quod causa sit criminalis, sed quod certia exempli sunt posita & ideo forte intellectus secundus quem ibi dedi super glos. 1. videtur verior. & cõprobatur hoc quia l. supra proxima cum dixit, arrimado e sobre algun mal fecho non voluit excludere, quod eius dispositio etiam non habeat locum in causa ciuili sed posuit dicta verba ad tollendum dubium de quo per glos. in l. penul. §. primo ff. de publi. iudi. videlicet an lex. sanctimus. proprie dat etiam in causa criminali. & per Speculum titulo de accusatione. §. fina. columna. 4. versiculo. sed quid si fideiussor.

¶ *Lex. XIX.*

Si reus in primo termino moriatur non tenetur fideiussor ad pœnam promissam: si vero post primum terminum moriatur tenetur ad pœnam sed si pœnam non fuit promissa & die præfixa reum non duxerit condemnatur in quantitate certa arbitrio iudicis: si tamen ner dies necessitatem interuenit: tunc si creditor non petit fideiussori quod reũ exhibeat vsque ad duos menses liberatur à fideiussione: nisi fideiussor intercedat super re vel pacto Regis vel communitatis: quia tunc vsque ad tres annos fideiussor tenetur non vltra. h. d.

f ¶ *Despues del primer plazo.* Et sic probatur hic & in l. sanctimus. C. eod. à quo ista sumpta est, quod impedimentum supervenientis temporis ratione purgandi non excusat aliquem omnino, quod tamen intelligere vt elegantiores. Bartolus in l. minimum. col. pen. in. 7. q. ff. de verborum obligationibus per Ias. 9. rotum.

g ¶ *Transplamente.* Ortum habet ista l. ex l. si quis reum. ff. de custo. reorum. & annotatis per Speculum. tit. de accusatione. §. h. col. 3. in princ. vel tit. sed si dedit fideiussorem, & è ista l. loquatur cum plenius, videl. quod intelligẽda etiam si hic fideiussor in causa ciuili & sic extendatur dispositio. d. l. si quis reum.

h ¶ *Mayor pena.* Adiutio iudicis, vt in. d. l. si quis reum & tradit glos. in c. cum homo. 2. q. 5.

i ¶ *Por otro.* quod si pro se quis promittat de iudicio sisti. vide per glos. & doctores in l. si seruus ff. de diuersis & tempor. præscrip.

k ¶ *Dos meses.* Intelligo si fuit negligens in inchoando litem infra istos duos menses nam si his fuit inchoata tenebitur fideiussor vsq; ad sententiam. vt in l. grave §. & post litem. ff. eo non lata negligentia in prosecutione litis. ita declarat Bartolus & Alberic. in l. si fideiussor. C. eod. de qua lex ista sumpta est, & si talis fideiussio facta sit respectu certe litis moræ vel mortis de ea prorediit hoc plane. Quod autem si fiat simpliciter & non erat his cuius ortasione fuerit facta promissio sed facta fuit ex alia causa dic ex mente doctorum in d. l. si fideiussor. q. est idem nam sine causa primum nõ inel. cet litem vsque ad duos menses, non tenebitur fideiussor. in causa vero publica vel quando fideiussio fuit facta in scriptis tenebitur vsque ad triennium, vt hic declaratur & litem notata infra triennium tenebitur vsque ad sententiam vt in. d. l. grave.

l ¶ *Tres años.* Approbat opinionem secundum Azo. C. eod. in summa circa finem. & reprobat opinionem quod perpetuo posset conuenirii in his casibus fideiussor, quę erat communis sed cum hodie de iure canonico, & etiam de consuetudine non seruetur istud de triennio, quo elapso expirabat instantia iuxta l. properandum. C. de iudic. l. 9. titulo. 6. pactum. 6. videtur dicendum, quod ad hue habeat locum ista lex, cum in hoc neque de iure neque de consuetudine reperiatur abrogata & sic licet non expirentur instantia respectu partium, expirabit respectu huius cautionis de iudicio sisti, ex quo actor fuit negligens tanto tempore in conueniendo fideiussorem. Si tamen fuit mouetur intra triennium & non detur deligentia in recipiente cautionem, tunc rumduret cautio vsque ad sententiam, vt dixi in glo proxi non expirabit cautio

cautio per lapsum triennii ex quo non pessit instantia. & adverte q̃ id quod hic habetur est diversum ab eo quod habetur in l. 3. in fine. libro quinto ordinis regalium ita ex delegato tempusu fia quod liberatur fideiussor a promissione de iudicio finito in vtrum eadem in pecunia, loco vero predicta ordinariorum, loquitur si posita sit communia contra fideiussorem q̃ detur in pena intra annũ & postea petitionem potest.

In nouis est in fine. libro 5.

¶ *Lev. XX.*

Quando mãdatum fit ad commodum mandantis tantum, mandatarius illud acceptans, teneatur implere & de dolo & culpa tenetur mandat. & si executione mandati expendit recuperat a mandante hoc dicit

1 a ¶ *Aquel otro que le manda.* Contra hunc datur actio mandati quæ dicitur contraria. vt in lege. si vero non remunerandi §. contrario ff. mandat & habetur in fin. de pena temere litigant. § item iuridæ. & in l. etiam. C. mandat.

2 b *Cinco maneras.* Ortum habet a lege secũda ff. mandat. & institu. eodem in principio.

3 c ¶ *Recibe el mãdamiento.* Adde. l. si mandauero. §. finali. ff. mandat. & institu. eod §. mandatum. vbi habetur quod re integra potest renuntiari eiusmodi mandatum, & ita intelligit Ioan. Bab. l. si quis. §. primo. ff. eodem. Alberic. tamen post Iaso. Butrica. in dict. §. fin. vult contrarium, imo quod neque re integra fit in libero arbitrio mandatarij renuntiare, & ita intelligi dictam. l. si quis aliqui §. primo. ff. eodem. & istud plus placet. & videtur probari hic, & in clementina prima. de procurato.

4 d ¶ *Dispendiere.* Adde. l. si verò non remunerandi. §. si mihi mandaueris. ff. mandat.

5 e ¶ *Por su culpa.* De omni culpa intellige etiam levissima quando mandatum requirit exactissimam industriam. l. à procurato. C. mandat. vbi Cin. Albert. & Iac. eri, & tradit Alexand. consil. 91. colum. 1. a volumine tertio.

¶ *Lev. XXI.*

Quando mandatum fit ad commodum tertij tantum, ille qui acceptans tenetur legaliter adimplere & expensas in eius executione factas tenetur ei mandans ficere recuperari, & dãmnum quod ipse tertius habuerit dolo mandatarij recuperet tertius a mandante, & q̃ se à mandatario. si tamen mandatum fit ad commodum mandantis & alterius tertij, est per mandatarium retinendum fideliter adimplendum, & recuperat expensas bifacias à mandante, & tertius teneatur ad earum partem si conuersæ fuerunt in eius vtilitatem. & de damno dato eius culpa vel dolo teneatur mandatarius. h. d.

le pueden despues apremiar por ella.

¶ *Ley. XX. De la cosa que vno mãda fazer a otro a pro desi mismo.*

Azẽ algũos omes por mandado de otros algũas cosas, a las vegadas, porque finca cada vno dellos obligado, tambien aquel que lo faze, como aquel otro que lo manda, a que es otra manera de obligacion, que es semejante dela fiadura. E e esto puede ser ẽ cinco maneras. La primera es, quando el mãdamiẽto, es a pro tan solamente de aquel que mãda fazer la cosa. E esto seria, como si vn ome mãdasse a otro, que le recabdasse todas las cosas, que ouiesse en algũ lugar, o le mãdasse comprar, o fazer alguna cosa scũladamẽte, o que entrasse fiador por el, o le mandasse fazer alguna otra cosa semejãte destas. Ca si aq̃l a quiẽ mãda fazer la cosa, recibe el mãdamiento[c] tenudo es de cũplir lo. E si algũa cosa pechare, o pagare, o despendiere, d en cũplir el mandamiento, tenudo es otro si de gelo pechar, aquel por cuyo mãdado lo fizo. Otrosi dezimos, que si aquel que recibe el mandamiento faze algun engaño en non cumplir lo, o por su culpa[e] viene daño al otro, q̃ es tenudo de pechar le todo el daño, q̃ le viniere por razõ del, ca tal mãdamiento como este reciben los omes, vnos de otros por fazer les amor, e non por fazer les daño.

¶ *Ley. XXI. Dela cosa que mando fazer alguna a pro de otro tercero tan solamente o a pro desi o de otro.*

Mandando vn ome a otro, fazer alguna cosa que non fuesse a pro de aquel q̃ lo mando, nin de el q̃ recibio el mandado, mas de otro tercero, esta es la segunda manera de que fablamos en la ley ante desta. E esto seria como si dixesse, mãdote que recibas las cosas que ha fulẽn tal lugar, o que le cõpres, o q̃ le fagas tal cosa, diziendo la scũladamẽte, o que ẽtre fiador por el: o le mãdasse fazer otra cosa, semejãte destas. Ca si aq̃l a quien mandan fazer esto, recibiesse el mãdado, por fazer gracia, e amor a aq̃l q̃ gelo mãda, deue se trabajar de cũplir lo quanto pudiere bien e lealmente. E si alguna cosa pagare, o pechare, o despẽdiere en razon deste mandado, tenudo es de gelo fazer todo cobrar, aquel[f] q̃ gelo mando fazer. E si algun dãño recibio este tercero por cuyo pro se faze el mandado, o por engaño, o por culpa d aq̃l q̃ recibio el mandado, puedelo demandar a aquel que lo mando fazer, e es tenudo de gelo pechar. Pero quãto pechare por esta razon, aquel que fizo el mandamiento, bien lo puede demãdar, a aq̃l q̃ recibio el mãdamiẽto, e el es tenudo de lo pechar pues que por su culpa, ho por su ẽgaño vino. La tercera manera de mãdamiento es, quando manda fazer vn ome a otro alguna cosa, por pro desi mismo, e de otro tercero algũo. E esto seria como si dixesse, mãdote q̃ recibas las cosas q̃ auemos yo e fulan en tal lugar, o q̃ compres tal viña, o q̃ fagas tal cosa para mi e para el, o que ẽtres fiador por nos, o que le mãde fazer otra cosa semejante destas. Ca si aquel a quien mando fazer esto, recibe el mandado, tenudo es de lo cumplir bien e lealmente. E si algũa cosa pechare, o despẽdiere, aquel q̃ recibio tal mandamiento por razõ del, tenudo es de gelo pechar todo, aquel q̃ gelo mãdo fazer. Otrosi el otro a quiẽ nombro en el mandado deue y dar su parte, si lo que assi pecho entro en pro del[i]. E si a quel q̃ recibio el mandado, fizo algund engaño, en aquello q̃ ouo de fazer, o de recabdar, o por su culpa auiene daño, o menoscabo en ello: tenudo es de lo pechar, a aq̃l de quien recibio el mandado

1 a ¶ *Aquel.* Et de bení redi per mandatarium mandatori, actiões cotra illum tertiũ, vt in. l. si quis aliqui §. finali. ff. mandati. sed an teneatur si bi actione negotiorum gestorum ille in rem vtilitatem mandatarius negotia gessit videtur quod sic vt in fra. l. proxima & ibi notant

2 g ¶ *Aquel.* Actione negotiorum gestorum, quasi ille mandans negotia gesserit ipsius tertij. vt in lege. si mandauero. §. si curator. ff. mandat.

3 h ¶ *Por su culpa.* Et actione mandati aget. vt supra. l. proxima. & C. de negot. gest. l. si mandatum.

4 i ¶ *En pro del.* Approbat opinio, Azo. C. de negot. gest. in summa. cita pluriripium. versiculãiem oportet. & videpei Albericum & Paul. de Castro in. l. si mandatum. C. de negot. gest & per glos. l. tertia. §. fi. ff. de negot. gest.

¶ *Ley. XXII.*

Quando mandatum fit gratia mandantis & mandatarij, si mando quod in mutuum procuratori meo pecuniam sub certo lucro, tunc tenetur mandans pecuniam cum lucro exhibere, tua soluere & quod quod recipit procurator idem est ac si dominus reciperet. Cum verò mandatum fit gratia mandatarij & alterius tertij, vt si mando quod Titio mutues sub lucro vel alio modo, tunc si pecuniam non poteris superare tenebor ego tibi actione mandati, hoc dicit. Habuit ortum à §. tua instit. mandat. & à l. 2. §. tua & mea. ff. eod. titu.

¶ *Ley. XXII. De la cosa que manda fazer vn ome a otro a pro de amos a dos.*

POr gracia e a pro de aquel que manda e de aquel que recibio el mandamiento puede ser mandada fazer alguna cosa, e esta es la quarta manera de q̃ fezimos emiente desuso. E esto seria, como si alguno ouiesse menester maraue-
dis, e rogasse, o mãdasse, a algun judio, [a] q̃ le diesse, o le emprestasse estos maraue-
dis, a ganãcia, a el, o a su mayordomo, o a su personero, de aq̃l q̃ lo mãdo fazer. Tal mãdado como este, es a pro del q̃ lo manda fazer, porq̃ se aproueche de los maraue-
dis en aquellas cosas, q̃ mãda fazer a su mayordomo, o a su personero. Otrosi, es a pro del que recibe el mandado porque le den ganancia, de los marauedis que presto. E porende dezimos, q̃ aquel q̃ mãda esto fazer es tenudo de pagar los marauedis, con la ganancia, a aq̃l que recibio, el mãdado del. Capues su mayordomo, o su personero, los recibe por mandado del tenudo es como si el mismo los recibiesse. La quinta manera de mandamiento es, quando vn ome a otro mãda q̃ faga, o de algũa cosa, a pro tan solamẽte de aq̃l que recibe el mandado, e de otro tercero. E esto seria, como si alguno mãdasse a otro, que diesse sus marauedis, a ganancia, a otro tercero no nombrandolo. En tal caso como este dezimos que si este que dio los marauedis, nõ los pudiesse cobrar de aquel que los recibio, que los puede demãdar despues, a aquel que gelos mãdo dar. Esso mismo seria, si algũo mandasse a otro que prestasse cierta quantia de marauedis a otro tercero sin ganancia, [b] o otro pro que esperasse auer del prestamo.

¶ *Ley. XXIII. De la cosa que manda fazer vn ome a otro a pro de aquel q̃ recibe el mãdado.*

APro tan solamẽte, de aquel que recibe el mandado, acaesce a las vegadas que manda a otro fazer alguna cosa. E esto seria, como si le diesse, cõsejo vos, o mando vos, q̃ de los marauedis, q̃ tenes, que compres viñas, o heredades, o otra cosa alguna semejãte de estas que le mãdasse comprar, o mejorar. Ca si este fiziesse por consejo, o por mãdado de otro, maguer le viniesse daño, d̃ tal consejo, o mandamiento, nõ seria tenudo, [b] de gelo pechar, el que lo mãdo fazer. E esto es, porque el mandamiento como este, mas es consejo que mãdamiento. E aquel a quien es fecho, deue catar si es a su pro, o nõ ante q̃ lo faga. Ca ninguno non es tenudo por premia de tomar consejo que otro le da, si non quisiere. Porende, non le empece aquel que lo mando fazer. Fuera ende, si fuesse falladero en verdad, que tal mandamiẽto, o cõsejo, auia dado, maliciosamẽte [d] o con engaño. Ca entonce, quãto daño le viniesse, por razon del engaño, seria tenudo de lo pechar.

[a] *A algun judio.* Permitit ergo hæc lex iudais fœnerari. imo vt inferius subditur compellit mãdantem ad solutionem vsurarum. sed cõtra hoc videtur in. c. nosti miserabile. & capit. quanto. de vsur. vbi habet q̃ ne ij iudei possunt vsuras exercere, cum etiam veteri lege vsuræ fuerint prohibitæ. & hoc maxime si exigunt per iudæos a christianis. & ibi etiam imõ gitur principibus secularibus, vt super hoc iudæos prohibeant & damnentur omnia statuta, & consuetudines quibus prestatur fauor exactionis vsurarum. vt in Clemen. ii. de vsur. & non potest super hoc dispensari. vt in cap. super eo vbi Abb. de vsur. & dicit Bald. in l. cunctos populos col. 3. versi. sed iuxta hoc quæro. C. de summa trinita. & inde cacho. quod neque, propter bonum publicum potest Imperator dispensare permittendo vsuras. & idem dicit Bald. in authen. ad hæc. C. de vsur. & nullo iure permitti debet vsurarum exactio etiam propter aliquod temporale bonum quod inde oriatur, vel propter aliquod malum quod inde euitaretur vt latè tradit Ioan. And. in regula peccatum. in mercurialibus. de regul. Ita tex. to. potest dici quod temporibus harum legum ex generali consuetudine & permissione Summi Pontificis & eius sorte concessione propter aliquam causam permittebatur iudæis isto regno fœnerari, & de mente aliquorum Doctorum est, vt super hoc teneat concessio Romani Pontificis propter bonum publicum, & iustam causam, vt est de mente Petri de Anchara consil. 343. incipit christianissime & illustris princeps, & consulit Alexand. in primo consil. volum. secundi, incipit circa primum. & consil. 107. eiusdem volum. pro mutuo intelligant. nos vt referit se vidisse super hoc multas concessiones apostolicas, quibus permittebatur quibusdam principibus licentia conuenendi cum iudæis quod habeant ibi vsuras exercere, secundum consuetudines præteritas, & quod hoc possit papa facere & concedere ex causis in al. quibus sparsibus tradit plene Alexand. in vno consilio, mirabilia quidem facere qui nec in bello, [illegible] tamen ipse bellum [illegible] Regula ca. Iudicibus [illegible] tem potius desinit iudæi qui fœnerantur sed non desinunt, quos [illegible] eius (vt inquit beatus Bernardus in Epistola 322. ad [illegible] Senensem) iudaizare doleamus christianos. Fœneratores quos fœnoribus [illegible] magis connumerandos iudæis iudaizans appellari quis iudæo nomine cauebit qui tantes vsuras fœnerat acerbissima exercent p obdurata vsura. Iudæi. Plato. impiorum & nõ differt a pleraque vsura & dolus. Psal. 54. iuxta est tradit tamen vt dicit beatus Ambrosius in epistola 70. populi sæpe concedere, vt fœnore & ea publici exitij causa extinta.

[b] *Ganancia.* Sed iste modus iam commendatur sub modo secundo posito supra eod. l. p. xxiiii. in prin.

¶ *Ley. XXIIII.*

Si mandatum fit gratia mandantis tantum vt si consulo vel mãdo tibi vt de pecunijs tuis aliquid pro te emas: quæuis ex hoc damnum tibi veniat non teneor nisi fraudulenter mandaui aut consului. hoc dicit.

[c] *Non fenerationis.* Adde l. secundam. in fine. ff. mandat. & institu. eodem §. primo.

[d] *Maliciosamente.* Idem dic si alias non erat facturus si iste non consulisset. vt in lege. si remunerandi. §. si tibi. versicul. plane. ff. mandati. vbi glossa & Docto. Barto. et ainin lege. non solum. §. si mandato. columna fina versicul prædicta vera. ff. de iniur. & quid in dubio verum præsumatur quod non erat alias facturus ? dicendum videtur quando consilium datur circa contractum, non præsumitur quòd alias non erat facturus : si vero datur consilium circa delictum, tunc in dubio præsumatur quod non erat alias facturus. & ita voluit Dinus in regul. in obscuris. de regulis iuris. libro sexto. & Baldus in lege ob hæc verba. columna secunda. versicu. quid in dubio. ff. de his qui not infami & idem Bald. in l. data opera. colum. 13. C. qui accusa. non possunt. imo in consilio adhibito circa delicta non adhibetur illa distinctio, erat alias facturus vel non, secundum gloss. & Barto. in dicto. §. si mandato. Dicit tamen Angel. in tractat. maleficio. in parte Sempronium mandatorem. columna fina. quòd isto casu quando mandatarius erat alias facturus consulens punietur leuius. & est notabile verbum. & adiuerte quod licet simpliciter do-

ctores volunt in contractu consulentem obligari ex consilio quando mandatarius alias factutus non esset, per dict. §. plane ista l. partitarum videtur velle contrarium cum indistincte vult sive consulens vtatur verbo mando sive verbo consulo, quando actus habet meram naturam consilii, quòd consulens vel mandans non obligetur, & hoc est demente glo. in. §. primo. in fitu. manda. super parte ex consilio. in fine. dum tantũ excipit casum. l. secũdæ ff. de proxene. & quando consilium fuit fraudulentum, & quod alias non teneatur, neque obstat dict. §. plane. quia loquitur is mãdatore & non in consulente & mandatum obligat: vbi nõ habet meram naturã consilii, quia non erat alias facturus, & ita etiã intelligit dict. §. plane. Ioan. Fab. in dicto §. primo. ad finem in fitu de mãdato, p quo facit quia consulens non habet intentionem se obligãdi quod requiritur in mandato. vt infra l proxima sive ergo alias sic facturus vel non, consulẽs non obligabitur.

¶ *Lex. XXIIII.*

Mandatãcontrahitur inter præsentes, vel per epistolam aut nuntium inter absentes. vel ad diem, vel sub conditione aut purè, & per verba rogo, mando, volo, vel similia: ex quibus perpendi posset, quod mandans fecit cum intentione se obligandi quod in dubio præsumitur nisi mandans contrarium per eos: qui interfuerunt probaret quod est difficile ad probãdum. hoc dicit. Habuit ortum â. l. prima. ff. manda.

¶ *Ley. XXIIII. En que manera deue ser fecho el mandado.*

Los mandamientos q̃ los omes fazen vnos a otros, de que fablamos en las leyes antedesta, puedẽ ser fechos en muchas maneras. Ca puedẽ se fazer[a] estando delante los que mandan fazer la cosa, e los que reciben el mãdado. E aun se pueden fazer por cartas, o por mẽsajeros ciertos, maguer non esten delãte los que mandan fazer la cosa, ni los que reciben el mãdamiento. E puedẽ se fazer a dia cierto, o so condicion. E a dia cierto se podriã fazer como si mandasse vn ome a otro por palabra, o por carta, o por mẽsajero, q̃ diesse a ome e a vestir algũ ome fasta algun dia señalado. E so condicion se faria como si mandasse, si tal cosa acaesciere da a fulanãtos maravedis, o tal cosa. E estos mãdamiẽtos so bredichos de q̃ fablamos fasta aqui, se pueden fazer por tales palabras: [b] dizien do vn ome a otro: ruego, [c] o mando, o quiero q̃ des tantos maravedis, o q̃ faga des tal cosa, o que me fiedes. Por qualquier d̃ tales palabras como estas, o por otras semejantes[d] dellas, por que se puede entender que el q̃ faze el mandamiẽto lo faze con entenciõ de se obligar, vale el mandamiento, e finca por el obligado el mãdador, a aquel, que recibe el mandado. E si por aventura, alguno despues que ouiesse fecho el mandamiẽto por tales palabras como estas, que de suso diximos quisiere dezir que lo non fiziera, con entencion de obligarse, nõ deue ser oydo. Fueras ende si pudiere prouar, por aquellos, ante quiẽ fue fecho q̃ assi es, como el dize, que lo non fizo, cõ entencion de obligarse, mas de otra manera, lo que seria graue[e] de prouar.

¶ *Ley. XXV. Quales despensas puede cobrar aquel que las fizo por mandado de otro, o quales non.*

Escribiẽdo vn ome de otro mãdado para fazer alguna cosa guisada, si acaesciere, q̃ pechare algo por ende, es tenudo el que gelo mando fazer, de gelo pagar. Mas si le mandasse fazer furto, o robo, o omicidio, o le mãdasse encẽder algunas casas, o miesses, o le mãdasse fazer otro mal alguno a otro a tuerto, maguer pagasse porẽde, algũ cosa, el que recibe el mãdado, nõ seria tenudo de fazer ẽde emiẽda, a aquel que gelo mãdo fazer, como quier q̃ tãbien el vno, [g] como el otro, deuẽ pechar al tercero q̃l daño, o el mal recibiesse, todo tanto quãto menoscabasse, o perdiesse por razõ de tal mãdado. Otrosi dezimos, q̃ si alguno q̃ fuesse menor, [h] de veynte e cinco años, mãdasse a otro, q̃ quier q̃ fuesse, q̃ entrasse fiador a algũa barragana, o a otra alguna mala muger, con que ouiesse q̃ ver q̃ le diesse de vestir, o otras joyas algunas, o otra cosa q̃ quier, maguer este a quiẽ lo mãdasse fazer, despẽdiesse por tal mãdado alguna cosa, nõ seria el otro tenudo de gelo fazer cobrar, si non quisiere, porq̃ tal despẽsa es fecha a daño del menor, e sobre cosa desaguisada, e mala.

¶ *Ley. XXVI. De las cosas agenas que recabda vn ome por otro.*

Mandaron los omes a las vegadas de sus tierras, e de sus lugares a otras partes, por desacuer-

¶ *Lex. XXVI.*

Quando sine mandato alicuius absentis negotia eius quis gessit res suas ne perderentur reparando, tenetur dominus absens ad expensas in eius vtilitatem factas â gestore: & ipse tenetur domino de fructibus perceptis. hoc dicit. Habuit ortum à. l. prima, & secunda. ff. de nego. gest

¶ *Vnde.* Innuit quòd ista. l non procederet si sint præsentes illi quorum negotia geruntur, sed contrarium tenet glos. in. l. prima. ff. de

1 a ¶ *Puede se fazer.* Ortum habet à. l. prima ff. mandat & ãnotatis per Azonem C. eodem. in summa. columna secunda. versicul. contrahitur mandatum.

2 b ¶ *Palabras.* Sed an sine verbis sola voluntas induca mandatum l. prima. ff. eodem. ibi sive volo. &c vult quòd sic: sed intelligo, vt declarat Barto. in. l. post dotem. columna secunda versicu. oppono & videtur ff. soluto matrimo & quod idem Barto, notat in l. secunda. §. secundo. ff de nouo. oper. nuntia. & an per ostensionem signi præsumatur mandatum? vid. Bald. quod nõ in. l. prima. columna. fina. C. de procurato.

c ¶ *Ruego.* Adde. l primam. ff. mandat. & capitulum rogo. vndecima quæst. tertia. 3

d ¶ *Semejantes.* Adde l. cuiẽque §. sed & cum fullo. ff de instito actio & l si vero non remunerandi §. si quid mandauerit ff. mandat. & in l. prima in verbo periculo meo ff. quod iussu. & vide glos. in dicta l. prima. 4

e ¶ *Graue.* Quia statur verborum significationi. vt in. l. non aliter. ff. de legatis tertio. & l. prima §. si seruus. ff. de exercito. 5

¶ *Lex. XXV.*

Licet teneatur mandans ad ea quæ soluit mandatarius mandati ratione: tamen si mandatũ fuit illicitum, vt furtum facere vel aliud maleficium, non est inter eos mãdati actio, licet ambo teneantur damnificato idem est si adolescẽtis mandato fideiubeo aliquid eius meretricibus, quia cum in damnum minoris redundet, & sic inhonestũ vel malũ non tenetur mihi dare quod solui h. d.

f ¶ *Porta.* Adde l secundã. vicinlo decimo. & l 38 titulo. vndecimo. suprà eadem partita. & in mandato generali non veniunt turpia, & inhonesta l lucius. §. idem respondit. ff. de condi. indeb. l. si pater. ff. quæ in fraud. credito. alie. Ad tit. ff. &. C. de ne go. gest. cum alijs. §. & j. 1

g ¶ *El vno como el otro.* Adde. l. 8. supra titulo primo & l. liber homo. ff. ad legem aquil. & legem non solum. §. si mandato. ff. de in iunjs 2

h ¶ *Menor.* Adde. l. si verò non remunerandi §. si adolescens ff. manda. 3

Partida v. O ij

nego.gest.quando dominus non esset præsens & sciens. vid. ibi per Bart. & Alberic.

2 a ¶ *Dezimos.* Adde l.2.ff.de nego.gest.& ln.§.primo.insti.de obliga que ex quasi contractu nascuntur.

3 b ¶ *Cuenta verdadera.* Adde.l secundam.& ibi Barto. ff.de nego.gest.& §.1.institu. de obliga.quæ ex quasi cõtract. nascuntur, & facit ista. l. & probae q fiat er qui steit in communione cum fratribus tenetur redde re rationẽ fratribus administrationis gestæcum venerint ad diuisionem, vt in terminis decidit & cõsulit Bal. consi.418.parte 3.1.sexto du bio secundum nouã impressionem, allerẽs quod de omnibus tenetur reddere rõnẽ qualiter reddi posset nã non de omnibus testes haberi possunt, sed in modicis quæstionibus & iudicis personæ qualitas, verisimilitudo & iudicis motus, cũ hoc concurrãt argum l. si quis pro reseptione. C.de donatio. & eius qt notarui in. l. sumptus. & in l in fundo ff. de rei vendic. & procedit secundum Socin. consi.46.vol. primo incipit in presenti consulto. colu n prima. quando administrantibus fraternitatis, nam si vt tutor vel curator diligentem tenetur reddere rationem vt in.l.penna in princip &.§ de rationibus. ff de tutel. & vtrũq. dicta l adversus. &. l. rationes. C.de administrat. tuto. & ibi ea n addicit consi notabile Abb. quod filius qui viuente patre administrauit tenetur reddere rationem de his quæ administrauit, licet pater in vita rationem non petierit. vide ibi & per Abb. consi.35. incipit magnificus comes. in 6 dubio.

¶ *Ley.XXVII.*

30 Negotiorum gestor minoris tenetur ei vel tutori eius rationem dare de fructibus quos percepit. hoc dicit. Concordat. l. mandatum. ff. de negot gest.

1 c ¶ *Querendolo guardar.* Hoc dicit quia ita demum teneretur actione negotiorum gestorum is ad quem negotium pertinet cura & solicitudine, sui contemplatione gestum est l si pupilli, primo, & secundo responso. ff. de negotiis gestis. notat Azo. C. eod. in summa. colum. secunda. versi. sunt autem.

d ¶ *Aprs* Vide infra.l.proxima. & concordat ista l.cum.d.l.si pupilli. a 1.respon ff.de nego.gest.& l.in pupillo.ff.de solutio.

e ¶ *Tendera.* Adde.l.liberta.§.primo ff.de nego.gest. 3

¶ *Ley.XXVIII.*

gente, en recabdar las, e algun su amigo o pariente, queriendolo guardar[e] de daño, se trabajasse, de aliñar aq̃llas cosas, si esta tal, alguna cosa espẽdiesse, a pro[d] delos Señores sobredichos, en recabdandolas, tenudo es [e] aq̃l q̃ las auia en guarda, o aquel euyas son las cosas, de gelo fazer todo cobrar. Otrosi dezimos, que este que se trabajasse de recabdar, o de aliñar, las cosas sobredichas, que es tenudo de dar cuenta ende, a aquellos que las tienen en guarda, o al Señor dellas, tornando todo lo que esquilmo ende, demas de las despensas. Assi como de suso diximos, en la ley ante desta.

30 Expẽsas viles ãprincipio vel ex post facto vel viles à principio non iamẽ ex post facto. Icẽ necessarias sine quibus res perderentur. vel deteriorarent, recuperat negotiorum gestor à domino, nisi dominus sit subtutela. quãtũc recuperat ab eo si fortè duraueritũ viles sed si non duraueritũ nõ minor sed tutor tenet. ff. d.

¶ *Ley.XXVIII. Que de partimiento ha en las despensas, que los omes fazen en las cosas agenas sin mandado de aquellas cuyas son.*

DEpartimiento ha, en las despensas, que los omes fazen recabdando las cosas agenas sin mandado de otro. Ca tales despensas y ha, que quando las comiẽçan a fazer, semeja[f] que son apro de las cosas e acaesce[g] despues, que non es assi. E otras y ha que son apro en el comiẽço e despues, que son fechas[h]. E aun y ha otras que son necessarias, [i] que conuiene en todas guisas que las fagan, e si non, perder seyan, o menoscabar seyan las cosas. E porende dezimos, que las despensas, que alguno fiziere a buena fe, en recabdando cosas agenas de otro ome, que non fuesse huerfano, menor de catorze[k] años, en qual manera quier q̃ las faga, destas sobredichas, que las deue cobrar [l] e aquel euyas son, las cosas. Mas

f ¶ *Semeja.* Non 1 sufficeret opinio geẽtis, sed si dominus effectidem factus. l. sed an vltro. §.1. ff. de nega gest vbi Bart & Bald.

g ¶ *Acaesce.* Vt 2 si scetu ægrũ curauit quinihilominũ mortuus est. vtin dict. l. sed an vltro §.1 vbi domũ refecit, q̃ postea exusta est vel si emit merces in quibus solit erat dominus negotiari quæ casu perierũt secus si gereret negotium in solitum vt. ff. eod. si negotia & institoria 33.

h ¶ *Despues que son fechas.* Vt 3 si facta domo vel refecta dutat, vel si soluit creditori pupilli, & sic pupillus cõsecutus est liberationem quæ semper durat.

i ¶ *Necessarias.* Vide l. sine hæreditaria & ibi Bart. ff de negot gest. 4

k ¶ *Menor de catorze.* Hæc l approbat opin. Iacob de Raue quam recitat Alberic. in.l si pupilli. 1 respons ff. de negot. gest quod si gerantur negotia adulti licet curatorem habentis, censeatur in hac materia tanquam maior nisi respectu restitutionis & secundum eundem Alberic. ita probatur in lege. Pomponius in negotiis. ff. de negot. gestis. & reprobatur opinio dicentium quod si gerantur negotia adulti qui habebat curatorem quod censeatur sicut si gereretur negotia pupilli, cum hæc lex non distinguat habeat curatorem adultus necne, sed exigat quod si minor quatuordecim annis. vt distinguatur inter eum, & hac ætate maiorem 5

l ¶ *Lo aueceebrar* Nam sufficit vtiliter esse ceptum licet vtilitas non 6 dutet, vt hic & in dicto §. primo. l. sed an vltro. ff. de negot. gestis. & in.l. & in totum ff de impen. in reb. dotã fact. quo ad actionem tamen de in rem verso non dicitur versum, nisi dutet versum. l. si pro

parte § versum. ff. de in rem verso sed contra, quia vbicunque datur actio negotiorum gestorum datur etiam & dari rem verso. vt in. l. 3. §. & regulariter ff. de in rem verso. licet hæc regula non conueniatur vt notat Bar. in. l. si hæc hereditaria. ff. de negot. gest. solutionem colligo ex notatis per Gloss. & Paul. de Castr. in. d. §. versum.

7 a ¶ *Necessarias.* Quæ sunt illæ vid. ff. de verb. significa. l. imperiale. & duæ quas Imperius posuit licitet, curare in eum ægrotū si erat vtile, & rencere & fulcire domum expensę sunt necessariæ. Ardechat glos. [illegible] l. sed an vlt. [illegible]

8 b ¶ *Despues.* De tempore huius coniectatæ intelligę quādo vtiliter gesta fuerunt qua do necessario, nō inspicitur sit locupletior vel nō. vt in. l. res certe fuerit negotio. gestis in principio. declarat Azo. C. eodem sum. colu. secunda. versic. sunt autem & glos. in dict. l. si pupilli. responsi.

9 c ¶ *El huerfano.* Idem dicit in ecclesia. vt dicit glo. in cap. sine exceptione. 1. quæst. in verbo. profuturū & ibi declarat Archi. post Ioan. de Fantu. quòd idem p omnia sit in ecclesia sicut in pupillo. & addendi istam legem. l. secundam. C. de negotiis.

10 d ¶ *Que tuene.* De gestore volūtario intellige nam si esset necessarius vt tutor vel curator. tunc indistincte repeteret à pupillo si expensa fuit vtilis, licet non necessaria, & licet vultus nō durer, vt in. l. tertia. § fusficit. ff. de contra. iudi. tutel. & notat Angel. in dict. l. si pupilli. primo respon. Si tamen accesserit tutor ad negotia animo deprædandi non repeteret, nisi quatenus pupillus est factus locupletior. l. si pupilli. §. sed & si quis. ff. de nego. gest. & ibi Barto. in fine.

¶ *Ley XXIX.*

Negotiorum gestor debet mōneri ad res alienas pro curandas bona in tenuone vt domino profitēdam si gerit solum vt sibi possit aliquid ex rorquere non recuperat expensis nisi tantum de fructibus quos colle git, quibus in partem à domino receptis de eo quod superest retinebit retentionem gestor teneturtamen de damnis vel deteriorationes rerū, qualitercunque contingēte quia mala fide negotia gerere fuit motus cum intentione fraudulenta. h. d.

1 e ¶ *Con mala entencion.* Qualiter de hac constabit vid. glo. singu. in. l. fulcinius. § quid sit autem. in parte animus. ff. ex quibus caus. in possessat. Barto. in. l. si pupilli. §. sed & si quis. vnde ista l. fuit sumpta. ff. de negot. gestis dicit, quod constabit de hoc si tempore reddendæ rationis aliqua celat & supprimit, nam præsumitur ab initio talem animum habuisse at gamen. l. se l. & Iul. an. 15. § proinde. ff. ad macedo. potest enim apparere ex alijs coniecturis. vt. in. d. Ambrosium ibi & ex ista. l. & ex dict. §. sed & si quis. ita quod dicit qui fiduciarius propriæ & non de iuri [illegible] in allegat Bal. in capitulo primo. de feudo marchiæ. & ac de. l. [illegible] iuri [illegible] pro emptore.

las fizo tanta ganancia, onde se pueden pagar las despensas, e que finque sal Señor de las cosas otro si parte de las ganancias, entonce bien las podra retener. Otro si dezimos, que si algund daño, o menoscabo, auiniesse en las cosas que recabdasse este atal, que lo deue todo pechar[h] quanto se perdiesse, o se menoscabasse, por qual manera quier q̄ acaesciesse. E esto es, porq̄ se mouio, a recabdar estas cosas, a mala fe, con entenciō de lo hurtar, o fazer algun engaño.

¶ *Ley XXX como el daño e el menoscabo que viene en las cosas agenas por culpa de aquel que las recabda lo deue pechar.*

Buena fe e lealmente deue todo ome recabdar e aliñar las cosas agenas, queriēdo se trabajar ende. E esto deue fazer, de manera q̄ por su culpa, nin por engaño q̄ el faga, non se pierda, nin se menoscabe ninguna cosa dellas. E si algūa cosa se perdiesse, o se menoscabasse por su culpa, e por su ēgaño, tenudo es de lo pechar. Pero si se mouiesse a recabdar las cosas sobredichas, porq̄ las fallo tan desamparadas, que ome de el mūdo[k] nō metia mientes en ellas, e por āsi ar el daño al señor dellas, o de aquellos q̄ las tienē ē guarda, se trabajo de lo fazer, entonce non seria tenudo da pechar, lo que por su culpa se perdiesse. Fueras en-

2 ¶ *Que finque.* Ir nisi quod si sotū sic locupletior in quā titate expensarū non possit gerens habere actionem vel retenir onē propter impēsas: quod est mirabile & cōtrar. nur videtur probari in dicto. §. sed & si quis. quia ne gari non potest quin in quantitate expensarum dominus sit locupletior & sufficit quōd non sit pauperior, vt locupletior dicat. l. si pupillo. ff. de solutio. & quod notat Bartol post glos. ibi in. l. tertia. in principio. ff. eo mmo. quā legit ibi Bart. sub. §. impuberes. l. primę. ista tamen lex forte habuit respectum declarandi dict. § sed & si quis & in casu in quo lucrum nullum esset vltra impensas noluit do minum haberi pro locupletioi propter animum deprædandi, quo negotia gessit tenendi

g ¶ *Retener.* Et actionem etiam habebit. vt in dict. §. sed & si quis. vbi glo. & docto. 3

h ¶ *Todo pechar.* Et sic claudicat hic cōtractus seu actio, vt & notat. Bald. in dict. §. sed & si quis. 4

¶ *Ley XXX.*

Si quis bona fide cœperit alia negotia gerere non tenetur, nisi de dolo & culpa, sed si motus fuit ex eo quōd res perdebantur totaliter, nec eas aliquis administrabat, nec administrare curabat, vt dominum à damno eximeret, non tenetur de culpa, sed de dolo. hoc dixit.

i ¶ *Por su culpa.* De dolo, lata, & leui culpa tenetur gestor regulariter vt luc. & in Ludon. C. de nego. gest. & in. l. si negotia. ff. eodem titulo & aliquando de leuissima, vt quando alius diligentissimus volebat administrare. vt in. § primo. versicu. sicut institur de obligatio. quę ex qua si contractū nascuntur. velipse dominus negotiorum erat diligentissimus quę esset administratus. secundum Paul. de Castr. in dict. l. negotia. de casu verò fortuito regulariter gestor negotiorum non tenetur vt in. l. negotium. C. eod. titu. licet in aliquibus casibus teneatur etiam de casu fortuito quos ponit glo. in. l. si negotia. ff. eo.

k ¶ *Que ome del mundo.* Idem si aliquis homo reperiretur sed esset minus diligens vel idoneus secundum Albericum post Iacobum de Raue. in. l. 3. §. interdum. ff. de nego. gest. de qua illa. l. sumpta est. per. l. 1. §. quibus. ff. quod cuiusvmuersi. nomi. 2

de, si le prouassen, que se perdiera por engaño, [a] que ouiesse el y fecho.

¶ *Ley. XXXI. De las cosas que recabdan los omes cuydando que son de algun su amigo, e son de otro.*

Vydando [b] algun ome recabdar las cosas de algun su amigo, e nõ fuesse assi, e recabdasse las cosas de otro alguno, non lo sabiẽdo, tenudo es aquel, cuyas fuere, de darle ende todo lo q̃ despendiere en recabdarlas, tãbien como si en su nome, o por su amor ál, se ouiesse trabajado de lo fazer. Otrosi dezimos, q̃ este q̃ se trabajasse en recabdar cosas agenas, assi como sobredicho es, q̃ és tenudo de dar euenta dellas, a aq̃l cuyas son, e de respõderle con lo q̃ es quilmare dellas, sacadas las despẽsas, tambiẽ como si el mismo gelas ouiesse encomẽdadas.

¶ *Ley. XXXII. De la paga que recibe, o faze alguno en nome de otro.*

En nome de otro recibiendo alguno marauedis, o otra cosa qualquier: quier se cadebdo que deuan, a aquel en cuyo nome le recibe quier non, [c] si fiesse en cuyo nome lo recibe, lo ha por firme despues que lo sabe, tenudo es el otro á dar le aquello, que en su nome recibio. E si algunas despensas fizo, en recabdandolo, o en leuandolo, deue las cobrar de aquel en cuyo nome recibio la cosa. E si era deuida la cosa q̃ assi recibio luego que el otro lo ouo por firme, assi como de suso es dicho, fin ea quito, de toda la debda, el q̃ la deuia. Otrosi dezimos, q̃ si vn ome pagasse debda verdadera, que otro ome deuiesse, que luego que la ha pagada, que finca el que la deuia libre, e quito, [d] maguer la pagasse sin su manda do. Pero aquel por quien es fecha esta paga es tenudo de dar al otro, aquello que por el pago, [e] tambien como si lo ouiesse pagado por su mandado.

¶ *Ley. XXXIII. Como aquel que recabda las cosas agenas non deue cobrar nin fazer cosas q̃ non aya acostumbrado el señor dellas.*

Acuciosamente, [f] e a buena fe, el que se quiere trabajar de recabdar las cosas agenas, lo de uetazer. E mayormente, quando faze esto sin mandado de los dueños dellas, guardãdo se de non comprar, nin de fazer otras cosas que non ouiesse vsado, [g] a comprar, nin a fazer, aquel cuyo es lo que recabda. Ca si contra esto fiziesse, e de aquello, [h] que compraſſe, o fiziesse, viniesse algun daño, o menoscabo, quier viniesse por ocasiõ, o en otra manera q̃l quier, a el pertenesce todo, e non al Señor de las cosas. Otrosi dezimos, que si ganancia auniesse, que deue ser del Señor de las cosas: pero entonce, las despẽsas, [i] que ouiesse fecho en recabdarlas, de ue las cobrar.

¶ *Ley. XXXIIII. Como aquel que recabda las cosas agenas que otri queria recabdar (que lo dexo de fazer por el) deue ser acuciosa en alhãar las.*

Veriendo recabdar algũ ome todas las cosas de algũ su amigo por amor de amistad, o de parẽtesco q̃ ouiesse cõ el, e auiẽdo volũtad desto biẽ e acuciosamẽte, viniesse otro q̃ dixesse, yo quero recabdar estas cosas [k], si este q̃ las quiere recabdar primero parte mano dellas, por tal razõ

[a] ¶ *Por engaño.* Vel lata culpa quæ dolo comparatur l. quod netua. ff. de pcs. ¶ *Lex. XXXI.*

[b] ¶ *Cuydando.* Hic habes q̃ plus valet veritas quam opinio. & ide habetur in. l. si eum putani. §. 1. ff. de negot gestis. ex qua ista. l. sumpta est. & ibi vid. p doct. de isto Brocardo. & adde. l. 2. & ibi Bald. C. de ingenuis. & l. si pater. §. 1. ff. de manumiss. vindict. & l. 2. §. si sub conditione. & ibi Bart. ff. pro empto. vide etiã Bald. in l. barbar. 2. lectu colu. pen. ff. de offi. præto. & speculato. tit. de emptio. & vendi. §. nunc dicendũ est col. fi. & quod tradit Deci. cõsi. 154. & Oldrad. cõsil. 76. & qd in del. cãs. ffe. per Bart. in. l. si adulterium cum incestu. ff. de adulter. glo in c. illud. 15. qu. 1. & infer eõs. Alex. cõsi. 129. vo. 4. & vi. in materia per last. in. l. se tuo manumisso. ff. de condi. in debi. & in l. 1. C. l. 2. versi. & adde quatro. C. de testa. ¶ *Lex. XXXII.*

[c] ¶ *Si dominus ratificat solutione in eius nomine factam suo negotiorum gestori, tenetur ipse recepta tradere & illo rimus et tenetur ad expensas habendi causa factas & debitor tali ratihabitione liberatur. Item soluens debitum sine debitoris mandato, liberat eum tepetique ab eo quod eius nomine soluit sicut si eius mãdato soluisset. hoc dicit.*

[d] ¶ *Quier non.* Et sic tali habitio cõstituit tuum negotium quod ab initio tuum non erat vt hic & in. l. si pupilli. §. ite quæritur ff. de nego. gest.

[e] ¶ *Libre e quito.* Quid in obtatione rei debitæ an liberet debitorẽ à pœna si amicus eius eam obtulit creditori qui noluit eam recipere? tangunt Alber. & Bart. in l. soluendo. ff. de nego. gest. & inclinant quod liberetur per. l. cum possimi nij. C. de captiuis. & l. qui decem. §. 2. ff. de solut.

[f] ¶ *Pago.* Adde. l. soluendo. ff. de nego. gestis vbi glos. 1. voluit hoc procedere & si pro inuito quis soluisset. sed cõtrarium probatur in l. pro te. ff. mandat. Intelligetur ergo illam legem, quando soluit pro ignorante secundum magis communem opinionem, quia Gulliel. Andr. & Odo 4 fre. tenent opinionem glo. vt etiam procedat quando soluit pro inuito, vt tradit Alber. in dicta l. soluendo. ¶ *Lex. XXXIIII.*

[g] ¶ *Diligenter & bona fide debet quisque in negotiorum gestione versari, maximè quando sine mandato gerit, & non exercet quæ dãs exercere non consueuit aliàs teneretur si res casu deterior fiet, vel amisit, vel minus veniret, ita eo quod fecit vel emit, & si res melioretur, eut dominus lucrum tamen tenebitur sibi ad expensas factas. hoc dicit.*

[h] ¶ *Acuciosamente.* Id est acute & diligenter, vt etiam habes in. §. primo. instituta de obligat. quæ ex quasi contractu. nascuntur. & de qua culpa teneatur habes suprà eod. l. 30.

[i] ¶ *Que nõ ouiesse vsado.* Culpa est aggredi insolita, vt hic. & in. l. si negotia. ff. eodem. vbi ponit glo. exemplum si vasa vitrea emerentur. & Angel. etiam ponit si vinũ emeretur causa mercantiæ. nam faciliter alteratur, & acetum fit, vel si emerentur equi causa mercantiæ quia facilitei ægrotãtur, & vitia sumunt, & post earcuerendi non possunt.

[h] ¶ *En aquello.* Quid si in quibusdam sit lucrum, & in aliis sit damnum? vid. dictam. l. si negotia. & ibi glo. & Docto.

[i] ¶ *Las despensas.* Hoc sumptum est ex ofcis Azo. C. de neg. gest. in sum ma. colum. 5. ad medium. versicu. idemque est. ¶ *Lex XXXIIII.*

[k] ¶ *Si aliquo volente administrare diligenter res absentis, & alius eas recipiat administrandas, tenetur adhibere diligentiam quam prior adhibere volebat, aliàs si eius culpa, negligenda vel dolo quid perdatur tenetur domino. hoc dicit. Habuit ortum à. l. si pupilli §. videamus. ff. de nego. gest. & à. l. 2. C. eod titu.

[k] ¶ *Las cosas.* &c. Et sic accessit omnia gesturus sicut primus gerebat. 1 Doctores tamen in. l. si pupilli. §. videamus. de qua ista. l. sumpta est,

intelligunt dicit, § videamus quando accessit quædam gestutus cum alius æquæ diligenti erat gesturui omnia, nam secundum eos, quando qui accedit, vt omnia gesturus, non est necesse quòd alius esset gestucus, ledex eo solo, euecetur de negletti, quæ non gessit, per l. Pomponius in negotiis. ff. de nego. gest. & est communis conclusio doctorum in d. § videamus & in l. utori. C. eo. vbi Alexand. vnde considerandum sit dicendum quòd ista l. voluit approbare opinionem Ioan. glossatori, de quam, d. l. utori. quã etiam sibi tenet & defendit Saly cet. vt tunc demũ negotiorũ gestor (licet accedat, vt omnia gestur) teneatur de negletti, quando alius erat gesturus: si vero alius non erat gesturus, non teneatur, sed quia fundamẽtum istum cõmunis multum vrgẽt pro communi opinione non videtur ab ea recedendum & ad istam l. respondetur intelligatur illo accessisse vt gesturus omnia sine

como esta, tenudo es este postrimero de las recabdar, en la manera que el otro lo queria fazer. De guisa que por su culpa, nin por su engaño, nin por su negligencia, non se pierda, nin se menoscabe ningũa de aquellas cosas. E si cõtra esto fiziere, tenudo seria de pechar quanto se perdiesse, o se menoscabasse, por qualquier destas tres maneras sobredichas.

¶ *Ley. XXXV. Como el que se mueue a criar algund huerfano por piedad, e arecabdar sus bienes non puede despues demãdar las despensas que fizziere sobre esta razon.*

Piedad mueue a las vegadas al omen a rescebir algũd huerfano desamparado e su casa, e darle por ende las cosas que le son menester, e entendiendo de lo suyo, en recabdar le sus cosas mientra que lo tiene en su casa, e acaesce despues que este quiere cobrar lo q̃ assi despendio, de los bienes del moço: e dezimos que lo non puede fazer. Capues el se mouio a criar el moço, por razon de piedad[b] e de mi-

sericordia, e entiende se, que lo fizo por auer gualardon de Dios, e porende non es tenudo el moço de dar le ninguna cosa, por el bien fecho que le fizo, nin por las despensas que fizo en recabdando sus cosas, como quier que el moço en todo tiempo de su vida le deue fazer honra, e bien, e reuerencia, en todas las cosas que pudiere.

¶ *Ley. XXXVI. Como deue cobrar las despensas la madre, o el auuela que fizessen en criar sus fijos, o sus nietos, o en aliñar sus cosas.*

Madre o auuela, teniendo sus fijos[d] o sus nietos en su poder, despues de muerte de su padre[e] ellos moços e tenaiendo otrosi ẽsu poder los bienes de ellos, se dãdoles a comer, e abeuer, e a vestir, e a calçar, e las otras cosas[f] q̃ les fuesse menester, e auiẽdo ellos tãto de lo suyo, q̃ podria bien guarescer las despẽsas q̃ la madre, o el auuela fizieren en tales fijos, o nietos, bien las pueden cobrar de sus bienes dellos. Mas si nõ ouiessen los moços de lo suyo, de que pudiessen gua-

piedad, e a las vegadas, quando accesit quædam gestutus cum alius æquæ diligenti erat gesturui omnia, nam secundum eos, quando qui accedit, vt omnia gesturus, non est necesse quòd alius esset gestucus, ledex eo solo, euecetur de negletti, quæ non gessit, per l. Pomponius in negotiis. ff. de nego. gest. & est communis conclusio doctorum in d. § videamus & in l. utori. C. eo. vbi Alexand. vnde considerandum sit dicendum quòd ista l. voluit approbare opinionem Ioan. glossatori, de quam, d. l. utori. quã etiam sibi tenet & defendit Saly cet. vt tunc demũ negotiorũ gestor (licet accedat, vt omnia gestur) teneatur de negletti, quando alius erat gesturus: si vero alius non erat gesturus, non teneatur, sed quia fundamẽtum istum cõmunis multum vrgẽt pro communi opinione non videtur ab ea recedendum & ad istam l. respondetur intelligatur illo accessisse vt gesturus omnia sine

quædam ex his, quia vt tunc potest cõpellẽdi sub verbo. estas cosa. & intelligẽ & limita quando accessit, vt quædam gesturus q̃ debent contracere tria vel quatuo, secundum Bart. & Pau in. d. § videamus, quæ probantur in ista l. Primũ, q̃ alius erat gesturus omnia. Secundum q̃ ille alius erat diligens. Tertium q̃ propter illũ qui gerebat quædam ille omisit. Quartum, q̃ iste qui gerebat quædam, hoc fecisset fecisset quod alius fuisset gesturus omnia, & ali quo eorũ deficiẽte, nõ proteriit, sed procedit quod habetur in d. l. autori. Sed quid si moriat ille cuius contemplatione gerebantur negotia? l. nam & seruus § si viuo & ibi Bar. ff. eo. vbi vi. Alberi. qui vult quod in casu quo ille adeo omnia gerenda negotia accessit nõ moriat sed viuat q̃ teneat gerere etiam illa negotia, quæ quando accessit non imminebant, sed d nouo superueuerunt, cuius contrarium tenet Azo. C. eo in summa. §. rolumn versi verunt autem ibi cum dicit item gerenda si accesserit quasi omnia gesturus. & tunc vna est actio vel quasi contractus p omnibus negotiis quæ imminebant tunc quando accessit ad gerẽdũ, noua enim vel superueniẽtia in choate necesse nõ est, & cũ ita Azo. credo verius, & æquius, neque obstat § si viuo in quo se fundat Albertic. quia cum dixit tibi noua, non intellexit consulius de superuenientibus, sed de his quæ erant tempore quo accessit nondum tamen illa in choauerat. & tunc in casu in quo moriatur ille cuius contemplatione gerebat ad illa non tenebitur, ad quæ camen si viuus fuerit tenebatur, & sic semper remanet debitum, an viuat vel moriatur sit.

¶ *Lex. XXXV.*

a Si quis pietate motus recipiat cophanum derelictũ, & in eum res suas expendat nil ab eo cõsequetur, quia Dei amore fecisse videtur: tamẽ propter tale beneficium debet eo orphanus omnibus diebus vitæ suæ reuerentiam exhibere. hoc dicit.

1 a ¶ *Piedad.* Pietas unica Deo, parentibus grata, domnũ cõciliat, necessitudines fouet Dei cultura est, mercès paterũ, filiorũ stipendium, pietas inquã, iustoũ tribunal, egenoũ portus, miserorũ iustitia agitũ, &c. vi. B Ambi super psal. n8. sermo. 18. ad finem.

2 b ¶ *Por razon de piedad.* Quod factum sit pietatis causa in dubio non præsumitur, cum nemo iactare suum præsumatur. l. cum de indubio-

to. ff de proba notat Albert. in l. & si quis. § sed interdum. ff de reig. & sumpti fune glo. in. l. vtrũ. ff de dona. inter vi vum & vxo. Consiare ergo debet ex coniecturis vel alias q̃ motus fuit causa pietatis, & vt dicit Azo. C de nego. gest. in summa. column. pen. a fricu. cessat autem hæ actio. & probatur in dicto §. sed inter dum, distinguendus est pietatis motus: si fuerit de eo tantum q̃d gesit, & an etiã in eo quod repetere volet, & in quibusdam personis gerentibus ipsa natura, se cundũ eũ euidẽter denotat causam pietatis, puta matre & auia & cõsimilibus, vt infra eo. l. proxi. & in. l. ex duobus in fine. vbi vide quid de cõsanguineis. ff. eo. & C. eo. l. 1. vbi de amici. & in. l. 1. § q̃ ff en attendendus est modus & genus expensæ. vt in d. l. vtrũ. & in d. l. ex duobus in fine. & si alimenta præstẽtur extraneis. vide infra eo. l. fin. in fine & adde ad pri dicta gl. notabilem in. l. si paterno. C. eo. de nego. gest.

c ¶ *O demiseriordia.* Vide infra l. fi. & limita. vt in. l. 35. ti. 14. infra. ea petit

¶ *Lex. XXXVI.*

3 a Mater vel auia alens & tenens filios vel nepotes & eorũ bona post obitũ pãris eorũ, recuperat alimẽta de bonis eorũ, si bona habebãt, ex quibus illa soluere & viuere bene possent alias nõ. Si vero bona eorũ minora vel auia non tenebat licet ipsi essent diuites, quos educabat non recuperat alimenta, nisi quando eroganti, fuit protestata q̃ de bonis eorum deducẽdũ tũc enim recuperabit, nisi ipsi essent pauperes. h. d.

d ¶ *Sus fijos.* Defacto vide Decũ cõsi. 21. & Bal. in l. nõ Senius. ff. de nego. gest. qui dicit idem in filiis, patruo & auunculo, q̃d in matre & auia.

e ¶ *Muerte de su padre.* Nam si patre viuente posset repetere à patre. vt in. d. l. nenseniei ff. eo. vbi Bar. & Pau. de Castr. & cæteri doc. sed q̃d si mortuo patre onus alimentandi trasiret in filũ masculũ, vt fit in maiorib. per notata in c. licet de voto. an tũc similiter mater repetere possit à tali filio? vi. Cy & Pau. de Castr. in. d. alimẽta C. de nego. gest. vbi & vide Alex. ã. nã in hoc fuerunt opiniones & forte opinio Cy. & sequacium, p̃cedere in maioria noua p. l. si gra liberti. §. ii ẽ rescriptũ ff. diuber. a quo & isto casu mater repeteret a filio succedente in bonis maioriæ nouæ, si vero esset maioricatus iam quiuis tunc procederet opinio Ioa. Andr. Bar & Alexan. in. d. l. alimenta.

f ¶ *Bienes dellos.* Idẽ dic, si esset debitrix nã videtur dare alimẽta animo cõpensandi eũ debito vt in. l. vxor. § pẽnaturali. ff. de leg. 3. quia vbi pũt capaba cõtectura quã donationis nõ præsumitur de natio. Bal. in l. nenseniei ff de nego. gest. Adde Alex. cõsi 100 vol. 1. & q̃d si essent bona immobilia quæ saluari. an in eis habeat retẽtionẽ p alimentis quæ de suo præstitit? Albert. in d. l. alimẽta. tenet q̃ sic, & etiã pro eis habebit actionẽ. arg. l. si stipulatur. ff. de dona inter vi. & vxo. & idem ibi dicit si mater cerat tutrix filij & q̃d si mutuo accepit vinum & bladũ, cũ ipsa nõ haberet, neque de bonis sui, neq, de bonis filij, vel nepotis, vnde eũ alere et. vi. Albert. in l. nenseniei. ff. de nego. gest. quicicit quod tunc non videtur causa pietatis fecisse & q̃ peteret.

g ¶ *Otras cosas.* De concernentibus alimentantibus quid tũ si expẽdat extra alimenta, in rebũ filiorũ vel nepotũ vi p glan l. 1. C. cõ nego. gest. in verb. numero & ibi doctores. & in. l. alimenta. C. o. titu.

4

Pauã. a v. O iiij

5 a ¶ Defa[illegible] l. Adde. l. 4. tit. 19. partita. 4.

6 b ¶ *Quieran* l. nisi sine protestatione animo repetendi constaret vt probatur & est de mente doctorum in. d. l. nemo. ff. de nego. gest.

¶ Textual

❧ Vitricus prouignum in domo sua alimentans, si non protestatur recuperare eo alimentata, non recuperabit. Si tamen protestatur recuperabit: nisi talis ætatis sit alimentatus q̃ seruiat vitrico: illa tamen quæ in rebus illius ad eius vtilitatem expendit recuperabit: & idem de detinente pueros extraneos & eorum bona. h. d.

1 c ¶ *Fazẽdo afruentas.* Idẽ si alio modo constet q̃ animo repetendi expẽdit vtin. l. si pater no. vbi Bart. & alij. C. denego. gest. vnde ista l. est simpra & aduertere quam in dubio hæc. l. vult q̃ vitricus alens priuignum, videatur eum alere affectu paterno & animo repetendi quę sint opinio quorundã recitata per gl. in d. l. si pater no. quę approbatur hic. glossa tamen & docto ibi non tenebãt istam opinionẽ imo q̃ probatio qd paterno affectu fecerit incumbit priuigno, nisi ex eo recturis alter appareat: tene ergo mẽtem istã l. & adde quod si expensæ essent in ignaro, & vitricus non multũ diues etiã sine protestatione posset eas repetere a priuigno. secundũ Paul. de Ca. in d. l. si paterno quã nota.

2 d ¶ *Que se fiziesse del* Idem dicit glo. in d. l. si paterno sed non ita distinctẽ & clare vt ista. Quæ d. est procedere bonũ obstãte protestatione.

3 e ¶ *Recabdando sus cosas.* Adde. d. l. alimenta. C. de nego. gest. & quæ dixi supra eo. l. proxima.

4 f ¶ *Dales los otros omes* Multum generaliter verbum est hoc, vt idem sit in quocunque extraneo alẽte quod in vitrico. & sic ita generaliter intelligatur videtur absurdum, quia in vitrico multa pietas, & paternus affectus qui cessat in extraneo alente: solent enim priuigni diligi à vitricis, propter eorũ matres, quod in extraneo non est vnde admira, & intelligo ista. l. in extraneis, in quibus maiorem esset similis affectio, vt si essent amici patentum vel pupillorũ. vt in. l. si qui. ff. de neg. gest. & dico supra eo. l. 35. & ita videtur de mente Azo. C. de neg. gest. in summa col. penultima. versic. cessat autem hic actio, idem si paterna affectione, & ibidem si quis extraneus Alb. in d. l. nemo. ff. de nego. gest. versicutem quid in extraneis non est q̃ Cuiac. in aliquibus præsertim extraneis sic decebat q̃ si quis extraneo præstaret alimenta extra domũ suã, videtur fecisse causa pietatis, si vero in domo aut vtebatur eius operis & compensanf. allegat. l. in rebus. §. post funt. ff. commoda. Si vero non vtebatur operis illius, debeat attendi consuetudo eius qui alimẽta præstabat vtũ consueuerit gratis præstare, vel non. allegat. l. vel vniuersorum. ff. de pignor. actio. cum concordantijs. ego in ista materia totum referam ad arbitrium iudicis, in morte fuerit causa pietatis, vel ne vt ex coniecturis debeat arbitrari in dubio autem tenetur qd dixi supra eo. l. 35.

Adtũ. de pigno in decret & in. ff. & C. Bta adtrui. ff. &. C. de pigno. actio.

¶ Tit. l. XIII. De pignoribus.

¶ Lex. I.

❧ Pignus propie est res quã alij obligamus tradendo maximẽ si res est mobilis, sed largo modo etiã immobilis potest dici pignus & est triplex conuentionale & iudiciale quæ fiunt verbo & pignus tacitum. hoc dicit.

g ¶ *Propriamente.* Adde. l. si rẽ alienam. §. propriẽ. ff. de pig.

Titulo. XIII. De los peños que toman los omes muchas vegadas por ser mas seguros que les sea mas guardado, o pagado lo q̃ les prometen de fazer o de dar.

PEños toman los omes muchas vegadas, por ser mas seguros, que les sea mas guardado, o pagado lo que les prometen de dar, o de fazer. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de las fiadurias, que son fechas en esta razõ, q̃remos aqui dezir de los peños. E mostrar que cosa es peño. E quãtas maneras son del. E que cosas pueden ser dadas en peños. E en que manera. E quien las puede empeñar. E quales peyros pueden ser puestos en esta razon de los peños. E quales non. E que derecho gana ome en las cosas q̃ reciben en peños. E quando las deue tornar a aquel cuyas fuerẽ. E porque razones se desata la obligaciõ del peño. E otrosi diremos, como, e quando pueden ser vendidas, o enagenadas.

¶ Ley. I. Que cosa es peño e quãtas maneras sõ del.

PEño es propriamente ã aquella cosa q̃ vn ome empeña a otro apoderandole della[h] e mayormente quando es mueble. Mas segũd el largo entẽdimiẽ-

bie las puede cobrar. E lo que diximos en esta ley del padrasto: entiẽdese tambiẽ de todos los otros omes q̃ne gouernaren, o que pensaren de los moços estraños, e que recabdaren sus cosas.

h *Apoderandole della.* Aliquando tamen non transit possessio pignoris in creditorem, sed sola detentatio, vt quando inter partes ita est actũ vt notat glos. & ibi Bald. in l. si seruus C. quod cum eo. vide in materia. l. sciendum. §. creditor. ff. qui satisda cogan. & l. cum notissimi §. illud. C. de præscrip. 30. vel. 40. anno.

to dela ley. Toda eosa q̃er sea mueble, o rayz, q̃sea empeñada a otri, puede ser dicha peño: maguer non fuesse entregado della aquel a quien la empeñassen. E sõ tres maneras de peños. La primera es la que fazen los omes entre si de su volũtad, empeñando de sus bienes vnos a otros por razon de algũa eosa, que deuã dar o fazer. La segũda es, quãdo los judgadores mandan entregar[1] a alguna de las partes en los bienes de su contendor por mégua de respuesta, o por razon de rebeldia, o por juyzio[b] q̃ es dado entre ellos, o por cumplir el mandamiẽto del rey, ea tales peños, o prẽdas como estas se fazen por premia. E estas dos maneras de peños sobredichos, se fazen por palabra. La tercera manera, es de peños, la que se faze calladamente: maguer nõ es y dicha ninguna cosa, assi como se muestra adelante, delos bienes del marido, como son obligados a la muger como por peños, por razon dela dote, e de los otros que son obligados al Rey, por razon de rentas: e delos derechos q̃ cogen por el, e de todas las otras razones semejantes destas que fablan las leyes deste titulo.

¶ Ley. II. Que cosas pueden ser dadas en peños.

Empeñar, [c] se puede toda cosa q̃er sea nascida o por nascer, assi como el parto dela sierua, e el fruto delos ganados, e delos arboles, e de las heredades, e todas las otras rentas que los omes hã de qualquier natura[d] que sean, tambien las que son corporales como las que lo nõ son. Pero que quier q̃ esquilme o desfrute[e] destas cosas sobredichas: el q̃ las touiere a peños, tenudo es delo descõtar[f] de aquello, q̃ dio sobre aq̃lla cosa ẽpeñada, o de

3 a ¶ *Entregar.* Istud pignus prætorium non constituitur, nisi quis in possessionem iniciatur. ff. in. l. non est mica. ff. de pign. act. limita tamẽ hoc in casu l. quamuis ff. de bonis auctor. iudi. posi. & c. conangit. de dolo & contu.

4 b ¶ *Per juyzio.* Istud dicit. de pignus iudiciale. gloss. in. l. 1. C. qui pono. in pig. habean & per Bar. in. l. si & iure. C. qui pono. in pig. habean.

¶ *Lex. II.*

1 c ¶ Pignorari possunt res corporales, & incorporales, tãnatæ, quã nascituræ, vt fructus, vel pater ancillarũ, vel pecoris, & fructus debent in sortem computari, vel red di pignoranti. hoc dicit.

1 c ¶ *Empeñar.* Ortum habet à tradita p Azonẽ. C. eo i sum iu vecs. obligati.

2 d ¶ *Natura.* Ex hoc verbo & sequentibus colligitur quod etiam iurisdictio, & iuspatronatus, & iuspedagii, & quecunque iura in corporalia possunt pignori dari & obligari. Bart. tamen in. l. si is qui. § si ff. eo. de qua ista lex sumpta est, dicit quod quædam sunt res quæ consistunt in hominibus, vt iurisdictio quam habet dominus in vassallum, & ius quod habet patronus in libertum, & his similia, & ista non possunt obligari, nisi in causa maxima necessitatis vt in. l. 1. C. de operis libe. & alii speciem allegatis, quædam vero sunt res in re vt ius patronatus ecclesiæ & ius percipiendi pedagia, & similia & istasi sunt talia ex quibus non percipitur aliquod commodum pecuniarium non possunt obligari, vt in capitul. cum bertoldus. de reiudi. Si vero aliquod commodum percipitur possunt obligari per text. in dict. § fina & per alias leges, ex quo infertur, quod in aliqua pensio deberetur patrono ratione iurisdictionis illa bene tenuitur cum pignore in creditorem vt notat Abb. in cap. cum bertoldus. col. pen. & ibi & in quantum Bart. dicit de iurisdictione forte non procederet imo indistincte potest pignorari propter generalitatem huius l. & quia hodie de consuetudine iurisdictiones vendunturtãquam si essent vnũ pecus hæreditarium, vel oui lex vertradit Bald. de feudo marchiæ col. 1. & in. § ex eadem. de lege Corradi. & facit bonus tex in. l. elegantes. § si. ff. de pigno. act per quem tex Romanus in quodam suo singulari inciptit, quæritur a me, solet. col. 4. dicit quod creditor poterit vinculo dictionem in casto sibi pignorato. & quod dictum est de iure patronatus ecclesiæ extende etiam si vniuersitas pignoretur vt non transeat sub pignore vniuersali, vt voluit glo. & ibi Abb. & Feli. eodu. pen. in dicto capitul. cum bertoldus. & tradit Rochus in suo tractatu iuris patronatus super vel bo ipse vel eis. quæstione. 27. licet contrarium in hoc dixerit Bal. in dicta. l. si is qui. § fin. & ad istum text. qui videtur obiacere cum dicit, de qual quier natura, respondetur quod procedit si tales fructus percepti accedit ore sui tali nacuæ, quod possint debitori restitui, vel cum debito compensari. quod non cadit in fructu præsentationis in re patronatus ecclesiæ vt glo. dicit & non tantum in dicto capi cum bertoldus & facit quod statim in ista lege sub dicit, peco quod quier que esquilme, o desfrute &c. Quid autẽ de seruitutibus rusticis, vel vrbanis an possint hypothecari vid. in dic. l. si is qui. § fi. & in. l. sed an viæ. ff. eo. & per Francisc. de Ripa in. l. obligatio negũali ff. eo. qui fuit in noua opinione q̃ neque seruitutes rusticæ neque vrbanæ possint in abstracto hypothecari seu pignori obligari, & ibi respondet ad. l. sed an viæ. ff. eo. & q̃ loquatur de cõmoditate vtẽ dispis seruitutibus, non vero de pignore & hypotheca ipsius seruitutis ad q̃d beneficit q̃d de vsufructu pignori obligando tradit Bart. & alii in dicta l. si is qui. § vsufructus. Quid de ce emphyteotica an veniat in generali obligatione. vide in. l. final. C. de iuc emphyteoticis. per Doctos. & de pignocante rem communem, an pignoris obligatio contrahatur pro parte socio cum, & quid facta diuisione postea à socis an ius pigneris restringatur ad partem quæ ex diuisione postea adiudicatur illi ex socis qui obligauit vel cemaneat etiam respectu partium aliocum, vide. l. tectiã. § fina. ff. qui potio. in pigno. habe. per Bar. in. l. vnus de seruitu. titulo genecali.

Ad tit. C. quæ res pig. obli. posse vel non & in. ff. & c. 3. in. l. 14. cum sequenti.

¶ *Esquilme, o desfrute.* Defructibus quos creditor percepit loquitur lex. & sic videtur q̃ non teneatur creditor d fructibus percipiendis, seu qui percipi potuerunt. de iure tamen communi cautum est quod teneatur tam de perceptis quam percipiendis vt in. l. secunda. C. de pig. act & in. l. 2. C. de pactis pigno. vnde considera an si forte voluit hæc lex appobare opinionem Hostien. in summa. tit. de pigno in. § quã efficaciter. vec. Sed nunquid creditor. vbi vult creditorem non teneri de percipiendis ex eo quia nullus tenetur de percipiendis nisi ratione fidei possessoriuxta notata in capi. grauis. de restitu spo. & quia secũdum hoc haberet necesse creditor o elege fundum velit, nolit, quod nõ est dicẽdũ quia neque debitor liberaretur ei redderet boues si amitteret, ergo non debet ab eo exigere quod colat suo periculo & fructus ceddat argumen. l. penulti C. de solu. quod tamen limitat, nisi omitteret in fraudem, & præsumitur ex causa si colebat proprias possessiones, & dimittebat pignoratas, vel si non locaun cum potuerit locare & erat ressolita locari, argumento, l. tertiæ C. de distract. pigno. & idem si non consueuit locari tamen patacus erat conductor volens colere & cauere. Doctores tamen communiter in capitulo. cum conica. de pigno. vbi abbas Anto. Cardin. & Ioan. de Imola simpliciter voluit quod creditor teneatur de percipiendis per dictas leges: & idem voluit glos. in dicto capitulo. cum conica, ego vero acientis verbis huius l. patuit cum adhæreremopinioni Hostien. & respondeo ad dictam legem secundam C. de pignor actio. quod ibi dicitur quod creditor tenetur de fructibus quos percipit vel percipere debuit, & sic per eam fundatur opinio Hostien, qui & voluit quod quando omisit percipere in fraudem vel si non locaun cum potuit locare tenebitur de percipiendis quia istis casibus percipere debuit non alias. ad di. l. vero secundam. C. de pactis pign. quod dicit, quod & tenebitur de fructibus quos percipere potuit. & sic si ex sola negligentia non percipit, vnde quod teneatur, respondeo quod illa lex loquitur in debito fœneratitio & vsurario. quo casu minium si de hoc teneatur ex quo habet vsuras in simplici vero debito non proceder neque loquitur illa lex, sed dicta l. secunda C. de pignor. actio. tu vero cogita quia hæc est noua consideratio ad intellectum illarum legum, & doctores non tangunt.

f ¶ *Descontar.* Adde l. primam. C. de distract. pigno. & l. 4 primam, secunda, & si. C. de pign. act. c. primũ, & secũdũ de vsur. & c. de partu pigno. l. secunda. & capitulum cum contra. de pigno. &

colligẽ hie, quod potest creditor vtifru&ibus eiꝰ pignoratæ, & convertere eos in vsum suum, vel ꝗ deinde ad vtcompesetur in sortem, quod & notat Albericus in dict 11. C. de pigno. act. fructus nanque censentur res quæ communiter seruando tenari non possunt, saltem diu. vt notat glossi in. l. 1. C. si aduersus fucapio. ideo numum si permittatur creditori eos distrahere, secundum Io. de Imol. in. di. lege cum contra in princ. & vide per Bart. in. l. duorum. §. ob donationes. ff. solu. matrimo. Si tamẽ essent tales fructus qui possunt durare in tempus quo deberet res restitui debitori, vel esset frumentum, oleum, & similia, tunc credito ineque cogerentur in me que posset illos distrahere sed hos fructꝰ soluto debito restituere tenetur debitori. argu. l. is cui §. quæritur posset ff. vt in possessione legato & tenet Petrus de Ancha & sequitur Ioan. de Ana. commendans hoc dictum in capit. 1. de vsur. col. 2. & quid si erat domꝰ quæ data sunt pignori, & creditor eam inhabitauit vide ista eo t. 21. & quod notat Abb. post Specu. in dicto. circum contra colum. fin. & per Alex. 3. d. consi 141. 5. vel in 2. dubio & per Paul. de Castr. in. d. l. 2. ad finem C. de pign. act. & limit. quod in ista lege hic dicitur de fructibus pignoris computandis in sortem in casu. c. 1. de pigno. & c. 1. de vsur. & c. 1. inbriter eo tit.

g a ¶ *Vendedlas demandar.* Adde. l. si conuenerit. in prin. ff. de pigno. act.

¶ *Lex III.*

a Res sanctæ faciæ vel religiosæ non possunt pignori obligari nec liberi homo & eum recipiens peccat creditum: & tantundem ei vel eius consanguineis si non vnitur restituit, nisi in casibus quando se obligat pro redemptione suæ captiuitatis, vel pater filium in necessitate fame constituus vel quando pro pace, treuga, vel securitate datur obses. Et tunc licet promissum non impleatur, tamen obses non occidetur sed seruabitur quãto tempore videbitur tenẽri, vel donec promissum adimpleatur. hoc dicit.

1 b ¶ *Santes.* Ortum habet à notatis per Azo. C. quæ res pign. oblig. pos. in summa in principio sed quid de decimis an potest pignorari? vide per Speculatorem de pigno. §. 1. circa finem vbi concludit, quod ius decimæ non potest pignori obligari, cum sit res spiritualis, neque possit per laicum possideri: fructus autem decimæ obligari, & vendi possunt vt in capit vestra. de locato, & argumento l. si vsufructus. ff. de iur. re dot. & videtur de mente Speculato. quod alteri ecclesiæ vel ecclesiasticæ personæ ius etiam decimæ possit obligari. Et compobatur quia ex quo in alteram ecclesiam vel ecclesiasticas personas sunt ista iura decimalia alienabilia, & etiam præscriptibilia, vt in capitul. ex multiplici de decim. & in capitul. ad aures. de præscripti. per consequẽs tali casu erunt obligabilia. vt in l. sed quod. ver. quod emptionem ff. de pigno.

2 c ¶ *Vicolo.* 14 per totum, & vide quod habetur in. l. 8. titu. 1. eadem parte tita. & c. de pigno

3 d ¶ *Ombre libre.* Adde c. 2. de pigno.

4 e ¶ *Te ueperder.* Adde text. in authenti. vt nulli iudicum. §. quia vero eo lia 5. vn de sumpt. est authentica. 2. mo. C. de actio. & obliga. hodie autem an liberi homo possit capi, vt seruiat creditori pro debito. & quæ inter hoc habetur vide l. 2. titu. 8. libri. 4. forolegum & l. 3. titu. 2. libro. 4. et de foro. & l. 5. titu. penu. libro. 5. rede. rega. cum. l. sequen. & in volu. prauicarum, folio. nuiti 15. & c. 16.

f ¶ *Se empeñasse.* Ista. l. videtur addere ad. l. liber captus. & ad. l. fin. C. de capti & ad l. penul. titul. 29. & l. 3. titul. 30. 2. partita. Nam illæ loquuntur quando aliquis redemit captum etiam sine pacto. quo adeo redemptus se pignori pro pretio hic vero fuit pactum de hoc expressum. vtrobiq, tamen minabit dispositio dictarum legum sine signus legale sine conuentionale. & septem casus in quibus hic nexus pignoris dissoluitur. vide per Salicet. in. l. ab hostib. la primera. C. de capti. & forte in vno casu posset esse diuersitas in hoc inter pignus conuentionale & legale, quasi redemptus expresse se pignori dederit pro pretio quousque soluatur & remunerat redemptor dictæ l. fina. & d. l. peri. in. 29. 2. partita non liberatur seruiendo pro quinquennium si æstimatio talis sit tanti non esset sufficiens ad pretium, potuit enim huiusmodi remunerare vt in. l. si quis in conscribendo C. de pactis.

In non cop est. l. 4 titulo libri. 5.

g ¶ *Su hijo.* Vide. l. 3. & c. 9 tit. 17. 4 part 6

h ¶ *De paz.* Adde capit. vt prudent. 23. q. 8. & glossam cap. ex rescripto. de iureiur. & l. dums. ff. de iure ff & l. obsides ff. de testa. cum gl. 7

i ¶ *Por otra seguranca.* Adde capitul. exposita. de arbi & glossi. ibi cuius opinio approbatur hic. & eorum quæ tradit Bald. in. l. 2. columna. fin. C. de patri. qui fil. dis. & reprobatur opinio glossi ibi dicentis hoc de facto fuisse vsurpatum. & etiam Azo ibi in summa. & Abb. in capitu. ex rescripto. de iuriuran. & Ioann. de Imol. in. l. obsides la segũda. ff. de testa & si hodie de iure pauitatum poterit homo liber dari obses pro satisfactione debiti, seu pro quacunque alia conuentione, vt hic videtur nec nouũ hoc, cum & legatus Gene. 42. securitatis ratione, & si de tacite promisse adimplemento Simeon in obsidem retentum à fratre suo Ioseph, præposito Aegypti, & si homo liber esset. & de materia aliorum obsidum vide late in dicto capit. ex rescripto. de iureiuran. vbi Abb. quodille obses vocatur qui mittit q̃ non recedet de certo loco quousque fuerit de debito. pro quo obsidẽ se dat satisfactũ. & quid si si conluctus, sed non pro quibus obsidẽ datur. vt. Bal & Alex. in l. 1. ff. vt in ius vocan. eanr. &c. & quo teneat promissio obsidis de non recedendo certo loco & si videat suã aut aliarel bei tatẽ. vt. Special in titu. de ꝛenũ & conclu. versi in ẽ est beneficiũ. vide etiã Inno. & doct. in d. c. ex rescripto de iure iurã antantũ pro causa publica. & non priuata posit obses dari & videtur tenere q̃ tantũ pro publica, illa tamen lex pauitatum, vt dixi sentit etiam pro priuata, cui? decisio per pragmaticas permittentes creditorꝭ, vt accipiãt debitoris personã vsque ad satisfactionẽ debiti cõsumatur & aut si multi aliquãdo dari possint? colliges ex ibi notatis per doctos & quando isti dantur à regevidetur quod teneantur obedire. vt in l. 16. titu. 13. 2. partita, & vult Bald. in. d. l. 2. ad finem quem vide.

In non rec. est l. 4. & l. 17 tit 16. libr.

k ¶ *Malningana.* Neque potest cogi ad aliqua seruitia. vt notat Ioann. de Imol in. d. e. ex rescripto, vbi approbat opinionem illorum qui dicũt, quipse obses debet se pascere suis expensis. & adde Bal. in. d. l. 2. eo. fi. C. de patri. qui fil. dis. 9

Iolo dar al señor de la cosa. Otrosi dezimos, que todas las debdas, que deuan a vn ome que las puede ẽpeñar a otro, con todos los derechos que han ẽ ellas. E aquel que las reseibe en peños, puede las demandar[a] en suyzio fuera de suyzio bien assi como faria aquel a quien las deuen, que gelas empeño.

¶ *Ley. III. Quales cosas non deuen nin pueden ser dadas en peños.*

Santas[b] cosas, e sagradas e religiosas, assi como las eglesias, e los monumentos e las otras cosas semejãtes, nõ las puedẽ los omes reseebir a peños, nin se puedẽ obligar. Fueras ẽde, por cosas señaladas segũd dize en el titulo[c] q̃ fabla de las cosas de santa eglesia, ẽ la primera partida deste nuestro libro. Otrosi dezimos q̃ vn ome libre[d] nõ se puede empeñar. Ante dezimos, q̃ qualquier que lo reseibiesse en peños, que deue perder[e] todo lo que diesse sobre el. E deue pechar mas otro tanto de lo suyo, a el, e a sus parientes, si por auentura el non fuesse biuo. Pero dos casos son en que podria ome libre ser reseibido en peños, e fincaria obligado. El primero es, si alguno yo guiesse cautiuo, e el mismo se empeñasse[f] a otro por quitarse de cautiuo. E el segũdo es, si alguno empeñasse su fijo[g] por cuyta de fambre. Otrosi dezimos, que ome libre puede ser dado en rehenes, por razon de paz[h], que firmassen algunos entresi, o por treuga, o por otra seguranca,[i] o por otra cosa semejante destas. E maguer el pleyto sobre que fuesse alguno empeñado, en esta manera, nõ fuesse guardado, con todo esso, non deuen a el matar, nin ferir, nin dar le pena ninguna nin fazer le mal ninguno[k]. Mas pueden le guardar quãto tiempo touierẽ por guisado, o fasta que el tiempo se cumpla, assi como fue pacto,

¶ *Lex IIII.*

3a Armamentaria autem & instrumenta quæ pro cultura vel seruitio pro cultura in fundo quæ solitos esse recipiunt, vel iudex vel alius in eis executionem faciens ceteris domino adiutore fe. & damna quæ humanitatis ratione subtraxerunt, h. d.

1a ¶ *A peños.* Reprobatur hic glos. legis pe. C quæ res pign. ob. pos. quæ dicebat dictam legem inutilem pignore pro eremo vel indotali, & quæ esset in conuentionali, & cum ea tamen tunc ibi Bald. & Ange. & approbatur optime Petri & Cin. & Odofre & Albert. Bart. & Salice quod neq, ex conuentione possunt stipulari pignorari, & est de mente Azo C. eo. in summa.

2b ¶ *Entre ea delli.* Adde l. 3. titu. 27. 3. partita. & l. 7. titu. 11. lib. 5. ordinarega. quæ est notabilis in materia, & eam vide & authen. agricultores. C quæ res. pig. ob. pos. quæ tunc pia fuit ex constitutionibus Fiedenic. de tatu. & consue. contra liber. ecclesi. cap. fin. v. bivide Andr. de Isern. vide etiam in rapinis legum fiat enim ratis. fol. 5. versi. ut nos mandamus quæ los bueyes y mulas. Et limitatur vna cum prædio caperentur secundum Alberic. post Petrum in Levecutores. C. quæ res pig. ob. pos. vbi etiam vult quod neque in subsidium possent capi de oeste licet alia bona deberant de iure, vt habetur in dicta. l. 7. ordinarega. Aliquo istarum legum fuit nesterilis as fructuum inducatur, ex defectu culturæ his rebus ad vtoribus acceptis: periculum enim cultore ieiunam redigitur solitudinem ostenditur. Gene. 47. tacit illud Deutero 24. non accipies loco pignoris molenum & superiorem molam, quia animam suam posuit, sumi enim, vt vulgo dicunt instrumentum boues & alia de quibus hic pedes & manus laboratorum.

¶ *Lex. V.*

3a Obligatio bonorum extenditur ad futura, sed in tali generali obligatione non includuntur concubina, ancilla, aut filij, vel seruitia ad seruitium quotidianum domus, vel adoriendum debitoris filios, nec iudamēta debitoris, aut eius vxoris nec panni lecticales & instrumēta coquinæ, nec arma & equi corporis debitoris. h. d.

1c ¶ *Obligando.* Siue sit expressa obligatio siue tacita, quæ à lege inducitur etiam si in pro dote non veniunt hic exceptuata, secundum Alber. in l. vnica col. 2. ad fin. C de reuxo act.

2d ¶ *Capa.* Vnde neque vestes stratuales neq, hyemales de quibus in. l. 1. C. de re mili. lib. 11.

3e ¶ *Las armas.* Nota bene, quia de his non dicebatur in. l. obligatione generali. ff eo. de qua sita sumpta est, licet ex mente dictæ. l. & sequentium bene comprehenditur adde l. 3. titu. 27. 3. partita. & de libris vid. Ange. Areti in. §. item semina. instit. de actio. col. 2. vbi sub dubio fore dicit q libri sine quibus scolaris sine dedecore, vel maximo damno viuere non potest, non veniunt in generali obligatione.

4f ¶ *Y de las otras cosas.* Non intelligas de prohibitis alienari, nam illa non veniunt in generali obligatione vel alienatione bonorum, vt in cap. in generali. in defen. fuc. cōtro. inter dom. & agna. & notat Bart. in l. eodem illis. §. instituto. ff de lega. 3. Speculator in n. de pigno. §. 1. ad finem Bald. in. l. 1. C. quæ res pign. ob. pos. & in. l. volumus. C de fideicom. & in capit. imperialem de proh. feu. alij. per Frede. Ange. in authen. de restitu. & ea quæ part. in pine. an autem in generali hypotheca veniant venalia. vide per Bald. in. l. vbi adhuc. 4. & 5. colū. C de inu. dot. & in. l. cum tabernam. ff. de pigno. vbi dicit in. l. 1. b. gationem cadere, licet tamen quæ alienantur exercendo mercantiam pertinent, non obstat. te obligatione, acquirunt tamen locum tacitam obligatione, quia obligando bona sua mercatori tanquam suum se suum videt obligasse, cum enim mercantia quoddam corpus vniuersale, licet ei subrogentur. l. en el. ti. enā per Bart. in. l. generali. §. vno. ff. de vsuru. lega.

5 ¶ *Lo que viene dicho.* Adde Lum. princ. ff. eo. & l. fina. C. quæ res pign. ob. pos. l. 1. e. tor. §. in. ff. de pigno. ad. l. lex vecti. alij. ff de pign. vbi Bald. extendit ad bona ephytentia, etiam ecclesia. Ripa in. l. ff. eo. collum 3. & facit ad quæst. an si quis dicat q bona sua dat vel relinquit in manu tiu me mala. ix. an intelligantur etiam de bonis futuris, & non solum de præsentibus ad cuius quæstionis decisionem videda sunt q notat Bart. in. l. hinta. ff. de auto. & ar. lega. an autem censeantur hypothecatæ in obligatione generali, res cui dominū cupent obligātur in singulari. vt Bal. in. l. hæc edictali. §. 1. fi. co. C. de lecūdis nup. & an extēdat ad nomina debitorū vide eūdē Bal. in. l. hæredē. C. de hæred. ta act. & quæ ville domū in repellat hypothecam, vt gl. & Bal. in authen. de restitu. & ea quæ part. infra. 10. mensem, colla. 8. & eūdē Bal. in. l. in rebus C de iure dot. & nota quod necdum in generali hypotheca bonorum veniunt etiam quæ renda, quando fuit expressa hypotheca, vt hic, sed etiam veniunt in tacita aut hypotheca, li quis prioris. §. fina. & ibi Bald. & l. hæ edictali. communis, C de secund. nup. & notat glossi in. d. l. fina. pluceder et etiam quod hic habetur, & si obligans generaliter bona sua dicat, quæ bona constituit non nunc creditori sed possidere, licet in contrariam sententiam inclinauerit Bart. in. d. l. fina motus ex notata per glossi in l. quamuis. §. 1. ff. de acquirendo posse. sed in tenet Bart. & ibi Bal. in. l. fina. in fin. & verificabitur secundum eum constitutum in futuris, quando operit debitor eapossidere, & sic cessat motium Barto. & idem tenet Alexand. vbi multos refert, in. l. tertia. §. item tam. ff. de acqui. poste. non tamen comprehendere et hæc generalis obligatio ea bona futura, quæ acquirunt per hæredem debitoris, vt in. l. Paulus. in princip. ff. de pigno. quod procedit secundum Angel. ibi etiam si essent quæ hita ex bonis defuncti, vt notat. Jeff. in. l. subsidiis. C. qui potio. in pigno. ha. Si tamen essent fructus naturales habiti ex re per defunctum obligata bene veniunt in hypotheca, vt in dicta l. Paulus. §. in mancipia. & l. tertia. C in quibus casibus pignus vel hypotheca tacite contrahatur. & in fia. eo. l. 16. & tenet Angel. vbi supra. hinta etiam illam l. & similes in casu. l. fina. C de remisso. pign. qui est casus singularis. limita etiam si quis obligaret omnia bona sua quæ habet vel habere speraret, quia intelligitur de sue cautela depraeterito non de causanda de futuro secundum Bal. notabiliter in l. fina. col. 2. C. de pactis. qui & allegat notata per Bart. in. l. qui Roma. §. duo fratres. in quæstione. 6. ff. de verbo obliga. Dubio tamen an sit verum hæc dictum Bald. & potius inclinaremus in oppositum propter generalitatem cuius l. & limitum, & quia agitur de parto præmium in quod nō est in casu in quo loquitur Bart. in dicto. §. duo fratres. vbi in dicta questione. 6. tractat de amissione iuris fideicommissi, quod est in axiomate præiudicij & quia Bald. mihi laudat allegat ex quo recte posset fundari eius dictum, & quia in specie illa lex parta tamen, vt dictum de restitutione dictum Bal. eū dicit, e las que atiende de auci, nisi in his q intelligitur iuxta limitationem Bal. q referatur ha. verba ad spē in causa ad

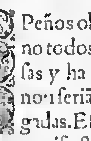

Peños obligādo alguno todos sus bienes, cosas y ha señaladas que no ser iā porende obligadas. E son estas barra g gana que tenga manifiestamente en su casa, e los fijos que ouiere dellas e los criados, e si fuere, o si tuuiere que tuuiere señaladamēte para seruir e guardar le, e criar le sus fijos, e las otras cosas de su casa q ha menester e a dia, para seruicio de su cuerpo, o de su compaña. Assi como su lecho del, e de su muger e la ropa, e las otras cosas todas, de su cozina, que ha menester para seruicio de su comer, e las armas, e el caballo de su cuerpo. E todas las otras cosas f que ouiere entonce. E aun las que atiende auci, despues fincan obligadas por razon de tal empeñamiento. Fueras ende estas sobredichas, o otras algunas, si las

In nouel. cop. ell. l. 5. in. 17. h. bi. ;

In nou. recop. est l. 25. tit. 13. libr. 8.

preterito vel de præsenti & non de futuro, qñ non potest dici cũ hac lex extendat comprehendere si. b hoc verbo omnia futura, quia obligatio fuit generalis sub qua includuntur habita & habenda. dato quarum ex aliqua causa de præterito nõ sit spes de eis habẽdis vt & patet in legibus de quasi tempiaeli, & ex dictis Azo. C. quæ respig. obpositi nunma. verticulo aliæ ergo res oẽ.

6 a ¶ *Semejantes.* Adde l. denique. ff. eo.

¶ *Ley. VI.*

Contrahitur pignoris obligatio inter absentes, per nuntium vel epistolam, & sine scriptura vel cum ea, tiuetes lit præsens sive non, & debet res designari nomine, signo, vel mensura, vel aliter, vt cognoscatur. h. d Habuit ortum l. contrahitur. & l. creditor. ff. de pigno.

1 b ¶ *La deue señalar.* Hoc expedietiam debitori, nesi alus fundus huiq per eum adscreetur venireiub hypothecam, ex quo de finibus non constet expedit enim creditori ne ex vno fũdo facti duo possitia vnoi pignoris perdi, & vi. l. forma ff de cenſi.

¶ *Ley. VII.*

2 Potest pignorare habens potestatem alienandi & etiã si non sit dominus si peratur tamen esse rei obligatio, qui non fuerit dominium assecutus Item si scienti pignoratur res alienum & tradio. & postea dominium acquisiui. contrahitur tunc pignoris obligatio & si non tradidi non contrahitur: si autem ignorãs tradidi nec tunc quasi a domino cõtrahitur. Item qui habet iusin re potest illud pignorare h. d.

1 c a *Los que han.* Ortum habet à notatis per Azo. C. eo in summa. colu. t. verbo potest quis pignorare, & à glo. in. l. 1. in prin. super parte dificilius. ff. eo. & ibi vide Bartolo. qd autem si defunctus obligauit bona hæredis, an teneat obligatio sequuta aditione hereditatis vi quæ dixi in l. 10 ritu 9 & patet ta.

2 d ¶ *El señorio della.* Et ante acquisitionem dominij illadius erit obligatum acquisito vero dominio ex illo iure quod ei competebat cũ obligauit, ipsa res erit obligata l. 3. §. cum ex causa ff qui potio. in pigne. ha. secus si dominium sui peruenia at ex alia causa, vt declarat Bart. l. 1. §. in specie. ff. eo. in distinctione.

ouiere: que sean semejantes[a] destas.

¶ *Ley. VI. En que manera deuen ser dadas las cosas a peños.*

Empeñadas pueden ser las cosas, estãdo presentes los dueños dellas: e los otros q̃ las reseiben a peños, quier sea las cosas en aq̃l lugar, o ẽ otro. E aũ lo puedẽ fazer por mensajeros, o por cartas: maguer algũo dellos nõ fuesse delãte, con escriptura: o sin ella. Otrosi dezimos q̃ quãdo algũo ẽpeñare alguna cosa, q̃ la deue señalar:[b] o por su nome, o por señales, o por medida, o por otra manera qualquier, porq̃ sea sabida ciertamente, qual es la cosa, que es dada a peños.

¶ *Ley. VII. Quien puede empeñar las cosas.*

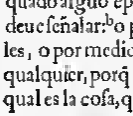

Os que han[c] poderio de enagenar las cosas, porque son señores dellas, estos mismos las pueden empeñar a otri. E aun dezimos, que si alguos han derecho en las cosas, q̃ las pueden ẽ peñar: maguer non ouiessen el señorio dellas[d]. Otrosi dezimos q̃ si alguno esperando[e] de auer el señorio de alguna cosa la empeñasse, ante q̃ ouiesse el señorio della, si despues q̃ la ouiesse empeñada, assi ganasse el señorio, tambien finca obligada, como si ouiesse el señorio, e la tenencia della, quando la empeño. E aũ dezimos, que si algund ome empeñasse a otro cosa agena, non le apoderando della, e aquel aquien fuesse empeñada fuesse sabidor que fuesse agena: maguer despues desso ganasse el q̃ la empeño, el señorio, con todo esso, non ha derecho en ella, para demandar la[f] a este, que la reseibio a peños. Pero si acaesciesse, que aquel aquien fuesse empeñado, fuesse tenedor de aquella cosa. Entonce y quando la ganasse, bien la podria tener en peños, fasta que cobrasse lo que auia dado sobre ella. Mas quando reseibio la cosa a peños, si creya que era de aquel q̃ gela daua a peños, si despues desso ganasse el otro el señorio della, quando assi acaesciesse, tambien la podria demãdar, a quien quier que la touiesse, como si ouiesse el otro el señorio, e la tenencia de lla, quando la empeño.

¶ *Ley. VIII. Como el personero o el mayordomo o guardador de algun huerfano pueden empeñar los bienes dellos.*

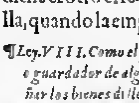

Personero, o mayordomo, de algund ome empeñando alguna cosa, le aquel cuyo personero, o mayordomo es, [illegible] e sin su mandado[h], si los marauedis que reseibio sobre los peños entraron en pro del señor, e la cosa ẽpeñada, passo a poder de aquel que la reseibio a peños, entonce bien la puede retener, fasta que cobre los marauedis: q̃ dio sobre ella. Mas si la cosa nõ fuesse passada a su poder, como quier q̃ puede demandar los marauedis al señor de la cosa empeñada, si entraron en su pro, assi como sobredicho es con todo esso nõ le puede demãdar, que le de la cosa q̃ tẽga por peños. Otrosi dezimos, q̃ aq̃l q̃ tiene en guarda los bienes de algũ huerfano si ouiere menester de empeñar algũa cosa dellos por pro de aq̃l q̃ tiene ẽ guarda que lo puede fazer de las cosas muebles[i]

Adde C si aliena respig. data sit.

¶ *Ley. VIII.*

3 Si maiordomus vel procurator sine mandato rem domini sui pignori obligat & tradat pro in domini vtilitatem conuerto habet creditor retentionem: sed si non tradiderit non potest pignus petere licet pretium fuerit in domini vtilitatem conuersum. Item tutor vel curator potest rem mobilem minoris pignorare si pretium in eius vtilitatem conuertit sed in mobilem non potest sine iudicis auctoritate, sed si res tutoris vel curatoris pro minore pignoretur, contrahitur pignus contra tutorem vel curatorem licet pecunia in minoris vtilitatem nõ conuertatur hoc dicit.

e ¶ *Esperando.* Vt si erat sibi ex alia causa debita vem. l. 3. §. 1. qui potior in pig. ha.

f ¶ *Para demandarla.* Ex generalibus verbis huius l. videtur reprobari dictum, lotsin l. eta l. 1. in prin. in super parte dificilius ff eo in negio. cum dicit, quod proceat hoc, scilicet, [illegible] contrariorum [illegible] contrahitur contra [illegible] debitorem obligare. cum quod de alio, tenet [illegible] Angel dicens quod non potest hoc casu referri per debitorem quia ilio dominij, quia esset allegare tanquam [illegible] quam glosl. in hoc te [illegible] dari. i no quod nequeat contrahere debitorem detur hypotecaria, quia cũ agatur hypothecaria rem potest ref. in quesso dominij, vt notatur in. l. ita vt si fur. ff. commoda. & ita opinio videtur approbata hic, nec p. [illegible] stabit quod habetur in l. si tutor. §. 1. ff. eo. quia illa. l. loquitur in creditore ignorante rem esse alienam.

g ¶ *Sin su sabiduria.* Nã secus si eo scienre. vt in. l. si sine C. ad velleya. & l. 1 2. C. si alie. res pign. data sit. & infra eo l. proxima. ibi, e se callasse.

h ¶ *Mandado.* Sufficeret quod ratum postea haberet. l. res aliena. i prin. 2 ff de pig. act. & infra eo l. proxima.

i ¶ *Delas cosas muebles.* Glos. in. l. curator. C. si res alie. pign. da. sit & in 3 l. tutor. in pri. ff de pig. act. intelligit nisi res sint mobilia quę seruãdo seruari possunt, nam tunc non poterunt obligari sine decreto iudicis, vt in. l. lex quæ tutores. C. de admi. tuto. & cum illa gl. transeunt.

ibi Bald. & Salice. idem volentes. Tu aduerte, quia ista lex loquitur indistincte, tantum excipit immobilia: neque ad præsens memini de lege partitarum, quæ disponat id quod habetur in dicta lege. lex quæ tutores, nisi direres hoc esse potissimum per l. 4. titu. 5. eadem partita & in. l. 8. titu. 15. partit. quæ tamẽ non ita prohibent alienationẽ omnium mobiliũ, quæ seruando seruari possent, sicut prohibet. l. lex quæ tutores. & ideo sorte de iure partitarum, tutor posset obligare bona mobilia etiam quæ seruãdo seruari possunt, etiã sine iudicis decreto: nisi essent serui, de quib. habetur in dist. l. 18. & in. d. lex quæ tutores. cogita tamen.

4 a ¶ *Via en pro.* Ista lex facit etiam in aliis contractib. vltra mutuũ, debere probari pecuniam esse versam in vtilitatem minoris, & ita inter minis huius. l. tenet Bar. in l. curator. C. si res alie. pigno. data sit, vi. quę dixin l. 3. tit. 5. ead. parti. in glos. 2. & in glo. fina.

5 b ¶ *De las suyas.* Adde. l. 1 & l. 15. C. de prædiis mino. Adtit. C. de crim. stellio &. l. 17. &. l. fin. tit. 16. par. 7.

¶ *Ley. IX.*

20 Nõ potest res aliena pignori obligari nisi domino mandante vel præsente & non cõtradicẽte vel post ẽ scit ratificante. h. d.

1 e ¶ *El señor lo consintiesse.* Induci potest ad quæ tionem ista. l. si maritus de consensu vxoris fecerit pactum de re vxoris sua consentiente, ita & tamen q maritus disponere vt dere sua ipsius maritq, quod si pet lea maritus reuocet maioriam q talis res manebit apud maritum & non reddet ad vxorem, ad quam quæstionem poteris inducere notabile dictũ Bald. quod magis fatit in l. prima. C. si res aliis pignus appella. versi. hiem quæ ro pone minor. quem vide forte tamen si maioria ex tali re fieret in illum commodum, vt iteretur dicendum quod res deberet manere filio ex defectu causæ finalis, vel quod reuerti debeat ad mattem tu cogita.

2 d ¶ *Por firme.* Adde. l. resaliena in princip. ff. de pigno. actio. ex quo infertur secundum Ripam in. l. prima. ff. cod columna. 4. quod si domi nus ipse habet electionem rem suam vendicandi a creditore vel agendi contra debitorem, vt pignus reddat iuxta gl. cẽ iterapprobatam in cap. ex præsentium. de tito. si eligat agere contra debitorem censetur approbare pignus nisi contrarium protestetur.

3 e ¶ *Se callasse.* Nota hoc quia aliud vult Bald. in. l. si fine. C. ad velleya. vbi vult non sufficere tacturnitatem tantum sine alio actu indicatiuo consensus per. l. si fideiussor. §. pater ff. de pigno. Salice. tamen & Paul. ibi tenẽt, post glo. ibi. quod hic in ista. l. habetur.

¶ *Lex. X.*

20 Cum quis duobus diuersis temporibus rem obligat, nil agit sine mãdato creditoris primi: teneturque seruando aliud pignus dare & pro commissa fraude punietur iudicis arbitrio, idem de eo qui pignorat rem alienam ignorante creditore, sed si pignus tantum valet licet vtique debetur, valet & tenet pignoris obligatio. l. d.

e ¶ *Cosa cosa.* Et sic loquitur de pignore speciali vnde ista lex non procederet in obligatione generali bonorum quia si ita intelligeretur esset interdicere hominibus cõtrahendi potentiam secundum Angelũ. in l. prima. C. de crimi. stellio.

f ¶ *Sin sabiduria.* Adde. l. iucor. §. primo. ff. de pigno. actio. & l. 8. quæ nõ dñi. §. fin. ff. de pigno. 2

g ¶ *Valiesse tanto.* Adde. l. si quis in pignore. §. fi. ff. de pigno. actio. 3

h ¶ *Estando.* Approbat secundũ opinionem glos. positam ff. l. cum debitore. ff. de pigno. act. licet doct. ibi teneãt primam. 4

i ¶ *Pena.* Adde. d. l. tutor. §. 1 & l. figs in pignore. §. fi. ff. de pigno. act. & l. 1. C. de crim. stellio, vbi habet q liberabitur ab hoc crimine si creditoribus debitum offerat. & vid. ibi doctrinam notabilem Salice. quãdo in del. ctis sit locus pœnitentiæ, & vide. l. 1. C. ne tutor vel curator vel condu. 5 Adde. l. exceptam. cum si mi. ff. de pigno. causa & in titu. 14 l. 14.

k ¶ *Cosa agena.* Adde. l. tutor. §. 1. & l. si quis in pignore. §. fi. ff. de pigno. act. 6

¶ *Lex. XI.*

20 Nõ potest creditor sua autoritate pignora debitoris capere sine iudicis si ex pacto ei liceat, & si fecerit restituet pignus & perdet debitũ soluetque Regi valorem debiti h. d.

l ¶ *Prendar.* Adde. l. pen. C. de pigno act. & l. 3 C. de bono rapto. & l. extat. ff. quod met. causa. & l. si quis in tantam C. vnde vi &. l. 1. titu. 7. partita. quæ lex est vade notabilis. & l. 5. titu. 11. lib. 5. ord. rega. & l. 14 titul. 10 septima partita. & l. 1. & 6 titu. 1 lib. 5. ord rega. & l. creditores. & ibi Bart. ff. ad. l. iulii. de vi priua. Titul. 14. lib. 3 In nouarec. est l. 13 lib. 4. In nouarec. est. l. 1. & l. 3 titul. 17. libro. 5.

m ¶ *Cosa de otro.* Sufficit, quod bona fide possideat illas, vt in. l. non tantum. ff. de peti. hære.

n ¶ *Merino de la tierra.* Non ergo sufficeret iussus iudiris incompetentis, vt hic sed debet esse iudex qui sub eius territorio est res, quæ capitur qui & diceretur competens ad excusandum a pœna huius legis licet ex aliqua causa eius iurisdictio, quæ ad illam rausam potrai declinari secundum Alberic. post Guilel. in. d. l. extat. colum. 2.

o ¶ *Lo pudiesse.* Adde. l. pe. C. de pig. act. & l. creditores C. de pigno. 4

p ¶ *Prenda la demanda.* Et sic habes hic iuncta verbis precedentibus huius. l. si quis occupat vnãrem debitoris, non solum amittitur quod habebat in illa re sed etiam iustus terius del in vide reprobari videtur opinio Ioan. posita in glo. l. extat. ff. quod met. cau. qua erat communis 5

metiendo toda via en pro[a] del moço, los maranedis q̃ tomare sobre los peños: Mas las otras cosas que son rayz, non las puede empeñar sin otorgamiẽto del judgador. Pero si el guardador empeñasse alguna cosa de las suyas,[b] para pagar deb da q̃ deuiesse el huerfano, o por alguna otra cosa valdria el empeñamiento, con tra el guardador, maguer el moço, non fuesse tenudo, de pagar la debda, porq̃ non ouiesse entrado en su pro.

¶ *Ley. IX. Como puede ser empeñada o non la cosa agena.*

COsa agena, non puede ser empeñada sin mandado de aquel cuya es. Pero si alguno la empeñasse, e despues que lo supiesse el señor, lo consintiesse,[c] o lo ouiesse por firme, d o estãdo delãte quando la empeñaua: se callasse.[e] e nõ lo contradixesse, estõce valdria el empeñamiento, tambien como si ello ouiesse fecho, o otro por su mandado.

¶ *Ley. X. Como puede omẽ empeñar o non la cosa que dio a otro en peños.*

EMpeñando algun ome su cosa e a otro, si despues de esso quisiesse empeñar, aq̃lla cosa misma otra vez, nõ lo podria fazer, sin sabiduria, se sin mãdado, de aquel a quien la auia empeñado primeramente. Fueras ende, si la cosa valiesse tãto,[g] que cõpliesse a pagar, amos los debdos. Ca entõce biẽ la podria empeñar, sin su sabiduria, por tanto, quãto valiesse de mas, de aquello que el auia sobre ella. Otrosi dezimos, que si algun ome ouiesse empeñado alguna cosa a algũ ome, por tãto quãto valia, e despues desso empeñasse aq̃lla cosa misma, a otro sin sabiduria, e sin mãdado de aquel que la tiene en peños, que es tenudo[h] de dar otro peño alguno, al segũdo ome a quiẽ la auia empeñada, q̃ vala tãto quanto auia recebido del. E aun demas desto, puede le poner pena el judgador del lugar, segun su aluedrio, por este engaño q̃ fizo de empeñar vna cosa, a dos omes por mas q̃ non valia. Esso mismo dezimos, q̃ deue ser guardado, quando alguno empeña cosa agena,[k] nõ lo sabiẽdo aquel que la recibe en peños.

¶ *Ley. XI. Como nõ deue ninguno prendar a otro sin mandado del judgador.*

PRendar[l] non deue ninguno las cosas de otro,[m] sin mandado del judgador, o del merino de la tierra.[n] Fueras ẽde, si ouiesse puesto pleyto, con su debdor q̃ lo pudiesse[o] el fazer por si sin mãdado del alcalde. E si alguũ cõtra esto fiziesse, tenemos por bien, e mandamos, que tome la prenda a su ducño, e q̃ peche la valia de la debda al rey, e demas que pierda la demanda,[p] que auia contra aquel, que assi prendo.

¶ *Se callasse.* Adde. l. 1. C. ad velleya. 2

¶ *Por firme.* Adde. l. resaliena in princip. ff. de pigno. actio. ex quo infertur secundum Ripam in. l. prima. ff. cod columna. 4. quod si dominus ipse habet electionem rem suam vendicandi a creditore vel agendi contra debitorem, vt pignus reddat iuxta gl. cẽ iterapprobatam in cap. ex præsentium. de tito. si eligat agere contra debitorem censetur approbare pignus nisi contrarium protestetur. 3

¶ *Estando.* Approbat secundũ opinionem glos. positam ff. l. cum debitore. ff. de pigno. act. licet doct. ibi teneãt primam. 4

¶ *Pena.* Adde. d. l. tutor. §. 1 & l. figs in pignore. §. fi. ff. de pigno. act. & l. 1. C. de crim. stellio, vbi habet q liberabitur ab hoc crimine si creditoribus debitum offerat. & vid. ibi doctrinam notabilem Salice. quãdo in del. ctis sit locus pœnitentiæ, & vide. l. 1. C. ne tutor vel curator vel condu. 5 Adde. l. exceptam. cum si mi. ff. de pigno. causa & in titu. 14 l. 14.

¶ *Cosa agena.* Adde. l. tutor. §. 1. & l. si quis in pignore. §. fi. ff. de pigno. act. 6

¶ *Lex. XI.*

20 Nõ potest creditor sua autoritate pignora debitoris capere sine iudicis si ex pacto ei liceat, & si fecerit restituet pignus & perdet debitũ soluetque Regi valorem debiti h. d.

¶ *Prendar.* Adde. l. pen. C. de pigno act. & l. 3 C. de bono rapto. & l. extat. ff. quod met. causa. & l. si quis in tantam C. vnde vi &. l. 1. titu. 7. partita. quæ lex est vade notabilis. & l. 5. titu. 11. lib. 5. ord. rega. & l. 14 titul. 10 septima partita. & l. 1. & 6 titu. 1 lib. 5. ord rega. & l. creditores. & ibi Bart. ff. ad. l. iulii. de vi priua. Titul. 14. lib. 3 In nouarec. est l. 13 lib. 4. In nouarec. est. l. 1. & l. 3 titul. 17. libro. 5.

¶ *Cosa de otro.* Sufficit, quod bona fide possideat illas, vt in. l. non tantum. ff. de peti. hære.

¶ *Merino de la tierra.* Non ergo sufficeret iussus iudiris incompetentis, vt hic sed debet esse iudex qui sub eius territorio est res, quæ capitur qui & diceretur competens ad excusandum a pœna huius legis licet ex aliqua causa eius iurisdictio, quæ ad illam rausam potrai declinari secundum Alberic. post Guilel. in. d. l. extat. colum. 2.

¶ *Lo pudiesse.* Adde. l. pe. C. de pig. act. & l. creditores C. de pigno. 4

¶ *Prenda la demanda.* Et sic habes hic iuncta verbis precedentibus huius. l. si quis occupat vnãrem debitoris, non solum amittitur quod habebat in illa re sed etiam iustus terius del in vide reprobari videtur opinio Ioan. posita in glo. l. extat. ff. quod met. cau. qua erat communis 5

nitet approbata, & tenetur aliorum opinio. In principio, dictæ glossæ relata, quæ. & fuit Azo. vt partes eius dicit. C. vnde vi in summa. c. 1. si vero est & constitutum ab illi Marcianus eius dare, quod ista lex non dicit de iure totius debiti. sed de iure pignoris vt aperiuntur vult l. 14. in fine titu. 14. eadem partim de tamen quæ ibi dixi. Et nota quod debitores [illegible] item cū [illegible] vel necessitate debita, [illegible] aperte [illegible] autentare, quando eo tempore iudicis haberi por vt habeatur in l. si dotis §. bellissime ff. de vi aut el tradit Io de Plat. in. l. [illegible] ea certem ti lu. 7. C. de exactio. tribu. libr. 10. non etiam quod & si quis debeat [illegible] tamen [illegible] [illegible] eum dare te, vt si [illegible] fieret [illegible] quod [illegible] possessione, quæ [illegible] vult [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nam [illegible] possessione [illegible] obligationi l. [illegible] ff. quæ res bonorum & notat Chinis in l. si certis annis C. de pactis in fi præstanto esset reatus, vel [illegible] ip. l. friendum. ff. [illegible] fidei, cogan. & sic ita dicitur, vel res eius rapiens, cadere à iure suo, secundum Baldum. l. 1. in secunda lectura. vol. 8. in fin. C. vnde vi qui & allegat ad hoc dict. l. extat hinc ratamen, ni hor faceret ex sua iurisdictione, vel quia erat dominus temporalis suorum vassallorum, nam consistendo, secundum eum etiam in propria causa dat iurisdictionem. Si tamen volerit ita fieretin rebus hidcultosis, non perderet in credito, quo ad creditorem principalem, quod satis probatur hic, cum dicit contra aque lqualsi prendo. & tenet Albert in dicta, l. extat, versic. item quantiple Guillel. Si tamen in quilibus cesset in solutione pensionis, an possit dominus laudere ōsha domus locatæ propria autoritate? vide dl. C. locat. & per Albertum in dict. l. extat, qui dicit quōd de consuetudine seruatur, quod possit propria autoritate, & an exigatur sententia super amissione huiusmodi? Alberitus post Jacobum de Raue in dict. l. extat in fine, columna secunda tenet quōd sit. Bald. ibi tenete contrarium, ex quo per illam legem est prodita exceptio & non petitio: & per naturam exceptionis non potest prouocari ad sententiam, tu teue quod compedet exceptio ipso iure, si tamen velit intentare actionem, vt iure pignoris, vel credit pluetur per sententiam potest illam intentare, secundum Barto in. l. creditores. ff. ad. leg. iuliam. de vi priua, in fine, allegat l. metū, §. sed quod peator. ff. quod metus causa.

¶ *Lex. XII.*

20 Pacta apposita contra leges et bonos mores vt si partes convenerint vt ad certam diem debito non solutopignus sit creditoris, non valent, sed si conuenerint vt in termino non soluto debito, res sit corpia creditoris pro iusto pretio bonorum hominum arbitrio taxandæ valet conuentio. her dicit.

a ¶ *Quæ sea.* Per suum textum, vnari videtur il ud quod de doctrina, bar. di. Ina. l. 41 rita, §. pata. tu glo. i nisi dicas, quod ista lex pro edat quando è ista tet ex inēte tōtali entium, quæ res manet cred toti pro debito, non referendo se ad premium iustū hoc enim est reprobatum, si tamen constaret quod retulerūt in pretio ad aliquid bonitatem in æstimatione rei, vel probabiliter ex qua ita tepeesonarum contraliēntium, vel ex alijs circumstantijs, ita præsumi deberet, & tunc procedat doctrina Bart. de qua di xi in d. glo. tu cogita

b ¶ *En el titulo.* Vide l. 41. tit. 5. ead. partita. & q̄ ibi dixi.

¶ *Lex. XIII.*

20 Pignō iudiria le in rausam iudicati non est obligatum doner creditori tradatur sed pignus eo nuōtionale etiam extra traditionem sola conuentione obligatur: & si antequam iudiciale creditori tradatur aliquid debitoro-

¶ Entre los peños que dan los omes vnos a otros, ni entre los de entre si mismos, por razō de algūa cosa q̄ auien a dar, o a hazer, e entre los otros peños, q̄ mandā entregar los judgadores en razon de fazer cūplir sus fuyzios, ha departimiento. Ca las cosas q̄ mādā dar los judgadores por peños, nō son obligados, fasta q̄ entregueⁿ dellas, a aquellos a quien las mandarendar. Mas los peños q̄ obligan los omes vnos a otros, assi como sobre dicho es luego q̄ sō otorgados: maguer q̄ nō aya la tenencia dellos, aquellos q̄ los reciben a peños fincā a ellos obligados. E si acaesciesse que los peños, q̄ mādassen dar los judgadores, assi como de suso es dicho, los empeñasse el Señor de ellos a otri, en ante q̄ el judgador entregasse dellos, a aquel a quien los auia mādado dar: dezimos, que entonce, mayor derecho ha, en los peños, este a quiē fueren obligados a postremas, que el otro, a quien los mando dar el judgador, e non los entregó.

¶ *Ley. XIIII. Que derecho gana ome en la cosa que es obligada a peños.*

EN peñando algū ome la carta de donadio, o de compra de alguna su heredad, o casa entiēdese q̄ se ēpeña la heredad, o la casa, sobre q̄ fue fecha la carta tambien, como si fuesse apoderado[f], de la

hūget, potest esse dimus, hoc dicit.

c ¶ *Entregue.* Revi er, nec satisfaceret sinūtius ondens sibi ad oculi possessione, d ceter iuuitto ei i possessionēlli rei imo oportet, vt ingre diatur eam, vt declarat Bart. in. l. in primis, 4. q. ori in pali ff. de acqui. pol. licet servus sit in possidetie, qui potest in alū trasferre possessionē per alpectū. l. qd nico. 4 si per vendi to. ff. de arg. pessl. l. 6. titu 30. 4 par & decla. Paulin. l. nō est in iui. ff. de pig. acti vide quæ dixi in d. l. 6.

d ¶ *Non ayan.* Adde l. 1. in prin. ff. de pign. act & l. 1 es hly por ecę. §. inter 2 pignus. ff. de pign & § item seruiana in illi tu. de iudio.

e ¶ *Judgador.* Secus esset si obligatur posset quā ex causa indirati capū 3 esset pignus vtin. l. si. & in fine fr. qui pono in pign. hi. vbi Bartol. & l. si postquā si vtin posse legato.

¶ *Ley. XIIII.*

20 Pignō ordo qui in iti m empti is vel donatoris vel intelligitur pignorare sicut si possessione rei creditori tradidisset, & ille creditor pot a debitore vel eius hæredibus petere, vt pignus ei tradat, sed li aū traditionē pignus alij pignore vel alienet & tradat, priusad debitū eōtra debito ee agere: & si eō ōs qui non potest, nunc agere eōtra rei pignoratæ possessore, nisi antē q̄ alienet vel pignoretur vel tradat se rudo prius sip pignore rum debitore litigabat, quia est in eius electione contra quem velit agere, hor dicit.

f ¶ *Como si fuere apoderado.* Istud verbum non est in. l. secunda C. quæ r respigno obligā possit de qua ista sumpta est, non tamen intelligas quod ex hoc videtur tradere rem cuius instrumentū tradiderit, sed tan-

nimus fis pignori constituere, seu rem pignori obligare. vt declarat Azo C. quæ res pigno obliga, possit in summa. & glos. in dict. l. secunda requisitum quod habetur in. l. 8 titu. 3. tercia partita. Xin. l. prima. C. de donat. quia hi præcesserat contractus donationis & sic nimirum si tradito instrumentorum operetur possessionis traditionem; hic vero nulla alia conuentio præcesserit, & sic usesset ipse traditio instrumenti operetur cõ stitutione pignoris, ne duę improprietates concurrãt. cõtra. l. 1. C. de donat. propter. & hoc notat quoq; seruit ad effectum, de q per glos. in §. item sentiana instit. de actio. superparte, nihil interest. & quod dixi probatur ex hac lege cum dicit enti dese q̃ se empeña la heredad, &c.

[2] a ¶ *O a sus herederos.* Vide. l. cum notissimi. §. primo. C. de præscript. 30. vel. 40. anno.

[3] b ¶ *Quele entreguen.* Hypothecatiam quemdam possessionem adnocat, vtin. l. si cum vendiderit. ff. de euictio. & nota hic cedit qualitet sit formandus libellus in hypotheca: debet enim concludere ad tradinionem possessionis, vel ostendendum in causam ignotis, vt & notat Bartol. in l. fina. C. in vnus ex plurib. hibi cõtinet. C. vbi & dicit quod non vitiatur libellus, si alternatiuè concludat, quod soluat debitum, vel tradat possessionem pignoris, & idem notat Abb. in. c. ex litteris. de pignoribus notabil. & ci lde Bartol. in l. si fundus. §. in vendicatione. ff. de pigno. & in l. rem alienam. ff. de pigno. actio. & in libello hypothecariæ petamur etiam fructus vt in. l. quanuis. & ibi vide per Salicet. C. in quibus caus. pigno. vel hypothecata contrahi. non tamen poterit petivigore conuentionali, vel legalis hypothecæ inter esse causarum ex mora vigore obligationis contractæ pro principali debito, vel forte nisi expresse de hoc cautum esset, vt in. l. lucius. ff. jui notio in pigno. ha. tenet Barto. in. l. lucius. ff. de alimen. & ciba, lega & tradit Baldus. nouellus. in tractatu. de dote. fol. 80 nono. colum. quarta. quem vide.

[4] c ¶ *Entregado.* Nota hæc verba ad ea quæ postea dicoin glosf. super verbo primeramente.

[5] d ¶ *Primeramente.* Concordat authentica hoc si debitor. C. de pignor. & Limita primo istam. l. si debitor qui bona hypothecauit, cõtinuet se ea nomine creditoris possidere, nam si tunc aliquid alienaret, & sic alienando creditori possessionem interueniret, tunc creditor poterit (nulla etiam excussione debitoris facta) agere condictione ex. l. fi. C. de acqui. possi. ad recuperandum possessionem contra eum, in quẽ alienatio facta est, secundum Iacob. Butr. quem refert, & sequitur Bal. & Ange. in dict. l. fin. in prin. & dicit perpetuo mentiendum, & hoc dictum satisprobaturin ista lege partitarum cum superius dicit antequ ouiesse entregado la possession della a quien la empeño. & vide quod notat Bal. in. l. 1. si. quarto quid si debitor. C. de euic. his q̃ in fraudem. ff. sunt & adde Angel. in l. 2. §. hæc autem ff. vt bu. rapto & ibi ip. Bononiensis multum cõtinet istud precatio & q̃ fuit inter io seu in actio Vbi. de bobis. ¶ Secundo ibi nota, vt etiam ex illa probatur ibi, cum superius dicit entregado le della quando fi. it tradita possessio eum qui in alienatio fit tamen qui possidet, possideret nomine debitoris tunc bene dareturhypothecaria cõtra eum, quem admodum contra debitorem secundum Baldum in authenti. sed hodie. in principio. C. de actio. & obligatio.

¶ Tertio limita, si ageretur contra nomen debitoris mei mihi obligatum nam possum nulla facta discussione contra debitorem. secundum Cinum, Albericum, & Bartolum in. l. nomen. C. quæ res pigno. obli. pos. & per Bartol. in l. si commenia la segunda in principio ff. de pigno. actio. contrarium tamen tenet Baldum, l. hæredem C. de hæred. actio. & est quæstio satis dubia, vt ex rationibus doctorum poteris videre. & per Salice. in dicta l. nomen. qui tenet opinionem Bald. mihi tamen placet opinio Bartoli, Alberici, & aliorum cum eo tenentium quam dicit esse magis communem Ange. de Are in. 5. mẽ seruana. in institu. de actio. & tenet Alexand. consi. 15 6. volu. visto & considerato hemate. colum. fina.

¶ Quarto limita, nisi agatur contra vnum ex reis, qui est cum alio principaliter obligatus, vt in. l. mulier. vbi glossf., & Barto. ff. qui potio. in pigno. ha. Baldus. in dicta authentica. sed hodie. & vide in materia per Rodericum Suarez, in repetitione. l. post rem iudicatam. ff. de re iudica. fol. 240. columna secunda super quadam. l. foti. vbi exemplificat hoc in pluribus hæredibus. & idem tenet Albericus in dicta au. hemie. hoc in debitor.

¶ Quinto limita, dumnodo opponatur ista exceptio præpositionis antel. item contestatam, vt tradit Baldus in. l. secunda. C. communi. dum ibi tamen dicit, quod debet pendente processu docere de inopia, cum alias sibi non sit aperta via agendi.

¶ Sexto limita, nisi fiscus agat hypothecaria ob tributa non soluta. vt in. l. cũ professor. §. hin. ff. de censi. Ioan. de Platea in. l. prima. columna secunda. C. de conuiscat. debi. libro decimo.

¶ Septimo limita, & intellige quod hic habetur, quando quis agit hypothecaria contra tertium possessorem; & sic per viam agendi, quia prius debet fieri discussio in bonis principalis debitoris secus si esset si contra tertium possessorem excipere tur de nouo in me suæ hypothecæ competendo ad impediendum excussionem peremptoriam in hypothecaria nam tunc non esset necessaria talis discussio et probatur in l. 2. diuo Pio. §. sed & illud ff. de iudicata. ista etenim iura, vt exorbitantia & conectoria iuris antiqui, non sunt extendenda extra suos terminos, & quia non est tanta ratio quando per viam excipiendi prosequitur in quibus suæ hypothecæ, sicut quando per viam agendi quia facilius paratur exceptio, quam actio. l. iuris gentium. §. igitur nuda. ff. de pactis. et iam ff. de compensa. & quia maiori nititur æquitate exceptio quam actio. l. qui æquitate fide doli exceptio. ita tenet Bald. notellus. in suo tracta. de dote. fol. 35. columna. 1. vers. vice finium quatuor. prius legum. vbi vide.

¶ Octauo limita, quando sit etiam contestata super hypothecaria, & facta legitima discussione, supervenerunt de nouo aliqua bona debitoris, nam tũc procedet iudicium, & non poterit reus excipere quod fiat prius excussio in bonis quæ supervenerunt ita tenetur Petrus & Cin. in auth. præsente. C. de fideiusso. Bald. in l. peremptorias. colu. penul. C. sententiæ non posse. versi. quarto facta fuit executio. & Paul. de Castr. in. l. si in principio ff. si cert. peta. per text. singularem ibi in vers. sed si cum scio & Salic. in. d. auf. hoc si debitor in fi. cõtrariũ tamen tenet Ray. de Forli. in. d. authẽ præsente. & Iaco. de bello visio in auth. de fideiusso. in. §. sed neq. Iudo. Rom. in. l. stipulatio ista. in princ. ff. de nouo ope. nun. & in hac parte inclinat Alexan. in addit. ad Bald. in dicta. l. perentorias. & consi. 100. columna penultima. 5. volumi. incip. di cussis his omnibus. vbi tralli iniones ad fundamenta Petri, & Cini, & Pau. de Castro. & ad dict. l. fina & idem tenet Alexand. in dict. l. fina. in principio vbi & Iason. & ista vltima opinio mihi placet tanquam a quiet & tuitior. & bene facit quod habetur in. c. instituante. de offic. delega.

¶ Nono limita, quando debitor cessit bonis, nam tunc nulla facta excussione peremptoria agi hypothecaria contra tertios possessores, secundum Barto. post alios quos hic refert in au. heni. de fide usso. §. sed neque. ¶ Decimo limita ita in pignore peremptoria in quo non requiritur excussio, si forte missus esset in possessione secundum Baldum in d. l. C. de reuo. his quæ in fraud. alie fuit. versicul. sed eo quarto. & per Iason. in. l. creditor. ff. si cert. peta. ¶ Vndecimo limita, nisi agetur salutiano interdicto, nam posset agi nulla excussione facta, vt in le Soci consi. 8 colu. volu. incipit in tuæ sione quæ ventilatur inter illustrissimum. allegat notatam. §. item seruiana. institu. de actio. & in. l. rem alienam. ff. de pigno. act. quod ego non credo verum in casu huius l. & dictæ auf. hoc si debitor. & aperte videtur confundi hoc dictum per istam legem. Nequeinhoc reperio differentiam inter hypothecaria, & salutianum interdictũ, & si ita non probat de eis sumi.

¶ Duodecimo limita, nisi pendente processu super hypothecaria constaret de inopia debitoris, & sic fiet discussio, quia sufficeret actio ante litem contestatam facta esset. Bald. per text. ibi in. l. cum testamento. C. de testa. tranu.

¶ Decimotertio limita, nisi debitor sit absens glossf. in dicta authentica. hoc debitor. & idem dicit in præsentibus, sit autem contentiosum non possent, secundum Cin. & Albericibi.

¶ Decimoquarto limita, si notorium sit debitorem non esse soluendo. glo. in. l. h. ff. si cert. pet.

possession della, aquel a quien la empeño. Otrosi dezimos, que pues que la cosa es empeñada, que aql que la recibe a peños, puede demãdar, 1, aquel que gela empeño, o a sus herederos, [2] a que le entreguen [3] della. E si por auentura, aquel que ouiesse empeñado la cosa, avno, en ante que ouiesse entregado la possession della, a quien la empeño, [4] diesse, o la vendiesse, o la empeñasse, o la enagenasse a otro, entregãdole ella, este agen fue empeñada primeramẽte deuemdemandar, al q̃ gela auia empeñado, todo aquello, que le auia dado sobre ella,

¶ Decimoquinto limita, quando debitor alienauit res hypothecatas fuit gendire, vt lichaut. & ver. gl. Ange. & alijs. d. auth. hoc si debitor. & fimiu Ang. & Alex. 3. 4. item fuit fraude. in fi. 4. vol. esse. vnum tamen reneniens. 1. tiffi de actio. ¶ Decimosexto limita vt per Socinum, consil. 118 primo aliqui. 2. volu. duplicato in cosi 75. 4. vol.

¶ Decimoseptimo limita vt colligo ex Philippo Cornei consil. 55. vol. 3. in fin. S.

¶ Decimoctauo limita, si discussio esset impossibilis. vt quia fuit præscriptum actioni personali, & suplit sola hypothecaria tantum tara per glos. Bald. & Sali. in l. 2. C. de luitio. pig. ita colligitur ex notatis per Bart. post Decium in. l. Marcellus. rol. fina. ff. de fide iusso. & in. l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de solu. Bal. in authen. sed hodie in q. C. de act. & obli. vbi & Salice.

6 a ¶ *Cobrar.* Et qd si bona sint in diuersis territorijs, an ad omnia debet prius agere? vide quod diximus. 9. titu. 22. eadem partita & Alexand. consil. 84 colum. fi. 3. volum.

7 b ¶ *Estar impeçado.* Procedit hoc etiam in facta hypothecaria legali. l. moschis. ff. de iure fisci. Bald. in. l. 3 col. 3 C. communia de lega. & in. l. 3 C. de hære. acti. & etiam in dote, vnde si mulier velit agere hypothecaria contra tertio possessorem, non potest nisi prius facta ratificatione in bonis maritinglo. notabilis in. l. Ut idiue C. de iure dot. & ibi Cinus vndecimo. q. & Bal. col. 6. & Bart. in. l. si constante in 2. parte 4. partis. ff. solu. mat. & est communis opinio vt & fuerit Bald. nouellus in tractatu de dote. fol. 46. col. 1. ver. 17. primo legum licet ipse in hoc contetur probare, q̃ imo mulier in dote habeat in hoc priuilegium.

8 c ¶ *Despues que el mesmo el pyde.* Approbat opinionem Ioannis, quã ponit glo. in auth. hoc si debitor. C. eod. quæ est communis et approbata. & ita tenet, si non aliter vendat vt satisfiat creditoribus & ita vera pretia solutur: quia tunc liberaretur pignus. vt declarat ibi Salic.

¶ *Ley. XV.*

9 a Additio vel detractio qualitatis circa rem, non extinguit hypothecam. & bona ridei possessor quitenus hypothecariam meliorauit, non aliter cogendus est meliorationes restituere nisi restituat sumptus eis ogatos, quatenus pretio ioris est facta est. Item si creditor, cui res est pignorata rem meliorat suo sumptu, vel crescat alluuione, habet ius pignoris tenuin in tali melioratione et satisfacto tamen ei debito, & expensis in melioratione, quas fecit, restituetur res cum incrementis debitori, hoc dicit.

10 d ¶ *Cambiando.* Ortum habet, notatis per Azo. C. eod. in summa col. 1. versi. in rea dicur hypothecaria. & à lege. si fundus. §. si res. & l. Paulus. §. domus ff. eod.

11 e ¶ *Semejanza.* Secus si esset dissimilis, vt si materia transiret in materiam. l. 1. cõuenient 6. si quis tamen. & ibi Barto. & Bald. ff. de pig. act. Ang. in di. §. res. & facit ad quæstionem, an creditor possit prohibere debitorem ne cedat sylua in libi obligatam. de qua per Bald. in. d. §. si quis, vbi & Albericus in fine.

E si lo pudiere del cobrar, [a] deue dexar estar en paz, [b] el otro que la tiene. E si le auer no pudiere, nin cobrar, de aq̃l que gela empeño, estonce, puede demandar la cosa quel fue empeñada, a aq̃l q̃ fallare, q̃ es tenedor della, e non ante. Fueras ende si aquel q̃ auia empeñado la cosa la vendio, o la enageno, despues q̃l mouio el pleyto, [c] sobre ella, aquel a quiẽ era empeñada. Ca entonce, en su escogencia se riade le demandar luego, primeramẽte tal deboda, aquel que gela auia empeñada, o la cosa al q̃ fallasse, en la possession della, aqual dellos mas quisiere.

¶ *Ley. XV. Como finca en salu el derecho, que ome ha en la cosa empeñada, maguer mude su estado, o se mejore.*

Ambiando, [d] su estado la cosa despues que fuere empeñada: como si fuesse cosa, que se derribasse, o si fuesse tierra, e limpiasse, e ello mas juelo, aquel cuya fu. sse, o plãtasse y arboles, o semrudasse en otra manera alguna semejante destas, cõ todo esso, en su dio finca su derecho en aquella cosa al que la tenia en peños. E si aq̃l q̃ fuesse tenedor, de tal co

f ¶ *Abuena fi.* Adde dictam l. Paulus. d. domus ff. eod. & nota quod 5 si non vellet reddere remised solare ellimationem eius habet rei, estud ad valorem, qui erat tempore, quo ipse eam habuit, liberaretur solu endo ralem estimationem. vt dixi in tab. Barto. per text. abi. in. l. 2. C. de pra di. & rebus nauiei. lib. 11 & ibi etiam Ioan. de Plat. & idẽ Platea in l. Iulius. C. de censi. & censiro libri. Paulus de Cast. in l. si couenerit. §. si fundus. ff. de pigno. acti. & vid. Sorin. consi. 124. vol. 2. in tripit. eleganter & subtiliter. rol. fin.

g ¶ *Las despensas.* Teneturtamẽ 4 in eis compensare fructus, q̃s percipit, vide l. 40 titu. 28. 2. partita. & quæ ibi dixi.

h ¶ *Aquel que.* Idem dicit si debitor facta, vt suprà in princ. huius l. Sitamen las meliorationes faceret alius, ad quem res peruenit, non veniet in hypotheca tales meliorationes factæ a tertio possessore, ad quem ex titulo empti nis, siuitates pertinet ir. vt dixi supra in gloss. sup verbo. en buena fe. &

fa como esta sobredicha, non fuesse el Señor della: e teniendola a buena fe, fiziesse y alguna mejoria, estonce aquel a quien fue empeñada, nõ le podria desapoderar della, fasta q̃ le diesse las despẽsas, q̃ pareciessen manifiestamente, q̃ auia fechas, apro de la cosa empeñada. Otrosi dezimos, q̃ si aq̃l que tiene, [h] la cosa en peños, faze alguna mejoria en ella, o se acresciesse de otra guisa, por auẽtura, como si fuesse cãpo, o viña, o huerta, q̃ estouiesse en ribera de algũ rio: e cõ auenidas, [h] de aq̃l rio se allegasse, o acresciesse, alguna tierra a ella tal mejoria, o crescimiẽto, q̃ auiniesse en alguna destas maneras, en la cosa empeñada, finca en saluo a aquel q̃ la tiene a peños, en vno, con lo al, sobre que fue echo el empeñamiento principalmente. Pero deue lo todo tornar a aquel q̃ gelo empeño, pagãdole su debda: e las despẽsas, si las fizo sobre esta razon.

¶ *Ley. XVI. Que derecho gana aquel que tiene la cosa a peños en el fruto que nasce della.*

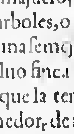

E aquel [i] q̃ empeño su heredad, seyẽdo el tenedor della, la sembro, o si se empreño, si era siruo, o otro ganado

notat etiam Iason in. l. creditor. la. ff. si certum pet.

i ¶ *Ofeariu.* Adde l. si fundus. in princ. ff. eod. vbi. & Bald. quod proce 6 dit hoc, etiam si ipse debitor adiecerit fundo pignorato limitato per cõfinia, alium fundum. vt in. l. cum fundus. ff. de lega. seruitu. quod forte potest limitari: nisi sub mensura ut generali senalias, fundus fuerit pignoratus, vt in. l. 6 supra eod. & ibi tenet. & facient notata per Paul. de Cast. in. l. si seruum. §. si modus ff. de acti. empt. & adde ad istam l. l. Ut bonum. p. t. §. fundus. ff. de pigno. acti. vbi Bart. indurit ad quæstionem de regno augmentato quibus legibus regi debet & Angel. in dicta l. si fundus in princ. inducit ad quæstionem de minuitate prædiorum a collectis, an extendatur ad nouas collectas, quæ imponuntur ratione guerræ de qua per Bald. & Doctos. in. l. si ex toto. ff. de legat. primo. & ad prædicta, quæ in principio huius glos. dixi de fundo adiecto, aduersari videntur quædam dicta cõmentatorum consuetudinum Parisiensium. fo. 16. col. 1. & 3. vbi Henris hæc augmentata solũ prodesse proprietario, quando veniunt ex causa voluntaria, & accidentali, & non ab extrinseca causa. Sed pro dicto Bald. multum militat dict. l. cum fundus.

k ¶ *Aumento.* Si fundus in princ. ff. eod. de qua lita. l. sumpta est. loqui 7 tur in alluuione, quod est incrementum latens. ista tamen. l. vult q̃ procedat etiam si in pecuniis fuerint si adiectum, iuxta id quod habetur in §. præterea. in fin. de rerum diui. & in. l. 25. titu. 28. tertia partita. & quæ ibi dixi.

¶ *Ley. XVII.*

10 Fructus per debitorem rem tenentem seminati vel apud eum concepti ad quemcunque, quo eunq̃ titulo res vadat, semanent sicut res ipsa pignori obligati, sed si apud eum ruit res fuit alienata seminentur vel concipiãtur non sunt creditori pignori obligati. hoc dicit.

l ¶ *Esaquel.* Prosequitur dicta Azo. C. eodem in summa, versicu, item intendetur.

2 a ¶ *Los frutos.* Intellige etiam si ab emptore percipiantur, tamsi extant apud hypothecariam pro eis, vt in l. 1. §. cum prædium, & ibi glos. in parte consumptos. ff. eod. & in glo. fi. & ibi notat Bald. vid. Salice. in. l. quantum. C. in quibus casi. pign. vel hypo. tacit. contra.

3 b ¶ *Enagenada la cosa.* Si ergo debitor non transtulit dominium prædij mihi obligati in anu̇ peruenit prædium ad bonæ fidei possessorē & ille fecit fructus & eos percepit, debitori mihi hypothecaria pro fructibus nisi consumpti tunc vt in l. 1. §. cū prædiū ff. eo. & in prædijs ff. in quibus casi. pig. vel hypo. tacit. cont. & tenet Azo vbi 3. & latis probatur hic.

4 c ¶ *Los frutos.* De iure perceptis intellige licet extent. si vero pedēti venitur in hypothecariis & res de qua percipiuntur. vt in l. si fundus. §. in vēdicatione. versi. interdū. ff. de pig. & ibi gl. 1. fi. per. l. fructus ff. de rei vendica.

qualquier de aquellos, que conciben, e paren, maguer despues desto la vēdiesse o la empeñasse a otro, o la enagenasse de otra manera qualquier, dezimos que tā bien finean obligados los frutos a de qualquier destas cosas sobredichas, a aql que las tenia a peños, como la cosa misma, q̄ le fue empeñada. Mas si aquel a quien es enagenada [b] la cosa q̄ es puesta en peños se, ēdo tenedor della la sembrasse o diesse otro fruto de si, dezimos que entōce los frutos [c] non fincan obligados, a aql a quien era primeramente obligada la cosa en peños.

¶ *Ley. XVII. Que derecho ha ome en la cosa que es empeñada so condicion o a tiempo cierto.*

TOmado [d] vn ome de otro alguna cosa en peños so cōdiciō, o a dia cierto, nō puede demādar q̄ gela den por peño, falta q̄ se cūpla la cōdicion, o que vēga el dia que señalaron. Pero si aquel

¶ *Lex. XVII.*

4 a Contrahens cum debitore ea de re sibi aliquam rem in pignus vsique ad certam diem vel sub aliqua conditione, non potest petere vt ante diē vel conditione adimpleat, sed peremit donec veniat dies vel existat condicio sed si creditor in mora est, fingat vel recessa debitoris potest petere vt detur autem interim sibi prætet. h. d.

2 d ¶ *Tomado.* Prælaudatus dict. Azo. C. eodem sum. col. 3. versi. in editur hypothecaria fiducia, & adde l. 3. ge. §. qui sub cōditione. & l. quę sit in ff. eod. cum. l. sibi.

3 e ¶ *Contenere de.* Intellige si causa suspicionis supervenit de nouo talis, quæ non erat tempore contractus, vel si eam creditor ignorat. vt. in iudum Bartolo. in d. l. 1. primum per text. in. l. si cerdo. is quoque. C. de spousa. & encreatur illud dicit Bart. in hoc quæsito, in tempore contracti cred. cognoram causam suspicionis & vid. dicta Alexand. consil. 193. volumine. ad fin. in. vi oppositis capitum.

3 f ¶ *Que se yra.* Qui fotte re aliquo tulit pignoratam, & idem sibi tam recessit & effectum est sportationis.

4 g ¶ *Demandar.* Adde. l. quæsitum in fin. glo. ff. de pignor. & est ad decisionem quæstionis quam per illas leges dicit Rodericus Suarez, in repetitione. l. ordinamentum. in quam legitur in repetitione. l. post in iudicatum. ff. de re iudicata, fol. 130. col. 3. & 4. quam vide. nam est decisio notabilis.

¶ *Lex. XVIII*

4 h Si creditor petat pignus a certum & ipse tenens negat, si ipse probat pignoris constitutionem & debitoris dominium vel habuisse potestatem pignori adi recuperabitur illud tamē tenens offerat et debitum tenet recipere, & actiones quas contra debitorem habet, ei cedere. h. d.

h ¶ *Cuya.* Adde. l. ante omnia ff. de probat. & l. si separatim & l. & quæ nondū. § quod dicit ff. de pig. & l. cū res. vbi gl. C. quæ res pig. ob. po. & sine probet de dōio directo, vel vtilitatis. et vt in l. mutuo. §. fi. ff. de pignerat. l. lex vectigalis. ff. de pignoro & insufficerent, pbare ipsum fuisse quasi dōiū, hoc est cum titulo, & bona fide possedisse, ita q̄ habebat publicianā, vt in d. l. si ab eo. ff. de pign. glo. in. l. si rem alienā. & in. l. rē alienā vbi p. Bart. ff. de pig. act. vbi Bar. dicit, debere intelligi q̄ in ista l. & similibus habet ius creditor egit hypothecaria vtili vel directa. Si ca. non egeret interdicto seluiauo, tūc sufficeret, pbare possessionem debitoris. vt in. l. 1. & ibi notat. C. de salua. interdict. & ff. eo. l. vi. & fiart. & Ange. Arct. in. §. in fine ana. col. 5. in fin. de act. & aduerte quia ita procedit q̄ agitur cōtra tertiū possessorē, & illo casu le quir illa l. agitur cū, nā si ageretur hypothecaria contra principalē debitorem, sufficeret probari q̄ debitor bona fide possidebat tempore obligationis vt notat glo. & ibi Bart. in. d. l. cum res. non enim tunc potest debitor referre quæstionem dominij et alia iusta. & attende q̄ in casu quo agitur cōtra tertiū possessorē, Bar. indistincte vult in d. l. item ahe nā, col. antepen. in medio q̄ licet ille tertius possessor habeat titulum a debitore sine nō habeat, & sine habeat titulo lucratiuo vel oneroso necesse habeat creditor, pbare dominiū, vel quasi dominiū vt dicitū est. I. de camen Barco. in dic. l. cū res. ad fine, fuit hoc sibi contrarius & distinguit q̄ aut extraneus possessor habet causam à debitore iuratiua, & tūc idē sit dicendū ac si agereturcōtra debitorem principalē, secus in esset si haberet causā onerosam a debitore, qa tunc probandū esset de dōio, vt dictū est argu. l. apud celsū. §. de autoris fi. de dolo excep. sed si cō extraneus possessor non habet causam ab ipso debitore, tunc oportebit pbari per creditorē debitorē fuisse dōm. vel tēpore obligationis bona fide & titulo possedisse. & nō solū Bart. fuit in hoc puncto varius, imo & glo. variauit, vt patet ex glos. in. §. ite seruiana insti. de actio. & in l. vsucapio. C. de pig. in gl. magna, & in auth. de tenente & semis. §. illud quoq; collat. 4. in glo. quæ incip. rei vēdi. & in. l. si superanus. ff. de pig. vbi distinctē voluerūt necesse esse, pbari de dōio debitoris. alii vero glo. voluit sufficere si, pbet q̄ tēpore obligationis debitori posidebat bona fide. vt dicit gl. in. d. l. ita alten. sprout in aliquibus libris deuicti, ibi verbū cū titulo, qa ea quæ bona fide possidentur in bonis nostris esse videntur, l. bonorū ff. de verb. sig. & idē voluit glo. in. d. l. cū res. & illā opi. firmat Ange. Arct. in. d. §. ite seruiana. subdens, q̄ ista opinatur in practica. & illā cōtrariam tē perpendit collector decisionū consilij Neap. decisione 363. vbi subdit quidam dicto consilio, hac eius observatione in fin. practica. Spec. et dicit de obli. & solu. §. 1. col. 10. versi. sed q̄ dicetur esse in bona. & versi. qd si probo, disputacisilā quæstione & tandē concludit q̄ tertius possessor vtili iure debitoris, vt quia præteuditcausam ab eo, sufficiat, pbare debitorem rem obligatā possedisse tēpore obligationis qualiscut hoc sufficeret cōtra debitorē sic & cōtra habentē causam ab eo & suo iure vtentē. Si vero nō tantum ius debitoris nō sufficiet, pbari to solius possessionis debitoris & sic tertius possessor eum absoluet das & in illā sententiā Sper. inclinare videtur Bart in. §. illud quoq; dūte remittitur. d. Spec. in 1. co allegat. I. dē iū Spec. tit. de pig. § 1. col. 5. versi. sed quæritur, ait dicit, asserens nulla lege tauerit q̄ habet simplicē rei possessionē ea obligata nasceat hypothecaria, qa vix erit hoc in publiciana cocedinū. vt in. d. l. si ab eo. & tandē dicit attendēda esse iura notata in loco superius allegat. Ioā. And. in addit. ad Specu. in fin. ver. sed quæritur ponit eā varias opi. & non in de obligi. & solu. col. 10. ver. item pone. in addi. super parte obligata aportat differe dicta iac. de Arct. in qua ill. sua quæ incipit tertius accepi. iuri & Iaimer edit. putat hāc quæstionē arguēs ad partes, & soluit q̄ si debitor possessionē quæsiuit cū titulo sufficiat creditor agēdū hypothecaria, per. d. l. si habeo. & l. mutuo. §. 1. ff. de pig. si vero sine titulo sic fingat hypothecaria, in ea agit nō aliter, pbans de dōio debitoris, sic agit aut possessor ex tertio, qui dicit potest ratiā de possessione seruare. vt dicit in. l. ff. de eo. qui in fine & C. vendeu. l. si. vel alio iuri iudicio, & q̄ sic non videtur petere possessio, sed apud alū est ea quæ sunt debitoris potest agere licet & posset cōtra debitorē, debitoris; cum debitor nunc sit creditor posse-

q̄ tomo la cosa en peños se temiere [e] del que gela empeñó que se yra [f] de aquella tierra a otra, biē le puede demādar q̄ que gela de, o q̄ le de tal seguriāça, de q̄ sea seguro, q̄ a la sazō q̄ se cūpliere la cōdiciō, o viniere el dia cierto, que gela de.

¶ *Ley. XVIII. Que cosas ha de prouar aquel q̄ dize que fue alguna cosa obligada a peños, si aquel que la tiene la niega.*

DEmādando vn ome a otro alguna cosa en juyzio, diziēdo, que aquella cosa, que el tiene que fuera a el empeñada nombrando a aquel que gela empeñara. Si aquel aquiē fazel la demanda niega el empeñamiento, o dize que aquel que nōbro, que gela empeñara, q̄ non auia poder de lo fazer. Entonce, este demādador tenudo es, de prouar dos cosas. La vna, q̄ gela empeñaron. La otra, que a la sazon del empeñamiēto, que era aquella cosa suya, [h] de aquel que dize que gela empeño. O que

dentis. vt. ff. de verb. signi. l. creditores. si autē possessionem aduocare non poterat, tunc creditor de possessione debitoris quæ extincta est agere non poterit. vt. ff. de acquiren. posse. l. Pomponius. §. fina & l. cum hæredes Albenis in dicta l. cum res post varias opiniones relatas dicit, quōd semper vidi in iudicio seruari quōd si agatur contra debitorem, vel eius hæredem habeat locum glo. d. l. cū res. volens quōd sufficiat, pbare de possessione. si verō agatur contra extraneū seruetur glo. posita in d. l. rem alienam pl. dicit ast ibi verbū cum titulo, vt ego habeo. & fiere quisq; possessionē sine titulo & bona fide acquisita. tenetas ergo menti istam. l. partitarū quæ decidit allegationes istas, & vult q̄ nō sufficiat, pbari de sola possessione debitoris quando agitur contra extraneū possessorē, sed oportet, pbari de dānō ipsius debitoris, vel saltē q̄ habuerit potestatem & iurādādi in pignus

auia poder de gela empeñar.[a] E prouando esto, deue ser entregada la cosa q̄ demanda por peño. Otrosi dezimos, q̄ estando vn ome, en teneneia de alguna cosa, e demandando gela otro alguno, diziēdo q̄ a el fuera empeñada. Si este q̄ es tenedor della quisiere luego pagar lo q̄ deuia auer a q̄l, q̄ fizo la demanda, deue lo el otro recebir, ma guer non quiera. Capues que le paguan aquella debda, q̄ auia sobre la cosa, nō le finca[b] otro derecho ninguno. Ante dezimos, que aquel derecho que el auia sobre ella, por razō de aquella debda, ante q̄ fuesse pagada q̄ lo deue otorgar[c] al otro, que gelo pago, si gelo demandare.

¶Ley. XIX. De la cosa que fue dada a peños, si despues que fue demandada en juyzio fue traspuesta, o perdida, a empeorada, como se deue tornar a pechar.

Seyendo[d] vn ome tenedor de vna cosa diziendo otro alguno, que aquella cosa, q̄ gela empeñara a q̄l cuya era

Si del pues, que gelo omisse prouado, a quel q̄ fuesse tenedor della ē gañosamē

talem rem, velut si res sibi erat debita. vt in l. 17 supra eod. & quē dibi dixi, vel habebat publicianam, vel hypothecariam actionem, vel similem rei vendicationem. l. si rei. §. si &. l. si ab eo & l. si inter. & l. grege. §. 2. & sūt supe ficiaria. ff. de pigno. & supra eod. l. 17 in reauteū alienam, in qua nullum ius habebat, licet ipse possideret non poterit ius pignoris constituere, vt in. l. quæ prædium C. si res alien pignoro. data sit & liberetur in. d. l. rem alienā. primo responsi. ff. de pigno. actl & in. l. 1. ff. de pigno. & l. 9 supra eod. & in dni Azo. C. eod in summa colu. 1. versic. petasit quis pignori obligare & procedet quod in hac. l. dicitur sine agatur hypothecaria sive vtilis saluiano interdicto, licet in saluiano interdicto Bart. vbi supra & docto. post glosin d. §. item seruiana. voluit concinnium excepto Iasone, ibi qui meo iudicio melius hoc intellexit, & quia saluianum in eo dictum sive directum sive vtile tantum competit pro rebus illatis in fundum rusticum vel vrbanum non aliis, & sic neque de iure communi, in aliis rebus non competet, & quia in istis legibus partitarum non reperitur aliquid de hoc interdicto saluiano vltra ea quæ habentur in l. 5 titu. octauo. cedem partita. & hæc plane procedunt quando fuit specialis hypotheca, tunc si fuisse generalis omnium bonorum, in qua etiam includuntur res & actiones tunc si debitori competebat aliquod interdictum ad aduocandam possessionem, poterit dari creditori vtile interdictum ad aduocādam possessionem, & tali casu non oporteret empturi quam de possessione probari, & ita procedet quod supra tradituum sunt de dictis Iacob de Acet. & Ioan. Andr. & tenet Batto. in dicta l. rem alienam, columna penuli. Salice post Cinum in dicta l. cum res, Iason in dicto §. item seruiana columna 14. & adde quod procedit quod habetur in illa. l. & si mulier agat hypothecaria pro dote sua. iuxta. l. vbi adhuc. C. de iure dot secundum Baldum ibi columna prima nam & tenebitur probare quod hic habetur in casu tamen authentica. contra rogatus C. ad Trebel. licet agatur hypothecaria illa non requiratur, sed tantum id quod in petitione hæreditatis requiritur. vt dicit ibi Bald. columna fina. vide eum ibi saltem ratione notabilem quæstionem quā ponit Speculat. titu de obligatio. & soluto. §. primo. colū penultim. versi. sed quid si. T. debitor meus, vbi querit de debitore quia aliquam rē possidebat sine titulo & obligauit creditori omnia bona quæ habebat & habiturus erat, & antequā ēpleret in illa re præscriptionē decessit, & hæres eius cōtinuator tēporis ēpleuit præscriptionē. an cōualeat ex pignus quo ad vtilē hypothecam in illare? & cōcludit quē. vide ibi.

a ¶ *Gela empeñar.* Vide q̄ dixi in glo præcedēti.

b ¶ *Non le finca.* Ortū hēt ista lex à. l. si fundū. §. in vēdica tione ff. eo. & à l. mutuat. ff. qui potio. in pignu. ha. & à. l. Paul. §. 1. ff. qb mod. pig. vel hypo. tol. & an possessori cōdēnato hypothecaria duei istud ius offerēdi q̄ usq; suscipiat iudicū super actiōe iudicati. vt. Speculatitu de oblig. & solu. §. 1. col. 11. §. q̄d si. T. mihi, cōdēnatus vbi tenet q̄ sic alleg. lut. & veniunt. §. idē recte si de pensiuar. & limita istam l. i casu in quo mulier agat hypothecaria cōtra tertiū possessorē pro sua dota cōstante matrimonio, vt se alat ex eaiu xta formā. l. vbi adhuc. C. de iur. do. tūc enī nō esset coēgēda talis mulier ecipere pecuniā dotalē sibi oblatā à possessore, sed poterit tanere bona sic hypothecata vt ex fructibus eorū se & familia alat, vt in. d. l. vbi adhuc. ita tenet elegāter Cin. in 1 cūtibi. C. quipotio. in pig. ha. vbi Albe. & Sal. & idē tenet Pau. de Ca. in 1 2. in prin. ff. solu ma. & Bal. no uellus in tractā dadote. fo. 39. co 1 versi. 47 priuilegiū. vbi istā doctrinā duplicitet limitat, vi delicet nisi talia bona hypothecata essent mercātiæ, vel ota debitorū vel talia, ex quibus mulier nō posset se sustēare nisi dictē bona redigerētur ad pecuniā penes se tenēdā, vel qñ fructū bonorum hypothecatorum valde super excederant expensas naturā matrimonij. vide ibi per eum.

c ¶ *Otorgar.* Adde l. subpi ff. qui potio. in pig. ha & debet cedere tā personalem quā hypothecariā, vt ibi habetur.

¶ *Ley. XIX.*

Si posq̄ creditor cōtra debitorē vel tertiū tenētē pignō, pbauit pignoris cōstitutionē, & tenēti dolose trāsponet ne tolera q̄ solueret debitū & sup interesse intrabit creditor in liē iudicialē taxatiōē pūa, sed si nō dolo sed culpa res abs tenet ad debitū tūm si aūt tenet rē sed restituere recuset, eliget creditor an sibi solua debitū & interesse, vt. 1. vt q̄ et iudex violēter auferat pignō. Si vero res sit in loco vbi restitui nō possit de pēna & nō cōmitt dolū, sed heāt restituēdi voluntātē, ē stabit cautio nē vsq̄ad certā diē datuū & restituuū anc debitū solutum. h. d

d ¶ *Seyēdo*, pleq̄ non p Azo. C. eo. sū co. fi. rer sed vbi iudiciario ordie.

e ¶ *Engañosamēte.* Dol' ergo hī, p possessione. l. p possessore. ff. de eg in.

f ¶ *Que gelo peche.* Quāto ch̄ ampliū dabito creditori cōsequūt' fuerit restituere debet debitori pignoratitia actiōe. vt in. l. fincer. §. ff. eo. quod videtur intelligendum in eo quod attinet ad valorem rei sū in id quod attingit ad rem, quia hoc per pignoratiam restituēdū est debitori, vt ibi si tamen creditor vltra hoc aliud damnum sentiret, tunc sibi posset retinere, neque tenebitur id debitori restituere,

g ¶ *De aquella.* Plane procedet qñ creditor nūquā habuit possessionē rei hypothecatæ, si vero habuit possessionē, & sue culpa illā amisit tūc ali possessor de q̄ hic, ex q̄ sua culpa amisit tenebitur creditori ad interesse ei amissæ vltra debitū quia in tūm creditori debitori tenetur. vt in. l. si culpa ff. de rei vendica. & ita intelligū glin. l. si inter §. fi. ff. de pigno.

h ¶ *Si fuerça* Manu militari. vt in. l. qui restituere. ff. de rei vendicatio. l. secunda. titu. 27. 3 partita.

dénar en ninguna de las maneras sobre dichas, pues que por su engaño nõ fue transpuesta. Mas deue tomar tal recabdo[a], el que la aduzga a algun dia señalado, e la entregue a aquel que la tenia en peños, o que pague la debda, que el otro auia sobre ella. Esso mismo dezimos, que deue ser guardado en todas las cosas[b], sobredichas en esta ley si alguna dellas fiziesse aquel mismo, q̃ ouiesse empeñado la cosa.

¶ *Ley. XX. Como si algunos de aquellos que tienen las cosas a peños las pierden, o se empeoran por su culpa las deuen pechar.*

GRãd fe mencia[c], deue poner en guardar la cosa, todo ome q̃ la recibe en peños, de guisa, que por su culpa, nin por su negligencia nõ se pierda, nin se empeore. E ꝑa esto ser blẽ guardado, ha menester q̃ nõ vse[d], los peños, ni se sirua d̃llos el q̃ los tiene. Fueras ende si lo fiziere en buena manera[e] de guisa q̃ nõ valan porẽde menos E aũ esto q̃lo fagã cõ plazer ecõ mandado de aquellos cuyos son. Ca los peños principalmẽte son dados, por auer seguraça de lo que dan sobre ellos aquellos que los resciben por peños, e non por vsar dellos. E porẽde dezimos que si alguno eõtra esto fiziere, e la cosa empeñada se perdiesse, o se empeorasse, vsando della eõtra voluntad del Señor della: o si de otra manera le viniesse este daño, por culpa, o por negligencia de aquel que la tiene en peños, que es tenudo de la pechar Mas si acaesciesse la perdida, o el empeoramiẽto en la cosa empeñada, por ocasion: e nõ por culpa, ni por engaño que fiziesse aquel que la tenia a peños, nõ seria tenudo de la pechar. Ante dezimos q̃ aq̃l cuya era: es tenudo de dar al otro la debda[h] q̃ ouiesse sobre ella. Pero este q̃ tomo la cosa a peños: deue prouar la ocasiõ porq̃ dize q̃ se perdio la cosa. E prouãdo la: es quito[i] de la demãda, e dene cobrar lo q̃ dio assi como de suso es dicho. Fueras ẽde, si el otro en ya era la cosa, pronasse q̃ la ocasiõ aunque ra por culpa d̃ aq̃l q̃ tenia la cosa a peños, Ca ẽtõce como qer q̃ duc e cobrar su debda: tenudo es de pechar la cosa: pues q̃ se perdio por ocasiõ q̃ auino por su culpa.

¶ *Ley. XXI. Quãdo deue tornar las cosas q̃ se tomes tienẽ a peños a aquellos que gelas empeñaron.*

VEriendo alguno cobrar la cosa q̃ ouiesse empeñada: deue primeramente pagar[l] la debda que resebio quando la empeño. E nõ tan solamẽte deue pagar la debda: mas todas las despẽsas guisadas q̃ fueren fechas por pro[l] de la cosa empeñada para mantener la que non se perdiesse: o se empeorasse. O para mejorar la assi como si fuesse bestia que le deuiesse dar ceuada: las despẽsas que fizo dando le a comer, e las que fizo en ferrar la: o en las otras cosas semejantes destas: q̃ le eran menester, e si era casa que le deuen otro si dar las despensas que fizo en refazer la para mejorarla, o en reparar la porque se non empeorasse: o si fuesse heredad, e la labrasse que le deue dar otro si las despensas que fiziere en qualquier destas maneras, o en otras semejãtes dellas: descontando en la debda los frutos[m] que ouiesse ende cogido: aquel q̃ la tenia en peños, o el alquile de la casa si moro en ella[n], aquel que la tenia a peños, o el otro que la auia sobre ella. Ante dezimos q̃ aq̃l cuya era: es tenudo de dar al otro la debda[h] q̃ ouiesse sobre ella. Pero este q̃ tomo la cosa a peños: deue prouar la ocasiõ porq̃ dize q̃ se perdio la cosa. E prouãdo la: es quito[i] de la demãda, e dene cobrar lo q̃ dio assi como de suso es dicho. Fueras ẽde, si el otro en ya era la cosa, pronasse q̃ la ocasiõ aunque ra por culpa d̃ aq̃l q̃ tenia la cosa a peños, Ca ẽtõce como qer q̃ duc e cobrar su debda: tenudo es de pechar la cosa: pues q̃ se perdio por ocasiõ q̃ auino por su culpa.

[a] ¶ *Recabdo.* Adde l. si fundus, § in vendicatione ff eodem.
[b] ¶ *Las cosas.* Et sic quando debitor dolo non restitueret pignus interat in litem eo nomine, & tenetur hic ad id in quo taxatione iudici, præmissa tamen furtis quod districtione plane procedit vt dixi Azo. C. eod. in summa circa finem. de æquitate tamen non tenetur, nisi ad debitum, vt in. d. l. si fundus, §. si pluris, & in. d. l. si inter, §. sina. ff. eo. sed adueritu, quia ista lex particularis æquitatẽ hanc non admittit neq; in hoc voluit quod esset differentia inter debitorẽ & aliũ possessorẽ extraneũ quem admodum voluit dictur. §. si pluris, & di. § fin. & glo. & Doctores qui ita intelligunt, credetem tamet, attento enim isto iure particulari dicendum q̃ aut id qd vltra debitum creditor isto casu cõsequeretur à debitore teneretur restituere ipsi debitori, quãdmodum teneretur quãdo exigeret ab extraneo, tunc in tali casu nõ debeat exigi à debitore, vt in. d. §. si pluris & ibi Bart. Si vero esset aliquid quod non esset restituendum debitori, sed propriæ utilitati creditoris cedere deberet, vt dixi sup. à in glos. tertia, & hic plane, ꝑ eodẽ ista lex, & idem esset de iure communi, vt est de mente Bart in d. l. si inter, § si. dum loquit de creditore, qui ob hiographia pecunia poterat pignus retinere,

¶ *Lex. XX.*

Creditor non debet vti pignore sine licentia debitoris: & si contrarium fecerit: vel si culpa seu negligentia creditoris pignus deterioratum erit, debet damnum refarcere: sed si casu non culpa vel dolo creditoris pignus perdatur seu deterioretur, non teneturamo etiam si tale contingat, tenetur debitor creditori soluere debitum tenetur tamen creditor probare casum: si tamen debitor probauerit casum prouenisse culpa creditoris teneturi creditor satisfacere creditori & ipse debitum soluere creditori, hoc dicit.

[c] ¶ *Grãd fe mencia.* Id est exactam diligentiam, vt hic & in. § si insti qui bus mo, recon. obli & l. si enim vendere. § 1. ff. de pig. act.
[d] ¶ *Non vse.* Adde l. 3. tit. 14. 7. pti & q̃ ibi dicã posset tã creditor vti re pignorata ad vsum destinatũ, & per dũm consuetum, vt probat in. l. 1. & ibi notat Ioan. Fabri. C. de pig. act. & potest credere si suam solũ ẽdi vi tradi Bart. l. si cõtuenerit. § si quis ff. de pig. act. & an possit perseuere ad iudicium eo ptum per dominum. vide Bar in l. si seruos ff. eo.
[e] ¶ *Manera.* Vi bonus pater familias, l eat gitur ff. de pig. act.
[f] ¶ *Se perdiesse.* Etiam sine dolo & culpa vtentis habeo iudo quã debetur. vt in. l quisertium. ff de condi. furtiua, & sons probatur in ista l. cum in casu sequenti dicat de culpa: in isto nõ,
[g] ¶ *Por culpa.* Ve nisi in hac actione pignoratitia dolus, lata & leuis culpa, non leuissima, vt in dicto. §. si, in fin, quibus mo. re. cõ. ob, & in. l. si eum vẽderet. §. fin. cum l sequen. ff de pign. act. & lii., & in. l. si creditor. & l. quæ fortuitis. C. de pig. act.
[h] ¶ *La debda.* Adde l. quæ fortuitis. &. l. pignus. C. de pig. act. & d. §. fina. in fi. quibus mod. tecon. obl.
[i] ¶ *Es quito.* Approbat opinionem Azonis. C. de pig. act. in summa. eod. pe. versic. Sed nunquid probabit creditor. & A cum si in. l. si creditor. C. de pig. act & vide quę dixi in l. 10. ti. 14. 3. partita. & in. l. 15. titul 8. ista partita.
¶ *Lex. XXI.*
Si debitor soluat creditori debitum & expensas per creditorem vt pignus melioretur & non deteterioretur factas teneturtunc creditor restituere debitori pignus cum lucrementis & nisi creditor hoc faciat & restituere recuset: iudabit in litem debitor super interesse, & pignoris valore præmia iudicis taxatione immoderate habeat occasionem iurandi. l. d.
[k] ¶ *Pagar.* Adde. l si rem alienam. §. omnis ff de pig. act.
[l] ¶ *Por pro.* Adde glosf in. l. si seruos. ff. de pig. act. & ibi Bal. illam notat & hic est text. pro dicta glos. & sic creditor potest retere pecuniam expensas necessarias sed eam vtiler, vt hic habetur ibi, o para mejorarla.
[m] ¶ *Los frutos.* Adde. l 2. supra eod. & quæ ibi dixi.
[n] ¶ *Si moro en ella.* Vbi ergo ista l. quod si creditor inhabitauit domum pignoratam teneatur ad pensionem, q̃d Paulus de Castro limitat in la prima. ad finem. C. de pignoratitia actione, quando creditor esset aliam domum conducturus si hanc non habuisset, tunc enim debet præstare illam pensionem quæ ex domo illa consueui per-

cibi, si cus verò si non fuisset domum aliam conducturus, si hauc non habuisset, ait tunc potius tacere in habitare pro vitrate domus, vt inclusus in tal habitatione in libertate, & estinguitur hinc mato & vide quæ dixi supra de oneri tituli l. a. & in casu in creditor facta dilitenti inquisitione, non repetiret conductorem cui domum locaret satis, plane procedit dictum Paul. de Castr. Itamen poterat eam locare. Abb. i. c. cũ cõtra de pigno. ad hunc vult quod teneretur ad prestationẽ quæ per cipi poruit. Idem dicit Abb. an sit verũ prædicta ex dentione eorum quæ dixi supra eo in l. 2. in gl. super verb. quæ esquirine, & tradit Alexan. rõ sil. 141. i. olu. §. Iacipiti sor the mate. in ferundo dubio. rolum pe

5 a ¶ *Ibi que tenia.* Sed cõtra aliũ possessorem non datur pignoratitia cum sit personalis, & non sit pignoris, nisi forte ex mercede, vt in capitulo, cum mutuo de pigno. Bald. in l. 1. C. de pign. act. & in capitulo. in fin. de feudo dato in vicem. l. commisso.

6 b ¶ *Por su jura.* Est enim hæc pignoratitia actio bonæ fidei vt in. §. actio. 2. num. in fin. de actio. & sic tuta in mutuis in. 1. 1. actionibus. sed in illorum jura & non agere debet cum est solutum in mutuo. pignora titia, vt restituatur tenet, non solum quando reset traditum a debitore sed etiam quando res pignorata pervenerat ad eum ab extraneo. Bar. in l. 1. quæ sunt. ff. de damno infect. XII. l. in rubrica. C. de pigno. act. & satis probatur in tal. ratione supra eo in. ut tuda cum sel que tiene la ola a peños & c. & procedit etiam pignoratitia vt tuta. l. cum. §. quæ potest. ff. vt in posse legato, et ei Balan. d. rubrica. & Bar. in d. l. 1. n. 3. Ibid.

¶ *Ley. XXII.*

7 a Potest creditor retinere pignus, quod recipit à debitore pro alio reditu, quod sine pignore eidem mutuauit debitori, donec eum quærendi tum libi solutum quod est inter communes, & eorũ hæredes observandum. Sed tamen debitor cuius est pignus, alteri illud pignorare licet & dari potest iste secundus creditor petere eã primo creditore pignus si le tendo ei simul creditum, nec potest excusari pra textu alterius debitoris quod sibi debetur. Ibid.

8 c ¶ *Sobre peños.* Etiam si ut pignus pro tertium vel iudici de procedit ista l. secũdũ gl. in l. 1. C. etiã obchirographa, pero pignoreu posi.

9 d ¶ *Recibiendo del mal suedis.* Idem si ex alia causa fit debitum, dum tamen debitum sit exigibile vel olim. glo. & doctores. d. l. 1. C. etiam ob chirographa, pecuniam de qua illa tempora est licet si debeatur species, Sa. ibi dubitet.

10 e ¶ *Con carta.* Idem dic si debitum sit sine chirographo, vt dicit glo. in rubrica C. etiam ob chirographa pecuniæ debitum. Sed hoc dictum fuit adic. is Aro. C. eo. in summa & approbatur communiter per doctores, ibi rum eadem sit ratio, & ponitur hoc casu. fac exemplo.

11 f ¶ *Retener.* Non tamen potest pro illo debito vendere pignus. glo. fina. in. d. l. 1. & approbatur communiter. Si tamen creditor vendat pignus pro debito sub pignore, poterit residuum in solo debito computare, vt in l. 1. & 2. ff. de cõpensa. Cynus, & docet in dicta l. 1. & quod habetur in illa. l. procedit, etiam si creditor accepit vnũ pignus valde idoneum pro vno debito, & pro alio accepit pignus minus idoneum, nã & pro vtroque debito potest retinere pignus magis idoneũ, ut ibidem Iaco. de Are. Albert. & Salice. ibid. & Procedit etiã ista lex in tacita hypothecã, secundum Alber. ibidem col. 2. cũ sit eadem ratio adde Bar. in l. solutã. §. solutã, ff. de pig. act. procedit etiam secundum cum et Alberi ibidẽ & si creditor fecerit remissionem debiti, quæ est sub pignore, quia per hoc non videtur renuntiasse huic iuri retentionis procedit etiã secundũ Bald. & si quæ commodauit pignus alicui vt pignori daret pro decem, nam & potest retinere per creditorem pro alio debito, sine pignore libi dato à debitore, quia tacite videtur communodans consentire retentioni, sicut ex fundit obiãtiõ. l. 1. §. proco. & fin. mer. ff. de fideiusso. & l. 1. C. de mutui fenor. Ideo proceditur tale debitum fuerat debere ei non vel pignus, sed non videtur de Alberi post Vberti, hoc debito sine interpretatione procedit ita tamen, et eadem ratione retinetur eũ defunctio, sic ut. l. 1. re in sorte. l. 1. in fin. ff. de condictione. & cũ dum eundem Alberic. & Vberti. & satis probat in ista l. Inferis. ibi, e a su herederos procedit etiam & si creditor fuerit iam condemnatus à iudice, vt pignus restituat quia debet. Ad tũ. C. etiãob eli rog. pecuniãrum condemnati. pignoratitiõ hor bene tupo. hc. cũ nõ absuluto, nec, auferre primitet. argu. l. adulter cum sim. C. de adul. Si tamen ante sententiã à desta retentione fuisset oppositum & ea nõ obstate cõdemnatus fuit ad restitutionem, tunc vti non posset retentione. vt in. l. hire. ante. §. fin. cum sin. l. ff. de nego. gest. nec et de Alberi post Vberti. Ideo hinc dicto ceu in tali ratione, quod notat Balan. l. per hanc. col. 4. et dubitat post. C. de tempo. appel. vide ibi per eum, nam ex his di cunt non cerdo esse certum, quia etiam si creditor retinuit solutionem debiti sub pignore, puta ex fiducia, & opponere de retentione, vt hic probatur & vt in. l. doctorum. d. l. 1. Cum cõtra dũ ipse supponit Bal. p. fundamento dicti tui. l. omnia nisi illã. XII. pn. cedat in pignore rei corporalis, illa cum vice pro fideiussore, sic esset in omne obligiro vel alio iure in propriam rem illa non vere sed quasi ipsi Idem tur. Alberi. ibidem rol. 1. quæ ferunt Vberti, quæ etiam ipsis habent locũ ista l. & d. l. 1. quia & in his habet creditor talem hypothecariam. vt in. l. 1. et en. C. quæ res pignori ebi pot Alberi cum sit refrenatio ostere cõtrariam, quia ista verention potest dicere quæ res dominii. ff. de acqu. rerũ domin. l. servus. §. incorporalia & istud videtur ratius, quia cum illa. l. aliquid illatum dominatus commune non videtur posse exterior dicti in propria. Iatus singulare & l. quod vero fit de legi. Secundo limitat ista. l. 1. si creditor concessit pignus de libito. l. recatio, nam si creditor volens revocare pignorum debitor offerat debitum, liberatur pignus. l. si à debitore. ff. de precario & tenet Alberi post Dynum. vbi supra. Tertio limitat ista. l. si creditor cadat à pignore, quia nõ potest petere, vt iatur retentione cũ ista leges retentionẽ non petitionem indicari, ita videtur velle. glossin dicta l. in verbo. per locutionẽ & retinet ibi Alberi. post Vber. Ange. tamen ibi tenet contrarium, & intelligit glo. pro retinere quãdo creditor nõ cecidit à pignore, & licet quando creditor nunquã pignoris cum sibi, sed tamen haberet pignori, & restituit pignus debitori, & non retinuit illud pro pecunia chirographaria, per conditionem non tenet petere factum restitutorii, eo quod restituit plus debito cum retinere possit, & nõ retinuit & hoc in dorsum petere ab ipsa restitutione pignoris, & in rubrica et pro debito sum. & refert hoc tenere Iaco. Butri. & Ferre. vt in. l. qui excepti. §. si pars domus. ff. de condi. inde. & Bald. & Imperator. cũ in tertio. tit. & et in verso secundum cũ debitor incumbens suæ rei pignoratæ dissolutopignore, reddit creditori pro pecunia chirographaria repetere fas. tũ. l. 1. in dicti tui fadem, per per condictionẽ præ dictã & idẽ tenet ibi Bal. si lectura illa Bald. & non Ange. est mihi plus placet opinio Vberti & Alberi. et ex in illa area, versi, sed & si vis, ff. de condi. inde. & ad. l. qui excepti. §. si pars respondetur quibusdam rationibus ratiõ dicunt si quod erat quod cum tacitadãte, ideo nimirũ si repetatur in casu illo, sed in casu cui fo restituit tam alienam, in qua nil. l. iuris nisi retentionem poterat habere sine litteris. §. cum inter restitutum fuit dũ liberũ ad quod non tenebatur, & sic poterat eũ dicere cum rem pignoris quam deberet ut tenetur ita traque lege tractatur de iure cohaerenti & cohaerenti ipsi rei traditæ, hic vero de iure prorsus ab ipsa re separata, vel saltem ipsi rei non inhærenti. Quarto limitat, quando pater obligare filium in casu. l. 2. C. de patri. qui filia. dif. & l. 8. titu. 17. par-

ños. E se yẽdo pagado de la debda, e de las despensas, assi como sobredicho es, tenudo es el q tenia las cosas a peños, de la dar luego a aquel que gela empeño. E si gela nõ diere nõ poniendo, niu pronando ante si ninguna razon derecha, porque se pueda defender de gela dar: deue pechar la cosa con los daños, e los menoscabos, e ser creydo por su jura[b], aq̃lque la empeño, tãbien sobre la valia de la cosa, como sobre los daños e los menoscabos, q̃le vinieren por razõ della. Pero el judgador deue aprecian primeramente la valia de la cosa, e otrosi los daños, e los menoscabos, e señalar quantia guisada, e derecha, segũd su aluedrio, fasta lo de la jura, porque el otro non pueda auer razon de jurar desaguisadamente.

¶ Ley. XXII. Como aquel que empresto algũ ome sus dineros sobre peños, maguer sea pagado dello puede retener los peños por razon de otra debda que le deuesse.

Sobre peños e deuiendo vno me a otro marauedis, si despues con aquel mismo faze otra debda rescibiendo del marauedis[d] con carta[e] sin peño, maguer pague la vna debda, si el otro non le quisiere tornar los peños, fasta que pague la otra debda, que le deuia cõ carta, bien lo podria retener[f], como quier que aquel peño, nõ le fuesse obligado señaladamen-

7 a Ibi que tenia. Sed cõtra aliũ possessorem non datur pignoratitia cum sit personalis, & non sit pignoris, nisi forte ex mercede, vt in capitulo, cum mutuo de pigno. Bald. in l. 1. C. de pign. act. & in capitulo. in fin. de feudo dato in vicem. l. commisso.

6 b Por su jura. Est enim hæc pignoratitia actio bonæ fidei vt in. §. actio. 2. num. in fin. de actio. & sic tuta in mutuis in. 1. 1. actionibus. sed in illorum jura & non agere debet cum est solutum in mutuo. pignora titia, vt restituatur tenet, non solum quando res est traditum a debitore sed etiam quando res pignorata pervenerat ad eum ab extraneo. Bar. in l. 1. quæ sunt. ff. de damno infect. XII. l. in rubrica. C. de pigno. act. & satis probatur in tal. ratione supra eo in. ut tuda cum sel que tiene la ola a peños & c. & procedit etiam pignoratitia vt tuta. l. cum. §. quæ potest. ff. vt in posse legato, et ei Balan. d. rubrica. & Bar. in d. l. 1. n. 3. Ibid.

¶ *Ley. XXII.*

7 a Potest creditor retinere pignus, quod recipit à debitore pro alio reditu, quod sine pignore eidem mutuauit debitori, donec eum quærendi tum libi solutum quod est inter communes, & eorũ hæredes observandum. Sed tamen debitor cuius est pignus, alteri illud pignorare licet & dari potest iste secundus creditor petere eã primo creditore pignus si le tendo ei simul creditum, nec potest excusari pra textu alterius debitoris quod sibi debetur. Ibid.

8 c ¶ *Sobre peños.* Etiam si ut pignus pro tertium vel iudici de procedit ista l. secũdũ gl. in l. 1. C. etiã obchirographa, pero pignoreu posi.

9 d ¶ *Recibiendo del mal suedis.* Idem si ex alia causa fit debitum, dum tamen debitum sit exigibile vel olim. glo. & doctores. d. l. 1. C. etiam ob chirographa, pecuniam de qua illa tempora est licet si debeatur species, Sa. ibi dubitet.

10 e ¶ *Con carta.* Idem dic si debitum sit sine chirographo, vt dicit glo. in rubrica C. etiam ob chirographa pecuniæ debitum. Sed hoc dictum fuit adic. is Aro. C. eo. in summa & approbatur communiter. Si tamen creditor vendat pignus pro debito sub pignore, poterit residuum in solo debito computare, vt in l. 1. & 2. ff. de cõpensa. Cynus, & docet in dicta l. 1. & quod habetur in illa. l. procedit, etiam si creditor accepit vnũ pignus valde idoneum pro vno debito, & pro alio accepit pignus minus idoneum, nã & pro vtroque debito potest retinere pignus magis idoneũ, ut ibidem Iaco. de Are. Albert. & Salice. ibid. & Procedit etiã ista lex in tacita hypothecã, secundum Alber. ibidem col. 2. cũ sit eadem ratio adde Bar. in l. solutã. §. solutã, ff. de pig. act. procedit etiam secundum cum et Alberi ibidẽ & si creditor fecerit remissionem debiti, quæ est sub pignore, quia per hoc non videtur renuntiasse huic iuri retentionis procedit etiã secundũ Bald. & si quæ commodauit pignus alicui vt pignori daret pro decem, nam & potest retinere per creditorem pro alio debito, sine pignore libi dato à debitore, quia tacite videtur communodans consentire re-

7 a Ibi. Sed cõtra aliũ possessorem non datur pignoratitia cum sit personalis, & non sit pignoris, nisi forte ex mercede, vt in capitulo, cum mutuo de pigno. Bald. in l. 1. C. de pign. act. & in capitulo. in fin. de feudo dato in vicem. l. commisso.

6 b Por su jura. Est enim hæc pignoratitia actio bonæ fidei vt in. §. actio. 2. num. in fin. de actio. & sic tuta in mutuis in. 1. 1. actionibus. sed in illorum jura & non agere debet cum est solutum in mutuo. pignora titia, vt restituatur tenet, non solum quando res est traditum a debitore sed etiam quando res pignorata pervenerat ad eum ab extraneo. Bar. in l. 1. quæ sunt. ff. de damno infect. XII. l. in rubrica. C. de pigno. act. & satis probatur in tal. ratione supra eo in. ut tuda cum sel que tiene la ola a peños & c. & procedit etiam pignoratitia vt tuta. l. cum. §. quæ potest. ff. vt in posse legato, et ei Balan. d. rubrica. & Bar. in d. l. 1. n. 3. Ibid.

¶ *Ley. XXII.*

7 a Potest creditor retinere pignus, quod recipit à debitore pro alio reditu, quod sine pignore eidem mutuauit debitori, donec eum quærendi tum libi solutum quod est inter communes, & eorũ hæredes observandum. Sed tamen debitor cuius est pignus, alteri illud pignorare licet & dari potest iste secundus creditor petere eã primo creditore pignus si le tendo ei simul creditum, nec potest excusari pra textu alterius debitoris quod sibi debetur. Ibid.

8 c ¶ *Sobre peños.* Etiam si ut pignus pro tertium vel iudici de procedit ista l. secũdũ gl. in l. 1. C. etiã obchirographa, pero pignoreu posi.

9 d ¶ *Recibiendo del mal suedis.* Idem si ex alia causa fit debitum, dum tamen debitum sit exigibile vel olim. glo. & doctores. d. l. 1. C. etiam ob chirographa, pecuniam de qua illa tempora est licet si debeatur species, Sa. ibi dubitet.

10 e ¶ *Con carta.* Idem dic si debitum sit sine chirographo, vt dicit glo. in rubrica C. etiam ob chirographa pecuniæ debitum. Sed hoc dictum fuit adic. is Aro. C. eo. in summa & approbatur communiter. Si tamen creditor vendat pignus pro debito sub pignore, poterit residuum in solo debito computare, vt in l. 1. & 2. ff. de cõpensa. Cynus, & docet in dicta l. 1. & quod habetur in illa. l. procedit, etiam si creditor accepit vnũ pignus valde idoneum pro vno debito, & pro alio accepit pignus minus idoneum, nã & pro vtroque debito potest retinere pignus magis idoneũ, ut ibidem Iaco. de Are. Albert. & Salice. ibid. & Procedit etiã ista lex in tacita hypothecã, secundum Alber. ibidem col. 2. cũ sit eadem ratio adde Bar. in l. solutã. §. solutã, ff. de pig. act. procedit etiam secundum cum et Alberi ibidẽ & si creditor fecerit remissionem debiti, quæ est sub pignore, quia per hoc non videtur renuntiasse huic iuri retentionis procedit etiã secundũ Bald. & si quæ commodauit pignus alicui vt pignori daret pro decem, nam & potest retinere per creditorem pro alio debito, sine pignore libi dato à debitore, quia tacite videtur communodans consentire re-

tis, nam ille casus singularis non est trahendus ad cõsequentiã. Albericus ibi. Nap. a. colu. 2. Sed non neque procedet locum in eũ in casu. l. fin. C. de capt. & postliminio reuer. quia similiter est casus specialis, neque in casu l. Iulianus. 9. oberr. de act. nam p. Item non procedet secundum Alber. & Vbi ibidem in tutore obligante rem pupilli, si pupillus petat super hoc interdictum restitutorio, qd ego concederã quãdo minor fuit læsus in obligatione pignoris, nam si in hoc nõ fuit læsus cum tenentio pto alio debito vendat in consequentiam non est ad quid possit restitui. l. fina C. de in integ. restit. Item limita si expresse fuit conuentum, quod non posset retineri pro tali debito, secundum eundem & alios in. d. l. 1. & an contra fideiussorem solutem & petentem cessionem pignoris creditor vtatur re in eo lo huius, l. vide gloss. & doctores in. l. 2. C. de fideiussio. Item non procedit si aliquis ex cessione alterius acquirens sibi ius pignoris, & velit retinere pro alio debito, secundum Cynum & Salice ibidẽ licet Albericus dubitet. & adde Bal. in. l. consentaneum C. quomodo & quando iudex columna 5. vbi tenet quod beneficium huius. l. non potest cedi, limita etiam quia in pecunis nõ procederet ista lex od. opõnatum secundum Bald. in. l. pignoribus. C. de vsu. nec quia nõ procederet vbi quis obligaret ad carceres, nem non potest ob aliam causam detineri, pro qua captus non est secundum io. de Plate in. l. nemo carceres columna. 7. C. de exactor. tribu. lib 10.

te por la debda que despues le demanda. E esto dezimos, que dene ser guardado tã solamente, a aquellos que fazen el debdo, e a sus herederos. Casi acaesciesse, q̃ aquel cuyo es el peño lo empeñasse o lo vẽdiesse a otro, seyendo tenedor del peño, aquel aquiẽ fue obligado primeramente, si este aquiẽ fue empeñado o vendido la segunda vez, diesse al primero dadme el peño[a] que vos empeño fuiã, e resceibid de mi lo que aueys sobre el, que a mi lo ha empeñado, o vendido en tal caso como este, tenudo es de resceibir su debda, que auia sobre el peño, e de entregar al otro, la cosa que era empeñada, e non se puede escusar, que lo non faga. Maguer diga q̃ aquel que gelo empeño, le auia a dar otro debdo por carta assi como sobredicho es.

¶ *Ley, XXIII. Porque razones los bienes de alguno son obligados por peños maguer fo ala damente non sea dicho.*

Or palabra se obligan las cosas a otro a peños, assi como de suso diximos, e aun calladamente por fecho. E esto seria como si alguã muger por si o por otro, o por ella prometiesse de dar dote a aquel con quien casasse. Ca estonce, todos los bienes della, fincarien obligados[b] al marido, e los del otro, que la prometiesse de dar por ella, fasta que la pagasse. Maguer quando prometiesse a dar la dote, non y fuesse fecha mencion de fincar los bienes obligados del vno nin del otro. Otrosi dezimos, q̃ los bienes del marido, fincan obligados[c], a la muger por razon de la dote q̃ resceibio con ella. E aũ dezimos, que los bienes de los guardadores[c], de los huerfanos, q̃ son menores de veynte cinco años, fincan toda via obligados, a aquellos q̃ tus, vnde cum secundum iura regi i per contractum matrimonii filius liberatur a potestate patris, non ter chi ar pari, filius post matrimonium recipiat etiam de consensu patris. & procedit ista l. etiam si bona sint in futuro. gloss. & ibi Bald. in. l. fina C. de legit. tute. Bald. in. l. 1. colu. 2. C. de pri. l. dotis. & vt per bal. nouel. in tracta. de dote charta 22. colu. 4. ecquo cõtra dispositionem huius. l. d. ret vxo. valeret pactũ ad. factũ tempore, quo maritus recepit dotem, quod eius bona non sunt obligata. vt tradit Bal. in. l. cettã. C. ad velleya. per quem vide quid si pactũ fit in matrimonio, vide eundem Bald. in. l. 1. colum. 2. C. de pitui. dotis. & per Bal. nouel. in tracta. d dote. fo. 24. column. 2. & an virtute huius. l. tenetur hypothecæ agere contra detinentem mai. vt. tad. Bald in. l. si, pre. in fi. C. de dotis pro

Ad tit. C. huius. l. tenetur hypothecæ agere. l. 1. to. & 2. l. 1. tit. 13. parti. 6.

1 limit.

2 ¶ *Dadme el peño.* Ex istis verbis clare apparet, quod prorogat quod hic dicitur de emptore, & etiam dicebat gloss. & doctores in d. l. 1. etiam si emptor non possidet rem emptam, sed petat a creditore possidere, & ita tenebant ibi Iacobus de Arena, Cynus & Albericus, licet Salicetus ibi vult contrarium in quæstione sexta.

¶ *Ley, XXIII.*

3 a Contrahitur pignus tacitè, vt si quis promittat dotem vno: vel vicxor ad restituendam dotem, idem de bonis tutoris vel curatoris minorum a die pupillari incipit vt administratione bonorum donec satisfaciat, idem procuratis regis minorum tacite (licet nihil conuenant) obligata hoc dicitur

3 b ¶ *Obligados.* Non tamen in hac tacita hypotheca vti habebit priuilegium, prælationis aduersus cæteros creditores, sicut habet mulier: cũ hoc non reperta iure cautum, vt notat Azo. C. de rei vxo. actio. in summa. in fi. & gloss. in l. vnica. § sed vt plenius. C. eo, vbi & Salice per quem vide quid si secundus maritus stipulatur dotem ab hæredibus primi,

2 c ¶ *Fincan obligados.* Adde dictum § sed vt plenius. &. l. 17. titu. 1. 4. partita, & vide per Albericum in. d. §, quid de bonis socerum si pater & filius simul dotem receperunt, vel si solus filius accepit in præsentia, & de consensu patris: & vult quod tunc etiam bona socerum sint obligata, & dicit vt videtur seruari in practica. & quod tenet Speculator. titu. de dote post diuor. restit. § fina. versic. quid si filius familias. & sentit gloss. in. l. assiduis. in gloss. magna. C. qui potior. in pign. ha. & procedit, quando est filius familias, qui recipit dotem, non nisi est emancipatus. vt in. l. 1. C. de filio famil. mino. libr. 10. & tradit idem Speculator, quem vt. in. d. §, in al. columna. 2. versicu. sed pone filius emancipatus, vnde cum secundum iura regi i per contractum matrimonii filius liberatur a potestate patris, non ter chi ar pari, filius post matrimonium recipiat etiam de consensu patris. & procedit ista l. etiam si bona sint in futuro. gloss. & ibi Bald. in. l. fina C. de legit. tute. Bald. in. l. 1. colu. 2. C. de pri. l. dotis. & vt per bal. nouel. in tracta. de dote charta 22. colu. 4. ecquo cõtra dispositionem huius. l. d. ret vxo. valeret pactũ ad. factũ tempore, quo maritus recepit dotem, quod eius bona non sunt obligata. vt tradit Bal. in. l. cettã. C. ad velleya. per quem vide quid si pactũ fit in matrimonio, vide eundem Bald. in. l. 1. colum. 2. C. de pitui. dotis. & per Bal. nouel. in tracta. d dote. fo. 24. column. 2. & an virtute huius. l. tenetur hypothecæ agere. l. 1. to. & 2. l. 1. tit. 13. parti. 6. vt. tad. Bald in. l. si, pre. in fi. C. de dotis pro

Ad tit. C. huius. l. tenetur hypothecæ agere. l. 1. to. & 2. l. 1. tit. 13. parti. 6.

7. limit.

4 ¶ *Dela guardadores.* Idem in gentibus pro tutore, vel curatore. vt notat gloss. in. d. l. pro officio. C. de admi. tuto. de quæsita. l. supra est. & adde. l. fina titu 16. 6. partita. & cum illæ leges. l. quantur generaliter, procedẽt etiam in bonis dotalibus matris, vel aliarum tutricium, vt & latè comprobat Soci. cõsi. 26. 1. vol. incip. obligeni er punchi nacrantur e cõsiderata. & Decius consi. 349. co. fi & addeidẽ esse in bonis administratoris reipub. vt not. glo. in. l. fi C. de bonis debito. cur. lib. 11. & Io. de Pla. in. l. 2. C. de iure reipub. il. ti. vnde & bona magistratuum erunt obligata pro eorũ administrationibus, vt & tenet Alberi in d. l. pro officio, & an bona patris, qui administrauit aliqua bona filij, relicta pro

4

dot per avum maternum sint tacite obligatæ filiæ pro mala administratione, inde per Baldum vel amitte suorum tacitam deliberationem, 47 totum. Ergo certum est ex specialibus quæ quod notat quia in tutelis bonis pater non est legitimus administrator: & quia administrat ut pater: non vel legitimus administrator, si tamen secundum eumdem ercie deverse etiam in his bonis legitimum administratorem, & vitales administrat, nunc eius hæres esset obligatus pari ratione quod ut xi. in principio huius, glos. Nota etiam quod bona tutoris & curatoris data ad hæredem tacite obligantur minoribus, vel est bonus tex. neque alibi referundum Bald. ibi expressior inuenitur in l. properandum § fin. C. de iudi. & idem Bal. in l. 2. C. qui dari tutor possit, bona tamen pro tutorum, vel curatorum non sunt tacite hypothecata. vt in d. § fin. & ibi etiam notat Bal. bona etiam fideiussorum & hæredum tutoris sunt obligata in non vel cinsbaredi. in l. 6. titu. 16. partita. & quia ibi dixi. Sed quod de bonis curatoris fur oh, vel prodigi, an sint tacite hypothecata videtur quod non per text. in l. de creationibus C. de epis. audi. vbi lex vult, quod ab eis curator expressè obligetur bona sua, & sic in ut quod non sunt tacite obligata tamen tacite quia l. & mulier. § 1. ff. de curatoribus furio. & l. 2. ff. de co. qui pro tutore, & l. 1. § sed cum ambiguum. C. de curatoribus furio. sunt tamen pro hoc illa. I. parentum, curatores, guardadores de los huerfanos & sic quilibet idem est in alis, nam curatores sui in contractum facti, quia etiam cum sit curatore in adulto est hoc privilegium tutoris hypotheca vel tu. & in di. in al. pro officio. & cum idem principium extendatur contra pro tutoribus, eadem ratione dentur extendi contra curatores, quia curatores generaliter videntur esse tutores. argum. l. 1. in bellum C. de diuer. rescript. sic in hac sententia tenet Dyn. in relatis in ab Alocrico in l. idem principium ff. de pupil. circa. o. l. 1. & fundit, quod eadem ratione, videtur idem in omnibus aliis, qui per alios regunt & gubernantur cum plenam administrationem dicantur habere. vt in. l. minei bonorum. ff. de admini. tuto. Ad hoc etiam glos. notabilis in l. 2. C. de curatore furio. quod omnia privilegia concessa minoribus extendunt etiam ad furiosos, & mente captos. & ad dictam. l. de creationibus potest dici quod si pertinaciem illa cura, & sine expressa obligatione bonorum curator non possit administrare, licet in aliis eius tamen hypotheca sufficiebat: illa tamen non sufficeret. Ita respondent eximente Bal. in. l. non alienet. columna. 2. ff. de adop. & istam partem eius adquiorem & iuste tenet quoque obstabat tutel. l. quia cum furion æqum parentur minoribus, quod hic sentiuntur in minoribus pro certo eximum fatuis & aliis huiusmodi. Bona etiam præterea sunt tacite obligata pro administratione eius hæredis vt in capitulo illud in quæstione 2. & capi. la tortaj. 8. non agel. & ibi Abb. in. 2. vbi ens de pen. Bal. in. l. liquis presbyter C. de episc. & clerici. in principio. bona tamen magistratus, qui dedit tutorem pupillis non sunt obligata ex quasi delicto, vel negligentia text. ell non dicit. secundum Bald. in l. 1. officio. privilegiis. ff. de magist. conue. & glos. allegat ad hoc illum text. in l. fin. & rolle ga. C. de magist. conue. adtertere etiam quod privilegium, quod habet pupillus in actione tutelæ non transmittit ad hæredem etiam ex lege scendere eum. Bart. pri. text. ibi in. l. non solum, § fin. ff. de tut. nup. & adde l. ex pluribus. & ibi not. ff. de admi. tuto. & l. dabimus. ff. de pign. credito. & Albericus in di. l. pro officio in principio. & ante contrario bona minoris sint tacite obligata tutori, vel curatori pro alimentis, vel aliis necessariis expensis inde per Albericus in dicta l. pro officio. concludentem, quod non rumpitur fore non reperitur expressum: sit tamen debitum sit siquidem habebit tutor retentionem bonorum, ferunt Innocentius.

5 a ¶ *Desde el dia que començaron* Id est ex eo tempore, quo cœperunt esse tutores vel curatores. & sic approbatur hic prima opinio glos. posita in d. § 1. pro officio. & reprehendit secunda opinio ibi posita in glos. 1. & eui addit. nec prius fuit accedatur cum cita. tutela. hypotheca declarat ibi plenè Salice.

b ¶ *Recibenel derecho del Rey.* Adde l. semper. § conductores. ff. de iure fiscum. & fiscus. 6 l. 25.

los tienen en guarda, desde el dia que començaron a a usar de loficio de la guarda, fasta que les den cuentas, e recabdo, de las cosas que touieren dellos. Esso mismo decimos que deue ser guardado de los bienes de los omes que reciben el derecho del Rey b.

¶ *Ley. XXIIII. Como los bienes del padre son obligados en peñor al fijo, e esta en aquello que le mal metio de lo suyo, maguer non fuessen obligados por palabra.*

Bienes hã apartados los fijos que son suyos c propiamẽte, que los hã de prestar de su madre d. E como quier q̃ta les bienes como estos e, deuẽ ser ẽ poder del padre c, e puede esquilmar los frutos dellos, cõ todo esso, nõ los deue enagenar en ningunamanera g, e si por auẽtura los enagenasse, fincariã porẽde obligados, e empeñados al fijo h los bienes del padre despues de su muerte, fasta q̃ recibiesse entrega dellos, de aq̃llo q̃ el padre le ouiesse enagenado, o mal metido. E si por auẽtura, en los bienes del padre, nõ se pudiesse entregar, porq̃ fuesse tã pocos i, q̃ non complessen, o que los ouiesse el padre embargados o mal parados, en alguna manera, entõce l pueden demãdar sus bienes, a quienquier q̃los fallẽ, e deuen los cobrar. E esto se entien

Adit. C. de bonis quæ libe. & C. de bon. matet.

¶ *Leyes XXIIII.*

a ¶ Licet pater in bonis filii autumnis habeat administrationem & vsumfructum si filia habet, remanent post eius obitum bona tantæ obligata quibus non sufficientibus aget filius contra quemlibet detentorem bonorum patris: nisi fuerit patris hæres quia tunc tenetur quæ pater fecerit seruare, hoc dicit.

c ¶ *Suyos* Add l. 1. § C. de bonis matet. & l. rum oportet. C. de bonis quæ libe. & l. 15 tit. 17 4. partita.

d ¶ *De parte de su madre* Vel de extraneis liberalitate, vel laborõ suis. vt 2 in ista lege. 5. titu. 17 4 partita. Dicunt etiam aduentitium id quod pater promittit filio beneficentio, & obligatur pater ex tali promissione ita de per Bartolum in l. si tibi decem. § si patrus ff. de pactis & hæredi tas prouenientes nepotis ex filio etiam patri, fortur aduentitia quæ ad ante etiam patrimum. glos. fin. in l. si pupillus C. de peculio hære. & quod immediatam ad nepotem, & tantum in filios, licet mediante contra patrem, et ut sit in aduentitium. vide per Bald. in. l. 1. columna 2. C. de monetarios.

e ¶ *En poder del padre* Vidrin d. l. 5. titu. 17. 4. partita. 3

f ¶ *Los frutos.* Vide in d. l. 5 & quæ ibi, dixi. 4

g ¶ *En ningunamanera.* Limitatur nisi alienet propter solutionem æris alienis pro solutione legatorum, vel quando res sunt damnosæ & onerosæ hæreditati vt in. l. fina. § sin autem res alienetur. S. in § ipsum autem eius filium. C. de bonis quæ libe. & in casibus in pen. issis, potent pater vendere res filii, sine decreto iudicis, seu aliis alienare, licet in tutore requiratur decretum iudicis nequeenim absurdum est, si patria potestas quæ naturalis est & principium plus possit, quam tutoris potestas. Ita tenet Azo, C. de bonis quæ libe. in summa. columna fina. versiculo & pro conservatione. 5

h ¶ *Empeñados al fijo.* Vtrum à patre alienatam vel eius pretium consequatur, vt notat Azo. C. de bonis quæ libe. in summa. & glo. in lege. rum oportet. § non autem. eo titu. & nota quod in ratificatione alienationis, bona patris sunt obligata, etiam a principio, et ende administrationis & sic patet antea quam alienaret bona adventitia filio contraxit debita, rum hypotheca, filius eum ponere & præferetur creditori bona derelinquant Bal. & Paulus per text. ibi in. l. rum oportet. § fina. C. de bonis quæ libe. 6

i ¶ *Despues de su muerte.* Non intelligas hypothecam istam nasci post mortem quia natum a principio, vt dixi in glos. præcedenti, & habetur in dicta l. rum oportet. § fin. sed quoad eius exercitium detur post mortem patris, quia ante filius etiam impubitus agere. inde idem esset si filius per emancipationem, vel alias liberatur a patris potestate. 7

k ¶ *Tan pocos* Licet ergo aliqua tum maneant bona patris, si non sufficiant potest agi actione reali. 8

l ¶ *Entonce* Sentit ista lex, quod fiesset bona patris, ex quibus solui posset filio pretium rei suæ, quam pater alienauit, quod non possit agere actione reali contra eos, quia pater titulo emptionis, seu alio habuerunt. quod videtur dicum & contra. l. primus. C. de bonis mater. & l. fina. § ipsum autem filium. C. de bonis quæ libe. inde ideo dicendum, quod hæc. l. non contrariatur antiqua, neque vetit filio (ruius res est illicite alienata per patrem) tollere res vendicationem ita possessores: imo quod ista l. debeat intelligi & limitari, quando filius elegerit viam agendi de pretium rei suæ, vt sic agat contra hæ-

rede patris, & etiam his pro hereditaria, contra possessores bonorum patris. Sed tamen ipsi habent viam solis ei qui esset de agere actione realis contra possessores bonorum suorum, quæ pater alienauit: quod nihilominus possit, dato quod ex bonis patris possent conqui pecuniam rerum alienatarum. vel dic, quod in casibus in quibus pater potest alienare vt dicit supernus valet alienatio, & tunc erunt tunc possessores, licet amen pater nõ teneatur pecuniam in commodum filij, tunc prius debet agere filius cõtra bona patris & filij non tamen agere actione realis contra possessores bonorum: & qui dicunt illegitimi ista vel illi huic possunt obiitar, quia lex ista, vt patet ex eius verbis, loquitur in casu quo non fuit licita alienatio: sed in casu quo talis casus non accidit agi possit actione realis contra possessores bonorum, ex eo quod pretium pater in parte non fuit conuertitum in vtilitatem filij: hoc enim non debet esse periculo, neque damno emptorum, quia cum bona ipsorum emerunt, argumento illata, sed de exercitio vel delicto filij, & illi vel eadem, sed quibus modo, pignus vel hypoteca, & ex notatis per Bartolum, & Bolo. col. hinc est illi quæ in quibus quod dicitur, de eadem obligatione & eusenam, quod in oratibus in auth. hoc cuius de rebus, & etiam quæ ibi in nir. C. de sacrosanct. eccle. Licet in contrariam adducatur Albericus in l. fin. §. fin. rubricam. C. de iura delib. vin dicit, quod illi tres qui venditi sunt pro soluendis illegitimis vel delictis patris, tunc illi filius conuenti in solidum non tenentur emptores per textum, ibi in versicul. si vero res quæ in pretio, & C. Ex eodem ipse Bald. post Odhal. col. ultima, quem vide, & vincas bonum text. & Abi Alben. & Bal. in l. magis quod § non passim, per hæc non affert rebus consequentes contractus tertias legis quæ dicunt ad alienationem bonorum cum subiugatione alienorum bonorum, vel procedit dicit, quod illa, intelligatur quando res alienata per patrem consistebant in pondere, numero, vel mensura: ita quod in illo genere recipebant functionem, vt tunc patet existente soluendo non possit filius agere adversus emptores, & possessores talium rerum a patre alienatarum si vero res alienatæ sint tales quæ in suo genere non recipiant functionem: tunc qui sequeretur absurditas & inconuenientes quod tantum pro alio contra voluntatem filij cuius reserant solnere tunc, non possit agere actione realis contra possessores bonorum, nulla facta mutatione in bonis patris. & comprobatur iste intellectus, secundo ex eiusdem, ex notatis per Angelum, nuthen de restitutione in verbis, ex illo lo pluperfectus, & cuius verba quia non ita ad manus habebis librum illum Angeli, hoc in ratio fuit ratio notadiligenter tenendum textum, quia ibi quasi, de restituendo, quia quidem vendit aliquid superceni, quia alienatis rebus patris, & alij id tangitur quantum de iam alienatorum patrum, puta in domu hodie non illam usque ad agere contra possessores illas partes, in quibus de restituendo non habet de patrimonio suo tantum, quod si dicitur in casu exnatis non solutred satisfacit possit, & illi tres videntur singulariter in mare, l. fin. § sed quæ. C. in minuendis delegat. quæ dicit, quod res quæ subiacent restitutionem ex voluntate defuncti, in conditionis nentium, alienantur per hæredem, possunt venditari ex testimonio fideicommissariorum, & non fuit ad verum, quando rogatus de restituendo non habet de patrimonio suo tantum, qualitatere possit fideicommissariorum, & in prima quæ alienatur per hæredem, quando autem ex eius, quia videtur delere dicit contrarium, sive habebat in eum tempo quia dicere mus quod possit tertius insistere de suo patrimonio, & in pesser inter eos in suo quo illi esset ex tuo solum aliud pro alio, cum ut commissario debeat superciesset ratio & rensatam in conditionis entium, & secundum hoc posset hæres agere ad filij pertem in recompensationem filius, vel aestimationem, quod videtur absurdum. Tertia l. fin. pe. & adista. § posset responderi quæ res alienatæ per patrem, consistebant in pondere vel mensura, ita quod in suo genere recipebant functionem, & ideo debent intelligi de determinationem filius § sed ibi non recipiunt functionem in suo genere, tunc in illo iuratur absurditas aspectata, & videtur in illa rius res alienatas venditare poterit enim si hæres habeat vnde satisfacere possit, hoc Angelus vel illi quod quando pater recipit res mutatis modo tales æstimatas procedat quod in ista, dicitur, quod non admittantur filius ad res vendicandas, si alienatæ fuerunt per patrem: nihil in subsidium patre non existente soluendo, vt in ibi in rebus, in principio, & ibi gloss. in verbo æstimata, & C. de iure dor. & quæ in isto casu procedat quod filie cheitur. Secus tamen esset quando res detralis non fuit æstimata, & vt reducatur ista adiura communia, ita quod non corrigantur, & vt euitetur absurditas tenendi videntur isti primus, & tertius, & quartus intellectus, licet videantur aliquatenus dimatory. & ista, l. facit ad

de quando nõ quisiere heredar, nin auer parte en los bienes del padre. Casi quisiesse heredar en ellos, entõce nõ podria de

quæstionem quod si pater ex pecunia filiorum primo vxoris emit prædia de quibus possessor esset in iuratum utilium conuenda vxoris quæ tenebat maioris & tantum debebitur filij spiritualiter in computatione ad quem fact quod notat Bald. in § pen. col. 4. de his quibus ut indi. pos. & ibi nota quod fundi non referunt ad pecuniam, & vide ibi. Bra in cal. bis n

mandar los sus bienes proprios, a aquellos aquien los ouiesse el padre enagenado, segund ques dicho, porque todos los ple

quiratur quod filij faciat fieri

excessionem bonis patris, ante quam agat cõtra possessores rerum alienata ita tamen in l. non in Paulus de Calli. in l. final. in principio ff. de co pro. primo factum erat super textu in verbo. suiuer donoh fuerit, vbi dicit quod hi legatarii non datur forma cõtra quem ex his prius teneatur agere quod tunc fuit in legati sive illum non esse solutendo naturando in bile, & idem facere, quod ille non est solutõdo, & sufficiet.

a *Centuace* Adde, ieum matre, cum gloss. ibi. C. de rei vendica & quid si filius, cum inuentarium filij, in l. fi. § in computatione. C. de iure deli. vbi legatarius per Alber. Bal. & Alex. & intelligit tam li. & simili, quia tel. Ladum patris dictum fuit esset obligatorium, ex quo contra dictum posset rompere actio excepitio, nam alias posset hæres contrarietate, vt dicit gloss. notabilis. & ibi Bartolus. l. Lutius ff. solutum. & quid si pater alienaret bona illa fecta restitutio? vel quid non ante iorum, vel fundatum, an nolus hæres patris possit contrarere, & Sol. apete ne, tangit. Filius familias § cum pater ff. de legat. dicit quod res subiirentur diuitum, ex eo quod alienatio prohibita, si alienetur contra prohibitionem testatoris, non potest reuocari per hæredem quod tamen hinc, & ut tellignt, si hæres fuerit in suum vs solum in sua legitima quia tenetur secundum eum reuocari rem alienatam, cum dicit hæredem sine omni quamine l. quin in prioribus. C. de inoffi. test. conuincta dicunt natare de quo tamen vltimo die vt plenius perg. in d. l. cum a matre. & Albericus & Alexan. in d. § in computatione. & contra ad quod primo loco dicit Angel. facit, l. n. & 2. C. si quid in ita narro. per quas. ibi. Bar. in l. 2. C. de mob. tam dicit, quod quando hæres non habet a defuncto aliud quæ necesse sibi habet relinquere, potest rum venire contra factum defuncti facit etiam gloss. notabilis in cap. 1. §. hoc quoque super verbo in me filius de successio. feudi quod in feudo paterno, quod filius non habet a patre sed a gentilibus non tenetur stare facto defuncti, cum hæres est. & ibi videas per Andr. de Isern. & in cap. 2. ad fin. quæ successione mean. & in capit. ma. quatus vel filius & vide etiã quæ tradit Iasor. in cons. 56. 3. vol. Sed nisi solum hinc tenendũ videtur, quod hinc quæ adiuc hæreditatem patris, non possit reuocare tem apa re alienatam de bonis feudalibus, vel maioris, vel alias restitutionis subiectis, releuabitur tamẽ confitendo inuentario, vt non possit vltra vires hereditarias adsumdum facto defuncti, vt in lect. § in computatione. & tenet Bal. in l. quisque patris. col. fin. ma. C. vendelibe. Si vero non fecit nuctanum exludetur filius hæ res vtra sibi in totum, ac si pater eundem fecisset fundum filij pro prohibitum alienari a prohibitione, vel testatore, neque alias habet dum restitutionem, secundum Bald. ibidem in principio, columna 7. Si vero filius esset pro parte hæres, ero ea parte qua ipsa vendicando. vt. g. d. h. tum a matre. non tenebitur tamen in ferri. inuentarium vltra vires hereditarias, vt plenè declarant Bal. & alij in d. § in computatione. videlicet per eos & adde ad ea dicta Decianus, consil. 85. columna, versic. ad abundantẽ amen tamen & potest in ista materia inducere text. cum gloss. ibi in l. si patronus in princ. ff. si quid in fraudem patroni. quod pro parte hæres si non fecit inuentarium repellatur etiam pro ea parte qua non est hæres. sed tutus est dicere quinque vendicando tantum repellatur pro parte & si facto inuentario hæres ita in nullo fit solutendo, in nullo excludetur a vendicando. & tenedum est menti vnum, quod pulchè dicit Albericus in dict. § in computatione, rolonna penultima. Si autem emptor, quod si interesset illi, habere fundum venditum a patre, propter interesse affectionis, vel quia fuit progenitorum, vtin l. si in emptionem. ff. de minor. quod tunc facto inuentario non debet repelli hinc hæres a vendicando quia non debet fenire damnum propter inuentarium sed tenebitur ex pteri de eui fione, & ter habeat solum debitum bonorum subsidium, vel minus sed non tenebitur vltra vires hereditatis. Tenendum est semper in enti hoc dictum, propter autoritatem Alberici & quia multo tiens veniet in practica in bonis antiquæ malorie, ad quæ habetur affectio, forte, ainio in practicando potest obtineri. Quid autem si pater non alienauit sed contenit alia illa vide Bald. in § hoc quoque, columna fina, de furre. seu. & ff. de regu. iur. l. aliud.

a ¶ *Pleytos derechos.* Adde l. quæ à parte C. de resti. mili. & l. vendtrici, de rebus alie. non alie. & l. fi ab to. C. de libe. causa. & quando fuerit cessor reneatur stare facto prædecessoris, vide per Albericum in l. magna vox. C. de legi.

¶ *Ley. XXV.*

Res ex pecunia pupilli. cõpatata est eita cite donec pecunia sibi solutatur: bligata idem de bonis tributarij, seu collectoris aut arrẽdatoris rerum Regis. bona tamẽ dotalia aut propria vxoris eius nõ sunt ob hoc obligata Regi. hoc dicit

tos derechos[a], que el padre ouiesse fechos, serian tenudos de guardar, e de nõ venir contra ellos despues que fuessen herederos.

¶ *Ley. XXV. Como la cosa comprada de los bienes del huerfano deue ser obligada a el, e los bienes de aquellos que han a dar pecho o renta al Rey son obligados a ella.*

Comprada seyendo alguna cosa, de los bienes de algun huerfano menor de catorze años, aquella cosa siempre finca obligada[b] al huerfano, fasta que cobre aquel precio, porque la compro. Otrosi dezimos, que si alguno fuere tenudo de dar algund tributo[c] al Rey, que todos sus bienes deste finean obligados al Rey[d], fasta que paguen aquel tributo. E ssomismo dezimos, que todos los bienes de aquellos que cogẽ los pechos del Rey, o que fazẽ algunos pleytos[e] de arrendamien-

b *Ad tit. C. in quibus ean. pign. taci. cont. & ad titu. C. de priu. fis. & l. 33 & ff. de reb. eorũ.*

c ¶ *Tributos.* Adde l. 1. C. ut propter publi. pensita. & l. 1. C. in quibus cau. fis pignus vel hypo. taci. contrahi. & approbatur in optimo Iacob. de Raue dicentis omnia bona, & non tantum prædium tributarium esse obligata. & reprobatur opinio Lettri intelligentis de solo prædio tributario, prout refert Albericus in d. l. 1. & adducte, quia Albericus in d. l. 2. eiusdem tituli videtur intelligere hoc, quando tributa debentur ratione rei, et sic dicit de collectis & oneribus, quæ imponuntur personæ pro rebus. Sed cum ista lex partitarum indistincte loquatur, videtur indistincte intelligenda, qualiter cunque tributum debeatur regi. & facit pro hoc, quia vt dicit Ioan de Pla. in l. 1. C. de anno & tribu. in rubrica Tributum dictum est, quod anseatur singulas tribus exigebatur, sicut nunc per singula territoria. & antiqui sunt ptus quos dabant populi tributum nomin. uerunt pro dicto tamen Alberici facit quod notat gloss. in l. 4. 1 in verbo. pendant ff. de publica. & vect. quæ assignans differentiam inter vectigal, & tributum, dicit quod tributum præstetur ratione solipropriæ possidentibus. & dicitur etiam census & quod quotiens lex tractat de tributis ponit de possessionibus, & possidentibus, quæ tota ut ex parte stare quam glo. dicit valde notabilem Bal in l. 1. in fi. de nuli. vasa. qui contra est. & istud idem qd Albericus voluit in d. l. 1. tum exponit censetur id est censum, hoc est tributum præstant. Sed tenendum videtur quod dictum illud nomen (tributum) sit generale ad omnia tributa. vt in c. 2. de censi. & in e. ma gnum. n. q. 1. & an fiscus propter tributum præferatur cum quæ credito ri. vide glo. & Bald. in d. l. 1. C. di propter pu. pensita.

3 d ¶ *Obligados al Rey.* Idem dic de decimis respectu ecclesiæ, cui debentur secundum Albe. post Iaco. de Raue in l. 1. C. in quibus casi. pign. vel hy. taci. con. qui allegat glo. in cap. si quis laicus. 16. q. 1. quæ non loquitur de omnibus bonis Abb etiam in. c. tuæ nobis, col. 2. in glo. de decimarum intelligit quod possessio sit obligata pro decimis.

4 e ¶ *Algunos pleytos.* Adde l. 2. C de priui. fisci. & l. 2. C. an quibus casi pign. taci. con.

5 f ¶ *Dezimos.* Suprà co. l. 13. in fi.

6 g ¶ *Obligados.* In delictis tamen fiscus non habet tacitam hypothecam nisi lata sententia, vel nisi desinquatur circa administrationem fiscalẽ secundum Bat. & ibi Ioa. de Pla. in fin. in l. 1. C. de pœnis fisca credito. præse. lib. 10 Bat. in l. aufertur 5 fiscus. ff. de iure fisci & in l. post contractum ff. de dona. inter viros. in l. 1 et 2. in prin. ff. de pactis, vbi late per Ale. & an bona contrahẽtis cũ ecclesia sint et tacite hypotheca

tos con el, o de otra manera qualquier, h para recabdar sus derechos, como de suso dezimos[f], le fincan obligados[g] fasta que complan aquel pleyto que pusieró con el. Pero los bienes de la muger[h] del que tal pleyto fiziesse, assi como su dote o los bienes que fuessen della propriamente, non se entiende que fincan obligados por tal razon.

¶ *Ley. XXVI. Quãdo los bienes de la madre son obligados a los fijos, e los del testador a los que han de rescebir las mandas, e la cosa o nauio, o otra cosa, por lo que se gasto en reparar la.*

Marido[i] de alguna muger finando, si casasse[k] ella despues con otro, las arras e las donaciones[l], que el marido finado le ouiesse dado en saluo fincan a sus fijos[m] del primer marido, e deuẽ las cobrar, e auer despues de la muerte de su madre: e para ser seguros desto los fijos,

tia. vid. Albericũ q non in d. l. 2. C. in quibus cas. pig. vel hypo. taci. 16. dicens nullibi hoc esse expressum, quod bene facit ad ea, quæ dixi in l. 13. tit. 8 supra eadem partita idẽ tenet Bal in l. fin. co. 3. C. de sacro. eccle. dicens quod fallit in casu 5. scilicet in auth. de non alie. aut permu. colla. 2. fallit et quando emphyteota ecclesiæ prædium emphyteoticum deterioratuit.

7 ¶ *Los bienes de la muger.* Hoc etiam de iure cõmuni, etiam in causa primipilari erat statutum. vt l. 1. C. de priu. fisci. excepta dote mulieris quæ propter administrationem primipilarem erat obligata, vt in. l. fine notum. C. in quibus casi. pig. vel hypo. taci. cõ. & etiã bona filiorum vt in. l. fina C. de primipilo. lib. 12. & dicitur primipilari, qui primũ vexillũ in acie portat. vt dicit Ioan de Pla in rubrica. C. de primipilo lib. 12. & ita etiam declaratur in l. 16 titu 9 2. partita. vbi Ile hodie dicitur Alferez & rationem, quare illo casu dos vxoris & bona filiorum sint obligata. vid. per Abb in. c. ex parte. de consue. vbi dicit q primipilari dicuntur, qui deferebant primipila, id est punta tela in bello. propter magnum periculum, quod in eis vertebatur, cum essent primi in bello, fuit indulta illa specialitas, vt sic conditionati (eo quod prave se gesserunt in officio) non habeant vnde soluant, possint manus extendere ad dotem vxoris, & bona filiorum, & q secundo Nico de Matare. fuit statutum, ne propter genitus vxoris & filiorum male geteret officium. ex quo infertur Abb ad validitatem statutorum Florentiæ, vt bona vxorum & etiam filiorum & ipsi filij possent capi, quando patres fallant, quod vulgo dicimus alçarse, ibi per eum.

¶ *Ley. XXVI.*

Mulier secundo nubens restituet filijs prioris mariti arras & donationes quas ei prior maritus dedit, ad quod fuit ex eis bona tacitè obligata pignori. & in filij & eorum bona erant sub tutela eius etiam bona secũdi viri sunt ex tacitè obligata. Item bona testatoris sunt legatarijs obligata. Item donus, naus & alia res refecta vel facta de creditoris pecunia sunt eum maiori obligata. l. d.

i ¶ *Marido.* Idem qd hic disponitur erga bona mulieris obligata, habetur 1 cũ in bonis viri sui vxor prædecedat. vt in. l. si quis pretoris. 5. in illo. C de secun. nup.

k ¶ *Si casasse.* Si vero non transeat ad secũda vota, non habet locũ ista lex 1 vt in l. generaliter. 5. fi. C de secun. nup. & in. l. hac edictali. 5. fi. ad fi. vi de si qd habetur in l. tit. 2. lib. 3. foti ll & l. 14 in ordina. Tautinis. In nu. re.

l ¶ *Las arras e las donaciones.* Adde l. hac edictali 5. illud. ver. omnib. C. est l. 3. in de secun. nup. & idẽ dic generaliter de omnibus quæ titulo lucratiuo, 2. lib. 5. siue in vita siue in morte à marito consequuta est. vt in l. fœminæ. in principio C. de secun nup. & in. l. cum alijs. & l. generaliter eo. titu & quid in his quæ lucratur vir vel vxor ex forma statuti municipalis: dic idem esse secundũ Bal. in authen. vxore C. de secun. nup. & in authen. ex testamento. columna fina. ver. sed statim. eo titu. Idem tamen Bal. tenet contrarium in. l. fina in fin. C. de bonis mater. per illum text. dicens, q non consequitur hoc vir ab vxore, vel vxor a viro. sed ex legis prouidentia vide addito Bald in. d. authen. ex testamento. & in punctorum credierem verum esse dictum Bald. in. d. l. fina. licet aliud sit æquum & fauorabile filijs.

m ¶ *Fincan a sus fijos.* Et habent ea filij, ex aduersaij matris, non vt 4 eius hæredes: vnde non imputant sibi in legitimam, quæ eis debetur

de bonis matris, glo. in authenti. de nuptiis. § optimè, colla. 4. Bald. in l. 3. in pri. 1. C. de bonis suæ libe. & an ista L. & aliæ ll. loquentes super illis iuris restituendis per matrem, vel patrem transeuntem ad secundas nuptias, procedant etiam in auo vel auia seu cæteris ascendentibus? ex. videtur quod sic in. l. generaliter, in princ. & in authen. si tamen. & ibi Bald. C. de secun. nupt. & idem tenet Matheuilanus in suo tractatu de successi. ab intestato. fo. 6. colum. penul. cuius dicta etiam resumit Angel, Arenpusius in. § præterea. Institu. de senatusconsul. Tertul. colla. penu. vbi loquitur in eo quod habet pater vel mater ex successione vniusex filijs, an procedat in auo vel auia, seu cæteris ascendentibus? & concludit quod sic per text. in dicta. l. generaliter in prin. & ibi glos. prima. & in dicta authenti. si tamen & quia in isto casu secundum eum est maior ratio, cum magis sit debita hæreditas filij patri, vel matri, quam auo & auiæ, vt in authen. de succes. C. ad Tertul. Idem etiam pœna priuationis imponitur matri transeunti ad secunda vota, multo fortius credendum est eam imponi an filiae auo & auiæ? & ibi hæc intelligit & declarat, vt procedat respectu bonorum quæ auus vel auia habuit à nepote procedentium a filio marito, vel vxore. Et est materialus auus, qui transit ad secunda vota, quia hæc facta fuit minuta per talem transitum non tamen eam priuauit, vel priuatus respectu proprietatis bonorum, quæ filius suus pater nepotis accepit quilibet abinde, quam ex substantia filij auus, matris dictæ auiæ, vel matris vxoris dicti auij, quod satis dicit probari in dicta lege generaliter. a contrario sensu: ad id quod etiam adducit, quia si mater transiens ad secunda vota priuatur solum nuda proprietate substantiæ paternæ, quæ pertinent ad filium, cui ab intestato successit, nisi autem priuatur nuda proprietate substantiæ auiæ, vt notat Barto. in dict. authenti. ex testamento. ita & eodem modo auia materna transiens ad secunda vota priuari debet solum nuda proprietate bonorum substantiæ aui paterni mariti ipsius auiæ, quæ ad nepotes pertinent, in eum autem priuari debet proprietate bonorum patris ipsius nepotis, quæ ad eum pertinerit procedentium aliunde, quam ab auo paterno. Quæ dictæ ratione, quæ sunt vtilia & tractabilia, & communiter ea Ludo. Bel. minusin addito. ad Matheusilan. & adde ad prædicta d. l. luna. ver. quam obseruationem. C. de secund. nupt. & an mater, vel pater transiens ad secunda vota de bonis filij, cuius est hæres? de his luci restituendis, vide per glos. & ibi Barto. in authen. de nuptiis. § l. verò expecter. colla. 4. in glos. 1. per verbo, concunctis vbi concludit quisque.

5 a *Empeñados.* Vt lex, & in dict. l. hac edictali. § 1. ver. omnibus. C. de secund. nuptiis. vbi & est expressum tam de pignoribus bonis, quam de fiduciis. & exilia. Nota, quod in hypotheca tacita venitur etiam bona futura.

6 b *Si tuuiere nietos.* Adde. l. si mater. C. in quibus casibus pign. vel hypotheca tacita contrahitur.

7 c *Dos de aquel.* Videtur etiam. in. d. l. si mater. vbi doctores cauendum esse dicunt mantocontrahentium vidua.

8 d *Obligados.* Adde. l. 1. C. commu. delega & Lere editoribus. ff. de separationibus, per quam dicebat Dinus, tam tacitam hypothecam etiam de iure dici esse tum, inductam fuisse vt tradit Baldus in. l. 3. C. vt in possessione legato. vbi & vide an legatarij ratione hypothecæ præferantur creditoribus chirographarijs. & in tantum datur actio hypothecaria pro legatis, in quantum datur personalis & non vltra dilin. l. 1. vet. in omnibus. & notat Bartolus in. l. 1. ff. de asb. & ciba lega. & hinc potest fundari bene dictum esse Bald. in. l. 2. col. fin. versi. & idem dico. C. de iudicis causa testamentorum vbi dixit, quod in locis in quibus est statutum, quod legata debentur, etiam non adita hæreditate, prout est lege cautum in illis regnis, quod eo casu bona non sunt tacite obligata pro legatis: quia statutum hoc non dictat & à iure communi exceditur. & quia hypotheca accedit personali obligationi, & sine personali, quæ est proprium subiectum obligationis esse non potest, quod dictum si verum est, notandum est valde ad legem regni. 1. tit. 4. libri. 5. ordinarum regis credere tamen, quod ex quo per legem regiam concessum testamentum & legata debentur, quod etiam competeret hypotheca tacita saltem vsitata quia negari non potest quin detur officium iudicis pro talibus legatis, vt notat Barto. in. l. prima. in fi. ff. de lega. 1. & cum solum competit officium iudicis pro legatis accedit etiam, & vtilis hypotheca tacita, dubium tamen est, an in casu iuris. 1. regni detur officium iudicis cum nulla illius verba dirigantur ad iudicem, & quia ei an p legatis pia secundum magis communè opinionè hæreditate non adita non competit officium iudicis, & ideo Alexan. in. d. l. 1. colu. 10. tenet opinionè Bald. & aliquibus adductis eam comprobat, sed vt Socinus ibi considerat tale statutum, vel lex regni, non poterat aliter praestari cautionis nisi quòd nullo existente hærede legatarij, petent dari curatorem bonis, qui datur ad instantiam eius cuius interest. 1. tit. in lege secunda. ff. de curato. bon. dan. vbi prætor contra curatorem concedit vtilem, cui contra hæredem dabatur in dicta vnde vi tutetatis statuti, seu legis regni decretum vtilis concessa, & consequenter accedere potest hypotheca: nam ex quo lex vel statutum voluit legata deberi, voluit & ea accedens remedium, scilicet quo possent consequi legata argumen. l. 1. ff. de iurisdictione omnium iudicum. cum limitibus. An autem testator possit prohibere, ne contrahatur hypotheca pro legatis ab eo relictis. glos. quod licet in lege secunda. C. vt in possel. legato. Bald. in. l. prima. columna quinta. C. de his quæ pœnæ nomine. & hoc videtur tenendum quicquid dixerint Petrus, & Cynus in dicta lege secunda. & aliis rebus specialiter aliis legatis habeat quis hypothecam pro suo legato? vide Baldum in dicta lege prima colla. 4. C. communia delega. in duobus locis. vbi vide, quod non videtur etiam Ange. & Paul. in. l. quæ debatur. ff. ad legem Falcidiam. qui hoc intelligit, quando hæreditas est soluendo, quando verò non est soluendo hoc non procedit secundum Angelum, quia tunc ambo legatarij tam legatarius species, quam legatarius quantitatis concurrent & pro rata esset fiducia dubio in eo quod per textum, quem ad hoc induxit Angel in dicta lege quærebatur, de quo vide per Paulum de Castr. in lege si quis testamento. § primo. ff. de lega. primo. & Alexan. in. l. si post missione. & in l. si seruos. § si incertum. ff. ad legem Falcid. & an filij habeant bona patris hypothecata pro sua legitima, vel pro supplemento legitimæ, vide notabile per Decium consi. 235. in casu magnifici domini generalis colum. fin. in. 4. dubio.

e *Cuya fuere.* Reprobat opinionem glos. in lege. in eiusdem. in glos. fi. 9 na. in fine. ff. qui potio. in pigno. habea. quam ibi tenet Bartolus, & tenet etiam Angel. in. l. quod quis. ff. de priui. credi. & videtur de iure communi opinio communis, cum eo quod is qui credidit ad fabricandam domum, vel navim, tenetur ad eam, non habeat in tali re tacitam hypothecam, licet habeat actionem personalem priuilegiatam. ista lex paruorum decidit, quod tunc habeat tacitam hypothecam, quod & glo. tenere voluit in authen. de aqua ita. donis. § his consequen. in princ. super parte glom. Tenet ergo in legem illam non per. ll. iuris communis, potius videbatur probari opinio glos. in dicta lege, interdum, nam ad. l. quod quis. ff. de priui. credi. & ad. d. § his consequens in princip. potest responderi, quod non loquatur de tacita hypothecam sed de priuilegio perpetuis actionis quatenus loquitur de his, qui crediderunt ad domum, vel navim fabricandam de nouo cum illis. § se refertur ad. ll. antiquas quæ de creditore ad refectionem loquuntur sed certe eadem est ratio & ex. in certe antiquarum legum voluit imperatorem. Et to. § his consequens. idem esse, & sic contra opinionem glos. multum fac. dictus. § his consequens. qui & loquitur expressè quod ad hypothecam. & in Angel. ibi contrarius dictum. § intelligit ibi. vt dixi, ista lex particularis tollit opiniones. tenementi.

f *Metidos.* Notabæ verba, nam debet constare de conuersione in pecuniæ in illam causam in quam fuit creditor, & idem probatur in lege huius. ff. qui potio. in pigno. habea. argumen. tamen contrarium Lima. d. de exercito. & quæ ego supra accedunt. 14. an glos. incipit non tamen ista lex sed loquitur in illo casu. vbi de illorum creditorum præmuniendo non tractabatur, quibus & bona debitoris erant obligata, sicut est in casu huius. 1

In nona re. est. l. 1. tit. 4. libro. 5.

Partida.v. Q

fincan les parendo obligados, e empeñados a calladamente todos los bienes de la madre. Esso mismo dezimos q̃ si aquella muriesse el marido de alguna muger de quien ouiesse fijos, e teniedo ella en guarda a ellos, e a sus bienes se casasse otra vez, q̃ fincan entonces[b] todos los bienes de la madre obligados a sus fijos, e aun los de aquel[c] con quien casa, fasta q̃ ayan guardador, e q̃ les dé cuenta, e recabdo de lo suyo. Otrosi dezimos, q̃ los bienes de cada vno ome q̃ fiziesse mandas en su testamẽto, q̃ fincan obligados[d], a aquellos a quien fizo las mãdas, fasta que sean pagados dellas. E aun dezimos, que si algun ome rescibiesse de otro marauedis prestados, para guarnir alguna naue, o para refazer la, o para fazer[e] alguna casa, o otro edificio, o para refazerlo, q̃ qualquier destas cosas en q̃ fuessen metidos[f]

¶Lex. XXVII.

Primus creditor præfertur in pignore secundo: nisi secundus primo pecuniam numeraut debitori, tunc enim præfertur secundus, quia fuit in potestate debitoris, a primo pecuniam non cepere post secundi numerationem. b.d.

a ¶Primeramente. Siue generaliter siue specialiter, vt in l. si fundum. & in l. li generaliter. C. qui potio. in pigno habea. & ffeod. qui generaliter. & l. si pignus. & l. vnica. C. rem alie. gerē. quæ vult esse prioreni tacitam præferri expresse & tenet Barto. in l. si is qui. ff. de iure fisci. Ioan. de Plate. in l. C. pœnis fiscal. credito. præfe. lib. 10. & an etiam in bonis postea acquisitis præferatur prior ex generali hypoheca bonorum? vide per Barto. in dicta lege. si is qui. & late per Salyce. n. 1. licet. C. qui potio. in pigno. hab. tex. & ibi Bal in. l. hac dictoli. §. his illud. vel. in omnibus. C. de secun. nup. & communior videtur opinio Barto. post l. 2. co. de Ate. & Oldia. quod præferatur prior etiam in postea quæsitis, & quid si res hypothecata sit peremptta, ita quod primus creditor non potest agere ex hypothecacia contra possessorem, an agere ad pretium cedatur ex illare vendita? vide glo. & ibi Barto. notabiliter in l. 1. ff. de distr. pign. & ibi concluditur, quōd sic: quando pretium habitum fuit ex causa luctuiua. vide ibi. & si creditori secundus distraxit rem scientē primo, & non contradicente, primo perditius suum l. si hypothecas. C de remitio. pig. alias vero cōgetur prior hypothecaria. di cti lege. prima. ff. de distra. pign. vide per glos. in. l. cum vnus ff. de bonis auto. iudi. posi. in glos. 1. & per Ioannem de Plate in. l. quoties. C de exacto. tributo. lib. 10. vbi allegat quod habetur in l. de serue. §. fina ff. de iure fisci vbi glos. quod si fiscus qui expirtulegio præferatur alij creditori auocat ab eo pecuniam solutam per hypothecariam si extat, vel conditione ex. l. si est consumpta vt & dicit glos. in. l. pecuniam C. de iure fisci & vide in ista materia decisio. Neapoli 190. in decisionibus Marthari de Affli cto. & vide quodnotat Paulus de Castr. in. l. pecuniam. C. de priui fisci. & nota, quōd ista regula de quaintista lege nō habet locum in pignore prætorio. l. fin. & ibi Bald. C. de bonis auto. iudi. posi. de quo tamen videl. per Barto. & per Angelum in lege. diuersis. C. qui potio in pignor. habean. & ad limitationem huius legis & sequentium, vide textum cum glossis in dicta lege. diuersis. & signanter notavnum, quod ibi voluit glo. in verbo, data. & notant ibi Bald. & Angel. quod non sufficeret in pecunia à primo creditore non esser restitor data. sed tantum confessata, vt ipse præferatur catione prioris hypothecæ secundo etiam hypotheam habenti, imo oportet, quod ita fit re fuerit data quod est menti tenendum. & id eo consulunt ibi Bald. & Angel quōd fiat creditor apponi in instrumento, quōd debitor fuit confessus recepisse pecuniam. & quod habuit & recepit in præsentia notarij & testium, & sic præfertur alijs habentibus nudam confessionem tantum. & ad istam limitationem adde glos. in authenti. vt oxactio do. is in dan. colla. 7. in parte publica.

b ¶A aquel que fue despues empeñada. Cōcordat cum. l. potior. in princ. ff. qui potio. in pigno habea.

c ¶En su manera. Sine oliquo eius incommodo, secus si poterat non recipere, sed erat eum suo incommodo, vt in lege prima. vbi eosus notabilis. ff. qui potio in pigno. habea. & notat Azo. C. eo. in summa. colum. 1. post medium. glos. & Barto. in dicta l. 1. & ad illam legē vide quod notat Speculator tit. de obligatio. & solu. §. 1. colum. pe. ver. sed pone. & vide l. 33. ff. eodem & l. 29 ad finē. adde etiam ad istā l. text. notabilem. in. l. pen. ff. quæ res pignor. obli. poss. vbi bonus ex. fus. & ex hac lege & dicta lege. potio. in princi. habes quod quando ōtio constitit ex duabus causis simul iunctis: à postremo actu, in quo est

Ad dir. C. & ff. qui potio. in pig. ha. cū alij. s. & l. & l. 1. l. ti. proxi.

¶Ley. XXVII. Como aquel que rescibe la cosa en peños primeramente ha mayor derecho en ella, què el que la rescibe despues: fuera ende en cosas señaladas.

GVysada cosa es, e derecha que aquel que rescibe primeramēte[a] la cosa a peños, que maior derecho aya en ella, que el otro que la rescibe despues. Pero casos ya en que non seria assi. Ca si vn ome pidiesse dineros prestados a otro sobre alguna cosa quel diesse apeños, e fiziesse carta sobre si, o se obligasse de otra manera a pagarlos en ante que ouiesse rescibido aquellos dineros e despues obligasse aquella cosa misma a otro rescibiendo luego los dineros de aquel aquien apostremas la obliga, maguer aquel aquien primeramēte fuesse obligada la cosa pagasse despues, aquello q̄ auia prometido a emprestar sobre ella, fincar ia obligada la cosa a aquel q̄ fue despues empeñada[b]. E esto es, porque pago primero los dineros, caū porque aquel, que auia obligado el peño al primero: en su mano era[c] de rescebir los dineros, o de arrepentirse, si nō quisiesse guardar el pleyto.

¶Ley. XXVIII. Como aquel que presta sus dineros, para adobar, o para fazer naue, o otro edificio ha mayor derecho en ello, para ser pagado que otro ninguno.

NAue, o casa, o otro edificio, auiendo empeñado vnome a otro, si despues desso rescibiesse de otro dineros prestados, para refazer e guardar aquella cosa, q̄ se non destruyesse, o non se empeorasse e los despendiesse en pro della, entōce mayor derecho ha en ella el segundo d, que presto sus dineros, para mātener la, que el primero, por q̄ cō los dineros q̄ el dio, fue guardada la cosa, que se pudiera perder. E por ende dezimos, que el deue ser pagado primeramente, maguer aquella cosa nō le fuesse obligada, por palabras[e], por aquellos dineros. Esso mismo dezimos, que seria, si este que prestasse los dineros, apo

Ad dir. C. & ff. qui potio. in pig. ha. cū alij. s. & l. & l. 1. l. ti. proxi.

¶Lex. XXVIII.

Præfertur secundus creditor si mutuauit in domus, vel nauis refectione: armamentis eius vel macinarium cibariis in hoc opus connectiui mutuum: licet prioti reditori fuerit ipsa res obligata expresse hoc dicit

d ¶Segundo. Limitantur si esset dos mulieris, vt in authentico. de æquali ta. dotis. §. his consequens colla. 10. octaua & in authentici quo iure. C. qui potio in pignori habean. & infra eodem. lege proxima, glos. in lege interdum. ff. eodem. de qua ista sumpta est. & an mulier in dote præferatur non solum ei cuius pecunia res refecta est. verum etiam ei cuius pecunia res est empta & ex pacto sibi proprio specialiter obligata? dic quod sic, si mulier præceditur dote non alias. vt notat glos. in dicta authentica. de æqualita. §. his consequens. sup. per parte, posterior & vide per Speculat. titul. de obligatio. & solutio. §. pcimo. columna antepenultima. versicu. quid si vendid. Bartolus in dicta lege. interdum. ad finem. ff. qui potio. in pignore habean. & cautelam quomodo fiat, vt venditor rei proprio præferatur vxori agenti hypothecaria pro dote, colligere ex l. cum manu fata. ff. de contrahen emptio. & ex notatis per Baldum in rubrica. C de contrahenda emptione quæstione decimatertia. scilicet, quod venditor reservet sibi dominium, donec pretium sibi integraliter soluatur: alias enim præferetur mulier, & sine venditione expresso obligetur sibi illa res vt & dixit Speculator in dicto. §. quid si vendidi, & vide quæ dicit insta l. proxima in glos. quarta.

e ¶Por palabras. Vide supra eod. l. 26. in fine.

¶Ley. XXVIII.

Como aquel que presta sus dineros, para adobar, o para fazer naue, o otro edificio ha mayor derecho en ello, para ser pagado que otro ninguno.

¶Lex. XXVIII.

¶ *Lex. XXIX.*

30 Preferitur creditor mutuans ad solutionem portationis mercium vel conductionis domus vbi reponuntur, licet prior fuerit expresse merces obligata, non tamen præfertur contra dotem arras aut debitum Regis: quia ista antiquiora præfeniuntur. l. d.

1 a ¶ *Primeramente.* Concordat cum. l. huius ff. qui pono. in pign hab.

2 b ¶ *O de arras.* Intelligo de arris, quæ fiunt in augmentũ dotis: non verò de simplici donatione propter nuptias. vt in authent. de æqualitate doris. §. hisce cõsequens. colla. 8. & biglo. & in. l. fi. in fine. C. qui potio. in pign. hab.

3 c ¶ *Camara del Rey.* Nota hoc, quia non meminit ita bene expressum de iure communi. vt fiscus antetior tempore præferatur his, qui in refectionem crediderunt: bene tamen facit, quia in ta cita hypotheca fisi & mulier pari passu ambulant l. 2. C. de priui. fisci. & ex ista lege etiam nota, q id quod habetur in. l. 3. infra eodẽ. in fine. procederet etiam in fisco. & sic etiam in fisco hic limitatur l. 27. supra eodem.

4 d ¶ *Que el segundo.* Ex hoc nota, quod si is, qui credidit in refectionẽ domus, vel nauis esset tempore antecedens, quam mulier, vel fiscus in obligatione, quod præferetur mulieri vel fisco. & ita intelligebat Cynnius authentu quoniam C. qui potio. in pig. hab. contrarium tamen tenet ibi Salyc & ad hoc inducit aliqua verba dicti §. his cõsequens. authen. de æquali. dotis inducit etiam alia commendans ea tanquam noua & inaudita.

¶ *Lex. XXX.*

30 Quandoq; posterius creditum præfertur p. Imo, nam licet quis obligetur alicui omnia sua bona præsentia & futura. & postea per debitorẽ de orphani pecunia comparata est aliqua res, ei potius quam primo est obligata & tradenda vel pars si de dictis pecuniis non fuit tota empta vel est ei prius soluenda pecunia. idem si quis postea mutuet ad alicuius rei emptionem vt ei remaneret res illa obligata. & idem de expensis funeris in quibus posterior creditor præfertur. l. d.

1 e ¶ *Compraste por si.* Sequitur ista lex intellectum Azonis C. qui potio. in pig ha. in summa. col. 1. quem & approbat Bar. in. l. idemq; ff. eo.

strenas, lo fiziesse, por guarnescer la nauede armas, o de las otras cosas, ql fuessen y menester, o para dar a comer a los marineros, o a los gouernadores della.

¶ *Lex. XXIX. Como el alguie de las cosas que son de almazen, o que leuan de vn logar a otro, deuen ser ante pagado que las otras debdas*

Mercadurias algunas rescibiendo algun ome a peños, assi como olio, o vino, o ciuera, o otra cosa semejante si aquellas mercadurias estouiessen en alguna casa, o almazen, porque ouiesse a pagar loguero por ellas, o fuesse a lleuar de vn logar a otro, en algun nauio, o en bestias, o de otra manera, e otro alguno emprestasse dineros despues, para pagar aquel loguero, o lo que costasse el acarrear delas cosas, dezimos que este que presto los dineros apostremas, por alguna destas cosas sobredichas, este deue ser pagado primeramẽte, que el primero. E las cosas que diximos en esta ley, e en las otras dos, que diximos ante della, que deuen pagar el debdo, que es fecho apostremas, ante que el primero, entiende se que ha logar contra todas las personas. Fuera sende, en debdo q̃ fuesse de dote, o de arras b de muger, o en debdo antiguo, que ouiesse a dar a la camara del Rey c. Ca en estas dos cosas, en ante se pagaria el primer debdo, destas personas que el segundo.

¶ *Ley. XXX. Como el huerfano, o otro ome ha mayor derecho en los bienes de aquel que com*

reprobans alium intellectum ad illam. l. qui colligitur ex glossis ibi super verbo, comparata.

f ¶ *Huerfano.* De pupillo intelligẽdum videtur, vt habetur in. d. l. idẽq. & pupillus est, qui cum impubes est desinit in patris potestate esse, aut morte aut emancipatione. l. pupillus. in princ. ff. de verb. sig. adnerte tamen: quia istud nomen orphani latius sonat, quam pupillus. vt dixi in l. 41. ti. 18. 3. partita & sic forte, pcedet ista lex eũ in maiore quatuordecem annorum: minore tamen viginti quinq, parte orbato & benefacit i quia si res ematur per curatorem de pecunia minoris nomine curatoris, minor potest eam vendicare. vt in. l. curator C arbi. tutel. l. 43. ti ul. 5 eadẽ partic. & si minor non vult rem vendicare, sed eam euincere p hypothecariam, vt habeat suã pecuniam posset, vt est de mente glos. in d. l. idemq; cũ allegat. d. l. curator. præterea adultus habens curatorẽ similis est pupillo. vt in. l. si curatorem. & glos. ibi. C. de in integ restit. minor. vñ fortè, quod habetur in hac lege procederet in minore viginti quinq; annorum patre carente, de cuius pecunia res ematur, saltem si talis minor habeat curatorem, & maxime si curator emat pro se de minoris pecunia.

g ¶ *Fazendo le pleyto.* Adde legem. quanuis. la. 2. C de pigno.

h ¶ *El postrimero.* Vt in. l. licet C. qui potio. in pig ha. de qua ista sumpta est & limita, nisi sit mulier in dote, vel eius augmento prior in obligatione nam tunc ipsa præfertur. vt in authen. de æquali. dotis. §. his consequens colli 8. & dixi 3. eo. l. 28. & tenet Bar. in. l. interdum. ff. qui potio in pig. ha. sed cum illa lex non excipiat illum casum, prout excepit supra in l. proxima. in fin. videtur ex hoc quod non dare priuilegium mulieri, neq; videtur eadem ratio sicut in aliis, de quibus tu d. l. supra, proxima. quia in l. 27. quod tamen modo erat necessarium non recipere dotem promissam: vnde nunquam si quod ibi habetur non procedat in dote in. l. vero. 28 §. & 29. eam hypothecare tacitam & alegat in ductæ. & ideo nunquam si in dote lex suum deneget auxilium. Item in dictis legibus res refecta, seu pro qua conseruanda fuit impensa erat iam sub hypotheca mulieris a principio: hic vero non: ita si per uenit & tunc cum pacto hypotheca ipsi credenti tacita in casu vero huius. l. fuit hypotheca conuentionalis bonorum præsentium & futu-

pro alguna cosa de sus dineros que otro debdor ninguno fasta que sea pagado.

Todos sus bienes obligãdo vn ome a otro tambien los q̃ ha a essa fazõ como los otros que aura dede adelante. si despues desso cõprasse por si e alguna cosa de los dineros de algun huerfano f: maguer todos sus bienes fuessen empeñados a otri, assi como es sobredicho, cõ todo esso mayor derecho ha en la cosa assi comprada el huerfano que el otro aquiẽ eran obligadas todas las cosas. E por ende dezimos que el huerfano deue ser entregado primeramente de aquella cosa comprada, e le deue dar la quantia de los marauedis de q̃ fue comprada, si toda la cõpro de sus bienes. E si non de tanto quanto fue aquello que fue dado en comprarla de los bienes del huerfano. Otrosi dezimos que si vn ome ouiesse obligados todos sus bienes, tambien los que auia entõce quando fizo la obligacion, como los q̃ auria dende adelante, si despues desto tomasse marauedis prestados de otro ome, para comprar alguna cosa, faziẽdo le pleyto g, que aquella cosa que cõprasse de los marauedis quel prestaua, que le fiziesse obligada por ellos, fasta q̃ los cobrasse. Entõce mayor derecho auria el postrimero h en la cosa assi comprada que el primero aquiẽ fuera fecho el pleyto de la obligacion general, sobre todas las cosas del comprador. Otrosi dezimos, que si algund ome despendiesse

turarum, vnde in bonis postea quæsitis emptis cum pecunia alicuius, cum pacto hypothecæ, videtur iustum, vt qui sic credidit, omnibus creditoribus anterioribus, & etiam mulieri de sicoin ctis præferatur per istam legem. & lege licet. C. qui potio. in pigno. hab. & huius sententiæ est Bald. nouellus in tractatu. de dote. in principio decimæ partis columna se tunda. & secundum hoc forte idem videtur dicendum in primo casu huius legis orphanorum fauore.

matauedis en sotierramiento [a] de algund muerto, maguer este tal debdo fuesse postrimero: ante deue ser pagado que otro debdo [b] que ouiesse fecho el muerto en su vida.

¶ *Ley. XXXI. Como aquel que muestra carta de escriuano publico, en que empeña alguna cosa ha mayor derecho en ella que otro que mostrasse otra escritura, o prueua de testigos.*

Escriuiendo algun ome carta de su mano misma, en q̃ diesse q̃ conoscia q̃ auia recebido maraudis prestados [c] de otro alguno, e que obligaua alguna cosa por ellos, o faziendo tal pleyto como este, ante dos testigos [d] a aquel aquien fuesse obligada la cosa, en alguna destas dos maneras, bien la podria demandar, a aquel que gela ouiesse empeñada, o a otro qualquier [e], aquien la fallasse. Fueras ende, fuese que la tenia, diesse que le era obligada por carta, que fuesse fecha de mano de escriuano publico [f]. Ca entonce este postrimero si tal carta mostrasse, auria mayor derecho en la cosa empeñada, que el otro primero, que ouiesse carta escrita, de mano de su debdor, o prueua de dos testigos, assi como fo bredicho es [g]. Pero si tal carta de la debda del empeñamiento, fuesse fecha por mano del debdor [h], e firmada con

5 a ¶ *Ensuterramiento.* Quid compreheñdatur in expensis funeris? vide lege. funeris sumptus. ff. de reli. & funer. funere & l. 1. tit. 13. prima partita. quæ est lex notabilis. & in l. 30. in oti ñna. Tauritis. & vid. quę dicãtur d. l. 12.

In noua rec. est l. 13. titu. 6. lib. 5.

b ¶ *Que otro debdo.* Et si sit sub pignore vel hypotheca, dum tamen non sit hypotheca expressa secundum Azonem. C. qui potio. in pigno. hab. in summa sub dubio foere & ff. et etiam in lege per ulti. ff. de rebus. & sumpt. funer. & nota, quod dispensa funeris præferitur etiam dotis vxoris, vt est de mente Barto. in l. prima. colum. sexta ff. solu. matrimo. saper vesti. quarto oppono ad secundam partem. & tenet Angel. Aretinus. §. fina. Instit. ad legem Falcidiam dicens esse singulare & sic enim tenendum, licet secundum eum et hoc glossa. dubitauerit in dicta. l. penulti sed vepater ex illa glo. non de hoc dubitauit, neque loquuta est in hoc, quod aut stat impensa funeris præferatur etiam habentibus expressas hypothecas, probari videtur in dicta lege per ll. cum dicit tantum creditum & si nihil excludit argumen. capit. fi Romanorum 19 distinct. & quia etiam iusto casu publica vtilitas, quæ vertitur in impensa funeraria præferatur cuicunque priuatæ. pro hoc etiam facit ista lex cum absolutè dicit de alio quocunque debitore: & non excipit casum dotis, neque aliam. & certe in impensa funeris necessaria satis mihi videtur, vt præferatur cuicunque creditori. etiam sub expressa hypotheca.

¶ *Lex XXXI.*

1 a Probans per scripturam debitoris priuatam vel per duos testes pignoris obligationem potest pignus à quocunque tenente auocare nisi tenens probet per scripturam manu publici tabellionis confectam obligationem licet lit posterior. sed si prius scriptura priuata tribus testibus est subscripta præferetur secundo. l. d.

c ¶ *Prestados.* Gratis exempti ponitur: quia idem de alio creditore. vt in l. scripturas. C. qui potio in pigno. hab.

2 d ¶ *Ante dos testigos.* Deponentes coram eis factam fuisse scripturam priuatam, & confessionem debitoris de contentis in ea. vt infra eadem l. ibi, prueua de dos testigos.

3 e ¶ *O otro qualquier.* Siue sit hæres debitoris, siue alius possessor, seu creditor, qui non litatur ex instrumento publico. procedit enim ista lex siue agatur personali, siue hypothecaria contra debitorem vel eius hæredem, vel hypothecaria contra alium creditorem non nitentem ex instrumento publico, vt hic patet. & appeobatur hic in rellectus Azo. C. qui potio. in pigno. in summa colum. 2. & Accursij in dicta. l. scripturas. & licet talis secundus creditor fateatur scripturam istam factam fuisse per debitorem, licet neget contentam in ea asserens debitorem non pignorasse, neq; præiudicium causari posse ex tali confessione debitoris, nihilominus vincet creditor primus ex quo secundus non nititur ex instrumento publico, licet contrarium in hoc tenuerit Ia. Baldo. dicens se mirari de prædicto intellectu Azonis quem sequuntur Cynus & Albericus in dicta. l. scripturas. dicentes non stare vim in eo, q̃ secundus creditor qui possidet prarendat publicum instrumentum, vel non: quia semper licet ei negare debitorem pignorasse, & dicere dictam scripturam contra eum non probare, dummodo talis scriptura non habeat vim testium subscriptionem. & ita intelligebat dictam legem. scripturas. sed iste in ellectus non applaudit terræ illius legis, neque huic nostræ, imo aperte confunditur per eas, cum faciant vim in publico instrumento. & ratio diuersitatis est, prout colligitur ex dictis Azo. quia licet contra debitorem qui tenetur stare suæ confessioni, vel eius hæredem præiudicet talis scriptura priuata, quando cõtra eum agatur, non tamen præiudicare potest creditori, licet postterior habenti publicum instrumentum super pignore quia plenioremprobationem ostendi deiure suo quam primo. & licet, vt dixi, iste intellectus Azonis, & Accursij approbetur in ista lege: tamen resultat quid absurdum quia ex quo talis scriptura priuata probaret tam contra alios, quam contra debitorem contentem, de facili debitor posset præponere posteriorem creditorem priori, & quod tale instrumentum priuatum præiudicaret alij quam consitenti, & eius hæredi: & istud erat quod mouit Iacob. Baldo. Cynum, & Albericum contra intellectum Azo. & glossa. sed potest responderi, quod ex quo secundus creditor vel alius, qui possidet de suo iure non ostendit per probationem ampliorem, quam primus creditor: cum vtrique nitantur ex confessione debitoris, non est de quo conqueratur: & contra istam fraudem quæ poterat fieri, poterat sibi cauere per instrumentum publicum: & si non fecit sibi tunc puet. vnde crederem, quod si secundus creditor vltra probationem suæ hypothecæ, quam ostendit per scripturam priuatam debitoris consitentis ostenderet per testes de iure suo, qui interfuerunt ipsi hypothecæ, quando facta fuit eam fieri viderunt: quod tunc li nitaretur quod hic & in dicta lege. scripturas. habetur ex quo plenior est probano ex parte eius, quam ex parte primi creditoris, qui tantum ostendit confessionem debitoris, quæ est elegans limitatio ad istam legem & est de mente Azonis, Bart. & doctorum in dicta lege. scripturas. & sic quod isto casu procedat opinato Iacob. Bald. Cyni, & Albericii in dicti. l. scripturas.

f ¶ *Escriuano publico.* Idem dic si ostenderet cautionem priuatam 4
tuno teste notatam, quæ æquiualet publico instrumento, vt hic in fine. & in dicta lege. scripturas. & ibi vult Salycetus & bene.

g ¶ *Como sobredicho es.* s. deponentes tantum de confessione debitoris, vt dixi supra in glos. secunda, si enim testes deponerent de ipsa veritate rei, de debito, scilicet & hypotheca pro eo facta sufficerent duo testes, de veritate ei deponentes. lege. vbi numerus. ff. de testibus. & præferetur primus creditor secundo etiam publicum instrumentum habenti, vt volunt Bartol. Angel & alijn di cta lege scripturas. per legem in exercendis C. de fida instrumen. & hoc satis voluit ista lex in hoc verbo, cum dicit, o prueua de dos testigos como sobredicho es.

h ¶ *Por mano del debdor.* Vel manu alterius si sit à debitore subscripta. 6
vt in dicta lege. scripturas. qui enim se subscribit, perinde est ac si totum instrumentum scripsisset lege cum antiquitas. §. fina. C. de testa. & notat Baldus in authentica. contra qui propriam. C. de non numerata pecunia. Imo & paria sunt se subscribere quem, vel alium vice eius. lege vice donatricis. C. de donatio. & ibi notat Baldus. quod planè proceditin eo qui non scit, vel non potest scribere, vt sufficiat, quod subscribat per alium, prout & vult lex de Alcala circa subscriptionem in publicis instrumentis.

7 a ¶ *Con sus manos mismas.* Hic non sufficeret subscribere per alium, ex quo lex ista exigit, vt ipsi testes propriis manibus se subscribant.

8 b ¶ *Entonce.* Hoc est ex eo quia talis scriptura carino teste subscripta habet vim publici instrumenti. & dicit Salycet. in dicta. l. scripturas, quod isto modo scripturarum vtuntur Veneti & ita seruant ac si sint publica instrumenta

tres testigos, que escriuiessen sus nomes en ella, con sus manos mismas. Enton ce[b], mayor derecho auria en la cosa empeñada, el primero, que el segũdo, que mostrasse la carta publica.

¶ *Lex XXXII.*

¶ *Ley. XXXII. Quien ha mayor derecho en la cosa que es empeñada a dos omes.*

40 Si vni prius sub conditione & alij ex pendutorem debitor pignorauit: adhenente conditione, præfertur creditor: item si vni vnus alius eandẽ rem pignorauit si vnus eorum erat dominus: alter vero non habebat potestatem rem obligandi præfertur is cui dominus obligatur licet sit posterior. Si vero neuter erat dominus præfertur vl dominus qui rem possidet. h d.

DEsta seyendo condiciõ sobre la cosa empeñada: si ante que se complies se la empeñasse otra vez a otro el que la ouiesse obligada al primero. Si despues desto se cumpliesse la condicion, mayor derecho ha en la cosa el primero aquien fue obligada, que el segundo que la tomo a peños, pues que la condicion es cumplida[c]. Otrosi dezimos, que si vna cosa fuesse empeñada a dos omes, de otros dos apartadamente: e ninguno dellos non fuesse Señor della, si acaesciesse que aquel aquien fue empeñada a posteriores, fuesse tenedor[d] de la cosa entõce mayor dereche auria en la cosa que el primero. Mas si por auentura la cosa agena ouiesse empeñado tal ome, q̃ nõ lo pudiesse fazer, e despues, desto la empeñasse a otro el Señor della, entõce mayor derecho auria en la cosa, el que la escribiesse a peños, de aquel cuya fuesse e que el otro, quãdo quier q̃ la rescibiesse primeramente, o apostremas.

¶ *Ley. XXXIII. De la mayoria que ha el Reyen los bienes de su debdor, e la muger por la dote en los bienes de su marido.*

TAl priuilejo ha el debdo de la camara del Rey f, e otrosi lo q̃ deue el marido a la muger por dote, maguer estos debdores g seã postrimeros, primeramente deuẽ ser entregados, la camara del Rey, en los bienes de su debdor, q̃ otro ningũo, aquẽ deuiesse algo Otrosi la muger, en bienes d̃ su marido, fueras ende en vn caso: si el debdo primero es sobre peño: q̃ ouiesse empeñado, a alguno señaladamente, o si ouiesse obligado por palabras h, todos sus bie-

d ¶ *Tenedor.* Cõ 2 cordat cum. l. si non dominus, & vide ibi per gloss. ff. qui potio in pigno. habe.

e ¶ *Cuya fuesse.* Adde legem. si eares ff. de act. empt. & glo. in. l. sine autẽ 3 §. si duobus. in verbo. petenti. ad finem. ff. de publica.

¶ *Lex. XXXIII.*

40 Debitum & tributum regis & dotis debet prius solui licet sit posterius, nisi anti quior creditor habeat expressam hypothecam specialem vel generalem, nisi sint diuersa: tunc enim præfertur prima nisi in bonis reperiantur bona secundæ dotis. Et si maritus obligat bona pro dotis restitutione & ante quam ei dos soluatur: alij ea pignoret recepta dotis quantitate postea præferitur dos quanuis posterius soluta. hoc dicit.

f ¶ *Camara del Rey.* Nota cameram regiam idem esse quod fiscum vide 1 Ange. in lege. si pignus ff. qui potio. in pigno. habe

g ¶ *Estos debdores.* Mulier & fiscus æquiparantur in hypotheca, vt hic & 2 supra eodem. l. vigesima nona ad finem. & etiam inter se pari passu ambulant. vt in lege secunda C. de priu. fisc. & in l. dotis C. de iure dotium. sumitur enim inter fiscum & mulierem præiudicio ex tempore, vt ibi & si eadem die facta fuit vtrusque obligatio. & non apparet quæ prior & quæ posterior causa dotis præfertur. l. in ambiguis. ff. de regu. iur. Bald. in dicta lege dotis. vide tamen de hoc dicto bald. & de alijs notantes per Baldum nouel. in tracta. de dote. pacte nona. in primo privilegio.

h ¶ *Obligado por palabras.* Et si habentibus tacitas hypothecas etiam 3 anteriores præfertur mulier, & fiscus, quod notat in fisco: nam de iure communi fiscus videbatur vt notat Ioannes de Platea in lege. vna. C. poenis fisca. credito. præfe. lib. decimo mouetur per legem penũ. C rem alie gecen. quæ tamen non plenè hoc probat imo & de iure communi glossæ in hoc erant: nam gloss. in lege prima. in gloss. magna C. qui potio. in pigno. habe. tenuit, quod fiscus non præferatur habenti tacitam antenecen. in lege. vero h pignus ff. eo dem tenet contrarium & in lege cos. C. eodem. & hæc vltima fuit opinio Azo. quæ approbatur hic. Et ita tenent. quia ex multitudine opinionum contrarium. vt notat Bartolus in lege. si is qui. ff. de iure

gesimonono. secundi voluminis. Neque procedit etiam dicta conclusio, quando tempore existentis conditionis reperitur extremum inhabile ex parte rei vel personæ vt in lege. quotiens. ff. de nouatio. & ibi Bartol. in fine nequeh actus medius impedat retrotrahi: quia actus medius obuiat coniunctioni extremorum gloss. ao abliss. & ibi bartol. in lege si indebitum. §. primo. ff. rem rata habb. Bal. in lege finali. C. ad Macedonia. bonus text. in cap tu. si peccce. de rescript. libro. 6. & tradit. Iason in l. eum quita. §. si hominem. in. §. notabili ff. de verborum obligationi. aliquas etiam assas limitationes. vide per Modernos in dicta lege. si filiusfamilias in principio. & vi. in ista materia Bartol. in dicta lege. si is qui pro emptore columna decima sexta

Partida v. Q iij

fisci quid autem in bonis postea quæsitis vide dictam legem. fiis. & ibi per Bart. & notat. quod in casu, in quo alius creditor in hypotheca est priuilegiosior fisco, potest fiscus vendere hypothecam, & satisfacere primis & residuum libertati ere. vide per eo annem de Platea. in dicta lege vna.

4 a ¶ *Entonce.* Approbatur hic opinio Bulg. de qua per gl. in l. assiduis. C. qui potio. in pig. hab. & ista fuit semper cõmunis opinio: & sic dicit eam vulgatam Azo. C. eodem. in summa, ad fi. secundæ cõsuetudinis. Veluti cõsueta approbatam & sic nota quod maioris effectus est hypotheca expressa, quam tacita, vide q̃ not. Bar. in lege. si quis sub conditione colum. 5. ff. de testa. tute. verb. quid si in tutela. limita tamẽ quod in ista. l. habetur in casu. tamen in principio. & ibi glos. in verbo, anteriores. C. de iure domin. Item limitatur bonis postea quæsitis quia & mulier in doce præferetur in talitec quæsitis: cum & fiscus habeat hoc priuilegium, vt in dicta lege. si is qui. ita tenet Cynus Bald. & Salycetus in dicta. l. assiduis. Bald. nouel. in tracta. de dote. in 10. parte. in princip. & colum. 2. & satis probatur in ista lege volente idem per omnia esse in muliere, quod in fisco circa hypothecam. & illud videtur tenendum licet glos. dubitauerit in dicta l. assiduis & licet Bart. voluerit contrarium in dicta. l. si is qui. quod & sub limitat. & bene dictus Bald. nouellus. nisi in re postea empta & specialiter obligata pro pretio venditori, vt dixi supra eodem. in. l. 30. in glo. quarta. & alia circa istam materiam videlicet in dicta. l. assiduis per glo. & docto. vbi & vide, an istud priuilegium detur in dote confessata, de qua quæstione etiã plene vide re poteris per Baldum Nouel. in dicto suo tractatu de dote solo quadragesimo octauo columna quarta. cum folio sequen. & vide l. in contractibus. §. sed quoniam. & ibi Paul. de Castro. C. de nõ numerata pecunia & quæ dicit Andr. de Isec. de statutis & consue. contra liber. eccle. in parte, diffidamus. & Decius consilio 96. in fine. & per Baldum in. l. pecuniæ. C. de solu.

5 b ¶ *La dote.* Sumpta est ex auth. vt exactio, dotis instante §. 1. collat. 7. & in authen. si quid tamen C. qui potio. in pigno. habe.

6 e ¶ *Assuessios.* Quid de extraneis hæredibus? vide glos. in dicta. l. assiduis. quæ dicit, quod istis non datur hoc priuilegium, vt in lege. etiam. ff. soluto matrimonio. vide ibi per Doctores. & per Baldum. in lege prima columna secunda. C. de priuileg. doris. hypotheca tamen non priuilegiata bene transit in quemcunque hæredem, vt notat Bartol. in lege prima. columna prima. ff. soluto matrimonio. & quid si mulier cedat actionem de dote? vide per Baldum in dicta lege prima. columna quarta. C. de pecu. dotis. an autem transeant priuilegia in creditores mulieris. vide text. & ibi Bart. in authenti. vt exactio. dotis instan. colla. septima. & adde late in materia Bald. nouell. in tracta. de dote, charta. 66. cum sequenti.

nes. Ca entõce tal debdo como este, q̃ fuesse primero, ante deue ser pagado, que el otro de la camara del Rey, nin el dote de la muger. Pero si vn omne ouiesse ando dos mugeres, e fuessen amas muertas, entonce, la dote[b], que deuiesse a dar a la primera muger, deue ser pagada primeramente a sus fijos[c], que la deuen auer. E despues a la segunda muger. porque estos debdos son de vna natura. Mas si en los bienes del marido fuessen fallados algunas cosas, que fuessen primeramente[d] de la segunda muger, estas tales, en saluo deuen fincar a ella, e a sus herederos. Otrosi dezimos, que casando alguna muger, con su marido, e prometiendol ella, o otro por ella, de dar algũa cosa cierta en dote, si el marido por razon de aquella dote, que esperaua auer, le obligasse señaladamentes sus bienes. E despues desso los empeñasse a otra parte, en ante que la muger ouiesse pagado a su marido lo que auia prometido por dote o otro, pagãdo ella despues la dote o otri por su nome, entonce mayor derecho e auria ella en los bienes del marido, que otro ninguno, aquien los ouiesse obligado.

¶ *Lex. XXXIIII. Porque razones el que toma la cosa a postremas a peños ha mayor derecho en ella que el primero.*

Dos omes podria ser empeñada vna cosa, al vno d primeramente, e al otro de spues. E si acaesciesse que despues desso, el señor de la cosa, la empeñasse a un a otro tercero, en tal manera podria ser fecha la obligacion, q̃ este tercero auria el derecho en la cosa empeñada, que auia el primero. E esto seria si en la obligacion fuessen guardadas estas tres cosas[f]. La primera es, que este tercero resebiesse la cosa a peños, con entencion que los dineros que diesse sobre ella, fuessen dados a aquel aquien fue obligada primeramente. La segunda, que fiziesse tal pleyto, con aquel que gela empeño, que el derecho, que el otro auia sobre la cosa empeñada quel ouiesse el. La tercera, que los dineros le fuessen dados assi en todas quisas al primero. Mas si e el segundo aquien fuesse otrosi empeñada la cosa, pagasse los dineros al tercero, mas que non fiziesse otro pleyto[g] ninguno con el: entonce el derecho que auia el tercero en la cosa tornaria al segundo. Otrosi dezimos, que si otro estraño, aquien non fuesse obligado el peño sobredicho, nin ouiesse derecho ninguno en el lo quitasse del primero, aquien fuera empeñado sobre tal

¶ *Que fuesse primeramente.* Ergo etiã procedet hæc lex. Ad tit. C. de his qui in prior. credi. lo. su &. C. si antiq. credi. &c. & l. in. l. 46.

¶ *Mayor derecho.* Vide quæ dixi supra eodem in l. 27. in glossina.

¶ *Lex. XXXIIII.*

Tribus creditoribus diuersi temporis erit tertius secundo potior scilicet si tertius in hoc mutuet vt pecunia priori creditori soluatur & conuenerit cum debitore vt loco primi in pignore succedat; & sic pecunia ad primum perueniat. si verò secundus creditor sine conuentione etiam primo debitum soluat ius eius quæsitum secundo, item extraneo soluente debitum priori creditori sub pacto vt cedat in suspignoris quod ipse habet, quæ cuiusque eius. hoc dicit.

¶ *Tres casos.* Oritur hic dictis Azo. C. de his qui in prior. credi. lo. succe. in summa. & à glos. in. l. prima eodem titulo. & in. l. Aristo. ff. quæ res pigno. ob. pos. vbi glos. addit quatuor requisitum scilicet, quod tertius creditor conueniat, quod pignus sit ei obligatum, quod & sum. fter voluit hanc legem cum superius dixit, la empeñasse assi a otro tercero, & ibi, resebiesse la cosa a peños. glos. tamen in dicta lege prima voluit sufficere tria, & etiam Azo vbi supra. & quod istud quartum includatur sub secundo hic posito. quod & videtur verum cum ex hoc videatur conuenire de hypotheca.

¶ *Otro pleyto.* Adde. l. 1. C. qui potio in pigno. hab. & l. fin. C. de his qui in priorum credi. locum succe. & l. potior. 4. fina. ff. qui potio. in pigno. hab. & l. 1. C. si anti credi. pign. ven. & istud ius offerendi competit secundo, vel tertio creditori, contra primum: & etiam contra vxorem soluto matrimonio offerendo ei dotem, vt ind. cum tibi. C. qui potio in pigno habea & tenent Bald. Ange. Ioan. de Imo. Paulus de Cast. & Alexan. in. l. si constante in princip. ff. solu matrimo. si tamen constante matrimonio propter vergentium viri ad ino-

piam vxor agereret ad dotem iuxta d. vbi adhuc. C. de iure dot. tunc cre ditoribus non competit istud ius offerendi, secundum Ioan Andre in addito ad Spec. ff. de dona inter virum & vxo. §. fi. versi. sed cũ mulier lial in. d. l. vbi adhuc in prin. 2 col & tradit. et Socinus multa alle gans, & ita concludens consi. 11. n. vol. 3. inci. visa consignatione dotis. quod tamen videtur limitandum, vt di xi supra cod. l. 18. post Bald. nos in tracta. de dote, clausu 39. colu. 1. in ver. 47. ciuilegiũ & quantoẽpore præscribitur huiusmodi offerendi vide l. cũ notissimis. §. eodem re. C. de prescripto 30. vel 40. ann. & intelligẽ & simita vi per Bal. in l. 1. pignori. ff. de fuga & tradit. Decius consil. 164. in fin. & vide qd notat Bal per illum cexi. in § licet. in prin cip. ff de feu. fue. contro. interdo. & agn.

3 a ¶ *Sobre el pleyto.* Add. lege si cum pecunia, C. de priu. fis. & l. 1. C. de iuris qui in prior. credi lo. fuc.

¶ *Lex. XXXV.*

20 Si creditori qui pignus pignori dedit debitor satisfaciat et restituere et à creditore creditor is tenetur tamen primus creditor aliud pignus secundo creditori dare, vel debitum ei soluere. l. d.

1 b ¶ *Ayaprender.* Adde l. 1. C. si pignus pig da. lic & l. grege. §. cum pignori ff de pigno. & vide Sycen. in, de pigno. § 1. ver. sed cum pignus, dicentem quod non potest pignorari vt rat et tam vicem, vt infinitas euitetur cum quo dicto tamen si ibi loan. Andr. in addito. nihil adden do & sequitur Abb. in. c. cum contra colu. 2. de pigno. & certè videtur dictum satis æquũ, ne pignus ambulet per quamplures manus & si non ita de facili recuperari posse. Bald. quem in d. l. 1. tenet quimo & multis potest pignoran, & fortè procederet quando esset facilis recuperatio, vt si in eadem ciuitate pignoratur, et. & vide etiam per Specu. & Abb. vbi supra an liberet primus à petitione pignoris solutio debito si cedat actionem contra secundum, vel tertium, qui dedit pignori: & tenet quic, & ancireditori posse vendere pignus, quando posset sibi solutere dando pignus pignoris Bal post Pet. & Cynum tenet quod sic in lege si cessante. C. de distract. pigno & notat Alberic. in. l. quandiu, eo. tit. & vsus illius potest alteri infeudare sub pacto incrementi, sicut ipse habebat vi. in. c. 1. §. fin. & vbi Bald. de conpto inuestj. vbi & vide per eum colu. 2. quid remanet vassallo ultimo concedenti addere etiam § 1. ver. sed etiam os per quos fiat inuest. & ca. 1. quadit. feud alie. pa, & quo obiique Bal & e. l. beneficium. si de feu. fue. contro. in cer do & agna & in. § similiter de lege contra. & glo. nos in. c. 1. de alie feu. pa & simita vt per Bald. in capi 1. de capi. contra, & quid si vlimus alienet ad quem reuertatur feudum an ad dominum vel ad proximum in feudantem vide Bal in § illud. de proli. feu. alie. per Frede. & vbi vide cu ius consensus requiratur ad alienationem.

c ¶ *Asel* Idem vulgi in l grege. § cum pignori. in verbo, soluetur. ff. de pig. si soluatur secundo creditori: nã et soluendo liberatur asuo, & ita etiã vult ibi Bac. in ver. itẽ qro quando pignus, & adde ad istam. l. 1. de bitor. §. fin ff. de pigno. act.

d ¶ *Otro tambien peño.* Adde l. cum debitore, & ibi glo. ff. de pigno. act.

¶ *Lex. XXXVI.*

20 Deteriorato pignoris, culpa vel negligentia creditoris ,queniẽs dedit est deterior: si minor est quã sors & superfluũ soluet eis sed si tantũ vel plus quã debitũ accedit soluit ius pignoris: & q pl' est restituet creditor debitori, Ad tit. C. Itẽ soluit si ne dsenio pẽ ditocaneillam gno, dato pignori datam manu, prosteric, vel contra debitoris voluntatem aliqd et turpe fieri secit h.d.

e ¶ *Empeorando se.* Con cordat eũ. l. creditor, l. 1. & l. 2. C. de pig act.

f ¶ *Por culpa.* Nã 2 see' si fine culpa vel 1 si nulla. C. de pign. act & l. 40. §. e.

g ¶ *En tal peño.* 3 Non dicit, q pdat ius eredi ti potest ergo illud petere secundũ Alberi. post Guthel, & Rayne. in. l. si

mayor que el debdo deue perder aquello que auia sobre ela empeñada. E pechar sobre esto al señor de la cosa el daño que y acaesciere por razõ del empeoramiento. E aun dezimos, que si la cosa empeñada fuer sierua, e vsare mal della aquel q̃ la recibe a peños, faziendo le ganar algo por su cuerpo, metiendola en la puteria, que deue perder otrosi el derecho que auia en tal peño[8]. Esso mismo sera si la apremiasse, faziendo le el fazer alguna cosa otra desaguisada[h] contra voluntad del señor della.

¶ *Ley. XXXVII. Como non deue ningũ franquear su sierno, mientra que estouiere en peños.*

Franquear[1] non puede ningun ome el sieruo nin la sierua, que ouiesse empeñado a otro, a daño[k] nin a meno scabo de aquel que la tenia a peños, de mientra que fuere assi empeñado. Mas si acaesciesse que lo aforrasse estando delante[l] aquel que lo tenia a peños, e non lo contradize, valdria el aforramiento: pero bien podria cobrar su debdo[m] de aquel que gelo ouiesse empeñado. Otrosi dezimos, que si acaesciesse que el señor aforrasse su sierno, o su sierua, que ouiesse empeñado a otri, non lo sabiendo aquel que lo tenia a peños, que luego que el sieruo pagasse[n] el debdo por si, o otri por el, valdria el aforramiento. Pero si algun ome

eũ vẽderet §. fi. ff de pig act, agere tũ debitor ad interesse secũdũ g. l. ibi.

h ¶ *Desaguisada.* Adde l. 2. ibi, e aun dixe i on, & quæ ibi dixi. ti. 1. 3. parti. 4

¶ *Lex. XXXVII.*

20 Non potest debitor sernum specialiter pignoratum manumittere & si hoc fecit creditore ignorante, sed si eo præsente & non contradicente, tenet manumissio. Saluo creditori iure debiti eorum. Si vero obligauit debitor generaliter bona sua tenet manumissio: si alia bona sufficiunt creditori, h.d.

1 ¶ *Franquear.* Concordat cum. l. 1. C. de seruo pignorata. ma. & l. ab eo, cum cone. c. ibi allegatis in glos.

k ¶ *A daño.* Ipse nanque manumissor non potest reuocare libertatem 2 quam præstiti, si creditoribus, C. de seruo pigno. da. manu.

l ¶ *Estando delante.* Adde, l. si vt proponis, C. de seruo pigno. da. manu. & 3 in isto casu præsentia habetur pro cõsensu: ex quo talis actus non potest fieri sine consensu creditoris, iuxta notata per glo. in. l. Cayus ff. de pig. act. vi. Io. de. mo. in c. si quis presbyterorũ. de rebus eccle non alie. col 3. & procedit & si creditori sit minor: nam tenet eius cõsensus in hoc, vt in. l. si pater. § fi. ff. de manu vind. & adde etiam ad istam legem, l. 1. C. de remissio pig.

m ¶ *Cobrar su debdo.* Quia non debitum sed pignus remisit vt in. l. post 4 quam ff de pactis. & vide l. 40. infra eod.

n ¶ *Pagasse.* Adde, l. pignori ff. de hæred. instit & l. si de creditoribus. C. 5 de seruo pig. dato manu.

Ad tit. C. si pignus. dat. sic.

pleyto[7], que le otorgasse el otro el derecho que auia sobre el peño: entõce tambien le fincaria obligada la cosa como si gela ouiesse empeñado primeramente el señor della.

¶ *Ley. XXXV. Que la cosa que vn ome tiene a peños e la empeña el a otro como la deue cobrar su dueño.*

Ser podria que la cosa que vn ome ouiesse recebida en peños que la empeñaria el mismo despues a otro. E maguer aya poder[b] de la empeñar si acaesciere que le paguen a el[c] aquello que auia sobre la cosa, el otro a quien la empeño non ha derecho ninguno sobre el peño. Ante dezimos, que lo deue dar a aquel cuyo es. Pero este a quien fue empeñada la cosa despues puede demandar a aquel que gela empeño, que de otro tan buen peño[d] a tal, o que pague aquello q̃ auia prestado sobre el.

¶ *Ley. XXXVI. Si la cosa empeñada se pierde o se empeora, como se deue descontar dela debda del daño que y auiniere,*

Empeorandose[e] la cosa empeñada por culpa[f], o por negligencia de aquel que la tiene a peños, si tanto fuere el empeoramiento quanto es el debdo q̃ auia sobre ella pierde porende el derecho q̃ auia en el peño: e si fuere menos, deue ser descontado del debdo quanto fuer el empeoramiẽto. E si la peoria fuer

b ¶ *Aya poder.* Adde l. 1. C. si pignus pig da. lic & l. grege. § cum pignori ff de pigno. & vide Sycen. in, de pigno. § 1. ver. sed cum pignus, dicentem quod non potest pignorari vt rat et tam vicem, vt infinitas euitetur cum quo dicto tamen si ibi loan. Andr. in addito. nihil adden do & sequitur Abb. in. c. cum contra colu. 2. de pigno. & certè videtur dictum satis æquũ, ne pignus ambulet per quamplures manus & si non ita de facili recuperari posse. Bald. quem in d. l. 1. tenet quimo & multis potest pignoran, & fortè procederet quando esset facilis recuperatio, vt si in eadem ciuitate pignoratur, et. & vide etiam per Specu. & Abb. vbi supra an liberet primus à petitione pignoris solutio debito si cedat actionem contra secundum, vel tertium, qui dedit pignori: & tenet quic, & ancireditori posse vendere pignus, quando posset sibi solutere dando pignus pignoris Bal post Pet. & Cynum tenet quod sic in lege si cessante. C. de distract. pigno & notat Alberic. in. l. quandiu, eo. tit. & vsus illius potest alteri infeudare sub pacto incrementi, sicut ipse habebat vi. in. c. 1. §. fin. & vbi Bald. de conpto inuestj. vbi & vide per eum colu. 2. quid remanet vassallo ultimo concedenti addere etiam § 1. ver. sed etiam os per quos fiat inuest. & ca. 1. quadit. feud alie. pa, & quo obiique Bal & e. l. beneficium. si de feu. fue. contro. in cer do & agna & in. § similiter de lege contra. & glo. nos in. c. 1. de alie feu. pa & simita vt per Bald. in capi 1. de capi. contra, & quid si vlimus alienet ad quem reuertatur feudum an ad dominum vel ad proximum in feu.

obligasse todos sus bienes generalmente[2], por debdo que deuiesse, si despues aforrasse algũ dl hertio, bien lo podria fazer, si de los otros bienes que fincan pudiere ser pagado el debdo.

¶Ley. XXXVIII. Porque razones se desata la obligacion del peño.

DEsata se la obligacion que es fecha sobre los peños, luego que aquel que los empeño paga[b] lo que deue, a aquel que los ha empeñado. Otrosi dezimos, que seria esto mismo, si el debdor quisiesse pagar el debdo, e el otro non lo quisiesse recebir[c]. E si fiziesse afruẽta desto ante omes buenos, e ellas se con su sello los dineros[d], e los pusiesse, [e] en guarda de algun logar religioso, o de algun ome bueno. Otrosi dezimos que auiendo algun ome empeñado su cosa a otro, si despues el judgador condẽnare por algun razon, a aq̃l q̃ la empeño, mandãdo le q̃ pague, o faga alguna cosa, e el juez querie do cũplir su fuyzio, non falla otra cosa[f] de los bienes d'el condẽnado, de q̃ faga la entrega, a aq̃l porque dio la sentencia, que biẽ lo puede entregar en aquella cosa misma que auia empeñada, si valiere mas[g] de aquello que el otro auia sobre ella, maguer non quiera aquel aquien era obligada primero e deue se vender[h] este peño en almoneda, e del precio del, ha de ser pagado el que primero la rescebio en peños, e lo de mas, deue dar a aquel por quien es dada la sentencia.

¶Ley. XXXIX. Por quanta tiempo pierde ame el derecho que ha en la cosa que tiene a peños, si la non demanda al tiempo, que el derecho mandi.

OBligan a las vegadas los omes vnos a otros algunas cosas en peños, e nõ los entregã dellas e despues acaece q̃ las enagenã a otri. En tal razon como esta dezimos, q̃ si aq̃l a quien fue tal cosa como esta empeñada nõ la demandasse a los tenedores d'ella, fasta diez años seyẽdo ẽla tierra, o nõ seyẽdo en ella, fasta veynte años, q̃ dẽde adelante non la ha[i] podria demãdar[i]. Fueras ende, si aquel a quiẽ fuesse dada ovẽdida la cosa, la tesiesse biẽ sabiendo q̃ era empeñada a otro[j], ca entõce biẽ la podria demandar aquel a aquiẽ fue obligada primeramente fasta treynta años[k]. Otrosi dezimos, que si aq̃l a quien fue empeñada la cosa, non le seyẽdo entregada, assi como sobredicho es, nõ la demandasse el, o sus herederos a aq̃l aquiẽ gela empeño, o a sus herederos fasta quarẽta años[l], q̃ dende adelãte, nõ la podria demãdar q̃ gela entregassen por razon de peño: maguer que el que la empeño sea tenedor della.

¶Ley. XL. En que manera se desata el derecho que el ame ha en el peño por palabra a cullãdo.

[2] a ¶*Generalmente.* Adde l. secundam. & l. fabeo. C. de serviio pig. da. mam. & habe. hic vnam differentiam inter generalem & specialem hypothecam. vt Italia in l. C. epigon. & pergolesin. l. in actione, §. finali. de fideiusseribus ex. & Ange. & per Prist. de Castr. in l. cum sit. C. de vtcapion. hodie pro empto. in fine. & Bald. in l. si generaliter. C. qui potio. in pigno. hab. & Alexã. consilio. 18. §. vel lumine. columna penultima. alibi vide per Bartol. in l. rem legatam rite hui. ff. de adimen. legat. & per Iason. l. legat. qui post testamentum. colum. 2. versi. secundo notabiter limita. C. de leg.

¶*Lex. XXXVIII.*

Debitore soluente vel creditore recipere solutionem renuente con signante debitore debitam pecuniam & eam deponente solutur pignoris obligatio. Item pro debito tertij non inuentis alijs bonis debitoris exequitur sententiam in re pignori alij data. de rurus pretio satisfier prius creditori eam tenenti. & superfluum ei solutur pro quo est lata sententia. hoc dixit.

[3] b ¶*Paga.* Per solutionem tolluntur omnia accessoria ad principalem obligationem, vt hic, & infra in. l. primo. & vide quæ tradit Socinus consil. 181. volu. col. 1. & 2.

[2] c ¶*Non la quisiere rescebir.* Adde l. alienare res, §. si per creditorem. ff. de pigno. act. & obiglo. & l. si pruisquam. C. de ostra pig.

[3] d ¶*Los dineros.* An sufficiat offerre eos in marsupio si non numerentur? vide per Alex. in. l. si mora. col. 4. ad fin. ff. solu. matri.

[4] e ¶*E lo pusiesse.* Quid si pecuniam non obtulit neque consignauit sed solo verbo obtulit separatim soluere[1] videtur quod non sufficiat, vt hic, quod intelige, quia vendito non impeditur, sed valebit interim, quod debitor non soluat: sed postea eo soluente venditio infringeretur & rescinderetur, vt in. l. fundus. ff. de rescindenda venditio. & notat gloss. in lege. si residuum. C. de distract. pigno. sed ad hoc est remedium secundum Bartol. in. l. si. ad fi. ff. de distra. pig. quod cum debitor verbo dicit paratus sum soluere, creditor dicat & ego recipere. nã tunc illo non soluente protestatio nihil operatur. argumen. l. aut qui alter. ff. quod vi aut clam. & ideo Albericus in dicta lege. si residuum. dicat dictum illius gloss. non esse verum, & aliter intelligat, quam Bart. dictam. l. fundus, tene quod dictum est, quia ille est intellectus communis. ad dictam l. prout & dicit Alex. in. l. si mora. colum. tertia. versic. 2. falsi. ff. solu matri.

[5] f ¶*Non falla otra cosa.* Nota hoc verbum: nam si esset alia res, quam pignorata, in qua posset fieri executio sententiæ, non debet capi res pignorata quod & probat videtur in le. cordino pro. §. sed. [illegible] de reudica. Idem tamen redderem & nisi essent aliæ res in quibus posset executio sententiæ, si ita quæ pignorata fuit, magis commodo posset vendi & in minus damnum debitoris. facit ad hoc quod habetur in lege. quanus ff. de pig. act.

[6] g ¶*Valiere mas.* Ex hoc patet quod si res nõ plus valeret, quam creditori debetur, qui habebat illam obligatam, q̃ cessaret huius legis dispositio. cum ex eã Ad tit. C. dictõe nullam fiadiuet. posset conseredito. qui vtilitatem victor, cuius fauore fit executio, quod & notauit Paulus de Castr. in d. l. à diuo pio. §. sed & illud. in fine.

[7] h ¶*Vender.* Non intelligas, q̃ creditor compellatur vendere: sed vendetur authoritate iudicis, vel per debitorem: creditor nanq, non cogitur vendere, sed offerre rem mobilem, vel immobilem si esset domus, iuxta id quod habetur in lege. quanus. ff. de pigno. act. & ibi per Bartolum.

¶*Lex. XXXIX.*

Soluitur pignoris obligatio si res specialiter pignorata ante traditionem per debitorem alienetur, & creditor à possessione eius intra decem annos inter præsentes, & vi. inter inter absentes non petierit eam: nam obstat tunc præscriptio, nisi is qui sui alienata fuerat pignoratam, quia tunc petetur intra triginta annos, & non vltra. si vero creditor & eius hæredes à debitore vel eius hæredibus rem pignoratam intra quadraginta annos non petierint postea non possunt. h. d.

[1] i ¶*No la podria demandar.* Cõsiderandum. l. 1. & 2. C. si aduer. credito. & [illegible] tum. l. 27. titu. 29. partita. 3. vbi vide quæ dixi, neque leges in hoc disponentes sunt correctæ per id quod habetur in authen. mala fide. C. de præscript. longi. tempo. & in. l. 19. titul. 9. partita. 3. venorat. Specul. & ibi Io. And. in additio. in rub. de præscrip. colu. penul. & fi. & requiritur tempus, de quo hic etiam in re mobili, vt præteribi possit contra creditorem glo. & ibi vide Barto. in. l. si. C. cum prædium pignori. ff. de pigno. & vide glo. in. l. si. C. si aduer. credi.

[2] k ¶*Treynta años.* Adde dictam. l. 27. & quæ ibi dixi.

[3] l ¶*Quarenta años.* Adde dictam. l. 47. & quæ ibi dixi.

¶*Lex. XL.*

Soluitur pignus si per creditorem remittatur expresse: sed remittendo ius pignoris non videtur debitum remisisse secus e contra. Item & remittitur tacite pignus & etiam debitum cancellando. §. literam obligationis pignoris. nisi hoc fiat dolo vi vel metu. h. d.

a ¶ *Paladinamente.* Ortum habet à notat. per Bart. 20. C. de remissio. pignoris, in fin. ibi. et voluntate autem & ibi posui illam versum,
Cautio sit fuerit cui reddita liberat. pignus,
Si tibi reddatur pignora, secus erit.

b ¶ *Que el tornasse el peño.* Ex hoc videtur dedici quod redditio pignorum per creditorem debitori, induciat remissionem iuris, quod creditor habebat in pignore. & hic quod approbat hic opinio, quam tenent Raymen. & Alberic. in l. post quam. ff. de pact. per text. in l. 1. ff. de libe. lega. contrarium tamen tenet ibi Iason columna penultima. monetur ex dictis glos. & docto. iur. ex eo, quia redditio pignoris potest induere aliâ virtutem, quam remissionem pignoris, scilicet q debitor vtatur pignore, & inscit hoc tenere Bart. l. in dicta lege prima, & glos. ibi in verbo fuit. sit tamen bene inspicias neque gloss. neque Bart. col. hoc dicunt, & tantum dicunt, quòd ex redditione pignoris non videtur remissum ius debiti; & sic sita lex par. tantum cum dicta lege 1. ff. de libe. lega. probare videntur opinionem Alberici post Raymen. neque refutare videtur, quod hæc lex loquitur, quando creditor verbis expressis dicit, quod redoit pignus. & etiam quod in. d. l. tantetiamant verba testatoris legando pignus, quia aliud intercell, an aliquid demonstrent tacito vel verbo, vt in. c. de dcti, & ibi per glo. de a spel. fortè posset dici, quod aut redditio pignoris facta fuit simpliciter, sine aliqua præfinitione ad certum vsum & tunc tollit videtur ius pignoris, si vero reddatur ad certum vsum, tunc non ar. ut. in cum præfinitione. ff. quando dies lega. cedit. & ens quod notat glos. de priuilegio seu concessione limitata, in capitul. cum ordinem de resti. spo. & l. 2. & quod ibi Bald. ff. de seruis expor. & in dubio potius præsumitur redditum causa certi & limitatus, quam simpliciter, & ita procedet dictum Iaf. per notata per glo. in dicta lege. postquam neque obstabit hæc lex, & dicta lex 1. quia loquuntur quando per verba simpliciter prolata redditum fuit pign., seu legatum & si verba fuissent limitata ad certum vsum, non videretur ius pignoris remissum per prædicta.

c ¶ *El debdo.* Adde l. postquam, ff. de pactis, 5, eo 147.

d ¶ *El debdo principal.* Adde l. labeo. ff. de pactis, gloss. & Barto in. l. 1. ff. de libe. lega. & l. creditricem. C. de remissio. pig.

e ¶ *La cancellasse, &c.* Vide quæ dixi in. l. 11. titulo. 49. 3. partita. & l. 9. infrà titu. proxi.

f ¶ *Tornandola.* Quid si non constat, quòd creditor reddiderit cautionem: reperitur tamen penes debitorem, vide dictam legem. 11. titul. 19. tertia par. & ibi late dixi.

¶ *Lex. XLI.*

Creditor ex pacto potest vendere pignus post diem certam elapsa die; & debet hoc debitori fieri in loco illo; vel si est absens existentibus in domo eius denunciare si potest. & postea poterit vendere publicè & bona fide: & si pignus plus valet quam debitum restituet superfluum debitori: & si minus reuperabit ab eo quod deest. hoc dicit.

g ¶ *En aquella manera.* Concordat cum. l. fina in principio. C. de iure domini impe. & l. si conuenerit, 10. 1. ff. de pignorat.

Ad tit. C. de remissio. pignoris.

PAladinamente[a] por palabras o callando puede el ome quitar el derecho que ha sobre el peño. E por palabras seria como si diesse aquel aquien ouiesse obligado el peño al que gelo ouiesse empeñado, o a su personero quel tornaua el peño[b], o que le quitaua el derecho que auia sobre el peño. E maguer diesse, e quitasse desta guisa el derecho que auia sobre el peño, cõ todo esso non se entiende q̃ le quita el debdo[c] que auia sobre el. Fueras ende si manifestamente dixesse quel quitaua tambien el debdo como el derecho q̃ auia sobre el peño. Pero si le quitasse el debdo principal[d], entiendese otrosi, quel quita el peño. E callandamente quitarta ome el derecho q̃ auia sobre el peño como si la obligacion de la cosa empeñada fuesse fecha por carta. E el señor del debdo que tuuiesse la carta la cancellasse[e], o la rompiesse, o la diesse a aquel que gela empeñara. Ca tornandole[f] la carta de la debda principal, o cancelandola entiendese quel quita el debdo, e el derecho q̃ auia sobre el peño. Fueras ende si esto fiziesse por miedo, o por fuerça, o por engaño quel fuesse fecho en esta razon.

¶ *Ley, XLI. Como e quando puede vender la cosa empeñada el que la tiene a peños, si lo pudiere fazer por postura.*

Ad tit. C. de distra. pig. 47. & de iudo. iur. pet. & in tit. quibus alie. fic. vel non.

OnÊ pleytos a las vegadas los omes vnos con otros, quãdo reciben la cosa a peños que si aquellos que los empeñan, non los quitaren fasta el tiempo, o dia cierto, que despues los puedan vender. E porende dezimos que si tal pleyto es puesto quando obligo la cosa a peños, e aquel que la empeña non la quita fasta el dia que señalaron, que dende adelante bien la puede vender el que la tiene a peños, o su heredero en aquella manera[g] que fuesse puesto el pleyto quando gela empeñarõ. Empero ante q̃ la vẽda, lo deue fazer saber[h] al que gelo empeño, si fuere en el lugar de como la quiere vẽder[i]. E si el non y fuere, deuelo dezir a aquellos que fallare en su casa. E si este que la tiene a peños lo fiziesse assi, o nõ lo pudiere fazer por alguna razon[k], entonce puede vẽder[l] publicamente la cosa quel fue assi empeñada. E tal vẽdi-

¶ *Fazer saber.* Habes hic expressum, q̃ etiam vbi ex pacto licet creditori vendere pignus, debet prius denuntiare venditori, ante quam vendat eius contrarium dicebat glo. in. l. creditor, in verbo testato. C. de distrah. pign. & Bald. in. l. si conuenerit, 1. a prima. ff. de pigno. act. in lectu. antiqua & in. l. prædia in fin. C. de fideicom. & Alberius etiam ibidẽ allegans gloss. dictæ l. creditor. & l. fina. C. de iure domi. impe. & Salyce. in dicta lege, creditor. lex ista dicit apertè contrarium: nota, eam & tene menti, quam limita nisi etiam ex pacto conueniat quòd sine aliqua denunciatione vendat secundum Baldum in dicta lege creditor, ita intelligens glo. ibi punctuando. glos. vbi dicit, vbi actum est; vt pacto vendere sine denuntiatione gloss. tamen ibi potius voluit quòd punctus fieret in verbo vendere, sicut illam intellexit Salycetus, ibi & Albericus in dicta lege. si conuenerit. & tubdji Baldus in dicta lege, creditor. quod etiam vbi hoc actum est ex pacto, melius facit creditor, si denuntiet propter conseruandam opinionem boni viri. & ne posit pignoratitia conuenii pro quo adde quod notat Bartolus in lege. aliq. versicul. quæro an hæres. ff. de iudi. & ciba lega. & quòd valeat pactum de vendendo pignus, sine aliqua monitione, tenet Bartolus per text. ibi in lege Titio. §. Titius. ff. ad municipa.

i ¶ *Como la quiere vender.* Habes hic, quòd non sufficit denuntiare debitori, quod soluat nisi & addat quòd alias vendet pignus ita etiam dicebant Iacobus de Arena, & Albericus in dicta lege. si conuenerit, allegãtes dictam l. creditor.

k ¶ *Por alguna razon.* Fortè quia debitor absens est. & nullum domicilium, vel facto debitoris impediretur, vt quia se subtrahebat ne sibi denuntiaretur.

l ¶ *Entonce puede vender.* Videtur probari quòd sine ista denunciatione de qua hic creditor non habeat potestatem vendendi rem, licet ex pacto conuenerit, vt possit vendere, & sic quod omissata si denuntiatione non teneat venditio, contrarium tamen isto casu tenent Iacob. de Aren. & Cynus & Alberic. in dicta lege. creditor. vbi & Baldus monetur quia etiam inter cætera quæ requiruntur est bona fides, quæ tamen si abest valet venditio. vt in lege prima. C. si vendit. pignor. aga. licet secus si in fisco, vt in lege. si quos. C. de rescindenda venditio. ergo & si denuntiatio omittatur

non faciet nullum contractum sed agetur contra vendentem, vt in l. cum concra. C. si vendi. pig. no. aga. & quia quando creditor habet facultatem vendendi pacto vel lege, ita denunciatio requiritur ad executionem potest intimari diuis, & non acquirit per eam potestas de nouo vendendi, proinde est in casu legis sequitis tunc non teneret venditio omissa de nuntiatione, & sic in casu illi l. concludunt, quod tenebit venditio: sed tenebitur vendituri pignoris dia ad interesse propter denuntiationē omissam: sed obstat ista lex & istud verbum quod ponitur ad potestatem vendendi vide. eod. l. 48. & quæ ibi dixi vbi apertius hoc probatur.

6 a ¶ *En el almoneda* Non ergo creditor debet vendere pignus in occulto sed in publicis locis cōsuetis bannitis, vbiq; & tenet Bald. in dicta lege creditor, vbi & glo. dixit de ista subhastatiōe.

7 b ¶ *La demas* Vide. l. quamuis. §. 1. cum. l. seq. ff. de pignor. act.

¶ *Ley. XLII.*

8 c Si dies non apponitur venditori pignoris, debet creditor requirere debitorem quod luat pignus alias quod vendet illud & tunc elapsis 12. diebus res est mobilis vel 30. si res est immobilis per est pignus vendi & si conuenit quod non vendatur debet eum requirere: & ex tunc elapsis duobus annis potest vendere bona fide publicē licitando. Vendito autem pignore in causam iudicari venditur per modum tradituum. 5. 3. parte. titu. 27. l. 3. hoc dicit.

1 e ¶ *Ministrando en mente* Concordat cum. l. fi. §. 1. C. de iure domi. impe. & cum. l. si conuenerit. la prima ff. de pigno act. & l. creditor. C. de distra. pigno.

2 d ¶ *Afrontare.* Semel sufficit isto casu vt in dicta l. fina. §. 1. & in dictis legibus & hic colligitur.

3 e ¶ *O treynta* Non reperies istos terminos de iure communi nam. l. fina. §. primo. C. de iure domi impe. assignat biennium. sequitur est hæc lex partiarum forum castellæ, de quo in l. 1. titul. 19. libro tertio forot. Il. quibus legibus fori eatenus est standum, quatenus illis legibus partiarum, vel ordinamentorum, seu consuetudine constet approbari: non alias, vt latetradit Rodericus Suarezin proemio fori. Il. 1. in ordina. Tantum vnde ergo in operi isto, leges illas fori non allego, nisi eas quæsint de prædictis. & licet vt dixi de iure communi daretur biennium: tamen si creditor nolit tantum tempus expectare:

Non inuenimus eam in non reco.

In no. re. vid. l. ante chu. 1. ibi. libr. 1.

dase deue fazeren el almoneda a buena fe, e sin engaño. Esi por auēturamas valiere de aq̄llo, porque el la tiene a peños: lo de mas[b] deue lo pagar al que gela empeño. Otrosi dezimos que esi menos valiere, lo de menos, que gelo deue tornar aquel que empeño la cosa.

¶ *Ley. XLII. Como e quando se pueden vender los peños maguer non fue dicho a la fazon que los empeñaron que lo pudiesse fazer.*

Sin plazo obligan los omes a las vegadas los peños simplemente nō señalando dia aque los quiten nin faziendo enmiente[c] de los vender. E porende dezimos que seyendo la obligacion del peño fecha desta guisa, si aquel que tiene la cosa a peños afrontare[d] al que gela empeño ante omes buenos que la quite si la non quiere quitar, e la cosa empeñada es mueble, e passaren despues quel dixo que la quitasse doze diaz: o treynta[e] si fuere rayz q̄ dēde en adelante q̄ la puede vender. Otrosi dezimos q̄ si pleyto[f] fuesse puesto quando empeñasse la cosa, que el que la rescibe por peño non la pudiesse vender. Maguer tal pleyto[f] fuesse puesto, si aquel a quien fue empeñada afrontasse al que gela empeño tres vezes[g] ante omes buenos que la quitasse. E passassen dos años despues[h] que lo ouiesse afrontado que la quitasse, dende adelāte bien la podria vēder. Pero la vēdida del peño quando quier que la faga deue ser fecha a buena fe en almoneda segun dize en la ley ante desta. Otrosi dezimos q̄ las vendidas de las entregas, e las prendas que son fechas por mandado de los judgadores, se deuen fazer a aquel plazo, e en aquella manera q̄ es puesto en las leyes que son puestas en el titulo de los juyzios de como se deuen cumplir en la tercera partida deste nuestro libro que fablan en esta razon.

¶ *Ley. XLIII. Porque razones aquel que tiene la cosa empeñada: maguer sea pagada la vna partida de la debda la puede vender el, o sus herederos.*

Por vn debdo rescibiendo algun ome muchas cosas a peños puede las vender si quisiere, o alguna dellas en alguna de las maneras que dize en las leyes ante desta. E non tan solamente las puede vender por todo el debdo, mas a vn por vna partida de lo q̄ fincasse por pagar de la debda. E si por auentura se muriesse el q̄ tenia la cosa a peños, ante q̄ fuesse pagada la debda, pueden esso mismo fazer sus herederos. Otrosi dezimos que la cosa empeñada que fue vendida, assi como sobredicho es, que tambien passa el señorio[k] della al que la compra, como si la comprasse del señor mismo cuya era. E este señorio se entiende que gana el q̄ la compra desque es passada a su poder[l], e paga el precio[m] por ella.

b ¶ *Demas.* Ita declarat Albericus in dicta lege fina. & vt dicit Baldus in lege fina. ad fin. C. de be. auto. iudi. possi. si quis intelligere edictum. l. fina. de adiudicatione prætorii. alia l. de consuetudinem non scriptura, tu tenemini istam. l. partiarum, di sponentem, vt hic vides.

c ¶ *Tal pleyto* ad 4 de. l. fin. §. 2. C. de iure domi. impe. & idem dic si pactum fuit factum, quod pignus vēdejetur certa quantitate, sub certa conditione, vel in certo loco: & non aliter vt l. l. idemq. ff. de pigno. act. & notat Bald. in. l. si conuenerit. la prima ff. eod.

d ¶ *Tres vezes* 5 non simul factis, sed inter vnam & aliam denuntiationem interueniente saltem vna die: secundum glos. & ibi Bartol. in l. quarta. ff. de pigno. actio. & est sue specialis: quia alias sufficeret vna denuntiatio. l. ritia. §. vltimo. ff. de lega. secundo. & ibi glos. est singularis secundum Iaso. in l. quibus col. 2. ff. de verbo. obliga. & allegatur sæpe per doctores, & signanter per Bald in rubrica. C. de nouo codi. compo. & in lege secunda. C. quod metus causa. per Bart. in tracta de quæsito per Alexan. in additio. ad Bario in lege prima. §. diuus seuerus ff. de quæstio.

e ¶ *Despues.* Ita dies hic à quo tempore currat istud biennium, de quo per 6 glo. in dicta. l. 4. ff. de pigno. act.

f ¶ *A aquel plazo* Vide. m. l. fi. & ibi addita nt. 27. 3. parti. 7

¶ *Ley. XLIII.*

8 g Creditor vel eius hæres potest vendere pignora vel vnum eorum pro debito vel parte debiti & ex tali venditione transit dominium in emptorem sicut ipse dominus rei vel deret. dum tamen pretium solua atur, & res eum pro tradatur h. d.

h ¶ *El señorio.* Adde. §. 7. instit. quibus alie. licet vel non. & l. 14. ff. de pigno act. & l. quæ à creditore. C. de distra pign.

i ¶ *Pasada a su poder.* Adde. l. quamuis. C. de distract. pigno. & l. penul. 2 §. fina. ff. eod.

m ¶ *Pago el precio.* Innuit, quōd non potuit creditor habere fidem de 3 pretio. contrarium tamen probatur in lege. eleganter. §. si vendiderit. ff. de pigno. act. & ibi quod tenebitur debitor habere ratum, etiam in eo, quod est vltra debitum quod Paulus de Castro ibi limi-

tat & intelligit quando non poterat aliter creditor vendere, vel quia ita erat consuetudo, vt in l. si pignore. § fi. ff. eo alias si potuisset vendere re præsentia pecunia non potest facere gratiam de alieno. argu. l. qui Romæ. § 9. Calimachus. ff. de verbo oblig.

¶ *Ley. XLIIII.*

Creditor non potest pignus emere sine voluntate debitoris: & si emat illi agitur solutio debitori restituet pignus quando cuq, Si tamen emptorem non inuenit, iudex eiq potestatem concedat pignus pro iusto pretio & quod superest restituat debitori & si non sufficiat, agat creditor pro restanti contra debitorem, l. d.

Ad tit C. si in caus. iudica.

¶ *Ley. XLIIII. Como aquel aquien es empeñada la cosa non la puede el mismo comprar ni aun por el.*

EL que tiene a peños alguna cosa de otri nó la puede el comprar[a], si la quisiere el vender. Fueras en de si la comprasse el con otorgamiento e con plazer de su señor della. E si de otra guisa la comprasse el non valdria la vendida. Ca quando quier que el señor de la cosa le diesse su debda, tenudo seria de gela desamparar. Mas si por auentura metiendo la cosa en el almoneda el que la touiesse a peños non fallasse comprador porque non gela quisiesse ninguno comprar, o non quisiesse por miedo del señor della, o porque les ouiesse el rogado que la non comprassen. Entonce puede demandar al juez del logar[b] que le otorgue aquella cosa por suya. E el juez deue lo fazer, Catando toda via quanto es el debdo, e quanto podria valer la cosa. E si entendiere que mas vale[c] la cosa que el debdo, deue mandar segũ su aluedrio al que tiene la cosa por peño que torne lo demas al señor della. E si fallare que non vale tanto, deue otorgar otrosi al otro quel finque en saluo su derecho, para poder demãdar al que le empeño la cosa, aquello que entendiere que vale de menos.

a ¶ *El comprar.* Concordat cũ lege, & ibi sub imagine. C. de distractio. pig & lege secunda C si in caus iudic. & quid si creditor vendat pignus fideiussori? vide. l. 1 C de dolo. & l. secũda, ff. de distract. pign. & infra eod. l. proxima. & idem si secundus creditor emat a priore. ff. eod. l. cum secundus, § 1. & l sequen. & l 12. C. si antiquior creditor pign, ven, & vide infra eo. l. 46.

b ¶ *Al juez del lugar* l. 2 C si in caus. iudic. de quinta sumpta est, dicit authoritate iudicis. cum nota istam legem quæ videtur sequi opinionem Vber. de Bobio, de qua per Alberian l fi. C. de iure dominij.

c ¶ *Mas vale*, Add. l. fi. titu. 273 part. & quæ ibi dixi.

¶ *Ley. XLV.*

Si debitor suo creditori det pignus & fideiussorem: & posti, debitor illud pignus det secundo creditori. & primus creditor a fideiussore debitum consequatur fideiussor quæ prius dicem illud pignus pro suo concedatur nihilominus debitore vel secundo creditore soluente quod ipse primus creditor soluit tenetur fideiussor pignus restituere. h. d.

d ¶ *Tanto seria el fiador.* Add. l 1. C de dolo. & ibi per docto.

e ¶ *Esse mismo*, Add. l. 2 C. de distract. pigno.

¶ *Ley. XLVI.*

Eodẽ pignore duobus diuersis temporibus obligato tenet creditor prior cui datum est in solutũ secundo debitũ soluere & pignus dimittere & si primo creditore vendente secundus emat debitore quandocunque secundo vtrunque debitum soluente, rescinditur venditio, restituetur quæ pignus debitori, fructus tamen post emptionem percepisset emptori, hoc dicit.

f ¶ *En pagamento*, Idem si vendat, vt in l. 1. & ibi Salyce. C. si anti creditor. l pig ven & idem si in solutum fiudiscecepit, quia factum iudicis, reputatur factum partis. l si ob causam. C. de eui. 10.

g ¶ *Al primero.* Secus si ipse prior creditor venderet alicui extraneo; nam tunc secundus creditor nõ posset agere hypothecaria, neq; competeret sibi ius offerendi tali emptori, vt in l 1. & 2. C. si antiq. creditor pig. ven. vnde ista l. sumpta est. & de ratione diuersitatis inter hunc casum & alium. s. quã ipse prior creditor emit à debitore. vide per Cynũ Albert. & Salyc. ibi. & quid si iste prius creditor qui rem in solutum accepit, vendat rẽ postea alijs an secundus creditor posset venire hypothecaria cõtra illum secundum emptorem? dic quod potest, ex q primus creditor non vendit iure creditoris, sed vt suam per emptionem, vel dationem in solutum, & sic vendit ex dominio iam affecto per secundam obligationẽ quando vero vendit iure creditoris transfert dominium non affectum ex secunda obligatione, & sic non poterit creditor secundus agere. ita declarant Iacob. de Aretin, & post eum Cynus, Albericus & Salycet. in dicta lege prima quod nota. vide eos solunt ibi Cynus, Albericus, & Salycetus quod ille qui vult emere ab eo qui habet multos creditores emat a priore creditore vendente iure creditoris: quia sic omnia sunt plana, vt in lege. quia creditore, C. de distract. pigno, & dicta lege. 1. C. si anti creditor.

h ¶ *De gelo desamparar.* Sed an fructus etiam euincet? dic vt in. l. 16. supra eodẽ, quia perinde est ac si alius extraneus eiusset à debitore vt in dicta lege prima. versicu. cum autem. C si anti qui, creditor. & vide quæ tradit Salycet. post Iaco. de Are. & Cynum. in. l. quanu. s. C. in quibus casi. pig. taci. con.

i ¶ *El segundo.* Concordat cum. l. cum secundus. §. primo ff. de distractio. pign. & ratio ponitur in lege secunda eodem titul. qui a huiusmodi venditio transferendi pignoris causa, necessitate iuris fieri solet.

Creditor non potest pignus emere sine voluntate debitoris: & si emat illi agitur solutio debitori restituet pignus quando cuq, Si tamen emptorem non inuenit, iudex eiq potestatem concedat pignus pro iusto pretio & quod superest restituat debitori & si non sufficiat, agat creditor pro restanti contra debitorem, l. d.

1 a ¶ *El comprar.* Concordat cũ lege, & ibi sub imagine. C. de distractio. pig & lege secunda C si in caus iudic. & quid si creditor vendat pignus fideiussori? vide. l 1 C de dolo. & l. secũda, ff. de distract. pign. & infra eod. l. proxima. & idem si secundus creditor emat a priore. ff. eod. l. cum secundus, § 1. & l sequen. & l 12. C. si antiquior creditor pign, ven, & vide infra eo. l. 46.

2 b ¶ *Al juez del lugar* l. 2 C si in caus. iudic. de quinta sumpta est, dicit authoritate iudicis. cum nota istam legem quæ videtur sequi opinionem Vber. de Bobio, de qua per Alberian l fi. C. de iure dominij.

3 c ¶ *Mas vale*, Add. l. fi. titu. 273 part. & quæ ibi dixi.

¶ *Ley. XLV.*

Si debitor suo creditori det pignus & fideiussorem: & posti, debitor illud pignus det secundo creditori. & primus creditor a fideiussore debitum consequatur fideiussor quæ prius dicem illud pignus pro suo concedatur nihilominus debitore vel secundo creditore soluente quod ipse primus creditor soluit tenetur fideiussor pignus restituere. h. d.

d ¶ *Tanto seria el fiador.* Add. l 1. C de dolo. & ibi per docto.

e ¶ *Esse mismo*, Add. l. 2 C. de distract. pigno.

¶ *Ley. XLVI.*

Eodẽ pignore duobus diuersis temporibus obligato tenet creditor prior cui datum est in solutũ secundo debitũ soluere & pignus dimittere & si primo creditore vendente secundus emat debitore quandocunque secundo vtrunque debitum soluente, rescinditur venditio, restituetur

dar. Si despues desso el señor empeñasse otra vez aquel peño a otro ante que lo entregasse al primero. E este a quien lo empeño primeramente, demandasse el debdo al fiador, e lo cobrasse del, e el fiador demandasse despues el empeño a aquel que lo tenia, si el juez gelo otorgasse por suyo, por razon del debdo que ouiesse assi pagado, dezimos que maguer el judgador gelo otorgasse, cõ todo esso quando quier que el señor del peño le diesse lo que pago por el, tenudo seria el fiador[d] de gelo desamparar. Esso mismo[e] dezimos que deue fazer el fiador si aquel aquien despues obligo el señor la cosa a peños gela demandare, pagando al fiador aquello que dio por precio del peño a aquel aquien era primeramente obligado. Ca entonce deue gela desamparar.

¶ *Ley. XLVI. Como quando la cosa es empeñada a dos omes a cada vno por si la puede cobrar el que la recibio a postremas pagando al primero el debdo que auia sobre ella.*

VN peño obligando vn ome a dos apartadamẽte en dos tiempos departidos, si despues desso lo diesse en pagamiento[f] al primero[g] por aquella debda que auia sobre el con todo esso, si el segundo debdor a quien fue empeñado apostremas pagare al primero aquello que auia el primero sobre el peño, tenudo es de gelo desamparar[h]. Otrosi dezimos que fuera acescieisse q̃ el segundo debdor con-

4 f ¶ *En pagamiento*, Idem si vendat, vt in l. 1. & ibi Salyce. C. si anti creditor. l pig ven & idem si in solutum fiudiscecepit, quia factum iudicis, reputatur factum partis. l si ob causam. C. de eui. 10.

g ¶ *Al primero.* Secus si ipse prior creditor venderet alicui extraneo; nam tunc secundus creditor nõ posset agere hypothecaria, neq; competeret sibi ius offerendi tali emptori, vt in l 1. & 2. C. si anti. creditor pig. ven. vnde ista l. sumpta est. & de ratione diuersitatis inter hunc casum & alium. s. quã ipse prior creditor emit à debitore. vide per Cynũ Albert. & Salyc. ibi. & quid si iste prius creditor qui rem in solutum accepit, vendat rẽ postea alijs an secundus creditor posset venire hypothecaria cõtra illum secundum emptorem? dic quod potest, ex q primus creditor non vendit iure creditoris, sed vt suam per emptionem, vel dationem in solutum, & sic vendit ex dominio iam affecto per secundam obligationẽ quando vero vendit iure creditoris transfert dominium non affectum ex secunda obligatione, & sic non poterit creditor secundus agere. ita declarant Iacob. de Aretin, & post eum Cynus, Albericus & Salycet. in dicta lege prima quod nota. vide eos solunt ibi Cynus, Albericus, & Salycetus quod ille qui vult emere ab eo qui habet multos creditores emat a priore creditore vendente iure creditoris: quia sic omnia sunt plana, vt in lege. quia creditore, C. de distract. pigno, & dicta lege. 1. C. si anti creditor.

h ¶ *De gelo desamparar.* Sed an fructus etiam euincet? dic vt in. l. 16. supra eodẽ, quia perinde est ac si alius extraneus eiusset à debitore vt in dicta lege prima. versicu. cum autem. C si anti qui, creditor. & vide quæ tradit Salycet. post Iaco. de Are. & Cynum. in. l. quanu. s. C. in quibus casi. pig. taci. con.

i ¶ *El segundo.* Concordat cum. l. cum secundus. §. primo ff. de distractio. pign. & ratio ponitur in lege secunda eodem titul. qui a huiusmodi venditio transferendi pignoris causa, necessitate iuris fieri solet.

prasse el peño del primero que auia poder de gelo vender, que quando quier q̃ el señor de la cosa empeñada le diesse aquello que auia sobre ella, e la otra debda[a] que dio al primero quando la compro del, q̃ se desata porende la vendida, e es tenudo de tornarle aq̃lla cosa que compro seyendo del debdor. Pero los frutos[b] q̃ resibio de la cosa despues que la compro deuen le finear en saluo, porque es derecho que los gane por la compra que fizo.

¶ *Ley. XLVII. Como se puede desatar la vendida del peño que obligasse el menor de veynte e cinco años.*

MEnor[c] d̃ veynte e cinco años empeñando alguna cosa de las suyas, so tal condicion, que si la non quitasse fasta dia cierto[d] q̃ la pudiesse vẽder. Dezimos q̃ si despues la vẽdiere q̃ se puede desatar la vendida, pudiẽdo prouar el menor q̃ era fecha a su daño[e]. Pero tenudo es de dar al que la auia comprada los muraue dis fasta aquella quantia, porque el auia empeñado la cosa. Esso mismo[f] dezimos que seria si vendiesse cosa que auia empeñado otro qualquier que fuesse mayor de veynte e cinco años que non fuesse en el lugar quãdo la vendio. Seyẽdo el en otra parte en seruicio de Dios, assi como en romeria, o en cruzada, o en seruicio del Rey, o de su concejo. O si yoguiesse en catiuo, o morasse en estudio aprendiendo sciencia, o en otra manera semejante destas. Ca quando tornasse al lugar qualquier destos sobredichos pagando el debdo, porque ouiesse empeñado la cosa deue la cobrar de qualquier que la aya comprada. Pero si fueren negligentes por quatro años[g] despues que fuessen tornados a su lugares en demandar la cosa que assi fiesse vendida, non la podrian despues demãdar, nin cobrar.

¶ *Ley. XLVIII. Como se puede desatar la vendida que non es fecha segun la ley.*

VEnder queriendo la cosa el que la tuuiesse empeñada, e podiendo lo fazer segun dicho es en las leyes ante desta, non le puede embargar que la nõ venda[h] aquel que gela empeño. Fueras ende en vna manera, si quisiere pagar luego lo que auia sobre ella, o le quisiesse fazer cumplir aquello porque ge la auia obligada sin alongamiento, e sin rebuelta ninguna. Otrosi dezimos que si el que tiene la cosa a peños la vendiesse non auiendo poder[i] de la vender, o auiendo poder de la vender la enagenasse cõtra la forma[k] e la manera q̃ dize en las leyes deste titulo, q̃ fablã como deuẽ ser vẽdidas las cosas empeñadas. Que estõce el señor de la cosa empeñada la puede demãdar aquiẽ quier q̃ la falle[l] q̃ la aya assi eõprada. E la deue assi cobrar pagando[m] a este q̃ la assi auia comprá-

Non potest debitor impedire creditorẽ ne vendat pignus nisi statim soluat debitum. si tamen creditor potestatẽ non habet vendendi: potest debitor agere cõtra emptorem pignus tenentem soluetq; ei debitum quantitatem: & si minus sit debitum quãm emptionis pretium recuperabit emptor superfluum a venditore. sed si emptor rem tempore præscripsit non tenetur debitori: imo efficitur dominus rei. tenetur tamen vendens ad damna & interesse quæ venditionis p̃ textu debitor sustinuit h.d.

Ad tit. C. si ven pig. aga. & ad tit. C debito. vendi. pig. &c.

a ¶ *Ta otra debda.* Quid si vltra debitum plus dedit creditor, primo ratione venditionis, quia plus valebat res? videtur quod hoc non teneatur esse re, quia debitori erat tale residuum, vt supra eod. l. 41. & vide, infra eod l. 48.

b ¶ *Los frutos.* Indistinctè intellige de omnibus fructibus, non attenta distinctione, de qua in l. 16. §. eo.

¶ *Ley. XLVII.* Restituunur minor aduersus pignoris emptorem si in emptione probet se læsum, sed tenetur dare emptori vsq; ad quantitatem p̃ quapignus datum est, idẽ de maioribus quotũ pignora vendunt sui creditores eis in Rouipetagio vel Regis aut communis vel studij aut capitularis causa absentibus dum tamen post regressum intra quatuor ãnos impetendo nõ fuerint negligentes. h.d.

c ¶ *Menor.* Ortum habet a l. creditor. §. illud inspicienduin. ff. de distra. pig.

d ¶ *Fasta dia cierto.* Procedit ergo hæc lex, etiam si ex pacto fuit data facultas vendendi pignus vt hic vides quia & minor potest restituti contra contractum. & hoc pondero, obiid quod gloss. notat & ibi Salice. in l. si cum militaribus. C. de restit. milit. in glo. 2.

e ¶ *Asu daño.* Non aperit quantum debet esse damnum, communiter tenetur, quod sufficeret paruum damnum, non vero minimum. l. 4. C. de præd. minor. & l. sciro. ff. de in integ. restit. gloss. & docto. in. l. 1. C. si adiuer. venditio pig.

f ¶ *Esso mismo.* Ex hoc verbo iunctis quæ sequuntur & præcedunt, patet, quod & si absens causa reipublicæ ex pacto conuenient, vt creditor elapso termino possit vendere pignus adhuc poterit se restituere contra venditionem, & eius contractum dicit gloss. in l. si cum militaribus. C. de restitut. milit. in gloss. secunda quam ibi dicit minorem Bartol. & Bald. inemies cum ea, ex eo quia miles vel alius absens rei publicæ causa, non potest petere se restitui adversum suum contractum, & idem tenet ibi Paulus de Castro, Iacob. Burica tamen tenet contrarium, imo quod & tunc daretur etiam absenti restitutio, quia occupatus propter minitam, vel iustam absentiam, non fecit ad diem quod debuit, quod verissimum fecisset si occupatus militia, vel alias non fuisset: & sic absens est læsus & ideo restituendus, & pro hoc l. prima & secunda. C. de restitu. milit. & ista m opinionem dicit tutiorem Saly cetus, & vult Albericus in dicta lege. si cum militaribus.

g ¶ *Quatro años.* Adde. l. fin. C. de tempo in integ. restitu.

¶ *Ley. XLVIII.*

h ¶ *Non aiendo poder.* Adde. l. secundã. C. si vendi. pigno. aga.

i ¶ *Que la non vẽda.* Concordat cum. l. 1. & 2. C debito. vendi. pigno. impe. non posse

k ¶ *Contra la forma.* Vide supra. eo. l. 41 & 42.

l ¶ *A quien quier que la falle.* Ista lex destruere videtur illam opinionem communem, de qua dicitur in lege 41. supra eod. in gloss. super verbo, entonces puede vender. & sic quod etiamsi ex pacto competat creditori facultas vendendi pignus, si non seruetur denuntiationem ibi requisitam, quæ fieri debet debitori, venditio non tenet: licet contrarium faciat, quod vim de requisitis in dicta lege. 41. est quod venditio fiat bona fide, quæ tamen si abiisse, non annullatur venditio vt ibi dixi, & habetur infra. l. proximo. po. est dici quod quicquid dicto. dicant de iure communi per istas leges partitarum, requiritur ad potestatem vendendi. & si data fuerit facultas ex pacto, quod denuntietur debitori, & nisi hoc præcedat, non est potestas vendendi, vt hic: & in dicta lege quadragesima prima. pater, & sic quod sit de forma, quod prius denunciet, & quod vendat publicè. quod vero ponitur in dicta lege. quadragesima prima. de bona fide, quod interueniat in venditione, non sit de forma substantiali, & quod ita procedat, quod habetur infra eodem. lege proxima. & fecit dicta. l. quadragesima prima, qua quando loquitur. ff. de bona fide dixit. deue.

m ¶ *Pagando.* Adde. l. emptor. ff. de rei vendica.

6 a ¶ *Quanto le costo.* Adde l. si cum militibus C. de testi. milit.
7 b ¶ *Pecado.* Hoc ideo est quia tale residuum in utilitatem domini nõ venit, vt in dicta l. emptor.
8 e ¶ *Por tiempo.* Concordat cum. l. 2. C. si vendito. pig. agatur.
9 d ¶ *Obligado.* Tenebitur enim actione pignoratitia, vt hic. & in. l. si cum vendere. §. fi. cum. l. sequen. ff. de pigno. actio. & in. l. creditor. C. de distract. pign. & vid. glo. primã in fin. l. C. credito. euictõ. pignõ. non debe. & in subsidium se vinculo pignoris agere potest ad pretium vt in. l. 2. & ibi glo. C. si vend. pigno. agatur.

¶ *Lex XLIX.*

Vendente creditore fraudulenter pignus minori pretio peteri ab eo de bitur damna & interesse licet habuerat vendendi potestatem, si tamen sit creditor non soluendo, petat rem cum fructibus ab emptore fraudis participe, solutque ei debitũ, nec audietur emptor volẽs pretium iustum supplere, nisi debitor cõsentiat sed si emptor participes fraudis nõ fuerit non superest contra eum actio debitoris sed solum contra vendentem, hoc dicit.

da, lo que auia dado por ella, fasta en aquella quantia que la el auia empeñada si por tãto fuesse vẽdida. E si menos, de te el dar tanto por ella quãto le costo,[a] e lo demas guarde lo para aquel que la auia empeñada. E si por auentura por mas la ouiesse vendida de aquello por q̃ la tenia a peños, lo demas es tenudo de lo pagar el que la vendio,[b] e nõ el señor de la cosa. Mas si este que compro la cosa la ouiesse ganada por tiempo,[c] entonce deue fincar por señor della. Pero aq̃l que gela vendio, finca obligado[d] al señor de la cosa de pechar le todos los daños e menoscabos, q̃ el vinierõ por razon de aquella vendida, porque nõ fue fecha como deuia.

¶ *Ley. XLIX. Como se puede desfazer la vendida del peño que es fecha engañosamente.*

On engaño vendiendo algũ ome la cosa que tuuiesse a peños por menos de lo que valia, si el engaño pudiere probar el señor della: dezimos que deue demandar a aquel a quien la empeño (maguer la pudiesse vender) todo el daño, e el menoscabo que el vino por razon de la vendida. E si fuer tan pobre el vendedor que lo non pueda del cobrar, e aquel que la compro fue sabidor del engaño, entonce ha a demandar contra el que torne su cosa que el compro assi. E deue la cobrar con los frutos que el otro saco della, porque ouo mala fe en comprarla. Pero tenudo es el señor del peño, de tornar el precio que pago el comprador por ella, en la manera que dize en la ley ante desta. E si por auentura este que ouiesse comprado la cosa empeñada, por menos de lo que valia, quisiesse desfazer el engaño, cumplẽdo sobre lo que auia dado por ella, fasta en la quãtia que fallassen por derecho que valia, non le deue ser cabido[f] Fueras ende si pluguiesse al señor de la cosa que gelo otorgasse. Mas si este que cõpro la cosa nõ fuesse sabidor del engaño e ouo buena fe en comprandola, entonce non le empece a el el engaño, o la mala fe del vẽdedor, nin ha demanda ninguna contra el señor de la cosa empeñada, pues que aquel q̃ la vendio lo podria fazer, como quier que el que fizo engañosamente tal vendida, sea tenudo de refazer el daño e el menoscabo al señor de la cosa empeñada, assi como sobredicho es.

¶ *Ley. L. Como es tenudo o non el que vende el peño de fazer lo sano, al que lo compra.*

Obligado[g] se ye dõ algun peño a otro a tal pleyto,[h] que aquel q̃ recibe la cosa a peños q̃ la pueda vender, si a ea se le esse q̃ la vendiesse non como suya mas como cosa empeñada,[i] e despues desso venciessen por aquella cosa en juyzio al que la comprasse del. Entõce este q̃ gela vendio nõ seria tenudo[k] de gela fazer sana, mas el otro q̃ empeño[l] la eo-

a ¶ *Del engaño.* Quid si dolus interuenit tantum ex parte emptoris? glo. in dicta lege prima C. si vendi pigno. aga. dicit quod teneatur emptor in subsidium, & sic supponit, quod creditor qui iure vendidit, & dolũ non adhibuit, prius conuenietur quod non videtur verum, quia dolus non debet esse ed personam commitentis l. fulcinius. §. quod si ad versus. ff. ex quibus caus. in possessa. & in l. si cessante. C. de distract. pignõ. ex quo videtur, & in a tenet Salic. in. d. l. in fin. quod solus emptor teneatur non creditor, nisi in eo quod plus vendiderit quã habere debuit. vt in. d. fin. C. de distract. pignõ. & dicit ibi Salic. quod licet in illo superfluo, creditor repetitus non soluendo potest cõuenire emptor propter eius dolum argumen. l. si ff. de eopet quem faciunt enim, & quod isto casu saluetur glo. quod tamen vltimum rem quicogitauit, & meritõ, quia hoc vltimum nullo iure fulcitur neque æquitas, de qua in dict. l. si, versi plane militat in isto casu, sicut in casu ver. plane neque glo. voluit id quod Sali. dicit. imo debet intelligi secundum concordantias, quas allegat, quæ loquuntur quando emptor participant de fraude cum creditore.

2 f ¶ *Ser cabido.* Approbat dictum Azo. C. si vendi. pigno. aga. in summa. & glo. in. l. si. C. eodem.

¶ *Lex sindis.*

Si pignus per creditorem licite venditum euincatur, nõ tenetur creditor, sed debitor de euictione, nisi creditor de ea se obligarit, aut semper rem a tenam, pignori recepit, aut tanquam suam non tam quam pignoratam vendidit. l. d.

g ¶ *Obligado.* Quinque debent concurrere, vt creditor vendens pignus, non teneatur de euictione. Primo, quod pignus in libi obligatum vt patet in hoc verbo. Secũdũ quod creditor vendens sit potior alio creditore ex tempore, vel priuilegio. vt in lege secũda. C credito. euictio. pignõ. non debe. Tertiam, quod credat rem esse debitoris, vt probatur hic. & in dicta. l. secunda Quartum, quod sibi liceat vendere ex pacto, vel ex lege. vt probatur hic, ibi que la pueda vender, vel quod saltem credat libi licere cum interdũ iustè possit errare. vt dicit glos. notabilis in. l. 1. C credito euictio. pig. nõ credi. cui debe. in glos. fin. Quintum, non debe. quod ipse creditor de euictione non promittat, vt hic. & in C. eod.

Adit. C. ¶ *A tal pleyto.* idem si competat ex lege, vt suprà eod. l. 42. & dixi in glos. præcedenti.

i ¶ *Empeñada.* Id est iure creditoris. qd si simpliciter vendat docto secũdũ Albe & Sali. in. d. l. dicunt quod videtur vendere, vt sua vt in l. 1. §. 1. ff. si ager vectig. vel emphy. petia. sed iniuria, vt dicit ibi Ing. Bal. nisi vẽdito fiat inter scientes pignus vt in. l. qui tabernã. ff. de cõtrah. empt.

k ¶ *No seria tenudo.* Tenebitur tamen cedere emptori contrariã pignoratitiam actionem. vt in. l. creditor. ff. de euictio. & notat glos. ibi in dicta lege prima non enim ex venditione transeunt iura personalia in emptorem, nisi cedantur. vt in dict. l. in creditore, & l. si res quæ. ff. eod. & ideo earum est secundum Angelum in dicta l. prima quod notari apponant in instrumentis venditionum illa verba, cedens & concedens eidem emptori omnia iura, tam personalia quam realia & mixta quæ creditori competere possunt.

l ¶ *Que empeño.* Habes hic expressum q̃ debitor sit de euictione tenetur, si pignus venditum a creditore euincatur. adde. l. creditori §. 1. ff. de distract. pignõ. & l. si plures §. primo ff. de euictio. & C. eod. l. 1. ob causam & hoc est planum, quando creditor habuit ius vendendi, vel instipulatur habere, vt hic & dixi in glo. 1. sed quid si non habuit neque iure credidit se habere tale ius, an tunc emptor agere potest contra debitorẽ, qui sua pecunia fuit liberatus? Sali. in. d. l. 1. dicit, q̃ licet isto casu creditor teneatur de euictione, licet vendiderit iure creditoris, vt patet ex dictis supra in glos. primã. Tamen adhuc potest agere

emptori contra debitorem, vtili ex empto non ad interesse, sed ad pretium, vt dicit glo. in dict. l. rescriptum §. 1. & hoc ex ratione illius l. ne debitor locupletetur cum alienaiactura, & hoc quando creditor qui vendidit, nõ esset soluendo, & bene facit l. 1. versi. planè ff. de eo per quẽ factum est cõpellere etiã creditorem cedere actionẽ pignoratitiã. vt in. d. l. in creditore ff. de euictio.

6 a ¶ *Se obligasse.* Simpliciter vẽdẽs nunquam intelligitur se ad hoc obligare: imo tacite videtur agi, ne de euictione teneatur: vt notat glossin. d. l. rescriptum §. 1. & intelligendo eõ currentibus illis quatuor de quibus in gloss. 1. & adde adistã l. 1. C. credito. euict. pig nõ deb. & l. si fundũ C. de euict. & qd si creditor vendens promisit duplum nomine euictionis, an euictaie ipse agere possit contraria pignoratitia ad istam duplã, contra debitorem? vide l. si pignore. §. fin. ff. de pign act. vbi habetur, q̃ poterit si erat conductudo, p̃ mittẽdi istam duplam, vel fecit vt minori pretio venderet. videbit no tariam, quod quando creditor de euictione promisit, debet et auteri de indemnitate per debitorem, vt in l. si necessarias. §. 1. ff. de pig act.

Ad rit. ff &. C. & in decreta. de solutio. & in statuta q̃ b. mostol h. obliga.

7 b ¶ *Que era agena.* Concordat eum. l. 2. C. credito euictio pigno. non debe.

8 c ¶ *La vendio.* Sufficeret scienti ratempore, quo vendidit licet quãdo pignoratia sibi fuit non sciret, vt habetur in dicta. l. 2.

9 d ¶ *Como suya.* Adde. l. non dubitatur. C. de euictio.

¶ *Titulus. XIIII. De solutionibus.*

¶ *Lex prima*

Solutio est illud quod datur et cui aliquid debetur, quietatio autem dicitur, quando habens potestatem liberandi promittit debitum nũquam petere hoc dicit.

1 e ¶ *De nunca demandar.* Hoc est pactum de non petendo, quod etiam de iure antiquo tollit ipso iure naturalem obligationem, & elidi eiusdẽ. glo. & docto. in l. si vnus. §. pactus petere. et ff. de pactis.

2 f ¶ *De qui el debdo.* Siue per acceptilationem siue per aliam formam liberationis, nam & liberatio habetur pro solutione, etiam quoad eõdictionem implendam. vt in. l. si fundum. §. cum fundum. ff. de lega. 1.

3 g ¶ *De sus fiadores.* Tollitur enim omnis obligatio tam principalis, quam accessoria vt in princ. instit. quibus mo. toll. oblig. & l. cum principalis. ff. de regu. iuris & in regula. accessorium. de regu. iuris. libro sexto. & quod notat glo. in. l. si patronus §. patronum. ff. si quid in fraudẽ patronorum. l. 38. supra titu. 10. & l. prima. ff. de solutio. & l. si filium §. naturalis. eod titu.

Lex. II.

Quot sunt modi debitorum, tot sunt modi solutionum: tollitur autem obligatio debiti solutione: acceptilatione: nouatione: vel compensatione, & aliis modis de quibus infra dicetur. hoc dicit.

h ¶ *Es libre.* Dixi supra 1. proxima. si tamen res non efficiantur perfecte creditoris, debitor non liberatur. l. si rem ff. de solutio. & vide quod habetur in. l. qui sic vbi Bart. o. ff. eodem. & reconciliatur solutio vsucapione l. si qui ff. eod. Item & si fiat falso procuratori reconciliatur ratihabitione. l. cum decem. §. primo. eodem titulo. & si solutur negotiorum gestori. vide. l. libra. & ibi Bart. ff. eod. & quid si quod debeo vni creditori soluam de mãdato potestatis reipublicæ, vel alij de reipublicæ mandato? vide Barto. in lege. creditor. eodẽ titulo. neque interest verum post solutionem, easu vel alias, res solutapereat. propris. & ibi Ioann. de Plat. C. de nutrit. libro vndecimo. & quid si solutum posit repetri? vide l. si testamento. in principio. ff. de fideiusso. aliquando tamen ex solutione non tollitur totaliter obligatio. de quo vide per Bartolum in lege sed & si possessori. ff. de iureiurando.

i ¶ *Della por quitamiento.* Adde. §. Item per acceptilationem Institu qui bus mod. tolli obli.

k ¶ *Renouar pleyto.* Adde. §. præterea. institu. quib. mod. toll obli.

l ¶ *Dar de mano.* Id est delegatione.

¶ *Lex. III.*

Debet fieri solutio habenti potestatem eam recipiendi, & debet fieri de promissis non autem de alijs iniuro creditore. si autem de illis non potest solui, vel promissum fieri arbitrio iudicis, solutur aliud pro alio cum damno & interesse creditoris. & non solum debitor soluendo liberatur, sed & alius quicunque etiam de bitore ignorante soluendo pro eo liberat eum quamuis contradicat. hoc dicit.

sa al vendedor. Pero si aquel que vẽde la cosa se obligasse, [a] a fazer la sana, o sabiendo que era agena, [b] e non de aquel que gela empeño, la recibio en peños, e la vendio [c] despues, o si la vendio como suya, [d] e non como cosa empeñada, por qualquier destas razones, tenudo seria el vendedor de fazer sana la cosa a aquel que la comprasse del.

Titulo. XIIII. De las pagas, e de los quitamientos a que dizẽ en latin compensaciõ, e de las debdas q̃ se pagan a aquellos a quien las non deuẽ.

Pagas e quitamientos son dos cosas que por cada vna dellas se desatan las promissiones, e los pleytos, e las posturas: e los obligamientos de las fiaduras, e de los peños. Onde pues que en los titulos ante deste, fablamos de todas las cosas, porque se pueden obligar los omes vnos a otros: por palabras: Queremos dezir en este, en que manera se puede desfatar tal obligamiento. E mostraremos que quiere dezir paga e quitamiento. E a que tiene pro. E quantas maneras son de paga, e de quitamiento, e como se deue fazer, e a quien: e de que cosas, e quando. E que deue fazer el debdor, quando paga lo q̃ deue, e aquel a quẽ ha de fazer la paga, non la quier tomar. E de si diremos: de todas las maneras de quitamientos, e de renouamientos, e de descontamientos de debdas, e de pleytos. E porque razones se puede reuocar la paga, o el quitamiento, despues que es fecho.

¶ *Ley. I. Que quiere dezir paga, e quitamiento, e a que tiene pro.*

Paga tanto, quiere dezir como pagamiento que es fecho a aquel que deue recebir alguna cosa, de manera que finque pagado de lia, o de lo quel deuen fazer. E quitamẽto es quando fazen pleyto al debdor de nunca demãdar, [e] lo quel deuia, e le quitan el debdo, [f] aquellos que lo pueden fazer. E tiene esto grand pro al debdor, porque quando paga la debda, o le quitan della fincan libres el, e sus fiadores: [g] e los peños, e sus herederos de la obligacion en que eran obligados porque lo deuian dar o fazer.

¶ *Ley II. Quantas maneras son de pagas, e de quitamientos.*

De pagas son tantas maneras quantas son naturas de debdas en que vn ome se puede obligar a otro. Casegund dizen los sabios antiguos pagando ome lo que deue es libre, [h] de la obligacion, en que era por lo q̃ deuia dar, o fazer. E aũ puede ome ser libre d̃lla por quitamiento, [i] o por renouar pleyto, [k] otra vez, o por dar de mano, [l] quien eũpla el pleyto o faga la paga, o por compensacion: que quier tanto dezir como descontar vn debdo por otro. o por muerte de la cosa que deue ser dada, e en otras maneras muchas que se muestran por las leyes deste titulo.

¶ *Ley. III. Como deuen fazer la paga o el quitamiento, e a quien, e de que cosas.*

1 a ¶ *Non de otras.* Adde l. secundam. § 1. vbi per glo. Bart. & Doct. ff. si certum peta. & l. eum à quo C. de solu. & l. 1. & ibi l. 3. ne plat C. de fabri bricen lib. 11. idem dicit de bitoce, quia non potest cogi, vt solutio fiat alio, nisi aliud esset de consuetudine. vt in. l. domum. & ibi Ioann. de Pla. C. de agrico & censi. lib. 11.

2 b ¶ *Entrega de otras.* Hoc est vna casus in quo potest solui aliud pro alio. alias enim contra glo. in d. l. eum. C. eo. & glo. in d. l. 1. § 1. vbi Bart. col. 8. assi certe quia omnibus eius dictis, ibi approbatur per doctores ibi praeter quam en, qd in fine dicit. vt de libi per Alexand. & Iaso. qui accumulat vigintis fallentias ad dictam regulam & in pro pecunia si forma, p. sic solui mali a argenti, vel auri vide per Ioan. de Plat in. l. 5. C. de suscepti & archad. lib. 10. & in. l. vnica. C. de colla. aeris. & in. l. 1. C. de argen. pretio quod hestaurin fei. eodem lib. & per Decium in d. l. 2. § 1. & resolutra videtur quod sic, quando ex hoc credito nulli damnum parere tur. Quod nota ad legem regularem actum rei vendita quae fuit pro gum omum. & nota bene quod etiam in casu, vbi potest vnum solum pro alio velum si hoc concernit statuto vel consuetudine sic mē in re uenientiam ei non fieri, & est in forma specifica, vt tradit late Alex. cons. 37. vol. 2. in secundo dubio. & potest tēpus prorogari solum, quādo non immutatur rei substantia, vel qualitas secundū Baldum. in. l. secunda circa fi. C. de cati. & facul. assegendi. nūpto alio tradit ad singulare successore. l. si quando. § hac res. vbi Bart. ibi de lege 1. & ibi etiā vide per Barto. quando per illas conditiones operantur facultas. quando vnū erat in obligatione aliud in solutione, & quando vnum solatur pro alio, si illud concatur, qua actione agatur. vide per Bart. distinguentem in. l. hac. ex. ceu. abam. ff. de solu. & quantoten, quae dura facultas solendi vnum pro alio. vide per Barto in. l. si quis si pulatus ff. eo. & in casu huius. l. de quod procedit etiam si fiat executio sententia contra debitorem contumacem. vt notat Ioan. And. in addito. ad Specu. titul. de execu. sententia. § sequitur in prima addito Bald. & Salice. in. l. ordo. C. de execu. iudi.

3 c ¶ *Del juzgador.* Non ergo tenebitur debitor dare meliorem rem, quā habet pro eo dicitur communiter in authentica. hoc nisi. C. de solutio. sed sufficit, quod sit mediocris, & sufficiens ad hoc iudicis, prout hic habetur, quod tene menti & videtur approbari hic optimo, quam tenebat Cynus in authen. hoc ius post rectum. C. de facto lanct. eccle. qui intelligebat quod habetur in dicta authentica. hoc nisi. de re mediocri, vel dato quod procedat in melior, intelligatur dit amen non generetur magnum pra iudicium debitori. vt declarat etiam Salice in dicta authentica. hoc ius post rectum colum. fina. qui & vult quod hoc fit deat in iudicis arbitrio. & nota quod huic remedio de quo in illa l. non posset renuntiari per debitorem sicut ne pe posset renuntiare sententiae bonorum. vt tradit Alberic in dicta authent. hoc nisi. & in rubric. C. qui bo. cede. pos. & Bart. in corpore vnde fuit tit. dict authen. hoc nisi.

4 d ¶ *Pudiere fazer.* Inbuit quōd si posset facere cogitur praecise facere, & non liberatur solendo interesse & idem videtur probari. n. h. 13. & in. l. 35. supra titul. vnde cito. eadem parte a. & hic dicit. se ipso partitarum, non procedet communis opinio Barto. & aliorum dicentium, quod in omnibus fieri regularter succedat obligatio ad interesse, licet fiat in aliis casibus. vt tradit Bartolus in. l. stipulationes non diuidunt. in principio colum. penultim. & fina ff. de verborum obligatio. vbi Iason. 20. & 21. colum. & ap. robatur de isto iure partitarum optimo Martini de Fano. doctoris antiqui conclidentis, quod quis posset compelli ad faciunt indistinctē, nisi quando id fuit non potest facere ille qui tenebatur ad faciunt. l. qui in solutoris non interest quod fiat quia ille casibus tenebatur adinteresse, & ita intelligit leges quae in contrarium allegantur. Decius tol. vbi supra fol. penultimi columna quarta. reprobat ista opinionem. Tene ergo mēti ista l. contra opinionem communem, & quod hic & dictis legibus 13. & 25. habetur, concordat iuri, quia de aequitate canonica obligatus ad faciunt si adimplere potest praecise, potest compelli vt faciat per capit. qualiter. de pactis. tenet Abb. in capit. pertuas. de arbit. & in capitul. veniens. colum. penultim. & fin. de iure iurand. Iason. in dicta l. stipulationes non diuidunt. in principio columna finali.

Lapitulo. lib. 7. fol. quia in no tarecopi. ff. d. 7. 8. & 9. titulo lib 5.

Tan solamēte es quito o me de lo q̄ deue faziendo pago dello por si mismo, mas faziendo la aū otro qualquier por el en su nome. E mas guer aquel que deue aql debdo no supiesse que otro fazia la paga por el, con todo esso seria quito. E aunque lo supiesse el lo contradiziesse.

¶ *Ley. IIII. De que manera deue ser fecha la paga al menor de veynte e cinco años porque el que la faze sea seguro que ella non demandi otra vez.*

A Pereebido deue ser todo omme que ouiere de fazer la paga al menor de veynte e cinco años para fazer la demanda q̄ la nō aya de pagar otra vez. E para fer seguro desto deue pigar lo q̄ dene a el, o a su guardador[h] cō otorgamiēto[i] o mandamiēto[k] del juez del lugar. Ca si

e ¶ *Magnet.* Adde l. 1. Iutionem. & l. si pro mesf. eod. & in. l. solutere. & 5 Institutibus mod toll. obli. in princip.

f ¶ *Contradizesse.* Sed an tunc repetat soluens per actionem negotiorum gestorum? vide Barto. in. l. stichum. § fina. ff. de noua. post glossi. ibi. 6

¶ *Ley. IIII.*

Minori viginti quinque annis aut fatuo vel prodigo cui est datus curator debitor solui cum authoritate tamen iudicis, aut curatoris, alias soluens iterum perderet, & teneretur debitor debitum iterū solueire. hoc dicit.

g ¶ *De manera.* Id est, vt consequatur plenissimam liberationem, adde. l. sanctimus. C. de administratio. & l. an praetor. § per mutuum. ff. de minor. 1

h ¶ *Guardador.* Idem est si fuerit curator pupilli. vt in. l. vero procuratorem. ff. eod. in. § penultimo 2

i ¶ *Otorgamiento.* Ex hoc verbo patet, quōd sufficeret approbatio iudicis. vnde si facta solutione minori nihil ominus agit contra debitorem, quia tamen debitor probaret eum habere pecuniam habiam fuit absolutus sicet possit sententiam pecuniam amittat, non poterit minor restitui, quod tenuit Vbertus de iarusab Albericum. l. 1. C. si aduersus. solutione ipse in contrarium agat quia ex amissione minor de nouo tardetur. 3

k ¶ *Mandamiento.* Neq; tenebitur appellare debitor cōtra hunc iussum vt in. l. nuper. § permittitur. ff. de minor. quod intelligit Ang. in. l. secūda. in. ff. de appell. rec. quod procedat, quando de iuste erat iatis, qui nequeleit, seu quis scire debet a tuem minoris tunc enim licitū est solutem parere iussui iudicis citra appellationem, & credere eum maiorem. vt in d. x. minor. absq; alia inuestigatione si vero esset velscire debere tiuxta. l. octauo. ff. vnde cogna. & l. de tutela. C. de minor. restitutio. tunc contra iussum iudicis parere cipientis soluit minori sine tutore vel curatore appellare deberet, & imputare in ei si non appellauit ita intelligit dictum. § permittitur Ange. vbi supra. & certe videtur singularis intellectus ad illū text. & ad limitationem huius partitarum. Notatetiam quod ad hoc, vt soluens pupillo consequatur plenioremem, vel plenissimā liberationem, secundum notata per glo. in l. 1. & 2. C. si aduersus solutum requiritur, quod interueniat scriptura. glo. nota l. 1. C. de solu. & libera debitorem lib. 11. & tenet Gosiad. d. § permittitur. ei. & Iof. de Imo in. l. vero procuratorem. in. l. sequitur. § fin. ff. de iu. Ad huc etiā ga secundū Albericum post Cyn. in. d. § permittitur. quod ad debitorem si iuēte nō est necessaria scriptura, vt in. d. l. 1. & 2. pactus. C. de pact. & ff. de pig. l. contra. colum. quod ad iuretū est necessaria scriptura, & ita procedat. d. si. C. arbitrate. & l. chirographi. ff. de admin. tuto. & in. l. 1. C. de

neos fuisse procuratori coactus per iudicem liberetur, vide Bal. nota distinguentem in l. fulsus col. pen. C. de furt. & Ioann. Andr. in addit. ad Spec. titu. de oblig. & solu. de la. & Paul. de Castr. in l. qui hominem. §. si nullo. ff. de solu.

a ¶ *Despues.* Durante minori ætate intelligo, nam secus si postea licet infra quadriennii quoil dat ad petendã restitutionem secundũ Alberi. in. l. 1. C. si adulei solu.

de otra guisa lo fiziesse, e despues[a] fuesse los dineros q̃l fuessen pagados, o los malmetisse: o los perdiesse en alguã manera[b] no seria quiro[c] porẽde del debdo. Ante dezimos que lo auia a pagar otra vez. Mas faziẽdo la paga cõ otorgamiẽto del juzgador, assi como sobredicho es, como quier que fiziesse despues su daño de los dineros el menor de. xxv. años, non seria tenudo el otro de gelos pagar. Ante dezimos que seria quito en todas guisas del debdo. E esso mismo dezimos q̃ deue ser guardado en la paga q̃ ouiesse a fazer al loco, o al desmemoriado[d], o al desgastador de sus bienes a quien fuesse dado guardador[e].

b ¶ *Manera.* Intelligo q̃ fragilitate vel culpa mino sperderetur secus si casu fortuito, nã tunc quando solutio fuit minori cũ auctoritate curatoris non competeret restitutio, l. verum. §. fœdum. ff. de mino. & tenet Paul. de Castr. in l. 1. C. si adulei. solu.

¶ *Ley. V. Como es quito el ome dela debda pagada a l al Señor que la deue auer, o a su mãdado.*

Ebdas deuiendo vn ome a otro, e pagando la a otro tercero por su mandado de aq̃l a quiẽ la deuia, o sin su mandado. Auiendolo el despues por firme, tambien es quito del debdo el que lo deuia como si lo ouiesse pagado, a el mismo. Esso mismo dezimos que seria si pagasse el debdo al mayordomo[f] o al procurador q̃ fuesse puesto señaladamẽte del Señor del debdo para recebirlo[h], e para recabdar e procurar todos sus bienes. Otrosi dezimos q̃ si prestasse vn ome a otro dineros, e recebiesse la promissiõ del en esta guisa: prometedes me q̃ me dedes estos marauedis q̃ vos presto a mi, o fulan nõbrado lo señaladamẽte. Si los marauedis paga al otro la quiẽ señalo quel pagasse, tã bien es quito del debdo como si los pagasse a el mismo. Magner despues q̃ la la promission ouiesse assi recebida, defendiesse q̃ gelos non pagasse. E este defendimiẽto dezimos q̃ se deue entẽder en esta guisa si fuesse fecho ante q̃ lo ouiesse este q̃ presto los marauedis comẽçado a demandar el debdo por juyzio[k]. Mas si lo defendiesse despues q̃ el ouiesse fecho la demãda dellos, e si cõtra tal defendimiẽto los pagasse non seria quito del debdo. Ante dezimos que lo auia a pagar otra vez a aquel q̃ recebio la promission. Pero en saluo finca su derecho al que lo pagasse assi dos vezes de demãdar el debdo a aquel a quiẽ lo pago primeramẽte, como a ome q̃ nõ ha ningũ derecho en el para retenerlo. Otrosi dezimos que si este que era en la obligacion sobredicha a postremas para poder recebir la paga cambiasse[m] su estado despues que la promission fuesse assi fecha, que nõ le deue pagar el debdo el q̃ fizo el prometimiento. E esto seria como si era entonce libre e se fiziesse despues sieruo[n] por alguna razon: o

c ¶ *Quito.* Nam quando minor solutur cum auctoritate tutoris, vel curatoris, vel aliqui tutor compereret restituto ĩ integrũ minori. si pecunia culpa perdere tui & in eius vtilitatẽ non cederet, nisi in ea sibi notari pgle. in d. l. fauentibus & nõ ostitui debitor secus si peti potest in integrum restitutio. l. nemo. ff. de integ. resti. glo. magna. in l. ait prætor. §. per mitiorem. ff. de minor. Alexan. in l. 3. §. labeo in fi. ff. de æquit. possess.

d ¶ *Desmemoriado.* Ille qui parantur minoribus & eorum student bene sicq; vt hic & in l. 60. tit. 18. §. parti vbi dixi & vide glos. in. l. 1. C. de tutato. fur. o.

e ¶ *Guardador.* Nõ requirit hæc lex quod expresse sit interdicta prodigo bonorum administratio sed tantum quod datus sit sibi curator, q̃ nota ad ea quæ dixi in. l. 5. titu. 11. cad. parti. 2.

¶ *Ley. V.*

¶ Procurator generalis omnium bonorum vel specialis, vt habent plenã & liberam potestatem petendi & administrandi, vel alia quæ dominũ facere possit faciendo potest solui, & si negotiorum gestor fiat & dominus ratum habeat contingit liberari. o. lem si mihi aut Titio promisisti solue quod mihi debes Titio adiecto soluendo es liberaris. nisi postquam contractus est, & in iudicio vertit tibi ne et solueres, vel ipse mutauit statum, vt quia lenis vel religiosus factus est, aut exulauit, vel cum furiosus esset factus est sob alieno potestate, tunc enim tenetur iterum soluere, sed potest ab eo repetere e solutum, idem si solut creditori accusato de maleficio sum liberatus, nisi sit tale maleficium ex quo cotinuo perdere debet & bona li d.

f ¶ *Debda.* Concordat cum principio huius. l. 1. solutum. in pri. ff. eod. & l. si cum dotem. §. transigere damus. ff. solu. ma. & limita in casu. l. fugitiuus ff. eo. & l. 1. C. de hæsau. lib. 10.

g ¶ *Mayordomo.* Et si generale mandatũ ad negotia importat, vt solutionem possit recipere à debitoribus concordat cum. l. vero procuratori. ff. eodem.

h ¶ *Recebirlo.* Oportet ergo, quod cõstet de mandato, nam si non constaret, licet dubitare tui de mandato, non posset ei solui glo. in. l. non solum, q̃ qui alieno. ff. de procurato. vbi vide Bart. & Ioan. de Imol. in l. vero, procuratori ff. de solu. de qua latia. sumpta est, & qd si solut procuratori habenti mandatũ ad recipiendum solutionem, tam. in quando ei solut erat infirmus, & statim decessit & pecunia perdita sunt, an liberatus? Ioan. Andr. in addit. ad Spec. titu. de obli. & solu. disputat ad vtrãq; partẽ & concludit q̃ liberec, quid aut si soluat renocato a procuratore? in pmanu. v. l. cum quis. §. 1. ff. de solu. & quod notat Bart. in. l. si procuratori falso. col. 2. ff. de condi. ob cau.

i ¶ *Paga al otro.* Adde. l. 20. procuratori in princ. & in §. 1. vbi alia causa. ff. eo. & de illo adiuncto, vide quæ dixi in. l. 7. titu. 11. cad. parti. mgl. magna. & aduerte, q̃ licet solui possit adiecto & loquium non possit abeo repeti. si tamen detur pignus adiecto pro securitate debiti, potest pignus repeti. text. notabilis in. l. si in qui. ff. de pign. & si fiducia est adiect[a] nõ pot solui eius dño l. si stipulatus. ff. de sol. & nõ pot adiect[a] alio modo liberare debitorẽ, nisi recipiẽdo solutionẽ. l. qd stipulatus. ff. eo. & an possit nouare? vide per Iaso. in. l. eũ qui. §. qui libi aut filio. col. 4. ff. de verb. obli. & faculta soluendi adiecto non tollitur per cõstitutu. l. si ita stipulatus. ff. eo. & vi l. sed & si. §. sed & si mihi ff. de cõstit. pecu. & hæc ad adiecti, non pot recipere solutionẽ. l. si stipulatus ff. de solu. & l. eũ qui. §. sibi aut Titio. ff. de verb. obli. & vid. ibi per Iaso. an si aliud pro alio volente creditore soluatur adiecto liberetur soluens, & nõ debet alibi solui adiecto, quam in loco destinato. l. non vtique §. idem Iulianus ff. de eo quod certo loco.

k ¶ *Por juyzio.* Adde. l. si quis stipulatus fuerit decem in melle, & ibi Bar. ff. eod. & in. l. penul. eod titul. per Bartol. est in l. aliud.

l ¶ *Defendimiento.* Innuit hic, q̃ etiã vltra litis cõtestationẽ requiratur petitio, prohibitio, ne soluat adiecto in. l. 1. si quis stipulatus. vbi fin de q̃ quia sumpta est, hoc nõ dicit sed q̃ p simplice litis cõtestationẽ tollitur facultas soluendi adiecto, & sic non ait ibi docto casu, in quo plus opereturtacit. in. l. litis cõtesta. quã expressa cõtradictio. Et sic de mente docto est q̃ nulla alia prohibitio, qua litis cõtesta. exigatur. pot dici q̃ ista lex sequitur fuit opinionẽ glo. in. l. eũ qui certaru. in glo. magna ff. de verb. obli. q̃ allegãdo. d. l. si quis stipulatus intelligit eã, interuenẽte etiã prohibitione, & sic cessabit obrectio cur maioris efficatiæ sic tacitũ q̃ expressum, & erit hic casus, q̃ tũc nõ pot soluiadiecto, qñ vice expressam prohibitionẽ interuenit ante litis contestatio, e nementi.

m ¶ *Suesiado.* Ortum habet a lege, cum quis in pri. in. ff. eo. quam vide.

n ¶ *Sieruo.* Quid è contra si ex seruo fiat liber an potest ei soluti? opiniones sunt in hoc, de quibus per Alexã. in. l. eum qui in. §. qui libi. ff. de verborum oblig. & ipse tenet q̃ non possit ei soluti per textum. & ibi Bartol. in. l. si quis seruo, ff. de soluto, & l. si in qui rem. §. Iulianus.

ff de fartis, & placet mihi, quia respectu creditoris, non mutatur status in melius sed in deterius, quando seruus adiectus, erat seruus domini. quia facilior erat exactio domino ab eius seruo, quam cum iam sit liber, si tamen adiectus non esset seruus domini, sed alterius extranei. tunc videtur quod possit ei solui, neque tunc obstabunt leges in contrarium allegatæ: quæ loquuntur cum seruus erat domini, ne nemente, quia doctores non ita bene declarant.

9 a ¶ *Religioso.* Dicuntur fuit hoc Ruyne & Iac. de Are in l. cũ quis ff. eodem & approbatur Inc.

10 b ¶ *Desterrassen.* De relegatione loquitur, vt in dicta. l. cum quis. in princip.

11 c ¶ *En poderio.* Hoc dicit propter. l. cum q. §. qui sibi aut filio. ff. de verbo. oblig. nam si filius efficiatur suiuris, bene potest ei solui, licet mutet status: vt ibi: & vide ibi per Alexand. ponentem alios casus, in quib. potest solui licet mutet status.

12 d ¶ *El cuerpo.* Notabene, qa vult quod & si bona veniant cõfiscanda, nõ tamẽ infligatur pœna mortis, qd possit sibi solui, & istud verbum nõ habetur in l. reo. ff. eod. sed forte ista lex voluit hoc intelligere in crimine læsæ maiestatis, vbi mors infligitur, & bona confiscantur, & in ei dicitur ad ministratio. vt in l. fina. C. ad. l. Iul. maiesta. in alijs vero cãsibus vbi pœna mortis non infligitur, licet bona ipso iure confiscentur, vnde hæc lex quod possit accusato solui, si tamen bona sint annotata. vt in dicta. l. reo. cum glos. ff. eo. & ita Bal. intelligit.

13 e ¶ *Pagar.* Limitat Salicet. in dicta. l. fina. ad l. Iul. maiesta. quando sciuit debitor, vel scire debuit facultatem soluendi sibi sublatam, aliàs liberatur ad instar illius, qui soluit procuratori reuocato, vel filiofamilias, cui peculium erat adempturn. l. cum quis. ff. de solu. & l. si nõ sortem. §. qui filio. ff. de condict. indebi.

¶ *Lex. VI.*

14 Si mandauit tibi vt quod mihi debes alij soluas soluendo ei antequam de mea contraria prohibitione certificeris eri is liberatus secus si soluisti post certificationem. l. d. Habuit tutam à. l. vero procuratori. §. sed & si quis & à. l. cum quis. §. si debitorem. ff. de solu.

15 f ¶ *A su debdor.* Idẽ si præcipiat alicui, vt ex debitore recipiat, nam per consequens videtur mandare debitori, vt ea soluat. l. qui hominẽ. versic. si tu Titium ff. eod. & ibi notat Bartol.

16 g ¶ *Non sabiendo.* An sufficiat proponere edictum, vel proclama super reuocatione procuratoris? vide Bart. in. l. qui hominem. §. si tu Titiũ ff. eod. & l. sed si pupillus. §. de quo palam. & ibi Bart. ff. de institu. & vide per Abb. de ista materia in capit. ex parte decam. de rescip. per tres fina. col. & quod notat Bart. in l. vero procurator. §. primo. ff. de solutio.

¶ *Lex. VII.*

17 Procurator ad iudicia nõ potest acceptoferre, nec solutionem recipere. Si tamen procurator constituatur ad agendum, & recipiendum cũ plena & libera potestate, ad ea quæ dominus facere posset, solutionem recipere, & qui tationem facere poterit h. d.

18 ¶ *Non gela deue a el pagar.* Concordat cũ l. hoc iure. ff. eod. & l. sed si tantum. ff. de pactis. sed qd econuerso, an qui nõ potest petere possit solutionẽ recipere? vide Bartu. in l. non solum. in princ. ff. solu. mat. vbi & vide an possit filiofamilias solui sine patre in adquisitijs, in quibus patri non acquirit vsusfructus. & tradit etiam Albert. in l. vero procuratori. ff. de solu. & cõclundunt, qd possit solui filiofamilias in his.

19 ¶ *Para recebir.* Quid si detur potestas ad exigendum an possit solutionem recipere? Bar. tenet quod sic in. d. l. hoc iure. ff. eod. & in. l. non solum. vbi communiter dicto. ff. solut. mari. idem si sit constitutus procurator ad agendum, & exigendum. secundum Bart. in dicta. l. hoc iure. vbi idem tenet Ioan. de Imol. licet Angel. teneat hic contrarium.

20 ¶ *Al señor.* Ex hoc verbo Bar. Imo & Pau. de Cast. in. d. l. hoc iure. ff. eo. colligunt formationẽ hic, quando procurator tantum constitutus est ad agendum, vt concludat condemnari sibi & solui domino.

21 ¶ *Libre e llenero.* Adde. l. procuratorem generaliter libera. ff. de procurato. hi tamen non habetur, quod possit procurator habens liberã facere quitationem debiti. Azo sub dubio forte. C. de acceptil. in summa dicit, quod potest fieri acceptilatio per procuratorem habentẽ ad hoc speciale mandatum, vel generale cum libera vt supplentur nouandi animo, glo. etiam in. l. non abstulit. C. de noua. tenet quod procurator cum libera possit facere liberationem, & quitationem. & approbatur hic & intelligeita, quod non fiat donando. l. contra iuris. ff. de pactis. l. filusfamilias. ff. de donat. & per Bald. in dicta. l. non abstulit & Alexand. consi. 44. volum. 2.

22 m ¶ *Que el señor.* Innuitur hic, qd requiritur hoc casu necessi qd detur potestas cum libera, verũ qd & dicatur qd & possit ea ora facere, quæ dñs posset, sed vt dixi in. l. 15. titul. quinto, tertia partita per hæc verba

zimos que seria si despues que le ouiesse mandado pagar el debdo, le embiasse dezir por carta, o por mandado cierto, que lo non pagasse. Casi acaeciesse que non diessen la carta, nin el mandadero, non gelo dixesse, e pagasse el debdo, non sabiendo[g] que lo auia defendido el que gelo mandara pagar, entonce seria quito del debdo, el debdor tambien como si lo ouiesse pagado a el mismo.

¶ *Ley. VII. Como deue ser fecha la paga a non al personero que la demanda en juyzio por otro.*

Personero faziendo vn ome a otro para demãdar en juyzio alguna debda quel deuiessen. Maguer veneiesse al debdor este personero, tal non gela deue a el pagar[h], fuera sendesi el dueño en la carta de la personeria, le otorgasse poder tambien para receebir[i] la paga, como para demandar el debdo. E si tal poder non le otorgasse en la carta de la personeria[j], deue pagar e entregar el debdo al señor,[k] e non al personero. Otrosi dezimos que tal personero como este non puede fazer pleyto de quitamiento, con aquel a quien ha a demandar el debdo, que gelo non demande, nin gelo pueda quitar. Pero si en la carta de la personeria le fuesse otorgado libre e llenero[l] poder en demãdar, e en recabdar la debda, e fazer todas las otras cosas que el Señor[m] podria fazer si fuesse presente, entonce bien podria recebir la paga, o quitar el i

h Personero faziendo vn ome a otro para demãdar en juyzio alguna debda quel deuiessen. Maguer veneiesse al debdor este personero, tal non gela deue a el pagar[h], fuera sendesi el dueño en la carta de la personeria, le otorgasse poder tambien para receebir[i] la paga, como para demandar el debdo. E si tal poder non le otorgasse en la carta de la personeria[j], deue pagar e entregar el debdo al señor,[k] e non al personero. Otrosi dezimos que tal personero como este non puede fazer pleyto de quitamiento, con aquel a quien ha a demandar el debdo, que gelo non demande, nin gelo pueda quitar. Pero si en la carta de la personeria le fuesse otorgado libre e llenero[l] poder en demãdar, e en recabdar la debda, e fazer todas las otras cosas que el Señor[m] podria fazer si fuesse presente, entonce bien podria recebir la paga, o quitar el i

quòd possit facere id quod dominus posset, videtur concedi, libera, hic tere expressè de libera non dicatur. vide ibi. & certè de mere tibus l. & etiam dicta. l. 19 est quòd semper in concessione istius liberæ potestatis, addatur, vt possit ea facere, quæ dominus posset: & ideo consulo, quòd semper in instrumentis procurationum facias apponi.

6 a ¶ *El debdor.* Intelige, vt dixi supra in gloss. superparte, libre.

debdor[a], tambien como el señor que lo fizo su personero.

¶ *Ley. VIII. Como deue ser fecha la paga que deue fazer el debdor si non gela quisiere recebir el que la deue auer.*

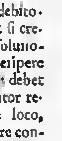

QLazos e dias ciertos[b] pone los omes entre si, a q̃ prometen de dar, o de fazer algunas cosas, vnos a otros. E porẽde dizimos q̃ cada vno es tenudo d̃ dar o de fazer lo q̃l, pmetio, al plazo q̃l fue puesto pa ello. E nõ se puede escusar q̃lo non faga maguer el otro, nõ gelo d̃mãde[c]. Otrosi dezimos q̃si el debdor quisiesse pagar el debdo al que lo deuesse recebir, e el otro non gelo quisiesse tomar, deue fazer afrenta[d], ante omes buenos en logar e en tiempo guisado, mostrando los marauedis de como quiere fazer la paga. E deue poner e aquellos marauedis señalados en fieldad de algund ome bueno, o en la sacristania de algũa eglesia instituida publica seu priuata, seruata recognitam executionem mandati prout est in illis regnis, quod non habebant locum, quando dies certa est apposita cum pacto, quod ante diem certificatio debeat fieri per actorem, quoniam illud pactum reddit terminum conditionalem, quod dicit esse notandum, & signedum menti, multa alia in materia purgationis moræ vide per Bart. hic lum, Angelũ, & Alexandrum, & cæteros scribentes in dicta l. si in stipulatu, & inter cæteras nota, quòd de a quitate canonica semper mora purgari potest si adversarius non sit damnum passus propter moram, per text. notabil. secundum vnum intellectum, in capitul. suam, de pœnis. tradit Ioan. de Imol. in capitul. illecti. de arbitri. columna secunda Alexand. in l. si quis mato. C. de transact. Decius consil. 138 colum. secunda. adfin. & vide etiam text. notabilem in capitulo. potuit de locato. & ista limitatio erit in illis in quibus effectus quia cum per istas. ll. partiarum non reperitur expressè cautum, quod vbi est dies & pœna non admittatur purgatio moræ, & sic deficiente istue regni potius sit recurrendum ad ius canonicum, quam ad ll. Imperatorum, vt tradit Ioan. Lupi. Pala. Rubeis in introductione repetitionis, capitul. per vestras. de donationibus virum & vxo. versiculi. Idem videtur mihi dicendum, admittetur, vt dixi purgatio moræ sequendo æquitatem canonicam, tunc mutati.

b ¶ *Certos.* Secundò ergo esset incertus dies, vel hic, & in l. magnam. C. de cõtrah. & cõmi stipu. vbi & notat Bald. quòd dies incertus non constituit debitorem in mora, & tenetur etiam Bart. in l. ita stipulatus. in. 2. quæstione principali. ff. de verbo. obli. Alexan. & Iason. in l. quotiès in diem. ff. eod. vnde si promittor tibi, cùm eris legitimæ ætatis, opus est interpellatione. tenet Bald. in l. si pacto quo pœnam. C. de pactis col. 3 versi. 2. quarto. quidautem in eventu conditionis, an constituat debitorem in mora? Bart. tenet quòd non in dicta. l. quotiens vbi Iason dicit istam esse communem opinionem, addit etiam Bart. in. l. id dicimus ff. de solutio. & in Leui dis. ff. de vsur. & per Bal. in. l. pe. §. cũ autem. C. ad Trebel. Sed quid dedie tacita inducta à lege? dic quod illa interpellat, & constituit debitorem in mora. vide dicta. l. quotiès in diem. & ibi notant Ioann. de Imo. & Alexan. & Iason dicit ibi istã esse communem opinionem, quamvis Albericus contrarium tenuerit, & eadem est text. in. l. 2. in fi. C. de iure emphi. & vide per Iason. interpretes hoc ampliantem in d. l. quotiens & addit quod dies tacita interpellet, & mora purgationem impediat. text. notabil. in l. 1. versiculi. nisi forte ff. de penu. lega & Bart. in. l. si in stipulatu. ff. de verbo obliga in quinta oppo. & intelige dummodo dies illa tacita sit certa, & reus potuit eam præuidere. vt declarat ibi Iason super eadem quinta oppositio & nota quòd sufficit, quod dies sit certa licet sit variabilis ad nutum stipulatoris in tempus prolixum: vt in. l. cum stipulatus sum mihi à proculo. & ibi Bart. ff. de verbo. obliga. & etiam Ange. & Ioan. de Imo. & ad de Socinum consi. 88. circa primam quæstionem 2. volum. q. 4. quidautem de hora, an interpellet sicut & dies? Bald. tenet quòd sic in. l. 1. C. ne licet. attento prouoca per text. quem dicit valde notabilem in. l. Titio. §. fina. ff. de actio. empti. tangit Iason, quem vid. in l. si ex legis causa. 4. co. ff. de verbo. obliga. si est 4 ampliat. & quid si dictum sit in conuentione, quòd creditor nõ possit petere ante pascha, an dies paschatis interpelletur? dicit quod sic. in. l. si dicto. §. fina. ff. de cons. pecu. Sequitur Bald. in l. sed & in ex stipulatu. ff. de verb. obliga. Iason. vt d. l. cum stipulatus sum mihi à proculo. in fin. princ. & dicit tenet Bal. in. l. 1. col. fina. C. quando dies lega cedit. per gloss. in d. l. si dicto. & per alia. vide ibi per eum. Bald. tamẽ in. c. vnico. §. tãn. fin. an ille qui intercessit ratione domi. sin. dicit quòd si debeo tibi decẽ pund., & tu promittis non petere vsq. ad pascha, quòd dies pactatis non interpellet, allegat notata in. l. si vnus §. 2. ff. de pactis.

c ¶ *Maguer el otro no gelo demande.* Limitant nouem modis, vt tradit Iason in. l. si ex legis causa colum. quarta, & quinta. ff. de verborum obligationibus & nota quòd elapso die instrumenti agens habet fundatam intentionem, vide Decium consi. 432. vbi his quæ accumulatisunt, & quid de eo qui promittit se factum, & curaturum, quòd quis ratificet actum vsq. ad certum tempus, an adhuc debeat interpellari vide per Decium. consil. secundo. & quid in delictis, quæ consistunt in omittendo an ipsa mora fiat fisco? vide glo. & Bald. in l. prima. C. de iis quibus vt indig. & adde te quòd Bald. in. l. cum allegas. columna penultima. C. de vsu. dixi vnum verbum satis notandum, si tamen verum esset, quòd in contractibus bonæ fidei non obstante die & pœna, potest mora purgari sed contra hoc dictum Bald. est glos. cum qua Doctores videntur transire. in. l. Lucius in verbo. exhibuisse in fine text. ff. de actio. empti. & contra Baldum tenet Alexand. consil. 106. magnificè pri. vol. colum. secunda, tertia volum. & Iason in. l. si in stipulatum. columna nona. ff. de verborum obligationibus. Nota etiam, q̃ licet sit apposita dies, & pœna si tamen inter partes fuit actũ vt eius etiã certificari debeat p actum tunc talis dies nõ interpellat, ma q̃ mora sit purgabilis. vt notat glo. in. l. ita stipulatus, sup. vbo certo die. ff. de verborum obligationibus. & ibi eam notat Angel. dicens, q̃ tũc perinde habetur, ac si nullus dies esset appositus: ex quo infert ad statuta disponentia instrumẽta publica seu priuata, seruata recognitam executionem mandati prout est in illis regnis, quod non habebant locum, quando dies certa est apposita cum pacto, quod ante diem certificatio debeat fieri per actorem, quoniam illud pactum reddit terminum conditionalem, quod dicit esse notandum, & signedum menti, multa alia in materia purgationis moræ vide per Bart. hic lum, Angelũ, & Alexandrum, & cæteros scribentes in dicta l. si in stipulatu. & inter cæteras nota, quòd de a quitate canonica semper mora purgari potest si adversarius non sit damnum passus propter moram, per text. notabil. secundum vnum intellectum. in capitul. suam. de pœnis. tradit Ioan. de Imol. in capitul. illecti. de arbitri. columna secunda Alexand. in l. si quis mato. C. de transact. Decius consil. 138 colum. secunda. adfin. & vide etiam text. notabilem in capitulo. potuit de locato. & ista limitatio erit in illis in quibus effectus quia cum per istas. ll. partiarum non reperitur expressè cautum, quod vbi est dies & pœna non admittatur purgatio moræ, & sic deficiente istue regni potius sit recurrendum ad ius canonicum, quam ad ll. Imperatorum, vt tradit Ioan. Lupi. Pala. Rubeis in introductione repetitionis, capitul. per vestras. de donationibus virum & vxo. versiculi. Idem videtur mihi dicendum, admittetur, vt dixi purgatio moræ sequendo æquitatem canonicam, tunc mutati.

d ¶ *Afrenta.* Concordat cũ l. si solutum ius ff. eo. & l. obligatione C. eo. & l. acceptã. C. de vsu. & l. 14 tit. 11. & l. 18 tit. 13 eadem parti. & quæ ibi dixi. & adde l. 2. & ibi Bal. C. de cõmun seruo manu. & glossa in d. l. 1. C. illo item. & quando debitum non est liquidum quomodo fiat deposito, & consignatio? dic quod deponatur & consignetur id quod est liquidum & pro reliquo liquidando detur fideiussor. secundũ practicam quæ habetur in. l. statu liberi à cautelis ff. de statu libe. Angel. & Ioan. de Imol in. l. 4. §. præterea. ff. de noui op. nuntiatio concordantes ibi allegatis p Alex. & vide quod habetur in. l. 72. in odio. Tauri. In no. tec.

e ¶ *Deue poner.* Illa obtatio depositio, & consignatio requiritur, ad hoc, vt debitor consequatur liberationẽ debitum vi iniustus, supra in præcedenti gl. allegatis. & vt periculi periuriq̃ incepsi spectet ad creditorẽ. Si in tractatu iuris de emitatione pœnæ vel moræ propter non factã solutionẽ, non semp requiritur ista oblatio, depositio, & consignatio: nã si abesset creditor, ita q̃ nõ haberet debitor cui faceret solutionem: nõ esset in mora: neq; incideret in pœnã? si non deponeret, & cõsignaret vt in. l. si fundus. §. si in fi. ff. de lege cõmissoria. pecunia fœnebris. §. fi. ff. de vsuris. neq; obstat quod notat Bar. in. l. si reus paratus. in fi. ff. de procuratorib. dũ dicit q̃ q̃ si quis vult soluere vt pœna euitet sed non reperit creditorem, cui soluere possit, debet auctoritate iudicis facere cõsignari & cõsiudice offerre, p d. l. si reus paratus & ad hoc vt sciatur vtrũ ille creditor reperiat, vt quia forte esset forensis, fiat præconiũ de hoc. arg. l. si eo tẽpore. C. de remi. pig. nãvt declarat Alex. cõsi. 92. 1. volu. in ep. perspectis his q̃ in themate narrata sunt col. 4. illa decisio Bart. intelligitur casibus in quibus requirebat depositio, & consignatio, put loquitur illa. l. si reus paratus. vt ibi declarat Bald. & Bart. in. l. si seruum. §. nunc videamus. in fi. ff. de verbo. oblig. sicut etiam requirit ad impedendũ eius vsuram iam incepta vt. l. si creditor. C. de vsur. & etiã quandoq; ad euadendã pœnam requiritur oblatio, depositio, & consignatio. secunda. in fi. secundum vnum intellectum gloss. C. de iure emphit. & dicta. l. si creditor. secus vero est, quando iuimus in casu in

3

4

quo non requiritur depositio, & consignatio: vt est regulariter quando tractatur de effectu non iuuandi moram, vel pœnam, vel cursum vsurarum necdum inceptarum, nam tunc fit cum offeratur debet offerri, & sufficit sola oblatio. l. si per te. C. de vsuris & notatur in d. l. acceptam sed si non erat cum offerreretur, tunc non potest fieri oblatio, & absque oblatione securus est debitor vsin. d. l. si fundus. §. si cum alijs allegatis per Alex. vbi supra qd tenet mentis. & prædictis adde. l. si prædio. in pnn ff. de in diem adiecti. & qd notat Bald. in. l. 2. in fi. C. de iure emphy.

5 a ¶ *Es quito.* Ipso iure, vt hic innuitur & tenet glossa in. l. obligationes. C. eo. & est cõmunis opinio.

¶ *Lex IX.*

Rei perditione vel interitu, sine debitoris culpa ante tempus soluti omis vel si nõ fuit certum tempus appositũ ante quam in iudicio petatur liberatur debitor: sed si dolo, vel culpa eius perijt tenetur ad æstimationẽ. Item si voluntarie deferente creditore iuret debitor non debere liberatur si eum solutione vel iudicij absolutione. Idem si creditor donet vel tempus instrumentum cum intentione remittendi debitum sed si probet non causa remittendi sed alia de causa vel rupisse, aut essuisse furatum aut per metum vel vim ablatum remanet eius debitor saluum. hoc dicit.

7 b ¶ *Quito es.* Adde. l. pe. ff. eo. & l. 18 tit. 11 ead. part. vbi & vide que dixi.

2 c ¶ *Lajura.* Concordat cum l. si tic lium. §. naturalis. ff. eo. & l. 2. & l. iusiurandum etiam ff. de iureiur.

3 d ¶ *Que es quito.* Ipso iure, vt in dicto. §. naturalis. & hic multum tamen obstat. § æque. In fine. de except. vbi habetur, quod per iusiurandum delatum à creditore debitori, non liberatur debitor ipso iure sed ope exceptionis, & de isto contrario opposuit Ludo. Ro. in. l. 2. ff. de iureiuran. & reliquit cogitandũ super solutione Alex. & etiam Iasonis solutio q pecuniarum voluntarũ, vel iudiciale tollatur obligatio naturalis ipso iure sed non ciuilis ipso iure et tollatur sed ope exceptionis, quod colligũt ex illa dictione æquè, iuncto §. præcedenti, vbi actum fuit de pacto de non petendo. licet tamen ista solutio posset esse bona quoad dictum. §. æque, ad istam. l. partiarũ nõ posset hoc dici, que vult q ex hoc iuramento voluntario delato à parte, licet in iudicio (quod etiam vocatur iuramentum iudiciale) debitor iurãs liberet, perinde ac si soluerit. ex quo habet consensum partis iuramentum deferentis: & quod liberatur ipso iure vnde non indiget ope exceptionis, nisi velis dicere, q etiam hæc lex requirat, q opponatur exceptio quod & potest probari ex eo quod subiecta fuisse end. quia per sentẽtia del iudgador) vbi patet opus esse exceptione: vt in §. item si in iudicio. In fin. de except. & istud videtur tuitus iuris communis inducatur correctio. cum hic talis correctio non exprimatur.

e ¶ *La carta* Ad de. l. si chirographum ff. de proba. & l. labeo. ff. de pactis. & l. 40. in pratit. pri. & quæ late dixi. in. l. 11. titu. 19. partita. 3. 4

f ¶ *Rompiesse esa hoenda.* Secus si ex iracũdia, vt alias sine animo liberandi debitorem: vt hic colligitur. vide Bald. in. l. prima. ad finem. C. de fide instru. dicẽtẽ, q si ex iracundia concremasti instrumentum debiti non amittis ideo ius tuum: sed tenebens clarius probare per testes, & tali casu nõ deferetur iuramentum in suppletũ probationũ: qa culpa tua elacitas probationis offuscatur: præsertim in facto antiquo, vbi aliqd posset esse in instrumento, de quo non recordantur testes: vt. ff. de probatio. l. census. & istud dictum dicitur ibi mentẽ tenendũ Paulo de Castr. 5

g ¶ *O gela rompieron* Innuit ista lex, quod si creditor non potebet, rupturã instrumẽti factã fuisse per vim, seu cõtra eius voluntatem: q ex quo reperitur instrumentum ruptũ præsumat liberatio debiti, de quo tamen vide quæ latius dixi in d. l. 11. titu. 19. partita & per Floria. in. l. si chirographum. ff. de probatio. per Bart. & doct. in. d. l. labeo. ff. de pactis. 6

¶ *Lex. X.*

Si in solutione expirimit debitor in quo debito de multis soluat, erit in illo solutũ, si autem debitor non designet & creditor statim dicat in quo debito recipiat: tũc tacet debitor, in illo erit solutum: neutio autẽ designãte si debita sint eadia vel simplicia & liquida sine contentiõe in omnibus debitis principalibus cepartitur solutio sed si quædã sunt grauiora propter vsuras, vel pœnam aut similia: in illis cõputabitur solutio quo magis debitor exoneretur h d.

h ¶ *En aquello que señalo.* Quid si non sufficiat quantitas soluta ad solutũdum totum debitum per debitorem designatum, an prædat hæc lex glossella finalis. l. ff. eo. vult q sic: & idem tenet Ioan. de Imo. in. d. l. 1. in prin. per. l. vbi si delusori. ff. eo. ex quo enim creditor tacuit, & recepit non debet obstare particularis solutio. 1

i ¶ *Lo contradixesse.* Adde §. 1. & 2. ff. eodem. 2

k ¶ *Tornado.* Et si creditor nolit, debitor offerat & consignet, vt in l. obsignatione. C. eo. 3

sia. E dende adelante es quito[3], del debdo, e non ha el otro demanda ninguna contra el. E aun dezimos que si los maraudis se perdiessen sin culpa del debdor, despues que fuessen puestos en fiel dad, assi como sobredicho es, que el daño pertenece al señor del debdo tan solamente, porq̃ fue en culpa que lo non quiso recebir quãdo gelo quiso pagar.

¶ *Ley. LX. Como por muerte de la cosa señalada sobre que es fecho el obligamiento es quito el debdor.*

Esta o otra cosa cierta deuiendo vn ome a otro: si aquella cosa se perdiesse, o se muriesse ante del plazo aque la deuia dar o si el plazo non fuesse puesto ante que el otro gela demandasse por juyzio, si la perdida o la muerte nõ auino por culpa, nin por engaño del debdor: quito es[b] de tal debdo. Mas si se perdiesse, o se muriesse por su culpa o por el engaño que el debdor fiziesse, entõce tenudo seria de pechar la estimacion della. Otrosi dezimos que demandando vn ome a otro alguna debda q̃ diyesse que le deuiesse, e negasse el otro el debdo, diziendo que nol deuia nada, que si el que demanda le da la jura[c] de su voluntad: e el otro la recibe del e jura que non le deue lo quel demanda, que es quito[d] del debdo, tambiẽ como si lo ouiesse pagado. E fuesse ende quito por sentẽcia del judgador. Esso mismo seria si vn ome diesse a otro la carta[e] que auia sobre el, del debdo q̃ le deuiesse o la rompiesse[f] a sabiendas con entenciõ de quitarle el debdo, q̃ tambiẽ seria quito, porẽde como si lo ouiesse pagado. Pero si aquel q̃ auia de auer el debdo, pudiere prouar con omes buenos, q̃ dio la carta en fiel dad al debdor, e nõ eõ volũtad de quitarle el debdo, o q̃ gela furtarõ o forçaró, o gela rõpierõ cõtra su volũtad, entonce en salio le fincaria su derecho contra aquel que deuia la debda.

¶ *Ley. X. Como quando vn ome deue debdas de muchas maneras a otri, e faze paga de alguna dellas de qual se entiẽde que fue fecha la paga.*

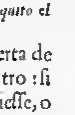

Debdas de muchas maneras deuiẽdo vn ome a otro, si le fiziesse paga alguna: e señalasse por qual es debdas le fazia aquella paga, deue ser contada en aqlla que señalo[h], e non en otra. E si por auẽtura el que fiziesse la paga, non dixesse por qual debdo fazia: e el q̃ la recibe señalasse luego vno delos debdos principales, diziẽdo q̃ la recibe el, e se callasse el q̃ fazia la paga. entonce deue ser cõtada en el debdo que señalo, e non en otro. Mas si lo contradixesse[i] luego ãte que se partiesse del logar deue el ser tornado[k], lo que le pago, o contado en aquel debdo que señalare el que faze la paga. E si acaesciesse que el que fiziesse la paga, nin el que la recibe, non señalaron por qual debdo la fazian, entonce si las debdas fueren eguales que non aya agrauiamiento ninguno de pena nin de vsura, nin de otra manera, mas en el vno que en el otro: deue ser partida la paga en todos los

Partida. v. R iiij

debdos principales[a], ē aquellos que co nociere el debdor sobre q̄ non ouiesse cōtēda ninguna. E si por auēture debda y ouiere alguā, q̄ fuesse mas agrauiada que las otras por razon de penaque fuesse puesta enella, o por otro agrauiamiento semejante[b], estonce deue ser cōtada la paga tan solamēte en tal debda como esta[c], que es mas graue.

¶ *Ley. XI. A quien deue ser fecha la paga primeramente en los bienes del debdor, quando las debdas que demandan son de vna natura, e sin peños.*

Adhit C. de priui. credi.

Sacan debdas algunas vegadas los omes vnos de otros, o non obligando sus bienes[d] nin parte dellos, mas conoscendo la debda tan solamente por carta, o ante testigos, o en suyzio. E tal debdo como este es llamado en latin (debitum personale) que quiere tanto dezir como debda que es obligada la persona, del que la faze, e nō sus bienes en todo nien parte. E por ende dezimos, que si alguno ouiesse a dar a muchos debdos que fuessen de esta natura, que qualquier dellos que demandasse su debdo por juyzio, e por quien fuesse dada sentencia primeramente[e] cōtra el debdor, aquel deue ante ser pagado, que ninguno de los otros, maguer el su debdo fuesse el postrimero. E los otros a quien deuia algo este debdor sobre dicho, non han de mandar ninguna cōtra aq̄l que vēce su debdas. Mas si todos los otros o parte dellos demādassen su debdo, otro si por

a ¶ *En todos los debdos principales.* Deiure communi tunc hoc procedit, quando nullam debitum excessis erat antiquius altero: nam si esset tunc in eadem antiquiorem cedit solutio vt in l. in his in prin. & l. vbi adcessor &. l. si ex plurib. §. fin. & l. creditor. §. Valenianus. ff. eo. & tenet Bar. in l. cum expluribus. eodem tit. & dicitur causa antiquior inspecto tēpore solutionis & nō tempore contractus, vt in d. l. si ex pluribus §. fi. & Bar. vbi supra. vñ videtur, q̄ ista lex sit sit restringēda, & limitanda. Adtente tamē q̄ Azo. C. eo. in summa. cum tengit istam materiā, nullam mentionem facit de debito antiquiore sed q̄ simpliciter vbi causę sunt pares de omnibus decedit pro rata, & ita simpliciter sequendo dicta Azonis, fuit facta ista lex sed per hoc non recederem à iure cōmuni, & opinione communi, cum hæc lex non extinguat cōtrectionem debitoris à minū, & possit intelligi & restringi iusta terminos iuris communis.

b ¶ *Agrauiamiento semejante.* Vide per Bar. in l. cum expluribus. ff. eo. vbi ponit sex modos, quibus dicitur causa grauior, & vide etiam per Ioan. de Imol. in d. l. eo. 6. ibi & potest dici causa grauior.

c ¶ *Tal debdo como esta.* Sed an prius in vsuram quām sortem. l. 1. C. eo. dicit quod prius in vsuras. & quę sint mo. glos. & docto. laborant in hoc in dict. l. 1. & nulli videtur satisfacere ratio. & lex illa partiarū decidere videtur, quod & si debitum sit cum pena, vel sine (nulla facta electione) solutio cedat in illud debitum non tamen declarat, an prius in vsuras vel in sortem, vnde nō videretur recedendū a iure communi, in casu quo tamquiterelle vtuntur licite peterentur, & possent de iure stare, & canonice exigi. alia ratio a limis. l. in materiā, vide per Bar. in l. cum expluribus. ff. eo. & per Iod. de Imol. multum latē in d. l. 1. eod. tit. vbi videpet cum vnam notabilē determinationē ad istam materiam eo. si debitis mercatorum, qui communiter in stempo ribus scribuntur, in quibus scribunt, quid debeant habere, & quid debent dare, & nunquam in his quæ recipiunt dicunt quod sibi soluitur quia potent illo casu debitor per compensationem eligere in quo debito compensetur. videbit & per Alex. consil. 83. volu. 3. & Decium consil. 30. in fine.

¶ *Ley. II.*

2 Si sum plures creditores & bona debitoris non sufficiunt, si debitum est personale, vt quando non sunt bona debitoris obligata tunc ex pluribus personalibus creditoribus primo fait ēt ei qui prius pro se sententiam reportauerit licet in tēpore fuit posterior: si di plures vno tempore sententiam reportauerint, diuidiur inter eos considerata cuiusliberet quantitate necetenetur alijs licet prioribus communicare: si dinlicet certa extiante præfertur is cuius est species. h. d.

d ¶ *Que no obligando sus bienes.* Quando enim est hypotheca bonorum pignoris quod habetur in. l. 2. & l. cum tem publica. & l. eos. C. qui potio in pignora. Nota ergo q̄ inter creditores hypothecios habentes cōsimilem iustitiam mēta vel sententias, nō, p. desset, prius quē eorū reportasse sententiā, & per ipsse executionem, nam si ante datione possessionis alter peteret executionem prio suo debito diferenda esset traditio possessionis, secū in quibus facta fuit executio, & solutio debiti prio ris petentis, si secūdusin sua hypotheca esset prior seu priuilegiatior, & hoc videtur probari ex ista. l. in hoc verbo à contrario sensu, neque obstabit ad hoc. l. is a quo ff. de rei vēdi. & l. per ff. de peti. hære. quia illud quādo fuit actū actione reali, & sic deiure rei fuit cognitū, secus quādo agere in personali, & fieret executio in bonis debitoris, quia tunc ostendens deiure suom re in qua fit executio, impedit executionem, secundum Bar. in. l. à duo pio. §. si super rebus. ff. de re iudi. & sic secundus creditor docens deiure suo, & prioti hypotheca in re in qua fit executio impediet executionem, quia de illo iure rei nunquam fuit cognitum. & facit l. 3. titu. 27. ibi (o que aian derecho en ellas) §. partida. & adde quod notat Bal. in. l. fi. ibi modo renocoin dubium. C. de bo. auctor. iud. possi. & ibi Salice. vel dic & melius q̄ tertius se opponēs quādo soli prētēdens pignoris & prioris hypothecę nō impedit executionem factā ad petitionē alterius creditoris, licet sit posterior in hypotheca, neq; rei capiat in causam iudicati venditionē, sed ex petitio pri' satisfiet priori creditori, & residuum cōuertetur, in solutionē secūdi q̄ pedit executionem, vt est casus in dict. l. a duo pio. §. sed & illud. ff. de re iudi.

e ¶ *E por quien fuesse dada sentencia primeramente.* Concordat cum. l. in 3
tei eos. in prin. ff. de re iudicata. glo. 2. ibi in verbo, occupatis: quæ declarat, quod tio casu, ille dicatur præoccupare qui prius peruenit ad sententiam. & per illam legem hoc tenuit pro regula Iaco. de Arenatensis. Alberic. in. l. qui autem §. aliud habeo. ff. quæ in fraudem credito. Sed quid si diuersi creditores diuersorum locorum procedunt contra quēdam, vt hercules, & vnus eorum prius incepit processum quam alius, licet nō quiescendo incepit prius dedit sententiam contra hæreticū. vide quid sit ibi per Bal. & docto. in. l. si plurib. ff. de legat. ibi Alex. Ceneto. p. Dyni Rayne Cyn. & Bal. quæ fuit q̄ præualeat sententia iudicis, qui primo cœpit in iudicio ibi q̄ respōdet ad. c. pechor. [illegible] lib. 6.

f ¶ *Non [illegible] intelligę quādo iste creditor qui habuit profe sen 3*
tentiam, [illegible] executionem prius, quam alij creditores: nam si eodē tempore concurrent in petenda executione, habentes plures sententias super diuersis debitis non priuilegiatis, vel pariter priuilegiatis, licet diuersis temporibus latas, omnes concurrentin bonis debitoris. quando bona non essent omnibus solundo, & pro cata cuiuscunque debitibona dividetur inter eos: & habens posteriorem sententiam prius peteret executionem, ille præferitur per tex. in. l. iudicati actione. ff. de re iudi. & tenet glos. & docto. communiter in dict. l. inter eos. in verbo occupantis. & ibi per Alexan. & vide l. 9. titu. fin. infra eadem partita. Et nota q̄ habens actionem personalem priuilegiatam potest aduocare pecuniam solutam alijs creditori non priuilegiato, & ipse habet effectum ante prorosa, & peteret executionem, vt in d. l. inter eos. & in. l. 3. ff. quod cum eo. & in. l. fi. §. licentia. vbi vide Ange. C. de iure. de libe.

g ¶ *Que vence su debda.* Quid si non per sententiam iudicis, sed de manu 4
debitoris ita bet suum debitum, an equum alij creditores venirent: & bona omnibus non essent solundo? dic vt in. l. 9. titu. fi. eadem partita. & vide Bart. in. l. pupillus. ff. quæ in fraudem credito. & notabilem decisionem Neapolit. 190. in decisionibus Matthæi de Afflicto & quid si vnus debitor habet plures negotiationes diuersas, seu diuersarum rerum pannorum vnam aliam olei, vel altenus negotiationis. an erit conditio præoccupantis melior, ita q̄ alij creditores eius dem negotiationis non poterunt ab eo aduocare? dic q̄ non: imo cum sibi prioriuenient solutus debet cauere se cessurum pro ratia si appareant alij creditores eiusdem negotiationis, quia in istis negotiationibus non est melior conditio occupantium, sicut est regulanter in alijs actionibus, quę non dantur occasione negotiationis, quia debet satisfieri primo venientibus etiam nulla pr[illegible] cautione, quia melior est conditio occupantium nisi fuissent missi in possessionem, vel nisi essent magis priuilegiati, quia tunc retractaretur solutio facta, non priuilegiatis: vt in. l. ex facto. in fin. ff. de peculiatradit. Bar. in dict. l. pupillus. ff.

quæ in fraudem creditorum. & nota quòd quando sunt diuersæ negotiationes, non ventunt omnes creditores cum mutiter ad omnia: sed quilibet ad suam negotiationem, vt in l. 1. §. si plures versic. sed si duas tabernas, ff. de tributo. quod non est in aliis creditoribus, qui non contiaxerunt occasione negotiationis, nam illi possunt ire ad quærendum bona, vt declarat, hæc Paul. de Cast. in. d. §. si plures, & tenet ista mēn.

5 a ¶ *Sentencia.* Ec petita fuerit executio eodem tempore vt dixi suprà in. gl. 4. & vide l. 7. & 9. infrà tit. proximo.

6 b ¶ *A señor.* Adde l. procuratoris. §. plane. versi. sed si dedi. ff. de tributo. & l. fili? & l. cum fundum. §. seruū tuum. ff. si certe. pet. & tex. in auct. si quid tamen. C. qui pono. in pigno. ha.

¶ *Tex. XII.*

Debitum ex causa depositi prius debet solui quā alia personalia licet anteriora, quanuis in petendo concurrāt hoc dicit.

1 e ¶ *En encomienda.* Adde l. pe. tit. 3. eadem parte. & l. si ventri. §. in bonis. ff. de priui credito. & procedit, vt gl. dicit in dicto. §. in bonis. siue ex testes siue nō & habesin. d. l. pe. vbi dixi.

2 d ¶ *Que etre debde.* Si res deposita extat plane proceditur sī vero nō extat debet intelligi de alio debito non priuilegiato nam si sunt pariter priuilegiata concurrunt, nisi quatenus lege cauetur quod vnum priuilegium alteri præferatur secundum Azo. C. de bonis auctoritate iudicis possi. in summa. col. 3. & dicit suprain l. proxima. & vide. l. priuilegia. & ibi glo. & Docto. ff. de priuile. credito.

¶ *Tex. XIII.*

Debitum ex causa maleficij vel damni dati in re aliena: est prius soluendum ei qui prius egit & qui sententiam meruit, quam alijs quibus ex tali causa debebatur, hoc dicit.

1 e ¶ *Obligade el malfechor* Nam & ex maleficijs proditæ sunt actiones, vt in. §. ex maleficijs insti de actio. & ex omni delio oritur actio: seu persecutoria actio, vt notat glo in l. si. ff. de priuat deli. & in l. neq; præterimittendum. ff. pro socio. & tradit Bald. in l. sub præextu la. i. C. de transact. in fi. & in. l. 1 eolum. a. ad fi. ff. de cōdi. inde. Dixi idem Baldus. quod in quocunq; crimine, ex quo oriatur accusatio criminalis, ex eodem oritur actio in factum, vel de dolo, vt ff. de falsis. l. qui nomine. alibi etiam dixit Bald. quod ex delicto oritur obligatio, non officium iudicis nisi quando non subest materia sufficiens, ex parte actoris tamen æquitas fundet remedium dari, vt notatur in l. & ideo. ff. de cōdi furti. in. §. Neratius. ita Bald. in. l. cum seruum. C. de seruis fugiti. ex qualibet enim iniuria aliqui illata duplex oritur actio, vna reponibilior, altera parti. l. 1. quodcens. & l. 1. licitatio. §. quodilibet ff. de publica. Baldus in l. prima colum. quarta. C. si anon compe. iudice.

f ¶ *Primeramente.* Liuita nisi daretur damnum in re fiscali, vt dixi suprà eadē partis. titulo certio. l. penulti. in glossa magna.

¶ *Saiar debdos.* supra eod. tit. 3

¶ *Tex XIII.*

Nō potest qs sua auctoritate debitorem in bonis vel in personā pignorare: nisi ex pacto ei licet, & contra faciens si exrali pignoratione recipit debitum, restituat illud: & perdat nis creditor, et si non fuit ei solutū, restituat pignus & non respōdebitur ei super debito donec pignus restituatur. h. dicit.

¶ *Sin braueza* Habes hic, q̄ id quod geritur inter partes etiam in iudicio debet fieri sine contumelia, & iracundia simpliciter petendo vel excipiendo: vide. l. 3. & l. si quidē. C. de iniur. & Specu. titulo de accusatore versic. sed pone. colum. 14. & ibi Ioan Andr in addito vbi vide an agatur actiōe iniriatū, contra eum, qui per viam iudicij aliquid criminis vel infamiæ aduersario obiecit. & adde Ange. Aret. in suo tract. maleficio. in parte neq; non ad querelam colum. secunda, & in parte verba cō tumeliosa, colum. secunda. & Socinum, consi. 118. & consi 146. 1. vol. Philipp Corneum, consi. 80. terdij vol. u. & per Oldrad. consilio quinquagesimo tertio.

i ¶ *E por poder, mas por riqueza.* Hoc in specie dicit: quia potentibus vicina solet esse superbia, & penē semper rebus affluentibus elatio sociatur. Gregorius 26. Moralium cap. 23 in fine

k ¶ *Nō deue el por si.* Adde. l. extat. ff. quod metus causa. & l. 1. titulo. 13. eadem partita. & l. nullus. C. de iudais & §. primo. de pace iura. fir. & hoc est regula rene quis ius sibi dicat. fallit tamen in casibus legum sequentium. l. primæ. & secundæ. C quando licet vnicuq; sine iudice se vindi. & infrain casu huius l. & l. prima §. primo. ff. quorum legato. & l. vt vim. ff. de iustitia & iure. & l. scientiam. §. qui cum alitee ff. ad legem Aquiliam. & l. quemadmodum §. primo, eodem titulo, l. prima. C. vnde vi. & l. primæ. C. de iure emphyteutico. & l. deuotum. C. de metatis & epidemiticis hbcia & l. an præter. §. si debitorem. ff. qua in fraudem creditorum, & l. generali. C de decurionibus libro decimo & l. prime C. vbi quis de cuiusli vel cognatali aliave cond. conue. & l. si adulterium cum incestu §. iden. polioni. ff. de adulte. & in capitulo, olim. de restituno. spolia. & si delictum ten

quitamiento, con ventajas e quitamiento, que fuyzio, e fuesse dada sentencia contra el debdor en vn tiempo por todos o por alguna partida dellos. Entonce si delos bienes del debdor non pudiessen ser pagadas las debdas: deuē los cōpartir entre aquellos por quien fue dada la sentencia, dādo a cada vno dellos mas o menos segūd la qntia q̄ deue auer. Pero si ē tre los bienes de tal debdor como este fuesse fallada alguna cosa agena, quel o uiesse dado alguno en guarda: en saluo dezimos q̄l fiuq̄ a su señor,[b] e q̄ los debdores non gelo pueden embargar.

¶ *Ley. XII. Como deue ser fecha la paga de las cosas que son dadas en guarda.*

MEjoria muy grande han los debdos de las cosas q̄ son dadas en encomiēda. Ca maguer deua otras debdas a quel que reseibe la cosa en guarda si gela demandarē ante la deue pagar que otro debdo que deua. E esto seria como o si acaeciesse que este que ouiesse dado la cosa en encomienda la demandasse en fuyzio a aq̄l aquiē la auia dado en guarda, e en aq̄lla sazon mismo le demandassen otros debdos porque non fuessen obligados los bienes del debdor: e que non fuessen de tal natura como esta. Ca entonce el judgador ante deue apremiar a tal debdor como este que pague lo que le fue dado en encomienda,[c] que otro debdo,[d] ninguno q̄ ouiesse a dar: maguer los otros debdos fuessen mas antiguos.

¶ *Ley. XIII. Como deue ser fecha la paga de las malfetrias e daños que los omes fazen vnos a otros en sus cosas.*

MAlfetrias e daños fazen los omes muchas vegadas en las cosas agenas, cortando arboles, e arrācando viñas, e matādo, e firiendo sieruos, e ganados, e en otras maneras semejantes destas. E porende dezimos, q̄ si algūo ouiesse de mādar contra otro, por daño o menoscabo, quel ouiesse fecho en algūas destas cosas q̄ finca obligado el malfechor,[e] al q̄ rescibio el daño, tābiē como por otra debda q̄ le ouiesse a dar E q̄lquier, vno o muchos quel demādasse la malfetria en fuyzio, por quiē fuesse dada la sentencia primeramēte, cōtra el malfechor, deue ser entregado primeramente,[f] e cada vno dellos, en los bienes del malfechor en la manera q̄ de suso diximos en la ley que comienza sacan debdos.[g]

¶ *Ley. XIIII. Como los omes deuen demandar lla namēte sus debdas por fuyzio, e nō por premia prendar a los que gelas deuen por si mismos.*

LLanamente, e sin braueza[h] ninguna deuen los omes vnos a otros demādar las debdas que les deuieren, e por poder nin por riq̄za,[i] q̄ aya aq̄l aquiē deuen el debdo, nō deue el por si[k] sin man-

1 a ¶ *Sentencia.* Ec petita fuerit executio eodem tempore vt dixi suprà in. gl. 4. & vide l. 7. & 9. infrà tit. proximo.

6 b ¶ *A señor.* Adde l. procuratoris. §. plane. versi. sed si dedi. ff. de tributo. & l. fili? & l. cum fundum. §. seruū tuum. ff. si certe. pet. & tex. in auct. si quid tamen. C. qui pono. in pigno. ha.

¶ *Tex. XII.*

Debitum ex causa depositi prius debet solui quā alia personalia licet anteriora, quanuis in petendo concurrāt hoc dicit.

1 e ¶ *En encomienda.* Adde l. pe. tit. 3. eadem parte. & l. si ventri. §. in bonis. ff. de priui credito. & procedit, vt gl. dicit in dicto. §. in bonis. siue ex testes siue nō & habesin. d. l. pe. vbi dixi.

2 d ¶ *Que etre debde.* Si res deposita extat plane proceditur sī vero nō extat debet intelligi de alio debito non priuilegiato nam si sunt pariter priuilegiata concurrunt, nisi quatenus lege cauetur quod vnum priuilegium alteri præferatur secundum Azo. C. de bonis auctoritate iudicis possi. in summa. col. 3. & dicit suprain l. proxima. & vide. l. priuilegia. & ibi glo. & Docto. ff. de priuile. credito.

¶ *Tex. XIII.*

Debitum ex causa maleficij vel damni dati in re aliena: est prius soluendum ei qui prius egit & qui sententiam meruit, quam alijs quibus ex tali causa debebatur, hoc dicit.

1 e ¶ *Obligade el malfechor* Nam & ex maleficijs proditæ sunt actiones, vt in. §. ex maleficijs insti de actio. & ex omni delio oritur actio: seu persecutoria actio, vt notat glo in l. si. ff. de priuat deli. & in l. neq; præterimittendum. ff. pro socio. & tradit Bald. in l. sub præextu la. i. C. de transact. in fi. & in. l. 1 eolum. a. ad fi. ff. de cōdi. inde. Dixi idem Baldus. quod in quocunq; crimine, ex quo oriatur accusatio criminalis, ex eodem oritur actio in factum, vel de dolo, vt ff. de falsis. l. qui nomine. alibi etiam dixit Bald. quod ex delicto oritur obligatio, non officium iudicis nisi quando non subest materia sufficiens, ex parte actoris tamen æquitas fundet remedium dari, vt notatur in l. & ideo. ff. de cōdi furti. in. §. Neratius. ita Bald. in. l. cum seruum. C. de seruis fugiti. ex qualibet enim iniuria aliqui illata duplex oritur actio, vna reponibilior, altera parti. l. 1. quodcens. & l. 1. licitatio. §. quodilibet ff. de publica. Baldus in l. prima colum. quarta. C si anon compe. iudice.

f ¶ *Primeramente.* Liuita nisi daretur damnum in re fiscali, vt dixi suprà eadē partis. titulo certio. l. penulti. in glossa magna.

¶ *Saiar debdos.* supra eod. tit. 3

¶ *Tex XIII.*

Nō potest qs sua auctoritate debitorem in bonis vel in personā pignorare: nisi ex pacto ei licet, & contra faciens si exrali pignoratione recipit debitum, restituat illud: & perdat nis creditor, et si non fuit ei solutū, restituat pignus & non respōdebitur ei super debito donec pignus restituatur. h. dicit.

¶ *Sin braueza* Habes hic, q̄ id quod geritur inter partes etiam in iudicio debet fieri sine contumelia, & iracundia simpliciter petendo vel excipiendo: vide. l. 3. & l. si quidē. C. de iniur. & Specu. titulo de accusatore versic. sed pone. colum. 14. & ibi Ioan Andr in addito vbi vide an agatur actiōe iniriatū, contra eum, qui per viam iudicij aliquid criminis vel infamiæ aduersario obiecit. & adde Ange. Aret. in suo tract. maleficio. in parte neq; non ad querelam colum. secunda, & in parte verba cō tumeliosa, colum. secunda. & Socinum, consi. 118. & consi 146. 1. vol. Philipp Corneum, consi. 80. terdij vol. u. & per Oldrad. consilio quinquagesimo tertio.

i ¶ *E por poder, mas por riqueza.* Hoc in specie dicit: quia potentibus vicina solet esse superbia, & penē semper rebus affluentibus elatio sociatur. Gregorius 26. Moralium cap. 23 in fine

k ¶ *Nō deue el por si.* Adde. l. extat. ff. quod metus causa. & l. 1. titulo. 13. eadem partita. & l. nullus. C. de iudais & §. primo. de pace iura. fir. & hoc est regula rene quis ius sibi dicat. fallit tamen in casibus legum sequentium. l. primæ. & secundæ. C quando licet vnicuq; sine iudice se vindi. & infrain casu huius l. & l. prima §. primo. ff. quorum legato. & l. vt vim. ff. de iustitia & iure. & l. scientiam. §. qui cum alitee ff. ad legem Aquiliam. & l. quemadmodum §. primo, eodem titulo, l. prima. C. vnde vi. & l. primæ. C. de iure emphyteutico. & l. deuotum. C. de metatis & epidemiticis hbcia & l. an præter. §. si debitorem. ff. qua in fraudem creditorum, & l. generali. C de decurionibus libro decimo & l. prime C. vbi quis de cuiusli vel cognatali aliave cond. conue. & l. si adulterium cum incestu §. iden. polioni. ff. de adulte. & in capitulo, olim. de restituno. spolia. & si delictum ten

dit ini-iuriam reipublicæ, cuilibet est licitum illam propulsare, sicut iuriam patris vel matris l. vetus. Ff. de iur. & iure. Baldus. d. §. 1 de pace iura. fir ma. vide eum. d. in ma. de iur. ff. in an. facta. & vide per Abb. de statu naturæ in c. cum venissent. c. la. & seq. de iudi. & an consuetudo possit dare iurisdictionem in propria causa? vide per Bald. in l. fin. ff. 8. co. tit. 3. de. 4. vnde vi & vide cap. inter querelas 23. q. 4. & quod habetur in cap. dilecto de sentent. ex com. libr. 6. & per Andre. de Iser. in §. pen. tit. additio. de proh. feud. alie. per Frede.

dado del juez del logar, apremiar ni prender al debdor, que pague el debdo. Fuera ende si quando la debda fue fecha otorgo, e fizo pleyto sobre si el que la deuia, que el otro ouiesse poder[a] de prendarle, e de apremiarle[b] por si mismo sin mandado del judgador. E si alguno contra esto fiziesse, apremiando el por si mismo a su debidor, non atiendo derecho de lo fazer, assi como sobre dicho es: si por la premia que le faze ouiere de pagar el debdo, deue lo tornar, e perder el derecho que auia contra el, por razon de aquella debda, e si el debdo non rescibiesse del, e le prendasse por fuerça deuel tornar la prenda do blada: e el otro que non le respondi sobre la debda fasta que torne la prenda[c].

4 a ¶ *Que el otro ouiesse poder.* Adde dictam l. in titu. eadem partita & an sicut de hoc valet pactum, valeat etiam consuetudo vide per Io. Andre. in c. cum tão. de consue. Alber. in Lex dictores. C. de pigno. vbi dicit q. quicquid sit de iure moderno vsus iudicio appro bat talem consuetudinem, vbi vigeat, & quid ille quæ possit capere

¶ *Ley. XV. Como se pue de desatar la obligacion principal, por otra que faze de nueuo sobre ella.*

Ad tit. ff. & C. de nouat.

RENouamiento es otra manera de quitamiento, que desata la obligacion principal de la debda, bien assi como la paga. E esto sera, como si vn ome vendiesse a otro alguna cosa: e despues el comprador renouasse[d] el pleyto en otra manera con el vendedor, obligando se a pagar el precio, como en razon de empresstido. Ca estonce no seria tenudo el debdor de pagar le lo que deuia, como en razon de vendida, mas como si ouiesse los marauedis del precio tomados empresstidos del otro. E aun dezimos, que se podria renouar en otra manera el pleyto q̃ fuesse fecho primeramẽte: assi como si el debdor q̃ deuiesse algũa cosa a otro, renouasse el pleyto otra vez, dãdo otro debdor, o manero[e] ẽ su logar a aquel a quien deuiesse la debda a plazer del, diziendo abiertamẽte el debdor, que lo faziia con volũtad, que el primero fuesse desatado. E este debdor, o manero q̃ metieren en su logar deue nuo, que finca se obligado por la debda, e el otro quito. Ca estonce valdria el segundo pleyto, e seria desatado el primero. E maguer este segundo que renouo el pleyto, sobre si vinesse a pagar, e fosse en pignoris, sed etiam q̃ possit pignus retinere ista lex facti q̃ sic & fortenei Bar. ex q̃ puntu obiter doctinodem in l. de editoribus.

e ¶ *Fasta que torne la prenda.* Restituit ergo pignoris vel rem, quod audiatur super debito, contra illũ ãpetre vide dictam l. in tit. supra, qui mo, & ibi dixi & videtur illam intelligenda secũdũ illa, die tamen melius vt dixi in l. 1. 4. titu. 20. 7. partis. Iudic. de iure ordinamentorum vide l. 1. & 6. titu. 14. libro. 3. ordi. regn. & l. 1. & 6. titulus. libro 5. eiusdem ordinamenti.

In non re co. est l. 5. & 6. tit. 3. lib. 4.

In non re co. est l. 4. tit. 17. lib. 5.

Lex. XV. 4. tit. nouatio debiti quando debitor ex causa venditionis promitto soluere ex causa mutui, ga non teneor nisi tanquam ex mutuo. Item fit quando debitor loco sui dat alium debitorem hoc acto, vt prior fit liberatus quia licet leuendus efficiatur non soluendo nõ teneatur prior, sed si hoc nõ agitur vt prior sit liberatus eruntambo obligati, & vnius solutione liberãtur ambo. Item si debitor parte alium sui loco animo nouandi deleget sub conditione sit non ato adueniente conditione sed si conditio nõ impletur, vel ea pendente mutet deliganus statum taliter q̃ desinat standi in tali dicto potest atteni habere eum tanet prior, & non secundus efficaciter obligatus. h. d.

d ¶ *Renouasse.* Vide ad istud exemplum de quo hic. l. si ex pretio. C. si certe pe. & ibi gloss. & Ludwi sus. C. de non numer. pecu. & satis videtur expressum hic de animo nouandi cum vna obligatione aliam transferatur, vt & licit Salice in l. fin. C. de nouatio.

e ¶ *O manero.* Habes hic quã dicitur delegatio, licet qui delegatur non sit debitor, vide Paul. de Castr. in l. quamvis. §. si mulier. ff. ad Sc. incipit. l. si mulier. ff. ad velleia. & sic dixit Azo. C. eodem sed mira quam debitorem quam nõ debitorem delego, & ideo ista lex dixit esse ã de manero.

f ¶ *En Iulgar.* Per hoc verbum destruitur quoddam dictum Bal. in l. 2. C. de excu. ret indi volentis, per hæc verba promittendo loco Titi. Titus sit liberatus, sic etiam dicatur de animo nouandi, & idẽ tenuit Alex. in l. qui vsum fructum. ff. de verbo. oblig.

g ¶ *Abiertamente.* Appi. bat opinionem glos. in. l. tam verb. etiamsi. C. de nouatio. volentis, per delegationem non fieri nouationem, nisi expresse agatur communis tamen opinio videtur in contrariũ loquẽs, secũdũ ius commune, secũdũ Bar. Ange. Ioa. de Imol. & paul. de Calt. in l. delegare la primera ff. de nouatio. & hoc etiã vult. gl. in l. 3. C. eo. in gla. & tenet etiam Alex. in l. qui vsum fructum. ff. de verbo obl. vbi tenet, q̃ si interuenit delegatio, etiam si vltra nõ expriminatur delegãs est liberatus, qui & subdit q̃ ad hoc vtsit delegatio, q̃ fiat per hipulatio nem, quæ secundũ iura ordinamãtorũ in regno nõ requiritur, & sufficeret simplex conuentio & q̃ qui delegatur fit debitor delegantis & tanquam talis debitor delegetur, alias non est proprie delegatio, vt in l. quamvis. §. si mulier apud. ff. ad velleya. & ibi gloss. magna ad fi. subdit etiã q̃ id esset si delegat[a] absque delegatione promittitet, per hæc verba, promitto loco Titi, quia tunc erit liberatus, quia qui elegit vnũ debitorẽ pro alio, nouare videt, exceptis autẽ his casibus, secũdum eũ non fit delegatio, nec delegans liberat, nisi hoc expressẽ agatur, & q̃ ita procedit quod habetur in. d. l. fin. vt latius potest vrbi videre per

In non re cop. est. l. 1. 2. 5. & 13. tit. 21. libro 4.

5 b ¶ *E de apremiarle.* Facit ad id quod notat Baldus in l. legis Iuliæ. C. quibo. cedo. pos. quod valet pactum de ingrediendo, & soluendo sibi pro prio auctoritate, quæ hentia secundum eum, potest etiam in restamẽto concedi. Iteria cum §. primo. ff. de legat. 2. an autẽ requiratur quod in pacto exprimatur, nec dum quod creditor possit ingredi possessionem pignoris, sed etiam q̃ possit pignus retinere ista lex facti q̃ sic & fortenei Bar. ex q̃ puntu obiter doctinodem in l. de editoribus.

e ¶ *Fasta que torne la prenda.* Restituit ergo pignoris vel rem, quod audiatur super debito, contra illũ ãpetre vide dictam l. in tit. supra, qui mo, & ibi dixi & videtur illam intelligenda secũdũ illa, die tamen melius vt dixi in l. 1. 4. titu. 20. 7. partis. Iudic. de iure ordinamentorum vide l. 1. & 6. tit. 14. libro. 3. ordi. regn. & l. 1. & 6. titulus. libro 5. eiusdem ordinamenti.

In non re co. est l. 5. & 6. tit. 3. lib. 4.

In non re co. est l. 4. tit. 17. lib. 5.

Lex. XV. 4. tit. nouatio debiti quando debitor ex causa venditionis promitto soluere ex causa mutui, ga non teneor nisi tanquam ex mutuo. Item fit quando debitor loco sui dat alium debitorem hoc acto, vt prior fit liberatus quia licet leuendus efficiatur non soluendo nõ teneatur prior, sed si hoc nõ agitur vt prior sit liberatus eruntambo obligati, & vnius solutione liberãtur ambo. Item si debitor parte alium sui loco animo nouandi deleget sub conditione sit non ato adueniente conditione sed si conditio nõ impletur, vel ea pendente mutet deliganus statum taliter q̃ desinat standi in tali dicto potest atteni habere eum tanet prior, & non secundus efficaciter obligatus. h. d.

d ¶ *Renouasse.* Vide ad istud exemplum de quo hic. l. si ex pretio. C. si certe pe. & ibi gloss. & Ludwi sus. C. de non numer. pecu. & satis videtur expressum hic de animo nouandi cum vna obligatione aliam transferatur, vt & licit Salice in l. fin. C. de nouatio.

e ¶ *O manero.* Habes hic quã dicitur delegatio, licet qui delegatur non sit debitor, vide Paul. de Castr. in l. quamvis. §. si mulier. ff. ad Sc. incipit. l. si mulier. ff. ad velleia. & sic dixit Azo. C. eodem sed mira quam debitorem quam nõ debitorem delego, & ideo ista lex dixit esse ã de manero.

f ¶ *En Iulgar.* Per hoc verbum destruitur quoddam dictum Bal. in l. 2. C. de excu. ret indi volentis, per hæc verba promittendo loco Titi. Titus sit liberatus, sic etiam dicatur de animo nouandi, & idẽ tenuit Alex. in l. qui vsum fructum. ff. de verbo. oblig.

g ¶ *Abiertamente.* Appi. bat opinionem glos. in. l. tam verb. etiamsi. C. de nouatio. volentis, per delegationem non fieri nouationem, nisi expresse agatur communis tamen opinio videtur in contrariũ loquẽs, secũdũ ius commune, secũdũ Bar. Ange. Ioa. de Imol. & paul. de Calt. in l. delegare la primera ff. de nouatio. & hoc etiã vult. gl. in l. 3. C. eo. in gla. & tenet etiam Alex. in l. qui vsum fructum. ff. de verbo obl. vbi tenet, q̃ si interuenit delegatio, etiam si vltra nõ expriminatur delegãs est liberatus, qui & subdit q̃ ad hoc vtsit delegatio, q̃ fiat per hipulatio nem, quæ secundũ iura ordinamãtorũ in regno nõ requiritur, & sufficeret simplex conuentio & q̃ qui delegatur fit debitor delegantis & tanquam talis debitor delegetur, alias non est proprie delegatio, vt in l. quamvis. §. si mulier apud. ff. ad velleya. & ibi gloss. magna ad fi. subdit etiã q̃ id esset si delegat[a] absque delegatione promittitet, per hæc verba, promitto loco Titi, quia tunc erit liberatus, quia qui elegit vnũ debitorẽ pro alio, nouare videt, exceptis autẽ his casibus, secũdũ eũ non fit delegatio, nec delegans liberat, nisi hoc expressẽ agatur, & q̃ ita procedit quod habetur in. d. l. fin. vt latius potest vrbi videre per

In non re co. est l. 5. & 6. tit. 3. lib. 4.

In non re co. est l. 4. tit. 17. lib. 5.

eum, & sic quatenus ista. l. loquitur de mandato, idest delegato qui non erat debitor concurrit cum communi opinione: quatenus vero loquit de delegato qui non erat debitor destruit dictā communē opinionem, quā dixit communem la son in l. singularia colli 15 ff. si cert pe.

5 a ¶ *A pobreza.* Vel decoqueret seu falleret, vt notat Bart. in dict. l. singularia. ff. iiceri. pera. & vide. l. Paulus. ff. de nouatio.

breza[a] de guisa que nō ouiesse de q̄ pagar la debda, con todo esso, el q̄la deuia auer, nō ha demanda ninguna, en esta razō, contra el primero debdor. Mas si las palabras so bredichas non dixesse el debdor, quādo renouasse el pleyto segūdo mas simplemente dixesse, que daua por debdor, o por manero[b], de aquella debda, a fulan, estonce por este renouamiento del pleyto, nō se desataria el primero ante dezimos que se afirmaria, e fincaria obligados por la debda, tābē el vno como el otro[c], como quier que pagādo el vno[d] dello seria quitos de la obligacion principal. Otrosi dezimos, que si el renouamiento del pleyto, que diximos en el comienço de la ley fuesse fecho so cōdicion, e se cōpliesse la condicion despues desatarseya porende el primero pleyto, e valdria el segundo: e seria tenudo este que assi lo tomasse sobresi, de pagar el debdo que renouasse, e el otro que lo deuia seria quito porende. Mas si la condicion non se complliesse, estonce fincaria firme el primer pleyto: e seria tenudo de lo cūplir el debdor que lo auia fecho: e non valdria el renouamiento del segundo pleyto. Esso mismo dezimos, que seria, si este que renouasse el segundo pleyto, mudasse su estado[e], ante o en el tiempo que se cūpliesse la condicion: de manera, q̄ nō ouiesse poder de estar en juyzio. Ca estonce maguer se cūpliesse la cōdicion: non valdria el segundo: ante dezimos, que deue valer el primero.

6 b ¶ *Por manero.* Ex hoc habes q̄ non inducit nouatio interuenia nouæ personæ, nisi expresse dicatur concordat latina. C de nouatio. sed an falleret in casibus in quibus secundum iura antiqua tanebat nouatio, fiat hodie ope exceptionis diuersæ sunt opiniones, de quibus per glo. & doctores in d. l. fin. & alia est verior & communior opinio q̄ hodie non fit nouatio ipso iure, neque ope exceptionis, nisi a partibus agatur. vt tradit Alex. in. l. qui vsum fructum. ff. de verbo. obliga. Iason in. l. eum qui. § fin. in obtabili. & in. l. ita stipulatus. ad finem ff. de verb. obli. Socinus notāter consi. 11. 1. vol. Decius consil. 400. 101 sātētur tamen doctores communiter nouatio nēficiri, quando euidenter ex conjecturis manifestis apparet, partes nouationem facere voluisse: vt intermittis glos. in. l. fin. C de nouatio. & in l. pe. ff. de pacto. stipu. & per Alexā. consi. 1. 2. vol. & sanis probatur in principio istius. l. an autē si quis promisit mulieri certam dotem soluere & si nō soluerit in tta certum tempus, assignauit alia, & talia bona in solutum, an videatur ex hoc facta nouatio? vide notabile consi. Deci. consi. 12. vbi concludit q̄ adhuc potest mulier petere quantitatem dotis, neque ex assignatione insolutum, videatur facta nouatio, vide ibi per eum. vnū tamen singuliter nota, q̄ in casu quo secunda stipulatio interponitur animo nouandi, non tamen per hoc tollitur mora præcedentis obligationis, secundum Ang. & Pau. de Castr. in. l. si seruum. § fi. ff. de verbo. oblig. vbi vide Iaso. & vide omnino in. l. si stichum ff. de noua. & Bal in. l. fubrasto. C. de fiti.

7 c ¶ *Como el otro.* Intellige quando delegatus acceptauit, vt supra in ista l. nam si non acceptasset cum remaneret tantum simplex mādatū ero

ra fazer alguna cosa. E despues desto podria acaescer, que otro alguno renouaria tal pleyto, de aquella misma debda, obligando se puramente: sin condicion, a pagar por el. E en tal pleyto como este dezimos, que non deue valer el segundo pleyto, si la condicion que fuesse puesta con el primero, nō se cumpliesse. Ca pues sobre aquella debda misma se renueua el pleyto, non puede ser si la condicion non viniesse cōel, assi como fue puesta en el primero. Fueras ende, si quando la renouasse assi, dixesse paladinamente, que maguer non cumpliesse la condicion, que era puesta en el primero pleyto, que se obligaua a pagar la debda, este que de nueuo la prometio. Ca entonce quier se cumpliesse la condicion o non, valdria el segundo pleyto: e seria tenudo de pagar la debda, el que lo fiziesse: e seria desatado el primero.

d ¶ *Pagando el vno.* Quia bona fides exigi ne bis idem exigatur ff. de regu. iu. l. bona fides. & in terminis hoc dicit glo. fi. in § præterea in. ff. quibus modis tollit. obli. vide l. stichum. § fin. ff. de nouatio.

e ¶ *Mudasse su estado.* Latius loquitur quam l. quotiens. § sed & si id. ff. de nouatio. de cuius. l. intellectu. vide per Bald. in. l. executorem. colum. 11. C. de execu. rei iudi. & in. l. final. colum. 5. C de conahē. emp. vbi & Salicet. q. 5 & habes hic quod non omnis mutatio status impedit nouationem obligationis conditionalis, sed illa per quam quis non habet personam standi in iudicio, & in quo statu non potest consistere obligatio. vt in. d. § sed & fiud. si ergo fieret seruus, vel monachus vel deportatur, vel fieret furiosus procederet quod hic habetur. vt in. l. seruus. C. de iudi. & l. 8. & l. 10. tita. 4. partita.

¶ *Ley. XVI. Como si lo que se deue fazer simplemente se renueua so condicion, ha de valer.*

OBligarse podria algund o me faziendo pleyto so condicō para pagar algūa debda, o para fazer alguna cosa. E despues desto podria acaescer, que otro alguno renouaria tal pleyto, de aquella misma debda, obligando se puramente: sin condicion, a pagar por el. E en tal pleyto como este dezimos, que non deue valer el segundo pleyto, si la condicion que fuesse puesta con el primero, nō se cumpliesse. Ca pues sobre aquella debda misma se renueua el pleyto, non puede ser si la condicion non viniesse cōel, assi como fue puesta en el primero. Fueras ende, si quando la renouasse assi, dixesse paladinamente, que maguer non cumpliesse la condicion, que era puesta en el primero pleyto, que se obligaua a pagar la debda, este que de nueuo la prometio. Ca entonce quier se cumpliesse la condicion o non, valdria el segundo pleyto: e seria tenudo de pagar la debda, el que lo fiziesse: e seria desatado el primero.

¶ *Ley. XVII. Como la debda, que deue ome libre non puede renouar sobre si ome que fuesse fiero.*

REnouando algund fiero pleyto sobre debda que otro deuiesse, obligando se a pagar la: tal renouamiento de pleyto non valdria, nin desataria porende el pleyto principal, que fue fecho primeramente sobre la debda del ome que fuere libre: por que el fiero, non se puede el por si mismo obligar, en ninguna manera. Fueras ende si tal renouamiento fuesse fecho por razon de algund pegu-

¶ *Lex. XVI.*

Si debitum sub conditione aliusque pure nouando promittat non valet nouatio nisi conditio existat, nisi expresse conuenerit sic tidus quod sine existat sine non non teneatur quia tunc non prior debitor tenetur sed secundus. hoc dicit.

f ¶ *Secundum.* Quid si erat in diem & postea promittatur pure animo nouandi? distingue vt per Ia. de Imol. in. l. in diem ff. de nouatio. qui plenius loquitur quam Bar. in. l. si stichum. § 1. ff. eo.

¶ *Lex. XVII.*

Seruus animo nouandi promittens nil agit quia non potest efficaciter obligari: si tamen habet peculium potest nouare. Item nec potest mulier obligationem nouare quia est mod' fideiussionis quē mulier facere non potest. hoc dicit.

1 a ¶ *En alguna tienda.* Ex hoc patet quod habebat seruus liberam pecuniam ad administrationem nam alias non posset nouare vt notat Azo. C. de nouatio. in summa. & gloss. in l. fina in princip. ff. eo. & ibi docto. communiter.

2 b ¶ *Poder la pareciesse.* Adde. l. 1. & l senatusconsultum. & l. si pater nam. & l. si mulier alienam. C. ad veleya.

3 c ¶ *Sin lo renocasse.* Hoc dicit quia mulier obligatur ipso iure, sed succurritur per veleyanū. nota tamen quōd & si creditor liberabit mulierem in se alienam obligationem animo nouandi suscipiendo, nō liberaretur primus debitor: vt est casus singul. in. l. quanius. §. marcellus. ff. ad veleya.

¶ *Ley. XVIII.*

Per nouationem facta per pupillum minoré. xiiij. annorum sine tutoris autoritate liberatur prior debitor & pupillus non tenetur impuberem enim contrahenti cum eo qui non potest efficiaciter obligari ad sui damnum. ibi doc dicit.

1 d ¶ *Menor de catorze.* Idem si adulto curatorem habente, vt notatur in l. ff. de nouatio.

2 e ¶ *Tal renouamiento desatar se ya.* Ad d. c. l. 1. in fin. ff. de nouatio. vnde ista l. habet ortum

¶ *Ley. XIX.*

Si credens in falso aliceni debere eius creditori animo nouandi pro creditore meo putatiui liberando promisi, teneor ex tali promissione: & antequam solua ab possum contra meum putatiuū creditorē agere, vt liberet me ab illi obligatione: & si nollet, recuperabo ab eo quod eius credito risolui. Sed si contra creditori putatiuo mei veri creditoris animo nouandi promisi, opponam ei exceptionem quia promisi ei indebitū & si de facto ei solui siquidem mandato creditoris mei sum liberatus & ipse agat contra recipientem solutionem ad soluta repetenda: sed si sine mandato solui, agam ad solutiū restitutionem cōtra eum cui solui. hoc dicit

f ¶ *Caydando.* Ortum habet à lege. si quis delegauerit. cum. l. sequen. ff. de nouatio.

g ¶ *Desatase.* Vnde nouatione legitime facta hypothecæ & pignora liberantur. ff. de nouationi. l. nouatione & vide. l. si necessaria. §. nouata. ff. de pign. act. & per Ias. in l. quibus. ec lu. 2. ff. de verbo. oblig. & defendissore. vide per Baldi in l. iam mandatori C. de non numer. pecun. & de priuilegiis prælationis an durent in obligatione nouante? vide. l. aliam. & ibi per bar. ff. de noua. & in. l. si is qui. ff. de iure fisci. & q nouatio vice solutionis obtineat. vide l. si rem. §. si duo. ff. de nouatio.

auia a dar ninguna cosa, a aql cuyo debdor cuydaua q era. Pero en saluo finca, a este q renouo el pleyto, de poder demãdar a aql cuyo debdor cuydaua que era ãte q el pagueda debda, q le saq de aqlla obligaciō en q entro por el. E si por auẽtura nō lo quisiere fazer, e apremiasse al otro, de manera q la ouiesse de lo suyo apagar: estõce tenudo es el otro, por cuyo nome fue prometida la debda de nueuo, de pagarle en todas guisas aqllo q por el pago: e non se puede escusar q lo non faga, maguer diga que nō le mãdo entrar manero, nin pagador de aqlla debda, pues que en nome del pago aqllo que el deuia, cuydãdo, q lo deuia fazer. Mas si algũ ome k q fuesse debdor de otro, cuydãdo que este cuyo debdor era, auia a dar algũa cosa a otro tercero e non fuesse assi si renouasse pleyto con el, e se obligasse a pagarle, aquello que cuydaua, q le deuia aquel cuyo debdor era el. Maguer tal pleyto aya fecho con el, puede dezir ante que le faga la paga q le non dara ninguna cosa poniendo defension ante si, q nō gelo deue dar, pues que el otro, por quien entro manero nō le deue nada. E si por auentura acaeciesse que le pagasse aquello, porque entro manero, e fiziesse la paga, por mãdado m del otro cuyo debdor el era estõce finca desobligado dela debda: pero ẽ saluo finca a este a quiẽ deuia la debda, poder cõtra el otro, q le torne lo q recibio de mano de su debdor, pues q el non le deuia ningũa cosa, e el q recibio la paga como nō deuia, es tenudo de gela tornar. E si la paga fiziesse el por si mismo, sin mãdado de aql cuyo debdor era: estõce e nō finca desobligado dela debda q le deuia, e dezimos que es tenudo de gela pagar. E ha demanda contra el otro, que le torne lo que le pago, e deue gelo tornar maguer non quiera.

¶ *Ley. XX. Como se puede desatar vna debda por otra en manera de compensacion.*

1 ¶ *Pemendo defension.* Vt in d. l. Iulianus.

m ¶ *Formandado* Idẽ videtur si diegat ab eo soluerit putatiuo creditori.

¶ *Ley. XX.*

Compensatione apposita & probata per confessionem partis; vel sententia. x. dies tollitur debitum h. d.

1 h ¶ *Despues.* Hoc dicit, quia si à principio fuerit posse sibi competere aliquā exceptionem cōtra creditorem, et renūciasse videtur. vt in. d. l. si quis delegauerit.

i ¶ *Que non auia adar.* Et sic exceptio, quæ poterat competere contra delegātem, nō competit contra eum, cui est delegatus. vt per Bart. de materia in. l. doli. ff. de noua.

k ¶ *Mas si algund.* Ortum habet à. l. Iulianus. ff. de doli except.

6

7

a ¶ *De pagamiento.* Qui ergo compensat videtur soluere vt hit, & vide Bart. in l. Iuliano, ff. de conditi. & demonstra. & licet conditio debeat impleri in forma specifica; tamen impletur conditio soluendi in compensando l. si pecuniam, l. de statu liber. & vide quod notat Bart. in l. 2. ff. plus non peti. colum. fi. ibi tamen tamen habe. vbi concludit quod & qui sub intamento promittit soluere, si compensat, impleuit vt videtur promissionem, & liberatur a periurio sed contra illam decisionem Bartenum glos. & doct. communiter per illum text. in cap. ad nostram. el. 6. de iuriurand. vbi per Ioann. de Imol. & ita dit Alexand. consi. 1. 7. volum. & tutior opinio videtur illa, quod licuit quando solutio posset alias æquium est vt compensans liberetur a periurio, & quod compensatio non dicatur vera solutio: vide per Bald. in l. tertia. in fine. C. de compensa.

Adde. C. de. ff. de com. insit.

Compensacion es otra manera de pagamiento [a], por que se desata la obligacion dela debda, q̃ vn ome deue a otro, e compensatio en latin, tanto quiere dezir en romance, como descontar vn debdo por otro. E esto seria, como si vn ome demãdasse a otro en suyzio mil marauedis: e este a quien los demãdasse dixesse, [b] que queria prouar, que le deuia el otros tantos a el, e que pidia de derecho al judgador que le mandasse, q̃ fuessen quitos los vnos por los otros. Ca estõce fallando el judgador [d] en verdad, que assi es deue mandar que se quite el vn debdo por el otro, e so tenudos de lo otorgar, e de fazer assi [e] Pero el judgador deue catar primeramente, ante q̃ mande fazer este quitamiento, si aquel que quier descõtar vna debda por otra puede luego prouar, e aueriguar lo que dize, o a lo mas tarde fasta diez dias [f] E si lo prouare assi, o conosciere el otro la debda, estonce lo deue mãdar, assi como es sobredicho. Mas si entendiere, que lo non podria tan ayna prouar, porque los testigos, son lueñe, o las cartas de la prueua, estonce non le deue otorgar

el quitamiento sobredicho, ante deue andar por el pleyto adelãte, como el de recho manda.

¶ *Ley. XXI. Quales deudas se pueden descontar por compensacion, e quales non.*

Descontar se pueden en manera de compensaciõ todas las debdas, que son de cosas, que se pueden contar ão pesar, o medir, fasta en aquella quantia, que el vn debdor deuiere al otro. Otrosi dezimos, que si dos omes deuiessen vno a otro cosas, q̃ non fuessen ciertas, nin señaladas assi como cauallo, o otra cosa qualquier semejante, que non fuesse señalada, [h] por nome, o por señales ciertas, que estõce, biẽ pueden descontar el vno por el otro. Mas si la vna debda fuesse sobre cosa señalada, assi como, si el vno ouiesse dar al otro vn seruo, o vna viña, o huerta, o otra cosa cierta, e el otro deuiesse a el otra cosa, que non fuesse cierta, por nome señalado, assi como alguna quantia de trigo, o otra cosa, que se puede cõtar, o pesar, o medir, estonce non pueden los debdores fazer entresi, por premia desquitamiento de vna cosa por otra destas debdas tales.

b ¶ *Dixesse.* Vult ista lex, quod & si debitor cõfiteatur debitum, tunc tamen admittatur exceptio compensationis, quando id quod opponit est de eius liquidabile. vt dicit in fine & idem voluit Azo. C. de compensa. in summa. & Alberic. in l. fi. C. de compensat. vbi etiam Bal. & Paul de Castr. in fine.

c ¶ *Que fuessen quitos.* Nota hic modum obiciendæ compẽsationis, quod opponatur per modum exceptionis: nam si peteret per modum reconuentionis, non procederet compensatio. vide Bald. in l. tum Papinianus. olim 3. C. de senten. vbi, & vide per eum, quod opponens exceptionẽ compensationis videtur fateri debitum.

d ¶ *El judgador.* Si iam coram iudice delegato potest obiici exceptio cõpensationis. secundum Bald. in l. penu. ad fi. en. C. si non competiat. licet in arbitro secus esset secundum eum quando compensatio esset ex causa extrinseca, secus si ex causa intrinseca. & idem Bald. in l. tum Papinianus. ad finem. C. de senten. & idem Bald. in l. prima circa medium. C. de arbi.

e ¶ *Fazer assi.* Neque admitteretur actor si & apponeret compensationẽ alterius debiti nam compensatio compensationi admitti non debet. vt dicit Bald. in authen. & consequenter colu. C. de senten.

f ¶ *Fasta diez dias.* Habes hic, quod illa exceptio dicitur cito liquidabilis, quæ potest liquidari infra decem dies. doctor. et alibi et dicebam in lege fina. C. de compensat. volente hoc esse arbitrarium, & Bartolus in l. si ita a quo. ff. vt in possess. legato. Angel. in l. ille à quo. §. si de testamento ff. ad Trebel. Innocent. & alijs capitul. veniens. el segundo. de testis. & adiuncte quod per istam legem iuncta etiam lege ordinamenti, quæ præcipit instrumenta publica mandam executioni, & etiam sententiam quæ transiuit in rem iudicatam, non obstante quacunque exceptione, quæ tamen infra decem dies non probetur, videtur quod non possit hodie de iure regni practicari illa notabilis doctrina Bart. in lege. auferetur. §. qui compensationem. ff. de iure fisci, vbi dicit, quod quando condemnatus nullum habet tempus datum ad soluendum, potest opponere compensationem, etiam si se offeriat statim liquidaturum. quam doctrinam etiam refert Bald. in lege tertia. C. de compensatio adducens illam ad istum enim habentia paratam executionem, & iubentia, vt statim visis huiusmodi tenu ponatur in carcere, donec satisfaciat. & Bald. ibi teneat contra Bartolum. tamen opinio Bart. est communis. vt tradit Alexand. consilio. n. 4. volu. & consil. 94. & 95 nam cum hodie de iure regni detur decem dies ad probandum exceptionem oppositam, potest obici & probari exceptio compensationis infra decẽ dies. quod & videtur voluisse Rodericus Suarez, licet nõ in isto proposito in lectura dict. l. 1. ordinam. posita sub repetitione l. post rem iudicatam. fol. 139. versicu. vemio ad secundam partem. Et nota quod licet exceptio compensationis possit opponi, etiam in executione sententiæ vt dixi tamen non poterit opponi i causa appellationis, secundum Baldum in d. l. per hanc. colu. quinta. C. de tempo. appe. monetur, quia habet vim reconuentionis: & sicut in causa appellationis non habet locum reconuentio, sic neque compensatio. & quia ista exceptio non impugnat sententiam. vide ibi per eum, & forte in practica non admitteretur hoc dictum Bald.

In noua rec. est. d. l. 2. tit. 21. lib. 4.

¶ *Lex. XXI.*

a ¶ Potest compensari illud quod pondere, numero, vel mensura continetur cum altero eiusdem generis. Item compensatur debitum equi vel alterius rei in genere cum simili debito generis. sed res specialis vt seruus vel fundus, non potest compensari cum re quæ numero, pondere vel mensura continetur. h. d.

g ¶ *Que se pueden contar.* Adde. l. quæcunque ff. de compensa. & l. si constat. C. eod. & an fiat de quantitate pecuniæ ad quantitatem frumenti. vide Bart. & gl. in l. dimo no. §. ob donationes. ff. solu. matr. & vide gl. in l. neque scriptura. C. de compensa.

h ¶ *Que non fuesse señalada.* Id est in genere, vt homo vel equus. & adde glo. in. l. fi. C. de compensa. quæ allegat leges ad hoc, quas & allegat Azo. C. eod. in summa. colum. a prima. & nota quod etiam de quota ad quodcumque potest fieri compensatio. l. 1. §. penu. ff. si pars hære. pe. & l. deducta. §. nummis. ff. ad trebel. & intelige istam legem quando aliquibus parte debetur, id enim eodem genere. secus si diuersum genus esset, vt si vnus deberet equum alter bouem. secundum Cinu & Bald. in l. fi. C. de compensa.

i ¶ *Estonces.* Adde. l. si conuenerit vt nomẽ in prin. ff. de pig. act. & l. si ex ea. C. de reiuendi. si tãtum esset debitũ alterius quantitatis vel speciei apponi posset cõpensatio ad debitũ simplicis quantitatis. secundum Bal. per tex. ibi. l. 1. §. C. si maior factus alienare decre. ra. ha. limitatiã vt in casu. l. 1. §. iubet autẽ prætor. versicu. sed & si tantũ fi. de colla. bo. limita etiam quando non extaret species & sic deueniendum esset ad æstimationẽ vt in. l. fi. C. de cõpen. per gl. & doct. limitat iã nisi quantitas pecuniæ dita esset in sacculo, vt species nõ ruc bũ admittat ob aliã quantitatẽ numeratã cõpensatio, secundũ Cin. & Alber. in. d. l. fi.

Que est. l. 5. tit. 8. li. 3. & in nouarec. est l. 2. tit. 21. lib. 4. nunc ita ibi. l. 1. &. 19.

¶ *Lex. XXII.*

Potest compensari inter socios quod ex vtroque cuiuslibet negligentia deterior aliquid est. Sic ex vtraque parte æqualia sunt damna, si autem ina qualia vsque ad concurrentem quantitatem inter se compensantur. Quod aliquid per socii tacitum cum lucro per eum tacito vtque ad concurrentem quantitatem vel eius qd vnus de communi recepit cum dãno, qd alius in cõmunicecit. h. d.

¶ *Ley. XXII. Como los compañeros pueden descõtar entre si los daños, e los menoscabos q̃ ouieren, por razon de compaña por culpa de ellos.*

Dos o mas auiendo compañia de so vno, si el vno de llos demandasse al otro emienda de lo que auia menoscabado delas cosas dela cõpañia por su negligencia, o por su culpa E el otro le respondiesse, q̃ el otro si auia perdido, o menoscabado otro tanto delo dela cõpañia por otra tal razon, el menoscabo, q̃ de ssa manera auiniesse en las cosas dela cõpañia bie puede ser descõtado el vno por el otro, si fueren eguales, e si nõ fasta aquella quantia, que montare el menoscabo, que fizo cada vno dellos Esso mismo dezimos que seria, si acaesciesse, q̃ el vno delos compañeros ouiesse fecho daño en alguna partida de las cosas dela compañia, e en otra pro. Ca el pro e el daño que fiziesse, deue ser egualado lo vno por lo al, e descontado segund la quãtia que fallaren que monta el daño o la pro. Otro tal seria si el vno delos cõpañeros tomasse algo por si dela compañia, e el otro le demãdasse quel diesse su parte de aquello que tomara. E este que lo toma le dixesse que non gelo daria, porque el le prouaria que auia fecho daño en las cosas de la cõpañia, que montaua tanto o mas delo que el tomo. Ca si esto prouare deue ser esquitado lo vno por lo al.

¶ *Ley. XXIII. Como deue ser descontado el daño que alguno de los compañeros fizieren en la cõpañia por engaño.*

Engaño faziendo alguno de los compañeros, en las cosas de la compañia, porq̃ auiniesse en ellas perdida, o menoscabo, si el otro cõpañero, le demã dasse emienda de aquello que se perdiera, o menoscabara por su engaño, si este a quien fazen tal demanda, le respõdiesse, que el querria prouar q̃ se perdiera, o se menoscabara, otro tãto delo dela compañia, otrosi por engaño q̃ el otro auia fecho prouãdolo assi, dezimos, que deue ser desquitado, [b] el vn daño por el otro. Otrosi dezimos, que si se perdiesse, o se menoscabasse alguna cosa delas dela cõpañia, por negligẽcia, o por culpa d̃ vn cõpañero, e se perdiesse otra, e se menoscabasse, que valiesse otro tanto, por engaño que fiziesse el otro compañero, q̃ estonce, bie puedẽ desquitar la vna por la otra. Mas si vna cosa tan solamente se perdiesse, o se menoscabasse, por culpa del vn compañero, e por engaño del otro: estonce non se podria desquitar el engaño por la culpa, ante dezimos, que el q̃ fizo el engaño, que es tenudo de pechar el daño, o el menoscabo, que auino por el, e non ha demanda contra el otro por razõ dela culpa, porque en la balança del derecho, pesa mas el engaño [c] del vno que la culpa del otro, quando auienen amos sobre vna cosa misma. E lo q̃ dixímos en estas dos leyes delos cõpañeros, entiendese tambie en los pleytos, q̃ auienẽ entre los otros omes, sobre tales cosas como estas, que ouiessen comunales [d] en vno por otra razon,

¶ *Ley. XXIIII. Como los fiadores, e los perfueros pueden descontar las debdas de aquellos q̃ los fiarem, si les fuere demandado en juyzio.*

No tan solamente los debdores principales, pueden descontar vn debdo por otro mas aun sus fiadores lo pueden fazer tambien dela debda, que deuiessen a aquel a quien fiaron, como dela, q̃ deuiesse

a ¶ *Porbad.* Contradicere videtur lex 13. titu. 10. supra eadẽ partita &. l. non ob eam. & 3. & ideo. ff. pro socio. vbi habetur q̃ nõ compensatur per socii compendium cum negligentia, & certe de iure cõmuni illa erat communis opinio, vt in contractu societatis cũ quilibet ex socijs debeat studere lucro, vt dixi in dicta l. 13. non compensetur damnũ cum lucro q̃ñ interuenit culpa socij, q̃ dãnum dedit. secus si damnũ venisset per casum. & ita tenet Azo. C. p socio. in summa colum. 6. Bart. in. l. si negotia. ff. de negot. gest. vbi glos. vnde potest dici, q̃ód ista lex intelligatur quando damnum fuit sine culpa: sed videtur obstare ista lex cum in principio tratat de damno illato per culpam vel negligentiam vnius ex socijs, & in hoc versiculo cum dicit esso mismo videtur idem statuto casu de compensando lucro cum damno illato culpa vnius ex socijs. vnde forte & melius posset dici, quod dicta. l. 13. procedat in casu suo in quo loquitur, scilicet quando damnum fuit illatum dolo per socium, vt tunc eius dolus nõ compensetur cum lucro, alias per ipsum facto in rebus societatis imo teneatur ad damnum per eum dolose illatum, ista vero lex procedat, quando non interuenit dolus: sed culpa vel negligentia, vt tũc admittatur compensatio damni cum lucro, & quod per istas duas leges partitas rum declaratur leges prædictæ iuris communis. licet vt dixi Doctores communiter aliter sentiant, quorum opinioni satis fauent dicta lex, non ob eam. &. l. & ideo, cogita: quia certe ista lex aperte loquitur quando damnum est illatum à socio: & non à casu & sic interuenente culpa, vel negligentia, & videtur æqua præhãcia distinctio. vt longe aliud sit in damno illato dolo, quam negligentia: ea ieiunum paribus graui punitur dolus, quam negligentia. vt in capitulo nihil. & ibi notat Abb. de electio. & an per procuratorem, qui damnificauit dominũ possit obiici exceptio compensationis de eo in quo meliorauit. vid. Bal. in. l. etiam. C. mandata.

¶ *Lex. XXIII.*

Compensare possunt socij adinuicem dãna doli vnius cum dolo alterius & culpa vnius cum culpa alterius in diuersis rebus vsque ad concurrentem quantitatem: sed sin cadem re vnus dolum: alter culpam commisit, nõ compẽsatur, imo tenetur dolosus ad damna & interesse, nec habet ob culpam contra actionem: quia in libra minoriuns, dolus præponderat culpæ. hoc dicit.

b ¶ *Desquitado.* 1 Ortum habet à notatis per Azo. C. de cõpensa, in summa. columna secunda, versiculum dolus cum dolo. & glos. secunda. in. l. si ambo. ff. de compensat. vbi habentur quæ hic in ista lege dicuntur.

c ¶ *El engaño.* Dolus præponderat culpæ vt hic. & in. l. licet si obsteterit. §. fin. &. l. item nella. &. l. si ex plagis. §. fi. ff. ad legem aquil. si tamen ex vna parte esset dolus: ex alia lata culpa, compensaretur dolus cum lata culpa, vt adducit Abb. in capit. penult. ad fin. de his quæ vi, metusve causa.

d ¶ *Comudes.* Non ergo est specialitas aliqua in contractu societatis, circa contenta in ista leg. &. l. supra proxima, prout alias dicebat gl. in. l. fin negotia ff. de negot. gest. sed procedit in quacunque re ex quacũque causa communi.

¶ *Lex. XXIIII.*

Fideiussor cõpensat q̃ sibi vel principali debitori debet à creditore.

Item procurator compensat debitum principalis, vel fideiussoris. dum tamen procurator de fideiussorem de rato: non tamen procurator compensat suum debitum cum debito domini nisi de voluntate domini, hoc dicit

1 a ¶ *Dando fiadores* Facit l. si cum filio sumitis. ad fin. ff. de compen.

2 b ¶ *al personero.* Nisi esset procurator in rem suam vt in l. in rem. ff. de compen. & non possit objici cõpensatio, procuratori in rem suam de eo quod debet cedens. vide Bart. in l. seruum quoque §. fi. ff. de procurato. & vide quod notat Bald. in l. eius. C. de cõpensat. Nota etiã quid quod debetur societati non compensatur cum eo, quod debet vnus ex socijs. vid. actione. §. si cõmunis. ff. pro socio.

¶ *Lex. XXV.*

** Filius defendens in iudicio patrẽ non potest opponere aduersus actorem compensationem debiti, quod petitur nisi det fideiussorẽ de rato, & idẽ de quolibet sine mandato aliũ defẽdẽte in d.

1 c ¶ *Sus fijos* Adde l. exigendi. C. de procurato. & l. si cum filio. §. 1. ff. de compensa.

2 d ¶ *Desquitado.* Licet ergo filius non possit recipere id quod patri debetur ex alio cõtractu, quã suo, etiam præstita cautione de rato, vt in l. si vnus. circa prin. ff. de pactis. & in. l. nõ solũ. & quod ibi notatur. ff. solu. ma. fictã tamen solutio nempe est recipere compẽsando id quod debetur patri, vt hic. & in d. l. si cum filio. vbi hoc notat Paulus de Castro.

3 e ¶ *Amparan.* Id est in quolibet defensore seu negotiorum gestore, & sequitur dicta Azo. C. de compensat. in suma. colum. secunda. & ad de. l. exigendi. C. de procurato. & l. solutionem. ff. de solut. & l. 10. titu. 5. 3. partita. & tene mentis istam. l. quod defensor pro alio comparẽs potest compensationem objicere.

¶ *Lex. XXVI.*

** Debitũ quod pro muris, põtibus, galeis, armis, victualibus exercitui Regis vel comunis debetur, non compensatur cũ alio debito, idem de debito census regis vel eois & de pedagijs vel vectigalib⁹ vel de eo quod regi vel comuni restituere rogat⁹ si ue per testamentũ si ue alias. h. d.

¶ *Ser fecho.* Si opponitur, vt habetur supra eo. l. 20. & sic non fit ipso iure compensatio: sed requiritur q̃ opponatur ab homine, & insuper desideratur sententiam in dicis, vt in dict. l. 20. & tradit Alber. in l. si quid. ff. de compens. vbi videglo. & gl. & Bald. in l. si constat. C. eo. vbi vide casus in quibus fit ipso iure.

g ¶ *Lo mauedis* Nota hæc in exemplã hic posita & adde. l. in ea C. de compensa. & l. auferf §. qui compensationem. ff. de iurefisci. & ad de glo. in. l. ob negotium. ff. de compen. & hoc exemplũ de muro in constructione & refectione, sumptum fuit ab Azone C. de compensa. in summa. ad fin. colum. & adde aliuni ca summ. l. si ex venditione C. eodem.

h ¶ *En fieldad.* Nota bũ hoc exemplũ nam extẽdit dispositionem. l. in ea. C. de compensa. in fine, vnde illa summa præsit.

¶ *Lex. XXVII.*

** Condemnatio propter delictum vim vel aliud facinus, vt aliquid soluat laeso, non licet compensationem opponere iudicii dicendum est de depositario qui compensationem non habet.

1 ¶ *De tuerto.* Et sic non objicitur compensatio ad id quod debetur ex causa maleficij, vt hic. & in l. fina. C. eod. limita tamen vt supra eod.

sena el mismo. Esso mismo dezimos, q̃ podria fazer el personero del debdor principal, o del fiador dãdo fiadores, a q̃ lo aya por firme e aquel cuyo personero es. Pero debdo q̃ deuiesse el personero, [b] a aquel, a quien faze la demãda en nome de otro, non le podria descontar en nome de aq̃l cuyo personero es, en manera de compensacion, sin plazer de aquel cuyo personero es.

¶ *Ley. XXV. Como el fijo puede descontar en juyzio las debdas que demandan a su padre.*

Emplazado seyendo algun ome ante el judgador por debda que deuiesse, si el non pudiesse venir a responder al plazo q̃ le fue puesto, e viniesse algũo de sus fijos [c] a responder, en su lugar, e dixesse ante el judgador que aquel que le auia emplazado deuia otro tãto a su padre como aquellos q̃ le demandaua. E q̃ pedia al judgador q̃ mãdasse descontar el vn debdo por el otro, tal desquitamiẽto nõ deue ser cabido: fueras ende, si el fijo diere fiador q̃ aya por firme el padre lo quel fiziere en aquel pleyto, Ca estonce dando assi fiador, e prouando la debda que dize que deuia el demãdador a su padre, o conosciendo la el otro, bien puede mandar el judgador, que sea desquitado [d] el vn debdo por el otro. Esso mismo dezimos que deue ser guardado, en todos pleytos que quisieren amparar los omes los vnos por los otros, maguer non sean fijos nin parientes, nin auiendo carta de personeria.

¶ *Ley. XXVI. Porque razon a los que deuen marauedis al rey, o algun concejo non les pueden descontar por manera de compensacion.*

Diximos en las leyes ante desta que todas las cosas que deuẽ los omes vnos a otros, q̃ son de tal natura que se pueden pesar y medir, e contar, que puede ser fecho [f] desquitamiento sobre ellas. Pero razones y ha, en que nõ seria assi. E esto seria como si el Rey, o el comun de algun concejo ouiessen auer q̃ fuesse establescido apartadamente para labrar, o refazer los muros, o las fuentes, o las puentes de sus concejos, o para fazer engeños, o galeas, o para comprar armas, o vianda para en hueste, o para dar raciones a los que estan en seruicio del Rey, o del comun, [f] del concejo, o para otras cosas semejantes destas. Ca qualquier que ouiesse a dar marauedis, que fuessen establescidos para esto, maguer el Rey, o el comun de algun cõcejo ouiessen a dar a el otro debdo non se podria descõtar el vn debdo por el otro. Otrosi dezimos que auiendo algun ome a dar pecho, o cẽso a la camara del Rey, o al comun de algun cõcejo, maguer el Rey, o el comũ de aquel lugar deuã a el otro debdo, non puede ser fecho desquitamiento del vn debdo por el otro. Esso mismo dezimos que seria en los portadgos que los omes han a dar por las cosas que lleuan de vnos lugares a otros. E aun dezimos que si algunome establesciesse a otro por su heredero, so tal condicion, que despues de sus dias aq̃l heredamiẽto fincasse a la camara del Rey, o al comun del concejo, o le diesse marauedis en fieldad, [h] o otra cosa cierta, que diesse a la camara del Rey, o al comun: maguer el rey, o el comũ le ouiessen a dar a el algũa debda, nõ puede ser esquitado lo vno por lo otro.

¶ *Ley. XXVII. Que aquello que vn ome fuesse cõdenado en juyzio por razon de fuerça que auiesse fecho lo que fuesse dado en condesijo nõ puede ser descontado por otro debdo.*

Dada seyendo sentencia contra alguno, que pechasse cierta quantia de marauedis a otro, por razon de fuerça: o de tuerto [i] q̃ ouiesse fecho, maguer este q̃ recibio el tuerto deuiesse algũa cosa al otro e le fuesse demãdado q̃ descõtasse aq̃lla debda por la otra sobre q̃ fue dado el juyzio non es tenudo de lo fazer si nõ quisiere. E aun dezimos, q̃ si vn ome en

l. 1. vide per Bald. in dicta l. fina.

a ¶ *Vñ le puede.* Habes hic verum priuilegium depositi. vid. alias per gl. supra eod. data. in auth. de depos. & lenun. colla. 9. ¶ *Ley. XXVIII.*

10 Si creedes que debe el comprador o procurador incierto si hasset vel si creditor mens hi suo testamento me ignorante liberaslet, si fuisset probato errore tali, vel minus fuisse fecisse, non fuisse solutum. h. d.

b ¶ *Esto podria ser* vides hic duos modos, quibus probatur solutum indebitum per errorem. Idem esset si debitum patre meo soluta cum successisset heres solui, vt in regula quæ in alterius. ff. de regulis iur. Idem si solui auctoritate falsi instrumenti, quod probatum verum. l. qui agnitus ff. de exceptione si erraui in nomine l. filii in nomine. C. de testamen. & cap. significante. de testis. limiter & hoc probabit si solui prætextu alicuius, scripturæ vel testamenti, in quo putabit legatum sibi fuisse præditum: nam probabitur error si, p ducam testamentum. vbi nihil de hoc continetur: ex q habita fuit ratio ad talem scripturam testamen. vel probabitur indebitum solutum etiam per antecedentia verba, vel si dicas, testatori procuratori meo nunquam esse illa dia alibi fuisse. vt in 6 præterea instit. de mutuo. sup. h. si deb. insor. ff. in mero. ach. & tradit Alex. cons. 83. in prin. 1. vol.

c ¶ *Por yerro.* Facti vt in exemplis hic positis secus si iuris. vt in. l. cum quis. C. de iuris. & facti igno. vbi vide. & vide latius per gloss. & ibi Bart. in l. prima ff. de condict. indeb. & per gl. in. l. cum super error. ff. de regul. iur. & in. cap. fi. de solutio. nam distinguitur solutum indebitum omnium et nullis, scilicet, & naturali & reputatur indubitate quantum cunque iuris vel facti ignorantia soluatur: tamen si indebitum cum iure sed naturaliter debitum. & tunc procedet dicta distinctio. vide in late & aduerte quod si probat indebitum se soluisse satis probatur ex hoc, quod per errorem soluit secundum glo. & ibi notant Bart. & Bald. in l. cum de in debito. ff. de probatio. & tene memoriam istam glo. ad hoc quæ est communis et approbata quamuis cuique error ille versetur in facto proprio, vt etiam notant doctores in. l. non fatetur. ff. de confes. & tradit Alexander consilio. 164. col. 4. 5. volum. & vide quæ dico infra eod. l. 30.

¶ *Ley. XXIX.*

30 Debitore contendente se indebite solutionem fecisse si creditor solutionem negat, incumbit ei probatio solutionis debitæ debitore probante solutionem factam. Si tamen creditor solutionem fateatur negat tamen indebite solutum incumbit debitori indebiti probatio: nisi sola sit minor. 25. annorum, aut mulier: simplex agricultor vel miles cum armis & equo in seruitio Regis vel patriæ occupatus: tunc enim creditor probet debitum: alias restituat solutum. hoc dicit.

d ¶ *Dubda.* Concordat cum ista lege, lex 6. tit. 14. tertia partit.

e ¶ *Prouasse.* Per testes, vel instrumenta meliore: nam si per confessionem aduersarij, delato sibi iuramento, de hoc constaret: tunc non pateretur pœnam, de qua hic ex quo per istam confessionem releuauit aduersarium ab onere probandi. argumento Leuni qui. ff. de iureiur. & sic habet perinde ac si nullatenus solutionem negasset secundum Io. Andr. post Vincē. & etiam secundum Io. de Imo. in ca. h. de solutio. & ante eos tenuit glo. in. d. l. cum de in debito. ff. de probatio.

f ¶ *Con cauallo e armas* 3 *mas en seruicio* Nota istam legem ad ea quæ dixi in. l. 49. titu. 5. eadem partita.

¶ *Ley. XXX.*

20 Solutio sciente indebitum donare videtur nec potest repetere nisi si minor. 25. annorum dubitans tamen an aliquam pecuniam debeat. si eam soluat, probato indebito soluto repetat. l. fi. d.

g ¶ *De le dar.* Et ideo non repetit, vt hic. & in. d. indebitum. C. de condict. indeb. & limita, & intelligentiam legem nomen modis quibus per Iaso. in. l. ff. de condi. indeb. col. 2. & 3. & fi. nanter tenementi primam limitationem secundum Paul de Castro, & Alexand. ibidem, vt procedat quando vterque tam soluens quam recipiens sciant indebitum solui alias dissentis impediret donationem. l. si ego. 2. ibi Paulus de Cast. & alij moderni notant. ff. si cert. pet. & adde q hoc procederet, etiam si solutio indebiti procuratori alicuius. nam vt impediatur repetitio indebiti requiritur, quod is cui nomine procurator recipit sciat & recipiat non enim prius donatus videtur donare voluisse, quam illi notificatum fuerit, vt est de mente Decij in dicta lege. si ego. ita intel-

Adde. ff. & C. de condi. in de. & C. de iuri. & fac igno. & ff.

xesse que non era assi, qual de las partes deue prouar lo que dize el demandador o el demãdado. E porẽde dezimos: q̃ si aquel a quien fazẽ la demanda conosce la paga diziendo quel fue fecha verdaderamente, e non por yerro, que essõ ceel demandador deue prouar el yerro e si lo prouare, deue le ser tornado lo q̃ pago. Mas si el demandado negasse la paga, e el demandador prouasse tan solamente que la auia fecho, maguer nõ pro uasse el yerro, tenudo es el demandado de tornarle aq̃llo quel pago. Fueras ende, si quisiesse luego prouar que la paga le fuera fecha verdaderamente. E este dapartimiento, que fazemos en esta ley, ha logar entre todos omes. Fueras ende en el menor de veynte cinco años: e en la muger, e en el labrador simple, en el cauallero, que biue con cauallo, e armas, e en seruicio de Rey, o de la tierra, ca qualquier destos que demandasse a otro en juyzio, que auia fecho paga, como non deuia, e el otro otorgasse la paga: estonce tenudo seria el que la paga recibiere de prouar que fue verdadera, e que la deue auer por derecho. E si esto non prouasse, tenudo seria de tornar lo que assi ouiesse recebido.

¶ *Ley. XXX. Como aquel q̃ paga assabiendas lo que non deue, non lo puede despues demandar.*

Pagãdo algun ome assabiẽdas debda q̃ non deuiesse: dezimos, q̃ este atal non la puede despues demandar, porq̃ aquel que pago lo que sabia q̃ nõ deuia, entiendese que lo faze con entenciõ de lo dar. E porẽde, nõ puede fazer demanda que gelo torne, fueras ende, si

ligens. l. mihi donatum. ff de donat. Quarta et ultima limitatio, ibi posita per latos, post Bald. ibi in fine q̃ plinitur, q̃ potest capi alia præsumptio quã donationis per l. si mihi aurũ. & ibi Bart. ff. de solut. saris probaturi in 1ª l. cũ dicit. entiendese que lo haze, &c. & sic extenuetur alia præsumptione præsumptio donationis excuderetur, & quid si quis soluat debitũ procuratori, quẽ sciebat reuocatũ, an videat donare, penitentiam vi pergl. & ibi Bartin. l. si pro curatore falso ff. de cond. ob caus. & p Bar. in. l. dispensatorẽ ff. de sol. vbi cõcludit, q̃ sic, nisi soluat hoc acto, q̃ facerer eũ si berari. & vi. p Bal. in. l. falsus col. 8 versi. 4. quærit. C. de fur. & quid si habẽs priuilegiũ sup spor tulas non solu ẽdis sequerer soluat, an repetat vid. Bald. in. l. si. pe. col. vers. sed quid si iste & versi modo venio. C. ãfructi. & lin. expũ. vbi concludit, q̃ non potest repetere, neq; ab eo cui solut neq; a victo. vide ibi p eum. & in dubio, an videat soluisse sciens vel per errorẽ vide nota. p Paul. de Cas. in. l. si hæres. 9. si totam. ff. ad trebel. cuius re solutio est, q̃ qui soluit omnino indebitũ, vel indebitũ naturaliter, licet ciuiliter debitũ tũc præsumitur per errorem solui, potius quã ex certa scientia sed qui solutur naturaliter debitum licet ciuiliter indebitũ tunc præsumitur q̃ soluit ex certa scientia, vel per errorẽ iuris. & sic non repetit nisi ostẽdat errorẽ facti per text. in d. §. si totam. si vero debitũ sit vtroque iure sed in debitũ ope exceptionis: tunc si ex certa scientia est fauorabilis, videtur soluisse per errorẽ, laltem iuris & non ex certa scientia, & sic potest repetere si vero exceptio sit odiosa tunc non repetit, vtin secundo casu nisi probaret errorem facti quæ dicit Paulus mentis tenenda & ligenda ad digitum, & extende huius nostræ legis dispositionem per text. nobilem in 3. cum qui 4. n. ff de noffic. testa & ibi Pau. de Cast.

2 a ¶ *Veynte e cinco años* Adde glo in la in verb. cessat. ff. de cond. indeb.

3 b ¶ *Dudando.* Contord. cum l. si C. de condi. indeb. & sic dubirans æquiparatur ignoranti, vide Iaso in. l. i. ad fi ff. de condi. indeb.

¶ *Lex XXXI.*

Soluens legatum in testamento inualido rel ctum, repetere non potest, etiam si prætendat iuris ignorantiam, dicens quod credebat tale testamentum deiure valere. mileis tamen qui alma magis quam iura scire debet, & mulier aut minor. xxv. an. vel simplex agricultor error iuris soluentes possunt repetere, h. d.

3 c ¶ *Acabadamente.* Id est solenniter non enim loquitur hic de imperfectione voluntatis, de qua loquitur l. si is qui ff. de testament. sed de imperfectione solemnitatis, iuxta ea quæ notat Ioan. de Imol. in dict. l. si is qui & approbat illa lex opinionem C. de cõdit. inde in sum. & glo in. l. si ff eo. & in l. cũ quis. C. de fideic. & fact. igno. q̃ legata in mis solẽni voluntate debentur naturaliter, licet non ciuiliter quæ fuit eõmunis opinio Bar. & citat. Bãrtol. in. d. l. a. & d. l. cũ quis. licet Petrus de Bella perica, & alij. Vlr. tamontani tenuerant contrarium. & vi. in illata materia no abili a verba Bald in. l. si veritas. ad fin. C. de fideic. & quod idem notacin. l. r. §. solent. ff. de offi. præf. vrb. post pria. vbi dicit q̃ excusat materpupilli, quẽ perlas sibi relictas a testatore in minus solenni voluntate non posuit in Inuentario pupilli, & an quod soluitur ex minus solẽni volũtate dicat haben ex testamẽto? vide per Io An. referẽtẽ disputationẽ Oldr. & Iaco. Butri. Addi. ad Speculu de petitio pupilli in rubric. col. fi. vers. est etiam sciendum. & cõcludit haberi ex testamẽto. nota etiã q̃ succedens ab intestato eo quia testamentum non fuit solenne, non tenetur naturaliter hæredibus institutis eo, vt probatur in l. si post diuisionem. & ibi Bartol. Bald. & alij. C. de iur.

ziere cõtra ellas, algunas cosas, que sean a su daño, tornese porende a su culpa. Fuera sende, si el que ouiesse fecho tal paga como esta, fuesse caualler o de nuestra corte. Ca los nuestros caualleros mas se deuen trabajar en vso de armas que en aprender leyes. O si fuesse muger o menor de veynte e cinco años, o labrador simple, ea estos atales e bien se pueden escusar en tales razones como estas dizidõ do, que non sabian estas leyes.

¶ *Ley. XXXII. Como se puede reuocar la paga que fiziessen de debda que fuesse fecha so condicion.*

DE tal natura seyendo la cõdicion que pusiessen en algun pleyto, que fuesse en dubda, si se cumpliria o non, como si dixesse, prometo de pagar tantos marauedis: si tal naue viniere a Seuilla, si pagasse[g] los marauedis, en ante que se cumpliesse la condicion, bien podria demãdar que gelos tornassen. E esto es porque podria acaescer por auentura, que se non compliria la[h] cõdicion: mas si la condicion fuesse de tal natura, que en todas guisas se cumpliria, como si dixesse, prometo de vos dar tantos marauedis, si me muriere,[h] o en otra manera semejante destas, si los marauedis pagasse en su vida, non los podria despues demandar que la paga fuesse fecha, por que cierta e o sa es, que la condicion[i] se cumpliria en todas guisas.

& fact igno. & tradit Alexand. consilio, 70. colum fina. 2. volum. & ibi etiam vide q̃ ex testẽ non solẽni non cõpetit vis retinẽdi vid. per Bald. in repe. l. i. C. de sacrosan eccle. colu. 6. & vide q̃ notat idẽ Alex. consi 219 col 2. versic. & subdit Ioã. Cald. & vide late Petr. de Ancha. in. c. possessor. malæ fidei. col. 3. 14 & 15. de regu. iur. lib. 6.

d ¶ *Vedar.* Adde l. cũ qs C. de iur. & fact. igno gl. & doct. in. c. fi. de solut.

e ¶ *Deuen saber.* Adde l. leges sacratissimæ. C. de legi & l. regula. in prin. ff. de iur. & fact. igno. & l. 14. ntu. 1. prima parti.

f ¶ *Estos atales* Adde. l. regula. ff. de iur. & fact. igno & l. 15. tit. 1. part. 1.

¶ *Lex XXXII.*

Solues cõditionale debitũ ãcõditionis euẽtũ pot repetere, si talis est cõditio quẽ pot existere vel nõ. Si autẽ de necessitate existura est, vt p mirto si moriar, nõ pot repetere licet ante existentiam soluat, h. d.

g ¶ *Si pagasse* Ignorantem intelligenda si scienter soluerit nõ potest repetere: cõditionem indebiti vt notat glo in l. qui se debere. ver. sin autẽ ff. de condi ob caus. nisi cõditio deficiat. vt tradit Iaso in. l. sub conditione ff. de cõdi indeb. & Ange. in. l. si pulsatio. sita §. inter certam. ad fin ff de verb. oblig. per l. sub conditione. ff. de solut.

h ¶ *Muriere.* Vide quæ dixi in l. i. n. 11. ad. pari.

i ¶ *Condicion.* Quid si debeatur in die certa: vide l. in diẽ ff. de cõdi. inde si vero dies sit incertus, dem est, q̃ in conditione l. dies incertus. ff. de condi. & demonst. nisi cum esset tempus in. o. extitura, vt dies. i. n. 11. vt hic. & in l. nam. & sicut iaoriar. ff. de condictio. indeb. 8 vide per

Bald. in l. a ambiguitatem. C. de usufructu. ¶ *Lex. XXXIII.*

Soluens indebitum per sententiam no repetit propter authoritatē rei indebitæ nisi probet falsis instrumentis vel allegationibus fuisse latam, sed & soluens debitum de quo fuerat sententialiter absolutus nō repetit, quia licet nō posset cōpelli soluere, tamē quia remansit naturaliter obligatus impeditur repetitio. Ité transigens super eo qd indebite petitur tenetur ad p̄missa nisi probet aduersariū sententiā deberi, ma licioſe litigasse. l. d.

¶ Ley. XXXIII. Como aquel que fozo la paga por razon de juyzio que es dado contra el, non la puede despues demandar.

Condenado seyendo alguno en juyzio para pagar alguna debda, non se alçando de la sentēcia, como quier que la debda non fuesse verdadera, tenudo es de la pagar: e despues que la outere pagado non puede demādar que gela torne, maguer diga que quier prouar que nō fue fecho[a] como deuia, e esto es, por la fuerça q̄ ha el juyzio. Ca maguer acaeciesse, que el judgador diesse la sentēcia contra verdad, por culpa de los razonadores,[b] que non pusiessen sus razones, como deuian, o por necedad[c] del judgador, pues q̄ dada es, guardada dene ser, si nō se alça della. Fueras ende, si pudiere prouar aq̄l contra quien fue dada la sentēcia, que la dio por falsas alegaciones,[d] o testigos, o cartas. Ca estonce, prouādo lo, biē puede cobrar lo que ouiesse pagado, en razon de tal sentēcia. Otrosi dezimos, que demādando vn omme a otro en juyzio, cosa q̄l deuiesse dar o fazer, si el judgador le diesse por quito de aquella demāda, e despues desso de su volūtad, este por quēera dado este juyzio, pagasse o fiziesse aquello que le demandauan nō podria despues[e] demandar que gelo tornasse, ca maguer q̄ los judgadores q̄tā alas vegadas delas demādas a algunos aquien no deuian quitar, e despues que las quitan segun sotileza de derecho: nō los puede apremiar que pagnen, conto desso naturalmēte[f] fincā obligados a aquellos por quien es dada la sentencia: e porende pagādo, o faziendo lo q̄ les demādan, nō lo puedē despues demādar. Pero si estos a quien fazē demādas torti zeras, aborresciendo de yr ante los judgadores, fazen pleyto de les dar alguna cosa, porq̄ los quité de las demādas. Dezimos, que como quier que segun derecho se podriandellos amparar, pues de su volūtad, prometen, e se obligā, a dar les alguna cosa: tenudos son de lo cumplir. E pagando aquello que prometieron, non lo podrian demādar despues. Fueras ende, si pudiesse alguno prouar, que aquel que le mouio el pleyto lo fizo maliciosamente[g] sabiendo que le nō deuia nada. Ca prouando esto, bien podria demandar,[h] e cobrar lo que ouiesse pagado por esta razon.

¶ Ley. XXXIIII. Como lo quoome quita a su contendor, por enojo de non seguir pleyto, non lo puede despues demandar.

Verdaderos pleytos mueuē los omes alas vegadas vnos cōtra otros: e aq̄llos a quien fazen las demādas, amparāse eseatiuosamente dellos, de manera q̄ por el enojo, que recibē del alongamiēto del pleyto, e por miedo que han los demandadores de perder sus demādas, aténense con los demandados, e quitā les alguna partida del debdo, que les de mandauan, o fazē otras posturas de nueuo, q̄ nō son a supro. Eporēde dezimos que la auenēcia, e el pleyto, que assi fuesse fecho, que deua ser guardado[i] tambien por la vna parte, como por la otra, e quanto quier,[k] que montasse aquella

a ¶ *Fue fecho.* Si tamē non impugnaret sententiam, sed p̄tēderet, q̄ causa ex qua lata fuit sententia, deuenit ad nō causam tunc bñ admittet. vt in l. si filio. ff de condi. sine causa. & l. in cōmodato. § fi. & l. 1. ē mihi. ff. cōmoda. Bart. & docto. in l. 1. C. de cōdi. inde. de qua l. ista sumpta ē. & idē Bar. i l. si sine. in pri. ff. rem rat. ha.

b ¶ *Razonadores.* Ex hoc videt q̄ nō potuit imputari culpa, sed exceptio non potuit examinari illo iudicio potest postea repetere, vt notat Bar. in l. 1. §. & patu. ad fin. ff quod vi aut clam. & in l. si fine in prin cip. ff. rem rat. habe. vnde si pars, quæ non petit restitui aduersus sententiam, nequiuit probationē debitam & necessariam producere, forte, quia testes sui erant in captiuitate, vel peregrinatione, vel furore detinebantur, & pars petit a principio, vt differeretur diffinito causa, & non potuit obtinere, tunc cautē cognitione præmissa, poterit sententia per beneficium restitutionis rescindi superueniente probationum copia. ita voluit Innocē. in cap. vltra tertium. de testi. & tenet Abb. post eum in cap. suborta. col. fi. ad fi. de reiudi.

c ¶ *Por necedad.* Quid si dolo actoris qm petit quod sibi non erat debitum, scienter & dolose, vel quod sibi iam erat solutum vide text. notabilem in l. fi fideiussor. § in omnibus. ff. manda. & Angel. in l. 1. C. de condi. inde & infra in ista. l. ad fi.

d ¶ *Alegaciones.* Adde l. si prætor. §. martelus. ff. de iudi. & l. diuus. ff. de reiudi. & in l. 1. & 2. titu. 26. tertia partis. vbi vide quæ dixi. & idem vult Abb. in c. suborta. colum fin. de reiudi. si notorietate facti constare testem iniustam fuisse iniustam, etiam ex causa superuenienti. vide ibi per eum. & an detur aliquod remedium ei qui post sententiam reperit instrumentum solutionis, vide per Baldum in l. 1. C. de condi. in de & per Abb. in dicto capitulo suborta. colum. penultim. & adde ad istam. l. in hoc quod dicit. de falsis allegationibus. l. fi fideiussor. § in omnibus. ff. mandat.

e ¶ *Non podria despues.* Adde Iudex & l. Iulianus verum debitorem. ff. de condictio. indeb. & limita nisi sententia esset prolata inter personas, inter quas est prohibita donatio, vt inter virum & vxorē, vt est ca sus notabilis in l. fi sponsus. §. si vxor vel maritus. ff. de dona. inter virum & vxorē. & illum text. dixit singularem Alexād. consi. 82. 3. volum. incip. visso, pcessu causæ vertentis & tenementi illū casum qui secundum Bal. ibi in lect. Florentina præstat argumentum ad reuocationē multarum sententiarum, vbi eunq; per fraudem partium mediātibus talibus sententijs deuenire tur ad prolubitum, vel illicitum.

f ¶ *Naturalmēte.* Adde. l. Iulianus verum debitorem. ff. de cōdictio. indebi. & l. 16. in fine. titulo vndecimo tertia partit. 6

g ¶ *Maliciosamē te.* Concordat cum. l. in summa. in principio ff. de condictio. indeb. 7

h ¶ *Podria demandar.* Et sic dolus vel calumnia actoris litigantis vitiat transactionem ipso iure, vt hic. & in d. in summa. ff. de condictio. indeb. istam conclusionem limitat Iason. 5 modis in l. 1. sub prætextu. la primera. C. de transacti. vide per eum. 8

¶ *Lex. XXXIIII.*

Quod actor per transactionem remittit vel promittit reo tenetur impleri nisi probet id e fecisse, quia dolo aduersarij fuit impeditus probare. hoc dicit. Habuit originem a l. eleganter. § si quis. ff. de condi. indeb.

i ¶ *Guardado.* Licet ergo reus dolose litiget resistendo, tenet transactio, licet aliud sit in actore. vt supra l. proxima. & sic approbatur hic opinio Azo. C. de condictio. indeb. in summa. columna tertia. versicu. item & transactio. & glo. in. l. sub prætextu. la primera. C. de transactio. vbi Barto & docto. & approbatur opinio Roge. & Iacob. Butrit. & Ange. in l. in summa. ff. de condi. inde. 1

k ¶ *Quanto quier.* Ista lex in hoc verbo vult, q̄ transactio nō rescinditur ex remedio. l. C. de rescin. vendi. & l. 56. titu. 5. part. 5. siue cōsideretur æstimatio secundū dubiū euentūs lītis siue nō. & sic approbat hic opinio

glos, & Bal. in dicta l. 2. & probatur in l. Lucius. §. fi. ff. ad Trebellia. & plerique doctores ita tenuerunt prout late adducunt Alexand. & Ialon. in l. si quis cum aliter. ff. de verborum obligationibus. & Decius consil. 203. vt vera resolutio. coll. 2. vbi & referunt contrariam opinionē Bart. in dicta. l. si quis cum aliter. & quamplurimos istam sequentes. ita quod Decius ibi dicat istam opinionem Bart. esse magis cōmunem. & idē Decius consil. 216 incipit visa transactione concludit istum articulū esse disputabilem. Tenendo ergo mentē istam legum partitarum q̄ tollit dictas opiniones. imo & vult ista lex quod etiam si sit enormissima læsio in transactione, non rescindatur. cum dicit quæcūque seu quālacunque sint pars, & sic nihil excepit. e solitē ad fin. demaio. & obbe. & quæ tradit Iason in. l. quodcunque. in princ. ff. de verborū obliga. cuius contrarium consulunt Pe. Phi. Cotneus. cōs. 66. pri. volum. & sequitur Decius in dictis consil. 203. & 216. ita mulierem tamen vel rusticos, enormissime læso in transactione, ferre procederet quod dicti Doctores dicēt propter eorū simplicitatem, & dolum reipsa, qui cōmittitur cū eis In tali tractatione, vel si cānligēs erat minor, ad quod confert quod notat Bald in. l. 2. columna 5. versiculo. 4 quæro. C. de rescin. vend & Leum de Ind debito. ff de proba. & 46 tit. 14. 3. part. Ad mente etiam quia ista. l. loquitur quando transactio facta fuit lite iā mota, ita quod transigans intelexit quale esset ius suum, sed timens cauillationes aduersarij venit ad transactionem, vnde forsitan lite non ita mota & transigente non habente certam iuris sui procederet forte dicta comunis opinio saltem in læsione enormissima.

parte, que quitasse el demādador, nō la podria despues demandar, e maguer se quisiesse defender diziendo, que se mouiera a fazer pleyto, o el quitamiento por las escatimas, que le paraua delante el demandado, nō deue valer. Fuera sen de si el demandador pudiere prouar, q̄ el demandado le fizo engaño en fazer le perder las cartas[a], o embargarle los testigos con que pudiera prouar su demanda. E q̄ por estar razō fizo el quitamiento de la debda, o alguna partida della: ca si lo prouasse: estonce bien podria demādar, e cobrar aquella parte que ouiesse asi quita.

¶ *Ley. XXXV. Como lo que ome da en casamiento, a en obra de piedad, non lo puede despues demandar.*

POr parentesco o por otro debdo que alguno cuydasse auer algun ome a alguna muger, si diesse de lo suyo en dote, o en arras por ella, maguer sopiesse en verdad despues que la ouiesse casada, que nō auia razon de lo fazer asi como cuydaua: cō todo esso non podria demādar, nin cobrar aquello que ouiesse dado por tal razon. E esto es, porque este donadio[b] es obra de piedad: e por ende non lo puede despues demandar. Otrosi dezimos, que las despensas que ome fiziesse en criança de alguno que criasse en su casa por dios, que non las puede despues demādar[c]. Fueras ende, si la criança fuesse fecha en muger, e quisiesse despues casar con ella, o alguno de sus fijos, e su padre de la criada, o ella misma lo contradixesse. Ca estōce qualquier destos q̄ embargassen el casamiēto que se non fiziesse, seria tenudo[d] de pecharle las despensas que ouiesse fecho en su criança. E lo q̄ dizimos en esta ley, ha lugar non tan solamente en las cosas sobredichas: mas en todas las otras semejantes[e] della.

¶ *Ley. XXXVI. Como si el que cuyda ser heredera de otro pagasse algunas debdas, ha deue cobrar de los bienes del finado.*

ENtrādo[f] algū ome heredad de otro q̄ fuesse finado, cuydando a buena fe, q̄ le auia establesceido por heredero, o q̄ auia de otra guisa derecho de heredar lo, e seyēdo tenedor dālla pagasse algūas debdas de las q̄ deuia el señor de la heredad ē nome del finado[g], e nō en el suyo, si acaesciesse que el ouiesse a tornar la heredad, viniendo otro heredero que la demādasse, que fallassen en verdad, que auia mayor derecho de heredar lo q̄ el deuesse entregar[h] de la hereedad, ante q̄ la desampare de los debdos q̄ mostrare q̄ pago de lo suyo verdaderamente en nome del finado, e non a demanda nin guna contra aq̄llos a quien los pago. E si acaesciere que laya a desamparar, ante q̄ gelos paguē, puede los demandar e cobrar de lo[i] q̄ hereda el heredamiēto. Mas si por auentura non pagasse las

[a] ¶ *Fazerle perder las cartas.* Vide gloss. secundam in. l. sub prætextu. C. de transact. quæ etiam singulariter hoc dicit procedere, etiam si celet instrumenta: nam videtur per dolum extorquere transactionem ille qui subtrahit aduersario probationem, siue subtrahat testes siue instrumenta, secundum Baldum, & Docto. ibi. confirmatur, quasi testes à me producendi studiose fuit subtrahunt, vt non examinentur propter quod ego succubuit, tenentur ad interesse. vt notat Baldus, Angelus, & Paulus de Castro per text. ibi in lege. argentarius. §. 2. ff. de eden. quanto magis in parte celante apud quam remanat commodum, & interesse tenebitur ad restitutionem? & qui studiose tacet in alterius deceptionem, perdit ius suum authenti. ad hoc. & ibi Baldus C. de lati. liber. toll. & vide quæ dicit Ambrosius tertio libro officiorum, capiculo decimo, & gloss. in. l. tectissime. ff. de lege. causa. & lex prima. & ibi gloss. ff. de dolo. Ineft enim transactionī iste dolus, ideo non purgatur per ea Bal. in. l. sub prætextu. la. 2. C. de trāsactionib. Cex. XXXV.

[b] Non potest repeti datum in dotem vel arras pro consanguineo putauo, licet postea appareat non fuisse consanguineum. idem de alimentis factis amore Dei, nisi alimentata sit mulier in domo alimentantis nutrita, & nutriens velit eam in proprij filij matrimonio collocare, & illa vel pater nolit: quia tunc impediens matrimonium solvit nutrienti alimentorum expensas, & idem In alijs similibus. h. d.

[c] ¶ *Este donadio.* Add. l. cūis. §. pa. & ibi Bart. ff. de condi. in de. & Bal. notat in tractatu. de dote. fo. 20. col. 4. & l. 16. titu. 113. partis vbi vid. quæ dixi.

[d] ¶ *Demandar.* Adde. §. fin. In sti. de oblig. q̄ ex quasi contra. nas. & l. 1. C. de neg. ges.

[e] ¶ *Seria tenudo.* Adde. l. patrē C. de nupt. & l. fin. tit. 20. 4. part. & adducte quia dicta l. patrē loquitur, quando pater exposuerat istam institutionem eius filij, & ista lex partitarū nō facit in hoc fundamentis sed solū in eo q̄ nutritor eā alueritā causa pietatis. & aduet. ga prout est hic litera. o alguno de sus fijos. Addit ista lex ad dictam. l patrem, vt procedat etiam si ipse nutritor velit cum ea contrahere matrimonium & ipsa vel eius pater recusset, quod procederet quādo talis nutritor esset paris ætatis, vel parum vltra cum illa.

[f] ¶ *Entrando.* Ortum habet à lege. si pene causa. §. 2. & ibi gloss. de condi. ind. & a. l. quæ à patre. C. eod. & anotatis per Azo. C. eod. in summa. col. 4. versi. Item impedit hanc actionem.

[g] ¶ *Finado.* Hoc præsumitur in dubio sed in Bar. in d. l. si pene. §. 1. & idē tenet ibi Albe Ange. & alij licet Iason tenet ibi contrariū imo q̄ in dubio videatur soluere suo nomine, & sic posse repetere: sed opinio cōis est melior. & probatur ex dictis Azo. vbi. 5 cū dicit. hoc ad hesto, quia credebat se obligatū, quod & voluit ista. l. cum inferius dicit cuyādo que el deue la deuda vel vt dicam infra in gloss. super illo verbo.

[h] ¶ *Entregar.* Adde l. de hæreditate C. depeti. hære.

[i] ¶ *Debdos.* Actione negotiorum gestorū. d. qui vtiter. ff. de nego. gest. Salice. tn. d. l. si pene. §. quamuis. ff. de condi. indeb.

debdas en nome del finado mas del suyo, cuydando[a] q̃ el deue la debda, estonce puede las demãdar, si quisiere a aquellos a quien las pago. E si dellos non las pudiesse cobrar deue gelas pagar aquel a quien passo el heredamiento. Ca guisado es e derecho, que aquel aya la carga de pagar las debdas, que ha el biene el prouecho de la herencia.

¶ *Ley. XXXVII. Si algũ pagasse a otro debda que non deuiesse, la puede cobrar con sus frutos.*

Sella cosa que pagasse alguno, como non deuia, fuesse de tal natura, que diesse fruto de si, dene ser tornada cõ los frutos[b]: quel tuuo della, aquel a quien la pago. Otrosi dezimos, que si aquel a quien fizieron la paga vendiesse aquella cosa o la perdiesse, si quando ge la pagaron, e amn despues, ouo buena fe en recebir la, cuydãdo que la deuia auer si la vẽdio, deue tornar el precio que recibio ãlla al que gela pago. mas si la perdiesse por muerte o por ocasion, non seria tenudo[c] de la pechar. E si quando la recebio en paga, o despues ouo mala fe[d] en recebir la seyendo sabidor, que la nõ deuia auer: estõce quier la perdiesse o la vendiesse. tenudo es de pechar por ella el derecho precio que pudiera valer a bien vista del sudgador.

¶ *Ley. XXXVIII. Si aquel que recibio fierro en paga lo deue aforrar o non.*

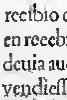

EN pagadando algund ome fierro a otro que non fuesse tenudo de le dar, si aquel que assi recibiesse lo aforrasse despues valdria el aforramiento. Pero si quando lo recebio, o despues fasta la sazõ q̃ lo aforro, ouo mala fe en recebirlo, sabiẽdo que lo non deuia auer tenudo es de pechar la estimacion del fierro a su señor. E si ouiesse buena fe quando gelo dieron en paga, cuydando q̃ lo deuia auer estonce non seria tenudo de pechar la estimaciõ, pues q̃ lo aforro eõ entencion que era suyo. Empero todo aquel derecho que el hazen el aforrado, por razon del aforramiento, deue lo otorgar al otro que lo dio en paga.

¶ *Ley. XXXIX. Si aquel que deue de dos cosas la vna, las pagare ambas a dos, qual dellas puede cobrar o no.*

DE partida mẽte prometiẽdo vn ome a otro, de dale de dos cosas la vna, diziẽdo en esta manera, prometo de vos dar vn caballo, o mulo, o señalando otras cosas qualesquier en esta manera: si acaesciesse d̃ spues desso que pagasse por yerro aquellas cosas que nõ brasse, cuydando que a mas las deuia, biẽ puede demandar que le torne la vna dellas[e] qual mas quisiere si amas fuere biuas. E si por ventura alguna dellas fuesse muerta, non le podrian demandar que diesse la otra que fineo biua.

¶ *Ley. XL. Como aquel que faze algunas obras, a otro cuydando de ser tenudo de las fazer, e non lo fuesse, puede demandar el precio dellas.*

VY dan alas vegadas algunos omes ser tenudos de fazer algunas obras, e non lo son. E porende dezimos, q̃ si algũ menestral fiziesse alguna obra a otro, cuydãdo que gela deue fazer, assi como casa o naue, o otra cosa semejãte que fuesse deste menester, o de otro qualquier, e despues q̃ la ouiesse fecho, fallare en verdad q̃ non era tenudo de la fazer, deue le dar por ella a aq̃l q̃ la fizo tãto precio, quãto le pudiera costar[f] el fazer de aquella cosa, si otro menestral tan bueno como aquel gela ouiesse fecho.

¶ *Ley. XLI. Como si vn ome quitasse a otro el pleyto que le ouiesse fecho por otra cosa que le ouiesse de dar, o de fazer, e si non gela diesse o cõpliesse qual dellas puede demandar.*

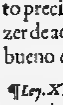

VIrtãdo vn ome a otro el pleyto q̃ ouiesse puesto cõ el por razõ de algũa cosa q̃ le ouiesse de dar o de fazer en tal manera, que por el quitamiento se obligasse el otro de nueuo, a darle, o fazerle alguna cosa, si este a quien quito el primer pleyto: non le cumple aquello que prometio en el segundo en su escogencia[g], es del otro de fazer le cumplir lo q̃

5 a ¶ *Cuydando.* Hoc dicit propter notata per gloss. in. l. si quid possessor. l. princip. in verbo sito nomine. ff. de peti hære, nam si initio ante mota controuersia, sup̃er hæreditate. tunc quia credebat se hæredem videtur soluere nomine suo, credens se obligatum. si vero ciat sibi mota controuersia, tunc videtur soluisse nomine hæreditario. & ita etiam declarat Paulus de Castr. in dicta. l. si pene. § 1. ff. de cõdi indeb. & ita diti etiam Decius cõsi. 348. 1. & 2. colu.

¶ *Ley. XXXVII.*

b ¶ *Con los frutos.* Intelligetur etiam si fuit cõsumpti dumodo ex eis locupletior factus fu: nam licet alias ratione culturæ & cure, bona fidei possessor faciat fructus suos. vt in § 1 si quis à non domino. insti. de rerum diui. l. 43. post hæc ff. fini. regul. l. 38. tit. ul. 28. partita. tamen isto casu tenetur etiam si sine consumpti, dumodo sit factus locupletior. ita declarat Angel. in. l. idem est. & in. l. indebiti 19 prin. ff. de condi. ind.

c ¶ *Non serias tenudo.* Vide gloss. 30. l. quod indebitum. ff. de condi. inde.

d ¶ *Con mala fe.* Adde. l. in summa. § sed si ferum. ff. de condi. inde.

¶ *Ley. XXXVIII.*

e Si recipiens ferum indebite & credens suum manumittat non tenetur nisi ad cedendũ solutenti iura patronatus sed si sempore solutionis, vel post habuit malam fidem non tenetur ad æstimationem, valet tamen manumissio. hoc dicit. Habuit ortum à. l. in summa. § si ferum. ff. de condi. inde.

¶ *Ley. XXXIX.*

e Debitor alterius vtrum que per error soluens repetitur vnum quod malus si vtrumque solutorũ vtitur: sed si vnum est mortuum non potest quod superuiuit repetere. h. d. Habuit ortum à l. cum is qui. ff. de condi. inde.

¶ *Vna dellas.* Adde. l. pen. C. de condi. inde.

f ¶ *Bina.* Adde. l. fis cu. ff. de lega. 2. & l. cũ is. in prin. ff. d condi. inde.

¶ *Ley. XL.*

g Si credens teneri aliquod opus fecerit lud fecerit, & postea scit nõ teneri repetit ab eo cui opus fecit quantum eidem constitisset. si alius æquè peritus in arte illa id opus fecisset: hoc dicit.

g ¶ *Quanto li pudiera costar.* Et sic non quanti artifex alias esset locaturus. vt in. l. si non fortem. §. libertus. & ibi. Iosf. ff. de condi. inde.

¶ *Ley. XLI.*

h Si debitor eum meũ, vt quid mihi faciat a debito liberatur. & promisit facere & recusat possum eli gere an petam primum debitum: vel compellam eum facere quod promisit. h. d.

¶ *En su escogencia.* Adde. l. si quis accepto tulerit, & ibi gloss. & Bart. & l. si mulier. ff. de condi. ob caus. & l. ob eam. ff. de præscri. verbis.

a ¶ *El primero pleyto.* Limita nisi prima actio, quæ fuit extincta, esset tacita natura, quæ non possit pacto seu consensu partium sublatari, vt quærel in officiosi vel actio murularum secundum Bar. in d. l. si quis accepto tulerit vbi & noe.

b ¶ *Pues que el fizo contra aquello.* Adde l. pen. titu. 13, partica, & quæ ibi dixi, & quod notat Bald. in l. debitori co. 2. & in l. pacto successionis. & in l. petens. 10. & in co. C. de pactis, & l. vt respondeat. & ibi Bal & l. si maior annis. vbi & Bald. C. de transact. & l. si eu patrun. C. communi vtrumq. iudi. & l. si institutus, in princ. ff de inofficios test. & vide quod notat Bald. C. de cõtrah. emp. in rubrica, col. 5 versi. 20. quero. adde Decium cons. 265 col pe. & consilio 80. & Alexand. consi. 32. co. ti 2. vol.

¶ *Ley. XLII.*

Quod solutũ est per executorẽ testamentarium legatarius non tenetur restituere quod secutus est defuncto apparent potestatem testamentum & legata non solutæ. l. d. habetur ong non. d. l. 2 §. si qui. ff. de condic. indebi.

c ¶ *Por testamentario.* Ista lex esset melius intuitanda ante præcedentem, & illi post istam.

d ¶ *Esso.* Adde l. 2 §. si quid. cum tribus sequentibus. ff de condic. indeb.

promettio a postremas, o de demandar quel cũ pla el primer pleyto[a], en la manera que era tenudo de lo cumplir ante que gelo quitasse. E non se puede escusar el otro que lo nõ cumpla assi por de zir q̃ del primer pleyto ya fuera quito, pues que el fizo contra aquello[b] que de uiera dar, o fazer por el segundo pleyto por razon del quitamiento.

¶ *Ley XLII. Quales mãdas despues que fuessen pagadas se pueden reuocar.*

Or testamentario[c] seyendo establesciido alguno en testamento de otri para pagar las mandas que fuessen escritas en el, si las pagasse, aquellas que fallasse y escritas: e acaesciesse despues q̃ el testamento fuesse reuocado por alguna razon derecha, assi como si fuesse falso[d], o porque aquel que lo fizo, non pudiera con derecho fazer testamento: ni mandas, o que era quebrantado por otro testamento que fizo despues. Dezimos, q̃ aquel q̃ ouiesse derecho de heredar los bienes del fazedor del testamento, biẽ puede demandar las mãdas, a aquellos a quien fuerã pagadas, e son tenudos de gelas tornar.

¶ *Ley. XLIII. Como el que recibio alguna cosa por fazer otra, la deue tornar si no faze lo que prometio.*

Dan a las vegadas los omes vnos a otros algunas cosas por razon de pagas sobre tal pleyto que les fagã por aquello que recibẽ dellos alguna cosa. E esto seria como si vno diesse a otro maranedis, o otra cosa qualquier porẽ le aforrasse algun sieruo suyo que ouiesse en su poder. E porẽde dezimos, q̃ pues q̃ la paga ha recebida sobre tal pleyto, q̃ es tenudo[e] en todas guisas ã fazer lo que prometio, o de tornar[f] al otro lo que del recibio, e los daños, e los menoscabos quel vinierõ, porque le nõ cũplio aquello que prometio. E lo que dizimos en este caso, ha logar en todos los otros, en que los omes recibẽ algũa cosa en paga por otra q̃ prometẽ de fazer.

¶ *Ley. XLIIII. Como los que reciben dineros por prenda mãsageria, si nõ fueriles deuen tornar.*

Mbiã a las vegadas los señores o los otros omes algũos[g] en su mãdaderia, e danles dineros ciertos para despẽsas: e acaesce que despues que son aparejados para yr, e que han recebido los dineros par las despensas, embargase la yda, o por se arrepẽtir[h] aquellos que los embiaron o por adolescer los que deuen yr, o por gelo embargar fuerte tiempo que fiziesse, assi como auenidas de rios, o de otros embargos semejãtes. E porẽde dezimos: que si se embarga la yda por algũa destas cosas sobredichas, e los dineros que auia recedidos el mensajero nõ son despendidos, que los deue tornar al que le embiaua. E si por auentura fuessen todos despendidos en aparejamiento de las cosas que eran menester para la yda, nõ deue tornar ninguna cosa[i]. E si non fuessen todos despendidos, deue le tornar aquellos que fincassen. Mas si se arrepentiesse aquel que deuiesse yr en la mandaderia despues que ouiesse recebido los dineros para despensa, deue los tornar[k] todos, quier los aya despendido, quier non.

¶ *Lex. XLIIII.*

Ad tit. de cond. ob caus. ff. & C. & 5 in 1. 42 cum alijs.

Si do tibi pro expensis vt eas cubi vadas & ire nolis, restitues quod recepisti siue sit expensa pecunia siue non; sed si ire aliter impedimis vel mei pœnitentia non restitues quatenus sit iam consumpta, l. d.

e ¶ *Que estando.* Adde l. naturalis §. at cum do ff, de præscrip. verbis & l. de eo §. idem ait ff. de condict. ob causam. & l. filiber. C. eo.

f ¶ *O de tornar.* Ergo potest repetere datum, & agere ad interesse propter non implementum, vt lic vides & probat ut ecia in l. si tibi decẽ ff de præscrip verbis. licet in contrarium fac in l. naturalis §. at cum do. in alter natura, quam pon tibi condici ei potest vel præscriptis verbis agi, & ibi hoc tenuit Paul. de Cast. quod ei tantum debet esse contentus. cuius cõtrarium hic decidit, & vide Bar. in d. l. naturalis §. fi. ff. de præscrip. verbis. Lex tamẽ finalis tit. 6. fuit in eadem partita, expressedisponit idem, quod notabat Paul. de Cast. in d. §. at cum do. ibi cũ dicit (en fuerça de cogencia es del otro de demandar se la cosa que dio por esta razon, o pechelos daños e los menoscabos que porende recibio) Potest dici q̃ vbi nullum aliud interesse est quam q̃ reddantur data, tũc competit condictio ob causam ad repetendum data. Si ero etiam vitra id quod dedit pretendat aliud interesse, tunc actio competet ad vtrumq. vt hic & in. d. l. si tibi decem. vel potest dici, q̃ in electione actoris sit quid de istis duobus eligat. vt in dicta l. 6. & etiã dixit Paulus de Cast. ibi supra. si tamen elegerit viam agendi ad interesse, tunc in hoc interesse etiam venit vt sibi reddatur quod ob illam causam dedit. & ita procedat quod hic dicitur. Sed videtur quod si aliquo illorum aliare nõ possit nam actio præscriptis verbis, quæ in contractibus innominatis datur ad interesse propter defectum implementi, non datur ad repetendum id quod fuit datum, vt aliquid faceret vt in d. l. naturalis in princ. verficu in qua actione, & ibi notat Paul. de Cast. vel dic q̃ hæc lex dirigat verba ad rem, in meus esse obligatum ad reddendũ data & ad interesse ad vnũ. f. existis quod elegerit actor, l. vero finalis, tit. 6. supra allegata dirigat ybi ad actorẽ & fecisse. ll nõ sunt cõtrariæ.

¶ *Lex. XLIIII.*

Si do tibi pro expensis vt eas cubi vadas & ire nolis, restitues quod recepisti siue sit expensa pecunia siue non; sed si ire aliter impedimis vel mei pœnitentia non resti-

g ¶ *Ombres algunos.* Intellige, q̃ non sint soliti operas suas locare: quia si essent soliti, non esset contractus innominatus sed nominatus locationis, & nõ esset locus pœnitentiæ, et iam re omnino integra, vt in l. qui operas. in prin. & §. 1. ff. locati, & tenet glo. in. l. si pecuniam. in prin. in verbo repetetur ff. de condict. ob caus

h ¶ *O se arrepentir.* Habet ergo locũ pœnitentia in cõtractibus innominatis, vt hic, & in. l. si pecuniã. in prin. vbi vi pgl. & doctos, vb. Iaso. ponit. 13. hmitationes, ff. de cõdi. ob caus. & p Bal. in. l. ex placito. co. 5 C. de reiũ pmu. & quẽ not. in. l. mãdati. co. 3. C. mãdati. vbi qd i pla caula,

i ¶ *Ninguna cosa.* De pecunia data intelligenã res emptas ex pecunia, q̃ exteri petere potest, qui dedit pecuniam, vt notat glos. in. d. l. si pecuniam in prin. verbo fecisti, & ibi Bar. ad finem, & Paul. de Cast. col 3.

k ¶ *Deue los tornar.* Hoc si actor eligat agere condictione ob causam ad repetendũ qd dedit nam & possei agere præscriptis verbis, ad interesse propter non implementum. vt in. l. naturalis per totam. l. ff. de præscrip. verbis, & dixi supra l. proxima

¶ Ley. XLV.

Si nihil aliquid promisisti, vt lentum manumittere mi & manumisi te nec manumisio sed in pronunciatione seruen lis, tenetur nihil ad seruii estimationem & interesse impetrabis quibus (iudice ipsa taxante) habitum meo testamento. h. d.

1 a ¶ *La estimacion del sierno.* Adde. l. rio. tit. 6. eadem partida. & l. naturalis. § qui fiducia. & §. un. ff. de præscript. verbis & l. cũ proponas. C. de iudic. & loquitur ista l. patriarcha. & etiam dicta l. fi. clarius quã leges iuris cõmunis. s. quod vbi non potest dari condictio ob causam, ga factum non est repetibile, quod tunc detur actio de dolo non solum ad valorem seruii manumissi sed etiam ad aliud interesse quod prætendat: quia non impleuisti, tenemenu. & vt de Bart. in. l. fi. §. 6. ff. de præscrip. verbis

¶ Lex. XLVI.

Quod alicui datur vt certũ quid faciat: si tempore dationis causam expressam tenetur recipiens restituere si causam non impleat: sed si causã nõ fuit expressa sed in damnis mente retenta non restituetur quia videtur simpliciter datũ. h. d.

1 b ¶ *Su abogado.* Quid si episcopus, vel alio dominus scholarii redeunt ab studio, quem credebat peritũ, cum esset imperitus, dedit prædicandum vel tendũ, qui possit in foro defendere causam episcopi, vel dominium posui ab eo renocare? iam quæstionem pontifex. Ad id in additio. ad Speculum. & præbet in rubrica. & concludit q̃ nõ posset renocare. ex quo causa quæ eum mouit vel fuit mente cõcepta, nõ fuit expressa in collatione prædicandæ, vel tendi, & quia principio id examinare debuit. Ecclesia tã posset iuuan beneficio restitutionis vide latius de ista quæstione, per Bar. & Alex. in l. cũ qd. ff. si cert. pe. & p Nico. de Ne. p in. l. nec sunius ff. de excusatio.

2 c ¶ *Sendad imento* Expressis. s verbis idem dicit si expressionibus vel alijs conjectutis id tacite appareat actum. secundum Bar. & Alex. in dicta l. cum quid. ff. si cert. pe.

3 d ¶ *Podia demandar* Adde. l. 1. & fere per totum. ff. de condict. ob caus. & C. eo. l. dictam legem.

¶ Ley. XLV. Como el que aforra algund sierno por algo quel prometio, le deue ser pagado.

Si alguno que ouiesse sierno lo aforrasse por marauedisio por otra cosa cierta que otro le prometiesse de dar, valdria el aforramiẽto: e si despues desso el otro non quisiesse cũplir el pleyto q̃ ouiesse puesto con el, deuen lo apremiar de manera que pague la estimacion del sierno[a], e los daños, e los menoscabos que el otro recebio, porque nõ le dio aquello que le auia a dar. E tambien sobre la estimaciõ del sierno como sobre los daños e los menoscabos deue ser creydo por su jura el que aforro el sierno, estimando lo primeramente el judgador del logar. E lo que diximos en la ley en razon del sierno, ha logar en todos los otros pleytos que los omes fazen entre si, en que ha el vno a fazer alguna cosa, e el otro a dar o pagar otra.

¶ Ley. XLVI. Como aquel que paga o da algo a otro por alguna cosa que le faga, lo puede demandar o non, si non fiziesse lo que prometio.

Dando vn ome a otro marauedis, o dineros, o otra cosa, diziẽdo señaladamẽte que gelos daua por alguna cosa que le fiziesse: como si gelos diesse, porque fuesse su abogado[b], o q̃ fuesse con el algund logar, o por otra cosa semejãte destas: si quãdo gelos dio dixo señaladamẽte[c] la razõ porque gelos daua e el otro nõ cũpliesse, o non fiziesse aquello porq̃ los recibio, bien le podria demandar[d] lo que ouiesse dado, e seria tenudo el otro de gelo tornar. Mas si quando gelo diesse lo fiziesse con enteciõ[e], porque le fiziesse alguna cosa, cuydãdo en su voluntad que por aquello q̃ le daua, q̃ yria cõ el en algũd camino o q̃ le faria otra cosa alguna: o que seria mas su amigo: nõ diziẽdo señaladamente la razõ porque gelos daua: ma guer el otro non le fiziesse aquello q̃ el cuydo en su coraçon q̃ le faria, nõ le puede demãdar lo q̃ le dio: ni es tenudo el otro de gelo tornar. Capues q̃ nõ señalo nin dixo razõ ninguna porque gelo daua, entiẽdese q̃ lo fizo cõ entẽciõ de dar gelo francamẽte. E porẽ de non le puede demandar despues, ma guer diga que por esto se mouio a dar le, o a prometerle q̃ lla cosa, porq̃ cuydaua q̃ le faria algund seruicio, o q̃ le daria otra cosa porende.

¶ Ley. XLVII. Como aquel que rescibe en paga cosa torpemente la deue tornar.

Pagase pleytos fazen los omes a las vegadas vnos con otros sobre razones, o cosas q̃ son torpes e de si guisadas, e contra derecho: e porq̃ esta torpedad auiene a las vegadas de parte de aq̃l que da la cosa solamente a las vegadas de aq̃l q̃ la rescibe, e a las vegadas tãbien del vno como del otro[g] que es mostrar q̃ de partimiẽto ha entre ellos. E dezimos q̃ la torpedad auiene tã solamente de parte de aq̃l que recibe la paga o la promisiõ, quãdo le promete de pagar alguna cosa, porq̃ nõ furte[h], o nõ mate ome, o nõ faga fazienda, o adulterio, o otra cosa semejãte destas, de aq̃llas que segund natura, e segund derecho todo ome es tenudo de guardarse de las fazer, q̃ deue tornar en todas guisas aquello q̃ recibio por aq̃llas razõ. E si non gelo ouiesse pagado, deuẽ quitar la promisiõ que ouiessen fecho para pagar gelo. Ca

Ad tit. C. & ff. & cõdictio ob turp. caus. & §. 1. §. 1. cum sequẽtib.

e ¶ *Con entencion.* Quæ in mente recta nihil operatur, vt hic & in l. si repetendi. C. de condict. ob turp. caus. & l. dedi. § si quasi. In fi. ff. eo. & ex hoc infert Bal. in. l. dos a prẽ profecta. C. de iu. ma. in pater retinens dotem vxoris, ea in mortua videat adire hæreditatem nomine filiorũ? & cõclidit q̃ non alie, at etiã Hipræterius. ff. de bono. posse. contra tabu. & quia nihil agere est non esse & ideo non incidit adhionem hæreditatis. & nota quod quod con ẽplatione alienius personæ fieri præsumitur, inde habetur, ac si tabis personam nominatim expriueret Bal. per rext. tibi in §. fin. ff. de fu. fue. contra inter domin. & agna. & facit l. seruo legato. §. si testator. ff. de lega. 1. fideicommissa. § interdum. ff. de lega. 3. & qd notat Bar. in. l. 2. §. fin. ff. ad rertul. & l. 2. §. si duo. ff. de colla bono. & qd hic habet de intentione in mẽte retẽta, q̃ nihil operet. Limita quantũ ad cõmodũ ipsi qui in mẽte retinuit. nã quo ad suum incõmodũ aliquid posset operari vnor. Bar. in l. si ego. la primera in. 2. oppos. ff. si cert. peta

4

¶ *Questiamas sa amiga.* Con cordat dicta. l. dedi. § si quis quasi. ff. de cõdict. ob caus. & sic dona tum ob augmẽtum amicitiæ non potest reuocari, & si causa cessetur vide per lsi. l. n. d. § si quis quasi.

5

¶ Lex. XLVII.

Si quid le solutum vel promissum turpiter ob turpem causam si turpitudo est ex parte recipientis, ni vt quãdo vel per cum intro ibi nec adulterium vel homicidium, vel similia quæ fiere non licet facias, vel si tem quã apud te deposuit restituas cum restituere nolis, tunc quod nihil sumpsisti restituas, aut iam id impleasti ens nihil solutum restituere, vel apremissione facta liberare. h. d.

1 g ¶ *Como del otro.* Quid si interueniat turpitudo tantum ex parte prestantis vide Paul. de Castr. in. l. si ob turpi. ff. de cõdi. ob tur caus. & l. 4. ver sed qd datur. ff. eo. & l. ea q̃. C. de dona ante nup. Bal. & doctor. in. l. 1. C. de condi ob tur caus. & quid si turpiculo sit tantum ex parte dãtis vid. l. 50. infra eo & quidẽ ex parte vtriusq. vt. l. 5. & 52. cũseq.

2

h ¶ *Non furte* Omnia sta ex ẽplia respicũt causam de futuro, quid ergo si daret ob causam turpẽ pra teritã, vt puta cõmisit furtũ glo. in rubri.

caff, &. C. de condi. ob tur. caus. vule, q̃ posit repetere, & ita tenet Bar. in. l. si plag. ff. de verb. ob. quod intellig. quando in datione exprimitur causa, tunc nam tunc exprimatur videtur esse donatio. vide per Iason in rubr. ff. de condi. ob tur. caus.

a ¶ *Subjo* Add. l. si plagij. ff de verbo. ob.

¶ *Ley. XVIII.*

Quien ribi dedit el promisiuo a cautiuata tenuinicorum vel latronum me liberares nõ repetam si pauillum impleuisti nisi participes fuisti illius cautiuitatis. idem si, preb' ablatis recuperandis quid de derim vel pro mistrum h. d.

b ¶ *De lo guardar.* Adde quã habetur in l. nam & seruus ff. de nego. gest. & l. liber. captus &. l. fin. C. de capti. &. l. pe. in. 29. & l. in. tit. 30. 4 part.

c ¶ *Compañero* Adde, l. idest versiculi. de condi. ob tur. caus. cum concordãtes. vi. pgl. iul fic & raleæ la rũculorũ non debẽtur. vt dicit Ang. in d. l. nam & seruus. ff. de nego. gest. aude. le qui in carcere ff. qd metus causa.

d ¶ *Por cobrar.* Adde dictã. l. idẽ est. §. si tibi. ff de condi. ob turp. caus. & l. fi. C. eud.

¶ *Lex. XIX.*

Qui scienter solutur quod turpiter promiserat cũ sciret se nõ teneri non repetit. Itẽ solutio spontanea purgat vi, dolum, vel metũ præcedentem h. d. Habito rigitur. a. l. si ob turpem. ff de condi ob turp. causam.

e ¶ *Sabidor.* Concordat cum. l. pen. ff de condi. ob tur. caus. & Intellige & intura istam. l. quãdo tempore solutionis, vel per ipsam solutionem purgatur turpitudo præcedens. vi. Barto. & per Pau. de Cast. & Iason. in dicta. l. pen.

f ¶ *Deja grado* Adde l. 2. & tit. 11 eadem part. & l. 2. C. q̃ metus causa & procedit hoc, quia solutio spontanea quæ sequit, tendit ad excusationem actus præcedentis neq. ad aliud potest ordinari. nõ ergo procederet in alio actu sequẽti, q nõ ordinaretur ad excusationẽ actus præcedentis vt si post poliationẽ beneficij quis beneficio renunciaret, vt declarat Abb. post Ion in. c. 2. de resti. spo. co. 4. ver. cõtra hunc intellectũ & vide per Bal. in. l. si p vim. C. qd metus causa, & dicit notabiliter Bal. in. l. fi. C. de condi. ob tur. caus. q̃ ciuitates quæ inuadunt castra aliena, quæ nolunt restituere, nõ recipiãt pecunias, q̃ cũ rũcnon sint turpitudo, nisi tantũ ex parte recipiẽtis, tenentur ciuitates restituere quicquid acceperũt neq. talis contractus inuabitur. cudi eũ per capitula pacis quia est turpis & impressius. quod note valde & vid. per Iason. in l. iuris gentium. §. si ob maleficium. ff. de pactis. & not. ãt, q̃ qũ actus consequutiui procedunt ex eadẽ fragilitate, non confirmãt actũ principaliter celebratũ. l. si mulier la. 2. & ibi Bal. C. ad velleya. & vide eundem Bald. in tractatu cessionis sub rubrica. C. si qs ali. test. prohibet. col. 11. & 12 & in. l. directas. C. de testam. manu. & in. l. 2. §. sed & qui domini. C. de lati. liber. to. & quod dicit, in cap. 1. in parte marchio. columna. de his qui feudã po. & adde ad istã. l. quod habetur in ca. 1. 27. que. 1 & alia vide per Barto. in dicta l. pen. ff de cõdi. ob turp. caus. & per Alexand. consilio. 99. de cõsil. 100. 3. volum.

¶ *Lex. L.*

Mulier scienter cõtrahens matrimonium illicitum & dotem tradens viro hoc ignorante non repetit eã: quia fuit turpitudo ex parte dantis tantum. idem in alijs casibus vbi solum ex parte dantis turpitudo versatur, hoc dicit.

g ¶ *Su persona* Et nota q̃ in regnis infidelium non habet locum titulus de incestis nuptijs secundum Bal. in. l. fœminæ. ff de senato.

h ¶ *Tenudo* Sed an, isto casu dos applicabitur fisco, vel cedet cõmodo mariti? ista l. nõ satis aperte sed ista dispositiõe. l. seq. videtur velle quisto casu cedat lucro mariti, & nõ applicet fisco. & istã quæstionem mouit glo. in. l. q̃ cõtra sup verbo vẽdicari. C. de incest. nup. & posuit duas opiniones. primã, quisto casu dos maneat apud virũ per l. fin. ff de lega. 1. & per. l. cũ hic status. §. fi. ff. de do. inter vi. & vxo. & secundam q̃ applicetur fisco: & q̃ dictæ leges procedant in legato, vel donatione non vero in dote: & illam vltimam tenent Iaco. de Arc. Cinus, & Salicet, primam nõ opinion ẽ tenet ibi Albericus, ipã & tenet Azo C de cõdi. ob caus. in summa circa finem. ver. aterm verlatter turpitudo, &. d. l. hæc

mucho es cosa desaguisada de recebir o meningũ precio por nõ fazer aquelloq̃ el por si mismo es tenudo naturalmẽte de guardar se & lo fazer. Otrosi dezimos antendo alguno me dado a otro sus cosas en guarda o en prestamo, o alogueros, si aquel q̃ las rescibio assi del, nõ gelas quisiesse tornar a menos quel pechasse alguna cosa, si por tal razõ le diesse algo, luego el otro, o gelo prometiesse, tenudo es de gelo tornar, o de quitar le la promission quel ouiesse fecha, porende: porq̃ es grand torpedad de rescebir o me precio por aquello q̃ segun derecho era tenudo de fazer. Esso mismo dezimos que seria si alguno furtasse a otro su fijo[1], o su siervo, o otra cosa qualquiere non gela quisiesse tornar, a menos de pechar le algo. Ca aquello q̃ del recibio sobre tal razon tenudo seria de gelo tornar maguer non quisiesse.

¶ *Ley. XLVIII. Como el que da algo por salir de cotiuo la puede despues demandar o non.*

CAtiuado o preso seyẽdo algũ ome en poder de enemigos, o de ladrones: si acaesciesse q̃ viniesse otro alguno a el quel diesse que le diesse alguna cosa e que le sacaria de aquella prisiõ: el pleyto que assi fiziesse, tenudo seria de lo guardar[b] cumpliẽdo el otro lo q̃ prometiera. E si le pagasse aquello que le prometio, non gelo pue de despues demandar. Fueras ende si el que rescibiesse el precio, fuesse cõpañero[c] de los otros quel prisieron, e se acertasse en prender le, o fuesse ayudador, o consejador que lo prisiessen. Ca estonce bien podria demãdar e cobrar lo que ouiesse dado en tal razon como esta. E lo que diximos en esta ley de la prisiõ o del catiuamiẽto d'l ome, ha logar otrosi en todas las otras cosas, que ome diesse o prometiesse por cobrar[d], lo q̃ le fuesse robado o furtado.

¶ *Ley. XLIX. Que el q̃ promete algo por fuerça o por engaño, si lo paga podrãdose escusar cõ derecho que non lo puede despues demandar.*

SAbidor seyendo alguno me que aquel pleyto sobre que fiziera a otro promission era torpe, e que auia derecho por si para defender se de non cumplir lo: si sobre esto fiziesse despues la paga, dezimos que la non podria demandar, e si la demandasse non seria el otro tenudo de tornar gela. Otrosi dezimos que seria si alguno prometiesse a dar alguna cosa por engaño quel fiziessen, o por fuerça o por miedo que ouiesse que le farian mal. Ca la promissiõ q̃ fiziesse en alguna destas maneras, o en otra semejante dellas non seria tenudo de la cũplir. Pero si pagasse o diesse despues de su grado, aquello que auia prometido, non podria ni puede despues fazer demanda sobre ello.

¶ *Ley. L. Como non puede demandar la muger la que diesse a su marido, sabiendo que nõ podia casar con el.*

SAbiendo alguna muger, q̃ non podria casar con algũ ome cõ que ouiesse pleyto de casamiẽto porque fuesse su pariente[g], o porque ella ouiesse otro marido, o por otra razon, semejante destas, que fuesse a tal que segund derecho non pudiesse con el casar, e non seyẽdo el sabidor que auia entre ellos algun embargo, casasse con ella, si le diesse ella alguna cosa por dote: maguer el casamiẽto se partiesse por esta razon, nõ podria ella demandar aquello que le ouiesse dado por dote, ni ni seria tenudo[h] de gelo tornar, porque faze el muy gran torpe-

verba Item verum turpitudo ex parte dati tantum verbis nuptiarum, quæ dat dotem sibi tuta cum non turpitudinem de facto vir autem credit tenere, & id contrahendo dotem, cum reputat, ut dicit supra in tu. proximo, & si maiser non fuisset, ed potuisset contractus hic argumento eius quod l. fo. ff. de contrah. inde Indi cum assum. & sic vides apere Azo tenere illam partem, quam videtur sequi lex ista parte tuum, & ita etiam intellexit hic legum Rodericus Suarez reputat l. 1 titu. de tasgaria. libr. 3. foro legum. fo. 10. verum, sed reperio quandam legem parte dicere tamen tum esse notandam, ad huiusmodi tationem authen. in res tas. C. de nupt.

¶ *Ley. LI.*

20 Si vterque vir & mulier sciens tenet tunc valuit matrimonium tuum. dos aut arrae non repetuntur sed erunt regis quæ ex parte danti & renpentis est turpitudo tunc ut qui dedit nimio xxv. anno cui prætextu ætatis subiacuitur vt repetat sed si iuuenis minores impedire tum ignorantiam, & errore repto dicetur eri locus petti in d. l.

1 a ¶ *Casando.* De matrimonio d. præsentia. Illiqe, secundum Bar. & de esto. cõmunis in. l. si ff de rõdi. sine causa. sed an sufficiat matrimonium per verba de præsenti, & si non lic carnali copula consummatum. Bart. videtur velle quod sic in tractatum tamen tenet Anto. in. l. & si necesse. de donat. inter virum & vxo. cuius opinionem dicit Abb. posse tenere cum hoc sit in ter. pœnali. & ita pare tenet Bald. nonellus in tracta de dote fo. 52. col 2 & fo. 54 co. 4. in 1 parte tract. 2. & satis probabilis videtur hæc opinio ex quo leges incestum punire voluerunt, qui sine copula committi non potest vere. & huic etiam opinioni adhæret Bal. consulendo cons. 18. in rip. verba matrimonij. primo volunt.

2 b ¶ *Seyendo sabidores.* Illud verbũ satis probat quod dixi in. l. supra proxima. Si ergo ignoranter contrahentium, non habebunt lorum ista pœna. Si fina. ff. de condi. sine causa. Intelligetamen si matrimonium fuit contractum palam in fecundis clam, vt in l. fina. ff. de rip. nup. glossi in l. qui contra. C. de incest. nup. Albertus in. l. si adulterium in cuio incestu. §. in ff. de adul.

3 c ¶ *De la camara del Rey.* Adde. l. qui contra & authenticam incestas C. de incest. nup. sed an vir à quo dos petitur, possit excipere de iure fisci? vide Bald. in lege annuali. o. in fin. ff. de condi. sine causa. qui licet dubitavit quod isto casu ipso iure dos acquiratur fisco. & sit, quod non prodeat quod hal eurs ergo. in. l. his ronsequenter. ff. fami. hercis. tamen videtur tenendum, quod illi in perpetuum non possit esse vir oppone exceptionem & ita tenet Cor. cin in. l. & si necesse. de donat. inter virum & vxo. Rat. in d. l. si ff solu. ma. & quid de fructibus dotis, vel donationis propter nuptias. vide Bal. nouell. in tracta. de dote. fo. 57. colum. 3.

d ¶ *Veynte y cinco años.* Adde. d. l. qui cõtra. nõ ergo in hac attenditur ætas, 25. annorum, vt alias in iuuenibus considerat. l. 8. titu. 31. 7 partita.

e ¶ *Por yerro.* De errore fa. Adde C. cin est planum de pœna vtin dicit. l. qui iudicis contra. & in. d. l. si. l. hi eũ solem. §. si. ff solu. ma. in error. iuris sunt varia opinionem nam Ioan. An. in. d. ca. & si necesse. tenet non excusare absque naturali errore. Bart. & Pau de Castr. in. l. si. ff. de condi. sine causa tenet cõtrarium & contra glo. ibi & eriã Abb. in. d. ca. & si necesse quã opinionẽ asserit esse cõmunẽ Bal. nonell. in tractat. de dote. parte. 11. col. 8. fol 53. colu. 3. Limitat tamen si contrahentes clã vel errantes ignoranter tacta cõtrahunt gẽtium. vtin. l. si. ff. de ritu nup. & vide p. Bart.

sen algunos por yerro[e]. Enõ a sabiẽdas, magier fuessen mayores de xxv. años. Ca si se partiesse el casamiento despues que sopiessen el yerro, bien podria cada vno dellos cobrar lo que oviesse dado al otro por razon del casamiento.

¶ *Ley. LII. Como si alguna parte diesse algo al judgador porque diesse juyzio por el, deue ser de la camara del Rey.*

Arauedis o otra cosa qualquier dando alguna de las partes al judgador a pleyto que de la sentencia por el quier aya mayor derecho en el pleyto, o en la demanda aquel que los da[a] quier el otro, non puede despues demandar aquello que dio: nin deue fincar en el judgador que lo recibio. Ante dezimos que deue ser de la camara del Rey, en esta manera, que si la demanda es sobre cosa que sea de dineros, o de otra cosa qualquier mueble o rayz, que non ranga a justicia de muerte de ome, o de lision, deuespechar al judgador tres doblo[b] de aquello que resebio. E perder la honrra, e el logar que tiene, e fincar enfamado para sempre. E aquel que lo dio magier ouiesse derecho en aquello que demanda: deue lo perder porende, e deuen auer amos esta pena, porque la torpedad auino tambiẽ del vno como del otro. Ca el judgador a menos de resebir aquello, era tenudo de judgar de recho. E el otro a menos de lo dar podria alcãçar su derecho. Mas si la demã-

dad en trabajarse, a sabiẽdas de casar cõ tal ome con quien non podia casar cõ derecho, e por ẽ no puede demãdar lo que dio. E esto es vn caso en que viene la torpedad tã solamẽte de parte de vno del que da la cosa. E lo que dezimos en esta ley en razõ de casamiento, entiẽdese tambien en todas las otras cosas semejantes desta, en que vinieses la torpedad de parte del que da la cosa tan solamente, e non de la otra.

¶ *Ley. LI. Como si el varõ o la muger casan en y no sabiẽdo aboi que non lo podriã fazer deue ser lo que dieran el vno al otro de la camara del Rey.*

Sabiendas casando[a] algunos de so vno, seyendo sabidores[b] tambien el varon como la muger q̃ auia entre ellos embargo a tal que segund derecho non podiã casar, si cada vno dellos diesse al otro alguã cosa por dote, o por arras, e se partiesse el casamiẽto por razõ q̃ era fecho contra derecho: dezimos que estõ e nõ puede ninguno dellos demãdar al otro lo que le dio por tal razon como esta: nin lo deue cobrar porque viene la torpedad de amas las partes: ante dezimos que deue ser de la camara del Rey[c]. Fueras ende si fuessen amos menores d veyntee cinco años[d]. Ca estonce como quier que non vala el casamiento, hã escusa por razõ de la menor edad: para poder cobrar cada vno dellos, lo que le dio al otro en dote, o en arras. Esso mismo dezimos q̃ seria si tal casamiẽto como este fobre dicho fiziesse

20 Datum à iuris gẽte iudici, vt pro eo erat sententiã, & sic habeat ius non repetitur & dans perdit causam habebatq, lex datum rũ turpis pœna iuuenis persoluenda perditq, honorem indi natura, & perpetuo infamatur, & si ratio erat capitalis vel membri perdiuionis. perditiudex omnia bona regi applicanda, & perpetuo in insulam deportaretur. h. d.

1 ¶ *Aquel que lo dio.* Nota bene, quia habens bonam causam, si dat pecuniam iudici, pauperior nasbus. quid tamen si expresse dixerit eum de iu pecuniam, quod dat vt iuste iudicet, seu vt ibi nõ fiat iniustitiam vide tex. not. & quæ. bi dixi in lege. fi titu. 22. 3. partita. Et nota quod procedet hoc etiam si dans pecuniam det eam iudici, vt ita causam expediat glossi notabilis in. l. 1. super verbo sed & si dedi ff. de condi. ob tur. eau. quam commendant Barto. & Ange. in. l. 1. C. de pœna. iudi. qui male iudi.

h ¶ *Tres doblo.* Adde authenticam nouo iure. C. de pœna iudi. qui male iudi. & l. 24. titu. 22. 3. partita.

¶ *Lex LIII.*

20 Quod mulieri bonæ famæ libidinis causa datur licet ipsa vt promisit, non turpiter recipitur, repetitur non potest quia cum ex vtraq; parte versetur turpitudo, potior est conditio possidentis. Itē datum meretrici cum non sit turpitudo ex parte recipientis quia meretrix non turpiter recipit licet turpiter faciat cocundo; repetitur non potest. l.b.d.

da fuesse sobre cosa en que pudiesse venir muerte de ome, o de perdimiēto de algun miembro: deue el judgador perder todo lo que oniere tambiē mueble como rayze ser de la camara del Rey. E demas desto deue ser desterrado en alguna ysla para siempre: assi como diximos en el titulo de los juyzios: en las leyes que fablan en esta razon.

1 a ¶ *De buena fama.* Cōcordat eum. l. 2. C de condi. ob tur. caus. secundū quod. l. ibi intelligitur iam. l. i. in donatorio mē retrici.

¶ *Ley. LIII. Como lo que alguno diesse a muger, porque fizesse maldad de su cuerpo, nō lo puede demandar maguer la muger non cumpliesse lo prometido.*

Dineros, o otras donas dando algun ome a algūa muger, que fuesse de buena fama[a], con entencion que fiziesse maldad de su cuerpo maguer ella promete de fazer lo q̄ de mādā, e rescibe los dineros, o las donas sobre esta razō, con todo esso si non quisiere[b] fazer lo que le prometio: non le puede el otro demandar lo que le auia dado: nin ella es tenuda de gelo tornar. E esto es porque la torpedad auino tambien a el por dar aquellas donas como a ella en recebirlas. E porende pues que la torpedad auino de ambas partes mayor derecho ha en la cosa que es dada sobre tal razon, el que es tenedor, que el otro que la dio. Esso mismo seria si alguno diesse dineros a alguna mala muger[c], porque yo guiesse con ella. Ca despues que gelos ouiesse dado[d] non gelos podria demādar, porque la torpēdad vino de la su parte tan solamente, porende nō los deue cobrar. Ca como quier que la mala muger faze gran yerro en yazer con los omes, non faze mal en tomar lo q̄l dan. E porende en recebirlo: non viene la torpedad de parte della.

2 b ¶ *Si nō quisiere.* Notā hoc verbum. nānullibi vidi hoc na bene explicatum. quid ergo si ipsa fecit turpitudinem, prout promisit, an tūc post tab ea repetī? videtur lex ista innuere, q̄ sic: cōtractum tamen tenere doct. m. d. l. 2. C. de condict. ob tur. caus. & Alex. post Bart. & alios in l. 1. ff. de condict. ob turpē caus. & Paulus de Castr. in. l. 4. § fe l. quod meretrici. ff. de condic. ob turpē caus. vbi & subdit, q̄ licet dans isto casu non repetat repetit tamen & aufert fiscus per text. in l. Lucius. ff. de iure fisci l. in hæredem. in princi. ff. de calumniato. & idem tenet Angel. in. d. l. 2. post Cynum dicens hoc esse multum notandum contra mulieres habentes amasios, à quibus extorquent iocalia in auro & argento q̄ fiscus potest ab eis auocare. & idem tenet doctor de Pala. Rube. in reper cap. per vestras. in rubric eo. §. n. 17. in formis minoribus neque talis mulier potest secundum eos de illo lucro testari & disponere, & idem tenet Iason. in. d. § sed quod meretrici. sed an in casu huius l. cum mulier nolit fare ei turpitudinē, posset ab ea fiscus hoc turpiter cum vendicare? videtur q̄ sic. ex quo hæc lex dicit hoc esse turpiter acquisitum, & sic fiscus peter. vt in. d. l. Lucius. ff. de iure fisci. in foro tamen animæ in isto neque in præcedenti casu i est iudicio non esse iniciendā fisco sed pauperibus & hoc de consilio quia non est de necessitate salutis, vnde si nollet restituere, non esset damnanda. vt tradit Sylvester in summa in pane, restitutio la. 2. in princi. col. 2. & 3. & limita, vt ibi per eum & aliquid etiam tradit doctor de Pala. Rube. vbi supra col. 179 & 180. Abb. etiam. e. qa plerq;. e. 5. de immu. eccl.

3 c ¶ *Mala muger.* Pro meretrice accipitur vt in. d. l. 4. § sed quod meretrici. ff. de condict. ob turp. caus. & illa dicitur meretrix, quæ palam sibi dinem exercens, quæstum facit cuiusque turpitudo publicē venalis est palam ff. de iur nupt. e. meretrices 32. q. 4. vel ill. quæ multorū libidini patet. ca. viduas 34. dist. etiam sine quæstu, vt constat ex dicta l. palam. & ex ista lege partium, quæ non se fundat in quæstu, & nihil refert, an sit in tabanari, caupona locoue alio, aut taberna prostituta. vt in. d. l palam. ex qua etiam patet, q̄ nō dicatur meretrix illa, quæ duos tantum causa quæstus ad eorum admisisset, licet contrarium dixerit Abb in capi. eum decorem. de vita & honest. cleri. & tradit dictus doctor de Pala. Rube. in dicta repeti. c. per vestras. eo. lum. 171. in formis minoribus.

d ¶ *Que gelos ouiesse dado.* Idem dic si dedit sibi pignus pro securitate solutionis, secundum Cynum post glo. ibi in l. C. de condict. ob turp. caus. dictus doctor de Pala Rube. vbi supra col. 171. nonenim solum potest pignus retinere, verum magere potest eorum ad mentem, vt pignus redimat, vt ibi per eos. an promisso vero meretrici an possit exigi ab ea variæ sunt opiniones nam glos. in dicto §. sed quod meretrici & in l. 1. C. eo. tenet q̄ nō & in hoc videtur includere Bartol. in. l. 1. ff. eod & Paulus de Castr. in. d. §. sed qd meretrici. Ioann. de Imol. in. l. affectionis. ff. de donat. & in. l. generaliter. ff. de verbo. obli. præc. pu. per text. in. l. fi. ad fin. ff. de act. & oblig. & tenet etiam Iason in dicto. §. sed qd meretrici. contrariam opinionem, imo q̄ & possit pro missum repetere tenet Cynus in. l. 2. C. de condict. ob tur caus. & ibi Ange. & Saly. Bart. in. l. affectionis. ff. de dona. Abb. in. e quia plerq;. colum. 5. de immuni eccle. & ista videt communior opinio. vt tradit dictus doctor de Pala. Rube. in dicta sua repetitione. columna. 182. & 183. cum sequenti. & quod habetur in. l. fi. ad fin. ff. de actio. & oblig. proceder, quando mulier promisit vino. & vide notabi. per Andr. de Iser. in. c. 1. quibus modis seu amit. in verse turpiter lusent.

4 ¶ *Lex. LIIII.*

20 Cum quis dat vel promittit alteri ne maleficium quod fecit detegatur, repetere potest quia non turpiter dedit. vt à periculo liberaretur, sed alter turpiter recepit: ideo quia non pretio, sed naturali amore quem homo debet erga hominem habere debuisset ad eum liberandum moueri. & quia turpe fecit celando iustitiam ne compleatur. hoc dicit.

¶ *Lo puede demandar.* Adde. l. neq; timorem cum princip. l. seq. ff. 2 quod metus causa. & l. fi. § si fœnerator. eo. tit. & dicit glo. in. l. 4 ver. Item si dederit fur. ff. de condi ob tur. caus q̄ repetitur per actionem, quod metus causa, vel per officium iudicis vt in. d. § si fœnerator. vbi Barto. vel forte potest repeti isto casu per condictionem ob turpem causam. vt tetigi in glo. supra proxima.

e ¶ *Non faze torpedad.* Contrarium dicit tex in. l. 4 versi. Item si dederit fur. ff. de condi ob tur caus vbi habetur, quòd si fur dat ne prodatur, vtique turpitudo versatur, potest dici quod in dando ne prodatur non versatur turpitudo, vt lic: sed in delicto fuit turpitudo, vt ibi & etiam hic dicitur; vel dic, quòd illa lex loquatur, quando petentia ne quis prodatur, datur iudici vel officiali, qui teneatur ad inquisitionem criminis: quo casu etiam sit turpitudo ex parte dantis: quia videtur corrumpere iudicem. vt in l. vbi autem. eodem titulo. ista vero, l. intelligatur quando datur patri vel alii qui non sit iudex vel officialis publicus.

3 a ¶ *Co de male fama.* Farit. l. Isti qui dem. ff. quod metus causa. & l. transigere. C de transact.

4 b ¶ *E non per preces.* Nota pulchrum verbum hoc & allegana fuit hec lex in contingentia facti cum quidam recepisset per uniam à quodam carceraco condemnato ad mortem: vt insaret preribus seu fauore suo, vt liberaretur. & adde adiftam. l. pulchra 36a beati Ambro. 1. libr de officijs. capi. 28. ibi ergo secundum Dei voluntatē, vel natura copulam & Ben. Bernardū sermone tertio sermone aduentus. colum. 1.

en peligro de muerte, o de mala fama[a] Mas aquel que reseibe la cosa sobre tal razō faze grā torpedad. E esto se da a entender por dos razones. La vna porque si le queria librar de muerte deue lo fazer por el natural amor q̄ vn ome deue auer con otro, e non por precio[b] ninguno. La otra es que encubre la justicia e la vende, porque se nō cūpla pues que resibio precio por ēcobrir el malfechor. Porende dezimos que deue tornar lo q̄ asi resibio al que gelo dio[c]. E si promission ouiesse fecho para dar alguna cosa sobre tal razon como esta non es tenudo de la guardar.

5 c ¶ *Al que gelo dio.* Non ergo dabitur fisco ex quo non fuit turpitudo, ex parte dantis: vt & alias dicit glos. in. l. in hæredem. in princ. in verbo, extorquebit. ff. de calumniato. si tamen ex vtraque parte esset turpitudo, licet melior esset conditio possidentis, iscus ab eo posset repetere. l. Lutius. ff. de iure fisci. & facit. d. l. in hæredem. in princip. & ibi Ang. dicit etiā in gin. a l. præcedentis.

Titulo. X V. Como han los debdores a desamparar sus bienes, quando non se atreuen a pagar, lo q̄ deuen: e como deue ser reuocado el enagenamiēto que los debdores fazē maliciosamente de sus bienes.

Adtit. C & ff. de cessio bono. & C. qui bonis cede. poss.

Desamparan los debdores a las vegadas sus bienes, veyendo que non pueden pagar lo que deuen por aquello que han. Onde pues que en el titulo ante deste, fablamos de como deuen ser fechas las pagas, por aquellos que las han poder de fazer: queremos aqui dezir de los otros que desamparan sus bienes, quando non han poderio de fazer la paga. E diremos quales son los debdores, que por tal razon como esta pueden desamparar lo suyo. E ante quien lo deuen fazer. E en que manera. E a quiē. E que fuerça ha tal desamparamiēto como este. E que pena deue auer el que non quiere pagar lo que deue, nin desamparar sus bienes. E de si dirémos de todas las otras cosas que pertenescen a esta razon. E señaladamente de aquellos, que enagenan lo suyo con malicia queriendo fazer perder las debdas, a aquellos a quien las deuen.

¶ *Titulus. XV.*

¶ *Text. I.*

¶ *Ley. I. Que los debdores pueden desamparar sus bienes, quando non se atreuen a pagar lo que deuen, e ante quien, e en que manera.*

Desamparar pueden sus bienes todo ome[d] q̄ es libre, e estuuiere en poder de si mismo, o de otri non auiēdo de que pagar lo que deue. E deue los desamparar ante el judgador[e]. E este desamparamiento, puede fazer el debdor por si, o por su personero, o por su carta, conoscendo las debdas que deue, o quando fuere la sentencia dada contra el e non ante[f]. E si de otra guisa los desamparare, nō valdra el desamparamiento. E deue los desamparar a aquellos a quien deue algo, diziendo[g] como non ha de q̄ faga pagamiento. E estōce el judgador[h] deue tomar todos los bienes del debdor, que desampara lo suyo, por esta razon: si non los paños de lino[i] que vistiere: e non le deue otra cosa ninguna dexar. Fueras ende, si tal debdor como este fuesse padre, o abuelo[k], o alguno de los otros ascendientes, que ouiessen algo

Debitor liberi iuris vel alieno iuri subiectus non habens vnde soluar potest bonis cedere & hoc debet facere coram iudice creditoribus hoc petentibus, & hoc faciat per se aut per procuratorem aut per literam rogansendo debitum, aut si sit de eo condemnatus & nō ante & tunc cessione facta iudex aufert omnia bona cedentis præter indumenta lini: & hoc nisi sit debitor patris aut auiauc de ascendentibus: & creditor de descendentibus vel si sit patronus vel socius bonorum. aut donatrius debitor illis sen im dimittitur vnde viuant & residuum publicè venditur & de pretio satisfit creditoribus. l. d.

1 d ¶ *Tede esme.* Quid de collegio vniuersitate vel societate, putà mercatorum? dic q̄ potest redere cum sit eadem ratio. & videtur text. in authentiq. vt deter. sit nuine. clerico. §. inuestigantes. circa fin. & tenet Albericus in rub. C. de cessio bono collū. fin. & quid de minore an cedat bonis? Bal. dicit quōd sic sic est adultus. in lege prima. col. 8. C. eodē & ibi ponit bonum verbum, quod minor non potest cateterari pro debito. & quōd debet fieri cessio cum iudicis decreto: cum sit alienatio vniuersorum. & idem dic & si fit debitor fisci ibidem Bald. colum 2. & per Alberi. in rubr. eodem titulo. columna prima. qui tamen stadhoc dilapidauit bona sua, non gaudet isto beneficio. l. fina. ff. quę in fraud. credito. & l. penuki. ff. de iure dot. & de hærede qui non fait inuentarium vide per Bald. in dicta lege prima & ibi vide quid si sit debitor ex instrumento guarentitio. & vide per Socinum consil. 204. volumine secundo. & qui potest plenariē satisfacere non admittitur ad beneficium cessionis. vide Baldum ibidem. colum. 2. & vide latius in ista mate. per Iaso. in. §. fin. Institu. de actio.

2 ¶ *Ante el judgador.* Potest etiam fieri cessio extra iudicium vt in. l. fina. ff. eod & per Bal. in. l. 1. col. 2. C. eo & in l. fi. colum. fi. eodē tit. vbi q̄ non requiritur responsum aliquod indiris neque creditorū, illa tamen lex partitarum videtur exigere, q̄ cessio hat in iudicio, seu coram iudice: potest dici quōd licet potest etiam extra iudicium, vt in dicta. l. fin. sed est producendum cessionis instrumentum coram iudice, vt hic hodie de iure regni vide quod habetur in. l. 5. & 6. tit. 1. lib. 5. ord. rega & in volumi. pragmaticarum. folio m. 95. 96. & 97. Inno. recest. l. 4. 5. 6. & 7. tit. 16. lib. 5.

3 ¶ *E non ante.* In utro creditore intelligo. vt in. l. pen. & ibi glos. ff. eod. & per Azo. C. eo dem. in summa.

4 ¶ *Diziendo.* In forma cessionis seruanda sunt statuta lo corum, secundum Baldum in lege prima. columna secunda. C. eodē. non tamen debet permitti modus vituperabilis, secundum Bald. in. l. fi. in princip. C. eo. & tradit Alberi. C. eo in rubrica col. 2. versic. Item quæritur. de iure nulla solennitas requiritur sed sufficit fieri verbo, vt ibi per eum.

5 ¶ *Si non los paños de lino.* Nota hoc, quia de iure communi non erat ita expressum. vide per Bar. in. l. diuus. ff. de bonis damna. & Bal. in. l. fi. C. qui bo. cede. pos. & Io. de Plat. in. 1. rum supra virentes. C. de re mili. lib. 11. Bar. in. l. pe. ad fi. ff. de cessio. bono. vbi Ange. dicit q̄ cedens bonis retinebit suos pannos conuenientes, quos habet in dorso.

6 ¶ *Padre, o abuelo.* Nota casus collectos, in quibus non teneur quis nisi inquantum facere potest. & adde. l. fun rqui cum. ll. seq. ff. de re iudic. de clerico vide in. c. Odoardus. de solu glos. in. c. studea. 50. distin. du milite vide quod habetur in. l. miles. ff. de re iudicata. & aduerte: quia ista lex vult quod etiam si isti priuilegiati cessissent bonis, debeant gaudere isto priuilegio, & sic facit contra ea quæ notat Ioannes de Imol. post Petrum in capitulo. Odoardus de solutio. colum. 2. vltimo nota. vel dic, quōd etiā sine cessione competet istis priuilegiatis hoc

beneficium, proui vt ibi Io. de Imo & non essent compellendi in mia ad cessionem, ex quo gaudent hoc beneficio nam vt dicit ibi Imola ad n. 13 per cessionem aggrauatur optimo cedentis, & secundum Cardin. Ibi dato quod in facienda cessio, deberet ita modo vt consulatur famæ cedentis, quando est clericus vel similis. & vide ibi an cogantur clerici cedere fructibus beneficio rum. Abb. etiã ibi tenet idem in clerico, vt non teneatur cedere bonis. & eadem ratio in hac in aliis quibus competit hoc beneficium.

7 a ¶ *Rijo.* Nota qa clarius hic explicatur, quam in dicta lege sunt qui. cum seq. fide re iudica.

8 b ¶ *Donadie.* Adde l. 4 titul. 4. eadem parti.

9 c ¶ *Guisadamente.* Adde l. in condemnationem ff. de regul. iur. & per Alexandri dicta. l. sunt qui.

¶ *Lex. II.*

Si plures sint ex eadem causa creditores omnes concurrunt in solutione insolidũ ex bonis cedentis fienda, si autem vni sunt prius bona obligata iste præferitur. & si ante venditionem bonorum debitor velit eam reuocare & bona recuperare vt creditorib satisfaciat aut se defendat bene potest. hoc dicit.

1 d ¶ *Partir entre ellos.* Adde l. quantum. §. apud labeonẽ ff. quæ in frau. credito & vide. l. in supra tit. primo.

2 e ¶ *Mejoria.* Sic ratione hypothecæ, vt subijcit vel pritilegij inter personales actiones. vt. ff. de pignor. credito. per totum & in. l. 30 titul. 13. & l. 12. titu. 34. eadem parti. & l. 2. titu. 3. eadem parti. ca, & ad istum effectum credo posita in tu. ff. de cessio bono. l. primum & 2.

3 f ¶ *Oyde.* Adde. l. quem pœnitet. ff. de cessio bono. & l. 2. C. eo. & ff. eo. l. qui bonis. vbi Barto. & notat istam. l. quæ loquitur indistinctẽ sive cedens cessit temere & inconsulte, sive non temere sed consulte, vt adhuc possit pœnitere adde glos. ff. eo. l. penul. & Albert. C. eo. in rubrica qui post Cynum intelligi. l. 2. illustrat. cum dicit temere maximè, quia idem si solenniter & non temere cessit.

¶ *Lex. III.*

Facta cessione non potest amplius cedens conuenirì nisi fortè ad pinguiorem fortunam deuenerit: tunc enim exigitur inquirium facere potest deducto tamen vnde viuat, sed fideiussor cedentis tenetur ad id quod bonis debitoris deest ad satisfaciendum creditoribus. l. d.

g ¶ *Tal fuerça.* Sed an prosit cessio, etiam quo ad creditores conditionales vide notat. per Baldum in. l. ex contractu. C. de bonis auctoritate dic. pot. & ibi etiam vide, an prosit quo ad nouum debitorem succedentem in obligatione.

por si, cõtra tales bienes, en la manera q̃ diximos, en el titulo d̃ los peños: estõce deuẽ ser pagados primeramẽte estos debdos a tales: maguer q̃ pa los otros, nõ fincasse ningũa cosa: de q̃ los entregassen. Pero si el debdor, q̃ ouiesse assi desamparado lo suyo, diesse ante q̃ fuessen vendidos todos sus bienes, que los queria cobrar, para fazer paga a sus debdores, o para defenderse luego cõ derecho contra ellos: estonce, non deuẽ vender ninguna cosa de lo suyo, ante dezimos, que deue ser oydo f.

¶ *Ley. III. Que fuerça ha el desamparamiento, q̃ faze el debdor de sus bienes por debdo que deue.*

EL desamparamiento que faze el debdor de sus bienes, de que fablamos en las leyes ante desta, ha tal fuerça g q̃ despues non puede ser el debdor emplazado, nin estenudo de responder h en suyzio, a aquellos a quiẽ deuiesse algo, fueras ende si ouiesse fecho tan gran ganancia i, que podria pagar los debdos todos, o parte dellos, e q̃ fincasse a el de que podiesse biuir k. Maguer los q̃ desampararon lo suyo, se pueden defender cõtra aquellos, aquiẽ deuiessen algo, para non responder les en suyzio, segun que es sobredicho: con todo esso, non se podrian defender sus fiadores l, por tal razon, q̃ tenidos serã de fazer pagamiẽto, de lo q̃ fincasse por pagar de aquellas debdas, porque entraron fiadores, maguer los principales nõ ayan de que lo fazer.

¶ *Ley III III. Que pena merece aquel que nõ quiere pagar sus debdas: nin desamparar sus bienes.*

h ¶ *Respõder.* Opposita exceptione cessionis intelligo, quia per cessionem non tollitur naturalis neque ciuilis obligatio, sed competit exceptio secundum Cynum Bald. & alios in. l. prima. C. qui bon. cede. posit. lat. in. §. fina. colum. prima. Instit. de actio. & sic habes lic, quod cessio bonorũ impedit litis contestationẽ adde l. is qui. §. labanus. & ibi Bartol. ff. de cessio. bono.

i ¶ *Tan gran ganancia.* Adde legem. qui bonis. & legẽ. si debitores. ff. eodem. & nota, quòd si cessio bonorum facta fuit cum vi superio, non reuchitur post ea debitor etiam si pervenerit ad pinguiorem fortunam ita volunt gloss. notabilis in capitulo. sicut dignum. super verbo, si habent. de homicid. & glos. primain regu. peccatum. de regu. iur. lib. 6. & istas glossas ad hoc allegat Paris de Puteo in tracta. syndicatus. versicul. octuagesimo tertio. columna quarta.

k ¶ *De que podiesse biuir.* Et sic in bonis quæsitis post cessionem non teneatur vltra quam facere potest deducto, scilicet ne egeat, vt hic & in dicta l. qui bonis. & in §. fina. Institut. de actio. non ergo scholaci, qui cessit bonis possunt autem habere, quos postea emit. Bald. C. eodem. in rubrica sicut neque militarma. neque clerico breviarium, qui allegat glos. singularem in. l. nepos proculo. ff. de verborum signi. in verbo, dignitate.

l ¶ *Sus fiadores.* Concordat cum. §. fina. Institu de replica. & l. hæres à debitore. § quòd si stipulator. & ibi notat Bar. ff. de fideiusso.

¶ *Lex. IIII.*

Debitor condemnatus, vt soluat creditoribus si ipse non vult solvere nec cedere, mittitur in carcerem ad instantiam creditorum. in tidum est in carcere dissipat bona, vel partem, perdit beneficium cessionis. h. d.

1 a ¶ *Et prius.* Sed an prius debet fieri districtio bonorum debitoris, glo. dicit, quod sic in lege certa §. tutores ff. de suspect. tut. & ita ent Bartol. & Baldus, in l. prima C. qui bonis cede poss. idem vult Bald. licet ibi referat contrariam opinionem in lege prima. in fine C. de iuris & facti ignorantia. debet ergo prius fieri executio in bonis & si non sufficiant tunc deuenitur ad captiuitatem: nisi debitor esset suspectus de fuga, quia tunc statim capi posset ita Abb. in capi. secundo. ad finem. de pignori. vel nisi fuerit debitor fiscalis l. cū eo. ff. ad legem Iuliam peculat. & vide per Ioan. de Planea in l. nemo tarcetem C. de exact. tribu. lib. decimo. & ista opinionem dicit communem Alexand. de Imola. in. l. à diuo pio. §. in vendione. col. 3. ff. de reiudicatis. hodie in isto regno practicatur quod requiratur debitor, vt assignet bona, in quibus fiat executio, & de fide iussore, quod enim bona ratione debiti: & sana sine petitione cuiusionis tempore eorum distractionis, & quod si nanon fecerit denudauit mercatem, & est bona practica & pro debito vniuersitatis non capiatur tutores populi, vel abbatis pro debito monasterij. vide per Baldum in lege. etiam. columna quarta. C. de execu. reiudicat.

2 b ¶ *A la demanda.* Nota hoc verbum approbatur enim hic assertio dicentium, cessionem bonorum non fieri creditoribus non inuitibus, vt tarcetur cum petit cessionem fraudentur creditores in acquirendis, vt l. proxima vt voluit Cynus. C. eod. l. prima & tradit Ioan. And. in addito ad speculum. titul. de executio sentent. §. fina. in addito. inteligenti lex prima. & tradit etiam Bal. in dicta lege prima. col. 2. versiquoto si creditores.

3 c ¶ *Esta que pague.* Hodie dicit in pragmatica Regum catholicorum folio m. 96. & 97.

d ¶ *Malmetiesse.* Hoc dicit, quia ex hoc constat de fraude, quid ergo si ante capentam alienasset, dicit ff. idem si studiose & in fraudem creditorum alienasset, ita quod bona non possent recuperari, vt est textus sir gulatis in. l. fin. inf. ff. quæ in fraud. creditor. & ibi Bar. & Ange. Bal. in. l. 1. columna. C. qui bo. cede. poss. & sic habes casum, in quo non gaudet quis beneficio cessionis vnde tria alios casus vide per Iasonem in §. fina. instit. de actio. & quatenus ibi in quarto casu ponit, q. quando quis conuenitur ex delicto vel quasi, non admittitur beneficium cessionis, sed pœna peruniaria conuertitur in corporalem per l. penult. ff. de iuris vocan. & l. quicunq. C. de sectus fugi. intelige, & limita, nisi agatur pro publico interesse nam tunc cessio admittitur sive conuertatur ex contractu vel ex maleficio secundum Inno. & Ioannē And. Abb. & Ioan. de Imola n. c. Odoardus de solutio. vide ibi per eos.

5 e ¶ *Dando recabdo.* Nota hoc quia non ita declaratur in. l. fina. §. fina. ff. quæ in fraud. creditor. de qua ista sumpta est, tiret ibi posit hoc sumū in argumentum & ibi Albericus idem volens post Dynum.

¶ *Lex. V.*

6 Si ex pluribus creditoribus maior pars secundum debiti quantitatem velit debitori tempus ad soluendum indulgere petendo, vt non cedat, habebit ab omnibus tempus iudulgere petendo, vt non cedat, habebit ab omnibus tempus iudulgere. Si autem in personarū numero & in debiti quantitate sint æquales, & vna pars indulget tempus, & alia cessionem desiderat, præferitur pars tempus indulgens quia magis pietate moueitur. Sed hin debito sint æquales in personis vero inæquales stabit voluntas plurium personarum. h. d.

POr juyzio condenado seyendo alguno, que pague las debdas que deniere a otro, si las non quisiesse pagar, nin desamparar sus bienes, segund diximos en las leyes ante desta, el judgador del logar, deue lo meter en prision [a], ala demanda [b] de los que han de recebir la paga, e tener lo en ella, fasta q̄ pague [c] lo que deue, o desampare sus bienes. E si entretanto q̄ yogniesse en la prision mal metiesse [d] los bienes, todos, o parte dellos, maguer los quisiesse desamparar, non deue ser oydo. Fueras ende, si se obligasse: dādo recabdo [e], de tornarlos, en el estado, en que eran quando el fue metido en prision.

¶ *Ley. V. Como quando alguno es debdor de muchos, e les ruega que le esperen por el debdo, e los ⁊ nos lo otorgan, e los otros non, qual razon deue ser cabida.*

DEbdor seyendo vn ome de muchos si ante que desamparasse sus bienes, los suntasse en vno [f], e les pidiesse [g], que le diessen vn plazo señalado [h], a que les pagasse: si todos nō se acordassen en vno a otorgarselo, aquel plazo [i] deue auer que otorgare la mayor parte [k] dellos, maguer los otros non gelo quisiessen otorgar. E aq̄llos, dezimos que se deue entender, que son mayor parte, que han mayor quātia en los debdos. E si fuesse desauerdo entre los vnos, q̄ riendo otorgarle el plazo: e los otros diziendo que gelo non otorgarian, mas que pagasse, o desamparasse los bienes: estonce si fueren eguales en los debdos, e en quantidad de personas, deue valer lo que quieren aquellos que otorgan el plazo, porque se mesa que se mueuen a fazerlo, por piedad que han de el. E si por auentura fuessen eguales en los debdos e desiguales en las personas aquello que quisiere la parte, do fueren mas personas esso deue valer.

¶ *Ley. VI. Como quando alguno es debdor de muchos, e les ruega que le esperen algo, e los ⁊ nos lo otorgan, e los otros non qual razon deue ser cabida.*

¶ *Lex. VI.*

7 Si debitor ante cessionem à creditoribus remissionem partis debiti petat, vt sibi pertsum soluat: & vt hoc faciant discordent ipsi creditores valet q̄ maior pars vel æqualis fecerit habita consideratione legis supra, proximæ etiā absente aliquo creditore: nisi absentis quantitas esset totius debiti maior parte. vel absens pignoris hēat obligationē. h. d.

¶ *Lex VI.*

8 Si debitor ante cessionem à creditoribus remissionem partis debiti petat, vt sibi pertsum soluat: & vt hoc faciant discordent ipsi creditores valet q̄ maior pars vel æqualis fecerit habita consideratione legis supra, proximæ etiā absente aliquo creditore: nisi absentis quantitas esset totius debiti maior parte. vel absens pignoris hēat obligationē. h. d.

1 ¶ *Et prius.* Idem habetur in. l. fina. C. qui bonis cede. poss. de qua ista sumpta est. et ergo necessaria est conuocatio, & omnium coadunatio creditorum in vnū, vt ibi pondarunt doctores sicut Bald. in principio. ff. lilius legis. est enim hoc de substantia vbi cum agitur in his quæ sunt communia plurium, vt singulis & maior pars potest praiudicare minori, q̄ debeant in vnū locum omnes conuenire, & deinde discutere vt notat Bartol. in repet. l. omnes populi in 3. q. 2. quæstionis principali. ff. de iusti. & iure. & in his terminis tradit Alexā. cōsi. 205. vius his quæ mutantur in thematis. 2. volu. sed an si aliqui essent absentes, sufficiat q̄ citentur & si non veniant, fieri possit sine eis videtur q̄ sic ex notatis in l. rescriptum ff. de pactis.

2 ¶ *Les pidiesse.* Et sic hoc fit ad petitionem debitoris, non vero fauore creditorum. vnde si debitor velit tedere: et creditores verò velint, vt non cedat, dare dilationem non sunt audiendi, vt communiter tenent doctores. in dicta. l. fin. ita contordantes glo. in verbo, detur. & in verbo in ducias.

3 h ¶ *En plazo señalado.* l. finalis de qua ista sumitur, loquitur de dilatione quinquennij, quasi velit quōdin maior dilatione non habetur locum, quod ibi disponitur. doctores ibi non tangunt sed simpliciter loquuntur de dilatione quinquennali, vt lex ipsa loquitur: ista vero. l. partita rum simpliciter loquitur sine adiectione quinquēnij. quam nota namque hoc insertur quod habebitur in ista dispositio, etiam si detur alia maior dilatio à creditoribus, vt hic patet & cessi in fine vs dicit, aquel plazo deue auer, &c.

4 i ¶ *La mayor parte.* Et concessa ista dilatione excluditur debitor: nepossit ea posit cedere bonis. glo. & communiter doctores. in dict. l. fi. Angel. & moderni in. l. alia. §. elegantes ff. solut. matrim. ipsa ergo dilatione in carcere abitur debitor quia ahas deinpetentur creditores, sed an tenebitur satisfacere de soluendo in tta tempus dilationis, pro ut alias habetur in. l. vriuersa. C. de preti imperfect. Albericus in dicta lege finali tenet quod non. Paul. de Castr. ibi tenet contrarium si potest satisfacere alias tenebitur ad iuratorium cautionem cum stipulatione pœnali: quod non placet, quia neque ista lex neque alia exigit istam satisfactionem. Tene ergo dictum Alberici quod & de mente Alexand. in dict. consi. 205. volumi 2.

5 ¶ *Dando recabdo.* Nota hoc quia non ita declaratur in. l. fina. §. fina. ff. quæ in fraud. creditor. de qua ista sumpta est, tiret ibi posit hoc sumū in argumentum & ibi Albericus idem volens post Dynum.

In no ter vid. l. 14. d. §. 6. & 7. fi tu 36. l. 5.

1 a ¶ *Debdor.* Per istam legem tollitur illa communis opinio doctorum in l. & suum hæredem. § fin. ff. de pactis, quia lex non procedetur in debitore viuo sed in debitore mortuo, vt haberent creditores hæredem quem conuenire fuit ausi, tamen habebat id quod in hac lege disponitur, vt vide bis per Ifo in d. §. fin. quem legit sub Iuris gentium.

2 b ¶ *Aquello deuiere.* Limita, nisi illi qui remittunt & faciunt maiorem partem essent consanguinei debitoris, vel suspecti alias secundum Bal. post Guiliel. in d. l. & suum hæredem § fina. ff. de pactis, vbi vide Iaf. in. 7. limitatione.

3 c ¶ *Quitamiento.* Limita dũ tamen non remittatur totum debitum secundum docto. in d. l & suum § fin. ff de pacti.

4 d ¶ *No estubiesse delante.* Sed an requiratur, q̃ citentur absentes? communis opi. Barto. & aliorũ est, q̃ sic. in l. rescriptum ff. de pact. dicit Angel. & Fulgo. & Paulus de Castr. & Iason ibi tenent contrarium.

5 e ¶ *Mayor.* Adde glo. in. l. rescriptum in verbo creditorum. ff de pactis.

6 f ¶ *Y presente.* Quid q̃ debitor qui habebat hypothecam, esset præsens cum aliis non habentibus, an sibi præiudicabitur per consensum maioris partis ipso contradicente? videtur hic â contrario sensu, q̃ sic sed dic contrarium per textum in l. fi. C. qui bo. cede. poss & ibi glossi. & quia tacito quæ datur, quare non præiudicabitur creditoribus hypotheratis absentibus, imitat etiam si sint præsentes? probatur hoc etiã in l rescriptum. in vet. hæc omnia & ibi Bald. ff. de pactis.

7 g ¶ *Alguna partida.* Idem si omnia bona vt in l. rescriptum ff. de pact.

8 h ¶ *O empeñadas.* Quid si non haberet pignus vel hypothecam habeat tamen fidem sibi videl. si præcedente. §. fina. ff. in fida & Pan. de. Castr. in dicta. l rescriptum. & per Iaf. in. l. & suum hæredem. § hodie. in 6 limitatione ff. de pactis.

¶ *Lex VII.*

9 Si debitor personalis obligationis in cuius bonis mandauit iudex fieri executionem antequam fiat, omnia bona vt non inueniatur vna de soluat alienet, renocant creditores alienata à die scientiæ intra annum, quæ præmuntur in fraudem alienasse idem si quid donauit aut in vltima voluntate reliquit & bona alia non sufficiant creditoribus sed si debitor vendidit per mutauit se in dotem dedit vel pignori nõ reuocatur nisi probetur & recipientem participem fraudis fuisse, tunc enim intra dictum tempus reuocatur nisi recipiens erat minor. xxv. annis licet participes fraudis fuit. restituitur ei pretium quod pro illa re dedit. hoc dicit.

10 i ¶ *Personal debdor.* Ista lex cum sequentibus vsque in finem tituli, tractat materiam alienationis in fraudem creditorum & quia in ista materia Bal. in rubr. C. de pleuo his quæ in frau. alie. sunt. posuit multa & valde notabilia vide ibi per eum. vide etiam latè per Ioan. Fabri. Ange. & Iaso. in §. item si quis in fraudem. in stit. de actio. & inter cætera nota illud q̃ alienatio vera facta in fraudem futurorum creditorum, quorum pecuniæ priores clausis non sunt, non reuocatur l. nisi priores &. l. ait prætor facta demum & ibi Bartolus. ff quæ in fraudem creditor. l. si debitor. C. de priuileg fisci. & l si quis post hunc. C. de bonis proscripto. nisi tempore alienationis, exceptis quæ in fraudem futuros creditores, vt in authent. sed iam necesse C. de donat. ante nup. & tenet Iso de Plat. in l. t. C. de iure fisci libr. 10. colum. 2. & si de per Baldũ vbi. 3. verficul. quæro pone cum concepissem, adde etiã q̃ petere possunt creditores q̃ alienator detruda tur in carcerem, quousq̃ rebelet eos, his quæ in quos alienauit, vt per id. Ioann. Andr. in additio. ad Speculum. de re bus eccle. non alie. super parte alienatore. Adeiu ff. & C. quæ in fraudem creditorum. & C. de infra alie. sunt.

k ¶ *E non los bienes.* Adde. l. n. titu 4. ea. part.

1 ¶ *Que despues.* Hoc ponit, vt eudentius dicatur constare de fraude: nã idẽ esset si antea omnia bona alienaret, cũ creditores haberet. ad reuocationẽ tamen non admittuntur creditores. nisi præcesset sententia iudicis, & creditores inittantur in possessionem bonorum quæ sinon repetantur, vel si non sint sufficientia tunc intentant reuocatoriam, vt in. §. item si quis in fraudem. instit de actio.

m ¶ *Todos.* Adde l omnes §. Lucius ff. quæ in frau. credito. & cum dicit enajena, vult & hi alienent titulo onerolo, vt & volunt gloss. & ibi Bartolus in l. parto nus. ff de probatio in glossa prima ad finem. & in. l. qui testamentum. in verbo, modum eod. tit. & ibi Barto. & in dicto. §. Lucius & intellige, quando vendito omnium bonorum esset facta pro valde minori pretio, quam valent bona alias seruus esset, vt tradit Ioann. de Imo in. l. post contractum. ff. de dona colum primia Iason. in. § item si quis in fraudem. colum. 5. insti de actio & idem dic si alienetur maior pars bonorum gloss singularis in l. nomen. §. filio in verbo omnis substantia. ff de legat. 3. per text in lege prima. & ibi Baldus in tertia. q̃ C si quidem in fraudem patro & cum ista lex generaliter loquatur, intellige sive alienet omnia bona, vel maiorem partem simul, sive minutatim seu vicibus interpollatis secundum Bald. in. l. t. colum fi. C. qui bonis cede. poss. Bart. post glo ibi in dicto. §. filio. Iason, in dict. §. item si quis in fraudem col & adde Baldum & Iason. in la. C. de repudiatione.

n ¶ *Nonpudaenfeller.* Hoc etiam alio non probato constaret ex ta si alienatione omnium vel maioris partis bonorum, vt hic innuitur & clarius in dicto. §. Lucius. & infra ista lege ibi porque se da entender.

o ¶ *Fasta vn año.* Adde. l. primam. ff. eodem. & C. eodem. l. penultimã. & etiam post annum de eo quod peruenit ad eum, vt in l. ait prætor. §. final. ff. eodem. vel dolo fecit quo minus peruenirer & exemplifica. vt ibi per Barto. est autem iste annus vtilis. vnde non currit nisi

ROgando el debdor, a a aq̃llos a quien deuiesse algo, ante que les desamparasse sus bienes, que le quitassen algũa partida de lo que les deuia, e que les pagaria lo otro, si por auentura fuesse desacuerdo entre ellos, queriendolos vnos quitar le algaũ cosa, e los otros nõ, aquello deue valer, b e ser guardado, en razon del quitamẽto, c ques ẽ todas las cosas q̃ diximos en la ley ante desta, en razon del plazo, que pidiesse. E aun dezimos, que maguer alguno de aq̃llos a quien deuiesse algo non estuuiesse de lante: d quando los otros le quitassen alguna partida del debdo, que con todo esso deue valer lo que fizieren, e non lo puede reuocar aquel solo. Fueras ende, si la quantia que el deuia auer del debdo fuesse mayor e que la de todos los otros, ca estõce non empeceria lo que su el fiziessen. E otrosi dezimos que si algunos que ouiessen a recebir algo de su debdor, le quitassen alguna partida del debdo, e nõ fuesse y presente e quando fiziessen este quitamiento, alguno otro, a quien fuesse obligada sañaladamente, alguna partida f de los bienes del debdor, o touiesse alguna cosa suya señaladamente, en peños, q̃ le nõ empeceria el quitamiento, que los otros le fiziessen. Ca en si luo le finca todo su derecho en aquellos bienes que fuessen obligados, o en peñados h.

¶ *Ley. VII. Como si el debdor enagena sus bienes a daño de aquellos a quien deuiesse algo, que se puede reuocar tal enagenamiento.*

PErsonal debdor i dezimos que es aquel quando la persona tã solamẽte es obligada por el debdo e nõ los bienes k. E tal debdor como este, acaesce a las vegadas q̃ despues l q̃ es cõdenado, en juyzio, que pague las debdas e ha mãdado el judgador fazer entrega de los bienes del, que los enagena todos m porque non pued ã fallar n delo suyo, de que entregũ a aq̃llos que lo deuen auer. E porende dezimos, que tal enagenamiẽto como aste, i puedẽ reuocar aquellos, q̃ deuẽ ser ẽtregados en ellos, desde el dia q̃ lo supieren fasta vn año o. Porque se da a entender, que pues q̃ todo lo suyo enagena desta manera, que lo faze maliciosamente e cõ engaño. Esso mesmo dezimos q̃ se

à tempore scientiæ alienationis, vt hic dicitur & subaudi etiam à tempore excussionis factæ in bonis debitoris, vt declarat Albericus in l. aut prætor. §. annus. ff. eo. Ioan. Faber. & Angelus in dict. §. item si quis in fraudem. & quod iste annus intelligatur de vili parte in l. 1. ff. eod. tenet Azo. C. eo. in summa col. 1.

7 a ¶ *Diesse en su vida.* Si tu ligas de donatione causa mortis, plane procedit quia tam in donatione causa mortis, quã in legatis reuocandis, solus spectatur eventus: cum non deberentur nisi deducto ære alieno. l. scimus §. si vero creditores. C. de iure deliberandi. l. qui autem. § pen. ff. quæ in fraudem creditor. si tamen intelligas de donatione inter viuos, tunc licet non exigatur fraus ex parte donatarij: tamen exigitur ex parte debitoris donantis, secundum Azo. C. eodem. in summa, colum. 2. & glos. in dict. §. item si quis in fraudem. in titu. de actio. allegant. l. pen. C. eodem. & l. qui autem. §. sunt si que modo. ff. eod. & melius probatur in §. in fraudem. instit. quib. & ex quibus causis manumittitur. & assignant doctores ratiam huiusmodi differentiæ, quia inter viuos cum alienatur vel donatur, subest spes lucri quærendi, quod cessat in vltimis voluntatibus. Sed adhuc: quia illa lex particularium in donationibus inter viuos, videtur loqui, & vult idem esse quod in vltima voluntate, vt solus consideretur eventus, quo circa dicuntur fraudantur, licet desit consilium, seu & si non probetur de consilio fraudandi tamen sicut lex præsumit fraudem subesse, cum alienantur omnia bona sic & ista lex præsumit fraudem in eo qui habet creditores, & donat inter viuos quidquid sit illud quod donet, vel saltem hæc lex vult solum eventum in hoc considerari, & idem videtur de lue communi dicendum in l. penult. C. eodem quæ in contrarium allegatur, nihil exigit de fraude donantis: sed tantum eventum considerat, si redditi inspiciatur & similiter idem vult dictus. §. si mulier modo, & ad. §. in fraudem. potest dici, quod procedat saltem relibertatis hoc etiam patet ex l. trigesima septima titulo decimo tertio. § eadem partita. vbi si fenus pignori datus sub generali obligatione nihil nouum manumittentur, non tenet manumissio, si bona non sunt soluendo, & sic tantum ibi exigit eventum, & ita etiam, videtur intelligenda l. 2. C. de fenore pignoris manum. licet illam l. Azo. in summa. C. de re. iu. his quæ in fraudem alienantur allegat ad id quod in his, quæ alienantur titulo lucratiuo requiratur eventus, & etiam fraudis consilium ex parte alienantis.

8 b ¶ *En dote* Ergo dos est titulus onerosus, vt hic. quod intelligo ex parte viri, nam ex parte mulieris dicitur lucratiuus. & addo. l. final. §. si à socio & l. aut prætor. §. si cum mulier. ff. eodem. & l. certia C. eod. & per Salyce quem videm. l. ignoti. C. eo. & per Iaso. in dicto. §. item si quis in fraudem. columna quarta.

9 c ¶ *Habid.* In alienatis titulo oneroso tria requiruntur. f. fraus ex parte alienantis: & scientia ex parte recipientis: & eventus fraudis in damnũ. f. creditorum, vt hic & in. l. penul. C. eo. & per glos. in dict. §. Item si quis in fraudem. in q. fuit certe quod en ensciere vendiem habere creditores, vt in. l. aut prætor. §. quod aut. ff. eodem. & quid si debitor ciuitatis alienet titulo oneroso, an requiratur quod emptor sciat fraudem? vide. l. secunda & ibi Bart. C. de debito. ciui. libr. vide eimo. & per Iaso. in dicto §. item si quis in fraudem. columna quinta & ibi habetur quod non requiratur & sit speciale fatore ciuitatis.

demãda sobre el fasta aquel tiempo que de suso diximos, non lo podria despues demandar que se quitasse por esta razõ.

¶ *Ley. VIII. Como la compra que es fecha de los bienes del debdor contra el defendimiento de aquel cuyo debdor es se puede reuocar.*

Treuese algũos omes a cõprar las cosas de aquellos que son debdores de otri maguer que lo defiendan aquellos que han a recebir las debdas, o sus personeros, o sus mayordomos. E porẽde dezimos que en tal razõ como esta, o en otra semejãte della, si los otros bienes que sinca del debdor, nõ cũplen a pagar la debda, que se puede reuocar tal enagenamiento: fasta el tiempo que diximos en la ley ante desta.

¶ *Ley. IX. Como el que es debdor de muchos si fazel la paga al vno non se puede reuocar.*

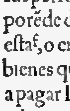

Ma alas vegadas el que es debdor de muchos, mas el prodel vno que de los otros: e porende ocasee que ante que fagan entrega, en los bienes del que paga su deb-

d ¶ *Con engaño* Et videtur esse in fraudem, ex quo scit se habere creditores, & bona sua nõ esse soluendo. l. si quis cum hiberet & ibi Bartol. ff. quæ in fraudem credito. & per Iaso. in § item si quis in fraudem. institu. de actio. columna septima.

10

11 ¶ *Si no le diesse.* Non enim tenetur nisi inquantum est locupletior, vt in lege aut prætor. §. aut prætor. & l. qui autem § si quid cum pupillo. ff. eodem. & procedit hoc, etiam si sic adolescens simpliciter minor, si se ingerat in fraudem, licet eius curator sciret, vt in dicto. § aut prætor. & forte etiam ex mente huius. l. procedet hoc, & si ipse adolescens sciret. & ell hic speciale, nam in aliis reuocantur etiam non restituto pretio, vt in. l. si debitor. &. l. ex his. ff. eodem vbi vide.

¶ *Lex. III.*

Si quis à debitore emat denunciante creditore vel eius procuratore ne emat. quia non sufficiunt bona ad debita. reuocatur intra annum alienatio, hoc dicit. habuit originem à l. aut prætor. §. si quis fraudis. ff. quæ in fraud credi.

f ¶ *Como esta.* Licet non constet habet de participatione fraudis vt in. l. 2 aut prætor. §. si quis particeps. ff. eo.

¶ *Lex. IX.*

Quod vni ex creditoribus ante executionem vel cessionem debitor vltimo creditori soluit non tenetur alijs creditoribus contribuere: sed si post soluit erit locus contributioni. h. d. Habuit ortum. à. l. qui autẽ. § sciendum est. ff. quæ in fraud. credi.

g ¶ *Entrega.* Idest ante quam bona possideantur per creditores. ita declaratur in lege, qui autem. § sciendum. ff. eodem. nam postea quam bona cœperunt possideri omnium creditorum iura paria sunt: si ergo omnes creditores nisi sint in possessionem bonorum tunc non posset debitor vni eorum soluere, vt hic habetur. & idem dicitur in mittatur in possessionem bonorum, ex primo decreto. nam & ceteri videntur immissi, vt in. l. finali. C. de bonis auctorita. iudic. poss. nam in pignore prætorio non procedit illa regula, Qui prior est tempore vtin. l. cum vnus ff. de bonis auctori. iudic. poss. & ibi Bartolus in dicto. §. sciendum. & habetur in dicta l. fin. vbi hoc intelligit Paulus de Castro quando

primus fuit immissus in omnia bona, quia erat sic necesse iuxta mensuram debiti per eum peti: nam si essent alia bona, tunc missio vnius non prodesset alij. An autem sit idem, quando bona caperentur in causam iudicati, vt creditor possideat loco pignoris res a iudice captas pro executione sententiæ, de quo loquitur titulus. C. in causam iudica an ista immissio ex causa iudicati possit alijs creditoribus, velut in pignore prætorio? fuerunt variæ opiniones: nā Bartol in lege cum vnus in princip. colū. final ff. de bonis auto iudi. possess. tenet quod nō, imo in isto pignore in causam iudicati, qui prior tempore, potior est in iure. & idē dicit ibi Bart. si pignora capientur vigore instrumenti habentis paratam executionem tenet etiam Ang. in dicta lege, fina. & in l. 2. & 3. C. qui potio. in pig. habe. Bald. verò in dict. l. fina. vbi etiam Salycet. tenuerunt contrarium in casu quo alij creditores haberent similes sententias vel similia instrumenta executiua, & circa veritatem huius puncti latè discutit Rodericus Suarex, in repetitio. l. post rem iudicatam, folio centesimo quinquagesimo octauo, versic. vltenus nota & licet ipse non eligat inter istas opiniones, mihi satis placet opinio Bald. in dicta lege fina. quia præcipuum fundamentum, quod adducitur in fauorem opinionis Barto. per Angelum, & Rodericum est, quod missus in possessionem ex causa iudicati, possideat, & ista possessio per eum alteri quæri non potest: nam illa opinio, quòd missus in possessionem ex causa iudicati, possideat: quæ fuit opinio Bartoli in lege. a diuo pio, §. si super rebus. ff. de re iudicata communiter reptobatur. vt adducit ibi Alexan. columna octaua & Decius consilio. 400 columna quarta. & sic relatat idem diuendum, quod in pignore prætorio: & quia istud pignus in causam iudicati etiam dicitur prætorium lege prima & secunda. C. de præto. pigno. si tamen is qui habet sententiam vel instrumentum guarentitium, petat prius executionem quam alius habens similem sententiam vel instrumentum publicum, tunc ille præferretur, iuxta id quod habetur in l. in titu. 14. ead parma. & ibi dixi.

do a aquel aquien bien queria[a]. E en tal razon como esta dezimos que maguer los otros bienes que le fincan non cumplan a pagar las debdas delos otros que non le pueden apremiar, que torne[b] a quello que recibio en paga de mano de su debdor. Esso mismo dezimos que seria si la paga fiziesse otrosi ante que desamparasse los bienes. Mas si la paga fiziesse despues que fuesse fecha la entrega, o q̄ desamparasse sus bienes[c], quier lo fiziesse de su voluntad, quier por premia[d] del judgador. estonce bien la podrian demādar los otros debdores al que la ouiesse recebido: e deue ser tornada e ayuntada con los otros bienes que desamparo: e de si deuen lo partir todo entre los debdores en la manera que diximos[e].

¶ *Ley. X. Del debdor que se fuye de la tierra por que non se atreue a pagar lo que deue.*

Vyendose algun ome de la tierra, porque non pudiesse pagar las debdas que deuia: si alguno de aquellos aquien deuia algo, sabiendo que se yua assi, fuesse en pos el con entencion de recabdarle, e de tomarle lo que lleuaua: si se fallassen como en yermo, o en logar que non ouiesse merino, o juez: estonce bien lo podria el por si mismo recabdar, a el, con todo quanto leuasse consigo. Mas si lo fallasse en logar do ouiesse juez o merino: estonce non lo deue recabdar el por si, mas deue lo dezir al juez del logar, que gelo recabde, e el deue lo fazer. E todo aquello que le fallaren, puede lo retener para si, por razon de la debda que le deuia, fasta en aquella quantia, que montaua lo que le auia a dar. E non es tenudo de gecodir con ello, a los otros debdores. Mas si fallasse mas, de quanto montasse su debdo: estonce, lo demas, deue lo dar a los otros, cuyo debdor era.

¶ *Ley. XI. Como la cosa del debdor que es enagenada engañosamente deue ser tornada, cō los frutos della.*

a ¶ *Aquel que queria bien.* Et sic locus est gratificationi in contrarium tamen videtur l. pupillus ff. quæ in fraudem credito. Sed intelligo pro ut glossa ibi intelligit, quando vt eque creditor instabat pro suo debito, non enim tunc est locus gratificationi debitoris, vt in. l. si nō expedierit, §. primo. ff. de bonis auctoritate iudic. possid. secus quando vnus tantum instabat, vel nullus instaret vt hic vel si instabant debitor vni soluit per compulsionem iudicis. l. qui autem. §. apud Labeonem, ff. eodem. adde quæ dixi in l. 7. titulo sexto. partita sexta in glo. super verbo, que deudas.

b ¶ *Que torne.* Limita & intelligo nisi alij creditores essent magis privilegiati, vt in. l. ex facto. ff. de peculio. & vide per Bartol. in. l. pupillus. ff. quæ in fraudem credito. procedit ergo ista. l. inter creditores habentes æqualitatem. vide per Bartol. ibi & per Paul. in lege prima §. si plures. ad finem. ff. de tributo. & Angelus in dicta lege. pupillus. & in decisionibus Neapoli Matthæ. de afflictis numero. 190. in

c ¶ *Lo que desamparasse sus bienes.* Tunc enim non residerin eo facultas aliqua soluendi: sed debet fieri per iudicem quod habetur in. l. 2. supra eodem. 4

d ¶ *Quier por premia.* Nota hoc verbum, nam ante cessionem vel bonorum possessionem aliud esset, vt in. l. qui autē. §. apud Labeonem. ff. eodem. 5

e ¶ *Decimos.* §. eo. l. 2. 6

¶ *Ley. X.*

Si debitorem fugientem creditor insequatur, potest eū & quæ portat vbi non est iudicis copia cappere: sed si potest iudice inuenire debet hæc cum iudice facere: & de bonis sic captis sibi satisfacere necteneatur cæteris creditoribus; licet alia bona non sufficiant, contribuere. h. d.

¶ *Por si mismo.* Adde. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. eod. & in authent. vel iudices sine quoquo suffra. §. necessitatem. colla. 2. & ibi per Bartol. & in dicto. §. si debitorem. & debitor fugitiuus potest capi etiam ante diem. vide per Bal. in lege prima. C. de condit. ex. l. & vide eum in authen. imo C. de act. & oblig. & quid si debitorem fugientem vulnerauit, & ita cepit. vide per Baldum in authenti. sed omnino. columna. 3. C. ne vxor pro mari & columna quinta. & quid si fuga sit in promptu sed non in actu, vide Bald. in. l. pignoris. C. de pigno. act. Ioan. de Plate in. l. nemo carcerem. C. de ex facto. tribu. libro. 10. vbi ponit quatuor necessitates ad capiendum debitorem fugitiuum vel de fuga suspectum & ibi ponit de asticto alicui collegio, an possit capi à quocunque de collegio, & per eundem in. l. qui derelicta. C. de decurio. libro. 10. & an quilibet de populo possit capere debitorem publicum fugitiuum, vide Ioan. de Plate. in. l. generali. C. de decurio. libro decimo. & de colono vel ascriptitio fugiente, vide per eūdem in. l. si colono. C. de agrico. & censi. libro. vi. de cimo & in. l. vna. C. de colo. palest. eodem libro & de debitore fugiente se defendente, adde Bald. in. l. si de vi. C. ad legem Cornel. de Sica. vide etiam in ista mate. per Felin. in capitulo primo. columna octaua. de iudi. & de clerico fugiente vide per eūdem Felin. in capitulo cum non ab homine de iudi. 1. 2. & 3. columna. & vide in materia ista nota. cōsi. Alex. 3. vol. cōsi. 64. & ibi vide an procedat ista lex in debitore large prout est ille, qui conuenti potest actione reali & ibi de alijs in ista materia, vide etiam larē per Iaf. in. l. vinū columna secunda 3. & 4. ff. si cert. pet. & not. per Andr. de Iser. in. §. si quis vero. el. 1. de pace iura. ff. 7

¶ *Con todo quanto leuasse.* Debet tamen res captas iudici præsentare. vide Bald in authen. sed omnino. C. ne vxor pro mari. Andr. de Yser. in dict. §. si quis verò. de pace iura. ff. vbi & Bal. post glo. ipse etiam captus debet duci ad iudicem. l. capite quinto. in princ. ff. de adulte. 8

g ¶ *Con todo quanto leuasse.*

h ¶ *De recodir con ello.* Limita & intelligo, quando debitorem fugientem cepit ante bona possessa per creditores, vt §. 1. proxima. & declaratur etiam in dicto. §. si debitorem. l. ait prætor. de qua ista sum præest. 3

¶ *Ley. XI.*

Res in fraudem creditorum alienata restituenda est cum fructibus

pendentibus tempore alienationis & cum perceptis à tempore perceptionis v.q. adidem sententiæ deducis expensis fructuum & meliorationis restituas autem medio tempore ante petitionem perceptis, sunt possessoris rei l.d.

1 a ¶ *En el estado.* Adde l.1.§.1.&c.§.per hanc. & l.fi.§.non solum. ff. quæ in fraud. credi. & facit. l.q. si mi nor. §. restitutio. ff. de minu.

2 b ¶ *Frutos.* Vide etiam in dictis iuris b & l. fructus pendentes. ff. de rei vendica & d. Iulianus. §. si fructibus. ff. de act. emp. tex. not. & ibi glos. & Paul. de Castr. in. l. in lege falcidia placuit. ff. ad l. falcid. & de fructibus pendentibus in reb' subiectis restitutioni vi de Paul. de Castro. in. l. in fideicommissaria. ff. ad Trebellia.

Tornada deue ser la cosa q̃ algun debdor enagenasse maliciosamente, faciendo engaño a aquel cuyo debdor era en el estado[a] que estaua ante que fuesse enagenada, con los frutos[b] q̃ auia sobre si a la sazon, q̃ la enageno, e cõ los otros que saliere della,[c] desde el dia que fue demandada en su yzio[d] fasta q̃ sea dada sentencia,[e] contra el q̃ fuesse tenedor della. Sacadas ende las despẽsas, que fuessen fechas en razon delos frutos, f o por mejoramiento[g] que fuesse fecho en la cosa enagenada. Mas los frutos q̃ saliessen della, desde el dia que fuesse enagenada, fasta el dia que la començaron a demandar en su yzio, deuẽ fincar al que compro la cosa.

¶ *Ley. XII. Como deuen ser reuocados los quitamientos, que fazen los omes a sus debdores, maliciosamente.*

3 c ¶ *Que salieren della.* Et etiam de his qui percipi potuerũt vt in d. §. per hanc. vel petitore vel à fraudatore. put actori fuerit vetitus l. dominum C. de rei vendi. & l. 1. C. de peti. hære. Ange. in. d. §. per hãc vbi hoc exemplificatur mulier & rusticus. & ibi dicit Ange. q̃ cautus sit adiudicatus, q̃ vbi agitur ad fructus perceptos nisi de tali perceptione probetur non est condemnandus rem licet probatum sit, quod tot fructus verissimiliter percipi potuerunt. allegat Iacob. de Are in. l. si fundum C. de rei vendica. sed bene sufficit talis probatio secundum eum respectu fructuum qui non petuntur vt percepti sed ex eo q̃ percipi potuerunt.

4 d ¶ *Demandada en su yzio.* Idest à lite contestata: sic exponit Albericus poll. Dynum in. l. f. §. non solum. 5. allegata.

5 e ¶ *Dada sentencia.* Et etiam vsque ad restitutionem rei. l. certum. C. de rei vendica l. 19. tit. 28. 3. parti.

6 f ¶ *En razon de los frutos.* Nullus casus contingere potest qui hoc genus deductionis impediat quantuncunq; possessor sit malæ fidei vel prædo l. fundus qui in prin. ff. fam. her. & si sine custodia fortalitij non potuerunt fructus percipi, forte quia fundi erant sita in loco guerrarum. etiam si impuri facti causa custodiæ dicunt facti gratia fructuum quærendorum secundum Ange. in. d. l. 1. §. per hanc. ff. eodem.

7 g ¶ *Mejoramiento.* Adde d. §. per hanc cum glo. ibi & l. 43. tit. 28. part. 3.

¶ *Lex. XII.*

Liberatio seu quitatio in fraudem creditoris facta reuocatur: si liberatus particeps fraudis fuit: & si fideiussor fuit liberatus & particeps fraudis. sed debitor fraudem ignorans tenetur fideiussor. & in eo in quo bona eius sufficiunt recurritur contra principalem sed si debitor fraudem participauit sed fideiussor non tenetur principalis: & fideiussor erit liberatus. h. d.

r h ¶ *Dezimos.* Ortum habet à l. fin. 2. respõso. ff. quæ in fraudem credito. & à notatis per Azo. C. eo. in summa. col. fi. vers. Item datur contra eum ex acceptilatione. & præmitte ad euidentiam huius. l. q̃ acceptilatio facta reo prodest fideiussori. r 5. in. proximus l. 4. & etiam acceptilatio facta fideiussori prodest reo qui iam erit obligatus, vt in. l. & pro iusiurandum. §. & si fideiussor. & §. qui ita. & ibi per Bartol. ff. de acceptila. & l. si quis reum. ff. de libe. lega. & per Bartol. ibi & in. l. cum exceptione. §. labeo. ff. quod metus causa. Item in teligenhanc l. ibi e si por auentura. qui acceptilatio fuit ex causa onerosa, & tunc planè procedit casus huius l.

yos debdores son ellos. E porende dezimos, h que ningun quitamiento que estos atales fiziessen a sus debdores, non deue valer, si fueren sabidores del engaño, i aquellos a quien quitan el debdo. E si por auentura, este que fiziesse el quitamiento engañosamente sobre aq̃l debdo que quiere quitar al debdor principal, e tiene otro por fiador de aquella debda misma, si quita el debdo al fiador, seyendo sabidor[k] deste engaño: e el debdor principal non es sabidor[l] dello: estonce non vale el quitamiẽto, quãto es en la persona del fiador: ante dezimos, q̃ es tenudo de pagar todo el debdo, si le fallaren de que lo puede pagar: e si nõ estonce puede demandar al debdor[m] principal, aquello q̃ non pudiere ser pagado de los bienes del fiador. Otrosi dezimos que si quitassen el debdo al debdor principal, seyẽdo sabidor del engaño, e el fiador non lo sopiesse: estõ ce finca el fiador quito de la debda: [n] e es tenudo el debdor de la pagar, tambiẽ como si non gela ouiesse quitada.

h ¶ *Sabidores del engaño.* Intelligẽ qũ acceptilatio facta fuit ex causa onerosa, & tunc planè procedit casus huius l.

i ¶ *Sabidor.* Intelligẽ qũ acceptilatio facta fuit ex causa onerosa. vt dixi. & ita declarat Ange. in. d. l. fina. in prin.

k ¶ *Seyendo sabidor.* Intelligẽ qũ fuit acceptilatum ex causa onerosa. vt dixi. & ita declarat Ange. in. d. l. fina. in prin.

l ¶ *Nõ es sabidor.* Et causa erat onerosa: nam si lucratiua sup plẽdum esset hic maximè.

m ¶ *Demandar al debdor.* Quia ex donatione capit, dicit consultus in. l. fi. 5 na. 1. responso. ff. eo. nam licet respectu fideiussoris acceptum fuerit ex causa onerosa respectu debitoris, cui talis acceptilatio prodesti capit ex causa lucratiua. & fictenetur cum sit factus locupletior, & si ipse fuerit ignorans. & aduerte quia hoc procedit in casu quo fideiussor non potest habere recursum contra debitorem, per actionem mandati: vt quia fideiussor animo donandi. nam si posset habere recursum pro eo quod soluisset, requireretur in debitore scientia fraudis, seu quòd esset particeps fraudis, vt declarat Angel. in dicta lege fina. mouetur quia tunc non capit ex donatione. sed certe aut ego non capio intentum Angel. aut eius dictum in hoc non potest procedere. nam quomodo potest fideiussor à debitore repetere id quod ipse non soluit cum enim hic disponatur, vt debitor id soluat quod non potest habere à fideiussore, proceder & si nunquam fuerit particeps fraudis: & hoc licet acceptilatio facta fuerit fideiussori ex causa onerosa, vt dixi intelligendum fore hanc legem: nam si ex causa lucratiua non esset dubium, quin debitor caperet ex causa lucratiua id quod non potest haberi a fideiussore, iuxta id quod habetur in. l. si non remunerandi. in principio. cuncto. §. fina. l. de q. ff. mandati.

n ¶ *Quito de la debda.* Quia licet detrimentum non patiatur non tamen lucratur, vt dicit ex tus in dicta lege finali primo respons. & ex mente huius legis. & etiam primi responsi l. fina. procedit & si debitor principalis soluendo non fuerit. & iste casus est singularis. & tenementi.

SEXTA PARTIDA

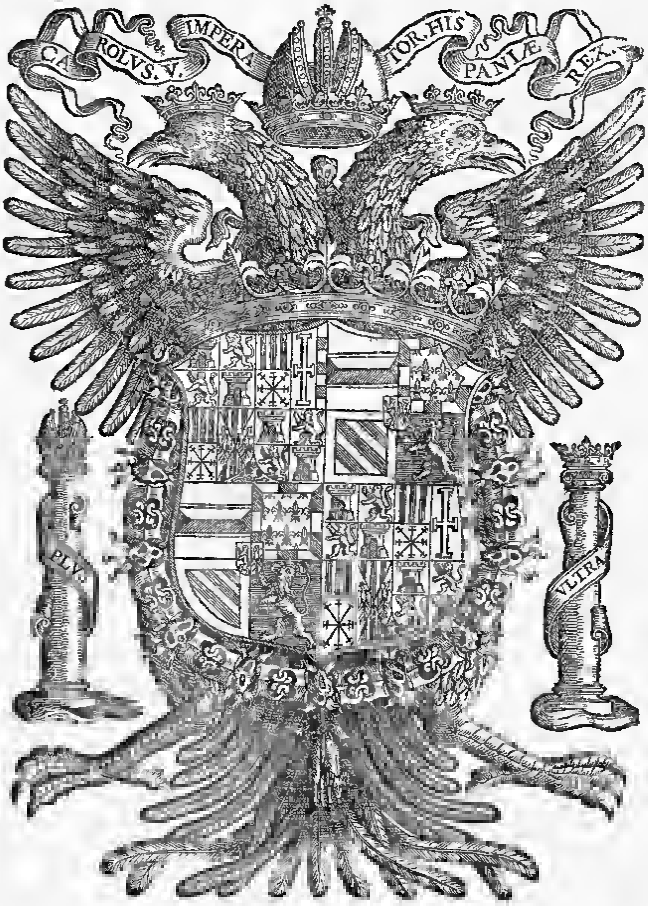

EN SALAMANCA,

En casa de Domingo de Portonarijs, Impressor de su Catholica Magestad.

1576.

TABLA DE LOS TITVLOS
de la Sexta Partida.

TITVLO. I. Que cosa es testamento. Folio. 2.

¶Titulo. II. Como deuen ser abiertos los testamẽtos q̃ son fechos en escripto en poridad Fol. 11.

¶Titulo. III. Como deuen ser establescidos los herederos en los testamentos. Folio. 12.

¶Titulo. IIII De las condiciones que pueden ser puestas quãdo establescen los herederos en los testamentos. fol. 21.

¶Titulo. V. Como puede ser establescidos otros herederos en los testamentos en lugar de los que y fueren puestos primeramente a que dizen en latin substitutos. fol. 26.

¶Titul. VI. Como los herederos pueden auer plazo para consejarse si tomarã aquel heredamiẽto en q̃ fueron establescidos herederos, o non, e como se deue fazer el inuentario. Otrosi como deue la muger ser guardada despues de muerte de su marido quando dizen que finco preñada del. fol. 35.

¶Titulo. VII. Como e por q̃ razones puede ome desheredar en su testamẽto a aquel q̃ deue heredar sus bienes E otrosi porq̃ razones puede perder la herencia aquel q̃ fuesse establescido por heredero en el, maguer non lo desheredassen. fol. 44.

¶Titulo. VIII. Como puede quebrantar el testamento aquel que es desheredado en el a tuerto a que dizen en latin, querela inofficiosi testamenti. fol. 53.

¶Titulo IX. De las mandas que los omes fazen en sus testamentos. folio. 56.

¶Titulo. X. De los testamentarios que han de complir las mandas fol. 76.

¶Titulo. XI. Como se puede menguar la manda e fasta que quãtia a que dizen en latin, falcidia, o debitum bonorum subsidium, o Trebellianica. folio 79.

¶Titulo. XII. De los escriptos que fazen los omes a sus finamientos a que llaman en latin, codicillus. fol. 86.

¶Titulo XIII. De las herencias q̃ ome puede ganar por razõ de parẽtesco, quãdo el señor della muriere sin testamẽto. fol. 87.

¶Titulo. XIIII. Como deue ser entregada la herencia, o el Señorio de la heredad del finado al heredero quier la demãde por razon de testamento, o de parentesco. folio. 95.

¶Titul. XV. Como deue ser partida la herencia entre los herederos despues que fueren entregados della. E otrosi de como se deuen amojonar las heredades quãdo contienda acaeciesse sobre ellas en esta razon. folio. 98.

¶Titul. XVI. Como deuẽ ser guardados los huerfanos, e los bienes que heredan despues de la muerte de sus padres. fol. 102.

¶Titulo. XVII. Porque razones los q̃ son escogidos para guardadores de los huerfanos se puede escusar q̃ lo nõ seã. fo. 110.

¶Titulo. XVIII. De las razones porque deuen ser sacados los huerfanos e sus bienes de mano de sus guardadores por razõ de sospecha que ayan contra ellos. folio. 111.

¶Titulo. XIX. Como deuen ser entregados los menores si algũ daño, e menoscabo recebieren en sus bienes por culpa de si mismos, o de aquellos que los tuuieren en guarda. fol. 112.

¶ Capitis sexta partida.

5 a Sed an ordenar. Vnta saperet & intelligerent, & nouissima prouiderent Deutero. 32 capit. notatamen q omnis testator præsumitur prudens, & ita debet coniectari. argumen. l. Lucius. in fine. ff. de hæredi. instit. & notat Baldi. in. l. pen. columna prima. C. de impuber. & alius substitu.

2 b ¶ Placer. Quia scit enim cor testantis condito testamento, vt infra titulo primo. l. prima.

3 c ¶ Almas. nam in testamento ponitur, vel solutantur debita testatoris, & vt læsis ab eo satisfiat: & ponuntur etiam legata pro anima sua. vti l. 102. titu. 18. partita tertia.

4 d ¶ Sincontienda Hæc fuit vna de causis permissiōis testandi. vt adducit Guillel. Bene. in repetitione cap. Raynutius. de testament. super verbo, testamentum. el primero. colū. tertia. vbi ponit alias rationes. & addeja frā titulo primo. l. prima. ibi, porel desacuerdo. & qui secundas nuptias cōtrahūt difficulter hoc facere possunt ob innumerabiles lites & rixas quæ inter filios & vxores primi & secundi matrimonij sequuntur.

¶ Titulus primus.

1 e ¶ Cordura. Hoc ne alias argūtur de furore si irrationabilia iubent, nā eo ipso præsumuntur non compotes mentis tali tempore fuisse, nisi probetur contrarium. vt est text. in ōtia glos. in verbo, mentis. in. l. quidam in suo. ff de condi. instit. & probatur in. l. 32 ad fin. titulo nono infrā eadem partita. l. 13. titul. 13. partita prima. vnde vt dicit Bart. in loc. l. quidam in suo. caute ita bellionis esse debet, vt testatum verba: testatoris, quæ exprimit, ponat. vt ex eis colligatur an sana vel incongruæ mentis fuerit. addo in materia text. & ibi Alberic. in l. seruo. §. ineptas. ff de legatis primo.

2 f ¶ Tornar. Vltima enim voluntas immobilis perseuerat. 11. q. 2. capit. vltima. capit. cum Marthæ. verficul. cæterum. de celebra. missa. l. primū. C. de sacrosanct. eccle. vnde lex reputatur. in authentico. de nupt. §. disponat. collatione quarta.

¶ Lex prima.

1 Testamentum est quasi testatio mentis, & est duplex nūcupatiuum scilicet, & in scriptis, & eo facto cor testantis quietatur scandala quæ inter succedentes remouentur, & debet testamentum in scriptis heri coram septem testibus per testatorem vocatis & rogatis, & quilibet eorum scribat propria manu testatorem illud testamentum coram presente condidisse, & si nō scit scribere, eius mandato alius scribat sigillēt insuper illud quilibet proprio sigillo, vel alterius, in sigillum non habente, & in fine litere testator suum nomen scribat referendo scilicet testamentum fecisse: & si nescit aut nequit alius eius mandato hoc scribat, hoc dicto.

Estamēto es vna de las cosas del mundo, en que mas deuen los omes auer cordura quādo lo fazē, e esto es por dos razones. La vna, porque en ellos muestran, qual es la su postrimera voluntad. E la otra porque despues que los han fecho, si se murieren, non pueden tornar[f] otra vez a endereçar los, nin a fazer los de cabo. Onde pues que en el comienço desta partida, fezimos enmiēte dellos. Queremos aqui dezir en este libro, de la guarda que deuen auer los omes quando los quisieren fazer. E mostrar que quier dezir testamento. E a q̄ tiene pro. E quantas maneras son del. E como deue ser fecho. E quales non pueden ser testigos en el. E como, e quiē lo puede fazer. E quando, e porque razones se puede desfatar. E que pena deuen auer los que embargan a los otros, que los non fagan.

¶ Ley. I. Que quiere dezir testamento, e a que tiene pro, e quantas maneras son del, e como deue ser fecho.

Estatio & mens, son dos palabras de latin, que quiere tanto dezir en romance como testimonio de la voluntad del ome. E destas palabras [g] fue tomado el nome del testamento. Ca en el se encierra, e se pone ordenadamente la voluntad de aquel que lo faze, e estableciendo[h] en el su heredero, e departiendo lo suyo en aquella manera, que el tiene por bien que finque lo suyo, despues de su muerte. E tiene grā pro a los omes el testumēto, quādo esfecho derechamēte, ca luego fuelga el coraçon[i] de aquel que lo fizo, e tuelle se

g ¶ Palabras. Vatiet ergo argumentū ab etymologia vocabuli. vt hic. & insti de testa. l. prim. & in l. r. Ad tit. ff vbi Bartol. & &. C. de doct. ff. de act. testa & quirend. poss. decem l. prima. vbi inst. & Bart. ff. de fist. l. 4 ti idem Bartol. in l. prima. colū. 6. & tertia ff. ad nuni. 3. & mcipa. Abb. pat. in capitu cum secundum Apostolū. 5. nota. de præben. vbi declarat, quando procedat illud argumentū. addo quæ not. Alexan. in. d. l. prima īprincipio de acqu. posse. celis 7. hinc dicit Bal. in capitulo primo. §. si quis de manso. colum. final. de controuer. inuest. quod etymologia est resolutio vocis in proprium effectum rei quæ demonstratur, & bene: quia vt dixi Esau de Iacob fratre suo, iustē vocatum est nomen eius Iacob, supplantauit enim me, vt habetur Gene. cap 27.

h ¶ Establesciendo. Est enim institutio hæredis caput & principium testamenti vt in. §. ante hæredis. ff. de lega. & infra titu. 3. in fin. & testa in nouis mentum sine hæredis institutione non tenet. vt in l. fin. ff. de iur. codi reuocandi. l. cill. & in. 1 Inst. de fideicō. hared hodie vero per l. 1 otos. e. titu. 4. lib. 5. ordinatenet testamentum absq; hæredis institutione.

i ¶ Coraçon. Nota hoc verbum.

Aqui comiença la Sexta partida deste libro: que fabla delos testamentos, e de las herencias.

Esudamente dixeron los sabios antiguos, que passan su tiempo, aquellos que biuen faziendo bien su fazienda, tomando guarda en las posturas, e en los pleytos, que ponen vnos con otros. Mas mayormente tuuieron, que auian grand seso los que al su finamiento sabian ordenar[a], e poner lo suyo en tal recabdo, de que ellos ouiessen plazer[b]: e fiziessen pro de sus animas[c], e fineaua despues de su muerte lo suyo, sin duda, e sin contienda[d] a sus herederos. Onde despues que en la quinta partida deste libro, fablamos de todas las posturas, e pleytos, e conueniencias, que los omes fazen entresi en su vida, queremos aqui dezir de los testamentos, que fazen a su fin, porque esto es encerramiento de su fecho. E dēsi diremos de las herencias, que los otros heredan dellos, despues que mueren, tambien por testamento como por manda, o por otra manera qualquier. Otrosi mostraremos, de como los huerfanos, e los niños chiquitos, e sus cosas deuen ser guardadas, e puestas en recabdo, despues de la muerte de sus padres. E todas las otras cosas que pertenescen a estas rozones.

Titulo primero, Que cosa es testamento.

Setena partida.

4 a ¶ *Ante sint testes.* Hodie per l. ordinamen. Regis Alfonsi, quæ seruatur in Iure tum l. 4. Fuit sufficiunt quinque testes, quando testamentum nuncupatiuum fit sine tabellione. Et si cum tabellione sufficiunt tres. Exigitur tamen vtroque casu, quod sint vicini loci, vbi fit & tales testes debent esse omni exceptione maiores, etiam in alio casu illius legis, vbi propter penuriam hominum nõ possunt haberi vltra tres testes. Nam cũ illa lex sit extraordinaria et minuat numerum testium requisitorum hic, & de iure communi debeant testigi & limitari, vt testes de quibus ibi, sint omni exceptione maiores: vt latè tradit consulendo Decius. consil. 105. pro tenuitate facultate &c. colum secunda. &. 3. vbi plura allegat inter cætera allegat consilium Petri de Ancha. 178 visis & diligenter inspectis. quitamen ibi loquitur in casu valde differenti: & si illud dictum Decij & aliorum quos ibi allegat intelligatur de teste infami infamia iuris: vel de eo qui alias non potest esse testis, vt habetur in l. 9. & 10. infra eodem plane procederet ius dictum. Si verò intelligatur de alijs, qui possunt esse testes in testamentis, non sunt tamen omni exceptione maiores, iuxta notata per glossam & Bartoli in lege cunctos populos. C. de summa Trinita. & fide catholica colum quinta. & quæ dixi in l. 8. titul. 16. parti. 3 dictum Decij est multum singulare, & tenendum mente, & secundum illud in auditorio regali. pronuntiari audeat in casu, cui sudam testamentum facit in loco deserto, vbi tantum tres testes esse oportet, cum habeat, quorum vnus non erit omni exceptione maior, ego vero semper fui dubius super isto dicto salutis in casu ibi ex natura vel qualitate loci ubi testes haberi non poterunt: cùm non sit quid culpa nuncupatiui testatori, cui alios non adhibuit, iuxta ea quæ tradit Alexand. consilio 132. columna 5. &. 6. 1. columne. 6. & Ioan de Platea in lege. quotiens C. de nauf. libr. 11. esset tamen attendendum an obiectus testis ex quo non potest esse omni exceptione maior, sit publicus vel non: vt in l. prima. C. de testamen. & iuxta id quod habetur in dict. l. 8. titul. 16 ibi, de mala fama conscidamente alias durum est dicere, quod obiectus occultus testanti faciat, vt inualidetur eius testamentum. Sed quare cum illa lex ordinamenti exigat, q testes sint vicini, an in dubio si non constet de alto domicilio præsumantur vicini? videtur quod sic, vt in simili notat Bartolus. l. de iure ff. ad municipal. Ange in. l. si cum exceptione. §. in hac, ad finem ff. quod metus causa. vbi allegat. l. 1. in fi. ff. ad municipa. Et quod not. Angelus de Aretio. in suo tractatu Malefitio. in parte, de Bonoma verficulo, quid autem si dicta verba. & Felin in capit. quoniam. de offic. ordina. vbi dicit, quod in dubio nullus præsumitur forensis, vide etiam Hippolyt. consil 57 numer. 2. volumine primo sed an sufficiat quod sit familiaris, vel seruiens alicui ex iudicis loci? videtur quod sic: nam & seruiens dicuntur de plebe. vt not. glossa in capit. rogationes. de consecrat. dist. 3. Sed quid si testamentum fiat coram quatuor tabellionibus, an sufficiat? videtur quòd sic per id quod not. glos. in authen de hæredibus & falcid. §. hinc nouis. collatio. 1. super verbo, tabelliones. Bald. vbi hoc notat in authen sed cum testator. verficulo quatro pone. columna penuli. C. ad legem Falcidiam. & ante testamentum imperfectum propter defectum testium possit per principem cõfirmari tradit Lucas de Penna. in. penulti. C. de decurio. lib. 10. & latius in. l. 1. C. de his quinquexiliantur dati sunt. vbi distinguitur res non sit integra, vt quia ex sententia vel alias hæres abinteestato hæreditatem possidet, & tunc non possit aut res est integra, & tunc possit deplentudine potestatis, non tamen sine causa, videatur ibi latissime per eum. & vide quæ tradunt Bartolus & doctores in. l. Gallus §. & quid si tantum. ff. de liberis & posthumis. in quæstione ibi ad finem nota per Bartolum.

In nouis rec. est l. 1. tit. 4. libro. 5.

Et l. 1. tit. 4. libr. 5 nouæ recopil.

por el, desacuerdo, que podria acaescer entre los parientes, que ouiessen esperança de heredar los bienes del finado. E son dos maneras de testamento. La vna es, a que llaman en latin, testamentum nuncupatiuum, que quiere tanto dezir, como manda que se faze paladinamente ante siete testigos[a], en que demuestra el que lo faze, por palabra, o por escripto[b] a quales establesce por sus herederos, e como ordena, o departe las otras sus cosas. La otra manera, es a que dizẽ en latin, testamentum in scriptis, que quiere tanto dezir, como manda que se faze por escrito, e non de otra guisa[c]. E tal testamento como este, deue ser fecho ante siete testigos, que sean llamados, e rogados[d], de aquel que lo faze: e ninguno destos testigos, non deue ser sieruo: nin menor de catorze años: nin muger, nin o me mal enfamado[e]. Otrosi dezi-

5 b ¶ *O por escripto.* Potest enim testamentum nuncupatiuum fieri per scriptum ad tabellionis. vt in. l. 10. decimo octauo. partita. tertia & notat glossa in. l. hac consultissima. § per nuncupationem in glossa 1. C. de testamen & debent scribi nomina propriatestium cum duabus qualitatibus, circumstantijs, seu accidentijs, alias non dicuntur legitime descripti, & certitudine destituti; vt notat Bartol. in. l. demonstratio falsa. in princip. quæstione. 7. ff. de conditio. & demonstratio. allegat l. hac consultissima in principio. C. de testamen. & tenet Ioannes Andre in additio. ad Specul. titulo. de instrumenti. edit. §. hi euitet in additionibus incipienti Accursius. vbi dicit de nominibus & cognominibus testium. & tradit Alexander consilio. 153. videtur prima considerazione. columna prima.

c ¶ *E non de otra guisa.* Id est, cùm testator vult testari in scriptis, non ad probationem voluntatis: sed ad substantiam testamenti, ita quod scriptura sit de substantia, vt in lege. cernitur. C. de fide instrumento.

d ¶ *Que sean llamados e rogados.* Quid in testamento nuncupatiuo? de iure communi dicendum est, quod debent testes esse rogati. vt in lege. hæredes palam. §. si ff. de testamen. & lege hac consultissima. §. per nuncupationem eodem titulo. & tradit Alexand. consilio. 70. volumine secundo. per istam tamen legem videtur, quod hoc solum exigatur in testamento in scriptis cùm supra cum disponit de testamento nuncupatiuo, nihil disposuit de rogatu testium hic vero disponit esse necessarium in testamento in scriptis: & sic per locum ab specialiori videtur hæc lex hoc decidere: cuius fundamentum potuit esse quia etiam de iure canonico dubium est, an exigatur quod testes sint rogati in testamento nuncupatiuo. Cum Anto. tenuit quòd non in capitulo cùm esses. de testamen. licet Alexander in dicto consilio 70. aliter voluerit, allegans Ioannem de Imola in dicto capitulo. cum esses. vbi de hoc per eum colum. quinta post Franciscum de Albergo. de Arezio. Tene, quod etiam in nuncupatiuo exigatur, quod testes sint rogati, vt habetur in l. 32. titulo. decimo octauo. partita tertia, & infra eodem lege quarta & sexta. nota tamen, quòd licet notarius non attestetur de rogatu testium potest tamen probari per duos testes, quod fuerunt rogati secundum Baldum, quem vide in lege secunda. columna secunda. C. de bonorum possessio. secundum Tabulam. imò secundum eũdem Baldum in lege. hac consultissima. in principio. C. qui testamen. facere possunt. si testis subscripsit, vel passus est testator, quod deseribere tui testis ex hoc videtur rogatus argumento legis. cui ostendimus. §. fina. ff. de heiedis institutor. & tenet etiam Paulus de Castro. in dicta. l. hac consultissima. in principio.

e ¶ *O non mal enfamado.* Videtur hic esse casus, quòd in testamento in scriptis non solum repellitur testis, qui est infamis infamia iuris: verum etiam si sit infamis infamia facti dum tamen talis infamia sit multum nota facti lex octaua. titulo decimo sexto partita tertia. Baldus tamen in capitul. primo. an remoueri debeant testes, qui patres esse desiderant, quòd si testis est notarius infamia facti tantum, valet eius testimonium, si aliquid testi suffragatur. vt ibi gratia dicit Baldus. si testamentum fuit scriptum manu testatoris, & testes subscripserunt. nam licet illa privata scriptura non faciat plenam fidem, facit tamen administriculum, quod vita voce testium confirmatur. allegat legem primam C. de testamen. quando vero talis testis notatus infamia facti, non habet pro se administriculum tunc in actibus solemnibus non admittitur, vt nota. ff. de senatu. lege. Cassius. sed in alijs admittitur: adhibetur tamen et minor fides. si gratiam infamatus sit apud bonos & graves. Sed si ex causa leui non purgat, quod iudex debeat hoc multum pondeare, quæ verba Bald. tu multum nota. & cerne de mente huius legis multum videtur, quod in testamento in scriptis non admittatur testis grauter apud bonos & graues infamatus, ex grauiori crimine licet tantum sit infamia facti & licet alias habeat talis testis pro se administriculum testamenti subscripti a testatore & testibus vt hic habetur. Tu hæc considera, & vide mente. pro quo est in facti, quia ista videtur causa grauis, quæ æquiparatur criminali. & in criminalibus grauibus repellitur testis infamis infamia facti, vt dixi in dicta lege octaua. vbi vide & quæ dixi supra eadem lege in glo. in verbo, siete testigos.

6

7

8

9 a ¶ *Otrosi decimos* Ista.l.vt vides & sequentes responunt formam testamentum scriptus, & istis legibus non cauetur, quod fiat ante tabellionem: imo quod potest fieri sine tabellione sed l.§ de Toro, quæ hodie est in vsu, circa formam istorum testamentorum in scriptis, exigere videtur tabellionem, & rationem intellexit. Iallam Michael de Cifuentes vnus interpretū dictarum. ll. dicēs ex hoc cor. ... istas leges partium. & Ill. mus comunis rasset in se parum potest principis commentarius. l. 3. alius vero glossator Didacus de Castello aliter sentit, & melius iudicio meo. in glo. sin per verbo, testamēto certa do, verisecu sed quarto fortē non reperiuntur tabellio, & ad hoc ponderat & bene verba illius legis in fine, in quantum inualidat testamentum in scriptis, in quo dicit numerus septem testium & nō alias, & sic a contrario sensu si deficit tabellio, illa lex non inualidat testamentum: subdit tamen & etiam bene, quod quando non interuenit tabellio, cum necessaria publicatio testamenti coram iudice & attestationes testium partibus quæ possent læsi citatis, redigentur in publicam formam: qd non erit necessarium quando fit coram tabellione, vt dicit glossa ad hoc semper allegabilis in l. secunda. ff. qui admodum testa aperi. Tenetur ergo quod non sunt contrariæ. ll. partium, & si deficiat tabellio: quia non reperiuntur, vel dato quod reperiatur, si testatori testari voluit secundam formam harum legum, & non cum tabellione: expedit enim iura iuribus concordare cum expediat. cum concordant de electio. libro sexto. & cuitando est legum correctio: nam lex Taurina tantum voluit tollere dubium, quod onebatur ex lege ordinamēti, scilicet an illa lex (minuens numerum testium requisitorum a iure communi, & per istas leges) procedat in testamentorum scriptis, in quo lex tauri disponit quod non innouauit in aliquo solennitatem testandi in scriptis, dict. l. ordinamenti illud ergo dubium, dicta. l. nouatoriere voluit: non vero corrigere istas leges in ea fusino.

10 b ¶ *Dizendo assi.* Adde.l. pe. ff. eodem

11 c ¶ *Lo que de hazer.* Nota bene, quia de iure communi, quōd vnus possit subscribere per aliam non ita expressum erat. Sed quid si testis nequit subscribere ex mala senectute, vel ex timore, an tunc eius manus capietur per aliquem peritum & dirigetur ad scripturam? Lucas de Penna in.l. nulli. C de numera. & actua libro duodecimo, tenet q sic: Sitis cuius manus teneur sit sanus mente. & fiat ipso mandante in presentia testium Quod dictum fortē alibi non reperiues.

12 d ¶ *Consello de otro.* Adde.§. possunt. in titu. de testamen. & .l. si vnus. C. eodem.

13 e ¶ *Fazer otro.* Adde.l. hac consultissima. in principi in versic. quod si literas C. qui testa. facer. pos & .l. cum antiquitas. in versic cum autem. C eod. vbi declaratur & corrigitur in parte dispositio. d. versi. quod si literas. & vide.d. l. 3 in ordina. taur.

¶ *Lex. II.*

14 Si quis vult in scriptis testari, & secretē claudat literam vbi scripta est dispositio, & apprehendat septem chordulas pro sigillis testium ponendis relicta parte chartæ munda vbl testatoris & testium subscriptiones apponantur. dicatque testator testibus, quod intra continetur fore suum testamentum, roganseos quod sint testes, deinde sigillent ipsi, & subscribant, & testator coram eis, vt supra. l. proxima hoc dicit

f ¶ *En poridad.* Potest ergo fieri testamentum in scriptis, ita quōd testes sciant contenta in eo, vt innuitur hic, sed an tale testamentum, in quo testator totam voluntatem suam expressit coram testibus & nihilominus de ea facit scriptura manu sua vel alterius, & ipsam clausit: & secreta subscribi à testibus & sigillari & seruauit cōtenta in lege precedenti, an illud dicetur scriptis ob obseruatiōem formæ, vel nūcupatiuū? Cyn. in lege. hac consultissima. §. per nuncupationem. dicit, quod tale testamētum habens duplicem formam dicetur testamentū in scriptis. & etiam nuncupatiuū: nam non est de substantia testamenti in scriptis, qi testes ignorent ibi contenta, & poterit hoc esse vtile, quia si testes ignorarent & sic esset mere in scriptis si deficeret subscriptio vnius testis, vel aliquid aliud, testamentum esset nullum. si vero haberet istam duplicem formam, poterit tali casu valere, vt nuncupatiuum: & poterunt testes examinari, ideo & ita etiam tenet Paulus de Castro. in dicto. §. per nuncupationem. Quod tamen videtur debere intelligi quādo testator non se arctauit, vt vellet testamentum suum valere, vt in scriptis, vt est de mente Angel. in.l. prima. §. sin autem. ff. de hæred insti, & satisfactum fuit ista l. partium superius. cum dixit. non de otra guisa. & adde Bart. in l. si. ff. de iur. codicillo. & Alberic. in dict. §. per nuncupationem. Si vero testator non expressit voluntatem suam coram testibus, tunc testamentum in scriptis quod ex aliquo defectu solennitatis esset nullum non potest valere, vt nuncupatiuum, vt voluit Cynus & Albericus in dicto. §. per nuncupationem, & habetur in quandam decisione Neapolitana. numero. 143 colum. secunda aduertetamen quia sufficeret ista expressio voluntatis etiam implicite. vnde si diceret coram testibus velle talem scripturam esse suum testamentum, licet coram testibus nō exprimat nomina hæredum, vel legatarium, quæ facit, tenebit dispositio, vt testamentum nuncupatiuum, licet non possit valere, vt in scriptis ex aliquo defectu, quando non alias constaret: quod voluit testator se arctare ad testādum in scriptis, vt concludit Pau de Castr. in.l. hæredes palam. in prin. ff. de testa. & latetiadit Alex consi 176 volu. 5, & Soci. consi. 142 volu. 1. sed quid in dubio an dicetur q̄ noluit se astringere, vel aliud? Ioan. de Blinosco doctor antiquus se latus ab Albert in. d. § per nūcupationē, vult recurrendum tunc esse ad coniecturas, nam si testator seruauit aliquas ex solennitatibus, quæ non exiguntur nisi in testamēto in scriptis velut subscriptiones & sigillationes, tunc si deficiat aliquid ex solennitatibus, non valebit, vt nuncupatiuū, quod Albeb. limitat qū testator nomen hæredis exprimeret coram testibus: quia tunc si testamentum non valet ex vna forma, valebit ex alia cum nō sint formæ contrariæ, sed diuersæ quæ se simul cōpatiuntur. Cum ego idem sit nominare nomē hæredis implicitē, q̄ explicite iuxta dictū. Bart. in.l. si ita scripsero. ff. de cond. & demō. & dixi supra. videtur ex mente Alberici q̄ in dubio non fit recurrendū ad dictas coniecturas, an seruauerit dictas solēnitates vel ne. & Ist. de etiā voluit Soci. in. d. consi 142 & ibi respon. ad d. l. hac consultissima in prin. nam dicit q̄ illa. l. tantū. declarare intendit qū valeat testamentū in scriptis & dicatur solēniter actum, & quando non non intendit declarare aliquo modo quando testator

Partida.vj. A ij

fazer su testamento segun dize en la ley ante desta, si por auentura lo quisiere fazer en poridad, e que non sepan ninguno de los testigos lo que es escrito en el puede lo fazer desta manera. Deue el por su mano mesma escreuir el testamē to, si lo pierde escreuir, e si nō deue llamar a otro qual quisiere, en quien se fie, e mā de gelo escreuir en su poridad Despues que fuere escrito, deue doblar la carta, e poner en ella siete cuerdas, con que se cierre, de manera que finquen colgadas para poner en ella siete sellos, e deue dexar tanto pargamino blāco de fuera, en que puedan los testigos escreuir sus nomes, e despues desto, deue llamar e rogar tales siete testigos como dize en la ley ante desta, e mostrar les la carta doblada, e dezir les assi. Este es mi testamento: e ruego vos que escriuays en el vuestros nomes, e que lo selleys con vuestros sellos. E el otrosi deue escreuir su nomes[a], q̄ cada vno dellos deue escreuir su nome en la fin del testamēto, diziēdo assi[b]: yo fulano so testigo deste testamē to, q̄ lo fizo tal ome, nōbrādolo, seyēdo yo delante E si alguno dellos nō sopiere escreuir, qualquier de los otros lo pue de fazer por mandado del. E demas de esto deuen poner todos los testigos, sus sellos, en la carta del testamēto, cō euerdas pendientes. E si alguno dellos, nō ouiesse sello, puede esto fazer con sello de otro d. Otrosi dezimos, q̄ el fazedor del testamento, deue escreuir su nome en la fin de la carta, diziendo assi, yo fulano otorgo, que fize este testamento, en la manera q̄ es escrito en esta carta. E si nō supiesse, o nō pudiesse escreuir, bien lo pue de fazer otro[c] por mandado del.

¶ *Ley. II. Como puede ome fazer testamento en escrito de manera que los testigos non sepan lo que yaze en el*

Escrito queriēdo alguno fa

10 b ¶ *Dizendo assi.* Adde.l. pe. ff. eodem

11 c ¶ *Lo que de hazer.* Nota bene, quia de iure communi, quōd vnus possit subscribere per aliam non ita expressum erat. Sed quid si testis nequit subscribere ex mala senectute, vel ex timore, an tunc eius manus capietur per aliquem peritum & dirigetur ad scripturam? Lucas de Penna in.l. nulli. C de numera. & actua libro duodecimo, tenet q̄ sic: Si is cuius manus teneur sit sanus mente. & fiat ipso mandante in presentia testium Quod dictum fortē alibi non reperies.

12 d ¶ *Consello de otro.* Adde.§. possunt. in titu. de testamen. & .l. si vnus. C. eodem.

13 e ¶ *Fazer otro.* Adde.l. hac consultissima. in principi in versic. quod si literas C. qui testa. facer. pos & .l. cum antiquitas. in versic cum autem. C eod. vbi declaratur & corrigitur in parte dispositio. d. versi. quod si literas. & vide.d. l. 3 in ordina. taur.

¶ *Lex. II.*

14 Si quis vult in scriptis testari, & secretē claudat literam vbi scripta est dispositio, & apprehendat septem chordulas pro sigillis testium ponendis relicta parte chartæ munda vbl testatoris & testium subscriptiones apponantur. dicatque testator testibus, quod intra continetur fore suum testamentum, roganseos quod sint testes, de

f ¶ *En poridad.* Potest ergo fieri testamentum in scriptis, ita quōd testes sciant contenta in eo, vt innuitur hic, sed an tale testamentum, in quo testator totam voluntatem suam expressit coram testibus & nihilominus de ea facit scriptura manu sua vel alterius, & ipsam clausit: & secreta subscribi à testibus & sigillari & seruauit cōtenta in lege precedenti, an illud dicetur scriptis ob obseruatiōem formæ, vel nūcupatiuū? Cyn. in lege. hac consultissima. §. per nuncupationem. dicit, quod tale testamētum habens duplicem formam dicetur testamentū in scriptis. & etiam nuncupatiuū: nam non est de substantia testamenti in scriptis, qi testes ignorent ibi contenta, & poterit hoc esse vtile, quia si testes ignorarent & sic esset mere in scriptis si deficeret subscriptio vnius testis, vel aliquid aliud, testamentum esset nullum. si vero haberet istam duplicem formam, poterit tali casu valere, vt nuncupatiuum: & poterunt testes examinari, ideo & ita etiam tenet Paulus de Castro. in dicto. §. per nuncupationem. Quod tamen videtur debere intelligi quādo testator non se arctauit, vt vellet testamentum suum valere, vt in scriptis, vt est de mente Angel. in.l. prima. §. sin autem. ff. de hæred insti, & satisfactum fuit ista l. partium superius. cum dixit. non de otra guisa. & adde Bart. in l. si. ff. de iur. codicillo. & Alberic. in dict. §. per nuncupationem. Si vero testator non expressit voluntatem suam coram testibus, tunc testamentum in scriptis quod ex aliquo defectu solennitatis esset nullum non potest valere, vt nuncupatiuum, vt voluit Cynus & Albericus in dicto. §. per nuncupationem, & habetur in quandam decisione Neapolitana. numero. 143 colum. secunda aduertetamen quia sufficeret ista expressio voluntatis etiam implicite. vnde si diceret coram testibus velle talem scripturam esse suum testamentum, licet coram testibus nō exprimat nomina hæredum, vel legatarium, quæ facit, tenebit dispositio, vt testamentum nuncupatiuum, licet non possit valere, vt in scriptis ex aliquo defectu, quando non alias constaret: quod voluit testator se arctare ad testādum in scriptis, vt concludit Pau de Castr. in.l. hæredes palam. in prin. ff. de testa. & latetiadit Alex consi 176 volu. 5, & Soci. consi. 142 volu. 1. sed quid in dubio an dicetur q̄ noluit se astringere, vel aliud? Ioan. de Blinosco doctor antiquus se latus ab Albert in. d. § per nūcupationē, vult recurrendum tunc esse ad coniecturas, nam si testator seruauit aliquas ex solennitatibus, quæ non exiguntur nisi in testamēto in scriptis velut subscriptiones & sigillationes, tunc si deficiat aliquid ex solennitatibus, non valebit, vt nuncupatiuū, quod Albeb. limitat qū testator nomen hæredis exprimeret coram testibus: quia tunc si testamentum non valet ex vna forma, valebit ex alia cum nō sint formæ contrariæ, sed diuersæ quæ se simul cōpatiuntur. Cum ego idem sit nominare nomē hæredis implicitē, q̄ explicite iuxta dictū. Bart. in.l. si ita scripsero. ff. de cond. & demō. & dixi supra. videtur ex mente Albeici q̄ in dubio non fit recurrendū ad dictas coniecturas, an seruauerit dictas solēnitates vel ne. & Ist. de etiā voluit Soci. in. d. consi 142 & ibi respon. ad d. l. hac consultissima in prin. nam dicit q̄ illa. l. tantū. declarare intendit qū valeat testamentū in scriptis & dicatur solēniter actum, & quando non non intendit declarare aliquo modo quando testator

Et. d. l. 2. tit 4. lib. 5 nouar rec.

dicatur voluisse testari in scriptis, & quando non. Vnde dicit, quòd non est abitus in incertum, quod nihil intelligatur quando apparet, quod ita scriptis testari voluit: illas autem non pertinuisse hoc voluisse, quando non potest valere vt in scriptis quod disposuit, licet possit vt nuncupativum par. l. miles qui testamentum. ff. de testamen. milit. & illa parte dicit probari ma ifestè. nam testamentum est actus, qui potest fieri in scriptis & sine scriptis vt in dict. l. hac cõsultissima. in principio & in. §. per nuncupationem, & etiã habetur i istis legibus particularibus ita vt alidum est argumentum de contractibus ad vltimas voluntates. l. seruum filij. § eum qui cinrographũ.

me, o fazer lo esereuir, en fin de los otros testigos, ante ellos, diziẽdo assi, yo otorgo que este es el testamẽto, que yo fulano fize, e mande escreuir.

¶ *Ley. III. Que deuen guardar como en manera de regla los fazedores del testamento en faziendolo.*

Comunalmẽte deuen guardar como por regla los omes que quieren fazer sus testamentos, pues quelos han començados ante los testigos, que non metan entremedias otros fechos estraños, fasta q̃ los ayan acabados. Fueras ende si lo ouiessen a fazer por cosa q̃ nõ pudiessen escusar, assi como si el dolor de la enfermedad, los cuytasse: en aq̃ lla fazon: o si ouiessen estonce grand menester de comer, o de beuer, o de venir a fazer otra cosa, q̃ natural mẽte nõ se pudiessen della escusar. Ca por qualquier destas razones, biẽ podria el fazedor del testamẽto partir mano de lo que auia començado, fasta que aquel embargo passasse, e de si tornarlo acabar.

¶ *Ley. IIII. Como pueden los caualleros fazer su testamento.*

Veniendo fazer testamento algund cauallero, si lo fiziesse en su casa, o en otro lugar, cum concordant. ff. de legatis primo. Sed in contribuit, qui possunt fieri in scriptis & sine: non consentit partes voluisse celebrare in scriptis, licet voluerint scripturam conficere nisi expressemus se velle in scriptis contrahere glo. nota in. §. 1. in fin. de empt. & venit quæ cõsuuntur approbatur, secundum eum. ergo dem dicendum in testamento, vt non dicatur in dubio testator se testingere ad testamentum in scriptis, ex quo hoc nõ expressit, & maximè si procederent, si esset apposita clausula consueta q̃ testamẽtum vult testator valere melior modo, quo potest vt ibi tritu pe eit. Pan. tamen de Cistr. in d. l. hæredes polam in fi. vult testator se voluisse testingere ad testamẽtũ in scriptis, quando fecit testes sigillare (11 dixi) & idem vult Alexan. in d. consi. 76. vbi hoc fuitur quando adesset dicta clausula, testamentum valeat melior modo quo notest. Et sic Docto es sunt tamen hoc mihi verum magis placet, vt in dubio quando testator palam non expressit coram testibus nomina tredi, & voluntatem suam, (quod fit in testamento nuncupativo: sed adhibuit solennitates testamenti in scriptis, licet implicite declarare videatur ita ad doctrinam Bart. in dicta. l. hiis scriptero,) quod tunc videatur testatus ille se ad solennitatem testandi in scriptis, neque valebit vt nuncupativum, vt videtur esse communis intentio doctorum in dicto § per nuncupationem. & Pan. & Alexan. vbi supra, & satis probat hoc illa lex pari tamen, cum supra proximam, ibi cum dixit, e non de otra guisa, quasi velit quod qui vtitur forma testamenti in scriptis, eo ipso probatur quod non vult testari nuncupative: & etiam probatur videtur in dicta. l. tertia tamen eum vult, quod testamentum factum sine testibus modo de quolibi nullam fidem fadat in iudicio vel extra. facit etiam quod dixit in. l. sexta infra eod. qui enim eligit vnam viã, videtur renunciasse alteri. l. panto nius ff. de acquiren. hæred. l. rinl tum. C. si quis alteri vel sibi. Si tamen ex aliis coniecturis elideretur illa præsumptio, & apparetet testantẽ aliud voluisse: vt est, vbi adest dicta clausula, vel alia quæ hoc ostenderet: tunc valeret etiam vt nuncupativum ex communi mente doctorum. Tene hoc memi, quia est passus quotidianus & in contingentia facti dabit tibi honorem.

2 a ¶ *Ex nunc.* Quid autem hodie in testamento nuncupativo facto in extra. I. ordinamentorum, an requiratur testatoris subscriptio multoties dubitari vidi in regio auditorio. nam videbatur, quod non ex quo. l. tertia. in ordinamentis subscriptionem tantum exigit in testamento in scriptis, in nuncupativo autem vult seruari solennitatem l. ordinamen. vbi nihil habetur de subscriptione testatoris. & si nuncupativum testamentum fiat coram tabellione, neque obstare videtur pragmatica de Alcala exigens subscriptionẽ partis in instrumento nam illa debet procedere generaliter omnibus aliis instrumentis extra testamenta, non vero in testamentis, quibus est per alias leges certa forma data non enim generalis promissio extendi debet ad ea, de quibus specialiter est promissum, vt in. l. terna. titul. 10. infrà eod. parti 1 sed & si per pratorem. §. deinde. ff. ex quib. caus. maio Bartol. in. l. talis scriptura. §. si fi de legatis primo. & in. l. sancto legum. ff. de pœn. item dicta. l. Tauri facta fuit, post dictam pragmaticam de Alcala. Et cum non exigat istam subscriptionem in testamento nuncupativo sed quod seruetur ita tunc dispositio d. l. hinamen. videtur dixisse istud dubium, vt non in necessaria in testamentis nuncupativum talis subscriptio. In contrarium tamen videtur quod dict. pragmatica de Alcala exigit subscriptionem partis in omnibus instrumentis, & appellatione instrumentorum cõtinentur testamenta & vltimæ voluntates, vt patet in. l. fideicom. in prima glos. C. de codici. Præterea ratione eadem, imo fortiori ratio: ne falsitas cõmittatur, quæ ratio magis vrget in testamentis, quam in aliis instrumentis, & bene facit ad hoc, q̃ nor. Lucas de pen. in. l. Mediterranea. C. de anno. & tribu libro decimo. versic sed pone constituto regni, & qualiter in minis, videtur pro ista parte decidi in decisio. Neapolita. 166. quam videbis pulchre allegatur pro vtraque parte. & sic credo verius & tutius ne cohistat dicta l. tauri quæ solum venit ad detlaradum numerum testamentorum, vt dixi supra in glos. super verbo octoli dezimos. nec fuit eius intentio corrigere disposita per dict. pragma de Alcala. neque etiam obstat primo quòd non procedit in casu isto ex quo hæ solennitates veniunt ex diuersis legibus. quia tunc etiam in aliis specialibus promissionibus debet. l. generalis aliam solennitatem addere, contrariaque loquuntur quando specialis & generalis promissio est in eadem disponiente.

Et in. l. 2. titu. 4. li. 5. nouæ recopil.

Et nouæ re. l. 1. tit. 4. lib. 5.

Et. d. l. 2. nouæ recop.

In noua rec. est. l. 13. tit. 25. lib. 4.

Et in. l. 1. 13. tit. 25. lib. 4. rec.

Ad tit. ff. & C. & in st. de mil. lita. testa.

Quæ in noua rec. est. l. 2. tit. 4. lib. 5.

b *Otros testigos.* Quid autem si coram testibus subscribat in fine scripturæ testamenti, quia scriptura ista non fuit inuoluta seu tecta alo papyro alio, vt vidit le facto, an sufficiat? videtur quod sic: cum ita in ipsi apposterat non vitiet actum & quia hic probatur ex. l. hac cõsultissima in principio. C. qui testamẽ fieri. poss. de qua ista sumpta est, & quia subscriptio oneratur, vt videatur, totum instrumentum subscribente. vt notat Bald in authentica contra quipropriam. C. de non numera. pecunia & quando est scriptum propria manu non exigitur subscriptio alia, vt in. l. cum antiquitas. in fine. C. de testam. mil. ergo idem operabitur, si subscriptum in fine scripturæ, vt dixi. item ex quo coram testibus subscribit in eodem contextu ordinis intellectus, perinde est ac si in fine testum subscribat argumento l. lecta ff si certum petatur. tenet neque ad hoc repugnat videtur l. tauri; licet testamentum in scriptis fiat coram tabellione. ex quo reperitur subscriptio testatoris, & testium super scriptura testamenti, & ita sumpto nuncupatum.

Quæ in noua rec. est. l. 1. a.

¶ *Ley. III.*

3 In confectione testamenti non liuerat testator antequàm perficiat ad aliquos actus extrinsecos nisi natura aut infirmitatis ne e sitate hoc dicit Concord. cum. l. etiam tiquitas. C. eodem titu. & ff. eodem t. l. hæredes. §. fina.

c ¶ *Estraños.* Si ergo fiat contractus vel donatio inter viuos, licet tenebit contractus, vel donatio iuxta glos. ff in. d. hæredes palam § final. ff. eodem. habitum tamen testamentum, h eo pto testamento deteriatur ad constitutum super re extranea ab his, quæ tractantur in testamento. videper Ioannem de Imol. post Baldum in dicto §. fina. & per Oldaldum consilio 114. & quid si legetur aliquid particulariter alicui, & dicatur quod in reuocauerit testamentum, ex nude donatur inter viuos. an adhuc potest reuocari cum impedituum liberi abitur? videper Bald in. l. sanctimus. in fine. C. de testamen. & in. l. cum antiquitas. in principio C. eodem, & Socin. in consilio 73 difficultatem facit columna secunda. volu. 3.

¶ *Lex IIII.*

4 Miles in castris cum duobus testibus vocatis & rogatis in præsentia di seruine constituens quando potest & velit etiam cum sanguine

in armis vel in terra vel arena scribens testari potest. & valebit quod disposuit dum tamen duobus testibus probetur: sed non occupatus in expeditione constitutus, vt quilibet paganus. b d.

a ¶ *Huheste.* Id est in expedicion e emiman.

b ¶ *Llamados.* Adde legem. Diuus. ff. de testamen milit.

c ¶ *Dos omes buenos.* Adde legē Lucius. ff. de militar. testam. & in similibus. C. eodem.

d ¶ *Que se acertasse y.* Qui videbunt verbo vel scripto, vel supradictum est eum testātem. & videbunt velle hæc le cin isto verbo, q̃ non sufficerer, quod probaretur per duos testes, qui talis scriptura erat manu militis: ex eo q̃ cognoscit formam literarum militis: vel si probaretur per operationē literarū. licet Ioannes Faber in Instituta eodem. de testam. militis: aliud voluit, arat ut reliqens. l. Lucius. ff. eodem. & intelligit istam. l. accentre quando miles decessit in bello vel statim post quam fuit extractus a bello, secundum Angelū & Alexandr. in milites. C. eodem.

e ¶ *Enseruicio de Dios e del Rey.* Procedit ergo hoc priuilegium, qui miles vadit ad bellum licitū, vt hic & rangit Ioā. Fab. in rubr. de testa. militis. An aut istud priuilegiū competens militibus extendit vt possit ad peregrinos, qui peregrinātur Romā, vel ad sanctū Iacobum, vel alias? Ange. voluit q̃ sicut authentico. de non alienan. §. quod autem, colla. 2. & in authentic. omnes peregrini, C. cōmu. de succes. vide per Alex. l. fi. C. de testam. & pro isto dicto facit et ut in ista. l. in quantum d. cit. en seruicio de Dios. nota bene ad limitationem l. ordina. ¶ *Lex. V.*

f ¶ *Fulamanera que los otros omes.* Concordat cum l. si quando. in princ. C. de mofuscio. testa. vbi vide per Bal. & dicit & hoc ideo, quia fuit concessio super prohibitis de iure communi secus si concessio fieret super atopitatis, nā, aliās cōcessorū, vt declarat Bald. in l. milites col. 2. C. de testa. militis. loquens de statuto Venetorū & addit, q̃d notat Bal. in. l. fi. col. 1. C. de fideicom. vbi dicit, q̃ quando talis licentia testandi concedit, intelligitur secundū consuetudinē loci, & vide eundē Bal. in. fiud. feu. co. 9. & cūtus quæ dicit Bal. i. d. l. milites. cōcordare videt Albe. in d. l. si qui in pri. & nota existal. q̃ rescriptum principis in quantū possibile est, debet reduci ad ius commune adde. c. causam quæ. de rescript. & ibi per Abb. & vide Alex. consi. 3. volu. 1. versi. 3. probatur.

g ¶ *El Rey tan solamente.* Principe enim auctorante nulla potest esse fraus

que non sea en huheste[a] deue lo fazer en la mancia que los otros omes: assi como dize en las leyes ante destamias si lo ouiere de fazer en huheste, estonce ibonda que lo faga ante dos testigos, llamados[b], e rogados para esto. E si por auentura se yendo en la fazienda, ve yendose en peligro de muerte quisiesse aqlla fazō fazer su testamento dezimos que lo puede fazer como pudiere, e como quisiere, por palabra, o por escrito. E aun con su sangre misma, escriuendolo en su escudo, o en alguna de sus armas: o señalādolo por letras entieira, o en arena. Ca en qualquier destas maneras que lo el faga, e pueda ser prouado por dos omes buenos[c], que se acertassen y[d], vale tal testamēto. E esto fue otorgado por preuilleio a los caualleros, por les fazer honrra e mejoria mas que a otros omes por el grand peligro a que se meten, en seruicio de Dios, e del Rey[e], e de la tierra en que biuen.

¶ *Ley. V. Como puede ser fecho el testamento de aquel que por deuedo non le podria fazer, e le otorgo el Emperador, o el Rey, poder para fazer lo, e como vale el testamento en que es el nome del Rey escrito por testigo.*

Por derecho, e por ley, es defendido, a algunos omes que nō puedan fazer testamento. E acaesce a las vegadas, que los Emperadores, e los Reyes por fazerles bien, e

merced, les otorgan poderio de los fazer, en tal caso como este dezimos, que este aquien es otorgado, deue fazer su testamento en la manera que los otros omes[f]. Otrosi dezimos, que si algund ome honrrado, pidiesse merced al Rey, q̃ estouiesse delante quādo el fiziesse su testamēto, si gelo otorgasse que se acertasse y, quando lo fiziesse, q̃ tal testamēto vale maguer non sea y escrito otro testigo, si non el Rey tan solamente[g].

¶ *Ley VI. En que manera pueden los aldeanos fazer sus testamentos.*

Aldeano alguno queriendo fazer su testamento en escrito, si en aquel lugar do el morare non pudiere auer tiete testigos que sepan escreuir, puede fazer su testamento delante cinco testigos que sean llamados para esso, e que so escriuan sus nomes en la carta del testamento. E si por auentura todos cinco non supieren escreuir puede escreuir vno dellos, el que lo supiere fazer por si, e por los otros. Pero tal testamento como este, que se faze ante testigos, que non son todos letrados, non deue ser fecho en poridad[h], ante lo deuē fazer leer paladinamente ante los testigos, que se acertaron y porque nō pueda ser fecho y engaño[i].

¶ *Ley VII. Como vale el testamento que el padre faze entre sus fijos, maguer nō sea fecho acabadamente.*

l. si C. de testa. positaibi per glo. volentis istam. l. loqui de testamento in scriptis, & no in nūcupatiuo. Sed an haberet locum ista lex in testamento nuncupatiuo, de quo non est confesta scriptura? gloss. in. l. qui testamēto. 4. ff. eod. teneto q̃ nō & ista opinio videtur probari hic Cōtianum tenet glo. & opinio illa communiter approbatur. in. d. l. fi. hodie tamen per. d. l. ordinamentis sufficit solemnitas testiū ibi posita, quæ procedit tū in testamentis rusticorū, qā ibi ōrū. Sed an in testamento in scriptis rustici, sufficant hodie quinque testes, vel exigatur q̃ seruetur dispositio. l. 4. Tauri? videtur q̃ nō imo quadesse debeant septē testes & ferman debeat q̃ in illa. l. Tauri disponit, nisi contenta in eo palam dicantur coram testibus, & tunc valeret vt nuncupatiuum, vt dixi supra eod. l. 2. fortetamen dici potest, quod vbi non possent haberi septē testes qui subscribāt sufficeret quinque testes literati, qui subscribāt & quod istocasu non lirhec lex correcta.

¶ *Y por fecho engaño.* Nota hic, q̃ licet in testamento in scriptis implicitē dicatur testatorem declarare voluntatem suam, vt dixi supra eod. in lege. 1. tamen plus cuitatur falsitas, quando aperte dicitur quam quando implicitē.

¶ *Lex. VII.*

Potest quis testari inter liberos solū cū duobus testibus, sed relicta in tali testamento aliis extraneis sunt omnia fida nisi testator & omnes illi subscribant testamentū laudātes, vel si ipse testator totum testamentū scribat, & in fine dicat omnia in eo contenta volo esse firmia. d.

disfusicio, vt & al as tradit Ioan. de Plat. in. l. fi. C. de vendē. reb. ciuita. l. 1. & in. l. 4. C. de locato. prædiorum, ec. lib. & per eum hoc ratus, vel le. ctus à principe. l. 1. & ibidem Plat. ea C. de protecto & domestiub. 12. & qui. sedent in. ra. sentia principis, sui. t. dignitatis, cæteris, vt dicit Bald. in. l. 1. ff. de offic. proconsul. Adde circa eaquæ operatur præsentia principis. Ioā. de Plat. in. l. probatorias. C. de diuer. of fi. lib. 12. & qd si testamentum fit coram Duce vel Marchione, seu alio dūo in terris suis, videt rdē de eendū: si ille alius in tempore temporalibus non recognoscit superiorem. & q̃ ita debeat intelligi, quod dicit Baldus in l. Sanctimus in princip. C. de donationib & qd dicit Guillel. Benedi. in repeti. ca. Raynuntius. de testa in parte, testamentum. la 1 col. 10. versi. 8. falsit.

¶ *Lex. VI.*

Indultum est rusticis vt in rure deficientibus septem testibus cum quinque subscribentibus, vel vno pro alijs testiētur. & in eorum præsentia, testamentum ordinetur hoc dicit.

¶ *En poridad.* Nota hoc nā per hoc verbū reprobat opinio Azonis in

In no. re est l. 1. 4 lib. 5.

Et di. l. 1. tit. 4. li. 5.

Et l. 2. t. 1. 4 libro. 5. nouæ rec.

a ¶ *Si quis principis indulgentia efficiatur testabilis, secundum ius commune debet testari.* Præterea valet testamentum in quo solus princeps est testis. l. d.

b ¶ *Fulamanera que los otros omes.* Concordat cum l. si quando. in princ. C. de mofuscio. testa. vbi vide per Bal. & dicit & hoc ideo, quia fuit concessio super prohibitis de iure communi secus si concessio fieret super atopitatis, nā, aliās cōcessorū, vt declarat Bald. in. l. milites col. 2. C. de testa. militis. loquens de statuto Venetorū & addit, q̃d notat Bal. in. l. fi. col. 1. C. de fideicom. vbi dicit, q̃ quando talis licentia testandi concedit, intelligitur secundū consuetudinē loci, & vide eundē Bal. in. fiud. feu. co. 9. & cūtus quæ dicit Bal. i. d. l. milites. cōcordare videt Albe. in d. l. si qui in pri. & nota existal. q̃ rescriptum principis in quantū possibile est, debet reduci ad ius commune adde. c. causam quæ. de rescript. & ibi per Abb. & vide Alex. consi. 3. volu. 1. versi. 3. probatur.

c ¶ *El Rey tan solamente.* Principe enim auctorante nulla potest esse frau

1 a ¶ *Non seria valedero* Quid si testamentum fieret in terris infidelium? vide per Bal. in l. a. C. quemadmo. test aperian. vbi tenet quod valebit testamentum in his locis, secundum ius gentium, quod presumit tacitu. ius gentis, nisi contrarium probetur. & quod ita de facto respondit in testamento cuiusdam mercatoris de Anchona & sic ibi vult, quod valeat cum duobus testib. & de isto dicto Bal. meminit doctor de palat. Rubeosin sua elegan. repetitione c. p vestras, in introductione. eolu. 7. & qd si testamentum esset factum in portu maris iuxta terrā sarracenorum, vide per eundē Bald. in rubri ea ff. deter. di uis. colu. 4. versic. sed quærit an potest maris

Cabado testamento es aql que es fecho en algunas de las maneras que diximos en las leyes ante desta, e si de otra guisa lo fiziesse non seria valedero[a] pero si el padre fiziesse testamento, en que establesciesse por herederos a los fijos[b], e a los nietos que descendiessen dello partiesse lo suyo entre ellos, maguer en tal testamento non fuessen escritos mas de dos testigos[c], valdria bien assi, como si fuesse fecho acabadamēte ante siete testigos, que pusiessē y sus nomes, e sus sellos. Esso mismo seria quando desta manera el padre, o el auuelo partiesse lo suyo, por palabra tan solamēte entre sus fijos, e sus nietos, faziendolo ante dos testigos, rogados[d] e llamados para esto. Otrosi dezimos, q̄ si en tal testamento como este, fuesse ayuntada otra persona estraña q̄ heredasse[e] al padre en vno con los fijos, que quanto tañe en la persona del estraño, non valdria el testamento, como quier que en todas las otras cosas que fuessen y escritas o dichas, seria valedero. E aun dezimos q̄ si el padre faze testamento en escritos, nō guardando todas las cosas que diximos, q̄ deuen y fazer e ser guardadas, poder lo ya fazer en dos maneras. La primera es, que despues que el testamento es escrito, deue soescreuir el padre diziēdo assi, este testamento q̄ fize quiero que sea guardado. otrosi deuen dezir, e soescreuir los fijos, este testamento que fizo nuestro padre otorgamos lo. La segunda manera es, que si el padre supiesse escreuir, que lo puede fazer de su mano, diziendo en el los nomes de todos sus fijos, e todo su testamento en que manera lo faze, e como lo ordena, e sobre todo deue el assi escreuir, todo quanto en este testamento escreuir, quiero que sea guardado. E en el testamento que fuesse fecho en alguna destas dos maneras, puede el padre mandar algo a ome estrāño, e si quisiere puede franquear sus seruos, pero ha menester que tal testamento sea fecho ante dos testigos[h] a lo menos, rogados[i], e llamados para esto.

2 b ¶ *A los fijos.* Hodie verò ex d. l. 3. Tauri eadē solēnitas debet seruari inter filios, quæ inter extraneos, quæ lex procedit & si restetur in scriptis ex mente & verbis illius legis & i. a. ibi dixit Michael de Cisuentes. & bene in gl. illius legis.

In no. re. est. l. a. tit. 4. lib 5.

c ¶ *Dos testigos.* De iure communi sufficiebāt duo testes mares, vel fœminæ & non togati, vt notat gloss. in authentica q̄ sine C. de testa. & in l. fina. §. in omni. C. de codicil. hodie tamen per. l. ordina. & d. l. Tauri videtur, q̄ etiam in testamento inter liberos testes debeāt esse masculi. Et nō fœminæ vt vult Didacus de Castello in gloss. d. l. 4. super verbo, siete testigos eius tamen fundamenta non multum vrgent. Et forte in principio iuris in testamento inter liberos veruset esset contrarium, cum illud fuerit omissum, tantū. l. ordinamenti, quam in. l. Tauri. quæ tantum loquitur fuerint in numero testium non autem in qualitate masculinitatis. Et licet aequam tacitus omissus deberet remanere sub dispositione iuris communis. l. commodissimē. ff. de liber. & posth. d. si vero §. de vi ff. solut. matri. l. per quipinus. C. de appell. l. Sanctimus. C. eod. cogitatamen, quia ex quo dict. l. ordinamenti communiter semper fuit intellecta de testibus masculis, & recte quia mulieres non possunt esse testes in testamento. vt infra eo. l. 9. d. Tauina, quæ ad illam sententiam, & si testetur inter liberos, satis videtur velle, quod & testes sint masculi, & istud est tutius.

Et si dictis il. 1. & 2. titu. 4. lib. 5 noua rec.

Que est l. 3. & d. l. a. noua rec.

4 d ¶ *Regados.* Nota q̄ quando sic diuisio hæreditatis āpare inter filios testes debent esse rogati. quod nota ad l. fina. C. famil. hercis.

5 e ¶ *Heredasse.* Large accipe siue per viam legati vel institutionis, vt in l. fin. C. famil. hercis. & l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. & hoc etiam in nuncio in ista. l. ad finem.

6 f ¶ *Seria valedero.* Limita & intelligē, quando filij essent æqualiter instituti: secus si inæqualiter, vt consulit Ludouicus Roman. consilio. 385. mouetur ex dicto Speculatoris. titulo de instrumento. edit. §. compendiose versicu. quid si pater habens tres filios. dicens quod priuilegia quæcunque quæ habet pater non testamentum fatum inter liberos, procedunt quando pater habens plures filios, in omnium fauorem disposuit: secus si in fauorē vnius, & in odiū aliorū. & dicit Decius consil. 105. ad finem, q̄ illa decisio multū videtur æqua & naturalis, quo ad metamen non cater scriptulo. & contra eam tenet Paul. de Castr. in. l. ha cōsultissima. ad fi. C. quæ res. fac. poss. sed quia parum momēt est hodie ista quæstio, ppter dispositionem. d. l. Tauri, non insisto. Limita etiā ista. l. quādo filij essent instituti. secus vero si extranei, & legata essent facta filijs vt adducit Socin. consil. 5. volu. 3. ad finem. & nota bene, q̄ testamentum conditum inter liberos semper censetur habere reclausulā, q̄ valeat omni melior modo, quo pōt. l. colaereti. §. cū filia. ff. de vulga & pupilla. tradit Alexā. in. d. §. ex imperfecto. ad finē.

¶ *Ley. VII. Como puede mudar e reuocar el padre el testamento que omesse fecho entre sus fijos.*

Vdar e reuocar puede el padre, o el auuelo, el testamento, o la manda que ouiesse fecho entre sus fijos, en alguna de las maneras[k] que diximos en la ley ante desta, faziendo despues[l] otro testamento acabadamente, ante sie-

¶ *En escripto.* Qd ergo dictū est in principio huius. l. p̄cedit in testamento nuncupatuo verbo tenus vel cū scriptura, in quo adfuerunt duo testes, quæ vero sequuntur, proteditur quādo testamentū fit per scripturā nō nuncupatiue. sed in scriptis sed minus perfectē. ita declarat Azo. C. eo. in summa. col. ante pe. versicu. Sed nostri doctores gl. in authentica. quod sine C. eod. titu.

7

h ¶ *Dos testigos.* Quid in testamento ad pias causas, vide in. c. telarum. de testa. & in. c. cum esses. eod. titu & quid si testamentum fiat tempore pestis vide Alex. in. d. fin C. eod. & late per Franciscum de sancto Nazario in suo tractatu de peste. fo. 37. cum sequenti. quid si testamentū fiat in mari vide Cepol. in tractatu de seruitu. in ca. de pottu. & quod habetur. d. l. titul. 2. lib. 5. ordina.

8

i ¶ *Regados.* Exigebantur ergo etiam inter liberos isto iure patricatum, q̄ testes essent togati. aliqui. ergo hoc erit hodie stante. d. l. Tauri.

In no. re. est. l. tit. 4. lib. 5.

¶ *Lex. VIII.*

Et d. l. 2. noua rec.

20 Testamentum factum inter liberos non reuocatur per secundum testamentum non solemne, in quo non assistent septem testes. Item & requiritur q̄ testator dicat, quod reuocat primum. h. d.

k ¶ *En algunas de las maneras.* Existo verbo tepobatur opinio Angeli in authentica. hoc inter liberos. C. eod. vbi dixit, quod tunc testamentum inter liberos non tollebatur per secundi testamentum perfectum, nisi in secundo fieret reuocatio prioris testamenti, quando primum testamentum erat in ipsum manu patris, prout disponitur in authentica q̄ sine. C. eod. & supra. l. proxima. ad finem. Secus vero secundum eū litte stamentum primum inter liberos fuisset nuncupatiuum. & hoc idem voluit ibi Alberic. in prin. illius auth. nam vt hic videtur illud procedit etiam si primum testamentum fuerit nuncupatiuum, vt hic patet in secta. l. supra proxima. & ista erat etiam communis opinio in. d. aud en. hoc inter liberos tenemus, quia ex vnde sumitur. d. authen. hoc inter liberos. multum faciebat pro opinione Angeli, & Alberi.

1

¶ *Fazendo despues.* Quid si non faciat aliud testamentum: sed tantum

2

deroget primo? Videt q̃ nõ sufficiat, imò quòd requiratur vtrumque aliud, scilicet testamentum & derogatio prioris, & idem videtur probare in. d. authen, hoc inter liberos vbi Paul. de Castr. mouet hãc quæstionẽ, & conchudendũ videtur, q̃ si ideo derogauit primum, quia volebat decedere intestatus, istud solum sufficiet, iuxta notata per Bart. in l. si iute. ff. de lege. 4. & Alexand. in. l. nostram col. 1. C. de testa.

3 a ¶ *Diziendo en el.* Nota bene: nãm non sufficiet generalis clausula cassans & reuocans omne aliud testamentum nisi etiã expressérit, q̃ cassat q̃cunque testamentum etiam factum inter liberos. ita dicit Paul. de Castr. in. d. authentic. hoc inter liberos. quod nota & hoc etiã est de mente Balabi, i prin. & tenet Socinus consil. 163. colu. 8. volu. 2. & rectè: quia ex quo istud testamentum inter liberos habet tacitam clausulã derogatoriã, oportet fieri istam mẽtionẽ. Sed an testamentum inter liberos videatur etiam habere clausulam derogatoriam ad præcedentia testamenta, sicut intelligitur habere ad sequentia doctores non tanguntur in. d. authen. Socinus in d. consil. vult q̃ non, quando exigeretur specialis derogatio primi testamenti, vt quia ibi esset clausula derogatoria dicens hoc nõ reperiri iure cautum, limitat tamen istam l. & d. authenticam, nisi in secundo testamento etiam filij essent instituti, & esset ea fauorabilius quam primum, tunc tunc reuocatur primum absque alia specialis derogatione. glo. in authenti de testa imperf. ct. colla. 8. Bald. in d. authen. hoc inter liberos. Alex. consil. 146. volu. 2. Paul. etiam de Castr. in. d. authen. & nota etiam q̃ lapsus decennij post testamentum inter liberos idem operatur quod clausula derogatoria l. sanctimus. C. de testa. Alex. consil. 105. volumi. 4. col. antepe. & si in. 2. testamento esset instituta pia causa, & filij in aliqua parte, non esset necessaria clausula derogatoria prioris testamenti etiam facti inter liberos, vt adducunt Alexand. in. d. consil. 105. & Iaso in. d. authen. hoc inter liberos. versi. 4 singulariter limita. An autem quod hic dispositur procedat quãdo in primo testamento fuit instituta pia causa, vt in sequenti sit necessaria clausula derogatoria ad primum, vide Socin. consil. 229. volumi. 3. col. fin. versie postremo. volentem quod sic, quod est singulare dictũ. Allegat Oldrad. consil. 119. iniius condidit testamentum, &c. Item nota quod si superueniat causa reuocandi primum testamentum, tunc non requiritur in reuocatione clausula derogatoria, secundum Bald. in di. authentica. hoc inter liberos.

¶ *Lex. IX.*

4 Regulariter quilibet non vetitus potest esse testis in testamento: tamen aliqui qui non possunt esse testes: vt damnatus de famosi libelli confectione: ac de furto, de homicidio, vel de simili, vel maiori delicto. Item apostata licet ad fidem redeat & minor. xiiij. annis. Item seruus, mutus, surdus, mulier, fatuus fatuitate durante seu stultitia. Item prodigus, curatore sibi dato. Et pro libero segregens potest esse testis licet postea seruus decegatur hoc dicit.

b ¶ *Malas cantigas.* Adde. l. si cui. 5 ff. eod.

c ¶ *Semejante de estos.* Vide l. 5. titu. 6. partit 7. & in l. 1. ff. de his qui notantur infa. vbi habetur qui notentur infamia iuris etiã pro crimine priuato: & in illis etiam intelligẽ procedere quod hic habetur. An autem dãnati ex contractu, ex quo irrogatur infamia, possint esse testes in testamento videtur quod sic ex quo ista. l. eos non excludit. In contrarium tamen facit, quia repelluntur à testimonio ex quacunque causa sint infames, vt in cap. licet ex quadã. de testi. & in cap. præterea. de testib. cogen. & notat glos. vbi communiter docto. in l. 1. C. de summa trinita. & fid. catho. & dixi in l. 8 titu. 16. supra parti. 3. à fortiori ergo debẽt repelli in testamentis, vbi de maiori præiudicio agitur. & istud videtur verius & ista l. supplere debet in hoc per alias. & sic infamis infamia iuris qualitercunque sit non potest esse testis in testamento.

¶ *Ley. X. Si puede ser testigo, o nõ en el testamẽto el que ha natura de varon & de muger.*

Hermafroditus en latin tanto quiere dezir en romance, como aquel que ha natura de varõ e de muger. E este atal dezimos que si tira mas a natura de muger q̃ de varõ, non puede ser testigo en testamento, nin en todas las otras mandas q̃ome fiziesse. Mas si se acostasse mas a natura de varon, estonce bien puede ser testigo en testamento, e en todas las otras mandas que ome fiziere.

¶ *Ley. XI. Si aquellos a que manda algo en el testamento pueden ser testigos en el, o non.*

Contienda nasciendo sobre el testamẽto, entre el heredero q̃ era escrito en el[h], e los parientes del finado q̃ quisiessẽ desatar el testamẽto, estõce dezimos q̃ bien puede testiguar aq̃llos aquiẽ fuesse algo mãdado en el si pueden ser testigos en testamẽto. Otro si nõ lo puede ser ome que es seruo de otro. Pero si alguno de los testigos, que se acertaron quãdo se fizo algund testamento, anduua en aquella razon por ome libre[g], maguer despues fuesse fallado en verdad q̃ era seruo, nõ se embarga el testamento por esta razon.

¶ *Lex. X.*

10 Si sexus virilis in hermafrodito sit potentior, erit testis in testamento: aliàs secus, hoc dicit.

¶ *Lex. XI.*

10 Si est contentio super testamento inter hæredem scriptum, & testantis consanguineos vel legatarium possunt esse testes legatarij, sed hæres vel eius consanguinei vsque ad quartum nequaquam. hoc dicit.

d ¶ *Se tornassen.* Adde l. 1. si quis sectam. C. de apost.

e ¶ *Nin mugeres.* Adde §. testes. inst. de testa.

f ¶ *Vil o seruos.* Idem die de monachis, sine licentia abbatis, vt tradit Ioan. Fab. in. d. §. testes. inst. de testa. & ibi dicit, quod ex hoc possunt impugnari multa testamenta, in quibus religiosi sunt testes scripti sine abbatis licentia sed teuee contrarium, quia monachi bene possunt esse testes instrumentarij sine licentia Abbatis, vt tradit Socin. consil. 17. volu. 1. Cardinal in terminis istis consil. 100. in repit testator habet & Felin. in eap. cum nundus. de testib.

g ¶ *Por hombre libre.* Adde. l. 1. C. de testa. & §. sed cum aliquis. instit. eodem titulo.

h ¶ *Escripto en el.* Ex hoc verbo videtur velle hæc lex quòd eius dispositio procedat, quando legatarius adducitur in testem super valore testamenti facti in scriptis, vel de quo fuit facta publica scriptura: & legatarij fuerunt descripti in tali testamento.

a ¶ *Diziendo en el.* Nota bene: nãm non sufficiet generalis clausula cassans & reuocans omne aliud testamentum nisi etiã expressérit, q̃ cassat q̃cunque testamentum etiam factum inter liberos. ita dicit Paul. de Castr. in. d. authenti. hoc inter liberos. quod nota & hoc etiã est de mente Balabi, i prin. & tenet Socinus consil. 163. colu. 8. volu. 2. & rectè: quia ex quo istud testamentum inter liberos habet tacitam clausulã derogatoriã, oportet fieri istam mẽtionẽ. Sed an testamentum inter liberos videatur etiam habere clausulam derogatoriam ad præcedentia testamenta, sicut intelligitur habere ad sequentia doctores non tanguntur in. d. authen. Socinus in d. consil. vult q̃ non, quando exigeretur specialis derogatio primi testamenti, vt quia ibi esset clausula derogatoria dicens hoc nõ reperiri iure cautum, limitat tamen istam l. & d. authenticam, nisi in secundo testamento etiam filij essent instituti, & esset ea fauorabilius quam primum, tunc tunc reuocatur primum absque alia specialis derogatione. glo. in authenti de testa imperf. ct. colla. 8. Bald. in d. authen. hoc inter liberos. Alex. consil. 146. volu. 2. Paul. etiam de Castr. in. d. authen. & nota etiam q̃ lapsus decennij post testamentum inter liberos idem operatur quod clausula derogatoria l. sanctimus. C. de testa. Alex. consil. 105. volumi. 4. col. antepe. & si in. 2. testamento esset instituta pia causa, & filij in aliqua parte, non esset necessaria clausula derogatoria prioris testamenti etiam facti inter liberos, vt adducunt Alexand. in. d. consil. 105. & Iaso in. d. authen. hoc inter liberos. versi. 4 singulariter limita. An autem quod hic dispositur procedat quãdo in primo testamento fuit instituta pia causa, vt in sequenti sit necessaria clausula derogatoria ad primum, vide Socin. consil. 229. volumi. 3. col. fin. versie postremo. volentem quod sic, quod est singulare dictũ. Allegat Oldrad. consil. 119. iniius condidit testamentum, &c. Item nota quod si superueniat causa reuocandi primum testamentum, tunc non requiritur in reuocatione clausula derogatoria, secundum Bald. in di. authentica. hoc inter liberos.

¶ *Lex. IX.*

4 Regulariter quilibet non vetitus potest esse testis in testamento: tamen aliqui qui non possunt esse testes: vt damnatus de famosi libelli confectione: ac de furto, de homicidio, vel de simili, vel ma

Non ergo procederet in testamento nuncupativo, de quo non fuit facta scriptura. & huius opinio. fuit Nico. de Mallate relata à Bal. in l. dictantibus C. de testa & idem voluit Abb in capitu. insuper, colu. penulti. de testib. Si tamen in omnem euentum siue valeret institutio heredis, siue non, legatari, essent consecuti legatum, tunc indistincte admittuntur in testes, vt volunt Io. Andr. Anto. Abb. post alios antiquos in d. ca. mirg. vnde cum hodie de. l. regni. titu. de los testamentos. libro 5. ordina. & si vitietur testamentum, vel non adeatur hæreditas ex eo adhuc legata debentur, dicendum esset, quod indistincte hodie legatarij admittentur in testes. vide etiam Ioann. Fab. in §. legatarijs. institu. de legat. & per Alexã consil. 177. col. pe volu. 1. & per Io. de Imol. in l. qui testamento. in princ. ff. de testa.

Que in noua ec. est l. 4. tit. 4. lib. 5.

a ¶ *Cuarto.* Nõ ergo ipse legatarius singulus vide per Ang. in § legatarijs. inst. de legat.

b ¶ *Por heredero.* Adde §. sed neq. instit. de testa. & tenemini stari l. quatenus dicit de fratribus & consanguineis intra quartum gradum quia non meminisse videtur per ll. iuris communis vide tamen quæ notat Salicet. in l. patentes C. de testib. vbi etiam vult, quod isto casu fiat computatio graduum, secundum ius ciuile, de quo in lege. 3. titu. 6. partita 4.

c ¶ *Tercero fasta el quarto grado.* Vide quæ notat Alex. consil. 47 in prin. volu. 2. & ex ista l. videtur probari quod si vnus ex testibus requisitis in testamento esset inhabilis, vel non omni exceptione maior, quod non suppleatur eius defectus ex integritate aliorum, eo quod requiratur q omnes sint integri testes. vide Alon. in l. si quis ex argentarijs. § cogentur, col. 1. ff. de eden. & Decium. consil. 207. & quæ dixi supra eod. tit. in glo. ante sect. testigos. & qã notat Ioa. de Imol. in l. qui testamento. in prin. ff. de testa. vbi vult quod si sint duo testes non omni exceptione maiores, habent vt loco vnius.

d ¶ *Escrito.* Ex hoc verbo videtur quod etiam si testamentum inuentus scriptura tabellionis, vel alius, cum sanguineis hæredis, non possunt esse testes intra quartum gradum. Contra quod videtur id quod dixi supra in glossa. ad quod poteli dici, quod aliud sit in legatarijs, qui non repellantur imo admittuntur de iure. secus in istis qui repellantur iure & ista lex etiam facit contra id quod notat Salicet. in lege, parentes. C. de testib. vbi vult, quod si fiat aet fuit tot atus testis in testamento si attribuere posit esse testis quia testator habet autoritatem conferendi factum suum allegat l. qui testamento. §. per contrarium. ff. de testa. neque vt hic videtur enim si sit tot atus, potest esse testis in testamento. sed procedit quando hæres institutus esset frater testis: dictum vero Salicet. procedit quando extraneus esset institutus.

se acertaron y quando fue fecho. Esso mismo seria si alguno destos a quien el fiando dexasse algo en el testamento, o uiesse contienda con los herederos, en razon de la cosa quel fuesse mãdada en el. Ca estõce podriã testiguar los otros[a] que fuessen y escritos sobre tal razon, pues que non tañe la contiẽda de tal cosa a ellos. Mas el que fuesse establescido por heredero[b], o su padre, o los que descendiessen del, o sus hermanos, o los otros parientes cercanos, fasta el quarto grado, nõ puedenser testigos sobre la contienda que ouiesse el heredero con los parientes del finado, o con los otros omes en razon del testamẽto, en que fuesse escrito[d] por heredero.

¶ *Ley XII. En que cosa puede ser escrito el testamento.*

EN pargamino de cuero, o de papel, o en tablas, quier sean con cera, o de otra manera, o en otra cosa en que se pueda fazer escritura, e pescer, puede ser escrito el testamẽto. E aun dezimos que de vn testamẽto, puede come fazer muchas cartas de vn tenor. E destas cartas puede el testador leuar la vna consigo, e las otras puede poner en algun lugar seguro, assi como en sacristania ã al-

¶ *Lex. XII.*

Potest scribi testamentum in pergameno papyro vel tabula etiam cerea, vel alia re in qua scribi potest. & possunt eiusdem tenotis fieri plures chartæ testamẽti quasi vna defectuosa, nõ nocet aliis perfectis. Ind.

e ¶ *Non empece.* Nota hoc verbum. & hoc ideo est, quia ratione abundantioris probationis in pluribus chartis scribitur, vt in. l. vnũ. versicu. adq; interdum. ff. eod. vnde si in aliis chartis bene sit scriptũ eis statur, & non nocet charta defectuosa: quia abundãs cautela nõ solet nocere. l. testamẽtum. C. eo. gl. & doct. in. l. si C. secũ. tabul. c. eũ. L. & A. de eiud.

Ad tit. C. qui testa. fa. pãt.

guna eglesia, o en guarda de algund su amigo. E estas cartas deuen ser fechas en vna manera, selladas de vnos sellos mismos, e de tãtos la vna como la otra, de guisa que aeuerden las vnas cõn las otras. Pero si alguna dellas fuere menguada, non empece[e] a las otras que fuessen complidas.

¶ *Ley. XIII. Quien puede fazer testamento e quien non.*

TOdos[f] aquellos a quien non es defendido por las leyes deste nuestro libro, pueden fazer testamento: e los otros que non le pueden fazer son estos. El fijo q̃ esta en poder[g] de su padre, maguer el padre gelo otorgasse. Pero si fuesse cauallero o omo letrado qualquier destos fijos que aya delos bienes, que son llamados peculio castrense, vel quasi castrense, puede fazer testamento dellos. Otrosi dezimos, que el moço[h] que es menor de catorze años, e la moça que es menor de doze años, maguer non sean en poder de su padre, nin de su auuelo, non pueden fazer[i] testamento. E esto es porque los que son desta edad, non han entendimiento complido. Otrosi el que fuesse fali-

¶ *Lex. XIII.*

Testari potest quilibet nõ vetitus: nõ tamẽ possunt testari filiusfamilias etiam de patris consensu nisi de peculio castrensi vel quasi. Itẽ nec masculus minor. xiij. ãnis, aut fœmina minor. xij. ãnis, aut intellectũ nõ habent. Itẽ nec stultus durante stultitia, aut prodigus cui est bonis interdictũ. an te interdictionẽ verò testamẽtum valet.

Item nec mutus & surdus simul à natiuitate secus si à casu, quia tunc bene potest, si perfectus illud, aliàs non, nisi de permissu principis nec etiam solum mutus à natiuitate potest testari. quod rato accidit surdus vero tantũm bene potest testari. hoc dicit.

f ¶ *Todos.* Adde l. ab ea parte ff. de proba & l. si quæramus. ff. de testa.

In no. re.

g ¶ *Que esta en poder.* Hodie est statutum in seiteretex. l. 5. in ordi. tauri. quæ consignat illam & similes. De iure communi veto, videtur illam a quam terã, quæ late tradit Guillel. Benedict. in repetitio. c. Raynuntius de testa. in verbo, & matrem super Clem. & quæ habentur. in ca. licet. de sepultu. lib. 6. non tamẽ potest hodie filius familias testari in adueritijs quatenus esset in præmiorum vsus fructus parentis, secundum Io. de Imo. in c. quia ingredientibus. de testa. col. 6. cũ prin. & fructus bonorũ aduentitiorũ remanent patri & filius ingediatur religione, secundũm Ioan. Fabr. & Salt. e in authentica ingressi. C. de sacrosanc. eccles. quidquid dixerit Abb. in c. in præsentia. col. 3. deproba.

h ¶ *El moço.* Extende istã l. & ipsum illustrissimum testetur ad piascausas, vt probatur in, cui pater. de testa. lib. 6. & est cõmunis opinio doctorũ, quam tenet Bar. in repet. l. 1. C. de factosan. eccles. & tenet etiam ibi Bal. in repet. quæst. 11. vbi etiã Salicet. contra Richardũ eius auunculũ. vbi etiam Alex. tradit etiã late Guillel. Benedict. in repet. c. Raynuntius. de testa. in verbo. Adiecit impuberem. & ibi ad finem adducit illud, qd esto tandum q testamentũ præsumitur facti ã pubere. vnde cõtrariũ asserenti incumbit probatio. allegat Innocen. & alios qui eum sequuntur in cap. in præsentia de proba. vbi ad hoc est lex notabilis.

i ¶ *No pueden fazer.* Si tamen impubes esset doli capax, posset cum eo princeps dispensare, vt faciat testamẽtũ, vt Alex. in. l. si. C. de test. milit. & in. l. si frater. C. q testam. facer. post. Bar. in. l. si quæramus. ff. de test.

4 Potest scribi testamentum in pergameno papyro vel tabula etiam cerea, vel alia re in qua scribi potest. & possunt eiusdem tenotis fieri plures chartæ testamẽti quasi vna defectuosa, nõ nocet aliis perfectis. Ind.

1

6

3

4

do de memoria[a], non puede fazer testamento, mientra que fuere desmemoriado[b]: nin el desgastador[c] de lo suyo, a quiẽ ouiesse defendido el juez[d], que nõ enajenasse sus bienes. Pero si ante[e] de tal defendimiento, ouiesse fecho testamento valdria. Otrosi dezimos, que el que es mudo[f], o sordo desde su nascencia[g], nõ puede fazer testamento. Empero el que lo fuesse por alguna ocasion, assi como por enfermedad, o de otra manera este a tal si supiesse escreuir, puede fazer testamento, escreuiendo lo por su mano misma[h]. Mas si fuesse letrado*, e no supiesse escreuir: non podria fazer su testamento. Fueras ende en vna manera, si le otorgasse el Rey, que lo escriuiesse otro alguno en su lugar. En essa manera misma, podria, fazer testamento, el omo letrado, que fuesse mudo de su nascencia, maguer non fuesse sordo: e esto acaesce pocas vezes[i]. Empero aquel que fuesse sordo desde su nascencia, o por alguna ocasion, si este atal pudiere fablar[k], bien puede fazer testamento.

¶ *Ley. XIIII. En que manera el que fuere ciego puede fazer testamento.*

EL ciego non puede fazer testamento, fueras ende desta manera[l], deue llamar siete testigos[m], e vn escriuano publico: e delante dellos deue dezir como quiere fazer su testamento. Otrosi deue nombrar quales son aquellos que establece por sus herederos, e que es lo que manda, e el escriuano deue escreuir todas estas cosas delante los testigos o si erã ante escritas[n], deuẽ ser leydas de ilãte dellos e despues que fueren escritas, e leydas deue dezir el ciego manifiestamente, como aquel es su testamento. E de si cada vno delos testigos, deue escriuir su nome[o] en aquella carta, si supiere escriuir: e si nõ deue lo fazer escriuir a otro. E tãbiẽ el escriuano publico: q̃ escriuiere la carta, como los testigos, deue sellar la carta cõ sus sellos, e si el escriuano publico nõ se pudiere auer, deuen auer otro q̃ lo escriua. e que seã eõ el ocho testigos ẽ lugar del escriuano. E esta guarda deue ser fecha en el testamento del ciego, porque non pueda ser fecho ningũ engaño.

1 a ¶ *Sabe de memoria.* Quid de fatuo? Ioan. Faber in 6. prætereà, inst. quibus non est permissum facere testa. tenet quod potest testari. & sequitur bi Angel. facit. tex. in l. ff. acceptum. C. qui testa. facere. poss. & in notat Paul. de cast. & Alex. quinquaginta. 14. annis, licet habeat imbecillitatẽ sensus potest testari. quia talis imbecillitas post. 14. annum, non confideratur à lege & intellige de fatuo, qui iudicium rei recipit, vt dicit Ioã. Faber vbi supra. Y si dotamẽ in libr. 10. etymologiarum, & refert. S. Tho. 2. 2. q. 46. art. 1. fatuũ vult dici eũ qui caret sensu iudicandi: stultitiam autẽ qui habet sensum sed hebetatum: furiosus veto nõ testatur, vt hic etiã si ad pias causas testet. vt in cap. fi. de successio. ab intest. & idem de ebrio dum est ebrius: quia furioso comparatur, vt in c. à capitula: cum ibi notatis de vit. & honest. clericorũ & vid. gloss. in capit. vnusquisque. 22. quæst. 4. & idẽ ciui in dormiente, vt in clementina si furiosus. de homicid. & tradit Barba. in c. 2. de testa. & in cap. fi. de successio. ab intest. & idem dic in fine tex. arg. d. clementinæ. si furiosus. vide. per Bal. in l. 2. colu. 7. versu. 10. quæro. C. de testam. vendit. & tex. notabilis. in c. cum dilectus. de im. ordi. ab intestato.

b ¶ *Mientras que fuesse desmemoriado.* Sed quid in dubio, an præsumatur factum testamentum tempore furoris vel dementiæ, vel tempore delucidi intervallij? vide gloss. in c. iudicias germanũ 3. q. 6. & in c. fin. in verbo compotem. de successio. ab intest. & per Bar. in l. 2. ff. de bonor. poss. infan. furio. dela. ad finem. & per Bal. Alex. & Ia'ãu. l. furiosum. C. qui testa. facere. poss. & videntur dicere testes se testofuisse, quod si furor non fuit instantaneus vel paruo tẽpore durauit: imo dutet per aliquod tempus vel per menses, licet aliquando aliqua intervalla habuisset, quod tunc actus præsumatur factus tempore furoris: nisi pars aduersa aliud probet. vide etiam de hoc Rodene. Suarez allega 1. & Iaso. in dict. l. furiosum. versic. quid autem si non apparet quo tempore. & Socin. consil. 42. volum. 1 Alex. consil. 41. volu. & consil. 85. volu. 2. vbi notabiliter. & consi. 92. col. 4. volu. 5.

c ¶ *Desgastador.* Adde. l. is cui. ff. eod. &. §. item prodigus. inst. quib. non est permissum facere. testa. Sed an testetur ad pias causas, vide per Bal. in l. 1. C. de sacrosan eccle. & per Ioan. de Imo. in. c. quia ingredientibus. colu. 5. de testa. & tenent q̃ non. tenetet tamen testamentum factum ante interdictionem vt ibi per eos & habetur hic.

d ¶ *Defendido el juez.* Non ergo loquitur hic lex in interdictione facta a lege quia testamentum talis non teneret etiam factum antea, quod non est interdictione facta a iudice, vt subditur hic.

e ¶ *Ante fuesse.* Si fiat quis intestabilis an tenebit testamentum antea factum? vide per Ioan. de Imo. in. d. l. is cui.

f ¶ *Que es mudo.* Ortum habet a lege si mutus. ff. eodem. & a lege discretis. C. qui testa. facer. poss. & a. §. item mutus. inst. eodem & a notatis per Azo. in summa. C. qui testa. face. poss. versiculi. item mutus.

g ¶ *Desde su nascencia.* Hoc intellige quando mutus caret intellectu alias secus, vt tradit Alexand. in l. discretis. C. qui testa. facer. poss. vbi vide quid de milite muto, & quid si mutus testetur ad pias causas.

h ¶ *Escriuendo de su mano misma.* Qui ergo in infirmitate constitutus perdidit loquelam, non potest testari hæredem signis instituendo: debet ergo tali casu nomen hæredis propria manu scribere, vt hic patet: & vide per Ang. in. l. discretis. C. q testamẽ. face. poss. Paulus de Castr. in. l. hac consultissima. §. at cum humana. C. de testa.

* *Letrado.* id est, legere sciens.

i ¶ *Pocas vezes.* Quia secundũ naturam qui mutus est, licet necessario esse surdus. vt in dicta. l. discretis. Azo vbi supra. & nota quod cum muto, & surdo a natiuitate, neq; princeps dispensat, vt possit testari: quia nullo modo potest concipere conceptum mentis, cum non censetur habere mentem vel intellectum, quoad exercitũ secũdũ Paul. de cast. qui ita declarat in. l. si mutus ff. eod. qd intelligẽ, vt prædixi in gl. proxima. 2. quando mutus caret omnino intellectu, alias secus & dicit Bald. in l. humanitatis. colu. in. C. de inpube. & aliqui, quod contra mutum & surdum a natiuitate non potest fundari proceßus: quia caret sensu: vide tamen Bald. in. l. vnica. colum na. 6. C. de confes.

k ¶ *Pudiere hablar.* In surdo a natiuitate videtur hoc impossibile a natura quia si est surdus a natiuitate est mutus secũdum Azo. vbi supra.

¶ *Lex. XIIII.*

4 In testamento cæci debent septem testes & vnus tabellio, vel eius loco testis octauus ad subscribendum adhiberi, qui subscribant & signent testamentum, & debet coram eis cæco dicente scribi, vel si iam est ordinatum legi, & cæcus dicet illud fore eius testamentum. h. d.

1 ¶ *Fueras ende desta manera.* Probatur hic cæcum non posse testari in scriptis, ita quod testes & tabellio nesciant eius dispositionẽ posse enim cæcus qui testaretur in scriptis faciliter decipi, & subijci sibi vna scriptura pro alia.

m ¶ *Siete testigos.* Hodie sufficiunt. 5. vt in. l. 3. in ordina. Tauri. In no. 1ee.

n ¶ *Ante escriptas.* Possunt enim ante scribi testibus etiam per plures dies. in. l. hac consultissima. §. at cui humana. C. qui testa facere. poss. & ibi Paulus de Cast. est. l. 2. tit. 4. l. 5.

o ¶ *Escriuir su nome.* An etiam hodie stante. l. 3. Tauri seruanda sit ista solennitas, & alia in ista. l. descriptæ in testamento cæci? videtur quod sic quia per legem Tauri nihil est immutatum circa hoc, nisi in numero testium an alijs ergo seruari debet ista lex. l. sur cinus. C. de testa. ita tenet Michael de Cifuentes, & licet istud videbatur iudicis: credo tã q̃ in practica nõ possit obtineri, vt ex omissione istius solennitatis & sigillorũ istius testamentũ cæci vinctum cum quia ista sigilla testium deserunt esse in vsu, & subscriptiones tantum exiguntur per. l. Tauri in testamento in scripris & cum dicta. l. Tauri venit ad

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

& d. l. titul. 4. li. 5. no. recop.

declarationem legis ordinamento, & voluit tollere illud dubiũ, quod causabatur ab illa lege, an per eam derogatum fuisset huic legi partitarum, quæ tantum disponebat circa testamentum cæci, & declarauit in testamento cæci deberemiseruari quinq; testes videtur voluisse quod in omnibus alijs seruari sufficeret formam dicti. l. ordinia. secundum quã ista subscriptio & sigillatio non est necessaria, videtur ergo quod d. l. Taurivolunt corrigere istam. l. disponentem circa formam testamenti cæci, & reducere ad formã. d. l. ordinamento rũ dum tamen interueniant quinq; testes, potuit enim d. l. huic derogare cũ sit de iure positiuo, cum & p̃ statutum dicat Bar. posse fieri in. l. si quæramus. ff. de testa. & licet p̃ d. l. ornina. nõ poterat recte dici ista l. quatenus ad testamentum cæci esset correcta, vt notat Bald. in. l. 1. si quæramus. ff. de test. vbi dicit q̃ p̃ statutũ, quo disponitur q̃ sufficiant quinq; testes in testamentis, non videtur tolli quod à iure communi est dispositum in testamento cæci tamen stante. d. l. Tauri. quæ expresse dispositum sufficere quinq; testes in testamento cæci, videtur tenendum q̃ istæ solemnitates iuris legis, non in totũ euanescant: imò quod ex mente. d. l. videtur quod vbi non possit haberi tabellio, teneat testamentum cæci, nuncupatiue factum cum quinq; testibus, coram quibus cæcus expressit suam voluntatem licet nulla fiat inde scriptura, articulus tamẽ iste. 15. tibus. Tu cogita, procederet tamen sine scrupulo quod dico, sicut cæteri autores inter libros, possent etiam cæcus testari ad piasc causas cum duobus testibus, iuxta capitulum. relatum. & capitulum, cum esset. de testa. vt tenãt voluit Alex. in dict. l. hac consultissima. colũ. fi.

¶ *Ley. XV.*

Non potest testari cõdemnatus ad mortẽ, vel in insulam deportatus ademptis bonis nisi pendente appellatione facto testamento moriatur aut sint illes qui de militari crimine ad mortem sit dãnat, quod potest postea de castrensibus, fisili in sententia concedatur testari nisi pro fidei fractione vel proditione dãnetur. sed si pro alijs criminibus non militaribus dãnetur, vt de adulterio, furto, vel de alijs criminib, quæ eo à non milites commituntur tunc potest vt paganus testari: sed non iure militari quia à priuilegium illud perdidit per sententiam. l. d.

1 a ¶ *Judgado.* Omnis habens ãtatis per Azonem. C. qui testa. fac. pos. in summo versiatur. 15. tibus.

2 b ¶ *No puede fazer testamento.* Hæ il. & aliæ. ll. iuris communis à quibus ista sumpta sunt, ut ait, ut hodie in regno per l. 4. Tauri. quinimo & dicunt doctores quod per statuta & consuetudines locorum damnati ad mortẽ naturalem vel ciuilẽ, faciunt testamenta, vt dixit Ioan. de Imol. in. c. qui ingredientibus. colũ. 8. de testa. Alber. in. l. 1. qui. §. 1. ff. de od. vnde & potest tũ donare causa mortis, vt in. l. cum hic stat. §. 1. si miles vxo. ff. de donationibus inter virũ & vxo. Sed an sicut per dictam d. Tauri, sic hic dam. nati habilitatur ad testamẽti factionẽ actiuã, videatur & habilitatur ad passiuã, vt hic capere possint ex testamẽto alio cum dicit q̃ non, vt & in cõmento illius legis dixit Michael de Cifuentes. Cui adde id qd habetur p̃ glo. & docto. in. l. 1. si cui. §. 1. in glos. 1. ff. de testa. In contrariũ tamen videtur, q̃ cum per titul. 1. possint testari actiue, per certe quens videtur habilitatus. q̃ & sit testabilis passiue. Item quia cum non sit seruus pœnæ ad testandum actiue, sic nec passiue. & fortẽ ista lex ideo hoc sauciuit, quia non reputauit seruum pœnæ damnatum ad mortem, prout & voluit Sabetiam de iure communi loquendo in authentica sed hodie. C. de don. inter virum & vxo. post aliquas glos. quæ idem voluerunt, quæ quinimo videtur approbat in. d. l. Tauri. Tu cogita, & an possit testari de illis bonis quæ de iure communi consecabantur, sed per authenticam, Bona damnatorum reservantur certis personis, vt eiusmodi habeatur in. l. 6. tit. 7. partita. 7. & in. l. 3. titu. 10. & l. 5. titu. 3. ead. partita vide per Roderic. Suarez in repetitio. l. 9. titu. de las mandas. lib. 3. foro Hispanicum. & tu vide quæ dixi in l. 5. titu. 3. 7. partita.

& no. rec.

& d. l. titul. 4. li. 5. no. rec.

¶ *Ley. XVI. Como los que son judgados a muerte o son desterrados para siempre, non pueden fazer testamentos.*

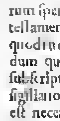

Vgado a seyendo alguno a muerte, por yerro que ouiesse fecho, pues que tal sentencia fue dada contra el, non puede fazer testamento[b]. Esso mismo dezimos, del que fuesse desterrado para siempre, en alguna yslla, si le tomasse el rey todo lo suyo: mas si non le tomasse todo lo suyo, o fuesse desterrado a tiempo, bien puede fazer testamento de los bienes que le fincaron. Otrosi aquel contra quien fuesse dada sentencia de muerte, e se alçare della, bien podria despues fazer testamento de lo suyo: e si ãte que fuesse confirmada la sentencia finasse, valdria el testamento que assi ouiesse fecho. Mas si este que fuesse condenado a muerte es caualleiro, fizieronlos sabios antiguos departimiento en razon del yerro porque era judgado. Ca si el auia fecho yerro en caualleria, assi como está do[c] en hueste, vendiendo o barattando las armas. o fuesse desmandado al cabdillo, faziendo lo que le vedaua, o non cumpliendo sus mandamientos, assi como deuiesse, si por tal razon como esta fuesse dada contra el sentencia de muerte, non podria despues fazer testamẽto. Fueras ende si en taluyzio fuesse otorgado que lo pudiesse fazer. Ca estonce en los bienes que son llamados castrẽse peculium, puede fazer testamẽto, o mãdamas de los otros non. E si por auentura el caualler o fuesse judgado a muerte porque quebrãtasse su fe[d], o por algũ yerro, que cupiesse en traycion, estonce non podria fazer testamento en ninguna manera. Pero si el yerro que fiziesse el caualler o, non fuesse de fe quebrantada nin tãxessen en pleyto de caualleria. Mas fuesse atal, en que caen los otros omes, comunalmẽte a las vegadas, assi como por razon de adulterio, o de furto, o de otro yerro qualquier semejante destos, estonce bien podria fazer[e] testamento, despues que fuesse judgado a muerte, guardando, e poniẽdo en el todas aquellas cosas, q̃ los otros omes deuen guardar, e poner en los testamentos. Ca la mayoria, e el priuilejo q̃ el ouiere por razõ de la caualleria, en fazer como qui fiere, pierdelo por tal sentencia, que fuesse dada contra el.

¶ *Ley. XVII. De los omes que son dados por reseñes e los judgados por enfamados por cãtigos que fizieron, e los que fuessen sieruos e de los otros, que non fazen testamento.*

c ¶ *Assi como estando.* Nota hic quod crimen, dicatur militare crimen, & adde. l. 1. &. 2. ff. de cœlibatu. & l. 1. titu. 21. partita. 2.

d ¶ *Que brantasse su fe.* Idest iuramentũ qd præstitit, cum fuit assumptus ad militiam, vt habetur in. Lex militari. ff. de testa. milit. Paul. vero de Castro. in. l. & militibus. C. de testa. militis exponit, vt quia fecit proditionem ducis belli vel transfugit ad hostes.

e *Podria fazer.* Communiter gloss. & doctores dicunt contrarium ita intelligentes. l. de vetere. & milit. successio. dicunt enim quod miles damnatus de crimine communi non potest facere testamentum, ita Azo in summa. C. de testa. milit. ad finem glo. & doctores ibi. & militibus. C. eod. tit. sed vero lex partitarum dicit quod miles damnatus de communi crimine ad mortem naturalem, vel ciuilem potest testari non tamen gaudebit priuilegio militari in testando: sed testabitur iure communi.

¶ *Lex. XVI.*

Obsides qui dati sunt loco capitiuorum populi Romani testati nõ possunt. Item damnatus ob crimen famosum intestabilis efficitur, ideo testamentum facere non potest, nec est capax testamenti. Item de statu suo dubitans vel erratus non potest testari vel quia nescit se manumissum vel emancipatum. Item hi quibus à. l. interdicuntur bona vt hæretici & rei peculiaris. Item nec seruus. h. d.

In no. rec. est. l. 3. tit. 4. li. 5.

1 a ¶ *Obsidione* Idem si dentur pro pace componenda, vel tenenda secũdum glo. in.l obsides. ff. eodem. & intelige vt ibi declarant Bald. & Ange. quando daremur obsides his, qui non sunt subditi apud quos nullum est commercium vel hospitium vel iuri Turcis.

2 b ¶ *De captiuo* Adde l. lex cornelia. § si. ff. de iniur. & l. iis cui. § primo. & l. cum lex. ff eodem.

3 c ¶ *Despues.* Imò & testamentũ ante factum irritatur, si crimen, hæresis vel maiestatis committant. l. moriciços. C. de hæreticis. declarat Paul. de Castro in. l. iis cui. ff. eodem. & probatur in l. eius qui. §. 1. ff eod. & expedium est tam detur canoni eo, quam ciuili, q hæretici cuiuscũque sectæ & credentes, & fautores, & receptatores, sunt priuati factione testamenti vt in authentica. credites. C. de hæreti. c. excommunicamus. §. credentes. eodem titulo. & eorum bona à die commissi criminis sunt confiscata. vt in capi. cum secundum leges. de hæreti. libro sexto. & tradit Alberic. in. l. cognouimus. C. de hæreti. an autem infamis ex alio crimine possit testari? Paul. de Castr. in. d. l. iis cui §. 1. dicit quod sic & rectè vt dicit text. in. d. l. eius qui. §. 1. & in. l. prima. C. de secund. nup. adde etiam quod damnatus propter carmen famosum non potest testari vt in. d. l. iis cui. §. 1. & l. lex cornelia. §. 1. ff de iniur. sed quid si cõmittat delictum Sodomiticũ an possit testari? Phil. Decius in. l. 1. C. de secund. nup. numero. 7. dicit quod non ex eo, quia dato q non sit condemnatus ipso facto, videtur infamis. I. palani. § qui in adulterio. ff. de iniu. nup. primarus enim intelligitur bonis, vnde non potest testari & ita dicit fuisse cõsilium per quendam Anastasium doctorem, vt habetur in certum in libro consiliorum Baiba. in fine & o bona Sodomitæ confiscentur habetur ture huius regni in pragmatica Regum catholicorum.

In no. rec. est l. 1. tit. 2. lib. 8.

¶ *Lex, XVII.*

4 a Ingressus religionem non habet testamenti factionem quia succedit ei religio, nisi habeat hæredes descendentes inter quos potest bona diuidere, vt quilibet habeat ad minus legitimam quæ est, si sunt quatuor vel pauciores, p omnibus tertia pars bonorũ, si plures dimidia absq; vllo grauamine vel conditione, & si plures dos et. habet locus ille vt religio, tantũm pro legitima, sicut vnus eorum esset habituus, sed si nihil disposuit morte præuentus, habebunt filij legitimam, locus autem seu religio residuum h. d.

5 b ¶ *Entrando* Intelige profitendo tacitè vel expresse, nam infra annum probationis, de quo. 17. q. 1. in summa. & in c. 1. & c. beneficij. de reg. libro. 6. testari potest. quid tamen si intestatus decedat infra annum probationis, an applicentur bona monasterio vel consanguineis succedentibus ab intestato? varia fuerunt opiniones, de quibus per Ioã. de Imol. in. c. quia ingredientibus. colum. 3. de testa. & ante eum per Cynum in authẽ. ingressi. C. de sacrosanct. eccle. multi veriores videtur opinio, quod succedant venientes ab intestato, in qua se inclinat Ioã. de Imol. vbi supra & tenet Abb. in. c. in præsenti. 1. de probat. Iaso in authen. si qua mulier. ad fi. C. de sacrosanct. eccle. vbi alios refert hedt Decius in dict. cap. in præsentia. de proba. numero. 73 dicit magis cõmunem opinionem esse, quod succedat monasterium, & in eam ipse videtur inclinare.

6 c ¶ *Hermitaño.* Si intelligas de eremitis facientibus professionem, vt sunt eremitæ monachi S. Augustini de quibus in capitulo primo. verliculo sanè de religiosi domib. libro sexto planè id oc procedit: si vero ut eremita non professus, & qui potest habere proprium, & iste talis potest condere testamentum. vt Albericus dicit in authentic. ingressi. colu. una penultima. ad finem. C. de sacrosanct. eccle. glo. in. c. qui vere. 16 quæst. 1. Abb. in. c. cum monasterium de electio

f ¶ *Emparedado* Intelige vt prædixi in alijs, si tonsurentur sub illa qua ex religionibus approbatis. & de istis fit mentio in l. 29 in quaterno gabellarum.

In no. re. est l. 30. tit. 8. lib. 9.

g ¶ *Otra orden.* Quid si nõ ingrediatur monasteriũ, sed in manu episcopi profitetur regulam monasticã in genere? ide Baldum in authẽtica, nisi rogati C. ad Treb. Imo & Abb. in capi. porrectum de regu. & intelige istã l. quãdo ingrediatur monasterium, seu ordinẽ, qui habet proprium in communi & non in particulari. secundum Alberic. in dict. authẽ. ingressi ad fi.

h ¶ *Deentrasse.* vi 5 de plene, in authentica. ingressi. & in authentica. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccle. vbi per gl. & doctores, & late per Abb. in ca. præsentia. de probatio. col. 21. cum seqnẽsibus, vsque ad finem. & quid si post ingressum inde recedat. vide per Abb. & doctores in. c. quod te. de cleric. coniuga & Socin. consilio. 52. volu. 4. viso instrumento syndicatus, &c. & volu. 2. consi. 222 Bal. in. l. si vt proponis. C. de nupt.

i ¶ *Descendessen.* Innui videtur hic, quod posito quod haberet ascendẽtes legitimos & naturales, propter eos, non excluderetur monasterium imò suo monasterium excluderet eos quæ fuit opinio Azonis, de qua per glo. super verbo, liberos. in dicta authentica. si qua mulier ex eo quod monasterium reparatur pro filio. §. sed & hoc præsertim in authen. de sanctis episc. colla. 9. & eandem opinionem tenet gl. in. c. si qua mulier. 19. q. 3. & Specul. in titu. de statu monachorum. & ita 53. Ioã. Fab. in dicta authent. si qua mulier. & in §. mortuo. In stat. de acquisi. per arroga. per rex. ibi. contrarium tenuit Placentinus glossator vt refert glo. in dicta authentica. si qua mulier. in prima opinione glos. ibi posita quam ibi tenent Alber. Iaco. b. Burnea. Paul. de Castr. & Salic. & ibi dicit Pau. de Cast. quod ista opinio, quod parentes seu alij ascendentes debeant habere legitimam, tenetur communiter per doctores. & ita etiam opinio communiter tenetur per canonistas in capit. in præsentia. vbi Abb. col. 18. de proba. versic. sed dubium. vbi etiam dicit ita communiter teneri per doctores canonistas. idem etiam tenet Iaso in dicta authẽtica. si qua mulier. & concordando opiniones vult, vt opinio Azonis procedat, vt illam dispositionẽ (quam permittit illa authentica) non possit tacere filius ingressus, quando nõ haberet liberos, licet haberet parentes respectu vero legitimæ, vt debita sit parentibus procedat prima opinio Placentini posita in glossi vt & parẽtibus legitima debeat. & ista opinio, q & parẽtibus debeatur legitima, & non excludani in hoc à monasterio, videt veriori, & æquior, & ad illud q dicunt monasteriũ haberi loco filij, rẽdeo q non procedit vbiq; sed tantum in casibus expressis in iure, vt late tbi doctores adducunt, & in. c. in præsentia. vbi Fel. col 21. & procedit hæc opinio hodie maxime stante l. 16 in legibus de Toro. neq; obstat ista. l. qa non debet sumi argumentum a contrario sensu, quia contra id quod expressum est in iure non debet sumi tale argumentũ: cùm illud sit decisum per. l. oam & si parentibus. ff. de inofic. testa. l. 4. tit. 13. in fi à ead. part. & p. d. l. 16 de Toro facit. l. si filius. C. de inofic. donat. & idẽ quinista. l. parti. sed dicitur, habetur in auth. si qua mulier. & in hoc magis communiter tenetur prædicta opinio per docto. imo & Spe. eu. idem voluit vbi suprã, nõ ersin firmat prima opinionẽ, imo videt residere in opinione. quia vltimo recitatibi, tertij dicunt, &c. quæ fuit opinio eõcordans & distinguens, quam posuit & tenet Iaso. vbi supra. & si quis dicat q Specul. inferius, in versi. ad præmissorũ, vbi se remit

In no. re. est l. 1. tit. 8 lib. 5.

Et dict. l. 1. no. rec. eu

tir videtur tenere primam opinionem, sufficit quòd in contractibus se habet communis opinio, tam legistarum quàm canonistarum, & vt dixi pro sua parte in ultimo vtget dict. l. 6. de Toro neque obstat. d. §. mortuo Instit. de acquisit. per arrogat. quia debet intrari, nisi respectu legitimæ debitæ patri naturali, sed illa enim non fore præiudicatum patri naturali per arrogationem, prout tenetur in l. 2. tit. 15 parti. 4.

puede partir[a] entre ellos lo que ouiere, de manera, que de a cada vno dellos su legitima parte e non mas. E si por auentura mas les quisiere dar de su parte legitima, estonce tanta parte deue ser dada al monasterio quanta cayere al vno dellos[b]. E a esta parte legitima, dizen en latin, parte debita iure naturæ. Empero si despues que entrasse en la religió, se muriesse ante q̃ parriesse lo suyo a sus herederos, assi como sobredicho es, sus fijos[c] deuen auer su legitima parte, e el monesterio todo lo otro. E la legitima parte que deuen auer[d] los fijos es esta, q̃ si fuere quatro o dende ayuso, deuen auer de las tres partes la vna, de todos los bienes de aquel a quien heredã. E si fueren cinco o mas, deuẽ auer la meytad, e por esso es llamada esta parte legitima, porque la otorgala ley a los fijos, e deuẽ la auer libre: e quita sin embargo e sin agrauamiẽto[e], e sin ninguna eõdiciõ. E los obispos, e los otros clerigos, como, e de que cosas puede fazer testamento, muestrase en la primera partida deste libro, en el titulo que fabla del pegujar de los clerigos.

7 a ¶ *Puede partir.* Supra est ista lex ex authẽtica si qua mulier. C. de sacro sanct. eccl. vbi pleneper glo. & doct. & 19. q. 3. c. si qua. vbi bona glossa. vide per Abb. in d. cap. præsentia per to. fi. col. de, pbar & reuocare & mutare pòt testamentum ante professionem factum inter liberos vel monasterium aliter disponendo nõ vero fauore extranei. vt tradit Bald. in. d. authent. si quis in eundum modo non sit professus ordinem minoris, vbi & Paul. de Cast. & Salic. & Deri[s] in. d. c. i plenitudo. de probationibus. 68. li. 1. Abb. ibi voluerit q̃ post professionẽ nullo modo possit.

b ¶ *Parte debita.* Et partes fuerunt æquales inter filios plane procedit. si verò fuerunt inæquales, tunc glo. in dict. authen. si quis mulier. super verbo, connumerata, intelligit, quòd tantum detur monasterio quantum fuit datum illi filio, cui plus fuit datum. tum quia glo. tractat. ibi Bart. intelligens hoc quando pater disponit diuidendo inter liberos facit iam professione ex primi legitimus tex. in nostro ergo posset pater, qui religionem fuit ingressus, facta iam professione per cum, q̃ eliorum e in tertio bonorum vnum ex filijs iuxta l. fori. cum hoc esset hæredem monasterium, cui non potest aliud rerum meliorẽ assignari, quia grauaretur alij filij in legitima, intelligere etiam & limitat tamen. ta quòd monasterio nõ assignetur vltra quintum bonorum patris, cum omnia alia bona ex. l. fori sint legitima filiorum in qua non possunt gratiauari.

c ¶ *Ingressos.* Sed an teneantur expectare mortem naturalem patris, vel possint statim filij petere suam legitimam glossa. penul. in. d. authẽ. si quis mulier dubitatur, super hoc legistæ cõmuniter tenẽt, q̃ expectetur mors patris q̃ fuit ingressus ordinẽ q̃ potest habere propriũ in cõmuni vt tradit Salic. & Ias. post alios in. d. authẽ. si quis mulier. dost. verò canonistæ contrarium per tex. in. c. cum semper. de regula. q̃ tãhoc non probat & mihi plus placet legistarũ opinio, cui fauet tex. in. d. auth. si quis mul er. & etiã ista l. prout dicit Abbe & Tacob. Butri in. d. auth. si quis mulier. & Decius in. c. in pãtia. de, pba. nu. 69.

d ¶ *Que deuen auer.* Cõtra. cũ auth. de ttẽ. & semis §. 1 colla. 3. & in auth. necessitas. C. de inoffic. testa. de lege tamen fori, quæ seruatur in isto regno ola bona parentis sunt legitima filiorũ, præter quintã partem, vt habetur in l. 9. tit. de las mandas. libr. 3. foro. II. & q̃ teneat ista taxatio legitimæ etiãm respectu ecclesiarũ, & clericorũ vide per Felin. in. c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 37. & 38. de constitu. vbi notabi. quinimò si pater reliquit filijs titulo illiturium legitimam eis debitam. & in reliquo instituit hæredẽ extraneũ, & tempore mortis patris bona valebant tantũ. 50. & sic quadraginta debebant filijs ex legitima, posset bona auctæ fuerunt, ita q̃ valebant cẽtum in isto augmento filij, aliquid habeãt, & sic eis ipsi ita q̃ possint petere octẽgita iure legitimæ, vel ante tale augmẽtũ prosit hæredi extraneo? de hoc extex. notabilis. in. l. si patronũ. §. fi. ff. de bo. liber. q̃ tale augmẽtũ ex si habeat originẽ a causa anterior, & q̃ retro fungit ad tẽpus vitæ patris, non sit historũ, sed hæredis in toto fingũ. Idem tenet Paul. de Cast. in. l. in ratiõe. in primo. c. ers. vbi nõ quero. ff. ad. l. Falcid. & in. l. in quantitate in prin. ff. eod. vbi etiam ponit rationẽ cur aliud sit in legatarius casu in quo augmẽtũ facultatum testatoris prodest legatarius & dicit hoc nõ esse, quia in legitima dus valor referri debet ad tempus mortis. l. cum quæritur. C. de inoffi. testam. vbi vide Iaso. hoc limitantem, sed quid si pater non reliquit integram legitimam filijs, & ideo agant ad supplementum, an illud debeat suppleri tam ab hærede, quàm a legatarijs, quibus defunctus legata reliquit vide per Bart. & Paul. de Castr. in. l. in quartam. ff. ad. l. Falcid. vbi Bartolo. vult, quod ab omnibus pro rata debet suppleri. & limitat Paul. de Castr. quando legata essent in speciebus seeus si in quantitate, vide ibi per eum.

e ¶ *Sin agrauamiento.* Adde. l. 11. tit. 4. infra eod. parti. & quæ ibi dicam. 11

testamento que ante ouiesse fecho. La primera es, quando aquel que faze el testamento es dañado para siempre a sofrir alguna pena[f]. Ca este atal non osa despues beuir en otro lugar, si non en aquel, o ha de ser penado, e es como sieruo[g], e non ha despues sus fijos en su poder como auia antes. E esso mismo seria, quando alguno que fuesse franqueado, lo tornassen a seruidumbre, porque fuera de conoscienta a su señor quel aforro, e perdiesse la libertad por otra razon e a este mudamiento dizen en latin, maxima capitis diminutio: que quier tanto dezir, como el mayor mudamiento de estado que a ome puede acaescer, porque por ell i pierde la libertad, e la cibdad, e su familia. La segunda manera es, quando alguno es desterrado para siempre[h] en alguna yslla, por juyzio, que nunca ha de salir della, quiere sean tomados todos sus bienes o non. E a esta dizen en latin, media capitis diminutio. que quier tanto dezir en romance, como mediano mudamiento del estado del ome, ca por este pierde la cibdad e la familia. La tercera es, como si aquel que non es en poder de otro, se dexa porfijar, e caeporende en poder de aquel q̃l porfijo: ca muda su estado. E a este mudamiẽto dizen en latin, minima capitis

Et. di. l. 1. no. reco.

Qui est l. 9. ti. 5. l. 3. & in no. rec. et l. 1. & 2. tit. 6. lib. 5.

Nona in pro xi ne, allega ta, & in no. te. est l. 7. & 8. ti. 8. lib. 5. & l. 12 ti. 6. lib. 5. & l. 18 Tau. 10

Vii nouẽ recop. supra allegatas.

Ad tit. ff. & inst. de cap. dimin.

¶ *Lex. XXIII.*

20 Infirmatur testamentum per maximam capitis diminutionem, per quam libertas, & ciuitas & familia perduntur, aut per mediam, qua ciuitas & familia, vt deportatione, siue per minimam qua sola familia perditur. vt per arrogationem, per quam testamentum ante factũ infirmatur. h. d.

f ¶ *Pena.* Vt est damnatus in metallum. vt in §. primo. Institu. de capit diminu.

g ¶ *Como sieruo.* Hodie tamen per. l. Tauri. 4. non rumpetur neque irritabitur testamentum damnati ad hanc mortem ciuilem, quia cum est l. 3. in dict. l. permittat tali testari, permittit etiam a fortiori, vt testamẽtum 49. lib. 5. eius ante factum non irritetur, sed valeat ipso perseuerante in eadem voluntate. & si quis filio exhæredato §. in tum. versio. qua ratione. ff. de inuist. rupt.

h ¶ *Para siempre.* Hodie dic de isto deportato, vt dixi supra eod. in glos. 1 proxima. de damnato in opus publicum.

4 a ¶ *Minima capitis diminutio.* Sed cum ista etiam contingat per emãcipationem, vt tit. 6. §. 3. Institu. de cap. t. diminu. & per istam testamentum non fit, familias de iure communi, qui potest testari de castrensibs, vt supra eodem. l. 3. mitetur, vt in. §. alio & in. §. non tamen. Institu. quibus mod testa. infirmen. an hodie stante. l. 5. Tauri. qua permittunt eiusque filiofamilias testari, in tabitu per emancipationem ante testamẽtum ab eo factum: videt quod sicut in §. pen. & ibi Ioan. Fab. Institu. de testamilit. qui vult q̃ requiratur aliqua expressa renouatio testamenti, vt teneat: sicut ibi vult, quod sufficiat tacita, ex quo perfecit in eadem voluntate. Et hoc puto verius. Et nota bene ad. d. l. Tauri, & probatur hoc expresse in. l. si quis filio ex hæredato §. fi. ff. de in iust. rup. cũm eãdem mutet status in melius, nõ rumpitur testamentum.

¶ *Lex. XIX.*

Recuperatio status, per capitis diminutionem perdito conualidatur testamentum ex ipso factum: si expresse coram testibus dicat velle validari. h. d.

1 b ¶ *Puede la confirmar.* Adde l. qui ex libertis §. testamento. ff. de bonorũ poss. secundum tabul. & dicit Ioan. Fab. & etiam Angel. in. §. non tamen. Institu. quib. mod testa. infirmen. quod istud testamentum reconualescit si eiusdem prioris, & sic etiam hodie en vnus de casibus, in quibus erit necessaria bonorum possessio secũdum tabulas. & voluit Azo. C. eod. in summa. quia tale testamẽtum reconualescit prætorio iure. Ego verò attento istorum particulari, quod nõ curavit de illis bonorum possessionibus, credo quod non erit necessaria talis bonorum possessio, & hæres poterit adire ex tali testamẽto sic confirmato, & quod procedit sive testamentum fuerit in scriptis, sive non, cum pari ratione, & ita generaliter loquatur, & in illis eadem ratio, neq; est locus disputationi an tabulæ testamenti extent, vel non, de quo per Ioan. Fab. in d. §. non tamen.

2 c ¶ *Respigan.* De iure communi requiebatur quinq; vt not. gloss. & ibi Bart. in. l. qui ex libertis §. testamento ff. de bonorũ poss. secundum tabu. Bal. in. l. fi. cũm sexta. C. vnd legitimi. Paul. de Cast. in. l. hæredes palam. §. quid post. ff. de testa. Ange. in d. §. non tamen hodie de iure regni seruandum esset quod habetur in prealegata. l. prima. titul. de los testamentos. lib. 5. ordina. & in. l. 3. Tauri.

¶ *Lex. XX.*

2 a Infirmatur testamentum posthumi natione sibi eo non fuit institutus, quia dictum præteritus post testamẽtũ vel mortẽ patris natus. Item etiam infirmatur per arogationem vel adoptionem postea factam. h. d.

1 d ¶ *Posthumus.* Sumptum est hoc principium à dictis Azonis. C. de posthu. hæredib. instit. in summa.

2 e ¶ *En esta misma manera.* Improprie tamen vt in. l. tertia in principio ff. de iniust. rup. testam.

3 f ¶ *Quebranta.* Adde i posthumo nato. C. de bonorũ poss. contra tabul. & l. tertia ff. de iniust. rup. & §. posthum. & §. posthumorum. institut. de exhæredat. liberos. & non rumpitur testamentum i sequeno nascatur posthumus: licet sit in vtero, quia non est antea suus hæres, cum neq; honoro. vt in l. si. ff. de assignan. libert. l. si. ff. de collat. bonorum. bene tamen aperit edictum alias tam nato. vt in illud §. si. ff. de bono. posses. contra tabul. & nota quod licet posthumus approbet testamentum patris tamen adhuc testamentum non valet quia non adest voluntas testantis nascente posthumo de quo ipse non cogitauit secundum Bald. qui dicit hoc notum & mirabile in. l. 6. cum vel huiusmodi. C. de testa. milit. & ab debeant legata ad pias causas rupto testamẽto præterito post humeui. Bart. in l. 1. colũ. 12. versicu. secundo, quæro C. de sacrosanct. eccl. ibi tenet quod sic quando pater ignorauit posthumũ quod Baldus in. l. 1. column. penulti. C. de inoffic. dona. limitat quartũ amittet ad legitimam.

¶ *En poder.* Iuxta id q̃ habetur in. l. penultimi titul. 16. partit. 4. & in. §. sed hodie. Instit. de adoptio.

Et ad d. l. noua rec.

Ad in. C. de posthuorũ institucion. &c.

4

g ¶ *En poder.*

h ¶ *Porfisamiento.* Quod per in gressum monasterij, an rũpatur testamẽtum prius factum à variis fuerunt opiniones inter legistas, & canonistas, vt per Bart. Bald. & alios in auth. nunc si quamiam et C. de sacrosanct. eccle. Abba & alios in c. in præsentia de probatio. ibi & Decius numer. 61. inclinat videtur in opinionem Abb. & Anto. quæ mihi satis placet, quam hanc tamen nisi tantum tempus manente die condit. testamenti, vsq; ad ingressum religionis, quod esset præsumptio obliuionis facti testamenti: nam tunc teneretur opinionem Bart.

¶ *Lex XXI.*

2 a Per secundum testamentum infirmatur primum, sed si testator falso nuncio nuncio de morte hæredis dicat, quia talis non potuit meus hæres esse quia mortuus, instituo talem, tunc prior est hæres si viuit, non autem secundus, sed legata vtriusq; testamẽti amore Dei facta vel consanguineis, vel amicis debẽtur. h. d.

1 i ¶ *Por esto.* Adde. l. cum in secundo. ff. de iniust. & rupt. §. posteriore. instit. quib. mod. testa. infirmen. cum §. sequenti. & l. si iure. ff. de legat. 3. & procedit hoc etiam si ex secũdo testamento non adeatur hæres, quia sufficit, q̃ fuerit possibile posse ex eo adiri, vt in d. l. cum in secundo. & in d. §. posteriore. & l. pater filio ff. de hæredib. instit. Paul. de Cast. in. l. sed dumtamen. C. de testa. & ibi per Bal. Angel. Ioan. de Imol. in. l. sed & si in codicione. §. fi. ff. de hæred. instit. Alex. cõsi. 37. vol. 1. co. 2. vbi & licet Bart. & facit hoc ad q̃stionẽ, vt si quis in testamẽto fecit mutationẽ de 3. & 5. bonorũ, vel de oibus bonis in casu quo posset sine priuilegio principis, q̃ posset ain a testẽto aliter testari, & nõ perficiat istud secũdũ testim. q̃ fortè nõ videt ex hoc reuocata mutatio facta in primo testamẽto. si tũ primamatio ia facta esset ex facultate regia vt q̃ incipiens aliter testari, & sinõ perficiat videatur reuocata prima mutatio, per. l. eius militis. §. si militia. ff. de testa. milit. prædicti enim ista. l. & si. p. legato facto in primo testõ hæres euinsit legatario, vt in l. cũ quis decedens. §. hæs. ff. de legat. 3. & tenet Bart. in l. si minus filius. in princ. ff. de iur. fisc. vbi etiã dicit, q̃ si testator in primo testõ reliquit aliqui fundũ sub onere, ne alienet extra familiã, & in secũdo testõ eundem fundũ relinquit simpliciter, q̃ no videt repetitõ omis de non alienando, de quo in primo testõ allegat. l. l. iure. Quid autẽ si testator non fecit testim aliud, sed cõsiperẽ testibus dixit, q̃ noleb. it testiõ primũ valere, an ex hoc mutabit testiõ? ex. n. §. pe cũgl. inst. qb. mod testa. infirmen. vbi expresse quòd non: quod Bart. in d. l. si iure intelligit procedere, quãdo testator nõ adiecit, q̃ideo reuocabat primũ testim.

Partida. vj. B ij

q[illegible] decedere intestatus si autem hoc adiecisset, tuc quia tacite su[illegible] in primo testamento, revocavit primum testamentum pro quo facit hoc quod legitur l. si habuerit. ff. si tabul. testa nullæ extant. & ad textum qui vid. Baiu. obiter in § Veteranus ff. de testa. milit. respondet Ioan. de Imol. in l. si ita. § regula. ff. de libeci. & posthu. q ibi illa verba fuerit pro lata non interueniente legitimo numero testium. secus autem si ordinaria solenni numero testium proferretur. & ista opinio Bartol. est magis communis. pro ue attestatur Alex. cõsi. 30. volum. 3. in. 2. dubio. & consil. 140. volu. 2. in clipenti. paucis vtar. & in l. Iuncinus C. de testa. colliberti. penul. ubi vid. sed qd si testator nõ vtatur verbis in reuocando primo testamento: sed facto rumpendo illud vel sic indendo? vide. l. qui exhiberis. § testamento ff. de secundum tabul. & l. nostram C. de testa. & Oldra cõsi. 144. Quod tamen si vtatur testamentum etiam diuersis temporibus factum idem continet: videtur q teneret vtrumq; argumento, l. 12. supra eod. & eius qd notat Ioan. Fabrer. in. § posteriore. sic intelligendum tamen ex secundo testamento heres institutus, vt habeatur. d. § posteriore. & in d. l. cum in secundo. vbi vide per totum. & signanter per Ioan. de Imol. quod si secundum testamentum fuit nullo potest in cõualescere ex aliquo iure. & quod si in secundo testamẽto institut' fuit hæres incapax: vide in. l. cũ qu. ff. de his quibus vtendi. vbi Bart. & quod si secũdo testamento fit institutus aliquis hõ potens & testamentum fuit nunc ipsa duo, & sic deberet probari per testes: vide Imolanus. C. de testa. & per Alexand. consil. 105. volu. 4.

a ¶ *Complidamente.* Concordat. d. § posteriore. cum sequenti. & d. l. in re. ff. de. leg. 4. ¶ est lex singuliaris. & ibi Bart. notat, q licet in secundo testamento valido sit illa clausula derogatoria cassans & irritans omnia alia testamẽta non phoc videtur reuocatũ primum vandũ, quod etiam notat Paul. de Castr. peculiarem in l. Iuncinus. C. de testa. in fine.

b ¶ *Non deroga al primero.* Approbat ista Iopinionem Speculat. tit. de instrumen. editio. § compendiose. col. 11. verticul. quid si quis tantum intelligit illud omnem. l. si. ff. de hæredib. instit. à qua ista sum, q est, volẽtis primũ testamentũ non cũpi. & addit. Ioan. q. C. de fideicommiss. & quæ ibi notat Bald. col. 2. vertic. mo quæro. & verticulo sequẽti. & ante ut verba cellationis citta cãm ab eo inscrtã, cuc aliqd facitur: vide tex. notabile. q sicin. l. diui. ff. de adimẽ. lega. nisi probatur testatorẽ errasse, vt dicit Bart. ibi argu. d. l. si. & vi l. epistola ff. ad Trebel. in prio.

c ¶ *Establadorsemento.* Et ipsa illa causa vt supra: si tamen causa esset in mente retenta, non tamperet primum testamentum. vt volunt glos. in. d. l. si. in glo. pen. & quod si falla causa propter quam testator motus fuit, non fuit expressa in testamento sed coram testibus: vide per Ioan. de Imol. in. d. l. si colum. 4. volentem q non sufficiat, nisi exprimatur coram toci testibus, quot requiruntur ad validitatem testamẽti non enim sufficeret secundum eum si expressisset coram duobus testibus. & facit ista l. vtsi in instituens maioriam in filium secundum dicat, quia fortuna fuit, quod non potuit eam facere in filium primogenitum. q in hoc fuit error ductus, q retraxit institutio in secundum, & videtur facta in primogenitum. Iudicetur cũ qui dicit casus iste casu. filius gaudet illa l. interuenerat primam institutionem in casu nõ non, sed tacite etiam hic videtur eã facere. argu. l. 3. C. de inofficiosis testa. cogita & quod si cum filius primogenitus esset extra regnum secundo genitus publicari fecit illum esse mortuum: cum re vera non esset. & ita patet fecit maioriam in secundo genitum, an auferatur ab eo, & detur primogenito venenti? decides ex notatis per Bald. in. l. C. si quis ali. testa. ibi. & per Bart. in. l. si ff. eo. & cũ isto casu ma ioriũ nõ quæreretur fisco, neq secundo genitus sit solutendo interesse, in lerum q nocet primogenito tus ab eo, potest etiam induci ista. l. & d. l. si ff. de hære. instit. q si patet fecit suũ testamentũ & in eo maioriũ fecit tu filium maiorem etiã vita tertiã bonorũ, & supplicant principi vt confirmaret eius dispositionẽ, & postea ignorans, q primo eps ad eius supplicationẽ iam confirmauerat fecit factũ secundum testamentũ in quo eidem filio iure maioriũ tribuerat tertiã bonorum, q per hoc non videtur reuocata prima ratio, ex quo intentio eius erat faciendi hæredem. vid. consil. Alexãdr. volum. 4. & quia induta ad argumentum non debent operari diminutionẽ & quod si

te[a]. fuerias ende quando alguno ouiesse fecho su heredero a otro en el primero testamento, si despues oyendo nueuas que aquel que auia establescido por heredero era finado, e nõ fo fuesse. E el creyẽdo que era assi, fiziesse despues otro testamẽto, en que dixesse, pues que yo non puedo auer a fulan mio heredero, que es muerto segun que me es dicho fago a otro fulan mio heredero: si despues fuesse fallado que el primero heredero era biuo, tal testamento como este postrimero, non deroga al primero[b]. E el heredero que era fecho en el primero testamento, deue auer la heredad segund que fue escrito en el. E el otro que fue escrito en el segundo, non deue auer nada: pues que non era verdadera la razon, porque el testador se mouio[c] a fazerlo heredero Empero las mandas que fizo en el[d] primero e en el segundo[e] testamento por Dios o a sus parientes, o a sus amigos, deuen valer.

¶ Ley. XXII. Por quales razones el testamento que fue fecho primeramente, non se desataria por otro que fizesse despues.

Razones señaladas ya, porque maguer el testamento postrimero sea fecho acabadamente, non se desataria porende el otro, que ante fue fecho. E la primera es, quando el padre fiziesse el testamento, en que establesciesse por herederos los fijos que descendiessen del: e si despues fiziesse otro testamento, e non fiziesse mencion del otro primero, non se desataria porẽ de, el q̃ante ouiesse fecho, assi como de

d ¶ *En el primero.* Nota nullũ istũ. l. nam d. l. si. ff. de hæredib. instit. aqua sumpta est tantũ heir de legatis in secũdo testamẽto relictis & Ioan. de Imol. ibi col. 5 tenet cõtrariũ imo q legata in primo testamento relicta nõ debẽtur: nouetur ex dictis Bar. in d. l. iure. ff. de legat. 3. & pillis text. aconcurso sensu & qui in dubio non videt illis. mos testãtis de legatãdo heredẽ duplici oncoe. l. Titia. § qui vita. ff. de leg. secundo refertur, q Bald. ibidem volunt, q etiã legata primi testamenti debeantur, dum dixit q secundum testamentum ex causa falsa finali factum non rumpit primum, sed onerat hæredem scriptum in primo ad non iam præstationem legatorium, etiam secundi. sed q prima pars secundum eundem Ioan. de Imol. imo q legata ex primo nõ debeantur, vide tui sibi æquior & verior, licet secundum eum non sit sine dubitatione, propter auctoritatem Bald. tene ergo mentem istam. l. pactorum expresse decidentem legata primi testamenti deberi.

e ¶ *En el segundo.* Limita & intelligas, nisi præfactũ falsi testamẽti, etiã conuertereat legata in secundo testamento relicta nam tunc si alia legata essent in magna quantitate, nõ deberẽtur, licet aliud esset si essent modica argumento. l. filius ff. de legat. 3. si vero falsa causa tantũ concerneret institutionem, & non legata tunc indistincte deberentur secundum Bart. in. d. l. si. ff. de hæredib. instit. idem tamen Bartol. in. l. de monstratum. §. quod autem. ff. de condition. & demonstra. videtur indistincte limitare. d. l. si. q it a demum procedit, si relicta essent modica & secundum hoc videtur de mente Barto. fuisse, q legata primi testamenti omnia deberentur, vt tetigi in glo. superiori. Ioan. de Imol. ta m. in. d. l. nam col. 6. videtur inclinare. quex quo testator non apposuit præfationem eum a legata secundi testamenti, q illa indistincte deberantur argumento l. vnica. § si autem deficientis. C. de caducis tollen. & q hoc vid. tutius de iure, ita et primum sit æquius supposita opinione, q debeantur vtrq; legata. ¶ *Lex. XXII.*

Si in primo testamento sunt instituti descendentes, vel apposita clausula quod testamentum postea factum non valeat, nõ rumpatur primum testamentum per secundum: nisi in eo de primo & de clausula mentio fiat. sed si per secundum cum quinq; testibus factum ab

intestato fuerecessurus institutus consanguineus, infirmatur prius solenniter factum in quo extraneus extitit institutus. h.d.

a ¶ *De suso diximos.* Vt supra eod. l. 8.

b ¶ *Señaladamente.* Adde. l. si quis in principio testamenti. ff. de legat. 3. nõ ergo sufficeret, q̃ diceret in genere. Non obstante quocunq; testõ neq; etiã legatur, q̃ indiuidualis expressio de hoc fiat, sed sufficit specialis, dicens, Non obstante quacũq; clausula derogatoria huius vltimi testamenti dispositionẽ valere volo, & ita es de mente Bart. in d. l. si quis princi. & tenet Paul. de Castr. in l. si mihi & ibi §. in legatis, ff. de leg. 1. vbi Soci. dicit istã esse cõmunẽ opinionẽ q̃ approbat p̃ istã l. partitatũ. tene in vnã generalẽ conclusionẽ, q̃ ex quibuscunq; confessuris iudici constare possit, quõd testator voluit secundum testamẽtum præualere q̃ tolletur primum etiam si secundũ esset simpliciter factũ nõ faciens mentionẽ magis expressam de clausula derogatoria in primo testamento expressa: hoc ideo, quia tota hæc materia fundata est in præsumptione voluntatis testatoris ita tenet Socin. dicens, ita esse de mente oim docto. in. d. §. in legatis. col. fi. ex qua conclusione deducitur secundũ eum q̃ si post lapsum decem annorũ factum fuerit secundũ testamentũ, præsumitur testatorem velle illud præualere. secundũ Bald. & modes in o sin. l. sancimus. C. de testam. & idem si post primum testamentũ interuenissent graues iniuriæ in tei testatorem & hæ tedem. argu. l. 3. ff. de adimẽ. lega. & idẽ si diceret q̃ volebat secundum valere, & q̃ contentam in eo sortiantur effectum, secundum Bald. in quodam consi. incipiens repertitur, q̃ quidam dixit, refert & sequitur Soci. in. d. §. in legatis. vbi etiã dicit, q̃ idem esset si dixisset q̃ volebat secundum testamentũ esse præcisum: allegat Iacob. de Raue. in. l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & Abb. in. c. ex parte de testam. pde hs tamen duobus ego dubito, salti in attentis verbis huius legis, quæ vult in specie fieri debere mentionem de clausula derogatoria dicit etiam ibi Socin. q̃ sin secundo testamento dicetur, non obstante quocunq; testamento, sub quibuscunq; verbis etiam si de eis specialem mentionem facere oportereteam hoc sufficeret, vt secundum testamentum præferatur, & ita dicit esse de mente Fiede. de senis consi. 46. & satis placet, & est de intentione huius legis. subdit etiam ibi Soci. q̃ ad materiã hanc plurimũ operatur magna affectio ad personam instituta in secundo testamento ad commutandam mentem defuncti, iuxta id q̃ not. Bal. in l. si fure. C. de testamentis, & adde q̃ si secundũ testamẽtũ esset inter liberos, hoc videtur sufficere etiã absq; specali derogatione primi ex mẽte Bal. consi. 21. volu. 1. cuius contrarium non allegato Bald. in. d. consi. tenet Soci. in. d. §. in legatis. & consi. 169. volu. 2. vbi dicit non reperiri iure cautũ, q̃ testamentũ inter liberos habeat vim clausulæ derogatoriæ ad præcedentia testamenta, maxime q̃ præcedens testamentũ habeat specialem clausulã de rogatoriã. vid. de ista materia, latè per Iaso in. l. sancimus. C. eod. & doctores Couarruuias in tub. de testa. parte 2. fol. 10. cum multis sequẽtibus. & pcedit q̃d ista. l. habetur sine præcessitur vnum testamentum habens clausulam derogatoriam, sine plura testamenta, vt not. Bal. in authen. hoc inter liberos. C. de testamen.

c ¶ *Dañe.* Vide Socin. de istis verbis, & simil. in ed. consi. 173. vol. 2. colũ. tertia. cum alijs sequentibus & omnino per eundem Socin. consil. 2. volum. tertio. vbi vide an sufficiat, si de hoc per aliqua verba testatoris mentaliter colligatur, licet non ita exprimat & eundem consi. 137. eod. 2. eod. volu. & quid si in secundo testamento sit appositum iuramentũ vide Soci. consi. 53. vol. 3. col. 1. & Alexan. consil. 134. volu. 1. & adde in materia Alexand. consilio septimo. & consi. 44. volu. 4.

d ¶ *Estraño.* Non ergo procedet ista. l. si in primo testamento essent instituti venientes ab intestato, quod etiam tenet Alexandr. l. hæc eos sui tissima. §. si quis autẽ. C. eod. ad fin. de qua ista lex iuniparetli. licet Paul. de Castr. alias voluerit consi. 327. volu. 1. incipit dubitũ. et in supra scripto pũcto, &c. & facit ista. l. ad. q̃ si pri testamẽto fecit matrona in filiũ q̃ postea potuit ẽ duct in secũdo testamẽto reuocat matriam & instituit æq̃liter filios suos pteritõ tamen filio maiore in quẽ fecerat maioriam vel nepote ex filio maiori si filius erat mortuus, q̃ non censetur reuocata matria ex quo ex secundo testamento non potest hæredi tas adiri de iure ciuili. vt dixi suprã l. proxima. & sic nõ est reuocatum primũ. glos. & Bart. in. l. si filius qui in potestate. ff. de li bei. & posthu & ad intellectum huius qualiter procedat & laiorem declarationem videas ibi per Alexand. Sed iuxta hoc pone q̃ quis fecit maiorãpert testãm in filiũ suũ maiorẽ virtute fatultatis regiæ, post ea in alio testãt facta tastam maiorãã in aliumfilium sine licentia principis, an per hoc videtur reuocata prima maiorãa? & videtur q̃ sic ex quo virtute legis potuit facere maiorãam in secundum. ff. un. in tertia & quinta bonorum & præsumitur ex secunda constitutione maiorãæ q̃ voluit reuocare primam, vt filij minus lẽderentur, neq; est verisimile q̃ filios velles duplici onere maiorãæ grauare, argu. c. manda tum. de testat. pt. & l. natis onustæ. ff. ad l. rhodi de iactu.

e ¶ *Cinco testigos.* Hodie parũ vtilitatis in hoc haberet dispositio huius, l. cũ per l. ordina. in tu. 2. lib. 5. hodie etiã nõ requiruntur septẽ in testamẽtis, sed sufficiat numer. quinq; testũ, vel tũ cũ tabellione, posset etiã forte practicari, pin prio testõ solẽni secũdũ solẽniatẽ. d. l. ordina. vt l. 3. tam in pri. esset institus exteraneus in secũdo autẽ venientes ab intestato coram quinq; testib. etiã nõ vicinis, & sine tabellione, qd est notandũ, vel etiã, si primũ testũ esset factũ coram 7. testib., & nõ vicinis: cũ & illud teneret eius hodie. d. l. ordin. nõ obstãte, q̃ imo potius permittit, cũ nõ velit tollere dispositiões tam legũ, imo expressẽ in fine dicit, q̃ valeat testũ cũ bonis testimonijs i cuius. 7. testũ. si testator nolit seruare dispositionẽ. d. l. q̃ permittit cũ tabellione, vel si minor numero testũ, vt ibi habet: si esset in primo ita solẽni. cũ. 7. testib. usu instituere extraneus, & in secũdo instituerent venientes ab intestato coram quinq; testibus, etiã non vicinis, & etiã si tabellio haberi potest tenebit ex dispositiõe huius text. & tollet primũ, qd̃ nota bũ, & sic adhuc qd̃ in ista l. dispositẽ poterit esse magnæ vtilitatis, debet enim dicta l. ordina & tam testãtingi & limitari secundum dispositionem iuris communis argumen. tegi. l. si fetus vestri. C. de noxa

Lex que tanto text. est l. 1. n. 4. lib. 5.

Que est l. 3. & 11 no text. est l. 1. n. 4. lib. 5.

f ¶ *Valdria.* Non vt testim, sed vt intestati voluntas, vt in. d. l. hæc cõsultissima. §. si quis autẽ. & debebuo l. legata in hoc 2. testõ relicta secũdũ Bald. § si quis autẽ. sed qd̃ sin primo testõ fuit facta repetitio fideicõmissi ab intestato, nũqd facies valere fideicõmissum in primo testõ relictũ, ex quo per testũ testõ secũdũ minus solẽne, in quo sunt instituti venẽtes ab intestato, resest te facta ad causam intestati dic q̃ nõ, q̃ facto testatoris primũ testõ nõ contrum, cum oibus clausulis quinq; testibus testator dicat nolo eum cuiũ hæredẽ esse quingratus, vel contra me et iauis vel filio illi vt dei tuli minus hæreditatem, & applicatur regi. nihil eius loco aliunde iuuatur in suo testõ quia tunc substrogatus erit hæres. h. d.

g ¶ *Intẽdisse.* intelligesine imperfectione voluntatis vt in l. si is q. ff. de

tasta. siue imperfectione solennitatis, vt in l. 2. ff. de iniust. rup. & in § poteriore. eiusq; sequēs. inst. quib. mod testa infirm. sed an teneat testamēto illud plus cautas, & si sit imperfectio rone voluntatis? Bal. in repe. l. 1. co. 18. C. de sacrosanct. eccle. versus. 7. q. tenet q. nō qa. fecerit. ridiculi dicere q. pro parte quis deceda. testatus. & pro parte intestatus, seu q. decedat quis semi testatus. Bar. verō in. l. in testō. ff. de fideicō. libert. tenuit contrariū, & eius Ioan. de Imol. in. l. fi. i. squi. ff. de testa. & Abb. in capit. 1. de succes. ab intestata. & hoc vī veritas intelligendo, prout prædicti docto intelligūt, qui di spositio ad pias causas fuit perfecta, vt potē, si iam testator ad alia legata transiuit, prout exemplificat Abb. in. d. c. 16. & tradit Deci. cons. 159. & fortē dicendū videt in dispositione inter liberos, secundū Abb. vbi supra. qd limitandū videtur secundū Ioan. de Imol. in. d. l. i. squi. nisi dispositio inter liberos posset induce re scandalum propter inaequalitatē, quia tunc non tenebit dispositio in perfecta tatione voluntatis, inter liberos, quod est bene notandum, vt de hi per eum.

testamēto acabado, en q̄ dexasse a otro por su heredero, que nō fuesse su fijo, nin de los q̄ descendiessen del, e despues dixesse ante cinco testigos, quiero que fulano que era escrito en el testamento por mio heredero, que lo nō sea, porq̄ non lo meresce, por que me fue desconocido e erro cōtra mi, ca por tal razō o por otra semejante della, que despues el testador assi dixesse, pierde el heredero la herēcia del finado: e deue ser del Rey pues q̄ el testador nō quiso que la ouiesse aquel que establesciō por heredero, por el yerro que auia fecho, e non dexo en su testamento otro heredero que heredasse lo suyo. Mas si otro ouiesse dexado por heredero en su testamento, en lugar de aquel, deue lo esse auer, e el rey non ha y ninguna demanda.

¶ *Ley. XXIIII. Como se desata el testamento, quando el fazedor del rompe la carta, en que era escrito, o quebranta los sellos.*

VEbrātādo a sabiedas el fazedor d̄l testamēto, algūo d̄los sellos de la carta, en q̄ ante ouiesse fecho su testamēto en escrito, o tyādo algūas delas cuerdas, o rayendo las señales, que ouiesse fecho en la carta el escriuano publico, o rōpiēdo las desataseg el testamēto por ello. Pero si fuesse prouado, que alguna destas cosas sobredichas ant̄ ouiessen en la carta del testamento, por ocasion, e que non fuesse fecho a sabiendas, non se embargaria el testamento por ende.

¶ *Ley. XXV. Como todo ome fasta el dia de la muerte, puede mudar su testamento e fazer otro.*

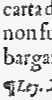

EA voluntad del ome es de tal natura, q̄ se muda é muchas maneras. e porēde ninguno ome non puede fazer testamento tan firme, q̄ lo nō pueda despues mudar, quando quisiere, fasta el dia que muera, solamente que sea en su memoria, quando lo camiare, e que faga otro acabadamente.

¶ *Ley. XXVI. Que pena deue auer aquel, que embarga a otro, porque non pueda fazer testamento.*

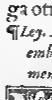

MAlamente yerran algunos omes, embargando a las vegadas a otros, que non puedan fazer testamento. E porende es guisado, que non finquen sin pena aquellos q̄ lo fizierē. Onde dezimos q̄ qualquier q̄ tal embargo fiziere a otro, q̄ deue per

a ¶ *Cum fuerit.* Istud verbum non est in. l. hæreditas. C. de his quib. vt indig. de qua ista sumpta fuit, & ideo hic ponit: qa ad tuferendū hæreditatē illo in instituto, non sufficerent verba de ipsa in ista. l. cum exprimendas sit causa ingratitudinis & alis quæ sit de illis. 14. de quibus in authe. vt cū de appella. cognoscit. §. aliud quoq; capitulū cilla 9. & l. 4. titu. 7. in fra eod. partit. Item qua ex hæreditari non potest filius in codem illis, siue extra testū vt in. l. hæreditatē. C. de codic. & in. 6. eodem illis. Institude codit. ité qua filius rectē ex hæredatus haberur pro mortuo. vt in. l. 6. si pater eiusne patus. ff. de confing. eū emanepa libe. eius. vnde non suceedit filius: sed alij venientes ab intestato vt de per Bart. ibidem. & in. 6. si pater in potestate & faciet eum, quōd habetur in authen. hoc inter liberos. C. de testam n.

b ¶ *Dixesse.* An sufficiat quōd testator dixerit & si nihil probetur ab hæredē ista. l. vult quōd licet Marti Silla. relatus ab Albert. in. l. hæreditas. C. de his quib. vt indig. aliud voluerit

c ¶ *Causa.* Innuit exprimendā esse causam, vt peedat quod in ista. l. habetur & hoc tenuerit aliqui docto oriq̄ Qdoftred. cō dicit, q. in instituo hæredē extraneo, non est necesse q̄ causa exprimatur. & sufficiat q. testator eum dicat demeritum, vel indignum, quod etiā tenet Albertus in. d. l. hæreditas. C. de his quib. vt indig. & idē tenet ibi Bald. dicens, q. non est necesse, q. causa illa incitiæ exprimat, potest enim in hoc tuderare ex animi sui motu: qa in ea potestas quilibet est moderator, & arbiter. I in te mandata Canāda. quod etiā sequit ibi Alegā. col. 1. & satis probat in ista. l. hæreditas quinimo (vt declarat ibi Paul de Cast.) ex eo solo q. dixisset hæredē nō meren, vel esse indignū absq; eo q. dicat, & per hoc nolo eū habere hæreditatē sufficit, qa tacitē videtur hoc dixisse, licētista duo possint stare, q. ille nō mereatur, & sit indignus & nihilominus testator voluit ipsum habere, sed dicit q. hoc nō præsumit. vt patet in dito tex. & satis mihi ista placet, neq; ob-

stat ista. l. nā gratia exēplū pleniusexprimit, nō vt velit oīa hæc verba hic posita esse nec essatia, vt hæreditas auferat, vel ut abindigno, & hoc idem vult ista. l. dū dicit, ea por tal razon, o por otra semejante, &c.

d ¶ *Perde.* Ex hoc verbo innuitur, q. heres adiuti hæreditatē ex alium l. facit. l. ex facto. §. iuliani. ff. de vulg. & pupi. & quid si heres non adisset? dic q. si repudiauerat, idē est dicēdū: qa vī fuit fecisse in fraudē fisci & sic habet p adito. vt ff. ad silla. l. si sequēs. cum ibi notatis. Si aūt non adiuit qa meritū ē aū adita hæreditatē, tūc qa cessat rō pūdēa & fraudē, porto sua hæreditē cohæredi secūdum qd. decla. Paul. de Cast. in. d. l. hēditas. vel in nō habetur cohæredē, hæreditas veniret ad venientes ab intestato: neque verū tet ad fisci. cū nō sit hæres à quo possit auferre.

e ¶ *Heredes.* Idē dic si testator Adsit. C. prohibit dicta §. & ff. sigs. ha fauore venit aliquā te contra ab intestato, nā tunc nō applicaret fisco sed per si deicō. cū fisci restituē da. l. peto. in prin. ff. de leg. 2. Paul. de Cast. in. d. l. hæreditas. & ibi sic colligit, q. prout dicta verba fauore cohæredis & istis ab ab nō possit hæres ita à testatore iudicatus in signus detrahere quartā eū restituit per hæc commissum, vt vult idē Paul. de Cast. ibi sub dubio fortē.

¶ *Lex. XXIIII.*

20 Si tellator cōsulte frāgit el tartam vel chordulam, aut sigillum testamenti vel radat signum notarij infirmatur testamentum nisi probetur casu fuisse factum. h. d. Habuit ortum à l. penul. C. de testa.

f ¶ *Senales.* Add. l. ad testū. §. si signa. ff. eod. & in hoc vī dē ista. l. velle. vt procedat eius dispositio, etiā in testō nuncupariuo, pitt etiā voluit Paul. de Cast. in. l. infam. C. eo. Ange. rōibi quēsequit Alex. tenet eo tra rū, qa licet testator amoueat vel rūpat signū tabellionis positum in testō nuncupariuo dato sibi a tabellione, cū tū remaneat aliud ori ginale apud tabellionē, non ruptū nō vī de fit cuocatū testū per text. in. l. fi. ff. de his q̄ in testa. delen. & ad ista. l. partita potest. responderi q. testū fuit in scriptis & nullū aliud erat vel ruptū fuit ipsum originale, quod solūerat apud notarū, q̄ ne ratest̄ nuncupatiuum.

g ¶ *Desatase.* Sed an ipso iure velope exceptionis? vid Bar. in. l. 1. §. fin. ff. de his q̄ in testa. delen. & vide de materia huius. l. nō tab. cōsilū Oldr. 144. in legatis verō cōtentis in testō, dic q. ex eo q. simpliciter noluit valere vi deatur reuocate secundū Albe. in. l. sane mus. C. eo. de testa. intelligetū vt habetur in. l. multis. §. veteranus. ff. de testa. milit. & per Alex. in prædictis consilijs.

¶ *Lex. XXV.*

20 Quantuncunque fit mum sit testamentum potest testator illud reuocare, & aliud condere. h. d.

h ¶ *Desuer.* Nota bene verba huius. l. quæ bene faciunt pro dictis Bart. in. l. si quis in punc. testamenti. pen. & fi. col. ff. de leg. 3. q. non sit mo dus aliquis datus à iure quo testā min non possit mutari, vide ibi. non ergo procedet cautela, de qua per Carpol. nume. 117. in sui se cautelis.

¶ *Lex. XXVI.*

20 Prohibens aliquem testari peccat ius, quod ex testatoris boni erat habiturus, & regi applicatur. h. d.

der el derecho, [a]que deue auer en los bienes de aq̃l q̃ destoruo, en qual manera quier q̃ los deuiesse auer. E aquello q̃ el perdiere por esta razon deue ser de la camara del Rey. E esta pena deue auer, por el grãd yerro q̃ fizo a Dios, e por el atreuimiento e el tuerto q̃ faze al Señor de la tierra, e al alma del finado, [b] e a todos los otros omes, en dar mal exẽplo de si.

¶ *Ley. XXVII. Que razones mueuen los omes a embargar a los otros, q̃ no fagã testamẽtos: e quantas maneras son deste embargo.*

VAnas e malas razones mueuẽ a los omes a las vegadas a embargar a otros q̃ non fagan sus testamentos. Ca algunos ya dellos, q̃ fazẽ esto, porque los ayan establesc̃ido sus herederos en sus testamentos, e veyẽdo q̃ quieren fazer otro testamento, embargan q̃ lo nõ fagan, nin cãbien, [c]aquel q̃ auian ya fecho. Otros ya, [d]que son tan propincos, que atiendã de heredar los bienes de sus parientes, si acaesciere que muerã sin mãda: e porende embargan los que non lo puedã fazer. Otros ya, q̃ maguer, [e]cõsien tã q̃ fagã testamẽto, cõ todo esso, quierẽ q̃ lo ordene a su guisa e a su plazer, e este embargo fazẽ en muchas maneras, assi como fazẽdo fuerça, fa aq̃llos mismos q̃ quieren fazer sus testamentos, de guisa que los non pueden fazer. E otros ya que amenazan los seruianos e a los testigos, con quien lo han de fazer, en manera que non osan venir a aquel que quiere fazer su testamento de lo suyo. E porende mandamos: que qualquier que embargasse a otro en alguna destas maneras sobredichas, o en otra semejante dellas, si fuere prouado: que pierda [g] el derecho que podia auer en los bienes de aquel, a quien fizo este embargo, en qual manera quier. Empero si fuerça, nin premia ninguna nol fiziesse, mas rogandole, [h] por buenas palabras: lo aduxesse, a que non fiziesse testamento, estonce non perderia lo que deuia auer, o heredar de los bienes del, maguer el otro por su dicho, o por sus palabras, se dexasse de fazer el testamento: o de cambiar, [i] el que ante auia fecho. E otro si dezimos que si los fijos, [k] embargaren al padre, que non faga su testamento, que non puedan despues heredar en los bienes del padre, maguer muera, sin manda. Mas si fuessen dos fijos o mas: e el vno dellos embargasse que non fiziesse el testamento, non los otros: aquellos q̃ lo non embargassen, deuen auer cada vno su parte, e la parte de aquel que lo embargo deue ser del Rey. E esso mismo seria, si el padre embargasse al fijo, que non fiziesse su testamento, de las cosas que lo pudiesse fazer.

1 a ¶ *Deue perder el derecho.* Cõ eo tdat cũ l.4.t.tesp.ff. si quis aliqnẽ testaprohiuo. & in l.2 C.eo.& de practica huius mate.vi.notata per Bartolo in l.fi.ff eo.& aduertẽ & vltra istam pœnam punitur prohibens extra ordinem vt volunt glo.& Bart.in.d.l.1.si tamen interuenit violentia, tunc pœna ordinaria de vi publica vel priuata. l.qui dolo.§. fin ff.ad.l.Iul. de vi.publ. & l.ff ad.l. Iul. de vi.priua. & tenet Guillel. de Cug. Paul. & Alex. in. d. l.1

2 b ¶ *El alma del finado.* Fit enim grauis ostensa ei qui vult testari, si prohibeat, vt in l. testamenti C. de inofficio. testa. propter quam potest exhæredari, vt habetur & est hodie vna de. 14. causis exhæredandi in.l.4.tit.7.infra ead.partit.

¶ *Lex. XXVII.*

3 Si quis prohibeat alĩ quẽ testari minas testatoro, vel tabellioni, vel testibus ne veniant inferendo fuse ut filius sive alius incurrit pœnam de qua supra l. proxima secus si ro gaminibus testator testamentũ facere omittat.h d.

1 c ¶ *Nin cambien.* Iste primus casus ponitur in l.1.a respon.ff. si quis aliquẽ testa. prohib. & vide de isto casu per Bar in.l.fi.col.pe.versi.4.casu ff. eod.

2 d ¶ *Otros ya.* De isto casu vide per Bar.in.d.l fi.col.pe.versi.3.casu.

3 e ¶ *Que maguer.* De isto.3 casu vide per Barto ibi co.1.super.1 &.2. casu.pereum posito.

4 f ¶ *Fazendo fuerça.* Videtur velle ista Lex hoc verbo & ex illis, q̃ sequũtur &.l.3 proxima, q̃ si coegit aliquẽ ad se instituendum vel a liũ, q̃ instituio tenetur & auferantur bona ab eo per fiscũ, tanq̃ ab indigno. cuius contrariũ tenet Iob̃ de Imo in.1.1 col 1.ff de testa ggl.ibi.imo dicit, q̃ tunc instituio sit nulla. & mouet quia liberũ debet esse arbitrium & voluntas testantis, vt l 1.cũ similibus. C.de sacrosc. eccle. & q̃ coactio interuenẽs annullet actũ ipso iure sicut & alias annullat matrimoniũ eo quia debet ibi esse plena libertas vt in.c.cum locum.de sponsali.l 1.C.de sacros.eccle & p hoc dicit videri esse casum in l.qui testament.§.fi.ff.de testa vbi dicit, q̃ coactio facta testatoris reddit testamẽtũ nullũ. Multo ergo erit hoc à fortiori, si fit facta testatori. & hoc etiam tenet Iaso.in.l.1.C.si quis aliquẽ testa.prohibu.de cto.tamen in.l. 1.C.eo. vt ipsi referunt. volunt contrariumimo q̃ tali etiã casu veniat fiscus auferens hæreditatem, vt ab indigno & sic q̃ instituto tenuerit l.ex facto.§.Iulian'.ff.de vulga.& pupilla.& idẽ voluit ipse, l partita rũ vt prædixi & sortẽ etiam d iure cõmuni nõ procederet dictũ Imola cum non reperiatur expressum institutionẽ vi vel metu factã esse ipso iure nullã.& quia.l q̃ testamẽto.§.fi.p cum.p casu allegata hoc nõ probat.& dissimile est vim fieri testibus, vel testatori nã testes metu perturbari præsumit lex cos non intelligere quæ agantur. & ideo sta tuit firi deinde nõ valere testamẽtũ: et ita ut vero licet constet, inti lligitur q̃ agit & coacta voluntas, voluntas est regulariter, vt id merito. 15.q.1.&.c Abbas &.c ad audientiam.q̃ met.cauf vnde dicit Bald.in l.1.§ sed ligs C.cõmu.delega col.fi.q̃ le,ges quæ dicũt, q̃ coacta voluntas, voluntas est, procedũt in negotio proprio: nõ verõ in alieno. vnde non procedit in actu gesto p administratorem, vt dicit idem Bald. in ru. de controuer. inuestitur. ad sioẽ. & sic dissimilis est actus coactæ, voluntatis in teste, ab actu coactionis ipsius partis. An aũt debeantur legata ex testamento facto p vim? vide Bal. in.l.1.C.si quis aliquem testa. prohibuc.col. 2. & q̃ si non interuenit metus sed doluis vi per. Bal. ibi co.fi &.j eod. l. sequenti.

5 g ¶ *Pierda.* Etap plicabitur fisco. vt suprã l. proxima & dixi. in glos præcedẽ. si rũpio hiiitio, vel coactio fuit in damnum alterius, quẽ testator instituere volebat succutitut laso vt in authen. vt nul. iudi §. & hoc pueniit colla 9. &. l. Lucius §. Sem pronia.ff.de lega.2. & per Bartolum in.l.fi.ff si quis aliquem testam. prohibue.Bald. in l.1.col.2.C. eod. vertiu.sed quæro hic. & vide.j. eodem.l.29.

6 h ¶ *Rogandole.* Adde etiã l.fi.ff si quis aliq test.phi.&.C.eo.l.fi.&vi qd'not glo.in.§.Itẽ sacramenta.in verbo lponte de pacc.iura.firmã. vbi de minore blandius illecto per tutorẽ finita turcla.& adde etiam quod not.Bal.& Salice in.l. quidquid.C arbitrate Abbas in ca.2 de pecul.clerico.& Alex in.l.dedi.§ fi.ff.de cond.ob caus sed quid si nõ per blandicias: sed p pecuniã se faciat quis hæredẽ instituì? vid.Paul. de Cas.in.l titio centũ.§.filio.el.1.ff.de condit.& demõst.sed quid si qs volebat decẽ relinquere pupillo,& eius tutor blando sermone attraxit testantẽ, vt sibi relinqueret. vid gl. in parte incidẽtis.in.l titio.ff. ad municipa & vid.quæ dixi in l.2.tit &.j.ead.partit.

7 i ¶ *Cambiar.* Quid si blãd.tis & persuasionib' reuocasset primũ et persuadentem institueret? vid.Ias.in.1.C.si quis aliquem testa prohibue.

8 k ¶ *Los fijos.* Adde l.testamenti.C.de inofficio testa.&.l.a.§.fratris ff si quis aliq.test.prohib.& Azo C.eod in summia.

7 l ¶ *Al padre embargasse.* Facit ad quæstionem de qua per Bald in.l.testamenti.C.de inofficio.testam de filio volente testari, qui prohibitus fuit a matre, & testes examinati dicunt, q̃ mater filium dicentem, ego volo relinquere bona Titio coram legitimo testium numero, impediuit ne per notarium scribereturs, & expulit notarium, & testes. vide ibi per eum.

¶ *Lex. XXVIII.*

40 Si dominus seruii instituti impediatur instituentem summi testamentum mutare, vel aliud facere liceat post ea seruus manumittatur ante testatoris mortem, non enim hæres, sed propinquior defuncti consanguineus, ipse impediuit, tunc succedit Rex.

1 a ¶ *El señor.* Adde. l. 1. §. si dñs ff. si quis aliq. testa prohib.

¶ *Ley. XXVIII. Quepena ha el Señor o el sieruo a que algũo ouiesse establescido por su heredero si el embargo q̃ no faga otro testamento.*

2 b ¶ *Engaño.* Vides hic q̃ dispositiones istæ & mu. si quis aliq testa. prohib. habent locum in prohibente dolo, vide tñ per Bal. in. l. 1 col fina. versi. extra q̃ritur. C. eod.

3 c ¶ *Heredar.* Iste verbum non habetur. d. l. 1. §. si dñs. de qua ista sumpta est, & ex eo derem q̃ & si hoc respectu non manumiserit, idem sit dicendum.

4 d ¶ *El sea sin culpa.* Nota hoc verbũ nam fa cit ad quæstionẽ glos. in. l. 1. C. si quis aliq testa. prohib. an coactio vel dolus tertij cõpellentis aliũ instituere, noceat instituto? cõmunis conclusio contra glos. ibi est q̃ nocet. solus Ias. ibi limitat communẽ opinionem prout dere, q̃ido talis institutus fuit sciens aut volẽs: secus vero, si erat ignorans volens ita esse de mente docti, sed re vera docto. Ioquuntur in distinctẽ, & rationes suæ multantur etiam si sit ignorans. & laso fuit in hoc in. 4. nertent lor utus, motus fortẽ ex. l. non interest. C. q̃ tuet eau. ibi sciente emptore. non videns, q̃ ibi suppletur, maxime per. g. & docto confirmatur ista communis opinio sic intellecta per istam. l. Sed cuius erit tali casu hæreditas, an fisci vel venienãũ ab intestato? doct. communiter volunt, q̃ fisci & de laiat Sabiet in d. l. 1. C si quis aliq. testa. prohib. istatũ lex in verbis proximẽ sequentibus vẽ aliud velle, vid quæ dixim gl. sequenti

5 e ¶ *Delmas propinque pariente.* Si referas ad præcedentia, qñ seruus factus fuit liber, prout debet referri, deciditur hic vnus casus, qui non erat decissus inter communis & dictutur cõmunis opinio, de qua per Bartol. in. l. fi. rol. q. e. versi. quarto casu. ff. si quis aliq testa. prohib. qui voluit, q̃ quando instituti per coactionem vel dolum meum, erant in nica potestate tẽpe, phibitionis: hæreditas, & applicat fisco & vt hic vides, deciditur contrariũ & facit ad id quod dixi in glo. §. proxima; qñ ad compulsionem tertij fuit institutus alius extraneus, vt isto casu hæreditas de ferantur venientibus ab intestato propinquioribus & non fisco licet doct. communiter voluerunt contrariũ, vt ibi dixi: cum enim hæreditas sit apud eum qui nullam coactionem nec fraudem adhibuit. videtur iusta prouisio, vt deficiente institutorum in dignitate potius venientibus ab intestato, quam fisco deferatur sed vero institutus participet in coactione, vel fraude per alium adhibita, tunc prorere detet opinio communis. & ita intelligitur l. 1. C. eo

bargan a los pelegrinos e a los romeros que nõ puedan fazer sus testamẽtos.

Enferman a las vezes los pelegrinos b e los romeros andando en sus romerias: de manera q̃ sintiendo se muy cuytados de las enfermedades, hã de fazer sus testamentos e sus mãdas, e porq̃ acaesciò ya en algũos lo gares, que aquellos en cuyas casas posauã, los embargauan maliciosamente, que nõ pudiessen esto fazer, cõ intencion que si muriessen que se fincassen en ellos todas las cosas q̃ trayã. Porẽde defendemos, q̃ ninguno ome de nuestro Señorio, non sea osado de fazer tã grand maldad como esta de los embargar, nin cõtrallar en ninguna manera, q̃ ser pueda, que nõ fagan sus testamentos e sus mãdas, en la manera que quisieren. Ante tenemos por bien, e mãdamos: que ayan libre poder [1] para fazer lo e como quier que ellos ordenarẽ e establesciere, e mandaren fazer de sus cosas con razon, e con derecho assi lo otorgamos e tenemos por bien que vala: e ningũa costumbre mala, o priuilesio que ouiesse en algũ logar cõtra esto nõ gelo pueda embargar. E si alguo cõtra esto fiere: mãdamos, que reciba pena en aquello mismo [k], en q̃ erro, de manera, que de alli adelante testamẽto, nin mãda que fiziesse nõ vala ẽ ningũa guisa. E demas desto mandamos que el judgador del logar do acaesciere, le faga esar miẽto por ello en el cuerpo e en el auer, segund entẽdiere que meresce, catando qual fue el yerro que fizo, e la persona contra quien fue fecho.

f ¶ *El mas propinquo parente.* Adde glo. fin. in. l. 1. in prin. ff. si quis aliq. testa. prohib.

¶ *Lex. XXIX.*

40 Dolo vel alius impedienti testatorẽ Timo relinquere, si hoc probetur soluet ei quem impedit duplicatũ quod ejus prætextu perdidit. h. d. Conce. cũ auctẽ. vt nulli in dicũ §. & hoc permenit.

1 *Poder.* Quid si non sit soluendo? die, q̃ tunc la sus reuenerue contra fiscũ arg. l. fi. in prin. ff. de eo per quẽ fact. est. & l. plane. la. 2. §. 1. ff. de lega. 1. & tener Bar. in. l. fi. ff. si quis aliquẽ testa. prohib. & vẽ hoc intelligẽdũ de interesse, nõ respectu pœnæ dubii, licet Sa li aliud innuit in dict. l. 1. C. si quis aliq. test. prohi.

¶ *Lex. XXX.*

40 Peregrini liberã habent testamẽti factionẽ, cõsuetudine cõtrariã non obstante, & eo testari impedire efficii intestabilis, & est punẽdus in eo, in q̃ delinquit in supa brutio iudiris, corporaliter punietur. h. d.

h ¶ *Pelegrinos.* Non sumas nec intelligas hoc de peregrinis, qui fuerunt 1 in auct. vt differẽt. iudic. in prin. colla. 9. & ibi non Bart. sed de peregrinis qui cẽ deuotionis peregrinantur, q̃d patet hic, cũm dicit, e los romeros &c. & ita eũ intelligit Ange. & Pau. de Cast in auct. omnes peregrini. C. commun de succe. eliio.

i ¶ *Libre poder.* Ex isto verbo quod etiam ponitur in. d. auct. omnes peregrini C. cõmun. de succes. dicebat ibi Ange. q̃ per hoc verbũ vẽ tolli omnis solennitas iuris ciuilis, en ca testamenta peregrinorum, & quod renebunt eorum testamenta cum duobus testibus tantũm, vt de qua 3. & dixi supra. eod. l. 4. Crederem tamen istud dictum procedere, quando plures testes haberi non possent, aliàs seruanda esset dispositio. l. non. reco. ot. mãnota tamen in practica bene dictum Angel.

k ¶ *Mismo.* Punitur quis in eo in quo deliquit vt in d. auth. ẽtica. omnes peregrini. sic & torquetur quis in eo in quo peccauit. vt tradit beatus

Gregor. 14. lib. mora. c. 4. gl. in. §. itē mutus. in ff. quib. non est permis. facere testa.

¶ *Lex XXXI.*

Capitoiciā stabularius vbi peregrin' sine testamēto mortē eius bona cōābonis hominib' ostedat, & retineat, & dentur episcopo diocesano, vel eius vicario, qui seribar constanguineis successuris, vt veniāt vel mittat pro bonis & eis mittentibus tradat ea. Si vero non mittēt, nec scitur, nec apparet, si habent heredes, eius bona Episcopi arbitrio in pia opera conuertant. Caupo nē cōtra facientē in triplū ad quē occultant punitur, & ipse triplū & alia bona distribuā tur pro eius anima. b d.

¶ *Ley. XXXI. Como deuē ser puestos en vecabdo los bienes de los romeros, e de los pelegrinos quando mueren sin manda.*

MVriēdo algun pelegrino, o romero sin testamēto, o sin manda en casa de algūd alberguero: aquel en cuya casa muriere, deue llamar o mes buēos de aqll logar e mostrar les todas las cosas q̄ trae. e ellos estando delāte, deue las fazer escreuir, non encubriendo ningūa cosa dello: nin tomādo para si, nin para otro fueras ēde aquello que deuiere auer cō derecho por su ostalage, o si ouiesse vēdido algo para su viuda. E porque las cosas dellos sean mejor guardadas, mādamos, que todo quāto les fallaren, sea dado ē guarda[a] al obispo del logar: o a su vicario: e el ēbie a dezir[b] por su carta a aqll logar onde el finado era: q̄ aqllos q̄ cō derecho pudierē mostrar, q̄ deuē ser sus herederos, q̄ue vengā: o embiē vno dellos, con carta de personeria de los otros e q̄ gelo dará. E si tal ome viniere e se mostrare segūd derecho q̄ es su heredero, deuē gelo todo dar. E si por auētura tal heredero nō viniere, o nō pudiesse saber[c] onde era el finado, deuen lo todo dar e despēder ē obras de piedad[d] allí do entēdierē q̄ mejor lo podrá fazer. E si algun ostalero cōtra esto fiziesse, tomādo o encubriendo algūa cosa mādamos q̄ lo pechetres doblado, todo quanto tomare e ēcubriere, e q̄ faga dello el obispo o su vicario assi como sobre dicho es.

a *Sea dado en guarda.* Per iu dicem loci, intelligenam si iudex in vita eorum eis tenetur imperitire auxilium, alias punitur vt in 4. tit. 9. li. 1. ord. mūo fortius ipsis mortuis iudex ad hoc tenebitur.

In nou. recō. ed. l. 3. tit. 11. li. 1.

b *E el embio a dezir.* hoc ergo pertinet ad curā epi, vt hic & in. d. auct. omnes peregrini. C. cōmun. de succes. non tū vt dixi, reputarē absonū, si hoc fiat per iudicē secularem loci: & facit ad hoc. j. eo. l. proxima.

c *Pudiessen saber.* Sic etiāfit restitutio pauperib', cū non reperiatur ille nec hæredes eius, cui debet restitui, vt per doct. in cap. cū tu. de vsu. & in c. cū sit. de Iudæis.

d *Obras de piedad.* Non ergo bona peregrinorū, vt vacantia applicabuntur fisco: sed expendentur in pijs causis arbitrio episcopi, vt hic. & in. d. auct. omnes peregrini. & ibi not. Angel.

¶ *Lex. XXXII.*

Causa peregrinorum, aut eorum successorum super bonis quæ secum in peregrinatione deferunt, est breuiter terminanda.

e *Luego.* Ex hoc verbo, & etiam ex sequentibus, videtur velle ista. l. q̄ procedatur in hiscausis peregrinorum summariè, sine strepitu & figura iudicij, iuxta ea quæ habentur in clem. sæpe. de verbo. signi. & cum dicit statim, intelligendum exactissima diligentia, & omnibus frustrationibus amputatis necessarium tamen in interuallum est omnino, quod patet, dum subdit, lo mas ayna &c. l. 2. §. confestim. ff. ad Tertull. Bald. in. l. nequidē §. de plano. colum. 2. versic. quid si sub ad verbo statim. ff. de offi. proconsu. & cum hic subdit, sin escatima videtur idem importare, ac si dixisset, de plano: abbreuiabuntur ergo dilationes & dabitur libellus in modum petitij, vt in. d. clem. sæpe. Bald. in dicto. §. de plano in principio & cum dicit, sin alongamiento, est idem, ac leuato velo, vt 1. l. de submersis. C. de nauira. libro. 11. Bartol. in. l. ne quid colum. fin. ff. de incend. ruina, naufrag. sufficit ergo, si iudex procedat salua iustitia & æquitate argumen. l. creditor. §. si. ff. mand. Ad iur. ff. &. C. quæ admodū testa. ape. &. ff. de tabu. exibē.

¶ *Titulus. I I. Quomodo testamenta aperiantur.*

¶ *En poridad.* Ex hoc videtur, quod ille Titius non procedat nisi in testamento inscriptis: dicitur idē esse intestamento nuncupatiuo vel codicillo redacto in scriptis per notarium. gl. et Bartolus. in. l. 1. in principio. ff. eodem.

¶ *Lex. I.*

Titulo. II. De como deuen ser abiertos los testamentos que son fechos en escrito en poridad.

LEscriuen algūos omes sus testamētos en poridad, e de guisa que los testigos, que escriuen y sus nomes, non sabē que es lo que esta escrito en ellos. Onde pues que en el titulo ante deste mostramos las maneras de como se deuen fazer: queremos aqui dezir de como deuē ser abiertos despues que fueren assi fechos, porque los omes a quiē fuere mādada alguna cosa en ellos sepā certamēte quanto es. E otrosi, que las poridades que sō en ellos puestas, sean mejor guardadas. E mostraremos quiē puede mandar q̄ se abra el testamento. E ante quiē. E quādo puede pedir que lo abrā. E en que manera deue ser abierto, e mostrado. E ante quales.

¶ *Ley. I. Quien puede demandar ante el juez que abran el testamento que es escrito en poridad.*

sciban tuerto, nin daño, ē sus personas, nin en sus cosas, e que guardē ellos, e sagā guardar, a todos los otros, todas estas cosas, en fecho de los romeros: assi como sobredichas sō. E demas desto, les mādamos, que si acaeciere, q̄ algūos romeros, o los herederos dellos, que viniere n por razon de sus testamentos, o de sus bienes ante ellos, q̄ los oyan luego, e los librenlo mas ayna, e lo mejor q̄ pudieren, e sopieren, sin escatima e sin alongamiento. Demanera que su romeria, nin su derecho, nō se les embargue, por alongāça de pleytos esentimosos, nin en otra manera que ser pueda.

¶ Hi quibus in testamento inscriptis aliquid relinquitur, pñt testamentū petere aperiendū, quia sua interest. & hoc petere debēt ex tū iudice, post mortē testatoris, præsito prius iuramento q̄ non malitiose, sed credentes sibi aliquid relictum petunt eius q̄ eruram, nec pactum super relictis in eo factum, valet ante aperturam. l. d.

1 a ¶ *Mandado algo.* Et etiam illi quibus nihil est relictũ hoc petere possunt, si eorum interest, vt pote si filius sit preteritus, & velit dicere testamentum nullum, secundum Ange in l. 1. in princ. ff. eod & si sic cetera interum ad probandũ, q̃ sua interest, vt voluit glos. & ibi Bar. in l. 1. in princ. ff. eodem Paul in l. 1 C. eo.

b ¶ *Seyendo muerto.* Debet igitur prius quam testamentum aperiatur & publicet constare de morte testatoris. vt hic & in. l. 2. §. si dubitetur. & leg. pupillares. ff. eod. & si notarius dicat quod etiã mortuo testatore nõ debet publicare: qa testator præcepit non ostendi testamẽtũ, nisi certis annis elapsis, dic quod nõ credi tur notario de hoc, nisi aliter de tali commissione apparet, secundum Angelũ in. d. §. si dubitetur. & adde ad istã legem l. 10. ti tulo. 18. partita tertia.

2 EN poridad, e con escritura seyendo fecho el testamento, pueden aquellos a quiẽ es mandado algo a en el de mandar ante el juez, q̃l abran, seyendo muerto b el que fizo el testamento. Pero el que esto demanda, deue jurar c primero, q̃lo nõ faze malleiosamẽte, mas por euydar d q̃ en aquel testamẽto yaze algũa cosa, q̃ le fue mãdada a el, o a aquel por quien lo demãda. Esto es por quel testamento non pertenece tan solamente a vno me solo, maguer sea heredero, mas a todos aquellos a quien es mandada alguna cosa en el. E porende pleyto e nin composicion f, que fiziessen entre si aquellos que euydassen auer alguna cosa en el testamento, non deue valer, fasta que sea abierto g ante el juez. Ca non podria ser sabida la verdad ciertamente, de lo que es escrito e mandado en el testamento, a menos de ser abierto. E porende podria acaescer, que rescibiria algunos engaño en la composicion que fiziessen ante.

¶ Ley. II. Quando pueden pedir que se abra el testamento.

3 PEdir puede delante el juez qualquier delos q̃ dize en la ley ante desta, j abrã el testamento, desque fuere finado aq̃l que lo hizo. E si el testamẽto fuere en la villa, o en el lugar do lo pidierẽ, deue lo fazer aduzir el juez ante si, e abrillo luego, assi como adelãte mostraremos. E si fuere en otra parte deue les poner plazo a los q̃ lo touieren, a q̃lo aduzgã. e desq̃lo aduxerẽ, deue lo otrosi abrir. E si por auẽtura alguno delos, q̃ touiessen el testamento fuesse rebelde de manera q̃ lo no quisiesse mostrar por mandado del juez, deue pechar a aquel, o aquellos que lo demandassen, todo quanto les fuesse mandado en el testamento: e demas el daño e el menoscabo que les viniesse por esta razon, porque gelo non quiso mostrar.

¶ Ley. III. En que manera, e ante quales omes deue ser abierto el testamento e mostrado.

4 ABierto i deue ser el testamento delante del juez ordinario, e de los testigos, que son escritos en el. Pero en ante quel juez lo mande abrir, deue saber dellos, si es aquel el testamento, en que pusieron sus sellos, o fizieron poner: o en que escriuieron sus nomes. E los testigos deuen conoscer si son aquellos sus sellos: e si la mayor partida dellos dixeren que pusieron los sellos ẽ el testamento, deue ser abierto ante ellos, e leydo: maguer todos nõ conoscan tassen y. E despues desto deue lo ẽbiar a aquellos q̃ non fueron presentes, que conozcan sus sellos, si fuessen dolientes.

b ¶ *Seyendo muerto.* Adde Decium consil. 345. si fuis his quæ supra. & Alexander consil. 11. visio vt oportet &c. volumi. 2. vbi etiam vid. quid si hæres traligarcum d bitorbus hæreditatis non visio testamento.

c ¶ *Jurar.* Vide l. 3 C. eod.

d ¶ *Cuydar.* Ex hoc apparet sufficere iuramẽtum absque alia probatione interesse, vt diximus supra.

e ¶ *Pleyto.* Libes sice expressum, quod licit nõ tenet transactio, nisi in species & cognitis verbis testamenti, vel codicillorum in hac parte pactum gratuitum. & hoc etiam tenui: glo. in l. de his. & de transactio & b. Bar. Bal. Ange. & Albenc. contra iuriscõsultorum tenuerunt Guillel. Iacob. de Raue, Rayne Paul. & Iason.

f ¶ *Nin composicion.* i. transactio, vt in dicto l. de his. & in. l. nõ est ferendus. ff. de transact. quid autem in sententia, an teneat non visis verbis testamenti: glo. in. l. 3. §. 1. ff. de transact. voluit quod in sententia non habentida locum per. l. si mater. in princ. ff. de excusat. tut. iudica. & tenet Bald. & Guillel. & Iacob. de Arena. in. d. l. de his. Bal. in. d. §. 1. Cõtrarium tamen tenet Paul. de Castr. in. d. l. de his. vbi etiam idem tenet Iason asserens se mirari de glos. & doct. tenentibus contrarium: Cum contra eos litteræ expressus secundum eum. in. l. 1. in princ. ff. quemadmodum testa. aperiã. ibi neque apud iudicem exquiri veritas aliter potest. Tu tene opinionem glos. Bal. & aliorum in quam etiam inclinat Albericusio. d. l. de his. per text. in dict. l. 1. mater. in princ. daretur tamen restitutio ex clausula generali propter iustum error, vt declarabit glo. Bartol. & al. Tenet tamen sententia de mero iure. & ad d. l. 1. in princ. quam allegat prose Iason. & etiam eam allegauit Albericus. Respon. quod ibi non deciditur, quod nõ possit proferri sententia non cognitis verbis testamenti, sicut disponitur non posse aliter transigi sed tantum dicit text. quod veritas per iudicem aliter inquiri non potest, inter quæ verba longẽ interest. & pro hoc bene facit ista. l. part. tertia, quæ tantum annullat pactum, & transactionem initam non inspectis & cognitis verbis testamenti, & nihil de sententia iudicis dicit. alia in ista materia vide per glos. doctorum dict. l. de his. & per Bartol. in. l. qui Romæ. §. duo fratres. 4. 5 & 6 q. ff. de verbo. obliga & in. l. Seyphi. ff. de opt. lega. & an posit renuntiari huic legi eum iuramento? Iason tradi. latè in dict. l. de his. quod sic. cui adde Decium consil. 345. si fuis his quæ supra. & Alexander consil. 11. visio vt oportet &c. volumi. 2. vbi etiam vid. quid si hæres traligarcum d bitorbus hæreditatis non visio testamento.

g ¶ *Abierto.* Aperto ergo testamento, sufficit quod fiat per relationẽ notarij, vel testium fidelias certe fiatur, licet non inspiciantur verba testamenti, secundum Paul. in. d. l. si de his. & sufficit, quod in instrumento transactionis partes dicant quod habuerit aliqua contentorum in testamento vt notat Bal. in d. l. de his. Si tamen ex relatione ista per pensereetur error: quia amplius sit in testamento, quã referetur. seu aliter disponitur quam dicatur à parte, tunc non teneret transactio, vt not. Angel. in d. l. 1. in princ. ff. quẽadmo. testa. ape. & in. l. qui Romæ. §. duo fratres ff. de verbo obliga & licet Ioan. de Imol. ibi reprehendat Angel. tamen Alex. & Fianus. de Aret. ibi tenent dictum Angel. & vide Socin. consil. 214 volumi. 2. in secunda dubitatione.

¶ Lex. II.

Cõpelir iudex tenẽte testamentũ ad eꝰ ædition ẽ vt aperiat. Et si in illo loco non est testamentum, assignabit terminum ad portandũ. q̃d si tenens dare nolit, tenetur petentibus ad relicta & interesse. h. d.

h ¶ *Deue pechar.* Adde l. 3 6. condemnatio. ff. de tabul. exhiben. & dele garatio furante testamentum. vide. l. si. tit. 7. infra ead. partita.

¶ Lex III.

Aperiri debet testamentum testibus iuratis, suis sigillis & subscriptionibus cognoscentibus & iudex ordinarius aperit illud, & dat copiam illis quorum interest sed si omnes testes non sint præsentes: hoc fiat coram maiori parte, & etiam coram minori si iudex viderit quod est necesse q̃ aperiatur. & hoc faciat coram hominibus probis & postea mittat testibus testamentum si sunt infirmi, vel personæ egregiæ aut absentes vt subscriptiones & sigilla cognoscant & negatio alterius de testibus non impedit apertura: licet reddat testamentum suspectum. h. d.

i ¶ *Abierto.* &c. de forma publicationis testamenti, vltra istam. l. & sequentem. vid. Speculato. titu. de instru. ædit. §. ostensio. col. pe.

2 a ¶ *Sin gran trabajo.* Seu sine magno incommodo, vt in.l sed & si quis & ibi Barto post glo.ff.eod.non enim debet officium suum sibi esse dã nosum, vt ibi habetur.

3 b ¶ *A testigos buenos.* L.sed & si quis.de qua ista sumpta est, dicit opinæ opinionis viris.vbi Ioannes de Imol.notat q̃ non sufficit aperturam fieri coram viris bonæ opinionis, si alij essẽt optimæ opinionis: & ideo dicit q̃ cautum est vt notarius in instrumento attestetur de hoc: quia licèt q̃ præsumatur bonus, non tamẽ præsumitur optimus seu non repentur, q̃ de iure præsumat optimus, stãte verò ista l.rarum est q̃ sufficerent testes ser viri bonæ opinionis, prout à iure præsumuntur, vt tradit Bart. in aust. de testi §.1. colla. 7. & facit ista l. ad ea q̃ tradit Ange.& ẽt Ioan. de Imol. in l.1. §.fin.ff. quẽadmod. testa aper. an sit per statutum requirãtur testes optimæ opinionis, de beat probari q̃ sint tales nam exhar. l. videtur q̃ ex quo sunt boni reputentur optimæ opinionis, qd̃ etiã voluerũt Ioã. de Ligna & Francis. Rampon. Prout refert Ioann. de Imol in. d §.fin. col. 4. ad finem. Item ipse post Ange. vult contrarium.

tes: o personas muy honrradas: o si fuessen en otra tierra, que non pudiessen ser llamados, nin venir sin grand trabajo[a]. E si acaesciesse que alguno destos testigos negasse, que non pusiera su sello en el testamento: non lo deuen dexar por esso de abrir, como quier que alguna sospecha sea contra el testamento, por el niego de aquel testigo. E si por ventura el juez non pudiesse auer los testigos ante quien fue fecho el testamento, para abrirlo ante ellos, por que fuessen todos, o la mayor partida dellos en otra tierra: estonce dezimos, que si el judgador entendiesse que podria acaecer algund daño, o algund embargo por razon que el testamento nõ se abriesse, ante que aquellos testigos pudiessen venir, que deue fazer venir antẽ si omes buenos[b], e abrir el testamento ante ellos, e desque fuere abierto, deue lo mandar trasladar, e leer. E desi deue cerrar el testamento, e mandar, q̃ aquellos omes buenos que pongan sus sellos en el. E en esta guisa se puede abrir el testamento, maguer non este delante ninguno de los testigos ante quien fue fecho. Pero despues que vinieren los testigos, deue les mostrar[c] el testamento que conozcan los sellos: e si fueren a otra parte embiar selo alla segund de suso diximos. E deuen ellos jurar[d] que digan si es aquel el testamento que ellos sellaron, e onde fuerõ testigos. E desque aya tomado la jura, deuen fazer trasladar el testamento en su registro, e los dichos de los testigos que dixeron quando juraron: o en essa misma carta en que esta escrito el testamento, si ouiere, y pargamino tanto en que se pueda escreuir lo que dixeron. E despues desto deue dar traslado[e] del testamento, a aquellos a quien es algo mandado en el, si gelo demandaren.

4 c ¶ *Deuen les mostrar.* Quando testamentum in scripris sit sine tabellione debent ista seruari, si vero fiat cum tabellione, prout communiter hodie fiunt in istis regnis, maxime post.l.3. Tauri, ista non requiruntur cum propter auctoritatem tabellionis ipsa scriptura sit publica, & sidem faciat prout volunt glossl. notabilis, quæ communiter approbatur in l.2.in princ.in verbo publicum. ff. quemadmod. testa aperiri et etiam glo in.l.quæstionem.in verbo, ostenditur. C. de fideicommiss Bald in.l.hac consultissima.ad fi.C.qui testa.facer. pos & in.l.1.ad fin C.de testa & in.l omnium eodem tit. & qualiter debeat tabellio confirere instrumentum publicationis, & de eius sor ma vid. Ioan. de Imol.in dict.l.2.in princ. & hoc nota, quia errant ali qui, qui tabellaini strumenta fiscta coram tabellione fuerunt coram iudi ce publicari vel aliquando vidi nam non est necessarium, & adde Ange. in dict.l.1.&2.C.de testa.

5 d ¶ *Deuen ellos jurar.* Habes hic q̃ etiam in causis summarijs requiritur, quòd testes iurent vid per Bario in extraugan ad reprimendum in parte summariẽ, & in parte sine figura iudicij & in.l.filiusfamilias. ff. de donatio.

6 e ¶ *Dar traslado.* Sed an tradatur hunc exemplo per iudicem auctenticato seu publicato, etiam si originale testamentum nõ appareat vid. per Spec.tit.de instrumẽ edit.§.ostensio.versiculo.2. quoq; & versiculo sequẽti, & per Albe in.l.publicati C.de testa & satis hic probari videtur, vt tale exemplum fariat fidem neq; requiritur q̃ probetur an illo originalis, prout aliqui dicebant in.l.publicati p text ibi vbi Albe post recitas opiniones ponit hæc verba, parto autem & sic vidi in iudicio seruari, q̃ si originale exiat debeat exhiberi si petatur: quia multa possent esse vera verisimilia & inuisibilia in originali, quæ non fuerunt visa tempore publicationis: sed si deret originale, nõ starretur autẽtico, sine publicato iurante eo, q̃ vtitur dicto autentico, q̃ originale non habeat neq; dolo desierit habere, vt in.l fi. C. de fid. instrumen. & ita et practicatur q̃tidiem regali b̃ auditorijs, q̃cunq; petitur originale exhiberi

¶ *Ley.IIII. Que puede fazer el judgador. quando el testamẽto es fecho ante testigos sin escrito.*

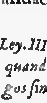

Ante testigos paladinamente seyendo fecho el testamento o sin escritura, si alguno de aquellos a quien fue algo mandado en el, pidiesse al juez que fiziesse venir ante si los testigos, e resebiesse los dichos dellos en escrito, è la manera que el testamẽto fuera ordenado ante ellos, deue el Juez[f] fazer lo assi[g], e desque los testigos fueren venidos ante el, deue los fazer jurar q̃ digan verdad: e desi deue fazer escreuirlo que dixeren. E vale tanto el escrito que fue fecho de[f] esta guisa, de los dichos de los testigos: como el testamẽto q̃ es fecho en escrito[h]. E maguer q̃ muriesse los testigos todos o alguno dellos, despues que esto ouiesse fecho, valdria el dicho e la escritu-

¶ *Tex.IIII.* Facto testamẽto sine scriptis iudex veri fit in scriptis dicta testiũ q̃ interfuerũt si fuerunt septẽ numero, & illa dicta valebunt sicut testamentum in scriptis etiam si cuius vel omnium post secuta non in firmabitur testamẽtũ.h.d.

¶ *El Juez.* De ordinario interlege, vt in.l. testamẽta o ia C. de testam. Bal in.d l.publicati. C. eo. & in.l.gesta.in princ. C. de re iudica. & vide de ista publicatione testamenti per Abb. in rap. fi. in fi. de fid. instru. & sans bene habetur in ista.l. & ad de Speru. titul. de instru. edito. § ostensio col. 9. ver. fiebat autem olim.

¶ *Ita verbo ansi.* Citatis tamen his quorum interest, scilicet his qui ab intestato succederent, si testamentum non esset, secundum Barto. & Bal. quem vidi in.l.publicati. C. de testamentis limita vt per eum in.d. 1. in fin. C. eodem. sed quid si dicitur, quòd facta est publicatio testamenti, an præsumatur, quòd interuenerit certatio eorum, qui tranditi essent: vid Speculi in.d.§.ostensio. versic sed quid si post publicationem. & Ioann. Andr. & doctores in capitulo. Albertus. de testib. & communis opinio videtur ibi quòd sufficiat longum tempus idest decennium vt præsumatur ista solemnitas interuenisse, maxime quando in instrumento fit mentio de traditione. quod ibi limitat Felin. ad fin. nisi ageretur de gravi præiudicio tertij: nam tunc requireretur decursus triginta annorum. vt in capitul. peruenit. vbi per Imol. de emptio. & venditio. & intelige quando illa diuina obseruantia fuit sientibus partibus quibus hæredibus defuncti (si testamentum non esset) pertinet vt est de mente docto. & tradit Felin. in ca. sirut. de iudicia. col. 14. Decius consi. 409. & vid etiam per Alex. consil. 9. volu 3.

h ¶ *Escrito.* Intelige quando fuit publicatum testamentum in scriptis vt supra eodem.l. proximo, si fuit factum manu publica tabellionis vt ibi dixi.

i ¶ *Despues.* Secus si antea: nam tunc corrueret testamentum vt in.l.pu

Sin nouate copilatio. tit.1.a.tit. 4.libr 3.

blicati. C. de testis & in.l. cum in iuriosi. ff. quemadmod. testa. aper. & tenet Albe. in l.1.§ si quis neget eod. titul. & satis videtur hic probatione contrario Iuo & si vinus tantum de restibus necessariis morietur ante publicationem testamenti, idem esset. argumento l. 1 venus. C. de testa & tenet Abb. in cap. fi. de testis. nisi. quod etiam videtur phari hic vi dixi, & licet per duos vel tres testes probatum q̃ ille vel illi qui mortui sunt fuerunt rogatio testamento idem esset dicendum quando venientes ab intestato negarent nedum solennitatem verum etiã veritatem testamenti, de quo vide per glossi. in verbo docetur. est. in l. 2. C. de bono. posse. secundũ tab. & ibi late per Bar. & doctos. & adde ad prædicta gloss. in.l.2. in verbo. publicum. ff. quemadmod. testa. aper. & per gloss. vbi bar. in. l. gesta. C. de testamẽ.

5 a ¶ *La escriptura.* Quæ licet postea perderetur casu fortuito posset probari tenor & eius arti. 90 p duos testes, vt in. l. testũ. C. de testis. vbi Bal. & Salice. notant. Alexan. cons. 111 & Ial. in. l. 12. C. de bonis. posse secundũ tabulas.

6 b ¶ *Defechar.* Vt supra eod. par tit. 1. tit. pro. anno. l. 9. & quæ dixi in 1. 1. libro titu.

¶ *Lex. V.*

Hereditatur copia totius tenoris testamẽti, legatario autem solum sui legati sine die & anno vt fallitur cuiter. Ii tamen aliquã partem accipit testator vetuit vel vlq, ad certũ tempus. eius volũtas debet seruari. Ille debet in dex copiam dare eorum, in quibus periculum sequi potest. licet testator dari non prohibuerit. b-d

1 c ¶ *A los herederos.* Approbat opinionẽ glossatoris pilei de qua p glo. in l 3. C. quẽadmod testa aper. & voluit etiã gl. vi declarat ibi Bart. in. l. 2. § ille ff. eo quid autẽ, si is qui per ædictionẽ nõ fit hæres scriptus, sed hæres legitimus qui alias testamẽto nõ obstãte succedet et abintestato vel forte qui per tell hiius exhæredatus? dic q̃ tunc debet ædi tamen sine die & consule, secundum Bal. in. d. l. 3. & adde ad istam legẽ 1 ipsi autem hæredi. cum. l sequenti. ff. eod.

2 d ¶ *De la que ellos pertenece.* Adde l argentarius §. ædi ff de æden. & qd habet & etiam notat p docto. in. c. continguit. de fid. instru. & quæ not. Bar. in rubri. ff de nov. oper. nũtia & dari debet particula alis cum institutione hæredis, vt ferre posit legatarius quẽ habeat cõuenire, vt et

ra dellos, biẽ assi como si fuesse testamẽto acabado, seyẽdo las personas de los testigos atales, q̃ nõ los puedẽ desechar.

¶ *Ley. V. En que manera deue el juez dar traslado del testamento a quien fue mandado algo en el.*

EL juez deue dar traslado del testamẽto a los herederos[c], biẽ assi como esta escrito el testamẽto original: mas a los otros a quiẽes mãdado algo en el, nõ deue dar traslado, si nõ solamẽte de lo q̃ a ellos pertenece[d]: pero nõ deuẽ e el escreuir el dia[e], nin el mes, nin la era en q̃ fue fecho. E esto deue fazer assi, porq̃ aq̃l q̃ resebiere el traslado, nõ pueda fazer falsedad en el testamento. Pero si aq̃l que fiziesse el testamẽto, vedasse q̃ nõ abriessẽ alguna parte, como si diesse, tal cosa q̃ yo establezco ẽ el mio testamẽto, mãdo q̃ nõ sea abierta, ningũa cosa, nin publicada fasta a tal tiẽpo, o fasta a tal dia: o si diesse: maguer lo abrã, mãdo q̃ nõ den traslado de tal cosa q̃ y esta escrita, a ome del mũdo, ca ẽ aq̃lla manera q̃ el mãdare, assi lo deue el juez guardar. Otro si dezimos, q̃ el juez nõ deue dar traslado de aq̃llo que el entendiesse en el testamento, de q̃ podria nacer peligro a alguno, maguer el fazedor del testamento non lo ouiesse vedado.

¶ *Ley. VI. Porque razon se podria mouer el testador a defender que non abriessen el testamento fasta tiempo cierto.*

DVbdar in algũos, porque razõ se mouerria el fazedor del testamẽto a vedar que lo nõ abriessen todo, o parte del, assi como dixímos en la ley ante desta. Onde para sacar los desta dubda, queremos lo aqui dezir e dezimos, q̃ si el testador ouiesse su fijo, q̃ fuesse menor de catorze años, si le estableciesse por su heredero en tal manera, q̃ si el moço muriesse ãtes deste tiẽpo, que heredasse todo lo suyo otro alguno que nõ brasse señaladamẽte en el testamento, porq̃ sospechasse el fazedor del que este a tal se trabajasse de muerte del moço, porque heredasse sus bienes, quãdo esto sopiesse, por esta razon veda ria q̃ lo nõ abriessen fasta q̃ l moço ouiesse cato ce años. E la manera q̃ mostraro los sabios antiguos, [h] para esto mejor fazer es esta, assi como si el testador escriuiesse, o fiziesse escreuir encima de la carta del testamento, aquella razon que vedasse que nõ abriessen, e la cerrasse, e la sellasse, e escreuiesse [i] sobre la plegadura de la carta, como deciendo que aquella parte del testamento, que nõ la abriessen fasta algun tiempo, o dia cierto, e dende ayuso [k] de la carta escriuiesse aquella parte que el quisiesse que fuesse abierta despues de su muerte: e a en aq̃lla manera deue ser guardado, e abierto el testamento, como mandara aquel que lo fizo, e non en otra manera.

Titulo. III. De como deuen ser establecidos los herederos en los testamentos.

5 a ¶ *El dia.* Cocordat. d. l. 2 diẽ ff. eo. & l. 3. C. eo. & intelligo etiã quando petit officio iudicis tabellionis qui tenetur reddere carte ne obtineat, intelligo etiã quãdo petitur, vt legatarius inspiciat quod in testamento scriptũ est, tunc enim debet fieri sine die & consule, vt hic, & in dictis concordan & sic vt sentatur, an eorũ interesset vbi vero collaret de eorũ interesse, sic etiam cũ die & cõsule ædi debet etiã legatario qui in re legata habet loco hæredis. l. id tempus. ff de vlucapio. secundum Iacob de Arem. Cyn. Albert. & Bald. in. d. l. 3. C. eo. Bar. etiã in. d. §. diẽ. & est ratio secundũ q̃ ibi declarat Ioan. de Imol. quia ratione officij tabellionis spectat ad eũ dare in publica forma, & per consequens cum die & consule en tal caso requiritur ad solennitatẽ instrumenti vt in. d. 3. in 18. parti. 3 & quia debet fieri ad finẽ vt possit p bare de iure suo & probato aliter fieri non posset, ut si exiberetur sibi instrumẽtum in publica forma, & circa istã ædictionẽ instrumenti sine die & consule dixi aliqua notabilia in. l. 1. titu. 8. § allega vi le ibidem.

f ¶ *Que el mandare* Not bene quia non ita expressum est de iure cõmuni, si bene memini, licet satis probet. in. l. pupillares. ff. eo. & ibi Ioã. de Imol. & satis ex. presse probatur in. l. 3. C. eo. 4

g ¶ *Peligro.* Latius est verbum hoc quam id qd habetur in d. 3. C. eod. tit. 5

¶ *Lex finalis.*

Ne substitutus capiat in mortem pupilli instituti potest testator in fine testamenti apponere substitutionẽ & claudere eam, vetare quene pars illa testamenti vsq, ad certũ tẽp? aperiat. vt substitutus ignoret substitutionem factam, & index adimplebit testatoris voluntatem. h-d.

h ¶ *Lo sabios antiguos.* Vt in. §. fin autem inst. de pupilla. substit. & l. pupillares. ff. quemadmodo. testa aperian.

i ¶ *Escriuiesse.* Ex sola enim clausura & sigillo tabullarũ pupillarium, vt 2 detur hoc velle testator, vt in. d. pupillares ff. eo. & intelligo quãdo de pei sesset tabulæ pupillares.

k ¶ *Ende ayuso.* Vide. Ioa. Fab in. d § fin autẽ. qui etiam ponit qualitẽ ista substitutio pupillaris quæ aperiri vetatur a testatore posit fieri in medio testamenti, vel in alia charta. ¶ *Titulus. III.* 3

Fundamento

1 a ¶ *Fundamento rayz.* Concordat cum hoc texr. §. ante hæredis. Institu. de lega. & adde, quod honor est & conservatio famæ defuncti habere hæredem vt tradit Bald. in.l. prima. coll. fina. C. si quis omis. caus. testa. & not bene, q̃ hic dicitur, fundamento rayz. nam ex hoc colligitur q̃ alias dicitur in.l. non codicillum. C. de testa quod qui instituit hæredem non codicillari, sed testari videtur: hodie vero per legē ordinariē. primam tit. 2 lib. 5 etiam si destituto hæredis & sic fundamentum istud deficiat adhuc debentur relicta in testamento & quæ alias in eo disposita sunt. sed an etiam stātē d.l. ordina. requiratur q̃ hæreditas adeatur ab intestato? videtur, q̃ sic ex verbis illē. J & facit.l. 4. ff. de fideicom. libert. & l qui filio. §. seruus. ff de hæredib. instituē. & q̃d not. Bald. in.l. hac consultissima. §. pen. C. de testa. vide tamen quæ di xim l 17 titu. 9 usita ea parte. in glo. super verbo. los instructos. id tamen quod habetur quasi legatum nullam requirit aditionem etiam ab intestato gl. & ibi etiam not. An gel. in.l. si hæ eunus C. fami. hercisciund.

Ad tit. ff. & C & in. stit. hæred. insti. & ad titu. insti. de here. quali. & differentia &c. 1. 2. 3.

¶ *Lex. I.*

Instituere hæredem idē est quod eum facere dominum bonorum: & per hanc institutionem testator relinquit beneuolē suā, de quo eius anima quietatur & hæres per institutionem magis opulentatur. h. d.

1 b ¶ *Finque se nor.* Intelige vt habeat id ius quod defunctus habebat; nam id quod quis habet hæredi suo relinquit non plus l publia. §. Titia codicillis. ff. de condit. & demonstra.

c ¶ *En lugar.* Nam hæres & defunctus reputantur vna & eadem persona vt hic, & in authen. de iurei. amor præsti. in princi. alia tamen est conscientia defuncti alia hæredis vt per Bald. in authen. si tamen. C. de tempo appel. in notabili quæstione, de qua ibi per eum. & not. quōd hæres censetur tenuisse & posse desse ī eo modo & forma qua defunctus possedit vt per Paul. de Cast. in nota. quæstione in.l. neque fructuarius. C. de vsufruct.

3 d ¶ *Aquel que le establesido.* Nostra enim interest habere hæredem vt hic & in.l. & quia. ff. de interrogato actio. & tenet Bald. in.l. qui se patris. colum. 1. C. vnde libe.

¶ *Lex. II.*

Potest hæres instituirex: regina aut eius camera vniuersitas locus ad Deiseruitium instituitus & quilibet qui non inuenitur prohibitus siue liber, siue seruus dum tamen eius dominus instituī possit alias non valet institutio nisi dominus ante aditam hæreditatem eum manumittat. vt adeat & ibi ipsi quærat vel si alienet alij qui sit capax. Item potest instituī hæres seruus hæreditatiusiacente hæreditate, non tamen potest sine iussu hæredis adire. h. dicit.

Ie nona rec est. l. 5. tit. 4 li. 6.

¶ *Ley. II. Quien puede ser establesido por heredero de otri.*

Establesido puede ser por heredero de otro Emperadore: o Emperatriz, o Rey, o Reyna. E otrosi la camara de cada vno dellos, e la eglesia f de cada vn lugar honrrado g que fue feeho para seruicio de Dios, e obras de piedad. Otrosi e ibdadh, o villa, o concejo, o todo ome quier sea padre, quier sea fijo, o eauallero, e quier sea euerdo, o loco, o mudo, o sordo, o ciego, o gastador de sus bienes, clerigo, o lego, o monge. E breuemente dezimos, que todo ome a quien non es defendido, por las leyes deste nuestro libro, quier sea libre, o fieruo k puede ser establesido por heredero o otri: pero si el fieruo fuesse de tal ome en que el Señor del non podria ser establesido por heredero, estonce non lo podria el ser. Fueras ende si el Señor aforrasse l tal fieruo como este, en ante que entrasse en possessiō de la heredad. Ca estonce este atal, bien podria heredar m aquello, en que fuesse establesido por heredero, e non se le embargaria por la razō sobredicha de su Señor. E esso mismo seria, si el Señor yendiesse tal fieruo como este a ome que podiesse ser establesido por heredero segun derecho. Ca estōce el fieruo biēpo h dria auer la heredad, en q̃ fuesse establesido por heredero, cō otorgamiēto de este nueuo Señor. E aun dezimos, que el

2 ¶ *Emperadore.* Adde. l. cum hæredes. C. q̃ testa. fac. pos. vbi glol. dicit idem in Papa

f ¶ *E la eglesia.* Adde l. 1. C. de sacrosan. eccl. & ca. quicūq; 17. q. 4 vbi habetur de consilio. B. Augustini non esse exhæredandū filium vt detur ecclesię q̃d dictum intelligitur respectu legitimæ secus si alias. vide per Alexand. in.l. pactū quod dotali C. de pac. & per Deciū in l. licet inter priuatos. tertio nota. eodē tit.

g ¶ *Cada vn lugar honrrado.* Adde legē 1. C de sacros. eccles. & l. hæreditatis. C. de hæredib. institu & in. §. testamentū. Instit. de hæred. qualit. & differen & vide quod habetur in.l. collegium. C. eodē.

h ¶ *Ciudad.* Adde dictam legem. hæreditatis. C. eo. cū concordā. ibi positis in glo.

3 ¶ *Cada vn lugar honrrado.* Adde legē 1. C de sacros. eccles. & l. hæreditatis. C. de hæredib. institu & in. §. testamentū. Instit. de hæred. qualit. & differen & vide quod habetur in.l. collegium. C. eodē.

4 ¶ *Ciudad.* Adde dictam legem. hæreditatis. C. eo. cū concordā. ibi positis in glo.

i ¶ *Aquien no es defendido.* Sumptum est à dictis A. zo. C. eodem. in summa. col. fin. & qui sunt capaces & qui capere prohibentur, aut quibus non est testamenti factio passiue. vide per glossi in. §. legati. Institu. de lega. & insta eodem. l. 4.

5

k ¶ *Fieruo.* Adde. l. non minus. ff eodem.

6

l ¶ *Aforrasse.* Adde. d. l. si seruus eius. ff de acqui hæredit.

7

m ¶ *Bien podria heredar.* Adde. l. si seruus. sed hoc videtur mirum cum & vt supra hac. l dicitur. capacitas vel incapacitas consideretur respectu petionæ seruī, vt habetur in dicta. l. non minus. ff. eodem. & in. l. si milū & tibi. §. regula. ff de lega primo. & sic videtur quod non possit reconualescere ratione manumissionis vel alienationis. l. quod ab initio ff. de regulis iuris. & quia in institutione debet adesse capacitas tribus temporibus. vt in. l. si alienum. §. in extraneis. ff. eodem. & in. §. in extraneis instit. de hæred. qualita & differen. & l. 22 infra eodem. non ergo sufficit capacitas tempore aditionis. vt de glol. & doctio. in d. l. si seruus multum laborant in solutione huius difficultatis. Bartolus intellexit quando seruus fuit institutus, sui contemplatione & non quando contemplatiōe domini vel simpliciter, quia cum simpli

citer petinde hæc esse tuta, si contemplatione domini, vt in lege cum alii jus C. de iure deliberan. & Bartol. sequuntur Paul. de Castr. & Ioã. de Imol. Ilec non bene declarat Angel. vt oriq; in intellectum Bartol. tamquam diuinatorium, & per alia fundamenta quibus respondent Paul. de Castr. & Ioan. de Imol. mihi placet intellectus Bartol. qui videtur magis communis quam intellect. Angel. & Iacob. de Aren. qui dicebant. d. l. si seruum loqui in seruo qui omnino erat incapax, sed hæresis, ibi poterat licere vt abindigno fiscus poterat auferre cõfundit ar ex verbis dictis. l. si seruum. & aperius ex verbis huius legis partitatã cum superius dixit, que el Señor del nõ podria ser establescido por heredero.

Artit C. de necessitate instituendi. Et j. in l. 21. & l. 23. & 24. & intit 4. l. 7. & in tit. 8. l. 3.

seruo puede ser establescido por heredero de otri, maguer su Señor fuesse muerto[a]. Pero non puede ganar la tenencia del heredamiẽto, fasta que lo mãde el heredero de su señor.

¶ *Ley. III. Como puede el testador establescer su siervo por heredero si quisiere.*

SI el Señor ouiesse tan gran amor con algun su siervo, que non auiendo fijos, lo fiziesse heredero de lo suyo, poder lo ya fazer, e seria porẽde heredero, e libre, maguer nõ lo ouiesse aforrado: ca entiende se [b] que lo faze libre, pues quel dexa todo lo suyo faziẽdolo heredero. Pero si alguna ducña q̃ ouiesse siervo, fuesse acusada q̃ fazia adulterio [c] cõ el, e en ante q̃ fuesse librado del pleyto de la acusaciõ, lo establesciesse ella por su heredero, no l valdria, porque fuerte sospecha seria cõtra ella, q̃ era verdad lo que della acusaron, pues tanto lo amaua, quel fazia su heredero.

9 a ¶ *Fuesse muerto.* Adde legem. seruum hereditarius, tiendã. & §. seruus alienus. & ibi glos. Institu. eod. in verbo, testamenti factio.

¶ *Lex. III.*

Non habens filios potest seruum suum hæredem instituere: & licet de manumissione non fecerit mentionem, consequitur libertatem & hæreditatem si tamen domina de adulterio cum proprio seruo commisso accuserit: non potest eum instituere donec sit absoluta. hoc dicit.

1 b ¶ *Entiendese* Si tamen seruum expresse instituit putẽ liberatem tamen ei dedit sub conditione, tunc non est liber ex institutione, sed eam debet sperare ex dispositione expressa quã testator fecit, ita dicit glo. notabili in l. quottens. §. si. super verbo, die venente & ibi not. Ioan de Imo ff. eod. & adde ad istam. l. §. idemq; iuris. Institu. quib. ex caus. manu non licet. & l. penulti. C. de necessat. serv. hæred. instituendis.

2 c ¶ *Adultero.* Adde l. iii verbis. §. interdum. ff. eod. & facit. l. prima. C. de mulier. quæ sctu propi. se in mis. & in c. si qua cum seruo. vbi bona glo. 1. quæst. 2. §. est autem casus. vbi bona glo. Institu. de hæredib. instituen. & mulier incontinens inter seruos dedecuset totius cognationis suis. l. vnica. C. de senatusconsult. claudia. tollen. & ibi Bald.

3 d ¶ *Amequefuesse librado.* Postea ergo tenet eam manumissio, vt hic & in dicta lege. iii verbis. §. interdum. ff. eod. & in §. est autem casus. Institu. eod. sed quid si pendente accusatione fuit institutus, & postea fuit sequuta absolutoria, an tenebit institutio? glos. videtur velle quod non in. l. cum filius. §. seruus. ff. de lega. secundo. & videtur de mente huius. l. ibi, porque fuerte sospecha, quæ suspicio non videtur purgari per sententiam, & hoc videtur tenendum, licet aliud volunt Raphael in. d. l. his verbis. §. interdum. & Ange. in. d. §. est autem.

¶ *Lex. IIII.*

Non potest hæres institui deportatus vel in metallum vel opus metalli, vel alterius operis principis perpetuo damnatus, legata tamen particularia potest habere talter damnatus: nec potest hæres institui de hæresi condemnatus: aut baptismum sciente bis recipiens: nec apostata fidem diuinitus: aut confraternitas, seu collegium cõtra ius vel principis voluntatem facta, vel de damnato cotu procreatus. vt ex religiosa vel consanguinea, h. d.

e ¶ *D portatus.* Habet hic text. expressum pro opinione communi, de 1 qua in. l. t. C. de hære. instituen. contra gl. fin. ibi. ecc gl. illam multi modis conetur sustinere Ioan de Imo. post Iacob. Butri. in. l. si seruus eius qui ff. de acquiren. ha redi. colum. penulti. & fin. habes ergo hic, quod institutio deportati est pro non scripta, & hæreditas veniet nõ ad fiscum: sed ad venientes ab intestato, secundum dictam communem opinionem quæ approbat hic, quod etiã patet quia quantum ad hoc æquiparat ista l. deportatum damnato in metallum, in quo nullum est dubium, quod eius institutio sit pro nõ scripta. vt in. l. fin in metallum. ff. de his quæ pro non script. habent. & adde l. fin. tit. 7. infra cad. paint. Adtit ff. de hinq; pro non scrip. hab.

¶ *De cauar.* Ad 2 de dictã legẽ terniã. ff. de his quæ pro non script. haben.

g ¶ *Para siempre.* Hoc dicit, quasi ad tempus hoc faceret, non videtur in metallum damnatus, vt in l. capitalium. §. diuus autem Adrianus. ff. de pœn. & quid de damnato ad mortem vel ad perpetuum carcerem vide Bartol. in dicta l. 3. ff. de hu quepro non scrip. & l. 4. in ord. mun ints.

h ¶ *Otra mandas* Ad alimenta intelige, vt habetur in. d. l. 3 & notatur in l. si deportati seruo ff de lega. 3. 4

i ¶ *Hereje.* Adde l. fin. C. de hæreti. & authenti. credentes. eod. titul. & l. fina. titu. septimo, infra eadem partita. Sed an possit Iudæus hæredem instituere vel aliquid legare? fuerunt variæ opiniones: nam glos. in lege prima. C. de iudæis. tenuit quod sic, & idem volunt Cynus, Albericus, & Saly cetusin lege prima. C. de sacrosanct. ecclesiis. & Bartol. in lege cum senatus. ff. de rebus dub. Angel. vero in dicta lege prima. pro ut testett Anan. in capitul. Iudæi. el segundo. de iudæis. tenet contrarium. & idem tenet glos. & in hoc videtur inclinare Ioanes de Anania in dicto capitulo. Iudæi el segundo. de iudæis. allegant capitul. iiiulu. vigesimaquarta quæstione secunda sed illa litera, prout dicit Socin. in dicta lege. cum senatus. loquitur in hæretico. allegant etiam capitulum. si quis episcopi de hæretic. cum sequenti. cui respon. Socinus in dicta lege. cum senatus. & inducit pro contraria parte videbi per eum, & certe in ecclesiasticis personis casus ibi videtur, quod ab eis Pagano vel Iudæo, nil possit relinquide laici verò non ita reperitur, imò ista. l. patiranum. cum enumerat incapaces, non dicit aliquid de Iudæis in particulari vniuersitati tamen Iudæorum relinquit non potest. dictã lege. prima. C. de Iudæis. quod tamen Iudæus vel Paganus non potest hæres institui habetur in lege fina. titulo septimo. fasta eadem partita & in. l. 16. titul. sexto. libro. 3. foro ll. In nona tec. est l. tit. 4 libro. 5.

k ¶ *Baptizar dos vezes* Azo. C. eodem in summa. ad finem. dicit baptismatis iteratores est enim hæc vna species hæresis, vt habetur vigesimaquarta quæstione tertia. capitulo penultimo. versicu. nouatiani. & capitulo. non licet & capitu. rebaptizare & capitu. quiuis. de consecratio. distinctione quarta. & capitul. qui in aliquo. 5. distinctione. & lege prima. C. ne sanct. baptis. iteric. & tene mentis tam legem particularem ad hoc, & an idem sit dicendum de reordinato, & de reconfirmato scienter videtur idem dicendum. pro quo facit quod notat Archidia in dicto capitul. qui bis in contrarium facit, quia hæc est. l. pœnalis, vnde non videtur extendenda. Nõ inuenio eam in noua rec.

l ¶ *Apostatas* Adde l. tertia C. de apostatis. 7

m ¶ *Sin ayuntamiento.* Adde l. collegium. C. eodem. 8

9 a ¶*Contra derecho.* Regulariter de iure communi omnia collegia sunt reprobata, vt habetur in lege tertia. §. in summa ff. de colleg. illic. fallit in aliquibus quæ de iure generali, vel ciuili sunt approbata, de quibus vide Bartol. in lege fina ff. de colleg. illic. verficul. videamus. & adde §. conuenticulas. & quæ ibi dicit Bal. de pac. iuramen. firm. & de collegijs approbatis vide in . l. 1. & in. l. sicut ff. quod cuiusq; vniuers. nom. & in l. fina C. de iurisdictio. omn. iudic.

10 b ¶*Contra voluntad.* Non ergo collegia non possent inprincipe inconsulto, vt hic & ad de, quod habetur in capit. fin. de religio. domib. lior 6. & quæ habentur in. l. 1. & secunda. & fina in. l. 8 ordina. regia. & q̃ tradit Bart. in extrauagant. qui sint rebelles. in glo. super verbo, occulte.

In noua rec. est. l. 18. 1. tit. 14. lib. 8.

que fuesse fecho contra derecho [a], o contra voluntad [b] del Rey, o del principe dela tierra Ni puede establescer por heredero a ninguna persona que fue nasceida ne dañado coitu [c], que quiere tanto dezir, como de vedado ayuntamiento ralsi como de parienta, o de muger religiosa [d].

¶ *Ley. V. Como la muger que casa ante que se cũpla el año que muerto su marido non puede ser establescida por heredera.*

MVguer q̃ casasse ante de vn año despues de muerte de su marido, no la puede ningun ome estraño establescer por heredera, nin otro que fuesse su

11 c ¶*Nasceida de dañado coitu.* Ex generalibus verbis huius l. videtur quod non possit spurius seu natus ex damnato coitu institui hæres ab aliquo, & si non sit pater, sed & si sit alius extraneus ille qui instituat: cũm enim æquparentes illos nefarios & spurios hæreticis, & alijs qui à quocunque capere non possunt iure institutionis: sic videtur velle in istis vt æqualis sit determinatio l. tam hoc iure. cum similibus, ff. de vulgari & pupilla. sed contrarium videtur dicendum & quod ista. l. intelligatur, quod isti ex coitu damnato nati nõ possunt institui à parente & quod non prohibeat quod à fratre vel alio possunt institui: cũm hoc ita sit de iustum iuec commum, vt probatur in. l. si is qui ex bonis. ff. de vulgari & pupillari. & not glo. singularis, in authentic. quib. mod natura. efici lui §. fi. super verbo, participium. colla. 7. quæ communiter approbatur, & etiam ita intellexit Azo ex cuius dictis sumpta est ista. l. C de hæredib. instituen. in summa in fine & patet ex locis vnde se remittit. & ita etiam tenet Bart. ind 1. in princi. ff. de iure fisci & adde ad prædicta. l. octo 13. infra eod parte.

12 d ¶*Muger religosa.* Gratia exempli ponit, vnde idem est dicendum, in alijs spuris ex damnato coitu natis, vt dixi in. l. 13. tit. 7. ead. partita. vbi vide quæ dixi de filio adulterino respectu successionis matris & quomodo liceat aliquid relinquere filio spuro, vide per Alberic. in l. humanitatis, C. de natura. libe. & in. l. fris qui ex bonis. ff. de vulgari & pupillari. & per Bartolum in. l. fin. colum. secundæ. ff. de his quib. vt indig. Ioan. de Plate. in l. prima. in fine C de delato. lib. decimo. alios casus vltra hic expressos, in quibus quis est incapax vide in auth. de ratu multe collat. 9. & ibi not Bartol. vbi habetur, quod mulier rapta nubens raptori non potest aliquid capere ex testamento raptoris, quod forte etiam de iure canonico procedet cũm lex possit tollere tale lucrum. non tamen caret scrupulo, quia ex hoc tollitur libertas matrimonij contrahendi, seu incumbat contra id quod not glossa in. c. de puellis 36. quæstio. quam sequitur Abb. in capitu. primo. de sponsal. & in capit. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitu. Alexand. in. l. Seius & Augerius. ff. ad leg. Falcid & licet glo. in. c. cum secundum leges. de hæreti. lib. 6 in verbo. certaq; dicat contrarium eius quod dixit glossa. in. d. c. de puellis adueretendum est, quia loquitur circa pœnam amissionis dominij bonorum raptoris, quæ lex propter raptum detulerat mulieri raptæ quia sub hac conditione vsa fuit lex dedisse, & ninium si lucrum quod ipsa lex dedit, possit auferre in nostro vero casu lex nihil in hoc dederat mulieri raptæ, & imponere pœnam, vt non possit capere ex testamento viri raptoris est mera pœna, annexa prohibitio ri matrimonij igitur de iure canonico non potest procedere: & hoc videtur verius, quanto magis quod etiam in casu glossæ cum secundum leges. communior est opinio contrahentis & docto. magis communiter sequuntur gl in. d. c. de puellis. confirmantur prædicta ex eo quod pœna imposita de iure ciuili mulieri secundo nubenti infra annum luctus, vt non possit capere ex testamento, vt in lege prima. C. de secundi. nupt. & infra. l. proxi sublata est de iure canonico: & aliæ pœnæ in hoc impositæ. vt in cap. hin de secun. nupt. & tenet glossa in d. l. i. & docto. communiter. in dicto capi. fina.

¶*Lex. X.*

✠ Mulier secundo intra annum luctus nubens non potest hæres instituti nec non consanguineũ nec per consanguineũ vltra quartum gradũ, & ideo prohibetur intra dictum annum nubere ne sit dubium an primi vel secundi mariti sit soboles quam anno illo habuit: & quia secundus vir de ea cãpbrenter nubente suspicaretur h.d.

pariente del quarto grado [e] en adelãte. E defiendẽ las leyes a las mugeres q̃ nõ casen ante deste tiẽpo por dos razones. La vna porq̃ nõ dubdẽ los omes si auiniere q̃ encascee ella en esse mismo año, de qual de los maridos del muerto, o del biuo es el fijo, o la fija q̃ nasciere della. La otra es porque el marido segundo non aya mala sospecha contra ella, porque tan ayna quiso casar.

¶ *Ley. VI. Porque palabras e en que manera puede ser establescido el heredero.*

CIertamente deue el fazedor del testamento nombrar aquel q̃ quiere establescer por su heredero, diziẽdo [h]:

e ¶*Del quarto grado.* Adde legẽ primã. versic. eadem. & ibi glo. & Azo. in summa. C. de secun. nupt.

f ¶*Por dos razones.* Sumpta est ex. l. liberorũ ff de his qui notã infa & à. l consensu. C. de repud. & ex authen. de testi & ea quæ par. colla. 4. & vide per gl. in. c. omne. 27. q. 2.

g ¶*Porque no dubden &c.* Hæc fuit vrgentissima ratio, scilicet perturbatio sanguinis, vel seminis: in tantum quod & secundũm quod refert Petrus de Anchara in capit. cum secundum leges, de hæreti. lib. 6. Rayne. de Forli. & Petrus de leaza decretorum docto. consuluerunt, quod quando talis perturbatio adesset, habere locum & de iure canonico pœnas à iure ciuili mulieri festinanter nubenti impositas: quia non est verisimile, quod lus canonicum voluerit dare filium vnius alteri. lege prima. §. quanuis ff. de vent. inspicien. & quod idem videtur tenere Roffre. in titul. de bonorum possessione. & idem tenet Bald. in dicta lege liberorum §. si tales. & hanc opinionem dicit Abba. in dicto capitu. fina. de secundis nuptijs. prima fronte multum probabilem, pro qua etiam facit quia ex causa interdicitur ad tempus vsus matrimonij contracti. quinta distinctione. capitul. ad eius vero concubitum. & notatur tertia quæstione quarta. in summa fortius ergo ex prædicta causa posset ad tempus interdici matrimonium contrahendum sed tandem ipse Abb. tenuit contrarium. & tenuit gl. in dicta lege liberorum. in verbo collocare Abb. ctin. c. ecclesia sanctæ Mariæ. numero vigesimo. de consti. vbi Aretin. & Felin. numu. 57. quæ opinio videtur tutior & comprobatur per id, q̃ habetur in lege fin. tit. 12. 4 par.

¶*Lex. VI.*

✠ Debet testator hæredem & paterem hæreditatis in qua hæres instituitur declarare: & sive dicat talis sit hæres meus aut talis sit hæres i vel qui testamento ipsi ipsi scriptus talis sit: etiam si non dicatur hæres operatur institutionem quia minus scriptum quam fuit dictum præsumitur idem si dicat talis sit dominus meorum hæreditatum aut bonorum meorum, aut relinquo tali omnia bona mea vel mando aut volo quod sit hæres vel per æquipollentia verba. h. d. Habuitorum à. l. quoniam. C. de testa.

h ¶*Dezieudo,* Adde. l. iubemus. C. de testa. vbi glossa notabilitet dicit sufficere, si alius coram testatore exprimat nomen hæredis, & ipse disponens ita agnoscat profitendo verbis, quod sic: & licet aliqui docto. antiqui prout refert Specula. in titul. de testa. § primo versicul. quid si is. voluerunt contrarium, quam opinionem dicit verior tem Iason. in dicta lege. iubemus. & etiam Roderi. Suarez. in suis allegatio. allega. prima vbi allegat istam legem partiarum. sed opinio glossæ communiter approbatur in dicta lege iubemus. & eam tenet Ioannes Andreas in additio. ad Specula. in loco supra allegato in additio. incipienti. quidam Pileus. & Ioannes de Imol. vbi di-

fulano quiero que sea mio heredero, nombrandolo por su nome [a], que sea heredero en todo, o en parte: como el testador touiere por bien. E si por auentura [b] el testador dixere en su testamento: fulano sea heredero: cumple esta palabra maguer non diga mio. E aun dezimos, que si fallassen escrito en el testamento, que fulano heredero, nombrandolo el testador, non dixesse sea, o se fallasse escrito fulano sea, e non fuesse puesto mio, nin heredero, valdria el establescimiento que fuesse fecho en alguna destas maneras. E esto es porque sospecharon los sabios antiguos, que el fazedor del testamento auia dichas todas las palabras, que deuē

dezir ē establescer el heredero, como q̄ er que se non fallen assi escritas. Otrosi, si por auentura non las ouiessen assi dichas, sospecharon que esta mengua auiniera por agrauiamento [c] de la enfermedad, e non por otra cosa, pues que el testamento se falla acabado en todas las otras cosas. Mas si vna palabra tan solamente se fallasse escripta en el testamento como si dixesse el testador fulano, o dixesse heredero, e non nombrasse quien, non valdria estonce el testamento: porque por tales palabras non podria tomar ome cierta sospecha [d], nin entendimiento verdadero del fazedor del testamento. E sobre todo dezimos, q̄ el establescimiēto del heredero, se pue-

ser hanc esse communem opinionem in capitul. cùm tibi. columna secunda de testa. quam tamen communem opinionem limita & intelige. quando testator habebat bonum intellectum, & memoriam. secus ergo esset si testator ita oppressus erat infirmitate, & morbi asperitate, quod non poterat articulare loqui: nam tunc non valet testamentum. quia talis disponens morituo similis est vnde si interrogatur, mori sicisti hominem dicere sic, ita tenuerunt Petrus Cyn. Bartolus in dicta lege. iubemus. & voluit Albertus Papien. si relatus a Ioanne Andre. in. d. additio. ad Speculatorem. cuius verba sunt non habilia, & vera, & cum magna discretione dicta, prout attestatur Paul. de Castr. consilio octesimo quinquagesimo quinto. visopuncto & allegatio. volumine primo. & vide Alexand. consilio trigesimo tertio ponderans volumine tertio. & tenet Ioan de Imol. in dicto capitul. cùm tibi. & ita tenem docto. communiter in dicta lege iubemus & ad declarationem huius limitationis, vt ciasquando testator dicatur non loqui articulè. vide Socinum consilio vigesimo. incipien. abundè & subtilitè volumine quarto. Notate etiam dictam communem opinionem, quando tabellio est ille, qui interrogat testatorem, an talem velit suum esse heredem. secus si ad suggestionem alterius respondeat, vt videtur de mente Bartol. & Bald. in dicta lege. iubemus & in specie ita limitat Rodericus Suarez. vbi supra. sed ego credo ē, quod etiam si alius interrogaret, dum tamē non suspectus, quod renebit testamentum: nec enim docto. loquitur strictè de tabellione interrogante sed ideo mentionem de tabellione fecimus tollendam. Si ergo alius esset ita non suspectus, idem esset, quod etiam videtur de mente Alexand. in dicto consilio trecentesimo tertio. & Socin. consilio vigesimo octauo. volumine tertio. columna penultima & Paulus de Castr. in lege prima. §. si quis ita. ff. de verborum obligationibus. nam & idem esset in tabellione adhibito a persona suspecta, vel si ipse alias esset suspectus, vt etiam tradit idem Socin. consilio. 91 in causa Antonij volumine tertio. columna decima tertio limitadictam communem opinionem, quando tabellio vel alia persona non suspecta de scientia & voluntate testatoris scripsisset testamentum, & postea præsente testatore & testibus exprimat nomen hæredis, vel hæredum. nam tunc sufficit quod testator dicat sic, & ita quoties de seruatur sed si aliquis fecit scribi testamentum sine scientia & voluntate testatoris, & postea conuocatis testibus notarius in præsentia testatoris illud legit, & interrogat testatorem, an ita velit nam licet respondeat quod sic, & posit articulate loqui, tale testamentum nihil valet, maxime quando testator erat grauatus infirmitate, secundum Ludouicum Romanum consilio trigesimo sexto. in vltimis verbis ita intelligens opinionem Albertani Papiensis de qua supra. & idem videtur velle Bald. in dicta l. iubemus. & Paul de Castr. in lege hac consultissima. §. at cum humana fragilitas. C. qui testamen. facere possunt. & tenet Iason in dicta lege. iubemus. ad finem, dicens hanc opinionem esse valde æquam: & per eam occurri fraudibus quæ multorsiens committuntur, & idem tenet Rodericus Suarez. in dict. prima allega. clarissima. qui dicit ad hoc esse casum iuncta gloss. in dicto. §. at cum humana fragilitas. super parte, testandi: & ista est magna limitatio ad dictam communem opinionem, & quasi ad nihilum illam redigit: & forte in puncto iuris non est vera, quando ille qui interrogat est homo fidelis, & non suspectus. & testator loquitur intelligibiliter, & habet sanam memoriam & intellectum pro tunc nam satis ore proprio

exprimit nomen hæredis, ex quo exprimit per relationem ad aliud. l. prima §. si quis Iter. ff. de verborum obligatio. & contra istam limitationem in his terminis tenere videtur Alexand. dicto consilio trigesimo tertio. & idem etiam vult Albericus post Petrum & Cynum in dicta lege. iubemus. dicens repetitum videri per testatorem quod interrogatos dixit argumento legis. cōtra nurum. t. primo. ff. rerum amotarum. & ff. de cōdicio. indebiti. l. si reus. & l. fideiussori, sufficere ergo debet, quòd aperte de testatoris voluntate appareat, prout & ista lex partitarum in ferius subdit. ibi, fulano sea &c. & si rectè inspiciatur verba Bald. in dicta lege. iubemus hoc idem vult dum dicit sed quid si ipse dicat &c. & sic contradicere videtur verbis Nico. de Matthæ. quæ supra posuit Paul. etiam de Castr. loquitur etiam in casu differenti, vt patet eius consil. centesimo quinquagesimo quinto. ad quod se refert vbi plura alia concurrebant vnde statutibus aliis præsumptionibus, quod testator non ex voluntate: sed oppressus infirmitate, & suggestionibus non rectè intelligens, neque volens dixerit, quod sic: rectè procederet dicta limitatio, prout vult Alexand. dicto consilio trigesimo tertio & Socinus consilio nonagesimo secundo. in causa domini Antonij volumine tertio. columna nona & decima. cessantibus autem talibus fortè non procederet talis limitatio, vt arguitur ex mente docto.

a ¶ *Nombrando lo por su nombre.* Sed an ad pias causas valebit testamentum nuncupatum? Ioann. Andre. in additionibus ad Speculatorem, ita de testamen. versicu. quid si dicit quod licet valeat legatum nuncupatum, non tamen tenet testamentum Bald. tamen in lege prima. C. de sacrosanct. ecclesiis. columna decima septima. alle gans gloss. in capitul. cum tibi. de testamen. concludit quod ad pias causas, valet testamentum nuncupatum. & sic quod tenebit institutio hæredis nuncupata, quod etiam placet Abbati in dicto capitul. cum tibi. ad finem. vbi subdit notabile verbum, quod etiam in aliis extra pias causas, si constaret de voluntate testantis per signa vigentia, quod valebit testamentum per signa vigentia, sed certè dictum capitulum, cum tibi. hoc non probat prout etiam dicit Ioannes de Imol. in dicto capitul. cum tibi columna secunda, & vi dicit Bald. in repetitio. dictæ legis iubemus. decima octaua colum. non potest facere ius canonicum quod testamentum non solenne valeat de iure ciuili, debet ergo intelligi, quod habetur in dicto capitul. cum tibi. quando dispositio est ad pias causas, in quibus est considerandum forma testamenti, secundum ius canonicum: in aliis vero seruandum est, quod disponitur iure ciuili.

b ¶ *E si por auentura.* Sumpta est hæc. l. 3 lege prima §. primo. ff. eodem. & a dictis Azo C. eodem in summa. & quid in sententia an perficiatur ex verbo audito, vbi aliud verbum non potest intelligi salua ratione recti sermonis: tangit Bartol. in dicto §. fina. vbi vide Alexan. in additio. & Ioan. de Imo. in lectura.

c ¶ *Por agrauamiento.* Facit hoc verbum ad ea quæ dixi supra in gloss. 4 proxima.

d ¶ *Cierta sospecha.* Si enim talis potest capi pro expresso habetur vt 5 hic. & in. l. vnum ex familia §. ff. de legatis secundo. expressum dicitur quod colligitur ex expressis Bald. in lege prima. colum. fina. C. de his qui ante aperi. tabu. & in. l. fi mater. C. de institu. & subtilit.

Oldral. consil. 24. Decius consi. 357.

6 a ¶ *Por otras palabras.* Adde legem. quoniam indignum. C. de testamentis.

7 b ¶ *Señor.* Adde legem. his verbis in principio. ff. eod.

8 c ¶ *De todas mis heredades.* In dicta. l. his verbis, dicitur hæreditatis meæ dominus esto. vnde tu nota hoc verbum quia secundum vulgare Hispanum istud verbum (heredades) refertur ad fundos. & forte in hac. l. melius esset, d todam heredad nam si poneretur præcedens verbũ, & daretur hæres vniuersalis ille, cui relinquuntur hæreditates, non est hæres vniuersalis: sed legatarius, secundum communem Hispanorum vsum loquendi, non ita tamen alio hærede iste esset hæres vniuersalis. lege prima. §. si ex fundo ff. eodem. & infra eodem. l. decimaquarta.

de aun fazer por otras palabras[a], assi como si dixesse aquel que lo fazia, fulano sea mio heredero, o quiero, o mãdo que lo sea, o si dixesse fulano sea Señor[b] de todas mis heredades[c], o aya todos mis bienes, o de xol todo lo q̃ hed[d], o otras palabras quales quier semejantes destas, porque se pudiesse mostrar su voluntad en esta razon.

¶ Ley. VII. Como el establesimiento del heredero, deue ser fecho en el testamento e non en otra escriptura.

EL establesimiento del heredero deue ser fecho en testamento acabado e non en otra escritura que es llamada en latin codicillus[e]. que se faze ante cinco testigos fuera sende en vna manera, como si aquel que fiziesse cobdicillo dixesse assi, que el rogaua, o mandaua a los herederos, que deuen heredar lo suyo por qual manera quier que sea, que despues de su muerte duessen e entregassen todos sus bienes a alguno que fuesse nombrado señaladamente en el cobdicillo. Ca estõce tenudos son de los dar, e entregar, a aquel que assi fuesse nombrado en el, sacando ende la quarta parte[f] de todos los bienes, que pueden tener los herederos para si.

¶ Lex. VIII. Como despues quel heredero es establesido simplemente en el testamento, nol puede ser puesta condicion en el cobdicillo.

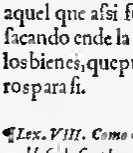

SImplemente e sin condicion establesciendo vn ome a otro por heredero en su testamento, si despues desto fiziesse cobdicillo, nõ le empesceria la condicion que fuesse puesta en el. Otrosi non puede vn ome establescer por su heredero en el cobdicillo a otro,

9 d ¶ *O dexale todo lo que he.* Verbum (habeo) & verbum (relinquo) adiectis vniuersitati bonorum, inducit institutionem, vt hic, & in capitulo Raynuntius. de testa. & ibi not. Abba. Bartol. in. l. Centurio. fin. columna. ff. d vulgar. & pupilla. vide pienèper Guilhelmum Benedictum in dicto capitulo. Raynuntius. super verbo reliquit. & adde gloss. & Bartol. in dicta lege. his verbis. in principio. & Alexan. consil septuagesimo volu. & consil. 105. volumine quarto. columna secunda & penultima.

¶ Lex. VII.

✠ Hæres non potest institui directo in codicillis, bene tamen potest

e ¶ *Codicillus.* Adde legem secundam. titulo duodecimo. eadem partita. & vide quæ ioi ceam.

f ¶ *La quarta parte.* Adde l. fin. titu. undecimo. eadem partit. & quæ ibi dixi.

en lugar de aquel que ouiesse establesciado en el testmẽto: maguer dixesse, que si moriesse este sobredicho ante que ouiesse su heredad, que la ouiesse el otro aquien la mandaua dar en el cobdicillo. Pero si alguno fiziesse su testamẽto acabado, en que dixesse, que aquel queria que fuesse su heredero, quel nombrasse: e dixesse en el cobdicillo: si despues desto fiziesse cobdicillo en que señalasse alguno por su heredero, o lo nombrasse tan solamente, valdria. Esto es, porque en el testamento acabado dixo, que lo faria assi. E porende, maguer la persona del heredero sea nombrada, o escrita en el cobdicillo, nol empesce[g].

¶ Ley. IX. Quando el heredero que es señalado en el testamento, que aya en los bienes del testador la parte que le señalaren en el cobdicillo, si non fuer puesta, si aura los bienes del finado.

DVbda podria acaescer, si el fazedor del testamento dixesse assi: yo fago a fulano mio heredero, en aquella parte que escriuiere en mi cobdicillo, si acaescesse, que quando lo mandasse fazer, non escriuiesse[h] en el, nin señalasse parte ninguna para aquel heredero que nombrare en el testamento: si este ha de manda despues en los bienes del testador. E por toller esta dubda dezimos, que maguer despues non escriua la parte sobredicha en el cobdicillo, que este a tal sera heredero en todos los bienes del testador, en aquellos que el non mãdasse dar a otri. E si fuessen dos o mes aquellos aquien establesciesse por sus herederos, en esta manera sobredicha. heredaran estos a tales los bienes del fazedor del testamento egualmente[i]. Pero si escriuiesse en el cobdicillo el testador alguna parte señalada, sera heredero en ella aquel, o aquellos, aquien la señala-

g ¶ *Non le empesce.* Adde l. institutio talis. ff. de conditionibus institutio.

¶ Lex. IX.

✠ Si testator in testamento dixit se declaratum in codicillis, quam esset hæres in testamẽto institutus non declarata parte eiusdem totum hæres est in rebus, aliis personis. & si sint duo vel plures sic institui succedunt æquali ter si tamen in codicillis partem declarauit stabit declarationi h. d. Habuit ortum à lege. si quis ita scripserit hæredem. ff. de hæredibus instituẽ. & a. l. si alterius. ei dẽtur. & ai ext. in l. assetuto. eodem titu.

h ¶ *En escriuiesse.* Adde. l. si quis ita scripserit. ff. de hæredibus instituen. & l. penul. C. de institu. & substitu.

i ¶ *Egualmente.* Si ergo testes sufficientes numero ad testamentum dicant se vidisse, q̃ quis duos vel tres hæredes instituit, & tamen dicunt q̃ non recordantur pro quibus partibus hoc fuerit: & erunt hæredes pro æqualiparte, secundum Bald. in. d. l. si quis ita. in fin.

¶Lex. X.

Si duo sunt eiusdem nominis, quorum vnus instituitur nec potest apparere de quo sensit testator vniatim institutio & succedunt venientes ab intestato. Item vniatim, si in testamento species malefici hæredis exprimitur, vt si testator dicit in filium talē hæreticum aut proditorē vel similia, secus si generaliter dicat illū malum vel male dictū aut inimicum. Sed si dixerit instituo vnum de fratribus meis qui cum Berta nupserit ille erit hæres, h.d.

¶ Ley. X. Como el testador deue dezir, e estreuir paladinamente el nome e sobrenome del que fazesu heredero, o las señales que en el auia, de guisa que non pueda acaecer dubda.

DOs amigos a auiendo el testador q̃ ouiessen vn mismo nome, si quisiesse establecer alguno dellos por heredero suyo de tal manera deue nombrar e señalar aquel aquien quiere dexar lo suyo por su nome, o de su padre, o por otras señales, que pueda ser sabido ciertamente, quiē es aquel que dexa por su heredero. Ca si de otra guisa lo fiziesse, tal establecimiento como este non valdria[b]: e aurian los bienes del testador los parientes mas propincos, biē assi como si muriesse sin testamento. Pero dezimos, que por tales señales deue nombrar el heredero, que non sea deshonrrado[c], nin mal enfamado. Ca si dixesse el testador, dexo por mio heredero a fulano, q̃ judgo el Rey por traydor, o que es herege, o dixesse del otro gran mal señaladamente: porque el otro fuesse deshōrrado, o mal enfamado, non valdria tal establecimiēto de heredero. Mas si el testador dixesse generalmente[d], mal diziē do assi, establesco por mio heredero a fulano, maguer que se que es malo, e non dixesse señaladamente aquella maldad de qual yerro descendiera valdria el establecimiento. Esso mismo seria si dixesse, sea mio heredero aquel maldito mio fijo: maguer non me fizo nūca seruicio porque lo merecciesse. Otrosi dezimos, q̃ si el testador dixesse assi, establezco por mi heredero el vno de mis hermanos, nombrandolos, aquel que casare e cō fulana muger, que el que casasse con ella, seria heredero del testador.

¶Ley. XI. Como el testador deue nombrar por si mismo e aquel que establesciere por heredero, e non poner la en aluedrio de otro.

DEclarar deue e nombrar el fazedor del testamento por si mismo el nome de aquel que establesciesse por heredero. Ca si el otorgasse poder a otro que lo establesciesse en su lugar, non valdria, maguer dixesse assi, aquel sea mio heredero que fulano quisiere, o establesciere por mio que lo sea. Esto es porq̃ el establecimiēto del heredero e de las mandas, non deue ser puesto en aluedrio de otro[3]. Pero si alguno essentia & existentia est posita in alterius voluntate, vt probatur in l. vtrum, §. cum quidam, vbi bonus tex. ff. de reb. dub. l. si filix ff. de legat. 2. not. Bald. in l. 2. colum. penult. C. de sacros. eccle. & in tr. lectura & intellige & limita hoc, vt procedat quādo expresse constituitur in alterius voluntate, secus si tacite & velate commit eterua, veluti si diceret institutio hæredē, si Seius ascendeit capitolium: nā tunc valet, vt in d. l. si quis semproniū. ff. eo. quia expressa nocent, non expressa non nocent, re, quia expressa, ff. de regul. iur. l. non nūquam. ff. de condit. & demonstr. limita. 2. in libertate relicta. nam illam non vitiat captatoria voluntas, vt est tex. in l. fideicommissaria libertas la. 2. ff. de fideicommiss. liber. & quando dato illi certatis pendet à terij voluntate, de plano, p cedit iste casus, fauore libertatis, vt aperte ibi dicitur & est ista dispositio, tūc cōditionalis: nam si ille tertius dixerit, se nolle tunc nō valeb[1] libertas, vt patet ex illa. l. & declarat Ioan. de Imol. in. d. l. captatorias. col. 2. ff. eo. idem quando conferitur dispositio in voluntatem legatarij, vbi in relicto l. bertatis nullum est speciale, prout ibi etiam dicitur: quando verō ferinqtur libertas in voluntatem hæredis est maxima varietas inter docto. superintellectu illius. l. cum in princip. l. per verba satis aperta consultus vult propter fauorem libertatis, tenere talem dispositionem. inferius autem in ver. q̃ si ita per verba etiam aperta voluit contratium eius, q̃ primo dixerat in prin. l. vnde docto. diuersimode intellexerunt illi illam l. nam gloss. ibi intelligit quod principium. l. corrigamt per ver. q̃ si ita se quōd principium. l. & quæstio proposita decidatur in. d. ver. q̃ si ita, contra quod apertē videtur facere. d. l. nam decidit quæstionem propcsitam in princip. & cum ibi decidatur, non est dicendum quod decidatur per d. versi. neq; etiam est præsumendum quod statim se contexerit consultus. istum tamen intellectum glo. communiter videntur docto. tenere, vt tradit Alex. & Iasi. in. d. l. captatorias. C. de testa. milit. sed iste intellectus tex. vehementer aduersatur & repugnat: vnde Alex. & Iasi. ibi non reforunt alios intellectus ad illam: vide ibi per eos: mihi placet intellectus Andreæ de Pilis in. d. captatorias, relatus à Bal. Ibi cum quo pset tantum videtur & etiam Salyeet. quem etiam intellectum tenuit Iacob de Aren. & Angel. in. d. l. fideicommissaria licet q̃ sit regula q̃ libertas relicta, si hæres voluerit debeatur, & non fit fauore libertatis dispositio captatoria, & ita disponitur in principio illus l. quod tamen debet limitari per. d. versi. quōd si ita nisi ex alijs verbis seu ex alijs adiunctis constet testatorem se remisisse ad liberam hæredis voluntatem, vt si adiecerit, si el libuerit vel si dixerit & si noluerit non detur libertas, nam tunc libertas non debebitur, & sic, quod licet in alijs legatis verbum si voluerit intelligatur de libera voluntate, vt in. l. cum quidam ita. in princip. ff. de lega. 2. tamen

1. Limit.

2. Limit.

¶Lex. X.

a ¶ *Amigos.* Ot tum habet à not. per Azo. C. eod. in sum ma col. 2 ver. in institutione facienda. & vide. l. in tēpus. §. quoties ff. eod. & intelligē istam. l. quido hi duo erat tamen aequali amicitia ipsius testatoris. nam si vnus esset magis dilectus ille videretur tantum institutus, pcedi quod habetur in. l. si quis seruum. §. inter duos. ff. de lega. secundo. & tenet Ioan. de Imo. in. d. §. quoties.

b ¶ *Non valdria.* Propter defectum probationis nam in substantia benetenet institutio, secundum Ange. & Ioan. de Imol. in. d. §. quoties. sic & alias dicitur deficit probatio, non autem iur. l. duo sunt titu. ff. de testa. tute. l. si quis seruum. §. sinter. ff. de leg. secundo. & idem dicasin sententia citatione, vel banno, secundum Angel. in. d. §. quoties, vbi etiam Bal. vide glo. in. l. eum quem tenere. ff. de iudic.

c ¶ *Deshonrrado.* Adde l. quotiens. §. si quis nomen. ff. eo. & l. turpia. in princip. ff. de lega. 1.

d ¶ *Generalmente.* Adde l. his verbis. §. 1. ff. eod. & quod habetur in dicta l. turpia.

e ¶ *Que casare.* Adde. d. l. quotiens. §. si quis nomen. ff. eod.

¶Lex. XI.

Institutio vel legatum non potest fieri in alterius voluntatem: si tamen coram septem testibus testator nominat in præsentia nota tij hæredem vel legatarium; & mandet quōd vadat notarius ad vnū peritum qui ordinet suum testamentum secūdum ius & quod ipse ordinauerit vult quod valeat: tunc sic ordinatum testamentum per peritum est validum. h. d.

f ¶ *Quisiere.* Idem si dicat quem arbitratus fuerit, vel quem putauerit, vel alia verba importantia arbitrium boni viri. licet in legatis secus esset, vt in. l. fideicommissa. §. quauquam ff. de lega 3.

g ¶ *Aluedrio de otro.* Non enim tenet institutio, quæ in alterius arbitrium conferitur. est enim captatoria, vnde improbata. l. captatorias cum. l. sequenti &. l. illam institutio. ff. de hæredib. instituen. l. captatorias. C. de testa. milit. 29 tit. 9. l. 25. par 1. & dicitur captatoria, non cui insola dispositio neq; cuius sola declaratio ab alio dependet: sed il-

in legato liberatis verbum, si voluerit hæres, intelligatur, si velle debuerit, sicut si essent alia verba importantia aliorum boni viri. & ille intellectus est valde amicus illius hæres, & antequam vidissem prædictos doctos, mihi tra videbatur, licet Ioan. de Imo. in dicta lege. illa institutio. dicat istum intellectum aliqualiter diminuere, & illum etiam reprobat Alexan. quia benedicit. de plibino ab eo relatum in dic l. captatorias. limita restrictio in dispositione ad pias causas, de quo vide per Alexā & Iaso. in d. l. captatorias. quod fortè esset intelligendum vt supra de libertate dictum est,

3 limit.

guno rogasse al testador, que fiziesse su heredero a otri, nombrandolo, si el que fizo el testamento gere caber su ruego[a], e lo establesciere por su heredero valdra. Otrosi dezimos, que si el fazedor del testamento dixesse a algun escriuano de concejo[b], ruego te, e mãdote, que escriuas como establezco por mio heredero a fulano: e q̃ mando tantos marauedis: o tantas cosas, o tãto heredamiẽto, que sea dado por mi anima, diziendo aque personas lo manda dar, o quanto a cada vno: ante siete testigos, e mandote que vayas a algun omesabio[c], e en la manera quel ordenare q̃ sea fecho mio testamento, e departidas mis mãdas, que lo escriuas tu assi, porque tengo por bien, que vala como lo el ordenare. Estonce biẽ valdria lo que assi fuesse fecho[d], por mandado del testador.

a ¶ *Caber su ruego*. Adde legem. captatorias. ff. eodem. & supra eadẽ partitu. primo l. 27.

b ¶ *De concejo*. Tene mẽ l. l. lam legem partitarum per quam probatur testamentorum instrumẽta eõ fidelebere per tabellionẽ numeri seu conciliij, quod hodie plenium habetur in. l. 4. tit. decimo octauo. libro secundo ordinamẽ. regal. notat tamen, quod si defuisset vel abesset tabellio de numero, alium sorte regius tabellio vel similis posset recipere escripturam testamenti, per text. in lege fina. versicu. eodem. obseruando & ibi not. Ioan. de Plat. C. de rem. lib. 11. vbi vide per eum. In no. rec. est. l. 1. tit. 25. libr. 4.

4. limi.

c ¶ *Omesabio*. Non ergo requiritur, quod nominetur, quod bene nota. nam aliqui contrarium dixerunt, vt refert Alberic. in authent. nouissima. colum. 5. C. de inoff. testamen.

1. quæst.

d ¶ *Lo que assi fuesse fecho*. Approbat glossin lege illa institutio. ff. eodem. non tamen ex verbis iuris legis videtur sublata illa antiqua quæstio, an talis sapiens, cuiusta commissa sunt potent addere ad relictum factum a testatore certæ quantitatis, vel rei fisco vel filiæ, iure suficet institutionis? vel si præcesserat testamentum habens clausulam derogatoriam, an posit sapiens addere clausulam non obstante quocunque alio testamento, in quo sunt talia vel quæcunque verba derogatoria, neque etiam apertiu hic an posit talis sapiens addere in relicto facto spurio hæc verba, sicut certum capere potest, vel pro alimentis: nam quo ad primum Iacobus de Arena tenuit, quod sapiens posit. Bartolus vero in dicta lege. illa institutio. post satis fundamenta huic inde adducta, tenet contrarium post Richardum Malumb. qui hanc quæstionem disputuit, cuius verba refert Albericus latè in dicta authentica. nouissima. columna secunda, tertia, quarta. C. de inofficioso testamento. & pro opinione Bartol. aliquatenus facere videtur hæc. l. partitarum, cùm expresse disposuit, quod hæres debet institui & nominari a testatore. Ioan. Ande. in additionibus ad Speculatorem. titulo de instrumen. edit. §. postremo. al. a sinciput instrumentum columna quinta. super verbo, quid si à contrahentibus in additio. incipien. institutio. tenet quod illa opinio, quod possit facere hoc sapiens, sentatur de facto: quia secundum eum illud non est addere, sed declarare & dicit, quod ista opinio habet aquitatem, & in hanc opinionem, vt aquam inclinat Ioannes de Imol. in dicta lege. illa institutio. columna quarta, & quinta. dicens idem ibi velle Bald. & ibi respondet ad quæ adducuntur pro opinione Iacob. de Aren. per Bartolum fatemur tamen articulum esse dubium valde propter authoritatem tantorum docto. & etiam propter perplexitatem rationum, quę hinc inde adducuntur. & ista opinio mihi placet. & ad istam legem partitarum potest responderi vel respon. Imol. ad legem. iubemus. C. de testamen. quod loquitur in institutione vniuersali, quæ debet expirari per testatorem. nos vero loquimur in institutione particulari, quæ habetur loco legati praetequam quo ad quærelam alio vniuersaliter instituto. vt in lege. quotiens. ff. de hæredibus instituendis. & notat glossin lege si iuri prior. ff. ad Trebellianum. & ideo nõ est absonum, quod a bino sapientis committi possit, quod talem titulum declaret, argumento legis primæ. ff. de lega. secundo. sicut & si testator testiquisset omnia bona sua Titio, posset sapiens ad dere illa verba, sicut iure institutionis. his verbis. & ibi gloss. & Bartolus ff. de hæredibus instituendis glossin authentico de hæredi. & falcid. §. si vero nulla. collatione prima. & cum ista opinio faueat testamento, in dubio illa est tenenda. l. si pars. in principio. ff. de inofficioso testamento. capitulo fina. de iudicia & idem eedem dicendum de clausula derogatoria: cùm hæc sit testatoris intentio, vt omnia illa ponantur ex cuius defectu voluntas eius posit inualidari. & in ista opinio inclinat Ioã. de Imo. in d. l. illa institutio

2. quæst.

Et d l. 6. nouit.

tutio. columna sexta. in princip. licet Barto. ibi tenuit contrarium, quod dicit ff. magis sarum, si clausula de consilio sapientis ordinaretur, sicut gl. ibi id circo tenet volo te scribere prout dixerit talis sapiens, vt ea quæ testamento relinqui magis valeant. & quod ei impossibile sit sapiens in relicto sorto spurio pro alimentis, vel cum capax fuerit tenet Iohannes de Imola in dicta. l. il la institutio. colum. quinta, & si sic placet: cum rendat ad robur relicti, quæ de causa iussit consulere sapientem. & conferunt ad prædicta notabilia verba Bald. in l. capitaneis quinta of. iudi. C. de testa. milit. cum dicit, quod aut id quod addit sapiens, fuit omnino à testatore omissum, & nō potest sapiens facere: quia de nullo non potest facere aliquid, aut est conclusum sub expresso & potest quia non est nouum rē facere: sed in ratum detegere. l. adeo. §. rum quis. ff. de acquir. ter. dominio. vnde secundum eum, si omnino conflat quod testator voluit legata deberi, poterit sapiens declarare clausulam cod. ... testa. & id circo in diligenter operiuerpretum sapientum. reliqua circa istam materiam vide per Bartolum & doctos. in dicta lege illa institutio. & aliquid per Abb. in capitu. clericus. de iureiur. & per Iason. in. l. 1. §. si quis sita colum prima. ff. de verbo. obligatio. & vide alias rensissiones per Alexand. in l. ex ea parte. & in. l. qui quid astringendæ. ff. de verborum obligat. & quod not. Barto. in. l. impuberem. §. eadem. ff. ad legem Cornel de fals. Ioan. de Plat. in. l. quicunque la prima. C. de omni agro deser. libr. 11.

¶ *Ley. XII. Como non vale el establescimiento del heredero quando es fecho por yerro.*

¶ *Ley. XII. Como non vale el establescimiento del heredero quando es fecho por yerro.*

Errando el testador en la persona de aquel aquien establesciere por su heredero, cuydando establescer a vno, establesciesse a otro, tal establescimiento non valdra porque erro en el. Esto seria, como si alguno quisiesse fazer su heredero a otro o me que ouiesse seydo su señor, e estouiesse otro ante el, que non fuesse aquel su señor: mas otro que le semejasse, e cuydando el testador que lo era, diesse assi: este q̄ fue mio señor, e me aforro, e esta ante mi, establesco por mio heredero. Ca estōce non seria heredero aquel su señor, aquien cuydaua establescer[1], porq̄ non fue nombrado, nin escrito en el testamēto. Nin lo seria, otrosi el otro, maguer era presente quando lo establesciere, porq̄ el testador erro en la persona del, cuydando que era su señor. Esso mismo seria, en las cosas que el testador mandasse, cuydando mandar a vno vna cosa, e errasse mandando la a otro assi como sobredicho es.

¶ *Ley. XIII. Como vale el establescimiento del heredero, maguer el testador non le nombre pues que es cierto de la persona del.*

¶ *Ley. XIII. Como vale el establescimiento del heredero, maguer el testador non le nombre pues que es cierto de la persona del.*

Amistad muy grāde han los omes nos con otros, de manera que se aman bien, assi como si fuesse hermanos e dexa el vno al otro lo suyo diziendo assi a sabiendas, este mi hermano establezco por mi heredero: tal establescimiento como este, dezimos que deue valer[b], maguer non fuesse su hermano: e non deue ser contado por yerro aquella palabra que dixo hermano: porque deue ome sospechar que se lo dixo por razon del gran amor[c] q̄ auia cō el pues q̄l dexaua todo lo suyo. Otrosi dezimos, q̄ seyēdo cierto el fazedor del testamēto, qual es a q̄l q̄ establesce por su heredero, o a quien māda algo en el testamēto: maguer errasse en el nome[d], o en el sobrenome del, valdria lo que assi ordenasse, o mādasse. Ca por tal yerro como este nō se tuelle la verdad, pues que cierto es de la persona, de aquel aquien fize la manda, o dexa por su heredero.

¶ *Ley. XIIII. Si alguno fuesse establescido por heredero de alguna parida de los bienes del testador, e non dexa otro heredero en lo al como lo puede heredar todo.*

¶ *Ley. XIIII. Si alguno fuesse establescido por heredero de alguna parida de los bienes del testador, e non dexa otro heredero en lo al como lo puede heredar todo.*

Nvna cosa señalada, assi como en viña, o en otra cosa qualquier, establesciendo vn ome a otro por su here-

[1] *Cuydaua establescer.* Adde Iquotiens ff. eodem. vbi gloss. tradit illud de Iacob & Esau. & ibi Baldus & Iohannes de Iuo. & adde ad istam legem. Iul. pater & l. nec apud C. de hæredi. instituen. & l. eam quam. C. de fideicom. & Ludouic. Roma. consilio. 327. in fine. istæ sunt rationes. &c.

¶ *Lex. XIII.*

Non vitiatur institutio si testator aliquem sub fratris appellatione instituat nec nocet error nominis vel cognominis cum de persona constat institutio. hoc dicit. Habuit ortum à lege. si in nomine. C. de testa. & concordat. ff. de bonorum possessione secundum tabu. lex prima. §. sed.

[a] *Grande amor.* Si ista affectio non esset, in dubio præsumendum esset, quod testator errauit credens eum fratrem, pe. ut dicit gloss. notabil. in. d. §. qui frater. præsumitur enim quis credere id quod loquitur, vt tradit Ioannes de Imola. & probatur in. l. labeo. ff. de supellectil. leg. si tamen probaretur, q̄ testator bene sciebat illum non esse fratrem, tunc liret cessaret amor in ra vel alia affectio, non vitiaretur institutio: ex quo testator non erraui, quod satis hic, & in. d. §. si frater. probatur. & tenet ibi Ioann. de Imo. qui dicit hic scientiam testatoris probari per publicā vocem & famam vrbis, quod ille non erat fratrem, qa tunc testator præsumit scire, per id quod not glo. in. l. si tutor. C. de pecul. tuto. & per Bart. in. l. si potest. ff. de acqui. hære. licet fama aliquando à veritate discordat, vt tradit Feli. in. c. si diligenti. de præscript. col. 3. & adde ad dictū Imo. q̄ tradit Io. de Plat. in l. 2. C. de fund. & saltu rei domini libr. 11. & in. l. super seruis. C. qui milit. non poss. lib. 12. & in. l. 1.

[b] *Que deue valer.* Concordat cum. l. nemo. §. qui frater. ff. eod.

[c] *Grande amor.* Amistad muy grāde han los omes nos con otros, de manera que se aman bien, assi como si fuesse hermanos e dexa el vno al otro lo suyo diziendo assi a sabiendas, este mi hermano establezco por mi heredero: tal establescimiento como este, dezimos que deue valer, maguer non fuesse su hermano: e non deue ser contado por yerro aquella palabra que dixo hermano: porque deue ome sospechar que se lo dixo por razon del gran amor q̄ auia cō el pues q̄l dexaua todo lo suyo. Otrosi dezimos, q̄ seyēdo cierto el fazedor del testamēto, qual es a q̄l q̄ establesce por su heredero, o a quien māda algo en el testamēto: maguer errasse en el nome, o en el sobrenome del, valdria lo que assi ordenasse, o mādasse. Ca por tal yerro como este nō se tuelle la verdad, pues que cierto es de la persona, de aquel aquien fize la manda, o dexa por su heredero.

[d] *Errasse en el nombre.* Adde l. si in nomine C. de testa. & inst. de legat. 3. §. si quis in nomine. & quid si testator opponeret nomen proprium, & nomen officij, & in altero eorum errare? vide text. notabilem in lege. qui habebat. ff. de rebus dub. & quid si esset errat. in nomine patris eius, qui instituitur: vide l. verbis. §. fin. ff. eodem. & quæ tradit Angelus Aretin in suo tractatu maleficiorum in parte Cautiu. Sempronij. columna penultima. & per Barto. in. l. demonstratio falsa. ff. de condition. & demonstra.

[e] *Como este.* De errore regionis & prouinciæ, vide. l. his verbis. §. fin. ff. eod. & l. patronus. §. libertus. ff. de lege. 4. & in cap. significantes. de rescript. vbi vide latè per Fely. & quid si erretur in nomine appellatiuo? vide. l. quotiens. in primi. vbi Angel. & Ioan. de Imol. ff. de hære. instit. & l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legat. 1.

¶ *Lex. XIIII.*

Vnus solus in certa re institutus alio non instituto habebit totam hæreditatem: & si sunt duo instituti vnus in vna alius in alia re sint redunt æqualiter: & habebit præcipuam quilibet rem in qua fuit institutus. Si vero sunt tres, vnus in vna re alij duo non in eum in alia diuidunt inter eos hæreditas vt vnus habeat medietatem & duo conuinch alia medietatem nisi detur quod succedant omnes æqualiter & ea res in qua quilibet est institutus sit sibi præcipua. Si autem vnus in vna re alius sine re sit institutus tunc ei tituus sine re erit hæres, alius vetō habebit rem illam tanquam legatarius. hoc dicit.

1 a *Contra.* Tunc enim per posterius testamentum tumpitur prius. vt supra titu. l. 21.

2 b *Contra.* Tunc enim protederet quod haberur in. l. quotiens. C. eodem. & instituta. l. quando vnus est institutus in re certa, & alius est vniuersaliter institutus in tota vel in quota hæreditatis: quia institutus, in re certa alio adeunte, habetur loco legatarij, & hinc est quod si quis retineret emphyteosim pro se & hæredibus suis, quòd appellatione hæredis veniet hæres vniuersalis: non veto institutus in re certa dato alio coheredes secundum Baldum in lege quædam. §. minil. ff. de eden. vbi ad hoc allegat nota. per Speculum titulo de testamen. §. primo versiculo finali. Baldus etiam in lege. liberti. columna septima. C. de operis libert. & Angel. in lege. Gallus. §. enam si parente. ff. de libe. & posthu. Salycetus in lege secunda. vigesima quæstione. C. de iure emphyteo. & sic in hoc procedit secundum Angelum cõsilio. 191. ex forma & serie, vbi esset dictum in emphyteosi de hæredibus vniuersalibus. Ioannes de Imola in cap. potest de iure. versiculo septimo tangit, sit tamen tractatum de successione feudi forte aliud esset dicendum: cùm in materia feudali verbum (hæredibus) intelligatur de filijs masculis. & licet tequitur quod filius sit hæres, vt in capitulo primo. an agnat. vel liberamen in institutus in re certa con cutrere in feudo cum alio frater vniuersaliter instituto: & tratenet Baldus in capitulo primo. in princi colum. fina. versicu. quæro vtrum filius institutus in re certa. &c. de successio. feud. dicit etiam Baldus in dicta lege. liberti. colum. 8 in lin. quod in hoc distinguitur inter contractus, & vltimas voluntates: nam in contractu si quis recipit emphyteosim pro se & suis hæredibus procedunt prædicta, vt sicut non obligatur in institutus in re certa ad pensionem sic nec actiuè nec passiuè descendit in eum ius emphyteoticum in vltimis verò voluntatibus latè intelligitur etiam de filio in re certa instituto, vt fiat diuisio vniuersaliter, de quo etiam vide per Speculo vbi supra. narra. bilio habuit Bald. hanc distinctionem. & ibi etiam vide quid si emphyteosis sit concessa per contractum ab ecclesia. & vide etiam per Ioannem de Imol. in lege. ex facto ff. de hæredibus instituendis. nota tamen quòd si hæres vniuersaliter institutus repudiaret, ei portio accresceret institutori in re certa: imo & si institutus in re certa decederet ante aditionem hæredis vniuersalis, transmitteret ius accrescẽdi ad hæredem suum, vt tradit Alex. consilio. 58. volumine tertio. habita super narratis in themate, intelligetamen si decederet post agnitionem illius institutionis in re certa, vt vult idem Alexand. & notat Bartolus in. l. ex facto la secunda. ff. de hæredibus instituen.

dero, si en este mismo testamento, o en otro[a] q̃ hiziesse despues el testador, nõ fallasse q̃ el ouiesse otro[b] establescido por su heredero, este atal deuer todos los bienes[c] del testador: maguer fuesse establescido ẽ vna cosa señalada tã solamẽte

3 c *Todos los bienes.* Concordat tum. l. prima. §. si ex fundo. ff. eodem. & l. quotiens. §. si duo eodem titu. vbi Barto. hoc limitat & intelligit, nisi testator prohibuisset institutum in re certa ne quid amplius caperet de bonis iuxta tunc vitam institutio, secundum eum: & si non est alius cuius fauore appareat testatorem hoc prohibuisse, hæres ex tra seius applicabitur veniens bus ab intestato, quorum fauore censetur testator hoc fecisse, vt latius ibi adducit Bartolus. Dynus tamen tenet contrarium, imo, quòd non obstante prohibitione testatoris institutus in re certa succedat in totum, fuerunt etiam in hoc opinones aliæ quas latè ibi adducit Ioannes de Imola, tam in lectura quam in repetitione d. §. si ex fundo, vbi per sex volumina prosequitur hunc articulum: & tandem residet in opinione Dyni. & ibi latè espunditad fundamenta Bartoli, & aliorum ibi poteris videre neque expedit hic transplantare, & cũ ita opinione Ioan de Imo. transit etiã Alexander in. l. quotiens. C. eodem ad finem. & certe iste articulus est multum dubius, & in contingentia facti ego vidi in hoc magnam controuersiam in casu arduissimo. Mihi multum placet opinio Cyni cum limitatione: quæ ad eam colligitur ex verbis Salycen in dicta lege. quotiens. sexta & septima quæstione. scilicet vt talis institutus non obstante prohibitione habeat totam hæreditatem: sed teneatur restituere venientibus. ab intestato, quorum fauore verba ista prohibitionis intelligantur prolata, & loco quartæ trebellianicæ retinebit sibi illam tem, in quasi ut particulariter institutus: & licet Ioannes de Imola in repetitione dict. §. si ex fundo. antepenul. column. reprobet istam limitationem Salyce. ad opinionem dini, ditens quòd licet opinio Salycen prima facie videatur æqua & colorata quæ tamen videtur esse contra casum in. l. si quis ita hæres institutus excepto fundo. ff. eodem. nam secundum opinionem Salyce. in casu dict. l. deberet institutus in re certa habere totum: sed tenebitur restituere fundum venientibus ab intestato, cuius contrarium videtur probari in dicta lege. iuncta gloss. nam ibi dicitur quòd in dict. ta superinde est ac si sine exceptione fuisset institutus: & si ita esset institutus clarum est, quòd haberet totum in effectu, & nihil restitueret, ergo eo modo, secundum Imol. ex mente. d. l. in casu Salycet. nihil restituet. pro quo etiam secundum eum facit, quia tacitum & expressum æquiparantur. l. cum qd cum simili. ff. si certũ peta. sicut ergo quando prohibetur tacitè pluspetere, quod est quando est institutus in re certa habet totum non dato o hæretele, sic debet esse secundum eum, quando prohibetur expressè ne plus petat neque obstare dicit prædictis. l. peto. in principio. ff. de legatis secundo quam pro se allegat Salycetus, quia dicit Imo. quod illud procedit, quando præcedit institutio super toto & postea iubetur quis esse contentus certa re pro sua legitima portione: quia tunc non est aliquid quod repugnet, casus verò nostræ quæstionis est, quando à principio non est super totum testatus: sed super certa re vel parte adiciendo dictam prohibitionem, contra formam iuris volentis, ne quis decedat pro parte testatus & pro parte intestatus, contra. l. ius nostrum. ff. de regulis iuris. & ideo tunc reputur illa ext eptio, vel prohibitio, & habetur pro inde ac si esset simpliciter institutus per dict. l. si ita quis. & per dict. §. si ex fundo. & pro ista ratione adducit etiam, quod vult Salycetus in dicta lege. quotiens. 8. quæstione, vbi dicit, quod si instituo Titium in semisse, & Seium in alio semisse. & tamen Seium vt pro sua portione sit contentus habere certam rem, quòd isto casu vt eque erit hæres vniuersalis pro dimidia. sed cogetur Seius restituere partem suam tobaredi pti dictam legen peto. de legat. secundo. in principio neque obstat secundum eum. l. quotiens. iuncta gloss. C. eodem. quia loquitur quando à principio fuisset aliqui hæres contenti esse pro certis rebus neque præcedit aliqua institutio de eis: hic verò secus. & sic patet secundum Imol. aliud esse, quando à principio præcedit dispositio super toto: aliud quando à principio institutio fit in re certa. Ego verò adhuc resideo in opinione, & limitatione Salyce. cùm dubium non sit quin ex coniectura verissimilibus inducatur fideicommissum ex coniectura mente testatoris, & quomodocunque constet de eius voluntate, inducitur fideicommissum. l. cùm proponebatur. ff. de legatis secundo. l. vnum ex familia. §. finali. & ibi Bartolus eodem titulo. & in fideicommissis prædominatur. mens & voluntas testatoris. l. in condictionibus. ff. de conditio. & demonstratio. l. ex facto proponebatur ff. de hæredibus instituendis. quid ergo aliud potest coniecturari de mente testatoris, cùm prohibuit institutum in re certa plus accipere, nisi quod hoc fuit fauore venientium ab intestato, quando non esset alius cuius fauore hoc fecisset: vt in dicta lege. peto. in principio. & quomodo tolerandum est, attenta opinione Imol. vt contra expressam prohibitionem testatoris, & contra eius voluntatem institutus succedat in omnibus bonis: cum possit capi alius modus, quo neque leges prohibentes quem pro parte testatum, & pro parte intestatum decedere, offendantur, neque etiam contra voluntatem testatoris eatur? facit ad hoc quod notat Abbas in capitulo secundo de testamen. versicu. sed est dubium. vbi tunc demum concludit in foro animæ dispositionem dicti §. si ex fundo. & aliorum disponentium institutum in re certa succedere in totum, totum habere quando non dolosè testator fuisset inductus ad instituendum in re certa aliquem, cum sibi fuisset persuasum ex hoc institutum non habere regressum ad alia bona: & sic contra voluntatem testatoris non esset tutus in foro animæ hæres, qui habet contrariam voluntatem defuncti: cum igitur hinc patri fauear opinio Salycet. licet articulus sit dubius, tenenda est opinio quæ fauet animæ. capitulo. iuuenis. de sponsalibus. neque huic opinioni refragatur. l. si ita quis institutus fuerit hæres excepto fundo. iuncta gloss. ff. eodem. prout inducit Imol. quia etiam fatetur idem Salycetus, quòd totum habebit hæres institutus in re certa, sed restituere tenetur quod ita habet contra defuncti voluntatem, & tota eius expressam prohibitionem, si non restitueret, & longè interest an quis fuerit institutus in re certa sine prohibitione, quod plus non petat, vbi ex mente testatoris tantum videtur: cùm præsumat testator illud voluisse, quod lex vult. vt notat Baldus in lege. precibus penulti. char C. de impubet. & alijs. argumento. l. si duo. ff. de acquirendo hæreditate. vel quod quis institutus in re certa, cum prohibitione, quòd pluspetere non possit vbi licet videatur ex dispositione legis vel le, quod totum accipiat: teneatur tamen restituere residuum illis, cu-

1. quæst. d. 2. limit.

jus fauore prohibuit, neque satisfacit responsio assignata per Imo ad dictam legem, pero, in principio quia causa responsionis est diuersitas inter ea sus non autem ipsa dere iationem diuersitatis inter eos, neque enim est ratio dinitatis inter vnum casum, & alium quia cum institutus in re certa habere debeat totum, perinde est ac si esset institutus in totum, & prohibitio plus habendi & quod certa re contentus sit: idem debet operari in vtroque casu. Et dictum Salyeen quod Imol. adducit pro ratione sua est in casu multum differenti, vt poterit videre per eum: loquitur enim vbi erat datus alius haeres, non in certa re, sed in diuidia vniuersaliter institutus, quin in totum residuum exclusera institutum in re certa. vt tantum habeatur loco legatarij. & ideo ponit quod alius nō fuit institutus in re certa sed simpliciter in diuidia, hoc facto, vt pro sua portione ab re contentus esset. facit ad praedicta, quod notat Bartolus in l. pater familias. ff. eodem. ad finem versiculo, id tunc quero. &c. alias limitationes & multa notabilia dictam materia vide per Ioannem de Imola in dicto. §. si ex fundo. in lectura & in repetitione & per docto in dicta lege quotiens Limitat etiam illam legem quando verba institutionis in re certa sunt relata ad institutum: secus si ad alium, quatunc tenebitur adhibere commissum, vt in lege pater filium §. finali, & ibi Bartolus ff. de legat. tertio. circa quas limitationes quaerit Baldus in lege. omnimodo. in principio. C. de inofficioso testamento. versiculo tertio quaero &c. quid si filius sit institutus in re certa, & posteaquam institutus extraneus haeres vniuersalis in eodem testamento & posita in codicillis adeo nit filio, quod in testamento reliquerat, an filius possit dicere testamentum nullum? & concludit quod non: quia tunc filius non habetur loco legatarij, licet secus fuerit si non fuisset institutus filius: sed alius extraneus, quod dicit diligenter notandum. Sed quid si substitutio compendiosa fiat in re certa, an trahatur ad vniuersam haereditatem? vide per Bartolum in lege. Centuno. columna duodecima. versiculo quero vlterius, quid si substitutio compendiosa. cum versiculo sequenti ff. de vulgari & pupillari. Baldus in lege praedibus. columna finali. versiculo item quaeritur C. de impuber. & aliis substitutio Paulus de Castro in lege. apud Iulianum. §. rū autem. alias est. l. cogi. §. & generaliter. ff. ad Trebellianum, Alexand. consilio nono, columna penultima, volumine primo, vbi distinguit, an fuit facta per verba directa vel cautela, vel per verba generalia, seu communia, vide ibi. Aduerte etiam quia vt dicit Baldus in lege. Iuliana nitatis. C. de impuber. & alijs. columna duodecima. versiculo quarto, pari ratione quaero lex illa partitarum. & dicta lex prima. §. si ex fundo. procedunt, vbi institutio in re certa fit per verba alias praecise directa, quae verba cautela vocantur in lege. verbis cicubbus & in lege. cohaeredi. §. cum filiis ff. de vulgari. & pupillari. vt si esset verbum (institutio) vel verbum (haeres esto) Serus si instituereturper verbum commune, vel obliquum: quia tunc nunquam trahitur ad totum, vt in dicta lege cogi. §. & generaliter. & ibi Ioannes de Imola & Paulus de Castro. si tamen institutus esset vel substitutus in vna quota haereditatis, puta sexta vel quarta tunc trahitur ad vniuersum. glos. Bartolus & Docto in dicta lege. cohaeredi. §. finali Angelus & Imol. in dicto. §. si ex fundo. Aduerte etiam, quia & si institutus esset in fundo aliena procederet ista lex, & dict. §. si ex fundo, quia videtur institutus

Pero las mandas[a] del testamento, deue las cumplir, assi como las fallare y escritas. E si por ventura el testador fiziesse despues[b] otro heredero[c], estonce aquel que diximos de suso que era establescido en la cosa señalada, deue auer essa tan solamente: e todos los otros bienes deuen fincar al otro que fue despues establescido. Otrosi dezimos, que si dos omes fuessen establescidos por herederos en vn testamento el vno en vna cosa, e el otro en otra señalada, si el fazedor del testamento non departiesse nin mādasse dar a otro los bienes que ouiesse, estos amos los deuen auer todos egualmente[d], e cada vno de los deue auer ante aquella cosa, en que fue establescido por heredero, pero amos de so vno, son tenudos de responder a las debdas del fazedor del testamento. E si por auentura el testador establesciesse en vna cosa señalada por heredero a vn ome, e a dos ayuntadamente en otra cosa cierta si non mandasse los otros bienes, deuen los auer estos herederos partiendo los entre si en esta manera, la meytad a aq̄l que fue establescido por heredero en la vna cosa: e la otra meytad a los dos[e] que fueron establescidos en la otra, fuerasende, si el fazedor del testamento dixesse[f] que heredassen todos egualmente. Pero cada vno destos deue auer adelantada[g], aquella cosa, en que fue establescido por heredero.

¶Ley. XV. Como non empesce a aquel que fuesse establescido por heredero, tiempo nin dia cierto que sea puesto en el testamento.

Tiempo cierto non puede nin ninguno ome establescer a otro por su heredero, esto se en como si dixesse quiero

in estimatione fundi alieni, quae de haereditate debetur testatoris lege. si alienus. ff. ad legem falcidiam. & tenet Baldus singulariter in dicta lege. humanitatis. columna duodecima, ad finem. An autem institutus vniuersaliter, quatenus vnum haereditatum, vigore transactionis, retenta re certa, habeatur loco legatarij? vide glos. in lege. contrauersia. ff. de transactio. in glossa magna post medium. an autem capiensex stipulatione: si stipulatio fuerit loco testili vniuersalis habeatur loco legatarij? dic quod non. vide Baldum in lege. si arrogator prima lectura, penultima columna. ff. de adoptio. & an huic, qui habetur loco legatarij, debeantur fructus à tempore mortis? vide Paulum de Castro in lege. si quis bonorum. ff. de legatis primo An autem institutus in parte bonorum alijs vniuersaliter institutis, habeatur loco legatarij, sicut si in re certa esset institutus? vide Bartolum in lege. si quis seruum. §. finali. versiculo sed quero aliquis. ff. de legatis secundo. not. etiam quod omnis ille qui non haberius accrescēdi inter haeredes habetur loco legatarij. Baldus in dicta lege si arrogator tertia columna. ad finem ff. de adoptio. Quid autem de eo cui relinquitur vsusfructus omnium bonorum, vel legamur omnes res, an censeatur haeres vel legatarius? vide Bartolum in lege multum interest. ff. de vsufruct. legato. an autem per secundum testamentum, in quo quis animo teuocandi primum instituit aliquem in re certa, talis sic institutus habeatur loco legatarij, vt refiduum derelinquat apud haeredem, in primis tabulis nominatum vel loco haeredis, vt aduocet ad se totum? vide Paulum de Castro in lege. si quis priore ff. ad Trebellianum.

a ¶ *Pero las mandas.* Vide Bartolum in lege. si nemo. in fine. ff. de testa. 4
b ¶ *Despues.* In eodem testamento intellige: alias secus vt dixi. vide. l. si 5
c ¶ *Otro heredero.* In tota haereditate vel in quota haereditatis. vt in dicta 6
lege. quotiens & ibi Bald. & Paul. de Castr. & probatur etiam in. §. haereditas. in fit. de haeredibus instituendis.
d ¶ *Egualmente.* Adde. l. ex facto. la segunda. ff. eodem. & legem. si alte 7
rius eodem titu.
e ¶ *Amos dos* Adde legem. Titius. ff. eodem. & quid si vnus institueretur 8
in tertia parte certae rei: & alius in duabus partibus eiusdem rei. vide. l.
quotiens. §. si dno. ff. eodem.
f ¶ *Dixesse.* Ex Azone sumptum est. C. eodem in summa. colum 9
na tertia. qui allegat dictam legem Titius. & legem. interdum. ff. eo
dem.
g ¶ *Adelantada.* Adde dictam legem. ex facto. la grande. ff. eod. 10

¶ *Lex. XV.*

1. Haereditas ad diem vel ex die certa dati non potest imo non expecta ta die institutus statim est haeres: si restator testatus & in ultima testa tur tunc enim expectatur dies, in incerta autem diem potest quis instituti, vt in die mortis: quia & si certum est quem mori. est tamen in certū quando. hoc dicit.

2. limi.

2 quest.

3. quest.

4. quest.

5. quest.

6. quest.

7 quest.

8. quest.

a ¶ *Fastaldis.* Certam vel incertam intellige, quia licet possit dari à tempore incerto, non autem ad tempus incertum, vel diem incertam: quia postquam quis est hæres non potest ex dispositione testatoris, directo desinere esse hæres. Lei qui soluendo ff eo. licet per fideicommissum possit cessinere esse hæres effectu. l. ex facto. ff. ad Trebellia. vnde si quis instituit vxorem, vel alium donec vixerit, institutus renouebitur temporis adiectio. & durabit hæres etiam post mortem, & si remanebit hæreditas penes hæredem instituti. & ita tenet Baldus in l. hæreditas ex

q fulano sea mio heredero fasta tal dia[a] o si dixesse sea fulano mio heredero desde tal tiempo[b] en adelante. Ca maguer assi lo dixesse, aura el heredero luego la herencia en que fue establescido, e non aura porque esperar el tiempo, nin el dia que fue señalado en el testamento, fueras ende si el que lo fiziesse fuesse cauallero[c], que biuiesse en seruicio de Dios, e del Rey, o de la tierra. Ca estonce deue valer el establescimiento: assi como lo ouiesse ordenado: esperando el heredero el dia, o el tiempo quel caualler o ouiesse puesto en esta razon. Pero en dia non cierto[e] bien podria ser alguno establescido por heredero. E esto seria, como si dixesse el testador, establezco que sea mio heredero fulano el dia quel mismo muriere[f]. E tal establescimiento como este vale quier lo faga ca

1. quæst.

dem ff eo. qui tamen, si alius post ea instituatur, vtputà, si vxor instituit, vt donec vixerit, & post mortem instituit alius: fuerunt in hoc opiniones de quibus per Ioann. de Imol. in d. l. hæreditas. colum. sex ta. vbi ipse inclinatur opinionem Martini Sylla, quod vxor erit hæres perpetuo detracto tempore apposito in institutione eius, & videbitur rogata de restituendo hæreditatem alij post mortem instituto quod Imol. dicit esse mentem tenendum, propter similes institutiones, quæ sæpe de facto fiunt per testatores, & attenta ista opinione Mart. Sylla quam sequitur Imola idem videretur decendi, & in institutio fieret ad diem certam, veluti si testator instituet et Titium vsque ad Pascha, & Sempronium post Pascha, vt sic intelligatur, quòd Titius sit grauatus de restituendo Sempronio post Pascha per fideicommissum, quod tenuit Baldus in lege extraneum. C. eo. vt voluntas scilicet defuncti seruetur quæ præ cæteris seruanda est lex tertia. C. de libe. præteri. & idem tenet Baldus in lege milesità. in principio. ff. de testament. milita Baldus, Angelus, & Imola, in lege. filius à patre. in principio. ff. de liberis & postumis. Paulus de Castro in lege. certi. C. de testament. milita & istud etiam voluit Ioannes de Imola in dicta lege. hæreditas columna quinta in principio. Bartolus tamen in dicta lege. Ipsa hæreditas. tenet, quod tmo omne tempus subducatur de medio in persona vtinque: & quod sit perinde ac si quilibet esset pure institutus per dictam legem. hæreditas. cui consonat ista lex partium & opinionem Bartoli tenet Salycetus in dicta lege. ex raueum. & etiam Alexand dicens quod fundamentum Bald. & sequacium, non videtur procedere: quia talis dispositio testatoris facta per verba directa in testamento, non potest trahi ad fideicommissum, etiam si deseruiatur voluntati testantis, vt latius ipse comprobat: vide ibi per eum, qui tamen subdit. Ita fateri, quod opinio Bald. est æquior, mihi magis placet opinio Bald. & sequacium, quæ est magis communis & ad mortua Alexandri potest responderi, quod licet reperiatur ire cautum. quod in persona vnius tantum instituti non possit hæreditas dari ex die certa, vel ad diem certam vel incertam, non tamen hoc reperitur cautum, quando essent pluresinstituti, scilicet vnus vsque ad pascha & alius post pascha, scilicet vt post pascha institutus censeatur pure institutus, sicut & primus: licet enim hoc reperitur cautum in persona primi. non tamen in persona secundi, vt perpendit Declus consilio ducentesimo septuagesimo octauo columna prima. Cum igitur Sempronius post pascha institutus, cùm sit paganus, non potest esse hæres directo: quia institutio de eo facta non potest valere in recto: quia videtur sic post aditam hæreditatem: & postliminio Titius fuit hæres, quod non potest esse in pagano, vt in §. hi ab. instit. de pupil. substitutio. & in lege. ei qui soluendo. ff. de hæredibus instituendis. ex quo eius institutio ab initio non habet, alere iure directo, videtur quòd valeat & trahatur ad fideicommissum iusta notata in lege. verbis ciuilibus. ff. de vulga. & pupilla. & in lege precibus. C. de impuber. & aliis substitutio & ista responsio ad fundamenta Alexand. et ex verbis Imol. in dicta lege. hæreditas. columna quinta. Sed quid si testator instituit quem vsque ad pascha, vel donec vixerit, & nullo alio instituto prohibuit expresè quod sic institutus amplius non esset hæres ad diem seu tempus? Bartolus in dicta lege hæreditas. ad fin. tenet vitiari talem institutionem, & nullam esse ratione perpetuitatis, sicut & dixi in instituto in te certa, & prohibita amplius habere in lege quotiens §. si duo. ff. eod. de quo dixi in lege proxima. in gloss. super verbo, rodos los bienes. Baldus vero & Salycetus in dicta lege extraneum. tenent contra Bartolum, imò quòd institutio valeat, & pro hac parte vitietur: ego verò sentio idem in ista quæstione, sicut & dixi in dicta gloss. in quæstione illa de instituto in re certa per easdem rationes: quia & vt dicit Alexander in dicta lege. extraneum. decisio huius quæstionis pendet ab illa. Quid etiam si in pœnam hæredis semper testator post tempus aliud instituit, veluti si instituit fratrem hæredem, & tenuit vxor vsumfructum suorum bonorum, & adiecit & prohibuit, ne frater molestaret vxorem in ipso vsufructu, & quòd si alias priuabat eum hæreditate, & instituebat vxorem vel alium[a] videtur enim quod hoc posit fieri per legem primam. C. de his quæ pœnæ nomi. de qua quæstione vide per Bartolum in lege pater familias ff. de hæredibus instituendis. & ibi per Ioannem de Imola non abiliter quem vide: quia est quæstio contingibilis: vbi etiam vide quod si testator in tali casu nullum instituit, cui applicabitur hæreditas: & ibi ad finem vide per Ioannem de Imola, an hæres institutus, qui propter talem molestationem, restituit hæreditatem, possit detrahere quartam trebellianicam? qui vult licet sub dubio forte quod possit detrahere istam quartam argumen. legis primæ. §. item si ita. ff. ad legem falcid.

2. quæst.

b ¶ *Desde tal tiempo.* Certo intellige: nam ex die incerta bene potest dari hæreditas, sicut potest dari sub conditione, quia dies incertus pro conditione habetur. l. dies incertus. ff. de condition. & demonstratio. tunc enim cum conditio trahatur retro, ipsa euenientè, vt in lege. quod decretum. ff. de testamen. milita censetur semper testatorem decessisse testatum, vel si conditio deficiat intestatum, & sic non resultat inconueniens, ne quis dicatur pro parte testatus & pro parte intestatus. quòd non est in die certa: quia illa non trahitur retro. Limites ita. §. & quod diximus. in facta. l. sequenti. ff. de testamen. milita & ista est vna ratio differentiæ, aliam posuit Iacobus de Arcti. in dicta lege. hæreditas. vide ibi Bartolum, & Ioannem de Imola.

c ¶ *Cauallero.* Miles nanque potest pro parte temporis decedere intestatus, & pro parte testatus. l. milesità §. quòd ita diximus. ff. de testamen. milita. & idem posset fieri per statutum Bartol. in lege finali. ff. ad Tertullia.

d ¶ *Que viniesse.* Vide quæ dixi in lege quadragesima nona titulo quinto, parte quinta.

e ¶ *En dia no cierto.* Si est incertus an & quando de plano procedit. dies incertus. ff. de condition. & demonstration. & dixi supra. & idem de certo an; sed incerto quando, vt dies mortis alicuius tertij. lege extraneum. C. eodem. secundum vnum intellectum.

f ¶ *El dia que el mismo muriere.* Ex præcedentibus patet quòd intelligatur quando scilicet ipse hæres institutus morietur, qui fuit vnus intellectus, qui datur ad legem extraneum. C. eodem. vbi glossa & Doctores communiter hoc intelligunt, quod isto casu valet institutio perinde ac si pure esset institutus sublato vitio temporis: quia certum est, quod ipse institutus morietur. & sic ex die certa videtur institutus & quia certum est illam conditionem euenturam vno hærede, eo quod vnus moritur. lege qui duos. §. primo. de manumis. testamen. & secundum hoc in effectu nulla est diuersitas inter istum casum & præcedentem supra eadem lege positum quando quis instituitur ad diem certam. & dicit scilicet in dicta lege. extraneum. quòd talis institutio sit truncata & vitiosa. qui dum hæres vult adire, non potest: quia conditio nondum venit, neque etiam post eius mortem adire potest impossibilitate facti obstante: neque enim poterit adire eius hæres: quia hæreditas non adita non transmittitur. lege vnica. §. sin autem. C. de caducis tollendis lege prima. C. de his qui ante apert. tabulas. & sic obstat impossibilitas iuris vt

2. quæst.

3

4

5

6

tamen hic vides in ista lex apertè disponitur valere talem institutionem, & aduersari ius quæ dicta sunt in principio. l. dum dicit, pero en dia no cierto. dicto enim ista (pero) quæ latine dicitur, sed, vel si autem, aduersatur tam in iure quam in facto. l. 2. ff. si quis in ius voca. nõ ient. Bartolus post gloss. in. l. qui vsum fructum. ff. de verbo. obligatio. & in. l. prætoriæ. §. 1. ff. de præto. stipula. glo. & Bartolus in l. hoc amplius. §. 1. ff. de damno. infect dicendum est ergo hanc institutionem valere, vt conditionalem: & qd talis dies incertus mortis quando, licet certus, an etiam in isto casu faciat cõditionem, & suspendatur institutio in euentum conditionis: cum hæres incipiat mori, seu esse in articulo mortis, & hoc idē voluit Azo. relatus per glos. in. d. l. extraneum. & tenere videtur. C. eod. in summa colu. & etiam Azo. tenuit Oldraid. vt refert Albericus in. d. l. extraneum & operabitur talis institutio, vt si institutus adiuit hæreditatem in tali articulo eam tantum mittat ad hæredes, vel saltem si non adiuit transmittet ius deliberandi, ex quo sciunt sibi delata. iuxta l. cum antiquioribus. C. de iur. deliber. & poterit tali modo ista institutio vti, quando testator tunc iet dilapidationem hæredis in vita, & velit in hoc casum esse hæredibus, seu descendãtibus instituti. & idem quod ista. l. tenet gloss. in. §. hæres institu. eo. vbi per Ioan. Fabr.

uallero, quier lo faga otri, porq̃ maguer es cierta cosa que deue morir. Pero non es cierto el dia en que acaesce al ome la muerte.

¶ *Ley. XVI. En quantas partes puede partir el fazedor del testamento su heredad entre los herederos.*

Partir puede el fazedor del testamento su heredad, en tantas partes quantas quisiere. Pero comunalmente touieron los sabios antiguos, que deue ser departida en cuenta de doze onças[a], que cada vna dellas ha su nome departido en latin. La primera della es llamada sexcunx: que quiere tanto dezir como onça e media. E la segunda llaman sextans que es tãto como dos onças. E la tercera quadrans en que ha tres onças. E a la quarta triens: que es por quatro onças. E a la quinta dizen quincunx, que es tanto como cinco onças. E la sesta semis, que es seys onças. E a la septima septunx, en que ha siete onças. E a la octaua llaman bes, que es tanto como ocho onças. E a la nouena dodrans, en que ha nueue onças. E a la decima dextans, que es tanto como diez onças. E la onzena deunx, que es por onze onzas. E la doze llaman as: en que se comprenden todas doze. Otros dos nomes y ha, en que se encierran todas estas doze partes sobredichas, assi como lo faze en la postrimera dellas que dizẽ as: el llaman a la vna dellas pondus, e la otra libra.

¶ *Lex XVI.*

Potest testator in quot partes voluerit diuidere hæreditatem suam sed communiter diuidun in duodecim. quatum prima vocatur sexcũx: secunda sextans tertia quadrans quarta triens quinta quincunx sextas semis septima septans octaua bes nona dodrans decima decunx vn decima deuns: duodecima as. & claudunur omnes istæ sub nomine pondus vel libra. h. d. Habuit ortum à §. hæreditas. institu. de hæredi. instituen. & à. l. seruum. §. vult. ff. eod. tit.

a ¶ *De doze onças.* Aduertetamen, quòd quædam sunt nomina numeralia, vt duæ partes vel tres partes &c. & tunc in dubio intelliguntur duæ vel tres partes de duodecim, vt hic, & in lege interdum. §. 1. ff. de hæredibus instituendis. & l. cum quæstio. C. de lega. §. hæreditas. in fi. de hære. insti. nisi aliter appareat de disponentis voluntate. quædam sunt nomina quotæ, vt tertia, quarta vel decima. & tunc debet intelligi de tertia, vel quarta, vel decima, totius hæreditatis, scilicet enim dicit tertia, vt fiant tres partes totius hæreditatis. & sic de alijs. dicta lege, interdum. §. fina & not Bartolus in. l. eodē illis. §. qui sempronia. ff. de vsufructu lega. si quis ergo peteret duas partes hæreditatis, vel fundi, non alter declarando intelligitur, quòd petit duas partes de duodecim, vt & not. Bartol. in. l. interdum. §. 1. ff. eodem. & ibi etiam Ioãnes de Imo. & idē est in hoc dicendũ in alijs, quod in hæreditatibus per dictã legē. est quæstio. C. de lega. si tamen peteret partē simpliciter non dicendo vnam vel duas intelligeretur petere dimidiam totius. l. nomen filiarum. §. portionis. ff. de verborum significatio. aliter tamẽ dicit Angelus in. §. hæreditas. Instit. eodem. sed q̃ dixi est verius.

¶ *Ley. XVII. Como deue ser partida la heredad entre los herederos quando son muchos.*

Tres o quatro omes establesciẽdo el testador por sus herederos ayuntadamente, non diziendo quanta parte de la herencia da a cada vno dezimos, que seran herederos todos egualmente[b]. Mas si fu entenciõ del testador fuesse a tal que quisiesse dar mas a los vnos que a los otros, estonce deue señalar en quanta parte establesce a cada vno dellos. E si lo fiziere assi, cada vno dellos se deue tener por pagado, con aquella parte que señalo, e non deue mas demandar, ni auer. E si acaesciesse que establesciesse a omes ciertos por herederos en partes ciertas a cada vno, e demas dellas dixesse que establesciea otro heredero non le señalãdo cierta parte: estonce cada vno dellos heredara aquella parte, que le señalo. E el otro, quier sea vno o mas, a quien non señalo parte heredara todo lo que fincare[c] de mas de la heredad, e de las mandas, e de las debdas. Otrosi dezimos[d], que si algun ome establesciesse en su testamento a quatro omes por herederos, en esta manera mandando a vno la meytad de la heredad: e al otro la otra meytad, e a los otros dos nõ les señalasse parte ninguna. En tal caso como este, aquellos aquiẽ establescio por herederos en partes ciertas, heredarã la meytad, e non mas, e partir la han entre si egualmente. E los otros dos a quien non señalo parte, heredaran la otra meytad de todos

¶ *Lex. XVII.*

Quilibet hæredum habet tantam partem quantam sibi testator declarauit sed si plures sunt conuncti in instituti succedunt æqualiter. Sed si primum in tota, secundum in remanenti parte, primus habebit totam hæreditatem. & secundus nihil cum pars aliqua nõ sit remanens. Si verò quidam in certis partibus & vnus sine partibus hæredes instituantur, demptis partibus assignatis habebit residuum institutus sine partes: si autem vnum in dimidia & alium in dimidia: & alios duos instituat sine partibus: primi duo habebunt dimidiam: alij iam dimidiam: siue in principio, vel in medio aut in fine testamenti instituantur. Item tribus institutis in tribus partibus hæreditatis æqualiter si de quarta parte non est dispositum diuident sibi quartam illam æqualiter. Si tamen inæqualiter sunt instituti diuident quartam pro partibus hæreditatis. h. d.

b ¶ *Egualmente.* Adde. l. quotiens. §. hæredes. ff. eodem. & in instit. eodem. §. 1. sed si plures. & sic indeterminata dispositio relata ad plura extrema, simpliciter ipsa & æqualiter respicit.

c ¶ *De lo que fincare.* Adde. l. item quod Sabinus. in princip. ff. eodem. & inst. eo. §. sed si plures.

d ¶ *Dezimos.* Adde. §. sed si plures. inst. eo.

a ¶ *Pro in degnum.* Adde l. interdum § primo. ff. eodem. & Institu. eod. §. videamus.

¶ *Lex XVIII.*

Si quatuor sint hæredes instituti quilibet in quattor vncias, habebit quilibet tres, ne vltra duodecim vncias hæreditas diuidat. h d Cõcor. l. ité quod sabin[o]. cum. l. seq. ff. eod. tit. & l. Iulianus. ff. eod. titul.

b ¶ *Aduzir.* Ad. Interdum. §. primo. ff. eod.

¶ *Lex XIX.*

Si testator primum in duodecim vncias instituit secundum ii, vj vncias, vel contra, vnus habebit duas partes alius tertiã hæredinatis, & si primum in tota hæreditate, secundũ in tota, succedũt æqualiter, sed si vnum in tota aliũ in partem quam primo habere nequiuit instituat & primus nõ est capax rũe secũdus habebit totã hæreditem. l. d.

c ¶ *La voluntad.* Hoc ideo dicit propter cõtrarium, quod posset formari. l. cũ quæstio. C. de leg. nam in dubio cũm vni eligit totum, alij pateat, videtur adiuere à primo quod dat secundo instituto, vt in. d. l. cũm quæstio. vt. dictum Azo. C. eo. in summa. colũpe & per Bar. & Imol. in. l. interdum. §. denq. ff. eod.

d ¶ *Ensey.* Intelligenda q̃ consistet ex coniecturis, q̃ in el lexit ẽ alijs vtcaijs, & sic videatur q̃ voluit excedere assẽ, vt supra dixi vide per Bartolum in dict. §. denq.

e ¶ *La dozena.* Hæ enim constat quõd voluit excedere assem: quia totum non potest adimi à parte.

f ¶ *Segundo.* Adde legem. si quis hæredes. ff. eodem. vbi hoc ponitur in fortionibus ternarijs.

g ¶ *Igualmente.* Et sic primo nominatus non habet plus iuris, quàm secundo vel tertio loco nominatus, q̃ inducit Bald. & Angel. in. d. l. si quis hæredes, ad quæstionẽ, vt si primus canonicorũ habet primã vocem in eligendo episcopum, non tamen erit per hoc sua vox potentior alijs vocibus canonicorum, & idem dicit Angelus in vtiuam, eiusdem tus, quorum prima vox est vexillaferi institutis vid. hoc quod in hoc disponitur per il Iustus regni.

h ¶ *Que fincaua.* Adde l. ité quod Sabinus. in versi alter. ff. eo. not ergo q̃ appellatione residui vel reliqui nihil continetur, si nihil superest, & facit se idem Ioan. de Imol. ad notab. in l. suus quoq. ff. eo. quod quatido instituitur filius in re quæ non est in rerum natura, vel in re sacra, vel religiosa, vel in re propria, quod institutio sit nulla, & filius tanquam præteritus possit dicere testamentũ nullum, quod est notabile secundum Bal. & Angelum. d. l. sunt quoq.

¶ *Hereder.* Bene tamen potest instituti in capax in tempus, quo capere possit. l. in tempus. ff. eo. l. sicut. & ibi gloss. ff. quibus mod. vsusfru. amittitur, vnde dicit Bald. in l. si quis instituatur ff. eod. quod si instituatur spurius, cũ legitimabile desit cum capax erit, quod tenet institutio per dictũ l. in tempus. & q̃ videtur quod interim antequam legitimetur potest bonorũ possessionem agnoscere tanquam institutus sub conditione & potest bona administrare tanquam curator si tamen non legitimetur, tenetur reddere rationem de gestis illis ad quos hæreditas pertinet secundum Balduum, & Angelum ibidem, & licet Ioannes de Imol. dicat istud mentiri secundum idem iuris (in dictis l. in tempus. colũ) dicit q̃ hoc solum nõ accidit, qa esset facere fraudem legis quæ vult q̃ spurius non possit se immiscere patrimonio bonis l. 1. & 2. C. de naturali libe. & sub tali colore non videtur posse se immiscere nec, vt curator perdit quod habetur in simili in capit. quanti. v. de electio. lib. 8. tuo & plus voluit Bald. in d. eam quam colum. vii decima. C. de

los bienes del testador, e partir la han entre si egualmente, quier sean escritos assi por herederos en el comienço, o en medio, o en la fin del testamẽto. E aũ decimos[d], q̃ si el testador partiesse su heredad en quatro partes, de manera q̃ estableciesse en las tres partes herederos egualmẽte, nõ dando al vno mayor parte q̃ alos otros, si nõ fiziesse mencion de la quarta parte que remanesciesse, deuen la partir entre si ellos mesmos, a quien establesciesio por herederos en las tres partes tomando cada vno dellos tanto el vno como el otro. Mas si establesciesse por heredero alguno dellos en mayor parte que a los otros, estonce deuẽ partir la quarta parte sobre dicha, segun la quantia en que fue cada vno establesciesio por heredero.

¶ *Ley. XVIII. Como el testador que parte sus bienes en cuenta de mas de doze onças quanta parte deue auer cada vno delos herederos.*

EN doze onças deue ser partida, e contada la herencia del testador, assi como de suso diximos. Pero si alguno fiziesse mas partes della, como si establesciesse quatro herederos, a cada vno dellos en quatro onças: estõce dezimos, q̃ deuen aduzir[b] la herencia a cuento de doze onças, descõtando a cada vno dellos vna onça, assi q̃ ayã todos quatro a tres onças. Cã bien assi como diximos en la ley ante desta, q̃ quando el testador establesciesse tres herederos enlas tres partes de su heredad, si nõ faze mencion dela quarta, q̃ la deuẽ estos mismos herederos partir entre si egualmente, tenemos otrosi por biẽ, que quãdo acaesciere que la departe en mas, que mengue a cada vno delos herederos, aquello que fue de mas mandado assi como sobre dicho es.

¶ *Ley. XIX. Como puede ser partida la heredad del testador en mayor cuẽto de doze onças.*

POndus en latin tãto quier dezir en romãce, como doze onças en q̃ deue ser departida la heredad del testador. E otrosi llamã a otra palabra en latin dipõdiũ, q̃ quier tãto dezir como veynte e quatro onças. E a otra dizẽ tripõdiũ: q̃ es por treynta e seys onças. E ẽ tãtas onças como se entiẽdẽ por estas palabras sobredichas, o ẽ mas, o en menos puede el testador departir su heredad si quisiere. E porende dezimos, que quando es manifiesta la voluntad[c] del testador, que su entencion era de partir su heredad en mas partes de doze onças, como si establesciesse a vno por heredero en doze onças, e a otro en seys[d], e nõ fiziesse mencion delas seys onças, que fincauan para cumplir la cuenta del dipondio, que estonce deue auer aquel a quien es establesciesio por heredero ẽ las doze[e] onças, las dos partes de toda la heredad, e el otro a quien establesciesio enlas seys, deue auer la tercera parte. E esso mismo seria, si primeramẽte establesciesse por heredero en el testamẽto al vno en las seys onças, e despues al otro en las doze. E si acaesciesse que el testador establesciesse tres herederos, diziendo al primero, e al segũdo[f], e al tercero, q̃ a cada vno dellos establesciesia por heredero en toda su heredad, en tal caso como este, deuen partir todos tres toda la heredad entre si egualmente[g]. Otrosi dezimos, que dexãdo el fazedor del testamẽto vn heredero, diziẽdo que aquel ouiesse todos sus bienes, si despues desto dixesse q̃ establesciesia por heredero alguno otro, en la parte que fincauan[h], estõce dezimos, que deue auer el primero toda la heredad, e el postrimero nõ aura ende ningũa cosa. Pero si este a tal q̃ fuesse establesciesio por heredero en todo fuesse tal ome q̃ segũ derecho nõ pudiesse heredar a otro, si el testador esta

fideicom. versicu & ex hoc inferitur, quòd si pater legat spuno cum capere potuerit, non valet legatum ex quo prohibetur testator vitio suo & non alieno testari circa spurium. allegat in argumentum. l. si minor. ff. de sera. expor. 2. sicut neq; pōt serundū eū donare vir vxori irrevocabiliter etiam dicendo cum vidua esset neq; damnatio in metallum dicendo esse capere potest, quia licita testandi debet inesse testatori tēpore testamenti. l. 1. §. sed si filio. ff. de legat 3. & quia serūdum eū rum nihil potest relinqui spuno, ergo nec quæ spes quæ aliquid est ei relinqui poterit, & istud dictum Bald. dicit pulchrum, & singulare Paul. de Castr. in d. l. col. 1. ff. de regu. cato. qui etiam dicit non obstare. d. l. in tempus, quia vt ipse ait loquitur illa l. qui defectus prouenit ab unde, & non à testatore, sed quid quid sit de hac ista opinio, quòd spuno possit institui in parte cū legitima debitur est cōmunis, & eam tenent cōtes Dost. in d. Gallus §. institutus ff. de hic. & possit vbi vide Alexan. defendente hanc opinionē, & respondentes ad fundamenta Bald. & ibi etiam rupugnat dictū Imol. in d. l. in tempus dicens, non multū stringere vbi esset respondet ad ea tantū, nihil in multum probabilis videtur opinio Imol. & obuiatur fundatibus, pro qua etiam fant, quia vt notat glossin parte, cōsētū in l. e. ig. C. de fideicō. & in l. rogo §. si qui solidum ff. ad Trebel. filius puerus cum sit incapax, in totum non potest institui et si quæretur pei fideicomissum, vt restitutum hæreditas ab eo, etiam si fideicōmissarius esset persona quæ verisimiliter ex parte, vt & dicit Alex. an. in d. §. institutus col. 2. Nota etiā quod filius esset mei filiofus nō potest institui etiam cum capere potest, ipse neq; cum filius licet legitimus, secundū Bal per text. ibi in. l. si quis intestat. C. de cēsit. nupt. & in hoc etiam videtur inclinare Alexan. in d. §. institutus addit Bal. in eam placeritia de proba. & procedit illa l. quando est incestuosus, & natus ex matrimonio incestuoso, vnde idem esset si incestuosus ex quilibet matrimonio à iure antedicto, vt dicit glo. in d. l. si quis incestus & adde ad prædicta Cos. setuin in singularibus in verbo hæres, non potest eligo institui matrem in incestuosum sibi natum vel ex illum etiam sub cōditione si legitimabitur per suprascita Dubitaretur in potest circa materiā. d. l. in tēpus. an mulier constante matrimonio possit alienare rem dotalem consentendo alienationem in tempus soluti matrimonij, & Ioan. de Imol. vult quōd non in tempus. & cum contingit. rollin. 4 de iur. iurat. contractum tamen vult Bal in eadem tractatu de dote. clausula. 28. colū. 4. ad fi. mihi plus placet opinio Imol cum l. sabiposonitio resistat consilio mulieris alienantis argu. l. si minor ff. de feria. exportan. & vt dos sibi conservetur in casu soluti matrimonij, vt iterum nubere possit, licetiū casu in quo alienatio fiert in tempus soluti matrimonij per mortem ipsius vxoris forte possit procedere opinio Bald. nouell. ex quo cessat ista ratio, quod tamen faltem intelligi mi si alienatio esset vtilis mulieri per rex in l. ita constante ff. de iur. dot. limita etiā quod habetur, in d. l. in tempus. per l. inter stipulantem §. facta m. ff. de verbo obliga. & ioi Iaso. col. 4. vide etiāin mater. quod not Barto. in l. 1. §. minoratio ff. de nou oper. nunti. col 5. & Bald. in. l. 2. C. de contrahē. empto. & in l. 1. C. de nundin.

a ¶ *El segundo.* Adde l. 2. C. eo. & Azo. C. eo. in summa. colum. pe. in fine.

¶ *Lex. XX.*

Testatore Christi pauperes instituentes aut bona sua eis relinquente debent ea habere positis in hospitali illius ciuitatis vel villæ quam testator nominauit & intelligitur de his pauperibus qui exire nequeūt ad mendicandum, sed si nullam designauit ciuitatem habebūt bona pauperes hospitalis loci vbi conditum est testamentum. in. l. d.

b ¶ *Los deuen auer.* De mobilibus bona dicit, tam mobilibus quam immobilibus quæ omnia debent vendi, & pauperibus erogari pretium eorum, non ergo procedit hodie quod haberetur in l. si quis a l. declinandam. C. de episcop. & cle. in vbi dicit quod immobilia non debent vendi, sed dari hospitali illius loci, vt ex redditibus pauperes sustententur, quod etiā tenet Bar. Bal. & Paulus de Castr. ibi p text. in auth. de ecclesiastic. titu. 4 si quis autem pro redēptione.

¶ *Dar.* Non aperit per quē dabuntur. intelligē ergo p cōmissarios testamenti executores, vel si illi non sunt per Episcopū illius ciuitatis vel loci, vt in d. §. si quis autem pro redēptione & ex hac vide de commissaria data à testatore potest sic alienandi, vt tradit Salcet. in dicta. l. si quis ad declinandam vel si item vides hic. col. 2.

c ¶ *Enmaçellos hospitales.* Non ergo bona, seu bonorum pretium dabitur hospitali pauperum illius loci, vt dictum est. d. l. si quis ad declinandam, neque fuit liberum in arbitrio episcopi, vel executorum testamēti distribuere illud inter pauperes, quos ipsi vellent, prout dicebat Bar. ibi tamen distribui & erogari debent inter pauperes hospitalium illius loci vbi testator iussit, & si quantum inter debiles & claudos, vt Panormitanus, & in hoc voluit ista. l. disponere secundum, quod disponitur, in. d. l. si quis ad declinandam in versicu. vbi autem. & in versicu. quia enim pauperior, dico extra modum distributionis.

e ¶ *Que non pueden salir.* Illis fœrūdior pietas debetur, vt & serie domin infirmo quattuginta & octo annis fuerat in grabato ante piscinam, quem sanauit dominus cognoscens quia iam multum temporis habuerat quid exire non poterat ad motum aquæ, vt legitur Ioannis cap 5. & ex verbis huius. l. rollin. 3 potest, quod erogari possit etiam inter incarceratos, etiam pro manumissione, vt & voluit glossin. c. facrorū. 12. q. 2. & tenet Bal. in illud col. 2. C. de facrosanct. eccles. & in l. sed & si ideo. ff. solut. matri. licet contrarium voluit Bald. in authen. contra rogatus C. ad Trebellia dicens Cai ceratos pro inalestro non esse dignos misericordia, quia dignum est, vt male meritæ egestate laborent. Bona fides ff. deposit.

f ¶ *Los mōços desamparados.* Adde Bar. & Dosto. in. l. quidam cum filium. ff. de verborum obligationibus.

g ¶ *Muy viejos.* Decrepiti ergo inter infinitos numerantur, vt hic, nam vt dicit Tiientius, ipsa senectus morbus est. adde Abba. in. c. magnę. de vot. §. nota vbi infert ad statutum disponens de infirmatis casu, an procedat in senectute. & adde. l. 35. titulo 16 partis.

h ¶ *De aquel lugar.* Si ille locus est vbi testator habebat domicilium intelligē, vt in lege si quis ad declinandum C. de episcopi & clerc. & in authentic de ecclesiastic titul. 6. si quis in nomine, collatione nona. & vide. l. quæ conditio §. fina. ff. de conditio. & demonstratio glossin capitu si pater de testamentis in sexto in verbo, pauperes. & Speculator titulo de instrumento editio. 2 nunc vero aliqua. columna trigesimaprima. versicul. Sed quid si testator. & ibi Ioannes Andreas in additione in eipienti. constat quod tenet institutio pauperum, & per Ioannem de Plateatin le ge secunda. C. de aut non. cuilib. libro vndecimo quod dicit limitandum, nisi ex coniectura aliud apparet. vt si fuisset testator distributionem fieri in die sepulturæ, & ipse decedat extra locum domicilium loco, vbi non potest ita asportari in locum habitationis. Quid autem si testator nominationem pauperum commisit suo commissario, an ipse teneatur eligere pauperes domicilij testatoris? vide per Ioannem Andream in dicto capitulo.

blescieſſe deſpues a otro, diziendo aſsi, quel fazin ſu heredero en aquella parte: quel primero non podria auer: eſtonce heredara el ſegūdo[a], toda la heredad, e el primero non aura ende nada, quando tal fueſſe como ſobredicho es.

¶ *Ley. XX. Quando el teſtador dexa por ſus herederos todos los pobres de alguna cibdad, entre quales dellos deue ſer partida la heredad.*

Ylziēdo el teſtador, eſtablezco por mis herederos a los pobres de tal cibdad, o de tal villa, o mādo por mi anima, q̄ ſean dados todos mis bienes a pobres: porque dubdarī algunos en quales pobres deuen ſer departidos los bienes, del que fizieſſe ſu teſtamēro en eſta manera: queremos lo departir e moſtrar. E dezimos, que los deuē auer[b], e dar[c], a aquellos que fueſſen fallados en aquellos hoſpitales[d], de aquella cibdad, o villa q̄ el teſtador mādo: e ſeñaladamēte a aquellos, que por algunas enfermedades en que yazen non pueden ſalir[e], de los hoſpitales, a pedir de que biuan: aſsi como cōtrechos, o los coxos o los ciegos, o los niños deſamparados[f] que eran en ellos, o los muy viejos[g], o los que ouieſſen otras enfermedades a tales porque non podieſſen andar ni ſalir delos hoſpitales porque eſtos lo han mas meneſter que los otros que puedē andar a pedir onde biuan. E ſi por auentura el teſtador non ſeñalaſſe los pobres de qual cibdad, o de qual villa ſon, deuē ſer departidos entre los pobres de aq̄l lugar[h], do fizieſſe el teſtamento.

si pater in nouella in glo licet certa. colli. 5 qui disputat quæstionem ad partes & concludit q̃ posit eligere vnde velit in tali casu & dicit sentia consuluisse per. l. cum quidam. primo respon. ff. de legat 2. & ibi etiam quæritur religiosi pauperes sint alijs pauperibus præferendi, & inclinat q̃ hoc procederet arbitrio episcopi, vel boni per eum, & quid si testator iubet aliquid dari ecclesiæ & i loco sunt plures ecclesiæ de qua in ea hæreditatur? vid. Spec. vbi supra col. 30. vers. quid si quis legauerit, & ibi Ioã. And. in addit. & Ioã. de Plat. in l. 1. C. de muni cip. & origin. libr. 10 Bartol. & docto. in. d. l. quæ conditio. § fi. Iaso in l. quin insulam. ff. de vsu obli. & si leget monasterio & nõ cõstet de quo, potius debebitur monasterio monialiũ q̃ virorum. vi. Bald. in. l. cum multe co. 2. C. de donat. ant. nupt. & in. l. in multis. ff. de stat. hom. & adde ad prædicta Ioan. Fab. & Ange. in. § sed ius quidem triuile instit. de iure natur. gen. vel ciui.

¶ *Ley. XXI. Que de partimiento ha entre los herederos del fazedor del testamento.*

DIfferencia e departimiento ha entre los herederos. Ca algunos ha dellos que son llamados suyos del testador. E otros ya que dizen necessarios. E ya otra manera dellos a que llaman estraños. E suyos son llamados aquellos que son fisos, o nietos [a] o visnietos del fazedor del testamento, si fueré en poder [b] del, a la fazõ [c] que los fizieré herederos. E llamarõ los sabios antiguos a tales herederos como estos suyos, porque son como vna persona e vna cosa con el testador. E aun de mas dixeron que son como Señores [d] de la herencia, biuiendo cõ sus mayorales, porque en su vida, han todo lo que les es menester de los bienes, tambiẽ como los padres e los abuelos. E otrosi, porque a la su fin, non los pueden desheredar [e] sin cierta e derecha razon. E necessarios herederos son dichos los sieruos [f] a quien sus Señores fazen herederos de lo suyo, en todo, o en parte, e son llamados assi porque son tenudos de otorgar se por herederos de su Señor, maguer non quieran. E por tal establescimiento como este, son luego libres [g] e han de pagar luego la debdas, e las mandas del fazedor del testamento, tambien de los suyos proprios bienes dellos, que auian ganado ante de la muerte del testador, como de los otros que ganassen despues [h] quando la herencia non cumpliesse a pagarlos. E estraños herederos son llamados todos aquellos, q̃ nõ son de ninguna destas maneras sobredichas de herederos, a que dizen suyos necessarios.

¶ *Como deuen ser establescidos los herederos.* Concordat. l. in suis. ff. de liberis & posthu. & cum dicit § fui, institu. de hæred. l. in suis. ff. de suis, & legitimis hæred. & per hoc filius regis dicitur rex, vt not glo in. c. fin 24. q. 1. & si pater est dives, etiam filios reputat dives, vt in nota. quæstio. dicit Albe. in. d. l. in suis, vnde si gabella sit soluenda de hæreditate, quæ de nouo acquiratur, non habebit locum filio succedenti in hæreditate parentis, quia magis acquisitum cõseruat quam de nouo adeundo acquirat, secundum Angel. & Ioan. de Imola, ibi & Benedi. Capra cons. 41. & si venãtus, &c. hinc dicit glo. in. c. pastoralis. de decim. quod filius nõ tenetur soluere decimas, de hæreditate patris, quia de nouo acquisita non videtur & propter hoc a filijs succedentibus, in emphyteosi non debetur laudemiũ secundum Baldum in tractatu. quæ in ecclesiarum. colum. penulti. de constit. filii nanq; pene ad bona propria veniunt. l. 1. § pe. ff. de succes. edict glo. in. c. prædicator 16. q. 1. hinc etiam filius vno patre dicit habere ipsem successionis, vt not. Bal. in. l. neq; ci. ff. de adoptio. & si per statutum esset soluenda gabella, de donationibus, vel alijs rebus, quæ titulo lucratiuo trasferuntur non haberet locum de his, quæ transferuntur inter ascendentes, & descendentes quia non videtur lucrum, sed magis soluto debiti, secundum Bartol. & Ioan. de Plat. per text. ibi in l. 1. C. de imponen. lucra. descrip. lib. 10. non tamen per hoc filius posset obligare rem patris, vt in. l. neq, si maior. & ibi Bald. C. si res alien. pigno. dat. sit.

¶ *Ley. XXI.*

1 a ¶ *Nietos.* Ex filio intelligo, vt in. § fin auct. inst. de hæred. quali. & differen & intelligo etiam, quando nepos succedit ab eo ex voluntate defuncti, nam si succedat contra vel præter eius voluntatem, & pater non potest fuit exhæredatus à patre, eodemq; tuo tunc nepos non dicitur suus, ex quo præcedit eum pater, neq; potest dici quod dominus bonorum ratu, cum exhæredatio sumat effectum post mortem l. filii § sed cum exhæredatio. ff. bono. poss. cont. tab. vnde aut non habet necesse instituere, vel exhæredare eum, vt dicit Bartol. & docto. in. l. quin ahena § interdum. ff. de acquir hæredi.

2 b ¶ *En poder.* Clericus in vtroq; iure, licet non sit in potestate patris vel aui non desinit esse suus hæres patris, de quo nobis. C. de epis. & clerici. l. ex causa. § papinianus. ff. de minor. cum ibi nota. Bald in. l. penul. in fin. prin. C. de adop. & not. q̃ licet hodie sit sublata differentia patriæ potestatis, & emancipationis in successione ab intestato. vt in authen. de hæred. ab intest venien. § 1. versi. nullam. coll. 9. l. meminim. C. de legit. hæred. tũ adhuc in alijs durant effectus suratis, vt est in continuatione diui, & transmissione hæreditatis non agnitæ. de primo in. d. l. in suis. ff. de libe. & posth. & in. § fui, insti. de hæred. q̃b. & diffe. cũ simili. de. 2 in. l. apud hostes. C. de suis & legit. hæred. sustatis. vbi doct. C. de iur. deliberand. & per Bar. in. l. libertus homo. § 1. ff. de stipul. serv. & in. l. ventre. ff. de acquir hæred. & durat etiã casu. l. 11. tit. 6. ca par. & in casu. l. si tit. 6. ea part. vbi vid quæ dixi. & vid. etiã alios casus per Alber. in d. auth. in successione. & durat etiã in his quæ non à patria potestate, sed à natura seu naturali causa dependent quo ad iusrumpendi testamentum, vt dicit Bal. quem vid. in auth. in successione C. de suis & legit. hæred. & in. l. si nemo. ff. de testa. tut. idem vbi rumq; existentia suitatis est filio profitua non enim est etiam hodie sublata per beneficiũ abstinendi Bart. in. l. 1. C. si minor. ab hæred. se abstin. vbi per eum & per eundẽ in. l. si filius q̃ patri. ff. de vulg. & pupil. & in. l. filius qui se paterna. ff. de acqui. hære. & in. l. si nemo. ff. de testa. tut. & per Bal. l. qui se patris. colum. 1. C. vnde libe. & vid. in dicta. l. liber homo. § primo & non videtur sine hærede decedere qui suum hæredem filium reliquit, licet se abstineat. l. 1. quasi. § sed & hi qui. ff. de fideicõ. libet. Bar. in. d. l. liberi hõ. § 1. durat etiã & habetur tũ tunc existẽdi in filijs adoptiuis & legitimatis. vt tradit Bald. in. l. cum quam. 1. colli. C. de fideicom. & cum existentia suit hæredis sicq; odda intellectualiter ex reliquis. ll. duo de cum tabularum insertum suis hæredib, an posit suus hæres expressi renuntiare omni iure suitatis? Bal. dicit q̃ non in. l. qui dãcelogio. C. de iur. deliber. col. 4. vide ibi. Alexan. in addi. dicit etiam Bald. in. l. vnica col. 4. C. qũ nõ peten. partes, q̃ contra existentiã suitatis nõ potest præcribi.

3 c ¶ *Luego.* i tempore quo moritur testator. vt in. § fin autem. Instit. de hæred. qualic. & differen. sic in successione abintestato an quis sit suus tempus mortis inspicitur. & si testamentum destruitur inspicitur tempus quo testamentum destruitur. vt habetur in. l. prima. § sciendum. ff. de suis & legiti. hæred. vbi Bart.

4 d ¶ *Como señores.* Concordat. l. in suis. ff. de liberis & posthu. & cum dicit § fui, institu. de hæred. l. in suis. ff. de suis, & leg. hæred. & per hoc filius regis dicitur rex, vt not glo in. c. fin 24. q. 1. & si pater est dives, etiam filios reputat dives, vt in nota. quæstio. dicit Albe. in. d. l. in suis, vnde si gabella sit soluenda de hæreditate, quæ de nouo acquiratur, non habebit locum filio succedenti in hæreditate parentis, quia magis acquisitum cõseruat quam de nouo adeundo acquirat, secundum Angel. & Ioan. de Imola, ibi & Benedi. Capra cons. 41. & si venãtus, &c. hinc dicit glo. in. c. pastoralis. de decim. quod filius nõ tenetur soluere decimas, de hæreditate patris, quia de nouo acquisita non videtur & propter hoc a filijs succedentibus, in emphyteosi non debetur laudemiũ secundum Baldum in tractatu. quæ in ecclesiarum. colum. penulti. de constit. filii nanq; pene ad bona propria veniunt. l. 1. § pe. ff. de success. edict glo. in. c. prædicator 16. q. 1. hinc etiam filius vno patre dicit habere ipsem successionis, vt not. Bal. in. l. neq; ci. ff. de adoptio. & si per statutum esset soluenda gabella, de donationibus, vel alijs rebus, quæ titulo lucratiuo trasferuntur non haberet locum de his, quæ transferuntur inter ascendentes, & descendentes quia non videtur lucrum, sed magis soluto debiti, secundum Bartol. & Ioan. de Plat. per text. ibi in l. 1. C. de imponen. lucra. descrip. lib. 10. non tamen per hoc filius posset obligare rem patris, vt in. l. neq, si maior. & ibi Bald. C. si res alien. pigno. dat. sit.

5 e ¶ *Desheredar.* Exhæredatus tamen perdit iura suitatis, vt in l. sed si plures § ex asse. & etiam ibi Ioannes de Imola. & Alex. ff. de vulga. & pupill. Bartol. in. § prima. § sciendum. de suis & legiti. hæred.

6 f ¶ *Seruos.* Non reperies vltra seruum ab quem dici necessarium hæredem, vt hic vides licet aliquando hæres libere cogatur adire, vt in. l. quia poterat. & in. l. cogi. cum similibus ff. ad rebell. decebat etiam Christophor. por. instituta ad legem falcid. in principio. quod hæres militis cogetur adire ex priuilegio militari, tanqua ne necessarius hæres. Cuius contrarium tenet Iason in. l. in testamento. la secunda. C. de testament. milit.

7 g ¶ *Luego libres.* Adde. l. tertiam. supra eodem & l. cum quidam. C. de necessa. serv. hæred. institu. & inst. quib. ex caus. manumit. non pos. § licet autem, &c.

8 h ¶ *Ganassen despues.* Contrarium videtur disponi in. § primo institu. de hæred. quali. & different. versi. & per hoc tamen. sed dic, vt ibi in glo. quæ fuit Azo. in summa. instit. eod.

¶ *Ley. XXII.*

Sufficit hæredem suum tempore mortis testatoris esse capacem: sed in necessario requiritur capacitas tempore institutionis & mortis testatoris, in extraneo autem tempore institutionis & mortis & adhuc nisi hæreditatis, alias defertur hæreditas substitutis vel communis & in eorum defectu vententib' ab intestato. hoc d.

¶ *Ley. XXII. Qual tiempo deue ser capaz de aquel q̃ el heredero puede ser establesçido o non.*

Os herederos a que dizen suyos, assi como los q̃ descienden del testador maguer a la sazõ q̃ los establesciessen, fuessen a tales, q̃ non pudiessen ser puestos por herederos de otri si al tiẽpo q̃l padre, o el abuelo muriessen, non ouiesse este embargo, podriã auer la herẽcia[a] dellos. Mas los otros herederos a q̃ llamã necessarios[b], deuẽ ser atales en el tiẽpo q̃ los señores les establesceẽ por herederos, e a la sazõ de la muerte de los testadores, que non ayan algunos de los embargos q̃ dizen en las leyes destes nuestro libro, porque nõ puedan ser herederos. Pero los herederos que son dichos estraños ha menester que sean de tal cõdicion, que non puedã ser embargados por razon de sus personas, en tres tẽporales. El primero es, quando los establescen por herederos. El segũdo, quando muerẽ los testadores. El tercero, quãdo se otorgan por herederos. Casi en qualquier destos tẽporales[c] ouiessen alguno de los embargos, porq̃ nõ puedã los omes ser herederos, perderian porẽ de la herẽcia, e auer la yen los otros q̃ fuessen establesçidos en su lugar dellos, a q̃ dizẽ en latin substitutos[d], o los otros[e] q̃ fuesse establesçidos en vno cõ ellos en el testamẽto. E si ninguno destos nõ ouiesse y, estõ ec tornaria la herẽcia a los parientes mas propinquos del finado.

¶ *Ley. XXIII. Quãdo vn sieruo es de muchos como el vno dellos se puede fazer su heredero.*

Si el vno[f] de los Señores de algun sieruo, lo faze su heredero, e lo aforra, e lo dexa por su heredero, solamente, con entencion[g] que sea franco, tenudo es el otro[h] de tomar el precio por razõ de la parte q̃ el auia en el. Mas si lo fiziesse heredero cõ entencion q̃ fuesse[h] despues sieruo, ganaria porende el otro señor la herẽcia del testador, e de mas fin caria el sieruo todo suyo: pero si amos los señores quisiessen fazer el sieruo q̃ auiã en vno heredero necessario, nõ lo podriã fazer fueras ende por alguna destas dos razones. La vna es, si do ellos amos a dos lo fiziesse su heredero, e libre, e muriesse despues los señores todos en vno: assi como en mar, o cayendoles la casa desuso, o de otra manera. E la otra es, & mortis testatoris erat secularis, intrauit religionem fratrum minorum ante adiam hæreditatem & eam professus est, deinde absolutus est a regula per Papam, vel factus est episcopus, nunquid potest adire hæreditatem? videtur q̃ sic, ex quo istis tribus temporibus reperitur capax: contrarium tamen in hoc casu tenet Ioann. Fab in §. in extraneis. instit. de hære. quali. & differen. vide ibi per eum.

a ¶ *Herencia.* Approbatopinionem Ioannis de qua per gl. in.l. si alienum, §. in extraneis. ff. eod. in verbo hæreditatẽ vt in herede sino etiam respectu capacitatis, & etiam si nitatur ex testamẽto sufficiat capacitas tempore mortis patris-glos. tamen ibi. & docto. communiter liret hoc fateãtur sufficere q̃ ad hoc vt sit suus hæres, non tamen concedunt respectu capacitatis, imo exigunt capacitatem etiam tempore testamenti, si nitat succedere ex testamento. teneo ergo mentiã opinionẽ. & sic limitatur. l. penult. ff. de regul. iur. & attenta dispositione huius l. partitarum non procedit dictum Bald. in dict. §. in extraneis. cũm dicit, q̃ si filius pater instituit filium, qui tẽpore institutionis erat frater minor, & sic rundius incapax hæreditatis, vt in clemen. exiui. versic. cunq; de verbor signi. quod & si postea auctoritate Papæ fiat monachus, e episcopus ita quod sit capax, quod nihilominus non tenebit institutio, cũm exigatur capacitas tempore testamenti. & idem dicit si filius esset incapax ex forma iuris vel statutorum, nisi forte dicas quòd in filio fratre minore adhuc procedat dictum Bald. ex eo, quia habetur pro mortuo iuxta not. per eundem Bal. in authen. si qui mulier. C. de sacrosanct eccles. & in l. Deus nobis. columna quinta. C. de episcop & clerici. & sic non poterit dici suus hæres quod etiam exigit ista l. partitarum. Sed ad hoc potest responderi, quod cum ista suitas inspiciatur tempore mortis, vt hic. c. & in. §. sui. in instit. de hæred. quali. & differen. & sic etiãc reperitur capax, quod ei it suus hæres. pro quo fatur quod not. Ang. in. l. his verbis §. interdũ. ff. eo vbi allegauit illud dictum Bald. & in fine postea subdit, de fratre autem minore dubito quia religiosus videtur religiosum religioni. videl cet religio sit incapax, si postea ipse efficiatur capax ex benignitate, videtur institutio confirmari, & per hoc videtur casus in. l. si seruus eius qui capere non potest. ff. de acquir hæred.

b ¶ *Necessarios.* Se patur opinionem glo. & cõmunem in. l. si alienum. §. in extraneis ff. eod.

c ¶ *Temporales.* Limitanisi quis instituatur in tempus, cum erit capax: tunc enim numquam tum tempus. sacquisitionis inspiritur, vt in. l. in tempus. ff. eo. Secũdo limita q̃ capacitas reducitur ex causa, quæ retrotrahitur, vt in hæretico, vel rebelli restituto, vel spurio legitimato testatore viuo, vt not. Bald. & Ioan. de Imo. in. d. §. in extraneis. & Angel. in. l. his verbis §. interdum. ff. eod. vid. per Bald. in. l. prima. C. qui non pos. ad libertatem, versic. pone damnato ad perpetua vincula, &c. Sed quid si hæres institutus, qui tempore condit testamenti de la herẽcia, e auer la yen los otros q̃ fuessen establesçidos en su lugar dellos, a q̃ dizẽ en latin substitutos[d], o los otros[e] q̃ fuesse establesçidos en vno cõ ellos en el testamẽto. E si ninguno destos nõ ouiesse y, estõ ec tornaria la herẽcia a los parientes mas propinquos del finado.

d ¶ *Substitutos.* Substitutũ non quæ incapari imo & venientes ab intestato, si non esset substitutus excludunt fiscũ. vid in. l. 3. ff. de his quæ pro non script. haben. & tenent cõmuniter docto. in. l. 1. C. de hære. instit. & dixi suprà eo. l. 4. si tamẽ institut' nõ esset incapax, sed in aliquo tunc fiscus admitteretur exclusõ substituto, vt tenet Bar. in. l. prima. rolu. 6. verticulo. item quæro quid si hæres. ff. de vulgar. & pupilla. & i. l. si sequẽs in princ. ff. ad sillan. & procedit sue adiuerit institut' sine nõ adiuerit. & est communis sententia vt attestatur Alexand. in dict. l. prima. co. 1. versi. quæritur hic Bart.

e ¶ *Otros.* Si non esse. substitutus adnitũtur cohæredes si tamen esset substitutus, pater fertur cohæred, vt in. l. pe ff. de inuist. rup. & in. l. vnica. §. in primo. & § pto secundo C. de adu. roli. & hic deficiente vero substituto cohæredes venunt per jus accrescendi, quia quis non potest decedere pro parte testatus, & p parte intestatus. & quilãd quod non datur in rapari appliceitur conuncto, & non venientibus abintestato, tenet Bald. in. l. eam quam co. fi. C. de fideicõ versi. modo iuxta prædicta. allegat. l. si titio, & mæuio. §. sulianus. ff. de lega 2. sed melius probatur in ista l. partitarũ, dum subdit, e si ninguno destos, &c. licet hæc. l. loquitur in hæreditatib', in quibus de necessitate portio incaparis debet accrescere capaci adeuni ex regula, quam dixi. Bar. vero loquitur in legato cessar illa rtio. adde nota. per Alexan. in. l. si is qui. ff. de vulgar. & pupilla. colum. secunda, & tertia. circa illius legis intellectum.

¶ *Ley. XXIII.*

Vnus ex dominis potest instituere seruũ communem cum libertate hæredẽ necessarium, & tenetur alter dominus recipere suę partis æstimationem, sed si sine libertate instituatur habebit alter dominus hæreditatẽ testatoris & remaneret seruus tot' eiusdẽ domini. Ambo tũ domini nõ possunt eũ sibi hæredem facere necessarium nisi ambo in simul deressiffent, vel sub eadẽ conditione, aut diuersis quæ in simul impleantur, instituunt eum cum libertate. h. l.

f ¶ *Si el vno.* Sumpta est hæc. l. ex dictis. Azo C. de necessa. seru. hæred. 2 instit. in summa. eo. 2. versi. si autem quis instituat.

g ¶ *Con entencion.* Hoc scilicet expresso. vt dicit Azo. vbi suprà. 2

h ¶ *Con entencion que fuesse.* Simpliciter scilicet eum instituendo sine libertate, vt ponit Azo. etiam vbi supra. 3

i ¶ *Tedesen vno.* Adde l. duo socii ff. de hæred. instit. vbi Angel. in decit ad currentes simul ad brauium. & ibi etiam Ioan. de Imol. inducit ad alia. vid. ibi & per Bar. in. l. hoc articulo. eo. ti. 4

5 a ¶ *Se cumplere* Intelligę si dies libertatis & hæreditatis ex testamento ambor. simul cedat, vtq; ita cum condicio vtaq; utroque testatore, vt parte tit. l duo tori] ¶ ibi Paul de Castr. ll. eod.

6 b ¶ *Las condiciones.* Sequitur Azo. vbi supra qui dicit hoc procedere, quando ita duæ condiciones simul extremur, & intelligę simul, id est, ante mortem vtriusq; domini, ita vtpariter cedat dies libertatis, & hæreditatis, vt dixim gl. præcedenti.

¶ *Lex XXIIII.*

Debitis onerata bona sua, vel maiorem partem habēs in se impotest aliquos ex eis cum libertate instituere hæredes & erunt necessarij, hoc dicit.

1 c ¶ *Non podria.* Hæc fuit lex Elia sententia de qua instit. qb ex tanf manumi. non poss. in princip.

2 d ¶ *Algunos dellos.* Quādo esset soluendo planē procedit, sicēt plures instituat, si autem non esset soluendo, tunc tantum vnum & 1 ori plures, vt dicit Azo C deut. cessat seru hæredi institu. in summa & glo. in. §. primo institu. quib. ex caus. manumi. non pos & vi. l. qui soluendo non erat duos apollonios. ff. eodem.

Adtit. instit. quib. ex caus. manumō poss.

¶ *Lex sindus.*

Seruum suum hæredem instituū possea alienans videt pœnitere deliberate donata, & si moritur cum illo testamēto, ille cui est seruus erit hæres sed sipli res domini habeant seruum & ab aliquo alio fuerit institutus omnes acquirunt eius hæreditatem pro partibus dominicis. h d.

1 e ¶ *Enagenasse.* Concordat. cum §. seruus. Institu. de hæredinsti. & vide ibi per glos.

2 f ¶ *Cegan abe cada vno.* Concordat cum. §. seruus autem plurium. instituta eodem.

¶ *Titulus quartus. De condicionibus institutionum.*

¶ *Lex prima*

Est condicio differens testamenti dispositionem vsque ad eius completionem, & est duplex, qū que est tacita quandoq; expressa, & etiam quædam condiciones sunt de præsenti & quædā de præterito & quædam de futuro, & istarum de futuro, quædam sunt impossibiles de natura, & quædam de iure, quædam de facto. & aliæ sunt perplexæ dubiæ & obscuræ & aliæ possibiles, quædam sunt potestatiuæ, quædam casuales, quædā sint, & mixtæ, vt in inti. §. 9. sequentibus & ff. de gibus deter cōd. & de iniurat. hoc dicit. Adtit C. & possibilium de condi. inser. & C. de instit. & substit. & 3. ex l. 21.

¶ *Manera.* Sequitur diffinitionem Azo. C. de conditio. inserę. in summa i principio & gloss. in rubrica. ff. de conditionibus & demonstrationibus. quam tamen impugnat Bar. in l. prima. eiusdem titul. Socinus verò defendit eam in dicta rubrica: vide p eos & Abb. eiusdem in rubrica, de condition. apposit. & ante eum Card na. Florentin. in capitulo. verum. eodē titulo. qui dicunt, quod cōditio est adiectio apposita vel subintelecta in dispositione, suspendens vel resolueus dispositionem.

¶ *Lex XXIIII.*

Debitis onerata bona sua, vel maiorem partem habēs in se impotest aliquos ex eis cum libertate instituere hæredes & erunt necessarij, hoc dicit.

1 c ¶ *Non podria.* Hæc fuit lex Elia sententia de qua instit. qb ex tanf manumi. non poss. in princip.

2 d ¶ *Algunos dellos.* Quādo esset soluendo planē procedit, sicēt plures instituat, si autem non esset soluendo, tunc tantum vnum & 1 ori plures, vt dicit Azo C deut. cessat seru hæredi institu. in summa & glo. in. §. primo institu. quib. ex caus. manumi. non pos & vi. l. qui soluendo non erat duos apollonios. ff. eodem.

¶ *Lex sindus.*

Seruum suum hæredem instituū possea alienans videt pœnitere deliberate donata, & si moritur cum illo testamēto, ille cui est seruus erit hæres sed sipli res domini habeant seruum & ab aliquo alio fuerit institutus omnes acquirunt eius hæreditatem pro partibus dominicis. h d.

1 e ¶ *Enagenasse.* Concordat. cum §. seruus. Institu. de hæredinsti. & vide ibi per glos.

2 f ¶ *Cegan abe cada vno.* Concordat cum. §. seruus autem plurium.

quando los señores q̄ han vn sieruo de so vno, a quiē establesciesse el vno āllos por su heredero con tal condiciō, diziēdo assi, establezco por mio heredero a fulano, q̄ es mio sieruo, e de fulano mio compañero, que sea heredero e libre, si tal ome que es ydo en romeria a Santiago tornare, si el otro cōpañero establesciesse aquel mismo sieruo por su heredero en esta manera sobredicha, e so essa misma condicion, valdra tal establesciemiento, si la condiciō se cumpliere[a]. E esso mismo seria, maguer lo establesciesse el vno so vna cōdicion, e el otro so otra, si acaesciesse que amas las condiciones[b] se cumpliessen.

¶ *Ley. XXIIII. Como el señor non puede fazer todos sus sieruos herederos e libres quando non auiesse otros bienes de que pagar las debdas que deuia.*

Obligado seyendo algund ome a muchos, por debdo, o por otras cosas que deuiesse dar, o fazer, si este non ouiesse todos los bienes suyos, o la mayor partida dellos en sieruos, e los q̄ fiesse todos tornar libres, por fazer engaño a aquellos a quien deuia algo, nō podria[c], pero biē podria algunos dellos[d] establesceer por sus herederos en su testamēto. Ca derecho es que aquellos q̄ son pobres, o encargados de debdas, q̄ puedā establesceer por herederos algūos de sus sieruos, que les defiendā su fama, e respondan por ellos, e finqnē en su lugar despues de su muerte,

¶ *Ley. XXV. Si el señor que establesciesse su sieruo por heredero, lo vendio despues, como puede auer el comprador la herencia en que era establesciido el sieruo.*

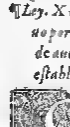

Si algun testador establesciesse su sieruo por heredero en su testamēto, e despues desto lo vendiesse, o diesse, o lo enagenasse[e], en qualquier manera, semeja q̄ pues lo enageno, q̄ se arrepētio, porq̄ le auia fecho libre. E porē de aq̄l a cuyo señorio passo el sieruo, heredara los bienes del testador sobredicho, si nō fiziesse despues otro heredero. E si muchos omes ouiessen vn sieruo, e non todos egualmente, a quien establesciesse algūo otro en su testamento por su heredero, cada vno de los señores heredara en los bienes que fueron dexados a tal sieruo como este, segū cabe a cada vno[f] la parte que auia en el.

Titul.IIII. De las condiciones que pueden ser puestas quando establesceen los herederos en los testamentos.

Ondiciones ponen los omes a las vegadas en sus testamentos, e mayormēte en aquel lugar do establesceen los herederos. E pues q̄ en el titulo ante deste fablamos de los establesciemientos dellos, queremos aqui dezir d̄ las cōdiciōes q̄ puedē ser y puestas. E mostrarēmos q̄ quiere dezir condicion, E quātas maneras son delas. E en q̄ manera deuē ser fechas. E puestas. E entendidas en los testamētos. E quales deuen valer. E quales non.

¶ *Ley. I. Que cosa es condicion, e quantas maneras son della, e como se pone.*

Ondicion es vna manera[g] de palabra, que suelen los fazedores de los testamētos poner, o dezir en los establesciemiētos de los herederos, que les aluēga a la propiedad herēcia, o dela mādā, fasta que aquella condiciō sea cūplida. E los fazedores de los testamētos, a las vegadas, ponen cōdiciones palabdinas ē establesciēdo los herederos. E a las vegadas, maguer nō las ponē entiendēse calladamēte[h], biē assi como si fuessen y escriptas e puestas. E aū entre aq̄llas condiciones que ponē los omes señaladamente en sus testamentos, dellas[i] y a, q̄ pertenescen al tiēpo passado

1 ¶ *Manera.* Sequitur diffinitionem Azo. C. de conditio. inserę. in summa i principio & gloss. in rubrica. ff. de conditionibus & demonstrationibus. quam tamen impugnat Bar. in l. prima. eiusdem titul. Socinus verò defendit eam in dicta rubrica: vide p eos & Abb. eiusdem in rubrica, de condition. apposit. & ante eum Card na. Florentin. in capitulo. verum. eodē titulo. qui dicunt, quod cōditio est adiectio apposita vel subintelecta in dispositione, suspendens vel resolueus dispositionem.

h ¶ *Calladamente.* Vt in. l generaliter. C. de institu. & substitu. l. 1. §. fi. ff. de condit. & demonstra & vid. infra eo tito.

i ¶ *Dellas* Adde. l. cum secundo. ff. de iniusto rupt. & ibi vide Concordantias in gloss.

4 a ¶ *Tiempo presente.* Imprimptiè tamen dicuntur conditiones, quæ ad presens tempus referuntur, secundum Barto. in l. 1. colum. 1. ff. de condit. & demõst. & habetur infra eod. l. 2.

5 b ¶ *De natura.* Vide infrà eod. l. 3.

6 c ¶ *El derecho.* Vide in d. l. 3.

7 d ¶ *Fecho.* Vide infra eod. l. 4.

8 e ¶ *Escuras.* Vid. infrà eod. l. 5.

9 f ¶ *En poder.* Vide infrà. eod. l. 7.

10 g ¶ *En auentura.* Vt j. eod. l. 8.

11 h ¶ *Mezcladas.* Vide j. eod. l. 9.

12 i ¶ *Si el diere.* Habes hic, quod dictio, si, facit cõditionẽ, qd etiam voluit glo. in l. 1. ff. de condit. & demonstra. vbi vid. Bart. col. 1. versicu. primò ergo quæritur. d. de eti. l. 1. & 2. tit. 4. partit. 4. & ibi notat, nisi esset casualis quo dicto, si, potius sapiret mentionem, quam conditionẽ, vt not. Ioan. de Imol. in c. venerabili. de offic. de legat. tradit Alexan. consil. 1. v. la. 2.

13 k ¶ *Dela manera.* De aliis dictionibus, & verbis, quæ inducunt conditionem, vt de dictione cum, in, secundum, & alijs multis, vid. per Barto. in dicta l. 1. & de dictione, si, secundo, vid. per Bald. in l. per C. de institu. & substitu. & de dictione, vt, vid. p Bald. in l. 1. in principio. C. de int. dor. de dictione, ita vid. per Bal. in prælud. feudorũ in colũ. gerund. amen aut ad certum verbũ, vel participio futuri temporis, reducit cõditionẽ. vt in. l. 1. in ex parte vbi vt. Bar. ff. de acquir. hæred.

¶ *Lex. II.*

Oniendo algund ome cõdiciõ del tiempo passado, o del presente, quando esta oleciesse a otro por su heredero, si aquella cosa en q̃ es puesta la cõdicion fuere verdadera: vale el estable scimiento luego, que es fecho. E esto se ria como si dixesse: establezco por mi heredero a fulano, si el Rey fizo a tal ome adelãtado, o si dixesse fago mi heredero a fulano, si tal ome biue. Pero tal condi

e otras al tiempo presente [a], e otras ya q̃ pertenescen al tiempo que es por venir. E aquellas que pertenescen al tiẽpo que es por venir algũas ya que puede ser, e algunas que non, que son dichas en Latin, impossibiles. E destas que nõ puedẽ ser: a tales ya dellas, que se nõ puedẽ cũplir por embargamiento de natura [b]: e a tales ya, que las embarga el derecho [c], e otras que se embargã de fecho [d], e otras ya q̃ non pueden ser, porq̃ son dubdosas, e escuras [e]. E de las cõdiciones q̃ pueden ser algũas ya dellas, que son en poder [f], de los omes para cũplirlas. E otras ya, que son en auentura [g], si seran, o nõ. E otras ya, que son mezcladas [h], que en parte cuel gãdel poder de los omes, e en parte estã en auẽtura. E fazẽ se por estas palabras diziendo, fago a fulano mi heredero, si el diere [i], o fiziere tal cosa a tal eglesia, o ẽ otra manera [k], se mesãte dẽsta.

¶ *Ley. II. De las condiciones del tempo passado e del presente, e del que es por venir, como se deuen poner en los establescimientos de los herederos.*

ciõ como esta que se faze por palabras del tiempo passado, o del presente, non es llamada propriamente condiciõ. por que aquella cosa en que la ponen, non es en dubda. Ca o es verdadera, o non, como quier que es dubdosa a aquel q̃ la pone, porq̃ non sabe si es assi, o non. Mas aquella es condiciõ propriamente, que se faze por palabras del tiempo que es por venir [m], porque es dubdosa si se cumplira, o non. E esto seria como si dixesse. fago mi heredero a fulano si eligeren a tal ome por obispo de tal eglesia. Ca non sabe si lo elegiran, o non. E en estas maneras sobredichas, o en otras semejantes, se puedẽ poner, e dezir, las cõdiciones, en los establescimiẽtos de los herederos, e en las otras maneras.

¶ *Ley III. De las condiciones que non pueden ser por natura, o por derecho.*

As condiciones que ponẽ los omes en establescer los herederos, por palabras del tiempo que es por venir [n], a tales ya dellas, que nõ pueden ser: porque son embargadas d natura. E esto seria, como si dixesse el fazedor del testamento a algund ome: fago te mi heredero si aleãçares [o] al cielo con la mano. Ca por tal condicion [P] como esta, nõ se embarga el establescimiẽto d̃l heredero, como quier que la condicion non se puede cumplir, ante dezimos que valdria tambien como si non fuesse y puesta. E esto mesmo seria, en todas las mandas [q]

[a] ¶ *Tiempo que es por venir.* Quid tamen, si tempore testamenti conditio, præfuit apposita per verba futuri tẽporis extabat iam, seu iam erat impleta, an institutio reputetur pura? & dicendum est quod sic, si testator ignorabat impletam conditionem: nam si sciret adimpletam, & esset talis qui eteam posset, tunc videtur testator ẽsensisse de adimpletione futuro, vt in. l. hæc conditio filiæ meæ, cum l. sequenti ff. de condit. & demonstr. & l. si ita sit scriptum. §. fina. ff. de legat. 1. & l. quidam relegatus in principio. ff. de reb dub.

¶ *Lex. III.*

Condicio impossibilis de natura velti cœlum digito tetigeris vitiatur & non vitiat institutionem vel legatum. idem de impossibili de iure: vt illa q̃ est cõtra honestatem vel bonos mores vel contra opus pietatis, vel contra iusrationale.

n ¶ *Por venir.* Si enim esset condicio de præterito, vel de præsenti impossibilis si aliquã do fuit possibilis, nõ rescitur sed vitiat. quia ponus est falsa quam impossibilis, vt i. Leũ in fedo ff. de instit. rupt. si tamen nunquã fuit possibilis, rescitur, vt nugatoria. l. si inanima. ff. de liberte. legat.

o ¶ *Aleançares.* Quid si non apponat condicio impossibilis in personam honorari, vt hic: sed in personam gratiari, an tunc etiam cõdicio rescindat & institutio remaneat pura? Azo C. de instit. & substit. in summa, dicit quod non rescitur tunc: in odio naturæ licitum a gratiato sub conditõe impossibili, per text. in §. fina inst. de lega. & istã opinionem Azo. refert gl. i. d. l. c. sed ista opinio Azo. cõmuniter reprobatur per Doctores in d. l.

p ¶ *Por tal condicion.* Adde. l. 1. ff. de cõdit. institu & §. impossibilis. inst. de hæred. instit. quid autem si non esset conditio? sed modus impossibilis de natura vel de facto? dicendum est idem est dicendum, vt in dicta l. 1. secundum intellectum Angel. ibi subducit enim tali casu, de modo talis conditio vel modus, neq; requiritur aliquod impleuentum, secundum eum & Ioann. de Imol. ibi & in conditione est text. hic, ibi como si no y fuesse puesta & idem vt prædixi, dic de modo tam possibili. & intelligetur iam. l. & sequent. quatenus disponunt de reijciendo conditione impossibili, quando testator sciebat eam impossibilem nam si putabat possibilem, vitiat institutionem. l. seruo iuuenis missa cum ibi nota. ff. de condit. indebi & per Bar. in. l. ab omnibus. §. 1. ff. de legat. 1. quod declara & intellige, vt per Ioan. de Imol. in. d. l. 1. eod. §. verũ, quod intelige ff. de condit. & demonst.

q ¶ *Las mandas.* Adde. l. obtinuit. ff. de cõdi. & demõst. & d. §. impossibilis. inst. de hære instit. & vid. quod habes in. l. qui doris ff. de dot. prælega. vbi bonus casus. & adde. l. ab administratione C de lega.

que fiziesse el testador, en que fuessen puestas atales condiciones, o otras semejantes dellas. Otrosi dezimos, que las condiciones que son impossibles de derecho[a], quando son puestas en los establecimientos delos herederos, o en las otras mandas, que non embargã a los herederos, maguer non se cumplã. E esto seria como si diesse el testador a algun ome establezcote por mio heredero, si non sacares a tu padre de captiuo[b], o si non le dieres que coma. Ca a tal establecimiẽto como este, non vale, de manera, que maguer non fuesse guardada[c] la condicion, aura el heredero la herencia, e otrosi la manda que le fuesse assi dexada. E generalmẽte son llamadas impossibles, segund derecho todas las condiciones, que son eõtra honestid[d] de aqllas que son puestas, e contra buenas costumbres, o contra obras de piedad, o contra derecho natural.

¶ *Ley. IIII. De la condicion que es impossible de fecho.*

Impossibiles son llamadas de fecho algunas condiciones que los omes ponen a las vegadas en establescer a los herederos. E esto seria como si diesse el testador en el testamento: establezco por mio heredero a fulano, si diere a tal eglesia vn mõte de oro[e]. Ca tal establecimiento como este, nõ vale, porque es puesto so tal condicion, que non se puede cumplir de fecho, maguer que los alquimistas feuydan, que pueden fazer oro quanto quisieren, lo que fasta este tiempo non fue cosa manifiesta a los otros omes. E porende dezimos, que el que fuesse puesto por heredero so tal condicion, que non aura la herencia, que assi le fuesse dexada.

¶ *Ley. V. De las condiciones que son dubdosas, e non ciertas.*

Dubdosas e non ciertas y ha otras condiciones, que son llamadas en latin, perplexas. E esto seria como si diesse el testador: establezco por mio heredero a fulano, si tal ome fuere mi heredero. E si este ome fuere mio heredero: establezco a fulano el sobredicho por mio heredero, a tal establecimiẽto como este, nõ vale, por que non podria ser en ninguna manera, que cada vno dellos començasse antes el otro a ser heredero, lo qual menester para valer e cumplirse la condiciõ.

¶ *Ley VI. Quando el fazedor del testamẽto establesce a otro por heredero, so condicion que aye de fazer alguna cosa como deue auer la herencia, o non maguer non pure.*

Vando h algund testador establesce a otro por su heredero, so tal condicion, si jurare que de a fulano tantos marauedis, o tal viña, o otra cosa semejante, tal condicion, en quanto tañe al juramento, pues es de cosa que ha de venir: aque dizen en latin, de futuro, deue ser auida por non puesta[i], empero non deue ser heredero, nin auer los bienes del finado, fasta que de, o faga la cosa que el testador manda

5 a ¶ *De derecho.* Adde l conditiones quæ contra edicta ff. de condit. institu. & d. l. 1. eod. titu. vbi per Bac. & Ioan. de Imol. colum. penu. hibmi tit hoc quinq; modis vid. ibi per eos. An aute illud quod adiicitur sub cõditione, vel in modo impossibili, de iure debeat conuertiri aliud, quod sit iu ñti & honestum, tradunt ibidem Ange. & Imol. præcipuè Imol. col 2. & vide, q; habet in l. si quis ita institutus. ff. d condicio institu.

6 b ¶ *De captiuo.* Ad quod ditus tenetur, vt in l. 1. tit. 24. part. 2. & inf. a tade pannitatu. 7. l. 6.

7 c ¶ *Non fuesse guardada.* Si iñ de facto seruatetur non perdet heredita tem, l. reprehendenda. & ibi no. Bald. C. de instit. & substitu.

8 d ¶ *Contra honestad.* Adde le gã cõditiones quæ cõtra bonos mores. ff. de condition. institu. & l. conditiones, la. 2. eo tit. & facit ista, l. vt testator cõdens maiorem in admissi el insignis desertendis aliquid inhonestum fieri iubeat sub pœna petitionis manriæ. q non contineat talis dispositio. l. facta § si sub cõditione. ff. ad Trebellia. & ibi glo. & Paul. de Castr. quando vero atina sunt honesta, & alia quæ iuber conditor maiorum impleuda sunt & si copulatiue iubentur, copulatiue sunt adimplenda. l. 1. infra eo. & tradit in bono casu Socinus in. l. 1. in bus diebus § termi lius. colum antepe. ff. de condi. & demonst. versi. & prædicta faciunt, vbi & de præcepto, q in tumulo suo eligeret sepulturam. & adde etiã Guido. Papæ in decisionibus Delphinatus, decisione 251. licuæ sunt conditiones quæ apponuntur ad consecrationem domus & familiæ. legatum & ibi notant docto ff. de vsufru. lega 1. lex quę tutores C. de administra. tuto & hinc tandum videtur hoc de sepulchro si iubeatur, vt aliquidibi fiat quod sapiat gentilitatem. vcin. l. seruo alieno. 5. ff. de lega 1. vbi Ange. & Ioan. de Imol. Andr. Siculus in capi. 1. de tura calum. colũ. 10. & contra illos qui depingi vel poni faciũt arma suam ecclesiis vel ornamentis, quas construunt, vel donant. vide Domini. in capit. duo sunt. circa medũ. 45. dist. & Felin. in capi. Tetti loco. de ptoba vbi volunt q̃ si qui hoc faciant perdant meritum si faciant ad manem gloriam seu si faciant ad incitamentum virtutis aliorum, vel ob alium tectum finẽ, vide ibi per eos.

¶ *Lex. IIII.*

10 Conditio impossibilis de facto, vt si mõtem aureum dederis viuat in

que fasta este tiempo non fue cosa manifiesta a los otros omes. E porende dezimos, que el que fuesse puesto por heredero so tal condicion, que non aura la herencia, que assi le fuesse dexada.

¶ *Ley. V. De las condiciones que son dubdosas, e non ciertas.*

f ¶ *Alquimistas.* Vide infra. 7. partita. titu. 7. l. 9. & quæ ibi dicam.

¶ *Lex. V.*

10 Impossibilis conditio ratione perplexitatis vt si filius hæres esto, si seyus hæres esto & si seyus hæres esto Titi hæres esto vtique: quia nõ potest vnus esse hæres antequam alius qd requiruntur vt ba ne dicti cõditionis h. d.

g ¶ *Non pure.* Impossibile testatoe, quia est perplexe locutus: non tamen semp vitiat perplexitas, vt dicit Bart. & Ioan. de Imol. in. l. 1. ff. de condition. instit. & in. l. ¶ Titius. eo. titu.

¶ *Lex. VI.*

10 Si testator relinquit tibi aliquid: si mores quod fecerum vel datum remittitur iusiurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõsuruitatem sub tali conditione instituat quia tunc oportet iurare aliastelicitum non solutur hoc dicit. Habuit ottum a. l. quæ sub conditione. ff. de condito. institu. § primo.

h ¶ *Quando.* Prosequitur dicta Azo C. de institu. & substitu colum. prima. versc neque est pta fetmittendum.

i ¶ *Por non puesta.* In vltima voluntate procedit hoc, vt hic. & in l. quæ sub conditione in principio. ff. eodem. Si tam en a lege, vel a ministro legis, vel a iudice, vel a contrahentibus apponatur, non remittitur tacitis conditio vide per gloss. Bald. & Paulum de Castr. in. l. sicuti pa trouo. C. commun. vtiusque iudic. de iure Hispanis regni non potest apponi iuramentum in contractibus, vt habetur in. l. 6. in primo. ordina. & in pragm. 1. 80. nisi esset in his contractibus, qui alias non nocerent sine iuramento, vt ibi & in pragma. de Talmeria. naque necessaria non videtur lex tollere, vt not. Imol. & noci. in d. l. quæ sub conditione. de condit. institu. & in. l. 1. si quis libertatem. ff. d manumiss. testa.

1 In no te cop. est. l. 11. tit. 1. l. 6.

2 In no te cop. est. l. 4.

3 Vt in l. 1. tit. 1. l. 12. 1 reco 3. 6. 1

Parti la. v. D iij

3 a ¶ *Pero dos cosas.* Adde d.l. quæ sub conditione §. quotiens.
4 b ¶ *Mandi.* Adde l. quæ sub conditione. in principio. ff. eod. versicu. hoc edictum.
5 c ¶ *La vna.* Adde. l. si quis libertatem. ff. de manu testi.
6 d ¶ *La otra.* Adde l. municipibus. ff. de condit. & demõstra. secundum opinionem secundam glo. ibi posicium, quæ fuit Azo. vt patet C. de institu. & substitu. in sum. col 1. tenet mẽti quia cõmuniter ibi per docto. approbatur opinio. 3 posita ibi in glos.

jurar: e esto ha lugar tambien en las mãdas como en el establescimiẽto de los herederos. Pero dos cosas[a] y ha, en que cõuienen en todas guisas que jure aquel a quien mandasse el testador jurar, de dar o de fazer alguna cosa, si quisiere auer lo quel mando[b]. La vna[c] es si dixesse que franqueaua algund su sieruo si jurasse de dar a algund ome alguna cosa señalada. E la otra[d] es, si establesciesse por su heredero al comun de alguna cibdad, o de alguna villa, o le mandasse algo si jurasse de dar, o de fazer alguna cosa, que el testador mandasse. Ca en qualquier destas dos razones, non puede auer aquello aquel a quien es mandado algo so tal condicion, si non jura primeramente de fazer lo quel testador mando. E mas dezimos que si el testador faze algũ heredero, o manda alguna cosa a alguno so condicion si jurasse alguna cosa del tiempo passado[e], o del presente que estonce non deue auer la herencia, nin la mãda quel fuere dexada ante que jure lo que el testador mando.

7 e ¶ *Tiempo passado.* Noneum retinetur cõdicio iuris iurandi, neq; in vltimis voluntatibus, necessitatis in contractibus quãdo fuit apposita circa ea, quæ sunt de præterito vel de præsenti glos. & communiter docto. in dicta l. quæ sub conditõe. in prin cipio. Bal. in d.l. si cum pactio. C. commun. vtriusq; iud.

¶ *Ley VII.*

10 Condicio potestatiua in dando vel faciendo consistens est adimplenda antequam soluatur relictum sed si in non dando vel non faciendo est præstetur cautio de non faciendo & soluetur statim relictum. h d.
1 f ¶ *Empiedes delos omes.* Vide. l. suus quoque. §. ff. de hæred institu. l. 1. §. sin autem alt. quid sub conditione. C. de caduc. toll. & potest dici cõditio potestatiua, quæ iuere dependeta potestate implete debentis. & non est mixta cum casibus fortunæ. vid. l. fi. C. de necessar. serv. hæredi. institu. & Azo. idem in summa. col 3.
2 g ¶ *Si me fiziere vna eglesia* Idem si dicat si manumiserit seruum, nam & si vel mere potestatiua est cum etiam seruitus libertatem consequatur, vt notatur in. l. fi. C. de manu. testa. & adde l. 14 infra eo & tenet Bal. in. l. 1. colum. 3 C. de institu. & substitu. Sed quid si episcopus non vult date licentiam ædificandi ecclesiam, an cõditio habeatur pro impleta Bal. tenet quia in d. l. col. 2 & vide per eum ibi colu. 3. versic. 3. quarto & per eundem in. l. debet. C. de heres commissi liber.
3 h ¶ *Si dexere cient marauedis* Habes. ita quod la conditio, si decem dederit est potestatiua & ide tenet glos. in. l. suus quoque ff. de hæred. institu. & in §. in plures. in fin. eod. glos tam en in l. prima. C. de instit. & substitu. dicit esse mixtam & ita tenent ibi communiter doct. Potest dici quia in libertate facultatem adimplendi, pronti est in homine diuite dicit Bartolus. in. l. vt volunt glo in. l. fi. ff de condit. institu super parte. de cem. & voluit Ioan. de Imol in. d. l. suus quoq; super glos 3 vid. per Bartolus. in. l. in testamento. n. 1. ff. de condit & demonstra Bald. in l. fin. C. de condit. insert. & quid si sit conditio dandi non capaci. vide eund Baldum l. vnica § sin autem. C. de caduc. tollen. & an conditio si fundum dederit in conditio dandi vel faciendi. vide Bald. in. d. l. 1. col 3. C. de institu. & substitu.
4 i ¶ *Si se cumplieere* Et potest ita conditio potestatiua impleri quandocunq; in vita instituti, neque debet posse impleri, nisi per mortem, vt in l. suus quoque. & ibi Ioan de Imol. n. nota ff. de hæredi. institu. nisi fuerit apposita dies in conditione ipsa. l. thats. §. intra. ff. de fideicommissi. liberi. 1. & ff. de hæredib. institu. l. sed si in conditione: & licet in institutionibus conditio ipsa quandocunque in vita instituti impleri possit, vt dixi, & not. glos. in. l. si quis hæres instituatur eodẽ. tit. tamen in legatis statim debet impleri, vt ff. de condit. & demonstra. l. hæc cõditio glos. in. d. l. si quis hæres instituatur Bal. in. l. si patet col. fi. C. de institu & substitu. An autem conditio dandi possitum pleri per alium, quando ille cui fuit apposita laborat in extremis, & est sine intellectu? Bal. vult quod sic in. l. vna. §. sin autem. versicul. extra quæro. C. de caduc. coll. l. fi. cum ibi nota. ff. de condit. institu. Nota etiam tempus adimplenci conditionem potestatiuam vel mixtã nõ currit ignoranti. l. 2. ff. de rom ilit & demõst. Bal. in. l. 1. col. 4. versicu. nono quæro. C. de institu. & substitu. & vi. ad præ dicta Bal. in. l. si plures. pe. col. versic. quantum vlcerius vtũ cõditio possit perpetuo impleri. C. de cõdit. insert & an si decessit ille in cui[a] persona debet impleri conditio possit impleri eius hæredi. vide ibidem per Bald. versicu. 10 quæro. & l. Rich. libertas. §. 2. ff. de statu liber.

¶ *Ley VII. Como las condiciones que pueden ser, si fueren puestas en los testamentos deuen ser complidas.*

Posibiles condiciones son llamadas en latin, aquellas que son en poder de los omes[f] de las cumplir. E esto seria como si dixesse el testador, quiero que fulano sea mio heredero, si me fiziere vna eglesia[g], o vn hospital ẽ tal logar. O si dixesse, establezco mio heredero a fulano, si non fiziere tal cosa, dziendo la señaladamente. O si dixesse, fago mio heredero a tal ome si diere cient marauedis[h] a tal eglesia, o si non diere tal castillo a fulano ome. E tal establescimiento que es fecho so algũa destas condiciones sobre dichas: vale si se cũpliere, la condicion. Pero aquel q̃ fuesse establesciido so tal condicion, que non fiziesse alguna cosa señaladamente este a tal ha menester, que de a tal recabdo[k] q̃ sean seguros, q̃ non faga aquello q̃ le defendio el testador[l]. E si esto non quisiere fazer[m], nõ deue auer la herẽcia[n] en que era establesciido por heredero.

5 k ¶ *A tal recabdo.* Hoc fuit remedium cautionis muricanæ, de qua in. l. muricanæ. ff. de condit. & demonstra. vbi vid. per Bat & docto in materia circa illam formam adimplementi in conditõibus negatiuis & ibi etiam, vid. an ista cautio habeat locum in contractibus & per Bal. in d. prima. C de pact glo. & doct in. l. hæc apud acta. C de transactio. vbi vid quid in iudicijs, & tenebitur restituere rem cum fructibus, si venerit contra istam cautionem vt in. d. l. muricanæ. & ista cautio erit cum fideiussoribus, vt in authentica, eum relictum. C de indict. viduita. tollen. & dic vt ibi.
6 l ¶ *El testador.* Quid autem in contractibus modalibus, an possit impleri modum per cautionem. vide Alexand. in. l. sive apud acta. C. de transact & Socinum in d. l. muricanæ.
7 m ¶ *Non quisiere fazer.* Si tamen vellet & esset casus, in quo cautio prestari non posset tunc fauore libertatis relictum debetur, & ita potest intelligi. l. libertas. §. primo. ff. de manumiss testa. & secundum opinionem Guillel. de quaper Bar. in. d. l. muricanæ illud procedit specialiter fauore libertatis, idemq; esset dicendum in legatis pijs seu institutionibus ad pias causas, cum vt aliàs dixi priuilegia libertatis concessa sint pijs causis, vt tradit Bartolus. in. l. prima. C. de sacrosan eccles. & in leg. si vnus. C. de testa & in. l. proinde ff. de his quæ in testa. delen. & in terminis tenet Socinus in. d. l. muricanæ. n. nota. Italiqs vero casibus extra libertatem & pias causas dato, quod cautio præstari non posset non consequeretur hæreditatem, seu legatum & inquantum ista. l. dicit, si non quisiere. Supplerit deber idem & si non potuerit, si tamen non posset præstari cautio cum fideiussore propter paupertatem videtur sufficere iuratoria cautio, vt in authenti. cui relictum. C. de indict. viduita toll. & ibi Bald. colum. 2. quem vide
8 n ¶ *No deue auer la herencia.* Si verò accipiat præstita cautione, & postea contrauenerit, an auferatur ab en hæreditas tanquam ab hærede, an vero quasi nunquam fuisset hæres est magni effectus propter legata. Barto. dl putat in dict l. muricanæ. quæ disputatio parui vel nulli usus effectus est quoad nos attento iure huius regni disponente, vt etiam hæreditate non adita legata debeantur, vt in l prima. titulo secundo. lib. 5. ordina. rega.

In nouiter est l. tit. 4. li. 5.

¶ *Lex. VIII.*

Si conditio est casualis non potest sub ea hæres institutus ante eius cõplementum quærere hæreditatem, sed conditio quæ sit certa vt si moriatur non suspendit hæreditatis acquisitionem. l. d.

a ¶ *Defecimplida* Adde. l. is qui hæres. ff. de acquir. hæredita. & quid si sit conditio cuiuseunt[a], vel defectus, nihil operatur vide l. quisfundũ. §. si tu ex parte. ff. ad. l. Falcid.

b ¶ *Nasciere el sol.* Est enim omnino extinta, & sic institutio remanet pura l. si pupillus. §. quitubconditione. ff. de nouatio.

c ¶ *Quiniere.* Illa enim propriè dicitur conditio quæ suspẽdit, & potest se habere ad esse & ad non esse vt not. Azo. C. de institu. & substitu. in summa. colũna secunda. l. ex facto §. fin. ff. ad Trebelli. & per Iasonẽ in. l. conditio in præteritum. ff. de verborũ obligatio. l. 1. supra eodem.

¶ *Lex. IX.*

Mixta conditio quæ partim est in potestate hominis & partim in vinbus fortunæ suspendit hæreditatis aditionem donec impleatur in extraneo instituto licet nõ in suio. hoc dicit.

d ¶ *Mezgladas.* ortum habet à. l. si pater. C. de institu. & substitu. & à notatis per Azo. C. eod. in summa colum. . . versi tu. mixta. & versic quid autem & per glo in dicta. l. si pater.

e ¶ *Descendentes.* Filij vel nepotes, siue sint in sua potestate, siue sint emancipati, neque erit hodie fabini attentoisto iure partitarum necessarium, quod emancipatus institutus sub conditione casuali, vel mixta petat bonorum possessionem secundum tabulas, de quo in. l. 3. §. si sub ea. ff. de bonorum posse. cont tabul. l. 2. § si sub cõditione. ff. de bonor. poss. secundum tabul. licet glo in. l. fin. C. vnde cognati dicat in casu dictarum. ll. adhuc hodie necessariam dictam bonorum possessionem

f ¶ *Valdria el testamento.* Tenemus istam l. quæ decidit illud magnũ dubium, de quo per gl. & Doct in. l. si pater. C. de institu. & substitu. An etiam stante dispositione. l quoniam in prioribus. C. de inofficio. testa. testamentum in quo filius est institutus sub conditione casuali, vel mixta. & in casu defectum non est exhæredatus sit nullum vel an teneat reiecta conditione, & approbat ista. l. opinionem glos. id dict. l. si pater. & in. l suus quoq, in principio, in verbo constat. ff. de hæredib. institu. quam & ibi tenet Bart. post Ricardum Malumb. Ioan. de Imol. in dicta. l. suus quoque. & in. l. fina. ff. de condit. institu. Saltcet. in dicta. l. quoniam in prioribus. Paulus de Castro, Alexand. & Iaso in dict. l si pater. qui omnes mouentur, per textum in. l. scimus. § cum autem. C. de inofficio. testamen t. & istam partem tenet Rodenc. Suarez. in repetitio. dictæ. l. quoniam in prioribus. in secunda ampliatione, qui etiam dicit istam opinionem, peritas. l. partiarum approbari, scilicet per. l. 17. incipit. religiosa inde supra titu. primo. & per d. n. in. l. fraistoritu. & non allegat istam l. quæ hoc clarius dicit, & exposius nota bene, quia vt affirmat Socinus consil. 97. præsens consultatio. volu. 3. & in consi sequenti communis opinio erat in contrarium, vt lotè refertur in dictis consiliis.

¶ *Ley. IX. Que condiciones se entienden en los testablescimientos de los herederos, maguer nõ sean puestas, a que dizen en latin Tacitas.*

Taciteditio, en Latin, tãto quiere dezir en romãce, como callada cõdicion q̃ es de tal natura, que maguer non sea puesta señaladamente, entiende se de derecho[g]. E esto seria como si algund testador[h], q̃ ouiesse dos fijos[i],

¶ *Lex. X.*

Tacitè intelligenda est conditio vt videlicet duobus filijs legitimis naturalib[b] institutis & vno alteri præmoriente substituto intelligatur tacita conditio, scilicet, si præmoriatur sine liberis: quia ipsi præferuntur: secus est extraneis institutis prædicto modo substitutis. quia etiã præmortuis liberis expulsis admittitur ad substitutiõem superstes hoc dicit Habuit ortũ, à. l. cum auus ff. de eo di. & demon.

g ¶ *Entiende se de derecho.* Sunt multæ conditiones quæ tacitè subintelliguntur iure, vt hic, & in. l. hæc verba ff. de lega. primo. & in. c. quẽ admodum vbi glo. 2. & etiam Ioan. Andre. de iure iurand. & in. l. cum quid ff. de certũ peta. l. conditiones quæ extrinsecus. ff. de conditio. & demonstra.

h ¶ *Algund testador.* Siue pater, siue mater, vt dicit glo in. l. generaliter. § cũ autẽ in verbo substituit. C. de institu. & ibi per omnes Bart. in. l. cum auus ff. de condit & demonst. vnde in contractibus qui celebrantur gratia vtrius, non procedet huius. l dispositio secundũ Bald in. l. cum acutissimi. in fine C. de fideicom. procederet tamen in donatio ne causa mortis. glos. in. l. a C. de dona. causa mortis. & etiam in donatione inter viuos quæ fiet et gratia donatarij, secundum quod vult Decius in l. generaliter. col. 4. C. de testa. & subst.

i ¶ *Dos fijos.* Gratia exempli ponit nam idem esset si plures haberet, vel vnum tantum ex identitate rationis. & probatur in. l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. & in dicta l. generaliter. §. cum autem. ex ista ramen lege colligę quód loquitur quando ascendens grauat descendentem fideicommisso vnius fili: non ergo procedit quando frater grauat fratrem seu transuersalem institutum secundum Alberic. Angel. & cotter Docto. post Iacob de Aren. & in de Raue. in dict. §. cum autẽ. & est communis opinio, vt testatur Socinus in dicta. l. cũ auus. de

consit & dem ffte. col. 1. & Decius consi. 417. contrarium tamen dicit Barba in d. l. cū acutissimi, per aliqua mutua quibus respondet Socinus vbi supra. colū 2. limitate neq; procederet in uxore sicut in gravata deceffitucndo, quæ de dotali filius omnibus pec. l. qui filiū, §. Sabinus. ff. ad trebell. vid. Socin. in. d. l. cuauus col. 4. versi. 5. infertur neq; etiam habebit locum quando parentes instituunt alios filios, secundū Bar. in. d. l. cum auus, & est cōmuni sententia ecta distinctione Angel. in. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad trebell. & procedit dicta cōmuni opinio siue decedat cū liberis pater, vel sine liberis cum patre ante ouo filiumenis, vt concludit Socinus in. d. l. cū auus. colū 5. & quista. l. dicit de filius, id dic de alius descendentibus. gl in. d. § cum autē. l. cum acutissimi. C. de fideicōmiss.

quieramos fuessen legitimos, o natura les[a], establescieſſe en su testamento, que el que muriesse [b] primeramente : que el otro q̃ fincasse bibo, heredasse los bienes del muerto[c]. Casi este que muriesse[d], dexasse fijos[e], ellos deuiā heredar los

4 a ¶ *Naturales.* Adde l. generalitee. §. cum autem. C. de institu. & substitu. & an procedat illæ leges nedū in filio naturali gravato, verum etiam in nepote naturali vel pronepote. videtur dicendum quod cū milter tetur ad ratio. argumento. l. fi. C. de natura. libe. vbi tria in institutione ex testamento vel ab intestato, q̃ statuit ut in filijs habet locum in nepotibus naturalibus ex. d. l. extensione. & ita tenet Socin in. d. l. cum auus. col. 4. versic. octauum corollariū. Sed quæritur in istæ leges procedant in filijs adoptiuis gravatis. Rayner. & Alberi in. d. §. cum autem. tenent quōdo q̃ maiorem affectionem habet pater ad filium naturalē quam ad adoptiuū. & hanc opinionē approbat Alex. in. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebell. non enim adoptiui dicitur proprie filij, sed quidquid a patre habent habere videntur ex mera liberalitate. vt in. l. cum in adoptiuis. ci tibi nota. C. de adoptiuis. vbi etiā dicit Ang. q̃ si statutū vult q̃ filij nō soluant gabellā de hæreditate patrina filij adoptiui solueretenebunt contrarium tenet Cuman in. d. l. cū auus. & Fulgo in. d. §. cum autē. Soci. vero in d. l. cū auus. col. 1. 4. tenet primam opinionem quando filij adoptiui fuerunt adoptati ab extraneo, eo q̃ nō transeunt in familiā seu potestatē adoptantis. vt in. d. l. cum in adoptiuis. In adoptantis tamen ab ascendente naturali cūtranseunt in familiam adoptantis, & in eius potestatē. vt in. d. l. & etiam in filio arrogato, qui & eius filij transeunt in familiam arrogantis, vult q̃ habeant locum lege. istæ, licet vltimo loco relinquat cogitandū. Ego vero indistincte adhærere primæ opinioni ex eo quia hoc casu, neque patria potestas nec transitus in familiā considerantur, sed affectio naturalis, quæ nō tantū adicit in adoptiuis. cum in naturalibus & quia non cessantibus rarissimis exceptionibus adoptantis, prout repetitur in naturalibus in dict. §. cum autem. & hic & licet ista lex particularum super his dicat, quicrambos fuessen legitimos, non intelligas de legitimis adoptiuis, sed de legitimis & naturalibus, pcout ista. l. l. part. tauritiis legitimos intelligunt. vt patet in Li otu. 3. part. 4. quando veco casu naturalis & accidentalis cōcurrerent in adoptiuo gravato, prout est in adoptato ab ascendente plane procedent istæ leges. Patet etiam ex ista. l. q̃ nō procederet eius dispositio, si filij gravati essent spurij, secundum Alberic. & alios in d. § cum autem nisi sint legitimati, cum per legitimationem naturalē filiorū tē, q̃ diu occū cōsequat, vt in authentico. quibus mod. natural. efficiū fui. § illud. l. fi. titul. 15. partita. 4 tenet Socin. quoad casum nostrum in. d. l. cum auus col. 4. versi. infertur ex præmissis.

b ¶ *Que muriesse primeramente.* Quid si hoc nō fuerit dictum sed institutio intercedentibus fuerit facta in vita tantum, & post mortem alter dicerit institutus hæres, an procedet huius. l. dispositio, vt dicit nō pec. l. fin. C. de leg. & quia Ioan. de Imol in. l. filio peculiarato. ff. de inst. & rupt. dicit pistat. est exorbitans, & ideo non extendenda. contrarium tamen tenet Socin. in. d. l. cum auus. col. 10 & 11. & 12. & ceset fuisse cōfultum vid. ibi late per eum. Notandum ex isto verbo. l. quod non procederet ha. illi gravato, nisi sufficiet non adijcendo post mortē, & confirmatio hoc ita. l. cum communi opinione docto. contra quam videtur tenere Socin in. d. l. cum auus col. 11. & 12.

6 c ¶ *Les bienes del muerto.* Et sic loquitur ista. l. in substitutione vniuersali: de qua tamen dem esse in relictis pacti cuiusdam substitutis filius si gravatur de restituendo post mortem, vel est casus in d. l. generalitee. § cum autem. vel sic, quæ omnia. C. de institu. & substitu. & procedit si ueritas fuerit vniuersaliter institutus, vel in quota, & gravatus de re certa cessante in alia sive in certa certa res vel quantitas & gravatur post mortem de certa restituenda, secundum Baldum. in. l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. & de quo vid. Socin. in d. l. cum auus. col. 13 & 14. cū consequenti. & per Decium in dict. §. cum autem. versi. 4. limitatur. vbi vult quod quādo institutus vniuersaliter gravatur in re certa post mortem non habet locum dispositio illius. § cum autē in fi. & tenuit Alberic. in. d. l. cū acutissimi. C. de fideicommiss. & hoc satis placet in maximis cum ista. l. particularium non loquatur in legatis particularibus, sed successione vniuersali, & quod habetur in. d. §. cum autem. in fi. restringendum est ad pecuniam casum in quo loquitur, scilicet in legatis particularibus, ipsi filius gravatus cessetis.

d ¶ *Que muriesse.* Loquitur de filio instituto gravato mortē. non enim procedet certista. l. quando non ipse filius honoratur etc, sed alius certius gravatur à testatore post mortē filij, vt in. l. qui filiū, §. Sabinus. ff. ad Trebell. & ibi Bar. Ange. & Ioan. de Imol. quid tamen si sit bannitus? Baldi. in. l. cum acutissimi. colum fin. C. de fideicommiss. dicit, quod adhuc non esset locus fideicommisso. & quod in hoc casu filij eius excludercnt substitutum, & si peteret sibi cauere de fideicommisso restituendo quia quotiens conditio est in medio, illa cautio non potest præstari. ita tamē §. primo. ff. ad Trebellia.

e ¶ *De casse fi.* Non exprimit an naturales & legitimos vel naturales tantum, & sic videtur velle q̃ & si decedat cum filijs naturalibus, tantum excludant filij substitutum sicut & habetur in. l. ex facto. §. l. quis rogatus. et primero ff. ad Trebell. vid. de hic pcto batuc, q̃ etiam si filius naturalis sit ille qui fuit gravatus fideicommisso qui decedat cum filio naturali, casi filius excludit substitutum cuius contrarium probatur videtur in. d. l. generalitee. § cum autem. C. de institu. & substitu. & ita ibi docto magis communiter intelligunt illum textum. vt cequ ratur tali casu ad excludendum substitutum datum filio naturali, quod debeant extare filij legitimi & naturales ex naturali, & ad. §. si quis rogatus, respondet, q̃ procedat quando illa conditio, si sine liberis decesserit sub extrella a testatore. d. § cū autem intelligatur quando talis conditio fuit illegaciter, sic intellecta, quæ fuit. §. dolus. glo. in d. §. cū autem. in pane. fobole in fin. Sed Baraibi tenet primam solutionem glossi iuslicet, quod d. § cum autem. quatenus dicit de illa fobole intelligatur, secundum distinctionem pobitanam. d. §. si quis rogatus. & sic quidni non inducatur in hoc pec d. § cum autē. & ita opinio fuit Azo. & idem tenet Bart in. d. § si quis rogatus. & tenet etiam Angel. & Ioan. de Imol qui dicunt illam communem opinionem. & idē dicit Alexan. & Decius, in istam partem in dictum in d. § cum autem. sed revera communior est opinio primo pobita, quæ fuit. § dict. glossi quam etiam dicit verissimam Socin in. d. l. cum auus colu 29 tenendam et in primo Bartol. et fuit. in. l. pactum tacitum, quæ declarat verba. d. § cum autem. dum dicit sine ulla fobole, vt illo casu intelligatur, secundum subiectam materiam, vt etiam naturales compcehendantur, & specialiter excludantur, secundum ista antiqua, nam ista dicitur. l. legitima l. 3. § de illo ff profocl. l. vxor cum pl incip. ff de adimitec. & naturales filij in excludendo substitutum dicuntur legitimi. vt in illato. § si quis rogatus. An autem filij excludant ecclesiam, seu piam causa substitutam, videtur dicendum, quod sic ex quo excludunt cōmunem patrium filium testatoris, vt hic habetur & in dict. l. cum auus. & ex quo filium pcæritur ecclesiæ continuata assectione censetur voluisse perfecte omnem eius posteritatem. tenet Bald. in dict. l. cum acutissimi. columna. 1. & ibi etiam Paul. de Castr. circa finem. & istud tenetur quidquid in contrarium tenuerit Barba. in commenco. d. l. cum acutissimi & Iason in dicto. § cum autem. quorum fundamentis latē respondet Socin. in dict. l. cum auus, columna. 19. & 20. & Decius in dicta. l. generalitee. columna tertia videtamen quæ adducit Felinus in capi. ecclesia. S. Mariæ. columna. 38. de constitu. vbi referens cōsilium Anchiarra, limitat nisi filij ex hoc non depauperentur. Item quid si gravatus incessus est religionem, an mon ad eum habeatur locō filij, & sic excludat substitutum Bald in. d. l. cū acutissimi. colū. fi. Ioan. de Imol. dissinguit, an ingrediatur religionem in monasterium, qui sunt in capacem hæreditatis, & tunc non excludatur substitutus, si vero ingrediatur aliam religionem capacem excludatur. vide de hoc pec Ioannem. Bapist. de S. Seuerino in epistico. dict. l. generalitee. § cū autem. quæst. 7 & per Socinum in. d. l. cum auus. 9. quæstione. Aduerte etiam, quod in casu huius l. quando est gravatus constituere alteri filio testatoris, nullo casu excludit eus substitutus, vt pcobatuc hoc pec casum in authentico. de sanctiss. Episcop. § sed hoc præsenti. collatio. 9. vbi monasterium non facit deficere conditionē, de qua bi quando contendit cum alio monasteio substituto, vt dicit etiam glossin capit. in præsentia. de probatis. quidem ex eo dicendum, si contendat cum alio filio testatoris substituto, quia non est minoris fauoris, sed similis & fortioris, cum dilectio maior videatur in filijs quos testator cognouit, quam in nepotibus quos non cognouit, & ita in facto consuluit & obtinuit Maria. Socin. vt refert eius filius in dict. lege. cum auus. col. 19. & in. 9. q. ad finem. quod si esset verum esset singulariter notandum, sed caue, quia ista. l. de stipulatu dictum : nam

7

in ea filius erat grauatus testiuere statui suo, & tamen adhuc habet locum illa tacita conditio tacita conditio, vt nepotes ex filio premortuo grauato excludat patruum filium testatoris. & idem probatur in tex. d. l. cum aliis. vbi patruus non excludit pronepotem ex nepotis grauati, ideo intelligendum Socin. quando instituerentur filius & grauatus fideiussorem instituendo vni filio eiusdem

bienes de su padre[m], e nõ su tio dellos,

grauati, quia tunc alij fratres illius filij, non possent ex conjecturata mente autorare fideicommissum, quia sunt in pari gradu: & sic procedit fundamentum Socin. dum arguit de monasterio, & vbi est expressa voluntas de restituendo vni nepoti cessat tacita contra mentem expresse. An autem filij adoptiui quoi reliqui grauati excludant substitutũ, dic q̃ non, quia effici in potestate grauati adoptando filium excludere substituti: quod in filio naturali no potest dici, cum nõ tamũ ab eius voluntate, sed à deo dono sibi agnascatur, & quia liberi adoptiui nõ sunt in cõsideratione in prejudiciũ substituti l. fideicõmissum. ff. de condi & demonst. l. si ita quis. §. fi. ff. de legat. Ange. in. d. §. cum autem. Socinus in d. l. cum auus colu. 24 & Decius in. d. §. cum autem versi. 7. ista lex, & q̃ hic dicitur quado reliquit filio id est quãdo reliquit nepotes vel pronepotes, seu alios viteriores descendẽtes, vt probatur in. d. §. cum autẽ & in d. l. cũ auctissimi. & tradit Socin. in. d. l. cũ auus col. 17 Pmcedit enã id. d. l. sine filij sint masculi, siue fœminæ seu nepotes ex fœmina l. si ita quis. in prin. ff. de testa. tutel. Bar. plenè in l. 1. C. de verb. signifi. l. C. de tondit. inferi. si tamẽ testator expressérat in cõditione quadrate masculitatis tũc deficiẽtibũ masculis propter fœminas, ipso excludereturt substitutus, vt dicit Bar. in d. l. cũ auus. 4. q & eius opinio tenet cõmuniter, & a nullo reprobatur, vt ait ibi Socin. in d. locum. amitiar. 9 tota & citra hoc, vide eundẽ Socin. ibi chartio col. 4. cũ. quenti Procedit et ãli vt lex, siue filij sint natiuitate, siue nasituri tẽpore ãbitionis, seruandũ Raph. Cumanus in d. l. cum auus & videtur de mẽte Bar. ibi 3 q. & tenet ali qui moderni. in d. §. cum aũt. prout tellt Ioan Bapti. de Sabeuen. qui late ibi illã quæstionẽ examinauit, & ita hanc sententiã in titnat Socin. in. d. l. cum auus. fol. 9 col 3. & 4 & sequent. & istud videtur tenendum, licet contra istũ tenuit Ludouic Roma tõsii. 370 in propolita cõsultatione, cui videtur addhaere Iason & Decius in d. §. cum autẽ & proposita opinione Raphã nullũ tonsideristi. ad partitarũ, quæ indistinctẽ excludit substitutum per liberos grauati, si extent & significantes, cum dicitur esto es porque se presta entiende por ilerecho, magnier el padre, no lo liga primuinamente, q̃ muriendo el vno y dexando hijos, q̃ el otro heredano q̃ fuera suyo, no deue heredar lo suyo Pondertandũ est verbũ semper, & sic intelligi, siue filij sint iam in tu, siue nascituri. Nam ista dicitur semper, tamquam q̃ idem sit in omni casu, & in omnibus casibus, vt dicit glossa in verbo. semper in d. l. ff. solut. matri. Quid tamen si iste grauatus decedat cũ filijs qui tamen sunt in potestate, vt quia sint deportati vel bannati in metallum, an tales filij tenẽtur desistere fideicommissum dicit vt per Bar. in d. l. si familias. §. cum quis. ff. de legat. Alibi tre etiam, quia sufficit liberos exstare, & si non sint hæredes quia nolunt adire paternam hæreditatem, vel fuerint ex hæredati, vt in d. §. cũ quis. de hoc tamen vid. quæ infra statim dicã in glo. quæ in tuprio, lo deuen auer. Nota. etiã q̃ & si filij sint pranuatur habeant à minore. 14. annis vsq̃ potente, q̃ ex filij non tamũ efficient cessare substitutionem fideicõmissari, de qua hic, & in dictis in buis sed en't pupilli mem. Bartolus. §. etiam si parente. ff. de libe & posth. & de Bar. & apostila in d. in pupillari fina. verb. ff. de vulg & pupil. idem est si talis pupillus reliquit vxorem prægnantem, nam talis pollhuntur, ex eo fieret cessare pupillarem substitutionem, vt notatur tenet Bar. in l. neque est de adopt. ibi dum dicit item si maluia sæpplet ar. tem & accepere vxorem & tonciperetur argum. ex facto ff. de vulg & pupil. hæreditatem tantum ipse loquatur de extinctione pupillaris substitutionis. Nota. eo in istum tex. inquantum dicit, de existe hijos, quia vult q̃ non sufficiat habuisse liberos, si decesserint ante mortem grauati, vt est tactus singularis in l. ex facto §. pe. ff. de testam. Requirunt ergo q̃ extent tempore mortis eius & hoc sufficit, licet postea mortuuti, vt excludant substitutus, vt probatur in. d. §. pe & habetur in tap. Raymundus. de test. & in cap. in præsentia. de probatio. l. tuus vxor. C. quando dies legat. red. licet intelligi stam. l. in filijs qui nascuntur non monstruosi, & tendentes ad prodigium nam illi & si vitali nascantur non faciunt desistere conditionem. l. non sint liberi. ff. de statu hominũ. Si nulliter intelige quando tales filij perfectẽ ascuntur tam si in actu natuitatis moriantur post dum fuit totus extractus præter vnum pedem seruus esse. l. quod dicitur. ff. de libe & posth. l. pe & ibi Albe in Bal. & alij. C. de posthu. heredi illit. Si tamen inciso aliquo perfecto membro nasceret viuus, tunc ille excluderet substitutũ, sicut accidit in eo, qui sine aliquo membro perfecto nasceret. quia est perfectus homo, vt adduit Socin. post Ioa. de monte spere. in. d. l. cum auus. ibi pen. tol. 2 in intelligendã de naro ex parte qui viuere posset, secus si sit quinque vel sex mensium quia non est perfecte natus vt in. d. l. pen. Socinus vbi supra vbi refert se in hoc consulisse.

a quien auia establescido el testador por

vide etiam Iasper his de iure regni. l. 13. tauet. quæ est lex notabilis.

a *Los bienes de su padre.* Ex hoc verbo patet quod loquitur ista l. in substitutione fideicommissaria, quia non sequuta adiutione vel immixtione non diterentur bona patris qui fuit grauatus, ied patrui testatoris qui grauauit. argumento l. posit adiutur. C. de impuber. & alijs substit. ex quo videtur inferri quod ista l. & similes non procederent in substitutione directa vulgari, & ita dicit Albertus in dicto l. generaliter §. cum autem. vbi glos. in verbo substituit. videtur hoc velle, & hanc dicit esse communem opinionem Socinus in dicta l. cum auus. colu 7. vbi etiam notabiliter dicit hoc debere intelligi & limitari, nisi essemus in casu in quo institutus filius tranismitteret ius adeundi ad nepotes: nam licet alijs sit magna dubitatio nunquid ille qui admittitur ex vulgari substitutione excludat illum qui venit per ius adeundi transmissum, de quo per Bartolo & doctores in l. 1. ff. de vulg. & pupilla. tamen in hoc casu indubitanter, secundum eum substitutus excluderet per tex. in. d. vulta. C. de his quæ ant. apert. tab. & argumento tex. in l. cum arnissimi C. de fideicommiss. Limitat etiam Socinus istam communem opinionem, quando vulgaris substitutio esset in dicta cum compendiosa, vt si dicit testator quandocunque decessent, tam tum in comprendiosa tonuenerit vulgaris, secundum doctrinam Bartolo communiter approbatam in. l. centurio. colu. 10 versiu. quazio vetum substitutio compendiosa facta. & ff. de vulgo & pupilla & in. l. precibus. C. de impube & alijs substitu. quia fieri in fideicommissaria, quam etiam amplectitur compendiosa intelligit tacita conditio, si decesserint sine liberis, vt hic & in dicti. l. cum auus pariter idem est dicendum de vulgari substitutione in compendiosa comprehensa, vt æqualis fiat determinatio, argumento. l. tam hoc iure. ff. de vulg. & pupill. l. quantus C. de impuber. & alijs. Contra istum tamen dictum Socini consulunt Decius consil. 416. in testamento illustris & magnifica domina capitanei & motus inter extera ex eo quod licet sit verum q̃ a principio & potentialiter substitutio compendiosa applicari possit ad vulgarem vel fideicommissariam, secundum quod tasus occurrit, si tamen talis compendiosa resoluta sit in vulgarem vel fideicõmissariã de tali vulgari, vel fideicõmissaria, in qua cõpendiosa resolutiuolicari debet tanquã de vulgari vel fideicõmissaria simpliciter & absolute ex notat. q̃ Bartolus l. hæredes mei. §. rũtia. ff. ad trebel. & sequit Alex. tõsii. perspectis verbis ets. tol. fi. volu. 1. Si ergo occurreret casus de vulgari iudicari simpliciter & absolute, secundũ est, & sit quod non subintelligentur in ea talis tacita conditio si decesserint sine liberis, & in a fiat comprehensio, quod vtraque substitutio consentiunt in fratu suo, & vt aque propriam naturam retineat, quia illa determinatio quæ æqualiter debet fieri respectu illud quod exprimitur & non videtur habere locum in eo quod tacite intelligitur, prout est dicta cõditio liberorum, de qua nihil fuit dictum, addunt etiam alia quæ videas per eum, & ista l. partitarum satisfacit pro illa parte quam tenuit Decius Nam videtur loqui in compendiosa substitutione inquantum dicitur, quæ el que muriere primeramẽte, & quod fuerit facta hoc casu substitutio per verbũ commune, fiat & de verbo sit cedat, dicit Bartolus l. centurio. colu. fina. ff. de vulga & pupilla hæreditate enim tantum est dicere quantum sucedere, vt in. l. nihil aliud est hæreditas ff. de verbo. signifi. & tamẽ ista vult quod vt cõditio liberorum subintelligatur, quod succedant ex fideicommissaria, vt dixi in principio, & patet etia ex alijs verbis istius l. in fenus politos ex quibus constat bona paterna iam fuisse filij grauati, & sic q̃ tam erat factum suum paternorum, per additionem seu immixtionem l. sed si plures. §. filio. ff. de vulga & pupilla. & in statuta de hereted. quæst. & insteren in princ. Pro opinione tamen Socini nitũ viget coniectura pietatis & paterni affectio præsumpta, quæ fuit originatiũ motuum hatum dispositionum, & quis quis præponere volunt extraneum suæ posteritati quæ ratio ita utilitat, si succedatur ex vulgari, sicut si ex fideicommissaria, & pro ista parte potest induci ista l. partitarum, neque obstarent verba supra ponderata nam etiam ante adiutionem vel immixtionem bona patris dicuntur filij l. in suis ff. de libe & posthu. lai. supra primo & multum interest ad coniecturandam istam voluntatem defuncti, an facta fuerit substitutio per verba compendiosa an solum per verba directa, importantia tantum vulgarem

substitutionē & sic q̃ debeat esse diversitas inter vnum casum & aliū & attenta ista æquitate, & testatoris affectione potius inclinarem in opinionem Socin. tu cogita, qui ipse sis certe dubius, quid autem sit dicendum in substitutione pupillari, vide latē Socin. in d. l. cum a-nus. col. 7. & 8 & 9 Cui ns resolutio videtur quod pupillaris substitutio non sumatur

heredero. Esto es porque siempre se entiende por derecho [a], maguer el padre non lo diga paladinamente, que muriendo el vno, e dexando fijos, que el otro hermano que finca biuo, non deue heredar lo suyo, mas los fijos del muerto lo deuenauer [b]. Pero si muriesse sin fijos, estonce el otro hermano [c] heredara lo suyo, assi como el padre ouiesse puesto, Mas si el que fazeel testamento establesciesse a dos omes estraños [d] por

sus herederos, so tal condicion: que el q̃ muriesse primero, q̃el otro q̃ heredasse sus bienes, maguer q̃ este q̃ muriesse primero, dexasse fijos: nō heredarīa ellos estos bienes ataes, mas el otro a quien establesciesse el testador por su heredero.

¶ *Ley, XI. Como el padre non deue poner cōdicion ninguna en la legitima, que dexa a su fijo.*

Libremente [e], e sin ningund agrauiamiento, e sin ningu-

&potest dici quòd expiret mortuo pupillo cū filijs. argu d. l. cum auus quid autē si testator duobus pupillis filijs substituerat pupillariter per adiectionē nominis collectiui & primus decesset pubes relictis filijs, & postea decesset impubes alius, an filij pubeis excludāt extraneū ab hereditate impuberis? vid Bal. q̃ sic in l. pe. col. 1. C. de impuber & alijs substit. & Alex in l. haredes mei. §. cum ita. ff ad trebell.

a ¶ *Entiende se por derecho.* Nota hoc verbum, nam ex eo tollit magnum dubium quod estinter docto in d. l. cum auus. An illud q̃ ibi & hic disponitur sit fictio legis, vel an sit præsumptio iuris: nam Raphae Cuma ibi vult, q̃ sit fictio eo q̃ fingāt scriptū vltra id q̃ apparet. Paul. verò de cast. dicit, q̃ sit præsumptio & rationes pro vtraque parte discutit latē ibi Socinus col 30. & 31. & 32. effectus est magnus. nā si esset fictio nō admitteretur probatio in contrariū, secus tamen esset si esset præsumptio iuris tantū, & non præsumptio iuris & de iure & q̃ sit præsumptio iuris tantū tenet Iacob. Butri. Cyn[a], Bal in d. l. cum acutissimi C. de fideicommiss. & sic admitteretur probatio in contrarium per coniecturas vel aliās. tenc ergo mentē ista l. partiarū quæ disponit q̃ hic fictiuis præsumptio seu tacita conditio a iure subintellecta nō fictio nā si voluerat q̃ esset fictio nū dixerat, entiende e por el derecho, maguer el padre no lo diga, sed dixerat ius singi fuisse dictū, sed quia procedit ex coiectura pietatis ideo dicit, entiende se por derecho.

b ¶ *Lo deuenauer.* Quid si nolit & repudiet, an erit locus substitutō? Alberic. mouet istam quæstionem d. l. generaliter §. cum autē C. de institu. & substitu. & tefert opinione quorūdam dicentiū q̃ sufficit liberos extare, licet nō succedat, vt existimat substitutū arg. l. filius fa-milias §. cum quis ff de legat. & lex facto. §. si. & ibi notatur. ff. ad trebell. & in l. Iunias ff de hereditatibus institut. cum patet. §. volo de legat 2. Sed in contrarium licet, q̃ videtur tex. in §. si verò testamentum, in ff de success. liber. & quia negare nō possumus extitisse fideicommissum conditionale. licet descendentes ex primogenito substitutum excludant, vt in d. §. cum autē cum dicit liberis eam excludentibus, ergo alij de tali priuilegio non opponēt, nisi ipsi l. qui liberis. §. si ff de bonor. poss. k. cum dum tabul alij verò dicunt secūdū eum q̃ aliud est quādo conditio expressa apponit ab homine, & tunc suficiat liberos extare, vt excludi substitutus aliud quando a lege sub intelligitur. nam tunc oportet eos hæredes esse per d. §. cū autē. alias cessaret ratio quæ mouet coniectuam, de qua in d. §. cum tū & in d. l. cum acutissimi & in hac residet Albert in. d. §. cū autem. cuius opinioni adhærere videtur Socin in d. l. cum auus. char. 8 col. 2. & Iass in d. §. cum autem col. pe. & vid in hoc Socin. consil. 182. volu. 2. incipit licet sita fœtuina.

c ¶ *El otro hermano.* Quid si decessit iste frater fideicōmissarius antē grauatus, an trasmittatur potendi fideicōmissum ad hæredes Paul. de cast. in d. l. cum auus in fi dicit q̃ non ex quo istud fideicōmissum erat conditionale, licet conditio esset tacite subintellecta, & sit conditio legalis, quia tamen non est necessaria, imo potuerit ex coiecturarū mēte defuncti, ita q̃ eam testator tollere potest, si vult indicatur conditio non necessaria, & sic dicit cessare qd habetur l. conditiōes quæ extrinsec. ff. de cōdit. & demōst. Tu verò dic q̃ista quæstio est facilis, ex quo hic interuenit condicio expressa à testatore. s. cum moreretur. l. de sit certus. ff. de condit. & demonst. & sic non conueniunt propriè verba Paul. de cast. dictum tamen est verum,

d ¶ *De omes estraños.* Approbat gloss. l. cum acutissimis C. de fideicom. & d. §. cum autem quę sunt communiter approbatæ: cessant enim in extraneo rationes, quæ sunt in filio & eius liberis: consecutura, vt dicit pietatis & sanguinis, de qua in d. l. cum auus. & etiam cuitatio abstinentiæ testantem videatur alteri as luccessiones sibi præponere. Quid

nuē si filius & extranei essent instituti, & de restituendo post mortē grauati, an in persona filij subintelligatur tacita cōditio? Socin. tractat istam quæstionem in dict. l. cū auus char. 6 colum 2. vet sicut 7 inferuit & est pulchra quæstio & refert ibi Cumanū arguentem, quod nō intelligat tunc ista condicio, licet in fine relinquat sub dubio, dicens æquitatē suadere contrariam opinionem Socin ibi post Ioan Baptis de. S. seuerin. d. §. cum autē & in d. in testamento C de testa. milit tenet quin persona filij subintelligat, vid. ibi per eum, & pro ista opinione satisfacit ista l. partiarū. dū in hoc verisimile ponit hæc verba, dos omes estraños, quasi secus vellet esse quando non ambo essent extranei.

¶ *Lex. XI.*

Non potest testator filijs apponere conditionem in legitima. In eo tamen quod est plus etiam in fideicommissis relictum potest apponi conditio potestativa. Casualis autem vel mixta nequaquā, sed habetur pro non apposita. d. l. Habuit originem à. l. quoniam in prioribus C de inoff testā.

e ¶ *Libremente.* Non ergo poterit à parente filio relinqui legitima, vt compensetur cum debito, ad quod filio tenebitur, velut dotis ut aterna, vel alijs, vt in spere not Cynus & etiā Bal in. d. l. 2. C. de iur. dot. Et quid si pater relinquat filij res in fideicommissis aliquas bona vel quātitatē pro legitima & dote materna & bona non sufficiant ad solutionem dotis & legitimæ? vid notabile consilium Socin 2. volu. consilio. 225. diligentissime & subtiliter. vbi etiam vide, an acceptando hoc filia sibi præjudicet, & quæ habeat in d. cōsil Adde ad dicta Rodericī Suarez. in l. quoniam in prioribus C de inoffic. testa 7 ampliatione vbi vid de hoc, & quid si filius instituat in sua legitima & habet restituere illo, qui recusans adire & restituere compellitur iudice an tunc habeat locum istud. l. vt adhuc reiecto grauamine consequatur, & retineat legitimam? Paul. de cast dicit, q̃ non imō tunc hinc abs ista l. & similes per tex. quem ipse ad hoc ita intelligit in d. ita tamen § si patronus ff ad trebell vbi Romani dicit hoc esse notissimum dictū, sed Alex. ibi reprobat istum intellectum, & dicit esse contra tex. in l. pe. § si patronus. ff. de bon. libert. vid. ibi per eū cuius dicta satis placent. Si tamē filius sic grauatus recusans adire, aditet & restituerit tunc videtur q̃ cū agnoscent iudicium de iuri nō possit repetere legitimā per tex. in d. l. pe. §. si patronus. & videtur de mente Alex vbi supra. An autem grauamē qd̃ per istas ll. reiecitur in persona filij de legitima reiciat eū in personā eius in quē filius transmittitur ad eundē istam quæstionem tractat Socin. consil. 16. volu. incipit non potest negari col. 7. neque memini ibi me legisse vbi concludit, q̃ nō per pulchra verba vid ibi per eum & in materia quod ipse ibidem dicit. col pe versic. 6 & vltimo. Aduerte etiam quia si pater ex facultate regia posset grauare filios in legitima iuxta ea quæ tradit Roderi. Suarez in d. sua elegantī repetitio l. quoniā in prioribus 18. limitatione: & in lectu. l. soli. consequenti in secunda limitatione, adhuc debet constare de voluntate expressa patris volentis grauare, & quōd in dubio potius coniecturare debemus grauare noluisse, ad quod bene facit, q̃ dicit Oldrad. consil. 28. visa donatione, vbi consulit, q̃ si pater dat aliquid filio in vita, cū onere restitutionis, & postea in testamēto aliquid sibi legat iure institutionis, & vult illum esse contentū cū eo, & cum eo quod sibi donauit in vita, q̃ videt, propter hoc remittere onus restitutionis apposita in donatione, quod est bene notandū, neq, dicit obstare cōsuetudinem loci, ex qua permittitur grauare in legitima, quia locū habet secundum eum, quādo de expressa voluntate testatoris apparet, alias habitur iuri cōmuni. l. 2. C de noxa. a. c. cum dilectus de cōsuetu. & teneas semper mentē ad istas regias facultates, ex quibus permittuntur

mittuntur fieri maioriæ in vnum ex filijs, licet alij grauentur in legitima dummodo eis telinquantur alimenta prout est de forma dictarum facultatem regalũ, quod debes intelligere dũtamen id quod relinquitur filijs pro alimentis, relinquatur eis in proprietate tra q̃ iudicetur suum proprium, patrimonium non subiacens regulis alimentorum & ita erit transmissibile ad heredes, quemadmodum volunt hispani doct. nostri doctor de Palacios Rubios in repetit. c. per vestras. in text. colũ. 250. Roderic. Suarez. vbi supra i. d. secunda limitatione illius l. fori. sub repetione l. quoniam in prioribus. fol 62 & 63. licet contrarium voluit Bal. in l. 1. §. ius naturale. circa. ff. de iusti. & iur. qui tamen loquitur in casu quo per statutũ tollitur legitima non tamen vbi minuitur aliis alimẽtis, & hic nõ recte potest allegari in contrarium quia de mente principis in illis facultatibus maioriæ nõ est in totum tollere legitimã sed ratiõ minuere, inter quæ lõge interest vt patet ex nota per Paul de Castro. in d. l. quoniam in prioribus. versi. item quæritur. & quidem facultates regiæ sic debeant intelligi, vt non tollant, sed minuant legitimam confert notabile dictum Bald. in. l. cum lege. C. de episco. & cler. vbi loquitur in terminis quando statutũ ratione primogenitũ excludit secũdo genitum. & si prẽsumabeat seuere contra alios filios vel filias in taxatione talis legitimæ sic diminuæ pro sustentatione filiorum & cõtra pietatis officium iuxta iudex in hoc succurrere debet, & bono arbitrio taxare & moderare poterit iuxta qualitatem personarum & patrimonij quantitatem, & altas circumstantias sicut & ego plures heri vidimus regali auditorio, nam cum pater valde enormiter, & contra bonos viri albitrium minuit occasione talis facultatis legitimas filiorum, idem est ac si in totum tolleret, vt adducit Soc. consi. 50. volum. 1. co. 5 & Dominici de Ror. decisio. 78. in nouis, in princi. 2. colu & tenebitur pater ita prouidere alijs filijs, licet ipsi habeant vnde vnde possent alimentari cum principis intentio non fit in totum tollere, sed diminuere legitimam & sic cessat quod in contrarium tenuit Abb m. c. raynuntius. de testa. vlt. nota. an aut filius contra quem fuit imperata facultas, vt possit sibi diminuit legitimam potest illo iure vti contra patrem suum diminuendo patrem legitimam. Bald. dicit quod non in. l. fi. versi. pone pinceps. C de fruc. & lit. expen. cæterum ad istam materiam pertinentia. vid. late per Roden. Suarez. in. d. sua repet. l. quoniam in prioribus. & per Gul. Bene. vbi ponit. 10 limitationes in repetitione capitulij Raynutius. de testa. 352 col. 4. & fo sequenti et super verbo reliquit, quibus adde quod dicẽdum sit in minuendo ex directa militari (de quarta. l. centurio. ff. de vulg. & pupil. & l. precibus. C. de impub. & alijs substitu. & in. l. in testamento. C. de testamenti.) possit pratum legitima, quæ dicamus. l. 12. incipit compendiosa, infra titul. 1. Adde etiam q̃ substituere filio vulgariter non reputatur grauamen, vt in sperie dicti Paul de Castr. in. d. l. quoniam in prioribus. per l. si posthumus. §. quod vulgo. ff. de vulg. vbi etiam Alex. quem vide.

Quæstio. 5.

Quæstio. 6.

* e *Condition.* Sed cum substitutio dicatur conditionalis institutio, vt in. l. cohæredi. §. cohæres. ff de vulga. & pupil. in ratione. §. quod vulgo. ff ad l. falcid. si filius substituatur vulgariter, vel compendiose & a primo gradu sit pratertitus, an videatur institutus reiecta conditione in quam fuit facta substitutio? & videtur quod sic per. l. si filius familias substituatur. ff. de hære insti. & l. si pater filium & l. ex facto. §. iurius. ff. de vulga & pupil. & per d. l. quoniam in prioribus. & per istam. l. & videtur fuisse de mente Roder. Suarez. in. d. l. quoniam in prioribus. in 15. limitatione, & expressius habetur per Alexand. in. l. si pater impuberes. ff de vulga. & pupil. super glo. in verbo substituit & probatur etiam videtur in. l. fetinus. §. cum autẽ. C. de inofficio. testamen. & sic si alter filius sit institutus in primo gradu & ei sit datus substitutus vulgariter vel pupillariter, vel compendiose alter filius substitutus reiecta conditione concurret cum instituto quod est tenendum mentis, quia non ita declarat Roder. vbi supra, sed adverte quia aperte Alexand nec Roderic. faciunt mentionem de Oldrad. consil. 171 thematale est titius filium. column. 3. versic. sed quæritur, vbi vult oppositum loquens in casu suo in filio substituto pupillariter qui fuit pratecedenti gradu prætertitus, & dicit non obstare. d. l. quoniam in prioribus. neq; d. §. cum autem. quod ostendit, quia dict. l. quoniam in prioribus. commemorat. l. omnimodo eiusdem titulo, at dict. §. cum autem, & l. sancimus, commemorat vtrumque, ergo oportet quod ambæ intelligantur to casu quo loquitur, l. omnimodo. ad cuius interpretationem factæ sunt, & authen. de filijs ant. dota instru. natis. colla. Sed. l. omnimodo. circa prætertitos filios nihil immutat, vt ibi dicitur in text. ergo. & c. Item. l. omnimodo. Iste nit petitionem supplementi, & circa illud versatur intentio illatum titũ. ll. & hoc nomẽ supplementum dicit duo vnũ præexistens aliud ei accedens sine pitoris tamen intentu. argumen. l. fi. ff. de diuers. & tempora. præscrip. l. pomponius. §. cum quis. ff. de acquis. pos item hoc supplementum fit duplicitur, vere scilicet, per accessionem quantitatis, ad quantitatem vel speciem, vel speciei ad quantitatem, vel speciem vt loquitur l. omnimodo. & interpretabitur per amotionem conditionis adiectæ institutionis factæ ex legitima vel modi, vel dilationis, vel alterius cuiuscunque grauaminis capiendi, tamen modus non mutatur, sed repræsentatur. argu. l. hæredes. ff. de hæred. institu vnde si quis adueritat ad l. fetinus. §. cum autem. legitima quæ ibi repræsentatur non expectata dieymmer alifidei commisso adiecta, non capiturlure directo, sed iure fideicommissi, & per restitutionem de manu hæredis faciendam, vt ibi dicit litera dum subdit quartæ quidem patris restitutio, &c. & sic non mutatur capiendi modus neque primus interimitur, sed in proposito per amotionem conditionis adiectæ dupillari substitutionis non solum succedendi modus repræsentatur, sed gradus ipse perimitur. l. fina. §. secundo. ibi sed si extiterit conditio. ff. de vulgar. & pupilla. vt hæc & alia in isto proposito adduci Oldrad. vbi supra, confirmatur hoc quia illud quod dicitur quod testamentum potest incipere a tacita vulgari contentra in expressa pupillari, & si filius succedat ex tali tacita vulgari satis dicitur institutus, vt probatur in. l. si pater filium. & ibi Bartol. ff. de vulga. & pupilla. tamen hoc procedit secundum terminos dict. l. si pater filium. sed heci, quando filius statuitur qui fuit filio iam nato substitutus inuenit tempore quo nascitur purificatam conditionem sub qua est substitutus, quia tunc non potest dici prætertitus per. l. cum posthumus. ff. de liber. & postum. non ergo procedet quando filius aliquo tempore reperiretur prætertitus a primo gradu conditione non purificata. Sed quicquid dicat Oldrad. qui in hoc adhæret dictis antiquorum in quæstione illa, an condicio casualis vel mixta sub qua filius fuit substitutus reiciatur de legitima iuxta nota. per docto in. l. si pater. C. de institutio. & substituto, & in. l. suus quoque. in principio. ff de hæred. institu. & in dicta. l. quoniam in prioribus. pro eo quod prius dixi, videtur casus in dicto. §. cum autem. ex cuius decisione inferitur quod cum hodie legitima debet relinqui filio, titulo institutionis. secundum iura autentic. & istarum. ll. partitarum. si filius substituatur in euentum alicuius conditionis alteri hæredi institutio reiecta conditione concurrere debet cum instituto pro ut habetur in. d. §. cum autem.

b *Del fijo.* Idem dicit in nepote, vel pronepote primum locum obtinente, vt probatur in dicta. l. omnimodo. & dicta. l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testamen. vbi vid. Roderi. quarta ampliatione, & idem dic de descendentibus & patronis, & etiam in fratribus quando turpis persona hæres institutur ab eo, nam illi etiam non possunt grauari in legitima. vt dicit glossi. nota. in autentica. de hæredib & falcid. §. si vero expressum. colla. prima. in glossi. prima l. panthonius. §. fina. ff. si quis a paten. fuer. manu. vide etiam per Roderic. in dicta. l. quoniam in prioribus. 16. ampliatione, & probatur optime in. l. 6. in ordina. tauri.

c *Que es en poder.* Probatur ergo hic quod in legitima quæcunque condicio potest atiua etiam si sit facilis reijcitur de legitima sustentatur vero in residuo vltra legitimã, vnde & illa conditio si volet reijcitur de legitima vt hic, tenet Bald in dicta. l. quoniam in prioribus. Ioannes de Imol in. l. fina. ff de conditio. institu. & in. l. iam dubitari. columna septima ff de hæredi. instituen. & Roderic. in. d. l. quoniam in prioribus. §. & 6. ampliatione.

In nouarec. est. l. tit. 8 li. 5.

d *Non empecen al fijo.* De hoc vid Roder. vbi supra secunda ampliatione. qui legem Titium intelligi quando solus ille filius erat hæres institutus obstet. l. fetinus. §. cum autem. C. de inofficio. testa. cuiusdẽ Pau[illegible] Castr. in. l. suus quoque. in principio. c. 12. ff de hæred instituendo casu quæsit reiecta conditione de legitima quid est de re[illegible] & respondet quod si non habebat cohæredem vel habebat

na condicion[a], deue auer el fijo[b] su legitima parte de los bienes de su padre, e de su madre, segun diximos en el titulo, de quien puede fazer testaméto, o quiẽ nõ en la ley que comiẽça: Religiosa vida. Pero si el padre quisiere establescer su fijo por heredero en mas de su parte legitima, en aquello que le dexa de mas, bien puede el padre poner aquella condiciõ, que es en poder[c] del fijo de la cumplir, mas ningũa de las otras cõdiciones, assi como las que acaescieren por auentura, o las que son mezcladas segun diximos en las leyes ante desta, non las puede poner. E si las pone, non enpescen[d] al fijo heredero, maguer non se cumplan.

rem totum sibi accrescit: quoniam in omnem euentum est illud habituros siue deficiat conditio siue non, si tamen haberet cohæredem, vel subsitituram spectabitur euentus conditionis quæ si non existat illud residuum peruenietad cohæredem vel substitutum, si tamẽ existat accresci sibi sine noua additiõe sicut videmus in eo qui est substitutus pariter pure primo sub conditione, vt ff. de hæte. instit. l. filiberi homo. §. titius ex semisse. & licet Rode. Suarez, post multata velit intelligi stam. l. partitæ. semptamẽ visus est remanere cũ aliquo scrupulo ergamielle ctum verũ huius. l subdẽsse nõ determinate asserere, sed vt peritiori datet occasionẽ, aut probandi aut corrigendi dicens hoc esse magnæ importantiæ in practica, ego vero, licet imperitus, cogitabam istum intellectum non conuenire huic. l. partitarum: tum quia diuinator ius cum in hac. l. nullamentio. si quod habuerit filius cohæredem, vel substitutum, vel quod non habuerit, tum etiam quia ista l. tuxta. l. suus quoque & alias leges iuris communis facit differentiam an filius instituatur sub conditione potestatiua, an sub casuali, vel mixta vt primo casu reiecta conditione potestatiua de legitima, iuxta dictam. l. quoniam in priorib. & illam. l. teneat institutio conditionalis in residuo, & expectetur conditio. Secundo vero casu non solum reijciatur conditio de legitima, sed neque etiam respectu residui expectetur, & si tota ista lex intelligi deberet quando non fuit data cohæres, vel substitutus dicendum esset nullam in vtraque conditione faciendam esse differentiam, quia vtroque casu non esset expectandus conditionis euentus cum in omnem euentum illud esset habituros restatergo quod vt ista differentia inter conditionem potestatiuam, & inter casualem vel mixtam possit hæc applicari de necessitate debemus intelligere quod fuerit datus tristia. l. substitutus, vel cohæres & tunc verfatur liber in respondendo ad dictam l. semus. §. cum autem. vbi habetur quod in residuo vltra legitimam non reijcitur conditio casualis, vel mixta. fortè posset non improbabiliter dici quod cum ille §. cum autem. quatenus innuit, quod legitima possit filio relinqui titulo fideicommissi, sicut & alia. l. illustri titulo disposuerunt, vt habetur in. l. omnimodo eodem titulo. si correctus per ius authenticorum ex incerte docto, ibi cupit legitima hodie relinqui debeat titulo institutionis, vt tanaucken. vt cum de appella. cognos. §. aliud quoque capitulum. colla. octaua. & in. l. 5. titulo octauo. infra eadem partita. per quæ in aliquo. ll. secundum quas filius institui non poterat sub conditione casuali, vel mixta, & licet. d. §. cum autem. sit incorrectus, quatenus etiam disponit quod conditio casualis, vel mixta reijciatur de legitima, & testamentum teneat, vt in. l. 9. supra eo. & ibi dixit tamẽ potest negari quin in legitima, simul & in residuo legitimæ pater hodie non potest filium instituere sub conditione casuali vel mixta sicut erat per ll. antiquas ante. ll. C. si ergo in institutio peccet in forma, vt si fiat sub conditione casuali, vel mixta tricta conditione tenebit testamentum, & euentus talis conditionis etiam dato cohærede, vel substituto non expectabitur, & quod per d. ll. antiquas disponebatur, vt filius taliter institutus posset dicere testamentum nullum hodie per istas. ll partitarũ, licet hoc non possit dicere & testamentum teneat: tamen dicere potest filius conditionem tamen sibi non potuisse apponi, & eius euentum nulla tenus esse expectandum, oportet igo pattem esse cautum, vt filium instituat in legitima. vel parte legitimæ pure non sub conditione casuali, vel mixta, vel in residuo instituat alium, vel si instituat filium in omnibus bonis gratiet, si velit vt alter instituat residuum pure, vel sub cõditione, & similiter poterit filiũ instituere in legitima, & in residuo sub cõditiõe, casuali vel mixta dato sibi cohærede vel substituto, vt hæc omnia probantur in. d. l. 5. titu. 8. infra ea. parti. si autem filium institueret sub conditione casuali vel mixta, tamen residuo quam in legitima, vel simpliciter, tunc procederet huius. l. dispositio etiam data sibi coheræde, vel substituto, & forte idem esset dicendum attentis ll. nuis communis, & sic quod non procedant dicta Paul. de Castro. in. d. l. suus quoq; & Cin. in. d. si pater. C de instit. & substitu. & sic q̃ in hoc. l. ista partitarum, non corrigatur ius commune, sed declaretur, nam supposito q̃ talis conditio reijciatur de legitima & testamẽtum tenet secundũ Bart. & docto. vt dixim dict. l. 9. supra eo. erat necessaria declaratio quid erat faciẽdum de residuo q̃d non reperitur declaratum d̃ iure communi, & ista. l. partitæ declarat. neque obstabit l. si te solũ. &. l. si quis ita scripserit. ff. de hæredi. instituq̃ia loquuntur in casu in quo nullum peccatum fuit in forma institutionis, & ibi etiam extraneus est ille qui instituitur non filius, vt hoc casu. Præterea & in istis legibus, & in dict. l. si liber homo. §. titius instituto fuit pro parte parte & in parte conditionalis: & nullum, vt dixi fuit peccatũ in forma institutionis. vero si fuit, aliter sit etiam de iure communi dicendum quod ista. l. partitarum optime declarat. in conditione vero potestatiua recte distinguitur habuerit filius in residuo legitimæ cohæredem vel substitutum, vel non. quia institutio nõ peccat in forma, & in tali conditione loquitur Ioann. de Iuo. relatus à Rode. in l. iam dubitari. 7. col. ff de hæred. instituendis versic & hæc opinio tutior videtur intelligendo eam sane, &c, & non in conditione casuali, vel mixta. confirmatur ista autoritate insignis docto Anto. de Bur consi. 69. in ipsi visis actis & iuribus, vbi vult q. d. §. cum autem. nihil de iure antiquo immutet quando filius haberet in institutionis. cum ergo pet ll. antiquas filius instituitur sub cõditione casuali vel mixta habebat totã hæreditatẽ, neq; ruraba fin aliquo de talibus cõditionibus sed in residuo vltra legitimã etiã si daretur sibi coheres, vel substitutus, tẽ erit etiam hodie dicendũ, nec obstabit. §. cum autem. qui loquitur secundũ iura. C secundum quæ sufficiebar quo quo teneãt ci titulo legitimam filio relinqui absq; honore abi titulo institutionis, & videtur ad confirmationem prædictorum. quod hæc l. apptobare voluit opinionem Oldrald. in. d. l. quoriam in priorib. quam ibi refert Alber. colu. 1. ver. vel possed dicente quatenus dicit quod etiam si filius instituatur sub conditione casuali, vel mixta in legitima, & vltra legitimam quod vt legitima manere debeat integra filio, tales conditiones temouentur seu habentur pro non appositis.

¶ *Ley. XII.*

Vno hæredem parte pure, alio in alia sub possibili conditione instituris, primo instituus potest statim per mortem testantis suam partem agnoscere, alius autem non donec conditio impleatur. l. d.

a ¶ *El testador.* Adde ad istam. l. l. ff liber homo. §. si ita scriptum. ff. de hære. institu. 1

b ¶ *Que puede ser.* Dic vt supra eodem. l. prima. 2

c ¶ *No puede entrar.* Adde. l. si is qui hæres. ff. de acqui. hæred. & limita, vtin. l. si quis instituatur. ff de hæred. instituendis princ. & in. §. 1. & 2. §. si sub conditione. ff. de bono poss. secundum tabul. 3

d ¶ *Cumplida.* Et si tempus non sit adiectum quando conditio impleri debeat pareho conditoni quando volueto secundum Azo. C. de conditionibus in summa. columna secunda versicul. & si quidem. vbi respondet ad. l. hæc conditio. quæ contradicere videtur ff de condi. & demonstra. adde Bald in. l. si pater. columna sina C. de institu. & substitu. ver. §. quæritur. si vero tempus sit adiectum, in si illud tẽpus patere debeo & computatur tempus à die aditæ hæreditatis non autem a morte testatoris, vt. ff. de condit. & demonstrat. l. si in diem. 4

¶ *Ley XIII.*

Plurib us conditionibus coniunctim appositis hæredi omnes adimpleri debent, alias testamentum meritò nullidum, sed si disiunctiuè ponantur sufficit vnam impleri. l. d.

¶ Ley. XII. Como aquel que es establescido por heredero, sin condiciõ ninguna, puede entrar la herencia, maguer la condiciõ que es puesta a su compañero, non sea cumplida.

SI el testador a establesciere a dos omes por herederos, al vno sõ cõdicion que puede ser, b e al otro simplemẽte. Este atal a quiẽ nõ fuesse puesta cõdiciõ, luego q̃ sea muerto el testador, puede entrar en sus bienes, en aq̃lla parte, en q̃ le establescierõ por heredero, e el otro que es establescido cõ la cõdiciõ sobredicha nõ puede entrar en la su parte, a menos de ser cũplida d primeramẽte la cõdiciõ, so que fue establescido por heredero.

¶ Ley. XIII. Como deuen ser cumplidas las condiciones que son puestas en los establesciamientos delos herederos ayuntadamente, o so de partimiento.

POnen los testadores a las vegadas muchas condiciones a los herederos ayuntadamente, a las vegadas las ponẽ so departimiẽto. E ayũtadamẽte puedẽ ser puestas en esta manera, como si dixesse el testador, establezco a fulano por mio heredero, si fiziere tal eglesia, o tal ospital, e diere tantos marauedis a po-

bres. Quando el testador pone tales condiciones a como estas, o otras semejātes dellas todas en vno, estonce cōuiene en todas guisas que las cumpla el heredero para valer tal establecimiento. E el ayūtamiento destas cōdiciones se haze por esta palabra, e[b]. E las cōdiciones puede ser puestas departidamente en esta manera: como si dixesse el testador: establezco por mi heredero a fulano, si diere ciēt marauedis por mi anima: o si fiziere tal eglesia: o tal monasterio. E estonce dezimos: que abonda para valer tal establecimiento, si el heredero cumple alguna dellas[c]. E el departimiēto destas cōdiciones se faze por esta palabra. o. Otro si dezimos, que si el testador pone vna cōdiciō sobre muchos omes q̄ establesciesse por sus herederos: si qualquier dellos cūpliere la condiciō, valdra el establecimiēto, maguer todos nō lo cumplā. E esto seria, como si dixesse el testador: establesco a mis sieruos por mis herederos, si fueren mios quando yo finare. Ca maguer estonce non fuessen suyos todos, si acaesciere que lo sea el vno, [e] aquel heredara los bienes del testador, que era suyo a la sazon.

1 a ¶ *Tales condiciones.* Ex hoc sume quod conditiones plures debent esse tendentes ad diuersa implementa & diuersum finem atienta mēte testatoris qui vtrāq; conditioni voluit adimpleri, nec eius mens & intentio verificatur vna tantu n conditione impleta seeus nanq, esset si plures conditiones etiam copulatiue positæ tenderent ad vnum finem & qualibet earū impleta verificaretur & impleretur quod ex earum implemento prætendebat testator nam tunc sufficeret, cumulibet earum implemētū velati, si testator dicat simile mortuus sit sine liberis & presbiteri fuerit talis si hæres, vt ita iem substituo nam tūc cum mens testatoris fuerit prouidere de substituto propter carentiam liberorum quæ ita in durif ex presbyteratu sicut ex morte sine liberis sufficeret conditione presbyteratus extare vel tarē consulnit Alex. con fil. 100. volu. 4. incipien. Visa parte testamenti, &c. tali enim casu in effectu ex mēte testatoris ambæ conditiones sunt purificatæ, & quod hic dicitur in institutione idem dicas in substitutione, si plures conditiones in ea copulatiue ponantur cum & substituto sit secunda institutio, & ita in substitutione consuluit Petr. de Anchara, consi. 266. in cipi. Ille magister Gerardus, & Eudo, Roma. consi 131. prima dubitatio, &c. & consil. 138. nona superuenit. De ius consi. 89. & consi. 417. visis cōsilijs clarissimorum doctorū, &c.

2 b ¶ *Esta palabra.* E. Et an substituto vulgaris facta duob' copulatiue habeat locum in personam vnius vel intelligantur in persona vtriusq; vi. Bar & Dec. in. l. quanuis. C. de impub. & alis substi. & adde ad ista. l. 124 & ibi dixerit. n. 5 parti. si tamen non esset vna institutio sub duabus conditionibus copulatiue positis, sed sint duæ vel plures institutiones eiusdem personæ eodem contextu factæ tunc puncficabitur in institutio ex illa conditione q̄ prius euenerit, vt in, d. l. si plures, ff. de cōdit. institu. si vero ex interuallo facta fuerit. secunda institutio in eadem portione sub diuersa conditione, tunc videtur recessum a prima & purificabitur ex illa ex conditione secundo loco posita l. quod traditum, & l. non ad ea ff. de condit. & demonstra. secundum Paul. de Castr. in. d. l. si plures. gl. iamenibi, & Bar. voluit q̄ fiat hoc vltimo casu differentia inter legata, & institutiones. vt. ibi, & in opinionē glo. & Bar. inclinat Ioan Fab in. 5 si plures. in. d. hære insti.

3 c ¶ *Alguna dellas.* Sufficit enim adeuertatem disiunctiuæ alterā esse veram, vt hic, & in. l. si hæredi plures ff. eod. & in. §. si plures institu. de hæred. institu. quod limitat nisi aliud esset de mente testantis. vt. in. l. generaliter. in princ. C. de insti. & substitu. cuius. l. dispositio, an procederet, si diuaretur capacitas in instituto. vid. per Roder. sua. allega 27. vbi latē conatur probare q̄ non, & de illius. l. intellectu. vltra docto. ibi, vid. elegans consilium Soci. 5. volu. primo.

d ¶ *Qualquier dellas exemple.* Et sic habes hic. & in. l. 2. §. fi. ff. eo. quōd vna 4 pluralitas geminat plures, singulariter, vbi pluralitas resipicit plures & varios effectus in singulis subiectorum. adde l. falsa. §. fin. ff. de condit & demonstra & in l. 2. §. fin. ff. eo. seruus si vnum tantum effectum producit, & sic intelligitur. l. quanuis. & l. penul. C. de impub. & alis substi. n. secundum Ang. in. d. l. falsa. §. fi.

e ¶ *Que le fra el vno.* Adde l. secundam. §. fi. ff. eod.

5 Si conditio potestatiua hæredi vel legatario apposita cessa non potest adimplere habetur p̄ impleta, si autem est mixta vt lego tibi centum si cum ita ingueris & ipsa moriatur antequam impleri potest vt tu moriaris nō habetur pro impleta, vbi vero ipsa velit sed tu nolis habetur pro defecta nisi ipsa sit talis cui quatibi non liceat deturpe, contra here. h. d. Habuit orum à cap. sicut ex litteris. de spon.

¶ *Ley. XIIII. Como deue el heredero auer la herēcia, si non finco por el de cumplir la condicion, se que fue establescido.*

EN manda o en establescimiento del heredero, poniendo condicion el testador, dezimos, que si la condicion fuesse a tal, que es en poderio de aquel aquien es puesta de la cumplir, si la non cumple por alguna ocasion que acaesce, de guisa que non finque por el de la cumplir, valdra el establescimiento[f] del heredero, o la manda. E esto seria, como si el testador dixesse, establezco a fulano por mio heredero, o mando le tal cosa, si aforrare tal sieruo que ha. Casi este atal ouiere voluntad de cumplir, lo que el testador mando, e non finco por el, mas por alguna ocasiō que acaesciera en la persona del sieruo, muriendose, o perdiendose en otra manera, sin culpa[g] del que le deuia aforrar, por tal razon como esta, non se embargaria el heredamiento, nin la mādā que assi fuere fecha. Pero si el testador, que faze el testamento, dixesse, mando a tal muger cient marauedis: o fago la mia heredera, si casare con tal ome, [h] si acaesciere

f ¶ *Valdra el establecimiento.* Adde l. quæ sub conditione. §. quoties. ff. de condi. institu. & glo. in l. prima. C. de institu. & substitu. vbi hoc limitat, nisi hæres fuerit in mora aū mortē serui qui debebat manumitti per. l. pe. l. 22. ad. fi. §. n. ff. de condi. titul. 9. 1. & demonstr. ead. part.

g ¶ *Sin culpa.* Videtur ex ista l. probari q̄ si seruus occidatur ab alio certo conditio habeatur pro impleta ac si natu alter moreretur cum dicit moriendose, o perdiendose, en otra manera sin culpa, & Et sic si seruus occidatur a tertio viuo testatore, licet non competat actio contra occisorem ad extimationem hæreditatis tamen respectu consequēdi hæreditatem conditio habetur pro impleta, licet contrarium voluit gl. communiter ibidem approbata in verbo reprorsum. in. l. mile nerarius. §. idem Iulianus, ff. ad. l. aquil. sed quod dixi tenētlo de Imo. & Soci. in. l. in testamento. la secunda, ff. de condi. & demon. & satis probatur hic si tamen seruus a tertio occideretur post mortem testatoris, tunc si occisor esset solutendo pretium hæreditatis, conditio non habetur pro impleta, sed agitur contra occisorem. vt in. d. §. idem iuriscons & ibi glo. Soci. tamen vbi supra vult q̄ etiam illo casu habeatur pro impleta, licet & hoc casu datur actio contra occisorem in casu odium voluit non impleta conditione. vide per eum in prima, & secunda col. sed tu vide l. 22. n. 9 infra ead. parti. & quæ ibi dicam.

h ¶ *Si casare con tal omo.* Quid de contia vi si dixerat si ta ēsi homo tum ea 3 matrimonii cōtrahāt, an hæreditas debeat fi nō stat per multū, sed per illū hominē videtur q̄ non ex quo cōditio apposita est principaliter in persona talis hominis, & sic in eius potestate esse debet si vel in pubere, vel non, vt in l. cum ab eo. ff. de contrahen. empt. & iuriscons Iacob. de Raue & Cin. in. l. 1. C. de tri & substili. Ioan. de Imol. & Rapha. Cuma. in. l. in testamento. la secunda. ff. de condi. & demon. gl. la tiū in. l. indenera ius. §. idē Iulianus el primero in vel. quanto et ior sum. ff. ad. l. aquil. tenet cōtrario Alex in. d. l. licet prima alli getper. d. gl. tādem dicit tunc ius esse tenere cū opi Iacob. de Raue & alioru, & ne in hoc considerandet debet ruius intuitu & fauore est ut voluit vt ita trinonium contrahaeretur nam si fauore mulieris instituit vel ei fuit legatum hoc hat si non fiet per ipsam consequi debet hereditatem vel legatum, si vero testatori hoc fecit intuitu & fauore illius hominis si contraheret cum ista muliere: tunc cum eius volun-

tati relinquatur, & eius fauore fecit si ipse nolit contrahere non debebitur hæreditas, vel legatum, & facit ad hoc. l. seruo legato. §. si testator. ff. de lega. 1. & ad istam distinctionem facit eiusmodi quod dicit glos. in d. l. in primis. glo. magna in quantum distinguit. Etiam testatori, aliasrelicturus, vel non, facit eam. Lillis liberis. in fi. ff. de condit. & demonst.

4 a ¶ *Se muera.* Et si el condicion mixta deficit per casum, habetur pro nõ impleta l. legatum C. de condit. insert. l. in testamento. la 2. ff. de condit. & demõst. & quid si pro parte cõditio impleat pro parte deficiat casu, vide l. peu §. 1. ff. de cõd. & demõ. & quid in legato libertatis, vel ad pias causas, vide. l. eum ita datur. ff. eod. & in legato alimentorum, vide. l. annua. ff. de annuis lega. & Bart. in Lillis liberis. ff. de condit. & demonst. & quid si mulier impedrat ab aliquo tertio ne posit contrahere, & nõ ab illo eum quo debebat cõtrahere? gl. in d. l. in testamento. la 2. ff. de condit. & demõst. dum allegat. l. 3. §. fi ff de condi. ob caus. vult tunc idem esse ac si casu fortuito conditio defecisset. Bar. ibi distinguit an ille tertius impediat directo, vel per consequentiam, aut dubitatur vide ibi per eum, & per Ioan. de Imol & Socin. col. 6 versicul. 7. casus. & vid bonã tex. & ibi Bar in. l. si mihi statuas. ff eo tit. de eon dit. & demonst. & l. mæuio in prin. & ibi Bar. ff de annuis lega. iamẽ illa l. mæuia. loquitur. quando conditio deficit propter factum illius in cuius persona debebat impleri, vt etiam est casus huius. l. pactitarum. Item etiam in d. l. si titius conditio impeditur ab eo, sine quo conditio impleri non potest: cum eius licentia requiritur, secus si impedientis tertio cuius consensus non requirit ad implementum nam tunc videtur per indeiudicandum, ac si conditio deficeret casu fortuito, & ita considerat Socin. vbi supra predictam intelige quando tertius iniuste non impediret, nam si iniuste tunc retinendum est ad ea quæ habentur in. la de neratius §. idem Iulianus. el primero. ff. ad. l. aquil. & dixi supra in glo. 2.

5 b ¶ *La condicion.* Quid si non sit relictum sub conditione, sed sub modo & modus deficiat per casum fortuitum: vid. l. si titio & ibi Bartol. ff. de lega primo. & per Bald. in. l. generaliter. §. 6. 7. col. C. de episco. & clero.

6 c ¶ *El otro no quisiese.* Sed an possit pœnitere Docto. in dicta. l. 1. C de institu. & substitu. instant super hoc, & satis placet resolutio Socin. in dicta. l. in testamento. la segunda. col. 4. versic. sexius casus. vide per te. & nota, quod vbi non esset conditio sed modus, tũc haberet locum pœnitentia, & agi posset ad impletionem modi, secundum Bartol. in. l. quibus diebus. §. termillius. in fi. ff. de condit. & demõst. vide Alexan. cons. 102 col. 2. volu. 1.

d ¶ *E non se le embarga.* Sed an dispositio huius. l. & similium procedat in contractibus? Docto fuerunt varij in d. l. C. de institu & substit. sed tenenda videtur opinio Cyni. quod non. cũ qua tenet ibi Alexan. col. fi. & etiam Iaso. qui dicit esse magis communem. col. 3.

e ¶ *Nõ deuia nin podria.* Adde. l. cũ ita legatã. ff. de cõdit. & demonst.

¶ *Lex XV.*

7 ¶ *Ley. XV. En que manera se puede cumplir o nõ la condicion que es puesta en el establescimiento de los herederos, que son en poder de otro.*

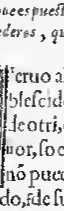

Si el seruo alguõ feyẽdo esta establescido por heredero de otro, q̃ nõ fuesse su Señor, so condiciõ, este atal nõ puede cũplir la condicio, sin mandado, de su Señor, e si la cũple, nõ vale. Mas si otro alguõ q̃ fuesse libre, e menor de veynte e cinco años, maguer estouiesse en guarda de otro si lo establesciesse al gũd testador por su heredero, so alguna cõdicion, puede la cũplir sin mandado de su guardador: [8] e aura porende la heredad, o la manda.

¶ *Ley. XVI. En que caso la cõdicion que es puesta en el establescimiẽto de los herederos, vale, si la cumple de fecho, maguer estonce non se puede cumplir de derecho.*

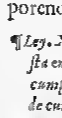

Vn plir se pueden algunas condiciones ya de fecho, maguer se nõ pueden cumplir de derecho. E esto se na como si diesse el testador, establezco a fulano o me por mio heredero, si el tornare libre tal mio seruo q̃ he. Ca maguer este atal de derecho non puede tornar libre a aq̃l seruo, porq̃ es ageno, si el fiziere quanto es en el, e lo tornare libre puede despues entrar la heredad del testador e auer la, e por esta razõ, [k] sera ver dadera mẽte libre el seruo, e aura el otro la herencia.

Titulo. V. De como pueden ser establescidos otros herederos en los testamẽtos, en logar de los que ya fueren puestos primeramente, aque dizen en latin substitutos,

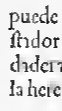

Se establesceen sus herederos los omes en los testamentos, e ponen y condiciones, assi como mostramos en el titulo ante

¶ *Lex finalis.*

8 Si institno quem hæredem sub conditione si seruum hæreditatis manumiserit licet de eo ante quãm sit heres manumittere non possit quia est alienus, tamen si de facto manumittat, acquirit hæreditatem. hoc dicit.

i ¶ *Esto seria.* Adde. l. mulier. §. 1. ff eod.

k ¶ *Por esta razon.* Et sic sufficit conditionem impleri de facto. de quo vide Bal. in rubrica. C. de substitu. & institu. in fine. & in. l. si pater penul. column. vel tituli. sed numquid ista conditio. eodem titulo. Si tamen conditio potest impleri de mero sufficit, tunc impletionem de facto. si seruus ff. de solut. vide per Doct. in. l. quæsitus. ff. de condit. & demonst.

¶ *Titulo. V.*

que la muger se muera a, o aquel con quien la mandaua casar, ante que se cumpla la condicion: estonce, non vale el establescimiento, o la manda, que assi fuesse fecha. Mas si aquel cõ quien la mãdaua casar, q̃riendo ella cumplir el mandamiento del testador, e el otro non quisiesse: estonce sera la muger heredera: o aura tal manda, e non se le embargara, por esta razon. E si la muger non quisiere cumplir la condicion: non queriendo casar con aquel con quien le mandaua el testador non aura el heredamiẽto, nin la manda. Fuera sende, si aquel cõ quien la mandaua que casasse, fuesse parente della, o ral ome con quien non deuia[e], nin podria casar segund derecho.

¶ *Lex finalis.*

9 Alienus seruus cui est apposita cõditio non potest eam sine iussu domini implere aliis pro non impleta habetur, minor tamen. xxv. annis libere pôt conditionem ei appositam extra curatoris voluntatem adimplere & hæreditatem, vel legatũ habere. l. d.

10 ¶ *Sin mandado.* Concordat cũ l. sub conditione ff eod. vbi glos. opponit. de l. conditionibus. ff de cõdit. & demon. & secunda glo. ibi videt approbari hic.

11 ¶ *Mandado de su guardador.* Adde l. pupillus. ff. eod. vulga. & l. conditionibus pupill. pub. & ff. de condit. & demonstr. & C. de & intellige secundum Bart. & ff. de cadu. toll. & 3. tit. 3. & 13. & 34. & 35.

12 ¶ *Aura porende.* In filio suo qui est hæres necessarius, plane procedit, vt in dicta. l. conditionibus. ff de condit. & demonstra. & declara vtibi per Paul. de Castr. in tho vero licet ad punficiendum conditionem ipse minor posit parere conditioni non tamen posit adire sine auctoritate tutoris vel curatoris, vt in l. potuit. C. de iur. delib. l. cum quidam. C. de administra tuto.

3 a ¶ *Herederos.* Et non solum in hæreditatibus sed etiam in legatis potest fieri substitutio. l. vt hæredibus. ff. de lega. 2. l. vnica. §. in primo. & §. pro secundo. C. de cadu. tollen. & etiam in donatione causa mortis. dicta l. vnica. §. fin. sed etiam in contractibus & actibus inter viuos, vt in. l. quotiens. C. de dona. quæ sub modo.

b ¶ *En lugar.* Dicitur enim substitutio secũdus gradus vel tertius omnium eorum qui in locum institutorum deficientiũ vel non adeuntũ instituitur, & sic dicitur secundus gradus quia sequitur primũ & substitutio, quia sub prima institutione stat vt in l. 1. ff. de vulg. & pupill. l. 1. §. primo gradu. ff. de bonorum pos. secũdũ tabu. Azo. C. de instit. & substit. in summa. in principio. & infra eod. 1. prima.

¶ *Lex. I.*

4 a Substitutio ẽ secunda institutio, seu secũdus gradus, vel tertius eorum qui in locum institutorum deficientium, vel non adeuntium institutũ & sunt lex genera substitutionum, vulgaris, scilicet, pupillaris, exẽplaris, compẽdiosa, breuiloqua, fideicommissaria. h. d.

1 c ¶ *Degr.* Habes hic quare dicitur vulgaris, quia à quolibet de vulgo fieri potest actiue & cuilibet de vulgo fieri potest. l. in ratione. §. quòd vulgo. ff. ad. l. falc. sit enim à milite vel pagano patre vel extraneo, fœmina, vel masculo, dummodo sit habilis ad testandum secundum Azo. C. de impube & alijs substitutio. in summa. & quia potest fieri cuilibet vt hic dicitur, & in §. fi insti. de vulg. substit.

2 d ¶ *Substitucion.* Ista, enumeratæ species substitutionum, de quibus etiam per gloss. in rubri. ff. de vulga. & pupill. & per glo in. §. qua ratione. in titu. de pupilla substitu. & per gloss. in capitu. rayn nuncius. de testam. in gl quarta.

3 e ¶ *Breuiloqua.* Habes hic q breuiloqua est species substitutionis de per se, quod not. contra gloss. in. c. rayn nuncius. de testam. quæ non est nisi ratio statuta inter alias. Soci in rub. ff. de vulg. & pupil. concludit quod substantialiter & essentialiter non sit ista noua species substitutionis quia nihil aliud est quam vulgaris & pupillaris vel vulgaris tantum. iuxta ea quæ not. Bartol. in. l. lucius. colum. prima. ff. eod. tamen bene dicitur noua species nam in forma, in duobus differt à simplici vulgari, primo, quia breui loqua, de necessitate fit pluribus, vulgaris vni tantum. Secundo quia vulgaris tacet omnino expressa vel omnino tacita breuiloqua vero semper est expressa, & bis generalibus.

f ¶ *Fideicommissaria.* Dicitur ergo substitutio illa quæ est fideicommissaria, vt hic vides, & in. §. fin. vbi glo. magistralis. nam de pupil. suo stin. quæ aperte, ar gu. text. ibi vocat hanc substitutionem fideicommissariam & facit ad id qũ doctrinant an instantis appellatione substitutionis veniat fideicommissaria, de quo latè per Soci. in rubri. ff. de vulga. & pupil. 2. col.

¶ *Lex. II.*

2 a Per verba negatiua fit substitutio vulgaris vt instituo talem hæredẽ, & si hæres nõ erit, Titius sit hæres. tunc si institutus ante adiuam hæreditatem moriatur, vel nolit aut repudiet hæreditatẽ erit titius hæres, & etiam tacite fit vulgaris substitutio vt talẽ, & talẽ instituo & qs eorum sit vinus, sit hæres, quia tacitè intelligitur q si vnus sit mortuus vel nolit adire alius habeat hæreditatem. h. d.

¶ *Hæreditatem.* Sequitur dicta Azo. C. de impube. & alijs substitut. in sum. colu. 1. & gl. in. §. qua ratione in l. r. de pupilla. substitu. glos. tamen in. d. c. rayn nun

mente al moço, que es menor de catorze años, o a la moça que es menor de doze años. E otra manera ya de sustitución que es llamada en latin exemplaris: quiere tanto dezir como establecimiento otro de herederos, q̃ es fecho a semejança del que es fecho al huerfano. E puede lo fazer los padres, e los abuelos, a los que descienden dellos, quando son locos, o desmemoriados, establesciẽdoles otros por herederos si muriere en la locura. Otra manera ya, que es llamada en latin compendiosa, que quiere tanto de zir, como establecimiento que es fecho por breues palabras. E aun ya otra sustitución, que es dicha en latin breuiloqua o reciproca, que quiere tanto dezir, como sustitucion que se faze breuemente en pocas palabras, en la qual se contienen quatro sustituciones, e las dos son vulgares, e las dos pupillares. Otra manera ya de sustitucion, a que dizen en latin fideicommissaria. E de cada vna destas maneras de sustituciones diremos adelante cumplidamente.

¶ *Ley. I. Que quier dezir substitutos, e quãtas maneras son de sustituciones.*

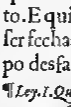

Vbstitutos en latin tanto quiere dezir en romance, como otro heredero que es establescido del fazedor del testamẽto, en el segundo grado, despues del primero heredero. E esto seria como si dixesse establezco a fulano por mio heredero, e si el non quisiere, o non lo pudiere ser, sea lo fulano en lugar del. E tal sustitucion como esta llaman en la tin vulgaris, que quier tanto dezir, como establecimiẽto, q̃ puede fazer qual quier del pueblo, e a quiẽ quisiere. Otra sustitucion d ya, a que llaman en latin pupillaris, que quier tanto dezir, como establecimiento, que es fecho tan sola

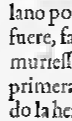

Laramente se faze la sustitucion que es llamada vulgaris por palabras negatiuas, en esta manera, como si dixesse el testador, establezco a fulano por mio heredero, e si el non lo fuere, fago mio heredero a fulano. Casi muriesse aquel que fuesse establescido primeramente, ante que quiesse tomado la heredad, o se aya otorgado por

4 ¶ *Fideicommissaria.* Dicitur ergo substitutio illa quæ est fideicommissaria, vt hic vides, & in. §. fin. vbi glo. magistralis. nam de pupil. suo stin.

¶ *Lex. II.*

2 a Per verba negatiua fit substitutio vulgaris vt instituo talem hæredẽ, & si hæres nõ erit, Titius sit hæres. tunc si institutus ante adiuam hæreditatem moriatur, vel nolit aut repudiet hæreditatẽ erit titius hæres, & etiam tacite fit vulgaris substitutio vt talẽ, & talẽ instituo & qs eorum sit vinus, sit hæres, quia tacitè intelligitur q si vnus sit mortuus vel nolit adire alius habeat hæreditatem. h. d.

¶ *Negatiuas.* Sequitur dicta Azo. C. de impube. & alijs substitut. in sum. colu. 1. & gl. in. §. qua ratione in l. r. de pupilla. substitu. glos. tamen in. d. c. rayn nun

tius. de testa dicit q concipitur verbis affirmatiuis. & tunc q dictum potest esse verum & procedere secundum extremũ cui verba applicãtur secundum Barto in. l. prima. ff. de vulga. & pupil. col. 4. versi. vltetius quæro cum quo communiter dicto. transeunt.

h ¶ *Hæredes.* Quid si dicat rogo, vt restituat hæreditatem titio an erit ad hæc vulgaris? Barto. tenet q sic in. l. quæsebatur. ff. de testa. milit. lus ita tũ & intelligemus dicat rogo, vt restituat ex fideicommisso nam tunc esset fideicommissaria & hæres institutus cogeret adire & restituere. & ita procedit dictum Guillel. de Cug. in. l. precibus. C. de impuber. & alijs substit. secũdum Soci. in 1. ff. de vulg. & pupil. co 15. versi. circa tertiam quæstionem Bar. vi. etiam per Bal. in. l. humanitatis. C. de impu. & alijs substitu. col. 11. versi. mirabile dicam.

i ¶ *Primeramente.* Procedit etiam si viuo testatore decedat, vt in. l. si pater filium ff. de vulg. & pupill. l. hæs. §. si filio fœmina. de fideicom. l. et gl. & Bart. in. l. gallus §. quidam rectè ff. de liber. & postlim.

Partida 1). E iij

4 a ¶ *Segundo.* Qui habebit hæreditatem cum fructibus qui augent hæreditatem, vt in l. cta tanten. §. primo. ff. ad trebell. l. centurio. in fi. & ibi Ang. & doct. ff. eodem.

5 b ¶ *Esso mismo seria.* Habes hic quòd substitutio vulgaris si hæres non erit comprehendit non tantum casum nolitiati, sed etiam casum impotentiæ, adde. l. cum proponat C. de hæredibus. aliquando tamẽ illa verba restrictiuè ex suo lumi includũt casum voluntatis & non casum impotentiæ, vt in quæstione egi in l. si mater. §. fi di lium ff. de vulga. & pupill. & ibi vi per Bart. de statione ad uerte etiam q̃ substitutio vulgaris facta in vno existis ex casibus nolunta tis, scilicet, & impotentiæ cõprehendit ali. vt in l. gallus. §. & quid si tantum ff. de liber. & posth. l. in fcõmlectum am Raine. & Bart. C. de insti. & substi. tradit Bart. & post eum moder. in l. i. col. 4. vers. hoc præmisso quæro. ff. de vulg. & pupi. vbi Socin colligit in limitationes ICo) in 1. §. ad 1. olu. 13. vbi ibi per eum & etiam per Alex. & Iaso. & Guillel. Bene. in repeti ca. Raymuntius. de testa. super verbo, si absq; liberis moriretur. la. 2. fo. 4. 5. 6.

6 c ¶ *La desechasse.* Admittitur ergo substitutio statim q̃ hæres repudiat. q̃d probatur etiam si instituti possint restituti adoersus repudiationem secundũ Bar. in l. 1 ff. de vulg. & pupi. in 4. principia. col. 5 illius repetitio. & idem si ex beneficio suitatis possit retineo ore abstentionem intra triennũ iuxta l. fi. C. de repudi. hære. Bar. in l. 3 ff. de aquil. hæred. vel per Socin in repet. d. l. 1 fol. 4 columna quarta. vers. ultima primam quæstionem. an tamen ille in quem transmisit testatus iuris deliberandi excludat substitutum. vid. ibi per Bartol. nonetiam quòd potentior sit ius transmissionis quam iuris substitutionis & sic q̃ præferatur hæres hæredis substituto & opinio Barto. tomnunti et tenetur ipse passus sit dissuabilis, sed in idem Alexan. & Socin. ibi, quod autem filius familias institutus repudiet. an admittatur parere, vel substitutus? Bartol. tenet q̃ parere. vt in l. fi. § simili, modo. C. de bon. quæ lib. & tenet gloss. in principio illius l. super verbo recusan re filio. Bar. in d. l. 1. colu. 6. Cuius opinio communiter approbatur ibi per docto. moriente vero filio ante adiuatæ hæreditatem substitutus admittetur exclusio patre secundum Bar. & editor docto. ibi quod tamen limita 7. modis de quibus per Socin. ibi Char. 7. co. 4. cum pnsequen. Sed an si dicemus filius præferatur substituto vulgari repudiante in illitito? Bar. ibi tenet q̃ si si fidei omnissum sit repetitum à substituto sed tu dicidem esse & si nõ sit repetitũ secũdũ loã. de imo. ibi per text in l. facta. §. nubanus ff. ad Trebell. vbi Bartol. tenet Bartol. & Alexan. & est communis opinio quod iuris restitutionis præferatur iuri substitutionis secundũ Soci. ibi. colu. 1. Char. & versic. circa 6 quæstionem Bar. Si tamen ipse hæres esset indignus filius præferetur substituto, quasi potentior sitius indignitatis quam iuri substitutionis secundum Bar. ibi col. 9. & eius opinio est communis. procedit tamen in hærede indigno aliud in intapare vt notatur per docto. in l. 1. C. de hæred. insti. & idem qui dicit indignus mortuus fuisser ante defunctũ, vel ante adiuatæ hæreditatem cessante fraude, secundum Soci. & ibi moder. fol. 4. colu. 2. versu. 1. ica 7 quæstionem Bar. vel nõ institutus repudiaret antequam esset indignus. Item antequam ff. ad Sillania. vel nisi sit datus substitutus hæredi indigno in eo q̃ capere non posset secundum Ange. per illum tex. in l. 2. C. de hæres. inst. & sequuntur ibi moderni & Idem Angel in. l. in tempus. ff. de hæredi instituen.

7 d ¶ *Calladamente.* Istud exemplum tacitæ vulgaris ponit. l. Titius. & Seyus. ff. de hæredi instituen. cum l. sequenti aliud exemplum est de vulgari tacita q̃ est comprehensa sub pupillari expressa, vt in l. iam hoc iure. in principio. ff. de vulga. & pupill. & in l. quantus. C. de impub. & alij. & per Bart. in. l. prima columna 3. ff. de vulga. & pupilla. & extincta pupillari expressa eo quod filius decesserit in vita testatoris extinguitur etiam tacita vulgaris tacita: vtu. l. quod si filius. & ibi vid. Barto. ff. de capti. & postli. reuer. & tradit Paul. de Castr. cõs. 11. volu. primo. super primo dubio, si tiendum, & 1. versic. venio nunc ad quintum dubium. vbi dicit secus esse in tacita vulgari contenta in compendiosa vel reciproca, vide per Barto in. l. prima colu. 2. versic. principali. et quæro. ff. eod. de vulga. & pupil. & per Guillel. in repetica. Raymũdius. sup verb. si absq; liberis moreretur. la. fo. 5. eos. & sed dubitat. apud doctor. cui. dde Bart. in. d. l. t. ver. vitetur q̃ro col 8. & Soci. fo 14. co. 1. & 2. & q̃d si pupillaris expiet sa expiret per sliq; emanipationẽ, an etiã sic extinguatur tacita vulgaris? Bart. tenet q̃ sic in. d. l. 1. col 2. ver. vitetur? quæro. vbi sequenti quæstione. vide quid si pupillus efficatur pubes, & ibi ad si vide quid si pupillaris fiat maiori, vel extraneo an continetur tacitam vulgarẽ, & nota q̃ licet per dationem substitutiu vulgaris expressam tollatur substitutio. vt in. l. si filius hæres. ff. de liber. & post. nontamen tollitur per tacitam vulgarem secundum communem intuitionem doctorum in. d. l. si filius hæres. & in. l. si filius qui patri. ff. eo. & in. l. apud iuliaum. §. idem iuliaus ff. ad trebe.

¶ *Lex. III.*

8 a Partes adiectæ in institutione censentur repetitæ in substitutione. idem.

e ¶ *Si algun.* Concordat cum l. qui liberis. §. fi. ff. eod. & cum. l. si plures. eod. titu. & tum. l. 1 C. de impub. & alijs. & cum. §. & si ex diuersibus. institu. de pupil. substitu.

f ¶ *En el mandato.* Licet ista. l. ponat exemplum in substitutione directa, idem tamen dicendum est in fideicommissaria. l. luius. 5. pater. in fi. & §. mæuia. & l. quotiens. in principio. ff. ad trebel.

g ¶ *Quelos estos.* Non apertum testator istos substitutos nominauerit proprij vel appellatiuis nominibus. l. nonnũquãm. ff. ad trebellian. hoc distinguit. & gloss. & communiter docto in. d. prima. C. de impube & alij. & ibi Salice. versiculo tertio. i. sup principali vbi declaratur fine quoddicantur nomina appellatiua omnia illa, quæ non sunt propria: vt si dicat vos iuniorem, vel quos iuniorem substituo vel alios hæredes substituo, vel fratrem suum substituo, vt in dicta. l. luius. §. mæuia. ff. ad trebell. & iaso differentiæ secundum Raphael. Filigo in dicta l. prima. est quia nomina propria exprimuntur cum copula, & quæ dixit provinl. 1. eos. §. in in tabulis. ff. de duobus reis l. prima C. si plures, vna sententia. fue. condemnatus ex quo infertur secundum Philip. de. & alios moder. in dicta l. prima quòd data paritate terminorum non est differentia inter nomina propria & appellatiua, vt concludit Raph. Cumia. in l. tuipia. §. fi. ff. de legatis primo. vnde si substitutio de hæredibus sit facta sine copula & non haberet locum ista l. sed pro vinculo concurrẽt in substitutione quod est bene notandum sed quia ex communi vsu loquendi ista copula nunquam ponitur inter nomina appellatiua, sed inter propria ideo l. sed it differentiam, si ergo testator in appellatiuis nominibus vtatur copula, idem vt dictum est dicendum quod in propriis, vt si diceret primum & secundo mihi eredem substituo: si ex tamen si diceret quos hæredes, scilicet Petrum & Ioannem substituo, quia tunc pro hæreditatis portionibus succederent ex quo in nomine ap pellatiuo hæredes, quod præcessit, desinit copula. vt vult Bald. in dicta. l. prima & idem sum proprijs nominibus deficeret copula vt si duo hæredes eiusdem nois essent vt Ioannes, & dicerer sis Ioãnes substituo, secundũ q̃d declarat Iaso. in dicta. l. t. quia tunc succederent pro hæreditatis portionibus, & ista differentia proprij nominis, vel appellatiui procedit in substitutionibus secus in legatis, vt in. l. vnica. §. sed vt mauti fessium & ibi glo. C. de caduc. tollen. in parte pro vtili, quam sequitur Alexand. & Iaso. in dicta. l. prima. & idem Alexand. in dicta. l. quotiens. ff. ad trebel. & vide etiam in tila materia dentro. Neapo. numer. 309. et quæ patet quidam.

4 a ¶ *Segunda la quantia.* Limita nisi ex onere iniuncto hæredibus æqualiter, aliud colligatur l quotiens. ff. ad Trebel. l. vt cum. 5 fin ff. de reb. dub. Limitaeriam istam. l. per easum singularem in l. cohæredi. 3. qui discreteas. ff. de vulga. & pupi. de quo vltra Docto. ibi vide Alexand. consi. 66. volu. 2. Denum consi 186. & consi 304 Limita etiam nisi cõstaret de mente testatoris aliud, vt est videre in quæstione illa, de qua per Bart. in. l. fina. ff. ad Trebel. Scilicet de filijs masculis vniuersaliter institutis, filia vero in re certa. & per eundem in. l. Lucius. colu. pen. versi. sed quæro circa hoc d pulchra quæstione. ff. de vulg. & pupi. & facit ad quæstionem maioriæ quod. prohibitiones & vincula apposita in prima substitutione cessearet repetita in secda. vide. l. Cayo. in prin. ff. de adi & ciba. lega l. si tibi. & l. sequen ff. de adi. lega l. cum pater. 5. ab instruto. ff. de lega. 2.

¶ *Lex. IIII.*

2 a Expirat substitutio vulgaris adita hæreditate per institutum. hoc dicit. Habunt ortum ad. post adi tam, C. eo. titu.

1 b ¶ *Vulgaris.* Sit tamẽ esset substitutio militaris, id est à milite facta (quã Alexan in. l. in testamento. C. de testa. milita. vocat militarem) fieri posset etiam post aditam hæreditatem, nam miles substituere potest etiam directo post aditam hæreditatem si constat, quod vt cedit priuilegio militari, vt in. l. Centurio ff. de vulg. & pupi. & idem ent in alijs personis priuilegis militum gaudentibus, vt Doctores regentes, & in vniuersitate approbat legentes. adu o cai etiam & sacerdotes. vt addu cit Guilhel. Benedict. in repetitio. ca. Raynuntius. de testa. fol 17. colu. 3. in parte si ab quel bers moreretur la 2. vbi vide in 4 col. quod in substitutione ad pias causas.

2 c ¶ *Entra la heredad.* Geccendo se pro hærede & not. quod per additõẽ primi gradus, omnes gradus separant, vt probat in vide ut hic. & in l. cum in testamento. ff. de hæreditati. & in. l. si mater. 5. fin ff. de vulg. & pupil. & si substituto fiat plurbus, an vno tantũ adeunte expiret quo ad omnes vide Bart. in. l. ain prin. col. 2. ff. de vulga & pupil. & la ista me per Socin. Consideram enim hic plures casus ibidem fol. 17. colu. 4. versicu. circa secundam quæstionem Bar.

3 d ¶ *Antes que muera.* Quia si non adiuit hæreditate moreretur, ad mittere tur substitutus nihil in illorum transmisset ius adeundi in eius hæredẽ: quia tunc præferetur eius heres substituto. vt dixi. 5. eod. l. 2. glo. mag.

4 e ¶ *Esta se prueua.* Dicit Azo. in summa. C. eo in prin. col 2. hoc patere lipis, & consorbus.

5 f ¶ *La heredad.* Quid in institutione facta in vsufructu, si sic instituto detur substitutus, & institutus agnoscat vsumfructũ, & moriatur an expiret substitutio? vide Alexand. quod non in. 1. prima in prin. 4. col. ff. de vulg. & pupil. per tex. in. l. 5. fina. ff. de vsufruct. accresten.

¶ *Lex. V.*

1 a Substitutio pupillaris fit quando que expresse per verba si talis hæres erit & infra ætatem pupillarem decesserit. Titium sibi substituo si ein infra dictã ætatem moritur succedere ei substitutus etiam in bona pupilli ajunde quæstitis. Item fit tacite f. c. quisquis mihi hæres erit si hæres filio meo antfiet si filius meus impubes non erit hæres tale en ei sub stituo nam licet ita fit vulgaris expressa, continet tamen tacitam pupillarem, quia & si hæres fuerit si moriatur in pupillari ætate aduitatis substitutus sed quando vulgaris fit disparibus in ætate et vni pubere ita impuberi institutus tunc non continet tacitam pupillarem quia non posset testator pupillaris substituere. l. d.

3 g ¶ *Que de fuso.* Supra eod. l. prima.

h ¶ *Los padres.* Mater verò cum non habeat filium in potestate non potest pupillariter substituere. l. si mater ff de vulg & pupi quid autem si pater fit mon achus qui & testatus inter liberos inuxi? sori. an athen in hq mulier C. de sacrosanct. eccles. & supra eade in mutatitul. 1. l. 17. an g olsi filius substituere pupillariter. Specula. in titulo de stat. monacho. vel sicut. 1. 4. dicit simpliciter q non ex quo filios non habet in potestate. & idem tenet Bal in authen. ingressi col. 2. C de sacrosant eccle. & in authenta si qua mulier. col 5 versic. 5. quæritur eod. tit vbi & dicit quod vulgariter reciproce. & per fideicõmissum, & et compendiose quantum attinet ad prædictus substitutiones, potest et substituere, & etiã exẽplariter si casus euenirit a

2 seido el primero heredero, maguer este que primeramente fue establescido muriesse despues, esto se prueua[a], por las palabras del testador que dize establezco a fulano por mio heredero, e si el non lo fuere fago mio heredero a fulano. E porende pues que el primero heredero entra la heredad[b], o quiere ser heredero, non ha porq̃ lo ser el sustituto, maguer muera el primero despues.

¶ *Ley V. De la sustitucion que es llamada pupillaris como deue ser fecha.*

PVpillaris es llamada en latin otra manera que ha de sustitucion, segund que de suso[c] diximos. E fazen la los padres[d], a los fijos[e], e a los que deseẽ den dellos[f], por la liña derecha: si fue-

vide ibi pe tetum. nota etiãm quod & si adsit patria potestas sitamẽ pa tresset vilis persona, non posset filio pupillariter substituere, quasi cat anferturei adtuinistratio bonorum in vita hic & in morte. secundum Bartolum in. l. sed si vnius. 5. filio familias. ff. de inst Bal in. l. hu manitatis col. 7. versi 7 differentia. C de impuber. & alijs subsit. vbi de parte male viuente. & ibi vide in addition. Sed aduerte, quia secundum Alex. & Iaso. in l. 1. ff. de vulga & pupi. communis opinio in hoc est contra Barto. duobus tamen casibus fatuan potest opinio Barto. de quibus vide Ioan de Imola. in. Raynuntius. de testa. & in. d. l. secunda. vbi etiam Alexand. substitutio tamen pupillaris facta extraneo bene commnet tacitam vulgarem secundum Barto. in. d. l. 1. in princ ff. eod. & Bald. in. l. fina. col. 3. C de institu & substitu. potest etiã pater pauper & mendicus filio etiam valde diuin substituere vt etiã voluit Bal. in. d. l. C. de iur. fisc. lib. 10.

3 i ¶ *A los fijos.* De legitimis & naturalibus intellige vt instituit de pupil substitu in princ. l. 2. & ibi Bar. col 1. ff. de vulg & pupil. & idem dic de legitimis tantum vt in arrogatis l. si arrogator. ff. de adopt. l. sed si plures. 5. in arrogato ff. de vulg. & pupi non hic in filio adoptiuo quando non transit in potestatem adoptantis. vt inst. de adopt. 5. sed cum nostra. & in. l. cum in adoptiuis C. de adopt. naturalibus tamen filij pater non potest substituere. l. Lutius. ff. de vulg. & pupi. neque alijs filijs spuriis, nisi sint legitimati etiam post mortem patris. de vt iuntate tamen patris secundum Bartin. l. Gallus. 5. & quid si tatum. ff. de libe. & posth. Ioan. de Imo. Iaso. in. d. l. 2. ff. de vulga. & pupil. post. Bart. ibi colu. 3 & in antellegit vt ba Bar. Socinus. ibi. col. 5.

k ¶ *Que descendan dellos.* Nepotibus scilicet proneporibus & vlterioribus liberis, qui essent in potestate auij, secundum ius commune, & etiã secundum ista iura partitarum, secundum quæ filius per contractum matrimonij nõ liberabatur a patria potestate & sic eius filij erẽtin potestate auij, vt liberatur in. 5. 1. inst de patria potesta. & 5. permissum. in inst de iute. in princ. instituj liberos modo ius pat potest solum in prin. versi. hi vero & hi iuris part 4. l. si vxor & ibi Bar. C de cõdit. infer. l. 1. idem aut. & ibi Bar. ff de iuris. & si filia fuerit in potestate mariti adhuc tũ pater retinebat patriã potestatem in ea vt in. l. 1. in vita & ibi Bal. C. de in pt hodie tamẽ cũ de iure huius regni filius per contractũ matrimonij liberetur a patria potestate. vt in l. fin. in. ff. lib. 1. foru. & l. 1. tit. 9 lib. 3. eiusdẽ foru. & tradit Doctor de Palat Rub. in sua repetitione tubricæ de donat. inter vir & vxor col. 186. in Iormis minoribus & habetur hodie clarius in l. 149. in ll de Toro. ubi potest auus in regno isto substituere nepotibus seu liberis vlterioribus exigitur tũ q sit velatus. vt dicit. d. l. Taurinus. & si quere petit solennẽ benedictionẽ omnipatriũ iuxta ea quæ habentur in c. cum filiaes. & c. fœmina. 30 q 5. & in. c. vt numeri de secund. nup & l. 2 titulo. 21. parti. 4. & tenent aliqui ex glossatoribus illi. in. d. l. Taurinus.

Iaso. in d. l. 1. 5. lib 5.

Et nouæ retopi do qua. 2. &c.

ad liberandum à patria potestate copulariu è exigatilla. l. contractum matrimonium, & solennem nuptarum benedictionem illa tamen Taurina. l. in illo verbo, y velado, semper mihi ingessit scrupulum, quę fuerit mouiua & finalis ratio illud statuendi: cum ante illam nihil de hoc erat cautū per. d. ll. fori. neq; in otcinatione de Sepulcheda, neque in cōsuetudine & practica aliud exigebat, quā contractus matrimonij, vt per inde filius à nexu patriæ potestatis liberaretur, & potius videtur illud verbum y velado, seminarium fuisse futuratum si

ren en su poder[a] seyendo ellos de aquella edad[b], que diximos de suso en la ley que fabla en esta razon. E puede se fazer tal sustitution como esta, a las vegadas manifiestamente, e a las vezes callada. E manifiestamente se faria como si dixesse el testador. establezco por mio heredero a fulano mio fijo, e si fuere mio heredero[c], e muriere ante q̄ sea de edad de catorze años: establezco a fulano que sea su heredero[d]. Ca si se muriere[e] el fijo, o el nieto, que assi fuesse puesto por heredero, ante de la edad en que pue de fazer testamento: aura este sustituto en logar del, la herēcia del padre o del aunelo. Otrosi calladamente se faria

tum, prout audiui à quodam doctissimo viro, dū essem iuuenis in studijs, quam aliquid vsitatis produxisset: nisi forte oīcas legē illam in verbo illo nō tam habuisse respectum ad solēnem nuptiarū benedictionē quā q̄ post illam, vt experientia docet, filius seorsum habitare solet à patre, & vxorem ducit in propria domū. Et quia tunc nō situr de bonis patris, & ad se tota cura domus spectat, nihilum sibi à l. Tauri volunt antiquas leges fori & veterem regni ex vsu interpretationem ita declarare, ne quis intelligeret ex solis ponsalibus deprāsenti nō sequuta dicta separatione domus, filium à patria potestate liberari nō enim hæc consideratio est parui momenti. nam & secundū iura antiqua, si filius familias, qui dotem retepit cum vxore, seorsum a patre recedens habitabat cum vxore, fructus dotis non adquirebantur patri sed erāt filij. nam æquum est quod ibi esset dos, & dotis fructus vbi erant onera matrimonij l. cum his. §. vbi dos. ff. de iur. dot. Si tamē filius habitaret cū patre: & sic pater onera matrimonij subiret alimentando filiū & vxorem: ex consequenter fructus dotis erunt ipsius patris. vt adducit Baldus nouell. in tractatu suo de dote. fol. 19 col. 1. circa intellectū eorum, quæ tradit Bar in l. contra nuptias. §. quotiēs. ff. rerum amota. Bene tamē credereim, q̄ attenta dispositione. d. l. Tauri. si aliquādo filius ita solēniter ducta vxore & nuptiarum benedictione recepta, manet in domo patris, q̄ liber esset à patria potestate, licet legislator motus fuerit dicta consideratione quia licet aliquādo nō concurrantur ideo minus veri fit abitus illius l. dispositio. l. nam ad ea ff. de legi. & eius qd̄ not. gl. & docto in. l. 1. §. fex um. verbi. origo ff. de postul. Crederē etiam q̄ pbato, q̄ filius vxorem duxit, & cum ea habitauit in propria domo seorsum à patre: q̄ hoc sufficeret ad eruptionem eius à patria potestate: cū cum ista traductio communiter fiat præmissa velatione & benedictione nuptiali, fatisper hoc probabitur vxor emptus à potestate, absque eo q̄ grauetur filius in probāda velatione in indiuiduo. cum etiam in ista materia probationum valeat argumentum a communiter accidentibus vt adducit Balin. l. neque natales. tol. 1. C. de proba. & in l. cum dotē. C. de iur. dot. not. Socin. consi. 113. volum. 2. colu. antepenul. & consil. 249. ad fi. eo volu. & præsertim quando factum esset antiquum & vt ex tursu diuturni temporis dicta solennitas præsumeretur, ut tenuta. in l. sciendum ff. de verbo. obliga. late per Fel. in. c. sicut de reiudi. Similiter si filio pater omnem substantiam, aut filię tradidit in dorem & matrimonio & nuptiis solenniter factis, pater remanet in domo quasi gubernator patrimonij translati in filium, vel filiam, etiam si in aliam domum vir & vxor non separentur, cū liberatus ab tutela a patris potestate filius vel filia. Cū etiam sit in domo patris nō vt subiectus, sed vt dominus est. Aliquo tū casu etiam sunte dispositione. d. l. Tauri. posset hodie in regno aius substituere nepoti pupillariter, scilicet quando fuisset conceptus filio cum vxore sua habitante in domo patris, ante nuptiarū benedictionem. vel si cōtractis ponsalibus de præsenti, filius haberet filium ex vxore manente apud eius patrem, antea quam eam traduceret, & benedictionem nuptialem reciperet. nam cum tunc nepos sit in potestate sui, dato quod postea filius sequutis benedictionibus liberaretur à patria potestate tamen eius filius remaneretin potestate aui, & posset ibi pupillariter substituere argumento. §. illud institu. quib. mod. ius patr. potest solu. iuncto principio insti. de pupilla. substitu. intelligetamen nepotis tenere substitutionem, quando per mortem aui substituendis non est necessarius filius in patris sui potestate, forte quia erat mortuus: alias secus. de quo dic. vt per gl. in. d. princ. in fi. de pupilla. substi. & per glossi in. l. 2. §. posthumus. ff. de vulga. & pupil.

a ¶ *En su poder.* De hoc vid. per Bart. in. l. 2. colu. 2. ff. de vulga. & pupilla. versicu. dixi. & opinio glo. Bar. Ang. Imol. ibi q̄ sufficiat, q̄ sit in potestate tempore mortis testatoris, teneturque omnium, & seruatur in practica, prout attestatur Angel. Aren. in suo tractatu testamentorum, in verbo pupillariter licet ipse in. §. 1. in instituta de pupill. substitu tenuit contrariam sententiam, scilicet quod duo tempora requirerentur, tempus scilicet factæ substitutionis, & tempus mortis quæ opinio à multis iunioribus sequuta est, & a Paulo de Castr. Cuma. Imol. & Iaso. in. l. secunda. ff. de vulga. & pupill. prout etiā refert Doctor de Couarruuias studiosus vir, & laude dignus in lectura sua. c. Ruynuntius. §. 5. de testa. verū, quia exista. l. partitarum, non bene perpēditur vtrumque tempus requiri nō recedere à cōmuni opinione cum enim testamentum morte confirmatur, & tunc filius reperitur in potestate, tunc videtur etiam fieri substitutio pupillaris. Ex hoc requisito inferitur, q̄ pater hæreticus non potest filio pupillariter substituere: cum non habeat filios in potestate, ex de hæretic. lib. 6. neque etiam pater schismaticus, secūdum Balin. l. nam cum. ff. de his quæ sunt sui alie. iur. posthumo tamen, bene potest substitui pupillariter, si natus esset in potestate l. 2. §. posthumus. versi. plane. ff. eo. l. si. de collat. bono. miles etiam potest filio emancipato substituere pupillariter l. miles ita. §. ex hæredato. ff. de testa. nisi, licet tūc tantum valeat substitutio, quoad bona militis, non quoad bona pupilli. vbi dicitur paganus vero licet filio emancipato non possit pupillariter substituere: potest tamen pater habens vnum filium emancipatum, & alium in potestate, vti remedio. l. tum ex filio. in principio ff. de vulg. & pupil. vbi vide Bar. & docto not. etiam quod licet non possit filio non existenti in potestate pupillariter substitui: valebit tamen substitutio iure fidei commissi, glo. vbi Bart. & Alex. & est communis opinio in. l. verbis cū nubus. ff. eo. Aduerte etiam, quia requiritur quod tempore mortis patris filius sit in eius potestate. vtin. l. cohæredi, & cum filiæ. ff. eo. Quid tamen si exeat à potestate per dignitatem? vide per Bart. in. d. l. 2. col. 3. versicu. quæro quid si exeat.

b ¶ *De aquella edad.* Vt supra eo. l. 1. & per Bar in d. l. 2. ff. de vulg. & pup. ina requisito. Requiritur etiam quod pater prius sibi faciat testamentum. l. 2. §. prius. ff. eo. vbi vid. per Alex. Requiritur etiā q̄ filius instituatur vel exhæredetur. d. l. 2. §. sed si eos. & infra proxim. 2. Requiritur etiam quod hæreditas adeatur ex primis tabulis, seu ex patris testamēto. l. 2. versi. adeo. ff. eo de vulga. & pupi. quod vltimum forte hodie de iure regni attenta. l. 1. titu. de ios testamentos. libr. 5. ordina. rega. non erit necessarium. Requiritur etiam, quod impubes post mortem testatoris, sui juris efficiatur: neque tecasurus sit in alterius potestatem. vt in. d. l. 2. in prin. ff. eo. & bi Bar. in. 4. re quisito. & etiam de isto & de alijs requisitis. 7. necessarijs ad pupillaris substitutionis essentiam, videmagistraliter per Bar. & docto ibi. 6

In no. 4. lib. 5.

c ¶ *Ia fuere mio heredero.* Ista forma verborum ponitur in. l. 1. §. 1. ff. de vulga. & pupi. non tamen ista verba sunt de substantia pupillaris substitutionis quia ad ipsam sufficit dicere, si decesserit in pupillari ætate. vt notat Bartin d. l. 1. quando tamen ista verba ponuntur, faciunt quod ista sit mere pupillaris substitutio, quo ad verba, & quo ad mēterm: ita quod quoad verba & quoad mentem, non continet iadram vulgarē, licet ex legis interpretatione tali casu continetur tacita vulgaris. vtin l. iam hoc iure ff. de vulga. & pupil. 7

d ¶ *Que se fu su heredero.* Quid si dixit testator, si filius meus in suam tutelā non venerit, talis sit mihi hæres, vel tali bona mea obtineant? dic q̄ adhuc dicitur pupillaris substitutio. vid. tex & ibi Bar. l. si ita scriptū. §. pe. ff. de bonor. posse. secūdum rabu. gl. notabi. sup verbo Caius Seius. in. l. 1. ff. de vulga & pup. Et quid si testator dixit Titius & Seius filij mei vt eve eorum viuat hæres mihi esto quæ est forma. l. Titius. ff. de hęre. instru. an continetur sub talibus verbis pupillaris? Bar. n. l. Lutius. 1. colu. ff. de vulg. & pupil vult istam substitutionem reciprocē esse: & sic continebitur pupillaris, illa enim verba (mihi hæres esto) nō impediunt pupillarem. l. 2. ff. de vulga. & pupilla. 8

e ¶ *Si se muriere.* Nō peperit illud si hęres esset & caute, nam sufficeret q̄ decederet in pupillari ætate, dato q̄ ipse aterna hæreditate se abstinuisset, vt hic probatur. & in. l. Iulian*. ff. de acequi. hære & in. l. pater ff. de pupilleg. credi. Bar in. l. 2. in prin. col. 5. versi. sed quæro. ff. eo. & cum cum bat onus. pbādi. q̄ pupillus decesserit, vel nō decesserit in pupillari ætate? videtur q̄ sit fundata intentio substituti, dicēns pupillum in pupillari ætate decessisse, nisi per aduertātiū de maiori ætate probetur. p text. nos in. l. ex facto. §. pe. ff. ad Trebel. & tenet Bal. cōsil. incipi. ex parte contingēte. quē refert & sequit Deci*. in. c. in præsentia. de. pba. nu. 50. 9

10 a ¶ *Calladamente.* Approbat opinionem Azo. C. de impuber & alijs substit. columna. 1. scilicet q̃ hæc verba (quisquis mihi hæres esto, sit filio meo impuberi hæres) continent vulgarē expressam, & pupillarē tacitam, per. l. cū filio. & l qui liberis. § hęc verba. ff. co. glo. tamēn §. qua ratione in hic de pupil. substit. vult q̃ ista sit expressa pupillaris, & tacita vulgaris, & sic tota cōtra & idem tenet Bart. in d. §. hęc verba. posset pro cōcordia dici, q̃ aut testator dixit, quisquis mihi fuerit hæres, sit filio meo impuberi hæres, prout fuit in casu dicti qui liberis. § hæc verba prout loquitur Bart. & n. glossa ad illum referentes & ista sit pupillaris expressa. si verò non dicatur impuberi: sed filio meo sit hæres, tunc procedat dictum Azo. & ista l quæ ita loquitur. bene tamen cieudo q̃ respectu exclusionis matris, cuiā si substitutio fieret modo de quo in hac. l. non adiecto illo verbo impuberi, quod excluderet substitutus matrem: cū quo adimentem & quoad verba partim sit expressa, sicut alias dici solet, per Barto. & docto. de substitution reciproca, vel de compendiosa, in. l. Lucius & in. l. centurio ff. co. & per eundem Bar. in. d. l. 2. in prin. col. 5. in fi. ff. co & facit ad dictam concordiam tam in notabilis doctrina Bar. in d. l. centurio. col 10. versi. sed quid si dixit filio meo impuberi. ff. de vulg. & pupill. e

11 b ¶ *Les que nombro.* Hoc intelige vt liberi vt in. d. l. cum filio. & in. l qui liberis §. ha c verba ff. de vulg. & pupill.

12 c ¶ *Si no fueren mio heredero.* Et hic cō. tribuendit casum voluntatis & etiam impuberis: idem tamen dic, quia in illo in vnum casum ex his concipe retur vt in l fi. C. de instit. & substitu. vbi vid. per Bart. & docto.

13 d ¶ *La calladamente sustitucion pupilar.* Habes hic q̃ in vulgari expressa continetur tacita pupillaris. adde l tam hoc iure. ff. de vulga & pupil. & p. o cedit ista conclusio, etiam si mater sit in medio: quia alibi tacita pupillaris cōprehenditur in vulgari secū dū glo. in. l. precibus. C. de impube. & alijs. quam ibi communiter docto. requiritur esse tamē dubia & incerta talis tacita pupillaris: nam ex tunc in medio: quia si mater superuiuat filio, & vestet in pupillari ætate decedent succedere, tunc alias tacita contentam vulgari non sortitur effectum: si vero nolit succedere vt filius superuiuens matri decedat adhuc in pupillari ætate, tunc tacita pupillaris consequitur suum effectum, secundum q̃ not. Iason. in. d. l precibus. col. 4 & Alex. in. l centurio. ff. de vulg. & pupill & si mater ellet negligens in non petendo tutorem filio, seu non acceptando eius tutelam, propter q̃ primatur successione filij. per l. 2 §. confessum. ff. ad Tertul. Pediani. C. de legit. hære. §. sed quemadmodum in fine. de legit. ex qua successione hoc etiam casu admittetur substitutus ex tacita pupillari secundum Paul. de Castr. in. d. l precibus. & vide ad prędicta Guillel. Benedict. in dict. repet. cap. Raymundus. super verbo. si absque liberis moreretur. la segunda, in materia substitutionis vulgaris. fol. 253 col. 1 & 1. & 3. & q̃ dixi in vulgari continet tacitam pupillarem, limitanisi de contraria testatoris voluntate appareat. vt in leg. quāis. C. de impub. & alijs substitu. & secūdum quod tradunt Bal. & Alex. ibi ad istā declarationē voluntatis sufficerent duo testes. Cōtra tamē vult Bar. in d. l. in prin. col. per l en quero ergo. ff. de vulga & pupi. imo q̃ requirunt vt testes, quot requiruntur in probatione vltimæ voluntatis. & cum Bar. transit Decius in. d. l. quāis. colū. 1 sed tenenda est opinio Bald. & Alex. & idem volunt Bart. vbi supra. licet in contrariū & non rectē referatur à Decio. qualiter autē dicuntur cōstare de tali testatoris voluntate. vt. Decab. Limita etiam vt statim subditur. l hac lege.

14 e ¶ *Diziendo assi.* Secus ergo si separatim cuilibet substitutus vulgariter nō tuetur in persona pupillari cōtineretur etiā tacita pupillaris, vt voluit glos. & ibi docto. communiter in. d. l. quāis. C. eo. & in dic. l. tam hoc iure.

f ¶ *Por razon de la sustitucion.* Cōcordat. l. tam hoc iure. ff. de vulga & pupi. & in. l. in testamento. la. 1. C. de testa. milit. l. quāis. C. de impuber & alijs substitu. siue ergo substitutio vulgaris fiat per sonis impuberibus, siue reciproca, siue breuiloqua nō continet pupillarē tacitā, vt in dictis iuribus. Quid autē si & circa reciproca iungatur substitutio cōpendiosa, an tunc continebit substitutio circa pupillarē in persona pupilli videtur dicēdū q̃ non ex ratione istarum si propter vniformē determinationē. & ita est de mente Bar. in l Lucius 2. col. versi sed quaro quando ista substitutio fit duobus. ff. de vulg. & pupi iunctis his quæ dicitur præcedenti quæst. dicit enim, q̃ etiā cum substitutione reciproca coniūgatur compendiosa adhuc non cōtinetur sub ea substitutiones impares numero, nisi aliud appareat de mente testantis. & idem volunt Angel. consi. 132. incipit quidā Nicolaus. & dicit esse punctum nouum, & ista in dicit communem & veram cōclusionem Socinus cōsi. 290. col 2. vol. 2 incipit quā presens cōsultatio. 16

g ¶ *Propinquo pariente.* Ab intestato intelige ipse reperiat proximior tempore mortis pupilli, non aliās vt probatur in l. hæredi ratem. C. de impube. & alijs substitutio. 17

h ¶ *Igualdad.* Noti. de æqualitate seruanda vid. cōcordantias per glossi. & docto. in. d. l tam hoc iure. versicu sed alter. & de multis, in quib. attenditur æqualitas vid. per Ioa. de Platea. in. l. in facinus versicu fin. C. de proxi facior. scilicet libro. 12. & q̃ seruanda sit etiā in numero iudicum. adde Bal. in. c. 1 per tex. ibi de cōstitut. feudi. apud parestes. Ad de etiā de æqualitate cōcordię inter fres l cū patur. §. cuiusdis. ff. d legat. 2. cū glo. & voluntas piis testantis inter filios taliter est intercēda, quin tercos resicet æqualitas. l. cū pater. §. pater pluribus. & ibi glos. & docto. ff. de legat. hęc ita in successionibus intestato seruanda æqualitas, vt cum in succedatur, neq; possit succedere, vt in amb. quib. non obstante ratione efficiāt sui. 6 nullum. colla 7. & ibi Bar. similiter. & in cōtractib. tā in eis interpretandis, quāmvis illicēdis seruāda est æqualitas Bal in. l. 2. colu. 9. C. de rescind. vendit. facit. l. in socius pro illa. ff. pro socio.

tal sustitucion en esta manera: como si dixesse el fazedor del testamento: establezco por mio heredero a fulano mio fijo, que es menor de catorze años: e a fulano e a fulan mis amigos E despues desto dixesse assi: mādo que qualquier que sea mio heredero, sea heredero de mio fijo. En esta manera seyendo fecha la sustitucion, si muriesse este su fijo ante que fuesse de la edad sobredicha. entiende se, que los otros son sustitutos calladamente[a], los que nombro[b] el testador en su testamento, e ellos heredaran los bienes de su fijo, a quien auia establesecido por heredero primeramente de so vno con ellos. E aun dezimos, que se podria fazer la sustitucion pupilar calladamente en otra manera: como si el testador que estableseciesse por su heredero a su fijo, o a otro qualquier que descendiesse del, por liña derecha, que ouiesse en su poder, e que non fuesse de edad: e le diesse despues otro sustituto en aquella manera que es dichavulgar, diziendo assi: fago mio heredero a fulano mio fijo, e si non fuere mio heredero[c] este mio fijo establezco por mio heredero en su lugar a tal omo. Ca si por ventura esse fijo sobredicho, fuesse heredero, e muriesse ante que fuesse de edad de catorze años, si fuere varon, o de doze años si fuere fija, eston ce aquel que fuesse establesecido por heredero sustituto en su lugar, heredara tambien la heredad del testador, como los otros bienes que vinieren al moço de otra parte. E esto es por razon de la callada sustitucion[d] pupillar, que se entiende e siempre en la vulgar, assi como sobredicho es. Fueras ende quando el testador que ouiesse dos fijos, el vno mayor de catorze años, e el otro menor e los estableseciesse por sus herederos diziendo assi[e] que qualquier que muriesse dellos en ante q̃ entrasse en la heredad, o que non quisiesse ser heredero, quel otro, que fuesse heredero en su lugar. Ca si aquel que fuesse menor de catorze años, quisiesse ser heredero, e entrasse la heredad, e muriesse, non seyendo de la edad sobredicha, non podria el otro auer la heredad, por razon de la sustitucion[f] callada, como quier que la gana, por razon que es mas propinquo pariente[g]. E esto es porq̃ deue ser guardada egualdad[h] entre ellos. E pues q̃ en el mayor hermano nō pueden auenir estas dos sustituciones pupilar, e vulgar,

mas la vulgar tan solamente: guisada cosa es [a] que aquella sola sea guardada en el menor, e esso mismo deue ser guardado si otra persona[b] qualquier fuesse assi establesserda para heredar con el fijo del testador, que fuesse huerfano, e de tal edad.

¶ Ley. VI. Como el padre puede dar sustituto al fijo en los bienes que heredare de la madre: ma guer lo ouiesse desheredado de lo suyo.

PVede el padre establecer otro heredero en logar de su fijo, que fuesse menor de catorze años en la manera q̃ es llamada en latin substitutio pupillaris: faziendo su heredero [c] al moço sobredicho, assi como de suso diximos. E aũ puede esto fazer, maguer lo desheredasse [d] de lo suyo, por alguna derecha razon diziendo assi: desheredo al mio fijo, por razon de tal tuerto [e], o yerro que me fizo, e establesco por su heredero a fulano, en los bienes que a aquel mio fijo vinieren, de parte de su madre, e de los otros sus parientes [f] assi que si el muriere ante que sea de edad de catorze años, q̃ este ẽ q̃ establezco por heredero, aya en su lugar los bienes sobredichos. Pero para poder el padre desheredar tal fijo como este, ha menester que el moço aya mas de diez años e medio [h] a quella man en latin proximus pubertati: quier tanto dezir como que es cercano a ser de edad, e ha entendimiento. Ca si menor fuesse non lo podria desheredar de lo suyo porque non semeja [i] que pue de fazer tuerto a su padre maliciosamẽte: mas que lo fara por necedad, e por mengua de entendimiento.

¶ Ley. VII. Que fuerça ha la sustitucion pupillar.

TAl fuerça ha la sustitucion que es dicha pupillar, que a quel que gana la heredad por razon della, deue auer los bienes del moço, en cuyo logar fue establescido por heredero: tambien, como si el mismo lo ouiesse establescido por su heredero, en tiempo que pudiesse fazer testamento. E por estas razones, tal sustitucion como esta, es como otro testamento [k], que faze el padre al moço sobredicho. E heredara tal sustituto, como este todos los bienes [l] quod declarant glos. & Bart. & Paul. de Castr. in l. patris & filij. ff. eo. & declarat etiam plenè Angel. Aretin. in §. 1. inst. institut. de pupilla. substitu.

1 ¶ *Todos los bienes.* Procedit hoc etiam si fuerit substitutus in re certa: non dato alio cohærede vnuersali, vt est casus in l. cohæredi. §. fina. ff. de vulg. & pupil. & intelligo etiam quando fuit facta talis substitutio, verbis directis: de quibus in lege verbis ciuilibus. ff. eo. vt declarat Alexan. in l. 2. colũ. 10. ff. eo. titu. procedit etiam & si substitutus sue cedat ex tacita pupillari. vt notat Bar. per text. ibi indisputatè loquentem. in l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. eo. & ne detur inconuenienS, ne pupillus pro parte decedat testatus, scilicet si substitutus tantum admittatur ad bona paterna: & pro parte intestatus, si non admitteretur ad alia bona pupilli. Quid autem si succedat ex expressa vulgari, quæ continet tacitam pupillarem, an in e aveniant bona pupilli, sicut veniunt ex expressa pupillari? quæstio fuit valde disputata inter Docto. antiquos pro vtraque tradit Alberic. in rubrica ff. de vulg. & pupill. columna. 14. & sequen. verticu. vltenus quæritur. &c. & ibi dicit quod optimo Dyni, quòd omnia veniant, tenent communiter per docto. moder. quod tamen debet declarari secundum Iaco. de Areti. vt repudiante pupillo hæreditatem patris statim ad miratur substitutus ad bona paterna, & decedente postea pupillo impubere, capiet bona eiusdem ex pupillari tacita. vt in l. si pupillus. ff. de acquir hæred. & ita tenet Bar. & Docto. communiter in l. prima. col. 9. in. 4. effectu vulgaris substitutionis. ff. eo. Aduertendum etiam quod in ista substitutione pupillari, per quam succedunt pupillo, veniunt etiam bona testatoris, quamvis esset casus in quo in tali pupillari expressa, non continetur tacita vulgaris: de quibus casibus tradit Barto. & Alexand. in. l. 2. in princ. in. 5. principali quæstione. ff. eod. Hoc probatur in l. pater familias primis tabulis & ibi Bar. in prin ci. ff. eod. & tenet Alex. in d. §. ad substitutos. & nimirum ex quo per additionem impuberis bona coeperunt esse vnita. l. sed si plures. §. filio. eodem ritu quid etiam si succedatur ex vulgari tacita comprehensa in expressa pupillari, an etiam veniant bona impuberis? Dynus tenuit quod sic per text. in l. qui fundum §. cohæres. ff. ad. l. Falci. Bart. in d. l. intra. in prin. col. 10. tenet idem in hoc dicendum, q̃d dictũ supra fuit quando succeditur ex expressa vulgari, & cũ Bar. communiter docto. tenent pro vtraque statuit Socin. in d. l. col. 3. fol. 15. veniet etiam in pupillari legitima filij cum præleganis. l. ex tribus. C. de inofficio testa. non tamẽ habebit substitutus bona per pupillũ alienata ante suã mortẽ, secundum Angel. & Inuol. in. l. Marcellus. §. res quæ. ff. ad Trebel. dũmodo alienata sint ex iusta causa, & debito modo: alias nõ tenebit aliena tio. l. 1. §. sed non nullos. ff. de tute & ra. distra. vid. per Alex. in d. §. res quę. & Bal. in. l. nec ei. §. cotũ. ff. de adopt. Item si bona aliena taerãt tra lia, quæ sine causa & solemnitate alienari potuissent, iuxta. l. lex quæ

18 a ¶ *Guisada cosa es.* Cum enim vna determinatio respiciat plura determinabilia, pariso inter debet ea determinare, vt hic, & in. d. l. iam hoc ciue ff. eo & l. Lucius. d. l. hæreditatem. & l. quanuis C. de impuber & alijs substitu. l. in testamento. la. 1. vbi vid. Decio. 3. not. C. de testa. milit.

19 b. ¶ *Otra persona.* Quicunque extraneus, qui non sit de liberis existentib' in testatoris potestate. vt in. d. l. quãuis. & in. d. l. Lucius & huic. l. vltra prædictos casus adde, q̃ vbi substitutio vulgaris fit cũ dictione taxatiua, non continet tacitam pupillarem, vt in. d. l. iam hoc iure. versi sed si alter. ibi in vulgarẽ tantũmodo casum Salicetus in l. precibus. co. 1. C. de impub. & alijs substi. vbi Alex. col. 2. Item adde, q̃ quando prohibius succedere testator da ret substitutus vulgarier, veluti si fil o legitimo testatoris substituere tur spun' eius dem testatoris q̃ tunc non includeret tacitam pupillarẽ, cũ substitutio sit nulla, propter incapacitatem substituti. vt tradit Guillel. Bene dict. in repet. c. Raynuntius. de testa. super verbo. si absque liberis moreretur. la secunda fol. 193. col. 4. ¶ *Lex. VI.*

20 Potest pater etiam ex hæredato filio pupillariter substituere & succedet substitutus in bonis aliunde quæsitis pupillo sed oportet q̃ exhæredatus sit maior decem annorum cũ dimidio qui dicitur, proximus pubertati, alias exhæredatio non valet l. d.

2 c ¶ *Fazendo su heredero.* Ponit aliud requisitum in pupillari substitutione, scilicet q̃ filius instituatur, vel nominatim exhæreceatur. adde. l. 2. § sed si eos. ff. de vulg. & pupil. & vid circa hoc quæ ponit Baron. l. 2. in prin. in. 7. requisito. ff. eo.

2 d ¶ *Lo desheredasse.* Adde. §. non solum. inst. de pupil. substitu.

3 e ¶ *Por razon del tuerto.* Debet ein exprimi causa. vt. l. 4. n. 7. ff. ea. parti.

4 f ¶ *De los otros sus parientes.* Vel etiam ex donatione aut cœtu, vt quia fortè pupillus erat gratiosus. vt dicit glo. in d. §. non solum. in fil. de pupil. substitu. An aut ab isto substituto filij exhæredati possint aliquid retinqui, seu possit à testatore gratiari. vid. l. 4. titu. 9. infra ea parti.

5 g ¶ *Que esse.* An autem ab isto substituto filij exheredati possit aliquid retinquiseu an possit ille a patre testatore gratiari? vid in. l. 1. titu. 9. in fra. ead. partita.

6 h ¶ *Diez años y medio.* Semper ista ilpatiterum taxantistam ætatem, de qua bicitur declarandũ ius commune quãdo pupillus dicatur proximus pubertati, vt hic, & in l. 4. titu. fi. infra. ea par. & l. 9 infratitu. 1. & l. 8. titu. 3. 7 partita.

7 i ¶ *Porque no semeja* Adde. l. si quis in suo. §. legis. C. de inofficio testa.

¶ *Lex. VII.*

20 Per pupillarem substitutionem succeditur pupillo in omnibus bonis eiusdem quæsitis sicut si ipse ei hæredem instituisset. nisi substitutus sit incapax bonorum aliunde veniendum. h. d.

3 k ¶ *Otro testamento.* Et sic reputatur diuersum testamentum à paterno. sed intrellige quoad quædam: nam quoad quædam etiam est vnum,

tutores. C. de administra tuto. alienation non reuocaretur: nam vt dicit Francis. de Aret. substitutio pupillaris, quæ intuenta est fauore pupilli, vt in di. l. ex tribus. C. de inofficio. testamen. non debet pupillo tollere facultatem disponendi inter vinos, de rebus suis, & sibi praiudicium inducere. l. quod fauore. ff. de legi. quod etiam patet. qui ata lis substitutio est testamentum pupilli, vt dicit ista lex, & nemo ex, p pro testamento obligat ad non ales. andū. vt in. l. nemo. ff. d regul. iur.

del moço[a], onde quier que los aya, fueras ende, si este que assi es establescido por heredero del moço, fuere ome tal, que nō podiesse heredar[b], por derecho los bienes de otri. Ca estonce, non los deue auer si non en aquella manera, q̄ las leyes deste libro[c], mandassen.

¶ *Ley. VIII. Si muere el moço a quien es dado sustituto, como puede heredar el sustituto suyo.*

MVriendo el moço aquien el padre, o el abuelo ouiesse dado otro heredero sustituto, en la manera q̄ dizē pupilar, si este sustituto quisiere heredar tan solamente los bienes q̄ fuerē del padre del huerfano, e non los que ouiera el moço de parte de su madre, o de los parientes della: dezimos[d], que si este sustituto fuesse establescido por heredero en vno con el moço[e], en el testamento de su padre: e otrosi, si le fue dado por sustituto[f], que estonce, conuiene en todas guisas, que sea otrosi heredero[g], en los bienes del moço, maguer non quiera, o los desamparare todos[h]. Mas si el moço, quando era biuo, e aquel que fue establescido por heredero en su logar, se acordassen de so vno, que nō quieran entrar los bienes del padre de aquel moço: si en aquel mismo testamento ouiesse establescido el testador

a ¶ *Del moço.* Probatur hic matrem pupilli, etiam quoad legitimam excludi per expressam pupilli aliam. adde. l. Papinianus. §. ita neque impuberis. ff. de inofficio testamen. & clarius habetur in casi pater, de esta lib 6. In si. & hoc tenet Bar. & cæteri Docto. communiter. in. d. l. 2. in princ. in. 3. effectu pupillaris substitutionis. ff. eo. Archidiac. ri. in d. cap. si pater. dicit hoc procedere iure fori, non iure poli. argu. c. si 17. q. 4. iuncta l. nam & si parentibus. ff. de officio. testa. Sodo in d. l 2. colum. 9. versi. circa rotum effectum. refert hoc dictum Archidiaceo in confirmationem eius adducit, quod videtur contradicere æquitati naturali, quod matri excludatur in totū, vt patet ex pulchrè adductis per Bal. in l. pueribus. post principium versicu. circa rem tiam. C. de impub. & aliis. & qui lex politiua contradicit naturali æquitati non ligat in foro conscientiæ, vt voluit notabiliter Inno. in ca. quia plerique. de immunit. eccles. vnde infertur, quod nō potest in substitutus in foro conscientiæ retinere legitimam debitam matri, & quod per denuntiationē euangelicam ad eam restituendam cogi possit, argumento notatorum per Bar. in extrauagan. ad reprimendum. in ver o per denuntiationem. Idem tamen Socinus videtur dicit istam opinionem Archidiaconi esse valde dubiam quia lex politiua, quæ non est nutriua peccati ligat & debet etiam in foro conscientiæ. allegat Ioan. Andre. post S. Thomam. in. c. quanquam. de vsur. lib. 6. & quod non peccat, qui authoritate canonis aliquid facit 23 q. 4. c. qui peccat. nec lex canonica permittit aliquid cum peccato. vt in cap. fin. de præsumptio. bona glo. in cap. cum contingat. de iureiuran. Subdit tamen Socinus, quod tenetur mente dictum Archidiaconi propter eius authoritatē quia potest aliquando ratione concordiæ aliquid concedere: & certe istud dictum Archidiaconi videtur durū. Cum legitima etiā filio debita potest tolli per statutum, vt est cōclusio Bar. in. l. Titio centum. §. Titio genero ff. de condit. & demonst. Cum quo multi Docto. tenent, licet communis conclusio sit, quod possit minui: non tamen in totum tolli, vt attestatum Decius. cōsi. 106. & pro tenui, & quæ debet limitari, quādo filius non habet vnde se alere: nam si habetur in totum tollit posset, secundum Abb. in. c. Raynuntius. col 5. detesta. & cum cōmunitates maiores habeant ad alimenta aliis, & pro ut in plurimum transeunt ad secundas nuptias, iustum fuit & æquitati consonum remedium legale & canonicum prouidendi filio, & patri & eius familiæ per paternam pupillarem substitutionem, & multo fortius hæc procederent in legitima debita matri, vt in totum possit excludi, cui non est ita debita legitima sicut descendentibus. vt in. d. l nam & si parentibus & tradit latè & pulchrè Guillel. Benedi. in repeti. d. c. Raynuntius. in verbo, & vxorem nomine Adelasiæ. fol. 51. cū sequēti. Sit ita mater esset valde pauper ita quod non habetur alimenta, tunc posset agere contra substitutum pupillarem ad aliquam, qui est heres filij vt ind si quis à liberis. §. ita scriptum. ff. de libe. agnosc. l. 6 & quæ ibi dixi. titu 19. parti. 4. Et prædictam cōclusionem: quod mater excludatur per pupillarē expressam. extende etiam si filio substitutus sit turpis persona vt probatur in. d. §. sed neq; impuberis. iuxta gl. & ibi tenet Ang. vi. q dixi. 3. eod. §. in glo fi.

b ¶ *Heredar.* Debet enim substitutus esse capax reipsa testamenti & non ipsi pupilli, & etiam tempore aditæ hæreditatis vt in. l. si is qui hæres. & ibi Barto. ff de vulg. & pup. & quid si substitutus sit filius naturalis, vel spurius testatoris vide. l. si is qui ex bonis. ff. de vulg. & pup. vbi Barto. & Docto.

c ¶ *De este libro.* Potrè dicit, propter ea quę habentur in. l. 8. tit. 13. nisi ea. §. partita. & in. l. si is qui ex bonis. ff. de vulga. & pupi. & l. 22. titu. 3. eadē partita.

¶ *Ley. VIII.*

SI pater instituat hæredes duos filios, & vno instituto aliū substituat, & moriatur in situ[a], necesse habet substitutus pupillariter omnia bona pupilli agnoscere nec pater ea potest repudiare & alia adire vel è contrario, sitū alio tertius fuerit in testamento patris substitutus, & mortuus dum viuere ret conuenit cum superstite substituto de repudiādo bona paterna, tunc mortuo pupillo substitutus[b] succedit pupillariter in bonis pupilli mortui, & post si velit paterna bona repudiare & in tali casu habebit paterna bona remius hæres patris, alias non. b. d.

d ¶ *De ijmos.* Ortum habet ista lex à l. quidam eulogio. C. de iur. delibe. & a. l. quæsitum. & a. l si pupillus. ff. de acquir. hæred. & d. l. pater. ff. de pruileg. creditor. & a nota, per Azo in summa. C. de impub. & aliis substi. col. 4. versi. an autem institutus.

e ¶ *Con el moço.* Idem est dicendum, si pupillus esset ex hæredatus: & iste alius fuit si extraneus, siue frater pupilli, fuisset institutus in totū, quia in tali casu acceptando paternā, cogitur acceptare pupillarem, secundū Ioan. de Imol. in. l. qui patri. ff. de acquir. hære. & in. l. quod fuipra quadrantem. ff. ad l Falcid. vbi gio. reputata singularis vobuit contrariū, sed cū ioā. de Imo. tenēt Alex. & Ias. in. d. l. quidā eulogio, quia militat ratio l. sed & si plures. §. quos possum. ff. de vulga. & pupi. quę fuit ratio fundamentalis illarum. Il. secundum Bar. post Dyn. in. l. ff. de acqu. hæred. vbi Bart. plenè discutit per latā distinctionē. quā facit in tribus fin. col. vbi videbis alios casus vltra posito per istam. l.

f ¶ *Sustituto.* Procedit hoc siue sit expressa pupillaris siue tacita contēta in vulgari, quia etiā militat ratio. d. §. quos possum. de quam præcedē. gl. & satis probat illa l. cum generali tet loquā. & l. 2. patri. ff. de acqr. hære. vbi Alexā post Bona. & in. d. l quidā eulogio. vbi etiam Iaso.

g ¶ *Heredero.* Ipse si viuat inter ligē, & etiā si decessent ante pupillum quia adhuc eius hæres cogitat adire seu acceptare pupillare hæreditatē, vt est casus singularis ff. d. l. qui patri. ff. de acquir. hære. Quisi adiuit coactus ad petitionem fideicommissarij hæreditatem paternā, an etiā tunc procedit illa. l. vid Alex. post Bar. & Rapha Cumanu. in. l. statim. §. qui simpliciter. ff. ad Trebel. tenētes sic. quātūc etiā militat 16. d. §. quos possum licet lasciuendo l. quā eulogio. dicat q̄ hoc nō est sine magna dubitatione.

h ¶ *Todos.* Id est, vt nec paternā, neq; pupillarē substitutionē acceptaret: nā si prius acceptaret paternā, nō potest postea deserere eā pupillarē l sicut. C. de tempad. hære. Bar. tāin. d. l. fi. col. 3. ff. de acqr. hæred. per. l. cum hæreditate. ff. eo. vnit, quia obuentēs pupillari hereditate, vellet repudiare paternā, q̄ pōt hoc facere ne habeat pupillarem, cuius iustitiā videt approbari per ista. l. prima sed ten cōtrariū, put etiā tenuit ipsemet Bar. sibi cōtrarius in l. testē. C. de inp. & aliis. & Ang. in. l. q patri. ff. de acquir. hære. Io. de Imol. in d. l fi. col 2. Paul. de Cas. in. d. l quidā eulogio, col. 4. C. de iur. delibe. vbi etiam respōdet ad. d. l. cū hæreditate. & istam l patrē, intelligē vt dixi. vel etiam potest intelligi. q̄ si est minor cum adiuit, & restituatur contra aditionem, fit restitutus vtranque hæreditatē deserat sed quid si institutus, qui erat minor restituatur contra aditionem paternā hæreditatis, & sic restitutus vel habere pupillarem ex substitutione, an posit videtur probari q̄ nō. Cōtrarium tū videtur de mente Azo. in summa. C. de inpuber. & aliis substitu. col. 4. vbi dicit q̄ si impubes adiuit paternā hæreditatē & decessit in pupillari ætate, & eius substitutus velit integrē restitui vt tenet pudiet portionē paternæ hæreditatis de latæ sibi ex persona impuberis: q̄ fortē restituetur sicut etiam pupillus poterat restitui vt in. l. non solum. ff. de integ. restitu. licet Azo videtur loqui in casu in quo erat alius coheres pupilli: seu in casu in quo per existentiam sui hæredis

tabulæ pupillares erant confirmatæ, vt in l. si filius qui patri, ff. de vulga. & pupil. hodie de iure regni videtur de n dicendũ, & si ex testamẽto paterno hæreditas mai eret sine aditione, per. l. ut ta 2. lib. 5. ordi. & quia etiã de iure rõmuni loquẖdo, si quis restituat contra hæreditatis aditionẽ tũn rũ nudo nomine hæres remaneat, vt in. l. & si fine, § sed q̃ Papinian'. ff. de iuno ex eo solo cemanent confirmatæ tabulæ pupillares, vt tenet Bart. in. d. l. fin. & est etiã de mente eius in d. l. si filius. qui patri vbi etia n Ioan. de Imol. & Cuma. & alij modetur illud de claũsi super. t. lectur. illius. l.

In no. re. est l. 1 tit. 4 lib 5.

6 a ¶ *A otro alguno.* A contrario ergo, si nullus esset cohæres, tu in aditione cõfirmatæ tabulæ pupillares non posset substitutus habere pupillare hæreditatẽ, vt ꝓbatur hic & tu. l. sed si plures. §. ex asse ff de vulga. & pupil. sed opponitur de. l. si filius qui patri eo. titu nam cum institutus hic fuerit pupillus, tu datus fuit substitutus cohæres tum eo institutus, si ter vtrq; repudiauerit paterna hereditatẽ, substituꝰ habere debet pupilla cum in existẽtia hi hæredis pupilli, cohæres fuerũt tabulæ pupillares, sed dicit, q̃ tales existentiæ per datione cohæredis extra nei fuit oblata vt in Lapud Iuliann. §. idem Iuliannus. ff. ad Trebel & sic de iure communi rum non adeatur hæreditas ex testamento patet no, tabulæ pupillares euanescunt: si verõ cohæres fuisset, alter hæres suus. vt filius in potestate, tunc procederet q̃d habetur in. d. l. si filius qui patri & ita declarat gl. & doct in. d. l. sed si plures. § filio ff. de vulga. & pupil. hodie tamen de iure regni, cum etiam hæreditate nõ adita, valeant relicta & quęcunque in testamento contenta, videtur q̃ etiam si non esset cohæres qui adeat, substitutus habere posit pupillarem hęreditatem, per. d. l. ut ta 2. lib. 5. ordina.

In no. rec. est. d. l. tit. tu. 4. li 5

b ¶ *Entrar en ellos.* Est enim tuc iuncta & facta vna hæreditas patris & pupilli & ideo nõ potest illam substitutus separare, vt i. l. sed plures. §. filio tũ pupilli. ff. ro. l. si pater. ff. de pupillar. credito. vers. at rum substitutꝰ si vero pupill', q̃ solus fuit substitutꝰ, abstinuit se a pterna: tunc substitutus bene põt habere pupillarẽ. d. l. supra. & l. si pupillus. in principio ff. de ta. here. si tũ pupillus q̃ adiuit, poterat restitui, cõtra minuitionẽ vel aditionẽ, poterit hoc substitutus vt eius hæres. vt in d. l. non solũ ff. de in integ restit. Azo. vbi. 3. Bar post Dynũ. in. l. fin. ro. ad fin. in primo membro distinctionis ff de acqui hære. sed aduertendum hoc q̃ gl. magn. in vers. vel mel?. in. d. l. si pater tenuit cõtrariũ per textũ abi. nuo q̃ ex quo substitutus appeo. hauit voluntatem testatoris adeundo ex pupilliari, videtur etiã appro. basse aditionẽ factã per pupilli, secundũ voluntatem testantis, & licꝰ d. l. non solum habeat locũ in successione ab intestato pupilli, non autẽ in succedente sibi ex substitutione pupillari, & illã gl. sequitur ibi Bar. diresse notabile ad declarationẽ d. l. non solũ, & idem vult Ioan. de Imol in. d. l. si. ro. l. si. ff. de acquir hære. vbi dicit illã esse singularem limitationẽ ad. d. l. non solum. & casum in. d. l. si pater, esse in hoc singularẽ, & ita ibi Alberi. tũ in d. l. si pater. tranſit cum dictaglo. post Dynũ. Idem tenet Ioa de Imol. sibi cõtrarius. in. d. l. si filius qui patri. & in. l. sed si plures § filio. ff eo. vbi etiã Pau. de Cast. tenet primũ dictũ Azo & Bar. in d. l. si. Alex. perpendit illã contrarietatem in. d. l. quidam eulogio. col. 2. vbi ipse pro concordia opinionũ distinguit, quod aut fuit in casu in quo absque aditone fuit immixtione pupilli, substitutio pupillaris erat confirmata: vt quia filius erat institutus in potestate absque datione cohæredis extranei: & sic existentia suitatis confirmata erat pupillaris substitutio; & tunc non sequitur ex necessitate, quod substitutus agnoscendo hæreditatem pupilli ex substitutione pupillari, videatur confirmare immixtionem factam à pupillo: & quod tunc merito procedat opinio Barto in d. § filio. & in d. l. fin. secus vero, si erat necessitatis immixtio pupillari confirmationem substitutionis, vt quia datus erat filio pupillo cohæres extraneꝰ. Certẽ iste articulus est valde mihi dubius: neq; ista concordia domini Alexan. multum stringit, licet videatur colorata, & forte in puncto iuris verior est opinio Bar. in. d. § filio seu in. § ex asse. & in d. l. fin. quæ vt dixi fuit opinio Azonis. cum dict. l. nõ solũ procedat sue hæres minoris sucrediat ab intestato, seu ex testamento: neque de necessitate sequitur, q̃ adeundo ex pupillari substitutione, videatur approbare aditionẽ

Et. d. l. non recoꝰ.

Si porfisasse algund ome al fiso de otro, que fuesse menor de catorze años, en aq̃lla manera, que es llamada en latin arrogatio[d], e despues desto le desasse sustituto en su testamento otro alguno en lugar deste moço, en aq̃lla manera, q̃ es dicha sustitutio pupillaris: tal sustituto como este, nõ heredara en los bienes del moço. Fueras ende en aq̃lla parte, q̃ el moço deuia heredar de derecho en los bienes d̃ aq̃l q̃l porfiso, q̃ es la quarta parte[e] de todo lo del porfisador, e lo al q̃ le ouiesse dado algũ su amigo[f] de aquel q̃ lo porfiso por amor de aquel su padre adoptiuo. Mas los otros bienes que viuiessen a tal moço como este de parte de su padre natural e legitimo, o de otra parte, heredar los han los parientes mas propinqos del si su padre natural non ouiesse[g] ordenado alguna cosa, en razon de ellos en su testamento.

faꝰtam per pupillum de hæreditate patris: tũ posset dici q̃ ap. ꝓbat, ita tamen. vt salum sibi remaneat beneficiũ restitutionis sibi competẽs ex persona minoris, per. d. l. non solum. & l. si pater. in qua se fundat glos. ibi non probat, q̃ per hoc extinguatur substitutus à benefitio restitutionis quo & ipse minor in casu, in quo esset necessaria immixtio ad rem sitmationem in tabularum pupillarũ, posset restitui. ergo & eius hæres. & procedit maxime stante hodie. d. l. ordina. ex qua non egent aditione ex testamento paterno tabulæ pupillares.

c ¶ *Non le podria auer.* Habetur tamen vtraque hereditate ex agnitione pupillaris poterit ex persona minoris restitui. vt dixi in gl. supra, proxima.

¶ *Le. IX.*

a ¶ Arrogato filio potest arrogans pupillariter substituere in quartam solum bonorum arrogãtis & ea quæ in mutu arrogationis ab amico eius arrogatus est consequutus in tãtum vero bonis suis reddere pupillo veniente ab intestato. hoc dicit. Habuit originem ista. l. à l. sed plures. §. in arrogato. ff de vulga. & pupill.

d ¶ *En latin arrogato.* Idem si esset adoptio, ex qua filius transiret in potestatem adoptantis, vt si detur à patre naturali suo, iuxta. l. cũm in adoptiuis. C de adopt. §. sed hodie. in sec. o. l. 9 titu 16. 4. partita.

e ¶ *La quarta parte.* Quæ debetur arrogato. vt in. l. 8. tit. 16. parti. 4. & in. l. 2 si arrogator. cum concordan. ff. de adopt. & aduerte, q̃ tunc debetur illa quarta, quando filius arrogatus esset impubes (secus autem esset, si esset pubes: quod satis probatur hic in illa. l. & in d. l. si arrogator, & in §. cum autem instituta de adopt. & ita tenet & declarat Salicetus in lege pen. in prin. in. 2. colu. C. de adoptio. & in l. 2. eo. tit. lex tamen. 8. titu. 16. parti. 4. de qua. 8 indistinctẽ loquitur, vt arrogato filio debeatur ista quarta, neque distinguit sue sit pubes vel impubes, vnde videtur sorte dicendum, quod illa sit intelligenda, secundũ istam, scilicet quãdo impubes fuit arrogatus, & quod alias ista quarta non debeatur sed q̃ tunc debebitur arrogato filio puberi. tradit Salicet. in d. l. 2. vid. quę dixi in. d. l. 8.

f ¶ *Su amigo.* Adde d. §. in arrogato. l. sed si plures ff de vulga. & pupill. 3 videtur ergo in se fetimum quidquid habet filius contemplatione seu occasione patris, vel aliãs vt hic, & in. d. §. in arrogato. & ibi Bar. & doctꝰ latẽ Adde Bar in l. annua § 1 de annuis lega. Abb in capit. sedes. columna. 5 de restitut Ioan de Plate. in. l. 1. C. de castren. pata. pecu. libro 12. Bal. in. l. cũm te. C. de donat. ant. nupt. adde. l. pe. & ibi Bal. C. de ut. deliber.

g ¶ *Non ouiesse.* Potuit enim pater naturalis, & legitimus eis substituere. vt 4 supra eo. l. 5.

¶ *Lex. 2.*

¶ *Lex. X.*

10 Expirat pupillaris substitutio per maximam, mediam vel minimam capitis diminutionem in pubili idem filius vita instituentis efficitur sui iuris pupillus, aut iusta ratione ab hæreditate patris se abstineat hæres sed filius iusta cognuo agnoscere eam & sibi abstinentia in integrum restituitur, reintegratur substitutio quæ per abstentionem exparuerat. Item expirat si testamentum patris posthumi agnatione vel alias infirmatur, aut si pupillus ad ætatē xiij. & pupilla ad ætatē xij. anno peruenerint. hoc dicit.

¶ *Ley. X. Porque razones desfallesce la sustitucion pupillar.*

DesFatase[a] la sustitutiõ, que es llamada pupilar por quatro razones. La primera es, quando el moço viene a edad[b] de catorze años, e la moça a doze aquen establesce el sustituto. La segunda es, quando tal moço como este, pierde la libertad que ha, e la cibdad, e la familia. E estu seria, como si fuesse captiuo[c] de los enemigos de la fe[d]: ca por tal prision perderia estas tres cosas sobredichas Pero si al padre[e] acaeciesse este captiuerio, nõ se desatara porẽde, tal sustitucion pupilar, que ouiesse fecha de su fiso: que non fuesse captiuo. E la tercera es: quando pierde la cibdad[f], e la familia, e non pierde la libertad, e esto seria, como si fuesse desterrado para siempre en algun logar cierto. La quarta es quãdo pierde la familia[g], e non la cibdad, nin la libertad. Esto seria, como si este fi

1 a ¶ *Desfatase.* Ortũ habet à notatis per Azo. C. de impube. & aliis substitu. in summa. col 3. versic ex priat pupillaris substitu & a gloss. in l. in pupillari. ff. de vulg & pupil.

2 b ¶ *Viene a edad.* Id est, quã primũ attigerit. 14. annoru vltimũ diem in masculo, & 12. in fœmina vt in. l quæ ætate ff de testa gloss in. l. 2. ff eo Bart & Alexan. in. l. in pupillari ff. de vulga. & pupil possetestam pater non tempore taxare merum pupilla is substitutionis l. 1 quisita ff eodem.

3 c ¶ *Fuesse captiuo.* Si intelligas filium fuisse captum viuo patre, planẽ procedit, vt in. l. lex cornelia. versi. si vero viuo patre ff de vulga & pupil. notat glo. in. l. parer ff. de capti & in. l quòd si filius eo tñ non tamen expirabit tacita vulgaris contentam in expressa pupillari, vt vult gloss. & ibi Bart in d. l lex cornelia de Bar. in. l 1 col 8. a. ersi vlteriusquero. eo. ti. si vero intelligetes mortuo patre pupillu fuisse captũ tunc licet de rigore iuris, videbat substitutionẽ pupillarẽ expirasse vt in. l. si quis filio exhæredato. §. iuritum ff de in iust. rupt tamen de æquitate con firmanturtabulæ pupillares vt in. d l. pater in fin. & in d l lex cornelia. hoc fiue in capitis iuste decedat in pubes, siue pubes: quia si non ereueniatur, fingitur decessisse pr. ausibula hora capitis iuris.

4 d ¶ *Enemigos de la fe.* Sentit ista l. inter christianos non habere locũ iura capitis iuris, quo ad personas vide per Bar. in. l. hostes. in fi ff. de capt.

5 e ¶ *Al padre.* Adde. d. l. lex cornelia in principio & d l pater. in prin. si vero pater & filius fuerit capti vide. l. si pater. ff de vulga & pupilla.

6 f ¶ *Quando pierde la cibdad.* Hæc est media capitis diminutio. vide l. nequeei. §. eorum de adopt. possunt enim hæpœnæ cadere in pupillum dolo capacem. l. si arrogati. ff. de tute. l. impuberem. ff de fur. l. impuberem. ff. ad l. cornelia de falsario est secundum Bar. post Guillel de Cugn in. l. in pupillari. ff de vulga. & pupil. quia etiã si pupillus esset pubes, in tali statu non posset testari in l eius qui §. fina. ff de testam. l. 15. titu primo, supra ead. parti. vnde testamentum factum in iraretur. vt in. d. §. iuritum Sed cum hodie per l. 4. Tauri possit testari, videtur non procedat quod hic habetur, & sic quod substitutio pupillaris non expiret.

7 g ¶ *Quando pierde la familia.* Hæc est minima capitis diminutio. & vi. l. neque ei. §. eorum. ff. de adopt.

8 h ¶ *Que le posiesse otro.* Tunc tamen in effectu nõ expirat pupillaris substitutio. quia ex stipulatione debemur hæreditas illis, qui succedunt ex substitutione, si facta non esset arrogatio. l. nõ aliter & l. his verbis. ff. de adoptio. & quid si moriatur arrogator, an reconualescat pupillaris substitutio facta à patre naturali? vide glos. vbi elegantet. Bald. eoldũ. 1. ff. de adopt. & quid si ex dispensatione Papæ pupillus ingrederetur monasterium, vel trahereturin monasterio à parente, an tunc expiret pupillaris substitutio? vide per Bart. & Imola in d. titul. in pupillari. vbi vid. Alexan. & Iaso.

9 i ¶ *Qualquier manera.* Et sic videtur, quòd & si per dignitatem exeat, substitutio pupillaris expiret: cuius contrarium tenet Barto in. l. 2. in princi. colũ. 3. versic vlteriusquæro. quid si exeat &c. ff de vulga. & pupil. & secundum hoc etiam videtur intelligenda ista lex parmarum. vt etiãrengi in. l. 14 titu. 8 partit. 4 est enim cõmodũ filii impuberis, vt pẽ sibi faciat testamẽtũ, per legẽ ex tribo[o]. C. de inofficio. testa. licet forte ex verbis generalibus huius l. posset dici cõtrarium, quantum ad substitutionem pupillarem. & text in authẽ. consti. quæ de di_m. in. §. illud. colum. 6. liberãs filiam

jo a tal fuesse emancipado, e nõ estuuiesse en poder de otro, e el mismo consintiesse, que le porfisasse otro[h] algũo. Ca estonce muda se en familia agena, porq̃ era ante por si, e se mete en poder de otro, e se fazede la compaña de aquel que lo porfijo. E esso mismo seria, si tal moço como este saliesse de poder de su padre, por qualquier manera[i]. E por qualquier destas q̃tro razones sobredichas desfallesce la sustitucio, q̃ es llamada pupilar. E aun dezimos, q̃ desfallesce, si el moço nõ quiere ser heredero[k] del testador que le dio el sustituto. Pero si esto fiziesse en gaño samẽte[l] este a tal, querido mal al sustituto, e porẽde no quisiesse ser heredero de los bienes del padre, por razõ del testamẽto[m]: estõce el judgador deue le apremiar, q̃ la reciba, e si nõ la quisiere recebir malticiosamẽte, nõ mostrãdo alguũa razon derecha porq̃ lo fazia maguer muriesse ante que fuesse de edad: aura el sustituto la herẽcia del testador[n]. Otro si dezimos, q̃ si despues q̃

à parris potestate, in quo se fundat Bart. non loquitur in substitutione pupillari non tamen auderem recedere à dicto Barto. cum quo communiter de cto. transeunt. nec quia (vt dixi) substitutio pupillaris est fauor & commodum filij. glos. in. d l. ex tribus.

10 k ¶ *Non quiere ser heredero.* Habes hic, quòd substitutio pupillaris euanescit pupillo repudiante pater nam hæreditatem & sic quòd existentia sui hæredis non confirmat tabulas pupillares. Cuius contrarium probatur in d. pater. ff. de priuileg. credito & in l. si filius qui patri. ff. de vulgar. & pupi. & in d. si pupillus. ff. de acquiren hære vnde videt corrigere ius commune, quod non credo verum, quia vbi istæ leges parti rarum hoc non exprimunt, non est earum intentione ius commune corrigere. nõ debẽt supplere intelligi & limitari per iura communia. vnde in illi gestam 1 quando pupillo fuit datus coluæres extraneus quia tunc suitas tollitur, vt in. l. apud Iulianum. 5 idem Iulianus. ff ad Trebellia quando vero existentia sui hæredis non esset sublata, fuerendum ell ex ea confirmari tabulæ pupillares. cum nequeper istas ll. partitarum iura suitatis sint sublata in his, in quibus fuit ius est fauor filiorum suorum, vt in. l. 21. & ibi dixi titu. 3. supra eadem partit. & fauor est, q̃ confirmetur testamentum pupillare, vt iustit de pupi. substi in princi. vide latini sta materia Bar. & Alexan. & docto in d. l. si filius qui patri. vbi etiam vide an remuscai suitas, si extraneus cohæres repudiet, vt ex ea pupillaris substitutio confirmetur, & communis conclusio est quod non, vt etiam tradit Socinus, ibi colum. 10. quem vide, an autem hodie etiam non adita hæreditate conseruetur pupilla ris substitutio. ex. l. ordinaui vid. quæ dicam infra in gloss super verbo, se desataria.

Quæ in no rec. est. del 111. 4. lib 5.

Inno. rec. est. l. 3. tit. 4. lib. 5.

l ¶ *Engañosamente.* Concordat cum. l secunda versi. planẽ. el. 2. ff. de vulgari & pupillari.

m ¶ *Del testamento.* Volens abintestato habere. & vide, quæ in hoc notat Barto. in. l. si arrogator. in fi. ff. de adopt.

n ¶ *Del testador.* Et etiam hæreditatem pupilli vt probatur in dicta l. 2. ff versicu. plane. & ibi Paul. de Cast. notat.

14 a ¶ *Afirmasse.* Concordat rum.l.secunda.versi.ergo si minor.ff de vulga.&pupilla.

15 b ¶ *Se desfaseria.* Concor. cum l. Papinianus §. sed neque imo ubi ei. ff. de in officio. testa. de iure tamen communi per multa. ex causa. C. de li ber. præte. communis conclusio est, q̃ conseruetur pupillaris substitutio, rupto testamento ex causa præteritionis, vel exhæredationis, vt tenet Bartol. in. l. i. §. i. & ibi cõmuniter docto. ff. de vulgar. & pupil & in. d. authẽ. ex causa. post gl. ibi. Dy. tamẽ, vt refert Bart. in. d. §. 1. tenuit contrarium dicens q̃ authẽt. ex causa loquitur in legatis & fideicõmissis, quæ etiam sine testamento possunt ab intestato relinqui, non in substitutione pupillari quæ non tenet sine testamento patetno. l. 2. §. adeo. &. §. prius. ff. de vulga. & pupil. & supra. eod l. 9. & istam opinio. approbat ista. l. paritatum, quæ etiam videt fuisse opinio Azo. C. de impuber. & aliis substit. in summa. col. 2. ad fin. qd tenementi. nam licet ex. l. 11. tit. 7. & l. 6. tit. 8 ea parti. approbetur id, qd habetur in. d. auth. ex causa tamen in substitutiõe pupillari proredet hodie in regno ista. l. & opinio etiã Dini cõtra rõm i niritur comprobare Iason in d. l. 1 §. 1. vbi de per eum opinionem etiam Dini tenet Bal. in authẽ. ex causa. col. 9. & 10. C. de liber. præter. nec obstabit l. 1 tit. de los testamẽros. lib. 5. in ordi. rega quæ illa. l. tamen id decidit eatum illã, quando deficit hæredis institutio, quia testatoris illam non ferit, vel si fecit hæres non adiuit hæreditatem. & iste casus, de quo in ista l. paritatum quando testamentum dissolutur ex causa præteritionis vel exhæredationis, non deriditur ibi ideo remanet sub dispositione iuris communis, l. commodissime. ff. de liber. & posthum. l. si extraneus. ff. de condit. ob causam ad hoc respõdeas quod parta sunt institutionem non fecisse vel mutedem fecisse. c. inter corporalia. de translat. episc. vel ele. & licet bonus tex. in. l. si aut nullum. C. de legi. hæres. & pri. a sint nullo modo facere vel inepte facere. l. 1. 2. & ibi notat Bal. in prin. C. de success. ab Prætereat. substitutio pupillaris teneret vigore illius. l. ordi. etiam quando nullum instituit hæredem ex verbo en las otras cosas. abi posito nam ista appellatio exterorum etiam continet tabulas pupillares vt tradit Barto. in. d. §. 1. à fortiori retinebit quando institutio & ex causa preteritionis rumpatur ex his quæ dirit glo. in. d. §. 1. Item q̃ procedit illi l. l. ordina. in his quæ necessario institutionem hæredis exigunt & non debet restringi ad ea quæ ab intestato in codicillis fieri possunt de quo vide quæ dixi in l. 2. tit. 7. eadẽ parte in glos. super verbo no quiere. quid autem in substitutione exemplari Bal. vult in l. humanitatis col. 5. C. de inpub. & aliis substi. q̃ non possit fieri filio præterito. & videbis addictionator.

16 c ¶ *Otro testamento acabado.* Concord cum. l. si quis eum. §. 1. ff. de vulga, & pupilla.

17 d ¶ *Otrosi se.* Et sic ignatione posthumi substitutio pupillaris expirat eo quia rumpitur paterna testamentum quod Barto. in. l. in pupillaris. ff. de vulga. & pupil. licit quod procrdebat olim. & quod hodie nõ expirabit per. d. auth. ex causa contra cuius dictum habes casum hic de in parti arum, & dixin glos. precedẽ. adde etiam q̃ si pupillus moriatur vivo testatore, quod expirabit pupillaris substitutio, vt in. l. quod si filius. ff. de capti. & mor. Ioan. Andre. in additio ad Specul. tit. de testam. in princip. in prima additio. magna. in tertia colum. versi. quo suiens. vbi dicit, quod substitutus non veniet neque ex pupillari neq; ex tacita vulgari quod tamen intellige, vt per Bartol. in. l. Comitentibus. ff. de vulg. & pup. & in. l. cum patronus. ff. de legat. & in. l. pater. ff de adoptio.

¶ *Lex. XI.*

Exemplariter substituit pater filio fatuo, sic: instituo filium meum hæredem & si in stultitia moriatur Titium substituo sed si dentes habet mente captus illi sunt substituendi. aliàs eius frater: & si fratrem non habet quilibet extraneus potest substituti. & dicitur exemplaris exemplo pupillaris: quia vtraque propter sensus defectum fit & si in furore moritur admittitur substitut[a]. Et reliquente vel eiiato filio aut testatore per aliud testamẽtum substitutionem inuocante expirat dicta substitutio. hoc dicit. Habitur ortum a l. humanitatis. C. de impuber. & aliis substitu. & á

el moço desechasse la herencia de su padre, se arrepẽtiesse, diziendo q̃ quería ser heredero: e pidiere a algũ judgador del lugar q̃le entregue de la heredad estõce bẽ puede ser heredero, e ma guer dessfallesciera la sustitucion, porque non quiso a primas entrarla heredad, afirmasse[a] por tal razon como esta, luego que sea entregado della, de guisa que si muriesse el moço ante q̃ sea de edad de catorze años heredara el sostituto los bienes del testador, e del moço. Otrosi dezimos, que seyendo quebrantado por alguna razon derecha el testamento que ouiesse fecho algun testador, en que ouiesse dado sustituto el padre a su fijo, o alguno otro en la manera que es dicha pupillar, que se desfaseria[b] la sustitución porende. E aun dezimos, que desfallesceesta sustitucion pupillar, si el padre fiziere despues otro testamento acabado[c]. Esso mismo seria, si despues que el padre fizo testamento edexo sustituto a su fijo, le nasciesse otro hijo[d], o fija.

¶ Ley. XI. Como se faze la sustitución que es llamada exemplaris e como desfallesce.

Exemplar sustitucion diximos que es aquella, que pueden fazer los padres, e las madres e a sus fijos[f] que son locos, o sin memoria[g]: e faze se en esta manera[h] diziendo assi: establezco por mio heredero a fulano mio fijo, e si el muriere en a-

Et. d. l. 1. tit. 4. li. 5. no recop.

lege. ex facto. ff eod. tit.

e ¶ *Las madres.* Extende hoc etiam si mater transierit ad secundas nuptias, secundum Bal in l. humanitatis. col 8. C. de inpub. & aliis sub sti contra Bar in l. ex facto. ff de vulg. & pupil. cũ quo contra Bart. o. transit Io de Imo. in. d. l. ex facto. & Saly. in d. l. humanitatis. & idem Imol in. c. Raynuntius. de restitu in materia exemplaris substitutionis, quod in dubio procedit, si mater humaniter & honestè citra filium testata sit, non si corrupto animo sub, quód filius hæres esset fanatic mentis aliter testaretur, vt tradit Angel. A ret in §. qua ratione insti. de pupil. substitutionis verba valde placent Guiliel bene. in repe. d. c. Raynuntius super verbo si absq; liberis moreretur. la. 2. in materia exemplaris substitutionis. Poterit enim mater filius suis bastardis non nutis ex damnato coitu, iuxta id q̃ habetur in. l. 9. Tauri exemplariter substituere, vt vult Bal in. d. l. humanitatis. col. 10. ver. 2. videamus de est. l. 17 tit. personis & tradit Guiliel. Benedict. vbi supra colum. 4. quid autem si mater vel auus maternus concurrant in substituendo exemplariter, quis præferatur: vide per Bal. in. d. l. humanitatis col. 11. versicu. 5. quæritur. & melius per Bar. in. d. l. ex facto. col. 8. ver. quæro si auus. vbi etiam in quæstione antecedenti vid. per eũ. Quid si pater & mater ambo substituerint, qualiter & in qb[i] bonis substituti succedent?

In no rec.

f ¶ *Fijos.* Sed an filio exheredato possit exemplariter substitui. l. ista inferiur. in forma huius substitutionis videtur velle, quód non, & idẽ probari videtur in d. l. humanitatis. vbi Bar. hoc tenet & in. d. l. ex facto, & vtrobiq; doct. cõmuniter. Sed in puncto iuris forte verior est opinio, q̃ possit filio exhæredato ita substitui cùm etiam furiosus recte exhæredari possit ex causa ingratitudinis commissa ante furorẽ. l. nõ nunquã. §. si vis. ff de vsucapio. l. fi. §. sed cum antiquitas. C. de curatorio. Bar in. d. l. ex facto sicut enim pupillariter substituitur filio exhæredato, vt in. l. 6. supra. eo. sic etiã poterit exemplariter cum etiã ista substitutio illam imitetur, vt hic habes, nec obstabit ista. l. in modo formali: quia exhoeno potest id inferri cũ id dixerim. l. 5. supra. eo. in forma pupillaris. neq; d. l. humanitatis ita vrget q̃ ex ea fundet cõmuns opinio, & contra communẽ tenet Decius. ibi co. 4. & Didacus a Couarruuias in suo commento c. Raynuntius §. 6 de testa.

g ¶ *Locos y sin memoria.* Adde l. ex facto. & d. l. humanitatis. & l. fi. §. fin. & C. de curatorio furio potent ergo substitui exemplariter furioso, vel mente capto, vt mutis & surdis, qui testari non possunt & etiam prodigis, quibus facta est interdictio, vt omnes dicunt in. d. l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. Bal. etiam in. d. l. humanitatis. C. de inpub. & aliis substitu. col. 11. versic. 6. quæritur.

h ¶ *Fazese en esta manera.* Fit etiam verbis generalibus, vt si dicat instituo filium & semproni filios meos hæredes, & eos inuicẽ substituo: nam si vterq; est furiosus, vel mẽte captus, sub his verbis inest exem

4

plaris substitutio, secundum Bart. in l. Lucius ff. de vulg. & pupil. vbi etiam Alexan colum penult. Iason. rolum. 11. vel si diceret, substituo filio meo Titum, licet nulla fiat furorismentio, vt volunt Bart. d. l. ex facto ff. de vulga. & pupilla.

5 a ¶ *Muriere en aquella locura.* Institutio sub hac forma concepta complectitur vulgarem, si filius restituta sibi sanamente non fuerit effectus heres, vel adhuc in furore existens fuerit eius nomine hæreditas legitime repudiata: comprehenderetur etiam pupillaris, si ipse filius decesserit an repubertatem in furore: erit enim tunc verè exemplaris, cum decesserit post pubertatem in furore secundum Bartolum. cuius opinio est communis in dic. l. ex facto colum. 3. ff. de vulga & pupilla. Sed est pulchrum dubium an substitutione concepta sub forma huius. l. licet si filius meus decesserit in furore, si contingat, quod si filius intra pubertatem cessante furore decedat, an surrexerit substitutus ex pupillari contentia in exemplari, & sic an talis casus in exemplari comprehendatur pupillaris? quæ inuestigatio magni est effectus, & vtilitatis: quasi exemplari solum potest substitui, qui de se succedere altas ab intestato, vt latius habetur in ista l. in pupillari vero substitutio potest quibuet extraneus. & Alexan. in dicta lege ex facto. rol. 6. post. Salic. in. l. humanitatis colum. 7. C. de impube. & aliis substitu. ver. nunc quæro. vult quod disto casu taliter facta subsistutio nullo modo valeat ex quo testator expressit casum, si filius decesserit in furore, qui tamen non euenit, quod est bene notandum. Nu autem hoc possit limitari, nisi in taliter facta substitutione, datus esset substitutus extraneus, & non de illis de quibus hic, sic in. d. l. humanitatis, iam tunc videtur de mente testatoris substituere pupillariter ex quo non posset substitutus rapere ex exemplari & qualis substitutio, ex mente & potestate testatoris dependet. l. in testamento. C. de testa. milit. l. si ita quis. ff. de vulga. & pupilla. Cogita, quia etiam videtur posse dici quod etiam isto casu tunc videatur substituere pupillariter, si filius decedat in furore, non si sanæ mentis vtilius ergo cit, vt exemplaris substitutio sic fiat si filio meo furioso talem substituo, tunc enim comprehenditur expresse pupillaris, si filio impuberi facta sit exemplaris, secundum Bart. & docto vbi. & quod non se astringat testator ad formam hanc positam. notatamen q etiam si exemplaris concipiatur in casu furoris, vt hic trahetur etiam ad casum, si filius prodigus vel mutus, vel surdus deficiat. l. gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posthu. Bar. & Alex. in. d. l. ex facto.

6 b ¶ *Hijo, o nieto.* Non distinguit sit sapiens seu sanæ mentis, vel ne: intelligendum tamen est de sapiente, prout habetur in. d. l. humanitatis. C. de impube. & aliis substitu. nam mente capti excluduntur ab ista substitutione, licet non excludantur à legitima: vt dicam in glos. sequenti, & tenet Ange. in. d. l. humanitatis. vbi etiam Decius colum. penulti.

7 c ¶ *Deue los sustituyr.* Et si plures sint filij furiosi, posset vnum tantum ex eis substituere, vt in. l. humanitatis. C. de impuber. & aliis substitu. dum tamen alios instituat in legitima, vel exhæredet, prout voluit glo. fin. in. d. l. humanitatis cum qua residet Alex. & est communis opinio secundum Angel. in. §. quæ ratione. ff. de pupil. substit. in hoc etiam residet Decius in d. l. humanitatis. in fin. vbi respondet ad. l. Papinianus. 6 sed neq; impuberis ff. de inofficio. testa.

8 d ¶ *Otro estraño.* Qui etiam inaticimpupilli furiosi excludet, vt sæpe hic iamnitur & tenet Bart. in. d. l. ex facto. ff. de vulg. & pupilla. col. 6. vers. iuxta hoc quæro. & columna sit prima. vers. vltimo quæro. cuius opinio est communis, & eam defendit Decius contra Bald. & alios in d. l. humanitatis in. 6. not.

9 e ¶ *Tornar en su memoria.* Quid si furor redire dicitur quod adhuc substitutio rapiet vires, vera dit Bart. in dic. l. ex facto. columna penulti. ff. de vulga. & pupill. & pro. Iason in d. l. cum filius. ff. de cura. furio. & in l. qui testamentum. ff. de ædile. edict. & praederet plane, si furor in breui reuerteretur, q; si post multum tempus, dubia esset opinio Bart. est tamen non procederet, quit voluit Bald. in dicta. l. humanitatis. circa finem. vers. 4. quæro. & Ang. in §. quæ ratione. instit. de pupil. substitu.

¶ *Lex. XII. Como se faze la sustitución a que llaman en latin compendiosa e que fuerça ha.*

Ompédiosa sustitucion de q̃ de suso ablamos, se faze desta guisa h, como si dixesse el testador: fago mio heredero a fulano mio fijo i, e quando f

10 ¶ *E nasce fijo.* Cócordatum l. ex facto. in princ. ff. de vulga. & pupil & intelligendo de filio legitimo, & naturali; putà ex matrimonio ante furorem contracto. l. pater furiosus. ff. de his qui sui vel alieni iur. & vide per Iason. in d. l. humanitatis. rolum. fin dicit etiam Gulielm. benedict. in repert. c. Raymundus. de testa. super verbo. si absq; libertis moreretur. la secunda in materia exemplaris substitutionis, quintelligi debeat de filio sapienti, qui si nasceretur demens, & in dementia perseueraret, non rumperet secundum eum substitutionem patri suo factam. Mouetur, quia eo casu filij iam nati, eam non rumperent, si dementes essent, vt in d. l. humanitatis, cuius dictum in hoc non videtur verum, propter generalitatem huius. l. & d. l. ex facto. In princip. nihil in hoc distinguentium. Et quia vt dixi quod dispositui in d. l. humanitatis. debet intelligi, dum tamen alij filij mente capti instituantur in legitima, vel exhæredentur: & imputer sibi testator pater, qui non prouidit circa illū casum, si filius furiosi demens nasceretur, relinquendo ei legitimã.

11 g ¶ *La tercera.* Quartam addit ex defectu eius, cui est facta. tradit Bart. in. l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. in fi. principij. quem alii docto. seq.

¶ *Lex. XII.*

h Substitutio compendiosa sic in hæc verba: talem filium meum in suum & quandocunque mortuus talis sit hæres: quæ sita mihi, mortuo filio iuxta pupillarem ætatem admittatur substitutus pupilli ex lusa matre sed post pubertatem habebit mater tertiam bonorum patris & omnia eius bona aliunde obuenientia & iura sepulchrorum patris. Sed alia bona habebit substitutus. Si vero miles eandem substitutionem extraneo hæredi fecit: ad omnia bona quandocunq; decedit admittitur substitutus. Si autem per dicta verba eam fecit paganus admittitur substitutus matre exclusa infra pupillarem ætatem: postea autem repellitur in totum substitutus sed in eam se cipere verba substitutorum dixi volo q; si erali. hæres: tunc post pupillarem mortuo habebit mater tertiam bonorum patris & alia de qb. §. & substitutus alia bona h. d.

i ¶ *Se faze desta guisa.* Potest etiam fieri verbis generalibus, & si non adiciatur verbum (quando cũq;) vt si dicat, si decesserit filius meus, substituo petrum: hæc enim indefinita æquipollet vniuersali. l. si plurib. ff. de lega. 2. tenet glo. magna. in. l. in testamento. l. a. C. de test. milit. item si dicat, si non heberis filius meus decesserit: glos. in. c. si pater de testam. libr. sexto item etiam iafit, si filius meus decesserit in ætate pupillarem ætatem, vel post. vel intra vicesimum quintum annũ. l. centuno. & ibi Barto ff. de vulg. & pupil.

l ¶ *Otro fijo.* Recte poni exemplum in hoc vt appareat sub compendio istam substitutionem amplecti diuersa tempora pupillaris. l. qua

quier que el muera, sea su heredero[a] tal omo en tal caso como este dezimos: q̃ si es caualler[b] aql q̃ la fazepor tales palabras, e el fiso aquien dan el sustituto ha madre esi se muriere el moço ante de catorze años[d], e la fija ante de doze: estõce el sustituto heredara todos los bienes d̃l. e la madre nõ aura ningũa cosa[e] ẽde.

E si el moço, o la moça muere despues[f] de la edad sobredicha: estõce aura la madre[g] la terceraparte[h] de la heredad, de todos los bienes q̃ el moço heredo de su padre, e todo lo al q̃ gano de otra parte, onde quier q̃ lo ganasse. Otrosi las sepulturas q̃ le pertenescen de linaje de su padre: mas todos los otros bienes[k] del

tis & pubertatis Lorcibus & bigloss. C. de impuber. & aliis. & in capitu. si pater. in verbo, absque dedustore. de ista libro. 6. sit etiam à milite hæc substitutio extraneo. vt in fin. ea. l. & ibi d cam.

3 a ¶ *Sea su heredero* Ista sunt verba directa, vt dicit gloss. in. l. verbis ciuilibus. & in l. Centutio. ff. de vulgar. & pupilla. vide per gloss in. l. eam quam. in verbo directis. C. de fideicommiss. & Barto. in lege secunda. C. communia. de leg.

4 b ¶ *Caualler* Idem in Doctore, vel aduocato, & clerico. tenet Alexand. qui latè hoc examinat in lege Centurio 1. & secunda colum. cum sequentib. ff. de vulgar. & pupilla quilicet in hoc ibidem impugnetur a Socin. tenendaviderur opinio Alex. cum istud priuilegium non detur militibus ratione simplicitatis, sed ratione exercitij, militaris quod militabit in Doctore actu legente, & aduocato aduocationis officium exercente & clerico, qui est miles et lestis militia. vide legem octauam. & quæ ibi dixi. tituli. fina. secunda partita. & de quo miles intelligatur vide ibidem per Alexan & Bal. in. l. in testamento. in fine. C. de testamen. militum intelligitur de militantibus ea causa reipublicæ & quæ dici in. l. 49. titul. quinto. partita quarta.

5 c ¶ *Ha madre* Idem si haberet auiam vel alios ascendentes, qu'bus deberetur legitima, vt in. l. nam & si parentibus. ll. de officio testamen. l. 6. in ordina. Tauin.

In no. rec. est. l. 1 tit. 8. lib. 5.

d ¶ *Ante de catorze años.* Et si pater, quòd in casu huius. l. substitutio cõpendiosa facta fuit filio impuberi. Quid autem si pater vel ab directa de quibus hic substituerat miles filio puberi, vel etiam matre existente in medio, valeret iure directo, & exi. lude et matrem etiam à legitima? gloss. in lege precibus. sup. verbo, fideicommissi. C. de impuber. & aliis substitutis. vult quòd sic. & est de mente Azo C. eodem. in summa. & opinio illius gloss est communiter approbata. & ibi per eam vide rationem diuersam.

7 f ¶ *Ninguna cosa* Cont ord. cum. l. precibus. C. de impube. & aliis substitutis. & l. Papinianus. §. sed neque impuberis. ff. de in officiosa testa.

8 f ¶ *Muerte despues* Sine libertis intelligel. cum anus. ff. de ædition. & demonstratio. l. cum antiquissimum. C. de fideicom. l. 10. titu. 4 ea. parti. vbi vide quæ dixi.

9 g ¶ *Aura la madre.* Sed an habebit, vt succedens ab intestato in bonis filii, cum onere fideicommissi restituendi, reliqua bona paterna substituto vel an habebit ex eo quòd directa militaris post pubertatem non comprehendat liberos, nec alia de quibus hic fauore matris, hi et ex directa militari substitutus succedat in bonis patris, priuilegio militari non satis apertis? lex suo cùm hic non exprimat, q̃ substitutus capiat ea qua bona patris de manu matris, prout expressit in. l. sed fina huius. l. vt tertutio casu voluisse quod substitutus directa per se capiat & ista inuestigatio magni est effectus ob ampliores vtilitates, quas habet directa substitutio, quam fideicomissaria. vt tradit Barto. & Angel. in l. Centutio. columna secunda. ff. de vulga & pupilla vbi etiam Alexand. & latius Guilelm. Benedict. in repetitio 1. a pitu. Raymundus de testam. in verbo, si absque liberis moreretur. latè gennda in tractatu empti. vendit. vide quæ dicam in gloss. sequenti. & in glo. super parte, de linaje de la padre.

10 h ¶ *La tercera parte.* Hæ erant iure istopartitarum & de iure communi legitima. ibi l. 17. tit. primo. 6. partita. & in authenti. nouissima C. de inofficioso testamento. & ex hoc videtur reprobari hic communis doctorum opinio, in lege. Centurio. ff. de vulga & pupilla. quæ sequentes ibi Barto. voluit, quod substitutio compendiosa vel ab directis facta a milite filio impuberi, post pubertatem valeat, vt directa militaris & substitutus succedat in omnibus bonis patris exclusa matre etiam à legitima filij licet Paul. de Castr. in dicta. l. precibus. columna penultima concludat, nec per directam militarem post pubertatem impedire legitimam tollit: nedum matri ipsa existat sed neque alijs venientibus ab intestato ad successionem filij, quod etiam tenet Alexander de iure nouissimo authenticorum hodie procedere, licet non de iure antiquo diguerit tum quo poterat miles filium priuare legitima quia etiam illo tempore poterat filium etiam sine causa exheredare. Lina. C. de inofficioso testamento. sed hodie dicto iure nouissimo statutum fuit, quod non possit exhæredari, etiam à milite, vt est magis communis opinio iuxta gloss. in lege. aduersus. & in l. fina C. de inofficio testamentorum tenent Barto. & docto. in authentica. ex causa. C. de liberis præterit. vnde videtur, quod hodie non possit filio militis legitima tolli ex directa militari. Socinus vero in dicta lege. Centurio. respondens ad hoc fundamentum Alexand. tenet opinionem Bartol. & aliorum dicens, quod licet facta sit correctio in actu odioso, vt non possit filius exhæredari: non sequitur, quod etiam facta sit correctio quando filius est institutus & gratuitus per substitutionem directam. & in materia correctoria stricte procedatur. Decius etiam in dicta lege. precibus. colum. penultimi. numer. 25. tenet idem cum Socin. dicens, quod etiam videtur quod alia sit ratio, vt possit miles ex directa militari in bum priuare legitima, quam illa quæ obligitur ex dicto Alexand. videlicet quòd hoc sit ex natura ipsius directæ substitutionis, quæ est, quod omnia bona absque diminutione in substitutum transferantur. hæc enim videtur per aliam naturam directæ substitutionis. vnde secundum eum opinio quod ex hac directa filius priuetur legitima, indistinctè videtur verior etiam de iure nouissimo videlicet per cum & per Socinum in dicta lege. Centurio. etiam. priuile colum. materia approbatur ergo ipsi nulla. l. partitarum fauore matris existentis in medio opinio Azo, in summa C. de impuber. & aliis substitu. colum. tertia. versic. compendiosa substitutio, vt directa militaris fauore matris obliquetur post pubertatem, & valeat iure fideicommissi, quam etiam tenet gloss. in dicta lege. precibus. in qua. l. satis hoc probatur, cui nulla responsio doctorum tenentium cõtrarium satisfacit. & hic in fideicommissaria substitutione non comprehendit legitima filij, vt in lege quoniam in priorib. & in. l. ex tribus. C. de inofficioso testamento. l. 1. titu. 4. eadem parti. Aduerte tamè quod cum hoc sit fauore matris, si matri non existat alijs hæredibus filij existentibus, quibus non deberet legitima, tales hæredes in totum excludentur a bonis patris nullis ex directa militari, etiam quo ad legitimam debitam filio per rationes de quibus supra. si tamè miles substitueret per verbum commune. velut per verbum (substituo) nunc post pupillarem ætatem etiam matre non existente in medio, tu haeretur ad fideicommissum vt tradit Alexan in dict. l. Centutio. 14 colum. versicu ex predictis. Aduerte, etiam quia in casu quo mater debet habere legitimam filij, videtur intelligi debere esi filius hæreditatem patris adiuit, prout etiam habetur in dicta lege. precibus. nam si non adiuisset, succederet substitutus ex vulgari in compendio sa contenta & matrem etiam à legitima exheredaret. cum per vulgarem succedatur defuncto, non tei cui facta est substitutio. Iustin. de vulga substitutum principe. & quæ notantur per gloss. & docto. in. l. fi. C. de institu. & substitu.

i ¶ *Delinaje de su padre.* Intelligi debet de omnibus sepulchris tam familiaribus, quam hæreditariis. l. qua propterea. §. restituta. ff. ad Trebellia. l. familiaria. & l. vel quæ ff. de religiosis & sumptu. fune & C. eodem. l. de sepulchrum. & sic substitutio compendiosa de qua in isto primo casu huius legis post pubertatem filij, fauore matris, obliquatur & valet vt fideicommissaria: quia si valeret vt directa militaris iura sepulchrorum, tam quæ habentur a genere paterno, quam reliqua transirent in heredem directum, vt habetur in dicta lege, vel quæ. & in dicta lege. si sepulchrum. quia tamen. l. ista casu voluit, quòd ista substitutio obliquaretur, & valeret iure fideicommissi inde est, quod iura sepulchrorum ex parte patris siue hæreditaria, siue familiaria mancre debeant apud matrem succedentem filio. & non transeant in substitutum: eo quia venit iure fideicommissi, vt in dicta lege. quapropterinde. quia fideicommissarius non est hæres, licet loco hæredis habeatur, idemque erit dicendum in iure patronatus ecclesiæ: vt non transeat in substitutum fideicommissarium, vt not. Bartol. in dicta lege. quapropterinde. & ibidem Alexand. legens dictum legem sub lege. quanuis §. nihil. eodem titulo. & in lege Centutio. columna nona. ff de vulgari & pupillari. Ioann. de Imol. in lege. si patroni. in principio. ff. ad Trebellianum.

k ¶ *Todos los otros bienes.* Sed an prælegata, & donationes, quas pa-

ter suiirsilio, venient ad substitutum, vel manebunt apud matrem, colligs. ex. l. Marcellus §. qui dam. & ibi per Alexan. ff. ad Trebellianum. & ex l. cum virum. C. de fideicommiss. & nota. hic cum dicit, todos los otros bienes. nam probatur expresse matrem non posse deducere Trebellianicam, vt etiam voluit gloss. in lege. precibus in gloss. final. C. de impuber. & alis substitu. & sic habes ex testamento militis non deduci Trebellianicã contra opinionem Bartol & docto. in. l. prima. §. filij. ff. ad Trebellia. quorum sententiam Soci. & Ripa asserunt continuemin. d. §. in filij. Iason in. l. in testamento la primera. C. de testa. milita. & in hoc sequitur fuit ista, l. opinionem gloss. in dicta lege. precibus. in gloss. fin. cuius opinionem etiam asserebat esse communem Alexand. in lege Marcellus in princip. in tertio notabi. ff. ad Trebellianum. vt de quæ dicam infra eadem lege. gloss. fina.

finado[a], deue auer el sustituto. Mas si el cauallero non auiendo fisos establesciesse en su testamento por heredero alguno que non fuesse de los que descendiessen del[b], estonce el substituto q̃ fuesse y puesto por las palabras sobredichas[c], auria toda la heredad[d] del heredero, quando quier q̃ muriesse[e]. E si aq̃l que fizo la sustitucion, por las palabras sobredichas, non es cauallero, e aquel a quien dan el sustituto, es menor de catorze años, si muriere este atal ante, que sea de edad de catorze años, seyendo varon: o muger de doze: auia el sustituto la heredad, e la madre non auia ende ninguna cosa. Mas si muriere despues desta edad, estõce el sustituto non heredara ninguna cosa[g] de los bienes de aquel en cuyo lugar fue sustituto: ante los deue auer la madre, si la ouiere, o sus pariẽtes del muerto los mas propincos. Pero si este que non es cauallero dixesse assi, quando fiziesse su testamento: establezco tal mio fijo por mio heredero, e quando quier que el muera sin fijos[h], dexole por sustituto en su lugar a fulano o me, o quiero que sea su heredero fulano: estõce si el muriere de

bis ciuilibus. & in. l. Centurio. C. de impube. & alijs substitu. & de vulg. & pupilla. & in. l. precibus. & glos. in. c. si pater. in verbo, absque deducto. Iustin. de pupil. substi. & glo. in. c. si pater. in verbo, absque deducto. & istam opinionem, vt communem tenet Alexand. in. d. l. Centurio. colum. 16. cum sequenti. & Iason nume. 19. cui opinioni fauet dictum capitulum. si pater. vbi habetur, q̃ compendiosa verbis directis facta ob causam trahitur interdum ad fideicommissariam, innuens, quod regularier non posit esse fideicommissaria, reprobatur ergo hic opinio. Ioan. Andr. in dicto cap. si pater volentis, quod imo tunc trahitur ad fideicõmissum: quã plerq. doctorum sequuti sunt, quos refert Alexand. in dicta. l. Centurio vbi latè insistit. Decius etiam in d. l. precibus. col. 6. nume. 17. dicit istam opinionem Ioan. And. maiori ratione quia conseruatur voluntas testatoris, qui voluit etiam facere substitutionem fideicommissariam, faciendo compendiosam in qua etiam fideicõmissaria includitur, vt probatur in dicta lege. precibus. & licet vtatur verbis directis, quæ non conueniunt fideicommissariæ verba testatoris, debent potius impropriari: vt voluntas testatoris seruetur. vt dicit Bar. in. l. in ambigua. ff. de tebi. dub. & subdit, qui sta opinio Ioan. Andre. maximè deberet seruari in curia Delphinali, vbi vt plurimum æquitas abundat, & voluntas testatoris inspicitur, etiam coram arbitratore, vel si persona substituta esset multum dilecta testatori, vel esset pia causa substituta: vt tradit Ioann. Baptist. de. S. Seuerin. in dicta lege. precibus. quem Decius refert limita tamen istam leg. partiarum tenentem primam opinionem nisi testatori in substitutione compendiosa adiecerit verbum (sine liberis) vt si dixisset quandocunque sine liberis decesserit: tunc enim & si conciperit substitutionem sub verbis directis trahetur post pubertatem ad fideicommissum. vt insta. in. l. stat. vbi dicã. Secundo limita nisi in testamento apponatur clausula codicillaris quæ hodie communiter apponitur in testamento: nam tunc trahetur ad fideicommissum, vt notabiliter voluit Bal. in. d. l. verbis ciuilibus. vbi etiã Angel. Imo. & Alexan. Decius in. d. l. precibus. col. 10. & probatur in. l. si frater tuus. C. de fideicom. & ibi Paul. de Castr. & idem vult Guilhel. Benedi. in repetit. ca. Raymuntius. de testa. super verbo. si absque liberis in ore testa. 2. in tractatu compendiosa. col. 18. si testator verba æquipollentia clausulæ codicillari apponat, vel fauore liberorum subintelligeretur. & vide per Io. Baptist. vbi supra. & ex prædictis bene infertur, q̃ si substitutio compẽdiosa fiat in testamento puberis à pagano per verba directa, q̃ erit funditus nulla, & nihil habebit substitutus. vt etiam voluit glo. in. §. extraneo. in fine de pupilla. substi. tradit Alex. in. d. l. centurio. col. 19. ver. & ex prædictis.

a ¶ *Delfinado.* Ex isto verbo poteris dicere, quod fructus inuenti in hæreditate tempore mortis testatoris, pertinent ad substitutum, vt in lege Centurio ff. de vulga. & pupilla si verò percepti fuerint per hæredem & recollecti post mortem testatoris, licet reperiantur non consumpti tempore mortis hæredis, non pertinent ad substitutum cum illa non fuerint bona defuncti, sed hæredis, quæ non veniunt in restitutione. l. in fideicommissaria. in principio. & l. mulier. §. si hæres. cũ §. sequenti ff. ad Trebellianum. nec petunt̃ substituto ex directa militari, secundum magis communem conclusionem doctorum, Ange. Paul. Alexand. & aliorum in dict. l. Centurio. contra Bar. ibi quæ opinio satis probatur hic.

b ¶ *Que non fuessen de los que descienden del.* Prosequitur dicta Azo. C. de impub. & alijs substitu. in summa. columna tertia. versicu compendiosa. cum dicit at vbi miles homini extraneo puberi postea q̃ hæres extitit, substituit directo, non habetur illa consideratio, habet vel non habet matrem nam nihil ad legem vel ad testatorem de matre eius.

c ¶ *Por las palabras sobredichas.* Ex hoc collige & ex dictis Azo. quæ tetulimus in glos. precedenti substitutionem ab illis factam extraneo per verba quandocunque decesserit, dici compendiosam licet non sit ibi temporis diuersitas pubertatis, vel impubertatis. sed additionis, vel nõ additionis hæreditatis. imo isto casu in milite et propria species compendiosa. vt tradit Ioannes de Imol. in. l. Marcellus. §. qui dam. ff. ad Trebellianum.

d ¶ *Toda la heredad.* Non tamẽ venient prælegata, quæ relicta sunt à militi pupillo hæredi, secundum Alexan. contra Ioan. de Imol. ibi in lege Marcellus. §. qui dam. col. 2. ff. ad Trebell.

e ¶ *Quando quier que muriesse.* Potest enim miles ex priuilegio etiã post aditam hæreditatem directo substituere & pro tempore habere vnũ hæredem, & pro tempore alium. l. milites. & ibi glo. & l. miles ita. in princip. & in. §. ex hæredaro. ff. de testamen. mili.

f ¶ *Por las palabras sobredichas.* Id est verbis directis quæ posuit supra. Si vero verbis obliquis conciperet substitutionem, tunc in tempore substitutio esset fideicommissaria, vt in. l. cohæredi. §. cum filiæ ff. de vulga. & pupill. Bar. in. l. Centurio. eod. titu.

g ¶ *Non hereda ninguna cosa.* Et sic post pubertatem talis substitutio expirat: ita vt nequeat aleat, vt fideicommissaria: quia compendiosa facta a pagano per verba directa non valet vltra tempus pubertatis nequitur fideicommissi. l. verbis ciuilibus ff. de vulga. & pupilla. & ap probatur hic opinio Azo. C. de impub. & alijs substitu. in summa col. 3. versi. compendiosa. quam etiam tenet gl. in. l. si pupillari. & in. d. l. ver

h ¶ *Sin hijos.* Iste fuit vltimus casus, quem in materia huius compendiosæ posuit Azo. vbi supra. quid autẽ si illud verbi non fuerit adiectum sed per verbum commune, puta (substituo) paganus fecisset istam substitutionem: an tunc infra tempora pubertatis valebit iure directo, & post pubertatem iure fideicommissi? vel an omni tempore erit fideicommissaria ista. l. non aperit. quia non posuit istum casum, si substitutio tantum esset facta quandocunque decesserit, non addens si sine liberis decesserit. & Azo. vbi supra. dicit hanc substitutionem omni tempore esse fideicommissariam. quia verbum (substituo) adaptatur ad fideicommissum. l. generaliter. §. fin. C. de institu. & substitutio. & quia talis interpretatio rem omni tempore valere suadet. l. quotiens. ff. de rebus dub. & idem voluit gloss. in l. centurio. ff. de vulgar. & pupilla. & in. l. precibus. C. de impube & alijs substitu. etiam gloss. in dicto capitu si pater. & istam dicit communem opinionem Bald. in. l. iam hoc iure. ff. de vulga. & pupilla. & in

pues si la edad sobredicha[a] aura la madre del fijo de las tres partes de los bienes la vna, e las otras cosas[b] que de suso diximos, e todos los otros bienes[c] de ueauer el sustituto de mano della, quando quier que muera el moço.

¶ *Ley. XIII. De la sustitucion a que dizen en latin breuilo qua, como se deue fazer e que fuerça ha.*

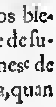

Breuiloqua substitutio en latin, tãto quier dezir en romance, como segũdo estableçimiento de heredero que es tanto breuemente[d]. E tal sustitucion como esta se faze[e] en esta manera. Como si algund testador ouiere dos fijos menores[f] de catorze años, aquien

ali quibus consiliis relatis, à Decio in dicta l. precibus, cum ibi etiam ne-
gotiatamen in. 9. qua ratione. In
ferat alios istam opinionem tenere, tenet quod si impubes moriatur in pupil-
lari ætate, ille dicta substitutio iure pupillaris ætatis. & ita valeat
& mattera excludat: post pubertatem tamen obliquetur. & istam
opinionem com
probat & se
quitur post a
lios quam plu
res, quos re
fert Alexand.
in. d. l. Centu
rio. column. a.
& sequenti. &
multi alij à
Decio relati in
dicta lege. pre
cibus. colum.
vnde etiam. Bar
tol. in dicta le
ge. Cæturio. &
in dict. l. precibus. tenet primam opinionem, quando mater est in me
dio. & Bald. in dict. l. precibus. columna secunda. & multi alij. ita quod
Francisc. de Ave. consil. 9. dicat istam esse magis communem opinio
nem. alij vero dicunt. agis communem opinionem esse contra Bar.
contra quos insurgit Decius. in. d. l. precibus dicens, quod non facile
iudicari potest, quæ sit communis opinio referto, ibi quam plures o-
pinionem Bart. tenentes subdens, quod hac opinio Bartolo habet magnam æquitatem. & per illam multo fuerunt distinctiones opiniones
concordari possunt. & quia incertum est de communi opinione, iu-
dex qui habet iudicare æquitate, debet hi posset componere eũ
matre, quod ipsa habeat solam legitimam debitam iure naturæ: &
non Trebellianicam & quod talis concordia, videtur iudicium re-
bus valde dubijs, Gubel. in. Benedict. vbi supra colum. 24. & 25. auda-
cter asserit opinionem glossæ in dicto. §. qua ratione esse communem
ibiq, eam late defendit, inducens aliquas absurditates, quæ resultarent,
si opinio contraria teneretur. Vt dixit lex ista parentum non decuit
istum casum sed casum quando fuisset compendiola adiectum, si fi-
ne liberis moreretur, in quo casu etiam loquitur. d. consulum. si pa-
tet de testa lib. sexto. voluit, tutam hoc minus esse ponderis, vt
etiam si substitutio tali casu concipiatur, etiam per verba directa,
obliquetur post pubertatem iure hæ[illegible] si: quæ tamen non
obliquaretur, si non addito illo verbo (substituio compendiosa)
etiam cum verbo (quandocunque) coniuneretur, vt ista. l. dixit quæ re
eadem casu. Ergo videbatur conclusendum, quod casu iste re-
maneat sub dispositione iuris communis, & quod ista. l. non decidatur
sino ista. l. in fine casu posset induci contra opinionem glo. in dicto.
§. qua ratione. eum velle videatur, quod verbum (substituo) quod
est continue, nunc in ra tempora pubertatis induceat directam sub-
stitutionem post pubertatem vero fideicommissariam, quando sint
facta si sine liberis moreretur, & non alias. Ego verò arbitror opinio-
nem glossæ. in dicto. §. qua ratione. esse veriorem, & magis accedentem
voluntati testatoris, & dispositioni iuris & mentis huius. l. partitarũ
nam si cum testator concipit substitutionem compendiosam sub
verbo, si sine liberis moreretur, per verbum commune vel directum
& posset dici sensisse de tempore post pubertatem, & non de tempo-
re ætatis pupillaris, in quo non est verisimile pupillum habere libe-
ros: nihilominus disponit intra pubertatem valere iure directo. &
poteat iure fideicommissaria fortassis idem videtur dicendum, quando
hoc verbum non fuisset adiectum & verba communia conueniunt
tam directæ quam obliquæ substitutioni. vnde minimum si mutatis
temporibus mutetur ipsa substitutio ex mente testatoris.

21 a ¶ *Despues de la edad sobredicha.* Idest post pupillarem ætatem: à contrario ergo vult, quod si decedat intra pupillarem ætatem, substitutus admittatur in omnibus bonis exclusa matre & cæteris venientibus ab intestato ex pupillari contenta in compendiosa: reprobat ergo in hoc ista. l. opinionem Azo. in summa C. de impube. & aliis substitutio. circa finem. quinimo preratur talem substitutionem omni tempore fideicommissariam quia talibus verbis non directa: sed fideicommissaria substitutio confaeuin de iure, & de facto fieri. Et nisi verba directa haberentur ad fideicommissum, nullo tempore valeret magis, quam alio quia etiam illud verbum (sine liberis) in nuit, quod etiam in pupillari ætate substituent per fideicommissum. quia tunc liberos habere non potest. & istam opinionem Azo. tenet glossa in lege. precibus. C. eodem. & pro ista opinione Azo. & glossa satisfacit text. in lege. credendum. §. si vero mar-

tus ff qui pet. tuto. allegatus ad hoc per Baldum contra quendam repetentem, vt refert Paul. in dicta l. precibus ista vero lex pa ntarum. videtur loqui dispositionem capitulij. § pater. de testamẽ. libro sexto. vbi idem videtur probari. & illa conclusio de qua hic in ista l. tenebatur etiam per glossa. & Batto. in dicta lege. Centurio ff de vulgar. & pupilla. & Alexand. colum. 5. & 6. Salycet. in dicta lege precibus. & est de iure communi opinio cõmunis, vt attestatur Gubel. Benedict. in d. repeti. ca pitulo. Raynutius super dicto verbo (si absque liberis) la segunda. in tractatu compendiosæ ante penult. fol. & etiam Alexand. dict. colum. sexta. & istam etiam partem tenet Oldrald. consilio 115. vbi vide.

b ¶ *Las otras cosas.* Bona scilicet filij & iura sepulchrorum, de quibus dixi supra. 22

c ¶ *Todos los otros bienes.* Ex hoc videtur, quòd etiam in testamento pagani de iure isto partitarum non potest mater vltra legitimam. l. 23
deducere quartam Trebellianicam, licet gravatus fuerit filius sub conditione, vt hic fuerit si sine liberis decesserit & licet in ista temporibus legitima & Trebellianica veniam deducendæ, vt est quando filius non gravatur pure: sed sub conditione, vel ad dictum in textum, quod videtur contra communem doctorum assertionem in lege Cæturio ff de vulga. & pupil. dum ponunt esse ius directæ substitutionis, quos non haberet substitutio fideicommissaria, vnde si fecisset, quod attento isto iure paganorum, & non Legum Tarum quibus ex natrium libera disposito patris in quinta bonorum, vel filio habenti l. 1. & 17. Et no. 16.
ascendentes legitimis, in testia, non fit locus illi disputationi, an fi- & 8 cum
lius vel pater gravatus a filio possent deducere duas quartas, legitimam scilicet & Trebellianicam, in quo a tionio magis communis lib. 5 & l. alius in 8.
erat Canonistarum & Legistarum opinio, vt tali casu possum dare in te. 6. li
quartæ deduci ex dispositione capituli. Raynutius. de testam. enim. 5. in d. no
quod plenius tangitur in lege prima. & fina. titulo vnde decio in fine ea ita recep-
dem partita & licet a filio legaretur, vel filium haberetur per patrem
tellantem quinta pars bonorum, vel a filio testantem non posset filius vel
pater deducere Trebellianicam, quia ille cui relinquitur iudicat in legatarius, vt tradit Bartolus in lege. 1. quis seruum. 6. fina. cum. l. se-
quẽti. ff. de lega. secundo glo. in. l. mulier. §. fina. ff. ad Trebellia.

¶ *Ley. XIIII.*

30 Breuiloqua substitutio fit sic, talem & talem filios meos hæredes instituo & eos inuicem substituo & tunc si ambo sunt in puberes conci
net duas pupillares & duas vulgares substitutiones: ita quod aliquo
eorum non adeunte admittitur alius pro vulgari & si adeat & in pu
pillari ætate decedat admittitur substitutus per pupillarem substitu
tienem. l. d.

d ¶ *Breuemente.* Licum in testamento. §. hæc verba. ff. de hæredibus instituendis. 1

e ¶ *Se faze.* Fit etiam reciproca verbis de quibus in. l. si fundum sub condi- 2
tione. §. his verbis. ff. de legat. primo. Bartolus in lege Lucius. colu. 1. ff. de vulgar. & pupilla. vbi etiam vult quòd fiat etiam iuxta formam. l. Titius. ff. de hæredib. instituen. quod autem si fiat vt primo morientia ex hoc inducatur reciproca substitutio. vide. l. Titia Seio. §. Seia. ff. de legat. secundo. plene per docto. lignantes Socinum in. l. hæredes mei. §. cum ita ff. ad Trebellianum. & l. vel singulis ff. de vulga. & pupilla. & §. vel singulis. In. l. titu. de pupilla. substitutio. & vltra prædicta ad materiam d. § Scia liberis. quæ est multum practicabilis vide Socio. consilio. 13. ad fin. volu. primo. & consil. 238. penul. & fin. eodem. 2. volu. & eodem volu. vbi latissime consil. 249 colum. 4. 5. 6. & 7. & consil. 104. col. 5. & 7. 3. volu. vbi vide etiam Decium consil. 238. in prio. dubio. & vide quod. Bar. in. l. quandiu. la tertia ff. de acquir. hæredita. & not. consilium Alexan. 51. volumi. 1. & eo. volu. consil. 105. & consil. 14. volu. 4 col. pen. & fi.

f ¶ *Dos fijos menores.* Adde legem. iam hoc iure. ff. de vulga & pup. & po- 3
nit de filijs gratia exempli, & vt ostendat quatuor substitutiones in hac ista breuiloqua contineri, nam etiam ex ratione ista substitui potest. l. cũ

in testamento. §. hæc verba, ff. de heredib. instit. item ideo hic dixit minores de quatorze años: quia aliud esset, si vnus filiorum esset pubes. alter vero impubes, vt in. d. l. eam hoc iure. & l. 2. & 3. quanuis. C. de impube. & aliis. Insti. in testamento. d. 1. C. de testa. milit. & pōt contingere ista disparitas tripliciter: nam aliquando hæc substitutio fit personis disparib⁹ ab initio & semper, aliquando personis disparibus ab initio sed non semper: putà, quia eis postea supuenit æqualitas, aliquādo fit personis paribus ab initio, quibus postea inæqualitas cōtingit, quæ singula prosequitur Guil. fel. benedict. in repe. c. Raynuntius de testa. super verbo si absq. liberis. l. 2. in tractatu breuiloquæ. colum. 13. cum sequentibus. Sit aduertendum, quia quando vnus filiorum esset pubes, alter impubes, licet in breuiloquæ sua reciproca substitutione adiungeretur compendiosa, vt quia testator dixerit, quandoquidem, decesserit: tamen propter vniformē determinationem iuris reciproca rum compendiosa non continebit pupillarem substitutionem, vt est de mente Bar. in l. Lucius. col. 2. versi. sed quæro quando. ff. de vulg. & pupill. & reuer. Ang. in consi. 151. incipit quidam Nicolaus. & Petrus de Anch. consi. 68. incipit subtiliter, & ad plenum & Sorm. consi. 290. incipit qm̄ præsens consultatio volu. 2. col. 2. vbi dicit stam esse veram & communē conclusionem. & adde in ista materia, quæ dixit Alex. post Bart. in. d. l. Lucius. col. 3. versi. quid autem si testator.

3 a ¶ *Quatro sustituciones.* Item etiam potest esse, q̄ contineat octo, vt si fieret duobus filijs impuberibus mente captis, si substitutio conipetetur per hæc verba quandoquidem deresset in eos in mente substituxam continetur duas vulgares & duas pupillares & duas exemplares & duas fideicommissarias, Bar. in d. l. Lucius. col. 2. ff. de vulga. & pupil. & est communi conclusio serundum Alex. ibi & ista substitutiones sunt expressæ generaliter hrettacitæ specialiter secundū Bart. in. d. l. Lucius & limitat eundū Alex. ibi in verbo subsequenter quæ ritbe Bar. Quid autem si rum reciproca non iungeretur compendiosa est tamen clausula codicillaris in testamento vbi rārum continetur reciproca, an virtute clausulæ codicillaris substitutio reciproca comprehendat fideicommissariam? Socinus consi. 6. volu. 3 incipit in præsenti consultatione tenet q̄ sic in prima. & in. 2. col. quem vide dilligentem in hoc post Philip. Corn. in l. si frater. C. de fideicommiss. & volentē, q̄ in clausula codicillari dicatur, q̄ si non valet vel valebit iure directo, valeat iure fideicommissi, vide ibi per eum.

¶ *Lex. XIIII.*

10 Fideicommissaria substitutio sit sic: talem hæredem instituo & rogo vel mando seu volo q̄ post tātum tempus restituat hæreditatem Titio: tunc institutus restituens potest sibi quartam Trebellianicam retinere sed si adire renuit vel restituere, cogitur per iudicem ad instantiam substituti hoc facere. h. d.

1 b ¶ *Esse.* Adde §. 1. & §. fi. insti. de fideicommiss. hæredi. & q̄d habetur in. l. si. C. de fideicom.

2 c ¶ *Establezco.* Et enim necessaria hæredis institutio, vt in. § in primis. insti. de fideicommiss. hæred. & hoc quando constat voluisse testatorem facere testamentum alias seruo. vt in. § præterea. insti. eod. hodie in regno indistinctè tenebit fideicommissum & si constet testatorem voluisse, & nullam fecerit hæredis institutionem, vt colligitur ex. l. 1. tit. 2. lib. 5. ordina. regal.

In nou. te to. est l. 1. tit. 4. li. 5.

d ¶ *Ruego.* Quecunq; verba siue deprecatiua siue præceptiua sufficiunt, vt hic & in l. omne verbum. C. commu. de lega. & in §. fi. insti. de singul. reb. per fideicommiss. relict. 1. sequela. ff. ad Trebellia.

4 e ¶ *Tanto tiempo.* Intellige si testator ita voluit nam si iuberet statim hæreditatem restituit, adimplendum ita esset, vt in § rumigitur. insti. de fideicommiss. hæred. quid autem, si quis grauetur de restituendo post certum tempus, veluti post mortem suā alteri: & interim sic grauatus deportetur, seu eius bona publicētur, an fiscus rapiet bona vsque ad mortem naturalem condemnati. & postea restituet, vel an fideicommissarius posset statim condemnatione facta petere bona iure fideicommissi? text. est quintenim fiscus rapiat in. l. si atius florus. §. Cornelio fecit. ff. de iur. fisci. d. l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Trebellia. facit l. dicta fratres. ff. de iur. patro. & q̄ hui⁹ largu. & d. §. Cornelio Fesici. no. Bald. in l. antiquitas. in fi. C. de vtufru. Limitatanes istam cōclusionē, nisi testator prohibuerit alienationem præcipiens, vt bona remaneat in familia, seu si constaret ipsum voluisse, quod bona etiam viuente institutio non transirent in alium tam rune statim admitteretur fid. tromissarius, & fiscus excluderetur. d. imperator. in princ. & ibi Barto. ff. de fideicommiss. liberta. & tradit latè & notabiliter Alexand. quem vide primo volumi. consilio. 23. in rip. rogatione considerātis. Item & si gauatus restituere hæreditatem post mortem suam, mirret monasterium licet cessaretur mortuus mundo, vt in l. deo nobis. C. de episcopis & cleri. non tamen admitteretur substitutus, nisi ex natura liter mortuo l. cūm pater. §. hæreditatem. ff. de lega. secundo Bartol. in. d. §. Cornelio Fesici. quod intelligit & limitat Bartol. in. d. §. hæreditatem. nisi intrasset monasterium minorum, qui nec in particulari neque in communi possunt habere proprium, per Clementinam. exiui de paradiso. de verbo significa. & idem vult Ioan. de Platea in. l. 1. C. poen. fisca. credi præferr. ad fin. libr. decimo. C. & fideicommissum relictum simpliciter post mortem alicuorum, an intelligatur post mortem omnium vel an admitatur substitutus statim ad partem cuiuslibet morientis vide. l. Lucius. §. Caio. ff. ad Trebellia. & l. codrillis in princip. & ibi Barto. notabiliter. ff. de legat. secundo & l. hæredes mei. §. cūm ita vbi Barto. & docto. ff. ad Trebellia. & communis videtur resolutio: quod si substitutio fiat post mortem plurium, etiam in tota hæreditate substitutus admittatur post mortem cuiuslibet ad illius partem: cūm hęc pluralitas resoluatur in plures singulares. l. falsa. §. fina ff. de condition. & demonstratio. l. secundo ad finem. ff. de condit. institu. quæ tamen conclusio limitatur, nisi adit persona, quæ ex verisimili mente testatoris sit substituto præferenda: tunc enim mors omnium erit expectanda & interi substitutos rensebitur substitutio reciproce facta, ex ratione. l. penul. C. de impuber. & alij substituto. vbi Alexand. & Derius colum. penultima. Barto. & Imol. in dicto. § cum ita. vbi Socin fateur hanc esse communem opinionem. & adde Curtium Iuniorem consilio quadragesimo tertio numero nono. Aduerte etiam quod fideicommissum in dubio videtur relictum ab ipso instituto, licēt posi eius mortem relinquatur. l. reliaredi. versicu. quod si hæredem. & ibi not. Barto. ff. de vulga. & pupilla. & probatur in. l. duodecima. 3 eodem. An autem, fideicommissum relictum post certum tempus, vel sub conditione posit restitui ante diem, vel intendente conditione? idem notabi. & magistralem text. in. l. filius familias. §. Diuus Seuerus. ff. de legat. primo. & ibi Bart. & l. post mortem. C. fideicom.

f ¶ *Tredo ome.* Ita quōd habeat testamenti factionem actiuam, vt subnicit. de quibus habes in. l. 13. titu. primo. eadpartita. & per gloss. in. l. si quæramus. ff. de testa. per Abb. in rubri. de testa. 5

g ¶ *A cada vno del pueblo.* Et etiam ipsis rinitatibus & populis. l. omnibus. ff. ad Trebel. & etiam collegijs vel ecclesijs cæteris, ps locis. l. 1. C. de sacros. eccle. Itē & fratrib⁹ ordinis minoru, nō vt bona retineat: sed vt illa vēdāt, vt pretū in alimēta, seu aliā necessitatē sufficere iterum Bar. Alex. & docto. in. l. apud Iulianū. § fin. ff. de legat. 1. quos sequitur Abb. in. c. recolentes. de stat. mona vbi dicit, quod si 6

Paruda. vj. F iij

establescieſſe por ſus herederos diziendo aſsi: fago vos mios herederos a amos a dos establezco vor por ſustitutos al vno delotro de ſo vno. E en la ſustitucion q̄es fecha deſta manera contienen ſe quatro ſustitutiones[a]: dos vulgares e dos pupilares. Ca qualquier deſtos mo ços ſobredichos, que non quiera entrar la heredad, o ſi la entrare, e muriere ante que ſea de catorze años, aura el otro toda la heredad.

¶ *Ley. XIIII. De la ſustitucion que es llamada en latin fideicommiſſaria.*

Fideicōmiſſaria ſubſtitutio en latin, tanto quiere decir en romance, como eſtable ſcimiēto de heredero, que es puesto en feb de alguno, que la heren cia dexa en ſu mano, que la dexa otro, aſsi como ſi dixeſſe el fazedor del teſtamen to: eſtablezco[c] por mio heredero a fulano, e ruego[d] le, o quiero, o mando q̄ eſta mi herencia, que yo le dexo, q̄ la tēga tā to tiēpo[e] que deſpues que la dexe entre gue a fulano. E tal eſtableſcimiento como eſte, puede fazer todo ome ſa cada vno del pueblo[g], ſolo que nō le ſea de-

emptorem non reperiunt, teneretur illa bona dare pro Deo, vel alia tere extra manus ponere & omnino diuuttere. Et aduerte, quòd sive linquereiur fideicommissum omnibus hominibus talis ciuitatis, vel loci, videtur relictum nò ipsi ciuitati, sed singulis habitatoribus ciuitatis l. 1. in fin. ff. de colleg. illi. & per istum textum, hoc asserit Gui lel. Benedict. in reperi. capi. Raynutius. de testamē. super verbo, si absq; liberis moreretur. 1. 2. col. 4. sed contra hoc est tex. in l. 1. iuibus. ff. de rebus dub. vbi habetur q legatum factum ciuibus, ipsi ciuitati videtur relictum; per ciues nanq; ciuitatis iuiuias repræsentatur. l. Lucius. §. ciuibus. ff. de legat. 2. & tenet Abb. in. c. requisiti. circa fin. de testa. & vt concluderat Bocinus in. d. l. ciuibus. cum legata fiant ob merita præcedentia vt in l. necadiecit. ff. pro foc. & in d. qui filiabus. in princi. ff de legat. 1. ideo potius è sensu fatum legatū ciuitati, in qua possunt cadere merita præcedentia quæ tamen non possunt considerari in particularibus ciuibus omnibus, vnde in dubio hoc est sequendum, secundum: eum. Procederet ergo dictum Guilielm. quando ex coniectuis aliis constaret non ciuitati sed hominibus ciuitatis fideicommissum fuisse relictū: quiamen vniuersitas seu collegium esset reprobatum. tunc non collegio sed ciuibus deberetur. l. cùm senatus. ff. de ieb. dub. si vero fideicommissum relinquatur canonicis talis ecclesiæ tunc non ecclesiæ sed ipsi collegio canonicorum acquireretur secundū Abb. & Cardina q. 10. in. d. 1. requisiti.

7 a ¶ *Defendido.* Vt quia sit incapax passiuè iuxta id q habetur in. l. 4. titulo supra ead. parti. & per glo. in §. legari. inst. de legat. & ex ista. l. videtur approbari opinio glo. in. l. eam quam. super vero coguntur. C. de fideicom. quæ sibi approbatur per docto. communiter vt non valeat fideicommissum vniuersale relictum ab incapace instituto, quando in totum erat incapax, & si gnatur, vt statim relinquat. qd etiam videtur fuisse de mente Azoan summa. C. ad Trebellia. col. 1. versi. quid si institutus licet non bene se firmet. & eius fundamenta realsum, in glo. in. d. l. eam quam. vbi Bal hoc tenet expresse in spurio à parte instituto. & idem tenet Ioan. de Imo. in. l. hi qui solidum. ff. de hæred. instit. & Alexan. in. l. cogi §. hi qui solidum. ff. ad Trebellia, contra Nico. de Neapol. qui tenebat contrarium, Aduerte tamen: quia tum præcipuum fundamentum ingl. & doctorum in. l. q cum in institutio non valeat, quæ est ultimum & caput testamenti, vt inst. de legat. §. ante hæredis. & supra. ead. parti. tit. 3. in summa. nihilin testamēto scriptum valere debeat. l proxime. ff. de his quæ in testa. delen. attē tas tali ratione, videtur attento ut regni, de quo in. l. 1. tit. 2. de los testamentos. lib. 5. ordina. lege quilla opinio communis non procederet cum relictū dictū ordinanen. q etiam deficiente hæredis institutione legata, & fideicommissa debeantur. & licet illa. l. dicat, in el hereditio nō pulliere acceptari &c. idem videtur velle, & hadire non potuit propter incapacitatem, vel alias licet videmus subintelligi in illo verbo (substitutionis vulgaris) si hæres non emisiue hoc euenitat ratione nobilitatis, vel impotentiæ cum eadem sit ratio, vt tradit Bal. o in l. 1. [illegible] si delibe. & posthumis. vbi ponit exemplum in spurio instituto. Ite n etiam, quia substitutio in casu voluntatis in [illegible] impotentiæ l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthumis. l. 1. in. fin. secundum tenuam Rayne & Barto. C. de in. [illegible] testo. & subsumitio & dixit in. l. ge secunda. supra eodem. in glos. [illegible] cibo, esso mihi n. o. & quod dicit in filio spurio instituto, attenti requiratur eam in ca capitulis. cum haberet. de eo quidux. in matri. quium posit per vdul. quam etiam visa fuit sequi. l quinta. titul. decimonono. quarta parida. & ibi dixi non procederet dicta communis conclusio, eo quod sit capax respectu alimentorum. & ita tenet Alexan. in. d. §. hi qui solidum.

8 b ¶ *Ipse q e estregado.* Et si conditio fideicommissi veniat post mortem grauati, tenentur hæredes grauati vide per Bartol. in. l. sed si sic. ff. de legat. 1. in. & Alexand. consi. 2. ad finem. 4. volumi. & quid si dies cedat, vinente fideicommissario, qui postea decessit ante adtionem vel [illegible] actionem vide. Ille a quo. §. 1. vbi gl. & docto. ff. ad Trebel. & l. Seyus fatamiuus eod tit.

9 c ¶ *Laberentis.* Et an in restitutione talis fideicommissi veniant prælegata vide. l. Marcellus. §. quidam. & ibi Barto. & l. Lucius. §. pluribus. ff. ad Trebellia. & tenetur supra eodem in. l. 12. & vide. l. cum virum. C. de fideicom. vbi glos. dicunt an prælegata præcedant fideicommissum, vel sequantur quę ibi communiter approbatur. & idem per glos. in d. §. quidam liberis. vbi Alexand. dicit istam esse communem opinionem. Et adiecit quod eo casu, quo alias prælegata non veniunt in restitutione fideicommissi, vt ell quando facta fuit mentio de portione hæreditatis, vtin dicto. §. quidam liberis. tamen quando maior pars hæreditatis consistit in prælegatis, veniunt prælegata in fideicommissum quia talia prælegata in effectu succedunt loco portionis hæreditatis secundum Bartolum in dicta. l. quid ergo. la 2. per illum tex. ff. de lega 1. & in. l. ex parte. §. in testatus. ff. famili. her cis. & in. d §. quidam liberis. Bald in. d. l. cum virum. col. 2. & ista dicit esse communem opinionem Decius consil. 254. incipit, visopunto. vbi hoc eleganter extendit & si prælegata facta sint aliquibus, vt faciant de eis ad voluntatem suam. vide ibi per eum debita tamen à testatore hæredi. licet prælegentur non veniunt in restitutione fideicommissi. nisi specialiter dicatur. & tunc quia Trebellianica ad talia debita sufficiat, vt in. l. Lucius. §. ma tus. ff. ad Trebellia. donationes verò, etiam, quæ mortedefuncti confirmatæ fuiunt, non veniunt in restitutione fideicommissi. l. sequens quæstio. ff. de legat. nisi in testamento confirmatæ vel si specialiter dictum, quod vero datur hæredi causa conditionis implendæ, non venit in tali restitutione. l. qui hæredi. 51. & ibi Barto. ff. de conditio. & demonstra. & quid in donationeinter viuos, quæ sit filio vide per Bald in. d. l. cum virum. & etic. quæro nunquid in substitutione hodie per. l. 17. in ordi Tauri intertio teneret donatio facta filio in potestate, vt dixi in lege terria tit. 4. 5. partita. vnde non veniret in restitutione fideicommissi. hem non veniunt in restitutione fideicommissi ea, quæ quis iudicio defuncti, non percepit. l cum quis. & ibi Bart. ff. de doi. prælog. & non veniunt nisi ea, quæ quis habet ex vltima voluntate. l vxoreis. §. testamenti. ff de lega. 3. & per Iaso. in dicta lege cum virum. venit tamen quod hæ res debebat defuncto vide. l. penultimo in principio. ff. ad legem Falcid. Quidantem de eo, quod capitur ex substitutione vulgari, pupillari, vel exemplari, compendiosa vel exiure accrescendi vide per Bartolum in d. cta lege. Marcellus. §. quidam. vbi etiam videpet Paulum de Castri quid in rapiunt sui ex alio fideicommisso vniuersali. & adde quod not. Bartol in l. liberto. §. filium ff de annu lega & Decius consilio 80 incipit, vilis duobus consiliis. & Bartolus in lege ita tamen. §. qui suspectum. ff. ad Trebellianum. Bald. in lege. ex tribus. C. de inofficiosis testamentis. & in dicta lege cum virum. & an veniat hæredi as delata suo hereditario vide Lupodanita § si quis. ff. ad Trebellianum. & an veniat fructus percepti in ente hæreditate? vide per glossarum lege. in fideicommissaria. ff. ad Trebellianum & glo. in l. ge. in hæc commissi in principio verbo (non lucrum) ff de vius. & per Alexand. in dicta lege. in fideicommissaria. columna quinta vbi concludit. quod veniet talis fructus in restitutione fideicommissi. & vide in materia legulaim, quam ponit Bartol. per glossam ibi in lege si patroni ff. eodem & eod. in titulo. l. debitor § fina. & an veniat dos per patre & data, vel promissa filiæ vide. l. a filia. & ibi Paul de Castro. ff. eodem. & ita de omni quod not. Bartol in. l. sequela. ff. eodē, an autem veniat, quod ex pacto d. reuendendo hæres habuit? vide per Decium consil. ducentesimo trigesimo octauo. incipit, proponitur, quod nobili, domina. columna fina. vbi consulunt quod sic. quia facta recuperatione dicuntur esse apud hæredem ex causa prima allegat Barto in. l. in diem. ff. de annu pluuia arcend debet tamen fideicommissarius secundum eum solacre pretium quod dedit hæres. quia videtur reemisse de suis pecuniis, prout in dubio præsumitur, vt not. Barto. per illum tex in l. secunda. C. proforto. & an quæ reperiuntur in hæreditate grauati præsumantur fuisse hæreditatis, quæ fuit relicta per fideicommissum. tangit Socinus consilio ducentesimo quadragesimo octauo. columna fin. secundi voluminis incipit, ma teria pratica consultationis, faciunt nota per Andream de Isen de controuer. inter masculi. & fœmi. de beneficio. columna fina. & per Speculatitu de loca. §. nunc aliqua. versicu. quinquagesimo nono. & 62. & quæstione. 76. & quæ Decius consilio. 146 tertio dubio. & Alexan. consilio. 55 columna octaua quarti voluminis. Socinus consil. 167. antepenul. & penul. colum secundo volu. & an id, quod filius percepit, agens ad supplementum legitimæ, computetur in eo quod sibi debet restituere fideicommissarius vide Barto. qui super text ibi in. l. liberto §. filium. ff. de ann. lega.

10 In nouere 10. est l. 1. 1. 6. 1. 5.

d ¶ *Alterno.* Et si vinente fideicommissario fideicommissum sit delatū, transmittitur ad hæredes. secundum Bart. qui bene hanc conclusionē probat, & sequuntur ibi docti. in. l. cūhilio. in prin. ff. de legat. 1. & limita & intelligs, vt per Bar. & Pau. de Cast. in. l. quidātes in princi. vbi bonus tex. ff. ad Trebel. fideicommissum vero conditionale ante euentum conditionis, non transmitteretur, vt in. l. vnica. §. si autem sub conditione. C. de caducis tol. quod et iam. l. in. l. vnica. C. de his qui anteapertabu. volui procedere, etiā si esset deliberis ad liberos. & ita cōiter tenetur contra glos. quæ contrarium voluit in. l. 15 cus. §. fi. ff. de actio. &

e establecscido en esta manera, que deue dare e entregar, la herencia[1] al otro[d], assi

fēdido[a], por algũas leyes deste nuestro libro. Pero dizimos, q̃ este q̃es rogado[b]:

obligatio. vt adducit Bald. in l. si in personam. C. de fideicommiss. & Guillel. Benedict. in repert. cap. Raynuntius. super verbo si absque liberis. la. 2. in tractatu fideicommissariæ substitutionis, folio 10. n. 5 repetitio. 42. columna secunda · non potest tamen ius fideicommissi vnius alis cedi & delegari. & sic procuratori in rem suam non potest fieri restitutio fideicommissi, vt probatur in. l. si mulier ita dotem. §. ex asse. ff. de iure dot. dicit tamen Ange. in. l. apud Iulianum. §. vtrũ. ff. ad Trebellia. & sequitur Paul. de Cast. in. l. restituta. in princ. eodem titul. quòd procurator in rem suam vt cessionarius, cui fideicommissarius cessit iura sua, bene potest petere vt cedenti fiat restitutio ad commodum cessionarij, licet non possit petere, vt fiat sibi per. d. §. si ex asse. & quod ita obtinuit Bononiæ. Aduerte tamen, qd de æquitate iuris canonici, vt inferius tangam: non videtur opus esse aliqua actuali verbali, vel reali restitutione fideicommissi: imo illo die fideicommissi cedente hæreditas transit ipso iure in fideicommissarium substitutum, vt est text. & ibi ad hoc ponderant eum Bald. col. 6. in capit. in præsentia de probatio. & secundum hoc iura iam competentia fideicommissario cedenti transirent in cessionarium, qui posset petere · vt actualiter sibi tradatur. Cogita tamen, quia per hoc non videtur retendendum à dispositione d. §. ex asse & à doctrina Angel. ad quòd faciunt dicta Paul. de Cast. in. l. qui ita. §. primo ff. ad Trebellia super glo. quæ incipit ergo procuratori tamen fideicommissarij habenti ad hoc speciale mandatum, bene potest fieri fideicommissi restitutio & tunc iura recta via in fideicommissarium transeunt nec momento resident apud procuratorem. d. l. qui ita. §. 1. ff. ad Trebellia.

n a ¶ *La quarta parte.* Hæc vulgo dicitur Trebellianica, quæ inducta fuit per senatusconsultum Pegasianum, vt in. §. sed quia. Instit. de fideicommissi. hæredi. & de ista habetur. ff. &. C. ad Trebellia. & in capit. Raynuntius. de testa. & c. Raynaldus. de hac etiam habetur in. l. fin. tit. n. §. ea parti. vbi vid. quæ in materia huius quartæ deo dante dicã.

n b ¶ *Apremiar el judgador.* Et si c iudicis officio fit ista coactio, vt est in §. quia autẽ. inst. de fideicommiss. hæredita. l. quia potrat. ff. ad Trebellia. q si adiret sponte cogeretur hæreditatem restituere, actione directa vel vtili ex eo testõ. glos. in. l. restituta §. 1. ff. ad Trebellia. & in Lex ea. C. eod. tit. Bart. in. l. si legatarius §. 1. & in. l. non est cogendus ff. ad Trebellia. & quando seruus institutus posset cogere hæredem adire, vide distinctionem Bart. in. l. si res aliena. §. seruus ff. ad Trebellia. & hæres qui coactus adiuit, potest cogere fideicommissarium, cui res hæredem, vt hæreditatem recipiat · & si hæredem non reliquit, bona vendi debent, & creditoribus assignari. l. postulante. in princip. ff. eod. hæres nanque debet manere sine ne omnimodo. l. quia potrat. eodem titu vbi etiam habetur, q hæres, qui coactus adiuit, non habet quartam Trebellianicam adde. l. ita tamen. §. qui suspectam. ff. eod. & ab illa. l. quia potrat. vsq; ad. l. ex facto. vt debis multa circa istam coactionem hæredis. & in. l. nam quod. §. qui tot impulsus videas per Paul. de Cast. vsq; ad quod tempus possit pœnitere tecum an adire, vt possit habere hanc quartam. & legat illum §. sub. l. apud Iulianũ. an autem qui coactus, adiit, non solũ perdat quartam. sed etiam ius dicendi fideicommissum esse nullum, videtur de mente Barto in. d. l. apud Iulianum. §. si de testamento. ff. ad Trabellia. q etiã perdet illud ius dicẽdi nullum, qd Paul. de Cast. dicit ibi esse singulare: si tamen esset verum. & deveritate huius dicti, dicit se dubitare: & non decidit. tu vide illum text. nã ex eo decidit ista quæstio meo iudicio, vt licet hæres coactus adeat, adhuc possit dicere de nullitate fideicõmissi hodieve ro in regno isto propter dispositionẽ. l. ordinati 2. li 5. 1. 1. ex ipsa lege hærede nolente adire, vel repudiante. hæreditas vadit ad substitutũ fideicommissariũ vnde cessabunt hodie istæ subtilitates & an fiat iuris cõis super coactione hæredis adire nolentis, & illi circuitus in anes, in quo. d. l. ordinamẽti sequuta fuit æquitatem iuris canonici, de qua dixi supra. in glo. super parte. al otro, secũdum quã æquitatẽ vt dicit Guliel. benedict. in. d. verbo. absq; liberis iudicat in parlamento Tholosæ, erant etiam de iure antiquo aliqui casus, in quib' actiones transibant in fideicommissariũ, etiã absq; alia restitutione, quos vid. in. l. pe. §. cum autẽ. & ibi per gl. C. ad Trebell. & per Alexan. in. l. 1. §. sed & quotiẽs. ff. eo. in quibus neq; etiã in aliis hodie de iure regni nõ transit possessio, nisi restitutione facta. glossi in. d. §. sed & quotiens. cum aliis allega per Bal. in. l. pe. in. q. finali.

Et d. l. 1. tit. 4. lib. 5. non. recopil.

¶ *Titulus. VI.*

¶ *Lex. I.*

Deliberare idẽ est quòd est amicis consilium an ne tripia hæreditatem quis habeat, & prodest vt informet deliberans an sit ei lucrosa vel dãnosa hæreditas quã deliberatione pót habere is cui hæreditas est delata: sed si seruus est institutus eius dãs petere debet deliberationẽ & si minor, eius curator & debet peti ante adiutionem hæreditatis. h. d.

c ¶ *Consejo amigos.* Sequitur dicta Azo. in summa. C. de iure deliber. col. 1. ver. deliberare.

d ¶ *Gran pro.* Deliberatio indiscussos hominũ calores refrenat & à malo iudicio retrahit. cantorisũ. in prin. & ibi Archidia. 2. q. 6. & in anten. de appella. & intra q tempo colla. 4. in princ. & vide Anthorei. 6. ethicorũ. c. 7. & dicit Bal. in. l. rũm precũ. C. de libera cau. q vbi præcessit deliberatio præsumitur, q confessio fuit facta ex certa scientia. & ad de Bal. in. l. accusationẽ col. 3. C. de accusatio & glos. 1. c. si quis iratus 2. q. 3. dicentem per tex. ibi q ibi non erratur vbi ex deliberatione aliquid fit.

E por desuiar los herederos deste peligro e deste daño: touieron por bien los sabios antiguos, que pudiessen ãte auer consejo que resciebiessen la heredad, si les era pro, o daño en tomarla. Onde pues mostramos en los titulos ante deste, de como los herederos, puedẽ ser establecidos en los testamentos, q̃remos aqui dezir, de como pueden demãdar plazo, para demandar consejo, si rescibirã la heredad en que los establescieron. E mostraremos que cosa es este plazo. E a que tiene pro. E quien lo puede demãdar. E a quien. E quãdo: e quãto tiẽpo deue ser otorgado, para tomar consejo. E en que manera deue tomar la herencia del finado, si el entẽdiere q̃ le es prouechosa o desechar la, si la non quisiere.

¶ *Ley. I. Que cosa es plazo quel heredera deue auer para consejarse si tomara la herencia, o non e a que tiene pro, e a quien la puede demandar e a quien nan.*

Deliberare en latin, tãto quier dezir en romãce, como auer o me acuerdo por si mismo, o con sus amigos[c]; si es bien de fazer aquella cosa, sobre que tomo plazo para consejarse. E tiene grand pro[d] este de

3 a ¶ *Ales otros.* Idem dicin fideicommissario vniuersali, in quem transeunt omnia onera, secundum Bart. & Paul. de Castr. quem v de in. l. 1. § ait prætor. ff. de iur. deliber. licet legatario non datur, vt ibi dicit glos.

4 b ¶ *La mayor partida dela herencia.* Not. hoc quia non ita bene aperiebatur per. l. iuris communis, q̃ terminus ad deliberandum peti debeat coram iudice, vbi est maior pars hereditatis, facit l. fi fideicommissum in principio. ff. de iudi.

5 c ¶ *Ante que se otorguen.* Adde. l. fiduciatoris. C. de iure delibe.

6 d ¶ *Lo tarde.* Intellige tam de debitis quam de creditis. & vt exhibeantur instrumẽta creditorũ hæreditatis fiet proclama, vt infra tale tempus exhibeantur vt hæredes liberans possit inspicere vt dicit glo. Bar & Paul. in. l. Aristo. ff. eo & post terminum non audientur creditores si non exhibuerint. l. 1. § cum igitur. ff. si cui plus quam per. l. Falcid. & facit secundum Ange. in. d. l. Aristo. q̃ si actor in libello tacitat mentionẽ de aliquibus instrumentis, potest petere reuindicari & exhibeat. vt deliberare possit, & q̃ alias non tenebitur respondere & est practica Innocen. in. c. 1. de probat.

7 e ¶ *Esterio.* Et si delata sit hæreditas monacho, Abbas & non monachus petet tempus ad deliberandum: cum iura loquent. in seruis, locum habeant in monachis secundum Innocent. in capitu. cum olim de priuile. maxime quia & Abbas solus potest adire hæreditatem sine monacho, vt not. Innocen. in capi. 1. de probat. in fin. glos. magnæ. Paul. de Cast. in. l. 1. ff. de iure deliber.

8 f ¶ *Menor de veynte e tres años.* Non ita bene expressum reperies de iure communi nam. l. ait prætor. ff. eodem. loquitur in pupillo, & non in adulto, imo videbatur, quod sicut adultus per se potest adire hæreditatem, vt in. l. puberem. C. de iure delib. in. fin. ita eo in fi. ita etiam possit petere terminum ad deliberandum vnde videtur q̃ ista. l. debeat intelligi in adulto habente curatorem. l. fi curatoris C. de in integrum restitu. nimo. nam si non habetur, sicut posset adire, posset etiam audiente petere tempus ad deliberandum.

libramiento a los que son establecidos por herederos en testamento de otri, e aun a los otros[a] que hã derecho de heredar, por razon de parentesco, los bienes de alguno que muriesse sin testamẽto. Ca en tal plazo como este, puedẽ seyr tomando la herẽcia, les viene en de pro, o daño. E deuen demandar los herederos plazo, para esto al Rey, o al juez del logar, do es la mayor partida dela herencia[b] del finado. E este plazo deuen demandar, ante que se otorguen[c] por herederos de palabra o de fecho. Otrosi, les pueden pedir, que les fagan mostrar las cartas[d], e los escritos que pertenescen a la herencia, porque ellos se puedan mejor consejar. E estas cosas dezimos, que puedẽ pedir los herederos, quãtos quier que sean vno, o muchos. Fueras ende, si alguno dellos fuere sieruo[e] de otri. Ca el

que tal fuesse nõ lo puede fazer ante lo deue demandar su señor por el. Otrosi, quando alguno de los herederos fuesse menor de veynte e cinco años[f], non podria el demandar, por si tiempo, para demandar, e auer este consejo: mas deue lo demandar por el, aquel que lo ouiere ẽ guarda.

¶ *Ley. 11. Quanto tiempo deue ser otorgado por plazo a los herederos para auer el consejo sobredicho.*

VN año[g] de plazo puede el Rey dar a los herederos, en que se cõsejen, si quisieren tomar la herẽcia, ẽ q̃ son esta bleciados o nõmas los otros juezes, les deuẽ dar nueue meses[h]. Pero si entẽdiere q̃ ue en menor tiempo, se podria acordar, bien les pueden mẽguar este plazo, dãdo les cient dias[i] alomenos[k]. E si por

9 g ¶ *Vnano.* Omnia habet i. l. fi. § hæc quidem. C. de iure deliberan.

10 h ¶ *Nueue meses.* An procedit hoc, etiam si hæres sit de liberis testatoris, quibus ad agnoscendam bonorum possessionem dabatur annus, vt in. l. prima per totum & in. § largius. ff. de succesio. edict. & videtur iudicii in præfixione huius temporis initatipraetoris edictum, vt in lege. si quis instituta. § 1. ff. de hæredi. instituto. docto communiter velle videntur, q̃ non possit minus anno dari liberis. vt tradunt Alex. & Iasin. in rubrica C. de succes. edict. sed Ludo. Roma. in. l. quãdiu instituta. ff. de acquirẽ. hæredi. & consil. 493. incipit, in casu consultationis propositæ aduertendum, quit, q̃ non habita distinctione inter hæredem suum vel extraneum, hodie tantum detur nouem menses per tex. in. l. fi. § sed quæ quidam. C. de iur. deliber. Ad quem tex. respondent Alex. & Iaso. vbi supra. quod loquat in extraneo hærede, videt de mente huius. l. partitatum, q̃ tam hæredi de liberis, quam extraneo tantum assignentur nouem menses. & non annus ille, qui dabatur de iure prætorio ex eo quia ista. l. vi patet ex fine loquit videt in vtroque. & quasitq. ll. partitatum non curant de illis bonorum possessionibus, indutiis à iure prætorio.

11 ¶ *Cient dias.* Ad de. l. itaque ff. eodem. sed an post lapsum termini assignati potest, si adhuc viuat adire. text. cum glos. est *qd non in. l.* quandiu in statutis. ff. de acquir. hære. licet nullo assignato termino perpetuo possit adire. l. licet. C. de iure delib. glos. in l. cum anti quioribus. C. eo & tenet Azo in summa eiusdem titulii Bal. in. d. l. licet. in hoc tamen dictatius, q̃ ille terminus assignetur ad petitionem filij exhæredati, leuandum est q̃ habetur in. l. fi. mi. § Iud. C. de iure fisc. et tamẽ. E. verò ad petitionem creditorum, tunc post tempus præfixum videtur adire vt in. l. seimus. § penul. C. de iure deliberan. dixit tamen in hoc Bald. in rubri. C. de succes. edict. vnum verbum singulare, quod hoc non prodest omnibus, sed solum creditoribus ad quorum petitionem est terminus assignatus, arguma. l. de ætate. § quitacum. ff. de minor. 25. anno. versic. contra max. amẽ &. l. fin. tenentem hoc dictum Bald. non enim repetio docto. ibi qui in hoc ei contradicant. si vero terminus statutus ad petitionem substituti, iste elapso termino videtur hæres repudiasse, si q̃ habetur pro repudiante. vt in dict. l. quandiu & ibi glo. & Barto. & idem Barto. in. l. si quis suus ff. de iure delib. & in. l. filij mater. ff. ad Tertul. Aduertendum, quod si hæres sit de liberis, videtur quod ex lapsu termini sibi præfixi ad deliberandum, non excludatur a successione per istam legem partitarij. in fine. vbi dicam, quid aiut si motu proprio hæredis, & non ad instantiam alterius petita esset dilatio ad deliberandum. Cynus & Fulgosi. in lege fina. versicu. sin autem hoc. C. de iure deliberand. dicunt, quod tunc procedet ille text. scilicet, quod habetur pro adeunte elapso termino, quod limita & intellige vt per Alexand. ibi quando tempus ad deliberandum fuit datum in tempus fecas si fuerit per iudicem abbreuiatum quia tunc secundum eum etiam si datum esset ad instantiam substituti, non videtur repudiare. vide ibi per eum qui & alijs modis etiam dictam limitat conclusionem. Aduerte etiam, quod si hæres dicat se dotis hæreditatem esse respondam. si enim his verbis transeat cursus trium mensium, induciarum repudiare, vide in. l. fin. in prin. cipi. cum glo. ibi super verbo. melius & ibi Barto. & Paul. & Alexand. C. de iure deliber.

12 ¶ *Lex 11.*

Quando tempus deliberandi petitur à rege. Rex concedit annum: sed. l. petitur. iudice loci, vbi est maior pars bonorum hæreditatis in duque nouem menses. vel annus, si libertum fuerit. non tamen minus, quam centum dies. & si hæres petiuit tempus deliberationis indultum, moritur eius hæres habebit reliquum temporis quod superest. Si verò post tempus illud moritur, si non erat mortuus de liberis eius hæres peti tur, si autem erat de liberis adultus, hæres in tempore lapsio non obliuatur hoc dicit.

13 ¶ *Vnano.* Omnia habet i. l. fi. § hæc quidem. C. de iure deliberan.

14 ¶ *Nueue meses.* An procedit hoc, etiam si hæres sit de liberis testatoris, quibus ad agnoscendam bonorum possessionem dabatur annus, vt in. l. prima per totum & in. § largius. ff. de succesio. edict. & videtur iudicii in præfixione huius temporis initatipraetoris edictum, vt in lege. si quis instituta. § 1. ff. de hæredi. instituto. docto communiter velle videntur, q̃ non possit minus anno dari liberis. vt tradunt Alex. & Iasin. in rubrica C. de succes. edict. sed Ludo. Roma. in. l. quãdiu instituta. ff. de acquirẽ. hæredi. & consil. 493. incipit, in casu consultationis propositæ aduertendum, quit, q̃ non habita distinctione inter hæredem suum vel extraneum, hodie tantum detur nouem menses per tex. in. l. fi. § sed quæ quidam. C. de iure deliber. Ad quem tex. respondent Alex. & Iaso. vbi supra. quod loquat in extraneo hærede, videt de mente huius. l. partitatum, q̃ tam hæredi de liberis, quam extraneo tantum assignentur nouem menses. & non annus ille, qui dabatur de iure prætorio ex eo quia ista. l. vi patet ex fine loquit videt in vtroque. & quasitq. ll. partitatum non curant de illis bonorum possessionibus, indutiis à iure prætorio.

15 ¶ *Cient dias.* Ad de. l. itaque ff. eodem. sed an post lapsum termini assignati potest, si adhuc viuat adire. text. cum glos. est *qd non in. l.* quandiu in statutis. ff. de acquir. hære. licet nullo assignato termino perpetuo possit adire. l. licet. C. de iure delib. glos. in l. cum anti quioribus. C. eo & tenet Azo in summa eiusdem titulii Bal. in. d. l. licet. in hoc tamen dictatius, q̃ ille terminus assignetur ad petitionem filij exhæredati, leuandum est q̃ habetur in. l. fi. mi. § Iud. C. de iure fisc. et tamẽ. E. verò ad petitionem creditorum, tunc post tempus præfixum videtur adire vt in. l. seimus. § penul. C. de iure deliberan. dixit tamen in hoc Bald. in rubri. C. de succes. edict. vnum verbum singulare, quod hoc non prodest omnibus, sed solum creditoribus ad quorum petitionem est terminus assignatus, arguma. l. de ætate. § quitacum. ff. de minor. 25. anno. versic. contra max. amẽ &. l. fin. tenentem hoc dictum Bald. non enim repetio docto. ibi qui in hoc ei contradicant. si vero terminus statutus ad petitionem substituti, iste elapso termino videtur hæres repudiasse, si q̃ habetur pro repudiante. vt in dict. l. quandiu & ibi glo. & Barto. & idem Barto. in. l. si quis suus ff. de iure delib. & in. l. filij mater. ff. ad Tertul. Aduertendum, quod si hæres sit de liberis, videtur quod ex lapsu termini sibi præfixi ad deliberandum, non excludatur a successione per istam legem partitarij. in fine. vbi dicam, quid aiut si motu proprio hæredis, & non ad instantiam alterius petita esset dilatio ad deliberandum. Cynus & Fulgosi. in lege fina. versicu. sin autem hoc. C. de iure deliberand. dicunt, quod tunc procedet ille text. scilicet, quod habetur pro adeunte elapso termino, quod limita & intellige vt per Alexand. ibi quando tempus ad deliberandum fuit datum in tempus fecas si fuerit per iudicem abbreuiatum quia tunc secundum eum etiam si datum esset ad instantiam substituti, non videtur repudiare. vide ibi per eum qui & alijs modis etiam dictam limitat conclusionem. Aduerte etiam, quod si hæres dicat se dotis hæreditatem esse respondam. si enim his verbis transeat cursus trium mensium, induciarum repudiare, vide in. l. fin. in prin. cipi. cum glo. ibi super verbo. melius & ibi Barto. & Paul. & Alexand. C. de iure deliber.

16 ¶ *Alomenos.* Inuit, quod iste terminus non possit per iudicem abbreuiari non enim hæredes sunt præcipitandi. vt in lege prima. § largius. ff. de succesio. edict. & ita tenet Bartol. in leg. si quis instituatur. ff. de hæredibus instituendis. dicens, quod ex hoc nisi processus deuastabuntur. & Bartol. sequitur biloannes de Imol. & idem tenet Barto. in lege. quandiu instituta. ff. de acquirenda hæreditate. quod tamen limita & intellige, vt procedat quo ad habendum hæredem pro adeunte vel repudiante, iuxta id quod dixi in glos. præcedenti sed quo ad hoc vt curator detur bonis, qui respondeat creditoribus, nimo. terminus posset præfigi vt in lege prima. §. sand. ff. de succesio. edict. & curatoris C. de iure deliberan. & tenent docto communiter, vbi etiam Iason, & Alexand. in rubrica. C. de succesio. edict. vbi

Alexan. & Decius volunt quòd ex causa possit iudex etiam istum terminum abbreuiare ex regula quam tradit Bartolus. l. 1. a. ff. de iudiciis quæ tamen sit romana. vbi etiam Decius de appella. & causa possit esse si aliquid celeritatis requireret, iravi hæredis longa deliberatio damnum afferat: vt si iussus sit hæres dare alicui alimenta ex die post quam hæreditatem adeunt qui interim perirent fame, vel alius casus occurreret desiderans celeritatem, vt etiam tradit Bartol. in dicta lege secunda. & satis hoc placet.

5 a ¶ *Que le sera puesto*. Idem dic & si nullus terminus esset à iudice datus: tunc enim succedit tempus ex transmissione sui ad eundi annui legali, de quo in. l. cum antiquioribus. C. de iure deliberandi & ibi glossi. in verbo, meruerit. quæ communiter approbatur sed pone, quod aliquis scienti hæreditatem sibi delatam, stetit per decem menses, quibus neque adiuit, neque re pudiauit. quia tamen intra duos menses, qui estabant ad complendum annum, peripediebat iudicialiter eum deliberandum, in illa termino huius. l. & sic tudex dedit ei nouem menses, vel centum dies nuncupati in sistum terminum a iudice pro fixum, licet annus legalis si elapsus transmittere iussa eundi ad suum hæredem, vt hic dicit Baldus in dicta lege. cum antiquioribus. in quinta quæstione determinat, quod sic vbi ibi ait tenet Paulus de Castro & idem Paulus in lege sina. §. finali. C. de iure deliberandi. Iason tamen ibi tenet contrarium dicens in contrarium esse text. clarum & apertum in dicta lege. cum antiquioribus. ibi cum dicit ita tamen vt vnius anni spatij eadem trãsmissio fieri concluso, nunctii præcedentibus, in quibus impetrari locum vt etiam quando non vnius spatium est impetratum a principe, vel a iudice & ita dicit quod tenuit expresse Raphae. & Alexand. in lege sina. §. sina. vbi dicit Alexand. in fin. glossi. in verbo, minimè positam. in dicta leg. cum antiquioribus. hoc ita voluisse. Tu tenementi istam legem partitarum, quæ videtur approbare dictum Baldi, & Paul. eum nullam mentionem faciat, quod transmissio ista concludatur ano. & quia dict. l. cum antiquioribus. nõ clarè & apertè, vt dicit Iaso. est contra dictum Bal. imo vult illa. l. quod & si datio maior anno detur a iudice, quod possit ex causa per iudicem fieri ex nota. per Bartolum in lege secunda. ff. de iudicata. & per Abbatem in capitulo primo. columna secunda. de dilatio. sicut etiam posset minuere ex causa, vt dixi supra in glossi super parte, alomenos tamen respectu transmissionis, non potest prorogari annuille per dictam legem: non vero negatilla. i. quod si beneficium iudicis nung. tut cum beneficio legali, procedat dictum Baldi.

6 b ¶ *Que le sineaua*. Et sic si fuerunt assignati centum dies, & decessit hæres post quinquaginta, hæres eius potest adire intra alios quinquaginta, & non possea. quia vbi habetur terminus a iudice ad deliberandũ non est tractandum de termino legali anni. & tantum transmittitur ratione sidum illius temporis, quòd defunctus a iudice habuit, vt etiam declarat Paul. de Castra in dicta. l. cum antiquioribus. vbi etiam vult gl. in verbo, meruerit.

7 c ¶ *Despues del plazo*. Intellige de dilatione à iudice statuta, vel si nõ fuit statuta de annali dilatione a die scientiæ delatæ hæreditatis, iuxta dictam legem, cum antiquioribus. C. de iure deliberandi. & nota, quod vehementi optimo habetur pro scientia. l. in summa. §. idem habeo. ff. de aqua pluuia arcenda licet ei non congruat diffinitio scientiæ, quę tũc habetur, cum quis nouit causas & principia vsque ad elementa. vt tradit Aristo. tel. in princip. Metaphy. ita Angelus in dicta lege cum antiquioribus.

8 d ¶ *Descendiesse de la linea derecha*. Nam hæreditatem suorum patentum ex paterna vel materna linea, quilibet de liberis perpetuo potest adire: & perpetuo potest transmittere, etiam ignoratis delatam sibi esse hæreditatem. l. 1. §. 1. C. de iure deliberandi & l. vnica. C. de his qui ante apertas tabul. Et adueniet cum hic dicit, descendiesse: nam ex hoc videtur decidere quæstionem illam, an liberi transmittam hæreditatem ad ascendentes ex dispositione. d. l. vnicæ. de qua per glossi in 1 secunda. C. ad Orficia. quæ voluit, quod transmittere eiam ad ascendentes sed communiter Doctores tenent contrarium ibi & in dict. l. vni ca. & in. l. si infanti. C. de iure deliberandi, & hoc quando transmissio considerantur ex potentia sanguinis, vt est in casu huius legis & dict. l. vnicæ nam si esset ex potentia mutati, filius suus hæres nedum transmitteret hæreditatem patris ad matrem vel alios ascendentes: imo etiam ad quolcunque hæredes extraneos vt in. l. apud hostes. vbi glossi. C. de iure & legitimi hæredes. Bartolus, & Alexan. in dicta lege si infanti. & alij multi relati à Decio consilio. 311. colum. tertia. incipit, pro resolutione casus propositi. & consilio ducentesimo quinquagesimo. incipit, antiqua. & satis nota.

en la herẽcia, sobre quel finado auia tomado plazo para cõsejarse. Mas si aquel que fino descẽdiesse de la liña derecha[d] del testador que lo establescio por su heredero[e]. estonce su heredero puede auer la herẽcia maguer aquel a quien hereda ua, sea muerto despues del plazo, que le fue dado[f] para consejarse.

e ¶ *Su heredero*. De filio vel alio ab eo descẽdente intellige, qui etiam de 9
bere esse hæres. nam si esset exhæredatus, licet esset de liberis nõ fieret in eum istatiam sussio. glossi. & docto. in dicta l. vnica. & propterea ista. l. dicit, sui heredero. Item intellige de liberis legitimis & naturalibus: nam ad adoptiuos non fit hæc transmissio, neque ad naturales nõ legitimos: quia appellatio liberorum in legali dispositione, non refertur ad naturales. I generaliter. C. de institutio. & substitu. secundum Angelum in dicta. l. vnica.

f ¶ *Muerto despues del plazo que le fue dado*. Tene perpetuo mẽti istam le- 10
gem, quę vult quod ille qui est de liberis testatoris, & si decedat post terminum sibi a iudice pro fixum ad deliberandum, non per hoc censetur exclusus ex lapsu temporis. imo & adhuc transmittitur ad eundi ad suos descendentes ex potentia sanguinis, prout hic habetur, & in dicta lege. vnica C. de his qui ante apertas tabul. & sic ista. l. partitarum in hoc videtur aduersari dictis Azon. C. de iure deliberandi. in summa. columna tertia. versicu. pro præter hæc sciendum est. & glo. in dicta l. cum antiquioribus. super parte, beneficio. vbi glossi. dicit, quod sum seu qui est de liberis testatoris perpetuo adit & perpetuo transmittit ad liberos suos. vt in lege, vnica §. in nouissimo. C. de caducis tollẽd. & in dicta lege. vnica hoc ita dicit glossi, nisi repudiauit vel certum tempus adeundæ hæreditatis non præterijt, per text. quem glossi allegat in. l. quando institutus. ff. de acquirendo hereditate. Bartolus etiam in lege. ex militari. §. primo. ff. de testamen. misi quando retinuisset ad deliberandum est statutus a iudice. vubi idem esse in suo, quod in extraneo, vbi vero nullum tempus est statutum, tunc dicit ipse, quod remanet differentia inter suum & extraneum. quia suus ad quoscũq; & quandocunque transmittit: extraneus infra annum tantum. & idem vult Alexand. in dicta lege cum antiquioribus numero quarto. & cum sic tam glossi. quam docto. distinguunt, an terminus ad deliberandum sit legalis, vt annus de quo in dicta lege. cum antiquioribus, vt tunc suus vel qui est de descendentibus perpetuo transmittat, etiam elapso anno licio: vel an sit terminus statutus a iudice & tũc etiã in suo procedat, vt elapso termino habeatur pro adeunte, vel repudiante, secundum quod habetur in dict. l. quando. cum glossi. & dixi supra super glossi. in verbo, ciertdias. & vt dixi tam glossi quam docto. mouentur per textum in dict. l. quandiu. intelligẽt eam tam in suo, quam in extraneo. & vt in ista l. partitarum videri dicitur contrarium, imo quòd in hoc sit differentia inter suum seu descendentem testatoris, & extraneum. Ludouic. vero Roma quem etiam refert Alexand. in dicta lege. cum antiquioribus in lege vertit. ff. de acquirẽdo hæreditate. reliquebat cogitandum, an decisio Barto in dicta lege. ex militari. sit vera. & adducebat contra Bartolũ. quia licet sibi permisset terminum ad deliberandum, potuisset illi renuntiare, & venire recta via per facultatem adeundi sibi perpetuo concessam, legem suum. in dicta. l. licet. C. de iure deliberandi. ergo hæres eius debet etiã idem posse facere quia est eiusdem conditionis, cuius est transmittens. l. si quis filium. §. primo. ff. de acquirendo hæreditate. & idem tenet Fulgosius vbi vide Iaso. in. l. qui se patris. C. vnde libe. & vide per Iasonem in 1 fina. C. de repudian. hære. in. 9. limitat. & dicta Roma satis fauet ista. l. partitarum. mentigitur eam cõmenda & non potest dici, quòd in hoc coerigatur aliquam. l. turis communis. d. l. enim. l. quãdiu licet indistinctè loquatur: non tamen exprimit de suo hærede, seu de descendente, qui perpetuo potest adire & transmittere. & quatenus dicit glossi & docto. intelligebant eam etiam in tali suo hærede, repetobatur hic per istam. l.

¶ *Lex. III.*

4 Deliberatione pendente non potest hæres vendere rem hæreditariam nisi ex mandato iudicis & ex iusta causa. l. d.

1 a ¶ *Vender ni enagenar.* Innuit prohibitionem venditionis non comprehendere omnem speciē alienationis: in contrarium videtur text. in d. statu liberi. §. 1. ff. de statu liber. vide per Bal. & Ias. in. l. fin. ff. de cōdi. ob causam. per Abb. in cap. 1. de his quæ fiunt à præl. & cim. c. 1. de rer. permutatio. & Ioan. de Plate. in l. quē admodum. in princip. C. de agricol. & cens. fit. lib. 11. & dixi. supra. §. partitum. 5. l. 43.

¶ *Ley. III. Como mientra durare el plazo, en que se deue consejar el heredero, nō puede vender nin enagenar ninguna cosa dela herencia.*

Vender, nin enagenar[a] ninguna cosa de los bienes del testador, nō deue[b] el heredero, mientra durare el plazo, q̄ le fue otorgado para acordarse. Fueras ende si lo fiziesse por mandado del juez por alguna razō derecha. E esto seria, como si mādasse vēder alguna cosa, q̄ fuesse menester para enterramiento[c] del finado, o para gouernar su cōpañia, o para reparar, o fazer las casas, o para labrar la heredad[d], si entendiere que es menester, o que se menoscabarian, si assi non lo fiziesse. o si ouiessen a pagar algun debdo a dia cierto: e si non, caeria porende en algūa pena. O si acaeciesse que ouiessen de fazer alguna cosa otra, que si la non fiziessen que vernia porende daño, o menoscabo a los herederos, que ouiesse de auer la herencia.

¶ *Ley. IIII. Como el heredero que tomo plazo para consejarse, deue tornar la herencia a los que la deuen auer, quando non la quisiesse.*

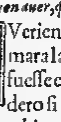

Veriendo auer consejo, si tomar la heredad, o nō, el que fuesse establesciido por heredero si acaeciesse, que la nō quisiesse recebir: tenudo es de tornar[e] to dala herencia, e los bienes del testador[f], a los que deuiere algo el finado, o a los q̄ ouieren derecho dela auer. E si por auenturan non les quisiesse entregar en los bienes del testador, que passaron a el: estonce aquellos que hā derecho de los auer, deuen jurar quantos son, e ser creydos por su juramento, estimando los, primeramente el juez, segund su aluedrio quanta suma deuen jurar.

¶ *Ley. V. Como el heredero non queriendo tomar plazo para consejarse deue entrar los bienes del defunto, seguramente, fazienda inuentario primero.*

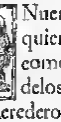

Inuentario en latin, tanto quiere dezir en romance como escritura q̄ es fecha delos bienes del finado. E fazen los herederos hi tal escritura como

2 b ¶ *No deue.* hoc dicit quia si aliter faceret hæres, videretur adire vt de nesibi præiudicet, ita ad alienationē p̄ cedere deber. l. Aristo. §. si minor. ibi fine prædicto. & ibi Bart. ff. de iur. delibe. vbi etiā dicit Pan. de cast. quōd & requiratur protestetur expressē quo facit animo adeundi, arg. l. 4. ff. quib. mod. pignus vel hypothe. solui quod non credo, quia tacitus est adire super hoc iudicem, ex quo videtur tacite hoc protestari, vt probatur in d. l. Aristo. §. 1. & hic, si tamen hæres infratē pus deliberandi esset constitutus curator hæreditatis, quod fieri potest iuxta l. si quis instituatur. ff. de hæredibus instituend. §. fin. posset enim sine iudicis licentia facere, vt declarat Bartolus in l. ait prætor. ff. de iur. deliberan. & hoc quando hæres est maior: si tamen sit pupillus, licet datus sit curator hæreditati nihil posset minuere sine licentia iudicis, vt in. d. l. ait prætor. & ibi Bar.

3 c ¶ *Enterramiento.* Sumptum est à. d. l. ait prætor. versiculo ergo & funeris causa. ff. de iure deliberan. vbi etiam de his quæ statim subijcit ista. l.

4 d ¶ *Las casas e para labrar la heredad.* Angel in. d. l. ut prætor. §. primo. inducit, vt pro bonibus emendis ad culturam agrorum & pro ædificijs faciendis, qua sunt delinuctia possit prælatus ecclesiæ vendere de bonis ecclesiæ: & intelligitur etiam de prælatis, qui non possunt alienare nisi consulto principe, seu papa: vt fiunt communiter omnes magni prælati.

¶ *Lex. IIII.*

4 Si deliberans repudiet tenetur bona hæreditaria creditoribus vel successoribus restituere vel præuia iudiciali taxatione iurabunt ipsi in litem super bonorum quantitate l. d.

1 e ¶ *De torno.* Innuit ista l. p̄ēdere distinctione, q̄ dat hīdi ad deliberādū res hæreditariæ dbēt esse penes se. Idē, pbat fi. l. si verb. li. ait hoc & ibi no. Ale. vers. post fulg. C. de iur. deli. & in verbo q̄ si post deliberationē.

2 f ¶ *Los bienes del testador.* Quare defunctus reliquit tempore mortis non tamen expirat per totum annum inter vnus seu alio contractu hæres habuit ut defuncto sed contractus hinc permanent, bene hæres repudiet. l. fin. C. de actio. & obligat. et ait si fiant in testamento iuxta glos. 14. l. hæredes patrim. in fin. ff. de testamen quantumcunque possit restituere testamentum. arg. l. fin. ff. de rebus eorum. secundum Bal. in. l. hæredes. C. de omni agr. deserto. lib. vide cuio. vbi etiā Ioann. de Platea. ibi o. capere posset etiam prælegatum. l. qui filiabus. §. si. & l. sequenti ff. de legat. & donationes rate manent, vt in autl. de. vnde si parens. C. de inofficio. testa. cum sit enim est specialis id est. l. hæredes. in quo hæreditati renuntians perdit omnia, quæ quorumcunque titulo a defuncto perceperat. l. in hærede scripto a nebiore tributario fisci, quam l. Barto. & Ioan. de Plat inducunt in argumentum, quodinstitutus hæres a debitore communis perusij, si repudiet eius hæreditatem, priuetur omnibus bonis, quocunq; titu. à testatore acquisitis. Lucas camen de Penna. d. l. hæredes, in el legit aliter illam l. scilicet quōnulla sit specialitas in hærede necilla l. dicat ip hæres notēs pro minus idoneis prædis præstare tributa fisco amittat alia bona, quæ alias qui cuiq; titulo sibi à testatore obuenerunt: imō vultilla. l. quamuis alia bona vtilia, quæ à fisco quotūcunque fuscperat, & cum text. dicit ex eisdem bonis, exponi, scilicet fiscalibus non testatoris quia sic esset etiam in alio possessore. l. qui fundos. & l. sequenti eo. titu & l. quæ vtilia. quæ statim sequitur post. d. l. hæredes. cum alijs concordantijs allegatis ibi per eum Ange. etiam in l. ff. de acquiren. hære vbi glo allegat. d. l. hæredes. dicit istam l. esse peregrinam, & quod loquatur cum ex dispositione legatali quid detur quo casu licet illud sit diuiduum non tamen est licitum pro parte acceptare & pro parte renuntiare, non possunt acceptare partem eorum, & partem repudiare: quinimo si ciuitas statuens habet priuilegia in Italia, vt Florentia, coguntur filij talia bona agnoscere, si obnoxia sunt debitis fiscalibus & si illia agnoscant, priuantur alijs bonis iam quesitis a paterna substantia, ex alio capite. Alex. in d. l. ait intelligit d. l. hæredes. prout Bart. & Platea. in eli legit, quando bona obuenerunt iure hereditario. & q̄ sit specialis casus fauore fisci. vide non possit ad alium casum extendi. Tu cogita, quia lex illa verum, intellectum patitur.

g ¶ *Persiguia* Intelligo quando hæres non fecit inuentarium, prout loquitur. l. fin. § pen. versi. q̄ si post deliberationem C. de iure delibe. de quantitate sumpta est.

¶ *Lex. V.*

4 Inuentarium debet incipere hæres infra. xxx. dies postquam scit se hæredem & tenetur perficere infra tres menses, sed si omnia non sunt in eodem loco datur ei anni spacium vltra illos tres menses & conuocatis legatarijs debet scribi per notarium eis præsentibus & si absunt vel præsentes non veniunt fiat coram tribus probis ceteris hæredem cognoscentibus. Et in eius principio fa[illegible] hæres signum crucis: deinde omnia bona hæreditaria scribantur: & in fine subscribat hæres scribi omnia bona scripsisse. hoc dicit.

h ¶ *Los herederos.* Quid de vsufructuario omnium bonorum, an teneatur ad confectionem inuentarij, ne alias insolidum teneatur creditoribus, & legatarijs videtur q̄ licet cum onus aeris alieni eum sequatur, licet non onus legatorum, vt tradit Bar. in. l. si fi. de vsufruct. leg. & vide per Decium consil. 418. incipit visa & cum mesta in. 4. dubio, vbi an

vbi in posit. sibi per testatorem remittitur fectio inuentarij de veritate tamen dicti Barto. in d. l. fi. videt. omnino p Alexã in l. vsufructus ff ad. l. falcid & per Gim. Bened. in repetit. c. raynuntius. de testamen. in verbo certa bona. 6. & 7. fol. 81. non bene cum hic dicit heredes, nam succedentes non hæreditario iure, vt sibi quibus bona adiciũtur causa liberatis conseruãdarum, vel non asserunt occupãs bona ingredẽtes, propter ingressũ religionis, vel pater occupãs bona filij sui peculij, vel fiscus occupans bona confiscati, & si non faciant inuentarium, nõ tenebuntur in solidum, & idẽ de executoribus hæreditarijs, qui tenent vicem hæredum vt tradit Io. And. in addi. ad Specu. titu. de instrumen. editio. §. nunc aliqua in additione incipien. Iacob de Arien. & Angel in. l. 1. §. hæc stipulatio. col. 2. Et sic cum plusquam per legem faciat.

2 a ¶ *Legendus.* Adde etiam legata, vt in auf. de hære. & falcid. § si vero nõ fecerit colla. 1. & infra eod. l. 7. & ex ista ratione, quam dicit ista. l. videtur probari, q hæres cohæredi, neq, vnius fidei commissario, non tenetur facere inuentarium, quod etiam tenuit Io. An. in addit. ad Specu. titu. de instru. editio. § fi in additio. super verbo fecerit scriari in tamen, respectu vnius fidei commissarij, tenet Soci. consil. 51. 3. volu incipit viso testamento, vbi non allegato hoc dicto Ioan. Andre dixit q licet legenon caueatur, quo hæres fideicommissario vnius fidei tenetur facere inuentarium, tamen concludendum est ex mente dõtis quod teneatur hæc ratione quia tenetur reddere rationẽ vt est casus & ibi glo. Bart. & doctor in l. cũ iale. §. minus. ff. de cõdit. & demon. sed inuentarium est caput rationum. l. 1. § officio. ff de iure. & ratio dicta. l. 1. tenetur facere inuentariũ, & satis hoc placet ex quo multa ratione eadem & maior ratio, quam in legatis particularibus. Adde Alber. in d. l. fin versi. In autẽ dubius col. 2 versi. item quæritur. vid. quod dicit Alex. in l. in ratione. §. q vulgo col. 8. ff ad l. falcid post Rapha Cuma. vbi vid. q licet hæres ad instantiam fideicommissarij vnius fidei tenetur facere inuentarium tamen si non faciat non tenebitur vltra vires hæreditarias neq; potent ob hoc iurari in litẽ, cõtra hæredem.

3 b ¶ *Bienes.* Adde. l. fin. versicul. & si præfatam. C. de iur. deliber. vbi etiã ponitur aliud commodum quod sem hæres ex confectione inuentarij, sciliet q sibi non imputatur, si soluat primo venientibus, quod an procedat etiam si aliquibus defunctus extorserat vsuras (quibus dicebat Archie in. c. fane. 14. q. 5 pluses te soluedum, quam legatarijs, licet primo venientibus) vid per Alex in d. § & si præfatam vers. nemo ta. vbi etiam quid de executore dato ad emendationem damnorum datorum per testatorem an possit soluere primo venientibus.

4 c ¶ *Treynta dias.* Quid si non incipiat inuentarium in sua tinta dies, sed post eam aliis duobus mensibus inchoauit, & perfecit? Cin. Barto. & Bald. in dict. l. fi. C. de iure deliber. tenent q sufficiat, quiam choate infra mensem est omissio legitis solemnitatis Albericus tamen & Angel. ibi tenent contrarium, quod etiam tenuit Ioann. And. in addi. ad Specu. titu. de instrumen. editio. § fin in additio. incipien. quod si perficiat & etiã post multos annos, quos ibi refert, sed Alexand. in dict. l. fin. § si vero post quam. dicit quod post factum tenetur opinionem q valeat, sed teneat se seruare in opinionẽ Io. An. & sequacium.

5 d ¶ *Sopieren.* Glos. in l. fi in prin. super verbo detaã. C. de iur. deliber. supplet & post quãm ad. talit hæreditas, volens vti tempus confectionis inuentarij non cursat ante adiuam hæreditatem. allegat glos. §. si vero post quam. in eadem l. qui texa non concludentes hoc probat quia ibi non dicitur quando incipiat tempus conficiendi inuentarij; & ideo ibi fecit mentionem de auctione, quia si non adiuisset, non posset hæres conuenirri in solidum. Bart. etiam in. d. l. fi. & in. l. statu liberos. § si quis hæredi. ff. de statu libe per illum text. tenet opinionẽ glos. quia tex. re vera hoc non probat quia in casu illo non potest legatarius dare hæredi, vt cursit testatori nisi esset hæres per adiuionem. & ista opinio glo. & Bar. est magis cõmunis secundũ Alex. in d. l. fin. in prin. col. 3 vbi refert tenentes istam opinionẽ, & illã etiã tenet Alb. ibidem in verb. In autẽ dubius qui etiã refert Mart. Silla dicẽtẽ, q cõficiẽdo inuentarijũ, hæres videtur adire per tex. in. l. 1. c. hæreditate. 5. q. e.

esta, porque despues non sean tenudos de pagar las debdas a de aquel que heredaron, fueras en de en tanta quantia, quãto montaren los bienes b que heredaran del finado. E deuen começar a fazer este inuentario a treynta dias c desque sopieren d, que son herederos del finado, e hã lo acabar fasta tres meses. Pero si todos los bienes de la herencia non fuessen en vn lugar, estonce bien les puedẽ dar plazo de vn año, de mas de los tres meses, e para reconoscer los, e meter los en escrito. E la manera de como deue ser fecha la escritura de tal inuentario es esta: que se deue escreuir por mano de algund escriuano publico, e deuen ser llamados f todos aquellos, a quien mando el testador g alguna cosa en su testamento, que esten presentes, quando fizieren tal escrito. E si por auentura alguno de a-

ff de acquir. hære. quod tamẽ non credo verum, neq; dicit §. pen. hoc probat & cõtrarium probatur in d. l. fi §. pe. verbi. q si posit obtenere nationem C. de iure del be potest nanq; fieri non ex ratione citra adiuionem hæreditatis. verbi colligitur. & in. §. In autẽ hoc aliquis vsde l. contrariam opinionẽ & quistud tẽpus curiat à die. scientiæ de ista hæreditatis, tenuit Richaud. Malsi in d. l. fi. in prin Specu. & Io. And. titu. de instru. editio. §. fi. Sal. in. d. l. fina. vbi etiã Paul. de Cast. quod cantum esset obtestare istã opinionẽ, mihi satis placet opinio glos. & cõmunis, maxime cũ temperamẽto Barto. in d. l. fi quando non maliciose, & inculpabiliter hæres distulit adiuionem, pro qua satisfacit illa. l. parita tamen. ibi, fazen los herederos, tal escritura como estay orque despues, &c. Semper enim de hærede, qui iam adiuit. & ejus aliis alterius esset omnibus omenibus hæreditarijs, & clarius, & expressius probatur in. l. decima. infra eodem ibi, de qui ouere intrado la heredad del testador & idem videmus dicendum de substituto per fideicommissum, vt curat sibi istud tempus a die acceptationis fideicommissi, & non à die suæ natiuitatis, licet Sanchez. Ad. in dict. § fi in addition. ad Speculato. colum sexta. in addit incipien. secundum Vber aliud voluerit.

6 e ¶ *Treymeses.* In. l. fin in prin. de quarta fuit posita est, dicitur de nonaginta diebus: & fuit vsus ista. l. pauperum quemlibet mensem continere 30. dies cum sit mensis menses, & glo. voluit aperte in dicta. l. fina. in prin. super verbo sexaginta. vide de hoc per Bal. in. c. quamsit. de electio. libri. 6 super verb. mensium. & per abbos relatos per Alexand. in d. l. fina. quibus adde Barto. in auten. vt fact. non confiniu colla. 5. & in auteniti vt cum de appella cognos. § primo. colla octaua & Rochum in tractatu de iure patronatus. Chart. in columna secunda & notatur per Alexand. consi. 14. column. penul. & fi 5. volu. & per Bal. in. 1. prima ff. si quis cautio. vide tamen ex quo illa lex, vsa est hoc terminum mensium, quod etiam si inuentarium perficiatur nonagesimo primo die, quod satis sit, vt in. l. vbi lex. ff de leg. iur.

7 f ¶ *Llamados.* Sufficit vna citatio, & si non sit peremptoria, cum index nullam debeat ferre sententiam. sed tantummodo coram eo debet explicari actio inuentarij, secundum Angel in. l. prima. §. hæc stipulatio. colum. quinta ff. si cui plusquam per. l. falcid. vbi etiam vult q ista requisito posset fieri per iudicem laicum, & si legatari, vel creditores sunt facerdotes prælati vel iudices assistentes in magistratu licet tunorem dicat esse viam, quindex laicus scribat superiori illius sacerdotis, vel prælati, si eius copia de facili haberi potest, q moneat talem sacerdotem vel prælatum, qui sua potuerit interesse, compareat coram ab iudice laico ad videndum fieri inuentarium.

8 g ¶ *El testador.* De citatione creditorum, non reperitur text. qui de hoc faciat mentionem, sed glos. in dicta. l. fin. in prin. super verbo cæterorum. idem voluit quod in legatarijs, & glos. in auten. de hæredi. & falcid. in §. sincimus in verbo in fideicommissarios. & ista glos. magis communiter approbantur secundum Alexand. in dicta. l. fina. in principio. in quarta columna, qui etiam concludit quando sunt certi creditores, & legatarij, non sufficere generalem citationem, secus si essent incerti, & in aliquo fiunt citati aliqui vero non, tenebit inuentarium, quod ad non citatos, vt adducit Baldus in auentica. si omnes. C. si minor se ab hæred. abstin. & an sufficiat citatio procurator is absentium, vel vna tantum citatio. vid. per Bald. in dicta. l. fin §. cum igitur. columna quinta. quid autem si prudens & fideliter hæres fecit inuentarium, defuit tamen ista citatio vid. per Bald. in auten. sed cum testator. solumn. secunda C. ad. l. falcid. qui vult nõ tenere inuentarium. vide tamen in hoc Baldum. consilio. 154. an ipsum ritus columna sina. vid omnino. & ponit etiam Bald. ibi vnum bonum verbum nisi aliqfir confiniendo loci in confectione inuentarij, & vide eundem Bald. in fine principij dicti. l. fin & Panormitanum in cum igitur. columna secunda & adnexe quod hæres debet facere inuentarium, coram iudice non ratione decreti, quia non est necessarium sed propter citandos creditores & legatarios. vide Bald. in. l. primo. columna secunda C. qui bon. cedei post & Specula. titul. de instrument. editio. §. fi. col. 3.

quellos, que han de auer las mãdas, fuesse a otra parte, [a] o fuere en el lugar, e non quisiere [b] venir, quando le llamare, estonce deue se fazer tal escrito, ante tres testigos [c], que sean omes de buena fama, e a tales que conozcan da los herederos. E en comienço de la carta, deue el heredero fazer la señal de la cruz, [e] e desi a de começar el escriuano a escreuir diziendo assi. En el nombre de Dios, [f] padre, e fijo, e spiritusanto: e desi escreuir, e poner en el inuẽtario todos los bienes de la herencia. [g] E en la fin de tal carta deue escreuir el heredero su mano, [h] que todos los bienes del testador, son escritos en este inuentario lealmente, e q̃ nõ fizo ningun engaño. E si por auentura el nõ sopiere escreuir, deue rogar a alguno de los escriuanos publicos, que lo escriuã en su lugar, ante dos testigos.

¶ *Ley. VI. Como aquellos que han de rescebir debdas, o mandas de las herencias del finado, si non se acaescieren al inuentario, pueden pesquerir, e saber, si son y puestos todos los bienes.*

9 a ¶ *Ouesse a otra parte.* Idest absens esset. add. in auctentico de hæred. & fal. i. §. si vero absunt. colla prima.

10 b ¶ *E nõ quisiere.* Non hoc verbum, & sumptum est à dictis Azo, C. de iur. deliber. in summa col. 2.

11 c ¶ *Tres testigos.* Sumptum est ex dictis. §. si verò absunt.

12 d ¶ *Que conozcan.* Suptũ est ex. d. l. fi. §. cũtigitur. vbi vide p glos & Barto. casus in quib° requiritur, q̃ testes cognoscant cõtrahentes seu personas, de quibus testificantur. & ibi per Iaso. de tabellione vero, an debeat cognoscere contrahentes, vid. l. 54. titul. 18. 3. partita. & quæ ibi dixi.

13 e ¶ *La señal de la cruz.* Omissio illius solennitatis non vitiat ret inuẽtariũ, Bart. & Bal. & Paul & Alex. in dict. §. cum igitur. & ista opinio est æquior & benignior. secundum Alexan. in. l. 2. §. prius. vbi late discutit hũc passiff. de vulga. & pupil. opinio vero cõtraria, quòd requiratur de necessitate ista solennitas, est magis communis, mihi placet opinio Bart. per adducta per Alex. in. d. §. prius. & maximè per ist. ll. partitarum, quæ conditionaliter non faciunt mentionem huius solẽnitatis, prout videbatur fieri in. §. & si præfatum. d. l. 2. C. de iur. delib. quod erat præcipuum fundamentũ doctorũ tenentiũ partẽ cõtrariã: & sic bene facit pro illa parte. l. 1. §. fi. ff. de ventr. inspir.

14 f ¶ *En el nombre de Dios.* Similiter & si hoc omitteretur non vitiaretur inuentarium ex his, quæ dixi & ingl. præcedenti.

15 g ¶ *Todos los bienes de la herencia.* Et si res non fuerit. l. & non tantum. ff. de petitio. hære. Bal. in. d. §. cumigitur. co. 4. l. fi. C. de iur. delibe. & p Alexand. in l. fide eo §. si fore. ff. de acquir. polle. & instrumenta ponentur in inuentario iuxta formam l. chirographis. in. ff. de admit. tuto. Bald. in auctẽ sed cum testator. col. fi. C. ad l. Falci. & adde Bald. in. l. si quis intra. C. de bonis damnato. & tu vid. quod tunc dicitur inuentarium legitimum, quando omnia cõtinet distinctè & clarè. Et si hæres vnã rem subtrahit, an per hoc citatur totum inuẽtarium. glos. in auctẽ. de hęre. & fal. §. si vero non fecerit. super verbo lucrati. dicit quòd sic, quod intelligit Bald. in. d. auctẽ. sed cum testator. co. pen. si interuenit dolus. secus si culpa, nam culpa non nocet, nisi eatenus, quatenus quamuis secundum eum nec nocebit culpa lenissima, & multo minus iustus error. vide ibi per eum qui dicit vtile esse faciem inuentarium protestari, quod si quid inuenerit in posterum in inuentario ponet nam prot estatio repellit dolum assumptionem. quod nota, quia aliàs præsumeretur, quod fraus interuenerit, si possit res aliquæ reperiantur, vt in. d. l. si quis intra. & tangit Ioann. de Plat. in l. fin. ad fi. C. de bon. vacanti. lib. 10. nisi dolus excluderetur, ex alijs coniecturis vide tamen quæ dicem l. 10. infra. co. in prima gl. Et quid si non seruaret protestationem: into quòd postea deuenit in nostram non possit in inuentario? Bald. vbi supra dicit quod non perdet beneficiũ, nisi quoad illatorem vide ibi per eum. Item quãdo nihil reperitur in bonis defuncti, protestatio de hoc habetur loco inuentarij, secundum Bal. in. l. fi. col. 2. C. qui bon ceder. poss.

16 h ¶ *De su mano.* In aliquibus tamen locis de consuetudine istud non obseruatur, prout dicit Specula. titu. de instru. editio. §. dicto. versic. fi. & credo, quod in isto regno ista subscriptio non est de consuetudine. & istam. intelligo, quando hæres per ignorantiam conficit inuentarium: si vero conficeret per procuratorem, quod potest, vt in. l. fin. versicul. fin autem dubius. in fi. C. de iur. deliber. & notat Bartol. in auctẽ. de hæred. & fal. d. §. fi. en lin. colla. prima. tunc ipse procurator faciet istam subscriptionẽ, vt declarat Paul de Castr. in. d. §. rũ igitur col. 2. Intelligit rñ Paul. de Cast. & sequitur ibi Iason. q̃ res non erant præsentes in loco vbi est hæres, vt tunc demũ posit inuentarium cõfici, per procuratorem, vt cantat dic. §. cum igitur. in fin. & quod alias inuentarium fieri non posset per procuratorem, & no ta bene, quòd nõ requiritur, quod inuentariũ fiat vno contextu, vt not. glos. in. d. auctẽ. de hæred. & falci. 9. si vero absunt. super parte inuẽtariũ. debet tamen fieri per eundem tabellionem, vt dicit. d. glo. quam ad hoc dicit Bald. notabilem in. l. 1. in. q. 17. ff. de offic. consu. & alibi dixit Bal. quòd confectio inuẽtarij dicitur quid indiuiduum. in. §. vassallus. ff de feud. fiter. contra inter domi. & sign.

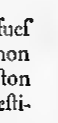

Legatarios llaman en latina aquellos, aquiẽ manda el testador alguna cosa en su testamento. E si estos a tales non se acertassen, [i] quãdo escriniessen el inuẽtario, e por auẽtura dubdassen, q̃nõ eran escritos en el todos los bienes del testador: esto ec[k] puedẽ pesq̃rir, para saber la verdad, tomãdo la jura del heredero, q̃ nõ encubrio ningũa cosa, nin fizo engaño ninguno en aq̃l escrito. Otrosi puedẽ fazer jurar a los testigos q̃ se acertaro, quãdo se fizo el inuẽtario, si fue fecho bien e lealmẽte. E aun de mas desto, puedẽ pesquerir en los sieruos de la heredad, mentiendo los a pena, e a tormento: que les muestren toda la heredad, e les digan todos los bienes del testador quantos erã. E por esta carrera, pueden entẽder, si fue fecho por el heredero lealmente el escrito, o non. E esta pesquisa, deue fazer el judgador del lugar, a la demanda de los legatarios sobredichos.

¶ *Ley. VII. Como mientra fazen el inuentario el heredero, non le deuen mouer pleytos los q̃ han de rescebir las mãdas, e que fuerça ha el inuentario, e que pro viene ende al heredero.*

17 i ¶ *Nõ se acertassen.* Sive quia erant absentes, vel quia venire noluerint, vt supra. l. pto xtina. & melius probatur in auctẽ. de hære. & falci. 4. si vero absunt. colla. 1.

18 k ¶ *Estonce.* Non ergo procedit, quod hic habetur, si legatarij fuerunt præsentes confectioi inuentarij vt possea admittantur ad petẽdum ea quæ disponit ista l. Bal. tũ per tex. ibi in l. fi. §. licentiam in fin. C. de iur. deliber. vult contrarium, notans expresse ex illa. l. q. pra fratria legatariorũ, vel creditorũ, vel eorũ absentia repleta pũria tritura testium idoneorũ, non impedit contra inuentariũ posse probari. & est ratio se eundũ eũ quia respondent eis insens occultari. l. tres fratres ff. de pact. & l. de his. ff. de transactio. pòt dici, q̃ ista l. partitarum. & d. §. hi vetò ablunt. de quo supra est supplenda tura dispositis m. d. §. licentiã l. fin. C. de iur. deliber. & sic remediũ de quo hic, etiã conferetur legatarijs, & creditoribus qui fuerint præsentes, si eo vti velint: ma. xime si de nouo superuenit scientia, quod aliquæ res fuerunt occultatæ. larg. c. in suuante. de offic. de lega.

¶ *Ley. VII.*

19 Durante tempore concesso ad confectionem inuentarij, non tenetur hæres creditoribus vel legatarijs respondere: saluum tamen remanebit eis debitum a testatore. nec tenetur hæres ante legatarijs satisfacere quam omnibus creditoribus satisfecerit. Item vretur falcidia contra legatarios si ei non remanet quarta pars hereditatis. & si primo legatarijs quàm creditoribus satisfaciat si non remanet de quo extra quartam satisfaciat creditoribus non contra eum sed contra legatarios creditores agent, & his non sufficientibus contra hæredem quatenus accedit falcidia tetenta. l. d.

2 a ¶ *Non pueden mouer.* Extende etiam si hæreditas sit locupletissima, secundum Balduin in l. fina. §. cum igitur an princ. C. de iure deliberan. extende etiam & si scriptura inuentarij sit reiecta in publicam formam si ibi dicatur inchoatum fuit præsens inuentarium, si ibi non dicatur, quod fuit perfectum & consummatum, si adhuc tres menses ad hoc dari, nõ sint elapsi: ex quo nõ apparet, q̃ hæres habuerit pro perfecto & absoluto. secundum Ioan. de Imol. in l. 1. §. hæc stipulatio ff. si cui plusq̃ per l. falci col. 5. post Angel. ibi col. 6. & satis placet, ex q̃ ibi nõ est subscriptio hæredis iuxta formã. l. 5. supra eod. licet Alexan in d. §. donec. dicat in cõtrarium facere. l. si is qui est de cestam.

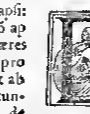

E mientraque dura el tiempo q̃ otorga el derecho al heredero, para fazer el inuentario, non pueden mouer contra el pleyto, para demandarle ninguna cosa, aquellos aquien ouiesse mandado algoben su testamento, fasta que aquel tiempo sea cumplido. E esta es, vna fuerça que ha el inuentario. Pero por este tiempo sobre dicho, non se pierde su derecho [t] a ninguno de aquellos que han de auer algo de los bienes del testador. E otra fuerça ha auu el inuẽtario que despues que es acabado, nõ es tenudo el heredero de respõder, a los que hã de recebir las debdas, [d] en los bienes del finado, nin a los que mandasse [e] el testador alguna cosa en su testamento, si non quanto montaren los bienes, e la heredad, que fueren escritos en el inuentario. Otrosi dezimos, que nõ es tenudo el heredero q̃ fizo tal escrito, en la manera q̃ de suso diximos, de dar, o de pagar las mandas que fizo el fazedor del testamẽto, fasta que sean pagadas todas las debdas primeramente que el finado deuia. E aun dezimos, que puede despues retener, para si la quarta parte de los bienes q̃ fincaren, despues que fuerẽ pagadas las debdas a que llaman en latin falcidia. [h] E si tantos bienes non le fincassen despues que fuessen assi pagadas las debdas, de q̃ el heredero, podria ser entregado cumplidamente de la falcidia: este once puede retener para si, e sacar la quarta parte de cada vna de las mãdas del testador, fasta que aya su derecho, assi como sobredicho es. Pero dezimos, que si el heredero despues que ha fecho el inuẽtario de los bienes del testador, pagasse ante las mandas, que las debdas del finado, de manera que le non fincasse a el, mas de la

2 b ¶ *Mandado algo.* Idem dicin creditoribus hæredibus: de vtrisq̃, ẽn loquitur. l. fin. §. donec. C. de iur. deliber. de qua ista sumpta est, & vult etiam ista. l. cum infectis subdit, a ninguno de aquellos que han de auer algo. Et limitat istam. l. & dictum. §. donec. in his qui agunt, vt contra hæredem non audiantur durante isto tempore confectionis inuentarij, & secus est in his quæ conueniunt nõ vt hæredem, sed vt quemliber alium, vt velui, si agnui rei vendicatione. l. de eo §. fi. ff. ad exhiben. l. Nonsennus. §. fundu. ff. de reiudi. ita limita in hærede conuentoad restitutionem vsurarum, quas defunctus suffer restitui, vel cauit secundum formam capituli, quanquam de vsur. li. 6. quia agitur de periculo animæ secundum Alberic post Richar. in d. §. donec. & idem si hæres conuenietur pro expensis funeris vel pro alimentis relictis pauperibus, qui fame pereunt, secundum Angelũ & Ioan. de Imo in l. prima §. hæc stipulatio. ff. si cui plusquãm per. l. falcid. limita etiam si ipse hæres voluntarie conuenit debitores hæreditatis, quod facere potest etiam durante dicto tempore, secundum Bartol. in. d. §. donec nam tunc poterit reconuenire à conuentis, secundum Ang. in dict. §. hæc stipulatio col. 6. vel si [t] fallit pet. l. secũdam. §. sed si agant. ff. de iudi. secus si necessitate compulsus eos conuenit, vt qui debitores hæredum, fugiebant, cum petunia: vel dominus vicinæ immabantur ruinam, super domum hæredianam, vt tradit Ang. ibid.

3 c ¶ *Su derecho.* Impeditonam qui impedimento iuris vel facti, non currit effectualiter præscriptio, vt hic. & in. d. §. donec. & in l. 1. §. fi. C. de anna. exceptc. & in. c. quia diuersicatem. de concesso. præben. & vid. notan. in tractatu præscriptio. fol. 1. 3. colum. secunda & tertia. & Char. 37. co. quarta. & Char. 62. column tertia. & quarta vbi late. & vid. quod tradit ad limitationem Alexan consilio primo ad fin. 5. volum. limita etiam, vt notatur per Iaso. in. l. si stipulatus fuerim. §. primo. colum. prima. ff. de verb. obli.

4 d ¶ *Las debdas.* Adde. l. fi. §. & si præfatam. C. de iur. deliber.

5 e ¶ *Alos que mandasse.* Adde. §. si vero nõ fecerit. in autentic. de hæredi. & falcid.

6 f ¶ *Quanto montaren.* Et not quod illud quod hæres soluit in poenam cõtumaciæ, non nocebit legatarijs, & licet conficiat inuentarium non proderit sibi quominus teneatur soluere de suo, si nihil restatin hæreditate, solutis debitis, & legatis, vt in. l. cum parec. §. prinic. & ibi not. Paul. de Castr. ff. ad legem falcid. limitat etiam istam l. ex eo, quod notabiliter voluit Angel. cõsilio. 3. incipit dominus Philippus colum. tertia. vbi dint, quod istud beneficium inuentarij, quod datur hæredi competit, quando agitur contra hæredem immediate ex causa hæreditaria, secus si debitum hæreditarium sit reformatum ex concordia & conuentione facta cum hærede: quia si hæres esset conuenitur immediate virtute conuentionis, non habebit beneficiũ inuentarij, quia istud solum datur, cũm ex causa hæreditaria hæres conuenitur. & talis tacita renouata non dirimit hæreditatis, allegat. l. cum hæreditas. ff. ad trebell. & in simili casu tradit Arenius consilio 148. incipit in quæstione proposita. col. 1. pe. & tradit Decius ista referens. consilio 137. incipit & diligenter pro tenui facultate mea. colum. penult numero quarto. an autem hæres vendens hæreditarias p solutãdis debitis, vel legatis renetur se obligare ad euictionem eum fiscerit inuẽtarium vide notabiliter per Ioann. Andre. in addit. ad Specul. titu. de instrumen. editio. 4. fi colum. 4. & 5. in additione superiori fecerit. ex cuius dictis tollitur hæredem tali casu non compelli vendere proprio nomine, sed vt hæres, cum beneficio inuentarij, ne damnum patiatur, propter periculum euictionis & vid. per Cin. in dict. §. & si præfatam. vbi etiam vid Iaso. in versic. quarta vtilitas est. vbi etiam Alber. column. fi. versi. item quritur. vbi etiam vide per eum quod ista exceptio beneficij inuentarij, si omissa fuit ante sententiam, non poterit opponi in executione sententiæ, vide ibi per eum. versic. solet etiam quæri. vbi dicit quia communiter docto. tenent sed contrarium tenet Ioann. And. in addit. ad Specu. titu. de instrumen. editio. 4. fi. column. 7. in additio. incip. secundum Vbert. & ista opinio Ioan. And. est magis communis vide per docto. in. l. ex diuerso. §. primo ff. solu mat. im. pet. Baid. in l. ab executione. colum. pen. C. quorum appe. non recip.

7 g ¶ *Las debdas.* Adde l. final. §. & si præfatam in verbo licentiam, & ibi glan. verbo accomodare. C. de iur. deliberan.

8 h ¶ *Falcidia.* Vide in. l. 1. tit. 11. infra ead part.

9 i ¶ *Que las debdas.* Vel si soluisset creditoribus primo venientibus, vt in d. §. fi. & si præfatã hæc eim est vna ex vtilitatibus inuẽtarij, q̃ sibi non imputatur si soluat primo venientibus, & intelligẽ, q̃ hæres agnoscat ab alios creditores posteriores, & nõ soluit bona inde abs alios secus, si rationem nõ exigeret, vt in. l. dolo. ff. ad l. falc. & tenet gl. parua, in d. §. & si præfatam. & ibi Bar. vñ etiã Paul de Cast. in. d. §. & si præfatã. referens Archi. in. 1. notanẽ. 14. q. 5. dicit q̃ hæres vsurarij, licet cõsecutus iuramentũ, nõ debet soluere primis venientibus, nisi recepta cautione, de restituẽdo quia fit vel sit ne pũ alios subesse, & si esset in dolo quo ad illos. & non haberet dictum bũficiũ inuentarij, quod dictũ intelligẽ, si dolo vero vel præsumpto hæres soluerit, secus si bona fide ignorans alios creditores vsurarij, secũdũ Alex in. d. §. & si præfatã. referentem Lapũ, & Don in tam. e quã quã. de vsuris ib. c. & Holl. in sum. de test. §. ar quid hæres. quod autẽ executoribus damnati restituẽdo damnorũ, vel ablatorum per testatorẽ, vel hæredibus ad hoc gratiatis, non possint soluere primo venientibus Ioan. And. in addit. ad Specu. titu. de instrumen. editio. 4. nunc vero aliqua. colu. 43. in additione incipit. incidit quæstio facti. Refert hæc de Rauc. dicentẽ fatusi talẽ ex eo, non teneri soluere primo venientibus, nisi, vel sine cautione. vid. ibi, cuius dictũ sequitur Paul. de Cast. in. d. §. & si præfatam. ita nũ se excusãt ratione ex eo: quia scire debet alios subesse dãnificatos, & intelligere, vt ita declarationem pro dictis dicti, nũquid autẽ alij creditores post restitutãt solutionem ista alij creditoribus vid. in. d. §. & si præfatam & quidit Paul de Ca. in. l. tutores ff. de condit indeb. Et quid in creditoribus secus. Ioan. an possint petere se admitti ad cõmunionẽ cõcursus quã. fiat eis solu-

tio. Oldra dicebat q̃ sicut. l. & si non expleuerit. §. 1. ff. de bon. auctoritate iudi. possidend. Alber. vero in. d. §. & si præfata. nduerit in contrarium. l. qui pillus in fi. ff. de his q̃ in fraud. creditoris. 3. sic q̃ nihil abstrahatur à creditoribus qui vigilauerunt ad huũ debiti consequendũ. dicebat Oldra. procederet quando vtroq; creditore instante, hæres vni gratificaret, alias procederet possit dictum Alberic. per. d. l. pupillus & ita est de mente Bal. in. d. §. & si præfatam. in fine. §. bis, licet paulo ante referẽs dict. Oldrald. simpliciter pertrãsierit, & ita inducit Ange. in. l. fin. §. licentia. C. eod. pro mercatoribus qui consulit, & concurrunt contra mercatorẽ cessantẽ fugitiuũ si sũt aliq; in rebus q̃ de. poxi. no affingam solutionẽ receperũt, an debeant receptum cõmunicare cũ alijs priori plureis

quarta parte[a] de la heredad, estõce aquellos, que deuen auer las debdas non puedan primeramente demandar al heredero que gelas pague, mas deuen las demandar, a los que recibieron las mandas, e ellos son tenudos de les tornar aq̃llo que recibieron de que se puedan pagar las debdas, e si fuessen tã pocas, que nõ cumpliessen a pagar las debdas, estõce por lo que fincare dellas, deue el heredero fazer pagamiento a aquellos, que lo han de recebir, de aquella quarta parte[b] que retuuo para si. E esto es, porque el se deuia guardar de fazer pagamiẽto de las mandas, ante q̃ pagasse las debdas, e pues que sabiadque non abondauan los bienes, para pagar lo todo.

¶ *Ley. VIII. Quales espensas non es tenudo el heredero de poner en el inuentario.*

omnia contra B. l. ibi aliter volentem.

f ¶ *Su jura.* Approbat opinionem glossi. in. d. §. in computatione. super verbo approbauerit contra quem ibi tenet Cinus, & Albericus. & intelige quando expensæ essent paruæ, secus si magnæ, nam tunc requirerentur testes vel instrumenta secundum Bart. & communiter doct. ibi. & appellat Angel. ibidem minutas expensas, sumptus quotidianos, sputã carnium, oleris, porrinæ & similium, nũ ad hoc dificiter habẽtur testes continuo & tandem cõcludit arbitrio boni viri hoc relinquendum: omnibus hinc inde pensatis.

¶ *Le finca.* An ipso iure vel q̃ ad effectũ glo. in dicto. §. in computatione. dicit quod quo ad effectũ quasi impossibile videatur, quod hæres sibi ipsi sit obligatus. vide ibi per Alexan. & in. l. debitori. C. de pact. vbi tenet opinionem glos. & dicit magis communiter tenen per docto. si tamen adito hæreditatis facta sit cum beneficio inuentarij, vel ante aditam hæreditatem fiat inuentarium, tunc confusio actionum impediri videtur ipso iure, quia si confectio inuentarij resoluit, quo ad effectum confusionem factam, à fortiori, videtur impedire confusionem fieri. argumento. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. secundum Decium in dicta. l. debitori. & nota dictum Baldan dict. l. debitori. columna secunda. quod hæres, qui solemniter fecit inuentarium citatis creditoribus, & legatarijs, potest implorare officium iudicis, super separatione bonorum, vt pro eius debito aliqua res sibi assignetur, iuo etiam secundum Bald. in d. §. in computatione. columna prima. versic. ex hoc sequitur. hæres potest sibi ipsi soluere eligendo rem, in qua vult sibi esse solutum, pro debito argumento. l. creditoris ff. de distract. pigno. quod secundum Decium, vbi supra de plano procedit aliis creditoribus consentientibus, si vero contradicerent nullam deberet hæres in hoc habere prærogatiuam, imo similem cum alijs creditoribus debet habere fortunam, vt in dicto. §. in computatione. limita istam. l. nisi hæres instructus sit à suo compensandi, cum eo quod ibi testator debebat. l. si compensandi. C. de hæredib. instituendis. etiam in quasi debito ex dispositione legali, vt est illud quod pater tenetur dotare filiam. l. quibuscũq; ff. de ritu nupt. nam si illa instituerentur a patre, & grauarentur legatis non dedacetur primo dotem & postea falcidiam sed primo falcidiam & si ad dotem sufficeret de illa deberet se dotare. & si non sufficeret, detraheret quatenus deficeret, per notata in. l. in vlti. §. cum proponeretur. ff. ad trebell. ita tenet Paulus de Castro in. l. si debitor ff. ad legem falcidiam. & videetiam quod idem paulus not in. l. quod de bonis §. quod auus. ff. ad legem falcidiam. ibi nota istud verbum & rene menti. Aduertendum quod contra fideicommissarium vniuersalem, etiam non confecto inuentario, hæres detrahit quod sibi defunctus debebat. vide Paulum de Castro in. l. ita tamen §. hex trebelliano. ff. ad trebellia. & Socinum consilio. 24. volum. tertio. incipit. Non paruadificultas. alias illa materia vide per Alexand. & docto. poll. glossam in dicto. §. in computatione.

¶ *Lex. VIII.*

Expensas funeris testatoris vel alias iustas non tenetur hæres scribere in inuentario, sed probet easper testes vel proprio iuramẽto, & quod hæredi debetur a defuncto consequitur hæres facto inuentario, ideo cæteri creditores. h. d. Habuit ostum. s. l. fina. §. in computatione. C. eodem tit.

e ¶ *Soterrar.* Idem in expensis, quas fecisset in curando defunctum. Bal. in. l. in restituendis. C. de petitio. hæreditatis. vel in inuentione testamẽti, vel in. l. hu. §. in computatione. de quarta sumpta est C. de iur. deliberan vel in eo, quod soluit hæres proxenetis, vel similibus cum venderet res hæreditarias, secundum Barto. in. l. vbi pure. §. fi. ff. ad trebellia. & quid de expensis, quas hæres fecit litigando cum alio contendente se hæredem, vel creditorem hæreditarium. vid per Ange. Paul. & Alexand. & Iason in dict. §. in computatione. tenentes quod deducantur, quando hæres obtineret, & hæreditas non esset soluendo ad

heredero de poner en el inuentario.

Las despensas que el heredero fiziere en razon de soterrar[e] aquel cuyo heredero es, o las que fiziere derechamente en otra manera qualquier, nõ es tenudo de las cõtar, nin escreuir en el inuentario, pero si acaesciere alguna cõtienda sobre estas despensas, deue el heredero prouar con testigos ante quien las fizo, o por su jura[f]. E si aquel que es establescido por heredero, ouiesse alguna demanda, o le deuiesse alguna cosa, aquel que le establescio por su heredero en saluo le finca[g] la demanda, o aquello quel deuia el testador, si el inuentario fiziere, assi como sobredicho es.

¶ *Ley. IX. Que pena deue auer el heredero, que maliciosamente fazer el inuentario.*

Si quid extra inuentarium fraudulenter occultat hæres tenetur ad eius duplum his qui aliquid iuris habent in bonis testatoris, & causa inuentarij non diuaxtra annum licet aliæ ciuiles instantiæ vsque ad triennium criminales vsque ad biennium durẽt. l. i. d. Conc. ord. l. finalis. C. eo. tit. §. licentia. cum. §. sequen.

2 a ¶ *Recebir.* In l. fi. §. li intentia. versicul. illo videlicet, de quo ista. l. sumpta est, adiciturel hæreditatis quantum imputare compellantur. finge enim hæreditatem locupletem ita, vt ex ea eum vltra iem illam occultaram, vel surreptam ab hæredc, remanet: vnde integrè satis fiat creditoribus & legatarijs, & sic melius erit hæredi, quod illud duplã imputetur hæreditati, quia sic manebit sine pœna, quã quipsis creditoribus, et legatarijs soluat: illã pœnam duplicem exponit ista l. parmatium. videtur tamen quista l. supplicari debeat ex illa eum ista pœna sit inducta vt amplius sit in hæreditate ex quo legatarij & creditores consequantur suum debitũ, quod esset sua deficiet videf ex ista l. cum dicit maliciosamente, & sic quando hæres animo fraudandi creditores vel legatarios furtum vel occultat rem hæreditaria: secus quando nullum ex hoc generatur fraudicium, & sic fiat sua occultatio non inducet detrimentum angu. l. pen. C. de renoui à his quæ in fraud. alie. sunt. & l. 7. titu. fin. § pauci & quæ ibi dixi. Addo etiam quod vltra pœnam duplicem punitur hæres sui impiens, vel occultans, vt perdat fidelitatem quo ad omnes legatarios, vt in autentic. de hæredi. & falcid. §. sancimus. & ibi gloss. super verbo forte, & illud ius autem iorum et rationabile: quia cum talis subtractio inducat & augmentet fal. ciam, quo ad omnes æquum est vt respectu omnium punitatur & sic à nemine fal. ciam detrahat, & bene potest sine pœna iuris duplicis, de qua hic cum pœna amissionis fiducia, de quam. d. § sancimus. vt declarat Sali. quem vid. in. d. versi. illo videlicet.

2 b ¶ *Deinuentario.* Not hoc verbum, ex quo declaratur ex iusin autẽ. de hæred. & falcid. § illud quoque. colla prima. de quo ista. l. sumpta est, nam largius, quam hic disponitur, gl. & docto intelliguntur illum. §.

3 c ¶ *Treses años.* Nota bene: quia habes hic approbatam decisionem partmarum decisionẽ. l. properandi. in prin. C. de iure. & nõ reperies alibi in illo libro partmarum. Video tamen istam desuetudinem abiisse & sic ut obseruatur in minis ecclesiastis, vt instantiam nõ expiret triennio, vt vult gloss. in. l. properandum, in parte triennii in fi. & glos. in. c. fi. de dol. & contu gl. & docto. in. c. venerabilis. de iudic. sic etiam video tu curijs legalibus, & certè bene, cum per hoc parcatur laboribus, & expensis partium & breuiori via vsus fuit ministerium.

4 d ¶ *Dos años.* Added. septimam titu. 29. pat. 7. cuius dispositio, & etiam istius in hoc in desuetudinẽ abierunt. vide quæ ibi eo dante dicam.

¶ *Lex X.*

1 Hæres intra tempus iuis inuentarium non confitiens teneatur creditoribus & legatarijs etiam vltra vires hæreditarias, & falcidiæ commodo priuatur. hoc dicit. Habuit ortum a l. fina C. de iure delibe. §. sin vero postquam.

1 e ¶ *Deinuentario.* Quid si fecit, sed omisit ponere aliquam res in inuentario fraudulenter, vel maliciose, an tenebitur in solidum creditoribus, vel legatarijs, ac si nullum fecisset? Barto in. l. Paulus ff. ad legem falcid. tenet quod ex hoc hæres perdat beneficium inuentarij in omnibus. An. el. vero ibi tenet, quod solum perdat beneficium inuentarij quo ad falcidiam, non vero vt ex hoc teneatur vltra vires hæreditarias, & idem tenet Pau. de Castr. & Ioa. de Imo. & Alex. & idem tenet Sali. in l. fi. §. illo videlicet. C. de iur. delibe. in fi. vbi dicit de hoc fuisse questionem iuidam. & ita se consuluisse, solum ergo tenetur creditoribus & legatarijs in duplo retum occultatarum, vt supra. ad. d. proxima & in amissione falcidiæ, quod autem si impertesse fecerit inuentarium, quia non designauit res prout habetur. in l. 100. titul. 18. tertia partita sed simpliciter dixit ponere in inuentario res, quæ sunt in tali loco, an gandebit beneficio inuentarij? videtur dicendum quod non, cum hoc tanti substantiale, & probatur in. l. fi. §. si vero postquam. C. de iur. delibe. an. ibi secundum formam præsentis constitutionis pœna enim sunt non facere vel inutiliter facere, cunter corporalia. de transtatio. episcopi, vel elect. cum similib. & adde quod supra dixi in. l. 3 in gloss. super verbo. todos los bienes.

5 f ¶ *Clamando.* Limita nisi agentes contra hæredem, in fundum confiterentur, quod in hæreditate non remansit vltra id quod hæres afferit, quia contra omnem præsumptionem iuris, & de iure facientem contra hæredẽ non consentiem inuentarium, quod occultaterit bona, admittitur probatio in cõtrariũ per confessionem partis, vt mane Cinus, & Barto in autentica sed iam necesse C. de nat. aut. nupt. & gloss. in eo potest vnde sumitur, illi tamẽ et naterunt Bald. singulariter in. l. illud quem habentem colum. pe nulit C. famil. hercis. & licet Bald. ibi loquatur de legatarijs ex eius mente & ex dicta ratione, idem vult in creditoribus, & ita etiam vult Alexand. in l. fina. §. & si per factum. columna prima C. de iure delibe. vbi etiam laso. columna secunda. versicul. fimiratamen. dictum Baldi, non caret scrupulo. prout etiam tradit Socin. in. l. prima. §. si is qui ante. ff. ad trebell. & Alexand. in. l. in tantum §. quod vulgo. columna octaua. numero. 13. ff. ad legem falcid. & quia hæres adeundo videtur quasi contrahere cum creditoribus & legatarijs. l. apud iulianum. §. fina & l. sequente. ff. quib. ex caus. in possessi eat. & in. § hæres. in stru. de obligationib. quæ ex quasi contractu nascuntur. & sic ex suo quasi contractu ex propijs bonis teneatur. hoc etiam vult ista. l. partmarum, ibi tum dicit, tambien los sus bienes que ouiere de otra parte, como los que quo del testador.

¶ Præterea. §. sancimus. in autentico. de hæredib. & falcid. qui videtur esse fundamentum dicti Bald. non videtur se omnino fundare in illa præsumptione subtractionis, vt patet: cum dicit forte, & sic innuit quod idem sic, si non subtraxerit, & videtur illa ratio impulsiua, & non finalis. text. in. gloss. & ibi Ioannes de Imol. in clementina prima. de pœnitentia. gloss. in. fin. commodam. §. sicut. ff. cõmoda hoc etiam suadere videtur ex l. fin. § si vero postquam. C. de iure delibe. vbi non fit fundamentum in præsumptione surreptionis, & occultationis rerum hæreditarium, imò quia ex quo non fuit hæres vsus beneficio inuentarij, remanet in antiqua dispositione iuris communis, ex cuius dispositione tenebatur creditoribus, etiã vltra vires hæreditarias. l. quæ dotis. ff. solut. matrimo. l. ite bonis C. de iure delibe. & quia in pupillo cessat dicta præsumptio vsurpationis, & nihilominus in pupillo etiam non dos capace procedit, vt teneatur vltra vires hæreditatis. §. pupillis. in dicto autentico. de hæredi. & falcid. vt etiam adducit idem Alexand. in. l. fi. §. fina. C. de iure. delibe. in illa quæstione, an ecclesia non confitiens inuentarium teneatur vltra vires hæreditarias, hoc etiam probari videtur ex. §. si vero non fecerit in autentico. de hæred. & falcid. ibi hi et pui e substantiæ moientisti ascendat mensuram legatorum dario, & ibi ait debitis pœnam exactio sue malignitatis cum transendent leges ex quibus cauere omnia agens nihil poterat damnificari. forte posset distinguit inter creditores, & legatarios, vt dictum Baldi procedat in legatarijs prout re vera ipse loquitur, & non in creditoribus: & est ratio differentiæ maxima, quia creditores tractant de damno legatarij vero de lucro. Item qua hæres reputatur eadem persona cum defuncto, vt in autentico, de iure diuend. à mort. præsti. & sicut defunctus tenebatur in solidum, sic & eius hæres, qui non fecit inuentarium, quæ ratio cessat in legatarijs, quibus defunctus in nihilo tenebatur, & quia de iure communi à antiquo ita erat constituta in hoc differentia inter creditores, & legatarios, nam respectu creditorum hæres tenebatur in solidum, etiam si constaret hæreditatem non esse solutendo. l. fi. l. quæ dotis legatarij vero non tenebatur vltra vires hæreditarias, vt in. l. prima. §. si is qui ante. ff. ad trebellia. l. ratione. §. quod vulgo. ff. ad legem falcid. gloss. in dicto. § si vero postquam. de iure tamen autentico addimus fuit, et etiam inuitus legatarius teneretur in solidum.

Partida. vj. G iij

nos, fasta tres años[e], e los criminales, fasta dos años[d].

¶ *Ley. X. Como deue pagar las mandas, e las debdas complidamente el heredero, si non fizo el inuentario al plazo que le fue puesto.*

Si el heredero de q̃ ouiere entrado la heredad del testador, nõ fiziere el inuẽtario, fasta aq̃l tiempo, que de suso diximos: dende adelante fincan obligados tãbien los bienes, que ouiere de otra parte, como los q̃ouo del testador, para pagar complidamente las debdas e las mandas[f] del fazedor del testamen-

non facto inuentario, vt in d. §. si vero non fecerit. & in auctên. sed cũ testator. C. ad leg. Falc. & dictum auctên. quodamodo se fundat in præsumptione subtractionis. & sic legatarijs habere possit loco dictũ Bald. attento iure communi ista tamen ratio fuisset cũ æquipare in hoc creditores & legatarios nihil asserens de tali præsumptione nemo expresse disponens, vt de proprijs bonis hæres teneatur, & in rigore iuris istud videtur verius iam in legatarijs quã in creditorib⁹. tu cogita, quia dictum Bald. fol. 1. tur maxima æquitate. & Docto. magis communiter cum eo tũ sentit. & adde Paul in. l. in tatione, § quod vulgo. ad si. ff. ad leg. Falci. An autem in foro conscientiæ hæres tenetur ad debita vltra vires hæreditariast Barto. tenet quod non in rubrica. ff. de acquir. hered. versi. & ex hoc se quitur allegat Hostien. in summa. de testa. § pe. versicul. quid si bona. & Ioann. And. in. ca quã quã. de sponsi. l. 6. in nouella. & quod iura tenent Theologi, vt dicit se vidisse in multis sententijs eorum. & idem tenet Bald. in. d. l. filium quem habentẽ. col. pe. allegat. c. parrochiano. de sponsi. subdens quod si legatarius plus exterqueret, teneatur ad restitutionem in foro conscientiæ: quia ille forus non sequitur ius ciuile, quia ius ciuile fundatur in fictione non in veritate. & ibi subdit quicetad petitionem hæredis, haperatibus ar. ciuis, quod nulla alia bona manserunt, nisi alia non cogantur legatarij respondere tamen index optimẽ fatiet, si interroget ex officio, vt obuiet iniquæ extorsioni. l. illicitas in prin. ff. de offic. præsid. Ioan. de Imol in. d. rubrica. ff. de acquir. hære. postquã retulit Ang. in. l. i. §. hæc stipulatio. ff. si cui plus quam per legẽ Falci. volentẽ quod etiam in foro conscientiæ hæres teneatur vltra vires hæreditatis, distinguit, quod si hæres sciebat vires ha reditatis, non sufficere, & nihil ominus adiuit quia tunc videtur obligari ex suo quasi contractu, teneatur etiam in foro conscientiæ cum videatur se creditoribus obligasse, si autem ignorauit, vel dubitetur, an sciuerit vel ignorauerit, & tunc non teneatur vltra vires hæreditarias: quia tunc non videtur se obligasse, cum sententia Bar. tenuit Alexan. in. d. rubrica. vbi Iason. dicit praesse cum maiorem opinionem. Fredericus veto de Senis. consi. 21. & Ioã. de Imol. sibi contrarius in. l. gent. ff. de acquir. hæred. & Paul. de Castro in. d. rubrica tenent contrarium dicentes nullam in hoc esse differentiam inter forum cõscientiæ & iudiciale lex eternia humana quæ iusta est etiam in foro animæ est seruãda, secũ § Tho. in. q. 96. art. 4. gl. eõmuniter approbata in. c. quæ in ecclesia. de constitu. articulus iste est satis disputabilis, & totum pondus ad decisionem consistit, an lex humana se fundet in præsumptione, vel non: quia si ex præsumptione non obligaret in foro animæ, vbi veritas attenditur, quod autem istæ leges de confessione inuentarij disponentes non se fundent ex sola præsumptione, satis liquet ex supradictis. Aretin. in dict. rubrica distinguebat inter creditores & legatarios, vt etiam dixi in. q. præcedenti, quæ distinctio fortẽ posset procedere attento, quod dictus §. si vero non fecerit. moueatur ex præsumptione. & quod satius suspicans ita statuit. sed attenta dispositione huius. l. partitarum, quæ non se fundat in tali præsumptione, videtur de rigore idem debere dici in legatarijs, quoad in creditoribus, benignior tamen est sententia ita distinguens. cum forte illa. l. partitarum habuerit eundem intentum, quem dictus. § si vero nõ fecerit, & quasi sumpta est. tu cogita. Alios casus in quibus hæres non conuenitur in solidum, licet non fecerit inuentarium, vide per Alexand in dic. §. & si præfatam. & quid de ecclesia, vide eundem. in. d. l. fina. §. fin. & per glo. & Docto. in capit. primo. de testamen.

Ad tit. ff. de acqui. hæredit. vsque in finem huius tit. & C. de repu. hæred. j. in. l. 18. cũ aliis huius tit. ãnotat. l. fin.

3 a ¶ *Di las mandas.* Non ergo perdet Trebellianicam, vide per Bartolum & Dost. in l. Marcellus. §. quod autem. ff. ad Trebellian. & Bald in auctenti. sed cum testator C. ad. l. falcid. column prima. neq; obstat. §. Sanctimus. & §. si vero non fecerit. in auctent. de hæredib. & falci. cum dicit de fideicommissarijs: nam intelligitur de fideicommissis particularibus, non de fideicommisso vniuersali: vnde constitutiones loquentes de falcidia amittenda, corrigentes in hoc ius commune, non sunt trahendæ ad Trebellianicam. vide late per Alexand. in. d. l. Marcellus in prin. column. pe. & fin. versi. 3. quæsuit hic Bart. vbi refert plures, qui tenuerunt contrarium, sed ipse residet quod non amittat Trebellianicam dicens esse magis communem opinionem & satis in istam partem conferit hæc. Pa. titanum. & vide quæ dixi supra eodem. l. 5. in glo. prima. contrariam tamen opinionem, imo quod hæres non conficiẽs inuentarium, priuetur Trebellianica, dicit magis communem & veriorem Deci⁹ consi. 236. in. 5. dubio vbi plures istam partem tenentes refert. & idem vult Didacus à Conarruias. in c. Raynuntius. § in numero 10. de testa. neque perdet legitimam debitam iure naturæ. glossa in. § si verò non fecerit. in auctentic. de hæredi. & falcid. tenebitur tamen dare, quod non perdat legitimam soluere debita, & credita de suo, vt declarat Bartol. in dicto. § si vero non fecerit. & adde glos. in dicta l. fin. §. pen. in glos. fina. in fin. C. de iure deliberandi. vbi Alexan. dicit istam opinionem magis comuniter teneri, quæ opinio approbatur per. l. 7. titul. 14. in fine ad. partita. diuinum iuuitur ergo legata tatione legitimæ sed sic diminuta soluenter vltra vires hereditarias, vt res hereditarias, & Albericum, in dicta auctenti. sed cum testator. C. ad leg. Falcidiam vbi declarat Albericus, quæ vilitas eris filio detrahere legitimam: cum de residuo & proprio teneatur soluere legata integraliter. Adde etiam Baldum in. l. prima. C. de bon. auctorit. iudic. possi. grauato ergo filio legata deducetur legitima, & tenebitur legata respectu quintæ partis, & integraliter soluet illa filius, licet excedant quintum, in tereste ergo affectionis ad bona paterna erit vilitas quam ex hoc consequetur filius, & quia propria bona filij augentur ex deductione ne legitimæ.

bir la herencia, en que es establescido por heredero de otri, o le pertenesce, por razon de parentesco, deue lo dezir llanamente: a otorgando se por heredero. E aun se puede esto fazer por fecho: maguer non lo diga paladinamente. Esto seria como si el heredero vsasse de los bienes de la herencia, assi como heredero e Señor, labrando la heredad,

to e non puede retener: nin sacar para si la su quarta parte de los bienes del testador de las mandas[a], ante las deue pagar enteramente, pues que non fizo el inuentario a la sazon que deuia.

¶ *Ley. XI. En que manera deue el heredero tomar la heredad si entẽdiere ser es prouechosa.*

Tomado auiendo acuerdo el heredero, si le plaze de rescee-

¶ *Lex. XI.*

a Potest hæres declarare se verbis hæreditatem adire vel etiam factis, vt colendo prædia & alia quæ vltra ius & nomen hæredis & domini fieri non possunt, sed si quis non vt hæres sed pietatis causa faciat, vt seruos hæreditarios eutare, vel res ne perdantur custodire non videtur propter hoc adiuisse debet tamen (ne de hoc dubitetur) prædictam vt hæres se facere protestari. h. d.

b ¶ *Deue lo dezir llanamente.* An autem adicio hæreditatis solo animo cõsistens non declarata per actum verbi, vel facti, obliget hæredem in foro conscientiæ vltra vires hæreditarias tangit Angelus Aretin. in. §. fina. in sistituta. de hæredum qualita. & differentia. & vide quæ dixi in præcedenti. requiritur ergo vt hic vides, quod animus adeundi declaretur per actum verbi vel facti. glos. & Bartol. in. l. gerit. ff. de acquir. hæredi. glos. & in dicto. § fina & requiritur actus exterior ad declarandum animi motum nam consilium in corde retentum non facit quem hæredem, quia consensus mentalis tantum neque verbo, neq; facto demonstratus non accommodat actibus hominum, neque reddit actus ipso essentialiter perfectos, verba sunt Baldi in. l. potuit column. prima. C. de iure deliberandi. & ibidem. column. tertia. versiculo nono quæritur dicit, quod si positio fiat alicui quod animo adiuit hæreditatem, non teneatur ei respondere, nisi positio sonet de animo aliqualiter declarato, & super hæc verba (ego sum hæres talis) inducatur adiutorio. Bald. tenet quod hic in dicta l. potuit column. secunda. versiculo sexto quæritur post Bartolum. l. si filius familias. ff. de tutelis. & ibidem vide per Baldum. column. tertia. versicu. octauo quæritur de adiutione facta per hæc verba, adeo li de iure possum, vel si prædecessor meus non adiuit. & post tempus datum ad deliberãdum, si quis dicat, puto mihi hæreditatẽ expedire videtur ex hoc adire. l. omnes. & ibi notat Barto. ff. ad Trebellianum. & idem si dicat volo adire. gl. & Bartol. in. l. seruiu electione. in princ. ff. de legatis primo. vide Bat. & Docto. in dicta. l. gem.

c ¶ *Trabrando la heredad.* Sumptum est à §. fina. institu. de hæredum qualitate. & differentia. facit quod notat glos. in. l. certia. C. minuunt gundorum.

3 a ¶ *Arrendando.* Ex eod. §. fi. sumpteum ast. & ibi not. Bal.

4 b ¶ *Desfrutandola.* Addo. l. si filius. ff. de tutelis. & ibi Bart. & not. hoc quod colligere fructus hæreditatis inducit aditionē, quod limitatur nisi possit capi alia coniectura, quod non animo adeundi fortē fecisset, prout declarat Bartolus in lege. gerit. colu. 6. versi. ad secundum. & colum. 7. ibi fructus colligit fecit & reponit. ff. de acquiren. hered. & probatur in l. pirna. C. de repudian. hæredita. & tunc mentis istam. l. paritatum minā Bart. o. d. colina 7. volebat, quod cum iste actus colligendi fructus poterat fieri licitē vtroque modo, notume. f. sio, vel nomine alieno, q̃ staretur super hoc declarationi hæredis: nam ista. l. vult contrarium: imo quōd cessante protestatione, de qua infra in ista. l. probaretur adito. & ita etiam Ioan. de Imol. tenet contra Bario. in dicta. l. gerit. columna pen. per. d. l. 1. C. de repudian. hæred. oporteret ergo probari de protestatione. vt dixi, vel quōd probetur quod actus ille colligendi fructus, non fuit animo adeundi, vt expresse habetur in dicta l. pirna. & tradit Bario. in. d. col. 6. versic. ad secundum. & Bald. in. d. l. quem vid.

5 c ¶ *Semejante destas.* Vt si possit leat res hæte diarias. vt in. l. gerit. ff. de acquirend. hæredita. & in. l. eum qui bonis. eo titul. & not. Bald. in. l. colu. 11. C. quinadmo. in secunda quæst. Alexand. cōs. 3. volu. 3. incipit viso processu. & adverte, quod licet filius accepta pecunia facit pacem cum occisoribus patris, non per hoc videtur se immiscere seu adire hæreditatem paternam, neque propter illud quod accepit posset conuenire hæreditibus patris. secundum Nico de Neapo in. l. cum tutor. ff. de tute. & ratio. dist. tali limitat tamen nisi statutum diceret, quod occisores debent habere pacem ab hæredibus defuncti: quia tūc filius accipiendo aliquid, videtur hæreditatem adire. adde l. quæsitum. & ibi per Bart. ff. de sepulc. vio. ia. quōd faciens pacem accepta pecunia de morte patris, seu agens actione iniuriarum, pro iniuria illata patri nō videtur adire, vide etiam per Salcetum in lege. eum qui. C. arbitri tute. & ibi etiam per Baldum, & alios. vbi est text. elegans quod etiam si filius consequatur interesse a tutoribus sui, pro eo quod abstinuerunt eum ab hæreditate paterna locuplete, non tenetur creditoribus patris. & adde Bart. in. l. si filius qui patri in h. ff. de vulg. & pupilla. & vide Ioan. de Plate. in. l. fi. C. de primipil. libro 12. adde Iaso. in. l. eadem. §. cato. pe. column. ff. de verbo. obliga. non etiam, quod & legatarius ex facto non videtur accepiace legatum, nisi sit factum tale, quod heri non posset citra ius & nomen legatarij. secundum Bartolum in lege. vero procuratori. §. sed si non vero. ff. de solut. sed an pater, qui moriua vxore reliquit diu pensiū dotem maternam, videatur per hoc adire nomine filiorum, Baldus not. ibi ter dicit, quod non in lege. dos à patre profecta. C. solut. matri. contra Bart. in. l. gerit. ff. de acquiren. hæredi. columna. 8. versio. venio ad quartum inouetur, quia ista res est in corde retenta, quæ non aceommodatur actibus hominum, & quia adtio hæreditatis requirit actum verbi, vel facti, in casu autem isto nihil simpliciter gestum est à patre, induit etiam. l. si præterinus ff. de bonorum possess. contra tabu. vide ibi per eum & per eundem in lege. eum antiquoribus. columna prima. C. de iur. deliberan. & in lege. si certus annis. ad fin. C. de pact. per Bart. in dict. l. gerit. & ibi vide dilinctionē Ioa. de Imol. columna quinta & fin. d. et iam quod limitismo dus erit si fiuat creditoribus nam ex hoc videtur adire l. 2. C. de iur. deliberā. & vide q̃ not. Iason. in. d. frater a fratre. col. 17. ff. de condi indebi. & idē si solutat legata, vel solute promittantur iam videtur adire secundum Paulū de Castri. in. l. quod de bonis. §. 1. ff. ad legem falci. filius etiam recipiendo, quod patri erat debitum, licet natura liter tantum videtur adire, vt vult Bartolus. & vide ibi per Iason. columna. 17. in dicta lege. frater à fratre. ff. de condict. indebi. & ibi multum exaltat dictum Bartol. & nota bene, quod oportet, vt allegetur quod hæres fuit visus adire seu adiuit, quia ita demum præ dicta procederent, quod ex actibus quæ fieri nequeunt, eius ius & nomen hæredis inducatur aditio, sihoc allegetur. vt tradit Alexand. consil. 94. volu. 2. colum. 2. versicul. plus dico. incipit consilium in causa & lita vertente coram arbitris. vide ibi per eum. Et quid si hæres det eleemosinas p anima defuncti, an ex hoc videatur adire? vide per Bart. in dicta l. gerit. colū. 7. versicul. sed quæro. & versicul. quæro. & per Bal. in. l. cum te in prima lectura. col. fi. C. de donatio. ante nup. quid autem de tutore gerente pro hæredē: vide Bald. in. l. potuit. C. de iur. deliberan.

6 d ¶ *Por piedad.* Concordat cum. l. pro hæredē. versic. cęterum. & versicu. seruos. ff. de acqui. hære.

7 e ¶ *Deuedeyr.* Sed an si non protestetur, præsumitur aditio? glos. in hoc fuerunt contrariæ in d. l. pro hæredē. & quod docto. magis cōsuniter tenent est, quod hoc perpendatur ex qualitate personarum, & casuum si per quē Bart. facit longum tractatum in. d. l. gerit. ff. de acqui. hæred. vide ibi per eum, & per Ioan. de Imol. & hoc idem videtur velle ista l. cum dicit, porque de tal vsança non nazca ende dubda. & si innuit quōd ne veniant in dubium, an fecerit causa pietatis vel animo adeundi, vult eum q̃ protestetur.

¶ *Ley. XII.*

Si quis de descendentibus in potestate testatoris constitutus fraudulēter abstinens bona hæreditatis per eum ante alium subtrahi fecerit videtur per hoc adire alia bona sed si hæres fuit extraneus, vt fuit de subtractione teneatur. had

f ¶ *Non quisiere resebir.* Videtur in istis verbis lex ista approbate intellectum glos. & Dyn. in. l. si is qui bonis. ff. de acquiren. hære. ad illam l. scilicet quōd illa. l. loquatur, quando ante abstensionem filius mercatus est bona patris, quasi velit, quod fecisset si post abstensionem & merito, quia etiam si post abstēsionem furto surripiat res patenas, non videtur se immiscere hæreditati, & abstensionem reuocare, vt in lege. si seruum. §. fina. ff. de acquirenda hæredita. à fortiori debet hoc procedere, si non furripiat sed emat post abstensionem. licet mala fide & malicioseemat. & cum dicit. l. dicit se abstinuit dicebat Dynus. abstinere potuit, Sed docto communiter in dicta lege, si is qui bonis. & in lege. 2. C. de repudi. hæred. iente contrarium, & intelligunt dictam. l. si is qui prout iacet non violando literam abstinuit & sic quod dispositio illius l. procedat etiam post abstensionem, quod etiam voluit glos. in dicta lege. 2. C. de repud. hære. ex eo enim, quod filius licet post abstensionem emit res hæreditatis præsumatur, mala fide fecisse in damnum creditorum, & abstensionem præcedentem non fuisse veram, sed fictam & simulatam & quōd censeatur reuocata abstensio. & ad. l. si seruum. §. fina. respondeo, quod ibi non constabat, q̃ mala fide abstinuit, sicut constat in casu isto, ex quo insert Alexan. in d. l. 2. in fin. quōd si in casu d. l. si seruum. §. fina. licet dites vel melior bona hæreditatis consistebant in illis rebus, quas filius furto subtraxit post abstensionem præsumeretur ch multer abstinentiam fuisse facta malafide, & quod intelligi debeat reuocata si cu in casu dict. l. si is qui. quod dicit esse notandum & à docto. non ita tradi, voluntque

a ¶ *Arrendando.* Ex eod. §. fi. sumpteum ast. & ibi not. Bal.

b ¶ *Desfrutandola.* Addo. l. si filius. ff. de tutelis. & ibi Bart. & not. hoc quod colligere fructus hæreditatis inducit aditionē, quod limitatur nisi possit capi alia coniectura, quod non animo adeundi fortē fecisset, prout declarat Bartolus in lege. gerit. colu. 6. versi. ad secundum. & colum. 7. ibi fructus colligit fecit & reponit. ff. de acquiren. hered. & probatur in l. pirna. C. de repudian. hæredita. & tunc mentis istam. l. paritatum minā Bart. o. d. colina 7. volebat, quod cum iste actus colligendi fructus poterat fieri licitē vtroque modo, notume. f. sio, vel nomine alieno, q̃ staretur super hoc declarationi hæredis: nam ista. l. vult contrarium: imo quōd cessante protestatione, de qua infra in ista. l. probaretur adito. & ita etiam Ioan. de Imol. tenet contra Bario. in dicta. l. gerit. columna pen. per. d. l. 1. C. de repudian. hæred. oporteret ergo probari de protestatione. vt dixi, vel quōd probetur quod actus ille colligendi fructus, non fuit animo adeundi, vt expresse habetur in dicta l. pirna. & tradit Bario. in. d. col. 6. versic. ad secundum. & Bald. in. d. l. quem vid.

c ¶ *Semejante destas.* Vt si possit leat res hæte diarias. vt in. l. gerit. ff. de acquirend. hæredita. & in. l. eum qui bonis. eo titul. & not. Bald. in. l. colu. 11. C. quinadmo. in secunda quæst. Alexand. cōs. 3. volu. 3. incipit viso processu. & adverte, quod licet filius accepta pecunia facit pacem cum occisoribus patris, non per hoc videtur se immiscere seu adire hæreditatem paternam, neque propter illud quod accepit posset conuenire hæreditibus patris. secundum Nico de Neapo in. l. cum tutor. ff. de tute. & ratio. dist. tali limitat tamen nisi statutum diceret, quod occisores debent habere pacem ab hæredibus defuncti: quia tūc filius accipiendo aliquid, videtur hæreditatem adire. adde l. quæsitum. & ibi per Bart. ff. de sepulc. vio. ia. quōd faciens pacem accepta pecunia de morte patris, seu agens actione iniuriarum, pro iniuria illata patri nō videtur adire, vide etiam per Salcetum in lege. eum qui. C. arbitri tute. & ibi etiam per Baldum, & alios. vbi est text. elegans quod etiam si filius consequatur interesse a tutoribus sui, pro eo quod abstinuerunt eum ab hæreditate paterna locuplete, non tenetur creditoribus patris. & adde Bart. in. l. si filius qui patri in h. ff. de vulg. & pupilla. & vide Ioan. de Plate. in. l. fi. C. de primipil. libro 12. adde Iaso. in. l. eadem. §. cato. pe. column. ff. de verbo. obliga. non etiam, quod & legatarius ex facto non videtur accepiace legatum, nisi sit factum tale, quod heri non posset citra ius & nomen legatarij. secundum Bartolum in lege. vero procuratori. §. sed si non vero. ff. de solut. sed an pater, qui moriua vxore reliquit diu pensiū dotem maternam, videatur per hoc adire nomine filiorum, Baldus not. ibi ter dicit, quod non in lege. dos à patre profecta. C. solut. matri. contra Bart. in. l. gerit. ff. de acquiren. hæredi. columna. 8. versio. venio ad quartum inouetur, quia ista res est in corde retenta, quæ non aceommodatur actibus hominum, & quia aditio hæreditatis requirit actum verbi, vel facti, in casu autem isto nihil simpliciter gestum est à patre, induit etiam. l. si præterinus ff. de bonorum possess. contra tabu. vide ibi per eum & per eundem in lege. eum antiquoribus. columna prima. C. de iur. deliberan. & in lege. si certus annis. ad fin. C. de pact. per Bart. in dict. l. gerit. & ibi vide dilinctionē Ioa. de Imol. columna quinta & fin. d. et iam quod limitismo dus erit si fiuat creditoribus nam ex hoc videtur adire l. 2. C. de iur. deliberā. & vide q̃ not. Iason. in. d. frater a fratre. col. 17. ff. de condi indebi. & idē si solutat legata, vel solute promittantur iam videtur adire secundum Paulū de Castri. in. l. quod de bonis. §. 1. ff. ad legem falci. filius etiam recipiendo, quod patri erat debitum, licet natura liter tantum videtur adire, vt vult Bartolus. & vide ibi per Iason. columna. 17. in dicta lege. frater à fratre. ff. de condict. indebi. & ibi multum exaltat dictum Bartol. & nota bene, quod oportet, vt allegetur quod hæres fuit visus adire seu adiuit, quia ita demum præ dicta procederent, quod ex actibus quæ fieri nequeunt, eius ius & nomen hæredis inducatur aditio, sihoc allegetur. vt tradit Alexand. consil. 94. volu. 2. colum. 2. versicul. plus dico. incipit consilium in causa & lita vertente coram arbitris. vide ibi per eum. Et quid si hæres det eleemosinas p anima defuncti, an ex hoc videatur adire? vide per Bart. in dicta l. gerit. colū. 7. versicul. sed quæro. & versicul. quæro. & per Bal. in. l. cum te in prima lectura. col. fi. C. de donatio. ante nup. quid autem de tutore gerente pro hæredē: vide Bald. in. l. potuit. C. de iur. deliberan.

d ¶ *Por piedad.* Concordat cum. l. pro hæredē. versic. cęterum. & versicu. seruos. ff. de acqui. hære.

e ¶ *Deuedeyr.* Sed an si non protestetur, præsumitur aditio? glos. in hoc fuerunt contrariæ in d. l. pro hæredē. & quod docto. magis cōsuniter tenent est, quod hoc perpendatur ex qualitate personarum, & casuum si per quē Bart. facit longum tractatum in. d. l. gerit. ff. de acqui. hæred. vide ibi per eum, & per Ioan. de Imol. & hoc idem videtur velle ista l. cum dicit, porque de tal vsança non nazca ende dubda. & si innuit quōd ne veniant in dubium, an fecerit causa pietatis vel animo adeundi, vult eum q̃ protestetur.

¶ *Ley. XII.*

Si quis de descendentibus in potestate testatoris constitutus fraudulēter abstinens bona hæreditatis per eum ante alium subtrahi fecerit videtur per hoc adire alia bona sed si hæres fuit extraneus, vt fuit de subtractione teneatur. had

f ¶ *Non quisiere resebir.* Videtur in istis verbis lex ista approbate intellectum glos. & Dyn. in. l. si is qui bonis. ff. de acquiren. hære. ad illam l. scilicet quōd illa. l. loquatur, quando ante abstensionem filius mercatus est bona patris, quasi velit, quod fecisset si post abstensionem & merito, quia etiam si post abstēsionem furto surripiat res patenas, non videtur se immiscere hæreditati, & abstensionem reuocare, vt in lege. si seruum. §. fina. ff. de acquirenda hæredita. à fortiori debet hoc procedere, si non furripiat sed emat post abstensionem. licet mala fide & malicioseemat. & cum dicit. l. dicit se abstinuit dicebat Dynus. abstinere potuit, Sed docto communiter in dicta lege, si is qui bonis. & in lege. 2. C. de repudi. hæred. iente contrarium, & intelligunt dictam. l. si is qui prout iacet non violando literam abstinuit & sic quod dispositio illius l. procedat etiam post abstensionem, quod etiam voluit glos. in dicta lege. 2. C. de repud. hære. ex eo enim, quod filius licet post abstensionem emit res hæreditatis præsumatur, mala fide fecisse in damnum creditorum, & abstensionem præcedentem non fuisse veram, sed fictam & simulatam & quōd censeatur reuocata abstensio. & ad. l. si seruum. §. fina. respondeo, quod ibi non constabat, q̃ mala fide abstinuit, sicut constat in casu isto, ex quo insert Alexan. in d. l. 2. in fin. quōd si in casu d. l. si seruum. §. fina. licet dites vel melior bona hæreditatis consistebant in illis rebus, quas filius furto subtraxit post abstensionem præsumeretur ch multer abstinentiam fuisse facta malafide, & quod intelligi debeat reuocata si cu in casu dict. l. si is qui. quod dicit esse notandum & à docto. non ita tradi, voluntque

les fuessen, menester, o en guardar la heredad, e los bienes della, porque se non perdiessen, nin se menoscabassen, por tal vso como este dezimos, que non se muestra que quiere ser heredero: pero porque de tal vsança como sobredicha es non nazca ende dubda, es si la fizo con entencion de ser heredero o non: este atal deue dezir e afrontar manifiestamente ante algunos omes, como lo faze por piedad, e non con voluntad de ser heredero.

¶ Ley. XII. Como el fijo se otorga por heredero del padre por algunas cosas que faze, maguer non lo diga por palabra.

Si el fijo de algund ome, que fuesse finado, non quisiesse recebir f la heredad de su padre

docto. quòd etiam ista mala fides in tribus casibus præsumitur. Primus quando posit abstensionem reperiatur omnia bona possidere, vt dicta lege. si is qui. l omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. creditt. Secundus quando aliquid clam per interpositam personam mercatus est. dict. l. si is qui. Tertius, quando inuenitur incontinenti post abstensionem possidere. ita Cynus, & Albericus post Iacob. de Aren in dicta l. 2. vbi enam addit Angel. quantum casum, scilicet & si non omnia bona emissentur tantum meliora, vel prenosiora: quia par ratio fraudis est per. l. summa cum ratione. in principio. ff. de peculi. Alexand. ad hoc dicit melius facere notata per gl. & Barto. in l. nomen. §. 1. ff. de lege 3 Alias etiam præsumptiones malæ fidei vide ibi per Bal. tunc rationantem. l. partium quæ sumptafuit à dicta l. si is qui bonis. videtur certe approbare in effectum glos. ibi licet illa gloss. communiter à docto reprobetur. bene tamen esset concedendum, quod si ex aliquibus coniecturis constaret de simulata abstentione, idem esset dicendum: cum ficta & simulata abstensio perinde haberi debeat ac si facta non esset, & ex quibus præsumptionibus simulata reiniquendum esset arbitrio iudicis ex coniecturis radicis per docto. vbi supra, & non quælibet earum sufficeret, per eurdem inferius dicam in ista l.

entendiendo que era mucho cargada de debdas, e maliciosamente[a] comprasselos bienes [b] del padre: faziendo, esta compra[c] fazerla otri para si, o si traspusiesse, o furtasse[d] algunas cosas de la heredad, o de los bienes della: dezimos, que por razon de aquello que encubrio o furto, se entendio que resebio la heredad de su padre, e que es obligado por ella, de manera que non la puede despues desechar[e], si alguna cosa destas le fuere prouada. E esto halogar en el fisof, o en los otros herederos, q̃ descẽdiessen por liña derecha del finado: e que eran en su poder [f] a la sazon que fino: mas en los otros herederos, que son dichos estraños[h], que non descendẽ por la liña derecha, nõ seria assi. Ca maguer alguno esto fiziesse, non seria obligado porende a resebir la heredad, como

quier que les seria mandado, que torne a la herencia lo que tomaron della, assi como en manera de furto.

¶ Ley. XIII. Quales omes que fan establecidos por herederos, pueden tomar, e ganar la herẽcia por sire quales por otorgamiento de otri.

PVede ganar[i], e entrar la herẽcia quel pertenesce por testamento, o de otra manera derecha, todo ome que non es fieruo: e que non es en poder de padre: e que non es desmemoriado, e que es mayor de veynte y cinco años[k], e que sabe que aquel cuya heredad quiere entrar que es muerto. Ca maguer el fieruo puede ser establescido por heredero, nõ puede[l] para si ganar, nin aner la heredad, mas para su señor, e con otorgamiẽto [m] del. E esso mismo dezimos del

Ad tit. in quas personas. ff. nob. acquir.

a ¶ *Maliciosamente.* Secus ergo si bona fide vt in. l. 2. C. de repud. hæred. & ista si aut præsumitur, vt si abijcit ex emptione bonorum per interpositam personam.

b ¶ *Del padre.* Idem si meliores res seu maiorem partem bonorum. vt dixi in glos. prima.

c ¶ *Fazendo esta compra.* Duo ergo requirit. l. ista. vt eius dispositio procedat, omnium bonorum emptio, & quod per interpositam personam hac, & idem videtur per l. si is qui bonis. de qua sumpta est. Iacobus carmen de Aren Cynus, Albericus, Bartolus, & communiter docto. in dicta lege 2. C. de repud. hæredi. & in dicta lege. si is qui cenent quodlibet istorum sufficere. Primum de emptione omnium bonorum, per dictam. l omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. creditt. Secundum per l. pupillus. §. sed & si per interpositam. ff. de admin. et tut. & per dictam l. si is qui. l. tamen ista partium. imo & dict. lege. his volunt contrarium non obstat. l. omnes. §. Lucius neque l. 7. in fin. § parti tas quia loquuntur in eo, qui iam erat obligatus creditoribus: hic vero filius necdum eis obligatus: quia vel non adiciat, vt in casu huius. l. vel se abstinuerat in casu dict. l. si is qui. secundum quod communiter docto. intelligunt, & sic non videtur trahenda dispositio dicti. §. Lucius. ad nostrum casum, et ratecea, qui ad dispositio. d. §. Lucius, procedit, quãdo omnia bona sunt empta valde minori pretio, quàm valeant, vt dixi in dict. l. 7. neque etiam text. in dict. § sed & si per interpositam. induci potest ad casum huius. l. nec quod dicit. l. si is qui quia ibi prohibitũ erat rem pupilli tutorem clam emere, quod hic cessat. & licet filio nolenti se immiscere, vel abstinenti, emere per se, vel per interpositam personam, aliquas res ex hæreditate, & licet prohibitum repeciatur emere omnia per interpositam personam, non reperitur et prohibitum emere vnam vel aliquas particulares res per interpositam personam vnde non sine mysterio. d. l. his qui. & hæc lex duo illa copulauit requirunt aliquatamen possunt concurrere cum quolibet istorum, qui probarent sen agnerent fraudem, & tali casu hoc relinquetur arbitrio iudicis. cum dolus ex perspicuis indiciis probetur.

d ¶ *Traspusiesse o furtasse.* Concord. cum. l. si seruum. §. fina. ff. de acquir. hæred. & in hoc etiam clarè patet, quod. l. ista in casu præcedẽti loquitur, quando filius non se abstinuerat.

e ¶ *Desechar.* Not. hoc ad limitationem. l. fin. infra. eod. & l. fi. C. de repud. hære. vt dispositio illius l. non procedat, e contra si filius velit renocari in mixtionem. & adde. l. suus hæres. & ibi laf. filius, per eos. l. C. de repud. hæc. mõ so nob ac & plus probatur hic, q̃ etiã si talis mixtio sit inuoluntaria, vel quæ à lege potius inducitur, non potest à filio renocari.

f ¶ *En vbisje.* Cũ ex eum filio in potestate beneficium abstinendi fuit mutatum ex beneficio speciali, contra rigorem iuris ciuilis. vt in. §. sed his permittit prætor. inst. de hæred. quali. & differ facilius amittit filius is abstinendi, quàm extraneus ius repudiandi, cum facilius perdat beneficium ex iure speciali, quàm concessum ex iure communi. sicut militis. §. militia missus. ff. de testa. milit. ita ratione imponi gl. in. l. si quis extraneus. in principio. ff. de acquir. hære.

g ¶ *En su poder.* Vide quæ dixi in. l. 22. tit. 5. supra ea. partita. de aliquibus effectibus fortatis, qui etiam adhuc hodie durant.

h ¶ *Estraños.* Concor. cum. l. si quis extraneus. in prin. ff. de acquir. hære.

¶ *Ley. XIIII.*

Pater familias compos suæ mentis maior viginti quinque annis, qui scit eũ cuius fuit heredis ab intestato, & sibi delata hereditatẽ pót adire. Filius tẽ familias vel seruus insipiens vel dãi præcedente adire debet hæreditatem: aduentitia tẽ hæreditate bene pót filius familias adire sine iussu patris, & filio absente pater pót adire. furiosus vero vel demens hæreditatem non adit, nec infans, sed pater nomine infantis, vel curator nomine furiosi, & mortuo infante, adire potest pater & acquirere. Si minor fuit quatuordecim annorũ maior infante, adire debet cum authoritate patris, vel curatoris, vel iudicis, si pater em, vel curator ẽ habeat. Si vero fuit maior quatuordecim annorum, sed minor. 25. & careat curatore adire potest saluo sibi restitutionis beneficio. h. d.

i ¶ *Pueden ganar.* Profequitur. l. ista dicta Azo. C. de iur. delibe. & de ac quir. hære. in summa col. 4. versi. potest hæreditatem adire.

k ¶ *Mayor de veynte e cinco años.* Hoc dicit quia minores non possunt hæreditatem adire nisi vt infra ista l. sequitur.

l ¶ *Non puede el.* Concor. cum. §. item vobis. versi. sed si seruus instit. per 3 quis pei. nob. acqui. & eum. l. si quis mihi bona. in prin. & §. 1. ff. de acquir. hære. & l. placet. ff. eo.

m ¶ *Otorgamiento.* Otorgamiento in vulgari nostro idem est, qd licentia. l. 4 p. tit. 4. 1 part. & licentia idem videtur, q̃ iussus vel præceptum, vt declarat Bar. in. l. si quis mihi bona. § iussum. ff. de acquir. hære. vbi Bar. volunt, q̃ si licentia debet in aliquo actu interuenire requiritur, q̃ præcedat sicut etiã iussum, bene sic. ex. 12. in capitu. licet. de regul. & adde Ioan. Andrea. c. cum veteri de elect. vbi dicit, q̃ vbi requiritur licentia satis est, quod interueniat ante, etiam ex interuallo ab ipso actu. Habes ergo hic, & in dicto. § iussum, quòd non potest seruus hæreditatem adire, nisi præcedat licentia seu iussus domini. & idem dic in repudiatione hæreditatis secundum Bar. in. l. quæ alienæ. in principio. & in lege. is qui hæres. § fina. ff. de acquiren. hæredit. & est communis conclusio. secundum Alexan. in dicto. § iussum. quamvis Salicet. tamen it contrarium in. l. fina. in principio. C. de bon. quæ libe. facit bene text.

in.l. seruus dotalis.ff.solut.matrimo. Satis autem dicitur præcedere, si dominus & seruus simul agnoscant, vel repudient hæreditatem.l. is qui hæres.§.fina.ff.de acqui.hæredi & tenet Angel in.d.§.iussum. & satis probatur hic, & quæ licentia, quódiste iussus, seu licentia debet præcedere neque sufficit ratihabitio sequens.vide per Bart. & Alex. i l. qui aliena. in princip. ff. de acqr. hære.

fijo, que es en poder de su padre: ca si aquel que lo establesciò por su heredero, lo faze con intencion q̃ gane la heredad para su padre[a], estõce nõ puede el fijo[b]: ganar la heredad para si, mas para el padre, e con su otorgamiento[c]. E tal heredad como esta es llamada en latin profectitia. Pero si tal fijo como este sobredicho, touiesse herencia de parte de su madre[d], o de otro algũo que le establesciesse por su heredero, con intencion[e], quel fijo aya la heredad: e non el padre, estonce bien puede el fijo[f], ganar la heredad, e auer la sin otorgamiento de su padre: e aun si el fijo non fuesse en el logar[g], puede el padre entrar la heredad en nome de su fijo: e tal heredad como esta dizen

5 a ¶ *Para su padre.* Adde l. aditio. ff. de acquirend. hæredit. & l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulga. & pupil. & glos. in. l. cũ oportet in princ. sup verbo. ex eius substantia C. de bon. quæ liber. & ibi vide p Bal. colum. 2 versi. quero quando dicatur deliquisse contẽplatione patris. & vide l. filiu. ff de condit. & demonstrat.

en latin aduentitia: de la qual es el Señorio del fijo, e el vso fructo del padre mientra biuiere, por razon del poderio que ha sobre el. E tal heredad como esta non puede el padre[h], fazer que la non aya el fijo: e otrosi el fijo non puede contrastar al padre[i], que non aya el vsofructo della. Mas si el heredero fuesse desmemoriado, o loco[k], o menor de siete años[l], non podria ganar por si mismo la heredad, quel pertenesciesse, nin auer la, pero aquellos, que lo ouiessen en guarda[m], la pueden entrar en nome del, si entendieren que les es prouechosa. Esi el menor de siete años que es establesciido por heredero de otri, fuesse en poder de

6 b ¶ *Non puede el fijo.* Approbatur, vt hic vides communis opinio glos. & Docto. quin professtim hæreditatem iura antiqua temanem incertecta. glos. in l. C. qui admit. & in. l. ff. quis ord. in bono posset. f rue. Bart. & communiter Docto in l. is qui hæres §. fi ff de acquir. hære. & Joa. de Imol & Paul. de Castr in. d. §. iussum. licet contrarium voluit Bart. in. l. fina §. similiq; modo. C. de bon. quæ liber. quem ibi sequitur Pau. de Cast. in prin. l. filius. l. colu. idem tamẽ Paul. in. d. l. is qui hæres. §. fi. & in. d. §. iussum. sequitus est communem opinionem. & hinc dicebat Bal. in. d. l cum non solum. in prin. col. 3. ver. quæro si filius meus. q̃ quando filius meus est institutus mea contemplatione, si filius nõ vult adire pater non habebit beneficiũ illius. l. vi recusante filio pater possit adire. subdit tamẽ ibi Bal vnum verbum satis notabile, quod si filius esset furiosus, sic currendum esse patri de acquirate illius. l. allegat in argumentum. l. neque infantes. §. fi. ff. de fideicommi hoeres.

7 c ¶ *Con su otorgamiento.* Adde. d. §. iussum. & l. qui in aliena in prin. ff. de acquir hæredi.

8 d ¶ *De su madre.* Vel ab auo vel auia ex linea materna, & quprouato vel, p aua. l. 8. a. C. de bon. matern. l. C. de bon. quæ l. be. & idem videtur si ab auunculo vel alio cognato ex patrem atr s. l. sed & si plures. § in arrogato. & ibi Bart. & Docto. ff. de vulga. & pupil. & de auitheu. item hæreditas C. de bon. quæ libe.

9 e ¶ *Con intencion.* Qui non fuit contemplatione patris, vt supra dixi: in profectitia, sed contemplatione ipsius filij, vel matris filij.

10 f ¶ *Pues el fijo.* Concordat cum. l. si C. de bon. quæ lib. e. & sic correcta est hodie. l. qui in aliena in prin. ff de acquir. hæred. quæ ibi loquitur in hæreditate filij, sibi delata per Officialium. & ita post Dyn. ibi tenet Paul. de Cast. & adde glo. in. d. l. fi. super verbo recusante in prin. & distinguem hoc circa aniam filij, vt habetur in d. l. fi.

11 g ¶ *En el lugar.* De longa absentia intellige vt in. l. si. 6. vbi autem voluntas C. de bon. quæ liber absentem, & infans æquiparantur: vnde filium aut pater filio constituto in infantia statuit in d. l. fina. §. vbi autem puerilis ætas &. l. si infans. C. de iur. delib. sic etiam si longe sit absens.

12 h ¶ *Non puede el padre.* Quid in alia hæreditate, in qua esset institutus pater an possit pater excludere ab ea filium repudiando, vel nolendo eã adire, vel tali casu filius possit eam adire, sicut pater potest recusante filio in casu huius. l. & dicte l. fina vid. per Iason in. d. cum, opponas. col. 8. C. de hæred insti

13 i ¶ *Non puede contrastar al padre.* Vide in dicta. l. cum non solũ. in prin. & in. §. fin autem. C. de bon. quæ liber & l. is qui hæres. §. fina. ff. de acquirend. hæredi & quid hic dicit, quenon aya el vsofructo. Adde. l. quod time recusante filio adire hæreditatem aduentitiam sibi delatam, pater potest eam adire, & pleno iure sibi querere. vt in dicta. l. fina. in principio. & §. fin autem in secunda. quid autem in querela inofficiosi testamenti delata filio an pater recusante filio, possit illam intentare? Paulus de Castr. in lege. Papinianus. in principio. ff. de inofficio. testamẽ. rem aquir super hoc cogitandum, eo quod querela sit odiosa: videtur quod hanc quæstionem decidat rex, ille, vt nunc filio, pater non possit mouere quæ relam inofficiosi, cui legi videtur standum etiam in hæreditate aduentitia. Cum quo ad querelam non reperitur correcta, vnde per illam l. dicebat Angel. ibi quod iniuio monacho exhæredato à patre, monasterium non intentat querelam & ibi etiam in alia quæstione, dicit Angel. quod dicta lege fin. corrigens iura antiqua non est extendenda etiam ad casum similem. limitat etiam Bal. in. l. secunda. C. ad Officia. distam. l. fina. volentem pattem posse adire hæreditatem aduentitiam delatam filio, recusante filio vel procedat quando filius fuit institutus in totum: secus, si pro parte tunc enim cum vocetur coheres per iusacrescendi, ipse pater eiusdem parti venienti ex priuilegio dicti. l. fina. cum potentius sit ius commune, quám priuilegium hoc tamen dictum impugnat Ioan de Imol. in. l. si pater fanatilias Titium. columna septima. ff. de hæredibus instituendis. & induci dictam glossam in verbo recusante in dict. l. fina in principio. quæ vult pattem prefetti substituto. vide ibi per Imol. qui etiam respondit ad dictam l. secundam. §. si quis ex liberis. ff. ad Tertul. in qua Bald. se fundat. vide ibi per eum.

14 k ¶ *Mas si el heredero fuesse desmemoriado, o loco.* Adde. l. qui seruum. & gloss in l. is potest. ff. de acquirenda hæreditate & gloss. in lege. mutum. primo responso. ff. eodem. adibit tamen hæreditatem eius curator. vt in lege fina. §. talisque, & ibi gloss. C. de curato furio. & vide ibi in. §. fin autem. vbi patet, quod hoc debet intelligi agnoscendo bonorum possessionem, & sic in propriè. gloss. ibi. & in lege. pupillus. ff. de acquirend. hæredita dixit adit. vt declarant Angel. Imol & Alex. in dicta lege. pupillus. vbi Alexand. quod isto casu hodie est necessaria bonorum possessio, & si furiosus in furore decedat, habetur pro nõ capita. videm dicto. § tali. quæ est valde notabilis. si tamen furiosus esset sub potestate patris, cùm pater sit eius legitimus administrator, potest adire hæreditatem pro furioso, sicut vt infanti secundum Bar tolum quem sequuntur ibi Angel Alexand. & alij in l. si infanti. C. de iure deliberandi, super gloss. in verbo. quæsita. vide ibi per Alexand. & adde. Bald. in lege. infantis. in fine. C. quando admitti ad bonorum possessionem poss. & not. bene ad limitationem eorum, quæ habentur in dicto. §. tali.

15 l ¶ *O menor de siete años.* Adde. l pupillus si fatipotest. ff de acquirenda hæredita & l. si infanti. C. de iur. delibetandi.

16 m ¶ *Pero aquellos que lo ouiessen en guarda.* Adde dictam. l. si infanti. C. de iure deliberandi. sed an ipse infans tutore authore posset adire? communiter concluditur, quod si si impillus fari possit. gloss Barto. & Alexand. in dicta lege pupillus. ff de acquirendã hæreditate & non repugnat l. ista parvarum cum dicit, no podra ganar por si mismo nõ intelligi debet quando ipse solus sine tutore, nõ quando tutore auctore. Si vero infans, neque tutorem, neque patrem habuit: & in infantia ætate decessit. vide quæ habentur in dicta l. si infanti. C. de iure deliberandi vbi vide per Baldum in quarta columna, an transmittat per exilem iam substitutum, vel per beneficium restitutionis vide per eum vbi supra. columna quinta. & in lege vnica. §. in notissimo. C. de caducis tollendis, & an transmittat per l. vnicam. C. de his quæ ante apertas tabulas. vide ibi per Bald. notabiliter.

su padre[a], bien puede el padre[b] entrar la heredad en nome del fijo. E si porauentura muriesse el moço, ante que fuesse de edad de siete años, ante que el padre la entrasse: estõce puede aun el padre entrar, e tomar la heredad que era dexada al fijo[c], e auerla para si. Esto es por razon del fijo que la auia ya como ganada. E otrosi dezimos que ningund moço que fuere menor de catorze años, q̃ estouiesse en poder o en guarda de otro non puede ganar, ni tomar la herencia en que le establesciessen por heredero, a menos de otorgamiento de su padre[d], o de aquel que lo ouiesse en guarda[e]. E si por ventura non estouiesse en poder de ninguno, nõ la puede otrosi ganar, sin otorgamiento del juez del logar. E si el que fue establesciido, es menor de veynte e cinco años, e mayor de catorze años, e non esta en guarda, ni en poder de otro: estonce bien puede por si entrar la heredad e auerla: mas si por auentura despues que la ouiesse entrada, entendiesse que non era su pro de la tener, bien se puede arrepentir e desampararla. E esto puede fazer por derecho de restitucion[h], porque non era de edad complida de veynte e cinco años, quando la rescibio.

17 a ¶ *Fuesse en poder de su padre.* Idem die si infans esset emancipatus, vt in l. si infanti. versi. ea vero. C. de iur. delib.

18 b ¶ *Bien puede el padre.* Adde. l. si infanti. C. de iur. delib. & idem die in auo, vel alio ascendente per lineam paternam, vt ibi habetur.

19 c ¶ *La heredad que era dexada al fijo.* Videtur velle ista. l. quòd patet debeat adire hæreditatem delatam filio infanti, non adita in viuente filio: dicta tamẽ quòd satis erit, quòd pater adeat hæreditatem infantis absque eo, quòd alijs adeat hæreditatem, quę delata erat infanti, quæ nunquam fuit adita, vt intelligunt Angel. & Paul. de Castro & Alexan. in. dd. si infanti. vbi Alexan. in. 4. nota. Si verò neq; hæreditatem infantis, pater adire nõ admitteret hæreditatem sic delatam, si moreretur pater post annum datum ad deliberandum, vt vult Baldus in. l. cum antiquorum. colum. 3 versic. 7. quæritur. C. de iur. deliberand.

20 d ¶ *De otorgamiento de su padre.* Concor. cum l. finali §. sin autem in secũda parte. C. de bon. quæ lib. & in. §. vbi autem voluntas. & l. si qui. §. fi. ff. de acquir. hære.

21 e ¶ *En guarda.* De iniore dixit. adde. l. pupillus ff. de acquir. hære. & l. potuit. C. de iur. delibe.

22 f ¶ *Sin otorgamiento del juez del logar.* Concor. cum l. bonorum. C. qui ad min. & l. si infanti. in fi. C. de iur. delibe. & approbatur hic opinio illa, quòd etiam quo ad admonem hæreditatis authoritas iudicis supplet defectum tutoris, quæ fuit opinio Azo. C. de iur. deli. in summa, ei iu. pe. licet non allegat. si prædictas tenet etiam Bart. in. l. si curatorẽ. C. de in integr. ætis. minor. Bal. & Salicet. in l. potuit. C. de iur. delib. gl. in §. neque. inst. de authoritato. Alexan. in. d. l. bonorum. licet cõtrariũ tenuit Paul. de Cast. ibi & Angel. in. l. fina. C. vnd legitimi. & in. l. restituta. §. fina. ff. ad Trebellia. & nota quod si pater recuset adire hæreditatem adueniente illam delatam filio fatuo, has pupillo, tunc ipse pupillus etiã sine tutore neque authoritate iudicis, potest adire. vt est ie. in. d. l. fin. §. sin autem in secunda. C. de bon. quæ lib. & tenent Alexan. d. in dict. l. bonorum in prima limitatione. & est communis opinio. secundum Decium ibi. licet Iason contradicat.

23 g ¶ *Por si.* Adde. l. impuberibus. & l. si quis. & l. necessarijs. ff. de acquir. hære. & l. puberem. C. de iur. delibe.

24 h ¶ *De restitucion.* Adde l. necessarijs. ff. de acquir. hære. & l. 1. C. si minor se ab hæredita. abstin. & an detur istud beneficium restitutionis minori, & si nõ probet hæreditatem esse damnosam? istam quæstionem tractat Ioannes Andreas in additio Speculi. titul. de restitu. in integ. §. quis autem. in princi. 10. in secunda addito. super parte minores & ibi refert o. iniones contrarias, dicit enim quod Guillielm. in dicta l. prima C. si minor se ab hæredita. abstin. tenet minorem qui adiuit restituendum etiam si de bonis suis nihil diminuatur, Allegat. l. si hæreditatem. ff. mandat. & l. quapotem. ff. ad Trebellia. & quod dicit, q̃ aliqui contra sed male. Refert etiam quod Cynus post Iacob. de Are. tenet contrarium: & ibi refert eorum motiua, & tandem dubius videtur residere Ioan. Andr. neutram sententiam firmans, licet respondeat aliquibus motiuis Cyni & Iacob de Aren. primam opinionem tenuit Bald. post Iacob. Butrica. in dicta. l. 1. & etiam Salicet. in authentica. si omnes. eod. titu. qui pro hac opinione allegat texta in. l. defendente. ff. de authoritate tutor. Ioan. de Imol. vero in dict. l. necessarijs. tenet secundam opinionem Cyni, & Iacob. de Are. & vult quod non sufficiat minori probare, quod sint creditores in hæreditate quia non sequitur, sunt creditores ergo ego sum lesus, quia potest esse quòd hæreditas sit locuples. subdit tamen Imol. quod si minor probasset aliquos creditores esse in hæreditate, quorum creditum ascendit vsque ad mille & in hæreditate non dicit esse vltra centum, quod obtinebit & volens dicere cõtrarium probet. allegat text. cum glo. in. l. cum de lege falcidia. ff. de probatio & in ista sententia Imolæ residere videtur Alexand. in. d. l. necessarijs. per text. ibi dicens istam opinionem esse verior, istud partiarum satis facit pro prima opinione ibi cum dicit, nam si despues que la ouiesse entrada, entendiesse que no era a su pro de la tener. & r & sic innuit in hoc stari arbitrio petentis restitutionem, an hæreditas sit damnosa, vel non.

¶ *Ley. XIIII.*

Dubitans testatorem mortuum esse: vel an potuit condere testamentum: non potest adire eius hæreditatem idem si est in statu sub conditione ea pendente, non potest etiam interim repudiare hæreditatẽ: sed si de sua conditione dubitet hæres, an sit suiuris vel non, potest adire, hoc dicit.

i ¶ *De la muerte.* Concordat cum l. qui hæreditatem. & l. neminem. & l. hæres institutus cum l. sequenti. ff. de acquirend. hære. & not. quod neque executoribus testamenti currit tempus, nisi ex quo sunt certi de morte testatoris. vide Bald. in cap. 1. §. 1. columna fina. quo rempore miles. & dicit iur. hæres esse de hoc certus, si de hoc sit comunis opinio. vt in lege. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquirend. hæredita. & tenet Alexan. post Roma in dict. l. qui hæreditatem.

k ¶ *Que durare.* Adde. l. si qui. §. si quis dubitet. ff. de acquirend. hæredit. iun ergo quod quis dubitat sibi competere non potest renuntiari, secundum Alberic. ibi.

l ¶ *Desampararla.* Limitat nisi repudiet coram iudice, velut ad instantiã creditorum. l. in plurimum. ff. de acquir. hære.

m ¶ *La condicion sea cumplida.* Concordat cum. l. si qui hæres. 1 responsio. de acquir. hære.

n ¶ *Que pueda fazer testamento.* Adde. l. hæres institutus. versic. quòd si de conditione testatoris. ff. de acquir. hære.

6 a ¶ *De si mismo.* Adde l. sed & si de sua ff. de acquir. hære. & eo titu. l. is qui putat. §. fina & l. qui se pupillum.

¶ *Lex. XV.*

Non valet additio sub conditione facta, nec potest fieri per procuratorem, nisi sit res vel communitas hæres instituta; sed admione facta potest possessio bonorum per procuratorem recipi. hoc dicit.

1 b ¶ *Puede entrar la herencia* Cõcordat cum. l. si quis extraneus. §. sciendum. & l. ex semisse. ff. de acquir. hæredi. & ibi gloss.

2 c ¶ *Concendiera.* Idest eo propositio. vide l. qui. iure ff. de militia. test. & glo in d. §. sciẽdum. & in dic. l. ex semisse. quę communiter approbatur. Quid tamen si de tali proposito non conitaret? dic ep in dubio si ibi vtile erat habere etiam aliam partem præsumẽdum est, quillam voluerit; secus si esset damnosum illam habere. vbi autẽ non apparet de vtilitate vel damno præsumitur, qui adiuit minorem velit adire maiorem. vt in d. l. ex semisse oluit gloss. secus è contra. secundum Bar. & Ioan. de Imo an. d. l. ex semisse licet Bal. ibi sto vltimo casu volui contrarium eo quod in maiori parte inest minori, & procedit dispositio huius l. sive dubitet de quota, sive erret nam quando adiens ita hæres ut proponit, vt hic dicitur, error nihil nocet. vt cauit gloss. & Doctores communiter in. d. §. sciendum. & tale propositum, seu voluntas ex eo ostendetur, si is qui fecit additionem, ex eo, ep eam fecit omni via iure modo & forma quibus melius potuisset. vt tradit Decius consil. 14 & pro eum faculatate mea diligenter considerauis. & ibi allegat ad hoc quoddam consilium Anchar. vid ibi per eum.

3 d ¶ *Sin alguna condicion.* Nam in actus legitimi non recipiunt conditionẽ, neque diem. l. actus. ff. de regul. iur. & cap. actus eo. titu. lib. 6.

4 e ¶ *Que me puedo aprouechar.* Sumpsimus est a l. cum qui. §. fin. ff. de acquir. hære. & pro procurator constitutus ad adeundum sub tali conditione, nõ acquirit et etiam si simpliciter ripse procurator adeat secundum Baldum in rubrica. C. qui adiuuat ad iur. 4. columna. & ibi in additio posset tamen constituti subsita condition e ad petendum bonorum possessionem. secundum Baldum ibi, & Ioan. de Imol. in. l. Paulus ff. de acquir. hæredi.

5 f ¶ *Fasta al tiempo* Vitiatur enim hæreditatis aditio, quæ fit vsque ad talem diem, vel tempus. d. regula. actus. ff. de regul. iur.

6 g ¶ *Per procurador.* Concordat cum. l. Paulus. alias incipit per procuratorem. ff. de acquir. hæredi. & in ellige sive sit generalis, sive specialis.

7 h ¶ *Rey.* adde l. 1. §. fi. ff. de officio procura. eius.

8 i ¶ *Concejo.* Nota bene, quia non meminit vidisse expressum in re communi. benetamen facit quod notant Bartol. & Angel. in dict. ale ge. per procuratorem, quod vbi aliqua opera requiruntur addito ei, vt est quando monachus vult adire hereditatem, quod non potest nisi præcedat iussus abbatis, vel pupillus, qui non potest nisi cum tutore eam hore, vel filius, qui non potest sine iussu patrono, posset iure constituti procurator. & idem dicit Bald. in mulieres, quæ non potest adire sine consensu coniunctorum. in lege 1. in. 30 oppo. C. qui admit vbi etiam idem dicit in ecclesia 1 cum enim non possumus aliquid facere sine ministerio, & adminiculo alieno, licitum est constituere procuratorem: bene tamen esset concedendum quod dictum est vel collegium posit per se contrahere, & sic etiã adire hæreditatem absque eo, quod ad id constituat. sic dicunt vt notat Paul de Cast. post Bartol. in l. 1. §. fuit quæsitũ ff. ad Trebellia.

9 k ¶ *La possession della.* Idem si constituerentur procuratores ad agnoscendum, & petendam bonorum possessionem, quę iuris est. l. 3. §. adquirere. ff. de bonorum possess. & per glos. & doctores in dict. pet procuratorem.

¶ *Lex. XVI.*

Si dubitatur an vxor intestati remansit prægnans, vel non nullus potest ingredi hæreditatis bona: & si peperit filium ille eius hæres alias proximior. hoc dicit. Habuit ortum à lege. cum quidam. §. quod dicitur. cum sequen ff. de acquiren. hæredita.

bleseio por heredero, so tal eõdicion q̃ si yo fallare que es atal, que me puedo aprouechar [e] della, sere heredero, o si dixesse so heredero della fasta tal tiempo, o otra condicion qualquier, que el pusiesse semejante destas, quando la entrasse, non valdria, nin ganaria por ende la heredad. Otrosi dezimos, que el heredero non puede ganar la herencia por procurador [f]. Fueras ende, si fuesse Rey [g], o concejo [h]: ante ha menester que el por si mismo venga dezir, e otorgar, si la quisiere recebir, o non. Mas despues que ouiere el otorgado, que quiere ser heredero, bien podria entrar e tomar la possession della [k] por personero.

¶ *Ley. XVI. Como quando algũd ome muere sin testamento. e dexa a su muger que es preñada, nõ deuen los parientes del finado tomar la herencia, fasta que sean ciertos si es asi, o non.*

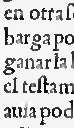

In testamento [l] muriendo al guid ome dexando su muger preñada, o cuydando q̃ lo era [m]: dezimos q̃ nin hermano nin otro pariẽte del muerto, nõ deue entrar [n] la heredad del finado, ante deue esperar, fasta q̃ la muger encaesca [o]. E è sonce si el fijo o la fija nasciere biuo [p]; el aura la heredad, e los bienes del padre.

l ¶ *Sin testamento.* Idem dic si cum testamento, si posthumus fuit prætermissus, vel exhæredatus, cuius exheredatio pro prætentione habetur cum. 4 posthumus non possit committere causam ingratitudinis. lege. si quis. §. fin. §. legis C. de officio. testamen. l. non putauit. §. non quæ iub. ff. de bonorum poss. contra tabul. gl. in. l. si posthumus. ff. de libe. & posthu. in gloss. Cum enim posthumus si nasceretur rumperet testamentum. vt in lege. 20. titul. proximo supra eadem partita. cum ibi allega. ita & antequam nasciatur impedit institutum adire. vt in lege. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquiren. hered. si vero posthumus fuisset cum alio institutus: iunc adire posset. quod gloss. & Ioan. de Imol & Paul de Cast. declarant in dict. §. ep dicit u si esset extraneus pro quinta parte, secundum leges regni, nam reliqua bona sunt legitima filiorum.

m ¶ *Cuydando que le era.* Item si scitet esse prægnantem: nam in hoc non est vis. vt in dict. §. quod dicitur sed hoc posuit ista l. gratia exemplificandi, ideo non testatus pater quia sciebat vel credebat vxorem prægnantem.

n ¶ *Non deue entrar.* Vt in. d. §. quod dicitur.

o ¶ *Encaesca.* Vulgar. antiquum Hispanorum. i. pariat.

p ¶ *Nasciere biuo.* Hodie per legem Tauri. requiritur, quod etiam sit baptizatus, & viuat per 24 horas, & quod tali tempore nascatur, quia ex eo quod sit possibile eum viuere naturaliter vt in lege. 3. titulo. 11. per quam legem fuerunt sublata multa dubia quæ erant de iure est. l. 2. tit. communi, & propter illam legem partitarum. & l. 3. titulo. 6. libro 6. & 2. libr. 5. for. ll.

1 l. 9. tit 5. li. 3. fon. l. 9. & 10. tau. & in noua reco. l. 7. & 8. tit. 8. lib. 5. & l. 12 tit. 6 in Ip no ne. 1. 1. 2. 11.

Pero si sopiere cierto[a] que la muger nõ finca preñada: estonce puede el mas propinco pariente, entrar la heredad del muerto, como heredero del, parando se a pagar las debdas, e fazer las otras cosas, que era tenudo de dar, e de pagar el Señor cuyos fueron los bienes. E esto deue fazer con otorgamiento[b] del juez del logar.

¶ *Ley. XVII. Que guarda deuen poner los parientes del finado, quando su muger dize que es preñada del.*

Ad tit ff de ventre inspi.

MVgeres y ha algũas, que despues que sus maridos son muertos, dizẽ que son preñadas dellos: e porque en los grandes heredamientos q̃ fincan despues de muerte de los omes ricos, podria acaescer que se trabajarã las mugeres de fazer engaño en los partos, mostrando fijos agenos, diziendo que eran suyos: porende mostraron los sabios antiguos manera cierta, porque se pueda los omes guardar desto. E dixeron, que quando la muger diesse que fincaua preñada de su marido, q̃ lo deue fazer saber[c] a los parientes mas propinquos[d] del, diziẽdoles, de como era preñada de su marido. E esto deue fazer dos vezes en cada mes, desde el tiẽpo que su marido fuesse muerto, fasta que ellos embiẽ catar si es preñada, o nõ. E si por auentura los parientes dubdaren en esto deuen embiar cinco buenas mugeres que sean libres, q̃ le caten el vientre, de manera q̃ nõ la tangan contra su voluntad[e], e de si puedan embiar quien la guarde, si quisierẽ. E la guarda desta muger, deue ser desta guisa: Ca el juez de aquel logar, do esto acaesciere, si los parientes del muerto lo demandaren, deue catar casa de alguna buena dueña e honesta, en q̃ more esta muger fasta que para. E ella morando en casa desta buena dueña, quando asmare que deue parir, deue lo fazer saber a los parientes del finado, treynta dias, ante que encaezca: porq̃ ellos embiẽ otra vez algunas buenas mugeres e honestas, q̃ le catẽ el vientre. En aquella casa do ouiere a parir, nõ deue auer mas de vna entrada: e si mas tuuiere, deuen la cerrar: e a la puerta de aq̃lla casa, do esta la muger q̃ dizen que es preñada, pueden poner los parientes del finado tres omes, e tres mugeres libres, e ayan ellos dos compañeros, e ellas dos compañeras que la guarden. E cada que ouiere esta muger a salir de aquella casa a otra que sea dentro en aquella morada, para entrar en baño, o por otra cosa qualquier, que sea menester, deuen catar aq̃llas que la guardã, toda la casa, do quier que entrare, o el logar do se quisiere bañar, de guisa q̃ non sea dentro otra muger, que fuere preñada: o algund niño ascondido, o otra cosa alguna, en que pudiessen rescebir engaño. E quando algũ dõ me o muger quisiere entrar a ella, deuen la escodriñar[f], de manera que en su entrada, o tras si non pueda ser fecho engaño. Otrosi dezimos que sintiendo la muger en si misma tales señales, porque entẽdiesse que era cerca el parto, deue lo aun fazer saber a los parientes otra vez que la embien a catar e guardar si quisieren. E quãdo fuere cuytada, por razõ del parto, nõ deue estar en aquella casa do ella esta o me ninguõ: e mas pueden estar y, fasta diez mugeres buenas, q̃ sean libres, e fasta seys sirvientas[h], q̃ non sea ninguna dellas preñada[i], e dos o tres mugeres sabidoras[k], que sean vsadas de ayudar a la muger, quando en eaesce. E deuen arder en aquella casa cada noche tres lumbres, fasta que para, porque non pueda ser fecho algund engaño ascondidamente. E quando la criatura fuere nascida deuen la mostrar a los parientes del marido, si la quisieren ver. E seyendo guardadas estas cosas en la muger, de que fuere dubda, si era preñada o non, heredara el fijo que nasciere della,

a ¶ *Sopiere cierto.* Quia mulier dicebat se non prægnantem, & ita eũ attestatur obstetrices. vid. in d. §. quod dicitur, vel erat de hoc communis opinio, vide ibi per Paul. de Castro.

b ¶ *Con otorgamiento del juez del logar.* Istud non habetur in dicta §. quòd d. riuta, eque docto. quos ego vidi, id tangũt: ideo tene mecũ istã l. quæ hor addit, forte ne ex additione huius consanguinei, & occupatione bonorũ, orta possit discordia. Cũ forte vxor, quæ à defuncto reputata fuit prægnans, e sit in possessione bonorum vnde opportunum fuit, vt id dici constatet: an vxor prægnans esset, vel ne: vt sic eius authoritate hęres institutus ingrederetur hæreditatem.

¶ *Lex. XVII.*

Hæc. l. Iste potui forsitan quæ debet seruari quando mulier post mortem viri dicit se prægnantem: vt euitetur dolus & fraus ne alienus partus supponatur. h. d. Habetur tamen a. l. i. ff. de ventre inspi. §. de inspiciendo.

c ¶ *La deue hazer saber.* Si non maluia: sed imperitia mulieris hoc factum nõ esset, remittendum esset vt in. l. edictum ff. de vẽtre inspi cum videam? istud non esse in vsu nisi quãdo peteretur à propinquis defuncti, & mos regionis inspiciendus est, & secundum eũ, obseruari ventrem & partum & infantem oporteret l. edictũ ff. eo. & infra ea. l. in fi.

d ¶ *Mas propincos.* Hi, scilicet quos proxima spes successionis contingit, non autem substituto. l. 1. §. de quintiari ff. de vent. inspic. facit ad quæstionem, an sententia lata contra possessorem maioræ, & bonorum eiusdem præiudicet alias post eum vocatis ad maioriam: de quo vide quæ di xi in. l. 20. tit. 21. 3. partita.

e ¶ *Que non la tengan contra su voluntad.* Concor. cum. l. 1. versi. mittatur ibi cum dicit, & neque earum dum inspicit inuita mulierem vẽtre tangat, & hoc forte ne sequatur abortus ex tactu rarentris, datur enim licẽtia inspiciẽdi ventrẽ, ellis inuita mulierem, sed nõ tãgendi ventrẽ ea inuita.

f ¶ *Escodriñar.* Facit vt custodes qui ponuntur in hiuitibus regni poslint traeuntes perscrutari, ne secum deferant extra regnũ res vetitas extrahi. vide per Ioa. de Platea in. l. 3. C. de curs. publ. libro. per text. ibi dũ tenet q̃ resistentes tali scrutinio debent acriter puniri. facit etiã vt officiales possint de nocte perscrutari defetentes arma prohibita deferri. vide I. omnis seruitus. & bi Ioa. de Plat. C. de aquę duct. lib. 11. & quæ tradistur per Bar. Bal. & alios in l. requirẽdi. C. de seruitutibus. fugitiu.

g ¶ *Hombre ninguno.* Not hoc quia nõ ita clare dicit in. l. 1. ff. de vent. inspic. vt in vers. mittatur autẽ mulieres. & facit q̃ viri seu masculi non debeãt adesse in partu mulierũ, sed tantum fœminæ.

h ¶ *Sirvientas.* In d. l. versi mittatur. has vocat anrillas.

i ¶ *Preñadas.* Et ideo omnes mulieres, quæ ibi futuræ sunt, debent excutiri ne qua earum prægnans sit, vel ne aliquid paruulum possit secum deferre, & submittere. vid. in d. §. mittantur.

k ¶ *Mugeres sabidoras.* Deobstetiribus dicit. nam & scientia & experiẽtia requiritur in obstetirando, vt hic & habetur etiam Exodi c. 1. ibi non sunt Hebrææ sicut Ægyptiæ nam erei, ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, & conferri ad protomedicos regni, illarum sicut & medicorũ examinatio competat. l. 1. vers. sed obstetrices ff. de vacat. & extraordina. cognit. Item si obstetrix. ff. ad. l. Aquil.

l ¶ *Tres lumbres.* Qua tenebra ad subiciendum partum apiores sunt d. l. 1. eri.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

d ¶ta l. prima. vel sicu. tria lumina.

10 a ¶*Non le entregarian.* Ex fido ego matris generatur filio præiudicium in possessorio non in petitorio iudicio, vt hic, & in l. 1. §. hæui. vbi glo. & doctor. ff. de vent insp. ¶*Ley. XVIII.*

a Poteſt hæres verbis vel factis hæreditatem renunciare & ſi vnus ex hæredibus adit & alius repudiet nec ſit ſubſtitutus poteſt is qui adit eligere ſi vult partem repudiantis & totam habere hæreditatē. Vel diuitere parte quā prius adiuit. Item ſemel repudians hæreditatē non poteſt amplius illam rehabere niſi ſit minor. hoc dicit.

despues de la muerte de ſu marido los bienes del. E ſi eſta muger ſobredicha, de que fuere dubda, ſi era preñada, o nō, non ſe quiſieſſe dexar catar el vientre, o non quiſiere q̄ la guardaſſen, aſsi como ſobredicho es, o en otra manera q̄ fueſſe guiſada e vſada en el lugar do biue maguer parieſſe e biuieſſe el fijo, non le entregarian[a] de los bienes del muerto, a menos de ſer prouado, que la criatura naſciera della, en tiēpo, que pudiera ſer fijo, o fija de ſu marido.

¶*Ley. XVIII. Como puede el heredero deſechar la herencia que le pertenece por teſtamēto, o por razon de parenteſco.*

b ¶*Recebir.* Non autem videtur repudiare hæreditatē, q̄ importunatu à creditoribus id cito nolo iſtaburgai, ſecūdū Baldum. I. ſecunda. C. qui bon. ced. poſ. nota tamen, quōd qui repudiat on[b] hæreditari annexum, videtur repudiare hæreditatem. vide in. l. proinde ff. ſi cert peta. vbi Salic. repudiare etiam videtur ita hæreditatem qui poſt tempus ad deliberandū datū ſibi non expedire, ſeu quod putat ſibi expedire, hæreditatem adire. l. ſed & ſi aliq, & ibi Bart. ff. ad Trebellia. & repudians hæreditatem ſimpliciter videtur repudiare, tam ex teſtamento quam ab intestato. vide gl. ſingularem in. l. prima. §. ſed videndum in verbo, ſuccedat ff. de furceſſo. edict. & per Baldum in. l. 2. columna ſecunda. C. quando non petent partes. & Paul. in. l. quando la primera. ff. de acquirend hæredi. l. pe. infra eod quam vide non tamē videtur repudiari hæreditas ſi repudietur officium cōmiſſarii relictum in teſtamento, ſecundum Bal. in. l. cum proponat. C. de fideicommiſ libertis

c ¶*Razon.* Vnde ſi petat ſibi debitū videtur repudiare hæreditatem. l. ſi præterea ff. de bono poſ contr tabul. vide per Baldum in. l. vt debitum C. de hæred. actio. vbi bonum rex vel ſi ſoror permiſit fratres diuiſo ſide hæreditatem pater tam, & cum aliquo egebat patebat abeis vt a fratribus excluſi intelligitur renunciando tamē potentiæ ſuccedendi, licēt ſolus cursus longi temporis non ſufficeret. l. licēt C. de iur. debib, ſi autem ſitur diu cum fratribus ac nunquam quirquam habuit commune ab eis petendo, vel cum eis rationem calculando de aliis geſtis inter eos, hoc ſolum diuturnum ſilentium tacitam repudiationem non inducit, ſecundum Bartolum, & Angelum in. l. retrahere. ff. de acquiren. hæredi. vbi etiam Ioan. de Imol per dict. l. licēt. quōd videtur bene notandum ad limitationem l. 2. riu. n. lib. 2. foro. l. l. quæ eſt inſerta in ordinatio. regalibus. libr. 4. titul. de las prescripciones. & adde. l. ſi. & quod ibi not. Bart. & Paul. ff. pro dote.

d ¶*Voluntad.* Vt ſi patriatus rem hæreditariam petit vel deſtrui. l. 2. C. de infantib expoſi. Albe. & Ioan. de Imol. in d. l. recuſari.

e ¶*Parde.* Adde. l. ſicut C. de repud. hæred & quæ ibi notant Bar Paul. & Alexand. & de ſoro te renunciante hæreditati in vnum ex fratribus, an proſit omnibus, vel illi tantum. vide Paulum de Caſtr. in lege prima. §. inde neratius. ff. ad Trebellianum. vide in hoc. l. fuit quæſtionis. ff. de acquirend. hæredi. & Bald in. l. ſi defunctus C. de ſuis & legitim. hæred. & in l. pactum ſecunda quæſtione. C. de collatio. & Ioan. Andr. in additio. ad Speculatitu de teſtamen. §. primo. in additione incipienti Vbertus & vid. Soci. conſi 91. colum. tertia. primo voluni, & conſil. 147 & conſi 91. in quinto dubio. tertio volumi. & vide ſi ſi aliam. C. de iure deliberand.

f ¶*Fazer.* A lde. l primam, & ſecun ſam. C. ſi vt omiſ. hæredit vel bono. poſ & l ſi, C. ſi minor te ab hæredita. abſtinu. 5

g ¶*Deſamparar.* Adde d. l. ſicut. C. de repudian. hæredi & limita niſi ex beneficio minoris ætatis, vt ſupra in caſu præcedenti. l. 2. C. ſi minor. ſe ab hæred. abſtinu. & l. neceſſarius. ff. de acquir. hære & ſupra eo l. 13. 6

mo heredero, mas como eſtraño, e como omeq̄ lo gere auer por otra razō[c], o ſi fizieſſe alguna coſa en la heredad, por q̄ ſe entendieſſe, q̄ nō auia volūtad[d] de la recebir como heredero. Otroſi dezimos que auiēdo el heredero deſechada la heredad q̄ le perteneſciesſe por teſtamento, o por razon de parenteſco non la puede despues demandar, nin auer. Fuera ende ſi el heredero fueſſe menor de veynte e cinco años. E ſi eſte atal en tēdiere q̄ fizo mal en renunciar la, e la quiſieſſe demandar, e cobrar despues: bien lo puede fazer, por razon que non era de edad cumplida, quando la deſecho. E otroſi dezimos que aquel que ſe ouieſſe vna vez otorgado por heredero de otro: nō puede despues deſamparar[g] la heredeia. Pero quādo dos omes[h] fueſſen eſtableſcidos en vno por herederos e el vno dellos otorgaſſe[i], que lo queria ſer e el otro nō la quiſieſſe[k], non auiendo ſuſtituto l. Dezimos, que eſte que

h ¶*Omes.* Siue ſint ſui, vel extranei, vel vnus ſuus hæres, alter extraneus. glo. & doctor. cōmuniter in l. cum hæreditate ff. de acq. hæred. de qua ſimilis iſta ſupra eſt: ab hæredinā, ppter bene abſtinendū, idem habetur ſi vt ſui, quōd miſſ. hæreditatē. vel bona neqe. mācipatus. ff. & j. in. l. de legata. l. pro hærede. §. Pa. ro ſuprai pintanus. ff. de in. proxi. acquir. hæred. mo. 7

i ¶*Otorgaſſe* qd ſi repudiaſſet partem ſuam, & poſtea coheres ſuus ſi repudiaſſet partem ſuam, an poſſit primus repudiam adire totam hæreditatem à videbatur, q̄ ſic quia adiuo, & repudiatio ſūt conuertibilia. l. 3. poteſt. ff. de acquiren. hæredi. quod bene procedet in ſuo, qui abſtinuit, & poſtea vellet adire, ſeu abſtentionem renouare iuxta. l. ſi. in fin. eod. & l. ſi. C. de repudiat. hæred. in emancipato verō, ſeu extraneo hærede non videtur, quod poſſit procedere, vt ſupra iſta. l. ibi, ottoſi dezimos, & l. ſicut. C. repudian hære. 8

k ¶*Quiſieſſe.* Poſt additionem cohæredis nam ſi cohæres adiſſet poſt repudiationem alterius, tunc nō proderet iſta. l. ſed nihilominus cogeretur habere vtranq; portionem. l. ſi duo. ff. de acquiren hæredi. intelligere etiam quando cohæres poſtea repudiet poſtiure, ſine aliquo beneficio reſtitutionis nam ſi adiuerat, & poſtea repudiet beneficio reſtitutionis non cogitur cohæres, qui aliunde habere portionem repudiantis, vel diuittere ſuam. Sed poteſt habere ſuam, & aliam diuinere ecte dictorbus l. ſi minor. ff. eodem, qui autem in fideicommiſſo vidi. l. aq. repenultimā, & penultimam. ff. ad trebellianum, & ibi Barto. 9

l ¶*Subſtituto.* Nam ſubſtitutus præferretur coniuncto. l. ſecunda. §. ſi duo. ff. de bonor. poſſeſſio. ſecundum tabul. l. penultima ff. de inuit. rupt. & in auth. hoc amplius. C. de fideic. & in. l. vnica. §. in primo. & in. §. pro ſecūdo. C. de cadu tol. & notatur in l. qui pati. ff. de acq. hære, & nō ſolū expſſa ſubſtitutio. verūtamen tacita, pōtest eſſe ſi ius accreſcendi. glo in l. ſi & ibi Bal. C. de inſtitu, & ſubſtit. ſi tu ſubſtitutus repudiaret, (q̄a & tūc accreſceret ei portio cohæredi, vt in. d. §. in duo) procederet adhuc tūr iſta. l. quidam tēh & inferiores, qui prius adiuit, erat ſubſtitutus cohæredi repudianti, an etiam tunc procederet huiusmodi diſpoſitio? Bar in. l. in teſta. C. de impub. & al. ſubſtitu. vult q̄ tūc nō procedat iſta diſpoſitio, q̄ tūc deuolutur ex expreſſa diſpoſitione defuncti, quā ignorare non potuit & ſic eiusmodi illa portio repudiata accreſcet, quia eo ipſo, q̄ adiuit, ceaſetur obligatus ſeu ſe obligaſſe ad ſtipiendū aliam partē, in qua erat ſubſtitutus vulgariter, ſicut etiam obligatur ad ſtipiendū hæreditatem pupilli, in qua eſt ſubſtitutus pupillanter. l. qui pacti. ff. de acquir. hæred. & idem tenet Angel. in dicta l. cum hæreditate non allegans Bartol. §. ſibi hoc dictum approprians forte vt dicit Paul. quianon vidit ibi Bar. l. l. & eſt ſingularis limitatio. ſecundum Paulum de Caſtro ibi, idem etiam tenet ibi dem Ioannes de Imola. motu ex eo, quia ille caſus potuit per heredem prouideri, & non fuit inopinatus. aduerte tamen quod glo. in dicta. l. in teſtamento. tenuit contrarium. imo q̄ etiam

10

Ino. rec. eſt l. ſunt. 3. lib. 4.

Partida. vj. H

si cohæres sit substitutus, adhuc habeat locum dispositio dict. leg. cũ hæreditate. intelligens dict. l. testamẽto. cum dicit inuitis accresceret, scilicet: si nolunt diuittere partem suam iuxta dispositionem illius l. & d. l. cum hæreditate. & opinio glo. consiliatur, quia si ratio istius dispositionis, vt docto. volunt, est casus inopinatus, ita hoc est, inuocato prius substitutionis, sic vt etiã in iure accresceudi cũ qualibet via hæres sciret, seu scire debere partem hæredis repudiantis sibi accresceie: &, explicio eorũ, q̃ tacite insunt, nihil operatur. l. 3. C. de fideiuso. l hęc verba. ff. de lega. r.

¶ Præterea etiam succedere prius accresceẽdi ex dispositione testatoris venit: sicut & quando ex substitutione. l. si titio & mæuio. §. iulian[a]. ff. de lega. 2 licẽt huic rationi posset responderi, quòd non exprimitur per eundem modum, qui tacite inest quando col. 2 ies est substitutus simo additur: ibi nus ex substitutione vnita cum iure accresceẽdi, tam & si repudiaret partem suam, posset venire ad partem coiraeiis per ius substitutionis: & ita demum habebit partem tiam per iura accresceẽdi. l. si ex parte. ff. de quærend. hæredi. & tamen si non est substitutus, & repudiaret partem suam, perpetuo esset exclusus. opinionem etiam glo. alijs rationibus defendit Arretinus in dicta l. cum hæreditate. Et rationibus, quas adhucum docto. tenentes cum Barto. respondere etiam Decius in dicta. l. testamento & hic iste articulus sit dubius, mihi magis placet opinio glos. in dicta lege. testamento. cum enim substitutio iuriter hæredes ad commodum ipsorum, non debet redundare in odium l. quod fauore. §. de leg. b. & in odium esset, si præsẽs cogeretur accepiare portionem repudiantis, & ita opinio videtur a quior licet ut posset etiam istam. l. patri. inducere pro opinione Barto Angel. & adorum cum dicit, nõ aliendo substitutio. Si intelligere velis, & in ipse cohæres esset substitutus. Sed nõ vitur sensus gemanus hæres. &. l. octaua. ff. tul. §. supra ead. parti. otest induci pro opinione dict. glos. nisi intelligas, vt ibi dixi in glo. super verbo, o los desamparare todos. ob hoc minus opinio Barnesi magis communis. & pro se habet dict. l testamento. quæ multum facit. Vnde in practica non esset ab opinione Bart. recedendum.

11 a ¶ *Exigencia.* Intelige quãdo erãt creditores, à quibus iste hæres posset conuenirn, & vexari cum & hæc videatur ratio finalis huius l. vt patet in. d. l. cum hæreditate. à qua ista sumpta est, si verò nulli essent creditores neq; legatarij, hoc non procederet secundũ Barto & Paul. in d. l. cum hæreditate ex quo Bart. ibi inst. 2 ad quæsitionem notabilem. vid. ibi per eum, & an si confectum esset inuentarium, procedat dispositio in dos. 4. Bart. & Paul. quod non in dicta. l. cum hæreditate. vbi contrarium tenet Ioan. de Imol. & magis mihi placet cum hæc l. non distinguat, sat vel non inuentarium: & quia vt dixit Imol. licet fecerit inuentarium pro sua parte, non tamen fecit pro parte cohæredis in quo sensit Imol. quod si de qualibet portione factum fuit inuentarium, non procederet illa. l. neq; ista & si esto casu pro cederet opinio Barto. & Paul. de Castro. & quia adhuc militat alia ratio, ne summ ptibus & laboribus in respondendo creditoribus hæres vexetur: & verecundi & honesti vriesset lites exercere. 3. quarta. ff. de alienatio. iudicium. caus. fact. & hinc dicebat Bal. in d. cum hæreditate. quod etiam si essent creditores, licet non tot, quod absorbeant vires hæreditatis, quod adhuc habebit locum beneficium illius. l. quia interest hæredis ad euitandas vexationes. l. minoribus. ff. de minõ. vide ibi, per Imol. qui vult in hoc contrarium, & docto. in dict l cum hæreditate posuit duplicem practicã circa istam electionem. vide ibi per eos signanter Paul. & Ioan de Imo post Barto.

12 b ¶ *Lusuya.* l cum hæreditate. addit de creditoribus, vt si dicant, se contentos portione adeuntis, & quòd non conuenient eum vltra vires hæredinatis in casu quo non conficit inuentarium, si pro illa dimidia, & quod repudiatur accipient ipsi creditores, vel dato quod maneant apud hæredem, non conuenient eum pro illa vl ra vires hæreditatis. quòd tunc compelletur hæres habere vtrumque portionem, vel dimittere repudiatam creditoribus, & respondere pro altera quam adiuit secundum duas practicas positas ibi per gl. & docto. & est bene aduertendum, quòd. l. ista partitarũ. nihil de hoc dixit, & merito, nam vetur ille. l. cum hæreditate. in hoc verbis obscuris, & quæ vix bene intelligi possunt, supplendum tamen videtur huic. l. cum vt dixi ratio sua

la entro, en su eseogẽcia[a], es de tomar la parte del otro, e deue auer toda la heredad, o dexar la suya[b] que auia entrada.

¶ *Ley. XIX. Como aquel que es establecido por heredero en testamento de otro que era su pariente, si desechare la heredad por razon del testamento, non la puede despues cobrar por parentesco.*

QVando alguno es puesto por heredero en testamẽto de otro, de quien el fuesse el mas propinco pariente, si el sabiẽdo que era assi establecido por heredero en el testamẽto, desechasse la herencia, diziendo que la non queria tomar por razon del parentesco, si estonce non se otorgasse luego por heredero por razon del testamento, non lo podria despues fazer, porque se entiende[c] que la desamparo del todo. Mas si el heredero non sabiendo que era escrito en el testamento del finado desechare la herencia diziendo, que non la queria ganar, por razon que era pariente mas propinco del muerto, estonce bien la podria[d] despues cobrar por razon del testamento. E esto es porque non podria renunciar el derecho, que auia en la heredad, por razon del testamento, pues que lo non sabia[e]. E otrosi non podria desechar el derecho q̃ auia el en la heredad, por razon del parentesco, a me

lis recedendi à regula iuris fuit, ne ex inopinato casu hæres vexetur à creditoribus & legatariis, & conuenatur vltra vires hæreditatis, quæ ratio cessat, si creditores contententur iuxta prædicta. Solum enim propter creditores deferthæredi ista electio. vt vbi patet ex quo infert Bart. quod si non essent creditores, neque legatarij, licet in hæreditate essent aliæ implicationes, quæ forte requirunt laborem animi & personæ, non tamen propter hoc deferetur hæredi ista electio. cum enim ex benignitate hæc electio concedatur contra regulas iuris disponentes, quod qui sit vel est hæres, non potest desinere esse hæres l. & si fine. 3. sed quod papinianus. ff. de minõ. & quod pars cohæredis repudiantis creditoribus accresceat. l. qui ex duabus. §. fina. ff. de acquirend. hæredi restringendi est, vt locum non habeat si creditores contententur prædictis, & tenementi circa materiam huius. l. notabile dictum Baldi in l mater in fine. C. ad Tertullia. vbi voluit, quod in casu, quo mater priuatur proprietate bonorum filii cui successit propter transitu ad secundas nuptias & tantum sibi remanet vsusfructus, q̃ si mater sit grauata soluere legata relicta in testamento filii de propria bursa, quæ postea nubat, quod tunc cedendo vsufructum, habeiatur allegat dict. l. cum hæreditate. quod dictum non video, quod possit esse alicuius effectus, cum mater succedens ex testamento succedat plenoiure, vt in authentica. ex testamento. C. de secun. nupt.

¶ *Lex. XIX.*

1 a ¶ *Si instituto in testamento alterius sit eius propinquior consanguineus: & hoc sciendo repudiet hæreditatem ratione propinquitatis si statim non adeat ratione testamenti excluditur vtraque via, si autẽ ignorans se scriptum hæredem renuntiet ab intestato, non excluditur ex testamento, quia non potuit quod sibi ignorans competebat renuntiare. h. d.*

c ¶ *Se entiende.* Probatur hic dictum glos. in d. prima §. sed videndum ff. de successo. edict. de quo dixi supra eodem. in. l. decimo octauo in glos. prima. patet etiam hic, quod ad destructionem consequentis sequitur etiam destructio antecedentis. l. illud ff. de acquirend. hæredi. l ad rem mobilem. &. l. ad legatum. ff. de procurator. & ad istum Brocardum, qui vult consequens &c. vide notabile consilium Decij. 77. incipit viso puncto supra scripto.

d ¶ *La podria.* Adde l. neque is. §. hæres institutus. ff. de acquirend. hæredi. exclusus enim ab vno remedio, non videtur exclusus ab abo. l. si filius qui patri. ff. de bon. liber. l. si domus. ff. de seruitu. vrbano. prædior.

e ¶ *Nõ sabia.* Quia non videtur quis renuntiare iuri, quod quis ignorat sibi competere, vt hic. & in. l. mater. ff. de inofficio. testament. l. Clodius. ff. de acquirend hæredi. & idem si dubitaret sibi competere. l. manifestissimi. §. sin autem nescius. C. de furt.

4 a ¶ *De renunciar.* Hæreditati enim nondum delatæ renuntiari non potest vt hic, & l. si in scriptum. §. si sub conditione. ff. de legat. 3. si ita dolis qui hæres ff. de acquir. hæred. nisi tabularum ratio fiat per pactum primum. l. primum. C. de pactis. l. de fideicommisso. C. de tertiam. et.

¶ *Lex finalis.*

nos de renunciar a primeramente el derecho, que auia en ella, por tal testamento. E porende tal renunciacion, non le empesce, si quisiere auer la heredad despues.

¶ *Ley. XX. Fasta quanto tiempo puede el fijo, o nieto cobrar la heredad que ouiesse desechada.*

Desechando [b] el fijo [c], o el nieto [d] la heredad de su padre, o de su abuelo, despues de la muerte dellos, seyendo mayor de edad de veynte e cinco años [e], si la heredad, o los bienes della nõ fuessen enagenados, biẽ los puede despues cobrar, e auer fasta tres años. Mas si las cosas de la herencia ẽ fuessen enagenadas, non las podria despues cobrar, nin auer. Fueras ende, si fuesse de menor edad, assi como de suso diximos [h].

Filius vel nepos maior ætate ascendentiũ hæreditatẽ repudiãs potest eam habere si bona non sunt alienata vsque adeo nõ, sed si alienata sunt non potest nisi sit minor. hoc dicit.

1 b ¶ *Desechando.* Et hic Lista loquitur in repudiatiõe expressa. qd autem in tacita per lapsum tẽporis datũ ad se inuestiendum vel abstinendum gloss. & Bart. in. l. 3. C. de iu. & fa. igno. volunt, quod non habeat locum dispositio. l. fin. C. de repudiã. hæred. de qua lista supra est & tenet Bald. & Paul. in. l. si quis suus ff. de iur. del. he. & Alexand. & Iaso. in. 6. limitatione. in. d. l. fi. contrarium tamen videtur probari in. l. secunda. in fi. supra eo titu. vide quæ ibi dixi in glos. quid autem si filius repudiaci legitimam, an habeat locum ista lex? Bartolus quem. in. d. l. fi. videtur tamen loan. de imo, qui vult contrarium. in. l. quia poterat. ff. ad trebell. per. l. ita tamen. §. si patronus. ff. eodem.

2 c ¶ *Desfijo.* De suo ita potestate loquitur iura. l. fi. C. de repudian. hære. de qui sui pupta est hæc. l. & l. si quis suus. ff. de iure deliberand licẽt glo. in dict. l. fina. vbi ñ, quod procederet etiam in filio emancipato per. l. non nunquãm ff. de collatio. bonor. quæ tamẽ sic regebat communiter tamen docto tenent contra illam gloss. & quod ita. l. fina. non procedat in filio emancipato, vt attestatur Alexand. ibi, & idem voluit gloss. in. l. si emancipata, vbi bonus text. C. de iu. & fact. ignor. Paul. de Castr. in. d. l. si emancipata. tenet cõtra communem opinionem, quia emancipato ita de æquitate prætoria debita est hæreditas patris, sicut filio in potestate, & quia hodie præterito filio emancipato, ita tedetur testamentum nullum, si præterito facta fuit sine causæ expressione, sicut si filius in potestate esset præteritus sine causa, vt in authẽt. eo. de hæred. & falcid. §. ex heredatos. quæ tamen fundamenta dun fia glia Alex in d. l. fi. fatetur tamẽ post Cynum & Ray. in. d. l. fi & Bal. in. d. l. si emancipata quõd emancipatus infra annum potest reuocare repudiationem suam. argumen. d. l. non nunquãm. idcunque esset in quocunq; descendente qui non esset suus vel emancipatus eadem ratione, sicut in hæreditate materna potest repudiatio reuocari per filium intra annum. l. filii mater. §. primo. ff. ad Tertullia, & ibi Bartolus, & idem Bartolus in dict. l. si quis suus. licẽt contrariũ tenuerit, in dict. l. fina. Primum tamẽ tenet Alexand. in. l. qui separatis columna quarta. C. vnde liber. & in dict. l. fina. post Cyn. & Fulgosi. ibi, & Iacob. de Raue. Cin. & Bald. in. l. secunda. C. de iur. & fact. ignor. & ad. l. secundam. C. de iur. & fact. ignoran. quæ videtur obstare, respondẽ, vt per Alexand. ibidem post gloss. in dicta l. secunda. quódibi erat elapsus annus vel sequens adiuerat.

3 d ¶ *El nieto.* Intellige de eo, qui est suus hæres, auo; veluti quia est in potestate aui, vt in. §. primo. in fin. de nupt. tenet Bartol. in. l. si quis suus. ff. de iure deliber. & in dicta l. fina. vnde cum hodie per. l. Tauri filius per matrimonium liberatur a patria potestate filii ab eo geniti: cum non sint in potestate aui, non habebunt in successione aui beneficium huius. l. habebunt tamen beneficium. l. non nunquãm ff. de collatio. bonor. vi & ibi tenet gloss. & vt hic videtur in titul. pri. vsque ad annũ reuocare abstentionem per dict. l. filii mater. §. primo. ff. ad Tertulli. tenet Iason in dicta l. fi.

ue heredar sus bienes. E otrosi, porq̃ razones puede perder aquel que fasse estableseido por heredero en el mayor non lo desheredasse.

Rauemente yerran los omes a las vegadas contra aquellos en cuyos bienes deuẽ ser herederos, porq̃ los han a su finamiento a desheredar dellos. Onde pues q̃ en los titulos ante deste mostramos de los estableseimiẽtos de los herederos, como puedẽ ser fechos, e de todas las otras cosas q̃ les pertenesceen, qremos aqui dezir de los desheredamiẽtos q̃ los omes fazẽ a las vegadas a su finõ pesar, que reciben de aquellos, de quien deuen recebir seruicio e plazer. E mostraremos primero que cosa es desheredamiento. E quien lo puede fazer. E a quien. E como deue ser fecho. E por que razones. E que fuerça ha. E o-

4 ¶ *De veynte e cinco años.* quid si essi minor tẽpore abstetit, & iuritiosi? dic vt in dict. l. fin. a qua lista sumpta est, & adde ibi. & ff. & C. de l. videtur reprobare opinionem gloss. & Bart. in. d. l. fina. volentium per tex. ibi, vbi etiam idem tenet Alberic. & Bald. quòd etiam si maior vigintiquinq; annis, repudiet hæreditatem patet nam si tamen repudiet intra vigesimum nonum annũ & sic intra quadriennium, quòd adhuc habebit aliud triennium, quod etiam tenet ibi Paulus de Castro, reprobata opinione horum, qui dicebant, tunc non dari nisi tantum triennium; quæ videtur fuisse opinio Azo. quam approbat ista. l. tenet ergõ mentis istam. l. partiarum. & text. in dict. l. fina non probat opinionem gloss. & Bartol. & Paul. quia loquitur in tempore, quo filius vult abstinentiam, vel repudiationem reuocare, & hic quod ibi reperiebat in minori ætate, vel intra quadriennium tempore talis reuocationis, non vero si tempore repudiationis cum erat maior, & sic ibi non intra quadriennium. quia cum tunc nulla tempora restitutionis superfuit, illico currit triennium, vt etiam habetur in. d. l. fi.

Ad tit. C. de libe. pt. & iuritiosi. & l. fi. & ti. d. l. & in fin. de ex. l. e ibe. & ff. & C. de bon. poss. contra tabu. & ff. & lib. & posthu.

5 f ¶ *Despues cobrar.* Limita nisi suus hæres haberet substitutum, nam per dationem substituti vulgaris tollitur suus. l. apud iulianum. §. idem iulianus. ff. ad Trebellia. l. si filius hæres. ff. de liberis & posthum. & tenet Alexand. & Iason. in dicta. l. fina. post gloss. ibi. in casibus tamen specialibus, in quibus per dationem substituti non tollitur suus, ad huc procederet ista. l. secundum Alexandrum ibidem, & sic videtur, quod si filius repudiasset maioriam in qua fuit institutus, non posset pœnitere, cum semper in maioria habeat substitutum. Item limita, si haberet coniunctum, qui adiuerat quia tunc iam nõ esset res integra, secundum eundem Alexand. ibi, secus si non adiuerat, & idem dic si legitimus iam adierat secundum Baldum in. l. secunda. C. de iure & facti ignoran. quasi æquiparentur isti duo casus, bona iam esset distracta, vel hæreditas per adinonem iam altem esse acquisitam, pro quo Alexandr. in dicta lege finali, allegat. l. filii mater. §. primo. ff. ad Tertullianum.

g ¶ *De la herencia.* Omnes vel aliquæ earum ita quòd rerum distractio ponderosa sit non enim venditio vnius vegetis vini vel vnius sacci tritici facit hæreditatem in eodem statu non esse, secundum Ange. in. d. l. fi. argu. l. cui dens abest. ff. de ædilit. edict.

h ¶ *Diximos.* Supra eodem. l. decima octaua & adde. l. fina. C. eodem. & ad contrarium de. l. quòd si minor. §. fœuola. ff. de mino. respondẽ vt per Albert. in. d. §. fœuola. vbi optime loquitur.

¶ Titulus Septimus. De exheredat. liberos.

Patuda. vj. H ij

¶ Lex prima.

40 Exhæredatio est consanguinei abhæreditatis iuiusiubet succedendi expulsio, & tit per hæc verba, exhæredo filium meum propter talem causam, & ita enim eum facio a bonis meis l. d.

1 a ¶ *Deseredar.* Se quitur dicta Azo. C. de liber. præteri. in summa. versic. exhæredare.

b ¶ *El testador.* Sive sit masculus, sive femina. tunc neq; per [illegible] matrimittatur hodie exhæredare vel præterire filium sine inscriptione iustæ causæ, vt in authen. non licet. C. de liber. præte. & in authē. vt cū de appellatio. cognosci. §. aliud quoq; capitulum. colla. 8. vide hodie etiam contra testamentum matris, in quo filium non tite exhæredauit, dare vt bonorum possessio contra tabulas. licet enim de iure antiquo, ff. orum, filius contra testamentum matris non habebat bonorum possessionem contra tabulas, vt in. l. illud. § ad testamenta. ff. de bonorum posse. contra tabu. & §. liberi. inst. de exhæredo. libero. tamen p d. [illegible] authentica, & iura sta partitarum cum eodem iure detur bonorum possessio contra tabulas, quōd datur ius dicendi nullum, vt in. iuit Bar in. l. post mortem. §. si ff de bonorum poss. cont. tabul. per l. 1. in prin. eod titu & filio exhæredato in matre sine expressione causæ detur ius dicendi nullum, per d. § aliud quoq; capitulum. & insti eod. l. 10. & dict. authen. non licet. dabitur ergo tam bonorum possessio contra tabulas contra testamenta fœminarum. & hoc etiam voluit Alexand. consi. 89. colu. 2. vol. 2. incipit. viso puncto.

c ¶ *Que se estrene.* Adde. l. si quis filium. C. de liber. præte. & facit ista. l. quidp. exhæredationis tit hæredis extraneus exhæredatur etiam a bonis quinto maiori affectari maiori fuerunt relicta & eius descendentibus, & his efficientibus alis stattibus vt in tali substitutione non veniat exhæredatus. vide ad hoc bonum text. in authen. de hæredi. & falci. §. Nhæ quidē in versi. exhæredatos. Et quid si maledicat filium cum expressione causæ, an ex hoc dicatur tite exhæredatus? Bal. quōd nō in proemio decretalium. col. 5. versi item quæro nunquid patet male licendo filium. quod dictum tetulit & sequutus fuit Iason in dicta authen. non licet colū. 1. C. de liber. præteri. & in aliis locis relatis per Guilelm. Benedict. in repetitio. e. Rainutius detesta super verbo in eodem testamento relinquens num 213. Idem etiam Iason. ibid. si pater tuus C. de hæredib. in. l. si. col. 2. tenet contra dictū Bal. ex quo maledictio non est in genere, sed in specie. Allegat. l. Quotiens. §. si quis non est in. ff. de hære. instit. & ibi glos. & forte hoc esset verius dum tamē constetutis constet patrem animo exhæredandi filium in maledictionem protulisse, cum lex non sit imponenda verbis, sed rebus. l. 2. C. communia de lega.

4 d ¶ *Que le quiere de heredar de derecho.* Ex ista. l. videtur comprobari dictum Bal. in repeti. l. pater filium col. 6. ff. de officio testa. & in repetitio. l. in tuus. ff. de liber. & posth. & in. l. posthumorū ad fi. ff. de iniust. rupto testa. quōd quando exhæredatur vel præteritis sine causæ expressione, ille qui non tenet primum locum in successione valeat exhæredato vel præteritio & ratio huius dicti est, quia ille qui nō tenet primum locum non est instituendus, neq; exhæredandus. l. Gallus. §. in omnibus ff. de liber. & posth. §. si quis filio exhæredato, in prin. ff. de iniust. rup. ex quo dicto resultat, quōd si filius emancipatus exhæredauit filium. & tam exhæredauit, seu præteriit patrem. cuius præteritio habetur pro exhæredatione, vt in dicta l. pater filium, & ibi nor. Barto. & mortuo testatore filius in iudicio inofficiosæ querelæ fuit exclusus per sententiam a querela, & per hoc fuit aperta via querelandi patri qui tempore mortis non tenuit primum locum, cum præcederetur a filio testatoris, quod pater non poterit succedere abintestato, neque dicere testamentum nullum: & habebit necesse intentare querelam inofficiosi testamenti, tanquam rite exhæredatus quantum in sua exhæredatione vel præteritione non fuerit insertia causa, vt e. iam tradit, & not. Alexan. in authen. non licet. numero. quinto & sexto. C. de liber. præteri & eadem ratione idem videtur di cēdum, si pater filium rite exhæredet causa inserta. nepotem vero ex eo exhæredet sine expressione causa, quod de eius filio a quere li, nepos non poterit rumpere testamentum per iuscendi nullum, vel p cōtra tabulas. Sed habebitur cessin tentate querelam inofficiosi testamēti tanquam exhæredatus. cū exhæredato etiam de iure antiquo sine causæ expressione non dabatur contra tabulas, neq; ius rumpendi testamentum, vt in. l. non putauit in prin. ff. de bono. posse. contra tabulas si vero nepos esset pteteritus a patre tunc eius præteritio non habebetur pro exhæredatione, imo cōpetet nepoti ius dicendi nullum, vel cōtra tabulandi, vt not. gl. in. l. illud §. 1. ff. de bono. posse. contra tabulas & in. l. si is qui. ff. de inoffici. testamen. & quæ habentur in. l. Gallus in prin. & per totam l. ff. de liber. & posthu. & procederet hoc, si filius exhæredatus decesset ex uno parte, auo, nepotis secus si superuiuet. nam tunc nepoti opus esset querela, vt in. l. si quis filio exhæredato in princ. & ibi glos. ff. de iniust. rupt. & tradit non solum late & plane Rodericus Suarez in repetitione l. quoniam in primo tibus. in. 10. amplian. one. fol. in versi. superest. & fol. sequenti post Bald. & Docto. in. l. si quis filium. C. de inofficioso. testa.

¶ Lex. II.

40 Euacuato testamento seu annullato vel infirmato euacuatur exhæredatio in eo facta & potest fieri exhæredatio contra liberos descendentium, dum tamen si cum aliot. x. aonis cum dimidio. Item collaterali potest præteriri. h. d.

e ¶ *Esta poder de desheredar.* Pro sequitur dicta Azo. C. de liber. præter. in summa colum. prima versi. potest exhæredare, & colligitur hic ad validitatem exhæredationis opus esse, quod fiat in testamento, quia in codicillis neq; dari neq; adimi hæreditas potest l. quidam. §. fina. ff. de conditio. institu. & Inst. de codicillis. § codicillis. & l. non codicillum. C. de testa. quid autem si exhæredatione facta in codicillis, codicilli testamento confirmentur an tenebit exhæredatio? Azo. videtur velle quod non, vbi supra versi quod dixi in testamento. quod est dictum singulare. cui adde quod notabiliter tradit Ioan. And. in additi ad Speculu. titu de instrumen. editio. §. compendiose colu. 15. in additio. super parte habetur. & Azo. ibi loquitur sub dubio forte. & vidi semel hoc in causa ad usissima, in casu quo pater filiam exhæredauerat extra testamentum in quadam scriptura. & postea contentum in dicta scriptura approbauit in testamento, & testificabatur in dubium validitas dictæ exhæredationis & pronuntiatum fuit valere dictam exhæredationem & bene, ex quo cessator in testamento in hoc expresse se retulit ad exhæredationem contentam in scriptura, per. l. asserto. & ibi Ioann. de Imol. ff. de Imol. ff. de hæredib. instit. Alex. & Iason in. l. hæreditatem. C. de codici.

f ¶ *Se rompiesse.* Modis de quibus. in. l. 1. ff. de iniust rupt. & in. l. 18. & 19. cum sequentibus, titu. 1. 5. ead parte. absurdum enim est vigere exhæredationem, vbi testamentum non valet. l. si patronus. §. ex testamēto. ff. de bon. liber. & adde quæ habent in. l. si. ff. de liber. & posth.

g ¶ *Entrar la heredad.* Concord. cum. l. filium. § sed cum exhæredatio. ff. de bono. posse. contra tabulas. & cum dicta. l. si patronus. §. ex testamento. ff. de bon. libet. hodie tamen de iure regni ordinamentorum. libro quinto. titulo secundo. l. prima. tenebit exhæredatio: licet non adeatur hæreditas ex testamento: nisi dum. illa. l. tantum procedat in his, quæ abintestato sine testamento

trosi diremos, por quales yerros puede perderla herencia, aquel que fue estable scido por heredero, en el testamēto, ma guer non fuesse deseredado.

¶ Ley. I. Que cosa es deseredamiento.

Eseredar, es cosa, q̄ tuelle a ome el derecho, q̄ auia de heredar los bienes de su padre, o de su abuelo, o de tro qualquier quel tāga por. parēteseo. E esto seria, como si el testador[b], dixesse deseredo mio fijo, o mando q̄ sea estraño[c], de todos mis bienes, porq̄ tal yerro me fizo. E esso mismo seria si tales palabras dixesse contra su nieto, o contra otro qualquier, que le deuiesse heredar, d̄ derecho[d].

¶ Ley. II. Quien puede deseredar, e a quien.

Todo ome que pueda fazer testamento, ha poder de deseredar[e] a otri de sus bienes. Pero si el testamento en que fuesse alguno deseredado, se rompiesse e per alguna derecha razon, o le reuocasse aquel que lo fizo: o se desatasse, por razon que los herederos, que eran escritos en el non quisiessen entrar la heredad, [g] del testador: estonce el que fuesse deseredado en tal testamento, non le empeceria. Ca pues que el testamento non valiesse, non valdria el deseredamiento,

portranc fien. prout dicebat Dyrus ibi relatus a Bartol. & docto in l. secunda ff. de vulgari & pupillari. quæ certe esset magna restrictio ad dictā l. ordinament. de cuius ratione non fuit videtur idem velle disponere in casu, quo non adeatur hæreditas per hæredem scriptum, quod disponebat iure antiquo ius communis & partitarū in casu, quo testamentum rūpebatur ex causa prætentionis, vel exhæredationis, vt in authentica causa C de libe. præter & in corpore vnde tuitur, & l. si intra. & ead. partit. nā etiā tutela non poterat ab intestato relinqui. l. 1. ff. de tella. tutel. & ramen tutele dario conseruatur p d authenti ex causa. &. §. Iueniatur, in authēti. vt eff. de appella. eo. n. n. videtur in illum ineq; consortum ratione, vt in manu Jrtredis scripti eff. e eludere exhæredatio nē filii ingrati non adeundo. l. ut istam rationem parui pendebant. Illuris communis ex partitarum statuet tamen. d. dispositione ordina. vrgere videtur istaratio, & quanemo auderet asserere stante dicta l. ordina. vitiari dacion. mtiu eleen non adita hæreditate, quæ tamen vt dicit, non poterat abinteli tuor relinqui, co gnatamen, quia aneulus est dubitabilis. & vide quæ dicitur l. quarca tiu infra pro xmo. & quo dnot. Bartol. in l. illud in principio ff. de bono. poss contr tabu.

a ¶ *Decimus* Protequi tur dicta Azo, vbi supra.

b ¶ *De diez años en adelante* Nam ante istam ætatem non potest committere ingratitudinem & licet equeperoteri exhæredari l. si quisquis suo. §. legis C de inofficioso testamen. & post decimum annum cum diminuo. l. ista putatur tamdiu capacem, quæ concipere posset omne delictum præter vitium carnis, vt in l. auxilium §. 1. & ibi per glo. & docto. ff. de minor. l. 9. titu 1. partit. 7.

c ¶ *O tranciesse* Concordant. cum. l. fratres & l. fratris C. de inofficio. testa. & in fratre. vide d. 12. infra eodem.

¶ *Ley. III.*

Certus & indubitatus debet esse exhæredandus siue nominatim siue per signa, to ei si habeat vnicum filium dicendo filium meum exhæredo sed si haberet plures per hæc verba nullus esset exhæredatus, potest etiam pater cum eo nuncio filium exhæredare: vel si dixerit nō nominandus vel non filius meus, latro, gladiator, ex adulcerio natus, & exhæredatio debet fieri pure sine coditione a tota hæreditate alias nō valet. h. d.

1 d ¶ *Certamente* Concor. cum. l. prima. ff. de liber. & posthu. & insuit. de exhæredar libero §. nominatim.

2 e ¶ *Quien sea varon, o quien sea muger.* Adde legem maximum vitium. C. de liber. præteri.

3 f ¶ *Poder o non* Adde. d. l. maximum vitium. & §. sed hęc quidem vetustas in tuta. de exhæredatio libero.

4 g ¶ *Vn fijo.* Adde l. secundam. ff. de liberis & posthu. per quam dicebat ibi, Bart. quod quando non præcessit nisi vnicum tantum testamentum, sufficit generalis testeo catio, & si nihil dicat de clausula derogatoria, in primo testamento contenta, quod dictum reprehendunt ibi, Angelus, & Ioannes de Imola, & Paulus de Castro. & Alexand. consilio. 25. 3. volumi. vbi dicit communiter teneri contra Bart in hoc

Seda duerte quia Bartol. in dicta. l. secunda. refert se adid quod dixit in l. si quis in principio testamenti. ff. de legisterio columna quarta vbi fora naliter dicit, sed quæro si esset ponere casum, in quo sufficeret reuocatio generaliter facta, dicens cassans omne aliud testamentum, in quo sunt verba derogatoria, & hoc voluit prælaudare respondeo sic, si vnū tantum præcessit, & istus terminus recte loquitur Bart. vt probatur in. l. 22. titu 1. supra eadem partita. & quæ ibi dixi. vide etiā Soci consil 2. volumi 3. incipit, in causa testamentaria. vbi in fin col. terna. & in 4. colum defendit dictū Bart. in dicta. l. secūda, sed ego restringerem ad formā & modum, quo posuit d. l. si qs. in principio testamenti & p hoc, quod hic dicitur, & in dicta. l. 2. dicit etiam Bart. in l. §. & ideo ff. de fils que in testa. delen. q licet quando in instrumento sunt plures super scriptores, vel tollatur

Certamente d nōbrandolo por su nome, o por sobrenome, o por otra señal cierta, dene el testador desheredar a qualquier de los q̄ descienden del por la liña derecha quādo lo quiere fazer, quier sea varon, o quier sea muger e, o sea en su poder, o non f, de manera que ciertamēte pueda saber, qual es aquel q̄ deshereda. Pero manera ya en que desheredaria el testador alguno de los que descendiessen del: non nombrandol por su nome. E esto seria como si el testador ouiesse vn fijo g tāsolamēte, e dixesse: desheredo mio fijo. Ca assaz se entiēde, q̄ desheredado es, pues q̄ nō ha mas de aq̄l fijo. Mas si ouiere mas fijos, nō seria desheredado ninguno de llos por tales palabras h. Otrosi dezimos q̄ quādo el testador ha vn fijo tā solamēte, a quien quiere desheredar, e dize le mal, q̄ lo puede fazer diziendo assi, el malo, e el ladrō i, e el matador, q̄ nō merece ser llamado mio fijo, desheredo lo por tal yerro q̄ mesizo, ca tal desheredacion como esta, tāto vale, como si lo nōbrasse se

suspicio instrumenti requiritur, quod notarius dicat quæ supra scripta sunt in tali, & tali parte, mea propria manu subscripsi, & addidi, si tamen est vnica tantum suprascriptio, sufficit, si dicat, quod suprascriptum est, nam ad illum tantum refertur. vide etiam in simili, quod not. Bald. post Guliel. in. l. in pupilus, in fine. C. famil. hercisciū. dicit etiam Bart. in l. prima §. inter. ff. ad legem Cornel. de falsf. quod generalis subscriptio habet vim specialis subscriptionis quando testamentum habere solum vnum casum. Adde etiā in simili, quod not. Paulus de Castro, sic limitans illum textum in leg. Lucius §. matrius. ff. ad Trebellianum in versiculo. istud, fuebat dubium. & vide. l. fundus quem. cum. l. sequenti. ff. de vsufructu. legat. quando enim non de alio, nisi de vno necessitas nos cogit sentire, clausula generalis ad illud refertur, vt in quæstione notabi tradit Baldus in lege. eam quam. nona columna. C. de fideicommiss. versiculo. demum quæro. & dicebat Baldus in lege. hberti columna octava. C. de oper. liber. quod si filia quæ cessit ius, quod habebat super bonis patris nullum aliud ius habebat, nisi ius dotis materna, quod illud videtur cedere per l. fundus qui locatus. ff. de fundo instruct. & hcēt alias stipulatio intelligi debeat de eo, quod de præsenti debetur pure, & non de debito conditionali, vel in diem, vt in lege. si stipulatus fuerim §. primo. ff. de verborum obligationibus. si tamen nullum aliud debitum purum subesset, tunc comprehenderetur debitum in diem, vel sub conditione, alias dispositio reddatur inutilis, vt tradit Iason in dicto. §. ad finē. columna prima versiculo. tertio principaliter huma argumento distæ. l. fundus qui locatus. vide etiam in ista materia multa alia per helinum incipiuo primo. columna quinta, & sexta de rescip. qui tamen non addunt prædicta, quæ tu nota ex longo studio collecta.

h ¶ *Palabras.* Adde dictam. l. secundam.

i ¶ *El malo, el ladron.* Concordat cum. l. & si pepercerit in principio ff. de liber. & posthum.

k ¶ *Ser llamado mio fijo.* Quid si exhæreret eum dicens, non esse suum filium? vide l. primam. §. idem ait. & ibi glos. ff. & Bartol. ff. de carbonia. edicto. & l. si posthumus § fi. ff. de liber. & posthum & dicit l. & si pepercerit in principio.

8 a ¶ *Sin ninguna condicion.* Prosequitur notata per Azo. vbi supra colum. secunda, versicu exhæredatio autem debet fieri purè: & etiam si conditio tacita esset, non tenet exhæredatio conditionalis. l. si quis semperonium ff. de hæredib. instituendis.

9 b ¶ *E non de vna cosa.* Concord. cum. l. cum quidam ff. de liber. & posth. & sic in exhæredatione non est locus iuri accrescendi. secundum Bald. ibi eo, quia ex hæredatio inducit priuationem, non positionem. & ideo nō est habilis ad recipiendū incrementum. vide ibi per Alexā. duas limitationes in ista materia.

Ad auth. vt cum de appe. cog. §. causas. cum sequentib. & j. l. 11. cum aliis.

¶ *Ley. IIII. Porque razones puede el padre, o el abuelo desheredar a los que descienden dellos.*

Ciertas razones son porque los padres c pueden desheredar d sus fijos, assi como quando el fijo a sabiendas, e sañudamente, mete manos y rad se en su padre, para ferirle, o para prenderle: o si le deshonrasse de palabra graue mētef maguer non lo firiesse: o si lo acusasseg sobre tal cosa, de q̄ el padre deue morir, o ser desterrado: o si gelo prouassen: o en famādolo i en tal manera porque valiesse menos. Pero si el yerro de que le acusaua fuesse a tal, q̄ tanxesse ala persona del Rey, o al pro comunal dela tierra, estonce, si lo prouasse el fijo, non lo puede el padre desheredar porende. Otrosi dezimos, q̄ el padre finalada mēte quādo le desheredasse, e qual quier a quiē desheredassen deue ser desheredado sin ninguna condicion a e de toda la heredad lo deue desheredar, e nō de vna cosa b tan solamente, e si assi non lo fiziessen, non valdria.

¶ *Leyes.* Ingratitudinis multe sunt species xiii. assi quantum quibus liberi exhæredantur, vel præteretuntur a parentibus, vt in hac. l. cum duabus legibus sequentibus. h. d.

10 e ¶ *Parentibus.* Intellige de omnibus parentibus ascendentibus, vt in auth. etc. vt cum de appella. cognoscitur. § aliud quoq; capitulum. colla. 8.

11 d ¶ *Desheredar.* Et adde, quod etiam ista causa excludunt filium a iure agendi ad supplementum, & remedio. l. hæc edictalis in principio C. de secund. nupt. secundum Bald. ibi colum. a tertia. & ex eisdem causis non cogitur pater ad alimenta filij, vt in. l. si quis a liberis. §. adeo in dex. ff. de liber. agnoscend. l. 6. titu. 19. quarta partita. & ex illis eisdem causis filius perdit priuilegium filij. vide si pater eum occidatur, non teneretur. l. pompeia de partitidis. & idem si pater commutet, et aliquam causam ingratitudinis ex qua posset a filio exhæredari, quia vt in dicta. l. sexta perderetur potestatem habentia. & etiam perdet ius patrimonium, & filius pater occidens non tenebitur poena patricidij, secundum Bartolum in. l. diuus ff. ad leg. cui Pompei. de partitidis. vbi idem dicit de collaterali bus. An autem extra istas causas hic expressas, ex aliis æquē graui bus, vel grauioribus filius possit exhæredari vide per Iasonem in authentica non licet. C. de liber. præteri. colum. 2. vbi dicit cum nunquam tenere quod sit, vide ibi late per eum licet Alexand. ibi tenuit contrarium & ro dicto Alexand. satis vrget l. octauta. nista eodem. & ibi dicam. An autem si iusta causa exhæredationis, si filius gouernatosum vxorem duxerit vide glos. & Barto. quōd non in. l. tertia. § si emancipatus. ff. de bonorum possess. contra tabul. & vide quæ dixi in. l. 10. & in vbi bonus textus, titulo primo quarta partita. & quod si post ingratitudinem commissam filius fuit gratus patri, faciens sibi in magna seruitia vide per Baldum, & Salice. in. l. liberi C. de inofficio testamento. & si pater exhæredauit filium ex iusta causa, & postea se reconciliauit eum eo, quōd videtur adempta exhæredatio, vide per Bartol. in. l. tertia. § non solum in fine. ff. de adimendis legatis.

12 e ¶ *Manos y rades.* In. §. causas. in authentica vt cum de appellatio. cognosc. vide ista sumpta est, dicitur si quis parentibus suis manus intulerit, ex quo videtur, quōd non sufficeret, si leuaret manus minando, si non esset inferendo sunt enim hæc diuersa, vt patet ex. d. titen apud Iabolenem. §. si quis pulsatus. ff. de iniur. & ibi Angelus qui dicit non tenent tanta poena, manus leuatus contra aliquem, sicut si actum consummasset per notata per Cynum & Doctores in. l. si quis non dicam rapere C. de episcopis & cleris. is. in contrarium tamen facit ista lex partitarum, cum subdit, para ferirle, o para prenderle. & etiam. l. sexta titul. 9. partita septima. ibi, alzando la mano con palo, o con otra cosa para lo ferir, maguer non lo fiera, fazele muy gran deshonra. Primum videtur vetius cum. ll. istæ requirant manus iniectionem, seu illationem: quæ non verificatur in minatione, vel leuatione manus: quæ non est ita grauis iniuria, & istud verbum, mete manos y radas, non bene verificatur, nisi realiter manus inferantur in parentem. facit etiam capitu. finalis de donatio. si impias manus iniecerit. & etiam ista. l. cum loquitur de iniuria verbali inferius dicit, maguer non lo ferisse. & sic sentit primum procedere, cum actualiter manus fuerint illatæ. facit etiam. l. prima. ff. de obseq. à liber. & liber. paren. & patro. præstan. ibi vel impias manus eis infert.

13 f ¶ *Palabras graueuente.* In dicto. § causas, dicitur si grauem & inhonestam iniuriam eis ingesserit. vide retenementis istam. l. partitarum, quę hoc exponit in iniuria verbali graui. sic etiam Ioannes Andreas in dicto cap. fina. de donatio superglos. in verbo, attoces. columna tertia, exponit illum text. cum dicit Attoces iniurias de verbali consumelia, item ibi sequuntur alii docto. sic etiam intelligit. d. § causas Alexand. consilio. 103. volum. secundo. incipit super thematte. quæ autē sit grauis iniuria verbalis, colligē ex notatis in §. attoc. insti. de iniur. & in. l. 20. tiu. nono. 7. parti. & vt hic vides non quælibet iniuria verbalis facta perfilio sufficeret, sed debet esse grauis, & si vocauit pater p dotem, dicitur grauis iniuria, secūdum Alexan. in. d. consilio dicēs, quod tali casu non potuisset esse quasi grauioe iniuria, cum ex hoc, si verum esset, pater esset dr capitandus, nam censetur quid esse grauē, vel leue ex qualitate pœnæ. d. secunda ff. de public iudic. l. auxilii. ff. de minor. glos. in. l. adeo. ff. de regulis iuris. cum aliis ibi per Alexā. allegatis, & iuitum est in hoc ar tendenda consuetudo regionis, vt eo gnoscatur quæ sit leuis, vel grauis iniuria. Angelus in. l. leuis. ff. de accusatio. l. secularis. § fiunt quia dam. ff. de extraordin. crimini qui est ad hoc melior text. quam sit iniuria secundum Baldum in. l. secunda. in fine C. de nouo. alib. idem si filius vocaret matrem affectuatim eum, quę vulgo dicitur, la cahzera. vide glos. in dicto text in. l. primo ff. de obseq. à liber. parentum, præstā. & adde de iniuria facta parentibus. l. pelmam. titu. nono. 1. toto octauo. ordinam regia.

14 g ¶ *Si lo acusasse.* In dicto. § dicitur eos in criminalibus causis accusare licit, quæ non sunt aduersus principem vel rempublicam. In no. re. est. l. ut. 10. lib. 8.

15 h ¶ *Morir, o ser desterrado.* Non ponitur hoc verbum in dicto §. causas. & per hoc videtur, quōd loquitur de accusatione in capitalibus causis, iuxta. l. secundam ff. de public iudic. requiritur ergo quod delictiaccusatio sit talis, ex qua veniat imponenda mors naturalis, vel ciuilis, ita quōd perdatur vita vel ciuitas. vnde etiam si esset pœna abscissionis membri, cum improprie dicatur pœna capitalis. cum ex eo non perdatur vita vel ciuitas: vt not. Bartol. in dicto. l. secunda. non potest filius exhæredari, licet de crimine inferente ant sionem membri parentem accusaret, in contrarium tamen facit. l. 3. titulo secundo. tertia partita. ibi, fuera sende si entendiesse, que la demanda era tal, de que pudiesse nascer muerte, o perdimiento de miembro, o enfamamiento. &c. Item etiam. l. 18. titulo quarto, eadem partita. ibi, de muerte, o de perdimiento de miembro, o de echamiento de tierra. Ité etiam. l. duodecima. titulo quinto. eadem partita. ibi, sobre que pueda venir sentencia de muerte, o de perdimiento de miembro, o desterramiento de tierra para siempre. Item & expressim in. l. octaua. infra eod. ibi, o por algun miembro. & in multis aliis legibus istarum partitarum. vbi reperies semper æquiparari pœnam mortis, vel abscissionis membri. Facit etiam ista eadem. l. cum infamus dicit enfamandole, vnde istam partem credo veriorem. & quia text. in. d. §. causas. non dicit in capitalibus, sed in criminalibus causis, & si pro iniuria verbali graui potest exhæredari filius, quanto fortius ex accusatione ad membra abscissionem: vnde supplenda est in hoc. l. ista per alias leges, & quod dicit, desterrado intelligē de perpetuo exilio: hæc enim est mens istarum legum partitarum cum loquuntur de exilio, & si crimen esset leue: de quo accusare filius partem: non videtur quōd procederet hæc pœna, si ex eo non sequeretur infamia argum. l. si magnum. & l. sororem. C. qui accusa. non poss. & etiam istius. l. partitarum.

16 i ¶ *Enfamandole.* Ex hoc patet, quōd si ex accusatione, seu condemnatione posset sequi infamia contra patrem, potest filius exhæredari, vnde procedit hoc, etiam si parens non accuserit de crimine capitali, sed de alio inferente infamiam, & forte procederet ex genetalitate huius. l. & ex eo quod habetur in lege. sed si hæ. §. prætor sit. ff. de iniuriis vocando & si sequeretur tantum infamia facti apud bonos & graues. & facit. l. secunda. titulo quinto. & l. secunda. titulo sexto, in fine septima partita.

puede deseredar al fijo, si fuere fechizero[a], o encantador[b], o fiziesse vida cõ los que lo fuessen, o si se trabajasse de muerte de su padre[c], cõ armas: o con yeruas[d], o de otra manera qualquier: o si el fijo yoguiesse con su madrasta, o con otra muger que touiesse su padre paladinamente por su amiga[e], o si enfamasse[f] el fijo a su padre, o si le buscasse tal mal[g], por quel padre ouiesse a perder gran partida de lo suyo, o a menoscabar. Ca por qualquier destas razones, q̃ sean puestas en el testamẽto[h] del padre, o del auuelo si fuere prouado, deue el fijo, o el nieto perder la herencia, que pudiera auer de los bienes dellos, si nõ ouiesse fecho por que. Otrosi dezimos que seyendo el padre preso por debda q̃ deuiesse, o de otra manera, si el fijo nõ le quisiere fiar en quanto pudiere[i], para sacar lo de la prision[k], que le puede deseredar el padre. E esto se entiende delos fijos varones, e nõ de las mugeres. Ca a las mugeres[l] defiẽ deles el derecho, que non puedan fiar a otri. E aun puede el padre deseredar el fijo, si le embargare que non faga testamento. Ca si el padre fiziere despues otro testamento, puede lo deseredar en el, por esta razon. E de mas dezimos, que aquellos a quien tiene el padre en voluntad de mandar algo, e non lo pue de fazer[m] por embargo q̃ le fizo el fijo[n] puedẽ lo acusar por esta razõ, e si lo prouaren, deue perder el fijo[n] aquella parte que deuia auer de la herencia del padre, e ser del Rey. E cada vno delos otros a quien queria mandar algo en el testamento, deue lo auer segund que fallaren en verdad, que el testador auia voluntad de les mandar, si el testamento ouiesse fecho.

¶ *Ley. V. Como el padre puede deseredar al fijo si se fizziere juglar contra su voluntad, e de las otras razones porque lo puede fazer.*

a ¶ *Si fuere fechizero.* In dicto §. causas. habetur, si cum maleficis hominibus, vt maleficus esset, ar. glos. vero in c. quinta aut his. deuteri rãpositi: separatim istos duos casus. Sic cum maleficis versatur, si maleficus esse fuerit, & istud intellectum approbat hic ista l.

b ¶ *Encantador.* Qui sunt incantatores habes in l. 1. §. medicos. ff. de var. & extraordina. cognit. ibi. non tamen si incantauit vel imprecat' est. (vt vulgari verbo impostorum vtar) si exorcizauit. non sunt ista medicinæ genera. tamen si sint, qui hos sibi pauisse cũ prædicatione afirment. de his etiam vi. C. de malefi. & mathemati. p totum. vbi Angel. in l. Leonum. notat p incantationem animum mulierum ad libidinem flecti. & subdit, ideo non mireris, cũ audis istas facturas fieri, quia veræ sunt vide etiam ibi in l. multi. vbi Angel. summat, qui Dæmones incantauit, has invocauit, vel per imagines cereas incantauit punitur. hæc subdit super glos. nota bene contra facientes imagines ceræ, qui pingendo cas, vitas hominum labefactant. & ideo non dentdeas ista.

c ¶ *Si trabajasse de matar el padre.* In dicto §. causas habetur vel vt parentum suorum per venenum, vel alio modo iniuriari tentauerit. & puniri licet tentatum, licet non sit sequtus effectus.

d ¶ *Con yeruas.* Venenosis. sed vtin. Leuiscem. § primo. vbi Barto. dicit inquit triplex genus venenorum. ff. ad. l. Cornel. de Sicar. l. quotiesque. §. venena. ff. de contrahend emptio l. capitalis. §. veneni. cũ gl. ibi de pen.

e ¶ *Por su amiga.* Vide quæ dixi in l. fin. titu. 24. supra. 4. partita. in glo. antepenul.

f ¶ *O si infamasse.* Supra dixit de ista infamia quæ sequetur ex accusatione ciuili, ita hic non vero loquitur de infamia extraiudiciali. Adueterte tamen quod in d. §. causas. vnde ista l. sumpta est, hoc non sic habetur sed dicitur ibi, si delator contra parentes filius extiterit & per suam delationem grauia eos dispendia fecerit sub stinen. vnde videtur dicendum, quod ista l. partitarum restringatur ad formam, & dispositionem illius, de qua sumpta est. vel dic, quod hæc lapsus declarat filiam: & sic si ex diffamatione, vel ex delatione filij patens sustineat magnam iacturam suorum bonorum: filius posit exhæredari. & iste videtur verus sensus huius literæ vel dic, quod etiam hæc l. velit, quod non solũ quado ex tali diffamatione vel delatione actua liter patens sustinuit talem iacturam, verum etiam si ex parte filij diffamatus, vel deferentus fuit data occasio, vt hoc fieri posset, filius posit exhæredari & probatur ibi cum dicit, porque el padre ouiesse a perder, &c. & idem erederem, si ex tali diffamatione vel delatione immineret periculum patenti sustinendi aliquam pœnam corporalem a iudice per sententiam cum talis pœna sit maior quamis pecuniaria. Hinseruorum. in fi. ff. de pœn. si vero crimen, de quo filius diffamatur patentes, esset leue, vnde ista sequi nõ possent non videt, quod filius posit exhæredari ex diffamatione extraiudiciali circa accusationem argu l. 8. titu. 6. 7. partita. & huius. l. supra eam dixit de iniuria verba ligauit in cogita quia passus ibi ex terminis, quibus l. ista loquitur, dignus est consideratione. vel dic quod si ex diffamatione filij etiam extraiudiciali patenti sequetur infamia facti iuxta formam. l. 2. titulo sexto. infra. 7. partita. quod etiam ex ista causa filius posset exhæredari ex verbis, & mente illius. l. partitarum, hic & superius. cum dixit. en famandolo, &c. licet de iure communi hoc non ita reperiatur caeteram, quando infamia sequeretur circa accusationem, sed potest dici, quod cum diffamatur aliquem, licet non iniuria, vt in l. 1. item apud Ulpianum. §. autem ait ne quid infamiæ causa fiat. non hoc idem comprehendebatur de iure communi. cum in dicto §. causas dictum fuit, si grauem & inhonestam iniuriam eis ingesserit: bene tamen placet vt dixi quod diffamatio de crimine leui non sufficiret ad exhæredationem p præ dicta.

g ¶ *Le buscasi tal mal.* Deferendo parentem vt dixi. & habetur in d. §. causas & ex gratitate hui' l. partitarum idem esset, si alio modo, q̃ ex delatione, hoc damnũ, pateretur parentibus. 14

h ¶ *Pactas en el testamento.* Et notentur ex hac causa in testamẽto, ex primere locũ, & tempus cõnissæ ingratitudinis, vel de licti per filium, quia hoc non reperitur iure expressum. hæres tamen debet probare locum, & tempus. argu. l. item exigit. ff. de dol. & l. prætorian in princ. ff. de iniur. & c. præsentium de testib. libro sexto. & secundum Alexand. vbi refert consilium quoddam Bal. in consil. 209. a. volu. versi confirmo. & idem tenet Socinus tertio volum. consi. 105. colum. fina. 15

i ¶ *En quanto pudiere.* In dicto §. causas. dicitur inquantum esse quipetitur, probatur idoneus, vnde non esset inspiciendum an se obliget vltra quintam partem bonorum, dato quod habeat filios legitimos: non enim hoc est donare, sed id facere, ad quod filius ex debito pietatis, & ne exhæredetur, tenetur. facit. l. non si, adeo. ff. si quis a parente fuerit manumissus. vide per Bald. in l. secunda C. si in fraud. patro. 16

k ¶ *Dela prision.* Idem si ab excommunicatione, cum sit grauius hgamen animæ quã a corporis secundum Ioann. Fab. in auctor. si capitum C. de episco & cleri. 17

l ¶ *A las mugeres.* Notat istum tex. ad id quod dixi in l. tertia. titu. 15. partita. in glos. quod ob primam causam mulier non posit pro alio fideiubere. nota etiam quod licet renunciando velleyano, & legibus disponentibus mulierem non fideiubere pro alio perdat hoc beneficium, vt in dicta l. tertia non tamen licet non renunciet, potente à patrem hoc casu exhæredari per istam. l. quæ nolunt eam adstringere ad talem renuntiationem, quod multum ne ta ad similia. 18

m ¶ *E no le puede fazer.* Quia decessit in ipsa prohibitione sine possibilitate faciendi libere testamentum, vt declaratur in dicto §. causas. ibi si autem in ipsa prohibitione. 19

n ¶ *Si el fijo.* Sequitur glos. in dicto §. causas. & l. prima ff. si quis aliquem testa. prohibu. & l. secunda. C. eodem. Vide supra eandem partita. titu. 1. 26. & 27. & quæ ibi dixi. 20

¶ *Tex. V.*

20 Octaua causa exhæredationis est: si quis se fecit loculatorem patre hoc officium non exercente. nona si pro pretio cum homine aut cum fera bellia pugnante decima si patre filiam maiorem viginti quinque annis maritare noluerit ipsa meretricaleam vitam elegit. vt decima si filius patrem furiosum alimentare seu custodire noluit. hoc dicit.

1 a ¶ *Juglar.* Istos in di. §. causas. appellat minios, i sunt saltantes & cepræsentantes in scena, vt in. l. 2. §. ait prætor. ff. de lis qui notant. infa. & hos ibi Angel. vocat loculatores, & repelluntur isti a promotione ordinum vt in capit. maritum. 33. distinct. ibi autem scena, &c. quod Bal. in. l. si fratres. C. ex quib. caus. infa. hoc intelligit in maioribus ea te, & quod parcedum sit minoribus, vt illi possint promouere ad ordines. & istos Baldus vocat loculatores. & idem videtur, quo ad istam l. vt intelligatur de maioribus, non de minoribus per dict. l. si fratres. & donate istis histrionibus vitium est immane, cap. donate, 86. distinctione & vide Chrysosto. super Matth. in hom. 49. colu. pen. & fina & intellige istam. l. quando filius in hac professione permanserit, prout etiam habetur in. d. §. causas. videtur enim ista. l. limitanda in his loculatoribus, qui sine delectu sin indibunum faciunt, illi enim sunt infames, vt in. d. §. ait prætor. qui autem cum delectu ex eo quod in loco omnes intrare non possunt videndum, vt est exemplum cum in milicia & actu doctoratus alicuius, magna sunt commoda, & intra domum canitur, vel fabulantur iales enim non sunt infames, vt declarat Ange in d. §. ait prætor. & hoc etiam probatur in. l. 4. titu. 6. 7. partita. vbi declaratur de illis loculatoribus petito cecepto, seu causa quæstus sequi nuncem, quod assuescerent se in arte ista vt declarat Innocen. & ibi Abb. loquente, quoad promotionem ordinum in cap. i. cum de eorum. de vit. & honesta. clerico. secus autem secundum eos, vbi in occulto hoc fecissent, maxime ad complacentiam infinis. Idem dicit Innocent. si semel, vel pluries in publico hoc fecerit. dum modo non allusecerit se quod Abb. ibi limitat nisi in publico fabulas bis illam actem causa ipsi ustse exercuerit nam efficeretur infamis. argumento. l. patam. ff. de rit nupti.

2 b ¶ *El padre fuesse juglar.* Nam nihil dolosus dolosi, nihil Cathilina Cethego, vt etiam it cadit glos. in d. §. causas.

3 c ¶ *Li diasse por dinero.* Vi etant ai enacy. l. in arenam. C. de inofficio. testa, & in. d. §. causas. sunt enim infames, qui causa quæstus in certamina descendunt. d. l. 2. in fi. ff. de his, qui notant infa.

4 d ¶ *Segund la riqueza quel ouiesse, e segund que pertenesciesse. etc.* Tenemini istam. l. vt scias qualiter dicatur, quod pater dotet competenter filiam. & adde. l. si filia pater. ff. de lega. 3. non ergo legitima erit meta dotis. vide quod dixi in. l. 8. titu. 4. in glo. super parte a otro, citra finem. 5 partita.

5 e ¶ *Que no querria casar.* Hoc idem habetur in. d. §. causas. ibi & illa non consenserit quid tamen si hoc non contigit. scilicet quod pater antequam filia pecuniesset ad ætatem. 25. annorum, non se obtulit maritare, & dotare filiam. ipsa forte facultas non se obtulit, vel alias hoc fieri non potuit seu factum non fuit etiam negligentes per patrem an tunc filia luxuriosam vitam eligens ante. 25. annos, possit exhæredari à patre? Ista litera videtur innuere quod non, sed vero videtur (pero si el padre alongasse el casamiento) innuit contrarium, cum pater non videatur negligens, neque culposus vsque ad illam ætatem. & maiuelligit hoc glo. in. d. §. causas. & est glos. finalis super. si aliquis & est de mente glossæ in cap. quinquagesimo de iur. iu. & probatur in. d. si filiam. cum auctentica ibi posita. C. de inofficio testa. & ad istam l. & ad dictum. §. causas. in verbo si aliqui. potest dici, quod intelligantur, quando pater hoc fecisset, etiam quando filia haberet ætatem 15 annorum. & per eam licetisset nolens nubere cum eo, quem pater volebat, & si filia esset minoris ætatis supplendum ad hoc esset, maximè, quia idem esset si pater ante dictam ætatem ad hoc se non obtulisset.

6 f ¶ *En puterra.* In. d. §. causas. non ponitur istud verbum: sed dicitur luxuriosam vitam degere elegenie vide videtur quod, l. ista pactitarum requirat, vt locum possit habere exhæredatio, quod filia in lupanaribus pitet vinat ad hoc. Lancillacum. ff. de petitio. hære. & sic q in loco publico meteciceretur, quod videtur durum, cum sufficere debeat ad causam exhæredationis, quòd filia vitam luxuriosam etiã extra locum lupanaris faciat. & istud videtur verius, & uxia. si iuris communis. & in encemipsarum, de qua ista lumpta est, intelligetur, o istam legem iuxta d. §. si iuris comm. unis. d. l. si filiam. C. de inofficio. testamen. & dict. §. causas. & quod hic dicit (en puterra) non intelligas p loco publico lupanaris, sed intelligi, quod filia facia malam vitam metecriando, & sic quod intelligatur (en puterra) id est luxuriose viuendo, seu meretricando. & probabitur filiam luxuriosè viuere per locum a communer accidentibus, vt quia passim inuenes accedebant ad iuventutem cum fama publica, secundum Bal. in volum. consiliorum, consil 253. neque excusabitur secundum eum si dicat quod non potuit cognosci, ipsa erat occulta nam licet suprum non sit consummatum, sufficit conatus, allegat capit. 1 §. item si fideiss. quibus mod. seud. amitta. & quod sine contactu corporalis inuitationis potest vita luxuriosa, indecens, & inhonesta meretrice. l. 3 tantum. §. si emancipatus, ff. de cont. tabu. l. athletas. §. pomponius. ff. de his, qui notan. infa.

7 g ¶ *Desheredar.* Sed an mater, quæ similiter esset meretrix, posset filiam ob meretricatum exhæredare. Bal. post Bart. per ex ibi in. l. in arenam. C. de inofficio testa, dicit quod non. idem tamen Bald. in. l. si filiam. C. eo. dicit, q si tempore motis matrem erit correcta, & ad honestam vitam redacta, quod tunc poterit filiam exhæredare, cum non debeat nunc reputari iuri. persona & vitima conlucuda in spicienda sic l. mella. §. 1. ff. de admen. lega. & idem tenet ibi Angel. post Guillel. per. l. imperialis in princ. & §. tales. C. de nupt. quid autem in ipsa filia quæ ob luxuriosam vitam potest ac ex hæredari, si ipsa ante testamentum patris, eo viuo, ad honestam vitam redijt, an etiam tunc potest exhæredari? videtur quod non ex nota, per Speculatium qui filij sunt legit. § 1 colu 4 versic. quid si ipsa poenitet de peccato. vbi concludit casu casu patrem tenere ad alimenta & he vult quòd non possit exhæredari: cum ista ambulent passu l. 1. quisque liberis. §. si quis ex his. ff. de liber. agnos. & similiter tali casu pater tenebitur eam dotare, secundum Abb. in cap. quinta nallis, columna. 2. de iur. quia causa dotis non minus favorabilis est, quàm causa alimentorum Bal. nouel. in suo tractatu, de dote. fol. 13. colum. 2. in. 16. speciali priuilegio. vultidem in dote licet non alleget Abba, vbi supra, & respondit ad d. §. causas. versic. si aliqui, dicens q illa dispositio non debet extendi ad istum casum dotis, ne matrimonium impediatur: & sic innuit, quod licet filia tali casu adhuc posit exhæredari, deberet tamen dotari: ne matrimonium impediatur, Alexan vero de Imol. relato. d. Hostien in l. 1. col 9 nume 33. infert ex eo, quòd filius, qui ingratitudinem commisit, adeo quod exhæredari posit si tamen viuo patre poenitentiam agat, vel ante testamentum condicum non potest exhæredari: satis facit pro hoc dicto seu illatione Alexan. d. §. causas. in versicul. si præterea, ibi & in hac professione permanserit. & facit quod not. Bal. in. l. fratres, versi. quæro quid si institutus. C. de inofficio. testa.

h ¶ *Que ella passasse de edad de veynte y cinco años.* Quid si de consuetudine patriæ, filiæ maritantur vsque ad vigesimum annum, & filia post istud tempus nupsisset, patre ignorante vel contradicente, cum indigno: an propter hoc posse exhæredari? Bal. nouell. in tractatu de dote. in 16 speciali priuilegio. fol. 13. columna. 2. tenet, quod non: ne alias per indirectum tollatur ipsi filiæ libertas matrimonij, quam libertatem non potest impedire ius civile, vt notatur in capitulo primo, de sponsa. vbi Abb. hoc tenet secus tamen secundum eum, si filia non expectans tempus consuetum, secundum morem patriæ. vide ibi per eum: (licet non in ista materia) quod attendi debeat consuetudo patriæ circa ætatem, qua mu

Vglar[a], se faziendo alguno contra voluntad de su padre, es otra razon por quel padre puede desheredar su fijo pero si el padre fuesse juglar, [b] non podria esto fazer. Esso mismo seria si el fijo contra la voluntad del padre lidiasse por dineros en cãpo con otro ome, o se auenturasse por precio a lidiar con alguna bestia braua. E otrosi, quando el padre quisiesse casar su fija, e la dotasse, segund la riqueza quel ouiesse, e segũd que pertenesciesse d aella, e a aquel con quien la queria casar: si ella contra su voluntad del padre dixesse que non queria casar[e] e despues desto fiziere vida de mala muger en puterra[f], poder la ya el padre desheredar por tal razon. Pero si el padre alongasse el casamiento de su fija, de manera que ella passasse de edad de veynte e cinco años[h], si despues desto fiziesse ella yerro, o enemiga de su cuerpo: o se casasse contra voluntad de su padre, nõ podria el desheredar la por tal razon: porque se mesa que el fue en culpa del yerro que ella fizo, porque

[illegible] per Alex. consil. 20. column. volu. 2. incipit, vi si [illegible] autem ista as[illegible] norum expectabitur, adhuc etiam stante [illegible] nore regionis, si ita in honestam vitam elegerit meretricando [illegible] Bal. nouellum vbi supra.

9 a ¶ *Otrosi de si fuere furioso.* Quid si nullus, pecuniarum furiosum die quod etiam a huic hereditas est [illegible] filios, not. gl. in authentica [illegible] i. C. de cu[illegible] pia, aut den.

10 b ¶ *Non deuen ellos.* Intelligesi sint maiores decem & octo annorum. vt infra en. i. proxima.

¶ *Lex. VI.*

Lo hac. l. ponitur. xij. causa exheredationis, si filius patrem captiuum redimere valens nolit, hoc dicit.

1 c ¶ *Captiuando.* Siue capiatur ab hostibus, siue à latronibus seuis piratis seu alia priuata persona, quia [illegible] pariter quem in carcere tenent, vultum est necare secundum Bald. in authentica si captiui C. de Episcopis & clericis. & idem dic, si condemnatus a iudice detineatur in carcere, vt tardio carceris affectus veniat solutum. l. prima C. qui bonis cedere poss. l. tertia §. tuto res. ff. de suspect. tuto. Bal. dus ibidem. colu. prima quia ex quo carcer pecunia redimitur, habebit locum ista l. secus si detineatur in carcere, vt quia est e[illegible] inflicta poena perpetui carceris, vel ad tempus: quia non cadit iudicio, nisi inueniatur compositio vel si detineatur pro inuestigatione delicti. l. 2. C. de exhibendis reis. Bald. in dict. authentica si captiui. & etiam Paulus de Castr.

d ¶ *Negligentes.* Quid si ipse carceratus vel captiuus, fuit similiter negligens, quia ipse poterat se redimere sine aliorum auxilio, & neglexit? Bal. in [illegible] authentica si captiui dicit quod parcendum est alijs, si eum non redimat. argu. l. quintus. ff. mandati. & ca. de fideiusso. Si tamen constaret quod ipse non illet redimere, tunc dicere filius vel coniunctus negligit, si ipse non redimat. & ipse vel hæres scriptus priuaret hæreditate eius, argu. l. is qui reipub. causa. la segũda. & quod ibi nota. ff. ex quibus caus. maio. secundum Bal. vbi supra.

e ¶ *Non deue heredar.* In d. §. causas. versiculum de prædictis. dicitur, illos ad successionem eius venire non patimur, in authentic. incipit. C. de Episcopis & clericis. dicitur sed etiam lege denegatur ei successio ex quo patet, quod tales filij, vel coniuncti, seu hæredes scripti, sunt insuccessibiles ipsi captiuo, ipso iure absque alia sententia, vnde superuacua est quæstio quam in hoc ponit Bal. in dict. authentica si captiui. an isti sint indigni, & insuccessibiles ipso iure, vel per sententiam, vt etiam adueritibide Paul. de Castr.

Capitiuando c algund ome, o muger que ouiesse fijos, si los fijos fuessen negligentes, non auiendo cuydado de redemir su padre, o su madre: o lo dexassen captiuo, podiendo lo redemir, si despues desto saliere este atal de poder delos enemigos, puede por esta razon desheredar sus fijos. Mas si por auentura muriesse en poder de los enemigos, aquellos que le deuien heredar, que fueron negligentes d en sacarle de captiuo, non deuen heredar e ninguna cosa de los sus bienes Mas el obispo de aquel logar, onde era natural este que murio en la captiuidad, deue entrar todos sus bienes, e fazer ende escripto cierto de quantos son: e despues desto deue los vender todos, e dar el precio en redencion de captiuos f. Ca pues que este que era Señor, non se aprouecho de sus bienes, nin fue redemido dellos: bien es que sean otros redemidos g en su logar. E lo que diximos en esta ley de los fijos: entienda se tambien de los otros parientes, que auian debdo de parentesco con el captiuo. Otrosi dezimos, que si alguno ante que eayesse en captiuidad ouiesse fecho testamento, en que ouiesse establecido algunos por sus herederos, si muriesse en poder de los enemigos, non lo querien do ellos redemir, non valdria el testamento, quanto en el establecimiẽto de los herederos: mas valdra h en las otras cosas, segund diximos en la ley ante de esta, que fabla del furioso. E la pena que diximos en esta ley, e en la que fabla del furioso, deuen auer tan solamente los parientes, e los herederos, que son mayores de diez e ocho años i, e non los otros que fuessen menores

f ¶ *El precio en redencion de captiuos.* Non ergo hæreditas deuoluitur ad sequentem in gradu: ex q. l. ista auferet existenti in primo gradu, ad quẽ hæreditas pertinet & deferet eam ad episcopũ vel ecclesiã in redemptionẽ captiuorũ: quia cũ l. priuat, põts, in quem vult, conferre secũdum qd declarat Paulus de Cast. in. d. authẽ. si captiui.

g ¶ *Bienes que sean otros redemidos.* Nota istam rationem, quæ etiam ponitur in iuribus, vnde ista. l. sumpta est. scilicet in dict. authẽ. vt eum de appellatio. cognosc. §. si vnum de prædictis, & potest ad alia induci.

h ¶ *Mas valdra.* Tenet enim eius testamentum, licet captiuus ab hostibus, quia fingitur decessisse præambula hora captiuitatis. l. lex cornelia. ff. de vulga & pupil.

i ¶ *Mayores de diez e ocho años.* Et non competit ei restitutio in integrũ si post istam ætatem, etiam ante. 25. annum negligant, secundum Bal. dum in dict. authentica. si captiui. col. 2. & sufficit, si patre existẽte ca ptiuo, illa ætas complcatur, secundum eum ibidem quia obsequium filij, erga patrem habet fructum successiuum, non instantaneum.

desta edad, maguer errassen, assi como sobredicho es. E non se pueden ende escusar los herederos sobredichos, maguer digan que non recibieron mandado de los cautiuos, para vẽder, o obligar sus cosas, por razon de quitallos. Ca sin su mandado las podrian ellos vender a, o obligar, tambien como las sus cosas propriasiassi como dize en el titulo de los captiuos en las leyes[b] que fablan en esta razon.

¶ *Ley. VII. Como el padre puede deshe edar al fijo que se tornare Moro, o Iudio, o Herege.*

HEregec, o Iudio, o Moro tornandose el fijo, o el nieto, si el padre fuesse Christiano biẽ lo puede deshe redar por esta razõ: mas si el padre fuesse herege, o de otra ley, e los fijos, e los nietos fuesse catholicos[d], estõce el padre es tenudo de estableceer[e] a estos fijos atales por herederos, maguer non quiera. E si por auentura el padre ouiesse fijos que fuessen Christianos, e otros que lo non fuessen. Otrosi los catholicos deuẽ heredar[f] del padre, e los otros non auran ende ninguna cosa. Pero si despues desto se tornassen a la fe[g] ẽ, deuen les dar su parte de la heredad. Mas los frutos[h] que ouieren lleuado los catholicos, entretãto que los otros fijos fuessen hereges, e non creyan en la muestra fe, non los pueden demandar. E si por auentura el padre e los fijos fuessẽ hereges, e los otros parientes[i] mas cercanos fuessen catholicos, estonce los que creen bien, auran la heredad, e non los otros. E si por auentura alguno fuesse herege, el e todos los otros parientes, q̃ ouiere, tambiẽ los que descienden por la liña derecha, como los que suben por ella. E otrosi los de las liñas de trauiesso, fasta el dezeno grado, si este herege atal fuere clerigo[k], estõce heredara la eglesia todos sus bienes, si los demandare fasta vn año[l], despues q̃ fuere dado por herege. E si passare vn año, e la eglesia non los demandare, estõce auer los ha el Rey[m]. E si este atal fuere lego, aura el Rey otrosi todos los bienes.

¶ *Ley. VIII. Que fuerça ha el desheredamiento quando es fecho de rechamente.*

SI el padre deshereda su fijo por alguna razõ qualquier de las q̃ dixmos en las leyes ãte desta, si fuere prouada[m], deximos q̃ dene perder por ẽde el fijo la heredad del padre. Otrosi dezimos

a ¶ *Vender.* Istud verbum non ita exprimitur, in d. §. si vnum de prædicts neq; in d. auctentica si captui, vbi dicitur: qui autem redimere student, si proprias non habeant pecunias super rebus ipsius, in eã causam recte contrahunt. Et sic limita illam l. quando iuniores vel communiter proprias non habeant pecunias, & induceit Bal. in d. auctentica si captiui ad fidei fulcorem, non habentẽ vnde soluat, & rimẽ tem sepultur carcerem, q̃ possit vendere bona principalis. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mandat.

b ¶ *En las leyes.* Non ita bene sicut hic ibi hoc explicat.

¶ *Lex. VII.*

c Herege. l. omnis xiij. causa ex hæredationis. 6. si filius fiat Iudæus vel Maurus h. d. Habet originem ab antiquis. vt cum ne ad pel. cog. 3. causa. vertic. si quis de parentibus.

e ¶ *Heregi.* Adde d. § causa. vertic. l. quis de parentelis. & c. excommunicatus. § credentes, de hæretic.

d ¶ *Catholicos.* ad de legem. cognoscimus. C. de hæretic. & in. d. §. si quis de prædictis & si habebit. 9 filij catholici succedunt patri hæretico. Contrarium tamen canetur de iure canonico. vt in c. pi. vergentis de hæretic. & in c. filij & in c. quicunq; §. hæretici. de hæretic. 6. habetur etiam in authentica gazaros. C. de hæretici dentamen q̃ nisi la pi tiarum habetur et ãtu l. 2. tituli. 26. 7. partita. An autem in hoc leuabimus in canonem, vel stas. ll. pa tiarum diuersæ opinionis fuerunt circa hoc. Nam glos. 23. q. 7. 9 semmadixit correctas esse legesi in hoc disponentes, vt ortho do. i filij haerent bona parentum hæreticorũ. Et sequuntur ibi Archidiac. & Ioã. de Fantu. Gloss. ed. ... tenuit contrarium, scilicet quod in bonis temporalibus seruentur leges, & non canones, nisi in terris subiectis Romanæ ecclesiæ, etiam quoad iurisdictionem temporalem. ita ait in summa titul. de hæretic. §. quid si hæretici filios habeant. & istud etiam voluit Ioan. And. in d. cap. vergentis. vbi dixit, quin terris imperij seruentur in hoc. ll. seculares, quæ maiori æquitati natuntur. Abb. verò ibi eum dicit intelligendum esse de opinione. Ioan. Andr. quia non habet hic rationẽ, & probabilitatem cum in d. cap. vergentis. Papa expresse faciat mentionem de terris imperij, & mandet principes seculares ad hoc compelli neque curandum est in hoc casu de legibus cum crimen hæresis sit mere ecclesiasticum, vt in capi. inquisitionis. 6. pro Iudæis de hæreti. libr. 6. & pœnæ impositio spectat ad iudicem ecclesiasticum, non ad secularem. §. in hoc. 14. quæst. 2. & istud etiam tenet Alberic. in dict. l. cognoscimus. C. de hæreti. & tenet glos. quam ibi docto commutter sequuntur in dict. ca. vergentis hoc etiam voluit glos. fina. in cap. cum secundum leges. de hæreti. lib. 6. Aduertetamen, quia de iure antiquo minus dubitationis ista quæstio habere videbatur, stante dispositione, d. authenticæ gazaros. Attentis vero istis ll. ... maius dubium videbatur: sed adhuc tenendum est quod iuris canonici dispositio in hoc seruetur: cum istud crimen sit mere ecclesiasticum: & ius canonicum hanc penam filijs infligit, considerans pœnam filiorum esse parentum. Ita quoque ff. quod metu. caus. & eum idem sit in cæmmelæsæ maiestatis temporalis, quanto magis diuinæ, vt in d. c. 9. vergentis. & ita in practica seruatur. & adde Ioan. Lup. de palat. rub. in repetitione capit. j. et velitas. super tex. colu 340. in formis innoubus. verbic. ex istis vbi vide p eũ an filij de æqtate debe t alimenta habere à fisco, vel filiæ dotes? & liberta quid in filijs ante delictũ hæresis à patre commissum natis.

¶ *Establecer.* In 3 mult hæreticum posse condere testamentum vide. l. 16. titu. 1. supra ea, partita, & quæ ibi dixi.

f ¶ *Los catholicos deuen heredar.* Vide supra in glos. 2.

g ¶ *Tornassen a la fe.* Innuitur hic, q̃ bona debent restitui hæreticis reuertis ad fidem. a. de gl. 22. quæst. 7. in summa, quæ dicit, quod dicet bona sint ablata hæreticis: si tamẽ reuertantur ad fidem, ex misericordia eis restituuntur. vt in cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & non cum dicit (de misericordia) non de rigore non sunt eis restituenda, vt voluit Archidia in ca. si vos. 23. q. 5. Adde etiam quod habetur in cap ad abolendam. de hæretic. & in c. vt officium. §. si verò. de hæretic. lib. 6. & c. vt commissi §. nec non. & ibi Archidia eod. tit. & lib. & vide Domi. in ca. cum secundum leges. de hæretic libr. 6. & pragmatica regum catholicorum data in Cordubæ anno domini. 1487.

h ¶ *Los frutos.* Fructus vt ci cui iubetur bona restitui, vel ablata dari nato non debant restitui fructus, & adde Alberic in authentica ad deinde nel ... C. de hæretic.

i ¶ *Parientes.* Hic etiam corrigitur per ius canonicum: quia nec filijs reseruantur bona parentum hæreticorum: vt dixi supra in glo. 2.

k ¶ *Clerigo.* Adde cap. excommunicatus. §. 1. de hæretic. vbi vide Abb. & Ioan. de Anna. vbi videbis quid tacendum de bonis clerici hæretici.

l ¶ *Fasta vn año.* Nota de annali præscriptione, vt etiam not. glo. in dict. 9 § causas vertic. si quis de prædictis. An autem leges istæ Regiæ hoc tempus ecclesiæ præmittere possint, non est sine dubio ex his, quæ habentur in. c. quæ in ecclesiarũ. & in. c. ecclesia. S. Mariæ. de consti. licet in contrarium adduci possent ea, quæ emulat Guillelmus Benedict in repet ca. Raynuntius, super verbo, & vxorem non ine Adelasiam numero. 2. 40. cũ sequenti. vide quæ dicam in. l. 2. titul. 26. part. 7. in glo. pen.

¶ *Lex. VIII.*

m Legitima causa exhæredationis à testatore inserta & ab hæredes probata retentes hæreditatis & si plures causæ inserantur, sufficit vnam legitimam probari. h. d.

n ¶ *Si fuere prouada.* Adde l. omni modo. C. de inofficio. testamẽt. & in 2 authẽ. nõ licet. C. de liber. præte. & in corpore, vnde sumitur in auctẽ.

Nõ inuenimus eam in nouo. rec. nec credo fuisse ibi positam.

vt cũ de appella. cognos. §. sive igitur & dicit Ang. in authẽ. de nupt. §. ingratitudinem collatione. 4. quod si cautus aduocatus, vt sempee contra filium exheredatum faciat causam ingratitudinis, peobati: nam etiam si parcen exhæredatione filij, causam ingratitudinis non inseruerit, licet testamentum ob hoc non teneat, & succedatur ab intestato, vt pote exhæredatione non legitimè facta, tamen adhuc filius exhæredatus, probata causa ingratitudinis, excludetur à successione intestata. Bal. in l. fratres. C. de inofficio. testa. vbi respondeat. ad. §. ingratitudinem. & tenet etiam & latè probat hoc Franciscus de Aret. in. l. 3. §. filius quoq. ff. de liber. & posthu. tenet etiam Socin. consil. 165. incipienti, visto peccessu. in causa quæstionis 3. volũ. col. fin. de iure tamen paterno ingratitudo excludit fratem etiam à successio ne intestati vt in. l. 2. infra eod. vbi vide & quæ dixi in. l. 10. infra eod.

2 a ¶ *Vna causa*. Adde. d. §. sive igitur & §. si tales. in authentic vt cum de appella. cognos. & facit ad illud dictum singulare Innocentij in capitu. in præsentia. de renunti. quod frater ita data expressa duplici causa, si vna liti era, licet alia sit falsa, tenet sententia ex causa vera. & adde Bal. in l. a. §. ignorum. 5. ff. de his qui notantur infa. & inducit Bart. dict. §. sive igitur. quod si in libello plura simul narrantur, vel mandantur: quorum aliquem per se sufficit non esse necesse omnia probari: sed alicuem tantum & reminiri ad nota in cap. licet causam. de probatio. & in cap. de testcript. bi vide Abb. & Imper. bi. in col. 16 & 17. cũ se quenti An autem videatur quis se astringere ad probandum eo modo, quo in libello narratur: vide Bar. in. l. habetur. in princi. ff. de illito. & in dubio nemo videtur se adstringere, nisi quatenus agere desiderat: vt tradit Bald. in. l. edita. in. 2. lectu. col. 2. C. de eden. & notat etiam quod licet quis se adstringat ad probandum, non peccho fundat intentionem aduersus agentis. Bald. in l. 1. C. si adues. iudico. & vide quod not. Iason post Salice. in. l. cum virum. C. de fideicom. Item not. quod licet pacis se astrinxerit ad probandum peccesses, & instrumẽ. poterit congruo tempore facere positiones Bald. in. l. secunda §. quod observam. C. de iura. columnar. vide notab. in ista materia per Bal. in l. prima. pe. eo. C. de condi. indeb. vbi ad intellectum. d. c. licet causam in verbo, se adstringit. & ibi dat regulam, quod ad qualitatem probãdam, tunquã videt quis adstingere, nisi qñ qualitas mutat speciem actionis, vel exceptionis vel facit aliqnẽ adimit ad id, ad quod alias non admitteretur. & dat etiam aliam regulam, quod quando plura requiruntur loco vnius causæ finalis: tunc omnia sunt probanda eo nexim. Secus si resultent plures causæ finales. vide ibi pec eum. & in causa criminali adstringere se ad ea, quæ non sunt de natura punitionis, nihil operatur gl. in d. c. licet causam & Bal. in dicta. l. penu. vide etiam in ista materia quod not. Bald. in. l. secunda colum. prima. C. de proba. & in l. secunda. col sexta. C. de scrutin. & in. l. fiustra. & in. l. cũ te minorem C. eod. titu. & in. l. si testium. colum. 3. C. de testib. & in. l. si non C. de contra. empt. & Bartol. in. l. qui vxori. §. quid tamen. ff. de adult. & quod dicit Bald. in l. 1. n. 4 & 15. colum C. quia accusa non pos. & in. l. fina. C. de fal. & in. l. fin. colum. 11. C. de edict. diui Adria toll. & in. l. minoribus C. de his quibus vt indignis & Ioan. de Plat. in. l. secũda. C. de delato. libeo de mio. nota hæc, quia collegi longo studio & poterunt prodesse, cum casus se obtulerit.

3 b ¶ *Otra razon qualquier*. Nota valde istam legem, nam peccam videtur repcobari ita communis opinio, de qua dixi in. l. quarta in gl. prima. supra ii. titulo. licet quod ex alijs causis æquè graubus vel graui oribus quàm in istis legibus expressis, filius possit exheredari: naru hic aperte confundit curilla communis opinio, cum dicit, ot ra ca zon qualquiere & latis bene etiam quod dictum in dict. §. aliud quoq. capitulum. in principio in authen. licum de appella. cognos. per quem tex. hoc idem voluit Alexan. dicta authen non licet coll. sect. da. nun 2. quarte. Sed illa partitarum. probat hoc clari cũ dicit, qualquiere, de iuris dictionis tamen ra est, quod intelligat limiter, nihil excipiendo, vt in. c. solliq. & mat. 11. & obedientia tradit Iase. in. l. quod cũq. ff. de verborũ obligationib. non enim sequitur ita generaliter in tel ligẽdo aliqua iuramenta

Rados llamã en latin, al estable scimiento del heredero, q̃ es fecho primeramẽte en la substitución q̃ fazẽ despues q̃ado dã substituto a aq̃l heredero, e esto es puesto por semejãça e. Ca assi como ha é la escalera muchos grados q̃el vno esta ante del otro, assi en los establescimiẽtos de los herederos ha grados, q̃ está vno ante q̃l otro en q̃ son llamados substitutos, ôde si el padre deserede su fijo: ẽ ante d̃l primero grado[d], o despues[e], de todos los grados delos herederos instituros, e sustitutos ẽ su testamẽto, entiẽdese[f] ẽs deseredado de todos estos grados sobredichos.

que como quier q̃ el padre pusiesse muchas razones destas sobredichas, contra su fijo, quãdo lo deseredare: si nõ pudiere todo prouar gelo el, o el heredero, q̃ fuesse escrito enel testamento, abõda q̃ sea prouada la vna cosa[a], tan solamente. Mas si por algũa otra razõ qualquier[b], que nõ fuesse delas sobredichas en estas leyes, deseredasse el padre a su fijo, non le valdria tal deseredamiento.

¶ *Ley. IX. Como quando el fijo es deseredado en el començamiento del testamento, o en la fin, se entiende que es deseredado en todos los grados de la herencia.*

mo fauor & exclusi exhæredationis quæ est odiosa: enoti. gli. spee tex. ibi. in. l. secũda. ff. de liberis & posthumis, neq; sequeretur aliquid absonum nequeoporteret per aliam legem aliquam restrictionem facere imo expressè excludunt omnes aliæ ingratitudines per. ll. expressè. vt in dicto. §. aliud quoque capitulum. & sic cessant limitationes, quæ dantur ad id, quod habetur in dicto capitulo: hanc etiam opinionem vltra Alexand. vbi supra, tenuit. Hostien. in summa. de testa. §. qualiter infirmetur. in sexta col. ibi led & si aliqa causa quem Felin. dicit ad hoc a nemine allegatum in ca. paltoralis. col. prima. de testcript. & facit quod not. Salice. in. l. fratres. in te tia oppo. C. de inofficio. testamen. quid autem de filia vel filio, quæ nupsit contra voluntatem patris, an possit exhæredari? vide. l. ancepe. & pen. titul. primo. 4. partica & quæ ibi dixi. quid autem, si exhæredatio fieret in fauorem filij, vel ipso filio volente? vide per alexand. quod tunc etiam extra istos casus teneat in authen. non licet. col. 1. & 2. C. de liber. præteri.

¶ *Ley. IX.*

2 a Exhæredatus ante substitutionem vel post omnes gradus substitutionis videtur ob omnibus gradibus exhæredatus. l. d.

c ¶ *Per semejança*. Adde l. iuris consultus. §. gradus. ff. de gradib. affinita. 1

d ¶ *Ante del primero grado*. Azo. C. de liber. præte. in summa. dicit. Ité 2 fieri debet: exhæredatio ab omnibus hæredibus, non ab vnius personatantum. ff. de liber. & posthum. l. 3. §. filius. hem fieri potest ab omnibus gradibus hæredum. quod est si fiat exhæredatio ante gradus omnes, vel post gradus omnes, vel in tra gradus, & est tunc inter gradus quando persona precedens exhæredationem, est in alio gradu quàpersona quæ sequitur exhæredationem. d. §. filius. & §. ante. & §. in eodem. & C. eod. l. 1. & vide de hoc per glo. & Docto. in. d. l.

e ¶ *O despues*. Adde d. §. filius. & d. l. 1. C. de liberpræte. 3

f ¶ *Entiendese*. Ita quod dicebat gloss. in dict. l. prima. quod nec probatio in contrarium admitteretur, cum exhæredatio facta fuit post omnes gradus. Sed communiter Docto. ibi tenent contrarium. & in d. §. filius. Si vero exhæredatio fiat a persona vnius ex hæredibus, non valet, vt dixi in glo. prima. cum enim exhæredatio sit ab hæcediate exclusio, vt in. l. quidam cum filium. ff. de verborum obligatio. non valet si à persona tantum fiat. argu. l. cum quidam. ff. de liberis & posth. & quia si respectu illius à quo fit, valeret & respectu alterius non valeret, esset dicees quòd quis decedere eo pro parte testatus. & propaire intestatus. contra regul. l. ius nostrum. ff. de regul. iur. 15. Si tamen vnus tantum est institutus, tunc valeret exhæredatio, licet ab illius persona etiam proprio nomine nominata fieret, arguendo a contrario ex dispositione dicti. §. filius. & l. non putauit. § si ab eo ex hæredibus. ff. de contr. tabul. Iasi à primo. ff. de liberis & posthumis, & idem esset, si plures essent instituti, & ab omnibus etiam proprio nomine nominatis fieret exhæredatio. vt probatur in. l. pergili. ff. de testorum. ibi me exsita. l. cum eius concordan. Nota, quod clausula in principio, vel in fine apposita referur ad omnia in scriptura cõtenta. & adde. l. si quis sex agentarius. ff. de eden & l. talis scriptura. & ibi plene notata. ff. de legat. ité clausula in medio cap. nul.

rum posita refertur ad præcedentia & sequentia, l. tin. d. § filius & c. 2. re. punt. de appella. & procedũt prædicta etiã in penis ibi dispositis, nisi, quando plane in clausula cõtinet dispositionẽ pœnalẽ, adeo quã quã posset dispositio censeri repetita sine pœna, sed quando pœna esset distincta à dispositione, tunc nõ refertur ad capitula sequẽtia, gl. magna, i Cle. 2. ad h. iuncta glos. fi. de vita & honest. clerico. est tamen glo. cõtinua in c. de multa. de præb. quam dicit veriorem ibi Abb. colũ. fin. vbi not. q̃ si in fine alicuius statuti pœnalis fit aliqua additio, q̃ pœna apposita in principio videtur repetita in illa additione, ex quo enim additur, videtur q̃ si pars illius statuti, quod melius gerũ poniur in statuto verbum additãtes vel simile vide latẽ in materia per Alex. in. d. l. talis scriptura. & per Felin. in. c. causam quę, de rescript. vbi etiã Abb. col. 2. vide etiã per Abb. in. c. ecclesia vestra. 6. not. vbi bonustex. de electio. & q̃ dicit glo. in. c. cõstituimus. 3. § 5. & vide q̃d dicit Bal. notabiliter in l. 1. C. de legit. hæred. & in. 3. pe. ff. de seu fuei. contro. inter domi. & agnatum & per Bar. in. l. si ferum. § ceritq; differentia. ff. vi bonorũ rapto. & in l. mariti. § hoc quin quẽpũ. ff. de adulte. & in. l. si legatum. ff. de annuis legat. & in. l. fin. § pe. ff. de libera. leg. Addeetiam de pœna in fine apposita Ioa. de plat. in. l. pe. C. de aquæ ductu lib. 11. Et q̃ etiã de clausula in fine apposita dicit Bar. in auctem. vt liceat mariti & aurat. § si collat. & notabiliter per eundẽ Bar. & Paul. in. l. fin. vbi bonus tex. ff. de reb. dub. & Bal. in. l. 1. ff. de cõstitu. princip. & quod dicit Bal. in. l. quisquis. C. si cert. pet. & adde quod habetur in. c. inquisitionis de appel. Et nota quod quando cõiunde non possunt referri verba clausulæ sequãtis ad præcedẽtes non fit illa relatio, seu repetitio l. 1. § hoc edicto. ff. de postul. glo. & do. tor. in l. fi. idem eodẽ. ff. de iurisdi. omni. iudi. Ite quando præcedentes clausulæ habent suã propriã & specialẽ determinationẽ, generalis clausula sequãs, non refertur ad illas. I. dolo clausula. ff. de ediebo. obl. talis scriptura. & ibi Bart. ff. de lega. 1. c. cum dicit. de dona. vbi Card. & Imola Bal. in. l. 1. C. de leg. i. re. & quãdo verba quæ fiunt in vltima clausula, nõ sunt per se principaliter posita, sed ad aliam dispositionẽ qualificandã, vt quia conditionalis modus insertus in legato vltimo loco apposito, tunc ad vltimo loco positũ, tanquã referuntur. l. filium. ff. quãdo dies lega. cedit. Bar. in. l. 11. ff. de reb. auctoritãe neq; referuntur quando ex tali relatione annullaret præcedẽs dispositio Paul. de castr. in. l. fi. & in. l. 1. C. de libe. præte. Item si clausula apponitur in medio alicuius capitis tunc ad solũ illud caput refertur dicta. l. 3. § illus. glo. Bar. & docto. cõmuniter in. d. l. 1. C. de libe. præte. Abb. in. d. c. 2. requiritis. & eleganter consi. 75. incipit. Illud dicitur quæritur. In his locis repetitis in ista materia multa notanda, quæ sparsim dispersa hic collegi: quæ cum casus occurrerit, dabunt tibi honorem.

¶ *Ley. X.*

Si un exhæredatione causa specialiter non designatur, vel designata non probatur repellitur institutus: & succedit exhæredatus: licet hæres quando non est expressa causa per testatorẽ se offerat instantẽ causam exhæredationis probaturũ. & idẽ si est præteritus filius. h. d.

1 a ¶ *Extraneo.* Idem dic, si institueret alios filios, & vnum præteriret. l. si pro tinortem, § fi. ff. de bonor. possess. contra tabu.

2 b ¶ *Y el emplea en desheredandolo.* Habes hic q̃ præterit̃ dicitur, qui nõ fuit institutus, neq; exhæredatus. vnde licet de eo aliqua facta sit mentio testamento, dicitur filius præteritus. l. quidã. & ibi not. Bart. C. de fideicom. & Bar. in l. 2. C. de liber. præte. Bal. in aurentica, ex causa. col. 1. C. eo. & procedẽtes, si relinqueretur hæreditas filio præterito per fideicommissum. l. si tamen. § qui rogatus. & ibi Bar. & Paul. ff. ad Trebel. An autẽ filius, cui pater in vita dedit suã legitimam, possit adhuc tamquã præteritus dicere testamentũ nullũ? Bar. in. l. gallus. §. & quid si tamen rolu. 2. versic. præterea posito, dũ allegat. l. papinianus. §. quarta. ff. de inofficio testa. velle videtur, quod non sibi etiam notãdi alij docto. post cũ ille enim cui non debetur legitima non potest regulariter impugnare testamentũ, eo q̃ tunc nulla sibi fit iniuria & ita arti consulendo tenet Alexan. consil. 80. incipit visis duob. instrumentis. volu. 5. colu. 2. Decius consil. 68. numero. 2. tu adde, q̃ hoc probatur in. l. cum quæri. un. C. de inofficio. testamẽ. & limitantur

¶ *Ley. X. Como el testamento en que el padre non desherada a su fijo, nin fable del, non vale.*

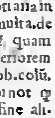

Ræteritio, en latin, tanto quiere dezir en romance como passamiento, que es fecho calladamente, non faziendo el testador mencion enel testamento, de los que auian de heredar lo suyo por derecho. E esto seria como si el padre establesciesse al gũd estraño a, o otro su pariente por su heredero, non faziendo enmiente de su fijo, heredandolo, nin desheredãdolo[b]. Pero el testamento, que fuesse fecho en esta manera, non valdria[c], e por ende ha menester q̃ quando el padre quisiesse que vala su testamẽto, e ouier sabor de desheredar su fijo enel, q̃ muestre razon cierta porque lo faze non brandola dizẽdo señalada

turpis persona esset à patre instituta nã tunc filius, etiã si sibi sit relicta hæreditas legitima, potest agere querela ad residuũ, odio illius. per. l. Pantonius. ff. si quis à pat. fuer manu. idem tenet Paul. in. l. 1. tatis C. de inofficio testa. sicut etiam est in fratre, instituta turpi persona, secundũ eundẽ Paul. qd̃ not. Contrarium tũ in fratre voluit Salicet in. l. fratre. C. de inofficio. testamen. q̃ ipse ad hunc dẽ etiã volens in filio. & respondet ad. l. patronam. q̃ loquitur quando pater exto to erat præteritus & illud etiam in fratre tenet Bartolus in. § 1. 1. authen. de hæredi. & Paul. & Ang. in. d. l. fratus.

& istud videtur verius, tam in filius quãm in fratribus.

c ¶ *Non valdria.* Intelligente sibi præteritus hũc in potestate vt in lin. 3 tei cæteris ff. de liber. & posth. &. l. 1. ff. de iniust. rupt. sue fi. emanipatus, hodie per nuta auctenticorum, & per illã. l. in filiũ incte loquentem. & tenet Bartol. in. d. l. 1 & in l. gallus. § in omnibus. ff. de libe. & posth. Limitatamen ista. l. per tex. singulare secũdũ Bartolum. in. l. si duobus. § si primus ff. de bo. pos. contra tabu. & per illũ text. in. fere. quida solẽnis aduocatus & latis doctus, quod in patet habens facultatem faciendi maiorãã in primis filiũ vel secundũ & eorũ descendentes q̃ si fecit per viãc clausuli maioriãã in primo filiũ, & eius descendentes. Et deinde morti o filio, relicta nepote eius filio, pater fecit locum testamenti, tunc in quo præterit quendam alium filium monachum non in forte in ordine sancti Francisci & fecit illã maioriã in secundum filium, qui tenebitur maioriã secundo loco facta, & non primo per illum text. quod procedit, si tenetur eius opinio Paul. de Castr. consil. 317. incipit dubium facta volu. 1. q. 5. si quis rutel. hac consultissima C. de testa. quo ordet. & si in primo testamento esset milhi vel tentes abinteiato cuius contra filius tenet Alex. in. d. § si quis antes in fi. vers. dix in. 2. tum. supra eadẽ parti fortetamen contemnetur maioriã secũdo testamẽti, quando non esset facta per vim illitationis, et ut dicit in ex causis. C. de libe. præte. secus si per viam institutionis cogita. Et quid si pater tradens ad monãstẽ filium maioriã in filiũ ipsum, gratuam, vel dat et milhi filio spurio contingit, quã illamentum, in quo facta est maioriã rumpitur ex causa præteritionis, vel allegatur alias, quille spurius non potest habere quia habetur plus quã filiũ legitimo & hic est bentum cuius hero cedente illa milhi, in maiorãã vel adiuctum aliorum filiorum & videtur quincro filiorum per tex. in l. 1. quibus secundũ secundã lectura glo. & Bart. in. d. § 3. item si quis. ff. de le. 3. præli. Quid autẽ si filius præteritus tacet per annũ an excludatur a hac dicendi nullũ, gl. in. l. si impubes. § si filio de cat bonis. ed. vult q̃ excludatur & cum illa glo. transit Bart. in. l. filiũ præterito. col. 1. versic. si vero tanto tẽpore non taceat & hoc etiam tenet idẽ Bar. in. l. vxoris C. de posth. hæred. in fi. & l. nonnulla Bal. vero in. l. 1. C. de legit. hæred. argumentũ illius. l. dicit Bar. petiur è locutum in hoc in. d. filio præterito & ponderat, q̃ glossi. in. d. § filiũ impubes. dixit intentum, ex quo patet fuisse de mente glossi. quod adhuc dici possit testamentum nullum, interim tamen donec dicant nullum, & postquam per cuitem anni præteritus est exclusus à cõtra tabulas, bene valet testamentum æquiparatũ prætoris. ita quod interim institutus etiam nuncuetiones, & lucratur fructus hæreditatis, & istum dicit esse casum singularem in. d. § fina. in cipienti quæritum, & idem tenet Bal. in. l. 2. colu. 1. C. de bonorum poss. contra tabu. vbi Alex. col. 9. versic. nixi a prædicta est videndum. tenuit idem post Bald. Angel. Paul. de Cast. & Ludouic. & Franciscus Rampo. & Imol. in. d. l. filio præterito. & alios per eum relatos. vbi late de ratione dicit. d. § quæsitum. & cum per præteritionẽ filij, testamentũ sit nullũ nõ potest hæreditas adiri vide in. l. ventre. ff. de acquir. hered. & in. l. illud. §. fi. ff. & cont. tabu. & quę non gl. & ibi docto. in. l. 2. C. de bonor. posses. contra tabu in glo. fi. Et quid si filia præterita nolit dicere testamentum nullum an possit petere dotem ab extraneo hærede nil tamen vide Bald. q̃ sicin. l. fi. C. de dot. promiss. 3. an autem præteritus possit approbare testamentum in primudirum fractum, quibus est aperta via? vide per Bal. in dicta. l. 2. C. de bonor. posses. contra tabu colu. 1. vbi tenet, quod non per. l. si pollicitorum. § fina. ff. de bonorum posses. contra tabu. in quo sunt opinitones. vide per Alexan. in. d. l. 2. colu. 2. versicu. subsequenter quæ tatur.

a ¶ *Señadamente.*

4 a ¶ *Nō dadamente.* Adde d autem, non li. et. & in corpore, vnde sic intelligitur & intelige, & ita vera quando filius venit per mortem hæredis: secus enim, si le reliquo. Voleuti adaliquid non tunc repellitur ingratus. & si nulla fieret expressio causæ vt in l. in an. & ibi Bald. lectu. C. de secund. nupt.

5 b ¶ *Ca de otra guisa non valdria.* Approbatur hæc opinio Ioann. de q̃ in auten ex causa. C. de liberi præteri. & est opinio cōmunis, de qua per Barto. & alios in. l. 1. ff. de testam. & pet Bal. & Saly. in dicta aurē ex causa, & repiobatur opinio Fulgosi. ibi & Ioan. de Imol. in d. l. 1. qui dicebant, quōd etiam hodie, quando filius est ex hæredat̄ sine expressione causæ legitimæ, nihilo minus valet testamentum: & opus sit illud per querelam rescindere.

mente, aque por aquella razon lo desereda. Ca de otra guisa non valdria el testamento. Pero dezimos, q̃ maguerdiga el padre en su testamento razon cierta, porque desereda su fijo, o su niero, q̃ non deue ser creydo, a menos de la prouar el mesmo: o aquellos que estableciero por sus herederos. E si por ventura el padre non dixesse en su testamento razō cierta, porque deseredaua a los q̃ descienden dello porque nō fazia en mente dellos en su testamento, non la podria despues mostrare el heredero: nin deue ser oydo sobre esta razon, maguer diga que el prouara contra el fijo, q̃ erro en tal manera contra el padre, porq̃ deuia ser deseredado, ante dezimos, que el fijo deue auer la heredad de su padre. E el otro estraño que fue escrito en el testamento, non deue auer ninguna cosa.

potest dictum Angel. in 6. ingratitudinem in autenti de rupt. de quo dixi supra eodem in. l. octaua. in contrarium tamen sentit. l. omnimodo. C de testiciio. testamento. vbi habetur expresse, quod ingrati non repelluntur à successione, nisi testator eos exhæredauerit: tamen si nullam eorum, quasi ingratorum, fecerit mentionem non tebit eius hæredibus, ingratos eos nominare. sed potest responderi, q̃ illa l. tantum loquitur, quādo fuit conditum testamentum: & non loquitur, quando succeditur ab intestato, quia testator non fecit testamentum: licet adhuc possit mutare, si ita filius non repellitur à successione redacto testamento, in quo filius non fuerit exhæredatus ad causam intestati, & sic in casu, quo pater ostendit signa ingratitudinis, vt in. l. si

¶ *Ley. XI. Por quales razones puede el fijo deseredar al padre, de los bienes que omesse apartadamente, e por quales non.*

Cho razones son ciertas, porque los fijos pueden por qualquier dellas desseredar sus padres, e sus madres o los parientes de quien descendē, de aquellos bienes que fuerō suyos propriamēte. E pues que en las leyes antē ésta, mostramos las razones, porque los padres pueden deseredar los fijos porē de cōuiene que mostremos, quales son estas o cho razones. E dezimos, q̃ la primera razō es: si el padre se trabaja de la muerte de su fijo, acusandole que auia fecho tal yerro, porque deue morir o perder algun miembro, fuera sendo si la acusacion fuesse fecha sobre cosa que tocasse a la persona del Rey. E la segūda ra-

6 c ¶ *De la prouar.* Vide que dixi in. l. 8. supra. eo. & est liquido probāda in gratitudo, vt in dict. l. fi. C. de secun. nupt. vbi Bal. q̃ non posit in defectum probationis deferri iuramentum, ex quo ex eigi liquidam probationem. & ratio huius. l. est ideo, quia filij habent legitimam à lege: & ideo est probanda: & non statur solo dicto testatoris, alias vero staretur etiam sine alia probatione, vt in. l. diui. & ibi Bart. ff. de adimen. lega.

7 d ¶ *O porque nō fazia mente dello.* A contrario ergo si præteritio fieret causa legitima ingratitudinis insenta, teneret testamentum, & probata causa filius excluderetur. vide per gloss. in autent. de hæredib. & falcid. §. exhæredatos. & formam apponendi causam in præteritione ponit Bald in auten ex causa. col. 6. C. de liberi. præte. vt si testator dicat, talem filium meum ideo non instituo, quia me vulnerauit: vel si dicat, ideo eum prætereo, vel non instituo, neque exhæredo quia &c. si enim apponeret verba priuatiua, tunc esset exhæredatio, & nō præteritio. & eum ista. l. parentum indistincte loquatur, videtur quod etiam hoc procedat, & si filius in potestate sit præteritus: dummodo causa legitima præteritionis inferatur. glossi ramen in. d. §. exhæredatos. super verbo non tuitenet contrarium in filio in potestate: imo q̃ testamentum, ipso iure, non valeat, si præteretur filius in potestate etiam causa expressa quam gl. ad hoc dicit singularem Alex in d. auten non licet. col. 4. vbi dicit, hanc esse communem opinionem licēt asserat bene esse tenendum secundum Angel. ibi & Paul. de Cast. in auten ex causa. C. de liber. præte. & in l. 3. eo. tit. quod ibi causa expressa in præteritione probatur, excludere tur filius à iure dicendi nullum sicut excludit ur a querela, quando probatur causa expressa in exhæredatione vide latè ibi per Alex.

8 e ¶ *Nō la podria despues mostrar.* Nor. bene ad ēd quōd dixi in. l. octaua supra eodem. in gloss. 1. & adde in auten. vt cum de appella. cognosci. §. sue igitur. quid autem si nullo condito testamento, pater decedat: an ingratitudo probata per succedentes ab intestato repelleat filium integrum à successione intestati? ista. l. non aperit, quia loquitur quando fuit conditum testamentum, & in eo non fuit fermata formam exhæredatione, vel præteritione filij, quo casu vult quod liceat tes reducatur ad causam intestati, filius succedat patri, & non hæres scriptus, quando vel non fuit à patre factum testamentum, sed decessit ab intestato. ista nihil dicit. quo casu videtur dicendum, q̃ si ingratitudo possit probari per succedentes ab intestato, repelleretur filius: sicut etiam repelleretur frater, in successione ab intestato fratris, ingratitudine probata. vt in fra eod. in. in fin. & illo casu faluam

de fun ctus. C. de fuis & legiti. hære. à fortiori non dēbet excludi, quando nulla mentio facta fuit, neque exhæredationis, neque ingratitudinis. Item quod id quod. l. duodecima statuit in fratre, non videtur extendendum ad filios seu alios descendentes, seu ascendētes, quibus debetur legitima, & hæreditas est eis quasi debita l. scripto. ff. vnde liberi. & inter quos est maior pietas, quam inter fratres, & id videtur tenendum tanquam æquius & verius.

¶ *Lex. XI.*

9 Hæc lex ponit octo casus ingratitudinis, quibus filius potest parentem exhæredare. & habuit ortum ab auten. vt cum de appel. cogno. §. & hoc quidem.

f ¶ *O perder miembro.* Hoc non dicitur in. §. sue igitur, in autenti. vt cum de appellatio. cognos. a quo ista. l. sumpta est. solum dicitur, si parentes liberos in interitum vitæ tradiderint, vnde tu notaistam. in hoc. & adid quod dixi in lege quarta supra eodem. An vero etiam sit iusta causa exhæredationis in filio contra parentem, si parens eum crimin aliter de graui crimine accusauerit inferente exitium vel infamiam, licet non posit sequi mors, vel membri mutilatio prout etiam habetur in filijs supra eodem. in dicta lege quarta, & in. §. causis. in autenti. vt cum de appellat. cognos. videtur quodsic ex natura correlatiuorum: nam pater & filius sunt correlatiua, quia non potest stare vnum sine alto, quæ est regula cognoscendi correlatiua. vt tradit Iason in. l. quarta. §. cato. columna decimanona. ff. de verborum obligatio. vbi ponit exemplum de patre & filios & domino & seruo: & etiam in poenalibus, & in correctoris sin extensio de vno correlatiuo ad aliud, vt late dicit Iason in. l. fina. C. de in dict. viduit. tollen. in contrarium tamen facit ista. l. & dic. §. sue igitur, quæ voluerunt diuersificare istum casum inter patrem & filium, & quia maior reuerentia debetur à filio patri: & grauius est filium accusare parentem, quam parentem filium. & quando in correlatiuis est diuersa ratio dispositum in vno non extenditur ad alind. Batt. lus in dicta lege fina per. l. fin. C. de secunden vendtio. vnde etiam dicebat Bald. in. l. quicunq. column. quarta. C. de seru fugiti, quod si statuto cauetur, quod filij banniti non expellantur de ciuitate, non expelleretur filia fœmina: quia non est eadem ratio præsumenda. Ex quo minor audatia est in mulieribus vt in. l. quisquis. C. ad. l. Iul. maiest. præsumitur etiam, pater enim non ita prouo filium accusaturum: cum nullus amor vincat paternum. l. fino. C. de cura. furio. l. si si quis

dem.ff.quoiulmet.caus.facit optime.l.si filius.& quod ibi Bald.C.de patrit po.esta.

2 a ¶ *Se trabaja.* Adde quod habetur supra eo.l.4.& in.d.§.siue igitur.

3 b ¶ *Amige.* Adde.§.siue igitur.& supra eo.l.4.

4 c ¶ *La quarta.* Adde.d.§.siue igitur.& supra.eo.d.4.

5 d ¶ *Desheredar.* Not.illã causam & an possit hoc casu filius accusare patrem, qui tale delictum commisit: vide quæ no. Salycet.in.l.iniquum. C. qui accus. nõ pos. & quæ dicam in d.2.titul. 7. partit.

6 e ¶ *Desmembrado.* Adde.d.§. siue igitur & rectè.libert.C. de episcopaudi. & supra eo.l.1.

7 f ¶ *En las leyes.* Supra eo.l.6. & in d.§.siue igitur.& auten ticam.si captiui. C. de episco. & cleri.

8 g ¶ *Heredego.* adde d.§.siue igitur. & 3 eo.l.9.

9 h ¶ *Señaladamente.* Adde dic.§. siue igitur. & in auten. nos sicet C. de libe. præteri.

10 i ¶ *Non valdra el testamento.* Approbat opinionem communẽ de qua per Alexandr. auten. ex causa eo 3 C de liber præte. contra lo. de Imola. quæ aliud voluit in.§. filio præterito ff. de iniust. rupt.

11 k ¶ *Otras las mandas e las otras cosas.* Adde.d.§.siue igitur ad fin.& in auten. ex causa.C. de libet. præte. vel exhæredat.& l.fin.d.8. infra ead. par.

¶ *Lex XII.*

12 ¶ Potest frater fratri ẽ summis in testamento suo præterite sui exhæredare cum causa vel etiam sine causa: nisi in alæ vitæ aut diffamatum institutat. vel secunt tunc enim per querelã inofficiosi. rupto testamento succedet frater nisi in statris non te ceptanit, aut eum criminaliter de casu mortis vel niembit accusauit, vel maiorem partem bonorũ eius petdete fecit aue posse suum ad hoc posuit: nec in aliquo istorum casuum viuus potest succedere fratri abintestato, si proberut, h d.

1 l ¶ *Son razon.* Adde.l.secidã supra eo.&.l frattes.&.l.fratris.C.d inofficio testa & in auten. de hæredi.& falcid.in prin.&in.l.primo ff. de inofficio.testa.& in.l. eo.§. sorore.

2 m ¶ *Demala vida e infamado.* Adde.d l fratres. ibi si scripti hæredes infamiæ vel turpitudinis, vel eius notæ macula aspergunturi.& l.t. tit. in fia proximo. & dicunt ut tuipes personæ mi et crices vt tn. l. panthio aiusin prin ff. si quis à paten. fuer. manu. & omnes infames sine sit infamia facti, vel iuris. glo. & docto. in.d.§. soror.& in.d.l. frattes Iof. Faber etiam in d.to.§. sorot. dicit comprehendi etiam excoriatores equorum, lusores, ebrii, brigosi, dissoluti, & malæ vitæ & in honestæ, vnde etiam mulier, quæ passa est secum commisceri, licet sine questu, sed solum ardore libidinis, dicetur turpis secundum eundem Io. Fabr. item & vsurarii, secundum Bald & Saly. in l improbum. C. de l. t., qui notan. infra. item fitus ex secerdote secundum Ial. qui alios tefertur. d. l. frattes ad finem. & idem si frater instituerit suam concubinam, vel aliquem ex bannitum, aut damnatum de vulnere, seu aliqua violentia, vel de alio maleficio infamiam irrogante, vt tradit Ang. in. d. l frattes. sprincip & in l.1. in fi.d. d. inofficiosi testa. & aduerte cum Ange. dicit condemnatum de vulnere: nam si non esset condemnatus ex eo quod tantum vulnerauit, non censeturvilis persona. quia hoc non probatur tute, vt dicit Philip. Cotn. consil. 176. in causa querelæ 4. volumi nu 8.

n ¶ *El hermano.* Deutroq; conjunctointeliige, vel saltim consanguineo ex eodem patre, non de vtero tantum, prout habetur in d. I. frattes de q̃ ista sumpta est. item intelligede fratre nato ex legitimo matrimonio secundum Bald. & Saly cetum. & Iasin. de l. frattes. & Angel. in.l.t.ff.eo.nõ ergo procedet in fratre naturali, licet legitimato per rescriptum principis secundum Saly cetum, & Iaso in d.l frattes. per.l communium in prin C. de natura. liber. Intelligeetiam de fratre pcimi gradus, non de filius fratrum. l. fratris. C. de inofficiosi testa.

o ¶ *El testamento.* Idem dic, si faciat frater donationem in officiosam tunc principe, vide gloss. & ibi Bartol in auten. de nunier.f. donatio coll. septima in glo. super verbo filiorum. & intelligesiue frater sit præteritus, siue exhæredatus secundum Salycet & Paul. de Castr. & alios in dictalegefratres. an autem rupto testamento per querelam à fratre præterito vel exhæredato, debeant ut legata per autenti. ex causa. C. de libet. præteri & vt habetur supra eo. l proxi. & .l fi. titul. 8. in fra ea. parti. Salycet. disputat in.d.l. frattes. q. quarta. & dicit de rigore tuus non debent sed quod pars contraria eis æquior & quiste articulus egeret decisione principali vide ibi late per Iaso. dum tenet contumeniam opinionem esse, quod legata non debeantur & sic quod. d. auten. ex causa, non habeat locum in fratribus tutpi personam instituta. & bene facit ad hoc, d.l.fi. tit. 8. in fi. eo.

p ¶ *La heredad.* Approbatur hic opinio Guliel. telati à Paulo de Castro in dic. l. frattes. vt non solum teuocetur testamentum per querelam, quo ad legitimam fratri debitam: sed etiam, quo ad omnia bona. & idem tenet Bartol. feuille, cuius est illa lectura, in auten. de hæredib & falcid. in princip. colla 3. per l. Pantonius ff. si quis à patrn. fuer. ma-

dezimos, que quando el fijo quiere deseredar a su padre, que ha menester, que diga señaladamente[h] alguna de las ocho razones sobredichas, porque lo faze, e q̃ sea aueriguado. e si non lo fiziere assi, nõ valdra el testamento,[i] quanto en el deseredamiento del: mas las mandas e las otras cosas,[k] que el testador establesciesse en el testamento, son valederas.

¶ *Ley. XII. Como el ome puede deseredar a sus hermanos con razon, e sin ella*

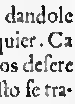

As razones porque puedẽ ser deseredados los parientes que descienden, e q̃ suben por la liña derecha mostrimos fasta aqui. E agora queremos mostrar, en que manera pueden ser deseredados, los que estã en la liña de trauiesso, assi como los hermanos. E dezimos, q̃ el vn hermano puede deseredar al otro con razõ, e sin razon[l]. E aun que nõ fiziesse mẽcion del, en el testamẽto, puede dexar lo suyo a quien quisiere, quando nõ ouiere fijos ni otros que descendiessen del, de la liña deere ha: ni padre ni auuelos, fueras ende si establesciesse por su heredero a tal ome, q̃ fuesse de mala vida, o enfamado.[m] Ca estõce non valdria el establesciminto de tal heredero, ante dezimos, q̃ el hermano[n] puede que brãtar el testamẽto,[o] e auer la heredad[p] de su hermano, prouãdo este ante el Jud

gador assi como deue. Pero tres razones son, porque se non quebrantaria el testamento en q̃ el hermano ouiesse establesciido por su heredero a ome maguer fuesse enfamado[b], o de mala vida. La primera[c] es: si el testador ouiesse desheredado a aql su hermano, por razon que se ouiesse trabajado de su muerte en alguna manera. La segũda es si en algũ lugar o tiẽpo le ouiesse acusado criminalmente a muerte, o perdimiẽto de miembro. La tercera es si le ouiesse fecho perder la mayor partida de sus bienes, e aunque los non perdiesse, si non finco por el desgelos fazer perder. Ca por qualquier de estas razones sobredichas, que fuerẽ aueriguadas, puede el vn hermano desheredar al otro, maguer establesciesse a ome mal enfamado por heredero. E aũ dezimos, q̃ si pudiere ser prouado quel hermano erro contra el otro, en alguna de las tres maneras q̃ diximos, que si el hermano aquiẽ es fecho el yerro, muriesse sin testamento: d non podria el otro que auia errado contra el, demãdar, nin heredar ninguna cosa de los bienes del, por razon del parentesco.

¶ Ley. XIII. Porque razon deuen perder los herederos la herencia que deuian auer.

Seys razões principales mostraron los sabios antiguos, q̃ por cada vna dellas deue perder el heredero la herẽcia del finado. La primera[e] es: quando el señor de los bienes fue muerto por obra, o por cõsejo de algunos de su cõpaña, si el heredero sabiendo[g] esto entrasse la heredad, [h] ante que fiziesse querella[i] al juez, de la muerte de aquel cuyos bienes debeu occultar en l. 3. §. q̃ ad causam, cum sequentibus. &. §. nõ tamẽ. ff. ad Syllania. & in. l. si ea. C. de his quib. vt indig. & licet. l. ista præcepit, dedit tamen beneficium hæredibus, vt si pl. interim deceßisset, transmittant ius adeundi ad successores suos. l. pe. C. de his quibus vt indig. & in. d. l. tertia. §. eleganter &. §. si & tradit Azo. C. de his quib. vt indig. in summa.

[f] *¶ Muerto.* Quid si non appareat? vide d. l. & si certus. §. si vnus & ibi Angel. ff. ad Syll.

[g] *¶ Sabiendo.* Nam secus si ignorauerit vt in. l. si ideo. & in. l. cum fratrem. 3. C. de his quib. vt indig.

[h] *¶ Entrasse la heredad.* Approbat opinionem Hugo. relatam per gloss. in. l. in cognitione. ff. ad Sylla. & reprobat opinionem Ioann & Azo. de qua etiam ibi per gloss. & opinionem Hugo approbat glossa in. d. si ea. C. de his quibus vt indign. & in. l. tertia. §. quod ad causam. ff. ad Syllania. & pro ista opinione est text. in. l. necessarios. §. non alias. ff. eodem.

[i] *¶ Querella.* Innuit sufficere accusationem proponi absq; eo, quod expectetur quod supplicium sumatur ab officiribus vel seruis, qui dominum non iuuauerunt. aduerte tamen, quod Saly. in. l. cum fratrẽ C. de his quib. vt indig. ita oppo. quæsit de hoc an quando defunctus necatus a familia, sufficiat quæstionem prius habere de familia, & ea habita statim hæreditas adiri possit, an vero necesse sit supplicium expectari in quo dicit quod text. videntur contrarij. nam in. l. 3. §. quod ad causam. & in. l. necessarios §. 1. ff. ad Sylla. videtur text. requirere quod supplicium expectetur sed in d. l. 3. §. non tamen & in. l. si ea. C. de his quib. vt indig. videtur text. exigere solum quæstionem haberi, & referet quod quidam illos text. supplent per primos. & sic volunt q̃ supplicium semper deberi expectari in necato palam, si vero clam, quod tunc sufficiat quæstionem haberi, ipse vero Saly. quando necatus palam a familia, vult quod ante vendicam mortem defuncti, hæres non possit adire & licet supplicium expectetur, si vero clam, dicit necessario prius habere quæstionem de familia, & quæstione habita, si confessio aliqua sufficiens habetur tunc expectetur supplicium, alias si nihil sufficiens ex tortura ab eo haberetur, tunc possit adire impune, neq; aliter fit de supplicio quærendum. & cum dictis Saly. et ita tribi Alexan. & certe hæc distinctio est satis æqua ad concordiam dictarum ll. & sic cundum eam videm hæc. l. ii tellegenda, & limitada & supplendi per alias leges. & nota hoc bene, quia iura & docto. vi centur loqui de iustinio le, & etiam ita. d. brocardica in hoc transit & ita casus occurrent, cum hæc notabilia leuabis laborem in intellectu dictarum. ll. & docto. & etiam huius l.

Partida. vj. I ij

¶ Lex XIII.

Ponuntur in hac l. sex casus in quibus hæres institutus perdit hereditatem. primus si quis ope vel consilio familiæ interfecerit. ante aditionem hæres scienti querelam iudicialem non apposuit. Si autem ab extraneo interfecerit. potest hæres adire & iuria quinque vel iam conquerendi alias auferetur ei hæreditas & applicatur regi.

[a] *¶ La primera.* Hic tacitam ratiam senatusconsulti Syllaniani, in quo continet, quod adire hæreditatẽ, neq; bonorum possessionem petere hæres debet, nisi vindicauerit necẽ defuncti, & quæstionem habuerit de familia, & cõsiliis supplicii ex &. C. de his quib. vt indignis. & priuilegio postulationem imponi cũ dominio potuit succurrere neq; eam hæres per commentum familiæ facin. Adrian. ff. ad senat. de familia, & cõsiliis supplicii ex &. C. de his quib. vt indignis. & priuilegio postulationem imponi cũ dominio potuit succurrere neq; eam hæres per commentum familiæ facin.

queria heredar. Mas si al testador ouiesse muerto otros estraños, [a] que nõ fuessen desu compañia, bien podra su heredero entrar la herẽcia, e despues fazer querella de la muerte del fasta cinco años. [b] E si fasta este tiempo non lo fiziere, deuela perder, [c] e deue ella tomar el Rey, assi como a ome q̃ la non merece. [d] La segunda razon es, quando el heredero abre el testamento [e] de aq̃l q̃ lo establesçio, ante que fiziesse la acusacion de los matadores del, seyendo sabidor de los que le auian muerto. Pero si non lo supiesse o fuesse aldeano necio: festo ẽce non perderia la herencia por esta razon. La tercera es, si fuesse sabidor en verdad, q̃ el testador fuesse muerto por obra, o por cõsejo, o por culpa del heredero. [f] La quarta

a *Estraños.* Non distinguit ista l. sive clam sive palam occisus sit ab extraneo & sic videtur, quod vi roque casu ante vindictam mortem defuncti hæres poset cadere, ut ius sententia fuit Azo. vt patet ex dictis eius. C. de his quib. vt indign. & refert glosam l. eum fratrem. C. de his quib. vt indign. sed opinio Azo. videtur esse contra casum in l. minoribus, ad fin. C. eod. vt in. d. l. cum fratrem. dicit Bart. Salyc & Pau de Castr. Et sic voluit, q̃ quando occiditur palam ab extraneo, hæres non potest adire ante vindicatã mortem defuncti, & supplicium sumptum, & cum ista l. non dicit sive palam sive clam occisus fuerit ab extraneo, limitat & intelligi debet iuxta id, quẖ habetur in dict. l. minoribus. & sic limitatur & intelligitur infra. ea. l. ibi. & secunda ratione.

b *Fasta cinco años.* Illud quinquennium non arguit hæredes eius, qui occisus fuit a familia sua: quia solum tali casu limitatur, q̃ hæredes non adeant ante quæstionem familiæ habitam & mortem vltimam, vt dixi supra in gloss. roxi. idem est vbi dicit, opposita ante adeantur hereditatem statuerentur, occiti, quia totum tempus anterius est in dilatione datum ad acusandum, neque punitur nisi non accusat, nisi adeat, & tene mentalitatem. l. partitarum pr. l. 3. cum hoc tempus quinquennii, hæredi quando defunctus occisus fuit ab extraneo id dicendum hæreditatem non adeunti non ita tempetur, imo vt dicit Azo. C. de his quib. vt indignis in summa quod cum non sit determinatum tempus, huius flotter fuit ab initio vel ex fortetiori tempus, quo quis potuit accusare vel esse tempus quinquennii, vt. ff. ad Syllan. in cognitione, & tit. de vltimum approbatur hic, gloss. etiamin d. l. voluit tempus esse a biennium, vide. bi per docto. tene ergo mentis istam. l. partitarum, ita probatum tempus statuentem & ita ex causa posset accusare autem. l. in quis homicidii, C. de accusat. & in l. prætoredicat, si iudicatur ff. de iniur. & quia ex causa dilationis ãtire sic intelligenda, ut patet ex notata in capitul. primo. de dilatio. vbi Abb. column. secunda. & in capitul. cum sit. Romana. de appellatio.

c *Deuela perder.* Adde l. propter venenum. ff. ad Syllan. & l. omnium. & l. cum fratrem. C. de his quib. vt indig. &. l. ut illustrem. libr. quinto. ordinarie regatur ibi etiam ab hac pena. l. illa excepti minores & feminæ, & reputare, quod occisus fuit in prouincia, ta q̃ possit accusari. & ad. l. 4. in nouis. C. de his quibus vt indigni. & l. remanet. § si quis ignorans. ff. ad Syllanã vbi idem habetur in rusticos licet contrarium & male tenuit Paulus de Castro, ad dictam legem primam. secundum Alexand. lib. ad fin. & Iason. in. d. si ea. C. eod. & habetur in rustico infra eadem. d. l. ibi. & secunda ratione. Item limita, nisi sit praeuentus ab illo in accusando. l. fororem. C. eodem. limitatur iam in sibi illustrato hærede: quia si eius pater occidit testatrem, filius illustrius non debet accusare patrem, nec tenetur vlcisci necem defuncti contra proprium patrem, & si adeat, ne eius lita, non reddit indignus secundum Alberic. post Pilleum ab eo relatum in rubrica. C. de his quibus vt indig. allegat texte notabilem in. l. si adulterum cum incestu. § liberi. ff. de adulter. quod dicit sui, glaue Iason. in dict. l. prima columna secunda. dicens, quod ab alio, non dicit nisi ab Alber. ego etiam dici a Ioann. Andrea. in additio. ad Speculam in rubrica. de successio. ab intest. column. prima vbi refert. d. quæstionem Pilet & addit Iason in dict. l. 1. idem dicendum e contra, si filius occidisset, & pater fuisset institutus per testamentum dict. § Alberto. in fin. & limita etiam vt infra eo. l. proxi quidautem si pseudo hæres occidit, an teneatur se deferre? Bald. dicit q̃ non. n. l. C. in quibus causis in integ. testi. non est necessa. & ibi quod nullus nisi fiscus potest referre istam quæstionem hæredibus vindicantibus necem defuncti: hæres tamen qui occidit, licet non iudicetur indignus ex eo, quod se non defert: erit tamen indignus ex eo, quod occidit secundum Bald. vbi supra. & habetur in tractat. libri la tercera. Idem etiam in ista materia l. 15. & 16. infra eo. fiscus vero non tenetur vlcisci morem defuncti secundum glo. in. glo. laremus l. recusate. § si fisco. in verbo vindicaueri. ff. ad Trebellia. Aduerte tamen, q̃ And. de Ysernia. in tit. quæ sint regalia. in versic. & quæ indignis. vult contrarium: imo q̃ fiscus accuset occisores de homicidio, si non sit alius, qui accuset per text. in l. 1. C. ibi caut. in fral. ibi cum dicit neque bona fisco peti posse prius quam ille crimine consistere apud eum, cui conuenitur: nam iro gare licet: & tene mentalitã text. & ibi ita And. de Ysernia. quia opinio dict. gloss. eorum multer ibi tenetur per doctorum tamen allegant, neq, respondent ad text. in d. l. 1. adde etiam quod & ista opinio prout non procedit in his qui lueo hæredum sunt vt in. d. l. eq̃ui. cum l. sequenti. ff. de his quib. vt indig. vbi idem Bar.

d *Que la nommare.* Habes hic quod regulariter appicari debet fiscus id q̃ autertur ab indigno. & adde. l. Papinianus. & item. ille. ff. de inofficio. tell. & ibi per Paul. de Castr. & l. 1. qui cõtra. & ibi Bal. C. de incest. nupt. limitat tamen, vt in. d. l. infra eo. & quæ ibi dixi.

e *Abre el testamento.* Non sufficit resola apertura testatoris, nisi etiam hæreditatem adeat, vt ex hoc petitat hæreditatem, vt tenet Bartol in l. in cognit. one. ff. ad Syllanã & dixi supra eadem l. in glo. super bono. ita esse videtur dicere, quod petitari l. partitarum. concordãtur opiniones Hug. & Ioann. & Azo de qui. his quibus in dict. gloss. videlicet in opinio Hugo. procedat, quando hæres ignorat occisores: vt non sufficiat apertura tabularum, opinio vero Ioann. & Azo. procedit, quando hæres scit, qui essent occisores: vt tunc sola apertura sufficiat, sed magis placet primum dictum, vt supplet ratio. l. per d. § non dicat.

f *Aldeano necio.* Not. bene, quia non parcitur rusticis: nisi quando ignorant, seu quando est rusticus opere & conuersatione. l. athletæ. § de rusticis. ff. de excusatio. tutor. l. final. C. de iure. Bald in. l. 2. columna quinta. C. de rescindenda venditio. rusticus namque, qui sagax est, non excusatur prae textu rusticitatis secundum gloss. nota in dict. § idem licitis & nor. Bal. in. l. prima. C. de interdict. in interpupil & cut. ut vtraque lectura. ibi gloss. pra. summa contra rusticum facientem ut tum claim.

g *Del heredero.* Azo. in summa. C. de his quib. vt indig. colu. 2. sic dicit, multo magis auferetur hæreditas hæredi, si plenet occiderit testatorem: nam auferturei, si eius negligentia, & culpa testator decesserit. ff. eodem. l. indignum. tu adde. l. cum ratio in fin. d. bon. damnatorum. & l. Lucius Titius infin. ff. de iurisdic. & ibi Bartol. & l. sequenti in princi. & § final. ff. ad Syllã & ibi Bartol. & l. 2. tu. infra se punit apud. l. penultimi tituli. nono lib. 4. for. ll. & l. his consequente § primo. ff. ratiol. hereditum. vbi colligitur, quod licet hæreditas possit ab occidente defuncti auferri, velut ab indigno nihilominus interim ante quam fiscus auferat ipse est hæres cum effectu, & exercet actiones hæreditarias. & not. Bald. in. l. hæredi natu. colu. 3. C. de his quibus vt nota indignis ubi etiam ait, quod si non occidit, sed vulnerauit: sufficiet efficaciter, ex quo nõ reputãt exhæredatus, vt in aut. ut nõ de appo. rogne. § causas. & in. l. si C. de reno. donat. vt etiam ibi per eũ, quod si nõ occidit testatorẽ, sed eius vxorem, vel liberos, vel fratrem testatoris & ante partio fratris interficientis accresceat alteri fratri, et eiam ex hiis eum vi. ibi per eum. Aduerte etiam, quia si frater occidit fratrem hæreditas occisi debet confiscari, non venire ad sequentes in gradu: vt etiam ex ista l. partitarum colligitur, quia ipsum iure dedit dimittit ad fiscum. vt in. d. l. hi cũ sequenter. § 1. nam iura sanguinis non abstrahetur propter crimen, sed ita accedit fiscus secũdu Bal. 1. 1. cum quã. col. 3. ver. hæc faciunt ad qõn. § C. de fideicõ. & idem secut. dt. et. ibi filius patre inter fecit, quia non succedit nepos, sed accuit in feudo ũ pater no, si frater occidit fratrem suũ, feudum non confiscatur, sed transit ad alios agnatos. vt not. glo in. eo. si vasal feu priuetur cui de fata Bal in c. 1. similiter. au. 4. quib. mod. feud. amit. ex quo infers ad maiorem, &

In nota rec est l. tituli. libr.

Non inoui ni eam in nota rec.

si filius occidit, & fuerit de in maioria. vide bonum text. in l. post legatum. §. si pater. ff. de his quibus vt indign. & l. 1. in fine. §. si quis bonorum possessionem. ff. de bon. libert. & in ea l. in. §. si patroni filius. &, l. diui Pius. & ibi Bartol. ff. de in. ff. de bon. post. contra tabu. & Bartol. in auth. vt cum de app. cog. §. si quis de praedictis. colla. 8. glo. & Bart. in l. 1. ff. si quis alii. test. prohibit. fed an si filius occisoris moratur sine filijs succedet pater occisor? & text. videtur q non in d. l. Lucius. ff. de iure fisc. aduertetamen quia illa l. loquitur si bonis quæ habentur ab antiquioribus titulo maioriæ sed ad ea quæ habentur à progenitoribus antiquis: quòd indignus pater nahereditate peridat illa facit. l. si ex patronis. §. Iulianus. ff. de bon. libert. Item ex quo pater fuit exclusus propter delictum perpetuo debet esse exclusus quia causa exclusionis fuit perpetua. facit ad hoc quod Bartol. in. §. quin etiam epist. vel abbatem Doc. cons. 9. vol. col. 10. Petrus parisius cons. 71. vol. 4. nu. 101. cum similibus seq.

es, quando el heredero yo quiesse a con la mugerbde aquel q̃ le estableseio por heredero. La quinta es si el heredero acusasse el testamento, o la escritura en que fuesse estableseido, diziendo que era falso[a], siguiẽdo esta acusaciõ fasta que diessen juyzio[d] sobre ella. C. si fuesse fallado el testamento por verdadero perderia el porẽde la herencia. Esso mismo seria si el heredero fuesse personero, o abogado, [e] para seguir tal acusacion como esta contra el testamento, en que fuesse estableseido. Fueras ẽde si lo fiziesse por pro, o por mandado del Rey[f], o si fuesse guardador[g] de algund huerfano, e razonasse cõtra el testamento por pro del ca estonce non le empeseeria La sesta[h] razon es: quando el testador rogasse al heredero en poridad[i] que diesse aquella heredad en que le estableseiesse a algun

a ¶ *Vergüenza.* Azo in summa C. de his quib. vt indig. col. secunda. dicit fore idem, & si genuissent ex illa ignorantia testatoris secerit, puta cum vxore sua concubuisset, nam et ait tunc adimeretur ei legatum & forte adimeretur et hæreditas, vt ff. de adim. et legat. l. 4. §. fin. Led argumentum contra est in eo tit. l. ex parte Bal. etiam in l. fideicommissum. C. de fideicommiss. dicit, quod si non offendent testatorem viuum, sed eius memoriam, vt quia illuprae oit videtur? & concludit post glos. quod peridit legatum, & multo fortius, si testatore viuente, cum ea adulterem sine ergo hoc fiat testatore viuente, sive eo mortuo: videtur q procedit, quod habetur. & ista l. loquitur in distincte. vnde verum, casum complectitur. Bart etiam in d. l. ex parte concludit, quòd propter causas inimicitiæ tantum potest quis à successione repelli quando hæres intulitus præbuit causas inimicitiæ, vt quia occidit filium testatoris, vel fecit sibi aliquid grauissimum, sitamen testator vel extraneus dedit causas inimicitiæ, & non ipse institutus, tunc habet locum, quod habetur in d. l. ex parte. quia non repellitur ab hæreditate & ita solitur, quod Azo. reliquit in solutum, hoc etiam quod in illa dispositio, tenuit glos. in l. solotem. C. de his quib. vt indign. Adueretamen pro illi est ictu huius. l. quia videtur, quod intelligi debeat, quando hæres post mortem defuncti concubuit cum eius vxore tunc enim si fuerit testatore hoc fieret, & eo ignorante. tunc euocaretur in instituto, & legatum expræsumpta voluntate testatoris quòd si scisset re uocasset, vt in glos. in d. l. fideicommissum. C. de fideicommiss, & quia tunc legatario vel hæredi instituto ad huc non erat aliquid quæsitum, neque testamentum confirmatum, non potest dici, quod auferatur ab eo, tanquam ab indigno, ita dicit notabiliter Bartolus in l. 1. ff. de his quib. vt indig. Bart. tamen loquitur ibi in legato & aliud videtur dicendum in hæreditate, quæ non potest adimi voluntate nuda, sine solennitate vt in. d. l. ex parte. & in l. militis codicillis. §. verum. ff. de testam. mil. & tenet Paul de Castr. in d. fideicommissum. C. de fideicommiss. vbi vult, q hæreditas tunc applicetur fisco, auferendo ab hærede, vt ab indigno. pcon etiam voluit Bald. Alex. verò in. l. solotem. C. de his quib. vt indign. dicit hoc, q applicetur tunc fisco, esse contra text. in dict. l. ex parte. & contra eam tem glos. & docto. in d. l. hæreditas C. de his quib. vt indign. dum reprobant solutionem, secundum glos. ad. d. l. ex parte & si vult, quod tunc hæreditas non applicetur fisco, sed remaneat penes hæredem. vnde articulus iste reddit duobus, ex conflictu istarum opinionum videtur dicendum, quod ista. l. indistincte procedat, vt dixi & est de mente Bartol. in d. ex parte, & de mente doctorum in d. l. fideicommissum. vbi vt dixi Bald. tenet expresse, & sui etiam de mente Azo. & quia. l. ista generaliter loquitur & quia videtur absurdũ, vt hæreditas maneat apud hæredem ita indignum.

b ¶ *Con la muger.* Idem videtur si cum filia, vel nuru: vt in. l. 9. titul. 26. 4. parti. & quæ sibi dixi.

c ¶ *Que era falso.* Adde. l. qui cum maior. §. accusasse ff. de lib. libert. & l. alia causa C. de his quib. vt indign. & vide per Azo. C. de his quib. vt indign. in summa. col. 4. versic. et secunda causa. vbi hoc intelligi in hæredemaiore viginti quinque annorum nam minori ætati eius qui accusauit pareitur post. d. legatum. §. ætati ff. de his quib. vt indign. & arg. l. minoribus C. eod. quid autem si non dicat. falsum, sed interdum bonorum possessionem contra tabulas, an procederet quod hic habetur? vide per Alex. an. in d. l. alia. & glo. & doctor. his qui contra. ff. de vulg. & pupil. & nut. quod in impugnante illud instrumentum extra testamentum, vel codicillos non procederet quod his disponitur l. qui Romæ. §. Beta. ff. de verbo obliga. Paul. & Alexand. in dicta l. alia.

d ¶ *Juyzio de sentencia.* Imponente finem litis intelligenda nam si appellauit, & pendente appellatione, dissiliit idem est, acsi in primam instantiam dilitis fuisset. arg. d. qui cum maior. §. accusasse. ff. de bon. libert. glos. in d. Papinianus. §. nemo. in fine. ff. de officio. cesta. ita etiam declarat Azo vbi supra. sufficit enim, vt ente litem pœnam sine a principio sive pendente appellatione desistat, & ita est intelligenda & limitanda. l. ista partitatum ad terminos iuris communis, vnde sumpta est. Quid autem si desistit post conclusionem in causa? Cynus in dicta alia. voluit. idem esse, acsi lata esset sententia: quia causa cessat consumpta post conclusionem in causa per. l. quamvis indubitati. C. de appellat. vide cauta est secundum eum, quod expectet sententiam, & postea appellet. & deinde ante conclusionem in causa tenuit, sed desistat: quia licet non patietur pœnam priuationis peridit. §. accusasse. & idem tenet ibi Bald. allegans. l. ossi notabilem in lege prima. in princ. in glos. secunda. ad. h. ff. de actio. empt. si tamen ille, qui desisteret ante sententiam post conclusionem in causa non agebat litem in probam & ita ex actis appareat excusaretur renuntians post conclusum in causa secundum Paul de Cast. & Alex. in d. l. alia per text. in dic. §. meminisse. ibi lite in proba, perseuerauerit per quem text. etiam decidit, quid si sententia esset lata contra absentem contumacem.

e ¶ *Personero o abogado.* Adde. l. post legatum. §. sunt qui putant. ff. de his quib. vt indignis. & l. fi. in fi. ff. de officio cesta.

f ¶ *Del Rey.* Vide in dict. §. sunt qui putant, vel aduocatum fisci. & notatistam l. patrocinari, cum dicit pro pro o mandado del Rey. nam ex disunctiua vult, quod & si non necessitate ex necessitate officij, excusetur procurator vel aduocatus fisci assumens hoc officium solũ pro vtilitate fisci. excusabitur ergo quicũq; procurator vel aduocatus, & si non sit ille, qui ad ista elit deputatus à regẽ. & sic extenditur dispositio d. ver. aduocatum fisci.

g ¶ *Guardador.* Adde §. si tutor. inst. de inoffici. testamen. & l. cum quædam muller. ff. de administratore. vbi vide Bal. idem voluerunt quo libet legatario ad rem instituto.

h ¶ *Sesta.* Adde quæ tradit Azo. C. de his quib. vt indig. in summa. col. 4. versi. est alia causa tertia.

i ¶ *En poridad.* Secus si palam, vt in d. *non intelligitur, in princip.* ff. de iure fisci. vbi vide bonum textum quando dicatur fieri clam, vel palam. & not, quod licet sit permissio de restituendo incapaci in publico instrumento; si tamen rogantur testes & tabellio, vt teneant in secreto: dicitur fieri clam secundum Bartol. in. l. nõ intelligitur. §. tacite. ff. de iure fisci & in l. infrandem ff. de his quib. vt indign. vbi ponit hæc verba. Idem dicerem, si fieret in instrumento publicum adhibitis testibus, & notario. in quorum fidem posito, quod hoc secretum teneretur, tunc enim satis est tacitum fieri commissum, id est in dictum fieri clam quod taliter fit, quod non potest deuenire in notitiam aduersarij secundum Bartol. in d. §. tacite & adde Decium consil. 399 column fina & in dubio quando non certificauit personam, cui restituerentur, est aliquatis præsumptio, quod reliquerit incapaci non tamen tanta quod sufficiat, nisi alter probetur. secundum glos. in l. Lucius. §. in testamento ff. de legat. primo. & ibi Bartol. & idem Bar. in l. quem hæredi. in fin. ff. de ceb. dub. & licet non sufficiat hoc ad probandum tacitam fidem fuisse accommodatam: si tamen testator rogat hæredem, vt restituat, cui vellet non potest hoc casu fuerium eligere: quatenus videtur capere a testatore. l. vnum ex familia in princip. ff. de legat. secunde. & tenet Bartol. in lege si alicui iuniori. secunda. ff. de his quibus vt indig. vide etiam in ista materia per Cyneum lectum, vt sic liceret quæro. C. de fideicommiss. quæ litem hoc probetur: & qui el testator habeas fiducia iuratum in

fili, aut exorem, & roger, vt post mortem testificat quibus velit: quæ posset substituere filium testatoris an per eximinatur, quod per eum fuit cæcata fidei ad hoc accommodata? Bartol. dixit quod non in dicit, sancta autem quia etiam ita consulun per multas cautiones in consilio quodcunque incipit Cæcilius de postulato. adde quæ notat idem Bartolus in l. 1. in qui ff. de vulga. & pupil. & tradit Alexander consilio. 5. in incipit visto tuemace. ad fi. de secundo vo lun. & quæ notat Bal. in l. eam quæ in col. 10. versi subiungitur talis. q. C. de fideicom.

fuisoª, o a otro, que lo non podia heredar, porq̃ le era defedido por la ley. Casi el heredero cõplisse tal ruego, ¿o mãdamiento del testador, e la entregasse al otro, perderia porende el derecho q̃ auia en la herencia. E por qualquier defect Iacob de Are. Rayner. & Bald. inferentes q̃ si non interuenit accaetio aliqua, sed fortenud a postulatio, vel nulla penitus appareat cautio, quod tunc non habebit locum aliqua pœna & quod sic doctores pœdicti videntur sentire q̃ licet hæres accomodasset tacite fidem, si camen se non obligauit cautione priuata vel chirographo, non habebit locum pœna & peccon se quentium non applicabitur fisco, quod dicit esse singularia materia, si esset verum, ipse camen tenet in hoc cõtentum per d. l. non intelligatur, §. tacite cũ bi nota, per Bac. & per bar. in l. ff. de his quib. vt indig. vbi glo. & Bart. videntur velle quendum per cautionem priuatam recognitam potest probari de accomodatione tacita fidei sed etiam per confessionem eius, qui dicitur rogatus & istud dictum Imol. videtur vetum maxime stante. l. octo na. hominis regni. in pienti e como quiera, hæc omnia probant peccatum hæredis, à quo pœna priuationis descendit consistere in fide accommodatione tacita de restituendo non capaci. vnde videtur quod partitarium supplenda hic in xta. l. omni communis, de quibus simpta est cum in hoc nulla diuersitas opinionum fuit inter glossatores neq; assessentibus in hac re communi. Et licet si hæres rogatus solutus non capaci, confiscentur hæreditas, vel hic & idem si non solum. sed tacitam fidem accommodauit de dando non capaci per dictas leges & sic secundum vetanq; expositionem glosan. d. l. etiam. & quod ita Imol. ocho in corrigere, quæ etant de mine communi, patet ex §. primo. in. infra. ea. parti. vbi ponitur si res ex sola accommodatione tacita fidei, nisi sit filius in potestate, vel si cum testatoris, vel de quod dista. l. partis actum de ordinatione casum singularem qui non ita clare cepere debitum de ture communi, scilicet q̃ si hæres se certo tuo rogatus de restituendo non capaci, non camen constaq̃ quod si res suam fidem ad hoc accommodauit si tamen hæres procesisit ad actum cessationis sui persona indigni cum ratis hæreditas cellitura applicatur fisco. & hæres peredit, quod in hæreditate habebit. vt enim hic vides non dicitur, quod hæres fidem accommodauit, sed quod cogamentacitum testatoris implentur, restituendo incapaci. & licet de hoc videatur casus singularis in postulante. § fina fi ad Trebellia. non camen est ita clarum. & Bald. illum cex ad hoc allegantes in. l. eam quæ in col. 6. C. de fideicom. versicul. sed quæro. vbi quæritur, quid si dignus rogatus est restituere indi, quo velum in oci pacte dignos & respondet, quod si rogatus accomodauit tacitam fidem, succedit fiscus. sed si non accommodauit, non succedit, quod dicit esse verum, hæc est tacita ad verbi, sed si rogatus post cessitad actu restitutionis sui persona indigni seu incapacis, tunc illud quod cessit tucum est indigno applicatur fiscoper. d. l. si postulance §. si. quem tex dicit vnicum in hac casus ergo sic, quãdo hæres accommodauit tacitam fidem de restituendo incapaci, non decidit hic, & certanet sub dispositione iuris communi. l. commodissime cum similibus ff. de libe. & pollhe.

d *Perdeta.* Liberatestamentorum testamentorelictæ debitrentur. l. in pe 25
cator §. fina ff. de fideicommiss. libertatis & nõ veniunt præ legatarios bonis, quæ auferuntur ex causa fidei commissi. l. eum qui. §. final ff. de his quibus vt indign. & nunquid ille, qui tacitam fidem accommodauit vno nuncupato, censeatur tendi gustor a hæreditate? Bald. quod sic in. l. etiam. C. ad legem falci. ledin cõtradum est textus in l. hæres qui certam ff. de his quibus vt indign. Quid autem si testatoc, qui cale rogauit, et ac preibi cec. hæres vero institutus latcus, qui bona restituit, seu tacitam fidem accommodauit: cur fisco, an eccle sia? vel in pers bona applicentur? Baldus in. l. si quis presbyter. C. de episcopis & clericis. versicul. secundo in ductur illa. l. qui cit, quod fisco regio, ex quo bona auferuntur de manu hæredis laici, & cui erat ius quæsitum. si tamen hæres esset presbyter, applicentur ecclesiæ secundum eum, qui argutat sententia auditus ad sententiam legis: quia cum per sententiam iudicis bona ecclesiæ non possunt fisco int pers applicari, sic idem est dicendum in sententia legis & cum dicitis Bal. tenuit ibi Pau. de Castr. & Ioan. de Plate in. l. a. col. 1. C. de bon. vacan. lib. 10. & nota, quod si cet restatoc coget sec certo hæcedt. vt de bonis propcijs det tantum incapaci, habebit locum hæc pœna, sitat cum dem hæcedta cestatore cesinquidue, quantum rogatur restituere secundum Ioan. de Plat. col. 1. circa li. vec. nec eltmita. C. de delato. li. co. per l. sed scho. §. a. fi. de condit. & demonstra.

a *Cautio.* Spudio & intapaci vi sequitur & adde. l. nõ intelligitur. §. vaci ex ff. de iuriscis. & Bald. in l. eum. vel. l. modo qui 10. C. ad. l. fal. Sed an hi testatori filio spurio eli quepalm applicentur fisco? vel remanent apud hæredes legitimi, vel ad quos bona ad eam tendenteª vide Bart. in. l. fiscal. a ver. quæ 10. & eenoc in dubio fide de his quib. vt indig. vbi eriam tractat, an si tali qui s modus ecinquendit filio spurio. vide ibi per eum.

83 b *Quelo no mpedia heredar.* Quid si potest capere tempore testamenti, sed non tempore mortis vel contra? vi Iul. non intelligitur. §. quãdo autem. ff. de iure fisci. & l. in fraudem. 4. ff. de his quib. vt indig.

24 c *El cumplisse el ruego.* Et in fine dicit. e la entregasse. Imo sit aperte dum hic ex sola accomodatione tacitæ fidei de dando fi capaci, si hæres ei non tradere thereditatem non aufecerit hæreditas ab hæredi, vt indigno, neq; perdere thereditatem. & secundum hoc superiori ad fectoi ut ait Bartolus in d. l. ff. de his quib. vt indig. quid de beat facere ex conscientia illa, quæ est tacite rogatus de dando incapaci? vbi conclusum legatur, ipse dicit loquendo salua cautione theologorum, ip debeat dare ipso fecunoõ conscientiam, neq; poest illa esse quod vel remittere in eto endo, dicitur malæ fidei possessor. Item qui. ff. cod. malectidet est omne, quod non est ex fide, peccatum est vi in eam de pra si dipt ex quo bac. vult apere, q ex sola tacita fide, etiam ablq; tadhione, hæres ad accetiam pœna, quod tuli dicti Bact. cũ di ci non posset retinere in conscientia, & quod, ene tur pãdere fisco, nõ ea res in pulotenui vel nisha. es sic, & in pœnam. Il. hant hæredi cat esu hi in de dicunt & pœnam in foro conscientia nõ solutur glo. vulg. & notabi in. e. fin. ce mis as. ... q. 6. & com. tal hoc dictum tenet Didacus Covarruias in suo opuscolo. matrimoniali. 2. parte c. §. 5. ver. quinto. hinc conlitur, q secundum eum ipse spiritus possit cin foro conscientiæ tacita bona accetinere, si tibi ab hæreditate dati, etiam si præcessit fides de cellicuendo. videbit dum ecli. 3. infertur. sed forte dictum Bartolus. verius est, ex quo ille hæres non habet voluntatem defunctæ, neq; sibi relinquere, nisi fidem cacitam præstitisset. vide non potest dici, q sit verus hæres. Item qui ibi dicit cui Didacus q spiritus potest cernere, salua conscientia, si sibi ab hæreditate cedatur, videtur contra ea quæ ait in supra ea. l. in glos. super parte ei pocidad. p. c. sisle tpu in si non ab hæreditate videatur capere: sed à testatoris est cum sit incapax etiam in foro conscientiæ tenebitur restituere, prout etiam ipse Didacus fatetur, quod spiritum non potest eam bona conscientia tenere res sibi a parte donatas, vel dictas, vt ait vbi supra ver. primum. & respondet ad glo. di fraternitas. Tu cogita supe dictis. & adde Lucam de pen na in l. 1. C. de his qui se defe. li. 10. co. 2. ad fi. vbi ponit quæstionem an Ecclesia qui commissi aliquod crimen propter quod debeat perdere bona, si camen sic occultum teneatur ipse se defetere in foro conscientiæ & hoc cen lare. & ibi refert distinguentem Bartol. an bona publicanti ipsorum vel per sententiam. in vide in hoc de confiscatione ipsorum quod non ligat in foro conscientiæ vt teneatur se prodere qui et ceidi Didacus Covarruias in dicto suo tractatu matrimoniali, parte. 2. capitul. n. 5. 8. & Iaco. septimacensis sin suo tract. de hæresi. capitul. 7. numero. 27. cum se jactibus & hoc etiam probari videtur ex Imo intelligitur, quia in. ff. de iure fisci. vbi cotum pondus fiscin accommodatione tacitæ fidei decessitendo incapaci. & idem probatur in. §. in inde autem probatur etiam in dict. Eum qui. in pdn. ff. de his quibus vt indig. vbi habetur, eum qui tacitum fidei commissum in fraudem legis suscepit, eos quoque fructus, quos ante litem motam percepit, restituere cogendum, respondi, quia bonæ fidei possessor fuisse non videtur: pondera vel bum (quoque) nam expetelle sentit de hærede, qui possidebat, & adhuc non restituerat conuento, item quia accepuit eum malæ fidei possessorem. & sit tenetur ad fructus etiam ante litem motam, loc etiam probat text. in dicta secunda expositione glossi libro, l. etiam. C. ad legem falcid. & ibi Salycetus expresse notat, dicens non, quod non expectitur, vt fidei accommodator solutus, sed tuffficit, vel si hunc fidem accomodauerit, vt patet ex secunda exposicione, quam faciegloss. super verbo admissi rasse, quod tene cor de, hæc fuit verba Salycet. probatur etiam hoc in. l. imperator. §. fi. ff. de fideicommissa. liberta. hoc etiam probatur in. l. in tertis. ff. de legat. 1. vbi Ioan. de Imol. notat tria requisita per illam. l. vi quis dicatur in fraudem fidem accommodare, scilicet quod factum sit clam, & quod hæres teneretur camin ne se obligauerit, & quod sit hæres accommodata de restituendo non capaci, & quod si tibi prædictain eerueniant, non habet locum aliqua pœna, & hic quod solum in capaci vel ne, non ast in considerationem, ibi q; prec

a ¶ *Las mandas.* Nota bene ista in regulam, quæ etiam probatur ex iuribus alegatis superius in qualiberex prædictis causis.

¶ *Lex.IIII.*

✠ Si incapaci testator aliquid relinquat fraudulenter iure institutionis, sive alias & is antequam recipiatur legis curiæ hoc reuelet: habebit in præmium medietatem hæreditatis, vel legati ad minus. hoc dicit.

b ¶ *A la corte del Rey.* Non aperit coram quo delatio sit facienda, & deinde tum municipalis delatio fieri debebat coram procuratore cesaris. vt in l. prima. C. de his qui se defer. libr 10. & in lege prima & secunda. C. vbi cau. fiscal. parte in regno suffiriet, seu fieri deberet coram, his qui præsident in iudicijs rerum fiscalium, & patrimonij regij: quos vulgo dicuntur contadores maiores, qui videntur esse in locum procuratoris cæsaris cum cognoscant de causis fiscalibus, & inter fiscum & priuatum, prout de iure communi faciebat procurator cæsaris, & sic in audientia fiscorum debet fieri ista delatio: & non videtur satisfacere si fiat coram procuratore fiscali, prout etiam tradit Lucas de Penna in l. 1. ad fin. C. de his qui se defer. libro 10. vel dicit, quod potest fieri ista delatio coram procuratore Regis vulgo dicto mayordomo mayor ad istum nam quæ pertinet inquirere, & scire reditus & iura Regis, vt habetur in l. 17. titu. 9. 2. partit. & videtur successisse in locum procuratoris cæsaris, & huic dicto consonare videtur. l. 16. infra eo. non tamen vt videmus de facto cognoscit de causis, sicut cognoscebat procurator cæsaris. vel dic quod sufficit, si delatio fiat in regio consilio, & cum illa. l. non exprimat coram quo fiat, sed tantum dicat, ad curiam Regis: videtur quod sufficere in quocunque auditorio regali se deferatur quod ex procuratoris fisci notificetur, vt ratum prosequatur. vt notat glossa in lege. 1. in principio super parte recessum. ff. de iure fisci.

c ¶ *En desfeobre.* Statuitur præmium se deferenti, vt hic & in l. 1. C. de his qui se defer. libr 10. & in. l. edicto ff. de iure fisci. & in. l. senat. §. 2. & in l. cum tacitu. ff. de iure fisci. sic etiam reuelantibus proditionem præmium assignatur in l. quisquis C. ad l. Iul. maiest. in. l. in testamento. & ibi Bal. vbi etiam de reuelantibus occisores. ff. de hæredi instit. Adeo tamen quidam sunt ita totaliter incapaces, quod & si se deferant, nõ consequuntur præmium, vt hæretici damnati in metallum deportati. vt notat glo. 1. in. l. in prin. ff. de iure fisci. & vide eo. tit. l. edicto §. eos.

3 b ¶ *Quel non quisiesse cebir.* Innuit quod si iam recepit, quod & si se deferat nõ consequatur præmium: contrarium tamen habetur in. l. edicto

estas seys razones sobredichas pierde el heredero la herẽcia: e deue la auer el Rey e por estas mismas razones que el heredero deue perder la herencia, por essas mismas perderian las mãdas[a], aquellos aquien fuessen fechas.

¶ *Ley. XIIII. Que galardon deue auer aquel que nõ puede ser por derecho establesciido por heredero, min rescibir manda si alguno le faze su heredero, e le manda algo, e el mismo lo descubre ante que sea acusado dello.*

Si alguno de aquellos aquiẽ defiẽden las leyes ẽste nuestro libro, q̃ les no pueden fazer mãdas, nin establesceer por herederos, acaesciere que gela fagã en cubiertamente, segund diximos en la ley ante desta, si este a tal fuere a la corte del Rey[b], e dixere assi: tal manda que me fizo fulano o me segund me fazen entẽder non la puedo auer segund derecho, fazed della lo que touieredes por bien: por esta bondad que fizo en descubrir[c] lo que le era mandado en poridad, que lo non quiso rescebir[d] contra defendimiento del derecho. dezimos que deue auer la meytad[e] o menos de lo q̃ le fue mandado, o de la herencia[f] en que fue establesciido por heredero en testamento de otro.

¶ *Ley. XV. Porque razones se puede escusar el heredero que non pierda la herencia, maguer non sea vengada la muerte del testador a quien hereda.*

Engança diximos que es tenudo de demandar el heredero de la muerte del testador. E si non lo fiziesse assi, que pierde por ẽ de la heredad q̃ deuia auer del. Pero o cosi y ha en q̃ la non pierde por tal razõ. Esto seria como si el heredero querellasse la muerte, mas el juez o el señor de la tierra, non quisiesse llegar la q̃rella a derecho. Esso mismo seria si acusasse a aq̃llos q̃ sospechasse q̃ le auian muerto, e diessẽ la sentencia cõtra el heredero, assoluiẽdo los acusados e quitando los de la acusacion q̃ auian fecho dellos. Ca maguer nõ se alçasse[h] de tal juyzio, non perderia por ende la heredad: otro tal seria, si el heredero fuesse menor[i] de veynte e cinco años: o si aq̃llos q̃ ouiessen muerto al testador, nõ pudiessen ser fallados[k] para fazer justicia dellos. Ca por qualquier destas razones sobredichas en esta ley, q̃ non fuesse tomada vengança de la muerte del testador, non perderia la heredad por ende, porq̃ se entiende que non finco por el.

Adtit. C. de his qui se defer. libro 10.

e ¶ *La meytad.* Adde. d. l. cũ tacitũ. & l. senatus §. senatus Ad maiest. de iure fisci. l. tamen. 1. C. de his qui se defer. dicit tentia quæ loquitur in hærede rogato, non in fideicõmisso rio, ideo cessat distinguere. vt per Alber. & Bart. in d. §. senatus. & per Ioa. de Plat. in d. l. 1. & per Angel Are. in prinri. inst. de fideicommi. hæredi.

f ¶ *Herencia.* Intelligendum dodrantis vt in dict. l. cum tacitum. & vide in materia fideicommissi Bartolum & alios quos supra in glo proxi. retulit.

¶ *Lex. XV.*

✠ Si hæres accusat occisorem eius cui successit & iudex ei iustitiam non administrat: aut succumbens non appellatur vel si occisor non inuenitur: aut hæres est minor xxv. annorum nec accusant non auferitur ei hæreditas propter hoc. hoc dicit.

g ¶ *Non quisiesse.* In supremo domino vel iudice ex eius negligentia nõ esset superior, cui fieret querela de negligentia, vel iudex iniustus plane procedit. si vero esset iudex inferior, quem laudum esset retam superiori. nam si inferior graue denegandoius, potest adri superiori et cogat iudicem, vt parti ereni tradatur vt in authenti vt differen. iud. §. si vero. colla 9. vel vt ipse ibi iustitiam faciat cum ex negligentia denoluantur iurisdictio ad superiorem vt in authenti de quæstio. §. si vero forsan, & ibi Bar colla. 6. & per Ioan. de Plat. in. l. nemo carcere C. de exastor. tribu. d. l. 10.

h ¶ *Non se alçasse.* Adde. l propter venenti. 6. fina. ff. ad Syllan & intelige secundum Bartolum ibi quando sententia est bona lata. vel si dubia, quia tunc præsumitur pro lentencia. vel si exarsi cum propter impiam, alias si male esset lata appellare tenetur. & enim tenetur si parte ersa appellaur, et respondere secundum glossi. & Angel ibi & si appellauit prosequi tenetur. l. minoribus. C. de his quibus vt indign.

i ¶ *Si el heredero fuesse menor.* Adde. l. minoribus. C. de his quibus vt indign.

k ¶ *Non pudiessen ser fallados.* Adde. l. tertiam. §. si quis ignorans. ff. ad Syllania.

¶ *Lex. XVI.*

Hæreditate per legem ab hærede defuncti necem non vendicante eius hæres fauctor creditoribus ex vtiles hæreditarias & legatarios retinere fauctor quam erat hæres habituri. l. d.

1 a ¶ *Dezimos.* Prosequitur nota. per Azo. C. de his quibus vt indigu. in summa. col. fi. vers. & est sciendum.

2 b ¶ *El mayordomo.* Facit ad id qd dixi. ff. col. 14. tng. l. 1.

3 c ¶ *Las debdas.* Add. l. nõ possunt. ff. de iur. fisc.

4 d ¶ *Lo que el testador.* & sic fiscus licet non conficiat inuentarium, non tenebitur vltra vires hæreditatis. vt hic & in. d. l. nõ possunt. & in. l. 1. §. an bona. ff. de iure fisci. vbi hoc notat Bart. & Alb. in dic. l. non possunt. colligit, quod si alicuius malefactoris bona ad fiscum peruenant, non tenet vltra quã ad eum peruenit, & intellige quando iure deuolutionis quia vacantia seu confiscationis fiscus succederet; quia tũc non dicitur in hæreditate succedere. l. 3. §. eadem constitutio. ff. de fideicommissa liber. cum gloss. ibi & ideo non tenetur vltra vires hæreditatis. vt in. d. l. 1. §. an bona. & hic. & ita intelligit Bartol. in iu. rub. ff. de acquir. hæred. vers. & ex hoc apparet, vnde fiscus esset, quãdo fiscus succederet, vt hæres & iure hæreditario.

5 e ¶ *Las mandas.* Adde. l. cum fisco. ff. ad Syllania & l. dicitur. ff. de iure fisci.

6 f ¶ *La quarta parte.* Adde. l. Maccellus. §. fi. ff. ad Trebell.

¶ *Lex. XVII.*

Si legatarius constitutus tutor in testamento recusset officium perdit legatum pupillo applicandum: & si testamentum celat perdit legatum hæredi acquirendum. Item hæres tanquam filius institutus si apparet non esse filium perdit hæreditatem contra gumens defuncti proximioribus applicandam, quibus non existentibus regi applicatur. idem si infidelis vel hæreticus instituatur. Item filio patem furiosum alimentare nolente applicatur hæreditas extranea de eo curante, & hæreditas capiunt non redimente distribuitur hæreditas in redemptione captiuorum. hoc dicit.

1 g ¶ *Cuydarian.* Prosequitur nota. per Azo. in summa. C. de his quib. vt indig. col. fi. vers. pter. ac hoc ad maiorem notitiam huius titulo. & vide nota. ab. per Bart. in. l. fin. pen. & fi. col. ff. de his quib. vt indig. & per. g. l. in. l. hæredibus C. eo.

2 h ¶ *Cosas y ha.* Regula ergo erit ex ista. l. quod quidquid auferitur ab indigno, applicatur fisco adde. l. Papinianus. §. meminisse. & ibi gloss. & Bart. & Paul. ff. de inofficio testam. vbi Paul. limitat, & intelligit, quando propinquorum defuncti erat indignus, aliaq ceteris vt in l. penul. C. de legat. C. de secundis nuptiis. l. si pater. C. de hæredibus instituendis. & ibidem tenet Bartol. in. l. auferetur. in principio. ff. de iure fisc. & ad. de ad. d. regulam. l. qui contra. & ibi Bald. C. de inofficiosis nupt. hæc regula, limitatur, vt hic videsin multis casibus: tuetiam limitatur hæredi indigno instituto, qui non adeat, sed repudiet hæreditatem: nam tunc hæreditas non applicatur fisco. ita Bartolus per text. ibi in. l. eius. §. primo. ff. de iure fisci. cum enim indignus non acquiserit, non potest dici, quod auferatur ab eo. Bald. tamen in. l. eum quam. C. de fideicom. col. 2. vec. quæro quid si testator. limitat hoc nisi indignus reputaretur in fraude fisci, quod dici præsumi si hæreditas erat locuples vel expediens fisco allegat. l. cum fisco. ff. ad Syll. quã ita mentem ipse limitat, quando indignus viuat adhuc tempore mortis testatoris: secus si decessit ante mortem: quia ratione indignitatis, nihil posset auferri: cum dies indignitatis non cesserit. l. fin. §. fin. ff. de his quib. vt indig. quod habetur tamen per gloss. & Bart. in l. sequens in princ. ff. ad Syll. videtur hic dictus obstare: cum loquitur ibi quando hæres fuisset tam negligens in vindicanda nece defuncti: & sic ex negligentia tantæ iniuriæ ius qui citum fisco: & sic est præsumptio, quod in fraudem fisci non adeat: & sic vult quod hæreditas non distinctæ ausertur ab indigno, siue adeat, siue non adeat. Idem etiam tenet Bart. in. l. 1. in. 4. q. pen. vers. itẽ quæro. quid si hæres institutus esset indignus. ff. de vulg. & pupil. vbi Alexan. col. 1. dicit, illam esse communem opinionẽ. Soci. et ibidem. 34. col. vec. circa 7 q. Bart. asserit hanc esse communem conclusionem, q fiscus auferat hæreditatem ab indigno etiam exclusio substituto. quam limitat, vt non procedat in eo, qui nullo modo est ipsa pax, quia tunc fiscus non succedit. 1. C. de hæred. instit. Secundo limita, vt procedat quãdo institutus recusauit vel in fraudem filii distulit adire: secus si mortuus fuisset, tunc hæreditate sine fraude non adita: quia tunc fiscus nõ admittitur, sed substitutus. Tertio limita nihil institutus repudiaret, antequã sit certi: dignus. Iante quam. ff. ad Syll. & voluit Bart. in d. l. sequens. Quarto limita, nihil datus esse substitutus hæredi indignotheo, qd capere non posset, vt tenet Ange. per illum text. in. l. 2. de hæred. instit. & in. l. in tempus. ff. eo. & licet Soci. contra istum videatur limitationem agnitat ex eo, quia expressio eius qd iacit in mesi, nihil operatur & non solum potest dici, qd ita expressum est per abusi modũ quam tacite in fin. si dixit in eo q capere non posset, quod vel tunc potest comprehendere etiam incapacitatem superuenientem ex indignitate quod non comprehendit id quod tacitum est, scilicet si non adiecit, vel adire non potuerit qd refertur ad aliam incapacitatem, quæ nõ peueniat ex indignitate ad quam. l. in isto tacito non habuit consideratione. tel. ita et veco expectantes sic.

¶ *Lo que el testador.* Sic fiscus licet non conficiat inuentarium, non tenebitur vltra vires hæreditatis. vt hic & in. d. l. nõ possunt. & in. l. 1. §. an bona. ff. de iure fisci. vbi hoc notat Bart. & Alb. in dic. l. non possunt. colligit, quod si alicuius malefactoris bona ad fiscum peruenant, non tenetur vltra quã ad eum peruenit, & intellige quando iure deuolutionis quia vacantia seu confiscationis fiscus succederet; quia tũc non dicitur in hæreditate succedere. l. 3. §. eadem constitutio. ff. de fideicommissa liber. cum gloss. ibi & ideo non tenetur vltra vires hæreditatis. vt in. d. l. 1. §. an bona. & hic. & ita intelligit Bartol. in iu. rub. ff. de acquir. hæred. vers. & ex hoc apparet, vnde fiscus esset, quãdo fiscus succederet, vt hæres & iure hæreditario.

¶ *Las mandas.* Adde. l. cum fisco. ff. ad Syllania & l. dicitur. ff. de iure fisci.

¶ *La quarta parte.* Adde. l. Maccellus. §. fi. ff. ad Trebell.

¶ *Ley. XVI. Como quando el Rey o su mayordomo recabda las herẽcias de los herederos, que non las merescen, aque dizen en latin indigni, es tenudo de pagar las debdas e las mandas, a los que fueren señores dellas.*

LA desconocẽcia el yerro q̃ el heredero faze, en nõ q̃rer vengar por juyzio la muerte de aq̃l aquien hereda nõ deue empescer a los otros q̃ nõ auã culpa E porende dezimos[a], q̃ el mayordomo[b], o el procurador de la camara del Rey, q̃ ouiere arecabdar los bienes q̃ estos tales duẽ heredar, assi como sobre dicho es, porq̃ los nõ merescẽ auer, q̃ de ue pagar las debdas[c] q̃ fincaron del testador, fasta en aq̃lla quantia q̃ montare lo que el recibio[d] de la hereneia. Otrosi dezimos, que deue pagar las mandas[e] que fueren escritas en el testamento del finado, fasta en aquella suma, que montare lo que la camara del Rey recibio de aquellos bienes, tirando ende la quarta parte[f] para el Rey, segũd que la deue retener para si el heredero, e esta quarta parte se deue sacar de las mandas, quando non fincare tanto de la heredad de q̃ se podiesse entregar della.

¶ *Ley. XVII. Por quales razones la herẽcia que el heredero perdiesse por yerro que ouiesse fecho, non la deue auer el Rey.*

CVydariã[g] algũos, que todas las cosas que son tomadas a los q̃ las nõ merescen, que deuẽ ser de la camara del Rey. E porende dezimos, q̃ cosas y ha[h] en q̃ nõ seria assi. E esto seria como si dixesse el testador, e mãdasse a algũd ome alguna cosa señaladamẽte: e despues desto dixesse que ro gaua a aquel ome que fuesse guardador de sus fijos, aquel llamã en latin tutor. Ca si este atal non quisiesse ser guardador de los moços, non merescia auer la manda. Pero tal manda que se toma a este por razõ que era desconoscientes fazedor del testamento, sera de los huerfanos sobredichos, e non del Rey. Otrosi dezimos, que si algund ome fur tasse el testamento, en que le ouiesse fecho alguna manda, que la pierde[k] por esta razõ, e que deue ser de los herederos del testador e non del Rey. E aun dezimos, que si el testador estableciere

1 g ¶ *Cuydarian.* Prosequitur nota. per Azo. in summa. C. de his quib. vt indig. col. fi. vers. pter. ac hoc ad maiorem notitiam huius titulo. & vide nota. ab. per Bart. in. l. fin. pen. & fi. col. ff. de his quib. vt indig. & per. g. l. in. l. hæredibus C. eo.

2 h ¶ *Cosas y ha.* Regula ergo erit ex ista. l. quod quidquid auferitur ab indigno, applicatur fisco adde. l. Papinianus. §. meminisse. & ibi gloss. & Bart. & Paul. ff. de inofficio testam. vbi Paul. limitat, & intelligit, quando propinquorum defuncti erat indignus, aliaq ceteris vt in l. penul. C. de legat. C. de secundis nuptiis. l. si pater. C. de hæredibus instituendis. & ibidem tenet Bartol. in. l. auferetur. in principio. ff. de iure fisc. & ad. de ad. d. regulam. l. qui contra. & ibi Bald. C. de inofficiosis nupt. hæc regula, limitatur, vt hic videsin multis casibus: tuetiam limitatur hæredi indigno instituto, qui non adeat, sed repudiet hæreditatem: nam tunc hæreditas non applicatur fisco. ita Bartolus per text. ibi in. l. eius. §. primo. ff. de iure fisci. cum enim indignus non acquiserit, non potest dici, quod auferatur ab eo. Bald. tamen in. l. eum quam. C. de fideicom. col. 2. vec. quæro quid si testator. limitat hoc nisi indignus reputaretur in fraude fisci, quod dici præsumi si hæreditas erat locuples vel expediens fisco allegat. l. cum fisco. ff. ad Syll. quã ita mentem ipse limitat, quando indignus viuat adhuc tempore mortis testatoris: secus si decessit ante mortem: quia ratione indignitatis, nihil posset auferri: cum dies indignitatis non cesserit. l. fin. §. fin. ff. de his quib. vt indig. quod habetur tamen per gloss. & Bart. in l. sequens in princ. ff. ad Syll. videtur hic dictus obstare: cum loquitur ibi quando hæres fuisset tam negligens in vindicanda nece defuncti: & sic ex negligentia tantæ iniuriæ ius qui citum fisco: & sic est præsumptio, quod in fraudem fisci non adeat: & sic vult quod hæreditas non distinctæ ausertur ab indigno, siue adeat, siue non adeat. Idem etiam tenet Bart. in. l. 1. in. 4. q. pen. vers. itẽ quæro. quid si hæres institutus esset indignus. ff. de vulg. & pupil. vbi Alexan. col. 1. dicit, illam esse communem opinionẽ. Soci. et ibidem. 34. col. vec. circa 7 q. Bart. asserit hanc esse communem conclusionem, q fiscus auferat hæreditatem ab indigno etiam exclusio substituto. quam limitat, vt non procedat in eo, qui nullo modo est ipsa pax, quia tunc fiscus non succedit. 1. C. de hæred. instit. Secundo limita, vt procedat quãdo institutus recusauit vel in fraudem filii distulit adire: secus si mortuus fuisset, tunc hæreditate sine fraude non adita: quia tunc fiscus nõ admittitur, sed substitutus. Tertio limita nihil institutus repudiaret, antequã sit certi: dignus. Iante quam. ff. ad Syll. & voluit Bart. in d. l. sequens. Quarto limita, nihil datus esse substitutus hæredi indignotheo, qd capere non posset, vt tenet Ange. per illum text. in. l. 2. de hæred. instit. & in. l. in tempus. ff. eo. & licet Soci. contra istum videatur limitationem agnitat ex eo, quia expressio eius qd iacit in mesi, nihil operatur & non solum potest dici, qd ita expressum est per abusi modũ quam tacite in fin. si dixit in eo q capere non posset, quod vel tunc potest comprehendere etiam incapacitatem superuenientem ex indignitate quod non comprehendit id quod tacitum est, scilicet si non adiecit, vel adire non potuerit qd refertur ad aliam incapacitatem, quæ nõ peueniat ex indignitate ad quam. l. in isto tacito non habuit consideratione. tel. ita et veco expectantes sic.

¶ *Lo que el testador.* Sic fiscus licet non conficiat inuentarium, non tenebitur vltra vires hæreditatis. vt hic & in. d. l. nõ possunt. & in. l. 1. §. an bona. ff. de iure fisci. vbi hoc notat Bart. & Alb. in dic. l. non possunt. colligit, quod si alicuius malefactoris bona ad fiscum peruenant, non tenetur vltra quã ad eum peruenit, & intellige quando iure deuolutionis quia vacantia seu confiscationis fiscus succederet; quia tũc non dicitur in hæreditate succedere. l. 3. §. eadem constitutio. ff. de fideicommissa liber. cum gloss. ibi & ideo non tenetur vltra vires hæreditatis. vt in. d. l. 1. §. an bona. & hic. & ita intelligit Bartol. in iu. rub. ff. de acquir. hæred. vers. & ex hoc apparet, vnde fiscus esset, quãdo fiscus succederet, vt hæres & iure hæreditario.

¶ *Las mandas.* Adde. l. cum fisco. ff. ad Syllania & l. dicitur. ff. de iure fisci.

¶ *La quarta parte.* Adde. l. Maccellus. §. fi. ff. ad Trebell.

¶ *Cosas y ha.* Regula ergo erit ex ista. l. quod quidquid auferitur ab indigno, applicatur fisco adde. l. Papinianus. §. meminisse. & ibi gloss. & Bart. & Paul. ff. de inofficio testam. vbi Paul. limitat, & intelligit, quando propinquorum defuncti erat indignus, aliaq ceteris vt in l. penul. C. de legat. C. de secundis nuptiis. l. si pater. C. de hæredibus instituendis. & ibidem tenet Bartol. in. l. auferetur. in principio. ff. de iure fisc. & ad. de ad. d. regulam. l. qui contra. & ibi Bald. C. de inofficiosis nupt. hæc regula, limitatur, vt hic videsin multis casibus: tuetiam limitatur hæredi indigno instituto, qui non adeat, sed repudiet hæreditatem: nam tunc hæreditas non applicatur fisco. ita Bartolus per text. ibi in. l. eius. §. primo. ff. de iure fisci. cum enim indignus non acquiserit, non potest dici, quod auferatur ab eo. Bald. tamen in. l. eum quam. C. de fideicom. col. 2. vec. quæro quid si testator. limitat hoc nisi indignus reputaretur in fraude fisci, quod dici præsumi si hæreditas erat locuples vel expediens fisco allegat. l. cum fisco. ff. ad Syll. quã ita mentem ipse limitat, quando indignus viuat adhuc tempore mortis testatoris: secus si decessit ante mortem: quia ratione indignitatis, nihil posset auferri: cum dies indignitatis non cesserit. l. fin. §. fin. ff. de his quib. vt indig. quod habetur tamen per gloss. & Bart. in l. sequens in princ. ff. ad Syll. videtur hic dictus obstare: cum loquitur ibi quando hæres fuisset tam negligens in vindicanda nece defuncti: & sic ex negligentia tantæ iniuriæ ius qui citum fisco: & sic est præsumptio, quod in fraudem fisci non adeat: & sic vult quod hæreditas non distinctæ ausertur ab indigno, siue adeat, siue non adeat. Idem etiam tenet Bart. in. l. 1. in. 4. q. pen. vers. itẽ quæro. quid si hæres institutus esset indignus. ff. de vulg. & pupil. vbi Alexan. col. 1. dicit, illam esse communem opinionẽ. Soci. et ibidem. 34. col. vec. circa 7 q. Bart. asserit hanc esse communem conclusionem, q fiscus auferat hæreditatem ab indigno etiam exclusio substituto. quam limitat, vt non procedat in eo, qui nullo modo est ipsa pax, quia tunc fiscus non succedit. 1. C. de hæred. instit. Secundo limita, vt procedat quãdo institutus recusauit vel in fraudem filii distulit adire: secus si mortuus fuisset, tunc hæreditate sine fraude non adita: quia tunc fiscus nõ admittitur, sed substitutus. Tertio limita nihil institutus repudiaret, antequã sit certi: dignus. Iante quam. ff. ad Syll. & voluit Bart. in d. l. sequens. Quarto limita, nihil datus esse substitutus hæredi indignotheo, qd capere non posset, vt tenet Ange. per illum text. in. l. 2. de hæred. instit. & in. l. in tempus. ff. eo. & licet Soci. contra istum videatur limitationem agnitat ex eo, quia expressio eius qd iacit in mesi, nihil operatur & non solum potest dici, qd ita expressum est per abusi modũ quam tacite in fin. si dixit in eo q capere non posset, quod vel tunc potest comprehendere etiam incapacitatem superuenientem ex indignitate quod non comprehendit id quod tacitum est, scilicet si non adiecit, vel adire non potuerit qd refertur ad aliam incapacitatem, quæ nõ peueniat ex indignitate ad quam. l. in isto tacito non habuit consideratione. tel. ita et veco expectantes sic.

¶ *Sera de los huerfanos.* Adde l. post legatũ. §. amittere. ff. de his quib. vt indig. q̃ ẽ indignitas alicui respicit fauorẽ certæ personæ: illud qd sibi auferitur à lege, applicatur illi personæ. l. pe. C. de lega. & in d. §. amittere vbi Bar. quia aũtũ pœna propinquorum in primitui testatore: vt. l. vxoce. §. hæres. de lega. 4. quid si testator alias erat legatarius & si nõ esset tunc videtur per Ang. & Alex. post glo. ibi in l. pe. C. de lega.

¶ *Lo pierde.* Concord. cum. l. si legatarius. C. de lega.

4

a ¶ *Perderia.* Adde l. si pater. & l. nec apud. C. de hæredib. instit. vide in materia. l. 1. tit. 1. ea. parti. & quæ ibi dixi.

b ¶ *Herede, Moro, Judio.* Habes hic expressum quod iudæus nec paganus non potest hæres institui, nota ad ea quæ dixi in l. 4. tit. 3. 5. ea parti.

c ¶ *Los mas propinquos parientes.* Nota bene nã text. in aut. hæredem de nestorianis. C. de hæret. quẽ ad hoc allegat Azo C. de his quib. vt indig. in summa, colum. fi. non ita bene probat.

d ¶ *Leyes.* Vid. 5. eo. l. 5. ibi, e otrosi dezimos.

e ¶ *Dezimos.* Supra eo. l. 6.

¶ *Titulo. VIII. De testes testa.*

¶ *Ley I.*

Possunt, apponere querela in inofficioso testamenti descendentes exhæredati & est querela sic dicta: quia parens fecit contra pietatis officium, & idẽ de ascendente iniuste exhæredato, & proposita querela contra hæredem scriptum citabit eum iudex & pronũciabit q̃ testamentum non valet & hæreditas sit querelantis, sed si est prætentus descendens vel ascendens non est necessaria querela: quia ipso iure est nullum testamentum. l. d.

f ¶ *Que messe de recho de heredar.* Nam querela inofficiosi testamenti datur filio & nepoti & omni descendenti, qui tempore mortis abintestato posset succedere, non obstante prædẽte persona, vt tradit Azo. C. eodem in summa columna 4 versi. datur autem querela. & notq̃ in l. pater filium. ff. eod. nam qui non tenet primum locum, non est instituendus, neque exhæredandus l. gallus §. in omnibus. ff. de liber. & posthu. l. si quis filio exhæredato. in princip. ff. de iust. rupt. vide quæ dixi in. l. hæres in fine. supra proximo. in glos. super parte que lo ouiesse de heredar. & non potest quis admitti ad querelam, nisi pro parte, quæ sibi abintestato deferretur, mater decedens. & ibi Bar. & Paul. ff. eodem. vbi vide quid si de facto admittatur: si ergo filius precedat, nepos ex sua persona, non potest agere querela: licet ex persona patris poterit: si pater decessisset ante quẽ ei non pta parata, ante aditam hæreditatem, vt in lege si quis filium. C. de inofficioso testamento. & in querela locus est successorio edicto. l. his in principio. ff. eodem. & tunc si querela est iam in esse producta quia adita erat hæreditas, aget nepos ex persona sua per successorium edictum. & si deinde ut declarat Azo. C. eodem. vt declarat Azo. C. eodem. in summa. C. de testamentis post Rafa. & Jul. Capha. in die. l. si parti. in. l. quis filium. tit. 4. l. 11. in fine. de iure tamen ordinario. In no. rec. Luius regni. est al. 11. cum ad validitatem exhæredationis non requiratur additio hæreditatis vt dixi supra titu. proximo. l. 2. semper sequentis gradu potest intentare querelam ex persona sua.

g ¶ *Querella de lanted. que.* Ista querela potius dicitur iudicium quam actio. Pan. de Castr. in l. nam & si parentibus. §. 1. & l. q̃ repudiatis. §. 1. ff. de inofficio. test. vbi glosst. & an ista querela possit obiici modo exceptionis per viam rationis. vide B. in. l. cũ Papinian. C. de sentent. & si filius conuenitur petitione hæreditatis ab hærede scripto debet opponere de ista q̃rela, alias nõ posset postsententiam latam querelare. vide p. Bald. in. l. 2. colum. 2. C. sententiam rescindi non posse.

h ¶ *Emplazar.*

Et contra absentem contumaciter poterit procedi ad definitiuam, etiam lite non contestata vt tradunt Bartolus & Paulus de Castr. in lege qui repudiantis. §. 1. ff. eodem. licet glosst. ibi contrarium voluit.

i ¶ *Por heredero.* Aliquando tamen querela ista intentatur contra alium, quam contra scriptum hæredem, vt in casu. l. illum. ff. de bonorum possessione contra tabul. & in lege prima. C. de inofficioso testamenti.

por su heredero a alguno cuydando sin dubda ninguna que era su fijo, que si despues de la muerte del testador fuesse sabido en verdad que non lo era, perderia [a] porende el heredero tal heredad, porque non la meresce auer, pues que sabido es verdaderamente, que non es su fijo del finado. Pero tal herencia como esta nõ seria del Rey, mas de los parientes mas propincos del testador si los ouiesse. E si parientes non ouiesse, estonce deue ser del Rey. Esso mesmo seria si algũ christiano establesciesse por su heredero a algun herege, o moro, o judio[b]. Ca la heredad en que fuesse establesciedo por heredero algũo destos sobredichos, auer la yan los mas propincos parientes[c] del testador, e nõ el Rey, maguer estos atales nõ la meresciesse auer. Otrosi dezimos, que quando algun fijo fuesse sin piedad, que non quisiesse pensar de su padre que fuesse furioso, o desmemorado; podiẽdo lo fazer: e pensasse otro estraño del, segund diximos de suso en las leyes[d], q̃ fablan en esta razõ, que por ende pierde la heredad como omne que la non meresce auer. Con todo esso, tal herencia como esta non seria del Rey, mas de aquel estraño sobredicho, que penso del, dandole lo que le era menester en su vida. Esso mismo seria, si algũ ome yoguiesse en cativo, e el fijo o el otro que lo ouiesse a heredar, non lo quisiesse sacar de cativo: assi como de suso diximos. Ca maguer este atal perdiesse la heredad, e non la meresciesse auer, por tal razõ como por esta nõ seria del Rey: mas deue ser dada para sacar captiuos, assi como ya diximos[e].

Titul. VIII. De como

puede quebrantar el testamento aquel q̃ es desheredado en el tuerto, a que di

Deseredan a tuerto a las ¶ regadas los que suben por la liña derecha a los que descienden dellos. Otrosi los que descienden por la liña derecha, deseredan en essa manera mesma a los que suben por ella. E porende despues que en el titulo ante deste mostramos las razões, por que ome puede desheredar a aquellos que auiã derecho de desheredar sus bienes, si les ouiessẽ errado. Queremos mostrar en este las razones porque el heredero puede quebrantar el testamento, en q̃ fuesse desheredado a tuerto. Otrosi como puede cobrar su derecho. E diremos quien es aquel que puede fazer la [g] querella para desatar el testamento. E q̃ quiere dezir tal querella. E contra quiẽ deue ser fecha: e ante quien. E porque razones, e en que manera. E otrosi por quales razones nõ se quebrantaria el testamento, maguer fiziesse querella para quebrãtarlo. E que fuerça lia tal quebrãtamiento como este sobredicho.

¶ Ley I. Quien es aquel que puede fazer la querella para desatar el testamento, e cõtra qual ome, e ante quien, e porque razones, e de que manera.

EL fijo o el nieto del testador o alguno de los otros que descienden del, por la liña derecha que ouiessen derecho de heredar[f] le si muriesse sin testamẽto, si lo ouiessen desheredado a tuerto e sin razon: puede fazer querella delante el juez[h], para quebrantar el testamento en que lo ouiesse desheredado, e el juez deue oyr su querella, e fazer emplazar[h] al q̃ es establesciedo por heredero en el testamẽto ã su padre, e si fallare

7

4

que fue deseredado a tuerto, o q̃ en el testaméto nõ fue fecha mẽcion del[a]: deue el judgar q̃ tal testaméto nõ vala[b], e mãdar entregar la herẽcia[c] al fijo, o al nieto, q̃ se q̃rello. Eral tãmãda como esta es llamada en latin, q̃rela inofficiosi testamẽti: q̃ quiere tãto dezir, como querella q̃ se faze de testamento que es fecho cõtra officio de piedad[d], e de merced, q̃ el padre oniera auer del fijo. Pero si el testador sobredicho quando establesciesse el heredero, nõ fiziesse emiente en el testamento de aquel q̃ auia derecho de heredar heredandolo nin deseredandolo, tal testaméto como este non se quebrantaria, pero nõ vale nin es nada[e]. E porẽde, pues q̃ nõ deue valer, non se puede quebrãtar[f], e deue ser entregada la herẽcia al fijo o al nieto, de q̃ non fuesse fecha mencion en el. E lo que diximos en esta ley delos descendientes, entiendese tambiẽ de los ascendientes[g] q̃ fuessen deseredados a tuerto, e sin razon, o si nõ fuesse fecha ninguna mencion dellos en el testamento de los descendientes.

¶ *Ley. II. Si puede el hermano quebrantar, o non el testamento que ouiesse fecho su hermano en que non fiziesse mencion del.*

EL testador q̃ non ouiesse pariente de aquellos que descendiessen por la liña derecha o subiessen: estonce maguer ouiesse hermanos[h] o otros parientes de la liña de trauesso, bien puede establescer otro por su heredero en su testamento, e fazer de lo suyo lo que quisiere. E como quier q̃ nõ faga emiente del hermano en el testamento, nin le dexe ningũa cosa de lo suyo, nõ le pertenece al hermano de fazer querella del testamento que el otro su hermano ouiesse fecho, nin lo puede quebrantar. Fueras ende, si aql q̃ fuesse establescido por heredero fuesse ome de mala fama[i], o ouiesse seydo sieruo del testador, o otro quel ouisse aforrado, e despues lo establesciesse por su heredero, por falago[k] q̃ le fiziesse el aforrado, non lo merescendo el nin auiendo derecha razon porq̃ lo deuiesse fazer. Ca seyendo el heredero tal como sobredicho es, estonce bien podria el hermano querellarse ante el juez, e quebrantar el testamento en que fuesse establescido por heredero. Pero si este hermano sobredicho, ouiesse fecho contra el testador algũa de las cosas porque los hermanos pueden ser deseredados, segund diximos en el titulo[l] de los deseredamientos: estõce non se podria querellar nin desatar el testamento del hermano. E sobre todo dezimos, que los otros parientes que son de la liña de trauesso[m], non puedẽ fazer querella para desatar el testamento, nin hã que ver en sus bienes, auiendo fecho manda o otro ordenamiento dellos.

¶ *Ley. III. Porque razones non puede el hermano quebrãtar el testamẽto de su hermano maguer establesciesse su sieruo por heredero.*

COmo quier q̃ diximos en la ley ante desta, q̃ si el testador establesciesse por su heredero ome q̃ fuesse de mala fama, q̃l hermano se puede q̃rellar e q̃brãtar el testamento: razon y ha en que lo non podria fazer. E esto seria como si el testador establesciesse por su heredero algun su sieruo[n]: ea este atal, maguer

5 a ¶ *Mencion del.* Vid supra titu. proxi in l. 10.
6 b ¶ *Non vala.* Adde l. Papinianus. § sina ff. eod.
7 c ¶ *La herencia.* Intelige pro ea parte quæ sibi ab intestato defertur. vt dixi supra & natura querelæ est, q̃ nõ detur contra illum qui erat successurus ab intestato, & non habet vltra quam sibi tangat ab intestato. d. l. mater decedẽs. & ibi Pau.
8 d ¶ *Contra officio de piedad.* Adde l. secũda ff. de inoffic. testa cum. l. sequenti. & ista q̃rela est quasi accusatio q̃dã dãnans quasi memoriam defuncti, quasi de animi sentate fecerit testamentum, sicut belluæ quæ deuorant suos proprios secũdum Bal. in l. a. col. 3. C. qui. resistidica. non noce. & nota lucq officium inter patrẽ & filium dicitur pietas. adde l. pe. ff. de obse. a libe. paren. præstan.
9 e ¶ *Nin es nada.* Adde. l. inter extera. ff. de liberis. & posthu. & l. 1. ff. de iniust rupt. & mutatis in fitio etiam emancipato præterito sine insertione causæ vt in auth. de hæredib. & falci. §. exheredatos & p Bart. in. d. l. 1. &. 5. in. pro xi. l. 10. & i dẽ erit in præterito à matre, vel ascendentibus per lineam maternam: nã licet pterito matrisha beat pro exhęredatione. vt in. §. si iusti. d exheredat. libero. si tamen præterea nt sine causa testamentum est nullum. vt in authent. vt cum de appella cognoscitur. § aliud quoque capitulum. col la. 8 gio. & do sto in. l filiam. C. de inofficio. testa.
10 f ¶ *Non se puede quebrantar.* Nam euacuati & rescindi nõ potest id quod nullum est. vt hic, & in. l nam & sub conditione. versic. post defectum ff. de iniust. rupt.
11 g ¶ *Ascendientes.* Adde. l. pater filium cum l. sequenti. ff. eo. &. §. si ergitur. authen. vt cum de appella. cognos. colla. 8.

¶ *Lex. II.*

Testator non habens liberos descendentes licet habeat fratres, potest libere quẽ velit hæredem instituere & etiã si in testamẽto nil fratri relinquat non potest de inofficioso agere, nisi hominem infantẽ vel seruum testatoris manumissum: blanditijs hoc suadentem, alijs autem cõsanguineis transuersales de inofficioso agere non possunt. h. d

12 h ¶ *Maguer ouiesse hermanos.* Adde. l. secundam. &. l. 12. supra titu. 1. & ibi dixi.
i ¶ *De mala fama.* Vide supra titu. 1. l. 12. & quæ ibi dixi.
k ¶ *Por falago.* Sequitur exposinon glo. in. l fratres. C. de inoffic. testamẽ. Bal. vero ibi intelligit de liberto ingrato erga patronũ, qui reputatur vilis persona propter ingratitudinem affectæ libertatis & ita etiã intelligit ibi Ias. & hoc cum ibi dicitur peccatum, & non bene meretes. intelligunt de ingratis q̃ certe videt bona expositio: eũ esslante ingratitudine blandiriæ non videtur ad hoc efficaces, imo concedũtur. vt in Lfi. C. si qs aliquem testa. p filiũ. l. 27. tit. 1. ã. ea. patin. qũ quis blanditur alij ad suũ cõmodum tãrũ, si enim blandiretur in pernicie alterius fugerendo falsas causas testatori ad hoc vt testator prinet hæreditate eũ, cui illam volebat relinquere aliud esset vt in. l. nõ est eũ ff. d inofficio. testa. vbi Ange. dicit p hoc se obtinuisse. semel circa q̃dam magnam hæreditatẽ in fauorem pauperum, quib' erat relicta & agnati testatoris psuaserunt ei q eleemosyna nõ erat bona neque acceptabilis deo & q illi quibus relinquebat nõ erant bonæ cõditionis: & induxerunt testatorẽ, q mutauit propositum, & ipsos hæredes relinquit, & quod ab illis hæreditas ob hoc fuit reuocata, & illis pauperibus concessa, allegat ad hoc nota. per Cyn. in l. quidquid. C. arbi. tute. tutelæ mentis stam. l. patriarum volentem q non requiratur, quod liberius fuerit ingratus, sed quod sufficiat, q non sit ita mentus, q defunctus ei hæreditatem reliquerit, si blandiri ipse testatorem induxit. cum testator habeat fratrem vtrinq, cõiunctum vel consanguineum tantum. & nota bene & sic blanditiæ sunt reprobatæ in liberto non bene merente, qui blanditur testatori ad exclusionem fratris
l ¶ *En el titulo.* Vide in. l. 12. supra titu. primo.
m ¶ *Liña de trauesso.* Adde l. secundam supra titu. 1. & ibi dixi.

¶ *Lex. III.*

Seruo testatoris necessario hærede instituto non admittitur frater ad inofficiosi querelam. l. d.
n ¶ *Su sieruo.* Concord. cum. l. fratres. in fin. C. eod.

quiera o non, puede lo apremiar segũd derecho q̃ sea heredero. E porẽde lo llaman en latin heredero necessario[a], e ma guer este atal sea ome vil, e nõ de buena fama[b] por todo esso nõpuede el herma no q̃rellar se nin quebrantar el testamẽto en que fue establescido por heredero.

¶ *Ley. IIII. Porque razones non pueden quebrantar el testamento los que son deseredados del.*

Muchas razones son, porque non se quebranta el testamento, en q̃ alguno fuesse deseredado. Ca qualquier de los que descẽdiessen por la liña derecha del testador, que fiziesé tal tuerto, porq̃ meresciesse ser deseredado segund diximos en el titulo de los deseredamientos: e le deseredasse el testador por tal razon si el heredero esto pudiere prouar, que el otro fizo el yerro porque le deseredo el testador: estõce non se quebrantaria el testamento. Esso mismo seria en los otros que fuessen deseredados por razon de tal yerro, quier sueßen de los ascendientes, quier de los otros de la liña de trauiesso[c]. Otrosi dezimos que si alguno q̃ suesse deseredado callasse, e non querellasse fasta cinco años[d], despues q̃ el heredero ouiesse entrado en la heredad[e] del testador, que de los cinco años en adelante nõ se podria querellar e ma guer se querellasse, queriendo mostrar razon porq̃ nõ deuia ser deseredado, nõ deue ser oydo. Fueras ende, si fuesse menor de veynte e cinco años[f]. E este atal, puede fazer tal querella, fasta que sea de edad cumplida, e aũ en los quatro años que se siguen despues.

¶ *Ley. V. Como si el padre da a su fijo su parte legitima puede fazer del o otro lo que quisiere.*

Si el padre faziendo testamẽto dexa a su fijo su parte legitima[a]: si esta parte le dexa como a heredero[b]. E esta

a ¶ *Necessaria.* Vide in §. 1. instit. de hæred. qualit. & differ. & C. de necessar. serv. hæred instit. per totum. & l. pignor. cum alijs. ff. de hæredibus institutis.

b ¶ *E non de buena fama.* Quid tamen si iste servus blanditijs testatorem induxit, vt eum instituerit: an erit idem q̃ in liberto. de quo supra. l. proxima? vide tut quod sic ne melioris cõditionis esset servus præsertim vilis & mala fama, quã liberius. Tu dic contrã: cũ hæc. l. neque illa de qua sumpta est in hoc nõ distinguãt: & quia, ppter interesse honoris defuncti statutum fuit, vt servus institutus esset necessarius hæres, vt creditores habeant quem contemnant. l. & quia. ff. de interroga. actio.

¶ *Lex. IIII.*

Iusta exhæredationis causa opposita & probata remanet testamentum firmum: idem si iniuste exhæredatus infra quinquennium post aditionem hæreditatis querelam nõ proponat: nisi minor sit qui infra ætatem. xxv. anno, & postea per quadriennium potest eam proponere. h. d.

c ¶ *Liña de trauieso.* De tribus in relligere vt supra eo. l. 2.

d ¶ *Cinco años.* Adde l. si quis filium. in fi. & l. licinius. §. illud. C. eo. quid autem in iure agendi ad supplementum, an excludatur quinquennio, sicut excludunt querelæ communis opinio est, quod non: sed competat perpetuo ad 30. annos. vt tradit Iason. in. d. l. si quis filium. licet Barto. tbi, & in consil. incipi an ius agẽdi ad supplementum. tenuit contrarium. C. quod excludetur quinquennio.

e ¶ *Entrado en la heredad.* Non omnia nascitur querela ante aditam hæreditatem. l. Papinianus. §. si conditionem. ff. eo. & ratio secundum Angel. ibi est, quia oportet natura deseciionem testamenti. quod non habet efficaciam ante aditam hæreditatem: ideo proprie non cadit impugnatio. vnde secus est in iure contra tabulandi, quod etiam non adita hæreditate proponitur. l. vt liberis. C. de collatio. l. quod vulgo. ff. de bonorum possess. cont. tabu. & est ratio, quia in tali iudicio de iure testamenti non quæritur, sed solum de iure contra tabulantis. vt in. l. filio. §. 1. ff. de inofficio. testament. & sic potest inferri, q̃ cum hodie de iure oth. huius regni ad subsistentiam contentorum in testamento non requiratur aditio hæreditatis: quia tunc querela non ordinatur ad rescissionem testamenti sed tantum prouiue querelantis, poterit querela etiam non adita hæreditate proponi, sicut etiam de iure antiquo poterat bonorum possessio contra tabulas, dabitur ergo curator hæreditati iacenti, contra quem filius exhæredatus proponere queiam & sic statim a die mortis testatoris vel damnis curatoris incipet hodie iure regni currere istud quinquennium, vel die & melius, q̃ si hæres scriptus in testamento, in quo filius est exhæredatus, repudiet: poterunt adire hæreditatem alij venientes ab intestato, prout vult. d. l. ordina. in casu in quo, in testamento nullus est hæres scriptus. cum idem sit nullum esse scriptum, vel scriptum & non adire & contra tales adeuntes ab intestato exhæredatus mouebit querelam infra quinquennium à die hæreditatis aditæ per eos, neque debet esse minus, vt querela detur contra illum, quam contra hæredem scriptum contra. l. primam. & l. circa. ff. de inofic. testa. & habetur supra eo. l. 2. qui tales succedentes ab intestato, succedunt in locum hæredis scripti, cui propter eius repudiationem, hæreditatem habuerunt. & ex beneficio. d. l. ordina, succesituri in locum hæredis: & idẽo potest contra eos dari querela; sicut etiam potest dari cõtra fideicõmissarium vniuersalem. l. 1. C. de inofficio. testa. & sicut etiã in casu. l. filii. §. sed cũ exhæredato. vers. sed quæ adunodum. ff. de bono. pos. cont. tabu. dantur exhæredato querela contra partem tertium, qui auocauit hæreditatem: & successin in locum hæredis scripti. vt ibi declarat Barto.

f ¶ *Menos de veynte y cinco años.* Adde l. adolescentes. C. in quibus cau. in integ. resti. nõ est neces.

¶ *Lex. V.*

Si pater legitimam iure institutionis relinquit filio & omnibus alijs bonis põt ad libitum facere sed iniure legati legitimam eiretinquat. si eã filius non accepit vel accepitã protest eã latiũã esse querelam potent rũpere testm per querelam nisi inter liberos testatoris cũtra testamenti factionem disponat. Si vero iure institutionis minus legitima sibi relinquat potest ad supplementum agere. h. d.

g ¶ *Su parte legitima.* Excluditur a querela filius, cui est relicta sua legitima pars, vt hic, & in. l. cum quæritur. C. eo. & inst. eo. §. sicut quarta. & l. penul. C. de collatio. adde que dixim. l. 1. in glo. 1. supra titu. 1. & not. q̃ si sim. l. iter instituatur filius in legitima, tabs institutio dicitur vniuersalis: & petinde habetur ac si esset institutus in omni hereditate, excepta quinta iuxta. l. fori. & ll. Tauri. 11. probat rex secundum Ange. ibi in Lita tamen. §. si patronus. ff. ad Trebellia. ibi ipse & Pau. de Castr. refert, quod alijs tenuerunt contrarium. quia legitima non dicitur quota pars hæreditatis sed quota bonorũ, quod pater gaudebetur nisi de eo, q̃ remanet deducto ære alieno. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. ff. de inofficio testament. sed institutio in quota bonorum non est vniuersalis, dato alio cohæredem hæreditate vel in vniuersso. l. cogi §. generaliter. ff. ad Trebellia. sed primum probatur in dict. §. si patronus, secundum Ang. est autem effectus maximus secundum Paul. ibi: quia si videtur institutus in quota hæreditatis, accepta ado, potest pro tota conuenirí a creditoribus: & secus esset si in quota bonorum, & dictum Ang tenet ibi Pau. qui respondet ad illud quod legitima non debetur nisi deducto ære alieno. quia licet hoc sit vera, tamen est quota hæreditatis. Alexand. tamen ibi dicit, quod magis communis opinio est, quó legitima sit quota bonorum, & quoad effectum per dict. l. Papinianus. §. quarta. & tenet Bartol. in. l. ex facto. la grande. ff. de hæredib instituend.

h ¶ *Como a heredero.* Habes hic q̃ legitima debet relinqui filio tiu. institutionis idem in legitima debita parentibus. vt tradit Bar. in authent. vt cum de appel. cogno. in. §. sicut igitur colla. 8. & ista est communis opinio secundum Iaf. in authen nouissima. column. n. C. de inofficio. testa. contra Bart. tbi, qui tenuit tbi cõtrarium, sed an in dubio alio nõ expresso cum filio a patre relinquitur aliquid pro legitima, intelligatur tit. institutionis? communiter videtur opinio inter doctos in quæstes de iure communi, q̃ sic prout dicũt Bar. Bal. & Rapha Fulgo. in authende si pars. C. de inof. testa. Bal in. l. humanitatis vbi bon' tex. C. de impub. & alijs substitu. & hanc esse communẽ opinionẽ attestatur ibi Alex. & Decius. cõtrariam opinionẽ tenet Saly. in. l. quoties. C. de hæredib. institu. que. fi. Ioã. de Imol. in. l. his verbis. & in. l. 1. § si ex fundo. ff. de hæredib institu. Alex. in. l. nam quod. §. nõ omnis. ff. ad Trebell. Iaso. in authent. nouissima. C. de inofficio. testamen. Guillhel. Bened.

In no. vel l. 2. titu. 4. lib. 5.

L. 9. tit. 5. lib. 3. l. 11. l. 9. & 10. l. 1. au. & in no rec. est l. 7. & 8. titu. 8. lib. 5. & ibi. l. 12. tit. 6. in. d. libr. 5. no. recopi.

in tepe capitul. Raymundus. in verbo delinquens. el 1 de testa. & huic opinioni fauet lita. I partitarum in verbo filio, & inferius eum subdit mas si aquella parte le dexasse en el testamento nō como a heredero. &c. Et hanc conclusionem, quod filius debeat institui multiplicter limitat Guilhelm. vbi supra videlicet per eum per totam illam partem. quaeri etiam Bald. in capit. per tuas. de probatio. de quæstione quam dicit tunc esse de facto si primo pater instituat aliquem tanquam verum filium ex vxore. & postea mutauit testamentum, & instituit eum in modica quantitate non nominando ipsum vt filium, sed tanquam nutritum in domo: nunquid possit ipsum praterius tum per testamentum? videlicet per eum qui arguit ad partes, & relinquit in decisum: quia pendebat de facto & quia erat in effectu multum ardua & de isto dicto Bald. meminit Alexand. consi. 87 incipit in causa mota contra Angel. tenio volu. Aduerte etiam quod filia potest institui in dote glossa in lege. 4 § sed vtrum, ff. de ritu nuptiarum opinio, pro ut attestatur Alexand. consilio. 179 § volumine. eo lumina penult & in consi. 168. eo. § vel. & quid si testator in codicillis declaret, quid quod reliquit filio in testamento, valeat iure institutionis? Bald. in l. non codicillum. C. de testa. vbi quod nō sufficiat, quod multum notat & forte secundum leges regni quando testamentum fuit nuncupatiuum. & in codicillis interuenerunt tot testes, quorum testamento, contrarium esset tirendum. quid autem si pater subdit vnum filio vulgariter dicendo, si filius meus habeas non erit, tunc subdit tuc, an tunc filius dicatur preteritus, vel militum vide Baldum post gl. f. & Bartol in l. antequam. C. communia de suc cessi. Quid autem si pater reliquit filia centum, neque dicit iure institutionis? prohibuit eā plus petere, vel habere, nunquid filia dicetur preterita? Bal. dicit quod non in l. si adulta. C. de legata actio. cum videatur reliquisse animo competandi rum legitima allegat. l. si debitor. ff. ad legem falcidiam. alij etiam tenuerunt cum Bal. vt refert Guilhelm. vbi supra in tertia limitatione Salycet. tamen contrarium in dict. l. si adulta. & lequitur Guilhelm. & videtur velus. & probatur apertè in illa. l. parta. si, quid autem si pater diceret, relinquo centum filio meo, iure falcidiæ, an importet idem quod institutionis? gloss. dixit quod sic in lege. si patronus § 1. ff. de donatio. super verbo de illo, quam ad hoc allegat Bartolus in l. fina ff de peculi. lega. quæ hoc non probat sed tantum probat quod etiam legitima debita iure aturæ dicitur falcidia. cicdū Bartolus tenet ad suam opinionem, quod satis dicitur relinquitur iure institutionis, quando relinquitur pro legitima, & secundum hoc inducit il Iam gloss. sans tamen plaret dicitur Barto. cum testator dicere et relinquo iure legitimæ quod videtur iure institutionis, ex quo se refert ad ius quod debet relinqui legitima. & non ad legitimam tantum iure legati: & adde quæ dicam infra ead. l. in gloss. super parte como a heredero.

a ¶ *Quebrantar.* Dicendo denullitate contra testamentum. cum tale testamentum, in quo deficit nullum filio est nullum vt in authen. vt cum de appellatio. rogiosf. § aliud quoque capitulum. &. § quæritur, coll. 8.

b ¶ *Casi la resibiesse.* Adde. l. si pars. § fin. & l. nihil. & l. penult. & fin ff. de inofficio testa. & l. & si ex modica § fi. cū l. sequen. ff. de hoi is libei & Bal in l. prima columna. fin. vel nem pone filio legatum. C. de inrefisci. lib. to. & limitan. si tale legatum recepisset, vt alij, illico relinquiret: vel habetur in dict. § fina qui text secundum Angel. ibi allegat. pro casu q filius exhæredatus, vel preteritus ch eius executor in testamento, licet accepet fideicommissum tam, non excludit quin possit de iure petere, vel dicendi nullum. & hoc dicit ibi Angel. quod tenebat Bald. ipso Angel. audente eadem tamen Ange. ibi tenet contrarium volens, quod si ex hac acceptatione inducatur agnitio & approbatio testamenti, licet non accepet fideicommissum, vt quærat sibi, sed vt impleat votum testatoris: mihi vero magis placet opinio Bald. tum ex ratione causa præteritionis, vel exhæredationis, quia ratur testamentum, quoad institutionem, non quoad legata, & cætera in testamento contenta: vt in authenti. ex causa. C. de libe præteri & infra isto titu. I. fina possunt ita stare simul agnoscere testamentū quoad exeruitio nem electorū, & impugnare quoad institutionem. & qa videtur, p hoc casus in. d. §. fina. vbi etiam Paul. inclinat in opinionem Bald. allegans peo eo determinationem Ioan. Andr. in addit. ad Speculat. tit. de instru. editio. §. nūc vero aliquid. in additio. quæ incipit admittatur.

padre non fiziesse testamento, e partiesse[e] lo que ouiesse entre sus fijos, faziendo codicilo, o alguna escritura, en que mostrasse su voluntad: maguer en tal escritura non dexasse al fijo aquella parte que le mandaua como heredero, por todo esso nō se podria querellar para quebrantar aquel testamento. Otrosi dezimos, que dexando el padre al fijo alguna cosa en su testamento como a heredero, maguer non le dexasse toda la su parte legitima que deue auer segund de recho, por todo esso dezimos, que non podria quebrantar el testamento, mas podria demandar que aqllo que le men

c ¶ *E non le protestasse.* Not hoc de protestatione, quia nō ita expri meb § tur clare in l. de qu bus sit sumpta ess. & induci potest ad quæstionem de filio recipiente rem a patre sub certa gratuitate quæ tamen erat res antiqua memoratione quod ex hoc libi illius jra induceret de qua quæstione vide quod not Bal in capitul. vnico, de feu. guardiæ. § si vero. modo qua eo. vbi dicit q si talis testo cognito fiat peccatorem vel impiestionem aliter quam more solito non nocet sibi iure quæ potueris. & dicit etiam Bald. in capit. qualiter iurare debet vassal. domi. hideli. quod non iuratur. ita exorta contra antiquam consuetudinem pra sumuntur impiessima. quod tu nota.

d ¶ *La querella.* ius dicendi nullum, quia non fuit relictum iure institutionis vt in. d. § aliud quoque capitulum. vel dic, quod in relegatur propriè de querela in officioli testamenti. & sic quod per istam. l. limitetur consultio docto. per. d. text. quod testamentum sit nullum, si filius non institutatur, firet aliquid sibi relinquatur iure legati vel fideicommissi vt non procedat quando si filius simpliciter accepit aut legatū sibi relictum pro legitima tamen tunc tenebit testamentum, neque poterit rescindi per querelam, nisi protestetur, rum ceipit, qualiter sit sibi ius querelæ, ano etiam vt ceritus probari videtur ex ista l. quod etiā si filius non accepet legatum relictum sibi pro legitima tamen adhuc ad rescissionem testamenti opus est intentare querelam. & sic quod non competat sibi ius dicendi nullum. & isto casu poterit procedere opinio communior. de qua dixi supra in gloss. secunda. debitat tamen ad hoc text. in. d. § aliud quoque cap. nullum bi nerit per quam libet donationem vel legatum vel fideicommissum, vel alium quemcunque modum eis dederit legibus debitam portionem vnde cum ista. l. superius dixit (quebrantar.) exponet vt dixi supra in glo. 3. dicendo testamentum nullum.

e ¶ *Partiesse.* Prosequitur nota. per Azo. C. de inofficio. tell. amē. in sum 7 ma. columna fina. versiru. si autem non facit pater per sectum testamentum & concedat cum lege. parentibus. C. eod. & l final. C. famil. hercisc. & videpet Alexand. consi. 168. quinto volum. incipit pendera tus narratis in themate. columna secunda. vbi probat, quod talis diuisio non requiritur, quod sit titu institutionis. & quid ita debeat limitari. d. § aliud quoque capitulum. & distinguit per d. l final & ita approbatur hic.

f ¶ *Como a heredero.* Approbatur gloss. in. l. omnimodo C. eodem. in ver 8 bo vel si eiusmodi. quid autem, si testator, quia per verbum relinquo aliquid, dat filio sui, adiciat quod ultimo quod testamentum valeat omni methodo, via & forma &c. an per hoc fuit in eum testamentum, & censeatur relinquitur institutionis? Baldus non abiisier vult quod sic in l. quotiens. columna secunda C. de hæredibus instituendis. ex eo, quod verba sunt habenda & aptanda personis, quibus loquimur secundum quod naturales personarum allegat l. qui iure militari. ff. de testa. milit. & alia quæ ibi videbis; & quia vulgares homines illi-

tran

tetam nesciunt vulgarizate alia ad verbum, quam relinquo, & dutum & contra aequitatem eli dicere, quod verbum generale non aptetur in ea specie, in iura magis statutur. Subdit tamen, quod si testator ex presse diceret relinquo iure legali tunc filius esset praeteritus. Et satis placet istud dictum Bald. ipsa consona rationi. & Lista partitam non repugnat imo confert, cum superius sit (magis timo en razõ demanda

guaua de la su parte, que deuia auer, que gelo complieſſen a, e los otros que son escritos por herederos b en el testamento, son tenudos de lo fazer.

¶ *Ley. VI. Como aquel que otorga, o consiente en el testamento en que lo desheredа su padre, no lo puede desfazer despues.*

N qualquier manera que otorgasse o consentiesse el fijo, o el nieto en el testamento en q̃ le ouiessen desheredado, assi como si le ouiesse dexado mãda en el, o a su fijo c, o a otro alguno

que fuesse en su poder, e la recibiesse d, o si el fuesse abogado e, o personero en defendiendo el testamẽto, o alguna de las mandas que fiessen en el escriptas, o cõsentiesse en el testamẽto en alguna otra manera semejante destas, nõ podria de sues querellarse, para quebrantar el testamento, nin deue ser oydo.

¶ *Ley. VII. Que fuerça ha el juyzio que es dado para quebrantar el testamento.*

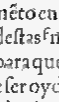

Vebrantado seyendo el testamento por alguna de las razones sobredichas, en las leyes deste titulo h, tal fuerça ha este quebrantamiento, que luego que la sentencia es

9 a ¶ *Gelo cõpheſſe.* Concordat cũ l. omnimodo. C de inofficiotestam. & procedit etiam si pater, qui institutus minus legitima prohibeat plus petere, nam adhuc agitur ad supplementum, vt in §. cæterum. in authẽ. vt cũ de appellationibus. & doct. cõmuniter in d. omnimodo. Et si relictum minus legitima sit acceptatum. Et ad de Pau. in l. quoties bonis. §. cũ adeo consilium. Bad. l. Falci. Ite procedit hoc non solum in liberis sed etiam in parentibus, & in statutibus instituta turpiter. sona glo. & vbi vide l. si non d. omnimodo & adiuette q licet illud ius agendi ad supplementum successit loco querelæ. vt in d. cta. Lo omnimodo, non tamen tollitur quinquennio, sicut tollitur querela vt supra. l proxima & ita est communis conclusio contra Bar. in l si quis filium. C. de inofficio. testa vt dixi supra i proxima & tradit notis. i ne Rodeti. Suat in commẽto l. si non posita sub tepet. l. quoniã in prioribus in tertia limitatione fo. 66. colum tertia. et ergo hoc tempus pertinet vsq; ad triginta annos, etiam stante l. Iustiniana. 63. qua cauetur actionẽ petit. nalem competentem ad petendum de l. tum prescribi viginti annis, nam talis lex non extenditur ad supplementum legitimæ, vel ad legitima, nam pro qua datur petitio hæreditatis. & ita loquendo in simili statuto concludit Philip. Corneas. consil. 274. in hac consultatione colum 1. & 2. in primo. volu & Balb. in suo tractatu. in scriptorum. fol. 36. colum 4. versic. 23. quæro & studius agendi ad supplementum transmittitur ad hæredes. vt not Bald. in l. vnica, § in nouissimo. C de adut tollend. Salicet in l. scimus. in principio. vers. quæro. cum glo. C de inoffic testamen. Decius vbi refert aliqua consilia Alexand. consilio 81. numero 4. vt tamen extenditur hæreditas ultra annis, si non petat supplementum sic excludere entur & hæredes quia cursus talis temporis induci videntur repudiatio, vt tradit Rodetic. vbi supra qui laborat in respondendo, quomodo excludi possit lapsu temporis hæres, cum repleto fiat ipso iure, tu vero posses etiam respondere adhoc, quod repletio sita fit ipso iure, dum tamen petatur a parte, vt dixit glossi notabilis, in dict. l. scimus in principio. quamvis approbant Albert. Bartol. & Paul. de Cast. & idem vult Bal. ibi quoad immutabilem acquisitionem, quæ non fit nisi per agnitionem. Solus Salicet. ibi vult, quod suppletio sit ipso iure, & similiter petatur a parte, & sic quod fiat pure, & non conditionaliter si petat, moueturque ipsa si alter diceretur, gratiam messet quod est cõtra. l. quoniam in prioribus. C. eod. neq; tunc secundum eum transmitteretur ad hæredem si supplementum non fuisset petitum. l. si ita legatum. §. illi si volet. ff. de legat. tandem fatetur Salicet quod in essentia repletionis non prodesset nisi petatur per filium vel eius hæredem, in quẽ transmittit & ita simpliciter transmittibilaso. & vt vides opinio glos. est magis communis, vnde admitati non desino, quamvis Rodetic. vbi supra dixerit glossi illam communiter reprobari cum solus Salicet. reprobet eam, motus forte fragili fundamento, illa nanque tacita conditio a lege subintellecta, si filius pateret, non impedit transmissionem, vt in l. conditiones extrinsecus ff de condition. & demonstratio. Sed pone quod pater per viam legati fecit maioranam in vnum filium, & alium filium hæredem vniuersalem instituit, & filium monachum forte præteriuit vel et minus legitima reliquit modo iste filius monachus vel qui alias voluerit agere ad supplementum voluerit agere tam contra illum cui fuit relicta maiorana quam contra hæredem vniuersalem institutum, vt suppletur legitima, an possit? & videtur quod sic, imo quod ab vtro q; tepetat per text. singularem in l. si libertus sub conditione. §. libertus in fine. ff de bonis libertor. neque obiit. l. 1 C. si certum petat, quia illa procedit respectu creditorum: hic vero loquitur de supplemento legitimæ.

b ¶ *Herederos.* Et si videtur velle istud quod onus supplementi spectet to ad hæredes tantum, prout etiam vult text in authẽ vt cum de appellationibus. §. cæterum. sed Bart. in l Papinianus. §. quæsita. ff. de inofficio. testa. tenet, quod debet fieri tã ab hæredibus quam a legatariis pro rata & ibi respondet ad d. §. cæterum, quod non dicat simpliciter ab hæredibus, sed subiungit secundum alias nostras leges secundum quas debet fieri tam ab hæredibus quam a legatariis vt habetur in legitima patroni. in l. si libertus sub conditione. §. libertus. ff. de bonis libertorum. Vt hic vides. l. Lista partitam loquatur, simpliciter, videtur. licendum tam Salicet. post alios quod cum legitima filiis debita contentur vt sal enim, vt in dicto § quarta omne æs alienum primo ab hæreditate deducetur, secundo vero ad eris alienis hæreditatis legitima filij deducetur, ex residuo vero solueuntur legata dictata tali ordine iure institutionis hæredi debita & per hunc modum potest dici, quod detrahitur de vtroque, vbi vero portio remanet sura ha redi ita sit opulenta, quod sufficiat ad repletionem legitimæ filii, & pro sufficiat dia tunc integra legata solueuntur, & nihil detrahitur. Et ita videtur intelligendari sta. l partitam.

¶ *Lex. VI.*

10 Qualitercunq; ex hæredatus consentiat testamento, vt puta legatum recipiendo, et vel suo iuri subiecto relicto, vel si testamẽto vt procurator vel aduocatus defendat excluditur ab ista querela l. d. Habuit ortum a l. parentibus. C eo titu. & l. penultima. & fina. ff. eod titu.

e ¶ *A su fijo.* Adde l. nihil interest. ff eod 1

d ¶ *Recibiesse.* Add. l. supra proximam ibi casu si recibiesse eum concordantibus allega. 2

e ¶ *Abogado, o personero.* Concord. cum. l fin. ff eod. 3

f ¶ *Semejante destas.* Vt in casu. l penulti. §. si hæres. ff. de inofficio. testamen. in verb diuersum. & vertic. quid ergo. & in casu. l si proponas. §. si eadem titu & in casu. l. oãrentibus. C. eod. 4

g ¶ *Querellarse.* Et in fine etiam subditur (ai deue ser oydo) & si exhæredatus agnoscens iudicium defuncti repellitur a querela, & nihil habet de bonis testatoris, & si petat legitimam. Nam, quod dicitur quod agnoscens iudicium defuncti, non præiudicat sibi in legitima, vt habetur in l. si quando. §. & generaliter. C. de inofficio. testamento. procedit. vt ibi habetur, quando filius fuit in aliquo institutus. tunc enim & si recipiat, quod fuit relictum sine aliqua protestatione, tenet sibi salvum ius legitimæ, prout nouissime post alios adducit Rodetic. Suarez in repet. l. quoniam in prioribus in nona ampliatione. Requiritur enim tunc specifica renuntiatio legitimæ secundum Baldum. & alios, in dict. §. & generaliter. & secundum Alexand. consilio octauo volumine tertio. & vide in materia elegans consilium Petri de Anchara. consilio. 152. incipit, plura sunt dubia si vero filius fuisset exhæredatus, tunc agnoscens iudicium defuncti repellitur a querela, & etiam iure petendi legitimam seu supplementum legitimæ, vt declarat Pau de Cast. in l Papinianus. §. si conditioni. ff. de inoffi. testam. 5

¶ *Lex. VII.*

10 Rupto testamento per sententiam quæ trãsiuit in rem iudicatam hæredis institutio remanet nulla, & succedunt venientes ab intestato: legata tamen & libertates valida remanent. l. d.

h ¶ *Deste titulo.* Siue ex causa exhæredationis, siue ex causa præteritionis, vt supra eodem. l. prima & in authentica ex causa C. de liberis & rebus. & quod hic dicit, quebrantado, intelligetur largo modo, vt pro oedag etiam euacuato, seu annullato testamento ex causa preteritionis.

In no. rec. est. l 6. tit. 15 lib 4.

2 a ¶ *Pierde.* Adde. l. Papinianus. §. fin. ff. eod & l. mater decedens.

3 b ¶ *Fijo, o nieto.* Adde. l. mater decedens. ff eodem.

4 c ¶ *segund derecho.* Non aperit qua parte, intelige ergo de ea, quam habiturus esset ab intestato, secundum opinionem Yteri, de qua per gl. in dicta. l. mater decedens, quam approbant ibi Albert & Pau. de Castr. & satis hoc vult. l. ista patriarcũ cũ iesciso testamẽto, & redacto ad causam intestati, deiure debent filij in viriles partes succedere.

dada por el juez, para quebrantar lo, si non se alçare, o alçando se si fuere dado el juyzio del alçada contra el heredero: contra quien fuere dada, pierde [a] por ende aquella parte en que era establesciido por heredero. Fueras ende si fuesse fijo, o nieto [b] del que fiziesse el testamento. Ca esto nee este a tal, maguer se quebrantasse el testamento por querella de alguno de sus hermanos, aura, la su parte que deuia auer segũ derecho [c]. Otrosi dezimos, que como quier que el fijo [d], o el nieto, que fuesse desheredado [e] en el testamẽto, lo quebrãtasse [f] por algunas de las razones sobredichas, con todo esso, las mandas [g] que fueron yesentas, e las libertades que fuessen y mãdadas, e otorgadas a los sieruos, non se embargan, nin se desatan por esta razõ. E sobre todas las razones q̃ auemos dichas en este titulo, dezimos que el yerro que el padre pusiere al fijo en el testamẽto, para desheredallo, quel heredero que establesciere, es tenudo de lo prouar, assi como diximos en el titulo de los desheredamientos.

5 d ¶ *El fijo.* In patre vide l. 1. ad fin. supra titu. primo. & qd in fratre præterito vt exhæredato tur pi sona filius tur Bald. in. l. fratres. in. 3. q. C. de officio testamẽ tenet quòd ille merit: & quòd legata conseruent Angel. verò in authen. vt cum deappella. cognos. §. fi. colla 8 & Imo. in. l. filio præterito tenet contrarium, quæ nimirum istæ il fint correctoriæ. & solum loquantur in filijs & parentibus, non debent extendi ad fratres. & sic è isto casu rumpentur enim legata. l. Papinianus. §. fin. ff. de officio. testamen. idem tenet Paul de Castr. in. l. si patron. §. fi. ff. ad Trebell. vbi etiam idem tenet Alexand. colum pen.

6 e ¶ *Desheredad.* Vide quæ dico in glo. sequenti, & quid si patet, vel mater præterea filium, quem ignorabat habere, an procedat ista l. & d. authenti ex causa. in hoc fuerunt contrariæ opiniones, de quibus late vide per Alexand. in dict. authen. ex causa columna decima, & duodecima vbi concludit æquiorem esse opinionem Barto. & alsortin tenentium, quod tunc legata non conseruentur cum limitationibus. Angel. quasibi refert, sed verior tem esse opinionem cõtrariam in puncto iuris, quæ fuit Bald. & aliorum. vide ibi lacè per eum.

7 f ¶ *Lo quebrantasse.* Siue per querelam, sine per ius dicendi nullum, vel per bonorum possessionem contra tabul. sic enim docto. i omnino iter in theigum text. in. §. fine igitur in authen. vt cum deappellatione cognos. dum loquitur de rescissione, vt accipiatur diuersimode, idest, ipso iure quando a principio testamentum fuit nullum. Et de rescissione per remedia rescissoria, quando fuit validum, facit text. eum gloss. in. l. secunda. ff. de offic proconsu. & latis hoc probatur in. l. vnde cognati. titulo proximo. ad finem legis, verbum enim semel positum aliquando proprie, vel improprie ponitur. gloss. in dicta. l. secunda. & sic etiam si filius potest ante præterea aui, conseruãtur legata per illã legem. & per dictam authenticam ex causa, & in corpore, vnde sumuntur licet Oldraldus consilio 8. incipit thema tale est. Duandus habens quatuor hl os in prima quæstione contrarium tenuit per fundamenta, quæ ibi videbis. & tenuerunt etiam alii doctores antiqui, inter quos fuisse videtur Azo. C. de officioso testamento. in summa, tolluntur penultim. versiculo hodie autem non videtur. Et fundamentum istorum est, quia cum tunc legata non pendeant ab institutione per se ipsa detecta nullum subsistere non possunt. & quod text. in dict. §. fine igitur, dum tractat de conseruatione legatorum, non loquitur de præteritis, sed de exhæredatis, vel de emancipatis præteritis: qui laborant in rumpendo per contra tabulas, magis communis opinio tamen est in contrarium, secundum Alexand. in dicta authentica ex causa, columna decima versi. extra glossest videndum, quire spondet mon ius aui quorum, & Ioan. de Imol. qui tenuerunt contra communem. & sustent. ai opinionem communem, ista tamen. l. partiarum in vidutu velle, quinc legata & extera hic commenta conseruentur, quando filius fuit exhæredatus, patet expresse, cum dicit (quo como quier que el fijo, o el nieto fuere desheredado) Et sic aperte videtur probare opinionem Azo. & Oldraldi, & aliorum antiquorum nisi sustentando communem opinionem dicas, quod istud verbum, exhæredato, large sumitur pro exclusione ab hæreditate facta tacite vel expresse, prout respondet Bartolus in lege. filio præterito. colum. secunda. ff. de inuist. rupt. & quia negari non potest, quin ista l. & dict. §. fine igitur. in versicu. sin autem hæc obseruata. habeant locum, quando filius fuit exhæredatus a parte sine expressione causæ, quod tunc legata conseruentur. vt dicit gloss. in dicta authentica, ex causa. vbi late hoc probat Barto. versic. expediti sinnus de contrariis, circa verbum præteritionis. & quia l. prima supra visto titu. æquiparat exhæredationem pe. per aut factam, & præteritionem, & ita est quod exhæredatio facta sine causa, tanquam non solemnis habenda debet pro præteritione paterna. l. non putauit. §. non quæreis. ff. de bonorum possessio. contra tabu. ergo ista l. & d. §. fine igitur, habem locum in præteritione paterna, quæ vt largo modo dixi dicitur exhæredatio. & ga hoc expressu habem in patre exhæredato à filio sine causa, q̃ conseruentur legata. & cætera præter exhæredationem in l. in. titul. 7. supra eadem partita. igitur idem dicendum in filio non rite exhæredato, vel præterito & hoc videtur tenendum quidquid autem si pater fecit testamentum, in quo filium præterit & neminem hæredem instituit, an habebit locum ista. l. & dict authen. ex causa glo. in. l. prima. §. fi. ff de vulga & pupilla vulg quod non, quam ibi noi. Barto & sic quod authentica ex causa non habeat locum, quando quis fecit testamentum, & nemo in eo fuit hæres institutus. Et idem tenet Bartol allegãs dict. glo in dict. §. fine igitur, & Alexand. post alios in dicto. §. fina. & idem si testamentum sit nullum ratione nõ rectæ institutionis, vt in In notatec. quæstione Angel in. l. Gallus. § illecasus ff. de liberis & posth. hodie est. 1. in. tamen pe. i ordina titu de los testamentos. l. prima. etiam neminem in 4. lib 5. instituto, conseruantur legata & alia in testamento contenta & sic non procedet de spotio filius glo & cum. l. libi dicit, quebrantasse, in illegeno ad institutionem, vt in dicta authentica. ex causa. de qua sum pra est, sed est pulchrum dubium, an saltem iuo ad quintam partem, in qua potest ratione institui extraneus. filio exhæredato vel preterito, conseruabitur institutio? & videbatur quòd sic per textum in. l. filiũ. §. sed si portio. ff de legat præstan. contra tabu. bono. poss pen. tudie quod in nullo conseruabitur quo ad institutionem, quando exhæredatio non fuit rite facta vel filius fuit præteritus, qui erat in potestate, vel si erat emancipatus, fuit præteritus sine causa, quia cum illis casibus testamentum fit nullum, vt not. gloss in authentic. de hæredib. & falcid. § exhæredatos. in nullo tenetur ius quo ad institutionem, & hæredita. æquis portionibus veniet ad liberos, & successores abintestato, si vero exhæredetur filius vel præteretur causa insecta, & fu emancipatus, est maius dubium. Cum tali casu tenebat testamentum, & opus erat remedio rescisorio. Sed etiam adhuc videtur idem dicendũ in isto casu, & ita probatur in dict. §. fine igitur. in principio. & in versi. si tales. nam in pio testamento quia causa non est probata, testamentum redditur nullum quo ad institutionem, & hæreditas æquis portionibus deueniet ad liberos, vt ibi habetur, & ita vult Alexand in d. authentica ex causa. colum. hna. versic. limitatur etiam ista authentica. & adde Bald. in. l. & in epistola. C. de liberis cõd. dam tenet, quod etiã si paupetes sint institui, filio præterito, præteritus filius dicet testamentum nullum & pauperes institui nihil consequentur. allegat. d. authenticam. ex causa.

8 ¶ *Mandas.* Extende etiã in legatis relictis sub falsa demõstratione iuxta. l. si non designata. C. de falsi. causa. adhæst lega. secundum Salice. ibi licet ibi contrarium volunt Ange. & opi. Sabce. approbat Alexã. in. d. authen. ex causa. col. antep. Verum autem legata relicta filio præterito qui testamentum rupit, debeantur? glos. mouit istam quæstionem. in. l. maximũ vitium. C. de libe. præter. tuor tuis substantie: & ponit opiniones non se fi mans Bart. in. l. filium. §. a ff. de lega. præstan. refert q̃ Marti. Silla. disputauit hanc quæstionẽ & tenuit, quinon debeantur ei, qui impugnauit testamentum iniquius opinionem tenet ibi Bart. quẽ videas plenius in hoc loquente, & idem tenentẽ in. d. authẽ. ex causa. col. 9. & in prin. 10 & ista opi. Bartenetur per Alexã. post alios q̃ plures per eum relatos in. d. l. maximũ viriũ. ad fi. quid enim si vnus ex filijs esset institutus, & ab eo legatum relictũ, & alij præteriti, vel exhæredati rumpant testamentum an tale legatum debeatur ab omnibus vel solum ab instituto? vide tex. cum glo. in. l. nonnunq̃. §. 2. ff. de lega. præstan. quid etiam si testator fecent primũ testamentum

validum &secundum fecit inualidum ptopter eo vitium prætectionis: virum hoc casu hæredes scripti in primo testamento tenebuntur præstare legata relictam secundo? Barto. in l. si ture ff. de legat. 3. simpliciter tenet ꝓ sic volens ꝓ authen. ex causa. etiam habeat locum in illo casu contrarium tamen tenet Angel. in consil. 86. incipit, berta habens virũ, mortus ex eo. ꝓ d. auth. & in cocpore, vnde fuminut, corrigit iuca antiqua eo casu, quo rupto testamẽto vadit ẉ ẉ ẉditas ad succedentes ab intestato. Ergo cũ simus in corcetorijs, non debet fieri extensio ad similem casum. Et istam opinionẽ Angel. post alios sequitur Alexan. in d. authen. ex causa. col. fin. limitans post Bart. nisi in secundo dicillaris, licet in hoc contrarium etiam tenuit Bald. in l. si filius qui in potestate, vltimo dicto ff. de libe. & post lin. & in dict. authen. ex causa. col. 1. versi. 5. quero. & Ioan. de Imol. in cap. cum esses. de testament. quinta charta. Quid autẽ in donationibus causa mortis, an conferuentur similiter sicut legata: vide Bald. quod sic in. l. licet. ad finem. C. de pact. vide etiam Bald. in. l. secunda colu. tertia C. quib. res iudi. non nocet. & Barto. in dict. authentica ex causa. columna antepenult. de substitutione pupilla vide. I decima titu. quinto supci ead. partita vbi etiam vide quæ dicit in exemplari sub substitutione, de fideicommisso vniuersali, an conseruetur? Barto. l. tenet quod sic in. l. ita tamen. §. quotiens. ff. ad trebel. post glossabi. & idem tener Bald. in dicta authentica. ex causa. columna decima versic. secũdo oppono. & ibi dicit quod filius habebit legitimam, & reliquum vigore fideicommissi relituet, & hãc dicit communem opinionem Alexand. in dicta authentica. ex causa columna quinta, & in dicto §. quotiens. columna quarta. dicit hanc esse magis communem opinionem, mouentur ad hoc docto. quia perdictam authenticã cætera firmanuent & appellatione cæterorum venit fideicommissum vniuersale, vt in dict. § quotiens. & l. si seruum. 6. primo. ff. si quis omiss. caus. testa. & hoc videtur tenendum etiam stante ista I partitarum, quæ non ita large dicit de cæteris in testamento contentis, & supplendi debeat in hoc per alias. II iuris communis quibus ista noluit derogare, & bene confert ad hoc. I. vn decima. in fine. supra titu. primo ibi cum dicit (mas las mandas, e las otras cosas.) & de aliis etiam quæ venuntur sub appellatione cæterorum, vide per Bald. in dicta authentica ex causa. columna decima. alias etiam limitationes ad istam. l. &. d. authẽt. vide per Guliel. Benedict. in cepetione capitulsi. Raynuntius. de testament. in verbo, in eodem testamento relinquens, fol. 227.

Ad tit. ff. de legat. & in insti. & C. vi. l. 44. titu. 5. part 5.

Titulo. IX. De las mandas que los omes fazen en sus testamentos.

MAndas fazen los omes en sus testamentos por sus animas, o por fazer biẽ a algũos cõ quiẽ han debdo de amor, o de parentesco. E pues q̃ en los otros titulos ante deste, fablamos de los herederos, q̃ heredan todos los bienes de aquellos q̃ los establescieren. E otrosi de los deshe redamientos q̃ se fazẽ a derecho, o a tuerto, contra aquellos que deuen heredar. Queremos aqui dezir de las mãdas que dexa el testador de cosas señaladas en su testamento. E mostrar que cosa es manda. E quien la puede fazer. E quien non. E en que manera. E de q̃ cosas. E como se puede reuocar, o desatar. E quien la puede demandar, despues que fuere fecha. E en que tiempo. E en que lugar.

Ley. I. Que cosa es manda, e quien la puede fazer e a quien, e en que manera.

MAndaes vna manera de donaciõ[b] que dexa el testador en su testamento, o en cobdicillo a alguno por amor de Dios, o de su anima, o por fazer algo aquel a quien dexa la manda. Otra donaciõ fazẽ a q̃ dizẽ en latin, donatio causa mortis, q̃ quier tãto dezir, como cosa q̃ da el testador a otro, cuy dãdo se morir. E deste fablamos en el titulo de las donaciones[c]. E puede fazer tal mãda, o tal donaciõ todo ome q̃ ha poder de fazer testamẽto, o codicillo[d]. Otrosi dezimos: q̃ a todos aq̃llos puede ser dexada manda q̃ puedẽ ser establescidos por herederos[e], e quales son los que pueden esto fazer e quales non mostramos cumplidamente en las leyes que fablã en esta razon, en el titulo de los testamẽtos[f], e en el titulo de los establescimientos de los herederos[g]. Pero dezimos, que maguer acaesciesse que algũo ouiesse tal embargo en el tiẽpo q̃ le mãdassen algo en el testamento, que estonce nõ lo pudiesse auer de derecho, si en el tiempo que muriesse[h] el testador fuesse libre de aquella razon que gelo embargaua, non deue perder la manda que le fue dexada, ante la deue auer.

¶ Ley. II. Quando muchos herederos son establescidos en el testamẽto, como el vno dellos pue de auer la manda que le dexasse el testador, maguer non quisiesse ser heredero.

MVchos herederos de so vno dexando algun ome en su testamento, si mandasse a alguno dellos señaladamente alguna cosa de mas que a los otros herederos, dezimos q̃ este atal, maguer desamparasse la heredad del fazedor del testamẽto que deue auer por razon que era estable

a ¶ *En el titulo.* Vide in. l. quarta. & decima. supra eodem. 9

¶ *Titulus nonus. De legatis.*

¶ *Lex prima.*

⁂ Legatum est quasi dam donatio in testamẽto vel codicillo relicta, & potest legari ei, qui potest hæres institui. Itẽ si legatarius non sit capax tempore testamenti sufficit ꝓ sit capax. & liber tempore mortis testatoris. h. d.

b ¶ *De donacion.* Adde l. legatũ ff. de legat. 2. & insti. de leg. in princi. vbi etiã add. fab. hære de p. æstanda. Quid autem si quis tollator in vita rem legatam tradat legatario an tuc transeat in nouam donationẽ & incipiat esse donatio inter viuos? Dynus voluit, ꝓ sic Rayne quẽ sequitur. Albertic. in d. l. legatum tenet contrarium, imo ꝓ adhuc retineat suã naturam legati. vide de ibi per Barto. distinguentem, an soluat simpliciter vel exprimendo ex causa legatũ.

c ¶ *En el titulo de las donaciones.* In l. fina. 2

d ¶ *Codicillo.* Adde. l. 2. ff. de legat. & l. tamis ff. de donatio. caus. mort. prohibitus ergo testari vel codicillari non potent legata vel fideicommissa relinquere vnde Cardinales qui non possunt testari, nisi de licentia Papæ secundum consuetudinem Romanæ curiæ, vt voluit Hostien. in summa. titu. de poeniten. & cemiss. § cui confitendũ. vel sicut. cui autem debent vel episcopi de cebus ecclesiæ instituere quisitis, vt in. c. 1. de testa non poterũt legare nec fideicommissa de talibus rebus relinquere, de qua materia, vide notabile consilium Socin. 3. volu. consilio. 91. & Socinuorum. consi. 89. primo volu. 3

e ¶ *Por herederos.* Adde. § legatu. institu. de lega. 4

f ¶ *En el titulo de los testamentos.* Vide in l. 1. cum sequentibus. 5

g ¶ *En el titulo de los establescimientos de los herederos.* Vid. in l. 3. & 4. & 5. 6

h ¶ *Muriesse.* Add. l. si mihi, & tibi § regula. ff. de legat. & l. si seruus cius. ff. de acqr. hære. & l. si cognatis. ff. de reb. dub. & l. si deportatis. ruo. ff. de leg. 3. cæspon. & l. noi nesligit. ff. de inc. fisci. § 3. & glos. in. d. l. si cognatis & appcobatur hic opinio illorũ qui in legatis dicebant capacitatem spectandã in legatario tẽpore mortis vt tradit Lucas de Penna in l. I. C. de delato lib. 10. 7

⁂ Pluribus hæredibus in testamento relictis si vni eorum testator singulariter aliquid legat, & vellet hæreditatem cepudiare potest, sed nihilominus legatum habebit nisi testator ptohibuit legatum repudianti hæreditatem. h. d.

¶ *Lex II.*

Partida. vj. K ij

1 a ¶ *La manda.* Concord. cum l. quisillabus. §. fi. cum. l. sequenti. ff. de legat 1 eod. titulo. l. filio quem pater. & cum similes §. proparte. ff. de legat. 2. & cum. l. cum responso C. de leg. & ifud est vtile quando hæreditas est multum implicata, & hæresinstitutus vult potius prælegatum. quia lites execiatur secundum Bald. & Ioan. de Imol in. d. §. fin. hinc orta fuit decisio l. Tau. 21. q. filius melioratus in tertio & quto bonorum pōt arrestare melioratione, & repudiate hæreditatem & habetur etiā in. l. 29. de dote & aliis donationibus etiā in casu. d. l. 21. detrahitur pro rata æs alienū sive melioratio facta fuerit in certa re, sive in certa parte bonorum. & in hoc est illa. l. singularis & notanda & bene facit. l. si quis secundum. §. fina. cū. l. sequenti. ff. de legat. 2. & certe quū melioratio est in quota bonorum, satis ratio fuit, quōd melioratus pro rata teneatur ad debita. cum bona dicantur deducto ære alieno. l. subūgnatum. §. bona. ff. de verbor. signi. mulier bona. ff. de iur. dot. quando vero fuit melioratus in re certa, non milita ista ratio. & cum sit legatum rei patrimonialis, legatarius non videbatur tenen. ad debita argul. 1. C. si rem peta. & bene ouferet, quōd not. Barto in. l. fina. ff de vsufruct. lega versi. quæro quid si legatur. vbi dicit, quod si legatur tertia pars bonorum mobilium & immobilium, videtur legatum certarū rerum: quia tura, & actiones non continet & sic talis legatarius non debet grauari oneribus creditorum vtin. 6. si quis vna. ff. de fideicōmiss. hereditatem. l. si hæreditatem §. 1. ff. vtinanda. & in donationibus donatarius non obligatur creditoribus hæreditatis. Sed hæres donatoris hæres. & l. si pater C. de donatio. & l. 2. C. de renoc his q. æno fraudi creditor alienat. sunt. quod procedit nec dum in donatione rei particularis, sed etiam in donatione tertiæ vel quintæ partis bonorum prout late consulit Decius consi. 237. incipit in casu proposito & forte ratio illius decisionis fuit, quia cum omnia bona, excepta quinta parte, sint legitima filiorum, iuxta. ll. huiusmodi legata, sic legatarius vel donatar. ut pars bonorum haberet talem partem liberam ab onere creditorum, filius fieret præterit. in sui legitima, ex quadaberāt solue re creditoribus rum legitimam nutrit, ratur deducto ære alieno. l. Papinianus §. quarta. ff. de inofficio. testa. Et ideo ne sint pretuditium filiis in legitima legatarius vel donatarius tertiæ partis vel quintæ bonorum in effectu tenetur ad debita, quia debet prius detrahi omne æs alienum, vt tradit Paul. de Cast. in d. l. si quis rerum §. fin. sicut enim reuocantur legata propter æs alienum. vtin. l. si. §. licentia. C. de iur. deliber. sic etiā reuocantur propter debitum bonorum subsidium. l. ex facto. versi. vnde fructus. ff. de hæred. instit. & not. Ioan. d. l. 1. C. si cert. peta. quæ ratio ita militat, si tertium vel quintum assignetur in omnibus bonis, sive in certa re particulari. Et hæc non pro declaratione & intellectu dicti. l. Tauri & eorum, quæ tradunt Docto. in loris de quibus suprā nam vbi cessaret istud prāiudicium in legitima filiorum si donaretur vel legaretur certa res, tunc nihil detraheretur de re donata, vel legata ratione eius alieni. Sed hæres teneretur, quando hæreditas esset soluendo, nunc si non esset soluendo, tunc procederet quod habetur in. d. l. fina. §. & si prædicta versi. licentia. C. de iur. deliber. nō ergo est dicendū, quod d. l. Taurina corrigat. ll. iuris communis. & dicta Docto. prout in hoc dixit quōd ex interpretibus dictarū ll. tauri, imo eius dispositio conformis est cum iure communi, & cauenie decipiatis, cum legeris dictum cōsil. um Decii: cum vult quod dedonatione tertiæ vel quartæ partis bonorum non detrahatur æs alienum pro rata sed quotum onus spectet ad hæredem. quia hoc esset falsum, & contra tex. in dicta l. si quis rerum. §. fina. cum l. sequenti. & contra glos. ibi communiter approbatam quæ licet loquatur in legato, idem est dicendum in donatione, cum legatum sit donatio, supra eodem. l. 1. & quia est eadem ratio cum bona intelligantur deducto ære alieno. & Barto quem ad suum propositum allegat Decius in dicto. §. fin. non negat in eo assentit, quod de tali legato deducendum sit æs alienum, & quando facit differentiam in legato omnium bonorum, & partis bonorum est, respectu Trebellianica. & respectu deducendi pro rata æs alienum, vt in legato omnium bonorum, intelligatur non deducto ære alieno. Et sic vniuersaliter tria sunt in eum debita & credita secus autem in legato partis bonorū, vt tunc deducatur æs alienū.

In no. re est. l. 5 tit. 6. lib. 5.

In no tec. est. l. 2. cit. l. lib. 5.

Quæ po sul. 3. ti. 9 ximo. sup glo. 1. l. 1 l. sius citul.

Et d. l. uo uæ rec. ei 3. proxi. è addita

b ¶ *Que no omes fe la manda.* Ad de l. sed in non ff. de lega. 1. cū ll. sequentibus. quas vide.

2 ¶ *Lex. III.*

Possum grauare hæredem meum ex testamento vel ab intestato aliquid aliq dare & etiam legatarium vsque ad legati valorem sed si filiū maiorem decem annorum cum dimidio exhæredo et dato substituto pupillariter non possum substitutum in aliquo dando grauare. Item hæres hæredis vel legatarii tenetur sicut is cui successit. hoc dicit.

sciendo por heredero con los otros, non se le embarga porende q̄ nō aya la mādaa, de la cosa señalada q̄ le dexo el testador, Fueras ende, si le fuesse defendido señaladamente en el testamēto, q̄ non ouiesse la manda b, si dexasse la herencia, nō q̄ riendo ser heredero della.

¶ Ley. III. Como el fazedor del testamento puede obligar a aquello a quien manda algo en el que dexa otra fasta en aquella quantia que les dexa.

Puede el testador mandar, e obligar en su testamento, o cobdicillo a aquel que estableciere por su heredero c, que de o pague alguna cosa a otri. Esse mismo mandamiento puede fazer todo ome a aquellos que han derecho de heredar lo suyo si muriere sin testamento d. Estos herederos lo deuen cumplir luego e, que son apoderados de la herencia del finado. E aun dezimos que si el testador mandasse a alguno de aquellos, a quien el ouiesse dexado de lo suyo señaladamente, que de aquello que le mandaua, que diesse alguna cosa a otri: tenudo es de lo cumplir, f fasta aquella quantia, g

c ¶ *Su heredero.* Adde l. primum. §. fiendum. & l. si ita fuerit. ff. de lega. 1 tertio. & instit. de legat. in pr n.

d ¶ *Sin testamento.* Adde dicti. l. si non fuerit. & l. si quis. & l. confirmatur. in prin ff. de iur. codicillo. l. filio ramen præterito licet suus hæres sit, fideicommissum relinqui non potest l. ex filio. & ibi vi Bart. ff. de lega tertio. l. quidam. C. de fideicommiss. dicebat tamen Bal in l. prima. C. de bonor. posse. contra rabu in secund oppo. quod si testator grauat præteritum sub conditione, si hæreditas ad eum pertinerent, quod valet secus si eum non putat successurum, & tamen grauat. argum. l. sed si fuerit de lega 3 quod dictum videtur contra. d. l. ex filio. & idem Bal contrarium ibi tolait, quia ex quo præteritus nominatim est grauatus, non tenet legatum, neq, rouset uarerur pre anthen ex causa & l. fina. supra ritu primo Si tamen generaliter grauaret venientes ab intestato, vt puta, si apposuit clausulam codicillarem, tunc præterito succedente, valeret etiam legatum. Et idem vult Ang. in dicta. l. prima.

e ¶ *Cumplir luego.* Nam hæreditatis adhiō moram legati quidem petitioni fari thoer cessioni dei non. l. hæredis. ff. quando dies lega. ced. & rei legatæ vere dominium transit ab adita hæreditate, & quæ rei le gatæ accedunt. l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de lega primo. & ibi vi deper Bartol quid de fructibus & accessionibus rei legatæ ante aditam hæreditatem, & vide etiam in materia Barto. late in l. in fideicōmissaris in princ. ff. ad Trebellia. & l. si quis bonorum. & ibi Bartol. Ang. & Imol. ff. de legatis primo. & Barto. & Imol. in. l. seruo legato. in pin ff. de legatis primo. & Bald in l. gege. ff. de legat. primo. & in l. fin. §. sed quia. C. communia delega. 3

f ¶ *Tenudo de cumplir.* Adde dicta rū l. primam. §. sciendum. ff. de leg. ter 4 tio. & l. abeo. C. de fideicom.

g ¶ *Fasta aquella quantia.* Adde l. 6. l. eo. nam in eo quōd excedit non tenet grauamen, vtin dicta l. ab eo. & in l. cum quis vxori. §. primo. ff. de dot. prælega. & l. facta §. si Titius. ff. ad Trebell. quid autem de fructibus, quos habuit an etiam in illis posit grauari? videtur quōd sic vtin dicto. §. primo. & ibi vide Bar. hoc intelligentem, quando constaret hoc fuisse de mente testatoris, alias secus, vtin. l. quod his verbis, in princ ff. de legatis 3. & adde. l. filiusfamilias. §. apud Marcellum. ff. de legatis primo. & l. fuchus. §. tria. ff. de aliunēt. & et hac. lega. & tex. nota. vbi vide glo. fi. & ibi Paul. de Cast. in. l. quōd de bonis. §. quōd aeus. ff. ad leg. falci. & ad ista m. l. addeeriam. l. Imperator. §. fi centum. ff. de legat. secundo. vbi ponit regulam, quod oneratusin quantitate non potest vitra grauari, quam sit quantitas & eius vsuræ. & l. si eui. ff. de fideicommiss. liberta. & eodē titulo. l. generaliter. §. si quis alienum. vbi bonus tex. & l. si debitor. in pnn. & in. §. in fideicommissaria. & in istis. ll. habet vna limitatio in ista materia, vt procedat, quando quantitas cum quantitate compensatur. secus si cum speciepropria. veluti si pecunia accepta, togatus sit seruum proprium manumittere, vel rem propriam quanquā matoris pretij restituere. nam legato pecpto, tenet. & si plus ces sua vel seruū valeat. vt. §. ed. l. 6. & in. d. §. fi centū. & in dictis legibus. ff. de fideicōmiss. liber. & idē dicendum

ſi legaret ſpeciem propriam animo compenſandi cum debito, quod legatario debebat tam legato percepto, non poterit legatarius dicere, quod ſpecies ſibi legata valet minus, quàm quantuas ſibi debita: & quod ideo petit reliduum. gloſſ. nota. in. l. creditorem. ff. de lega. 2. quæ adhoc allegat. d. §. ſi cenum. & illam gloſſ. dicit ibi ſingulariter notandam Rapha Cuma. & Ioan. de Imol. dicit eam mentem tenendã. eũ qua ſecundũ eum tranſeunt Dinus & Bart. idem tamen Ioan. de Imol. ſub dubio forte dicit, quòd dict. glo. videtur contra Lei mitatibus. §. ſi. ff. de legatis. 1. cum ibi nota. Pau. de Caſtr. in. l. cũ abvno. ff. de lega. ſecũdo. & in. l. ſicõ pẽſandi. C. de hæredib. inſtitu. diſtinguit, quòd aut teſtator legat aliquid animo compenſandi & plus non dicit, & tunc dato, quod legatarius legatum agnoſcat non tenetur compenſare, niſi pro rata valoris rei legatæ. l. penulti. §. fina ff. de alimentis & cibar legatis. Aut adiecit teſtator quòd nihil amplius petere poſſit. & tunc ſi agnoſcat legatum creditor nihil amplius petere potest, dato quod legatum minus valeat, quam ſit debitum. & cum hoc dicto Paul. videtur transire Alexand. conſilio. 132. incipit viſo inſtrumento diuitionis. ſecundo volum. Cõſiderãda ſunt verba, quibus debitor legat ſpeciem animo compenſandi cum quantitate nam ſi dicereret, lego pro debito, ſeu loco debiti, ſatis apparet quod prohibeat, ne plus petat. videtur hoc quod tradit Salice. in. l. fin. C. de his quæ ſub mod. legat.

que montaſſe aquello que el auia dexado por manda. E non tan ſolamente ſon obligados a cumplir eſto que diximos los ſobredichos en eſta ley: mas aun los herederos dellos. Fueras ende, ſi el teſtador deſeredaſſe ſu fijo menor de catorze años, e mayor de diez años e medio[b], por alguna razon derecha: e eſtableſciesſe a otro por heredero del moço, en los bienes que le viniessen de parte de ſu madre, en tal manera, que ſi el moço murieſſe ante que fueſſe de edad de catorze años, eſte que fueſſe eſtableſcido por heredero lo heredaſſe e mãdaſſe a eſte a tal que de los bienes que heredaſſe del moço dieſſe alguna coſa a otro, tal mandamiento como eſte, non obliga al ſubſtituto[c] nin es tenudo de lo cumplir. Ca aſſaz abonda[d] al padre de poder

6 a ¶ *Los herederos dellos.* Duplici ter poteſt hæc linea intelligi, vel q̃ hæres hæredis teneatur ad legata, ſicut etiam ipſe hæres, quia hæres hæredis teſtatoris eſt hæres. l. ſi quis filium. §. fi. ff. de acquirend. hæredi. l. fina. C. de codicil. vel quod etiam ab hærede hæredis vel legatarij poſſit legari, vel fideicommitti. l. ſi fuerit. §. primo. cum. l. ſequenti. ff. de legatis tertio. & in hunc ſenſum loquutus eſt Azo. C. eod in ſumma ad fin. prima col. cuius dicta proſequitur iſta lex.

7 b ¶ *Diez años e medio.* Nam ante iſtam ætatem non poſſet committere cauſam ingratitudinis, vt habetur ſupra titulo ſeptimo. in. l. ſecunda. & notglo. in §. non ſolum. inſtitura. de pupillari ſubſtitu.

8 c ¶ *Subſtituto.* Concordat cum. l. ab exhæredati ſubſtituto. ff. de legatis tertio. & cum l. cum quidam C. de lega. & adverte, quia iſta l. non ex primit, an hoc procedat, & ſi pareat filio exhæredato aliquid legaunt, vt neque reſpectu talis legati ſubſtituta exhæredati poſſit grauari, quod tamen clare exprimit dict. l. cum quidam. & l. qui ſundum §. qui filios. ff. ad legem falcidiam. quæ extenſio ita fuit mirabilis doctoribus ſcribentibus in dictis legibus, quod neque ipſi neque gloſſ. ſciuerunt dare rationem illius diſpoſitionis, & in eno. Cum illa diſpoſitio adverſari videtur omnibus diſponentibus, quod quando patet filio exhæredato legat, poteſt eum grauare ratione talis legati. l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulgar. & pupilla. & l. ab eo. C. de fideicõmiſ. ſi ergo poteſt legare ab exhæredato, multo fortius ab eis ſubſtituto. l. ſi fuerit §. primo. ff. de legatis tertio. & ſupra in iſta. l. hoc ſatis colligitur. ex quo forte videretur dicendum, quod cum talis extenſio careat ratione, & iſta. l. partitarum illam hic non expreſſit, q̃ non ſit ſeruanda, in his regnis talis diſpoſitio tanquam ratione carens & non approbata iſtis. ll. partitarum. in contrarium tamen videtur, quia iſta. l. ſumpta eſt a dictis Azo. C. de legat. in ſumma. ad fin. prima columna. nam cum tractat, a quo poſſit legari, ſubiungit. hem ab hærede hæredis mei, & ab hærede legatarii mei. vt. ff. de legat. tertio. l. ſi fuerit §. primo niſi in caſu quando filium impuberem exhæredauit, & eidem ſubſtituit, item et legatum reliquit. nam licet exhæredatum, cui reliquit legatum, poſſum onerare non tamen onero ſubſtitutum eius, vt infra eodem. l. cum quidam. hæc ſunt verba Azo. & ſic iſta l. cum poſuerit dictam regulam, quod ab hærede hæredis, vel legatarij poſſũ legare, excipit iſtum caſum. & licet non exprimat quando datũ fuit legatum exhæredato, ſatis hoc videtur includere, cum iſtum caſum ponat pro fallentia regulæ, qua aliàs nõ eſſet caſus fallentiæ in caſu, quo ab hærede legatarij legaretur, & cum l. iſta non reprobet talẽ diſpoſitionem iuris communis, neque hoc dicat, videtur velle quod illud remaneat: nam ſi aliud voluiſſet, expreſſiſſet, quæ fecit in caſu. l. nona. titu. 14. infra eod. partita. & limita iſtam. l. dupliciter. Primo per text. in. d. l. qui ſundum. §. qui filios. Secundo per text. in Lin ratione, la primera. §. fi. ff. ad legem falcid. ſecundum Baldum. Angelum, & Alexandrum in dicta. l. cum qui dam. vbi etiam Iaſon adducit aliam limitationem, quæ ſecũdum eum fuit Ioan. Fab. in §. non ſolum. inſtitura, de pupil. ſubſtitu. quando filius fuit exhæredatus bona mente, & ad prouiſionem filii, vt tunc poſſit legari etiam eb eius ſubſtitutoin relictis ſibi quod Ioan. Fab. non dicit, ſed Ange de Areti hoc infen attenta ratione d. l. cum quidam. quæ fuit in exhæredatis odium. & licet Iaſo. ibi dubitet de hoc dicto exeo, quia ratio iuriæ exhæredationis non videtur bona ratio, nam cũ filius exhæredatus ſit ille: qui immediate patitur iniuriam exhæredationis, ipſe eſt a quo non deberet poſſe legari attenta iniuria exhæredationis, non ab eius ſubſtituto, qui nulla iniuria afficitur. tamen dictum Ange. videtur ſuſtentabile, ex quo. l. iſta partitarũ approbare videtur dictam rationem, vt dicam in gloſſa ſequenti.

9 d ¶ *Abonda el padre.* In iſtis verbis, quæ hic ponuntur, videtur approbari illa ratio, q̃ diſpoſitio d. l. cũ quidam. & d. §. qui filios. l. qui ſundum. ff. ad. l. falcid. iitin odium exhæredatis quæ fuit opinio Azo. quam ibi pomt glo. quæ ſecundum Alex. ibi eſt magis cõis. Et certe ratio iſta applicata ad caſum huius. l. in quantum nihil exprimitur de legato facto filio exhæredato, ſatis concludit, quẽ verò legatũ eſt relictum non ſolũ non cõcludit, imo auget difficultatẽ, quia ſi hoc eſt in odiũ exhæredatis, a fortiori nõ deberet valere fideicõmiſſum ab ipſo exhæredato, quã ſi fieret ab eius ſubſtituto, vt dixi in glo. præcedenti.

¶ *Ley. III I.Como el fazedor del teſtamento puede obligar a los herederos de aquellos a quien manda algo en que den a otro, faſta en aquella quantia que les dexa.*

SI el teſtador quando eſtableſciesſe por ſu heredero a alguno, dixere en ſu teſtamento aſsi, quienquier que ſea heredero de mi heredero mando que de a fulano tantos marauedis, o ſi diexeſſe ruego a aquel que ha de heredar lo mio, que mande a ſu heredero que faga, o de tal coſa[a] a otro, q̃ tal manda dezimos q̃ desheredar ſu fijo e eſtableſcer otro por heredero en lugar del, en los bienes que el fijo gano de otra parte.

10 ¶ Poſſum meum hæredẽ vel legatarij grauare vt hæredi ſuo quid dare vel facere mandet, ſed ſi dico, mando quod ſi talis fuerit hæres meiq̃ hæredis de tali tantum non valet, quia non iudicio meo eſt hæres, & quia quem non honoro, onerare non queo. b. d.

e ¶ *Co de taloſa.* Et dato quòd ipſe hæres rogatus a teſtatore non roget hæredem ſuum, vt det vel faciat, debetur hæc iocomiſſum, vt iſta. l. vult & etiam. ff. de legat tertio. l. ſi fuerit. §. ſi quis. & ibi nor Bal. & facit ad quæſtionem. vt ſi eondens maioratum gauet ſucceſſorem, vt etiam ipſe talem rem, vel quantitatem ponat in maioratu, quod licèt ipſe ſucceſſor non ponat habeat debeat pro apposita ex quo ſucceſſor habuit maioratum, vel ſaltum compelleur ipſe vel hæres eius, vt ponat. quod videtur intelligendum, iuxta ea quæ dixi ſupra in. l. proxima. in glo. ſuper verbo, faſta aquel. a quantia

3 a ¶ *Non vale.* Adde. l. sed & sic. ff de lega. 3. & sic habes, quòd non nominatim a persona non honorata, non potest relinqui fideicommissum: licet tamen fiat a casu fortuna: ille tamen fit ex iudicium testatoris. ex quo infert Bart. in d. l. sed & sic quam legit sub. l. si fuerit, §. si quis. quod si testator dicat: instituo filium meum hæredem, & si decesserit cum filia hærede, rogo quòd illa filia detetur. quòd nõ tenet istud fideicommissum. deinde tergo secundum eum verba gratiam dicit: rogo ipsum filium instituti, quod det cõtum. quod dicit multum esse adhærendum in forma grauaminis. quod dictum vel est corruptum in meo libro, vel non videtur esse verum. nam ex quo ego possum legere, & fideicommittere ab hærede hæredis mei, vetupra l. proxima. & in dicta. l. si fuerit §. 1 talis filia hæres potuit sic grauari. quando veto non adiretur, cum filia hærede. sed tantum, tam filia, tunc procedere posset dictum Bald. & in materia mortis multum debet attendi ad formam grauaminis, & fideicommissi iuxta ea quæ not Bart. in dicta. l. sed & si sic. & in l. centum occlusum a. 12. versicu. quarto vlterius. ff de ung. & pupil. & quia est dubia filia deinde Bartol vide late per Alex. 3. cons. 105 primo vol. & cõsi. 135. secũdi volu. & Corne cõsi. 184. versi. & litet Bart. & 3. volu consi. 24. & Decium. con. 27. dicẽte, quod in filio puncto communis opinio est contra Bart. & idem dicit. consi. 421 Paulus tamen in consil. 3. primo volu. consuluit secundum illam doctrinam Bart. & Alexan. licet se fundet ex aliis etiã mediis. consil. 64. quinto volu. vbi refert Raphael. dicentem opinionem Bar. esse cõmunem. sunt etiam considerandæ verba fideicommissi, an grauamen videlicet fit scriptum in rem, & si hæc redirai sit grauata vel ne. nam tale grauamen in rem scriptum afficit rem ad quemcunq; vadat: vt in circumiacenti quæstione tradit Bald in l. pretibus. col. pen. versic. extra quæsitum. C. de impube & aliis substit. & bene facit l. plane la 2. §. qui rogatus in fi. ff. de lega. 3. nimio. quod quando ab initio fideicommissum est relictum. quia est impositum, cui potest imponi: licet alii acquiratur hæreditas facto illius, cui erat impositum: non tamen licet expirare one in tempo illum. argu. l. apatre. ff. de lega. tertio. & l. si alien'. ff. de lega. secundo. & not Alberic. post Din in dicta. l. sed & si sic. & adverte q quando aliquid est relictum alicui ad certum tempus: & post illud tempus ipsi, videtur grauari primus legatarius: licet verba grauaminis ad eum non testantur. l. eodicillis. in prin. & ibi Barto. ff. de vsufruct lega.

3 b ¶ *Per aventura.* Sic & alias. not glo. quòd non proficit fieri fato. In. l. 2. ff. de condic & demõstra & tradit glo in capitulo remittũtur. §. hinc notandum. super parte non nisi. 23. quæstio. 5. & ignoranter præsentans bruinum non gaudet præmio statuti. l. si is qui versi. quod si fertur. & ibi Bartol. ff. de acquir. rer. domi. & in. l. genero. ff. de his qui notantur. infa. & per Bald. in. l. si quis hæredem. C. de institu. & substitu. vide tamen hoc, quod de interficiente exbannitum, etiam si ignoret bannum. notat Barto. per text. ibi in. l. inter omnes. §. recte. versi. vlterius hæc §. allego. ff de furt. & adde de eo, qui in veritate est iudex delegatus sed ipse non scit, an teneat sententia. Bart. in. l. multum. ff. de conditio & demonst. & Nicho. de Neapo. in l. quarto ff. de eo qpro iuto. & de processu tonrumanæ punitiuo, an valeat, quando iudicium non constitit de consumacia? Bartolo. tenet quod non, quia non fundamentum sui processus. vide per eum in dicta. l. insultum interest. & in. l. si finita §. Iuliani. ff. de dãno infecto per Abb. in capitul. quoniam contra falsam col. 6. de proba. & an in cõtractibus opponeat conditionem potestatiam impleto expropolito? vi lasqtòd non in l. cum filius fam. has. 2n. §. in hac in princ. ff. de verborũ obligationib.

c ¶ *El dado algo.* vide supra in l. proxima. 4

¶ *Lex. V.*

Si quis ab intestato moriturus dicat coram testibus q Titius qui est ei ab intestato successurus det. p. c. auteos. si ille nolit esse hæres alius vlterior gradus succedens non tenetur soluere serus si sit eiusdem gradus. idem dicendũ est ile liberto hoc dicit.

Diximos[d], ẽlas leyes ante desta q todo heredero es tenudo de cũplir las mãdas, de aq̃l cuyos bienes hereda, quier los herede por razõ de testamẽro, o sin testamento. Pero casos y a, en q̃ nõ seria assi. E esto seria como si alguno dome q̃ nõ fiziesse testamẽto dixesse assi ante testigos: a fulano[e], q̃ es mi pariente mas propinco, q̃ ha derecho de heredar lo mio, mãdole q̃ de tantos marauedis, a tal ome, casi este a tal, nõ q̃ fiesse ser heredero, ãl los bienes ãl aq̃l q̃ le esto mãdaua, e lo ẽtrasse otro q̃ fuesse mas cercano pariẽte despues del q̃ nõ seria obligado este postrimero heredero de pagar tales mandas: como quier q̃ lo fuera el primero, a quiẽ el auia nõbrado si ouiere recebido la heredad. Mas si estes q̃ tomo la herẽcia del muerto, era en egual grado de parẽtesco q̃ el otro q̃ la ãtecha: estõce dezimos, q̃ es tenudo[h] de cũplir la mãda sobredicha, tabiẽ como lo fuera el otro si ouiesse tomado la he-

d ¶ *Diximos.* Prosequitur dicta Azo. C. eod. in summa. col. secũda versi. 1
e ¶ *Fulano.* Hi ponitur casus l. 1. §. fi. ff. de lega. 3. 2
f ¶ *Despues del.* Idest, qui erat in gradu sequẽti. sic colligo, prout not. 3
glo. in l. si Titio & in mænio. §. Iulianus. & ibi not. Bald ff de legat. 2. q ab intestato ille demum videtur venire ex tacita voluntate defuncti, qui est proximior, tempore mortis non ille qui est vlterior in gradu. Adde ãs ferũdũ Bald q̃d notat in l. 4. vel maxime ff de colla bono.
g ¶ *Mas si fesse.* Hic ponitur casus. l. si Titio & Mænio. §. Iulianus ff. de legat secundo. & approbatur hic secunda positio. gloss. quæ fuit Azo. quam etiam tenuit Dinus, & Albericus. ibi. 4
h ¶ *Tenudo.* Videbatur dicendum contrarium, ex quo legatum nominatim fuit relictum nomine, proprio ab eo, qui repudiauit: vnde portio hæreditatis eius sine onere tantum fiebebat ad cohæredes ab intestato. vt in. l. Celsus. §. q̃ dabeui'. ff. de lega 2. & ita tenet Bart. in. d. §. Iulianus. & etiam Io. de imol. & est cõi opinio, prout attestatur ibi Paul. de Cast. & idem Paul in. l. licet Imperator. ff. de lega 1. vnde dicendũ est, q̃ista. l. sit expressa cõtra illam cõmunẽ opinionẽ: & q̃ approbet hic opinio Azo. de qua p glo. in. d. §. q ab iuius. videlicet ille. §. contingatur: sic intelligat in hæreditate caduca vel quasi caduca. prescriptum Seuerii, de quo fit mẽtio in. l. si Titio & Mænio. §. Iulianus. ff. de lega. secundo. & in. l. non iustam C ad Trebellianum. quam opinionem Azo. tenet Paul. de Cast. in. d. l. licet Imperator & in. d. §. q alicui'. & si attenta dispositione iuris. l. est dicendum, q̃ nã aliquis est institutus vel nominat' de his, q̃ succedũt ab intestato: & si legata nõ iniuriam & proprio nõe fuerint relicta a tali hærede instituto, vel ab intestato succedente licet de rigore verborum nõ debeant ãs substituto vel alio succedente ab intestato, & si fit in parigradu cũ eo, a quo est legatum, vt in d. §. q ab cuius. cũ ex rescripto divi Imperatoris, qui fuit interpretatus contra ius de æquitate, & ex conjectura mente defunctã debent. vt in. d. §. Iulianus. quã æquitate amplectit ista. l. partitarũ. & istã opinionẽ, vt dixi, vt predat etiam de iure cõmuni, late cũprobat Paul. in. d. l. licet Imperator. vbi etiã aliter respondet ad. d. §. quòd ali cuius. vt procedat quando legata non habuerunt originem in persona nominatim grauati: quia non erat in rerum natura tempore

grauet in casa huius. l. cessat cum hic viuebat, sed repudiauit filiam. Ad hanc lone per Alex in. d. licet imperator col. 2. & 3. vbi refert Bap. Ch. Christ. fol. de Cast. idem tenentes cum paul. & dicit strange opinione esse sustentabile. Sed q non fu recedendū cōmuni opinione, ene ego mentis illam. I partitaū, quæ decidit illud dubium contra dictā cōmunē opinionem.

6 a ¶ *Dezimos.* Cōcord cum. d. l. 1 §. iii. ver sed cū ha patrono ff. de leg. 1. 3.

7 b ¶ *Rifos.* Vide in 1 1 0. titul 22. 4 partit. vbi etiā ponit de fratr.

8 c ¶ *Acteredar.* vid. in d. l. 1 o & 1. §. sed nolita. in fi. de succe. liberto.

¶ *Ley. VI.*

9 Legato seruo vtilitatim legatarius eū manumittere non potest legatario huius præ textu aliquod onus imponi: secus si post tēpus est manumissus tūc tunc potest apponi eius conditio ratio seruitij commodo nec etiam seruitij testāto manumisso, cui nil aliud relinquitur potest onus imponi: sed legatarius tenetur seruū suū manumittere, si legatū receperit, etiasi minus valet testetur. sed si est alienus, nō tenetur pro eo plusquā receperit, dare. Item legatarius quātitatis non potest in maiori quātitate grauari. hd.

1 d ¶ *Dezimos.* Pro sequitur dicta Azo. C. co. in summa col. 2. versi si tamen seruum tibi legauero.

2 e ¶ *Nin es tenudo.* Concor. cum. l. plane si filium. §. si ff. de lega. 1 nam nō est locupletior qui libertum habet, vt ibi per glos. Item in demum pecuniam ex causa fideicommissi præstare cogendus est, qui aliquid eiusdem generis vel finito ex testamento consequitur. verba sunt illius. I quæ regula secundum Bal. ibi non ita bene alibi reperitur Ioan. de Imol Paul. et iam de Cast. ibi notat, q ex iure patronatus non dicitur quis locupletior vt propter ipsum possit pecuniariter grauari. Ad de q dnota. in. l. naturalis. §. fi. ff. de præscrip. verb.

3 f ¶ *Fasta algund tempo.* Concord. cum. l. si mulier. §. ... uianus. ff. de leg. 3.

4 g ¶ *Fasta aquella quantia.* Adde l. tertiam supra eod.

5 h ¶ *Por razon del aforramento.* Adde dicta. l. plane si filium. §. fi. ff. de leg. 3. cum enim libertas sit res maximi mobilis, non potest grauari onere pecuniario vel extimabili: & ex hoc allegatur illa. l. q finiti ad infinitū nulla est proportio secundum Bald. & Paul. ibi.

6 i ¶ *Aforralle.* Cōcor. cū. l. si legatario. & cū. legē aliter. 9. si qs alienū. ff. de fideicō. liberta. & l. si debitor. in prin. & §. in fideicōmiss. ria. eod. ti.

k ¶ *Por que semeja.* Adde l. imperator. §. certū. ff. de leg. 1. & in. l. sed nihil 7 seruus ff. ad leg. Falci & dixi supra eod. in d. 3. & facit hoc si cēdū Bal. in dict. l. imperator. §. si centū q dānatus in testamento vendere res nō possit tētare remedio l. 1. C. de rescind. ven. vel dicto. quod Imo. ibi intelligit, & si minus quando esset a testatore designatum pretium certū vid. ibi per eū.

¶ *Agena.* adde 8 l. si cui. & l. generaliter. §. si quis alienū. ff. de fideicōmis. liberta.

m ¶ *Trabajarse.* 9 Adde l. debet. C. de fideicōmiss. libert. vbi ponitur eiusdē ista ratio. quā hic ponit ista l. q potest induci, vt gratuitus per fideicōmissum, vel eiusmodi alienē & ... eam in maiorem, q heet dominus reinbeo requisitus vt vēdat, nolit vendere. & ita respondeat, q propter hoc nō liberatur grauatus sed teneat ad tale grauamen si in posterum restalis possit haberi, vt ponatur in maiorē. vide ei per Bald. in d. l. de beri. vbi hoc idem dicit ad alia, q sunt notanda, neq obstabit. l. pater filiis. §. tusculanus. ff. de le. j. quia ibi de iuste ques possibilitatis adipiscendi iusta defunctī propter dissolutionē collegij.

n ¶ *Maguer en esse aquello recebido.* Nota hæc verba, & adde quæ habentur supra eod. l. an autem possit deducere sumptus, quos fecit in consequendo legatum: videtur, q sic arg. ul. si legatarius. ff. de legat. 3. an autem filia potest grauari in de recepta, vt eam restituat. vid. l. si. fideicommissis. alias incipit filius ff. de legat. 2. Et quod ibi dicit Bart. & Bald. in d. cum virum. C. de fideicommiss. 10

¶ *Ley. VII.*

10 Possum rogare illum, quem cum filio meo instituis hæredem, vt filium meum cum suis instituat: & tenetur quatenus ei accedit cum fructibus inde perceptis. Item legatarius certe rei rogatus eam alii restituere, tenetur si eam habet: alias ad cedendum actionem tenetur subsidiario & si plus quam res illa extinguitur, & habeat, & sua culpa testetur suenda perdit vel negligentia, petendo impuratur tenebitur subsidiario, sed in aliud et legatum non fuit, non tenetur nisi de dolo, hoc dicit.

1 a ¶ *Que establezcas.* Potest enim quis grauari, vt aliquem hæredem instituat. vt hic, & in. l. imperator. §. cum quidã ff de legat. 2. de quo. l ista fu nupta est.

2 b ¶ *Dezimos.* Concordat cum l. imperator. in princip. de lega. & cum. l. si legatarius. ff. de legatis terto.

3 c ¶ *Por su culpa.* Concord eum l. si seruus legatus. §. cũ quid. ff. de legat 1 & intellige & culpa leui, quia est ad similitudinem contractus vbi habetur. & tenet ibi Albericus habes ergo. hic. & in. d. §. cũ gd de qua culpa teneat legatarius fideicommissario de qua autẽ teneat hæres legatarijs, & fideicomissarijs, dic vt in. l. cum res. §. culpa ff. eodẽ. de qua vero teneatur executor legatarijs. vide prr Bald. in. d. §. cũ gd vbi cõcludit, q̃ si erat mixtus executor, vt quia aliqd commodũ sibi remanebat ex testamento, tunc teneat etiam de leui culpa: si autẽ sit meros executor, vt quia nullum commodum habebat ex testamento, & q̃ tunc solum teneatur de dolo & lata culpa. prr illum textum. tunc la l. q̃ nerua. ff. de polit. & fa it ista l. vi possessor maioricatus teneatur ipse & rius hæredes ad restitutionẽ damnorũ, quæ culpa sua euenerũt in rebus maioritis. Sic etiã prælatus tenetur restaurare ecclesiæ omne damnũ quod cõtigit propter eius negligentiam. glo. in authen. idẽ de nestorianis. C. hæreticis Et nor Ioan. de Plat. per tex. ibi in. l. vnica. C de colo. illinci. lib. xi in fi. Addeetiã de prælato dimittẽte per negligẽtiã rem ecclesię præscribi. gl in. c placuit. e. secundo 16. q. 3 & Abb in. c. ex præsentiũ de pignoris 3. notabi. & in c. 1. de dona. & in c. 1. col. 3. de integ. restitu. & per Francis. Balb. in tractatu præscriptio. charta 43. col. 2. & dicebat gl. in. c. sæpe. in. 2. qõ. 1. clericum posse priuari ecclesia, si negligit agros vel alias vsuras ecclesiæ. An autem compensetur tale damnũ illatum in rebus maioritæ, vel ecclesiæ cum lucro sive meliorationẽ in alia re facta: vide quæ notantur in. l. si negotia. ff. de negot. gest.

4 d ¶ *Cõgeãs.* Vel ista culpa, quia est ad similitudinem contractuum bonæ fidei, vt in. d. §. cũ quid & ibi vt certo. §. interdum. ff. commoda.

¶ *Lex. VIII.*

Seruo hæredis non potest pure legari, sed ad diem, vel sub conditione sic & si liberturit cũ cresserit dies legati, habebit illud sed si seruo instituto eius domino qui legetur & ante additionem efficiatur liber, habebit dominus legatum, & seruus hæreditatem. ut d.

e ¶ *Ad seruo del heredero.* Idem dicit si legetur seruo testatoris. vt in. l. fratruis. C. de lega & idẽ dicẽdũ in monacho & monasterio, vel econtra: sicut hic dicitur de seruo, & hæredẽ Io. Fab. i §. an seruo. in h. in. ff. de legat. sed an ad aliã mẽta valeat relictum proprio seruo? vide l. seruos. & ibi Bart. ff. de alimenta. & cibar legat. & an à patre possit legari filio? vide in. l. filiã. ff. de aur. & argen. lega. & in l. vbi pure in princip. ff. ad Trebel. & in. l. cum filio. vbi per Bart. col. 1. in fi. ff. de leg. 1. vbi Bar. vult q̃ si pater ad quẽ pueri hæreditas, mrdiã restituo, gtaurf restituere hæreditatẽ filio, q̃ cense frogatus restituere post mortem patris nõ ante allegat. l. epistola. §. 1. ff. ad Trebrilla. vbi etiam Paul de Castro i eterthoc dictũ Bar. licet si pater esset institutus & grauatus restituere, videretur gratuitus pure. Et sic non valeret de iure digestorum. per §. an seruo. in statuta. de leg. de quo ista. l. sumpta est, nisi apposuerit verba, per quę voluerit differre in tempus, quo esset effectus suiuris. de iure vero nouo tanquam aduentitia quo ad proprietatem filio quereretur, & sic valeret grauamen, vt etiam vult Ioan. Fab. in. d. §. an seruo.

f ¶ *Mas si el seruo.* Ratione diuersitatis inter filium & primum easum ponit tex. in dicto. §. an seruo, quia in casu isto hæreditas delata seruo est separata à legato mihi facto, quod non est qui seruo meo est legatum à me instituto qui ab legatum non separatur ab hæreditate. Et ibi declarat Angel. scilicet q̃ quando dominus est hæres institutus & legatum eius seruo, hæreditas & legatum pendẽt à sola voluntate domini quãdo vero institutus est seruus. tunc non pendet à sola voluntate domini. quia etiam eo nuertere debet voluntas seruiti adeundo vt in. l. cũ proponas. C. de hæredi. instit.

¶ *Lex. IX.*

Si legatur Titio, & sunt duo Titij nec de quo sensit testator apparet, non valet legatum propter incertitudinem: sed vbi de persona cõstat, error nominis vel pronominis non nocet. hoc dicit.

g ¶ *Dos amigos.* Conc. eum. l. si quis seruum. §. si inter. ff. de legatis. 2. & 5

razon. Fueras ende, si le fuesse prouado que se perdiera por algun engaño[d] quel ouiesse fecho.

¶ *Ley. VIII. Como quando el fazedor del testamento dexa a algun omr por su heredero, non puede dexar mandas al sieruo del.*

SI el señor de algun sieruo fuesse establescido por heredero de otro, non podria el fazedor del testamento despues mandar ninguna cosa de las suyas al sieruo del heredero[e], fueras ende si gela manda con condicion, o fasta dia o tiempo cierto, diziendo assi: mãdo tãtos marauedis: o tal cosa a tal sieruo de mio heredero, si acaesciere que el aforra resu señor fasta tal dia: o poniendo le otra cõdicion semejante desta. Ca si acaesciere que se cumple la condicion, aura el sieruo la manda, e non de otra guisa: mas si el sieruo[f] de alguno fuesse establescido por heredero de otri, si aquel mismo q̃ lo establescio, mãdasse alguna cosa al Señor: estonce dezimos, que si ante que entrasse la heredad el sieruo, le aforrasse su Señor: o lo vendiesse: estonce aura el Señor la manda, e el sieruo la heredad.

¶ *Ley. IX. Como la persona de aquel a quien es fecha la mãda, deue ser nombrada certamẽte.*

LA persona de aquel a quien es fecha la manda, deue ser puesta e nombrada cierta mente, de guisa que puedan saber qual es o por su nome: o por otras señales: ca si cierta non fuesse, non valdria la manda. E esto seria como si el testador ouiesse dos amigos[g], que ouie-

cũ l. si fiducia. ff. de reb. dub. & exponit Albericius d. §. si inter. quando erat animi testatoris pari amicitia bonus text. licet ipse non alleget in d. l. si fuerit, vbi expresse not. Socinus q̃ debet maiori animi tacito licet postea arguitur contrariũ. q. d. §. si inter indistincte loquitur, & ro. bene sic firmat secus vero si vnus non est amicus, alter licet cum propter meri. ũ & animi tuam legef. l. neque adiuc. ff. p. loc. & bene confert q̃d not. tdẽ Albericus in. l. si fuerit pierrũ §. fi. co. 2 ff. de legat. r. vbi inducit illũ text. ad quæstionẽ, q dicit habuisse de facto de q̃dã, qui fuerat electus ad quoddã officiũ, qui vocabat Lanfrãcus summi: & duo erant qui tali nomine vocabãtur, & petebant se admiti ad tale officium: q̃ si vnus erat consanguineus electoris, alter nõ q̃ præferendus sit consanguineus. Capitur enim conjectura ex consanguinitate & amicitia, vt in d. §. fin. & subdit ibi notabile verbum, quod quando elector declarat, de quo sensetur, standum sit eius declarationi in dubio arg. l. in prætoris. ff. de præator. stipulat. & l. n. in ambiguis. ff. de regul. iur.

Ad tit. ff. de lega. 2.

2 a ¶ *Non se puede saber.* Facit ad quæstionem de patruo gemino, de qua teti gitur. l. 2. titu. 13. partita. 2. de incertitudine vero circa res, vide glo. & doctores in d. § fi. inter.

3 b ¶ *Ni nes el heredero tenudo.* Posset tamẽ ipse se velle eligere cui solutur, vt probat text. rũ glo. in d. §. fi. inter. Et si ita soluerer hæres, legatarius posit deterritu pro legato, & irõ ritulo prodonato, vt ibi declarat Bartolo. quod opinio confertur ad quæstionem in materia maioriæ, vt si aliquai ne cenitudo in natura ex verbis institutõis maioriæ, quẽ sit vocat à constituente. & de cõmuni assensu illorũ qui præte dãtius ad bona maioria, de laetur quis eorũ succedat, quẽ vendetur sucredere tiru. maiorir. & rum vinculis & gravaminibus in institutione maioriæ expressis, & non titu. pro donatio teneinenti & vt hic vides approbatur glo. d. §. fi inter cũgl exposuit dictum verbũ debet, dell, potest & est magis cõmunis expositio licet Bal. ibi q necesse habeat hæres alterum eligere, sed alter tigrat si eam qui aconuictus est per probationes. Cuius dictum Io. de Imola ibi dicit forte esse verius, quia probatio est facta rũ hærede, non autem est facta per numlegatarium cum alio & res inter alios acta alijs non nocet. l. 1. & 2. C. quib. res iudicata. non nocet. porteris tamen ex dicto Imola. sic tamen res super solutione tali legati vocetur in tus per vnum ex illis legatarijs, q facta rationem legati iuri euocati, & amborum processus cumulari, vt hic probationes fiant tam cum hærede, quam cum legatario. Quid autem si alter ex amicis perijt, alter non, vel repudiat? vide per Bart. in d. §. fi inter. & si quis opponar contra hoc q in illa Habetur de duobus. de rescript. lib. 6. vbi habetur q̃ si sint duo impetrantes ruiadere ecclesia, in omnibus pares, & eade dã tali abẽres, q capitulũ, debeat & tenearur alterũ eligere. solue vt per Paul. de Castr. in. d. §. fi inter. q̃ ibi quilibet eorũ habebat voluntatẽ papæ: sic vero non quilibet habebat voluntatẽ testatoris, sed vnus tantum, de quo erat incertitudo

4 c ¶ *Magner errasse.* Concord. rum. § si quis in nomine. insti. de lega.

¶ *Lex. X.*

Si testator rem alienã quã legat, fortesse alienã tenetur hæres eã emere, & legatario descenia testatoris probanti dare. & si nõ potest eam habere, soluat tantum æstimationẽ arbitrio duorum bonorũ virorũ. Si vero gravaturi alienã nõ valet legatum, nisi seruo alicuo libertatem: aut vxori vel consanguineo relinquat legatum. hoc dicit.

1 d ¶ *De las personas.* Prosequitur nota. per Azo. & co. in summa. eoium. 3. verbe. hucusq. fa. is de personis.

2 e ¶ *De aquel que establesce.* Concord cũ. § non solũ. insti. de leg. & l. vnica. § si rẽ tuã. ff. de leg. r. vbi habetur, q hoc procedit, etiã si testator leget rẽ hæredis, vt suã sciẽter vel ignorãter & etiã si testator in talre re hæredis ius aliq̃d vel partẽ habeat. nã & quoad tota rẽ valet legatũ l. cũ filius. §. diis. ff. de lega. vbi Bart. & doct. q̃d plane, pre dit vbi testator simpliter legaret rẽ hæredis secus si diceret rem tale meã lego, secũdũ Ioan. de Imola. d. l. si rem. & Bart. & Iasonem. l. seruã electione. § fi. ff. de legatis. nõ tã ret si hæredis legatæ ipso iure transiret dominiũ sicut quãdo legat res ꝓpria. vt not. gl. in l. Papinianus. ff. de semit. repto bara. ꝓto. quæ voluit contrariumin. la C. communia. de lega. quæ communiter reprobatur. l. si qs. inquilinos. §. cũterũ. ff. de legat. an aũt testator posit obligare remiẽ redis? variæ fuerũt opiniones de quibus per Alexandrũ. l. si hæredis seruus. rolum. 2. ff. de legat. 1. vbi Alex. d. eiõ clusiue, q̃ aut defunctus nosse hæredis, obligaui bona hæredis & tunc, pcedat opinio, q̃ potest obligare quæ fuit opinio. Petri, & Ang. in. l. assiduis. C. qui potiorin pig. habeã. & Bal. & Ang. in d. l. hæredis. aut nõ obligauit nosse hæredis & tunc procedat opinio cõtraria. quę fuit Cyni, & Sabini d. l. assiduis per tex. in l. si Titio ff. de pig. & per l. rẽ alienã, ar. respõl. ff. de pignora. actio. id etiã Alex cõsilia 73. vol. 2. incipit. viso themate. Quod etiã est repetitẽ. 4. vol cõsiliorum. indistincte tenet testatorẽ posse obligare rẽ hæredis & q̃ hæres adrũdo hæreditatẽ testatoris, vt dictã obligationẽ approbasse. Lege ama tur. C. de rei vẽdi. l. si creditoribus. C. de seruo pign. dat. manu & pignẽ solo cõsensu etiã absq; tradiõe rostituitur. l. 1. ff. de pignora. actio. l. 3. ff. in quib. caus pign. tacite cõtrahi. Põt etiã testator, prohibere alienationẽ rei hæredis, sicut proprie, vt proba tur in. l. si qsita. fir legatus. § 1. ff. de manumiss. testa. quẽ tex. ad hoc allegat Paul. de Castr. in d. § fi rem tuam. Et fatit vt testator posit gramare hæredẽ vt rẽponar in maiori caritate, do per testatorem vel ab alio, a quo testator habuit. & prohibere eius rei alienationem, sicut fit esset propria. sic l. vxorem in principio ff. de leg. 3. facit etiam illa. Ist habens arege hæcentiam faciẽdi maiori caritam sub vinculis & gravaminibus sibi placitis posit maiorem etiam facere ire rebus hæredis quod bene nota.

f ¶ *De la compra.* Concord. cũ. § non solum. insti. de lega. & C. eod. tãũ alienã & ff. de lega. 3. l. nõ dubũ 6. fu. & l. in quinus. §. fundo. ff. de legat. 2. vbi habetur quãdo vsusfructus fundi legati erat alienus. Am aũt dispositio illarũ. ll. procedat de iure canonico? dicto. late insistunt in d. l. cum alienam & in. c. filius noster. de testa. propter varios intellectus illius r. & videtur q̃ prædicta dispositio procedat in vtrq; foro. vt in ca. di episcopus. 12. q. 5. & q. de filius procedat in suo ensi specialiter, in quo loquitur, vide liter quãdo res alienaest legata ecclesiæ in pretium sepulturæ, prout tex. illerat arevidetur, q̃ vt quodãmodo execrabile iuxta tex in. c. abolendæ de sepultu. & ideo papa ibi noluit ratale legatum rei alienæ adinitrere, etiã quoad æstimationem ne locus sacer vel religiosus ad sepulchrum vendi videretur. Et iter non ita dilucide istũ intellectũ voluit tenere Ang. in d. l. rẽ alienã. vult etiã, liret non tarlare, Didacus à Couarruuias in relectio sua. d. c. filius nostrr. ad fi. dicens ita colligi per cesta epistola beati Gregorii. de quaiili decretali sumptae est. & q̃ ad hoc ipse animaduertit, & certẽ Ange. vt credo tam animaduertere ratiõ d. l. cum alienã. Cõtra istum intellectũ fiscit q̃ relinquere aliquid ecclesiæ etiã gratia sepulturæ, nõ est prohibitũ, vt probat text. in d. c. filius. & si hoc non tar Abb neq. hoc prohibetur ali quo iure ex quo non interuenit vẽditio sepulturæ ex cõuentione, sed liberaliter testatore largiur. vnde nulla. l. diuina, neque. nemini alnoc vetar gaparamente ibi mouetur, ne quidhat contra leges Dei. & sic patet quod dirtus intellectus procedere non potsit. præterea si locus sepulturæ, de quo in dicto c. erat sacer sru religiosu; etiam per. ll. seculi non poteit vendi; quia non est in commercio, l. in tantum

3 Quæst. 1.

§. facta ff. de rei diuis l. 13. infra eo. & sic papa, ibi nō potuit ex hoc mo
ueri contra leges ciuiles exercrando tenentionem loci ad sepulchrum
cum etiam ipse. li hoc exercentium. vnde pro nūc magis placet intelle
ctus Bal. quem dat ad illi te. c. n repetitione. l. 1. col. 14. versi. ātepono
tertiū casū C de sacrosan. eccles. q licet attēto iure diuib legatū factū
ecclesiæ dicat
factū coniunctē personę. &
sic etiā singno
rādo rem esse
alienam, fiat à
testatore debe
atur, vt in
d. l. cū alienā.
Hoc tamē nō
pcedat de iu
re canonico,
ex eo q Deus
astus præsum-
ptiones, & im
pcopriet ates,

illa. E para saber la verdad, si el testador
sabia q̄ aquella cosa era agena, quādo la
mando, ha menester q̄ aq̄la quien es fe-
cha la manda, que lo prueue, e si lo pro
uare, deue la cōprar el heredero, e dar ge
la, si gela quisierē vender. E si por auen-
tura nō la pudiere auer por cōpra, o le de
mādassen por ella mayor precio de lo q̄
vale: estonce el heredero deue le dar tan
to por ella, a aquel a quiē fue mandada,

hæredes in. l. cum aliena C. de legat. versic. dubitatur tamē. Et si enim
cat ueres maiores, an hæredes tenentur. vt. 1. ex. in. l. cū pater. §. eundem. ff.
de legat. 2. Bal. in. d. l. cum aliena. C. de legat. versic. vltimo. in. li. Quia
autē si quis legat fundū dotalē, an debeat æstimatio. gl. in. l. dotale. ff.
de testam. ff. dicit q̄ non. Bar. in ibi tenet contrariū. & Bald. nouel. in
tractatu. de
dote parte. 7.
principio. 22.
fol. iii. 34. col.
4. Paul. Alex.
& Iason in. l.
apud Iulianū.
§. cōstat. ff. de
leg. 1. Bal. in
d. l. cum alie-
nā. vbi hoc di
cit communiter teneri. & p
cedit secundū
doctos. vt Bal.
dicit in. l. 3. C.

Quæst. 5

quasi esset relictus[a], & si scitet cē alienā, non curat, ne eā per istas si-
mulationes. & istū dicit esse casum illius. c. q secundū eum canonistæ
simplices nō intelligunt. & licet Abb. in. d. c. filius in §. lectura repo
bet istū intellectū motus ex quibusdā leuibus fundamentis, mihi sa-
tis placet nā in primis iste intellect', nō diuinat, licet enim ibi nō fiat
mēto de ignorātia in dubio, illa præsumit, & nō scientia. 1. versus ff.
de probationib. vt in istad. habetur legatarius tenetur probare scientiam.
& sic de ignorātia ipse præsumit. Itē nihil repugnat, q̄ etiā iura ciui-
lia intelligātur etiā de coniunctione spiritali, quæ maior & fauorabi
lior est quā carnalis, vt in. c. inter corporalia de testamento. episcopi, vel
electi. & quia etiā si testator ignorāter leget rē alienā nō coniuncto, si
tamē dilig et eū, vt proximū seu coniunctum, tenet legatum. vt dixit
Guillielmus de Cug. in. d. l. cū alienā. & sequitur ibi Alex. procedit etiā, quā
do legatū fit ad pias causas, seu pro anima: vt latet radn Alex. in. d. l.
cū alienā. col. 2. Itē licet nō tenetur ex expressum de iure ciuili, q̄ debea
tur æstimatio, quādo legatur res aliena ecclesiæ a testatore ignorante
rē esse alienā, facit hoc ex illat. cū expressentur in conuentis, & cū expsse
rit quādo legat pro libertate & placet iste intellectus, quādo hæres à
quo heret, ecclesiæ legatum res alienæ et tantet esse filius, & non ma
dues, prout fatetur calliid. cū. filius noster. argu. ca. fi. 17. q. 1. Ita quia no
luit papa tale iuicium cum damno filiorum extorquere: licet de rigore
iuris ciuilis posset erat. & sic q̄ ciuilis et cum per mētopcoceda intellectus
Bal. tq quia ius ciuile habuerit laborat, si potest aliū melioē intel-
lectum innenire ad illud c. et ga quod ita docto. illulles in ludatur,
neq; obliuiscans vnūm intellectū, ex ibi tradit spet docto. quem etiam
tenet Archi in. c. vna sola. 33. q. 5. secundum quē poteris intelere, q̄ si le
gat res cuius alienus non debeatur æstimatio, vide. l. si quis
in quinos, in principio. ff. de legatis. & cogitacicca pcædictā posset
dici, quod autē est prohibita alienatio, ex facultate principis, &
nō debeatur æstimatio. l. apud Iulianū. § cōstat. & ibi gl. Bac. & doct.
ff. de leg. 1. si vero maiora esset facta sine facultate, in casu quo posset
fieri, & tunc si legatū factū fuit, sciēter debeat æstimatio, vt not. glos.
& Bac. in d. vnū ex sanitia. §. si fundū. ff. de leg. 2. ibi vi. Pau. de cast.
& in casu in quo nō deberet æstimatio si legaret cē maiorē, vel talem
rē alā, quæ non esset maior, tenerer legatū, p text. in d. §. fi. ff. q & à
quibus glo. nocabilis in c. in istorū. 26. q. 2. in verbo auc. cccc. & l. nō
vtq. in prin. ff. de eo q̄ cet. loco & ad qua stionē prædictā, q legata
re maiora sciēter debeat æstimatio vt Ioan. Fabri in §. non solū in
fi. instit. de leg. Ioquence in. c. feudali & ibi vi. ad intellectū. d. c. filius.
in. 2. col. ibi in hoc pōt dici Scil. pone q testator q̄ viam legat eli quit
possesseri maioriæ aliquāc̄, & grauauit eū vt pæl laiet alteri aliquā
rem maiorē, & q̄ aliash non pīx tet per ie legatū in teneat tale gra
uamen id etiā q̄ nō cū hoc sit impossibile, & ipse in cideret in pœnā
stante dispositione maioriæ, q̄ nō possit permutari. tu dic q̄ saltē de
betur æstimatio, secūdum Bal. in. l. apud Iulianū §. constat ff. de leg.
1. vbi & Ioan. de Imol. dicentes, q licet grauamen sit de impossibile de
bet impleri voluntas cestatoris in aliud similile, & sic dico q̄ debet tur
æstimatio, vt in. l. non dubiū. §. fi. ff. de legat. 3. & vide quę dixi in. l. 10.
tit. 26. in gl. magna, vet. quid autē si alicui 4. partit. Sed pone q̄ pater fe
cit maiorem pecuiam testamenti, de ieuinus filij qui erat in eius po
testate in alium filium, modicus postea iste filius cum secacces, an ce
conualescet rei ēstum hoc in maiorem? vide in ista quæstione ad eius
decisionem Bacto. & docto. signanter Paulum de Castr. qui subtiliter
considerat post glos. ibi in. l. seruum filij ff. de leg. primo. in princi.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quod autem si pater rem quam possuit in maiorem emerat, & non solu
erat pretium in tarum, vel pro parte an teneatur ad pretium solue
dum ille cui relinquitur maiorem, vel hæredes defunctī? Bald. dicit q

quanto apreciaren[b] dos omes buenos,
que podria valer. Mas si nō pudiere pro
uar, que el fazedor del testamento sabia
que aquella cosa que mandaua era age-
na, estonce non deue auer[c] ninguna co
sa, por razon de tal manda, aquel a quiē
fue mādada. Fueras ēde si fue fecha mā
da de tal cosa, a tal persona que ouiesse
allegança[d] con el fazedor del testa-
mento, assi como si la fiziere a su mu-

Quæst. 6

de iure doti. col. 2. versic. sed tunc quæro. & si mantus sit ille, qui legat
rem dotalem. Idem tamen Bald. & Angel. in d. l. dotalem. & Salicet.
l. cum alienam. C. de legat. & Ioan. de Imol. in. d. §. constat. intelligunt
quando extraneus legatet secus si mantus, qui tamen videtur legas-
sius suum licet eius morte pendentum iuxta illam opinionem, quę
est magis communis, de qua pet Bartolum & Alexand. in. l. quod in
rerum. §. ff. de legatis. 1. quę opinio, quando testatori fuit bac vere, vel
præsumptiue, iusiuum per eius mortē expirare, nisi videretur fundum dota
lem. Quid autem, si legatum res furtiua? dic quod tenet legatum, quia
potest redimi a domino, secundum Bald. in l. 1. in fine C. de vsucapio.
pro empto. si vero legetur res feudalis per errorem iuris, credens se le-
gare posse, nō debetur aliquid l. sticho ff. de vsufructū. leg. si ex certa
scientia valet legatum, vt debetur æstimatio, secundum Bald. post
Odofred. de feud. successione principi vide in hoc per eundem Bald.
in capit. 1. §. donare, qualiter feudum alienari po. co. 1. versicu. sed ego quęro.
vbi dicit nihil tebeti, quia ex quo testator legat res suas, quod non de
finitum, tunc fit est legatū l. vxori pactum. C. de leg. Et si quis tatu habe
ns habitationem, eam legat? dic q̄ non valet, vt pet Bal. n. l. habitatio.
C. de vsufructū. pec. d. l. vxori pactum. ita cuius. l. mateo ā vide per
Al. xconsil. 9. 2. volu. co. 5. & q̄ dnot. Abb. in. c. quod autē. de iure pa
tro. & in donante, an videatur tantum donare ius q̄ habet in re? vide
Alex. consil. 47. volu. 2. quādo tamē quis habet aliquam partem, vel
aliquod ius in re q̄ illud cantū videatur legare. vide. l. 1. erm electione.
§. fin. ff. de leg. 1. & text. nota. in. l. qui cor cubino in. §. ipm fundum. ff.
de leg. 3. & l. sticho. & ibi Bart. ff. de vsufructū. leg. & l. si filiomus. §. fi.
ff. de leg. 1. & eo. nt. l. q̄ in rerū. §. n. & limitat in tam l. mitt tellatore edi
disse re, quā legabat, esse hæc ex aliquo iure speciali, quia extin ctus
ea, vt in. l. sticho. ad fi. ff. de vsufructū. leg. & ibi glos. & Bar. Et adde
q̄ tenet Abb. in. d. c. filius nostrer. de eo, qui habet ius pignoris eius,
in re quam legat. Et aduerte, q̄ leges disponentes, q̄ videtur quis lega
re cespectuum, quod habet, in re aliena procedunt quando testator
sciebat illud ius, nam si ignorabat, tot res, vel ens æstimatio debitur.
tex. est, & ibi Bar. & Paul. de Castr. in. l. seruum filij ff. de legat. 1. in. §.
1. & vi. eundem Paul. in. l. si domus §. de euictione & §. fi. ff. eo.

a ¶ *Que la prueue.* Et si legatario incubit probatio, q̄ tellator sciuerit rē 4
esse alienam, vt hic. & in. §. non solum in instit. de leg. & quando præsum
matur scientia vel ignorantia in testatore in ista materia vide per Bal.
in. d. l. cum alienam. col. 5. versi. dubitatur.

b ¶ *Quanto aprecian.* Adde. d. § non solū inst. de legat. & l. non dubiū. 5
§. 1. & l. qui concubinam. §. fi. ff. de leg. 3. & l. ahenus. ff. ad l. Falci.

c ¶ *Esto nce non deue auer.* Limita nisi legaueiat rem alienā, quā suam puta
bat animo cōpensandi, et cū debitore naturali tē, quia cen tsuevelle 6
sibi deberi æstimationem, si res eum cetatuc. & q̄ in omnē casum volue
rit eam habere tanquam notabiliter. Paul. de Cast. in. l. hæres per cepto. ff. ad
Tcebellia. per text. ibi quem dicit esse expressum casum

d ¶ *Allegança* Cócor. cū. d. l. cū alienā. & cū. l. prædia. C. de fideicōm. & 7
l. quint. §. fi. ff. d aur. & arg. & leg. & vide pec. gl. in. d. l. cū alienā. quę di
catur cōiuncta pſona, & vsq; ad quē gradū vide ibi p Alex. & an suffi
ciat q̄ sit cōiuncta pſona tēpore testamenti, licet postea desiciat: vide p
Bal. in d. l. prædia colum. fi. vbi vult q̄ sic vide ibi pec eum, & an fi li
liusin statuatur in re certa aliena, possit dicere testamentum nullum?
vide Bal. notabilitec in. l. sem?. in prin. C. de inofficio. test. col. 2. versi.
exta quęre. vbi post Guillielmum vult q̄ non, & si tollo casu error tuduxit
partē ad rem quēdūrē aliena. q̄ limitat nisi res nō esset in cōmercio

vel non esse in rerum natura, an autem re euicta agat legatarius de eu. cione nomine. l. si dom^o. §. de euictione. ff. de legat. 1. & ibi. d. cupater. §. eu cius & ibi Bar. ff. de lega. 2. & per glo. & do. in. d. l. cum alienã. Limita nõ singulariter & intellige qũ legans sciebat ius, quod habebat in re legata. si vero credebat nullum ius habere, & legauit rem alienam, tunc nõ restringet ad ius, quod habebat, sed debebitur pleno iure secundum Bart. & Paul. de Cast. in. l. seruũ filij. §. si quis rẽ. ff. de lega. 1. qd nota ad maioriã, si aliquis forte habens ius pignoris, quod ignorabat de iali re constituere maioriam. Et vide etiam p Pau. in. l. si domus. §. de euictione. &. §. fi. ff. de lega. 1. Et vide omnino ad prædicta, q̃ dicit Paul. in. l. vnum ex familia. §. sed si fundum. ff. de lega. 2.

g a ¶ *Aforrarlo.* Concord. cũ l. Paulus. 1. respõ. ff. de fideicommiss. liber. ¶ *Lex. XI.*

g ¶ *Manda* Concord. cum l. si res obligata. ff. de lega. 1. & cum. l. prædia C. de fide commiss. & cum. §. sed & si rem. inst. de lega.

g b ¶ *Manda* Quid si legatari rem alienam, quæ erat obligata? vide per Barto. in. l. si tibi homo. in prin. ff. de lega. 1. Et poteris illum tex. qui est singularis inducere ad quæst. an si possessor maioriẽ leget maioriam sequenti in gradu q̃ operetur hoc vi si res maioriẽ erat obligata tunc pignoris aliqui ex facultate regis q̃ hæredes de suo illegantis teneantur luere tale rem per illum tex. qui non est alibi secũ Paul. de Castr. ibi poli Dinum.

3 d ¶ *Que el sabia.* Et in facto proprio præsumitur scientia. l. quanquam. ff. ad Vellei. 1. quod limita, nisi in facto antiquo vel notorio implicito, secũdum Bar. in d. l. si res obligata. Et ibi id de facto antiquo sublimita tripliciter, vt per Alexan. ibi. quid autem si testator obligauit rem post testamentum? dic quod tunc hæres tenetur eam luere in distinctè l. tertia C. de lega.

4 e ¶ *Empenada.* Intellige siue fuit obligata p debito hæreditario, siue p debito alieno alicui? tertij, & in cõem opinionẽ cõtra Bar. in. d. l. si res obligata cũ illa l. & ista, indistinctè loquant & eo casu quo erat obligata pro debito alieno, & onus luendi spectat ad legatarium: tenetur hæres cedere legatario actionem, quam habebat hæres contra illum tertium. per. l. apud Iulianum. §. idem Iulian^o. ff. de lega. 1. Si vero res fuit obligata pro debito hæredis ante mortem testatoris: tunc distinctio huius. l. non habet locum: quia indistinctè tenebitur hæres ad luendum, cum non luendo videatur esse in dolo & culpa. l. cum res. §. culpa. ff. eo. & ita tenẽt Angel. & Raph. rel. & Paul. de Cast. & Alex. in. d. l. si res obligata, licet Ioan. de Imol. ibi voluerit, quod etiam in illo casu procedat distinctio illius l. & eius dispositio. cum indistinctè loquatur. Sed opinio prædictorũ videtur verior & æquior, quam etiã tenuit Bart. in. l. prædia. C. de fideicomm. & pro illa opinione facit istud. Bart. in. l. si tibi homo. cũ dicit (de los bienes del finado) nam si pro debito hæredis fuerat obligata etiam de propriis bonis hæres teneretur & sic erit illa vna limitatio huius. l. alias duas limitationes ponit Bal. *in. d. l. prædia*, scilicet q̃ res esset obligata facto legatarij, & quando, quid commersale vtpeculum vel apotheca puta pannorum, legatum esset nam tunc onus luendi non spectat ad hæredẽ, sed ad legatarium.

f Como. Quia legatum esset q̃ inutile, si legatario incũberet onus luendi. Et ideo tunc spectat ad hæredẽ, etiã si testator ignorauit rem fuisse obligatam, & ita etiã intelligebat glossa d. l. si res obligata. vbi illa est cois opinio doct. & Azo. C eo. in summa col. licet contra dictã rationẽ facit. l. & si aquo ff. de lex. in prõne prædicta iũ optimẽ facit. l. cõcubina. §. q̃ hortos. ff. de leg. 1. vbi bonus casus. Ange. 2o quẽ sequuntur Rapha. & Paul. de Castro. & Alex. in. d. l. si res obligata. aliter intelligit illã. l. vide licet q̃ si aliqd pot esse superfluum soluto ere alieno, tũc indistinctè hæres luere teneatur, quã videt esse in culpa nõ luendo & faciendo, sicut quilibet diligens pfamilias fecisset, licet testator hoc ignorauerit: qui vero nihil superfuit, de ducto ere alieno. cũc quia hæres nõ pot dici esse in culpa non tenebitur hæres luere eo q̃ in effectu esset legare rẽ alienã. & q̃ quãmodo vt exiuisse de primonio testatoris, nisi q̃ legatan^o esset comũcta pona, & occasionẽ huiusmodi tantũ inter istos Docto dedit litera illi^o tex. vbi glo. supplet tex cũ dictõe nõ, est tex dicit, vel pot aliquid esse superfluũ. supplet glo. vel nisi nõ pot aliqd esse superfluum, & sic, vt litera tex. intelligere ẽ plane Ange. dicens ibi lectura glossæ sed re vera ibi in litera debet esse illud, nõ, & ita vidi in alia impressione. & illã literam cũ suppletione non sequitur ista. l. partitarum. tene menti.

g ¶ *Lamanda.* Limita & intellige, nisi esset cõiunctã persona, seu talis cui aliãs testator relictur^o esset non tũc hæres luere tenebit. vt in. l. prdia. C. de fideicõ. & glo. & docto. cõiter in. d. l. si res obligata.

¶ *Lex. XII.*

h Possunt legari fructus nascituri. Et si res de qua dubitatur aliuat, legẽs, cauet hæres de ea restituẽda cũ eã habuerit, & q̃ret eã suis expẽsis. l. de Habuit originem ab insti. cod. titu. §. ead. quoq; & ff. de leg. 1. quod in rerum. in prin.

h ¶ *Nascer.* Pro se quæ ista. l. not. p Azo. C. eo. in summa. co. 3 ¶ si. ita legari poterit. & cõcord. cum l. quod in rerum in prin. ff. de lega. 1. & ibi glos. allegat concordantias.

i ¶ *Cierto.* Et sic tẽpore testamẽti ita dubitabat esset rerũ natura, vtinã vũtũc sufficit cauere legatario. vt hic, & in. l. seruo legato. §. fina. ff. de leg. 1. & no. gl. cõter approbata in. l. cũ seru^o. ff. eo. si aũt sciat, q̃ res sit in rerũ natura sed sit in loco remoto, debet hæres suo sumptu eã rem pquirere, & date legatario vt iu. d. l. cũ seru^o. per quã limitat. l. cũ res. §. i. ff. eo. & q̃ notat p glo. in. l. q̃ legat. ff. de iudi. qi tatis sit hæredi pstare legatario rẽ eo loco, quo erat tẽpore testamẽti: nã hoc fallit qũ res tũc tẽporis fuisset in loco multũ lõgin quo ore alias si diceretur legatarius suo sũptu cogi psequi rẽ legatã, inutile redderet legatum. & ita not. Ioã. de Imo & Alex. in. d. l. cũ seru^o. vbi attellat Alex. ita cõter tenẽ q̃dã ibi limitat Pau de Cas. vt pcedat qũ testator sciuit rẽ esse in lõginquo sec^o si ignorauerit & ita intelligit. d. l. cũ res. §. 1. & cũ ista limitatiõe Paul. de Cas. trãsit ibi Alex. asseres. p bari. in. l. seruo legat^o. in prin. ff. eo. & mihi satis placet nisi in casu quo ppter expensas prosecutõis legatũ totaliter redderet inutile. a qu. l. si res obligata ff. eod. & l. §. pxime, & quæ ibi dix. tunc enim sumptu hæredis debet perquiri. q̃n vero seruus legatus fugit post testamentum, vel mortem testatoris, vide per glo. in. d. l. cum seruus. & ibi Bar.

ger, o algũ dome q̃ fuere pariẽte del mismo, ca en tal caso como este, ẽtiẽde se q̃ si el testador sopiesse q̃ la cosa q̃ mãdaua a algũa de las personas sobredichas, que era agẽa, q̃ le mãdaria dar, o cõpiar de sus bienes proprios, tãto quãto asmassen q̃ podria valer a q̃lla cosa agena, esso mesmo seria si el fazedor del testamẽto, mãdasse aforrar algũ sieruo ageno, euydando q̃ era suyo. ca tenudo es el heredero de cõprar tal sieruo como este, e de aforrarlo^a.

¶ *Ley. XI. Como el fazedor del testamẽto puede fazer mãda de algũa cosa q̃ fuesse empeñada.*

Manda^b, fazieẽdo el testador de alguna cosa suya^c, q̃ el sabia^d, q̃ era empeñada, o obligada a otri, por menos de lo q̃ valiesse, tenudo es el heredero de la quitar, de los bienes del finado, e de dar la a aq̃l aquiẽ fue mãdada. Otrosi dezimos, q̃ si tal cosa era ẽpeñada por tãto, o por mas de lo q̃ valiesse, q̃ estõce la deuria q̃tar el heredero del testador de los bienes del heredera, quier sopiesse, q̃ tal cosa era ẽpeñada^e, o no q̃n do la mãdauã. Mas si por menor precio de quãto valia yazia tal cosa ẽ peños, si el testador nõ lo sabia quãdo la mando deue la quitar de lo suyo, a quel aquien es fecha la manda^f.

¶ *Ley. XII. Como de las cosas que non son aun nascidas puede ser fecha manda.*

Pedẽ fazer mãda los fazedores de los testamẽtos, de las cosas q̃ son nascidas a la sazon q̃ las mãda, e aun de las q̃ puedẽ nascer^h, despues q̃ las mãdaré, assi como los frutos de la tierra e de los arboles. Otro si de los fijos, de los sieruos, e de los ganados, e de las bestias. Pero dezimos, q̃ si los fazedores de los testamẽtos, fiziessen mãda de tal cosa de q̃ nõ fuessen cierto^s, si era biua o nõ assi como de sieruo, o de otra cosa que fuesse en otra parte estõce el here

3 a ¶ *Asi fosa.* Adde.d.l.seruo legato.§.fi.ff.eo. & facit ad id q̃d dixi.5. in fin glo.præcedentis. ¶ *Lex.XIII.*

Res sacra aut principis, vel ædibus affixa, seu seruus christianus, in fide non potest legari nec debetur æstimatio eidem si res legata postea sine hæredis culpa veniat ad casum, quo legari non posit. h.d.

1 b ¶ *Cosas sagradas.* Prosegui dicta Azo. C. eo in sũma. co 4 ver. licet autem decerni. & adde l. & libertis hominis. ff. de cond. empto & l. apud iulianũ §. constat. ff. de legat. 1. & l. institu. §. pat 5. & 3 par. 17. titu. 2.

dero deue dar recabdo a aquela quien fue mandada tal cosa, que si la pudiere auer por alguna manera que gela de. E a vn dezimos: que el heredero se deue trabajar a su costa por cobrarla.

¶ Ley. XIII. De quales cosas non puede ser fecha manda.

As cosas sagradas b q̃ pertenescen a la yglesia: otrosi las cosas que son señaladamente de los Reyes c: assi como los palacios: e las huertas e los cilleros: q̃ son cosas que non deuen ser vẽdidas, nin enagenadas en ningũa manera sin mandado de los d. Otrosi las plaças, e los exidos, e las otras cosas, que son comũnales e, de las ciudades, e de las villas e otras cosas semejãtes, nõ se puede mãdar f. Otrosi dezimos, q̃ nin los marmoles g, nin los pilares, nin las pilas, nin las puertas, nin madera, nin ningũa de las otras cosas q̃ son puestas e ayũtadas a las casas h, e a los otros edificios, nõ pueden ser mãdadas é testamẽto a otri. E si algũ ome fiziesse mãda dellas, o de otras semejantes, nõ vale, nin es tenudo el heredero de dar aquella cosa: nin la estimacion della i. E esto es defendido, porque tales cosas como estas, fazen mas

2 c ¶ *De los Reyes.* Rex habet duplex patrimonium, vnũ quã dicitur priuatum, & appellatur patrimonium Cæsaris q̃d habet tanquam Titius, nõ tanquam princeps seu rex vel imperator. aliud est patrimonium fiscale quod habet tãquam princeps. l. procuratores. & ibi Cinus C dede. l. 1. §. hoci nterdictũ ff. de gdin loc pub. & l. 1. ff. de officio. procu. cæsa. l. 1. & 2. cõsiliu notarius C. ta duersi fiscũ. l. procurator C. vbi can. fiscal. & tradit Alex. 4. vol. cons. 6. ponderatis his quæ in supra scripto cui adde quæ dixit Lucas de pen. in rubrica. C. de fund. rei priua. lib. 11. dixit etiam Bal. in l. 1. C. de hæredi vel actio vendi. de duplici patrimonio principis q̃ vnũ appellatur fiscale pura sacrosius & exiturcaue ex fiscalis aliud appellatur totius patrimonij regalis. de rebus quæ sunt in æterno patrimonio principis videtur ergo intelligenda lex. l. de his q̃ sunt in perpetuo patrimonio regis & non in his q̃ ad aliquem principẽ copetere sunt priuati patrimonij. veluti ad tritum vid. l. 1. titu. 7. 2 par. & qua ibi dixi. nõ non procedit in his quæ iure confiscationis principi applicarẽtur. ita q̃ non essent redacta in formã patrimonij principis proutexpressim cetex. in d. § comitat. & in terminis quæ q̃ confiscantur non dicãtur de dominio seu patrimonio principis tenet Aud. de Iser. de prohibit. fẽu. aliena per Fede. ver. neq; dominus. col. 3. & idẽ vult Carolus in nouellis in gl. sua rõsue. pa n sten. §. 3. nu. 14. vbi dicit q̃ dominũ regis est inalienabile & extra cõmertium priuatorũ q̃n non est princi, is sed maiestatis sua & reipublicæ ita feuda & subfeuda & alia quæcunq; in in obsia ab eodẽ dominio dependẽtia, quę iure confiscationis, vel commissi ad regẽ deferrẽ tur possunt libere reuẽdi alienari, & in perpetuũ concedi q̃n huiusmodi accessiones & obuentiones ire et dependerent & moueremur a dominio regio & p confiscationẽ vel commissum facẽte sunt principis tũ nõ sunt de dominio antequam dominio incorporẽtur & ideo possũt per principẽ alienari Allegat & Andre. de Iser vbi supra & in c. 1. in princi. col. 2 de his qui feudũ dat. pof. & constitutionẽ regni Siciliæ Federici secũdi q̃ incipit cõstitutionẽ & libri Matiçũ de Afliczto. & licet l. ista declaret aliqua eirum quæ sunt in patrimonio principis veluti palatia & hortor principis intelligendum vt dixi quãdo essent in perpetuo patrimonio principis non de alijs licet sine eius consensu nõ possent alienari cũ in hoc nõ intercueniat cõsensus, vt cõsensu ipsum principis sed vt consensu cuiusli bet priuati & notabene quia doct. nõ ita bene declarãt. Itẽ etiam reburbile enumeratis. Adde redditus regales de quibus in l. 6. tit 28. 3 part. sunt enim & illa in perpetuo patrimonio regis & regni & sunt in præsentibilia vt ibi habetur & dixi late, & quia magis furiosus videretur ille qui legat residuus taler quam ille qui legat fundum albanũ vel ortos Sallustianos principis qui reputatur in. d. § constat. vt dici furiosus & vt dicit Andr. de Iser. in dict. ver. neq; dũs feudi. colũ. r. sub appellatione domini principis ctiã de eius numero sunt panes cinerler do hanæ gabellæ demaniaiad vsũ principis ordinata. prout etiam dixit. dict. l. 6.

3 d ¶ *Sin manda de dellos.* Adde d. l. apud iulianum. §. constat. ff. eo. & à cõtrario vide tu hic q̃ patrimonũ regale posit alienari per principem seu de eius mandato. & sic arguebat Andr. de Iser in dict. c. imperialemin. d. ver. neq; dominus feudi. col. 1. quitamen cõcludit q̃ si ingratui prejudicium regni & dignitatis hæ alienationes fierent & dignitas regi ingratuitei læderetur non valerent, iuxta ea quæ habentur in eap.

intellecto. deiur. iur. vide q̃ dixi in l. 10. titul 18. 3. par & in. l. 2. titu. 2. par. habes etiam hic & in dict. §. constat. q̃ reputantur impossibilia ea quæ dependent ex sola voluntate principis. & vide ibi per Bar. & Paulum de Cast. Alex. in d. & laso. inferentes a tali juas quæstiones quas ibi vide per Baldum in. l. cum alienam. columna 2. C. de legat vel. item dubitatur. & adde Bal. in l. 2. col. 3. C. de institu. dicẽtem q̃ si relinquitur sub aliqua conditione, q̃ nõ possit existere nisi per dispositionẽ principis q̃ ratiocinãdi dicto habetur pro non adiecta, nisi quando esset talis conditio quæ esset de substãtia, vt si pater reliquit filio sub conditione legitimationis l. in tẽtius. ff. de trad. in. 1. continuus. § cũ quis in fi. ff. de verbo obliga. q̃d quod non potest obtineri, nisi sit noua lex per ciusta ẽ reputatur impossibile. quod doct. limitat nisi in eis quę de facili princ. reprocedere cõsueuit, vt no. Paul in. l. cõtinuũ. § cũ quis ff. de verb. oblig. Alex. & Iason. d. § cõstat. per. l. quidãt ele gentes in pri ff. de reb. dub. & l. intercidit. ff. de coditio. & demost. & per rex in. d. § cõstat. & per il. l. & ista potest dici q̃ si possessor maionæ legat rem aliquam maiorna alicui etiam si legat eam sciente non debetur æstimatio quando non tali maiorna interuenit prohibitio principis, ne resillæ alienentur quia cum sine principis licentia non possint alienari non debetur æstimado quidtamen si legaret talem rem & alia quæ non erat maiorna sed liberaliennamẽ videtur q̃ tunc debetur res illa quæ est libera per rex. in l. h. § ff. qui & à quibus. & facit gl. notan. c. multorum. 17 q. eam verbo autem certe, & l. nõ vni q3. post prin. ff. de eo quod cert. loc licet in contrariũ faciat. l. quæ sub conditione. §. sed si subiaceuirũ do. ff. de condi. institu. & quod ibi Bart. dicit in fin. principij.

4 e ¶ *Que son comunales.* In publico vsu vt platea forum, & illa quibus p miscue vtuntur vt hic & in dicto. § constat. secus ergo de alijs cuius vsus non est publicus licet sint in patrimonio populi vtin. l. sed & celsus. ff. de contrah. emp. & l. fin. C. de vendẽn. reb. ciuita. libr. 11. & vide quæ dixi in. l. 15. titu. 5. § parte.

5 f ¶ *Non pueden mandar.* Et sic neq; debebitur æstimatio quod limitat nisi de voluntate testatoris tacita vel expressa aliud constaret vt. in. l. fugs in quibus. & ibi not. glo. ff. de legat. 1. & glo in § non solum. in verse. sed si talis. instituta de lega. & tenet Albert. in dict. § cõstat. sed illa gl. communiter reprobatur secundum Bald. & Ioan. de Imol. ibi. Adueteramen quia Albert. vt dixi tenet illam glo. & idem vult in dict. l. si quis in quibus. vbi idem videtur velle Paul. de Castr. tenet etiam Io. Faber in. d. § non solum. & Azo. C. eo. in summa colla. 4. forte potest dici q̃ res sacra cuius non est æstimatio si legetur non debetur æstimatio & si testator voluerit vt detur æstimatio in alia vero re quæ de per se esset æstimabilis ut sit repugnat si talis res legetur licet non sit in cõmercio quin debeatur æstimatio si de voluntate testatoris constet voluisse deberi æstimationem, de qua voluntate deberet constare manifeste vt dixit glo. in dict. § non solum. vt si dixisset lego talem rem vel eius æstimationem.

6 g ¶ *Marmoles.* Et an appellatione saxorum contineantur marmora. gl. q̃ sic & ibi not Ioan. de Platea in. l. per. C. de metallis lib. 11. vbi vid. an liceat in alto domino prædiũ intrare & ibi quærere marmora? & adde. l. 8. titu. 12. lib. 6. in ordinatio. rega. Innoc. in cap. esset. l. 3. titu. 3. lib. 6.

h ¶ *Ayuntadas alas casas.* Concor. cum l. cætera. ff. de legat. 1. & l. nutu. § fi. ff. de lega. 3. vbi illa. l. singularis ter limitat quãdo res affixæ sine de formatione ædium remouẽ possent. & adde tex. nota. in. l. fideicõmissa. § si quis lite. ff. de leg. 3. vbi ẽ ita regula limitat in his q̃ lite essent affixæ. q̃d aũt in affixis paruæ domunculæ vide. l. senatus. § mar cellus. ff. de lega. 1. item limitatur in casu. § sed & si quis dict. l. cætera. & in casu. l. marcellus cũ ibi nota ff. de donatio inter vir. & vxo.

7 i ¶ *Sin la estimacion.* Reprobat opinionem glo in dict. l. cætera. in princ. super verbo non possunt q̃ voluit q̃ licet legatarei ædibus affixæ nõ

vt eat quo adipsam rem: vtlet tamen quo ad eius extimationem & illa gia co amunitet tenetur. bi per docto vt attestatur Alexandr. d. l. certe a. §. 1. & habetur in Ias. r. Rapha. vero tenuit contrariam opinio nem, quod non deberetur extimatio peralia fundamenta quæ ibi referunt Alexan. & Iason, qui tamen fatentur pro hoc non esse recedendum a communi opinione, tu tenendum esse in istam l. parmanum contra illam glos. & communem opinionem, & tenet opinionem glos. quæ fuit Azo. in. l. qui dotem. ff. de la mat. quã opinionẽ et ã aliqui alij tenebant prout refert Ioan. de Imol in d. l. certa in princi. & forte ratio huius. l. sunt ne diuersa de facto videns se tenere ad extimationem auelleret res affixas domui, vt eas posit q ex timationẽ solueret & sic ciuitas deformaret, vt subdit. Et limita istã l. partiarũ in calu. d. l. certe ratio. §. item quari potest. in verbis fidibus, vt sic in illo casus specialis, prouter hã dicebat Rapha. i quo specialiter in illa tutum deberi extimationẽ, propter dubium quod in ca fu illo relaxabatur ex his quæ dicta erant in princ. illius §.

g a ¶ *Apuestas.* Ad de l. 16. titul. 2. 3 parti. & quæ ibi dixi. & . l. 37 tit. 2. l. eadem part. & l. 20. & l. pen. tit. 8. ea. parti. & l. 1. C. de præd. & rebus minoru. lib. 11. vbi citatur vide Ioa. de Pla. & vide in materia l. fi. & Bartoloan. de Plat. C. de iur. reipub. lib. 11.

10 b ¶ *Nõ es valedera.* Adde. l. vnicam. C. ne christian. mancip. & l. fin. tit. 21. quarta partita. & l. 22. titul. 11. quinta partita. & t. wanci. n. 4. dist. & not. hic, q̃ dicitur de haretico & etiam dicitur in d. l. fi. & in rubri. C. ne christia. manci. & vide glos. in tabilem in ista materia. §. hoc tunc. §. 4. distin. & illo casu in q̃ extimatio debetur Imo. ibi. & in. l. habet. ff. de legat. 2. & glo. in. l. sed si res. ff. de legat. 1. hinc Bart. in. l. apud iuniu num. §. constat. ff. de legat. 1. dicit ponens aliud exemplum q̃ si per statutum est prohibitus forensis acquirere immobilia q̃ illegetur forensi non tenet legatum etiam respectu extimationis, sed contra Bartolo. tenet communiter docto. in. d. §. constat. vbi vide per Alex. in forensi. cum non est incapacitas ratione delicti, vt in iudeo vel haretico cui legatur christianum mancipium, & satis facit pro dicta opinione communi quod disponitur, infra eo in. l. sequent.

11 c ¶ *Tal manda.* Concord. cum. l. inter stipulantem. § sacram. ff. de verb. obliga. & cum. l. cæterra. §. fi cum l. sequenti. ff. de legat. primo. q̃ id autem è concursu, si à principio tempore testamenti nõ potuit legari, vt quia reserat sacra vel ædibus affixa, & postea tempore mortis restatoris ei adiitur hęreditas: illud impedimentum tollabatur vide la dicta l. cæterra. § primo.

d ¶ *Del heredero.* Adde d. l. cæterra. §. fi. & quibi notat Ioann. de Imol. & quæ habẽtur in. d. §. sacram.

¶ *Lex. XIIII.*

12 Si seruus in certo seruitio deputatum leget testator ei quẽ scit illud seruitium facere non potest: valet legatum quantum ad æstimationem sed si legatarij impotentia ignorauit, nihil debetur: nisi sicut restator posset legatarius deseruire. l. d.

e ¶ *Castillo.* Ortum habet à l. fiducicommissa. §. si seruo. ff. de legat. 3. & a l. filius familias. § cũ quid aliud ff. de legat. primo & à nota. per gl. i. l. sed & si res. eod. tit. & per Azo. C. eod. in summa. colu. quarta.

f ¶ *Señalado.* Habes hic q̃ castra & villa seu oppida regni possint per regẽ dari aliquibus militibus vt ex redibus possint deseruire regi & regno i aliquo seruitio designato neque tũc accetur donatio, vt sic dicatur contineri sub legibus regni prohibentibus donationes rabum, sed concessio in feudum, vt in. l. secunda. titulo. 25. quarta partita, facit. l. quod autem. §. hivir & vxor. ff. de donatio. inter virum & vxorem. vel potius hic dicitur contractus innominatus do vt facias quãm donatio. l. naturali. ff. de præscript. verb. l. si ra. titulo sexto, quinta partita.

g ¶ *Almoganares.* De his habes. secunda partita, titulo 22. l. penul. 3

h ¶ *De dar la estimacion.* Si legatarius tamen erat conium da persona a 4 debebitur extimatio, & si tacita. or ignorantia illum cui legabat esse inhabilem ad hoc, arguitur. l. cum alienam. C. de legatis. sup. eodẽ. l. decima. & tex. et Alex. in. l. apud tuliannum. § constat. in fine. ff. de legatis primo. post Pet. de bella petri & Nico. de Neapo. & Rapha.

¶ *Lex. XV.*

40 Possint legari incorporalia & nomina debitorum, & si postquam testator legauerit rem exegerit, videtur rem ereasse legata, accusi contra petente debitor soluat. l. d.

apuestas a las villas e los lugares do son, e porende non se deuen por tal razon arrancar en ninguna manera. E aun dezimos, que quãdo el fazedor del testamẽto mandasse su sieruo christiano, a otro que fuesse judio o moro, o heretge, q̃ tal manda non es valedera. b E si por auẽtura algun testador mandassen otro en su testamẽto alguna cosa, que fuesse de tal natura, e de tal cõdicion, quando la mãdaua que lo podia fazer de derecho, e despues desto se camasse a otro estado, q̃ fuesse atal, que si estonce fuesse por fazer el testamento, que la non podria mãdar, dezimos que non valdria tal mandas. E esto seria como si mandasse alguna cosa que non fuesse sagrada quando la mãdaua e acaesciesse que la sagrasse despues, sin mandado e sin culpa del heredero. c Ca estonce el heredero, nõ seria tenudo de dar la estimaciõ de tal mãda. E esso mesmo seria en las otras cosas semejantes destas, quando la cosa q̃ fuesse mandada mudasse su estado, o su condicion sin culpa del heredero.

¶ *Ley. XIIII. Como castillo, o otra lugar q̃ fuesse dado a algun ome por seruicio señalado q̃ el fiziesse por ello, nõ puede ser fecha mãda del a otros que non supiessen fazer aquel seruicio.*

Castillo o villa, o aldea, o alguna heredad, que diesse Emperador, o rey a algunos omes, porque le fiziessen algun seruicio señalado, f de las rẽtas que le euassen dende, obligando para siempre aquella cosa por aquel seruicio, assi como si la diesse a caualleros q̃ le seruiessen con armas, segun que cõuiene a ordẽ de caualleria, o si la diesse a marineros, que le fiziessen seruicio cõ nauios sobre mar, o almoganares, g o ballesteros, si la cosa fuesse dada por alguna destas razones sobredichas: o por otras que les semejan, si fiziesse manda alguno de aquellos aquiẽ era dada, a tales omes, que nõ supiessen fazer aquel seruicio, a que era obligado, dezimos, que si aquel que faze tal manda, fuesse estonce cierto, que aquellos a quien mãdaua tal cosa como esta, que non eran omes que supiessen cumplir aquel seruicio, que se mejn que su volũtad fue, que ouiessen tãto de sus bienes, quanto vale aquella cosa que les manda. E porende el heredero es tenudo de dar la estimacion h de tal manda, e e non la cosa mandada. Mas si non fuesse cierto quando la mando si eran omes para cumplir aquel seruicio, o nõ. estonce non seria tenudo el heredero de cumplir tal manda, ni nde dar la estimacion della. Fueras ende, si aquellos a quien tal manda faze el testador, fuessen tan sabidores, e tan buenos, para cũplir el seruicio sobredicho, como era aquel que fizo la manda. Ca estonce deue se cumplir en todas guisas.

¶ *Ley. XV. Como pueden ser fechas mandas delas cosas que non son corporales.*

Fazer se puede manda non tã solamẽte de las cosas corporales, assi como de las heredades e de las otras cosas q̃ puede ome tañer e ver. Mas aũ, se pue-

d ¶ *Del heredero.* Adde d. l. cæterra. §. fi. & quibi notat Ioann. de Imol. & quæ habẽtur in. d. §. sacram.

¶ *Lex. XIIII.*

12 Si seruus in certo seruitio deputatum leget testator ei quẽ scit illud seruitium facere non potest: valet legatum quantum ad æstimationem sed si legatarij impotentia ignorauit, nihil debetur: nisi sicut restator posset legatarius deseruire. l. d.

e ¶ *Castillo.* Ortum habet à l. fiducicommissa. §. si seruo. ff. de legat. 3. & a l. filius familias. § cũ quid aliud ff. de legat. primo & à nota. per gl. i. l. sed & si res. eod. tit. & per Azo. C. eod. in summa. colu. quarta.

f ¶ *Señalado.* Habes hic q̃ castra & villa seu oppida regni possint per regẽ dari aliquibus militibus vt ex redibus possint deseruire regi & regno i aliquo seruitio designato neque tũc accetur donatio, vt sic dicatur contineri sub legibus regni prohibentibus donationes rabum, sed concessio in feudum, vt in. l. secunda. titulo. 25. quarta partita, facit. l. quod autem. §. hivir & vxor. ff. de donatio. inter virum & vxorem. vel potius hic dicitur contractus innominatus do vt facias quãm donatio. l. naturali. ff. de præscript. verb. l. si ra. titulo sexto, quinta partita.

g ¶ *Almoganares.* De his habes. secunda partita, titulo 22. l. penul. 3

h ¶ *De dar la estimacion.* Si legatarius tamen erat conium da persona a 4 debebitur extimatio, & si tacita. or ignorantia illum cui legabat esse inhabilem ad hoc, arguitur. l. cum alienam. C. de legatis. sup. eodẽ. l. decima. & tex. et Alex. in. l. apud tuliannum. § constat. in fine. ff. de legatis primo. post Pet. de bella petri & Nico. de Neapo. & Rapha.

¶ *Lex. XV.*

40 Possint legari incorporalia & nomina debitorum, & si postquam testator legauerit rem exegerit, videtur rem ereasse legata, accusi contra petente debitor soluat. l. d.

1 a ¶ *Ayl. in princ.* Adde. l. cattera, in principio. ff. de legat. primo. & §. rãnucera, institutis, eodem.

2 b ¶ *Contra ff. de dolo.* Et ex tali legato acquiritur vtilis actio etiam sine cessione C. vel exceptione nominis, & quid si legatario agenti opponat debitor q testamentum est falsum vel non solemne, an ad eum andum eius calumniam hæres posit agere di restis actionibus vide Bal. q sic in l. vi fi. C. commu. de lega. & facti stia l. q. nrmoria potest conferri istis redibus annuis qui dicuntur fitos vel census, & an si illi reditus deputentur ad maioriam veniãt reditus illi qui ã cecurrerant viuo testatore seu viuo eo q condidit ma uotiam, vide. l. nonne debinitis. in prin. ff. de legat. 3 & Paul. de Castr. in l. si in bi homo. §. cum seruus. ff. de legatis primo.

de fazer de aqllas q̃ lo nõ son[a], assi como de los derechos q̃ o me ha contra sus deb dores. [b] Ca bien los puede mãdar a otro en su testamẽto si quisiere. Esso mismo dezimos q̃ puede fazer de los otros derechos, q̃ ouiesse por razon de seruidũbre en personas, o en casas, o en cãpos a genos. Pero si aqlla debda, o cosa de q̃ fizo la mãda el testador en su vida, la ouiesse ya demãdada e recebida de aql q̃ gela deuia, estonce non le valdria tal mãda, nin seria tenudo el heredero de dar la estimacion della, porque se entiẽde, que la reuoco pues que la demando, e que gela dieron. Mas si el debdor de su grado pagasse aquella debda al testador sobredicho, aquien la deuia nõ gela demãdando estonce el heredero tenudo seria de dar la cosa, o la estimacion della, a aql a quien fue mandada. E esto es, porque pues el debdor gelo pago de su grado, non gela demandando el fazedor del testaméto, semeja que su entencion fue de la recebir, como para guardar la, para aquel a quien la auia mandada.

¶ *Ley. XVI. Como aquel que mãda la cosa que tiene empeñada, nõ se entiẽde q̃ le quita la debda.*

HN peños teniendo algũ o me cosa de otro, por dineros que ouiesse emprestado sobre ella fiesse tal aquien fuesse obligada, fiziesse manda de aquella cosa a aquel mismo que gela obligara, vale ẽ tal manda. Pero a sus herederos en saluo les finca su derecho, para poder demandar a aquel que la empeño, los dineros [h] que el testador le auia prestado sobre aquella cosa

1 b ¶ *Deferendumbre.* Vide de hoc plenius in l. pecoria, ff. de seruitu. rusticorum. & ff. de leuitu lega. per tectum, & in l. fina. ff. communi a pradio.

4 d ¶ *Et recebida.* Concord. cum d. §. tam autem & ibi per glo. & nota cum quæ recebida, non per solam petitionem et mandatum quia sed etiam non dicetur legatum ad petitum. l. neque. §. 1. & ibi Bartol. ff. de minor. infl. & mutuale per Bar. an per nouat. mente extinguitur legatum mortis. §. 1. in dict. §. tam autem.

¶ *Ley. XVI.*

4 a Creditor pignus debitori legans si videtur debitum legare sed pignus. h d.

1 f ¶ *Estental.* Quid de contra si debitor leget rem pignoratam creditori vide l. creditor. C. de lega. & l. creditori rem. ff. de lega. 2. vbi habetur q valet legatum, & per hoc creditor non repellitur a petitione debiti, & vide infra eo. in glo. ff. verb. & quid si debitor.

2 g ¶ *Vale.* Quo ad remissionem pignoris non quo ad liberationem debiti, vt subijcit nihil aliud fuerit vt iuratas testatoris quæ non præsumitur nisi legatario probetur. vt in l. prima §. 1. ff. de liberat. lega. & in. l. si mulier. §. fi. ff. de lega. 3 de quibus ista. l. simpta est. & ad dicta ibi per glo. non tamen ob tale legatum debitor cum remissio pignoris legata videtur potest gratuit quia remissio pignoris non continet commodum pecuniarium l. si pignus. ff. qui cum fraud. creditor. & non dicitur dominio vt colligit Bald. in d. §. fi. & adde. vi per gl. in l. creditor. C. eo. quid autem si creditor legãs in casu huius l. putaret eam rem esse suã, an tunc videtur remittere pignus Bar. dicit q non. pr. l. si tibi homo. in prin. ff. de lega. 1 nil quando legaret cum certa persona. per l. cum alienatur C. eod. quam limitationem recipit impugnat ibi Alexan. post Pan. de Cas. & facit optime tex. in. l. vnum ex familia. in. §. si rem in ratione suis. de lega. 2. quia si testator habuit animum legandi dominium tunc quanto fortius videtur ius pignoris legasse? Quid autem si tibi lego rẽ tuã quæ est alteri obligata. hic est casus. d. l. si tibi homo. in prin. vt legatum valeat, & hæres cogatur rem liberare qui casus non est alibi, secundũ Din. Bal. & Alex. ibi & procedit ille casus secundum Bar. ibi quando testator sciuit rem esse alienam & non ignorabat eam alteri esse obligatam, secus si putauit esse suam vel ignorauit alteri esse obligatam vt ibi per Bartol. l. Paul. & Alexand. facit text. in ratione sui in. l. si res obligata. ff. de lega. 2.

3 h ¶ *Ex dinero.* Bartol. in. d. l. si tibi homo. in prin. limitat vt hoc non procedat quando æquipollaret quantitas debiti ex ratione rei legatæ, id est res esset obligata pro tanto quod non sit verisimile quod debitor eam luat, quia tunc videtur testator eis tam remittere debitum principale. Allegat text. an. l. qui habebat. in primo. ff. de lega. 3. & cum Bartolo. transeunt Nico. de Neapo & Papha. ibi, & Petr. de Anchar. & Ioa. de Imol. lit. c. filius de testamen. Ange. vero & idem in l. 1. & Paul. de Castr. & Alexand. in dict. si tibi homo. in prin. tenent contrarium & istud videtur verius, maxime ex ista l. pauitatum, ita hoc generaliter disponente. ¶ Sed quid si debitor leget creditori re pignoris tamen

Quæst. 1

dixi supra, in glo. i. non esset debitor videt legate animo compensandi vnde creditor habebit vtrum q., & procedit et aut si vt legat vxori cui erat obligatus ad dotem, vt l. 1. §. fœcundum. C. de rei vxor. adeo. nisi expimit q legat animo compensandi seu pro dote, vt ibi vel si dicat aliqd simile ex quo talis eius mentio colligatur, vt in. l. cum pater. §. qui dotale ff. de lega. 2.

Quæst. 2

¶ Quid autem si vir legat vxori mancipia q̃ exuirata recepit in dotem, an possit mulier habere mancipia & extimationem glos. dicit q̃ licet. l. homine. in prin. ff. de lega. 3. & tenet Bar. quem videtur. l. 1. §. vel. ff. de dot. prelega. Et vult illa glo. quod etiã hoc procedunt etiam si testator dixerit quod legabat alteri rem seu talia mancipia quæ ibi in dotem data fuerunt. alia enim verba, secundo limo. ibi videntur adiecta causa dotis vt restationis non taxationis.

Quæst. 3

¶ Quid autem si testator dicat quod eri eum posit, an per hoc videatur legare animo compensandi? respondeo ex notatis per Bald. in l. quoniam nouella. in. l. si versi. quia ratum. C. de nouo testa. testa. Et ex his quæ dicunt in l. si adiuta secundo nota. C. de hæredita. actio. in verb. sed nunquid per hæc verba. & idem Baldus in. l. liberti. colli octaua. C. de operb. liberti. ideo ibi omnino.

Quæst. 4

¶ Quid autem si pater legauit filiæ ducẽta pro ea maritanda qui possea eam maritauit datis centum nomine dotis, vtrum filia possit petere residuum? vide Bartol. in. l. lucius titius. ff. de legat. 2. vbi post Din. vult quod non, sed videas ibi per eum. & per Alexand. in addito. videas etiam per Alexand. in. l. minus in dotis. §. cum pater. ff. de lega. 1. vbi vult a Oldra refert multos qui tenuerunt contrarium, imo quod filia possit petere alia centum, sed opinionem Bartol. & Din. tenet ibi Ioa. de Imol. & in. c. filius. de testa. per. l. liberis quos. ff. de alimen. & cibar. legat. & idem tenet ibi Rapha. & etiam Nico. de Neapo. in dict. lucius. & videtur æquum, licet forte non pure de iuris contracta opinio possit esse verior. Et istam dicit esse communem opinionem iaso in. l. filia legatorum. C. de legat. & Soci. consil. 1. in princ. incipit visis duobus testam. eius 3 volum. inc.

Quæst. 5

¶ Quid vero si pater, si mino dotat filiam & postea legat vide. l. tuta §. quinta vita. ff. de legat. 2. & vide l. si cum dotem, §. si pater. & ibi Bartol. ff. solutomat. & quæ fiat traui laso. post Bald. ibi in authen. præterea. C. vnde vir. & vxor. & videtur eam in l. minus in dotis. §. cum pater. ff. de legat. & adde quod not. Bald. in dicto. §. fœcundum. & in. l. quoniam in prioribus penul. & fin. colum. C. de inofficio. testa. siteretur distinctio an debitor sit necessarius qui legat, si el voluntarius. tunc d. §. fœcundũ. & ibi d. §. cũ pater. & in d. l. redditorẽ. vide et. i. tota per Bal. in. l. si vxor. C. de bon. mator. in dicto. post. versi. quæro. inquid in dubio. vbi concludit quod ant est debitum ex necessitate legis inductum, & videtur relictum animo compensandi. vt in. d. authen. præterea. & in. d. l. si cũ dotem. §. si pater. aut ex necessitate contractus, & secundum mixta ratione, legis & contractus, vt in statuto disponente quod maritus hereditet tertiam partem dotis, & tunc an legatum recipit functionem cum dote, & fit compensatio, secundum Iacob. de Arel. & Bart. sed secundum Freder. de Scal. cuius opinionem Bald. ibi dicit esse verior. res non fit cõpensatio quia ille qui cõsequitur cõmodũ ex contractu cõsequitur ex sua propinitate. legatum autem consequitur ex prouidentia aliena, & sic separatæ sunt causæ. Isi debitor. ff. ad leg. Fal. si ant

Limit.

non recipiunt functionem, vt quia dos est in pecunia legatum in specie tunc non fit compensatio, quia qualitas rerum non partitur. l.2. §.1. si certum petat. ¶ Quid autē è contrario si debitum est voluntarium reliquum vero necessarium ex dispositione. l. nunquid fiet compensatio? Bald. in dem q non per eadem illius. l. quem dicit singularem vide ibi per eū

Qvæst.6.

Quæst.7.

¶ An autē hoc ꝗd dicit in legato procedat in dato inter viuos, vt videat dari animo eō pensādi quādo debitor est necessarius? Iasd. dicit q sic in autē. praterea. colu. 11. C. vnde vir. & vxor versi. rem adde q ex decisione Bald. (de quo etiam in hac memini. doctor. de segma. in repetitione l. cohæredi. §. cum filiæ. fo. 17. colu. 2. ff. de vulga. & pupil. vide etiam nota per Iaso. in l. frater a fratre. colum. 18 in prima lectura. ff. de condi. indeb. versicul. & ex his habes colligere singularem doctrinam, vbi hoc declarat, limitat & intelligit vide etiam de promittente dotem nomine imuletis, an videatur compensandi cū eo quod sibi debet per Bartol. in l. vxor. §. patet naturalis ff. de legatis tertio. & vbi potest capi alia coniectura quam donationis non præsumitur donatio vide per Bald. in l. fin. C. de dot promis. Adhuc etamē quia ad id qd dictum est, quod etiam data inter viuos computentur in debito necessario seu videantur data animo compensandi cum tali debito, obstat videtur texte in l. etiam. §. si debita in versic. sed & si non mortis ff. de bon. libert. vbi videtur exigi quod dentur contemplatione debiti & sic q constat de animo compensandi &. l. si vero. 4. cæterum. ff. eod. vbi bonus textus, & vide in hoc quæ elegantes tradit Soci. consil. 93. incipit Circa principium præsentis consultationis circa dictum in quinta & sexta dubitatione primo volu. sorte potest dici q si præcesserit promissio dotis ab eo qui tenetur dotare obligatione legali, & sic necessario si postea donet inter viuos videatur donare animo compensandi dictū huiusmodi. §. cum patet. Si verò nulla præcesserit promissio dotis ab eo qui tenetur dotare obligatione legali, & sic necessario si postea donet inter viuos videatur donare animo compensandi dictū huiusmodi. §. cum patet. Si verò nulla præcesserit promissio dotis ab eo qui tenetur dotare obligatione legali, & sic necessario si postea donet inter viuos videatur donare animo compensandi dictū huiusmodi. §. cum patet. verificat. quæro, quid ecō tra. vbi dicit quōd si patet primo legat simpliciter, & postea dotat q tunc filia debet habere vtiq; argumentum quinquaginta. ff. de probatio. & quod notatur in. l. plane. §. primo ff. de legatis primo. dictum tamen istud Barto. communiter reprehendit in secundum Iason. in. d. l. filia legatorum, quia patet simpliciter legās filiæ in dubio, videtur legare pro dote, vt singulariter dixit Baldus in. l. quōd autem in stipulatione per illum text. ff. de iur. dot. quit amēnec. l. talis. §. 1. hoc nō probāt in casu quo primo legat et quam dotaret, sed si dicit lego pro dote perinde est ac si diceret animo compensandi cum dote. i. ext. est in. l. vnica. §. primum. C. de ei vxo. actio. & ibi not. Bal. vel dic q aut vel legat filiæ quæ tūc erat nubilis ætatis, & videtur donare, vel legare pro dote, si vero adhuc non erat talis ætatis tunc secus, & sic non potest dare animo compensandi cum tunc patet non posse cogi ad dotandum. l. q pupillæ. ff. quādo dies legat ced. & tunc cessat necessitas legatis. in dict. §. patet, ita Alexand. in dic. 9. cum patet col. 3 ver. 3. potest limitari. & an maritus legans vxori videatur legare animo compensandi cū arthis sibi promissis? vide Rode. Suarez. in repetit. l. 1. in. de las arras. foro legum, versi sed pone quæstionē valde quotidianam. tenuista mentur quia sunt longa lectione collecta.

¶ *Ley. XVII. Porque razones se entiende que es reuocada la manda, quando el fazedor del testamēto la enagena, despues que la ha fecho.*

Iña, o tierra, o otra cosa semejante[a] destas, que fuesse suya del testador, si la mandasse a alguno en su testamento. E despues desto en su vida la vēdiesse o la cambiasse, en saluo finca aquel a quien la manda, de demādar la estimacion de aquella cosa. Fueras ende, si el heredero del testador pudiesse prouar que su entencion fue del que fizo la manda, d̃ reuocarla, e por esto la enagenaua. Mas si el fazedor del testamento, [c] despues q̃ ouiesse mādada alguna cosa, la diesse en don [d] a otro, estonce se entiende, que reuoca la manda, que auia fecha della, e porende non la puede despues demandar al heredero.

¶ *Ley. XVIII. Como vale o non la manda q̃ el testador faze de dineros q̃ cuyda tener en el arca.*

Teniendo algun testador dineros en su arca, si cuydando que erã diez marauedis dixesse assi, diez marauedis secūdum Iaco. de Belovis. quem sequitur Bal. in d. l. qui post testamētum. super glo. secus in fine & vide etiam in materia aliæ et Bart. in d. l. rem legatam. & per Bald. in d. l. qui post. & dum rex. in. d. l. qui post. disponit, quod per pignoratione in rei non extinguitur legatum dicto. limitant nisi pignoratio esset pro tanto quod non esset pecuniosus. l. qui habebat in prin. ff. de legat. 3. & intelligi, vt per Paulum de Castro in dic. l. qui post nisi etiam tunc esset affectionis pretendere tu, vt quia fuit suorum in numero, & sic habito respectu ad hanc affectionem non censebitur obligata pro tanto quantum valet, quia non est verisimile q velit illam diminuere capudci eidorem, & sic isto casu nō habebit locū distinctio l. qui habebat. Quid si testator iusset ecclesiam fieri in domo sua quam postea vendidit, & emit aliam in in domo empta debeat fieri ecclesia? Bartol. consulit q̃ sic sibi commodē fieri posit, vt patet ex eius consilio. 26 incipit testator. & sibi commodē fieri non posuit non cantoritate episcopi conuocatis his quorum interest constructui alibi, vide ibi per eum.

Quæst.8.

a ¶ *Semejante.* Et sic innuit quod non esset de mimi ne mobili, sed contrarium credo cum nulla sit en hoc iuuo diuersitatis. &. l. fideicommissa. §. si rem de qua ista sumpta est loquatur generaliter, & in quacunque re & etiam §. si rem. in institu. de legat. & l. rem legatam. ff. de adimē. leg.

b ¶ *Vendiesse.* Ex necessitate rei familiaris, vel quia res esset peritura, vt dicit glossa in d. l. fideicommissa. §. si rem. nam venderet causa negotiandi idem esset quod in donatione, vt dicit glossa. d. l. rem legatam. ff. de adimen legat. & ibi Barto. & Bald. in d. §. Item. & sic esset sub conditione legatum tunc non fit distinctio, alienet ex necessitate, vel ex voluntate, nam per alienationem legatum extinguitur. l. stichum. quia me[e] nit. ff. de legat. 1. l. ceterum. & ff. dam. & arg. legat. Barto. in d. l. rem legatam. Bald. in. l. qui post testamētū. C. de legat. vbi vide Alex. in ad dictum, hoc notabiliter limitantem. Item si testator legat rem fundum & postea alienat vsumfructum etiam ex necessitate in nullo videtur legatum reuocatis

¶ *Ley. XVIII.*

Si rem legatam donat testator, videtur reuocasse legatum, secus si vendat, aut permutet, quia debebitur æstimatio. h. d.

¶ *Vendiesse.* Ex necessitate rei familiaris, vel quia res esset peritura, vt

¶ *Ley. XVIII.*

Si testator legat certum quæ putat in arca sua habere, cum sint minus, tenetur ea hæres legatario dare, & si plures sint quam nō tenetur hæres plus dare. Item si tempore mortis testatoris non erant in arca, & postea fuerunt dinumata, tenetur quantitatem legatam. h. d. Habuit originem à d. senatusc. quinq. de legatis primo,

Partida.vj.

1 a ¶ *En aquel arca.* Quid si dixit quæ habeo penes me deposita [a] videtur quod sit idem: dicendum per text. in l. 4. § adeo. versicul. nam & si quis. ff. de otpora le. a l. i videtur ceffus de hoc Bart. tamen ibi cum post Oldrad. quod in dubio videtur testator le restituere ad quantitatem, & non ad certum corpus quando non fuit designatus certus locus. l. Lucc. §. qui si. el. a ff. de lega. 2. & ideo & hinc fit, vel minus reperiatur in deposito tota quantitas debetur. q̃ fuit opin. Rogerius lo Tarosnis ibi nisi probaretur ab hærede, quod testator eniam credens apud se deposita, nã tunc cum tam se legandi erat obligatoria, cuiar et legato, & videatur legatario ipso quod error probatur, vt ibi p Bar. & glos. in dic. § qui si quis. sed contra dispositione iuris. l. & l. si sic unus legatus. §. qui quinq. ff. de leg. primo videtur text. in l. fina. in princ. ff. de vino mitti. & ole. lega. sed respondet per gloss. & Bar. ibi si qd si testator dixit ex decem quæ legauit tibi volo quod præstes quinq; Sed o nunqd per hoc probetur aliquid legatum tibi? vide per Bald. in l. prima col. fin. et quare testator ff. de fall caul. adiect. lega.

ñ estan en aquel arca mia, mãdo los a fulano si los marauedis fueren tantos bvale la manda. E si por ventura fuessen menos, valeroi si quãto en aquello que y fallaren, e el heredero non sera tenudo de dar mas. E si fuesse mayor quantia de diez marauedis, non es tenudo de dar mas. E si los diez marauedis sobredichos fuessen en el arca quãdo murio el testador: e por culpa del heredero se menoscabarõ despues, tenudo es el heredero de dar fasta en aqlla quãtia sobredicha,

Adiit C. ff. si caus. adie. [a]. lega. & ff. de iure de [b].

¶ *Ley. XIX. Como deue valer la manda que el testador fiziesse a alguno, cuidando que le deuia algo, e non fuesse assi.*

Cierta quantia de marauedis mandado el testador en su testamẽto a otro diziẽdo assi, cient marauedis q̃ yo de uo da fulano, mãdo q̃ gelos dẽs por auẽtura acaesciere que le non deuiesse ninguna cosa, tenudo es el heredero del testador, de dar la quantia sobredicha, a aquel a quien la manda: porque se entiẽde que gelo quiso dar. E si gelos deuiesse el testador, por tal manda como esta

2 b ¶ *Ente er tantos.* Non aperte de tempore testamenti, vel mortis, & videtur quod intelligi debeat de tempore testamenti. l. si tra. ff. de aur. & arge. lega vnde si tempore testamenti non eram nisi quinque illa solum videntur legata, & si alia fuerunt addita non debent, dicit tamen Paul. de Castr. in. d. § qui quinq., quod si testator putabat esse decem, & post. 11 reperiantur addita, tota debetur. secus si testator sciebat tantum esse quinque, & quod probatio talis scientiæ meumbere debeat heresi, sunt quotamen etiam qui cogitandum. sed dicit Paul. videtur rationabile, imo etiam demente Alberic. ibi est quod illud referatur ad tempus mortis, & sic quod ista verba, licet sint præsentis temporis referuntur ad futurum, sed in legato, quando non constatet, quod testator, semper tantum esse quinq., & pro hoc facit ista. l. pari ratione cum dixit, cuidando que eran diez marauedis Si vero tempore testamenti erat tota summa, sed testator consumpsit, & reposuit, non erat debetur, secundum Bar. & Doct. in d. § qui quinq., & vide per Bar. in d. l. si ita, ff. de aur. & argen lega. vbi vide de vestibus legatis vxori, & de fruitu ento legato cõsumpto, & alio subrogato, & per Bar. & Pau. in. d. § qui quinq.

¶ *Lex IX.*

3 Si lego tibi centum, quæ debeo tibi licet ea nõ deheam habebis tamẽ ea de bonis meis si tamen ea debebam vel partem, tenebitur hæres solum ad id quod erat debitum. Hoc dicit. Habuit ongi nem à l. si creditorem, & à l. legaui ff. de libe lega.

1 e ¶ *Certa quantia* Concordat cum. l. 2. C. de fall. caus. adiect. lega. & cum. l. legaui. ff. de libera. lega & l. si sic. § c. ff. de lega. 1.

2 d ¶ *Que ye deuo.* Quid e contra, si creditor leget debitori vi. d. l. legaui. & per gl. ibi. & in. d. l secunda, & in dicta l. si sic. § primo. & in. l. fina. in prin. & ibi Bar. ff. de libera. lega.

3 e ¶ *Que le non deuiesse.* Et sciat testator tibi Ier debere: secus si putaret esse suum debitorem, quia tunc cessare videtur causa finalis legati, & non valeret legatum. l. prima. C. de fall. cau. adie. lega 3. ibi fin. C. ius. ff. de legat. secudo. & nota. Alexa. post Pere. dic. l. 1. c. 1. ff. de lega primo. qui etiam alli gat adhoc Bart. in. l. demonstratio ta. § primo. ff. de conditio. & demonstra.

¶ *Lex. X.*

non seria el heredero tenudo de darle mas, de aquello que le deuia por razon del debdo.

¶ *Ley. XX. Como nõ le empesce a la manda, falsa o mentirosa razon, que sea puesta en ella.*

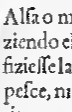

Alsa o mentirosa razon diziendo el testador, quando fiziesse la mãda, non le empesce, nin se embarga por ella. E esto seria como si dixesse: mando a fulano o me q̃ me fizo tal honrra, o tal seruicio, tãtos marauedis: o tal cosa. Ca maguer nõ fuesse verdad dsq̃ le ouiesse fecho aquella honrra, nin aquel seruicio, non se embargaria la manda por esta razon, ante es tenudo el heredero de la cumplir.

¶ *Ley. XXI. De las condiciones e razones, e maneras ciertas que pueden ser puestas en las mandas.*

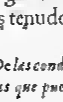

Ondiciones e razones, e maneras ciertas ponen los omes quando fazen sus mandas, e las condiciones se fazen por esta palabra, si, [h] como quando dize el que faze la manda

4 Causa falsa non vitiat legatum. hoc dicit. Habuit ongi nem ab initio. eodem titul §. Longè.

5 ¶ *Non fuesse verdad.* Hoc dico est quia causa expressa erat talis quæ etiã si vera esset nõ cõpelleret testatorem in initium ad dandũ lan summa. §. id quoq; quod ob cautam. ff. de condi. indebi. secus ergo si causa expressa esset talis quæ etiam sine legato cõpelleret addandum, vt si diceret, lego tibi decem quæ in negotiis meis impendisti nã tunc præsumitur causa finalis l. si eum te. ff. de pact. & estratio differentiæ, quia primo casu, etiam si causa sit falsa, non

curatur de errore testantis, sed tantummodo attenditur vtũ testator esset alias relictuus, vel non, vt in. l. cum tale §. falsam. & ibi Bar. ff. de condit. & demonstra. & Bart. o. in. l. demonstratio. §. ff. de cõditio. & demonstra. Ange. Aretin. in §. longe inst. de lega de quo. Ista pars tamen sumpta est in secũdo vero casu probando impulsiuè testatorem errasse vitiatur legatũ, vt in. l. 1. cum gl. C. de fall. caus. adiect. lega. Sed quia si testator poterat compelli addandum non tamen legerit illud ad quod poterat compelli, sed aliud vt si diceret, quia expendisti decem in negotiis meis lego tibi fundum, vel fiberum Joan. Fab. in. §. huic proxima inst. de lega. dicit quod ista causa videtur tunc impulsiua, & non finalis, si notabiliter excedat pretium ad quod credebat se teneri quia tunc videtur donare voluisse marg. d. § id quoq.

g ¶ *La manda.* Quid autem in contractibus an falsa causa vitiet? vide per Bald. distinguentem ta. l. fi. C. de fall. caus. adiect. lega. & Bart. in dic. l. demonstratio §. 1. ff. de condit. & demonstr.

¶ *Lex. XXI.*

6 Potest legari pure, et sub conditione, quæ sit per si, & ante conditionem impleneritum non soluetur legatum. Item sub modo, & sit per vt: & debet tantum solui cauente legatario de modi impleniento, & modo impleto, aut impiere nequeunt legatario quærit legatarius dominium rei legatæ. Item legatur sub causa, quæ sit per quia, & tesperit repus præteritum, & debetur etiam si causa non sit vera, quia falsa causa non vitiat legatum. h d

h ¶ *Pere sta palabra.* Adde. l. secundam titu 4 4. partit. & late per Bar. in l. 1. versi. videndum est ergo ff. de cõditi. & demõstra. & in. l. sub cõditione. ff. de soluto. l. qui promisit ff. de condic. indebi. l. huiusmodi. in fin. ff. de verbo. obliga. & l. quodcunque 9 nomina, aliquando tamen dictio. si, potius importat mouitionem quam conditionem, quãdo apponitur in eo qd est de ordine necessario, vt si papa iandet per rescriptum titui condenari Seio, ad decẽ. Si Seius probauerit illa ibi deberi, nã valebit sententia condẽnatoria, licet illud nõ fuerit pteiacũ secũdã Innocẽ. in. c. prudentiã. de offic. de lega. Bal. in l. pr. ff. si quis. C. si contrarius vel vtilitas publi. tradit Alex. consi. 2. vol. 4. ibi vice. &

mando a fulano tal cosa, si me fiziere tal cosa, o si me fiziesse tal seruicio, o si me le ha fecho. a E tal condicion como esta, puede ser puesta en las mandas, tambien en el tiempo passado como en el por venir. E si se cumple, o es cumplida, vale la manda sobre que es puesta, e puede luego pedir la cosa mandada a aquel a quien la mandaron, mas ante que se cũpla esta condicion, non la puede, nin deue demãdar. Otrosi los fazedores de los testamentos, ponẽ razones en las mandas quando las fazen. E a esta razon llaman en latin causa. d E esto es como quando dize el testador, mando a fulano ciẽt marauedis por seruicio que me fizo. E tal razon como esta, catalienpre al tiempo passado. E la mãda que es assi fecha, dezimos, que maguer la razõ que es puesta en ella, non sea verdadera, vale, e puede luego demãdar tal manda a quel a quien es fecha, e deue ser entregado della. E a las vegadas fazen las mandas de otra guisa, a que llaman en latin modo, q̃ quier tanto dezir como manera. f E esto es como quando dize el testador, mando a fulana mi muger mil marauedis porque case con tal ome. E la manda que es fecha en esta manera, o en otra semejante della, vale, e deue ser luego entregado, g della a quel a quien es fecha, dando recabdo h que se trabajara de cumplir lo que el testador le mando, e gana el señorio dela cosa que le es assi mandada, luego que cumpliere lo que le mãda fazer el testador. E esso mismo seria quando se trabajare quanto pudiere k, a quel a quien era fecha la manda, para cumplir lo que manda el testador, maguer nõ se cumpliesse. E cada vna destas tres maneras sobredichas, ha su manera cierta en latin porque se pone. Ca la primera se faze con si, la segũda con quia e la tercera con vt.

¶ *Ley. XXII. Como vale la manda o non, si la cõdicion que es puesta en ella non se cumple por occasion, o por otra manera.*

SI la condicion que es puesta en la manda, fuesse en poder de la acabar de aquel a quiẽ fue

a ¶ *Si el le ha fecho.* Nõ cũ es dicho conceptum in preteritum. l. condicio in praeteritum. ff. de verbo. obliga. vide. l. tertiam. ff principio. & ibi Bart. ff. de adimen. lega.

b ¶ *Venir.* Et licet cõdito cõcipiat per verba futuri tẽporis sufficit q̃ fuerit impleta testatore ignorante tempore quo actus geritur, vt in. l. hæc conditio filiæ meæ. § fi. eum. l. sequẽti ff. de condition. & demonstr. l. si ita sit scriptum. § fi. ff. de lega. 2 l qui iam relegatus. in princ. ff. de reb. dub. vnde si Papa mandat alicui prouideri in certa ecclesia de prima vacatura poterit prouideri de ea quæ tunc vacabat nec potest dari litterae Papa ignorabat tunc vacare vel tenet Cinius in. l. cum vxor. C. quando dies lega. ced Angel & moler in. l. Titius § 1 penultimum text. ff. de libe. & posthu. & adde quod not Bald in. l. fi. colum. 5 C. de senten. qui si necessit quanti profer vnde si princeps concedat licentiam faciendi mahoriaur comprehendet etiam iam factam. argu. l. si qui sibi exhæredato. § in titu vet. qua ratione ff. de inst. tept. vbi Bald. collig q̃ permittens de nouo facere videtur confirmare iam factum nisi aliqua ratio in contrarium subesset, secundum Paul. de Castro, in dict. § in titum. & in d. l hæc conditio. § si sic. vbi vide ad quæstionem quam dicit se habuisse de facto.

4 c ¶ *Cumpla.* Concordat cum. l. vnica. § sin autem aliquid. C. de cadu. tol len. & cum. l. cedere diem. ff. de verbo. signi. & cum. l. cet. 4. par. quarta. & l. 26. titul. 5. partida. 5. & ead. parti. titul. 11. l. 4. huiusmodi cum similibus. ff quando dies legat. ced. l. qui haredi. § fi. ff. de conditio. & demonstra.

5 d ¶ *Causa.* Habes hic quod, razon in nostro vulgari, idem est quod causa in latino sermone & quid sit causa vide per Barto. in. l. demonstratio falsa. § quod autem in primo ff. de cond. & demonstra. vbi Barto. diffinit quod causa est quid preteritum vel instans quo impellimur vt aliquid disponamus. & Bal in rubr. C. de instit. & substitu. dicit, quod causa est adiectio, motiuum finale, vel impulsiuum testatoris ollẽdẽs. & sans cum ista diffinitione Bar & Bal consonat ista lex.

6 e ¶ *Perdadera.* Vide supra in. l. proxima.

7 f ¶ *Manera.* Adde l. secundam. ff. in. l. quarto. quarta partita. & modus est adiacens determinatio non dispositionis, sed executionis e vs secundum Bald in. l. si plures colum. septima. C. de cõdit. inseri. & quo modo cognoscatur modus a conditione vide per Bald in. l. cum eorum. C. de senten & vide quod dicit in. l cum res C. de donatio & q̃d dicit Barto in. l. licet ff vt legato. nomi cauea & quando est modus licet testator vtatur verbo, ea conditione nihilominus est mi dus secundum Bar in. l quibus diebus. § fin. colum. 2. ff. de condition. & demõ. & vide per Socin. consil. 21. tertio volum. columna penulti. & fin. & per Alexand consil. 102. primo volu. col. 2. & eod volum consil 19. colu. prima & Oldra. consil 18 col. 2.

g ¶ *Entregado.* Ad rem. l. liberto. § lucius ff. de annuis lega. & l quibus de bus. § fin. & l. eas. ff. de condition & demonstr & per gl. in. l. primo. C. de his quæ sub mod Et hinc mis testator expresse, vel tacite voluit ante impleri, quam emolumentum cõsequat l. thais a trilla. § fi. chus. ff de fideicommis. liberta Bart. in d. l. quibus diebus. § fin. col. secund.

h ¶ *Recabdo.* Ad rem d. l. quibus diebus. § fi. & l. eas ff. de condit. & demonstra. l. si tribus legatum est. ff. de lega. tertio. & debet esse cum bdemissore, vt in. d. § fi. vbi vide casus in quibus non est necesse tauei, de modo implendo vide Bart. in. d. § fi colu. 2. vers. quæro. vbi vide casus in quibus non est necesse tauei, & quando modus nõ est causa finalis non cogitur quis cauere. l. Titio centum. in princip. ff. de conditio. & demonstra. & ex quo modus implendus respicit commodum alterius, non dicitur continere causam finalem dispositionis dicit l. Titio centũ in principio. & per Bart in. l si fundum per fideicommissum. § ultimus ff de lega primo. ab asinc pat l. si Titio & adde Pau de Cast in. l. si. ff. de cõdi. ob caus. quod qui dren causam finalem debet hoc probare.

i ¶ *Sean.* Et infra nego quod impleri, ex istis verbis intuitur, quod ante impleionem modi, legatarius, cui est sub modo relictum, & si præstiterit satisfactionem. de qua hic non acquirit dominium rei legate quod nisi bibi bene memini vidi in me cõmun expressum licet in legato sub conditione sic, vt in. l. si fundum ff. de vsufruct. 1. l. & post litem. § res ff. fami. hercisc l. prima. § seruus. ff ad syllana. imõ contrarium videtur de mente Barto. in. l. quibus diebus. § de mulius colum 4 ff. condit. & demonst. dum tractat, quæ remedia competant hæredi, qui rem legatam sub modo tradit legatario, si legatarius non impleret modum. Facit etiam. l primo C. de donatio. quæ sub mod. per locũ aspe eias vbi in casu illo datur vtilis rei vendicatio, & non cõdictio. & causam. & not. glossa. in. l. prima. C. de his quæ sub mod. & in rubr ff de cõdicio. & demõstr dic ergo, quista. intelligatur, quod tunc acquirat dominium, sufficerit in euocabiliter, nam si non impleret modum primo tutlegato cum fructibus recepis vtin. l liberto. § lutius ff de annu. lega. euocabiliter tamen bene tetta sit dominum præstita satisfactione. d. l. quibus diebus. § fi. & Titio, cum similibus. ff de furt.

k ¶ *Pudiere.* Adde. l si Titius. ff de conditio. & demõstr. & ibi glo & l primam C. de institu. & substitu. l. si fundum per fideicommissum. § primo. alias. l si Titio. ff de legatis primo. & in l. in testamento. ff de condition. & demonst. l seq in prin

l ¶ *Con qua.* Sumpta sunt hæc ab Azo. C. de falsi. caus adiect. legat. in summa.

¶ *Lex. XXII.*

a Si cõditio potestativa per casum impeditis cõplẽdi si vel ex sui quo debet impleri deficiat, habetur p̃ impleta, sed si facto tertiæ personæ vel ex sui quo impleri debet, habetur p̃ defecta, nisi in cõdicio libertatis opposita, cum sanione habetur p̃ impleta, sed cõditio mixta casu aut facto legatarii deficiens habetur pro defecta, quam ita fatious enim

quo erat implenda defecit, habetur pro impleta. h d.

1 a ¶ *Dezimos.* Prosequitur ista Azo C. de conditio. insert. in summa. ad fi t co. & column. 2. & glo in. l. n. C. de institu & substitu. & vide supra ea part. tit. 4. l. 14.

2 b ¶ *Se muriesse.* Quid si legatarii decessent, an poterit conditio ista de manumittendo servum per hæredem eius implen, quod est dicere, an in implendi conditionem transeat adiuvé in hæredem implere debentis? estans dubia quæstio, de qua p Bart. in. l. cum fund' &. l. testatore. ff. de conditio. & demonstra. & in l. si pœnã. ff. quando dies lega. ced. vbi dicit, quod de ista quæstione in vltimis voluntatibus sæpe dubitavit, crederem quod casu huius. l. ista facultas non transmitteretur in hæredẽ, licet conditio tribuerit præcedentem dispositionem ex notatis per Salicet in. l. si plures. versi. 3. quæro. C. de condit. in sent. & per Ias. in l. si decem cum petiero. eodẽ. 3. versic. in quantum. Bar. ff. de verbo obliga.

c ¶ *Al fiero.* Nõ apent ista l. an servus occidatur à tertio viuo testatore, vel post mortem testatoris, & sic cum generaliter & indistinctè loquatur, generaliter videtur melli genda, & quia etiam ita intelligit glossa communiter approbatur. Inde Neratius. § idem iulianus. in verbo, quam retroriam. ff. ad leg. aquil. & ita etiam videtur quod debeat intelligi l. 14. titul. 4. supra ead. parti. vbi vide quæ dixi. & adde Azo C. de condi. insert. in summa in princip. 2. col. & notat ibi. ad intellectum. d. § idem iulianus. Forte tamen dici posset quod lex ista partitarum non decidat casum illum, quando servus a tertio fuit occisus, viuo testatore sed illum tantum, quando post mortem. cum ista. l. prosequatur dicta Azo. vbi supra, ex eius dictis expresse patet, q loquitur quando fuit occisus post mortẽ testatoris, dicit enim, simpedioi per alium, nihil consequor sed impedientes tenetur secundum qualitatem delicti, vel legaquilia, vel conditione furtiua, vel actione in factum, vt. ff. ad leg. aquil. l. inde Neratius. § idem Iulianus. & de condi furti l. 3. & de condi. caus dat l. 3. § vlti. & ff. de cõdi. & demonst. l. quibus diebus primo responso. & l. quæsitum. sed illo non existente soluendo forte quum erit mea admitti ad legatum, vt. ff. de eo per quem factum erit in. l. vlti. & sic Azo apertè loquitur de occiso post mortem. nam si testatore viuo, non competeret legatario actio contra occisor, vt aperte dicit tex. in dic. § idem iulianus. vnde nõ potest dici, q quæsito illa, si occidatur servus viuo testatore, determinetur per ista. l. partitarum, neq; per. d. l. 14. quæ expresse nõ loquitur in isto casu, & non potest negari, quin sit magna æquitas, vt in casu quo non competit actio cõtra occisorem ad extimationem hæreditatis, q conditio debeat haberi pro impleta, fecha dezimos, aque trabajandose el, de la cumplir, quãto pudiesse, maguer nõ se cumpla por ocasion de auentura e sin su culpa. estoce valdria la mãda, tãbiẽ como si la cõdiciõ fuesse cumplida. E esto seria como si el testador mãdasse alguna quantia cierta de marauedis a algundomo. si aforrasse su sieruo. Ca si el sieruo se muriesse[b] de su muerte, ante que lo aforrasse: o de otra manera, por alguna ocasion, non lo matando otri, vale la mãda. E esto se entiende, quando el embargo de tal ocasion como sobredicho es, aviene en la persona de aq̃l q̃ deue cũplir la cõdiciõ, o en la persona de aq̃l en quiẽ se deue cũplir. Mas si el embargo auiniesse por otra persona algũa d̃ fuera, assi como si matasse algund ome al sieruo[c] ante que lo aforrasse su Señor: estonce non valdria la manda, nin es el heredero tenudo de la cumplir. Pero si algund testador mandasse aforrar su sieruo, so tal cõdicion, que fiziesse algund seruicio a otro: si este atal se trabajasse quanto pudiesse para cumplir a quel seruicio. e gelo embargasse otro alguno, valdria la manda, e seria forro[d] el sieruo, tambien como si quiesse cumplida la condicion. E esto es porque las leyes siempre ayudaron a la franqueza, e a la libertad de los omes. Otrosi dezimos, [e]que quando algud testador fiziere manda so alguna condicion, que fuesse en poder de la cumplir de aquel aquien fue fecha, e de otro alguno, ha caeciesse que se non cumpliesse la condicion por culpa de aquel aquien fue fecha la mãda o por alguna ocasion que aviniere que la embargasse de guisa que non se pudiesse cumplir que estonce nõ valdria la manda. E esto seria como si el testador diesse assi: mando a fulano ome mill marauedis si casare con tal muger. Ca si aquel aquien fue fecha la manda, non quisiere fazer el casamiẽto con aq̃lla muger, o si muriesse algũo dellos ante que casassen, dezimos que nõ valdria la manda. Mas si se embargasse por culpa de la muger, que non quisiesse casar con el, estonce valdria la manda, e seria tenudo el heredero de la cumplir. E esto ha lugar en todas las otras cosas, en que tal condicion como esta fuesse puesta segun que aqui diximos.

¶ Ley. XXIII. Quando el fazedor del testamento manda algun sieruo o otra cosa en general, cuya deue ser la escogencia.

Generalmente mandando el fazedor del testamento vn sieruo a otro, non lo señalãdo, si el fazedor de la manda non auia mas de vno[h], el heredero deue le dar aq̃l sieruo, o otro tã bueno como sicut etiam est in casu, quãdo occiditur post mortem testãtis, & occisor non est soluendo, & sicut etiam est in casu, quando servus naturaliter mortuus viuo testatore, vt in. d. § idem iulianus. cum vtrobique, eadem ratio æquitatis videatur, pro ut ponderant loca. de Imo. l. & Socin. l. in testamento ia secunda. ff. de condit. & demon. & ibi respõdeat ad. d. § idem iuliãus, qui ille tex. non dicat conditionem non haberi pro impleta, quãdo servus occidit testatore viuo sed solũ negat actionem competere proprio hæreditatis, contra occidẽtem, & in tali casu conditio debeat haberi pro impleta: cum sit eadem ratio, ac si esset naturaliter mortuus, vel esset occisus post mortem, & occidẽs nõ esset solutus, ex quo illa litera illius §. ad hoc non repugnat, argu. l. illud. cũ similibus. ff. ad leg. aquil. & l. 1. §. hoc interdicto. ff. de sãte. cogit. tũ: ga l. ista aperte facit differẽtiam, an servus mortuus naturaliter, vel occidat a tertio q̃ ad effectum an cõditio habeatur pro impleta, vel non. et loquitur generaliter, & indistinctè, sicut dixi post Imolam, & Socin. fulciturque maxima æquitate.

Adit ff. de opto. lega. & j. l. 25 et dauro & arg. lega. vn. j.

d ¶ *Serie forro.* Adde l. humanitatem. ff. de cõdi. & demonstr. & l. fin. C. de condi. insert. & est fauor libertatis, vt subiungit.

e ¶ *Otrosi dezimos.* Prosequitur ista Azo. vbi supra co. 2. versi in. 2. casu.

f ¶ *Se casare.* Adde l. 14. tit. 4. eadem part. & quæ ibi dixi.

¶ *Ley. XXIII.*

g Seruo vel ahomnuali in genere legato, sire lanoi habet vnum, ille est dandus, si plures eligat legatarius non in choremi, nec in arbitrium, vel dispensatorem quæ sicut hæreditarium. legata sed si nullum habet, et hæres mediocrem, quam ipse elegerit, domo auẽ in genere legata vel ambiciosum habet testator, illa deberur: si plures habet quam hæres elegerit, si vero nullam habet, non valet legatum. h d.

h ¶ *Mas de vno.* Fac tu argu. ad facultatem regis. si tu occisum, vt possis facere maiorãm vnum ex illis, q etiam in vnum tantum si iam habeat possit in illius speloncam facere ut ao iam. & l. rolhoc optime facit. l. n. § proxim. ff. vnd. cogna. & melius facit. l. si tibi electo. § ff de opti. lega. nam ita gl. ibi, & quod dicit Alex. allegando illam. l. in. l. seruiecen one in prin. ff. de le. a. neq; obstabit. l. vtrum. la secunda. ff. de alimenta. liber. & gl in. § vltimi. de assignan. liber. quia ibi ideo quia in vno tantum libertorum assignatio nõ erat necessaria, & sic esset superflua, hic vero etiam in vnico filio ad effectum maioris & vinculationis bonorum, adhuc vno tantum existente est necessaria.

i ¶ *A quel sieruo.* Quia cum ratione servum reperiatur patrimonio testatoris, ille vide ur legatus, licet in genere servus sit legat. l. si domus in prin. ff. de lega. 2. facit. l. 3. & ibi expressè notat Bart. ff. de vno mutatis. et. ici lega. & l. si quis argentum. in princ. & in versicu. similique modo. C.

de donatio & ibi not. Bal quod promittens certam quantitatem frumenti in genere, videtur promittere de suis fundis, si fundos habet & q legatum intelligatur de his, quæ sunt in domo seu hereditate ac de. l. Titia §. Semproniæ. & si vxori & ibi Bal. ff. de aur. & argen. le a.

el, [a] q̃l aquien es mandado. Mas si el testador ouiesse muchos sieruos [b], estonces es en escogencia de aquel aquien fue fecha la mãda [c], de tomar vno dellos q̃l quisiere. Fueras ende, q̃ non puede escoger el mejor [d], nin el que fuere despẽsero: o mayordomo del testador, porque es fazedor del fecho de la herencia. Mas si el testador non ouiesse sieruo ninguno: estõce en escogẽcia es del heredero [e] de le comprar vn sieruo, que sea comunalmente bueno, e dar gelo, e lo que diximos del sieruo, deue ser guardado en las bestias [f], e en las otras cosas semejantes [h], q̃ fuessen assi mãdadas. Pero si el fazedor del testamento, mandasse a otro

¶ *Cum el.* Forte debetur telligi si electus in patrimonio non possit dari fonè: quia esset inutilis: quia enim homo in genere fuerit legatus, genus perire nõ potest l. Titi eenotium. C. si cert peta. Sed contra hoc videtur. quia cũ vnicum tantu seruum habebat, perinde videtur ac si in legato illum specifice demonstrasset l. 1 ff de liber. & posth. l. fundus qui legatus. ff. de fund. instr. vnde si quis legat seruũ in genere: & habeat seruos in patrimonio, & illa potest eaperi eiunt, extinguetur legatum. & ita expiesse sẽtmat Rapha. Cuma in. d. l. legato generaliter. & in. l. si ita legatum. in principio. eod. ttt. & Alex post eum in. d. l. legato. ccl 3 vel dic, quod si talis seruus esset multum expediẽs hæredi nati, velum si erat actor vel castaldio quem dando totius domus heredi arte aduersionem induceret. vt ff. de offitio praesid. l. fin. & l. legato generaliter. in princip. ff. de legat. 1. quod tunc potent hæres præstare alium æque bonum, vt hic facit quod not. Paul. de Cast. in. d. l. si domus in principio. vbi quæritq, quid si testator legat domũ, & no habeat nisi vnam, & dicit illa non est verisimile, quod senserit, quia reliquit filios, qui illam domum ingredie bantur, & ea indigebant an valebit legatum in illa domo? & tenet quod non, quod est singulariter notandum, licet Alex and. ibi videatur hoc dictum impugnare, nec legatum domus fit seluosum, per illum tex. tamen in legat. seruũ cessat istud inconueniens, quod esset in domo quæ consuetu habet fines facto hominis, & non à natura, vt homo vel equus.

¶ *Muchos sieruos.* Quid tamen si testator habens plures equos legat dicens. lego Titio equum meum? vide per Bald in l. 1. versi. Sed quid si testator C de verbo signifi. vbi concludit, quod intelligatur de eo quem testator habeat in vsu per. l. si vxori mundus. § primo. ff. de aur. & argen. lega.

¶ *Fecha la manda.* Concor. cum d. legato generaliter ff. de legat. primo. & l. si seruus legatus §. cum homo eod. tit. & §. si generaliter. Institut. de lega & ibi per gloss limita, nisi verba exercitia legati diriga ntur ad hæredem. vt testator dicat, quod hæres det seruum puer legat tingere. quia tunc hæredis est electio. secundu Barto. in d. l legato generaliter. § 1. plane § sitra. ff. eod & per l. qui eo cubina. §. 1. ff. de lega. 3. & cum Bart. tanlit Rapha. Cuma & alij tre der. ibi. Anto & Ioan. de Imol. in c. indicante. de testa. Petrus tamen & Cynus tenuerunt contrarium. 1. quibus videtur adhere te Alex in d. l. legato generaliter. Item limita, nisi tellator inserat de certo, non tamen constet de ipso. quia tunc electio est hæredis. vt in. d. l. legato generaliter. § 1 & l. si quis à filio §. si plures. sed tam. quia tunc est potius declaratio, quam electio.

¶ *Elmejor.* Potest ergo eligere mediocri. & etiam pessimũ si voluerit, etiam hæredi nuncio secundũ Ioa de Imol Pau. & Alexan in. d. l. legato generaliter. Licet Angel. ibi tenuerit contrariũ, sed opinio Imol & aliorum latis probatur in illa. l. patrimarii, cũ dixi, qual quis erefuetas ende que non pueda escoger el mejor. not. ergo. quod habens electionem in terum, non potest eligere meliorẽ. quod fallit vbi duæ tantum essẽt res, super quibus in dubet et electio. quia tunc melior capi potest. l. qui duobus ff. de legat. 1. Bal in. l. fi §. 1. C. communia de lega. versic. potest, quisq; in hæreditate. & procedet quod hic dictum. quia potest legatarius eligere meliorẽ etiã si expressè per testatorẽ electio sit data legatario secudũ gl. ibi & Bar. & tenet Costet Doctorum. l. 2. ff. de optio. legat. vide etiam per Bald & doctos. in. d. fi. §. 1. C. coia de lega. & quia in hoc fuerunt opiniones diuersæ, pro corrigendia, quia aut testator requi dedit electionem in legatario reliquit seruos in patrimonio, qui a tunc posset ex virtute talis electionis expressè legatari, eligere meliorem. si veto non reliquit tunc non posset: & sic procedat o, iuxta glos & Barto in. d. l. 1. de optio. lega. illam concordiam ponit Imol. in. d. l. legato generaliter. columna. 2. vbi etiam tenet Iason referetque Alexin. & alios moderno sic tenere. Alexand tamen ibi videtur stare secum dictis Bart. in l. 2. ff. de optio. lega. nullam faciens mentionem de illa concordia Io. de Imol. & nisi magis placet, vt tendit. si procedat, quod legatarius non eligat melior sem à testatore, sive à lege detur electio cum testator dando electionem legatario, de his seruis vel iumentis, quæ habet in patrimonio, exprimat quod tacite de iure inest: ideo nihil debet operari l. hæc verba cum similibus ff. de legat. 1. non tamen de hoc dubio propter authoritatem tamen Imo & aliorum. in magis cogita. & fiat pro opinione contra Imol. quia etiam si electio detur à testatore hæredi, non potest eligere pessimum sed debet adhuc eligere medicrem. vt in l. si ita legatum generaliter. ff. de legatis. 1. ergo dicit debet esse si detur legatario quod non possit eligere inferior & adueniente, ipsa locum habet vbi electio datur legatario vel hæredi in his rebus, quarum aliquam expedit potius non habere' vt est in suis vestimẽtis, vel similibus in rebus vero tantum mutis quarum nulla omnino est legatarium nunc in legato dubio comprehendi tur & censetur legata minima res. l. apud Iulianum. § Seyo. ff. de legatis primo. l. nũmis. ff. de legatis tertio. l. semper in obscuris ff. de reg. iuris. Dicto communiter in dicta. l. legato generaliter. § primo. in legatis tamen pijs sic intel igitur, quod maius est non quod minus. l. Titia. § Seya. & ibi Bartol not. ff. de aur. & argen. lega. Abb. in dicto capitulo indicante. de testa. columna fina. vbi etiam Barba numer. 12. hanc assertit communem opinionem. Bald. tamen nouell. in tractatu de dotetatie. 6. in 73 priuilegit dubitat de hoc. & vult contrarium mutus ex text. in dicto. § Seya. vbi consulit ponderat consuetudinem donorum quæ in templo illo ponebantur, quæ erant tantum vel aurea, vel argentea, & disponit, quod debeat esse argentea, & ille text. potius probat contrarium vno quod id quod est minus, debeatur. hoc idem tenet decius in l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. quia ad istam partem ponderat capitul ex parte decensi. & certè dicit §. Seya. multum vrget pro opinione Bal nouel. prout communiter habemus in Iuris. Si tamen illa. l. aliter debet haberi, prout ex calligat oribus Hol. andri. Illa l. egitur. & tradit Didacus à Couarruuias in relectione sua in dicto cap. in indicante. text. erit expressus pro contraria opinione, quã Barba. assert communem. mihi satis est persuasum, quod ista materia residere debeat in iudicis arbitrio, qui ad ecclesiastica qualiaue legatis, & ecclesiæ cui legatur, hoc decidat. quid enim, si legans sit super honto vel multos filios habens, quibus oportet hæreditatem relinquere, nec tunc potius etiam in legato plo iudicabitur id comprehendi, quod est minus, quam quod maius? argu. capitu. fina. 17. quæstione vltima. & bene facit ad hoc pulchrum dictum Bal in lege 1 versi. Sed pone quod testator. C. de verbo. signifi. vbi quærit si testator legauit equum suum armatum quem tamen testator diuersis modis armabat nam quando ibat ad torneamenta, ponebat sibi phaleras, id est ornamẽta cum perlis & auro, quando vero accedebat ad prelium ponebat phaleras de corio, & respondet quod minores vel mediocres debebuntur: quia tenere medium est viri prudentis, & legis sapientibus in istutq. vt in lege. qui lancem. ff. de aur. & argen. lega. nisi propter eximiam nobilitatem tellatoris atque legatarij amplius præsumatur. vt ff. de donatio. 1. filius &. l. vxori in fin. ff. de legatis. 3. 1. solum §. equitij ff. de vsu. & habita. hoc etiam expressius tenet Bald in l. 3. C. de iust. ad fin. versicu extra nota. vbi dicit, quod si testator mandat in ecclesia emi vnum calicem, neque exprimit pretium neque materiam, quod intel igitur de calice honorabili, secundum consuetudinem illius ecclesiæ, & facultates testatoris. quia in rebus incertis ad pias causas, semper est connexum tacite id minimum boni viri argu. l. fideicommissa. ff. de fideicommissa. liberta. allegat etiam ad hoc. d. l. Titia §. Seya.

¶ *Del heredero.* Adde. l. huiusmodi. § sicut homo cum sibi nota. ff. de legatis primo. & l. Titia testamento § primo ff. de aur & argen lega. gl. in dicta. l. legato generaliter. quæ tamen non allegat dictam ita. & vide per Bart. in. l. 4. ff. de vin. trici. vel ole. lega. quod limita, nisi verba executiua legati à testatore prolata dirigantur in ipsum relata ad legatarium, vt si diuisset, quod legatarius recipiat sibi seruum vel iouem, quem in gener legat. vt dixi supra in glos. super verbo. a quien fue fecha la manda vide ibi.

¶ *Bestias.* Et sic non potest dare pessimum sed mediocrem. vel sic. & in l. si hæres generaliter. ff. de lega. 1.

¶ *Seruos.* Et sic non potest dare pessimum sed mediocrem. vel sic. & in l. si hæres generaliter. ff. de lega. 1.

¶ *Semejantes.* Quæ habebant terminos à natura, sicut homo, equus, vel bos, vel aliis similibus. & quid si dixit, lego equum meum, cum plures habeat? ita si supra in gl. super parte. Elmejor

secundum Bart. in l. si domus in principio. ff. de leg. a. secus ergo erit, si legetur lanx vel sella, seu quid simile mannum, quod sarto hominis tunes habere conueniat in dict. l. legato generaliter in fin. & per glos. in ca. indicanti. de testa. & nota in l. qui iancem. ff. de aur. & argent. legat. neque in his tres cogetur eligere mediocrem. sed potest dari id q̃ est minimũ gl. & communiter doctores in dict. l. legato generaliter. vbi la. ẗpe. fasso quid autem si testator, qui legauit scutellam vel vestẽ nullam scutellam vel vestẽ habeat in patrimonio? Albert. tenet in l. si domus. in principio. ff. & legatis i quod tũ non valet legatum, nisi ex aliquo adtencto possit constare ad q̃ possit retinuari, seu referri. vide ibi per eum & quæ dico in fine. in glos. proxima.

vnas casas[a], e nõ las señalasse, deue el heredero darle vnas casas de las del testador qual quisiere[b]: e si nõ ouiesse mas de vnas casas[c]: aquellas mismas deue entregar, a aquel a quien fuessen assi mandadas. E si por auẽtura el fazedor del testamento nõ ouiesse casas ninguna, estonce el heredero non es tenudo de compriar otras: ante dezimos, que non vale tal manda[d], ca semeja que lo fizo por escarnio, mas que por otra cosa: e lo que diximos de las casas, ha lugar en todos los otros edificios[e], que fuessen assi generalmente mandados a otri.

legem nota etiam q̃ si testator fecit matoriam de domo sua in qua habitabat venient ei domus ie aequae erant appendite illius domus, bant. in l. omnes redit. §. qui domo. vbi & bonus tex. ff. de legat. tertio. vbi et an haberi ibi otio. & vi. per Alex. cit. n. 26. vol. 4. & Ioan. Cirier. in tracta. primogenitur. lib. 2. q. 4. & Andrea in Tiraquellũ in tract. de nobilitate & iure primogenorum. q. 73.

¶ *Ley. XXIIII. En que manera deue ser dado el gouierno a aquellos aquien es mandado en el testamento.*

¶ Quiere mãdan dar los fazedores de los testamẽtos a otros q̃ nõ dizen quanto, ni en q̃ manera los deuẽ dar los herederos, en tal caso como este dezimos[f], q̃ si el testador q̃ mando gouiernos a otro, era vsado en su vida[g] de dar cierta quãtia de pan, o de dineros, por gouierno a aquel a quien fizo la manda: tenudo es el heredero de darle otro tãto. E si por auentura nõ daua cosa cierta: estonce deue le dar segun qual o me fuere[h] aquel a quien fuesse fecha la manda del gouierno, e segun fueren los bienes[i] que heredo del testador.

d ¶ *Non vale tal manda.* Limita nisi testator daret legatario electionem de domo, quã nus legavesit. nam tũc etiam si nullas domos testator in patrimonio reliquerit, tenet legatum per l. tria. §. 1. in fine. ff. de aur. & argẽ. legat. & tenet Albert. post Nicho. de Neapo. in dict. l. si dom⁹. in prin. limitat etiam secundum Paul. de Castr. in dict. l. si domus. in principio. q. non habeat locum in legato habitationis in genere: quia licet testator nullas reliquerit habitationes in patrimonio, debet præstari habitatio, secundum qualitatem legatarii, & tenetur solucre pensionem talis domus per tex. in l. cum antiquitas. C. de vsufruct. quod multum ibi exaltat Alex. dicens, quod multi dixissent contrarium.

e ¶ *Otros edificios.* Nota bene & adde glo. in dicta l. quod in terum. §. fi. in verbo eam. quæ hoc exemplificat in nau.

¶ *Ley. XXIIIII.*

Legatis alimentis sine quantitate præstandis tenetur testator consuetudinem non consuetudinem secundum legatarii personam & facultatem hæreditatis. hoc dicit.

f ¶ *Dezimos.* Sumptae ista l. à. l. si cui annuũ. ff. de ann. lega. & à. l. cum alimenta. ff. de alimen. & cibar. lega. in principio.

g ¶ *Vsado en fazer.* Quid si est diuersitas in vsu nam aliter præstabat tẽpore mortis, aliter antea? dic quod inspiciatur tempus mortis. l. mella. §. 1. ff. de aliment. & cibar. lega. & an comprehendet hoc legatum ea q̃ non ordinari, sed extraordinarii testator solitus erat præstare? vid. l. Seio. §. medico. ff. de ann. l. g. & vid. quod notab. inter peritiam. l. consulunt Oldradus cons. 109. incipit in qua litigne qua quæritur an illud quod solitum est præstari Archidiacono, &c. & quod etiam per illam l. not. in cons. 216. incipit circa primum articulum, an obitus, in mensæ facultatibus computentur.

h ¶ *Qual hombre fuere.* Nam pro modo status: quia aliter puero, & aliter iuuenem. vide. l. cum vnus. §. fi. in ab. ff. de aliment. & cibar. lega. aliter militi, & aliter mistico. dicta. l. si cui annuum. & tradit Ioan. de Platea in. l. super creandis. C. de iure fisci.

i ¶ *Los bienes.* Adde l. cum alimenta. ff. de alimen. & cibar. lega. & limita vt in casu. l. cum vnus. §. fi. ff. eo. & leges quæ dicunt, q̃ alimenta quæq; debent moderari, secundum facultatem patrimonii. vt in. l. ius alimentorum. ff. vbi pupil. educar. debet intelligi non respectu valoris, sed respectu reditum. l. imperator. in fi. & ibi not. Bartol. ff. ad Trebel. & in dicta l. ius alimentorum in princ. vnde si fructus non sufficiunt ad alimenta non propiere a hæres tenebitur in mobile vendere, vt est text. singularis. in l. qui bonis. versi. dummodo. ff. de cessio. bono. quem ad hoc dicit singularem Ioan. de Plat. in l. super creandis in fin. C. de iure fisci. ibi non illam etiam l. ad hoc dicunt singularem Bald. & Angel. in locis relatis per Alexand. in dict. l. imperator. in. 4. nota. quod tamen limitabi secundum Ioan. de Imo. in dicta. imperator. quando debentur alimenta alteri, quam tili qui est futurus dominus bonorũ: nam si debeantur ab futuro domino, posset fieri alienatio & valeret per. l. pretium. §. mulier. ff. de vendit. & possit. mit. & sequitur Alex. ibi dicit. & potest induci ad mutationem bona vt tali casu non obstante prohibitione alienationis possent vendi facit authenti res quæ. C. communia de lega. vbi Bart. communiter ibi. item si tractaretur de alendis liberis hæreditatis, si fructus non sufficiunt, possunt vendi corpora hæreditatis l. diuus. ff. de petitio hæredi. vbi hoc not. Ang. limitat tamen in casu authenticæ. contra rogatus. vbi etiam Angel. C. ad Trebel.

a ¶ *Vnas casas.* Idem ell dicendum si legaret fundum nam in res debet dari vnum fundum ex his, quæ testator reliquit. vnde quod hic ponitur in domo, habet etiam locum in fundo in genere legato. ita vult glos. relata ad text. in l. si domus. ff. de legat. de quasta sumpta est. & hoc tenent Iacob de Arena, Petrus, & Cynus, Bal. in capha. Ioa. de Imo. Pan. de Castr. & Alexand. ibi & ita intelligant l. cum post. §. gener. ff. de iur. dot. contra glos. ibi licet opinionem glo. in. §. gener. sequuntur Bart. Angel. & Ioan. in dicta. in principio. & ita appo. ff. de verborũ obligat. & Angel. in dict. l. si domus. vt fit differentia inter legatum fundi, & domus. sed in principio primo primo, eo quia testator videtur fuisse de vno ex fundis, & in eo modo & forma prout tractat vsufructuarius. Quid autem si legatur planta, vel vestem, vel quid simile? vide quæ dixi supra in glos. proxima ad finem. contra ad tamen quod ibi dixi, tenet Paul. de Castr. in dict. l. si domus. in principio. ibi ẗs hoc esse ius num, & vult quod magis tebus a domo generaliter legatis, legatum valeat & intelligatur secundum consuetudinem regionis. l. si let. ius plurium. §. fi. ff. de leg. primo. l. Titia. §. 1. ff. de aur. & argen. legat. illud tamen quod in dicta glo. dixit tenetur communiter, & tenet glos. in l. quod in terum. §. fin. ff. eo. in verbo eam. limita tamen, nisi legatũ esset pium. vt dixi in prima glos. super parte, el mejor. Allegando. Bald. in l. C. de verbo. genlicium & pro opinione Paul. de Castr. videtur facere illa l. parmanum quatenus ad finem dicit, q̃ dicta in domo procedant in aliis edificijs, & non extendit ad res mobiles in genere legatas, quæ hines habeant facto hominis, & certe dura videtur illa communis opinio, quod legatum sit de sortum, sicut ell in domo, si quis a genere vestem legetur alicui, vel capsam vel quid simile.

b ¶ *Qual quisiere.* Concord. cum dict. l. si domus. in principio. si tamen testator dias habebat domos, vnam in eo tempo: aliam extra legatis intelligitur illam, quam habebat in domicilio. argument. l. quæ conditio. §. 1. ff. de conditi. & demonst. secundum Bal. in dicta. l. si dom⁹. in principio. & sequitur ibi Alexand.

c ¶ *Casas.* Not. tiam. & videtur satisfactibile ar. l. 2. ff. de liber. & post. & l. fundus qui locatus ff. locati. & facit ista l. contra id qd dicit Pan. de Castr. in d. l. si domus in principio. de quo dixi supra in glos. super parte el mejor quando testator reliquisset domum, & vnicam tantũ habebat, qua filij eius hæredes indigebant, quod ista non sit danda, & quod legatum non valeat. nam hic probatur contra illum, & contra Paul. tenet Alex. in dict. l. si domus. ar. fin. principij. & in dict. l. legato generaliter, & bene. vnde filij aliam sibi domum acquirent, vel conducent, nisi aliter de mente testatoris appareat. & illa conferunt ad quæstionem, testator habens duos filios fecit matoriam in primogenitum de certis rebus & postea ædificauit magnam domum quã dicebat q̃ volebat eam pro maioria & deinde in suo testamento dixit q̃ legabat filio secundo domum non de signans quam domum: nam licet constat de voluntate patris q̃ dictam domum voluit esse maioriæ legatum domus in secundo filio erit de sortum per dict. l. si domus. in principio. si de hoc non constaret deberet domus dari secundo filio per istam & illã

¶ *Lex.XXV.*

Opione alicuius rei legata legatarius semel eligens non potest variare: sed si legentur opiones certi cotra annum non eligentes eliget legatarius hic dicit.

a ¶ *Arrepentir.* Con con. cum. l. semel electione. in principio. ff. de legat. & l. apud Auli dia ff. de opto. legat. & si habes, non licet variare electione semel facta, & plane procedit in vltimis voluntatibus, quæ nõ debent esse in pendenti. l. si, if. communia prædio. secus vero est in contractibus. l. si quis stipulatus fit stichum. & l. eum qui certarum §. fin ff. de verbo. obliga & intelligeistam. l. quando electio valet nam si non poterit variare. l. 1. ff. de opto legat. & requisitus vt electio teneat, ponit glossa in dict. l. semel electione in principio. vbi per Bart. & doctos. & an possit variari ab eo, qui habet potestatem eligendi ex respiro, se ex testis ad beneficia. vide per glossin cap. gratia. de testamentis libro sexto vbi dicitur, quod no. & ibi Ioannem Andre. in nouella. & an facta electione eligere variare. vide in capitulo publicatione electio. & quæ tradit Alexand. in dict. l. semel electione. in principio. in colum. in. vbi etiam vide quid in declaratione ciuitatis. & an quod disponitur in illo capitulo publicato. procedat in aliis testibus quæ determinantur per electi mentis. vide per Abb. in capitulo, per nouitatem. de postulatio. prælatis. & in capitulo. cum inter canonicos. columna. 1. in. de electione. & de compromissis. & ad eligendum. adde Abb. in capitulo. cauiant quæ. de electio. & an postulatione præsentata superiori. vel postulato. habeat locum pœnitentia. vide text. & ibi Abb. in decimo tocca. in capitulo. Longe. & ibi quido de postulat. prælato. & per Bald. in. l. secunda. columna 6. C. de testamentis. & an pater qui recuperet phy. teosim profe. & vno filio nominato. possit postea variando alium nominare. vide Bald. in. l. prima columna. vltima. C. de ius patronatus. & qui eligit viam contractus. non potest postea redire ad viam distractus. vel e contrario. cum. l. sortes. & ibi Bald. C. de pactis. inter emptor. & venditor. l. 3. titulo quinto. parte quinta. & quando in electione rerum alterna nudebitarum administrari ad atio. vide in dict. l. si quis stipularus sit stichum. ff. de verborum obligationi. & l. qui ex plurib. & dict. l. cui qui certarum §. primo. eodem titulo. & ibi Bart. & an quod semel approbauit possim postea reprobare. vel e contrario. vide per Bart. in. l. quo iuris §. luminis. ff. rem rat. habe. & l. si cui sit pitu via. & ibi Paulus de Castro. ff. de seruitu. & vide etiam quod. h. beturim. 1. 2. titulo nono. septima partita. & in. l. fina. titulo. secundo. libro sexto. ordina. regali. & de libello fundi declarate. vide quod not Bald. in. l. fina. columna. 3. C. de codi. not etiam quod non potest variare, quisquis eligit locum, vbi conuenit et eum, qui sibi erat obligatus respondere, omni loco. vide de Bald. in. l. hua. § sed & si quis. C. communia de legat. & an quo luit recipere. quod sibi offerebatur. possit postea poscere. vide Bald. in. l. si plures. columna. vltima. C. de condito. insert. & de executore testamenti. renuntiauit officio. vide Bald. in. l. debent. C. de fideicommissis. libertatibus. in fine. quod possit poscere. si ep. scopus assentiat. & notandum quod in casibus, in quibus petitur variatio, non petitur nisi semel. Bald. in authentica. habita col. 5. C. de ius prepar. tradit Alexand. in. l. si ex toto. § fina. ff. de legatis. 1. Rodrigus tractat. de iur. patronatus. Char. 7. colum. 4. quod possit ius quæsitu alteri, non licet variare. vide Abba vt supra. d. cap. bona. el secundo.

b ¶ *Delante addante.* Adde. l. fin. § 1. C. communia de legat. & facit ista l. ad quellionem quod si mulier detinuit facultatem eligendi vnũ ex filijs ad maioratum per eam instituum, vel melioranda vnum ex eis, ille, cuem maritus elegerit, quod si maritus non eligat intra annũ, quod sit exclusus a tali electione, & si possit aliunde eligere, vel nominet filium, quod talis electio vel nominatio non teneat, sed cõtrarium est verius: quia quando datur electio personarum, non fuitur annus facultas ad hoc data: sed duratperpetuo, quousque his contestetur super tali electione, vt tenet Bartolus in dicta lege finali §. 1. et text in. l. cum quidam. ff. de legatis secundo. vbi etiam Ioannes de Ierola. & que in illo casu Bald. in dicta lege finali, §. 1. columna. 4. versiculo. non se puede despues arrepentir a: maguer quiera dexar aquella que escogio e tomar otra. Mas si la escogencia de la cosa que mandasse a otri, el fazedor del testamento, fuesse puesta en aluedrio, o en mano de otro, si este a tal aquien fuesse otorgado poder de la escoger, nõ la escogiere fasta vn año, non podiendo, o non queriendo: del año en adelante b la puede escoger aquel a quien fue mandada la cosa.

¶ *Ley. XXV. Como aquel a quien es mãdada escogencia de alguna cosa de las del testador, non se puede arrepentir despues de la auer escogido.*

Escogencia otorgan los testadores a las vegadas a algund ome que escoja de dos cosas quel manda, la vna qual quisiere. E quando la manda es fecha en esta manera dezimos, q̃ escogere vna vez para si alguna cosa de aq̃llas q̃ el testador le ouiere mãdado, q̃ quatro testator dicit contrariam, imo si recte inspiratus, vult id dicit enim, qui vno testatorem quit vel ex familia, quem in mutatione, an post animum electionem mutata hereditas sponsionem vel legatus secundo. l. cum quidam. quæ est in ff. fin. quamo. ic. aut amico vel consanguineo secus si legatur, ex causa, per vnũ vel ex filiis, quia filius eligere, non potest in mutare electionem, nam post mutationem excludit eum qui est legitimus heres de iure causa tantum. Inalijs autem eius non est repetere legitimum et contra, vt in ra de epis. pis. et clerici. l. nulli. hic licet verb. Bald. & Capotius. In de quod in casu extra pias causas electio elapse etiam anno remanet ad apud maritum, ex quo aut eum datur legitimus executor inter se eligendum quinimo & sic relicta ad pias causas, tam elapso anno ante interpellationem, per hæres contestationem, facultas eligendi durat secundum Bartolum in dicta. l. cum quidam. & alios post. Sed Iasum in dicto. § primo. Angelus tamen ibi in eo quod attinet ad pias causas, eligi cum electio pauperum fuit commissa, tenet contrarium, imo quod elapso anno de voluntate ad episcopum, etiam id debere eligere cum fuerit interpellatus, & dicit ita communiter teneri, & legatum contineta dixe & in eandem sententiam videtur in illate Bald. in sicta quarta columna. vertical. ponit quod tutrarum. in. l. quidquid. ff. in pe. cauliis, in quibus opinio Angeli & Baldi fuit sustentabilis videtur, quia cum dies in pia dixus executionem electorum plurium, per consequens videtur in pia dixus electorum fine qua exercuit. Dicit non posse, & hic est sane rato dict. l. cum quidam. in qua sententia quod in pia columna nullum est dubium, quin lapsus anni non excludat dictam facultatem eligendi, quod etiam voluit Balduus in lege. e. patrono. columna. 1. Concludit tuen. milli. in que predictæ alterutori relinquat. tu. l. Tantum. ff. de In no. re. mutatione quia in præfixione rerum, de quibus non comprehendunt. et. ... isse casus. nec illa vel tale casu commissarium semper esse. l. ... ad faciendum declaratione illi commissum a defuncto, & si fuit declaratione potest ãtare supplere. Dalla habet profacta elapso tempore rem declaratione. Si vero declaratio fit necessaria, ita quod a lege non possit supplere ex mente illius legis. videtur quod sit ad huc stenda et iam elapsis illis terminis, de quibus. l. & ad illam legem partitarum & similes respondetur, quod pro certum in electione rerum, non in electione personarum. Quid autem si mater dedit marito facultatem faciendi mutationem in vnum ex filijs an possit vel eligere filium in potestate & acquirere ibi vsum fructum? videtur quod non ex dicto Baldi in. l. tutor. §. primo. ff. de exercitato. quia desset filium in dum nisi omnes esset. potestate, vel illi eligere filium maior, nam deinde mater matris & consuetudine videtur quod ille posset eligi & sic quod etiam pater habet vsum fructum.

c ¶ *Lexpse.* Quæ consistebat in specie. nam secus in genere: quia tũc non transferuit lectorem legatarium, sed in arbitrium boni viri. l. prima ff. de legatis secundo. habes etiam hic. & in dicta. l. finali §. primo. vbi notat Angelus quod di electio rerum, vel personarum concedatur testatio, nõ dicitur voluntas cautatorum. Adde dict. l. cum quidam. ff. de legatis secundo. & l. cum pater. § hereditatem. &. §. à filia. ff. de legatis secundo. & lege vnum ex filijs an principio. & §. primo. & ibi Bartolum. eodem titulo. l. cum qu dam. § vtrum. ff. de erborum obligationibus. optimus textus in lege. hæredes mei. §. finali ff. ad Trebellianum. & lege. ex facto. §. liquis rogatus. eodem titulo. & lege fideicommissaria. §. finali ff. de fideicommissari libertat. Adverte etiam quod si electio est commissa per modum conditionis, tunc nõ procederet illa lex, vt si dicat, si Titius arbitratus fuerit, vt in dicta lege prima. ff. de legatis secundo. & l. qui hæredi. §. finali. ff. de conditionibus & demonstrationibus. l. cretesimis. ff. de verborum obligationibus. & hoc si arbitrium per modum conditionis apponitur respiciat substantiam ipsius negotij, seu ipsum totale negotium alias et tenus vitiat, quatenus respicit non vltra. l. tertia. ff. locati. Albericus in dicta lege finali. §. primo.

¶ *Lex. XXVI.*

Si duobus legatur seruitus optio & discordent in electione: mandet iudex sorte dirimi: vt quem fors præstulerit eligat, & habeat rem æstimationem partis alteri arbitrio bonorum virorum soluendo: idem est si vni optione legata (eo ante electionem relicto) pluribus hæredibus defuncto) si hæredes super optione discordent. ibid.

¶ Ley. XXVI. Que quando es mandada escogencia de alguna cosa del testador a dos omes si se desauenieren, que es lo que deue fazer el juez en esta razon.

Si a dos omes fiziere el testador manda de vna de sus cosas, poniendola a escogencia dellos, que puedan tomar la que mas quisiessen: como si dixesse que les mandaua vno de sus siernos o vno de sus cauallos, o otra cosa semejante, que ellos quisieren escoger: si acaeciere que auenga desauenencia entre ellos de manera que vno no se pagasse de lo al otro escogiesse, estonce puede les mandar el judgador echar suertes, e aquel a quien cayere la suerte, deue la escoger e auer. Pero tenudo es de dar al otro la estimacion de la su parte, que auia en aquella cosa, e esta estimacion deue ser fecha por al uedrio de dos omes buenos. E esso mismo seria, si tal cosa como sobredicha es, fuesse mandada a vno poniendo la en su escogencia. Ca si acaeciere que este atal muera ante que escogesse la cosa, e su heredero la escogencia della. E si se desacordaren los herederos en escoger la, deuen echar suertes, e fazer assi como sobredicho es.

¶ Ley. XXVII. Como la manda que es fecha de minera de metales o de pedrera, non passa en los herederos de aquellos a quien la fazen.

Minera de metales, o pedrera auiendo algun testador en alguna su heredad, si fiziesse manda en su testamento a algund ome que tajasse piedra en aquella pedrera, o que causasse algũo de los metales para aprouecharse dello, valdria tal mãda, quanto en la vida de aquel a quien fuesse fecha. Mas despues que el fuesse muerto, nõ valdria la manda, nin auria poder de sacar ende ninguna cosa el heredero de aquel a quien la oniesse fecha. Fueras ende, si el testador dixesse señaladamente quando fiziesse la manda sobredicha, que la fazia tambien a el, como a sus herederos.

¶ Ley. XXVIII. Porq̃ palabras puedẽ ser dexadas las mãdas a que dizen en latin de legatis tertio.

De legatis tertio, é latin tãto quiere dezir ẽ romãce, como vna razõ q̃ es escrita en el derecho, q̃ muestra, porq̃ palabras puedẽ ser dexadas las mãdas. E dezimos, q̃ por todas palabras que ayã entendimiento, que sean guiadas por el entendimiento, que sean guiadas por el entendimiento.

¶ *Lex. XXVI.*

Si duobus legatur seruitus optio & discordent in electione: mandet iudex sorte dirimi: vt quem fors præstulerit eligat, & habeat rem æstimationem partis alteri arbitrio bonorum virorum soluendo: idem est si vni optione legata (eo ante electionem relicto) pluribus hæredibus defuncto) si hæredes super optione discordent. ibid.

a ¶ *A dos homes.* Coniunctim vel diuisim, vt sequitur, & idem si separatim res duobus legetur. ita q̃ vni deberetur res, alteri æstimatio. l. si pluribus eadem. ff. de legat. 1. & vnus velit rem alter similiter & sic vterq; velit rem quia forte dirimetur, cui res præsterit, & cui æstimatio tenetur. l. in. l. fin. in principi C. communia leg.

b ¶ *La suerte.* Ad de. l. si in prici C. communia de legat. & quæ ibi Bald. tradit de sorte. & etia Paul. de Castr. in l. in tubus ff. de iu dic. & q̃ habetur prouerbio 18 cõtradicto nes compinit sors, & interpo tentes quoque diuiricat & vt de ista materia Ioan. Cirier. in suo tractatu primogenitura libro. 2. quæstione. 9. vbi tractat, an in quæstione de partu geminorum sit ad iudicium sortis recurrendum, vbi multa accumulat.

c ¶ *Vna a vno heredero.* Et sic legatum optionis non est conditionale §. optionis. in fi. de leg. 2. si enim fuerat conditionale, non trãsmitteretur ad hæredes. l. vnica. §. fin autem aliquid. C. de caduc. toll.

¶ *Lex. XXVII.*

Licet ad hæredem legatari transmittatur legatum, ex quo fuit legatarius acquisitum, tamen in legato fossionis minerarum vel lapidicinæ intelligendum, quia non transit ad hæredem, nisi hoc testator specialiter exprimat. hoc ibi.

d ¶ *Que tajasse piedra.* Adde. l. idem Iulianus. §. si quis. ff. de legat. 1. & sic habes q̃ concessio facti indeterminati tam qualitate quam tempore emanans a priuato censetur personalis, secus si tale factum esset determinatum, vt si testator concessisset facultatem incidendi decem eurrus lignorum, ex nemore suorum tunc talis facultas transiuet ad hæredes legatarii, secundum Cyn. & Albe. & alios lignanter per Alexand. in dicto §. si quis. Quod tamen sim at Alex. nisi legatum esset annuũ, quia ad hæredes non transit. l. 4. ff. de annu. leg. & per hæc dicit Alex posse limitari doctrinam Bar. in l. si sic. la grande si de verbobli & doc. in. l. veteris. C. de contrah & cõmitten. stipula. 2. vbi dicit, q̃ stipulatio facti affirmatiue est transitoria ad hæredes per. d. l. veteris. cum similibus: quia hoc est verũ, si factum erat determinatũ, & certũ secus si indeterminatũ. Quod tãmen ista concessio fieret Cuiran in terminis huius l. partitarum. vel similibus, an censeri debeat perpetua? videtur q̃ sic, vt probatur in. l. vectigalia. C. de vectiga. vbi Bald. not. quod primi legatarii concessa ciuitatibus præsumuntur perpetua. facit bonus text. in. l. forma. §. quanquam. ff. de censi. est enim idem propitius per surrogationem. l. proponebatur. ff. de iudicis. sicut. § in decurionibus. ff. quod cuiusque vniuersitatis. nomi, sic etiam priuilegium concessum ecclesiæ perpetuo intelligitur concessum: quia ecclesia nunquam moritur. decima. 5. cum da quæstione. 2. cap liberti.

e ¶ *En la vna de aquel.* Sed an poterit cædere lapidem, semel tantum, vel an pluries pertinet tempus vitæ ista. l. annuit quod pluries per vitam. & hoc tenet Paul. de Castr. & post eum Iason in dicto §. si quis alicui.

f ¶ *A sus herederos.* Expressio ergo hereditum ostendit concessionem esse realem nõ personalem. & de materia quando concessio præsumatur realis vel personalis, vide pulchras remissiones per Alex. in. d. § si quis & adde q̃ in dubio potius debet præsumi pactum reale, quã personale, secundũ Alberi. in. l. iurisgentium. §. pactorum. 2. & fin. cel. ff. de pact. Bar. in. l. paterfilias. ff. de seruitu. leg. & Ioan. Faber in §. æque si agat col. 1. instit. de actio. vet. quid si per pactum. & ibi vide qd in priuilegio principum de quibus vide etiam per Bald. in dic. §. si quis & per Ioan. de Imo. Quid autem si testator dixit lego Titio & hæredi suo, q̃ possit cædere lapidem in fundo meo nunquid transibit vltra primum hæredem? Cyn. dicit bat q̃ non per. l. antiquitas. C. de vsufruct. contrarium tenet Alberi in. § si quis. & vbi respondet ad l. antiquitas. q̃ ibi ideo est, quia alias proprietas redderetur inutilissima tãsibus vero vbi hoc cessaret, transibit ad omnes hæredes: sitamen ex fundo nulla perpetretur seruitus alia, quam cædendi lapidem: tunc idem esset quod in vsufructu, secundum eum. Aduerte etiam quia si concessio cædendi lapidem, de qua hic fieret contemplatione alicuius prædij, quod legatarius haberet vicinum, ad cuius vtilitatem fuisset factum dictum legatum: tunc & si non fiat mentio de hæredibus transiret ad eos, ratione prædij. l. veluti. & l. quid ergo. ff. de seruitu. rusti prædio. Dinus & Alber & Angel in dict §. si quis. intelligentes, quod concessio fiat expresse ratione talis prædij nam tunc deceretur seruitus prædialis, secundum quod declarat Paul. de Castr. in. l. pe. ff. de seruitu. rusti prædio. Iaso in. d. §. si quis alicui. super. l.

Adit. ff. de leg. 3.

¶ *Lex XXVIII.*

Fiunt legata per verba intelligibilia, vt mando, vel credo te daturum centum Titio. vel volo quod des, & similia & error in nomine cõmuni: vt argentum pro auro nominando vinat legatum: secusin nomine proprio si de persona constat. b. d.

g ¶ *Tanto quiere dezir.* Vide de hoc per glossi ff. de leg. 1. in rubrica. & l. ista potius sequitur dicta Odofred quam illius glos. l. dicit enim Odofredus (vt refert Albe in rub. 1. de leg. primo) quod in illo titulo tractatur de personis legantium, & eorum quibus legatur, in titu. de leg. 2. tractatur de rebus prohibitis & concessis legari, in titulo de legat. 3. tractatur mixtim de personis, & rebus circa legata, & interpretatione verborum. & prosequitur ista. l. notata per Azo C. de lege. in summa. columna. 6. versi. relinqui potest.

h ¶ *En el entendimiento.* Si verba tãsunt ita obscura, q̃ nullũ intellectũ possit

sadas e cõuenibles, para espaladinar las cosas, q̃ el fazedor del testamẽto quiere mãdar a otri, puedẽ ser otorgadas e puestas las mandas en los testamentos, o en el codicillo que alguno fiziere, casi de otra guisa las dixesse, nõ valdria la mãda e esto seria como si el testador ouiesse voluntad de mãdar oro a alguno, e diresse que le mandaua la tal oro, e estõce no valdria tal manda: maguer aquel a quien fuesse fecha, quisiesse prouar q̃ su intenciõ del testador, era de mandar le oro, e non latõ. E esso mismo dezimos, que seria en todas las otras cosas que hã nomes generales en que acuerdan los omes comunmẽte en cada tierra en nombrar las: assi como plata, o vino, o pan, o paños, o vestiduras, e todas las otras cosas semejãtes destas. Ca en qualquier destas cosas sobredichas, si el testador errasse el nome de la cosa que mandasse, diziendo otro nome e non el suyo, cuydãdo [a] q̃ aquel q̃ el le dezia era su nome, non valdria la mãda. Pero en las cosas que han nomes señalados: assi como son los omes, non seria assi. Ca maguer el testador errasse en el nome de algun ome[b], diziendo otro nome e non el suyo, cuydando que aq̃l era su nome que el le dezia valdria la manda, e non se embargaria por tal yerro si fuere prouado q̃ su entencion era el testador que aquella persona que nombro ouisse tal manda. Otrosi dezimos[c], que quando los fazedores de los testamentos vsan tales palabras en las mandas diziendo, mãdo e quiero, que fulano aya tal cosa, o plaze me, o tengo por bien que la aya, o dize al heredero, creo que tu daras tal cosa a fulano, o dexo lo en la tu fe, que lo cũplas, o dize el testador, quiero que el mio heredero faga tal cosa. Ca vsando el testador qualquier destas palabras sobredichas: quando fiziesse la manda, o otras semejantes dellas porque pueda ser entendida la entencion[d] o la volũtad del, valdria la mãda que assi fuesse fecha.

¶ *Ley. XXIX. Como vale la manda, o non que es puesta en aluedrio del heredere.*

Mando el testador a dezir tales palabras quando fiziesse la manda, dexo a fulano tal cosa, si entẽdiere mi heredero[e], que es derecho q̃ la aya, o si diresse, dexo lo en aluedrio[f], de mi heredero, q̃ si entendiere, q̃ sera bien que aya fulano tal cosa que le mando, que gela de. Ca en qualquier destas maneras, vale la manda que assi fuesse dexada. Fueras ende si el heredesse dissimauerie. & vide etiam in l. fideicõmissa. §. sic fideicõmissum ff. de legat. 3. & habes hic, q̃ verba texta mauerisi tutum, si arbitratus fuerit important arbitrium boni viri & de his & de aliis hoc in portãtibus vt. in d. l. sic. & in d. fideicomm. a. & §. fed si ita fuerit fideicõmissum versquanquã. & l. si dei commissa. in prin. ff. de dei commissis liber. & de quibusdam aliis. vide per Bart. in dictis legibus, & per alios docto. & signanter per Alexan. in d. l. si fie. col. 1. & 2. vbi etiam vt de quidlibet verbo indicio tuo, & de verbo libuerit, & de verbo fiducia tuo sensit, & de verbo, cõmitto prudentiæ tuæ, & de verbo, liberã facultatem, & de verbis, facias quidquid tibi visum fuerit expedire & de verbo cõscientiæ tuæ committimus: & de verbo licentiam, & verbo, permittatis & de verbo permitto facere tuo iuramento, sui verbo tuo: & de verbo pono rem in manus tuas, & de his verbis pro mea voluntatis arbitrio: & de verbis committo me misericordiæ tuæ: & de verbo videbitur. videribi per Alexan. & adde Abb. in capitu. primo. co. 4. de sequestris possess. & fruct. & Bar. in l. alio. col. 3. de alimẽ. & cibar. lega. & Bal. in l. 4. in. 2. lectu. C. de dot. promis. & per Cardina. Alexan. in c. humani generis. col. 1. de sim. & p. Bal. in l. cap. tarouas. C. de testamenti & de illo verbo facias, q̃ tibi videbit expedire. Adde Bald. in verbo nomina. de pace cõstan. in. & plenissime per Bal. in extrauagan. ad reprimendum. in. §. l. super parte videbitur. vbi etia vide de verbis importãtibus liberam voluntatẽ. & ibidẽ quid si apponatur verba significãtia tã liberam voluntatẽ, quã arbitriũ bãnitui, & ibidẽ an ex concessione illi erẽ facultatis posset ejecere exceptionem præscriptionis, & adde Bar. in l. Lucio Titius. ff. de fideicõ. liber. & de verbo si tibi placet. vide. l. Thais autem la. §. forore co tu. & ibi Bar. & per Bar. in l. 1. §. si plures. col. 7. in reo. ff. de exerci. & d illo verbo iudicio tuo adde Bart. d. l. Thais §. 1. Lucio Titius testamẽto. & q̃ tradi Fel. in. c. 1. 19. 20. & 21. col. de cõsit. vbi plene de his verbis cum aliquibus notabilibus declarationibus. vt. etiã ad declarationem q̃ not. Bal. in l. 1. col. 14. ff. de lega. 2. & de illo quandam Neapoli. & ex his quãdo casus occurrerit, poteris bini similiter nõ quipẽdas & q̃ sin contractibus an hæc verba, si q̃ probaueris, assimauerisi, vel si ut pauueris, vel si ut arbitrio boni viri, vel liberã voluntatẽ. videm. Ian. vẽdictus. C. de cõtrah. empt. & per Alber. in d. §. sic fideicõmissum vbi dicit, q̃ veritas est quod non in contractibus mera voluntatẽ, nã in cõtractibus substãtialia cõtractus nõ possunt cõmittiri arbitrio cõtrahentis, etiã ad arbitrium boni viri. l. 1. per tẽpe. §. ff. de cõtrah. & empt. licet accidẽtalia. sic l. hæc vẽditio. ff. eodem.

[a] ¶ *Cuydando.* Concordat cum l. 1. §. si quis insundi vocabulo. in principio. ff. de lega. 1. vbi Angel. limitat quatuor modis. Primo si testator cuius appellatione erat præsens & singulariter demonstratur, vt si dixerit lego tibi hanc equũ demonstratione gloq̃ quæ nõ est alibi in l. quæ extinsecus. ff. de verbo obligationis. Secundo vbi nomina sunt multum conformia, vt in libroruin. §. si quid tamẽ. ff. de lega. 3. Tertio si nomen erroris sustineri possit per communem vsum loquendi alicuius ciuitatis, vel castri. l. labeo. versi. neq; mirum. ff. de supellectil. lega. & pro hoc facientia. l. partita. um cum dicit, communiter in cuiq̃ terra. Quarto limitat si ex sponens ante dispositionem volũtatem suã declarasset, q̃ cum vereretur sano appellauit nomine, intelligendum de vero & proprio conuenienti rei in dispositione deducta. glos. in dict. l. si quis in fundi vocabulo. Quinto limitat, vt procedat in nominibus appellationis omnino diuersis, vt sunt equus, & mulus, bos & Asinus. sed si non essent omnino diuersa, sed haberent fe, vt excessiua & excessa vt si testator voluerit legare dueenta, & cuxerit centum, nam si confiteretur de errore alebit dispositio in ducenta. glo. in l. qui quanti. in principio. & ibi Imol. Bald. & Pan. de Castr. & probatur in. l. quotiens §. sed tu non in corpore ff. de hæredib. instituen. & non bene istam. l. & dal si quis ad limitationem. l. non aliter. ff. de lega. 3. & quæ not. glo. in l. voluntatis. C. de indeicommiss.

[b] ¶ *De algun nome.* Adde. l. si quis in fundi vocabulo. & l. si quis in nomine. C. de testamen. & in. §. si in nomine insti. de lega. & limita tripliciter, vepe: Alex. in d. l. si quis in principio. col. 1. & de errore continũ. vide ibi per Imo. & Alex. & adde ibi la mia cenatex. nota. & ibi Bar. in l. pen. ff. de reb. dub. & l. 9. & quæ ibi dixi supra eodem.

[c] ¶ *Dezimos.* Concordat cum l. secunda. C. communia de lega.

[d] ¶ *La entencion.* Tantũ ergo valet tanta voluntas cõtracturia, quãtũ ex ipsa addel. cũ, pponebat. ff. de lega. 2. liter vel. ff. de auro. & arg. lega. & tradit plene Curti Senior cõsil. 1. 2. & 2. col. ¶ *Ley. XXIX.*

[e] Si legatum relinquatur in liberam voluntatem heredis non debetur heredi nolenti esse in eius arbitrium, sen per verba importantia arbitrium boni viri, quia tunc debetur illi hæres cautam probabilem non offerenti cum dare nolit. Item captatorius voluntas non renetur legatis, nequeinstitutione heredis. tenet tamen legatum vni factum si tertiusrale quid fecerit. l. d.

[f] ¶ *Al heredero.* Concordat cum. l. si fic legatum. in principio. ff. de lega. 1. & not. glo. in l. senatus. §. pe. eo. ira. & adde notata per Azo. quæ hic prosequitur. ista. in summa. C. eo. colum. ante pe. versi. item legari potest sed in Inuol. in. l. stipulatio. ff. de dona. nisi fiat arbitrium. et. q. Bas habere. quia tunc in illegatur de libero arbitrio, vt verba. aliquid operentur. ergo. l. si quando. in princip. cum l. sibi. ff. de legatis primo.

& si per hæredem stat quia non vult arbitrari, perinde est ac si arbitratus esset debere secundum Paul. de Cast. in d. l. si fic. Sed vide ibi per Imo. col. 1. dicentem quod non satisfaceret præceptum audire factum vt arbitretur vt sic ea existentem tuta dari, obtinet habeatur pro publicata, sed aduertere qua in illo loquitur quando in arbitrium reuocatur finit rellatum, Paul. vero ibi dicit quod in arbitrium hæredis, quod etiam voluit Bart. in d. l. 1. ff. de legat. 2. vbi erit Paul. col. ne. & Ale. col. 5.

3 a ¶ *Alguna derechura.* Vt quia legatum erat de meritis testatoris. l. fideicommissa. §. quanquam ff. de legat. 1. vel quia forte res legata erat, ita magna q̃ quasi absorbaret totu patrimonium & relinquen ris. l. quidã testamento. ff. de legat. 1. vel quia patrimonium erat tenue, & filii testatoris egerẽt argu. c. mu. 17. quinta & si res certa non esset legata: sed qd incertum fiebet arbitrium mita id q̃ dicunt glos. & Bart. in. d. l. 1. ff. de leg. vbi Bart. col. pen. verse. quero qualiter bonus vir et r.

4 b ¶ *Quisiere.* Adde. l. si senatus. §. pe. ff. de lega. 1. & l. fideicõmissa. §. quãquam ff. de lega. 3. quid tamen si diceret legatarius q̃ sinius vel hæres declarauerit se velle, quia talis voluntas requirit declarationem, & sic factum hæredis. dicit Angelus. Ibi estimi. §. 1. ff. de verbo. obliga. q̃ tit valeret perinde, vt valet, cum dicitur si capitolium ascendeni vel tale quid fecerit vtin. l. nonnunquam. ff. de condi. & demonst. & ita illa Ital. sinem, & Angel. sequitur ibi simpliciter Paul. de Cast. vbi Imo. ã hoc dicto dubitat, & illud dictũ dicit non esse verum Alex. in dict. l. 1. ff. de lega. 1. col. 5. ex eo, quia etiam verbũ, si voluerit, intelligitur de volũtate declarata vt tell. text. in l. si ita. §. illi si vol. t. ff. de lega. 1. ergo idẽ dicendum est, & in illud exprimatur ipsa exprimitur, qd tacet in est. & magis plurr. hoc. & adde Bal. in. l. voluntatis. columna 1. C. de fideicom. qui intelligit, & limitat dictam ita, quando voluntas adiicitur verbo subiuncto, vel ff. ut ho fecis in verbo executiuo volũtatis sub stantia vel de latu opinium. Allegat. l. tertiam. C. de donationibus. & videtur in effectu idem, quod dixit Angel. Alexand. tamen addimo. ad Bal. in. l. 1. q̃ illud dictum Bal. videtur contra l. cum quidam. ff. de legat. 1. secundo. & quæ ibi dicit Ien Bald.

5 c ¶ *O tomar por bien.* Non hoc quidem importat hoc verbum, sicut si voluerit, & est hoc contra Bal. in. l. fideicommissa. §. quanquam. ff. de legat. 3. dicentem, q̃ omne verbum intelligitur loquens in arbitrium boni viri, propter eorum volo, & facit ad illam l. fideicommissaria libertas. ibi, si ei libuerit. ff. de fideicommiss. liberta.

6 d ¶ *Falsome.* Est nimirum voluntas cautela. vt ff. de lega. 1. l. capitatoriæ. A. ff. ed. 1. & quæ ibi dixi in. 3. supra ea. par. & adnetis, cum dicit si quiere. nam si esset legatum fuerit? dicit quod tunc non est precelle, quod legatarius ante mortem suam declarare velle. secundum Bart. in. l. 1. ff. de legat. secũdo. per l. vxorem. §. Sequola. ff. de legat. tertio. quę lex hoc loquitur quando ista verba cum voluerit licuerint relata ad hæredem. tamen eadem videtur ratio, si referantur ad legatarium, licet dum

40 ¶ Si lego tibi mille quæ habeas quando hæres meus voluerit: nec hæres in vita declarauit quando, eius hæres tenetur stare ad legatum. Si autem lego tibi si voluerit, nec tu vita declaraste velle, non dabitur tuo hæredi hoc dicit.

f ¶ *Quando el mi heredero quisiere.* Concordat cum l. fideicommissa. §. sic fide commissum ff. de leg. 3. & rum nota. per Azo. C. de leg. in summa col. antepe. in vers. item legari potest.

g ¶ *Nin senalada.* Et nota hoc verbũ q̃ non ita declaratur in dict. §. fideicommissũ ver. hoc autem de quo. l. illa sumpta est.

h ¶ *No lo cõtrasto.* Et sic moriendo, videtur vel le quod est fauore vltimæ voluntatis. quia secus in contractibus. vt in. l. cementismis. §. fi. ff. de verbo. obliga. Bar. & Bal. in. d. §. sic fideicommissum in versic. hoc autem. & videtur velle ista lex, q̃ si hæres declarauit, se nolle da relegatum, q̃ tunc neq; ple neq; hæres et tenetur, q̃ dicta quia no ita bene aperitur in dict. vers. hoc autem. In cõtrario tamen videtur. l. vxorem. §. Sæuola. ff. de lega., vbi habetur, q̃ hæres gratuitus, cũ volet vel voluerit. videtur gratuitus post mortem, si ipse autem, non declarat se velle, & sic non est in potestate eius q̃ nolit hoc et tamen parat ex dictis Bart. in. d. l. centesimis. §. fi. ad h. l. cohum vbi dicit, q̃ in voluntis voluntatibus id est dicere, cũm volueri, vel cum voluerit hæres dei, qest dicere, de post mortem suam, & sic post mortem debetur, tanquam adueniente die per text. in dicto §. Sæuola. & sic illa legatum dicitur conditionale vt habetur in dict. §. fideicommissum est propter diem interitum mortis. l. diem interitus ff. de condition. & demonstra. in contractibus vero facit tali casu dicum & rondinionem. vt declarat Bar. in. d. §. in quem sequitur ibi Ange. & fuerunt verba Petri ibi. Sed certe ista. l. partiarii multum vrget, cõtrasta dict. Bar. & aliorum. & ad dictum. l. vxorem. §. Sæuola. potest dici, q̃ intelligatur, si hæres nõ conueniadixerit in vita prout illa l. dicit, & pro hoc facit, quia regulariter inter, si, & cum, non est differentia. l. quipromittit. cum tabunge. ff. de condi. indebi. & tamẽ testatori dixerat, si hæres meus velet, vel voluerit, potest contradicere. vt supra. l. ptoxima & vel Bar. in dict. l. cementismis. §. fi. in principio. columna 2. ignui tamen dicendum, si ixerit rũu voluerit in hoc tantẽ erit speciale fauore vltimæ voluntatis, in non contracteente hæredẽ quo licitum legatis, in vita, debebitur post eius mortem, vt hic & in dicto. §. Sæuola. cogitat tamen quia letundum illum intellectum, videtur tien aliqua. tolerantia dicto. §. Sæuola. qui vult hoc eis stum videri post mortem.

i ¶ *Que la quiera.* Concordat cum. l. si ita expressum ff. de conditionibus, & demonstrationibus. l. ita legatum. §. illi si voluerit ff. de legat. 1. quia aut rem si dixerat cum voluerit? dicit quod tunc non est precelle, quod legatarius ante mortem suam declarare velle. secundum Bart. in. l. 1. ff. de legat. secũdo. per l. vxorem. §. Sequola. ff. de legat. tertio. quę lex hoc loquitur quando ista verba cum voluerit licuerint relata ad hæredem. tamen eadem videtur ratio, si referantur ad legatarium, licet dum

dria la manda, si aquella cosa que nombrasse se cumpliesse.

¶ Ley. XXX. Si vale la manda que el testador faze, diziendo, mando que mi heredero de a fulano tantos marauedis, o tal cosa quando el quisiere.

Echa seyendo la mãda por tales palabras que dixesse el testador, mando a fulano ome mil marauedis, que los aya quando el mi heredero quisiere, si acaesciere que este heredero muriesse, e non pagasse estos marauedis en su vida, nin señalasse dia ã a su heredero a que los pagasse aquel que ouiesse de heredar los bienes del heredero del testador: seria tenudo de pagar la mãda, luego que entrasse la heredad, sin alongamiento ninguno porque aquel cuyos bienes hereda, non lo contrasto[h] en su vida. Mas si el testador dixesse assi mando a fulano cien marauedis, que los aya si quisiere: estonce valdra la manda. Pero si ata la aquiẽ fuesse fecha la manda, nõ dixesse en su vida que la quiera[i] e se muriesse, estonce el su heredero, non ha derecho ninguno en ella, nin la puede demandar despues.

Alex in.d.l.1.col.5 licet Ioan.de Imol.ibi velit in hoc facere differẽtiam & tenere contra Bart.vt videbis ibi per eum & per Alexan.col. 4.&.5.& adverte quod per istam l.videtur non posse substitui, quod Raph.Cuma.dicebat in l.si ita.§.illi si volet ff.de lega.primo & tra.l.ff.de lega secundo.& in l.centesimis.§.fin.ff.de verbo.oblig.& se quitur eum Alexã.in.d.l.1.col.5.q.istud tale legatum, cum legatarius voluerit, censetur esse purum, sicut cum lego tibi cũm petieris. l. Titia. ff. de condit. & demonstr. l.si decem eũ petiero.ff.de verb. oblig.nam, vt hic vides, tale legatũ nõ est purum: quia si purum transmitteretur ad hæredem etiã nulla declaratione sequiura, quam tamen declarationem exigit ista l.& quod alias ei hæres habere nõ posit: sed dic, quod ista l. non loquit, quando dixit eunt legatari voluerit sed si voluerit, vnde tenemonti in practica dictũ Rapin.& sic erit differentia, an ista verba, cum volueris referantur ad hæredem, vel legatarium.

¶ *Ley. XXXI. Como se pueden fazer las mandas sin condicion, o a dia cierto.*

PVramente a pueden fazer los testadores sus mandas: que quiere tanto dezir, como sin ninguna condicion. E esto seria como si dixesse algun testador: mando a fulano tantos marauedis o tal cosa. E aun la podria fazer a dia cierto, o de dia cierto en adelante. E esto seria como si dixesse el testador: mãdo q̃ den a fulano tantos marauedis el dia de sant Iuan Baptista este primero que verna: o si dixesse, mando que del dia de sant Iuan en adelante que gelos den. E aun las podria fazer so condiciõ. E esto seria, como si dixesse, mando a fulano tantos marauedis si fiziere tal cosa. Otrosi dezimos, que si el testador quando fiziesse la manda dixesse tales palabras: mãdo q̃ den a fulano mil marauedis, quando fuere de edad[b] de catorze años, si acaesciere que aquel a quien la faze, llegare a aquella edad, valdra la manda: si muriere enante, non la puede demandar su heredero, nin ha derecho de la auer. Pero caso y ha en que valdria la manda que fuesse fecha por tales palabras, maguer non se cũpliesse la condicion. E esto seria como si dixesse el testador: mando que a forren a fulano mi siervo, quando mi fijo fuere de edad de catorze años. Ca maguer el fijo non llegasse a aquella edad, nin se cumpliesse aquella condicion, valdria la manda, e seria forro por razon de la franqueza, que es otorgada a la libertad[c].

¶ *Ley. XXXII. Como las mandas deuen ser judgadas por las leyes deste libro, maguer el testador lo defendiesse.*

NON puede ningun testador fazer manda en ninguna manera, que por el derecho de las leyes deste nuestro libro, non deua ser judgada. E por ende, maguer el defendiere señaladamẽte, que ninguna ley, ni ningun derecho non pudiesse cõtrastar, nin embargar la manda que faze: con todo esso si la fiziere contra derecho[d], o como non deuida, sino in princip. ff. de lega. 1. cum glo. ibi quæ satis probat opinionem aliorum contra Bart. Quid autem si dies non fuit præfixus substantiæ legati sed eius præstationi, vel executioni? vide. l. ex his. C quando dies lega ced. & per Bartol. in dicto. §. hoc autem. & ibi etiam per Alex. ad de etiam tex. notabilem. in l. codicillis. in princ. & ibi Bart. ff. de an. lega. quod in dubio præsumitur, quod testator habuit respectũ, ad tẽpus simplex & nõ se retulisse ad tẽpus certæ ætatis legatarij, vt videbis in casu. d. l. codicillis quæ est. l. singularis secũdum Pauls. & Alex. in d. §. hoc autem.

¶ *A la libertad.* Adde. l. si ita scriptum. ff. de manumissis testa. & l. fideicommissaria. ff. de fideicommiss. libert. in. §. etiã. & idem potest dici in legato ad pias causas, cum valeat argumentum de libertate ad piãs causas. Bart. in l. proximẽ. ad fin. ff. de his q̃ in testa delenta dit Alex. in. l. captatorias. C. de testa milit. & dixi supra col. 17.

¶ *Ley. XXXI.*

20 Purẽ & conditionaliter & ad diem vel post diem potest legatum fieri & si legatur quod dentur pedes mille, quando fuerit. xiij. annorum & ante moriatur non habebit eius hæres legatum. sed si lego tibi libertatem, quando filius meus habebit. xiij. annos filio ante illam ętatem mortuo valet legatum fauore libertatis. i. d.

1 a ¶ *Puramente.* Se quitu. dicta Azo. C. eod. in summa. in fin. col. 6. ver. relinquitur legatum pure.

b ¶ *Quando fuere de edad de catorze años.* Concordat cum l. si cui legatur. ff. de legatis. 1. §. hoc autem legatum. & l. si Titio ff. quando dies lega. ced. & adde quod idem esset, si apponeretur tempus certæ ætatis, cuiusdam tertii. l. si ita scriptum. ff. de manumiss. testa. quod limita nisi apponeretur tale tempus ad extinguendum legatum, vt si dixerim lego Titio centum annis, quousque Titius erit ætatis. 14. annorũ nam tale legatum non est conditionale, ne extinguitur Titio ante dictũ tempus decedente, vt est tex. quæ non est alibi, secundum Bald. ibi. in l. ambiguitatem. C. de vsufruct. Sed quid si legetur in tempus certæ ætatis gratia? Barto. in. d. §. hoc autem tenet quod non sit conditionale, & quod non pereat legatum, quantis grauatus non peruenerit ad talem ætatem per. l. liberis quos. §. ab hæredibus ff. de alimen. & cibar. lega. & cum Bartol. transeunt Angel. Bald. & Paul. de Castr. in lectur. Paduana ibi & Ludouic. Roma in. l. in illa ff. de verborũ oblig. Dynus vero, Raphia. & Ioan. de Imo. ibidem & Cynus & Bal. in. l. ex his C. quando dies lega ced. & Paul. de Castr. in lectura Bononien. & Salycet. in. l. vnica §. in autem aliquid. C. de cadu. tollend. tenet contrarium per text. in dicto. §. hoc autem. & respondent ad. d. §. ab heredibus diuersimode, prout videbis latẽ per Alexã. in. d. §. hoc autem. qui dicit istam vltimam opinionem esse verorem per plura iura, quibus Bar. ibi nititur respondere sed secundum Alexand. tales responsiones sunt cum maxima violentia, ibiq; Alex. allegat alia iura contra opinionem Barto. vt potes ibi videre, & sequantur alleg. l. si quis a filio. in princip. ff. de lega. 1. cum glo. ibi quæ satis probat opinionem aliorum contra Bart. Quid autem si dies non fuit præfixus substantiæ legati sed eius præstationi, vel executioni? vide. l. ex his. C quando dies lega ced. & per Bartol. in dicto. §. hoc autem. & ibi etiam per Alex. ad de etiam tex. notabilem. in l. codicillis. in princ. & ibi Bart. ff. de an. lega. quod in dubio præsumitur, quod testator habuit respectũ, ad tẽpus simplex & nõ se retulisse ad tẽpus certæ ætatis legatarij, vt videbis in casu. d. l. codicillis quæ est. l. singularis secũdum Pauls. & Alex. in d. §. hoc autem.

c ¶ *A la libertad.* Adde. l. si ita scriptum. ff. de manumissis testa. & l. fideicommissaria. ff. de fideicommiss. libert. in. §. etiã. & idem potest dici in legato ad pias causas, cum valeat argumentum de libertate ad piãs causas. Bart. in l. proximẽ. ad fin. ff. de his q̃ in testa delenta dit Alex. in. l. captatorias. C. de testa milit. & dixi supra col. 17.

¶ *Ley. XXXII.*

20 Non potest quis contra iuris dispositionem testari: nec de sepultura quid iniustum vel inconsuetum ordinare. & habebit legatarius sibi relictum, etiam si iniustum vel inconsuetum in sepultura non faciat. h. d. Habuit ortum ista lex a. l. nemo potest. ff. de lega. 1.

d ¶ *Contra derecho.* Nor. hic bona verba Angel. in. l. nemo potest. ad fin. ff. de lega. 1. de qua lex ista sumpta est q̃ legibus prohibitis non derogatur per testantem, neq; etiam per contrahentes. l. cum lex. ff. de fideiussio. similiter legibus respicientibus ordinationem testamenti & eius substantiam non derogatur quia sine illis non potest esse testamentum. l. 2. ff. de testa. similiter neque derogatur legibus concernentibus dotationem obligationes personales, quæ contrahuntur ad legata, vel fideicommissa sive volunt testator derogare per adiectionẽ temporis, siue loci, siue per adiectionem cõditionis, legibus autem aliquid introducentibus merem fauorem testantis, renunciari potest. l. secunda C. vt in possess. lega. vnde etiam dixit Bald. in. l. 1. in fine 4. colum. C. de his quæ pœnæ nomẽ quod quando lex disponit ad executionẽ voluntatis, potest testator illud remittere si vero ad necessitatem fauoris hæredis, & non potest remittere, cum tamen ipse hæres posset expressé & tacitè, vt notat in. l. 2. ff. de vsufruct. & hinc est, quod testator potest remittere tacitam hypothecam, quæ oritur pro legat. sigloss. singularis in. l. 1. C. vtin possess. lega. Scilicet sequuntur magistri communiter docto. ibi & in dicta. l. nemo potest prout attestatur Alexan. ibi. col. 4. & per illam glo. dicit Bal. ibi quod testator potest remittere, ne dominium transeat in legatarium sine possessione. vide etiam ibi per Bald. nunquid testator possit fatere, quod legatario currat præscriptio annalis, quæ de iure communi est perpetua, vel quod legatario non currat minor præscriptio centum annorum? de quo etiam vide per Bart. & Alexan. in. d. l. nemo potest & e contrario etiam deducitur, quod potest testator dare legatario licentiam capiendi rem propria autoritate cõtra l. non dubium. C. de lega. vide per Bar. in d. l. nemo potest. vbi etiam Alex. colũ. 3. & si testator solum dicat, vim hereti veto legatarijs meis, videtur eis dare licentiam capiendi propria autoritate. Bal. in. l. 1. in lectu. antiqua. C. communia de leg. per textum sin

gularem, secundum Iacobum de Are. in lege. permiscere. ff. de acquire di possessione facit etiam textus. & ibi not. Ang. in lege. hoc lit res. ff. de rei vendicatione. & an possit remittere confectionem inuentarij vi de ibidem Bartolum, quod facit in dicta lege nemo potest. vbi Alexan. columna quarta. tradit etiam de inuentario hæredis, quatenus tangit præiudicium legatariorum.

Quid autem, si testator prohibuit hæredem alibi contenir pro legatis, quam in certo loco, si hæres dolo, vel mora in seruiendo non venit ad locum illum, dic quod tunc potent alibi contenirl. bona fidei. ff. de eo quod certo loco. & ibi Bartolus, Baldus, & Fulgo. potest etiam testator præfigere tempus in testamento hæredi ad eundum hæreditatem, vt post illud tempus mero iure excludatur, secundum Angelum in lege. si quis hæres ita scriptus. ff. de acquirenda hæreditate per illum textum & per nota. per glo. in lege. certorum. C. de iure deliberandi. vbi etiam Paul respondet ad dictam. 1. non potest. & sequitur Alexand. in dicta lege. nemo potest. in fin. adde etiam quod neque possum facere contrahentes, quod legum dispositio non habeat locum in actibus eorum. l. fin. ff. de stipula seruo. & not. Bald. in capit. primo. §. & quia videmus. colum. sexta. de his qui seu. date pos.

a ¶ *Otra cosa no deuiere.* An autem si prohibeat leges non obstare suo testamento, operetur tali prohibitio, effectum clausulæ codicillaris? vide glo. & docto. quod sic in. d. l. nemo potest.

b ¶ *Non valdra.* Quia ex cepto principe omnis homo est sub lege. l. digna vox. C. de legibus. & ideo clausula non obstante, scilicet principi cõuenit, non alijs: vt hic, & in dicta lege nemo potest. vbi hoc nota. Angelus in lege. ius publicum. ff. de pactis. lege secunda. ff. de testamentis. lege. codicillis. §. fina. ff. de legatis secundo. vbi glos. prima vocat illud tum testatorem volentem contra leges disponere hinc euadit, quod volentes condere maioriam in vnum ex filijs, vel nepotibus cum ipsi non possint filijs imponere gravamen in legitima, vel eam diminuere. l. quoniam in prioribus. lege. quoniam nouella. C. de moribus ex testamento. l. 17. titul. primo. supra eadem partita etiam respectu bonorum quæ essent extra regnum licet ibi esset latior facultas disponendi ex his quæ nitur Bart. per textum. ibi in lege. ex calthensi. ff. de castrens. pecul. adeunt principem, vt super hoc rescribat: cum clausula non obstante, qui filius eum alleuiet, non tollitur eum filium. ll. partitorum. qui sibi aere equalem in legibus in titul. decimo octauo. tertia partita. nulla fit mente, vt sol nulla licentiæ, & eadem formulam consulit Bartolus ordinandam Roderic. Suarez in repetitione. l. quoniam in prioribus in secunda limitatione dictus legi. folio sexagesimo quinto. columna quarta. totius repetitionis, vbi, iscillam ordinat subdens, quod habitus sub nube & implicite aliquis impetrare a principe liberam testamenti factionem, non specificé ad supra dicta contenta in eius formula, neque cum derogatione dictarum. ll. non potest vigore talis facultatis facere maioriam in præiudicium filiorum, & ibidem patum antea. folio sexagesimo quarto. columna secunda. versiculo. ex ante dictis. damnat illam formulam confinetam, quatenus dicit, do o licencia y facultad, para que de todos vuestros bienes, o de qualquier parte dellos podrys hazer y hagays mayorazgo en vno de vuestros hijos qual quisieredes y por bien tuuieredes, &c. Quatenus enim dicit, de omnibus bonis, asserit talem licentiam esse valde iniustam, & conscientiæ concedentis onerosam. cũ in per eam expressé tollantur legitimæ aliis filijs, quod apertè ell contra iura naturalia, vt ipsem eadem limitatione ante hoc latè dedixit, & ibi dicta notanter Bald. in lege fina columna secunda. C. de iure ct. & liti. expen. quod princeps potest aliqui concedere potestatem testandi diminuta legitima, & quod priuilegium concessum ad minuendum legitimam, non est iniquum: sed ad tollendum in totum sic eam legitima fit de iure naturali, loco alimentorum nonta non eum meta sed de arbitrio legislatoris, ibique. columnatier tradidit, quod pater, qui vigore talis facultatis, faceret maioriam in vnum ex filijs, priuado alios bonis suis, sine iusta causa. de qua in §. causas. in authentica. vt cum de appellario. cognosce. peccaret, ne que esset turus in foro conscientiæ neque excusaretur prætextu talis facultati, allegat glos. in capitulo. non est. de vot. & alia, quæ ibi videre poterit. tandem concludit colum. quarta. dictam clausulam esse iniustissimam, consultque ab ea abstinendum, & idem ego consulerem, si in tali facultate non contineretur illud quod communiter solet etiam apponi. scilicet, quod ita hoc fiat, vt teneantur alimenta alijs filijs, licet non sit tanta portio, quanta alias sibi iuxta. ll. regni conpeteret. hac tamen clausula apposita, vt semper apponitur non bene percepto, quid scrupuli esse possit ex ea nanque euidenter constat principem nolle in totum tollere legitimam sed diminuere, prouiet etiam dixi in lege. vndecima titulo quarto supra eadem partita. in glos. prima. vbi vide. ¶ Sed an vigore huius facultatis possit diminuere legitimam filij qui esset clericus in sui moribus tempore datæ licentiæ? videtur quod non ex his quæ tradit Baldus in capitul. cum venissent. columna secunda. versicul. oppono dicitur hic de eo qui mittit, in posse cauta reseruando ei de quæ habentur. in capitul. ecclesia Sanctæ Mariæ. de constitu. & quæ dixi in lege quarta titu. decimo quinto quarta partita. super glossam in parte, en cuyo señorio. Et cogitam in hoc nam ex hoc subuenire eruit multæ facultates ad maioriam, seu pro maioriæ: si tamen post datam facultatis legiæ fieri clericus vide capitu. eo tempore de reseripti. libr. sexto. & quod notat Bartolus i lege. vt in fectu. in fine. ff. de stipul. set. ¶ Sed quid si aliquis sine licentia principis fecit maioriam de bonis suis & etiam de aliquibus bonis filiorum, seu quæ aliquo modo ad filios spectabant qui illi ne de facto sibi præiudicarent impetrauerunca principa reuocationem illius maioriæ respectu bonorum filiorum, an ex hoc videatur princeps approbare maioriam respectu bonorum patris cum sciens princeps sine eius licentia facta maioriam reuocauit tantum quoad bona filiorum, videtur quod sic ex dictis Bartol. & Pauli de Castro in lege legum iniuriter. ff. de legatis primo. vide ibi Paul. de Castr. ver. & induce in per Dynum. ¶ Adueniendum etiam, quod ipse sex de bonis patrimonialibus extra regnum potest cum non recognoscat superiorem facere maioriam inter filios. l. Cæsar. ff. de public. & vectigal. donationes quas. C. de donationibus inter virũ & vxorem, Baldus in §. item lati autem. de pace iura. in fin. quarta columna. versiculo secundo. verum tex bonis textus in capit. in Romanorum in principio. de distinctione omnium. C. de testamento. ¶ Et an habens facultatem ad faciendum maioriam in bonis ex auctoritate regia possit vigore legi regni facere maioriam in rem a bonorum de alijs bonis videbatur, quod sic per textum. & quod ibi notat Bald. in lege. fin. C. de repudiando. quod priuilegium non confundit ius cum iure communium, in contrarium tamen facit, quod non est verisimile principem voluisse legiaure filios duplici onere. l. mauis onnatis §. primo ff. ad leg. Rhod. de iactu. cap. mandatum, de rescrip. ¶ Et an teneat maioria facta cum facultate primogeniti filii regis parte vtienie si maioria hujusmodi quam primogenitus fuit cessit in regno. vide quæ notat Bartol. in. l. cum vir. ff. de vincapio & in. l. hæreditatem. si de castrens. pecu. Et quid si detur facultas ad faciendum maioriam in vnum ex postuitis sum, an videatur, data vt poliri etiam in descendentes ex fœtuin? tex. facit quod non in. l. prima ff. de iure iuriu. vide ibi per doctores. ¶ Quid si rex dedit licentiam faciendi maioriam in secundum filium sub conditione si filius maior consenserit, & ante consensum filij maioris moritur rex, postea consensit filius maior & fit maioria in secundum ut ne ebrietate dic quod sic qui a non apponitur conditio concessioni, sed executioni actus. l. prima in fine. ff. quod quisque. vide Bald. in capi. primo in princi. colum. 2. hic fuitur lex. laso. in 1 si quis neque cauta. ff. ficeritum peratur. ¶ Aduerte etiam, quod videtur quod vt plenior sit facultas oportet quod in casu at mentio etiam de alijs filijs posthumis nascituris: quia licentia filios graauandi in legitima non extenderetur alias ad posthumos ex notatis per Bartol. in. l. Titius. ff. de liberis & posthum. in fine principio reprobando glossi. ibi & videtur: ex. in. l. ex facto in principio in nam verisimile est. ff. de vulg. & pupil. ¶ An autem virtute talis facultatis, quod possit facere maioriam in vnum ex filijs, quem vellet, possit illam facere in filium spurium & certé statutibus legitimis, crederem quod nõ per tex. nota. in capit. dicat aliquis. §. quæst. quarta & quia princeps videtur le xisse videtur de filio legitimo & naturali. 1 filium diminimus. ff. de his qui sunt sui vel alieni. l. fina ff. de iure deliberan. & ibi Paul de Castr. & in authen. vt licet mati. & auæ. §. ad hoc. & per Fabr. in. §. fina. Iustina de adoptio. ¶ Quid autem, si princeps ex certa scientia & de plenitudine potestatis, dedit licentiam faciendi maioriam in quem ad filium spurium, vel naturalem, nun obstantibus his legitimi, quibus princeps tantum voluit relinqui alimenta, an tenebit ut in constitutio maioriæ per maxime si princeps potuit mouere ad id concedendum propter strenuitatem, & bonitatem talis filij bastardi? & videtur quod non tenear, neque princeps hoc possit: quia neque legitimatio filiorum spuriorum, neq. naturalium potest fieri, ex rescripto principis legimis & naturalibus stantibus, vt in authen. quibus mod. natura effician. legit. §. si quis ergo non habent. & dicebat Bald. in capitu. primo. §. filii nati. fi de feud. fue. contro. inter domin. & agna. quod imperator qui legitimat spurios existentibus filijs legitimis, vt cum eis æqualiter succedant, videtur quoddam pecusnon habens præ oculis iustitiam publicæ honestati, neq. cõsiderans, quod per solas nuptias cõseruat de

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Quæst. 6.

Quæst. 7.

Quæst. 8.

E deueser reuocada, e judgada por las

gantgentis humanum.

¶Præterea videtur de iure diuino prohibitum, Genes.21.capi. cum dicit ejecta ancilla & filium eius, non erit hæres filius ancillæ cũ filio liberæ. & istud idem habetur in capitu nonomnis 32. quæstione secunda. vbi etiam adiicitur ista ad domino constitutum, prius quam initium romani iuris extitisset, adducitur quoq; authoritas Apostoli ad Galatas. quarto capi. vbi etiam allegatur illud Genes.21. facit ad idem quod habetur in summa. & in capitul. vnico. 35. quæst. septima. facit etiam quod tut. Barto Bald. & Paul. de Castr. in l. tertia. ff. de tellatu. & traditi la. Paul. de Castr. consil. 467. volum. incipit, vi so dicto puncto. vbi concludunt non posse fieri per statutum, quod spurii filij possint succedere, & in eo alias rationes adducit Barto illam, quod esset contra ius diuinum, quo cauetur, non erit filius ancillæ cum filio liberæ. Bald. etiam adducit aliam, quæ multum confert in proposita quæstione, quia quod spurius non possit institui est introductum propter turpitudinem testantis. & actus propter turpitudinem agentis reprobatus nulla constitutione permitti potest, vt in dict. authen. vt nul. iudicium.

¶Item actus reprobatus propter turpitudinem æquiparatur actui prohibito de iure diuino. capitu. ex parte. de consuetu. & contra ius diuinum non valet statutum, quod enim spurij non possint succedere patri est inductum propter eius delictum, & vt refrænetur ab illicito coitu, vt in lege fina. C. de natura. libe. vnde contra bonos mores esset, quod princeps super hoc dispensaret maxime in exclusionem & cum tam grauí præiudicio legitimorum imo & fortius est, quod voluit Ioann. de Imol. in dicta lege tertia, ad finem. quod neque valeret statutum, quod filij naturales tantum succedant patri: quia indifferenter habilitando naturalem pro habetet materiam delinquendi: & ideo non videtur valere.

¶Præterea tale priuilegium principis quodammodo alios alliceret ad illicitos coitus, videntes posse se impetrare tale priuilegium, & omnis consuetudo constituto iuramentum & priuilegium per quæ nuptiæ possunt peccata, non valent secundum Ioannem Andream in capitu exurpandæ. de præbend super verbo, consuetudine qualibet. pro parte verò contraria facit illa decisio Neapolitana collecta per Matthæum de Afflicto decisio. nonagesimanona, incipit, si pater. vbi refertur in duabus causis fuisse iudicatum, quod si pater mediante pecunia recepit emphyteosim pro se, & Titio, & hæredibus dicti Titij filij spurij natiex damnato coitu, quod in tali emphyteosi succedet dotalitius soutius, exclusis hæredibus ventientibus ab intestato, per notata per Baldum in lege secunda. C. de iure emphyteo. columna prima. & ibi Bald. tationem quia non vt hæres: sed mediante stipulatione vertunt. & sequitur ibi Iason. in sexagesimanona columna. cotius tractatus de tali supra quinta partita. titulo octauo. in lege penultima. super gloss. segun se colieren. sic ergo videtur, quod ad maiorem possit venire mediante gratia, & priuilegio principis adducit etiam & Matthæus in dict. decisione, quod necdum spurio verum etiam seruo, potest de nouo dari feudum & emphyteosis, vt in capitu. primo. §. personam, per quos fiat inuestit.

¶Præterea (vt dixi superius) per principem potest minui legitima filii, licet non possit tolli in totum, secundum magis communem opinionem: poterit ergo princeps testamata portione sufficienti ad alimenta filiorum dispensare: vt cætera bona per viam maioræ veniant in spurium neque repugnabitur diuinum allegatum: quia vt dicit Ioannes de Imola in dicta lege tertia, ff. de testamen. illa autoritas non multum viget: quia illud erat quodam præceptum iudiciale legis veteris, & non videntur obligare in lege nouaistatuiciali, nisi quatenus sunt approbata per habentem authoritatem legis condendæ, vt habetur in capitu cum Iustato. de constitu. & per Sanctum Thomam prima secunda, quæstione 10. articulo tertio. de quo etiam in capitulo sina de successio ab intesta. & in. §. hosta. 6 distinctione hoc etiam videtur de mente Hostien. in summa. in titu. qui filii sint legiti. vbi dicit, quod licet Imperator possit legitimando spurios eos ad hæreditatem admittere non tamen hoc posset lege generali condendo statuere, quod admittantur ad successionem: quia multi essent qui non curarent: vnde filios haberent, si scirent eos sibi succedere deberet: & sic fiunt esset legem generaliter condendo. sed in casu particulari dispensando videtur de eius mente, quod hoc possit imperator. hoc etiam vult Bald. in lege. eam quam. columna nona. C. de fideicommiss. vbi dicit, quod non potest princeps facere legem generalem, quod spurii succedant: quia est indirecte contra bonos mores, sicut neque constitutio valeret, quod quilibet posset adulterari & incestum committere. & subdit quod hac ratione non potest legitimare nascituros ex aliquo, qui nondum sunt concepti in vtero: quia est dolus de futuro sed si essent nati, vel concepti, potest: quia est dolus de præterito, circa quæ non remouetur reatus, sed pœna, & pro ista parte etiam facit, quod nos Ioannes Andre. in additio. ad Speculato titu. de successio. ab intesta. §. finali. versicul. sed ex facto. vbi dicit, quod princeps posit statuere, quod tales succedant patribus, sicut statuit, quod succederent matribus potissime cum generatione & natura intestati, & consanguinei, licet ad comprimendam illicitos coitus primo exclusertit illos per legem suam, vt in authentica, quibus modis natura. et actum. sui. §. si opotet. et ergo ad primordium naturæ educitur spurius, cessat causa querelandi legepti ma. C. de imponen. lucrati. de scripto. libro decimo. hinc ter tantum refert Hostiens. tenere contrarium vbi supra, ista etiam quæstio latius. ut tractatur per Præpositum Alexand. in capitul. per venerabilem. in versicul. quod autem. qui filii sint legiti. in tanta quæstione principali versiculo octauo quarto. & in capitul. constitutiones. decima distinctione. & concludit necdum hoc posse statui per legem imperialem: verum etiam per aliam legem ciuilem, vel statutum nam ex quo per legem ciuilem matribus possunt succedere, vbi etiã matrat tatio peccati vitandi: ita etiam sit lex admittenda si statuat, quod succedant patribus. Adducit etiam, quod iste successiones sint de iure ciuili delatæ, licet in filis hoc suadeat naturalis ratio, vt in lege. cum tatio. ff. de bonis damna. ideo ius ciuile potest eas modificare, & augere & circa eas disponere, iuxta notata per Dynum in regul. iudicum. de regulis iuris. libro sexto. nec erit laciendæ differentia inter natos ex damnato coitu, & alios secundum eum: quia prædicta fundamenta mil eanc in vtrisque, licet Baldus in lege prima. C. de iur. aureo. annu. faciat inter istos differentiam cum quo etiam videtur transire Decius in capitul. in præsentia. de probationi. numero quadragesimo tertio, quia secundum eum cum differentia Bald. fundetur super peccato, non procedit quia in vtroque est peccatum mortale, licet in natis ex damnato coitu sit maius ibiq; respondet ad principale motiuum tenentium statutum tale non valere, scilicet, quia dare videtur occasionem peccandi nam secundum eum illud procederet, vbi lex directe disponeret ad peccatum secus si à remotis. nam causa remota non ordinatur directè ad effectum: & ideo non habetur in considerationem lege qui domum habebat. ff. locatio. in fin. leg. Neratius. ff. de seruo corrup. capitu. de occidendis. vi gesimaquinta quæstione quinta. capitu. exhibita de homici. alias dicemus, quod lex euangelica, quæ prohibuit repudium dati vxori, pervirum esset in qua, si contingeret, quod ob hanc causam indissolubilitatis occideret aliquis vxorem suam, quam haberet ex solam, & illud dictum non erit hæres. &c. quod etiam tetulit Apostolus ad Galatas quarto. non obstabit nam secundum eum Apostolus loquitur, secundum illas leges, quæ tunc erant & nunc sunt: per hoc tamen non dicunt legem imperialem super hoc de nouo edi non posse. facit etiam pro ista parte communis doctorum conclusio in lege. Gallus. §. & quid si cantum. ff. de liberis & posthumis. qui dicunt principem posse legitimare filios illegitimos in præiudicium filiorum legitimorum. & istud fuit sequutus Bald. in dicto. §. & quid si tantum. & in dicto. §. filii nati. si de feud. fuerit controuer. inter domin. & agna. & in lege. cunctos populos. C. de summa Trinitate & fide Catholica. & in lege prima. C. de iure aureo annulo. quinimo, & de iure isto partitarum, hoc est decisum per legem fina titul. decimoquinto. quarta parte. vbi vide, quod dixi, & licet ista quæstio pro vtraque parte satis sit disputabilis: mihi tamen magis placet prima opinio, velutiuisior, & æquior, & bonis moribus & honestati congruens. & quia vt habetur in Euangelio, non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus & illud Apostoli, si filius ergo hæres. & quia licet exclusio legitimorum non habuerit foncem a iure diuino, vt supra dictum est, sed tantum a iure ciuili, & lege positiua: cum talis testiua sit ratio abilis, & honesta princeps est obligatus ad obseruantiam talis legis à dictamine rationis: quia est animal rationale, & à tali dictamine rationis principaliter, sicut neque a lege æterna, vel natura. vt tradit Baldus in lege secunda. columna septima. C. de seruitutib. & alibi dixit idem Bald. quod licet principis sit suprema auctoritas: tamen naturalis ratio auctoritate eius mutari non potest, in lege. si non specialis. C. de testament. & quia si lex reputat absurdissimum, quod existantibus legitimis naturales sibi introducantur in successione, & si legitimentur, vt in authentica. quibus modis natura efficiunt. sui. in. §. cribus. multò magis reputari debet absurdissimum, si ita spurius introducatur, vt legitimos excludat, quasi a tota successione enormiter nanque lædere in legitima est idem, quod in totum tollere, vt dixi in lege. vnde cuma. titulo quarto. supra eadem partita. Etin hanc sententiam inclinat ille vir summus sed dica, & christianus vir Andreas de Isernia in. §. naturales. si de feud. fuerit controuer. inter domin. & agna. & quia illa opinio, quòd non valet statutum, quòd spurius succedat est magis communis opinio. & quia eam impugnantes loquuntur, quando non essent filii legitimi: & licet Imola, & Franciscus de Aretino in dicta lege tertia. ff. de testamentis. conentur responsiones dare ad illud iuris diuini, circa ancillam.

&c. video illam auctoritatem adductam per Sanctum Ambrosium & posita in volumine Decretorum in dicto capitulo. dicat aliquis. quum auctoritatem etiam Bald in lege. cunctos populos. in quarto fol. C. de summa Trinitate & fide Catholi. exponit idest non erit hæres filius concubinæ cum filio vxoris legitimæ. & quia lex illa partitarum loquitur in filijs naturalibus legitimatis, vt patet ex fine illius tituli, & intelligitur vt ibi dixi de legitimatis ante natiuitatem filiorũ legitimorum, & naturalium, vt ibi dixi, quod etiam & hodie non admisit dicta l. Tamen pro isti parte etiam parte bene facit doctrina Bartol. in extrauagan ad reprimendum. in gloss. super parte videbitur. in versiculo secundo casu principali.

In no. rec. est. l. 7. & 8. tit. 8. libro. 5.

¶ Bene tamen fateor, quod posset princeps concedere primilegium faciendi maioriam, quod possit vocare filios vel nepotes spurios ad maioriam, eo casu quo deficerent filij legitimi, sicut & aliasin defectum aliorum lex habilitat spurios, ad honorem publicum decurionatus. lege generaliter § spurios. & lege spurij. ff. de decurio. & in proprijs terminis ita consuluit Decius in consilio ducentesimo septuagesimo primo, incipit, in casu transiusso de Hispania. versicul. postremo penultima colum. & fin. & intellige. & limita, vt dixi supra quinta partita tituli. octauo l penultima in fine gloss. super parte, secundum se aliene non tamen ex tali facultate posset vocari spurius ad maioriam dignitatis, veluti ad ducatum, vel comitatum ex eo, quod not. Bald. in l. cum quam. columna decima C. de fideicommiss. versi. quæro vtrum legitimatus. vbi quæritur, vtrum legitimatus ad feuda comprehendatur sub isto generali vocabulo ad feuda dignitatis. & respondet quod non: quia dignitas, vult dicere vero, non impetrato beneficio indefinite nam talis interpretatio non extenditur ad curata, neque ad dignitatem, quoniam in illis reddit se princeps difficiliorem in concedendo ad quod vide bonum textum in capitul. cum in illis. de præbend. libro sexto & capitul. fina. de præbend. in volumi. decretalium & Socin. consilio ducentesimo sexagesimo. in causa nauiteris secundo volumine columna decima tertia. versicul. quarta principalis conclusio. quinimo. argument dict. capit. cum illis. in principio. videtur dicedum, quod si in maioria essent ecclesiastica, & villæ cum iurisdictione & vassallis, quod ex tali generali facultate, spurius ad ista non posset vocari: & quia habere vassallos est dignitas, cui iurisdictio inest. vt dicit Baldus in versicul. Marchio ad finem. de his qui feud. dare possit. hoc tamen non firmo ex eo quod hodie iurisdictiones vendantur cũ territorijs, & vassallis & rusticis possit esse capax. & quia maior ratio militari in curia armarum, de qua in dicto capitul. cum illis quam in iurisdictione temporali.

¶ Tu si filius spurius defectum legitimorum, vocaretur ad maioriam, esset filius naturalis crederem non esse necessariam ad hoc specialem principis concessionem cum de iure communi. & isto particulari patet posset deficientibus filijs legitimis, relinquere bona sua filio naturali tantum, vt in authentica, licet. C. de natura. libe. & in l. fina. tit. de testamento. infra eadem partita. & si haberet ascendentes legitimos, vt in l. 10 in ordina. Tamen. & satis bene hoc probatur in l. vigesimasexta prima in ordina. Tamen neque ad hoc obstat textus in lege. si is qui. ff. de vulgari & pupillari. cum glos. ibi quatenus ex explicitat illam legem in filio naturali vbi habetur, quod si pater substituat filio legitimo, & naturali impuberi filium naturalem patris, quod eis substitutus adueniente casu substitutionis, licet possit habere ex substitutione bona pupilli non tamen bona patris, in quibus alias non poterat extantibus legitimis, succedere, propter eius incapacitatem: nam de necessitate lex illa debet intelligi prouc Ioannes de Imol eam intelligit in lege. Lucius. ff. eodem quando vitra pupillum stabat alius filius legitimus. alias autem substitutus pupillaris admitteretur, etiam ad bona patris. quod Alexand. ibi. columna tertia in principio. dicit summe esse notandum, pro limitatione illius legis. & licet iste intellectus aliqualiter diuinet secundum eundem Ioannem de Imol tamen dicit esse tenendum, vt cuiteur contrarium, quod alias posset formari dicta lege. Lucius. & cum isto intellectu tenet etiã Alexander in dicta lege. si is qui. & ratio suadet, quia cum exclusio naturalis, quoad bona patris non fit propter fauorem pupilli: quia imo fauor pupilli esset, quòd naturalis substitutus caperet etiam bona patris argumento legis. si pupillus. ff. de acquirenda hæreditate. restat dicendum id statutum fuisse propter fauorem aliorum filiorum legitimorum, quibus non extantibus, nihil repugnat quin etiam bona paterna naturalis capiat ex substitutione, & cum dicta tex. Lucius. permittat filium naturalem venire ad totam hæreditatem ex substitutione, legitimo repudiante. & sic, quod succedat ex vulgari, idem dicendum est in fideicommissaria substitutione cum etiam per vtranque succedatur testatori lege cohæredi. § cum filiæ. ff. de vulgari & pupillari substitutio. Vnde non stante alio filio legitimo, poterit pater filium grauando ex facultate regia vocare naturalem in defectum descendentium legitimorum. & quod idem

In no. rec. est. l. 18 tit. 8. lib. 5.

In no. rec. est. l. 5. tit. 6. lib 5.

sit dicendum in fideicommissaria, quod in vulgari. tenet Alexand in dicta lege. si is qui.

¶ Quid autem si cum haberem filium spurium quem ex errore iuris credebam legitimum, & communi opinione talis reputabatur, fecit in eum maioriam an tenebit: vide quod dicit Baldus in lege. si arbiter. versicul. pone habebam. C. de testam.

Quæst. 9.

¶ Aduerte etiam circa prædicta quod & si expresse non vocetur filius naturalis ad maioriam in defectum legitimorum, ex eo quod quis fecit maioriam in filium maiorem & cæteros descendentes ordine primogenituræ videtur, quod sit vocatus filius naturalis deficientibus legitimis. l cognoscere. § liberorum. & ibi gloss. & Bart. ff. de verborũ significa. videnda tamen sunt in hoc quæ habentur & notantur in l. ex facto. § si quis togatus. ff. ad Trebel.

¶ Aduerte etiam, quod licet vigore facultatis regiæ hoc concedentis, vt possit facere maioriam in vnum ex filijs, quem elegerit pater posse eligere talem filium, si ipse eligat inter filios, filius sic electus non poterit eligere vnum ex suis filijs sicut poterat pater, videtur pro hoc casu in lege. liberi ff. de assignan. liber. & quia concessio regia non extenditur vltra primam vicem. lege. boues. § hoc sermone. ff. de verborum significa.

¶ Et potest dici, quod vigore talis licentiæ regiæ, quæ est in vsu, quod possit facere maioriam, cum vinculis, restitutionibus, & submissionibus, quibus vellet, quod poterit condens maioriam dare filio suo, in quem fecit maioriam potestatem eligendi vnum filium, quem vellet, vt in ipsa succedat, licet in casu quo non concederet, succederet maior, vt dixi (cum hoc sit de more maioricarum Hispaniæ) cum princeps eius arbitrio hoc reliquerit, tenebit talis ordinatio. Non tamen poterit talis filius, quem elegent eligere temporaliter, seu vsque ad certum diem: imo talis electus per filium, debet habere maioriam toto tempore vitæ suæ hoc probatur per textum in lege fina §. ex die. in esta. lege prima quam glos. ibi allegat ff de assignan. liber. quod sine dubio procederet, quando ex verbis primi disponentis apparetet, quod sic electi debebant possidere ad vitam, vt in inuestitura tenor, seu maioricatus diceret filius meus eligat vnum de filijs suis, tempore suæ mortis & ille sic electus possit etiam tempore suæ mortis, vel in vita eligere vnum de filijs suis, idem tamen crederem, & si ista verba vel similia non essent in instrumento maioriæ. nam talis electio non debet esse temporalis, vsque ad certum diem. argumen dictæ legis fina l. § ex die cum glos. ibi & quia tam princeps, qui facultatem concedit quam conditor maioriæ, in vocationibus & fideicommissis, quę faciunt habere videntur respectum ad consuetudinem maioratuum, Hispaniæ, quæ est vt succedat ad vitam, non ad certum diem: vt in simili tradit Andre. Sicul in consilio decimo. sapienter scribitur. in principio. & per totum secundo volumine. & Decius in consilio 397. viso puncto. tertio volumine. & iuxta nota. per Bartolum in lege. hæredes mei. § cum ita ff. ad Trebellianum.

¶ Aduerte etiam quòd vigore talis facultatis, non videtur princeps concedere, quod faciat maioriam in fauorem filij, qui sit inimicus regis, bonus textus in lege. Lucius. § Lucius Titius damnam ff. de legatis secundo. facit bene lex fina. C. de pact. inter empt & vend. per quam l gloss. & Bald in capit. primo. in principio. de proh. feu. alie. per Fredericum. vbi Baldus, columna tertia. dicunt, quòd si dominus deficientiam vendendi feudum amico, non potest vassallus vendere inimico domini, & facit quod not. idem Bald in. § porro columna prima. quæ si pri. causi beneficij, amit. de vassallo fideiubente pro inimico domini. adde quod not. Bartolus in extrauagan. ad reprimendum. in gloss. super verbo, videbitur. versiculo. secundo casu principali. In contrarium tamen facit, quod not. Bald. in lege. id quod pauperibus. columna octaua. versicul. vigesimo secundo quæritur. C. de episcopis & clericis. in quæstione. an executor testamenti possit eligere pauperem inimicum testatoris, vbi dicit, quod si talis erat odiosus & indignus, quod tunc non posit eligi per nota. in lege. fideicommissum. C. de fideicommiss. lecus si erat odiosus. & non indignus: quia cum testator decessit confessus, & contritus, illud odium remisit in extremis, vt notatur. Insit. de iniur. in fin. & subdit quod de hoc fiat articulus.

¶ Sed an comprehendatur filius posthumus in facultate ad faciendum maioriam in vnum ex filijs videtur quod sic. vt in l. si quis operas. ff. de oper. liber.

Quæst. 10.

¶ Sed pone, quod quis impetrauit à principe licentiam faciendi maioriam in vnum ex filijs suis simpliciter, non adiecto quod possit grauare in legitima alios filios, an poterit eos grauare virtute talis facultatis: dicendum est, quod non, & si rex in licentia poneret, vt liberè posset per textum notabi in lege. si quando in principio. C. de inoffiçioso testamento. & tradit in specie Roderic. Suarez vbi supra folio. sexagesimo sexto. columna prima, & adde quæ not. Abb. in capitul. dilecti. de iudic. versicul. quid si potestas. cum sequenti, non ergo vi-

Quæst. 11.

gore talis simplicis facultatis poterit poneteai quas conditiones, contratus vi patet ex prædictis.

Quæst. 22. ¶ Sed an ille, qui habet licentiam regiam ad maioriam faciendam in filium, si non haberet filios legitimos possit illam facere in filium spurium? Ego supra & crederem quod non: quia in tali generali licentia non comprehenditur incapax. vt in dicta lege Lucius. §. Lucius Titius damnam. & quæ notat Baldus in lege. eam quam. C. de fideicommiss. & facit bene quod not Paul de Castri. in lege. Lucius. §. in testamento. ff. de legatis primo. in quæstione. Ia de ellatore, qui instituit vxorem, & grauauit, vt post mortem suam restitueret, vel distribuerent omnes pauperes, quos sibi placuerit vni, vel pluribus. & dicit Paul quod in tali generali grauamine, non includitur persona incapax argumento dictæ legis Lucius. §. Lucius Titius damnam. allegat etiam Speculator. titu. de instrumen. editio. §. nunc vero aliqua in addition. incipit continuatur etiam hic alia quæstio. & idem voluit Bart. in l. fina. ff. de iis quibus vt indign. in eadem quæstione licet Paul. ibi refert Bartolo. in contrarium.

¶ Talis etiam licentia non prodesset, quantumcunque latissima esset data potestas, si ille cui datur, esset incapax facultatis testamenti, vel disponendi alias de suis bonis, vt est text cum gloss in l. verbis. ff. de verborum significatio. facit. § in extraneis Institu. de hæred. qualica. & differ. & etiam dicit alex. si quando in principio adde pro hoc bonum textum in capitu. si gratuose in fin. de cesseripi libro sexto. & capit. dudum. et legundo de electio. & fech. hoc magis vincit, seu operatur in potentia, quam pitulegium. tex. & ibi Bal in. l. Titius. § Romæ. ff. de excusatio. tuto. quia secundum Philosophum actus actuorum sunt in patiente: ne ei disposito capitu. venerabilem. de electio. quod in ei lege, nisi princeps sic ensilum in capacem eai capacitate, super qua princeps dispensare posset: dedit ei hac facultatem: quia videcetur cum eo dispensare. Idem Vlpianus. ff. de excusatio. tuto. l. quidam consulebant. ff. de cetudica.

¶ Ex quo potest dici quod si rex facta sibi relatione quod quis possidebat aliquam villam titulo maioriæ dedit libecam testandi facto nemo de tali villa et quillam possidebat quod ex casi licentia poterit disponere etiam in præiudicium speranti maioriam: quia eeat sequens vocatus & ad hoc vide bonum textum in lege etiam in principio. ff. de bon. libec quod procedere forte posset in maioria quæ habetur ex lege clusi vel a solo principe non tamen forte in ea quæ habetur ex contractu seu de iure gentium in quo princeps non dispensat vel plene deduxim quadam mea allegatione in fauorem Marchionis de Monte mayor.

Quæst. 23. ¶ An autem rigore talis facultatis, qua sibi conceditur, vt faciat maioriam in vnum ex filijs, possit duas maioriaas facere, in duos vel plures ex filijs, vel plures filios vocare ad eandem maioriam? videbatur quod non peccetur in capitu recepimus & capitu. porro de priuilegijs. vbi habetur, quod in priuilegijs debet seruari iuxta eorum tenorem, prohoc etiam videtur text in lege. qui soluendo. la pdi mera. ff. de hæredibus instituen. & ibi gloss. nota. ex qua videretur dicendum, quod teneret pcmiam re constitutio, non vero secundæ. in contrarium tamen est bonus text iusti lege primam in principio in dicto §. quanus. ff. de assign. libert. cuius verba sunt. quanuis in singulari sermone Senatusconsultum scriptum est, tamen & plurib liberis & plures liberos libertas fuse, posse assignad ceiunt est. Item etiam si testator mandauerit ceiscui tem vel defamilia, potest sieri restitutio duobus. l. vnum ex familia. §. si duos de legatis secundo & ibi Bartolus, & Ioannes de Imol. & Paulus de Castri. & Baldus in verficulo itaque. eiusdem legis. & pee Bartolum in §. sed & si fini dum. eiusdem. l. vbi idem vult esse econtra, vt si cogetur restituere pluribus, potest restituere vni tantum. & si dataesset licentia ad maioriam in plures filios, potest hetin vnum tantum. & istam partem credo verissimam licentiam est recedere ab qualitera facta data per disponentem: dummodo non recedatur in mente, vt not. Baldus in dicta lege. vnum ex familia. Imol. in dicto. §. si duos. cum ei in mens primi, ns sit dari in hoc istam facultatem, ita receguletur secundum voluntatem & dispositionem eius, cui dat: de mente principis est concedere in vnum vel plures, prout condens maioriam voluerit, sicut et ait in dicta lege. vnum ex familia. in principio. &. §. si duos. in mens relinatio seruatur, quæ fuit nere sexirei de familia, quod conseruatur, siue restituat vni, siue pluribus de familia. & prælectum procederet vbi bona essent tanta, quod sufficerent ad vnam vel plures maioriaa, pcont etiam tradit Paul. de Castr. vbi supra cum tractat de cesseto pre hoc primo fabricado, quod possunt per executorem fibi cari pluta, li bona sufficerint. hc etiam contentatur x. l. decimam. in ordinamen. Tauri. vbi habetur, quod licet ex lege foi iteri missum fuerit in cessotare in tectio vnum ex filijs, potest capacitatem vel cuis pluribus, cuius opinionis fuit doctor di. Segura in cepestione dicta. §. sed & si fundum folio. octauo. columna secunda. vedicuio f. xeto. & folio decimoquarto columna prima in fine. & hoc plane procedit, quando licentia data fuit, vt possit maioria facere in vnum filium: quia quod fiat in pluces, maior faure est filiorum, & mens concedentis non repugnat quando vel licentia illa fuit, vt possit facere in duos vel plures filios: tunc non videtur quod possit tantum fieri in vnum: quia hoc esset. In damnum alterius filij, cui etiam princeps voluit prouidere, vade non videtur in eo posse à forma licentiæ recedi per supradicta. & non obstat, quod habetur in dicto §. itaque. &. § sed & si fundum? quia ibi non repugnabat mens testatoris, quæ fuit, vt bona remanerent in familia, quæ etiamsi modo conseruatur. & bene facit, ad hoc quod pecillum textum not. Bartolo. in lege primo. ff. de opi. legat. vbi dicit, quod si restatoc iubet dari ibi bona fua inter pauperes, cui gendos spectalem, quod illi non poterit eligere vnum tantum, et dare omnia, allegat etiam l. terti in. ff. de anni legat. Ioannes de Imol, tamen in hoc dei no tantum pauperes, an possit eligi? vultum dicto §. si duos. insi sciendas esse aliquas conjecturas, vt ex eis constet de mente testatoris. vide ibi pecetum. Et ex prædictis patet respon ad dictam legem. qui soluendo. quia ibi tractatur de præiudicio cieduotum, quod in quæstione prædicta an possint fieri duæ maioriaa, fiat.

Quæstio. 24. ¶ Et an virtute facultatis faciendi maioriam in vnum ex filijs possit facere filio quiesit in potestate per viam donationis? videtur quod sic: I decima septima. in ordinamen. Tauri. & ex dicto Bald in authen. si quas minas. vers. ruxta hoc quæro vtrum. C. de sacrosanctis ecclesijs. Paulus in lege si quando in principio. ff. de legatis primo. & an possit fieri in posthumum vide. l. antepenultimo. ff. de legatis primo. quod sic. & an to filium excantem apud hostes. vt. l. fin. § primo. ff. de hæreditibus instituendis. & ex tum cum glos in lege. hæcedis. ff. quando dies legatedi.

In nona recestis titu. 6. t. 5

¶ Sed pone, quod ex concessio principis fuit faciendi maioriam in vnum ex filijs cóm pacei plures filios habeat, an potest facere maioriam in nepotem ex vno ex filijs? est aduertendum ad decisionem huius quæstionis, quod apocillatione filij non comprehenditur nepos, quando agitur de præiudicio alterius, ita quod est mecum priuilegius fecas si esset beneficium, secundum Bartolum in lege libertorum columna tertia. ff. de verborum significatio texts & ibi Baldus in. l. sed & milites in principio. ff. de exceptatio. tuto. Bal in. § quia vidimus. de his qui feud. dacet. ost. vide videtur, quod non possit heri maioria in nepotem extantibus alijs filijs ipsis tamen deficientibus, si euereit casus, quod vnicum tantum haberet nepotem naturalem, & legitimum, ille comprehideretur sub licentia, quatenus tamen tangeret in præiudicium legitimæ, necessarius esset consensus calis nepotis, iuridicè præstitus iuxta id quod habetur in lege. si quando. §. & generaliter C de inofficio testamen. & licet ita casu sine licentia principis, fieri potest maioria adhuc tamen multum esset regis licentia proficua, vt vincula, & fubinisiones. & restitutiones extendantur vltra quartam generationis, iuxta ea quæ habentur in auchentica. de restitu. fideicom. nisi. & ad alia velut ad impediendum ex ptolibitione alienationis, translationem dominii si tamen nepos esset bastardus seu naturalis, cum non comprehendereiur cum vt superius dixi, principes videatur intellexisse de filio legitimo, & naturali. vnde in dubio non comprehenderetur, nisi aliud constaret de voluntate regis, & quod supercius dixi, quod stant bus alijs filijs, nepos non comprehendereetur in facultate, in colligere? nisi pater calis nepotis iam decessisset: quia cum tunc intrei in locum parcis, videtur in eodin eo prosit vigore facultatis consticui maioria ad quod facit bene dicto. Bartolo. in dicta. l. liberecorum. columna quarta. quod stantium, quæ dextantibus filijs sicen. inaiion succedat, procedec stante nepote masculo, patre mortuo: & procederet hoc & in licentia regia contineatur, quod possit fieri maioriam in filium ex fe natum nam mortuo patre nepotis comprehendetur nepos, ex notantibus Bartolum in dicta lege. liberecorum. ad finem. quinta columna. & intellegi iuxta prædicta, quando nepos existentibus alijs filijs, aut iaretur locum patris, vel hereditolus, fiecet de eius assensu quatenus tangit sibi præiudicium in legitima, per ea quæ dixi & Bartolo, tradit in dicta lege. liberecorum. columna tertia. & gloss in lege. fili. ff. eodem de vcbortum. si nibeatio. Imo & facte pollet dici quod dato quod vitueret pater calis nepotis si maioria fiecetur nepotem tenere. & videretur relicta filio ex quo eius contemplatione relinquitur nepoti filio eius. pco quo vidimus bonus casus qui loquitur in forinod lus terminis in lege secunda. cum primi pio. &. §. primo legis sequentis. ff. de asij. in. libec. & facit lex. de ic dotem ff. de collatio bono. & ibi Bartolus, & Al. quæ illi tenent quod aliquid relinquipae i, sufficit fire in quarta eius. l. filijs in potestate. l. tecta ff. de legat præst. & tuenda est ut possit ipsi patris, vel saltetur nielioci modu quo possit. l. penultimo. ff. de legatis primo. & ibi. & ... hoc ad hoc. l. si in filia Tauri. & facit bonus text. in. l. condit. & filia.

te filio non posset facere in nepotem vide Alexand. in l. hæredes mei. §. pero. ff. ad Trebellianum. & quod non acquiratur patri videtur casus in l. ed si mortis. §. hoc autem ff. de lege. præs. & ibi Bartolus fit esse nomine patris consentendo acquisitum emptori vi est text. ibi in §. sequen. & Bartolus in dicto. § hoc autem. & vide Socin. consilio decuente simo quadragesimo primo. columna decima. volumine secundo. & ad de ad præ dicta Bartolus. quod non possit fieri in nepotem filio stante ita l. Gallus. § etiam si parente. ff. de lib. & posthu. & Ioan. de Pla. in. l. t. C. de priui. eo qui in sacto pala. in th. lib. 12.

11 quæst. ¶ Quid tamen si vigore regiæ licentiæ data in forma solita, pater inter viuos, seu per viam vltimæ voluntatis, constituit maioriam in vnum filium, post cuius mortem vocauit nepotem eius filium, & filius in vita patris decessit, nondum habita maiorita, an tenebit cõstitutio in personam nepotis? Christophorus de Mies. vir præclari ingenij & satis mihi venerandus, qui obijt sub religione Seraphici Francisci, qui compositum tractatum in iustitiam, tempibus Christi, contra infidelem in quadam ex multis quæstionibus per eum motis in ista materia maioriæ, quas in discursu iuris studij collegit succinctè & non pleno calamo sed indigestè properans dante Deo plenius tradere, in quæstione istâ inclinatur, quod non teneret maioriam personam nepotis, nisi allegatus filius tantum, quod videtur voluntas maioris in personam nepotis, ad quem facultatem non extendebat quando nepos esset solus: & non statuent alij filij iuxta ea quæ supra dixi solum allegabat nota. per glossim in. l. si ita lege. filij. & per Bartolum in dicta lege. liberorum, columna tertia. Ego vero in qua stione sta contrarium teneremus: quia ex quo amis cõstitutum maioriam cum facultate in filium, cuius filiciu ex vigore eius fecit idem nepotem, licet filius decedat vivo patre, & ante nepotis, nepos venit ex maioria facta per dictam facultatem, & in persona eius non est nouum maiorit, sed antiqua argumento l. nunc ex fami ha. §. prinio. ff. de legatis secundo. & quia fuedicamus hæc substitutionem huius nepotis vulgarem, vel compendiosam, non est quod obstet quin nepos succedat ex substitutione, licet pater eius in vita sui consilium, is decesserit licet enim in illuitus decedat in vita testatoris, substitutus nepos succedit ex vulgari, vt in lege. si pater filium. ff. de vulgari & pupillari. l. Thais. §. splendophorus si ded ei comm illa liber. gloss. & Bartolus in lege. Gallus. §. quidam reddit. ff. de liberis & posthumis. quod etiam procedit cũ filius institutus vocetur ex vulgari contẽtia in compendiosa: nam & in institutus decederet vivo testatore, substitutus admittitur ex vulgari sicin compendiosa contenta, secũdum Cynum in l. precibus. C. de impuber. & aliis substitu. & Bartolũ in lege. Centurio. ff. de vulgari & pupillari. Baldi quinto volumine. consilio centesimo septuagesimo. incipit, quidam Nicolaus confirmatur etiam ex decisione. l. Lucius. quæ est antepenulti in. §. filium. ff. de legatis secundo. vbi habetur, quod relictum in defectum institutorum & substituorum, censetur repetitum ab hæredibus, etiam venientibus ab intestato: & si non apponatur alia clausula eodicillaris, facit etiam lex, hæc conditio. in princip. ff. de conditionibus & demonstrationibus.

17. quæst. ¶ Sed quid si res concessa in facultatẽ faciendi maioriam in vnum ex filijs, quem vellet eligere & fecit in vnum ex pluribus qui vivo patre decessit sine filijs & maioria reuersa est ad patrem. an poterit eiusdem facultatis vigore eligere alium filium & in eum facere maioriam? casus videtur quod non in lege. cuius boni. ff. de cura. furi. & quia facultas expirauit in prima electione l. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum significatione. quod de plano videtur procedere si primus filius accepit & habuit maioriam & sic actus vigore facultatis fuit perfectus. si enim non venit in filium maioria & ante eius acquisitionem mortuus esset videtur quod possit eligere alium filium. argumento cap. si cum promissarius. & capitu. electio. de electi libro sexto & tradit Oldradi consilio quinquagesimo septimo. incipit, papa rescriuit. & confirmat quæ tradit Felinus in capitul. in nouarunt. de treuga & pace in limitationibus ad dictum. §. hoc sermone. Item si conditor maioriæ reuocasset illam in casu quo poterit iuxta. l. Tantum videtur quod non possit sine noua facultate iterum illam facere per dictum §. hoc sermone. & l. multum notabilem in lege. martinoni. ff. qui & à quibus manu. libe. non hant. l. cum vir. ff. de conditionibus & demonstra.

Vti l. 44 Tau. & in nouarum copia est. l. 4. titu. 7. libro 5.

18. quæst. ¶ Quid autem si res concessit licentiam faciendi maioriam, in talem filium, quia pretium an possit pater, eo mortuo facere maioriam, incipiendo à persona nepotis filij illius defuncti: & videtur tacite sit licendum, quod non per text. nota. in l. si ita quis in princip. ff. de tell. a. tute. in versicu. si quis filio. in gloss. parutia ibidem. cum dicit non expresso proprio nomine, vbi etiam Bartol. colligit, quod appellatio filij expresso nomine proprio, non comprehendit alium, qui in filium fit specialiter nominatum. facit. l. Gallus. §. institutus. & per totam illam. l. ff. de liberis & posthumis. vbi institutio facta de filio, tota extenditur ad nepotes. & fatet quod not. Bartol. in dicta lege. liberorum. columna secunda. versiculo aut tractatus. vbi allegat dictum. §. institutus. adde text. cum glossim. l. Neratius. ff. de regulis iuris.

¶ Et idem esset eadem ratione dicendum, vt concessa facultate in talem filium, quod filio mortuo, non poterit fieri in alium per prædicta.

¶ Sed pone, quod dedit rex facultatem faciendi maioriam in filium Titium, qui mortuus est, & pollicitatus fuit sibi alius filius, quem vocauit patrem suum hæt Titium, an potest in illum constituere maioriam? videbatur quod sic, per textum pota in lege. filiæ. § à Titia. ff. de conditionibus & demonstrationib. qui videtur esse casus quæstionis. Contrarium tamen credo. quia destructa et destruitur etiam priuilegium: & si rescindetur, non habebitur illud priuilegium, nihil enim dicendum priuilegiatus auctoritate fiat, per notata per doct. signanter per Ioannem de Imol. in lege. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verborum obligationibus. ad finem sic etiam videmus, cassata veteri in habitata testamentum posse, nisi auctoritate principis secundum Innocentium in capitu. Pisanis. de restitutione spoliatorum, Baldũ in lege prima versiculo. in mitio. ff. de offic. præfect. vrb. facit etiam. l. pater §. Insculanus. ff. de legatis tertio, neque obstat dicta lex. filiæ. § à Titia. quia ibi fuimus in casu, qui tantum pendebat à voluntate testatoris, de cuius mente id eo præsumitur, non reuocasse legatum ancillæ Agatheæ. de qua ibi. quia aliam quam post alienationem primæ Agatheæ habuit, vocabit eodem nomine Agatheam. in qua stione vero. o. tostra hoc non dependet a potestate patris constituentis maioriam. sed à potestate, & licentia regis, & huius sententiæ fuit dictus Christophorus de Mies. vir doctissimus in dicto suis quæstionibus.

19. quæst.

¶ Quid autem si rex concedit licentiam faciendi maioriam, pro ut ipse vellet, liberam sibi in hoc pactestatem concedens, an per hoc solemnitates iuris ciuilis, & incapacitates hæredum videntur sublatæ, vt dicta casu, possit relinquere maioriam alicui incapaci? videtur, quod sic, vt in lege prima, iuncta. l. neque in. §. deportati. & quæ ibi Bartolus. ff. de testamen. milita. cogita tamen & vide quæ supenus dixi. & per talem clausulam non tollunturea quæ sunt iuris naturalis, sed quæ sunt iuris ciuilis.

20. quæst.

¶ Quid autem si quis fecit maioriam cum licentia principis, quæ expirauit post factam maioriam, potest ea vio constituens cancellauit, seu iuticiui instrumentum maioriæ: post modum pœnitentia ductus, vult illam valere, an possit? & videtur quod non: quia licentia expirauit per constitutionem validam, quæ facta fuit vnde cũ pœnitet & vult, quod valeat reperiturlime licentia facit text. in lege penul. §. fina. ff. de bonorum possessio. contra tabu. ibi neque putauerit quisquam nuda voluntate constitui testamentum.

21. quæst.

¶ Præterea eadem solemnitas requiritur in actu reparando, quæ in faciendo. l. si vi proponis. Ita sequenda C. de nupt. & quod ibi notat Baldus, & multa in materia cutuular Iason in repetitio. l. quoniamus. ff. de flumin. in sua. quæstione de Molendinorum totum de lructo. In contrarium tamen videtur quod notat Abbas per textum ibi in capitulo. per iuris. de donatio. in quarto nota. vbi not. quod qui reintegrat, non dicitur de nouo facere. vide licentia prius concessa, durat in tali reintegratione, & dicta lex si vt proponis. non videtur obstare: quia ibi erat ius patri quæsitum ex mortio ad dotem, quam dedit filiæ: in casu vero proposito nullum ius erat quæsitum regi, ita vt ab eo noua licencia requireretur. Præterea de mente principis fuit concedere licentiam, nedum ad primum actum constituendi maioriam, ita et validum. sed etiam ad secundum actum, si primus ex aliqua causa corruerit. scilicet enim princeps istum actum de sui natura reuocabilem vsque ad mortem. l. quadragesimo quarto. in ordinamen. Tam. vnde iuxta natum actus videtur dedisse licentiam. argumento. l. fina. & quæ ibi notantur. C. de non numera. pecun. & etiam de constitutione maioriæ, quæ effectum habere tenebit non de reuocabili, iuxta ea quæ late tradit Felinus in capitulo secundo. de treug. & pac ad intellectum. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum significatione. & conferunt multum in ista materia notabilia verba Bald. per textum ibi in capitu. cum accessissent. de constitu. columna quinta. numero decimo septimo. vbi ponit hæc verba. Item not. quod vbi resurgit dignitas resurgit confirmatio dignitatis: quia resurgit per dispositionem iuris communis: neque est opus, quod papa de nouo confirmet statutum, super hoc edictum ex quo non intelligitur noua creatio: sed quodammodo redire ad naturam suam. facit. l. defertur. §. fina. ff. de iure fisci. l. fina ff. de mino. vbi respondet Bald. ad dictant legem, si vt proponis. & paulo inferius eodem numero dicit oportet, quod in noua creatione interuenat autoritas summi pontificis. sed in reparatione non requritur noua auctoritas Papæ, subdit que notabilia verba porrò non dicitur omnino extincta, quando superest aliqua spes, vel indicium reparationis, vel aliquis habitus, vel figura remanet, vel memoria in codicibus ecclesiæ, non

In nouarum copia est. l. 4. tit. 7. libro 5.

cancellatis, allegat. l. peculium, §. si opem. ff. de pecul. quod satis confert ad quæstionem istam: nam hic licentia regis non fuit incisa: sed mansit originalis & in registro, quam cum construens non in ridisset seu in ridi fecisset, non fuit actus maioriæ totaliter destructus: nam manserunt reliquæ licentiæ (vide quæ dixi in lege vigesima quarta tituli primo eadem partita. & l. fina. ff. de his quæ in testamento.) imo & in sortiorius terminis ego induco dictum capitulum cum accessisset: nam certum est quod nova dignitas non potest creari in ecclesia, sine licentia papæ. vt in capitulo primo vigesima secunda distinctione & tamen ea ratione: quia ab antiquo illæ dignitas principeratus, de quatibi fuit in alla ecclesia fuit per sedem authoritate papæ illa dignitas fuisset extincta: tamen potuit solum capitulum illam reparare ex primeua licentia, licet extinctio authoritate papæ facta fuisset, quod est singulare ad istam quæstionem vt & si Rex consensisset renouationi maioriæ factæ, per constituentem tantum si constituum valet pœnitere & reparare maioriam, potenc ex primeua licentia.

22. quæst. ¶ Et quid si licentia Regis detur Titio comiti, & sic sub nomine proprio & dignitatis sui nus eomes illa non viatur, poterit vt eius successor decidere ex his quæ dixit Baldus in capitulo primo §. Marthio. verticulo. Pone concessum est principi legium, de his qui feudū dare possunt. Et facit quod notat Bald. in lege prima. §. si defunctus. ff. de rebus eorum.

23. quæst. ¶ Sed quæro de pulchra quæstione, sæpe, vt ex more videmus, Rex solet concedere facultates ad vendendum, & alienandum aliquas res maioriæ, seu obligandi eas pro dote & aliis: quod de iure videtur principeni facere posse: tum ex eiusprinulegio vires sumpsit maioria, iuxta nota. per Baldum in lege. qui se patris. C. vnde libe. colum. na antepenul. & tiadiitur in plerisque locis, & fatit ad hoc quod notat Baldus in capitulo primo. §. hoc quoque. columna secunda. versiculo. acriter quæstio. de fuer relsio. feud. & quia si lex mortua introduxit res prohibita alienari pro restitutione dotis, vel aliis, vt in authenti. res quæ. C. communia de legatis. idem dicendum in lege viua, quæ est principi An sit dare aliquem modum, vt Regi tollatur potestas dandi talem facultatem, ex qua potest venire subuersio maioriæ? & videtur dicendum quod licet licet, quod licentia ad maioriam detur propter pecuniam, vel in remuneratione, seu solutione aliquius seruitij, vel quia princeps sibi aliquid debebat, & principem libet auit hoc acto, vt detur sibi talis licentia: quia tum tali casu habeatur licentia mediante consilio cum principe: erit irreuocabilis, & non poterit princeps in eius inbuersione dare prædictā facultatē vendendi seu extrahēdi aliquā rem à maioria, q probatur ex nota per glo. in lege. quod semel. ff. de decre ab ordin. faciens. & in. l. seruenda ff. de mu. minuenta. & Bartolum vi robique. & ide Bartolum in lege. omnes populi. ff. de iustitia & iure. nu. 29. Bald. in dicta lege. qui se patris. Paul. de Castr. in lege. dignaxox. C. de legib.

¶ Notabis tamen singulariter ad id quod dixi principem posse dare talem licentiam vendendi, vel alienandi, quod possessor maioriæ, cui data fuit talis facultas vendidit: sed adhuc pretium non recepit vel fuit cepit, non consumpsit, quod eo mortuo rahspecunia pertinebit tantum ad successorem in maioria, vt in bonis maioriæ conuertatur, & non ad alios filios vel hæredes per text nota in lege. si operarum iudicio. ff. de ope. liberto. iuncta gloss. ibi sed quare in terra. Quarto præterea licet ex lege huiusma. 42. licentia debeat præcedere ad maioriam tamen si sine licentia fiat & à principe cōsumetur ienet maioria. quid si aliquis fecit maioriam sine licentia, supplicauit tamen Regi in suo testamento vt eam confirmaret & mortuus est ante confirmationem & hæredi tate iam eius filius delata an si princeps confirmaret postea petente filio maiore tenebit maioria? videtur quod sic ex notatis per Bartolum in lege. Gallus. §. quid si iratum. colum. fina. versi. quando quæ ipse filius petit se legitimari & tunc si pater hoc disposuisset in testamento & tr. ff. de liberis & posthumis. & vide infra eadem gloss. versic. sed an si quis.

24. quæst. Illa est. l. 3 n 7 li. 5. nouæ rec.

25. quæst. ¶ Sed pone quod quis leget filio talem rem in tertia parte bonorum ex lege tegmin maioriam quietiam dicit vel lego illi talem rem & rales de quibus facio maioriam, si Rex confirmaneni cui supplico vt confirmet, quo facto mortuus est ante confirmationem, item & mortuus filius in quem fecit maioriam antequam princeps super hoc aliquid declararet, an transmittet ad suos descendentes primam partem legati, illam videlicet rem, quam reliquit in tertia parte bonorum, quæ non egebat principis confirmatione? & videtur quod neque illam transmittat, neque eius filius potent petere confirmationem à principe alterius partis legati, sicut certum quia rehum, si princeps confirmaret & hoc per text. in lege eam tia. in princi. ff. quando dies legatedit. & ibi Bartolum. & eodem titulo. l. cum illud. neque obstat ad hoc. l. si vsusfructus. eodem titu. quia loquitur quando vnum legatum deficit ex morte ipsius, cui legatur, vnde purificatur aliud seu prima pars alternatiuæ, ex quo sequitur quod si legatum fieret isto modo, relinquo filio meo talem rem in maioriā, vel talem & talem si filius meus se obligaueritsoluere fratribus suis certa quantitate, vel quid aliud vel si voluerit hoc soluere: tunc enim si moriatur filius antei implementum conditionis, valebit prima pars legati seu alternatiuæ quia punctatur primum relictum, vt habetur in dict. l. si vsusfructus. in princip.

¶ Item si defunctus non ita alternatiuē legaret: sed per viam legati de plus bus rebus faceret maioriam in filium maiorem supplicando Regi. vt eam confirmaret. & quod si princeps non confirmaret, quod faciebat maioriam de vna ex illis in tertia bonorum: tunc enim si moriatur filius ante quam princeps declaret, trāsmittetad filium rem, quæ relicta est in tertia bonorum. l. si quis ita sic scripsit. ff. de hæredibus instituen. neque obliabit. l. huiusmodi ff. quando res legata cedit, quia in illo casu in omnem euentum res legata erat peruētura iure maioriæ: quod non est in casu. l. huiusmodi. & quia quando relinquitur iure maioriæ non solū relinquitur primo: vetū omnibus descendentibus, & sic non est quid tu aetetur de iure transmittendi, seu de die legati cedentis. Imo tum in omnem euentum illa rei debeat esse ma ioriæ, posset filius accipere eius possessionem statim, pro quo facit gloss. in dicta lege. huiusmodi. & l. Iulianus ff de condictio. indeb l. cum quidam. ff de aequirenda hæreditate. l. antiqui. ff si pars hære. per. l. si patet. ff. de solut. si duobus. §. fin. & lege. qui filiabus §. primo. ff. de legatis. 1.

¶ Nota etiam in materia isti quod facultas principis data ad faciendum maioriam per viam testamenti, vel durationis inter viuos, vel vt vellet, intelligi debet dumtodo ille cui datur sit capax fictionis testamenti. l. verbis. ff de verborum significatio. & §. in extranen. insti. de hæredi. qualita. & diffe. fat it. l. si quando. C. de inofficio. testamen.

¶ Item nota, quod si quis fecit maioriam, & misit ad Regem, vt confirmaret, & in pote confirmationis, qui maioria fecit vt furiosus, quod non tenebit confirmatio. l. si quis alicui. ff. de acquir. hære. & vide. l. fi. & ibi glo. & Bart. ff. de bono posset

¶ Item & aduerte, quia & in filis facultatibus concedit ur, quod possit addere, & augere in maioria, quicquid voluerit, & multo iorem potent dubitari, in iis quæ addit, an videtur repetere titulo maioriæ & vt bona quæ addit sint maioriæ ad quod vide text. notabilem. in. l. Scæuola. ff. de verborum significa. & l. liberti. ff. de conditio. & demonstratio. & tunge dicta Bartolo. l. si pibi pure in fine. ff. de leg. 3.

26. quæst. ¶ Sed quid si mercatorhuius regni exercet mercantiaiaextra regnum, vbi nō est necessaria ista facultas ad maioriam in qua legitima filiorum non est ita ampla, prout est in isti regnis, an poterit de iis bonis consistentibus extra regnum disponere vt emantur ex eis bona quæ sint maioriæ vel vinculando illa prout possunt ciues regni vbi sunt mercantiæ? videtur dicendum quod non: & quod talia bona mobilia debent sequi personam ex eo quod Baldus vult in lege mercatores. C. de commer. & mercato. dicens quod mobilia concernunt personā: immobilia autem terrorium, vbi sita sunt, & in istis mercantijs seu mobilibus, quæ non sunt perpetuo destinata ad locum, vbi sunt. Idem vult & pulchre Saly cetus in lege prima. C. de summa trinita. & fide catholi. l. ex facto. §. terum autem. ff. de hæredi. instituen. l. xxc. 1. §. legaterai ff de lega. tertio. & tradi latius Ioan. lechner in suo tracta. in risp in nogeniturā. filio secundo quæstio. 8. vbi allegat dictum Bald. quod facit in oppositum. & ipse allegat de pareiura. fi. & debet dicere de pace tenenda. colum. secunda. numero. 9. vbi dicit, quod bona mobilia centenium de terrorio vbi reperiuntur. & quod populo seu fisco filiu loci consistantur sed tandem reside in rouchinia Salyce. vbi supra. an sint ibi perpetuo destinata vel ne. Quidam eu esset dicendum si bona essent immobilia? vide per dictum Ioannem in. d. tracta. & libro. quæst 7. vbi late.

27. quæst.

28. quæst. ¶ Et quid si habens facultatem ad faciendum maioriam cum eam facit dicit quod faci disponendo de tertia & quinta bonorum: bona tamen quæ ponit in maioria ex redunt tertiam & quintam, an sustinebitur maioria, vt iure facultatis? vide quod dicit Bartolus in lege. ambitiosa. in fi. ff de decre ab ordi. fa. i. & in. q. per cum disputatio, quam ibi refert. & vide text & ibi Abb. in c. nisi essent. de præben.

¶ Nota etiam quod si habens facultatem fecit maioriam, si postea imperrei facultatem vt possit eam reuocare, non videtur ex sola impetratione istia illam reuocare l. fonna. §. fin ff. de censib & ex. cum glosin cap. ex tenore. de rescript.

29. quæst. ¶ Item quid si ex fatuitate regia, vel ex dispositione legis thauri, reuocet quis maioriam factam, in filium maiorem cum certo onere de prestando alij filij certam quantitatem, & instituat maioriam in secundum filium non repetendi dictum grauamen, an censeatur repetitum? vide tur quod sic per text. & quod ibi notat Bartolus in. l. Cato. in princi. ff. de ali. & ciba lega.

Que est l. 44. n. 2. & in no. rec. est. l. 4 ti. 7. libr. 5.

30. quæst. ¶ Sed quid si rex concessit facultatem faciendi maioriam, sub conditione vxor eius vel talis eorum filius consensit: contingit quod is eum dat a fuit talis facultas, fecit maioriam de rebus designatis, dicens quod ita fac: sub conditione prædicta, si vxor vel filius consenserit: & de illum consensit, vxor vel filius eo tamen tempore, quo iam ille qui fecit maioriam erat depotatus, vel apud hostes, vel in articulo mortis cum eis loquela, an valebit conditio illa maioriam? & facit quod nō valeat notabile dictum Bar. in l. 1. quam in principio. ff. vt lega. seu fideicommissa. nota, quod sort: bene procedetet in eo, qui de iure laiseras incapax ad faciendum actum, velutis in eo, cuius bona iam erant, indicata, quo casu loquitur Bartol. vel in capto apud hostes non tamen sortepro cedere in eo, qui de facto non poterat, vt in eo qui pet didit loquelam nam cum ille pra sumatur in eadem voluntate dinarec. eum iudicet de proba glo. in capitulo de nepti. 31. quæstio. 2. & accedat consensus tempore habili, de iure ad actum. videm quod actum ta si casu teneret non tamen teneret si consensus accederet post mortem eius, qui fecit: vt probat text. per locum ab specialiter. l. si pater. ff. de manu. vindi.

31. quæst. ¶ Sed pone quod data est facultas ad maioriam faciendam sub conditione, si dotaverit eo uperetur filias, pater vero dotauit filias tradens eis certa bona in dotem, & fecit de aliis bonis maioriam, & postmodum illa bona fuerunt filiabus euicta, an filiæ poterunt agere de euictione, vel eis dare maioriam, tanquam non seruata conditione? vi. text. cum glo. qui videtur probare quod sic. in l. si vero. 6. §. si patronus. ff. de bonis libertorum.

32 quæst. ¶ Item quid si princeps concessit facultatem faciendi maioriam in vnum ex filijs, quem elegerit, an potest eam facere in casu quo non habet nisi vnum tantum filium? & videbatur quod non. per l. 1. in princ. nuncupat vnum. ff. de adsign. liber. glo. in l. si de adsignatione libertorum facta quia principi intentio in hoc non repugnat. imo magis fauet quando vnus tantum esset filius, ex quo præcedicium alijs non irrogatur, & quia dictæ. l. procedunt in melioratione inter plures, quæ non cadit in vno maioria vero bene cadit in vno.

¶ Aduertendum etiam quod istud licentia seu facultas regia, quando est necessaria ad maioriam faciendam, debet præcedere, vt cauetur lege thaurina. 41. bene tamen sufficet esse post factam maioriam, si princeps eam confirmauerit, vt eadem lege colligitur & probatur ex iuris quæ notat Hostien. Card. & Abb. in capitulo tuti de electi. & pra pio Alexand. in. c. quicunque. el secundo 30. distin. Sed dubitatur est an possit alter alterum confirmare nempe si fecit fecit ei rem aut maioriam? fecerat eam per viam donationis inter viuos? & videtur quod sic. in illa tione non se. pata vel velcum ex causa nun onerosa facta. sic. in. text. l. 44. in ordina. thaurin. illa tamen lex loquitur, quando præcessit licentia, non quando confirmatio fuit subsecuta sed videtur esse in dicendum, quia talis confirmatio in eligenda est, secundum naturam actus qui confirmatur. l. fina. C. de non numer. pecu. in cogita. Sed quid si ille qui fecit fecit maioria, erat incapax, & Rex habuit auctorem, an qui confirmat maioriam potest euocare in casu, quo potest euocari maioria? & ex dictis Alexandri videtur quod sic. in decisio quod an ipse constituens maioriam ignorabat habilitatem, & potest euocare cum fecit, aut sciebat & non potest. videtur per eum.

¶ Aduertendum etiam quod ex licentia ad faciendum maioriam in vnum ex filijs, si deficiat in filius potest fieri in filiam filiam, vt dixi in l. 2. nu. 15. secunda parte, & vide l. 2. §. his sibi vtique & filiabus. ff. ad Tertul. & ibi Barto.

35. quæst. ¶ Et quid si concedatur facultas faciendi maioriam alicui in vnum de consanguineis suis, an possit in consanguineos ex parte matris? text. videtur quod non in. l. 1. ff. de iure immu. sed attenta consuetudine loquendi in vulgari in Hispania contrarium crederem.

36. quæst. ¶ Sed in vero quid si Rex renouetur concessiones facultatis ad maioriam per se à talis impetrat concessas, an est. ex iustis renouationis extendatur ad maioriam ante factas & preterita quarum iam ellin donatarium iam translatum dominium? & videtur quod non ex dicto Bald. in. l. 1. col. 3. ver sicu. & facit ad quæstionem. ff. lo. mat vbi videas, quia vult quod dominium non euocetur iam translatum, & si princeps euocaret etiam quoad effectus sequutos.

37. quæst. ¶ Item quæro an per talem euocationem facultatum suluertantur, etiam maioriæ iuxta lege tegnum terij & quinta licentia pullum abiq, alijs facultate? & videtur quod non quia princeps sumi non legis autem privilegium. & ad hoc facit bonus text. in lege nam similes. ff. de iuris. rupt.

38. quæst. ¶ Item quæro cum ex lege thaurina licentia Regis debet præcedere maioriam, & non sufficit illa subsequatur an hoc proceder, etiam si facta sit maioriam vnicum tantum habuisset filium? & in hoc in quæstionibus illustrium doctissimi de Messeri reperi quamlibet dictam legem thaurin, nisi ille qui fecit pater maioriam esset vnicus patris sui. & hoc dicebat esse singulare & verum, allegabat text. & ibi Barto. in. 3. oppo. in. l. posthumus. in prin. ff. de iniust. rup. de quo ego dubito cū non reperiam rationem diuersitatis, an sit vnicus filius, cum eadem quantitas, ligis in ae debeatur vni, quæ & pluribusimo & maior: eum si vnus sit non cadat melioratio terdi, neque quinti & ex vinculis & prohibitionibus maioriæ eadem læsio inferatur quod & gravamen filio vnico, sicut si essent plures, limitabatur etiam dictam. l. thaurinam in casu quo ante maioriam fuit data facultas: nam si eius vigore facta fuit repositeuocetur, vel ex aliqua causa desinat, si postea Rex iterū eam concedat reconualescer maioria pet. l. si quis filio ex hæredato 3. in tum. ff. de iniust. rupto. & ibi Bart. in princip & in pe. oppo. & in dictad. posthumus in prin. in. 3. oppo.

¶ Sed pone quod caueretur in maioriæ inuestitura, quod filius bastardus legitimatus possit succedere in maioria, si sibi a parte relinquatur. pater ante legitimationem reliquit maioriam filio bastardo non dum legitimato, legitimant tamen cum postea, an succedet in maioria? videtur quod non tam ex dicta legis thaurinæ dispositione quæ facitur argumentum, quam per. l. in tempus. &. l. si extraneum. 5. 1. ff. de hæredib instituen. 39. quæst. Et nota de qua. 3.

¶ Quid tamen si cum impetrat legitimationem vel alias cum legitimat dicit quod facit hoc vi succedat in maioriæ vel quod sufficiat arg. l. si quis hæres. ff. de iniust. rupto. & l. Panphilo. §. propositum. ff. de lega. 3. & bene conferunt quæ tradit Iason in repetitione. l. quominus. ff. de fiumi. 21. q. 40. quæst.

¶ Item notatu quod si maioria fiet et sub conditione si princeps eam confirmet tenebit si sequatur confirmatio ex. l. hauri & vi. 12. q. 5. in capitulo quia Ioanne. 42. & nota de qua supra.

¶ Item pone quod habens facultatem fecit maioriam in filium, & cum habet ex vxore in prægnante, dixit, quod posthumo vel posthumæ quæ erat in vtero legabat mille pro alimentis, contigit quod nascuntur duo masculus, & fœmina ex eodem ventre, an vitiabitur constitutio maioriæ? dic quod non, sed quilibet posthumorum habebit mille, quæ fuerant relicta. l. in scriptum in prin. ff. de libe. & post. glo. & Bar. in. l. 3. §. fin. ff. eodem. glo. in. l. 3. ff. de iniust. rupt. in verbo. si nascuntur. 41. quæst.

¶ Aduertendum, licet ex. l. Taurina licentia debeat præcedere, hoc procedet quando alia non esset valida constitutio maioriæ, si tamen sine licentia esset valida tamen ad valorem aliquarum vocationum vel priuilegiorum alienationis, seu alias qualitates esset necessaria facultas regia, si talis facultas subsequatur constitutionem, bene tenebit & vna connectetur in aliam. vnde desuetio constituere cum prima maioria tenebit subsecuta facultate ad illas qualitates, quæ erant necessaria ad eius valorem. ar. text. cum glo. & ibi Bar. colum. 2. in. l. 2. in prin. ff. de vulg. & pupil. licet enim prius fecerit maioriam sine regali licentia illa confirmabitur seu validabitur, si postea habeat licentiam regiam ad constituendum maioriam, vt probatur per text. in. l. si quis filio. 5. iuriuum ff. de iniust. rup. & ibi Barto. & vide multa quæ in proposito adduci possunt de quibus pesta. in repetitio. le quominus. ff. de fiumi. 9. 21 cogita tamen. 42. & nota quæst. 41.

¶ Sed quæro iuxta ea quæ post principium huius glo. dixi quod Rex concessit facultatem alicui faciendi maioriam in quarta parte bonorum suorum, an per hoc videatur sibi subiata facultas, ne faciat in tertia iuxta. l. regnum in quo videtur dicendum quod non per textum in. l. non tantum §. si emancipatus. ff. de bo. poss. contra tabu. & ibi Bar. & facit. l. legatum ff. de fundo instru. neque obstat. l. hita quis ff. de vulg. & pupil. quia responde, vt ibi per Bart. 42. quæst.

¶ Quid autem si Rex dedit facultatem faciendi maioriam alicui in vni cum filium, quem tunc habebat & postea inscriuit sibi alius filius, an poterit facere maioriam adhuc ex vigore facultatis? dic quod non per text. in. l. ex facto in prin. ff. de vulg. & pupil. 43. quæst.

¶ Item aduerte, quod si non habenti facultatem fecit maioriam per viam donationis in vnum, & in eius defectum in alium, translato dominio in primum, non transfertur in secundum in mutuo filio. vnde si primus alienarer, vel alij contederet teneret alienatio. ita colligetur ex decisione quadam Guidonis in decisio. Delphinatus quæstione. 31. & in milleg de carente facultate a principe vel a lege propter ea quæ habentur in l. 7 titu. 4. partita. 5. & in. l. Taurina. de qua supra proxi. 44. quæst.

¶ Quid autem si quis faciat maioriam de omnibus bonis suis, an veniant bona futura? & dic quod non. l. futa. ff. de auro & argent. legat. Bald. in. 5. similiter de contri. inuest. in fine. sed quid si princeps legitimauit ad petitionem patris vel alias filium bastardum & concessit, vt possit in eum facere maioriam, an versa vice videatur data eadem licentia filio, vt forte dictatus de his, quæ acquisiuit faciat maioriam in patrem, ex vigore facultatis, licet necessaria? vide per Felinum in capitulo postulasti. de rescriptis in qua questione illa an extendatur dispensatio ex eius dictis videatur quod non. ¶ Pone autem, quod Rex dedit licentiam faciendi maioriam filio illegitimo, quia is cum dicit nō habebat filiū, an si postmodum patetur sibi filius, quo cum ex ista facultate facere 45. quæst.

46 quæst.

leyes deste nuestro libro. O trofisi el testador, mandasse fazer [a] de su cuerpo e de sus huessos[b], o en fecho de su sepultura[c], alguna cosa, que fuesse cõtra ley[d] o contra la vsada costumbre de la tierra o cõtra su fama, o a deshonrra de los parientes del, non deue ser guardado tal mandamiento: e aura la manda aquel a quien fue mandado algo, porque fiziesse esto, maguer non lo cumpla.

¶ *Ley. XXXIII. Como vale la manda que es fecha a muchos, e en que manera la deuẽ partir.*

¶ *Lex. XXXIII.*

Si eadem res vni vel pluribus legatur coniunctim vel diuisim, valet legatum & æqualiter eam diuident. & si eorum aliquis ante testatorem moriatur: vel si in vita testatoris parti suæ renuntiet, vel alias ei non pertinet: tunc portio sua accrescet collegatariis. h.d.

AVno o a muchos [e] puede ser fecha mãda de vna cosa. E quãdo la fazen a muchos, quier sea fecha a todos ayuntadamẽte, o a cada vno por si: vale la manda, e deuẽ la partir todos entre si egualmẽte. E si por auẽtura, alguno dellos muriere enãte q̃ el testador [g] o biuiẽdo renũciasse su parte [h]: o acaesciesse otra razõ algũa [i], porq̃ non la ouiesse [f] aq̃l aquiẽ fuera mãdada: estõce acresceseya [k] aq̃lla parte a todos los otros, aquiẽ

¶ *En muchos.* 1 Prosequitur nora. p. Azo. C. eodem. in summa. col. 7. verbicul item legari potest vni & legari potest pluribus.

¶ *Por si.* Quid 2 si aliqui sint coniuncti alij vero disiuncti? dic vt per glo. & Barto. in l. pland in princip. ff. de lega primo. in glo. super verbo potestate. & intellige, vt poi Paul de Castr. in dicta lege. si plurib. columna prima. quoties coniuncti fuerunt verbis tantum, vt quia testator dixerat a quisportionibus, licet non posset negari, quin sit diuinare ad illum text.

¶ *Ley. XXXIV. Como vale la manda que es fecha a muchos, e en que manera la deuẽ partir.*

Que. 47.

Que. 48.

Si fiere hoc potest limitari si concessio principis totaliter tenderet in suorum patrui, vt quia princeps ad illum non ad illum fratris habebat affectionem. & probat ex turi illuminatio ex dictis eiusdẽ Bald. in d. l. cum acutissim in fine & facit. l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pupi. & l. socii. princ. ff. pro socio. ¶ Sed an hi quos fecit maioriam sine licentia principis, an si princeps posit illius mortem illam confirmet tenea: vide Ange. per tex. ibi quod fic in l. pe. in ad di ad Bar. C. de præpo. sacri. cubi. lib. 12. & vide text. not. in. c. quia loã nes. 12. q. 2. ¶ Quid autem si in facultate regia ad maioriam dicitur, q̃ dotatus filiabus posit facere maioriam, qualiter hoc intelligatur quod sint dotatæ. vide quæ notat Bald. in lege fin. col. 3. in quibusdam quæstionibus C. de pactis. & idem Bald. in. l. si plures col. pe. C. de condit. inser. & Bar. in d. cum plures. §. pe. ff. de admi. tuto. & in. l. titio. § titio certum ff. de condi. & demõstran. & quia docto. amplo stilo commentati sunt dictã legem. nemo potest de qua ista sunt pta est ego simi fitei illam. l. his laboribus pro communi vtilitate ornare decreui, & laboresili pro maiori parte fuerunt illius doctiviri licenciati de Mesesin quibusdam suis recollectis quæstionibus in ista materia. & tamistæ quæstiones quam alie multæ sparsæ in ista materia per istos libros partitarũ fuerunt dicti domini aliquibus per me addictis eius anima requiescat in pace qui sperabat fauente deo in ista materia maioriæ ad nostrum modum hispanum, pleniori stilo multa & practicabilia, & nota digna tradere, sed morte præuentus & quia ante mortem monasticam vitam elegit non potuit & ne miteris si aliqua ex his subiuideantur non ita digesta vt oportuit, cum quialile in dictis recollectis non habuit rem istam pro perfecte absoluta sed tantum in progressu suorum studiorum induxit, il. ad istas quæstiones, tum etiam quia mihi nomini valde occupato deficit tempus ad maiorius cogitandum. Tu lector amantissime cum casus occurrerit latius cogitabis & pro leuamine laboris tibi ista placebunt sufficit enim si cui vel in paucis amici labore consulatur l. tutori. C. de negotiis gest.

4 a ¶ *Mandasse fazer.* Concord. cum. l. seruo alieno. §. fi. & l. si quis in quilinos. §. fi. & l. filius familias. §. ædes. ff. de lega 1.

5 b ¶ *Huessos.* Concord. cum. l. quidam. in principio. ff. de conditio. institu.

6 c ¶ *O en fecho de sepultura.* Vt si mandauit sibi fieri sepulturam magni sumptus, quæ statui suo non esset conuenienis alias hæredem priuat: nam talis voluntas non est seruanda, nec hæres perderet hæreditatem ita exemplificat Paul de Castr. in dicta lege. seruo alieno. §. hinc. & facit ad eum, qui successorem in maioria tali onere grauaret, vel secundum Paul. de Castr. ibidem si mandaret, se sepelri cum melioribus vestibus, quas habebat, vel annulis vt faciebant pagani, qui de alio seculo non cogitabant. & facit ad quæstionem quam latè tractat Albericus in dicto §. fin. de milite, qui more solito cum indumentis singulis & equis coopertis sepelitur apud monasterium prædicatorum, an de illis debeatur quarta ptes by tero parrochiali vi de in latè.

7 d ¶ *Contra ley.* Adde l. conditiones contra edictu. ff. de conditio. institu & eo. tu. l. conditiones quę contra bonos mores.

¶ *Otra razon alguna.* Vide per glos. in dicto §. fi. eadem. super verbo defecerit.

¶ *Renuntiasse su parte.* Adde. §. fi. eadem res. inst. de lega.

¶ *Acrescerseya.* Vt in. d. §. fi eadem. & in dicta lege vnica. §. in primo & § prosecundo. si tamen deficiat legatũ propter defectum legatarij, vel propter eius delictum tale quod legatum debeat fisco applicari: tunc non accrescit coniuncto vni in lege. si titio & eiqui capere non potest. ff. de legat. secundo si vero legatum deficiat ratione rei legatæ. tunc etiam non accrescet coniuncto, vt in l. huiusmodi. § titio. ff. de lega. primo. si vero legatum deficiat ratione personæ legatarij, vel mixta consideratione rei, & personæ legatarij, vel plus legantis, tunc dic vt in. l. pland. §. si duobus &. §. sequenti ff. de lega. primo. & vide in ista materia singulariter per Bartol. in dicta lege. huiusmodi. §. fi titio. et primo. cum aliquibus ibi additis per Ioann. de Imol. & Alexand. quia. l. ista tractat de materia iuris accrescendi inter collegatarios. ad le latus. in. l. vnica. §. his ita diffinitis. C. de caducis tollend. & in. l. e conuicti. vbi Barto. latissime ff. de leg. tertio. Et aliqua ex multis, quæ in ista materia cumulam hic annotare decreui: nam & si conditio adiecta vni coniunctorum in eius persona deficiat, non ex hoc minuitur, imo augetur ius alterius. l. si tibi & ei qui. ff. de lega tertio. quæ lex est satis notabilis. not. etiam quod in habitatione pluribus relicta, habet locum ius accrescendi. vide. l. codicillis. in princip. & ibi Barto. ff. de vsufruct. lega. Item habet locũ inter duos correos, quibus est relicta liberatio latus & ita Barto. ff. de libera. lega. Item etiam ius accrescendi habet locum in legitima vt de per Bald in. l. vnica. §. in primo. columna terna. C. de caducis tollend. & vide de hoc plenius per Alexand. in. l. pland. §. si duobus. columna tertia. ff. de legatis primo. Et vtrum filio instituto in legitima tantum accrescat totum residuum, per ius accrescendi: vide Bald. in. l. vnica. columna sexta. C. quando non petent. partes. habet etiam ius accrescendi locum in donationibus causa mortis. l. vnica. §. cum autem. C. de caducis tollen. adde Bal. quem vide in. l. vnica. columna decimatertia. C. quando non petentium partes. Aduerte etiam quod coniunctus per ius accrescendi præfertur venientibus ab intestato, in eo, quod non potest capere coniunctus ratione incapacitatis. vide per Bald in. l. eam quam. columna fina. C. de fideicom. dixit etiam Bal. in. l. vnica. §. in primo. in princip. C. de caducis toll. quod etiam inutilis coniunctio patit ius accrescendi. Quare etiam Bald. in dicta lege vnica. §. vbi autem columna penultima an si dispensatum sit cum parte, quod possit legare duobus filijs suis spuriis vsque ad certam quantitatem, vel quidquid patet voluent; nun-

Quæst. l.

Quæst. 2.

quid inter eos habebit locum ius accrescendi? & primo dicit videri quod non, quia dispensatio vt odiosa est restringenda: sed contrarium videtur secundum eum, quia voluntas testatoris fauorabilis est & ampliandaⁿ. denuo dicit de hoc minimè dubitandum, si essent legitimati.

Quæst. 3. ¶ Et potest inducti ad quæstionem maioriæ, vt si ex primiegio principis quis fecit matrimonium in duos filios, vel nepotes spurios, quodin defectum vnus alter habeat totum per ius accrescendi, quando maioria fieret p modum vltimæ voluntatis: dixit tamen Bald. in l. senium. in fin. C. qui testamen. facere. poss. quod testum quod eapit vires ex dispensatione non recipitur accrescendi. vide etiam per Bald in. d. §. vbi aut. An in casu per sententiam habeat locum ius accrescendi? dixit etiam Bald. in l. vnica columna quarta. C. quando non peten. partes. quod etiam contra exclusum per præscriptionem habeat locum ius accrescendi. & in. l. illa, quinta sexta & aliis col. Bald. late tractat de istamateria iuris accrescendi, & ibi Bald. column. septima. dixit quodius accrescendi est eiusdem conditionis, & prærogatiuæ, & rationis, cuiusest suum principale, vide etiam ibi per eum in. 13. colum. an ius accrescendi locum habeat in iurisdictione ordinaria, vel delegata vel arbitraria? & ibi per additionatores eum, an habeat locum in salariis, vide in additio superpar. e contrariis. & etiam ibidem per Bald. an in vocibus habeat locum ius accrescendi, & ius accrescendi est eodem iure aliquid accrescere, nec est necessaria noua agnitio Bald. de duobus fratribus a capitaneo inuestis vide t. secundam. § si duo. ff. de bonor. poss. f. secundum tabu. & potest coniunctim non omnibus sed coniuncto accrescere disiunctim, omnibus. l. hæredes ff. de hæred. instit. ¶ Nunc vero idiuitur ad aliquas, in quibus cessat ius accrescendi & primo cessat inter coniunctos coniunctione legali, in legatis text. noti ibi. in. l. & proculo. ff. de lega. secundo. quod si unus nisi legum esset pro non scripto. l. 1. eiusd. §. si tetuo communi ff. pro socio. & subiunta per. l. filius §. sequens quæstio. ff. de fals. in hæreditate vero inter coniunctos coniunctione etiam legali, locus est iuri accrescendi. l. seruus communis ab extero. ff. de acquirendo hæredi. & vide quod dicit Bald. in. l. hæc edictali. column fina. C. de secundis nup. & vide per Bald. in lege prima. columna octaua. C. quando non peten. partes. & in. d. l. hæc edictali. §. primo. colum. secunda. in vsufructu etiam inter coniunctos coniunctione legali, locus est iuri accrescendi. lege prima §. 1. ff. de vsufruct. accresc. Item ius accrescendi non habet locum post quæsitas portiones, nisi in vsufructu d. l. 1. §. si vide glo. & Paul de Castr. in. l. aquam. ff. quemadmo. seruitu. amittan. & p Bart. in. l. codicillis. ff. de vsufruct. lega. & in. l. hæredes mei. §. cum ita ff. ad Trebell. Quid tamen si aliquis petuit restitutionem, vel alli in cæ vide per glo. & Bar. in. l. sed cæ pat. ono. in prin. ff. de bono posses. & limita, vt in. l. vtrum vbi glo. ff. de assignā. libert. Item in extra re datione non habet locum ius accrescendi. Bald. in. l. 1. C. de liber. præte. & sic exhæredatus à quota non videtur exhæredatus à toto. Item licet accrescat ius, non tamen accrescit possessio sine noua apprehensione, secundum Bal. in. d. l. vnica. co. 2. C. quando nō peten. partes. & ibi de Carboniana, & aliis bonorum possessionibus. Item ius accrescendi non habet locum in portione, quæ non deficit ipso iure sed ope exceptionis. glo. cum tex. & ibi Bar. in. l. si duo potronis in prin. ff. de iure eiur. vide per Ias. in. l. si mihi & tutio. colu. 3. ff. de verbo. oblig. Item non habet locū ius accrescendi in aequisitorum resolutione, secundum Azo. in summa. C. de assignan. libert. nisi in duobus casibus. ¹ in assignatione libertorū, & in vsufructu formali non autem in dominio directo, vel vtili. adde Bal in aut. si quas rumas. colum. si. vero casu C de summa trim. & si de Catho. & per Ias. in. d. l. si mihi & tutio. col. 5. Item ius accrescendi non habet locum de possessione natuali ad ciuile. glo. & ibi Bar. in. l. sed & si non. ff. de aequir. poss. Item verba testatoris impedientius accrescendi. l. Luctus. 5. qui habebat. ff. ad Trebel. vide Bar. in. l. pater filii. col. pen. ff. de Inoffici. testa. Bal. in. l. 14. col. C. de sacros. eccle. & in. l. vnica col. 7. C. quādo non peten. partes. & vide Balin. l. 1. col. 4. C. de secund nup. Item non habet locum in relicto alimentorum. l. dominus. ff. de vsufruc. Bal. in d. l. 14. col. C. de sacros. eccle & in. d. l. dominus. quod nota ad filios spurios. Quid autem de fructibus canonicatus vacantis, an accrescat aliis canonicis, vel ecclesiæ? Bald. dicit quod ecclesiæ. in. l. 1. on plures. C. de sacrosan. eccle. Item nota quod testator in legatis, potest tollere sua voluntate ius accrescendi. vide p Bart. in d. l. 10 coniunctī. colum. 10. ff. de ele g. 3. & in. d. l. patet filium. colum. pen. ff. de inoffici testa. in tepet. & vide per Bald. in. l. quotiens. ff. de hæredib. institu. & in. l. fina. C. si quis omis. caus. testa. Etan iuri accrescendi possit renuntiari, vide per Bald. in. d. l. vnica. columna 9. C. quando non peten. partes. Item qui admittitur ad legatum, de iure spectat non habetius accrescendi. l. mulier, & titio. ff. de condito. & demonstra. vide ibi per Bartol. & docto. non pauci pendas ista, sed gaudeo cum laboribus meis: & hæc summula sit tibi gemmula.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Quæst. 6.

a ¶ *Como si dixesse.* Nota istud exemplum, & hic dicuntur coniunctæ & verbis, secundum glossin lege prima. §. fina ff. de vsufruct. accres. & tenet Bart. o. in. l. e coniuncti ff. de lega. tertio. columna sexta. verticu. tertio loco. principaliter quarto contrarium. imo, quod isti sint coniuncti verbis. sed dimuncti re: quia testator à principio videtur diuisisse inter eos, tenuerunt Petrus & Cynus. in. l. vnica. §. vbi aut. C. de caducis tollend. quam opinionem dicit veriorem in puncto. Alexan. in. l. planè §. si coniunctim. ff. de lega. primo. colum. na prima. ista l. partitarum neque facit pro opinione glossæ & Bart. neque pro contrariis imò possit dici, quod faciat pro opinione Petri & Cyni: nam ponit exemplum quando mio & Seio lego decem nam cum tunc intelligatur de eisdem decem, vt in lege. si qui testamento. in princip. ff. de lega. primo ergo æquis partibus videntur voeiri, & sic etiam coniuncti verbis sed non re: sed dic quod imo & isto casu tuntre & verbis coniuncti. & facient sibi partes per concursum, fiet cum fundus legatur.

7

b ¶ *Apartadamente. &c.* Isti sunt coniuncti re: sed disiuncti verbis, vt hic & in dicta lege. re coniuncti. ff. de lega tertio vbi Barto. columna tertia. verticu. primo. de coniunctis re tantum, & si vnus istorum acceptat legatum: alter vero non acceptat, neque repudiat, post si ille qui acceptauit haberet totam rem legatam, & illam vendere: vide per Bald. in. l. vnica. §. vbi autem. C. de caducis tollen. columna penultima. verticu. extra quarto. qui dicit, quod quando legatum est purum, cum ambo legatarij ipso iure sibi faciant partes per concursum agnoscens non poterit petere totum: sed faciat assignari terminum collegatario ad acceptandum, vel repudiandum. allegat. l. cum paret. §. sed ossf. de lega secundo. & l. cum quidam ita. cum. l. sequenti. eodem titul. si autem vnit esset legatum purè, alter sub conditione: tunc dies legati pur cedit statim in solidum, & ideo interim totum peti potest: quia cessat concursus. vide ibi per eum. Quid etiam in hæreditatibus, & an si plurimus pro mortuatur aliquid in genere, an cuilibet debeatur in solidum vel concurrant? vide per Bald. in quæstione nota. in dicta lege vnica. §. cum autem. C. de caducis tollen.

8

c ¶ *Egualmente* Nam inter disiunctos verbis, coniunctos re, vnus non præstetur alij. Quid autem de aliis coniunctis, vide per Barto in. d. l. re coniuncti. verticu. 6. principaliter.

9

¶ *Lex. XXXIIII.*

Si legatum est purum, vel in diem certum mortuo testatore dominium rei sic legatæ transit in legatarium, & transmittit eum ad hæredem suum post mortem testatoris, & si ante aditam hæreditatem decedat legatarius. Si vero sit legatum conditionale, moriens legatarius ante conditionis existentiam non transmittit, imò remanet legatum apud hæredem testatoris, nisi legatarius habuerit coniunctum vel substitutum: tunc impleta postea conditione admittitur substitutus, vel coniunctus. h. d.

¶ *Ley. XXXIIII. Como las mandas deuen ser dexadas en testamento o en codicilo: e como passa el señorio dellas a los herederos e aquien las mandaren.*

fuesse mādado, como sobredicho es E tal manda se faria ayūtadamēte en esta manera, como si dixesse: el testador: mādo a fulano e a fulana tantos maruedis o tal cosa, nombrādo los todos, vno a vno señaladamēte, quantos fuessen aq̄llos aquiē lo mandasse. E apartadamente se faria la mandade vna cosa a muchos, como si dixesse: mādo a fulano tal mi viña e despues desso, dixesse en aquel mismo testamento, que mandaua aquella misma viña a otro, e despues a otro, nombrando cada vno dellos por si: e estonce todos la deuen partir entre si egualmente como dicho es.

1 a ¶ *Non valdria.* Limita, vt habetur, in l. 25. titul. 11. 3. partita. & in, l. fina. C. de hide com.

2 b ¶ *En las leyes* Vide in l. 7. & 8.

3 c ¶ *Es sentencia.* Nota bene: nam decidit circa varietatem opinionum, quæ circa hoc erant de iure communi, vt tradit in. l. titia nomo. §. cum seruus. ff. de lega. primo. & in. l. ãti tio. ff. de fact. nam vt dicebat Petrus quē refertur Cynus & Joann. de Imol. in. l. humilitodi. §. ædes ff. de leg. primo. q. ante agnitionem legati, cuã poſt aditam hæreditatem, vetũ dominium rei legatæ eſt penes hæredem, ſed fictum apud legatarũ, poſt agnitionem vero eſt verum dominium penes legatarium, alligandũ ſi fundũ ſub conditione. §. ſi titius.

N acabado testamento puede ser fecha toda manda. Otrosi en otra manera de escrito, que se faze ante cinco testigos, aq̃ llamãen latin codicilum, segũ diximos en el titulo de los testamentos. E la manda q̃ fuesse fecha en otra manera qualquier, sinon en algũa destas dos sobredichas, nõ valdria, fuera sende quãdo la fiziesse padre, o auuelo a fijo o a nieto, asi como diximos en el titulo delos testamẽtos, ẽ las leyes[b] q̃ fablan en estar azon. E aun dezimos, q̃ luego que el testador es muerto, passa el Señorio[c] dela cosa, q̃ es asi mãdada, a aquel aquien es fecha la manda. E ma guer muera enante que el heredero del testador entre la heredad, o enante que el entre la possessiõ de aquella cosa que le fue mandada, por todo esso, heredara aquella manda el su heredero[d], q̃ ouiere derecho de heredar los otros sus bienes, de aquel aquien fue fecha. E esto seria[e] si la mãda fuesse de tal manera, que fuesse fecha pura mẽte, o a tiempo cierto: mas si fuesse fecha sõ condicion, non seria assi. Ca muriendo aquel aquiẽ fue fecha la mãda, en ante que se cumpliesse la cõdicion[f], non valdria la manda, nin la podria demãdar el heredero de aq̃l aquien fuesse fecha, ãte dezimos, q̃ la deue auer el heredero del testador. Fuera sende, si aquel aquiẽ fuesse fecha la manda so cõdicion, ouiesse compañero a que fuesse mandada cõel de so vno alguna cosa, o siouiesse substituto en ella. Ca en qual

ff de lega. 1. & l. titius. la prima cum duabus sequentibus. ff. de actio. empti. communis tamen opinio est, quod vt eab adita hæreditate tradit dominium in legatarium fictè verò à morte testatoris, & hoc si legatarius acceptat nam si repudiat nunquam videtur fuisse suum, vt in. d. §. cum seruus & in. l. seruum filij. §4. ff. eod. & hoc quando legatum est purum, & tenslo communem opinionem Alex. in dict. §. cum seruus. concordat, quod aut quantur quo ad transmissionem legati & regulariter legatum acquiritur à tempore mortis testatoris. l. vnica §. cum ita. ff. & ff. in fine. C. de caducis tollend. aut quantur de acquisitione dominij & ista est triplex, quædam dominij, ficti, & tale dominium adita hæreditate si tenetur fuisse quæsitum a tempore mortis testatoris & quod ita intelligetur dict. l. titicio & l. legatum. la secunda ff. de lega. tertio. cum similibus ex eo quia aditio hæreditatis sequitur post mortem testatoris, tralitur retro & fingitur facta a tempore mortis. l. hæres quandoq; cum similibus. ff. de acquirenda hæredita. ante aditam vero hæreditatem non est verum, secundum Alexand. dicere quod aliquod dominium sit acquisitum legatario quia hæreditate non adita legata non subsistunt. Ideam quam cum aliis C de fideicom. Secunda acquisitio est dominij reuocabiliter veri, & istud acquiritur post aditam hæreditatem, ante agnitionem legati, neq; retro fingitur. & de hoc dominio loquitur l. seruo legato in principio ff. de lega. primo. & l. cum pater. §. surdo ff de lega. secundo. vbi legatum acquiritur ignorantibus. Tertia est acquisitio vere dominij irreuocabilis, quæ causatur agnitione legati, vna cum aditione hæreditatis, vt in. l. hinc isita hæreditatem. & ibi nota ff. de conditio. institu. l. proinde. ff. si certum peta. sed vt hic videsapientissime. Ista partitarum decidit, quod etiam ante aditam hæreditatem à morte testatoris dominium statim transit in legatarium. & hodie stante. l. ordina. libro quinto. titul. secundo. l. prima. hoc est magis in dubium cum perdi & l. legata debeantur; & valeant etiam non adita hæreditate. tene ergo mentis istam. Intelligo tamen vt dixi, quod sequitur repudiatione legati, fingitur nunquam fuisse acquisitum. Item intelligo istam. l. partitarum, quod ante aditam hæreditatem dominium, quod transit dicatur dicendè fictum & non verum, prout etiam dicebat glo. & Bald. & doctores in. d. §. cum seruus. quod patet: quia si verum dominium transierat legatarius haberet fructus ret legatæ habitos ante aditam hæreditatem, quos tamen non habet vt infra eodem. l. 37. igitur dominius non fuit verè: quia non facit tales fructus suos, in xta nota, per glossin. l. vnica. §. libertatibus C de caduc. tollen. vbi habetur, quod fictum dominium tale non est sufficiens ad acquirendum, vide tamen circa fructus sic ante aditam hæreditatem perceptos. quod dicam infra eodem. in dicta. l. 37. Quid autem si legatum sit ad diem certum? dic quod ante diem non transit dominium glo in. l. si ita fuit scriptum. & ibi Bar. §. primo. ff. de lega. secundo. & per Paul. de Castr. in. l. Papinianus. ff. de fetutu. l. sempronius Atalus. ff. de vsufru. lega. & nota quod similiter transfertur dominium in sequentem in gradu, quando contra prohibitionem testatoris res alienatur. l. peto. §. fiũ. ff. de lega. secundo. glo. in. l. §. Cõ de reb. alienni. dicnati. & vide glo. nota. in aut. ſti. vt communiter o. tetum ecclesiasticarũ collat. 1. super verbo licentiã dantus. & qd ibi dicit Bart. an propria autoritate possit apprehendere possessionem & vide per Alexan. in. l. qui absenti. §. 1. colum. ff. in vet. alias tautelas. ff. de acquirẽd. possess. & de eo qui legat, vel vendit binas ædes vna contingentiõe rectas, qualiter legatarij acquirant dominium integrum. l. binas ædes. ff. de seruitu. vrba prædio. si vero quis legat seruitutem, tunc adita hæreditate quatenus legatario, etiam ignoranti, vt in. l. si partem §. fin. ff. quem admodum seruitu. amittitur. vide per gl. & docto. in. l. vnica §. libertatibus. in glo. in. C. de caducis tollend. nam in seruitute reali, quo ad transmissionem cedit à morte testatoris quod intellige quando legatur vni vel pluribus, non habentibus concordare circa vsum seruitutis: secus si habeant concordare, vt in seruitute itineris: tunc non acquiritur antequam concordauerint. Limitare & ibi Paul. ff. de seruitu. rusticorum predio. Item & hoc limita quando seruitus fuit expressè legata secus si tacitè hoc colligatur ex voluntate defuncti: quia tunc non transfertur dominium, seu ius seruitutis absque eo, quod de nouo imponatur. l. testatrix. ff. si seruit. vendice & ibi Paul. de Castro. sic & in tacito legato non transfertur dominium. l. seruum filij. §. hna. & ibi nota ff. de lega. primo. Item nota, quod in relegata hæres non habet titulum. sed illum propriè habet legatarius solus in ipse repudiet legatum, secundum Bald. in lege prima. columna final. C. de vsur. & fructi. legato. vbi hoc intelligo post aditam hæreditatem: nam ante aditam neuter habet, secundum eum titulum efficacem vel si habet est ad rem non in re, quod sottè hodie de iure nostri regni non esset dicendum: imò dici debeat, quod cum adito hæreditatis non sit necessaria, etiam ante aditam hæreditatem habeat ius & dominium in re legata. Quid autem si in propriedate res sit testatoris sed vsusfructus sit hæredis? vide. l. si fructuarium. & ibi Batto. ff. de manu. testa. quod transit dominium. nota etiam quod in legato quantitatis dominium non transitive. ita ita. vide per Batto. in lege si legatum. §. quod ita legatum. ff. de adimen. lega. Item si legatur vsusfructus pecuniæ, non tra sit. in contrarium dominium pecuniæ. l. prima. §. si decem vbi vt de Bart. ff. vt legato. seu fideicommisso. nomi. cauea. & quid in legato relicto seruo legato? vide. l. cum legato. ff. quando dies lega. ced. & in. d. §. libertatibus.

Innoc. recopa. ff. l. 1. tit. 4. li. 5.

Quæst. 1.

d ¶ *El su heredero.* Adde. l. vnicam. §. cum igitur. C. de caducis tollen. & extende, vt in l. fin. C. quando dies lega. ced. & limita, vt in eadem l. vnica. in §. libertatibus. & in. l. sequenti. & in lege secunda. ff. quando dies lega. ced. & de fideicommisso vniuersali, vide Batt. in. l. cum filio. ad fin. ff. de lega. primo. 4

e ¶ *Es esso sena.* Vide notabiliter in ista materia per Angel. Aretin. in. §. si pecunium. in fi. de lega. 5

f ¶ *Ante que se cumpliesse la condicion.* An autem aliquo casu ius legati vel fideicommissi conditionalis transmittatur in ei. l. si is cui. ff. de actio. & obligatio. dixit quod sic. per libros illa tamen glos. vt Bar. ibi dicit. communiter reprehenditur, & etiam dicit hoc Bart. post 6

gle ibi in l. vnica C. de his qui ante apertas tabu. Bald. in. l. si in personam. C. de fideicom. Item ex conjectata voluntate testatoris, fideicomissum vel legatum conditionale ad heredem transmittitur, vt noc Bal. in d. l. i. colum. 3. nae. et quæro de tali quæstione C. de his qui ante aperta tabu. quia in ultimis voluntatibus sufficit voluntas testatoris, etiam tacita: quæ ex coniectatis intelligitur. l. licet imperator. ff. de legat. 1. & ff. de legit. a. l. cum propone ren. & quia sicut testator potest disponere, q̃ illud quod est transmissibile non transmittatur. l. in conditionibus primum locum. §. hæc scriptura. ff. de condit. & demonstra. vbi Imol. ita etiam potest è contia facere, vt illud quod non transit in hæredem transmittatur. Bald. in. l. si pater. quæst. 4. C. de instit. & in. l. 1. in principio. C. vt actio. ab hæredib. & cons. hæred. & quædiu hæ coniecturæ colligi debeant ex ipso testamento, tradit Soci. in. l. hæredem meum. §. cum ita. colum. 5. ff. ad Trebel. & hii adde quæ dicto infra ea. l. In glos. fin.

quier destas dos cosas, aura la manda el compañero: o el sustituto a del finado, e nõ el heredero del testador, si despues se cumpliesse la condicion b, que fuesse puesta en la manda.

¶ *Ley. XXXV. Como non vale la mãda que faze el testador a algun ome, cuydãdo que era biuo e fuesse muerto.*

Si vndando el testador que era biuo algun ome, a quien el fiziesse manda: si estonce fuesse muerto c, non leval dria ni la podria demandar el heredero del. Esso mismo seria, si fuesse biuo quando fiziesse la manda, e se muriesse despues d natural mẽte, o fuesse desterrado para siẽpre e, en ante

7 a ¶ *El compañero, o el sustituto.* Cocord. cum. l. vnica. §. fin autem aliquid sub conditione. C. de cadu. tollen.

8 b ¶ *Se cumpliesse la condicion.* An autem iusi implendi conditionem, transeat in hæredem? vide per Bartolum in lege. cui fundus. ff. de conditionib. & demonstratin. vbi vult quod si legatarius antequam decederet obtulisset ei ed implementum conditionis, si hæres fuit in mora recipiendi cum isto casu conditio habeatur pro purificata, & impleta, vt sic legatum sit purificatum. l. 1. in e. civili. ff. de conditionib. & demonstratione transmittatur tale ius implendi conditionem cum vt in d. l. cui fundus. tamen licet ita sit secundum Paulum de Castr. post Petrũ & alios ibi. melius igitur tamen quod hæredem legatarium non admittitur ad petendum nisi conditionem impleam, quia quod hoc non habet pro impleta, vt est casus singularis secundum Paul. in dict. l. cui fundus necessit. ergo habeam legatarius si volunt non filii legati per fideicommissum, solum quod testator fuisse causa conditionis implendæ per text. in. l. hæres ff. ad legẽ Falcidiam, vbi dicit quod etiam si hæres recusset recipere, quod sibi offerimus gratia conditionis implendæ, si postea cumpraniter & vult recipere, quod audiatur. alle gat dict. d. l. cui fundus secundum intellectum Petri referentis idem tenere Ioan. de Arcu. Bald. tamẽ in lege si plures. C. de condito. inser. columna sua. versic. sed ratum quæritur. tenet contrarium dicens, quod cum semel fuerit impleuerit conditionem, non cogitur vlterius offerre illi cui fuit oblatum, non habuit causam non recipiendi: secus si habuit puta quia ignorabat factum, & ita intelligit dict. l. cui fundus, sed est illusiuare ad illam. Ideo tenet intellectum Petri, cum quo etiam tenet Bartol. & Ioannes de Imol. in dict. l. cui fundus. & enim videtur te nere idem Bald. in lege prima columna secunda. C. vt actio. ab hæredi. & contra hæres ibi, intelligitur tertio modo. vbi appobat dictum intellectum Petri. & quid si sit conditio, quæ ante in est velut, si dicat testator: to zot bi decem, si: hac conditione, si Caius mihi hæres erit, an si decesseris ante equam hæres adeat in transmittas? Bald. dicit quod non in dicta lege vnica in principio, columna secunda. ad finem. C. de cadu. tollen. ex eo quia eo animo fuit testator vt faceret conditionem allegat. I. in conditionibus primum locum. versicu. nisi quem vel sicut hinc dicit non esse alibi. ff. de condicio. & demonstra. de cuius dictis veritate, vide ibi per Alexã. in additio. de conditione vero omnino exitum vide l. huiusmodi. ff. quando dies lega. ced. & si legatum purum sub conditione transmittatur in aliud, vide l. si poenam. ff. eodem ti. & ibi Bartol. & quid si conditio sit extrinseca, quæ non venit ex testamento vide l. cum illud eodem titu. in. §. fina. & quid si legatum fuit purum sed declaratio eius alicui fuit commissa per testatorem? vide l. primam. ff. de lega. secundo.

¶ *Text. XXXV.*

9 a Quod relictum est iam defuncto, vel ei qui in vita decedit testatoris, seu perpetuo exulat, non transmittitur ad legatarium hæredem. item legatum libertatis seruo testatoris relictæ, vel alterius rei et legatæ cedit demum ab adita hæreditate eidem si seruus testatoris vel vsusfructus authabitatio alicui legetur. h. d.

c ¶ *Estonce fuesse muerto.* Istud dicitur pro non scriptum. & concordat ista l. cum. l. vnica. §. in primo. C. de cadue. tollend. & quid si legatum pro non scriptum sit ad pias causas. vide Bartol. in l. alio. colu. ff. de alimẽ. & cibar. lega. & vide ibi A exand. in additione. & legatum pro non scriptum remanet apud hæredem vel coniunctum, rei subsitutum, sine onere, vt in d. §. in primo exceptis casibus de quibus ibi in gl. fin. & casum vltimum illius gloss dicit ibi Angel. singulariter notandum per quẽ infert quod legata pro non scripta transeunt ad substitutum, vel coniunctum eum onere rebetorum ad pias causas: q̃d dicit mente tenendum. & pro hoc facere optime d. l. cum vero. 4. si pro non scripto ff. de fideicommiss. liber. quam. l. glos. ibi allegauit pro primo casu. & idem tenet Paulus de Castro in dicto. §. in primo. allegans et am Bartolum dict. lege alio. vt supra retulimus post glossam ibi. & vide quæ not. Bart. in lege. pater filium. §. Tuscularius. ff. de legatis tertio. Quid autem si onus pariter sit in iunctum in personam coniunctim, cui remanet pars, illius quæ habetur pro non scripto? vide text. nota in l. cum tribus. §. Lucius. ff. de legat. primo. nam si pars sint coniuncti in onere, coniuncti tenebuntur ad totum onus secundum Albericum, Bald. & Paulum in dict. §. in primo. licet Dinus ibi relatus ab Alberi. voluerit contrarium. & quod legatum pro non scriptum remaneat apud hæredem, vel coniunctum seu substitutum sine onere, intelligo quando est pro non scripto propter defectum substantiæ personæ, cui fuit relictum, vt in casu d. §. in primo. secus autem si legatum deficiat ex alia causa vt quia ibi asciptus in testamento, vel quia prima voluntas fuit captata. nam hii casibus remaneat legatum cum onere, vt est casus in. l. fina. & ibi Bart. ff. de his quæ pro non script. haben. & eodem titul. 1. prima in fin. vbi & etiam dicit notabile verbum, quod si testator legauit vni eorum duobus rebus iunctum, & granatum eum de restituendo ecclesiæ, vel pauperibus cum tale legatum in personam eius, cui legatum est pro non scriptum propter defectum solemnitatis numen testium tamen remanebit apud hæredem cum onere suo. & ad hoc dicit esse casum in illa l. & ex hoc dari optimam limitatio. ad d. §. in primo. & ad istud dictum Bart. adde cõsil. 78. i. parte inter consilia Socinii incipit. in eandem sententiam. colum. na secunda.

d ¶ *Se cumpliesse despues.* Istud dicitur quasi caducum. vt in. §. pro secundo. d. l. vnicæ. C. de caducis tollendis. & differt a pro non scripto quia remanet apud hæredem seu granatum substitutum, vel coniunctum cum onere, vt ibi habetur, & in lege. si ab eo. ff. de vsufructu lega. & debet impleri onus in diem iniunctum a testatore. l. vxori vsusfructus. ff. de vsufruct. lega. adde quod legatum transitum in alium intelligitur cum onere sino l. Caio in princip. ff. de alimẽ & cibar. lega. & l. legatum. la secunda. & l. alumnum in princ. vbi vide Bartol. ff. de adimẽ. lega & si adimatur, vide per Bartolum in l. si adimendi. vbi bonus tex. ff. eodem. & cod. titu. l. penultim. §. primo. vbi vide Bartol. Quid autem si testator legauit Beatæ pauperiecutum si nupserit Titio & moriatur dicta Berta antequam nubat, an remanet tantum dicta centum, sine aliquo onere ad hæredem? vel an teneatur erogare in similem causam? vide per Bald. nouell. in tractat. de dote fo. vigesimo sexto, columna prima. in. 7. priui. qui videtur concludere quod si legatum fuit ob piam causam hæres teneatur erogare in similem causam. vide ibi per eum nam loquitur late.

e ¶ *Desterrado para siempre.* De deportato vel damnato in metallum intelige, qui non sunt capaces extra causam alimentorum. lege. si in metallum. ff. de his qui pro non script haben. lege prima. C. de hæredibus instituend. lege. si mandatiero. §. in cuius. ff. mandat. non de relegato enim li perpetuo relegetur nam & hic non est in capax, neque perdit ciuitatem, vt in lege relegatorum. ff. de interdict. & relega. §. relegati. In stic quibus mod. iuspatr potest. solui lege tertia. titulo decimooctauo. quarta partita. & quod intelligatur ista l. de deportato pater in lege secunda. dict. titul. decimooctauo. quarta partita. ibi, la otra manera es quando desterran. Aduerte etiam, quia Bartolus. idem vult in eo qui esset damnatus ad mortem, vel ad perpetuum carcerem in dicta lege. si in metallum. neque hoc est hodie reuocatum ex dispositione legis Tauri. quarta in ordina. Tauri prout dixi in lege. decimaquinta titulo primo. supra eadem partita.

In non. recop. est. l. 3. tit. 4. libro.

4 a ¶ *Casos ya.* Concord tũ.d.l vnica §.libertatibus C.de cadu.tollen.& l.a.ff.quando dies legata ced.rationem diuersitatis ponit Albert. in.d. § in nouissimo.

5 b ¶ *El primero.* Quid si alternatiuè legatus est alicui sandus, vel vsus fructus, & ante aditione hæreditatis decedat legatarius, an transmittat legatũ, ad hæredem? Ange in dic.l. vnica §. in nouissimo. tenet q̃ sic, quia nõ est legatum cõditionale, cessabit tamẽ potentia optandi vsumfructũ, qui non transmittitur licet illud.ff. de optio legat.& l. cum illud. ff. quando dies legata ced.

6 c ¶ *O la morada.* Vide in. d.l 2. ff quando dies legata ced.

¶ *Ley XXXVI.*

Non potest legatarius partẽ legati accipere, & partẽ repudiare, siue sit certæ rei, siue vniuersitatis. eo autem tuo die legati cedẽte, potest quilibet eius hæredũ partẽ sua capere, etiã si alius non recipiat, pluribus autem rebus ei legatis potest vnam recipere & aliã omittere, nisi vna cũ onere, alia sine legetur sibi. nã si legantur eadẽ, & eis vna manumittatur, sibi velit certum omisso altero nil habebit: & seruus erit statim liber. h.d.

1 d ¶ *En esgencia.* Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa. col.pen. versic. est cum in legatarij potestate & concordat cum l. legatarius ff. de lega.1.& cum.l. 2.4.5.& 6 ff de legat.2.

2 e ¶ *De la dexar.* Et si repudiat, perinde habetur ac si nihil ei relictum esset. d.l. legatarius. §. si legatum &.l. seruum filij. § si quis.&.l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de lega.1 & dixi suprà eo l 34.

3 f ¶ *Dexar la otra.* Vt indicit. l. legatarius.& l nemineẽ. & limita nisi legata esset res, vel pars eius. l. lucio. ff. de leg.2. Paul in d. l. nemineẽ. qd autem si res legatur à pluribus hæredibus, an poterit acceptari quo ad vnum, & quo ad alium repudiari? Paul in d.l. nemineẽ. vult q̃ sic quia censetur legatum, quodammodo diuisum, nisi factum esset sub conditione dandi aliud hæredibus, quo casu dando partem vni non consequetur partem alterius l qui duobus. ff. de conditio. & demõ. Et nota quod per agnitionem partis rei legatæ, videtur facta agnitio q̃ el testador muriesse. E maguer de su fo diximos, que luego q̃ muriesse el testador, passa el señorio de la cosa, aq̃l a quien es mãdada, si es fecha sin cõdiciõ, casos ya, [a] en que cõuiene en todas guisas, que el heredero entre la heredad primeramente, ante que aquel a quien es fecha la mãda, gane, el señorio della. El primero dellos seria como si el testador ouiesse algun sieruo a quien otorgasse en su testamento que fuesse libre Ca este a tal maguer muera el testador, nõ puede ganar la libertad, a menos del heredero entrar la herencia, o otorgarse por heredero. E el segũdo caso seria, si a tal sieruo como sobredicho es, mandasse el testador alguna cosa, en aq̃l mismo testamento, en que le aforrasse, ca nõ puede auer la manda, a menos del heredero entrar la heredad. El tercero caso seria como si el testador mandasse su sieruo a algun ome, ca nõ passa el señorio aquel a quien le mãdo, a menos del heredero entrar la heredad. El quarto caso seria, como si mãdasse el testador a algũo el vsufructo[b] de algũa heredad, o la morada[c] de alguna casa: ca nõ ganaria el señorio de tal mãda, aquel a quien fuesse fecha, a menos del heredero entrar primeramẽte la heredad del fazedor del testamẽto.

Ley. XXXVI. Como aquel a quiẽ es otorgada alguna manda la puede dexar o non, si la non quisiere.

EN esgencia[d] es de aquel a quien es fecha la manda, de la tomar toda, o de la dexar, [e] si quisiere e non podria tomar parte della, e dexar la otra[f], maguer quisiesse. E esto ha lugar, quãdo alguna cosa es mãdada señaladamẽte a vno, o muchas q̃ se comprehẽdẽ so vn nome. E esto seria como si diesse el testador, q̃ mãdaua vna cabaña de ouejas cõ todas las cosas q̃ le pertenescẽ. Ca como quier q̃ en tal mãda como esta, o en otra semejãte ouiesse dellas, y a muchas cosas, cõ todo esso por vna mãda es cõtada, e porende cõuiene q̃ todas las reciba, o todas las dexe. Mas si aquel q̃ ya deauer la mãda de vna cosa muriesse, e dexasse muchos herederos, estonce bien podria cada vno dellos[h] tomar su parte, maguer el otro, o los otros, nõ quisiessen recebir la suya, quier fuesse la mãda de vna cosa, o de muchas. E si la mãda fuesse de muchas cosas señaladas, e la fiziesse a vno bien podria estõce tomar dellas, la q̃ quisiesse e dexar las otras: fueras ende, i quando el testador mandasse a alguno dos cosas: la vna, con agrauamiento, e la otra sin el. Ca si aquel a quiẽ tales mandas son fechas, quisiesse tomar aq̃lla cosa de q̃ se puede aprouechar luego, e dexar la otra, nõ lo podria fazer, ante dezimos que las deue ambas tomar, o dexar. E esto seria como si dixesse que le mãdaua cincuẽta maraueds e vn sieruo o gandole que lo aforrasse, ca si este a tal quisiesse tomar los maraueds e nõ quisiesse aforrar el sieruo, estonce non deue auer la vna manda, nin la otra, como quier que el sieruo por derecho, en tal caso como este, es luego libre[k], tambiẽ como si el otro lo ouiesse aforrado.

¶ *Ley. XXXVII. Como el heredero deue entregar la cosa, a aquel a quien es mandada.*

EN tregar deue el heredero a aquel a quien fue fecha la mãda de la cosa que el testador le mando, con todo lo al q̃ le pertenesciesse[l] aquella cosa mandada. E esto seria como si le mandasse vn solar, e despues

g ¶ *Temiente.* Vt supellectilem, vel animal, vel argentum, aut pecuniam 4
instrumentum, aut vestem. l gregis ff. de lega.2. Azo vbi supra.

h ¶ *Dellos.* Et portio repudiata non accrescit acceptanti, quia cessant 5
conuenti coniunctione legibus, secundum Bartol. in. l. recuperandi. in versi. § non participat ff de legat 3. Paulus Bald. & Alexã. in. dict. l. legatarius. ff. de lega. 1. vbi ex hac Bald. sumit argumentum ad quæstionem quæ limit dicto hæredes vnius semiplenotæ propter delictum vel repudianem vnius, sua portio non accrescit alteri coheredi. sed redit ad dominum, quod est notabile, & sequitur ibi Alexand. & Iaso.

Agrauamiento 6
Adde dic. l. neminẽ. ff. de legat. 2. & ibi Barto. inducit ad quæstionẽ de executore constituto a testatore, cui aliquid fuit legatũ, quod tenetur satisdare & si velit repudiare legatum vide ibi p eũ.

Libre. Adde 7
l. si legatario. ff. de fideicomm. liber. & l. si ea lege. & l. si is qui C. si manumissa fuerit aliena. vt mam. sed cur hic disponitur statim fieri liberũ seruum. cũ fideicommissaria libertas nõ competat ipso iure: sed lit ab hærede vel legatario præstãda, vt in l. ti te. C. de fideicommissa. libe. dic hoc esse, quia fuit in mora cum dicit, e non quisiere aforrar el sieruo. Vnde tũc habere debet libertatem, velut si directo ei a testatore esset relicta. Lancillam. C. de fideicommissa libertatis.

¶ *Lex XXXVII.*

Illud quod rei legatæ ædificatione, plãtatione, seu alluuione, accedit legatario debetur & si res erat testatoris debẽtur etiam fructus adiacentia hæreditate, si autem res aliena, debentur fructus ex die qua requisitus fuerit hæres per legatarium, & eã noluit comparare, tenetur ad rem & fructus, vel ad æstimationem. h.d.

1 ¶ *Con todo lo al que le pertenesciesse.* Concord. tum l. ex toto in prin. & 1
cum. l. q̃ in rerum. § si quis. & l. seruum filij. §. si accep. ff de leg primo.

& adde. l. si ibi homo. §. cum servus ff. eo & sachi in argu. quòd si possessor oppidi alicuius quod habet, vt bona maioriæ, acquirat tali oppido mei cattani francum ex privilegio regis, qs simiiter & tale mercatum cedet oppido vel castro. Si tamen poltea pronuntiaretur tale oppidum non esse maioræ vel alij ad iudicatum, vt bona liberta an qui acquisuit tale privilegiũ possit petere pretium valoris privilegij vid. tex. in c. 1. §. 1. si vassallus hic fin. l. do. fi. ed. facit & ista. l. ꝓ si quis addidit maioriæ antiq aliqua bona nihil vltra addes de prohibitionibus & vinculis quòd intelligatur sub eisdem vinculis & prohibitionibus facit bonus tex. in c. quia cognouim'. n. q. 2. & tex. & ibi Ioã de Pla. in d. l. 3. C. de agric. & censi. lib. 1. Qui autem si testator legauit rem alienam, in qua post testamentum factum fuit incrementum. vi. l. si chorus. § ait ea ff. de legatis 3. per Alex. & Soci. in. d. l. si ex toto. in prin. & limita, vt per glo. in l. si ex toto. §. fi. ff. eo. & si testator, qui partem habebat in fundo, legat fundum suum, & postea partem alterius redemit. quia tunc pars redempta non venietur legato. si verò non dixit quòd legabat fundum suum. sed quòd legabat fundum simpliciter, tunc secundum Bar. post Iacob. de Aren. est idem ac si diceret suum Bal. verò & alij tenent per Alexan. dicunt contrarium. Socinus vero distinguit an portio fundi, quæ erat aliena, erat pro indiuiso, & procedat opinio Bartol. Si verò pro diuiso, tunc si fuit adiecta alteri portioni, includitur per l. cum fundus in fin. ff. de lega. 2. & d. l. si ex toto. secus si à testatore separatim esset possessa: quia tunc videtur potius accedere ad possessionem quã rei. Quid autem si totus fundus erat testatoris & dixit lego fundum meum, an tunc portio postea empta cedat legato? ille Balan. d. l. si ex toto. §. fin. & ibi per Alexan. & Socin. vbi etiam vide, quid si simpliciter legauit fundum. sed quid eo minus an legando quis sibi, propter quam est obligatus ad aliquod onus personale, an transeat tale onus in legatarium? dic. quòd si verò est aliud onus ad quod fuit obligatus pro habendo ipsa re legata, & tunc non transit tale onus in legatarium, vt in. d. l. per. §. 3. fi. & adde pulchrum tex. in. l. qui conuenibunam. §. qui horros. ff. de lega. vbi conductor legat fructum ei conductæ, non videtur legare eu onere soluendi pensionem sed pensio est soluenda ab hærede testatoris, quem casum singulariter notat. Et quid etiam si legatarius minuta tum, an diminutum onus minutum? vide tex. cum glos. & ibi Bartol. in. l. plautius ff. de conditio & demonst.

2 a *Quisquis el testador casa.* Adde. d. l. secundum filij. §. si areæ. ff. de lega. 1. vbi etiam vid. quid si legauit domum, quæ destructa est, an area veniat in legato? & quid si poliea in tali area per testatorem vel hæredem ædificetur? videbit per Doctores.

3 b *Oso ayuntassen.* Docto in. d. l. si ex toto. in prin. trahuntur argumentum ad terminum non terminandum in regno, quod debeat regi consuetudinibus regni & dixit supra.

4 c *Ca frutos.* Et in fine ibi entre la heredad. habes ergo hic, quod fructus rei legatæ debentur legatario, id est adita hæreditatis, & non à morte testatoris, prout dicebat glossa. in l. qs servus ff. de lega. 2. & idem tenuerant Iacob. de Aren. Bart. & Ange. in. l. semo legato. in prin. ff. de leg. primo. Bar. etiam in. l. in fideicommissaria. ff. ad Trebell. quã opinionẽ Alexand. dicit esse multũ sustentabilem, attento ꝓ dominũ cessetur legatarij à tempore mortis, adde etiam Albericin. l. huic scripturæ. in prin. per illum text. ff. ad. l. aquil. in contrarium tñ est cõis opinio, quã tenuit gl. in. l. Hermnius. & in l. æquis. ff. de vsur. & in l. si. C. de vsur. reliudic. & ista opinio approbatur hic per ista. l. & simba quinq, modis, vt per Alex. in. d. §. cũ servus, sed licet in fructibus seminatis a testatore quia ille semper debetur legatario: & si hæres nõ sit in mora, & habeat bonam fidem, vt declarat Albert. post Oldra. in d. l. i. C. de vsur. & fructib. legato & nisi res esset tradita per testatorẽ, vel sibi esset data licentia eam apprehendendi, & præterquã cõmodo vsuarum debitarũ occasione fortis, vt tradit ibi Paul. de Cast. inducens ad legatũ pecuniariũ, quas testator habebat super monte florentino. per. l. nomẽ debitoris. in prin. ff. de lega. 3. & etiã nisi testator dixerit, quod legatum cum commodis suis. gl. in. l. Lucius. in primera. ff. de lega. 2. & ibi Bar.

que gelo ouiesse mandado: fiziesse el testador casa[a], o otro edificio en el. Ca estonce, aquel aquien fue fecha tal manda, deue auer tambiẽ la casa, como el solar. E esso mismo dezimos que seria si le fiziesse manda de vn campo, e despues sele acreciesse alguna cosa por auenidas de rios, que le corriessen de cerca, o se ayuntassen[b] acl otras cosas: assi como arboles: o fuesse y puesta viña despues. Otrosi dezimos, q̃ deue auer aq̃l a quien es fecha la manda, los frutos[c] de aquella cosa q̃ le fuesse mandada, si ella de aquel que la mando: desde el dia q̃ el heredero ẽtre la heredad, por palabra o por fecho. Mas si la cosa mãdada fuesse agena, deue la comprar el heredero, e dar la a aquel, a quiẽ el testador la mando dar. E si por

sponitur valere legata, & deberi etiam non adita hæreditate, fructus pertinebunt ad legatarium à morte testatoris? & videbatur ꝓ nõ imò à die hæreditatis aditæ. vt in ista l. partitarum habetur illa enim. l solũ videt disponere in casu, quo non adeatur hæreditas ex testamento non tamen negat, quin fructus à veneribus abintestato debeat hæreditas adiri, argu. l. 2. ff. de ñ deicommissis. liber & not. gl. in. l. qui filio. §. 1. quam ibi approbant Bartol. Imol. & alij. ff. de hæredi. instituendo in. l. eam quam. in. 1. nota. colu. 7. C. de sede commiss. & hoc etiam videtur argui ex verbis dict. l. ordin. cum dicit. estos cerlere de aquel que segund derecho o costumbre de la tierra deuia hereda. & satis operatur illa l. tegni, quod videatur gratuaie veneries abintestato, & legata ab eis videntur repetha, licet testator non dixerit ad quod alias de iure non fuerant obligati, vt tradit Imol in. d. l. qui filio. §. 1. & cum illa l. clarè non exprimat, ꝓ legata debeantur, & si hæreditas non adeatur à veneribus abintestato, non debemus dicere, quod ex ea leges nuncupantur, & etiã pars tantum in hoc contingantur. Prima tertia illa. l. alii tertii intelligetur induceretur abinditas, & maximum damnum hæreditari, nisi non existẽte ab hæredẽ, qui adiuisset, ppter legata pecuniaria, licet pars res hæreditatis etiam pretiosæ veniderentur, & in quo pretio vnde neque de mente testatoris, neque legis debemus præsumere, quòd tale damnum vel simile inferre velint hæreditati facit ad hoc quod not Bartol. in. l. alio. versic quæro. an hæres sit requirendus. ff. de ahimen. & ibi Bartol. lega. in contrarium tamen faciunt verba generalia illius l. vbi nihil dicitur de adeũda hæreditate per veneries abintestato. & quia si daretur casus, quod nullus adiret esset dicere, quòd ineffectu legatorum non valerent, cuius contrarium apertè vult illa l. vnde etiam non adita hæreditate ab hærede scripto, vel vemeoribus abintestato, legata debẽtur per illam l. & competet officium iudicis, ad hoc vt etiam illi legatis ad pias causas, volunt Bald. in dict. l. qui filio. § 1. & tradit Speculat. in tit. de actio. & petitio. colum. 1. quod in isto casu nõ esset dubium, quòd cõpeteret ex quo l. prædicta videtur dingere ever ha ad iudicem. cum dicit. cumplase el testamento. & eum verba dingũtur ad iudicem, competit officium iudicis, vt in testimonis similis statuti tradit Alexand. in. l. 1. colum. 1. n. ff. de lega. 1. vbi etiam Socinus idem tractat circa tale statutum, & in aut quod vt voque modo posset quis dicere, quod intelligatur statutum, vel quòd ad veneribus abintestato adiri debeat hæreditas vel quod eri intelligatur & si nullo modo adeatur hæreditas. & ibi ponit practicam quod sic intelligendo curatores detur bonis. Bene tamen esset fatendum, quòd iudex cuius officium implorat, requirere debeat veneres ab intestato, an velint adire hæreditatem antequam iubeat solui legata neq, det curatorem bonis vt tradit Bar in. l. 1. ff de ed. mato, bonis dand. tradit Alexan consil. 137. col. 3. volu. 2. & si sta adito nõ expectatur. per. d. l. ad valoẽ legatorum in cõsequentia videtur dicẽdum quod fructus debeantur legatario a morte testatoris, vt enim habetur in. d. l. si tibi homo. §. cuiseruus. legata pẽdent vsq; ad aditionem hæreditatis eo quia de iure illo, & etiam d̃ iure isto partitarũ erat necessaria aditio hæreditatis, & legata corrueba nt nõ adita hæreditate, & fructus id est nõ debebantur nisi a die aditæ hæreditatis, quo obstaculo sublato per. d. l. ordina. restat dicendum, ꝓ etiam legatario pertineat fructus ei legatę a morte testatoris, super quo tamen tibi, qui maius ocium habuerit, relinquo cogitandum. Quid autem si res quæ legatur non sit propria testatoris, sed hæredis, vel aliena? vi. per Doct. vbi supra, & per Bar. in l. in fideicommissaria ff. ad Trebe. & per Ange. Aret. in. §. 1. Instit. de lega. col. 5. per Albe. & alios in. l. 5. C. de vsur. & fructi. legato. & habes infra in ista l. in legato verò vinuersalis a quo tempore veniant fructus? vide in dicta. l. æquis. & in. d. peculium. ff. de lega. secundo.

Etno res supra proximè addicam.

5 a *Que fahessen della.* Adde l fin. & ibi gl. & docto. C. de usu & fructib. legato. an autem etiam tenebitur de percipiendis? videtur q̃ sic, vt in l. cu seruus. §. fructus. ff de leg. 1. sed illa. l loquitur quando legatarius fuit tes proprie testatoris, idẽ tamen dicit Albericus in d. l. si si legaretur res alienam nam post aditam hæreditatem, & interpellationẽ, & morã veniũt indistincte ãa percepti, q̃ percipiẽdi pet. l. i fin. C co. nota tamẽ q̃ nõ venirẽ illi, quos percipere potuisset pettor sed illi quos percipere potuit possessor secũdum Alberic. post Pet. in d. l. fin. ita intelligẽs. q̃ habetur in d. §. fructus & i. l. paron[9], in princ. in secundo tesp. on. ff de leg. 3. licẽ quando res propria legaretur a tempore morę veniret etiam percipiẽdi, quos legatarius percipere, scilicet potuerat. vt in d. §. fructus. l. cũ seruus alias incipit apud iuliauum.

¶ *Lex XXXVIII.*

✠ Tenerur hęres rem legatam tradere legatario, si eam ad manus habet: alias idulgetur per iudicem ĩẽpus, sed si est aliena, nec potest commodẽ eam, sufficit æstimationem soluere, idem si est institutus seruus testatoris, & eius filius vel pater aliquis legatur, quia liberatur æstimationem soluendo. h d.

1 b ¶ *Entregar.* Si res est alibi, & hæres copiam non habet eam dandi, vt i l cum res ff. de leg. 1. nam regularier hæres tenetur tradere rem legatam in loco, vbi est: vt ibi vide casus fallentiæ.

2 c ¶ *Dezimos.* Concord. cum l. non dubium. §. si. ff de leg. 3. & cum. §. nõ solũm. in fi. de leg & vide supra eo in l. 10. quid autem si hæres alias potuit cẽm legatam cẽdimere cõgruo pretio, & noluit, nu do verò habere non potest, nisi immẽso pretio? vide gl. notata in. l. qui concubinã. §. si. ff de legatis tertio.

3 d ¶ *Parentesco.* Concord. cum. l. si domus. §. qui confiteur. ff. de leg 1. & not. istam. l. cum dixit o parientes muy de cerca. Nam videtur latius loqui quam d. §. qui confiteur. & facit. l. 1. tit. 5. 4. partita. & l. possessionum. C. commun. vtendi fruendi.

4 e ¶ *Semejantes destas.* Et sic vbi esset affectio ratione personarũ, ne resultet aliquid in iniuriam sceus ergo si esset affectio recti, vt in. d. §. qui confiteur per quem dicit Bald. quod si pater dostor t elinquit filium hæredem, & legat alteri libros, non audiemus filius, & si fit doctor volens soluere æstimationem, ne libri ab eo separentur non enim habetur condeiatio talis interesse contra dispositionem testatoris secũdũ eum & Pau. de Castr. ibi deen.

¶ *Lex. XXXIX.*

✠ Legatum potest renocari expressẽ per testatorem tam in testamento quam in codicillis, & etiam ipso facto, vt per cancellationem testatoris, vel alterius eius mandato, sed si sine mandato cancellerit, & legi potest, vel per quinq, testes probetur valet legatum. h. d. Habuit ortum a. l. datum. C de legatis.

f ¶ *Reuocar.* Et nota quòd per adẽptionem prælegati facti vni ex hæredibus, videt reuocari prælegatum factũ alteri hæredi quando idem prio fuit facta causa adæquationis vt esset æquilitas inter hæredes. casus est singularis in. l. alterius. ff. de adi. lega. ex quo infertur ad quæstionẽ q̃ si pater fecit maioriã filio vnum ex filijs si postea dicat q̃ facie causã æqualitatis alia maioriã in alterum filiũ q̃ reuocat primã maioriã, causa adæquationis pdictæ videtur ei iam reuocata sed a maioriã & qd si qs fecit maioriã reuocabilem de certis rebus in vnum filiũ postea de eisdem rebus facit maioriã in alium filiũ an videatur prima reuocata si de ea fecit mẽtionem? gloss. in l. sed a ff. de don. cau. mot. in ✠ b permittitur, dicit q̃ sic, & sequitur illam Dynus, & Paulus ibi tenet contrariũ volens q̃ videatur donare secundo filio in casu quo primus non haberet. & facit. l. sequens quæstio ff. de leg a secundo.

xesse que la non queria cumplir, poder loya fazer por razon del parentesco d, q̃ la con el otro sieruo, que es mãdado: pero seria tenudo el heredero de dar la estimaciõ del. E esso mismo seria en las cosas que auiniessen se mesantes destas e.

¶ *Ley. XXXIX. Como puede el fazedor del testamento reuocar las mandas que ouiesse fechas.*

Reuocar f puede el testador todas las mandas que ouiesse fechas, cada que quisiere, quier sean fechas en testamento acabado, o en otra escriptura qualquier. E aun las q̃ fuessen fechas en testamento acabado, puede las reuocar en otra escritura, que se faze ante cinco testigos, a que llaman en latin codicillus. E otrosi, se podria desatar la manda, quãdo el testador cancellasse la escritura della, por su mano misma, o la mandasse cancelar a otro. Mas si la cancelasse otro alguno i, sin mãdado esse sabiduria del testador, valdria la mãda, si fuesse cancelada, de manera, que se pudiesse leer, o si se pudiesse prouar cõ cinco testigos, que fuesse fecha.

¶ *Ley. XL. Como se reuoca o non, la manda quando el testador da o enagena la cosa despues q̃ la mando.*

Donacion faziendo el testador en su vida a algun ome de alguna cosa que ouiesse mandada en su testamento a otro, desata se k porende la manda, porque se me ja que

g ¶ *Codicillus.* Ex hoc videtur, quod etiam ipso iure videtur adẽptum in codicillis, quod erat cẽlitum in testamento, & sic non sit opus exceptione, vt dicebat gloss. quam habet tenet Pau. de Castr. in l. si nasti scriptum. ff de lega. 1. & illi glos est alia cõtraria in. l. fideicomm. sum. C. de fideicom. quam sequitur communiter docto. ibi. Bar. Bal. & Ang. & Alex. in. d. l. sita sit scriptum, per tex. inst. de adem. lega.

h ¶ *Cancellasse.* Adde. l. 1. § sed & si legi. & §. sed cõsulto. & l. proximè. ff. de his quæ in testa. delen.

i ¶ *Alguno.* Adde. l. 1. in prin. ff. de his quæ in testa. delen.

¶ *Lex. XL.*

✠ Si rem legatam donat testator videtur reuocasse legatum, secus si vendat, aut permutet, vel pignori dedit. h-d.

k ¶ *Desatase.* Add. l. 17. supra eo. & quæ ibi dixi, & facit q̃ si testator fecit maioriam de pluribus rebus, & postea voluntate alienauit aliquam rem ex eis quia forte dedit secundo filio q̃ & si postea eam remebat non reuocatur maioriam. l. cum seruus. ff de adi. lega Bald in. l. 3. C. de lega. & idem si vendito fuit nulla, secundum Bald. in rubr. C. de verb. signi. versi. sed quid si testator o ¶ Quid a item si testator reliquit maioriã domum suam principalẽ quam pellicã vendit & aliam emit, an empta sit ingetur loco pcina? videtur quod sic argument. h. ius. l. &

auentura nõ la quisiesse comprar, e aq̃l que la ouiesse a auer, le dixesse q̃ la comprasse, estonce dezimos q̃ si la cosa fuesse atal, que del tiempo que la pidio en adelante, pudiesse lleuar fruto, tenudo es el heredero, de dar le aquella cosa, cõ los frutos que despues salliessen della a, o la estimacion de todo.

¶ *Ley. XXXVIII. Como deue dar plazo el juez al heredero, si nõ puede dar luego o entregarla cosa que es mandada.*

Conosciẽdo el heredero en juyzio, que deue dar la mãda, que fue fecha a alguno si por auentura non la pudiesse luego entregar b, el juez ante quiẽ es fecha demanda en esta razõ, deue dar plazo guisado aquella de. Mas si el heredero dixesse que aquella cosa q̃ ouiesse mandada a otro el testador, era agena, la tuuiesse tan cara aquel cuya fuesse, q̃ la non pudiesse comprar, si non por mucho mas de lo q̃ valia, o si nõ la quisiesse vender estonce dezimos c, que abõda que el heredero entregue a aquel aquiẽ es fecha tal manda, de la estimaciõ della, quanto pudiesse valer comunalmente. Otrosi dezimos, que si algund testador que ouiesse dos sus sieruos, que fuessen padre e fijo, o si fuessen hermanos, o parientes muy de cerca, e estableciesse el vno por su heredero, e mandasse el otro a alguno, si este que fuesse estableciido por heredero, conosciesse la manda, e di

pere ea quæ notat Barto in.l.placet.ff.de libe.& posth.in materia post huiusmodi tutori. & qd si testator instituit filios suos hæredes, & in vnũ ex eis fecit maioriam de certis rebus, & de talibus quæ tunc erant aliena: sub conditione si fuerit sua tempore mortis, quia forte cogitabat illam emere emit eam postea & tradidit illi filio in quem faciebat maiorã, an videtur tradere vt sit maioria, vel an intelligatur defecta conditio? dic q̃ erit maioriæ l. talem. ff. de hære. institu. in ista glossa verbo palam. est in.§.1. & vide. l. iucius. ff. de lega. 2.

¶ *Lex. XLI.*

20 Re autẽ legata, perdita, vel perempta sine culpa hæredis negligẽtia, vel mora non tenetur hæres, nisi ad cauẽdum de ea intenta tradenda, nec etiam tenetur hæres, si occidat seruum legatum cũ sua vxorem adulterio deprehẽsum. h. d. Habuit ortũ a. l. cum res. §. pe. & vlti ff. de lega primo.

1 a ¶ *Del heredero.* Prosequit ista l. nota. per Azo. C. eod. in summa colũ. fi. versi. item liberatur hæres.

2 b ¶ *Que la de.* Et sic habes, q̃ hæres tantum tenetur cauere de prestando rem sine culpa hæredis, nõ apprehendẽdo si ad eum peruenerit non autem de persequendo rem gl. in. l. si quis seruum. in prin. ff. de lega. Bar Ang. & Iaso. in. d. l. rũ res. in prin & nota q̃ etiã tenebitur hæres persequi seruum exilentem in fuga, vel simile rem sumptu legatarij, & eius periculo l. si seruus legatus in prin. ff. de lega. sed an tenebitur etiam de hoc cauere? & dicẽdum videtur q̃ he per. l. seruo legato. §. si. eod. tit. & q̃ sic supplet iuris ista. l. tratent. int Bart. & alij communiter in. d. l. si quis seruum Pau. & Alex. in. d. cum res. & si seruus legat. erit in fuga tempore relaxationis tunc hæres eum suo sumptu eum debet persequi l. cum seruus legatus. ff. eo & ibi vide gloss. & in relig. si seruus ita lõge abiit, vel legatum est in turile, si expensis legatarij quæ ex dus esset fieri tunc dum Bar. Pau. & Alex. ibi, secus vero si non exigeretur magnam expensam.

3 c ¶ *Como las otras sus cosas.* Aduerte quia de iure cõmuni, in ista materia de qua culpa reneretur hæres legatario, cõmunit er tenetur distinctio quam ponit Bart in. l. cũ res. § culpa. ff. de lega. 1. videlicet quod si ille qui contractus, qui celebratur adiuncto hæreditatis, per quem obligatur hæres legatarij, & fit de communis fitegratia legatani, vel si dei cõmistatur tũ quod est qũ maior pars hæreditatis vadit ad legatariũ, vel fideicõmissariũ & tũc hæres nõ tenetur nisi de dolo, & lata culpa. l. mulier §. si hæres. ff. ad Trebel. qñq, est celebratus cõtractus iste gratia hæredis, vt qũ apud hæredem maior pars remanent & tunc tenetur etiã de leuissima culpa, vt in. d. § culpa. qñq celebtaf gia vtriusq; ga modicũ plus vadit ad legatarios, quã ad hæredẽ, vel e contra & tunc tenetur de leuissima tũ. l. si seruus legat. §. cũ quid. ff. eo. & ista distinctio fuit originaliter Petri, in. d. §. culpa, & tenuit etiã eam Bar l. q̃ nerua si q. ff. deposi. & quasi cõter tenet q̃ scribẽs prout attellat Alex. & Iaso in d. §. culpa. Bal. tãibi dicit hæc distinctio nõ tenet in leuissima culpa cũ obligetur ex quasi cõtractu adiutorij celebrato gratia vtriusq; eius. l & legatarij. l. apud tulianũ. in fi ff quib. ex caus in poss. ea eide leuissima culpa non debet tenere. i si vt certo §. nũc videndũ. ff. rõ moda. l. cõtractus. ff. de leg. iur. q̃ fuit pria opinio glos. in d. § culpa. & ibi videt renuisse Azo. C eo. in sum col fi. vbi ponit hæc verba. culpa autẽ æstimabitur, nõ tũ dolo, proxima sed etiã leuis, & vt non sit tenuitas qd debet facere, & sit diligens in faciendo qd pertinet ad rei cullodiã, allegat d. l. cũ res. §. culpa, & certẽ hæc lex pritaru satisfaciere videt huic opinioni dicto verbo, asi como las otras sus cosas imo etia vult singularis, q̃ leuis culpa de qua vult hæredẽ tenetur, cõsidereẽ nõ prout Bar. eam diffinit & cõsiderat in re b prorsus alienis, in di ct. l. q̃ nerua col. 8. & 9. & prout etiã l. partitarũ diffinit tit 3 l. 3. supra. 5 part. Sed prout eam diffiniti ibidẽ Bart. in tebus corbus lucidẽ tei, vel ex cõuentione, quia licẽ diffinitiõe, an esset eod modo pe ntuta penes legatarium vel nõ? & ista est magis cõmunis cõclusio glo. & doctorũ. l. q̃ te ff. si cert peta. & in. l. nemo. §. si post moram. & ibi. Bartol. ff. de verbo. obliga. & per Alexan. in. d. § culpa. vide quę dexi in. l. si tu. 2. par. 5 in glo. fi.

c ¶ *Como las otras sus cosas.* Adde. l. quid ergo. §. si hæres. & ibi glo. ff. de legatis primo.

¶ *Lex. XLII.*

20 Testatore ex lana vel tignis legatis æditicium vel pannum faciente reuocatur legatũ. Et quadriga, aut curru legato, debetur etiã bestia ad ducẽs curru vel q̃driga, qua mortua, interit legatũ, nisi aliã eius loco ponat testator. h. d. Concordat ff. de lega. 3. l. si cutlana. & l. lana legata.

f ¶ *Pano.* Prosequitur ista. l. nota. per Azo. C. eo. in sum. col. fi. versi. item liberatur hæres propter transformationem rei.

g ¶ *La bestia.* Loquitur ista. l. quando vnus tũ equus, vel mulus ducebat

fueras ende, si el testador ouiesse fecha manda a otro de algun sieruo, e despues le fallasse el heredero cõ su muger, o cõ su fisa g, e lo mataffe. Ca estonce non seria tenudo de cumplir la manda, nin de pechar ninguna cosa por el, aquel aquiẽ fue mandado tal sieruo.

¶ Ley. XLII. Como se desata o non, la mãda que es fecha de lana, o de madera, o de otra cosa semejante, si se fizesse despues alguna lauor de llas.

IAna, o madera auiendo algund testador, si despues que ouiesse fecha manda dellas, enante que se muriesse, fiziesse paño f de la lana, o fiziesse de la madera casa, o naue, o otro edificio, desatase porende tal manda e non vale despues, porque faziendo esto, entiende se que quiso reuocar la manda a aquel que la auia fecho. Otrosi dezimos, que si el testador fiziere manda de alguna carreta, o carro, que aquel a quien es mandada tal cosa, la deue auer con la bestia que la trae. Pero si despues en vida del testador se muriesse la bestia g, que la solia traer, desatase porende la manda, e non vale, fueras ende, si el testador en su vida metiesse otra bestia en lugar de aq̃lla, que fuesse muerta, ca estonce aura la manda a aquel a quien fuesse fecha.

curitum. Quid vero si esset quadriga vel curtus, qui duobus mulis vehereetur, qui tum legatus, an vno peremptu peretat legatũ? el debeãtur reli quiæ quæ superfuerit distinguẽ, an sit legata propriera, vel vsus fructus, nam si vsusfructus curtus fuit legatus cum tale legatum respiratur for mam rei, illa peremptu deficit legatum, ut patebatur in l. quid tamẽ, § fin vbi Angel. & Bal. & i l. reperi. §. fi. ff. qb. mod. vsusfru. amit. si vero pro prietas legatur, sic dicit per Imo. & Paul. de Castr post Bart. in l. peculiũ. §. quadrigæ. ff. de legat. secundo.

¶ *Ley. XLIII. Como se desata la manda, si el señorio de la cosa de que es fecha la mãda, gana despues aquel a quien era mandada.*

REfeciendo[a], algun ome en manera de donacion, aq̃lla cosa misma q̃ algun testador le ouiesse mandado, quier gela diesse aq̃l q̃ la auia mãdado, o otro qualquier que la touiesse, nõ puede demandar la despues, por razõ de aq̃l testamento en que le fue mãdada. Pero si la cosa q̃ fuesse dexada en testamento a otri, la diessen despues algũos otros, q̃ nõ fuessen herederos del testador al sieruo d aq̃l mismo, aquiẽ fue mãdada, estõ ce el señor del sieruo, bien puede demãdar la estimacion de aquella cosa, que le mandaron al heredero del testador, ma guer q̃ las cosas q̃ gana el sieruo pertenesçe al Señor. E aũ dezimos q̃ si aq̃l aquiẽ es mandada alguna cosa en testamento o en codicilo de otro, la ganasse despues por cõpra, o por cãbio, de alguno que la touiesse, estonce aun bien puede demãdar al heredero del testador, la estimaciõ della, e el deue gela pagar.

¶ *Ley. XLIIII. Como vale o non, la manda que es fecha de vna cosa e testamẽto de dos omes.*

VNa casa[h], o vna viña, o otra cosa qualquier, seyẽdo madada a alguũ ome en testamento de dos testadores q̃ lo fiziessen apartadamẽte, si acaeciesse que aquel a quiẽ la mandaron, q̃ ouiesse primero la estimaciõ de aquella casa del heredero del vn testador: biẽ puede por esso aun demandar al heredero del otro,

¶ *Lex. XLIII.*

Eadem vni in diuersis testamẽtis legata, si prius ab vno legatarius cõsequitur æstimationem ab alio rem petere potest sed si prius rem consequitur aliter quod ab eo euelli non potest non potest postea æstimationem petere. d. Habuit ortum ab instit. de legat. § hæc autem & de legat. 1. l. plane. §. si duorum.

¶ *Vna casa.* Prosequitur dicta Azo. C. eod in summa. col. fin. versi. sed & vbi res mihi legata est in duorum testamentis

¶ *Contrallar.* Vide ff. de legat. 2. l. non qui cum q. in princip.

¶ *Lex XLV.*

Si eadem res vni in eodem testamento legetur, semel debetur, sed si legatum est in numero, pondere, vel mensura, & legatarius probet testatorem sæpius legando voluisse sæpius deberi, ita soluetur nisi hæres probet testatorem voluisse vnam fieri præstationem. Si rumen eadem quantitas legetur eidem in testamento, & postea in codicillis præsumitur q̃ testator bis eam voluit præstari, nisi hæres probet contrariũ.

h. d. Habuit ortum à l. plane. § si eadem. tum sequentibus. ff. de legatis primo.

d ¶ *Muchas vegadas.* Prosequitur dicta Azo. C. eod in summa colum. n. t si ad vetustiorem secuta in hac redi.

e ¶ *Mas de vna vez.* Contra l. cum. l. plane. § si eadem ff. de legat. primo & cum l. in æstimatio. §. cum. ff. de legat. 2. & pace. iu. secundũ Ioan. de Imol. Raph. Paulum & Alexand. & si testator expresse dixisset quod eadem res sæpius præstaretur: cum eadem res excadẽ causa sæpius non videtur posse præstari vel deberi. Quid autem si testator legauit fundum cum melanum tino, & in eodem testamento cũdem fundum legauit seruo Tuo, an tunc legatum multiplicabitur l. 14. supra eo. facit ep. lic. & adde. Liquid ergo si maiorem. §. si quis duos in fin. & si l. seruo meo. in princi ff. de legatis primo. neque refert secundum Paul. de Castr. in. d. §. si quis duos circa finem. quid prius fuerim consequutus: nam & si prius rem consequat, possũ agere ad æstimationem ex persona alteri us: quia non obstat regula de duabus cautis lucrarius: cũ habuerunt

que le de aquella cosa q̃ le fue mãdada. Mas si primeramẽte reseribiesse aq̃lla cosa misma, q̃ le fue mãdada del heredero del vn testador, auiẽdo la possession e la propriedad della, de manera, que segũd derecho, non gela pudiessen cõtrallar[c], estonce non podria demãdar la estimacion della al heredero del otro que gela auia dexado.

¶ *Ley. XLV. Como si la cosa es mandada muchas vezes en el testamento, non es tenudo el heredero de la dar mas de vna vez.*

MVchas vegadas[d] mandãdo el testador vna cosa misma assi como casa, o viña, o otra cosa señalada a vn ome en vn mismo testamento, nõ se entiẽde que al heredero la deue dar mas de vna vez[e]. Mas si acaeseiere q̃ el testador mandasse a otro quãtia cierta de marauedis, o de otra cosa qualquier que se pudiesse contar, o pesar o medir, e en aq̃l mismo testamento le mandasse tanta quantia cierta muchas vezes, si aquel a quien la mandaron[f] pudiere prouar que quantas vegadas le mando aquella quantia, tantas vegadas fue su entencion de acrescer en la mãda, estonce bien puede auer todas las quantias, que son nombradas en el testamento cumplidamente, mas si non lo pudiere prouar deue se tener por pagado de la vna quantia dellas. Pero si el testador mandasse en su testamẽto quãtia cierta de marauedis a vn ome e despues desto fiziesse otro testamẽto o otra escritura que es llamada en latin codicillus, en que le mandasse aquella

oriri ambæ in personam eiusdem de directo, sed habeant per obliquum, istud tamen limitat & intelligit Paul. de Castro, post Dinum in dicta. l. plane. § si eadem. versicul. item quarto, hoc esse verum, si appareat quòd testator voluit plures præstari. vide ibi, qui de iam si primo legauit tibi partem fundi, postea lego tibi fundum. Paul de Castr in. d. §. si eadem. respondet, quod non videatur secundo legare, nisi eã partem quam prius legauerat, sit ei secus esset secundum eum, si hæres meus legauit tibi fundum, cuius ego legaueram partem, quia vnde tui sentire de alia parte non debeat, per text. quem dicit notabilem in vtroq; dicto. in. l. in æstimatio, in principio. ff. de legatis secundo & commendat multum primum dictum dicens, quòd prima facie quilibet diceret contrarium Alexandra tamen ibi videtur, in hoc primo dicto tenere contra Paulum, imo quod legando secundo toto fundum videatur legare totum, & non illam partem, quam primo legauit. vide ibi per eum.

f ¶ *Aquien la mandaron* Vide in dicta l. planè. §. si eadem. versicu. sed si non corpus. fide de legatis primo. & quod habetur in. l. temporis. ff. de legatis secundo.

quantia misma otra vez, estõce se entiẽde que el testador quiso fazer tal manda dos vezes[a]: fueras ende si pudiere prouar el heredero, q̃ su entẽciõ fuera q̃l testador, q̃ la nõ ouiesse mas de vna vez.

¶ Ley. XLVI. Si el testador manda a otri algun su sieruo en tal manera que se sirua del, non se entiende que gelo da del todo.

EN tal manera faziendo el testador manda a algun ome, como si dixesse: mando que fulano mio sieruo que sirua a tal ome, por tal mãda como esta, non se entiende[b] que aquel a quiẽ es fecha la mãda, puede auer propriedad, nin señorio en el sieruo, mas aura en su vida el seruicio del tan solamẽte despues q̃ el muriere, deue tornar el sieruo al heredero del testador.

¶ Ley. XLVII. Como si alguno mãda a otro carta de escritura de debdo que le deuan, entiendese que le manda aquel debdo, que le deuã.

CARta o escritura algun, que fuesse fecha sobre debda que deuiessen al testador seyendo la carta a tal que se pudiesse el debdo prouar por ella, si tal carta mandasse el testador a algun ome, entiendese que le manda aquel debdo[c] que le deuẽ por aq̃lla carta. Otrosi dezimos q̃ si algũ testador ouiesse a dar quãtia cierta de marauedis a algũ ome, e diesse, assi en su testamento: q̃ mandaua a otro alguno que fuesse su debdor, que los marauedis que le deuia, q̃ los pagasse aquel otro, por tal manda como esta, non se entiẽde[d] que aquel que deuia auer los marauedis del testador, que los podria demãdar a aq̃l su debdor, a quiẽ mando que gelos diesse: mas biẽ puede pedir al heredero del testador, que le cõstituya al otro, de manera que gelos faga dar, e el heredero[e] ha poder de lo fazer.

¶ Ley. XLVIII. En que tiempo e en que lugar pueden demandar las mandas.

FAzen los omes mandas a las vegadas de cosas ciertas señaladas, assi como quando dize el testador, mando a fulano ome, mio sieruo, q̃ assi ha nome, o mio cauallo que es de tal color, o otra cosa qualquier q̃ le mandasse señalandola, de manera que puedan saber ciertamente, qual es: dezimos que la manda que fuesse fecha de tal cosa, como sobredicho es, que la puede pedir aquel a quien fue mandada, luego quel heredero entra la herencia[f] del testador en algunos destos tres lugares[g], o alli do morare el heredero, o en el lugar do fuere la mayor partida d̃ los bienes del testador, o en otro lugar qualquiera q̃ fuere fallada la cosa de que fizo el testador la mãda. E en qualquier destos lugares do fuere demandada, la deue entregar[h] el heredero, fueras ende si el testador nombrare lugar cierto, do sea dada la cosa, ca estonce alli deue ser dada, do el ouiesse mandado[i] que la diessen. Otrosi dezimos, q̃ si el heredero mudare la cosa mãdada d̃ vn logar a otro engañosamente por fazer daño a aq̃l q̃ la deuia auer, si esto fuere, puado, estõce la deue aduzir a su costa a aq̃l lugar[k] onde la trasposo, e dar la a aq̃l q̃ la deuia auer. E esto d̃ue ser guardado en las cosas señaladas, de q̃ faze manda el fazedor del testamẽto. Mas las otras cosas q̃ son mandadas de q̃ faze manda generalmẽte[l], assi como quãdo dize el testador, mãdo a fulano vn sieruo, o vn cauallo, non diziendo qual, o si le mãdasse quãtia cierta, de algũa cosa i q̃ se pudiesse cõtar, o medir, o pesar, dezimos q̃ la mãda q̃ fuesse fecha de alguna

a ¶ *Dos vezes.* Concord. cum. l. quinquaginta aliasinciplt. quingenta ff. de proba.

¶ *Lex. XLVI.*

b Si testator legat alicui, vt seruus eiseruiat, intelligitur ad vitã legatarii dũtaxat. l. d. Habuit ortũ a l. vxori vsusfructus ff. & vsufru. leg. §. vli.

1 b ¶ *No se entiende.* Concord. cũ l. vxori l. 1. §. hin ff. de vsufru. leg. quẽ casum dicit ibi Alberic. de eo alibi non recordari.

¶ *Lex XLVII.*

Põt legari instrumẽtũ debiti & intelligit per hoc debitum legatũ. si tamẽ testator mandet quod debitor sũ solut debitũ testatoris creditori, nõ põtob hoc agere creditor testatoris contra debitorẽ, sed cõtra haredẽ, & hæresõtra debitorẽ vt soluat creditori. l. d. Habuit originẽ sẽda pars a l. seruo legato §. si testator ff. de legatis. 1.

1 c ¶ *Aquel debdo.* Concord. cũ l. seruũ filii § cũ qui chirographũ. ff. de leg. 1. & hoc ideo q̃ si legatũ chirographi hoc non impoteret nullũ, vtilitatem legatũ afferret, vnde si quis renuntiaret instrumento, nõ ex hoc videtur renuntiare debito in eo contento, sed probationi, quam facere instrumentum, secũdum Bal. in. l. labeo. § 1. ff. de pact. Alle. l. 3. C. de fid. iustrum. & si lex, vel statutũ annullat instrumentum, non videtur in dubio annullare contractũ, seu obligationem: sed tãũ probationes instrumẽtũ Ioan. de Imol. Rapha. Pau. & Alex. in. d. § cũ chirographũ cõtra Bal. ibi. & in. l. huiusmodi §. finita ff. eo. & vide per Paul. de Castr. secundo volu. consi. 5. incipit notandum est quod præfatum statutum & per Decium con. 17. incipit viso puncto.

2 d ¶ *Entiende.* Add. l. si cui legetur. § si titio. & l. seruo legato. §. si testator. ff. de legatis primo. & l. fideicomissa. §. inter dum ff. de lega. 3.

3 e ¶ *El heredero.* Cuius cõtẽplatione testator fecit, vt à debito liberaretur, & sic ille agit ex legato, cum in terest, licet verba legati ad eũ nõ diuigãtur, vt in. d. § si testator & in. d. § inter dũ. & § si Titio. & vide q̃ tradit Socinus con. 73. vol. 3. in. 4. dubio.

¶ *Lex finalis.*

4 Species purè legata liatim ad ha hæreditate potest peti in loco domicilij hæredis, aut vbi est maior pars hæreditatis, vel vbi est res, & ibi est tradenda, nisi testator locum vbi traderetur expressit. Et si hæres malitiosè transportereat, sui sumptibus eã reducat, legati autem in genere põdere, numero vel mensura con̄tum potest per in loco domicilij hæredis, i el vbi est maior pars hæreditatis: vel vbi hæres solere incepit legata, seu vbi testator solũ iussit. Et causa legatorum est breuiter absq, inaudita terminanda. hoc dicit. Habuit ortum in ista lex a l. quod legatũ. & a l. fideicommissum. in prin. ff. de iudi. & a l. cum res ff. de lega 1.

f ¶ *La herencia.* Vides ergo, q̃ ad perfectionem & complementum legatorũ, vt possint peti, requiritur aditio hæreditatis: per hæredem scriptum, vt hic & in. l. eam quã C. de fideicom. nisi hodie verò dic, vt in. l. ti. 2. lib. 5. ordinatega. 1

In no. re est l. 1. tit. 2. lib. 5.

g ¶ *Tres lugares.* Prosequitur ista l. tradita p Azo C. vbi fidei cõ. peti. oportet. in summa.

h ¶ *En regar.* Imõ in loco, vbi res est, vt in. l. cum res ff. de legat. 2. in. § 1. & in. l. sed & si suscepit. §. sicca. ff. de iudi. dic q̃ in quolibet istorum locorum debet tradi: si tamen petitur extra locũ, vbi res est, debet hoc fieri expensis legatarii, & eius periculo, vt in. l. si res. & l. nisi. ff. de ret vendi. & vi. supra eo. l. 38. in princ. 3

i ¶ *Mandado.* Vide in. d. l. cum res. 4

k ¶ *Aquel lugar.* Et adueniente ga 5

l ¶ *Generalmente.* Add. l. quòd legatur. §. præterea. & l. si fideicõmissum in princ. ff. de iudic. & in. d. l. cum res. 6

1 ¶ *Generalmente.* Add. l. quòd legatur. §. præterea. & l. si fideicõmissum in princ. ff. de iudic. & in. d. l. cum res.

de las cosas sobre dichas, q̃ la puede pedir aquel a quien fuere mandada, e aq̃l lugar do morare el heredero: o alli do fuere la mayor parte de los bienes del testador: o en otro logar qualquier do el heredero començare a pagar las mandas: o en aquel lugar do el testador las mandase pagar[b]. E sobre todo dezimos que en aquel tiẽpo e en aquella manera deuen ser pagadas las mandas, que el testador mando señaladamẽte en su testamẽto que las pagassen. E los pleytos de las mandas, deuen los judgadores, ante quien vinieren, librar los derechamente, e sin alongamiento[c], e sin escatima ninguna.

7 a ¶ *Començare a pagar.* Adde. l. si fideicommissum. §. fi. &. quanuis. & l. sed & sia. respondo ff. de iudi.

8 b ¶ *Las mandasse pagar.* Vel vbi verisimile est eum voluisse, quod soluerentur, vt si dicas centum modios ex illo horreo: nam ibi voluit præstari vbi est horreũ. l. quod legatum. & l. sed & si susceperit §. 1. ff. de iudic. & I. dict. l. cum ries.

9 c ¶ *E sin alongamiento.* Adde §. illud. in authentic. de hæred. & falcid. & ibi glo. & Angel. & ean adiolutionem legati, procedatur via executiua? vide per Rodericũ Sua rez in repet. l. post rem iudicatam ff. de re iudi. versi. sex tus casus.

¶ *Titulus. X. De executoribus testamenti.*

1 d ¶ *Mostraremos.* Latius exordiatur, quam Iacob. de Aren. qui fecit tractatum de istis duãbus illum, in q̃uor partes, de quo mẽtionem facit Ioan. andr. in addition. ad specula. titul. de instrumento. addition. §. nunc vero aliqua. in principio.

¶ *Lex. I.*

2 Dicitur executor testamẽti, cui testator committit factum animæ suæ, & prodest quia per eum eiusdem spiritus testatoris voluntas, & potest constituti executor testamẽtarius, siue sit præsens, siue absens hoc dicit.

Titulo. X. De los testamentarios que han de cumplir las mandas.

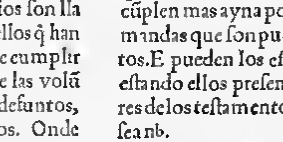

Estamentarios son llamados aquellos q̃ han de seguir e de cumplir las mandas e las volũtades de los defuntos, que dexan en sus testamentos. Onde pues q̃ en el titulo ante deste fablamos delas mandas: queremos dezir en este delos testamentarios, que las han de cũplir. E mostraremos[d] que quiere dezir testamentarios, e a que cosas tienen pro e en que manera deuen ser puestos. E que poderio han en las mandas, e en los testamẽtos. E como deuen cumplir la voluntad del finado. E fasta quanto tẽ po. E quien los puede apremiar que las cumplan. E quiẽ deue entrar ẽ el logar dellos, para cumplir el testamẽto, si por su culpa lo ouierẽ a sacar desus manos. E que pena deuen auer los testamentarios, quãdo maliciosamẽte alo ngassen de cumplir las mandas del testamento.

¶ *Ley. I. Que quiere dezir testamentarios, e a que tienẽ pro e en que manera deuen ser fechos.*

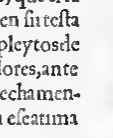

Abeçaleros e testamentarios, e mansessores, como quier que han nomes departidos[e] el officio dellos vno es, e en latin llamã los fideicommissarios[f] porque en la fe e en la verdad de estos omes tales dexan e ẽcomiendã los fazedores delos testamẽtos, el fecho de sus animas. E tienẽ grã pro estos a tales quando fazen su officio lealmẽte: ca se cũplen mas ayna por aucia dellos, las mandas que son puestas en los testamẽtos. E pueden los establescer para esto, estando ellos presentes ante los fazedores de los testamentos, e aunque lo non sean h b.

¶ *Ley. II. Que poderio han los testamentarios en cũplir las mandas de los testamentos, e como deuen cumplir las mandas del finado.*

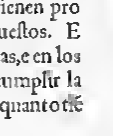

Poderio han los testamentarios de entregar, e dedar las mandas[i] q̃ son fechas en los testamentos, e en los cobdicilos, en la manera que los fazedores de los testamentos lo ordenaren. E pue

3 e ¶ *Numbres de partidos.* Dicuntur etiã executores & diuisores & distributores, vel dispẽsatores, vel ministri vt tradit Specula in titu. de instrumen. addition. §. nunc vero aliqua. columna. 3. versic. porro.

2 f ¶ *Fideicommissarios.* Sic vocat eos Hubertus de Bobio in l. nulli. C. de episcopis & cleri. & Accursius in. l. vxorẽ. ff. ad. l. Cornel de falsi. & in l. si quis pio redemptione. C. de dona. & in. l. dmus. ff. si cui plusquam. per leg. falci.

3 g ¶ *En la verdad destos.* Vnde & ciliset ele ẽ à testatore præferitur episcopo. vt in authentico de ecclesiastic. titu. §. si quis autẽ. colla. 9 non tamẽ potent testator, phibere episcopũ, vt nõ impediat se cõtra executores testamenti malẽagentes vt not. Abb. in. c. tua nobis. de test. & quid si testator nulli relinquit executorẽ dic q̃ potest iudex tũc ipsũ dare secũdum Bar in. l. 3. ff. de alimẽ & cibar. lega. Item etiam per statutum ciuitatis possunt deputari executores testamẽtorũ. vide Bal. in authentica. hoc amplius. n. col. C. de fideicõmiss & Felin. in. c. ecclesia. S. Mariæ col. 40. de constit. Item nullo executore nominato. hæredi cõpetit executio, etiã in his quæ ad piam causam testamentorũ. vide Bal. in capit. q. de testa. vide infra eo. l. pe. si tamen sit relictum ad redemptionẽ captiuorũ, cũ nullo à testatore executore nominato, pertinet executio ad cõpum. v. tin d. authẽtic. de ecclesiast. tit. §. si quis ædificationẽ, &. §. pro redẽptione. in relictis vero, prestituti sepulchrum abbatorũ, seu illic ie acquiuorũ, de quib? nõ aliter, quã ex testatis obsequione appareat, executi pertinet id nominatos p testatorẽ vel hæredẽ, seu executorem à iudice constitutum. secundum Ioan. de Ana & Felin. c. cum sit. de iudæ. li vero. ad iudo constaret de talibus malẽ ablatis, fiet de consi. ep? secũdum Abbat. & Felin in. d. c. cũ sit ca. sicut dignũ §. ex in super. de homici. ad finem dicit tamen, quę ex vsuris testator aquisierit, non potest alium quam episcopum nominare. Domin. de execu. con. 10. quem testat. videas. & aduerte. q̃ si ille executor sit suspectus, poterit remoueri, vid. Speculat. in. d. §. nũc vero aliqua. fol. 6 col 3. versic. quid si executor ẽsuspectus.

¶ *Que nõ lo sea.* Adde. l. 1. §. fin ff. de procura. sunt enim istũ executores q̃ si quidã procuratores constituti post mortẽ. secũdũ Bal. in. l. quæ fortuitis. colu. 7. C. de pignor. actio.

¶ *Lex. II.*

Executor testamenti potest legata soluere, & ea ab hæredẽ exige reuocetenetur soluendo legata hæredi caueret si religiosus, vel suspicione carens, alias sic. li. d.

1 i ¶ *E dar las mandas.* Habes hic expressum q̃ executor testamenti potest mittere legatarium in possessionẽ rei legatę, qd̃ non à nã Speculat. in. d. §. nunc vero aliqua. fol. 7. col. 1. versi. nẽ dicit quidã, potius inclinat, q̃ executor nõ possit, ppria auctoritate capere res legatas, imo oportet, q̃ sibi tradantur. alleg. l. si §. fi. C. arbitr. tute. & l. orphanotrophos. §. 1. C. de episcopis & cleri. potest dici, q̃ inuito hæredẽ non possit. qa nõ potest executor per vim expellere hæredem à possessione. ff. de regu. iur. l. nõ est singulis. & ita vult Bal. in. l. id qd̃ pauperibus. co 8 versi. 18. quæritur C. de episcopis & cleri. & bene facit q̃ inferit subdiur in ista l. ibi (pueden procurar, y demandar las cosas. &c.) hæredẽ tũ resistẽte, satis videtur q̃ possit hoc facere executor in reb? speciales legatis. pro quo etiã est qd̃ adducit idẽ Bal. in. d. l. id qd̃ pauperib? col. 7. vers. 15. quæro & versa. 16. quæritur. vbi dicit, q̃ testimonũ, quod est facti in fideicõmiss. vniuersali, potest facere executor, & etiã restitutionẽ legati particularis addẽ et Bal. in. l. nõ dubiũ. C. de leg. q̃ ipse executor est et legatarius, põt tũc capere legatũ propria authoritate. alleg. l. si vlas §. fundũ. ff. de cõtrah. empt & qd̃ not. in. l. d̃ his. C. de fun. in hoc nã attẽdẽda est forma cõmissiõis, & p̃tius executor à testatore datæ cũ expedear potest as executorũ. vt tradit idẽ Bal. in. d. l. id qd̃ pauperibus. co. 4 versi. venio ad quartũ. & tradit Bal. in. l. alio. col 3. ff. de alimentis vi.

& cibar. lega. & facit q̃ etiam statim subditur in ista l. ibi en la manera que los fazedores dexan los testamentos lo ordenaran.

2 a ¶ *Demandarlas cosas.* Addn. l. nulli. C. de episcopis & cleri. & videq̃ hãc betur infra eod. tit. l. 4.

3 b ¶ *Sospecharen* Tunc ergo permittitur hæredi petere rationem istam ab executore quando nulla habuerit ratiam suspicionis, non alias quia regulariter executor testamentarius quidem est merus executor, non fiduciarius vt not. Bart. vbi bonus text. in. l. diuus. ff. si qui plusquam per leg. falcid. bonus text. in. l. liberto. §. largius ff. de annu. lega. l. hi mo. §. n. ff quando dies lega. ced. & per Salicet. in. l. nulli. vers. quarto. 2. extra glos. C. de episcopis & cleri.

den procurar de demandar las cosas[a] de q̃ fuessen fechas las mandas, quier las tomasse el heredero del finado, quier otri. Pero si los herederos sospecharen[b], que los cabeçaleros non daran las mandas a aq̃llos a quien fueron mãdadas, deuẽ tomar tal recabdo dellos, q̃ sean en de seguros, que las den, segund son escritas ẽ el testamento. E si tales omes fuessen q̃ non sean sospechosos: assi como frayles[c], ẽ omes religiosos, nõ deuen tomar este recabdo dellos, mas son ellos tenudos de lo dar, maguer se lo mandassen. Ca tales personas como estas deue omẽ sospechar que lo faran bien[d].

¶ *Ley. III. Que los testamentarios deuen cumplir la voluntad del finado, e non segund su aluedrio.*

Si el fazedor del testamento mãdasse dar a personas ciertas de lo suyo algunas cosas señaladas, o cierta quantia de marauedis, e todos los otros bienes, q̃ouiesse, dexasse ẽ mano de algũo q̃ establesciesse por su testamẽtario, otorgando le poder, q̃ el segund su aluedrio los partiesse a pobres: tal testamẽtario como este non puede dar mas a ningũa de aq̃llas personas ciertas, de quanto el le mando dar señalada mente[e] en su testamento: maguer viesse el, que alguno dellos era muy pobre, e seria bien de dar le mas, de aquello que

Ioan. And. in capitu. sicut. ne clerici vel monachi. & ad tex. in. d. cap. 2. in principio, n. ponderpotest, quod ibi verbum, non potest, non ponitur respectu valoris facti, seu respectu iuris: sed respectu ipsius monachi tale officium suscipientis, vel exequentis, & hic respectu ipsius. cum velle vel nolle non habeat, non potest: non tamen negatur, quod si de facto faceret actus tenerent eo quia tales actus sint ad alienum commodum, & non ipsius monachi: quasi ipsius monachi in fauorem tantũ esset, actus nullius esset: & ita procedat quod dicit gloss. in dict. capit. 1. & quod habetur in. l. nemo potest. ff. de legat. 1. & benefaciu. nã licet alti in stipulan nemo potest. l. stipulationis. §. alte

n. ff. de verbo obligat. tamẽ ad hunc illi acquiritur naturalis obligatio. vt latetur Alexan. in dict. l. ibi en. Adiuen. etiam, quia ex omnipõt esse executores testamenti. Ea. hic. in primo vbi Bart. ff. de alimen. & cibar. lega. & vxor etiam de cessitis imediamento mariti, nõ autem ipsius executoris, & in contrahat secundas nuptias. secundum Bartol. ibi. & ponet Decius in. l. ff. de regul. iur. But in authentica. eisdem C. de sanctissimis episc. & vide Ioan. de Platea. in. l. pactum omnium. C. de nudo. pactio. lib. 4. nec minor etiam. 25. annorum maior. 7. minorum, potest esse executor testamenti. gloss. in dict. capitulo. 1. de testa. libro. 6.

d ¶ *Lo hiran bien* Not. hic pro religiosis. & adde capitu. 2. de noui operis enuntia. & ibi glo. & gl. in capitu. de præsentium portitore. 16. quæstio. 1.

¶ *Lex. III.*

Executor non potest excedere mandatum testatoris in legatis certis scilicet ab illo executoris distributionem bonorum relinquere ei omnibus in pauperibus potest liberare inter pauperes illos quibus testator nihil certum reliquit distributionem facere. hoc dicit.

c ¶ *Le mando de señaladamente.* Hoc ideo quia generaliter facultas data commissario executori, non refertur ad certas personas, di quibus nã per testatorem erat specialiter prouisum. ut in. l. talis scriptura. in principio. ff. de legat. 1. dolo chusula. ff. de verbo. obligat. 1. cohæredi. §. quæritur. ff. de vulgar. & pupilla. l. ahimenta. §. hæ. ff. de alimen. & cibar. lega. & eod. tit. l. filiusfam. ff. de lega. 3. vxorem. §. fecundissimo. Si vero disposito specialis in istis personis non præcesserat. sed prius præcesserat prouisio generalis, & postea specialis, tunc secus esset: ímo generalis prouisio præcedens referetur etiam ad illum, cui specialiter est prouisum. vt est casus notabilis in l. Titia. §. qui marco. ff. de anon. lega. Bartol. post glos. in l. quæsitum. §. fin. ff. de vsufruct. lega. columna. 3. versicu. venio ad fundam quæstionem. & est ratio quia quando generale præcedit, secundum Iur. naturam, tam comprehendit omnia subsequentia, & ideo specialia subsequens non est sic potens, vt possit derogare in his, quæ iam sunt comprehensa. Sed quando specialem præcedit, & postea sequitur generale, tunc apposito primo specialis impedit omnia comprehendere. Vnde solet dici, quod facilius impedit qui faciendum, quam tam factum. l. parte furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie iuris tam rationem ponit Alberic. post Petrum. C. cuius sunt dicta de sancto in dict. §. qui marco. & in terminis nostris legis. quod si præcesserat generalis prouisio, poterant speciales legatarii habere, etiam ex prouisione generali, tenet Arch. in cap. quia loanes. n. q. fi. dicit enim. ponere testatorem generalem fecisse intentionem, dicendo sic. volo quod cetum de bonis meis distribuantur inter pauperes ciuitatis Bononiæ. & certis expauperibus ipsius ciuitatis relinquit cuilibet decem, nunquid illi petere

a ¶ *Demandarlas cosas.* Addn. l. nulli. C. de episcopis & cleri. & videq̃ hãc betur infra eod. tit. l. 4.

b ¶ *Sospecharen* Tunc ergo permittitur hæredi petere rationem istam ab executore quando nulla habuerit ratiam suspicionis, non alias quia regulariter executor testamentarius quidem est merus executor, non fiduciarius vt not. Bart. vbi bonus text. in. l. diuus. ff. si qui plusquam per leg. falcid. bonus text. in. l. liberto. §. largius ff. de annu. lega. l. hi mo. §. n. ff quando dies lega. ced. & per Salicet. in. l. nulli. vers. quarto. 2. extra glos. C. de episcopis & cleri.

c ¶ *Frayles.* Qui executores testamẽti esse possunt impetrata superioris licentia. capit. 2. de testa. lib. 6. clementi. 2. eo. titu. vbi bonus text. q̃ monachi tale officium suscipientes coram ordinariis iudicibus possunt conuenirri de fraude, & culpa, & vt rationem reddant administrationis, etiam si alias sint exempti. Prattestamen in minores arcetur ab hac executorio per text. in clementina exiuli. §. veri. de verbor. significatione vbi Cardina. & Antiquina. tenerunt, quod nequeat eis gendi paupereses committi possit deinque tenneunt Domin. & Philip. Franc. in d. capit. 2. contrarium tamen in hoc tenuit Bart. in tractatu minorum. l. b. 3. 4. dicens hoc potius esse facti, quam iuris. hoc quoque tale de ratione committi possit. Eum parcere. 8. hanc editum. ff. de leg. 2. l. ex facto. §. si quis ex gatus. ff. ad Trebellia. & hoc etiam tenuit Roman. consil. 400. col. 2. & tenuit Bal. in. d. l. id quod pauperibus. colu. 3. C. de episcopis & clericis. ubi per dictum eius cum multo. d. 5. vers. cessit in hac ex. hone. ac enda. Idem etiam tenuit doctor de Corrumnis vir honorabilis in sua tractatione de cap. quia nobis. de testamentis. quia ex hac ratione evaluit testamentum. accuratum ex per illa autem. committi potest. C. ut licito monachum ordinis, quod consilium Bal. & vol. consil. 3. incipit. d. prudentiam. de quarto fatta in per tangent. non ordinem quia c. & ex eo nominum. & liquem nimium, in quem peruenient pecunias, & dicatur occasionem per illum eum cuius ad manus fratris nostris, est fit monasterium. Idem exiui de priuilegio. & ad quæstionem ad c. 2. in principio de testa. lib. 6. quando religiosi possunt esse executores testamentorum. Idem gabriel consilium. Pini de Cist. t. volu. consil. 13. incipit tuq; et pro nobis. Ubi tenet capitulum in non habet locum in religioso, qui esset perpetuo inhibitus ad eius in ministrarum in aliqua parochiali ecclesia: quia ille deberet in aliquem alterum transferre, & licet sit religiosus non tamen est sub obedientia abbatis, ubi quæ vult idem esse in priorem ordinariam, nullo exemplo ad regendum aliquem conuentum fratrum, licet ille prohibito abbatis possit reuocari ad christum. videbit per eum quia est hoc vitimum satis dubitabile. Alterte certam, quia Fredericus consil. 29. ad. fin. consulunt executores testamentum per monachum ordinis mendicorum, etiam non impetrata licentia validam esse, licet fieri non debuerint, & cum illo dictione transit Felinus in ca. 2. de iudi. col. 2. & dicit magis communiter tenet Decius consil. 494. & consil. 499. & cum dicto Federico tenuit etiam in. l. in ambiguis. §. non est. ff. de regul. iur. qui tamen in dictis consiliis abetta opinione recedit per. l. non dubium. C. de legib. & ibi videbis. & contra opinionem Fredericus tenet etiam Philip. Franchusin d. cap. 2. in princ. inducens ad hoc illi text. quod religiosus executor esse non potest. quæ verba actum contractum gestum nullum esse ostendunt. glos. in capitulo. 1. de regulariter libro 1. & in. l. gallus in principio. ff. de liber. & post. sed forte optimo communis sustentari potest: quia ad. l. non dubium. ipsemet Fredericus ponderat, quod vbi lex aliquid simpliciter prohibet propter honestatem, quod valebit actus, licet sit contra legem. allegat

d ¶ *Lo hiran bien* Not. hic pro religiosis. & adde capitu. 2. de noui operis enuntia. & ibi glo. & gl. in capitu. de præsentium portitore. 16. quæstio. 1.

¶ *Lex. III.*

Executor non potest excedere mandatum testatoris in legatis certis scilicet ab illo executoris distributionem bonorum relinquere ei omnibus in pauperibus potest liberare inter pauperes illos quibus testator nihil certum reliquit distributionem facere. hoc dicit.

e ¶ *Le mando de señaladamente.* Hoc ideo quia generaliter facultas data commissario executori, non refertur ad certas personas, di quibus nã per testatorem erat specialiter prouisum. ut in. l. talis scriptura. in principio. ff. de legat. 1. dolo chusula. ff. de verbo. obligat. 1. cohæredi. §. quæritur. ff. de vulgar. & pupilla. l. ahimenta. §. hæ. ff. de alimen. & cibar. lega. & eod. tit. l. filiusfam. ff. de lega. 3. vxorem. §. fecundissimo. Si vero disposito specialis in istis personis non præcesserat. sed prius præcesserat prouisio generalis, & postea specialis, tunc secus esset: ímo generalis prouisio præcedens referetur etiam ad illum, cui specialiter est prouisum. vt est casus notabilis in l. Titia. §. qui marco. ff. de anon. lega. Bartol. post glos. in l. quæsitum. §. fin. ff. de vsufruct. lega. columna. 3. versicu. venio ad fundam quæstionem. & est ratio quia quando generale præcedit, secundum Iur. naturam, tam comprehendit omnia subsequentia, & ideo specialia subsequens non est sic potens, vt possit derogare in his, quæ iam sunt comprehensa. Sed quando specialem præcedit, & postea sequitur generale, tunc apposito primo specialis impedit omnia comprehendere. Vnde solet dici, quod facilius impedit qui faciendum, quam tam factum. l. parte furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie iuris tam rationem ponit Alberic. post Petrum. C. cuius sunt dicta de sancto in dict. §. qui marco. & in terminis nostris legis. quod si præcesserat generalis prouisio, poterant speciales legatarii habere, etiam ex prouisione generali, tenet Arch. in cap. quia loanes. n. q. fi. dicit enim. ponere testatorem generalem fecisse intentionem, dicendo sic. volo quod cetum de bonis meis distribuantur inter pauperes ciuitatis Bononiæ. & certis expauperibus ipsius ciuitatis relinquit cuilibet decem, nunquid illi petere

poterunt de generali legato, non obstante speciali legato eis relicto? dic p. ac. ff. de annu. lega. l. 1. in. §. qui Marco. & argu. ff. de alimen. & cibar. lega. l. Ait ho ego tñ credere in casu huius. l. nihil referre an prius processerit speciali prouisio, vel generalis: ex eo quia in casu istorum pōt dici, q generalis prouisio præcedens comprehēderet istos pauperes quib? testator spāhter legauit, qd patet quia legatum generale non debebatur omnibus pauperibus sed sufficiebat in certis distribui per executorem, & sic cessat ratio quam superius addux, q propter legatum speciale non derogetur generali, in quo etiā continebatur ille legatarius specialis, & sic cessat dispositio. d. §. qui in arco. & dicta distinctio Petri & Bar. de qua supra & restabit dicendum, q nenti o casu eueniri potest distribuere in eū, cui testator aliquid in specie seu in particulari legauit, & procedent leges dicentes, q generalis prouisio nō refertur ad specialiter promissa. & ita videtur in hoc tenere Ioann. And. in addtio. ad Speculat. in. d. §. nunc vero aliquat. titu de instrumen editio. col. 32. in addtione in epīē ti, cōstat q tenet in institutio pauperum, vbi refert dicta Archidia. de q bus supra & dicit q Archidia. formauit dictam quæstionem non proinde, & q non potest p to cedere, cum in. q per eum formata non debetur legatū omnibus pauperibus, vt dixi sed sufficit in certis distribui, vnde lecūdum eūdem Ioa. And. r. procederet quæstio Archidia. si alter formaretur, videlicet si in tet sacerdotes curator ciuitatis iussisset cētū distribui, & posita aliquibus ex illis legasset aliquid in particulari. dicit etiam ibi dē, q si testator expressisset per fideicomissarios distribuē dam aeentū, & forti ius si dixisset lego comissari scentū distribuenda. &c. quæstio sibi nō esset dubia, & idem è conuerso, quādo dixisset lego dictam summā cētū libraru, & nō tū aperit Ioa. And. r. quid velit seu quid deciderit sed quōd quæstio hic nō esset dubia. vnde tenenda est mentī. l. partitarum hoc decidens. & conferr in huius decisionis corroborationē, quod dicit Bald. post Iaco. Burn. in. l. si ecclesiæ. C. de episcopis & cleri. vbi dicit q licet pœna statuta per illā sit quinque librarū auri, cōtra violātes priuilegia ecclesiæ, si tamen in cōdēsione priuilegij, imponatur certa pœna cōtra non obseruantes non habebit locū tūc pœna illius. l. cum de speciali pœna sit prouisum. d. l. sanctio. legū ff. de pœn. conferunt etiam adducta per Bal. in. l. non dubiū. co. pe. & fi. C. de legib. in. q. illa an per appositionē pœnę specialis videatur sublata pœna nullitatis actus. similiter dixit Bald. in authen. hoc amplius C. de fideicommis. col. pe. verū item quaro vtrū pœna q pœna illius authen. statuta contra hæredē nō adimplentem voluntatem defuncti, nō habebit locū quādo testator imposuit alia pœnā specialem. & illa est solutu per hæredem. dicit etiā Dinus, q si testator fecit testamentū in quo instituit filium impuberem, & vxori reliquit alimenta, & si filius decesserit in pupillari ætate, substituit matrem impuberem, & fratrem testatoris de mū moritur impubes in pupillari ætate, & mater & frater testatoris adeunt hæreditatem ex substitutione pupillari, mater non poterit petere alimenta ex eo quia promissum fuit matri in secūdo ca supeiviā substitutionis. vnde videretur necessaria via tactæ repetitio nis. de qua in. l. licet Imperator. ff. de legat. in quo tamē Bald. tenet ibi contrarium. vide ibi per eum. dicit etiam Bal. in. l. 2. co. 1. C. sententia. re scindet non poss. versū. quæro iudex q si iudex statuit parti terminum ad probādum exceptionem, deinde statuit generalem dilationem q omissum probari in speciali dilatione non poterit probari in generali, seu supplēri. Cōfert etiam quod not. Bal. in. l. executorem. ad fi. 6 co. C. de executo. reiudi. vbi dicit, quod si sunt duo statuta vnū quod sententiæ pupillorum mādentur executioni per priorem artium tātum: aliud quōd sententiæ centum libris, supra mandentur executioni tantum per potestatem: quod si sit lata sententia pro pupillo in ducenta, quod speciatior iudex id est ille, qui datus est ætati exequetur, ibique subdit, quod paruum genus magno generi derogat, & induit duū derogat vtriq, facit etiā quod adducit Bal. in. l. si conuiuia. 1. lectura. ff. de adoptio. in quæstione illa de legato facto fratribus, & priori, qd quando est in diuersis orationibus prior non fungatur vice duorum. sed huo speciali relicto. de qua quæstione. vi. per Cyn. & alios in. l. cū quæstio. C. de lega. per Bar. in d. §. qui Marco. & in. l. si seruos communis sibi. ff. de stipula seruo, per Ioan. de Plat. in. l. his scholaribus C. de erogatio militia. anno. lib. 12. vi etiam per Bal. in. l. obseruare. §. pisci. co. 3. versū. sed nunquid iudex. ff. de offic. proconsulis, & lega. An pœna specialis indici in aliquo articulo speciali apposita liberet eum a pœna periurij, ratione generalis iuramenti, quod fecit de obseruando leges vel statuta. Sic enim generalis sermo sequens non refertur, vt excludat ea, de quibus tam specialiter erat prouisum. l. quotiens. C. famil. hercis. & l. cum ita legatur. §. qui plures. ff. de legatis secundo

le aut a mūdado el testador, como quier q̄ puede partir los otros bienes que de xo en su poder el testador, entre las otras personas, que non son feñalādas: e lo han menester, assi como lo el touiere por bien[a].

& in elegāti quæstione adducit Oldraldaconsi. 121. incipit ad primam quæstionem. columna. 2. versū ad tertiam quæstionem. hic & ei in generalis confirmatio nō refertur ad id quod est specialiter cassatum. l. si quis priore. vbi gloss. & Barto. ff. ad Trebell. & per Ial. nam. l. Iurisdictiones commodissime ff. de verborum obliga. & dixit Bar. in extraugant. ad reprimēdum. in glos. super parte, non obstantibus. quōd modus procedendi per illā constitutionem inductus in crimine læsæ maiestatis, non habet locū in casu. l. 1. C. si quis tempera. maleficiorum. cum sit ibi specialiter prouisum, & per dictam constitutionem generaliter loquentem, non, videtur ei derogatum.

[a] *Ouiere por bien.* Sed an potest distribuere in suos filios vel consanguineos pauperes? vide per Bal. in repetitio col. 11. vers. super. 7. quæstio. C. de sacrosan. eccle. vbi tenet quod sic in minuta distributione, velut ad alimenta & bona fide. & adde Abb. in cap. 1. ad fin. de cohabita. clericō. & mulie. vbi per tex. ibi vult, quod clericus executor potest distribuere inter consanguineos pauperes vide etiam de hoc per Ioa. And. in additio. incipit. continuatur hic alia quæstio. vbi vult quod non possit dare propinquo sibi valde conuncto. nisi forte ille conuncto? esset summē pauper, & ibi etiam ad fin. tenet quod posset de eleemosynis dispensare in filium spurium defuncti pauperem, non de quota aliqua iure filiationis sed vt pauperi de eleemosynis. An autem executores teneantur inter plurimos pauperes distribuere, vel an possint dare vni tantum? vide Bald. in repe. d. l. 1. column. 12. versic. iuxta hoc quæritur. vbi dicit hoc solū auctoritate Pre plicetæ. Psal. m. Dispersit dedit pauperibus. 75. distin. §. in ipsa autem liberalitate. & ead. distin. c. non satis. adde Bart. in. l. 1. ff. de optio lega. vbi dicit, quod si testator iubet bona sua distribuiri inter pauperes eligendos per talem, qdille non potest vnū eligere, & dare ei omnia. argum. illius. l. & l. 3. ff. de anno. lega. nec peccat executor præferendo pauperē pauperi. quia locus est gratificationi. secundum Bal. ibidem. vertitur quæstio. videlicet eius ad ditionatorem. & dicit Abb. in. capit. cum in iure. colum. 2. de electio. q plures depurati ad certa bona distribuendam inter pauperes, possūt illa distribuere in aliquem ex ipsis dūmodo alias egeat. ibique se remittit ad ea, quæ dixit in dict. cap. primo. de cohabita. clerico. & mulier. vide etiam ibi Bal. de prælato executore an possit eligere suum cōuentum, vel parentem suum pauperem? & quid si testator dixit, quod daret cui velit, an possit dare sibi? vide quod in simili dicit Bald. in. l. si ita vero versicu. extra quæritur. C. de fur. Quid autem si testator iussit bona sua distribui pro malē ablatis, & non apparent tot mala ablata, quę capiant vsque ad quantitatem bonorum, vel vsque ad quantitatem taxatam? et pauperibus, puta mille librarum. nunquid lui erunt reddi debet hæredi, vel cōmissarius potest de hoc disponere pro anima? vide Bald. in. l. si quis ad declinandam. columna quarta. C. de episcopis & cleri. vbi post Iacob. Burrian. in suo tractatu executorum respōdet, quōd si testator sic disposuit, vt in aliam causam non conuertatur & tunc reddetur hæredi, quia expressio causæ limitat legatum. l. medico. §. siua ff. de anno. lega. aut non ita disposuit & tunc quod superest debet pauperibus erogari & sic in aliam causam cōuerti hæredē adhibito. l. legatum. & l. quidam ff. de vsufru. lega. l. in testamēto. ff. de cōditionibus & demonstrationibus. l. fin. ff. de operib. publi. & in autenti de ecclesia. titu. §. si quis in nomine. & §. sequenti Abbas etiā in capitulo. tua nobis de testa. tenet idem: quia credibile est defunctū fuisse obligatum ad talem testitutionem, ex quo ipse hoc iussit. Nota tamen ad istam. l. quod si executor testamenti malē arbitretur in eligēdo pauperes, recurri potest ad iudicem. vide per Baldum in authenti. præterea. C. vnde vir & vxor. Sed quid si cuttas indigeat reparatione muroiuni vel pontium seu viarum, nunquid de talibus relictis pro anima arbitrio executoris erogandis potent fieri dicta reparatio etiam multo executore? videas per Lucam de pennatis. l. vnica. C. de expensis publicorum iudorum. libro vndecimo qui allegat pro vtraque parte, & concludit quod posit fieri præmaximē vrgente necessitate, puta, vt ipse ait, quia bella hostium quę insidiæ frequenter insultant ciuitatem, neque aliunde posit haberi pecunia sine scandalo ciuitatis. vnde alias latius ibi per eum qui etiam tractatur ver siculo secundo quæritur an si testator iubeat capellas construi in loco religiosorum, i. ossit hoc conuerti in faciendo vel reficiendo domitorio quo religiosi indigent. & vult quod possit fieri episcopo disponente, & diuina quæ testator iussit celebrari celebrabuntur in ipsa ecclesia monasterij.

¶Lex.IIII.

*In quatuor casibus inuito hæredes exigi tcommissarius in iudicio bona defuncti, scilicet, pro executione relictorum ad pias causas vel ob alimentaindigentium, vel quando quid fuit relictum alijs vna cum commissarijs, vel quando testator dedit liberam potestatem commissarijs petendi in iudicio, vel extra bona sua ad executionē testamēti, alias nopōtest dellegatarius agere contra hæredem p suo legato, hor dirit.

¶Ley.IIII.En que cosas pueden los testamentarios demandar los bienes del finado en juyzio e fuera de juyzio.

Vatro cosas son señaladamente: en que pueden los testamentarios demandar en juyzio, e fuera de juyzio los bienes del muerto, para cumplir su testamento, maguer non quieran los herederos del fazedor del. E el vno es, quando la manda es, para obras de piedad, a o de misericordia. E el segundo es, quando el fazedor del testamento, manda alguna cosa a otros en vno cō los testamentarios b. E el tercero es, quando la manda es atal, q̄ es establescida para gouernar c huerfanos, o otras personas qualesquier. E el quarto es, quando el fazedor del testamento dize assi: que da libre poder d a sus testamentarios: que puedan demandar en juyzio, e fuera de juyzio los bienes del fazedor, para cumplir sus mandas. E sacadas estas quatro cosas sobredichas, en otro caso ninguno, non han poder e los testamentarios de demādar en juyzio los bienes del muerto, para cumplir sus mandas. Mas cada vno de aquellos, a quien es mandado algo en el testamento, puede por si demandar a aquel que touiere los bienes del finado, la parte que le fue mandada en el testamento. E segundo el departimiento, que se muestra por esta ley, se entiende en todas las otras, que fablan del poderio que han los testamentarios.

1 a ¶Para obras de piedad. Adde l. nulli. C. de episcopis & clerie.

2 b ¶En vno con los testamentarios. Tu cenim non sunt nudi ministri. & ideo agit .l. si quis Titio. & ibi Bar. ff. de lega. 2. l si legatarius ff. de legat. 4. gl. in .l. Lucius. §. Mæuia. ff. ad Trebell.

3 c ¶Gouerner. Id est ad alimenta. & adde. l. alio. ff. de alimen. & cibar. lega. & glo. in d. §. Mæuia. vbi tertium Paul. de Castr.

4 d ¶Que da libre poder. Vt iam dixi supra eo. 1. 2 executorum potestas pendet a facultate, quam eis dat testator: potest ergo in dubio nō agere, si a testatore talis potestas sit ei data, vt hic, & facit l. quidam. §. li scriptus. &. l. si a pluribus. ff. de legat. cardina in clem. 1. vnica q. 13 de testa. vbi etiā Ioan. de Imo tolu. 5. & hodie communiter solet dari per verba magis ampla, quam hic habentur, de quibus vide per Bar. 1. tertium l. alio ff. de alimen. & cibar. lega. vbi vide de istis fructuatibus, & qualiter debeat se habere executores in vendendis, & alienandis rebus hæreditatis. & ibi dicit. & adde quid si aliquis emit ab aliquo tunquam ab executore vel tutore voluntario, & longo tēpore tenuit, hæres vendicat, ille dicit bona fide ipse nō tamē pōt probare, quille fuit executor Bal. in l. 1. C. de reb. alie. non alien. de idit, quinisi emptor probet exali quibus cole ctaris si ceteri dilessi sunt executores. purā quia ita audiuit dici a pluribus honestis personis, præsumitur emptor mala fide, & ideo non prescribit. & ubi quod Bar. tractat in colu. 4 an executores possint vendere eis quibus volunt? Adde Bald. in .l. cum non solum. §. fin autē legata perie. ibi. C. de bon. quæ liber. & in .l. quandiu C. de insti. & substitu. & ad illud quod in eo. colum. tractat, an hæres sit requirendus, qui do executor vedit Adde qd not. Bal. in .l. captatonas. C. de testamentis. tol. 2. versi. modo circa hoc quæritur vbi dicit referens. Bri. in consulisse, q̄ testator nō fit declaratione in tertio. Casu, qui dicitur nō requisito hæredeindistincte, q̄ debeat restitui Scio tuq̄ tibi ex extorta quō tenebit declaratio quia non est sequutus formā boni viri subdit tamen Bal. q̄ debeat in hoc stari iuramēto executoris, ipse est honesta persona. l. ihcopompus ff. de dolo pr. legat. l. si qs pro testamentione. C. de dona & non videtur fieri bona fide, quod fit non tirato, neque requisito eo, cuius interest. l necessario. ff. de in diē adiectio. l. cum quidam. ff. de lega 2. Bald. in .l. creditor. C. de distra. pignoo. & dicit Bald. in. d. l. captonas. in fi. quod executores non tenentur requirere hæredes, nisi cū indigent eorum informatione, vel voluntatis eorum explicatione quia non sunt iudices, sed executores. argu. l. quod si nolit. § ff. de ædil. edict. Adde etiam Alexan. 2. volu con. 61. incipit visa facti narratione, quōd si hæres est pupillus & ipsi executores sunt eius tutores, possunt vendere, non alias requisito pupillo. & ibi vide circa glossin. l. si prædium. C. quando decre. opus non est. Adde etiam cum Bart. in d. l. alio. circa finem. dicit q̄ promissio de eutictione, quam faciunt executores obligat hæredes, si promittant, secundum consuetudinem ciuitatis, quod possunt etiam emptores agere contra hæredes, vt habeant rationem factum executorum, vt ipsi sint magis securi. secundum Bald. in authentica. si raptum. C. de episcopis & clerit. Et an executor habens potestatem vēdendi, posit vendere sibi suo? vide per Bald in repetitio. l. 1. C. si sacrosanct. eclesiæ. n. & 12. colum.

5 e ¶Non ha poder. Adde l. Lucius. § in eius. ff. ad Trebellia. poterūt tamen implorare officium iudicis, etiam extra istos casus. vt in .l. quinē. ff. de ādē leg. Bar. in. l si quis Titio. ff. de legat. 2. Bal in. l. nulli C. de episcopis & cleri. & adnexte quod quando sunt hæredes institutī, vnus executor non potest contra alium executorem agere. secundum Paul. de Cast. notabiliter in l qui. ppio. § si duobus. ff. de pecu. vbi hor modo limitat dictum Bar. ibi qui dicit vnum executorem contra alium agere posse nam procedit secundum eum, nisi aliquis specialiter sit hæres institutus. Et quādo executor testamenti posset cōuenire a legatarijs. vi per Bart in .l. firmio. § 1. ff. quando dies lega

¶Lex V.

*Si testator legat certam quantitatem ad redimendum captiuos. & nō dimittit executorem, qui hor adimpleat. recipiat episcopus loci o ij ni testatoris legatum, vel episcopus loci in quo est maior pars hæreditatis. aut sit testator est aduena, & nescitur vnde est, recipiat episcopus loci vbi mortuus & coram iudice ordinari o illud sentiat cū de, & mēse & post annum reddat iudici computum qualitesexpēdit. nec pōt episcopus vel notarius aliquid pro labore recipere. h. d.

¶Lex V.

1 f ¶Sacassen cautiuos. Ista dicitur causa pijssima, vt in authentico. vt cum de appellat. cognol. §. si vnū. & ibi Bar. 1 coll. 8. & permittitur ob redēptionem captiuorū, quod alias non permitteretur. vt in auth en. de restitu. colla 8. authētica. res quæ. C. communia de lega. 1 autum. 12. q. 2. & quæ ibi dixi in tu. 29. 2 partis in quo si que alio relicto ad pias causas locum habebit. c. si hæredes. de test. vbi nullo executore à testatore nominato exercutio fieri debet per hæredem, & per eius negligentiā exercitio pertinebit ad episcopum vt in dict. ca. si hæredes. vbi Abb.

2 g ¶Se non señalasse. Nam si designasset illi præferuntur episcopo. l. nulli. C. de episcopis & cleri & §. si quis autem pro redemptione. in authentico de ecclesiastici titui colla 9 & adde etiam, quod præferitur alteri priuilegiato à Papa, quod posset retipeteretelictaad piam causam, secundum Ioan. And in addition. ad Speculatitu. de instrumento. editio §. nunc vero aliqua in addition. in pien. 1. cuiusunque. vbi vide. & habes hic, quod executor testamenti designati debet à testatore? sed an testator posit alij cōmittere nominationē executoris? Bal. in. l. id quod pauperibus. co. 4. ver. modo iuxta prædicta quarto. distinguētā committatur facto executoris? & nō potest cōmitti, an nominatio & declaratio, & tunc sic. vide Bart. in .l. quidam relegatus. ff. de reb. dub.

aquel en cuyo obispado[a] ouiere la mayor parte de sus bienes, lo deue fazer cumplir. Pero el obispo luego, que aya recebidos los marauedis sobredichos: o aquella cosa que fue establescida, para sacar catiuos, deue dezir al juez ordinario de aquel logar, que faga escreuir[b] en su registro, la quantidad de aquel auer, o de aquella cosa que recibio por esta razon: e el dia, e el mes, e la era, en que lo recibio. Otrosi dezimos, que los herederos del fazedor del testamento, non puedẽ embargar al obispo, que non reciba los marauedis, o aquella cosa que fue establescida del testador para sacar catiuos. Pero despues que sea passado vn año, que recibio los marauedis, para esto fazer, tenudo es el obispo de dar cuenta[c] por si, o por otro al juez ordinario[d], quantos catiuos saco, e quãto dio por cada vno de aqllos dineros. E tambiẽ el obispo que esto oniesse de fazer como los otros escriuanos que escriuen alguna cosa de las que son dichas en esta ley: non deuen tomar para si, por razon del trabajo[e] que lleuan en esto ninguna cosa de aqllas que son dadas para sacar los catiuos. ante lo deuen fazer de grado, e sin precio ninguno[f]. E esto es, porq̃ son dexadas para obra de piedad, e los obispos si contra esto fiziessen errarian en quatro maneras. La vna contra Dios. E la otra contra el anima del finado. E la tercera cõtra los parientes del muerto. E la quarta al señor de la tierra, q̃es guardador de todos los bienes[g] desu señorio. E si por auentura acaesciesse, que alguno de los que fiziessen tal manda, para sacar catiuos, fuesse ome estraño, q̃ non sopiessen dõde era natural, nin morador, el obispo de aqllogar do muriere, dene fazer cumplir la manda del, ẽ la manera que de suso diximos, si fallare de lo suyo en aquel logar, o en otro de q̃ lo pueda fazer.

¶ *Ley.VI. Fasta quanto tiempo deuen cũplir los testamentarios el testamento del finado.*

Si muchos fuerẽ los testamẽtarios, en cuya mano dexare algũo su testamento, todos[h] deuẽ ser en vno para cũplirlo, si pudieren en aqlla manera[i], e

3 a ¶ *O aquel en cuyo obispado.* l. nulli. non dicit de isto, sed tantum de episcopo loci originis defuncti. gl. tamẽ ibi dicit, q̃ vterq, eps exequi pot. Iato vero de Beloui & Alberi. post eum distinguit, q̃ si patrimoniũ defuncti est in vtroque loco, tunc quilibet potest distribuere res suæ diocesi. & sic non cõeurrent in executione. sed erit executio diuisa per loca, l. 1. C. vbi petã. tuto. aut bona sunt in altero loco tantum, & tunc illi episcopus in eum loco sunt bona, exequetur argumẽ l. si fideicommissum. ff de iudic. si ierò in neutro loco sunt bona. sed in alio tertio loco, tunc præferetur episcopus originis. vt in dict. l. nulli. & in. l. cives. C. de incol. lib. 10. si vero ongo est dubia. tunc episcopus domicilij. & si de domicilio est dubiũ, tũc episcopus ciuitatis, in qua defunctus est per d. l. nulli. qd limitabat Petr. esse verũ in rebus solo tohærentibus, quæ sunt proprie de territorio, vt diocesi. Sed pecunia non intelligitur esse huiusmodi. Bal. cõsi. in. d. l. nulli col. fi. dicit q̃ in pecunia exequitur ille episcopus, qui potest eclesias exequi. argu illius l. nulli. verbi. sine villa eunctatione. sorte peristã legẽ alterna tuse loquentem, dicendum est quemlibet istorum eporũ hoc posse, & q̃ sic locus præuentionis. argu. l. si quis postea. ff. de iudit. & in. l. vbi co. ptũ ff eo. & l. cũ quædam puella ff. de iurisdict. omn. iud. saltem hæredi petente, vt post præuentionẽ vnius, alius se nõ intromittat, sed remittat executionem ad aliũ. iuxta dicta Innocent in. c. cum M. Ferrariensis. de constitu. ad finem vbi Felin latè. col 13 & 14.

4 b ¶ *Que escreuir.* Habes hic q̃ executor testamenti tenetur facere inuentariũ. & adde Speculi. & ibi Ioa. Andr in additio rit. de instrumẽtis. §. nunc vero aliqua. col. 18. versi. sed an tenetur. Bal. in. l. nulli co. 2 C. de episcopis, & clericis & in auth. sed cum testator. in fin C. ad leg. falcid. & an isti teneantur iurare? vid. per Ioan de Plat. in l. pe. in princi. C. de erogatione. infra. anno. lib. 11. gl. & Bar in. l. diuus. ff si cui plusquã per le. falcid.

5 c ¶ *Dar cuenta.* Similiter & executor designatus à testatore, tenet reddere rationem præfidi, & etiã episcopo in relictis ad pias causas. l. si quis pro redemptione & ibi not. Bal. C. de donatio. inter. ibi dicit Bal q̃ reddere tenetur rationem cuicũque, cuius interest. & dicit Bal in l. si quis ad declinandã col. 5. C. de episcopis & clericis. q̃ omnes tales executores dati ad pias causas, renẽtur episcopo reddere rationem, & ipse potest eorum ea eos inquirere, & eos punire. & an sufficiat iutamentum executoris in sta redditione rationum? gl. videtur velle q̃ sic. in d. l. diuus. ff. si cui plusquam per leg. Falci vi. Bar. post Cyn. in. d. l. id qd̃ pauperib' C. de episcopis & clericis. intelligit in legatis minutis seu parus distributionib' magna tamẽ debeãt probari per testes. & vide quæ ibi Alexan. allegat in additio. adde etiam Bald. in. d. l. si quis pro redẽptione. ad fin vbi vult, quod in his quæ habeant difficultatem probatio iste, tut iutamento executoris. & adde eiusdem Bal in. l. nulli colu. pe. C. de episcopis & clericis. vbi etiam vide Salicet. col. pe. ver. quæro qualiter d̃ erogatione vlti & limitat in his, quæ secreto et o gandat o omissa sunt à testatore disponente.

6 d ¶ *Al juez ordinario.* Adde. l. nulli. C. de episcopis & clericis. habes hic casum, in quo episcopus efficitur de foro iudicis secularis: & mirum quia ex quo lex ei dedit istam distributionem. quod ipse simul rei teneatur reddere rationem coram iudice seculari. facit quod nõt. Bal. de clerico, qui retinit depositum de manu iudicis secularis, in l. acceptam. columna 2. C. de vsur. Paul. de Castr. tamen in. d. l. nulli. ad fi. dicit, quod hodie episcopus soli deo rationem reddit. al legat. l. si quis ad dechnãdã. C. eo. sed adhuc credo iustè in hoc regem, & eius cõsilium implorari, vt detur cedula, vt episcopus talem rationem reddat per istum tex. & d. l. nulli. Saltem in authẽtica. litet. C. de episcopis, & clerici. dicit, q̃ olim ita erat dispositum, q̃ episcopus redderet rationẽ præsidi: hodie tamen per textum in authentica. de ecclesiast. titu. 6. si autem qui facere iussi sunt. coll. 9. tenetur reddere talem rationem Metropolitano.

¶ *Por razon del trabajo.* not, be 7 ne & adde. l. nulli. C. de episcopis & clericis & nota verbum superius positum, alguna cosa de las que son dichas. Nam intelligitur de gestis inuentarij, & de gestis rationum, vnde si executor liteget propter unus exigendis, notarius non debet facere actagratis, prout etiam notat Salicet. in. d. l. nulli. parum post principium.

f ¶ *Sin precio ninguno.* Nec de relictis ad redemptionem, neque etiam de 8 bursa episcopi. vt hic & in dict l nulli.

g ¶ *Guardador de todos los bienes.* Nota bonum verbum ad ea, quæ haben 9 tur in l. bene a Zenone. C. de quadrie. præscriptio. per glo. & doct.

¶ *Ley. VI.*

10 Pluribus existentibus executoribus testamenti, si omnes interesse nequeunt aut nolunt possunt duo vel vnus exequi, & deber commissarius exequi testamentum quam citius potest ita q̃ sit infra annum à morte testatoris hoc dicit. Habet originẽ à cap religiosus. §. sanẽ. de testa. libro. 6.

h ¶ *Todos.* Quod omnes executores, & non vnus sine alio regulariter debeant exequi, satis probatur hic. & in capit. 2. §. 1. de testa. libr. 6. quod intelligit Iacob Butric. & Bal. post eum in l. nulli. column. fin. C. de episcopis & clerici. quãdo in certa est distributio. quia debet per eorum arbitrium distribui, prout mel us sibi videbitur. sed quando distributio est certa, vt quia dixit testator, detur illud tali pauperi: tunc enim vnus tantum potest soluere & exequi. Quid autem si est discordia inter executores? vide quæ tradit Speculat titul. de instrumen. editio. §. nunc vero aliqua. columna. 22. versicu. sed quid erit si sint plures. Bal. in. l. si unia. de leg. co 2. vbi respondet ad hoc quod in his quæ sunt ad pias causas ep. & q̃ uscit diffinitor, ad prophanas vt ro pręles loci.

i ¶ *Si pudieren en aquella manera.* Nota hoc, est enim regulare, vt 11 voluntas testatoris mandetur executioni intra tempus ab eo dis-

finitum quod etiam cum tã die ante hæreditatis & not. Abb. in cap nos quidẽ de testa b. n° 1 ex. in. 1 statu liberos. § si qs hæredi ff. de statu liber tradit Alex. in. 1. finibi & ibi § 1 ff. de legat. & facit ad ista. 1 ad id quod. Bar. p. tex. & in 1 cũ pater. § ultimo. ff. de leg. secundo. q executionẽ posse præuenire die ab pio testatore ad executionẽ suę voluntatis signatã: vt si testator præcipit, q̃ post mortẽ hæredis, vel post tale tẽpus distribuerent bona eis inter pauperes, vel tale summam quales executores nõ poterunt in vita hæredis velin ta tempus designatum eligere pauperes vel exequi secundum Bart. ibi in 1. post mortem. C. de fideicommissis distributo enim ante illud tempus facta præiudicium non infert futuris tunc pauperibus. Idem tenent Angel. & Alexand. in. 1. stipula. 1. o. ista. § si quis dolum. ff. de verborum obligationibus. Ita in dict. 1 post mortem. columna secunda dicens hanc opinionem esse communem & idem sentit Decius in. 1. cum tempus. ff. de regul. iur. Bald. tamen in dict. 1 post mortem colum. 4. versi. sed pone testator. inclinat in cõtrariam sententiam in quæstione quam monet de testatore, qui instituit vxorem suam in vita volens, quod post mortem suam bona distribuantur inter puellas virgines, q̃ posset vxorem vita eligere puellas & maritare quia si testator hoc cogitasset de voluntate vxoris, permisisset tali fieri propter fauorem animæ & sic pro expresso debet haberi. Ita le pactum § fina. cum glossis ibi. ff. de pact. ubique respondet ad dict. § ait. a. quia ibi legatarij poterant præmoriri in quæstione vero ista non. Idẽque vult & si relinquat pauperibus in genere quin testator in certam personam singularem non habet affectionem sed ad genus personarum adest qualitatem paupertatis vel pietatis, quæ vna & idem est sed Alexand. de Imol. in. 1 fed & in antecedẽ ad Trebell. quã legi sub lege recusare. § final. ponit opinionem, quam in hoc fuerit cõclinat, quod si vera communis opinio in casu, quo pauperes debent eligi, quali vel fecis, sic dari relictum pauperibus implicitur. vide ibi pro eam quam hoc in legat. 1 vnum ex familia dicta pœnei. ff. de leg. instituendo. tamen communem etiam opinionem tenet Decius in dict. 1 cum tempus ex eiusdem tempus disponens potius statuerit vt vidi dixit, quin ten pus executionis, quod forte adhuc existit manus ante illud tempus absque detrimento rei familiaris non possent. Item quia non una, sed futuros pauperes, quam præsentes diligere itque ex eiusdem tempus Bald. & in hi satis placet, quod dicunt. 1 cum cuiusdam ex occurrentia casu: & si voluntas testatoris non [illegible] tantis æquivideatur ista vltima opinio & pro opinione communi ita benefacit. Vxori vnum fundum in. ff. de vsufruct. legatum cum non potest respondere, quod ibi etiam hæresin quem finito vsufructu fundus veniebat in dubiis hæredem pecasto quin quem 1 ibi. Item de qui instituit proutin eligendi quæstione respondebat Ioan. Andrea in addito. ad Speculum de locaco. versi. 145. in addito. si per pactum vxorii.

3 a *dia mas seguro.* Nota bene istam. 1 non enim ita aperte inuenio causidicum recommunis, licet. 1. in. 1. C. de episcopis & clericis. bene fuit ibi sine vla cunctatione, & quia ibi ait es tenetur cum legitam statuin, cum potest tradere, & hic ex qui defuncti voluntatem vtin. 1. cum res. & 1. bonus. § in pecunia. ff. de legat. 1. sic etiam & executor de pauperibus, potest ergo episcopus vel laicus modo cogere, etiamante annum executores ad executionem testamenti. vetin casu hæredes. de testa e. 1. quia ad legata piosana glo. & ibi Abb. colu. 4 & Imol. col. 3. in dict. capitulo hæredes. pôt etiam episcopus propda constitutione excommunicationis posset statuere contra executores negligentes. vt tradit Fredericus consi. 95. & Roman. consi. 228. Paul de Castr. in. d. l. nulli cum dicit & satis q̃ hodie episcopi per suas constitutiones generaliter monẽt executores, qi exequiuntur infra annum, quæ monitio potest dici, secũdum q̃ sciunt sciente nõ autem ignorantes se datos executores. vt notat inc. pec. Bart. in. 1. generaliter. ff. de his qui notan. infamia.

4 b *Cuidado con dejar pues de la muerte del testador.* Tene mentem istam. 1. nã de iure communi vult hanc iste annus cuperet à die monitionis fieri peremptorium, vt probatur in casu quidem de testam. vbi hoc affirmat Bart. Cardinalis & Abb & Bald. in. 1. id q̃d pauperibus. colu. 3. C. de episcopis & clericis. ibi dicit hæc esse communem opinionem. Abb. etiam consil. 12. volu. 2. & consi. 59. vol. 1. [illegible] & si restituit re episcopali caueatur, q̃ tali ita executorem minime dentur, dicendo ordinis statorum, infra annum eligendo & limitando eis dies ad istum solutionis, vt hic aruꝰ cunctatã die ad ita caueatur, & sciant vexecutores prout eiusdem in specie tenet Abb. in. d. tamen quidem colu. 5. & Roman. consi. 22. colu. 2. & hic videtur, q̃ si in religiosa, & limitando dilationem iurisdictionis, & ingratem, & dixi, quantãcũq̃ a testatore fiat ratiũ ad executionẽ non curat, nisi a die mortis hæreditatis. Et inde est, vt executor testamentis possit compellere hæredes

¶ *Ley. VII. Quien puede aprentar a los testamentarios quãdo son negligentes de cumplir la voluntad del finado e quien deue entrar en su lugar para cumplirla.*

iudicis præcepto ad adeundum hæreditatem, secundũ Speculatiu. de instrumen. addito. § nũc vero aliqua co. 17. hodie vero non aliena l. regni disponẽte legata tenere, & debent etiam nõ intra hæreditate annus l. 1. ff. ibi esse nõ exigeret ad eius cursũ adiuuem hæreditatis. Confert q̃d not. Bartolus. 1 id q̃d pauperibus col. 4. versi vltimo tria tempo. C. de episcopis & cleri vbi dicit, q̃ annus sic cunctatiõ plus tãs aliis adiuuare tempus. 1. 1. restitutæ nõ huiusmodi legata non pende nisi ab alio one bene tamẽ. 4. placet, q̃ de iudicis præcepto hæredi notificatur, vt si sta certi tempo adeat, vel repudiet vt sic sine detrimento hæreditatis executor prodat, & si infra illud tẽpus nolit adire, legata nimirũ executoribus, & licet tunc lapsus ratiũ tamen tunc ex eiusdẽ anno? bene tamẽ placet, p exigat se ex una executorũ, cũ regulariter dilatio data a lege non curat ignorantia, quia non [illegible] de tuo cessio, per ben. 1 vnica. C. de vnica ex ceptio. 1 [illegible] ignorantia gl. notab. in d. 1 minus. 1 de send fuc. cõmu. [illegible] & licet ibi tamen sit dubium in fauorem alicuius [illegible] cui datur cura ignorantia & in [illegible] Ioan. [illegible] dum deprehen. lib. 6. 1. 7. tit. 7. lib. 7. In non [illegible] quãdo [illegible] commendum alicuius negligentia, prout est in præ 7. ait. 1. 1. fecit cãsu, & ibi probatur in d. non quidem, secũ. 1. 1. Imolabi & § Abbas reperto. 6. de cessis. de testa. qd. ibi. Probatur etiam in eo. 1. 1. ibi seyendo amouesse dicitur, quia 1 lib. 1. videtur probatio, quod exequi ut cũ ita monit o. & cite quia ibi dico. Aliuer tamen p specialis in d. § nũc vero aliqua. nu. 39 dicit tempus datum ad executionem vltimarũ voluntatũ esse cũ ecce ignorãti & impedito, quia datur in fauorem pauperũ, & eorũ quib̃ aliquid ex testamento est dictobuendũ, & nõ in odiũ pinse executores cum quo etiam tenet Cardina. in d. e nos q̃ dem, & in d. e quia dicit istam. col. 1. Bal. in. 1. et potestas C. de tellamili. col. 5. dicens in præfata cita setuan. vi. Barbatia d. e nos quidem, in 3. q̃d non propterillo loci auctoritatem, qbus cũ fauere videtur, lex ista patitur, & ocetamen in pũctoitudo vestiori opinio contraria, pucerlã vult. Dicdacus à Conacuuias in. d. e nos quidem referens aliqua quæ ibi potens videre. Adde etiã q̃ aliquãdo ad executionem, maius vel minus tempus assignatur, qua annus. vt tradit Speculatiu. de instrumento addito. § nunc vero aliqua ad finem. qua finme 2.

c *Quien pudiere y ser, omni quiere.* Adde. c. 2. § sane. de testa. h. 6. vbi etiam illi casus ponuntur. & q̃ si vno ex executoribus mortuo ejus velit adiũgere alũ, vel seipsũ loco ipsius Bal in. 1. nulli ad fi. C. de episcopis & cleri. dicit quo quæ episcop̃ negligentia & malitia executorũ supplere potest. sed nõ potest in casu fuscuito supplere. secũdũ Ioã. Andrea in nouella. in d. § sane dicit etiã Bal. quæ cepta in officij non tribuit ius absentium ceutotis, vt nisi possit ab executore sine eo facere executionem quæ anima testatoris ex sua absentia nõ debet pedere, nisi esset absentia bonis, & modici tempodis; quia tũc debet expectari, secũdũ eũ dem Io. Andrea vbi supra allegat etiã Bal. i. mulsta nõ ẽnuncitur. ff. de cõditio. & demonst. vnde & ista lex cũ dicit non puedem, procedet in impedimento nõ modici tempodis secus si esset modicũ. vt probatur in. d. § sane. ibi minimum differri prouecitam ponderat Ioa An in addito ad Speculatiu. de instrumento. addito. § nũc vero aliqua. col. 2. in addito, incipiens iste versiculus. Ita si cessato proibuit vnũ sine altero nõ exequi tũ neq. in dictis casibus posset vnus vel in d. § sane in fi. & vide in d. addito. per Ioa. And. quod si vnus sine altero litigare velit in iudicio, an possit & concludit q̃ si in quãdo litigare velit ad plas causas, si interuenerit auctoritas iudicis. c. 1. duo. § fi. de procura. lib. 6.

Ley. VII.

20 Si executor nõ vult exequi testatoris voluntatẽ episcopus exequetur vel alium

vel alium ponat, qui exequatur: & potest executoris negligentia qui liberde potuit episcopo denunciare, & si testator non diuisit executorem, & hæres non implenit, potest episcopus facere impleri quæ est opus pietatis, & quasi spirituale. h d.

1 a ¶ *Que cumplan.* Ad decap. si hæredes de testa libr. 6. & cap. tua. & in canonibus, eo. tit. & quod habetur in l. 7. titu. 19. pri. partitu. imo etiam ad iudices seculares pertinet illa cura, quia minus hoc mutatis forietst, vt in authē. de eccle sia titulo. 9. si quis au ē ædificationē. colla. 9 l. hæreditas. ff. de petitio. hereditatis. Abbas. in c. si hæredes. vbi & Barba. col. 1. & 2. vide p Spec. titu. de instrument. editio. §. nūc vero aliqua eo penul. versi. sed nunquid iudex secularis. & l. 1. §. ff. de alim. & cibar. lega Bar in l. 1. colum. 1. versi. adiuertendum. ff. de lega. 2.

Premiar pueden los obispos cada vno en su obispado, a los testamētarios, q̄ cūplan[a] los testamentos, de aquellos q̄ los dexaron en sus manos, si ellos fueren negligentes q̄ lo non quierā cumplir, o que andan maliciosamēte en ello. E demas dezimos, q̄ cada vno del pueblo[b], puede esto fazer saber a los obispos, porq̄ es obra de piedad. E si los testamētarios nō quisierē cūplir la mādada del defunto, los obispos[c] la pueden fazer cōplir, si quisieren, o dar otros buenos albaceas[d], que la cumplan, en lugar de aq̄llos. E esso mismo seria si acaesciesse que alguno en su testamento nō dexasse testamentarios, que lo cumpliessen, q̄ el obispo en cuyo obispado acaesciesse, deuelo fazer cumplir, si el heredero del muerto non lo quisiesse fazer. E esto deuē ellos fazer, para cumplir la voluntad del testador, que es obra de piedad e como cosa spiritual.

¶ *Ley. VIII. Que pena deuen auer los testamentarios, quando maliciosamente alongan de cūplir las mandas.*

Por malicia, o por descuydamiento, non queriendo los testamentarios cumplir las mandas, que ouiesse alguno dexado en su mano, si por tal razon como esta, seyendo amonestados[f], fueren tollidos deste officio por juyzio[g], pierden aquella parte[h] que deuen auer en el testamento. Fueras ende, si alguno dellos fuesse fijo del testador, ca este atal non deue perder la suuertia executoris, prout dixi in d. l. 6. in glo. sup parte fasta vn año, quando vero pra cessit monicio, non requiratur cursus annii sed cūsituatur in negligētia ex quo monit[e] neglexit exequi iuxta dispositionem. d. §. si quis autē. & huius. l. sed an sufficiet talis casu vnica monitio vel requiratur bina: videtur bina requirī prout habetur in d. §. si quis autem. quia cū agatur ad amissionē lucri eis a testatore relicti non debet sufficere vnica monitio, sed requiritur bina. & ita sic intelligenda l. ista pars tartū. q̄d plane procedit in legatis pijs iuxta d. §. si quis autē. in alijs vero legatis executore negligente sufficeret vnica monitio cum transcursu anni a die monitionis factæ per iudicem vel eius decreto, vt quis priuetur cōmodo sibi a testatore relicto, put voluit glo. in. d. authē. de hæred. & falcid. §. si quis autē non impleuerit. & ibi Bar. & Ange. & tenent cōtter docto. in auf. hoc amplius. C. de fideicom. respectu vero denolutionis ad episcopū, ppter negligentiā, vel ad aliū executorē a testatore prouisum in tali negligentia nuxtaid q̄d not. Bal in auf. licet. C. de episc. & eleri. sufficeret vnica monito, eū transcursu anni vt in. d. c. nos quidē vel eū sine aliqua monitione, cū transcursu anni a die scientiæ executoris. vt dixi supra eo. l. 6. de quo qualiter procedat in relictis ad non pias causas. vide Per Abb. in. c. si hæredes. de testam. eo. colum. 3. versicu. venio ad tertium.

g ¶ *Por juyzio.* Et si videtur q̄ requiratur ad hoc vt executor perdat lucri sibi a testatore relicti q̄ preceatur prius sententia priuationis ab officio executōris cōtra eū q̄d nullibi si bene memini reperi expressum in iure eōi, imo ex sola monitione, cum transcursu anni ipso iure, tā hæres nō exequēs, seu nō adimplēs voluntatē testatoris, q̄ alius legatariū, vel fideicōmissariū, sine q̄cūq; q̄ cōmodū ex testō cōsequī, cui incūbit tale onus adimplēdi voluntatē defuncti perdit tale relictū, vt habetur in auf. de hæred. & falc. §. si quis autē nō impleē. & §. in omibus, & §. his omibus. & ibi tenet Azo in sum. & eū glo. ibi. & doct. & doct. eo. tit. in auf. hoc amplius. C. de fideic. li. tēt Pau. de Castr. ibi. col. 2. volunt sententiam requiri super tali priuatione quē Ias. ibi dicit in aduertenter loquutū. Bar. etiā post Iac. de Belloui. in auf. de iuriciuran. a mori præscolla. vult q̄ requiri sententia, cū dicit q̄ aut hæres est inobediēs in facēdo aliqd cōtra voluntatē defuncti & rūc priuatio pōnē si vero in obediens si negligēdo implere voluntatē defuncti tunc nō priuatur iure, & allegat nota. in. d. §. si quis autē nō impleē, q̄ quidē go sit de mente cōtra hæredē & caeteris quātum ad executorē, tenēdum vt dixi q̄ requirat sententia sup priuatione officij, ppter negligētiā, put. l. ista pars vnde & lata tali sententia lucrū eis testo perdet ex executori poiure, put. Bar. ibi. & ita sic opinio. tene ergo mēti legē illi partartū. nihil fore certus q̄ in hac l. supplēdū sit maxime, vt per hoc dicat in. maxime eh, ppter hoc p[illegible] tē tribulatiōnis ab officio executōris, sicut vt dixi nullibi in iure cōi hoc inuenian. sed q̄ mater relēt pōnalis, primū magis placet.

h ¶ *Aquella parte.* Concord. cum. §. si quis autē, p redemptione. versi. sit

a ¶ *Que cumplan.*

b ¶ *Del pueblo.* Nota bene, & adde l. nulli. C. de episco. & cleri. & in authen de ecclesia. titul. versi. si autem qui hoc facere. & per Roman. consilio. 69.

c ¶ *Obispos.* Concord. l. nulli. C. de episco. & cle. & c. nos quidē. de testa. & aduerte q̄ si ante executionē est necessaria electio vel ut pauperum in quas debet distribuir aliis selector vel declarator non elegat intra annum, ipsum eligendi deuolutur episcopo. Ange. Phili Cor. & Ias. per tex. ibi. in l. 5. §. 1. C. cōtra de lega. Curtil. Io. de Imo. & Barb. in d. c. nos quidē. dicet Bar. in l. cum quidā. ff. de lega 2. vnde isto casu talē electorē posse eligere, etiā post annū ex eluto episco. & Abb. refertens Bar. in d. c. nos quidē. & prior se. tētia videtur verior ex eo q̄ præuia electio requiritur sine qua non potest fieri executio, neq; adid obstat. l. tamen a 33 illa enim loquitur in potestate essentiæ non in potestate electionis super te dispositā a testatore iuxta notata per Bal in. l. captationes. C. de testamen. milit.

d ¶ *Albaceas.* Isti executores dicentur datiui, de quibus vide per Spec. titu de Rerum. editio. §. nunc vero aliqua. col. 3. versi. datiui. & si testator velit excludere episcopum ab hoc, substituat ipse testator alios executores in negligentia priorum, vt tradit Bal. in authen. licet. C. de episco. & cleri. non tamen poterit testator iegare substituere negligentem, vt tradit Bal. ibidem, & facit ca. commissa. de electio. li. libro. 6. & potest induci ad quæstionem, vt si tendens ad mortem aliquis fecit maiorem & commisit alium vt ponat conditiones & prohibitiones quas voluerit & talis commissatius in prohibitione alienationis disposuerit quod possessor alienans non perdat rem maiorem & quod ipse, & non sequens in gradu repetat illam quod non valeat talis dispositio, quia esset subuertere maiorem, & contrains.

e ¶ *Heredero.* Si vero hæres exequatur & non sit negligens episcopus se non intromittit, vt dixi. 5. eo l. 1.

¶ *Ley VIII.*

Si executor testamenti ad exequendum monitus, non exequitur & negligens fuerit, iudicialiter ab exeuutione remotus, pe dit quod erat exilio tellamēto habiturus, nisi sit filius testatoris, cui legitima conseruatur. hoc dicit.

1 f ¶ *Amonestados.* Cum non dicat hanc monitionē a iudice debere fieri personaliter, sufficiet, si ex decreto iudicis per alium fiat: vt aperte probatur in authē. de hæredi & falcid. §. si quis autem non impleuerit. licet Angel. ibi tenuit contrarium, & alij docto. in authē. hoc amplius. C. de fideicom. & etiam ex ista l. videtur, quod tēpus præfixum ad exequendum currat a die monitionis, sed contra supra eo. l. 6. vbi dicitur, quod currit annus a mortis testatoris. potest dici quod ista l. intelligatur iuxta formam texti in authen. de ecclesiastic. titu. §. si quis autem pro redemptione. versi. si autem, qui hoc facere nisi fuit. & authen. licet. C. de episco. & cleri. etiam ante annum, si executor bis fuerit monitus ab episcopo constituatur in negligentia & auferatur ab eo officio executionis: & transferatur in episcopum, & perdat quod sibi relictum fuit in testamento. prout etiam hic dictum, & tradit Speculator. titu. de instrumē. editio. §. nunc vero aliqua. col. penul. versicu. illud etiā quæritur. quæst. 82. quē tamē textum Imo in dictis locis quidem de testa. & Salice. in authen. hoc amplius. C. de fideicōmissis. intelligunt quo ad legatapia, ista tamen. d. partitarū indistinctē & generaliter loquitur. quod ergo habetur supra. l. 6. procedet, qū nulla præcessit vel nō bina monitio, vt rūcanus, de quo ibi cuiret a die mortis testatoris, etiam nulla præcedē temonitione, data iū scienti

qui autem facere iussi sunt dr hæred & fatri iuncto. §. hisominibus. vbi etiam de hærrde & aliis & in adiun. hor amplius. C. de fideicom. vbi vide. ff. limitationis. per Iaso. vide etiam in r. si hæredes. de trib. & adde q vt pœna illius auf. prio ed. tin hærede requiritur q hæreditas fi ab eo adita vt tenet Bat. in d. §. si quis autē nō impleni per 4. semp

legitimæ parte, q̃ los fijos deuen auer en los bienes del padre, por razō de la naturaleza, segū dixim os en el titulo de los testamentos en la ley que comiença. Religiosa vida.

Titulo. XI. Como se puede menguar la manda, e fasta q̃ quãtia, que dizen en latin falcidia, o debitum bonorũ subsidiũ, o trebellianica.

Conuenible cosa es e con razon, que el heredero de cada vn ome aya los bienes de aquel aquien deue heredar, o cierta parte dellos. Ca desaguisado seria de auer nome de heredero e non le venir ende pro ninguno[b]. E porque acaesce alas vegadas, que los omes esparzẽ e derraman todos sus bienes, faziendo mãdas dellos de manera que non finca al heredero, aquella parte q̃ deuia auer por derecho. Porende pues que en el titulo ante deste diximos de las mandas e de los testamẽtarios, que las hã de pagar. Cõuiene que

Adtit. ff. &. C. & in sta. ad. l. falc.

tur. ibi indeut. tes ad tunt, de hæredibus & falci. Aduerte enã q̃ hæres iniuri aduersus talem negligentiam relictuet vt hæreditatẽ nõ perdat. argu. l. 3. §. si hæres. ff. de men. & idem videt dicendũ in hospitali, vel ecclesia, quia licet subiaceat pœnis illi cõstitutionis. autem. dr hæred. & falci. vt probat text. & ibi not. Bar. in d. autem in. §. fi. in fi. tamẽ cõpetet institutio, sicut minori Anaũt per nullius autẽt. pcedat in hæredr hæredis si primu hæres dr erbit ante moram? vide per Bart. in cõ si 7. incipien. factũ tale rit Andrea quidam vbi distinguere videtur, an primus hæres fuerit nominatim gratiatus pœnah gratiatum ne si non impleret. & tunc pœna non manseat ad hæredem aut non nominatim & tunc transeat. cum quo transit Alexand. in l. fi. C. de hæred. instit. quod dictum procedit quando testator specialiter prouidit de pœna contra hæredem non adimplentem si vrio dr hor non ferit aliquam prouisionem, sed dimsit in dispositione iuris cõmuni. Bar. hoc nõ dedidit, & videtur q primo hærede decedente ante motã hæres substitutus incurrat in pœnam. d. autem. rxi regula. d. l. fi. C. de testa. q hæres hæredis testatoris est hæres si vrtõ decrisit post moram, tunc videtur quod resumendum sit ad cautionem dr qua in. d. autem & in corpore vnde sumitur & non ad aliam pœnam. Et expt edit sus decidet quæstionẽ si conditor maioriæ gratiauit nominatim illum queni primo loro vot iuit, vt impleret suum testamẽtum sub pœna perditionis maioriæ, & ex eius constitutione in pœnam non adimplentis deuoluta est ad alium maiora quod si ille non impleat nõ perdat maioriam. & his adde glo. singulaten, & ibi Bart. & alios in. l recusare. ff. ad trebrll. Bal. in. l. cum alienã. eolum. a. C. de legatis.

4 a ¶ *Legitima.* Adde. d. autem. hoc amplius. & in corpore vnde illa sumit. & ex gentralitate huius. l. poteris dicrir q eius dispositio, & dispositio d. autem procedat tritiam sine negligẽtia sit in rxe quendis legatis pijs de quo glo. possit opiniones cõtrariasin. r. si luester. n. q. 1. vbi Archidia. & Domin. tenent contrariam, inõ q illa auten. quatenus dispo nit dr excipiunda legitima non procedat in legatis pij & sic q̃ lrgata pia sit euentur integraliter absq; dr ductione legitimæ, & q̃ propter talem negligenciam eiica legata pia sibus perdat lrgitimam. tenent etiam Hostien. Ioã. Andr. & Anchara. ibi & istam esse cõnunẽ opinionem attestatur Imo in. d. cõ hætedrs. de trsta. cõtraria tũ opinio imo quod etiam tali casu filius non perdat legitimam, videtur probabilior ex eo quin. d. auten. hoc amplius fit mentio legatæ libertatis quod est legatum pium. l. 1. §. si autem C. de cõmu. seru manu. & ibi Bal. & nihilominus, ibi statuitur q̃ legitimam adhuc habeat filius. Item legitima non dicitur lucrum. Sed quasi dribitum. l. 1. si quis legatum. 3. fi. vbi glo. notabi. ff. de falc. cum ergo. li. imponãr pœnam amissionis lucri hætedi negligenti soluere legata pia. vt in auten. de eccle. iiu. §. si qui autem facrir quæ iussi sum. nõ drbent rxtendi ad prohibitionem legitimæ, & hanc sententiam tenent Cardi. Al. b. in. o. & Bartbat in. d. c. si hæredes. Bald. In auten hor amplius. C. de sicerico. Sine stet. in summa. in verbo teilamentum. la tegunda. q. 10. Didacus a Segura. in repetitio. l. 3. §. fi. C. de lib. & posthu. fo. 7. rol. 1. ex hoc infertes filium cui pater relinqt tertiã & quintã partẽ bonorũ differentiã, si negligẽter exequi per annũ patris vltimã volũtatẽ amittere quintam partem non verõ tertiã quæ legitimæ portionis pars restiant etiam opinionẽ sensit gl. in. d. c. si hæredes. in fi. & istam dicit cõmunẽ opinionẽ lo. Lecinier tract. primogenituræ. h. 3. q. 6. & sequit Carolus Molinæus, in consuetudinibus Parisienibus tit. 1. § 8. in gl. 3. q. 1. tenet etiã Didac[a] à Couarru. in. d. c. si hæredes. vbi respondet ad

digamos en este, quãto es lo que el heredero puede sacar de cada mãda, quando non fuesse aquella parte, q̃ deuia auer. E de que cosas puede esto ser fecho. E en qual manera, e en que tiempo.

¶ Ley. I. Quanto es, lo q̃ el heredero puede sacar de cada manda, quãdo nõ ouesse aquella parte que ha de auer, e en q̃ cosas lo puede fazer.

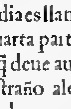

Alcidia es llamada en latin la quarta parte de la herencia, q̃ deue auer el heredero estraño alomenos, de los bienes del finado, por razon que era escrito en testamẽto de otro. E porẽde dezimos, que quãdo algũ ome faze mãda de todos sus bienes, de manera q̃ nõ dexa al heredero la su parte, q̃ deue auer, estonce el heredero puede abaxar de cada vna de las mãdas[1], la quarta parte de lla e retenella para si. E si por auẽtura el testador non fiziesse mandas de todos sus bienes, pero mẽguasse los, de guisa que el heredero pagãdo enteramẽte las mãdas, non le fincaria en saluo la su parte, dezimos, que bẽ puede abaxar de cada

rap. fiert de voto. post Cato vbi suprà quòd ibi filius propria promissione se astrinxerat ad executionem voti paterni, & ideo sub pœna anathematis etiam Papa iubet suam promissionem adimplere & q̃ alias nouent fr iegno priuandum: restante vero propria promissione non processerat ibi Papa ad regni priuationem ex non adimpletione voti paterni tantum.

¶ *Titulus vndecimus, De falcidia & trebellianica.*

b ¶ *Mingun.* Habes hic vnam rationem quare fuit introducta falcidia, alias vidr per Bart. in. l. nemo potest. col. 1. ff. de lega. 1. & adue te q lo cum habet falcidia etiã fauore hæredis fuerr dẽti ab intestato. l. filius familias. ff. ad leg. falci. Quid autem in legatario, an possit detrahere falcidiam de suo legato alteri legatario Iacob. Butri. tenuit q̃ sic si totum fuit legatum iusiusste testuer e alij legatario. glo. iamen i rnet ron tratium in auten de hæred. & falci. §. his igitur. & ibi Bart. glo. etiam & ibi Bal. in. l. prima. fi. rol. C cõmuma. de lega. vide trxt. in. l. pœnales. §. fictio. ff. ad leg. falcid. de fidrtrom milliario vnuer sali, an detrahat sibi hæres non drtiaxii? vidr per Barto. in. d. §. his igitur. & per Ioan. de Imol. & Alexan. in. l. prima §. de mq. ff. ad trebell. & Azo. C. eodem. in summa. colum prima.

¶ *Lex prima.*

2 ¶ Hæres extraneus institutus drberet habere quartum quæ dicitur falcidia q̃ gratuitus multis legatis ita quod excedunt alias tias parte. hæreditatis & resecatur de quo libri legato, vt habeat dictam quartam si vero hæres institutus si de dr scendentibus testatoris habere debet legitimam debitam iure natur. a. h. d.

c ¶ *De la mandas.* Adde l. 2. C. ad. lrg. falc. & l. in quantũ rate. §. fi. l. Paulus. & l. lineam margaritarum. ff. eod. & non potest detrahere falcidiam in vna re tantum vi not Azo C. eo. in summa. co. 2. gl. in. d. l. 2. & vidr per Bar. in. l. in quantũ ff. eo. & adde l. 2. in fi. infra eo. quid sũt de eo q̃d detrahitur de legatis, vi legata q̃ excedũt patrimoniũ reducãtur ad vires patrimonij? dic q̃ illa pars q̃ excedit detrahetur de omnibus legatis tam pijs q̃ non pijs ad dictum effectum. licet alias de legatis pijs non drducatur falcidia quæ debetur iure institutionis. vt. a auf. similiter. C. eo. & infra eo. l. 4. probat hoc bene in. l. si certaũ. §. si.

vna de las mandas, aquello q̃ demas a mandare, e retener la para si, fasta q̃ aya su derecho. E este abaxamiento se deue fazer de cada manda, segun fuere la quãtia de las Mas si los herederos fuessen de los que descienden, o subendo por la liña derecha, del fazedor del testamẽto, estõce deue auer la su parte legitima[b], aq̃ llaman en latin, debitum iure naturæ. Assi como diximos de suso en el titulo, de los que pueden fazer testamento, en la ley que comiença, Religiosa vida. Otrosi dezimos, q̃ el heredero puede sacar su parte, assi como diximos de todas las mandas, o donaciones[c], que los testadores fazen, por razon de su muerte.

¶ *Ley. II. En que manera se deuen menguar las mandas.*

A manera en que los herederos deuẽ baxar de las mãdas por la su parte legitima aque llaman en latin falcidia es esta.[a] Que primeramente deuen pagar todas las debdas, que deue el defunto, tambiẽ las que deue a aquel que establecio por su heredero, como a otros qualesquier, aquien las deuiesse. Fueras ende, si el testador dixesse señaladamente en su testamẽto, que el debdo que auia a aquel que establesclo por su heredero, que non queria que se sacasse de las mandas, mas se entregasse del.

ff. de testa. mili & tenet Ioan. Andr. in addi. ad Specula. titu. de testa. §. 1 superverb. quid si legatum. in fi tenet eiam Albert. in. l. si quis ad decimandũ. C. de episc & clei. Io. de Imo. Pau & Alex. in. l. si post nuptiones ff. ad leg. falcid. Bart. in. d. aut similiter. dicit tamen singuli inter Angel. in. d. l. si certarum. §. similes. hoc esse verũ, si legata consistant in quantitatibus, secũ si in speciebus con sisterent, nam tunc illa quæ sunt in specie bus hæreditariis prestabũtur integra. p quo bu ficit text. in. l. si fideicõmissorũ. ff. vt in pol. legaide in Ange. i l. quæ debat. ff. ad leg. falcid. p illũ text. tenet contrariũ, imo q̃ pro rata de tiahaẽ de quo liber legato sine cõstitat in quãtitate sine in specie & Ili responder ad nota per glos. in l. si vero cõposita ff. de testa. mili. quæ dicit non fieri cõpositionem neq; cõtributionẽ cum quædã legata consistant in specie, quædã in genere quia dicit ille intelligere illam gl. quando oũ legata sunt intra vnes pani in noni, sed qũ exhauriunt patrimoniũ forte in longe plurũ tunc ad compositionẽ veniũt per. d. l. quæ debatur. Pau. de Castr. fuit in hoc sibi contra. ins, vt resen Alexan. in. d. l. quæ debatur. vbi ipse tenet opinionẽ Ange. tanq̃ tutioriẽ quã etiã dicit tenere Bal. in. l. 2. §. 1. ff. de condi. ndeb. vbi respondet ad. d. l. si fideicõmissorum. & idem tenet Bal. in. l. 2. ad fi. C. ad leg. falci. & in. l. licet. eod. tit. vbi dicit esse ad hoc text. expressum. Adnere eiam quod pretiũ seruorũ manumissorum ex iudicio de functi deducitur de hæreditate tanq̃ æs alienum & per consequens deducitur ante omnia legata, vt in. l. si seruus. §. si incertum cũ i sequenti & i æris. ff. ad leg. falcid. i. 1 § in quibusda. ff. si cui plus per leg. falc, ted intelligẽdũ est ne in hoc decipiatis; respectu legis falcidiæ deminuũt iure institutionis non vero respectu diminutionis fiendæ propter defectum patrimonij; secundũ Bart. in. d. aut similiter, & quia est eadẽ ratio in alijs legatis pijs, quæ tũ diminuuntur, vt dixi propter defectũ patrimonij quod tũ sub intelligerem & limitare quando agerẽt de præiudicio legitimæ filiorum debitæ de iure naturæ quia illa non debent minui etiam propter libertates legatas seruis, vt notat glo. in l. papinianus. § quarta ff. de inofficio. testam. cessante vero legitima nunc etiam propter defectũ patrimonij nõ debent minui legata alia liberatis sed deducuntur vt res alienũ, vt probat ex. apertus in d. § in quibusdam, nota etiã q̃ legatum dotis factũ filiæ per patrem ante omnia ad legata deducitur tanq̃ æs alienum & hic alijs legatis præiudicat Bar. ni tabitur in. l. 2. §. si ponsa. ff. de pruriteg. et dito, baid. nouel in tracta. de dote fo. 14. col. 3. versi. 1 priuilegium. de legato autẽ alui etorũ, vel vsus fructus lucri annos singulos, quo modo de falcetur. vide l. cũ tuto. & l. hæreditatũ. ff. ad. leg. falcid.

a ¶ *Demas* Adde. d. l. in quantitate §. si ff. eo. & in. l. si. eo. §. si.

b ¶ *Su parte legitima.* Satis aperte probatur hic filium vel patrem non posse deiaiete de suas quartas debitam, scilicet, inter naturæ & aliam debitam iure institutionis, quod patet ex dictione, mas, quæ latine, ledaueritur minus & in facti. l. secunda. ff. si quis in ius vocat non iem glo. & Bart. in. l. qui vsum fructum. ff. de verbo. obl. & in. l. prætoriæ. § 1. ff. de prætor. stipula, habebit ergo filius legitimã debitam inter naturæ tantum, vt hic vides & non quaciam falcidiã debitam iure institutionis, licet ei locus esset eo q̃ hæcedras o natata esset legatis pueis vel conditionibus vel in diem. & huius sentẽtiæ fuit Azo in summa, authen. de hæred & falcid. colum. 2. versi. hic autem quæritur pete est, vbi quæritur, an filiui plures falcidia, competere possint, vt si filius fuerit institutus, & in totum rellinere rogatus, an quartam trebellianicam, & iure naturæ debitam possit habere, vel fuerit si legatis oneratus, an quartam iuri e naturæ, & iure institutionis habeat, vel si fuerit arrogatus, an quartam ex conlitutione diui Pij, & iure naturæ & trebellianica in possit petere? Et respondet satis se putare in omnibus casibus huiusmodi vnam quartam sufficere. argu. §. si quis ante non impleus. in eod. tuten. & l. pa; in minus § penu ff. de suo officio. testa. ii in casu, quando rogatus esset filius, de restituenda hæreditate sub condione, vel in diem tam in potest retinere debitum bonorum substitutum, sed ad eumente de, potest habere quartam trebellianicã, vt C. ad trebellia. l. iubemus & illa est cõmunis opinio, & quæ practicatur in ipsi ens, & in scholis, secundum Angel. in. d. co. hæredi. §. cũ si. ff. de vulg. & pup. l. & plenẽ tradit Alexan. in. l. in ratione. §. q̃ vulgo. 5 & 6 col. ff. ad. leg. falcid. & col. 142 incipient. Circa primam dubitationem, in. 2. vol. & in. 2. de bio. Iason in auten. res quæ C. cõmunia. d̃ lega. 2. col. 3. & i auten. nc. nisi ma. C. de inofficio. testa. nume. 39. & in. l. filiũ. nume. 8.

Et non ac cet. vt in. l. 12. tit. C. & in. l. 17 & 8. & if tu. 8. lib. 5

C. famil hercisc. Decius, consi. 55 num. 8. & consi. 128. col. fin. & cõsi. 419 co. 1. ad eũ esset in ascendentibus habens gratiam, de restituenda hæreditate sub condione vel in diem, tenent Ange. & Cuma in. l. si militer. § si ff. de testa. mili. vbi Bal. de hoc dubitauit, & opinionẽ Ange. & Cuma. sequunẽ dicẽtes eam esse cõmunẽ in an Cretius in. l. qui roma. § duo fratres, co. 22. ff. de ꝓbo. obli & Aimõd. Sab. in cons. no. quãtus Alex. cõtrariũ tenuerit, in d. § quod vulgo, co. 7. An autem de isto iure particularũ, & legũ fori, & tauri procedat hodie stud de trebellianica, quãdo filius vel pater fuit grauatus de restituenda hæreditate, sub condione vel in diem vide quod dixi. in. l. 1. in glos. fi. titu. 5. supra ea. pani & quod dixi supra nõ posse detrahi legitimã. § debitã inter naturæ & falcidiam debitam iure institutionis, etiam qũ legata erant conditionalia, vel in diem, tenet Fulgo. in. d. quanq̃. C. ad. l. falci. & istam partẽ tenet Alex. in. d. § q̃ vulgo, co. 7. versi. potest etiam ex prædictis dubitari vbi vult in hoc esse diuersitatẽ inter falcidiã, & trebellianicam, quãtus Bald. in d. l. quanq̃, voluerit contrarium. An autem in casu, quo filius potest deducere duas quartas, possit adhiberi remediũ quod vnam tantum detrahat? vide per Alex. in. l. si debitor ff. ad leg. falcid. vbi tradit quod, videlicet vt pater prohibeat trebellianicã deduci, & iubeat cõpensari eam cum legitima, videbi per eutr quã plures ad hoc allegantẽ. Aduerte etiã q̃ in casu, quo deducendæ essent duæ quartæ debitæ filiorum, ita vult gl. in. c. raynaldus superverbo medietatẽ. & super verbo licet ipsos non expressent. de testa. & tenet Bar. in. d. aut. de hære & falci. § si quis autẽ. implens.

c ¶ *Donationes.* Habet enim locũ falcidia nõ solũ in legatis & fideicommissis sed etiam in donationibus causa mortis. l. si quis quadringenta ff. ad. l. falci. & etiã in donationibus factis inter viuos. ita tamen si mortẽ confirmantur. l. in donationibus C. eo. & l. antepe C. de donatio. inter vir. & vxor. habet etiam locum in mortis causa capionibus. in d. l. his qui quadringenta & tenet Azo. C. eo in summa colum. prima. versi. locum habet falcidia. ¶ *Text. II.* 4

a ¶ Ante omnia debet aiatur falcidia, deducitur de bonis defuncti æs alienum etiam ipsi hæredi debitum. nisi testator prohibuerit deduci quod debet hæredi, deducuntur etiam expensæ funeris & inuentarij, & instrumenti testamenti. Item non detrahitur filiabida de pecunia relicta ad emendos servos alienos, & manumittendos nisi in eo quod excedat pretium emptionis. ex legato tamen quo quis granatur, vt proprium seruum manumittat detrahitur falcidia, de cæteris eo rebus detrahitur in eidem rebus si diuisionem recipiũt aliasin extimatione, neq; potest hæres elegere falcidiam in vna re alij legata, nisi de legatarij cõsensu h. d.

d ¶ *Treste.* Prosequitur dicta Azo. C. ad leg. falcid in summa. col. 2. versi. sicut enim ponitur. 1

e ¶ *Las debdas.* Adde. l. qui fundum. §. si quis hæredem. ff. eo C. eo in l. 2 irritum. & l. in imponenda.

f ¶ *Non queria que se sacasse.* Adde. l. si debitor ff. eod. 3

4 a ¶ *Las despensas.* Impensa funeris omnino deducitur quia necessaria est, vt hic. & intellige, vt habetur in l. 1. §. fin. ff eo. & l. 2. & in §. cũ autẽ in fi. eo. tit. vbi vide. quid si quantum sit sumptuosum, quod testator iussit fieri, an detrahetur falcidia de superfluo, vel ita necessitacem, secundum qualitatem personæ defuncti. nam Ange. in. d. §. fin. & in l. hæreditas §. 1. in prin. ff. de petitio. hæreditatis, tenet quod cũ hoc tendat ad ornatum ecclesiæ, dicit relictũ ad pias causas, & sic idiscrimine cessabit falcidia. Ioan. de Imo. tamen ibi tenet contrariũ quia nõ videt propriè respicere plã causam, quatenẽ expendunt vltra necessitatem sed potẽ tendit ad vanam gloriam & solatiũ viuorũ, & memoriã defuncti. Alexand. ibi trãsit cũ Angel. post Rapha. & Paul. de Cast. cũ limitatione tũ quòd hoc tendat ad ornatum ecclesiæ. quia relicta ad ornatum ecclesiarũ enumerantur inter legata pia, vt tradit idem Alexan. in. l. 1. §. ad municipium, ff. eo. Si ergo, secundum qualitatẽ defuncti decens esset sepeliri in terra impensa necessaria reparabitur constructio monumenti ad sepeliendum eum dum tamen talis impensa sit decens statutiuo, vt declarat Ioan. de Imol. in. fi §. de impensis seu finali. ff eod. & Angel. Ariolin. in. §. fin. inst. eo. quid autem de expensis, quæ fiũt in exequijs prælati mortui, an sint includendæ de dignitate, vel de bonis prælati mortui, vel ciusdem hæredũ vide pri Abb. in c. vt præteritæ. de electio. vbi refert se in hoc non vidisse auctoritatem doctoris antiqui, & quod Cardina. ibi breuissime dixit se credere quòd sint hendæ ex bonis prælaturæ: quia procedunt ad negotium electionis, vt in. c. bonæ el. 2. de electio. Abb. vero ibi refetens se ad disputationem suam quæ incipit Sempronius. concludit, quod expensæ concernentes remedium seu solatiũ animæ defuncti, fieri debent ex bonis prælaturæ, quantũcũq; prælatus habuerit proprij per argumentum optimũ an. c. ad apostolicę de donat. & in. c. bunæ rei 12. q. 2. & in. c. vbi periculum. de electio li. 6. expensæ vero, quæ fiunt ad consolationem & pompam viuorum, vt magnus apparatus funerum in vestibus, & alijs similibus, istæ non sunt deducendæ ex bonis prælaturæ. videas ibi per eum & plenè in. d. sua. disputatione. Quid autem si papa det clerico licentiam testandi de his, quæ habuit ex muneribus suorũ beneficiorum, ad quẽ spectet impensa funeris tunc, vide per Decius in hoc consulentem consi. 157 incipit. quæritur. de expensis funeralium Reuerendissimi Cardinalis Triburni & quatenus ibi tradit, q transiliũ bonorum videtur facta eum oneribus suis. Adde ad allegata ibi per eum l. 2. §. si quid. ff de hæredi. vel actio. vendi. quæ magis in re minis facere videtur. quæ autem dicantur impensæ funeris (seu potius ratione de la muerte, vt in ista. l. dicitur) dicitur quod quidquid in hoc fuerit erogatum antequam corpus sepeliatur l. at si quis. §. funeris causa &. l. funeris sumpt. ff. de religios. & sumpti funer. optima l. 12 titus. partita 1. ex quo infertur prout infert Michael de Citentes in. l. 3. in ordine, Tauri, quod impensa factam in pulsatione campanarum, & in recõmendatione clericorum & in ductione corporis ad ecclesiam sepulturæ, & in apertura sepulturæ, & in missis, cera, & oblationibus, quæ offeruntur, & in vestibus luctuosis, dicuntur impensa funeris. Allegat gl. nota. & ibi Angel. in. l. si ex re. §. fi. ff de stipul. seruo. Cætera vero quæ expendunturi sepulto iam corpore non dicũtur impensa funeris, nisi in casu, cum corpus sepeliatur de nocte, & posteadie sequenti antequam diuertatur ad extraneos actus efficiantur obsequia: nam etiam tunc dicetur impensa funeris, secundum Cardinalis in clemen. dudum in. §. verum. 4. quæstiõe. de sepulturis. l. tamen istam & similes, scilicet quod impensa funeris deducatur, vt res alienum, vt hic. & in. d. l. in imponenda &. d. §. fi. cũ. l. sequẽti. & l. impensa. ff. de religios. & sumpt. funer. & l. fina. §. ia computat. eod. C. de iur. deliber. limitabis vbi tractaretur de legitima filiorum vel ascendentium. nam tunc deraheretur talis expensa de quinto vel tertio bonorum, & nõ de tota hæreditate, vt cauetur in d. l. 30 & in. l. 6. in ordina. raum. & quod supra retuli de vestibus luctuosis, quod reputentur impensa funeris, ex glo. & Ange in. d. l. si ex re. §. fi. cõfert. secũdũ Ange. ibi quod vestimenta vidualia tradita vxori tempore funeris, & luctẽ maritum putentur hæredi, & non in summa dotis suæ. limita & intelligẽ, secũdum Ioan. de Imo. in d. §. fi. d. l. si ex re. quãtale vestes essent vilis pretij, & deputatæ ad vsum q̃tidianum: secus forte secũdum eum si essent vestes festiuæ, & magni valoris: quia tunc videtur potius tradita dicto vestis vt saluet honorem mariti, quamdiu sit vidua, quàm videatur donata argu. l. si vt certo. §. interdum. ff. commoda. & ideo si tunc mulier nuberet hæres posset, secundũ eũ tales vestes pretiosas repetere, quod tamen intelligit nisi alia esset consuetudo regionis nam illa esset seruãda argu. l. minima. ff. delegi. Vitalis etiam in suo tractatu clausularum fol. 42. cum sequen. Adducit in ista. q Bald. in margarita. Inno. super parte marius & Ludou. Roman. in aucten. ex testamento. Cade colla & videtur se reducere quòd aut hæredes tenentur ad alimenta. quia dos cõsistebat in mobilibus, vel vxor mansit prægnãs & tunc tenentur tuchæredes vxori ad vestimenta lugubria, aut non tenentur ad alimenta, & cum neq; tenebuntur ad istas vestes si tamen ei datæ fuerunt, & sunt vtles sufficiũtur vxoris, si vero sunt magni valoris, videntur traditæ ad vsum non animo donandi. vnde si transeat vxor ad secunda vota, possunt repetiab ea, quæ omnia intelligit nisi aliter se habeat cõsuetudo. quia illa est seruanda: & quod istas vestes nigras vxor secundo nubens reddere debeat, adde Bal. §. volu. consi. in consi. 478 incipit quæ dã sunt res vbi etiam ponit hæc verba quo ad annos nigros viduales debet distingui qualitas personarum: nã sicut vxor debet habere alimenta ita etiam indumenta, vnde absq; viduali veste non potest honestè transire, debet sicut expensis viri, vt notatur in d. sicut. de oper. liberto. & ita seruat consuetudo tamen si postea deponit luctum, & habitum vidualem, tedat vestes quas recepit & contemnit. argu. ff. solutum matri. l. in his. §. a mulier vero q̃non vult. induit de nigro, nõ propterea est infamis, vt C. de insam. l. decieto.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4

In nouo rec. est. l. 1. titu. 6. lib. 5.

In nouo rec. est. l. 1. titu. 8. lib. 5.

¶ Otrosi dene sacar en ante todas las despensas, que fuessen fechas por razon de la muerte del defunto, e ann deue sacar en ante, las despensas que fizieren en los escritos del testamẽto, e en los memoriales[b] de los bienes del defũto. Otrosi d̃ uen ante sacar los dineros q̃ el testador mãdasse para comprar los fiernos q̃ mãdasse franquear. Pero en esto ya departimiento: ca si el testador mandasse a algunos dineros, porque franqueasse su siruo mismo[c], de tal manda como esta, bien puede sacar la parte que es llamada falcidia. Mas si mandasse dar los dineros a algun ome a quien mandasse comprar siruo de otri si todos los dineros entrassen en la compra del siruo: non se puede porende sacar la falcidia. Mas si sobrassen dineros de la cõpra, biẽ se puede en de sacar[d], e de todo lo al q̃ fuere, puede el heredero sacar la su parte legitima en esta manera, q̃ si aquella cosa de que fue fecha la manda, fuere ata l q̃ se pueda partir sin daño, e sin mal estança della, deue el heredero tomar della su parte[e]. Mas si fuesse cosa que se nõ pudiesse partir, assi como siruo, o cauallo, o libro, o otra cosa semejante: estonce deuen la apreciar[f], e del precio della, deue tomar el heredero la su parte. E si el heredero quisiesse tomar su parte entera en vna cosa[g], aparta damente: que fuesse mãdada a otro non lo puede fazer, si non fuere cõ plazer de aquel a quien fue mandada.

5 b ¶ *Los memoriales.* Adde l. fina. §. in computatione. C. de iur. delibe. deducitur etiam quod impenditur in venditione bonorum pro debitis exoluendis. vt. ff. eod. l. quantitas.

6 c ¶ *Su siruo mismo.* Adde. l. generaliter. §. si quis alienũ. &. §. fi cui. & l. de eem. ff. de fideicommissis. liber. & l. sed si non seruus. ff. ad. l. Falci.

7 d ¶ *Ende sacar.* Detrahitur ergo falcidia, si ea detracta quod superest, sufficiat ad alienum seruum redimendum, vt in ut ibus in præcedenti glo. allega quid autem de pretio seruiretestatoris, vel hæredis, quem testator iubet manumitti vide in. l. si seruus. cum sit. sequẽti. & l. a nsaliens ff. eodem.

8 e ¶ *Su parte.* Adde. l. Plautius & l. lineam margaritarum. ff eodem. & C. eod. l. error. &. l. 2. & l. fin.

9 f ¶ *Apreciar.* Et æstimatione facta denuntiabit hæres legatario, vt partem extimationis inferat, vt subiicit, quod si non inferat vtur adversus eum doli exceptione. l. 1. §. fi. vsufructus. &. l. si is qui. §. fi ff. ad lege. falci

10 g ¶ *En vna cosa.* Prosequitur dicta Azo. C eod in summa. col. secũda, versi. & pro hoc solutur quæstio. non enim potest hæres mutis legatarijs in vita detrahere falcidiam, vt probatur in. l. Plautius. ff. eod. & adde quæ dixi in. l. 2. suprã eodem. in glossa.

¶ *Lex III.*

Quantitas hereditatis in computatione falcidiæ inspicitur tempore mortis testatoris nec quod postea accrescit auferit hæredi falcidiam: nec quod diminuitur eum exonerat legatorum præstatione. h. d. Habitortum. a. §. quantitas. instit. ad leg. falc. & l. in quantitate. ff. ad l. falcid.

a ¶ *Eius.* Adde l. in quantitate iuncto pr. ff. ad l. falcid. & instit. eo. §. pe.

b ¶ *O se crescio.* Adde l. in ratione. in pan. ff. eo. vbi Ide Aug. & Alex. limitantē hoc quatuor modis. & p. Paul. de Castr. limitantem etiā ni si diminutio vel augmentū contingat post mortem testatoris sumpsisset originē in vita testatoris quia tunc videretur contigisse in vita. l. Paulus. ff. eo. & vide ibi per Alex. per quē etiam vide, qd in trebellianica, & quid etiam i legitima debita de iure naturæ & per Paul. de Castr. ibidē. & in. l. si quantitate. in prin. eod. tit.

¶ *Ley. III. Que tiẽpo deue ser catado, para poder mengnar las mãdas, en razõ de sacar el heredero la su parte legitima.*

LA quãtia de los bienes del defunto, deue ser catada e asmada en el tiempo que el fino a, porque segun lo que por estonce era, deue el heredero sacar la su parte. E si despues se mẽguo, o se crescio b, el daño, o el pro della, pertenesce al heredero, e nõ a aquellos que deuen auer las mandas. E esto seria, como si el testador otuesse en valia ciẽt maraudis, quãdo finasse, e los bienes en que los ouiesse, fuessẽ en ganados, assi como en vacas, o en ouejas o cabras, o otros ganados. Casi quando muriesse el testador, valiessen ciento maraudis los ganados e non mas, e despues parriessen, o esquilmassen dellos otros frutos, assi como queso e lana, de guisa que los fijos, e los esquilmos valiessen otros ciẽt maraudis o mas, por todo esso aura el heredero todo el esquilmo d̃ los ganados, e la quarta parte de los ciẽt maraudis que valiãlos bienes del testador, quãdo fino. Otrosi dezimos que si se menguassen despues delos bienes del finado la quarta parte dellos, eõ todo esso aurã las mandas cumplidamente, aq̃llos a quien fueron mandadas, e el heredero perdera la su parte, de todo aquello que mẽguare ende. Ca derecho es, pues que a el pertenesce el prõ del aresceẽtamiento dela herencia, que otrosi sufra el daño c, quãdo y acaesciere, despues de la muerte del testador.

¶ *Ley. IIII. Quales mandas non deuen ser menguadas por razon de falcidia.*

SAcar puedẽ los herederos de las mandas, la su quarta parte legitima, aquellamã en latin falcidia, assi como de suso mostramos. Empero mãdas ya de tal natura, de que la nõ podrian sacar e son estas: assi como de las cosas que dexa el fazedor del testamento a eglesia d, o a otro lugar religioso, o a hospital, o a pobres, o para quitar los captiuos, o ẽ alguna otra manera q̃ fuesse obra de piedad e. Ca de tales mãdas como estas, nin

Vide ẽt ibi per Paul & Alex. ante l. procedat etiam hodie facto inventario, & per Bart. & Alexan. in d. l. in ratione. §. diligenter. & adde etiam l. cum quo. ff. ad leg. falcid.

3 c ¶ *Eldano.* Adde. l. secundum naturam. ff. de regul. iur.

¶ *Lex IIII.*

Non detrahitur falcidia de relictis ecclesiæ, hospitali, vel loco religioso, aut pauperibus, seu in redemptione captiuorum, vel aliis piis causis secusin legitima debetur iure naturæ, nec etiam extraneus hæres, de militari testamento iure militari facto. h. d. Concord. cũ hac l. si quis ad declinandam C. de episcop. & clenc. & cap. si parentes de testament. lib. sexto.

1 d ¶ *A eglesia.* Adde capitulum. pontifices. n. q. 3. sive igitur relinquatur ecclesiæ simpliciter, sive ecclesia. & ad piam causam, sive ad piam causam tantum, cessat falcidia, vt hic & in auten. hinultes. C. ad leg. falci. & in corpore, vnde sumitur & hic corrigitur. l. 1. §. ad municipũ. ff. ad leg. falcid. quatenus dicit, qd habet locum falcidia etiam in his, q̃ Deo relinquuntur, illa enim magis communis opinio quam etiam tenebat Azo. C. eo. in summa. col. fi. cum sit alter dicit melius est fauore clericorum, vt dicat ius correctum. Sed qud hic ecclesia, vel alia pia causa esset instituta hæres, & sumetur legatis relictis alteri ecclesiæ vel piæ causæ, an hic etiam cessat falcidia? Dimus tenui quod tunc competat falcidia, ex eo quia priuilegiatus non potest vti priuilegio contra partem priuilegiatum, per id quod habetur in auten de sanctissimi episcopis sed hoc præsenti, vbi etiam hoc tenet Ange. & idem voluit Abb. in eum prosecutis de probatio. eo. & Salice. in auten qui rem. C. de iure sanct. eccle. qui dicit ita tenere docto. in d. auten simiter & prosita opinione secundum Alexand. in dict. §. ad municipium. bene facit. l. sed & milites in principio etsi. ff. testamentis. ff. de excusatio. tuto. vbi si primilegiatus sui dat se in iure communi, potest illo vti contra partem priuilegiatum quem text. ad hoc notat ibi Bald. post Iacob. de Arem. Ludo. tamen Roma. in repetitione autentica, similiter. n. 40. specialiter ad pias causas. & in d. marcellus. & resque. ff. ad trebellia. tenet contrarium ex eo, quia pia causa instituta non fundat se in iure speciali, sed in iure communi, secundum quod hæres debet detrahere falcidiã de legatis. sed pia causa legataria fundat se in priuilegio speciali, ideo debet præferri. l. fi. ff. ex quib. caus. maio. & respondet ad. §. sed hoc pretenti quod dicit ut aq. causa tenebatur in specie priuilegiata & istam opinionem tenet Alexand. vbi supra magis sibi placeret in puncto iuris, per. d. l. in. & nota. per Bart. in d. aut. quas actiones C. de sacrosan. eccle. ibi. ꝗ respondet ad. d. l. sed & milites quibi non competebat priuilegium, cõtra exceptiones in rem communis, & subdit, quin practica durũ esset obtinere contra autoritates prædictorum doctorũ tenentũ, tunc falcidiam posse detrahi. & certenũ est recedendum ab opinione prædictorũ, quæ est communis, vt tradit Dec. in d. c. in præsentia. num. 5. & qua priuilegiat. i. spede non vtitur priuilegio cõtra alium priuilegiatum in genere, propter similem eius qualitatẽ, nisi quando priuilegiatus in genere certat de lucro, & alter de damno vitando, vt est in casu d. l. vt latius prosequitur Decius vbi supra, post Baldum auten. perpetua. C. de sacrosanct. eccle. & quia secundũ Ange. in d. §. sed hæc pro senti. rationes quare cessat falcidia in relictis ad piam causam, cessant quando pia causa est instituta.

e ¶ *De piedad.* Et tale legatum pũ detrahetur, vt res alienum de hæreditate. l. eius. & l. rerũ alienũ. ff. ad leg. falci. gland. auten similiter de c. contumeria. Lex asse. ff. ad leg. falci. volãtes q̃ legata sint quædam pia, quædã non pia, de non pijs non detrahetur falcidia, pro pijs. text. non in l. si post missionẽ. ff. eod. sitamẽ eidem relinquatur vnũ legatũ ad pias causas, & aliud ad non pias causas. tunc de legato non pio detrahetur falcidia pro vno, secundũ Ange. in. l. fi. d. in non scimus. §. in prin. per illũ text. ff. eod. & sequuntur Io. de Imo. Pau. & Alexand. ibidẽ, sub l. si seruus. eo. titu. Paul. in d. si post missionẽ ff. eo. & Baron auten. sed in ea. C. eo. & habes hic q̃ rehẽ ecclesiæ vel hospitali, vel in suis pauperũ, vel redẽptionem captiuorũ, dicitur rehẽtum ad pias causas, & adde Specu. titu. de instrumento editio. §. nũc vero a principio versi. & scias. el segundo, si vide quinter re illa ad pias causas idem esset si relinquat, profectionem eremitorũ, & pro custodia terræ, aut custodiam orphani & insistabiles, qui sunt intus. tẽ rehẽtum ad distributionẽ pontiũ, & viarũ, dicitur ad pias causas. glo. & ibi not. Nico. de Neapo. in l. §. ad municipũ. ff. ad. l. falcid. & intelligeset di Spec. in d. versi. & scias, el segundo. si necessitas minuit eat, non alter per l. ad institutionẽ. C. de sacrosan. eccle. cũ alias ibi allegatis sic enim habis quæ dicit Paul. de Castr. in d. ante fibũ col. 3. ff. de monstrat. testã. cũ dixit, q̃ illa solũ sortur. ff. priuilegia piæ causæ quæ in ereq̃ eximuntur specificata vnde secũdũ eum legatũ ad relectionẽ [illegible] vel mutorũ, nõ dicit pũ & isto eum [illegible] & in elli. [illegible] redẽptione captiuorũ nam debet intelligi, vt re [illegible] & [illegible] & vide S. [illegible] vbi S. de relicto, vt pia [illegible] vel [illegible] quod dicatur pium, [illegible] Alex. & vide [illegible] & [illegible] pium. vt [illegible] Alex. & vide [illegible] & [illegible]

q uodlaꝰ testatoris subiaceat vel alia cuiuscũq; catholici, vel anima tũ corpis carceratis, e.15. p maleficio dicit relictũ ad pias causas, iuxta nota. in.l. si quis cito. ff. de legat. bonus tex. in au he. vi cũ de appel. cognosc. §. si quis de prædictis in, corũ animæ piissimæ subleuent. Bal. tũ in au he. cõtra rogatus. C. ad trebel. vult cõtrariũ in carceratis, pro maleficio, qa nõ sunt digni secũdũ eũ in ꝛ sericordia, qui deb ſunt, sed soli innocentes. Primũ tũ dictũ videẽ ve tius, & tenuit glo. in. c. sacro rũ 12. q. 2. dum dicit, q; dispo sitio illius. c. & l. sancimus C. de sacrosan. ec cle. dicens q; res ecclæ possunt alienari redẽptionẽ ca ptiuorũ, militar etiã in carceratis, p; male ficio. alleg. tex tum in. c. res aliena. 14. q. 6. et c. 1. & c. res os 14. q. 5. vbi habeꝰ, quõ est ĩ humanũ bũfacere etiã his q; deliquerũt alleg. etiã. c. non fatis. 8. dist. 1. in. ibi cũ dicit, sed pl'illis, q; sine culpa & illam glo. sequitur in Ioan. de Imo. & Alexã in. l. quantus. ff. solu. mat. & intellige de carceratis pauperibus, vt supra tenigi post Spec. & Ande. Ange. in tracta. maleficio in pa. qui iudex. dictũ Caiũ carceratũ tuit. Adde etiam q; pia causa est maritare virgines, vt tradit, Bal. ad authẽ. si rogati. C. ad trebel. & vide per Bald. in nouel. vbi. 5. & intelligẽ de pauperibus cõgruã dotem nõ habẽtibus, vt tradit Bald. no uel. ibi quẽ vide. Itẽ an relictũ pro male ablatis dicatur piũ. vide per Spec. vbi supra & ibi per Io. and. in addi. colu. milli. 29. & 30. & ibi vi de quid si male ablata nõ ascẽdũt ad quãtitatẽm legati. an q̃d superest commertatis ad hos pios vsus, q; tenet q; sic. Item dicitur relictum ad pias causas, si relinquatur pro ablutionibus etiam consanguineo pauperi. glo. in. l. illud. C. de sacrosan. ecclesiis. per Bar. in. l. ab illo ff. de alimen. & cibaria. leg. col. 4. & non ex verbis testatoris iudicãdũ est si piũm, vel nec sed ex qualitate causæ. vt dicit Alber in. l. milli. col. pe. C. de episco. & cleri. Bald. in. d. authẽ. si militer nõ eiũ potest assentio testatoris venta tãmmutare, qui testamentum. ff. de proba. l. si forte. ff. de castr. pecul. & arg. l. si. ff. de exerci.

delas otras fermeſtates dellas, nõ deue el heredero retener ninguna cosa para si, por razon de falcidia, ante deuen serdadas cumplidamente, assi como el testador las mando. Fueras ende, si el heredero fuesse de los que descienden o subenporliña derecha del testador. Ca estos a tales ẽ todas guisas deuẽ auer la su parte legitima[b], e nõ gela puedẽ ẽbargar por tales mandas, como sobre dichas son, nin por otra manera e ninguna. Fueras ende, si el heredero fiziesse tal yerro, por q̃ el testador le ouiesse desheredado con derecho. Otrosi dezimos, que quando estuuiesse algun cauallero d enhuesteen seruicio del Rey, o en seruicio comunal mente de la tierra, si fiziesse manda, en que dexasse mãdas a otro, e estableciesse por su heredero a alguno, q̃ non fuesse de los que descendiessen, o subiessen por la liña derecha del mismo, tal heredero como este, non deue saear de las mandas, que el cauallero fiziesse en tal lugar, ninguna cosa, maguer nõ ouiesse de otra parte, de que pudiesse auer la su parte legitima. E esto es, por q̃ los caualleros de miẽtra q̃ estũ en huesteꝰ hã este priuilegio e otras mayorias, mas q̃ los otros omes, assi como se muestra en las leyes deste nro libro, porq̃ sõ puestos para amparar el pro comunal de la tierra.

¶ *Ley. V. Como si el heredero da alguna cosa ascõdidamente por mãdado del testador a ome q̃ la non podia auer de derecho, non puede despues sacar della falcidia.*

PErsonas ciertas son aquiẽ defẽden las leyes deste nro libro q̃ les non puedan dexar los omes mandas, nin otras cosas ẽ testamẽtos, assi como diximos d suso en el titulo de los herederos. E porq̃ acaesce a las vegadas q̃ los fazedores de los testamẽtos tuegã ascõdidamẽte a los herederos, q̃ dẽ alguã cosa a tales personas, porẽde mãdamos, q̃ los herederos nõ seã tenudos d los obedecer en esto. E si cõtra esto fiziere, pierdã sponendo la su parte q̃ es llamada falcidia, de manera q̃ la non puedan sacar de las mandas, e si la han sacada que la den a la camara del Rey. Fueras ẽde, si el heredero fuesse fijo o nieto, o fieruoꝰ del fazedor del testamẽ tenerũ ad piam causam, secus si erat incertũ, vt quia esset gravatus reliquis epiæ caulæ sub conditione, si sine liberis decederet & id ut etiã tenet Alex. 4. vol consi. 20. ad finem pitpõ detatis his, quæ in themate. & in l. cũ dotẽ ff. ad leg. falc. vbi subtilissima limitationẽ Roman. vt interim locus sit detractioni falcidiæ. sed debebit hæres cauere, q; euentũ cõditiõe restituet q̃d detraxit. arg. l. in. l. falcidia non habeꝰ. ff. eo. iũcta. l. 1. in prin. eu similib'. ff. vt legato. nomi. cauca. ista iũ subtilitatio Alex. non carec aliq; scrupulo. nã Bald. in cõsi. suo incipit. in q̃stiõe. quæ vertitur inter scholam S. Mariæ. con sulunt cõtrariũ quẽ refert Socin. consi. 8. 1. volu. in. 2. dubio testator enim in casu Bal institueratfilios, & prædecedẽti sine liberis, substituit superstitẽ & si vtetq; mo reretsine liberis, substituit pauperes christi: cõcludit q; euentu casu q; primus decedat sine liberis, superstite altero, & decedẽte similiter sine liberis post se altero, pia causa non habet de portione primi, nisi dimidiã, detracta, scilicet legitima & trebellianica, quæ deuenerũt ad fratrẽ superstitẽ, vt hæredẽ fiat tris. nõ vt fideicõmissarius patris testatoris. ei eius hæres, non testituit illam dimidiam piæ causæ, cum eiũ semel dicta legitima & trebellianica a fideicommisso exempta sit, rursus in fideicommissum non incidit. argu. l. solita pro ui dentia. C. de remisso pigno. dicit tũ Socin. vbi supra. q; si talis casus occurreret satis dubitaret. idẽ tũ Socin. consi 144. eiusdẽ. 1. volu. incipit diligẽter cõsiderata. col. fi. videtur adhærere dicto Bald. in d. consi. dicit eiũ q; quãdo restitutio est fienda mediate, & cõmutabiliter, sub aliqua cõditione tũc ãprimo fideicõmissario, potest deduci trebellianica, quæ deducta tutsus non incidit in fideicommissum. arg. d. l. solita. & alleg. Bald. in. d. consi. & q; idẽ voluerũt Roman. i bi supra. & Ioan. de monte Speculo in. d. authẽ. similiter. & q; ita sæpius vidit consultum per doctissimos viros ego adhærerem dictis Alexan. dum vult, q; me diante cautione pia causa in hoc iuuabitur.

a ¶ *De falcidia.* Quid detrebellianica, glo. in. c. si pater. de testa. lib. 6. in verb. trebellianicæ tenet q; detrahat etiã de fideicõmisso, & idẽ tenẽt ibi Archid. & Io. Ande & tenẽt alii plerique docto. de quib' per Alex. in l. marcellus in pprin. col 3. & 4. ff. ad trebel. Bar. tũ in. d. l. marcellus. tenet cõtrariũ, imo q; in trebellianica, sit idẽ q̃d in falcidia. vbi Alex. & Iaso. attellantisti esse cõmunẽ opi quã etiã similiter dicit cõmunẽ Socĩ cõsi. 116. col. fi. volu. vbi tradit multos q; ista opinionẽ tenuerũt. quã cõmunẽ oponionẽ, limita q̃ nisi causi sint instituta, & de restituẽdo gratiata, vt etiã dixi in falcidia supra eo. l. in glo. licet Alex. in d. l. marcellus. voluit cõtrarium in ista limitatione, & aduerte q; licẽt primus substitutus non sit priuilegiatus, si tũ ille grauetur etiã de restituendo pauperibus, vel aliæ piæ causæ hæres trebellianicã non detrahet, etiã a primo substituto nõ priuilegiato: quia debet inspici persona pauperũ, vel causæ piæ in quos vltimo deuenire debet, q; sunt priuilegiati, ita tenet Ludo. Raua. in d. l. marcellus, §. quod autẽ. & dicit se ita consuluisse, & est in eius consilijs, consi. 206. licet ex cõmuni cõclusione. ad fi. vbi dicit illud esse verũ, q̃ ei erat certum relictũ esse

b ¶ *Legitima* Debitaiure naturæ, hoc enim per nullam falcidiam minuitur, vt hic. & in. l. semus. C. de inofficioso testament. 4

c ¶ *Mantra.* Adde. l. 11. titu. 4. supra ead. parti ta 5

d ¶ *Cauallero* Adde. l. si post missionẽ & l. advetera. & l. si miles ff. ad leg. falcid. & C. eo. l. in testamento vbi glo dixit idem in trebellianica. & vide l. 12. & quæ ibi dixi. titu. 5 supra eadẽ parti. 6

e ¶ *De mientra que estan en hueste.* Vide. l. supra allegatas & quæ dixi in l. 49. titu. 5. part. 5. 7

¶ *Lex V.*

Hæres accommodans tacitam testatori de legato incapaci præstando, si præsterperdit quod sibi debetur per falcidiam, nisi sit filius nepos, aut testatoris seruus, qui ratione potestatis tenentur eius rogaminibus vel mandatis obedire. h. d. Habuit ortum à l. beneficio. & à l. hæreditatũ. in fi. ff. ad l. falcid & à l. iescipiũ. ff. de his qui. vtin dig. & de his quæ in testa. delẽ. & ad l. 1. & si quis alitestatu. prohibi. 1.

f ¶ *Fin dan.* Adde. l. hæres. ff. de his quib vt indig 1

g ¶ *Hijo, o nieto, o seruo.* Adde. l. si tantum. ff. ad leg. falcid. 2

3 a ¶ *Non la deuen perder.* Confiscabitur ergo hæreditas sine præiudicio totali hæredis, quo ad falcidiam. vt in dicta l. si tantum.

4 b ¶ *De caber su ruego.* Facit ad ea quæ dixi in l. 1. titu. 7. supra eadem partita & ex hoc notaprouin not. Alexan. in d. l. si tacitum, quod accommodare tacitum fideicommissum deberet illi tuendo incapaci, non censetur intercessio cum quia alias non excusaretur seruus si parauit domino. vt in. l. ad eas. ff. de regu. iu. l. seruus. ff. de actio. & oblig.

to. Ca estos herederos atales, nõ la deuẽ perder[a], por tal razõ, porque ellos estan en poder del, e son tenudos de caber su ruego[b], e de obedescer su mandado.

¶ *Lex. VI. Por quales razones, e de que cosas non puede sacar falcidia el heredero.*

¶ *Lex. VI.*

MAliciosamente cãcelando el heredero el testamento, o las mandas, porq̃ nõ valiessen, pierde por ẽde que nõ puede sacar la falcidia dellas. Otrosi dezimos, q̃ si el heredero furtasse algũa cosa de las q̃ el testador fiziesse manda a otri, o la engasse maliciosamente, diziẽdo que era suya propria, e non del testador, por qualquier destas razones q̃ sea veneido el heredero por juyzio, pierde porende[f], q̃nõ pueda sacar de las mandas la falcidia. Otrosi aq̃llos herederos que nõ suben, nin descienden por la liña derecha del testador, non pueden sacar falcidia de las mandas, si el testador les defendiesse señaladamẽte[e], que la nõ sacassen. Otrosi dezimos, que si el testador fiziesse manda a alguno de castillo o de otra heredad, cierta en tal manera q̃ la non pudiessen vender[f], nin enajenar, mas que siempre fincasse a el casus

Non detrahit hæredi falcidiã mahiosè cancellam testamentũ, vel legata ne valerent: quia per hoc perdit falcidiam nec detrahet de legata quã subtrahit dicendo suam, esse & de his casibus, vel de eorum aliquo si in iure contictus fuerit, priuatur falcidia. Item nec detrahitur, si testator prohibet ne detrahatur: nec etiam detrahitur de legata prohibita à testatore alienari: nec de rebus quæ legitimæ vel dotis aut libertatis nec detrahitur si hæres credens suis sibi competere incepit aliqua legata solida dependere, tunc nõ detrahitur & de alij nisi de nouo magnum debitum debitũ detegatur quatunc de non solutis detrahet falcidiam. h. d.

c ¶ *Pierde.* Concordat cum l. beneficio. ff. eodem.

d ¶ *Pierde por ende.* Concord. cum. l. hæreditatem. §. si. ff. eod. & intellige quod perdit falcidiam in his rebus, quas subtraxit, vel negauit esse hæreditatis, vt ibi habetur.

e ¶ *Señaladamente.* Non ergo sufficit tacita prohibitio, vt hic. & in authen. sed cum testator. C. ad. l. Falcid. vnde & si testator sciente distributa patrimonium suum per legata, si expressè non prohibuit detractionem falcidiæ habebit locum falcidia, vt etiam notat Bartol. in authen. de hæredib. & fal. §. si vero expressum. ad fi. & est bonus text. vbi Abb. vlt. nota. in. c. Raynaldus. de testa. quia non sufficit tacita, sed requiritur expressa prohibitio, vt hic & in d. authẽ. & ita voluit Angel. in. d. authen. sed cum testator. & in corpore vnde sumitur, sufficerent tamen verba quæ pollẽta expressè prohibitionis, velut si testator iubeat integre legata soluere. gloss. singularis in. l. decem. ff. de fideicommissa liber. Bal. in d. authen. sed cum testator. vbi etiam Paul. de Cast. intelligit de verbis ita requipollentibus, quod nõ possent aliud importare: secus si possent aliud importare, vt si dixerit plenoiure. videbis per eum, & per Alexand. volum. consi. 5. circa primũ dubium. in secundo dubio vbi plura addunch ca. d. glo. l. decem. & vide quæ in simili adducit Alexand. consi. 18. super quæstionibus de quibus in themate. 5. volumi. & Decius consi. 402. col. 2. & 3. Sed quid si, præsumpsit de consuetudine, in collectione testamentorii testator dicat: & adimpleto hoc meo testamento, solutisque legatis meo conscientiæ, in reliquo instituo Titium hæredẽ, an ex hoc videatur prohibere deductio falcidiæ. text. videtur quod non in. l. Marcellus. §. idem Pomponius. ff. ad Trebellia. & ibi Pal. de Cast. quod tamen limita ex dictis Ange. ibi nisi hæres deductis legatis rogatus esset testituere hæreditatem sub conditione: nam tunc testator videtur voluisse integra legata præstari sine detractione falcidiæ. Id tuende solo fideicommisso vniuersali. hæredi adeuuiente conditione grauatus detrahit quartam Trebellianicam, & ita dicit Angelus tuam de consuetudine. vide quæ etiam in hoc dico in. l. final. in glo. in fra. eo. Si vero in clausula testamenti diceretur & soluto omnibus legatis, sed in totum soluto legatis, an ex his verbis videatur prohibita falcidiæ deductio: videtur quod sic: quia perinde est ac si diceret integre soluto. & videtur de mente Paul. de Cast. in d. authen. sed cum testator, quod sine dubio procedit qũ dixit in totum soluto. qũ vero antẽ dixit, soluisq; omnibus legatis tũc videtur manu dubium: cum desit dicere soluto legatis. quod soluto omnibus legatis, cum in definita equipoleat vniuersali. l. si pluribus cum simili. ff. de legatis secundo. & Paul. Iorquitus quando dixit. Ia. totum fundum. Cõgita tamen: quia ad præsens in terminis omnino hoc deest nisi dicas decidi ex dicto Ange. in dicto §. idem Pomponius vel ensis hoc casu videri prohibitum falcidiam, & hæredem debere esse contentum cum eo, quod sibi reliquitur, quod etiã in hac quando, & solum dixisset, & soluto legatis licet non adderet omnibus, tamen iustus considerantã proprium dicto facit. nam q. §. h. cum. l. sequenti. & l. q. totum. ff. ad Trebe. vbi habetur, quod licet testator dicat vniuersa bona mea, vel tota hæreditas restituatur, tamen adhuc potest detrahi Trebellianica & est optimum text. & ibi not. Abbas in cap. Raynaldus in fin. de testa. qui text. fuit post disputionem d. authen. Sed eum testator. & vult adhuc Trebellianicam detrahi contra tacitam voluntatem testatoris, & per illum text. in terminis quando testator iussit omnia bona sua in totum restitui. tenet Socinus consi. 14. sequendo ordinem col. fin. & latius idem Socinus consi. 33. prosequendo ordinem. in. 4. q. col. pe. & fin. vbi plura adducit, quod requiratur specifica prohibitio & non sufficiat coniectura, & suspicatio, quod integre bona restituantur, adueniente tamen, quod in hoc contrarium cõsuluit Alexan. consi. 5. volumi. 3. in capit. ei ca primum dubium. col. fi. vbi voluit sufficere voluntatem coniecturatam ex nota per Bald. in l. Centurio. ff. de vulga. & pupilla. substi. dum tractat de effectu substitutionis compendiosæ factæ per verba communia vbi plura addunch. & ibi respondet ad leges quas prosequitur Socinus. vide ibi per esi. & sta opinio magis placet. nam & illud quod ex mente colligitur, dicitur expressum. l. prætor in principio. ff. de oper. non. enuntia. & ibi Bartol. & alij. & tacitidem Socinus consi. 127. quoniam in præsenti consultatione. 3. volum. colum. antepenulti. & Decius consi. 385. in sa longa serie. colum. fina. si verò testator adiiciem dictæ clausulæ: quæ est de consuetudine decreti & hæres. Iu non penatisatis ex hoc videtur prohibere detractio falcidiæ, secundum Baldum in. d. cum patrem. C. de iur. doti. & not. quod licet testator dicat, quod rei quas relinquit hæredi valent tantum, quod sufficeret ad falcidiam debitam iure institutionis, non videtur ex hoc prohibere falcidiam quia videtur etiare. & non esse certum de viribus patrimonij, vt declarant Bato. Ang. Paul. & Docto. in l. quod debonis. vbi bon. tex. ff. ad. l. Falc. & not. et tunquòd etiam de iure communi, quando testator prohibet falcidiam legata debentur etiam sine hæreditatis aditione. vtin authenti de hæredib. & fal. §. hinc nobis. & ibi Iacob. de bello vis. & Bal. in l. filiis quem habentem. col. 2. C. famosi hæretici. vbi etiam Bal. dicit in versic. deinde quæritur. quod non potest testator prohibere quartam quæ debetur alicui ex forma consuetudinis, vel statuti. allegat text. in. c. Raynaldus. de testa. Sed an trebellianica sit inter posita à testatore prohibenda: variæ sunt opiniones, etiam inter glo. vt patet ex glo. in dicta authentica, sed eum testator vbi volunt Trebellianicam non posse à testatore prohibenscum contrarium tenuit glo. in authen. de hæredib. & falcid. in. §. si vero expressim. quod est magis communi et à Docto. approbatum, & tenet Bartolus. l. Marcellus. in principio. ff. ad Trebellia. vbi Iason in meto. 45. fatetur hanc esse magis communem opinionem, & Alexan. consi. 67. primo volumi. & consi. 5. tertio volum. quod an procedat etiam in hæredis primi gradus de restituendo grauatus, dicam in. l. final. infra eodem.

f ¶ *Que la non pudiesse vender.* Concordat cum authentic. vt Episcopalitia largitas. §. fina & C. ad legem Falcid. authen. sed in ea. Si ergo quis instituat aliquem hæredem in bonis suis, quæ voluit esse bona matriæ, & prohibuit alienationem non poterit detrahi per institutum falcidia, neque Trebellianica, vel hic videt, & not Bal. in d. authẽ.

sed in ea & facit ista l. quod sicut in bonis maioriæ non habet locũ alienatio, alias, ex fatuitate vel Trebellianica quo ne ipse habeatur in malitiam aut per iam præscriptionis, & quod ne pratiritur ne non habeat fructum bonis maioriæ, in qua quæstione vide quæ latissime cit in l. 10. tit. 25 partita. 4. & facit etiam, ip bonam aliotiæ prohibita alienatio non prohibetur propter delictum possidentis maioratum. de quo est text. nota & ibi Bartol. in l. imperator. ff. de fideicommissis. liberte rea quam legem, vide Alexan consil. 23. volu. 1. in duobus locis. Adde. l. enim quod de minoribus. & tele. & notata per Cynum in. l. secunda C. de liber. & eorum libe & Sabre in l. si quis presbyter. C. de episc. & cleri. & ad de etiam. l. res vxoris. C. de dona. inter virum & vxorem. & vide etiam. l. filia is Bonit. §. Corneho felici ff. de mortis testament. quod protedit etiam in cit sine la. sa in testatis text & ibi Angelum. Leotum. ff. ad leg. iul. maiestatis. vbi est casus, quod ea, quæ non transeunt in extraneum hæredem, non transeunt in fiscum publicatis bonis, propter crimen. l. iuliæ maiestatis, quod etiam tenet Bald. in §. tina quæ in prima causa bene fit amitionis. & in. §. insuper de prohibi. feudi aliena per Fredericum. vbi tenet quod propter delictum commissum in personam domini, liret perdatur feudum illa tamen quæ habentur iure genituræ, & debent ad filios ab eo primo genituræ transire, non perdunt propter delictum commissum contra dominum. quod etiam tenet expressius Bald. in dicto §. fin. & confert ad prædicta quod habetur in Psalm. 88. Incipit, Misericordias domini in æternum cantabo. Psal. 131. incipit, Memento domine David. nam Deus promisit eis regnum perpetuum sed in David & licet Deus propter peccatum soleat retractare promissa, tamen, quia sud pactum factum est David dicit revocatur. Item alibi quia ab eo defendentes Reges, commisserunt maiestatis delictum ab eo traditur per glossam ordinariam Malachiæ tapitulo. & ibi Nicola. de Lyra. & adde quod habetur ad Roman. capitulo. Quid ergo sequitur ergo illorum non credidit tunc. &c. & ibi Nicola de Lyra potest ergo ille ad quem pertinet maioratus impedire si sunt, ne bona maioriæ incorporet. l. fin. & ibi Bal C. de bonis vacantibus. l. ubi. ff. de tutor. & cura. C. qui bo. cedere poss. bene tamen publicabitur vsufructus in vita defunctentis. in dicto §. Cornelio Felici, quæ omnia procedent si ipse tenetur in inestitura, seu maioratu prohibitum esset, quod statim in casu constitutionis bonorum aliorum transeant in illam personam, quæ post mortem delinquentis veratur ad maioratum, vel alias in hoc disponatur: nam tunc seruabitur dispositio maioratus quando fuerit fatuitate regia vel per testamentum si eo fine fatuitatem regiam tenuit testimonium esset ad notata per glossi. & Bartol in lege quadrienni ff. de arquirenda possessione. videntur hoc quæ tradit Alexan. ad tritio consil. 1. gesimo octavo. vbi tacuit quo ex tenore maioratus locus est confiscationi, an tunc bona eorum apud regem, vel bona aliorum, vel vi bona liberorum quod vt bona liberorum, non vt bona personarum aliquarum cuiuslibet rei text. cum glossi. in lege prima. §. si is ff. de tollendo bono. Bald. in lege secunda. columna. tranda. C. de iure fisci. l. fina C. de vsuf. fisca Bar. in. l. fiscus. la primera. C. de iure fisci. l. tituli in. l. tum in fundo. §. quod si attidem. ff. de iure dot. & al in. l. secunda. in princip. ff. solut. matri. & ex hoc infertur quod si facta confiscatione donetur eam filio delinquentis, vel proximiori vocato, quod est aliquid ex donatarium, vt non maioratum vt aut quæ posito, quod tex donatarium vt esset maioratum vel erat ex sui natura, vt comitatus vel duratus. & pro hoc videtur text. in lege. si libertus meus in seruitutem ff. de bon. libert. & tenet Bald in. §. insuper de prohibi. feu alie per Fredericum in quæstio. fina. & vide per Ludovicum de Goza. tom. fol. 46. numero 16. & vide quid in hoc dixit Ioan. de Platea per text. ibi. in lege. in fine. C. de inofficio. dona. de libro decimo.

1. quæsti. Sed quid si pater in constitutione matrimonii apposuit pactum, quod si filius commiserit delictum ex quo bona consistantur bona teneretur retinere ad patrem, si tamen princeps indulserit filio quod retineret ad filium commisit, quod omnia accidentia, & princeps indulsit filio pater vero vult de nono apponere regnum ut vel conditionem in maioratu an possit? Et videtur, quod non ex ducto. Bartol in. l. post dotem. tolumina sexta ibi. & ideo dico quando pater dat dotem

2. quæsti. primo vtrique ff. solutomatrimonio. Quid tamen in casu quo non est totus constitutus in maioratu, si princeps tunc tantum pollea delictum, & restituit delinquentem forte eum eundem tantum, an recuperabit bona maioriæ, vel adhuc transibunt in sequentem vocatum? & videtur ita tenendum, quod si ille delinquens sit eodem tantum status, & ita secundum vinculum maioratus bona fecerunt transitum in alium, seu ius maioratum ex tenore dispositionis principis, ubi loquebatur, in præsentiarum illius, qui fuerat vocatus propter delictum alterius vt tradit Baldus in capi. principe. hic finitur lex, de inde continen. reg. incip. colum. fina. & quæstione fi. in vero adhuc non erant ordinatus: bona tamen ipsorum erant confiscata, & cum tunc fecerunt transitum in sic vocatum, & secundum gentia vel restitutio, nihil debet operari si vero non que condonatio sunt sequuta, neque bona ipsorum fuerunt confiscata. & tunc non videtur perdidisse maioratum, & ei proficuum indulgentia. Ista dictum pro colligitur ex verbis Baldi in dicti capi. §. insuper. ve proibi. feudi aliena per Fredericum quæstione fina. & vide quæ not. Bald. in capi. vincula. quidam sic supposita alter a vasallo. feud. recipe in principio. In tali vero casu per maioratum instituimus manu dispontur, ad quem ex delicto tantum maioratus, non habitabitur vsufructus, tamen, & si princeps tamen indulgeat, & restituat operabitur restitutio, vt recta beat suum maioratum in primus cum fratribus secundum Baldum in dicto capitulo primo. hic finitur lex. columna fina. videtur enim restitutio facta, si sit bona maioriæ non vt liberaperetur. ex. l. etiam. §. si deposuerat. ff. de iur. liber. & l. 12. & 13. ff. de fen. pastis. Quod intelligo si princeps ante restitutionem non fecerat donationem alteri, talis vsufructus nam tunc recuperatur per restitutionem, secundum Baldum ibidem penultima columna de quo notatum in dito vide quæ latè traduntur & notantur per Alexandrum & in modo in lege Gallus. §. & quid si tantum ff. de liberis & posthu. Barto in. l. quæ tunque. C. de fideicommissum & in. l. hæres fisca libri. de iure. Catarina. & Ioan. de Imo in capitulo diligentia de electio Felin. in cap. fi. col. 4. de constitu. & in capitulo. inter quatuor. de maiori. & obedien. Abbas in tapitula. de patrocinio & singulariter per Sotinum consi. 266. colum. 19. 20. & 21. cum sequentibus Hodie tamen mutatio facultatibus regalibus ad maioratum ex capitulo tertia alienatiis, & læsæ maiestatis, & criminis nefandi, vt in illis perdatur bona maioratiæ: quod seruandum videtur in his bonis, quæ vincularantur ex vigore fatuitatis, & aliter non possent vinculari eorumque alienationes prohiberi tunc enim has vires receperunt ex priuilegio principis nimirum, si principes tale priuilegium in hoc possitmodificate & declarate seu sub certis limitationibus concedere. Si vero conditor maioratus erat sine facultate principis, poterat bona sua gratuate fidei commisso, & restitutioni subiicere vt quasi illos descendentes, vel ascendentes habebat, & liberepotetur bona sua vinculate, vel si habebat in tertia & quinta poterat libere disponere iuxta ad. regni, tali bona non perdentur, etiam propter crimen læsæ maiestatis vt dixi, & licet in eventu facultas principis in simul cum potestate, quæ disponentis cum pater, de iure communi non perdentur illi bona, in quibus competebat de iure communi etiam cum tressi in eventu principis ita fatuitas in dubio nunquam ex quo condensmatiam non se restringit in sua dispositione ad talem regiam facultatem, vel sufficit disponere cum illo modo, quo disposito sua conferatur posset. Baldus in lege id quod pauperibus. columna fina. versiculo. Item quantum dicat. cc. C. de episcopis & clericis & lege planè. ff. quod falsum tuto auctio & ibi Baldus. Et ad hoc potuit gei ex duplici potestate, sustentabitur ex ea, quamvis valere potest vt est talis multum singularis in capitulo nisi esset. de præbendis. & ibi Abbas in secundo notabi. & per illum textum eleganter etiam dixit Baldus in. §. primo columna penultima de lege corra. quod si partes communiter in iudicem delegarunt, non per hoc videntur renuntiare referendo in ex vetaque authoritate intelligitur tudex procedere, & potest pro parte valere sententia ex una authoritate, & pro alia parte ex altera per dictum capitulum si essent. quod dicit non esse alibi. Semper enim actus videtur esse gestus ex ea authoritate, quæ malus robur & maioratum efficiatam dat actui vt in legeretia. vbi eius notabi ff. de testamentis. mili. nam valens actum exercere ex duplici potestate videtur actum exercuisse præter ea in alions potestatis, vt ex dam Abb. per text ibi & per d. l. fin. quæstitum. penacta. de electi. dixit etiam Bald. in. l. humanitatis. C. de iure. septima. C. de impuber. & aliis substi. quod habens duo arbitria adaliquem actum, videtur facere ex arbitrio plenori & hoc eodem voluit Innocentius in tapitulo. cum ex officio. de præscriptio. vbi etiam sustinis volum, quod si quis habens authoritatem ordinandi, credetur etiam se habere authoritatem delegandi: quam tamen in veritate non habebat, & protestatur velle tantum procedere authoritate delegandi. Innocentius processus tenebit authoritate ordinandi iurisdictionis, quam tamen habebat. quod est singulare, firmiter tamen quæ tamen ut illa quæ agunt de iure communi, quam illa quæ agantur de iure speciali. Leinsmilis. §. mili. tamen. ff. de testam. mili. & in authentico. de non alienan. §. quia vero consimile. semper in dubio quis videtur velle facere aliquid validum iure communi & ordinario non autem speciali, vel extraordinario. Quanquam. C. de testam. mili. & l. in testamento. la primera. cod. titu. & ideo dixit Fredericus. de Sen. consil. 1. in causa cuiusdam tale est, quædam domus. quæ si quis potest procedere, vt ordinarius, & vt delegatus presumitur in dubio vt potest ate ordinaria Cosulo ergo, qui disponetes in ea maioratum exprimant se melioris tes illate quæ est. in fatere, & disponere, vt omnis dubietas tollatur, & quod protestentur velle tenere communis, & fatuitate, illa via & forma, qua melius ecrum disposito consenatur possit & consent etiam ad prædicta. habebat. ff. de instit. per quam ibi not Bartol. quod licet contrahant tecum respectu vnius mandati, quod te habere credebam. tamen possum agere contra te vigore

Vide l. 11. cum omnibus aliis illius tituli. l. libro. 5. notatur. tetop.

alterius mandati, quod habes licet ignorantem tempore contractus & hic fulciretur contractus, & alio mandato. de quo non fuit facta mentio, vt etiam plenius concludit Bartolus in sua disputatione incipiente, ad denuntiationem generalis, & Bald. & in.l. falsus. C. de fiduc. & tengali, Bart. in l. antonius. colum. vltim. ff. de decret. ab ordin. facien. Sed est pulchrum dubium, an in casu quo peccatur maiorem ex crimine laesæ maiestatis, vel alterius criminis, an tenebitur de euictione quæ ale eruisum commutit habere vt de potest solutere, & videtur quod sic ex dicto Bal. in.§. rursus. quibus mod. feu amit. vertiul. sed quæritur vnum auctor. ¶ Quod autem dixi, quod ne que per crimen lesæ maiestatis perdantur bona mato ix. imo adhuc venient in sequentem tractatum, an procedat in filijs delinquentis, qui ad maiorem essent vocati: vtde quę dicam in legende. l. tituo. 2. partitra. 7. vbi etiam tractabitur de dante de filijs ante vel post delictum roce, ris, & de intellectu. l. quisquis. C. ad legem Iul. maiest. & .l. 6. titu. 17. partita. 2. Et in casu quo ex reno re inuestiuræ, vel alia bona, vel vsufructus maiorę confiscarentur si possessor deseruum regi, sui huiusetus vel maiorę successor heredum inclinati deberet rex ad bene meritum, vt tubeat et dari bona, neque eram debent attendi demerita patris quam merita filij, l. non tantum. §. si emantipatus. ff. de bonorum possessi. contra tabul. & fari quod notat Baldus in eam. primo. in principio. col 3. versicu. quid si sint duo fratres quibus mod. fuu. amit. vbi dicit, quod li ex duobus fratribus vnus de sui quidominum, alter sua probiritę defendit, quod tunc excusatur vnus propter alterum propter continuationem personarum & feudi. ¶ Quid autem si villa seu castrum maiorę confiscaretur ex his quæ habentur in l. 2. in. fin. 13 partita. 2. et ibi, esto mismo dezimos vide dictum I & quæ ibi dixi. Facit etiam ista. l. ad id quod notat Bald. in authentica. pregerea. C. ad. vtr. & vxor. colum. 2. versicu. vt res uerisetiã. Nota quod prohibitus alienare, non potest per suum contractum vel quasi contractum introducere dispositionem legalem in oppositum: nisi tenetur cuiare ne id fiat. l. sita quis. §. ea. l. in glos. ff. de verborũ obliga. & adde Bald. in. l. primo. C. de notari. dori

¶ Item etiam fari ista lex ad decisionem mihi dubitationis, an dispositio authenticæ. res quæ. C. communia. de lega. scilicet, quod bona subiecta restitutioni possunt alienari ex causa dotis, quando liberis legitima portio non sufficeret, procedat etiam stante expressa prohibitione testatoris quam quæstionem latetractat Iason in dicta authentica. res quæ. colum. septima & .8. vbi asserit communem esse opinionem, quod procedat etiam stante expressa prohibitione, contra Baldum qui voluit contrarium in. §. donare qualiter olim feud. alien. poss. & communem opinionem tenet doctor de Palar. Rub. in repetitione capit. per vestras. de donatio. inter virum & vxorem. colum. 55. & 56. cum legumina

neque præsumitur voluisse contra suam prohibitionem bona dotis trahi in aliquem modo et ita modo erat ad ligandum, quia cum de indebito alienatione, ut habetur ibi, et l. Imaeste finali, ne contractura non præsumitur et ita tenent Bal. in l. Cum Tredi. ff. & consta hic voluisse bona in eorum esse in natura, & si alis non fecitur do natura dare, ut esset de illis endrutes in infinitum. & l. rum si nus allegari Paul. nihil in hoc probat. Iuri obiicitur præsumpto tendebat a se conservationem maiorem bonorum ex reddi rem filiorum, quà in contractum in alienem, & proce hic hoc magis sed dubie dem ere gui, ex quo per contractum in matrimonio filius liberam à patria potestate, tunc in l. Iuri & sic nullo obligatio dotandis esset in anopatemo ut patent ex illo & fatti ad prædicta l. 5. si quis proximior fil. vnd. rigat. filii non si post mortem neque obstabit illi, neque pse ad mentem quia ne. fuit proximam rogatus esset, quo tuo non dum animal fuerit. & l. 1. ff. de dim. rum similibus. ff. de suis, & legitimis. Præterea ratio fundamentalis dicit authentica res quæ, vt tradit Palus de Castro consilio 80 primo volumine quia, cum pra ciptum exiuntum consulto rem, & ea, quapater tenetur filiam dotare, ante fiat nò poslit hunc obligatio rogare subiciendo res suas restitutioni, quo mi us obdetam causam licet dimitationem neque prohibendo filium alienationem cum non debeat esse in potestate debitoris ab obligatione te eximere. ff. cum. C. de actio. & obliga. Sed iure ista est ratio, & ita si obligatio cessit, prout cessit in primo disponentis, qui nunquam fuit obligatus ad dotandum neptes, et præneptes, quæ non erant, nec fuerunt in rerum natura, eo vinopatet quod potuit bona sua subiicere restitutioni, & prohibere alienationem, neque ratis descendens habet de quo conqueratur, cum nunquam habuit talem affendentem obligatum. Præterea tamen Paulus in dicto consilio dicitur declarat se fit eadem quod excerat in dictis. 65 cum prædicto & sit dicta authentica res quæ penultima volumine, vt, quod dicit, proceda quando tantum erat prohibitio tantum legata, & non alienatione quod dotis non erant subiecta fideicommisso quando vero esset expressa prohibitio, & defectus non fiet in potestate disponentis, & prohibeatur: tunc non procedat dispositio authentica res quæ. Sed adhuc instabit quis quia tecum dum hoc nihil spectantis, vel pro tempore inductum fuerit per dictam authentica res quæ, ex quo dicitur, quod tantum procedat in obligatione dotandi, seu quando in persona primi disponentis nata fuit obligatio dotandi. ad quod respondeo quod adhuc est multum fatuous & præroga tua. quia ipso non nuncium tamen poterat agere filia pro sua legitima, et ipsum sibi forte non sufficiet ad tollicendum lo ten, secundum quidam et filii et heqetis, & alia aliquibus in. filiæ. ff. de legatis tertio & tertium legat. 8 titulo quarto primo 5. in glossis, et parte, ambien. Et illudmi inductum fuit per dictam authenticam, vt legitimum non sufficiens minui possit annis ad bona prohibita alienari. vel potest dici quod multum indurit de nono illa authentica vt tante tantum tantum prohibitione legali, ex pra iuu pta voluntate defunctis disponentis, bona subrita fide rommissio possint alienari pro lote, etiam per liberos, qui non erant in rerum natura vtua primo disponente quod non est illa ac expressa prohibitione, vt et tenelle Paul. ac Castro in dicto consi. Sed primum vidi plus plaret, & quod in hor nulla sit differentia inter expressam, & tacitam prohibitionem; & confert ad prædicta, quia maior cotusta in multis partitipat de natura tedi, & aliquid de vno ad aliud, vt tradit Baldus in legitimum antiquis. C. de in. de l. e. Socin. consil. 47. volu. 3 & videntus, quod fendam non potest illi dari in dotem, vt in cipit. 5. dumtaxat quatuor ohm fundalis possit, & peritium tex dicit ibi Bal. quod authentica res quæ, non habet locum in re feudali, & in cuiusquo quo permittitur aliquando feudum dari in dotem, procedit pro ita vassalli dantis in feudum tantum, & non perpetuum, secundum Innocent. & docto. in dicto rap. nepen. & postea reuertitur feudum in tuo vassallo ad eum, ad quem, ex fontia mulieris, et reuertitur deber, secundum prædictos docto. & tradit Helmosin cap. qua in ecclesiarum decorsitu. columna. 29. hinc etiam videntus quod die, rege in pertare in rentas, & facultates, vt de bonis maioris possint filiæ dotari, vel bona maioris obligan pro restitutione dotis, & impetrantur quotidie à dessendentibus primi disponentis, quasi sit pro certo habitum, alter non posset de iure hen iga frustra pro bonis impetratur quod aiute rommuni rongedi tur. Iuri in similibus. C. de thesaur. lib. 10. 1. cum per absentiam. C. quib. non obsistitur long tempo, præscrip.

¶ Et sit non sit disputandum de hoc de potestate principis auferendis per tales licentias ius futuri fideicommissi, iuxta ea quæ plenè tradit Alexander consilio 2 visis codicillis, & in matione & aliis, primo volumine, & consilio. 94. vbi ad finem, dicit quod secundum illud consilium fuit iudicatum. Consulo tamen dominis de consilio regis ad hoc deputatis, vt raro & cum magna causa, & similes facultates in euersionem bonorum maioriæ & fideicommissi, de iure

In no. re. est. l. iuc. 1 lib 5

enim darentur sine causa ista forte tre rentur ad interesse parti la. ff. ex eo quod notat Baldus post glossam ibi tun. 5. in. a. rolumina quinta verficul. item nota ex illa glos. de paceturamen. iuritan. & quæ habetur in l. 3. ff. 18. parti. 3. & vide Petrum de Anrhar. in regul. possessor. rolumina decima septima versiculo. quinto quarto de regulis iuris, libro sexto & ipse princeps non cedens illa esset causa non iustè facerer neque videtur posse per prædicta, vel saltem tenetur gratuato in iudere debono cambio, vt notanter olim Innocen. in capit. nificum prideu. de renun. rolumna secunda. versicu. nos ceidimus & neque tenentes erunt tui in confirmi ita iuxta lo in capit. nò est de voti. Item & fepe pritesin pratum filium filiorum vel filiarum qui bus defertur maioratus in petrati facultates regias cum si sint sub eorum potestate & protectione videntur delinquere argument. l. deferre. 5. hem eos. ff. de iure fisci vnde non debetes fuerit. Tales licentiæ tendunt contra publicam vtilitatem, quæ consistit in conservandis bonis in familia nobilium. l. rinia. 6. de tutori are. versicul. publice enim interest. ff. de eventu. ipsi. & quod iudicit Ioannes Andre in addituo. ad Speculator. titu. de successio. ab intestat. vbi referens dispositionem Iacob de Are. dicit pertinere ad publicam vtilitatem, quagatis & familiæ diuitiæ conserventur, constat enim, quod per diuitias familiarum conservatur honestas, quia perit per inopiam, vt in authentico de restitutus. 5. sanctimus. collatio. septima. & sicut primi parts diuisione de structuum. vt in. 5. præterea duratus. de prohibi. feud. alien. per Fredericum. ita etiam patuit ex ea, vt experientia docet vt tradit Socinus consilio 47. volumine primo. colum. secunda. & inter nobiles in elior est quandoque alicorum filiorum dispersio, quam hæreditatis diuisio. vt tradit Alb. rescriens dictum beati Bernardi in capite. licet. de vote. Resimpta contra publicam vtilitatem, & in damnum aliorum voratorum ad ina iorum, non iuri concedendas. l. rescipta. C. de pricib. imperatoffertel. 1. ina. C. si contra ius, vel vtilitatem publicam, capitulo rescipta. & capite. decemb. vers. omnes. 25. quæstione secunda.

¶ Quid autem si rex dedit licentiam extrahendi vnam rem vel prædium à maiorata pro dote filiæ, eo quia pater non habebat aliunde vnde dotarr. ut si pater post rapertenia al pinguiorem fortunam, teneatur ipse dotare & restituere alienata reuertitur debet ad maioratum & videtur dicendum, quod non, per ea quæ not gloss. in dicta authentica res quæ & in corpore, vt de iuniitur, & probatur in dicta l. mulier 5. rum proponeretur. & fatuur quæ not gloss. in lege. vbi adhuc. C. de iure deliberandi. & Bartolus in l. si constante, in principio ff. soluto matrimo. in quæstione illa. sed vinci quæ esse diuesposset dotem datam vxori, propter eius paupertatem. In contrarium facit quod notat Innocentius in capit quæ plenqur, de immunit. ecclesia. tradit Sorinus consi. 164. volu. secundo, vbi dicit, quod si principes subsistente aliqua causa abstrahit res vni, si postea cessat causa, cessat dispositio & res ablata debet restitui & quia auctis fraudibus, tollitur privilegium paupertatis. l. non tantum. 5. cos. ff. de excusatio. ruto. l. cura. 5. primo. ff. de muner. & honor. l. his oneribus. 5. auctis. ff. de vacatione munie. l. Titia 5. vsuras. ff. de legatis secundo. Præterea hoc videtur de iuenire Bart in dicta. l. si constante. in principio. rolumina quem proprio parte tam ritaui cum distinguitur in quæstione illa. Quod si actus superuenientes qui debent impedire actum gestum, tendit ad eundem effectum cum actu gesto, & rursus superuenienti casu non tollitur id quod est gestum. l. verbis ff. ad legem Falcid. Si vero tendit ad contrarium effectum cum actu celebrato, & tunc vult quod retrahetur actus ex superuenienti casu, & ita respondet ad dict. leg. rura. 5. deficientium. ff. de muneribus & honor. cum similibus. Vnde in casu quæstionis propositæ diuitiæ superuenientes tendunt ad contrarium effectum actus celebrati, scilicet permissionis obinopiam reparandi pro dote rem maioratus & videtur dicendum, quod res redire debeat ad maioratum, & pater dotetur ex superuenientibus diuitiis. Sed dicendum videtur, quod extractio talis rei, & constitutio dotis ex ea facta non retrahetur in superuenientem diuitiæ, vt in regula facti non legitime de regulis iuris libro sexto. & quæ cum actus est iam confirmatus tunc per restitutionem causæ non debet eius effectus retractari. Iquires. 5 ait cum ff. de solut. l. fundinus. lapin prima C. de administratione tuo Alexander in dicta lege si constante in principio. columna finali. Fit etiam cum pellendus esset extrahens vigore talis facultatis de talibus diuitiis superuenientibus subrogare aliam rem in maiora valoris rei, quæ extracta fuit, & optima autela erit, quod in talibus licentiis sit aspecticeitur, & illud ad quod allegat Innocent. in dicto capitu. quia pierique non videtur lia indistinctè vetum, neque Innocent. hoc dicit ita vt Sorinus in dicto consil. cum retulit, vt per te poteris videre. ent ergo optimum, vt cum tales licentiæ conceduntur, quod dixi expimatur, & ita licentia limitetur: vel exprimatur, quod ratio res fic extracta, reinciditur in maioratum, & pater extrahens pro dote filiæ dotem soluat de superuenientibus diuitiis. ¶ Et si de consensu alienantis ex facultate Regia, & emptoris dissoluitur alienatio, videtur quod res redeat in maioratum. vt in lege.

6. quæstiu.

voluntate. ff quib. mod pig. vel hypo sol. & vide quod habetur in. l. si cui. §. si voluntate eo. tit. & c. fi. 35. q. 2. & gl. in Cann. turum. in parte vxorem. 17. quæst. ¶ Ex quibus decides q̃ res sit exacta à maiora ex facultate regia. & de ea in factis aliis maioratus, an sit ei redeat ad priorem do minum possit iterum ex ea concedere maioriam in quia quæstione vt dicendum, quod res sit habita non recidat in maioriam, vt probatur in. l. si ita legatum. §. si domus ff. de lega. 1. & probatur etiam in. d. §. si voluntate: vnde ad sustinendum de ea nouam maioriam in præiudicium filiorum ex puseri neua facultate, & adde quæ di xi supra parum post principium huius glo. ¶ Aduertendum etiam, quod qui ludit rem maiorem, perinde est ac si rem amittere tenaret vnde incideret in præ- 8. quæsti.
nam alienantis, glo. not. in. l. 3. §. ui iles. ff de reuoc. ¶ Et quid si ludere et super re maioriæ in tanta quantitate quod non esset res plus lusion in vide l. qui habebat ff de lega. 3. & Bal. in. § aut si libellato quibus mod. fideiu. Item aduerte quod si quis habuit à principe licentiam vendendi rem maioratus & morte præuentus non fecit, nõ potest ei successor eius in maioratu vendere ex tali facultate, vt tamen notatur Bal. in. § Marchio. colu. 1. versi. pone concessum est primo grun. debis qui fundum dare possit. Item & aduerte, quod ille qui habuit licentiam vendendi rem aliquam maioriæ cum tali eam per interpositam personam, vel forte alteri filio relinquat, quod non obstante tali licentia, & tali alienatione vecarusad maioriam potest eam rem petere ab quo l. si quis bonis. ff de acqui. hære. adde Bal. in. l. ordo. col. 1. versi. quæro dari est 9. quæsti.
potestas C. de execu. reiudi. ¶ An autem pretium quod habetur ex re quę permittur vendi ex maioratu in maioriæ, vt consumatur in emptionem alicuius rei immobilis, & si in facultate ad vendendũ hoc non exprimatur videtur, quod sic ex his quæ not. Bal. in. t. 5 defend. non habente propr. natum in feudi. versi. quæro tunc quid pretium. ex quo in casu filio pretium habetur ex causa hereditatis. ¶ Sed qui pos- 10. quæst.
sessor maioriæ iuravit, quòn non alienaui res maioriæ qui tamen postea imperauit licentiam à rege quod posset alienare tacens de iuramento præstito, an potest tunc alienare? videtur, quod sic ex dicto Bald. in capa in prin. colum. 4. de his qu. feud. dare possunt. versic. & citca hoc quæro si pra latus iurauit. refertens Ioa. And. in. c. vt super de rebus ecclesiæ non alienam dicentem q̃ sit prælatus iurauit non aliena re sine licentia Papæ, quod si imperat hrc tiam à Papa tacito iuramẽ to, quod potest alienare, neque fit transgressio iuramenti. Videntur tamen in hoc dicendum, quod si iuraui iuramẽtum, præsumitur futuris successoribus, vel ad eorum fauorem, & conseruationem rerum maioriæ, quod tunc non valebit alienatio etiam si impetret licentiam tacito iuramento. quod & est de mente Ioan. Andre in. d. c. vt super dum dicit, quod si iurasset nõ alienare sine licentia Metropolitani, quod tunc si imperrasset à Papa talem licentiam tacito iuramento non teneret licentia neque posset fieri alienatio. ¶ Aduerte etiam, quod vigore talis facultatis regiæ non debent vendi neque pro dote obligari res pretiosiores seu res magnæ maioriæ, si de vilioribus potest satisfieri, quia vel sari debet in hoc arbitrium boni viri. l. magis puto. §. ne passim. ff. de reb. eor. & ibi Bal. not. bilitter. Bart. in. l. alio. ff. de alh. & ciba. lega. ¶ Et si data fuit licentia regia ad obligandum res maioriæ pro dote videtur & dari vt possint vendi. l. si pupillorum. §. 1. & ibi Bal. ff de rebus eorũ. Si tamen licentia dataetur ad vendendum non possent eius virtute res maioriæ obligari. vein. d. l. si pupillorum. §. fi præter. quia à forma decreti non est recedendum adde l. fin. C. de præd. eunal. lib. 10. & glos. in. l. non debet. ff de regu. iuris. ¶ Sed pone quod data fuit licentia alternatiue ad vendendum vel ad obligandum res maioriæ pro aliqua ne cessitate posset enim fieri ab eternatiue dari. vt in dicto. §. si præter. an tãc si eligat obligare, possit postea vendere? & videtur, quod non per text. in. l. cuius. ff. de curato. furio. quod forte procederet si per viam obligationis fuit esset necessaria consultum non aliis. ¶ Quid autem si possessor maioriæ legauit aliquam rem maioriæ & postea imperauit facultatem regiam ad extrahendum talem rem à maioria, an reconualescit legatum? vide. l. forsum filij. in prin. ff de lega. 1. & ibi Bartol. & Paul. ¶ Quid autem si ille qui vult impugnare alienationem rei maioriæ cum facultate regis tacitam sit clericus videtur, quòd si tempore facultatis iam erat clericus, quod possit: quia si princeps de eo disposuit vt non possit contrauenire non potuit ex defectu potestatis: si vero tantum generaliter prouidit, quod nullus contrauenuit illa verba generalia non referuntur ad impossibilia disponenti, & ad ea ad quæ sua iurisdictio se non extendit. vide Bal. in. l. fin. §. in computatione. in fi. C. de iure deliber. & Barto. in. l. si quis sub conditione. ff. de conditionibus institutionum. ¶ Sed pone, quod rex dedit licentiam alienandi aliquam rem maioriæ, an ille ad quem pertinet post mortem alienantis poterit impedire traditionem possessionis offerendo pretium rei, ad liberandam necessitatem pro qua venditur? videtur dicendum, quod sic. & facit bene quod notat Bald. in. §. denique. versiculo. Item notandum, quę fuit prima causa beneficiantis tedi. vbi & tractat de suc cessore, qualiter impediat alienationem. Imò & videtur, quod nec dũ proximus in gradu hoc posset verum etiam quilibet alius de familia vendentium facit l. qui iomę. §. cohæredes ff. de verborum obligationibus. & text. singularis in ratione tuiam l. vtilis ff de lega. part. §. si adeam & facit optime. l. peto. §. si ita. ff. de legatis secundo. Item & videtur, quod tali casu locum sit retractus ex legis dispositione, quia res est de genere seu ad longo. ¶ Quid autem si princeps dedit licentiam alienandi ex maioria pro dote filiæ, & tamen pater nõ dotauit filiam. sed in luos vsus expendit: an potest succedere maioria petere res alienatas? videtur, quod sic ex dicto Bart. per textum ibi in. d. qu. §. ei qui. ff. de lega. pra. f. vide tamen quæ dixi in. l. 24. titu. 3. parti. quanta. adeo etiam si operarum iudicio. ff. de oper. liberti. nunciatione. ibi in verbo danda. vsuficu. seu quia em ex ea. vnde idem esset in venditor pretium non ex sumpsit vnde pecuniaria ille conuertere tur in vsu filiarum maioriæ. Item si alienatio fuit nulla seu non tenea rei debet manere res maioriæ filium, & non penes omnes hæredes. l. hi cut. ff. de operis liberti. & hoc qui ille, qui ex facultate poterat extrahere à maioria rem aliquam pro dote filiæ, vel altas legere illiæ talem rem, cum onere si ipsa debet ei filio huo, qui succedebat in maioria talem rem, vel tam quam 16. quæst.
ex eatem & erat talis maioria, in qua non succedebat forma illam bus masculis contingit quod mortuo pater, item & filius in actulus & succedit quidam matrimonium filiis, cui fuit recusat date rem vel quãtitatem à parte iniuriam, dicens quod ipse est hæres tantus & sic ad implectum est omnis iuncitum, an tenetur adhuc soluere tamen vel si succedentis in maioria, quo ad soluere debebat si tamẽ dic quod sic per text. in. l. his qui. §. fi. ff. de lega. pra. f. ¶ Item pone quod quis impetrauit à rege, vt possit extrahere aliquam tale in rem pro secundo filio, qui filius ante acceptationem mor. uus est, an reuertetur talis res ad maioriam. & videtur quod sic ex his per text. in. l. proponebamus. ff. de cu stren. pecu. & l. filius familias. & l. hæreditatem. §. pater cũ sequen. ec, titu & confertur hoc, quòd si rescu necessũ quod posset venere rem maioriæ Titio non videtur concedere, quod vendat Seio, secundum Ar. di. de liber. de proinde feudi alienatio. per l. rescriptum. Imperatum. n. 5 pro so. l. emu ferue. n. responso. ff. de cotr. ibendaemptione. Lucas de Penna in. l. si quis. in fi. C. de bonis vacantes lib. 10. ¶ Sed pone, quod est filio maioriæ habuit licentiã à principe ad aliquam rem ex maioria, qui in vita non alienauit, sed commisit illo successori vt id faciat, an possit videtur quod non per text. in. l. eadem. ff. de operis liberti. in contrariũ tamen 17. quæst.
fortiter facit l. sicut. §. si de bonis. ff. quibus mod. pig. vel hypo. sol. vbi qui consumte debitori videtur consentire hæredi eius. pro testamento. ita videas Bar. in. l. si marito. §. si voluntate. ff. solu. ma. vbi. ultimo tenet consentientem ex voluntate, & consentientem ex necessitate. & e. o adiuerem in consentiente ex necessitate, an dicet necessitas in hæredem vel non. quid enim si necessitas dotandi sororẽ adhuc durare pro qua princeps alienationem permisit certe tunc cum dicet necessitas cessabit, & licentia ex mente Barto. in dicto. §. si voluntate. ¶ Sed quid si testator qui condidit maioriam concessit licentiam vendendi, donandi, & permutandi, prout vellet rem maioriæ an possit tempore mortis legare, & tranhunc multum tempus, q̃ nunquam disposuit post licentiam? forte potest argui q̃ non arg. l. vius. ff. si quis in fraud patro. licetnon multum faciat. Tu cognain hoc. ¶ Aduertendum, quia licentiæ quę dantur à principe ad alienandas res maioriam intelligi debent dũmodo alienet bona fide, & sine fraude maioriæ ex notam per Bart. in. l. alio. ff. de alh. & ciba. lega. a. bonus rex in. l. 15. pe. & si libertus. ff. si quid in fraud. patro. ¶ Quid aũt si habebat licentiam vendendi rem ex 20. quæst.
maioria, & ita generaliter illevero habebat duas maiorias vnam ex parte patris, aliam ex parte matris, vendidit rem ex maioria matris, à quam si esset maioriæ patris an tenebit vendito? & videtur quod sic. vt notat glossa. & ibi Barto. & Plateain l. t. C. ne filius sem quam vendi. euro. lib 10. contrariũ tamen esset, si licentia fuerat specialis ad rem ex maioria matris, si vendidisset rem ex maioria patris, vt vult ibi Platea in eo quod dicit de re quæ erat alterius ecclesiæ, cuius rector non consensit. & ad de Bald. in. d. l. 1. & in. c. ad de his qui feudã dare possunt. versi. sed nunquid supenor. ¶ Quid si in mortas, annis impetrauit licentiam regiam ad vendendam rem maioriæ, vendidit & tradidit, & post ea in integrum restitutus est adversus venditionem. & rehabuit rem, an rem dat in maioriam? dic, quòd si. l. secunda. §. in terdum. & ibi Barto. ad finem. ff. de vulga. & pupil. l. primo. §. si quis adita. ff. ad Tertullianum. ¶ Sed pone, quod minor possidens maioriam impetrauit à 22. quæst.
principe facultatem alienandi aliquam rem, ex ea non facta mentione ætatis an tenebit alienatio? & videtur dicendum, quod si alienatio erat ex causa necessaria, & fortuita fuerit solennitas requisita in venditione rerum minorum, quod tenebit alienatio, quia & si expressisset ætatem adhuc princeps dedisset licentiam, ex quo causa erat necessaria. Si vero alienatio fuit ex causa voluntaria, non tenebit alienatio, ex quo princeps tuinon fuit tali casu facultatem non dedisset, seu non tra de facili. e. postulasti. & e. super litteris. de rescript.

¶ Sed pone q̃ minor sine facultate vendiem, & sine solennitatibus postea 23. quæst.
facta mentione ætatis, & maioriæ impetrauit a principe confirmationem vendionis? videt q̃ sufficit: quia authoritas principis supplet omnem

solemnitatem requisitam in alienatione. ex. & ibi Ioan. de Plat in. l. si qui hæreditas C. de vendendis rebus ciu. hi. in. lib. & in sista materia, vide quod dixi in. l. 10. tit. 26 partida. 4. in. fl. magna. in vulg. sed antepre sum. ¶ Sed pone, quod habebat facultatem faciendi maioriam nouam, & ostendi & mutandi antiquam, qui fecit nouā maioriam in filium, cui veniebat antiq̄ maioria, ponens in noua aliqua bona antiquæ maiori. omittens alia de quibus non fecit mentionem posuit tamen in noua maioria alia bona propria, & quæ alienata his, quæ omittit ex antiqua maioria, an videbitur ex hoc vigore facta alienatio, & ita esse bona, quę sic omittit ex antiqua maioria? vtilia dubitantur inter hæredes & videtur quod per hoc videatur extra esse. argumentum. l. mariti. C. de procuratore, cum concordant. de quibusibus gl. ff. & quia non est verisimile disponere in grauare voluisse hæredes duplici onere. l. Titia, cum testamento, qui limita sibi ff. de legat. & glos. ff. ibi in verbo, non est verisimile, quæ pondera verba text. quod non est in testamento multiplicandæ dotis, quando ob dotem relinquitur, cui ergo hic nomine maioriæ relinquit, non videtur velle facere duas maiorias. & facit text. in ratione sui in. l. licet. ff. de legat. & l. cum abinēta. §. h. ff. de ali. & cibo. & ita lege in contrarium tamen facit text. in l. Auctius §. relator ff. de libe. lega. vbi non videtur recessum in codicillis à dispositione testamenti, quando non ponuntur in codicillis verba restrictiua. sed dic: quod ideo id ibi fecitur, quia fuit poluitum verbum hoc amplius: vnde fuerit necessaria verba restrictiua, cōferri illa ad hoc, quod si præcesset licentia tollendi antiquam maioriā, actus sequens interpretabitur ex licentia præcedenti. l. quædam mulier ff. de rei vindi. & quod notat Bald. in. c. vnico. quid iuris si fit post alienata. vasa. fu. reuinibi. 2. in. 1. in verb. pro

24 quæst.

heredero: que de la mãda q̄ desta guisa fuesse fecha: nõ puede el heredero sacar facidia. Esso mismo seria, quãdo el testador mandasse a su fijo algo por ra-

25. quæst. ¶ Item pone quod rex concessit alicui facultatem permutandi aliquam maioriam, an si pater nō fuit vsus facultate, transeat ad filium? vide ut quæ non per ex. in. l. apud Iulianū §. si quis alicui ff. de leg. 1. & l. 27. tit. 9. part. 6. & vide hoc bonum text. in. l. sicut. §. ff. pub. no. pignus vel hypo. fol. quod limita & intelige, nisi talis facultas fuerit concessa propter vtilitatem maioriæ vt mitat Bald. in. §. marchio ver. pone concessum est per principem, quod dens quæsud. dare pos. Aduertendum q̄ quãdo licentia datur ad rendendum bona aliqua maioriæ ratione alia loco illorum surrogentur bona talium surrogata equiparantur naturā, & qualitate primorū, vide bonum text. in. l. generali. §. hæn des. ff. de vsufru. lega. & ibi Bal. ¶ Quid autem si alicui est data facultas abenandi rem alienam maioriam, an si vendat post animum incidat in pœna, at si vendidisset sine facultate? Iaber videtur velle quia in. l. fin. C. de iure emphi. allegans Spec. tit. de locato. versi. 98. & l. sicut §. si vo lantate ff. quibus modo pig. vel hypo. fol. ex quo docet de Pala. Rube. in quibusdam suis recollectis inferebat ad facultatem regiam ad faciendam maioriam, q̄ expirat per annū & nihil aliud allegat nisi prædicta: facit tamen ad hoc. c. pierunq, & c. si autem. de rescripti. & l. 35. in. v. 1. partita. 3 & licet loquantur in rescriptis ad lites ex ratione, videtur q̄ possunt ad istas facultates ad maioriam extendi: cum vtraq, rescripta videantur odiosa sed in vtroque dicto, videtur tenendum esse contrarium, mino q̄ talia rescripta dutēt saltem per decem annos, iuxta l. vnicam. ff. de nundi. 3. l. 42. in. v. 1. partita. neque obstat dictum Spectu. & Ioan. Fabri, quia contrarium videtur verius. & Ioan. Andr. in addi. ibi tenet contrarium, quando non essent certus terminus præfixus. & d. c. pterūquen ō obstat, quia ibi rescriptum valeret post annum, nō impetrato secundo ab aduersa parte. glo. & docto. ibi. ¶ Sed an si causa iusta concedendi facultatem ad alienationem bonorum maioriæ, quando res maioriæ fuerint partibus remotis a domo sollio possessoris maioriæ & videtur q̄ sic per ex. in authentico de ecclesiastis. in. versi. si autem ante alienationem. colla. 9. & volunt Bal. in. l. voluntas C. de fideicom. in lectura antiqua refert Iason in. l. filius familias. §. dum in repe. nume. si de lega. 1. vbi hoc limitat. ¶ Quid autem si ipse haberet maioriam cum licentia principis factam, & cum tali vinculo & conditione, quod à si possessor alis maioriæ committeret crimen læsæ maiestatis, bona maioriæ non confiscarentur, & maioria transeat in sequentem vt aiunt, quipostea ex facultate regia extraxit aliqua ex bonis maioriæ: & eadem facultate fecit de tali bonis aliam maioriā alii, & altos, qui nō reuocabantur, et maioria antiquam sub aliquibus pactis & cōditionibus: & signanter inter cętera quod si possessor talis noua maioriæ cōmitteret crimen læsæ maiestatis, bona talis maioriæ perderentur, vlterius in tali casu disposuit in quę transiterit. modo vero aliquis qui posuit debat tale noua maioriā, commisit crimen læsæ maiestatis, & ipse perdit illa bona, an confiscabuntur regi, vel redi debent in primā maioria, dubiū est notabile, & vt qui on confiscentur sed redeant ad primam maioriam, per id quod in fortioribus tetmis notat Bald. in. c. studuisti, de offi. lega. versi. pone papa. vbi ponit quæstionē in hac verba. Pone papa concessit mihi quoddā castrū sub quibusdā cōditionibus, quibus non seruatis castrū debet reuerti ad papā. deinde cōtetsu mihi cui iam sub quaestitulo castrū, cum omnibus talibus fis deinde ego feci contractus cōcessionis papa dicit ecclesiam ad se reuertiturum ego dico ad me pertinere, tanquam partem ciuitatis olim ciuitatē, seu subiacentem. If de iudi. l. insuta. quæritur quid iuris, respondeo, q̄ perdidi vno capite speciali, recupero ex generali. quia papa me locotiu potuit quo ad ciuitatē, & dilinctus vnde acquiro per vniuersitatē, quod per dominū specialē pecte. arg. If de acquir. rerū do. l. quædam. & If. de set. vt. p. ædio. l. si domus cū alis. s. nec, obstat, q̄ species derogat generi quia verum est, quando genus venit ampliatue, vt not. in. l. quæstus. §. pe. ff. de fundo. instru. modo quæro quin diuersis personis si tali teratur tōcellum Titio mis. ciuitas cum suo districtu conceditur Scio & vt dicēdū q̄ extinctio Titio ex sua cessione acquiratur Scio ex suo capite generali vt. ff. cōpa. pri. dio. l. in vendimone, & If. de iure dot. l. si proprietatem. dicit l. q̄ si alpecie prius est inchoādum postea venendum ad genus. C. de pignor. la. quæ non est alibi. in cōtrariū vtinā lege cauetur, q̄ si capitaneus concessit alicui vnū mansum in feudum: deinde vendidit cuiū illud mansum nō venit in tōcessione generali, tāquia ex cepit a cuia per speciale prouidentiam. vt in. c. quidam capitaneus. de capi. qui cur. ven. Solutio il. ud ideo: quia noſe curiæ non cōtinētur feuda. sed noſe ciuitatis, bene continetur castra saluo iure alterius. cū aliū illud ius detur cōsolidatur vniuersitati suæ. & idem fortē est in feudis per. dd. si proprietati. Sic videbatur dicēdū in prædicta quæstione, q̄ cūius secundam maioriæ debuit cōsolidetur primæ maioriæ vniuersali. præterea ita rex voluit, q̄ si labor na extrahere entur à prima maioria: et remanerent in secunda, qua cessante nō vt q̄ aliquid voluntagere cōtra primā maioriā, & rebus ita stantibus. Et stante secunda maioria, vt dispensalle contra primam non illa cessante. l. quod Iertius ff. de condi. ob tau. & quæ tradit ibi Socinus. 3. volu. consi. 5. & Alex. cons. 71. col. fin. 3. vol facit etiā quod habetur in. l. sicut §. illud vi dearinus. ff. quibus modo pignus vel hypotheca soluitur. & l. etiā. C. ciū. iubemus. C. ad Velleia. & facit optime lex proponebat. & lex illustrissimus. & l. hæreditate. §. pater cui sequenti. ff. de castrens. peculio. In contrariū facit. quia iam illa bona defierunt esse primæ maioriæ ex fundatione regia, & ratione in alta personā, vnde iam non sunt reliquiæ primæ maioriæ. l. pater filiū. §. quindecim. ff. de lega. 3. & in simili habentis in fundo qui semel exiuit de familia, q̄ desinit esse pāi in omnibus mutatione personæ. arg. l. generalis. ff. de acquir. hæredi. & re facta amissibili ex crimine læsæ maiestatis semper eriam Isibilis, vt alias in re facta alienabili semp er erit alienabilis vt in. d. §. quindecim. & facit etiam quod habetur in. l. si quis ædes. ff. de fundi. vt. p. tēdi. Item me dijuc cessores immutāti rei qualitatē. l. Paulus. §. fi. ff. de acqui. hære. l. licitatio. §. mercatores. ff. de public. l. fiaiuta. C. de donat. 2. C. de impo. lucrati ua. de scrip. l. 10. Bal. de eo qui bi vel hæred. tuis. in prin. Ad de bonū & singulare casum in. l. si ita legatum. §. in domus. ff. de legat. 1. ibi, ar si ea domo destructa. &c & quod ibi Pau. de Calir. not. in fine. ¶ Per quē tex. etiā inferes ad quæstionē, q̄ si pater habens maioriā antiquā imperatoris a principe licentiam extrahendi ab ea aliqua bona, & cōstituendi ex eis maioria alia in filiū secundū. & ita fecit, q̄ mortuo secūdo filio in vita patris, non reuertuntur bona illa in primā maioriā: etiā si cōtineret de voluntate patris, q̄ reuertere tur, quia cum tali noua voluntate vt reuertereētur debebat etiā eocurtere licentia regis necessaria fatis. l. quæ dam. ff. de iure codicil. si tū esset casus, in quo facultas regis in hoc non esset necessaria sufficeret voluntas patris, per tex. in. §. si domus. in fi. Et illā partē crederē de iure veriorem, nisi ex coniectuis aliquibus aliis constaret principē voluisse de hac re secunda maioriā, q̄ bona redirent ad primā, vel alias de tali voluta. e constaret, & in facultate regia non exprimerentur, q̄ bona ex crimine læsæ maiestatis confiscarētur: quia tūc in certis non esset opus coniectuis. l. cominus §. eum ita. ff. de vei bo. obli. Tu quando casus o tenerent latius consuera, quia quæsit. est notabilis. ¶ Pone etiam, q̄ consta ut eoni maioriæ vocanti in defectum masculorū, quendā in suuerlalē exclusa filia fœmina rex dissentauit, vt possesser dare maioriam filio, & cius descendētibus comparet modo, non illepriuo loco vocatus, sed sequentes vocant: & dicit regē illis no prædiscasse. vnde per fūr maioriā, an possint videtur q̄ non per ex. vaide notabilem in. l. 1. §. fi. ff. de asignandis libertis. Bar. in. l. 1. §. fi pater. ff. de coniungendis cum emancipato liberis eius, q̄ de plano procedit. in illo cui in maioria deferebatur esset vnus tēpore quo defertur, secus videtur si esset mortuus.

26. quæst.

27. quæst.

28. quæst.

29 quæst.

30. quæst.

a ¶ *Casus herederos*: Hoc dicit re ad has præcepti cum prohibitionis alienationis, dicatur nudum, vt in. l. 44. titu. 5. & ibi dixi. 5. partita. & facit hæcle.

hæc lex ad quæstionem maioricatus simpliciter facti quia cum secundum consuetudinem Hispaniæ intelligatur vt veniat de filio maiori in maiorem prohibitio facta de non alienando non dicetur nudum præceptum, probat etiam ista. l. quod si maioria fiat in descendentes & prohibitio alienationis facta sit tantum primo vocato q extendatur ta lis prohibitio ad secundum & cæteros descendentes vocatos, videtur enim prohibitio esse realis non personalis iuxta id quod not. Bart. in. l. 3. §. opus nouum, ad fin. ff. de nou. oper. nuntia. & tangit Bald. in. §. rursus. columna prima vers. quid de prohibitionibus. de contro. inuesti.

a ¶ *Legitima parte.* Adde. l. Iciuus. in princ. C. de inoffici. testa. ibi nulla falcidia interueniente.

b ¶ *Dedote.* Adde. l. cum dotem. ff. ad leg. falci. & glos. in l. in testamento. C. eo.

c ¶ *Aforrar sus sieruos.* Adde l. Papinianus §. sed an libertates. ff de inofficios. testa. & glos. in. d. l. in testamento.

d ¶ *Complidamente.* Adde authenticam. sed cum testator. C. eodem. & notastam. l. partitur. quæ bene declarat istum casum & plenius quam habetur. in. d. authen & in corpore vnde sumitur. & limita & intellige vt per Bart. & docto. in. d. si ex pluribus. ff. eod. quando scilicet plures res sub nomine collectiuo essent legatæ nam & si vna ex dictis rebus fuisset spōte soluta, falcidia poset detrahi de alijs: quia tunc est vnum tantum legatum: quando veò sunt plura legata, & soluatur vnum procedit ista lex. Limita etiam istā. I. quando hæres soluisset integre vni legatario cum protestatione, quod non intendit sibi præiudicare quoad alios: quia tunc sibi non præiudicat, secundum Iacob. de Raue. & Alber. in. d. auth. sed cum testator. quia isto casu. l. ista non loquitur in dubio tamen simpliciter soluendo vni videtur etiam consentire de soluendo alijs etiam in regaliter, secundum Cy. in. d. auth. sed cum testatoe. q. 6. & ibi etiam Salyce. post. d. Iacob. de Rauen. & glos. in. d. authen. sed cum testator.

e ¶ *Cuydando.* Secus ergo si soluerit per errorem, & nō agnitis prius viribus patrimonij, vt in l. quod de bonis. §. non idcirco. ff. eod. & l. nō dubium. C. de testa. & l. error. C. eo.

¶ *Lex. VII.*

f ¶ Hæres non faciens inuentarium in forma iuris priuatur falcidia: non tamen legitima debita iure naturæ. quia cum falcidia sit beneficium legis, auferitur in legem committenti. h. d.

f ¶ *Falcidia.* Adde. l. fina. §. si verò postquam. C. de iur. deliber. & l. 10. titu. 6. supra ea. part.

g ¶ *Legitima.* Approbat opinionem glos. in. l. fina. §. pen. in glos. fi. ad

zon de la su legitima parte a, que deue auer en los bienes del padre, o si mandasse a alguna muger de lo suyo por razō de dote b, o si mandasse aforrar sus sieruos c. Ca de tales cosas como estas, non pueden los herederos sacar, nin retener ningũa cosa por razō de falcidia. Otrosi dezimos, que pagando el heredero cōplidamente d algunas cosas de las mandas, que ouiesse fecho el testador non sacando ende la falcidia, euydando e q̃ en la heredad q̃ fincaua, auia assaz para pagar las otras mandas, e para retener para si la su parte legitima: estonce todas las otras mandas deue pagar complidamẽte. Fueras ende, si despues que las el comēço a si a pagar, se descubriesse al gũ debdo grande que el non lo sopiesse en ante que era tenudo de pagar aquel a quien el heredo. Ca estonce por esta razon bien podria sacar falcidia de aq̃llas mandas, que fuessen aun por pagar.

¶ *Ley. VII. Como los herederos pueden sacar la falcidia si fizieren el inuentario.*

Todos los herederos q̃ son establescidos por los testadores, puedẽ sacar falcidia segũ que diximos en las leyes ante desta. E esto se deue entender, si fizieren primeramẽte el inuentario, que deue ser fecho segund que diximos en el titulo de como pueden auer consejo los herederos si tomarã la heredad o nõ. E si por auentura el inuentario non ouiessen fecho, estõce nõ podrã sacar falcidia f. Fueras ende, si los herederos fuessen de los que deseienden o subẽ, por la liña derecha de los fazedores de los testamentos. Ca estos a tales deuen auer la su parte legitima g, por debdo q̃ hã en los bienes del padre naturalmente: mas los otros herederos han la falcidia por otorgamiento de ley. E por ende pues, que estos a tales non guardã la ley deuẽ porẽ de perder aquello que deuia auer por otorgamiento della.

¶ *Ley. VIII. Como aquel que es establescido por heredero si es rogado que de la herencia a otri puede sacar della la quarta parte, a que dizen en latin trebellianica.*

Trebellianica dizen en latin la quarta parte, que el heredero deue auer de los bienes de la herencia h, en que es establescido quando es rogado del testador, que de o entregue despues la he-

fin. C. de iur. delibe. & glos. in authen. hoc amplius. C. de fideicom su per verbo naturale. & glos. in auten. sed cum testator. in verbo excedant. C. ad legem falcid. sed quæ erit vtilitas in hoc cum filius non conficiens inuentarium etiam de suo proprio, tenetur solida præstare legata, vt in. l. 10. tit. 6. supra eadem partita, respondeo, vt per Bar. in. d. auth. sed cum testator. in versit. quæro vtrum per non confectionem Quid autem in Trebellianica an priuetur filius hæres, vel alius hæres, si nō faciat inuentarium? vide quæ dixi in. d. l. 10 in gl. fin. & per Decium latè con fil. 236. incipit. non patuit difficultas in. §. dubio.

¶ *Lex. VIII.* 2 Non detrahit hæres quartam per Trebellianum, quando iudicis mandato & coactē adimit & compensat hæres fructus, quos percipit iudicio testatoris in hac quarta: item & prælegata: Ad dit. ff. nec restituet & C. ad se fructus, si plus na. cons. quarta ascendunt perceptos negligentia fideicommissarij nō petentis. sed post tempus quo

hæres debet restituere malicioſe perceptos tenetur restituere: & pro ista quarta Trebellianica tenetur hæres pro oneribus hæreditarijs: in quarta autem iure naturæ debita non computantur fructus percepti. hoc dicit.

h ¶ *De los bienes de la herencia.* Aduerte ad hoc verbum: nam ex eo decidi videtur quæstio, de qua per Oldrald consil. 158 incipit factum tale est an Trebellianica deducatur etiam habito respectu ad legata relicta, vel tantum de eo, quod superest hæredi, deductis legatis? nam per istam. l. videtur quod tantum deducatur de ea hæreditate, in qua est institutus, & quam rogatus est restituere fideicommissario vniuersali, & idem videtur voluisse Azo. C. ad Trebellianum in minuma. col penu. quartæ retentio. cum dicit, quod hæres potest detrahere quartam Trebellianicam de vniuersitate, quam hæres rogatus est restituere, & maximè attento communi stilo testamentorum cum factis legatis, dicitur in cæteris vero bonis legatis soluis instituto talem hæredem, & cum legata non subiaceant restitutioni, neque petē consequēs subiacere debent retentioni quartæ Trebellianicæ, Oldrald. tamẽ vbi supra consuluit contrarium: imo quōd detrahatur tam de legatis relictis, quam de toto alio vniuersali, per. l. §. Iulianus. cum glos. ibi, & l. Marcellus. §. Pomponius scribit. ff. ad Treb. & C. eo. l. fin. in fin. & capitul. Raynuntius. de testa. & sub dit notabiliter q̃ illa verba vsitata in cæteris bonis instituto talem hæredem, non repugnant: quin institutio facta videatur ex vniuerso, & quod modus sic loquendi apud testatores inteipsit, vt cæteta præter legata velint apud hæredem irreuocabiliter remanere legata verò capi, sed restitui. l. penes te. ff. de ver bor. significa. tu verò in ista quæstione dic vt per Angel. quem ibi sequitur Alex. in. d. §. idē Pomponius. & tengi in. l. 6 in gl. j. supra. eo. licet Angel. nulla mā de istis dictis Oldrald. neq; etiam Alex. faciunt mē

tionem, nota etiam vnum quod Bald. dirit mirabile in rub. C. de reuocan. his quæ in fraud. creditor. aliena. fiunt ad fin. quod in casu quo quis est institutus non contemplatione sua sed fideicõmissarii, quod tunc non detrahet quartam Trebellianicam pet tex. singularem & ibi Cy. in. l. in fideicommissi. §. rum poliditus. ff. de vsu. vbi etiam videbis per Alex. in addito. ad Bart. dicit etiã Bal. in d. rub. ad fine. quod vbicũq; quis tenetur restituere hæreditatem ex rõ traditã, nihil detrahit. allegat. l. quidam cum filium. ff. de hæredi. instituendo. Et aduertẹ q; regulariter extra casus, de quibus per Bald. in. l. iubemus. in princ. C. ad Trebelli. non potest hæres sumere istam quartã in vna re, vel rebus pecuniis electis & beneficium de deducendi istam quartam transit ad hæredẽ. l. quãquam. C. ad leg. falcid. Et an testator possit prohibere Trebellianã detractionem, dixi in. l. 6. supra eo. vbi communiter tenendi xi q; sit. Quod an procedat etiam in liberis primi gradus, de restituendo grauari est interseribentes maxima concertatio: & quod non possit pater prohibere filios ingratis talem detractionem tenet Bar. & Salicet tex. ibi in d. Iubemus C. ad Trebellia & idem tenet Decius consilio. 81. & consi. 218 Iason. in. l. Marcellus. num. 55. ff. ad Trebel. Ludtamen Roma. singulari 192. tenet contrarium: imo q; pto iubeo etiam in his possit, cuius opinionem etiam tenuit Cy. in. d. l. iubemus. & istã opinionem dicit communem Pau. à monte pio. in. d. in quartam. column. 117. ad l. falci. pto ut late tradit Didacus à Couarruu. in relect. rapiuli Raynutius. de testa. §. 2. nume. 7. qui adhæret opinioni Bal. tanquam sinis fautorabili, & seruandum eum magis communiter recepte.

2 a ¶ *Contra en esta parte.* Add. l. in quartam. ff. ad legem falci. & not. quod portio hereditaria donationis, quæ morte confirmatur in trebellianica non imputetur l. filium quem habentem. C. famil. herciscun. seruandum vnam lecturam de qua per Bal. ibi 8. column. Item etiam rõputatur datum causa rõditionis implendæ, vide ibidem & l. cum pater. in prin. ff. de lega. 2.

3 b ¶ *Los frutos.* Contra cum. l. in fideicommissaria. & rum. l. mulier. §. si hæres. & latra tamen. §. hæres ex asse. ff. ad Trebell. & vide glo. in. d. l. in fideicommissaria. Quid autem si testator iussit restitui retenta quarta, an tunc fructus computentur in quartam? vide pet Alexand. post Rapha. in. d. l. in fideicommissaria vbi Alex. col. 5 quod tunc nõ computentur quod est bene notandum.

4 c ¶ *Non deue tomar.* Nõ ergo posset hæres dicere, volo fructus restituere, & quartam in alijs rebus hæreditaris habere: vt hic patet cuius contrarium dicebat Rapha relatus ab Alexand. in dict. l. fideicommissaria vbi Alex. tenet contrarium, post Imol. in d. §. si hæres. & opinio Imol. & Alexan. approbatur hic.

5 d ¶ *Fuesse negligente.* Quid si non fuit negligens: quia forte erat absens. Barto & docto. communiter in d. l. in fideicommissaria tenent tũc etiam fructus cedere lucro cohæredis, qui non fuit in mora.

6 e ¶ *De la su parte que deue auer.* E sir fructus, quos percepit vltra quartam restituit reliqui computantur in quartã. Quidtamen si fideicommissarius, dixatin tali casu, quando hæredis mora intercuenit, q; vult quod fructus post moram percepti sibi restituantur, & quod hæres habeat quartam de alijs rebus hæreditarijs, an sit audiendus? videtur q; non, ex quo lex ista vult, q; fructus intra quartam computetur in ea, quod planè procedit volente fideicõmissario, seu non contradicente: eo autem nuto non exprimit ista. l. vnde saris vid. tur æquũ q; fideicõmissario in hoc sucrurarur. ne alias dicamus esse in potestate hæredis per culpam, & moram suã habere sibi quartam in talibus fructibus, inuito fideicõmissario: rũnõ sit in potestate hæredis, in quare vel deducere quartam sed indicis arbitrio committitur, Bartol. & alii in. l. si quartam. ff. ad leg. falci & q; hdei rõmissarius in hor sit audiendus tenet Ioa. de Imo & Alexan. post Iar. de Raue in. d. l. in fideicommissaria.

7 f ¶ *Tiyes del testador.* Concord. cũ l. iubemus. C. ad Trebell. & procedit in liberis primi gradus tantũ, vt hic & ibi & not. ex generalibus huius l. infeti, quod hic disponitur procedere sine filii grauentur restituere alis hbrtis, que extraneo, ut et Cynus Albe Fulgo. Corneus in. d. l. iubemus. Alex. in. d. l. in fideicommissaria. colum. 3. tenuerunt contrarium, quando extraneo. primum tamen (quod existimo i. generalitate approbari videtur) tenuerunt Salyre. & Pau. in. d. l. iubemus. Ioan. de Imol. in. l. quod de bonis. §. cum auus. ff. ad legem falcidiam. & Ripa in dicta lege in fideicommissaria numero. 39. quia maior rario & fauor filij grauati est quando grauatur restituere extraneo, quã quando alteri filio.

g ¶ *En la su parte legitima.* Si intelligas in debito iure naturæ planum est quia talem legitimam & legitimæ fructus, debet filius habere, vt in. l. scimus. §. repletionem. C. de inofficio. test. Baldus in. l. non est ambiguum. C. famil. herciscun. gl. in d. l. in fideicommissaria. ff. ad Trebell. Et an idem erit in legitima debita ascendentibus, vt fructus non computentur in ea? Bald. tenet quod non in repetitio. capiru si pater. de testa. libr. sexto. allegat. l. filius familias ff. ad legem falcid. & idem vult Alexan. in d. l. in fideicommissaria. column. quinta vbi dicit se alibi hor nõ legisse, & quõd pro Bal. adduci potell, quia §. repletionem. solum loquitur in legitima defrendentium: ergo in ascendentibus remanent incorrectaincaantiqua volentta indistincte, quõd fructus imputentur in legitimam. l. Papinianus. §. vnde si quis. ff. de inofficio. testam. mihi tamen plus placet, quod idem sit in legitima ascendentium pet. l. nam & si patentibus. ff. de inofficio. testamen. & l. 6. in ordina. Tauri. & quia. l. filius familias loquitur in falcidia, non in legitima: & quia dispositum in vno ex correlatiuis, disponitur in alio, seu censeri debet dispositum in alio. l. fina C. de indict. vidulta toll. & in. l. si C. de capress. libr. vndecimo, si verò intelligas istam. l. de Trebellianica, pronet etiam debet intelligi, & ipsa loquitur, procedit etiã planè, concordans cum dispositione dict. l. iubemus neque mirum Trebellianiram, si lex ista vocet legitimam, & sic etiam vocat falcidiam vt habetur in. l. quarta. supra eod. & intellige de fructibus perceptis, post mortẽ testatoris vt illi non computentur in legitimam debitam iure naturæ, neque Trebellianicam, percepti verò ante mortem, seu tempore mortis pendentes censentur, vt reliquæ res hæreditariæ & possunt computari & assignari aiudicr pro legitima, vel Trebellianica, secundum Alexan. quem vide in. d. l. in fideicommissaria. col. 3.

In no. est l. 1. ti. & lib. 5.

9 a ¶ *Maguer el testador.* Concord. tum [illegible] & illud vergit multum ad illud, quod dixi supra ca. in glo. 1. quod non [illegible] pro libere Trebellianica in his quinque [illegible] in modo bodie filiabus ll. heredis regni filius gravatus debeat non solum habere legitimam [illegible] sed etiam Trebellianica dir vt dixim. h. tit. 5. supra ea. pariter gl. fin. vbi dixi quod tantum poterat detrahere legitimam, de iure naturae, stã eo casu quo de iure antiquo poterat detrahere duas quartas.

10 b ¶ *Si es rebelde.* Adde. l. nã q §. quirompul sus ff. ad Trebellia & C. eo de nul. non iustam.

11 c ¶ *Su parte.* Adde inst. de fideicommissa. hereditatis in. §. sed quia. cum duobus. sequẽti. & §. si quis vna.

12 d ¶ *En las debdas.* Et sic pro rata illius quartae tenetur creditoribus nõ autem legatarijs, vt in l. 1. & 2. C. ad Trebellia. super quo tamen vide latius per glossi. nota. & magistraliter dissinguentem in. l. 1. §. fin. in gl. fi. ff. ad Trebell. & per Paul. de Castr. in d. l. 1. & 2. C. eod. & per Alexan. in dict. l. 1. §. sed si quadringenta.

non de los frutos della maguer el testador lo ouiesse mãdado de otra guisa. Pero lo que diximos desta quarta parte en esta ley, se deue entender desta guisa, q̃ el heredero la deue auer, quãdo entra la heredad de su grado, sin constreñimiento ninguno, que el juez le fiziesse. Mas si es rebelde[b], uo la queriendo entrar: e lo ouiesse a fazer por premia e mãdamiẽto del juez: estonce non sacara la quarta parte sobredicha Ante dezimos, q̃ es tenudo de dar, e de entregar la heredad con los frutos della, a aquel q̃ le rogo, o mando el testador que la diesse. Otrosi dezimos, que el es siempre tenudo de pagar su parte[c] de las debdas[d] que deuiesse el testador, quãto le copiesse a pagar, por razon desta quarta parte.

Titulo. XII. De los escritos que fazen los omes a sus finamientos, a que llaman en latin codicillos.

Adde C. & ff. & in fi de codic.

Odicillos dizen en latin vna manera de escritos pequeños, que fazen los omes despues que han fecho sus testamentos, para crescer, o menguar, o mudar alguna de las mandas que auian fechas en ellos. Ondepues que en los titulos ante deste, fablamos de los testamentos, que son mayores escrituras, que los omes fazen, por razon de sus finamiẽtos. Otrosi

¶ *Titulus. 12. De codicillis.*

¶ *Lex. I.*

1 a Codicillus est breuis scriptura ante vel post testamentum facta: & possunt codicillare omnes qui possunt testari: prodest et in codicillis quia per eum possunt legata in testamento augeri vel minui. & potest codicillus in scriptis vel sine coram quinque testibus fieri. etiã si non sint rogati. h. d.

1 c ¶ *Ante.* Adde. l. ante tabulas. ff. eo. & inst. eo. §. nõ tantum. & C. eo. l. sive abintio.

2 f ¶ *De catorce años.* Is enim potest facere codicillos, qui de iure potest facere testamentum. l. diuus. §. codicillos. ff. de iur. codicillo. Qui autem si caueretur statuto, quod minor. 25. annis non posset testari, an potest codicillare post 14. annos? Bartol. quod nõ. in. l. 2. ff. de lege. 2. contrarium tamen tenet Bald. in l. h. C. de testa. vet. quid si statutum dirit.

3 g ¶ *En el titulo.* Vide ea. part. tit. 1. l. 14. cum sequentibus.

4 b ¶ *En testamento final.* Adde. l. fi. C. de bon. libert. & l. fi. C. eo.

5 i ¶ *Omes testigos.* Adde. d. l. fi. C. eo. vide hodie quod habetur in. l. 2. tit. de los testamentos. libr. 5. ordina. rega. & in. l. 3. in ordina. Tam & habes hic quod requiruntur testes in codicillis esse rogatos: cum dicit que se aciertten y. adde. d. l. fi. in fi. C. eo. & adde. l. 33. tit. 16. supra 3. part.

¶ *Lex. II.*

2 a Hereditas in codicillis non potest dari ex eo quod dicitur: nec conditio heredis institutio apponi sed sunt codicilli a testamentum differentia ratione expressa dicit testator, probata ratione non habebit hereditatem. Item per dictos in testamẽto vel alio testato in codicillo rogatus tenetur restituere hereditatem & potest ex ea quarta Trebellianica retinere. h. d.

k ¶ *Herederos.* Concor. eum §. codicillis in fin. eod. & §. directe. & C. eod. si fideicom. & l. hereditate. vnde h. in codicillis quis institutus in recessu, non habebitur loco heredis: sed habetur in loco legatarij, secundum Bald. in l. non se dicillum. Cuiacia. vbi vsam dicit, qui pater relinquit filio de eo in testamento, & in codicillis dicat quod declarat quod iste institutus non valebit testamentum, per & declarat oe codicillorum, ab legat. l. quia pater manus. ff. de iur. codicillorum quia principalem non debet cõstituari ab accessorio. Sed enim quelibet nunquam. 1.

de todas las cosas, que pueden ser puestas, e fechas en ellos. Queremos aqui dezir destas escrituras sobredichas. E mostraremos, que quiere dezir codicillus. E a que tiene pro. E quiẽ lo puede fazer. E en que manera deue ser fecho. E sobre que cosas. E que departimiento hay entre los testamentos, e los cobdicilos. E desi diremos, como se pueden desatar.

¶ *Ley. I. Que quiere dezir cobdicilo: e a que tiene pro: e quien lo puede fazer: e en q̃ manera deue ser fecho: e sobre que cosas.*

Codicillus en latin, tãto quiere dezir en romance, como escritura abieue, que fazen algunos omes despues que son fechos sus testamẽtos o ante. E tal escritura como esta, tiene grã pro: porque puede ome en ella crescer o menguar las mãdas que ouiesse fechas en el testamẽto. E puede lo fazer todo ome q̃ sea mayor de catorze años[f], e la muger de doze años, solamente que non sea de aquellos a quiẽ es defendido, segun diximos en el titulo[g] de los testamentos. E puede ser fecho el cobdicilo en escrito e sin el, i solo que se aciertten y cinco testigos, quando lo faze. E puede ser en el mandadas todas las cosas, que pueden ser dexadas en el testamẽto, por razon de manda.

¶ *Ley. II. Que en el cobdicilo non pueden ser establecidos herederos derechamẽte.*

En los cobdicilos non pueden ser establecidos herederos[k] dubium, an cum hodie de iure regni eadem solemnitas, & mutatis testibus debeat intervenire in codicillis, qui cum testamento, & in testis sufficiunt quinque, testes, vel tres cum tabellione, iuxta leges quas supra hodie in codicillis aliquo pro institutione directo, an tenebit institutio ac si facta esset in testamento? & videbitur quod non ex corpus dicto. Bald. in. l. hinc. circa fin. C. fami. hercis. vbi concludit quod hereditas directe dari non potest, etiam in posterum codicillis. Idem videtur quod cum testis quere hereditatem directo in codicillis specialiter in milite rogo in contrarium est ius commune. & idem voluit Bald. in. l. hinc. circa fin. colu. 12. vet. sed dubium quid. si rex in plaria. C. de impuber & aliis sub. ff. & tamen constat vel ire testamentum inter liberos secundum ius minorum numero testium, vt in. l. hac consultissima §. ex imperfecto. C. de testa. l. 7. tit. 1. supra ea par. & sic testator vocet codicillis dispositione illam, in qua directo instituit, cum aliquis de nomine[l] non licentiae quae per nomen significatur quia civilia non in arenenda sunt in sui natura. l. verbis civilibus. ff. de vul. & pupill. & tenet Salyc. in dict. l. filij quãdo ex dict. notario, vel alias constat patrem voluisse eum instituere. In contrarium tamen fatur quod not. Bartol. in. d. l. hac consultissima. §. si quis autem. & in. l. 2. ff. de inst. rup. rel. & in. l. non in codicillis. in prin. ff. de testam. mil. vbi tenet patrem posse in codicillis filio pupilla

Quæst. 1.

Quæ est l. 1. tit. 2. li. 5. ordin. in notare cop. cil. l. 10. tit. 1. li. 4. dib. 5.

tiri sola substituere venientes ab intestato, & revocare substitutionem pupillarem, prius factā per testamentum, in quo sublimerat extraneos de quo hic videtur et alex. in d. § si quāt. facit etiā qd no Io. An. in ad dito. ad Specul. tit. de testis editio. §. compendiose. col. 8. in addit. q̄ ir tuit ad intellectum. vbi dixit, si tellator conuocatis septem testib tnstituat hæredes, & legata faciat. deinde dicat, q̄ vult dictam dispositionem iure codicilorū valere, q̄ valebit, vt testamentū p. l. nō codicillum. C. de test. & probat in. l. testamentū. C. de testam. vbi Bald. & Salyc. notant, q̄ licet testator testamētum appellet codicillos, nō per hoc desinit esse testamētum. dixit etiā Ang. in. l. illud §. tractari. ff. de iur. codicillo qui testator instituat hæredes & nō tatius dicat tali volens codicillos facere: ista verba notari non impediunt, quin valeat, vt testamentum, & tradit Iason in. d. l. nō codicillū. referēs quod dum consilium Ale. & dicit Bal. in. l. minor. nor. la. col. 2. ff de stat. homin. verba enim impropriantur, vt dicit Iaso in intentionē. l. in sula. ff. de præsup. verb. l. sed & si possessori §. item si in actuetor. ff. de iure iurand. et intelligentia. de verbo. signifi & illud videtur tenere q̄ si ex aliis nō constet testatorem voluisse codicillari, & notestati. quando enim hoc constaret non posset testator facere, quia leges locum habeant in suo testamento. l. nemo potest ff. de leg. 1. & in similib. q. hoc voluit Paul. de Castrin d. l. nemo potest. col. 1. verū sed quæro quid e contrario, vbi omnino vide & in. l. h. C. de codicill. & etiā ratio videtur esse, quia quando testator eligit codicillari, eligit viam inoperiori: & sic est imperfectia voluntatis, idest voluntas electionis, & sic est defectus in qualitate seu specie voluntatis, vt etiam tradit Bald. in. l. 1. col. 8. ver. sed hic quæro. C. de sacros. in. eccle. & illud magis placet, quam quod distinguitur, prout distinguit Alexan. volens concordare opiniones contrarias, super q. Ioan. And post Cy. de qua vbi supra in dict. non codicillum. § quod autem instituit etant illi qui successuri erant ab intestato, & procedat opinio Dyn. & Ioan. Andr. cum non potest tūc dispositio, sortiri effectum iure fideicommissi, cum nullus sit qui eis habeat restituere, & sic tunc valeat iure testamenti, aut aliqui erant instituti, & tunc procedat opinio alia, de qua per Paul. in dicta. I. nemo potest. § quod non valeat iure directo ex quo potest valere iure fideicommissi, licet enim hæc distinctio bene procedat in casu quo Dyn. consuluit, tetatus vbi supra a Ioann. And. quia dixerat ibi testator, si non valeat iure codicillorum, valeat iure testamenti. tamen quando hoc non esset dictum non esset facienda talis distinctio, ex quo testator se arctauit eligens viam codicillorum, & nō testamenti, vt dixi. facit ad hoc, quod not. Bartol. in. l. 1. column. a prima post princip. ff. de iur. codicillo. vbi oppono. &c.

2 a ¶ *Derechamente.* Verba tamen directa in codicillis posita, bene trahentur ad fideicommissum, vt in. l. sequola, vbi vide Bart. ff. ad Trebellia. & in. l. cum quis decedens. §. Selam. ff. de leg. 3. Quid autē si pater in testamento filium hæredem instituit in re certa, & extraneum instituit hæredem vniuersalem, & posteaq̄ in codicillis admittit filio, quod in testamento reliquerat, an valebit ademptio, & sic filius poterit testamentum dicere nullum? Baldus in. l. omnimodo. in prin. vers. 3. quæro. dicit post Iacob. de Bello vis. quod talis institutio facta ne filio, ex quo in ea tatione legitimē consistebat substantia institutionis hæredis non potuit adimi in codicillis, licet secus esset, si extraneus esset institutus in re certa, dato eo hæredē universalē. cum tunc redigatur ad instar legati), & sic tunc instituto talis adimi potest in codicillis. quod Bald. dicit diligenter notandum. addetiam Bald. idem tenentem. in auten. ex causa. eo. 12. vers. 6. quæro C de libert præter.

derechamente: aporende si algun testador ouiesse establecido heredero en su testamento, e despues desso fiziesse cobdicilo, en el qual pusiesse condicion balguna o si quisiesse desheredar e enel: non empesce al heredero, porq̄ perdiesse por ende toda la herēcia, nin parte della, nin seria tenudo de cōplir la condiciō q̄ fuesse y puesta. Pero si en el cobdicilo dixesse el testador, q̄ el heredero que auia establecido enel testamēto, le auia fecho tal mal, porq̄ non merescesse auer la heredad, nōbrando a q̄l yerro por tal razō como esta embargaria el heredero. Caperderia el heredero porēde la heredad si el yerro le fuesse prouado. Otrosi dezimos que si el que fiziesse el cobdicilo vsasse a tales palabras, diziendo las, o faziēdo las escreuir enel ruego, o mādo, o quiero, q̄ q̄llos q̄ hand creeho de heredar la mi heredad, si yo muriesse sin testamēto, q̄ la dena tal ome. O si algund testador q̄ ouiesse establecido a otro por su heredero en su testamento, rogasse o le mandasse al heredero: o dixesse en el cobdicilo, que queria q̄ la heredad en q̄l o auia esta blecido por heredero, q̄ la diesse a otro, vsando el Señor de la heredad, a dezir tales palabras en el cobdicilo, como estas sobredichas, o otras semesātes e dellas, tenudo es el heredero de dar la heredad al otro, assi como lo mādo el Señor della. Pero bien puede tener para si la quarta parte de la herēcia, aque llaman en latin trebellianica: assi como su somostramos enel titulo. de como se pueden mēguar las mandas, en las leyes que fablan en esta razon.

b ¶ *Condicion.* 3 Adde. d. § dire cto. inst. eo. & l. diui. in prin. ff. eo. & pe. § fi. ff. de condit. institu

c ¶ *Desheredar.* 4 Vide in dit. §. codicillis. & l. non codicillum. C. de testa.

d ¶ *Perderia.* 5 quia auferitur hæreditas velut ab indigno l. hæreditas. C. de his quibus vt indign. & l. 2. tit. 1 ea. partida.

e ¶ *Semejantes.* 6 Quæ sonent in fideicommissum, vt in d. §. codicillis. & §. dicto. & dict. l. fidem C. eo. si tamen essent omnino verba directa ex benignitate ad conseruandam voluntatem defuncti, tralunetur ad fideicommissum, vt dixi supra & tradit Barto. post glo. in l. sequola ff. ad Trebellia quando apparet dispontentem voluisse codicillos condere vt etiam tradit Azo C. de codicill. in summa Alexand. in dict. l. hæreditatem. C. eo. ista tamen. l. partitarum. vt vides multum insistit, quod verba sint importantia inducere fideicomissum, & quod sint verba obliqua, vel saltem communia, vt hoc importent: quæ fuit opinio Iacob. de Aten. de qua per Bartol. in dic. l. sequola. sed ad huc ad hæreditē primo dicto propter conseruandam voluntatem defuncti. nequeista lex resistit, quia etiam verba directa possunt dici similia, quando testator codicillari.

f ¶ *En las leyes.* Vide supra titu. 1. §. 7

¶ *Lex. III.*

3 In codicillis non requiritur testes esse rogatos, nec requiritur sigillatio: et primus codicillus per secundum reuocatur, nisi expresse reuocauerit testator in testamento tamen in scriptus, requiritur rogatio & sigillatio. & per secundum tollitur primum vel etiam posthumi agnatione. h d.

g ¶ *Departimiento.* Pono tria quibus differant codicilla a testamentis, & ad de Azo. in summa. C. eo. col. 2. Adiicit etiam, q̄ qui decedit cum codicillis, non videtur decedere testatus, seu cum testamento, etiam si testamentum valeret iure codicillorū, quando fuit apposita condictio, si decederet cum testamento, vel linc testamēto: quia verba conditionalia sunt propter intelligenda. l. Maximus. & l. qui hæredē. ff. de cōdit. & demonstra codicilla nanq, non sunt proprie testamentum. inst. de testa. in prin. & ff. eod. l. ita dicit Soc. consil. 97 incipit præsens consultatio. § volumus. in contrarium tamen facit. quia testamentum proprio vocabulo, comprehendit codicillum quia etiā codicillus est testatio mentis. inst. de testam. in prin. & in specie dicit Saly. et an. l. filij. in. 1. nota C. famil. herci. per text. ibi q̄ alias consuluit Ferraria cum qui dam iure libelli haberet fundum ab ecclesia S. Bartholomæi cū facultate reliquendi, cui vellet in testamento suo, q̄ potuit ille ex hac potestate relinquere in codicillo & quia facultas concessa non requirit hæredis institutionem: sed legatum tantum. & istud videtur esse verius vbi facultas seu dispositio relata ad testamentum non requirat hæredis institutionem: sed posset fieri in codicillis. quia vt dixi codi

cilli dicuntur testamentum. glossin.l.2 in verbo.ex omnibus, & ibi Bald C.communia de leg.glo.lu.l.2 in verbo omnis.C.de consti.pecu. Angel sian.c.quanquam.de vtut.lib.6.

2 a ¶ *Scilicet.* De codicillis in scriptis loquitur, vt videsin testamētis enim scriptis est vbi subscriptiones & signacula testiū requiruntur.l.1.t.1.ea dem par l hac cōsuetudinem.I pun.C de testa. Sed est dubium hodie, maximē stāte dispositione l. 3 in ordi. Tauri. An secodicilli fiat in scriptis tegratur, q testes se sub scribant prout etiā debēt subscribere in testamēto in scriptis, ex tenore illius. l. & p̄ maximē quia l.fi.in fi.C.eo. d qua ista sumpta est exigere vt subscriptionē testiū, quando codicillus fit in scriptis, & ita tenet ibi glo. Alberi Alexā.& Iaton.cūenim ibi lex dicit subnotationē intelligunt, id est subscriptionem. per l.in donationibus.C.de donatione dicūt bene esse verū, quod in codicillis in scriptis nō exiguntur sigilla, subscriptiones tamen testiū sic.& ista videtur de iure cōi protenendū, quā illad quod dixit Azo.C.de codicil.in summa col.2 & etiam gl in.§.fi.inst.de codicil.vbi volunt neque signacula neq, subscriptiones testiū exigi dicit enim Azo.hæc verba.Item in testamentis septem exiguntur testes, & rogati & exigitur in testō, quod sit in scriptis subscriptio testiū, & eorundē signacula requirunturs sed in codicillis quinq; sufficiunt testes, neq; exiguntur sigilla, vel subscriptiones, vt dictū est.lex etiam illa partitarum disponit nō exigi sigilla testium: de subscriptionibus vero nihil dixit, vnde non videtur contagere in hoc iusc ōmune: sed hoc sub eius dispōne tel inquere, licet Michael de cifuctes vnus ex glossatoribus.ll. Tauri in.d.l.3 dicit quā sta. la partitarum. disponit contarium, quod.d.l fi quod non est dicendū quia vt vides tātū dicit de sigillis nō de subscriptionibus: dicebat etiā vbi supra dict? Michael, q ex l.a.l Taurina sibi vī quod hodie attenta dispositione d.l Tauri, requiratur subscriptio testiū in codicillis, sicut requiritur in testamento quā codicillus fiet in scriptis. & quod licet illa.l.loquatur in testamēto pro ea iterationē, vt falsitas euitetur, extendatur ad codicillos. sed aduerte quia.d.l.3 pōt induci secūdum vnū sensum quod qā loquitur de solemnitate codicillorum, intelligatam de codicillis nuncupatiue factis, quā in scriptis. & quod qualiter cūq; fiant seruentur in eis dispō. l. ordi. regi. Alfonsi, & lic quod sufficiunt tres testes ciues cū tabellione: vel quinq, sine tabellione & quemadmodum in testamēto nūcupatiuo cō tabellione nō requitur subscriptio testiū, ex dispōne.d.l. ord. sic neq, in codicillis licet in scriptis fiant: cū enim.l illa prius loquatur tam de testamēto nuncupatiuo, quā de testō in scriptis, & distinguat solennitatem, quæ debet interuenire in eis, & postea subdat q in codicillis interueniat solennitas requisitam testamento nuncupatiuo, iuxta.d.l ordi.tenorem, apertē videtur loqui de codicillis, etiā in scriptis factis.arg l.fi.ff de reb.dub.&.c.in quistioni.& c.2.requiris, de appel la.iste tamen intellectus ad illam.l.non potest stare nam tota illa lex, venit ad interpretationē l.ordinamē.quæ disponit tantū de testamento nūcupatiuo,& ad tollendū dubia, quæ ex eo oriebātur, & quatenus loquitur de testō in scriptis est ad limitationē d. l.& intra vnū capitu lum.& cum transit ad alia capi, si ili, et ad testamentū extei, & cod' cillos reuertitur ad ex, plan.tionem d.l.ordin.& sic loquitur, de testamē to nuncupatiuo cæcisquia cæcus non potest testari in scriptis, vt dixi in.l. 4.tit.1.ea part. & loquitur etiam de codicillis nuncupatiue factis, iuxta dic.l.cuius dubia explanat.confert ad istum intellectum quod tradit Bart. in l pretorian. §. enim, differen tia.ff.bono. rapt. & quod habetur i. d.c. in quistioni. & notatur in. d. l.fi. & qa alias in elligēdo in dicere tum correctio.d.l.inu. requiratis sub scriptione testium, quādo codicillus fit in scriptis.con cludo ergo q cum per illā.l. partitarum tātum disponat circa sigilla testium & dic. l. Tauri tantum loquatur d codicillis, p nuncupationem fa ctis, quod si codicilli fiant in scriptis, sub scribere debeant testes, & erunt necessarii quinque testes, vt hic & in.d.l.fin.

Ad tit. instit. de hære. quæ ab int. def. & ff. & C. eōdem suis & legitimis hære & C.C' legitimis hære & ad authē. de hæred. ab int. venie.

In no. rec. est l.2 tit. 4 li 5.

Et in.d.l. no. reco.

¶ *Ley.I.En quantas maneras pueden morir los omes sin testamento.*

A Bintestato c, es palabra de latin: q̄ quier tāto dezir en romance, como ome que muere sin testamēto. E e-

b ¶ *Vrendesgracia.* Cūcor.cum.l. cūm propo-

3

nas.C.eo & inst.eo.§.fi.&.l.diuus.§.codicillos.ff de iur.codicillorū.

c ¶ *Nazca despues* Concord.cum l.fi quis cum in princ.&.l.pen.ff.eo.& C.eod.l.1.& intelligit Azo.C.eo.in summa.quando codicilli fiunt ab eo, qui vult decedere intestatus nam si fierent ab eo, quicōdidit testamentum in firmato testamēto, infirmantur etiā codicilli, vt in.d.l.a. & l.ab intestato.ff.eo.quod intelligitur limita & ante lige, vt per Pau de Castr. & Alex in.d.l.a.cōsiderari, quod hodie llante.l.regni.tit.de los testamētos.l.iii ordi tegili.qua cauetur, quod legata debeātur etiam hæ rede repudiante, vel ellas non adeunte, videtur q nō posset dici, quod codicilli pendeant a testamento & sic quocūq; modo infirmatetur testamēto, non infirmabuntur codicilli, & debebuntur legata in eis contenta videtur enim dic.l grauare venientes ab intestato ad solūdata la legatari, neq, legata desiderant adtionem hæreditatis ex testō sicut enim non infirmantur codicilli infirmato testamento, si in codicillis essent expressē rogati venientes ab intestato, vt impleret legata l. ex testō. & l.eam quam.C.de fideicom.idem erit dicendum si à lege grauentur ad legata venientes ab intestato, prout vult grauare dict.l. ordina. Cogita tamen quia mihi est nouta considerato.

Et in no. recopilat. est iam sepius allegata.l.1.titu.4.li.5.

d ¶ *Titulo de los testamentos.* l.1.&.2.&.l.20.

5

¶ *Titulus.XIII.De successionibus ab intestato.*

¶ *Lex. I.*

1 Intestatus dicitur qua dupliciter-primō si non condidit testamentū secundo si condidit imperfectum tertio si postlumi agnatione vel testantis arrogatione vel adoptione rumpitur quartus si hæres.tertius repudiet hæreditatem.h.d.Habuit originem ab in fin de hære.quę ab intest.defe.in prin.

c ¶ *Ab intestato.* Si bene aduertis l ista vult, quod ille propriē dicatur intestatus, qui testamentum facere poteit, & decedit sine testamento, vel non iure facto seu forma nō seruata, vel si factum tum per agnatione filii præteriti, vel ittito capitis diminutione quia testator ita dedit in arrogationem, vel quando ex testamento non fuit edita hæreditas, prout etiam habes in.l.ff.de vulnerib.qui.& in prin.inst.d fue

1

Partida.vj. P ij

cessio, ab intesta. non tamen dicitur proprie intestatus, qui decedit intestabilis, i. dest qui testari non potest, vt pupillus, vel furiosus, vel alias intestabilis, vt etiam habetur in. l. 1. ff de iuris & legit. hæredi. vbi etiam lex dicit, quod etiam hos pro intestatis accipere debemus. & ibi Bartol. dicit quod si ex communi vsu loquendi, ille qui non potest testari, dicatur decedere intestatus: tũc etiã statutum loquens de decedentibus intestatis, comprehenderet intestabiles, cuius contrarium tenuit Bald. contra Bar. in. c. 1. in prin. in vers. modo quæro. de successio. feudi. vi. etiam Alex. cõsi. 115. incipit æternæ numinis, vol. 2. vbi multa. & pulchra adducit. vide ibi per eum. & vide quæ latè tradit idem Alexand. in additio ad Bart. in d. l. 1. & Felin. in prin. decreta. col. 5. nam est quæstio, i. qua multa scripta sunt: & vide q̃ not. Bal. in auth. præterea. col 1. C. vnde vir. & vxor. & Albe. post Cy. in. l. 2. ad fi. C. qui testa. facere poss.

puede ser en quatro maneras. La primera es, quando o me muere, e non faze testamento. La segunda es, quando faze testamẽto nõ cũplido, non guardando la forma q̃ deuia ser guardada en fazer lo segũ diximos en el titulo de los testamẽtos. La tercera es quãdo el testador fizo testamẽto, q̃ se rõpio por algũ fiso q̃ nacio despues: del qual fiso nõ fizo enmiẽte en el testamẽto. O si por auẽtura aq̃l q̃ fizo el testamento, se dexo despues por fisar [a] a otro: de manera que passasse a poder de aquel q̃ lo porfiso. La quarta es, quando faze testamento acabado, e establesce el heredero en el e aq̃l heredero non quiere la heredad desechando la [b].

¶ *Ley. II. Quantos grados son de parentesco.*

TRes grados e liñas [c] son de parentesco. E la vna es, de los descendientes: assi como de los fijos, e de los nietos, e de los que descien

a ¶ *Pon fisar.* Vide in. §. alto & §. non tamen. inst. quib. mod. testa. infirmen. & in. l. 18. tit. 1. ea. part.

b ¶ *Desechandola.* Adde. l. intestatus. ff. de verb. signi.

¶ *Lex. II.*

Tres sunt gradus consanguinitatis scilicet ascendentes: descendẽtes: & collaterales. l. d.

c ¶ *Liñas.* Vide in. l. 2. tit. 6. 4. part. & ff de gradi. l. 1. & l. iuris cõsultus. & inst. de gradib. cogna. per totum.

¶ *Lex. III.*

In successione ascendentium præferuntur propinquiores descendẽtes sed si defuncti us relinquat filium, & ex alio filio præmortuo nepotem succedet filio nepos loco patris nec si plures sunt nepotes habent nisi partem, quam eorum pater, si viueret, obtineret. Item si ex vno filio vnus nepos & ex alio plures, tantum habet ille vnus, quantum plures. l. d.

d ¶ *El fijo o el nieto.* Siue sint in potestate siue emancipati, vt in authen in successione. C. de suis & legit. hæredib. & in corpore vnde sumitur. & l meminimus C. de legit. hæredi.

e ¶ *Mugeres.* Concord. cum. d. auth in successione &. l. maximum vitiũ C. de liber præter. aliquando tamen ex natura oneris appositi, videntur vocati masculi, & exclusæ fœminæ: vt si tex concessisset alicui castrum, vel aliam rem, vt ipse & filius maior ex eo & alii descendentes seruirent regi, in aliquo officio virili, vt deportando lanceam, quando rex iret in bello, vel vexillum, vel quod esset magister Sala: vel quid simile: tunc fœmina non sit capax causæ, neque erit capax tanti. tex. & ibi Bal in. §. pen. de his quibus. dat. poss. & ex ista. l. in fetes quod statutum de exclusione fœminæ propter masculum, licet factum sit propter publicum bonum conseruandarum familiarum l. a. §. denuntiare ff de vent. inspici. tamen non est æquum imo odiosum quia quidquid est contra iustitiam æquitatis, est odiosum, secundum Bal. in. l. centum col. 1. C. vnde cogna. hinc dicit enim Bal. in. l. omnes populi. colu. 9. ff. de iusti. & iure. quod si statutum dicit, q̃ primogenitus non secundo genitus succedat, quod non extendetur ad primogenitam, asserens tale statutum esse odiosum & irrationabile. eo quia in natura pari non debent contraria statui. Bald. tamen in. l. 2. C de iuris vocan. latè disputat, an statuta, quæ exludunt fœminas, & deferunt hæreditates masculis, sint odiosa vel fauorabilia? & tandem per glossam in tolum tale statutum ex parte succedentis esse fauorabile ex parte vero mulieris, quæ repellitur, esse odiosum. vnde si statutum dicat, quod filia no succedat, succedet neptis ex filio: quia representat patrem, qui succedebat. quæ tu nota ad maiorias excludẽ fœminas, & vocantes masculos, vt tanquam odiosæ dispositiones restringantur. Consentiunt vt si quis faciat simplicem ex maioratu, quod succedet filia primogenita, exclusio masculo secundo genito, ex quo disponens nõ præsumit masculos fœminis: sed tãtum vocauit filium primogenitũ. cum appellatione filii veniat filia. l. qsquis. &. l. in filia interpretatione. ff. de verb. signifi. facit ad hoc quod not. Bal. in. e. fi. de feud. dat in vicem leg. commisso. in vers. Ego de facto fui consulus. vbi concludit quod si emphyteosis ecclesiæ præscribitur extendetur in tertiam generationem tantum, non in infinitum ea ratione: quia sicut emphyteosis formiter concessa, idest, sine personarum distinctione, intelligitur in tertiam generationem. vt in auth. de non alienan. §. emphyteosim. & tamen in emphyteosi constat venire etiam fœminas, & non excludi propter masculos, quando fuit informiter concessa per viam donationis, vel priuilegii, seu in vltima voluntate, vt latè tradit ia Ason in. l. si quis id quod. colum. 7. ff. de iurisdictio. omnindi. secus tamen esset in contractib[b], vt latè ibi per eum. colu. 6. & in. l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. ff de verb. obliga. In contrarium tamen facit quod notat Bald. in. l. in multis. ff de statu homi. facit quod not Bart. o. in. l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Trebellia. vbi dicit quod testator videtur se referre ad consuetudinem, & statuta loci in dispositione sua Bal. & Petr. de Ancha. in. l. tres fratres ff. de pact. & in terminis primogenituræ ex consuetudine Hispaniæ, tradit Andr. Sicul. 2. volu. consilio. consi. 10. incipit sapientes scribitur. & Decius consi. 397. viso puncto. col. 2. & de more Hispaniæ est, vt in maioratus per existentiam masculi, licet natu posteriores, excludatur fœmina eius sororis, licet prius genita: & habemus hoc expressum in suo. l. a. tit. 15. 2. part. ad cuius exemplum cæteræ maioriæ debent regulari, vt adducit Pau. de Cast. consi. 164. in causa maioriæ Hispalensis. Facit etiam contra id quod primo loco dixi dictum Bal. quod superius retulimus in. l omnes populi. colum. 9. ff. de iustitia & iure. & hoc vltimum de iure veritus procederet tamen primum, quando non extaret filius masculus, prout etiam habetur in successione regni in dict. l. 2. & facit bene ad id quod dixi. l agnato. ff. de legit. tutor. vbi habetur, quod fœmina propinquior, non impedit agnatum remotiorem in successione tutelæ. vnde etiam si aliquis præcipiat, quod bona sua ante primogenituræ veniant in filium, vel filiam maiorem. filia non veniet nisi in defectum masculi. facit bonus text in. §. similiter. de capita qui curiam vend. vbi habetur, quod si feudum sit receptum pro masculis, & fœminis intelligitur fœmina vocata in defectum masculi, & consuetudo interpretatur pactum, cum igitur generalis sit consuetudo in maioria, quod non succedat fœmina stante masculo, ita tale pactum & dispositio debet interpretari, iuxta dictam consuetudinem, maxime stante die. l. partitorum. & adde quæ tradit Alex. satis ad pto positum. consi. 29. col. pen. in primo volu. & per totum consilium. vbi disputatur hæc quæstio pro vtraq; parte. vide etiam ad istam quæstionem Ioa. Cirier, in suo tractatu in-

Quæst. 1.

¶ *Ley. III. Como el padre o el auuelo muriendo sin testamento, deue el fijo: o el nieto heredar los bienes del.*

MVriendo el padre o el auuelo sin testamento, o alguno de los otros que suben por la liña derecha, el fijo, o el nieto [d] que nasciesse de otro su fiso, ganan e heredan todos los bienes del finado, quier sean varones, quier mugeres [e]: maguer aquel que den por la liña derecha. La otra es, de los ascẽdientes: assi como el padre: o el auuelo, e los otros que suben por ella. La tercera es, de los de trauiesso: assi como los hermanos, e los tios, e los que nascen dellos: e de cada vno dellos diremos adelante, en las leyes, que se siguẽ, de como pueden heredar los vnos a los otros, muriendo sin testamento.

d ¶ *El fijo o el nieto.* Siue sint in potestate siue emancipati, vt in authen in successione. C. de suis & legit. hæredib. & in corpore vnde sumitur. & l meminimus C. de legit. hæredi.

e ¶ *Mugeres.* Concord. cum. d. auth in successione &. l. maximum vitiũ C. de liber præter. aliquando tamen ex natura oneris appositi, videntur vocati masculi, & exclusæ fœminæ: vt si tex concessisset alicui castrum, vel aliam rem, vt ipse & filius maior ex eo & alii descendentes seruirent regi, in aliquo officio virili, vt deportando lanceam, quando rex iret in bello, vel vexillum, vel quod esset magister Sala: vel quid simile: tunc fœmina non sit capax causæ, neque erit capax tanti. tex. & ibi Bal in. §. pen. de his quibus. dat. poss. & ex ista. l. in fetes quod statutum de exclusione fœminæ propter masculum, licet factum sit propter publicum bonum conseruandarum familiarum l. a. §. denuntiare ff de vent. inspici. tamen non est æquum imo odiosum quia quidquid est contra iustitiam æquitatis, est odiosum, secundum Bal. in. l. centum col. 1. C. vnde cogna. hinc dicit enim Bal. in. l. omnes populi. colu. 9. ff. de iusti. & iure. quod si statutum dicit, q̃ primogenitus non secundo genitus succedat, quod non extendetur ad primogenitam, asserens tale statutum esse odiosum & irrationabile. eo quia in natura pari non debent contraria statui. Bald. tamen

ris primogenituræ. libr. 2. q. 29. confert tad prædicta quod fundin vel maioriæ semper præsumitur concessa secundum suam propriam naturam nisi alteratio probetur. Bald in §. fina. quid si in usufructu. & ad de prædictis decisio. Dalphinatus Guido pap. 506 incipit in contra eiu matrimonij. ¶ Et ex his inferre poteris, quod si concedatur licentia per regem ad faciendum maioriam in vnum ex filijs, vel filiabus, quem quis elegerit, quod stan. e masculo, non poterit fieri in fœmina. bonus textin. §. quin etiam episco vel abba capitu 1. de eo qui sibi vel hæredib. suis & quod not. Paul de Castr. in. l. cæteris. §. si duobus. ff. de lega. 1. & quid si rex concessit facultatem faciendi maioriam in vnum ex filijs masculis, & ipse cui data est fecit in filium maiorem masculu & eius descendentes neque disposuit quod non succederet fœmina cõtingit quod iste filius habuit filiam & non filium masculum an succedit hæc fœmina vel filiæ patris? videbatur quod non succederet fœmina quia clausula facultatis de masculo, intelligatur repetita in cæteris vocationibus. Sed in contrarium dictum text. in. l. 1 cõiuncta l. 3. §. emancipatos. & l. virum cum glos. ff. de asg. liber. ¶ Quid autem si eõditor maioriæ voluit quòd maioria deueniret ad filios masculos, & masculos descendentes ex eis per lineam masculinam ita quod nõ veniat ad fœminas an in defectum filiorum masculorum veniet fœmina? videtur quod si cõditor maioriæ voluit maioriam esse perpetuam, quod tali casu deficientibus masculis fœmina succedet in maioria, facit dict. l. agnato. & quod ibi not. Bar. si tamen hoc nõ constaret, videtur quod in persona vltimi in masculi decedentis, expirent vincula maioriæ. arg. l. qui solidum. §. prædium & quod ibi not. Bart. ff. de leg. 1. ¶ Quid autem si maioria excludit fœminas, & vocat masculos & existit via sculus inhabilis tamen ad succedendum in maiora: quia forte frater minor, vel alias inhabilis ad succedendũ, an tunc admittetur fœmina? Bald. in. l. maximum vitiũ. column. 5. ver. item quæro nunquid statutum. monet istã quæstionem, in simili & concludit, q. si ex statuto frater excludit sororem, nõ procedet statutum in fratre, qui nõ succedit ex eo. quia de iure non potest succedere, vel licet posset, renuntiauit tamen hæreditati: videibi per eũ. adde text. & ibi Bar. in. l. 2. § sed si fuit sui. ff. ad Tertul. & tex. & ibi Bar. in l. 1. § si pater. ff. de coniungen. cũ emancipa. liber. eius & tex. in. § soluto in fi. auth. de nupt. & loquitur Bar. pulchrè & subtiliter in d. § si pater. vide ibi per eum quia in forma bis ingenium ad aliqua pulchra in ista materia. Et adde Decium cõsi. 383. incipit visopuncto. col. 2. & 4. ¶ Quid ergo si cautum sit in maioriæ instrumẽto, quòd deficientibus filijs masculis, maioria veniat in fœminã an intelligatur de filia primogenita, vel de alia, cui possessor maioriæ velit gratificare? Bal. in simili loquens in feudo. videtur decidere istã quæstionem in c. 1. §. & qa vidimus col. pe. ver. extra quæro de his q feu dare pos. vbi dicit, quod si aliũ est q deficientibus masculis, feudum veniat in vnam fœminam, & ex tãt plures fœminæ, an succedat primogenita, vel an domin' gratificabitur, cui voluerit, vel an ratione incertitudinis vitabitur vel forte dimittetur, & proprimogenita allegat. l. si quis stipulatur. ff. de verb. obl. & p dño feudi, dicit q facit l. si quis seruũ. § inter duos. ff. de lega. 2. quod verò incertitudo vitetur, allegat. l. cum ex pluribus. ff. de mutuum. testa. quod sortedimittatur, allegat. l. secundam. C. quando & quib. quar. tapars debea. libr. 10. tandem respondet, quod si primogenita succedit in alia hæreditate, succedet etiam in feudo, & q alias domini sit electio, quem vasallũ velit in maioriatã loquendo ego simpliciter crederem absq; alia distinctione primogenitã admittendam, per tex. & quæ ibi dixi in d. l. 2. n. 15. i. par tit. non enim in maioriatãt rationes, quæ in feudo. ¶ Sed pone quod princeps concessit facultatem faciendi maioriam in vnũ ex filijs masculis, & ille cui fuit concessa, fecit in vnum filium masculi, & deinde in descendentes ex eo ordine generis, quibus deficientibus vocauit alium suum masculum, & descendentes ex eo: & non disposuit, q nõ succederet fœmina. postea contigit, quod iste filius habuit vnam filiam tãtum, & nullum filium masculum, an succedet in maioria dicta filia, vel an excludetur à parte suo fratre patris sui? & videtur primafronte, q succedat patruus: & sic quod clausula facultatis prouidentis masculis, intelligatur semper repetita, & qa videtur de intentione principis, quod semper succedat masculus. In cõtrarium tamen videtur ex tex. in. l. 3. coniuncta l. 3. §. emancipatos & tunc cum gl. ibi. ff. de assignã. lib. ibi enim habetur, quod licet à prin. assignatio liberti debeat fieri filio in potestate tamen isti filio in hoc, iure quodammodo maioriæ succedit emancipatus filius, & nõ patruus frater patris, videmus etiam q cõditio adiectai in institutione nõ censetur repetitain substitutione. l. sub cõditione. ff. de hæredib. insti. & euit dixi, in tractatu materia odiosa de excludendo fœminas: debet restringi, & nõ extendi. sic & Io. de Anania. consi. 22. incipit ad probandam. consuluit qualitatem masculinitatis in vno, vel duobus capitulis testamenti appositam non videri repetitam in alio capitulo, in quo simpliciter filij vocãtur. de quò latius videbis per Ias. in l. qui filiabus in prin. col. 2. ff. de leg. 1. ¶ Quid autem si ex dispositione maioriæ fœmina nõ potest succedere stante masculo, etiam si esset masculus ex fœmina: deficientibus vero masculis vocata est fœmina, & quida n posse for maioriæ decessit relicta vxore prægnante, & etiam relicta sorore maiore iam nupta, quæ non habebat filium masculum & relicta etiam minore sorore, quæ habebat masculum contigit q vxore prægnante natus fuit filius masculus ex sorore minore, & denum peperit vxor filium mortuum quæritur qs succedet in maioriã? & dicendũ videtur q soror nia maior. ex quo nõ repetitur masculus, qui eã excludat & videtur esse casus in. l. ite prætor. § fi. ff. de suis & legiti. here. & l. 1. § pe. ff. ad Tertul. ¶ Sed pone retento eodẽ thema, quod licet vxor se credebat p gnãtem in veritate tũ non erat prægnans. & vt tunc dicendũ, qõ incedat soror minor ire filij sui maioriã, qui defunctus est, ex quo secũdum veritatem naturæ maioria iam transiuit ad illũ & ex eius psona reuertetur ad, proximorẽ sibi fœminã eius matrem & vt de hoc esse casu sin. l. in testamento. §. vtiq., ver. est autẽ tractatũ. ff. de fideis & legi. hæredi facit l. cũta legatur. §. in fideicommisso. ff. de leg. 2. & quæ tradit Soci in l. si cognatis. ff. de reb. dub. col. fi. ver 6. & vt ima ratione conclusio & per eũdem cõsi. 49. vol. 1. ¶ Sed quid dices, cũ pri' fuit vocatus masculus, & in defectũ fœminæ pone q possessor maioriæ, q habebat filium captus fuit ab hostibus, qui filius habuit etiã vna filiã parte adhuc existente in captiuitate, habebat q; sororem ex patre capto, mortu' est iste filius relicta dicta filia postea vero ex sorore nat' fuit filius, & de inde pater mortuus in captiuitate, qs succedet in maioria, an filia filij, vel filij' filiæ captiuj? & videtur dicendũ q filia filij, quia præsumitã ale ge patrem fuisse mortuũ præambula hora captiuitatis. l. lex Cornel. ff. de vulg. & pupi. l. omnibus. ff. de capti & postlimi reuers. & sic filij' videt successisse & cũ nõ esset nat' filius sororis tpe, quo ipse abiit, relicta maioriã filiæ suæ, q sibi nõ rollitur ex superuenientia masculi & p hoc potest induci. l. pe. ff. de fuis & legiti hæredi. & l. 1. § 1. ff. ad Tert. quæ eũ posset induci in parte contrariã pro filio sororis sed primum magis placet attentis his, q dicta sũt & disposione. l. Tauri. 40. & 45. ¶ Pone etiã quod testator fecit maioriã, & dixit & qua per mulieres perdi solet generis memoria, cũ ratẽ ut in alienam familia, volo q in ista maioria fœmina non succedat, & contingit q tpe quo defertur maioria est filia fœmina possessoris, nupta alicui de agnatione & genere testatoris, & de eius nomine seu appellido, vt vulgariter loquat, an succedet tunc talis fœmina? & videtur q sic ex quo cessat ratio à disponente assignata, & dispositio restringitur per rationã l. cũ pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 1. ex quo enim ille maiitus fœminæ descendit à disponente, hoc etiã suaderi videtur fuisse de eius volũtate. & quod si fuerat interrogatus ita disposuerat & pro hoc videtur esse quasi casus, in terminis. in. l. 2. § ad filiorum C. quando & quib. 4. pars debea. li 10. & per illã. l. Io. de Pia. in l. 1. C. de impon. lucrati. de sempr. eo. b. & etiam per tex. in. d. l. infert argumẽtũ, q si filia mater vel alia vasalli nubat alteri vasallo eiusdem domini, quod ipsa succedet in feudum: ex quo cõditio personæ vasalli nõ mutatur, licet alias fœminæ in feudũ non succederent: cũ enim conditio personæ non mutatur, neq; status rei cõueniri immutari, quod tu bene nota. & dato ocio, latius eogita. ¶ Sed quid si testator habẽs filias, & vxorem prægnantem fecit maioriam, & voluit q si vxor q prægnans erat, pareret filiũ masculum, ille succederet in maioria & q alias facieba et eam in filiã maiorã, & eius descendentes ordine generis, & in eius defectum in secundam filiã, contigit quod testator non decessit pro tũc & vxor tunc peperit filiã: postmodum verò iterum ex eodem testatore prægnans facta est, qua prægnante decessit testator, quæritur si vxor parat filium masculum, quis succederet in maiora, an ille filius masculus, vel filia maior: vel an deficiat dispositio tanquam ille casus fuerit omissus? quod primo facie videbatur per. l. commodissime. & l. placet. ff. de liber. & posthu. neque obstare videtur. l. filius. §. fi quis ex certa ff. eod. quia ibi ingenere & simpliciter instituit filium ex vxore certa non se referens ad partum tunc instantem secundum glossin. l. id eo que. & ibi Bar. ff. eo. videtur tamen quod de mente defuncti fuerit vocare masculum, quando cum que nascerẽtur. & pro ista parte multum facit decisio Io. Andan additio. ad Specu. in rubri. de testa. in additio. magna. ver occurrit alia quæstio. vbi dicit, quod licet testator instituat ventrem vxoris, si postea testator alios liberos suscipiat, & illi etiam videtur instituti & quod procedit hoc & si eos habeat ex alia secunda vxore, tenet in expresso Socinus in. d. l. placet. & est opinio communis doctorum ibi quicquid in contrarium voluerit ibi Paul. de Castr. & vide ibi per Socin. respondentem ad dictam glossin. d. l. id eo que. & tenentẽ opinionem Ioan. Andr. proindubitata, quando nati sunt ex eadem vxore & asserentem gl. filam in hoc non contradicere & istud videtur verius si non constet testatorem præcise se retuliisse ad partum, tunc iam formatum in vtero vxoris. ¶ Succedit etiam quæstio pulchra quid si eonditor maioriæ, in defectum masculi voluit succedere fœminam: hæc tã cõditione q nuberet homini sui generis, qui non amẽtum haberet & iungna, vt sui nominis memoria cõseruaret, cõtigit, q tunc fœmina contraxit matrimonium cum extraneo, qui tamen accepit nomẽ & insignia cõditoris maioriæ, an fœmina perdat maioriã, vel adhuc

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Quæst. 6.

Quæst. 7.

Quæst. 8.

Quæst. 9.

Quæst. 10.

Quæst. 11. In nouare cop. est. l. 5. & l. 8. titul. 7. li. 5.

Quæst. 12.

posset eã habere? & q̃ possit illã habere, & nõ perdat v. def facere tex. in l. mun legub. C. de mutilegub. in pr. ipse Bar. & Io. de Pla in hunc sit ad quæstionem, q̃ si monasterio concedat in emphyteosim sub pacto, q̃ transeat in filiã fœminã quæ tunc habeat alicui subiecto monasterii in iurisdictioni, q̃ si filia alterius uberet extraneo, qui ut efficiat iurisdictione monasterii, q̃ potent tantis fœminis sic nubere retinere emphyteosim, hæc quia ad hunc casus limitãda vel dispositio. d. l. i. pr. §. dubitabimus. ex eo enim voluit, q̃ nuberet alicui de genere & nomine eius: vt talis portaret insignia & nomẽ, qd si hoc fuisset extraneus, vt satisfactũ illi & dispositioni contorts, & eo maximũ quia etiã si alius fœminam ipsum esset cui aliquod genere ordinis, licet nõ deceddet per lineã masculinã: sed per fœminã satisfecit ad cõplendũ dispõnis quæ ita q̃ ex eo nõ dũ turilli, q̃ fuit nihil cognatus secũdũ Bal in l. 1. ff. de pba Pau. de Castr. in l. C. de cõdi. inserts. ver. ita q̃ vbi dicit, q̃ sic est veritas, q̃ de sic dãtes ex fœminis dicunt esse de genere. & tradit late Deci° cõs. 224 in cipientia, in casu, pposito, & tradit Bar. in auth. qb. mod. nat effici. lui. §. i. nolla. 7. & tã qui venit p lineã fœmininã, transferũtur alienas familias. & sic in casu qõis, dispõnẽs nõ vt habuisse respectũ ad cõservã dã agnationẽ sed tãtũ ad nominis memoriã q̃ cõsecutus? assumendo extraneus nomẽ & insignia. Ita talis dispositio referenda erat ad eũ, cui fœmina dignẽ & iuste & nubere posset. l. cũ ita legatur de cõdi. & demõ. Bar. & Platea in. l. ed. cimus. C. de Mutilegub. in. & hic talis, cui nuberet, debet esse vltra quartũ gradũ, qd erã ostendit dispõntem, hoc præcisẽ no iusisse, id ei in generis sed iat one suæ memoriæ consecutan de quæ cõservatum, vt dicũ est. l. facta §. si in dando, ver. i vero nominis. ff. ad Trebel. & de ista mutatione nominis & assumptionis alteri° nominis, & insignis, vt ideas Guillel. Benedictum vltra allos. in repe. R. Raymundus in pri. fo. 8. & 9. de cita. ¶ Pone verò quæ tenorem ionis fœminæ transferãtur nõ succedit sed ex excludẽt masculus etiã descendens ex fœmina modo aliquis habebat maioriã, & vxorẽ præ guantem, & sororem & fratrẽ, mortus est possessor maioriæ, relinquit vxorem prægnante, & fratrẽ & sororem, contigit, q̃ parens adhæ exitetur in vtero, obiit frater relicta filia, mortua etiã est eodẽ tẽpore soror teli cto filio masculo postra vero vxor prægnas fecit abortum, quæritur quis succedat in maioria, an filia ex fratre, vel filiã ex sorore? & vt dicẽ dum, qd filius ex sorore cum frater proximior agnatus excellerit præ dubio, an posthumus nascat & sic ius suum non transmittit in filiã: cũ filiã maior interim nõ est dilata, & phoevrẽ esse casus. Ita notat Bar. col. 2. in. l. ventre præterito. ff. de acqu. hære. ¶ Quid autã si extenorie intestuatur, & maioriæ fœminæ non succedit in iucum fuerit vnicapa tri suo, seu cum non sint filij masculi sed fœmina patri moriente, nuc pone, q̃ annus poslidebat maioriã, qui habebat duos filios masculos, cui filius in uor mortu° est in bello sub unio regis, relicta filia puerit tut quis succedet auo in maioria, an filius secundus auj, an filia primo genitri. & videt q̃ filia primo genitri, arg tex & ibi Io. de Plat in l. C. de filiis officia. 11. 12 nã qui mace principis mortuitur, pater Io. in vuere intelligunturi, & sic videt succedere patri moriente: sed videt hoc ingidũ, vt per talẽ dictionẽ excludat filiã secũdã masculum, & vocat fœmina cõtratenore maioriæ. ¶ Sed quid si testator fecit maioriã in filiã & voluit q̃ bona maioriæ semper in familia remanerent. & ab ea non exitẽt & q̃ ille filius relinqueret proximiorẽ de familia nõ ille filius venius ad mortẽ, & carẽs liberis, relinquit filiã maioriæ in sororẽ suæ: cũ tũ haberet & aliũ fratrẽ masculũ, an potuit facere? & videt q̃ sic p tex. & ibi Bal. in. l. volũtas. C. de fideicõ. Cũ tamen tũ credẽdũ ex quo ex tenore maioriæ cõstat esse ppetuã cũ voluit semp in familia remanere, si in ista verba, vel æquipollẽtia nõ essent, perderet qd habet in d. l. voluũtas. ab sec° ga iuris intellectu proximior qui ãte testatore. & etiã ex. l. dispositiõ est vocatus. vt in. l. cũ ita legat. §. in fideicõ. ff. de leg. 2. intelligit de maiorio. vt tertij superius & adde Pau. de Castr. in. l. mariatus. C. de pcu. ¶ Quid aũt si testator iuxta. l. Tauri disposuit, q̃ in successione maioriæ nepos masculus ex filio, licet p mortũ pater vivo auo possessore maioriæ, pferat patruus? tũ an sub? relinqueret fœminã filia, & nõ masculũ, tunc disposuit, q̃ succederet patruus exclusa tã filia, modo contigit, q̃ quidã possidebat maioriã, dedit illã in vita sua filio suo maiori, & sibi eam renũtianit, & tradidit mortũ postea filius maior, relicta filia, & vivo auo & patruo, q̃ succedet tũc in maioriã? Decisio qõis videt pẽdere ex eo pacto, an tenuerit renũtiando in vita in præiudicũ vocatorũ ad maioriam vel nẽ. Nã si tenuit, filia fœmina succedet cũ poterian defectum alterius fratris sui masculi succede re patri neque repugnabat tenor maioriæ, si verò renũtiatio nõ valuit, succedet alter filius. & sic patruus, qd videtur de iure veri° per tex in. l. cũ pat. §. à filia. ff. de leg. 2. & in. l. ibi familias. §. diu° seuer°. ff. de leg. 3. & q̃ not. Bar. in. l. vnũ ex familia §. sed & si fundũ ff. de leg. 2. & Bal in l. post. mortẽ. C. de fideicõ. qd est notãdũ ad similes etiam quæstiones. ¶ Pone vero q̃ in dispõne maioriæ continetur q̃ in ea nõ succedat fœmina sed q̃ succedat masculus, pri nquiori decedẽti: contigit q̃ pater possidet maioriam, qui habet filiã, & ex ea potẽt masculũ, habet etiã fratrẽ & mortur pater & cũ fœmina excludat. est modo contentio in tei patruũ & nepotem ex filia, q̃ nis succedat. frater asserit se esse ppiu quiorẽ decedẽti. qa secundum ius canonicũ et libi cõiũctus in pri mo gradu nepos veto ex fœmina est in secundo gradu: & sic q̃ pæcedit in vno gradu nepos verò allegat pro se, q̃ ipse est in linea descendẽtũ, & ideo propinquior debet censeri respectũ auj, quã patruus suus, q̃ est in linea transversali. vt est ex. hic. & in auth. insuccessione. C. de ius & legit. hæredi. & testator seu conditor maioriæ videtur seiuxe cõmani consortiũ, & dispõnere secũdũ ius. vt tradit Bald. in. l. A. de conditio inseri. & quæ notant Bar. & docto. in. l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Trebellia. Item quia iam maioria intra aut linea tui aui, vnde nõ debet exire ab ea necdum fuita & facere transitum in aliam. vt in. e. vnico de duob. fratrũ capitu. inuellit. 1. de natura successio seu allegatenã pro se le, q̃ Tauri. 40. disponentem nepotem excludere patruum necdum in successione ascendentium sed etiamnũ successione transferũtium, quæritur quid iuris? et Bal videtur decidere illã quæ stionem in autu. cessante. co. 50. de legit. hæredi verti. vnde facit ad qõnem. vbi dicit, q̃ si ex consuetudine nõ succedat filia in bonis mater quidam baro habebat fratres, & nepotes ex filia præmortua & sic decedat, q̃ nõ admittetur nepos qa venit ex persona suæ matris, & ideo repellẽdus sed vbi nõ essent fratres, neque fratrum illi sed vlteriores, tunc bene venit et nepos. quia tũc non considerantur personam eius, à quo descendit secũdum Iacob. de Raue. & Cyn. vult ego Bal. nepotem ex filia excludi à patruo, in casu quæstionis propositæ: quia non potest dici propinquior decedenti nisi intuitu in locum matris, quæ cũ sit exclusa, nepos non est in eius locum admittendus. & q̃ tunc nepos admitteretur, quando cõtendere cũ alio remotiori masculo, quam esset frater defuncti: quia non esset sibi necesse tũ intrare locum matris. & ad allegata pro nepote potest respõderi, q̃ hic nõ tractat de successione ab intestato nepotis sed primũ cõstituensis, qui omnibus à se descẽdentibus videtur, ipse vixisse, secundum ordinẽ gradus c. 1. de eo qui lib. & hæredi suis masculis & fœmi. & sic cessat quod tradit in. d. c. vnico. de duob. fratrũ & quod habetur in ista. l. & in. d. auth. in successione. cum etiã frater sit de linea descendenti, respectu primũ disponẽtes. Lex etiã Tauriana nõ obstat, qa procedet et vbi ille, quẽ nepos repræsentat, potuit succedere, & no alias excludetur patruus. Tu rogita, qa qõ est notabilis, & pulchra & dubia, maxime eo attento quia de iure cuiusli frater & nepos sunt in pari gradu decedenti, vnde frater nõ poterit se dicere propinquiorem decedẽti, secũdum cõputattonẽ iuris civilis, quæ at tẽdit ut in successionibus. vt in. l. 3. ti. 6. 4. par. & Alb. in auth. post fratres. C. de legit. hæredi. relatis dict. Iacob. de Raue. de quibus, i. per Bal. subdit, quod in contranũ multũ facit, quia licet nepos veniat ex persona bilis, tamẽ venit vt fœmina sed vt masculus. allegat q̃ dixit in simili in. l. 1. ti. 1. naq. ad fi. C. cõna d succes. cũ igit in illo nepote cõcurrat ea dem pro. iuritas & sexus, & sic in ea dẽ linea quã ingressa est maioria, ma ma æquitas videtur, pro illo nepote. Tu vero qui habes maius ocũ latus cogita. ¶ Sed quid si ex dispõne maioriæ vocati sunt masculi, q̃s d. fundeus voluit semper, pfem fœminis & in defectũ masculorũ, vocatis fœminis, an tũc etiã masculi ex fœminis excludãt fœminas? & videbatur quod sic, his, q̃ in prin hui° gladixi, qa cũ tractet de dispõne o dosa vi dicit restringẽda. & sic q̃ testator habuisset respectũ ad cõserva tionẽ agnatũ, q̃ cõsertatur q̃ masculos descẽdẽtes ex masculis, nõ p desẽdentes ex fœminis. Habetur ergo per indẽ ad si vocasset agnatos, & eis deficientib° fœminas, cõferet ad hoc qd dicit Spec. ti. de loca. §. nũc vero aliqua. ver. 146 qd si q̃s accepit tẽn ẽphyteosim, p se & hijs suis masculis intelligi debet de masculis desẽdentibus ex masculis. & nõ de descẽdẽtib° ex fœminis, licet sint masculi. & tradit ei Pan. in. l. Gallus. §. nũc de lege, 10. ff. de lib. & post. facit ad hoc et qd no. Bal in. e. vnica. ff. co. vel. extra quæro. an agnatus vel filij° defuncti. vbi dicit q̃ si statutũ disponit q̃ agnati excludãt filias à successione iuris civil

ind cõsi. hoc etiã vult Pau. de Cast. in l. 1. in prin. C. de cõdit. insert. & psen in hãc procedẽt, cũm maioris vt plurimũ sint villæ & castra & iuri dicitio, vñ dispones cũ vocat masculos & excludit fœminas, vt def cõsiderate fragilitatẽ mulierũ, quibus dominũ nõ cõuenit. vt etiã ad ducit pulchr. Petrus de Ancha. cõsi. 339 incipit pro maiori intelligẽtia dicendorũ. & si volunt præferre masculos quatio vigetin masculis, & si descendant per lineã fœmineã, put etiã adducit Soci. in l. Gallus. §. nũc de lege Vellei. ff. de libec. & posth. cõsil. vet 3 dẽcidit. vbi etiã vide Claudiũ. col. 5. & ad dictũ Speta. esp. vi per Pau. in d. l. 1. & in l. sed si hæc. §. liberos. ff. de in ius vocã. & etia colligẽ rũsio ex dictis p Petr. d Ancha. & Floria. in d. cõsi. ¶ Quid aũt si facta fuit maiorata in filii & in masculos deseẽdẽtes ex eo, & si no habetet descẽdentẽ maleculũ, succederet filia fœmina filia dispondẽtis cõtingit quæ nutur dispones, et post ea filia habẽdo filio masculo, de mũ mortuo filius in quẽ facta fuit maiorata iure illetta filia non succedat tabis filia, vel filii hãtes vi q filius alia, & nõ filia filij, ex nota per Bal in. §. filia vero. in fi. de succe. feud. ¶ An aut ex eo, q cõditor maiorãtis per vocauit masculos, videat ex hoc excluisse fœminas: cũ extacẽ in masculis & dicẽdũ vi dcm q sic. arg. l. cũ ta. ff. de condictio. & demosti. & tenet Bar. in. l. cũ auus ff co. vec. qro dicit te statoc cuius dictũ cõmunitecappropbatur q con accestabis. ibi Soci. us chac. 9 colũ. bene facit tex. in. l. scripturas in fi. C. qui potio. in pignba bean & ibi notat Bal. facit. l. 1. ff. de legib. dum dicit vicorũ. vbi Bart. dicit ergo mulieres non pũt esse de consilio facti. l. cũ pta tor. ff. de iudi. l. sicut certi. C. de testa. mil. & nota q masculus etiã alterius linea præferẽ filiæ vbtaire possessori, attẽto tenore iuestituræ disponẽtis, q ma sculina gñatio præcat, ita cõlulit per multa sunt damẽta Pau de Cast. 2. vol cõsiliocũ. cõsi 300 incipit viso quodã, pcessu. & idẽ volunt Gaspac. Calderi. put habetur cõsi. Bal. in nouis 2. vol cõsi 137. incipit dñs Iordanus. vbi dicit, q qñcũq, est pronẽtis in sexu vel linea cernoti cinea vel sexus, præferẽ eunclũq, proximio posteriorũ lineę, vel sex. videbit p eos. In hoc tũ vt latus considerãdũ videlicet q sicõditor maiorãtis sim pliciter cõdidit maiorãtia vocans ad ea descendẽtes suos vel alios & tũc indifferẽter admittunt masculũ & fœminã ad maiorãtã & cũ axat at tẽdetur pro ratione sagtadus, dũtũ in pacẽgcadu existẽte masculo & fœmi na præferatur masculũ fœminę, & hoc est qd volunt Petrus d bella Pertica in. l. pater filiũ. §. quindecimo ff. de leg. 3. Bal. in. l. multi. ff. de statu homi. l. 1. cõsi. 5. pact. 2. & id est illet dicẽdũ qñ dispones ab intitio vocauit cã masculos q fœminas ad maiorãtã vt ẽnim institus mẽdis fuisse & facere suã dispõnem secũdũ qñ rates iuris cõsiuxta tota per Bac. in. l. hæredes mei. 3 citata ff. ad Trebl. qñ ein in qcũq, gradu successionis vocauit mantẽ & fœminã tũc in pan gcadu excludet fœmina a masculo, non si masculus sit in cemotior gradu. Si veo cõditor maiori e, nõ tradi posuit sed vocauit filiũ suũ masculũ & descendentes masculos ex eo, tũc masculus cemotioe excludet fœminã ãpœpm quiocẽ in gradu, obuit enim tũc dispone cõseruare agnationẽ suã vt tradit Io. And. refert ens di sputationẽ Iac. de Are. in addi. ad Spe tit. de succes. ab intest. & in rub. de testa refecẽs dispmatio. Ricar. Matũb Cy. & Saly. in. l. 1 C. de adult. Bal in. l maximũ vtinã C. de libe. præte & in l. quod veo ff de legib. Io. de Imo. in. l. 6. ff. de hære. instit. Soci. in. l. Gallus. §. nũc de lege Vellei. ff. de libe & posth. & consi. 90. vol. 1 & cõsi. 12 & cõsi. 62. vol. 3. Caro. ciminus. cõsi. 339 vo. 4. & cõsi. 150. vo. 2. ver. led pr quisis nõ obstãtib. & cõsi. 1 eiusde vol. co. 2. vech. aliqñ & certio. Cucius senior. cõsil. 40. Deci cõsi 545. nu. 6. Soci cõsi 73. vo. 4. & cõsi. 6. in. 11. & cõsi. 57. vo. 3 col. 3 Ial. cõsi 140 vo 2. Decius vbi dicit hãc esse cõem opinione cõsi. 372. nu. 2. vec. Secũdo pũnitendũ, & pcedũ & sim eadẽ dispone post vocationẽ masculorũ vocet fœmina sin defectũ masculocũ vt est casus singularis in. d. ca. de eo qui sibi & hæredib' suis nec et ibi tiqua pã lirasẽ udoci sed fundat illa dispõ in mera catione dispolutis pferentis masculos fœminis, vel in ter minis voluerit Petrus de Ancha & Floria. cõsi. 339. inter consilia Anchaciam incipit nospetrus, & ad est manifestatio ad hoc eũ sequẽgu ut masculi a fœmini., & d mandatis in specia lis dispõ vt & ipli præferatur qñq, sint gcadu & in eis coseruetur agna tio. Pcet ecca quãdo dispones loqui ut cõdiciẽtur ue d per sede masculus, & de per sede fœminis nũquã mascũlũ cõcipit fœmininum. vt tradit Bal. l. d. l. in multis Iason pectex tũ ibi. l. cohæredi. §. 4 disceteas. cũ §. sequẽt. ff de vulg. & pupil. & in. l. si quis id quod. ff. de iurisd omn iudi. Ideãque dicendũ est & sũ nõta expũsẽ sed ex aliis coiectuis & clausulis dispõnt sapparet hanc fuisse mẽtẽ dispone ntis circa vocationẽ masculorũ, & cõseruat onẽ iuę agnationis, qd ẽm colligit ex talib' coiectuis pco expũso hã. l. cũ ꝓponebat. in fi. & in. l. vnũ ex famil. in. §. fi. ff. de le. 2. l. fideicõmissa. §. ha. cveba. & l. Paphio. 5 prin. & l. pater filiũ. §. pecũ gl. ff. de leg. 3. l. ex facto ꝓponebat. §. cecũ. ff. de hæredi. instit. ibi & facit quidã totũ volũtas defocti. l. cũ quidã ff. C. & necessãrio secus hæce. instit. & nõ dicit casus omissus, sed expũsus Bal. singulariter in l. 1. C. de his q ãn apec tabu. & in. l. si mẽ. C. de illi. & subili. Old cõsi 214. Decũ consi. 397. & bñ confert q notat Bal in l. capitatoclas. in 5. oppositione C. de testa. in fi. ¶ Sed an exclusis fœminis videantetiã exclusi masculi descẽdentes ex fœminis? & certẽ qñ talis masculus ex fœmina nõ pẽde ret spãle vocationẽ ex persona sua, ex tenore maiorãtię indubitũ videtur quin exclusa vna ate ex eo cũ dat & ipse, ex dictrina Bal. q temp ei allegat l. 1. ff. de senato. nõ ẽm in causa pũ esse plus iuris, quã pcedat ab influẽte potẽtia causæ allegat. §. hoc aũt notãdũ. q feu dicp post ex hoc inferens, q si filia regis francorũ ex rõabili coiectuẽ in francorũ, non succedit in regno, sil u. f. ex Angliæ nulli ius in regno frãcorũ pręte dũ potuit, est etiã bonus tex. ad hoc. & ibi notat Io. And. in. c. ad apostolicæ. de iudica lib. 6 adde Bal in. l. liq. 25. C. de hæred. instit. & ibi. eũ antiquioribus. col 5 C de iur. delib. & adde q not Bur. in l. 1. §. vt idẽ ds. ff. ad Tertul Bal in. l. maximũ vtinã. C. de libet. præte & Ioc. Cirier. in suo tractatu primogenitura. l. 3 q. 23. ¶ An aũt fœmina semel exclusa censeat semper exclusa vel an tẽporaliter quandiu nõ extant masculi? qõ est valde tractata tã in successione hæreditatis, quãm in materia feudali. & primo tradit Bar in. l. ff. ad Tertul Bal in. l. in quibus. C. de fe cũ. rup. & d. 2. Ant. de Iser. Bal. & cæteri in. ca. 5. quin etiã episcopũ vel abb. & magis cõsiresolutio doctrin. q fœmina semel exclusa, si existẽtiã masculi perpetuo duret exclusa p tex. in. d. §. quin etiã. secũndũ qd intelligit And. de Iser. ibi hũ tex tenoce inuestitutæ constituet fœminanũ ꝑpetuo sed tẽpocaũ exclusam, vt quinstũm maiorãs cantarct, q dom ce masculus suę cessetur, fœmina no succedecet. tũc ẽm secũ na semel per masculũ exclusa, admittere ex postea deficiẽte masculo vt in. d. c. 1. tũ ibi noca. de eo qui sibi vel hæcedib. suis masculis & fœmi. & illud dicit coiter. q pbatu Socinus cõsi. 9. incipit circa primũ huius cõtãtationis arti. ulum. col 10. in 4. dubitatio. 1. vol vbi quã princeps hãc opinionẽ, etiã successiõ hæredi atis tenẽtes allegat, tenet etiã Fr. de Cuctius in suo tractatu feudali, pactũ 3 prin. qu. 7. ver. 2. limitate Et ad uecte ipse qui semel fuit exclusus ꝑpetuo indignũ nacẽnon potest post ea etiã alia vice succedere vi tex. in. d. etia. 3. si capitis. ad lin. ff. de bonis liber & l. cum patec. 5 liberis. ff. de leg. 2 & quille qui fuit exclusus ex vna vocatione admitatur ex alia licet à prima fuerit exclusus, ꝑpter ingeritudinẽ. vt tex. in. d. tabilẽ in. l. si filius qui potest. in prin. ff. de bonis liberis. ¶ Et qd si quis fuit exclusus lite vel pœnæ ꝓpione à maiorãtã em ipse fuerit ille q primo loco erat vocatus, an si postea ꝑp alienationem vel alias pecdat qui possidet maiorãtã, ille sic ex clusus potest illẽ te acquirere? & vi quisq pertex. in. l. milites prohibẽt. u. ff. de cemil. lo. q Plaũ. l. vt ice. C. qbus ad cõducto pdto li. 11. no ẽm vt exclusus ex 1 o. ou causa superuenẽti. l. q Romæ 5. duo fratres ff. de verb. ob. ca. de vermo, vnde si quis ꝑp alienationẽ pecdit maiorãtã in postea cũ transmit ad aliũ iterũ vacet & ipse alienans sit, proximo admittet vt mo vnico. & ibi Bal. de eo q finẽ fecit agnato. Bal. in. §. pręcea qb' mo. feu. annigl. & Bal. in. c. 1. impẽcator lothartius Bal. in. §. fi. si de feu. fuie coico. intecdo. & agna. ¶ Quid aũt si filia semel fuit admissa ad successionẽ ma iorãtis qui nõ erat masculus an repellatur masculo postea superuenẽte? decides ex his, q tradi Iaco b. d. bello vis. Nicola de Neapo. & Bal. in. d. c. 1. de eo q sibi vel hæcedib. suis. vbi vel non cõtra And. de Iser. ibi q masculus superuenẽs nõ excludat fœminã in possessione feudi existẽte ex natura dñio tũ acquisitorũ est, q sit ꝑpetua. l. sine possidetis. C. d. ꝑbatio. & istã pactẽ post multa tenet etiã in. d. suo tractatu feudali Francis. Cuctius in 3 pte in prin. q. 18 vbi videas. ¶ Sed qd si fœminæ fuerant tex. clusæ in vna pacto, legũ tacũ maiorãtæ, an videãtur exclusæ esse in aliis gcadibus, & vocationibus factis in maiorãtã aliquid tenẽt. 5. de conditione masculinitatis, an tẽpetat, est vnus qõ, & cequint lõgiore illũ vẽ pro nunc, q si exclusio fœminarũ fiat intra certũ capitulum alicuius gradus, seu vocatiõis, ad solũ illud refecatur & nõ ad sequentes vocatiões, sen substitutiões. vẽ probatin l. 1. §. filius. ff. de liber. & post. & not. gl. in l. C. de liber. præte. si veo exclusio fiat in aliqua clausula deinde le absolutè posita, vẽ q referri debeat ad oẽs gcadus, & ad oẽs vocatiões pectex. in. d. §. filius. & in l. tali scriptura. in prin. ff. de leg. 1. l. fi. ff. de ceb. dub. 2. requritis. & c. in quisit omi de appel. sine tali clausula apponat in prin. sine in medio, sine in fine, vt colligitur ex dictis iuribus, vbi cõcatus occurcẽsit ad maiorãtis cuelationẽ venitatis, videas per ducto. ¶ Quid autem si habẽs patẽ licentiã cegis ad faciendã maiorãtã in vnis ex filis, cõuenit cũ vno ex filiis de faciẽdo in eã maiorãtã certa pecunia, quã ab eo recepit, an possit tũc in cõstitutione maiori e ponere clausulã, qua excludantur fœminæ? vẽ q no ex his, q notat Bal in. §. pe. ad fi. de his q feud. dare pos? ¶ Succedit tũ pulchra qõ, quã vidi in facto an possit ex disponere pec suum tescripti, vel priuilegũ, q fœminæ & ex eis descendences admittẽcũ in successione maiorãtæ, ex clusis masculis, et agnatis & si ex tenore & dispõne maiorãtæ les fœminæ essent exclusæ, ꝑpter cauæ oẽ gnacorũ & omissi argumẽtis distinguendi sunt in materia facti aliq casus nã si maiorãtæ fuit ꝑ via donationis inter viuos, vel aliculus contractus, seu dispõnis ex qua de iure ratucali vel gentium transfertur & dominiũ, nulla requisita licẽtia, neq; authoritate regis & tali casu fatendũ videtur non posse regẽ derogare iudibus, & vinculis & substitutionibus alts maiorãtæ cũ nõ possit princeps eseribere cõtra ea, q sunt iuris naturalis vel gẽtiũ sunt enim immutabilia. vt in. §. ad natural. in fi. de iur. natur. gent. vel ciuil. & non potest tex eam de plenitudine potestatis, sine causa ius & dominium

29. quæst.

21. quæst.

23 quæst.

24. quæst.

25. quæst.

26. quæst.

27. quæst.

28. quæst.

11. quæst.

alienisuauferre, quandoet dei ius & dominium fuit acquisitum ex iure naturali ex gentium vel ex receptione conclusio & communi omnium & in ea, quæ in ecclesiarum, de constitutio. & habetur de istoinre particularium in lege 3 titu 18. parti & 14 l. 1. in 2. part. vnde neque sic cum maiori potest auferri ex futuri fideicommissi, seu vocati. nisi alicuius, licet in spe & non re, tunc tale ius habentis. Ius iuncqueprimogenitura & fideicommissa est iuratum consideratione, ac si esset ius iuramentatum, & acquisitum & ita transmitti, qui illud habet sicut ex suum vt tradunt pulchre Ioan. And in additio ad Speculu. in titul de feud. in quæstione illa patrui & nepotis. & Oldrad. ante eum consil. 94. & hanc esse etiam, quod rex non potest dare secundogenito regni, quod a consiliendi, vel parundentia primorum constituentium pertineret primogenito, vt concludit Ioan. And. in c. licet. de rescript. & tenet etiam Abb. in c. ex illo de sponsa. col. 2. de iureiurando, vbi dicit quod reges non possunt privare eos filiis quinque descendentes ex linea paterna. secundum Innocentium in cap. ingenuitatis de supplend. negligentia, prima lib. 6. & tradit Iason. in. l. nemo potest. ff. de legat. Ioa. Chier. in suo tractatu primogenituræ lib. 3. quæst. 3. imo est ius in re, funit fideicommissi quasi in considerationem tanquam iusta formam, & quæ limum, tenet Bart. in. l. si pot testa. col. 3. ff. de aqua. Ipse de vestis circa locum. par. 10. vbi etiam dicit tale ius esse æstimabile cum non certum dei a reddite vinentis: sed tam mortui, hinc cum quæ primogenituræ est cessibile, & venibile. vt tradit Ioan. And. in dict. cap. licet & in d. in de feudi. col. 10. pendin additio ad Speculu. vbi plura adduxit Abb. etiam in d. c. licet. Alex. consil. 167. 2. volu. 2. in fin. & consil. 94. 2. volum. 3. vel. 10. nu. 12. facta fuerit pecuniam testamentum, tenuit eius vlinam, vel ultimatis, et ita vis dubium an princeps tali casu possit dispensare contra illos filios, et in testamento, & ait se ius futuri fideicommissi in ius in lege si testamentum. Cale. in esta dispositionem valere rescripta Imperatoris, contra testamentum. & ibi Rapha. Fulgo. & Iason dicent esse quod in hac clementiam, quod neque rescripto principis possit deroganti testamento, potius est in clinandum ut licet enim testamentum quo ad solemnitatem eius, sit de iure civili quoad substantiam est de iure gentium: quia eo ipso quod gentes esse dicuntur, de bonis suis disponere, ut ait vt dicit Bart. in lusum lege interdum. ff. de conditione. debi & secundum illam opinionem cons. Imp. Philippus Decius. consilio 37. in cipit in casu magnifici domini Petri, & consilio 403 incipit quantum in casu proposito. Contrariam tamen partem, sinô quod princeps possit dispensare contra contentum testamenti. tenet Bal. in suo dicta lege. si testatum entum. in fin. dum modo princeps apponat clausulam non obstante si iuste tamen agetur in semel pfinit. secundum mentem Bal. in. ibi. vbi Erque d princeps de plenitudine potestatis, possit aliquare et. a fine causa suis futuri fideicommissi, ex testamento volunt Alexand. consilio secundo primo volumine incipit visis codicillis, et limitant ut dicent ut alem acquisitionem ex testamento esse de iure civili. Lege obtenue. ff. de verborum significatione. & notatur in lege prima. ff. de acquirendo. domi. & nitum ibi respondere ad dicta Bartolus in dict. l. interdum. & idem volunt consilendo idem Alexand. consilio 94 cit. d. volumi. vbi ad fin. se refert ad dictam dict. consilio secundo testamento fuisse iudicium. & fine istud vlinam videtur de iure civili: sed primum tutius & æquius, & consentit principis fabrae ne sine causa voluntates defunctorum subvertantur. Et tamen ita hoc pulchrum dubium: quidnile qui secundum materiam rei vinos potest ad nutum illam revocare, qui tamen non revocavit, sinô cum testamento confirmavit an tunc videatur mutata habere ex testamento & non ex illi positione inter vinos? Bartolus in. lege. posti legatum. 3. fina. ff. de hi. qui ut vi indig. vult quod Iaber ex testamento, videbi & cogitasse hoc. si vero maiorata sunt privata à regi licentia, & facultate vel quia facta fuit de legitimis filiorum, in quibus rescripto principis fuit erant gravati. tunc videtur quod respondere contrariam illum maiorata, in qua vocati sunt masculi descendentes ex masculis, & adunitere fœminas vel descendentes ex fœminis, quod probatur ex his, quæ not. Baldus in lege. qui separatis. colum. sexta. C. vt debo. vbi ait et quod speciale est in principe, quod possit revocare suum primilegium, sine causa etiam in ex eo alicui ius quæsitum, & falsum hoc procedere respectu eorum, quibus non eius adhuc ius est ita acquisitum: quia non cessat dies seu delationem nisi ex iuxta notata per Abb. in capitu. nouit. de iudi. vbi dicit, quod quando pulleginum principis obstum lubdito, habet actio fin est ius respectu eorum, aut personarum, tunc tale priuilegium, istum quoad futuros actus & personas, est revocabile ab ipso principe: sic etiam dicebat Paulus de Castro in lege. rescriptum. C. de precib. imperat. offerend. quod sacrilegi modo permittitur principi revocatio rerum. Ecclesiarum, quam alterum rerum. quas habet ex subditis citra dictam iniquam & calumpnia principis, & quando principes ex voluntate sua sine causa, quod alicui ius quæratur suum ius ipsum sola voluntate potest auferre. vt elegantet decidit Angelus in lege Lucius ff. de evictio. & ideo secundum eum potest Imperator auferre sine causa rem acquisitam ex prescriptione, vel vsucapione: quia talis modus acquirendi. inducitus sunt ab eo. Iaber rol. it Baldus in lege. final. penultima rol. 11. versicu. sed in mediate oppono. C. sentem rescriptum non posse. vbi dicit, quod quædam sunt, quæ quis potest acquirere etiâ cõtra principis voluntatem: quia acquiruntur de iure gentium, sicut dominia, & illa non possunt auferi sine causa secusin his, quæ sunt de iure civili, vt iudicia & sententiæ & licet illa conclusio potest habere aliquid difficultatis, postquam dominium est perfecte acquisitum: tamen clarissimum est quando lex, vel princeps dedit modum acquirendi dominium & ipsum modum tollit principes sine causa, ant equain quos dominium acquisiuit, velut in, tollit venenum bibit absinthe tatio ius adeundi, quod est de iure civili. d. lege. obtenue ff. de verborum significatione. vt tradit Felinusi in dicto cap. qu in ecclesiarum. colum. 18. versicu. 5. declaratio. Præterea in casu isto principi non autem de directo ius alicui competens sed potius pioc. dit remouendo obstaculum ab eo, cui tale ius potest competere, faciendo de incapace capacem: quo calu valet dispositio principis etiam sine causa, vt probatur in lege quæris. ff. de manumissis testim. ita in simili quæstione huic nolli re & quasi in eisdem terminis in materia feudali, tradit Franciscus Curtius in consilio primo posito in calce suiu tractatus feudalis. colum. 210 ad fin. Neque ad hoc obstabit quod tradit Roden cui Suarez. in disputatione sua maioratus possit in calce repetitionum. l. quoniam in prioribus. & l. posteriori iudicatum cum vult quod licet ex licentia regis bona in regia eulectu non per hoc dicitur quod bona sent à rege donata, vt sic pater in e. non habeat. fumf. uctum. nam illud procederet eo respectu, vt est quæstio sua. Sed in quæstione nostra in multum hoc est in considerationem, ex quo maioria & vincula eius totum robur acceperint à licentia regia, vt posit quod dedi per talem licentiam revocare, vel saltem modificare respectu eorum, quibus ri gore sunt lice. ita bona maioriæ sunt venuta, licet enim ita bona nimi dicantur à principe donata iuxta Ferum multa Cabonis qua libet. tamen ille modus acquisitionis, quo venit in futuros fideicommissarios, & ad maioratum vocatos vel ex donatione principis, & sic in illiant, quæ supra adduxi. & hæc procederent, quando constaret principem deplenitudine potestatis, hæc velle, & vocatis per maioriam velle facere præiudicium iuri si ellentus in dubio non ell tale de principe præsumendum per iura vulgaria in iuris communis, quam legum regia. vnde & si ex dicat, quod fœminæ & ex his descendentes admittantur, non obstante quicunque maioria aliter vocante & disponente, ut talis dispositio maioria ellet ex testamentis primorum constituentium, non sufficeret talis clausula cum princeps videatur cum hæc dicat intelligere de maioria eius authoritate rebus & firmitatem illum eni: non vero de ea quæ fine eius authoritate tenuit. Vnde si in testamento quis carens liberis disposuit facies sua maioratum de bonis suis, vel habens liberos disponas de certo bonorum clausula: absinthi operabunt ad cuessionẽ talis maioriæ, & subditutionum eius, neque in præiudicium futuri fideicommissarij, cum principis primilegium in ita sit interpretandum: vt minus iustetur legdat: quando enim primilegiũ generaliter intellectum derogaretur ius alicuius certi reducitur ad ius communeetiam eo calu, quo ita reducitur in hi operaretur. vt est text. in. l. si quando & ibi declarat Bal. in principio. C. de in offic. testa. & bene consent, quod generalis dispositionem referitur ad ea, quæ pendet ex testamento. vt not. gl. & ibi docto. in. l. tres fratres. ff. de pacti. Bar. in. l. qui Romæ. 5. duo fratres. ff. de verbo. obli. & videtur te qui ipi principem esse informatum de cõtentis in testamentis, talibus. I. de his. & I. non est serendus. ff. de transactio, & ideo Socinus consil. 182. in 2. volumine. consulit non valere laudum super certo legato cuiusdam testamenti, non obstante quod in compromisso per verba generalia videretur etiam comprehendi: quia fuit factum mentio de relictum testamento & cum illis cum sint verba generalia, & quæ non inferunt certam notitiam & cognitionẽ, prout dicit Bald in dict. l. de hi. in secunda lectura. & etiam Ange. per tex. ibi in l. generaliter. C. de non numera. pecu. & l. 14 ff. de opto legatum o & quod requiratur citatio subditum vel fideicommissarij habentis ius in spe, quando princeps tali fa fecit, consulit Ancharan consil. 427 & Phillip. Decius consil. 184. vbi plura refert. col. 5. versu 3. columnis opinio & Sosin. consil. 246. col 4 & 5. in 2. volu. licet hoc dictum forte non procederet, vbi materia est talis, in qua princeps potest præiudicare ex illi nuto. & constat quod vult præiudicare vt tradit dictus Curtius in. d. consil. columna. 11. & 13. videatur ibi per cos plura referetes. & in casibus in quibus dixi principem posse tollere ius futuri fideicommissi, & quod in maioria aliter deferatur ab eo tunc apud illum cui principi vult quod bona deveniant conieni vt bona maioria, vel vt libertas & videtur quod debeant venire in te maioria, pio quo facit bonum rex. & quæ ibi notat Ioa. de Platea in. l. 2. C. de fundis rei publicæ. lib. 11. ¶ Quid autem retento eodẽ themate, si quis habet maioria, cui licentia publicata fuit, & cũ tali vinculo & cõditione, & si possit esse talis maioriæ cõmittere crimen, & læse maiestatis, bõa maioria nõ cõfiscarent, & ita

29. quæst.

30. quæst.

iuria transeant in sequentem vocatum, quia postea ex facultate regia [illegible] bona quæ ex bonis maioriæ, & eadem facultate fecit de talib' bonis filiis bona in alura, & alios, qui non vocabantur per maioriam antiquam, sub aliquibus pactis & conditionibus & signanter [illegible], quod si possessor talis nouæ maioriæ committeret crimen læsæ maiestatis bona talis maioriæ perderet, neque ad tentur in tali casu disposuit in quem transi remanendo [illegible] rogo, qui possidebat talem nouæ maioriam, commisit crimen læsæ maiestatis, & sic perdidit. Illa bona an confiscabuntur regi vel redire debeant in primam maioriam, dubium est notabile. & videtur quod non confiscentur, sed redeant ad primam maioriam, per id q̃ in fortiori b' ter minis notat Bald. in ca. si dubii de offic. lega. versi. pone papa, vbi pro ut questionem in hac re vel ha, quæ papa concessit mihi quoddam castrum sub quibusdam conditionibus, quibus non seruatis castrum debet reuerti ad papam: idcirco ego mihi curatem, sub qua est illud castrum cum omnibus castris suis dedi ego feci contra dictas conditiones, papa dicit castrum ad se reuertum: ego dico ad me pertinere tanquam partem ciuitatis dictæ ciuitatem quod perdo inspecta specie arg. ff. de acqu. rer. domi. l. quidam. & ff. de seruitu. vrba prædio l. si domus cum illi. Nque obstat q̃ species derogat generi: quia verum est, quando genus venit ante plastice, vt notatur in l. quæsitum §. pen. ff. de fund. instru. modo quæro quid in diuersis personis, si castrum erat concessum Triomnine ciuitati cum filio dilrictu cõcedetur Seio & videtur dicendum, q̃ extensio sitio, ex sua concessione, acquirit Seio ex huiusmodi apte generali vt. ff. communia prædiorum, l. in vendimione & ff. de iure dotium. l. si proprietati. dicit. l. quod si ab specie, prius est mihi oandum, post ea veniendum ad genus. C. de pigno. l. 2. quæ non est alibi. In contrarium videtur nam lege cauetur q̃ si capitaneus concessit alicui vnum, mansum in feudum: dein de vendidit ciuitatem, illud mansum non venit in concessione generali, tanquam exceptum a ciuitate per specialem promentionem vt in cap. quidam capitaneus. de capitaneis qui cur. vendi. solutio illud ideo: quia nomine ciuitatis non continentur feuda sed nomine ciuitatis bene continentur castra, saluo iure alterius rem autem illud ius deficiat consolidatur vniuersitati suæ. & idem forte est in feudis per dict. l. si proprietati. sic videbatur dicendum, in prædicta quæstione quod cum iui secundæ maioriæ deficiat consolidetur primæ maioriæ vniuersali. Præterea ita rarex volunt, quod ista bona extraherentur, à prima maioria, vt remanerent in secunda: qua cessante non videtur quod aliquid voluit agere contra primam maioriam, & rebus sic stantibus sic fit, cet stante secunda maioria, videtur dispensare contra primam, non illa cessante. l. quod seruus. ff. de condict. ob caus. & quæ tradit late Socinus. 3. volu. consi. 58. & Alex. in consil. 72. col. fin. tertio volu. facit enim quod habetur in. l. sicut. §. illud videtur. ff. quib. mod. pignus, vel hypothe solu. & l. etiam cum. l. iubemus. C. ad Velleia. & facit optime. l. proponebatur. & l. filius familias. & l. hæreditate. §. pater cum sequenti. ff. de Castren. pecul. In contrarium tamen facit: quia iam ista bona desierunt esse primæ maioriæ ex facultate regia, & transierunt in aliam personam, vnde iam non sunt reliquiæ primæ maioriæ. l. pater filium. §. quindecim. ff. de legat. tertio. & in simili ita bonus in fundo, qui semel exiuit de familia, desinit esse patrimonia his mutatione personæ argumen. l. gente in fi. ff. de acquirend. hære. & refacta amissibili ex crimine læsæ maiestatis, semper est amissibilis, vel alias in refacta alienabili semper est alienabilis vt in dict. §. quinde cim. & facit etiam quod habetur in. l. si quis ædes. ff. de seruitu. vrbano. prædio. Item medii successores immutant rei qualitatem. l. Paulus. §. fina ff. de acquirend. hæredi. l. licitatio. §. mercatores ff. de publica. & l. si aut a. C. de donatio. l. 1. C. de imponen. lucrat. descript. lib. 10. Bald. de eo qui sibi vel hæredib. suis in princip. ad de bonum & singularem casum in. l. si in legatum. §. si domus. ff. de leg. primo. dibi atti ea domo destructa. &c. & quod ibi Paul. de Castr. notat in fin. Per quem text. etiam inferens ad quæstionem, quod si pater habens maioriam antiquam, impetrauit a principe licentiam extrahendi aba aliqua bona, & constituendi ex eis maioriam in filium secundum, & ita fecit, quod mortuo secundo filio in vita patris, non reuertuntur bona illa in primam maioriam, etiam si constaret de voluntate patris, quod reuerterentur: quia cum talis bona voluntate, vt reuerterentur, debebat etiam concurrere licentia regis necessaria. facit. l. quædam. ff. de mi codicillo. si tamen esset casus in quo facultas regis in hoc non esset necessaria, sufficeret voluntas patris, per text. in dicto. §. fidomus in fin. & ista partem cederem de iure veriorem, nisi ex aliquibus aliis coniecturis, constaret principem voluisse desidente secunda maioria, quod bona redirent ad primam, vt in casu fuit, quod descendentibus vocatis in secunda, bona redirent ad primam, vel alias de tali voluntate constaret: & in facultate regia non exprimeretur, quòd bona ex crimine læsæ maiestatis confiscarentur, quia tunc in certis non esset opus coniecturis, l. continu'. §. cum ita ff. de verbo. obli. tu quando casus occurrat iamus cõsidera quia quæstio est notabilis. ¶ Pone etiam q̃ contra tenorem maioriæ vocantur in defectum masculorum, quendam transuersalem, exclusa filia fœmina, rex dispensauit, vt possessor daret maioriam filiæ, & eius descendentibus comparet modo non ille primo loco vocatus sed sequentes vocati, & dicunt regem illis non prouidisse. vnde petunt maioriam, an possint? & videtur q̃ non per text. valde notabilem in. l. 1. §. fina. ff. de assignan. libert. Bart. in. l. 1. §. Papen ff. de cõfiugen. cum cinãci libe. quis. quod de plano proiecdit, fuisse cui maioria deferebatur, esset viuus tempore, quo defertur: secus videtur si esset mortuus.

Quæstio.

a ¶ *Hermanos*. Concord. cũ aut he de hæred. ab intest. veniend. §. 1. colla. 9 3

b ¶ *el fijo y el nieto*. Et non corrumpitur gradus. sed repræsentant nãne 4 posing redit in locum sui patris. secũdum Bal. in l. si. & in. l. quibus. C. de secũ. nupt. vnde & si filia cauetur statuto, q̃ filia dotata existentibus bonis masculis, nõ succedant sed quod ipsi filii hereditatem possideant nõ præfertur filius nepotis ex alio filio præmortuo. secũdum Bal. in. d. l. in quibus. ver. & prædicta facunt ad quæstionem.

c ¶ *Igualmente*. Adde. §. cum filius. instit. de hæredib. quæ ab intesta. deferuntur. &. l. 3. C. de suis & legitim. hæredi. 5

d ¶ *El tio es mas propinco*. Vt in. l. 1. §. proximus. &. §. gradatim. ff. vnde 6 cogna. §. si plures. instit. de agnato. successio.

e ¶ *Ningun pariente de los descendientes*. Ex hoc verbo probatur, quod in 7 linea descendentium datur ius libere ex descendentibus hoc primo legitimi repræsentationis in successione ascendentium, neque gradus est limitatus. & id videtur probari in authen. de iure ab intest. veniẽ. §. 1. & ita tenet Saly. in authe. post fratres. ad fi. C. de legitim. hæred. Ang. tamen de Arct. in. §. cum filius instit. de hæreditatibus quæ ab intesta deferunt. vub quod illa repræsentatio non transeat vltra pronepotem per text. ibi. & allegatis velle Bart. in. l. 1. §. si quis. ff. de suis. & legitim hæred. sed Bart. non limitat, vt non transeat vltra pronepotem sed vult prone potem includi, si ergo agatur de hæreditate proaui, & sic nepos ex vno filio & pronepos ex nepote ex alio filio, succedunt pariter nepos & pronepos. per text. hic & ex. expressum in dict. §. cum filius. quicquid dixerit hic Monialaus. & Ioann. Fab. in dict. §. cum filii?. si tamen ad hæreditatem proaui vellet concurrere pronepos cum filio sui proaui, an posset in illo casu & videbatur quod non: quia esset dicere quod repræsentaret personam sui aui non sui patris, & leges dicunt personam patris repræsentare. in contrarium tamen videtur text. in ista l. pari tanum, cum dicit ningun descendiente. & sic vult quod quocunque gradu sit descendens ex filio præmortuo concurrat cũ alio filio defuncti. hoc etiam expressus probatur in. d. auth. & d. §. ibi cum dicit sic tamen, vt si quem horum descendentium filios relinquentem mori contigerit illius filios, aut filias, aut alios descendentes in proprij parentis loco succedere siue sub potestate defuncti, siue sub potestate illi mueniantur tantam de hæreditate moriemis accipere ei partem, quantiunque fini, quantam eorũ patens si viueret habuisset. cum ergo dicit, aut filios descendentes: & cum dicit quantam eorum patris. &c. & cum dicit in proprij parentis loco est text. expressus pro hoc, parentes enim dicuntur etiam vique ad tritauum. vt in. l. iunt consultus §. parentes. ff. de gradib. seu in infinitum. vt in. l. quique litigandi §. parentes ff. de in ius voc. si enim ita. o est lui ius repræsentationis quia proximo in gradu in illa linea descendentium respectu successionis ascendentium, non consideratur, illa ratio

ita statuit ratio pronepote concurrente cum filio, sicut & in nepote, bene etiam confertur hoc. l. Tauri. 40. cum disponit filium seu nepotem, seu aliam descendentem ex filio primogenito, præsentem in successione maioriæ filio secundo possessoris maioriæ: & sic pronepos vel abnepos excludet à maioria parruum magnum, & si in maioria excludit in successione hæreditatis ab intestato, concurrere cũ omnia hæc statuãtur ex vi præsentationis: quæ tu bene nota: quia Montalanus hic aliter decidit, dicens quæstionem istam disputatam fuisse in cancellaria, & cõclusum fuisse per famosos doctores, quod si agatur de hæreditate proaui, tunc licet nepos repræsentet personam patris, quoad hæreditatem proaui, non tamẽ quoad hæreditatem proaui, stante filio dicti proaui, vt tali casu non extendatur repræsentatio ad pronepotes: tu vero tene firmiter contrarium per supradicta. Et in hanc sententiam, iquam ego teneo, videtur inclinare Azo in summa in authen. de hæredi. ab intestata venie. in principio, vbi ponit hæc verba. adeo autem liberos vocat, vt si ex vno filio præmortuo, sit nepos vel pronepos, vna cum alio defuncti filio vocetur & aduerte quod ista repræsentatio tunc habet locum, quando succeditur titulo hæreditario, & successione legali ab intestato: & secus esset in agetur ex fideicommisso ex dispositione testatoris nã tunc non esset locus huic repræsentationi vt tradit Bal. in. l. cum ita legatum. §. in fideicommisso. ff. de lega. 2. & plenè Decius, quẽ vide consi. 1. nu. 4. & 5. qui alios refert & in consi. 412. quod tu bene nota, quia Joã. de Imo. per gl. hi cõtrarium voluit in. d. §. in fideicõmisso & procede tei opinio Joã. de Imo. post glo. quando testator ad æquasset successionem abs fideicommissi successioni ab intestato, prout tradit idem Decius consi. 79. columna. 2. procederet etiam dicta opinio gl. & Joã. de Imo quando agretur de fideicommisso inter trãsuersales & secus esset, si agretur inter descendentes respectu fideicommissi relicti ab aliquo ex ascendentibus nam tunc idem esset in fideicommisso, quod in hæreditate vt tradit idem Decius consi. 417. incipit in casu proposito. & sic erit extensio ad istam. l. partit. quam vt procedat & si agatur de successione fideicommissi. procederet ec etiam quando agretur de successione patris in nam tunc etiam admitteretur repræsentatio in filijs aliis succedentibus eum patruo in fideicommisso pronouulcidẽ Decius. d. consi. 417. dicens quid quod consulit consi. 1. fuit cum agretur de successione patris magni, vbi non datur ista repræsentatio & sic in effectu illa limitato potius est extensio ad istam. l. vt scilicet vbi cumque admittatur repræsentatio habeat locum etiam si succedatur ex fideicommisso nam cum tta sic dicitur, verba testatoris, secundum dispositionem iuris debent interpretari. secũdum Bald. in. l. pro debus. C. de iure pube & alijs substit & in. l. 2. in fi. C. de cõdito. insert. l. si duo & ib Bald. ff de acquirend. hæredi. Sed aduerte, q cum succedatur ex fideicommisso, videtur succedi primo disponenti. vt. l. eo hæredi. §. cũ filia. ff de vulg. & pupil. vnde esi respectu illius de iure non procederet repræsentatio, licet procederet respectu vtcini descẽdentis non procedet repræsentatio per adducta per Decium in dictis consiliis. Aduerte etiã quia in linea ascendentium, cum agitur de successione descendẽtium, non est locus tali repræsentationi: eum natura repugnet. vt in dict. authen. de hæredi. ab intesta. venien. §. consequens. colla. 9. & tradit Salyce. in authẽ. defuncto. C. ad Tertull. & in authen. post fratres C. de legit. hæredi. hæc etiam repræsentatio in linea vel gradu collaterali tunc cum agitur de successione collaterali, datur solum filijs fratrũ & nõ vlteriori. vt in. l. infra eo. & in. d. authen de hæredib. ab intest. venien. §. sic igitur. in versi. huiusmodi.

Iunon recognoscit. l. 5. titu. 7. li. 5.

todos heredaran en logar del padre cõcletio, e auran aquella parte[a] de los bienes del auuelo, que aurian el padre dellos si biuiesse. E si alguno muriesse sin testamẽto, e fincasse vn nieto de vn su fijo, q̃ fuesse ya muerto e de otro fijo que fuesse ya finado, le fincassen tres nietos o mas: este vno solo, tanta parte auria en la herdad del auuelo, como todos los otros[b] sus primos, porque pocos o muchos q̃ sean fincan en logar de su padre, e heredan todo lo que heredaria si biuiesse.

¶ *Ley. IIII. Como los padres e los auuelos pueden heredar los bienes de sus fijos, e de sus nietos, quando mueren sin testamento.*

Segund el curso de natura e la voluntad de los padres, deuen heredar los fijos los bienes dellos, dexando los en su logar despues de su muerte: mas porque acaesce a las vegadas, que los fijos mueren ante que los padres e los auuelos. E porende, pues que en la ley ante desta, mostramos de la herencia, que ganan los fijos, o los nietos, quando sus maiorales mueren ante dellos cõuiene que digamos, como de uẽ heredar los ascendientes, a aquellos que descẽdieron dellos, e dezimos, que quando acaesciere que el fijo muera sin testamento, non dexãdo fijo, nin nieto q̃ heredasse lo suyo: nin auiendo hermano, nin hermana: que estõce el padre e la madre[c] deuẽ heredar egualmẽte[d] todos los bienes de su fijo. E si hermanos onie

in dict. §. cum sitis. inst. de hæredi. qua. ab intest. defer. & in. §. 1. in authen. de hæred. ab intest. venien. colla. 9. de quib̃ rũ bus sumptum est ista lex.

b ¶ *Como deuedan los otros.* Concord. cum. l. secunda. C. de suis & legit. hæredi. sed ad idem litis pronepotibus diuersorum nepotum, vt succedant proauo in stirpem, & non in capita, sicut succedũt nepotes diuersorum filiorũ. Albericus disputat in. d. §. & refert Albe. Papien. tenuisse, quod pronepotes mũtec se succedant in capita, & illa. l. 2. de jueris de nepotibus non extendatur ad pronepotes: cum enim non succedant nunc cum patruo in gradu, intrantes locum parentum, nunquam si nunc vocentur in capita, & non in stirpes, sicut esset quando concurrerent cum proximioribus quia tunc licet faueatur in vno gratiam in alio, vel sicut successio sit in stirpem & non in capita, quæ ratio cessat, quando solum succedunt inter se. Albericus tamen hic dicit, quod ceri opinionem sibi videri, q etiam pronepotes succedat proauo in stirpes, sicut successissent patres eorum, in quorum locum succedunt. Quid autem si nepotes, vel pronepotes vocarentur per ali quod fideicommissum, & sic ex dispositione testatoris seu extinstitutione, vel substitutione, an tunc succederia in stirpem, vel in capita? vide per Decium consi. 412. vbi eleganter eos. vbi concludit, q tunc vocentur in capita. vide sibi per eum.

¶ *Lex. IIII.*

Mortuo descendente sine liberis, succedunt ei pater & mater vna cum fratribus defuncti per capita: & si fratres nõ habet, succedunt parentes his deficientibus, adiuncta tui aui ex vtroque parente & tantũ habebit vnus auus si est solus ex vna parte, quantum duo ex alia: & ascendences cum fratribus succedunt per capita: & idem de filijs fratrum. hoc dicit.

c ¶ *El padre e la madre.* Concord. cum authen. defuncto. C. ad Tertul. & 1 cum authen. de hæredib. ab intestata venien. §. consequens. colla. 9. nota tamen quod in maioria filij non succedit pater, quia maioria respicit lineam descendentem sicut & feudum vel emphyteosis ecclesiastica. Bal. in authen. defuncto. C. ad Tertul. qui licet loquatur in feudo eadẽ ratio est in maioria.

d ¶ *Egualmente.* Non ergo fiet distinctio bonorum, vt acquisita, a patre, vel paris causa patri deferantur: matri verò acquisita ex parte matris, vel eius causa prout distinguit Bartol in authen. 1 taque. C. cõmunia de successio. per text. quem dicit singularem in. l. quod scilis. C. de bonis quæ liber. cui sententiæ quamplures doctores adhæserunt: tamen communior opinio videatur. vt tradit Andr. Tiraquellus. de retractu legali. §. 4. numero. 32. dicens hanc opinionem receptam esse apud Gallos, & probatur hæc opinio 1 in titul. sexto. libro tertio. Nõ est in foro. II. contra dictum Bartol tamen tenet Bal in dict. authen. defun non. recocto. vbi ettã Salycet. Petrus, & Cynus in. d. authẽ. itaque & Cotne' pilati. in. d. auchent. defuncto & plerique alij etiam relati à Tiraquella. vbi supra. & hanc dicit esse communem opinionem Bal. cõsi. 31. volumi. 2. & istam opinionem approbat. l. ista parti carissimum dicit egualmente todos los bienes del hijo & ettã. l. 6. in ordina. Tauri. vnde. l. fort nõ pto. In non recedet enim in his locis, vbi fuerit vsu recepta, prout dicit dicta lex sexta. neque hoc limitat ment in lucris nuptialibus, iuxta dispositionem. l. secũdæ. C. de bonis quæ liber. prout & Bald. limitabat in dict. l. quod scilis cum ex dispositione huius 1 & dict. 1 6. nulla sit facienda distinctio eorum cuiuscunque qualitatis sint bona, & procedat istarum legum dispositio.

tit. 8 li. 5.

8 a ¶ *Aquella parte.* Succedunt enim in stirpes, non in capita, vt hic, & in authen. de hæredib. ab intest. venien. colla. 9. de quib̃ rũ bus sumptum est ista lex.

Ellos

se, estonce deuẽ ellos[a] cõ el padre, e cõ la madre partirlo por cabeças. E maguer o uiesse auuelo, o auuela, [b] nõ heredara nin guno dellos ninguna cosa, en los bienes de tal defuncto. Mas si aq̃l q̃ muriesse sin testamento, nõ dexasse heredero ningu no, que descẽdiesse del, [c] nin ouiesse her mano, [d] nin hermana, nin padre, nin ma dre, si ouiere auuelos, quier sean de parte de su padre, quier de parte de su madre, ellos heredarã egualmẽte todos los bie nes de su nieto. E si por auẽtura, de parte de su padre, o de su madre, ouiere vn auuello solo, e dela otra dos, estõce, aq̃l so lo saura la meytad de todos los bienes, e los dos q̃ fuessen de la otra parte, aurã la otra meytad. E si acaesciere, que este q̃ assi fino auia auuelos, e hermanos, q̃ per tenezcan de padre, e de madre ẽ estonce heredaran todos los bienes que finearõ del, partiendo los entresi por cabeças e gualmente. E esso mismo seria, si el fina do dexasse fijos de tales hermanos.[h]

¶ *Ley. V. Como los hermanos e los otros parẽtes dela liña de trauiesso se puedẽ heredar los vnos e los otros, quando muerẽ sin testamẽto.*

Asta aqui mostramos en q̃ ma nera los ascẽdiẽtes, e los descẽ dientes deuen heredar entresi, quando alguno dellos muriere sin testa mẽto. E agora q̃remos dezir, como pue den heredar entresi, los que son dela liña dicha de trauiesso, assi como los herma nos, e los tios, a los otros parientes que son en aquella mesma liña, muriendo al guno dellos sin testamento. E dezimos, que si alguno que assi muriesse sin testa mento, non ouiesse de los parientes que suben, o descendẽ por la liña derecha, e ouiesse hermano, o hermana[i] de padre o de madre, e sobrino fijo de tal herma no, o de tal hermana que fuesse ya muer ta, que el hermano, e el sobrino heredarã los bienes de tal defuncto e gualmẽte, e maguer seã los sobrinos dos, o tres, na scidos de vn hermano, o de hermana, nõ aurãmas de la meytad[k] dela herẽdad, e partir la hã ellos ẽtresi por cabeças segual mente. Mas si este que muriesse sin testa mento non auiẽdo ascendiẽtes, nin descẽdiẽtes, ouiesse sobrinos de dos hermanos de parte de su padre, o de su madre e fuessen los hermanos amos muertos heredaran los sobrinos los bienes de su tio, e partir los an entresi por cabeças[l] egualmẽte. E sobre todo dezimos, que si este q̃ assi muriesse, ouiesse otros her manos que non le pertenesciessen, sinõ de parte de su madre, o de su padre, que estos, nin los fijos dellos, non deuen auer herencia del finado, [m] con los hermanos que le pertenescẽ de parte de pa dre e madre, nin cõ los fijos dellos, si los padres fuessen muertos.

a ¶ *Deuen elles.* Hoc hodie corrigitur in regno. per. l. 7. in ordina. Tauri, qua cauetur q̃ fratres defuncti nõ concurrant cum patribus, vel alijs ascendentibus defuncti.

b ¶ *O auuela.* Habes hic, q̃ etiam si pater sit constitutus sub auij potestate, succedit filio ab intestato, exclusa auo paterno. Adde l. q̃ loris. C. de bon. quæ filiber. & text. in auten. defuncto. C. ad tertull. & in corpore vnde sumitur. colligetiam q̃ mater excludit auũ ex partoruũ, & sic correcta est dispositio. l. quisimũ. §. fi. ff. ad tertul. cũ neq; pater per ratur matri in successione filij intestati, vt hic, & in dic. §. consequens. & auten. defuncto, per quas correcta fuit. d. §. obijciuntur. ff. ad orfícia. & l. 2 C ad tertull & §. ferũtur. in l. de senat. consul. tertull colligetiam hic, q̃ si defuncto filio superfit mater vel pater, & etiã auus q̃ excludit auus, etiã si filius talis aui parevel mater defuncti prædecesserit viuo auo nõ enim auus ingreditur locũ filij, vt dixi supra eo. l. 3. & not. glos in. d. authẽ. defuncto.

§ c ¶ *Descendiesse del.* Descendentes nim excluderent ascendentes, vt hic & in auten. in successione. C de suis & legiti. hæredi. l 6. in ordi. Tau.

¶ *Hermano.* Vult q̃ habeat fratrem vel sororem vtrũq; cõiunctos, q̃ excluderent tales fratres auum, vel auiam, cuius contrarium tenet glos. Bart. & alij docto. communiter in d. auten. defuncto. & contra ma opinio, quẽ ibi recitauri in glos. super verb proximus. videtur approbat hic, quam etiam tenebat Iacob de Bellouis. in auten. de hære. ab intestat venien. §. si vero. hodie tamen non repellerẽtur, imo nec cõ currerent cum auo vel auia, vtin dict. l. 7. in ordi. Tauri. vide que dico infra eo. in gl. pen.

¶ *Egualmente.* Medietatem habebunt auus & auia paterni, & aliam medietatem auus & auia materni non defuncto vtrum bona peruenerint ex linea paterna vel materna, vt dixi supra in glo. 2 in fi. l. & tradit Salyc. in auten. itaq; C. communia de successio. si vero tãtũ super sint auus & auia paterni vel materni divident etiam æqualiter, vt hic, & in d. § consequens. & auten. defuncto.

§ f ¶ *Aquel fijo.* Et sic isto casu fit distributio in stirpem, & non in capita. Idem habetur in d. authen. vbi gl. & communiter docti.

¶ *De madre.* Concordat hæc. l. cum opinione glos. & docto. in dict. authen. defuncto. vt etiam fratres vtrũque coniuncti nõ excludant auum vel auiam, sed concurrant, hocie verò neq; concurrẽt, vt in dic. l. 7. in ordina. Tauri, & in. l. 1. tit. 6. lib. 3. for. Il.

¶ *Hermano.* Concordat cum autẽ. vt fratrum filij. § fi. colla. 8. hodie seruatur quod habetur in dict. l. 7. in ordina. Tauri.

¶ *Lex. V.*

§ g Ad successionem fratris vocãtur fratres vnà cum filijs fratrũ præmortuorum in stirpem, sed si nemo fratrum viuit, succedunt fratres filij per capita, sed ratrũ quam filijs fratrum, præferuntur fratres ex vtroq; parente coniuncti defuncto, aut eorum filij. h. d.

i ¶ *O hermana.* Fratres vtrũq; coniuncti sunt, qui in successione ab intestato vocantur ad successionem fratris primo loco vt hic. & in auten. cessante. C de legiti. hæredi. in patruis tũ succedentibus nepotes, seu sobrino sororis non conferuntur ibi duplex cõiunctio, sed admittũtur pariter sine esse nnt coniuncti patri nepotes eo tum fratri ex vtroq; latere, sic ex vno tãtũ, vt tradit Bart. in l. post cõsanguineos §. q̃ aui ff. de liis & legi. hæred. hæc nã qua. coniunctio cõsiderãtur tũ tum ratione successionis fratris, vel patruis vt in autẽ. de consanguine. & vterin. fratri ad fin. colla. 7.

k ¶ *De la meytad.* Concordat cum dict. auten. cessante. & cum l. ii. in ordina. Tauri, sed quid si fratres vtrũq; coniunctus repudiet hæreditatem, quia tamen habet filium, vel filios, an pars repudiata accresceret nepotibus seu filijs sui fratris adeuntibus, vel an filij repudiantis aliquid habebunt? videpet Salycet. in dicta authẽtica. post fratres. la primera vbi tenet quod non accresceat, sed etiam filij repudiantis cum illis succedant, cuius contrariũ tenuit ibi Corneus. vide ibi per eos, & opinio Salycet. videtur æquior, & probabilior.

l ¶ *Por cabeças.* Approbat opinionem Azo. C. de legiti. hære. in summa. quamquam tenuit glos. in. § hoc etiam instit. de legiti. agna. successio. glos. tanten in. d. auten. cessante tenuit cõtrariam opinionem, imo q̃ admittere etur in stirpes, & in l. legis duodecim tabularum. C. de suis & legiti. hæredi. Bartol. in. l. post consanguineos. § hæc hæreditas. ff. de suis & legiti. hæredi. & cõmuniter docti or. in dicta authentica. cessante, & hanc dicit communem esse opinionem Nico. de Vbaldis in tractatu. de successio. ab intest 3 parte. 6. o. 1. opinionem tamẽ Azo. tenet Bal. & Saly c. in. il authen. cessante. Tu tenemẽ tiste d. patruum hoc decidentem & opinionem Azo. approbantem, vt quãdo filij fratrum solum inter se succedunt, & non cum patruo diuiso fiat in capita, & non in stirpes. Quid autem si agatur, de successione feudi? vide per Bald. in capitulo primo. §. item quia de his qui feud. dar. possunt. & in capitulo primo in principio. de successio feud. & in versiru. his verò. de successio fratrum. & in capitulo vnico. de natu succesio. feud. & per Alexandr. consilio. 55. columna octaua, & nona, volendire quarto.

m ¶ *Del finado.* Concordat cũ dicta authentica, cessante. C. de legiti. hæred. & authen. itaq; C. cõmunia de successio. qd autẽ si nõ agereturde

Partida. vj.

In nouarec. est. l. 2. tit. 8. libro. 5.

Et in nouarec. est. c. d. l. 4. tit. 8. lib. 5.

Et in nouarec. in. g. d. l. 4. tit. 8. lib. 5. Et in d. l. 4. nouar. h recepti.

In nouarec. est. l. 5. tit. 5. libro. 5.

hæredi eatre fratris, sed de substitutione fideicommissaria, in qua testator vocauit filios suos, qui erant ex diuersis nuptiis, an præferantur vtrinq; coniunctis, an cuius ex vnolatere tantum? & dicendum est quod non: cum extrahi substitutione fideicommissaria non succedatur fratrati, sed testaria, vt l. cohæredi §. cum filiæ ff. de vulg. & pupill. & quatenus ad ipsum testatorem omnes filij sunt æquales, licet, per eas ex diuersis nuptiis: & sic omnes æqualiter admittentur, vt decidit Bartol. in l. Lucius col. fi. pe. q. ff. de vulga. & pupil. versi. quæro quidã habens duos filios, & probatur in d. fin. ff. ad Trebell. & tradit Decius consq. 4. incipit in casu proposito. & adde Bald. in. l. in testamento. col. 4. versicu. quæritur. C. de test. milit. & Alexã. consi. 30. a vol. incipiens vso testamento. Item in Baronia vel feudo non considerabitur an aliquis fratrum vtrinq; coniunctus, sed an sit communis ex illis parentes quæ sunt in deferunt videpertinaldi. in l. a C. de suis & legit. hæred. Eandem videtur dicendum in materiis ex quo interesse ad pupillorum, quæ similiter quæ habet matrimonium habitã. filium ex primo viro cum quo matrimonium contraxit si forte pereat ille vir mutus bellis. & fit ortasuia quod illi matrimonius fuerit. Iste mulier contraxerit cum secundo viro ex quo etiam habuit filium & demum reuertitur primo suo viro ex quo habuit tertium filium quod si moriatur illa mulier successerit filium eius maior qui postea decessit sine liberis qui maior debet ex filio secundo hæc non lit. Iter vtrinq; ex nimium filius illi maioris decedentis & non tertium filio licet fuerit fratri vtrinq; coniunctus.

¶ *Ley. VI.*

Si defunctus habet fratrem ex parte patris, & alium ex parte matris: qui illi ex communi succedit in omnis quæ ex linea sua peruenerunt defuncto: in abunde autem quæ illis succedunt æqualiter fratre vero non existente, succedet proprinquior consanguineus vsque ad decimum gradum quibus non existentibus, succedit coniunx. & in non sit coniunx, hæreditas fiscus. d

a ¶ *De parte de su padre.* Sequitur dictum glossin. d. auten. post fratres ia primera. C. de legi. hæredib. per. l. de emancipatis. C. eo. & d. fin. Azo. C. eo. in summa. & glos. in auten. itaque. C. communia. de succes. & idem quod hic disponitur in fratribus, eiusdem filijs fratrum, leuandum Matheslil. in tracta. de successio. ab intestato in versicu. 3. articulus principalis pertext. in auten. de hæred. ab intestat. §. relinquum. & tenet etiam Angel. Aretin. in. §. si plures ad fin. inst. de legi. agna. succes. Sed quidsi concurrant tantum filius ex parte matris, & patruus ex parte patris non extant illis fratribus, neque illis fratrum ap fratrisla distinctio bonorum in successione inter eos: nõ meminit vidisse tactum & videtur quod sic ex identitate rationis, & ex æquitate. Cogita tamen, quia in contrarium facit quod lex inter istos non considerat, nisi propinquitatem gradus, vt in simili quæstione dicit Paulus de Castro, in auten. post fratres. la secunda. C. de legi. hæredib. & quia cum sint bona commixta non debet fieri distinctio bonorum, extra casum in iure expressum. Item quia respectu iste nim iam ista bona non dicuntur paterna, vel materna, pro ut dicere turi inter fratres, vel filios fratrum, qui sunt in linea descendenti à patre, vel à matre. & sic non habebit locum § excepti. l. de emanipatis C. de legiti hæredib. & pro hoc induco quod dicit Andreas de Yser. in capitulo si quis miles in versicul. & filius fratris imperator Lotharius Eugenio Papæ. column. secunda. in quæstione illa, an patruus succedat nepoti ex fratre in feudum, dicit inter alia hæc verba, constitutio etiam dilucidans lucesilosen. n. debet intelligi non enumeratis quæ tuisi intelligentur alias copiosi similitudinem vel eandem rationem & ponendo de nepote, dicta constitutio debuit patruum exprimere si fuisset intentionis suæ quod patruus succederet sicut nepos: quoniam appellatione nepotis non continetur patruus, quia sunt in distanti gradu. & sicut in nomine diferepant sic in effectu. C. de se. ipsi à nitilo l. sitãã C. de codicillis & post hæc scripta reperi Ludouic. Bolonin. in addito. ad mathesilanum in tracta. de succes. ab intest. charta 9. colũ. 1. versi. nõ sunt multi dies. dicentem, quod ista parte sic consultrin. vid. ibi per eum qui in specie tractat istionem istam & concindit quod non fiat in materteia & patruo ista distinctio bonorum.

Ley. VI.

De parte de su padre. Se quien dos hermanos fo-
bredichos los partiran egualmẽte. E so
bre todo esto dezimos, que si alguno
muriesse sin testamento, que nõ ouiesse
parientes, de los que subieno descendẽ
por la liña derecha, nin ouiesse her-
mano, nin sobrino, fijo de su hermano,
que destos adelãte, d el pariente q̃ fuere
fallado que es mas cercanoe, del defun
to fasta en el dezeno grado, e esse hereda
ra todos sus bienes. E si tal pariente non
fuesse fallado E el muerto auia muger le
gitima, e quando fino heredara ella to
dos los bienes d su marido, esso mismo
dezimos del marido, h q̃ heredara los bie
nes de su muger en tal caso como este. E
si por auẽtura el que assi muriesse sin pa
rientes non fuesse casado, estõce hereda
rá todos sus bienes la camara del Rey[1].

b ¶ *Ouiere genado.* Adde dictam auten. post fratres. & ibi glo. 1. C. de legi. hæredib. sed qualiter isti solunt debita defunct: sic quod debita contracta pro bonis materinis, solunt succedentes in materinis contracta pro paternis succedentes in paternis. argu. l. si certum. §. ff. de testa. nihil quod si non apparet pro qu. bus bonis contracta, pro rata solunt, secundum Alberic. in auten. ita que. colum. 3. cõmunia de successio.

c ¶ *Non sobrino.* Iste enim excludit patruum, etiam si sint in pari gradu, vt hic. & in auten. post fratres. la primera. C. de legi. hæred. & in auten. de hæred. ab intestat. venien. §. si autem col. 9. & tenet Ioann. Faber in §. si col. 2. inst. de strui. cogna. & Salycetus in auten. post fratres. la primera. in pri. summã istum tex. & tex. ad hoc expressus est ibi gd autem est in feudo, si concurrant patruus & filius sororis mortui vide per Bald. in. c. imperator Lothia Eugenio papæ in fin. vbi dicit idem esse in feudo, quod in allodijs & a fortiori ratione quia fere contrariam feudi est, quæ spectat ascendentes. filius ergo fratris succedet in cellula fratris. sed patruus non habet aliam cellulam, nisi seipsum: & ideo filius fratris intelligitur esse proximior per fictionem, quo ad gradum, & per veritatem, quoad effectum.

d ¶ *Adelante* Nota ergo habet locum repræsentatio in successione collateralium. Item hoc filius fratris, vt hic. & in auten. post fratres. la secunda. C. de legiti. hæred. & dixi supra in l. 3.

e ¶ *Matercana.* Concordat cum d. auten. post fratres la. 2.

f ¶ *Dezeno grado.* Approbat epl. sionem Azo. C. de legiti. hæredi. in summa. column. fina. reprobua opinionem Placen. qui dicebat omnes agnatos & cognatos in infinitum debere succedere. & opinionem Azo. tenet etiam glos. in auten. de hæred. ab intestat. venien. §. si vero neq; fratres. & in auten. de successione. C. de iure & legiti. hæredi. vbi etiam Bartol. & Doct. & Iason. in l. 1. col. 2. C. vt defe. gitimi in feudorum successione. ponit gradum tantũ, & non vlterius. e. 1. §. 1. hoc autem sciendum est in qui feudum dat. post mis feudũ distribuitur nomine & titulo regni, ducatus, marchionatus, aut comitatus. nã in certis ultra est finitum gradu successionis ponitur Bal. in. c. de feud. marchi. in. §. capitanei Iason post alios. in. d. l. fi. col. 2. Decius consi. 8. qui in feudorum successione. vide l. 6. tit. 26. par. 4. & quæ ibi dixi & [illegible] titulis. & ea quæ etiam ibi dixi & qui hic cõputetur illi gradus. vide in. l. 4. tit. 6. par. 4. & adde Decium consi. 334.

g ¶ *Muger legitima* Concord. cum. l. 1. ff. vnde vir & vxor & l. 1. C. eo. 7

h ¶ *Marido.* Vt habetur simili ne in dictis legibus. 8

i ¶ *Del Rey* Concordat cum l. 1. & l. 4. C. d. bon. vacã. lib. 10. & l. 1. §. dic. ff. de iur. fisci. & in auten. de hære. & falci. §. si vero institutio. & in titul. q 9

ſunt regalia, in porte bona vacantia, in vſibus feudorum, & not. q ſi clericus non habet conſanguineos, neq; beneficium eccleſiaſticum, & decedit ab inteſtato, bona talis clerici non veniũt applicanda fiſco papæ, ſed potius debent applicari epiſcopo loci, vt iple deligenter eaſdem illas in vſum eccleſiæ vniuerſalis, non vero, vt ſibi appropriet, vt not. Abb. in capit. 2. vltimo ta. & in n. 61. ad fi. de ſucceſſi. ab inteſta.

¶ Ley. VII. En quarta parte de los bienes del marido rico puede heredar la muger ſobre ſi caſaſſe ſin dote, e non ha de que beuir.

¶ *Lex VII.*

Ad dit. C. vnde vir & vxo. cũ iuribus ſeqm.

Si matrimonium ſine dote fecerint cõtrahentes ſi mulier vt honeſtè viuat poſt mortem viri nõ habeat, ſuſtinet ipſi vito etiam liberos habentibus quarta quæ non vltra centum libras aut aſcendat, ſed ſi habet vnde viuat, non ſuccedit. l. d.

Paganos a la ſeguda los omes a las vegadas de algunas mugeres, de manera que caſan con ellas [b] ſin dote, [c] maguer ſean pobres, porende guiſada coſa e derecha es, pues que las aman, e las hõrran en ſu vida, que non finquen deſamparadas [d] a ſu muerte. E por eſta razon tuuieron por bien los ſabios antiguos, que ſi el marido non dexaſſe a tal muger en q̃ pudieſſe bien, e honeſtamẽte beuir, nin ella lo ouieſſe de lo ſuyo ſ̃q̃ pueda heredar [g] faſta la quarta parte de [h] vxor ſuperſtes, haberet magnam domum vel prædium, ex quo tamẽ viuere non poſſet niſi vendat proprietatem? & dic quod nõ cogitur vẽdere proprietatem, vt eſt tex. ſingularis in l. fin. §. ipſum autem C. de bon. quæ libe. & tenet Decius, vbi ſupra & addẽ, quæ dixit in l. 2. tit. 19. 4. qual. Item cum lucratis, nin ella l. ouieſſe de lo ſuyo, intelligitur tẽpore mortis maiori quia qualitas addiectiua verbo intelligitur, ſecũdum tempus verbi in l. in delictis. §. ſed tamẽ aduſſ. de noxa. & l. ſi filius. vbi Bartol. de iuſt. niſi vnde liceat poſſe eſſicial diuesnõ excludet abilla quarta, & eius petitione, vt tenet idem Decius in dict. autẽ. præterea. in fi. referens ſecũda conſulũdo & patet cus cõſil. 124. Sed quid ſi vxor habeat patrem diuitẽ, à quo alumenta petere poſſit, an adhuc agere poterit ad illam quartam? Alex. in d. autẽ præterea, poſt Raph. Cuma. in l. in diuis. §. fi. de libe. & poſth. tenet q̃ nõ pet fundamenta quæ ibi videbis, cuius contrariũ tenetibi Decius col. pe. ipſi reſpondet ad fundamẽta tacta per Alex. opinio tũ Alex. cõſentit ei, vt eũ fatetur idẽ Decius col. ſi tu adde Soci. d. con. 30. incip. in cauſa dõæ Agnetis. 4. volu. vbi idem tenet, & Cuma. & alij. Tu aduerte, q̃ duo ſunt principalia fundamẽta, quib̃ Cumanus Alex. & alij mouentur. Primũ quia q̃ habet patẽ diuitẽ, non poteſt dici pauper, neq; vulgo pauper appellatur eo quod patet & filius reputantur eadem perſona, & extinctus patris reputatur extinctus filij. glo in l. 2. C. qui æta. hbr. 10. Secundum quia filia poteſt cogere patrem, vt ſibi alimẽta ſubminiſtret, & ſic ſuccurrere tut ſuæ inopiæ quod eſt iuſtius, quam q̃ ſuccurratur ex bonis vtri prædefunctũ & tamẽ ad primum poteſt dici q̃ illud de extimo & reputatione eiuſdem perſonæ procedat, quando filius eſt in poteſtate, prout dicit glo. in d. l. 2. ſed de iure regni per cõtractum matrimonij, iuxta l. Tauri filia liberatur à patris poteſtate, & cum ſit emancipata, ceſſat dictum motiuũ. Ad ſecũdũ vero pot. teſt dici, q̃ illud nõ debeat eſſe in conſideratione ad tollẽdam petitionẽ huius quartæ: nã huius quartæ petitio locũ habet ciũ ex tantibus filijs illius matrimonij, vt hic, & in d. autẽ præterea, & iamẽ certũ eſt, q̃ poteſt vxor ſuæ inopiæ ſuccurrere, coggendo filios ad alimenta. Inquis à liberis in prin. ff. de libe. agnoſ. & cõfirmat quia vxor (q̃ alenda eſt ab hæredibus vir infra annũ, vt in l. vnica §. ex actio. C. de cẽſ. vxor. actiõe.) nõ tũ excludituſ ab ſta petitione, vt voluit Iacob. Butri. Salic & Ange. in d. l. vnica. §. cũ autem. C. de rei vxo. actio. per tex. in l. i. ſi vnus in. ſi ff. de alimẽ & cibar. lege falcidia etiam pro illa, in lone cõtracõem. Illa parti arũ. cũ dicit, nin ella lo ouieſſe de lo ſuyo, & ſic innuit non ſuſtineo ſi alimẽta poſſint ab illis à parte conſequi. Cogita, quia paſſus eſt cõſideratione dignus, & vt eſt ut Decius in dict. autẽ. præterea, col. ſi. hoc totum reſidet in eſt vt iudicium arbitrio iudicis, qui habet iudicare, & declarare, an pauper ſit nõ.

¶ Lex VII.

a ¶ *Paganos.* Sumpta eſt de. §. quia vero legem in autẽ vt liceat matri & auiæ. colla. 8. & in §. quoniam vero, in autẽ. de exhibẽ. & in tit. d. reſolu §. & in autẽ. præterea. C. vnde vir & vx & ſi certa lex, l. quatur in vxore in opo. Idem erat in vito, vt in dicti autẽ. & vide pet. glo. & Bal. in l. hæd. vbi & Bal. in. 2. lect. C. de iur. dot.

b ¶ *Comellas.* Procedet etiam inter ſponſos de præſenti, & ſi vxor non ſit ducta ad domum, vide Bal in l. ſi col fi. vers. 6 q. C. vnde legit.

c ¶ *Sin dote.* Idem ſi dos eſſet parua ſecũdum Bal. in d. autẽ. præterea. cir caſi. cuius dictum comuniter tenetur ſed tũc talis dos computabitur in quartam, ſecundum eum & Paul. de Caſtr. ibi. Quid autem, ſi dos fuit congrua tempore contractũ matrimonii, ſed pro ſtea ex mutatione temporum, qualitatis perſonarum, & facultatum, facta eſt incõgua? vide per Soci con. 30. in. 4. vol. col. pen.

d ¶ *Deſamparadas.* Ad idem eſt in vno mope vxore pæ rotienet text. in d. q̃ vero. in autẽ de exhibẽ reis probat aperte, q̃ ſic, & tenet glo in d. §. quia vero legem. vbi reſpondet ad tex. ibi qui videbatur obſtare, & ita tenetur coitcr pecdoc. in d. autẽ. præterea. Si tũ ex vxore precedenti mortus habeat filios, qui ſuccedũt matri, & patẽ habeat vſum fructũ in tantum maritus non habeb i iſtam quartam, quod proce dit ſi ue matrimonium fuerit cum dote, vel ſine dote cum talis quarta deturin ſubſidium, oropi etinopiam, vt ſaetuet Decius in d. autẽ. præterea in prin. co. 2. ſi autem nõ extent liberi, & mulier dotata fuiſſet, & doſſet reſtituenda per maritum, poſſet tũc maritus habere quartam, licet matrimonũ eſſet cũ dote, vt tenet glo ſingularis in l. licet in glo. C. de iure dot & illam gloſſ. ſequuntur communiter doctores. vt tradunt Alex. & Decius in d. autẽ. præterea.

e ¶ *Non deraſſe.* Ex hoc verbo, videtur q̃ diſpoſitio huius l. & illarum, de qua ſumpta eſt procedat etiam conditio teſtamento, & idem dicũ dotio, per tex. ibi in d. autẽ. præterea. & ſic etiam contra voluntatem teſtatoris debet eſſe quarta, prout vult Bald. in d. autẽ. præterea. parũ poſt princ. & Alex. ibidẽ. co. 2. qui alios allegat. ex quo Alex. impugnat dictum Salic ibi inuet ſed dubitari poteſt leptimo. vbi tenet, q̃ ſi teſtator inſiſt vxorem eſſe contentam cum eo, quod ſibi relinquit & vltra petere prohibuit, q̃ tunc vir tapetere nõ poſſit: quia hæc quarta debetur vxori cõtingente nõ neceſſario, & ideo ſolũ pro ſi voluntate teſtatoris nõ cõtra voluntatẽ debet poſſe venire, in cõſideratiõ qa forte ex diſpoſitiõ chinus. l. partitacu hæc poſſunt reducẽ ad cõcordia, vide licet q̃ ſi teſtator relinquit vxori tãtudẽ, ex quo poſſet bẽ & honeſte viuere, licet ſi minus quia, q̃ tũc vxor nõ poſſ i vltra petere neq; exigere tẽ q̃ponant ſi cibar teſtatore per quã prohibet eã plus petere, prout exigit Salic. ſed tantũ quetẽtum ſit ſufficiens ad alimenta ne vxor in felix incendicare cogatur, ſi vero legatum à marito relictum non eſſet ita ſufficiens tũc etiam ipſi prohibet eam plus petere tũ petere poterit quartam iſtam, & imputabitur tunc tale legatum in quartã, vt diſponitur in autẽ. præterea. quia ita dicit bartolus. Cum loquitur de tali imputatione & idem in colo i ſpondetur ad fundamenta Alexan. & opiniones ſi eduntur ad concordiam.

f ¶ *Deſeſuge.* Licet ergo vxor pauper eſſet induſtiosa, & manibus ſuis poſſet victum lucrari, adhuc habebit iſtã quartam, cum hæc lex, ſe referat ad ea, quæ habent in ſcalariibus propriis. & in terminis in dicendi Decius in d. autẽ. præterea. co. 1. hn. verſic. 3. ex ſi pra dictis. & mouetur, quia efficacius debetur vxori inopi i quam iſta, quæ in ratione ſi petit poteſt, quã alimẽta, quæ ſaluari indicis officio. Ipſe debentur, vbi ad talem induſtriam habetur conſideratio, vt in. l. ſi quis à liberis, vedi ſed & in filius ff. de libe. agnoſ. & quia iſta quarta datur in honorem præteriti matrimonij, vt conſeruentur coniuges in ſolito ſtatu, vt habetur in d. §. quoniã vero. autẽ. de exhibẽ. reis. vnde nõ videtur quod cogatur tunc mortuo marito plus ſolito victum procurare, & maximẽ hoc procederet, ſi mulier eſſet nobilis cui eſſet deleius laborare, i in nutritrali. Bald. in. L. alimenta. C. de nego. geſt & de filio ue bilis tradit Bartolus in. l. i. C. de inoffici. tali lib. 1. & tũ hoc placet autẽ ratia i. patrimonium, & alij legibus, de quibus iuſtum pta eſt. licet Soci. conſi 30 in cauſa dõæ Agnetis 4. volu. ve

Ut cõtrariũ in co. ſi vel ex. di cãs Socini ibi hoc limitetur niſi dos licet parua eũ indu ſtua ſufficeret ad alimenta, & ſic ig vltra indſtriã, eſſet dos licet de p ſe nõ congrua vide ibi per eũ quid autem ſi

g ¶ *Hereditare.* Fac̃ quia ſi filij repudiarẽ, vxor ſuccedet ſi tũ per insaſ cteſcẽdi, vide d. hoc per Bal. in l. vnica col. 7. ſi. quo ad ſ. cũ. quæſ. C. qui nõ petẽ partes. filijs in cõbuſibus matrimonij, pptietatem reſeruare tenetur, vt in. d. autẽ. præterea. & ſi ſuccedat, i tha tes, pbat hic & in d. § quoniam ero. in autẽ. de exhibẽ reis. qũ videtur clam quãdo ſuccedit ex teſtamento vel ab intellato ſed quando ſuccedit coi ir ite ſtamentum, Bal. & Saſ Cuma. & Pau. de Caſtr. in ſpera dicit q̃ tũc vxor habebit quartam. cõo ctione ex illa l. quibus ſatis. bſtat ha eſſiera, cũ dicit, puede heredar. tex. eũ in. d. § quia vero legẽ. in autẽ. vt liceat matri, & auiæ. dicit vxi tem accipere & ſ. ſic pot. ipſi no habet petere, ſed accipere, pri ut etiam poniebat Pl tup. Comcus con. f. 178 2. vol. col. 4. ver. præterea eſt aduertendum.

h ¶ *Quarta parti.* Si tres ſint vel pluriores ipſi plures ſint ſuccedi in 8 vtilem, vt in d. autẽ. præterea. Quid ſi ſi matrimonium vita ſi ... donationis, vel donationes, ex quibus ... An vxor poſſit ea reuocare ... Ad hoc per ... Ut ne conſi ... volu. & ſequentes ... conſilia Soci ... conſi 8. in primo volum. cum ſuis ... ne ... ſi ... Ut conclu-

dit, quod non adiuitetur ad talem reuocationem, vide ibi per eum.

9 a *Filios.* Illi matrimonij, hue alienus, vt in dic autem, præterea, & idem ait filios si habeat ascendentes, secũdũ Bar & doctos. cũ ter in. d autem, præterea & cum dispositio huius, l. patria in fine repetitur cor rectapæ ratione, l. ordinamentorũ, seu alias, procedet ejus dispositio et in illegitimis filios sit auctaad octaua bona excepta quinta parte, i. quatpater habet liberam dispositionem qd patet, qa & ita lex loquit: cũ succederet ab intestato, vbi omnia bona veniebant ad filios, & nihil hominẽ vxor data tur ista quarta, & quia illud augmẽtũ legitimæ fuit reo respectu negauatur in ea filij per patentes, & nõ qn grauarentur ex dispositione legalis, vt in isto casu & leges posteriores augmẽtãtes legitimã, e cipi ũt intellectũ & limitationem per priores leges. l. sed & posteriores. ff. de legib. & l. nõ est nouũ glo in l. frtendũ in prin. ff. qui satisd cogan. & glin auten. offerat. C. de fil. ex testa. & quoua legem ẽ exprimat, id veteri ũ legũ regu Ese hestũm intelligitur l. praeip in prin. ff. C. de appel. & bõcõferi qũ ita tito, ppos to tract Auc. de Ytem. titi. q̃ sunt regalia in parte bona vacantia. & soci. consil. 131 in rip. Pr autem tendi est disputatio, col. 2. fin. & certe, cum succedatur ab intestato, quæ videtur habere minorem dubitationẽ, si vero esset, successio filius quartæ erõtra testũ, in quo parte legatur qui tam bonorũ, pro anima vel extraneis, & in tel jus bonis id tantũ filios, tũc videtur magis dubũ, an solliceat adiutat dispositio in quinta bonorũ, & insuper de legitima filiorũm vxor habeat quartã, a secundũ epistola. uns cõis, & le, um particatũ legitima quãtũm grũ sent filij, non transrebat ius filiorũ hæreditatis, & in auẽ tẽ. n. oui filium C de inofficio testa. & l. 17. tit. 1. ca. pore. & sic ex successione vxor sui ista quarta, o fiebat eis prætudicium legitimæ. & ideo cauẽ in d auten. præterea pondũ qũ filiorũ filij, si, vel paucum es succedat vxor in pestes to quartã, si vero phres in tritis. quod ideo videtur dispositum, ne hæ prætudicũ filijs legitimæ, & ipsa non habeat amplorem portionem, quã vnus ex filijs sed hodie legitima augmentata heret es in magnum prætudicũ, sed ita quintam vxor ferat quartã derelinquo honoru, quæ erant legitima filiorũm, & pro illa parte facit. ea. 9. l. de minus fiu. de re alie testa. vbi habetur q̃ ronmax in ops nõ succedet in feudo, etiam respectũ filius quartæ, quæ sibi debetur in bonis vini. vel Bal. dicit, qũ ratio dubitandi in illo. 9. erat, quia tale locum quartæ erat alienatio legalis, & ideo videbat habere locum in feudis: sed contrarium est. ẽ, ferunpiis eũ, per illũ text. quia alienatio legis nõ intelligitur fieri eũ prætudicio tertij, neq; in reb. fiendarũ pro bonis alienari facit eũ ãgio in. d. filia quãs. 9. ea lege. ff. de verb. obliga. q. phi bi. usaliena. ne nõ pot dare occasionẽ, vt alij, ea alienetur. Sed adhuc nõ recedet à primo dicto nõ quia dispositur in d. auten. præterea, nõ est ratione legitimæ, et ed vt ex ipsi vxor habeat amplior portionem quod patet, quia ante illũ ter oberat rũ nõ dicit, si quinque filij et plures, pro ut ait dispositum in. d. aut non illũ sed dixit si tres sint, & sic legitima nõ fuit in cõsideratione. et Præterea ratione videtur magis prætudicii, falteni qũ si persint filij ex illem matrimonio, quibus propriete eũ reseruare tenetur, & durũ esset eũ tam illũ ere eũ nulla. l. filius. l. dispositio repetitur et recta. Tu cogita quia ad filij est notius, & quãdo filij essent alteri us matrimonij magis dubũ, & magis prætudicialis filijs. & tenendo ista partem, qa dhuc eis hodie auctale gitima dispositio huius. l. pro eo ai pũ obiũ. ab quo dicitur ad eũ, q̃ qui non potest alienare debet curare, q̃ neq; id fiat ex dispositione legali. gl. fin gnum. d. 9. ea lege. & ad illud procedit, quãdo alienatio perta lit, fuit prohibita in illa perlonam, vel per tonas in quam ex dispositione. l. hi nam tunc curare debet, ne etiam ab intestato ex. l. dispositione in ter illem personam veniat: ferus si prohibitio est generalis, de nõ alienando simpliciter, vt de larant Ibe loan. de Imo & Pau de Castella tiasquem videas, ad. d. 9. fin. de minus fiu. de re alien. fac. pt est dicit qi bi loquitur de rebus feudalibus, quæ de suia natura sunt prohibitæ alienari, & quia ibi tractatur de prætudicio alterius, qui erat dominus dire cti dominij, quod totum hic cessat. quia sumus in bonis allodialibus & quorum integra proprietas est mariti. ¶ Sed an perdet istam quartam vxor, si iuxta ioseph quart post mortem vrini, de per Joann. Lupi. de Palat Rubeis in repetit. per vestras, de donatio. inter virũ & vxo. in rubrica co. 72. ad fin. in fortissimis dubiis.

b ¶ *Dezero.* Concordat eum, ad auten. de exhibendis reis. 4. quoniam vero. & eum. d. 4. quia vero legem. & de valete vnius libri. a. ff. vide in l. 4. ortens, vbi Ioann. de Plat. C. de suscepto. & Archa. li. 10. & Ias. in. l. a. 6. ex lis 3. en co. ff. de verbo. obliga.

sin testamento: o el padre en los bienes de su fijo.

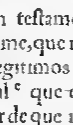

SI en testamento muriendo ome, que non dexasse fijos legitimos, su fijo natural c que ouiesse auido de alguna muger de que non fuesse dubdada que la el tienia por suya, e que fuesse el fijo engendrado en tiempo que el nõ ouiesse muger legitima, nin ella otro si marido, tal fijo d como este, puede heredar bona sua donare. si autem filium legitimũ habet, vnã dũtaxat vnciã, si hæredentem tantum, ita ut ei legitimã habere hæredem, quæ est tertia, aliud potest filio naturali ei inquere, & si pater de eo non fuit recordatus, tenetur eum hæres arbitrio boni vir alimentare prædicta omnia habent locum eõdem tamen de successione fil. naturali tractatur. h. d.

c ¶ *Natural.* Hic habes declaratum, quid debeat concurrere vt quis dicatur filius naturalis. Cap. fin. pro ro reami ex solito & soluta. & quod non esset dubietas quin pareretur habere ab eo concubinam, adde l. tit. 17. part. ibi, o amigada que tenga con otri dan ente poi luya sed vide, quæ ori in l. tit. 15. 4. par. & ip not. Abb. in. ca. non tot. a. de electio. penul. col.

d ¶ *Tal fijo.* Quid si esset nepos, vel alius, de liberis naturalibus vtcũque gradus? videbatur distendum quibusmiquam potiuntur, vel pro aupatern o in aliquo succedere, nisi neq; liberis naturalis & legitimis pro eis earus ex filio naturali tantum, non potest auo paterno ab intestato succedere, vt in. l. fin. C. de natura. liber. quæ lex etiã hodie manet in correcta, vt patet in auten. quibus mod. natura efficit. fin. ta. & discreti ad hunc verbi de nepotibus. licet glo ibi aliud innuat. Cq̃ fin idem q̃ in filijs qui ab secundum Math est ait. tracta. de fur cessi ab intestata. fo. 2. co. in prin. d. l. fi non est correctain nepotibus, neq; repetitur de minis cautum, qi dem si tu nepotibus ea hoc, quod est statutũ in filijs. Al legat eriam pro se ex. in dict. au ẽ in. 5. filiũ vero. ibi tamẽ nullum habeat participium ad ascendentes qui tamẽ 5. loquitur in alia materia. Angelus Are. resrit, & sequitur simpliciter mathes filia in 5. non sitmẽ. insti ad ostria. Sali. vero in. d. l. fin. C. de natu. liber. tenet contrariũ: imo q̃ nepos naturalis succedat ab intestato in his duabus vncijs ano. Moueturex eo, q̃ in successionibus nepotes patrem repræsentant vt fit cut legitimi in totum succedent, vt in auten. in fur cessi. C. de fin. & legit. hæred. sic naturalis in duabus vncijs, vt pe terat eius pater, & subdit q̃ hæc opinio est æquior & humanior. & quod satis probatur ex mente dd. fin. quia illa. l. ich o claudit via nepotibus naturalibus, quia & erat ratio ipsis. Si ergo in aliquo a pe tur filius, vt in auten. licet. C. eod. & hic. ergo & nepotibus, & quia ap ete. d. l. dicit, q̃ nõ debet via relinquendi nepotibus est ruti, sicut & filijs. & hutr opinionẽ Salir vide tur ad ducere Roder Suar. in commento. l. 1. dem. 6. li 3 furo Ib. er. hæc de naturalium filiorum successione, columna prima. & re ire punctum illo est dubitabilis, i. t & dicit Ioann. Baptist. Castaldus pin repetitione. l. liquantullus. C. ad orfacta. vbi dicit, quõ in strita disputatione opi. Mathielli, aut, videtur magis de mente text. in. d. versiculo. de nepotibus, vt latius ipse induci, column. 16. numero 39. vbi vide pote is, sed quia Azu in summa. C. de natura liber. colum. prima. versiculo. & quæ dixi de natu. rali bus filijs, tenet idem dicendum in repetitus natura filius, quod in filijs. & idem tenet Dinus fen ille, qui autem tract tractatus, de successionib. ab intestata. qui est inter tractatus Bartolin consulendo, & id cau do non ita distinguitur ne tecedendum, secundum eum & etiam egr teneo per istam l. part tamen, quod ea quæ in dict. versiculo de nepotibus. continebantur terra nepotes naturales hir non trãsfuit & appellatio de filijs in ma teria fauorabili vnit nepos, vt tradit Bartolus. Ibi et omnis. ff. de verborum significatione & Salire. in dicta. l. fin. & per Bald. in. l. in ravin ff vitium. columna tertia, & quarta. C. de liberis praeter. & q̃ ta etiam ad d. versi. de nepotibus. ori in rta dict. l. in a potest respõderi ibi tar tũ proban nepotes, etiam legitimos. et filio natu ali ut tamen nõ intesta to non succederẽ, vt legitimos. quod tamẽ lucce dant, vt naturales, nõ negant dict. Ioan.

dar las dos partes[a] de las doze de todos los bienes de su padre: el, e su madre de uẽ partir estas dos partes y gual mẽte. E si por auẽtura el padre nõ ouiesse pariẽte de los descẽdiẽtes, nin de los ascẽdiẽtes[b]: estõce puede el dar miẽtra biuiere, o dexar ẽ su testamẽto todo lo suyo a tal fijo como este. Pero si ouiesse fijo legitimo, nõ le podria dar, nin dexar en su testamẽto a tal fijo natural, si nõ de las doze partes de la herẽcia, la ynal[c]. Mas si acaeciesse q̃ el padre non ouiesse fijo legitimo, e ouiesse otro pariẽte de los ascẽdiẽtes, assi como padre, o auuelo: estonce dexãdo a estos ascẽdientes su parte legitima[d], q̃ es la tercera parte[e] de lo suyo: las otras dos partes puede dar en su vida, o dexar en su testamẽro al fijo natural sobredicho. E si por auentura el padre nõ se acordasse de tal fijo como este, non dexandole ninguna cosa de lo suyo: estõce los herederos[f] del, son tenudos de le dar lo q̃ le fuere menester[h] para su gouierno, e para su vestir, e calçar, segũ aluedrio de omes buenos, de manera que lo puedã sofrir[i] sin grã su daño. Otrosi dezimos, que en aquella misma manera q̃ el fijo natural puede, e deue heredar a su padre en los bienes del, e aprouechar se dellos, assi como sobredicho es, q̃ en essa misma manera[k] puede heredar el padre en los bienes de tal fijo, e ayudar se dellos.

¶ *Ley. LX. Como non se embarga al fijo natural la su parte, que deue auer por razon de la muger legitima que fue de su padre.*

Las leyes antiguas[m] otorgan q̃ el padre muriendo sin fijos legitimos, puede el fijo natural

a ¶ *Dos partes.* Cõcord cum. d. a. it. licet. C. de natura. liber. & ibi notat. quod si extent filii legitimi, & naturales veriam etiã si extent filii legitimati rescripto principis, quod satis probatur hic, & in d. aut licet & ex dictis Bald. in. l. eam quam. num. 10. & in. l. cum acutissimus. C. de hereditate omni. & idem si tantum filii adoptiui, similiter excludetur, secundũ Nico. de vbal. in tractat. de succes. ab intestato. colũ. 11. & Ioã. Baptist. de S. Seuer. in. d. l. 1. q̃ 11. Illustris. C. ad orbi. sic. fo. 5. quod si haberet descẽdẽtes qui tamẽ renũciarunt hereditati veluti hiatæ iuxta formam. c. quantis partibus. de pace. libr. 6. vide per Bart. in l. 1. §. habebat. ff. de bon. pos. contra. tabu. & Ludo. Roma. cõsi. 43. & Guiliel. Budi. in repe. c. raynũti de testa. in verbo & vxorem nomine Adelaisam. nu. 679. cum sequen. vbi & vide. quid si substitutus legitimis filiis, & vi. Bucius. & ibi Aog. & Ioã. de Imo. ff. de vulgr. & pupil. & quę dixi supra ea. par. tit. 9. in. l. 32. in glo. magna.

b ¶ *Ascendentes.* De iure isto partitarum *non* poterat instituti per patrẽ eius filius naturalis, si alis pater habebat patrem, vel alios ascendentes legitimos, vt hic vides, nisi in eo quod non erat legitima talium parentum, & idem habetur in. d. aut licet. hodie tamẽ pent. 10. Tauri etiam nulli legitima relicta ascendentibus potest pater instituere filium naturalem in bonis suis omnibus hæredẽ, vel relinquere quod voluerit.

c ¶ *Ynal.* Concord. cum auten. quib. mod. natur. effician. sui. §. negitur. & cum auten. de trien. & semis. §. considerentur. & etiã si nõ superfit concubina mater talis filij naturalis potest sibi relinqui illa vnica, vt hic colliges, & tenet glos. & Albe in. l. 2. C. de natu. liber. ¶ Quid autem si haberet duodecim filios legitimos, & vnum naturalem, an possit iure relinquere vnciam dicto filio naturali? Albes post Mar. de Fa. in dic aut. licet. C. de natur. libe. dicit q̃ non, ne plus habeat naturalis, quã legitimus, per tex. in. l. cõmunium. in. fine. tit. §. quoniã varie. in auten. de nupt. & quod si substituatur Ballardus legitimo, vide quæ dixi supra in glo. super verb. dos partes. Aut autem vltra istam vnciam potest pater relinquere filio naturali quotiam partem bonorum pro alimentis, ex diffositione. l. 10. in ordin. Tauri[n] & videbatur esse cum ista lex. neq; auten. licet non disponam q̃ hoc licet pater ratione alimentorum filij naturalis, & sic etiam filio naturali diuitij, pater etiã ex ceteris filijs legitimis potest relinquere istam vnciam, sed contrariũ credo, imo q̃ solũ potest pater filio naturali, etiã ego relinquere vel istam vnciam de qua hic, vel quintã bonorũ, si pater voluerit iuxta. d. l. 10. & sic ex dict. l. 10. & ex alijs. Il fori ista vncia sui augmentata, vsq; ad quiotam partem si pater eam naturali relinquere voluerit, neq; vitetius est capax ex aliis legitimis, etiã ratione alimentorũ, eo quia cautum est, neq; tu via, neq; in mortepatrẽ filios legitimos habentem non posse disponere vltra quintum bonorũ ex tantum eos, vel pro anima seu alias ex tra filios legitimos, vt habetur in. l. fori titu. de las mandas. l. 9. & in. l. 28. in ordina. Tauri. & in. l. 1. titul. de las herencias. lib. 3. for. 11.

d ¶ *Legitima.* Hodie die, vt in l. 10. in ordina. Tauri.

e ¶ *Tercera parte.* Adde rex in auth. de trien. & semis. §. 1. glo. in auten. nouissima C. de inofficio testa. & ibi docto Bart. in l. 1. & si pater ibus. ff. eo. quam legit. sub. l. pater filium. in fine. hodie de iure regni legitima ascendentium, sunt duæ partes de tribus, vt in. l. 6. in ordi. Tauri.

f ¶ *Acordasse.* Satis hic probatur testamento facto per patrem nihil posse, prætendere filios naturales contra tale testamentum patris, licet non admittãtur, secundum voluntatẽ, non tamẽ contra volũtatem patris, vt etiam voluit glos. vbi not. Bart. in. l. 1. in pri. ff. de bonorum possessio. contra tabu. idem Bartol. in. l. gallus §. etiam si parentes ff. de liber. & postlim.

g ¶ *Herederos.* Habes hic, q̃ onus alimentandi filium naturalem, quo patet tenebatur, vt in autẽ ex complexu C. de incest. nupt. & in. l. si quis altheris. 9. 1. ff. de libe. agnos. l. 2. titul. 19. 4. parti. trãsit in eius hæredes etiã extraneos. Concordat. d. l. si quis a liberis §. item rescripti. vbi vide gl. Bart. & Alber. ff. de liber. agnos. & addeas 6. & q̃ ibi dixi in. d. titu. 19. 4. part. ¶ Sed an hæredes mariti tenebuntur alere vxorem in omnem[o] glos. vult q̃ sic infra. annum a morte mariti, in. l. licet patronus. ff. de oper. liberto. quã ad hoc alleg. Bar. in tractatu, de alimentis. col. fina. & intelligẽ dictũ Bart. iuxta dictum iuris glossi.

h ¶ *Menester.* Cõ

i ¶ *Sofrir.* Nota hoc verbũ & vide. l. 2. & quæ ibi dixi, & l. 4. titu. 19. 4. par.

k ¶ *Manera.* Cõcordat. d. aut. licet. & ei corpore vũ sumitur. & cũ. d. A. 20. C. de natu. libe. in fine. cõcord. & C. de legit. hæredibus. in fine. ad si vlti possunt hæc verba & forte eodẽ mõ succedit naturalis pri filio licet etiã natura lis filius pri, vt in auth. eadẽ vel pari ratione pter. vt. ff. de officio testa. l. nã & si parentib[p]. licet plus dixerit pri in loli dũ succedere filio naturali etiam filiabus ellesponus. & vice bonũ ex. in. §. 1. in fi. de leruil. cogna. & Bartum. l. fi. colu. versi. quæro quid econtra. ff. de his quæ ob. vtin dig. & in aut. quib. mod. natu. efficit sui. §. si quis. in.

l ¶ *Dellos.* In alimentis. vt. d. auten. licet.

m ¶ *Antiguas.* Aut. licet. C. de natu. libe. & in corpore vnde sumitur.

¶ *Ley. LX.*

Lege antiqua cessante, vxor defuncti non impedit filiũ naturalẽ patris tu duas vncias succedere, quia el non fecit præiudicium ante ex nuptiis natus, ecquod auferendum esset naturali applicando essici vxori. l. e.

Quæ in nouarec. est. d. l. 8. tit. 8. li. 5.

In noua rec. est. l. 8. tit. 8. libro. 5.

Et. d. l. 8. noua rec.

In noua rec. est. l. 12. tit. 6. libro. 5. Quæ est. d. l. tau. & d. l. noue recop.

Et in noua rec. est. l. 8. tit. 8. lib. 5.

In noua rec. est. l. 8. tit. 8. li. 5.

4 a ¶ *Ninguna razon.* Hostien in summa qui filij sint legi. versi an vtrunq; genus. dicit illam forte esse rationem, quod videl cet & bonorum matrimonialis propter quem voluit lex quod viuente vxore legitima naturales succedere in iu memorant matrimonij præsumit ne mulier illa fœdaliziaretur, argum. l. 2. ff. rerum amotarum. & C. eo. l. 2. ibi; tradit qest. i mari tiplex genus piscis murenæ & locustæ, & purpuræ quorum piscium vnus ab alio vincit nō econtra: nam murena a locusta vincitur locusta à purpura, purpura à murena. & subdit, habet ergo coniux potestatē diabolī: quia naturali obedit & sibi nihil prodest.

heredar los bienes de las doze partes las dos, nō dexando el muger legitima. Ca si la dexasse embargaria al fijo: de gui sa q̄ non podria demandar las. E porq̄ non podimos fallar ninguna razon, a derecha, porq̄ se mouerō los q̄ fizierō las leyes, a toller a tal fijo esta su parte, por esta razō de la muger legitima q̄ dexasse su padre. Por ēde tenemos por biē, e mā damos q̄ la aya: e q̄ non se le embargue por esta razon. E a esto nos mouimos a mudar[b], dela manera q̄ la auia puesta la ley, por dos razōes. La vna porque este fijo nascio ē tiempo, en que la muger legitima del padre nō reseibio enojo, ni tuerto por razō del. La otra porque ma guera el tollieffe esta parte, non la ganaria esta se auer layen los otros mas propinquos parientes del finado. E de mas fuera esta extraña cosa, que ella pudiesse fazer daño a otri segund ley, non mereciendo, nin veniendo ende a ella ninguna pro.

b ¶ *Ex tuidar.* Matum nor. istam. l. vt cauens iniuriam in dicendo q̄ aliquando. ff. partium corrigantur iuris communis, nam cum hoc l. particularum voluit id expressit, vt hic vides.

¶ *Ley. X. Quales fijos non son legitimos, mas naturales, e que non pueden heredar los bienes de sos padres.*

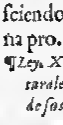

Nascido se yendo alguno de fornicacion, do de incesto, o de adulterio: este a tal nō pueda ser llamado fijo natural[a] nin deue heredar, sinō gūa cosa de los bienes d̄ su padre, e si a tal fijo como o este diesse el padre algūa cosa de lo suyo, los otros fijos legitimos q̄ fueren de aq̄l padre mismo, puedē reuocar la donaciō, e la mādad[b]. Fueras ende si el Rey le con-

C de natura libe & lit. & l. 4. tit. 1. supra ead pattita nisi sit ad alimenta, vt in l. 9. & 10 in ordina. Tauri. & in l. 1. tit. 9. 4. partid. & in. 1. cū habeat. leo qui dux, in matri qua in poll. per adulte. & per Bart. in. d. auctem. ex complexu & respectu talium alimentorum eiusmodi parentes etiam ratione propter eas istantibus filijs legitimis aliis vt 43 quintā bi nomo, vt in dictis legibus Tauri, & non stantibus etia si excederet quintam iuuimodo talis ppietas assimilata non excedat valorem necessarium ad alimentādum filij suum consideratis etus ætate, & qualitate & dignitate eius, & patris, vt notissime tradit Rodeti. Suarez. in repe l. 1. tit. 6. libr. 3 suc. ll. versi secūdum est vtum legatum alimentorum. & cū ex dictis legibus 9. & 10. Tauri. Et ad l. 1. no. 1. ec. 7. & 8 tit. 8. lib. 5.

4 c ¶ *Vna la ganan ella.* In contrarium videbatur quia si aliquid auferi alicui alteri testatore cedere debet illi, pro quo auferetur, l. 2. § fi duo. & ibi Bartol. ff. de collatio. bono & in l. 2. § fi ff. ad Tertull. & consulit Paul. de Castr. con. 184. in. 2. volu. Incipit notandum est q̄ si princeps eximit castrum quod donat a iurisdictione territoris cui ita rea subiecibi nic quod cum hoc fiat contemplatione donatarii videtur donatario iptam applicare, argu. si seruo legato. § si testator. ff. de lega. 1. & ex nota. per Bart. in. d. l. 2. § fi. confertad idem quod tradit Ioan. Andr. in addition. ad Speculum titul. de successio. ab intestato sub. col. 2. versic. sed quæstionē. & quæsit adic Soci. con. 5. 1. vol. incipit præterea consultatio. & cons. 84 eo. volum & consil. 41. col. 12 volu. 1. & consil. 73. in. 4. dubio. volum 3. incipit dubitationem faciebat, vbi per dicta consi notandain proposito videre poteris, potest dici quo in casu isto illud lucrum diuersi vnciarum ninquam per. ll. antiquas fuit delatum filio nisi sub hac conditione si legitima soboles vel coniux legitima non super esset, & sic non potest dici præferatur lucrum eo quod nunquam fuitte vxore legitima nisi delatum, & id eo quer leges antiquas nō applicabatur vxori sed venientibus ab intestato a quibus auferetur. Præterea Il. antiquæ non moueiantur ad hoc statuendum contemplatione vxoris cui nulla in iuda facta fuerat, neq; à legem hoc aliquid pro se habebat sed quia sic placuit legislatori deferi et tale lucrum, & nō alias, & sic est d̄ tue. Sa ratio quæ in adductis in contrarium. & sic vlt. notus fuit legislatori princeps voluit qui hanc legem condidit ad tollendum dispositionem antiquam, vt eius coniux non sit impedimento filij naturalis vsus quo ipsa non poterat sibi acquirere quod naturalibus auferetur.

¶ *Lex X.*

a ¶ Nato ex fornicatione, adulterio, vel incestu non potest inter viuos vel in testo per donare alias reuocant fratres legitimi aut patrui vel aut ind. ex consanguinet. & fiunt a duos menses non reuocent vel non sint qui reuocent sic donatum vel relictum erit regis. h. d.

b ¶ *De fornication.* Intelligo de ea fornicatione quæ ex illa accedente fornicantium consensu conitgat alis esset non potest, nam alias inter solutū, & solutam filius inde habitus naturalis deceretur, & non spurius, vt supra eod. l. 8. Et quod de tali fornicatione hæc lex debet intelligi patet etiam ex. l. 1. tit. 15. supra. 4. part. quæ natū ex adulterio vel incestu appellat fornicationum & ex. l. 1. tit. 14. eo parte. 4. quæ dicit idem esse dicere spurium quod fornicationem.

c ¶ *Hijo natural.* Ino est spurius vide. d. l. 1. tit. 15. par. 4 & quæ ibi dixi.

d ¶ *Heredar.* Sunt enim tales filij omnino incapaces respectu patris, & neque ex testamento neq; ab intestato, neq; ex contractu inter viuos aliquid a parte capere possunt vt in § fin. quib. mod. natura. effician. fiat. & in authen. ex complexu. C. de incest. nupt. & in authen. licet. p nuitatur pri filio spurio, vt in alimentorū pesse legari eve donare vsq; ad quintā bonorū, pcederet, & si filius dilitimū lit vt tradit Ant. Ro. cō. 199

g ¶ *La donacion.* Non potest ergo donari filio spurio per patrem, vt hic videt & dixi supra in gloss proxima quid autem si pater donet filio decem, & rogauit eum, vt ea restituerei an valebit fideicommissum? Bal. in l. ab eo. C. de fideicommiss. dicit quod sic quia fecit nō capiat neq; obligeretur tāquam executor restituere potest allegat. l. si quis quos. ff. de lega. 2. Bart. tamen in l. eam quam. C. eo. col. pe. versi quæro. 4. vult cōtrariū vid. licet quod ille qui est incapax in totum cū habeatur pro non scripto nō tenet fideicommissum ex persona eius per interad. eo ita illum in prin. ff. de lega. 2. sive sit fideicommissum vnius ex sale sive particulare, & contra Bald. tenet Alexan. in d. cons. 6. hi qui solidū. ff. ad Trebell. col. pe. & Iason in. d. l. eam quam. cō. fi. quos videas, quidante ex diui. vendidionis, vt quia inter se vendere velint Speculator. titu. de successio. ab intestat. col. fin. dicit quod neq; tit. vendidionis si pon sa hoc fien ex ex obliberto affectur sed tāquam inter proclus extraneos forte, sed in eū tenebit vendidio. argu. ff. de contrah. inter vir. & vxo. l. si sponsus. § circa. ff. de contrah. empt. l. si quis donationis sed cōtra illud dicit facit la C. de natura. liber. quæ locuta fuit de ritu. emptionis, vt neq; hac via illi spurij, de quib. ibi essent capaces, cui addel. 2. titul. 3 lib. 5. codi. & l. 1. tit. 15. libr. 1 codi. rega & forte in dubio piæ In nota sumendum esset emptione facti ex prohibito affectu per illa. l. & per dictas. ll. regni licet o cōtarer iem gestā, vt inter extraneos forte procederet dictus specula. pr. sed in alienis verbis suus. l. 3 tiarū nihil dicit de emptione, sed de donatione, & facit ea quod Adrien. dicit in d. l. 1. cū dicit nota cōtractū inter pecpare cū filijs naturalibus el vxore non legitima præsumi fictū & in fraude fa. cū & ideo rectatur pro hoc ff. de probatio. l. qui testamentū. in fi. & ibi vide glo. & Salic. in d. l. 1. vbi & Bald. Segurac. in repe. l. 4. § fi. ff. de libe. & posth. fo. 1. co. 2. pillas. ll. codi. vult quinequ; tum vero eo puras. Sed forte limitādū est, vt dixi qd aut filius spur. erat ab eo cui pē vālidi. vt. Bar. l. 1. in § q. in l. ff. de vul. & pu. vbi vult ip adhuc alienatio plus ai facta fraudē. 6 tit. & lib. 5.

h ¶ *La manda.* Ab alio tū quā a pre etiam ab auo pe spurio donari vel relinqui gl. & doctor. d. l. 2. C. de natura. liber. & dixi in l. 4. tit. 1. supra ea parit. intelligetur qd dixi qui relinqui ab auo nō linte legitima soboles nam si habeat nō poti relinqre pori spurio, nisi esset intra quintam bonorū per ll. huiū regni. idē neq; posset auus habēs legitimā sobolē vltra. d. qui in relinqui ei nepoti et legitimo & naturali ex filio spurio, vt tenet gl. in l. fin. C. de natura liber. per tex. ibi, & tradit Iason in l. hæreditas pe. col. C. de his quib. vt indign. & tradit Didacus à Couar. in suo epitome matrimoniali pte 2. c. 8. ver. 1. cōclusio. An autē possit a pterea in qui spurio cū capere possit vide Baldā. l. eam quam. co. 1. C. de fideicommiss. versiculo. & ex hoc infertur. vbi dicit quod non valet relictum. & illud dictum Bal. dicit pulchrum & singulare Paul. In nota 1 tau. 9. & In nota ec. 1. tit. 1. 5.

de Castri quem vide in.l.1.ff.de regula catonia.cõtrarium tamen tenet Alexan.& videtur consonare opinioni legalius 3.l.illiteratus col.1.ff. de liber & posth. Deous consil.147.col.ante.e. Sed in antiquis fuit capere spurius quod relinquitur ratione conditorum in rendebatur.d. l.eam quam circa hanc versis.sed iuxta praedicta, dicit quod allegans glossa. Id tenet tenaciu.l quotidianis.ff.de dona. caus. mor. quae est glossa singularis. & idem tenet Bald.in.3. naturales.col. 1.versic.extra nos.li.de sead. fuer. controversi inter domin. & agnat. vide etiam per Bald.in.d.l.eam quam in fin.& ibi addita verum spurius possit succedere patri qui non est solutus dotis. Adde etiam ubi bene potest substitui vulgariter filio spurio vide per Bald.in.l.humanitas.colu. 20.C.de inofficio. & alii sub.lit. ipse tamen spurius non potest substitui vulgariter, neque per fideicommissum a patre vel post alios tradite late Guilhelm Benedict.in repet.ca Raynuntius.de testa.in verbo. & vxorem.nume 690.

6 a ¶ *Confirmasse* Cum causa non obstante.vt tradit glo.in.d.l.1.C.de natura.libe.& tradit Azo.C.eo.in fin.ma.col.1.versi.quid si impetator. vide per Salicet.in.l.5.C.de diuers.rescrip.

7 b ¶ *Intermittantur* Contra dat cum d.l.1.C.de natura.liber & nota bene: quia ex lex approbat opinionem Azo.abrui summa, qui intellexit illam.l.eam quam spurius, nam sex aliis personis non est dignitate positis. Et intuere, quia per istam.l. videtur reprobari quaedãjuae erat magis communis opinio, videlicet quod relictum spurio palam, remittere de beat penes illi redem scriptum, vel apud venientes ab intestato nõ autem poterit vadar ad personas minus ratasin.d.l.1 & hic, quam opinio tenet Bartolus.l.hereditas.C.de his quib.vt indign.vbi etiam Bald. Angel & Salicet & Alex. dicentibus illam opinionem magis communem & idem tenet Bartolus dicit.l.1.ibi & Salicet. dicit quitaeque personis, ibi & hic tionis ratae non admittuntur in pro usquam hereditas sed venient illae personae inter se ordine luc reisimo, eo ordine quo haereditas deferitur ab intestato, ita poli ti ecem scriptum. Et vide hae lex sequens opinionem Azo vult, quia ratio loro statim deferitur personis hic scriptis quam opinionem etiam voluit tenere glossa in dict.l.1 haereditas. & inter eas deferitur ordine successivo, vt dixit Salicet. quod tu tenet mentionem contra dictam magis communem opinionem, quam etiam tenuit Bartolus plenes tractatum.l.5.colu.7.ff.de his quib.vt indign.versi.quaero & reuoro in dubitis. & hic quex filis. I patriarum. sed distinctim inter omnino oriaparares, quamon dirum indigna, & tuc prorcdat opinio Bart. & quod in hoc tur in l.1.C.de ha redib.instituendis. & in.l.fina.tit. 7.ad.aquilia. & inter incapaces ob indignitatem etiã sine culpa sui quia ratenus vitio laborant, vt illi spurij & tunc procedat opinio Azo. & glo.in.d.l.hereditas quae approbatur hic. Tu vero cogita, in quo modo possit deferi de communis opinio abrilla.l. patriarum. vt videlicet intellegatur non esse inter haeredes scripto reciuli ex lex non aperatur haeredem fuere scriptum: & est magna restrictio ad illam.l.

8 c ¶ *Ex sua dumtaxat* Contra dat cum d.l.1.C.de natura.liber. & facit quod possessor naturalis non intra tale delictum, propter quod transeatur sequentem vocitum, quod si ille sit negligens in perendo intra duos menses, quod possit petere sicutus & aldeque dd Bal. notabiliter dicit in.§. fi in fin. per quos fiat in testitu, Cogitatamen ac cursus duorum mensium tantum luffiriat. & vide quae dixi suptam.l.to.4.parte.in gl. to a gna. versi. tem ponetur.26.

Lex.XIII.

30 Mater semper est certa id eo ad eius successionem spuri rũ legitimis admittuntur nisi sint incestuosi ex consanguinei intra quartum gradum genitali, aut ex damnato coitu. Lex religiosa vel in uber sit nobilis generis cum non succedit vulgo quaestus cum legitimis.b.d.

1 d ¶ *Siempre son ciertas* Adde l.quia semper.ff.de in ius vocã. & dicit Philosophus.1 de generatione animalium, quia in animalibus generatione dat corpus, Idest mentibi at materiam corporis in formem, formam autem per virtutem formativam, quae est in semine patris & laborioso est generatio matrum quam patrum, & magis sicut qui sunt pisarum filij quam patres, ex quo se. undum Philosophum, 9 ethico. magis sunt amantes filiorum quam patres. Item quia mater plus laborat in generatione, & educatione quam pater, vnde dicitur Ecclesiastic. cap.7. gemitum matris tuae ne obliuiscaris.

2 e ¶ *Por esta razon* Adde.§.nouissime.instit.ad Orficia.

f ¶ *Los bienes de su madre* Idem dicit in bonis autem matrem, vel alteris ut.3 dentis per matrem animam per de ac sinari esse cum eleg. minor tamen dicit in.§.nouissime, & ibi Spinus & Bart parte II vnde cegra & Bal. in.d.l.1 in ordina. Tauri dicit pro suo ordine gradu & tradit Mathesilla.in tuo tractatu de successionibus tell. fol. 1 tolu. 4. Angel Are & Bal. in.d.l.1 & libr. nouissime cessat dit cum iuris matre & aua & aliis ascendẽtibus natura- & illi. ut similibus succedant suis descendentibus natura- qui ti. libus vt in.d. l.si spurius, & in §.fi instit. ad

Innocen. tr. 4. Angel Are & Bal. in.d.l.1 & libr. nouissime cessat dit cum iuris matre & aua & aliis ascendẽtibus natura- & illi. ut similibus succedant suis descendentibus natura- qui ti. libus vt in.d. l.si spurius, & in §.fi instit. ad

so como este: estonce deue ser del Rey.

¶ *Ley. XI. Quales fijos de aquellos que non son legitimos, pueden heredar a sus madres.*

As madres siempre son ciertas[d] de los fijos que nascen dellas, por esta razon[e] todo fijo deue heredar en los bienes de su madre[f] en vno con los otros fijos legitimos[g],

Tertullia.&l.§.vulgo.instit.de successio cognat. tradit Mater est in filio dict tractat.fo.6 rol.versi.aut inter partes. Angel. Areti in.§.praesertim.in fin.ad Tertullia & probatur in.l.6.in ordina. Tauri. nã in hoc permittit estaci nati et ante legitimam mamionis, & potest tãmater, quã aula vel alij, ex tendentes per lineam materna, quer ellare cõtra testatr. & tu talis de ir ẽdẽ si.l. si suspectus.§. di in officio.fc. de inofficiosi tell. quae. Hic tu loquitur in inter, ide dir ẽdum aliis ascendentibus, quae in eusloris fuit dimitatem.§. cum filius in fiit. de haeredita. quae ab intestat. defer. & tradit Soc. nus. & ibi in sub lit. ipse rima Bal. de Bartolus consil.145.a.volu. in qui mentum fuit duo menses. & probatur in d.l.6 in ordin. Tauri. & in.l.nõ & si pater in his fide mentorum testa. & ideo legitimã debent habere in bonis suum defendentis, ac tra le de tãtãtes essent de legitimo matrimonio, i.r probatur in.d.l.6.& 9 in ordina. Tauri. & iuxta nota. per gl. & ibi Salice. & doctos. in quibus tira nouissima. Cale in officia. tella & pro in dubitato tradit Socin in d.rouili. qui tali bus na ur albus, sed spur is respectu tatur tes. ta. tema legitimi nasci non iuxta d. auti entrã. nouissima. quae in quam legitimam, quae erat quarta in 1 Patriarum. §. quarta. ff. de inoffico. testa. I cum quaeritur. C.eo. & hodie per il. Iuris regni est consuetudinibus & descendentibus vt in.l.quis.5.lib.3.sim. Il & in.d.l.6. vbi etiam quod haeredes tertiae partes ex tribus de lege pro legitima ater, dicit. & licet tell.al 6.dicat, los descẽdientes legitimos vel incestuosos ab intestato ad esdẽntibus naturalib per lineam maternã, qui vel ita per mi de lucellit, ar si esset de legitimo matrimonio: vel esset probatus i defiti il Leg. Iuris 5.lib.3.for.Il. cu dicit, que ay 5 derecho de heredar in eque obstat il matrimonio neque amae materna, quod habeat filios legitimos & naturales, vt ex hoc repellatur à successione filij, vel nepotis naturalis, cum nullo iure caueatur, quod tales filij sui obstetur. & quia idem simili quaestione, videtur decidere Mathesilla.in d.suo tracta. de successio, ab intestat 6 fol.col.3. versi. aut sunt patentes Cũ dicit quod et iallus filius in ater naturali, licet habeat filios legitimos & naturales. & tamen talis filius naturalis non potest succedere tali matri illustri habẽti filios legitimos & naturales, vt.l.si qua illustris. C.ad Orficia, & hic & idẽ post Mathesilla tenet Ang Are.in.d.§ praesertim col pen. nep, hunc dicto obliabit quidem Mathesilla.in tract.fol 7.col.1.versi.& ex hoc inferitur ab intestato, vbi vultur, quia quaedam odii illi naturalis nõ succedit patri tu duabus vnetis ab intestato, quãdo pater habet legitimam sobolem. vrin aut hentica Item C.de natura.libet. Ice neque talis patri naturalis habẽs tale sobolẽ, nõ succedet illo naturali per text.in.§. in quibus tamen dicit o. quib. nod. natura effectum, si ponente eodem modo, & vice patrem naturalem succedere filio naturali, quo & illius naturalis filii, & Item voluit Angel de Arci in.d.§ praesertim.col fin. post el dictum Mathesilla, & Ioa. Baptis. Cati. aliqui tu repet. d.l.1 qua illustris. nume 42. quia illud dictum non credo esse verum, neque fundatur iure: quia.d.§ in quib. intelligitur, ut ex vice & modo succedat pater naturalis filio, sicut & ipse filius naturalis habẽs, quasi velit dicere, quemadmodum filius carent legitima sobole, sur redat et pater, licet & filius succedat sibi carenti tali sobolem non vero prout intellegit Mathesilla. Qua a est intellectus extraneus & absurdus, & ita Ludovic. Bologni in licet non sic declarans impugnat dictum Mathesilla. in addition. & quia dato quod dictum Mathesilla esset verum, procederet in successione patris naturalis. Ad quam se restringit dict.§.in quibus & l.1 patriarum. sup ra ea l.8.an fin non vero in matre vel ascendentibus per linem maternam, prout & voluit dictus Mathesilla. in successione matris illustris vt pia dixi.

Quae in no tes ed d.l.7. inf 8.lib.3.

g ¶ *Con los otros fijos legitimos* Concordat rum. I sequa illustris in fin C. ad Orficia. & §.nouissime & rob. glos. in instit. eo. Hoc tamen in dicendum est per l.9 in ordina. Tauri dicit ponentem, quod standus legitimis spurius non succedat matri.

5 a ¶ *Natus ex damnato coitu.* Intelligo ex quo mater deberi in foro exteriori, vt declarat Bart. in l. fina. colu. vna. i. in versicu. quæro an succedat, ff. de his quib. vt indig. & idem vult Angel. de Aretin. §. nonissimè institutionum est. cognat. col. fin. versi. nam enim restat. hoc etiã expresse disponitur in. l. 3. in ordinamen. Iaun. ibi, de dãno y punible ayuntamiento, depante de la madre & doctores loquentes secundum vs communme exemplificãt in coitu cum consanguinea, vel affini, vel cum conjugata, vel monialí, vel in coitu inter dominum & seruum. vt tradit Bart. vbi supra. & colum. Baptis. de S. Seuerino. in. l. si quis illustris. C. ad Orfitia. fol. 2. colum. 1. Angel. in. d. §. nonissimè. in. institutionum. Ofrecia. idem quod de eodem in nato ex virgine stupro vidiata eum filia. talis coitus punibilis sit, et ante parte matris, vt probatur in. l. si vxor. §. si quis plane. & in. §. fina. ff. de adulter. & in. l. fin. de filiis. mam. secundum primum intellectum glos. C. de adulter. & tenet glos. in lege si mulier. C. eo. quæ tradat an pœna stupri respectu mulieris sit mutuata, sicut reperiuntur mutuata in adulterio. de quo etiam per glos. & Bart. in. l. i. adulterium cum incestu. ff. de adulter. & per Salicet. in lege. eum qui duas. & in. d. l. si mulier. vbi. i. singoie. C. o. & quæ an mulier portatur pœna stupri, sicut & vult tenet Angel. de Aretin. tracta. maleficiorum. in parte che ine ay a luiterato columna. 7. videmus tamen in hoc de consuetudine virginum non punitur pœna stupri, neque alia. neque in iudicium, id contra ea. i. deducit, neque leges particulares virgini stupratæ talem pœnã imponunt. vt patet ex. l. i. & s. titu. 13. & l. in. titu. 18. 7. partita. dumo modo talis coitus non sit incestuosus. vt in. d. l. fina. vbi tamen virgo per vim vel coitum impressuam est stupratæ, talis coitus non esset punibilis ex parte matris. & filius ei succederet. vt tradit Baldus in. l. ã quam. colum. 6. versicu. & scias. C. de fideicom. & in. l. si quis illustris. C. ad Orfitia. & probatur in. d. §. si quis plane. idemque dicendum esset de coitu cum vidua honesta. inter liberas. & l. si vxor. ff. de adulte. §. 2. tristit. de pobl. iudi. cum vidua vero honesta, & si fuerit sororis sit, vel cum virgine pauperie, vel insuper vel ctiam est aprum est punibile vt patet in dictis l. & in. d. 2. titu. 13. 7. partita. & tradit Bertrandus consi. 158. vol. 1. hodie vero per l. 3. Tauri. solus ille incestus dicitur damnatus, & punibilis ex parte matris, eo respectu vt l. ius ab illo successione excludatur. ex quo mater esset punienda pœna mortis naturalis. Quod exemplificatur casu. l. 1. C. de mulieri quæ seru propriel. ministrat. vel quando ex tali mater committeret crimen incestus. vt in. d. fina. titu. 18. 7. partita. ibi enim dicit, esta mesma pena deue auer la muger que a sabiendas fizi ere este pecado. & si vult, quod patiatur eandem pœnam, quam virtuali casu pateretur, quæ est pœna mortis. pro quo facit text. notabilis tum glos. in capitu. 11. legentes. 23. qu. 1. §. 4. & licet pœna in adulterio sit interpretata in mitiorem tamen hoc reperiuntur in intellu, vt in simili di. i. supra eadem. glos. & not. glos. & Bartol. in dicta l. ge. si adulterium cum incestu in principio. Quod satis in dubi. procederet in coitu nefario, & incestuoso inter ascendentes & descendentes. Leui. capit. 18. seu quando adulterium & incestus concurrerent. tunc sine dubio est pœna mortis. vt in dicta l. si adulterium cum incestu. in principio. & ibi not. Bar. & Angel. Aretin. in suo tracta. maleficio in parte che me ay adulterato. columna fina. in fin. ¶ Quid autem si mulier vxorata ex coitu adulterino suscipiat filium, an talis filius adulterinus succedat matri? & de iure communi nullum est dubium. cum talis coitus (vt dixi) sit damnatus & punibilis ex parte matris. dubium faciebat. l. ista quæstio, quæ cum dixi natus ex damnato coitu, subdit, que quiere dezir tanto como el que nasce de muger religiosa. Item in. l. 4. titulo 3. eadem. tantra. dicit, ni puede establecer por heredero a vna quitapellona, que fue enafrida de dañado coitu, que quiere tanto dezir como de vedado y ayuntamiento, o asi como de parienta o de muger religiosa. & non dicit de coniugata. sed nihilominus dicendum est cum in isto iure particularem talem filium adulterinum non luci edere matri. vt in. d. l. si huiusmodi gratia exempli, & non excludant alios similis casus, prout etiam in illis terminis assignantur legem tenuit Roderiquus Suarez in repetitione. i. titulo. 6. lib. 3. for. li. fol. fin. ad fi. rem. natus tamen dubium in hoc fuit, ex disponione dicti l. nonæ. in ordina. Iaun. & ex. l. foro, permittente: vt mulier adultera occedat à vero. vt patet in lege prima titul. de los adulterios. libro. 4. foro. li. nam ex videmus dicendum ex tali coitu mulierem incurrisse pœnam mortis, & in hanc sententiam inclinat aliquis ex interpretibus illius. l. nonæ. ¶ In contrarium tamen fortiter facit. i. quia ista. l. furi non tuber, sed permittitur. & non damnat ad mortem. sed punitur. & si non potest dici, quod mater per. l. incurrat pœnam mortis. i. in his terminis vult Bald. in. l. data opera. rolu. pen. C. qui accusi. non poss. & in tap. ex literis. ad fin. de constitu. & est glos. notabi. quæ cõmuniter approbatur in. l. accusationis. C. quod met. caus. & in tito casu maritus non est minister legis. sed vltor propriæ iniuriæ. vt declarant ibi Salicet. & Paul. de Castr. quos videas. propria parte tamen multum facit, quod sufficit, quæ pœnitudine possit sequi pœna mortis: & non dicatur quis incurrisse in pœnam mortis. arguimen. l. 1. sicut. ff. de cõdictio. indebi. sicentam doctorum, quod quando ex eui ine non sit ponitur pœna cisè pœna capitalis. in alterutrum, quod adhuc censetur crimen capitale argumen. l. cum illud. ff. quando dies legat. ted. & tenent Bartol. & alii in. l. ff. de publi. iudic. vbi & Ioan. de Imol. columna. 2. versiculo. 3. iungit Bartolo. dicit, quod satis esse debet ad indicandum crimen capitale, quod in pœna ordinata dispositione facta super ipso crimine, possibile est pœnam capitalem imponi posse: sed potest responderi, quod ista dicta doctorum in dicta lege secunda procedunt: quia in casibus quibus loquuntur pœna capitalis sive alternative, sibi conditionaliter imponitur in lege, in isto vero casu quo hic loquuntur, lex non imponit pœnã mortis. sed permittit & non omnibus de populo sed tantum marito, & sic in vltionem propriæ iniuriæ, & non vt ministro legis. cogita, quia est passus pulcher, & hactenus non considerata per aliquem ex doctoribus Hispanis, quos ego vidi. ¶ Quid autem de filius clerici constituti in sacris, vel de filio monachi, vel monachi professæ vi de quod habetur in dicta lege. 9. ad fin. & quæ dixi in lege. 3. titulo. 21. 4. partita. ¶ An autem hæc prohibitio quod filius ex damnato coitu non succedat matri, extendatur ad filios vlteriores, vltra primum gradum? vt debatur. quod hic, aquam nac sex tantæ infectæ: & quia non videtur quod esse possit nec illicitos ordinis per text. cum in. l. nota. in lege fina. C. de natura liber. & per text. in. l. liberorum. ff. de verbo. significat. text. & ibi colligit Abb. in capite causam el primero. qui filij sint legitimi. pit. latori. & tbi Anto. eo. tit. & declarat Bal. in. l. li. C. de verbo. significat. l. si vina matre. C. de bon. mater. Contrarium tamen voluit Socinus consil. 148. columna fina. 1. volunt in primi mentis in tuum sunt duo menses. movetur, quia de tre anni quo omnis spurius succedebat matri. l. si spurius. & l. hæ parte ff. vnde cogna. & cum hodie per. l. nouam. scilicet per text. in authentico. quib. mod. natura. effectant. fui. in §. fina. hic repetatur prohibitum in filij primi gradus prohibito. l. correctuæ non debet extendi ad vlteriores gradus. l. 3. iancimus. C. de testa. l. præcipimus. C. de appella. & ita dicit colligi ex dictis Cyni in dicta l. fina. C. de natura. liber. & quod ita in specie decidit elegans doctor Ioann. de monte Sperelo in. l. si quis illustris. C. ad Orfitia. & ibi Socinus respondet ad allegata in contrarium. quod illa procedant in parte & patena linea, in quam habemus iura reliquæ permissiuæ cessionis spuriorum, & descendentium: sed tantum modo prohibet cenem spuriorum, vnde prohibita radice, descendentes non remanent sub aliqua regula permissiua. & prohis dictis Socini facit etiam quod tradit Nicolaus de Vbal in tracta de successio. ab intestato. 4. parte. columna. 4. versica. 2. casu. dum concludit, quod licet videretur dicendũ quod ex quo mater illi illis excludetur. à successione filij spuri. vt in dicta l. si quis illustris. & naturales similiter videbatur dicendum, quia naturales, etiam ex linea materna excludantur, cum in facta radice tamen cum non possint pullulare tamẽ contrarium videtur dicendum quoniã. l. digestorum implicitè inuitabant matrem & cognes communitas ex linea materna, non distinguendo esset matre illustris, vel non, lex autem. C. coerexit. tantum quoad filios & matrem, quando superessent legitimi, nihil de eodo de alijs cõsiliis remanebit. ergo ius cõmune tuta enim respectu talis coniunctorum. vt in. d. l. præcipimus. C. de appella. & c. cum expediat. de elect. li. 6. & facit text. in authentico. de nupt. §. optimus. Facit ad hæc quæ not. Bal. in. l. pe. C. le legitimi. hæredib. ad fi. vbi dicit, q. si illatum videtur, q. seror nõ succedat fratri, et hoc nõ videtur dictare, q. eo contra fratrem non succedat sororis: quia dato vno inconuenient non debet fari maius, secundum eum, & motus ex hoc dicto Bal. asserit Michael de Cifuentes in dicta. 9. quod cõsanguinei clericorum legitimi, & naturales succedent filijs clericorum. & tamen talis filij non possent succedere cognatis ex parte patris. ex quo similiter & tu forte posses dicere, quod tum dicta. l. Tauri, solum ieglat. Fr. d. 7. filium clerici à successione matris, extendens ad hoc & amplians. l. de notecopo. Soria. non excludentur nepotes, & alij vlteriores descendentes, qui pro fr habetur tanquam legitimi, & licet forte quis dicat, quod talis filius clerici, non possit succedere cognatis etiam ex

In no. re. est l. 7. ti. 8. lib. 5.

2. quæst.

2. quæst. In 12. rec. est. l. titu. 10. libr. 8.

5 a ¶ *Natus ex damnato coitu.* Intelligo ex quo mater deberi in foro exteriori, vt declarat Bart. in. l. fina. colu. vna. i. in versicu. quæro an succedat. ff. de his quib. vt indig. & idem vult Angel. de Aretin. §. nonissimè institutionum est. cognat. col. fin. versi. nam enim restat. hoc etiã expresse disponitur in. l. 3. in ordinamen. Iaun. ibi, de dãno y punible ayuntamiento, depante de la madre & doctores loquentes secundum vs communme exemplificãt in coitu cum consanguinea, vel affini, vel cum conjugata, vel monialí, vel in coitu inter dominum & seruum. vt tradit Bart. vbi supra. & colum. Baptis. de S. Seuerino. in. l. si quis illustris. C. ad Orfitia. fol. 2. colum. 1. Angel. in. d. §. nonissimè. in. institutionum est. Ofrecia. idem quod de eodem in nato ex virgine stupro vidiata eum filia. talis coitus punibilis sit, et ante parte matris. vt probatur in. l. si vxor. §. si quis plane. & in. §. fina. ff. de adulter. & in. l. fin. de filiis. mam. secundum primum intellectum glos. C. de adulter. & tenet glos. in lege si mulier. C. eo. quæ tradat an pœna stupri respectu mulieris sit mutuata, sicut reperiuntur mutuata in adulterio. de quo etiam per glos. & Bart. in. l. i. adulterium cum incestu. ff. de adulter. & per Salicet. in lege. eum qui duas. & in. d. l. si mulier. vbi. i. singoie. C. o. & quæ an mulier portatur pœna stupri, sicut & vult tenet Angel. de Aretin. tracta. maleficiorum. in parte che ine ay a luiterato columna. 7. videmus tamen in hoc de consuetudine virginum non punitur pœna stupri, neque alia. neque in iudicium, id contra ea. i. deducit, neque leges particulares virgini stupratæ talem pœnã imponunt. vt patet ex. l. i. & s. titu. 13. & l. in. titu. 18. 7. partita. dumo modo talis coitus non sit incestuosus. vt in. d. l. fina. vbi tamen virgo per vim vel coitum impressuam est stupratæ, talis coitus non esset punibilis ex parte matris. & filius ei succederet. vt tradit Baldus in. l. ã quam. colum. 6. versicu. & scias. C. de fideicom. & in. l. si quis illustris. C. ad Orfitia. & probatur in. d. §. si quis plane. idemque dicendum esset de coitu cum vidua honesta. inter liberas. & l. si vxor. ff. de adulte. §. 2. tristit. de pobl. iudi. cum vidua vero honesta, & si fuerit sororis sit, vel cum virgine pauperie, vel insuper vel ctiam est aprum est punibile vt patet in dictis l. & in. d. 2. titu. 13. 7. partita. & tradit Bertrandus consi. 158. vol. 1. hodie vero per l. 3. Tauri. solus ille incestus dicitur damnatus, & punibilis ex parte matris, eo respectu vt l. ius ab illo successione excludatur. ex quo mater esset punienda pœna mortis naturalis. Quod exemplificatur casu. l. 1. C. de mulieri quæ seru propriel. ministrat. vel quando ex tali mater committeret crimen incestus. vt in. d. fina. titu. 18. 7. partita. ibi enim dicit, esta mesma pena deue auer la muger que a sabiendas fizi ere este pecado. & si vult, quod patiatur eandem pœnam, quam virtuali casu pateretur, quæ est pœna mortis. pro quo facit text. notabilis tum glos. in capitu. 11. legentes. 23. qu. 1. §. 4. & licet pœna in adulterio sit interpretata in mitiorem tamen hoc reperiuntur in intellu, vt in simili di. i. supra eadem. glos. & not. glos. & Bartol. in dicta l. ge. si adulterium cum incestu in principio. Quod satis in dubi. procederet in coitu nefario, & incestuoso inter ascendentes & descendentes. Leui. capit. 18. seu quando adulterium & incestus concurrerent. tunc sine dubio est pœna mortis. vt in dicta l. si adulterium cum incestu. in principio. & ibi not. Bar. & Angel. Aretin. in suo tracta. maleficio in parte che me ay adulterato. columna fina. in fin. ¶ Quid autem si mulier vxorata ex coitu adulterino suscipiat filium, an talis filius adulterinus succedat matri? & de iure communi nullum est dubium. cum talis coitus (vt dixi) sit damnatus & punibilis ex parte matris. dubium faciebat. l. ista quæstio, quæ cum dixi natus ex damnato coitu, subdit, que quiere dezir tanto como el que nasce de muger religiosa. Item in. l. 4. titulo 3. eadem. tantra. dicit, ni puede establecer por heredero a vna quitapellona, que fue enafrida de dañado coitu, que quiere tanto dezir como de vedado y ayuntamiento, o asi como de parienta o de muger religiosa. & non dicit de coniugata. sed nihilominus dicendum est cum in isto iure particularem talem filium adulterinum non luci edere matri. vt in. d. l. si huiusmodi gratia exempli, & non excludant alios similis casus, prout etiam in illis terminis assignantur legem tenuit Roderiquus Suarez in repetitione. i. titulo. 6. lib. 3. for. li. fol. fin. ad fi. rem. natus tamen dubium in hoc fuit, ex disponione dicti l. nonæ. in ordina. Iaun. & ex. l. foro, permittente: vt mulier adultera occedat à vero. vt patet in lege prima titul. de los adulterios. libro. 4. foro. li. nam ex videmus dicendum ex tali coitu mulierem incurrisse pœnam mortis, & in hanc sententiam inclinat aliquis ex interpretibus illius. l. nonæ. ¶ In contrarium tamen fortiter facit. i. quia ista. l. furi non tuber, sed permittitur. & non damnat ad mortem. sed punitur. & si non potest dici, quod mater per. l. incurrat pœnam mortis. i. in his terminis vult Bald. in. l. data opera. rolu. pen. C. qui accusi. non poss. & in tap. ex literis. ad fin. de constitu. & est glos. notabi. quæ cõmuniter approbatur in. l. accusationis. C. quod met. caus. & in tito casu maritus non est minister legis. sed vltor propriæ iniuriæ. vt declarant ibi Salicet. & Paul. de Castr. quos videas. propria parte tamen multum facit, quod sufficit, quæ pœnitudine possit sequi pœna mortis: & non dicatur quis incurrisse in pœnam mortis. arguimen. l. 1. sicut. ff. de cõdictio. indebi. sicentam doctorum, quod quando ex eui ine non sit ponitur pœna cisè pœna capitalis. in alterutrum, quod adhuc censetur crimen capitale argumen. l. cum illud. ff. quando dies legat. ted. & tenent Bartol. & alii in. l. ff. de publi. iudic. vbi & Ioan. de Imol. columna. 2. versiculo. 3. iungit Bartolo. dicit, quod satis esse debet ad indicandum crimen capitale, quod in pœna ordinata dispositione facta super ipso crimine, possibile est pœnam capitalem imponi posse: sed potest responderi, quod ista dicta doctorum in dicta lege secunda procedunt: quia in casibus quibus loquuntur pœna capitalis sive alternative, sibi conditionaliter imponitur in lege, in isto vero casu quo hic loquuntur, lex nõ imponit pœnã mortis. sed permittit & non omnibus de populo sed tantum marito, & sic in vltionem propriæ iniuriæ, & non vt ministro legis. cogita, quia est passus pulcher, & hactenus non considerata per aliquem ex doctoribus Hispanis, quos ego vidi. ¶ Quid autem de filius clerici constituti in sacris, vel de filio monachi, vel monachi professæ vi de quod habetur in dicta lege. 9. ad fin. & quæ dixi in lege. 3. titulo. 21. 4. partita. ¶ An autem hæc prohibitio quod filius ex damnato coitu non succedat matri, extendatur ad filios vlteriores, vltra primum gradum? vt debatur. quod hic, aquam nac sex tantæ infectæ: & quia non videtur quod esse possit nec illicitos ordinis per text. cum in. l. nota. in lege fina. C. de natura liber. & per text. in. l. liberorum. ff. de verbo. significat. text. & ibi colligit Abb. in capite causam el primero. qui filij sint legitimi. pit. latori. & tbi Anto. eo. tit. & declarat Bal. in. l. li. C. de verbo. significat. l. si vina matre. C. de bon. mater. Contrarium tamen voluit Socinus consil. 148. columna fina. 1. volunt in primi mentis in tuum sunt duo menses. movetur, quia de tre anni quo omnis spurius succedebat matri. l. si spurius. & l. hæ parte ff. vnde cogna. & cum hodie per. l. nouam. scilicet per text. in authentico. quib. mod. natura. effectant. fui. in §. fina. hic repetatur prohibitum in filij primi gradus prohibito. l. correctuæ non debet extendi ad vlteriores gradus. l. 3. iancimus. C. de testa. l. præcipimus. C. de appella. & ita dicit colligi ex dictis Cyni in dicta l. fina. C. de natura. liber. & quod ita in specie decidit elegans doctor Ioann. de monte Sperelo in. l. si quis illustris. C. ad Orfitia. & ibi Socinus respondet ad allegata in contrarium. quod illa procedant in parte & patena linea, in quam habemus iura reliquæ permissiuæ cessionis spuriorum, & descendentum: sed tantum modo prohibet cenem spuriorum, vnde prohibita radice, descendentes non remanent sub aliqua regula permissiua. & prohis dictis Socini facit etiam quod tradit Nicolaus de Vbal in tracta de successio. ab intestato. 4. parte. columna. 4. versica. 2. casu. dum concludit, quod licet videretur dicendũ quod ex quo mater illi illis excludetur. à successione filij spuri. vt in dicta l. si quis illustris. & naturales similiter videbatur dicendum, quia naturales, etiam ex linea materna excludantur, cum in facta radice tamen cum non possint pullulare tamẽ contrarium videtur dicendum quoniã. l. digestorum implicitè inuitabant matrem & cognes communitas ex linea materna, non distinguendo esset matre illustris, vel non, lex autem. C. coerexit. tantum quoad filios & matrem, quando superessent legitimi, nihil de eodo de alijs cõsiliis remanebit. ergo ius cõmune tuta enim respectu talis coniunctorum. vt in. d. l. præcipimus. C. de appella. & c. cum expediat. de elect. li. 6. & facit text. in authentico. de nupt. §. optimus. Facit ad hæc quæ not. Bal. in. l. pe. C. le legitimi. hæredib. ad fi. vbi dicit, q. si illatum videtur, q. seror nõ succedat fratri, et hoc nõ videtur dictare, q. eo contra fratrem non succedat sororis: quia dato vno inconuenient non debet fari maius, secundum eum, & motus ex hoc dicto Bal. asserit Michael de Cifuentes in dicta. 9. quod cõsanguinei clericorum legitimi, & naturales succedent filijs clericorum. & tamen talis filij non possent succedere cognatis ex parte patris. ex quo similiter & tu forte posses dicere, quod tum dicta. l. Tauri, solum ieglat. Fr. d. 7. filium clerici à successione matris, extendens ad hoc & amplians. l. de notecopo. Soria. non excludentur nepotes, & alij vlteriores descendentes, qui pro fr habetur tanquam legitimi, & licet forte quis dicat, quod talis filius clerici, non possit succedere cognatis etiam ex

do de ome, e de muger, q̃ sean parientes fasta el quarto grado: o fuesse otro que llamãen latin natus ex dãnato coitu: q̃ quiere dezir tãto como el que nasce de muger religiosa, o fuesse legitimo, o non. Fueras ende, si fuesse tal fijo, como el que llamã en latin incestuoso: q̃ quiere tãto dezir, como el que es engendra-

parte matris per dictamd. & d. de Sonia, fratres tamen & sorores legitimi & naturales alis clerici, bene possunt sibi succedere, quæ tamen allegatam Socin. quam Michaelis non excent strepitu præterea in quæ habentur in d. l. n. & quasi fratres vtrinque cognati non estant fratribus vel cognatis illegitimis eo modo succedunt, quo pari illegitimi illidem fratribus, vel cognatis & agnatis inter latos decedentibus succederet, nam hæc successio reciproca est, vt in authen. quib. mod. natural. effician. fin. in §. filii. Angel. de Aret. in tract. de testat. per verbo nolentis testantis decedere. col. 9. & Nicho. de Vbal. in d. tractatu de successio ab intestato.

muger religiosa[a], que es ayuntamiento dañado por sentēcia de ley. Essomesmo seria, si tal muger como esta fuesse dueña de noble linaje[b], o de hōrrado lugar. Ca si este atal ouiesse fijo, de aquellos q̄ son llamados spurios, nō deue heredar de los bienes della el espurio con el legitimo[c]. E espurio es llamado [d] el que nascio de muger puta, q̄ se da a muchos.

¶ *Ley. XII. En que manera pueden heredar entre si los hermanos que son dichos naturales.*

Si fuere natural[e], q̄ nō es nascido de legitimo matrimonio, si muriere sin testamēto, nō auiēdo fijos, ni nietos, nī madre, estōce sus hermanos q̄ le pertenescē de parte de su madre, deuen auer todo lo suyo[f], esi otros hermanos ouiere de parte de su padre tā solamēte, nō heredarā[h] en de ninguna cosa. E esto es porq̄ los hermanos q̄ le pertenescē de parte de su madre son ciertos, e los de parte del padre son en dubdo. Mas si este fijo natural q̄ muriesse sin testamēto, ouiesse otros hermanos naturales q̄ le assesse Bolognius. & subd. Mat. esi, inferens, quod si ne natus ex damnato coitu Bertæ non potest succedere filio legitimo & naturali dictæ Bertæ, qui sibi est fraeer vterinus, in cona illegitimus non poterit succedere fratri & cum dictis Mathesilla transcritam Ange. de Aret. in §. vulgo quæsitos. Institut. de success. cogna. hoc etiam tenet Alexandri, plenetractans. §. volu. consiliorum, consil. 174. incipe. hq et en de quo quæritur, & aliquantulum elati Mathy. de Afflict. decisio. 6. quibus et tamen ipse adhæret. tenuit etiam Ioan. de Ana. consil. 95. Abli. consil. 50. n. 2. volu. Decius consil. 411. cul. prima. Antonio, consil. 8. de litteris. Contrarium tamen in parte tenetur quamplures alii relati in illectione, de qua supra à Matth. de Afflict. Ioan. Petruch. de morte Sperello in. l. li quasi illustris. C. ad Orfitia. cittus fundamenta vt alia in d. decisione, & plerique alij, & Nicho. de Vbal. in suo tracta. de successio. ab intest. vt & dixi supra. proxima. tenet etiam Cutrius in dicta. l. si quis illustris. & consil. 22. primo volum. & consil. 14. eiusdem. pe. 4. volu. Curtius Iunior consil. 13. & secundum istam opinionem dicit fuisse iudicatum in consilio Neapolitano, dictus Matthaus, & Docto. in hoc sunt ita varij, quod non facile perpendes, qua si communis opinio. Ista pactum unum pro nulla est dubitatio inter doctos. & quod ista. l. non loquatur de filio ex damnato coitu, patet cum dicit non nominando fijos, ni nietos, ni madre. Cum enim præsupponat q̄ natu ter præferetur fratribus in successione sibi, constat quod loquitur de naturali filio, & non ex damnato coitu, nam tali filio ex damnato coitu mater non succederet vt supra proxima. Tu cogita, quæ opinio dictarum sit verior quin certe puncti illi indigent regia declaratione: quia pro vtraque parte sunt plures in sententia, & adde quod etiam illud pactum quod inter se succedant, licet inter ex damnato coitu, tenet Ludouicus de Sardis in suo tracta. legitimationum, capitu. se quitur. de successione spuriorum, vers. iculo. 7. quæritur, tenet etiam insign. doctor. Andr. de Ilerdin. §. naturales. si de feud. fuer. cōtroner. inter filos nin. & agna. ad fi.

[a] ¶ *Religiosa.* Vt in. l. si quis non d. cam. tapeco. C. de episcopis & clerie. & hic adde glo. in. c. vie. gimbus. 27. q. 1. q. accedens ad monasterium committit tria crimina, inter eitum, habet & adulterium, & sacrilegium, & bonatalis applicatur monasterio. vt in. c. si quis rapuerit. e. causf. & q. & de pena etiam pius monialis. vide in. c. li quamonach. iii. ead. causf. & quæstione.

[b] ¶ *De noble linaje.* De illustri dicit. vt in. l. si quasi illustris. C. ad Orfitia, de qua ista sumpta est.

[c] ¶ *Conelegitimo.* Hoc est hodie regulare, etiam si mater non sit illustris. vt in d. l. 9. ordina. Tamen. Succedere ergo matri non obstante filio, vel filij legitimis. vt hic, & in. d. l. 9.

[d] ¶ *Espurio es llamado.* Nota hoc quod dicitur spurius ille cuius patet ignoratur tum inter & dic, quod dicitur spurius qui ex damnato coitu nascitur vt tratat Salicetus per glo. in. d. l. li quasi illustris & adde ad id quod dicit ista. l. §. li aduersus. Instit. de nupt. & hic dicitur spurius quasi spatium conceptus. vide quæ in hoc tradit Oldaeus a Conartuius in suo epitome matrimo. 2. parte. c. & §. 5 in principio.

¶ *Texe finalis.*

[e] ¶ *Fijo natural.* Propriè de filio naturali loqui videtur, de quo in l. 8. supra eodem. Quid autem si sit natus ex damnato coitu, an succedant di fruces recini, si fiet ex parte matris procreati, vel alij transfuscesi ex parte matris est maxima controversia inter Doctos. nam Mathesilla in suo tracta. de successio ab intestato, sibi colum. secundum, cuiusque dicit, quod huiusmodi recipia est ordinatum, licet ex defectu status, succedere velint, aut aliter tamen dicit natus sit ex damnato coitu, nullo modo inter eos succedere potest, quia non sunt nati fratres, vt in. n. nequ. l. et ex hoc tractatu, & allegant ex quibus mod. natural. effician. fin. §. 1. & cui esse co mente Bartolus in suo tracta. de successio. ab intest. col. 1. & qa tabulato tota dancero, consulit edificium capitulo cum Paulus. 1. q. 1. cui in hoc ali

[f] ¶ *De parte de su madre.* Si tamen iste defunctus ex parte matris haberet fratres legitimos, & naturales forte præferentur alijs naturalibus, argumen. l. si quis illustris. C. ad Orfitia, & l. 9. in ordin. Tauri. & infra eadem. l. & tenet Angel. in authen. quibus mod. natura efficitur fin. in. §. fin. varium, sed restat videre.

[g] ¶ *Todo lo suyo.* Si tamen haberet defunctus patrem, succederet illi in duabus vncijs: & fratres vterini in omne reliquum, vt in authen. quib. mod. natura effician. fin. in §. quibus & tenet Mathesilla, in dicta tracta. fol. 14. col. tertia. versi. sed quid si in casu prædicto, & si superessent defuncto duo fratres vterini, sed vnus eorum est vtrinque coniunctus, ille præferetur vterino ex matre tantum coniuncto, vt in authen. itaque C. communia de successio. secundum eundem Mathesilla, ibidem versiculo tertio, quid si superuiuerent licet coniunctus ex vtraque parte non esset legitimus? quod est notabile ad extensionem. d. authen. secundum Bolognin. ibi & cum illis dictis Mathesilla transit Angel. de Aret. in. §. vulgo. Institut. de successione cognatorum, colum. na finali.

[h] ¶ *Non heredarán.* Concordat eum authent. quib. mod. natura, effician. fin. in §. filium. & d. l. spurius. ff. vul. cogna.

5 a ¶ *Estos atales.* Non hoc: quia reputabat ophicnem glin. l hac parte. ff. vnd. cogna. quam diſtinguit eam Abb cons. 50. col. 12. vol. & Floria. in l. quite stamentum ff. de probatio. cum quatuor ſit etiam Bar. in authentico. quib. mo. natura. efficiu. fin. in §. ſi quis igitur quæ glo. volunt q illi naturales nati ex eodem patre, & duabus concubinis ſibi invicem non ſuccedant, licet naſcantur ex talibus concubinis diverſo tempore retentis, ptque etiam volunt Speculi. & ibi Ioann. Andrin additio. titul. de ſucceſsio. abiteſt. verſi. quod de natis ex vno patre. vbi Ioann. Andan addit. 10. refert aliquos tenuiſſe contrarium, quorũ opinio approbatur hic in rubrica. l. patriarum, quam tenet Imeri & iſtam etiã opinionem tenet Alberic. in. l. humanitatis. C. de natu liber. referens Speculi. vbi. 3. ita tenere ſed ſi bene inſpicias contrariũ vt dixi videtur tenere Speculi.

6 b ¶ *Natural e legitimo.* Facit ad id quod dixi ſupra in gl. in verbo (de parte de ſu madre) & nota hoc, & adde Angel. in authentico. qb. mod natu. effician. lui. in §. ſi. verſi. ſed reſtat dicentem, qvbicunque deſucceſsiõe fraterna tractatur, illefrater præferatur, qui pluribus nexibus eſt coniunctus, ſcilicet nexu naturæ, & nexu tribus, quod non ad authenticam. itaque C communia de ſucceſsio.

Ad tit. C. de edict. diui Adri. roll. & §. l. fina.

7 c ¶ *Los bienes de los legitimos.* Cõcordat cum authentico. quibus mod. natura efficia. ſui. in. §. illum vbi hoc in ſe rationibus terminis diſponitur, etiam ſi filius ſit legitimatus Adde etiam. l. ſi ſpurius. ff. vnd. cogna. & limita, vt inſtitu. de ſcruil. cogna. in ſimo reſponſo. Quid tamen ſi tali frater legitimo & naturali ex parte patris non ſuperellent alij fratres legitimi, & naturales ex parte patris, aut veterini ex parte matris. An frater naturalis ex parte tantum, et ſuccedat? videtur quod ſic perinde ſicut & ipſe ſuccedetur naturali, vt ſupra ea. l. cum ſit reciproca hæc ſucceſsio. vt dixi ſupra eo. l. proxima.

8 d ¶ *Parientes otros.* Concordat cum. d. l. ſi ſpurius. & cum. d. §. filium. in authentico. qmb. mod. natura. effi. fin. & §. vulgo. in fin. de ſucceſsio. cogna. & §. nominũ. inſt. ad Officia & college ex lus verbis, quod filij fratris naturalis non ſuccedetur patruo, licet eius pater poterat ſuccedere, vt ſupra dixit. ibi (ca eſtos atales) & ſic erit ille caſus ſpecialis & extraordinarius. & non extendetur ad filios fratrum reſpectu ſucceſsionis patrui, licet deſint fratres veterini. quod nota.

9 e ¶ *De parte de ſu madre.* Vt in. d. l. ſi ſpurius. & iuribus de quibus ſupra. An autem naturalis ſuccedat matri, vel cognatis matris in feudo matris? Aude, de Iſerni. dicit quod non in. d. §. naturalis. per illum text. in diſtinctè loquentem, quod & in poteris inferre ad materiam in matrimonio. ita vt neque filius naturalis ſuccedat matri in matrimonio materna Cognata tamen. & vide quod habetur in. d. c. dicat aliquis. 23. q. 4 & quæ habentur in. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. ff. ad Trebell.

¶ *Titulus Decimus quartus.*

¶ *Lex. I.*

Miſsio in poſſeſsionem dicitur duplicitur primo cum quis petit poſſeſsionem, ſecundo cũ petit ſimul poſſeſsionem & proprietatem, melius enim eſt poſsidere, quam à poſsidente petere. li. d.

f ¶ *La poſſeſsion.* 1 Per interdictum quorum bonorum, vel ex remedio. l. ſi. C. de edict. diui. Adr. roll. & infra eod. l. 2. & l. 1. tit. 14. lib. 3 ordin. regalium. Inno. rec. eſt l. 3 tit. 13 lib. 4.

g ¶ *La propriedad.* Per petitionem hæreditatis.

h ¶ *El ſeñorio.* 3 Sed nonne aditata hæreditate ſtatim ſine apprehenſione rerum hæreditarium, tranſit dominium in hæredem, vt in clementina exiui de paradiſo. verſi. quia igit de verb. ſign. & in. l. cũ hæredes. in princ. ff. de acquirẽ. poſſeſ. Cur ergo hic requirit traditionẽ, poſſet dici, q licet de iure ciuili ex aditione hæreditatis, hæres cõſequatur dominiũ non tamen de iure gentium, niſi ſequatur traditio, prout voluit Pau. & Caſtr. in. d. l. cum hæredes. in princ. ff. de acquirend. poſſeſsio. & facit ad quæſtionem, de qua ibi per Paul. & Alex. cui tamen videt contrariari Socin. in cõſi. 140. col. 7. in. 4. vol. vel dic quod in iſta l. patriarũ. non dicitur qd hæres iam hæreditate adierit. & ſic q vel qd eã ſi nõ ante verbo adierit per traditionẽ, & apprehenſionem rerũ hæreditariarũ, acquiret dominiũ? & videatur adire vt in. l. vt tit. 6. 5 ea. partit. vel dic, q tunc per aditionem hæreditatis, ſine apprehenſione trãſfertur dominiũ, quãdo defunctus habebat rerũ hæreditariarũ dominiũ, ſi tũ nõ haberet, ſed haberet ius ad res hæreditarias, hæres adendo non conſequeretur plus quam defunctus habebat. ſed tamen traditione facta, conſequetur dominiũ vt hic. Habes etiã hic, qd poſſeſsio non tranſit, licet adeat hæreditas. vt habetur in. d. l. ſi hæredes. in prin. & procedit etiam ſi eccleſia ſit hæres. vt tradit Bal. l. ſi. col. 3. C de ſacroſan. eccleſ. & procedit etiam in ſuo hæredes. ſecundum Bar. in. d. l. cũ hæredes. & Bal. in. l. fin. col. 1 C. de edict. diui Adr. tollen. & in. l. 1. in ſi. C. de appell. & tenetur cõmuniter, ſecundum Alex. in. d. l. cum hæredes. Procedit etiã & ſi fiſcus ſit hæres ſecũdũ Bal. in. eã. qd ſi ſit minor ſtatura. Ita procedit, & ſi colonus poſſidet hæreditatis. gl. & Bal. in. l. cũ notiſsimi. col. 2. C. de præſcript. 30. vel 40. anno. in. §. ſed cũ lui. & ibi Bal. conſulunt hæredi, ne credat poſſe detentationẽ coloni acquiſita ſibi eſſe poſſeſsionẽ. ſed q ipſe apprehendat. Contrariũ tũ videtur velle Paul. de Caſt. notãdo ad hoc gio. in. l. q fundum. in prin. ff. de vſuca. pro emp. q per ſeruos detinentes res hæreditarias & ſic etiam per colonos & in quibus nos tempore, quo adiit hæreditas, hæres adeundo, non ſolum acquirit dominium ſed etiam poſſeſsionem, & q ſic limitetur. d. l. cum hæredes. in princ. & dicit probari ex his, quæ habentur in. l. quis vinetas. 9. q. p colonũ ff. de acq. poſſ. qui tex. probat dictũ Bar. ſed ſi in eſſe gas dictũ Pauli. dũtan. ſe colonus

o de parentesco. Caſi de otra guiſa lo fiziessen, auria el nome ſin la pro. Onde pues que en los titulos ante deſte, fablamos de los herederos, e de las naturas dellos. Queremos aqui dezir deſtas entregas. E moſtraremos q̃ quier dezir entrega. E quantas maneras ſon de entregas. E a quien tiene pro. E como deue ſer ſecha. E por cuyo mãdado. E en que tiempo. E por quanto tiempo pierde el heredero ſu derecho, ſi lo non demãda.

¶ Ley. I. Que quiere dezir entrega, e quantas maneras ſon dellas e a que tiene pro.

ENtrega tanto quiere dezir como apoderamiento corporal que reſcibe el heredero de los bienes de la herencia que le pertenesçen. E puede ſe demãdar la entrega de tales bienes en dos maneras. La primera es, quando el heredero demanda tan ſolamente la poſſeſsion[f], e la tenencia de los bienes de la heredad. La ſegũda, quando demanda en vno la propriedad[g] e la poſſeſsion della. E tiene muy grãd pro tal entrega al heredero, porque gana luego el Señorio[h] della quando ſe faze con derecho. E aun porque ſiempre es de meſor condicion el que tiene la coſa, que el que la demanda, aſsi como diximos en la tercera partida deſte libro, en el titulo de la te-

contra possessionem, nominel hæredis, pro cederet eius dictũ, vt probatur in d. § quæ colonũ. & ibi tenet Alex. & idẽ si hæres locat ei tũdum, posita autem ante apprehensam possessionem, statim q̃ conducto capta hæditatẽ, ne quis in hæredi possessionẽ incitulo, & inter illum vt in d. § quæ colonũ. & vide Pan. de Callan. I. ti. homo. ff. de vsucapio. & an hæres potest ratione iuris patronatus præsentare ante possessionem acquisitam? Bal. qlicet in d. ti. co. lum. C. de ed. Adrian. toll. & sequitur. & hoc in suo tractatu. iurispatronatus. chan. & colu. 3. Adhuc etiam q̃ bene potest hæres propria auctoritate vel ipse petere possessionem vacantem tenuta hæditariũ secundum Bar. in l. si iam esti. item extra gl. C. de edict. dni Adrian. toll. & in l. ex facto. iura. quidam. de hæredinstit. tenet etiam Bal. in d. l. fi. co. 1. & in l. 3. C. de iuri. hæred.

4 ¶ *En el titulo de la sentencia.* Vt leinal. 28. titu. 3. part. & titu. 30. pector. ¶ *Ley. II.*

Hæres est endens coram iudice testamentũ perfectũ nũ rasum nec cancellatum. est autem hæres institutus in possessione bonorũ quæ restatur ipso obitus obtinebat. hæc enim tenetur hæres (aliquatione obiect. in testamentum ut cetera, laterum vel illatum sui rationibus) impedire, ni si statim, pbri. ista impediment. tũ audiretur nisi hæres petẽdi tuerat possessionem sit impubes de descendentibus contra quẽ sit nationis vel status obiecto difficultas vique ad ætatem pubertatis sed hi propuberatem petat nõ differtur, ita no cognoscere debet iudex de ea quæ tione. l. d. b ¶ *El heredero.* Pte. debet ti. in institutione certa, non dato ad cohæredẽ vnum fili. secundum glo. in. l. si C. de edict. dni Adrian. & ll. de qua ista sumpta est, vel si dans remediam. quando tũ nõ epuliantur, tunc institutus in recta non habent benefitium illius, neq; hæres. l. secũdum Ange. & Salice. in. l. si. & tradit Alex. in l. quidam. C. de hæred. in fi. & est vetus & cõmunis opinio tota Bac. & Pan. in. d. l. qui vo Laerunc, qd sto casu habeat beneficium illius. l. Qui autem sit filius institutus in legitima. B. in. d. l. si. q. n. voluit, qd habeat hoc beneficium, cuius contrarium tenet ibi Alex. col. 1. vetsi. in xa hoc quæritBald. ex eo, q̃ lex primam nõ tiq. quota hæreditatis. sed quota bonorũ, quẽ videtur sequi Dec. tum d. l. si col. 7. & in litte locum habebit hoc beneficium fideicommissario cum vel bo tantũ est restitutus alia redicas secũdũ Bar. & cõmunter dect. in. d. l. fi. & sequit Decius co. 7. Et idẽ videtur dicẽdi per. l. regni, si hæres gratuitũ dedcõmisso vniuersali, non tadit, et dixit in. d. l. si gl. fi. ut. 5 supra ea, parte. Sed an dabitur hoc remedium possessori vel possessio conservetur? & de q̃ sic secundum Cyn. & Bac. in. d. l. si Bal. in l. C. de cathol. edict. Quidquid opa. q. 49. in quit ed. ctũ dini & I. quæ. Decius in. d. l. fi. col. 14. & in. d. l. fi. & quæ tradit Alex. in l. omnis hæredes in principio de acquirendo possessi. Habet enim locũ in fideicommissorũ vulgari, vel pupilli secundum Bald. in. d. l. fi. q. 8. in. l. 1. ff. de bis, quæ in testa delen. Cum quo tradit Decius ibidem. col. 8. defert de. Bal. ab impugnatione ed. ne nocũ aliquinũ, quinte nuerũ cum l. occoccs. Bal. & hoc in materia fauorabili. pro confessitata materia, quæ ex odio tantũ al'ud esset, pro ut & voluit l. cum Bal. in. c. 1. de cofessitus, vet & idem statuta. Dec. vbi supra dat ut tal actione dũ ẽpo, & executor testamẽti, q̃ pupillus institutus. secundũ Bacin. d. l. fi. vbi & Bal. & Alex. & alii in. d. tem, & ec Bal. in l. si quis ad declinãdã co. 2. C. de in. & eleti. Dũ tamẽ ut pri. q̃ hæreditat. delata filio, vt & cadit Bal. in l. 1. fũ. in. volunt. in pen. C. de bon. quæ liber. 1. certum hoc dẽ pace & episcopo cotra in volunt. Ang. de Arc. in. § fabstitutuc. inst. de pupillaris. fibst. ex. pectex in. l. 1. p. libedis. ff. ut ex. ba. ff. vulg. & pupi. seil cois opinio est, qu'i primo dixi. vt tradit Dec. in. d. l. fi. col. 8. vbi esset on dat. ad. q. hæc verba dñi et ẽ. hæredi hæredis. vt Bal. in. d. l. cũ non sulũ & per Specula. de eli. § fequitur. col. fi. vel. sed pone. An autẽ si remedium dei ẽmẽtibẽ abinestatori & cõis opinio est q̃ nõ. vt cõcludit Alex. poll. hostia. d. l. fi. & cõem opinionem sequ. Calde. in cõsi. 36. in fit. de testi. in. add. Bal. in ca vni. ce. de cõgen. incertum. fiscul. & fœnis. de benefici. vbi & ciert. q̃ cõpetit tũ cõtra mũ illis filio, vt ponatur in possessiõ. vacãte, qa. ibi fiuse ff. ergo hæres, & ex vnde idẽ opeatur ex ittẽda tui hæredis, qd operãtur tabula testamẽti. qd dicie esse notam dignũ. & ut ex vetus illius regni, per. l. ut. 14. in occi. regali. nũ solũ filio sed etiã alteri successori abintestato competit. ut sud cãcũ iudicis, & latius. vulgo dicitur de Sorte, remedium ad possessionẽ istã quæ. l. liberti hoc sum mũ. & procedi. Dabit ergo hunus la remedii, pra tento filio à natice, quæ non habuit facultatẽ mutandi testamẽti: quia in puer perio deceisti, fuxta casum 13. C. de in officio. testamẽ. vbi hoc dixit Bal. Qd. dat an. si sub cõditione sic sunt. ut, ar stare cẽdi nonte politi ti illo tem. filio. Specula dicit quod nõ. in. de testa. § leipsum pentec. hæd. ut, si q̃ qui spera l. fil. nõ illi tũ ut hæres ff. de testi ex tũ nõ. Ad. l. si in conditione. in. dat. bon. a posse. fi. cũdũ tabul. Sed an dabitur hoc remedium. in. successorũ in maiorẽ, & quando in testamento

te el judgador[c], e mostrando carta del testamento[d] en que era establecido por heredero, si tal carta fuesse acabada, o cumplida[e] assi como deue ser, e non fuesse rayda, nin cancelada[f]. Estonce de

nencia[a], en las leyes q̃ fablã en esta razõ.

¶ *Ley. II. Como deue ser fecha la entrega de la herencia al heredero, e por cuyo mandado.*

Iniendo el heredero[b] delan-

pater reliquit filio maiori vel dentur q̃ hæ ga cunũ. & hoc opinum, quam pater facit in ter filios, habetur locum in omnibus. Bart. in. d. l. Mucellus. § quid. ff. ad Trebell. si autem sit creditus in materia ex In no. ter dispositione in vno dabitur remedium legis Tullianæ. & l. 17. ff. 4. ff. l. 4. ti. 5. partita. & notam hoc pulchrum illicium Archi. in. c. fi. q. n. colu. 4. 7. lib. 5. quod si duo contendunt de vno hæreditate, & potest ostendere pro vno quam probabilis, ille qui ostendit potiorem esse in possessionem mittendus est tuendus, alteqat. d. l. fi. de qua. ist. fin. pt. ff.

c ¶ *Judgador.* De cõpetenti intelligo, prout dicit l. fi. de qua ista sumpta est. vbi gloss. in verbo competenti, non ergo vicium, & potest facere cautorium, qui nõ habent mixtũ imperium, & possunt facere testamentum. ioneni sed ecutendum est ad potestatem creditariam. & est bonus testamentum, quæ tragi, fratribus. ¶. ad. mum. ipa. pla tamen cognitio de mittendo in possessionem, fieri potest ita magistratibus minus palibus. secundũ Bar. tan. d. l. si per text. in. vi cognitio. § bonorũ. ff. de officio eius, cui mandatur. est iurisdictio de quo mutatur. Pan. de Callabri. & Bonafusi extra territorium, nudem territorium facit testamentum missionem ad requisitionem iudicis, qui pronuntiabit de numero, quam de personam erat subditus iudici, qui pronuntiabit secundum Bar. in. d. l. fi.

d ¶ *Carta del testamento.* An intelligatur de originali. Paul. de Castrin. d. l. fin. in. a. nota. dicit, qd fic allegat Ia. hoc dicit. ex in. l. 1. § fiquis in duobus. ff. de bonorũ possessione secundũ tabul. & de mente Bar. videtur q̃ nõ sufficiet ex emplũ testamẽti, etiã de manu eius de notari, quæ ostendit Decius in. d. l. fin. col. 4. in. nota, quia non cessat in modo cõsibiendentes, sufficere ex emplum sũ manu eius de notarii, quia tẽ pis originale. cum tale ex emplum faciat fidem. secũdũ Bar. & doctos. in. auchentica. si quis in aliquo documento. C. de ed. & in l. si qs ex agẽ nuis. § pro to. ff. de edẽ. & forte ista est verius. & ita seruatur in pratica & facit ad hoc qd nõ Bar. in. d. sempron. ff. de leg. 2. Ex procedit ã ac. l. nec dum in testamento in scripto sed etiã in testamento nuncupativo. glos. in. d. l. fi. in verb. depositionibus. & ibi vide per doctos. signanter Decium col. 11. & non oportebit probare de morte testatoris sed satis est producere testamentum. l. 2. § si dubitetur. ff. quẽ admo. testa aperi. tenet Bac. in. d. l. fi. vbi eũ Decius. col. 5. respõdet ad illũ q̃ præsumatur quis viuere, vsque ad centum annos. Sed gd si appareat duo testamẽta eodẽ die cõfecta, & nõ costet de prioritate, & posterioritate? glo. monet in. d. l. fi. & Bar. in. d. l. non aliũ ff. de bonor. possef. secũdũ tab. & cõcludit, q̃ propter incertitudinẽ vtriq; vitiet nil. altec ex hæredib' posidere. qa in casu dubio, & incerto potio cessicient. secũdũ Bar. in. d. § nõ aucẽ. doct. in. d. l. fi. vel in sũ altero testamento est nihil tutapia causã, qa illud peruasuet et Ludovi Roma in repertorio tẽ sinaliter in. 12. speciali. Cardeg. fabi. doct. moder. in. d. l. fi. in. & pfecerunt alteri, licet possidet, quãdo dorali possessiõ nõ esset in tutatu. secũdũ Decius in. d. l. fi. co. fi. qd videtur in. d. Bru. i. qua. ff. proposita de duob' testamẽtis qa alteri possidẽs de necessitate fatendum est, q̃ habet possessiõ ẽ titulari. & sic præferitur pia causæ: & sic frustra in hoc videtur laborasse Decius. Amita etiã si ambo hẽ redes cõcedarẽt & vnus cederet alteri, & cõsiniatetius sũ. nunc vitiaret incertitudo vel dicit Ang. de Isec in. § præterea. la. secunda. colu. 2. de prohibic feud. alie. per fed.

e ¶ *Acabada y cumplida.* Cum sufficienti numero testiũ. vt in. d. l. fin. Itẽ & dic quod sit perfectum ratione vetũitatis. vt in l. fin. qui fi. de testa. de quo dixi in. l. 13. titu. 1.

f ¶ *Rayda ni cancellada.* Et sic iudicatur de testamẽto. prout in prima sigu. rappatet. vt. Bal. in. l. post diuisionem in prin. C. de tutu. & curat. hoc. Quid autem si rasuram nõ fit in loco subiãtiali. Bal. ibi. fin. dicit q̃ sic nõ impedit missionem ex ecutoris. Bac. in. l. si vi. ". C. de testam. distinct. et ex ceptis, q̃ rasura. el cancellatio testamẽti. si fiat. non impedit. l. ã missionẽ. in possessiõ. & opinio Bar. de se. ff. Decius in. d. l. fi. col. 10. Sed potiõ mihi placet opinio Alex. post alios. qui. in. c. ex litteris. de fiãtiis. Item nec. prudhit ex ea. l. cadat. & in. l. fi. in. notari. & notari. de hoc testem. secũ. l. Tiar. l. d. l. & in. l. si vi. ". C. de testa. vbi & Alex. Itẽ nõ vitiatur doctrina. per. d. l. fi. & sequẽ tib' collegatur, q̃ sic debet stare. Bac. in. d. l. similiter nõ. chi. labitra-

In no. cer. rit. l. 3. ti. lib. 4. & l. 1. ti. lib. 4. & l. 1. ti. lib. 4. & l. 1

fura, si instrumentum testamenti, vel aliud reperitur apud aduersarium. secundum Bal in l. 1. C de fide instrum & Alex. in d. l. si vnus. & adde ad ista quæ dixi in l. 4. 4. tim. 18 § parvitra.

6 a ¶ *Demandando.* Suficit, quod viua voce petat, & qui scriptura redigatur. secundum Paul. de Cast. in d. l. fi. bonus text. in clemen. sæpe. versicu. verum. de verbo, signi. & procedit etiam quando appareat contradictor prout volunt Bartol & Pau. in d. l. fi. licet Alexan. post alios ibi aliud velit & cũ Bar. & Paulo tenet Deci. ibidem, col. 9.

mandando[a] lo el : deue lo meter en possession[b], e en tenencia de los bienes de la heredade, e de todas las otras cosas[d], que el testador auia e tenia a la sazon que fino. E non deue ser embargada tal entrega como esta, maguer aquel que fuesse tenedor de los bienes de la herencia, dixesse que aquel testamento era falso[c], o que aquel que lo mando fazer, nõ auia poder de lo fazer[f] porque le

7 b ¶ *Deue le meter en possession.* Et sic quoad istam missionem, instrumentum testamenti habet executionem paratam, vt etiam not. Bal. in g. no 7 in d. l. fi. An autem iudex idem procedat respectu legatarij videbitur Ive & Decian. in n. 6. nota & aduerte, quod nõ requiritur citatio alicuius in ista missione nisi illius qui possideret. secundum Bart. in d. l. fi. & vide Bal. per Decian. col. 10.

8 c ¶ *De los bienes de la heredad.* Quæ testator non in pote possidebat, vt hic, & in d. l. fi. Quid autem si per testes probetur, q testator possedit tales res? sed per testes vel quatuor anno ante mortem testatoris alias tenuit easdem res, an fiet adhuc missio in rebus? Alexã. cons. 33. incipit ponderatis vel his cons. 4. consultis, q sic quia cũ testes deponant de antiquio re possessione testatoris, illa sit per veniens possessio in alium non obstabit, ex quo præsumitur, q dictus testator animo retinuit possessionem ciuilem. I. clam possideri. § quæ ad mandinas fide acquiren. pos. & l. fi. d. qd § 1 co. ut ibi quæ allegat ad decisionem quã dam donationum de tota. vide ibi per eum, & contra super hoc.

9 d ¶ *De todas las otras cosas.* Videtur ex hoc q & si defectus possessionis habetur aliquo bona istum maioriæ, q ei in illis hæres suum debetur possessionem, prout etiam est in feudalibus, secundũ Bal in c. 1. in princ. versi. quæ o ergo. de success. feud. vt ea 6. inter filium & filiam de feud. hæc. contio. inter domin. & agna. & Bal in c. 1. de controuer. inter masculi & fœmin. debenc. quod videtur limitandum nisi possessor sit ciuis, ad quem venit maioricatus, iuxta notata per Bar. post Dinar. in l. si patroni. in princ. ff. ad Trebel. & quod si sint res in corporales, an in illis fiat illa missio. vide Bal in d. l. fin. q 9. col. pe. & ibi vide de hac patronatus.

10 e ¶ *Que era falso.* Concord. cum. l. 2. C. de edict. dim. Adri. toll.

11 f ¶ *Non auia poder de lo fazer.* Adde d. l. 2. & ibi Bar. & docto.

12 g ¶ *Otro embargo.* Nõ ergo admittetur exceptio defectus proprietatis, secundum Angel. in l. 1. C. co. allegans Innocen. co. 2 de causa possess & p pne nisi in continent esset eremtus probatio secundum eum, & probatur hic, & tradit Decius in d. l. fi. nono notabi. Item neque q filius fuit pretertitus. vt in d. l. 2. quod intelligẽ nisi exipso testamento constaret de vicio pretæritionis. vt quia fuit in eo facta mentio de filio non instituendo eum, neque ex tali vitio, cum sit vitiabile, in pedicitur in fisco secundum Bartolum d. l. fi. & tradit Decius ibi co. limitat. super glossam in verbo vitiarium.

13 h ¶ *Luego.* Sequitur notata per glossam d. l. 2. & quomodo dicitur istud statum declinat ibi Baldus in dubium. Secundũ vel hoc iudicis arbitrio committi & quando dicatur ex capite requirere amorem in adagium. vide per Bar. in extraua. ad reprimendum in glossi super parte summaria. colu. 4. & qd non potest expedi propter indicij brevitatem in alio iudicio est referendum. secundum Bal in d. l. quis. C. de capitis. quod autem de facili potest liquidari, dicitur liquidum. vide per Balbum in tractatu præscripto. chap. 5 colu. 4. & adde quæ notat Decius consil. 424. & Alex. consil. 166. in 2. vol. & dicit Bal. in 5. in super col. 2. de probatis. sect. alte per Federi. q quando fellonia est visibilis, vel de facili probabilis, tunc vasallus non debet mussari. si vero in illibis & requirit aliqui temporis indagatione, nõ debet mussari. Sed cũ hodie in xta. l. Tauro, & pro titar. fratris. semp. possessio maioriæ, ipsi in quẽ trasferitur non potuit propria auctoritate occupare, qua ablusi in possessione: vnde recurrit ad remedia possessoria, & præsentat instrumentum maioriæ. Aduersus vero opponit contra ea aliqua, quæ requirit altior indagine, licens, q omnia quæ detrahunt maioriæ, detrahunt possessioni, iuxta ea quæ notat Bar. in l. 1. 6. patrui. ff. qui aut clam. text. & ibi Bar. in 1 non quæ nõ 6 in quæstio. ff. de bonor. possess. contra tabul. et habb. in eadem quis, de recuperatione, si solia l. 1. in 1. de pretione. versi. licet notum te scitis. secundum primã lectum. ff. de bonor. possess. cont. tabul. actor vero replicat, q sicut obtineret ostendens testamentum primæ faciei validum, & nõ suspectũ & reservatur exceptiones requirentes alterius indagine: sic debet illo casu fieri. Cum dicit et leges potius condituæ fuerunt in fauorẽ vocatorũ ad maioriam, quam in damnum cederem, q per dictas, ll. non fuit sublatum remedũ huius. l. & l. fi. C. de edict. diui Adrianoll. cuius remedũ competit etiam pro retinendo. secundum gloss. & docto. vbi & bene facit dic. l. fin adoptio nem. secundũ & secũdam lectu ram glo. & plane procedet quando maioria probaret p testamentum.

Ad tit. ff. & C. de carbonia. edict.

era defendido, o razonasse alguno otro embargo[g] sesmesãte destos. Fueras ende si luego[h] quisiere prouar lo que dize, sin alõgamiento ninguno. Ca estõce deue se detener la entrega, e oyr le: e recebir las pruenas sobre esta razon. Pero si el heredero fuesse menor de catorze años[i] e demandasse tenencia[k], e entrega de los bienes de su padre[l], o de su auuelo: si aquellos que le quisieren embargar si autem facta esset inter viuos, cogita & vide quæ not. Bal. in l. Marcellus. § quidam. ff. ad Trebell. & in ca. vnico de content. inter mascul. & fœmin. de benef. & Archidiac. c. 1. in q. 1. col. 4. & vt hodie declaratione nouam super ista materia factam in bonis maioriæ.

Quæ est to. tit. 7. recopi.

i ¶ *Menor de catorze años.* Adde l. 7. 1 titul. 22. & quæ ibi dixi 3 partita. & in l. 5 & de impubere dicit, quia pubertas non datur l. 3. § puberi. ff. de carbonia edict. existente vero in vico dam alia bonorum possessio ventris non lib. 5. non, minus, per quã prouideretur nascituro. l. 1. in principio. ff. de vent. in possessamittenda.

l ¶ *Demandasse tenencia.* Ex hoc verbo in certis præcedentibus probatur hic, quia bonorum possessio, de qua loquimur, non cessat. l. in filio impubere (quæ latius dicitur Carbonia non bonorum possessio) defuncti filio instituto a pie, cuius cõtrarũ videtur disponere. l. 1. § Pomponius. & in l. eã fine. ff. de carbonia edict. vbi habetur, q filio instituto nõ datur carbonarium, quia sufficit ei bonorũ possessio, secũdũ tabulas. dic q illud procedit, quando nõ negaretur esse filius: si tamen negaretur opponendo ei per successorem ab intestato, quod non valet in instituto, quia instituit est, vt filius & q non est filius, vel allegaretur, q est servus & sic q non potest habere hæreditatem quia institutus est vt liberi nunc non cessabit sed competit ei remedium carbonarium ex constitutionibus vt in. l. 3. § quãtus. ff. eo. saltem quoad differendum quæstionem in tempus pubertatis, vt ibi habetur, & ita vult Bart. in d. § Pomponius. & clarius Bal. in l. 1. C. de carbonia edict. Alleg. 13 in principio. ff. eo. & d. § Pomponius. quæ leges licet loquantur in postumo instituto, idem dicendum in iam nato cum negatur esse filium cum sit eadem ratio, quod etiam vt tu vides clare probatur hic in istad partitarum & idem tenet Salicet. & Iason. C. de carbonia edict in rubrica. Cõsert etiam, quia istud beneficium datur impubere instituto ab extraneo, si eius status reuocatur in dubium, vt est de mente Bar. in d. l. 3. § multum. ff. eo. colu. fin. & facit bene. l. de bonis. in princ. & ibi glo. ff. eo. quod pro certo indubie, si tali impubere instituto ab extraneo, quæstio moueatur potsidente tali impubere per. l. fi impubes. § fi pupillus ff. eo. & ibi glo.

m ¶ *De su padre.* Hoc dicit quando bonis matris, nõ datur remedũ carbonarium. l. 1. § generaliter. & l. de bonis. ff. de carbon. edict. gl. in. l. 1. in verb. parts. C. eo. & rationem tradit Iason vb. supra quæ est, q ex dicta carbo, bonorum possessio non detur ex hæredatus, vt in d. § Pomponius. & in l. qui de in fimolo. ff. de inofficio testam. & præterita matris habeatur pro exhæredatione. vt in § mater. in fin. de exhæred. liberc. inferunt, non potest hic locum in bonis matris, ex qua ratione infert Iason ibi vnum quod dicit nunquam legisse tactum ab aliquo, quod si mater instituit filium impuberẽ, cui moueatur quæstio status tunc etiã in hæreditate matris, habebit locũ hoc remedium possessionis habendæ ex quo cessat dicta ratio, & quod ita limitetur dicit. l. ne bonis. § 1. & in super hoc dicit istud tractatione, quia carbonia non competit illis, quibus competiret contra tabul. l. 1. in principio. ff. eo sed contra tabul. competit illis quibus competeret ab intestato bonorum possessio vnde liberi in successionibus patentum. l. 1. § recte. ff. si tabul. testa. null. extab. sed contra hoc illa iura. quia contra testamentum formaretur non datur bonorum possessio contra tabul. l. illud. § ad testamenta. ff. de cont. tabul. & sic non debet habere locum carbonium. Item etiã hodie in bonis matertis non datur bonorum possessio vnde liberi. l. quoniam. & ibi glos. C. de legitim. hæres. Bal in. l. fi co. 2. versi sequitur vt sere C. vnde legitim. Sed potest responderi, q hoc dicitur dabitur bonorũ possessio cũ tractabulas contra testamentũ matris cum hodie præterita matris nõ habetur pro exhæredatione per § aliud quoque in authentico. vt cum de appel. 2. cognos. & dixi. l. 1. t. 7.

Inno. rec. vide l. 8 titu. 7. hi. 5.

tiru.7.ead.partita ita tenet Angel in l.1.ver.7.regula est.C.de Carbo nia.edict.& opi Ange.est cõis,prout attestatur decuius in l posthumo nato.num.8.C.de bonis poss.cont tabu.vbi Ias col.5.& 6.defuncit istam opi.Angel.&per cõsequens dabitur Carbonianũ, ne,i,cbsta bit filia.l.partitarum q dixit,de su padre nã supplen potest, vt idem sit in matre, sicut etiã l.10. titu.7.ea.part. cum loquit sibi la l.de preterit one,di.it de patre & nõ est dubium, quia id.velit un matre, & videtur æqua ista opinio & filius impuberibus fauorabilis ideo tene menti ad d.l.de bonis.i pun. ff. eod.

17 a ¶ *Tal es thargos.* Concord.cum l.1.ff eo.& l.1. C.eod.de Carbo edict.& ad uerte, q proba ri videt ex ista l. q petita bonorũ possessi. p filium impuberẽ, sine gentur filius non est necesse, q omittatur primum iudicii: & q de no 10 dixessen, que nõ era fijo, o nieto de aq̃l de cuyos bienes se queria apoderar, o q̃ era sieruo, estonce non le empesẽ tales embargos como estos, ante dezimos q̃ deue ser entregado[b] en aquellos bienes e criarse en ellos[c], fasta que sea de edad de catorze años[d], e dende adelante le pueden mouer tales pleytos si quisierẽ, e estonce aura el mejor entendimiento, e amigos[e] para amparar su derecho, lo q̃ non podia auer ante deste tiẽpo. E esto que diximos, ha lugar, quando el hijo, o el nieto, demanda tan solamente la tenẽcia de los bienes q̃ quiere heredar, mas si el demandasse la propriedad[f] de la herencia, estonce todas las cosas[g] que diximos de suso, que pusiessen contra el, deue las el juez oyr, e examinar, e librar segun derecho, sin alongamiẽto ninguno, ante que lo entregue de la herencia, que es assi demandada.

¶ *Ley. III. Que es lo que deue fazer el juez, quando vienen dos herederos, e muestrã amos cartas de testamẽto, de aquel que los establesciò.*

DElante el juez viniendo alguand ome que mostrasse el testamento, en que fuera establesciido por heredero de otro, e pidiesse que le metiessen en possession de la heredad, segund dize en la ley ante desta, si otro alguno[h] viniesse ante aquel mismo juez, e dixesse que el mia mejor derecho en la heredad, porque fuera despues establesciido por heredero del fazedor del testamento, o por otra razon alguna[h] que mostrasse, e que dixesse, que lo queria luego prouar[i], estonce el juez deue ver amos los testimentos, e oyr las razones de amas las partes, e el que mostrasse q̃ ha mejor derecho en la heredad, aquel deue ser entregado en ella. E si amos mo

18 b ¶ *Entregada.* Et en hoc ut ue possessio non detentor, vt dicit Paul de Castro, per tex. l.3. in d.l. qui de inofficioso ff. de inofficio testamen. & glo in a.§ caua.

19 c ¶ *En ellos.* Add.d.l. qui de inofficioso & l.fi.C.eo.& licet postea nõ probetur filius, nõ tenebitur restituere alimenta que percepit mi probetur q calumniosẽ & scienter affectat, se esse filium quia iam cũsus est q fuerit alitus & alteno si aliqualiter probaue.it, quã quod fuisset mortuus fame. Si forte etat filius, secundũ Pau de Cast.in.d.l.qui de inofficioso gl.in.d.l.2.C.de Carbo edict.vbi bonus tex.

20 d ¶ *Decatorze años.* Nam sinitur hoc commodũ huius bonorum possessionis ad ueniẽte pubertate l.3.§ pubertẽ ff.de carbo.edic.l.2.C.eodem. adhuc tã posit pubertatẽ iste missus sustinebit partes tei, & possessio ipso cauente non auferetur ab eo, vt in.l.de bonis.§ post pubertatem. ff.eo. Sibi vide Bar. quid autem si quæstio nõ sit de filiatione, vel status plus impubetis, sed de statu patris an differatur tunc quæstio vsq ad tempora pubertatis? dic q sic, si per quæstionem status patris vertitur similiter et quæstio, super statu filii, vt quia defunctus dicatur seruus secundum Bar.in.d.l.3.§.missum ff.eo.co.si pereti.§.fd si mater.ff eo. sed si per quæstionem non reuocatur in dubium status ipsius filij: vt quia fuit institutus ab extraneo tunc quæstio non differtur vt in.l. libere.C.de petitio hæredita.tenet Bart.in.d.§ missum. licẽt tali casu si probationes non offerrentur in continenti, deberet fieri missio in possessorio, vt in.l.2.C.de edict.diui Adria. toll. & gl & docto in.d. l.libet. Aduertendum, q si expediens sit pupillo, potius non differri quæstionem istam in tempus pubertatis, ad fieri debet quod sibi sit vtilius. vt in.d.l.3.§ duæ.ff eo.

21 e ¶ *Amigos.* Expedit habere amicos ad defensionẽ iuium, vt hic vides.

22 f ¶ *Propriedad.* Petitione videlicet, hæreditatis: si tamen velit fiscus super sedere in petitorio petitum inchoato, & trãsire ad possessorium posset & differetur quæstio, secundum glo. Bartto. & Pau. in.l.1. per tex. ibi C. de carbo edict. & vide pet Barto. in.d.§ missum. ff eod. bonus tex. in.c. pastoralis, de caus poss. & propri. e. vltimo not. circa materiã hu us.l.q etiam in bonis maioris habebit locum istud Carbonianũ, & huius l. beneficium, prout etiam in bonis feudalibus ad diui .d.l.7.titul.22.part.3. vnde & Italiqui so cupant possessionem bonorũ maiorum, & vna ab illus, vel alia, quia ex tenore institutionis voca tonũ prerendat maioratũ, impetrabit tradi possessionem, & quia per dẽte impuberta te quæstio, super filiatione, & bonis disputatur, q consilio summatiẽ de filiatiõe, debeat sibi tradi possessio & oc eupator es pel li. & quæstio super filiatione differri. vide ad hoc bonum text in.l. 3.§.patri. & §. si quis bens. ff. de carbo. edic. q̃d tu bene nota, ga. quotidie sup legitimata tibiorũ vocatorũ ad maioratũ, sunt quæstiones, & semper intelligas hoc de filiãda, q super statu in tẽpus pubertatis, qui est quæstio status, nã in tantũ sit quæstio Cono

rũ, tũc nõ datur ista dilatio, vt probatur in.l.1.§ si quis intã 11 vers.si testamentũ valere contendunt, controuersia nõ est differenda & m.l. si impubes.§.cũ verõ.ff.eo.cũ gl ibi nõ eẽ habebit locũ inst 10 ex Carbonianõ: sed q̃ hic de statu differẽda est, vt ibi, si autẽ esset maioratũ fatũ ã parte, q̃ matre, an tũc in totũ habet locũ Carbonianum? vide ibi in vers. planẽ & ibi gl. q̃ vult, q̃ ex Carbonianõ, tũc fieri mẽ missio in bonis pus, non vero in bonis mãcis, qã bã pot esse, q̃ sit filius pris, & nõ illus q̃ dr mũ & ecõtra, sed si esset calu, q nõ posit esse basta td, sine illegitim? ex pte, quin etiã esset ex mre, vt si allegaretur cõtãgui nitas paretũ cũ filia vtiusq, cũ ibi veniat examinãdũ vtrũ, q vẽ, q nõ solũ q̃ sio differatur sed legitimitate: vetũ et fiat missio et in bonis mãis, per tex. d. vers. plane & .l. si impubes § si pupillus. ff.eo. iun cta gl in.d.l. de bonis in vers. plane. super verb. differẽdam si fit et Alb. post Oldra. in.d.§ si pupill? vel n, qin casu illi? §. prosit Carbonianũ quo addilationẽ cõtouersiã nõ vero quo ad missionẽ, & allegãdo. in.d.§. plane. per gl. sed et ẽ intellecta nõ cõtradicit, imo assistit adid q̃d dixi & quid si maioratũ sit ma ecta, an in illa habebit locũ Carbonianũ n & illius l. dispositio? hoc decidit l. de bonis. in prin. ff eo. & .l. si impubes.§.si pupillus. eo. tit. ex quibus decides, quod si esset q̃ sio in qua nõ posset q̃ dici bastardus ex parte matris quin esset ex parte patris, vel ecotra. & vide q̃ not. Bar. in l.4.§.q̃nis eo. titu. vbi tradit q etiã qũ instituto mouetur q̃stio super statu habet locũ Carbonianũ, ex q̃ videtur q in maioratũ q̃ proxenitur in institutionis habebit etiã locum. In maioratũ vero q̃ nõ fuit istor eniret, videtur q̃ nõ habent locũ Carbonianũ, vt probatur in.l. cum sine. vbi, iura habentorum. ff ad Carbo.

g ¶ *Las cosas.* Adde.l libet & ibi glo. C de peti hære. ¶ *Ley. III.* 23

24 Si impedien hæredem possessionem petentem, latin dicat hæreditatem ad se pertinere mittetur ipse in possessionem, & si ambo æquẽ probent, sunt æquẽ mittenci. h d.

h ¶ *Alguno.* Quis dicatur legitimus contradictor ad impediendum istã 1 missionem, declarat ista.l. sed vide plenius per glo. in l fin. C de edict. diui Adria. toll. super verb. legitimo. & sibi late per Bar. & Deci col. 12. 13 & 14. qui declarat mentem & verba Bar. & ibi etiam vide quid si cõtradictor veniat post licentiam datam a iudice seu mandatum de mittendo, vel post missionem.

i ¶ *Heredero.* Glo. in d.l. fin. a verb. contradictor. posuit istud exẽplum. 2

k ¶ *Razon alguna.* Vide glo. & docto. vbi simpta in verb. legitimo. 3

l ¶ *Luego prouar.* Not bene, quod semper quis est legitimus contradictor 4 si paratus sit de iure suo probare in continenti. & adde quod habetur supra.l.proxima. & Barto & Paul in d.l.fi.

¶ *Ley. IIII.*

10 Si posseſſor à quo euincitur hæreditas eſt poſſeſſor bonæ fidei, tenetur reſtituere fructus perceptos aũ litẽ cõteſtatas nõ conſumptos, de percipiẽdis nõ tenetur, ſed malæ fidei poſſeſſor, de cõſumptis, & de aliis quẽ percipi poterant. deductis expẽſis eorũ gratia factis teneſ. h. d.

a ¶ *Della.* Exhoc verbo iunctis ll. 2 & 3 ſup. à proximis poſſet forte quis dicere, q̃ cum iſta. l. veniat ſtatim, poſt. d. leges, quæ tractant de miſſione in poſſeſſionẽ, ex edictis ll. & edicto diui Adrian. ſeu l. ſi illiteratui. C. de edict. diui Adria. tollen. q̃ etiam in iſto remedio veniat cõdemnatio fructuũ perceptorũ ex hæreditate cuius cõtrarium tenet Speculator de teſta. §. ſequit. col. fin. verb. ſed numquid acceſſiones intro q̃ fructus & acceſſiones non veniũt in tali iudicio, & idem voluit Alexã conſi 184. viſo proceſſu cauſe vertẽtis col. fin. vide tu di cas, q̃ iſta lex partit. ũrũ. iam non loquit de illo remedio poſſeſſorio, ſed de petitiõe hereditatis, de quadixit ſupra in. l primæ, ibi la ſegũda, in qua veniũt fructus, vt in. l. item veniunt §. fructus. & l. illud. §. prædo. ff. de petitio. hæreditatis. tum enim in iſta lege non loquitur de poſſeſſione rerũ hereditariarũ ſed de ipſa hæreditate & de habentes ius ad eã, & patet ex ſuperioribus cum dixit, que ouieſſe derecho del tauer

Ad tit. ff. & C. de peti. hæred.

ſtraren, que hã egual derecho en los bienes del finado, amos deuen ſer metidos en poſſeſion de llos egualmente.

¶ *Ley. IIII. Como deue entregar los bienes de la herencia al heredero aquel que es tenedor della.*

Entregando el juez de la herẽcia del finado, a aquel q̃ ouieſſe derecho dela auer, deue le otroſi mandar entregar, de los frutos de llaa. Pero en eſtos frutos ha departimiento. Caſi aquel que era tenedor de aquella heredad, ouieſſe deſpendido los frutos que e o gio, o ouo della, auiendo buena fe en teniendo la, cuydando que era ſuya, eſtonce no ſeria tenudo de darla eſtimacion dellosb mas bien ſeria tenudo de dar los que no ouieſſe deſpendido, ſi algunos le fineaſſen en el tiempo, q̃ el pleyto fueſſe començado ſobre la heredad, o en el que fue dada la ſentencia c ſobre ella. E eſte que era tenedor dela heredad, deue ſacar de los frutos las deſpẽſas d que ouiere fechas, en labrarla, o en razon de coger los frutos della. Ca ſegũ dixeron los ſabios antiguos, aquello es llamado fruto, q̃ finca en ſaluo a aquel q̃ lo cogio, ſaeadas las deſpenſas e que fizo por razon del. Otroſi dezimos, q̃ ſeyendo negligente, o perezoſo f, aquel que tienela herencia, de alguno que fueſſe finado, nõ la aliñando en la labrar, o en deuieſſe, ſi eſte ouieſſe buena fe en teniẽdola, cuydando que era ſuya, o auia razon derecha de la tener, eſtõce dezimos que el ouieſſe a entregar al heredero por mandado del juez tal herencia, non ſeria tenudo de darle los frutos, que pudiera eſquilmar della, ſi la ouieſſe labrada. Ca pues que el buena fe auia, entendiendola, non ſemeja que el dexaua de la labrar por fazer engaño a otro: mas dexaua la como ome q̃ dexa a las vegadas ſu heredad, que la non labra por non poder, o por otra razon. Mas ſi ouieſſe mala fe en teniendo tal heredad, ſi ſu yzio fuere dado cõtra el, q̃ la deſamparе, eſte a tales tenudo de entregar la heredad con todos los frutos que el eſquilmo della, tambien los deſpendidos como los otros, que tuuieſſe eſtõce e aun con las rentas, e los feutos, que pudieſſen ſer ſueados della, ſi la ouieſſe labrada, porque non auia derecha razõ ninbuena fe en teniendo la herẽcia del finado. Pero eſte a tal las deſpenſas q̃ fizo por meſoramiento de los bienes dela herencia, por razon de la aliñar, o de coger los frutos, bien las puede tener h e ſacar dellos.

duobus casibus vt. ff. de rei vendica. l. ſumptus. & l emptor. hic e contra. Angel. tamen in. l. ex diuerſo. ff. de rei vendicatõ principio tenet, q̃ etiam induſtriales fructus reſtituat bonæ fidei poſſeſſor etiam in iudicio ſingulari quare aus factus eſt locupletior. & ibi reſpondet. l d. §. ſi quis à non domino. & conſulit Alexan. conſi. 90. volu. 2. col. fin. vbi alios allegat licet conſi. 22. volum. 2. dicat multos in hoc tenere cõtrariũ ſed prima opin. q̃ e fuit Azo. vi co monitor & æquior & probari vtin. d. l. 39. tit. 28. parti ta. 3. & not. ad id q̃ primo di xi. q̃ in dubio præſumitur locupletior, niſi probetur contrariũ gloſſ. & quæ ibi not. Ang. i l. virũ. ff. de petitio. hære. & idem Angel in d. §. prædo.

c ¶ *Sentencia.* Tẽpus rei iudicatæ inſuficẽ in iudicio petitiõis hæreditatis, an quis factus fuerit locupletior, vt hic. & in. l. ſi à domino. §. pe. ff. de peti hæredi. & etiã litis conteſtatæ, vt hic, & not. glo. in d. §. pe. & ſic ſi tẽpore litis cõteſtatæ fit locupletior licet ante ſententiã deſinat eſſe locupletior nihilominus tenebitur, & ſi tẽpore litis cõteſtatæ nõ ſit locupletior ſi tũ per rei iudicatæ idẽ eni p iſta l q̃a. probatur glo.

d ¶ *Deſpenſas.* Adde. d. l. ſi a dño. §. fructus. ff. de peritio. h. redi.

e ¶ *Saeadas las deſpenſas.* Add. d. l. fundus qui ff. famil. herc. & l. ſi a dño. §. fructus ff. de peritio. hære & l. fructus ff ſolu. mat. & q̃ſi not. Bal. in l. 1. col 1. 2. 3. & 4. C de fructu. & liũ expẽ. & Paul. de Caſt. in. l. quãtas ff ad leg falc & Spe. ti. de loca §. poſtq̃. verſ. quid ſi ibi locati, & hæc regula fallit in decimis prædialib. vt in ca tua nobis. de decim. item fallit, q̃ dõs dat terram ſuam ruſtico, vt eam laboret, & det ſibi certã partem fructuum: nam debet expẽſa fieri ſumptibus coloni, vt tradit Albert. in li. cto. §. fructus. Innocent. & Abb. in. d. e tua nobis de decimis vero perſonalibus, vel his ſimilibus, quæ percipiuntur induſtria, & labore hominum. vide glo. & Ange in d. §. fructus.

f ¶ *o perezoſo.* Concord. cum. l ſi quis poſſeſſor. §. ſicut. ff. de petitio. hæred. & l. ſed ſi lege. §. conſulit eodem titu.

g ¶ *Malafe.* Add. d l. illud §. prædo. & l. itẽ veniunt. §. fructus. ff. de petitio. hære. & q̃ hic diſponitur in poſſeſſore malæ fidei, id e dicit in poſſeſſore bonæ fidei, poſt li cõteſtatã. l ſed ſi lege. §. q̃ autẽ ait ſenat. verſ. q̃ ſi ab initio & §. ſi ante litẽ ff. de peti. hære. & per ſolã ſimã rei alienæ, de malæ fidei. l itẽ veniunt. §. petitã. el ſegundo. ff. eod. & in d. §. ſi ante litem. & hoc quo ad reſtitutionem fructuum: ſed quo ad penem lum interitus, vide quod habetur in. l. illud ff eo. & infra eo lib. 6.

h ¶ *Puede tener.* Et ſic etiã malæ fidei poſſeſſor deducit expenſas factas, causa q̃rendorũ fructuũ, vt hic, & in. d. l fund. qui ff famil. hercũ. l. ſi a dño. §. ſi ff de peti. hære. ſiue aũ litẽ cõteſtatã, vel poſt percipiãtur fructus, & an extẽt vel nõ. Quid aũ ſi nulli fructus perceptus fuit, an deducat expenſas malæ fidei poſſeſſor? Azo. in ſum. C. de petit. hære. dicit q̃ nõ per. l. q̃ ſi ſumptus. ff. eo. vbi vide glo. & idem tenet ibi Pu.

a ¶ *Della.* Exhoc verbo iunctis ll. 2 & 3 ſup. à proximis poſſet forte quis dicere, q̃ cum iſta. l. veniat ſtatim, poſt. d. leges, quæ tractant de miſſione in poſſeſſionẽ, ex edictis ll. & edicto diui Adrian. ſeu l. ſi illiteratui. C. de edict. diui Adria. tollen. q̃ etiam in iſto remedio veniat cõdemnatio fructuũ perceptorũ ex hæreditate cuius cõtrarium tenet Speculator de teſta. §. ſequit. col. fin. verb. ſed numquid acceſſiones intro q̃ fructus & acceſſiones non veniũt in tali iudicio, & idem voluit Alexã conſi 184. viſo proceſſu cauſe vertẽtis col. fin. vide tu di cas, q̃ iſta lex partit. ũrũ. iam non loquit de illo remedio poſſeſſorio, ſed de petitiõe hereditatis, de quadixit ſupra in. l primæ, ibi la ſegũda, in qua veniũt fructus, vt in. l. item veniunt §. fructus. & l. illud. §. prædo. ff. de petitio. hæreditatis. tum enim in iſta lege non loquitur de poſſeſſione rerũ hereditariarũ ſed de ipſa hæreditate & de habentes ius ad eã, & patet ex ſuperioribus cum dixit, que ouieſſe derecho del tauer

b ¶ *Dellos.* Si tauen ex eis fructus eſt locupletior, tenebitur in quantum locupletior factus eſt, vt in dict. l. illud. §. prædo. verſ. cum, in bonę fidei. tunc enim reſtituunt tanquam augmentum in vniuerſali iudicio. vt ibi in text. & declarat ibi Angel & probatur in. l item veniunt. §. fructus. & in l. ſed ſi lege. §. conſulit. & §. quõd autem quis. ff de petitio. hære. licẽt in iudicio reſtitutionis fructuũ cõſumptis, neq; in hoc tenet. ſi bonæ fidei poſſeſſor vt in. l. 4 §. poſt litẽ ff finiũ regũdo. & vult Albe. in l ſi a dño. §. fructus ff de petitio hæred. ibi ſed ſec. in rei vendicatiõe. Ang. in fin. d. §. prædo. l. illud. ff eo dicit, q̃ in iudicio ſingulari, licet reſſitutio augmẽti, quæ cõſiderãtur in iudicio vniuerſali petitiõis hereditatis, reſtituti debẽt fructus conſumpti, ex æquitate. laſine & Tutis. ff. de per qd dicit eſſe meritorendũ perpetuo & alegat ſui. in. c. in litẽ tis. col. 3. de reſti. ſpoli. & gl. inſtitu. de officio iudi. in pũnin verb. cũ fructibus & glo. in. §. ſi quis à non dño. in verb. fructus. inſtit. de iure dominio. & intellege hoc quãdo fructus eſſent naturales, non loquitur Innocen. & gloſ ſupeius allegatæ & habetur in. l. 39. titul 28. ter ia partita. nam ſi eſſent fructus induſtriales, lucratur ciſui totum. b ma fidei poſſeſſor, ſi ſunt conſumpti pro cultura & cura, vt in d. §. ſi quis non domino. & cui es procederet quod vult Albe. & volunt eu in glo in d. verſi. cum fructibus & Azo C de peti tio. hæred. in ſum. col ſi. vbi aſignans differentiam inter petitionem hereditatis, & rei vendicationem, licet q̃ in rei vendicatiõe bonę fidei poſſeſſor non teneatur de conſumptis & ſi ſit locupletior, niſi in

¶ *Lex. V.*

Possessor condemnatus hæreditatem restituere tenetur restituere nõ solũ ereditatẽ, sed etiam qui quid eius occasione quæsiuit, & si rem hæreditariam distraxit, tenetur eam redimere minori, vel æquo pretio, quod habuit, si autem bonam fidem habuit tenetur ad pretiũ dun taxat receptũ in malæ fidei tũ possessor tenetur ẽ aut quãtũ magis potuit valere restituere. l. d.

¶ *Razon della.* Adde. L. itẽ venunt in princũ. §. sequenti. l. sed & si lege. §. fi. cũ sequẽtibus. vsq; ad l. nisi ex re. ff. de petitio. hære. & renebit possessor hæreditatis refundere pœnas quas percepit, vt in l. vtrũ. & in l. post senat. cõsultũ, vbi Angel. ff. eod. siue fuerit possessor bonæ fidei siue malæ fidei, nisi sit pœna ratiõe cõtumaciæ, vel iniuriæ sibi factæ. l. ac vbi. ff. eo. Paul. ibi sub. l. verũ. vbi post Ang. de pœna conpromissi occasione rei hæreditariæ, q veniatur petitio ne hereditatis. Item & reddet etiam inhonestos quæstus, l. si possessor. & l. an illatũ. §. fi. eo. nota ẽt q & si malæ fidei possessor, vel bonæ fidei emit aliq̃ rẽ necessariã hæreditari, non poterit, si ab eo eximatur hæreditas, illã sibi tenet, & refundere pũtũ, vt sit bon. tex. in. d. l. itẽ venuitur. pd. ex quo Bal. ibi colligit, q. oprimũ ad plato instructos ementes aliquã rẽ necessariã præ raritatæ, vel beneficio, vt ibi per eũ. & Paul. de Cast.

a b ¶ *Comprar.* Nor hoc bene ad l. qisin die n. §. idem iulianus. &. l. sed & si lege. §. item si res distraxit. ff. de petitio. hæredi & vide in. l. si possessor. o. peruldi. & fina ff. eod.

c ¶ *Recibio.* Concordat cum. d. §. idem iulianus, & quidũ bonæ fidei possessor habeat rẽ & pretiũ vide l. si itẽ & pretiũ ff. eo. & aduerte, q si venusset res ptius egit contra venditorẽ, & pretium est consequutus non potest posteaperere tẽ ab emptore cum videatur ratificasse venditionẽ, & no debet habere rem & pretiũ vt in d. § itẽ si rem. &. §. si minori. Si veto nõ egit contra venditorẽ & agit contra emptorẽ ad rem vendicatione, an posit exceptione repelli ab emptore, eo q emisset a bona fidei possessore: dic vt habetur in. d. § item si rem. secundum q declarat ibi Pau. de Castr. nã in tribus casibus posset exceptione verũ hæredẽ repellere. Primus est qñ cõcurrũt duo. l. qi pse emptor habet regressum de euictione cõtra venditorẽ, & q venditor cõtinuperat pretiũ, & non est ex eo factus locupletior, cum enim emptor habet exceptionẽ ex persona venditoris, non tenetur vitra q̃ facere pot. Secũdus qñ venditor cõpareret in iudicio, & ipm supra se suscepent, qatũ cum ptor habet exceptionẽ ex persona sua, vt cum notatur auctor suus, qui se offert liti & non ipse tertius, qñ prius egit contra venditorẽ ad pretium, vt supra dixi. Sed quid si venditor factus est locupletior, & emptor conueniatur, an posit vti exceptione aliqua contra verum hæredem? vide per glo. in. d. § item si rem in verbo exceptione nõ repellatur in fi. & distinguit vt per Bat. ibi. co. 2. versi, plurimũ declarat ẽ.

d ¶ *Vader.* Hic enim dolo desinit possidere, qui aetat possessor malæ fidei vide tatione doli tenetur ad verũ pretiũ, & quatenus inuitetur in hem potius ad pœnã, q̃ad interessẽ. l. si possessor. §. fi. & in. l. nec vel in. §. pe. alias in cipit certam. ff. de petitio. hæred. & declarat Paul. in d. § itẽ si rem. & adde Azo. C. eo. in sum. colũ. 3. ibi cum eiciat. Itẽ venuit & eã q̃ quis dolo desinit possidere, si stant non de perdita, vel diminuta, vel si tens ab emptore nullo modo recipere potest, turat contra eũm liti & ista dicta Azo sequitur hic ista lex.

¶ *Ley VI.*

a Tenetur malæ fidei possessor de interitu rei hæreditariæ post litis cõtestationem, euenientẽ aũ nõ, sed possessor bonæ fidei nõ tenetur ad restitutionem vlo petitis. h. d. Concordat litẽ li verberatum. ff. de rei vendica.

c ¶ *Començando.* Ortũ habet a Lillud in princũ versũ. quid cũ si post litẽ contestatam. ff. de petitio hære. &. l. & nõ tm. §. veniunt. cõstitu.

f ¶ *Malafe.* quia a q̃ verẽ est possessor malæ fidei, si postea controuersia ei moueatur, periculũ fatalitatis, vel interitus rerum spectat ad eum, vt in. d. l. illud.

g ¶ *Sin culpa del.* Nam si culpa, tenetur rerum tam si ante litem contestatã 3 res perierit, vt hic, & in. d. l. & non tantum. §. venuint.

h ¶ *Buenafe.* Quia licet post litem contestatam oẽs possessores effici ẽtur 4 æquales, & dicantur pdones, vt in. l. sed si lege. §. si ante litẽ. ff. de petitio hæred. tamen procederet quantũ ad fructus postea collectos, vel colligẽdos, vt quilibet teneatur de perceptis & percipiendis, secus vero quo ad interitum rei, nã tunc est differentia inter malæ fidei possessorẽ vere, & a prin. & inter malæ fidei possessorẽ fictẽ per litis cõtestationem, qui a prin. fuit bonæ fidei, nã iste nõ tenebitur de interitu, sine dolo & culpa sua, vt hic & in. d. l. illud. Si tãtalis bonæ fidei possessor a principio postea efficiatur malæ fidei verẽ, ppter scientiã rei alienæ, idẽ esset in eo, quo ad tale interitũ sicut in malæ fidei possessore ab initio, & sic iste post litẽ contestatã teneretur de interitu, secũdũ Bar. in. d. l. illud. & in. l. in fundo ff de rei venda. quod limita secũdũ Paul. in d. l. illud. nisi res fuisset eo dem modo peritura penes actorem, si fuisset restituta, quia tũc præterita bonafides excusaret illum ab interitu. vt no. gl. in. l. item si verberatum. in fi. ff. de rei vendic. & facit. d. l. illud. & idem si habuisset iustam causam litigandi, vt ibi notatur.

i ¶ *Abonda.* Notat istam rationem, & alia habetur in d. l. illud. quia scilicet non debuit propter metum huius periculi iusuum indicium relinquere.

¶ *Lex finalis.*

Possessor hæreditatis præsentibus eam per decem annos inter præsentes, aut viginti inter absentes, sed malæ fidei possessor cum titulo vel sine eo præscribit tuglita annis quæ præscriptio non currit contra minorem viginti quinque annorum ea ætate durante. l. d.

¶ Ley. V. Que aquel que tiene los bienes de la herencia, como no deue, si enagena alguna cosa dello, la deue pechar con el doblo.

Si contra alguno que fuesse tenedor de la herencia, que perteneciesse a otro fuesse dada sentencia que la tornasse, deue la entregar a aquel que la vencio, con todas las otras cosas, que ouo por razon della[a]. Pero si de mientra que era tenedor della, vẽdiesse o enagenasse alguna cosa de tal herencia, estonce si auia buena fe en teniendo la heredad, cuydando que era suya dezimos, que si aquella cosa que vendio, pudiere cobrar por aquel mismo precio, o por menos q̃ recibio por ella, tenudo es de la cõprar[b], e de tornarla al verdadero heredero q̃ la vencio. E si la non pudiere auer, non es tenudo de dar por ella mas de aq̃l precio que recibio[c]. Mas si aquel que la vendiesse, ouiesse mala fe en teniẽdo la herencia, tenudo es de tornar aquella cosa misma que vendio, si la pudiere auer en alguna manera. E si auer non la pudiere, deue dar por ella, tanto quãto mas pudiere valer[d], a aquel que vencio la herencia por juyzio.

¶ Ley. VI. Que aquel que es tenedor de la herencia como no deue, si se muriere alguã bestia, o alguno de los ganados entre tanto, la deue pechar a los herederos.

Omençado[e] seyẽdo el pleyto, por demanda e por respuesta, cõtra alguũo, sobre la heredad, de q̃ fuesse tenedor a mala fe[f], si entre aquellos bienes de la herẽcia, fuessen alguãs bestias, o ganados, maguer se muriessen de enfermedad, o por otra razõ, en tal tiẽpo como este tenudo seria de la pechar al heredero seyendo este tenedor vencido de la heredad por juyzio. Mas si este daño viniesse en las bestias, o en las otras cosas de la herencia, ante que el pleyto fuesse começado sobre ella, non seria tenudo de lo pechar, quando acaesciesse sin culpa de l[g]. Pero si este que fuesse assi vencido, era tenedor de la herencia à buena fe[h], cuydando que auia derecho de la tener, estõce el daũo que acaesciesse, assi como de suso diximos non seria tenudo de lo pechar. Ca assaz abonda[i] al heredero, que cobre la heredad, e las cosas que y son falladas biuas, al tiempo de la juyzio, que dan contra el tenedor, que non auia derecho de la tener.

¶ Ley. VII. Por quanto tiempo puede perder el heredero la herencia non la demandando.

Tenedor podria el ome ser de la heredad agena entre maneras. La. j. es quãdo aq̃l q̃ la tiene, cuyda auer derecho de la tener, si fuere malafe, si fuere bonafe, si fuere alguno que la tiene, cuyda auer derecho de la tener, si fuere alguno que la tiene, cuyda auer derecho de la tener, si fuere alguno que la tiene, cuyda auer derecho de la tener

1 a ¶ *Fasta diez años.* Hibes hie, quando petitiõi hæreditatis præscribitur decem annis apostilente, cum titu & bona fide. Et idem probatur in l. hæreditatem C. in quib. caus. cess. long. tempo præscript. & in l. fina. C. de edict. Diui Adrian. tolle. Sed contra hoc opponitur: quia petitio hæreditatis non datur contra titulo possidentẽ. l. regulariter. ff. de petitio. hæredit. Cui' ratio est, vt declarat Bart. in. l. hæreditatis. C. eod. qa in petitiõe hæreditatis vgens fundat se solũ ex titulo suo, & possessione de fucti, licet eũ defunctus non fuerat dñs: nihilominus venit in petitione hæreditatis l. & non tiõ. ff. eod. se ille, q possidet titul. habet titulũ, & possessionẽ & sic æquale ius cum actore vnde in pari causa melior est conditio possidentis. c. in pari. de regul. iur. lib. 6. Licet autẽ circa princi. & §. 1. ff. de publicia. & hæc est verissima ratio secundum Bart. quã etiã dicit Bald. in. d. l. hæreditatẽ. & potest de hoc opponi p

cho en ella, por alguna razõ, enõ lo ha. E esto seria, si la ouiesse comprado de alguno, que non ouiesse derecho en ella, cuydando que era suya, o si algũo fuesse establecido por heredero en algund testamento, q̃ despues fuesse reuocado, non lo sabiendo el. E en tal caso como este dezimos, que si aquel que dize q̃ ha derecho en tales bienes como estos non los demãda ren suyzio fasta diez años[a] a aq̃l q̃ assi los tiene, seyendo en la tierra: o fasta veyate seyẽdo en otra parte, que perderia despues su derecho: e gana la herencia aq̃l q̃ fuesse assi tenedor della. La segunda manera es, quãdo aquel que tiene los bienes, e la herẽcia del finado, ha razon de tener la[b], e sabe ciertamẽte que non ha derecho ninguno en ella. E esto seria, como si la ouiesse cõprada de alguno me que sopiesse ciertamente, q̃ non era suya, nin auia derecho de vẽder la. E la tercera manera es quando sabe ciertamẽte, q̃ nõ ha derecho en ella, e demas non puede mostrar razõ cierta por que la tiene. E en qualquier destas dos maneras q̃ agora diximos apostiemas

ff. pro lega quãf. quitur Bal in. d. l. nullo. C. de rei vendi col. 1. Ales. 5 con. 89 incipit, excellentissum. col 3. vol 5. dicit differcnnum debere fieri inter titulum vtilem, & figuratum: vt titulus vtilis putatiuus & erroneus, sufficiens ad præscriptionem non sufficit si non est præscriptum ad excludendum petitionem hæreditatis & tu procedat qd dicit glo. & Bartol. in dicta l. ff. quor. bonor. si tamen esset titulus singularis, licet hæreditius excludere et petitionem hæreditatis: & q ita procedit glo. in dicta. l. penul. & sic & Bald. in dicta. l. nullo. & est ratio diuersitatis, secundum eum quia contra habentẽ titulum verum vniuersalem, datur petitio hæreditatis ac si titulum non haberet. cetã. §. quod in quit. & ibi nota. in glo. ff. de petitio. hære. ideo nimirum, hi titulus putatiuus pro hæredẽ habetur, p non titulo: vt sic non excludatur agẽs petitione hæreditatis. vt in dicta l. prima in

Ad tit. ff. & C. fam. hercis.

si aquel q̃ ha derecho en la heredad, nõ la demãda a los tenedores della fasta treynta años[c], sabiẽdolo, o podiendo lo fazer, dezimos que pierde por su negligẽcia aq̃l derecho q̃ en ella auia: e gana la por este tiẽpo el otro q̃ la touo. Pero el q̃ fuesse menor de veynte e cinco años[d], nõ podria perder por este tiẽpo sobredicho el derecho q̃ ouiesse en la heredad, en tanto que fuesse menor desta edad.

Titulo. XV. De como deue ser partida la herencia entre los herederos, despues que fueren entregados della. E otrosi de como se deuen amojonar las heredades, quando cõtiẽda acaesciesse sobre ellas en esta razon.

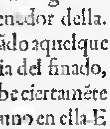

Entregados seyẽdo los herederos, de la heredad, e de los bienes del finado, acaesce muchas vegadas desacuerdo[e] entre ellos, por razon de las cosas que son apoderados, todos comunalmente, porque por fuerça han de ve-

priu. vi. latin sibi per eum. Aduerte tiã, q̃ titul' vniuersalis nõ semp, & regularter obstat agẽti petitiõe hæreditatis, sed in certis casibus, velati qñ vẽditor nõ coparet, vel hæredis as est modico ptio distracta, vt qñ emptor est scles, vel empta est a fisco hæreditas, vt tit. al. §. q̃ si q̃ cũ sequẽti. & not. gl in. d. l. hæreditatẽ. vnde nõ Alex. in rõne dñi non est ita cõcludens, licet ista, l. pertia, põtinduci pro Alex. cũ dicit, E esto sera si la ouiesse cõprado. &c. Sed vẽ, q̃ sit rectũ ingẽdali te lex. in xta terminos iuris cõis. l. ad dictos casus. d. §. q̃ si qs. & glo. in. d. l. hæreditatẽ. & pot' videre forte dicendũ, q̃ titul' putatiu', siue vniuersalis, siue singularis nõ excludat agentẽ petitione hæreditatis. eo quia, tunc nõ nisi tat rõsupra in prin. hui' gl. tradita. l. in pari causa melior sit cõdito possidentis non est ean causa titul putatiu ad verũ & sic q̃ dictũ glo & Bartol. in. d. l. ff. quot. bono in diffinitẽ pti ocedat & re probetur in ctũ gl. in. d. l. ff. pro lega. cõclude ergo, q̃ in illis casib', in qbus petitio hæreditatis datur cõtra titulo possidentẽ, ita ut titulus putatiu' ad verũ & sic q̃ dictũ glo & Bartol. in. d. l. ff. pro lega. cõclude ergo, q̃ in illis casib', in qbus petitio hæreditatis datur cõtra titulo possidentẽ, ita ut petitioni hæreditatis, per 10. vel. 20. annos vt hic habes & not. gl in. d. l. hæreditatẽ, qa cum tũc excedat hos terminos excediturq nõ sui ter minis posse etã rũdere, q̃ hæc lex nõ aperit, q̃ agere ref petitione hæreditatis, & forsan poterat agi rei vendicatione, cui præscribit p titulo possidentem præscriptione longi temporis, prout & habetur & nota. in d. l. fi. C. de edict. diui Adrian. tol. vbi etiam vide Iaso. col. fin.

b ¶ *De tenerla.* I. dest titulũ, quo eã acquisiuit a nõ dño, vt subjicit. & datur cõtra eũ vtilis petitio hæreditatis. l. ãr. §. si qs scles. ff. de petitio. hære tãquã cõtra emptorẽ vniuersitatis. & si pretẽdat qs se emisse ab hæredẽ vt possidere, p hæredẽ qui eũ allegat se hæredẽ, cũ nõ sit, dẽ possidere, p hæredẽ tex. & gl. & Paul. in l. p hære de. ff. eo. & hoc qũ credit se hæredem nã si sciet nõ se hæredẽ esse, pot' dicp possessore possidere, secũ gl & Paul ibi. in sequẽti eo casu possidet, p possessore eũ.

c ¶ *Treynta años.* Adde. l. hæreditatis. C. de peti. hære.

d ¶ *Menor de veynte e cinco años.* Ad de. l. fi. C. in quib. caus. in integ. restitu. non est necessa. & l. 9. tit. 5. in infra ead. partida.

¶ *Titulus. XV. Exemplia hereditatis in summa.*

e ¶ *Desacuerdo.* Cõmunio solet excitare discordiam, vt hic adde. l. in re

3

4

5

6

communi ff de seruitu. vrba prædio. & l. cum paceret §. dulcissimis. ff. de lega. 2. l. si non sortem. § si centum. ff de condictio indebi.

2 a ¶ *De vna a partir.* Nã segnitus expedit cõmissa negotia plures, & natura. le vitio est negligi quod commune est, vtie nihil habere qui nõ totũ habeat arbitretur denique suã quoque partẽ corrũpi patiatur, qui inuidet alienæ l. 1. C. quando & qb. 4. pars lib. 10. vnde dicitur q̃ procedit de fratrũ concordia laudatur. l. si ff. famil hercisc.

¶ *Lex prima.*

Diuisio est cõmunium rerũ partitio & per eam euitantur scãdala & qlibet contentat parte sua prædiligens eam q̃ cõsen. h. d.

3 b ¶ *Commundmente.* Nã vbi non est cõmunio, nõ habet locũ diuisio. l. sed & si. & ibi Barto. ff. de reb. eor.

2 c ¶ *Grand pro.* Vtin. d. l. 2. C. qũ & quib. 4. pars aliquãdo tũ expedit rẽ cũ alio habere cõsem. l. hoc iudicio. § ieõnentur in fi. ff. eõmu. diuid. & adde etiã q̃ titulus diuisionis præstat iustecausam præscribendi l. si ancillã. § fipsi. ff pro suo. glo. fi. & ibi not. Flora. in. l. cũ putarẽ. ff famil hercis. & gl. & ibi not. Paul. in. l. 1. C. cõia vtrusq; iudicio. Bart. in. l. cũ solus ff. de vsucapio colũ. 2.

3 d ¶ *Desacuerdos.* Vt supra in rubr. sic & Ambr. in lib. de Abrahã. c. 3. dicit diuide, vt potius maneat amicitia indiuisa domus duos non sustinet. & adde l. fanctimus. §. sinautem, non in auro. C. de dona.

¶ *Lex II.*

Quisiibet hæredum potest diuisionem petere à cohærede hæreditatis defuncti non tũ debẽt diuidi malæ herbę seu potiones, aut libri incãtationum, sed combuntantur, nec etiam mala è acquisitata hæreditate inuenta, sed dominis aut eorum hæredibus restituantur, aut eis non inuentis amore Dei dentur. h. d.

1 e ¶ *Herederos* Quid si sit prodigus vnus ex hæredibus, cui bonis interdictum sit vide tex. singul in. l. ex caltrensi. in princip ff. de castr. pecu. quõdiste neq; prouocari potest ad diuisionẽ, quẑ text. dicit singularem. Bald in. l. iubemus nulli. C. de sacro sanct. eccles. vt nor etiam vigintiquinq; annis seu eius curator, potent petere diuisionẽ, vt probari videtur in. l. lucius ff. famil hercis. quod procedit indubiẽ, quando pupillo, vel adulto vtile sit: nam alias licet prouocari, ipsi prouocaren nõ possunt ad diuisionem, vt in. l. inter oẽs. C de præd. minor. l. inter pupillos. ff. de auctor. tutor. tradit Bar in. d. l. 2. C. qũ & quib. 4 pars. & ibi late Lucas de Pen eod. & 4 Iacob. de Are. Cyn. & Bal. in. l. 1. C. si aduer. transactio. Bal. in. l. 1. ff de reb. eo. Bar. & Doct. in. l. si conuenerit ff. pro socio. gl. & Bar. in. d. Hubemus nulli q̃ traditur à Io. Andr. in additio. Specu. titu. de curato. in rubri. de furioso. versi. idem est dicendũ, q̃ de minore secundũ Bal. in. d. l. iubemus nulli in prin. cũ gaudeat priuilegijs minorum. gl. in. l. 2. C de cura. furio. de ecclesia. etiã vt de in. d. l. iubemus nulli.

2 f ¶ *Partidas.* Concord. cum. l. 2. ff. eodem.

3 g ¶ *Enbasirulos.* Supra de testa. qui est ead. parti. titu. 1. & in titul. 13. ead. parti. vbi de successio. ab intestato.

h ¶ *Cosas malas.* Concord. cum. l. exceptæ a §. mala medicamenta. ff. eod. 4
vũ neque venient istam peritiõe hæreditatis prouenarguit tibi Bald.

i ¶ *Ponçonas* Antiquitus in ciuitate Massiliensi venenum circa temperatum publice custodiebatur, quod dabatur ei, qui aliquid commisisset. propter quod mors esset illi expectanda vt dicit Florian. refert 5
Valerium in maximum in d. §. mala medicamenta.

partir, e quales non, e en que manera.

Ada vno de los herederos[e] q̃ ha derecho de heredar los bienes del finado, puede demandar a los otros que los partan entresi. E pueden ser partidos[f] estos bienes, segũ manda el testador en su testamẽto, quãdo lo fizo, o si murio sin manda, deuen partir la herencia del segund dizen las leyes que fablã en esta razon en los titulos q̃ que son puestos desuso. Pero si en los bienes del testador fuerẽ falladas algunas cosas malas[h], assi como ponçoñas[i], o malas yeruas, o dañosas melezinas[k], o libros, o escrituras de encãtaciones malas[l], o otras cosas de aq̃llas que son defendidas, que non vsen los omes dellas, non las deuen partir entresi, ante dezimos, que las deuen quemar, e destruyr[m]. Otrosi si fallarẽ en los bienes de la heredad algunas cosas q̃ fuessen mal ganadas: assi como si aquel q̃ las ganó fue ome que recibio, o tuuo en su poder algunas rentas del Rey, e furto algo dellas[n], o si furto, o robo, o forçó a otro ome alguna cosa, o lo gano de vsura[o], nõ lo deuẽ partir entresi los herederos, ante dezimos, que deuen tornar[p] e dar

k ¶ *Melezinas.* Secus si aliquo alio admixto possent ad medicinã prodesse, vt in. l. 17. titu. 5. parti. §. 6

l ¶ *Encantaciones malas* Hos vocat cõt. sultus. in dict. §. mala medicamẽta. libros improbatæ lectionis veluti artis magicæ, vel sortilegiorũ, vt habet. 16. q. 1. per totũ. vbi in. c. qui sine, tradit Archid. de arte quæ dicitur notoria, p quã quidãsciere cupiunt, q̃ est in efficax, & improbata, vt etiam tradit S. Thom. 2. 2. q. 96. ad primum articulum. 7

m ¶ *E destruyr.* Not. hoc ad mandata confessorum, qui mandant confitentibus, q̃ libros improbatæ lectionis 8
comburant. facit. l. damnato C. de hæreti.

n ¶ *Dellas.* Concord. cum. d. §. mala medicamenta versic. sed & si quid 9
ex peculiatu. & adde quod habetur in. l. 16. 2. parti.

o ¶ *De vsura.* Not. bene qa reprobatur hic opinio illorũ qui dicebant q̃ 10
cũ in vsuris transferatur dominium vsuratiũ, licẽ trepeti possent per cõdictionem indebiti, vel per cõdictionem ex canone. de vsur. per totũ bona quæsita ex vsuris per defunctũ veniunt diuidenda inter hæredes, quam opinionem tenuit Iaco. de Are. & Richar. & sequitur Bald. in. l. bona q̃cunq; C. famil. hercis. & in. d. §. mala medicamenta. vbi & idem vult Floria & etiam Albertic contrariam tamen opinionem, imo q̃ vsuræ non veniant in iudicio diuortio tenuit Odofre. in. d. §. mala medicamenta. dicens q̃ si pater in extremis confiteretur, quòd quicquid habet, quæsuit ex vsuris vnde mandat restituì, quibus est extortum. & si non apparent, mandat dari pauperibus, & filiis solam relinquat benedictionem, q̃ filii non habebunt inter se hoc iudicũ, neque ista diuidere possunt & tenuit etiam Rofred. titul famil. hercisc. §. quantum est & etiam Salice. in. d. l. bona qui poodeat adhoc. d. § cum vult. q̃ iniuste quæsita non veniunt diuidenda, & non potest dici quæsitum, quando dominium non fuit translatum. tenuit etiam Guido de Suza, relatus ab Alberi. & hanc opin. sequitur Ioan. de Ana nia. in rubr. de vsur. ad fi. & sequitur etiam Soci. consi. 127. column. penultim. 3. volu. quæ opinio approbatur hic: & tenementi, & adde iuxta istam materiam, quæ not. Bal. in. l. cum oportet. in princip. colũ. 1. versi. modo quæro. C. de bon. quæ libe. & Alexan. in. l. q̃ seruus ff. de acquir. posset. & Paul. de Castr. in. l. si hæres ff. ad leg falcid. in versic. item not. hic argumentum.

p ¶ *Tornar.* Non ergo erit melior conditio possidentis. sed compellendi sunt ad restitutionem. & confert quod not Bal in l. 1 in fin. C pro socio q̃ episcopus potent compellere socium illius, qui ex prauitate vsuraria multa quæsiuit: & socio communicauit ad restitutionem vsura-

rum, licet iste socius, qui compellitur, non exercuit vsuras. Allegar. l. q enim. ff. pro socio. & Martū Sylla. i. dum enenerim, & potest induci ista lex q̃ si aliqs faciat maioriam de aliqua re quā forte per violentiā comparauit q̃ hæredes non teneantur eam tradere ei cui est relicta titu. maioriæ in contrarium tamen est tex. & ibi notat Pau. de Castr. in l. si abusstiuro. §. hæres. ff. de legat. 1. in fin. & ibi Paul. versi. in legato autē certæ speciei. quid autē si testator facit maioriam de tali oppido cum omnibus quæ ibi possidet, an veniente etiam fundi q̃s mala fide possidebat, vide Bald. q̃ nō C. de verbo. sign. in rubric. versicu. quid ergo.

estas cosas atales, a aquellos cuyas fuere o a los que lo suyo ouieren de heredar. E si non supieren ciertamēte, cuyas fueron estas cosas que fuessen assi ganadas: estonce se deuen dar por Dios [a], porque el anima de aquel que assi las gano, nō sea penada por ellas [b].

¶ *Ley. LII. Quales ganāciasa es tenudo el vn hermano de partir con el otro.*

Todas las cosas que el fijo ganare en mercaderia [c] con el auer de su padre [d], seyendo en su poder, todas las deue aduzir a particiō cō los otros bienes q̃ fuerō de su padre, e partirlas cō los otros hermanos. Otrosi dezimos, q̃ la dote [e] o el arras, o la donaciō [f], q̃ el padre diere en casamiēto a alguno de sus fijos se deue cōtar [h] en la parte de aquel a quiē

a ¶ *Per Dios.* Adde quæ habentur in c. cum tu. de vsur. & in ca. cū sit. de iudæis, & an poterunt ista distribui pauperibus, per executores testamenti, vel debeat adiri episcopus. vide per Ioan. Andr. in c. si detest. lib. 6. & qbus pauperibus sint danda, an illis q̃ sunt in loco, vbi exercuit defunctus vsuras, vel rapinas, vel pauperibus domini illi defuncti. vide quæ in hac latē tradit Ioan. de Ana referens consilium. 32. Ptede. de Scnis. in. d. c. cum tu. col. 4. & 5 & an super istis mercis tenetur cum positio facta? Pau. de Eleaza. in clem. 2. de pœn. & remissi. tenet, q̃ nō & refert, & sequitur Ioan de Imol. dicens esse bene notandum contra componētes cum hæredibus vsurariorum super vsuris, & inualēdablatis; quia non videtur valere talis cōpositio, neq; patrorinari quārūad Deū, eis quibus fit remissio. vt in regu. peccatū. de regul. iur. lib. 6. & hac opi. sequitur Bal. in. l. post decisionē. C. de fur. quā sequitur Ioā. de Ana. in. c. cum sit, de iudæis, Cardi tamē in d. clem. 2. in. 5. nota. in rem in is quādo quātitas est incerta, tenet q̃ ipsu pōt transigere. Secus si sit certa, argu. ca. quanquā in versi. cæterū. de usu fur. lib. 6. & tenet Angel. in disputatiō e sua. incipi. hastēlis miles. de quo vide etiā prr Soci. in. d. cōs. 127. qui in pūn consultatiōe col. 3. & 4. An aut ē Papa posit absolute & liberare a restitutione istorū incertorū, & si no sint incerta. vide per Hostiā. in. c. 2. de pœnitē. & remissio. & per Cardi. & Ioan. de Ana. in. d. clemen. 2. & tradit etiam Soci. in. d. consi. col. 10. & vide Archiepiscopum Floren. 2. parte tit. 2. c. 6. in fi. & Sylvestrum. in summa in parte restitutio la 8. versi. 8. quæritur.

b ¶ *Por ellas.* Si enim defunctus pœnituit, & in vita restitui voluit, talia ablata & iniusta, & si alius in ultimis satisfactionem suscepit, non volabit defunctus ad patriam cœlestem, nisi completa sit satisfactione, vt tradit. S. Tho. in. 4. distin. 15. q. 1. arti. 1. q. 3.

¶ *Lex. LIII.*

Diuidenda sunt inter coheredes quæsita per filium cum bonis patris & conferat filius arrhas, donationem, & dotem profectitiū, & totū quæritū patri, & post mortē pīs venit cōferēdum fratribus, & i dē habetur in d. 7. tit. 4. de las leyes, epistolas. lib. 3. foro. II & idē voluit gl. i. l. eū oportet in prin. de bon. ī libe. & i. uer Speculum titu. de ludi. §. sequit. versic. qd si alter filiorū & sic videt prout & glossator legū tauri dicit darus a castello dicit in. l. 29 in. 1. gl. pcritam. l. corrigi illā cōem doctorum opi. qui in hoc concludebant, q̃ quatenus lucrū est attribuendū pecuniæ dicatur profectitiū & quærat patri, quatenus vero industriæ & laboribus filii adueniendum, & quærat filio quo ad proprietatem, & nō conferatur fratribus post mortē patris, q̃ fuit opinaco. Butri. in. d. l. cū oportet. & sequitur Bar. & rēt. et doct. Ibi & tenet Barr. & Bald. in aut. ex testamēto. vbi Bald. col. 4. C. de colla. & q̃a hæc materia diffuse scribit, reperio q̃ Soci. consi. 92. r volu. in cip. circa primū huius consultationis articulū col. antepe. & pe. & fi. late tangit istū articulū, & distinguit quinq; casus. Primus q̃ pater nō vult per se negotiari, cū vult negotiari per per suū filiū & ponit filiū, vt exerceat mercātias suo noie & hoc casu, dicat totū lucrū, profectitū q̃a filius agit, vt gestor negotiationis paternæ, & cenetur pater illi dare, vel exercitoria, vt instit. q̃ rūeo. per totum, & sicit ad hoc. l. peculatorū ex re. ff. de procu. cui tu adde quod in hoc notat Bal. in. l. certū. col. 1. versi. quero hic. C. fami. hercis. vbi dicit, q̃ peculiū recipit incremētum, & totū incremētum dicit esse peculiū ex dē generis. l. peculiū natiū. ff. de peru. & si tu dicis lucrū operæ est adueniens itēcōcedo, dicit Bald. ipsi filius operatur sibi, sed hic videtur operari ipsi patri, cū eius opera accedat peculio, quod est in domino prīs. argu. l. sicut. ff. de oper. liberto. & cōtra mal (dicit ipse) ponēdo casum e contra, videlicet q̃ si damnū & non lucrū nunquid hoc damnum attribues operæ & imprudentiæ filii, vt pro aliqua parte refarciat fratribus? rette non, imo si fratres volunt peculiū conferāt ad debitum, & ad damnū, vt in. d. l. certū. & sic in isto casu planē procedat ista lex partiarum. & vide ad istum primum casum Soci consi. 162. volu. 2. vbi notabiliter loquitur. Secundus casus est, secundum Socinum, qui pater nō vult negotiari, sed dat pecuniā filio, vt se exerceat, sed vt ibi magis credat prīatrī, q̃ negotiē nomine paris & isto casu dicit cōcludendum lucrū esse diuidendum. secundū theoricā Bart. & Bald. & aliorū quæ est cētis, de qua suprā cum pater noluit negotiari & ibi totū quærere. Tertius casus q̃ipater concedit pecuniā filio in peculiū, profectitū, vt de ea ad libitū disponat, & patri filiū negotiari, nō tū expressē consentit, & tenetur patet ex contractu filii, actione tributoria nō solidū sed vsq; ad vires peculii, & cōtra it ipse cū aliis creditoribus, nō autē potest dedurere, q̃d ibi debet, vt. ff. de tributo. per totū, & hoc en ā casu pōt, pcedere, secundū eū dicta de ēstrinacōis. Quartus casus est, q̃n pater cōcedit pecuniā filio, q̃ nego tiat pter ignorantie, & tunc pater tenet de peculio, & deducit q̃d patri debet prout habet in fi. p cū eo. & hoc cū ā casu pcedat communis opinio iam dicta. Quintus casus est, q̃ pater nō dat pecuniā filio, sed ipsemet accipit cū aliquā & negotiat pi oprio noīe, & iste casus est disputabilis secūdū eum sed tandē concludit adiuncto eo habere locum dictam cōmunē opinionē. tu cogites super his cum. l. ista partiarii. ita generaliter & indistinctē loquitur sed fo. 16 ā tenra acquitare restituēda sit ad dictos casus in xta doctrinam doctorū, maximē, cū en aid q̃d ex laboribus suis filius lucrat, iure etiā isto patritatū dirat aduēntitū. vt in. l. 5 titu 17. parti. 4. vbi etiā vide q̃ in isto q. dixi. Quid autē si post mortē pīs vn ex fratrib? exerceat mercātiā, an coicabit lucrū cū fratrib? vi. Bal. in. l. si patru. col. 2. C. cōia vtrinq; iudi. & Decius cōs. 255.

d ¶ *De su padre.* An hoc in dubio præsumat, q̃ de bōis patris processerit? vide per Io. de Plat. in. l. defensiōis facultas. in fi. C. de iuramē lib. 10. q allegat gl. hoc decidentē in l. cū oportet. in prin. C. de bon. quæ liber. & tradit Alex. cōsil. 3. viso testamēto. 4. volu. q̃ recurrendū sit in hoc ad cōiectutas. & in dubio debet præsumi de bonis patris aqui situm.

e ¶ *La dote.* Adde. l. 1. & per totum. ff. de colla. dot. & l. filiæ dotem. C. de colla. & d. l. 29 in ord. Tau.

f ¶ *O el arra.* De donatione propter nuptias dicit. l. 1. titu. 11. parti. 4. adde l. vt liberis. C. de colla. & dict. l. 29.

g ¶ *Donacion.* De donatione obrausam intelligē gl. doct. cōferēn in authē. ex testamento. C. de colla. & quin de donatione simpliciter discutit infra l. proxima. patet etiā hic cū subdit, q̃ el padre diere en casamiento.

h ¶ *Cōtar.* Fit em collatio dotis tāto minus accipiēdo. vt in l. dotis. C. de colla. & fit etiā collatio rei ipsa dotē conferēdo. vt in. l. filiæ licet. C. eo. & aliq̃s etiā cēi cando actionē, licet in ānē fortē. vt in authē. q̃ locū. C. eod. & in. l. 1. §. cum dos. ff. de colla. dot. & aliq̃s etiā liberando colligendo dotem promissa. vt in. l. 2. C. eo. Bar. in. l. 1. §. filiam ff. de collat. dot. & in. l. pater filium. in fi. eo. titu. & q̃n dos est a filia recuperata, fit collatio dotis rei ipsa ponendo dotem in communi, secūdum Bald in d. l. dotis qui de. & vide. l. filius. §. ca filia. ff. de coll. dot. vbi quid si fiat mora in collatiōe dotis. & ibi Barto. & Soci. consi. 64. viso puncto. 1. vol. & de expensis factis in dote, qualiter deducantur, vide. l. 1. §. cum dos. & ibi Bart. ff. eo. de colla. dot. Socin. in. d. consil versic. Sexta conclusio. & si fundus dotalis detractis impēsis est pretio ior, quam fuerit tēpore dationis in dotem, & hoc est causatum ex sola temporum mutatione, debet conferri in ea æstimatione, quæ reperitur tempore collationis, secundū Paul. de Castr. in. l. illud. C. de colla. per illum tex. & si effectus fuisset vilior sine culpa filiæ similiter ea æstimatione debet conferri, quæ fuisset repertus tempore mortis, cū de collatione agit vt in. d. l. illud. & tradit etiam Soci. in. d. consi. versic. Septima conclusio

Vid l. 1. ti. 8. li. 5. no. rei. in pro prio casu non in uenimi in nou. recup.

Adiit. C. cerū nunquid de coll. & ff. de. d. dot. & de rolra. bo noruin.

In no. rec. est l. 3 titu. 8 lib. 5.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

l. 47. tau. & in nouell. est, l. 8. tit. 1. li. 5.

Quæst. 3.

Et. d. l. 3. tit. 8. li. 5. recopil.

Quæst. 4.

Et. d. l. 3. no. rec.

Quæst. 5.

Quæst. 6.

sitamen vltra expensas factas est effectus pretiosior propter plantationem, & non propter mutationem temporum, illud plus in quo est pretiosior, quia in tempore quo habuit tanquam aduentitium, nõ conferetur secundum Paulum & Doctos. vbi supra & Socin. in dict. consil. versi 8. conclu. Et quid si dos perit, sine culpa filiæ; quia vir factus est inops, forte quia fuit in mari, vel res dotalis chasmare, vel alluuione perit? Bald. nouel. in tracta. de dere chart. 9. colũ. 2. dicit quod tũc non imputabitur, in legitimam post mortem patris: cũ etiam tunc pater teneatur te dotare, si posset, vt in authenti. sed quamuis. C. de rei vxor. actio. & ita dicit se consuluisse, & an dos quam Auus pater nus dedit neptui viuente filio patre eius, mortuo patre imputetur in legitimam, quam debeat habere in bonis patris? est quæstio latè discussa per Ange. & Alexan. in. l. in quartam. ff. ad legem Falcid. & resolutio videtur esse quód aut constat auum dedisse contemplatione neptis, & non contemplatione filij, tunc non imputabitur in talem legitimam: si vero dedit contemplatione filij, vel dubitabitur, & tunc debet sibi imputari in legitimam debitam in bonis patris, quasi a patre suo dotata sit. l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulga. & pupil. quod tamen hodiem regno non procederet: cum per matrimonium liberetur filius a patris potestate, per ll. regni. & sic onus dotandi nepteru quo pater de iure antiquo tenebatur pro pter filium. l. dedit dotẽ. & vbi Bar. ff. de colla. bono. l. 8. tit. n. quarta partita esset in isto casu, non potest dici, quód dos quæ obuenit neptibus auo dicatur profectitia, respectu patris, vt sic imputetur per ea quæ noi. glo in. l. qui in aliena. §. interdum, in vers. faciet hæredem. ff. de acquir. hæred. Bart. in. l. quæsitum. in princ. ff. de legatis primo. vide per Alexan. in dict. l. in quartam. 14. & 15. col. & in consi. 31. visto testamento. 4. volumi. Quid autem si filia viuo patre decessit relictis filijs, an dos data filiæ compueuerit filijs eius in legitimam? Barto. in. d. l. in quartam colum. penulti. ff. ad legem Falcidiam. dicit quod imputetur & conferatur per. d. l. iam. C. de collat. & l. quoniam nouella C. de inofficio. testament & per alia quæ tibi videbis. ex quibus fundamentis potest colligi, quod hodie de iure regni, cũm filia liberet à patris potestate per matrimonium, & sic dos data filiæ exiuit â patrimonio patris, & in ea habet filios hæredes, non computabitur filius in legitimã in bonis auj, & in a consulum Paul. de Castrin casu vbi erat simile statutum conferendi inter viuos, & pondetur is omnibus. & refert & sequitur Decius in. d. l. iam colum. fina. C. de collatio. videtur tamen in hoc contrarium esse tenendum, etiam de iure regni, per. d. l. 20. in ordina. Tauri. ibi com dicit, ellos, e sus herederos: & sic etiam hodie de iure regni talis dos imputabitur nepotibus, & tenebuntur conferre eam per d. l. 29. & vide in materia not. consilium Alexand. 4. vol. consi. 23. incipit, visis dubiis. & an ista dos consistendi transmittatur ad hæredes? vide tex. & Bar. in. l. 1. §. ibidem ff. de colla. bona. Sed quid si pater dedit filiæ magnam dotem, & postea in testamento, illam instituit in vna vncia, & alium filium vel filios in residuo, vtrum si filia voluerit habere illam vnciam ex testamento, cogatur conferre dotem quã habuit? Rapha. Fulgo. ponit istam quæstionem in. l. si emancipati. col. penult. C. de collat. & concludit, quod si apparet patrem instituisse filiam in minima parte, eo quód prius in magnam dotem habuisset: tali casu collatio cessabit, quia apparet de voluntate testatoris. argumẽ. l. ex parte. §. tutestato. ff. fam. hercis. si vero non apparet de voluntate testatoris collatio non cessabit, licet partes sint inæquales habet tamen filia ex pedium remedium, quod abstineat, scilicet à bonis patris, & non cogetur dotem conferre. l. penul & fina. ff. de colla dot. & facit ad hoc. l. secunda, §. si tres. ff. eodem. ibi neque indignati eos: si plus confestant, & minus accipiant. quia in potestate eorum fuit bonorum possessionem amittere. adde etiam. d. l. 29. in ordina. Tauri. ibi, pero si se quisiere apartar de la herencia, &c. Quid tamen, si filia esset meliorata in tertio & quinto bonorum, & velit prælegatum & nolit succedere etiã, vniuersali, vt hæres, an tũc teneatur dotem conferre? & videtur quod non cũ tunc non sit locus collationi. vt tradit Iason in. l. si emancipati. colum. 12. C. de colla. quod tamen intelligo, nisi melioramentum cũ datis in dotem esset inofficiosum: nam tunc rescinderetur a melioramento, quod esset inofficiosum, iuxta nota. in. l. prima. C. de inofficiosi. donatio. & in. d. l. 29. qui enim non vult succedere vniuersaliter, non tenetur conferre nisi ad legitimam. vide per Bald. i. l. li emancipati in fi. C. de colla. & vide. l. cum respo. C. de lega. Sed an conferatur id quod venit ad filium, iure primogenituræ, Baldus dicit, quod non in authentica ex testamento. col. fi. vers. fi. 8. cap. 1. C. de colla. quod plane procedit in his, quæ veniunt iure antiquæ maioriæ, si verò maioria esset noua, videtur quod si velit esse hæres, q debeat conferre. vide quæ not. Bartol. & Alexand. in. l. si patroni. tit pri. ff. ad Trebell. & audio fuisse pronunciatum in cancellaria Granatensi, quod bona relicta titulo maioriæ imputarentur in legitimam & sic sequitur, quod si imputantur & conferantur. per regi. illud C de colla Conferatur ergo premium rerum maioriæ nouæ. facit. l. omnimodo §. imputari. C. de inofficio. testamen. vbi pecunia data pro militia, conferitur: & idem notatur. ibi de feudo empto a patre. vide Antonium in capitula. 6. præterea dneatus. de prohibit. feud. aliena. net Frede. & Mantic. Lauden. in tractatu de maioricatu. cogitabis super hoc.

a ¶ *Non queria.* Concord. Cum autem ex testamento. C de colla & in 7
telligenda nisi in id quod exceda tertium & quintũ, & partem legitimã: nam quod excedere tenetur conferre, vt in authen. vnde si parens. C. de inofficio. testa. & in. l. 29. in ordina. Tauri & not. Bal. in. l. si emãci pati, in fi. C de colla & in fi. eod. l. proximam. in fi. Et. d. l. 3. tit. 8. lib. 5. nou. rec.

b ¶ *De su padre, o de su madre.* Aduerte, quod collatio nõ habet locum ni si inter descendentes succedentes ascendentibus, & non inter alios vna de inter ascendentes neq; inter transuersales, neq; inter extraneos nõ habet locum. secundum Barto. Paul. & Alex. & Docto. in. l. si emancipati, C. de colla, vbi vide latè per Iason. col. 5 cum sequentibus.

c ¶ *Cõ los estraños.* Add. l. fi. ver. si aũ C. cõia vtrusq; iudicij. ¶ *Lex. IIII.* 9
Donationem inter viuos a patre filio factam & non reuocatam non conferit ipse filius nisi & ipse cæteris fratribus dotata velit sibi conferri sitamen donatio est tui mensa reuocatur vsque ad legitimas cæteris persoluendas. hoc dicit.

d ¶ *En su poder.* Innuit ergo ista. l. contrarium esse in donatione simplici 1
quæ fieret filio emancipato illa enim veniet conferenda cũ fratribus. vt in. l. vt liberis §. fina. C. de collat. Bart in. l. prima. §. neque estrẽle. col. pen. ff. de colla. bono. & in authen. ex testamẽto. C. de coll. & tradit Alexã in d. l. vt liberis. vbi dicit, quia cõiter tenetur. & ita videtur tenẽdũ, licet Decius in. d. l. illud. C. de colla tenere vehr cõtrariã cõem opinionem per tex. in. d. l. illud & procedit sue tractetur de conferendo donationem alijs filijs, qui sunt in potestate, sine alijs filijs emancipatis, nam etiam emancipati inter se consenunt donationem simplicem. vt tenet Bar. in. l. si emancipati, in secunda quæstione principali. C. eod. vbi Alex. eod. pe. dicit, q ista opinio magis cõiter approbatur quod consulendo limitat Decius consi. 59. licet in casu proposito col. penulti. versicul. quinto. quia saltem, quando ex hoc non resultaret inæqualitas inter filios emancipatos. sed in omnibus esset æqualitas: nam si resultaret ex collatione inæqualitas tunc nõ deberet fieri collatio inter emãcipatos, quod dicit esse de mente omnium doctorum ex ofiderata dicta rõne Bar. vide ibi per eũ: si verò donatio simplex fieret a matre, illa nõ venit realiter conferenda a. d. l. illud. & ratione differentiæ inter matrẽ & patrem donantẽ filio emancipato ponit Bart. in. d. §. neq; estrense. col. pe. non tũ donatio facta a patre filio emancipato imputabitur in legitimam, nisi a patre sit dictum. vt in. l. qui. §. & generaliter. C. de inofficio. testa. & tenet Baldũ d. §. neq. castrense. col. pen. hodie tũ per. l. 26. in ordina. Tauri. filius sive suus sive emancipatus, videtur meliorarus in donatione simplici. In no. re. est l. 10. ti tu. 6. li. 5.

e ¶ *No la reuocare.* Ex hoc apparet, q loquit de donatione simplici quę
statim nõ valet, sed morte cõfirmat vnde donatio, quæ statim valeret inter patrẽ & filiũ, in ptãe, put ell in aliquib' casib' spãlib', de quib' notatur in. l. 2. C. de inofficio. donatio. & alias talis donatio simplex veniret cõferẽda, put tradit Alex in. d. authen. ex testamẽto. col 2. vers. ex quo infertur. & Soci. consi 91. col. 4. & 5. volu. 1. Cum' cõtrariũ nititur fundare Decius in. d. l. illud. & si esset donatio remuneratoria, quę habetur quoad collationem, sicut adueniunt, i. on conferitur, secundum Bal. in. d. authen. ex testamento. col. 2. vbi etiam & Alexan.

meter en partiçio con los estraños e nin las deuen contar en su parte con ellos.

¶ *Ley. IIII. Como las donaciones que el padre faze en su vida a algun su fijo si deuen ser cõtadas en su parte, o non.*

EN su vida faziendo donacion el padre a su fijo, que estuuiesse en su poder d, si despues non la reuocare e fasta su muerte: este fijo aura la dona-

3 a ¶ *Contra en su parte* Contrarium videtur disponi in l. 3 titu. 4. partita quinta sed dicit vt hic dixi. Et aduerte, quod ex illo verbo videtur deferri opinio Azo. qui voluit, quod quando donatio facta filio in potestate non tenuit abinitio sed mortis confirmatur, imputetur in legitimam debitam filio per text. in l. filium quem habentem. secundu lectu. Azo. C. famil. hercisc. & tenet Bart. in. l. in quarta. eodem penul. ff. ad legē Falci. & dicit probari in. l. etiã. versicul. sed & si non mortis. ff. de bono. libert. & cũ Barto. tenet communiter Doctores. vt tradit Alexand. & Iason in. l. illud. C. de collationibus. vbi Iason col. fin. & approbari videtur hic opinio Angel. in dict. l. illud. quæ etiã fuit Iacob. Butric. in l. illam. C. eo. quam etiã tenet Paul. de Castr. in d. l. in quartam. col. 2. & Decius in d. l. illud. eodem pen. eo quòd iura simpliciter dicunt, quod donatio inter viuos non imputaretur in legitimam, nisi exprimatur. l. si quando. §. generaliter. C. de inofficioso testamento. l. finõ mortis. in prin. ff. de inofficio. testamen. tenet ergo mentem istam. l. partitam. & vide quæ dixi in. d. l. §.

cion q̃ desta guisa le fuere fecha libre e quita: e non gela pueden cõtar en su parte [n] los otros hermanos en la particion: fueras ende, si el padre oniesse dado en casamiento a los otros hermanos alguna cosa segund dize en la ley ante desta. Casi este fijo a tal quisiesse contar a los otros hermanos en sus partes, las donaciones que el padre les fiziera, en razon de casamiento: estonce dezimos, que sea otrosi contada en su parte la donacion que el padre fizo a el en su vida. E esto es, porque se guarde egualdad [b] entre ellos. Porosi el padre fiziesse tan grand donacion al vno de sus fijos, que los otros sus hermanos non pudiessen auer la su parte legitima, en lo al que fincasse, dezimos, que eston ce deuen menguar tanto [c] de la donacion, fastaque puedan ser entregados los hermanos de la su parte legitima, que deuen auer.

4 b ¶ *Egualdad.* Supra est eod. l. illud. §. ad hæc. C. de collatio. & tunc in surgit inæqualitas, quãdo vnus filius habet donationẽ simplicem, alter ob causam insurgeret enim inæquitas, si ille donatarius ob causam conferret, & donatarius simplex nõ, vbi ergo vnus filius habet donationẽ simplicẽ alter nihil, non insurgit inæqualitas, neq; collatio locũ habet eodẽ modo si vnus habet donationẽ simplicem, & ob causam & alter ob causam tantum tunc ille qui habet duplicem donationem, conferet donationem ob causam, & non simplicem: quia tũc inæqualitas non surgit, ita Ange. in d. l. illud. quæ etiam ibi in fi. dubitat quid si donatarius simplex non vult conferre neque petit, vt libi conferatur, an compellatur adhuc ad conferendum? & cõcludit q̃ sic, per illam. l. qd intellige quando vult succedere si tamen nolit succedere, non cogetur secundum Paul. de Cast. & Decium ibi & facit. l. 19. in ordina. Tauri. & an si ratius casus, in quo donatio simplex conferatur, vide per Bart. & Bal. Paul de Cast. & Iason. in l. pastum q̃ dotali. C. de collat.

In nouere. est l. 3. tit. 8. li. 5.

5 c ¶ *Menguar tanto.* Adde authenticam vnde si parens. C. de inofficio. testa. & dixi supra l. proxima in glos. antepe.

¶ *Ley. V.*

4 Et ater non confert fratribus castrense, vel quasi castrense, neq; aduentum peculium neq. libros causa studii a parte donatos, neq; expensas in studio factas: neque quod militiæ causa expensum fuit à patre cum eo, concernunt enim hæc non tantum vel litatem priuatam, sed & publicam quæ versatur in militibus & studentibus. h d.

1 d ¶ *Castrense vel quasi.* Adde l. 1. §. neque castrense. ff. de colla. bono. & l. filiæ licet. C. de colla. & l. cũ duobus §. idem papinianus. ff. pro soc. vn de & clerici, qui veniunt ad successionem cum aliis fratribus, non cõferunt suum peculium, quod in clericatu degentes acquisierunt. I. sacrosanctæ. & ibi Bal. C. de episco. & cleri.

2 e ¶ *Aduentitia.* Concor. cũ. l. fi. C. de collatio. & limita & intellige, vt per Iaso. ibi q̃ tractat de successione patris, qã & satis probatur hic.

3 f ¶ *Et el titulo* Supra 4. partita titu. 17. l. 5. & 7.

4 g ¶ *Omni.* Vides hic iterum detisum, q̃ neq; emãcipatus cõfert aduentitia, vnde cessat dubiũ qd̃ tradit Decius in. d. l. fi. vbi etiã Iason dicebat, q̃ posset disputando tenere illa opinio Iacob. de Raue. in. l. fi emancipati. C. eo q̃ dispositio. d. l. fin. non procedebat in illis emancipatis ap probatur et go hic contraria opin. quæ erat communis & adde Azo. C. de colla. in summa in fi. dum tenet sabla. & iam in hac materia colla tionum differentia inter suos, & emancipatos, de quo vide per Bar. & Dec. dto in. l. fi emãcipati. C. eod & limita nisi respectu donationis simplicis, vt dixi in. l. proxima in glos. 1.

h ¶ *Ad libros.* Ad de. l. quæ pater. ff. familiæ hercisci. & l. 3. tit. 4. supra. 5. partita. gl. & ibi Bartol. & Bal. in. d. l. filiæ tuæ. C. famil. hercis. Bar. in l. 1. §. neque castrense. ff. de colla. bono. Cuius distinctio quo ad libros, de quib̃ hic, magis communiter approbat̃ quam ater latur Alexan. in. l. fi donatione. C. de colla. & põdera verbum huius. l. cũ dicit diesse, ex quo comprobatur prima conclusio Bartol. in d. 5. neque castrense. q̃ si illi essent empti à parte nomine filij, sed non traditi, nõ videtur donatio, & sic filius non haberet libros illos præcipuos. Item & si pater tunc dedisset libros ipsos, sed pecuniam ad eos emendos, q̃ idem erit, vt tales libri, hoc est illa pecunia empti, non confertur, nõ enim videtur ratio otor præsumptio donationis, quamlo datur. I. ho pecunia, vt ipse suo nomine emat, quam si a patre nomine filij emptio facta sit, & tradito & ita consulunt Cuma. consi. 40, Cõrneus consi. 225. col. 2. vbi. Decius in dicta l. si donationem co. fin. Imo et Anto. de But. aliud voluerit cõsi. 39. Item ponderain hoc de libris istam. l. partitam. cum dicit, pata aprender. & d. l. 3 cum dicit, en que aprẽdiesse, ex quibus colligitur, quod filius solum debet habere præcipuos libros datos ad addiscendum in studio non vero libros ad hoc non necessarios. vade si vltra libros ad hoc necessarios pater daret alios libros, illi essent conferendi in dans vero ad addiscendũ, siue ad hoc fuissent empti, & traditi, siue pater eos alias habens dedit filio, statim valet donatio, etiã si filius sit in potestate. neq; pater posset reuocare, vt colligitur ex. d. l. 3. in fi. quicquid alias in hoc velint Barto. & Pau de Castr. in d. l. filiæ tuæ & Bald. in dict. l. in donatione. in fi. & hic q̃ approbat per illas ll. opinio Odofre & aliorum, qui reuerunt, quod libri dati filio scholari, sunt ipsius præcipui, quasi sint in quasi castrensi peculio. de aliis vero libris non necessarius ad addiscendum, licet forte necessari vel vtiles ad nunus aduocandi, vel iudicandi, non tenebit donatio inter patrem & filium in potestate nisi morte confirmetur nisi pater dedisset eos filio iam doctori, quia tunc transiret donatio in peculium quasi castrense, & idem si postea efficeretur doctor viuo patre, secundũ Bart. & Paul. vbi supra. & Decium in dicta l. fi donatione. colum fina. vbi post aliquos alios hoc limitat, nisi resultaret magna inæqualitas inter fratres, quod quãdo sit iudicis arbitrio committitur, & facit etiam ad hoc quod not. Angel. in. l. filiæ licet. ad finem. C. de collatio. vbi dicit quod quando esset aliqua præsumptio, quòd pater non habuerit animum donandi, velut si eius patrimonium non erat ita amplum, & habebat plures filios, & libri erant multi, & magni valoris, non est verisimile patrem voluisse de pauperate alios, quibus opes magis necessariæ sunt, quam studentibus & sic tali casu libri essent conferendi. & nota quod his casibus, in quibus filius teneretur libros conferre, satis est si pro libris conferat æstimationem librorum secundum Baldum in I Macedoniani. C. ad Macedonianum per gloss. in. l. nepos proculo. ff. de verborum signifi. tradit etiam Decius in. d. l. fi donatione. in fi & voluit etiam Paul. in. d. l. filiæ cuius.

los hermanos de la su parte legitima, que deuen auer.

¶ *Ley. V. De quales ganancias non es tenudo el vn hermano de dar parte al otro.*

NOn es tenudo el hermano de aduzir a particion con sus hermanos, las ganancias, que fiziere por si que son llamadas castense vel quasi [d] castrense peculium: nin las que son llamadas aduẽtitias [e]: segund dize en el titulo [f] que fabla del poder que han los padres sobre los fijos. Ca las ganancias que fizieren en alguna destas maneras sobredichas, quier sean en poder de su padre o non [g]: suyas se deuen ser libres e quitas de aquel q̃ las fiziere: e los hermanos nõ han derecho ninguno en ellas. E otrosi dezimos, que los libros [h],

6 a ¶ *Las armas cauallero.* Adde. d. l. 3. in tu. 4. pa. tita. 5 & Bar. in. d. l. 1. §. neq; castrense col. 2. versic. quæro hic loquit. vbi notabiliter dicit, q̃ si apud patrem esset pecunia castrensis, vel quasi castrens. peculij, vel aduentitia, vt bona in arma existentia in pecunia, nec dubio de tali pecunia videtur datum arg. l. mensem. ff. de negot. gest. iudicit Bart. & aliam ratio nē direns, pater est legitimus administrator aduentitiorū, ideo in dubio præsumitur sa-

1 cere administratorio nomine. l. cum post. §. 1. ff. de administr. tut. & ista ratio Bartol. videtur concludere, etiam si filius non haberet pecuniā in bonis maternis. & facit ad hoc quod not. idē Bart. in. l. Rich°. ff. de pecul. leg. & subdit Bart. non obstare l. ii. C. de dot. promissio. ga illud in dote & donatione propter nuptias ad quod onus pater tenetur, & cogitur. l. qui liberos. ff. de ritu nuptia. sed ad expensas studij pater cogi nō potest. Et ideo in dubio præsumendū est expendere de bonis filij. alleg. rex. quē

e las despensas[a] que el padre diesse a alguno de sus fisos, para aprender alguna ciēcia en escuelas, non gelas pueden cōtar los otros hermanos en su parte en la particiō. Esso mesmo dezimos, q̃ las despēsas q̃ el padre fiziere, fazlēdo armar cauallero[b] a alguno de sus fijos, dādole armas e cauallo, e las otras cosas[c] q̃ fuere menester, por razō de caualleria, q̃ non le deuen ser contadas en su parte. E esto es, por que los caualleros quando tomā armas: e los otros que aprenden las ciēcias[d], non fazen esto tan solamente, por pro de si mesmos, mas aun por pro communal de la gente, e de la tierra en que biuen.

¶ Ley. VI. Como la dote o el arra que recibe el padre por su fijo o por su fija, nō deue venir a partición entre los otros hermanos.

Dote o arra seyendo dada de otri al padre[e], por razon de casamiento de su fijo, o de su fija §, aquello que le fuesse dado en esta manera, en saluo finca al fijo o a la fija por quien fue dada, e non le pueden demandar parte della los otros hermanos, nin la deuen auer. E esto es, por el cargo que le finca de mantener el casamiento cō aquella do-e. E por tales bienes nō es tenudo[d] de partir el vn hermano cō los otros. Mas si el padre diesse

dote cō su fija, o por su fijo, o fiziesse donacion o arras a su muger: estonce deue ser guardado lo que dizimos de suso en la ley q̃ comiēça todas las cosas. Otrosi dezimos, q̃ si el fijo fiziere algunas debdas en vida del padre, por su mādado[e]: o que se tornarō en pro del, q̃ tales debdas como estas, deuen ser pagadas communalmēte de los bienes de la heredad del padre. E aun dezimos, que si alguō de los herederos recibiesse[f] los frutos de la heredad, q̃ tenudo es de los aduzir a particiō entre los otros herederos. E si algunas despēsas, fizo apro de la heredad, o ē coger los frutos deue ser entregado dellos, e lo al que finca deuen partir entre si, como dicho auemos.

¶ Ley. VII. Quales de los herederos deuen tener los priuillejos e las cartas de la herēcia, quādo el testador non lo ouiesse mandado.

Reuillejos o cartas seyendo falladas en los bienes del finado: si los herederos fuerē muchos aquel las deue tomar en fieldad, q̃ mayor parte[k] ouiere ē la herēcia. E otrosi deue dar trastado de f llas, a los otros herederos: e mostrar les el original dellas: quando menester les fuere. E si los herederos fuerē eguales en las partes de la herēcia, a q̃l las deue tomar en fieldad, q̃ fuere mas lionrrado[l] e mas

dicit ad hoc videri expressum in. l. fi. ff. de petitio. hæred. Aduerte tamen, q̃ istud quod patet non tenetur, neq; cogi potest ad expēsas studij pro filio, sunt ea debet præter quā in studis necessarijs, sine quibus homo, secundū consuetudinem & conditionē suæ personæ viuere nō potest, vt quod addiscat grammaticā, & si nulla ad hoc enim tenetur pater, vel ut adimpensam necessariam secus autem in studiis in quibus homines dicuntur militari, & sine quibus quis potest honestē viuere, secundum conditionem suæ personæ quo casu procedit primum dictum, ita declarat Bar. in. l. de bonis § non solum. ff. de carbonis. edict. vide cū pri Lucam de Pennam in. l. 1. C. qui ætate. lib. 10. Item not. q̃ si filius male consumat q̃d sibi datur in studio vel pro hōris, q̃ illa pecunia computabitur sibi in legitima, secundum Bald. in authentica. q̃ locum. col 1. versi. vltimo nota C. de collat. & tradit etiam Ioan. de Plat. in l. licet C. de decurio. lib 1. & Angel. in. l. filiæ licet. C. de collat. de eo qui misei & ignorans in patriā redit. & adde Bald. in. l. si filius familias. C. famil. hercis. q̃ quando filius non studet: cum tūc libri non sint eius anima, tunc iudicatur, vt simplex peculium. Et de obligationibus, quas filius fecit in studio, an teneatur soluere fratres: vide pri Bal in. d. § imputat. & in. l. filiæ cuius columna. 4. C. famil. hercis. vbi post Bar concludit, quod si factum est in vita patris tale debitum occasione studij, est licitum & honestum, q̃ fratres tenentur soluere de cōmuni pertinaci ibi allegata. & ibi vide, an filius possit perficere studium mortuo patre cōmunis expensis[i] & pri Bart. in. d. § nec castrense col fi. & adde Bar. in. l. Lucius. § idem respondit. ff. ad municip. & Ioan. de Plat. in. l. vnica C. de pericu. succes. parent. lib 10. & Albert. in. l. si filia § neratius ff. famil. hercis.

7 b ¶ *Las armas cauallero.* Adde. l. 1. §. neque castrense. ff. de collat. bono. & l.

e ¶ *Las otras cosas.* Vide in. d. l. 1. filius. & si de castren. pecu. pectorum. 8

d ¶ *Que aprenden las sciencias.* Nota hic cū æqualitatem scolarē ac d. scientem minimi armæ militiæ. & facit pro dicto Cdofra quod. 5. reali. in glossi. super pari choices. & not. hic q̃ interest reipublicæ, pecuniam sapiēs, ab hominibus repleat. vide in proœmio institutionum in fin. & l. aduocati. C. de aduocat. diuersis. iudicio. & l. laudantur & l. 1. C. de litis. libera. verbis omnes. fin. 9

¶ *Lex VI*

10 Non teneatur filius dotē aut donationē propter nuptias in eius matrimonio patri per extraneū datā cōferre & antea dedicatur ee comunis, debita filij in patris vitam collata, & etiā expensæ cum fructuum prædiorū aut fructuum factæ sunt inter fratres communiter diuidendæ. l. d.

e ¶ *Al padre.* & 1 si habeat nihil in potestate.

f ¶ *Al fijo o a la fija.* Concord. cum. l. si filia nupta. §. hoc amplius. & cū l. 1. in fi. & l. mandatum quinpio. ff. famil. herc. & 2

adde quod not. speculatores. de iudi. § sequitur. versic. quid hic. mentione manente & l. vxor. C. famil. hercis. & Bal. nouella in tu. de dote. fol 35. col. 4. in. 30. & 31. principio. 10.

g ¶ *Por su mandado.* Concord. cum. l. si filia. §. si filius familias. ff. famil. hercis. & cū dictis Azo. C. eo. in summa. col 4 versi. nem de lita. 3

h ¶ *Recibiesse.* Sive eos percipiat post adita hereditate, sive antea, vt in l. licet cohæredes. §. fructus. ff. famil. herc. & l. non est ambiguum. C. eo. & l. item ex diuisio ff. eo. 4

i ¶ *Despensas.* Concord. cū l. his cōsequentes. §. sumptus. ff. famil. herc. & l. hæredes. §. si vnus. ff. eo. 5

¶ *Lex VII.*

20 Non diuidantur instrumenta hæreditaria: sed sint apud hæredem maioris partis & de cæteris copiā, sed si sunt æquales, tunc cui honoratior, & antiquior, & melioris famæ, nisi sic fœmina, cui etiam nobilior præferatur masculus, si autem in omnibus sunt æquales, sorte diuinatur, aut donec cōcordent deponātur hoc dicit.

k ¶ *Que mayor parte* Concord. cū l. si quæ sunt cautiones. ff. famil. herc. & cum nota per Azo. C. eo. in summ. col. 3. versi. item vellunt tabulæ vel cautiones: si aliū alicui hæredū prælatæ sint cautiones, vel instrumenta tunc tradantur eis de non prius quam hæredes deiciantur, & cauebit hic prælegatarius, vt quotiens desiderata fuerint rationes hæreditariæ copia illarum. l. Pomponius. ff. eo. & inf. ad proximum 1

l ¶ *Mas honrrado.* Nota hic de eligendo præferendo. adde. l. pecuniam. 2. C. de ædend. vbi Baldus dicit, quod in his quæ iuris essent ordinaria sunt peruenientes dignitas nihil operatur. & allegat ibi bonus legem tamen dignior factus esset postea vitio, propter [illegible] quia instrumenta penes vilem personam non debent esse: eb-

de eruce enim ex hoc virtus instrumenti, vide ibi per eum & quid si magis signus, vid. [illegible] perpetuus in [illegible] dominium [illegible] mouetur, aut [illegible] ceteris [illegible] ut [illegible] ad ma[illegible] [illegible] neo, quasi sit [illegible] & reliquit cogitandum: & forte ex dictis Bal. videtur decui, q non, nisi [illegible] hæres sit tali vilis [illegible] opter [illegible] diu. Et dominus habens directū dominiū, censetur dignior, quam habens: vtile, vt tradit Bal. in d. l. col. 4. in 2. lectura C de iur. emphi. Ille etiam debet per suū votū deponere, qui est dignior, vt habetur in ecclesiastico: loquitur maior natu: te ergo decet primū verbū. & tradit Bald. in c. 1. de contribuen. feud. apud pares ter. & videbis in hoc decisionē primāin decisio. Neapolita. Matthæi de affictis. vbi facit mentionē de isto dicto Bald. vbi tradit, q senior debeat primo votare. & adde quæ tradit Speculatitu. de aduocato. §. tam nunc videndū verbū. iuniores.

anciano[a], e de mejor fama. Pero si muger fuere entre ellos, maguer sea mas hōrrada o de mas alto lugar q̄ los varones por esso non las deue ella tomar, mas alguno de los varones. E si fueren eguales en las partes de la heredad, e en honrra, e en las otras cosas: estonce deuen echar suertes qual dellos las ternare aq̄l a quié cayere la suerte las tenga, e de traslado dellas a los otros, segund que es sobre dicho E si acaesciere que se non auerden en fazer esto estonce dezimos, que las deuē meter en fieldad en sacristania de alguna eglesia que las guarden, fasta que sean auenidos.

¶ *Ley VIII. Como aquel que tiene los preuilleios e las cartas de la herencia por mandado del testador los deue mostrar a los otros cada q̄ les fuere menester.*

Mandando el fazedor del testamento señaladamente a alguno de los herederos[b], que el tenga en su poder e en guarda los preuilleios, e las cartas de las cosas de su herēcia, decimos, que en ante que sea ētregado de tal manda, deue dar el traslado a los otros, q̄ son herederos escritos en el testamento con el. E otro si les ha de dar recabdo que cada q̄ menester ouieren el original de aq̄l pre-

uilleio, o de aq̄lla carta, para mostrarlo ē juyzio o fuera de pleyto, q̄ lo muestre. E aū dezimos, que si fiziesse māda el testador a alguno de los herederos aparta damente de algund sieruo que ouiesse seyd o su mayordomo[c], e q̄ ouiesse tenido en su poder los escritos de las rentas, e de las despensas de los bienes del finado, non deue ser entregado del sieruo, aquel aquien es mandado, fasta que sea de euenta[d] a los otros herederos, de todas las cosas que touo en su poder.

¶ *Ley IX. Quando la particion es fecha delante del juez por su mandado como deuen dar recabdo los vnos a los otros de fazer sanas las cosas que cupieren en parte a cada vno.*

Por fazer particion de los bienes que han en vno los herederos viniendo delante del judgador, deñeles de su oficio mandar despues q̄ la particiō es fecha, q̄ den recabdo los vnos a los otros q̄ si alguno otro estraño demādasse de spues algūa cosa, de las que cayessen en parte a alguno dellos, mostrādo que ha derecho de la auer, toda o parte della, que si le veneiere por juyzio, los otros herederos sean tenudos de fazer le emiēda, de aquello que assi perdia. Pero si el padre, o el testador parriesse el mismo[f]

[a] ¶ *Maseanciano.* Concordat cum l. fi. ff. de fide instru. & de qua sumpta fuit illa lex. & pondera cum dicit seniorem & honorabiliorem nam tunc senior præferitur cum cætera sunt paria, si enim constaret de alterius pleniore fide, vel virtute, tunc maior ætas vel annorū numerus non esset attendendus sed eligetur habens maiorē fidē, vel virtutem, in authentico de monach. §. fin. & l. potiores C. de offic. recto. prouin. hæc & sinō constet de alterius pleniore fide si tamē ætas vnius sit maior quia natura reiicit quæ aliquis præferitur. l. præcipit. ff. de ædilit. edicti. l. ob cornū. §. hæc testis & Floria in. d. l. fin. & nota hic de pæ ting. ita seniorum. & adde, q̄ adseniorē pertinet conuocando cap. vbi non [illegible] ætas lequitatus, secundum Innocent. in capit. 1. de maioritia. & obedīē. & vide Archidiac. in c. domino sancto 50. distin. & dicit Bald. in [illegible] præterea ducatus de prohibi. feud. alienā. per Feden. q̄ si domini tendi decedat pluribus filijs relictis, q̄ si inter se ordine biū cui [illegible] præsetur fidelitas, & si non ordinant, q̄ vel vassallus possit [illegible] cuipræsset secundum quosdam, vel secundum eum q̄ facit fi [illegible] tratem antiquion per ex in d. l. fi. fl. de hæ. instru. & per nota. [illegible] Innocen. vbi supra Item in beneficijs conferendis præferendus est senior. vt tradit Barba. consil. 23 sempsit psalmista. 1. volu. Rochus in. [illegible] ad de iure patrona fol. 8. colum. 3 vbi etiam allegat quodam cō silium Bal. Et vbi duo præsentantur ad regimen hospitalis, senior in dubio esset præferendus, vt ita in Rochusio eodem tractatu fol. 13. colu. 1. allegatus Bal. in d. consil. quod inuenies. 4. volu. secundum nouiorem iuris eorum consilia 67 incipit ordinatus testamentum. tu. & claues custodi e debent esse penes seniorem. l. cum pater. §. patet pla. ribus ff. de lega. 2. & vbi tunt duo extrema, & dubitatur de medio: cui extremotū debeat applicari, vel à quo denominari, applicari debet, & denominari e vetustiori, tequam e nobiliori. l. in simplibus. vbi Floria. ff. fini. regundo.

¶ *Lex VIII.*

¶ Si testator iussit pœnes aliquem hæredē instrumenta esse: prius debet cæteris copiam dare: & cauere de edendo originale si op' fuerit. Item si eo administratore cohæredi prælegato pe' est cæteris reddenda administratiōis ratio quam cohæredi seruus tradatur. h. d.

[b] ¶ *Alguno de los herederos.* Cōcord. cum l. pōpon'. ff. famili hercisc.

[c] ¶ *Mayordomo.* Adde. d. l. pōpon'. in prin.

[d] ¶ *Fasta que de quenta.* Infert ex hoc Floria in. d. l. Pomponius in princi. q̄ si testator legauit ancillam, quæ texebat telam, vel banchale, vel quid simile quod hæres non teneatur illam tradere legatario ante illud opus completum, & q̄ cum isto reddito ea tonis retardet istum præstationē debear etiam retardare executionem personalem in telam actorem. & facit et tant. l cum seeuns. ff de conditio. & demonstra. & in cap 1. de obliga ad rationi. & adde quod not. Bal. in. l. 1. C de certo commu. mouu. & Ioan. de Plat. in. l. 1. C. de eis postula. lib. 10

¶ *Lex. IX.*

Facta iudicialiter hæreditatis diuisione iudex faciat cohæredes adinuicem de euictione promittere: ita tū a patre vel testatore sit facta diuisio, non tenetur vnus alteri ex suæ partis euictia. h. d.

[e] ¶ *Que den recabdo.* Concordat cum l. hæredes. §. item curare ff. familiæ hercis & licet ista cautio non præsetur, adhuc agetur de euictione: vetenet Azo. C. eo. in summa col. 1. versi. est autem iudicis officium. & glo. in. d. §. item curare. & probatur in. l. 1. de familiæ. C. eo. vbi videglos. notabilem in ista materia & Decianus consil. 4. n.

[f] ¶ *Partiesse el mismo.* Ortum habet a. l. cum pater. §. euictus. ff. de lega. 2. & limita, nisi respectu legitimæ per l. si cinus. in prin. C. ini officiosi testa & not. Albert. in. d. l. hæredes. n. 5. nihil. & in. d. §. item in ture. & vide ea ista diuisionem, quæ fit a testatore Bartol. in l. qui romæ. §. duo fratres. in fi. quæstion. ff. de vetobotum obligat. limita & istam l. & d. §. euictus. in re per testatorem possessa: secus vero si non esset possessa, vt vult Bar. in d. §. euictus. dum respondet ad. l. cum alienam. in fin. C. de lega. Limita etiam hoc habere locum, nisi constaret de voluntate testatoris fuisse, quod æqualitas esset inter hæredes seruanda. vt tradit Decius consil 349. incipit consuluit excellentissimus in sectundo dubio.

¶ *Leyes finales.*

ar. Iudex tenetur interponere vices suas inter cohæredes discordantes ad diuisionem vt cõmode & sine dãno fiat diuisio, ttẽ orta quæstione de cõfinibus vel de tributis iudex: & si põt p antiquos limites determinare, bñ qdẗ alias nouos limites fieri mãdet, & partiri non obedienti pœnã arbitrariã apponat l. d.

1 a ¶ *Mas guisada.* Concord. cum. l. item Labeo. §. 1. & ei. l. antepe. ff. famil. hersc. & cũ. §. si familiæ. inst. de offic. iudi. vnde & adiudicare posset iudex vni p prietatẗ, alteri vsumfructũ. l. si quis putans. §. pe. ff. cõmu. diuidun. qd dicit notabile Azo. C. famil. herc. i summa col. fi. versi. itẗ q notabile est & semper intellige existente iusta causa, vt subaudit illa lex, & glo. in uelint contra malueolos, & pessimos hæredes qui liuore moti, volũt hereditarias possessiones diuidi per socios: vel partiri: non eũ debet fieri diuisio, ita vt patrimonium eorum patur. vid. glo. in. l. 2. C quando & quib 4. pars lib. 10.

2 b ¶ *Casa o viña.* A fortiori si sit equus, vel bos, secundum Odofred & Floria in. d. l. antepe, & habes infra in ista. l. Floria. vbi supra. idẗ de nauí dicit reprehendens factum Fabii Labeonis, qui cum à rege Antiocho, quem bello superauerat, ex fœdere acto deberet accipere dimidiam partem nauis, medias omnes lecusse fertur, vt eum rota classe priuaret, vt refert ad hoc Valerium.

3 c ¶ *Mucho.* Nota hoc & facit. l. nam & si fur. in fina & quæ ibi notantur per glo. & Doctores. ff. si cert. peta. & illa res non dicitur posse diuidi quo si diuideretur esset cum deterioratione, vt hic. & tradit Bal. in. l. Sanctimus. in fine. in princi. C. de dona.

4 d ¶ *Los dos.* Concordat cum iuribus, de quibus in glo. 1. & eum. l. 7 & l. ad officium. C. de commun diuid. & cum §. quadam. Inst. de actio. & intelligeo, quod illi vel illas est permittendum adiudicanda, qui vicerint in licitatione, vt in. d. l. 1 & l. ad officium & debet rota res estimari & licitari, vt in. l. nam mus. §. fi. ff. famil. herc. & not. glin. d. l. 1. C. commun. diuid. cum enim res commode diuidi non potest, veniendum est ad licitationem vt in. d. l. 1. & l. ad officium. dicit tamen Bald in. l. Sanctimus. in princ. circa fi. C. de dona. quod si tu & ego habemus eum mune hospicium, & non potest commode diuidi, quod iudex debet deferre licitationem habenti maiorem partem. quia aliquid debet operari maior pars. Et aduerte, quia Iason in. §. quadam. Inst. de actio. column. 8. versi. die debat tamen singulariter Bald aliter refert istud dictum Bald. scilicet quod Baldus velit, quod si in licitatione rei, quæ non potest commode diuidi, consortes sunt pares. quia neuter, esset manus pretium altero, quod hoc casu preferatur habens maiorem partem, quod (licet secundum eum Baldus aperte non dicat) placet Iaso. per text. in d. cta. l. Sanctimus. in prin & per ea quæ not Baldus post glos. in. d. fina. C. communia de lega. certe Bal. non dicit, quod a Iasone refertur. sed, put retuli superius, & sic quod habens maiorem partem tit primus, qui licitet. & si habens minorem, plus non offerat, res maneat apud habentem maiorem partem licitantem, quod tamen satis in idem reuidet cum intellectu Iaso. Admittitur aliquando tertius ad licitationem ex causa, secundum quod habetur in dicta l. ad officium. quid tũ si tal s tertius sit animosus pl offerens, quàm res valeat? vi. per Bal. in. d. l. ad officium. & per Iaso. in d. §. quadam. & per Angel. & Imol. in. l. q Romæ. §. cohæredes. ff. de verbo. oblig.

e ¶ *Quanto el asmare.* Hoc procederet, quando cohæredes vel cõsocij nõ essent concordes in licitando, rũc enim æstimatio rei fit iudicantis arbitrio. vel p peritos in arte electos per iudicẗ, vt declarat Angel. in. l. secunda. C. commun. diuid. ad fin.

f ¶ *Campo, o deuta heredad.* De rustica. intelligẽ: nã inter prædia vrbana, non datur hoc iudicium finium regundorum l. qtũ. §. hoc iudicium. ff. fin regundo.

g ¶ *Ver.* Concordat cum l. si irruptione. in prin. & §. ad officium. ff. finium regũdo & not. de visione iudicis oculari, quæ cõfert in multis, de quibus per Alberi. in. d. ad officium.

h ¶ *Mojones antiguos.* Concordat cum. l. in finalibus. ff. finium regund. & standum est finibus antiquis, nisi noui probentur, vt hic. & in dict. l. in finalibus. & l secunda. & ibi Bald C finium regund vbi etiam dicit Bald. quod termini apparentes habentur loco instrumentorum, & quod quanto antiquiores, tanto sunt efficaciores. & vbi ristinon apparerent probantur fines per libros antiquos vel per testes & famam cũ alijs adminiculis. e. cum causam deprobat. c. cum olim. de censib. & speciale est in finibus, q per argu. probentur secũdum Ioan. Andr. in c. si papa de priuile lib 6. & vide per Floria. in. d. l. in finalibus. & Decius. cõsi 109 & aduerte, q vbi esset incertitudo de limitibus inter medius: extrema autẗ essent certa, accepta chordula debet mensurari, de vno extremo ad aliud extremum. & media debent regulari per ista extrema quia ex extremis colligũ medũ. vt in c. quia lunt culpæ. & ibi not. glo. 28. dist. & vide glo. in. can die de consecra. dist. 5. & Speculatrix. de proba. §. 1. col. fi. versi. Sed quæritur. & cõfert optime qd nor. Bar. in suo tract. de illuno. figura. 20. & post eũ Bal. in l item lapilli. col. 4. ff. de rer. diuis. vbi dicit, q si ex cõuentione partũ sunt confixi clauis, ab exeremitatibus vtriusq. Ripæ fluminis, vt per eos mẽsiretur quantũ possit aliari clusa, & postea vnus clauẗ fit ablatus, & nõ apparet vbi erat, q nunc ex altero transducta linea per directum ponitur clauus qui est ablatus, ita quod tota linea sit æqualis, sic etiam vt ium extremum regular plura extrema, in dubio. argu l 1. ff de reb. dub & ei præsumuntur esse media cuius sunt præcedentia & sequentia, vt addicit And. de Ysernia. in rubri quæ sint regã. in princ.

i ¶ *Los mojones.* Cõcord. cũ. l. 2. §. iudici. & l. 3 & 4. in prin. ff. fini. regũd.

la heredad en su vida ẗre los herederos a su finamiento, si despues que el finasse venciessen algũo dellos en juyzio, alguna delas cosas que le vinieron en su parte, estõce los otros herederos nõ seria ẗnudos de fazer le emienda ninguna.

¶ *Ley. X. Que poderio ha el juez ante quiẗ vienen a pleyto los herederos en razõ de la particion.*

Poderio ha el juez ante quien pidieren la particiõ los herederos, de la mandar fazer en la manera q̃ el entendiere q̃ sera mas guisada[a], e mas a pro dellos. E porẗde, quando el viesse q̃ algũa casa o viña[b], que deuia ser partida entre ellos se meno scabaria mucho[c], por fazer muchas partes della, biẽ puede mandar que la aya toda el vno, o los dos[d]. E puede fazer obligar, a aquel, o aquellos que la ouierẽ, q̃ dẗ por su parte a cada vno delos otros tantos marauedis, quanto el asmare[e], q̃ podria valer las sus partes, que auian en aquella casa, o en aquella viña si partida fuesse. Esso mismo deue fazer en las cosas que son atales, q̃ se non pueden partir segund natura guisadamẽte assi como cauallo, o otra bestia, ca deue lo apreciar quãto vale, e darlo al vno, e mandar le que segũd aquel apreciamiẽto, q̃ de su parte a cada vno de los otros en dineros, e los herederos son tenudos de fazer lo que les el juez mãdare en esta razon. Otrosi dezimos, que leuantando se desacuerdo entre los herederos, o entre los otros con quiẽ ouiessen sus heredades vezinas, sobre los mojones, o los terminos de algũd campo, o de otra heredad[f], de la herencia, de manera que se non puedan auenir a partir lo: estõce para toller tal desacuerdo, deue el juez yr a aquel cãpo, o a q̃lla heredad, e ver[g] que es aquello, sobre q̃ se desacuerdan. E si fallare y mojones antiguos[h], porque lo pueda determinar, deue y fazer, aquello q̃ entẽdiere que sera mas aguisado: porque cada vno aya su derecho: e si los mojones o los terminos fuerẽ ẗtremezclados de guisa quel mojõ o el termino de la heredad del vno, ẗre en la del otro, si por aquella entrada puede nascer cõtẽda entre ellos: estonce deue mandar mudar los mojones, e poner los de manera que aquella cõtienda pueda ser tollida. E deue condenar a aquel a quien acresciere en la su heredad, por razõ del mudamiento delos mojones, que de al otro tantos marauedis, quantos entendiere que vale la tierra q̃ le toma, por enderecar los mojones[i], e los herederos, e

Ad tit. C. rõm diui. & ff mutũ regũ. vid. il illustrim. 5.

¶ *Titulus decimus sexto.*

¶ *Lex. I.*

Datur tutor masculo minori. xiij. & fœminæ. xij. annis: vt eum & bona sua tueatur et alienationis & non petentibus minoribus: & est officium viriles quia ad vnam rem vel litem non potest tutor dari sed in causa status pupillo mota potest iudex ei dare tutorem ad libertatem seruandam & bona h.d.

1 a ¶ *Libre.* Non enim pôt dari tutor seruo, vel ei qui est in alienâ potestate, vt hic & inst. de tutel. in prin. an autem laicus possit esse tutor clerici Bal. cõsil. 45. volu. 3. secundum non morẽ impressionem. incipit co sil. in quæstiõe ista. tenet, q̃ poterit esse legitimus tutor clerici sicut etiã clericus pôt esse tutor legitimus laici cap. peruenit. 86. dist. & contra illud cõsilium Bal. arguit De eius cosil. 150. dubitatur principiter. col. pe. q̃ nõ videtur veri, q̃ laicus possit esse tutor clerici cum cotidie sit visus accipere in curte liberos, ad tuendum eos, qui, propter se defendere nequit. l. 2. in prin. ff. de tute. & in illum. in princ & videm potestatem non vide tur, q̃ in clericum laicus habere possit, arguendo quia clericus videtur res spirituales, quæ laico subiacere non possunt, vt not. Abb. in c. at si clerici. in prin. colu. 8. & iudi. tamen adhuc Deci. inclinat. q̃ laic. possit dari tutor clerico. dã tamen letur à iudice ecclesiastico, & q̃ dicti Bal. in. d cõsil. videtur debeat intelligi. vt le bi per eum, & forte in practica si clericus in minoribus non est beneficiatus, sed arctur quod etiam à iudice laico datus tutor tenet. Iuxta vide Bar. in l. 1. ff. de tuto & cura. dat. ab his. dũtenet, q̃ pupillus vel clerico deb. dari tutor autoritate iudicis ecclesiast. vide etiã Albe. in authen. presbyteros. la secũda. C. de episco & cleric. dum tenet pupil. Cyn. in tit. ff. de tut. q. iudex laicus & ecclesiasticus consentiãt datori. vide Bal. & vide in materia Ange. Aretin. in. 5. sed hoc iure. in fin. de attribu. tuto in versi. quid autem & in versi. sed aduerte.

2 b ¶ *Menor de catorze años.* Adde in lit. quib. mod. tute. finit. in princ. & in tit. authenticorum de Nat. restituto. vide Bal. in. d. l. si nemo. §. fin. ff. de testa. tute. & in l. 3. c. si puber fuerit datus tutor ipso iure non tenet datio. l. Setæ. ff. de tuto. & cura. dat. ab his.

c ¶ *Sobre las cabeças de los menores.* Concordat. ff. d. l. 1. in princ. ff. de tute. & inst. eo. in prin. 3

d ¶ *Maguer no quieran.* Concord. eum. l. nec non ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. 2. ff. de cute. 4

e ¶ *De seruidũbre.* Concord. eũ. l. ei qui. & l. curatore. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. 1. C. qui tu to dar pos. 5

f ¶ *La persona del moço.* Tutor hanq̃ non solum datur rebus sed etiã vt instruat pupillum bonis moribus, & faciat reliqua quæ permittũt ad eius como dũ, secundum Bal. in authentica. ciuitã col. 5. C. de secundis nupt. q̃ autẽ habitet cũ pupillo eadẽ mensa, non est necesse. l. nõ est exigendũ. & ibi Bar. ff. de tute. & tutores & curatores dicuntur dari minoribus & restituendo, vt in authẽtico. vt hi qui obliga. se per lit. habe. res mino. colla. 6. & ibi not. Bar. nõ ita habetur loco dãi cũ pupillum spoliat. l. qũdum. §. tutor. ff. pro empto. 6

g ¶ *Per vna cosa.* Adde. l. certa. ff. cũ duabus sequentib. ff. de testa. tute. & §. certe aut rei inst. quite testa. tuto. dar. posit. & vide q̃ not. Bar. in. l. si hæreditas. 7

¶ *Titulo. XVI. De como deuen ser guardados los huerfanos e los bienes q̃ heredan despues de muerte de sus padres.*

Huerfanos fin ean a las vegadas aquellos que heredan los bienes de otri por parentesco, o por testamẽto, porque ha menester, que tãbien ellos como sus cosas sean puestas en buen recabdo, de manera que por mengua de edad non pierdã, nin menoscaben de lo suyo. On de pues en los titulos ãte deste diximos, en que manera puede ome ganar las herẽcias, e los bienes de otri, por testamento, o sin el por razon de parẽtesco. Queremos aqui dezir, de como deuen ser guardadas, quando aq̃llos que los hereda son de menor edad. E mostraremos que cosa es esta guarda, a que dizen en latin tutela. E aquẽ deue ser otorgada. E quantas maneras son della. E quien puede ser dado por guardador de los huerfanos. E por cuyo mãdado. E quales non lo pueden ser. E en q̃ manera deue fazer esta guarda, tan bien de las personas de los menores, como de sus bienes. E en q̃ lugar deue ser criado el huerfano. E cõ quẽ. E fasta quanto tiempo deue durar la guarda. E el officio dellos. E como. E quando deue dar cuenta, de tales bienes como estos.

¶ *Ley. I. Que cosa es guarda: a que dizen en latin Tutela, e a quien deue ser dada.*

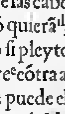

Tutela tanto quier dezir en latin como guarda en romance, q̃ es dada e otorgada al huerfano libre [a] menor de catorze años [b]: e a la huerfana menor de doze años, q̃ nõ se puede, nin sabe amparar. E tal guarda como esta, o torga el derecho a los guardadores sobre las cabeças de los menores [c], maguer nõ quieran [d], o non lo demãden ellos. Pero si pleyto fuesse mouido de seruidumbre [e] cõtra algũ moço desta edad, bien le puede el juez dar vn guardador, q̃ le ãpare la libertad del suyo. Otrosi dezimos q̃ el guardador deue ser dado para guardar la persona del moço [f] e sus bienes, e no deue ser puesto por vna cosa [g], o vn pleyto señalado tan solamente.

¶ *Ley. II. Quantas maneras son de guardadores de huerfanos.*

Tres maneras pueden ser establesceidos los guardadores de los moços que fincan huerfanos. La primera es, q̃ndo el padre establece guardador a su fijo en su testamento [h], a q̃ llaman en latin tutor testamẽtarius, q̃ quiere tanto dezir, como guardador que es dado en testamẽto de otri. La segũda, quãdo el padre nõ dexa guardador al fijo en su testamẽto, e ha parientes. Ca estõce las leyes [i] otorgan q̃ sea guardador del huerfano, el que es mas cercano parẽte. E este tal es dicho en latin (tutor legitimus) que quier tãto dezir, como guardador que es dado por ley, e por derecho. La tercera manera es, quando el padre non dexa

ff. de testa. tute.

¶ *Lex II.*

Est enim triplex tutela, scilicet testamentaria legitima, & datiua. de ficiente ea tem testamentaria est locus legitimæ & istis duabus deficientibus per ueniunt ad datiuam. h.d

h ¶ *En testamento.* An possit tutor dari in codicillis, tradit Bal. in. d. & si 1
a patre. C. de testa. tute, vbi post Cyn. tenet, quod non debeat tã a iudice cõfirmari, sicut qui esset datus in nõ solenni testamento. & quid si est spes tutoris testamentarii, vel testamentarius desiit esse, an perueniatur ad legitimũ vel datiuũ vid. d. l. si quis sub conditione. & ibi Bar. ff. de testa. tute. & quod not. Nico. de Neapo. in. l. si tutor §. 1. ff. de tute. & ratio. distra.

i ¶ *Mas cercano.* Et si legitimus desit, an perueniatur ad datiuum, vel ad 4
alium legitimũ vid. Bal. in. d. l. si quis sub conditione. colu. 1. vbi & qd si superest spes legitimi, & per Bal. in. d. l. si. C. de legiti. tute. & Ioan. Faber. inst. de fiducia. tute. ver. item. & vide. l. 1. §. si apud. ff. de legiti. tute. & si

Ad tit. ff. & inst. de tute. & in l. 1. tit. 14. partit. 7. & ff. & C. de testi. & C. qui tuto. ca. pos.

a ¶ *Libre.* Non enim pôt dari tutor seruo, vel ei qui est in alienâ potestate, vt hic & inst. de tutel. in prin. an autem laicus possit esse tutor clerici Bal. cõsil. 45. volu. 3. secundum non morẽ impressionem. incipit co sil. in quæstiõe ista. tenet, q̃ poterit esse legitimus tutor clerici sicut etiã clericus pôt esse tutor legitimus laici cap. peruenit. 86. dist. & contra illud cõsilium Bal. arguit De eius cosil. 150. dubitatur principiter. col. pe. q̃ nõ videtur veri, q̃ laicus possit esse tutor clerici cum cotidie sit visus accipere in curte liberos, ad tuendum eos, qui, propter se defendere nequit. l. 2. in prin. ff. de tute. & in illum. in princ & videm potestatem non vide tur, q̃ in clericum laicus habere possit, arguendo quia clericus videtur res spirituales, quæ laico subiacere non possunt, vt not. Abb. in c. at si clerici. in prin. colu. 8. & iudi. tamen adhuc Deci. inclinat. q̃ laic. possit dari tutor clerico. dã tamen letur à iudice ecclesiastico, & q̃ dicti Bal. in. d cõsil. videtur debeat intelligi. vt le bi per eum, & forte in practica si clericus in minoribus non est beneficiatus, sed arctur quod etiam à iudice laico datus tutor tenet. Iuxta vide Bar. in l. 1. ff. de tuto & cura. dat. ab his. dũtenet, q̃ pupillus vel clerico deb. dari tutor autoritate iudicis ecclesiast. vide etiã Albe. in authen. presbyteros. la secũda. C. de episco & cleric. dum tenet pupil. Cyn. in tit. ff. de tut. q. iudex laicus & ecclesiasticus consentiãt datori. vide Bal. & vide in materia Ange. Aretin. in. 5. sed hoc iure. in fin. de attribu. tuto in versi. quid autem & in versi. sed aduerte.

b ¶ *Menor de catorze años.* Adde in lit. quib. mod. tute. finit. in princ. & in tit. authenticorum de Nat. restituto. vide Bal. in. d. l. si nemo §. fin. ff. de testa. tute. & in l. 3. c. si puber fuerit datus tutor ipso iure non tenet datio. l. Setæ. ff. de tuto. & cura. dat. ab his.

c ¶ *Sobre las cabeças de los menores.* Concordat. ff. d. l. 1. in princ. ff. de tute. & inst. eo. in prin.

d ¶ *Maguer no quieran.* Concord. eum. l. nec non ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. 2. ff. de cute.

e ¶ *De seruidũbre.* Concord. eũ. l. ei qui. & l. curatore. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. 1. C. qui tu to dar pos.

f ¶ *La persona del moço.* Tutor hanq̃ non solum datur rebus sed etiã vt instruat pupillum bonis moribus, & faciat reliqua quæ permittũt ad eius como dũ, secundum Bal. in authentica. ciuitã col. 5. C. de secundis nupt. q̃ autẽ habitet cũ pupillo eadẽ mensa, non est necesse. l. nõ est exigendũ. & ibi Bar. ff. de tute. & tutores & curatores dicuntur dari minoribus & restituendo, vt in authẽtico. vt hi qui obliga. se per lit. habe. res mino. colla. 6. & ibi not. Bar. nõ ita habetur loco dãi cũ pupillum spoliat. l. qũdum. §. tutor. ff. pro empto.

g ¶ *Per vna cosa.* Adde. l. certa. ff. cũ duabus sequentib. ff. de testa. tute. & §. certe aut rei inst. quite testa. tuto. dar. posit. & vide q̃ not. Bar. in. l. si hæreditas.

h ¶ *En testamento.* An possit tutor dari in codicillis, tradit Bal. in. d. & si a patre. C. de testa. tute, vbi post Cyn. tenet, quod non debeat tã a iudice cõfirmari, sicut qui esset datus in nõ solenni testamento. & quid si est spes tutoris testamentarii, vel testamentarius desiit esse, an perueniatur ad legitimũ vel datiuũ vid. d. l. si quis sub conditione. & ibi Bar. ff. de testa. tute. & quod not. Nico. de Neapo. in. l. si tutor §. 1. ff. de tute. & ratio. distra.

i ¶ *Mas cercano.* Et si legitimus desit, an perueniatur ad datiuum, vel ad alium legitimũ vid. Bal. in. d. l. si quis sub conditione. colu. 1. vbi & qd si superest spes legitimi, & per Bal. in. d. l. si. C. de legiti. tute. & Ioan. Faber. inst. de fiducia. tute. ver. item. & vide. l. 1. §. si apud. ff. de legiti. tute. & si

to. & si datiuus desijt esse, an peruenianatur ad legitimam? vide Bart ibidem. & an filijs adoptiuis competat legitima tutela, vide per Bartol in l. 1. ff. de testa tute. & si plures sint tutores legitimi, an decernatur tutela vnitanum? vide. l. legitimos. §. a. & ibi Bartol. ff. de legitim. tut & habenti tutorem legitimum non potest dari datiuus. l. si tutorem. C. q tutor. da. pos. & an l. hij bastardi habeant legitimos tutores? vi. Bald. in. l. matres C. quando i nullier. tute. ofic. fung. potest. Et aduerte. qd nulla cura est legitima, nisi furiosi licet in tutela sic. vide Bar. in rub. ff. de legiti. tuto. & pei Bart. in autē. vbi qui obliga. se perhibent haberi mino. colla. 6. in. §. fi. Et vbi fit mentio de tutore & curatore, intelligitur de legitimo l. fina. & ibi not. Bal. in 2. lectu. C. de interdict. matri. int. papill. & Et si legitimus tutor designetur in testamento tutor an per hoc efficiatur tutor testamentarius, & non legitimus? vide per Bal. in l matres C. ad Tertul.

guardador a su fijo, nin ha parēte cerca no q̄ lo guarde. o si lo ha, es embargado de manera q̄ non lo puede, o nō lo quiere guardar: e esto once a el juez de aq̄l lugar le da por guardador algū ome bueno e leal. E a este guardador a tal dizen en latin, tutor datiuus, q̄ quier tātō dezir, como guardador q̄ es dado por aluedrio del juez: e porq̄ ha departimiento entre estos guardadores: queremos fablar de cada vno dellos e primeramente de aq̄l que establece el padre a sus fijos, e a los otros que descienden del.

¶ *Ley. III. Como el padre o el auuelo puede dar guardador a su fijo, o a su nieto.*

EL auuelo o el padre [b] puede dar guardador a su fijo o a su nieto que estouiesse en su poder [c] e que fuere menor de edad como de suso diximos: e esto puede tambiē fazer a los que son nascidos, como a los q̄ son en el vientre [d] de su madre. Pero lo que diximos de los nietos, se entiende, que el auuelo les puede dar guardador en su testamento, si despues de su muerte, non fincare el nieto en poder de su padre [e]: e el nieto aquien fue dado este guardador, deue estar en poderio del, con todos sus bienes, fasta que aya el moço cumplidos catorze años, e la moça los doze.

¶ *Ley. IIII. Quien puede ser dado por guardador de huerfanos, e de sus bienes: e por cuyo mandado.*

EL que fuere dado por guardador de huerfanos, non deue ser mudo [f], nin sordo, nin desmemorjado [g], nin desgastador [h] de lo que ouiesse: nin de malas maneras [i]. E deue ser mayor de veynte e cinco años: [k] e varon [l] e non muger. Fueras ende, si fuesse ma-

¶ *Lex. III.*

3 a ¶ *Esponte.* No hoc verbum, & adde quod nulla est datio tutoris, si nisi processum ad dandum tutorem datiuum, si non sint narratum iudici quomodo ad proximiores tessant in petendo: cum sint admonini l. diuus. §. si quidē. ff qui pet tuto. pos. & l. quod dicis. C. qui dare tuto. pos. tenet Bar. in l tutor si pet nus. ff. de tut. & cura. dat. ab his. & est de mente glo. ibi & ibi Bal. & vide in ista materia notabile consil. Alex. 5. volu. consi. 61. super primo dubio.

¶ *Lex. III.*

4 ¶ Habens filium vel nepotem in patria potestate, potest ei in testamento dare tutorem, & etiam posthumo, nisi per damis mortem sit in alterius potestate testamento recaturus l. d.

1 b ¶ *El padre.* Non ita permittitur patronis ad libertos. l. qui tutelam §. in puberi ff. de testa tutel. & an pater minor 25. annis possit dare tutorem filijs in testamento? vide per Bar. quod sic in. l. quæro. §. Lucius. ff. eo. & in l. si plures. §. quanuis ff. de admini. tuto. & not. quod quilibet potest dare tutorem in puberi, quem postmuit si nihil aliud habet l. si patronus. ff. de confi. tuto & ibi per Bart. quid si alia bona habeat. vide Salyce. post glos. in. l. mater C. de testa tute. & an in tutore testamentario requiratur decretum iudicis? vide per Bartol. in l. legitimos ff. de legitim. tuto. vbi dicit, quod sic nisi testator ei decernat administrationem. vide Bas in prin. legis. Sed an filio prodigo pater possit dare curatorem? text. dicit quod sic in. l. pen. ff. de curato fuio. imo & plus videtur posse dici per illum text. quod si patet qui possidet maioriam habeat filium prodigum & nepotem ex eo possit reinquere nepoti maioriam & filio prodigo alimenta. Aduertere tamē quia text. ille loquitur in legitima, seu in bonis quæ habet a patre, & diuersa ratio est in maioria antiqua quæ habetur a primo constituente vnde melius est dicere quod possit pater tali prodigo interdicere administrationem & iudex id qui debeat iuxta dictam l.

2 e ¶ *Que esten en el poder.* Concord. cum. l. ff. de testa tute. & §. permissum. inst. de tute. filijs autem vel nepotibus emancipatis patens non potest dare tutorem nisi tamen dederit confirmatu datio omnimodo. l. fine in quinquinione, nisi causa propter quam datus fuerit, mutetur in eo, vt si ex amico in inimicus, vel ex diuite pauperior l. pater. ff. eo. & in. §. fin. inst. de tute. & etiam filio exhæredato potest dari tutor per patrem in testamento. d. l. pater. in princ.

d ¶ *Que son en el vientre.* Concord. cum l. 1. ff. de testa tute. & vide eo. tit. l. si nemo. §. fi. & dando filijs videtur dedisse filij abusum natis quam natis in vtris. l. si quis filijs abusus. ff. eo.

e ¶ *En poder d su padre.* Adde d. l. 1. & d. §. permissum.

¶ *Lex. IIII.*

5 ¶ Non potest esse tutor mutus, nec surdus nec fatuus, nec prodigus, nec male morigeratus nec minor xxv. ann. nec mulier: nisi mater & auia, prius iudici promittens durante tutela non nubere & Velleyano renuncians. h. d.

f ¶ *Mudo.* Prosequitur notaper Azo. C. de testam. tute. in summa. colū. pe. versi. datur muli tutor. tutor essi debet loqui, & audire. d. l. §. pe. & fi. & l. fi. ff. de tute. inmus autem plenē audientes, possunt esse tutores, ff. de legiti. tutor. l. 1 Ad titul. C. quādo muli tute. officiū fan. potest.

pe. & fi. & si ista vitia supetueniant extinguitur tutela iam suscepta. d. l. §. mutus. & ibi Bart.

g ¶ *Desmemorjado.* Adde. l. si heredi tas. §. si furiosus. ff. de testa. tute. & inst. eo. §. furiosus. 2

h ¶ *Desgastador.* Nam & hi furiosum habent exitum & eis dantur curatores. l. his qui. §. diuus. ff. de tuto. & cura. dat. ab his & vide per Barto. in. l. 1. ff. de cura. furio. & l. si so. in. l. si is cui bonis. 2. & 3. colum. ff. de verbo oblig. 3

i ¶ *Nin de malas maneras.* Idest de malis moribus. nam suspectum tutorē eum esse putatur, qui moribus talis est, vt suspectus sit. l. suspectu. ff. de suspec tut. l. 2 tu. 18. infra eadē parti. vel quia forte in alijs rutelis male fit versatus. l. 3. §. si autem. ff. eo. 4

k ¶ *Mayor de veynte e cinco años.* Concor. cum. l. si C. de legiti. tute. & cū §. furiosus. inst. q testa. tuto dat. pos & cū. l. 1. infra tu. 1. sed an minor 25. annis poterat dari tutor in testamento na quod interim, qd fuit minor, dabitur a iudice alius tutor datiuus, & completa ætate erit tutor testamentarius, talis minor videtur q̄ sic per text. in di. §. furiosus. & p. l. quæro. §. Lucius ff. de testa tutel. vbi hoc tenet Albert. ista tamē partiarum videtur velle contrarium intelligendo eam quē tiam loquatur cum datur tutor testamentarius. sed limita eam iuxta prædicta, quod si in testamento detur tutor minor, tunc administrabit cum fuerit maior & est speciale in datio in testamento nam in dato à iudice non procederet secundum Albe. vbi supra. & Angel Areti. in d. §. furiosus. 5

l ¶ *Varon.* Tutelam administrare vir illemunus est. l. 1. C. quando mul. tute. ofic fung. pot. & iure nostro. ff. de tute. & etiam non cuius potest dari in tor per testatorem, licet non per iudicem? & quis tunc decernat administrationem? vide per Barto. in. l. & mun ceps. ff. de tut el. & vide l. iusdandi. in fin. ff. de tuto & cura. dat. ab his. & l. cinus. & l. non etiam ff. de tute. Item non debet esse ex cus l. luminibus C. qui dare tuto. pos. in eq̄ colonus principis. eo. tit. l. fin & licet sit filius familias potest esse tutor testamentarius, vel datiuus, & si est necesse, pater cogitur se obligare pro filio tutore dato. o. l. fi. ff. de suspect. tuto. l. si quis mer. §. imperator. ff. de excusa. tuto l. si filius. ff. de tute. in testamento vero cum non satisfiet, pater ad hoc non cogetur l. Lucius Titius Canon. ff. de administra tuto. & an morantes in castris sint ponendi ad tutelas eorum, qui non sunt de castro? vide Nico. de Neapo. in l. non tantum. §. inquinis. ff. de excusa. tuto. Item & monachus non potest esse tutor. vide Bald. in. l. fin. §. sed cum anti-

quitas, C. de cura furio. & nota ad capitulum. generaliter 16. qu. & vide Infra. col. 14.

7 a ¶ *Madre* Siue sit legitima & naturalis, siue naturalis tantum, vt in d. fi. C. quando mul. tut. e. offic. fung potest glo. & communiter doct. in autē. matri. & auiæ. C. eo. si tamen filium ex damnato coitu habuit, non potest eius esse tutrix, secūdū Saly. in. d. l. fi. & si pater & mater naturalis concurrerent, præf. ref pater licet naturalis tantum secundū Saly. in. d. auten. matri & auiæ. colum. t. versicul. quære. 2. vbi & glo. idem voluit & etiā Alber. post Odofr. & probatur in d. l. fi. licet Bar. aliud videatur sentire, præferitur etiā mater auo paterno, & materno, quidquid in contrarium voluerit gl. in. d. auten. matri & auiæ. secūdum Odofre. Alber. Bar. & Salyce. ibi. Item intellige de matre, quæ non luxuriose viuat, vt voluit glos. & ibi Bal. in auten. sacramentum. C. eo. intellige etiam de matre minore. 15. annis nam minor non potest esse tutrix, vt in. l. fina. C. de legiti. tute. Bal. in auten. eiidem. col. 1. C. de secundis nuptiis & ait cum mater est minor 15. per ætatem tamen est in maiore ante pubertatem, ante tunc locus est legitimo tutori, vel datiuo: vide per Bar. in. l. si quis sub conditione. eo. fi. ff. de test. tute. & quæ dixi supra ea. l. in gl. super verbo varon.

8 b ¶ *Auuela* Idem dic de proauia, secundum Bart. in. d. si quis sub conditione col. 3. ff. de testa. tute. & in auten. de hæredi ab intestl. venie. in. §. fin. si tamen auia concurreret cum auo paterno, vel materno præfertur auus paternus, vel materna, secundum Bar. in. d. l. hujus sub conditione. col. 4. ff. de test. tute. & tenet Alb. & Saly. in. d. autē. matri & auiæ vbi Saly. q. 6. & 7. intel. quia tūc auus esset idoneus nō alias quia patria sunt nobiles, vel minus idoneum esset. l. fi. C. de legitimo tutore. l. 19. & qui dē. ff. quæ cuiusq; iuri. tuitur corporalia de transla. episcopi vel eleg. si tamen sint auus paternus, & auia materna ambo cōcurrent in tutela, sicut concurrent in hæreditate, secundum Salyce. in d. auten. matri & auiæ. & q. qui hoc latius prosequitur dicens tunc procedere opinionē aliquorū glossatorū de quibus p glo. in. d. autē. matri & auiæ & cessare illam rationem, nec vxor cozqueruri artio quia de auia mater aviduata lo pitur fratum è cum erent auia & frater pupilli, vtrique conjunctus & ætatis legitimæ, dicit Saly. quod similiter cōcurrerent cum etiam ambo concurrant ad hæreditatem pupilli, vt in auten. defuncto. C. ad Tertull. & per consequens ad tutelam. vt in autē. sicut. C. de legiti. tute. quod non procederet de iure tegnitum per. l. 7. in ordinia. Tamen in hæreditate non concurrant.

In nota rec. cl. 4. n. 8 li. c bros.

9 a ¶ *Ordo.* Ex hoc vides, quod loquitur ista l. de matre vel auia datsutrices, in testamento & quia in. l. nona ad fi. infra eo. loquitur de matre & auia, q. fiunt tutrices & si non designentur in testamento & q. dicta si ratis superius procedunt in vtroq; casu, & cū mater vel auia datur tutrix in testamento, non indiget confirmatione solum habet tutelam agnoscere coram iudice secundum Bartol. in. l. si quis sub conditione. col. 5. ff. de testa. tute & iaris probatur in ista. l. & in. d. l. quia volēs debet recipere & nolens non cogitur, secūdū Bar. vbi supra. & probatur in. d. l. 9. & in. l. 95. ti. 8. 3. patti. & si pater tam matrem, quam alias extraneum dat tutores in testamento, ambo admittit habunt, vt tradit Saly. in. d. auten. matri & auiæ col. pe. 29. q. Et intelligē, quando tel amē tum in solemne. Quid autem si pater dedit in testamento matrem tutricem filijs, & postea cassauit illam particulam testamenti, vtum talis mater defuncti vxor admittatur ad tutelam, tu quam legitima? vide per Bartol. in. l. miles §. sexaginta ff. de adulte. vbi concludit post Dyn. quod non si illam particulam cassauit reputatur eam, quasi in dignam: secus si tedeo cassauit quia quoad illam particulam voluit decedere intestatus, vt ibi per eum.

10 d ¶ *Delijuez* Debet ergo venire coram iudice, vt etiam habes in dict. l. 95. tit. 8. 1. patti. vbi vide quæ dixi infra quantum tempus mater debeat hoc petere, & facere.

11 e ¶ *Que non casare* Ista renūtiatio nuptiarum nō est iuris solemnitas, imo eius omissio est magni præiudicij, secundum Bart. l. in. d. l. si quis sub conditione. col. 4. ff. de testa. tute & in. d. auten. matri & auiæ. nam nō renuntiando videtur nuptias concupiscere. & si est legi subiecta, vt etiā habes infra. ea. l. & ideo inhabilis redditur & ideo talis omissio vitiaret, secundum eum & idem tenet Alberi. in. d. auten. matri & auiæ, col. fin. ver. item quæro dicens ita videlicet seruari, tenet etiam ibi Salyce. col. 4. 1. 4. q. Et tenet mertiistam. l. cum vult quod etiam si mater sit tutrix testamentaria tenetur renuntiare secundis nuptiis, & Velleano & sic cessat. q. de quaper Alber. in. d. auten. matri & auiæ. col. 2. et. sed nunquid data in testamento. vbi dicit, quod non teneretur in casu ad istam renuntiationē, & quod ita vtdit determinari.

f ¶ *La defension* tu de senatusconsulto Velleano dicit, vt in Ubi & similiter hæc renuntiatio est magni ponderis secundum Bartol. in. d. l. si quis sub conditione. & vt exemplificat Salyce. præludiaret ei ius omissio creditoribus pupilli, quibus mater promittit quod pupillus eis debet. Item si mater constituerit actorem non præiudicaret sibi quia iuuatur Velleyano ad ueiusfilium: posset ea contra ipsam agentem, quod non fecisset si renuntiasset. vide de his & alijs per Salyce in. d. auten. matri & auiæ. eo. 4. q. 14. an autem vltra istam renuntiationem secundarum nuptiarū, & Velleyani debeat renuntiare, & omnium alij legum auxilio. dicit quod sic. in. d. auten. & si non fiat, vitiabitur datio tutelæ, secūdū Bar. ti. 1. si quis sub conditione colu. 5. ff. de testa. tute. vbi Bar. ostendit in quibus hæc renuntiatio possit prodesse, & Salyce. dicit in. d. auten. q. 15. quod distinguitur, quod hæc omnia in actis scribi fatias. & Adde Alexand. consil. 1. incipit, in causa exercitionis quarto volu. vers. 2. primi pater moneor. vbi & ibidem aliud commodum huius renuntiationis & omnium alij legum auxilio, scilicet quod videatur renuntiatum beneficio excussionis illa tamen lex partitarum, neq; d. l. 95. tit. 8. 3. patti. nihil dicunt de ista renuntiatione generali, vt & obiter in. d. l. 95. quia tamen hoc disponitur in actis, vt sit prohibitio. matr. debit. & credi. in. §. qui vero. & in. d. fina C. quando mulier tute. offic. fungi potest. semper hoc apponi facias in actis, quibus adde Bald. in. l. antiquæ. 4. ff. C. ad Vellei. Aduerte etiam, quia & in instrumento tutelæ inter ueniat hypotheca expressa bonorū, vt probatur in d. auten. vt sine prohibitione matr. debi. & crediti. in. §. qui vero. & in. d. fina C. quando mulier tute. offic. fungi potest. Salyce. in. d. auten. matri & auiæ. vbi Salyce. 18. q. dicit de hoc non esse mirandum, cum tutela hæc exorbitet a iure communi, & ibi etiam dicit hoc procedere in tutela, quæ in matri vel auiæ per. l. deferitur: nam si esset testamentaria tutrix, sufficeret tacita hypotheca per legem in dict. 12. Et forte ideo in tēdit dicendum esset, quod ista omissio expressel. sal. hypotecæ non iniuaret dationem tutelæ cum hoc in illis. ll. partita tum, non caueatur & sufficiat tacita hypoteca vt in. l. pro officio. C. de administra. tuto. nisi secundum Baldum esset aliquis casus, in quo prodesse posset expressa hypoteca, huiusmodi tacita, & quia ista. ll. partitarum tantum de ista tacita imponunt, vt in. l. si in fia. eo & in. l. 23. & 26. & ti. 5. par.

g ¶ *La guarda de sus fijos* Et procedet hoc siue filij sint minoris ætatis, siue non furiosi, vel mente capti, cum dentur in cura, vt dicit glos. in. d. auten. matri & auiæ. & licet cura furiosi, vel prodigi tantum dicatur legitima, vt notat Ioann. Faber. & Ang. Aretin. in. §. furiosi. instit. de nupti. Salyce. in. l. de creatoribus. C. de episcop. audien. & hic mente captus & alijs cura sit datiua a iudice. tamē debet iudex dare hoc matrem & auiæ, & in corpore vnde sunt ut & quia tutela illa matris & auiæ dicitur anomala, & de vtrequæ participat, vt notat glosi & doctor in. d. auten. & quia secundum Bart. bi tex. videtur de hoc expressus, in auten. vel si qui obliga. se per libent haberes suino, colla. 6. versic. & hæc quod omnes illi dicuntur habere cura totam legitimam. Et nota, q. licet mater vel auia ex forma statuti, vel alias, veluti si esset maior ac ciudad tur à successione filij amen in tutela vel cura præferantur, vt not. Salyce in dict. autenti. matri & auiæ. column. 3. qua. sic. 9. Decet etiam consi. 19. incipiens & diligenter & Ioann. Andre. in addito. ad Speculi. titul. de cura. in. §. cum autem. Adiecit etiam, quod si pater est exbannitus, vel condemnatus: ita quod filius efficia. tur suiuris, & egei tutore, vt not. glossi. in. §. relegati. in fi. quibus modis iuris patr. potestas. solut. an mater tunc erit tutrix? Bartol. dicit quod sic in. d. l. si quis sub conditione. in fi. ff. de testamen. tute.

h ¶ *Amor que auia a su marido* Mulieres diligunt vitos, etiam vltra §. 14 hos Bartol. in. l. pater seuerinam. 9. pe. ff. de conditi. & demostra. vide

dreo auuela, b que fuesse dada c por guardador dellos. Caesto ōce, tal muger como sobredicha es, si prometiere en mano del Rey, o del juez d dellugar, do son los huerfanos, que de mientra q̄ los moços touiere en guarda, que non casara: e otrosi, si renunciare la defension f que el derecho otorga a las mugeres, que non se puedan obligar por otri: estō ce bien le puede otorgar la guarda de sus fijos, g o de sus nietos: segun que es sobredicho. E la razon porque defendemos, que non case de mientra que los moços touiere en guarda: es esta: porque podria acaescer que por el gran amor que auria a su marido, h que tomasse de nueuo, non guardaria tambien las personas, nin los bienes de los moços: o faria alguna cosa, que se tornaria en grā daño dellos. E otrosi, si non renunciasse

l. lex quæ tutores. C. de administ. tut. & infra. eo. l. 19.

15 a ¶ *Vede las homes.* Azo. in sit. fam. iaciendam in summa. C. quando mulier tute. offic. fung. pot. fit. facit in renuntia ione, quam supra hæc lex posuit includat et in renuntiatio de omni. l. ... vide supra in gl. superpare, la defension.

16 b ¶ *Diximos.* Supra eo. l. a.

la defension sobredicha, dubdarian los omes[a] de mercar, o de fazer pleyto con ella maguer ouiesse menester de lo fazer por guarda, o por aerescẽtamiẽto, o por pro delos bienes delos moços. E deue el guardador ser establescido, por mandado del padre, o del auuelo, o por otorgamiento de las leyes: assi como por parentesco, o por mandamiento de los judgadores, assi como de suso diximos.

¶ *Ley. V. Como la madre non puede auer sus fijos en guarda, si se casare despues de la muerte del padre dellos.*

Asando[b] la madre de mientra que sus fijos tuuiesse en guarda, segũd diximos en la ley ante desta: el juez del lugar do acaesciere, deue sacar los moços[d] luego de su guarda, e de su poder, e darlos a alguno de sus pariẽtes de los moços, al mas cercano[e] que ouierẽ que sea ome bueno, e sin sospecha: e que non sea de aquellos aquien defienden las leyes[f] deste nuestro libro, que non lo puede ser. E si el juez fallare que alguna cosa deue dar la madre a los moços, por razon de sus bienes, que touo en guarda, o por otra manera qualquier fincan porende obligados tambien los bienes della, [g]como los de aquel que casó con ella[h].

¶ *Ley. VI. Como la madre puede establescer guardadores en su testamento a los fijos, que dexa por herederos.*

c ¶ *Casando.* Non ergo prohibitur tutela propter sponsalia de futuro. & ita tenet Specula in tit. de tutore. § nunc dicendum. vers. quid si nondum & vers. quid si tutelam. & cum Barto. transit Saly. in auten. sacramentum. C. quando mulier. tute. offic. fung. pot. licet Bar. in l. si quis sub conditione. ff. de testa. tute. ad fin. & col. teneat contrarium: & licet contractus sponsalibus non adimat tutelam, non prius reciplo iure. ondeliceat mulier vadaca ad iudicem, dicens se velle nubere non ex hac illatum desinit esse tutrix cum. ll. dicant, quod contractus nuptiis expellantur, & non dicuntur cum animum nubendi habuerit, proiout pondera Saly. in. d. auten. sacramentum. licet Bar. vbi supra in hoc etiam voluit contrarium. pœnæ nunq; sunt moliendæ, non extendendæ. l. in interpretatione. ff. de pœn. item cum mulier perdat tutelam, matrimonium secundum contrahendo, multo magis perdet luxuriando. vein. l. fi. C. quando mulier. tute. offi. fung. pot. glo. in. d. auteo. sacramentum. quæ communiter approbatur.

d ¶ *Sacar los moços.* Concord. cum. d. auten. sacramentum & in corpore in de fundatur & cum autem de hac re in abinte ha. eni 5. ex his quidem tamen si mater vel auia esset tutrix testamentaria, an prouiniatur tutela, propter transitum ad secunda vota? glossi mouet quæstionem in. l. omnem. C. ad Tertull. & ponit opiniones. & opi. Ioan. & Azo. quod idem si sit testamentaria approbatur. Liper Bart. & Bal. & Saly. ec. & constat hoc eciam quia & mater tutrix testamentaria tenuit nubere debet secundis nuptiis, vt supra. l. proxi. qui nullus attota substantia ad huius decisionis quæstionem, secundum Bal. in auten. ei filium. C. de secun. nupt. ad fi. Quid autem si mater ipsa fuit expulsa tutrix, propter transitum ad secunda vota? videtur. an ressumat tutelam? Specu. disputat in. d. vi. de cuio § nunc dicendum. vers. quæro si mater. tandem solue, quod si res est in tegra, & puer nullum habeat tutorem, vel habere possunt, & tunc adimatur ei cum vero si aliam tutorem habeat, vel habere possunt, & ad declarationẽ huius dicit Specula. vide Saly. et. in dicta authẽ. sacramentum. column. 3. vers. sic. quæ etiam ab extra.

e ¶ *Al mas cercano.* Reprobat opinionem glossin. d. auten. sacramẽtum. quæ dicit, quod expulsa mater a tutela propter transitum ad secunda vota, locus esset tutori ratino, & non legitimo, quam opinionem dicit esse communem Alb. in. d. autẽ. matri, & ar. ff. col. 3. vers. expedius quæ fitombus. & approbat opinionem contrariam, quæ sunt Alberici de Sal. & Iacob Butri. & Rayner. de for. & sequacium & not. & tenemus illam. l. patritatum. nam de hac communi ista quæstio erat vide difficilis, proiout attestatur Bar. latenin hoc loquens in. d. auten. sacramentum. vbi & Saly. et. post longam disputationem dicit opinionem d. glossi stante tacito dubio in iudicis, & in sententiis sequendam esse, considerantem, an opinio communis possit salutari, et ait sententiæ. l. illa patritatum in ea casu, quo mater nec quam tenuit ad secundas nuptias sum ad iudicem, & dixit, domine iudex, ego intendo transire ad secunda vota: dotis tutorem filio meo, quo casu Barto. concedit ad opiniones, tenet q tunc locus in datino & mod optimo contraria procedit, quando mater non curauit de hac: sed simpliciter ad secundas nuptias transiuit. quia cum hoc dimat esse tutrix ipso iure, iudice hoc non agente merito deueniet ad sequentem legitimum, non ad datinum. l. si quis sub cõditione. ff. de testa. tute. qd non esi quando ipsa adit iudicẽ, & petit tutorem dari filio: quo casu haber locum ratio, quæ ponitur in. d. l. si quis. sub conditione & in. l. 3. §. quasi potest. ff. de legiti. tuto. cũ enim factum iudicis duret in ea remouẽda & in ea durant reliquæ priores tutelæ: & non desinit tali casu ipso iure tutrix esse, prius quam al ustitor detur. & sic quandiu ipsa est tutrix, non est locus legitimo, neque postea quamiste qui dari ex subrogatur loco matris, quæ alios legitimos excludit. & sic illo casu cum subrogatum assumat natura eius, in cuius locum subrogatur, proiout latius declarat Saly. et. in. d. auten. sacramentum. vi deinc q limitari debeat ista lex, in isto casu, quæ tantum loquitur in muliere, quæ nupsit secundo & non exprimit illum casum vbi prius tutorem petit ordinari. vt in auten de nupt. §. si autem tutelam. imo ex verbis eius patet, quod loquatur de ea, quæ non dare tutorem filijs transiit ad secunda vota: cum dicat, de mentra que tutrice fuis hijos en guarda. vnde in casu in quo ista. l. expressẽ non loquitur, non videtur recedendum ab opinione Bart. quæ etiam est communis. Sed an cum mater ante transitum ad secundas nuptias, petit tutorem dari filijs, sit dandus ille quem mater petiem? magis commodius est, quod non necessitetur iudex ad hoc ex eo q mater posset fraudulenter eligere ad rationes fraudandas l. diuus. §. si quidem. ff. qui pet. tuto & vi le l. credendum. in fin. ff. qui pet. tuto. & quod habetur infra. eo. l. proxi. & Alberi. in auten. matri & auiæ inuenexpeditis quæstionibus. C. quando mulie offic. tute. fung. potest. & secundum Saly. et in. d. auten. sacramentum. ad fi. iudex non male faciet, si magistros & cognatos & notos pupilli ad hoc citari faciat, de qua materia vide notabile consil. Francis. Cutti Senioris consil. 46. super controuersia vbi late tradit & ibi alle gat singulae dictum Bal. in. l. omnem. vers. quæro an datinus. C. ad Tertull. vbi qua ait, an datinus petitus a matre præfectus legitimo & agnit videre expressum quod licin. d. §. si autem tutelam. & tandem decidit id esse verum, quando datinus iste dacetur ex inquisitione: secus si per functione: & legitimi sint magis idonei, & subdit Bal. se mi eligere dari per inquisitionem, quando vocatis vocandis datus esset: quia secundum enim verba apostolica per tabelliones dicentes, quod iudex videns & cognoscens eum idoneum. & non probat, q si datus ex inquisitione sed solum q si idoneus ex aspectu. & quia qui libet præsumitur idoneus ex generali constitutione, quæ sum verba gcauta & singularia. & adde quæ tradit Bal. cõ si. 82. 2 vol. in cipien. statuto.

f ¶ *Las leyes.* Vide supra eo. l. 4. & infra. eo. l. 14. 4

g ¶ *Los bienes della.* Vide. l. 23. & 26. ti. 3. par. & quæ ibi dixi. 5

h ¶ *Que casó con ella.* Adde l. secundam. C. quando muli. offic. tut. fung. potest. & l. li mater. C. in quib. cau. pign. tacit. contrah. & ibi Bal. & in auten. de nupt. 9. si quis autem tutelam. vbi Bar. & d. l. 26. & l. 1. fin. t. 17. lib. 3. for. ll. 6

¶ *Lex. VI.*

Nõ in v. ... illa. Eco.

Potest mater in testamento dare tutorem filio: del et tamen iudex eum confirmare alias non poterit transire in tutelam. et non in tutelam, licet eis, et non petentibus tamen licet. & potest eum iudex, si est idoneus, confirmare. b. d.

1 a ¶ *La madre* Idem dicit auin, secundum Bar. in l. pater. ff. de testa. tute.
a b ¶ *Deuele confirmar.* Et sic necessitas imponitur iudicis in isto casu, quando mater filium instituit haeredem, & in hoc videtur ista l. approbare opinionem glo. in l. mater. C. de testa. tute. de qua ortum habet ista lex. Azo. etiam. C. de confir. tuto. in summa. ver. si vero mater. dicit, q si mater instituit filium, debet quidem cõfirmari datis: quia ex se non tenet & subdit Azo. causa tamẽ cognitaj. cũ inquisitione, vt in. l. 1. eiusd. tit. & d. l. mater. ista tamen lex partium nisi dicit tali inquisitione docto. in dict. mater. signanter Alberi. & Salyce. dicunt q ista inquisitio cũ filius à matre instituitur debet esse leuis. & idem tenet Bart. l. in. l. pater. ff. de testa. tut. & in. l. mulier. ff. de confirm. tut. & in l. pteo §. quarer. vbi etiam Paul. & Imol. ff. de leg. 2. in veto colude, quod aut filii institutẽ a matre habet alia bona, & tunc respectu illorũ bonorum, erit necessaria inquisitio si vero nulla alia bona habeat, nisi quæ mater sibi iure institutionis eli quit, tunc debet confirmari sine inquisitione cassqua, & sic intelligitur ista l. & ita tenet Bart. post Dyn. in l. si patrem. ff. de confirma. tuto vbi idem tenet Alber. & tenet etiam Angelin. in l. C. de testa. tute. & licet habeat alia bona cum institutur à matre leuis. ut faceret inquisitio, quam cum instituitur ab extraneo. & ita procedent dicta Bar. & aliorum. in. d. l. pater. & in. d. l. mulier. & in dict. l. mater. d. l. unica tamẽ singulariter istam l. disponentem tutorem dari à matre in testamento in quo filium instituit haeredem omnino confirmandum, quãdo instituit eum vniuersalitet. & q secus esset si eum in singulari instituisset, ratus videtur de hoc singularis in d. l. pteo. in. 9. mater. vbi iuncium fuitus dicit tutorem filio à matre nullo dari nisi non ex alio, nisi ipsa in effectu mater non instituat vniuersum, nisi in sola legitima cum residua pars legitimi, subiacet esset adeo in nullo, in quo legitima non includebatur. l. rebare di 5. cum filiis. ff. de vulg. & pupill. & ita ad hoc ponderat d. l. mater. Limo. Rom. consil. 80. in cuius in hac causa. Et adeuere q in casu, quo filium in aliam matrem mittetur satisdatio per textum. d. l. si. de confirm. tut. & tenet Azo vbi supra. & probatur in. d. ff. eo. & tenet Bar. in. l. 1. ff. eod. & hic tenet, quia Azo loquitur quando fuit facta confirmatio cum inquisitione. & ita videtur q deberet satisfiari, quando confirmatur sine inquisitione. & ita vult etiam glo. in. d. l. si. & vide Bar. in d. tuto res. in. l.

3 c ¶ *Con otra guisa.* Not. hoc verbum nam & si mater filio aliquid legaret. & dicit ista l. non confirmabitur sine magna inquisitione, vt in. l. 2. & ibi Bartol. in. l. naturale. ff. de rom. iur. tuto. licet Bartol. hoc de legatorum non tangat, sed in. l. C. de rom. iurm. tuto, vt in mere q fuit ciat relinquere quiocum qa titulo loquitur tamẽ in parte naturali vide per Bartol. in. d. l. naturali.

[illegible] Si tamen viderit expedire pupillo poterit confirmare, [illegible] Codex testa tute. sed non tenebitur in iudicatu si non fe[illegible] expediet. vide. l. nõ quirquid. & ibi per Paul. Cast. ff. de iu

A madre a q̃ faze testamento, en que establesciesse por sus herederos a sus fijos, q̃ non ouiessen padre, biẽ les puede establesceer guardador en el Pero tal guardador como este, no puede vsar en ningũa manera de los bienes del moço: a menos de ser confirmado del juez del lugar, do son los bienes: el juez deue lo confirmar, b e otorgarle guarda de llos, si nõ fuere atal, aquiẽ defiendan las leyes deste nuestro libro que lo non sea. Mas si la madre non establesciesse por su heredero al fijo, non le podria dexar guardador, maguer le dexasse de otra guisa, c alguna partida de sus bienes. Pero si acaeseciesse que lo fiziesse, si gelo quisiesse d confirmar el juez, valdria: mas nõ de otra guisa.

¶ *Ley. VII. Que el padre puede dar a su fiero por guardador de sus fijos, e como deue dezir ciertamente el nome del guardador, porque non aya y dabda.*

Exando el padre a alguno de sus fieros por guardador de sus fijos, maguer nõ le ouiesse ante desto aforrado por palabra, faze se libre e por esta razon e sera guardador dellos, si fuer mayor de veynte, e cinco años: e si fuere menor, como quier que sea forro, non sera guardador dellos, fasta que sea de la edad sobredicha. f Mas si dexasse fiero agenog non valdria nin seria guardador dellos. Otro si dezimos, que quando el padre establesciesse a alguno por guardador de sus fijos, que lo deue nõbrar, e señalar, de manera que lo puedan saber ciertamente qual es. Ca si acaeseciesse que nombrasse a vno por guardador, e ouiesse y otro h que ouiesse aquel mismo nome, si non pudiessen saber ciertamente, qual dellos fuera su entenciõ que lo fuesse: estonce non lo deue ser ninguno dellos i.

¶ *Ley. VIII. Como el guardador que el padre da a sus fijos naturales, non deue vsar de tal guarda sin mandado de juez.*

Tambien al fijo de barragana k, como al que fuere de muger legitima, puede el padre dar guardador a su fiuamiento l que guarde a el, e a los bienes, en que lo fizo su here-

a ¶ *Mas si libre* Cõcor. cum l. quarto. §. Lucius. ff. de testa. tute. & inst. qui
e ¶ *Fa si libre* Cõcor. cum l. quarto. §. Lucius. ff. de testa. tute. & inst. qui
f ¶ *Fasta que sea de tal edad sobredicha.* Facit ad id quod dixi in. l. 4. supra.
g ¶ *Con otra agena.* Concor. cum. §. 1 inst. qui testa. tuto. dari pos.
h ¶ *Ouiesse otro.* Hoc debet probari ali allegante illa suplicitas non int nisi non præsumeretur vt adducit Sorc. consil. 28. vi. testamento, coll. 3. & 4. in 3 volum. & consil. 40. col. 2. vi dictum en. q in hac cuor. Abb. in 5. num Ioannes. de fideicistru & Derius consil. 50. col. 1. ad fi.
i ¶ *Ninguno dellos* Concord. cum l. duo sunt in 3. ff. de testa. tute. & vide q 5 dixi in. l. 4. & 25 dicit in 5. par. & in Lucano 3. ea par.
k ¶ *Al fijo de la barragana.* Concor. cum l. naturali. ff. de cõfir. tut. & nũ l. fi. C. eo. & quid si pater naturalis de vult vnum tutorẽ, mater alii, rũ quid ocurrer vel præferur pater ens. Cy. quæritur & resipuit cogitandum in d. l. fi. Albe. vero dicit, si fecerit ser cre inque dũ ai Litrin iudicis, ut eum vtilitate pupilli. ng. l. vt filiatre. ff. de cõfir. tut. Ang. verò ibi dicit q si tutrix ec currant, quilibet tutor præferetur in administratione bona a relinquente relictasi vero non cõcurrat primus, erit tutor. nõ verò qui datus est in codicillo loco quia tutor habuit tutor dari nõ pot, & dicit ita sibi videri in lectionis discursu, satis placet quod ider Alber. pũt et, pcedere dicti ũ Ang. & hi tantum, nisi pauci in ouiesset magnum: & ũstituum, vt in. l. pupp. C. an qui casi, haben. tut. tutor. dari pos. post hart. scripta vidi not cõsilii Luc. Rom. in cuius in hac causa cum ũ ronis fa, vbi vt cõprobare opinionẽ Ang. vnde ibi. spuro tã filio nõ pot da tutorẽ in testõ per patrem. glo. ll. & ibi Bartol. in. l. 1. ff. de testa. tute.
l ¶ *A su finamento.* Idest in suo testamento.

di & videtur de mente Saly. in. d. l. mater. ibi quarto tunc, q iudex testor cum tutore pr tuissa magna ratione cognitione, quando mater filium non instituit. An autem tutor confirmatus audire præferatur legitimo tutori, vel admittatur tutor ẽ dari nũ secũ vide per Bar. in. l. 1. ff. de confirm. tuto. vbi refert disputationem Martini Sylla de qua vide. lo. And. addi ad Speculatorem. §. nunc dicendũ. in additio. in ripi. propter hoc & conclud. præferri legitimo. & idẽ tenet Salyc. in l. 2. C. de confirmato. cũ tamen al sconfirmatus sit datus adiuncte alii dari non seri secũdum eos. l. si vero proponis. C. de cõfirm. tuto.

¶ *Ley. VII.*

Non potest testator suis alienum dare tutorem: sed si proprium seiuum der filio non facta mẽtione libertatis cõsequitur propter hoc libertatem & tutelam si est minor. xxv. ann. sed si est minor consequitur libertatẽ, & factus maior habebit tutelam. item dato Titio in tutelam si est ma Ad tit. C. de confirmat.

3 a ¶ *Huerfano estraño.* Concord. cum. l. si patronus ff. de confir. tuto.

4 b ¶ *Se condicion.* Concordat cum. §. ad tempus. Institu. qui testamen. tuto. dar. posf. & in eslige de datis in testamento prouisi hic dicitur secus est in datiuo l. tuto. §. primo. ff. de tute. & est ratio secundum Spec. tit. de tutore. §. generaliter. col. 6. quia dare tutorem est actus legitim°, qui non recipit diẽ vel conditionem. l. actus. ff. de regul. iur. præsumitur aut pro parte, q̃ bene satiae, & lex multum cõfidit de eo, & attenta generalitate iuris. l. pauitatũ. nõ enim ista specialitas iantum in testamento patris sed etiã in testamento matris vel extranei, qui pupillum instituit hæredẽ. vi. 3. l. 6. & ista ea. l.

¶ *Lex. IX.*

4 Habens liberos minores decedẽs ab intestato, vel aliàs non relinquens eis tutorẽ, si fi lii matrẽ seu aliam non habeant, vocãtur ad tutelam pro iuniores consanguinei in eodem gradu, qui dicuntur tutores legitimi qui debent præstare idoneos fideiussores loci iudici, quod bene & fideliter bona iuuenum administrabunt. & iuramentum tutores respupillorum fideliter conseruare, si tamen pupilli matrem vel aliam habeni, ipsæ erunt tutrices: vel supra eo. titul. l. 4. & §. 5. si maies noluerit, præferuntur aliis legitimis, l. d.

Ad tit. C. de legitim. tutor. vid. l. 1. 14.

1 e ¶ *Muriesen ante que el padre.* Idẽ si decesserit mortuo patre, impubere, adhuc filio, vt in. l. ante testato. in fin. ff. de legitimo tuto.

2 d ¶ *Madre o su auuela.* Hæ enim præferuntur legitimis, vt hic. & in auth. mani & auia. C. quando muli tute. offic fung. potest.

3 e ¶ *En vn mismo grado.* Concord. cum authen, sicut. C. de legitimo tuto. & ff eo. l. si plures.

4 f ¶ *Legitimos.* Ad le supra eod. l. 2. & quæ ibi dixi.

5 g ¶ *Fiadores.* Debeni enim tutores legitimi satisdare rem pupilli saluam fore, vt hic. & in. l. legitimos. ff. de legitimo tuto & antea non poiest quic quam ad tutelam aire vt in. l. 3. & fin. C. de tuto. vel curat. qui non satisded. & non requiritur illa satisdatio ad inchoationem nascentis offien, sed ad executionẽ officii in esse iam pridem. & ideo in alia die, quantũ diedatæ tutelæ & in alio instrumento præstari potest. Bald. in addit. ad Spec. tit. de tut. & testamentum tutores non satisdant, neque datus à præside vel prætore cum inquisitione. vt Insti. de satisdatio tuto in prin. & in. §. pe. de atil. tuto. & i. iadit glo quam Barr. ibi dicit notandam. in auth. vt hi qui obligẽ se pupilli. habeat. resmi. in §. fi. & licet glossi in. l. 1. C. de tuto & cura. qui non satisdeat, q̃ hodie datiuus indistinctẽ satisdat tamen Saly. ibi appobat glo. in. d. auth. in §. fin dicentem, quod eum datus ex inquisitione & à maioribus iudicibus non satisdet secus si e minoribus: & quod sit eo qa propter maiorem autoritatem qua nititur, fides eius adpotata dicitur, in practica tamen videmus indistinctẽ a tutoribus datiuis exigi satisdationem, & forte ideo quia ista inquisitio qua denetur, non est tam visurde inter tamen communiter approbatur per doct. communiter. d. glo. in. d. §. fina. d authen vt hi qui obligẽ &c. vi not. Bar in. l. 1 ff. iem pupil, saluã fore. & in l. si nemo. §. ff. de testa. tute licet Spec. tit. de tuto. §. fi autem dicit quod hodie omnis datiuus satisdat. Il. enim istarum partitarum non disponiant de fideiussore dando in datiuo iutore, vt patet. l. eod. l. 2. & in. l. 94. ti. 18. parti. 3. vbi ponitur forma instrumenti datoris tutelæ in legitimo tutore. Limita tamen istam. l. quatenus disponit de satisdatione legitimi tutoris, quod procedat nihil patrono vocato ad tutelam libertis quia talis ita demum satisdat, si sit persona vulgaris, vel minus honesta non alias, vt habetur in. d. l. legitimos. in prine. & idem dicit Saly. ce dicendum in parte, quia malus esse tibuit filio, quam patronus liberto, vt fic causa cognita satisdet non alias. argu. L. iubentus. C. ad Trebellia. §. in supra dictis. & . Imperator a contrario sensu. ff. ad Trebell ita Salyce. in. l. 3. C. de tuto. & cura. qui non satisdadores: o si fiziesse testamento, e non los dexasse en guarda de ninguno: o si les dexasse guardadores, e se muriessen, ante que el padre [e] dellos: si los moços non ouieren madre, nin auuelad, mandamos, que los parientes mas cercanos, que ouieren, e que estouieren en vn mismo grado[e], sean guardadores dellos, e todos sus bienes. E estos guardadores atales, son llamados legitimos f. Pero dezimos, que ante que vsen delos bienes de los moços, deuen dar fiadores[g] valiosos al juez del lugar, que prometan[h], e se obliguen por los guardadores, que ellos aliñaran, e guardaran bien e lealmente los bienes de los huerfanos, e los frutos dellos. E sobre todo deuen jurar[i] los guardadores, de fazer todas las cosas, que sean a pro de los huerfanos, que han en guarda, e de non se entremeter de fazer cosa que se torne a daño dellos. E que guardarã

Ad tit. C. & ita dicit col de tutor. legi posse ex vel curat. d. l. legitimos. qui nõ satisdat.

dero. Pero este guardador atal, non se puede trabajar dela guarda del huerfano nin vsar delos bienes del, amenos de ser confirmado por el juez del lugar. Otrosi dezimos, que si algun omo e establesciere en su testamento por su heredero, a algũ huerfano estraño[a], q̃ le puede dar guardador en aquel mesmo testamẽto, e este guardador atal deue ser confirmado del juez segun diximos del otro. E aũ dezimos, q̃ los guardadores que son escritos en los testamentos pueden ser establescidos simplemente, a tiẽpo cierto, o so condicion[b], segun que fuere su voluntad del fazedor del testamento.

¶ *Ley. IX. Como quando el padre o el auuelo non dexa guardador a sus fijos, nin a sus nietos en su testamento, lo deue auer el pariente mas propinco que ouiere.*

Si en testamento muriendo algund omo que ouiesse fijos, e non les ouiesse dado guar-

Ad tit. C. delegitim. tuto. vid. l. 14.

1 e ¶ *Muriessen ante que el padre.* Idẽ si decesserit mortuo patre, impubere, adhuc filio, vt in. l. ante testato. in fin. ff. de legitimo tuto.

2 d ¶ *Madre o su auuela.* Hæ enim præferuntur legitimis, vt hic. & in auth. mani & auia. C. quando muli tute. offic fung. potest.

3 e ¶ *En vn mismo grado.* Concord. cum authen, sicut. C. de legitimo tuto. & ff eo. l. si plures.

4 f ¶ *Legitimos.* Ad le supra eod. l. 2. & quæ ibi dixi.

5 g ¶ *Fiadores.* Debeni enim tutores legitimi satisdare rem pupilli saluam fore, vt hic. & in. l. legitimos. ff. de legitimo tuto & antea non poiest quic quam ad tutelam aire vt in. l. 3. & fin. C. de tuto. vel curat. qui non satisded. & non requiritur illa satisdatio ad inchoationem nascentis offien, sed ad executionẽ officii in esse iam pridem. & ideo in alia die, quantũ diedatæ tutelæ & in alio instrumento præstari potest. Bald. in addit. ad Spec. tit. de tut. & testamentum tutores non satisdant, neque datus à præside vel prætore cum inquisitione. vt Insti. de satisdatio tuto in prin. & in. §. pe. de atil. tuto. & i. iadit glo quam Barr. ibi dicit notandam. in auth. vt hi qui obligẽ se pupilli. habeat. resmi. in §. fi. & licet glossi in. l. 1. C. de tuto & cura. qui non satisdeat, q̃ hodie datiuus indistinctẽ satisdat tamen Saly. ibi appobat glo. in. d. auth. in §. fin dicentem, quod eum datus ex inquisitione & à maioribus iudicibus non satisdet secus si e minoribus: & quod sit eo qa propter maiorem autoritatem qua nititur, fides eius adpotata dicitur, in practica tamen videmus indistinctẽ a tutoribus datiuis exigi satisdationem, & forte ideo quia ista inquisitio qua denetur, non est tam visurde inter tamen communiter approbatur per doct. communiter. d. glo. in. d. §. fina. d authen vt hi qui obligẽ &c. vi not. Bar in. l. 1 ff. iem pupil, saluã fore. & in l. si nemo. §. ff. de testa. tute licet Spec. tit. de tuto. §. fi autem dicit quod hodie omnis datiuus satisdat. Il. enim istarum partitarum non disponiant de fideiussore dando in datiuo iutore, vt patet. l. eod. l. 2. & in. l. 94. ti. 18. parti. 3. vbi ponitur forma instrumenti datoris tutelæ in legitimo tutore. Limita tamen istam. l. quatenus disponit de satisdatione legitimi tutoris, quod procedat nihil patrono vocato ad tutelam libertis quia talis ita demum satisdat, si sit persona vulgaris, vel minus honesta non alias, vt habetur in. d. l. legitimos. in prine. & idem dicit Saly. ce dicendum in parte, quia malus esse tibuit filio, quam patronus liberto, vt fic causa cognita satisdet non alias. argu. L. iubentus. C. ad Trebellia. §. in supra dictis. & . Imperator a contrario sensu. ff. ad Trebell ita Salyce. in. l. 3. C. de tuto. & cura. qui non satisdet. Albericus in auth. eusdẽ tit. tractat hoc de patre tutore filij emancipati, & tandẽ putat considerãdum, quod si patrimonium filij sit amplũ, & persona patris indigens & suspecta, q̃ satisdare teneatur alias non. d. l. legitimos. §. 1. & 2. & quatis.

h ¶ *Que prometan.* De forma instrumenti fideiussionis tuto. vide in. d. l. 94.

i ¶ *Jurar.* Concord. cum. §. fi. in auth. vt hi qui obligẽ se pupilli. habeat. res

mino, dicit tamen Specu. tit. de tuto § generaliter. rol. 4. quod licet tutor non iuratus ut valeat tamen facta per eum · quia cum multa egerit decepti essent, qui cum eo contraxissent arg. Barbarius. ff. de offic. pretor. & ibi vide per lo. Andr. in addito. q hor iuramentū possit remitti per testatorē. contra dictū Speculatorem fach, quia. l. barbarius. nō habet locū nisi in officijs publicis auctoritate, & vtilitate, nōn priuatis alij tot etiam modo & in similib' rerum, dicit Bald. in addit. ad Speculum. tit. de tutore circa fin. q si tutor nō fecit inuentariū, non valet auctoritas eius · nam omissio modi vel formae vitiat etiā actū fauor ibi tem. l. qui Romę § Flavius ff de verbo obliga. etiam si cōmunis error adsit Bar. et ibi po. in hoc. cum de requisitis in dict. l. legitimos circa fin. princ. ff de legitim. tuto.

Ad titul. Instit. de legit. parent. tut. & C. de legit. tut. & ff. de legit. tuto.

8 a ¶ *Otorgo.* Supra eo l. 4. vbi vt q̄ dixi. & adnectere, q neq, ista lex, neque alia exigunt satisdationem in matre vel auia tutrice testamentaria, vel legitima. & de testamentaria plane patet, q̄ vero datur a lege licet hęc Jno dicat, ceterum necessariam esse satisdationem. & ita tenet Alber. in d. auth. matri & auiæ col. 2. & in rubrica C. de tuto & cura qui non satisded. & in l. de erationibus. C. de episcop. audien. neq; ista, l. tepugnat, in o facit, q teneatur satisdare cum in legitimis hoc requiratur, & mater vel auia est legitima. vt dicit Bar. in dict. auth. matri & auiæ. col. 2. vel licet dicat anomala, secundum Spec. tit. de tuto. § nunc dicendum, in princ. non potest negari, quin participet de legitima. & ideo debet satisdare & q satisdet tenet etiam Azo. C. quando mulier tute offi sing. po. in summa. in finalibus verbis. alleg. d. § fi in authent. vt fin. prohibit. mat &c. vbi elt tex expressus ibi, & de fideiussoribus dandis.

9 b ¶ *Puede estonce* Concord. rum. d. authent. matri & auiæ. ibi secundum ordinem.

¶ *Lex X.*

10 Si dominus manumisit seruum impuberē, erit eius tutor, quia succedet ei, si moriatur. & hoc si ipse defunctus non habuerit consanguineos, qui de iure ei debeant succedere idem si patet filium, quem impuberem emancipauit: & patre ante finitam tutelam defuncto, erit tutor et tutor mortui. l. d.

1 c ¶ *El señor.* Concord. Instit. de legit. patrono. tute. per totum, & vid. nota per Azo. C. de legit. tute. vet. ex sententia autem. l. 12. tabularum. & an iste satisdet vel nō. vide. l. legitimos in prin. ff. de legiti tuto.

2 d ¶ *El cargo.* Concord. rum. d. tit. & authen. sicut. C. de legit. tute. & l. secundum naturam. ff. de regul. iur.

e ¶ *El padre.* Concord. Instit. de legit. parent. tute. & an iste satisdet? dixi suprin. l. proximi ingl. superverbo, fiadores. & an si emancipet in casu l. filius matrem C. de inofficio. testa. pater fit legitimus tutor? Bald. ibi dicit, quod non.

f ¶ *Hermano.* Concor. Instit. de fiducia tute & vide per Bat. in. l. 3. C. de legit. tute. & an iste fit tutor legitim? vide per Bal. in. l. 3. C. de except. & l. pen. C. de legit. tute. 4

¶ *Lex. XI.*

10 Inter plures tutores super administratione orta discordia, omnium consensu potest vna administratio committi, & iudicem discernere cū cautione: de qua supra eo. tit. § quoliber autē eorum tutelā volente, eligetur iudex vnum ex eis. l. d.

Adi ff. de admi. tuto. cum alijs hui tit. l. 3. & in. l. 23. titu. 13. pat. 5.

g ¶ *Fuerēmuchos.* 5 Si vtetestamentarij, sive legitimi, vel dativi. & ottū habetista. l. à l. 3. in versiru. apparet. & § fin. ff. de administra. tuto. & à l. legitimos § 1. ff. de legit. tuto. & à § fi. & ibi lo. Fab. Instit. de cap. dimi. & adde l. testamēto datos. cum. l. sequēti ff. de testa. tute. & à § fi. in authē. de hæredib. ab inte. venit. vers. si autem plurimi.

¶ *Lexemplo.* Nam seguius expedit commissa negotia plures. vers 6 fus. quem allegat glo. in. d. ver apparet.

i ¶ *Quel quiere do* Vide in d. l. legitimos § 1. & in. d. l. testamento. 7

k ¶ *Lesegor.* Dessa electō habes. etiam in. d. § fi ver. si autem plurimi. 8 in auth. de hæredib. ab intest. venit & in. d. 3 § fi. ff. de administ. tuto. Et adverte hic q tunc demum datur ista electio iudici · quando tutores nō concordant, vt vn' eorū gerat. sed oēs velint gerere. sic patet approbari hic dispositionē d. l. 3 § fi quā Albe. ibi dicit non corrigit p tex. in d. auth. in. § fi. Distinguendo ergo in ista materia, q q̄ plures tutores dari sunt p testa. otē, & dubitat ijs gerere debeat si qd testator disposuit quis gerere debeat ille solus geret & alijs præferit nisi aliqd cōsset, ex quo ille repellatur de quibus in d. l. 3. vel similibus. si vero testator de hoc nihil disposuit tunc iudex conuocabit in vnū tutores, vt vnū eligant qui administret & si discordēt iudex eligentis vero tutores plures testamētarij non consentiant, q vnus solus administret nō considerentes de eius administratione, & petāt administrationē inter eos diuidi per regiōes, audient & quilibet se tuebit exceptione, p eo q nō administrauit. hæc colligunt ex. d. l. 3 § fi & ibi p Albe & ibi vide p Bart. quod si vnus vult diuidere alius non. si autem sunt plures tutores legitimi & expediat per vnum tantum geri tunc vnus eorum potest reliquos compellere, vel q satisdent, vel recepta satisdatione ab illo consentiant, q ei gesto committatur. vt in. d. l. legitimos. § 1 &

lealmente sus personas e sus cosas. Mas si los huerfanos sobredichos ouiessen madre, o auuela, que quisiesse guardar los huerfanos, e sus bienes: estonce dezimos, que la madre lo puede fazer, ante que ninguno de los otros pariētes: solo que sea buena muger e de recabdo. Pero deue dar e fazer a los moços primeramente tal seguiança, como de suso diximos en la festa ley ante desta. E si la madre non quisiere entremeter se desto, puede estonce [b] el auuela auer la guarda dellos.

¶ *Ley. X. Como aquel que aforro a su sieruo de menor edad, deue ser guardador del, e de sus bienes si quisiere.*

Aforrando algund ome su sieruo, que fuesse menor de catorze años, el Señor [c] deue auer en guarda a el, e a sus bienes: porq̄ si tal aforrado como este morresse, e non ouiesse padre, nin madre, nin otro pariente, de aquellos q̄ le deuian heredar segun derecho, este su patrō que le aforro heredaria todos sus bienes. E porē de guisada cosa es, que el que auia la pro heredādo los bienes del, que fuera el cargo [d] de ser su guardador. Otrosi dezimos, que si el padre, e saca al fijo de su poder, que es menor de catorze años que ello deue auer en guarda a el, e a todos sus bienes. E si el padre muriesse en ante que el moço fuesse de edad, si el huerfano ouiesse otro hermano, que fuesse mayor de veynte e cinco años, el lo deue auer en guarda en lugar de su padre.

¶ *Ley. XI. Quando los guardadores son muchos, e non se pueden allegar para procurar los bienes del huerfano, como lo puede fazer el vno dellos.*

Si los guardadores de los huerfanos fuerē muchos [g]: e se leuantare desacuerdo entre ellos, de manera que non se puedā todos ayuntar [h] a fazer aquellas cosas que son tenudos de fazer, en guarda dellos e de sus bienes, dizimos, que estonce el vno dellos puede dezir al juez, que el quiere dar recabdo, e obligar se a cumplir, lo que auian todos de cumplir, si los otros lo touieren por bien: e si non, que lo faga alguno dellos. E si se acordaren en esto, deue el Juez tomar tal recabdo del, como diximos en la ley ante desta. E si se desacordaren, de manera que cada vno quiera obligar se a esto, e quiera auer en guarda los bienes de los moços, estonce el juez deue escoger [k] aquel que entēdiere que lo fara mejor: e que sera mas prouechoso a los moços, e tomar tal recabdo del, como sobredicho es: e dar le poder, que el solo los pueda auer en su guarda, e allegar e aprouechar los bienes dellos.

ibi not. Bal. & si inter se non concordent quis eorum gerat iudex eligetur vi hic & in d.l 5.§.fin. & idem videtur dicendum in pluribus datiuis: tsic in omnibus practicam posit ista lex.

¶ *Lex. XII.*

40 Si non sit tutor testamentarius, nec tutelam velit legitimus vel ab intestato successum ipsi petant tutorem à iudice: & de tutor probus & dues. & si sit tutorem non peranipriuantur pupilli successione negligentes: & tunc quilibet de populo potell petere tutor, qui dabitur etiam ignoranti vel inuito: & iste tutor dicitur datiuus qui potest dari per iudicem loci vbi est pupillus, vel vbi ipse natus est, aut eius pater. vel vbi maiorem partem bonorum habet pupillus. hoc dicit.

¶ *Ley. XII Quales judgadores deuẽ dar guarda dor al huerfano desamparado.*

DEsamparado fincando el moço, que fuesse menor de catorze años, de guisa que su padre nõ le ouiesse dexado guardador en su testamento, nin ouiesse pariente cercano, que lo quisiesse guardar, estonce la madre, e los otros parientes[a] que herediarian a este moço, si moriesse sin testamento, deuen e pueden pedir al juez del lugar[b], q̃ le de guardador a tal q̃ sea bueno, e rico[c], e que entienda q̃ lo rescibe mas por pro del moço, q̃ de si mismo. E si estos atales non piden guardador[d]

Ad rit C. vbi petit. tuto & ff. d tu. & cura. dat. ab lus. & adritulũ. C. ad Tertul & in alijs. ll. 8. & 9.

a a ¶ *La madre e los otros parientes.* Sed an sit ordo petendis tutoribus? vt prius mater quam alij admittatur? glo. dicit quod non l.n.l.a.§. fina. ff ad Tertul.

a b ¶ *Al juez del lugar.* Et sic habes quod iudex domicilij est iudex competens ad dãdum iudicem pupillo, & approbatur hic opinio. Azo. de per glos. in l. 1. C. vbi pet. tuto. quæ secundum Bartol. in, Ange. & Albert. bi communiter approbatur & reprobatur opi Hugolini, de qua in dict. glos. quam tenet Cynus, & Salicetus. bi. & de iure communi erat quæstio disputabilis. vnde etiam dicebat Albert in l.1. circa princ. ff. de tut & cura. dat. ab his quod rutum esset si fieri posset, quod ei cũ iudice domicilij conuenirent in datione tutoris, iudex originis & iudex territorij, in quo pupillus habet patrimonium, & quia videbatur, quod pupillus non posset dici habere domicilium: nam paternum nõ, quia non tian sit ad filium. l. assumpto. §. filius. ff. ad municipa. Item neque proprium quia pupillus non potest sibi constituere domicilũ, sine tutoris authoritate cum per hoc obligaretur, vera dit Bartolus in dicta lege. 1. ff. de tuto. & cura. & Saly. in dicta lege. 1. C. vbi pet. tuto. vnde fare dum est de necessitate, quod in hoc sit specialitas quod abhorrebat Saly. cetus in d.l. 1. & de iure communi illa opi enatu probatur per l. 1. §. ff. de tuto & cura dat. ab his. quam ad hoc allegat Azo. C. vbi per ruro in summa in fi. Dyn. etiam allegabat ad hoc pro casu. l. magis pauo. §. illud quoque ff de reb. eorum. & hic cautus iudex domicilij vel originis in forma dandi tutorem, vt det simpliciter non exprimens, quod dat etiam respectu bonorum, quæ sunt in loco existenti extra eius territorium, quia tunc admiuistrano, & bona huc at alibi sita veniunt in consequentiam personæ cum tutor principaliter detur pupillo. l. in copulantis. C. de nupt. & pro hoc videtur textus in. l. propter litem. §. fina. ff. de ex tuta. tuto. si enim ex; rumetur, quod dabatur tutam ad patrimonium extra territorium iudicis tunc sit talis dano sit respectu terum, quam habet in territorio ibi iubdito non valeret, vt latetur iudit Angel. in dict. l. 1. C. vbi per. tuto. Sed quid si pupillus sit dominus loci, in quo habitat, & tener domicilium, an tenebit datio tutoris, ei facta coram iudice per eum ibi potiro! & videtur quod non, cum requiratur, quod persona pupilli sit subditus iudici, qui dat tuorem, vt in dict. l. 1. C. & quia actus tutelæ videtur actus potius contentiosę iurisdictionis, quam voluntariæ, vnde apud se psum seu eius iudicem fieri non potest. l. si cos fuit. ff. de adopt. l. 1. ff. de tutor. & curat dat. ab his. & l. prator & l. ille à quo. § tempestinum ff. ad Trebell & vide in simili quod no. Baldus in l. sanctimus, in prin. col. 2. ver quidam dominus. C. de dona recurrẽdum ergo est ad tactu ad iudicẽ originis propriæ vel paternæ, vel vbi habet maior ẽ; aut ẽ suarum facultatu, vt hic & to. d. l. 1. vel ad regẽ qui iubeat ei prouideri de tutore dictum Bald in l. 1. C. de emancipatio. libero col. 1. q. iurisdictio dandi tutores potest prorogari de consensu partium, cũ sit actus voluntariæ iurisdictionis

3 c ¶ *Diuerse cente* Hoc dicit, vt detur ex tui qui sit one cum causæ scilicet cognitione: & sic datus nõ laris dat, vt hic. §. eo. l. 9 in glos super verbo fiadores. vbi vide & adde inst. de satisfid. tuto. in prin. & Bart in. l. t. ff. rempupil. & cum dicit, rico. & in elligę, quod sit ita dicit sicut pupillus, vide per Bar. in. l. 2 §. idoneos ff ad Tertul. & quando dat ut tuor ex inquisitione ante quam decernatur sibi tutela debet pronunti. nisi sit idoneum, vide Bart. in. l. tutor es. ff. de eos. fir. tut. & cũ inquirit; debent requiri conjuncti & annei pupilli. l. scire §. cum relqms. ff. de tuto. & cura dat. ab his. Et tam aleat tutor datio facta à iudice sine inquisitione, vide per Bar. in l. fi. ff. qui pet. tuto. vbi dicit, quod hic. l. qui habet. §. pen. ff. de tutelis.

d ¶ *Nõ piden guardador* De matre, quad hoc teneatur. Cõcord l. 2. §. fin. 4 tel. ff ad Tertull & l. mater. 6. & l. cum à matribus. C. qui pet. tuto. & l. a ff eo. vbi Barto. plenissime tractat, illam materam de alijs consanguineis Concord. l. sciant. C. de legitimis heredi. & non aperitur ista lex intra quod tempus mater & alij pupillo cõnuncti teneãtur petere tutorẽ. ideo tac q̃ erit annus fiue in mare, siue in alijs, vt in. d. l. sciant. vbi magis cõiter hoc tenet: neq, obstabit l. 2. § cõsestim. ff. ad Tertull. ga respõde vt per doct. i d l. sciant & signãter p Saly c. & Ange. & Pau.

de Cast & poterit causa cognita iste annus abbreuiari per iudicẽ si pupilli multum interfit. vide Bald. in 1 matres C ad Tertul. & quod hic dicit de matre, id dicit in auia, vt in. l. 2. §. si mater. vt quid si nepotibus ff. ad Tertul. est tamẽ differẽtia inter matrem, & auiã, ex vna parte & alios sperãtes successionẽ ex altera; quia licet mater veniat per priusẽ ad ua posteri? attamẽ annus curi tam abbus & ambo excludũtur, si infra annũ tutor nõ petãt: qa vna & eade causa, scilicet natralis pietas eas astringit non eãauia debet prouenire matrẽ præcipiti festinatione, neq, de inert moratoria cunctatione: sed cũ videm matrẽ negligere ipsa debet excitari, & petere nõ sic in alijs successionẽ sperantibus; quia animus nõ cuiui, nisi ei qui eam causam successionis, ita declarat Pau de Cast. in. d. l. sciant, & Barto in. d. l. 2. ff. qui pet. tut. colpe. Aduerte etiã, q̃ tam mater, quã alij possunt hoc petere per procuratorẽ, vt probat in. l. cũ à matribus. C. vbi no. Ange. C. qui pet. tuto. nõ etiã quad hoc onus petendi tutorẽ tam mater, quã alij pupilli successionẽ sperãtes tenentur sui sumptibus. l. si mora tu. ff de ope libert. & tenet Bar. in. l. 1. in vtraq, lectu. C. de negor, gest & in. l. Nesennius. ff. eo vbi hoc limitat de expensis facilis circa personam matris: nã nõ teneretur ad alias expensas veluti ad factas inducẽdo illam ad ciuitatẽ vbi ei daretur tutor: neq, ad alias facta. vide ibi per eũ qui licet tantum loquatur de matre etus, tatio cõcludit alijs, q̃ in similiter ad hoc rerẽtur. Aduerte etiã: quia vt colligitur ex verbis prætedentib⁹ huius l. ita demum mater & auia & alij, de quibus. §. tenemur ad hoc q̃ fin nõ est tutor testamentarius, vel legitimus, & idem probatur in d. l. 2. ff. qui pet. tuto. vbi Bar. hoc not. vnde hoc procedit quando ob istum defectum est dandus tutor datiuus veluti, quia testamentarius tutor est remotus, vel excusatus, vel e casu quo proximior erat inhabilis in habilitate tẽporali, vel alijs casibus, quibus locus est datuo, ita declarat Bartolus in d. l. 1. col. 1. ver. oppo. ista necessitas. Lucas tamen de Penna. in. l. null⁹. vers. 3. quæritur C. de proxi sacro. scri. lib 12. tenet q. & si sit testamentarius tutor vel legitimus qui tamen non admiuistrent adhuc mater neturi iustare vt administrent & inuentarium faciat cum finis legis sit amissio pupilli & l. nõ debet imponi verbis sed teb⁹. l. 2. C. cõmunia de leg. 5. per alia quæ ibi poteris videre per eũ & quæ in fi. huius glo. dico dicit etiam Barto. quod tunc annus de quo. §. curet à tempore inquirendi: nisi ceserit statim: tamen a gnatus, qui tenet primũ locum successionis intra annũ nõ fecit se ordinari tutorẽ, seu sibi concedi admiuistrationẽ, incurretet pœnã, de qua hic. ad curam enim tutoris legitimi pertinet facere inuentarium, & legitime administrare: & si non faciat incurrit argu l. secundar. §. Idoneos. &. §. secundi. ff. ad Tertull. nota Barto. in. d. l. 2. col 1 Bald in. d. l. sciant. Ita si mater noluerit sibi tutela a filij puniur si tutores non petierint sin mora fuerit petendi, vel si interiuam sit per moram exclusa non incurrunt tutel r. ita quod de uenire tur ad legitimũ Bar in. d. l. 2. col. 2. vers. oppo, q̃ matri Nota etiam quod vt dixi iste annus tantum assignatur tenentibus primum locum, & si sili excludantur sequentes non excludentur & si non petant tutorem intra alium annum, ita tenet glossa in dicta lege secunda, in glo final. in fin. ff. qui pet tuto, & in lege. nepotibus. C. eo. & idem tenet Bartolus in quæstio per eum disputata quæ incipit pupillus quã posuit in dicta lege. 2. vbi cum vide colum. fin, & leu renemin, & hoc approbant Ange. & Pau de Cast. in. d. l. sciant. licet Bart. in. d. l. nepotibus aliud voluerit. Et quid si extent mater & substitutus pupillaris, & substitutus neglexerit petere tutorem, ad quem pertinebit successio pupilli? vide Bart. in dict. q. quam posuit latetur d. l. 2. Quid autem de muliere, quæ prægnans manifiti in bonis maiis eo mortuo, quæ nec pertiset mitti in possessionẽ nomine ventris, neque petiit curatorẽ ventris? vide per Ioa. Andr in addit. to. ad Specul de tutore. §. nunc edicendum in addit. fi. vbi concludit, q̃ mater ex hoc non perdat ius succedendi. vide ibi per eũ. contrariũ tamen videtur probari in d. l. 2. §. si mater.

ver quod si curatores, & ibi Batto. ff. ad Tertul. quem text. etiam allegat lo. Andr. in. d. addito. & intelligit de curatore bonis non petito, non de curatore dato venti. Amerie etiam quod ista persona, quæ adhoc non instenemum, tenetur etiam istare, vi tutori quem petierunt admiti liet, vi probatur in. l. duum. ff. qui pet. tut. & in. l. 2. §. si mater. ff. ad Tertul. l. sancimus, vbi vide Bal. C. de admin. fili. tuto. & vide Bar to. ?. d. l. 2. ff. q per tut. al. fin. 2 col. & debet esse dominus tutores, quia ab illis petimus, l. 2. §. si mater. vers. quod sint dignos. & ibi Bar. ff. ad Tertullia

Ad tit. ff. qui per tuto cum ali. fili huius. mu.

atal moço como sobredicho es, pierdeª porende aq̃l derecho que auian de hereda ren los bienes del huerfano, si muriesse sin testamẽto de mas dezimos, que si los parientes fuessen negligentes en demãdar guardador al huerfano sobredicho, o si non ouiesse parientes que lo fiziessen: estóce los amigos[b] del moço: o otros quales quier del pueblo[c], deuẽ pedir al juez q̃ de al huerfano guardador que sea a tal, que alise el pro del moço, e el juez lo deue fazer por si, e non por otro[d] auiendo el moço en su valia, mas de quinẽtos marauedis[e], mas si ouiesse

5 a ¶ *Pero den.* Concordat. cum dictis iuridum, de quibus dicunt in præcedenti. gl. & aliquos casus, in quibus mater excusatur ab ista pœna. vide per text. & glo. & Bal. in. l. mater. C. ad Tertull. & quatenus glo. hic adit de muliere in mitre, quod excusetur, addo hoc procedere & si prosteatur maior nam hic habet excusationem, sic vidi Bal. in eodem. si capiat. C. de epis. & cleri & in. l. precibus. C. de l. Cile impuber. & alijs substi. & sta est communior conclusio secũdum Alex. & Iaso. in l. minoribus C. de his quibus indigni. Limitatur nem & intelligi, quando mater elapso anno efficitur maior si tamen intra annum ad hoc dandum efficere cepit minor, tunc non excusatur ex quo de etiam negligentia non erat consummatur ut hic minor habitet Angelus in l. illi na. §. fi. ff. de esh. pa. hi. decem ex hac ultima ratione educi opinionem ad concordiam: & certe videtur ita qua ista distinatio, sed contra eam tuẽ aliqui relati per Alex. & Iaso. in. l. minoribus. vbi Iaso dicit esse communem conclusionem, quæ excusatur ex tunc quando

xesse. Mas si el juez que da el guardador, non ouiesse porsi alguna destas razones sobredichas, non podria estonce el que fuesse puesto por mandado de tal juez, auer la guarda del moço. E la guarda de cada vno destos guardadores, deue durar fasta que el moço sea de edad de catorze años, e fasta que la moça sea de edad de doze, quier sea establesciendo el guardador en testamẽto, o de otra guisa e dalli adelãte, deuẽ los judgadores dar e otorgar al moço otro guardador, a q̃ llamã en latin curator[t], tomando tal recabdo d̃l como del tutor[l]. E esta tal de ue le auer en guarda, fasta q̃ el huerfano sea de edad de veynte e cinco años[u].

¶ *Ley. XIII. A quien deuen ser dados guardadores, e como llaman en latin curatores.*

Curatores son llamados en latin, aquellos que dan por guardadores a los mayores de catorze años, e menores de veynte e cinco años, seyendo en su acuerdo. E aũ los q̃ fuessen mayores, seyendo locos o desmemoriados[c]. Pero los que son en su acuerdo, nõ pueden ser apremiados fq̃ recibã tales guardadores si nõ quisierẽ: fueras ende, si fiziessen demãda a algũo en juyzio, o otro la fiziesse a ellos. Ca estonces los guardadores les pueden dar tales guardadores, como estos. Otrosi dezimos, q̃ el curador non deue ser dexado en el testamento[h], pero si fuere y puesto e el judgador entendiere q̃ es a pro del moço, deue lo cõfirmar[i]. E aũ dezimos, q̃ el huerfano que ha guardador, non le deuen dar otro[k]. Fueras ende, si aquel q̃ lo tiene en guarda fuesse ome de mal recabdo[l], o tal que ouiesse de veer tãto en lo suyo[m], que nõ pudiesse aliñar los bienes del huerfano, o si enfermasse[n], o ouiesse de yr en romeria, o en otro grand camino[o]. Ca estonces puedẽ le dar otro guardador, q̃ lo guarde en su lugar de aquel, a quien dizen en latin curator[p], fasta que el otro sea sano, o torne del camino do ouiesse ydo.

Ad dict. ff. de rit. rato. & C. de eo qui pet. tuto.

Ad d. t. C. litet negotijs in quibus & secundaria causa tu personæ. de tuto. quo in l. si curatorem. C de inimic. ex illi tu in tuo. datur etiam inuitus. l. fina in principio. C. de administra tuto. ad litem tamẽ debet dari volens & ex causa posset inuitus dari. vide Barto. in. l. qui

14 a ¶ *Deue durar.* Concor. instit. quib. mod. tutela finit. in princip. & in fine tutor tenetur admonere minorẽ, vt petat sibi curatorem. l. ita autem. §. si tutor. & ibi vide Bart. ff. de administ. tut. & ad ea quæ post pubertatem gessit tutor, non tenetur fideiussor tutoris. l. Lurius. §. Paulus. & ibi Bart. ff. de admini. tuto. & an licet pubertate finiatur tutela: sic etiam finitur mãdatum per curatorem facta pupilli post authoritate tutoris: vide Bar. in. l. si quis. § si in minors ff de instito. & si dispositio conferatur in tempus, quo tutela finiet per pubertatem, prorogetur finiatur morte. vide Barto. per il. l. in texti. in. l. liberto. §. pater. ff. de annuis legat.

15 b ¶ *Curator.* Adde instit. de curato in princi. & vlterius de pubertatis potest dari tutor. vide Bal. in. l. 1. C. quando prouo non est necess. & differet instituti tutorem & curatorem. vide per glo. in. l. vem. ff. de tut. & cura. dat. ab his.

16 r ¶ *Como deben ser.* Vi supra co. 19 & instit. de tutela. tut. & cura pertotu.

17 d ¶ *Veynte años.* Adde instit. de curato in princ. & l. curatorem. & ibi Bar. ff. de tut. & cura. dat. ab his. & l. curatorẽ ff de auto. tuto. Et quid si defecto transacto 25 anno, iudex daret curatorem vt minori. vide p Bald. in. l. 2. vol. 1. C. quando prouoca non est neces.

¶ *Ley. XIIII.*

40 Ha el tutor non dar alius, nũ si priuamente admin. strer: aui suis negotijs orrupera: tutor, quod circa totũ intendere nequeat: aut si longam fariam in peregrinatione, vel peregrinationem in eum alio loco dari curator, doner redeat. h d.

18 e ¶ *Lucro de los menores.* Ac ipi para: furiosum & mente captum, prout semper fit in filio. ll partiarũ. efferiu tũ, ga cura furiosi, est legitima: mente capti vero est datiua. vt dixi supra co. 14. debet tũ iudex etiam mente capti dare curatorem legitimũ, vi ibi dixi & de his habes. ff. de cura furioso. per totũ. ti C eo vbi vide per Azo. in summa. dare etiã prouigo, ri i rẽ bonis interdicti curator, vt habetur ibi idem. & mulieri sui vnus vnuendi & mulieri ff de cura. furio. prodigis eim & luxuriosis, vel aliis dissipatoribus vel suis nibus potest interoiri administrare rerum sua ãsqua quipar. tur prodi, is serũdũ Bal. in 1 ea lege. Et rol. si versi. ratẽ quæsito. C. de codi ob rau. & vide glo. in. l. si quis cũ sciet. ff. de suscap. p tempo. An autem mas. ulo luxuriosu de mir curator? vide Bal. in ad. mi. ad Spre. cur. de actore & Alex. in addi. ad Bald. in d. l. ea lege. Et respondi causa cognitionis dationes illius curatoris, scil cet vt aliquis de furore vel alia causa, propter quã dari esser l obtenuare ff de rura. fu rio. ibi Bal post lo. de Ale. quidex debet adhibere medices, qui hoc cognoscit. l senel. C de rem iu ff. Ar an it requirat chatio ophius mi chiur vel alio? vide p Bal. in. l. in habet. §. quoibrt. ff. de tute. & p Alex. co. 86 incipit. ifis dubitationibus. 2. vol. & põt dari talis curator

e ¶ *Apremiados.* Concordantia. §. item in. idoleccentes. instituta de curatoribus tamen sponte recipiunt, cogentur stare sub cura. si, in vigesimum quintum ãnũ. vt tradit Abb. cons. 91. rol. iphi ñ curatores inuiti dãtur secundum Bar. in. l. illud. ff. de tuto. & curato. dat. ab his. & per Spe. en. tit. de curatore. §. fi. rol. 3. & per Saly. in l. 1. C. qui pet. tuto. vbi dicit. q̃ curator qui principal ter datur personæ mente capti vel furiosi, datur inuitus. vt in. l. fin. §. fi. C. de cura. furio. Item & curator generali. q datur princip. a Ad d. t. C. litet negotijs in quibus & secundaria causa tu personæ. de tuto. quo in. l. si curatorem. C de inimic. ex illi tu in tuo. datur etiam inuitus. l. fina in principio. C. de administra tuto. ad litem tamẽ debet dari volens & ex causa posset inuitus dari. vide Barto. in. l. qui habet. §. si pupillus ff. de tutel.

g ¶ *Confirmar.* Adde. d. §. item in. & l. qui habet. §. si pupillus. ff. de tute. & quomodo deturin fanti rurator ad litem vide Bald. de mih. vassã q con tum. rest colum pe. & adde. l. 3. C. qui pet. tuto. An autem pupillo carenti tutore possit dari curator ad litem? vide Alexan. consulentem q sic. consi. 12. primo volu. incipit videtur si mafacte.

h ¶ *En el testamento.* Concor. rum. §. sed rurator fuit. de curato.

i ¶ *Deue lo confirmar.* Sed an rõfirmabitur & si adultus cui datus est à patre nolit habere curatorem? vi detur q non quia multi adolescentes curatores nõ acciptur præter quam in litem instit. de cura. §. item in. In cõtrariũ fari tistis l. rũ dicit. deue lo confirmar, & sic videtur necessitatem indurere ex quo pater seen ad eo in modum filij, & id cõstat iudici & huius opinionis fuit Odofr. prout refert Bald. in. l. 1 ff de rofir tut. qui post Dyn. intelligit. d. § Item in. in curatoribus, q̃ dãtur à iudice no de dabis in testo. & id q̃ Odofr. tenet lo. de Plan. in d. § item in tu. vel. adde prædictis & licet Bal vbi supra inclistetin contrariam sententã istud videt tenendũ qa ista l. partiarũ hoc vt decidere eũ post quã posset superius q̃ in tutorem adolescentes curatores non accipiunt sub dit q̃ si curator detur in testamento debet cõfirmari. & bene confertur ad hoc quæ tradit Abb. d. consi. 91. 1. volu incipit post tulato.

k ¶ *Dar otro.* Concord. cum. l. cunniure. C. qui pet. tuto. & l. litet. C. in quib. casi. tutor. haben.

l ¶ *De mal recabdo.* Con ror cum. l. pe. C. in quib casi tutor.

m ¶ *Que ouiesse de veer tanto en lo suyo.* Nota hoc quia vult, vt ob hanc causam excuseturtutor. & fatit d. l. pe & l. 2. eiusd. tit. & l. 3.

n ¶ *Enfermasse.* Vide in. §. item propter adueritatem valetudinem. instit. de excusa tuto.

o ¶ *Grand camino.* Vi in. l. 2. C. in quib. casi tutor haben.

p ¶ *Curator.* Videtur approbare opinionẽ Inner. de quam tub. C. in quibus casi. tut. hab. quæ etiã fuit opi Placen vt dicit Azo. ibidem in summa ipse tamen Azo tenet, q̃ etiã tutor dari posit, in illis casibus specialibus & idem tenet Salyre. in. d. tub. & in. l. illustri. tu. posset ergo iudex facere vtrunque vel tutorem. f dare vel curatorem, & est vtilius q̃ detur tutor vt ibi dicit Azo. & tutor officium illius tutoris sub la tompedimento primi tutoris. vide per Saly. in. d. l. 1. & glo. ibi.

¶ *Ley. XIIII.*

Nõ põe esse tutor eõs, aut religiõsus: a diuinis auocetur: sed clericus secularis etiã facerdos pôt sanguinis pietas fiuntia quatuor mẽses venerit corã iudice tutelã receptui: itẽ ne pupilli debitor, nisi fit testamentarius, nec ad regis cõcilia obligatus nec nulles: di extra in domũ regis occupatur seruicio vel alterius dñi, nec alia inualitudine ipeditus. h.d.

¶ *Ley. XIIII. Quales son aquellos que non puedẽ ser guardadores de otro.*

1 a ¶ *Non puede ser guardador.* Cõcor. cum authen. de sanctissimis episcopis §. deo amabiles. toilo. q. neque dicas hoc correctum per cap. pernenit. 86. di stin. licet glos. ibi in finali opinione voluit contrarium sed Archi. & Præpo. ibi tenent primam opinionem gloss. vt episcopus enim volens nõ ad mittatur ad tutelam vel curam aliquã nisi essent intel e miseabilium personarum: cum alias non essent, qui bene & tute ad tutelam præfici possent in monacho vero insuffitie est dicendũ. vt in. c. quiuere & in. c. monachi 16. q. 1.

2 a b ¶ *Clerigos religiosos.* Concord. cum authen. presbyteros. C. de episc. & cleri &. d. authen. de sanctis. epis. de quo sumpta est. & adde. l. 45. in minori. 6. 2 partita.

3 c ¶ *Mas fuera antanos otros.* Intelige de constitutis in sacris: nam alij etiam in uitio conuentu. vt not. glo. in. d. autẽ. presbyteros.

4 d ¶ *Por razon del parentesco.* Tellan entari ergo neque dariui nõ possũt, hic in minor. & not. glan. d. authen. de sanctis. epis. §. deo amabiles super verb. interdictus & quando sunt legitimi, admittantur volentes non in. d. §. vt hic & ibi habes.

5 e ¶ *Debdores.* Cõcord. cum authen. minoris. C. qui dar. tuto. pos. & cum corpore vnde illa fuitur & non aperitis lex an requiratur, q. sint debitores magnei, quantatis, vel parua: sed debet hminari, quando est ser magna quantitas non veri si parua: quia tunc posset esse imoi, secundũ glosse authen. minoris. & in corpore, de quo sumitur vbi dicit quæ sit parua vel magna, iudicis arbitrio relinquendum. & illa glo. approbatur per Bar. Ange. & Saly. ibi & dicit illam notatu digni simam addit minator Abb. in. c. intellecto. de iuriur. & pro illa glo. est text. & ibi not Bar. in. l. si quis ignore §. sed & si quis. ff. de pig. actio. Bal. tũ ibi limitat dictũ glo. i. ante de lata mutuam esseri in lis super debitor: quia magnum videtur ex eo, quod sit de magnalis inter partes. Item limitat gl. in. d. authen. in aua de inice vel creditrice. & est text. in authen. ad hæc. C. quando mili tuto fung. potest. Item glossam corporel limitat in patre & auo paterno, vel maternoprei affectionem iuris suspicionem tel fili. & tenent comiuniter doctores. sien limitatur in filio, qui potest dari curator patri mente capto, vel furioso secundum Guillelm. de Cu. in. l. cũ eo. ff. de pact. & Saly in. d. authen minoris. co t, bi vide quid si filij essent plures, in fatie tũ debitore nõ limitatur sed procedit sicut in extraneo. quia hi nor & priuilegium quod lex concessit pro omnibus, nõ debet restrinxitur ex notab. in. l. 3. §. 1. ff. de lega. pri. Item et Guillel. vbi supra Ang & Sali. d. authen. minoris. Quid autem si filius tutoris esset debitor vel creditor minoris, an repellitur pater à tutela Bar tãgit & non decidit in. d. authen. minoris Ang. ibi fecidit, quod si filius est emancipatus vel in potestate, & ad eum non spectat vlus fructus: quod potest esse tutor: sed vsus fructus spectaret ad patrem: filius tamen bene potest esse tutor licet pater sit debitor vel creditor secundum eum & quod hic dicit in debitoribus idem dic, si essent creditores. vt in. d. authen. & quia est eadem ratio ex eo, quod illi administratores habent penes se instrumenta. & de facili possent in achinari aliquid in fraude. in minoris. secundum Alberi. & Saly. ibi & habetur ista ratio in text. & glo. in corpore vnde illa autem. sumitur cætera huic materiæ congruentia. vide per gl. & doctor. in. d. authen. minoris. & per Bar. in l. 2. §. quæritur. ff. de curat bo. dand & Bal. in. l. 2. col. 2. C. quãdo filius vel pupilla & Baldus. in. l. pupilla. §. si pupillus. ff. de tut. & cur. in. l. si quis sub cõditione. sina. col. 1. ff. de testa tute. & opinion Nicolo. de Neapo. in. l. si pupillus. ff. de tute & ratio. dictra. & per Ioan. Andr. in addition. ad Specul. titu. de tutore §. generaliter. in ad dinio. magna. Et de illo qui est implicatur cum fisco, an potest esse tutor, vel curator. vide. l. pe. & ibi Bart. ff. de confirma. tuto. & per gl. in. l. pen. C. ne tutor vel cura. vectige. cõdu. Et de debitore ciuitatis an possit habere honores antequam soluat ciuitatis? vide l. primam. & ibi Ioa. de Pla. C. de debito. ciuit. Ibid.

de como ellos quieren ser guardadores de los huerfanos, que fuerõ fisos de aq̃l su pariente: e despues que esto ouieren fecho, pueden tomar los moços en su guarda, e allmar, e procurar los bienes de llos. Otrosi, los q̃ fuessen debdores[e] de los moços, nõ pueden ser guardadores dellos. Fueras ende, si los padres e stable sciessen en sus testamentos[f], que los guardassen. Otrosi non podria ser guardador de huerfanos, el q̃ fuesse obligado al Rey[g] por razõ que ouiesse tenido o tuuiesse sus cilleros o sus heredades, o otras rentas de que le ouiesse a dar cuenta. Otrosi non puede ser guardador de huerfano el cauallero, mientra biuiere fuera de su casa, siruiendo al Rey o a otro su Señor en seruicio de caualleria[h]. Otrosi el que fuesse mudo o sordo[i] non

f ¶ *En sus testamentos.* Approbat opinionẽ Marti. de qua per glossin. d. authen. minoris. sit pecparte à curatione, quã opinionẽ retuit Spe. titu. de minore. §. generaliter col. 4. ad fi. vbi Ioan. Andr. in addition. refert hoc tenuisse Ostiense. & do minum fuit. & Guillel. de Suza. & Azo. in summa. C. qui dar. tuto p. 1. versicu. nemo creditor. idem tamen Azo. tenuit contrariam etia in opinionem tenentes Accursium in d. authen. de minoris. & in corpore vnde huiusmodi. & in §. fi. in ll. de auto. tuto. & idem tenet Iacob. de bello vis. & secundum illam opinionem consulat. Dy. diecẽs de hoc esse casum in corpore Guillel. de Cu. in. d. l. cũ eo. ff. de pactis. in qui, an testator sciebat illu esse debitorẽ, vel creditorem, & possit secus vero si ignorabat, & idem tenet Oldra. & etiam Bar. in. d. authen. minoris & huic opinioni adhærent Bal. Ang. & Saly. qui dicit in d. authen. minoris. cui. q. versi. sed attende. qualiter cõstabit de tali scientia vel ignorãtia. vult enim q. hoc colligatur ex verbis testamenti in tute nementis? I. pantratum. q. probatem illam opinionem Mart. benetãpiae. et q. limitetur dumodo pater nominam debiti vel credit. habuerit: quia hoc est de mente huius l. & ex ratione eius ꝗ illã opinionẽ tenuerit, neque exigerem quex verbis testamenti de hoc cõlligatur satisest q. alias ẽsset testator en. fensiset enim magna rei titio quã in hoc dat Saly. & non bene iure fundatur. & limitat etiam dispositionem huius. h. qui ad instituit vel curator datus esset in tellan ento per patrem legitimi, & naturalem: secus si per naturalẽ tãtũ, vel per matrem vel extraneum. i. patienũt? ga tunc eger cui ima iure, & non est propere tutela testamentaria neque plenere ditum testatum. sed aliquallis causæ cognitio requiritur. vt habetur in. l. in confirmando. ff. de cõfirmat. & in. l. 1. & l. 1. mater C. de tell. a. tute. in fine. quarter limitat Ange. in d authen. minoris. quod est bene mentiener dum.

g ¶ *Obligado al Rey.* Concord cum. l. 1. e. & ibi gloss. ff. de confir. tuto. & l. 1. C. ut per tuto. vbi. glo. hic intelligit de colono priuatæ rei principis non conductore publicæ. non remouetur a tutela per. l. colonum. C. de excusa. tuto. Iodauerte, q. in illa. ll. 3. arbitrarum cõmuniter accipiunt & pro mercatoribus priuatis & fiscalis, cũ de eis loquuntur. & eadem ratio in illis utriusque, saltem in casu illo propter damnum pupilli, si tutoris obnoxiæ essent regi vel fisco regis. vt tradit glos. in. d. l. pe. vnde indirecte intelligere. vt tam. l. & ad dictam l. colonum. potest responderi, q. procedat, quando conductor priuatus fiscalis, vel patrimonialis, nullo ex hoc deberet fisco, vel regi & non alias, q. et iam hic videtur probari, cum in fiscus licitur, de quo cuiusle a dar cuenta. Quid autem de conducente vectigalia post assumptam tutelam? vide in. l. 1. C. ne tut. vel cura. vectiga conducat.

h ¶ *En seruicio de caualleria.* Concor. cum. l. militiæ armatæ. C. qui dar. tuto. pos.

i ¶ *Mudo o sordo.* Adde. l. 4. supra col. 1. 1. 2. & ff. de tute. & l. pe. & §. 9 de legati. tuto. vbi de iuro. in minus audiente.

puede ser guardador de moços, nin el que fuesse occasionado[a], o embargado de su persona o en otra manera, de guisa que non pudiesse[b] entender, nin trabajarse en pro dellos.

¶ *Ley. XV. En que manera deuen los guardadores aliñar e guardar los bienes de los huerfanos.*

Aliñar e endereçar los bienes de los huerfanos q̃ ouieren en guarda, deuen los guardadores en esta manera. Ca luego ante que otra cosa fagan, deuẽ fazer escrito de todos los bienes[d] de los moços, cõ otorgamiẽto del juez del logar[e]. E sea fecho por mano de algũo de los escriuanos publicos. E aeste escrito atal llamã en latin inuentarium. E ẽtal escritura como esta deuẽ ser trãslados todos los priuilleios, e las cartas de las heredades[g] de los moços. E si el guardador non fiziere tal escrito como este, puede le toller[h] el juez del logar la guarda de los huerfanos e de sus bienes, como a ome sospechoso. Pero si el guardador mostrasse razõ derechai, porque non pudo fazer el inuentario, non le deuen desapoderar de los huerfanos, nin de sus bienes. Mas deuen le mandar que faga luego el inuentario sin alongamiẽto ninguno. E despues que esto ouiere fecho, deuen los guardadores endereçar las cosas[k] del huerfano, quenõ cayã: e fazer labrar las heredades, e criar los ganados que fallaren en los bienes del finado. E esto deuen fazer a buena fe[l] e lealmente.

¶ *Ley. XVI. Como los guardadores deuen fazer aprender a los huerfanos leer e escreuir.*

Rabajar se deue el guardador de fazer al moço, q̃ touiere en guarda, q̃ aprenda buenas maneras[m], e desi deue le fazer aprender leer e escreuir[n]: ede-

10 a ¶ *Occasionado.* Adde. l. luminibus captum. C. qui dari tut possit, & l. 1. & secundum. C. qui morbo se excus. lib. 10. & in. §. Item propter aduersam valetudinem. inst. de excusa. tuto.

11 b ¶ *De guisa que non pudiesse.* Not. hoc verbum & intellige de morbo perpetuo. nam in temporali interim daretur curator secundum glos. in d. §. Item propter aduersam valetudinem.

¶ *Lex. XV.*

Tutor ante omnia cõficiat inuentariũ de rebus pupilli, in quo contineantur eius priuilegia, & instrumẽta de bitorum manu notarij cũ iudicis auctoritate, alias a tutela vt suspectus removebitur, nisi iustam causam ostendat impediminti. Item debet falcire domus, colere prædia, & pascere pecora. Hoc dicit.

Ad tit. C. ff. de admi. tuto. l. 1. & sequentes. et ad tit. C. arbi. tuto.

1 c ¶ *Luego ante que otra cosa fagan.* Sed an possit tutor seu curator decernere administrationem pro iudicem: antequam inuentarium faciat Bart. dicit. quod non in. l. legitimos in fi. principij. ff. de legit. tuto. vbi dicit. quod sit et glos. ibi ponat decretũ pro primo tamen est dicitum, debet enim tutor prius facere inuentariũ, quum ei tutela administratio non redatur. allegat l. fina. in fin. C. arbit. tute. vel saltim dicit, quod debet fieri ipso actu: quo decretũ interponitur. vt in authen. vt hi qui obliga. se pethib habe. tei mino. §. fi. l. tamen tutores. C. de administra. tuto. dicu, quod tutores mox cũ fuerint ordinati faciant inuentarium. & vbi Salic. exponit quod intelligatur illud verbum ordinati. l. decreti hoc etiam videmus fieri in practicanam dicentium tuela, vel curatio aliter per iudicem, & possea fit inuentarium. & l. fi. C. arbit. tute. non obstat: quia non prohibet administrationem per iudicem verbaliter de re nisi sed ipsa tealis administratio prohibetur ante confectionem inuentarij.

2 d ¶ *Escrito de todos los bienes.* Concord. cum. d. l. tutores. C. de administr. tuto & cum l. fina. C. arbit. tute. & l. tutori qui repertorium. ff. de admi. tuto. & l. 1. ff. de offic. præfect. vrb. & debet fieri, quasi primũ tutori possit. vt supra dixi & habetur in. d. l. tutores. vbi glo. & docto. & non quod si tutor non faciat inuentarium per naturaliter cũ ponendus in vinculis secunda §. tutores. & ibi Barto. ff. de suspect. tuto. & si vnus ex pluribus tutoribus fecit inuentarium, an teneatur illud ostendere vel rominum rare alteri tutori. vide Bartol. quod non in. l. actus. ff. de administra. tuto. quæritur etiam Bal. in dicto §. solent. Quid si tutor non fecit inuentarium tempore quo in telam acceptauit, sed postea ex interuallo, an possit tei dehor opponi si vultagere vel administrare? & tenet quod non refert ens dispositionem Francisci de Sralli vide ibi per eum & per Salicet. in dicta lege. tutorei rolumna prima verficie quæro quarto. & vide etiam quod in hoc notant Barto. & Alberic in lege fina. C. de limen pupil præst. & Angelin dicto. § tutores vbi vide, an sufficiat iudici ostendere inuentarium, alias tre eo cum quo tutor litigat non exhibeatur.

3 e ¶ *Con otorgamiento del juez del logar.* Approbat opinionem glos. in. d. l. tutor qui repertorium. in princ. vbi Bar. col 2. versi. quæro vtrum. dicit quod quantum ad tutorem sufficit fieri extra iudicium: sed quantum ad hoc quod inuenta tum faciat fidem contra debitores, quorum nomina in inuentario scribantur, tequritur quod faciat coram iudice. l. chirographi. ff. de administra tuto & ita intelligesstam. l. parmaiũ. & aide quæ dixi in l. 99 tit. 8 partita.

4 f ¶ *Trasladados.* Adde dictam. l. tutores. C. de administra. tuto. vbi Salyce. columna 2. versi. 7 quæro declarat hoc, quod vt tutor gerere seu administrare possit, non requiritur ista descriptio instrumentorum, de verbo ad verbum in inuentario, sed sufficit, quasi summam & effectum illi tenenti ponat: sed quantum de hoc vt si perire instrumentum, possit probari per inuentarium, est necesse totum instrumentum in inuentario describi. & debent citari illi quibus præiudicari possit, & vt de per Bart. in dd. tutor qui repertorium. rolumna 3. vbi dicitur observari.

g ¶ *De las heredades.* Idem dic de nominibus debitorum instrumenta tamen per quæ probatur pupillum debitorem esse, non sunt ponenda, licet posset tutor si vellet. secundum Salyc. post Bart. in d. l. tutores. vbi Salyc. versi. quæro. 7

6 h ¶ *Toller.* Conf. cum d. fin. ad fin. C. arbitute. & d. l. 1. §. solent. & ibi Bal. de officio præfect. vrb.

7 i ¶ *Razon derechai.* Concor. cum. d. l. tutor qui repertorium. in princ. ff. de administ. tut. & vide ibi per Bar. col 2. versi. venio ad secundã pte.

8 k ¶ *Endereçar las cosas.* Vide legem. cõsilio. in princip. ff. de curatore tuto. & legã. qui tutores. C. de administra. tuto. & l. 1 tutoribus. in princ. ff. eo. & vi. lo. de Pla in. l. 1. C. de cõdit. in publi. lio. lib 10. & ibi etiam per eum, q̃ debet tutor reparare sata tecta. ne frumentũ pupilli pluuijs corrumpatur, & ibidem q̃ non excusatur, & si posset facere communi opinione reputatur fidelem, & diligentem

9 l ¶ *A buena fe.* Adde d. l. 1 tutoribus. in pri. ff. de administ. tuto. & quid si tutor patruus pupilli, qui cõnunem tutrim cũ tratre suo in. d. l. o auerat, altius eleuauit de bonis suis & pupilli motus quia vicinus intuidus sua tuitem illi opposita alti? eleuauerit an possit pupillus factus adultus, vel eius hæres tale impensa repetere? lo. Andr. in additio. ad Specu. titu. de iudic. §. 2. rol. 8 ad fi. additionis magnæ referens quæstionẽ piler, dicit, quod tutor qui bona fide opus in cho atũ à pan e pupilli perferit, non tenetur cũ pupilli honorem inuenire debuerit. argul. cũ plures. §. 2. ff. de administ. tuto. quod est notandũ. Aduerte etiam q̃ tutor vel curator non tenetur rõsetuare frumentum, vel inũ minoiij, in tempus carestiæ, sed potest vendere occurrenti & rõmuni pretio: neq; tenetur uitere in alũ locũ. l. fi. §. fi. & ibi Bar. C. de administr. tuto. qã Salice. ibi dicit et tenendum, & debet secũdum eũ tutor in rationibus suis ponere: ẽpus vẽditionis, alias in eius prariudiũ. iũ inspiecetur tẽpus, quo plum in illo mense vel anno valuit. Et an teneatur dare pecunia minoris ad lichũ quæstũ: vide Bar. & Paul in l. diu? Seuerum. ff. ad leg. falcid & vid. l. tutori q tepertorũ §. si post depositionem. ff. de administ. tuto. debet etiã tutor facere quidquid potest, ne pupillus incidat in pœnã contractus. vide Bal. in l. an ibi C. de in litem dand. tuto. & an teneatur tutor de fiũctibus percipiendis, & ita contra eum possit formar. libellus vide Bal. in l. fi fine § modestinus. ff. de administ. tuto. & an imputetur tutori damnũ cõtingens in replignoriata. vide. l. 1 tiũ. § iucius. ff. de administ. tuto & quam diligentiam teneatur præstare tutor. vide glossa in. l. pe. ff. de eo qui pro tuto. et ibi Nico. de Neapo.

¶ *Lex. XVI.*

Tutor faciat pupillum legere et scribere, deinde in artificio eo cognito imbuat, alimente q, eum facultatibus considerans. d. Habun origine à. l. cum plures. §. tutori. ff. de administra tuto.

m ¶ *Buenas maneras.* Cõcor. cũ. l. cũ plures § cũ tutor. ff. de admini. tuto.

n ¶ *Leer e escreuir.* Adde. l. qui filium. ff. vbi pupill. educar. debet, et eos

cit Lins alimentorum versi item ad instructionem & idem dict. l. q. fi. num. 1. loff quod mulieres olim addiscebant gramaticam. & vide quæ dicitur Alberi. vbi dicit se audisse dehita Accursij, quod legebat iura Bononiæ.

3 a ¶ *Aquel menester.* Vide in d. versi. item ad instructionem.

4 b ¶ *Catando.* Ad de l. ius alimentorum &. l. officio. ff. vbi pupill. educa. debe. & l. 3. §. tutor ff. de suspect. tuto. & C. de alimen. pupi. præstan. l. 1. & 2.

¶ *Ley. XVII.*

Ad tit. C. si vnus ex pluri. &. 3. l. 1.

Potest tutor agere & defendere nomine pupilli pet se si est pupillus minor septennio: si maior potest interesse præsente tutore & auctoritate. Si pupillo absente aliquo potest adesse tutor. Et si sunt plures tutores, quilibet potest agere & defendere insolidum. Item sententia contra tutorem lata mandatur executioni contra bona pupilli, non contra sua, item contra eum cum pupillo sine tutoris authoritate factus tenet in eius commodum: sed non in eius damnum & tutores dans authoritatem in talibus faciat persi, nõ per mandatum. el litem aliis nihil agit. h. d.

1 c ¶ *Demandar e defender.* Concor. cum. l. generaliter. & l. tutoris præceptum. ff. de adm. infist. tuto. & l. cum qui. C. de procura. & l. fi. in principio. C. de administra. tuto.

2 d ¶ *Cada vno dellos.* Concord. cum. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. tuto vel curat. & l. 1. §. 1. & l. decreto. § fina. ff. de adm. infist. tuto. Quid autem si omnes velint agere vel conuenir? glo. in. d. l. 1. dicit, quod possunt & debent admini. Sed certe ibi dicit quod agant omnes admiuntur vno & eodem libello, non diuersis: qua omnium interest ratione officij, & communis periculi: si vero conuenientur distinguit, aut pupillus est conuentus, & ii omnes volunt defendionem sustinere pro eo possunt. l. 1. §. sufficit ff. de admini. tuto. aut pupillus non conuenitur. sed tutor nomine pupilli, & tunc illo in uito alij non possunt defensionem sustinere possunt tamen assistere causæ: ne colludatur. vide ibi per eum qui respondet ad. l. in plures. ff. de exercito. Cyn. Ibi & Ang. & Bar. in. d. l. decreto. §. fina. volunt quod ad petitionem aduersariorum per d. l. ne in plures iudex eligat id onerosorem & falli possunt assistere, & quælibet practica videtur bona.

3 e ¶ *Mayor de siete anos.* Con. ord. cũ l. 1. §. sufficit ff. de admini. tuto. vbi vide per glos. & Bar. Quid autem si sit adultus? & tunc videtur notari differentia inter pupillum & adultum: vt in adulto sit in electione volentis cum conuenire, ratum conuenia ta adulti, vel curatores: sed ita videtur probari. quæ glo. secundum Iaco de Are & Albertum, ibi poterit procedere quando vnus nõ habet meliorem non dam facti, quæ aliquis sed in curator sciet veritatem melius nõ possit iudicare adultus? quo, & contrario, & sic to rasi practicarum tribus differentiam inter pupillum & adultum.

4 f ¶ *En los siete anos.* Concord. cum. l. 2. ff. de admini. tuto. & ff. de re iudic. l. 4. versi. tutor quoque. & l. 1. C. quando ex facto tutor.

5 g ¶ *Otorgamiento de su guardador.* Concord. cũ. l. obligationum. in principio. ff. de auto. tuto. & inst. eo. in principio. de cõfessione vero in causa ciuili vel criminali. vide l. certum. §. in pupillo ff. de confess. & in. l. clarũ C. de auto. præst. & in eum tutor si fuerit vinter autoratur. l. fi. de pup. pillum. ff. de auto. tuto. & vide. l. eũ qui. & ibi Bal. C. arbitr. tute. & ar cũ minor respondet de veritate exigatur tutoris autoritas, vel curatoris: vide Abb. in c. pen. colu. 4. de iuramen. calu. & Bal. in auth. sacramenta puberum. ad fi. d A tit. ff. co. C. si aduer. & instl. de vendi. & Bald. auto. tuto. in. l. 2. §. q obseruan. colu. 7. C. de iura. calu. & an debeat ista autoritas in teruenire in venditione rerum minoris, quæ fit per creditores. vide Bald. in. l. fina. C. si propter publ. pensita. vbi tenet quod non fit sic lum in causæ cognitione & venditione citandus est.

b ¶ *A pre del mo* 6 *go.* Cõcor. cum dict. l. obligat. & instit. de auto. tuto in princip. & sic claudicat hic contractus. Ad tit. de pred minor. C. & ff. de reb' ¶ *Non por mandadero nin por carta* Cantor. l. 4. nu. 5. part. 5. cũ. §. fi. inst. de autori. tuto. & l. 1. §. 8. ff. eod.

¶ *Ley. XVIII. Que los guardadores non deuen enagenar los bienes de los huerfanos.*

NOn deuen los guardadores dar, nin vender, nin enagenar ninguũa de las cosas del huerfano, q̃ sea rayz[k]. Fueras ende, si lo fiziere algũo por pagar las debdas[l] que ouiesse dexado el padre del pleytos cõtra el guardador, non deuen fazer entrega porende en los sus bienes[h]: mas en los del moço que touiesse en guarda. Otrosi dezimos que el moço non puede fazer pleyto nin postura cõ otro ninguno, en que obligue ninguna cosa de sus bienes, a menos de otorgamiento de su guardador[i], e si lo fiziere a daño de si, non deue valer. Pero si otro alguno fiziere pleyto cõ el, vendiendo le, o obligando le a alguna cosa, que fuesse a pro del moço[h], valdria el pleyto que desta guisa fuesse fecho. E el otorgamiento que el guardador fiziere en nome del en juyzio, o fuera de juyzio, deue lo fazer por si, e non por mandadero, nin por carta: ca si de otra guisa lo fiziesse non valdria.

i Ad tit. de reb' eorũ & in l. 4. nu. 5. part. 5.

vbi etiam probatur quod verbis debet autorare, quod intelligo vt per Bal. in. l. mandatum. colu. 1. C. mandata. in actionibus expressis: sed non tacitis. & vide per eundem Bal. in. l. quæsiuque. & in. l. cum non solum. § necessitate. col. pe. C. de bonis qua. libe. Et an possit interpo i exin teruallo? tex. q nõ sed statim dicit esse interponendam. l. obligationis tutor ff co. & ibi etiã q non per epist lã. & ibi vide Bar. & Bal in. l. 1. C. si seru. exiero. Et de prælatio, an possit tantum authoritatem interponere exin teruallo? vide per Abb. in. c. ed docen. colu. fi. de rescript. & vide quæ no. idem Abb. in. c. cum vos de his quæ fiunt a præla. sine consen. capi. Et quid de iussu consilio vel mandato consentiu & de re to iudicis, an interponãtur ex interuallo? Adde Bal. in. c. si quis nolet de feud. sine rui pa non amit. Et an dari consilium videatur interponere authoritatem suam. vide Abb. in cap. dilecti. de arbitrio. q. 3. & 4. & vide in sita materia notabiliter per Socin. 1. vol. consi. 15. & 16. vol consi. 87. col. 2. & 2. & consi. 153 in prin. in. 2. volu. & consi. 160. col. 5. & consi. 2. 4. volu. vbi multa notabilia in sita materia videbis.

¶ *Lex. XVIII.*

Non potest tutor rem pupilli immobilem nisi ex necessaria causa debiti paterni, vel dotis sit totis pupilli aut ad eius matrimonium copulandum alienare: & tunc facit cum iudeis decreto: et ea aliqualiter domum paternam aut aulim in distrahat nec seruos ab antiquo seruientes. hoc dicit.

k ¶ *Que sea rayz.* Vide. ff. de reb. eo. per totũ. & C. de præd. mino. per totũ. sic neque ius ad res immobile potest alienari sine decreto. vt in. l. si ad resoluendã & ibi Bal. C. de præd. mino. & l. & doct. in. l. 1. C. si aduer. trãsactio. & vide quod per illa. l. si ad res. fuerit dã. dicit lo. Andr. in additio. ad Spec. in tit. de pact. Et quid si cedatur actio compensandi rem immobilem, vel ad rem alternatiuã? vide per Bar. & Ang. in. l. si fic. §. si quis ita. in fi. ff. de leg. 1. q pendebit ex futuro euentu, de eo q solum debitor. Et quid si pupillus solum habeat possessionem? vide Nicolaũ de Neapo. in. l. magis puto. §. si pupillus. ff. de reb. eorum.

l ¶ *Las deldad.* Adde. l. 60 tit. 18. 3. par. & l. 4. tit. 5. 5. part. & quæ ibi scripsi.

De las her-

huerfano, o por casar alguna de las hermanas[a] del moço, o por casamiẽto del mismo[b], o por otra razõ derecha[c] q̃ lo ouiesse de fazer, nõ lo podrẽdo escusar[d] en ningũa manera. E aun estonce nõ lo puede fazer sin otorgamiẽto del judgador, e el juez lo deue otorgar, si entendiere que tal enagenamiẽto se faze por alguna de las razones sobredichas. Pero non deue cõsentir que la casa q̃ fue del padre, o del auuelo del huerfano en que el nascio[e], se enagene en ninguna manera podiendo lo escusar. Otrosi non deuen vender, nin enagenar los sieruos[f] que luengamente ouiessen estado en casa del padre, porque estos atales suelen ser prouechosos en la casa, e son sabidores delos bienes del finado, mas los otros que entendiesse que podrian ser dañosos, bien los puede vender, e el precio dellos deue lo meter en pro del huerfano.

¶ Ley. XIX. En que lugar deue ser criado el huerfano, e con quien.

Criarse deue el huerfano en aquel lugar e con aquellas personas que mando el padre[g] o el auuelo en su testamento. E si por auentura en el testamento de ninguno dellos non fuesse esto puesto, estonce el juez del lugar, deue catar con grand femencia e escoger algund ome bueno, que ame la persona del huerfano[h], e el prouecho del, e que sea atal, que muriendo el moço, non aya derecho de heredar lo suyo: pero si ouiesse

[a] ¶ *De las hermanas.* Concor. cum l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administra. tuto per quam hoc limitatur, vt intelligatur de sorore pupilli ex eodem patre nata, vbi gl. & Bart. o. ita tenet. tenet etiã Bal. in l. neq, mater. in 2. lectu. C. de iur. dot. vbi dicit q̃ soror sibi ad inuenient per matrem non tenetur dotare, adde etiam gl. & ibi Salic. in l. non omni. C. de administra. tuto. & bene facit. l. q filiũ, ff. vbi pupill. educa. deb. & glos. in. d. §. cũ tutor. & do ct. dicunt procedere qũ soror est inops & sic velle videntur q̃ si non sit soror ex eodem patre, licet sit soror ex parte matris & talis soror sit inops q̃ nõ teneatur frater illã dotare q̃d etiã clare firmat Azo. C. de administra. tutor in sum. col. 4. versi itẽ dotem. contra quod fortiter facit qa tenere tur tali sorori ad alimenta. l. tutor secundũ dignitatem. §. in soluendis. ff de admin. tuto. l. 1. circa prin. ff. de tute. & ratio. dist. glo. & Bart in. l. si quis à liberis. in prin. ff. de liber. agnos. Salice. in. l. 1. C. de alen liber. Ioan. de Imol. expresse loquens in sorore vterina in. l. 1 col 3. ff solu. matri. & confirmatur quia etiã frater naturalis inops alendus est a fratre. authẽtica. licet. C. de natura. liber. & valet argumentũ. si tenetur alimentare ergo & dotare, secundũ Iacob. de Are. Pet. & Cin. & Bal. in. d. l. neq, mater. alias, incipit mater. C. de iur. dot. vnde videretur q̃ teneatur eam dotare vsq̃ ad cõdignã quantitatem ex qua possit alimentari, quicquid enim ex causa præcipitur vel permittitur, siue ob causam, debet se eundum illam causam moderari. l. lucius. ff. de exercit. idẽ etiã q̃ mater quæ tenet ad alimenta filiæ teneatur illã dotare patre inopi existenti tenet Bart. post Cin. & tenet etiã Bald. in aut. resq. C. cõta de lega. vnde etiã sicut patet natura lis tenetur alere filiã inopem, ita tenetur eam dotare, & l. vxori. §. pater naturali. ff. de lega. 3. & debet intelligi in filia naturali quæ non est inops, vel q̃ ex honesto exercitio posset sibi dotẽ constituere, alias pater tenetur eam dotare, secundũ Bald in. d. l. mater. de quo vide quæ not. Bal. nouel. in tacta. de dote, fo. 11. col. 4. in 16 speciali. Io. de Imo. tamen in. l. 1. ff. solut. matri. col 3. dicit q̃ nõ videtur bona æquiparatio dotis ad alimenta cum facilius præstentur alimenta quæ minuta rum præstantur q̃ dos quæ in magna quantitate præstatur, & adducit de patre naturali qui licet teneatur alere filiã non tamẽ dotare, vt in. d. §. pater naturalis. & q̃ licet filius teneatur alere matrem & etiam sororem vterinã, vt in. d. l. si quis a liberis. tamen non teneatur dotare, vt in d. §. cum tutor. illam etiam æquiparationem dotis ad alimenta impugnat Alex in. d. l. 1. col. 6 ff. solut. matri. Ang. etiam in. l. 1. a filia in prin. ff. ad tribel. impugnat dictam æquiparationem, & dicit in terminis, & frater nõ tenet dotare sororẽ vterinã, licet inopẽ, & ista videtur magis cõsiscẽtia. saltẽ si fiat re respectu sororis vterinæ, prout latè tradit Iason. d. l. 1. col. 7. licẽt in matre & patre naturali. Alex. ibi dicat, q̃ toierabile putat, q̃ teneatur dotare dote, quæ ad alimenta sufficiat, & non vltra. lex illa participatum non se limitat ad sororem ex patre, sed indistinctè loquitur, vnde fortè sororẽ inopẽ licet vterinã, tamẽ frater per istam legem tenebitur dotare vsq̃ ad condignam quantitatẽ, ex qua possit alimentari, & ad. d. §. cum tutor. respondetur, q̃ limitetur in tali sorore inopi, vel q̃ intelligatur de dote, quæ excederet cõdignã quãtitatẽ, vsque ad alimẽta. & ista videtur opinẽ æqua & iuridica, propter auctoritatẽ Bar. & Bald. & sequacũ, qui vtuntur isto argu. de alimentis ad dotem non tũ caret scrupulo, ideo tu latius cogita, & si velis tenere hoc, fortè esset limitandum, vbi quando frater inuitus isto casu cogeretur ad dotandum sororem mortua sorore dos redeat ad fratrem, iuxta ea quæ not. Bal. in. l. eam quã, col. 10. C. de fideicom. & Bald. nouel. vbi supra, potest etiam responderi ad. d. §. cũ tutor, cũ dicit ex eodẽ patre natam, q̃ ideo ita posuit quia officium paternum, & non maternum est dotare filiam, l. qui liberos. ff. de ritu nupt. l. 8. tit. 11. 4. partit. vnde cũ dicit casus q̃ mater diues teneatur, vt supra dixi, idem esset dicendũ in fratre vterino. Et adde ad filiam. l. q̃ frater etiam clericus tenetur dotare sororẽ ex eodẽ patre natã, si ipsa non habet vade dotem, secundum Ant. & Abb. in capi peruenit. de at bit. vbi & plus vult Abbas, quod clericus cum buna conscientia potest dotare sororẽ, vel consanguineã inopẽ de redditibus beneficii, vt ecclesiæ. Ad tit. C. & ff. vbi pub. edu. deb. & C. de alimentis pup. præsta. vid. 3, in. l. 16.

[b] ¶ *Del mismo.* Concor. cum l. lex q̃ tutores C. de administra. tuto. cũ gl. ibi super verb. vt in dotem, & vide q̃d no. Bar. & Ioã de Imo. in. l. si ante nuptias. ff. solut. matri. & Bart. in. l. prædia. C. ã pigl. mino. & q̃ not Bald. in. l. 1 C. si aduerf. dot. & in. l. nulla C. de iur. dot. & Barto. in. l. si constante. in prin. col 13. ff. solu. matri

[c] ¶ *Derecha.* Casus alios ponit glo. in. l. ob æs. C. de præd. min. & alium casum, scilicet propter vtilitatem minoris posuit l. 4. titul. 5. part. 5. & ibi dicit alium casum ponit Bald. nouel. in tracta. de dote. fol. 23. col 3. in. 6. ul. special, quando scilicet minor alienaret ad redimendum a captiuitate personam coniunctam in esu authent. si captiui. & in corpore vnde sumitur. C de episc. & cleri. & l. 6. titu. 7. supra ead. pani. & adde alios casus per Azo. C. de administra tuto. in summa col. 5.

[d] ¶ *Escusar.* Debet ergo fieri causa cognita, vt in. l. magis puto §. nõ passim. ff. de reb. cre. & d. l. ob æs. C. eo. & tradit magistraliter Specu. titu. de emptio. & vendi. §. nunc dicendum restat. versi. hoc quoque.

[e] ¶ *Nascio.* Concor. l. cum. l. lex quæ tutores C. de administra. tuto.

[f] ¶ *Los sieruos.* Concor. d. cum. d. l. lex quæ tutores versi. ante omnia.

¶ *Ley. XIX.*

[a] Pupillus est alimentandus, vbi pater mandauit nutriendum, & si tacuit faciat eum iudex apud probum hominem ei abuntel ato non sue cessuruni nutrini, aut apud matrem dum casta sit, & non nupserit, sed si nupserit auferatur ei, quia non iamore matri præsumitur in mortem eius consentire, vt succedat ei. l. d.

[g] ¶ *El padre.* Non nunquam tamen a voluntate patris, recedit prætor. l. 1. in princip ff vbi pupi. educa. debe. l. quinius mutius. ff. de ann. leg. & vide quod not. Bald in. d. l. 1. C. de confirma. tuto.

[h] ¶ *Del huerfano.* Adde. l. fi. C. vbi pupil. educa. debe. & l. fi discepteratur. cod. vbi q̃ cauendum sit ne puella collocetur apud rum, cuius pudicitiæ insidietur. Et quæ ait Bald in. l. 1. ff. eodem si aliqua pupilla sit desponsata, & est apud sponsum, vtrum prætor debeat eam abibi facere educare? & respondet q̃ aut pupilla est minor septem annis, & tunc sponsalia nihil expectantur, si vero est maior septem annis & tunc aut est legitime tradita sponso per patrem vel legitimas personas, & tunc non debet auferri sponso. si autem non esset ei tradita per patrẽ vel alias legitimas personas, tunc non debet apud eum educari: præsertim si matrimonium non sit bene conueniens, & tandem concludit dicit, q̃ omnia ista remanent in pectore boni viri, hoc est, iudicis. & tradit etiam Alex consi. 161. super primo dubio. col. fin. 5 volu. & vide Chrysost. super Matth. homil. 4. dicentem, quod hunc morem tenebat antiquitas, quod desponsæ in sponsorum domibus habeantur. vide per Bart. in di puta sua. incipien. quæritur vtrum iudex.

[i] ¶ *De heredar.* Concordat eum dicta l. fina. & ff. eod. l. 1 & l. penulti sic etiam dicit Bald. in capitulo, primo, qualiter debet vassallus, iur. domi fidelita. quod non est licæ personæ successionem dominorum sperantes suspectæ sunt ne vitæ eius insidentur: quæ tamen suspicio purgatur per iuramentum, vt not. glos. ibi, nota tamen quod si ex aliis

[illegible] dionibus contrariis tollere ut ista suspicio, nesse iudex, de [illegible] nutrienda, quod enim, quæ usu provinus succedit fit, [illegible] in 2. volumin.

a ¶ *Padre.* Na [illegible] educatio pupillorum, magis quàm matri committenda est vt hic. & in l. 1. C. vbi pupil. educa. deb.

b ¶ *Que casare.* Adde. d. l. & tunc tam ipsa quam [illegible] repellitur ab educatione, quod Bald. in l. omnes. C. ad Tertull. intelligi. si apud magis idoneum pupillus possit alimentari, non aliàs: nam vbi pupill' educet in arbitrio iudicis est. & alleg. in authē. de nupt. §. eius quoq; principis colla. 4. & idem vult Albic. in. d. l. in fin. quæritur si mater suner ind. vit vitæ cum illi tamen cessat omnis suspicio, vt ga non est successura pupillo quia habet subsidium, & est honestæ vitæ & Virricus similiter quæ tunc aliquis possit penes matrē, in dubio tū suspecta est & repellitur.

c ¶ *Amar tanto.* Adde. 5. eod. l. 4. & quæ ibi dixi. & vide q̄ notabiliter dicit Bald. in l. 2. eod. fi. versicul. vltimo quæritur. C. de leg. & in l. 1. C. vbi pupill. educa. deb. & in l. pie cibus. col. 6. C. de impuber. & aliis subst. ibi & hoc verum nisi mater transeat ad secunda vota. nam tunc præsumitur ardere amore magis ad filium quam ad filios. C. de admini. tut. l. neque tutores.

¶ Ley. XX.

d ¶ *Delmoço.* Concord. l. secunda. ff. vbi pupi educa. deb. & C. de alimen. pupill. præstand. & modum patrimoni, spectare debet iudex: cum alimenta decernit & debet statuere tam moderatè, vt non vniuersum reditum patrimonii in alimenta decernat: sed semper ita fiat vt ex reditu aliquid superset. l. ius alimentorum. versicu. modum. ff. eod. Sed quid si pupillus habet ita modicum patrimonium, quod reditus non sufficiunt ad alimenta, nunquid poterit tutor ponere in annum ad proprietatem? Albic. in. d. l. ius alimentorum. dicit, quòd vidit multos & magnos viros sentire, quod non per illum versic. Sed quod potius tutor debet mittere pupillum ad mendicandum, ipse tamen vult contrarium, maxime vbi pupillus esset nobilis, licet pauper & dicit de hoc videri rex. expressium in. l. 3 in princ. ff. de cōsra. iudic. tute. vide ibi per cum.

e ¶ *Tolerva.* Concordat dicta. l. ius alimentorum. & vide quæ dixi in 2 glo. præcedenti.

f ¶ *Fazer.* Nota 3 benet. nam facit pro dictis Alberi. de quibus supra in glo. prima.

g ¶ *Razon.* Vel 4 alia. & idē crederem, si nulla cā adesset, sed ex iniusta non adiuit iudicē pro taxatiōe alimentorū & probari videtur in l. fina. C. de aliment. pupil. præstā. Adtit. C. qūtut vel cura. esse desi. & in fi. quibus mo. tut. fi. & l. 2. 3. sto titu.

¶ *Ley. XXI. Fasta quanto tiempo deue durar la guarda e el officio de los guardadores de los huerfanos, e como deuen dar cuenta de los bienes dellos.*

DVrar deue h el officio de los guardadores, fasta q̄ los huerfanos sean de edad de catorze años, si fuerenvarones. e si fueren mugeres, fasta que sean de doze. Otrosi se acaba tal guarda, como esta, por muerte, o por desterramiento i del guardador, o del huerfano. Esso mismo seria si tornasse en seruidumbre k, o cativassen a qual quier dellos. E aun dezimos q̄ si alguno fuesse dado por guardador a tiempo cierto, o so condicion, que se acaba tal guarda cumpliendose el tiempo: o saliesciendo la condicion. Otrosi dezimos q̄ se acabaria tal guarda como esta, si porsi passen al huerfano, o al guardador, seyēdo de aquellos guardadores q̄ son llamados legitimos l. E aū se acabaria quādo el guardador se escusasse de lo ser, por algūa razon derecha: o si le tirassen de la guarda por sospechoso. Pero en qualquier destas maneras sobre dichas que se acabe el oficio del guardador, tenudo es luego de dar buena cuenta m e verdadera de todos los bienes del huerfano, tābien mueble como rayz, e entregarlo todo a el mismo, e a su guardador, que es llamado curator. E para esto cumplir, es obligado tambien el guardador, como sus fiadores n, e sus herederos o, e todos sus bienes p al huerfano, e a sus herederos.

¶ *Ley finalis.* 2 Finitur tutela modo, & forma, & in casibus in hac lege expressis. hoc dicit.

h ¶ *Durar deue.* 2 Concord. insti. quib. mod. tute. fin. in prin. & suprà eodē l. 1. & vide. l. ita autem §. si tutor. & ibi Bart. ff. de administra. tuto. & de tutela regis: an finiatur pubertate? vide p Alberi. in rubric. C. qūtuto. vel cura. eff. desi. & quæ dixi in l. 3 tit. 15. 2. par.

i ¶ *Por muerte, o desterramiento.* 2 Concord. cum §. simili modo Inst. quib. modis tute. finit. & intelligo. de desterramento ex quo ciuitas amittitur, vtibi. & quid si tutor banniatur? vide Nicho. de Neapol in. l. si tutor. §. si tutor. ff. de tute. & ratio. distra. & vide l. in locum. & ibi Alber. C. qui p. t. tuto. vbi concludit, q̄ si ex banno ciuitatem amittat desinit esse tutor, vt in. §. sed & capitis inst. quib. mod. tute. finitur. quando autē ciuitas amittitur. vide in. §. minor. inst. de capit. diminu. & semper caute aduertas ad istas. ll. partiarum cum loquuntur per hoc verbum desterramiēto, vt nō seu p intelligas de q̄libet exilio a iudice posito.

k ¶ *En seruidumbre.* Prosequitur quæ habentur inst. quib. mod. tute. finit. & per Azo. C. quando tutor. vel cura. eff. desi. in summa. 3

l ¶ *Legitimos.* Vide. ff. de capit. diminu. l. tutelas. 4

m ¶ *Buena cuenta.* De hoc vide ff. de tute. & ratio. distra. & pro tū & C. arbitr. tute in summa per Azo. & si non reddit rationē, tenetur pœna, quasi falsi. l. 1. §. tutores. & ibi Bar. ff. de falsi. 5 6

n ¶ *Fiadores.* Vide ff. & C. de fideiusso. tuto. pertotum. 7

o ¶ *Herederos.* Vide. C. de hæredi. tut. [illegible] totū. & ff. de fideiuss. & hær. tu. 8

p ¶ *Sus bienes.* Nota singulariter, q etiā bona fideiussorū & hæredum tutoris, sunt tacitè obligata minori. Adde. l. fi. §. fi. in fi. & ibi not. Bal. C. de iudic. & ibi vide p Iaso. quinelligat etiā de rebus propriis hæredū licet nō bñ se fiemat: sed satis, pbat in ista. l. pritarū, quam tenemus.

a ¶ *Padre.* Nada educatio pupillorum, magis quàm matri committenda est vt hic. & in l. 1. C. vbi pupil. educa. deb.

b ¶ *Que casare.* Adde. d. l. & tunc tam ipsa quam vrica repellitur ab educatione, quod Bald. in. l. omnes. C. ad Tertull. intelligi. si apud magis idoneum pupillus possit alimentari, non aliàs: nam vbi pupill' educet in arbitrio iudicis est. & alleg. in authē. de nupt. §. eius quoq; principis colla. 4. & idem vult Albic. in. d. l. in fin. quæritur si mater suner ind. vit vitæ cum illi tamen cessat omnis suspicio, vt ga non est successura pupillo quia habet subsidium, & est honestæ vitæ & Virricus similiter quæ tunc aliquis possit penes matrē, in dubio tū suspecta est & repellitur.

c ¶ *Amar tanto.* Adde. 5. eod. l. 4. & quæ ibi dixi. & vide q̄ notabiliter dicit Bald. in l. 2. eod. fi. versicul. vltimo quæritur. C. de leg. & in l. 1. C. vbi pupill. educa. deb. & in l. pie cibus. col. 6. C. de impuber. & aliis subst. ibi & hoc verum nisi mater transeat ad secunda vota. nam tunc præsumitur ardere amore magis ad filium quam ad filios. C. de admini. tut. l. neque tutores.

¶ Ley. XX.

d ¶ *Delmoço.* Concord. l. secunda. ff. vbi pupi educa. deb. & C. de alimen. pupill. præstand. & modum patrimoni, spectare debet iudex: cum alimenta decernit & debet statuere tam moderatè, vt non vniuersum reditum patrimonii in alimenta decernat: sed semper ita fiat vt ex reditu aliquid superset. l. ius alimentorum. versicu. modum. ff. eod. Sed quid si pupillus habet ita modicum patrimonium, quod reditus non sufficiunt ad alimenta, nunquid poterit tutor ponere in annum ad proprietatem? Albic. in. d. l. ius alimentorum. dicit, quòd vidit multos & magnos viros sentire, quod non per illum versic. Sed quod potius tutor debet mittere pupillum ad mendicandum, ipse tamen vult contrarium, maxime vbi pupillus esset nobilis, licet pauper & dicit de hoc videri rex. expressium in. l. 3 in princ. ff. de cōsra. iudic. tute. vide ibi per cum.

e ¶ *Tolerva.* Concordat dicta. l. ius alimentorum. & vide quæ dixi in 2 glo. præcedenti.

f ¶ *Fazer.* Nota 3 benet. nam facit pro dictis Alberi. de quibus supra in glo. prima.

g ¶ *Razon.* Vel 4 alia. & idē crederem, si nulla cā adesset, sed ex iniusta non adiuit iudicē pro taxatiōe alimentorū & probari videtur in l. fina. C. de aliment. pupil. præstā. Adtit. C. qūtut vel cura. esse desi. & in fi. quibus mo. tut. fi. & l. 2. 3. sto titu.

¶ *Ley finalis.* 2 Finitur tutela modo, & forma, & in casibus in hac lege expressis. hoc dicit.

h ¶ *Durar deue.* 2 Concord. insti. quib. mod. tute. fin. in prin. & suprà eodē l. 1. & vide. l. ita autem §. si tutor. & ibi Bart. ff. de administra. tuto. & de tutela regis: an finiatur pubertate? vide p Alberi. in rubric. C. qūtuto. vel cura. eff. desi. & quæ dixi in l. 3 tit. 15. 2. par.

i ¶ *Por muerte, o desterramiento.* 2 Concord. cum §. simili modo Inst. quib. modis tute. finit. & intelligo. de desterramento ex quo ciuitas amittitur, vtibi. & quid si tutor banniatur? vide Nicho. de Neapol in. l. si tutor. §. si tutor. ff. de tute. & ratio. distra. & vide l. in locum. & ibi Alber. C. qui p. t. tuto. vbi concludit, q̄ si ex banno ciuitatem amittat desinit esse tutor, vt in. §. sed & capitis inst. quib. mod. tute. finitur. quando autē ciuitas amittitur. vide in. §. minor. inst. de capit. diminu. & semper caute aduertas ad istas. ll. partiarum cum loquuntur per hoc verbum desterramiēto, vt nō seu p intelligas de q̄libet exilio a iudice posito.

k ¶ *En seruidumbre.* Prosequitur quæ habentur inst. quib. mod. tute. finit. & per Azo. C. quando tutor. vel cura. eff. desi. in summa. 3

l ¶ *Legitimos.* Vide. ff. de capit. diminu. l. tutelas. 4

m ¶ *Buena cuenta.* De hoc vide ff. de tute. & ratio. distra. & pro tū & C. arbitr. tute in summa per Azo. & si non reddit rationē, tenetur pœna, quasi falsi. l. 1. §. tutores. & ibi Bar. ff. de falsi. 5 6

n ¶ *Fiadores.* Vide ff. & C. de fideiusso. tuto. pertotum. 7

o ¶ *Herederos.* Vide. C. de hæredi. tut. [illegible] totū. & ff. de fideiuss. & hær. tu. 8

p ¶ *Sus bienes.* Nota singulariter, q etiā bona fideiussorū & hæredum tutoris, sunt tacitè obligata minori. Adde. l. fi. §. fi. in fi. & ibi not. Bal. C. de iudic. & ibi vide p Iaso. quinelligat etiā de rebus propriis hæredū licet nō bñ se fiemat: sed satis, pbat in ista. l. pritarū, quam tenemus. 9

¶ Titulus Decimus septimus. De excusatio. tuto.

¶ Lex prima.

Excusatio est iustam causam quare non teneri subire onus tutelæ assignare sed minor viginti quinq; annis non teneur excusationem ponere quia si vellet, non admitteretur. ff. d.

1a ¶ *Tantos.* Sequtur dicta Azo. C. de excusat tuto in sum.

Titulo. XVII. Porque razones los q̃ son escogidos para guardadores de los huerfanos se puedẽ escusar que lo non sean.

2 b ¶ *Menor.* Vid. instit. eo. §. uniores autem.

¶ *Lex. II.*

In hac l. ponunt casus, i quibus tutor pōt excusari a tutela quos latè hic vide ff. d.

Adhit. C. ff. & instit. de excus. tut. & 5. l. 14. ad fin. c & C. qui nume. lib. se excusi. libro. 10.

¶ *Se pueden escusar.* Et quan do vocat ad ista munera, debet vti remedio excusationis non appellationis. l. 1. §. 1. ff. quãdo appella. fit. & ibi Barto. & quid si per mahiam sine iusta causa se excuset an teneatur ad dãnũ interim contingens vi de lo de Plat. in rubr. C. de excusa. munc. libr. 10 dicentẽ, q̃ ficd. imperatores. §. 1. ff. de appellat. l. 1. 1. & 2. C. si ex fa. allega. tuto. ex cus. fit. & licet veram excusationẽ quis habeat, si tamen veritatem in dicio adfecto excusatus fuerit tunc, ppter vitium pronuntiationis vacationẽ nõ habebit. l. qui testõ ff. de excusa. tuto. & Ioã de Pla. vbi supra.

2 d ¶ *Cinco fijos.* Cõcord. institu. de excusa. tuto in princip. & l. 1. §. remittit. ff. eodem. & aduerte q̃ numerus quin que liberorum excusat à muneribus personalibus, & numerus. 12. & 16. excusat etiam a realibus. vt in. l. si quis decurio. vbi glo. & Io. de Pla. C. de decurio. lib. 10. l. semper. §. demonstratur. & ibi Barto. ff. de iur. immu. quidam tamen quos refert Ioan. And. in regu. decet in mercatoribus, tenuerunt q̃ in denum excusetur qui a muneribus patrimonialibus, quando habet numerum 16. liberorũ per text. in d. §. demonstratur. & facit. l. neq;. C. de muner. patrimo. lib. 10. nisi esset decurio, quo casu sufficeret numer. 12. liberorum. & ita loquitur. d. l. si quis decurio & istam opinio videtur sequi glo. in. l. 2. C. qui nume. libero. libr. 10. & firmat Bald. in d. l. si quis decurio dicens hanc esse veritatẽ sed opi. glossam. d. l. si quis decurio. plerique docto. tenerum, vt refert Alex. in add. ad Bart. in d. §. demonstratur. & contra. 3. vol. 5. & tenet senti, nam talis excusatus a collectis, secundũ Barto. in §. demonstratur. & ista opinio tanq̃ benignior videtur sequenda, secundũ Ange. institu. de excusa. tuto in princ. col. 1. vbi dicit q̃ vidit de facto in pronuntian.

Ascendiendo a naturales, e legitimos biuos. Pero si alguno ouiesse perdido de los cinco fijos, vno o mas é batalla[e], en seruicio de dios e del rey, bien puede ser contado entre los biuos, e escusarse el padre por esta razon de ser guardador. Otrosi se pueden escusar, que nõ seã guardadores, todos aquellos que han de recabdar las rentas del Rey[f], e los que son sus mensaseros[g], e los que han de judgar[h], e cumplir la justicia por obra. Pero si alguno destos ouiesse recebido en guarda algun huerfano, ante que le ouiessen dado aq̃l officio non se podria despues escusar[i] por esta razõ, que lo nõ ouiesse en guarda. Otrosi dezimos, que si algun guardador[k] de huerfanos, ouiesse de yr en seruicio del Rey por su mandado, a alguna parte que fuesse muy lueñe o fuesse alla por seruicio, o por pro comunal de la tierra en que biue, este a tal deuen le atender fasta que venga. Pero deue dexar los moços e sus bienes en guarda e en recabdo de tal ome, que piense bien dellos, de mientra que el tornare. E quãdo vniere, deue cobrar e auer los huerfanos en su guarda, bien assi como los tenia en ante. E aun dezimos, que desde aquella sazõ q̃ viniere fasta vn año[l], non le deuen dar otro huerfano nueua mẽte en guarda. Fuera ende, si plugiere a el mesmo de lo recebir. Otrosi dezimos, q̃ si acaesciesse algun pleyto granado[m] de nueuo, entre el guardador e el huerfano sobre toda la heredad del moço, o sobre alguna partida grande della, q̃ por tal razon como esta, bien se puede escusar el guardador, que non aya en guarda el huerfano. E aun dezimos, q̃ auiendo algun o metres guardas[n] de huerfanos, si acaesciesse q̃ le quieran dar otro en guarda, bien se puede escusar, por tal razõ como esta, q̃ non reciba la quarta guarda. Otrosi, el que fuesse tan pobre que non ouiesse al porque guarescer, si non por

Seusan se los omes que son dados por guardadores de los huerfanos e de sus bienes, ponien do razones ciertas ante ie guisadas porq̃ muestran que non se han de trabajar de la guarda dellos. On de pues que en el titulo ante deste fablamos, de como tales guardadores como estos, deuẽ ser escogidos. Queremos aqui contar las razones, porque se puedẽ escusar de tal guarda, quãdo nõ la quieren fazer, o nõ pueden. E diremos, que cosa es tal escusa como esta. E que razones son aquellas, porque pueden esto fazer. E ante quien. E en que manera. E fasta quanto tiempo, puede aquel que es escogido por guardador, poner tal escusa como esta.

¶ *Ley. I. Qual cosa es escusança.*

Seusança tanto es como mostrar alguna razõ derecha en juyzio, porque aquel, que es dado por guardador de algũ huerfano, non es tenudo de recebir en guarda a el ni a sus bienes. Pero non ha porque mostrar escusança ninguna, el que es dado por guardador de huerfano, seyẽdo el menor[b] de veynte e cinco años, porque estos a tales non lo pueden ser maguer quieran.

Ley. II. Que razones son aquellas porque se puede escusar el que es guardador de algũ huerfano que lo non sea.

Razones ciertas son porq̃ los omes se pueden escusar[c], que non sean guardadores de huerfanos. La primera es, quãdo aquel que es dado por guardador ha cinco fijos[d]

3 ¶ *En batalla* Concor. l. bello amissi. ff. eodem. & instit. eo. in princ. & §. fi. minor. in sh. de adopt.

4 ¶ *Del Rey.* Concordat instituta eodem. in §. primo. vbi Ange. Aretin. dicit procedere tam in administrantibus res fiscales. q̃ res patrimoniales principis. l. administrãtes. in principio. ff. eodẽ. l. bene a zenone. C. de quadr. prescrip.

5 ¶ *Mensageros.* Concord. institu. eodem. §. item hi qui.

6 ¶ *Judgar.* Concordat institu. eodem. §. & qui potest latem.

7 ¶ *Escusar.* Vide in dict. §. §. & huita. vt in l. insperatos. in principio ff. eodem.

8 ¶ *Guardador.* Adde dict. §. item hi qui rei publicæ.

9 ¶ *Vn año.* Vide in dicto. §. & in l. non solum. in principio. & ibi Nico. de Neapo. ff. eodem.

10 m ¶ *Granado.* Concordat instituta eo. §. item propter litem. & l. propter litem. ff. eodem.

11 n ¶ *Tres guardas.* Concord. instituta eod. §. item tria. & ff. eod. tria. & l. si duas. & l. si quis. in princip. non tamen prestarent vacationem ab aliis muneribus publicis authoritate, & vtilitate. l. 2. & ibi vide Ioan. de Plat. C. de excusa. munc. l. 10.

12 a ¶ *Manos.* Concord instit. eod §. sed & propter paupertatem, & ibi glo à prælatuta tamen non excusar paupertas vid. glo 10. c. 12. q. 3.

13 b ¶ *Enfermo.* Concor. instit. eod. §. item propter aduersam valetudinem, si autem superueniat morbus post susceptam tutelam, vide. ff. eod l. post susceptam, & vide in materia Ioan. de Plat. in. l. a munerib us C. de decurio. li. 10. & i. l. pod agrę. C. q. mor. se excus. eo. li. & vide. l. nõ solum. §. si quis ita ægrotus. ff. de excusa. tutor. l. 1. C. qui morb. se excusant.

Addit. C. qui morbo se excus.

14 c ¶ *Escreuir.* Concord. instit. eo. §. similiter. & vide Ioannem de Pla. in. l. ex pertes. C. de decurio. lib. 10. & l. athletæ. §. ff. eo.

15 d ¶ *Enemistad capital.* Concord. in institu. eo. §. item propter inimicitias, & l. athletę. §. dat remissionem, ff. eod.

16 e ¶ *Es dicha.* Declaratur hic q̃ sit capitalis inimicitia, & approbat dictum glossi. in. d §. itẽ propter inimicitias, & vide Bart. in. l. 3 §. si ff. de admin. lega.

17 f ¶ *Assechado.* Nam inimicitia probat ex offensione & etiam ex nisu offensionis putà ex insidiis, ineu probatur si quis fecit parentelã vel cõfœderationem cum inimico coniunctinãq; & confœderati præsumuntur eiusdem inteniones. vide per Bald. in l. liberi. C. de inofficio testa.

18 g ¶ *Conocidamente.* Ex inimicitia probabili, vt dixit, quæ nõ oritur nisi ex probabili causa seu rationabili & ideo in dispositione. l. non atten dit inimicitia, nisi ex capitalibus vel ex magnis causis orta. vide per Bald. in. l. hæreditas. co. 1 C. de his quib. vt indign. & probata causa inimicitiæ probatur inimicitia. Bald. in. l. nostram. in fi. C. de testa & dicitur inimicus, qui etiam speratur inimicus ex euidentibus coniecturis, & apparatibus. Bald. in c. in prime. col. 5 qui b. mod. feud. amitta. & vide quæ not. Bal. de pace const. in parte ad indignationem.

19 h ¶ *Techa paz.* Pręsumitur enim inimicitia durare, nisi contra probetur vt hic & in l. in præsens. vbi Bald. C. famil. hercis. vide Soci consi. 37. col. 3. nu. 4. vol. 1. & quid sit conciliatio sit de recenti? vide per Feli. in capit. cum oporteat. de accusatio. col 4.

20 i ¶ *Deseruidumbre.* Concor. instit. eo. §. item is qui cum glo. ibi.

21 k ¶ *De setenta años.* Concord instit. eod. §. item maior. & quid in muneribus aliis aut tutelis, vel in honoribus, vide Ioan. de Plat. in. l. si vltra. C. de decurio. lib. 10.

22 l ¶ *Menor de veynte e cinco.* Vide supra eodem. l. prima.

¶ *Ley. III.*

lauor de sus manos [a] bien se puede escusar que nõ sea guardador de huerfano. Otrosi se podria escusar, que non fuesse guardador, el que fuesse enfermo [b] de tal enfermedad de que nunca pudiesse guarescer. E aun el que nõ supiesse leer, nin escreuir [c], si fuesse tan simple o tan nesciõ, q̃ non se atreuisse a fazer la guarda con recabdo. E aun se podria escusar de la guarda del huerfano, el q̃ ouiesse auido grand enemistad capital [d] con el padre de aquel que le quisiessen dar en guarda. E capital enemistad es dicha [e], quãdo aquel q̃ es dado por guardador del huerfano, acuso el padre del, d̃ cosas que si le fuessen prouadas, que le deuian matar por ende, o ser mal enfamado, o si le ouiesse assechado [f] en otra manera por lo matar: o si ouiesse seydo su enemigo conoscidamẽte [g], e non fuesse despues fecha paz [h] ẽtre ellos. E escusar se podria otro si de la guarda, aquel a quẽ ouiesse mouido pleyto de seruidũbre [i] el padre del huerfano, o el al otro. E otrosi el que fuesse mayor de setenta años [k], o menor de veynte e cinco [l].

Ley. III. Como los caualleros o los maestros de las sciencias se puedẽ escusar que nõ sean guardadores de otro.

Qualquier que estouiesse en corte del Rey o en otro lugar señalado por mandado del: o por pro comunal de la tierra, bien se puede escusar [m], que non tome guarda de huerfano, por razon de aquel seruicio que faze. Otrosi el que fuesse maestro de gramatica [n], o de rhetorica, o de dialectica: o de fisica [o], mostrãdo su sciẽcia a los escolares, e obrando por ella [p] en su tierra: o en otro logar, por mandado del Rey, [q] bien se puede escusar qualquier dellos, q̃ non sea guardador del huerfano. Esso mismo seria de los maestros de las leyes [r] que siruẽ a los Reyes, biuiẽdo con ellos por sus juezes, o por sus consejeros. E a vn dezimos, que los filosophos [s] muestran el saber de las naturas, se pueden escusar que non sean guardadores de huerfanos contra su plazer. Otrosi dezimos, que el que fuesse dado por guardador al moço menor de catorze años, desque le aya guardado, fasta que sea de esta edad, bien se puede escusar, que lo non aya en su cura [t] dende en adelante, si non quisiere. E sobre todo dezimos que el marido [v] non deue ser dado por guardador de los bienes de su muger que fuesse menor de edad, porque sospechamos que la muger por amor que haa a su marido, non le demandaria emienda del daño, o del menoscabo que fiziesse en ellos, e que gelo perdonaria todo de ligero. E porende deue pedir el marido al juez, que de a los bienes della * otro guardador, que sea sin sospecha.

m ¶ *Escusar.* Imõ neq; volens admittitur. C. qui dar. tuto pos. l. militem. & supra tit. proxi. l. 14. &. §. item & in mil te. in tiu eo.

n ¶ *De grammatica.* Concor. instit. eo. §. item romæ. & l. si dnas. §. grammatici, ff. eo

o ¶ *Fisica.* De medicis dicit q̃ circumforanei atq; appellabant q̃ circuibãt ciuitatẽ sanando ægros, vt in d. §. grãmatici vbi glo & q̃ ẽt vocantur pata bolaniqa multas habẽt parabolas, & appellatione mediorum nõ continentur, qui faciunt incantationes, vel exorcizant, nam non sunt medicinæ generis ista, secundum Bald. in. l. 1. C. manda.

p ¶ *Perella.* l. sed & reprobari. §. amplius. ff. eod.

q ¶ *Mandado del Rey.* Hoc dicit quia extra patriam suam isti nõ habent excusationẽ, limita ergo istã. l. nisi alibi doceant, vel placeant ex mãdato regis, qa tunc idẽ est ac si in patria limita etiam in valde disciplinaris; nã licet quis ibi debet immunitate gaudere, vbi facit vtilitatẽ, fallit tamen in his q̃ sunt scientiæ eminentioris qa vbicũq; isti legant honorant patriã suã, & sunt decus & splẽdor patriæ, vt in d. §. amplius. & ibi Bald post Iaco. de Are. Item qui legerint in ciuitatibus habentibus priuilegium studii, gaudeant hac immunitate, licet extra patriam legãt ex quo ibi ex concessione regis docẽt, & haberetur perinde ac si Romæ, seu in cõmuni patria docerẽt, vt in d §. item Romæ. & ibi per Ange. Areti. & per Alben. in d. l. sed & reprobari §. de philosophis.

r ¶ *Maestros de las leyes.* Concord. cum l. iurisperitos. ff. eo. & cũ. l. sed & reprobari. §. legũ doctores ff. eo. & aduertre, quia in hoc deterioris conditionis esse videntur doctores legum, q̃ grammatici, & alii de quibus supra sed in multis alijs sunt priuilegiati de quibus in. l. 8. titu. fiua. 2. pain. & tradit Areti. in d. § item Romæ.

s ¶ *Filosophos.* Adde. l. sed & reprobari. § 1 ff. eod.

t ¶ *En su cura.* Concord. in instit. eod in §. qui tutelam.

v ¶ *El marido.* Concord. in institu. eodem. in. §. item rescripserunt. & C. qui dar. tuto. pos. l. maritus. & vide glo in. c. adam. 33 q. 5.

x ¶ *Que de alos bienes della.* Adde. l amplissimi & l. licet. C. de excusatio. tuto. & ex isto verbo & superiori patet quod non prohibet hæc lex, maritum dari curatorem ad litem. vide Barto. in. l. si quis cum procuratorio. §. fina ff. de procurato. & Bald. in. l. prima. in fine ff. de excusatio. tuto. vbi dicit, ita in practica seruan, ex ratione tamen hic posita, porq̃ sospechamos, &c. forte posset dici, q̃ si lis ad quã daretur curator, esset magni præiudicii, idem dici debeat q̃ de curatore bonorum, prout etiam voluit Salice. in. d. l. maritus.

Addit. C. qui morbo se excus.

¶ *Ley. III.*

Auallero que estouiesse en corte del Rey o en otro lugar señalado por mandado del: o por pro comunal de la tierra, bien se puede

23 m In hac, vt vides, ponuntur & adduntur alij casus vltra eos, qui continentur in. l. proxima. Habuit ortum ista. l. a. l. sed & milites. ff. de excusatio. tuto. l. d.

¶ *Lex finalis.*

Excusatio debet fieri per tutorem coram iudice intra quinquaginta dies a tempore quo fuerit tutorem datus numerandos, in est infra centesimum lapidem vel milliarium, alias habet pro quolibet vicesimo milliario vnam diem, & insuper triginta dies: & iudex a die a quo incipiunt iusti dies currere vsq; ad quatuor menses hanc causam diffiniat: & si tutorem graues, legitimam excusationem non admittẽs, potest tutor appellare.

¶ *Ley. IIII. Ante quien, e en que manera, e fasta quãto tiempo puede aquel que es escogido por guardador poner escusa que lo non sea.*

EL que se quiere escusar, q̃ nõ sea guardador de huerfanos, deue mostrar delante del juez la escusacion que ouiesse, fasta cinco tadias [a], e deuen se començar a contar, desde el dia que el supo [b] primeramente que era dado por guardador. E esto se entiende, si es en el lugar aquel que es dado por guardador, o si es en otro lugar, que non sea mas lueñe de cient millas [c]. Ca si mas lueñe fuesse, deue auer estonce por cada veynte millas [d] vn dia, e treynta dias de mas, a q̃ venga mostrar su escusaciõ. E el juez ante quiẽ ouiere a ser mostrada tal escusa, deue fazer, que desde el dia que se començaron a cõtar los dias sobredichos, fasta cũplimiẽto de q̃tro meses [e], sea librado el pleyto, si deue valer, o non la escusacion. E si aquel q̃ es dado por guardador, mostrare escusa derecha, e nõ gela quiere caber el judgador ante quien la mostrare, si se sintiere agrauiado de la sentencia que diere puede se alçar della [f].

a ¶ *Cinctãta dies.* Concor. in sli. eod. §. qui em excusare se volunt. & l. scire oportet. §. 1. & 2. ff. eod. & rel. l. excusatio, si tutor vel curator administret vel patiatur se confirmari. l. Caius, & ibi Nicol de Neapolit. ff eodem. & gloss. in. d. l. scire oportet. §. fin. & l. minores. C. si ex fals. alleg. vbi vide glo.

b ¶ *Il supo.* Concord. C eod. l. quinquaginta & iuribus, de quibus supra.

c ¶ *Cient millas.* Tria milliaria faciunt leucã. l. 15. titul 26. 2. partita. & quæ ibi dixi.

d ¶ *Veynte millas.* Adde. l. primã in princi. ff. si quis caut.

e ¶ *Quatro meses.* Vide l. l. quinquaginta. ff. eodem.

f ¶ *Alçar della.* Add d. l. quinquaginta. C. eodem.

¶ *Titulus. xviij. de suspect. tuto.*

Lex. I.

Suspectus dicit de cuius dilapidatione aut mala morum instructione pupillorum timenda, rationabiliter suspicatur, & ob hoc remouetur a tutela, licet adhuc non sit suspectus. Ob paupertatem autem non remouebitur bonus homo non gerens, Item remouetur qui alterius tutelam male gessit, vel si est inimicus pupilli vel cõsanguineorum eius, vel in iudicio dixit pro alimentis pupilli nõ habere, & contrarium reperitur aut si inuentarii non fecit, vel pupillum in lite non defendit aut latitauit, cum se tutorem sciuit. h. d.

g ¶ *Sospechoso.* Concord. in sli. eod. §. si & ff. eod. l. suspectum.

h ¶ *Fuesse rico.* Concord. in sli. eo §. suspectus est autem.

i ¶ *Darsiador.* Quia fauit dato proximum malo eum tutorem non mutat. l. quia satisdatio. ff eodem. & iubet etiam ista lex.

k ¶ *Cazar-o.* Adde in instituta eodem. §. sina. & d. si creditores. ff. de priui i. g. credito.

dellos. Onde pues q̃ en el titulo ante deste, mostramos las razones, por q̃ ellos mismos se puedẽ escusar, de nõ ser guardadores, quando nõ quieren, o non puedẽ trabajarse dello. Queremos aqui dezir, de aquellas por q̃ deuen ser tollidos de la guarda, maguer se quierã ellos trabajar della. E diremos quien son aquellos que pueden esto razonar. E en que manera deuen esto fazer. E ante quiẽ. E que pena mereseen, si fallaren que algũ menoscabo les fizieron.

¶ *Ley. I. Por quales razones pueden ser tollidos los guardadores de la guarda.*

AQuel guardador puede ser llamado sospechoso [g], que es de tales maneras, q̃ puedẽ sospechar cõtra el, q̃ desgastara los bienes del huerfano, o que le mostrara malas costumbres. E maguer este tal fuesse rico [h], e quisiesse dar fiador [i] de guardar e afinar los bienes del moço, por todo esso non le deuen dexar en su guarda, porque tal fiadura nõ le toldria al guardador el mal entendimiento, o la mala voluntad que ouiesse en gastar lo del huerfano. E aũ dezimos que si el guardador fuere pobre, e de buenas maneras [k], non deuen porende sacar de su poder al huerfano, e dar otros en su lugar. E las otras razones por que puedẽ toller a los guardadores los huerfanos, o dar otros en su lugar son estas, assi como si alguno ouiesse seydo guardador de otro huerfano, e ouiesse procurado mal [l] los bienes del. O le ouiesse mostrado malas maneras. O si despues que ouiesse en guarda al moço, fuesse fallado q̃ era su enemigo [m], o de sus parientes [n]. O si dixesse [o] delãte del juez, que non tenia que dar a comer al moço, e fallassen que dize mentira [p]. O si nõ fiziesse escrito de los bienes del huerfano, a que llaman inuentario, segund de

Titulo. XVIII. De las razones porque deuen ser sacados los huerfanos e sus bienes de mano de sus guardadores por razõ de sospecha que ayan contra ellos.

SOspechas grãdes nascẽ cõtra los omes que tienen los huerfanos, e sus bienes en guarda, de manera que los parientes e los otros que aman la pro de los menores, recelando se que non les vẽga daño de aquellos, q̃ los deuen guardar, se han a mouer, para mostrar razones, porque deuẽ los huerfanos ser sacados de poder

C de excusatio. tuto. Bartol. tamen ibi dicit hoc relinquendum arbitrio iudicis. vt vides ista lex indifferẽtẽ loquens, videtur approbare opinionem Dini. non tamen displicet arbitrium iudicis in hac re versari prout Bart. dicit.

l ¶ *Pouradamal.* Adde. C. qui pro quo malefac. institu. de ciat, qui semel suspectus, male fecit in tutorio, secus si sit diffinitus secundũ Bart quem vide in l. secunda in fine ff de senato. Bald. in capitulo. colum. 2. de feu. dat. in vi. leg commis. & vide q̃ not. Bald. in. l. nõ ignorabit. C. de ex. liberis. & de officiali semel remoto propter delictum vide in l. si aliquid. C. de suspectis. & Archa. libr 10. & ibi Ioan. de Plat. item & per cõtrarium pro bono semper præsumitur bene l. q̃ si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædilit. edi. Bald. in. l. prima. circa fin. C. loca capit. mandata. de præsumptio.

m ¶ *Su enemigo.* Adde. l. 1. §. si tutor iniuriæ. ff. eodem.

n ¶ *Sus parientes.* in. d. §. si tutor dicit parentibus eius. ex quo verbo. gl. ibi dicit secus esse si esset inimicus fratris vel aliorũ trãsuersalium. quamtamen gloss. reprobant ibi Dini. & Albene. per text in l. humanitatis

o ¶ *Si dixesse.* Idem si sui copiam non faciat, vt alimenta pupillo decernantur. instituta eod. §. si quis tutor. & l. tertia. §. tutor qui ad alimenta. ff. eodem.

p ¶ *Mentira.* Vide in. d. §. tutor qui ad alimenta.

suso diximos[a]. O si nõ la amparasse[b] a el a sus bienes en suyzio, o fuera de suyzio. O si se escondiesse[c], e non quisiesse parescer: quando supiesse que le auia dado por guardador del huerfano.

Ley. II. Quien son aquellos que pueden razonar contra el guardador para dar le por sospechoso, e en q̃ manera lo deuen fazer e ante quien.

ACusar puede al guardador por sospechoso cada vno del pueblo[d]. E señaladamente[e], es tenuda de lo fazer la madre del huerfano, o su auuela, o su hermana, o su ama que lo crio: o otra persona qualquier tãbiẽ muger como varon, q̃ se mueua a fazer lo por razõ de piedad. Pero el moço q̃ fuere menor de catorze años[f], nõ podria acusar a su guardador por sospechoso: mas si fuesse mayor poderlo ya fazer cõ consejo de sus parẽtes. E cada vno destos sobredichos puede acusar por sospechoso, tãbien al guardador q̃ fuesse dado al q̃ fuesse aũ el vientre[g] de la madre: como al q̃ fuesse ya nascido, quier fuesse[h] establescido por guardador en testamẽto: o por razõ de parẽtesco: a quien dize legitimo, o fuesse dado por otorgamiento del juez del lugar. E la acusaciõ[i] de los guardadores q̃ se faze por razon de sospecha, deue ser fecha, delãte del judgador[k], mayor del lugar. do ha el moço sus bienes, estãdo delante aquel cõtra quien es dada la acusacion de la sospecha.

Ley. III. Como el judgador de su officio puede remouer al guardador de la guarda del huerfano, quando entendiere que es daño so.

EL judgador de su officio puede remouer al guardador de la guarda, maguer non le acuse ninguno, si viere, o entendiere q̃ faze mal la faziẽda del huerfano, en qual manera quier q̃ lo vea, o lo entienda. Otrosi dezimos, que luego quel guardador es acusado[n], por sospechoso, e el pleyto de la acusaciõ es comẽçado por demãda[o], e por respuesta, deue el juez dar a otro o me bueno en fieldad, la guarda del moço e de sus bienes, fasta quel pleyto sea acabado.

Ley. IIII. Que penas merescen los guardadores de los huerfanos, si fallaren que fizieran algun menoscabo en los bienes dellos.

TOllido seyendo el guardador del huerfano de la guarda del huerfano por sospechoso, por algun engaño[p], q̃ le ouiesse fecho en sus bienes: dezimos, que finca enfamado porẽde por siempre, e deue pechar el daño que fizo al huerfano, segund aluedrio del judga-

a ¶ *Diximos.* Supra titu. 15 Leg. ead. parte.

b ¶ *Amparasse.* Concord. l. 1 in prin. C. de administ. tuto. & an ex hoc solutre queant tutores nuno processu, vid. Bar. in. l cũ quereres. C de procura. q̃ sic & eandem at Bar. in. l. impuberibus §. fi. ff de suspect. tuto. & tutor qui no vult accusare offensores minoris remouei, vt suspectus l. fenat. & loi not. Bald. C q accuse. nõ pol.

c ¶ *Se escondiesse.* Concord. cum l impuberibus § fi. ff eo. Adde etiam assi cantum. in. d. l. 3. §. teuetur. & aliam in. § tutores. ff eod & in 6 istutor.

¶ *Lex. II.*

Tutoris suspecti accusatio cõpetit cuilibet de populo: sed magis incumbit matri, auiæ & lorori vel matrici pupilli, aut alicui consanguineo, sexus qui ratione pietatis monetur: impubes tũ ipse non potest accusare: sed factus adultus potest eum consilio cõsanguineorum, fiue tutor sit testamentarius legitimus: vel datiuus: & fiet litis accusatio coram iudice matoris loci, vbi pupillus habet bona sua, & si tutore accusato pu, sente h. d.

d ¶ *Del pueblo.* Concord. l. 1. §. consequens. ff. eod. & inst. eo. §. consequẽs & l. pietatis. Cæcil.

e ¶ *Señaladamente.* In. d. l. 1. §. consequens dicitur immo & mulieres admittuntur sed hæ solæ ratione pietatis, &c.

f ¶ *Menor de catorze años.* Adde inst. eo. §. 1 impuberes. & ff. eod. l impubes eius. in prin.

g ¶ *Vientre.* Adde l. 3 § sed & si qui curam ventris. ff eo. & vid. ibi in. §. non tantum de furiosis, & prodigis.

h ¶ *Quier fuere.* Omnes equidem tutores possunt fieri suspecti, vt hic & insti. eo. §. nunc videamus & l. 1. §. ostendimus ff. eod

i ¶ *La acusacion.* Et aduerte, q̃ in accusatione suspecti tutoris, nõ est necessarius libellum ponere causam Bar. in. l hæ cum. in prin. ff. eo. qũ dolus nõ sufficiat. & an possit hen accusatio de suspecto per procuratorem vide Nico. de Neapo. in l plane. ff. de excusa. tuto. vbi tefeit Raine. tenui sequitur text. tũ vide fe velle, q̃ sic in non solum. §. fin. secundum lit. cũ accusabit & Ange. ibi dicit ipso posse fieri, si cuiliter agat ad remouendum licet non verò si tiin malitet agat. vide ibi per docto. & an possit tutor accusare de suspecto antequ igetat? vid. l hæ enim. §. fi. ff. eod. & Bal. in. l. 1. § solent. ff. de offic. præfect. vrb.

k ¶ *Del judgador mayor.* Adde insti eo. §. 1 sed an debet esse hęc accusatio coram iudice causarũ tutorum, vel possit coram auditoribus ciuitatum causarum. Bald in l. 1. C si tuto. non gesse tefert opiniones contrarias, & dicit q̃ de facto videtur illã quæstionẽ agitari coram iudice ciuitatum causarum, præsertim cum opponitur culpa, & non dolus, & ego vidi similiter coram auditoribus regalis cancellariæ litẽ super hoc vi. Bar in. l 1. § sed dum. ff. de suspect. tuto & ibi etiã vide per eum, an si agatur criminaliter debeant in libello exprimi ea de quibus tu. l. libellorũ. ff. de accusa & an isti causi possint delegari. vide per Bartol. in d. l. 1 § dumtaxat. & in l. 1. 3. suspecti, if ad Tutpil. et aduerte, q̃ si incidẽtet competat in lex tutorẽ fraudulenter administrasse tantum debet dari sibi tempus ad suas defensiones. Bar in. l. impuberibus. §. fi. ff. de suspect. tuto.

l ¶ *Delante.* Sed an se defendere possit per procuratorẽ. vid. in. d. l. nõ solũ §. fi. ff. de procura & per Bart. in. l. decreto. ff. de suspect. tuto.

¶ *Lex. III.*

m Si expediens est, iudex pòt tutorẽ suspectum, nemine accusante remouere. Item lite contestata. in tali accusatione ponatur dex alium qui administret vsũ ad finem litis. h. d.

n ¶ *Officio.* Adde. l. 3. §. pteea ff eo. & an tũc si remouetur sit infamis? glo. ibi voluit quod non. de quo. vide ibi per Bar. & Alleri & p Saltcet. in l fi. C eod. & dicã deo dante in l. 5 tit. 6. pti.

o ¶ *Es acusado.* Cõcord. insti eo. §. si qs aũt. & l. cũ quem C eod. & l. q̃ si forte. §. 1. & ibi vide Barto. ff. de solutio. & in prælato accusato. vide text. in. c. venerabili. de officio delega. & in. c. fin. de accusa. & qui di tutor qui accusatur de suspecto tali est, qui non tũtus non debet remouei: sed alius sibi adungi? vide per Bar. in. d. § 1. & in l. si tutor. vbi bonus text ff. de suspect. tuto. vbi etiam vide Bar. vbi cõcludit quod tali casu non interdicatur sibi administratio sed curator adiungatur. Salice tamen & forte non male in dicta. l cum quæsuit quod etiam tali in interdicta administratio eo ipso quod postulatur suspectus vsq; in id tempus, quo sibi curator adiungatur. & tunc potest cum adiuncto administrare etiam pendente processu, & defacto vidi pendente accusatione suspecti contra matrem associari per iudices causæ pendente lite quendam iudicem tertiæ partibus ad administrationem.

p ¶ *Por engaño.* Concordat inst. eo. § suspectus autem. non sufficit ergo lata culpa vt sit infamis. secundum glos. ibi & tradit Alberic. etiam in. l. hæ enim. ff. eodem. & adde. l. hina. & ibi glo. C. eod.

o ¶ *Por demanda, e por respuesta.* Approbat dictum Azo. C. de suspect. tuto. in summa ad fin. & sic ante litem contestatam, potest sibi solui, & tenebitur quod administret, secundum Ange. in dict. l. q̃ si forte. §. fiunt qui dam. qui dicit tta Perusij iudicatum per illud dictum singulare Azonis.

¶ *Lex finalis.*

Reuocatus à tutela vt suspectus propter dolum est infamis & tunc tenetur de mala administratione officio iudicis, sed ob culpam vel negligentiam non est infamis: sed dabitur Italiæ alius, & omnia quæ dixit de suspecto tutore habent etiam locum in curatore. h. d.

a ¶ *Mal recabdo* Concord. l. 3. §. si cum. l. sequenti. ff. eod. & d. §. suspect' autem. & in dubio dicitur remotus ex causis obiectis in libello. glos. in d. l. 1. C. eod. & in. d. §. suspectus. quas vide.

b ¶ *Curator*, Add. l. 2. & l. in postulãdis. C. eo. & quia generaliter devitat. ll. lo quuntur. ff. & C. & in statu. eod.

¶ *Titul. XIX. De in integrum restitutione.*

¶ *Lex prima.*

Restitutio est in pristinum statum repositio, & per eã minores à dãnis alterius dolo vel sui facilitate veniente[b] liberant. l. d.

1 c ¶ *Primero*. Add. e. 2. q. 3. §. notandũ in fi. & in. c. ex litteris. de in integ. resti. & l. 1. C. de senten. pasl 1. tit. 25. 3. partit. & ex his colligas formatio libelli in integrum restitutione, non est necesse q particulariter exprimat causa læsionis seu articulus, in q̃ fuit læsus. sufficit q dicat se minorẽ & dolo vel sui facilitate læsum. vide per Bart. in l. minor antẽ. §. 1. ff. de minor. vbi limitat, nisi petat restitutio contra sententiã principis, imo neq; esset necesse q exprimat qualiter sit læsus secundũ Specul. titu. de resti. in integ. §. qualiter. Ibi tamẽ refert opinionem vber. in cõtrariũ qd̃ videtur tutius.

dor. Mas si fuesse remouido de la guarda non por engaño que ouiesse fecho a sabiendas, mas por que fuesse ome perezoso, o de mal recabdo[a], estonce non seria porende enfamado. Pero deuen dar luego algũ ome bueno que guarde al moço e a sus bienes en lugar del otro. E sobre todo dezimos, q̃ todas aquellas razones e sospechas, que diximos en estas leyes, q̃ hã lugar en el guardador del pupilo. Essas mismas deuen ser guardadas en el otro guardador, q̃ es dado a los menores de veynte e cinco años, e mayores de catorze, aque dizen curator[b].

Titulo. XIX. Como deuẽ ser entregados los menores, si algũ daño o menoscabo recibierõ ẽ sus bienes, por culpa de si mismos, o de aq̃llos que los tuuieren en guarda.

Menoscabos e daños recibẽ muchas vegadas los menores en sus bienes por mengua de si, porq̃ nõ hã entẽdimiẽto cumplido en las cosas, assi como les seria menester, o por culpa, o por engaño de sus guardadores, o de otro. E porẽde tuuieron por biẽ los sabios antiguos, q̃ fizieron las leyes, q̃ ellos fuessen entregados de todo su derecho, quando tal daño les acaeciesse por algũa destas maneras. Onde pues que en los titulos ante deste fablamos de la guarda de los huerfanos e de sus bienes. Queremos aqui dezir, de como deuen ser entregados, quãdo por mengua de guarda reciben algũ menoscabo, o daño en ellos. E diremos desta entrega, a que dizẽ en latin restitutio, que cosa es. E a que tiene pro. E qual es son aquellos menores q̃ la puedẽ demandar. E por que razones. E de que cosas. E ante quien. E quãdo. E en que manera deue ser fecha.

¶ *Ley. I. Que cosa es entrega, e a que tiene pro.*

Restitutio en latin, tãto quiere dezir en romãce, como demãda de entrega que faze el menor al juez, que le torne algun pleyto, o alguna postura q̃ ha fecho cõ otro a daño de si en el estado primero[c] en q̃ ante estaua, e que reuoque el juyzio que fuesse dado contra el, e torne el pleyto en el estado en que era ante q̃ lo diessen. E tiene pro esta entrega a los menores, ca por ella sõ guardados, de daño, q̃ les podria venir por su liuiandad, o por engaño[d] que les ouiessen fecho.

¶ *Ley. II. Quales son aquellos menores que puedẽ demandar la entrega, e porque razones.*

Menor es llamado aquel q̃ non ha aun veynte e cinco años cũplidos, quãto tiẽpo quier q̃ le mengue[e] ende. E de tal menor como este, se entiẽde, q̃ si daño o menoscabo recibiere por su liuiandad, o por culpa de su guardador[f] o por engaño q̃l fiziesse otro ome, q̃ deue ser entregado de aq̃lla cosa q̃ perdio, o q̃ se le menoscabo, por qualquier destas tres razones[g], prouando el daño, o el menoscabo, e q̃ era menor de veynte e cinco años quãdo lo recibio, ca si esto non fuesse prouado[h], nõ se desataria lo que fuesse fecho, o puesto con el, o con su guardador.

Ad d. ff. & C. de in integ. rest. & in decret. tutor vel cura.

Sed sustentaretur libellus, licẽt hoc nõ exprimeretur, vt tradit Alex. in. l. nã & postea. §. si minor. col. 1. ff. de iureiurando & in. l. si. C. de in integr. resti. & satis confertur. l. 1. par. tratũ ad sustentationem talis libelli. Tene etiam mentis tam. l. vt scias qualiter iudex debeat pronuntiare cum petit restitu. contra sententiã: non enim iudicat super prima causa, sed solum resindit sententiam, & reducit rem ad pristinum statum. Adde. l. 1. & ibi Barto. C. si aduersus libertatem. & not. q̃ sufficit in integrum restitutionem tacitè peti. vide Bal. in d. ne quicq. §. vbi decretum. col. 7. ff. de offic. procon.

2 d ¶ *Por engaño*. Concor. cum. l. 1. ff. eod. & l. minoribus. C. eod.

¶ *Lex. II.*

Petere potest restitutionem in integrum non habens viginti quinq; annos completos, si probet damnũ sibi datũ sui facilitate, vel defensoris culpa, aut alterius dolo, & minorem ætatem. h d.

1 e ¶ *Mengue*. Add. e. l. 3. §. minorem. ff. de minor. vbi q̃ de momẽto in momẽtum inspicitur hoc vbi ad momentũ de bisexto die q̃ intercalatur.

2 f ¶ *De su guardador*. Cõcord. cum. l. etiam. & l. in. C. si tutor. vel cura. in tenue. & l. intra vtile. §. 1. vbi bonus tex. ff. de minor. & nota, q̃ etiã in tenuatus iudicis cũ minore vel curatore, non impedit restitutionem. l. fi. & ibi Paul de Castr. C. de iudicio. minor. & procedit etiam si tutor, vel curator in pater ipsius minoris etiam. l. 1. etiam si pater. ff. de minor. procedit etiam & li tutor nulla culpa potest ascribi. l. tutor vrgentibus. in principio. ff. eodem. si tamen qui fecit actũ fuit procurator minoris nõ restituit minor hilpo curatore non existente solutũdo. l. cũ mãdate. ff. eod. & ibi glos. ponit tationẽ dæertitatis, limita etiam illã. l. in casu. l. properandũ. §. fi. C. de iudic. & vide etiam q̃d habet in. l. polla. C. de his qb. vt fdi. & ibi Bald. Sed quæritur cũ intellectione minoris sit agere cõtra tutorẽ vel curatorẽ ad interesse vel petere restitutionẽ contra læsionem, vt in. d. l. etiã & in l. fin. C. si tuto. vel cura. An si agat contra tutorem teneat cedere ei beneficium restitutionis q̃d habet cõtra alium? & videtur q̃ sic vt in l. si minoris C. de admini. tuto. potest enim cedi bẽficium restitutionis, vt est ibi text. & ibi not. Barto. & in. l. q̃ si minor. §. fin. ff. de mino. & adde q̃d hoc notat Nicol. de Neapo. l. 1. in pri. ff. de iure. & ratio, dist. q̃d videtur procedere quãdo tutor nõ esset in dolo, sed in culpa, nã si dolosus nõ videt q̃ possit petere cessionẽ, vt in l. si plures. ff. de admini tuto. & ibi glo. & not gl. in. c. monemus. 12. q. 2. alias sic vt in. l. 1. § nunc tractemus. & l. si alterius. ff. de iure. & rati. dist. & in. d. l. si minoris. Aduerte etiam q̃ & fiscus gaudet simili bẽfício vt tradit Ioan. de Pla. in. l. 3. C. de sentẽ. cont. fiscũ. n. 10. & in admi nistratore reipublicæ vide quod notat idẽ Io. de Plat. in. l. 3. C. de admi nistra. reipu. lib. 11. vide etiã q̃d in alienatione rei ecclesiasticæ. not gl. in. d. c. monem'. & vide etiã de plato q̃ dãnificant ecclesiã q̃ sit in electione ecclesiæ agere cõtra eũ, vel eius hæredes vel petere restitutionẽ in integrũ cõtra tertiũ vel rem vẽdicare per Abbat. c. 2. de in integ. restitu. col. pe. & adde. l. cũ inter dictæ. & ibi Bald. C. arbitratu.

g ¶ *Razones*. Nõ ergo si vnus fuerit iure cõi, vt in l. fi. C. eo. & l. 3. eo. l. 6.

h ¶ *Nõ fuesse prouado*. Adde l. verum. §. sciendum. & l. patri. ff. de mino. & l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiurand. & l. minoribus. C. de in integ. restitu. & l. si minorem. & infrà eod. l. 6. in fin. & l. 5. titul. 14. tertia partita. & titu. 25. l. fina.

¶ *Ley. III.*

Restituitur minor aduersus cõfessionẽ à se, vel à tutore, vel curatore, vel aduocato facta vel obmissam exceptionẽ, si est læsus. h d.

1 a ¶ *Negando.* Adde. l. certum. §. pen. ff. de confe & l. si ex causa §. nunc videndũ. ff. de minor. & l. 1. titu. 13 supra, 3 parti. & vide omnino ad materiam istam per Bald. in. l. vnica col. 13 & 14. & 15. C. de confes. vbi vide quomodo probet l. esto, in confessione minoris.

Ad tit. ff. de minoribus.

2 b ¶ *Defension.* Adde. l. minor autem & l. minor. 25. annis omissam. ff. de mino.

¶ *Ley. IIII.*

Impubes si fa-
ciat iudicio de adulterio confessus, qui ia tale delictũ impubere nõ cadit, eius cõfessio nõ valet, licet in aliis delictis nõ excusetur, si decem annos cum dimidio habeat licet minius puniter. h. d.

1 c ¶ *Empescer.* Cũ enim consistat in facto propriopsi adulti non, plibet agnoscere bonã fiuẽ quanq ipse solus & nemo alius sciat veritatẽ. vt hic & tradit Bald. in. l vnica col. 15. C. de confe. & facit ista. l contra dictum Ange. in l. certũ. §. in principio. ff. de confe. q si adultus minor. 25. annis confitet in iudicio crimen de quo aliter non constabit q debet restituin integrum aduersus talem confessionem absque alia probatione et rons, quia ex hoc solo apparet eum esse læsum. quod dictum exaltat Alex. in. d. l. nam & postea §. si minor. ff. de iureiur. vbi etiam laf. nisi dicas quod l. non excludit ex hoc beneficiũ restitutionis, sed tantum vellit Bandum esse confessionem si restitutio contra eum petatur quod & suadere videt ex eo quod inferius in casu sequẽti dicit ibi ni ha porque demandar restitucion por razon della, & quod Bartol. dicit in l. auxilium. in fi. ff. de minor. Ne tãdo ex illa l. q minor in atrocioribus non restituitur aduersus cõfessionẽ, procederet dummodo perseueret in confessione secus si dicat q fuit male confessus & petrotem quia tunc procedet dictum Angel. & aliorum faciat ad hoc glo in d. §. in delictis l. auxilium in verbo fateatur, qua intelligit illi tex. quando minor perseuerat in confessione.

2 d ¶ *De edad cumplida.* Add l. auxilium §. in delictis ff de mino. & l. 1. C. si aduersus delit. bene tamen restituitur minor aduersus delictum præsumptum deprecrito l. si ex causa. §. si an fi ff. de mino. Bat. in. l. minori etiam. ff. de mino. & vide quæ not. Abb in. c. auditis. col. 4. de in integr. restitu. ver. & præcipue nota ex glo. & aduerte q licet non detur minori restitutio aduersus delictum bene tamen datur restitutio quando petitur contra processum vel sententiam glos. & Bal. in l. si opens. C. de pœn. & ell. gl. in. l. pœnã. co tinu. quant gl. & dictum Bald. intelligendum petitur restitutio ex parte accusati minoris, secus si minor accuset nam tunc nõ restituitur vide glo. in clement. non potest in glo. pe. de procu. Specula. titu. de in integ. restit. §. quis autẽ Bal. in. d. l. auxilium las. in. 1. 2 § nũ tiatio. col. fin. ff. de nouo operis nuntia.

¶ *Ley. V. Por quales razones puede el menor desatar los pleytos e las posturas que fuessen fechas a daño de si.*

Vãdo el menor de edad, es porfijado[g] de tal ome que le mueestre malas maneras: o que le desgaste lo suyo, puede pedir al juez del lugar que le torne en aquel estado, en que era ante q le ouiesse porfijado, e el juez deue lo fazer. Otrosi dezimos, q si al menor de veynte e cinco años fuesse otorgado poder en testamento de otri, o de otra manera de escoger alguna cosa qual fuesse mãdada q si por auẽtura se engañasse en la escogencia[h], cuydãdo tomar lo mejor, e nõ lo fiziesse assi q puede pedir al juez, que le mãde dexar aquella cosa peor que tomo, e tomarla mejor, e el juez deue lo fazer. E aun dezimos, q si alguna cosa del menor de veynte e cinco años fuesse metida en el moneda, e la comprasse alguno, e despues desso viniesse otro q dixesse q daria mucho mas por ella: q puede pedir otrosi al juez q torne aq̃lla cosa, el q la auia sacado del almoneda, e q la de al otro q da mas por ella[i]: e el juez deue lo fazer, si entẽdiere que es gran pro del dar restitucio por razon della. Mas de todos los otros yerros assi como omicidio o furto, o de los otros semejantes, q si ziesse nõ se puede escusar por razon que es menor solo que sea de edad de diez años e medio arriba[f], quando los faze. Porq̃ el moço de tal tiẽpo tenemos que es malsabido e que entiẽde estos males quando los faze. Pero non les pueden dar tã grãd pena, como a los mayores.

¶ *Ley. V. Por quales razones puede el menor desatar los pleytos e las posturas que fuessen fechas a daño de si.*

¶ *De tal yerro.* Adde l. 9. titu primo partita septima & q ibi dicam. & dict. §. in delictis. & ff. de adulter. l. si minor.

¶ *De diez años e medio arriba.* Adde dict. l. 9. & intellige in delictis commissis in faciendo, nam in his quæ consistunt in omittendo excusaretur iste licet doli capax, secundum Bart. post Dinũ per textum ibi in. l. prima §. si impubes. ff. ad Silland.

¶ *Ley. V.*

Iuuator minor aduersus dilapidationẽ vel mali morigerati adoptionem vel aduersus optionem si fuit in eligendo deceptus Item aduersus suarum rerum licitationem, si plus in eius magnum commodum inueniat offerentem Item aduersus conuentiones & contractus in quibus fuit lesus, si læsio & minoritas probentur, non tamen possunt eius fideiussores hoc beneficio iuuari.

¶ *Ley. III. Como el menor de veynte e cinco años o su guardador puede demãdar restituciõ por daño que recibiesse, conosciendo o negãdo en juyzio el o su abogado lo que non deuia.*

Conosciendo, o negando[a] en juyzio el menor, o su guardador, o su abogado, alguna cosa porq̃ menoscabasse, o perdiesse de su derecho, o dexando de poner defensiõ[b], o otra razon de que se pudiesse aprouechar: puede demãdar al juez q̃ torne el pleytoẽ el estado en q̃ era ante. E que non se le embargue su derecho, por ninguna destas razones sobredichas e el juez deue lo fazer. E de lo que dize en esta ley, e de las otras cosas de que se pueden aprouechar los menores, fablamos assaz complidamẽte en la tercera partida deste nuestro libro, en los titulos de los demandadores e de los demandados e de los juezes, e en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *Ley. IIII. Como el menor si puede escusar de los yerros q̃ouiere fecho por razõ de la edad.*

Si el mayor de catorze años e menor de veynte e cinco, fuesse acusado q̃ auia fecho adulterio, si conosciere alguna cosa en juyzio, feyẽdo acusado de tal yerro, empescer[c] le ha lo que conosciere, e recebira por en de la pena que mãda la ley, e nõ se puede escusar, por dezir que non es de edad cũplida[d]. Mas si fuesse menor de catorze años, nõ podria ser acusado de tal yerro[e], nin de otro de luxuria, porque non cae aun tal pecado en el. E porẽde, si el fiziesse conoscencia deste yerro en juyzio non seria valedera, nin ha porque demã

¶ *En la escogencia.* Concordat cum. l. & si fine. in principio. ff. de minor.

¶ *Mas per ella.* Concor. cum. l. & si fine. §. q̃stũ. ff. de mino, quem text.

vide & quod de accidit iste casus, tam in minoribus, quãn republica quæ fungitur iure minoris subhastante res suas, vel de quibus habet administrationem veluti carnes, quæ venduntur in macello, vel similia, & ego habui de facto in causa ad iudicium in causa regis, in qua obtinui contra conductorem regalium redituum sedici, regni Granatæ: & in hac materia videndus est Albert. in. l. 2. C. si in caus. iudic. vbi etiam ponit quæstionem de facto. potestas Bergomi habitabat & subhastabat data iuramentis Bergomi de voluntate anciani qui præsidentium, negotiator communis proiecit baculum, quo licitabat in terram dicens q̃ quicũque vellet pro mille libris, accipeat baculum, & haberet datum: vnus accepit baculum, deinde apparet alius plus offerens quæ iura nunquid administratur? & primo arguit quod non: sed si ma debeat remanere ipsa subhastatio. l. 1. & 2. C. ne fis. res quam vendi. eñ l. de cõtractu & l. si quos. & l. ratas. C. de rescin. vẽdi & vi cassis in l. quanquis incrementum & in. l. fi. C. de vendendo. reb. ciuitatis. n. & l. si hypothecas. in fine. C. de remiss. pigno. in contrarium arguit quia postea non seruauit solennitatem debitam in subhastando, ne que eũ deponere debuit bacnũ, sicut deposuit neq; licuit ibi limitare centũ pretium, sed expectare debuit quemcunq; plus offerre volentem, & plus offerenti dare, vt in authen. hoc iusporrectum C. de sacro sanct. eccles. l. si minor pretio, cum ibi nota C. de iur. fis. lib. 18. & de in. hast. fisca. l. 1. ibi mala fide cum ibi notatus, & in. l. si tempora, & quia in vẽdione talium rerum intercedere debet saltem maior pars deturionũ l. nominationum. C. de decur. & l. 2. C. de præd. iuria. & d. l. fi. de vendendo. reb. iuria, & hoc putat verum Albert. de stricto iure si deficit solennitas per iura prædicta licet contrarium dicit se vidisse observari vbi autem solennitas adfuisset, credit adiectionem non admitti licet quidã sic vnum eum distinguant vtrum talis venditio vel locatio fiet in perpetuum, & tunc non admittitur plus offerens alias hic per dictas leges, si tempora & quãnũ incrementum. cum ibi notatis & allegatis ibi. l. 4. C. de fundo dotali. & l. fi. C. de loca. fundo ciui. lib. 11. & subdit in fine q̃ si veteres conductores tũ dare velint, quantum offertur per nouos, q̃ pteferuntur nouis, per. d. l. fina. C. de loca. fundo. ciuil. ex rõne. l. cotem ferro. §. fi. ff. de publica. item & idem Albert. in. d. §. quæsitum. post laco. de Raue. concludit in ista materia, q̃ aut minor ciuitas, sicus vel ecclesia in vendendo res suas seruauit solennitates debitas, & fecit sicut quilibet maior, quia vendidit tempore opportuno, & iusto pretio, & tunc licet alius plus offeret, non admitti tur nisi offerendo de soldo vel gratia doceretur, vt habetur in. d. §. quæsitum. si verò debita solẽnitas non est seruata tunc ipso iure non valuit venditio neq; est opus restitutione. d. l. 1. & 2. C. de fide instru. & iur. hast. fisca. cum ibi not. si verò debita solennitas est seruata sed minor est læsus sui facilitate: vt quia vendidit, tẽpore nõ opportuno vel non iusto pretio, & tunc restitutur, vide ibi latius per eum, & tne semper mentis: quia ex eius dictis fuit obtentum in illa ardua causa: eo quia locatio facta fuerat in tẽpestiue, & tẽpore non opportuno, & vide etiam circa alias vẽditiones hi sales. l. 55. & l. 76. in quaterno gabellarũ. & ad de ad prædicta. l. verum. §. fi. in pleti. & ibi Bal. ff. de mino quãdo scilicet in venditione non proscriuntur ea quæ possunt prænideri.

Adiit C. si aduersus. in iudic. & in l. sequãti & ad titu. C si aduersus transf.

In no. re. eop. est. l. 4. 5. 6. & 15. tit. 11. & l. 7. cum plurib. sequentibus. tit. 13. lib. 9.

moço[a]. Otrosi dezimos, q̃ faziẽdo el menor de veynte, e cinco años pleyto alguno, o postura, q̃ fuesse a su daño[b], o cambiando su debdo[c] por otro peor: o faciẽdo otra mudaciõ nueuamente, en qual manera quier porq̃ se empeore su faziẽda, o se menoscabasse[d] sus bienes, o su derecho: q̃ puede pedir al juez q̃l faga desfazer el pleyto o la mudaciõ, q̃ fizo a su daño, e q̃l faga mejorar e entregar lo q̃ ouiesse menoscabado por qualquier destas razones sobredichas, e el juez deue lo fazer, si fallare en verdad, que el pleyto fizo seyendo menor de veynte e cinco años, e fuere prouado el ẽpeoramiento, e el menoscabo q̃ le viene por ende.

a ¶ *Del moço.* Istud verbum est mentiendum quasi velit q̃ propario sustinenda sit venditio facit. l. seio. ff. de in integ. restitu. & l. pe. cũ gl. ibi ff. de mino. & vid. quę not. Abbas in c. 1. co. 3. de in integ. resti. versi. sed quæro q̃ deat magna lesio vel parua. vid. gl. in. d. l. pe. & ibi Albe.

b ¶ *Su daño.* Ista generalitas multa complectitur siue minor fecit contractum vẽditionis, vel donatiõis vel transactionem fecerit vel quid aliud. vt C si aduer. vendito. & si aduersus transact. & in alijs titulis minoris illus libri.

c ¶ *Sudeudo.* Adde l patris. §. penul. ff de minorib.

d ¶ *Se menoscabassen.* Adde: legem. non omnia. ff. de mino. 7

e ¶ *En las leyes.* Vide titum. patita. §. l. 4. 8

¶ *Lex. V I.*

4 Non restituitur pubes si ex aspectu corporis videtur maior, & in contrahendo dixit se maiorem, nec restituitur, sinmat super contractu: nec si in restitutione victus fuit iterũ restituitur nisi appellet aut nouas alleget rationes: nec super causa status, in qua ei seruus defendente curatore liberi pronũciatur liberatis nec si ita cõtraxit sicut quilibet maior & discretus, quãtũ nõ videtur læsus. h. d.

E si por auẽtura el menor ouiesse dado fiadores sobre tales pleytos como estos sobredichos, e se quisiesen ayudar de la restitucion q̃ es otorgada al menor, nõ lo podriã fazer, fueras ende en aq̃lla manera q̃ diximos en el titulo de los fiadores, en las leyes e q̃ fablan en esta razon.

¶ *Ley. V I. Por quales razones non puede ser otorgada restitucion al menor.*

Iziẽdo o otorgando el q̃ fuesse menor, q̃ era mayor de. xxv. años, si ouiesse persona q̃ pareseciesse[f] de tal tiẽpo, si lo faze engañosamente[g] valdria el pleyto q̃ assi fuere fecho con el, nõ deue ser desfatado[h] d̃spues, como quier q̃ nõ era d̃ edad q̃ndo lo fizo: estoes, por

Ad tit. C si minor maior se dixe.

¶ *De al tiempo.* 1 Nota bũ hoc verbum nam si appareret ex aspectu eum esse minorem tunc aduersus iuus non potest dicere se deceptum. imo tam ipse q̃ minor videntur esse in dolo. quo casu competit minori restitutio, quia facta doli compensatione, perinde est ac si nullus fuisset in dolo, & ideo datur restitutio, & quia scienti dolus non inferitur. l. ff. de act. empt. secundum Cyn. Alb. & Sal. in l. 3. C. si min. se maiorem dixe. ad de Albert. idem tenentem quando per aspectum aliter constaret. authen. sacramenta puberum. col. 1. C. si aduers. vendit.

g ¶ *Engañosamente.* Adde. l. secũda & tertiã. C si min. se maio dixe. Et ad 2
uette nã per istã. l. partita. quæ non distinguitur an adultus vel pupillus talem assertionem faciat videtur comprobari dictum Guller. de Cun. de quo per Paul. de Cast. in. l. qui iurasse in prin. ff. de iureiur. q̃ si pupillus pio ximus pubertati iaret cum contrahit se esse puberem, & posset etiã iuret q̃ non veniet contra contractũ q̃ habebit locum dispositio authen sacramenta puberum. sicut si esset pubes: & cum isto dicto manet ibi Paul. de Cast. multum cõmendans dicens, se ab ibi nõ legisse. si tũ teneamus illã opinionẽ, q̃ etiã pupillus doli capax obligatur eximamento non esset ita iuuanda dicta decisio vide per Alexã in d. l. qui iurasse in prin. itẽ. l. ista partitarũ expressẽ tenet de adulto nõ de pupillo, cũ superius dixit, q̃ pareseiere de tal tiempo. Doctores etiã intelligunt de adulto. l. dicitur. C. si min. se maio. dixe. & patet ex. l. illustrium. Quid autem dicemus in dubio, cum non constat de dolo minoris? Azo in sum. illius titu. in fin. dicit q̃ presumitur dolus in minore, qui se maiorem dixit, & idem tenet glo. in. d. l. 3. & ibi Odofredus fi. Cynus tamen & alij tenent oppositũ: quia dolus non presumitur, nisi probetur. l. quotiens. §. qui dolo. ff. de probat. Et hoc etiã vult ista l. partitarũ iuris dicti, si lo faze engañosamente. Et ita tenent Albert. & Salice in. d. l. 3 vbi etiam Bar. in fi. si autem minor sui facilitate asserat se maiorem, & ita iuret, tunc distinguendum habetur in d. l. 3. quia aut iuauit verbo tenus & tunc non restituitur, nisi per instrumentũ seu scripturam probet se minorem, & si iurauit corporaliter nullo modo restituitur, vt ibi, & per quæ instrumenta probet cum verbo tenus iurauit. vide per Speculatiu. de restitu. in integ. §. quis autem, co. 4. versi. sed cum modi enim scriptura vbi etiam vide per Speculat. aliquas notabiles quæstiones in ista materia. in col. 5. videlicet, an præiudicet sibi minor ex tali iuramento, in alijs contractibus & tenet quod non & tenet glo fi. in. l. de ætate. ff de mino. in. h. glo. vide ibi per Speculat. vbi etiam de aliis in ista materia.

h ¶ *Desfatado.* Ex beneficio restitutionis posset tamen opponere contra 3
contractum ea quæ posset maior, vt alias not. glo. in. l. 6. & in authen. sacramenta puberum. C. si aduersus vendi. & procederet etiam si cum iuramento minor asseueret se maiorem, & si non excluderetur si contractus esset nullus à iure dicendi nullum, propter tale iuramentum secundum Ioan. Andr. post Nicho. de Mara in additio. ad Speculatit. de sentencia. §. vt autem. in prin. in addiũe magna. & idem tenet Speculatitu. de restitu in integ. §. quis autem. col. 5. versi. sed cum ei repelli turenim ex hoc a beneficio restitutionis, quod est iur singulare, non vetõ à iuris cõmunis beneficio. & idem tenet Pau. de Cast. in. d. l. 1. & 3. C si min. se maio. dixe. multum commendans.

4 a ¶ *Non a los engañadores.* Adde l. 2. C si minor. se maio. dixe.

5 b ¶ *Mayor de catorze años.* Quid si adhuc non habeat 14. annos: est tamẽ doli capax qui furat: est maxima diuersitas inter docto. sed cõior & vetior vt o. pinio, q̃ tri dem in eo. & ista opinionem tenet Andr. de Iser. in §. item sacramenta de pactis tutam. fin. & Bart. in authen. sacramenta puberum. C. si iuuer. vedi Alexã in. l. qui iuratus. in prin. ff. de iure iur. & cõiter canonistæ pe tex. in. c. ex litteris. & 2. de sponsa cũ glo. ibi. & qualiter intelligatur doli capax, vide per And. de Iser. vbi supra, volentem, q̃ non sufficit habere decem annos cum dimidio, neq; tũ decim cum dimidio, si non constet esse doli capacem. Sed quid si impubes iurat se non venire contra contractũ celebrandi cũ Titio, qui pubes erit, deinde factus pubes facit ipsum contractũ cũ Titio, an valeat? & Alberi. post Guid. tenet q̃ non in. d. authen. sacramenta puberum. col. 3. Quid autẽ si impubes contraxit postea vero factus puber iuratur non venire contra contractũ ipsum. Alberi. ibidem post Guido. dicit pestandũ esse iuridũ, & q̃ ex forma illius cõstitutionis exigitur, q̃ contractus & sacramentũ fiãt per pubertatis quod ego intelligere eo respectu vt contractus firmetur iuramento: eo tũ q̃ minor in tana ãpubes teneat ad obseruãtiã ciederem teneri cũ seruari possit, & seruare teneatur per capitulũ. quis pactũ. de pact. lib. 6. & c. cũ cõtingat. de iur. iur. & quia qui iurat de nouo vt contrahere, & promittere, & maxime stãc. l. huius regni, como quier que parezca, &c. quinimo & non est sine scrupulo, q̃ etiã respectu confirmationis contractus procedat dictum Alberi cum constare q̃ iam pubes de nouo approbat, & iurat. Ideo cruciabisto dicto. Et adde q̃ contractus nullis sequenti voluntate: aut ficãtur. l. 2. & per totum. C. si mar. of fact. vendito. lin. decre. tat. habu. & quod habetur de secunda voluntate, quæ est valida prima existente non valida C. ad Velleia. l. si muller, & C. de agrico. & censi. l. cum terminus. & vt contractum rempore quo fuit iuratum. argu. l. de uec. est in oribus. in fi. ff. de iuris & tempo. præscriptio. & nalli. quib. alien licet in prin. Item intelligo de pubere sanæ mentis, & sine sit pater familias sive filius familias, sive liberus, sive liberus, glosin. §. item sacramenta. de pactis iuram. fin. procedit etiã dictum huius. Hue minor habeat curatorem, siue non. glo. ibidẽ & est gla. in fi. licet contrarium voluit Specu. tit. de empt. & vendi. §. nũc dicendum. col. 2. versi. hoc etiã si cas. nã contrarium cõiter tenetur, secundũ Bald. in. d. §. item sacramenta col. 2. verb. 3 quæro. docto. cõiter approbãdo opinionem Mutu. in d. authen. sacramenta puberum. Procedit etiam ista lex & si iuratoris procurator ad hoc specialiter habens mandatum iuret. gl. in. d. §. item sacramenta. in gl. 1. & ibi dicit Andr. de Iser. col. 2. ita cõiter tenetur, idẽ tenet Bar. in. l. qui bona. §. si alieno. ff. de damnu. infect. & ibi cõiter doct. licet aliqui voluerint contrarium. Item procedit in ciuitate iurante, secundum Bal. in. l. generaliter in prin. C. de reb. ciuil. licet nõ in ecclesia secundum eum ibidem & adde gl. in. c. de iuramento. testi. lib. 6. & Bal. in. d. § item sacramenta. Item in d. authen. sacramenta puberum. §. iuratio. De prodigo vero iurante. vid. Bar. in. l. 1. si ruinosis. ff. de verb. obligat. vide Bal. in. l. 2. col. 7. C. de testiendend. vendi. tio. vbi etiam de amente & phrenetico, qui non habet consensum.

6 c ¶ *Iurasse.* Videtur ista 1. velle, quod sufficiat verbo tenus iurare: cum non exigit, quod coporaliter super aliqua scriptura diuina iuraretur. pleb. tamen & docto communiter in dicit. authentica. sacramenta puberum tenẽt, quãdo non sufficit ad illam dispositionem, quõd nuda vocetur iuramẽtum non appellatur proiesarramentum sed verbum & ibi dicit, quõd de consuetudine insufficit quod iuretur super qualibet scriptura, in qua Deus nominetur, & quod sufficeret iurare super quadam tabula, in qua esset maiestas Dei vel sanctorum, et tandem concludit, quod in hoc secundo debeat consuetudo quia consuetudo quæ dam formi aliquam est seruanda aliter non valet quod fit, secundum Specu. tit. de instrumen. editio. §. breuiter. parum post principium. Ioan. de Imol. in. c. cum contingat. col. 6. versi. c. item 2. potest dubitari. de iuramentum tenet q̃ sufficiat verbo iuramentum præstari saltim attenta dispositione iuris canonici, quæ seruanda est in materia iuramenti. vtin c. 2. de iure in. lib. 6. ex eo, quia iuramentum verbaliter præstitum est seruandum & Ia. quod periurium, vt patet ex his, quæ habentur in. c. & si Christus de iuramento. & quia verbaliter in. d. c. cum cõtingat. & c. quãuis pactũ. de pact. lib. 6. iuramentũ quod pũt seruari sine Interitu salutis æternæ, seruãdũ est, debet ergo seruari, licet verbo tenus præstitum. & in. d. ad credeem esse tenendum attenta dispositione iuris canonici, & etiã huius l. partita. facit bonus tex. in. c. cũ tempore. de arbit. & c. ad aures. q̃ met. causa. de prouinctente per fidem suam, & quæ ibi not. Abb. & dixi in. d. 26. tit. 11. parti 3. vbi q̃ solum homagiũ, di vel q̃ non sufficeret. vide ibi, vbi etiã q̃ tale iuramentum debeat esse tale q̃ concernat religionẽ Dei, vt etiã tradit Salic. post Iacob. but. in. d. authentica sacramẽta puberum. col. 2. An autẽ exigatur, q̃ minor iurans sit certioratus de bene ficio restitutionis sibi competentis? Bart. post Adm. C. si lesp. in d. C. cũ tempore. rest. & c. ad aures. q̃ met. causa. de prouinctente per fidem suam, & quæ ibi not. Abb. & dixi in. d. 26. tit. 11. parti 3. vbi q̃ solum homagiũ, di vel q̃ non sufficeret. vide ibi, vbi etiã q̃ tale iuramentum debeat esse tale q̃ concernat religionẽ Dei, vt etiã tradit Salic. post Iacob. but. in. d. authentica sacramẽta puberum. col. 2. An autẽ exigatur, q̃ minor iurans sit certioratus de bene ficio restitutionis sibi competentis? Bart. post Adm. C. si lesp. in d. C. cũ tempore. rest. & c. cũ cõtingat. de iur. iur. & quia qui iurat de nouo vt contrahere, & promittere, & maxime stãc. l. huius regni, como quier que parezca, &c. quinimo & non est sine scrupulo, q̃ etiã respectu confirmationis contractus procedat dictum Alberi cum constare q̃ iam pubes de nouo approbat, & iurat. Ideo cruciabisto dicto. Et adde q̃ contractus nullis sequenti voluntate: aut ficãtur. l. 2. & per totum. C. si mar. of fact. vendito. lin. decre. tat. habu. & quod habetur de secunda voluntate, quæ est valida prima existente non valida C. ad Velleia. l. si muller, & C. de agrico. & censi. l. cum terminus. & vt contractum rempore quo fuit iuratum. argu. l. de uec. est in oribus. in fi. ff. de iuris & tempo. præscriptio. & nalli. quib. alien licet in prin. Item intelligo de pubere sanæ mentis, & sine sit pater familias sive filius familias, sive liberus, sive liberus, glosin. §. item sacramenta. de pactis iuram. fin. procedit etiã dictum huius. Hue minor habeat curatorem, siue non. glo. ibidẽ & est gla. in fi. licet contrarium voluit Specu. tit. de empt. & vendi. §. nũc dicendum. col. 2. versi. hoc etiã si cas. nã contrarium cõiter tenetur, secundũ Bald. in. d. §. item sacramenta col. 2. verb. 3 quæro. docto. cõiter approbãdo opinionem Mutu. in d. authen. sacramenta puberum. Procedit etiam ista lex & si iuratoris procurator ad hoc specialiter habens mandatum iuret. gl. in. d. §. item sacramenta. in gl. 1. & ibi dicit Andr. de Iser. col. 2. ita cõiter tenetur, idẽ tenet Bar. in. l. qui bona. §. si alieno. ff. de damnu. infect. & ibi cõiter doct. licet aliqui voluerint contrarium. Item procedit in ciuitate iurante, secundum Bal. in. l. generaliter in prin. C. de reb. ciuil. licet nõ in ecclesia secundum eum ibidem & adde gl. in. c. de iuramento. testi. lib. 6. & Bal. in. d. § item sacramenta. Item in d. authen. sacramenta puberum. §. iuratio. De prodigo vero iurante. vid. Bar. in. l. 1. si ruinosis. ff. de verb. obligat. vide Bal. in. l. 2. col. 7. C. de testiendend. vendi. tio. vbi etiam de amente & phrenetico, qui non habet consensum.

que las leyes ayudan a los engañados, e non a los engañadores a. Esso mismo seria quando el moço fuere mayor de catorze años b, e jurasse e que la vendida: o el pleyto, o la postura a que fazia con otri, non la desataria por razon de menor edade. Ca despues que assiouiesse jurado, deue ser guardada su jura c. Otrosi dezimos, que si el menorde veynte e cinco años, pi-

7 a ¶ *Mas postura.* Sine hinc inde contaurs obligatio, vt in cõtractibus propriẽ sumptis. fin. etiam in contractibus impropriis, & sic in donatione & aliis, vt tradit glo. in. d. tutne. sacramenta. super verb. contractibus. & tradit Alex. consil. 53. vol. 3. in. 1. dubiu. & Socinus consil. 279. 2. vol. De cius consilio. 3. dubi. admodum in. 2. dubio. Item procedit in distractibus gl. singularis in. l. 3. 4. contractus. ff. de con. indic. tute. Bar. in. l. tutores. 5. ab eo. ff. de administ. tuto. vbi de remissione actionis tutelæ. Bart. & docto in. d. authentica. sacramenta puberum. Alexand. in. 1. pomponius. 4. pretereea. ff. de acqui. poss. Item etiã in quasi cõtractu veluti in adtione hæreditatis & similibus gl. in. d. authen. sacramenta. vbi Iasou. 19. col. vbi etiã extendit etiam si minor per se non contrahat, sed alij contrahẽti assentiat cũ iuramento illegal. gl. quã dicit valde singularem in authentico de nupt. §. sed q̃ sanctum in verbo, neq; scripti & ibi Ang. col. fi. multũ cõmendat. lit. procedit etiã in mera constitutiõe dotis super rebus immobilibus, secũdũ Bal. in. l. nulla. C. de iure dot. Habet etiã locũ in ludiris. gl. & cõiter docto. in. d. authentica. sacramenta & adde Bal. in. l. vnica. co. 14. C. de confes & ibi vide quid sit iurat non reuocare factum procuratoris. Valet et etiam iuramentum fisio seruiente viuo, pei puberem facta licet nondum habeat viginti annos. vt tradit Ioan. Andr. referens Pileum in additio ad Specu. in rubrica. de seru. non ordin. Non tamen procedet hæc lex, si iuramentum præstetur super testamentis vel vltimis volentatibus, secundum Cyn. Bald. & alios in. d. authentica. sacramenta. vbi Iasou in. 13. limitatione.

8 e ¶ *Por razon de menor de edad.* Quid si cõtractus esset inualidus alia rẽne quã minoris ætatis, & si implicite iuramentum non continetur an positũ cõtrauenit regl. q̃ si in. l. 2. C. si iuuer. vẽdit vũ non excludere iuramentum tieme dũ ex. l. 2. C. de iescin. vend. vt tradit Albe. alios referens in d. authen. sacramenta. vũ necesse est, vt o. remedia tollãtur, quinimo iuret nõ contrauenire ratione minoris ætatis neq; alia quacunq; ratione. vt tradit Bar. & Alberi. ibidẽ & formã iuramenti ad omne dubium tollendũ ponit Alberi. ibi. co. pen. quæ talis est talis profitens se puberem vendidit semp. nomo tale prædũ sponte, & ex certa scientia prius certioratus de forma authentica. sacramẽta puberi. & iuramẽtum sancta Dei Euãgelia corporaliter tactis scripturis se seruare ipsum contractũ imo labilem, & non contrauenire beneficio minoris ætatis minoris pricij vel aliquo alio modo, vel iure quod dici vel ex cogitari possit. vt videplenioremformã in. l. 59. titu. 28. partita. 3. & quæ ibi dixi & in. l. 16. titu. 11. ead. parti. & vide etia. l. 56. titu. 5. parti. 5. & quæ ibi dixi.

9 f ¶ *Deue ser guardada la jura.* Et cõtract firmat iuramẽto licet de se esset

fazia con otri, non la desataria por razon de menor edade. Ca despues que assiouiesse jurado, deue ser guardada su jura f. Otrosi dezimos, que si el menorde veynte e cinco años, pi-

mui fida si cõ la mayor opinio. Mani. eõiter approbatãtur. l. 1. C. si aduersus venditionem. vnde etiam tenebitur hæres minoris vrãtis, vt declarat Paul. de Castro. d. authen. sacramẽta. in prin. & col. 2. tradit etiã Abb. in. c. 2. de in. int. l. b. 6. bis etiã notãt dicitur & sic tollaturtutamẽtum quod sit manẽtur cõtractũ, nõ per hoc resindet, neq; corruet cõtractus quia ex interpositione iuramẽti cõsequutus est firmitatẽ, vbi ibi par eũ. Quid autẽ si minor enormiter lædere? vide quæ dixi in. d. l. 59. & d. l. 56. & quæ tradit Decius consil. 403. pe. & it. col. de alij humanorũ bus ad d. authentica. & cõsequenter ad ista. l. vbi. Iaf. in d. authentica. sacramẽta. post Batt. vbi Iaso cumulat. 14. Innatione sibi potens videre.

dieſſe al juez que le entregaſſe de alguna coſa, que auia perdida, o menoſcabada, por razon de pleyto q̃ouieſſe fecho non ſeyẽdo de edad cumplida: ſi ſentencia fuere dada contra el, porque non era aſsi como el querellaua, non puede demãdar deſpues otra vez[a], q̃ ſea entregado de aquella coſa, delãte de aquel juez, ninguna otro fueras ende, ſi appellaſſe[b] de aq̃la ſentẽcia: o ſi moſtraſſe razones nueuas[c] a tales q̃ gelas deuieſſen recebir. Otro ſi dezimos, q̃ ſi el menor de veynte e cinco a ños, mouieſſe pleyto en juyzio con otorgamiẽto de ſu guardador demãdando a alguno que era ſu ſiruo, ſi fueſſe dada ſentencia contra el, en que fueſſe dado por libre aquel a quien demandaua non podria deſpues demandar reſtitucion[d] contra tal juyzio, por razon que era de menor edad, quãdo mouio el pleyto. E eſto es por la mejoria q̃ otorgã los derechos a la libertad[e]. E aun dezimos, que ſi el pleyto, o la poſtura, q̃ que demãdaſſe reſtitució el menor, fueſſe fecho en tal manera, q̃ todo ome de edad cumplida e de buen entendimiento la faria aſsi: e non deuia tener ſe por engañado porende: q̃ eſtonce non deue ſer deſfecho, por razon que lo fizo en tiempo que non era de edad. Porque ſiempre ha de prouar dos coſas[f] el que

Ad tit. C. ſi aduerſus libert.

10 a ¶ *Otra vez.* Cõcord. cũ. d. 1. 2. & 3. C. ſi ſegũ in integ. reſti. poſtu. & an procedat ſiue ſit reſtitutio denegata, qua no fuit probatũ de lesione, ſiue quia non fuit, ꝓbatũ de ætate? vide p Batt. & Bal. in l. ſi C. h min. ſemaio. dixe. & per Paul. de cad. in d. l. 1 & 2. C. ſi ſi. pins in integ. reſtit. poſtu. vbi Paul tenet cõtra Bar. & reſt. ẽ iudicio meo, licet Bal. & Angel. ſimpliciter ſequũtur Bar. Salice. ſeruit idẽ q̃ Paul. & pro hoc ſatis cõferre l. iſta part tatu. vbi ſi ſentẽtia a fuere dada cõtra el, porq̃ no era aſsi como el querellaua. quæ verba refertur tã ad ætatem quã ad laſionem. non obiat. d. l. fin. quia mi elligendũ eſt, ſecundum intellectum Rapha. & Paul ibi.

11 b ¶ *Appellaſſe.* Ad appellandũ ergo reſtituet ſi ẽpus fuit elapſum, & an quirefitutur ad appellandũ vel, pſe quãdũ appellatio nẽ debeat probare q̃ fouear iuſtã cauſam: vid. Bar. in l. nã & poſtea. §. ſi minor. ff. de iur. iur. col. 5. & Paul. de caſt. in. l. ſi. C. in quib. cauſ. in integ. reſtitu. non eſt neceſſ. col. pe. Alex. conſil. 55. volu. 5.

12 c ¶ *Razones nueuas.* Not. bene & adde. d. l. 2. nõ igitur ſufficerent probationes nouæ, ſed cauſæ nouæ debẽt adeſſe ſiue quæ alleganæ nõ fuerũt vel de nouo emerſerunt glo. & Salice. ibi. non ergo. l. de Madrid in ca. 20. in ordina de Madrid, q̃ iubet denegari aliã reſtitutionẽ ad opponẽdas exceptiones nouas, ꝓcedet quando de nouo ex noua cauſa ſint tales exceptiones orte, vt hic & in. d. l. 2. C. ſi ſæpius in integ. reſt. capitulo. paſtoralis. de excep. Bal. in. c. 1. co. 5. de mili. vaſa. qui cõt. eſt. præſertim ſi læſio eſſet enormis, vt notat Bal. ibidem in fi. prin.

In no. reſt. l. 5 tit. 5. li. 4.

13 d ¶ *Reſtitution.* Concord. cum l. 1 ſi, C. ſi aduer. libertã.

14 e ¶ *A la libertad.* Adde ad caſus quos poſui in. l. 4 titu. 5. 3. partita.

15 f ¶ *La faria aſsi.* Nota iſta verba & quæ ſequũtur ad intellectũ, & declarationẽ. l. ſi C. de in integ. reſti. de qua iſta ſumpta eſt. docto, etiã alitertiellegunt. d. l. fin & exemplificant aliquibus modis, vide ibi per eos. quia in effectu iſta. l. part itarum, etiam illa comprehendit.

16 g ¶ *Dos coſas.* Adde l. 2. ſupra eo.

¶ *Lex. VII.*

20 Si minor eſt la ſus aduerſus hæreditatis aditionem vocatus ad hoc creditoribus hæreditatis ſi reſtituitur. l. 1 dicit

h ¶ *Para deſamparar la.* Concord. cum. l. 1. C. ſi minor. ab hære ſe abſtin. vbi vide per Azo. in ſumma & debet fieri cauſa cognita, vt, de in. tradit conſiderat non tũ eo, tit lucro thæreditas ſit non: ſed nam eo an intereſſit minoris heribus & ſumptibus nõ vexatur. l. minoribus 25. annis ſi de mino. Itẽ eo cõſiderato an in hæreditate ſint multæ mortales res, vt prædia ruinæ ſubiecta. l. vetũ §. ſi locupleti ſi de mino. & poterit petere iſtã reſtitutionem; & ſi adierit cũ beneficio inuentarij, vt etiam decla at Salicet. in. d. l. 1. ad fi. & in authentica. ſi cẽs. ad hunc habet nanq; minor petens reſtitutionem contra aditionem hæreditatis ne eſſe probare ſuta: ſũ ex adilicione, q̃ etiã patet ex citatione creditorũ, quæ hic requirit, vt etiã tradit Paul. in authentica. ſi omnes. C. eo. & expreſsius habetur in iſta. l. cũ ſubdit, ſi entẽdiere q̃ ex damo del moço, & ſic approbatur hic opinio Iacob. de Are. & Odofred. & reprobatur opinio Guido de quibus per Alber. in. d. authentica.

Ad tit. C. ſi minor abhere. ſe abſt.

Ad tit. C. vbi & apud quẽ.

demanda reſtitucion: la primera: que era de menor edad a la ſazon que fizo el pleyto, o la poſtura. la ſegunda que la fizo a daño e a menoſcabo deſi.

¶ *Ley. VII. Como el menor puede deſamparar la heredad que ouiere entrado, ſi entendiere que le es dañoſa.*

SEyendo eſtableſcido por heredero el menor de veynte e cinco años, ſi entendiere que non les prouechoſa, la heredad d̃ tener, puede pedir al juez q̃ le otorgue poderio para deſamparar la[h], maguer la aya entrada. Pero quando eſto ouiere de fazer, deue ſer delante los acreedores[i] de la heredad que ſepan qual es la razon porq̃ la deſampara. E eſtonce el juez, ſi entendiere que es daño del moço, e tener la heredad, deue le otorgar que la pueda deſamparar, e tornar en el eſtado en que era de primero, poniẽdo en recabdo[k] primeramente, todas las coſas que pertenecieſſen a la heredad.

¶ *Ley. VIII. Ante quien puede el menor demandar la entregaçe quando, e en q̃ manera deue ſer fecha.*

DElante del judgador ordinario[l] del lugar, deue demandar el menor reſtitucion e entrega de los daños, e de

i ¶ *Los acreedores.* Concord. cum. d. authentica ſi omnes. vbi vide per gl. 2 & doct. quid de legatarijs & adde et iam, l. etiam. §. fi. ff. de mino. & de modo citationis præſentium & abſentium, vide ibi ſignãter per Paul. de Caſt. vbi etiam an ſufficiat generale proclama.

k ¶ *En recaudo.* Adde. d. authenticam, ſi omnes. & in corpore vnde ſumitur. vbi q̃ illud q̃d petit ꝓpter iniuſtitatem minoris non reſtituitur à minore. & not. hic iſtum cauſum in quo iudex ex officio etiam ne mine petente debet prouidere ne bona hæreditatis diſſipentur.

¶ *Lex. VIII.*

20 Non ſolum minor poteſt petere reſtitutionem dum eſt intra ætatem xxv. annorum ſed etiam intra quadriennium poſt, & etiam hæredes eius intra dictum tempus poſſunt eam petere. hoc dicit.

l ¶ *Ordinario.* Et intelligẽ de iudice rei non actoris. l. 2. C. vbi & apud quẽ. ſed an poſſit petri reſtitutio contra contractum in loco in quo actus fuit coram iudice illius loci, ſi ibi reperiatur eius contra quem petitur? Bald. poſt Guillel. de Cugn. dicit quod non in. d. l. 2. quia licet in loco contractus fortiatur quis forum, procedit, ſi agatur ad eius obſeruationem, non ſi ad eius reſciſionem. & idem tenet Paul de Caſt. ibi poteſt etiam cauſa reſtitutionis ſpecialiter delegari a principe, vel iudice ordinario. Item coram delegato ad vniuerſitatem cauſarum poteſt peti reſtitutio. & etiam coram delegato cauſæ ſpecialis ſi dabitur in aliquo actu, & ſic reſtitutio venit incidenter. vide legem fin. & ibi Paul. C. vbi & apud quem. & in cap. ſuſcitata de in integrum reſti. & intelligeſtam l. de iudicibus ordinaris habentibus certum tribunal, ſeu certum territorium, nam habentes iuriſdictionem ſine territorio

non possent in integrum restituere, vt patet in d. l. fin. & ibi Paul. qui ex hoc dicit, q̃ cor' rectore si hola tutorio potent peti restitutio. Id intelligo nisi tutali studex ordinari' qui habeat iurisdictionē sine ai numistratione qui nō potest, nostrem interlocutorem tenere, vt sunt iudices curtulati, & notari, qui hoc habēt in priuilegio, ita enim nō cognosciet de restitutione glo. in d. l. fin. neq; etiā poterit peti restitutio coram arbitro vt in d. l. fi. habetur vbi quæritur glo. an possit cōpromitti, an qui sitre stituēd' ? & cōcludit q̃ sic & cū gl. tenet ibi Salicetus post Bar. quādo de facto quis patiēte hoc modo tonuerunt. Bal. tā reprobat dictū glo. vide ibi p. eos.

2 a ¶ *Clamaran esi.* Concord. l. 2. tit. 25. § parti. & quæ ibi dixi cū cōcordantibus ibi positis.

3 b ¶ *Conoscerán.* Adde. l. certū. § in pupillo. ff. de conscil. & vtil. q̃ habētur l. 4. supra eo.

los menos escribos, que ouiesse rescebido en sus cosas, por pleyto q̃ ouiesse fecho a daño de si, o por alguna delas razones sobredichas, que diximos en las leyes ante desta. E el juez deue llamar ante si a la otra parte, a quien fazen la demanda: e si fallare q̃ el pleyto o la conoscēcia, o el juyzio sobre que demanda la entrega) que fue fecha a daño del menor: de uel tornar en aquel estado en que era antes de manera que cada vna delas partes[e] aya en saluo su derecho, assi como lo auia primeramente. E esta restituciō puede demādar en todo pleyto o conoscencia, q̃ el ouiesse fecho a daño de si, o su guardador, o su abogado. E tal demanda como esta, puede fazer el menor en todo el tiempo. fasta que fea de edad cūplida de veynte e cinco años: e aun en quatro años[d] despues desso: e non solamente puede el menor fazer demanda fasta este tiēpo, mas aun sus herederos.

¶ *Ley. IX. Como el menor puede demandar entrega delas cosas que perdiesse por tiempo.*

PRæscriptio en latin: tanto quiere dezir en romance como ganancia que faze ome de alguna cosa por tiempo. E como quier que de tal razon como esta, fablamos cumplidamēte en la tercera partida deste libro, en las leyes que fablan en esta razon. Pero dezimos que las ganancias que se fazen por tiempo de veynte años, o dende ayuso, que non corre[f] ninguno destos tiempos, contra los que son menores de veynte e cinco años, nin contra sus cosas, nin les empecen ninguna manera, para perder alguna cosa de lo suyo por tal razon. E esto se deue entender, quando los tiempos de tales prescripciones, comiençan a correr contra los menores seyendo ellos nascidos. Mas si ante

Adde C. de tēpo. in inte. restit.

Adde C. in quibus cirra finem, q̃ cautum in dicto calu te rest nō dabit minori est nere. restitutio in & C. q̃ non obs. l. prescriptiōn tēp. in fi. C. de iuridi l. ē mandato ff. de mino. & ¶ pupillus. in authentico de hæredi. & Falc. quod tū multum nota q̃ certi doctor. sunt, qui putent dicunt illo casu currere præscriptionē effectu, & non dari restitutionē. Id ēnim in præscriptionib' temporis statūtis, vt in te à testatore prefixo, quia currit minori, datur tamē restitutio vt in l. 3. §. & si hæres. ff. de minio. vide quod not. Bal. in l. pupillorū. C. de repud. hæredi. Potest tē rā minor petere se tellitui adversus prescriptionem cōuentionalem ortā à cōtractu defuncti ex capite ignorātiæ, ex clausula generali, si qua nihil, & secundū Bar. in d. l. 2. in fus. post medū nomen in 2. oppo. Francis. Balb. in tracta. prescriptio fol. 64. col. 1. vers. 2. limita. Item limita & secūdo in prescriptioni b' vsucapidali b' vt in tpe triennij quod durat in statū ratione causæ nā currit minori, & nō datur restitutio, nisi in subsidiū tutore vel curatore nō existente soluendo. Similiter ci currit tps datū ad appellandū & ad prosequendū appellationem glo. in l. auxilium. ff. de mino. datur tamen restitutio minori etiā tutore vel curatore non existente soluendo. probatur in l. 1. & 2. C. si sepius in integrum restitu. & ibi Bal. Bar. & Bal. in d. l. fi. Fratri. & Balb. in d. suo tractatu. fol. 64. col. 4. versi. pradicta cōclusio. & idem vult Ang. in d. l. fi. Limita etiā in tpe statuto hæredi ad conficiendū inuentarium nā currit minori saluo restitutionis beneficio, vt in d. §. pupillus. in authen. de hæred. & falcid. & vide circa illum. §. quod dicit Bal. fi. cum antiquioribus. col. 3. C. de iur. de libe. Limita etiā in causa authentica si minor C. de tēpo. in integ. restit. & in tpe dato ad petendum bonorum possessionem, secundū Bar. in d. l. fi. col. fi. Item limita in tempore annui præfixi ad petendū inuestituram, nā currit adulto saluo restitutione. vt in. § pieta e si quis. in dicta gl. & ibi Alua. & Præpo. de prohibi. feud. alie. per Fred. Francis. Balb. in. d. suo tractatu. fol. 65. col. 1. vers. 5. fallit. & ibi videtur eū de prescriptione statutaria vbi. co. 2. in prin. refert Claudium Aquilem. in. l. naturaliter. fi. col. ff. de vsuca. dicit iem q̃ tois contusio est, q̃ præscriptio statutaria currit contra minorem adultū tempore minoris ætatis, & dormit tempore pupillaris. pet. d. §. præterea si quis. & intelligi videtur siue tractetur de lucro siue de dano, secundum Bal. Ange. & Paul. de Cast. in d. l. fi. fallit tamen illa tō cluso, quando præscriptio statutaria succederet loco præscriptionis legalis nam eadem fortiretur naturam, vide ibi per eum. versicu fallit. ista conclusio. Adde etiam tirca prestiptionem statutariam, quod dicit Bal. in. l. si mater. C. ne de stat defuncto. & in. l. 3. C. quib. non obstetur long. tempor. præscript. & in cap. 1. tolum. 3. quo tempore miles & in. §. porrō. qualiter feud. alien. poss. & in. l. omnes populi. colum. 10. ff. de iustitia & iure. & in. l. cum notissimi. column. prima. C. de præscriptio. 30. vel. 40. anno. & de præscriptione retrahendi rem pro tanto per agnatum. vide Alberi. in. d. l. fi. column. 2. & Abb. in capi. consti

1 a ¶ *Clamaran esi.*

2 b ¶ *Conoscerán.*

3 c ¶ *Cada vna de las partes.* Adde. l. 2. titu. 25. parti. 3. & quæ ibi dixi.

4 d ¶ *Quatro años.* Adde l. li. C. de tempo. in integ. restit. Sed in cū danū sit eminentissimum dabuntur tunc in ita anni? prout dantur tali casu ecclesiæ fisco & reipublicæ, vt habetur in. l. si in fra eo. & not. glossi. in. c. 1. de rest. in integ. lib. 6. videtur quod non, quia expresse cautū est hic de minore, vt tantū leuet quinquennium. & li propter dānum enormissimū aliud voluerat ista. l. expressisse prout fecit in rasu d. l. fin. Præterea est diuersa ratio in minore, cui quadriennium non currat à die læsionis, sed completo. 25 anno, vt hic & in. d. l. fi. Sed in contrarū facit, quia ideo ecclesia & reipublicæ dat restitutio, quia vtuntur iure minoris, vt in. c. 1. & c. auditis. de in integ. restit. & ibi publi. C. ex qb ratio. maio. & scan. quit gl. in. d. c. 1. q̃ sicut post quadriennium non datur restitutio minori licet per ecclesia. Item, qui a rō erit enim tissimi dani in ita limitat in minore, sicut in ecclesia & illud vt æqui lucia tamē q̃ tunc tipus tri gintā annorū cōputetur a die lesionis. vt in d. l. fi. vt ad prædicta. l. 1. in prin. C. de in di. iudi. roll. & quod per illā l. dicit Bald. in. l. hiis quem habent. en. col. 12. C. fami herc. & quod nota urper gl. & Ioan. And. in. c. ad nostrā. de rebus ecclesiæ non alienandis. super verb. encenia. vbi gl. in fi. ait opinionem illorum, qui dicebant q̃ etiam iudicis officio fuerit tutatur his qui vltra dimidiam iusti pretij lasi sunt.

6 e ¶ *Albericus dixit.* Adde. l. 2. & quasi per totum. C. de tempo. in integ. restit. & l. non solum. ff. de in integ. restit. & an beneficium restitutionis transeat in partem qui succedit filio in pertulo vide glos. & Bart. in. l. pater. ff. de castr. pecul. priuilegium tamen competens pupillo, quia pupillus non transiit ad hæredem. vid. l. ex pluribus. & ibi Barto. ff. de admini. tuto.

¶ *Lex. I X.*

*ff. Ciuitatis. xx. annorum aut infra non incipit currere contra adulum nisi in alterius persona præscriptio incepit, quia tunc continuatur in minore, sed restituetur ad tempus quod contra eum currit. præsertim triginta annorum, vel vltra in tripit currere contra minorem, sed restituetur aduersus eam. hoc dicit.

1 f ¶ *Non corre.* Et sic præscriptiones longi temporis vel minoris ipso iure à initio rebus nū incipiūt, vt hic & in l. h. C. in quib. casib. in integ. restit. nō est necessē. letiā ei. ff. de mino. l. bonæ fidei in princ. ff. de aqui. rerdomi. iuncta l. non est ignotū. C. quib. non obstet long. tēpo. præscriptio. non ergo hodie (si ret minori sit lapsum tps ad soluēdū tributū) res eius incidit in cōtusū cū tale tēpus nō currat minori per ista. l. & d. l. fi. & tenet. d. notabi. & ibi vid Io de Pla. C. de fund patri. lib. 11 & in. l. institutores. & ibi Cyn. & Salycet. C. de administ. tuto. Alex. à consil 3. pōderatis. 5. vel. Limita primo ista. l. in præscriptionibus cōuētionalibus procedēribus ex contractu defuncti, siue præscriptio fuerit in thoaratum defuncto sine eius mutatione dummodo hæredes [illegible] no. lingua patre. C. de et. lit. mitis. & tenent cōmuniter doct. in d. l. n. & intelligi quādo nullū fatū interuenit cum minore, sed tola inota alia factus, vt in. d. cū filii. §. in hac. ff. de verbo. oblig. l. 2. C. si adu. vendit. pigno. dicit tū singulariter Alber. in. d. l. li. co. 4. in dicto casu te rest nō dabit minori est nere. restitutio in & C. q̃ non obs. l. prescriptiōn tēp. in fi. C. de iuridi l. ē mandato ff. de mino. & ¶ pupillus. in authentico de hæredi. & Falc. quod tū multum nota q̃ certi doctor. sunt, qui putent dicunt illo casu currere præscriptionē effectu, & non dari restitutionē. Id ēnim in præscriptionib' temporis statūtis, vt

turas l.o.l.3. dein integ. resti. vbi quærit minor non sed restituitur sed tu vi le.l 7. ti 7 li.5 ordina.rega. vbi disponitur, q̃ nõ de illo casu restituto quid autem de transitu sublenuij, vel tuenuij datt emphiteote, an currat minor. vide gloss. in.l.si tutoris. C.de administra.tuto. dum tenet q̃ non currat illud tẽpus minori Albe. tñ post Vber in.d.l fin. col.3. vult ro n riarium. vide ibi p eũ, quid etiã si minor superauit ve niam ætatis an currat ronti a eũ p̃scriptio? vide p Alberi. in.l eaq versi. quæro vbert[a]. C.de tẽpor. in te.restit. vbi distinguit, q̃ aut tes in qua currebat præscriptio exigebat decretum interpositionẽ, & tunc meio iure non currit qa in talibus venia ætatis nihil operatur. Si verò nõ exigebat decretum & præscriptio incohauit ante veniã impetritã & iudici in matã, & tunc non currat, quia prominore adhuc habetur vt in.l.1 &.2. C. de his qui veniã æta. impetra. aut post, & tunc curtat cum effectu lin e restitutione quia pio maiore habetur Itẽ aduerte q̃ in casibus quibus de iure veteri currebat præscriptio etiã legalis minori sine spe restitutionis similiter & hodie curret, ne q. dabitur restitutio. Sed difficile est in multis gat e tales calus. viã per Paul de Cast in.d.l.fi. exemplificantem in actionibus prętoris q̃ finiuntur anno vel minori tempore, vt in redhibitoria, & quanto minoris vide ibi peruim & per Francis. Balb in.d.tract. fol. 64. colu.3.

a ¶ *Masciessen.* Licet existetã in vtero, vt in.l etiã ei la picola-ff d mino.

b ¶ *Aliorei.* Approbat opinionem Azo. in summa. C. in quib. casibus in integ. restit non est necessaria. q̃ cõtier approbatur & reprobat opinionem Vber. & Alber. Papien. & Iacob. de Are. qui dicebat nõ currere præscriptionẽ longi tẽporis, vel minoris minori, siue cœpta esset cum defuncto, siue cũ minore qui ita intelligebant d l.fi per texr. in l.fi. in fi. C si maior fact. alienaſ in decretor. ra. hab quam dicit veriorẽ Alberi. in.d.l.fi. co.1 diẽsita de facto obtinuisse coræ magnis peritis.

4 e ¶ *Restitucion.* Adde.l.1 C.si aduersu vsucapio, &.l.etiam ei. ff. de mino.

5 d ¶ *Mayores de catorze años.* Cõtra pupillum enim non currit præscriptio l. bonæ fidei. ff. de acquir. rer. domi. Licet in rem. vbi glo. C. de præscri. 30. vel. 40. anno.

6 e ¶ *Restitucion.* Approbat opinionem Azo & Ioã de qua in gl fi. d.l. fi. quę est cõis bene tẽ fatentur q̃ si præscriptio incepitã minore cessa sit opi. Alberici de quain.d.gl cum complet non possit præscriptio, ni si in ætate maiori. & etiã quadriennio lapso restitutionis, & ideo non competeret restitutio l.fi. C. de tempo. in integ. restitu. & ita tenet Alberic. o. d.l.fi. C. in quibus i auf. col 4. Angel. ibidem. col. 1. & Alberi. in l.fi. versi denuo quæro. C. de tempo. in integ. restu. Odofr. tñ relat[a] ab Albert in.d l.fi. C. in quib. caus. in integ. restit. dicit q̃ etiã si præscriptio incipiat a minore, & he solum compleatur in maiori ætate adhuc deuit restitutio, quia cũ læsio ex præscriptione consumatur in maiori ætate quadriennium in ipi currere a die consumptæ læsionis. arg. l.1 § annus. ff. qñ aff. de pecu. est anna & q̃ quadriennium incipiat a completa præscriptione tenet Bar. & cõiter Doct. in.d.l fin. C de tẽpo. in integ. resti. qñ ẽpus ex quo fuit causata læsio fuit plus quadriennio, vel tanũ idem, & si fuerit minus tunc solum infra tantum tempus quãtũ fuit tẽpus læsionis, vide per Bal. Bal Ange. & Salice in.d l.fi. C. de tẽpo. in integ. restit. & per Francis. Balb in tracta-præscri. fol. 67. co. 2 versi. 2. quæro. Ecclesia tũ semper habet quadriẽniũ integrũ, licet tẽpus læsionis fuit minus, vt in Clem 1 de in integ. restit. vbi & glo. voluit idẽ esse in priuatis personis, sed præredens opinio legislatorũ est cõis ex l.1 in fin. ia ep. vt approba. opinio. gl. in d cle 1. vt. ibi. Aduertẽ q̃ si p̃scriptio fuit cœpta in minori ætate & cõpletaⁿ in maiori ætate adhuc habet locũ restitutio, vt dictũ est debet tẽ intelligi qñ cõpletata fuit in quadriennio, & sic euenit læsion quadriẽno seruis emersit post quadriẽnũ cõtinuũ, quia cũ tũc restitutio orta denegaret post eam multo magis impediria iuratsei[a], sedm Bar. in.d l fi. C. de tempo. in integ. resti in fi & sequitur ibi etiã Bald. in fin dicens esse notãdũ.

7 f ¶ *Quatro años.* Et a quo tempore curiat quadriennium vide in gl præcedenti. & illud tamen ab initio est vtile, vnde non currit probabiliter ignorantibus Bal in.l falsam. C. si ex fali instru. Iaso. in. §. rursus col. 16. Iusti de actio. Franc ff Bal. vbi supra. fol. 36. col. 3. Alex. cons. 63. co. 4. in. 4 volum[a].

¶ *Lex finalis.*

20 Non solum minor, sed etiam ecclesia rex vel communitas ciuitatis, vel loci restituitur intra quadriennium à tempore læsionis, vt minor: sed si læsio in alienatione fuit vltra dimidiam iusti pretij restituetur intra xxx annos a die alienationis computandos l. d.

g ¶ *Eglesias.* Et ecclesia respublica est, quia ius publicum consistit in sacris, & in sacerdotibus. l.1. ff de iustit. & iur. & ideo semperiuuenis, seruatur illæsa. c. r. ca. audiits de iuniore. restitu. Hostie de restitu. in integ. in summa. vers. cui ad finẽ. & nota q̃ potest ecclesia petere restitutionem contra contractum, vel nullitatem cõtra-

Ad tit. de in inte. restit. inde ctet. &. lib. 6.

años[d], e corren cõtra ellos, como quier que puedẽ demãdar al suez restitution, e quenõ pierdan ninguna cosa, por todo el tẽpo q̃ fuerõ de menor edad, e han de mas q̃tro años[f], segũ q̃es sobi dicho.

¶ *Ley X. Como las eglesias e los Reyes e los concejos, pueden demandar restitucion, por aquellas mismas razones que los menores.*

POr que los bienes de las Eglesias[g], e de los reyes[h], e de los

que ellos nasciessẽ[a], o fuessen establescidos por herederos de otros, o viessen comẽçado a correr[b], cõtra aq̃llos a q̃en los menores heredassen: estõ ec biẽ correriã contra ellos e empesçer les yan. Pero podrian demandar restitutiõ[c], del tiempo, que contra ellos fuesse corrido, mientra que erã menores. Mas las prescripciones que son de treyta años, o dende arriba empecen a los que son menores de veynte e cinco años, e mayores de catorze

1 a ¶ *Masciessen.* Licet existetã in vtero, vt in.l etiã ei la picola-ff d mino.

b ¶ *Aliorei.* Approbat opinionem Azo. in summa. C. in quib. casibus in integ. restit non est necessaria. q̃ cõiter approbatur & reprobat opinionem Vber. & Alber. Papien. & Iacob. de Are. qui dicebat nõ currere præscriptionẽ longi tẽporis, vel minoris minori, siue cœpta esset cum defuncto, siue cũ minore qui ita intelligebant d l.fi per texr. in l.fi. in fi. C si maior fact. alienaſ in decretor. ra. hab quam dicit veriorẽ Alberi. in.d l.fi. co.1 diẽsita de facto obtinuisse coræ magnis peritis.

4 e ¶ *Restitucion.* Adde.l.1 C.si aduersu vsucapio, &.l.etiam ei. ff. de mino.

5 d ¶ *Mayores de catorze años.* Cõtra pupillum enim non currit præscriptio l. bonæ fidei. ff. de acquir. rer. domi. Licet in rem. vbi glo. C. de præscri. 30. vel. 40. anno.

6 e ¶ *Restitucion.* Approbat opinionem Azo & Ioã de qua in gl fi. d.l. fi. quę est cõis bene tẽ fatentur q̃ si præscriptio incepitã minore cessa sit opi. Alberici de quain.d.gl cum complet non possit præscriptio, ni si in ætate maiori. & etiã quadriennio lapso restitutionis, & ideo non competeret restitutio l.fi. C. de tempo. in integ. restitu. & ita tenet Alberic. o. d.l.fi. C. in quibus i auf. col 4. Angel. ibidem. col. 1. & Alberi. in l.fi. versi denuo quæro. C. de tempo. in integ. restu. Odofr. tñ relat[a] ab Albert in.d l.fi. C. in quib. caus. in integ. restit. dicit q̃ etiã si præscriptio incipiat a minore, & he solum compleatur in maiori ætate adhuc deuit restitutio, quia cũ læsio ex præscriptione consumatur in maiori ætate quadriennium in ipi currere a die consumptæ læsionis. arg. l.1 § annus. ff. qñ aff. de pecu. est anna & q̃ quadriennium incipiat a completa præscriptione tenet Bar. & cõiter Doct. in.d l fin. C de tẽpo. in integ. resti. qñ ẽpus ex quo fuit causata læsio fuit plus quadriennio, vel tanũ idem, & si fuerit minus tunc solum infra tantum tempus quãtũ fuit tẽpus læsionis, vide per Bal. Bal Ange. & Salice in.d l.fi. C. de tẽpo. in integ. resti. & per Francis. Balb in tracta-præscri. fol. 67. co. 2 versi. 2. quæro. Ecclesia tũ semper habet quadriẽniũ integrũ, licet tẽpus læsionis fuit minus, vt in Clem 1 de in integ. restit. vbi & glo. voluit idẽ esse in priuatis personis, sed præredens opinio legislatorũ est cõis ex l.1 in fin. ia ep. vt approba. opinio. gl. in d cle 1. vt. ibi. Aduertẽ q̃ si p̃scriptio fuit cœpta in minori ætate & cõpletaⁿ in maiori ætate adhuc habet locũ restitutio, vt dictũ est debet tẽ intelligi qñ cõpletata fuit in quadriennio, & sic euenit læsion quadriẽno seruis emersit post quadriẽnũ cõtinuũ, quia cũ tũc restitutio orta denegaret post eam multo magis impediria iuratsei[a], sedm Bar. in.d l fi. C. de tempo. in integ. resti in fi & sequitur ibi etiã Bald. in fin dicens esse notãdũ.

7 f ¶ *Quatro años.* Et a quo tempore curiat quadriennium vide in gl præcedenti. & illud tamen ab initio est vtile, vnde non currit probabiliter ignorantibus Bal in.l falsam. C. si ex fali instru. Iaso. in. §. rursus col. 16. Iusti de actio. Franc ff Bal. vbi supra. fol. 36. col. 3. Alex. cons. 63. co. 4. in. 4 volum[a].

¶ *Lex finalis.*

h ¶ *Reyes.* Et nimirum, si Regibus in regnis suis competat restitutio, qa apud eos est vniuersalis respublica romanorũ. vt tradit Bal. in.l 3 C. ad Trebel. vbi dicit, q̃ vniuersalis respublica romanorum non est nisi apud imperiũ, & etiã apud Reges in suis regnis tũ & cum respublica romanorũ hoc ius habet. vt in l respublica. vbi gl. C. ex quib. caus. ma io sic etiam Reges debẽt habere & ex hoc videtur maiẽ dixisse Petrquẽ refert Alberi. in d l respublica. q̃ Rex Franciæ in causa sua, vel regni non posset restitui. Idem etiã voluit Lucas de Penna in.l. cubiculariorum C. de tẽpo sacri cubiculi. lib. 12. Cum rõtrarij cauerit expresse in ista. & idem videtur probari de iure antiquo, vt habetur in .l. rem publicam C. de iur. rei publi li in intelligendo de republica romanorum quæ est hodie apud Imperatorem vel Reges, vt dixi. & vt declarat Bal. in.l.1 C. de hæreditatis vel actio. vendi duplex est patrimonium Regis vnum quod appellatur fiscale, puta introitus, & exitus cameræ fiscalis, aliud appellatur totius patrimonij regalis, & quæ sunt in æternopatrimonio regis, & in vtroq. patrimonio intelligerem. l. ista cum indistincte loquatur, & melius eadem ratio, & facit. l. fina. C. qui dat tuto. pos. & l. idem Iulianus § cõstat vers. si vero fa lustianos hortos. ff de legat. 1. & C. de fund patri per totũ & q̃ibi petgl. in rubrica & non bene videtur dixisse Alberic. in. d.l. respublica. tum concludit, q̃ fisco non competat restitutio dicens non subesse eandem rationem in fisco quæ in republica, quia respublica romanorum est omnũ caput & magistra, & facilius subest læsionibus quã fiscus, & quia fiscus & respublica, non sunt idem, vt patet. C. ne fiscus, vel respubli in rubrica, nam post imperium translatum in principem a republica Romanorum respubli ab solute sumpta est Fiscalis imperij, vel Regis vt dixit Baldus vbi supra, & tenet etiam Saly cet. in dicta. l. t. respubli-

2 a

ca, in prin glo. & ibi Barto. qui latius derlarat quãdo res publica, & fiscus sint idem in rubrica. C. de iur. fi. lib. 10 habetur tamen princeps, & aliud & certũ genus patrimonii qd appellat priuatũ, qd habet tãqm titius, & nõ tãqm princeps seu rex. vt tradit Alex. 4. volu. consil 6 l. procurator. & ibi Cyn. C. de dõd & mito certũ patrimonio nõ videtur, q proiectis limis. l. dispositio & posset procedere, quod Petrus relatus ab Albericus, & huiusmodi ceteræ fuit Lucas de Pen vbi supra dicens, q rex nõ ratione suæ personæ, sed ratione reipublicæ quam sustinet & quæ pro cuiat & seruat, tali beneficio gaudet, & q si abas in speciali cõtractu qui cõmoda vel incõmoda reipublicæ non respicerent ipse tex seu eius camera laderetur non esset restituendus. ar. l. famosi. §. hoc tamẽ ff. ad. l. iul. maiest. & c. q sincera. 45. dist. Et fantad prudẽtia q not. Ange. per tex. ibi in authentico, vt cũ de appella cognos. §. si vnũ. col. 8 in. 1. nota q fiscus potest esse restituere cõtra nõ confessionem inuentam æquiparãdo fiscũ minori facit l. 1. C. de sentẽ. admiscũ. ar. 1. et ita legitimo. Et ait regina legis vxori gaudeat isto beneficio Luc. de Pen vbi supra mouet illã quæstionem. & q alias statuit pronuntiatum in fauore dictæ Sãctæ reginæ fuisse quod ad incly tis regis Roberti, cum decepta foret in venditione iustitiæ nõmis Albani ipse tamen concludit q non gaudeat regis vxor tali beneficio

Ad tit. C. de iure reipu. & ad ti C. etiã per proc. caus. rest.

3 a ¶ *Ex recipes.* Approbat opinionẽ Azo in summa C. li aduers. vsucapio. in fi. & gl. in. l. reipublicã C. de iur. reipublicã. lib. 11. & Guido de Suza, Iacobus de Arc. & Dyn. & Vber. & Alberi. Papien. & Odofre. & aliorũ de quibus per Io. Andi. in addi. ad Specu. tit. de restitu. in integ. §. quis autem. col. 6. & per Albert. in. d. res publica. C. ex quib. causis maio. & reprobat opin. glos. d. l. res publica. vbi etiã Peter. & Cyn. & Innoc. in. 1. de in integ. restit. & tradit Speculator. in d. §. quis autem. col. 6. vt hic. idem quoq; iuris est in republica vbi ipse dicit, q vtinue. ritates pistorũ ceddomini & minori non restituãtur. vi Bal. in. l. 1. C. etiã per procuratorẽ cãm restitu. In republicã tãtum ratis vult q posset restitui, & opinio quæ approbatur hic, secundum Alberic. in d. l. res publica. rõiter approbatur, & de facto fit iuratu, quia de facili subiunt læsiõibus, & quia & alia ciuitates vt ita Romanã regunt per administratores, & sæpe perbaratores de hiscto tãtum credere se dicit Alberi. contrariam opinionem esse ciuiorem, tenet ergo mentem istam. l. partitarum. iuris opinionem tenet etiam Barto. Bal. Sa. ice. & alij in d. l. res publica. communiter dicentes veram & communem opinionem esse q omnis ciuitas vel quod libet ciuitũ gaudet priuilegio reipublicæ, & debet restitui in integrũ sicut res publica, dũmodo tale castrũ vel villa habeat multitudinem hominum, & regatur per nos ad minus tratores. & tractet negotia sua cãnqm cõmunia non vt priuata, licet sit parua vniuersitas, & licet talis ciuitas in suppolita alicui domino vel principi, & ita approbatur hic & alibi. res publica intuatur in multis vt pupillus in multis plus quãm pupillus, in multis minus, quam pupillus, vide late Ioan. de Plat. in. 1. rei publicam. C. de iur. reipubli. lib. 11.

4 b ¶ *Les que hauen en poder.* Habes hic, q syndicus vniuersitatis absque alio speciali mandato potest petere restitutionem. Adde Bal. in l. 1. C. etiã per procurator. causam restitu. & Ioan. de Plat. in. l. rem publicam. C. de iur. reip. ubi. lib. 11.

5 c ¶ *Que vtro anos.* Cocor. cit. c. 1. de in integ. restitu. lib. 6 & Clement. 1. eo. tit. gl. Ioan. de res publica. & ibi Bar. & ibi et & in. l. tẽ publicã. vbi loã. de Plat. C. de iur. reipub. ho. n. & probatur hic, q & cõtra prescriptionẽ datur ceteris hiscti restitutio intra quadriennũ à die cõpletæ præscriptionis quæ erat quæstio ante dubita. vt tradit Abb. in. c. 1. col. pen. & l. de præscriptuo. & in. c. tũ ex literis. col. 5. de in integr. restit. & vide gl. in authentico. de ecclesiastici. tit. 5. pro temporalibus coll. 9. & istud quadriennii est à principio vtile, vt patet in. d. c. 1. de in integ. restit. li. 6. & quoniam Abb. vbi supra colũ 5. hoc etiam tenet Francisc. Balb. in tracta. præscriptio. fol. 43. rolũ 2. & contra lapsum huius quadriennij non datur restitutio: quia alias esset procedere in infinitũ. Abb. vbi supra. & tit. l. 7. de 29. & ita ibi dixi. 3. partita. & a quo tẽpore incipiat curi ecclesiastici quadriennium, quando ecclesia vel respublica petit restitutionem, quia non probatur in tetuino, vide per Abba. in ca. coram. ad fi. de in integ. restit. hodie veto prouisum est circa hoc per Il & ordinationes de Madrid restitu generis tempus in quo petatur. Iam cit. l. 3.

d ¶ *Mas de la mayetad del precio.* Approbat opinionẽ glo. in. c. ad nostrã. de reb ecclesi nõ alien. super verbo. enorme. & nota. bene quia ex hic declaratur rex. cũ glo. in. c. 1. de restitu. in integ. lib. 6. cum ibi gl dicit d

gencia de otri. E esto pueden demandar, desde el dia que recibieron el engaño, o el menoscabo, fasta quatro años [c]. Pero si el menoscabo fuesse tan grande, que montasse de mas de la mey tad del precio [d], que valia alguna delas cosas sobredichas, que fuesse enajenada [e], esto nee biẽ puede demandar emẽda, e restituecion, fasta treynta años [f], desde el dia que fue fecho el enajenamiento de la cosa.

concejos [a] se pierden o se menoscaban, por culpa delos q̃ los han a procurar, o por engaño delos otros. E porende fue establecido antiguamẽte, que tales bienes ayã aql preuilegio, e aqllla mejoria, q̃ han las cosas delos menores de veynte e cinco años. Ondelos que han en poder [b] e en guarda las cosas sobredichas, pueden demandar restitucion sobre cada vna dellas, quãdo se menoscabassen por tiempo, o por engaño, o por negli-

damno enimẽ tissimo, vt tũc competat restitutio etiam post quadriennũ, vt etiã illẽ l. 1. an. And. dicun. d. c. ad nostrã. ibi cũ dicit & fortissimũ. ibi cũ fit causa admissionis post quadriennũ. Declarat ergo hic q dicitur eminentissimũ cũ rũtingit læsio vltra dimidiã iusti pretij: tenet etiã Feli. in. 1. in præsentia. col. 5. versi. imo etiã maior. de proba. Curtius Iunior cons. 141. colũ. g. Calcaneus & fil. 25. Ratione ergo enormis dãni aliqua iunt sperantur statuta, vt hic vides, & minori etiam iuran, si enormiter est læsus potest petere absolutionẽ iuran ẽto, vt dicit Abb. in capi. pen. col. li. de empt & vendi & vid. l. 56. in li. 1. §. pari. 5. & dicit Bar. post gl. in. l. si alius. §. bellissime ff. q vi aut clam. q potest quis propria auctoritate recuperare res suas, quando alias pacictur enormis damnum, vnde si quis per vim amperet animalia tua quæ facilius perenit vel vinea, quæ si remanet ẽ multũ de facili desiuuntur, qui tunc facilius permittim q tua aut tornare ea recuperes, quam in alijs rebus permitteretur, quæ non fit de facili perenunt, & vide etiam quod not. Bal. de mi lit vasta qui communi. est. col. 5. versi. sed dubit. iur. vtũ cõtra illũ pũcessum, & in. §. item faciamenta. col. 2. de pa iuramen. fũm. Præsumitur nãque dolus in mente alienem enormissimam, vt tradit Pan. de Cast in. l. seruo. in. n. §. cũ præsertim ff. ad Trebellia. facit l. summa iuratione. ff. de pecun. verti. sed dolum. & Ianon en. 9. 1. ff. de lega 3.

e ¶ *Que fuesse enagenada.* Ex hac videtur q̃ in ceteris verbis præcedentib̃ q̃ nõ loquit ista lex, quãdo rex ecclesia vel res publica velit se restitui tõtra præscriptionẽ, nãtũc elapto quad iriennio nõ posset, vt patet ex l. 7. tit. 29. partit. cũ enim hæc lex cõsideret dãnum graue seu grauissimum habito respectu ei leu causæ ad plam reuelrãm, qui loquit de dãno dato in dimidia valoris rei, & vltra prout alias in ista materia seu simili notatur per Bar. in. l. si ciciatis. §. arbitrio. ff. pro soci. Inno in. c. quintauallis. de iure. Bald. in. l. pe. C. de arbit. quãdo tratatum de pratiscriptionẽ nõ põt habere illã cõsideratio quia cũ tota res præscribatur, semper dãnũ esset grauissimũ ita cõsiderãdo, vnde in limitãtia quadriennũ adiuersus prescriptionẽ quãqm pratiuarent habebit ergo locum ista lex, quãdo præsertim personæ lædantur ex sua vel cõtractu, vel alias quãpei pra in prionẽ vbi possũ haberi cõsideratio, de qua hic. f. q̃ non esset damnum in tota re, sed cõtra hoc videtur nãsi læsio prouenirer ex sua quarres ecclesiæ regis vel rei publicæ perderetur in totũ, & ex hoc ciperetur dãnũ enormissimũ non põt dubitũ quin cõpeteret restitutio, vt probat in. d. c. 1. de rest. in integ. lib. 6 cũ gl. ibi etiã post quadriennũ similiter ergo erit dicendũ si læsio in tota re causatur ex pratiscriptiõe, & si licin ista. l. dicitur de læsiõe vltra dimidiã veri fiscatur, q a fortio. 1. procedet si rõtingit læsio in tota re. Præterea res de alienari prescriptionẽ. l. alienatio. ff. de verb. fignifi. & quæ tradũt doct in. l. h. Can quib-caus. in integ. restit. nõ est necessũ vnde dicẽdũ vẽ q̃ istud dãnũ grauissimũ in illa materia cõsideretur habito respectu ipsius rei ad qualitatẽ personæ, & quantitatẽ patrimonij, q patiur hoc dãnũ, sicut habet in simili in. l. sed & si fuscreperint. §. 1. & ibi pet gl & doct. ff. de iudi. per Bar. in. l. admonendi. co. pe. versi. sed est aduertendum. ff. de iure iuran. & ita in reminis vult q̃ istud rosideret Socin. 2. vol rõsi. 266. col. 1. incipit. in causa quæ vertit inter capitulũ canonicorũ. & loquitur in restitutiõe cõtra prescriptionẽ hoc idẽ vult ista. l. partitarũ quæ etiã loquitur in læsiõe ex cursu fluminis. vide tamẽ. l. 5. titu. 29 partita. 2. quæ vult tũ dan quadriennũ ad restitutionẽ petendã cõtra prescriptionẽ. & ad dẽ. l. 10. eius dẽ it. nisi forte respõdeas, q limitent ut nisi dãnũ sit enormissimũ habito respectu de quo dixi ad qualitatẽ rei & personæ, & quãtitatẽ patrimonij.

f ¶ *Treynta años.* Habes hic præfixũ ũrẽpus intra quod petit debet restitutio, q̃ dãnum sit enormissimũ q̃ nõ memini vidisse taxatum de iure cõi, & fortẽ ista taxatio habuit cõsideratiõem ad id q̃ habetur in. l.

sicut C. de præscript. 30. v. l. 30. anno, scilicet vt actiones minori tempore nõ finiantur, 30 annorum spatio præscribantur & intelligendum est, vt ista lo jurtur debere minore fieri, nam fiagere velit ecclesia vel minor tas aliquine ordinari, sibi alias detur communi competit velum ex deceptione ultra dimidiam iusti pretij in contractu vendi tionis tunc esset necessarius terminus. 40. annorum ad præscriptionem talis actionis, vt in authentica quas actiones, C. de sacrosanc. eccles. gloss. & docto. in. l. 2. C. de rescind. vend & glos. in capit. ad nostram. de reb. ecclesiæ non alien. De actionibus veto competentibus regi vel fisco, quo tempore præscribantur, vide Francis. Balb. in suo tracta. præscripto. char. 42. col. 2. vbi de principibus non recognoscentibus superiorem. & char. 50. & 51. gloss. & ibi Bal in. l. 2. C. communia. de vsucapio. & contra beneficium restitutionis competens regi pro rebus patrimonialibus regni vel fiscalibus præscribitur quadriennio, vel si damnum est enormissimum. 30. annis, vt hic vides. Si tamen sit qui fuit deceptus in contractu emptionis, vel venditionis, vel alijs contractu priuatæ personæ quæ non gaudet beneficio restitutionis, vt in l. 4. tit. 4. libri 5. ordinationum regni quod & priuatum a enormis lesio & deceptio vltra dimidiam iusti pretij non sit audiendus quamcumque elapso, dolo allegetur non probato quam ex qualitate pretij ad aliquem. l. dolus. C. de rescind. vend. Si tamen ex alijs argumentis constaret de dolo ex propositio, tunc videtur quod agere possit vltra quadriennium, iuxta id quod habetur in l. 6 titu. 16 partit. 7. & in l. 63 titu. 5. ff. Taurinis, & idem videtur forte obtendum, si lesio sit adeo enormissima, quod excederet nimis vltra dimidiam iusti pretij ex his quæ dixi in l. 56. in gloss. fin. titu. 5 partita 5 neque repugnabit dictum. l. 6. in. quia illa adiectio plus vel minus sic absolute dicta non modicum quantitatem referenda est, ne in hoc præsertim corrigat alias ill. maius tempus huic actioni indulgeres, d. ha c actio. ff. de verborum significatione.

In neu re est l. 1. ti. 11. ff. 5.

In no. re est l. 6. ti. 15. libr. 5.

Fin de la sesta partida.

SETENA PARTIDA

EN SALAMANCA,

En casa de Domingo de Portonarijs, Impressor de su Catholica Magestad.

1576.

TABLA DE LOS TITVLOS
de la Setena Partida.

TITVLO primero, De las accusaciones que se fazen contra los malos fechos, e de los denuncíamientos, e del officio del judgador, que ha a pesquerir los malos fechos. folio.2.

¶Titulo II. De las trayciones. folio.15.

¶Titulo.III. De los rieptos. folio.18.

¶Titulo.IIII. De las lides. folio.21.

¶Titulo.V. De las cosas que fazen los omes, porque valen menos. folio.22.

¶Titulo.VI. De los enfamados. folio 22.

¶Titulo.VII. De las falsedades. folio.25.

¶Titulo.VIII. De los omezillos. folio.29.

¶Titulo.IX. De las deffonrras que se han fechas, o dichas a los biuos, o cõtra los muertos, e de los famosos libellos folio.32.

¶Titulo.X. De las fuerças. folio 38.

¶Titulo. XI. De los desafiamientos, e de tornar amistad fol 43.

¶Titulo. XII. De las treguas, e de las seguranças, e de las pazes. folio.44.

¶Titulo XIII. De los robos. folio.45.

¶Titulo.XIIII. De los furtos, e de los siernos que furtan a si mismos, e de los que los consejan, o los fuerçan que fagan mal, e de los guardadores que fazen furto a los menores. folio.46.

¶Titulo.XV. De los daños q̃ los ome, o las bestias fazen en las cosas de otro de qualquier natura quier que sean. folio.56.

¶Titulo.XVI. De los engaños malos, e buenos, e de los baratadores. folio 63.

¶Titulo.XVII. De los adulterios. folio.65.

¶Titulo.XVIII. De los que yazen con sus parientas, o con sus cuñadas. folio.70.

¶Titulo.XIX. De los que yazen con mugeres de ordẽ, o con biuda que biue honestamente en su casa, o con virgines por falago, o por engaño non les faztendo fuerça. folio.70.

¶Titulo.XX. De los que fuerçan, o lleuan robadas las virgines, o las mugeres de ordẽ, o las biudas q̃ biuẽ honestamẽte. fo.71.

¶Titulo.XXI. De los que fazen pecado de luxuria contra natura. folio 72.

¶Titulo.XXII. De los alcahuetes. folio.73.

¶Titulo.XXIII. De los agoreros, e de los forteros, e de los otros adeuinos, e de los fechizeros, e de los truhanes. folio.73.

¶Titulo.XXIIII. De los Iudios. folio.74.

¶Titulo.XXV. De los Moros. folio.76.

¶Titulo.XXVI. De los Herejes. folio.78.

¶Titulo.XXVII. De los desesperados que maran a si mismos, o a otros por algo que les dan, e de los bienes dellos. folio.80.

¶Titulo.XXVIII. De los que denuestan a Dios, e a santa Maria, e a los otros santos. folio.81.

¶Titulo. Veynte y nueue. De como deuen ser recabdados los presos. folio.83.

¶Titulo. Treynta. De los tormentos. folio.88.

¶Titulo. Treynta y vno. De las penas. folio.91.

¶Titulo. Treynta y dos. De los perdones. folio.95.

¶Titulo. Treynta y tres. Del significamiento de las palabras, e de las cosas dubdosas. folio 96.

¶Titulo. Treynta y quatro. De las reglas del derecho. fol. 101.

¶ Incipit septima partida.

IN SVMMA.

1 a *Ouidança e atreuimento.* Alibi dicit Augustinus, quod duæ res faciunt in homine omnia peccata, timor. s. & cupiditas. timor facit fugere omnia, q̃ sunt carni molesta. cupiditas facit habere omnia, quæ sunt carni sua uia.

2 b *¶ Come en natura.* Adde.l.1.in prin.ff. ad Macedo. & ibi gl. est enim consuetudo altera natura: nde quidã ꝗ o tant si consuetudinem mutant.c. non eo gantur. 41 distinct. & quid non inuertat cõsuetudo? qd non assiduitate duretur? qd nõ vsu cedat? quantis quod præ amiratudine prius exhorrebãt vsu ipso malẽ in suite conuersum est, vulneri vetusto, & negletto callo obduritur: & eo insanabile, quo sensibile fit. B. Bernardus.l.1.de cõside. ad Eugenium.col.1. & Philosophus. 2. Ethicorum. docet, habitũ virtutũ, & vitiorũ ex actibus causari. Addelate per Lucam de Pena. in.l suisi opinatores C. de exactribu. l.10. vbi in specie de multis in quib? operatur, & attenditur, consuetudo.

3 c *¶ se fazen consberuia.* Iniuit omnis peccati, superbia: ecclesiast. ca.10. & vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: prouerbiorum. ca.11. & inter superbos semper iurgia sunt: prouerb. cap.13.

d *¶ Crudamente.* Quæ non ita acerbe puniuntur, si per lasciuiam contigerint. l.4.§.1 ff. ad.l. Corne. de Sicar.

e *¶ Que merescen* co enim ipso, quod quis peccat, correctionem meretur. vt in extrauagã. qui sunt rebel. vide porna est in signum cul. per vt tradit Bald. in.l.1 tol. ff. de iust. & iur. Bart. in.l. eum qui. col.2. ff. de iureiuran.

F *¶ Escarmiento.* Pœnas infertæ bonum est propter exemplum: vt pœna vnius exemplum, seu metus sit multorum. l. aut facta. §. fin. ff. de pœnis. l.1. C. ad l. iul. repet. l.1. C. de pueri bus impe. offe. & in dicta extrauag. qui sunt rebelles. e. quia propter. secunda quæstiõe septima. gl. in. c. sed un do. vigesima septima quæstione. 1. & c. fin. de raluminia.

g *¶ Entresmaneras.* Habes etiam istos tres modos in extrauag. ad reprimen. & in capi. litet Hesi. de simo. & aliquando etiam procedit ur ad punitionem per viã exceptionis vtin.l. secunda. §. Iipublico. vbi gl. super parte. Ut ne accusatore. ff. de adulter. in notorijs et proceditur sine accusatore vtin. c. euidentia. de accusa. & vide text. notabil. in.l. Iiquis filio ex hæreditato. §. hi autem omnes ff. de iniusto rupto. Adde etiam circa istos modos procedẽdi text. & ibi Abb. in capitu. quali tei & quando. et secundo. de accusa.

Ad tit. C. ff & in ue cera. de accusatio. & ad tit. C. qui accusa non possunt & ad titulũ. de pub. iud. ff. de adulter.

Aqui comiença la setena partida deste nuestro libro, que fabla de todas las acusaciones, e malefficios que los omes fazen, e que pena merescen auer porende.

Ouidança a e atreuimiẽto son dos cosas que fazẽ a los omes errar mucho. Ca el oluido los aduze, que non se acuerden, del mal que les puede venir por el yerro, que fizieren. E el atreuimiẽto les da osadia, para acometer lo que non deuen, e desta guisa vsan el mal de manera que se les torna como en natura b rescibiendo en ello plazer. E porque tales fechos como estos que se fazen consoberuia c, deuen ser escarmentados crudamẽted, porque los fazedores resciban la pena que merescen e, e los que lo oyeren se espãten, e tomen ende escarmientos, porque se guardẽ de fazer cosa, porque non rescibã otro tal. Onde pues que en la quinta partida deste libro, fablamos de todos los pleytos e posturas que los omes fazen, e ponen entre si de comiẽço a plazer de amas las partes, de q̃ nasce contienda que se ha despues a departir, por derecho de justicia. E otrosi de mostramos en la sesta de los testamentos, e de las herencias de los que muerẽ sobre que acaescen grãdes desacuerdos que conuiene que sean acordados por egualdad de derecho. Queremos aqui demostrar en esta setena partida, de aquella justicia, que destruyendo tuelle por crudos escarmientos las contiendas e los bollicios que se leuantan delos malos fechos, que se fazẽ a plazer de la vna parte, e a daño e a desonrra dela otra. Ca estos fechos a tales son contra los mandamientos de dios, e contra buenas costumbres, e contra los establescimiẽtos de las leyes, e de los fueros e derechos. E porque la verdad de los malos fechos, que los omes fazen, se puede saber por los judgadores e tres maneras g. Assi como por acusacion o por denunciaciõ: o por oficio del judgador faziendo ende pesquisa. Pues en la tercera partida deste libro fablamos de las pesquisas, como se deuen fazer, e de todas las otras cosas q̃ les pertenescen: queremos aqui dezir de las otras maneras, porque los judgadores deuẽ punar de saber los malos fechos para estrañar los. E porẽde mostraremos primeramente de las acusaciones que se fazen por razon destos males. E de los acusadores, e acusados, como deuen responder a ellas. E quando deuen ser recabdados. E como, e por quarazones deuen ser puestos a tormento. E de si fablaremos de cada vno de los malefficios, quier se fagã por palabra, quier por obra. Assi como de las trayciones. E de los aleues. E de los rieptos. E de la lid que se faze en razon dellos. E de los enfamados. E de los adulterios. E de los matadores que matan a otro a sabiẽdas, o por ocasion. E de las fuerças que se fazen con asonadas, o de otra manera manifiestamente. E de todos los otros yerros que los omes suelen fazer.

¶ Titulo primero de las acusaciones que se fazen contra los malos fechos, e de los denunciamientos, e del officio del judgador q̃ ha a pesquerir los malos fechos.

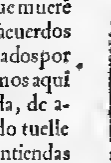

Acusacion es vna cosa que da carrera a los que quieren saber la verdad de los malos fechos por venir mas en cierto a ellos. Onde pues que en el comiẽço desta Setena partida, fezimos menciõ della, queremos dezir en este titulo, q̃ cosa es. E a q̃ tiene pro. E quantas maneras son della. E quien la puede fazer. E quien non. E como deue ser fecha. E ante quales. E en que manera el acusado deue responder a ella. E como la deue leuar adelante el que la fiziere. E otrosi el juez como la deue librar por derecho despues que la ouiere oyda.

¶ *Lex. I.*

10 Per accusationem punitur maleficium recipit que vindictam iniuriatus: & prodest vt alij à maleficijs traueant. & est duplex accusatio. vna est ex cuius probationis defectu accusatoe pu ietur sinnhudine supplirij. alia ex qua sic nō punitur. h. d.

1 a ¶ *Accusacion.* Supra est ista diffinitio à sūma Azo. C. q acrusare non possit in primi. quam & reiuhe Gandinus in prin. sui tractatus maleficij & Ang. Aretin in suo tractatu. in parte, neq; non ad querelam. in pēnci.

¶ *Ley. I. Que cosa es acusacion, e aque tiene pro, e quantas maneras son della.*

Propriamēte es dicha acusaciō profaçamiento que vn ome faze a otro ante del judgador afrontandolo de algū yerro, q̄ dize q̄ fizo el acusado e pidiē dol q̄ le faga vēgança del. E tiene gran prob tal acusaciō a todos los omes de la tierra comunal mēte. Ca por ella quādo es prouada se escarmiēta derechamente el mal fechor, e reciibe vēgāça aql q̄ recibio el tuerto. E demas los otros omes q̄ lo oyerē, guardarse hā despues de fazer cosas porq̄ puedā ser acusados. E sō dos maneras de acusaciō. La primera es quādo algūo acusa a otro de yerro q̄ es de tal natura, q̄ si lo nō pudiere prouar q̄ de ue auer el acusador la pena, q̄ deue auer el acusado, si le fuesse prouado. La segunda es quādo el acusador es tal persona q̄ maguer nō prouasse el yerro de q̄ ouiesse acusado a otro, non caeria porēdeen penatasi como adelante se demuestra.

¶ *Ley. II. Quien puede acusar: e aquien.*

Acusar puede todo ome q̄ non est defendido por las leyes de este nuestro libro. E aqllos que nō pueden acusar son estos: la muger b e el moço que es menor h de catorze años, e el alcalde i, o merino, o otro adelantado que tenga oficio de justicia. Otrosi dezimos q̄ nō puede acusar a otro, aquel que es dado por de mala fama k, qui accusa, non possunt. & Angel. Aretin. in. d. fuo tracta in parte, nec non ad querelam. e. 7. vbi respondet ad illud, quod sua moniunm gl. & Bar & alioruminn. d. § pupillis. quod minor. 20 annis non admiuitur in crimine publico ad testificandi. lex ista partitarū non potest induci pro opinione ista, cū nihil aliud disponat, quām. d. l. qui accusare. & d. § pupillis. nisi in deuetuero modo quo Azo induce bat: quia cū solum ieperiam prohibit iū in pupillo. adultus remanet sub regula generali permissiua ad quod tamen potest respondeni: quod non possit assimilistud argumentum, ex quo expesse caueturiare, minorem 25. annis non habere personā legiminā standi in iudicio, & q̄ excludat ex defectu roboris ætatis. ptout habetur in. d. § lex Iulia. & cum passuste sit disputabilis, in quo reperiuntur tanta varietas, non esset recedendū in consulendo, & iudicando à cōmuni opinione. glo. & Bart. in d. § pupillis. præsertim cum ad motiua Ange. & Saly. respōdet Alex. in. d. § in publico. dicēs, q̄ satisfito casu auctoritas riuatorius vt concernere negotium adulti, quia si minus legitime institueret, & prosequeretur accusationē, posset adultus punirī tanquā calūniator. l. n. & fere per totum. C. de calum. in casu vero quo pupillus, vel adultus suā prosequatur iniuriam, vel an alias adiuitur vide in. l. 6. infra e. d.

¶ *Vnde adulterio.* Concordat cum l. quia accusare, in prin ff co. & l. pars hereditatis. ff. de iudi & l. si mantus fuerit magistratu. in prin ff de adult. c. prohibentur. e. q. 1. & est ratio, quia ell, leu esse posset terribilis adhersario: vel quia ob hoc auocare à cura reipublice. Bar in. l. si mari. § lex Iulia ff. de adult. vel quā nō posset punirī pena ad ouis. vt tradit Angel. Aretin tract. maleficiorum. in parte, nec non ad querela. col. 8. & intelligere de maioribus magistratibus, quibus habent cognitionem mixti, & mixti imperij, nam minores accusare & actusari possunt. l. nec magistratibus. & ibi glo. ff. de iuris. l. quemadmodum. § fi. magistratus, ff. ad. l. aquil. Speculatius, de accusatio re. col. 8. ver. sed quid de l. i. morib. vi. l. n. infra eo. adhuc etiam, quia & maiores magistratus possunt accusare, & arcusari si sunt perpetui vel dubi, qui æquiparantur perpetuis. arg. l. sufficit. ff. de obri. inde. l. præsidis. ff. si cen. peta. tenet Albe. in. l. senatusconsulto. ff. de offic. præsi. col. 3 & 4. & ait quod tunc coram superiore non roiam ipso præside q̄ ia alias esset magnū periculū in mora, quod cessat in annalibus, ppter motā modici temporis. & pōt etiā & maior magistratus intentare accusationē criminalem sq̄ad contestationē, nepeni ne posset per mora, ut tum. d. l. senatusconsulto. vbi & Abb. & si causa ēt talis, q̄ nō perpetuaretur per contestationē, posset procedi vsq̄ ad diffinitiuā. l. sed & si restituatur. § sed & si dies. ff. de iudi. Bar. in. l. marito. § illud. ff. de adult. & qui dicuntur maiores, vel minores magistratus in statuta ena Angel. in. d. l. nec magistratus. vult, hoc reliquit arbitrio iudicis. allegat Imo. in c. fedes. de rescript.

¶ *Dado por de mala fama.* Concordat. d. l. quia accusare, & cum. l. criminis. C. qui accusare nō possūt & prohibentur. e. q. 1. & ibi gl. de accus. & intelligere de infamia infamia iuris, nō de infamia infamia facti, quia non repellitur ab accusando secundū Speculatiit. de accusatio. e. col. 8. vers. item quæ est infamis. Bar. & Angel. in. d. l. qui accusare. & satisfit probatur hic: cum dicit, dado por de mala fama. admittitur tamen infamis in-

¶ *Lex. II.*

10 Quilibet qui iiuce non prohibetur admittitur ad accusandum & qui prohibentur pronuntur nisi ta lege, h. d.

1 e ¶ *Vnde ome.* Concordat l. quia accusare. ff. eo.

2 f ¶ *Conesta.* Deiiste, & alijs vt per Speculatiit. de accusato. § 1 per totum. & per Gandin. in dicto suo tracta ca. & 2. & per Angel. Aretin tract. maleficiorum. in parte. neque non ad querelam.

3 g ¶ *Lauuger.* Accusari tamē de morte mariti. l. 14 ti 8. infra ad parrita l. vxoe. C. l. senatusconsulto. C. qui accusāri possūt. & Angel. in l. 1 & 2. ff. de accusa. vbi etiam, q̄ accusari de morte illiusp mij, & nō sacerdotis de morte patris, & matris de morte soceri. & adde ad illam. l. l. qui accusare. & ibi glos. ff. eod. & l. de rimine C. quia tru. nō possūt. vbi videbis casus, in quibus mulier accusari. & per Spec. vbi supra. ver. hem q̄ est mulier. & cum ibi dicit, q̄ accusat de rimine dilapidationis in melinge, si hi suus prælatus. vt declarat Ange. in dicta l. 2.

4 h ¶ *Menor.* Concordat cum dicta. l. qui accusare. & cum. l. 2. § pupillis. ff. de accu. sed an adultus maior. 14 annorum accusāri? Communis opi. est secundum Bar. & Ange in dicto. § pupillis. & Alexan. in. l. de pupille. § fi in publico. ff. de nou. op. enūt. quod potest accusare dum modo sit maior. 20. annorum: rū & tunc admiratur in testimonium, in causa publici iudicij. vt in. l. In testimoniū. ff. de testa. & supra 3. par. titul 15. l. 6. & intelige dum tamen accuset cum auctoritate curatoris, quia aliàs non habet legitimā personam. vt. C. qui legitimi personā. per totum. Bal vero in. l. 2. C. qui accusāri non possūt. & ibi pen. ver. sed an potest, dicit, quod adultus in propria iniuria potest accusare cum authoritate curatoris. per tex in. l. clarum. C. de auctoritate præs. Sed non tanquam qui libet de populo, nisi sit maior. 25 annis: quia iura populi non pertinet tu. ad minores. 25 annis neq; habet vocēm legiminā actibus. & idem vult Ang. in. d. § pupillis. q̄ nūquā admittatur adultus nisi, p̄sequatur suam, vel suorū iniuriam: nā aut accusabit solus, & nō habet legitimā personā. vt supra. & in. l. clarū. C. de auctoritate præsi. aut cū auctoritate curatoris, & id, quia talis auctoritas, nō est admiuistratoria patrimonij adhibi & non potest curator auctorari, nisi circa ea, quæ pertinent ad administrationē patrimonij. vt in. l. in copulatis. C. de nuptijs. vnde secundum eū adultus non potest accusare, etiā cum auctoritate curatoris: & si habeat vl ginti annos, nisi in illis casibus, in quibus, & sicut pupillus. & hoc ide nō allegato Bal. nec Ange. tenet Sali. in. d. l. vbi late ista quæstionem examinat, & respōdet ad l. qui eū minor. in prin ff. de bon. libe. quæ ipso parte contraria induci potest, & pro ista sua opinione inducit. l. si mantus fuerit magistratu. § lex Iulia. ff. de adult. vt ibi per eū nam lo quitur satis bene Azo vero in summa. C. qui accuf. non pos. co. 2. tenet indistinctē, q̄ adultus posit accusare, cum auctoritate curatoris. nisi in crimine adulterij i quo nō potest accusare præter quā vbi eius thor maculat. & dicit specialter esse in isto crimine per text. in. d. § lex Iulia. & idem tenet Gandinus in dicto suo tractatu in rubri.

tal natura, q̄ si lo nō pudiere prouar q̄ de ue auer el acusador la pena, q̄ deue auer el acusado, si le fuesse prouado. La segunda es quādo el acusador es tal persona q̄ maguer nō prouasse el yerro de q̄ ouiesse acusado a otro, non caeria porēdeen penatasi como adelante se demuestra.

¶ *Ley. II. Quien puede acusar: e aquien.*

Acusar puede todo ome q̄ non est defendido por las leyes de este nuestro libro. E aqllos que nō pueden acusar son estos: la muger b e el moço que es menor h de catorze años, e el alcalde i, o merino, o otro adelantado que tenga oficio de justicia. Otrosi dezimos q̄ nō puede acusar a otro, aquel que es dado por de mala fama k,

famia iuris, si suam vel suorum prosequi iniuriam. vt infra ista. l. l. hi tamen. & l. qui iudicio. ff. eod. & in catibus exceptatis. vt in l. famosi. ff. ad. l. iul. maie. & in l. mulier. ff. de accusa, & nisi contra suam accusatorem secundum Bar. in. d. l. qui accusare. probatur in. l. is qui reus. ff. de publ. iudic. habes etiam ex ista. l. cum dicit (dado) quod criminosus etiam convictus de crimine, sinon sit condemnatus nõ repelitur ab accusando: non enim sola probatio criminis facit quã infamem infamia iuris. l. athletas §. calumniator. ff. de iur qui notatur infami. glos. & doctores. in. c. super eo. el. 1. de testibus. & in. t. in. de exceptio & hoc de iure ciuili, sec. de iure canonico, ex quo sufficit, quod si conuictus vt tradunt Ioannes de Anani. & docto in dict. tra. Aduertendum q̃ cum ista lex generaliter loquatur videtur dicendum q̃ damnatus ex contractu, ex quo sit infamis infamia iuris, repellatur ab accusando licet Bal in l. iuste mandata. C. mand. alegãs Imo. dicit q̃ minor est illa infamia, quæ descendit ex contractu, quã quæ ex delicto. & nota quod si tractatur de delicto committendo, infamis admitteretur ad denuntiandum, vel accusandum. Abb. post Goffre in. c. cum in tua de sponsa. similiter & repelitur infamis denuntiatione canonica. Specu. tit. de denuntia. §. 2. versi. sed nũ quidã infamis. Ioan. de Ana in. d. c.

nin aquel que le fuesse prouado que dixesse falso testimonio[a], o que rescibiera dineros[b] porque acusasse a otro[c], o que desamparasse por ellos la acusacion que ouiesse fecha. E ann dezimos que aquel que ouiesse fechas dos acusaciones non puede fazer la tercera[d] fasta que sean acabadas por juizio las primeras. Otrosi dezimos que ome que es muy pobre[e], que non ha la valia de cincuenta marauedis non puede fazer acusacion. Nin los que fueren compañeros en algun yerro[f], non pueden acusar el vno al otro, sobre aquel mal que fizieron de consuno, nin el que fuere sieruo[h] al Señor que lo aforro[i]: nin el fijo, o nin el nieto[k] al padre nin al auuelo: nin el hermano[l] a su hermano, nin el criado[m], o el seruiente e familiar[n] a aquel que lo crio, o en cuya compañia biuio faziendo le seruicio, o guardandolo. Pero si algun destos sobredichos quisiere fazer acusacion contra otros, en pleyto de traycion[o] que pertenesciesse al Rey, o al reyno, o por tuerto, o mal q̃ ellos mesmos Pouiessen rescebido, o sus parientes[g] tamẽ participes en el crimen de lesa maiestad, falsa moneda, sacrilegio, hereges, fraudes a annona, dilapidationes, si pretendiere, si monedas, & cum latronem accusat, secundum Spec. tit. de accusatore §. 1. col. 6. versi. item pecunia. qui fuit socius conuiuio. ver. si. & eo ipso notat in tit. de testes. §. 1. ver. item q̃ socius. Ang. in d. l. qui accusare. in fine. vi. quæ dixi in. l. 21. tit. 16. par. 3.

a ¶ *Falso testimonio.* Concord. cũ d. l. qui accusare. & l. alij. ff. eo. & c. consangunei. tis. q. 3. & limita nisi suam vel suorum prosequi iniuriã. vt. in tra ea. l. & l. hi tamẽ. ff. eo. & in criminibus exceptis, vt dictũ est supra. & nota tum dicit (prouado) quia nõ exigitur, q̃ sit de hoc cõdemnatus.

b ¶ *Dineros.* Concordat cũ. l. qui iudicio. in fine & l. qui accusare. ff. eo & l. eadẽ. §. 1. & 2. ff. ad. l. iul. repe. l. generaliter & l. veluti. ff. de verb. oblig. & conclusionis. 1. q. 1. & hoc et ratione præsumptæ calumniæ. ex quo sic per pecuniam acquisiuit. secundum Gandi. in d. suo tract. sub rub. qui accusare non pos. seu ratione solitæ turpis negotiationis, secundum Ang. Aretin. d. suo tracta in parte, nec non ad querelam col. 8.

c ¶ *Acusasse a otro.* Dynus quem refert Alber. in. d. l. qui accusare. cum ibi dicit, ob accusandum, vel non accusandum exponit accusandũ innocentem ob non accusandum nocentem. Ego verò simpliciter intelligerem, sive dei ob accusandum innocentem, vel nocentem sive ab non accusandum nocentem, vel innocentem cum ista. l. nec aliæ non distinguant, & nisi tenent rationes supra proximia. gl. dictæ.

d ¶ *La tercera.* Concord. cum. d. l. qui accusare ff. eo. & l. cum rationibus. C. qui accusare nõ pos. & tradit Specu. tit. de accusatore. 1. olũ. 2. ver. item q̃ nõ pót. Ang. Are. in. d. suo tractatu. & parte, nec nõ ad querelã. col. 6. & vi. per Bar. in. l. hos accusare §. lege Iulia. ff. eo. vbi distinguit, an accusentur plures de vno, & eodem delicto, seu diuersis eodem tamen tempore: & facto cõuisis & tunc etiã nisi potest accusari in vno libello. vi. ibi notabilia exempla per eum, & per Ang. qui dicit q̃ possunt eodem libello accusari producto testium, & testes qui falsum dixerunt: licet non præcesserit consilũ cõmunicatũ de dicendo falsum. licet Marci. Sila. relatus a Ioan. Andre in addition. ad Specul. vbi supra. & addit one incipient ad intellectum alias dixerit si tamẽ vult accusare diuersos, & de diuersis criminibus, diuersis temporibus cõuisis: tunc duos potest vt hic, & in d. l. cũ rationibus & l. qui accusare. nõ tamen vno libello. vt in. d. §. lege Iulia. & in. c. prohibetur. 2. q. 1. per gl. plures vero nõ posset accusare. nisi suam vel suorũ prosequeretur iniuriã. vt infra ea. l. & d. l. cum rationibus & vi etiam ibi per Bar. quid si de hoc non opponatur. Iudici verò in quinti, ao obest exceptio plurialitatis. Bal. in d. l. cum rationibus in fine. q̃ non qui iniuriã cessat suspicio turpis quæ tus. l. iubemus. C. ad. l. iul. repet.

e ¶ *Muy pobre.* Concordat cum. l. nonnulli. ff. eo. & c. prohibentur. & c. in primis. 2. q. 1. præsumitur enim contra tales, q̃ possunt de facilis corrumpi secundum Spec. tit. de accusatore. §. 1. col. 8. ver. item excipitur vbi Io. Andan. addito. referẽs Rosfredum dicit, q̃ admitteretur vbi ista ratio cessaret. & idem voluit glo. in. d. l. nonnulli.

f ¶ *Concuenta marauedis.* Taxatur hic quis dicatur pauper, imo & ninia pauper, & cum lex taxat, standũ est taxationi legis: vt hic, & infra. de successio liberi. §. sed nostra quãdo vero lex non exprimit cõmittitur arbitrio iudicis. vt in authẽ. præcetera. C. vnde in. & vxo. quã habet tarbitrariesecundũ qualitate personarũ, & facultates enim dicit pauperiles, & nobilis, quã ingenuus, & vilis. & alitet qui fidem bene debet in magna causa, quã in modica secundum Alber. & Ange. in. d. l. non nulli.

g ¶ *Compañeros en algun yerro.* Cõcord. cum. l. si filium. C. de lib. causa. vi. lib. per glos. & Bald. qualiter debeat formari ista exceptio, ne exceptiõ videatur, crimẽ fateri. ac cusat tamẽ particeps participem in crimine læsæ maiestatis, falsæ monetæ, sacrilegij, hæreticis, fraudæ annonæ, dilapidationis si suipetlari, si monetæ, & cum latronem accusat, secundum Spec. tit. de accusatore §. 1. col. 6. versi. item pecuniam. qui fuit socius conuiuio. ver. si. & eo ipso notat in tit. de testes. §. 1. ver. item q̃ socius. Ang. in d. l. qui accusare. in fine. vi. quæ dixi in. l. 21. tit. 16. par. 3.

h ¶ *Sieruo.* Dum est in seruitute. cl. tum est. vt in l. sequenti. quia pro nihilo reputatur. l. quod attinet. & l. seruitutem. ff. de regulis iur. 14

i ¶ *Aforro que le aforro.* Concord. cum. d. l. qui accusare in fine. ff. eo & pununtur, si accusent. l. si C. qui accu. non pos. vi. in. l. 3. tit. 2. 3. parti & vide in glo. sequenti. 15

k ¶ *Fijo el nieto al padre.* Concord. cum. l. hi tamẽ. §. primo. ff. eodem. in gravibus tamen delictis permittitur istis accusare. secundum Iaco. de Aren. Bartol. & Alberic. & Angel. ibi, & intelligẽ grave crimen secundum Angel. cum pater vel patronus in filium, vel in liberum insæuit, & dicitur patronus in sæuitie, si cucurbitauit vxorem liberti. l. si adulterium. §. liberto. ff. de adulter vide per Angelum Aren. in dicto tracta. in parte, nec non ad querelam, colum. nona. vel. 10. 11. repellitur filius etiam emancipatus. vbi intelligit, & limitat, quod tunc istiprograuiaccusant, quando civilitei commode agere non possent. l. quinta. C. ad legem Corneliam. de falsis, tenet etiam Salycet. in. d. l. iniquum. C. qui accusare non possunt. Quid autem et contra si pater, vel auus accuset filium, vel nepotem, vel patronus liberum? Specula. dicit forte esse idem in titu. de accusatore. §. 1. col. 10. ver. si. item quod est libertus, nisi quando accusaret de crimine in se commisso. l. si audetũ. ff. ad legem Cornel. de sica. l. propter insidias. C. qui accu. non poss. vi. de Specu. vbi supra. ver. item quod & frater. 16

l ¶ *Ni el hermano.* Dumagno, & capitali crimine intelligẽ: & si faciat poenam exilij plectendus est. l. si magnum. & l. si sororem. C. qui accusare non possunt. & intelligẽ etiam de fratre naturali, secundum Salycetum in dictam. l. si magnum. vbi Alberic. & Angel. ext. cundum ad socios honestæ societatis, quæ vicem fraternitatis obtinet lege. verum. ff. pro socio. 17

m ¶ *Criado.* Concordat cum. l. iniquum. C. qui accusare non possunt. vbi glos. intelligit de nutricijs, qui erant ex ofitij vbi Ange. istos vocat homines maledictos, qui vt colubet contra rusticum (et) gunt ceruicem contra educatores. 18

n ¶ *Seruiente e familiar.* Cõcordat cum. d. l. pen. C. qui accusa. non pos. vide tex. & quæ ibi dixi in. l. 6. tit. 2. parti 3. 19

o ¶ *Traycion.* Concordat cum. l. famosi. ff. ad legem Iuliam maiestat. & l. in quæstionibus. & habes hic de filium quod etiam infamis damnatus de publico iudicio potest accusare de crimine læsæ maiestatis, vi & voluit Bartol. in dicta lege. qui accusare. licet glos. voluit contrarium in. l. qui iudicio. ff. eo. contra quam tenet Angel. Aren. in dict. suo tractatu. in parte che ay tra oito la patria. colum. 12. vers. quarto quis possit & adde ad istam. l. Specul. titu. de accusatore. circa finem. ver. in summa. 20

p ¶ *Illustrissimos.* Concordat cum. l. hi tamen omnes. ff. eo. & c. omnibus. 4. quæst. 3. & 2. q. 1. c. prohibentur. 21

22 a ¶ *Quarto grado.* Glos. in. l. si fœminina. C. ad Turpill. dicit vsque ad septimum: vde forte dicendum est, q̃ computatio ista fiat secundum ius canonicum vt dixi in. l. 11. titu. 16 parti. 2. vbi similiter dixit illa lex de quarto gradu in materia cuiusdam propositionatur, iuxta ea quæ tradit Angelus Aretin. in tracta. maleficiorum. versi. nec non ad querelam. co. 12. versi. quarto ergo qui continentur, & Speculatit. de accusatione. §. 3. vi in dñ versi. fuorũ autẽ, & vi. ad illam. l. infra eod. tit. 24. vbi enumerat eos qui continentur appellatione fuorũ.

tes, fasta en el quarto grado[a], o suegro[b], o suegra, o yerno, o entenado, o padrastro de qualquier dellos, o los afforrados, o los señores q̃ los ouiessen afforrados, estonce bien puede fazer acusacion por cada vna destas razões sobredichas.

23 b ¶ *Suegro.* Adde l. 2. in princ. ff. de accusa. con iuncta l. 4. cũ l. sequẽti. ff. de testi. vbi & habetur de his q̃ sequuntur.

¶ Ley. III. Como aquel que es fiero non puede acusar a otro.

Contra ninguno non podria fazer acusacion el que fuesse fiero, si non en casos señalados[c]. El primero seria quando alguno quisiesse acusar a otro en razon de pan, que alguno quisiesse sacar de la tierra cõtra defendimiento del Rey. El segundo es, si alguno encubre, o furta tributos, o los derechos del Rey. El tercero es si alguno se trabajasse de fazer yerro, que

¶ Lex. III.

40 Seruus nõ potest accusare nisi ob aliquam contrariũ legis prohibitionem extra regnum portatam: vel ob tributum aut iura regis occultata: vel ob falsam monetã: vel ob delictum contra regis personam vel regni detrimentum commissum. & in aliis casibus positis. 3. part. titu. 2. l. 9. h. d.

1 c ¶ *Casos señalados.* Concordat. l. vna certus. ff. de iudic. & l. si nosi. C. ad l. Iul. maiestatis.

2 d ¶ *Tributo.* Vide. d. titu. 1. l. 8. & 10.

¶ Lex. IIII.

40 Non potest accusatus pendente accusatione alium accusare de minori, vel æquali crimine. nec etiam ea finita, si ad mortem vel perpetuũ exilium sit damnatus: sed si suam iniuriam vel suorum prosequatur potest accusare, vel si exilium sit temporale. h. d.

1 e ¶ *Sependo.* Quid autem si duo vicissim simul concurrunt ad accusandum: dicit quod tunc vnusquisque eorum admittendus est, si aliud nõ obstiat propter rem potis patitatem secundum Angel. in. l. 1. in prima conclusione. C. qui accusare non poss.

2 f ¶ *De mal.* Cum generaliter loquatur intelligendum, etiam si accusatus sit de crimine, ex quo non infligetur infamia, & si damnatus secundũ Ioã. de Imola in. l. 1. is qui reus. in prin. ff. de publi. iudi. contra Angel. ibi vide ibi rationem pereum.

3 g ¶ *Acusar a otro.* Concordat cum. l. negando. C. qui accusa. non poss. & d. l. is qui reus. ff. de publi. iud. & 3. p. in. negando. & adde l. 4. titul. 10. 3. partita. & procedit hoc etiam. ante nomen rei receptum inter reos secundum opinio Azo. quæ est communis, siue velit accusare extraneum, si ne suam accusatorem nam de pari, vel minori crimine non potest nisi suam vel suorum prosequatur iniuriam, de maiori sic. tamen Ange. in. d. l. is qui reus. & in. l. 1. C. qui accusare. & posito non limitẽ tenet q̃ possit de quocunque crimine, procedit ergo dispositio huius legis. & ad l. negãdo. ante & post nomẽ rei receptum inter reos. vt declarat Ioã. de Imola in. d. l. is qui reus. col. 4. & 5. interdum tamen admittitur accusando de pari crimine, puta in odio cõmittentis lenocinium, quo etiam casu adiuritur excipiendo, & exceptio habet effectum necdum repulsiũ sed etiam punitum. vt in. l. 2. 9. si publico. ff. de adulte. & per Ioan. de Imola in. d. l. is qui reus. colum. 17. & 18. si vero velit accusare post nomen receptum inter reos: non ad finem procedendi: sed vt super sedeatur prima accusatione pendente, & potest tam de maiori crimine, quam de pari, vel minori. & etiam si suam non prosequatur iniuriam. & tam aduersus extraneum, quam etiam aduersus accusatorem. vt in. d. l. negando. dummodo faciat ante conclusionem in causa. si vero velit post nomen sic receptum accusare ad finem, vt in causa procedatur, & tunc aut vult accusare extraneum, aut suum accusatorem. si extraneum non potest regulariter fabri tamẽ si accusat suã, vel suorum iniuriam & si accuset de pari, vel minori crimine. vt in. d. l. negando. & hic. Item fallit nisi accuset de maiori crimine, etiam si suam non prosequatur iniuriam: maxime si crimen fuisset commissum post nomen rei receptum inter reos, vt dicit quidam accusatorem de maiori crimine, & non potest etiam si suam vel suorum prosequat iniuriam: dũmodo crimen fuerit commissum ante nomen rei receptum inter reos. secus si fuerit postea cõmissum secundũ Ioan. de Imol. in dict. l. is qui reus. super. 3. colum. septima. si vero velit accusare suum accusatorẽ de pari, vel minori crimine: tunc idem dicendum. ac si accusaret extraneum: hæc sunt dicta Ioã. de Imol. in. d. l. is qui reus. & quia materia est diffusa, & Doct. variatio quuntur. cum casus occurrerit latius pertractare: nam Bart. in dicta l. is qui reus. & Sal. in. d. l. negando. volunt quod possit reaccusare suum accusatorem de maiori crimine etiam commisso ante nomẽ rei receptum inter reos. in quæstio. Imola tenet contrarium & videbis per eum in dict. l. is qui reus. colum. 7. versicu. & per prædictam tem & Ang. de Perusio in. d. l. is qui reus. & in lege prima. C. qui accusa. non poss. & Ang. Aret. in tractatu maleficiorum in parte, nec non ad querelam. in aliquibus tamen deuiant à prædictis. ideo tu latius cogitabis. nam propter varietatem opinionum, & quia per ista dicta Imolæ reducuntur variæ ll. ad concordiam, dicta Ioã. hic posui. & vi dict. l. 4. tit. 10. partita 3. an autem in casibus in quibus non potest reaccusare possit officium iudicis implorare vel etiam puniatur. glos. quod sic in. d. l. is qui reus. per l. 1. C. de calum. quam approbat ibi Ange. tenet etiam glo. in. l. 1. C. qui accusare non poss. vbi Ang. col. penul. limitat & intelligit, quando defertur talem crimẽ in quo iudex ex mero officio posset, procedere illo vel alio non instigante: alias secus, quia non est secundum eum idoneus promotor inquisitionis, quinõ esset idoneus accusator. & vi. plo. de Imol in. d. l. is qui reus. col. 12. adhuc etiam q̃ si accusatus ab accusato de hoc non excipiat, tenebit processus secũdũ Bart. in. d. l. is qui reus. co. 5. ver. quæro quid fiat exceptio per glosam. l. reum criminis. C. de procura.

h ¶ *Menor a igual.* Potest ergo accusare de maiori, siue accuset extraneũ siue accusatorem. & plane procedit ante nomẽ rei receptum inter reos: cum tunc nihil repugnet. & etiam post si accusare velit extraneum. si vero vellet accusare suum accusatorem, post nomen rei receptum inter reos, non posset etiam de maiori crimine: quia in casu non potest sumi argumentum à contrario sensu, ex eo, quia per propositionẽ maioris criminis insistitur ad exceptio dilatoria l. per minorem. ff. de iudic. l. 1. C. qui accusa non poss. & l. fin. C. de ordi. iudi. & dilatoria non potest proponi post nomen rei receptum inter reos. l. si maritus. §. præ ceptiones. cum concordantibus posui in. ff. de adult. & procedit hoc etiam si maius crimen de quo tali casu accusaretur esset præiudiciale ad primum. nec ad hoc obstabit. d. l. 1. C. qui accusa. non poss. quia debet intelligi secundum glos. ibi qui bi nõ erat receptum nomẽ rei inter reos quã gl. approbat ibi Saly. col. 5. & Bal. col. 2. Io. de Imola in. d. l. is qui reus. ff. de publi. iud. col. 7. licet cõtrarium voluit ibi Bar. & Ang. & nota, q̃ ex maioritate pœnæ cognoscitur maioritas criminis. glos. notabilis in. l. 1. & quando nomen rei dicatur reciptinter reos. i. idem per Bar. in. d. l. is qui reus. dum tenet hoc fieri per huis contestationem & etiam ante si oppositis dilationis exceptionibus contra accusationem, iudex pronuntiet procedendum esse ad vlteriora: non obstantibus obiectis. vt in. l. adultera accusatione. C. de adulter. & dictum Bart. defendit Io. de Imo. in. d. l. is qui reus. col. 2. & 9.

tanxesse a la persona del Rey, o a perdimiento, o menoscabo de su señorio, o si lo fiziesse por alguna de las razones que diximos en la tercera partida deste libro en el titulo que fabla de los demãdado res. Ca estonce bien puede acusar el fiero, o la fierua, nõ tã solamẽte a los estraños, mas aun a su señor mesmo, si ouiere fecho alguno de estos yerros.

¶ Ley. IIII. Como aquel que es acusado non puede acusar a otri fasta que sea librado por juyzio de la acusacion que le esfecha.

Seyendo[e] algund acusado delante del judgador de mal[f], o de tuerto que oviesse fecho non podria acusar a otro[g] por razon de yerro que fuesse menor, o yguall[h] de aquel de q̃ lo

5 a ¶ *Acabado el pleyto.* Lata enim sententia absolutoria potest accusare: vt in.d.l.negada, & hic nisi sentē sit suspensa per appellationē secundū Ang.in.l.1.co.fin.C.qui accu.nō pos,p.l.fin. ff de his qui no.infa. & .l.1. ff.de Turpillianis.& idem li esset lata sententia condemnatoria de eri mine,de quo non remanet infamia.secundū Ioā.de Imo.in.d.l.1.si qui reus co.19.Bar to.ibidē.n.6.

6 b ¶ *A el mesmo.* Non tū propter hoc super sedebuurin accusatione.secundū Bart. & Saly.in.d.l.neganda. & est communis opinio. secūdum Io.de Imol.in d.l.1.si qui reus co.5. & procedit ista reaccusatio.l.& hviter q,prosequatur sua, vel suorū iniuria secundū Saly.in. d. l.neganda: & est eois opinio. secūdum Io.de Imo.i.d. l.1.si qui e'.col.6.

7 c ¶ *Yerro.* Deci mine publico intellige, nam si de priuato tali, quō esset infamis, & damnatur potest accusare.vt in l.infam.ff.de pub.iud.& ibi Bar.Ange.Are in tracta.malefiteiorum in parte nec non ad querelam eod,17.

8 d ¶ *De muerte o de desterramiento para siempre.* Cocor cū d.l.1.si qui reus.à contrario ergo,vbi minor pœna imponeretur videtur permittere accusare extraneū sed dic q nō pōtiuri tale arg.ex eo.q.ista.l.subdit in fi.cum dicit(a su acusador) dic ergo vt gloss.& Bart dicunt in dicta l.1.si qui reus.q si damnatus minori pœna remanet infamis, tunc potest posse sententiam accusare suum accusatorem: vt & dicit in fine ista l.non vero extraneum,si suam vel suorum,non prosequatur iniuriam: si tū ex condemnatione non remanet infamis tunc poterit eū extraneus & aduerte cum hic dicit de muerte.& c.in.l.vero is qui reus, dicit eū perdit libertatem, vel ciuitatem, & sic de deportato vel in metallū damnato.l.aut damnū.§.2.& l. quidam ff de pœnis. & .l.cay ita iuri. in prin. vnde & illa lex suppletur per ista vt idem sit in dānato ad mortem inā & damnatus ad mortem perdit ciuitatem, & libertatem.l. qui vltimo ff de pœnis.ista etiā suppletur per illā vt & idem sit in dānato in metallū,q perdit libertatem, & ciuitatem, vt in §.maxima instit de cap.diui.& licet hodie nō perdat libertatē, tex.in auth.sed hodie.C. de dona.inter vi & vxo.fatis est,q perdat ciuitatem vt dicit ista lex.

9 e ¶ *Acusar a otro.* Dero o intelligenā incoatā pōt, psequi per se, vel, p ciuitatē si casus fit in quo,pcuiator admittatur gl.& Bar.in d.l.1.si qui reus pertillum tex.& tali casu supsedebit in executione pœnæ & si sit pœna mortis secundū Bar in.d.l.1.si qui reus.co.6.cōtra.glo.ibi volētē,q q̄ pœna mortis nō imponeret nō debeat suy sedere in executione.per.l. cū reus.C de pœnis.& vt refert.Io. de Imo in.d.l.1.si qui reus.col.22.dicit ū Dyn.& Bar.sequūt cōmuniter doct. & secūdū Ang.ibi potest cōsilii accusato posito in carcere,q vult sibi mortē differri, q accuset accusatorem,vel aliū de aliquo graui crimine nā si sperat debet in executione mortis,quod est notatu dignū.quod tamen consilii non prodesset,secundum Io.de Imo.ibi,si apparet aliquo mō ad finem differendi executionem.arg.l.fatis aperte.C.de falsi.Ang tamen Are in tract malefi.in parte nec non ad querelam.co.18.tenet opinio glo quam & tenuerunt Ricar & Bart.de Saly.in l.t.C.qui accuf. non pos.Alberi.post Cyn.in.d.l.1.si qui reus.in fine.

10 f ¶ *A su acusador.* Licet damnatus remanet infamis, permittitur hoc enim in vltione eni arg.l.qui cum maior, § libertus.ff.de ban.liber, & in d.l.1.si qui reus. & quid sit dicendum in ista materia huius.l. vide per Io.de Imo.in.d.l.1.si qui reus.col.19.& .10.in prin.

¶ *Lex.V.*

11 Licet officialis non potest accusare:vt.ff.eo.titu.l.2.verumtamen potest regi se: reté malefiteiin terrisiuarum iurisdictionum eōmissa denuntiare sed si malitiose denuntiet supplicio similitudine puniuntur: & tunc que denuntiato damna quæ adtenerint super hoc contra denuntiatum, super quibus regis taxationes habitur, præmisso denuntiatiuum,tamento,hoc dicit.

pocierto, estonce bien podria acusar a su acusador.

¶ Ley.V. Como las merinos e los otros oficiales pueden apercebir al Rey de los yerros que se fazen en los lugares da biuen.

Percebir pueden al Rey, en su poridad los merinos[g], e los otros oficiales de los yerros, e de los maleficios que fueren fechos en aquellos lugares que ouieren de ver por el, como quier que non pueden acusar a ninguno, assi[h] como sobredicho es, e esto deuen fazer sin vanderia e a buena fei E porque podria acaescer que alguno se mouerria a fazer esto maliciosamente, por metera los que quisiessen buscar mal en daño de sus cuerpos, o de sus aueres, por mal querencia o por algo que les diessen. Mandamos, e tenemos por bien, que si tal malicia[k]

g ¶ *Les merinos.* Sed cū pōsi iudices possunt de criminibus inquirere, & criminosos punire, ad quid hoc pudetur denuntiare fiēda regi? pōt dici q hoc fit, quia forte erat casus, in q iudex non poterat procedere p inquisitionē vel in quo nō sufficiebat fama publica vel aliud vt possit ad inquisitiōem contra aliquē procedere, Rex vero posset, et nō præcedente fama publica procedere ad inquisitiōē. vt dixi in.l.1.tit.17.parti.3. vel quia denuntiantes essent alterius territorij, quos non posit ita haberet & sic necesse sit, vt denuntiet regi, vel alias hoc esset necessarium vt quia essent homines potentes. Et aduerte quia lex ista loquitur de denuntiatione: quæ fit per officiales.l.27. infra.eo de eā quæ fit per alios.

h ¶ *Acusar a ninguno.* Vt.ff.eo.l.2.habes ergo hic, q prohibitus accusare nō prohibet denuntiare.Bar tūm.l diuus Iulius.ff.de custo. reo. dicit q prohibitus accusare, prohibetur & denūtiare.vt p Ang. Are.in tracta. malefiteiorū in pte nec nō ad denuntiandū.co.1.vbi vide in fine, an admittatur ad denuntiandū & tetigi supra.eod.2 allegans Specu.

i ¶ *Abuena fe.* Cōcor.cū his q habet fin.l.diuus Iulius.l.2.ff.de custodi.reo.

k ¶ *Tal malicia.* Nota hoc verbum,quia nō sufficeret ad pœnā,de qua hic imponendam,omnis dolus vel culpa sed debet esse talis malitia,vt sit animo dānificandi denuntiatos in corporibus,vel rebus:motiuo ex male uolentia,vel corrupti pecunia & tenetur mentiri hoc in istam.l.nam de iure communi non reperitur hoc ita expressum.Et in ista materia,vt tradit Saly.in.d.l.ea quidē.C.de accusa.co.6.vet.ta.quæro.doctores faciūt hanc distinctionem,quod si denuntiatores non probant:quia nec causæ assistunt,& causam deseruntur:tunc propter desistentiam pœna Turpilliani puniuntur,& ita procedit, & intelligitur.l.ab accusatione.§.de nunciatores ff.ad Turpillia si vero non probant,quia testes denuntiatis non attestantur:& tunc si quæratur an puniantur pœna talionis, & dicunt dd.q non per tex.in d.l.ea quidem.quæ non obligat eos ad inscriptionem.Si vero quæratur an extraordinem puniantur & sic distinguitur,an calumnia sit præsumpta vel euidens,si præsumpta expro bationū defectu,tunc aut denuntiator est volūtatiuus,& puniendus est extra ordinem,nisi innocentiam suam purget,vt in.e.fi.de calum.vbi vi.per Abb.ea sus ex quibus excludatur præsumptio calumniæ aut est necessarius,quia ex necessitate officij facit,& tunc non puniūtur de præsumpta calūnia,non ēn officialis,sed sy ndicus constitutus ad denuntiādū tenetur,nisi de dolo,propter necessitatem officij, vt probat in dicta l diuus.l.& tenet etiā Bald in additio ad Speculā.titul de accusato.col. fi.Si vero calumnia est euidens, tunc puniūtur ad exemplum carceri ōrū vtio d.l diuus in fin.quod Barto.ibi intelligitur extra ordinem.iudicis arbitrio & dicit Sal.quandoque posset iudice pœnam falsi inuingere, attenta qualitate calumniæ,& doli seu eius circunstantijs:arguimen l. 1 in primo,& tertio,& quarto responso,ff ad l.Cornel de fal.titu.ista l.partita ni punientem similitudine supplicij denuntiantium, licet officialem si calumniose denuntiet aliū cū eumdem ibus quibus dixi & his cessantibus,tenenda videtur prædicta distinctio & adde in.2.l. legem fi.& quia.l.a dixi tit.17 parti 3 & vi.l.27.infra.eo. & ibi dixi

5 a ¶ *Todos los daños e menoscabos.* Adde d. l. fi. titu. 17. 3 part. & ibi dicta, & nota. q. hic ex vbi coniectura facit pro denuntiante, vt excusetur à pœna calumni. nuntiantem tũc excusabitur ab expensis: secũdum Abb. cons. 78. incipit viso toto. pcessu. 1. vo. tradit Georgi' Natãin cl. saepe §. quæ oia. co. 6. de verb. sig. & Hipp. Matfi. in practic. 2. §. supest col. 2.

6 b ¶ *Por su jura.* Nimirũ si contra talem dolosum iuretur in litẽ, fatit. l. fi quando. C. vnde vi. l. in actionibus. §. fina. ff. de in litem iuran. l. 6. ti. 16. 3 ea. part.

¶ *Lex VI.*

20 Acusare nemo pót aliũ per procuratorẽ tutor tamen ob iniuriam pupilli aut suorũ consanguineorũ, pro quibus si ætatis maior posset accusare, accusat nomine pupilli nec punitur, si non probet, nisi ex malitiosè accusare probetur. l. d.

1 c ¶ *Non por personero.* Concor. cum. l. pe. §. ad crimen. ff. de publi. iuo. & cum. l. seruum quoque. §. publicè ff. de pecura. & l. 1. titu. 5. 3. part. vbi vide quæ dixi.

2 d ¶ *Guardador de huerfanos.* Concor. cum. l. 2. C. qui accu. non possi. polla. & l. tutorem. ff. de his quib' vt indig. & idem dicit syndico vniuersitatis, vt in l. tam collatores. C. de re mili. lib. 12. Gandin' in suo tracta. fisi rub. qui possunt accusare & subdit de homicidiis, ver. item pone quæstionẽ. & subdit. q. accu. pos. ¶. sed pone q. vniuersitas. Speculator tit. de accusatore in fine. Ang. & Bal. in. d. l. 2. vbi & Albe per Batt. in extranagantis ad reprimendũ in glos. super parte legitimè. p. lo. de Plat. in. d. l. tã collatores. ver. vt aiũt Bald. in. d. l. reos. col. 7. C. de accusa. ¶. quod dicemus in syndico. & ibidem ¶. quæ ro an in criminali, dicit q. requiritur speciale mãdatũ, quia istæ iudicia criminalia sunt valde pœnalia & in istis personalibus, requiritur speciale mandatum. l. 3. §. si procurator ff. quod quisque iur. vbi vi. eius ad dnio. & an eo casu quo accusat vel accusatur vniuersitas possit aduersarius vniuersitatis constituere procuratorem vide per Lur. in de Penna. in. d. l. tam collatores, quod non syndicus tamen collegij fabrorum, vel cerdonum, non potest nomine collegij accusare: quia non gerit publicum officium & non repræsentat rem publicam, secundum Bald. in. d. l. 2. pater tamen non admittetur accusans, vt legitimus administrator nomine filij, quia in publicis iudicijs pater non est legitimus administrator. l. inter liberos. §. filius familias. & ibi glos. notab. ff. de adil. Ang. in. d. l. 1. col. 2. & in di. §. filius fa. vbi & vide quid si filius familias agat in publico crimine, an debeat habere consensum patris, & adde in hoc de patre Bald. in. d. l. 2. columna prin. versi. quid in parte. Sed pone quod tutor vel curator pupilli, vel adulti, est in longinqua prouincia, qui non venit, seu non potest comme de venire in prouincia tum longinquam ad accusandum tutorio, vel curatorio nomine, an poterit tunc authoritate iudicis ordinari procurator qui hoc faciat? & vt sic per text. & ibi Bald. in. 3. notab. in 3. eũ & minores. C. si adult. rem iud. vbi Bal. notat q. idem operatur procurator legitime ordinatus, q. tutor & curator, & per hoc subdit Bal. q. sicut tutor, & curator possunt authoritatem præstare minori in iudicio: ita procurator non ons legitimè ordinatus, & ex hoc dicto infert Hippolytus Marsiliensis in. l. de minore. in prin. ff. de q6. col. 8. ver. & tenetur semper menti: q. si non fuit datus tutor minori in criminali, in casu quo requiritur, q. ibi dicit. tamen valet processus si ipsi minori datus fuit seu constitutus legitimè procurator.

e ¶ *En nombre de aquel que ouiesse en guarda.* Vides hic expressũ, q. tutor pót accusare tutorio nomine pupilli. & sic approbat opi. Ricar. Imo. Bar. Ang. & Saly. in. d. l. polla. & per Bar. in l. 2. § pupillus. ff. d accu. & reprobatur opi. glo. in. d. l. 2. & in. d. l. polla. dicentis, q. debet tutor vel curator accusare nomine proprio, & nõ noie minoris: quam approbant Gandin' in suo tracta. c. 2. ver. ité accusare prohibentur. & Iac. Butri. Bald & Pan de ca. i d. l. polla. & istã dicit tutorã formam Albericus in. d. l. 2. §. vt concipiat tutor accusationẽ nomine proprio ad vtilitatem pupilli: sed vtraq. forma erit bona: vt hic vides.

f ¶ *Por quien el podria acusar.* ve. 5. eod. 2.

¶ *Non pudisse probar.* Excusatur enim ratione officij à præsumpta calumnia, quia nõ probauit: vt hic, & in. d. l. 2. non tamen excusatur ab onere probationis, si enim nullam probationem induxisset non excusaretur, quia certum non est locus rotunctuns. l continuus. §. cum ita. ff. de ver. oblig. Bald. in. d. l. 2. col. fin. & satis probatur hic, cum dicit (non pudiesse probar) requiritur ergo, quod ex parte sua inducat probationes: quæ tamen sint sufficientes, excusatur a præsumpta calumnia. & adde quod habetur in l. 3. ff. ad Turpill.

¶ *Lex VII.*

20 Quilibet potest accusari viuit: post mortem verò minimè nisi ob proditionem contra regem, aut bonum commune patriæ aut si males suspendiatur ad iniricos se contulit, vel eis cõtra regem auxiliatus, vel regnum, vel propter hæresim, vel si regis offitrialis ex administratione aliqua bona subtraxit. h. d.

h ¶ *Defuncto que fuesse muerto.* Concor cum. l defuncto. ff de publi. iud. & l. ex iudicio. ff. de accusi. & C. si reus vel accusator mor. fu. 1. 2.

i ¶ *Acusacion.* Siue accusetur de crimine publico, vel priuato: vt voluit glo. & Ang. in. d. l. ex iudiciorum. Io. de Imo. in. d. l. defuncto. ad fin.

k ¶ *A los fazedores dellos.* Errãt ergo iudices maleficiorum: quin in defunctos faciunt executionem pœna capitalis. vt hic, & in. d. l. defuncto. vbi Ang. q. mortuus delinquens non debet suspendi, vel decapitari & q. si iudices in contrarium faciant, renebuntur in solidum, tanquam iniuriam inferentes cadauerij. l. 3. quotiens ff de iniur. dicit tamen ibi Ioa de Imol quod contrarium de facto, quando quæ seruatur in famosis latronibus. vide ibi per Angel. & Ias in l. 2. C. qui testa. fa. pos. & per Ang. in l. vnica. C. ne ex del defunctorum.

l ¶ *De traycion.* Concor. cum. l. ex iudiciorũ. ff. eo. & l. fin. ff. ad. l. Iul. maiestatis. & §. 2. instit. de pub. iud. & erit tunc offerendus libellus hæredi volenti purgare, & defendere memoriam defuncti, secundum Alber. in. d. l. fi. & quo tempore expirat potest ad sententiam memoriam defuncti. vide per gl. in l. Manifiestos. C. de heret. & per Ang. Aret. in tracta. maleficiorum in parte (che ay ch'dito la parria) col. 4.

m ¶ *Heregia.* Adde l. manifiestos. C. de heretic. & l. 2. & l. apostatarum. 5. C. de apostat. & dicit Albericus. d. l. 2. quetiam centenaria præscriptio non impedit cognitionem, & pronuntiationem super crimine hæresis contra defunctum. allegat. c. fin. 24. q. 2. & alia quæ vide ibi per eũ & vide quæ habentur in. c. 1. de practic. ipt. lib. 6.

6 a ¶ *Furtado o tomado.* Contoncum.l.fi.ff.ad.l.Iul.pecula.

7 b ¶ *De tirasse de su seruicio.* Concord.defunctorum.C.de re mili.lib.12.& notaillam.ibi declarationem illius.

8 c ¶ *E se fuesse a los enemigos.* Non ergo sufficiet sola deserio nisi & cum ea contractaq; transiuerit ad hostes vel eis auxilium impendat contra regem vel regnum vt ex hoc possit accusari post mortem.

9 d ¶ *Desta cosas sobredichas.* Alios casus videlicet l.sequẽ. & per glos. & Bart. in d.l.ex iudicorũ. & p Spec. ti de accusatore. §. 1. fo. fina versit qd reus mortuus est, ab hac crimine cepetandarum vel qui morte sibi consciuit, & de alijs vid. ibi. & adde etiam alium casum, de quo p Ang. in d. vnica, C. ex defil. defuncto. col. 2. vbi cunq; s. per l. poen. in fine. quo casu reus intelligitur sicte mori, lata sententia alleg. l. Cayus. ff. ad Sillan. & l. nina. ff. de bon. eo. qui mort. sib. conscius.

¶ *Lex. VIII.*

10 Accusat quis post mortem de crimine repetundarũ, & de crimine peculatus, & multere accusata de morte maritidefuncta, potest prosequi accusatio contra eam. h.d.

1 a ¶ *Despues que fuere muerto.* Add l 2. ff. ad l Iul. repe. & l. sciant iudices. C eo. ibi vide. j quãtũ tẽpus debeat, pponi accusatio cõtra ha redes.

2 f ¶ *Regnifesa fa.* Cocor. cũ l 1. & l lege. Iulia. & l. fi. ff ad. l. Iul Pecu.

3 g ¶ *E muerte de su marido.* Concor cum. l. Lutius Titius. ff. de iure fisci. & tenementi istam. l. ad maiorem declarationem illius.

4 h ¶ *Dando la por enfamada.* Nota bene hoc, nam hoc non dicebatur in. d. l Lucius ita expresse. imo poterat forte iuris contra tantum ex verbis illius legis, cũ dicit istud fieri propter bona quæ cum sint scelere quæsita, fisco debent applicari. vnde gl & Albericus post Dinum ibi dicũ, qibi nihil sit specialeet hoc detur pro fallentia ad regulam, de qua supra. l. proxima sed ipsa hoc est generale, vt lucrum scelere quæsitum auferatur hæredibus. l. in hæredem. ff. de calum. l. Cayus. ff. ad Sylla. cum similibus,

5 h ¶ *Que fueron de su marido.* Etiam ea quæ habuerit ex successione filij, qui patri successum in eis, vt in. d. l. Lucius. & ibi Bart. in fine.

¶ *Lex. IX.*

1 Impubes non potest de luxuria accusari, quia nõ præsumitur eum posse facere: & si fecit ignorat quod agit de alijs autem criminibus potest accusari maior decem annis cum dimidio sed non ita grauiter in corpore aut in bonis sicut maior puberum: in mulieribus autem dictæ ætatis, aut fatuitas seu furiosus, de commissis furore durante non possunt accusari, sed non sunt sine culpa consanguinei, qui eos seruari non faciunt. hoc dicit.

1 k ¶ *Por razon de luxuria.* Concord. l. si minor. ff. de adult & c. t. de delict. puerorum, & quod hic dicit de masculo, intelligi in fœmina minori 12. annorum vt in dictis iuribus.

1 ¶ *Que lo podria cumplir.* Si ergo cessaret ista præsumptio, & in veritate apte. 14. annos esset vir potens puniretur, vt tenet Iaco de Ra. Relatus ab Alberico, & Ang. in. d. l. si minor. vigilo. 20. q. 1. in summa, quæ refert Beatum Grego. in dialogo, referentem de quodã puero nouenni, qui nunc cum suam gratiadauit dicit tamen Cardinalis. Ho. in d. c. tude del. puero, se aliquotiens legisse dialogũ, & q non meminit se legisse hoc exemplũ. ego & librilli legi & nõ inuenio idẽ dicentibi l. an. de Alios in se per quesiuisse, & fecisse perq ui ri, & quod nõ fuit inuentum vnde miratur de dictoglos. ibique refert beatũ Hieronymum in epistola ad Vitalẽ presbyterum circentẽ, quod Salomon, & Achaz in vndecimo anno filios genuerũt, & q dem defubdit, qd audiunt: & dicise nõ mentirtteste domino, q quædã mulierculã q exposuit nutrimi infantẽ, & nutricis officio fungeretur cubaret q, cum ea parvulus, qui vsque ad decimũ iã peruenit annũ, accidit vt (pluriqui pudicitia patitur) semero in gurgitaueritt, accensaque libidine obscenis motibus ad coitum duxit infantem, vid etiam ad pæcidẽ per Sali. in Limpunitas. C de pœnis sed cere ista lex pati. videtur obuiare dictis Iaco. de Ra. Ang & Albe. eum statim subdit (E si por auentura acaesciesse que lo cumpliesse, non auria entendimiento, &c. E potende r o puede ser acusado, ni le deuen dar pena por ende) notaergo multum istam. l. & vide. l. fi. tit. 1. primapar. quæ videtur contrariari huic & forte ex his verbis, potest etiam inferri contra id quod dicit glo. in dd. fin. minor. allegans. l. stuprũ ff. eo. q puniatur de stupro minor. 14. annorum in quem stuprũ committitur a vir potente. & Salic. ita intelligendẽ. glo. in. d. Limpunitas. videtur enim hæc. l. intratione quam dat innuere, quod nõ puniatur. sed durũ videtur talem minorem stuprũ patientem, relinqui impunitũ in delicto ita fœdissimo non. n. deberet relinqui impunitus, si doli capax esset tamen non ita fœnerẽ, vt in maiori. ff de. l. 2. iste. 11. infra ea par. quæ videtur decidere quod talis masculus minor non puniatur, non tamen aperit quid si esset doli capax

m ¶ *Accesciesse que lo cumpliesse.* Vide quæ dixi supra glo. proximo 3

n ¶ *Otro yerro.* Adde. d. c. t. de del. puero. & l. Impubem ff ad l. Corn. de fal. & l. Impunitas. C. de pœnis. l. Infans. ff. ad l. Corn. de Sicar. & l. Impuberem. ff de furtis. vbi Ange. ponderaglos. ibi q. quo debeant tunc cõcurrere. q sit doli capax, & proximus pubertati, hæc tamen l partitatum tantum exigit, quod sit maior. 10. annorum cum dimidio. præsupponi enim huius ætatis puerum, quoad ista delicta iam fore doli capacem omnia autem iura quæ disponunt impuberes doli capaces tenei de delicto intelligitur quando delictum consistit in faciendo, vt in exẽplis hac. l. positis, secus si nõ cõsistat in non faciendo, seu negligendo tunc enim impubes simpliciter excusatur, ita Bar. post Dinũ in l. 1. si impubes. ff. ad Silla Salic. post Cinũ pillã. l. ad l. 1. C. de falsa mone.

6 a ¶ *Furtado o tomado.* Contoncum. l. fi. ff. ad. l. Iul. pecula.

7 b ¶ *De tirasse de su seruicio.* Concord. defunctorum. C. de re milit. lib. 12. & notaillam. ibi declarationem illius.

8 c ¶ *E se fuesse a los enemigos.* Non ergo sufficiet sola deserio nisi & cum ea contractaq; transiuerit ad hostes vel eis auxilium impendat contra regem vel regnum vt ex hoc possit accusari post mortem.

9 d ¶ *Desta cosas sobredichas.* Alios casus videlicet l. sequẽ. & per glos. & Bart. in d. l. ex iudicorũ. & p Spec. ti de accusatore. §. 1. fo. fina versit qd reus mortuus est, ab hac crimine cepetandarum vel qui morte sibi consciuit, & de alijs vid. ibi. & adde etiam alium casum, de quo p Ang. in. d. vnica, C. ex defil. defuncto. col. 2. vbi cunq; s. per l. poen. in fine. quo casu reus intelligitur sicte mori, lata sententia alleg. l. Cayus. ff. ad Sillan. & l. nina. ff. de bon. eo. qui mort. sib. conscius.

¶ *Lex. VIII.*

10 Accusat quis post mortem de crimine repetundarũ, & de crimine peculatus, & multere accusata de morte maritidefuncta, potest prosequi accusatio contra eam. h.d.

1 e ¶ *Despues que fuere muerto.* Add l 2. ff. ad l Iul. repe. & l. sciant iudices. C eo. ibi vide. j quãtũ tẽpus debeat, pponi accusatio cõtra ha redes.

2 f ¶ *Regnifesa fa.* Cocor. cũ l 1. & l lege. Iulia. & l. fi. ff ad. l. Iul Pecu.

3 g ¶ *E muerte de su marido.* Concord cum. l. Lutius Titius. ff. de iure fisci. & tenementi istam. l. ad maiorem declarationem illius.

4 h ¶ *Dando la por enfamada.* Nota bene hoc, nam hoc non dicebatur in. d. l Lucius ita expresse. imo poterat forte iuris contra tantum ex verbis illius legis, cũ dicit istud fieri propter bona quæ cum sint scelere quæsita, fisco debent applicari. vnde gl & Albericus post Dinum ibi dicũ, qibi nihil sit specialeet hoc detur pro fallentia ad regulam, de qua supra. l. proxima sed ipsa hoc est generale, vt lucrum scelere quæsitum auferatur hæredibus. l. in hæredem. ff. de calum. l. Cayus. ff. ad Sylla. cum similibus,

5 h ¶ *Que fueron de su marido.* Etiam ea quæ habuerit ex successione filij, qui patri successum in eis, vt in. d. l. Lucius. & ibi Bart. in fine.

¶ *Lex. IX.*

1 Impubes non potest de luxuria accusari, quia nõ præsumitur eum posse facere: & si fecit ignorat quod agit de alijs autem criminibus potest accusari maior decem annis cum dimidio sed non ita grauiter in corpore aut in bonis sicut maior puberum: in mulieribus autem dictæ ætatis, aut fatuitas seu furiosus, de commissis furore durante non possunt accusari, sed non sunt sine culpa consanguinei, qui eos seruari non faciunt. hoc dicit.

1 k ¶ *Por razon de luxuria.* Concord. l. si minor. ff. de adult & c. t. de delict. puerorum, & quod hic dicit de masculo, intelligi in fœmina minori 12. annorum vt in dictis iuribus.

1 ¶ *Que lo podria cumplir.* Si ergo cessaret ista præsumptio, & in veritate apte. 14. annos esset vir potens puniretur, vt tenet Iaco de Ra. Relatus ab Alberico, & Ang. in. d. l. si minor. vigilo. 20. q. 1. in summa, quæ refert Beatum Grego. in dialogo, referentem de quodã puero nouenni, qui nunc cum suam gratiadauit dicit tamen Cardinalis. Ho. in d. c. tude del. puero, se aliquotiens legisse dialogũ, & q non meminit se legisse hoc exemplũ. ego & librilli legi & nõ inuenio idẽ dicentibi l. an. de Alios in se per quesiuisse, & fecisse perq ui ri, & quod nõ fuit inuentum vnde miratur de dictoglos. ibique refert beatũ Hieronymum in epistola ad Vitalẽ presbyterum circentẽ, quod Salomon, & Achaz in vndecimo anno filios genuerũt, & q dem defubdit, qd audiunt: & dicise nõ mentirtteste domino, q quædã mulierculã q exposuit nutrimi infantẽ, & nutricis officio fungeretur cubaret q, cum ea parvulus, qui vsque ad decimũ iã peruenit annũ, accidit vt (pluriqui pudicitia patitur) semero in gurgitaueritt, accensaque libidine obscenis motibus ad coitum duxit infantem, vid etiam ad pæcidẽ per Sali. in Limpunitas. C de pœnis sed cere ista lex pati. videtur obuiare dictis Iaco. de Ra. Ang & Albe. eum statim subdit (E si por auentura acaesciesse que lo cumpliesse, non auria entendimiento, &c. E potende r o puede ser acusado, ni le deuen dar pena por ende) notaergo multum istam. l. & vide. l. fi. tit. 1. primapar. quæ videtur contrariari huic & forte ex his verbis, potest etiam inferri contra id quod dicit glo. in dd. fin. minor. allegans. l. stuprũ ff. eo. q puniatur de stupro minor. 14. annorum in quem stuprũ committitur a vir potente. & Salic. ita intelligendẽ. glo. in. d. Limpunitas. videtur enim hæc. l. intratione quam dat innuere, quod nõ puniatur. sed durũ videtur talem minorem stuprũ patientem, relinqui impunitũ in delicto ita fœdissimo non. n. deberet relinqui impunitus, si doli capax esset tamen non ita fœnerẽ, vt in maiori. ff de. l. 2. iste. 11. infra ea par. quæ videtur decidere quod talis masculus minor non puniatur, non tamen aperit quid si esset doli capax

m ¶ *Accesciesse que lo cumpliesse.* Vide quæ dixi supra glo. proximo 3

n ¶ *Otro yerro.* Adde. d. c. t. de del. puero. & l. Impubem ff ad l. Corn. de fal. & l. Impunitas. C. de pœnis. l. Infans. ff. ad l. Corn. de Sicar. & l. Impuberem. ff de furtis. vbi Ange. ponderaglos. ibi q. quo debeant tunc cõcurrere. q sit doli capax, & proximus pubertati, hæc tamen l partitatum tantum exigit, quod sit maior. 10. annorum cum dimidio. præsupponi enim huius ætatis puerum, quoad ista delicta iam fore doli capacem omnia autem iura quæ disponunt impuberes doli capaces tenei de delicto intelligitur quando delictum consistit in faciendo, vt in exẽplis hac. l. positis, secus si nõ cõsistat in non faciendo, seu negligendo tunc enim impubes simpliciter excusatur, ita Bar. post Dinũ in l. 1. si impubes. ff. ad Silla Salic. post Cinũ pillã. l. ad l. 1. C. de falsa mone. 4

Ad tit. ff. ad. l. iul. pecula. & ad Iaul. repet. & l. sciant a fijs.

Ad tit. de delictis puer. in decret. & in l. 1. partitu. 11. part. 7.

1 a ¶ *Mayor de diez años y medio.* In fœmina erit, si maior fuit nouiem annorum, cũ di. maior, & sic tempus posit infantiam, usque ad pubertatem in masculos: & in fœmina dinidtur per medium: hic vides, & tradit gl. in l. pup. illum, in prin. ff. de reg. iur. & in §. pupillus. Instit. de inuti. stipula. c. continebat & ibi gl. de depositis in pub. glo. in. l. 1. ff. de noua.

Sed aduerte que esta lex & L. 8 titu. 31. ead. partit. & l. 17. titu. 14. & l. 10. ti. ul. 7. eadem partita, non facium differentiam inter ita feculum & fœminã in hoc vnde vel diren diu videtur, q ista taxatio procedat tam in masculo q in fœmina vel q in fœmina resinquat sub dispone iuris communis. sed quocunq; modo, limitat istã legem. nisi in delictis atrocior puniendis nam tunc non procedet ista regula. l. cum aucto §. 1. ff. de rei. edi. vbi bonus iex & illedicetur proximus puberta ri qui distat ab eaper sex menses ferundũ Bald post Guliel de Cug. in l. excipiuntur. ff. ad tilla per tex. ibi las in authe. sacramenta puberum. col 5. & 6. C. si aduer. vendi q limitatio, pcedet quo ad punitionẽ atrocem secus si ad leuiorem nãlla imponetur, vt subdunt in ista lege non ergo hodie attenta illa l. partitarum. relinquetur arbitrio iudicis, quis dicatur doli capax prout volunt Saly. in. d. l. in puntas C. de poenis argu. l. 4. ff. de testi & l. mora. ff. de vsur. Iunt enim secundũ eum aliquin breuiori tempore ad dolum, quã alii, & idẽ vt Iun Ioan. de Anania in. d. tit. de delict. puer. vbi & refert Abb. idem voluisse in effectu in. d. c. continebatur de desponsa impub & q relinquetur hoc arbitrio iudicis. tenet etiam Iom. Fab. in. d. §. pupillus. Instit. de inuti stipu. dicẽs quod ex maleficio, & perspicacitate in puberis poterit iudex, maius vel minus tempus interpretari. reperiuntur enim quidam secundum eum maiores in dolis & intellectus in decimo anno, quam alij in decimo quarto. vel forte limitabis etiam istam. l. nisi & in ista vtate appare rei q adhuc pupillus non esset doli capax ex aliquibus arbitrio iudicis considerandis & farin. l. 9. ad finem. titu. 19. eadem partita.

8 b ¶ *Mayma leue.* Adde Lauxilium §. enim. & l. si ex causa ff. de mino. & d. c. 1 ẽ delic. puero & Bal. in. l. & si seuenior. col 2 ver. ex prædictis. C. ex quibus caus. infa. irro. & in. l. administrantes. §. qui corporis. in fi. ff. de extraiudicio & in. l. 8. & quæ ibi dicam. rit. 31. infra ead part.

7 c ¶ *De diez años y medio.* Concor. cum. d. infans ff. ad l. Cor. de Sicar. quid autem si minor hujus ætatis esset doli capax, cum & infans posit esse doli capax secundum glos. in. c. in de sen ex com. & quod infans doli capax posit puniri, vult Abb. in. d. c. 1. de delic. puero. & Hippolytus à Marsilijs in. d. l. infans. dicens hoc esse verum maxime ĩ illis modernis temporibus nam defecerunt ętates, & illud quod antiquitus sciebant, & faciebãt homines circa ætatem, & fallacias in quindecimo anno: fiũt nunc infantes in sexto, reliquimo anno. & q infantes modernis temporibus fuerunt magis, & virtus de dili & quod hoc docet experientia rerum magistra. tamen ista. l. partitarũ iam hoc determinauerit, & taxauerit istis ætatis in punitione maleficiorum impuberum durum est ab eius taxatione & decisione discedere, non tamẽ videtur esse negandum, quin ex qualitate maleficij & perspicuitate impuberis, & doli capacitate, iudici videtur impuberem malem esse puniendum, q index posset, fortẽ in aliquo casu particulari, & malei exempli, cũ ista mater ita sit præsumptiua & l. ista statuat hoc propter præsumptionẽ, q minor huius ætatis non sit doli capax.

8 d ¶ *Loco.* Adde l. 1. in. §. ead par. & l. diuus. ff. de offic. præsid. l. infans. ff. ad l. Corne. de Sicar. & Clem. 1. ẽ homicid. & c. aliquos. 15. q. 1. & vi. in materia per Ang. Aren. in tracta. maleficiorum. in parte frenter. & in lose. col 3. & nota argumentari hic stultum, furiosum, & mente captum in punitione delicti. & intelligit Alberi. in. d. l. diuus in prorsus dementibus, in quibus non cadit dolus, nec culpa. & vi. quæ notat Socinus consi. 47. in. 3. volu. & adde l. fin. titu. 31 partit. & ibi dixi

9 e ¶ *Atentra que le durare la locura.* Adde glo. in. d. clem. 1 & in dubio, an pro timuatur delictum factum tempore furoris, vel tempore sanæ mentis? Ang. Areti vbi supra, licit quod si proberur, q aliquã fui in furore, præsumitur, quod etiam tempore delict fuit in furore. & sic non tenebitur nisi probetur, quod tunc erat sanæ mentis: allegat notata in casina de successio. ab intestato & per Bar. in. l. 2. ff. de bono. posit. infan. vi furio. dela in fine. & Ancha. in. d. Clemẽs 1. & dicit singulariter notandum ad euadẽdum amicum, & ibi etiam tradit an posit durante furore puniri de delicto commisso tempore sanæ mentis: vi. ibi eius addinonatores. & per Bal in l. furto sum C. qui testa. facere pos. sic ramen iudex cautusne simulet furor, vt tradit Ang. vbi supra. & vi de p. gl. in. c. iudicas 3. q. 9. per Bald. in d. l. sumosum.

o matasse, o furtasse, o otro fecho semejante destos, e fuesse mayor de diez años e medio[a], e menor de catorze: dezimos que bien lo pueden ende acusar: e si aquel yerro le fuere prouado non le deuen dar tan grand pena en el cuerpo, nin enel auer como fariã a otro q̃ fuesse de mayor edad, ante gela deuẽ dar muy mas leue[b]. Pero si fuesse menor de diez años e medio[c], estonce non le pueden acusar de ningun yerro que fiziesse. Esso mismo dezimos q̃ seria del loco[d], o del furioso, o del desmemoriado q̃ lo non pueden acusar de cosa que fiziesse mientra q̃ le durare la locura[e]. Pero non son

sin culpa los parientes[f] dellos, quando non les fazen guardar de guisa que non puedan fazer nin a otri.

¶ *Ley. X. Por quales razones puede ser acusado el sieruo.*

Maziendo el sieruo tal yerro porque si otro ome libre lo ouiesse fecho q̃ le daria pena porende eñl cuerpo, biẽ puede ser acusado[g], e su señor lo puede parar a derecho, o respõder por el[h]. Mas si fiziere otro yerro en q̃ cayere ẽ pena de pecho[i] tã solamẽte, estõ ce nõ le podriã acusar: porq̃ el sieruo nõ ha ningũa cosa, de q̃ lo pudiesse pechar. Ca todo lo que ha es de su señor. Pero

f ¶ *Los parientes.* Adde l. diuus. ff. de offic. præsid. cõmittit enim l. custodiam coniunctis furiosi, & possunt eum ligare, & carcerare. vbi etiam per Bal. & vi. in authen. libert. C. de epis. aud. & in. l. 5. tit. 7. parti. 6. & l. 8. titu. 9. infra ead. partita.

¶ *Lex. X.*

g Seruus potest ex delicto ex quo pœna apponitur corporalis accusari: & est a domino defendendus, de pecuniaria autem pœna nequaquã: quia nil habet: si tamen dominus nolit pro eo emendare, citra mentis lesionem calligabitur seruus. h. d.

¶ *Esten puede ser acusado.* Concor. cũ. l. hos accusate §. omnibus. & l. seruos. ff. eo. & l. scientũ. ff. de publi. iud pœna ergo mortis naturalis, vel corporis afflictiua cadit in seruũ, vt hic vides, & in. d. §. omnibus. Item pœna deportationis, vt tradit Bar. ibi, & dãnationis in metallũ, pœna tũ amissionis curiatis nõ cadit in eũ, qa curiatẽ nõ habet, nec pœnam amissionis familiæ, qanõ habet agnationẽ, vel cognationẽ. vt in iti de serui cognaq. qd aut in monacho, an in hoc regulentur ad instar serui, & an hẽat legitimã pſonã, ad se defendẽdũ in criminali causa? vi. p Spec. ti de reo. §. 1. col. 2. ver. sed an monachus. cũ ibi additis p addinionato.

h ¶ *Responder por el.* Cõcor. cũ. l. seruus. & l. scientũ ff. d publi. iudi. & ff. de accusa. l. seruũ. & ff. de appel. l. Lucius. & sicut potest defendi seruus per dominũ, sic & per procuratorẽ domini vt in d. l. seruus. & in. l. seruum quoq. §. publi. ff. de procura. & licet dominus eum nolit defendere, non vt ex hoc eũ habere pro deresto. vt in d. l. sciendum. & ista defensio domini fiet, non procuratorio nomine serui, sed nomine ppno tanq stendo causæ p proprio interesse. glo. in. l. 1. ff. an pabũcatis app. reddapũt. vi p gl. & Saly. in d. l. 2 vbi Saly. contra iudi q diis ser ui, sit cradus & q alias, et ignorãti nõ præiudicaret & dãs ratione sui interesse potest in simul cũ seruo se defendente, in tentionibus aduersari respondere. & pro eo competentes allegationes afferre & dicetur defensor sui interesse principaliter, & hoc dns ritat? nollet seruum defendere sed iudicio fortunæ eũ relinquere et vel tã fuerentur seruũ deliquisse: no præiudicaret seruo, quo dominꝰ posset se defendere. L. 6. si nõ defendãtur ff. de pœnis. põt nanq; seruꝰ stare in iudicio in criminali. vt in. l. si criminis C. ad. l. iul. de vi publ. & ẽrõtra si seruus nollit se defendere dãs posset eũ defendere, quantũtũq; absentem a iudicio. & hoc nec dũ in prin. iudici, sed etiã si posset a seruus desisteret, posset dãs, vi particeps causæ pp suum interesse probationes afferre & alia facere pro victoria causæ necessaria. vi. ibi peũ lat? & per Bal in. l. reos. col. 5. C. eo. vbi & an pi admittat ad defensionẽ hũj, vel Abbas, p suo monacho. & adde Io. de Imo in d. pen. § ad crimen. 14. col ver. item extra gloss.

i ¶ *De pecho.* Quia pœna pecuniaria nõ cadit in seruũ, si habeatur respectus ad quota bonorũ, quia ipse bona nõ habet, siue habeatur respectũ ad pœna pecuniariã in genere. vt volunt gl. in d. § omnibꝰ. in verb. qbꝰ. & illa glo. cõtra eos fuit apparibata vsque ad tempora Bar. secundũ Sali. in l. 4. C. eo. contra iũ volunt Bar. in. d. §. omnibꝰ. Lhos accusare, ff. eo. cicens, q nõ vtet quare seruus non potest pecuniariter cõdẽnari. Angeli. tamen in. d. § omnibus tenet contra Bar. & Saly. etiam in d. l. 2 & ista opinio communis contra Bario. approbari videtur hic: quã & tmuis Bar. sibi contrariusum. l. in prin. ff. si fami. fur. fecisse dicatur.

4 a ¶ *Emienda por el.* Nota istud verbũ, q̃ non reperitur in di. § omnibus, de quo sta. l. sumpta est. cum tũ ibi habeatur, sed dunto ei pœna extraordinariamimmebit. Azo etiã. C. eo in summa. colli. dicit, hæc verba in hac ti. l. & omnibus supradictis, quibus accusari seruum non posse diximus, accusato seruo exercere, iĕdam vel dunorẽ patiatpœnã corporalẽ & licet effugiat vnũ, nõ tãi attempatet ergo ex ll. l. oportet dos si vult ad emãdum pœnam corporalẽ seruũ, soluere pro eo pœnam pecuniam, qd & et ai de iure communi dicendum per Bagarium, ff. de term. mor. ũ. ita. Item vemum, § rectũ, ff. de peculio hæres & tenet Alex. in addicio. ad Bar. in. d. § omnibus.

dezimos que si el señor non quisiere fazer emiẽda por el[a]: estõce pueden castigar el sieruo en el cuerpo, dando le feridas, de manera que lo nõ lisien[b], nin lo maten, porque dende en adelante non sea atreuido de fazer otro yerro.

¶ *Ley. XI De quales yerros pueden ser acusados los officiales del Rey, mientra estuuieren en sus officios, e de quales non.*

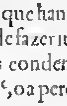

Os officiales que han poderio del Rey, de fazer iusticia de los omes condenando los a muerte[c], o a perdimiẽto de miembro por los yerros que fazen[d], non pueden ser accusados de otro mientra durare su officio[e]: fueris ende si alguno dellos fiziesse tuerto o yerro contra aquellos que oniesse de judgar. Casi tal yerro fiziesse, o por razonde su officio agrauiasse a alguno, bien lo podrian acusar: es de otro yerro que oiuiesse fecho, non le podrian acusar fasta q̃ dexasse aquel officio[g] q̃ tenia. Esto es porque los omes que officio tienẽ, maguer fagan derecho, non puede ser que non ganen mal querientes: e porende si los pudiessen acusar, ennulecer seya por y el lugar q̃ tienen, e fatos serian los acusadores que non podrian cumplir en su officio, lo que eran tenudos de fazer. Pero como quier que non pueden ser acusados, si omes buenos se querellaren al Rey de alguno dellos, que fiziessen yerros, o malfetrias: estonce el Rey de su officio[h] deue pesquerir, e saber la verdad si es assi como querellassen: e si lo fallasse en verdad, deue gelo vedar, e escarmentar, segun entendiere que deue fazer de derecho.

5 b ¶ *De manera que lo non lisie.* Nota etia hoc verbũ i qui'e declarat dicit §. omnibus, n. n. [illegible] vigilos. di cebat istã pœnam imponendã arbitrio iudicantis.

¶ *Lex XI.*

Officialis habens potestatem condemnandi ad mortem, vel ad membrorum mutationem, non potest dari reo ad iustitiatione, nisi de crimine actione facti commisso accusati sed Rex ad querelam bonorum hominum potest contra eum inquirere, & cum primo modo commissa castigare hoc dicit.

1 c ¶ *Amuerte.* Ex hoc declaratur q̃ dicantur illi maiores magistratus, qui non possunt accusari. & ande. l. i. & quæ ibi notat. supra. de. [illegible] non possunt etiam durante officio accusari vel hic non tamen, & habetur in l. ne pœna. ff. tutoribus. ff. de minor.

2 d ¶ *Por los yerros que fizier.* Sive ergo accusetur de crimine ante officii commissis, tunc est procedendum. sicut hodie. l. & ande. l. si adulterium cum incestu. § fin. ff. de adult. cũ. ibi & l. hos accusare in princ. ff. de accusa. & l. fenatusconsultum. ff. de off. quæstor. ubi vt Albertus in hoc volẽtem ad non subditus, pôt conuenire in loco domicilij, sisti causa qui possit per procuratorẽ agere, glo. in. l. si præses. C. de episc. aud. Albe. in. d. l. senatusconsultum, vel pendente in causa iudi. & fortem criminali hoc est, prudere, in causa effectualis, pri agitari possit per procuratorem quia non repugnant rationes in hac. l. q̃ dicit.

3 e ¶ *Mientra durare su officio.* Ex hoc videtur quod non procedit in officiali petpetuo potest tamquam de accusari durante officio, vt dixi supra, eo in. l. 2. in glo. super parte. el al calde. glo. in. c. habentes. 1. q. 1. & et Bal. in. l. solent. §. non vero. ff. de offi. proco. Salic. in. l. nubem. C. ad Leg. repe Bartolus. l. de pupillo. §. si quis pri pratori. ff. de nouo. opere nun. vbi & de positis ad beneplacitum.

4 f ¶ *Por razon de su officio.* Conuenuntur enim & accusantur si delinquunt in officio, vt hic. & in. l. habemus. C. ad. l. iul. repe. & vt ibi Sal. & Ang. & possent ãt accusari, si essent in pœna remotionis ab officio. vide p. Bal. in verbo credentias, de pace constã. vt conuenitur de furtis durante officio, & barattans cõmissis: vt in authenticis iudices sine quoquo suffragio. § illud in prin. & vbi opponunt solti. dicto vt pergit in authen. vt differentes iudices en. l. 6. in gl. super etiam. & per Albe. in. d. l. senatusconsultum. ad fi. dicit etiã Azo, C. iudices, ã cimil. quã milli. in lumina, q̃ accusabitur si forti dicatur fecisse, vel dignitatem per pecuniã accepisse, vel ex dignitate pecuniã accepisse vel subiisse vel damnis, vel calumnis subdat collatores & dicit Ioa. de Platea. in. l. pen. C. de anno. & tribu. lib. 10. q̃ maiores iudices, propter enormia delicta in officio cõmissa, remouentur ipso non propter leuia, & minores culpas: sed expectatur tunc tẽpus syndicatus. l. 1. C. de [illegible] iud. tam diu. quã missi. & in authen. vt iudices sine quoquo suffragio. § necessitatẽ. & § oportet.

g ¶ *Dexasse aquel officio.* Conuinuntur ãt in eo esse tempore peruna, vel sibi cõtestetur: vt in di. l. senatusconsulto. & ibi Albert. & Sal. in d. l. nubem[a]. Item & caubit de respondendo fiscito officio. vt in di. l. si adulterium. §. fina. & vt per Albe. in cap. legebatur de maio. & obed.

h ¶ *El Rey de su officio.* Addit. § si quis autem in authen. vt iudices sine qui q̃ suffragio. col. 2. ciglo. ii. i

¶ *Lex. XII.*

Absolutus per sententiam validam ab accusatione nõ potest de eodem crimine denuo accusari, nisi forte qd mali circa, ob quod sub absolutus fecisse et accusatorem causa eripiendi eum accusasse, nec accusat ab extraneo absolutus, potest à consanguineo mortui iterum accusari: nisi iuret extraneo accusationem ignorasse. fi. d

1 i ¶ *Quito.* Concor. cum. l. si cui. §. ii. ff. de accusa. & l. si quis homicidij. C. eo. & c. de sententia eodem titu. l. 20 titu. 22. 3 part. quid enim absoluto per l. quinũ Ioa. de Anania in. d. c. de his dicit, q̃ cõsopinio est, quod q̃ baptismũ tollatur omis pœna, si in tuali, non ait et temporalis: & si vide tur quod homicidio, & similib?] o si accusari, refert cõsilio de Imola. [illegible] tem, q̃ alia opinio videtur a quiet, peccatum pœna tenuiorem tollatur per id quod non ait gl. in c. sine pœnitentia. de cofecra. dist. 4. quid aut in eos non fuit absolutus, sed cõdemnatus? dic q̃ tunc etiã esset idem quia de delicto vnius homicidij non debet. l. hoc. ff. [illegible] rau. caup. stabu. l. sepulchri. ff. de sepul. vio. glan. l. qui de crimine. C. de accusa. & intellige, q̃ fuit eõdemnatus, & lo latur vt in. d. l. sepulchri. & tradit Alex. cons. 11. Quid aut si fuit contumax, & in contumacia condemnatus: vide per Bur. in. d. l. sepulchri. & si quis cõmisit delictum Bonorum: & ubi est punitus pœna pecuniaria, non potest conuenire ad pœnam corporalem, vel pecuniariam in loco originis secũdũ Bal. post Iaco. Butri in. l. & si leuior. col. 4. C. de his qui notantur. & quid si non fuit quis sufficienter punitus? vt. text. & ibi Bald. in. l. 2. C. de spori. & in. l. nullum. C. de testib. versi. sed quæritur gl. & in vers. sed an punitio? & vt c. fœlicis. § per hoc. de pœnis. lib. 6. per Abb. in. c. de cauts. pe. col. de offi. dele. ga. & in. c. 1. ad fin. de offic. ordina.

k ¶ *Por sentencia valedera.* Super primo pabtur, non enim idem esset si essem absolutus, ab obseruatione iudicij. tin. c. mensã. 2. q. 5. Ange. in. d. l. si cui §. 1. quid autem si quis de iuro sacramento se purgauit an sic absolutus potest ab alio accusari? Sal. in. d. l. si quis homicidij. dicit q̃ non, quia absolutus non tam vires cap. ii. iuro, quam ab innocentia præsumpta, ex eo, quia de crimine eo erat probatum, & sic reus erat absoluendus, etiã ab q̃ iuro, adueniet ũ, q̃ licet quis se iuro purgauerit, si tũ est valde diffamatus, vel suspectus, potest ei per iudicẽ imponi aliqua temporalis pœna & sic nõ est absoluendũ sic necessitate tali casu, licet se eõ purgauerit, ita dicit elegãter Card. in. c. ii. de vsur. in. allegat. cũ tol. citudines ã purga canoni, & c. clias. de pœnis. q̃ et ibi quartus in eo mine hæretis, potiũ dicit in alio crimine graui, sed qd. ii absolutus non fiat p via sententiæ, sed p via dispensationis dicit q̃ nõ est dicendũ secũdũ glo. in. d. c. de his, quã dicto cõtrariũ sequitur & dẽ tenet gl. q̃ illũ ex. c. extra in verbo iniuriarũ de sil. pres. & in. c. pen. de temp. ordi. & inc. 2. in glo. 1. de schisma. & procedat q̃ dispensatio fieret in vtroq; foro.

porque los omes que officio tienẽ, maguer fagan derecho, non puede ser que non ganen mal querientes: e porende si los pudiessen acusar, ennulecer seya por y el lugar q̃ tienen, e fatos serian los acusadores que non podrian cumplir en su officio, lo que eran tenudos de fazer. Pero como quier que non pueden ser acusados, si omes buenos se querellaren al Rey de alguno dellos, que fiziessen yerros, o malfetrias: estonce el Rey de su officio deue pesquerir, e saber la verdad si es assi como querellassen: e si lo fallasse en verdad, deue gelo vedar, e escarmentar, segun entendiere que deue fazer de derecho.

¶ *Ley. XII. Como aquel que es quito vna vez, por juyzio acabado del yerro que fizo, non lo pueden acusar despues.*

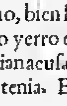

Si vitor seyendo algund ome por sentencia valedera[k] de algund yerro sobre que le ouiesse

nam si in foro pœnitentiali, non tolleret quominus in foro iudiciali accusari, ossi gl. in d. c. de diis. & in c. admonere. 33. q. 2. in verbo pœnitentia. Decius cons. 137. nisi cum ita alio locus imponeretur pœnitentia publicam, qua tunc illa vt sit cedere loco pœnæ contentosa: secundũ Ar. 10. in d. c. de leis. vt de per Hosti. & Abb. in c. iuxta de procuratio.

3 a ¶ *Sobre quel que fuesse acusado.* Idē si p viā inquisitionis fuisset absolutus: qa & habebit locũ distinctio huius l. & d. l. si cui. §. 1. secdm Bart. & Ange. ibi. & idē tenet Cin. & Sali. in d. l. si quis homicidium. Ceo bal. in l. si vacātia. col. 1. C. de bon. vacā. lib. 10. pillnex dicit, q̃ non valet in quisitio, si offēsus vl damnū pas sus nō citet & ibēi tenet Ange. allegas Ioā. Andr. licet dicat, q̃ cotrariũ tenet Spec. tit. de inquisitione. §. visis igitur. v. tū sed pone subdit tñ Ange. q̃ hæc consuetudo nō fertur actū in Florētia & idem q̃ iudex ante inquisitionē debeat præsigere termin ũ accusare volētib.[a], dicit gl. notab. in c. presbyter si a plebe. 2. q. 4. & cōtra olim Bal. allegās dictā gl. ac multitudinē abiibi. l. Senatus. C. qui accus. nō pos. & idē Bal. in l. quidam C. de adult. & idē tenet Hypolitus a Marsilis singu. 305. incipit, iudex malefactoris. Adverte tñ, quia licet ita sit bona practica rō Bal. & aliquos super citati dicēres, q̃ dict. §. 1. l. si cui procedit etiā in absoluto per inquisitionē videntur esse, quicon requiratur ad valorē inquisitionis talē cuasio. imo q̃ offensus seu propriū dolorem prosequens, sēpe sēpe veniat ad accusandū tenentur docere fatū in suo iuramento, p ignorantia inquisitionē fieri, pcio & in accusatione fcie, & in. d. §. 1. d. citur, & illud vt etiam de tenere Ang. Are. tractā. in. leis. in parte. & caput ab exquisitis col. c. vnde licet dicta practica sit bona, & tenanda, si tñ non semper vtū de facto, non vt quisteretur processus inquisitionis addetur ita q̃ procedit ita l. & si iudex qui absolutus procesit per viam denunciationis. secundum Bart. in l. omnis. 1. a. 2. versi. vel ratius pua ro fide cutio. reo. quid autem ignoratum luit de crimine per modum excepcionis vide Bart. in. d. l. si cui. §. 1.

4 b ¶ *Sobre aquel yerro.* Vide in d. l. si quis homicidij. C. eo & quid si omissis fuit aliqua qualitas deliecti in prima accusatione vide per Bart. in. l. Senatus. ff. eo. & per Bal. in l. & si seuerior. col. 4. C. de his qui no. infa. per Sali. in. l. qui de crimine. C. de accusat.

5 c ¶ *Algunas prueuas.* Adde. d. l. 20. tit. 22. partit. 3. & l. prevaricationis. C. de prævarica. & d. l. si cui. §. 1. & objiciatur de collusione, seu prævaricatione per modum exceptionis, vel accusationis. vi. Ange. & Sali. ee. in. d. l. si quis homicidij, & en. d. §. 1. & per Bart. in. d. l. prævaricationis.

6 d ¶ *Que lo non pusiera.* Approbatur opinio gl. in. d. l. si cui. §. 1. pignoratā pignæ accusationis probetur per iuramentū. bene tñ admittur probatio in contrariū. l. q̃ si iuit, q̃ quomodo hoc probetur. vi. per Bart. ibi.

7 e ¶ *Tuerondelo aun.* Dide ergo q̃ sēl o casū nō requiritur testrus, quod doceat de prævaricatione primi accusatoris. prout & doctio. vo. iuret conmuniter in. d. l. si cui.

Lex. XIII.

Si ceus cōparea[a], & plures sint accusatores simul, nō tenetur rēdere: sed eligat iudex vnū ex his, q̃ melior intentione moueatur, cum id ea accusatus, & ea accusatione pēdente pōt accusari de aliis criminibus, sed ion respōdebit posteriori, cempore quo respōsurus est priori h. d.

1 f ¶ *Muchos omes.* Concor. cum. l. si plures. ff. eod. & l. a. §. sina. ff. de adult. & l. sina. ff. de collu. deteg.

2 g ¶ *Deuendo.* Rouē ponit Bal. in. l. Senatus. C. qui accus. nō pos. quia si ad

sen acusado[a], dend e adelante nō lo podria acusar otro ninguno sobre aquel yerro[b]: fuera sende si prouassen contra el q̃ se fizziera el mesmo acusar en gañosamente, asacando algunas prueuas[c] que nō supiessen el fecho, porque lo diessen por quito del yerro, o del mal quel mismo se fizo acusar. Esso mismo sera si prouasse q̃ otro alguno le ouiesse acusado en gañosamente cō intenciō de lo librar del yerro q̃ ouiesse fecho. Ca estonce si fuesse prouado bien lo podriā acusar otra vegada de aq̃l yerro q̃ asi fuesse quito. Otro si dezimos que si alguno me acusasse a otro sobre muerte de otro ome q̃ nō fuesse su pariente, e respōdiere el acusado ala acusacion, e fuesse quito della por juyzio, dende en adelante non podriā acusar ninguno de los parientes del muerto, por razon de aquel yerro, de que fue ya quito por sentēcia: fueras ende si el pariente que quisiesse acusar otra vegada, jurasse que lo non

mitteret iudex plures accusatores, posset vn' phare, alij' in phatione deficere, & iudex ponere seu pplex, icaie ntē posset vn' cōtēti, alij' negare: & adverte q̃ si plures qui cū interficione officij, vel simplures iuratores, vel curatores, veniant simul accusantes eod ē bello bene admittunt, quia rōne vnius of ficij habent loco vnius, & ꝓbatio vnius parcoinat alteri: & sic isto casu nō pcedit esta. l. cū plurū intercest rōne officij l. senat[a]. & cbi Bal. & Sali. C. qu accus. non possit, verō vel it accusare diuersis libellis. & cunc iudex eliget idoneo rē, q̃ plures tutores, vel alij q̃ rū interfit rōne officij simul veniāt & non admittē oēs, qē accusant simul corā eo dēcudice. Bal. & Sali. d. l. senat[a]. & Sali. in l. si accusatoribus C. de accusa. si vero plurū simul accusantiū interfit rōne cōsiniuriæ. vel si essent plures filij vni' pres occisi, oēs simul admitterent, ga cuiuslibet interest principaliter. l. 1. §. si plures. ff. de sepul vio. Bart. in d. l. si plures. & Sali. in d. l. si accusato b' Ange. Are. in tract. male in pte. nec nō ad querelam. col. 18. si vero plurium nō interfitrōne officij, vel cois iniuria cunc procedit dispositio locuus. l. & d. l. si plures. quia tunc nullus pcipaliter interest, & ideo nec poterūt diuersis libellis: nec eod ē simul accusare, nec re' in plures aduersarios dēsti gat. ff. de exerci. l. ne in plures. & ne de delicto eiusdē hōis, sæpius quæratur. l. licet. §. fi. ff. natu. ra cap. stab sed quid si vēnāt plures accusatores simul, sed vn' accuset coram vno iudice, alius veco coram alio? Bal. in. d. l. Senatus. dicit, quod cunc forte reus potest eligere iudicem. si sunt pares. argu. l. si quis in gcau. §. fi. tn oēs. ff. ad Silla. sed si vnus esset maior alicro, debet concpacare coram eo, quēm iaocipræst tribunal hi vt not. cn. l. a. fin. ff. de custo reo. vi. ibi latius per eum, & erit necessarium q̃ reus accusatus opponat de exceptione illa plurcalitatis accusatorum. vc in. d. l. si accusatoribus, & ibē notat gl. & Bal. & Sali. licet ista l. partitacū contrarium innuat, cū dicit (nō deue el judgador recebir &c.) sed intelligē si opponatur a parte l' posset ēdici, q̃ iudex posset nō recipere si cē cipiat, & nō opponatur a parte tenebit processus o ibid. & qa dilatoria est hic exceptio: q̃ ī veco plures accusatores nō veniūt simul, sed vn' post alium. vi. l. qui de crimine. & cbi glo. & docto. C. de accusationibus.

h ¶ *Con mayor intencion.* Et si vnus pon tit magis omnes circunstantias malefici, quam alius: erit iustē causa magis admittendi illum, quam alii. l. 2. §. fin. cum. l. sequenti ff. de adult. Bart. in d. l. si plures ad fin. & dicit Bart. in. d. §. fin. q̃ ipropinquior accusat occisores simpliciter, alia' accusat eos qualitate adiecta: pec quam actius puniuntur, quod tunc potest iudex liberāt ieni pcausare propinquoti si apparet iudicilla qualitatem esse veracē, & nota quod electo vno ex accusatoribus: vbi cæteri qui sunt repulsi non poterunt esse in alia causa telles: secundū glo. 2. q. 1. in. c. In primis super parte accusatores.

i ¶ *Lo quisiessen vnos.* Concor. cum. l. qui de crimine. C. de accusa. ab eodem tamen non potest accusari de alio crimine: vt ibi vbi ponit rationes Salicens. in. d. l. quando notab.

k ¶ *Otros yerros.* Nā de eodem non posset accusari ab alio veniēte post litē contestātā: & intellige, & limita vt per glo. Salic. & alios in. d. l. qui de crimine: & intellige tunc ale aliud crimē ex diuersis factis, vel ab eodem facto: vt in. d. l. qui de crimine. & intelligē secundū Sali. ibi col. 4. quando plura delicta ex eodem facto criencia se habent, vel species distinctæ nuncem tñ se habentes: vt ex cendentia & excellentia ne

4 eriam

enim de vtroq; punitur, vt ff. de adult. l. si adulterium cum incestu in princ. secus si sic habeant vt genus, & species, vt in l. senatus. ff. eod. vbi vide per Bar. vnde si rapiendo gladiū de manibus alicuius manus inciderit, certe cōmisit raptor duplex delictum vulneris, scilicet, & raptus, & quia quod libet est distincta species ab alio, raptor punitur de vtroq: vt in. d. l. q. de crimine. & in l. prætor edixit. §. 1. ff. de in iur. & idem si occidat quo hominem in ecclesia, nam puniet de homicidio, & sacrilegio. l. si quis in hoc genus. C. de episcop. & cler. Quid aūt si regia constitutione cuauetur, q; qui armis aliquem percusserit, manū cum qua percusserit amittat, & ri nus eodem imperio nos percussit, & consilia, vel dubitaret quem prius percusserit: & ab eisdem eodem tēpore de dictis percussionibus accusatus, quis præferetur in processu, & in executione? videlicet per Alber. in. d. l. si plures. vbi concludit q; prius versens ad sententiam præferatur, & alteri viam precludat. si secundo prius latet nis sententia objectatur si tū simul ad sententiam concurrant gratificationi iudicis locus erit, & qui præferitur in sententia per consequens præferendus est in executione & factae cognitione abiudi debet ens ab obseruatione iudicij alterius accusatoris, videas illi et eum.

6 a ¶ *Ala primera.* Concord. cum. l. 2. §. fin. & ibi gl. l. ff. de custo. reo. & limitanisi secunda accusatio esset tempore peritura, vt in. d. l. 2. in fi. Saly. in. d. l. qui decrimine col. pe. versic. nunc quæro. & hoc quando vtiaq; accusatio proponitur coram eodem iudice, vt prior, iudicet, accusatio ni respondeat. l. qui prior ff. de iudi. si tamen accusare iure coram diuersis iudicibus, & citaretur pro diuersis horis, & temporibus, accedet ad eum à quo fuit primo citatus l. quisquis. ff. de in ius vocan. si tūpro eadem hora & tempore citatur ab vtroq, & termini sunt in compatibiles ad respōpendum vtiq, si altera causa est tēpore peritura: illi prius respōdebit alias ad maius tribunal accedet, & si tribunalia sunt parta, tūc maioritatem causæ debet inspicere, & si causæ sunt pares, locus est gratificationi, videas vbi supra.

¶ *Ley. XIIII.*

Accusatio debet fieri in scriptis nominibus accusatoris & accusati, & iudicis, atq; maleficio, anno mense, & loco in ea designatis, & ea recepta iudex recipiat ab accusante iuramentum, q; non malitiose accusat, imo credit culpabilem fore delatum, & hoc facto citet accusatum, & det ei accusationis transumptum, cuiu termino. xx. dierum. h. d.

1 b ¶ *Por escrito.* Concord. cum. l. libellorum. ff. eod. & C. eod. l. in causis. & ca. fi. 2. q. 8. an autem accusator debeat offerre libellum iam dictatum eum veniar coram iudice, vel sufficiat, q; dicter coram iudice, & nota no. Saly. dicit q; sic. in. d. l. in causis. column. 1. l. si quis se, & ibi Bal. C. eod. & procedet ista. l. siue fiat accusatio de crimine publico, siue priuato. vt in. l. si. ff. de priuat. delict. Azo in sum. C. de accu. colum. 2. & quid si de delicto agatur cuiuslibet vide per Barto. in. l. prætor edixit. ff. de iniur. & decisionem Rotæ. 36. in nouis.

2 c ¶ *El nome.* Ita quod persona reddatur certa per dnas demonstrationes, nisi esset nomen singulare quod de se reddetur certum. Bar. in d. l. libellorum. col. fi. debet ergo exprimi per agnomen, & cognomen vel etiam per loci habitationem, vt est in vsu. Saly. ce in. dic. l. in causis. colum. penul. versi. quæro nunc qualiter. & si nescimus nomen interfecti non est necesse q; ponatur vt. per Ange. Are. in suo tracta. in parte hæc est quædam inquisitio. col. fi. in fine. vide glossi. in. §. libellorū. 2. q. 8 superparte Calo.

3 d ¶ *La faze.* Notisiam. l. quæ videtur decidere, q; non requiratur in libello accusationis quæ est quæ ratio non volunt Bartol. in. d. l. libellorum. in prin. Saly. tam in. d. l. in causis. col. 1. dicit quod requiritur q; apponatur nomen imperatoris, qui fuit cessit in locū antiquorum cōsulum & certe huic dicto Saly. c. fauere videtur. d. l. libellorū. sed dicto Bar. fauet ista l. partitarum. tene eam mentiū practica. de consuetudine tamen semper apponitur nomen regis.

4 e ¶ *El lugar.* Locus tamen non est aiēdandus ad angulum. l. 1. §. vbi. ff. de vi. & vi armata. ant tū si locus non fuit bene declaratus in libello. posit posteadeclarari per accusatorem? Alber. dicit q; sic. in. d. l. libellorum. in prin. per. l. si quis in tentione ambigua. ff. de iudi. & q; in hoc plures docto. Bononiæ concordarunt. & an cum accusatio fit de peculio testis ponatur locus instrumenti, vel depositum? vide Angel. Are. in tracta. maleficio. in parte (falsario) col. 7. vbi allegat Bar. dicit q; tempus in iramēti debet apponi. & adde Bal. in. l. 2. C. de sacrosan. eccle. & vide in materia ista de loco ponendo plures quæstiones per Saly. in. d. l. in causis. C. eod. col. 4. & §. 5. per Are. in suo tracta. in parte in platea communis, per Bart. in d. l. libellorū. & adue ne bene, q; vbi accusatori probabiliter ignoratur locum, vel mensem, tenere libellus, vt tradit satis latē, & bene Alber. i. c. i. d. l. libellorū vnde in criminefalsi, procedit libell', licet nō ponat loc'. gl. in fi. de publi. iudi. in princ. quā dicit non alibi Bald. in c. 1. in princi. in. 5. colum. quib mod. feud. ami. & tenuit Are. in. d. parte in platea communis in prin tradit Alber. latē in. d. l. libellorū. vbi nisi certum quæstionem habuisse de facto, & defendisse istam partem accusatoris per media, quæ ibi videbis, qui in non allegat. d. glos. ad hoc & dicit contra eum fuisse pronuntiatum, sed quod nō bene. vide as ibi per eum. & in maleficijs negatiuis, an debet poni locus vi per Bal. in. l. actor. col. fi. C. de proba & Bar. in. d. l. libellorum. co. 3. quid aut si accusator e qui bastlime, in possessione talis fundi ab ali mente, vtrum iste libellus procedat? Bar. in. l. 1. C. vbi de possessione oponen. arguit. primo q; sic, quia ex quo fundus est possessor continatus, tacit ei videtur commere locum maleficij, quia ista vis turbariua, non potest inferri nisi in fundo, tandē dicit contrarium esse verum, quia nō habet annexam certitudinem loci, cum possit pluribus locis committi, quod nota.

f ¶ *El mes, el año, el hora.* Non verò dies criminis commissi, glo. & Bart. in. d. l. libellorum. nisi accusatus petat, q; declaretur dies, vt possit le defendere probando, q; ille fuit alibi, vt tradit Bar. & Alber in. d. l. libellorum. seu vbicūq; æquitas moueat iudicem, vt dies declaretur, nō tamen secundum Saly. in. d. l. in causis. col. 2. iudex bene, & iuridice faceret, si prius accusatorem ad certiorandū de die cōpelleret, quam reus iudicē certiorasset de die, & tēpore suæ absentiæ vel de simili propter quod intentionē accusatoris vellet excludere, ne quid malignetur circa estes, quod voluit excludere. d. libellorum. & ista, quæ accusatorem noluit arctare ad ponendū diem nec horā, quid autē, si agatur de falsitate in instrumentis? dixi in glos. proxima. & nota q; nihil releuaret, si accusatorin accusatione diexit, pronc de veriori tempore cōstitenit secundū Alex. consi. 72. vol. 1. col. 3. quid aut ē in mādatore delicti quod ē pus sit ponendū, vel quis locus iam mādati, vel delicti? vi. Bart. in. l. nō solū. §. fi mandato. ff. de iniur per Bal. in. l. cūrationibus C. qui accu. non pos. per Ange. Are. in tracta. maleficiorū, in parte sempronium mandatorem. col. 3. q; in parte existens Florentiæ & concluditur, q; apponi debet tempus, & locus maleficij, non mandati vi. ibi per eos.

g ¶ *La acusacion.* Cum ita est ut prauet superius, alias potest ipse ex officio illam reijcere, ita tenet Ang. in d. l. libellorum, nec est necesse q; pars de hoc opponat, secundum Bar. in. d. l. libellorū versi. q; si libelli. Bald. in l. ædita col. 2. C. de ædendo Bal expressius in. l. 2. col. 2. C. de cōfe. ver. iuxta hoc pone dicit, & etiam Alex con. 72. co. fin. volu. incipit in specto diligenter. & potest accusatus etiam in gradu appellationis obijcere de nepotitudine talis libelli. Bal in. l. 2. column. fi. C. quia accusa. non pos. quid autē si iudex procederet per inquisitionē, an debeat seruari forma de qua hic? glossi. in auten. de exhi. reis. §. sanctimus. super parte libellū dicit, q; nō, & in dicit cōmuni et tenet Albe. in. d. l. libellorū col. 2 glo. etiam id tenet in fi. de publi. iud. in prin. Bal in l. penul. C. de probat. Bar. tamē in extrauag. ad tepi. medū. super parte inquisitionem referit Baco. Burr. in fi. de actio. in prin. dicentē, q; eadem forma solenniter ist requiritur in inquisitione, quam in accusatione præter eam in inscriptione ad pœnam talionis, quia cum loci accusatoris subeat iudex, eiusdem debet esse natura inquisitio, quod accusatio. d. l. §. hæc actio ff. si quis test. lib. esset. fuc. & hoc placet Bart. vbi supra quantum ad hoc, vt insertatur locus, & tempus eodem modo, quia nō debet in tanto crimine vagari & limitat & intelligit in hoc ibi Bar. quē fieret inquisitio de speciali delicto, sitūē esset in quisitio generalis, tūc procedet opinio prima per rex. & ibi Inno. in. c. fi. de pruig. cano. & ide vult Bal. in. l. 1. co. 2. C. qui accu. nō pos. & adde Ang. d. l. libellorū. tenēte, q; in inquisitione seruetur dicta solenitas sequēs Baco Burr. & mihi fans placet dicta Bar. ne reo auferatur defensio, quod autē si crimē opponat, p; modū exceptionis? vi per Bar. post Dinoin. l. ff. de except. & Ang. in. d. l. libellorū. vbi concludit, q; fi, apponitur ad punitionē, vel in ciuilicia

Quæst. 1.

Quæst. 2.

facion, biē lo podria fazer. Mas el judgador deue guardar q̄ en el tiēpo q̄ el acusado ouiere de responder a la primera demanda, de acusaciō, que lo nō apremie que respōda a la que fue fecha despues.

¶ *Ley. XIIII. Como deue ser fecha la acusacion.*

Vādo algun ome quisiere acusar a otro deue lo fazer por escrito[b] porq̄ la acusacion sea cierta e nō la pueda negar ni cābiar el q̄ la fiziere desq̄ fuere el pleyto comēçado, e en la carta de la acusaciō deue ser puesto el nome del acusador, e el de aq̄l a quien acusa, e el del juez ante quiē la fazed, e el yerro q̄ fizo el acusado, e el lugar[c] do fue fecho el yerro de q̄ lo acusa, e el mes, e el año, e la era fenq̄ lo fizo, e el judgador deue recebir la acusacion,[d] e esereuir el dia

contra prælatum electũ, cum quã instar accusationis habet, inferide bet locus & ꝛ epus, alleg. c. vt circa. de elect. lib. 6. & clemen. conlitur o nẽ de appell'a. si vero excipiatur solũ ad repellendũ, tũc non lit nere farium. alleg. qua sentium. de testi. lib. 6. & ita dicit fuisse tedicta si se adnotante. & vi. per Bartolin. l. prætor dixit. ff. de iuriso. & in. d. 1. 3. si publico. in fi. ff. de adult. & nota bene, q̃ nõ purgabitur defectus libel l. Inepti in accusatione ex probationibus postea factis, sed reus absolutus est, quia ineptus libell' nõ firmatur, propter aptã probationẽ. Bald. in l. 1. in fin. ff. de int. stat. com. in. Bart. in. l. si ꝗ

en que gela dieron: rescibiẽdo luego del acusador la jura[a] que non se mueue maliciosamẽte a acusar, mas que cree que aquel a quiẽ acusa que es en culpa, o que fizo aq̃l yerro de quel faze la acusacion. E despues desto[b] deue emplazar al acusado, e darle traslado de la demãda señalandole plazo de veynte dias[c] aque venga respondera ella.

¶ *Ley. XV. Ante qual juez puede o deue ser fecha la acusacion.*

IOrtodo yerro, o mal fecho q̃ algũ ome faga deue ser a premindo por el judgador del lugar, do lo fizo, d q̃ cũ pla de derecho a los q̃ lo acusan dello, maguer sea el mal fechor d otra tierra. E si por auẽtura el qui fue fecho el yerro ẽ vn lugar fuesse despues fallado ẽ otro, e lo acusassen y delãte del, ud gador do lo

Quæst. 3.

In nona rec. est. l. 1. tit. 17. lib. 4.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Quæst. 6.

tionis, non enim est in vsu vt dicit Albe. in. d. l. libellorum. col. 3. vi. que dixi in. d. l. 13. cinl. 9 parti. 4. ideo etiam quod neq; hæc le. 1. gir fuisse illorum de prosequẽda accusatione. quod non propter id quod dicebat Areti in. d. tracta in parte. neq; non ad querelam. columna 2.

c ¶ *Veynte dias.* Sampum est ex sum ma Azo. C. eo in summa. columna 1.

¶ *Lex. XV.*

1 a Vbi quis est qui tibi tenet accusatori respodere & nõ accusatus sine exceptione respõdeat vel in loco domicilii vel ubi maiorã partẽ bonorũ haberet accusetur, aut ubi vadit de delicto in locũ, fugiẽdi latitando, nunc enim pot vbi

Ad titul C. vide citati eo rũ. Et C. vbi de pos sess. & C. vbi Sena. vel clari.

reperitur, accusari, & si contra eũ probetur, vel sic cõfessus, punietur. l. d.

d ¶ *Debe fazer.* Contordetum. l. fi. ff. co. & l. 1. cu. 3. adem imperatori eo. titu. & cum. l. præses, la segunda. ff. de offi. præsi. & ff. de noxa. l. fin. & cum aut. quam provincia. C. vbi de crimi agi oportet. & l. 1. C. vbi le nat. vel clari. & capit. pollulasti. & c. clim de foro cõp. & locus delicti dicitur potissimum formin ipsius delinquentis, secundum Bald. tu l. de quibus ff. de legi quæstio. 5. per text in autentic. vt nulli iudicium. 3. ff. quis vero comprehesorum colum. 9 non autem ratione delicti efficitur propriẽ subditus, licet efficiatur de foro. glo. notab. in. c. nuper de senten ex com. & in clemen. 1. de foro compe & maleficia. cum in fi in districtu civitatis punire debitor per potestatem, vel rectorem illi nec dum tamen, cuius est distictus l. 1. & ibi Bald. C. vbi de posse. agi oportet.

¶ Quid autẽ si delictum commisitur in civitate alteri fo derata vel de pendente & ibi addito, in. l. non dubito. ff. de capit. & ibi bonus text. de civitas intellectus vi. Bald in. d. executorem col. 3. vi. sed quæro quid de civitatibus cõfederatis. C. de executorib. ¶ Et quid si diu in aut de loco delicti an fuerit intra vel extra territorium vi. Bart. o. in. l. 1. 3. cum vrbe in. ff. de offici. præse. vrb. referentem Imo. in ca. super litera. de re scrip. ¶ Quid autem si reus sint contumax, & post condẽna lotem. fa ciam per iudicem territorii apponitur per reti, quod non fuit commissum in territorio vi per Bal. in. l. licet. col. pe. ver. sed hic quæro de tali quæstione C. de procu. qui dicit q̃ ex sententia est induda quædam præsumptio quod transgressores probandi in reum, & si sibi incubit onus probandi, quæ tam. en obiecto, si fuerat opposita à princ. accusator, et inquisitor debebat probare de territorio, & sic æquiparantur cõtumax, & spõte procedẽs. vi ibi quæst menti tenendã ad ista. l. infra in sequẽti dict. ¶ Quid autẽ si archiepsdelinquat in diocesi suffraneis suis? Innoc. & cæteri doct. in. c. cũ inferior. de maior. & obed. tenent q̃ nõ pos sit punire suffraganeo, etiã si esset epi, q̃ haberet duos episcopat vnũ eorũ ex dispensatiõe, & idem tenet Archidiac. c. de cõsti. in. 6. in hoc tãdicto, quẽ episcopus habet alii episcopatũ ex dispensatione, qui nõ est de Metropoli. cũtrariũ tenet Abb. in. d. c. cũ inferior. & dicit Abb. fauet Felt. ibi col. 1. & 2. relinquitur tũ cogitãdũ, quia pũctuset disputabi lis. vi. ibi per eos & per Maria. Socin. in. d. tractat. qui in hoc opinat. Abb. cui etiam opinat. adhe et Ant. Siculus in addi. ad Bal. in. d. ent. quia in provincia delegatus etiam iudex a principe, si delinquat in territorio ordinario, punir potest ab ordinario, vi per Ci & doctos in dicta autentic. quia in provincia. ¶ Sed an possit eũ punire tanquam sententiatur, quã in causa delegata proculi iniustet Cyn. vult q̃ sic, in d. aut. sed Po de Anrha. in repe. c. postulasti. de foro cõpe. in. c. cũtrariũ tenet, quod rõne iniuste sententiẽ simpliciter nõ possit, etiã si iuta delegatione cõ uenit eos ordinario, quia sicli delegãti tenet delegat' de hoc rõnẽ red dere, siverõ cõueniatur rõne fraudis, & dolipuni. a quia delictum est rupt' pecunia, vel per fraudem & fordes pronunciare, tũc potest per. l. si quis libertatẽ. ff. de petit. hæ. & l. si duo patroni. 3. de iuliano. ff. de iur. in.

¶ Quid autẽ si sint duo filii vsdẽ loti fungentes patri imperio, & vnus eorum delinquat, an possit puniri ab eo. Ian in. l. est receptũ. ff. de iurisd. omni iu. dicit q̃ sic, quia intellig. si eo ipso se summitterent iurisdictioni, & imperio condemni. contra Ang. tũm hoc intuetibi Pan. de Cas. & sequitur eũ Ale. allegãs copiosi, & Feli. in d. c. rũ inferior. col. 2. per enim in parem, non habet imperiũ, e in mortuit. de elect. & duobus procuratoribus simul datis, vnus non potest agere contra alium. l. qui duas ff. de procurat. nam & a finus in tumescit, cum videt per compotem se comprehendi. l. hæres per fetuum ff. de acqui. hæred. & vbi ipse con tendunt ad iniuicam recurritur ad principẽ. l. si duo. ff. de tut. l. In of

7 a ¶ *Lejura.* Nota hic expressum, quod debeat in accusatione fieri istud iuramentum, nam de iure communi, vt dicit Albe. in. d. l. libellorum, col. 3. hoc non reperiebatur expressum, sed ex generali consuetudine dicit præstari, vt & notat glo. in. c. si duo viri. 35. q. 6. & fa. ic. c. vt circa. de electione. lib. 6. & adde Angel. Aret. in parte necnon ad querelam, columna. in tractatum maleficiorum.

8 b ¶ *Despues desto.* Nota quod nõ exigit hæc. l. subscriptionẽ ad pœnam

fer.ff.C.de appella.nec obstat,q Romulus puniuit Remũ delinquẽte, licet essent consortes quin Romulus forte obtinuit imperium.,vi. per Bart.in l.si quis violauerit.ff de reum diuisio.&in l inter tutores ff.de administratio per Maria in d.e.postulasti col.5 ¶Quid autẒ si delictũ commitatur in territorio cõtinuũ usq; ciuitatis,vi.per.Bal in l.ma ca col.7. C. de cõse.vbi cõclu dit q præuentus per citationẽ est coram vnico iudice,& qd idẒ Bald. notat in l.1.ver.fin.ho pe col.ver.sqd si sit in confinio, & ita tes nesciũ distinguere.& de offic præfe.vrb. & quia ista materia est latissima in qua fiunt multæ quæstiones.i. de eis p Abb. in.d.c.in.co 6. &.7.& p Maria. Soci latei d.e postulasti quia tũ multa

Quæst.7.

fallassen si el respondiesse ante el, a la acusacion nõ pomẽdo antesi alguna defensiõ? si la auia, dẽde en adelante tenudo es de seguir e pleyto ante el, fasta q̃ sea acabado, maguer el fuesse de otro lugar ese pudiera escusar cõ derecho de responder ante el, ante que respõdiesse a la acusaciõ. Otrosi dezimos que puede ser acusado el malfechor delante del judgador del lugar do fiziere el su morada[d], o delante de aq̃l do ouiesse la mayor parte de sus bienes[e], maguer el acusado ouiesse fecho el yerro en otra parte. E si aquel que fizo el yerro fuesse omeq̃ anduuiesse fuyendo de vn lugar a otro[f] de manera que lo nõ pudiessen fallar do fizo el mal fecho nin do ha la mayor morada estõce este en qualquier lugar do lo fallaren lo puedẽ acusar, e es tenudo de responder a la acusacion, e puedẽ le dar pena segund mãdan las leyes, si le fuere prouado el yerro, o lo conosciere el mesmo. Mas en otro lugar si nõ aquellos q̃ de suso diximos non es tenudo el acusado de responder a la acusacion que fazẽ del, si non quisiere.

¶ *Ley. XVI. En que manera deue el acusado responder a la acusacion que fazen contra el.*

Ves quel acusado aya resceebido traslado de la acusacion, e que le aya el juez señalado, dia aque venga re-

a ¶ *Respondiesse ante el.* Et sic ē criminalib⁹, vi hic vides fit, progatio iurisdictionis adde.l.1.cum glos.ibi in verb.inchoata.C.vbi de crimi.agi. opor. de quo & per glos.& doct.in.l.1.ff.de iudi & per Bal.in.l.si qui ex consensu C de epis.audi.& in l.1 C.de iurisdi.iudi.& per doct. in l.magistratibus.ff.de iurisdi.iud.& tene mẽ tristam.l quæ in hoc approbat op.Azo.C.vbi de crimi.agi.opor.in sum.& reprobat opi. Specu.in titu de comp.iudi.adi.§.1.ver.sed nunquid in iudicem.co.7 approbat et tamẽ ista.l.opini⁹.Gandini,in suo tracta.malefic.fub rubr. vbi puniatur delinquens.& dicit Ange.in.l.1.in prin.ff.de cõse. quod per confessionem rei,quam facit coram iudice competenti,aliasha bente merũ imperium,videtur prorogatum iurisdictio, & idẽ tenet Ange.Arei in suo tracta malefi.in parte comparet dicti inquisiti,& cõsi ter tortũ,& satisprobatur in ista l.adueterte tũ q̃ in iudicio inquisitionis,non fieret ista prorogatio,vt notat Bal.in.l.1.in fi.C.vbi de crimi. agi opor.& in.l.1.C.de fica.in versic.& aduerte.Dec.in.c.at li clerici de iudi in prin.in col.2 an aut de loco ad locũ possit fieri prorogatio in criminalibus.Bal in.d.l.1 C de iurisdi.iudi. vult q̃ non, cõtrariũ tamen tenet Albe.in.l.præsesprouinciæ.da primera ff de offic. præsi. post Guido.de Suza.ex eo,quia non oino redigitur ad instat priuati, sed tũ est priuatus exercitio iurisdictionis.limita tamẽ ista.l. disponẽ tem,de prorogatione in criminalibus.q̃ fieret in iudice habente merum imperium ad cognoscẽdũ de causis criminalibus prout voluit gl.in d.l.1 & declaratibi Ang.col fi.Secus vero si non haberet vt notat gl. in.l.inter conuenientes.ff.ad municip.Ite limita,& intellige, q̃ fieret prorogatio dolosẽ,vt inuenia tu iudicem sibi gratiosium, quia tunc non tenet l 3 ff de ptæna Ang in.d.l.1.& vult etiã Bal in.l.1 quiex cõsensu col.2.ver.reuocoiglitur.C de epis audi.Ite limita quãdo causa criminalis esset super re feudali, cuius cognitio pertinet ad dõm feudi mãtũc inuito, vel ignorante dõo feudi non posset prorogari alterius iurisdictionis,vt tradit notabiliter Andre.de Ysernia.in.§.præterea, si inter duos.col.6.&.7.de prohib.feud alie.per Frede.Soci.con.87.col.2.ver. secundaratio.in.3.volu.& vult Ange.in.d.l.1.col 3.versic an autem Paduanus.& col fin.Item limita,nisi talis prorogatio fieret in iudice en al reinus regni,& territori,nam tũc non posset fieri,& sic intelligo quæ notat Bald.in.d.l.sicut ex cõsensu ibi breuiter ego teneo,& Ioa. Fab. ibidem & Ang in.d.l.1.co.fi.si tũ ofs.iudices essent sub eodẒ regno & dolus cessaret non posset prorogatio,vt aperte in ista l.partitũ dicit.

b ¶ *Alguna defension.* De dilationis dicit,ad exclusionẽ iudicis,q̃ nõ fit de iurisdictione illius iudicis.sicut in casu huius, l. & aduerte q̃ intelligi debet ista l. de eo, qui sic habet se non sub eo tum: secundo esse de foro iudicis eo,quo cenis,quia si putaret se esse subiectum non videtur prorogare,& nulla esset sententia.l.1.&.2. C. si non comp.iud. & tenet Azo. C vbi de crimi agi opor.in sum.

c ¶ *Es de seguir.* Sed an iudex propinus tenebitur habere aliam talẽ prorogationem in criminalibus, ita q̃ super crimine illo non procedat. Ioa. Andre in addi. ad Spec. titul. de cõpe. iudi. adimo §.1. col. 7. in versi. sed nunquid in iudicem alterius iurisdictionis, in additione super parte sensu. refert Guliel. de Suza. dicentẒ q̃ si tale ell crimẽ, de q̃ iudex posit iuquirere, non tenebit habere iatũ, nec p factum delinquentis impedet apius officium in aliis vero criminibus ex quo accusans, & accusatus sponte sub alio iudice litigant, ipse ordinarius conquiescet, & cum hoc transit In. And. limitans inter clericos non procedere illã quæstionẽ q̃ sine consensu episcopi prorogare nõ possunt. c. significasti. de foro compe.

d ¶ *Su morada.* Cõcor. cum.d.l.1. C vbi de crimi agi. opor. l. legatorũ. §. sed eos.&.§ si quis.ff.de inter.& rel sed an iudex originis, vel domini lu, possit procedere p inquisitionẽ ad punitionẽ delicti cõmissi extra domicilio, seu iurisdictionem suã? Gandinus in tracta. malefi. in ofi vltimo.fo.tenet q̃ non. Ange. etiam Arer. refert citca hoc opiniones cõtrarias in suo tracta, malefi in parte hæc est quæstio inquisitio.co pe. vbi dicit q̃ secunus est opinionem,q̃ possit,vt malefici punianturi. & vi.bi addito.& per Bar post Cinum in.d.l.C.de sum.trin.& fid.cath. vlti.fo,& Bal.ibidem.col.12.cum sequen.

e ¶ *De sus bienes.* Not.hoc & adde.l.2.C.vbi sena.vel clar.& glos.in.c.di lectus filius.de resciptis.& intelligetem eũ ibi delinquens reperiatur, ex his quæ dixi in.l.2.titu.2.partit. & vide in glos.fina.Gandin⁹ vt rõ sub rubri.vbi puniatur delinquens.intelligit hoc dicens, & nota q̃ quis dicatur habere domicilium, vbi habet maiorem partem fortunarum suarum,& ita ten sum.

f ¶ *A otro.* De vagabũdo loquitur,& notat ad ea quæ gl. & doc. dicũt in dict.l.1 &.2.C.vbi de crimi.agi.opor.& adde l.3.titu.2.parti.3 & glos. in.l.4.§.præter.ff.de damno infe.& ibi Bar in fi.Abb.in c.fin.7.&.8. eo de foro comp.Ioann.de Plas.in.l.generali.C.de decurio l.10. & in l.vnica.C.de colo.trace.lib.11.& in.l.1 de tyro lib.11.& Bal.in l.fi.C de præsl.lõgi tempo.& dicit Ang in.d.l.1.q̃ cum habes vnum malefactorem notorium qui tamen non in tuo territorio delinquit si vis facere eũ mortifacias,quod confiteatur se vagabundum:hoc tamen dicit nõ facias ad pompam,sed cum tua conscientia hoc dicta.

g ¶ *En otro lugar.* Et sic ex tra locum delicti vel domicilii,vel prorogatæ iurisdictionis,vel iurando quis est vagabundus non potest accusari vt In habes,vel vbi habet maiorem partem fortunarum suarum, vt supradixit, qui forte casus fuit positus propter id,quod habetur in.l.2. C.vbi de crimi agi opor.de eo qui alsiducin aliquo loco conuersatur, qd Ang.ibi intelligebat de conuersatione per dies ennium,minori sem ren potis conuersatio non ligat conquiescentem illi foro, secundũ Cyn in l.2.C.vbi sena.vel cla.vel dic q̃ iste casus de habente maiorem partem bonorum in aliquo loco, adiaturi in ista d.& intelligevt supra dixi,& ille casus de alsiduẽ conuersante,licẽ non ponatur hic includatur sub eo,do fiziere su morada,dicto superius.Ang ian.en vbi supra pomi istum,vt diuersum,vide ibi per eum.

¶ *Lex. XVI.*

4 Debet accusatus respondere termino ei præfixo ad respondendum & comestari,nisi habeat aliquas contra iudicem vel contra accusatorem exceptiones,& facta responsione facient eum iudex per milites vel alios custodiri,aut in carcere moderato,secundum statũ personæ,poni,aut custodiri,nec detur fideiussoribus.l.d.

a ¶ *Defension.* De dilatorijs dicit, vt sequitur, & concor. eũ l. si mariti. §. præscriptiones. ff. de adult. & C. eo l. adulteri. vbi Azo. C. eo in summa col. 2. debent enim hæ dilatoriæ ante litẽ cõtestata opponi. vt hic, & in dictis iuribus & in. c. inter monasterii. de re iud. & dixi 3. eo. l. 4.

b ¶ *Si venere.* Sic fit huiusmodi contestatio, vt hic. & m. l. 3. titul. 10. 3. part. vbi vi. quæ dixi. & habes hic, q̃ lis debet contestari in criminalibus, ad de. l. is qui re. ff. de pub. iu. & l. 2. ff. de adult. versi. qui hoc dicit. & §. si publico. & vid. de ista cõtestatione in criminalibus, in extrauaganti, ad reprimendum. vbi Bar. super verbo cõtestata: & ex probationibus factis lite non contestata, nõ posset accusatus damnari. Bal. in. l. si magnum. C. qui accus. non pos. Quid autem si reus præsens noluerit cõtestari? vide Bal. in. l. 1 col. 4. C. qui accusa. nõ pos. & per Bar. vbi supra & in. l. nõ videtur se defendere. ff. de reg. iur. & quod notat Bal. auct. at qui se nel. co. in C. quomodo, & q̃ iudex. & quid si accusatus de homicidio comparet, & opponit exceptionem declinatoriam, iudex tũ dicit, cum ce respondebit libello, & contestemur litem salvis exceptionibus, vt in hoc articulo Bald. in. l. peremptoria. col. 4. C. sententia. eo. nõ pos. dixit, q̃ non potest eo igitur tunc litem contestari: quia lite cõtestata debet illa reincarcere, quia tunc interea incipitur, quod limitat quido statim posset probare declinatoriam, alioquin eo igitur litem contestari salvis exceptionibus allegat. gl. notabilem in Inam & posteriorem. in prin. ff. de iurisdic. omnium iudicum tenendum.

3 c ¶ *Guardado.* Ad ile. l. Diuus. ff. de custo. reo. & l. 1. 4. 5. & 6. titulo. 29 ea. par. vbi latius ile hoc.

4 d ¶ *Omes que le guarden.* Hi dicuntur cõmẽtarienses, habes hic quod licet in casu hi quis non possit relaxari sub fideiussoribus, quia pœna est corporalis, potest tamẽ relaxari sub custodibus cum mentariensibus quos vulgo dicimus, fiadores carceleros. & adde l. ff. de custo. reo. de quasi ita sumpta est. & C. eo. l. ad commentariensem. vbi Cynus & Saly. si tamen scelus esset graue, tunc hoc non deberet hic sed in carcere & vinculis detinendus esset, vt habetur in d. l. 1. ad quod adde quę in hoc tradit Rodericus Suarez, in vltima reperitione legum fori cũ tract. de hæreditate in causa criminali. folio. 7. qui dicit secundum eos practicam esse ne istud fiat nisi tam publicatis attestationibus. & ita q̃ si vere vel præsumptiuè constet de innocentia accusati. & allegat ad hoc quandam legem Toleti de custodiatamen in qua debet poni nobilis. vi. l. 4. tit. 29 infra eadem part.

c ¶ *Sobre fiador.* Habes hic q̃ non est relaxandus reus sub fideiussoribus quando crimen est tale q̃ veni imponenda pœna corporalis. adde l. Diuus pius. ff. de custo. reo. & quæ dico in. l. ca. tit. 29 infra ead. par. & ad eis imponitur pro maleficio pœna pecuniaria, & in defectũ pœna corporalis, reus debeat laxari datis fideiussoribus: tangit Bar. in. d. item liberatur. §. qui paratus. ff. equibus mod. pig. vel hypo. solui & dicit q̃ si statutum dicit q̃ condemnetur in certa quantitate, quam si non poterit se luere amputetur sibi pes: tunc datis fideiussoribus idoneis, debet relaxari, dum tamẽ sint fideiussores, qui nõ habẽt, bona vendibilia per tuta si certo statutũ dicat q̃ condemnetur in certa quantitate, quã si non soluerit amputetur sibi pes: tunc nõ debet relaxari sub fideiussoribus, quia posset esse q̃ neq; ipse nec fideiussores soluerẽt, quãquam fiat locupletiores, vt. ibi latius pereat vide etiã de hoc per Bal. in. l. data opera. co. 7. C. qui accusẽ, nõ pos. & dicit q̃ si statutũ dicit q̃ homicida cum reuerterit in cœtũ, & sinõ soluerit infra decẽdes decapiteretur, vel per dictum, q̃ illud maleficiũ, dicitur capitale, attenta qualitate, & potentia illatæ, & non est relaxandus reus sub fideiussoribus, quia in dubio semperiudex iudebet fuere, quod secunus est & vi. ibi per eum disputantem, aut ratione pœna secunda in hi pœna mater. cij, vel com ẽ prius. & adde. & vi pere eũdem Bal. in. l. ar. os. co. 3. C. de iustusa. & vide de ista per Ange. Arcan. tracta. maleficiorum in parte quasi nõ soluerit amputetur sibi manũ dex tra in fin. & in locis vbi se reuitur ibidem in eodem tractatu. Si verõ crimen non sit ita magnũ ex quo veniat imponenda pœna corporalis sed corporis afflictiua relaxatur sub fideiussoribus vt hic & ff. ad lantitiũ: & habetur in dic. l. Illustrissimus. & m. l. to. 5. & 3. si quis reũ. ff. vi. l. 63 in de custo. reo. titu. 6. tradit Angel. Areti. i bivi in tracta. maleficiorum. in parte fama publica. 2 & 3 col. & col. 17. & in parte 3 p quib' Antonius fide insist: vbi & vi an vinus pro alio possit fideiubere, & qualiter fideiussio debeat concipi, & quomodo teneatur iudex, qui non relaxat reum sub fideiussoribus: & ibidẽ q̃ cautelaciet iudex assumendo approbatores istorum fideiussorũ. & adueret q̃ captus de mandato regis non debet relaxari fideiussoribus, nisi mandetur a rege. l. 24 tit. 23 parti. ex quo infero ibi ille esse si caperetur per literas requisitorias alterius iudicis.

In nova rec. ff. l. 8. tit. 7. libro. 2.

¶ *Ley. XVII.*

Accusato comparente, si non esperaeat accusator, arbitrarie puniturpecuniariter, & si citatus non comparet, absoluitur reus ab illata iudicia: nec potest ipse amplius accusare eũ & soluere expẽsas, & interesse & insuper regi quinq; libras auri. & debitur pro infamia: quia deterunt accusationem ãnelicentia iudicis, accusato vero non comparente procedit contra eum iuxta tenorem legum supra. 3. par. tit. 7. li. d.

f ¶ *Las leyes.* Vide etiam in. l. 7. tit. 8. 3. par.

g ¶ *No pareciesse.* Conor cum. l. qui crimen & l. si ea. C. qui accusa. nõ pos. & l. 2. C. ad turpi. & l. præuaricationis. 5. ff. de præuarica. & tenemenũ. & nota pradicam huius. l. qualiter debeat procedi contra accusatorem absentem per contumaciam, nam glo. & Docto. vario modo in hoc loquuntur prout vt ire poterit per Specula. titul. de accusatione. §. quinto tractandum est. & per gloss. Bart. & docto. in. l. Inter accusatorem. ff. de publi. iud. & in. l. qui crimen. C. qui accusa. nõ pos.

h ¶ *Pena de pecho.* Illa l. videtur intelligere. l. qui crimen. C. qui accusẽ nõ pos. de qua habet ortum, qui la pun. ito extra ordinẽ, de qua ibi procedat propter contumaciam accusatoris non comparẽtis in termino primo præfixo, in quo tam accusatus, quã accusator debebant cõparere pœna vero Turpiliani, & alii procedant, quando monitus rerum, in secundo citationis termino non comparuit ad prosequendum accusationem glossl. tamen & Docto. intelligunt. d. l. quod pœna extraordinaria concurrat eodem tempore cum alijs, vt per Salyc in. d. l. qui crimen. & tenemenũ stam. l. partitarum volẽtem, quod pœna extraordinem non concurrat cum pœna turpiliani, ne pro eodem delicto duplex pœna infligatur vt tradebat Specu. titul. de accusatio. §. quinto tractandum. col. 2. quod tamen limitari posset nisi aliqua qualitas aggrauaret contumaciam, vt vtraq; pœna cõcurrat: vt declarat Salyc. in. d. l. qui crimen. col. 3 vere ego credo.

i ¶ *De cabo.* Nota ergo accusatorem citandum, priusquam reus absoluatur, & si accusator fuerit contumax, in non comparendo in termino præfixo accusato: vt hic & in. d. l. qui crimen. & §. quæst. fi. ca. epiphanium. Specula. vbi supra in prin. & in c. licet. vbi Abb. eod. titul. vide Bal. in. l. si accusatorẽ. 4. notabi. C. eo.

k ¶ *Plazo.* Sufficit ergo vnica citatio, cuius cõtratũ cõiter gloss. & Docto. dicuntur. d. l. Inter accusatorẽ. & in. d. l. qui crimẽ. & cum hic nõ expri

a la acusaciõ q̃ le fazẽ, diximos mas llene ramẽte en la tercera partida deste libro, ẽ el titulo del demãdador e el demãdado en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *Ley. XVII. Como el judgador deue ser adelante por el pleyto de la acusacion si alguna de las partes non viniere al plazo.*

On veniendo el acusado al plazo q̃ le fue puesto para respõder a la acusaciõ, deue el juez passar cõtra el, segun dizẽ las leyes del titulo de los emplazamiẽtos. E si por auentura viniesse el acusado, e el acusador non pareciesse, o ni viniesse al plazo, el judgador le puede poner pena de pecho, h segund su aluedrio, e fazer lo emplazar de cabo i señalandole plazo a que venga a seguir su acusacion, e si a este plazo k non viniere,

Ad tit. C. ff. ad lantitiũ: & habetur in dic. l. Illustrissimus. & m. l. to. 5. & 3. si quis reũ. ff. vi. l. 63 in de custo. reo. titu. 6.

mat quod interuallum, seu terminũ debeat habere ista citatio, videtur q̃ hoc relinquatur arbitrio iudicis. & sic erũt sublatæ opiniones diuersæ, quæ in hoc erãt, non aliqui dicebant, q̃ vnius diei, alij q̃ triũ dierũ alij q̃ triginta & requirebant plura edicta, seu plures citationes, vt videbis in locis supra allegatis, debet tũ talis vnica citatio esse peremptoria, cũ assignatione dierũ, q̃ quolibet interuallo extribus vt moris est, & ita ista l. redigetur ad cõcordiã cũ iuribus antiquis, & dictis glo. & docto.

6 a ¶ *Excusar.* Concord. cum dic. inter accusatoreu.

7 b ¶ *Por quanto.* Ab initio iudicij intelligo, vt statim videt subijcere & declarat Abb. in ca. licet super gl. 1. de accusa & imponentur accusatori silentiũ, vt ibi videbitur in dict. c. licet. & infra in ista l.

8 c ¶ *Despensas.* Cõcor. cum. d. l. quærimẽ. & vide verbi notabiliter per Sali.

9 d ¶ *Decero.* Hæc est pœna turpiliani l. 3. in fin. ff. de præuia quæ habet locum nõ solum, quando quis desistit expresse, & manifeste, vt in l. prima §. si quis autem. ff. ad turpil. sed etiam quando sibi fit ut terminus ad prosequendum accusationem & non prosequitur, videtur enim tacite desistere, & punitur ista pœna. l. si ea C. qui accus. non pos. & hic, quia supra dixit, q̃ fuit citatus accusator ad prosequendum. Si vero citatio nõ fieret ad prosequẽdum, sed vt veniat ad causam agẽdã & non venit, tunc non punitur pœna turpiliani, sed extraordinem arbitrio iudicantis, & reficit sumptus, vt in dict. l. qui crimen. ita distinguit Bart. in d. § si quis autem. & Angel in. d. l. qui crimen. ego tamen non bene percipio quidnam esset inter citationẽ ad causam agendã vel prosequẽdã, videtur enim imponi verbis & nõ rebus, cõtra. l. 1. C. cõmunia de lega. vnde vtroq; calu credere esse idem, & procedere huius dispositionem. Aug. tamẽ mouisse fuit ex d. l. qui crimen. vbi ponitur citationem factam fuisse ad causam agendã. Bart. tamen in. d. § si quis autẽ. non posuit fuit ad causam agendam, sed dicit q̃ fuit citatus, & non venit vnde dicũ eius debet intelligi, quãdo accusator fuit citatus, vt veniret ad iudicium non dicto vt veniret ad prosequendũ, vel agendum causam & isto casu possit fatuari eius dictum: & sic q̃ refert, an citetur ad certũ articulũ, seu simpliciter, an vero citetur ad prosequendum accusationis, seu ad agẽdum causam accusationis tucum habuerit maius odium, latius considera, vide se etiam hic quod desistens ab accusatione ante litem contestatam incidit in turpilianum, & minimum quinquaginta iam fuerat citatus vide pei Bart. in. l. quæstionis. ff. ad turpil. per Ang. Arct. in tracta. maleficiorum in parte neq; non ad querelam 19. col. per Abbon. d. licet. de accusa.

10 e ¶ *Cansamado.* Adde. l. 2. C. ad turpil.

¶ *Ley XVIII.*

Post accusationem sine licentia iudicis fugiens accusatus, nec volens vsq; ad finem prosequi litem, potest vbicunq; iussu regis dominium capi, & ad locum accusationis deduci suo accusatori responsurus, & de iure compelletur. h. d.

1 f ¶ *Mancras.* Ex hoc verbo nota, quod non solum debet fieri remissio delinquentis ad iudicem loci, vbi deliquit, sed etiam ad iudicem domicilij, vel protogatæ iurisdictionis, iuxta ea, quæ habentur in. d. 15. supra eo. & tenementi quia illa iuris communis in hoc de remissione disponentes, vt est l. 1. cui. § cum sacrilegium. ff. de accusa. & §. fi quis vero cõprehensorum. in aut. vt nulli iudicum. loquuntur de remissione ad locum delicti. & hoc nota, quia Bald. in l. executorem. col 7. C. de executi. iud. simpliciter dicit quod licet delinquens tria sortitur tribunalia, locum, scilicet delicti & locum domicilij, & locum originis: non tamen potest iudex originis, vel domicilij petere q̃ sibi remittatur malefactor, hic et iudex delicti sit. & est tatia differentiæ, secũdũ eũ, qui illã iurisdictionẽ offendit, vbi deliquit, reliquæ non procedũt ratione offensæ, sed quia solum interest eorũ purgare territorium suum à malis hominibus. l. congruit. ff. de offi. proc. l. ista partitarum vult contra. Aquilius. Lucr. 2. tardentur. & dicentes mente.

g ¶ *Rebelde.* Ex hoc verbo cũ se. ex. l. 1. d. § fi quis vero cõprehensorũ. colligitur q̃ quis nõ potest dici rebellis, nisi prius citetur quã Ang. reputat non standũ ibidẽ, & similiter nec in mandatis in flagranti crimine: & tunc, vt ad iudicem ducatur. l. capite. § ff. de adulte. l. interdiũ. §. q̃ sta. ff. de fur. & aut. vt iudices sine quoquo suffra. §. necessitatẽ. tuenda. Si mira quictinõ sit tale cui pœna sit corporis afflictiua vbi ita metur ne verbali citatione præcedẽte contestis crimineis fugam arripere. quia tunc iudices informatione prius à testibus habita, sine aliq̃ citatione verbali mittunt ad capiẽdum reum, quæ practica probatur in. l. 2. C. de ex hib. reis. vbi per Saly & per eundem in. l. absentem. col. 9. 3. C. de accu. tradit etiam Ang. Arct. in tract. maleficiorum in parte iudex cõmisit, q̃ Caius præditus, & alij in qui sit citatentur. & ita addo l. titu. 19 infra ea par.

h ¶ *Se fuesse.* Nota recedentem à iudicio sine iudicis licentia, ita esse cõtumace, ac si nõ veniret, adde. c. 1. 8. q. 5. & q̃ habetur in. c. de iudi. & vide quæ notat Abb. in. c. cõsulunt. de offi. dele & per Bar. & Jas in. l. quæstante Calendas. ff. de verborũ oblig. Bald. in. l. nam ita diuus. in fine. ff. de adopt. dicit q̃ omnis citatus à iudice legitimẽ comparens, est monitus à iudice, ne recedat illicite citatus. l. quæstiũ. ff. de re iudi. & per Jo. And. in. c. in postquã. de elect. lib. 6. in notella. Sec. dixit, si nõ fuit legitime citatus, quia si non tenet expressa citatio, neq; tenebit tacita de non recedendo in omitte. vide et tamẽ per Ioan. de Plat. in. l. si quis de curio. C. de decurio. lib. 10. & in l. 8. titu. 7. 3. par.

i ¶ *Senorio.* Hoc dicit, quia illæ remissiones delinquentiũ, locum habent in iudicibus qui subiunt in superiori, non in alijs, qui nõ subsunt. Bald. in. l. 1. C. vbi de crimi. agi. oport. & fuit secũdum eius opinio Odofre. quæ approbata est de consuetudine, & idem dicit Bald. in. l. pro ses pouincia, la secunda, in fin. ff. de offic. pr. sed quia remissionibus hodie non vtimur nisi in terris, quæ sunt sub vno principe generali, non autem in terris, quæ non subiacent mantur regimini alicuius, & quia est ibi generalis consuetudo, quæ seruanda est, idem dicit Bald. in. l. executorem col. 8. C. de executi. reiud. quia remissiones nõ fiũt de consuetudine, nisi de locis, quæ sunt de eodem dominio & in eodẽ regno, vel præsidatu, sed de iure communi secundum eum in toto orbe heri debent, quia vnus est dominus temporalis. Cæsar.

k ¶ *Ley dedar.* Immuta ista. Quod ista capitura realis fieri possit per iudicem domicilij, vel delicti, vel vbi alias cognoscitur iussu de accusatore, licet delinquens reperiatur in alio territorio regni, sicut enim potest citari verbaliter. vt in. l. 5 titu. 2. libr. 3 ordinamentorum regalis & realiter capiẽdo, vt in nouis hic, sed quicquid in hoc sit deinceps in ratione verbali, vt tradit Oldrad. consi. 88 incipit. quæritur & Bart. in. l. 1. ff. de requisit. reis. & in 7 in. l. hi extraua. ad reprimẽdũ in gl. super parte & per dictũ. co. 2. & in aut. de heredes. & fili. §. hinc nobis col. Bal. in aldi ad Spec. tit. de comp. iud. ad in citatione tamẽ tali reperitur expresse cautum, q̃ nõ fiat in alieno territorio, capiendo personam, vel mandata cuiusliuis. §. fi quis vero comprehensorum, & in aut. abilla sumpta. C. de adulte. aut. fi vero criminis. vnde intelligenda est ista l. q̃ talis captura nõ fiat manu iudicis de crimine cognoscentis, sed ad literas eius fiat per iudicem vbi reus latitat, vel degit, quinimo ex ista litera potest dici probabile quod in defensionem gl. in. d. l. sicut. § cum sacrilegium. ff. de accusa. in fine Salyc. in. d. aut. fi vero criminis. quod sine aliquibus literis iudicis de crimine cognoscentis per iudex loci, vbi degit si velit, & delegat hoc vellc, ex vrbanitate et emittere reum captum ad iudicem vbi delinquit, & sic quod præcedentibus dictis literis tenetur ex necessitate. nõ præcedentibus ex vrbanitate verbum ergo hoc (pudan) quando nõ præcedũt tales literæ. Ilabit propriũ iuxta. l. non quicquid. ff. de iudi. si

vero præcedãt tales ire: tale verbũ est supplendũ posimi. C & debẽt de necessitate, vt in d. autẽ. & nam cum, sit tale casu vel bnm pũ impoc tet necessitatẽ, cum lex tendat ad punitionẽ delictorũ, & purgandum prouinciam malis hominibus, quia ea verbũ potest impetrari necessitatem, vt tradunt Bal. & Ioannes. in l. gallus. in prin. ff. de libe. & posit u. Ange. Aret. in tract. malefic. i parte hæc est quædã inquisitio. col. pen. versicu. quid si statuto. & hoc aperte decidit cu. in. l. 1 titu. 29. ead. partit. quam vi.

6 a ¶ *Aduzir.* Vi. quæ plenẽ dicamus l. 1. tit. 29. ead. partit.

¶ *Ley XIX.*

20 Accusator volens accusatione desistere potest cũ licentia iudicis per abolitionẽ desistere intra triginta dies, nisi in casibus in hac. l. exceptis. h. d.

1 b ¶ *Señaladas cosas.* Ortum habet a l. 2. & à l. fallaciter. C. de abolitio. & vi. Ang. Are. i tracta malefiecio. in parte negãs non ad querelam cũ li. 19. cũ sequẽtibus.

2 c ¶ *La acusacion.* Etiam si suam vel suorũ, persequatur iniuriã accusando cognatos, cum l. ista generaliter loquatur facilius tamẽ debet index admittere abolitionem inter cognatos quã inter extraneos, vt in l. 2. & ibi Bald. C. de abolitio. & dicit Azo eodem titu. in sum. q licet ab ea semper sit illicitum propter pecuniam ab accusatione desistere, vt in l. ab accusatione. ff. ad turpil. & C. eo. l. si fœnnia. tñ cum accusat cognatos, vel accusat prosequẽdo suam, vel suorũ iniuriã, licet per pecuniã desistat, sibi permittitur, dũmodo non accusauerat per fallaciã, quia quãto facilius admittitur, persequendo suã vel suorũ iniuriã tanto magis est veniadignus, & idem cum accusat cognatos ob reiniẽdum amore propinquorũ, hoc etiam cõcedatur. & idem voluit gl. in d. l. 2. Bald. iamen ibi limitat, & intelligit in criminib in quibus licitum est transigere, vel pacisci, tunc enim tenet pax & concordia reddita per pecuniam, quia redditur de propria iniuria: nõ de aliena. Ange. etiam ibi dicit declarando illã. l. 2. q licet accusans de crimine prosequendo suã, vel suorũ iniuriã nõ possit petere abolitionẽ accusationis nisi prosiluerit ad eam pet errorẽ, aut temeritatẽ, vel calorem iuuẽdũ, tamen si in accusatione deduxerat aliquẽ de prole suæ agnationis, vel cognationis tunc etiam nõ occurrente aliqua dictarũ causarũ potest impetrare abolitionẽ, intelligendo tomã semper secundũ eũ, qñ neq; per pecuniam impertauit, nec in euidenti erat calumnia: & etiã q accusatus consentiebat, vel saltim nullũ dãnum passus erat, neq; aliquã fuit inuerat iniuriã, & sic vult Ang. q neq; ipse data pecunia, hoc casu, sed tu tene dictum. gl. & Azo. neq; videtur vera limitatio, & restrictio Bal. vt aduzir[a] delante del judgador do fuere acusado, o ante quien começo el pleyto, para hazer derecho ante el, a los q̃ lo acusaron.

¶ *Ley. XIX. Como deue el acusador leuar adelante la acusacion que fizo e como la puede desamparar.*

Ciertas e señaladas[b] cosas son en que el acusador, non puede desamparar, nin quitar la acusaciõ[c] que ouiere fecho, maguer el juez le otorgue[d] poderio de desãparar la. La primera es, quando el judgador sabe cierta mente q̃ el acusador se mouio maliciosamente a fazer la acusaciõ, e que nõ era verdad aquello sobre q̃ la fizo. La segunda es, quãdo el acusado es en carcel[e] o en otra prisiõ do ha recebido algun tormẽto, o deshonra. Ca estõce nõ podria el acusador desamparar la acusacion, sin otorgamiẽto del acusado. Pero si deshonra ninguna non ouiesse recebido, biẽ podria el acusador desãparar la acusaciõ, cõ otorgamiento del juez fasta treynta dias. Fuera ende, si los testigos q̃ aduxeren, para probar el fecho fuessen atormentados, para saber la verdad dellos: ca estõce nõ lo podriã fazer, maguer el acusado & el juez lo otorgasse. La tercera es, si la acusacion fuesse fecha cõtra alguno sobre traycion q̃ãxiesse al Rey, o al reyno. La quarta es, quando la acusacion es fecha contra algun cauallero q̃ fuesse puesto por mãdado del Rey, para guardar en frontera, o en algun castillo, o en camino, o en otro lugar, & se tirasse ende in su mandado desamparãdolo. La quinta es si la acusaciõ es fecha sobre alguna falsedad[h]. La sexta es, assi como si fuesse fecha sobre auer que fuesse furtado, o robado al Rey, o algun lugar religioso, o santo. Ca en qualquier destas cosas tenudo es el acusador de seguir e de prouar la acusacion que fizo, e si la desamparare deue recebir la pena que denia auer el acusado[i] si le prouassen el yerro de que le acusauã. Mas en todos los otros yerros de que fuesse fecha la acusacion ante del judgador, puede la desamparar el que la fizo fasta treynta dias cõ otorgamiẽto del judgador sin pena, e el juez lo deue otorgar quãdo entendiere que el acusador nõ la desamparaen gañosamente, mas, porque dize que la fizo por yerro e si de otra guisa la desamparasse deue el acusador auer la pena que diximos en la tercera ley ante desta: fueras ende si fuesse de aquellas personas que diximos en las leyes deste titulo[l] que non deuen auer pena, maguer non prueuen lo que dizen en sus acusaciones.

¶ *Ley. XX. Como nõ cae en pena aquel que acusasse a otro que falsasse la moneda del Rey, maguer non lo prouasse.*

Acusando vn ome a otro diziendo que auia falsado moneda del rey, maguer non lo pu-

procedat in criminibus in quibus licitum est transigere, nam secundum Azo. vbi supra. potest, vel non potest transigi, respectu accusati dicitur, non respectu accusatoris in quo semper est illicitum propter pecuniã desistere. nisi in duobus casibus, & licet ei accusauerit cognatos suos, vel accusauerit prosequendo suam, vel suorum iniuriam.

d ¶ *Otorgue.* Debet enim præstari abolitio eum causæ cognitione, vt in dic. l. fallaciter & l. 1. § abolitio. ff. ad turpi. i quæ causæ cognitiõe debẽt vocari qua sequuntur, & alias nõ tenet. & ad de gl. in. c. 1. de eod. u deteg.

e ¶ *Treynta dias.* Qui currant a die litis cõtestatæ, vt probatur in d. l. fallaciter, qa ante litẽ cõtestatã: vt tradit ibi Bald. ceu non tradit cullodiẽdus, vt i. l. 1. circa finem C. de ex hib. reis, intelligẽdo de custodia, quæ fit in processu, & ordinario in dicto, non della quæ fiettet ex officio & quid si accusator velit desistere ante litẽ cõtestatã: vi. per Bart. in l. questiõ. ff. ad turpil. & quæ dixi supra eo. l. 17. et pec. Bal. in. l. 1. co 8 & fi. sed qd si accusatoc. C. qui accusa. non pos. & net. q si processus esset publicatus, tunc nõ haberet locum abolitio, sed omnino debet venire ad diffinitiuam per rationem. l. de qua re. ff. de iudi. secundum Bal. in. d. l. fallaciter.

f ¶ *Acormentados.* Nõ ergo sufficeret si testes essẽt sine tortura examinati ad excludẽdam abolitionẽ, vt & notat Bal. in. d. l. fallaciter exigitur ergo q sint torti, vt hic, & ibi, & tunc in eorũ iniuriã, & præiudicium non tenet concordia partũ et si consentiẽtibus, an possit fieri? & videtur q non, ex quo lex iubet procedi per iudicẽ in examinatione & punitione criminis, vt in. d. l. fallaciter, cõtra iii tamen vult Ang. Are. in tracta. malefic. in parte, negãs non ad querelam. co. 23.

g ¶ *El tercero.* Vi. istos casus in. d. l. fallaciter, cum gl. ibi.

h ¶ *Falsedad.* Adde. l. pe. ff ed turpil. & gl in. d. l. fallaciter.

i ¶ *El acusado.* Non ergo tunc habet locum pœna turpilliani, ex quo sunt crimina, in quibus non conceditur abolitio. sed pœna talionis: vt in l. fi. C. eod.

k ¶ *Tercera ley.* Sin quinq; libris auri, & infamiæ & si cum desistentia sine abolitione cõcurrerent etiam calumniem accusante, videtur etiã punendus, vt calumniator l. 1. in pti n. & in. §. fi ff ad turpil.

l ¶ *En las leyes deste titulo.* Vi. in. l. 1. & ibi dixi, & in. l. 6. & l. proxima cũ sequentibus diabus. & l. 26.

¶ *Ley XX.*

20 Accusator de falsa moneta probans non punitur. h. d.

3

4

5

6

7

8

9

10

¶ *Non la pudiesse prouar.* Et sic à præsumpta calũnia excusatur, eo q̃ nõ probat nõ ab euidenti, vt supra eo. in l. 6 & l. 2 C. qu. accusãdo pos. & tenet Alber. in C. de falsa moneta in l. de qua ita sumpta est. Hi enim constat de calumnia, nullus color calumniandi et excusat vnde neque fama, neque ie simplena probatio, neque præsumptio quia omnia hæc veritati se cedunt. l. fi. C. si pig. conu. & l. fi. ff. de pr ba. Ang. d. l. falsa cirer. C. e ca li per tet. ibi.

a b ¶ *Del pueblo.* Adde l. 1. pe. C. de falsa mone.

¶ *Lex. XVI.*

Si testator in testamẽto, vel extra dixe tali quem eũ o ceiuisse. & heres eũ extraneus accusset nominatim per testatorem licet non probet excusatur à præsumpta calumnia, sed si extraneus heres accusat non nominatũ ab occiso, & non probat punitur similitudine supplicij. sed.

c ¶ *Dolan ame.* Concor. cum l. mater. C. de calũ. & l. q̃ si mane. § fi. ff. de bon. liberto, & tenementi illam. l. partitarũ, quæ optimẽ declarat dictas. Illustris communis.

d ¶ *Parente.* Cognatus ergo excusabitur: & nota bõ, q̃ strictius loquebãtur dic. Illustris cõmunis, vt habetur in d. l. mater & l. calũniæ. C. de calũniato. & d. l. qui eũ mator. §. fi. loquẽtes de matre et patre, vel sororẽ & sic Azo in d. l. mater & glo. in. l. athletas §. calũniator. ff. de his qui not. Infam. dicebãt hoc esse proprei nunã personarũ propinquitatẽ: sed cura si gratia exempli dictum idem erit in aliis cognatis moventibus se ad accusandum ex nimia consanguinitate seu propinquitate: & sic imperiteligere qui in cõsibus in quibus excusantur intelligitur præsumpta, non ab euidenti calumnia vt dixi supra l. proxima.

¶ *Lex. XXII.*

Potest accusatus ante sententiam de cũ minemortis, aut mẽbri mutilatione, trãsigere, quia licitũ est cuicunque, ppriũ sanguinẽ redimere, & per hoc liberatur a pena corporali, nisi sit adulterii: licet possit vtrãsque pecunia pari re: in ceteris autem crimin bus transigens habetur pro confesso, & punitur de malefitio, nisi sit de falsitate accusatus qui non dimnatur nisi alis probetur. Led si accusatus sic trãsigens, probet se insontem fuisse, vel fecisse ad vexationem redimendam, nõ habetur pro confesso: nõ et petens intra annum, restituet accusato. quod recepit quadruplatum, postea vero simplum. & licet ius possit transigere accusator tamen punitur. vt supra eo titu. l. 17. h. d.

e ¶ *Accusatus.* An ergo requiratur vt dispo. huit. l. habent locũ (quatenus disponit, q̃ per transactionem super crimine ingerẽte pœnam sanguinis liberetur accusatus à pœna corporali, put latius infra dicetur) vt de facto quis tam sit accusatus, vel sufficeret timere accusationis sient rẽvi dein quod sufficiat talis timor, ex his quæ habentur & notantur in. l. 2 C. de transa. vbi timor futurę litis idem operatur, q̃ ipsa lis. si de præsenti esset, est enim potẽtia ppinqua, & habetur proinde actũ esse, vt tradunt ibi Decius & Iason. qui hoc comprobant per al qua, que ibi tradunt quos vide & quia militat eadem ratio vt quis possit sanguinẽ suum redimere, & pari a sunt aliqnd timeri de præsenti, vel verisimili terin futurum vt not. Abb. in nota quęstione. in c. peruenit de arbit. vel si & ex hoc, & gl 2. nota. & idẽ videt dicendũ si, poederet iudex per viã inquisitionis, quia tals inquisitio succedit in loẽ accusationis, & sapereius natũ, vt tradit Bal. in. l. infamẽ. ff. de pub. iud. Bal. in. l. eos. in fine. C. de accusa. & iudex inquirens tenet locum partis. Bald. in. l.

diesse prouar a dezimos que non deue auer pena porende. E esto manda mos porq̃ los omes por miedo de pena non dexen de acusar de tal yerro como este. Ca es cosa de que podria acaescer daño a todos. E porende tenemos por bien q̃ çada vno del pueblo b pueda acusar a tales falsarios, sin miedo de pena porq̃ nõ puedã ser encubiertos en ningun lugar.

¶ *Ley. XXI. Como aquel que faze acusacion de los que omessen muerto a aquel que lo estableciere por heredero non cae en pena, maguer nõ pueda prouar la acusacion.*

Ad tit. C. de calumnia.

QVexãdo se alguno diziẽdo q̃ fulã o me le diera a comer o a beuer yeruas, o le diera feridas porq̃ murio, quier lo diga en su testamẽto, o de otra manera paladinamẽte ante testigos, si aq̃l q̃ es establesciendo por heredero de aq̃l q̃ fizo tal querella, quisiesse acusar a aquel que el finado nombro: que se trabajara de su muerte, poder lo ya fazer, maguer que

parentis. C. de testibus.

f ¶ *Yerros.* Ex hoc verbo cũ sequẽtib. pater disposition ẽ huius. l. permittentis transactiõẽ in crimin bus ingerẽtibus pœnã sanguinis procedere, sive crimen sit publicũ, sive priuatũ, ex quo tals pœna venia tã ponẽda fuit enim priuata crimina quæ sanguinis pœnã ingerunt, vt in. l. nua. ff. de priua. delic. l. iniuriatum. ff. de iniur. & instituta eo. § in summa: vel si per statutũ, p furto imponeret pœna mortis, vel mutilationis mẽbri, ag tenoitur nãq, quabtas pœnę non rituluseri ruinis l. quod ad statũ. ff. de pœnis.

g ¶ *Que recebiran.* Quid si accusator accusauit de crimine, quod de sui natura nõ ingerit pœnã sanguinis, petitũ in accusatione impositę pœnam tan alijs illius guinis, an tunc tru C. de erticita transactio. Alberi. in l. trãsigere. C. de rẽsa. de qua. l. ista sumpta est colu. 3. versi. ité quæritur tenet q̃ fic, post Oldradũ. & sic q̃ magis inspiciat q̃ petitur, quã q̃d debeur. Leũ quæ dã puella. §. h. ff. de iur. om. iud. l. q̃d libellũ. C. de fid instru. & iure. hast. fil. h. 10. iuste emũ timet accusatus, cũ iudices q̃nq; pœnas exceedũt cũ multis grassantibus op̃ sit exẽplo. l. aut facta. §. pe. ff. de pœnis. & aliq̃ etiã de facto tũ, & ine iusta rausa per imperitũ, vel fœuitã. mihi tu videtur dicẽdũ tũc hoc procedere, q̃n vel iusmi bitet exiusta causa ut ex posset in fligere pœnam mortis: vel truncationis mẽbri, nõ si de facto posset facit. Lampliorem. in fine. C. de appella. & quia alias esset in volũtate accusatoris, q̃ transactio hiceret vel ne, q̃d esset absurdũ, debet ergo inspiri, q̃ ius disponit pœnam sanguinis, vel aliam imponẽdo, no q̃d actrlator in libelio petat, & si deinre eõi esset pœna sanguinis, & p statutũ esset pecuniaria, tũc nõ licebit transigere, quia magis ex pœnæ impositione à statuto præfixæ, q̃ ex crimẽ nis natura dijudicari debet crimẽ, secũdũ Gandi in tract. maleficio. sub rubrica de transactio. super maleficio. versi. quęritQui do de Suza. Albe. & cæteri Docto. cõmuniter in. d. l. transigere, & fatus probatur hic. cũ dicit. recebiran si enim recipere non possent, non teneret transactio,

h ¶ *De membro.* Approbatur opinio Cyni, & aliorũ. q̃ in. d. l. transigere et tenuerũt hoc tam esse transactionẽ, nõ solũ vbi imponit pœna mortis. vt in. l. 1. ff. de bon. eorum qui morte sibi cõsci. sed etiam q̃n pœna mutilationis mẽbri. & idẽ tenet Anto. in. c. 1. de coll. deteg. nec obstare dicũt aliqua iura fforũ. quæ in cõtrarũ possent allegari, dũ ponit quæ sunt crimina capitalia, quia respondet q̃ olim ista pœna abscissionis membri non imponebatur, eo quia nolebant homines inutiles, esse apros aut comedendum, & non ad operandum, non ergo procedet hoc in fustigatiõe fustium, licet Sal. in. d. l. transigere. 8. oppo. idẽ esse voluerũt Bal. tũc tenuit cõtrariũ, & dictum Bal. videtur verius, p istam. l. quæ tũ, & põr induci pro opinione Sali. cum dicit. in fine. ius, pero si la accusacion fuesse fecha sobre yerro alguno. & cibi mas de hecho, o de destermamento, & cũin hoc sit varietas opinionum, cum casus accidentes fere amplectenda essent mitior maxime cum & Alex. incli et in opi. Sal. nec etiam, pcedet vbi imponere ri pœna ppetui carceris secũdũ Anto. in. d. c. 1. de coll. deteg. licet Abb. ab i voluit cõtrariũ in eq. vbi imponeretur pœna damnationis in metallũ, prout vult gl. in dal transigere. quæ communiter approbatur. in casu tamen quo clericus teneret tradendus curiæ secularis hetiam erit trãsigere. cũ hic pœna mortis vel niat inferenda secundum Anto. in. d. c. 1. vbi & Ioan. de Anania. col. 9.

fuesse estraño. E si por auentura non pudiesse prouar la muerte, nõ le deuẽ por ende dar pena ningũa. Mas si el fazedor del testamento non nombrasse a aquel que se trabajara de su muerte, si el heredero non fuesse pariente d del finado, e quisiesse acusar alguno de muerte del que lo fiziera su heredero, poder lo ya fazer, mas si non lo pudiera prouar caeria en la pena que caeria el acusado si le fuesse prouada la muerte sobre q̃ lo acuso.

¶ *Ley. XXII. Como aquel que es acusado puede fazer auenencia con su contendor sobre el pleyto de la acusacion.*

QVaesce algũas vegadas q̃ algunos omes son acusados e de tales yerros f, q̃ si les fuessen prouados q̃ recebirian g pena por ellos en los cuerpos ẽ muerte o de perdimiento de miẽbro: e porende por miedo que han de la pena traba-

Ad. l. transactione impositę pœnam tan alijs illius guinis, an tunc tru C. de erticita transactio. Alberi. in l. trãsigere. C. de rẽsa. de qua. l. ista sumpta est colu. 3. versi. ité quæritur tenet q̃ fic, post Oldradũ. & sic q̃ magis inspiciat q̃ petitur, quã q̃d debeur. Leũ quæ dã puella. §. h. ff. de iur. om. iud. l. q̃d libellũ. C. de fid instru. & iure. hast. fil. h. 10. iuste emũ timet accusatus, cũ iudices q̃nq; pœnas exceedũt cũ multis grassantibus op̃ sit exẽplo. l. aut facta. §. pe. ff. de pœnis. & aliq̃ etiã de facto tũ, & ine iusta rausa per imperitũ, vel fœuitã. mihi tu videtur dicẽdũ tũc hoc procedere, q̃n vel iusmi bitet exiusta causa ut ex posset in fligere pœnam mortis: vel truncationis mẽbri, nõ si de facto posset facit. Lampliorem. in fine. C. de appella. & quia alias esset in volũtate accusatoris, q̃ transactio hiceret vel ne, q̃d esset absurdũ, debet ergo inspiri, q̃ ius disponit pœnam sanguinis, vel aliam imponẽdo, no q̃d actrlator in libelio petat, & si deinre eõi esset pœna sanguinis, & p statutũ esset pecuniaria, tũc nõ licebit transigere, quia magis ex pœnæ impositione à statuto præfixæ, q̃ ex crimẽ nis natura dijudicari debet crimẽ, secũdũ Gandi in tract. maleficio. sub rubrica de transactio. super maleficio. versi. quęritQui do de Suza. Albe. & cæteri Docto. cõmuniter in. d. l. transigere, & fatus probatur hic. cũ dicit. recebiran si enim recipere non possent, non teneret transactio,

Pa tida. vij. B iij

5 a ¶ *Auenencias* Cũ statim dicetur (pechando les algo) videtur ista. l. velle quod prius ad hoc impetrato, & statuto, & dicunt ita quod opinion. illi qui, quos refert glo. magna. adam. in. d. l. transigere. contra ñ. lo. ibi. & doctores. in rebus illis quibus l. tam de transactione, quã de pacto gratuito vel licita licit contra. 10, quando enim transigent pœnam ita gunitis, & sue eximunt sic impidunt, hue non le pudũ vel in specie tradunt Bald. & Salic. ibi. in principio. & de transactio facta super vulneribus extendatur ad mortem Gandin. in. d. suo tract. & rubrica de transactionibus & pactis in maleficio. col. 5. et ibi. in emlubi. ciolaliam, & dubinabilem quæstionem movet ista quæstionem, tandem dicit quod tunc opinio Guido. de Suza, & cõtrariorũ doct. pactio vel transactio super vulneribus non tuetur non nocent in accusatione de morte, & ibi respondet ad. l. hunc si pruinæ. & l. an. ff. ad. l. Aquil. vnde ad ante tam partem dicit esse tacendam de vulneribus, & de morte sit. subsequentem. et de omni & 10, to, o qũ subsiqui possit. vidabi late per eum. cum opinio. et tam Guido. tantit. Alberic. in. d. l. transigere col. 3 versi. & primo quæritur. videase tamen per Ange. Arei. in tract. maleficiorum partem comparent inquiunt tomtemi to defenionis vbi hoc sunt ita & intelligit.

6 b ¶ *Confus adversarios.* Intelligendũ videtur de offensio, vel ejus hæredes ad quem vindicta principaliter pertinet pro hoc. l. sepulchri. ff. de sepul. viola. debet enim esse in considerationem, qd is ad quem spectat dolor transigat super eo, si enim esset quidam extraneus, non videtur quod ipse procederent latinus ad prædicendam via ab ijs. vt in. l. si cui. §. eidem. ff. de acc. vel actius tangam in ista ingi super parte, pena en el cuerpo, vnde si interfectus pluris habeat hæredes relinquit, videtur quod transactione fienda, requiritur omnũ consensus. vt tradit Gandi. vt supra. col 9. vers. pone statuto cauen. Albe. in. d. l. transigere. col 5. allegans. l. si plurimus. ff. de lega 2. ofs en ib hæredes in solido fuit offensi. non igitur sufficiet pax ab vno facta. secũdũ dicto. l. 1. 2. C. de liber & eo. libe. Ange. Arei in tracta maleficiorũ in parte cõpetente dicit inquiunt. et hu. quem videas fol. 9. qle resulmi cũ iudicis Ang. in. l. 4. §. Cato. ff. de verb. obli. quam statuit requirens pacem ab hæredibus et totaliter pœnam remittit & sic omnibus et dicit consensus requiritur. l. pr. fundu. ff. de servit. rus. prædi. ibi. vel. ff. tuo propter ipsum minorem pœnam natũ cinsficiat habere pro rem a maiori parte hæredum. l. rom. solutt. Bar. in. d. §. Cam. cũ tribus limitationib. quas vi leas. ibi. per eũ qua adducit. hanc tabula in ista materia. & adde Bal. in. l. cuiumer. C. de liberis. liber. & in. c. 4. §. & quia cui pen. de his qui fecu. dare pos. & an sufficiat habere pacem a filio instituto in re certa, vt per hoc dicunt habere ab hæredibus Bald. quod sic in. c. 1. in principio. col. ii. de succe. feud. & omnia hæc sunt satis necessaria ad istam. l. sint et ligatum, vt vixi, quod respectu pœnæ corporalis omnibus aliis via præcludatur.

7 c ¶ *Pechando les algo* Aperte vides quia quitur de transactione, nõ de pacto gratuito. vt dixi superius in glo. super parte (amenencias) & minuirũ si visitas in hoc ad ea, quæ inferius quitur. & dicentur, cum id quod solum tur ex causa transactionis sit pars pœnæ maleficij, quod cessaria pactogratuito nami idemus, qd ille qui transigit non videtur donare, nequidonare intelligitur. & in fecus est in gratuito pactum. l. præses. C. de transact. l. 3. & ibi in sper in notat Bal. in. 6. notab. C de rep. hære. allegans Azo in summa institut. de dona. & glam. l. si quis vult. ff. de regulur. & ibi dubitat notabile verbũ, qd sit transactio illicita in dulcitera, vel simulata. quia tunc censetur esse donatio sicut & pactum. l. vers. ac si tã fugit. ff. si quid in fraud. patroni. vnde licit quotidiane emptes causa transactionis esse in ra modeũ, qd nullatenus proportionatur satisfactioni initiatæ sed potius videtur fieri, vt fuerit transactio & nõ pactum gratuitũ non haberet locũ disposito huius l. cum fabri de testamentis pœnæ corporalis quoperti transactionem. vt latius tractat dicitur bene tamen fatendum forte esset quod etiãin pacto gratuito iudex quo posit pinquisitionem procedi propitio ichel ellemi pœnam imponenda vt est tex. notabilis. ibi Ang. notat in. l. si adulterium cum incestu. § incestum. ibi & facit ius si nemo reum postulauerit. ff. de adulter.

8 d ¶ *Redemit sus sangre* Adde. l. fin. ff. de prætoria stipu. & l. 1. ff. debonis eorũ qui mort sibi conscis. & d. l. transigere. § in omnibus. 2. q. 3. glo. notabilis. in. c. inter certas. 22. q. 4. in glo. fin. & l. si tutu pen. § parti.

9 e ¶ *Enemos por bien.* Ex istis verbis colligit, quinus non quitaciatur hic, nõ enim editor istarum litterarum verbis solet vtere nisi ex ita aut ita iura disponit & istud verbum tem in portat qd voluntas qd verbũ legis. if latore positum, non ostendit dispositionem. vt dicit glo. notab. in clementi. vnica de offi vica. & in clementi. vnica. de rerũ permuta. Abb. in capi. ex rationis. de appella. vltimo notabilissimo & dictum verbum (renemos por bien) latus indicit, qd disponatur de nouo: quam verbũ voluntas. fonat. in. in. de. in. dem ac iudicata indulgentis quod vel bum ius nõ mutatur. vel in cle. fi. & ibi glo. fi. & Cant. de celeb. missa. licetiam habemus de verbis de eem. in. ij. inducatis nouum. vt notat glo. in cle. per litteras de præbend. & in clem. 1. de regu. in verbo deinceps. & in cle generalem de ætate, & qualit. cũ alijs similibus.

por bien[e], que si la auenencia fuere fecha ante que la sentencia sea dada[f] sobre tal yerro como este, q̃ vala quanto para non resebir porende pena en el cuerpo el acusado[g]: fueras ende si el yerro fu

f ¶ *Ante que la sentencia sea dada.* Intelligere d̃ sententia nõ suspensa vel re ista appellatione. l. 1. §. fi. ff. ad Turpill. sen quæ ita transierit in re iudicatam, & ideo hoc dicit qui aliquer re iudicata frustra transigetur. l. si causa cognita. C. de transact. l. potest res iudicatam. ff. de reiudi.

g ¶ *Enel cuerpo el acusado* Pro declaratiõ istius. l. ita pœnæ dicunt hic aliquia ex ilo consilio. & doctorum. d. l. transigere. quem. l. effectum operetur transactio facta super crimine ingenuitatis pœnam sanguinis. & dotis. quæstio fit nanter Alexand. & Iaso. in. d. l. transigere. ponunt tres effectus. Primus, quia non imponetur pœna quingentorum solidorum, quæ alias imponitur eorum pœnam accusatorem iuxta. l. imperatores. ff. de iure fisci. Secũdus, gaio habebitur. p cõfessio, qui alias haberetur iuxta. l. 1. ff. de prætoria. & l. eius qui de laiorem. 1. prin. ff. de iur. fisci. Tertius, quia ille accusator eũ quo facta est trãsactio, vel pactũ in esse sic permisso: nõ potest amplius accusare. vt bi alias ex nouo processu posset. l. 3. §. his quæ ff. de spul. viol. iuncta. l. qui destinat ff. ad Turpill. declarat Bart. in. l. 1. marit. §. si negauerit ff. de adul. & in. d. l. transigere. eo. fin. an aut ita trãsactio prodeat accusato, quoniam alius non potest eũ accusare. gl. magna in. d. l. transigere. per tex. in. l. qui certu. §. fi. ff. ad. l. Iul. de vi publica. tenet quod non potest quantũ ad præcludendam alijs quã gl. sequuntur ibi communiter doct. volentes etiã quod quæ. psit, quoniam iudex possit de nouo inquirere cũ tra enim. vt in. c. 1. de coll. de reg. l. 2. C. de abolitio. Gudo rũ de Suza, & multi alij docto. vere ferũt Gandin. in. d. rubrica de trãsactio & pactis super maleficiis. col. 2. vers. sed pone quod quis vellet accusar. &. 4. co. vers. sed pone quæstionem & Albert. d. l. transigere. col. 2. & 3. tenuerũt contrarium, imo, qd his ad quẽspectat dolor, transigat super crimine, sup quo pottransigi, & suam remittat iniuriam, qd excludit via accusandi omnibus alijs, & dicunt hoc procedere, quando offensus, vel hæres eius transigat, si autem extraneus primo accusauerit, & transigerit: tunc non præiudicet prosequenti suam, vel suorum iniuriam. & ita intelligunt l. si cui. §. eidem. ff. de accusa. & ad. l. qui certu. §. fi. ff. ad. l. Iul. de vi publica. & ad. l. si mantus. §. si negauerit. ff. de adulter. in quibus se fundat gl. & communis opinio in d. l. transigere. respondetur quod loquuntur in adulterio, & raptu in quo non licet transigi. & quod neque iudex. ex officio tali casu amplius nõ potest se intromittere de dicto crimine, vbi licita est transactio: tenet idem Guido nam transactio, seu pactio quæ toleratur. l. 1. tantam habet efficaciam, & authoritatem: quod omnem iniuriam etiam rei publicæ sustulisse videtur. nam pax est ad bonum, & lenitatem. l. vna. in principio. C. de adulto toll. & quia nemo sine accusatore punitur. l. referi pro. §. hi quis. ff. de mune. & honoribus. in quia alias ille transigens decipiretur authoritate. l. vel statuti quod esse nõ debet. l. 1. C. de his qui vel. ætra. imper. Item si pœna posset imponi, tam. l. transigere. imponeretur verbis quod esse non debet. l. 2. C. communia de lega. & cũ illa. l. transigere. indistincte loquitur, indistincte ergo intelligenda subdit cũ quod si potest alias super illo crimine habere statutum, quod illud debet observare, & pœnam imponere secundum tot tuam. ibi. Sed statuti. Pro cõmuni vero opi. glo. & docto. allegantur prima, vbi radicitas. l. 1. quod iurtpublico non potest tali pacto. vel transactione derogari. l. iuris gentium. §. si pacisear, & l. 1. si vnus. § pacta. & l. ius publicum. ff. de pact. & notatur per glos in. l. 2. ff. ad Sylla. nam ex maleficio non solum acquiritur ius offensio, verum etiam reipublicæ. ibi eorum. §. quod illicite. ff. de publica. & quia maleficia non debent remanere impunita. l. travel neratus. ff. ad. l. Aquil. l. si areo. ff. de fideiusso. neque. l. ista parte iurum refragari videtur opinioni communi, cũ in casu illo non reperiatur decisum. qd talis transactio alijs accusatoribus, neq; iudici viam præcludat. & quatenus dicit valere transactionem, quantum ad euadendum pœnam corporalẽ intelligitur vel euadatur exilia instantia, & pœsiu, per trãsactionem extinctro. l. fratris. C. de transact. nõ rũ negat quin noua instantia ab alio, vel à iudice possit super tali crimine inchoari. vt declarat Bar in. d. l. transigere. 3. & 4. oppo. vbi doct. communiter eũ sequ tur. Hæ sunt quæ huius rei. ad intellectũ tedduntdifficilem, & e cõtrario patatijs cũ casus occurrit recurritur ad. ista. l. & pullulat difficultates, & varietas intellectũ in ea. Aperiat nobis in eius intellectu sensum, ille qui aperuit discipulis eiusdem in Emaus vt intelligerent

scripturas, & certè non potest mihi non esse persuasum, quin conducat hunc l. qui videtur valere tacitu dictatum opinionem gloss. & ar. 11 quorum voluerint legem facere dum certe mittam coronem hanc opinionem, prout sæpissime alias fecimus: & ex multis verbis hic positis colligo. Primo ab eius decisione, vt in hoc excludamus pactum gratuitum: illud enim licet operetur effectum exclusionis ipsius pacisceris, & peremptionem illius ie-

esse de adulterio[a]. Ca en tal caso como este non puede ser fecha auenencia por dineros, mas bien le puede quitar de la

acusacion el marido[b] si quisiere, non recibiendo precio ninguno por ello. Pero si la acusacion fuelle fecha sobre yer-

llantiam: sed tamen operatur, vt liberet accusatum à pœna corporali, si acculetur per alium, vel ex nouo processu iudex inquisitionem fecerit, vide in pacto gratuito remanet opinio gl. & communis, satis hoc constat ex verbis hic positis (auenencia cousas adueriaos pechandoles algo) vt supra tetigi in gl. super dictis verbis. Secundo etiam colligo, quemque transactio præcludet vim aliis accusare volentibus, meq. iudicis officio nouam initiantium inchoando, vel forte vetere impro, sequendo prouolum Raphael Fulgo. in d. l. transigere per d. l. C. de abolitio. & tam ipse, quam Angelus eiusdem consuetudine observant, & dicit Alex. deinde esse opinionem sustentabilem, cum eius mutis, quod effectus illatitantiam inchoado. Tertio colligo quod stata aperte decidit transactio non super crimine capitali valere quantum ad hoc, vt cessi beneficia pœnæ corporali, & cum indistincte loquatur intelligo quam respectu illius processus, qui alterius, quod non per alios vel per iudicem inchoatum & sic quantum hoc procedat opinio Gotho. de Suza & aliorum, cum tamen in hac materia illicitum esse accusato redimere sanguinem suum per vim transactionis, & per pecuniam corrupendo adueriantium vitiosinibus de quibus supra & hic, & hinc patet ut pœna debet esse & vitam talis pœnæ legislatus esset mutatis & nullius vitalitatis cesperetur cauta firalis, quæ fuit redimere sanguinem suum. & inter alia ad hoc sit tenendum moueo ex dictis Bal. in d. l. transigere, ad fi. col. 1. & in prin. sequentis vbi post quæ retulit in effectu Bar. ad illa. l. quod transactio operetur effectu exclusionis accusantis, & impedienti processum inchoatum non vero quoad alios effectus, pura pœnæ totaliter extinguendæ, subdit Bal. hæc verba. Ego dico quod nostra in regula afirmatiua dicit transactionem permissam, nõ tamen de eius effectu, nisi quatenus inciadit ex virtute permissionis omnes ergo illi, quæ punitur transigentem, non habent locum in regula permissa: sed illi quæ disponunt de aliis effectibus, non includuntur sub ista permissione; quia aliud est permittere, aliud est robur transactioni dare; nam si. l. ista daret robur, sequeretur quod transactio esset totaliter extinctiua pœnæ delicti, vt ff. de minor. l. fin. vt. 5. si ante iudicio ff. ad Sillan. Diuus. quod non dicit hæc. Iuxque aliqua alia aliud est ergo quærere de permissione & prohibitione & de illis loquitur. Inoltre, aliud est quærere de valentia & robore, & de illis non loquitur hic text. hi cum verba Bald. cũ ego. Ista partitarum non solum disponat permittendo transactionem talibus criminibus, vetũ etiam de robur transactionis, eo respectu, vt reus à pœna corporali liberetur. vt hic habes cũ dicit (vala, &c.) interf. clare. q. I. Illa addit in hoc ad disputationem. d. l. transigere. & habemus Bald glossam enim illam. Ad violentiam, vt tali casu, neque expirma neque ex alia instantia imponiam posit pœna corporalis. & quæ respectu omnium alia pœna sit extincta ex robore transactionis confidet aut em hic legislator, qui quod solum est transactionis non me adducatur incedere loco pœnæ quæ etiam imponenda. l. si enim. 5. qui minorum. ff. si quis cautio facit. l. si donatæ ces. 5. ff. de donationes inter vir. & vxor. Bene conf. tunt ad hoc quæ tradit Paris de Puteo in suo tracta. syndicatus fo. 141. col. 2 vers. an facta compositione, vbi quæritur an facta compositione per iustitiatum de voluntate partis, delinquens possit eterum accusari, & eodem fo. col. 1 vers. an si cõpositio, vbi quæritur an si cõpositio fiat cũ illis, cũ quibus licitum est, & modo permisso excludantur alii volentes delinquentem, qui cõposuit iteciu accusare de dicto crimine. pco quo fuit compositus videas ibi per eũ dictem, q. si compositio facta sit de voluntate offensi, seu partis ad quæ vindicta principaliter pertinet, qu excludantur alijn criminibus, in quibus licita est transactio & facit bonus text in. 3 si quis dicat. ff. de mu. iumissio, ibi, aliis dis & c. ne quemquam placeat illectus illotũ, q dicit ut stam. l. partitarũ nihil addere ad, tratigere & quintelligi debeat, q. transactio valeat, vt nõ videatur conictus de crimine reus transigens, nõ enim nere esse erat ad hũc effectũ, aliquid dicere de valore transactionis sufficiebat, vt Bal. dicit, ipsa sola permissio transigendi, nam verbũ illud (porque de) debet intelligi quasi dicat, talem effectũ operatur. d. transactio, vt inde ex eius scoborepœna corporalis seco nõ imponatur de crimine, istam tã cõclusionem sic existat. l. elicitam, limitatem & intelligere, quãdo transactio facta fuit abeo, vel ab eis quibus principaliter respectuat indicta: pro ut dixi in prius in gloss. super pace (con fus aduersaries) vel si alius accusaret, & transegit, quod ipse offensus sciuerit pro excessum, & transactum, non & tacuerit, nõ ignorasset admiteretur ad accusandũ, & reus transactione nõ esset liberatus ipsa corporali. Hic cum. 5. esset cum fine de accusationibus, pca co. & ic. ff. & hi sunt de proceliu, & tractatione probatur tamen in eremile collusio e. in vin. 1 pœnam vicis studiperua. l. unica quatuor ff. de diuo. & tẽpo. pra fer. c. n. & in de collidere. l. 20 ff. ad. 3. pat. & vult Paris de Puteo vbi supra. hũ & limitarem, & intelligere licẽdo qũ transactio esset tam modica enim endam iũe data, q. potius videretur pactum gratuitũ, quam transactio. vt dixi supra in gloss. (pechandoles algo) tunc enim potius dicetur donatio, quãm transactio ex his quæ tramit. d. l. 1. §. nam si quæ deo ff. quæ a parentes fiue. tran. Bal. in. l. si vnquã. C. de reuo doua. & quæ dixi in. l. omni. 4. in glo. super verbo dissè 5. parti. Item & tertio limitamus in crimẽ, sup. eque tantigere tur esse. vt vide en omne, & qualificatum, ita q. ei tra pœnam corporis nulla alia pœna satisfaceret reipublicæ. nam tunc non obstante transactione, in pœnæ reiusi pœna corporalis non coartam ex dictis limo. in capitulo de confus. vbi Felin. col. 15. & 16. nulla cinge eius, q. iudici liceat transgredi si propter casum terribilem, seu propter enormitatem delicti & ex his quæ tradit Abb. in. c. at si clerici in principio. col. 7. de iud. quæ cum non ab homine, de indi, dum hoc inducta tantum imponere pœnam depositionis, & non degradationis, & iraditionis curiæ secularis, intelligetur et relitum garum in homicidio non qualificato ita quod non tranleat in aliam speciẽ criminis grauioris, puta parricidium, aliasiamen tur, homicidium facerdotis peodhoi cum spoliatiõe bonorum, vel hi ordinarii producere parricium, vel interficere dolose patrem, vel matrem, facit etiam. l. sallacieri C. de abolitio. in fine. & l. ti. C. ne fanciã. Baptisteriorum, vel prohibetur abolitio accusationis in casu patriæ oppugnatæ, & aliis calib' exceptis, de quibus ibi, facit etiã ista. l. in exceptione quæ imponit de adulterio, sicut & posuit. Transigere. vbi aliquid dicto. extinctiõ ad raptũ, ex quo infertibi Cynus post King. de la Fon. q. sicut prohibitio ibi de adulterio extendebatur ad raptum, vt super eiusdem tunqam simili vel grauiorinon possit transigi, ita a maiori ratione, non possit transigi super crimine lesæ maiestatis, vel hæresis, vel similibus; & verba Cynerie fecit simpliciter Anto. in. ca de colli dete, & etiam Ioa de Anania co in vbi hoc videtur sequi inducens q. casus exceptiã regula possunt extendi, vbi hoc eadem ratio, hoc ars cum ibi in casper glossi & Bartol C. de præd. minor. l. illud. C. de sacro sanct. eccles. ad audientiam, de clericis non esidem, licet Alex in d. l. transigere. col. 4 versi. 11 inferrebat, Cynus vult cor tarium motus, quia secundum magis cõmunem opinionem, exceptio ibi posita de adulterio, non extenditur ad captum. Item quia talis exceptio de adulterio, debet firmare regulam in casibus non exceptis, vt notatur in. l. in his. ff. de legi. & quia ratio assignata in adulterio, non militat in istis casibus: mihi tãquidquid sit in capitulo mulieris, magis placet extensio Cyci. Anto & Ioan. de Ana. saltẽ attẽtis certminis huius. l. partitarum, quia alias maleficia enormia, & qualificata remanerent in opunitar & exinde multa mala sequerentur. & ita audio practicari stam. l. in istis regnis, q. data ali enormitate, & atrocitate delicti de transactione nõ curatur, quoad liberationem pœnæ corpocalis.

a ¶ *De adulterio* Concor. cum d. l. transigere, & cum. l. de crimine. C. de adulter. & assignatur ratio per docto. propter frequentiam & enormitatem criminis adulterij, & propter honorem matrimonij cui. l. multũ fatur. l. super statu C. de quæst. o. vt tradit Saly. ad l. tãligere in 6. oppo. d. cens quia ratio est in pudicitia pecquam induciti sanguinis super turbatio. & ex istis rationibus doct. in d. l. transigere arguunt, an idem sit dicendum in capta virginis, vel iidnæ post gl. ssi ibi qua allegat. l. pen. C. ex quibus caussis præm. lib. accip. & magis cõmunis opinio est secundum Alex & Iasõ non extendaturilla prohibitio de adulterio ad raptum. vt quæ dixi supra glo. pco xin in fine, nam aliter posset esse raptus eaorum & qualificatum, et procedecet alia opinio, de qua glo. & Iaco. de Acen. & Hu. de la Fo. & Cyn. in d. l. transigere, vt si esset raptus mortalis, vt dici Bal. in l. C. de rap virg. a. notab. & q. hic prohibetur tãgi super adulterio intelligen in adulterio vero secus in præsumpto, l. axta dispositi nem auth. si quis ta. C. de adulto quando pœnæ missa tra na protestatione, repetitur quis aliquid mulier fecũ di Iac de Bellovisum corpore: si illa autem sumitur, & fecũ Bald Ang. & Saly. Alex. & Iasõ in d. l. tãligere. Ang. i. l. si maior. §. si negauerit. ff. de iudi.

b ¶ *El marido.* Quod iu accusation cadulteri possit fieri certissio per partẽ tum grauium tener Azo. C. de trãsactiõ summa. co. 1. ver in criminalibus & Gosie in summa, eo tit. q. tra xit ab ipso Azo vt & refert. Albericus in d. l. transigere. col. 2. allegãm fisci caula ff. de iure fisci. & d. l. qui certu. §. in. ff. ad. l. Iul. de vi pub. & pro hoc induxit Albericus, q. nulla gentis sum facita, quæ nõ licẽt accepta pecunia, Odofredũ retulatus ab Alberico tenuit oppositũ ex gãlatiate illius. d. l. tãligere. & id

tene: ibi Albericus qui allegat pro ista opinione dict. l. de crim. in c. C. de adult. & refert dententisse Azo. sibi contrariam in brocardis de restitutionibus, & arbitrari. rubricella, Bar. in consil. 175 licet in tribunali non posset fas l'ochet tenet quod licet super crimine adulterij non possit transigi ad finem impediendi iudicem, quo minus possit prosequi processum inchoatum per accusatorē trãsigentē tamen bene posset fieri pax gratuna super crimine adulterij, quia vnicuique licet cessum rancorem, & iniuriã remittere: & loquitur Bar. tam respectu adulteri, quam adulteræ, & quomodocũque ex dictis modis habeatur ista litera, istud credo esse verum tam in adultero quam in adulterea maximè stante hodie l. 80 in ordinam. Tauri. ex qua resultat, q̃ si parcat marito vni ex eis, similiter videtur & parcere alteri facit. l. adulter. §. finali. ff. de adulter.

In no. re. ett. l. 2 nt. 20. lib. 8.

14 a ¶ *Sobre yerro alguno.* Intelige sive sit publicum crimen, sive priuatum: si criminaliter agatur secundum glo. Bar & cõiter docto. in d. l. transigere & clare decidit ista l. vt pa et in sequentibus verbis, quid tamen si delictum fuerit in omnendo vi. glossin l. 2. ff. ad Silla. & Bal. in l. iuris gentium. § sed si pacisca. ff. de pact. Alex. an. & Iason in. d. l. trãsigere.

15 b ¶ *Pechandole algo.* Sic ergo transpacisceantur in criminibus nõ transigere ibus pœnam sanguinis, velle videtur illa l. q̃ valeat gratuitũ pactum. Sed tene contrarium quia solum est differentia inter pactum, & transactionem: quia pactum in casibus prohibitis: quia vetus trãsigens videtur cõtra fieri delicti, & per hoc efficitur infamis. l. in fici. ff. de iure fis. & l. fin. ff. de prætori & infamis ista l. & l. adulterar. § fi. ff. de iris quinos. infa. sed graus pacisceris non l. furti § pactu. ff. de infa. quoad alios tamen esse actus non differunt pactum, & transactio tamen vtrobique militat ratio, q̃ nõ valeant, quia versatur interesse reipublicæ, ne delicta remaneãt impunita. l. iuris gentium § si pacisca. ff. de pact. & ita magis communiter tenent doct. vt tradit Alex. quem videas in. d. l. trãsigere col. pe.

16 c ¶ *Por fazedor del yerro.* Adde. d. l. in fici causis. ff. de iur. fis. & l. quoniã. ff. de lis quinos. infa. & l. fin. ff. de prætor. vbi & q̃ habetur pro conuicto. &. l. eius qui delatorem. ff. de iure fis. & licet transactio facta fuerit extra iudicũ, tamen cõfessio quæ resultat ex illa, habet vim cõfessionis factæ in iudicio, vt sufficiat ad condemnationem: vt subdit ista l. & probatur in d. l. eius qui delatorē tradit Paulus de Castr. in. d. l. transigere col. pen. est autem dare cautelam, per quam reus sic transigens non habeatur pro confesso, & conuicto, q̃ reus expresse protestetur, q̃ facit transactionem cum accusatore, non ex eo, q̃ crimen sit verum, sed q̃ crimen confiteatur, sed vt euitet dispendia litis. quinoribus. ff. de tesim. & facit. c. dilectus filius. cũ hi notatis de simo. & hæc fuit Tancredi de Cometo in sua compendiosa, quæ refert Alexan. & Iason in. d. l. transigere. col. fi. Albericus etiam ibi. col. 4. dat aliã cautelam ad tollendum omne periculum, qui instrumentum transactionis non fiat ad accusatoris, & accusati postulationem, nec ex parte ipsius sed ad postulationem tabellionis, recipientis nomine, & vice cuiuscunque cuius interest vel eius qui dicetur, vel reperiretur tale maleficium commississe, qui ad hoc allegat Gandi in dicto suo tracta. & tit. versic. pone in culpatum & vi. per Bartho. Cepo. cautela 240.

17 d ¶ *Condenar.* Ex eodem processu & instantia. vt in. l. 2. C. de abolitio.

e ¶ *Falsedad.* Ratione non specialiter posita Alberic. de Gand. in. d. tracta. & tim. colu. 1. quia sicut homo per testimonium sanguinis animi latur, tic qui vinum fallitur in incurrit, ad nihilũ inter homines recidit, quia possit dicitur homo sine fide. i. sine conscientia, & omne quod non est ex fide peccatum est. Peccatũ autem est nihil. vt in euãgelio Ioã. & sic nimium, vt punitatur trãsactio. Cin' etiã post Hug. de la Fonr. red dit aliam in di & a. l. transigere ad idem tendentem. vide ibi per eum. & Albericum.

f ¶ *Sin culpa.* Ad 19 de. l. l. semi. C. de adulte. & l. si ab eo. ff. de ealũ. glos. in. l. fi. ff. de pra uz.

g ¶ *Del enxeco.* 20 i. à vexatione, adde. c. dilect' filius. & ibi gl. & docto. de limo. & glossin c. nullus. el fin. 1. q. 1. & in cap. qui situ 1. q. 3. & glo & Abb. in ca. cũ pnde de pactis.

Ad tit. C. si reus vel accu. mor. vide. 5. in 1. 7.

h ¶ *Perhardar la 21 fadiz.* Adde. l. 1. in principio ff. de calum & glos in. d. l. sceti ob violatũ. C. de adulter. Bald in. l. 2. C. de abolitio. & licet accusatus repetat, pax remanet firma. l. quantis. C. ad Turpillia.

i ¶ *Caen la pena.* Adde. l. ab accusatione. ff. ad Turpill. licet enim & accusatorin criminibus ingerentibus pœnã sanguinis profitẽtur trãsactio, quia relenatur à similitudine supplicij, nõ tamẽ liberat à pœna Turpilliani.

¶ *Tex. XXIIII.*

20 Mortuo accusatore lite pẽdente peritinstãtia illius accusatiõis. sed bene potest alius denuo accusare: mortuo autem reo, to tali iure perijs accusatio nisi in casibus positis supra de. n. tit. 7. cũ tribus legibus sequentibus. Item si aliquis fuerit condemnatus ad deportationẽ, & ad bonorũ publicationẽ & cõdẽnatus appellet & pẽdente appellatione moriatur, possunt hæredes sequi appellationẽ rõe bonorũ vsq. ad sententiã: si in nõ fuit condẽnatus in bonis, eo mortuo non potest denuo accusari etiam in criminibus ex quibus à iure imponitur amissio bonorum. l. d.

k ¶ *El pleyto de la acusacion.* Adde. l. libellorum. § fi. ff. eo. & l. fi. C. fi reus, vel accusa. mor. fuer. vbi Azo in summa. 1

l ¶ *De seguir la acusacion.* Cõcor eũ. l. diuisses ff. eo. & vi. l. 2. & 3. 53. 3. par. 2

m ¶ *De mentir.* Cocor. cũ d. l. libellorũ. § fi. & vi per Bart. q̃ potest de nouo accusari infra tẽpus quo durat accusatio, seu facultas accusandi. l. q̃ rel. h. C. de falsis. l. accusatus. ff. de adul. & ita tenet cõiter per doct. secũdũ Ioa. de Imo. in. l. pe. in pin. ff. de publi. iud. & fortè attẽta ista l. partitarũ nõ posset, pcedere q̃d Bar. p tex. ibi vult q̃ intra. 30. dies, alij possent, p sequie ad eũ in stãtiã accusatore mortuo, licet iudex possit prosequi per. l. pe. ff. de publi. iud. & q̃ nõ possit prosequi eadem instantiã, alius qui non fuit iudex. tenet Ang. & B. & satis probatur hic. & in d. §. fi. ibi ex integro. casuru tãn quo prosequitur hæres eadem instantiã. vt in. l. 28. n. 23. par. 3. & l. ista partitarũ nõ limitat tẽpus. 30. dierũ: vt alias habetur in. d. §. fi vnde potest accusari ab alio, intra tẽpora statuta, vt dixi superius nã alias valde absurdũ esset, tam paruo spacio. l. 30. dierũ tolli omnibus accusandi. vt hic ppẽdit Alberi. sed an valebũt acta facta in causa accusationis, si iudex procedat accusatore mortuo per via inquisitionis. Albe. in. d. §. tenet q̃ sic. argu. l. fi. C. de arbit. & l. fi. C. de testi. & l. iubemus. C. de libe. causa. pei quæ iura crederem idẽ esse in alio accusante de nouo, saltem vbi reus esset primo accusatore; reducti iam essent mortui, & fauore publicæ vtilitatis, ne crimina quæ iam claruerunt remaneant impunita.

18 e ¶ *Falsedad.* Ratione non specialiter posita Alberic. de Gand. in. d. tracta. & tim. colu. 1. quia sicut homo per testimonium sanguinis animi latur, tic qui vinum fallitur in incurrit, ad nihilũ inter homines recidit, quia possit dicitur homo sine fide. i. sine conscientia, & omne quod non est ex fide peccatum est. Peccatũ autem est nihil. vt in euãgelio Ioã. & sic nimium, vt punitatur trãsactio. Cin' etiã post Hug. de la Fonr. red dit aliam in di & a. l. transigere ad idem tendentem. vide ibi per eum. & Albericum.

f ¶ *Sin culpa.* Ad 19 de. l. l. semi. C. de adulte. & l. si ab eo. ff. de ealũ. glos. in. l. fi. ff. de pra uz.

g ¶ *Del enxeco.* 20 i. à vexatione, adde. c. dilect' filius. & ibi gl. & docto. de limo. & glossin c. nullus. el fin. 1. q. 1. & in cap. qui situ 1. q. 3. & glo & Abb. in ca. cũ pnde de pactis.

Ad tit. C. si reus vel accu. mor. vide. 5. in 1. 7.

h ¶ *Perhardar la 21 fadiz.* Adde. l. 1. in principio ff. de calum & glos in. d. l. sceti ob violatũ. C. de adulter. Bald in. l. 2. C. de abolitio. & licet accusatus repetat, pax remanet firma. l. quantis. C. ad Turpillia.

i ¶ *Caen la pena.* Adde. l. ab accusatione. ff. ad Turpill. licet enim & accusatorin criminibus ingerentibus pœnã sanguinis profitẽtur trãsactio, quia relenatur à similitudine supplicij, nõ tamẽ liberat à pœna Turpilliani.

¶ *Tex. XXIIII.*

20 Mortuo accusatore lite pẽdente peritinstãtia illius accusatiõis. sed bene potest alius denuo accusare: mortuo autem reo, to tali iure perijs accusatio nisi in casibus positis supra de. n. tit. 7. cũ tribus legibus sequentibus. Item si aliquis fuerit condẽnatus ad deportationẽ, & ad bonorũ publicationẽ & cõdẽnatus appellet & pẽdente appellatione moriatur, possunt hæredes sequi appellationẽ rõe bonorũ vsq. ad sententiã: si in nõ fuit condẽnatus in bonis, eo mortuo non potest denuo accusari etiam in criminibus ex quibus à iure imponitur amissio bonorum. l. d.

k ¶ *El pleyto de la acusacion.* Adde. l. libellorum. § fi. ff. eo. & l. fi. C. fi reus, vel accusa. mor. fuer. vbi Azo in summa. 1

l ¶ *De seguir la acusacion.* Cõcor eũ. l. diuisses ff. eo. & vi. l. 2. & 3. 53. 3. par. 2

m ¶ *De mentir.* Cocor. cũ d. l. libellorũ. § fi. & vi per Bart. q̃ potest de nouo accusari infra tẽpus quo durat accusatio, seu facultas accusandi. l. q̃ rel. h. C. de falsis. l. accusatus. ff. de adul. & ita tenet cõiter per doct. secũdũ Ioa. de Imo. in. l. pe. in pin. ff. de publi. iud. & fortè attẽta ista l. partitarũ nõ posset, pcedere q̃d Bar. p tex. ibi vult q̃ intra. 30. dies, alij possent, p sequie ad eũ in stãtiã accusatore mortuo, licet iudex possit prosequi per. l. pe. ff. de publi. iud. & q̃ nõ possit prosequi eadem instantiã, alius qui non fuit iudex. tenet Ang. & B. & satis probatur hic. & in d. §. fi. ibi ex integro. casuru tãn quo prosequitur hæres eadem instantiã. vt in. l. 28. n. 23. par. 3. & l. ista partitarũ nõ limitat tẽpus. 30. dierũ: vt alias habetur in. d. §. fi vnde potest accusari ab alio, intra tẽpora statuta, vt dixi superius nã alias valde absurdũ esset, tam paruo spacio. l. 30. dierũ tolli omnibus accusandi. vt hic ppẽdit Alberi. sed an valebũt acta facta in causa accusationis, si iudex procedat accusatore mortuo per via inquisitionis. Albe. in. d. §. tenet q̃ sic. argu. l. fi. C. de arbit. & l. fi. C. de testi. & l. iubemus. C. de libe. causa. pei quæ iura crederem idẽ esse in alio accusante de nouo, saltem vbi reus esset primo accusatore; reducti iam essent mortui, & fauore publicæ vtilitatis, ne crimina quæ iam claruerunt remaneant impunita.

dezimos, q̃ si se muriesse el acusado [a] ãte q̃ dẽ su yzio cõtra el, q̃ se desa[illegible] o trosi la acusaciõ e la pena della, e nõ lo puede otro ningũo acusar despues. Fueras ende si el yerro fuesse de aq̃llos q̃ dixímos en las leyes[b], d̃ este titulo: porq̃ puede acusar a los omes despues q̃ son muertos. E aũ dezimos[c], q̃ si diesse sẽtẽcia cõtra alguno q̃ fuesse desterrado para siẽpre, e q̃ perdiesse todos sus bienes[d], por yerros q̃ oviesse fecho, si despues se alçasse[e], de la sentẽtia, e muriesse siguiendo su alçada, si los sus bienes le fuessen mandados tomar señaladamente por razõ del yerro quando dierõ la sentẽtia cõtra el, bien puede andar adelãte por el pleyto: para conoscer, si la sentẽtia fue dada derechamente en razõ de los bienes, e si la fallarẽ derecha, puede le tomar todo lo q̃ auia. Mas si non fuessen los bienes del condenado mandados tomar en la sentencia señaladamẽte, assi como sobredichos[g].

Estõce nõ podriã conoscer del pleyto: pues que fuesse muerto, nin tomar ninguna cosa, maguer el yerro fuesse de tal natura, que si lo venciessen por el, deue perder[h], porende todo lo suyo.

¶ *Ley XXIIII. Como deue el judgador leuar el pleyto de la acusacion adelante si el acusado se mata el mismo.*

DEsesperado[h] se yendo al gundome en su vida por yerro que oviesse fecho, de manera q̃ se matasse el mesmo despues q̃ fuesse acusado. En tal caso como este d̃zimos, (q̃ si el q̃ se mato por miedo de la pena q̃ espera uaresceb ir, por aq̃l yerro q̃ fizo, o por verguẽça q̃ ouo, porq̃ fue fallado en el mal fecho de q̃ lo acusarõ) si el yerro era a tal q̃ si le fuesse prouado deue morir porẽde, e perder sus bienes[k], e seyendo ya el pleyto començado por demãda, e por respuesta[l] se mato[m], estonce deuen tomar todo lo suyo[n] para el Rey[o]. Esso

a ¶ *El acusado.* Adde supra eo l. 7. & quid si accusatus moriatur, postquã confess. fuerit crimen in iudicio, vel post conclusionem in causa fiant hoc lato mandato vide per Bald. in l. 1. colu. 2. & 3. C. ex del. defuncto. & per Ioan. de Plat. in d. §. fi. C. de iure fisci. lib. 10.

b ¶ *En las leyes.* Vide supra eod. in l. 7. & 8.

c ¶ *De yerros.* Concordat cũ ista l. de xv. & xii. 23. par. it. vbi vi. quæ dixi.

d ¶ *Todos sus bienes.* Idẽ si pars bonorum, vt in d. l. C. de re vel acu. mor. fac. & l. 3. C. si pend. appel. mors interue. & idem si in aliqua certa quantitate pecuniæ esset cõdẽnatus vt dixi l. d. l. 23. qd tũ si iudex condemnaret in pœnam relegationis cum publicatione bonorũ, vide quæ dicã infra super glo. in verbo. assi como sobredichos.

e ¶ *Se alçasse.* Quid si accusatus decederet intra tempora data ad appellandum, an sit idem ac si appellaret: vide per Ange. Are. in suo tracta. in parte præsente Caio. & appellãte. in fin. quæstionis. & vbi ponit varietates opinionum, quæ fuerunt circa hoc & distinctionem iudicandam, & ibi etiãnc sit necesse, q̃ hæredes appellent. & adde Bald. in l. 1. col. 3. C. ex del. defuncti. de vno quæro. & 4. col. versi. sed hic restat dubium. & per totam lectura illius l. videbis multa dicta per eũ notabilia in ista materia, vt ibi.

f ¶ *Dubito.* Scilicet copulatiua, & vt supra dixit. & habetur etiam in. d. l. 28. nã si accessorie per dictionem eum, seu alias accessione esset facta eõ damnatio bonorũ, & nõ principaliter, tunc etiam quo ad bona mortis cessaret crimen, neque hæredes tenentur prosequi. vt tãtur Bart. in l. 1. §. fi. pend. appellationis interue. & latè per Angel. Aret. in tracta. maleficiis. ut parte, & eius bona publicamus in princip. & per Bar. in. l. qui alienatus. §. fi. ff. de testa.

g ¶ *De la perder.* Et intelige quia bona erant publicanda per sententiam & non erant in ipso facto quæsita, seu confiscata nam in essentiam quæsitam abiit quæsitio bonorum mortuo reo. vt in l. Lucius Titius. & vt declarat Bar. ff. de iure fisci. Bal. in l. 1. C. ex del. defunct. col. 2. Io. de Pla. in. d. §. fi. C. de iure fisci.

¶ *Ley. XXIIII.*

h Si accusatus post litem contestatam ob crimina in se conscientiam se occidat, & quale ictum ei erat tale, quo probato vita & bonis priuaretur: tunc habet Rex eius bona, idem si est tale crimen, de quo post mortem poterat actio dari. Si autem maleficium non erat tale, vel alia de causa se occidat, bona debentur eius hæredibus. h. d.

i ¶ *Desesperado.* Omnia habetur ista l. & notatis per Azo. C. de bon. eo. qui mor. sibi conscis. in summa & per glo. in l. 2. C. qui testa. face. pos. & a. l. in fraudem. §. eius bona. ff. de iure fisci.

l ¶ *De la pena.* Sed cum incumbet probatio, quod metu pœnæ se occidit. si de hoc sit dubium, dic quod si nondum erat in crimine deprehensus, vel accusatus & præsumatur in dubio non se interfecisse ob conscientiã criminis, sed ob dolorem vel aliam causam & tunc incumbet probatio fisco, quod ob tonsciemiam criminis, vt in l. fin §. fin ff. de bon. eorum qui sibi mort. & tunc hoc probato per fiscum publicabuntur bona & si nondum fuerit accusatus, quia illud quod insiscitur, quod se occidit post accusationem & his contest. proceditin casu dubij, an se occiderit propter eum crimen, vel aliam dolorem, vt declarat Alexand. post alios in dicta l. 1. colu. 2. si vero iam erat accusatus, vel in crimine deprehensus & tunc aut patiebatur dolorem, furorem, vel aliam iracundiam & tũc præsumitur in dubio & partem q̃ propter illã causam & non conscientiam criminis se interfecerit. l. 1. C. de bon. eo. q̃ mor. sibi conscis. pra fes. ff. de pœnis. l. si hujus. ff. de donationibus. aut non patiebatur aliquid de præcedentibus temporibus ante litem contestatam, vel accusationis. & tunc præsumitur q̃ se interfecit propter crimen, nisi hæres probet cõtrarium, vt in l. 2. C. qui test. fa. pos. & in. d. l. 1. C. de bo. eo. qui mort. sibi con. & l. fina. in princ. ff. eodem. & ita tenet Albric. post Iacob. de Raric. & Petr. in. d. l. 1. & Salic. in. d. l. 1. C. de bo. eo. qui mort. sibi con. Bart. in. d. l. §. fi. ff. eod.

m ¶ *Semato.* Non ergo procedet huius l. si propositio, si nõ se actualiter interfecit licet voluerit se interficere sed fuit, prohibitus licet in contrarium faciat, l. fin. in versi. sicuti. ff. de bon. eor. qui mort. sibi con. sed respondeo quod licet puniri debeat, non tamen perdat bona sed alter puniretur: vide per Albericum. d. l. 1. & Ioan. de Plat. in. d. fin. circa fin. C. de iur. fis. lib. 10. & per Ioan. Andr. in addito. ad Spec. tit. de pœnis. §. 1. in prima additione ad finem.

n ¶ *Tomar todo lo suyo.* Innuitur hic non esse sententiam necessariam sed fiscus vendicet ipso iure eo quod pro contesto & damnato habetur & probatur in dicta l. fina. in principio. & §. primo, dum dicit fiscus eadẽ cãdafunt. & probatur etiam in. d. l. 2. C. qui testa. fac. pos. vbi testan. in tum seipsum occidentis annullatur, quod non fieret si pro condemnato non haberetur, si tamen hæredes dicant eum pro condemnato non habetur, quia hoc fecerit propter phrenesim, vel aliquid de his quæ superius dixit & in sta ponuntur in illa. l. & sic per hoc sic contentio tunc iudex super hoc oportuit abire, vt tradit Salic. in dict. d. l. 2. C. de bon. eo. qui mort. sibi con. fc.

o ¶ *Para el Rey.* Sed an procedat hoc etiã hodie dubiũ fatit quia secũdũ Doctorũ opinionem ista pœna confiscationis bonorũ de qua. ff. & C. de rali, vel ciuili, vt in dict. §. vt autem diuus. nisi tamen forte velis dicere, quod ista, l. partitarum noluit hic ponere de mortes nisi sed tãtum de naturali ex eo, quod pœna deportationis, de qua in. d. versi. vt autem non est in dictis vsu.

1 ¶ *Respuesta.* Sumptum fuit hoc verbum à fiunnus Azo. C. de bo. eo. q̃ mort. sibi con. & a glo in. d. l. 2. C. qui testa. fa. pos. Paul. tamen de call. in. d. l. 2. dicit non curandum de contestatione litis, sed quod sufficiat quod sit formata accusatio, vel inquisitio & fuerit citatus ad se excusandum, vt mors estilicet adhuc non comparuerit: vt videatur fecisse metu criminis, quia de citur deprehensus in crimine. ex quo crimine ledum est ad lucem. l. 2. & ibi notatur. C. de custo. reo. l. 1. cum glo. C. vbi sena. s. el clari. tu vero serua dispositionem huius. l. quæ requisiti ce cessionem sui factam post litis contesta. vt præsumatur. C. metu criminis se occidisse, quod intelligo nisi deprehensus fuisset in flagrante crimine, qui se occidit, tunc enim non tequitur, quod his esset contestatus vt expresse habetur in d. l. fina. in prin. cum dicit qui ret postulati vel quum scelere deprehensi, & voluit etiam super ista l. & ita Alexand. de Imo. contra Paul de Cast. in d. l. 2. col. 2. dicit, quod casus deprehensionis in crimine est casus diuersus, & separatus a casu instituta accusationis, & postulationis de quo in d. l. fin. in prin.

1 ¶ *Respuesta.* Sumptum fuit hoc verbum à fiunnus Azo. C. de bo. eo. q̃ mort. sibi con. & a glo in. d. l. 2. C. qui testa. fa. pos. Paul. tamen de call. in. d. l. 2. dicit non curandum de contestatione litis, sed quod sufficiat quod sit formata accusatio, vel inquisitio & fuerit citatus ad se excusandum, vt mors estilicet adhuc non comparuerit: vt videatur fecisse metu criminis, quia de citur deprehensus in crimine. ex quo crimine ledum est ad lucem. l. 2. & ibi notatur. C. de custo. reo. l. 1. cum glo. C. vbi sena. s. el clari. tu vero serua dispositionem huius. l. quæ requisiti ce cessionem sui factam post litis contesta. vt præsumatur. C. metu criminis se occidisse, quod intelligo nisi deprehensus fuisset in flagrante crimine, qui se occidit, tunc enim non tequitur, quod his esset contestatus vt expresse habetur in d. l. fina. in prin. cum dicit qui ret postulati vel quum scelere deprehensi, & voluit etiam super ista l. & ita Alexand. de Imo. contra Paul de Cast. in d. l. 2. col. 2. dicit, quod casus deprehensionis in crimine est casus diuersus, & separatus a casu instituta accusationis, & postulationis de quo in d. l. fin. in prin.

o ni eo. qui mo. sibi cõ. fiit sil. lata per authenti bona damnatorum C. de bon damna. & voluit etiam gin. in. l. fin. in glos. fin. in fin. vbi notat Lucas de Pena. & Ioã. de Pla. C. de iur. fisc. lib. 10. dosto con uniter in dict. l. 2. & in. l. 1. C. de bon. eo. qui mo. sibi cõsci. quia cũ per dictos titulos eo casu sola bona publicantur, uo si sententiam pateretur bona essent publicanda. vt in d. l. fi. §. 1. ergo in casibus in quibus non publicantur si sententia esset passus per authentica. bona damnatorum illis non publicabuntur, si seipsum occidit: preterea & illa rõ q defunct' qui sibi metu criminis mortẽ consciuit de cedat intestabilis, & sine heede & eius testamẽtum irritetur. vt in. d. l. 2. cessat hodie in regno cum damnati ad mortẽ possunt testari. & cauetur in. l. 4 in ordina. Tauri. & sic videtur q̃ istius. l. dispositio hodie cesset. in cõtrariũ facit, quia ista l. paniarũ facta atque post dictã authentica. bona damna. per multa tẽpora vnde in institud fuerat cor ectum non fuerat per conditores istarum. l. l. ic positum. imò & quod adhuc quod hic disponitur de isto iure partiarum sic in correstum, probatur in. l. 5. titu 31. 7. par. ita. vbi recitatur dispositio citatæ authentic. bona damnatorum, & insuper ponit hæc verba (si eras en de al que fuere judgado por tuy dor, o en otras cosas señaladas que son escriptas en las leyes de este nuestro libro, en que se señaladamente los deuen tomar) vnde videtur dictum tiuium de bon. eo. qui mo. l. 2. non esse correctum per. d. authenti. bona damna. propter duplex delictum qd ille videtur commisisse & licet grauius puniatur: & hoc etiam patet ex dispositione l. 9. titu 9. lib. 8. ordin. a. & . l. fina titulo na. eod. libro in ordina regã. vbi habemur q̃ seipsum occidẽs perdat bona, & si non habeat descendentes applicentur camerã regis, quæ. ll. sunt intelligendæ de eo, qui metu criminis, mortem sibi conscium iuxta dispositionem huius. ll. partitarum nõ sipudore aeris alieni, vel ta dio vitæ sua alias ex simili causa se occidisset. l. fed posteriores. ff. de legibus. vnde videtur dicẽdum quod in regno isto ex dispositione istarum legum regni, nec dũ vbi veniunt publicanda bona de per se, & principaliter absque pœna mortis naturalis: verum etiam quando venunt publicanda in consequentiã pœnæ vt doctores sentiunt intelligunt dictum tit. de bon. eo. fiat ista confiscatio bonorum quando qui se occidit non reliquerit descendentes ex. d. l. ordi. ad. l. Tauri respondẽdum, vt infra in glo. super verbo (prendermuerte.)

In no. re. est. l. 3. tit. 4. lib. 5.

In no rec. est. l. 8. tit. 23. lib. 8.

Et ad d. l. no re. 5. ale. 3. it.

8 a ¶ *Leyes deste titulo.* Suprà eod. l. 7. & 8. & per glos. in. l. ex iudiciorũ. ff. de accusa.

9 b ¶ *Prendermuerte.* De morte naturali videtur intelligere, vt dixi superiusvnde in mortem ciuilem mereretur, qui sententeferit in bonis suis habebit hæredem: nam confiscabuntur istarum hodie stante dispositione d. l. 4. in ordi. Tau. quando publicatio bonorum venit in cõsequentiam pœnæ, & non prima; alias: super quo tamen cogita, quia. ll. antiquæ idem disponebant, etiam quando meretur mortem ciuilem: vt dixi, & quia dispositio authen. bona damnatorum, non habet locum in eo, qui damnatur ad mortem ciuilem; & si remanet viuus nam bona publicantur: vt notatur in d. authen. n. bona damnatorum. & tradit Pau. de Castr. in. d. l. 2. in fi. C. quæ sta. facer. poss. & ad. l. 4. potest responderi, quod limitetur in eo qui se interfecit, antequam damnaretur ad mortem ciuilem, vel naturalem, & quia si iste non se occiderat per sententiam fuerant bona publicata vel dic quod ille. l. loquitur respectu testamenti, vt possit disponere, non vero de lite confiscationem bonorum. a. l. in ductam in eo, qui se interfecit.

10 c ¶ *Por locura, e o.* Adde l. 2. de bon. eo. & . l. fi. versi. si quis autem. ff. eo. & . l. 2. C. qui testa. facer. poss. & infrà tit. 27. l. 2. ea. parti. 2. l. si quis filio exhæredato. §. eius qui. ff. de iniuri. rupt. & vt. per Deci. consil. 418. incipit accurate & eleganter & an rassistus qui occidit seipsum perdat secundum. vide Bald. quid non in. c. 1. an ille qui interfecit fratrem domini col. 2. versi. extra quæ 10.

¶ *Lex. XXV.*

30 Litte contestata super malefício, de quo agitur ad pœnam pecuniariam, si moriatur actor vel reus aut ambo, transit iudicij instantia defun. & ad hæredes, & contra hæredes: sed mortuo reo ante litem conte. nõ tenetur eiꞯ hæres, nisi inquãtum peruenit ad defunctũ. & idem si moriatur actor ratione pœnæ antequam iudicio petatur & lis contestetur non transeunt ad hæredes. hoc dicit.

Ad tit. C. ex delict. defun. & ff. de penal. delict.

EMienda[d] demãdãdo vn ome a otro en juyzio de robo, o de furto, o de daño, o de deshonrra q̃ le ouiesse fecho, pidiẽdo que gelo pechasse, segund el fuero manda, si tal pleyto como este fuesse començado por demanda e por respuesta[e], e despues se muriesse el demandador, bien puede yr el juez por el pleyto adelante e conoscer del, e es tenudo el demandado de fazer derecho a sus hereros[f] del muerto, en la manera q̃ lo era a el mesmo, (aquien heredaron) si fuesse biuo. Otrosi dezimos que si muriesse el demãdado[g] despues q̃ el pleyto fuesse començado, assi como sobredicho es[h], e fine a ssi biuo el demãdador, que tenu-

d ¶ *Emienda.* l. 2 ista loquitur de criminibus priuatis quã agitur ciuiliter ad indictam, & pœna venit applicanda parti. & ideo dicit (emienda) & inferius (que gelo pechasse) si enim de talibus criminibus agereur ciuiliter ad pœnã applicandam fisco tunc idem esset quod in publicis criminib'. de quibus suprà eod. l. 7. & 8. & . l. 23. & ita dum glos. & doct. in. l. una C. ex delic. defun. & vbi Angel. colu. 2. dicit licet in ciuili tenendum perpetuo, & dicit glos. ad hoc singula. in. l. ex iudiciorum in fine. ff. de accusa. quid autem in actionibus descendentibus ex quasi maleficio? vide. l. 1. ff. de iurisdictione cũ. l. sequenti & ibi Bar. ff. de iudi. & quid quando dolus incidit in cont actum. vide. l. si hominem. §. datur. ff. de depositi.

e ¶ *Por demanda, e por respuesta.* Adde §. non omnes. in versi. pœnales in fin. de actio. de quo ista prima particula huius. l. sumpta est: non ergo sufficeret, si fi. esset cœpta per simplicem citationem. licet gl. in. d. ver. si. pœnales & in. l. si eum. §. qui minutarum. ff. si quis cautio. voluit cõtrarium. si tamen reus esset contumax, non habens causam nõ venendi, tunc quia mora in contestando est commissa perinde habetur, ac si lis esset contestata, vt actio transeat ad hæredem. vt in. d. § quinturiarum. & dicit Bart. in. l. 1. ff. de priua. delict. quod de mora satis apparet si contra contumacem facta est iam missio ex primo decreto. videre liquitur hoc arbitrio iudicis, quando reus fuerit in contestando morosus prout volunt glos. paruain. d. §. quinturiarum. in fine. & placet Salt. in. d. l. 1. col. 2. & vide per Salin. d. §. quinturiarum. colum. 3. & nota quod licet lis sit contestata si pacto contrahentium fuit recessum à lite, nunquã actio pœnalis est transitoria in hæredem casus fingula secundum vnam lectiam in. l. cum mota C. de transactio. Ange in. l. 1. ff. de priuat. delis.

f ¶ *A sus herederos.* Adde dict. versi. pœnales. & . l. iniuriarum in prin. ff. de iniur. l. 1. ff. de priua. delic. quid autem si essent actiones populares descendentes ex delicto, vel quasi? vel esset videre in illis qualiquid habent suspensum, vel appositum in subgiuenda, vel protecto. vid. per Bar. in l. cum emancipati. §. si emancipatus ff. de coll. bonorum.

g ¶ *El demandado.* Concor. cum. d. versi. pœnales. & cum. l. 1. C. ex delict. defunct. quid si fideiussor qui fideiussit pro delinquente moratur, an teneatur eius hæres? glo. dicit quod in. §. fideiussor non tantum. insti. de fideiuss. quam glo. tutelli, qui vt tradit Ange. de Are. in tract. maleficiorum in parte pro quibus Antonius de Iustis in fin. Bart. & Ioan. de Imo. in. l. ad diem. ff. de verbo obliga.

h ¶ *Assi como sobredicho es.* Litis contestata, est enim per litis contest. 5 celebratus quidam quasi contractus iudicio l. 1. §. 1. idem scribu. ff. pecu. & quæ est causa huius transitionis contra hæredes rei. facit. l. secunda in fine & ibi notatur. ff. de præsco. suppo. quid autem si reus non est contestatus litem. sed in iudicio confessus est crimen. Spec. tit. de accusatione. §. 1. col. 5. videtur. quid si latro. & in tiuide interroga. actio. §. 1. col. 1. versi. quid si iz ene idem tunc esse, quasi confessio habeat vim contestationis. & idem tenent Bald. & Ange in. d. l. 1. C. ex del. defun. quod limitat Angel. esse verum in confessione vera, non in ficta per tex. in. l.

text.in.l.i.eius qui delatore.ff.de iure fisci, & ante Ang. dixit Bar.in.l. 2.col fi.ff de priua del limitat etiã Bal.in.l.d.l.1.col 3. nisi hæres tenoeet confessione defuncti, & probet contrariũ iuxta notata per glosin l.creditor.§ iussus.ff.de appel.& vide per Ange.Aret.in tracta.male ficiorum in parte & vestem scelestrem abiluit col 5. Item limita, qũ per viam accusationis processum est contra malefactorem, qui confessus est illud maleficium, & alia plura: prout in iusto contingit. nam talis confessio solũ accusatori prodest, non aliis: & ideo solus ille sup bonis illius habebit recursum: si tamen fuisset processum per viam inquisitionis, tunc

dos son sus herederos a de yr adelante por el pleyto fasta que sea acabado, e si fueren vencidos, deuen pechar[b] tanto quanto deuia pechar el demandado, si fuesse biuo. E aun dezimos mas que maguer que muriessen amas las partes[c] q̃ sus herederos puedẽ seguir el pleyto en la manera que de suso es dicha. Mas si se muriesse el demandado ante que el pleyto fuesse començado por demanda, e por respuesta: estonce sus herederos non seran tenudos de responder a la demanda, si non por quan

to fallassen que vino en poder del finado[d] de aquel furto[e], o robo, que auia fecho, nin les pueden demandar que pechen otra cosa ninguna por pena de aquel yerro pues que en su vida non gelo demandaron. Esso mismo seria quãdo se muriesse el Señor de la demanda[f], ante que començasse el pleyto sobre ella. Esto es porque las penas non passan a los herederos[g], ante que sean assi demandadas por juyzio[h], fueras en de en aquellas cosas que diximos en las leyes[i] deste titulo q̃ fablã en esta razon.

quia omnibus furtum passis, intelligitur facta confessio, ex quo est facta iudici inquirenti qui omnũ personã repræsentat: tunc omnes alij possent agere ex tali confessione contra bona defuncti, & in eius hæredes. secundum Ioan. Andre in addito. ad Speculato in dict. versic. quid si lato & Ange. in dict. l. ff. de priua deli Sed quid si iuxta formam legum huius regni accusatus se condemnatur, vt contumax nulla facta contestatione, vtrum pœna tenebit hæredem? Angel. in dicta. l. vna. col. 2. post Dynum & Bart. in l. ex iudiciorum. ff. de accusa. dicit, quod sic; sufficit enim latam esse sententiam, per quam quasi contra litur. vt in dicto. §. i dem scribit, imõ fortior debet esse sentẽtia, quam litis contestatio. secundum Bald. in l. data opera. colum. 15 in prin. C. qui accusare non possunt. allegat. l. fina. C. de dolo. licet Bald. in. l. fi plures. colum. 3. C. de condi. infer. tenuit contrarium post Martinum de Fano. & Cynum, ex eo motus, quòd diffinitiua sententia, quæ suceedit in locum banni, redigitur ad instar interlocutoriæ: & non transit ad hæredem, nisi sit executa per confiscationem, vel exactionem: & sic concludit, quòd bannabannitorum in aliqua pecunia præstanda non possunt exigi ab hæredibus: quod dicit non esse dignum, sed opinio Barto. & Angel. magis placet. ẽ enim mora in cõtestando lite ex parte rei hoc inducit, cum non inducer sententia in absentem cõtumacem prolata similiter vbi pœna imponeretur ipso ture, idem esset, vt voluit Barto. in dict. l. ex iudiciorum. Angel. in dicta. l. vna. col. 2. Bald. in l. data opera. in fine 14. colum & princi 13. & vid. glo. in. l 3. §. quod autem. ff. quod quisq; iur.

6 a ¶ *Sus herederos.* Hablo lit expressum, quòd lite contestata cum defuncto super crimine, hæredes condemnantur ex eadem instantia quod etiam voluerunt Cinus & Salicet. in dict. l. vna. vbi Salic. colum. 1. versicul. quæro tunc ad prædictorum declarationem. quando tamen lis non esset contestata cum defuncto, & esset casus quo posset conuenirl hæres velut in eo quod ad eum peruenit vt infra in ista. l. vel alias, tunc agereur de novo coram iudice causarum criminum, & nõ coram iudice causarum criminalium. vt in lege defuncto. §. 1. & ibi Bar. ff. de publi. iud. l. solemus. § latum calator. ff. de iudi. si tamen idem iudex haberet cognitionem causarum criminalium, & ciuilium coram eo positarum. vt tradit Ioan. de Imo in dicto §. primo. & nota quòd vbi actio pœnalis incipit esse hæreditaria, ibi transit in omnem hæredem, licèt contra defunctum illius hæredis nunquam actum fuerit. text. est qui non est alibi in. l. vi deamus. ff. quod metus causa. Ange. in. l. 1. ff. de priuat. deli.

7 b ¶ *Deuen pechar.* Et sic omnes hæredes in solidum tenentur ad rem, vel ad pœnam, non qui liberi in solidum. vt probatur hic, & declarat Saltec. in dict. l. vna. colum. 1. versicu. quæro secundo. & nota, quod hæredes non tenebuntur vltra vires hæreditarias licèt non fecerint inuentarium. secundum Bald. in. l. 2. C. ad legem Iuliam rep. adulterii tamen quia Bal. loquitur, quando quis conuenitur ex delicto defuncti, contra regulas iuris, in casu speciali: quando vetò conuenitur, lit ejam contestata cum defuncto, videtur aliud dicendum ratione quasi contractus facti in iudicio per litis contestationem.

8 c ¶ *Ambas las partes.* Hoc etiam colligitur ex dicto versicu. pœnales. In fin. de perpetuis & temporalibus actionibus.

9 d ¶ *Que vino en poder del finado.* Et etiam ad hæredes intellige nam ita loquuntur leges de quibus ista sumpta est, siue peruenerat ad hæredem ex delicto, vel occasione delicti, veluti si delinquens remsuiam cõsumpsit: & rem propriam conseruauit alias consumpturus. l. sed & ti lege. §. qui autem. ff. de poenitentia: nam quia per hoc pinguior hæres tasperuenit ad hæredem, ipsa res subreptapatruenisse videtur. l. quod diximus. §. fina. ff. quod metus causa. cum legete quenit Bal. in dicta l. vna. post principi. post Nicol. de Matha. vid. l. 2 titul. 13. eadem partu. vel die, quod lex ista vestr sufficere peruenisse ad defuncti non ad hæredem peruenerit, ex quo de hæredibus nihil expriment: & facit ad hoc dicta. l. 2 maximè, cum hic dicat (de aquel furto, o robo)

in quibus & si nihil peruenit, datur condictio furtiua. vt dixi in dicta l. 2 Turpia enim lucra ab hæredibus sunt auferenda. vt hic & in dicta l. vna & in. l. in hæredem ff de calum. & limita, & intelligo, quòd pœna debet imponi per modum agendi, secus si veniat imponenda per modum excipiendi. nam tunc tenetur & si nihil peruenerit vt in. l. 3. §. quod autem. ff. quod quisq; iur. Item & limita de iure Canonico etiã in foro iudicialis ex quo hæredes tenentur, non solum in id quod ad eos peruenit, sed in quãtum fuit cereuciuires hæreditariæ, ad quod potest proceder coram iudice ecclesiastico per denunciationem euangelicã. secũdũ Bal. in. d. l. vna. co. fi. & procedit qũ actio ell pœnalis solũ ex parte rei vt nota. per Ioan. Andrea. c. fi. de sepul. & per Ang. in. d. l. vna. adde etiam Bal. in. l. furti actione. C. de suris. & in. l. iubemus nulli. §. fanè. ad fi. C. de facto. eccl & in. l. 1. col. 1. ff. de rerũ diuis. tu adde gl. in c. ecclesia. in verbo eõquæsita. 1. q. 4. & in summa. 2. 4. q. 2. vbi gl. nota. bi. & gl. etiã nota. ab. in. c. 2. 16. q. 6. in glo. fi & ad vsurarũ restitutionẽ, tã de iure ciuili, q̃ canonico hæres tenetur in solidũ licèt nihil ad eũ peruenerit, neq; his sit cũ defuncto cõtestata. c. rua. de vsu. Bar. in. l. 1. ff. de priua. deli Sed quid si ãñ lite contestata extra iudicio confessus est gs mihi dedisse damnũ, an teneat eius hæres ex ista cõfessione? Bal. qsie in d. l. vna co. fi. & fi. de vno quero. & nota q̃ sufficit semel peruenisse, licèt ex postfacto desierit & peuenisse ad primũ hæredẽ. licèt nihil peuenierat ad secũdũ rex nota. in. l. q̃d diximus. §. fi. cũ. l. seq. ff. q̃d metu cã. 10

e ¶ *De aquel furto.* Concor. cũ. l. si pro furto. § fi & l. in cõdictione. ff. de cõdi. furt. vbi lit, q condictio furtiua datur contra hæredem, etiã vltra id quod ad eum peruenit & doctores dicunt id esse speciale, propter frequẽtiam furtorum, q̃ detur condictio furtiua ad rei prosecutionem. facit ad hoc l. 2. tit. 13 & l. 4 tit. 4 infrãdẽ. par. vbi vide quę dicam & vide Ang. in d. l. vna. col 2. ibi cum dicit. vbi ergo ò agitur ad vindictã, licet actio sit pœnalis respectu hæredis, tũ pœna tenet hæredem, & sic intelligo. l. si pro furto. in fi. & l. in condictione. ff. de cond furti.

f ¶ *Demanda.* Actiones ãñ q̃ ad vindictã, non transmittuntur, nisi lite cõtestata. l. cũ emãcipati. §. si emãcipatus. ff. de colla. bo. l. iniuriarũ. post prin. ff. de iniur. non enim habẽt originẽ a re transmissibili, vel patrimoniali sed in hærẽt o sibi offensi, secũdũ Bal in. d. l. vna. col. 5 vñ & circa hoc nõ daretur restitutio. vt dicit Bar. in. l. senatusconsulto. ff. de offi. præsi. & tunc agitur ad vindictã, q̃ agitur solũ ad satisfactionẽ contumeliæ mẽ habita consideratione dãnorũ, vel interesse: secũdũ Ang. qui allegat Dinum in. l. fi. ff. de priua. del. Sed qũ actiones nõ sunt ad vindictã, bene recipiunt hanc transmissionem. ve Instit. de perpet. & tẽpo actio. §. sed hæredibus. & vid. l. 1. ff. de priua. deli. 11

g ¶ *Ales herederos.* Actiuę, neque passiuę. 12

h ¶ *Por juyzio.* Ex istis verbis cõprobatur quod Bal. dicit in l. vna. C. ex deli. defunct. col. fi. versi. extra quæro. cõtra id quod dixit Bar. in. l. fi. ff. de priua deli. vbi dixit q̃ hæres meus potest accusare furem qui tibi aliquid est furatus. qa dato q̃ius accusandi de priuato crimine, non transeat ad hæredẽ, vel hæredẽ quia nõ estatio bonis defuncti. d. l. iniuriarũ. ff. de iniur. bũ tũ posset hæres accusare, tanq̃ persona cuius interest, & qui prosequitur, gpiã vindictã, quod Bal. vbi supra improbat: & bene ex eo, quia omnes actiões criminales sunt ad vindictã, & ideò lite non inchoata, non fit transmissio, debet enim interesse tempore delicti. l. si vxor. ff. de adult. l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxa. 13

i ¶ *En las leyes.* Vide supra eo. l. 7. & 8. & 13.

Ley. XXVI.

30 Creatura humana ceteris cetus humanis est nobilior ideo, quidcat iudex, q̃ int. ela clarae in criminali probationes: & si talis non fuerit, & accusatus est bonae famae, absoluat eum. si autem est malae famae, & iuri conuicta eum praesumptiones, tocque eam. & si nec per confessionem, aut probationem cepectitur eum habitis, absoluat eum. & similiter pena accusatoris officiatur, nisi iniuria, vel tuorum ascendentium vsq; ad proauum & descendentium vsq; ad pronepotem & collateralium, vsq; ad fratres & sororis nepotem inclusive persequitur iniuria: aut quis per coniugem fecerit accusatio nisi ob id licet nõ probet, nõ punitur. l. d.

Ley. XXVI. Como el juez deue librar la acusacion por derecho despues que la ouiesse oyda.

A persona del ome es la mas noble cosa del mundo[a], e porende dezimos que todo Judgador que ouiere a conocer de tal pleyto sobre que pudiesse venir muerte[b], o perdimiento de miembro, que deue poner guarda muy afincadamẽte, que las prueuas que recibiere sobre tal pleyto que sean leales, e verdaderas, e sin ninguna sospecha, e que los dichos, e las palabras que dixeren firmando, sean ciertas[c], e claras[c] como la luz, de manera que non pueda sobre ellas venir dubda ninguna[d]. E si

a ¶ *Mas noble cosa del mundo.* Iuxta illud Cõsti cuiusti eum super opera manuum tuarum. Psal. 8. sancinus. C. de accusan. eccle & homo est dignior omnibus creaturis eum enim ei omnia seruiunt. Sed & angelica natura nam & angelus, hominis seruitio deputatus est vt legitur ad Hebreos. & reputatur ex eo dignior, q̃ omnes, propterea creatus ratione & admiratione, & animo, & sensibus habet commune, vt sit cum herbis, & arboribus, vt viuat cum brutis, vt sentiat cum angelis, vt ad eternum & mẽte contemplentur celestia. tradit Azo. C. ex quibus causis infamia ingenuitatis. & gl. in l. cognitionum. § vltimatio. ff. de iure iur. & homo

b ¶ *Amputetur.* Cum enim de vita hominis agitur iudex multa debet considerare. l. 1. § 1. ff. de quaestio. Sed & in vita vtilius est vnum malum quo fuerit, quam multa. ne occidat, & bibi tertium magis intimate, & dilinectione. vt gl. & ibi Bal. in l. 1. de assas. C. de appel. ad Hocenium & nihil aliud hominis facinus ad illud delinquentem, et pluralitate exterminare debeat, vt quibus pluraliter, tum in l. 2. 15. c. eum si. & multis alijs, zelo Dei, separis quin officiatis sed in ulcere, hoc a ulcere, sed ut in medicinam, & in praesidium quasi ad emendandum. eum ipsi quoque multorum agitetur causa. & nul. um antea vel in illum. 3. in bonorum iudicium, ne, aut damnatedebeatur, tellet Apostolus ad 1. ad Cor. 11. qui ait. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo domino stat aut cadit, tu ergo ne iudicas ante tempus, aut pasum dicta absq; certa probatione. quia quam vnquam ceedur, sed antea audita diligenter in quantum, ne q̃ praeiudicando quisq; aliud agat. c. nullum. 30. q. 5.

c ¶ *Certas, e claras.* Concordat eum l. in. C. de proba. & l. qui sententiam. C. de poenis. l. singul. C. de accusa. & 5. q. 6. c. Epiphanium. & add. l. 7. titu. 3. in fine prudi. & l. 12. in 14. 3. tamen & confessio dicitur probatio luce clarior. Bac. in l. 3. in pria. ff. de iureiu. & in. l. si manutus. col. fi. ff. de quaestio.

d ¶ *Dubda ninguna.* Sed an ex indicijs indubitatis possit quis condemnari ponunt enim doctores in hoc aliqua exempla ad sciendum quae dicantur indicia dubitata. vt ad Ioã. And. in addit. ad Specu. titu. de probatio. 4. fi. versi. 13. post Thomam de Piperata, & tradit etiã late Gandinus in tracta. malefitio sub titu. de praesumptio. & indicijs indubitatis. Bart. etiam in l. 2. ff. de furtis. Abb. in capi. tectio loco. col. 3. & 4. de proba. Salicet. & Bal. in. l. fina. C. de proba. Franciscus Brunus in suo tractatu de indicijs & coniecturis fol. 5. colum. 3. Paris de Puteo in suo tractatu fol. 108. col. 4. eum folio sequen. & dicit Gancinus vbi supra, quod omnes sapientes, quos Bononiae. & alibi vidi, dixerunc & ita vidit consuetudine obseruan, q̃ propter tales indicia, vel signum, non possit quis distinuere in personam damnandam, & idem tenet consulendo Paul. de Castro. 2. vol. consil. 299. incipit, in tanquisitione. & etiam Hippolytus a Marsilijs post multam in l. cepen. 4. & 5. co. ff. de quaestio. non enim dicta indicia sunt tantum dubitata, quin non possit esse aliquod dubium. vt & tradit Felin. in c. afferte. col. 4. versi. & post in stellectu. de praesumt. & sic non esset distinuitio in personam damnandam, & satis adhoc confert ista lex partitarum: debet tamen ex iustis iudicijs indubitatis esseri cortuta accertina, secundum Bal. in c. 1. ita si in fallus. de contro. inuesti. Bal. in. l. milites. C. de quaestio. dicit, q̃ nudex qui non habet aliam probationem quã indicia quaecunq; sint, tutius facit si extorquet confessionem per tortuam allegat. l. 1. in accep. pria in. C. de indicti. & matha.

e ¶ *De buena fama.* Praeterea nam q̃ bonae famae, & bonae vitae non ceedentis minuit indicia. vt est text. notabilis in. l. delectocem. §. ed si ex incepuito. & ibi notat Bacio. ff. de cerimonijs. Bal. in. l. 2. ad si iure. C. de furt.

f ¶ *Mal ensamado.* Esse honorem malae famae, est quale quale indicium: non tamen de per se sufficiẽs ad tortucã, vt not. Bact. in. l. si col. fin. ff. de quaestio. si cũ cum mala fama aliud adiũgeret, aliud esset vt & ista. l. partic. subijcit. & notat gl. & ibi Bal. in l. ciuitã. C. de furtis. & aduene quãtũc

las prueuas q̃ fuessen dadas contra el acusado non diessen, e testiguassen claramẽte el yerro sobre q̃ fue fecha la acusacion, e el acusado fuesse ome de buena fama[e], deue lo el judgador quitar por sentencia. E si por auentura fuesse ome mal ensamado[f], e otrosi por las prueuas fallasse algunas presumpciones e cõtra el, bien lo puede estonce fazer atormentar, de manera q̃ pueda saber la verdad del. E si por su conoscencia, nin por las prueuas[h] que fueron aduchas contra el, non lo fallare en culpa de aquel yerro sobre que fue acusado, deue lo dar por quito[i], e dar al acusador aquella mesma pena[k] quedaria al acusado: fue-

facit indicium ali quale quando mala fama est in eodem genere tali, de quo nunc suspicatur bar post Iaco. de Raur. in. l. Cassius. ff. de senatu. Bald. in. l. si ff. de hi. arcusti. ac gum. 1. Papadonem. q. jui iura multa. ff. de excusa. tuto. & Bal. se putari ibi in tola reputans bene hoc notandum ad limitationem regulae se nel malus.

g ¶ *Preseruacion.* Ita lex loquitur in. l. plaribus praesumptionibus. priouent in. l. 3. pui stur legesuel commun. al. pi. in. ii. capi. in cip. Lanius. § 1. & ibi in item. l. de quaestio. sed dicendum hoc totũ esse de eius arbitrio iudicis, quando vnum indicium sufficit, vel plura requiruntur. vt tradit Bal. in. l. 1. versic. sed vtrum ce junum. si plura indicia ff. de quaestio. Bal. in. l. milites. C. de paciliho. & in. l. cum circa. C. de iure dotium. & vid. per Ange. Arel. in tracta. malefitiorum in parte, fama omnica. colum. 3. & vt hic videl. fama per se solam sufficiunt gaue cum alio, vel alijs indicijs, non sufficit a tortura, vt dixi in gl. 1. pca. ceedãdi. & tradit Bal. in. l. milites. C. de quaestio. vid. per Pardam de Puteo, in tracta. syndicatus fo. in col. 4. vers. an fama.

h ¶ *Ni por las prueuas.* Innuitur nic, licet reus tortus neget, non eli liex hoc probationes, quas fiant contra eum glo. in mentis. l. edictum ff. de questio. dicentium allegat Fullium, videtur in nonnes contrarium quia pur gatas, sic tum, quasi ducan veritate videatur dixisse. & ita dicit de consuetudine, seu in quaestica observan. Albe. in rubric. C. de quaestio. sub dubio fure hoc limitat, & intelligit, quando tortus esset solum precedentibus indicijs fectis, si plenè esset probatum contra eum, quia tãc tortura eum non pugnaret fatuum tamen dicit esse iudicem, qui torqueret aliquem, contra quem esset plene probatum nisi hoc faceret eum per confessionem, q̃ non intendit eum torquere super probatis & vi. per eundem Albe. in. l. edictum ff. eo. vbi & Hippol. de Marsilijs.

i ¶ *Deuelo dar por quito.* Videtur ut hac lex reprobare communem practicam docto. dicentium, tunc tutius esse eum indicium relinquere, & consulunt iudici, quando est dubius non absoluere diffinitiue. & tradit Salicetan. l. si quis in fine. C. ad legem Iul. maiest. & in. l. si qui adulterij. C. de adulte. & dicit Hippolytus a Marsilijs in. l. tepen. col. pen. ff. de quaestio. quod communis practicatorius Italiae apud peritos sius dicentes est. vt tali casu accipiant fideiussores a eo de se praestantando ad mandatum Cuiacij & dicunt in mandato relaxationis talis reus in carceratus cela xetur per o nunc. certe lex ista partitarum videtur velle contrarium. imo quod iudex debet eum absoluere diffinitiue. & hoc verbum debet regulariter et impotat necessitatem. vt notat glo. fin. Clementinentes. in verbo, debeant. de statu. regula. Abb. in. c. 1. ad fin. nem desponsalib. Bald. in. l. 1. colum. 3. C. quomo. & quando iudex. vbi dicit hoc verbum esse necessitatium fortẽ tamen in atrocioribus delictis, & vbi iudex zelo moueretur, speranus non indicia superuenire, bonae esset practica praedicta.

k ¶ *Aquella mesma pena.* Adde. l. fina. C. de accusa. sed cur non excusatur accusator ab ista poena ex quo habebat famam, & adhuc in tela per se argum. l. miles. §. mulier ff. de adulter. l. athletas. ff. de falsi. & quae notat Bart. in. l. 2. ff. ad Turpillia dic, quod procedet hoc quando constaret de euidenti calumnia, vt dixi supra eod. in. l. 20. vel quando

accusator non accusauit de iniuria tangente eum, vel suos. vt statim subiecit: tunc enim debuit negotium ita mature indagari, vt prius videret, an haberet sufficientes probationes, vel non. l. iustissimos C. de offi. recto. prouin. l. i. in fi. C. de famo. libe. Ang. in l. mater. C. de calumn. & vid. in ista materia pœnæ talionis: quæ dicit in. l. 13. tit. 9. 4. part.

a ¶ *Fuera ende.* Nota istos casus in quibus cessat pœnata lionis; seu accusator nõ probans, non punitur dicta pœna. & vid. glo. magnam in l. Athletas §. calumniatores ff. de his qui notantur infa. & quæ dixi supra eod. l. 2.

b ¶ *En el cuerpo.* Hoc so. te dicit, quia potest condemnari in damnis, & expẽsis carcerali; iuxta id quod dixi referẽdo Ioan. And. in addit. ad Specu. in. d. l. 13. tit. 9. part. 1. a. 4.

c ¶ *Derecha razõ, e ordenadamente.* Excusabuntur ergo a præsumpta, non a vera calumnia. vt hic, & dixi supra. eo. l. 20. &. 21.

¶ *Lex. XXVIII.*

Non punitur denunciantes regi, vel iudici maleficia, non per modum accusationis, si non offert se probaturum, nec malueo lo animo moueatur dicere maleficium non probetur aliasiesnec deberiudex ob hoc ad inquisitionem mouere, si denuncians est malæ famæ, vel inimicus habetur: vel si malitiosè denuntiet alia. sic. h. d.

d ¶ *Muestran los omes.* Videtur hæc lex omnibus hominibus de populo permittere, q̃ denuntient crimina & tũ de iure antiquo non admittebatur denuntiatio, nisi per officialem vrbis. l. diuus ff. de custod. reo. l. ea quidẽ C. de accu. l. 1. §. sanè ff. de offi. præf. vr. &. 3. eo. l. 5. vnde Bar. in extraug. ad reprimẽdum, in verbo denuntiationem. notat id specialiter esse in crimine læsæ maiestatis, q̃ per denuntiationem facta ma quocunq; posit procedi & hoc loquendo secũdum leges: nam de iure canonico, quilibet qui potest accusare, potest & denuntiare. Infames tamen & criminosi, inimici, & conspiratores repelluntur a denuntiando. vt in c. cum oportet. &. c. seq. de accu. Hostiẽsis in summa an tit. de denuntiationibus §. quia põt. circa fi. dicit, q̃ etiam secũdũ leges quilibet admittitur ad denuntiationem, etiã seruus, si sua interest. d. l. 1. ff. de offi. præf. vr. §. quod aũt interest aũt cuiuslibet, ne delicta remaneant impunita. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aqui. & c. vt famę defen. ex com. & peccata nocentium nota esse & expedire: & oportere. l. cum qui. ff. de iniu. & idem vt esse de mẽte Spec. tit. de denunc. §. 1. n. 8. fi. priuata vero iudicia. ibi cum dicit, & ñaliter in omnibus criminibus argu. ff. de offi. præsid. l. 4. §. 1. & l. illicitas. ni. espon. &. §. nepotẽtiores. cum sequẽ. & c. congruit. & l. diuus. & l. senatus. & in auth. de mãdat. principum. §. sit tibi. & in authen. de collato. iubemus & videtur distinguendum inter crimina publica & priuata: vt in publicis criminibus quilibet de populo posit denuntiare, quia omnium interest. In priuatis vero criminibus, solũ ille cuius interest hæc enim est differentia inter publica & priuata crimina in accusando: ergo idem in denuntiando & probari hoc etiam videtur ex pragmatic. de Alcala, disponente circa latarai sbel llonum in c. in principio (si aliquo denunciare de qualquier huto) cum cap. seq. vbi apertè probatur ista distinctio

In no. tec. est p. hoc tit. 17. lib. 4 ad fin.

rás ende a si el acusador ouiesse fecho la acusacion sobre tuerto que a el mesmo fuesse fecho, o sobre muerte de su padre o de su madre, o de su auuelo, o de su auuela, o visauuela, o sobre muerte de su fijo, o de su fija, o de su nieta, o de su visnieta, o sobre muerte de su hermano, o de su hermana, o de su sobrino, o de su sobrina, o de los fijos, o de las fijas dellos. Esso mismo seria si el marido acusasse a otro por razon de muerte de su muger o ella fiziesse acusacion de muerte de su marido. Ca maguer non la prouasse nõ le deuẽ dar ninguna peña en el cuerpo[b] porque estos a tales se mueuẽ con derecha razõ, e con dolor[c] a fazer estas acusaciones, e non maliciosamente.

¶ *Ley. XXVII. Como el Rey de su oficio puede saber verdad de los males que le descubriessen que fuessen fechos en su tierra, o los entendiesse por fama.*

Mestran los omes[d] a las vegadas al Rey el fecho de la tierra, apercibiendo lo de los yerros, e de las malfetrias que se fazen en ella. E a las vezes apercibẽ en esta manera mesma a los

judgadores de las malfetrias que se fazen en aquellos lugares, en que ellos han poder de judgar, e de pesquerir. E quando este apercibimiento fazen tan solamente por desengañarlos, non en manera de acusacion[e], non son tenudos de prouar[f] aquello que dizen: nin les deuen constreñir, nin apremiar, nin darles pena por ello[g]: fueras en de si se obligassen de prouar[h] aquello que dizen: o fuesse fallado que se mouieran a dezir lo maliciosamente, por malquerencia[i]. Pero quãdo el Rey, o el juez fallasseu q̃ estos que fazẽ estos aperceibimientos son omes de buena fama que non auiã en aquel lugar enemigos: porque se ouiessen a mouer a esto, por buscarles mal: e es otrosi fama[k], de lo que dizen, bien puede el Rey[l] estonce fazer pesquisa, si es verdad lo que dixeron, o non. E la pesquisa deue ser fecha en aquellas maneras que diximos en la Tercera partida deste libro, en las leyes[m] que fablan en esta razon. E si alguno se mouiesse a fazer tal apercebimiento como este, en otra manera seyendo ome de mala fama[n] auien-

e ¶ *Non en manera de acusacion.* Sed qualiter hoc cognoscetur? dicendũ, quod quando denuntiantes tantũ mente dicit crimen non intentat, & non conclusit, vel punitur. Iuxta enim in denuntiatione conclusitur, vt si dicat eum puniri peto: tunc recipitur vt accusatio: ita declarat Bald. in repetitione l. etiã commo. versic. circa secundum. C. de edendo. & est de mente eiusdem Bald. in. l. 1. colum. 3. C. ex delict. defuncto. & ad præmium q̃d ex forma statui debetur accusanti, debetur denuntianti. Ioan. Andre. post Guido. de Suza dicit, quod sic. in additio. ad Speculu. tit. de denuntiatione. §. 1. vide per Angel. Arei. in tract. maleficiorum in parte neque non ad denuntiãdũ. colu. 6. versic. quæro. secundum Salice. vbi post Salice. limitat. & intelligit in denuntiatore voluntario, non in necessario, quia id tenet ratione officij & adde Bald. cõsi. 103. 5. vel

f ¶ *De probar.* Habes hic, quando denunciator teneatur ad probandum vel non & tene mentinam de iure cõmuni non nisi bene et hoc expressum. vid. l. ab accusationes §. nuntiatores ff. ad Turpil. & per Bar. in diuum Adrianus ff. de custo. reo. vbi bonus text. & per Salice in l. ea quidẽ col. 6. versi. vnde decimo quæro C. de accusa. vbi dicit, q̃ vsu non admittitur, vt probationes induceret teneãtur, sed ai solũ post denuntiationem in eadem scedula scribant testes quæ per eum fuerit scire dicit.

g ¶ *Pena por ello.* Et quæ pœna imponatur denuntiatori non probanti vid. per Baran. di. l. diuus Adrianus ff. de custo. reo. & per Sab. in. d. l. ea quidem col. 6. versi. duodecimo quæro C. de accusa

h ¶ *De probar.* Facit. l. circa. 9. si quis aũt. ff. de prob. & c. licet cãm. eo. ti.

i ¶ *Malquerencia.* Adde supra eod. in. l. 5.

k ¶ *Fama.* Non ergo denuntiatio alicui us, licet sit proba persona sufficit ad inquirendum super veritate criminum: nisi præcedat infamia vt hic & in ca cum oportet. eod. titu. vbi notat Abb. in primo notabili ex sola namq; denuntiatione criminum facta contra aliquem, non oritur fama sufficiens ad inquirendum de veritate: si tamen denuntiator veniret, vt accusator, & non ad effectum, vt iudex inquirat, tunc posset iudex procedere cum denunciatore. vt tradit Bartol. in dicta. l. diuus Adrianus. ff. de custod. reorum. versicu. vltimus quæro, quid sit officium iudicis.

l ¶ *El Rey.* Imò etiam alius iudex ordinarius, vt ex dictis superius cõstat in istal. & habetur in. l. 2. & ibi dixi tit. 17. 3. part. c. qualiter & quando el. 2. de accusa. Rex tamen etiam non præcedente infamia posset inquirere. vt tradit Innocen. c. cum oportet. de accusa. Bal. in l. nullus C. ad leg. Iul. maiesta. glo. notab. in. c. 2. de accusa. lib. 6. & per Ange. Are. in tracta. maleficiorum. in parte fama publica. col. 2. & quod hic dicitur, procedit de pœnis legibus regulata. & adde quæ dixi in. l. 1. tit. 17. 3. par.

m ¶ *En las leyes.* Vid. in tit. 17.

n ¶ *De mala fama.* Adde quæ notat glo. in c. cum oporteat. super verbo ad denuntiandum. eod. tit. & in. c. cum illectus eod. tit. & c. qualiter & quando. & c. licet Hel. de simo.

11 a ¶ *De talme.* Si tamen cum eo alia indicia concurrunt, possetin quirere. vid quæ tradit Ange Areti in tracta maleficiis in parte si mapublica. eo 1. sola enim publica fama sufficeret, nô a maleuolis orta. vt in dict. c. qualiter & quando. el 2. & insta. l proxima. ¶ *Lex. XXVIII.*

Si quis scienter coram iudice voluit vti falso instrumento, aut falsum testimonium protulit coram eo: aut est manifestè malefactor, vel est tutor, qui malè in tutela versatur: potest eũ iudex ex officio suo sine accusatore damnare: & sine aliqua actione punire: idem, si maliciosè accusauit quia potest eum sine accusatore si peccauerit vsq, ad sententiã punire h. d.

1 b ¶ *De su oficio.* Prosequitur. l. ista dicta Azo C. qui accusanõ puitan sum ma. col. 1. versi. in casib' tñ. vi. & per. gl. in. l. 2. §. si publico. ff de adult.

2 c ¶ *Carta falsa.* Cõcord. cum l. pe C. de probatio. & adde q producens rescriptum suspectum cap. 6. & sub fida custodia remittitur ad locum, vbi creditur falsum fabricasse secundũ Bald. in on. de rescriptis. & nota q ille qui producit in iudicio falsum instrumentũ, præsumitur q ipse fuit fabricator falsitatis. vt in l maiorem, vbi gl. & Bal. C. de falsis. nisi nominet fabricatorẽ. vt. ibi. & aduerte q. l. iubemus. C. de proba. de qua ista fin. pta est, loquitur in scripturis, seu chartis suspectis de falso. & quæ sint illa quæ reddunt instrumentũ suspectum. vid. per Spec. titu. de instrum. edtio. §. 1. col. 5. & cum. l. ista partitarũ dicat carta falsa, & non suspecta de falso est dubiũ, an idem dicendũ in charta suspecta p dict. l. iubemus & vtq sic per id quod not. Albe. post Guid. de Suza. in. l. scripturæ. C. de fide instru. col. 1. versi item quæritur. d. Guido. vbi refert quæstionem, quæ de facto fuit in Curia Regis Caroli, cùm ipse Rex a quadã Comitissa petebat comitatũ suũ: ipsa verò ad sui defensionẽ producebat duo rescripta Imperatoris Friderici quorum sigilla vnũ erat satis maius altero: vnde Rex propter diuersitatem sigillorũ, dicebat esse falsa: comitissa allegabat Friderici mutasse sigilla: sed nõ probabat. & dicit Guid. de Suza, se iudicasse. d. rescripta esse suspecta nõ falsa & fide eis nõ adhibendã & Comitissam aliã pœnã pati nõ debere, secũdũ q producẽtũ scripturã suspectã non debere imponi aliã pœnã, nisi q instrumẽto fides nõ adhibet. & ita intelligit. d. l. iubem. de q dicto dicit Albe. se mirari, cũ. illa expsse dicat puniri vt falsarios nisi forte intelligatur secũdũ eum, q Comitissa illa ignoranter produxerat forte qua in eum in hæreditate patris. vt in. l antepe. ff. de falsis.

d ¶ *Falso.* Concor cũ l. nullũ. C. de testi. & l. 42. ff. 16. 3. parti. quam vide cum his quæ ibi dixi.

e ¶ *Ante el.* Probari videtur ex ista lege dictum Bald. in dict. l. nullum. col. 2. vt si quæro iudex Perusinus.

¶ *Cosa manifiesta.* Concor cũ l. ca quidã. C. de accusa. & c. cuideotta. eo. titu.

g ¶ *El quarto.* Cõcor. cum. l. 1. C. de calũnia. & l. qui cum maior. §. 1. libert' ff. de bon lib.

h ¶ *Dezimos.* Supra. eadem. l. 21 &. 26.

i ¶ *Diessen la sentencia.* Non posset, nisi ex nona accusatione, vel ex officio iudicis nobili. vt declarat Azo, vbi supra. & gloss. & doctores in dicta. l. 1. C. de calumnia.

k ¶ *Vsasse mal.* Concordat cũ l. 3. §. præterea. ff. de suspect. tuto.

l ¶ *He poder de judgador.* Et tractione incidentiæ, in primo, & secundo, & quarto casu, g libet iudex q de principali cognoscit, erit iudex competens ad punienda de officio, ante finitam instantiam causæ principalis: nam si esset finita, non posset: vt declarat Angel. post Iacobum Butri. in. d. l. 1.

m ¶ *Dezimos.* Concordat cum cap. 1. versicu cæterum. de exceptionibus. & cum cap. cum dilectus. verticul. fina. de ordin. cogni. & cum. l. Lucius. ff. de his qui notantur infamia. & vide quæ etiam late habentur in cap. 2. de confess.

n ¶ *Infamado.* Infamia facti intellige, vt voluit glo. in dict. c. 1. de exceptio. de quo tamen vid. quæ notat Abb. in dict. c. cum dilectus. 13. col. in glo. super parte restitutio de ordin. cogn. & Innoc. in capi. super eo. de electio. Ange. in dict. l. Lucius.

do enemigos en aquel lugar: o faziẽdo lo maliciosamẽte en otra manera qualquier, por dicho de tal omo a non se deue mouer el Rey, a fazer pesquisa.

¶ *Ley. XXXVIII. Quales yerros puede el Rey, o el juez de su oficio escarmentar maguer non fuesse fecha denunciacion, nin acusamiento nin fuesse fama en razon dellos.*

E su oficio b puede el Rey, o los judgadores a las vegadas estrañar los malos fechos, maguer non los aperciba ninguno, nin sea fecha acusaciõ sobre ellos. E esto puede fazer en cinco casos. El primero es si algũo aduxesse a sabiẽdas carta falsa c a alguno de los judgadores, e vsasse della para prouar lo q̃ demanda, o para defenderse de lo que le demandassen. El segundo, si fallasse algund testigo por falso d en el testimonio que dixesse ante el e. El tercero es quando algund malfechor anda faziendo algund mal recaudo, furtando, o faziendo otros yerros manifiestamente, de manera que lo sabẽ los omes de aq̃llos lugares, e es cosa manifiesta f, e el fecho de les en guisa, que se non puede encobrir. El quarto g es, quando fallasse que alguno que auia acusado a otro se moniera maliciosamente a lo fazer, e non podia prouar aquello de que lo acusaua: fueras ende si fuesse el acusador de aquellas personas que diximos h que non deuen auer pena si non prueuan lo que dizen. Ca a este tal, puede escarmentar de tal yerro como este, fasta el dia que diesse la sentencia i por el acusado. El quinto es quando sopiesse ciertamente, que alguno era guardador de huerfanos, e vsasse mal k de la f guarda, a daño dellos. Ca en qualquier destos casos sobre dichos, puede todo judgador que ha poder de judgar l, escarmentar de su oficio, a tales malfechores de los yerros sobredichos que fizieren, maguer nõ fuessen ende acusados, nin denũciados, nin fuesse aducha otra prueua contra ellos.

¶ *Ley. XXIX. Quando los yerros que son puestos contra los testigos para desechar los les empecen, o non, maguer sean prouados.*

Estigos aduzen los omes en sus pleytos para prouar o vencer lo que demandã. E pues q̃ recibẽ los dichos dellos a quellos contra quien prueuan, buscan quantas maneras pueden, para desecharlos. E acaesce a las vegadas, l que en aquellas defensiones que ponen ante si contra los testigos, dizen grand mal dellos: e aun prueuanlo. Assi que seyendo acusados, o denunciados, perdierian porende los cuerpos, o grand partida de sus aueres. E porende dezimos m, que maguer puedan desechar, a alguno en esta manera, que non sea testigo, nin vala el testimonio que dixo en aquel pleyto, sobreque prouo, con todo esso, non le puede el judgador dar pena ninguna en el cuerpo, nin en el auer por esta razon. Ca assaz le abonda la verguença que passo el testigo en ser desechado del testimonio, e fincar enfamado n por ello. E lo que dize en esta ley del testigo ha lugar en todas las

C. de calumniatoribus. vel dic, & melius. vt dixi in. l. fina titulo. 16. 3. partita et text. ibi in fine. vide in glos. super parte (que han poder de fazer justicia.)

¶ *Lex. XXIX.*

Si contra testem in modum obiecti probetur crimen, non potest ob hoc iudex eum punire, nec remanet infamatus & idem si in modum alterius exceptionis crimen probetur tamen si vxor contra virum accusantem excipiat, quòd eius mãdato vel consilio adulterauit: & hoc probet, virpunitur, & vxor absoluitur. h. d.

otras defensiones semejãtes destas, que fuessen puestas cõtra otro[a]: fueras ende si alguno acusase a su muger que auia fecho adulterio, e ella pusiesse defensiõ ante si, diziendo que la non podia acusar, porque lo fiziera por su consejo, del, o por su mandado. Ca en tal caso como este[b] como quier que ella non pone esta defension, sino por desechar lo q̃ la non pueda acusar. Pero si le fuere prouado que tal yerro como este fizo el marido, pueden le dar pena, tambiẽ como si fuesse acusado sobre aquel yerro mismo, e de mas deuen a la muger dar por quita[c].

Titulo. II. De las trayciones

Traycion[d] es vno de los mayores yerros[e], e denuestos, en que los omes pueden caer, e tanto la touieron por mala los sabios antiguos, que conosceron las cosas derechamente, que la compararon a la gafedad[f]: ca bien assi como la gafedad es mal, que prẽde por todo el cuerpo, e despues que es presa, non se puede tirar[g], ni amelezinar, de manera, que pueda guarescer el q̃ la ha. E otrosi, que faze a ome, despues que es gafo ser apartado[h], e alongado de todos los otros. E sin todo esto está fuerte maleſia, que nõ faze mal al que la ha en si tan solamente: mas aũ al linaje que por la liña dereeha del decienden, e a los que con el moran. Otrosi en aquella manera mesma, fazela trayeion en la fama del ome, ea ella la daña[i], e la corrõpe, de guisa, q̃ nũca la puede endereçar, e aduze a gran alongança, e a estrañamiento[k] de aquellos que conoscẽ derecho, e verdad, e dene grece, e manzilla la fama de los que de aquel linaje descienden, mas muger non ayan en ella culpa: de guisa q̃ fineanto da via enfamados[l] por ella. E porende pues que en el titulo ante deste fablamos generalmente de las acusaciones, que son fechas por razon de los grãdes yerros, que los omes fazen. Querremos de aqui adelante dezir, quales son aquellos males, quier se fagan por obra quier se digan por palabras. E fablaremos primeramente de los que se fazen por fecho. E despues diremos, de los que se fazen por palabra. E començaremos de la traycion, que es cabeça de todos los males. E demostraremos que cosas ha en si. E donde tomo este nome. E de quantas maneras es. E q̃ pena deuẽ auer, non tan solamente los fazedores della, mas aun los consejeros, e los ayudadores, e los consentidores. E aun los q̃ lo saben, e non lo descubren.

¶ *Ley. I. Que cosa es traycion, e onde tama este nome, e quantas maneras son della.*

32 ¶ *Contra otro.* E hoc dicto huius.l. videtur cõprobari quod dicit Abb. in d. c. cum dilectus, de ordin cog. col 11. contra Anto. ibi qui voluit si is contra quem excipitur de crimine ad eum ab aliquo repellẽdum assumpsit defensionẽ, principaliter super tali exceptione criminis sine obiecti quod si conuincatur, debeat ex eadem instantia puniri: ruius contrarium tenet ibi Abb. allegans casum in oppositum in e super his, de arrusa. vbi electus petens confirmationem repulsus propter crimẽ sibi obiectum & probatum, non priuatur beneficiis suis neq; aliter punitur quia ad hoc non est actũ, vt ibi dicit.

4 b ¶ *En tal caso como este.* Idem videtur de simili vbi crimen ministrare ẽt connexũ negotio de quo agitur. vt in c. 2 decõfess. vbi glo. & glo in dict. c 1. de excep. quæ extensio procederet, quando de tali crimine contingente tantum principaliter constaret per confessionem eius contra quẽ ob iudicium quia ratione contingentiæ videtur principaliter in iudicio deductum: & ita dicit Abb. communiter tenentes in d. ca. cum dilectus. 2. co. Si tamen non per confessionem cõuinceretur, sed per alias probationes, est magna dubium sed idem in eodem casu videtur dicendum, secũdũ Abb. vbi supra, si quis eius contra quem excipitur, fuerit præsens. & super hoc assumpsit defensionem, & militat ea dẽ ratio quæ vxor excipit de lenocinio de quo hic, & in.l. 2. §. si publico. ff. de adul. de qua ibi sumpta est. vbi & vid. per Bar. col. pe. versi. cõcludo ergo. & per Ang ibidem. Qñ vero non est contingens negotium de quo agit: alia instantia opus esset vt si testis conlitetur se homicidã, iudex non posset eũ punire ex ista confessione quia confessio non est facta in iudicio cum nõ agebatur ad hoc, secũdũ Bal in.l. presbyteri versi. tertiõ quæro C. de episc. & cler. allegat glo in e hæc quippe. 3. q. 6. ideo q; ad puniendum testem, in hoc alia instantia opus esset.

5 c ¶ *Por quita.* Intelligequando exceptio lenocinij obiecta fuit a muliere ante litis contestationem: nam si obiceretur poste a, tunc non videtur q̃ absoluenda sit mulier, vt habetur in. d. §. si publico. & in. l. 7. titu. 17. ea. part. vbi dicã quid est hodie, stante lege fori. 3. tit. 7. li. 4. q̃ à nullo possit vxor accusari de adulterio, marito nolente eam accusare.

Titulus. II De proditionibus.

In summa.

1 d ¶ *Traycion.* In isto titu. sumitur proprie pro crimine læsæ maiestatis, vt infra l. 1. in fi. largè siloquendo multiplicitei dicitur quis proditor. vt tradit glin. r. nolite. 11. q. 3. Lucas de Pen. in. l. fi. C. de delatore & fi. co. And. de Isern. in tit. quæ sint rega. in parte, contrahentium incest. nup. col fi. & per Bal. in e 1 in prin. col 4. quib. mo feud. amittatur.

e ¶ *Mayores yerros.* Add. in authen. de nuptiis. §. minores. versi. ũ igitur. & i 1. fina. C. ad legem Iuli. maiestatis. habetur q̃ est crimen sceleratissimum. & dicit Azo. C. ad leg. Iuliam maiestatis in summa. nempe istud crimen inter omnia crimina excellit.

f ¶ *Al gafedad.* Proditio comparatur lepræ vt hic vides, & de multis generibus lepræ. vi. per glos. notabilem in. §. denique. quod est sub cap. voluisse. de pœni. distin. 1. & vide de lepra Gezi. quod tradit glos. in authen. iusiurandũ quod præs. ab his. collat. 2. & de leprosorum examinatione. vid in Pragmati. fol. fin 10.

In no. rec. est. l. 1. ver sic. 10. tit. 16. lib. 3.

g ¶ *Non se pueden tirar.* Inde est, q̃ leprosus ille, de quo Matthæ. ca 8. videtur se à remedio medicinali sectum, accurrit ad fontem, & dominũ vitæ, & salutis, & adorans, dixit Domine, si vis, potes me mundare.

h ¶ *Apartado.* vi 5 de Leuitici. ca. 13. & per glos. in dict 9. denique. de pœnit. distin. 1. & per glo in c. si vxor 32. quæstione. 5 Sunt enim leprosi extra ciuitatem ponendi, ne alios inficiant. vid per Ioan. de Plateaen l. cum supra virentes C. de re militari. lib 12 per Bald in. l. casus. C. de testa. gi. in Clem. 1 de vsu. Bald in additio. ad Specularo. titu de dispensatio. & an mortui possint eum aliis sepeliri. tradit Abb. in c. sartis. de sepultu. vbi cõcludit quod non liret Petrus de Anthari. ab eo relaxari emuit contrarium. mouetur Abb. ex eo quia fetor aereem inficiat: & quia in actu sepulturæ est timor infectionis & ex eo quod ius permittit leprosis, vt habeant ecclesias cum cœmeterijs. vid. ibi per eum.

i ¶ *La daña.* Vnde licẽt Ioab Dux exercitus Regis David, oia fortiter 6 vicerit, non computatur in Catalogo fortium David quia fortitudinem eius proditio in Abner, & Amasam demiguit, sola fidelitas est quæ dilatat gloriam populi, quæ pacem firmat, & terrorem incutit inimicis. Lucas de Penna referens Petrum Blesensem in. l. fina. colum. fina. C. de delat. lib 10.

k ¶ *La estrañamiento.* Proditor nãque est alienus ab omni facie dominorum & Principum, & non potest stare in curia Principis. Bald in capi. vno. an ille qui mersi. fra. dominii sui & vbicunque fuit deprãta anima proditoris, debent destrui. l. eorum. & ibi Barto. ff. de pœnis. 7

l ¶ *Enfamados.* Vide. l. quisquis C. ad leg. Iul. maiest. 8

Lex I.

30 Proditio est quæ committitur contra Regis personã & est vilius q̃ potest in corde humano cadere. Et nascuntur ex proditione tria mala. Iniustitia, Vilitas, & Mendacium. ex quibus cor humanum efficitur tam fragile & imbecille, q̃ erat contra Deũ, & Regem dõni naturalẽ.

Partida. vij. C iij

Ad tit. ff. & C. ad legem Iul. maiesta.

Item proditio idem est quod sub spe boni prodere seu tradere hominem sunt cui casus, peditionis quatuo decim numero quin hac lege sparsim non natur & cum aliquod prædictorum committitur contra Regem, aut contra eius dominium, aut bonum commune patriæ, est proditio: cum vero in alis committitur, est aleuosias, secundum Hispanie forum h.d.

A Esse maiestatis crimẽ, tanto quiere dezir en romance como yerro de trayecion que faze ome contra la persona del Rey[a]. E trayecion es la mas vil cosa, e la peor, que puede caer en coraçon de ome. E nascen della tres cosas, que son contrarias a la lealtad, e son estas. Tuerto, mentira, e vileza. E estas tres cosas fazen al coraçon del ome tan flaco, que yerra contra Dios[b], e contra su señor natural, e contra todos los omes faziendo lo que non deue fazer: ca tan grande es la vileza: e la maldad de los omes de mala ventura, que tal yerro fazen, que non se atreuẽ a tomar vengança de otra guisa, de los que mal quieren, si non encubiertamente, e con engaño[c]. E trayecion tanto quiere dezir, como traer vn ome a otro, so semejança de bien a mal: e es maldad que tira de si la lealtad del coraçon del ome. E caen los omes en yerro de trayecion en muchas maneras, segund demuestran los sabios antiguos, que fizieron las leyes. La primera, e la mayor, e la que mas fuertemente deue ser escarmentada es, si se trabaja algund ome de muerte de su Rey[d], o de fazer le perder en vida la honrra de su dignidad, trabajando se cõ enemiga que sea otro Rey[e]: o que su señor sea desapoderado del Reyno. La segunda[f] manera es, si alguno se pone con los enemigos por guerrear, o fazer mal al Rey, o al Reyno[h], o les ayuda de fecho, o de consejo: o les embia carta, o mandado porque los apercibia de alguna cosa contra el Rey, e a daño de la tierra. La tercera es, si alguno se trabajasse de fecho, o de consejo, que alguna tierra, o gente que obedesciesse a su Rey se alçasse contra el, o que le non obedesciesse tambiẽ como solia. La quarta es, quando algund Rey, o Señor de alguna tierra, que es fuera de su Señorio quisiere al Rey dar la tierra donde es Señor, e obedesscerlo dando le parias, e tributo: e alguno de su Señorio lo estoruasse de fecho, o de consejo. La quinta es, quando el que tiene castillo, o villa, o otra fortaleza por el Rey, se alça cõ aquel lugar[k], o lo da a los enemigos, o lo pierde por su culpa, o por algund engaño, que le fazen, e esse mismo yerro faria el rico ome, o cauallero, o otro qualquier, que basteciesse con vianda, o con armas, algund lugar fuerte para guerrear contra el Rey, o contra la pro comunal de la tierra: o si traxesse otra ciudad, o villa, o castillo, maguer non lo tuuiesse por el. La sesta es, si alguno desamparasse al Rey, en batalla[l], o se fuesse a los enemigos, o a otra parte. o se fuesse de la hueste en otra manera, sin su mandado ante del tiempo que deuia seruir, o derranchasse, o començasse a lidiar con los enemigos engañosamente, sin mandado del rey, o sin su sabiduria, porque los enemigos le[m] fiziessen arrebatar, o le fiziessen algund daño, o alguna deshonrra estando el rey segurado, o si descubriesse a los enemigos los secretos del rey en daño del. La setena es si alguno fiziesse bollicio[m], o aleuantamiento en el reyno, faziendo juras, o cofradias de caualleros, o de villas contra el rey, de que nasciesse daño, a el, o a la tierra. La octaua es, si alguno matasse alguno de los adelantados mayores[n] del rey, o de los con

a ¶ *Contra la persona del Rey.* Subditi ergo Ducum, Comitum, & Baronum, qui sunt sub Rege, non cõmittunt crimen læsæ maiestatis in dominos suos licet conspirent contra eos. vc trad. Ioã. Fab. in proœmio Instit. in prin. contra Reges tũ, vel dominos suos non recognoscentes superiores, bene committitur crimẽ læsæ maiestatis, vt hic, & est bonus tex. in. l. 3. C. de epi. aud. & tradit Salic. in. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiesta. Ang. Areti. in trac. maiest. in parte (che ay tradito la patria) col. 1. & si vis latè videre i ista materia. vt. notabile cõsil. Socini. 2. vol. consi. 275. incip. in casu fratris. & Andr. de Iser. in tr. qua sunt regalia. in parte, & cõmittentiũ crimen læsæ maiestatis. col 4. versi. vo luerint autem. Paul de Cast. in. l. nemo. C. de episco. aud.

b ¶ *Contra Dios.* Sic & dicit Andre. de Isern in tract. quæ sunt tregali. 10 parte, contra hentium incest nup. col. fi. q proditor Regis est et proditor Dei. allegat. c. si apud 23. q. 5. tradit etiam Lucas de Penna in l. fina C. de delato. libro. 10. colum. 5 na. & allegat etiam cap. nõ potest. 2. quæstione. 7.

c ¶ *Con engaño.* Nota mores proditoris nã signa fidelitatis ostendit, suauia & dulcia verba profert, amplexatur, applaudit, blãdè ridet, maxi ma pollicetur, obtestatur Deum, sub pacis fœdere osculatur, ad iurandum est pronus, libenter adulatur, q est causa proditionis. 40. distin. c. clericus. Prouerb. 6. Lucas de Penna. in. l. fi. col. fi. C. de dela. libr. 10.

d ¶ *De su Rey* Add. l. 6. ti. 13 part. 2. ibi. & quid si capiat Regem?

e ¶ *Otro Rey.* Sic & facere conuenticulas de papatu, Papa viuente, crimẽ est læsæ maiestatis. c. si quis Papa 79. distin. Ioan. And. in c. veniens. & testi. Bal. in. l. quoniam liberi. C. de testi.

f ¶ *La segunda.* De istis casibus in quibus cõmittitur crimẽ læsæ maiestatis vt etiã l. 1. 2. 3 & 4 ff. ad l. Iul. mai. & C. eo. l. qsqs. & l. 1. ti. 7. li 8. or. re. In non 10 cop. est l. 1 titul 38. libro. 8.

g ¶ *Perfazer mal.* Quid si deperatum, vt hostes regnicolas deprædentur vel prædam cum eis diuiserit. vid. l. si quis barbaris. C. de re milit. li. 12.

h ¶ *O al reyno.* Quid si oppugnat aliquam ciuitatem regni videtur idem per. l. pe. ff. ad l. Iul. mai. & l. fallacter. C. de abolitio. qd intelligẽ, qñ ta lis ciuitas, ditur vel oppugnaf, vt Regi auferat, vel regno si vero oppugnaf, vel, pdatur non ad istũ finẽ sed alias tunc non incurritur crimẽ læsæ maiestatis. ita declarat Salt in. d. l. fallacter.

i ¶ *Contra el.* Adde. l. 4. ff. eodẽ. vbi & de casu proximo. Et an si ciuitas capiatur Rege, an ciues ciuitatis erũt serui? dic, q non, imo liberi gl. notabi. in authẽ. de hæredi. & falci. in prin. super verbo antiquam. & Bar. 1 extra. q sint rebelles. in gl. super verbo, rebellãdo. ad finem.

k ¶ *Cõ aquel lugar.* Adde. l. lex. 12. tabul. ff. eodẽ. cum glo. ibi.

l ¶ *En batalla.* ad de. l. 4. ti. 19. ad fin. 2. part. vbi vt de quæ dixi.

m ¶ *Bullicio.* adde l. 1 & l. cuiusq. ff. eod. & C. de seditio. per totũ. l. 3. ti. 19. par. 2. & quæ dicit Ange. in. d. l. 1. in. d. l. cuiusq.

n ¶ *Adelantados mayores.* l. 1. ff. eo. dicit hęc verba. Cuiusve opera & cõsilio dolo mãlo cõsilio initũ fuerit q quis magistratus populi Romani, qve imperiũ, potestatẽ ve habeat occidatur. & ibi Ange. not. sumi optimũ argumentũ, q ex solo cõsilio & tractatu de occidẽdo potestatẽ Bonoriæ, incidit in maiestatẽ, quãtũ ad pœnã mortis oppugnare eũ patriã aut magistratũ eius, nõ dillat a crimine læsæ maiestatis. l. vero quisqs. C. eo. dicit de nece eriã virorũ illustriũ, qui cõsilius & cõsistorio nõ interfunt senatorũ nisi etiã & ipsi partes corporis nisi sint vel cuiusliber postremo qui nobis militat cognauerit &c. vbi Cyn. & Sali dicunt q in personã Principis, & ad eius latus stãtes, seu quæ sunt pars corporis sui propriè crimen læsæ maiestatis cõmittitur impropriẽ cæteris capitulis tenetur ergo mentirilla 3 part. declarantẽ. il iuris cõs. & sesmei declarationẽ in iudices alios per prouincias cõstitutos, non habebit locum vt eos occidãs, vel contra eos conspirans, committat crimen læsæ maiestatis & facit quod dixi supra ea in glos. super parte (o al reyno) & vi. in ista materia quæ dixi in. l. 1. titu. 16. parti. 2.

14 a ¶ *Confiteros.* Adde d. l. 1. tit. 16. part. 2. & vid. quæ ibi dixi, & quid si princeps vnum de suis consiliariis faciat præsidẽ prouinciæ, vel capitaneũ vnius ciuitatis & quis contra eius personã proditionem fuerit, an debeat puniri tanq̃ in magistratũ cõmissum, an tanq̃ in cõsiliarium Principis? vt per Sali. in d. l. quisquis in prin. vbi concludit q̃ tanq̃ in magistratum vt. ibi per eum.

15 b ¶ *Assegura.* adde d. l. in pri & quæ ibi notat Bart. & Ange. ff. eo. et d. l. 1. tit. 16. 2. part. & l. 10. tit. 2. lib. 4. & l. 4. tit. 7. li. 7. in ordẽ. regã. & nota, q̃ illi obiis sp̃ bene securitatẽ vñ nõ pōt postulari, nisi apparet cã. vt Bar. in. l. capitalia. §. adstrictus ff. de pœnis. & nota q̃ vt sine vide, illã securitatẽ Rex solus cõcedit, put & not. Ang. in d. l. de securitate aūt quã dat iudex, an debeat seruari? vt. q̃ Bal. 2. q. 5. ff. sacramẽta. eo. 4. de pactis. fir. & l. 1. C. si nõ a cõp. iud. & hte per Imolan. l. 1. 5. q̃ reus. col. pe. ff. de pub. iud. & q̃d dicit Bal. in d. eos. col. 3. C. de accusa. & Bar. in. l. nulla vim. C. de suscepto. & Archia. lib. 10. & Ang. l. 1. vt mur. ff. de sepul. vio. vbi & dicit, q̃ saluũ conductum per neũ olus Princeps concedit. temporalem vero etiã ferior potest concedere, iusta causa subsistente. & de saluo cõductu tellibus præstando, vt per. g. in. r. shortamur. 4. q. 9.

16 c ¶ *Rebelles.* Adde l. 1. in prin. ff. eo. & vid de illis obsidibus. l. 16. tit. 13. 2. parti. & l. 3. tit. 5. part. & quæ ibi dixi.

17 d ¶ *Por que se.* 9. 4. Adde l. 4. cum gl. ibi. ff. eo. & approbatur hic prima opinio seu expositio illius glo. vt. quæ dixi in. l. pe. nit. 29. ea. part.

18 e ¶ *De xel oficio.* Concor. cum l. 2. & 3. ff. eo. Quidã iudex dimittat officium seu imperium, sine permissione principis, an incidant in hoc crimen l. 3. § ff. eo. dicit q̃ sic quod intelligit ac limitat Luc. de Penna in l. si quos. col. 4. C. de decu. lib. 10. in officijs magnis & arduis quorũ defectio præiudicium reipublicæ ingerebat secus in paruis, vbi nõ esset hoc periculũ, & iudex immineret necessitas recedendi. vt ibi per eũ.

19 f ¶ *Fortalezas.* Castellani ergo nõ testituẽtes castella ad iussum Regis sicdũt in crimẽ læsæ maiestatis. vt hic, & ci. d. l. 3. ff. eo & vi. 5. 2. part. ti. 18. l. 18.

20 g ¶ *Tmagẽ.* Add. l. 4. qui statuas. ff. eo. & vi. l. 4. in fi. ff. eo. & l. nõ cõtralito.

21 h ¶ *Falsa moneda.* Azo. C. eo. in summa dicit hoc esse quasi crimen læsæ maiestatis, allegat. l. fi. C. de falsa monete. est in d. 12. vbi hoc probatur. & ibi Bal. & Salice.

22 i ¶ *Sellos del Rey.* Adde. d. l. fi. C. de falsa mone. & c. ad audientiã. de crimi falsi & tenemẽtis. l. 2. partita. q̃ incidit in crimen læsæ maiestatis falsans sigilla principis, non enim ex expressum repeno de iure cõmuni, imo & l. 6. tit. 7. in fine ea. par. cũ disponit cõtra falsãtem sigillũ Regis, nõ dicit q̃ ex hoc incidat delinquens in crimen læsæ maiestatis: neq; imponit pœnã amissionis bonorũ, vt cognita, an ista l. debeat similiter iuxta terminos illius, vt & ibi tetigi, vel dic quod hoc sit speciale in odio falsantis sigillum Regis, cui magnus honor debetur. vt dicit d. l. 18. titu. 13. 2. partita.

23 k ¶ *Llamados trayzion.* Nota hoc, & adde Bar. in extra. qui sint rebelles. in g. sup. parte rebellis, ibi cũ dicit, tũc ti incidit in crimen proditõis, q̃ fit cõtra principẽ, vel cõtra rẽpublicã, vt in d. 2. delicti. §. explora

Sejetosa hõrrados del Rey, o de los caualleros: que son establesceidos para guardar su cuerpo, o de los judgadores que han poder de judgar por su mandado ẽ su corte. La nouena es, quãdo el Rey assegura[b] algund ome señaladamente, o a la gente de algũ lugar, o de alguna tierra, de alguna cosa, e otros de su señorio q̃ brantã aq̃lla seguriãça q̃l dio matando, o feriẽdo, o deshonrrandolos cõtra su defendimiẽto, fueras ende si lo ouiessen fecho a miedos tornando sobre si o sobre sus cosas. La dezena es, quando algunos omes dan porrehenes[c] al Rey, e al gunos los mata todos o alguno dellos, o los fazẽ fuyr. La onzena es, quãdo algũ ome es acusado, o retado sobre fecho de trayzion, e otro alguno lo suelta o le aguisa porq̃ se vaya[d]. La dozena es, si el Rey tira el oficio a algũ adelãtado o a otro oficial de los mayores, e establece a otro en su lugar, e el primero es tan rebelde q̃ non dexa el oficio[e], o las fortalezas[f], con las cosas que le pertenecẽ, nin quiere rescebir al otro en el por

tores. ff. de re mili. & l. proditores &. ff. de pœnis. l. si aliquid §. 1. Sed q̃ committitur contra priuatum, non dicitur proditor prin. ipaliter, & per se sed crimen aliud fuitur prodi prie. vt in officium facũ, proditorẽ, vel q̃d simile. l. Archias. § 1. ff. de this qui rauta. & l. 1. ff. de vicua.

1 ¶ *Segunda fiere de España.* VI. l. 2. & pe. tit. 21. lib. 4. forni. l. ¶ *Lex II.* In no. rest. l. 2. & 3. cũ sequẽ tib. 3. tit. 8. 2. Porna proditoris est, q̃ occidatur ob alia quã de casibus positis. 3. l. proxima. & bona eius regi applicabũtur, salua muliere eius dote & debitis ãtẽ proditionẽ cõtractis. & si p̃ dicto cõtra Regẽ, aut regnũ, filij mascuili prodioris, sint infamati: & nũq̃ pũt esse milites in ecclesiã dignitatẽ habere, aut officiũ ne calicularie hæreditario succedere: nec habere legatũ. filiæ aũt pũt in quartã partẽ bonorũ maternorũ succedere, ga non præsumitur q̃ patri assimilet sicut filij: nec q̃ ipsæ cõmittent proditionem. h. d.

mandado del rey. La trezena es, quando algũo quebranta, o fiziere, o derriba malicioſamente alguna y magen[g] que fine fecha, e endereçada en algund lugar, por honrra, o por semejança del rey. La catorzena es, quando alguno faze falsa moneda[h], o falsa los sellos del rey[i]. Esobre todo dezimos que quando alguno de los yerros sobre dichos es fecho contra el rey, o contra su señorio, o contra pro comunal de la tierra, es propiamente llamado trayzion[k], e quãdo es fecho contra otros omes es llamado aleue, segund fuero de España[l].

¶ *Ley. II Que pena merece aquel q̃ faze trayziõ.*

Qualquier ome que fiziere alguna cosa de las maneras de trayzion, que diximos en la ley ante desta, o diere ayuda, o consejo que la fagã, deue morir por ello[m]. e todos sus bienes deuen ser de la Camara del rey[n], facãdo la dote de su muger[o], e los debdos que ouiessen a dar que ouiesse manleuado[p] fasta el dia que comẽçoa andar en la trayziõ: e de mas todos

§ publica aut iudicia. Inst. de pub iud. & l. quisquis. C. ad. l. Iuli. maiesta. & adde. l. 6. tit. 13. 2. par. vbi vi. de destructione domus in terro casu & q̃ perduellis perdatur a naturalitatis, & beneficia regis, & regni. vi. l. fi. titu. 24. partita. 4.

n ¶ *Camara del Rey.* Adde l. fi. ff. eo. C. eo. l. quisquis & d. l. 6. & de pœna ciuitatis rebellis, vi p Bar. in extra. qm̃ nun. subiu. qui sunt rebel. vbi dixit q̃ ad amissionẽ bonorũ, & iuriũ, nihil differt a priuatio alio. adde eriã And. de Isi. de capit. qeur. vẽd fny fi. fi. co. fi. vbi dicit, q̃ ciues qui capiũtur, efficiũtur serui, & bona cõfiscant, & ciuitas patit aratrũ. vi. rbi per eum. & in vsi. & nerum, de capit. corrad. vbi q̃ fal dispergitur & ibi vid leges & autoritates quas allegat. & vi. per Bar. in l. aut facta. §. nõ nunquam ff. de pœnis.

o ¶ *Dote de su muger.* Concor. cum. l. quisquis. C. eo. & rdem in alijs bonis vxoris. vt in. l. si quis post hac. C. de bon. proscrip. etiam si sint de medietate lucrorum, vxoris pet cõsuetudinẽ, & leges regni obuenientes vt late tradit Doctor Segura in suo tracta. de bon. lucra cõst. matr. & bi facit quod not Bal. in. 4. pe. side feu. contr. inter do. & ag. nõ enim permittitur marito, vt alienet per delictũ licet leges regni permittant vt alienet per contractũ quia secundum Bal. vbi supra dicitũ, nõ dicitur, ppte alienatio. Sed quid si vxor tpe quo cõtraxit matrimoniũ, scuit maritũ cum quo contrahebat esse reum læsæ maiestatis, an nunc perdaedotem, sicut & perderet si cõtrahereet cõ marito, quẽ sciebat hæreticũ. vt in. c. decretum de hæret. lib. 6. & pro nunc credẽ q̃ nõ: quia licẽt possit argui de crimine læsæ maiestatis ad crimẽ hæresis. vt in. c. vergentis. de hæret. lib. 6. id. deo, quia argumentũ fit de minori ad maius seu de eo, in quo est minor ratio laturendi did, in quo est maior ratio. vt not glan. c. cũ in tuctis. in prin. in verbo, multo fortius. de electio. nõ sic, si arguatur de maiori ad minus. ab hoc ergo ratione hæc negatiue posit procedere. vt not. glo. in d. c. cum in cunctis. ia soin l. eum qui. §. quinta. ff. de verbo. obli. nẽ quia videtur diuersa ratio in crimine hæresis: ex eo, q̃ mulier sciente cum hetetico contrahens matrimoniũ videtur suspecta de hæresi, & fautri hæresis, quod non potest dici in mulier contrahente cum reo læsæ maiestatis temporalis.

p ¶ *Manleuado.* Secus si post. vt in. l. penultimo & fin. C. eod. & l. donationes. § fi. ff. de dona. & quid si propter delictum committendum alie-

m ¶ *Morir por ello.* Cõcord. cũ

mauit videuti dem per istam l. vt alienatio nõ teneat ex quo, cogitaueratiam de crimine committendo: & tradit Bart. vbi vtd. in. l. post contractum. ff. de donatio.

3 a ¶ *Sus fijos.* Sioe sint in potestate, siue emancipati ex generalitate ista: & quia multa tria verisq; eadem ratio. licet glo. in cap. si quis cum mihi tibi n. 6. q. 1. cõtrarium voluerit: & quia gl. in dict. l. quisquis. in verbo minus autem dicit, q matre committente istud delictum, patiẽtur eius filij istas pœnas: & tamen mater non habet filios in potestate. ¶ Sed quid de illis q iam erant concepti, seu nati ante delictum commissum, an afficiãtur pœna huius legis? Petrus, & posteum Cinus in. l. quisquis. C. eod. tenuerunt, q non. per. l. diuo Marco. C. de quæstio. & l. emancipatus. ff. de fena. & l. 2. C. de hbc. & co. hbe. & idem tenet Ioan. Faber & Ange. in dict. l. quisquis. dicens hoc idéo q. illi qui postea nascũtur, sunt ex sanguine iam infecto: idem loquendum in eiusmodi hæresis tenet Cal de tit. de hæret. consi. 3. quem refert & sequitur Ioan. de Anania in. c. vergentis. de hæret. col. penu. versi. circa pædista. vbi adducit motum Caldeni in prouinq; parte, quæ in effectu sunt leges, de quibus supra & q sicut filius ante natum non consequitur dignitatem patris super uenientem vt in. l. si senator. C. de dignit. lib. 11. & quod habetur in. l. si lij. 3. senatores ff. ad municipa. & sic eum non habeat commodum, ita neq; debet habere incommodum. l. ex qua persona. ff. de reg. iur. & l. secundum naturam inducũt etiam quod habetur in. l. n. 5. fi. ff. de bo. post contra tabu. & in. l. fin. eod. n. 5. si deportatus ff. de bon. libet. & quod habetur in. l. 3. ff. de mer. & rele. & q videtur de hoc casu in. l. 2. C. de lib. & eo. lib. vbi aperte dicit, q delictum patris nõ nocet filijs iam natis, sed nascũturis sic & q sit ratio: quia illi qui potest ea nascũtur, dicũtur nasci ex sanguine improbato & dicũtur trahere originem a linea iam infecta, & dicit Ioan. da Anania, q ista pars videtur magis satorabilis & æquior. & q non obstat, q iura indistinctè loquuntur cum in hoc loquuntur de illis quæ debẽt distingui per alia iura, ex quo non est eadem ratio inter natos & nascturos. Pro ista ẽnã parte videtur ca sus in. l. 6. tit. 27. 2. parti. ibi enim dicit (ea los derechos que fallaron los antiguos de España en todas las cosas, alli do pusieron penas los fijos, por razon de los padres, sienpre reguardaré esto, que non ouiessen pena los sus que son padres auian engẽdrado, antes que el serho malo fiziessen, fueras ende, si fuessen roin ellos aparceros en los yeros. E a los otros que metieron en la pena fue, porque los hizie à despues que estauan ponçoñados en el mal que ouissen fecho) Alberic. tamen in dicta. l. quisquis tenuit contrarium, imo quód pœna de qua hic, tenetur filij, siue postea, siue ante natti, mouetur ex ratione illius legis, q pra sumunim imitatores patris & per eande rationẽ tenet ibi Sali. rũ in vtroq; hæredi arq; eiusmodi exemplarisini meruẽda: & quia lex illa de filij generaliter loquitur. Item quia ibi loquitur de natis ante supplicium patris, qui eodem debeient puniri supplicio. & ad. l. 2. C. de bonis liberto. & alias pœnas allegatas respondet, quod in eiusmodi læsæ maiestatis lit hoc specialè & pro ista parte multum videtur vergere lex illa nari harem, cum dicit (todos sus fijos) vnde mihi videtur debet excludi. l. in tanus. in principio. ff. de leg. 3. l. à prouuratore. C. mandat. c. si Romanorum. 19. distinct. & per hoc verbũ videtur, quod lex ista voluit de iure dictam ambiguitatem, quæ oriebatur ex dict. l. quisquis. cum simpliciter dixerat de filijs, & sicut quo ad pœnam expulsionis à patria, & alias de quibus in dict. l. 6. citu. 27. 2. partita dicta lex retrahit distinctionem de natis ante, vel post, idem fecerat in hac lege, quo ad alias pœnas, si hoc voluisset. Et cerè pro nunc, ista pars in genere iuris, propter hoc verbum (todos) in hac lege positum videtur verior: licet contrariam opinio fauorabilior, & æquior, quam si tenere velis, respondere posse ad hoc, quod & ista vnius fatis as limitari, & restringi debeat ex consideratione debitarum circumstantiarum. l. obligationes generali. ff. de pigno. l. si mihi in via. 6. fina. ff. de le. 3. & ff. de petione hæredita. l. & non tantum. §. quod si pro emptore tradit. Oldradus consil. 148. facium talesest, quidam Comes. & si in exquisione a patria placuit illa distinctio, de qua in dict. l. 6. cur nõ debeat placere in pœnis, ile quibus hic, quæ sunt maiores: & si placuit illa ratio, quod id statuebatur in pollea natis quia ex infecto sanguine, & non in alij ante natis sanguine non infecto, quare dicemus, & an casu in hoc legis non planuisse? sed non plenè hære respõsio mihi satisfacit, quia potest dici, quod in pœnis quæ vltra ea quæ à ture communi etiam disposita placuit legislatori nostro dict. l. 6. in pœnis vero secundum ius commune placuit dispositio dictæ. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. de eiusmẽte & contextura literæ videtur sensisse etiam de filij ante natis, prout & voluit intelligere illam. l. gl. in casu quis enim mihi bus. 6. quæstione. n. in verbo filij. tu sine, & cum dicta lex loquatur de filijs illius, qui crimen læsæ maiestatis commisit intellexisse videtur de filijs quos tunc habebat. l. in de licti. 6. si ex naneus. ff. de noxa. & l. ut tius. ff. de testa. milit. & tradit Bar. in simili quæstione super quodã statuto Florentiæ in tracta. represtatis. q. 1. versi. ad quartum. Tu dato maiori ocio, latius cogita. & etiã existo verbo (todos sus hijos) patet quod prior edat etiam in filijs illegitimis naturalibus, vel spuriis prout voluit Cinus, Ange. & Salice. in d. l. quisquis. Ange. Aret. in tract. maleficio. in parte (rhe ay tradito la patria) col. 2. vbi quæsit Cinus & Sali. ¶ Sed an intelligatur de filijs primi gradu, vel ꝛc de vlterioribus? & Ange. in d. l. quisquis. dicit, q temporeiusi legis nõ cõprehendebantur nepotes: quia ista materia est odiosa & penalis, & contra regulas iuris inducta, q filius portet iniquitatem patris, vnde verbum filij strictè accipiendũ est. i. q filij nepotes. ff. de testa. iute. l. hæreditis. ff. de verb. sign. sed q postea supremit Imperator Friderius q eiusdi quandã constitutionem contra eos la fæ maiestatis diuinæ vel imperialis quã aiunt obauit ecclesia, & est apud inquisitores haereticæ pruitatis sub bulla papali in qua fit mẽtio hereticorum, vũ debet extendi in infinitum subdit tũ q Canonistæ fecerunt postea casum, & restrinxerunt ad filios & nepotes dũnaco masculo: sed damnata fœmina cõprehendunturi solum filij generaliter statuẽndo, q vbicunq, dãnẽtur descendentes ex crimine parentũ, semper intellectatur de deirendẽtibus vsq; ad secundũ gradum iuris iuste ex masculo, & nõ vltra, & ex fœmina, vsq; ad primũ inclusiue tũ, vt habetur in. c. statutum. de hære. lib. 6. cõiũcto. c. vbicunq, de pœnis. eo. lib. & vel bat. ibus constitutionem Frederici pomi Cinus in. d. l. quisqs in fi. q. & Albe co. 3. & secũdũ Sali. cõiunctis opinio est, q d. l. quisqs in capitulo incipit intercepitione ab illa constitutione, sed quicqd lir de iure cõmuni, ego de iure regni adhãrere in verbis huius. l. quæ in longum tempore filijs, & nõ extendit ea de nepotes, neq; ad vlteriores pœnã illius. l. iuxta notata per Bar. in d. l. liberorũ. quia materia odiosa verbum filiorũ. l. prolati ch. l. di bonis principali ter in odii filiorum, non extendit ad nepotes. liẽ & ex ratione quæ non est eadẽ in nepote, quæ in filio, quia iura sanguinis & carnis magis transfundunturi in filios, q in nepotes, quia ratione inferiores arg. l. cum quæritur de exrepetitorii. & quia pra sumpto de infectione ex delicto paterno, hiperiuasfundit illa dispositio non in a militar in nepotes, prout in illo: quare ei quasi est maximior, tãto præsumitur infectior. ex tradi. Bal. in. 4. si vassallus. si ficu fue cõtra iurado & a. g. neq; dispositionem. r. statutum. el. 2. de hæreti. in 6. loquẽtẽ in crimine hæresis extendere ad crimẽ læsæ maiestatis temporalis. vt dixi. l. eod. l. in. gl. super verbo (la dote de si uniuge) adueniẽ etiã, ppter na lar posita ex ratione fuisse procederet, qui prodiuo parentis fuit contra Regem, vel regnum, & non procederet, qui in alijs capitulis, de quibus supra eod. in. l. de inquerer pater. licet aliud videatur colligi ex verbis huius. l. generaliter loquẽtis. plaret tũ q in intelligatur & limitet ista lex, nã est de mente doct. in dict. l. quisquis. dum post glo. opponunt de. l. eorum ff. eod. vbi & plus dicebãt, q tãla dispositio (de qua in dict. l. quisquis. tantum procederet, quatenus in hoc disponit de filiorum pœna, contra ad quod habetur in dict. l. eorum. quando delictom committeretur in Primrigem, & non quando cõtra Rempubl. Romanorum, esset enim quid durum, & inhumanum, talem pœnam practicari in filijs, delinquentis in quoeunq, ex dictis capitu. restringitur ergo ad principale capitulum de proditione contra Regem vel regnum, vel alios, qui pars eius corporis sunt. vt in. d. l. quisquis.

b ¶ *Sean varones.* Nam quotiens ab homine, vel aliunde puniuntur aliqui vsq; ad certum generationem, illi solum qui ex masculina linea descendunt, puniuntur, non ex fœmina, nisi aliud à lege, vel ab homine expimatur. c. vbicunq, de pœnis. lib. 6. Ergo si mater committat hoc crimen, eius filij non puniuntur his pœnis, vt voluit Oldrad. relatus ab Alberi. in dict. l. quisquis. Hoc hen. in. c. vergentis. de hæreti. in hoc etiam inclinat Salice. in dict. l. quisquis. glo. tamen ibi tenuit contrarium, quam renuerũt ibi Petrus, & Cinus, Ange. Aret. in tracta. maleficio. in parte (che ay tradito la patria) col. 3. dicens hoc non adum, licet videatur insinuatum, q mulier rale crimen committat, quod tamẽ vidi semel de facto Bononia glo. etiam in dict. c. statutum. voluit idẽ quod dict. glo. in. l. quisquis. & cum ea transit ibi Ioan. Andr. in Nouella, & Dominicus. & ista pars verior videtur ex identitate rationis, & q in practica seruatur. licet in punctoiuris, prima opinio est subsistabilior, & maxime stante ista lege in verbis inferius positis, cũ dicit (asta pena deuen auer por la maldad que fizo su padre.

c ¶ *Es infamados.* Limitatur tamen filius qui fuerit tam clenci. glos. notabilis in cap. satis peruersum. 56. dilinct. Abb. in cap. cum laici. de iure patronatus. & in alijs est hoc specialè in odium huius criminis, & contra regulam leg. crimen. ff. de poenis.

d ¶ *Nunesino.* Adde in volum. Pragma. fol. 6. & 7. †

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

† In nouere vi. l. 4. & 4. tit. 3. l. 8.

9 a ¶ *Ni aprendan auer.* In. L. quisquis. de qua ista sumpta est dicit, nõ capiãt quod verbum causam magnam ambiguitatem, an id dicet intelligatur, q̃ non capiant iuraq̃ incapaces & licharedituas amplectent vemenibus ab intestato, vel legatum ei auferat, vt pro non scripsit apud hæredem: vel an vero intelligatur, q̃ nõ capiant iuram effectu, quia fiscus ab eis auferat tanq̃ ab indignis & ista se cuodã partem Cinus ibi dicit deinde verio-

pariẽte que aya. nin a otro estraño q̃ los establesciesse por herederos: nin puedã

rent, motus ex aliquibus per eum. & Salic. ibi relatis, q̃ satis placet Salice in successione ex testamento & sic quãhabent voluntatem hominis quæ repugnat aliqualiter ab intestato successionis & quia delinquere videtur qui fit enter suam hæreditatem disponere nõ capacem ex delicto principem commissum, sed quando non adesset voluntas hominis, vim successione propinquorum ab intestato morãtium, tunc non redit vocatus ad l. vi. 1 apiant. sed eo non vocant tanq̃ penitus alienos. & ante Salice. ista fuit opinio Iaso. Buri Alberi etiam dict. l. quisquis. simpl. cit. et transit cum opinione Cyni: sed Baldo potius placet contraria opinio, sibi tiere quod non capiant tanq̃ penitus incapaces per mortuus; quæ per eum videbis, & ista opinio quæ ante Bal. fuit aborũ approbauit hic in ista 1 partiarũ. cum dixit (nin puedan auer) & fuit hoc de mente A.so.C. eo in sum. cũ dicit nullus succedunt.

10 b ¶ *Mandas que les fueren enfechas.* In. d. quisquis. dicebat testamentis extraneorum nihil capiant vñ fuit dubium, an ex testamentis proximiorũ possint capere, quod dubium etiam omittit per ex verbis huius legis pãtarũ, cum dicit (nin a otro estraño q̃ los establesciesse por herederos) vñ Ang. in d. l. quisquis. prout refert Sotinus cõsi. 275. in 1 partius Andrea. co. 2. vol. dicit, q̃ licet in specie successionis ab intestato proximorum filij sint insuccessibiles, & etiam respectu successionis ex traneorũ ex testamẽto tũ respectu successionis ex testamẽto proximorũ nõ sunt insuccessibiles quia ex hoc non dicit & ex est penalis & nõ ampliandã regul. odia. & ibi Ioan. And. de reg. iu. in. 6. ego tũ in libro meo Angnonin iam pertẽtio habeo: & forte deficit ibi vnũ verbũ (nõ) vt sic obligatur id ad q̃ Socinus eũ allegat ipse tũ Socinus tenuit contrarium imo q̃ & ex testamentis proximiorũ sunt insuccessibiles ad quod videtur & bene verba illius legis & comprobat aliquibus medijs: videbis per eum colum 9. & ista est etiam intentio huius nostræ legis neq̃ obstat verbũ supradictum (nin a otro estraño &c.)

Quæst. 2. quia ideo dixit, quia nõ ex testamento non potest capere respectu extraneorũ. ¶ Sed quid si ille qui commisit proditionem contra Regem, ut in eba aliqua bona in re & titulo maioriæ prouenientia ab antiquis progenitoribus, qui talia bona vinculo maioriæ constringerant an in talibus bonis succedat eius filij maior est quæstio quæ versatur multotiens in legis tribunalibus. & satis intricata & dubia. dicã quid sentiam, vt pro mijs hic dixerein i. 6 in tit. 11. in glo. super parte (que la non valuisse) 6 parti. Dubitatur ergo an succedat dictus filius, vel alius vocatus ad maioriam, vel fiscus & q̃ succedat filius maior, vel alij vocatus, probari videtur ex. l. 3. ff. de inter. & rel. gibi quæ vero non à parte, sed a generie, a civitate, a terum natura tribuerũtur, ea manere libensini o launiæ: facit etiam tex. in. l. emancipatum. 5. ff. ff. de senato. ibi vt an potuisset dignitas prosui, quam obiit calus patris. vbi glos. fu mit argumentum, q̃ licet filius per culpam suam debeat amittere feudum, nepostũ tũ tinet ex persona aui, facit etiam bonus tex. in l. 4. ff. de inofficiato. cuius verba sunt. Iura libertorum paternorum, ut pater eorum erat per duellionis damnatus salua esse, dum Seuerus, & Antoninus benignissime scripserunt. facit etiam l. adoptatum. 6 fin ff. de in ius vocã. & bonus est tex. in. Leorum. ff. ad leg. Iul. maiest. hoc etiã volunt Bal. in 5. den q. quæ fit prima causa ben. amit. parũ post princi piũ vbi dicit, q̃ si feudum fuit cõcessum generi, si vassallus delinquat eõra dõm, reuertitur ad dõm solũ ius delinquẽtis nõ vero ius reliquorũ vocatorũ ad feudũ, q̃d ex propria persona habent q̃dã ordine mortalitatis nõ per viã hæreditatis. allegat. d. l. 3. ff. de inter. & rele. quod maximè dicit, poedere, qui regalia sunt cõcessa in feudũ: quia absurdũ est q̃ea dependeant ab hæreditario corpore cũ sint nobilia, & potiora & ad ea admittuntur filij, & agnati iure genituræ beneficio dõi, ex expressa forma in eius fundatum ea eunstenore non est recedẽdum. vt in. c. 1. de duo. fra. a capitinuestiti. 1 ocidem voluit Bal. in. ea. si vassa feu. prius eo, pe. vbi dicit cõsi. derãdũ esse an filij sint nominati in inuestitura feudi, tanq̃ extranei, an tanq̃ heredes nãsi tanq extranei, nõ noceat eis delictum patri quia non veniũt ex vi paternæ inuestituræ, sed mero beneficio dõi. Præterea in iuqui videtur, & contra omnes regulas iuris, q̃ vnus ex delicto alterius granetur. l. nõ debet. ff. de reg. iur. & q̃ in feudo antiquo debet tũ vinculo agnati, etiã commissum contra personã dõi non noceat aliis agnatis circa amissionem feudi. tenuit glos. magnain c. 1. §. 1. ff. de successio. feu. & videtur tenere. l. in. d. c. si vassa. feud. prius. & in §. firmiter. de probi feud. alie per Frede. Hoffbein. in summa.

Mandas que les fueren enfechas b. Esta pena deue auer por la maldad que

tit. de feudis & ad §. fi. quæ fuit prima causa ben. amit. qui videtur obstare, respondent q̃ intelligatur. l. 1. §. de delinquentibus delinquẽtis, q̃ illi excludantur non vero cæteri agnati in contrarium partem fatti. l. 1. C. de bon. lib. vbi aperte dicit Albert. allegãs dict. l. quisquis. de qua ista sumpta est, q̃ cõmissio crimine perduellionis contra Principem filij perdunt eam quæ ab eo habent vel aliunde: vnde & Cinus in dicta lex vuli, q̃ dict. l. 3. ff. de inter. & rele. intelligatur de aliis rimnibus seu aliis capitulis, quando contra Principem non delinquitur. facit etiam tex. in dicto. §. fi. quæ fuit prima ausf. ben. amit. ubi vi fideicomissi dõs habeat hæreditatem iuriæ vlionem. Ite & facit lex ista parti iaiũ & dict. l. quisquis. quæ filios, patronis reputat infames, & omni dignitate & officio indignos & incapaces successionũ, tam ex testamento quã ab intestato sine inuestiti editatio, sive tuere gati & in primogenitura, & sui ressio iure primogenitura, est quædam dignitas. vt tradit Marti. Laudin in suo opusculo primogenituræ. An in dicta in. c. qui periculo sum. q. 1. Bal. in l. cum antiquioribus col. 5. C. de iure delib. præsertim quia vt tom munitet videm, ista maioriæ habent vasallos subiectos, & habere vassallos, est quædam dignitas, iu & iurisdictio in est. bal. in. c. 1. versi. Marchio. ad fi. de lis qui fen. dat. posi. Item videtur rationabile q̃ talis filius prodito ut spiruetur, vt pares magis metuant in hoc imitare contra Regẽ delinquere. nam naturale est magis metuere in filium, q̃ in filiastri quidem ff. quod metus causa §. fi. & in terrabentur validius ab hoc eximine, quod non ita fieri videritis patres filios eorum bonis maioriæ non privari. Et pro resolutione huius quæstionis, arbitrio fortesse esset diuendum, q̃ aut maior id est ex donatione Regis, aut ex alienus dispositione. Primo casu, aut bona maioriæ fuerunt donata a Rege sub titulo Ducatus, Marchionatus, vel Comitatus, seu alterius dignitatis, & sub titulo maioriæ, & talis maioriatis antiquæ & iuui videtur q̃ si aliquis ex vocatis ad quem bona deuenerunt sub tali titulo, sit perduellis contra Regem vel regnũ, q̃ filij eius sint in parte talis maioriæ ex dispositione istius legis partit & dict. l. quisquis. eo q̃ tales filij sunt infames, & incapaces dignitatum, & iurisdictionũ: cum ista bunt ergo tunc bona talis maioriæ, in vita delinquentis quo mortuo, veniet maioria iuum talibus bonis ad sequẽtem vocatũ secũdum tenorem donationis regiæ, exclusis filiis delinquentis, cum enim exludantur filij, vt incapaces, non aufertur ab eis iu indignis sed venient alij vocati, vt superius dixi in glossa proxima. & vide supra in glo. todos sus hijos. versiul. sed an intelligatur. & intelligo de bonis donatis a Rege titulo donationis, vt dixi. quod in dubio præsumitur (vedixi) in l. 68. titu. 18 partita. 3 non si dedisset iure feudi, nam tunc talis maioria, eiusque bona regulabuntur iure feudi & secundũ consuetudinem feudorum seu ut dum quam, si Marchio, vel Dux eõmittere et delictum contra dominum summum contra Regem. Marchia, vel Ducatus liberè reuertetur ad Regem, exclusis omnibus filijs & agnatis: nam hoc iacite est inuestitura ergo pro expresso debet haberi. Ecũ quid. Sed certe pata Bal. in d. §. fi. quæ fuit prima ausf. ben. amit. ista est enim magis colsi on clusion in materia feudorũ, q̃ quãdo vasallus privatur feudo propter delictũ, ex quo offendit dominum, si ue sit feudum nouũ sive antiquum, semper reuertitur ad dominũ vt tradit Alex. consi. 60. 3. volumin. ipse ibi dubitatoribus & Francisc. bin. Curtius in suo tract. feudali. in quinta parte principali. in princ. co. 1. & 2. Si verò maioria sit sine titulo dignitatis & vasallorũ, sed a Principe antiquo aliqua bona fuerunt donata titulo maioriæ Petro & eius descendentibus tunc videm dicendũ quod in sequenti membro, quando maioria pertinet ab alio privato in quocasu vt dicendũ, q̃ aut talia bona maioriæ antiquæ aliqua fortè vel proauitæ, seu vt ioris progenitoris, vel altetius coniunctũ vel extranei, qui eam cõstituit, peuenerunt titulo donationis inter viuos, vel ex aliquo cõtractu, seu dispositione inter viuos & tali casu filij delinquentis non priuabuntur talibus bonis reliẽtis ab antiquis progenitoribus eum eniam talibus bonis non sit annexa iurisdictio & dignitas, non est quid eis repugnet: ex quo lex ista & dicta. l. quisquis non excludunt tales filios a cõtractibus & donationibus inter viuos, sed tantum ab his quæ prouenient iure successionis ex testamẽto, vel ab intestato vel per viam legati & portia non debet extendi vltra propinqui casum. decretum. l. cap. hæc autem verba. §. pœnæ & casus penalis ex fiscalibus dicie eiam nõ extendunt ur vt rad Bal. in. l. 3. ad fi. C. de hæredibus milit. regis. odia. de regulur in. 6. Si vero talia bona antiquæ maioriæ deuenissent ex testamẽto alieui progenitoris antiqui, vel alterius extranei, tunc tales filij delinquentis sunt incapaces petitam l. & per d. l. quisquis. vnde delinquente mortuo, nõ succedunt eius filij succedetũ alius vocatus ad ralem maioriã. vt superius dixi & non mirum, quod aliud si in his quæ obuenient ex testamento, q̃ alias. quã cum prouenient iure tuitionis. vt

in.l.lege.obuenite.ff.&verbo.signi facilius fuit inductus Princeps ad auferendu lucra testameti, quam iuca concactus, quæ sunt de iure gentium.l.ex hoc iure. ff.de iustitia & iur neq; videtur distinguendum in tali maioria aita, vel proauita, an nepos fuerit cõceptus viuo auo, vel post: prout altas distinguebat Bald.in successiõe feudi aut il in capitul. i. si vasa. feud priue.versic, sed dominus loan. de Bron. nam loquitur in feudi successione iure hæreditario. Si vero sit maioria noua â patre delinquente in hoc crimine, facta pecviam testamenti, nõ succedent in ea filij, neq, alij vocati cum testamentum de iuquentis in crimine isto non teneat vt in l. 16. tituli. & ibi dixi supra ea. parti. Si verò fuerper donationẽ, seu alia dispositionẽ in tervivos facta a patre talis maioria, & donatio perfecta & non sint facta post crimẽ cõmissum, vel cum iam peccpolierat commisserat, tunc vt sicut q talis maioria cumõ et tamen ad di-

fizo su padre. Pero las fijas de los traydores bien pueden heredar fasta la quarta parte[a] de los bienes de sus madres. Esto es, porq̃ non deue ome asmar que las mugeres fiziessen trayciõ, nin se metiessen a esto tan de ligero a ayudar a su padre como los varones. E porẽ deben deuẽ sofrir tan grand pena como ellos, e todas las otras penas q̃ son establesfe dasen razon de las trayciones segund fuero de España, son puestas cumplidamente en la segunda partida deste libro en las leyes [b] que fablan en esta misma razon.

¶ *Ley. III. Por quales yerros de trayciõ puede ome ser acusado despues de su muerte, e quien puede fazer tal acusacion como esta.*

Crimen perduellionis, en latin, tanto quiere dezir en romance como traycion que se faze contra la persona del Rey, o contra la pro comunal de toda la tierra: e esta trayciõ es de tal natura, que maguer muera el que la fizo ante que sea acusado, pueden lo acusar aũ despues de su muerte[c], e si su heredero non lo pudiere defender nin saluar

a ¶ *La quarta parte.* Quæ est legitima à iure isto parti. vi in.l.17 tit r. 10. 6.parti. quando sunt quatuor liberi, vel paucioces: & in quinq, vel sucessemis, prout etiam ecai de iure cõmuni. sine ergo sint quatuor vel quinq, filiæ non poterunt habere vltra quartã, ut ex iuris verbis huius l. ex quo etiã posset dici, q̃ licet hodie de iure foci & regni legitima filiorum sit ancta: l. 9 ci. & li. 3. fo. & in ataiuẽ filiæ in no. re. el. bonis matris l. 1 ti. 6. nõ pũt habere vltra quartam 7 &. & ti. parti. quia. l. 8 lib. 5. & ista voluit hoc taxare & li ef sei casus i quo tau. 9. 10. & 28. cũ legitima possei esse plus q̃ quarta. pro q̃ & fuit. d. l. quisquis. quæ in volunt, q̃ filiæ habeteni legitimã, & non totã hereditatẽ, vt ab posteriori hoc iñ non ñ mo. ino poterecedere q̃ bonis matris filiæ habeant legitimam, sicut hodie est aucta. argu. l. 1 §. lex Falcidia ff. ad leg. Falci. & quæ non molienda sunt & quæ intentio huius legis est dare filiis filiabus legitimã in bonis matris, sicut & d. l. quisqs. §. ad filias. Adverte etiã, quia & potecunt filiæ succedere suis coniunctis ab intestato, & ex testamẽto, & ex caneis ex testamento, cũ hoc non cepenatur prohibnũ in filiabus sed in masculis tãn, vt superius dicu (q̃ sean varones) & hoc etiam attenta. l. quisquis. quæ non ita aperte loquitur tenei Sal. ab in verbo, ad filias.

b *En las leyes.* Vi. signanter in tit 13. per totum. & præsertim in.l. fi. & 1 in pluribus alijs legibus per titulos illius partitæ sparsis.

¶ *Lex. III.*

2 De proditione regis, vel patriæ, q̃d vocatur crimen perduellionis, põt quis accusari post mortẽ & eius hæredes tenentur eũ defendere & si vincãtur, debitur mortuus pro infami & auferetur ex eius bona ab hæredes, sed pro alia proditione nõ fit accusatio seu neptũ post mortẽ. & quilibet (qui tallis nõ admittitur ad accusandũ) admittitur in cã proditionis & repugnans proditione, puniturratione, sinõ probat h. d.

c *Muerto.* Adde l. fi. ff eo. & C. l. pe & fi. & l. 7. supra tit. 1. & 9. per cõ 1 tracũ. In lũ. de harte, quæ ab intell. defe & Instu. de pub. iudi. §. 2.

d ¶ *Deue el Rey judgar.* Nota istam formam pronuntiandi, adde gl. in dicta 4. per contrarium. in verbo, damnata. & Ioan. de Platea in.l. fina. colum. penultima. C. de iure fisci lib. 10. & vide per Ange. Areti. in tra 2 ctatu maiestatis rorum in parte (che ay tradito la patria) colum. 4. & quæ notat Decius consilio. 410.

e ¶ *Delas otras maneras.* Adde dict. l. fina. ff. eo. & vid. quæ dixi supra ea. 3 parti. titu. 1. in l. 7. in glos fina.

f ¶ *Este yerro de trayciõ.* Adde l. famosi. & l. in quæstionibus. ff. eodem 4 & l. i. supra titu. 1.

g ¶ *Algunas mugeres.* Nam coniurationẽ Lucij Catilinæ Fulvia mulier 5 detexit: & Marcum Tullium consulem in iudicium eius instituxit. d. l. in quæstionibus.

h ¶ *Qual recebiria el reprado.* Nota bene, & vide l. 26. supra titu. 1. & quæ 6 ibi dixi. ¶ *Lex. III.*

2 Non valet alienatio facta à proditore, postquam cœpit de proditione tractare quia licet possessionem bonorum tenebat, dominum tamẽ eorum et etiam Regis. h. d.

eõ derecho, deue el rey judgar el muerto por enfamado de trayeion, e mandar tomar a su heredero todos sus bienes q̃ ouo de parte del traydor. Mas por qualquier de las otras maneras ede trayeion que diximos en la primera ley deste titulo, non puede ninguno fei acusado, nin reptado despues de su muerte. Otro si dezimos, que todo ome quier sea varon, o muger de buena fama, o de mala quier sea rico, o pobre, e aun todos aquellos que diximos en el titulo de las acusaciones, que non pueden acusar a otro, han poderio de lo fazer sobre yerro de trayeion[f], e esto les fue otorgado porq̃ fallamos en los libros antiguos que algunas mugeres[g], e viles personas de seu brian trayciones q̃ fazian cõtra los Emperadores porendenõ deuẽ ser desechados los descobridores dellas, de qualquier natura q̃ sea: pero si el q̃ repta a otro de trayeion, nõ la pudiere prouar deue recebir otra tal pena qual recebiria el reprado[h], si el fuesse prouada la traycion.

¶ *Ley. IIII. Como el ome que faze traycion nõ puede enagenar lo suyo desde el dia en adelante que andouiere en ella.*

VEndida un donacion, nin camio, nin enagenamiẽto que ouiesse fecho de sus bienes, el que fuesse judgado por traydor [a], desde el dia que començo andar en la traycion, fasta el dia que dieron la sentencia contra el, non deue valerben ninguna manera: ca maguer fuesse en tencencia de los bienes a la sazon, que los enagenaua, perdido auia ya el Señorio [c] por su maldad, e era ya dela camara del Rey. E porende non podria despues, ninguna cosa delos bienes que tenia enagenar en ninguna manera.

¶ *Ley. V. Como aquel que começo a andar en la traycion puede ser perdonado si la descubriesse, ante que se cumpla.*

POrque los primeros mouimientos que mueuen el coraçon del ome non son en su poder [d], segund dixeron los filosofos, porende, si en la voluntad de alguno entrasse de fazer traycion con otros de consuno, e ante que fiziessen su a e sobre el pleyto de la traycion lo descubriesse al Rey, dezimos quel deue ser perdonado el yerro que fizo de consentir en su coraçon, de ser en tal fabla. E demas tenemos por bien quel den a vn gualardon, por el bien que fizo en descobrir el fecho, porq̃ de ue ome asmar, q̃ nõ fue este en la fabla con entencion de cumplir el yerro, mas por ser sabidor del porque pudiesse mejor desuiarlo que nõ se cũpliesse, o que

1 a *Por traydor.* Intelligge propiè sumpto. vt in l. in fine. suprà. eodem. & patet apertè. l. 1. in 4. part. & sic in illis capitulis læ æ maiestatis, quando proditio litetur Regem, vel regnum, vel eos qui sunt pars corporis eius. secus ergo esset in alis casibus, hoc idem patet ex dict. l. qui sanis. & [illegible] C. eod. & ff. eo lib.

b *Deuendeue ser.* Conuertit. cum. 1. quinq. & eum l. 1. b. C. eo. l. donationes. §. 1. ff. de dona. & adde Ber. ri. 4. mat. 5. vbi vi. quæ dixi, & quando al enat o fasta fuit titulo lucratiuo, sine dubio reuocatur. l. inter donato. § fi. ff. de dona. & in l. penul. ff. ad legem iul. maiest. Si verò titulo oneroso, alienauit scienti, idem erit. l. cl. ypographus. § fi. ff. de adminiſtrato. l. qui a debitore. ff. quæ in fraudẽ creditorũ. idem, si alienauit ignoranti ignorãtia supina. l. regula. 5. sed fa unus de minis & facti. quo Si verò fit iusta ignorantia, non reuocatur. d. l. qui a debitore. sed si alieni at titulo non verè lucratiuo, & enam nõ onero. o, sed nisto puri consultmendo dotem adhuc videtur reuocatio. l. ab reo. nou. l. quis verli-dores. C. ad legem iul. maiest. quod tamen limitatur, vt hi in. l. fi fraudator. § 1. ff. quæ in fraud. cred. hæc ita ponit Ange. in. l. nemini. ff. C. ad legem Iulie maiestatis. dicens hoc multum notandum: quia & ex prædictis habes, an hæreuci contracto crimine hæresis, possint aliquid alienare de bonis suis vendendo, donãdo, aut dotem constituendo & habuit ista Ange. a Cino post Iaco. de Are. in auct. l. memin. ff. C. de Alber. aduertè tamen, quasi ibi docto. in eo quod dicunt, quod si. nario facta fuit iusta ignorãtia ex titulo oneroso, q̃ non reuocetur alienatio, videtur mouere, tenendo opinionem illam, q̃ committens hoc delictum, remanet dominus, donec auferantur bona, per sententiam, quæ fuit opinio Iac de Arena, quã & tenuit Bar. vt inter subiciam in glo proxi. quæ tamẽ opinio (vt ibi dicã) est reprobata per istam. l. vnde dictum prædictorum est limitandum & intelligendum, nũ pretium rei venditæ per proditorem, vel hæreticum, vel aliquid loco eius esset in bonis eius. argu. l. si rem & pretium. ff. de peti. hæred. l. si cum dotem. eum. l. seq. ff. solu. matri. l. Imperator cum. l. seq. ff. de legat. a. tunc enim dato q̃ reuocetur, seu reuocari possit venditio, vel alia alienatio, etiam in dolo oneroso facta: debet tũ restituere pretium emptori quæ cessante, indistinctè fiscus vendicat rem alienatam, etiã nullo restituto pretio emptori: licet per plures manus ambulauerit, cum enim venditor non eratiam dominus, non habuit ius vendendi fiscus vendicans rem, nẽ tenetur restituere pretium. l. in ciuile. C. de furti. hoc tenent Ioan Mona. Archi. & Ioan. And. in. c. cum secundum. l. de hæte. lib. 6.

c *Elseñorio.* Approbat opinionem glo. in ca. cum secundum leges. de hæreti. lib. 6 quæ tenuit, q̃ in crimine læsæ maiestatis bona proditoris confiscentur ipso iure a die commissi criminis quod & tenuit Dinus relatus à Bar. in auct. de incest. nup. in prin. & in l. fi debitor ff. de his quæ in fraud. cred. & Abb. in ca dilecti de arbit. And. de Yser. in ti. quæ sunt regalia in parte (& quæ vrindignis) col. 3. vbi & dicit q̃ non requiritur, q̃ damnetur criminosus priusq̃ fiscus petat à possessoribus bona Cinus tũ in l. fi C. ad legem Iul. maiest. & Bar. in. d. l. fi debitor & Ange. Aretin. in suo tracta. de maleficiorum. in parte (che ay tradito la partia) col. pe. tenuerunt contrarium. imo q̃ proditor perdebat tantũ bonorum administrationem, non dominium: & idem voluit Ioan. de Plaa. in. l. defensionis faculras. C. de inr. fisc. lib. 10 post Bar. in. l. Imperator. C. eo. tit. tene ergo mente legem istam partitarum, cum adde. l. 4. ti. de las trayciones lib. 8. ordina. rega. ibi (todos los bienes son para nuestra camara) *nam* verbum (sunt) quod est presentis temporis, induxit priuationem ipso iure. tex. in auct. Gazaros. versi dãnamus. C de hæret. in sta. g. in. l. 1. in parte diuini. C. de summa trin. & fide cath. Bar. i Auct. qui semel. C. quomodo & q̃ iudex. ad fi. ad occupationem tã bonorum requiritur, q̃ præcedat sententia declaratoria criminis. vt habetur in dict. c. cum secũdũ leges. in fi. & ita per illum tex. tenet ibi Archi. & Ioan. An qui & idem tenuerunt per aliqua iura, quæ allegãt in. c. 1. de homi lib. 6 Bar. etiam per tex. in. l. eius qui delatorẽ. ff. de iur. nil. Bal. & aliqui. l. si quis maior. C. de transact. & in c. 1. de feudo li ne cel. nõ atti. Ioan. de Plaa. in l. h ad fi. C. de iur fisc. lib. 10. Felin. latei. c. Rodulphus. char. 7. *Sicut*, sed declaratur de fesc. ipt. q̃d cõfiscata, nisi facti esset totiti: tũc enim o eget ce declaratione. tenet Abb. in. c. cum non ab nomine. col. a ũpen. de iudi. & sequitur Felin. multa in hoc addu ẽs in. d. c. Rodulphus. & tra dit pulchre Socin. cons. 4. vol col. pe. & probatur apertè ex. l. 3. tit. de las trayciones lib. 8. ordi. rega. neq; obstabit. l. hoc dej. ff. tio. d. c. 1. secundũ leges. cum vult, q̃ bona hæreticorum non, sit capi per principes seculares, quousq; superetur mine hæresis per iudices ecclesiasticum sit prouinciarum, nam procedit ideo quia crimen hæresis est mere ecclesiasticũ vt in. c. inquisitionis. eo. in. & ibi. de omi iudi. si minis executionis principibus secularibus permittatur ante declarationẽ iudicis ecclesiastici, quæ ratio cessat in crimine læsæ maiestatis humanæ vbi princeps secularis est iudex cõperes ad executionẽ: & cõfert notabile dictũ Bal. in. d. c. i. de f. u. fine cui non annit. q̃ q̃ quis est priuatus ipso iure, tũc sententia nõ est necessaria ad esse, sed ad executionẽ esse: & ideo dicit, q̃ qui accipiuntur bona bãnin, qui ex forma statutorũ habetur pro condẽnatis, sit quidã declaratorius processus, in quo declaratur captã esse illã personam quæ reperitur bannita, & bannũ exequendum esse. & subdit notabile verbum, quod si fine aliqua declaratione fieret executio non esset proprere a iuri contraria, per ea quæ not Innoc. in. c. extratione de appe cõsert etiã q̃d not. Bar. in extraug. ad reprimendũ in. g. super parte & figura ad fi. & q̃d not. Domin. in. c. fundamẽta. de elec. l. 6. in §. pe. & q̃d tradit Ludo. Rom. cons. 46. incipit in re præsenti. adde etiã And. de Yser. in. c. 1. quo tempore miles. vbi post hec verba pulchra Pone vassallum in cõspectu populi, atrocesiniurias domino intulisse vel in conspectu populi dominũ iustè pugnante cum inimico suo vassallum dimisisse dominum, & de præsio recessisse. Item pone baronem rebellasse Regi. & tenere castrum publicè contra Regem vel pone subditum regium iussse ad hostes, & publicè morari cũ hostibus contra Regem suum, erunt ne illi vocandi, & per sententiam condemnandi, & post distinctionem quam facit duplicis generis notorij subdit illa, ergo qui publicè moratur cum hostibus contra dõm suum vel castrum tenet rebellatum, est in crimine notorio actu permanente contra tales, non seruatur ordo iuris: imò & plus vult, q̃ etiã in notorio actus transeuntis, si est commissus in præsentia Regis, non exigitur sententia nam vbi Princeps est, tectum iuris est, seu tormins testimonium. hæc Yser. Hinc est etiam quod in actibus notorie iniustis, procedit iudex extra iudicialiter sponiando. vid. Abba. in ca. quia clerici. de iure patrona. adde etiam, & nota, q̃ quando lex notat factũ sententia non requiritur. l. palam. § quæ in adulterio. ff. de ritu nupt. & ibi notat Bal. ad statuta disponentia q̃ quis puniatur ipso facto.

¶ *Lex. V.*

1 Meretur poenam & præmium proditionem à se & ab alijs cogitatã Regi detegens. sed si super ea iam facta conuitatione detegat, habet veniam, sed non præmium: dum tamen ante aquam ad effectum per ducatur, teuelet, hoc dicit.

d ¶ *En su poder.* Adde. c. in ter hæ c sciendum vbi glo. de pœni. distinct. 2. f

e ¶ *Ante que fiziessen jura.* l. qui sui is. C. eodem in versi. fi. de quo lex ista a sumpta est, dicitur exordio initæ factionis. & Azo ibi in summa.

In no. re. est l. 2. ti. 18 lib. 8.

In no. re. est l. 2. tit. 10. l. 8.

exponit.i.ante quã, peccauit ad actum & intellige istã.l.i.ante aquã cõtractionẽ si mallem cõmuni assensu, vel promissione.

3 a ¶ *Despues de la jura.* l. qui quis in d. verb. fin. dicitis vero qui vsus fuerat factione. A zo exponit.i. postquã protestat ad actũ. Nota ergo q̃ in delictis admittitur penitentia, quod glo. tantum admittit in casibus expressis in iure. vi. glo. 1. in l. si quis legatum. §. fina. ff. de falsi. Lucã de Penna. in l. 1. C. de his q̃ se defe. lib. 10. tu vi. de ista materia per Bar. in. l. qea mente. ff. de furt. p glo. in l. vna. C. ne tu tot vel cur. vestu. condu. & Bal. in. l. impe rialis. C. de nupt. & Ioan. de pla. d. l. 1. C. de defer. lib. 11. & in. l. vna. C. de grege domi. lib. 11. & in. l. si ap. aritor. in fi. C. de cohata. lib. 11. per Bar. in. l. annũculo. ff. de cõdi. sine causa.

¶ *Lex. VI.*

20 Ad regem solũ spectat de maledictis in eũ cognoscere & punire debet maledictis, nisi ob ebrietatẽ vel furorẽ maledixerit nisi occasio maledicti ex tahcau sa fuerit, quæ regẽ mouet ad ignoscẽdũ hoc dicit.

Ad titu. C. si quis in pera. male.

2 b ¶ *Enfamadores.* audientes & non resistentes puniuntur. vt in l. 2. titu. 13. par. 2. & adde ad titũ. l. 4. & 17. d. titu. 13. & de fama regis. de functi q̃ debet illęsa seruari. vi. l. 4. titu. 15. 4. part.

c ¶ *Dixere mal del Rey.* Concor. cũ. l. vnica. C. si qs impe. maled.

3 d ¶ *Con beodez,* Ebrius delinquens an & qualiter puniatur. vi. l. 5. tit. 8. 1. ea. par. & q̃ ibi dicã.

ouo tanto de bien en su coraçon que se arrepintio e apercibio al Rey, é tiempo que se pudiesse guardar della. E si por auentura lo descubriesse despues dela jura [a] en ante q̃ la traycion se cumpliesse, porque pudiera ser que fuera cumplida, si el non la descubriesse, deue ser aun perdonado el yerro q̃ fizo, mas non deue auer gualardõ ninguno, pues que tanto anduuo adelante en el fecho: e lo tardo tanto que lo non descubrio.

¶ *Ley. VI. Que pena merescen aquellos, que dizen mal del Rey.*

Saca de medida a los omes la mal querẽcia: que tienen raygada en los coraçones, de manera q̃ quando non puedẽ empescer a sus señores por obra trabajanse de dezir mal dellos, enfamãdo los [b] como non deuen. E porende dezimos que si alguno dixere mal del Rey [c] eõ beodez [d], o seyendo desmemoriado, o loco, non deue auer pena por ello, porque lo faze estando desapoderado de su seso, de manera que non entiẽde lo que dize. E si por auentura dixesse alguno mal del Rey, estando en su acuerdo, porque este se podria mouer a lo dezir con grand tuerto: que ouiesse recebido del Rey, por mengua de justicia que le non quisiesse cumplir: o por grand maldad que touiesse en su coraçon raygada con mal querencia contra el Rey: porende touieron por bien los sabios antiguos, que ningund judgador non fuesse atreuido a dar pena a tal omes como estos mas solo recabdassen e que lo aduxessen delante del Rey, ca a el pertenesce de escodriñar, e de judgar tal yerro como este, e nõ a otro ome ninguno. E si estonce el Rey fallare, q̃ aq̃l q̃ dixo mal del, se mouio como ome euyado por alguna derecha razon: puede lo perdonar [e] por su mesura si quisiere, e deuel otrosi fazer aleançar derecho del tuerto que ouier recebido. Mas si entendiere que aquel que dixo mal del, se mouio tortizeramente por mal querencia, deuel façer tanto escarmiento, que los otros que lo oyeren, ayan miedo, e se recelen de dezir mal de su Señor.

e ¶ *Ledeue perdonar.* Mundani principes boni, pro gloria habent parcere eis, qui ipsos offendunt. vid. And. de Yer. de stat. r & consuetu. contra liberes eccles in parte satisfactionis: adde etiã Erasinum in lib. Adagiorũ referentẽ illũ dictũ Tyberij imperatoris, in ciuitate libera liberas oportere esse linguas, neq; mirũ aut magnũ, si principes permittãt populo, quæ velint dicere, cũ ipsis liberũ sit quæ volent facere. & illud Alex. regiũ est male audire cum bene feceris.

Titulo. III. De los rieptos.

Rieptanse los fijos dalgo, segund costumbre de españa, quando se acusan los vnos a los otros, sobre yerro de traycion, o de aleue. Ondepues, que en el titulo ante deste fablamos delas traycionc, e de los aleues. Queremos aqui dezir del riepto q̃ se faze por razon dellos. E demostrar q̃ cosas es. E donde tomo este nome. E a q̃ tiene pro. E quien lo puede fazer. E quales. E ante quien. E en que lugar. E por quales cosas. E en que manera. E como deue responder el reptado. E por que razones se puede escusar, que non responda, o que non lidie. E como tanbien el reptado como el reptador deuẽ seguir su pleyto, fasta que se acabe por juyzio, pues que començaren el riepto. E q̃ pena meresce el reptado si prouaren lo que dizen. Otrosi en que pena cae el que faze el riepto, si non prouare aquella razon sobre que repto.

Titulus tertius de rieptis.

¶ *Lex. I.*

20 Rieptum est accusatio generosi contra generosum, peccũ ex causa proditionis vel aleuosię facta, & dicitur à repeto: quia repetit maleficũ prout fuit cõmissum: & pdest adhoc: quia per illud cõsequitur q̃ de iniurijs iustimã, & alijs bonis caret, ne ad talia producãtur delinquẽdo. hoc dicit.

f ¶ *Los fijos dalgo.* Vi. l. 1 & 2. titu. 21. lib. 4. foro. ll. vbi sic hęc vnde habuit hoc ortũ quòd generosi Hispaniæ faciant istud reptũ: & vi. etiã infra eo. l. 3. & in. l. 14. titu. 21. a partira. in fine legis & ista materia hodie non est in vsu, neq; in reptatiõe, neq; in duello.

In no. 2. est. l. 1 & 2. ptos illã tit. 21. 3. lib. 4.

¶ *Lex. II.*

20 Potest reptare quilibet generosus alterũ generosum de prodictione vel aleuosia cõtra eũ cõmissa, vel cõtra regẽ duntaxat. quia ipse solũ põt dare quẽpto, pditorem aut aleuoso vel à repto absoluere: sed passo iniuriam viuo nõ potest alius pro eo reptare: nisi pro

dominio fœmina, nel ijoso, vel pro aliquo, cui tenere arma non licet: nel non potest eo autem mortuo, admittitur consanguineus proximior. Item potest reptare vasallus pro domino & econtra sed proditor, aleuosus, aut eorum filij post commissum delictū habiti, seu de causa, de qua minus valet eos denunciatus, reptare non possunt. Item reptatus ac

Reptar puede todo fidalgo[a] por tuerto, o desonrra en que caya trayciō, o aleue[b], que le aya fecho otro fidalgo. E esto puede fazer el por si mismo mientras fuere biuo: e si fuere muerto, el que recibio la deshonrra puede reptar el padre por el fijo, o el fijo por el padre, o el hermano por el hermano. E si tales parientes non ouiere, puedelo fazer el mas cercano pariēte que fuere del muerto. E aun puede reptar el vasallo por el señor: e el señor por el vasallo, e cada vno de los amigos, puede responder por su amigo, quādo es reptado, assi como adelante se muestra.[c] Mas por ome q̄ fuesse biuo, non puede otro ninguno reptar si non el mismo: porque en el riepto nō deue ser recebido personero[d]. Fueras en de, quādo alguno quisiere reptar a otro por su señor, o por muger, o por ome de orden, o por tal que non deua, o que non pueda tomar armas. Ca bien tenemos por derecho, que en fecho que en tales caya, puedan reptar ea da vno de sus parientes, maguer sea biuo aq̄l por quē riepta. Pero dezimos, que ningud traydor, nin su fijo, nin el que fuesse aleuoso, non puede reptar a otro, nin aquel que es judgado por que fizo cosa porque va la menos, segūd costumbre de España. Otrosi non puede reptar otro ome que sea reptado, ante q̄ sea quito del riepto, nin el que se aya desdicho por corte, nin puede ninguno reptar a aquel con quien ha tregua mientra durare. E deuese fazer el riepto ante el Rey, e por corte, e nō ante teo ome, nin merino, nin otro oficial del reyno, porque otro ninguno nō ha poder de dar al fidalgo por traydor, nin por aleuoso, nin quitarlo d̄l riepto, si nō el Rey[e], tan solamēte por el señorio que ha sobre todos.

¶ *Ley. III. Sobre quales razones puede reptar vn fidalgo, a otro.*

Reptado puede ser todo fidalgo, q̄ mataref, o firiere: o deshonrrare: o prisiere, o corriere a otro fidalgo, non lo auiendo primero desafiado. E el q̄ riepta por alguna destas razones, o de otras semejantes destas: puede el dezir q̄ es aleuoso por ende. E si fidalgo fiziesse alguna destas cosas sobredichas a otro, q̄ lo non fuesse[f] o otros q̄ nō fuessen fijos dal[h] go fiziessen en tresial gūo destos yerros, non son por ende aleuosos, nin pueden por ello ser reptados, como quier que sean tenudos de fazer emienda dello por juyzio. Fueras ende, si lo fiziessen en tregua: o en pleyto, que ouiessen puesto vnos con otros. Ca estonce bien lo podria reptar por razon de la tregua, o del pleyto que quebranto, que auia puesto con el. E sobre todo dezimos, q̄ nō pueden fazer riepto si nō sobre cosa o fecho en que caya traycion o aleue. E por ēde, si vn fidalgo a otro que mare, o derribare casas, o torre, o cortare viñas, o arboles, o forçare auer, o heredad, o fiziere otro mal, que non tanga en su cuerpo[h]: maguer non lo aya desafiado ante: non es por ende aleuoso, nin lo puede reptar. Fueras ende si lo ouiesse fecho en tregua e a sabiendas. E si lo fiziesse de otra guisa por yerro deue lo emendar, quando le fuere demandada la emiēda, e si lo emēdare, nō le puedē dezir mal por ello.

¶ *Ley. IIII. En que manera deue ser fecho el riepto, e como deue responder el reptado.*

rum. & quōd ita etiam audiuit à domino Cardinali Bononiēsi, & subdit Bald. quod non est aliquod istorum, quod non possit probari per rationes legum.

¶ *Lex. IIII.*

40 Antequam quis reptet, exponat regi querelam secreto: & petat licentiam reptandi. & rex consulat ei compositionem, dando ei pro eius concordia tres dies, quibus elapsis, citetur reus coram Rege, & tunc publicè exponat rieptum, delictum, & modum commissi, dicens eum proditorem, vel aleuosum, & quod ponet sibi manus & faciet eum confiteri, vel occidet eum: aut de campo pro victo eijciet, & reus respondeat quōd mentitur, & hoc faciat per curiam coram rege tribus diebus, intra quos potest eligere reus duellum, vel quod alius sibi probetur, quia non compelli-

1 a ¶ *Fidalgo.* Sed antrusticus potest clamare in litem ad duellum Bal. in 9. si rusticus. de pace tenen. dicit q̄ non, nisi rusticus sit natus ex nobili genere.

2 b ¶ *Traycion, o aleue.* Declara hoc, vt habetur in l. 2. & 3. tit. 21. lib. 4. foro. ll. & infra eod. l. proxima.

3 c ¶ *Se muestra.* Vt infra eod. l. 5.

4 d ¶ *Personero.* Nota hoc, et facit. l. penulti. §. ad crimen ff. de publi. iudi. l. seruum quoq; §. publicæ. ff. de procurato & quia rieptū ordinatur ad pugnā, & principales personæ debent per se pugnam facere vt trad. g. allegans leges Lombardas i. §. si rusticus. de pace tenen. super verbo aut diuino. adde etiam 13. tit. 9. libr. 4. ordina. reg. Quid autē si esset minor. 18 annorū vi. pergio. depacenra. fir. 15. in prin. in glo. magna. adhineu. vbi & vi Bal. in versi. de mum gl. colligit.

5 e ¶ *El rey.* Intellige quando proceditur per viam repti, de quo in istis legibus, & ita probatur in l. penul. & fi. infra eo. si enim procedatur per viam accusationis, alius competens iudex citra Regem potest genero sum de crimine proditionis, vel aleuosiæ damnare.

¶ *Lex. III.*

40 Quilibet generosus occidens, vel vulnerans, aut capiens alium genere rosum ante diffidationem, potest de hoc reptari, vt aleuosus, & si hoc generosus non generoso, vel non generosi faciant inter se, non sunt aleuosi, nec sic possunt reptari, licet aliàs iudicialiter puniantur. Et eōm reptum ex causa proditionis, vel aleuosiæ fiat, non sit propter damna, vel maleficia in rebus commissa, sed contra personam dumtaxat. hoc dicit.

f ¶ *Que mataren etc.* Adde. la. & 3. tit. 21. libro. 4. foro. ll. & 9. titu. 8. libro. 4. in ordina nen. regā. Ibi ponit alios casus, ex quibus potest fieri diffidatio & non aperitur aliis, vtrum ex causis ibi additis, possit receptari. & videtur dicendum, quōd ille causæ quæ ibi vltra eas quæ 8. ff. alijs in ista lege ponuntur, sint additæ: licet sufficient ad diffidationem non illius titulum, vt tic con bro. 8. cordentur istæ leges. vi. etiam §. si miles. de pace tenenda. qui videtur permittere ex qūlibet capitali cā sed restringe ad casus, de quibus hic, vt vult etiam. gl. ibi.

g ¶ *Antre que le no fuesse.* Adde §. si miles. de pace tenenda. & notatur. c. 1. de capitulis corradi.

h ¶ *En su cuerpo.* Adde dict. l. 3. dict. Bald. in l. eum filius §. si nata. ff. de lega. 2. se audiuisse ab Imperatore, q̄ plura fiat necessaria, vt loe' fit duellum. Primo, quōd ille qui prouocatur sit diffamatus, vel sit spectus. Secundo, q̄ non possit probari per veram probationem. Tertio, quōd ille qui prouocat sit maior, vel par: nam minori non licet prouocare maiorem: qua non licet sibi ascēdere. Quarto, quod causa sit personalis: nam si esset tantūm de bonis, non reciperetur duellum. Quinto, quod non sit electa via litigandi iudicis: sed via arbitrium. & quōd ita etiam audiuit à domino Cardinali Bononiēsi, & subdit Bald. quod non est aliquod istorum, quod non possit probari per rationes legum.

In noua rec. est. l. 3. tit. 8. libro. 8.

tur ad duellum iniuria & potest tex dicitur terminum tiuum dirum ad nomen (prius vacuus) ex causa prorogare & sendo te riepto, sine iniuria litigantes, & omnia consanguinei, & mortuo reo infra dictos terminos extinguitur ab infamia ipse, & genus eius ex quo respondit quod mentiebatur reptator & erat paratus se defendere si illi elegerit aliam via quam duellum, fiat probatio per testes, vel chartas publicas. l. d.

1 a ¶ *Ex culpa.* Qui enim provocat aliquem ad bellum, vel duellum impingens ei crimina, tenet probare per indicia, vel coniecturas, qa pugna æquipatur torturæ, q̃ non debet fieri nullis indicijs præcedentibus, & qua illa indicia sufficiant, est in arbitrio eius qui publica in auctoritatem habet, & hic Regis in isto casu alioqui qui libet desperatus, aliam ad pugnam sine causa provocaret. ita Bald. in princi. de pace tenend col. 4. versic. sed nun quid. & q̃ iod sufficeret vehiemens fama, etiam sine alio indicio, videtur de mente Bald. in. §. in iuria. colũ. 4. versic. sed nun quid ex confessione. de pace iuramento firmanda vbi qui vehiemens fama sufficiat ad torturam, & sic potest dici, quod etiam sufficit ad duellum.

2 b ¶ *Al rey en su poridad.* Adde l. 2. titulo. 9. libro. 4. ordinamen. rega.

¶ *Que la reciba.* Nõ intelligas quod præcisẽ Rex iubeat, quod recipiat eineãam quam reus iubtulerit, sed quod Rex moneat vt recipiat eineãam quæ sibi fuerit oblata, & quõd cõueniat cum adversario suo, hoc patet ex his quæ statim sequuntur. Esi non se auenieren.

4 d ¶ *Treudias.* Vel nouem, vt infra sub ji citi sa lex ibi. E si por auentura & adde. l. 2. tit. 9. lib. 4. ordina. reg. quæ distinguit an reptatus sit in cuctia Regis, vel extrã: vt primo casu ante nouem dies non faciat reptum. Secundo casu habeat reptatus terminum tiguita nouem dierũ ad veniendum, & insuper alios nouem dies ad componendum cum reptante.

5 e ¶ *Que miente.* Adde. l. quæ omnia, versiculo sed si aduersarius. ff. de pro

Quien quiere reptar a otro deue lo fazer desta manera, catando primeramente, si aquella razon porque quiere reptar es atal en q̃ caya traycio o aleue. E otrosi deue ser cierto, si aquel contra quien quiere fazer el riepto, es ẽ culpa: e despues q̃ fuere cierto, e sabidor destos dos cosas deue lo primeramẽte mostrar al rey en su poridad[b] diziendole assi. Señor tal cauallero fizo tal yerro, e pertenesce ami de lo acaloñar, e pido vos por merced q̃ me otorguedes que lo pueda reptar porende: e estonce el rey deue le castigar, que cate si es cosa q̃ pueda lleuar adelante, e maguer le responda que tal es, deue le aconsejar que se auenga con el e si emienda le quisiere fazer de otra guisa sin riepto, deue el mandar que lo escriba[c], dandole plazo, para ello de tres dias[d]. E en este plazo, se pueden auenir sin caloña ninguna, e si non se auenieré de tercer dia en adelante, deue el fazer emplazar, para delante del rey: e estonce deue lo reptar por corte publicamente, estando y delãte, doze caualleros alomenos, diziendo assi. Señor fulan cauallero que esta aqui antevos, fizo tal traycion, o tal aleue, e deue le dezir qual fue, e como lo fizo, e digo que es traydor por ello, o aleuoso. e si gelo quisiere prouar por testigos, o por cartas, o por pesquisa, deue lo luego fazer, e dezir. E si gelo quisiere prouar por lid, estonce diga le que el porna y las manos, e que gelo fara dezir, o que lo matara, o le fara salir del campo por vencido: e el reptado deue le luego responder, cada que el dixesse traydor, o aleuoso, que miente[e]. E esta respuesta deue fazer, porque le dize el peor denuesto que puede ser, e tal riepto como este deue ser fecho por corte, e ante el Rey tres dias, en aq̃lla manera que de suso diximos. e en estos tres dias, aue se acordar el reptado para escoger vna delas tres maneras, que de suso diximos qual mas quisiere, por que se libre el pleyto, o porque el Rey lo mãde pesquerir, o gelo prueue el reptador por testigos, o que se defiẽda el reptado por lid, e por qualquier destas tres maneras que el escoja, se deue librar el pleyto. Ca el rey nin su corte nõ ha de mãdar lidiar por riepto, fuera sende, si el reptado se pagare de lidiar[f]. E si por auẽtura el pleyro fuesse atal que ouiesse menester mayor plazo de tercer dia, puedelo alongar el Rey fasta nueue dias, e que cuentẽ en ellos los tres dias sobredichos. Otrosi dezimos, e mãdamos, que despues que alguno reptasse otro, q̃ esten entregua, tambiẽ ellos como sus parientes, e que se guarden vnos a otros en todas guisas, si nõ en el riepto, e en lo que le pertenesce. E si acaesciere q̃ el reptado muera, ante que estos plazos se cumplan, finca su fama libre[h], e quita de la traycion, e de la aleue de que lo reptauan, e non empesce a el, nin a su linaje, pues q̃ desmintio al q̃ lo repto, e estaua aparejado para defenderse. Otrosi dezimos, que quando el reptado se echare a lo que el Rey manda, e nõ a lidi li el reptador[i] quisiere prouar lo que dixo con testigos, o por cartas, pongale el rey plazo a que prueue. E si li prouare con fijos dalgo, o con carta derecha, vala la prueua. E si nõ lo pudiere prouar con fijos dalgo[k], o cõ carta derecha, non vala.

¶ *Ley. V. Quien puede responder al riepto maguer el reptado non venga al plazo.*

5 ¶ *Si el reptado se pagare de lidiar.* Nota bene quod pugna non est in electione actoris, sed iudi. aliud dicit glos. esse secũdum leges Lombardas de pace tenenda, & eius vicia versic. si quis hominẽ. in verbo per duellum. & ad de quo libe tur bon. l. 8. infrã eodem.

7 ¶ *Entregua.* Adde l. 4. tit. 9. libro. 4. ordinarega. quæ videtur sumpta ab ista. In noua rec. est. l. 4. tit. 8. libro. 8.

h ¶ *Su fama libre.* Adde. l. de fundo. ff. de publi. iudi. l. 3. ti. 1. ead. par. cum concordan. ibi positis.

9 ¶ *Si el reptador.* In l. 4. titulo. libr 4. ordinarega. non subdit istud verbũ, neq; aliqd de verbis hic ferius positis, vsq; ad meri. l. & tolum dicit. que el Rey q̃ lo mãde saber por pesquisa. Et d. l. 4. titu 8. li. 8. rec.

10 k ¶ *Con fijos dalgo.* Nota casum, in quo ites non generosi non admittuntur in casu scilicet repti fatti inter nobiles, regulariter contra: quia tam plebei, quam nobiles admittuntur, licet memoris auctoritatis sit vox nobilis, quam plebei vt in cap. dudum. el 2. & ibi notat Abb. in quarto notabili de electio cap. in nostra de testib. & vt dixi supra in gl. proxima. Illa verba hic vltimo posita, non habentur in dicta lege ordinamentorum, prouchic habentur.

¶ *Lex. V.*

Reptato infra terminum ad respondendum præfixum non comparente, denuo reptetur, & potest tunc pro eo respondere dominus, aut vassallus, vel consanguineus vsque ad quartum gradum, vel amicus tali amicitia hic declarata, quo facto, tenetur eum ad iudicandum

In nota rec. est. l. 2. titu 8. libro. 8.

Et d. l. 2. noua rec.

cium ducere iusfiaterminum præfixum qui trigintadies non excedat & si non venerit dantur ei alij nouem insuper in quibus si non venerit, dabitur reus pro comisso, & pro eo respondens pro inimico protinus & expeditur a parte, & si nullus pro eo responderet dat Rex ex officio dictos dies quibus elapsis, dabitur, si non venerit, pro cõuicto, si tamen postea venerit instans allegans absentiæ excusationem audietur. hod.

NOn viniendo el reptado a responder al riepto a los plazos[a], q̃ fuessen puestos, puede el reptar delãte el Rey al que lo fizo emplazar, tambien como si el otro estouiesse presente. Pero si se acaeciesse ay padre o fijo[b] o hermano, o pariente cercano, o alguno que sea señor, o vassallo del reptado, o alguno q̃ sea amigo, o compadre, o compañero con quien ouiesse ydo en romeria o en otro camino grande en que ouiesse comido, e aluergado de so vno: o tal amigo[d] q̃ ouiesse cassado, o el mismo a su fijo, o a su fija, o le ouiesse fecho cauallero, o heredero, o que le fiziera obrar heredad que ouiesse perdida: o que le ouiesse desiuado aquel su amigo de muerte o de deshonra, o de grã daño: o le ouiesse sacado de captiuo, o le ouiesse dado de lo suyo, para tirarlo de pobreza en tiempo q̃l era mucho menester, o otro amigo, que ouiesse puesto cierta amistad cõ su amigo señalando algũ nome cierto: por que se llamassen el vno al otro, q̃ dizẽ nome de corte. Cada vno destos bien podria responder por el reptado si quisiere desmentir al que lo riepta. E esto puede fazer por razon del debdo, o de la amistad que ha con el. Pero despues que lo ouiere desmentido, tenudo es de aduzir al reptado ante el rey, para defender se del mal que dizen del, e para cumplir derecho. E para esto deue auer plazo a que lo deua aduzir, segund el Rey entiende que seria guisado, de manera que alomenos sea de treynta dias, e si a los treynta dias nõ lo aduxesse, puede el alõgar el plazo nueue dias, e aun tres dias mas si menester fuere que seã por todos quarẽta e dos dias. E si a estos plazos nõ lo aduxere, puede lo el Rey dar por enmigo[e] a aq̃l q̃l desmentio, e echarlo de la tierra e dende en adelãte, puede dar por fechor al reptado, porque fue rebelde, e non quiso venir a responder, e a defender se al plazo, que le fue puesto. E si por auẽtura acaeciesse, q̃ ninguno nõ ouiesse quien responder, nin desmẽtir por el emplazado que nõ vino al plazo que le pusieron, para oyr el riepto, estonce el Rey de su oficio, deue le otorgar estos plazos de quarenta e dos dias: y atẽderlo fasta que seã passados si verna a defender se, e si non viniere, nin embiare a escusar se, dende en adelante pueden lo dar por fechor. Pero si despues desto viniere, e demostrare escusa derecha, porque non pudo venir: mandamos que vala, e se defiẽda, si podiere.

a ¶ *A los plazos.* Vi supra cod. proximum. & vide. l. 5. titu. 9 libro. 4 ordinarega.

b ¶ *O fijo.* Sicut enim pater potest se defendere, sic potest & filium, quia filius est pars visceru patris & matris, & continune bonum coniugatorum. Istu quidem. ff. quod metus causa gestum fuit. & i eo saluatur pater, & paterni nominis diuturnitas conseruatur. l. libero. 16. & l. pro nũtiato. 5. fin. ff. de verbo signi. & intelligi siue legitimum, sive nõ, qa natura communis est. ff. de accusl. hos acculare. 5. fin. ne ꝗ potest constitutio naturã immutare, neq; naturales stimulos coartare. l. auctissimos. 5. Lucio ff. de excusat. tuto. & curato. Bal. in repetitio. 11. col. 6. C. vnde vi vbi & de filio propulsante iniuriam patris.

c ¶ *Camino grande.* Habes hic notabiliter de socio itineris quis dicatur in ista materia, vt possit a socio defendi, & de isto socio itineris habetur perglo. in Item apud Labeon. eu. 5. tenetur ff. de iniur. & ibi per Angelum verbo comitem.

d ¶ *Tal amigo.* Nota hic quis & ex quibus actibus iudicetur magnus amicus, & confertur ad multa, hue cum recusantur iudices ratione magnæ amicitiæ, fuerit in multis aliis terminis vbi istud occurrit, & singularis amicus venit appellatione suorum, vt volunt glo. l. 2. C. in quib. casi. colo. cẽs. lib. 11 dixit tamen Bald. in. l. 1 co. 11 versi. quid de singulari amico C. qui accusa. non possit hoc 1 non probari. & gl. illam locum fuisse abusiue, non propriè vid. Guiliel. bene. in cap. Raimundus de testa. fo. 181. col. 1. & 2. & quistricta amicitia coniunctis, æquipareatur contiguineis, vid. per Bald. in. l. vt vim. col. 1. ad finem. vetsic quinto quæritur. ff. de iustitia & iure.

e ¶ *Por enemigo.* Quid operetur quem dari per sententiam alteri pro inimico: vid. quæ dixi in. l. 17. tit. 26. parti. 2. sed an peccet aggrediens illum qui sibi datur a iudice pro inimico: Bald. q̃ sic. in. l. vt vim. co. 2. ff. de iusti. & iur dicens, quia moueur priuato odio, non ad publicam vindictam. vid. tamen per Ioann. Andr. in addito ad speculator. de constitutio. in additione final. in qui rubrica ex causis dicitur videntur, quod enim faciant, e ministri legis seu iudices non peccent, vide etiam per Abb. in cap. fina. column. 4. de cõsuetud. quod nota ad materiã l. 76.

In noua rec. est. l. titu. 10. libro. 4.

Tamen Adhuc tamen quia vt ille qui datur pro inimico potest occidi ab eis quibus datur pro inimico, videtur requisit, q̃ sit casus, in quo dicitur talis qui datur pro inimico, debeat pati pœnam mortis, & q̃ concurrant ea quæ habentur in dicta. l. 76. vnde dicit videtur, q̃ in casu huius legis, ille qui respondit pro reptato, dicens reptantem, mentiri, potest, vel inimicus occidi: vnde forte est dicendum, q̃ talis datus pro inimico, solum operet, quod ex hoc tollatur illa antiqua fidantia inter generosos, de qua loquitur. l. titu. 11. 4 foro. ll. & sic eo sipe cum statuisse à reptante, non dicitur ex hoc percutiẽs, proditor, vel aleuosus, sustinebit tamen ex hoc maius statuam. Sẽ enim ista lex vellet, quod spune ex hoc posset percuti vel occidi, nõ habebat necesse hoc cõmittere in inimico eius, ipsa lex poterat pœnam statuere, & iudex in præsentem inferre. Quando verò lex iubet quem dari pro inimico, est quia delinquẽs est absens, & nõ potest a iudice puniri, ideo consanguineos occidi, vel ipsum læsum fadi inimicis rosi iustitiæ, vt patet ex dicta. l. 76. & ex his quæ tradit Ioan. Andr. vbi supra. cogita.

Ecin. d. l. 1 noua. recopil.

In noua rec. est. l. tit. 8. libro. 8.

¶ *Ley. VI. Porque razon se puede escusar el reptado que non responda, o non lidie.*

ALeuoso, o traydor llama el reptador al reptado, quãdo lo rieptare acaesce a las vegadas, q̃ non es atal. E porende si el reptado entendiere q̃l fecho de que lo rieptan nõ es atal, que caya en trayciõ ni aleue, maguer que lo aya fecho dezimos, que despues, que ouiere desmẽtido, a aquel que lo riepta, que puede de mandar derecho de aquel mal, que le

In noua rec. est. l. tit. 8. libro. 8.

Lex. VI.

In casu in quo non sit proditio vel aleuosia, si reptans proditorem, vel aleuosum dicit eum, qui non est proditor vel aleuosus, reo respondente quod mentitur. mandet Rex, quod reptator reiocet quod dixit & dabitur pro inimico reptantis, idem de eo qui reptat, cum non posset. hoc dixit.

f ¶ *Despues que ouiere desmentido.* Videbatur cõtrariũ cum ex negatione ista videretur illam contestari, vnde posset non posset redire ad exceptionem dilatoriam. q. nõ pōt procedi per reptũ, quia nõ est casus in quo cadat proditio vel aleuosia, cũ oẽs dilatoriæ ante litẽ contestat. iunt

propondat. l. si C. de excep. e inter nouas testiū de eiusdem potest dici ista exceptio, nec dū potest opponi d'atione, sed et a peremptoria et aliter non pest iti. si eri causa repti, ipsi stante aleuosia, vel pro dilatione. Item quia hic necessitatur reus ad respondendū aduersario per verbum mentitis. quia aliter nō posset sic puderi. vt tit. 5. eo. tit. l. 4. mutatis mutandis. Et post responsionem ad talem exceptionē reddere, & facit hæc l. ad declarationē. l. l. regni disponentiū, q reus cōtestetur litē infra. a. 9. dies, & q presponat omnes exceptiōes in simul, q nihilominus poterit postea petere q pronuntiatur super exceptione, quæ impedit litis ingressum. de q bus in ca. r. de lit. contest. l. b. 6. & adde quæ dixi in. l. 10. n. 13. part. 3.

In noua rec. est. l. 1 tit. 4. &. l. 12. &. 3. tit. 5. li. 4.

dixo. E el rey entendiendo que el fecho es atal que non ay traycion, nin aleue non deue yr mas delante por el pleyto, mas mandar al otro que lo repto que se desdiga[a], pues que dixo lo que non podia nin deuia dezir, y de mas deue fincar por su enemigo[b]: esto mismo deue ser guardado, quādo alguno reptare a otro non auiendo poder de lo fazer[c].

¶ *Ley. VII. Porque razones non se puede escusar el reptado, que non responda al repto: maguer non le repte el pariente mas propinquo.*

Os hermanos del muerto, o cada vno de los otros parientes, pueden reptar por la muerte de su pariente, e el reptado non puede desechar al reptador, por razon que y aya otro pariēte mas propinco[d]. Pero si el fijo, o el mas propinco pariente del muerto quisiere reptar: estonce deue ser recebido ante que otro ninguno. E si el reptado se defendiere de qualquier de los que le reptarē por lid, o por testigos, o por pesquisa, e el reptador fuere vēcido. nō lo puede otro ninguno dende en adelante reptar[e] por aquella razon, maguer sea mas propinquo el que despues lo quisiere reptar. Mas si el reptado se defendiere sin lid, o sin prueua o sin pesquisa, assi como desechādo la psona d'l reptador, por que nō ouiesse derecho de lo reptar: estōce non se podria escusar del riepto que otro pariente mas propinco le fiziesse.

¶ *Ley. VIII. Como el reptador, e el reptado deuen seguir el pleyto, fasta que sea acabado: e que pena merece el reptador, si non prouare lo que dixo: otro si el reptado si le prouaren el mal, de lo que le reptan.*

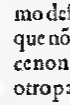

Seguir deuen el pleyto tambien el reptador como el reptado, fasta q̄ sea acabado por juyzio decorte, e non

a ¶ *Se desdiga.* Quid si nolit se dedicere. vi. l. 8. & eo. vbi & vi. etiam ibi, quibus verbis vti debeat cum se dedicit.

b ¶ *Enemigo.* Vi. q̄ dixi supra. l. proxima. i. glo. sup parte (por enemigo.)

c ¶ *Poder de lo fazer.* Vid. supra. eo. l. 2 & l. proxima.

¶ *Ley. VII.*

d Cōtanguineo mortui reptante, non potest opponere id quod alius est propinquior cōsanguineus, sed si propinquior velit reptare, praeferitur & reptantevicto nō pōt alius propinquior consanguineus denuo reptare, nisi ideo fiat absolutus re[e], quia reptator non poterat reptare. l. d.

e ¶ *Propinco.* Habes hic expressum, accusationē cōsanguinei de iniuria illata consanguineo non excludi, ex eo q sit alius propinquior. adde quæ habentur in. l. si cui §. ipsidem. ff. de accusa. & el. n. supra cit. 1.

f ¶ *Reptar.* Forte procedet etiam si propinquior sui eruentiēs dicat se signo raille primū reptum, licēt in accusatione aliter dicatur, vt in l. 1. supra. tit. 1. quia ista. l. non distinguit, & quia videtur diuersa ratio, quæ in accusatione, si tamen superueniens doceret de aliqua collusione, admitteretur. vt in. d. l. 12. & in. d. l. si cui. §. ipsidem. ff. de accusa.

¶ *Ley. VIII.*

a Reptator debet cāmprosequi vsq, ad finē, & si inuireus nō si sine regis licētia cōponāt, seu mangam expellipōt reptator i patria. Item si, pbare non potuit, aut delitit, debet se dedicere et tarē gēn i u ia dicis, q mēte' fuit, nec poet ell pellere reptare, nec alij, in duello

se deue auenir[f] el reptador con el reptado sin mandado del Rey, e si lo fiziere, puede lo el rey echar de la tierra por ende. E si por auentura el reptador non pudiere prouar el pleyto, o se dexasse despues que ouiesse reptado del, no lo que riendo leuar adelante, deue se desdezir delante el Rey, e por corte, diziendo que mintio[g], en el mal q̄ dixo al reptado. E si se desdixere, dēde en adelante, nō puede reptar, nin ser par de otro en lid, nin en honrra. E si desdezir nō se quisiere de uelo el rey echar de la tierra, e darlo por enemigo, a aql q̄ repto. Esto por el atreuimiento q̄ fizo de dezir mal ante el, del ome q̄ era su natural non auiendo fecho por que. Esso mismo deue ser guardado quādo el reptador non quisiere prouar por testigos, o por cartas, lo q̄ dize, si nō por pesquisa del Rey, o por lid. Casi el reptado non quisiere la pesquisa, nin la lid deue lo dar por quito del riepto, por que non es tenudo de meter su verdad a pesquisa, nin a lid[h]. Otrosi dezimos, q̄ si el reptado fuere vencido del pleyto, por que lo reptaron, e dado por aleuoso: que deue ser echado de la tierra por siempre e perder la meytad[i] de todo quanto que ouiere, e ser del rey. Mas non deue ome que sea fidalgo morir por razō de aleue. Fueras, si el fecho fuesse tā malo q̄ todo ome q̄ lo fiziesse ouiesse de morir por ello. Mas si el reptado fuere vencido, e dado por traydor[k], deue morir por ende, e perder todos los bienes que ha: e ser del Rey, assi como de suso diximos, en el titulo de las trayciones[l].

¶ *Ley. IX. Como el rey deue dar juyzio contra el reptado quādo nō viene al plazo q̄ le fue puesto.*

DAr deue el rey juyzio contra el reptado, si non viniere al plazo que le fuere puesto en esta manera, faziēdolo reptar otra vez, ante si por corte, diziendo el

f ¶ *Non se deue auenir.* Limitatur nisi intra triduum, de quo in. l. 4. supra eodem.

g ¶ *Mintio.* Nota per quæ verba debet quis se dedicere. & ad de l. 25. tit. n. 8. 2 parte. vbi vide quę dixi an sufficiat si dixerit, q nō bene dixit, quia reptat' est bonus & fidelis, & fortē non videtur recedendum á forma verborum huius. l. cui & consonat. l. 2. tit. n. 9. lib. 8. ordinament. rega.

h ¶ *Apesquisa nō alid.* Adde. l. 4 supra eodem.

i ¶ *Meytad.* Hæc pœna datur propter aleuosiam, vt hic & in dicta. l. luna. versicul. todo hombre que fiziere muerte segura. titul. fi. lib. 8. in ordinamen rega.

k ¶ *Por traydor.* Propriē sumpto. vt supra ea parti. titu. 2. l. 1 in fin.

l ¶ *En el titulo de las trayciones.* in. l. 2.

¶ *Lex finalis.*

Si reus non compareat coram Rege terminis el apsis assignatis per Regem, condemnet eū sententia liberte de proditione, aut aleuosia, prout fuit reptatus, seruata huius legis forma. h. d.

In noua rec. est. l. 10. tit. 6. lib. 8.

1 a ¶ *Que le pesa* Adde.l.7.tit.xiii.4.ordina regi corripere enim debetis illos in misericordia cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi c.ita plane.23.q.4.nec nos vindicia delectet quæ alieno malo animum pascit. c.de occidendis 23.q.5.

b ¶ *Por traydores por aleuosos.* Primum cum tangit Regem proditorio. secundum, quando dicit. vt in.l.1. in fi.tit.vi.in. eo. par.

3 c ¶ *Muerte.* Quæ est casus, in q̃ pœnam debet qs pœnam mortis. vt supra.l. proximia.

¶ *Titulus. IIII. De bdatiomb, seu duellis.*

¶ In summa.

1 d ¶ *Antiguamente* Adde l.8.titulo.14.parte & quæ ibi dixi, & ita.l.ne probat istam cõsuetudinem est enim, pbatio per pugnã à iure inuerdicta: vt ibi habetur, & ego dixi, & tradit Bald.in.l.fin. ad finem. C. de probatio. & vide in ista materia quãdam disputationẽ Angel.incipit. Duo gallici.& elegans consil. Lanfrãc Calca. incip quidem nobis est secundus in ordine, vbi mitur defendere istam consuetudinem inter ris non subiectis ecclesię,& quod seruari debet in foro contentioso civili, vbi de conscientia non agitur, dicens, quod non permittitur duellum ad finem directum, vt Deus tentetur, neq; ad finem directum vt peccetur, & malefiscũ committatur, seu homicidium, cũm aliqs, talis malefiscij p petrationem post finitus duello imponi, vt pacto, renuntiatione, fuga, armorum perditione, depositione, confessione, & plurimis aliis modis, sed ad finem alicuius boni permittitur, scilicet vt victore duelli, qui malam causam fouerit cedat, sed quicquid ipse dicat ego arbitror, talem consuetudinem reprobam & iniquam, prouerbiam talem allegando l.8.& ita dit Hostien in summa. de eleci. pugnan. in duello. versicul. quando sit offerendum. & vulrerium. 1 hom. 2. c. 1.95.ai.8.

¶ *Lex. I.*

2 Duellum ex repto proueniens, est species prouationis per diuortiũ bellum & furtim ee generosis introductum ideo quia melius sibi est ias & legitimatem armis quã, ceteris quibus nos aut falsorũ testium subiicere hem quia duelli formidine cauẽt a malefiscijs generosi. Et ẽ duplex duellum, vnũ inter generosos, equitãdo alind inter plebeios, secundum antiquũ forum: & illud est pedestre. hodie.

e ¶ *Manera de prueua* Adde dict.l.8 ad fin. titu.14.j part.

f ¶ *Por armas.* Dicit etiam Bald. de pace tenenda. in prin. in verbo perduellum, q̃ putant milites, & nobiles, q̃ Deus sit auxiliator militũ: & referibi Anfilo. dicentẽ non esse verisimile, Deum habere curam prauorũ vel malorũ.

g ¶ *Depte* Adde l.8.titu.14.part. tit.3.& vt supra rit.l.an quo esse possit heri repugnat inter plebeios.

¶ *Lex. II.*

2 Debent pugnare duellistes in die à Rege præfixo in campo ad hoc signato cũ armis, cum quibus Rex mandauerit, vel fidelesab eo deputati qui limitent campũ & pugnatoribus cum ostendant, & eius fines quos non pãr abiũ Regis, vel in dicto mãdato tradere, & mittere eis ab, par

que lo fizo emplazar, la razon porque lo repta, e el yerro que fizo, e demostrãdo los plazos que le fueron puestos, e como non vino a ellos, e contando todo el fecho como passo: e desque lo ouiere cõtado, deue pedir por merced al Rey, que faga ay aquello que entendiere que deue fazer de derecho. E el Rey quãdo ouiere de dar la sentencia, deue fazer demuestra que le pesa, a e dezir assi por corte: ya sabedes como fulano caualero fue emplazado que viniesse a oyr el repto, e ouo plazos a q̃ podiera venir a defenderse, si quisiera, segũd quelos deuia auer de derecho, e tã grande fue la suma la ventura, que non ouo verguença de Dios, nin de nos, nin recelo de son rra de si mismo, nin de su linaje, nin de su tierra, nin se vino a defender nin se embio a escusar de tan gã mal como este, que oystes de que lo reptarõ. E como quier q̃ nos pese de coraçon en auer a dar tal sentencia cõtra ome que fuesse natural de nuestra tierra. Pero por el lugar q̃ tenemos para cũplir la justicia: e porque los omes se recelen de fazer tan grand yerro, e mal como este. Damos lo por traydor o por aleuoso b, e mãdamos que do quier que sea fallado de aqui adelante, quel den muerte c de traydor, o de aleuoso, segund que merece por tal yerro, como este que fizo.

Titulo. IIII. De las lides.

Lid es vna manera de prueua que vsaron a fazer antiguamente d los omes. Quando se quiere defender por armas, de mal sobre que los reptan. Onde pues, que en el titulo ante deste, fablamos de los retos. Queremos dezir en este de tales lides, como estas. E demostraremos, que cosa es lid. E por que razon fue fallada. E a que tiene pro. Equantas maneras son della. E quien la puede fazer. E sobre quales razões puede ser fecha. E por cuyo mandado. E en que lugar. E en que pena cae el que fuere vencido. E que cosas podria fazer el reptado en la lid, porque sea quito. E q̃ deue ser fecho, de las armas, e de los caualos, que fincan en el campo, despues que hã lidiado.

¶ *Ley. I. Que cosa es lid, e porque razon fue fallada, e a q̃ tiene pro, e quãtas maneras son della.*

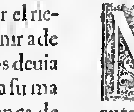

Manera de prueua e es segũd costũbre de España, la lid que mãda fazer el Rey, por razõ del repto que es fecho ante el, auiniendose amas las partes a lidiar. Ca de otra guisa el Rey non la man daria fazer. E la razon porque fue fallada la lid es esta: que tuuieron los fijos dalgo de España, que mejor les era defender su derecho, e su lealtad, por armas f: que meter lo a peligro de pesquisa, o de falsos testigos. E tiene pro la lid, porque los fijos dalgo, temiendose de los peligros, e de las afrentas, que acaescen en ella recelanse a las vegadas de fazer cosas, porque ayan a lidiar. E son dos maneras de lid, que acostumbran a fazer en manera de prueua. La vna es, la que fazen los fidalgos entresi lidiando de caualos. E la otra, la q̃ suelen fazer de pie los omes de las villas, e de las aldeas, segund el fuero antiguo de que suelen vlar.

¶ *Ley II. Quien puede lidiar, e sobre quales razones e por cuyo mandado, e en que lugar, e en que manera.*

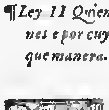

Lidiar pueden el reptador e el reptado quando se auniieren en la lid. E han a lidiar sobre aquellas razones, que fue fecho el repto, segund que diximos en el titulo de los reptos. E e esto deuen fazer por mandado del rey: e en aquel tiempo que les fuere señalado para ello. E deue les el rey dar plaza en que lo fizo emplazar, la razon porque lo repta, e el yerro que fizo, e demostrãdo los plazos que le fueron puestos, e como non vino a ellos, e contando todo el fecho como passo: e desque lo ouiere cõtado, deue pedir por merced al Rey, que faga ay aquello que entendiere que deue fazer de derecho. E el Rey quãdo ouiere de dar la sentencia, deue fazer demuestra que le pesa, a e dezir assi por corte: ya sabedes como fulano caualero fue emplazado que viniesse a oyr el repto, e ouo plazos a q̃ podiera venir a defenderse, si quisiera, segũd quelos deuia auer de derecho, e tã grande fue la suma la ventura, que non ouo verguença de Dios, nin de nos, nin recelo de son rra de si mismo, nin de su linaje, nin de su tierra, nin se vino a defender nin se embio a escusar de tan gã mal como este, que oystes de que lo reptarõ. E como quier q̃ nos pese de coraçon en auer a dar tal sentencia cõtra ome que fuesse natural de nuestra tierra. Pero por el lugar q̃ tenemos para cũplir la justicia: e porque los omes se recelen de fazer tan grand yerro, e mal como este. Damos lo por traydor o por aleuoso b, e mãdamos que do quier que sea fallado de aqui adelante, quel den muerte c de traydor, o de aleuoso, segund que merece por tal yerro, como este que fizo.

zeur eum inuaiere, si vult, l. d.

a ¶ *Cuanque armas.* Habes hic q̃ Rex debet assignare arma quibus pugnetur in duello: quod nota, quia Bald. de pace tenen. in prin. col. si certe rens quandam confuetudinem in Federidici qd defendentis debet esse electio, qualiter melius se defendere valeat ab alio impetitus, & consonar in ratione sui. l. perendæ. C. de tempo. in integ. ibi etiam refert, q̃ si habens duos oculos, prouocat ad duellũ habentem tantũmodo oculum, q̃ debet prouocanti vnũ oculus claudi. & idem si mutilatus digitis, & in membris alijs: & subdit, quod sic fieri debeatur ex probatorum virorum consilium & discretionem, & arma debent esse paria. argu. l. proudendi. C. de postulan. & infra eo. l. 3.

b ¶ *Nõ ha de salir.* Quam Bald. in cap. di pnin. col. 4. de pace tenen. an post quã fuit in cã po pulsi, possit cõmuni cõsensu ponere respondere, q̃ non nisi absolutio cõcedatur à supe nore. & ex q̃ commenerunt inter se pugnare, ne esset ita q̃ publicæ vtilitatis est pecata non ritum apparere. l. si qui noctem. in princi. ff. de in iur. facit qd habetur supra titu. 4. ibi (y en este plazo se pueden auenir).

c ¶ *Si quisiere.* Nõ enim tenetur sed est liber si reptator aggredi eum noluerit. vt infra eo. l. 4.

zo, e señalar les dia que lidien, e mandar les cõ que armas se combatan, e darles fieles que les señalen el campo: e lo amo sonẽ, e gelo demuestren, porq̃ entiẽdã e sepan ciertamente, porque lugares son los mojones del campo de que non hã a salir, si non por mandado del rey, o de los fieles. E despues q̃ esto ouiere fecho han los de meter en el medio del cãpo, e partir les el sol, e deuen les dezir ante que se combatã como han de fazer, e ver si tienen aquellas armas que el Rey mando, o mas o menos. E fasta que los fieles se partã dentre ellos, cada vno pue de mejorar en el cauallo, e en las armas, e desque ellos tuuieren los cauallos, e las armas que menester ouierẽ, deuẽ los fieles salir del cãpo e estar y cerca para ver, e oyrlo que fizieren, e dixeren. E estonce deue el reptador cometer primeramente al reptado pero si el reptador nõ lo cometiesse, puede el reptado cometer a el si quisiere.

¶ *Ley. III. Como el que ricpta non puede dar par por si para lidiar si el reptado non quisiere.*

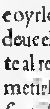

Me poderoso faziendo a alguno otro de menos guisa cosa en que caya trayciõ, o ileue, puede lo reptar porẽ de aquel que recibio el tuerto. E el poderoso, si quisiere combatirse, puede lo fazer, o darle su par. Mas el que ricpta, nõ puede dar par en su lugar al reptado si el reptado non quisiere: e quando par fuere a dar, deue ser par tambien en linaje como en bondad, e en señorio, e en fuerça. Ca non es en y gualdad vn omo valiente combatir se con otro de pequeña

¶ *Lex. III.*

3 Si reptatus est potentior reptatore, potest se à duello personaliter excusare, dando alium in loco sui æqualem in genere, dominatione, bonitate & viribus ipsi reptatori, aut meliorem, dum tamen non sit fortior, reptatori tamen nõ potest alium sui loco in mito reo dare. Et si plures quis reptat, cum omnibus pugnare debet simul, aut singulariter, prout elegent, si autem multi sunt vnius reptatores, eligant vnum cũ quo reptatus duelli certamen iniret. l. d.

d ¶ *O darle su par.* Adde. §. si rusticus. & ibi. gl. de pace tenen. & adde Bal. eo. tit. in prin. an col. fit referentem cõstitutionẽ Federici, qd ile qui tel gie sexagesimum annũ. vel qui est minor. 25. annis, pei se pugnare non teneatur, sed in defensionem sui possit ponere campionem, & de ura

mento quod debet præstare iste campio, cum pu hic dicitur & de pœnafalli campionis, longit Bal. ibidem. si albipre reum & in casu in quo prouocatus dei campion em profe. q̃ se debet stare detentus in carceribus, & ipsi stat fiuium cuei rum duelli quia videtur se subiuere illi præsumptioni, ex victoria duelli resultanti.

fuerça. E si el que ha de dar par, diere omo que vale mas por linaje, o por las otras cosas, en tal que non sea mas valiente ansi se quisiere fazer par del otro, nõ lo puede desechar. Otrosi dezimos, que si vn omo reptare, a dos o mas por algũ fecho, que los reptados nõ son tenudos de recebir par si non quisieren. Mas el reptador cate lo que faze, que a quãtos reptare a tantos aura de combatir, o a cada vno dellos qual mas quisiere. si los reptados quisierem lidiar, e nõ quisieren recebir parẽ. E si muchos ouieren razon de reptar a vno sobre algũ fecho, escogã entresi vno dellos que lo ricpte: e con aquel entre en derecho, e non con los otros.

¶ *Ley. IIII. En que pena cae el que sale del campo, o fuere vencido o que cosa podria fazer el reptado en la lid para ser quito.*

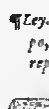

Salir nõ deue del campo el reptador, nin el reptado sin mandado del Rey: o de los fieles. E qualquier que contra esto fiziere, sallẽdo ende por su volũtad, o por fuerça del otro combatidor se ya vencido. Pero si por maldad de cauallo, o por rienda quebrada, o por otra ocasion manifiesta, segund bien vista de los fieles contra su volũtad, e non por fuerça del otro combatidor saliere alguno dellos dẽl cãpo, si luego que pudiere de pie, o de cauallo tornare al campo non sera vencido por tal salida. E si el reptador fuere muerto en el campo el reptado finque por quito del ricpto: magner q̃ el reptador non se aya desdicho. E si el reptado muriere en el campo: e

e ¶ *Noes en egualdad.* Nota de æqualitate in duello seruanda. & adde. §. si qs. si defendo fue. contra. & per glos. ca. primo de che. seu pare in. §. non est consuetudo. & decapi. cetra in. §. similiter. facit. l. 1. en ditor. ff. de iudi. comisi. ta. l. nemo. ff. de duob. reis.

f ¶ *Cada vno dellos.* id est, potest pugnare cum omnibus simul, vel cum quolibet eorũ prout magis sibi placuerit

g ¶ *Recebir par.* Qui ergo prouocat, non potest pro se dare campionẽ, vt hic, & adde capi. de mitte vasall. qui arma belli deposuit. sibi enim imputare debet, ex quo, prouocauit. l. 1. §. cũ autem es. ff. si quadru. paup. fecisse dicatur & hoc, quia prouocat voluntarie: nam si prouocaret ex necessitate pro euitatione pœnæ, vel purgationis infamiæ, tenetur posse prose, & pro se dare patentes æqualitatem seruetur argumentum l. si cum dies. ff. de arbitris.

h ¶ *Esfesjan.* Adde. l. 13 supra tit. 1. & l. si plures ff. de accusa.

¶ *Lex. IIII.*

4 Si exiens campum absq; regis aut fidelium mandato est conuictus, licet si aduersari virtute extuerit. Si autem equi malitia vel habenæ fractura, aut alio fortuito casu, arbitrio fidelium considerando, si statim cũm potuerit, reintrauerit campum cum equo, vel sine eo, non erit conuictus. Et accusatore mortuo in campo, & citra deductionem, reus manet absolutus. Idem si reus moriatur, nec fateatur commisisse id propter quod fuit reptatus, aut si accusator eum non inuaserit, remanet absolutus, qui a sufficiere eo quod est paratus se defendere, & sui euiuen snon remanerint in mi cus consanguineorum mortui, in campo, nõ Rex compellere eos ad præstandum securitatem, & vtrq; parcant. l. d.

i ¶ *Del campo.* De lito vide supra. eo. l. 2. & in moris est istum circulum pug-

nar fibis assignare. vid. Bal. de pace tenend. in princ. col. fi.

a ¶ *Por aleuoso.* Quando vero hoc confiteretur, non posset occidi à proprio ante, seu reptante quia sufficit eum habere intentum ex confessione, seu ex confessione argum. l. & si quæcunque. ff. ad legem Aquil. & confessione habita. non est vlterius, quærendum. l. 1. de confess. lib. 1. C. eo.

b ¶ *Por quito del yerro.* Hunc dicit Bal. de pace tenen. in prin. col. 4. similem esse illi qui moritur in formẽ tis, nondum condemnatus & illi non moriuntur serui pœnæ, & testamentum suum nõ rumpetur.

c ¶ *Segurar.* Notanda securitates q̃ quotidie petuntur à iudicibus. & vide quod notat Bald. in authẽ habita. ciuium. 4. C. ne filius pro patre & filio d. fraterni minor propter quem petit fecunit item præcelsi rulpa petentis Bart. in l. qui bona. §. si quis incia. ff. de dam infect. vult quod hic debeat assecurari. vide ibi latè per Alexan. allegantem asia. & l. denuntiamus. C. de his qui ad eccle cõfu.

¶ *Lex. V.*

30 Si prima die non finit duellũ, excãt de regis mãdato puglesrampnin, & fideles ponãtcos in vna domo æquali tãtcisin omnibus facturi: sed si vn plusquã ab' comedere vellit, fiat vt volunt, & in crastinũ ad eiusdẽ loci tãpum & locũ, & in eo statu equorũ & armorũ quo fuerint exhuci, redducantur. Et si reptatus per triduum se defendat in dampnet sit victus, post triduum si absolutus & reptator subeat pœnam probantis. l. d.

d ¶ *Por tres dias.* Ista lex taxat terminum trium dierum in quibus bellentur, alter dicebat Bald. de pace tenend. in prin. col. in penul. l. 1. quæstio, an sibi alis guatas nelli, nus si non superare, aut telt, tria triduum ut bellandi, donec vnus victor & alter victus appreat. & respondet, nõ dis qui le probarum in tactaur in illi die assignata, e b. l. non est vlterius audiendus arg. Intin. de actio. §. ois. & lib. vi. e) si fit. qui vult ita ne que ordinat, in dicatur quod cum fuerit spectinus facto adueniens nebeat sibi dari noua dilatio quia illa regula nõ habet locum secundum eum in pugna, in qua vnus habet supperiore alius. vt notatur in l. in executione. §. finali. ff. de verb. obli.

e ¶ *Leyes.* Vide a supradit. l. 8.

¶ *Lex. VI.*

40 Equi & arma eorũ qui exierint de campo duelli sint dominorũ suorũ si vixerint, aut suorũ hæredũ: inlamib equis tũ & armis illius qui victus de aleuosia fuerit, sint maiordomo Regis. h. e.

f ¶ *Tusiles.* Adtit. de *Derechos quibus homines mihorantur fide & alij.*

¶ *Lex. I.*

40 Minus volens non est par alterius in curia iudicio, duello, acculatione & testimonio, nec in aliis honoribus. hoc dicit.

f ¶ *En corte de señor.* Nam infames non debent ingredi vibem: & sic neque curiam Principis. l. sed & milites. §. sed & ignominia nisi. ff. de excusatu. sic & proditor est alienus ab omni facie dominium & principum, & non potest stare in Curia Principis. Bald. in rubrica. l. 1. an ille qui inter. sin.

non se otorgare por aleuoso[a] e non otorgare que fizo el fecho de que fue reptado muera por quito del yerro[b]. Ca razon es que sea quito quien defendiẽdo su verdad prende muerte. Otrosi dezimos que es quito el reptado, si el reptador non lo quisiere acometer, ca abõda le que este aparesado en el campo, para defender su derecho. E aun dezimos, que quãdo el reptador matare en el cãpo al reptado, o el reptado al reptador, que el biuo nõ finque enemigo de los parientes del muerto, por razon de aquella muerte. E el Rey deue lo fazer perdonar, e fegurar[c] a los parientes del muerto, si de algunos se temiere.

¶ *Ley. V. Como los fieles pueden fazer del campo los lidiadores.*

Si el primer dia el reptado o el reptador non fuere vencido a la noche o ante si amos quisieren, e el Rey lo mandare, los fieles saquen los del campo: e metan los amos en vna casa, e fagãles ygualdad en el comer, e en el beuer, e en el yazer: e en todas las otras cosas guisadas. Pero si el vno quisiere mas comer, o beuer que el otro den gelo, e el dia que los ouieren de tornar al campo tornen los en aquel mismo lugar, e en aquella mismma guisa de cauallos, e de armas, e de todas las otras cosas en que estauan quando los ende sacaron. E si el reptado se pudiere defender por tres dias en el campo que non sea vencido passados los tres dias[d] finque quito, e el reptador aya la pena que manda la ley[e] que fabla de aquellos que non prueuã en el rieptolo que dizen.

¶ *Ley. VI. Que deue ser fecho de las armas, e de los cauallos que fincan en el campo de los lidiadores despues que han lidiado.*

Costumbraron ante de nuestro tiempo que los cauallos, e las armas de aquellos que salian del campo ante que los fieles los sacassen ende, que fuessen del mayordomo del Rey tambien de los vencidos como de los vencedores. E nos queriẽdo fazer bien e merced a los fijos dalgo, mandamos que los cauallos, e las armas que salieren del campo que los ayãsus dueños, o sus herederos de aquellos que murieren en el. Pero tenemos por derecho, e mandamos que los cauallos, e las armas de los que fueren vencidos por aleuosos, quier salgan del campo, quier nõ que los aya el mayordomo del Rey.

Titulo. V. De las cosas que fazen los omes, porque valen menos.

Menos valer es cosa que torna en grand profaço al que faze porque cae en ella: e gelo pueden dezir, e tanto estrañaron esto los sabios antiguos de España que Jo pusieron como cerca de riepto. E por en de pues que en el titulo ante deste fablamos de los rieptos, e de las lides que se fazen por razon de ellos, queremos dezir en este titulo, de aqueste menos valer. E mostrar que cosas es. E a que tiene daño a los que lo fazen. E por quantas maneras puedẽ caer en tal profaçamiẽto. E quien gelo puede dezir, despues q̃ lo fizieré. E en que lugares, e ante quien. E q̃ escarmiẽto deue ser fecho, despues que fuere pronado.

¶ *Ley. I. Que cosa es menos valer.*

Vsan los omes dezir en España vna palabra, que es valer menos. E menos valer es cosa que el ome q̃ cae en ella, non es par de otro en corte de señor[f], nin en juyzio: e tiene grand daño a los que caen en tal yerro. Ca non pueden dende en adelãte ser pares de otros en lid, nin fazer acusamiento, nin en testimonio, nin en las otras honrras en q̃ buenos omes deuen ser escogidos[g] assi

g ¶ *Que buenos omes deuen ser escogidos.* Nã infamis nõ est nobilis, neque honesta persona. vid. Bal. in l. si qua. C. de secund. nup.

¶ Tit. II.

Minus valet qui sub homagio qui se facturũ promisit & fecit addari, q̃ ñ non faceret, esset prodior, aut aleuosus, nec fecit, non tamen ob hoc est proditor, aut aleuosus, nisi cessauit procrastinando: et alleuosus. Item minus valet generosus, qui se per cumani dedit in funi & alij modi mercisputationis quia quilibet infamis minus valet. l. d.

como dixímos en ante de los enfamados en el titulo que fabla dellos.

¶ *Ley. II. En quantas maneras caen los omes en yerro de menos valer.*

Caen los omes en el yerro que es dicho de menos valer segund la costumbre vsada de España en dos maneras. La vna es, quando fazen pleyto, e omenaje, e non lo cumplen: como si dizen vn ome a otro, yo vos fago pleyto [a] e omenaje, q̃ vos de tal cosa, o vos cũpla tal pleyto, diziẽdo lo ciertamente qual es: e si non que sea traydor [b] o aleuoso por ello. Ca si non cumple, o non da la cosa al dia que prometio, vale menos, mas cõ todo esso nõ caen en pena de traycion [c], nin de aleue porende: ca en este yerro nõ puede caer ningũ ome, si nõ faze tal fecho por q̃ lo deua ser. La segunda es quando el fidalgo [d] se desdize en juyzio o por corte [e] de la cosa que dixo. E aũ ay otras maneras muchas porque los omes valen menos segund las leyes antiguas, assi como se demuestra adelãte en el titulo de los enfamados. Ca por aquellas razones que caen los omes en yerro de enfamamiento por essas mesmas caen en yerro de menos valer.

¶ *Ley III. Ante quien, e en que lugar, e quiẽ puede el ome profaçar del yerro de valer menos: e en que pena cae despues q̃ le fuere prouado.*

Ante el Rey o ante el judgador q̃ es de su corte, o ante los otros que son puestos en las cibdades, e en las villas para librar los pleytos por corte, o por juyzio, puede cada vn ome q̃ ñ va la menos [f], o q̃ non sea infamado, profaçar a otro q̃ lo sea desechandolo, de rete-

a ¶ *Fago pleyto e omenaje.* Nota de forma homagij, & vide quæ dixi in d. 2. tit. 8. partica 3.

b ¶ *Si non que sea traydor.* Forte & si verba ista deficiunt tractor homagij est infamis, secundum fori Hispaniæ, & si in homagio nõ intercesserit iuramentum, cũ ista imprecatio nullius sit effectus, vt sæpe hic dicit.

c ¶ *Nonca en pena de traycion.* Tenetur ñ l. expresè disponentem, q̃ per pactũ non potest quis se facere committere eius criminis, quod non commisit neq; se obligare ad poenam talis criminis, & facit ad notata per glo. in l. pactũ inter hæredem, ff. de pact. q̃ nũ potest quisq; nũtiare detentionibus suis in causa criminali, & ad notata in l. liber homo, ff. ad leg. Aquil.

d ¶ *El fidalgo.* Idẽ de plebeio dãnato actione iniuriarum, vt in l. 1. ff. de his qui notã. infam. cum tea c. de reiud. q̃ est infamis.

e ¶ *Por corte.* Vt supra tit. 3 in l. 8.

¶ *Lex sina.*

Coram Rege vel iudice ordinario potest quis cõtra aliam dicere quod sit diffamatus expellendo eum ab accusatione officij, & honoris h. d.

f ¶ *Non valamenos.* Habes ergo quod infamis non obstat alteri de infamia, adde d. in aienã. C. de inofficiosi testi. cingi. ibi. vbi & Bart. nota q̃ licet infamis ipso posit opponere testi, q̃ est infamis, vt est in d. 3. § leg. Iulia. & bigi. ff. de testi. iudex tũ potest expellere ex officio. arg. l. quos prohibet. ff. de postu. & adde Bar. in l. cum mulier. in fi. ff. solut. mat. volentem, q̃ etiã infamis possit obijcere testi de infamia. neq; tolletur reprobatione, quia si mulier est infamis nam hoc q̃ infamis non posit alteri obijcere infamiam, procedit in his qui minorem habẽt fauorem. vt in d. l. in aienam, sed testis non facit aliquid principaliter parti, sed ad habetur vt faciat fidem iudici, qui propter infamiã parti nõ habet maiorem fidem testimonij & infami & ibi respondet ad. q̃ ñ. C. de hæres.

g ¶ *De acusacion.* Vt ie que dixi supra ea parte. tit. 11 in l. 2.

h ¶ *De oficio.* Vide in d. 7. an fia titu. prox. in o. & que ibi dico.

i ¶ *Entre los omes.* Nam infamia repellit à contubernio honestorũ. vt hic, & in l. 2. C. de ciuitate hæbita.

pto, o de acusacion [g], o de testimonio, o de oficio [h], o de honrra para que fuesse escogido. E la pena en que caen los omes q̃ son prouados por tales, es esta: de non biuir entre los omes [i], e ser desechados, e non auer parte en las honrras, e en los oficios que han los otros comunalmente, assi como de suso se muestra adelante en el titulo de los enfamados.

Titulo. VI. De los enfamados.

Enfamados son algunos omes por otros yerros que fazen que non son tan grãdes como los de las traycionc, e de los aleues. Ondepues que en los titulos ante deste fablamos de las cosas que fazen a los omes menos valer, segund fuero de España Queremos aqui dezir de las otras que tienen daño a la fama del ome, maguer non sean por ellas reptados, nin gelas digã en çaherimiento. E mostraremos que cosa es fama. E que quiere dezir enfamamiento: e quantas maneras son del. E porque razones gana ome este disfamamiento. E por quales se puede toller. E que fuerça ha. E otrosi, que pena merece el que a tuerto enfama a otro.

¶ *Ley I. Que cosa es fama: e que quiere dezir enfamamiento: e quantas maneras son del.*

Fama es el buen estado [k] del ome que biue derechamente, e segund ley, e buenas costumbres, e non auiendo en si mancilla, nin mala estança. E disfamamiento [l] tanto quiere dezir como profaçamiento que es fecho contra la fama del ome, que dizen en latin In-

¶ *Titulus. VI. De infamibus.*

¶ *Lex. I.*

Est fama bonum hominis status rectè secundum legem & mores bonos absque macula, vel malignitate vnãcissima fama vero est contra famam detractio facta. Et est duplex: vna facti alia iuris, id est quæ à lege irrogatur h. d.

¶ *Nuen estado.* Supra est hæc Addit. C. diffinitio famæ ex quibus à l. 1. cognitum cau. infamium. §. estima irog. & ff. rio ff. de vari. de his qui & excraordi. not. infamicog. & à dictis &. ñ. titul. Azo. C. ex qui proximis infa. irro. in sum. & diffinitur sic fama hominis, seum homine: fama autem vulgi, seu inter homines diffinitur sic. Fama est testimonium vulgi sui dicti rationem non cedentis, sed opinantis. secundum Bal. in l. filium colum. n. 2. in prima lectura. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. vel est dictũ gentis, vel vulgare dictũ à vocibus populi tractatũ. secundum Baldũ in rubrica. C. de proba. & adde eundem Baldũ. in l. ea quidem in principio. C. de accusatio. versi. de ista duplici fama in hoc nomine, scilicet vel inter homines.

¶ *Disfamamiento.* Nota infamiæ diffinitionem. gloss. 3. quæstione. 7. c. infames. §. porõ d. cit. quod infamia est diminutio status alicuius. plenius etiam diffinit Bald. in l. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. vbi dicit, quod infamia est macula acquisita ex corruptis moribus diuulgata, in populo detestabilis, & maximè apud bonos & graues; & est interdum sine certo auctore inuentus tumor cum aliqua iniustitia scilicet in aliorum morum dedecorum fides autem increpitum. C. quæstio. & quando. de accusatio vel dicit secundum Bald. in d. l. ea quidem. in prima ci. 10. C. de accusatio quod infamia est priuatio famæ contingentis ex accidenti præter naturam. vel quod est deficientia status, & honoris status, & dignitatis.

3 a ¶ *Dos maneras.* Adde gl. in dicti. porro, ad finem modum scilicet de infamia canonica, quæ causatur ex quolibet peccato mortali, vt in canonicis 6. quæstione. 1. & ibi per glo.

4 b ¶ *Por enfamados.* Ipsoiure aliquando & ali qui do ferunt sententia vt declarat Azo C. eo. in summa. col. 2. in prin. Abb. in rap. testimoniorum. col. 6. de testi. & aliquando ex genere pœnæ. l. substitutus. C. eo. & quando requiritur sententia non ex facto procedentis sed ex sententia oritur infamia. le eundum Paul. de Castr. in. l. improbum. C. eo. vid. ibi per eum.

famia. E son dos maneras [a] de enfamamiento. La vna es que nasce del fecho tã solamẽte. E la otra que nasce de ley que los da por enfamados [b] por los fechos que fazen.

¶ *Ley. II. Del enfamamiento que nasce de fecho.*

Enfamado es de fecho aquel que non nasce de casamiento de derecho [c], segund manda santa eglesia. Esso mismo seria, quãdo el padre disfamasse [d] a su fijo en su testamento [e], diziendo algũd mal del, o quãdo el Rey, o el judgador dixesse publicamente a alguõ que fiziesse mesfor fuida de la que fazia, non judgando, mas castigando lo. O si dixesse contra al gund abogado, o otro ome qualquier castigando lo, que se guarde de nonacusar a ninguno a tuerto: ca le semejaua [f] que lo fazia metiendo los omes a ello. Esso mismo seria quando algund ome que fuesse de creer [h] andouiesse disfamãdo a otro, e descubriendo en muchos lugares algunos yerros que fazia, o auia fecho, si las gentes lo creyessen, e lo dixessen despues assi. Otrosi dezimos, q̃ si alguno fuesse condenado por sentencia del judgador que tornasse, o enmendasse [i] alguna cosa que ouiesse se toma-

5 b ¶ *Enfamados.* Concord. cum. l. ea quæ pater. C. eod.

6 c ¶ *Fuera testamento.* Hoc ideo, quia cum dicatur in testamento, videtur deliberato animo, & non ex ira cundia dicere: si enim in properare filium ex ira cundia, non ex hoc infamatur filius infamia facti secundum Bal. & Pau. de Castr. in. d. l. ea quæ patet.

4 f ¶ *Mesprendida.* Adde. l. interlocutorium glo. ibi. C. eod.

5 g ¶ *Semejaua.* Verba videntur iudris castigantis, nõ huius. l. vt patet ex l. ob hæc verba. ff. eo. de quo ita sumpta est.

6 h ¶ *De creer.* Si enim a leuibus personis oiretur, non sufficeret, vt infamiam facti incurrat. vt in. c. in cunctis. & ibi, sol. in quæstione. 3. capitulo. & quando el. 2. de accusa. & hic. An autem infamia quæ orta fuit in aleuolis, sufficiat ad inducendam purgationem vide per Abb. in dicto cap. qualiter & quando penulti. & ultima colu. & in. c. 1. in fine de conse. & aduerte quod si ex causa leui quis esset diffamatus, iudex non debet hoc multum ponderare, secundum Bal. in cap. an reino de testi. qui paresse de desfamia.

7 i ¶ *Tornasse o enmendasse.* Ex hoc patet quod loquitur, quando fuit actum curialiter in dicto, vode vi, vel condictione furtiua. & concordat cum. l. neque. ff. de vi & vi arma. & cum. l. cessa. ff. de actio. & obliga. & ibi glos. Adde etiam. l. honori. ff. de obse quijs à libe. vel libertis, parent. & patro. præstan. vbi & colliges aliqm casum, in quo quis infamatur de facto, vt si protutator alicuius damnaretur furti, vel in iniuriam.

8 k ¶ *De fecho.* Et duos effectus quos operatur infamia facti. vid. per glos. in. l. nullam. C. eodem. & quatuor effectus per Bald. in. l. fratres. C. de inofficio. testa. & in. l. ei. C. de secundis nuptijs. & 7. per Ioã. de Platea. in. l. 2. C. de digni. lib. 11. & nota q̃ infamia facti non remouetur queuis alture publico. vid. per Bal. in. l. 2. columna 7. C. de hæreditib. in. 6. & in prælatus vehementer infamatus infamia facti potest suspendi, durante inquisitione? vide Abb. in cap. per inquisitionem colu. 3. de electio. vbi dicit quod fic. si infamia facti tantum vehemẽs. allegat textum ibi. in ra. inter solicitudines. de purgatione. adde quæ dicta. infra eodem tit. l. 7.

¶ *Ley. III. Del enfamamiẽto que nasce de la ley.*

Seyendo la muger fallada [l] en alguna lugar en que fiziesse adulterio con otro, o si se casasse [m] por palabras de presente: o fiziesse maldad de su cuerpo [n] ante que se cumpliesse el año que muriera su marido, es enfamada por derecho. En esse mismo desfamamiento cae el padre, si ante que passasse el año que fuesse muerto su yerno, casasse su fija [o] que fuera muger de aquel a sibiendas. E aun seria porende enfamado aquel que caso con ella [p] sabiendolo, fueras ende si lo fiziera por mãdado de su padre, o de su abuelo, so cuyo poderio estuuiesse. Ca estonce, aquel que lo mandasse [q], quedara por ello enfamado, e nõ el que fiziesse el casamiento. Pero dezimos que si tal casamiento como este fuesse fecho ante del año cũplido por mandado del Rey [r] que non le nacerria ende ningund enfamamiẽto. E mouieron se los sabios antiguos de vedar a la muger que non casasse en este tiempo despues de la muerte de su marido por dos razones. La primera es por que seã los omes ciertos que el fijo que

do a otro por fuerça, o por furto que es enfamado por ello de fecho [k].

¶ *Leu. III.* 2 Infamia iuris irrogatur mulieri in adulterio deprehensa, velut iam dari iuditio nubentem in iniuria. l. 1. cum de patre. ita dicitur. ut mulier eam in matrimonio collocante, & denuntiante cum ea scente, nisi de eius mandato, sub cuius potestate est tunc enim mãdans est infamis. de Regis tamen hæresis, potest hoc libere facere. Et ideo fuit prohibitum ne ad eum nubere vxor ceretur, cuius est partus: & vt contra mulierem in de primi vna merte tollatur suspicio, hoc dicit.

1 ¶ *Fallada.* Add. l. 2 in. l. 11. § que in adulterio ff. de ritu nupt. & est specialiter in deprehensa in adulterio, & non procederet in alijs publicis criminibus. gl. & Bal. ibi.

m ¶ *Casasse.* Concordat cum. l. 1. 2. 2. C. de secundis nupt. & adde. l. 3 titulo 2. & que ibi dixi 4 parti & l. 5. tit. 3 parti 6. & vide hodie. l. ordina in erorum tollentem illas pœnas mulieri in matrimonium luctus nubentium. l. 5. tit. 1. lib. 5. ordina rega. & vide etiam in voluminis. e pragmat. fol. 11. 15. in pragmatica Regis Henrici.

n ¶ *Maldad de su cuerpo.* Concord. cum mulier. eiusdem. C. de secu. nupt. & d. l. 3 titu. 12. 4. parti vbi & vide

o ¶ *Su fija.* De filia tantum intelligetur. vt in. l. 1. § qui eam. ff. eodem. vnde ista sumpta est, cum tempore illarum legum patria potestas, per matrimonium non liberabatur à patria potestate. hodie liberatur vt in. l. 47. in ordinamen. Tauri.

p ¶ *Aquel que caso con ella.* Concord. cum. d. l. 1. § fina. & liberorum. 5. nec. l. 1. lib. 5. ramur, et eodem hodie vero per. d. l. 5 titu. lib. 5. ordina. rega. etiam in isto pœna est sublata, idemque videtur in patre sciente, intra annum tradentem viduam filiam familias nuptui, cum ex hoc tenetur infamari: & ipsa filia ad contrahendũ, & liberetas matrimonij tollerentur, & quia viget eadem ratio: quia vt dicit Bald. in. d. 5. notantur, hodie per dictũ Apostolicum. § erit correctum, nam contractus matrimonij est respectuus: nõ enim potest mulier nubere, nisi vir eam accipiat. & ideo liberantur mulieres per dictũ Apostolicum, de nec est atte vir o accipienti permissum est, cũ ergo filia sit tam de honestate debeat habere cõsensum. l. in contractione. C. de nupti. si pater instituit filiam, ergo & patrem. ff. l. fi. C. de ind. vidui tollen.

q ¶ *Mandasse.* Adde. l. liberorum. 5. ff. eodem. quod hodie non procedit. vt dixi supra in gl. proxima. & adde. l. quid ergo in prin. ff. eo.

r ¶ *Por mandado del Rey.* Adde. l. solet ff. eo.

2 In no. rec. est. l. 8 tit. 1. lib. 5.

6

7

8 a ¶ *En las leyes* Vid in d.l.3 tit.14 part.& l.5 tit.3 6 part.& in author. de litis, & ea quæ parti 3 vnum rolla 4.

Ley IIII.

Leno & ioculator, & sui corporis sit spectaculum faciens ob pretium, est infamis: siquidem ab amante seu ab hariziante causa lucri fuerit, aut amitrotum, vel dominorum.

Item ruin fera bestia pro pugnans, aut dum homine: ferit sine pretio, causa tuitionis vel amici, aut si pugnat gratia virtutis exercendæ. Item milites ignominiose missus ab exercitu, seu degradatus a militia sed ob causa mercantiæ possessiones conducés. Item vsurarius, aut usurarum non obseruans vel peccatum contra natura cõmittés omnes isti sunt ipso iure infames: licet sententia non feratur. h. dicit.

1 b ¶ *Mugeres hbres* Conord. cõ.l.1. in princ.& d. Athletas.§. at prætor sic eodem. vbi Paul de Castro notat illum.§.1 contra emptores prostibulorum, qui sunt infames ipso facto, & contra tenentes hospitia vel stufas, & in eis tenent mulieres quæstuarias.

2 c ¶ *Por dinero* Approbat opinionem glo. secundam, quod earum ibi declarat Alberic.in.d.§. at prætor. versi. qui stuaria.& adde l.p. Iam.§ leno cinium, ff. de ritu nupt.& vide quæ diximus in d.2. tit.2. in fine a.a. part.

3 d ¶ *Ab he ren otra manera.* Concordat cũ dicto.§. at prætor. ibi alterius negotiationis &c. vbi Bald & Ang dicunt sui opinionem ex argumentum contra tenentem vxorem alterius sub non nominatione, & non extra sit accessorium illicitum, sicet sit accessorium si vt.& adde quod habetur in vol. pragma fol. m. 114 in pragmatica Regum Catholicorũ contra concubinas rici eorum. & probatur in illa le, ex, si sunt tales lenones esse infames, licet non publice, sed occulte teneant tales quæstuarias seruas vt liberas & idem videtur probari in dict.§. at prætor. licet Sab. voluerit contrarium in Improbum C. eo

4 e ¶ *Ingles.* Concordat rum L.1.§ quia nisi Indicera.& L.1.§ at prætor cũ Hieronym. ff. eo & dicit Augustin. lib 2. de ciu tate Dei. in. q Tiago. di & sentici cantantes in theatro nõ erant infames antiquitus apud Greecos vel Romanos: sed erant in magno honore & tum ex lege non restituta, sed impunne, & sine iniuria de quolibet quo possent ad libitũ: quæ tamen Augustin ibi reprobat per illa capitula. & est delectabili lectio, præter & refert Albericus ff. eo. in summa. rol. 1. hodie autẽ isti histriones sunt infames, vt hic, & in dictis iuribus habetur.

5 f ¶ *Publicamente.* Legislatus communis decebantin scenam prodierit, vt in d.§ at prætor. vbi gian verbo. scena. si ergo non publice ludant, sed tantum per, idest, per pecunia ludant, non sunt infames: quia non ratũ desinitum, neque publicatione exponit. secundum Bal post Iacob. Gunlic. in.d.§ at prætor & probatur hic.

6 g ¶ *Por precio* Idem habetur in.d.§. at prætor. vbi text. & gloss.

7 h ¶ *Por fazer solaz.* Nam qui ludunt honesto modo, causa recreationis vel solatij, nihil contra bonos mores facunt: imo Aristot. ponit in 4 Rhetor. q. Iudi & cantus pertinet ad mores: & ideo illi non sunt infames vt not. gl. d.§. at prætor. vbi Bal. & trad. Abb in. 1 cũ decorã. devi. & hic. ile vbi & concludit q si bis cãqdus isti histriones vel bussones in publico exercuerint arte illã, sunt infames. vt. ibi per eũ, post Iano.

nasce dellas es del primer marido. La segunda es porque nõ puedan sospechar contra ella por que casa tãayna, que fue en culpa de la muerte de aquel cõ quiẽ era ante casada: assi como en muchos lugares deste libro diximos en las leyes[a] que fablan en esta razon.

¶ *Ley. IIII. De las infamias de derecho.*

Leno en latin, tanto quiere dezir en romance como alcahuete, e tal como este quier tenga fus hermas, o otras mugeres libres[b] en su casa, faziẽdoles fazer maldad de sus cuerpos por dineros[c], quier anden en otra manera[d] en trusimanta alcaotando o so facãdo las mugeres para otro por algo que den, es enfamado porende. Otrosi los que son juglares[e], e los remedadores e los fazedores de los çahartrões que publicamente[f] andan por el pueblo, o cantan, o fazen juegos por precio[g], esto es porque se enuilecen ante todos por aq̃l precio que les dan. Mas los que tañeren estrumentos, o cãtassen por fazer solaz[h] assi mesmos, o por fazer plazer a sus amigos, o darsolaz a los Reyes o a los otros señores, non serian porẽde enfamados. E aun dezimos que son enfamados los que lidian con bestias brauas por dineros que les dan. Esso mismo dezimos que lo son, los q̃ lidiassen vno con otro por precio[k] que les diessen. Ca estos atales pues que sus cuerpos auenturan por dineros en esta manera: bien se entiende que farian ligeramẽte otra maldad por ellos. Pero quando vn ome lidiasse con otro sin precio por saluar assi mesmo, o algund su amigo, o cõ bestia braua, por prouar su fuerça[l], non seria enfamado porẽde, ante ganaria prez[m] de hombre valiente e esforçado. Otrosi dezimos q̃ seria el cauallero enfamado aquiẽ echassen de la hueste por yerro[n] que ouiesse fecho, o al que tollessen honrra de caualleria cortandole las espuelas, o la espada[o] q̃ ouiesse cinta. Esso mesmo seria, quando el cauallero que se deuia trabajar de fecho de armas P arrendasse heredades agenas, en manera de merchãte. Otrosi son enfamados los vsureros[q], e todos

1 *Deshonrados* Add. l.1.§ & quiop eras ff. de postul. cum gl. ibi & ad 8 de l.4.tit.16 part.& quæ ibi dixi, vbi hoc tum. int.

k ¶ *Por precio* Approbat opinionem glo. in d.l.2.§. ff. eo. in verbo, de 9 fermint. ibi 1 - lin. & videntur ibi gladies.

l ¶ *Su fuerça.* Add. d. Athletas. in princ. ff. eo & l. 1. Cde Athetis libro. 10. 10

m ¶ *Ganaria prez.* Nihil ergo vituose agitur generat infamia sed honorẽ, licet in agendo quis exponat se periculo vitæ, vt hic & in.l.1. §. bestias. ff. de postul. & ideo isti gladiatores, & hastaludentes, seu vt dicit Ange in tractatus rationaria Neapolitanum, vel in bellum Perusini (quod est valde generũ) seu illi qui in vibr Romana in festo carnisp inipugnantũ bellis dentatis, non sunt infames. & dicit text. in d. Athletas in prime hoc esse ex gãrali opinione. vbi Bal. notat, q̃ rois & generalis opinio fatiẽ non sen aliquid esse hrisis. & notat etiã ibi Ang. q̃ gãralis opinio est, q̃ alias act̃ indifferẽs attribuitur virtuti potius quãm vitio, ille actus virtuosus appellatur. quã deferunt nuum est opinioni vulgi, quod infertibi Ange. ad quæstionem de captiuis modem is relaxatis ad fidem, vt moris est, vt redire teneantur ad mandatum relaxantium, quando sunt capti in guerra facta.

n ¶ *Por yerro* Add. l.1. in princ. & § 1. ff. eo & ideo dicit, por yerro. quia 12 multa sunt genera missionum, vt in d.§.1.

o ¶ *La espada.* Ita exponit Franciscus Accursius in d.l.1.§.1. cum tex. di 13 cit in glossa in illi ria detraxe it. vt refert eam Bald ibi in prin. vt puta de cinxit sibi ensem, & ricatur renuuit.

p ¶ *De fiebo de armas.* Add. l. milites. & d. fina. C de locato. & l. 2. titu. 8. 14 § parti. & quæ ibi dixi.

q ¶ *Vsureros.* Add. l. Improbum fœnus. C. eo & § q. 7 § porò. versi. ali 15 qui & 6. q. 1 c infames. & p Host. in summa de vsuris. §. quot sunt species. & habes hic approbata opinionem Iul. Improbũ. q vsurarius ipso facto absque aliqua sententia fit infamis. & cum ista l. non distinguat an sint manifesti, vel occulti vsurarij, de omnibus videtur intelligenda licet in casu quando esset occultus, requiretur ut ex mentia declaratoria & tunc non oritur infamia ex tali declaratione, sed ex crimine præteriti vt de hac Paul. de Castro in d. Improbu. & hoc videtur tenendum, & non illud quod in hor dixit Sali. q̃ omnis vsurarius non notetur infamatus, sed per sententiam per fundamentum iustifragilia, & nõ concludentia & cum hodie omnes vsurarij sunt prohibitæ, tam de iure Canonico, q̃ tegm, in omnibus sui amis fortunis hæretici. & idem tenent communiter doctores. in d. Improbũ. etiã. quæ dolux tertium illius. l. cũ omne formus sit hodie improbum quod vota, quia Abb in cunter dilectos de exes. præla. dubitauit in hor, & ni lu quit cogitandum sint tergo in magno periculo vivunt, & maxime manifesti, ferũ Bal. ibi, quia cum possit actẽ pœnitentiã, & restituere vsurarũ remanent infames, ruin. & Imo iam ex sit inficta, & perpetuo durat & contra talem vsurarium hæredem institutũ rompetit querela fatui institutẽtis, q̃ quæ in persona hæredem institutum. d. fiat. r.s. C. de inofficiosi. Paul de Cas. & Sali. i. d. Athletas vbi & Bal post Iaro Burr. sed colẽdum est, his postristi pœnibus, quibus nihil timoris est, tem. pestatibus tor publicis f. c. nerator. bus habentibus altare paratũ sub uo-

In no. re. est. l. 2. & 3. tit. 49 lib. 8.

mine cambi, & recambin, vsuras paleantibus, quæ quemlibet istarum, neq, alias, per legem sit mutassiud tum or Dei no dell illis. mercda est ira Dei propter iste publicum peccatum, quod de esi mm diss in regnis istis. Et verecundandñ est illa fieri inter Christianos, cũ Philosophi ambos solæ ratione naturali ductus in 1 Politico. dic 1, qv furaria acquisitio pecuniaiũ est maxime ẽpter naturã. & tradit S. Tho, 2.2.q. 78. arti. 1. & adde quæ dixi in 1.q.1.th. 21.5. parti.

16 a ¶ *Jurado.* Concordat cum l. si quis maior. C. de transact & vsi-l. 1 tit. 8 ordi. regæ de 1.26 11 11 3 parti & l.2. supra tit. 9 10 xim.

17 b ¶ *Contra natura.* Nota bene quia non reperies ita expressum de iure ciuili, quod ita peccatum enuncia natura. Ñ sic infamis 1 proiracto. & vi. quæ dixi in l. 16 tha par. 6 & adde Iac. de bello vis & Bar. in auth. vt nõ lux. ho. &c.

18 c ¶ *Sentencia.* Sed an ita necessaria sententia declaratoria in istis casibus in quibus infamia contrahitur ipso facto? videbatur q̃ sit l. eius qui de latore ff. de inc. fin. contrariũ tenet Bal. in. l. 1. ff. de insa. verb. posset hic dubitari hic eius non requiri in hoc aliqd iudicis nisi tenũ neque processũ aliquem: quod mul-ũ noia. hunta vrchxi supra ea. l. in gle. in verbo (lors furero) allegãdo Pau. de Castr. in 1 improbũ fax n. C. eo. & nota q̃ qũ incurrit infamia ipso facto, nu cpõt obiceri tesli, qd infamis est, & virtute probationis in eadem infamia factę repellendus est, ita tũ venit infamandus pl. in mia, oportet q̃ primo acculetur & cõdẽnẽt de crimine. & den de inl. infamia obiciatur. secũdum Iaco. Butr. in. l. 2. § ignominiæ ff. eo. & Ange. in. l. 1. § 1. ar. præn. r. eo. inu. & nota q. lex ista inquiunt de infamia cuiusmã infamia canonica nulli aliq notatur, de quibus vi. in. c. confangu. eorũ & c. hi qui 2 q. 4 & c. cos tinuat. 3 q. 5 & canfanes. 6 q. 1 mo & istam fama canonica causã ex quolibet peccato mortali & si latu perseuerantia, repellit ab accusatione de testimonio de iure canonico, sublato tamẽ peccato, non remanet effectus illius infamiæ canonicæ. gl. notab. in. c. illi q. 6. q. 1. Abb. in. c. testimonii. de testi. adverte ergo quod vbi cumq, ex primitur q̃ ipso fouere, vel facto, qm sic infamis, semper intelligitur quod sit per sententiam non ipso ire Bal post Pe. in. l. 1. in. C de legi ¶ *Lex. V.*

19 a Irrogatur infamia sententia, de prodictione, falsitate, adulterio, aut alio delicto condemnatus, & de furto, rapina, & iniuria, & de dolo qui enim tulit, transgressus vel pacisceris si eludici mandato, & efficitur infamis: quia sententia tamen arbitrãnõ infamat. hem ipsi cũ furto reperiuntur, ant in aliquo præmissorum delictorum, seu de eis in iudicio cõfessus, aut ob delictum corporaliter punitus infamatur. h. d.

1 d ¶ *Iudgadores ordinarios.* Sententia ergo a iudice incompetenti lata, licet esset Imperator vel Rex, non infamatur, vt hic & in. l. 1. in prin. & ibi notant Bal. & Ange. & Paul. de Cast. ff. eo.

2 e ¶ *De falsi dad.* Damnatus per sententiam ex iuocunque crimine publico est infamis vt hic & in. d. l. 1. § qui iudicio non ergo communis sentimen publicum infamia ipso iure, sed secus a sententia: dicit tamen Ang. in. d. § qui iudicio. quod etiam non secuta sententia est infamis infam a facti, quod not. ad. l. 2. supra eo. & vi quod dixi supra. l. proximia. in glo. fi. ad fi. & forte proceder dictum Ange. quando ex tali crimine esset infamatus publicè, iuxta id quod habetur in. d. l. 2. & in. c. fi nade ispo. ord. & quæ non Abb. in. c. dudũ. el. 2. col. 6. & 7. de electio. An vero damnatus ex inquisitione sit infamis vi. per Bartol. & Ioa. de Imo. in. l. infamem. ff. de publi iudic. glo. & Bar. & Albem. l. 3. § præterea. ff. de suspe. tuto. & per Ang. in. d. § qui in iudicio. & per Ang. Are. in tracta. maleficio. in parte dictum Sempronium an. 1000 libros.

3 f ¶ *Otro yerro.* Si intelligas de crimine publico, planum est, si de crimine priuato proceedetur quatuor casibus fuisse licet, vi bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo. idumu odo sit. ondemnatus suo nomine, vt in ad l. 1. ff. eo. & in fra. 1. 1. 1.

g ¶ *Seria.* Et condemparus ex istis priuatis crimibus notatur infamia, & infamabitur ex sententia, licet in ventare dictum nõ commisserit

gloss. d. l. qui a eo & in. l. non potest. ff. de furtis & in. d. § ff. de pub. iud. & ide dicit, si dãnetur vel transigar si per crimie septi. de ri violati, vel expiratur hæreditatis, vel actione in facti ex eo q̃ missa est in possessionẽ per calumniã nomine ventris l. 2. ff. de sepul. violat. notatur ff. de infam. & l. si te expiratis. C. eod. & adde l. in actionibus. ff. eodem.

h ¶ *Dando algo.* Adi. l. furti § pacti. ff. eodẽ.

5

se acusado de furto, o de robo, o de engaño, o de tuerto que ouiesse fecho a otro, pleyteasse, o cohechasse dãdo algo[h] sin mandado del judgador[i], por razon que lo nõ acusassen, o non lleuassen adelante la acusaciõ que ouiessen fecha del. Ca se mesa que otorga[k] aquello de q̃ lo auian acusado, pues que ssi pleytea sobre ella. Otrosi dezimos[l] que aquel que es condenado que peche algo a su cõpañero, o al huerfano q̃ ouiesse tenido en guarda[m], o aquel que lo fiziera su personero, o aquel de quiẽ ouiesse rescebido alguna cosa en guarda por razon de engaño[n] q̃ ouiesse fecho qualquier dellos es enfamado porẽde, pero si tal sentẽcia fuesse dada por algũos de los Iuezes de auenencia[o] estonce nõ seria infamado a

quia presumitur quod id facit ex conscientia delicti

i ¶ *Sin mandado del judgador.* Concor. cum l. forti § qui iussu ff. eo. præsumitur enim honestum quod iudici authoritate fit. vt tibi not. Bal. limitat tamen hoc Alber post Iacob. de Raue. & Rai in dict. § quinillo. & intelligit quando esset dubius ex tus sententiæ, seu malefictum utar dubium: vnde propter iussum iudicis, nõ videtur confiteri: sed potius iudicis iussu obedire fecis, si erat iam cõnui fus de crimine: equia tũc videtur potius in fraudem fuisse factum iussum, vt ei, ateturi infamia, limitat etiam & intelligit Paul. de Cast. ibi, quando ipse cõtradixit in dã de pecuniam: quia tunc nõ videtur sponte dedisse. Si vero non contradixit, non videtur prodesse iussus iudicis, quasi videatur spõte po ius, quam coactẽ dedisse argu. l. ait prætor, § permit tur ff. de minor. quæ limitatio mihi non est sine scrupulo, cũm neque lex ista, neque dict. § qui iussu. exigam taleu coactionem: & solum poderam iussum iudicis. vi ex hoc quod fit, reputetur honestum: & interuenente iudicis authoritate, potius videatur dedisse causa redimendæ vexationis, quã metu cum mis. ita quod talis authoritas seu iussus non in fraudem procuretur. arg. l. & qui data opera ff. ex quibus cau. maio.

6

k ¶ *Otorga.* Concor. cum l. quoniam. ff. eo Et quid si dedit causa redimẽdæ vexationis. vide glo. in l. Athletas. § fi. ff. eo.

7

l ¶ *Dezimos.* Concor. cum l. 1. § qui proscio. & l. fini. § mandati. ff. eo.

8

m ¶ *En guarda.* Qui si per cõmodatum Albe. post Guilhel. d. § mãdati concludit, q̃ condemnatus actione commodati, non efficitur infamis, eo q̃ non fit maior neque tanta ratio in commodato, quã in depositoq̃ cũ depono pene ste, metẽ fuger fidem tuam. l. 1. in princ. ff. depositi & si non restitutus, fides ad perfidiam deducitur. l. penult. C. depositi. in commodato non fit quia non commodo propter fidem obligãdam principaliter, sed vt ũbi seruiam, seu tui gratia, quia indigere commodata: vnde magis est ingratitudo ex tui parte, quã perfidia: vide bi la iuper Albe. & Ange. qui idem tenent.

9

n ¶ *Engaño.* Approbat opinionem glo. in. d. l. 1. & in. d. l. furti § mandati quæ idem dicebat per tex. in. § fi d. l. furti. & fuit opinio Azo. Ceodem in summa. col. ante penul.

10

o ¶ *De auenencia.* Concor. cum l. quid ergo. § ex compromisso. ff. eod. & ideo procedit etiam si actum sit in compromisso, q̃ sententia arbitri infamet, secundũ Albe. post Guid. de Suza ibi, procedit etiam, & si cõpromissũ sit sine pœna, & emologatũ tacitum itare decem diebus, secundum eundem Albe post Matth. Silla, sed an hodie stante disposition. il regni. q̃ sententia arbitri, vel arbitratoris mandetur executioni si sententia arbitri infamant? Bart. voluit q̃ sic in. d. § ex compromisso. quem simpliciter referti & sequitur Paul de Cast. ibi. contra tamen non laciens mentionem de Bar. tenet Abb. in. cãrtef. rabili. § 1. col. 1. versi. quid si statuto, de offi. ordi. mouetur per tex. in. d. § ex compromisso. cum dicit, q̃ non per omnia dictum arbitri sententia est: sed ex forma statuti habeat ex eo cum nõ cũ tamen ex hoc fit. ciri hid esse sentem-

11

in notat. est. l. 4. 1. 1. 1. lib. 4.

tionem non enim dat filio in iudicatione: quia nō probat hoc esse, quod ab hoc commisit, et abe l. c. de transl. ad neque natales C. de probatione sed dictum arbitri poteri habere executionem absque eo, quod sit vera sententia, vel absque eo, p habeat iurisdictionem, velut in perexpressam vel tacitam approbationem partium: ergo statutum dando executionem arbitrio, non per hoc datur iurisdictionē arbitro, vel facit dictum arbitri veram sententia. Item qui a tale statutum debet restringi quātum potest, & laxis est q alquid operetur in executione videlicet nō in alijs esse ēstibus, & satis nisi placet dictum Abbatis.

quel cōtra quiē la diessen, e aū dezimos q̄ aq̄l que es fallado faziēdo el furto [a], o algūo de los otros yerros q̄ de suso dixi mos, o q̄lo otorgue el mismo ē juyzio [b] o si por razō de algū yerro [c] q̄ ouiesse fecho le fuesse dada pena de feridas [d], o otra pena publica [e] es enfamado porēdef.

¶ *Ley. VI. Porq̄ razões pierde el nome el infamamiēto.*

Nombradia mala e enfamamiēto son dos palabras que como quier que fe mesā vna cosa, ay de partimiēto entre ellas. Ca mala fama gana o me por su merecimiento por algūa de las razões que de suso diximos: e

la nōbradia, e el precio de mal, ganā alas vegadas los omes cō razō a las vegadas nō seyēdo en culpa, e es de tal natura, q̄ despues que las lenguas de los omes hā puesto mala nōbradia sobre alguno nō la pierde jamas [g] maguer nō la merescies se. Mas el enfamamiento que de suso diximos, quāto pertenece a la pena que de uia auer por el, segund derecho, bien se puede toller, e esto seria quando el Emperador, o el Rey [h] perdonasse a alguno el yerro que ouiesse fecho de que era enfamado: ca pierde porende la fama mala [i]. Otrosi dezimos que quando sen-

a ¶ *Faziendo el furto.* Habes hic deprehensum in crimine ex quo cōdēnatus esset infamis infamia notati, cōtra q̄d vī quod notant glo. & Bal. in l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de iur. nuptia. & dixi supra eo. in l. 2. in glossis. q̄ hoc sit specialē in deprehensa in adulterio, & non procedat in deprehensio in alijs criminibus etiam publicis: præterea cū sita. l. exigar sententiam vt in casu damnatus de furto vel alijs criminibus hic expressis, infametur: non videtur q̄ si de eius merite, quod sola deprehensio sufficiat, sed q̄ debeat intelligi, q̄ vltra deprehensionem ictus fustium, vel alia pœna publica fuit punitus. si ec sententia non detur: sic enim intelligitur per doct. de iure commu nilo quentes circa intellectū l. ictus fustium. ff. eo. & ponit Azo. C. eo. in summa hæc verba ex genere aūt pœnæ, id est, propter in positio & pœnæ, & causam pœdenti dicto irrogari infamia, si tale delictū commisserit quis, quo damnatus vel confessus in iudicio, vel pactus pecunia, infamis fieret, ma ibi dem & si nō dānetur, vel pecunia pacisceatur, vel colludatur, si extra ordinem, eo tamq̄ sit ea ad iura fictum dictū: quia deprehensus dicebatur furto, vel simili delicti pœna imponatur, fiet infamis. ff. eo. l. ictus. Hæc sunt verba Azo. gl. in. d. l. ictus, aliū, pone causam in fure ducto ad prætorem, q̄ ipse iussus vel berari absque causæ cognitione, & sine sententiæ diffinitiua pulatione quia deprehensus erat in facinore ab officialibus, &c. & tenet Ang. & ibi not. ex gl. q̄ deprehensus in furto, potest fustigari sine prolatione sententiæ & sub dio, & deo videtur hodie seruari, q̄ inuenti ad furandū vna per officiales locorum absque interlocutoria, vel ipsi in ima, ducūtur eū vna ad collū per ciuitatē hoc idem videtur de mēte Inno. in. c. super his. de pœn. cū dicit nā & si nō dānetur, vel confiteatur in iudicio, vel pacisceat, si in captus est in facinore ab officio, super tali crimine q̄ infamat, vel ex cētā vel confessionem, puta furti, & sequatur ictus fustium, fit infamis. ff. de his qui notantur infamia. ictus. vel dic, p̄ cum in omnibus habeat vim sententiæ vt in l. emptorē. ff. de actio. emp. & tradit Spe. in. de noto. crimine. ité & vim cōfessionis, quia notoriū delinquere plus est q̄ cōfiteri reatum. vt tradit Bal. in l executorem. col pe. C. de execu. rei iud. & quado crimē est notoriū procedit ad executionē pœnæ, p̄ra terminū omnium dilatiū iudiciario. prout voluit gl. in. d. l. ict' fustium. ibi Ang. dicit q̄ idō mos tolerit hodie quī ectorest immediatē absque aliquo processu faciant decapitari, & suspendi, & membra mutilari, de facto malefactoribus notorijs, quibus secundum eiusmodi pœnas imponi subato, expedit reipublicæ. l. pi outnciarum. C. de erijs. ciuitatum ergo, si ex tali deprehensione, ex qua crimen redditur notorium, ista. l. velit deprehensum infamari, & si de facto nō sit punitus ictu fustium, vel alia pœna: & secundum istum intellectum non indiget aliquā suppletione: imo est. l. singularis in hac declaratione. & adid quod dixi de l. palā. §. q̄ in adulterio. potest dici, vel q̄ opinio gl. & Bal. ibi posita reprobetur p̄ista. l. vel q̄ illud procedat, q̄ deprehensio non fuit talis, quæ redderet factū notorium: ā si tales esset in quocunq̄ crimine famoso, potest dispositio. d. §. quæ in adulteno. cogitari in cū habuerit mens in octum.

b ¶ *Enjuyzio.* Approbat opin. Azo. C. eo. in summa. col pe. & gl. in. d. l. ictus fustiū, habes ergo q̄d confessus in iudicio crimē, ex quo dānatus esset infamis, incurrit infamiā: quod & voluit gl. in. c. ati clerici. in prin. de iud. Bar. in. l. infamem. ff. de pub. iud. & in. d. l. ictus fustiū. quē sequitur ibi Ange. & Paul. de Ca. & Abb. in. c. ar ti clerici. in prin. col. 1. de iud. ā fitet dicit. ita mo q̄ regulariter cōfessus in iudicio, nō efficitur infamis ante sententiā: q̄ a delicti ipsi prætoris require. e vī sententiā. d. l. ff eo. sed in causa criminali cōfessus nō habetur pro condēnato. l. i c fessus. ff. de cust. reo. in causa verō civili cōfessus hī pro cōdēnato. l. 1. ff. de cōfes. & C. eo l. 1. & isto casu dicit posse saluari opinio. glo. in. d. l. ictus. & cū dicit Bario. vbi transfite dd. & tranfit Abbasin. d. c. at ti cletici in prin. co. in de iud. se ne intēdi ista. l. part. quæ ap. p bat opi. Azo. & d. gloss. quā etiam tenet gl. in. l. pe. in. g. 1. C. de inter. matri. & in. l. sed & si possessio. §. sed cū de hæreditate. ff. de iur. iurand. & vult Inno. i c. sup his dpœnis. Card. i. d. ca. a. fi clerici.

c ¶ *Alguyerro.* Intelige ex quo si quis damnatus esset, infamiā incurre re. vt in l. ictus fustium. ff. eo. & l. fustibus. C. eo. de quibus ista sumpta est, secus si ex alia causa fustigaretur: puta, quia iudebat ad azardū: quia ista non est causa famosa. vt dicit Bald. in. d. l. ictus. circa fi.

d ¶ *Defendas.* Cōcor. cū. d. l. & nota ad id quod pœna fustigationis non procedit, nisi in vilibus personis. vt. Bal. in auth. incestas. in. 2. lectu. C. de incest. nup. per tex. ibi hoc notantem. & adde. l. 2. tit. 10. infra ca. par.

e ¶ *Publica.* Nota ad id quod hī in. d. l. ictus fustiū, i fi & limita & intellige, q̄ pœna ictus fustiū, vel alia corporalis, nō est vltra. l. imposita nā si vlti a imponeretur, secus esset. vt in. l. qd ergo. §. pœna grauior. ff. eo. & l. si possidonium. C. eo. & Ang. in. d. §. pœna grauior. vers. quantis.

f ¶ *Porende.* Id est, etia si nulla sententia, pcedat, infamiā ex tali executione pœnæ, mediante causa famosa, & hoc q̄ potuit, pcedi executiū tamē ergo valet executio, quātū sententia vt etiā hī in. d. l. ictus. a. bigl. & Pan. hē aduerte, qa illud vltimū verbū etiā referuntur ad altos duos casus proximos. i. poitos. i. ad deprehensum in furto, vel alijs crimibus famosis: & ad confessum in iudicio, vt. i. sufficiat sola talis cōfessio, vel deprehensio. & tene menti, quia nō ita aperte decisum erat de iure cōmuni.

¶ *Lex. VII.*

g ¶ *Pierde jamas.* Ecce ergo in quantū pereculū incurrūt aliquē infamantes indebite. & adde ad id q̄ hic habebetur. §. hinc colligitur. a. q. 3. & q̄ tradit Abb. in c cum te ab. e. col 3. vers. sed pro clanori expeditione. de re iud. & quod in famiam facti solus Deus potest tollere notatur in cap. ex tuarum de purg. cano. vi l. 2. ff. de obsequijs.

h ¶ *O el Rey.* Adde l. 1. & q̄ ua. ff. de postu. & l. si qua mulier. C. ad Tertul. l. Imperialis. C. de nup. c. cūre ab. e. de re iud. vbi vi per Inno. & Abb. quod de Papa, & collegio Cardinalū, & quid de Episcopo? & quinile Regibus non recognoscentibus, vel recognoscentibus superiorem: i. i. etiam per Bart. & alios in. d. §. de qua. & per Bal in. 2. de pacieuram. firm. i. & per Spe. in. de sententia. §. vt autem. col. 16.

i ¶ *Famamala.* Sed contra de l. fina. C. de genera. abolitio. & l. generalis. C. de sententia. pas. vbi habetur, quod indulgentia solam dutiliam pœnæ remittit, nō auē famam, neque bona restituit. & idem habetur in l. 2. tit. 33. ca. par. vnde oportet dicere, q̄ hic illa fuit indulgentia, quæ continet etiā in restitutionem, & non tām simplice & nuā indulgētiā

nam tunc tantum importaret remissionem simplicis pœnæ: quando vero tu indulgentia continetur restitutio, tunc & infamia remittit. vt in. l. 1 & in. l. fi. C. de senr. pas. vel si non sic restitutio, oportet, q̃ cũ indulgentia simpliciter ponatur etiam restitutio famæ, vt in dictis iuribus habetur & ibi per Docto & glo. vel dic q̃ verba huius. l. cum dicit (le pdonasse el yerro que ouiesse fecho, de que era infamado) videntur pleniora, quã simplex criminis indulgentia, qa ex quo Rex facit mentionem de infamia, videtur indulgendo illam remittere & adde ad prædicta quæ notant Docto & signãtet Saly. in. d. l. fin. col. fin. C. sen. pas. vbi & Alberic. dicit, quod si princeps dicit indulgem[a] simpliciter, & sine aliquo adiuncto, & tunc solam pœnam remittit. vt in. d. l. generali. & d. l. fi. C. de gene abol. aut cum adiuncto & secundum adiunctum debet intelligi.

tencia fuesse dada contra alguno por razon de yerro de que fincasse enfamado si se alçasse della, e fuesse reuocada perderia el enfamamiento [a] que ouiesse ganado por la sentencia primera. Mas si se alçasse, e non siguiesse el alçado, o la siguiesse, e fuesse confirmado el juyzio que auian dado contra el, estonce fincaria enfamado porẽde [b]. E aun dezimos que si el judgador diesse sentencia contra otro mandãdole dar pena en el cuerpo, por algund yerro que fuesse de tal natura, q̃ las leyes le mandassen pechar auer, que es quito del enfamamiento [c] porque el judgador lo agrauio, dandole pena e omo nõ deuia. Esso mismo seria si el judgador diesse mayor, o menor pena [d] a alguno en el cuerpo que las leyes mãdan mouiendose a fazerlo por alguna razõ derecha [e], assi como se muestra adelante en el titulo de las penas en las leyes [f] que fablan en esta razon.

4 a ¶ *El enfamamiento.* Adde. l. 1. § fin ff ad Turpi. quia appellationi remedio extinguitur pronuntiatum, & pendente appellatione non erit infamis. vt in. l. furti. versi. sed si furti. ff. eod. & ibi glu. & docto.

5 b ¶ *Fincara enfamado porende.* Id est, si nõ exercuit appellationem retrò infamis est, quia neq; appellasse videtur sed vbi exercet, & succumbit ex secunda non ex prima sententia, est infamis. vt in. l. furti. § 1. ff. eo. &. l. fina § illud. C. de tempo. appe. ita Azo. C. ex quibus caus. infa. irrog. in summa. col. fina.

6 c ¶ *Es quito del enfamamiento.* Cõcor cũ. l. quid ergo. § pœna grauior. ff. eo. & l. si Possidonium. C. eod. & intellige, & limita, si infamia incurrit debeat per sententiam, secus si infamia ipso iure esset instincta. l. patam. § finali. ff. de iur. nupti. quia infamia iam in facta, non est iudicis commutare in Ange. in. d. § pœna grauior. quid autem si peo poena pecuniaria iudex deportauit, vel condemnauit in metallum? Bald. in dict. § pœna grauior. dicit, quod tunc non procedit ista dispositio, quia per tales pœnas perditur status, debet ergo intelligi quando talis pœna personalis imponitur, per quam status non tollitur vel minuitur vt est relegatio ad tempus, vel fustigatio, vel mutilatio. & idem tenet ibi Paul. de Cast.

7 d ¶ *Mayor, o menor pena.* Concor. cum. l. ad tempus ff de decurio. & l. ordine. in prin ff. ad munici. & l. & si seuerior & l. si Possidonium. C. ex quibus caus. infamia irro vi. per glo. in d. § pœna grauior.

8 e ¶ *Por alguna razon derecha.* Et est adueertendum secũdum Pau de Cast. in dict. § pœna grauior. q̃ quando causa ob quam minuit pœnã: minuit etiam delictum, vt quia delinquit sine dolo, tamen cum lata culpa vel delinquẽsei at minor, & sic merebatur veniã, vel erat multum senex, & sic non reputabatur iã magnum delictũ, & ista causæ minuentes delictũ minuunt etiã pœnã, & ita censetur cum infamia dispensatũ. vt hic, & in. d. l. & si seuerior sed si causa auget delictũ, tunc ea quæ nunciat in. l. aut facti. ff. de pœnis. & in. l. & in. 3. part. 7. iũc quia non vt imponi grauior pœna quã. l. cauetur, tunc non censetur cum infamia dispensatũ, & non procedet et quod hic habetur procedet ergo q̃n non ex dispositione. l. augeretur pœna propter causam adhærentem delicto sed q̃n propter aliud bonum publicum fuit imposita grauior pœna, vt quia multes grassantibus opus est exemplo, tunc enim propter duriorem pœnam videtur cum infamia dispensatũ. item & est talis causa, quæ delictũ non minuit, veluti quia propter dignitatẽ natalium punitur qui mitius, quã alter, tunc minuetur infamia. l. qui dam. ff de pœnis Bart. in. d. § pœna grauior. & hæc etiam vult Angel. in. d. § pœna grauior in versi. quanum. col. 2.

9 f ¶ *En las leyes.* Vide infra eadem part. titu 31. l. 8.

Lex. VII.

Infames ad honores, vel dignitates non admittuntur, & antè habitas peccdunt peobata infamia. Item infamis nõ pot esse iudex aut regis, vel cõis cõsiliarius nec aduocatus, nec debet in bom dũ cum ignorari, potest tamen esse procurator, vel tutor testamentarius, vel curator datus a illo qui eum reliquit hæredem, vel alia officia exercere, quæ sibi onus regi vero, vel communitati commodare iuri. hoc dicit.

¶ *Lei VII. Que fuerça ha el enfamamiento.*

INfamis, en latin tanto quiere dezir en romance, como omo enfamado: e tan grande fuerça ha el enfamamiento que estos a tales non pueden ganar de nueuo ninguna dignidad, nin honrra [g] de aquellas para que deuen ser escogidos o mes de buena fama, e aun las que auian ganado ante, deuẽ las perder [h] luego que fueren prouados por tales. E de mas dezimos q̃ ninguno de los enfamados nõ puede

g ¶ *Dignidad nin honrra.* Add. l. vnicam. cum gl. ibi. C. de infa. libro decimo. & in regula. infamibus. de regul. iur. libr 6. & l. 2. C. de digni. libro 12. cũ gloss. ibi, & prædet hoc tam in infamibus tuum tuaris, q̃ facti, vt hic cum ista. l. generaliter de quocunque infame loquat: probatur etiã in dicta. l. secũda. C. de digni. vbi & Ioan. de Plat. si tamen esset inopia legitimi competitoris, infamis

Ad tit. C. de intamibus. li. 10.

infamia facti non repellitur. l. generaliter. § spurios. ff. de decurio. Azo in summa. C. ex quibus caus. infa. in rog. columna prima. in fine. non ergo infames etiam infamia facti possunt esse decuriones: cõstat enim illos habere honorem, & dignitatem. l. 2. § penul in fin. & l. spurii. in principio. ff. de decurio. & l. eo. ff eodem cum gl. habet ergo infamis infamia facti, habere alia officia, quæ non habent honorem, & dignitatem: vnde potest esse notarius ad banchum, cum sit publicum, & personale munus. l. muneris. § in quoq; in verbo, tabularũ ff. de mune. & hono potest etiam esse potestas alicuius castri, vel terræ subditæ alicui ciuitati. vt in dicta. l. munerũ. § iudicandi. habere etiam potest officium in gabellis eadem. l. § 1. ibi calendarij quoq; & in. § sed & curatores, & sic de singulis, quæ possunt aptari ad ea, de qui bus in illa. l. fit mentio quæ sunt munera publica ita Paul. de Castro. consi. 467. incipit, super hoc puncto interrogatus, vol 1. & aduerte, q̃ infamia iuris contracta ipso facto, vel per sententiam non solum impedit quem promouet ad honores, & dignitates, verum etiam deijcit iam promotum, vt statim subditur in ista. l. & probatur in. l. infamia C. de decurio. libro 10. Abb in cap. inter dilectos. de excess. prel. quod tamen non procedet in infamia facti: quia licet impedat, non tamen remouet ad dignitate iam obtenta, vt probatur in cap. super his. de accusa. notat Abb. in cap. super eo. de electio. vbi etiam Abb. ponit notabile verbum, q̃ collato beneficij, seu dignitatis, facta notorie infamia infamia etiam facti non tenet per id. regulam in fambus. adducit etiã. c. cum in cunctis. § inferiora de electio. vbi habet q̃ beneficia nõ sunt conferenda, nisi ei qui moribus & scientia commendabilis demonstratur sed infamia infamia facti non est moribus commendabilis, quia infamia non oritur ex bonis moribus ipse etiam qui cum sit infamis patitur se eligi ad dignitatem punitur. l. qui cum vno. § 1. 2. & 3. ff. de testib. l. 2. C. si seruus, vel liber. ad decu aspi. vbi Ioã. de Pla intelligit quando infamia, vel inhabilitas est de facto, & nota. alias nõ tenetur detegere suam infamiam, & turpitudinem. l. aliãs & ibi per Bat. ff de iur. & per Plateam in. l. neque infames. C. de decurio. libr. 10. vide late per Felin. in ca suscitatus de rescrip.

h ¶ *Deuen la perder.* Adde d. l. infamia. C. de decurio. lib. 10. & quæ dixi in gl. præcedẽti, & l. quotiens. vbi gl. C. de d gni. lib 12. sed an infamia repellat ipso iure a dignitate: dic q̃ regulariter nõ, vt hic habetur, nisi in quibusdã casibus, & grauibus delictis, de quibus per Inno. in. c. inter dilectos. in prin. de excess prælat. sed dm Bar. cons. 174. in fine. & quærit Bal. in. d. 2 ff de senato col. 1. ver sed hic quærit. an comes cõdẽnatus, p furto, vel falso in mille, perdat comitatum, quem habet a rege. & . 1. a guiu q̃ sic, quia comites sunt spectabiles. sed oĩs infamis perdit dignitatem, ergo perdit comitatũ, quia est et annexa dignitas ad hoc. l. iudices. C. de digni. li. 12. in cuntis arguit, quia ex quo est taxata pœna, ergo non patit alia pœnã exterioẽ. aeg. l imperator. ff. de postu. item allegat Inno dicentẽ in. c. cum iuris de cõcess præben. qui regularis & honicida remanent in sua dignitate, & prælatura, donec remoueatus

ser judgador a nin consejero b de Rey nin de comun de algund consejo nin bozero c nin deue morar nin fazer vida en corte de buen señor d. Pero bien puede ser personero e de otro, o guardador de huerfanos quando l fuere otorgada la guarda en el testamento f de aq̃l q̃ los dexa por herederos. E podrã otrosi ser juezes de auenẽcia g, e vsar de todos los otros oficios h que fuessen a embargo i de los enfamados, e a pro del Rey, o del comun de algun concejo.

¶ *Ley. VIII. Que pena merece aquel que enfama a otro a tuerto.*

Desfamando k tortizeramente vn ome a otro de tal yerro que si le fuesse prouado deuria morir, o ser desterrado para siempre porende, dezimos que deue recebir essa mesma pena l aq̃l q̃ lo enfamo. Mas si lo enfamasse de otro yerro alguno de q̃ nõ mereciesse auer tan grãd pena, dene fazer emiẽda de pecho aquel q̃ lo enfamo, segun el aluedrio del judgador, catando todas las cosas q̃ diximos en el titulo de las deshonrras, en razõ de la emiẽda dellas. Pero si aq̃l que ouiesse enfamado a otro quisiesse prouar m que era verdad lo que auia dicho, prouandolo assi, non aura pena.

Adde C. de fam. libel. & j. eo part. l. 3 titu 9. & l. 3. tit. 31.

Titulo. VII. De las falsedades.

Vna de las grandes maldades que puede ome auer en si, es fazer falsedad n. Ca della se siguẽ muchos males, e grandes daños a los omes. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de las trayciones, e de los aleues, e de los enfamate respectu huius poenæ, quando quis est diffamatus apud bonos & graues: tunc enim propie videtur diffamatus: secus quando non obstante prolatione verborum prior, non est apud bonos, q̃ graues diffamatus, neque haberet eum pro diffamato, sed pro bono: ita declarat Ioannes de Imola in. l. Turpia. in principio. ff. de legatis primo. & dicta Imola refert, & videtur sequi Angelus Aretinus in tractatu maleficiorum in parte verborum in nouissima colum. 2. Alexand. tamen in dicta l. turpia. in principio videtur deuiare à dictis Imol. & sequi Bartol. ibi qui dicit, quòd infamare dicitur, qui pronuntiat aliquod verbum, quod infamiam alicuius continet. & Bartol. sequuntur ibi Bald. Ange. & Paul. de Cast. in hac respectu poenæ huius. Iuultum placet dictum Imo. tunc enim videtur haberi consideratio diffamationis, quando quis est diffamatus apud bonos, & graues. c. qualiter & quando. el segundo de aerusa. e pen. de purga. eano. & quod habetur in l. 2. supra sto tit. & cum. l. ista ponatur sub titulo de infamibus, videtur sentire de tali diffamatione, & iura quæ allegat Bartol. loquuntur respectu actionis iniuriarum possent etiam procedere quæ dicunt Bartol. & alij quando constaret, quòd infamandi causa fuit dictum, licet infamia non esset seruta apud bonos, & graues, & q. d. l. fori & ordi. procedat quando non animo diffamandi, sed iniuriandi alium fuit prolatum fortè tamen in practica non posset obtineri, quod etiam si causa diffamandi quis dicat, puntatur aliter, quam continetur in. d. l. fori & ordi. tu cogita.

Et tu d. l. 2. no. rec.

m ¶ *Quisiesse prouar.* Facit dict. l. vnica. C. de famo libe. vide quæ dicam in. l. 2. titulo nono, infra eodem.

¶ *Titulus Septimus. De falsis.*
Insumma.

n ¶ *Es fazer falsedad.* Rectè exaggerat crimen falsi in quo acerrima debet fieri indagatio. & admittitur probatio per coniecturas, & requiritur probatio ab actore, & reo. l. vbi falsi. C. eo. & statutum de carcerationis laxandis, non porrigitur ad carceratos ob crimen falsi, nisi hoc specialiter sit dictum, vel vbi senserint de hoc statuentes. Item statutum de aliquibus tebãnendis, non porrigitur ad exbannitos de crimine falsi: secundum Bart. per tex. ibi in. l. Lucius ff. ad turpi. & est falsitas adeo abominabile crimen, sicut aliud quod posset repeiri. vt patet ex notatis per docto. in. l. transigere. C. de transact. cum quærunt de ratione quare in crimine falsi non permittitur transactio, & dixi supra eadem par. tit. 1. l. 22.

ab ea, & secundum Inno. in. c. qualiter & quando in gl. magna de accusationibus quæ prætatus faciratione offitij, licet sit infamis tenet quod facit donacionem priuetur officio vnde cõcludit Bald. dictum commentum magis deponendum quã depositum. ad quod etiã adde Specula. titul de instrumentis, §. restat. ersi quidsi rabellio. & Bald. in. l. iubemus. §. fanè. C. de sacrosan. ecclesijs. Bart. in l. eadem. ff. ad l. Iul. repe. & Abb. in cap. querelã. de renunt. Bald. tamen in. l. cunctos populos. C. de summa trini. & fide cath. li. per glos. in authe. si rebellio. insin. & per glos. in l. 2. §. miles. ff. de insti. dicit q̃ si infamia est notoria, videl. priuat. executione officij, vel dignitatis. & vi. Paul. de Cast. non abluer distinguẽtem in ista materia, consil. 80. ex vo lu. incipit, superco, q̃ primo loco. col. 3 versi. vl. ceterius etiam videl. vbi & refert notabilia verba Bal. in. l. 2. C. de sentent. vide ab ibi per eum, qui dicta docto. loquentium in ista materia reducit ad rancordiam.

1 a ¶ *Judgador.* Add. l. cum præter. 9. non autem. ff. de iud. & c. fricitatis. de restitu. & quid si non opponatur de hora: vide per Bart. in. l. eadem. §. 1. ff. ad l. Iul. repet.

4 b ¶ *Consejero.* Adde. l. 2. ff. de offi assesso. & l. 7. titu. 18. parti. 4.

5 c ¶ *Bozero.* Adde. l. 25 aitpraetor. & l. 2. ff. de postula. & ibi glo. & vide. l. 3. & 5 titulo. 6 partita. 2.

6 d ¶ *Con el de buen señor.* Add. l. 2. §. miles. ff. eodem. & l. 9. C. de re milit. lib. 11. & l. 1. supra titu. & eadem parti. non enim infamis dicitur homo integer. l. popularis ff. de popula. actio. & viuens nam vitupero, siue infamia, mortuus fit gratia: l. 1. §. 1 ff. de contra tab. glo. in sti. de exceptio post prin. versi sed si in bello.

7 e ¶ *Personero.* Vide in. §. fina. instit. de except. & quæ dixi in l. 5. titulo. 5. partita 3.

8 f ¶ *En el testamento,* Nota multũ istam. l. quæ vult q̃ infamis non possit esse tutor nõ infamium, nisi sit testamentarius non ergo poterit esse tutor legitimus, vel datiuus cuius contrarium voluit gl. in. l. 1. C. de in fa. lib. 10. & Burto in l. 1. §. fina. ff. l. sequenti. ff. de postul. & Bal. in. l. 2. col. 4 ff. de senato. vbi hoc limitat nisi pupilli sint spectabiles, vel superiores: quia tunc tutela est honor, & ideo à tali tutela repelluntur indigni & infames, quod dici esse notandum.

9 g ¶ *Juezes de auenencia.* Add. l. pedius ff. de arbit. & gl. in. d. l. 1. C. de infa. lib. 10. & an possint se excusare infimis à suscipienda delegatione. vide Paul de Cast. in l. cum præter. §. fina ff. de iudi.

10 h ¶ *Otros officios.* Quid de officio rabellionatus. vide Bar. in. d. l. eadem. §. 1. ff. ad l. Iulia repe. & Abb. in cap. testimonium. de testi. in princip. 7. colum. & Balan. in. rol. 5. C. de summa trini. & fide catho. & vide Paulum de Castr. consil. 80. 1. volu. q̃ superius allegati. & Bal. in. §. 1. col. fin. de lege corradi. versi extra quæritur de aliis officijs publicis. vide gl. & ibi Bart. in. l. quod ait prætor. §. miles. ff. de his qui not. infa. & Paul in. d. consil. & an infamis per datfeudum. vide Bald. in. 1. vno. an ille quintersefia. doto. sui.

11 i ¶ *Embargo.* & r. Adde. l. vnicam. C. de infa. lib. 10 imo istis magis cõpetit, secundum Bart. in. d. l. eadem. §. 1. ff. ad. l. Iul. repe.

¶ *Liu. VIII.*

40 Diffamans aliquem de maleficio ex quo mors, aut exilium perpetuum venire infligendum, patiatur supplicij similitudinem, si autem de minori pecuniaria iudicis arbitrio ei fuisset: sed si probet verum esse quod dixit nullam pœnam patiatur. h. d.

k ¶ *Desfamando.* Infamatores hominum peiores sunt, quam raptores rerum e. ex merito & c. deteriores. C. q. 1.

1 ¶ *Mesma pena.* Nota bene, quia nõ ntemini Iuris cõsili in hoc ita apertè disponente. facit iam. l. vnica. C. de famo. libe. & l. si quis iniuriam. ff. de iniur. & q̃d notat Lucas de Pẽna in l. infamia C. de decurio. lib. 10. Angel. in. l. qd ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infa. & aduerte, quia videtur, q̃ etiam hodie stante l. fori 2. tit. 3. li. 4. seu. l. 2. ti. 9. li. 2. ord. In nouæ. rega. q̃ peedat est. l. 2. tit. dispositio huiusmodi. l. partitarũ. illa enim. l. procedit q̃ simplicitet iniuriatur non tamẽ sequitur diffamatio. si tamen sequatur diffamatio proecedet ista l. partitarum. & dicitur diffamatio pecuniaria. & iudicis arbitrio ei fuisset: sed si probet verum esse quod dixit nullam pœnam patiatur. h. d.

2 ¶ *Mesma pena.* Nota bene, quia nõ ntemini Iuris cõsili in hoc ita apertè disponente. facit iam. l. vnica. C. de famo. libe. & l. si quis iniuriam. ff. de iniur. & q̃d notat Lucas de Pẽna in l. infamia C. de decurio. lib. 10. Angel. in. l. qd ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infa. & aduerte, quia videtur, q̃ etiam hodie stante l. fori 2. tit. 3. li. 4. seu. l. 2. ti. 9. li. 2. ord. In nouæ. rega. q̃ peedat est. l. 2. tit. dispositio huiusmodi. l. partitarũ. illa enim. l. procedit q̃ simplicitet iniuriatur non tamẽ sequitur diffamatio. si tamen sequatur diffamatio proecedet ista l. partitarum. & dicitur diffamatio pecuniaria. & iudicis arbitrio ei fuisset: sed si probet verum esse quod dixit nullam pœnam patiatur. h. d.

3 ¶ *Quisiesse prouar.* Facit dict. l. vnica. C. de famo libe. vide quæ dicam in. l. 2. titulo nono, infra eodem.

¶ *Titulus Septimus. De falsis.*
Insumma.

n ¶ *Es fazer falsedad.* Rectè exaggerat crimen falsi in quo acerrima debet fieri indagatio. & admittitur probatio per coniecturas, & requiritur probatio ab actore, & reo. l. vbi falsi. C. eo. & statutum de carcerationis laxandis, non porrigitur ad carceratos ob crimen falsi, nisi hoc specialiter sit dictum, vel vbi senserint de hoc statuentes. Item statutum de aliquibus tebãnendis, non porrigitur ad exbannitos de crimine falsi: secundum Bart. per tex. ibi in. l. Lucius ff. ad turpi. & est falsitas adeo abominabile crimen, sicut aliud quod posset repeiri. vt patet ex notatis per docto. in. l. transigere. C. de transact. cum quærunt de ratione quare in crimine falsi non permittitur transactio, & dixi supra eadem par. tit. 1. l. 22.

¶ *Lex. I.*

Falsitas est aliquo veritatis, quæ fit modis hic expressis. l. d.

a ¶ *Mudamiento de la verdad.* Concor. cum authē. de instrumentis, & fide. in principio, c. 8. & dicitur mutatio secundū Azo. C. eo. l. in summa. ed. falsitates studeat mutare, quæ vera sunt, vt falsa videantur verissima. Ide. l. qd sit fū. ff. eo. vt nōvidem falsum, qui primo dixit veritatis adulterium. cum in §. hæres fide legat. 2. vi de glo. i. l. d. ff. de condi. sine cā. & ibi Bart. vnde dicit Bald. in. l. d. ad operca. o. 13. vericu. & demum eo q facit. G. q accu. nōpo. q q facit instrumenta ranū tabellio, cū nūq sint creati tabellio, punitur pœna mortis: si vō sint creatus, sed priuatus, non punitur pœna mortis. Requiritur etiam q dolo fiat, alias non dicitur propriē falsum, l. neq; exemplum. C. eodem. & adde quæ tradit Ange. Areti. in. tractat. malefic. in parte falsario. in principio. & dicit Bald. de feudi cogni. in principio. q vbi est bona fides, & intentio ibi non potest esse falsitas. vbi & vide pei eum, q cōsuetudo excusat scribentē a falsitate, & nō quilibet dolus est falsitas, vt puniat quispœna falsi excista. Sed qui de inquiritur in aliquibus ex capitulis hic expressis. Bart. in. l. quid sit falsum. ff. eo. Angel. Areti. in di. parte falsario.

b ¶ *Fizesse privilegio, o carta falsa.* Concord. cum. l. 1. §. qui in rationibus. & l. paulus. ff. eo. & C. eo. l. 1. li falsos. & qui dicit quis falsetur. Item aspiuaras alicui. vide per Bart. in. l. 1. §. qui in rationibus. ff. eod. & Bald. in rubrica. C. de fide instru. col. 10. sed an teneatur de hoc falso dicās notario, qui facit vt notarius scribat falsa, vel nō ponat omnia, notarius tū facit bona fide. Bart. dicit q non. in. l. si mulier. §. 1. ff. rerū amo. dicit tamen ibi q pōt punire ex alio falso. scilicet. l. si quis obrepserit. ff. de falsi vbi etiā vide per Bartol. & adde eliam de potrigente notario falsum scriptura, vt cum bignee e licer, versi. illos quoq., de crimi. falsi. & Bart. in di. l. si quis obrepserit. 2. & 3. q. Alex. cōsil. 61. incipit in casu accusationis. 3. volu. quod autem si instrumentū falsum erat in se nullum, an punitur notarius de falso? vide Bart. in. l. si quis legatum. ff. eo. & Angel. in di. tracta. & parte falsario, col. 2. & cōcludit Bart. q si instrumentū est nullum ex defectu ipsius instrumēti, & ita q ex eo nullum præiudicium potest alteri parari, tūne de falso nō punitur per text. in di. l. si quis legatum. sed si ex hoc posset ali quod præiudicium parari, vt quia licet non esset publicū pōt peri, q publicetur, vel si prodesset ad cōparationē, vel ad aliquod aliud, tūc notarius punietur de falso l. damus. C. eo. Sab. tū alter dicit, & distinguit in. l. 1. C. de sepul. viol. vide

famados: queremos aqui dezir de las falsedades que los omes fazen, q̃ son muy llegadas à la traycion, e a las otras cosas que dichas auemos. E demostraremos que cosa es falsedad. E quantas maneras son della. E quien puede acusar a los que la fazen. E fasta quanto tiempo. E que pena merecen despues que les fuere prouado.

¶ *Ley. I. Que es falsedad, e que maneras son della.*

Falsedad es mudamiento de la verdad[a]. E puede se fazer la falsedad en muchas maneras: assi como si algũ escriuano del Rey, o otro q̃ fuesse notario publico de algũ cōcejo fiziesse priuilegio, o carta falsa[b] a sabiendas, o rayesse, o cancelasse, o mudasse alguna escritura verdadera, o pleyto, o otras palabras que eran puestas en ella cambiandolas falsamẽte. Otrosi dezimos[c] que falsedad faria el q̃ tuuiesse carta, o otra escritura de testamento q̃ alguno auia fecho, si la negasse diziendo que la non tenia, o si la furtasse a otro que la tuuiesse en guarda, e la escondiesse, o la rompiesse, o tolliesse los sellos della, o la dañasse ẽ otra manera qualquier. Esso mesmo seria quãdo algũo a quiẽ fuesse dada carta de testamento en guarda a tal pleyto q̃ la nõ leyesse, nin demostrasse a ninguno en vida de aq̃l q̃ gelo encomendo, si despues el otro la abriesse[d], e la leyesse a alguno sin mãdamiento del que gela diera en encomienda. Otrosi dezimos que el judgador, o el escriuano del Rey, o del concejo que tuuiesse alguna escritura de pesquisa, o de otro pleyto qualquier q̃ gela mandassen tener en guarda[e], o abrir en poridad, si la leyesse, o apercibiesse alguna de las partes de lo que era escrito en ella, que fiziesse falsedad. Esso mesmo dezimos que faria el abogado[f] que apercibiesse a la otra parte contra quien razonaua a daño de la suya, mostrandole las cartas, o las poridades de los pleytos que el razonaua, o amparaua. e a tal abogado dizẽ en latin præuaricator, que quiere tanto de dezir en romance, como o me que trae falsamente al q̃ deue ayudar. Otrosi faria falsedad si alegasse a sabiendas leyes falsas ẽ los pleytos q̃ tuuiesse. Otrosi faria falsedad el q̃ tuuiesse en guarda[h] de algun cōcejo, o de algũ ome preuilegios, o cartas que le mandassen guardar, o tener en poridad, si las leyesse, o demostrasse maliciosamente a los que fuessen contrarios de aq̃l que gelas dio en concejo. Otrosi dezimos que todo judgador que da suyzio a sabiendas contra derecho[i] faze falsedad. E aun la faze el que es llamado por testigo en algun pleyto si dixere falso testimonio[k], o negare la verdad sabiẽdola. Esso mismo[l] faze el q̃ da precio a otro por q̃ nõ diga su testimonio en algun pleyto, de lo que sabe. Otrosi lo faze el que lo recibe[m], e non

Acl. C. ff. ad l. Cornel. de falsis. & ff. de pub. iudi. & vi. j. tit. 30. l. 2. in fine.

ibi per eum, & latissime per Luc. de Pen. in. l. 1. C. a. nemo adsum patio sui fals. & c. lib. 10. vbi quid si in instrumento nondum erat perfectū, vt quia indigebat subscriptione iudicis, vel testū, qui per multa fundamenta decidit, q̃ pur ista pœna falsi ordinaria videretur. Socin. cons. 61. 1. vol. incipit in præsenti cōsultatione visis statutis. vbi & quid si filium cōmittat scriptura oriunda. post glo. in di. l. damus. & per Bart. in di. l. 1. §. quia rationibus. & per Bald. in rubr. C. de fide instru. c. 10. & qd si cōdicens instrat falsum nō in tabellio sed alius quicunque in illum signū poneret? dicit dē esse, vt in d. lege con e. lii. ff. eod. & j. eo. l. 4. & quæ dixi. 3. in gl. q̃ nam.

¶ *Otrosi dezimos.* Concor. cum. l. qui testamētū fecerit. & C. eo. l. cū qui. vbi si de glo. & Bald. quid in alio instrumento.

¶ *La abriesse.* vide. l. 1. § quia rationibus vers. is q̃ permittentes. & c. cum olim magister de offi. dele.

¶ *En guarda.* cōcor. cū. l. 6. is q̃ deposita. ff. eo. & per illū text. dicit tibi Albe. q̃ si iudex vel tabellio ad publicationē in misestuit dictatestili, vt legere passi per aliquē ex partibus, q̃ tenent pœna falsi. & adde q̃ habetur in. c. si quis. de clericis. 12. q. 2. & etiā quæ habentur & notantur in. c. cum olim magister. de offi. delega.

¶ *El abogado.* Adde. l. si quis aliquid. §. instrumenta. ff. de pœn. & Bar. & Albe. in. d. §. is qui deposita vbi post Jaco. de Raue. dicit teneri pœna falsi adhocatū, vel procuratorem reuelantem instrumenta, vel alia secreta suæ partis aduersæ partū. & vide de hoc text. notabilem in. l. 5. titu. 6. part. 3. & quæ ibi dixi.

¶ *Leyes falsas.* Adde. l. fin. & ibi Bar. ff. eo. & Angel. Areti. in tracta malefi. in parte, falsario. col. 3. versi. quarto procurator.

¶ *En guarda.* Vide in dicto. §. is qui deposita.

¶ *Contra derecho.* Concord. cum. l. 1. §. sed si iudex. ff. eod. & Azo. C. eo. in summa dicit & iudice sciente contra constitutiones falsum iudicante, cuius dictum sequitur ista l.

¶ *Falso testimonio.* Adde. l. 1. & 2. ff. eodem. & l. eos qui. & c. 1. de crimine falsi. & prosequitur dicta Azo. C. eod. in summa.

¶ *Esso mismo.* Adde dictā l. 1. §. primo. & secūdo. & l. l. cornelia. §. pœna. ff. eodem titulo.

¶ *El que lo recibe.* Qui di testis recipiat pretium, vt dicat verum testimonium? Bart. in. l. 1. in principio. ff. eod. dicit, quod adhuc tenebitur pœna falsi. adde Ang. in. d. parte, falsario col. 4. & quod si non recipit pretium sed non vult testificari, an incidat in crimen falsi? vide quæ dixi in. l. 35. titu. 16. partita. 3.

Partida. vij. E ij

13 a ¶ *Muestra maliciosamente.* Vide in d. l. 1. §. 1. ff. eo. & l. falsi.

14 b ¶ *Corromper el juez.* Cor cordat cum dicta l. 1. §. 1. verficulo. & qui iudicem corrumpent.

15 c ¶ *Ayuda, o consejo.* Adde l. qui testamentum. & l. falsi. ff. eo.

16 d ¶ *En las leyes.* In teste falsum deponente. vide l. 26. titulo vn decimo. & l. fin. titulo 16. 3. partita. in advocato præuaricatore. vi l. fin. titulo. 6. eadem partita & quãdo iudex corrũpitur pecunia. vide l. 24 & 25. & 26. titulo. 22. 3 parti. de tabellione falsum scripturam facientes. vide l. fin. titulo. 19. ter da partita.

quiere dezir su testimonio porende: ca tambien el que lo da como el que lo recibe, ambos fazen falsedad. Otrosi dezimos, que qualquier ome que muestra maliciosamente [a] a los testigos en q̃ manera digan el testimonio, con intenciõ de los corromper porque encubran la verdad, o q̃ la niegue, q̃ faze falsedad. E aun dezimos q̃ falsedad faze todo ome que se trabaja de corrõper el juez [b], dando le, o prometiendole algo, porque de su yzio tortizeramente. Otrosi dezimos que qualquier que diesse ayuda, o consejo [c] por do fuesse fecha falsedad en alguna destas maneras sobredichas, o en otras semejantes dellas, q̃ faze falsedad, e merece pena de falso. E de la pena que deuen auer porende, fablamos assaz cũplidamente en la tercera partida deste libro en las leyes [d] q̃ fablan en esta razõ.

¶ *Lex. II.*

10 Falsitatem cõmittit regis secreta reuelans sicut ei scientes mentiẽs. Item velut miles cũ nõ sit incedẽs: aut missam, cũ nõ sit ordinat' clericꝰ celebrãs vel maliciose sibi nomen mutans. hoc dicit.

1 e ¶ *Muy gran falsedad.* Nota cõtra reuelantes secretũ Regis. & vide quæ dixi in l. 5 & in l. 8 titulo 9 2. parti. & ad id quod in ista. l. dicit adde Albert in. l. 1. §. 1. qui deposita. ff. eo. ibi cum dicit, & idem in renuntiante secreta sibi cõmissa sui potestatis, vel ipsi dis cuius officium exequatur.

Ad tit. C. de muta. nomi.

2 f ¶ *Mentira al Rey.* Vide pulchrũ textum in. l. 5. titu. 13 2. partita. & quæ ibi dixi: & nota q̃ non quilibet qui mentitur hac. l. tenetur vt. ff. eodem. l. quid sit falsum. si autẽ quis mentitur principi, vel præsidi, & per obtentionem aliquid obtinuerit hac. l. tenetur, vt. ff. eodem. l. si quis obtepserit. l. & si legibus. C. si contra ius vel vtili. publi. l. 2. C. de diuers. apparito. libro duodecimo. Azo. C. eodem in summa.

3 g ¶ *En talle de cauallero.* Concordat cum. l. eos qui. §. qui se pro milite. ff. eodem. & adde. l. reddatur. & ibi Batt. & Ioannem de Plat. C. de professo. & medi. libro decimo. vbi de eo qui falso se gerit pro doctore. & de gerente se pro comite Palatino, vel tabellione: vide Baldum in. l. data opera. colum. 13. vers. dubitatur de eo, qui se asserebat comitem sacri palatij. C. qui accusa. non poss. vbi dicit, quod puniatur pœna mortis: quia deliquit in ipsum principem, a quo fingit se authoritatem habere. si tamen tabellio priuatus faciat instrumenta, non punietur tunc, secundum eum pœna mortis. vt dixi supra eodem in. l. 1. in glossa prima.

4 h ¶ *Non auiendo ordenes.* Adde cap. nullus presbyter. & ibi glo. de consecrat. d. 1. & c. 2. de clerici non ordinandis. l. qui sub prætextu. C. de sacrosanct. eccle. & tenetur qui obtinear beneficium clericus, cum non sit clericus, cum adeo. de rescript. exhibitis. de tanta. H. in summa de crimi. fal. §. qualiter.

i ¶ *En nombre.* Concord. cum. l. falsi nominis. ff. eodem. & vide. l. vnam 5 C. mutu. nomi. licit ma licioso venire, ideo ita requiritur, quod hoc fiat, quãdo vnde habeuntur de hoc, vel prohibet arma portare interrogatus ab officiali de nomine, eũ vocaretur. Q. dixit se vocari. B. puniatur secundum Salicetum in. l. prima. & Angelum Arretinum in tractatu maleficiorum. in pacte, vno stoco de ferro. in fin. & casum vbi mutans sibi nomen in fraude punitur pœna mortis. vid. in l. 39. titulo. 9. libro. 6. ordinamen. regal. fio mantes etiam. 18. li. 6. descriptiones. In no. re. l. 14 ti. 18. li. 6.

tomando nombre de otro, o diziendo que es fijo de Rey [k], o de otra persona honrrada, sabiendo que lo non era.

¶ *Ley. III. De la falsedad que faze la muger, dando fijo ageno a su marido por suyo.*

Rabasan se a las vegadas algunas mugeres que nõ pueden auer fijos de sus maridos de fazer muestra que son preñadas, nõ lo seyendo, e son tan arteras, q̃ fazen a sus maridos creer que son preñadas: e quando llegan al tiempo del parto toman engañosamente fijos de otras mugeres, e meten los consigo en los lechos, e dizen que nascen dellas. Esto dezimos que es grand falsedad, faziendo, e poniendo fijo ageno por heredero en los bienes de su marido, bien assi como si fuesse fijo del. E tal falsedad como esta puede acusar [l] el marido a la muger: e si el fuesse muerto pueden la acusar ende, todos los parientes mas propinqos que fincaren del finado, aquellos que ouiessen derecho de heredar lo suyo si fijos non ouiesse. E demas dezimos que si despues desso ouiesse fijos della su marido, como quier que ellos non podrian acusar a su madre [m] para recebir pena por tal falsedad como esta, biẽ podrian acusar a aql q̃ les dio la madre por hermano: e prouandolo, que assi fuera puesto, non deue auer ninguna parte de la herẽcia del que dize que era su padre, o su madre. Mas otro ninguno [n] sacando estos que auemos dicho, nõ puedẽ acusar ala muger por tal yerro como este. Ca guisada

k ¶ *O diziẽdo que es fijo de Rey.* Nota hoc exemplum, & vide quod habetur in. l. decima. titu. 2. quarta partita.

¶ *Lex. III.*

10 Mulier partum sibi fabmittens post ad hoc à vito, vel eo mortuo à consanguineis eius, succedendi iuri viro habentibus, accusatis: filii autẽ eiusdem mulieris possunt sibi submissum in fratrem, sed nõ matrẽ accusare cæteri autem non possunt mulierem accusare. h. d.

l ¶ *Puede acusar.* Concor. cum. l. l. cornelia. la. 2. §. de partu supposito. ff. eo. & an differatur quæ in tempus pubertatis pupilli? vide l. 1. & ibi glos. & docto. signanter Sali. C. eo. & nota quod accusatio suppositi partus nullo tempore excluditur. l. qui falsum. §. 1. ff. eod. vbi Alber. q̃ neq; triginta annis excluditur. 1

m ¶ *A su madre.* Criminaliter. l. hi tres. ff. de accusa. gl. in di. §. de partu. & statim hic subditur (para recebir pena por tal falsedad) possent enim in hoc cuiuis agere. l. falsi. C. eodem. 2

n ¶ *Otro ninguno.* Concor. cum di. l. l. cornelia. §. de partu. 3

¶ *Lex. IIII.*

Cõmittit falsum bullas falsans sigillans, cuneos vel moneta falsam faciens, seu fieri mãdans, aut aurifex argento, vel auro metallũ miscens: idem dicit de medico vel apothecario loco vnius medicaminis aliud ponente, & infirmum vel alium sic defraudante. hoc dicit.

a ¶ *Falsa sellos.* Concordat cum. l. 1. cornelia. la fi. in princi. ff. eod. & ibi gl. & vi. infra eod. l. 6. supra eo. part. tit. 2. l. 2. in fin.

b ¶ *Moneda falsa.* Vide infra eo. l. 9. & supra eo. part. tit. 2. l. 2. in fin. & adde l. 1. cornelia. la. 1. in princi. ff. eodẽ. vbi vide per Bar. de expendente falsam moneta, an teneatur crimine falsi.

c ¶ *Mandando le fazer.* Habes hic expressum q̃ mãdans fieri falsũ est falsarius. vide Alberi. in. l. lege. cornelia. la. 1. princi. ff. eod. vbi notabi.

d ¶ *Otros metales.* Adde. d. l. lege cornelia in princi. vbi Bart. notat contra aurifices. qui fiunt aurum, & argẽtum de minori liga, q̃ ciuitas requirat, vt puniantur de falso & cuius legis debet esse in istis regnis. vide l. 2. tit. 17. & l. 2. titulo octauo. libr. 5. notabiliter. 1. 2. & pragmaticam regum Catholicorum fol. nihil. 153. cum sequentibus vbi & ponuntur, & applicantur pœnæ contra facientibus, & in dicta. l. 2. titulo octauo vide contra constantes in ũmos argentos, vt reducant ad massam, de quo etiam vide Bartolum in dicta lege. l. Cornelia. & per Angelum Areti. in tract. malefi. in parte, fallario. col. 6. & Ioan. de Pla. in. l. fin. C. de veteris nũmis. potest. libro. 11.

¶ *Faze falsedad.* Nota hoc & facit. l. secularis. in principio. & ibi glos. ff. de extraord. crimin. & quod habetur in pragmatica Regum Catholicorum fol. nihil. 16. de miscente paleam cum ordeo, vel tritico. aliquãdo tamen licet miscere speciem corruptam cum incorrupta vide in l. 1. C. de cend. in publi. horre. libro decimo. vbi Ioan. de Platea. & per Barto. ibi etiam ponit de aromatarijs, qui miscent eram corruptam cum incorrupta, quod non facium falsitatem: & intelligo quando vtraque cera est sana, & non præcesit conuentio de tali cera, neque demonstrauit ei qui emebat, seu emere volebat ceram, vel aliam speciẽ incorruptam, & postea ei miscuit corruptam: nam tunc falsitas esset, vt hic habetur.

¶ *Lex. V.*

Quilibet de populo potest accusare de falsitate similiter, & capere monetam falsam faciente: & dicat tamen cum ad Regem, vel locum iudicem, & potest de falsitate accusatio fieri vsque ad viginti annos. hoc dicit.

f ¶ *Cada vno del pueblo.* Sequitur opi. Azo. C. eo. in summa. ad fin. commentaria enim hoc crimen inter alia publica crimina. d. tit. & pub. iud. § item lex. Insti. de pub. iud. & limita. vt supra. eodem. l. 3.

g ¶ *Veynte años.* Concor. cũ l. quereta. C. de falf. & limita nisi in accusatione partus suppositi vt dixi 3. eod. l. 2. vi. quæ dixi in. l. 4. titu. 17. ca. parti. & currere illud tempus etiã ignoranti. secũdũ Angel. quem vid. in l. fin. ff. si quis res. liber esse iussus fue. & ibi q̃ neque poterit implorari beneficium restitutionis.

h ¶ *Puede prender.* Adde. l. 1. C. de falsa mone. nota etiam quod in flagranti crimine omnis malefactor potest capi, & duciad iudicem peritũ, cuius interest. l. capite quinto. ff. de adulte. l. interdum. §. qui furem. ff. de furtis. & et per quemlibet in fugiat secundum Bal. in. l. fi. C. de exhibe. reis. Item vbicunque est iudex all juoe cidere (veluti bannicũ & robatorem strataruin) ibi fortius licet capere, & ad fortiã indicis ducere secundũ Bald. ibidẽ, & vbi est licita capitio, si capienti resistatur, & inter uenianit vulnera in illa resistẽtia, non debet punirl qui ibat pro capiẽdo. l. si seruus. C. de iis quæ ad eccles. confu. Bal. vbi suprã. adde ad predicta Ange. Arete in tracta. malefiscio. in parte famosa publica. volum. 1. & 14. post Barto. in. l. cumeo. ff. ad. l. Iul. peculat volentes q̃ tũc licet priuato capere delinquẽtẽ i flagrãti crimine, quando crimen esset capitale, vel pro quo veniat pœna sanguinis imponenda sed limita & intelligo vt suprã, ex dictis Bald. & facit. l. si quis in seruitute. in fin. ff. de furtis. & adde ad prædicta. l. 2. titu. 29. infra eadem partita.

i ¶ *Deuen los aduzir.* Infra viginti horas. l. capite quinto. ff. de adulterijs. vbi Bartol.

¶ *Lex. VI.*

Conuictus aut sponte confessus de falso, si est liber deportabitur, & eius bona habebunt cõsanguinei ascẽdentes, vel descendentes vsq̃ ad tertiũ gradum: quibus non existentibus habebit fisc, solutis debitis, & vxoris dote, & aris si verò est seruus, occidetur. Si tũ bullam papæ vel regis aut eius sigillum, seu priuilegiũ, vel monetam falsset, aut falsari fecit, occidetur. Si autem notarius publicus consilij cõfecit literam falsam, aut publicauit ei manus, & tenuit eam insanis h. d.

k ¶ *Si fuere omes libre.* Non distinguit si nobilis, vel plebeius, & sic in vtroque locum habebit ista pœna, de qua hic. Barto. tamen in lege. prima. §. pœna falsi. distinguit nobilem à plebeio. ita vt plebeius puniatur pœna damnationis in metallum. per rex. in. l. si quis aliquid. §. qui viui. ff. de pœnis.

l ¶ *De estrado para siempre en alguna villa.* Concordat cum dicta. l. 1. §. pœna falsi. ff. eo. & § item. l. Corne. de fal instit. de pub. iud. Gandinus in suo tractatu malefi. sub rub. de fallarijs. col. 1. vel si est autem pœna falsi. dicit, q̃ cum hodie nõ imponatur ista pœna alicui de cõsuetudine, & quia non vtimur deportationibus, satis potest dici, q̃ pœna falsi debeat imponi à bitrarie, allegat. l. secularij. §. sunt quædam. ff. de extraordi. crimin. & idem tenet Alberi. in. d. l. 1. §. pœna falsi, & sic q̃ imponatur pœna arbitraria consueta.

m ¶ *Sierno.* Concordat cum dictis iuribus.

n ¶ *De Papa, o de Rey.* Adde. l. 8 titulo 9. partita 2. & quæ ibi dixi. & cap. ad falsariorum. de crimine falsi. perdit etiam medietatem bonorum,

Partida. vij. E ij

cosa es q̃ pues estos parientes lo callan, que los otros non gelo demanden.

¶ *Ley. IIII. De las falsedades que fazen los omes falsando cartas, o sellos.*

BVlas falsas, o falsos sellos[a], o cuños, o moneda falsa[b] faziendo algũ ome, o mãdando los fazer[c], faze falsedad. Esso mesmo seria quando el orifice que labra oro, o plata mezcla con ello maliciosamẽte alguno de los otros metales[d]. Otrosi dezimos que si el sisico, o el especiero cõ ha de fazer el xarope, o el letuario cõ açucar, ẽ lugar del mete miel nõ lo sabiẽdo aq̃l q̃ gelo manda fazer q̃ faze falsedad[e]: o si en lugar de alguna especia, o otra cosa buena, o cera buena, mete otra de otra natura peor, e mas rafez, faziendo entender a aquel que lo ha menester, q̃ es fecho derechamẽte, e con aq̃llas cosas quel demostro, o quel prometiera q̃ le pornia y.

¶ *Ley. V. Quien puede acusar a los fazedores de las falsedades, e fasta quanto tiempo.*

CAda vno del pueblo[f] puede acusar a aquel que faze falsedad en algunas de las maneras que son puestas en esteritulo. E puede esto fazer desde el dia que fuere fecha la falsedad fasta veynte años[g]. Otrosi dezimos que cada vno del pueblo puede prender[h] a los que fizieren moneda falsa. Pero deuen los aduzir[i] al Rey, o ante el judgador del lugar que los judgue, assi como es fuero, e derecho.

¶ *Ley. VI. Que pena merescen los que fazen alguna de las falsedades sobredechas.*

VEncido seyendo alguno por iuyzio, o conosciendo sin premia q̃ auia fecho alguna de las falsedades q̃ dixitmos en las leyes ante desta. si fuere ome libre[k] deue ser desterrado para siempre[l] en alguna villa: e si parientes ouiere de aq̃llos q̃ suben, o descieden por la liña derecha fasta el tercero grado, deuen heredar lo suyo. Mas si tales herederos non ouiesse estõce, los bienes suyos deuen ser de la camara del Rey, sacãdo en de las debdas q̃ deuia, e la dote, e las arras de su muger: e si fuere sieruo[m], deue morir por ello. Pero qualquier que falsa carta, o preuilegio, o bula, o moneda, o sello de papa, o de Rey[n], o lo fiziere fal

In no. rec. est l. 2. tit. 3. lib. 5.

In no. rec. est. l. 1. & 2. tit. 24. li. 5 & ibi. l. 1. & 2. co. lib.

In no. rec. est. d. l. 1. e 2.

In no. rec. est l. 3. tit. 5. lib. 1.

In no. rec. est. l. 1. tit. 17. lib. 8.

vt in. l. 3. titu. 6. libro. 8. ordina. rega. si verò sit clericus deponitur, & ei eliaracter impiimitur, & in exilium mittitur e adaudiciũ. de crimi. fall. l. 60. titu. 6. prima parti. & etiam de iure cõmuni vbicunq, falsum esset valde graue imponitur pœna talionis, vt declarat Ange in. l. vbi fal. ff. eod. & idem vult in crimine parcus suppositi per. l. 1. C. eodem. quod vltimũ non procedet stante ista. l. & lege. 3. supra eo dem. & ad di. 1. 1. potest dici quod non loquitur de pœna vltimi supplicii, sed de pœna falsi, & sic de pœna capitali cuiti, prout & vulgo. ibi. quid intẽ de falsante in re ruinfortorum iudicium? vide per Abbatem in capit. olim ex mens. secũ do notabil. de rescriptis. vbi vult, quòd si est clericus possit deponi ab ordinir. & priuari omnibus bñficijs, & detrudiri monasterio ad agendam pœnitentiam. vt in ca. sicpise eop. 50. distin. dicit tamen ibi in. 2. columin. quod si iteræ essent iniustæ mitius puniritur.

5 a *Corten la mano.* Hoc erat de iure lombardo, vt in lombarda de eo qui falsum charam scripsit, quam dicunt hodie seruari Iacob. de Arena, & inuitaliaprout dicit Gandidus vbi supra, est etiam de iure eo minus pœna amputationis manus, quando exactor pecuniæ publicæ scribit se minus accepisse, quam accepit. vt in authen. de manda. princi. §. cuges collationc tertia.

¶ *Lex. VII.*

4 a Viens falsis ponderibus aui mensuris emendo, aut vendendo, in pœnam facti, restituet dãa duplicata, & ad tẽpus Regis arbitrio in insulam relegabitur, & pondera talia, & mensuræ frangentur coram damnificantium ianuis. Item scienter eandem rem duobus vendens commitit falsum, & restituet secũdo pretium, atque ad tempus relegabitur in insulam res tamen remanebit apud primum. hoc dicit.

1 b ¶ *Medidas, o varas, o pesos.* Pondera & mensuræ a natura trahere videntur originem secundum. S. Thom. 1. libr. 2. de regi. prin. cap. 14. omnia enim disposuit Deus in pondere, & mensura sapien. cap. 11. tunc est q Moyses primus dux Israelitici populi (vt Ysidoris describit tradẽdo leges diuinas) quæ primæ fuerunt simul cum illis pondera & mensuras constituit, siue propotibus, siue pro cibis. vt Ephi, & Gomor. modius & sextarius, siue in terris, & panis quæ cubitales habent mensuras, siue in auro, & argento, & nũmismatibus, quæ sunt statera, & alia pondera, vnde & in Leuitico scribitur, non facietis iniquum aliquid in pondere, & mensura, statera iusta, & æqua sit pondera: iustus modus, æquus sextarius. I etiam enim iubet, q in ciuitatibus, & aliis loeis sint mensuræ, & pondera publica, ad quæ publicus rectiusus habeatur. I. modios. C. de suscepto. & Archa. libro decimo. & in volumi. pragma. fol. mihi 16a cum sequent. & die in Sanctus Thomas secunda secundæ, quæstione. 67. articulo 2 circa finem, necesse esse mensuras rerum venalium in diuersis locis esse diuersas, propter diuersitatẽ eopiæ, & inopiæ rerum, quia vbi res magis abundant consueuerunt maiores esse mensuræ.

c ¶ *Tenedas.* Non habebis in sæculo diuersa pondera, maius & minus, neqperit in domo tua modius maior, & minor: pondus habebis iustũ, & verum: & modius æqualis, & verus erit tibi: abominatur enim Deus, qui fecit hæc, & aduersatur omnẽ iniustitiã. Deut. 25. hor punitur etiã. I. humana vt habetur in. I. annonam. §. fina. ff. de extraord. crimi. & ff. de pœnis. I. in dardanarios. & I. canonica. vt i. c. 2. de empt. & vendi c. si quis rompierias. 24. q. 3. & c. præcedenti. & 24. quæst. 1. c. non asseramus. & 45 distin. c. omnis.

Otrosi dezimos que faze falsedad el que vende a sabiendas vna cosa dos vezes a dos omes, e toma precio por ella de ambos a dos: e deue el vendedor tornar el precio a aquel que la compro a postre del, e la cosa deue fincar con aquel que primero la compro del, e ser desterrado por tiempo cierto en alguna isla por la falsedad que fizo.

¶ *Ley. VIII. De la falsedad que los omes fazen quando miden, o parten los terminos, o las heredades falsamente.*

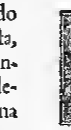

Medidores k han menester a las vegadas los omes pa medir las donaciones q̃ les dã los reyes, o para partir los mõtes, e los terminos, e las heredades q̃ hã los vnos cerca de los otros, para conocer cada vno f su parte. E aun en las cõpras, e en las vendidas q̃ fazen los vnos con los otros: e para saber cada vno quãto es lo q̃ com-

d ¶ *Doblado que restituiren.* Nõ ergo in duplo totũ prenjeon deminatur, sed eius in quo excedit. & addeglos. fina. in authen. sed hodie. C. de prs. & cleri.

e ¶ *En alguũa isla.* Adde di. l. annonam. §. fina. ff. de extraordi crim. & ff. de falsis. l. pen. §. 1. hodie vide quod habetur in di. pragmatica regum earthcheorũ. fol. mihi. 169. vbi alter in hoc disponitur & addeetiã in materia glos. magistram in. l. arbitrio. §. de eo. ff. de dolo.

In no. rec. est. d. l. 1. & 2. tit. 13. lib. 5.

Ad tit. ff. si mens. fal. modi. dixerit.

¶ *Quebrantadas publicamente.* Add. l. item q̃ ritur. §. si quis mẽsuras ff. locat. & dicit Gregor. in regist.

lib. 1. c. 13. ante omnia te volumus fohritè attendere, ne iniusta põdera in exigendis pensionibus punantur sed si qua talia inueneris frange, & noua constituere vnde etiam in dicta pragmatica de qua supra.

Que est pa strain. d. l.

g ¶ *Dos vezes.* Concor. cum. I qui duobus ff eodem. vbi vide Bartolum & est specialem contractu venditionis. secundum eum seeus in aliis contractibus. vide ibi per eum. & adde Barto. in. l. si quis in pignore. §. 1 ff. de pig. act. & in. l. si a debitore. ff. de falsis. & Bald. vbi de infeudante duobus. in c 2. quo tempore miles.

h ¶ *Toma precio.* Nota hoc verbum nam nõ ita exprimitur in dict. l. qui duobus. & de eo tritore recipiente duplicem solutionem eiusdem crediri, quòd teneatur e minne stelionatus. vide. l. si fideiussor. §. in omnibus. in fine. ff. manda.

i ¶ *A postre del.* Facit quia deiure communi quando vna res venditur diuersis temporibus duobus, & neutri est tradita, si ambo concurrunt in petenda traditione res tunc quia ambo habent solam titulum, ille præfertur, cui prius fuit vendita per ea quæ habentur in. I. in operis. ff locati. siue prima venditio fuisset iurata, siue non: quia cum dominus habeat facultatem rei tradendæ precise compellitur ad tradendum, secundum opinionem Mar. magis communiter approbatam, de qua per glo. in. §. pretium. insti. de emp. & vend. & in. I. prima. ff de actio. empti & quòd isto casu primus emptor præferatur secundo, sic mar Ioan. de Imol in cap. cùm continuat de iure iuran. & Iasi in. l. quotiens. C. de rei vendicatio. in. 14. limitatione. & secundum hoc est hic text. expressus pro dicta communi opinione Martini, de qua & dixi in. l. septima. titulo quinto. partita quinta.

¶ *Lex. VIII.*

4 a Committit falsum mensor scienter falsum modum dicens, qui arbitrio iudicis puniturs & damnificatus recuperabit damum à lucrante ex mensuratione: quo non soluendo existente, a mensore recuperabit: idem per omnia de his qui super computo contendentes computationem alicui commiserunt: & scienter falso computaniehoc dicit.

h ¶ *Mediadores.* Et an in mensura agri pars debeat esse præsens. vide per Bartolum in. l. Theopompus columna fina. ff. de dote prælegata. vbi

dicit q in cõmissione debet esse præsens, quia posset apponere eõtra personam, & deber sibi dari terminus, vt vadat tali die, & tali hora ad agrũ in relatione rẽ, quã fari iudici nõ debet parte sẽ præsens.

2 a ¶ *Asfabiendas.* Hæc enim actio dolum, vel latam culpam exigit. d l. 1. §. hæc actio. & si mercedem rem perit, vt ibi habet, & nota quod mẽsurator debet solutio cõi ab vtraq; parte vt. Bar. in l. si pos tulauerit. ff. d adul. & l. 7. tit. 17. 3. par. & qd si mensor alij delegauerit, q dolo malo aliquid in ea referre vlt. d. l. 2. ff eodem.

3 b ¶ *Fazer falsedad.* Adde l. 1. & q totũ. ff. si mensor fal. mod. dixerit.

4 c ¶ *La pro.* Adde l. si duobus. §. pomponius. ff. si mẽsur. fal. mod. dixe.

5 d ¶ *De lo suyo.* ad de. d. §. Põponius & l. si mẽsor. §. 1. ff. eo l.

6 e ¶ *Pena porende.* Adde l. 3. ff de crimin. stelio. & l. 1. §. quirationibus. ff. de falsis & Io. de Plat. in. l. 1. C. de meta. & epide. libr. 12. & aduerte, q iisti non dicuntur propriẽ testes, vnde non possunt de falso vt testes falsi puniri. secũdum Bal. in. c. ꝓposuisti. de proba. & Sal. i. l. hæc edictali. §. his illud. C. de secundis nuptijs. c. pe. & ibi Bal. & Abb. de proba. Iaso. in. l. 1. §. fina. columna. ff. de verbo. obliga.

7 f ¶ *El contador.* Adde l. fina. ff. si mensu. fal. mod. dixe. & Io. de Plat. in l. 1. C. de discusso. lib. 10. & vi. in ista materia quæstionem quam posui in l. 33. titulo. 27. parti. 2.

¶ *Ley. IX.*

8 Si alius á principe, cui soli pertinet monetæ factio, monetam faciat vel consilium, aut auxilium præstet, flammis exuritur circunscindẽs vero aliquam monetam, aut tingens eam vt bona appareat, aut aliquid iniam faciens inducens homines ad credendum quod de natura esse non potest Regis arbitrio puniuntur. hoc dicit.

1 g ¶ *Emperador. Rey.* Adde l. 2. titu. 1. parti. 2. & quæ ibi dixi. & Andr. de Iser. tit. quæ sint regalia. super parte monetæ.

2 h ¶ *Falsa moneda.* Et dicitur falsa moneta quando fit ab eo, qui non habet potestatem, vt hic colligitur in ista. l. & tradit Ioan. de Plat. in. l. 1. C. de mutil. lib. 11. Item moneta adulterina dicitur duobus modis, vel ratione materiæ, vel ratione formæ. Ratione materiæ, quando est contaminata, & non est pura, & simplex, vt debet esse: vt si est moneta aurea, & est contaminata argento, vel si est argentea, & est contaminata ærevel etiam si totaliter est falsa in substantia, sed in colore, & apparentia apparet bona, eo quod est fucata, vt habetur in. l. quirunque nũmos. ff. de falsis. Rattone formæ, quia falsificata est forma tradita a superiore habente potentiam cudendi & faciendi monetam de qua forma habes in pragmaticis. fol. mihi. 136. cum sequentibus. vnde licet sit bona materia, tamen quia infringit formam superiorem absque eius licentia, dicitur moneta adulterina, vt tradit Ang. in. l. 1. C. de falsi. mone. & in omnibus istis casibus dicitur falsa moneta respectu pœnæ falsi monetarij, vi tamen quæ infertur diram. & habentur in ista. l. qualiter autem puniantur qui falsam monetam expendunt vid. per Barto. in. l. Cornelia. ff. de falsi. & Sal. in. d. l. 1. & vian vol. pragmatic. mihi. 14. ver. otro si porque es de creer.

¶ *Ley. IX. Que pena merece el que faze moneda falsa, o cercena la buena.*

Moneda es cosa conque mercan, e biuen los omes en este mundo. E porende non ha poderio de la mandar fazer algun ome si non emperador, o Rey [g], o aquellos aquien ellos otorgan poder que la fagã por su mãdado, e qualquiera otro que se trabaja de la fazer faze muy gran falsedad, e grand atreuimiento en querer tomar el poderio que los Emperadores, e los Reyes tomaron para si señaladamente. E porque de tal falsedad como esta viene gran daño a todo el pueblo. Mandamos que qualquier que fiziere falsa moneda [h] de oro, o de plata, o de otro metal qualquier, que sea quemado [i] por ello: de manera que muera. E esta mesma pena mandamos que ayan los que a sabiendas diessen consejo, o ayuda a los que falsassen la moneda quando la fazen, o aq̃llos que a sabiendas lo encubren en su casa, o en su heredamiento. Otrosi dezimos que aquellos que cercenaren [k] los dineros que el Rey mãda correr por su tierra, que deuen auer pena porende, qual el rey entienda que merecẽ. Esso mismo deue ser guardado en los q̃ tinxeren [l] moneda q̃ tenga mucho cobre porque pareciesse buena, o q̃ fiziessen

g ¶ *Quemado.* Cõcor. cum. l. 2. C. de falsa moneta. vbi glo. in parte flãmarũ opponit de. l. 1. eiusdem titu. li. & vide approbari hic opinio Azo. ibi posita, vbi Salic. dicit quod secundum illam opi. multæ ciuitates fecerunt simile statutum. tertia tamen opinio ibi posita. q prorediat in eo qui monetam imperatoris fabricant nõ habentes potestatem vel qui imperiale falsam effundunt vt habetur in d. l. 2. cõtrectetur: vt attestatur ibi Sal. & Bart. tenet i l. quirunq;. ff. de falsis vti de iure cõi, q monetam non imperialem, sed alicuius Regis vel ciuitatis, vt baronis falsam fabricant, non puniuntur ista pœna, sed pœna capitis: vt 1. 5. & 6. cũ alijs ibi titu. 18. lib. 8. & l. 67. & 68. & l. 11. tit. 21. li. 5. nũc rec. Adit. C. de falsimone. & 3. tit. 1. l. 20. vid. 3. ibi tit. l. 4. & 5. & l. 2. ti. 29. j. & C. de vetere. numm. imp. libr. 1.

h ¶ *Quemada.* Cõcor. cum. l. 2. C. de falsa moneta. vbi glo. in parte flãmarũ opponit de. l. 1. eiusdem titu. li. & vide approbari hic opinio Azo. ibi posita, vbi Salic. dicit quod secundum illam opi. multæ ciuitates fecerunt simile statutum. tertia tamen opinio ibi posita. q prorediat in eo qui monetam imperatoris fabricant nõ habentes potestatem vel qui imperiale falsam effundunt vt habetur in d. l. 2. cõtrectetur: vt attestatur ibi Sal. & Bart. tenet i l. quirunq;. ff. de falsis vti de iure cõi, q monetam non imperialem, sed alicuius Regis vel ciuitatis, vt baronis falsam fabricant, non puniuntur ista pœna, sed pœna capitis: vt in d. l. 1. & hãc pœnã interpretat glo. in d. li. C. de vete. numm. poli. in nõ capitis naturalis, sed ciuilis, i. deportatiõis, q̃d Sali dicit tenere dũ cordum. d. l. 2. adde Io. And. & ibi cõtrectibẽs in. c quanto. de in reiu tene ergo mẽdi ista. l partitarũ. & qd si qs fabricaret falsam monetam nõ vsualẽ in ea patria, in qua fabricat, an puniat ista pœna? vi. Alexã. q nõ consi. 104. incipit statutũ loquẽ. vol. 1. quia fabricator falsæ monetæ amissione medietatis bonorũ vt in l. 4. tit. 7. lib. 8. ord. rega. *Item aduerte q nõ debent fundi antiquæ monetæ, neque affinari ibi, quam in domibus publicis monetarũ ad hoc assignatis sub pœna mortis, vt habetur in pragmaticis. fo. mihi. n. 137. †

i ¶ *Cercenaren.* Ista. l. ponit pœnam arbitrio Regis recidenti, seu tõdenti monetam bonam, sed. l quicunque. ff. de falsis aliam ponit, scilicet quod liberi hominis dentur bestijs ferui vitimo supplicio afficiantur hodie vero, vt habetur in volu. pragma fo. mihi. 142. *qui tale fecerit puniri debet pœna mortis, & amissionis bonorum.

l ¶ *Tinxeren.* Eandem in hoc pœnam quod tinxerit, seu tescindente ponebat. d. l. quicunque. & vide infra ea. part. titu. 14. l. 15. quid autem in liquefaciente bonos nummos an factos an puniatur? Barto. in. l. lege cornelia. ff. de falsis per tex. ibi in verbo conflauerint. secundũ vnum intellectum dicit, quod fit quando faciunt dolose vt occultent nummos. & idem tenet Io. de Pla. in. l fi. C. de vere nummis. po li n. subdens quod artifices bona fide liquefacientes non puniuntur, vt quando faciunt causa deaurandi maspilos, vel faciendi aliquod vas. de iure regni vi. quod habetur in. l. 2. titu. 8. lib. 5. ord. rega. *& in pragmaticis in capitulis monetariorum. versi. fol. mihi. n. 137. †

*In no. re. est. l. 67. & 68. & ibi. l. 11. ti. 21. li. 5.

*In no. re. est. l. 1. & 2. titul. 2. li. 5.

*In no. re. est. l. 67. & 68. & ibi. l. 11. ti. 21. li. 5.

*In no. re. co. est. l. 5. tit. 17. lib. 8.

†In no. re. cop. est. l. 11. et. l. 64. tit. 21. li. 5. & vid. ibi n. 20. pe. totu.

*in no. re. est. l. 67. ti. 21. li. 5.

*In no. re. co. est. l. 1. & 2. titul. 2. li. 5.

†In no. re. cop. est. l. 11. tit. 21. li. 5.

consist quòd poteram aliter me defendere, & puniot: quia non sertauit modum defensionis, sed vindictã assumpsit, aut consilat, quod non poterã aliter euadere, quin cum vitupertio percutere, & tunc licitè fecit. nam si hoc fecit propter res defendendas, vt in dicta. l. p i n. m. l. to magis propter corpus nostrum, quod dignius est. l. in seruorum. §. finali. ff. de poenis, aut du biatur, & tunc præsumitur, q̃ alia via potuit fieri defensio interpatres: si tamẽ insultãs esset robustissim', & alter senex, tunc præsumitur propter inæqualitatẽ virium, quod alitter non potuerit se defendere. qd & vo. La tgio ibi vnde multæ circunstãtiæ sunt ponderandæ, & cum istis dictis Bal. tranfit Aretin dicto tracta malefitio. in parte, & dictus Tatius se defendendi. colum tertia. & addè quod dicit Barto in l. hinem. ff. ad legem Cornel de Sicar. & Alexan. consi. 76. visa in quistione. volum. ussi cit ergo, quod quis sit in periculo alicuius offensæ personalis vi tuaiit lai. e Alexan. in dicto consi. & declarat Bart. in. d l 2. C. vnde vi.

Ca estõce si aquel aquien acomete, mata al otro que lo quiere desta guisa matar, non cae porende en pena alguna[a]. Ca natural cosa es[b], e muy guisada, que todo ome aya poder de amparar su persona de muerte queriẽdolo algũo matar a el, e non ha de esperar[c] que el otro le fiera primeramente, porque podria a caecer, que por el primer golpe que le diesse, podria morir el q̃ fuesse acometido, e despues non se podria amparar.

¶ *Ley. III. Porque razones, e en que casos non merece pena de homicida aquel que mata a otro ome.*

Allando vn ome a otro que traua de su fija, o de su hermana, o de su muger con que estuuiesse cadado segund manda la santa Eglesia, para yazer con alguna dellas por fuerça[d], si lo matare estonce quando le fallasse que le fazia tal deshonra como esta, nõ cae en pena ningũa. Otro tal de zimos que seria si algun ome fallasse algũ ladron de noche[e] en su casa, e lo quisiesse prender[f] para darlo a la justicia del lugar, si el ladron se amparasse[5] veluti si luna luceret, tunc non posset occidi, cum possit subuenire impsi domino per vnum iuris, agendo contra eum iudice, secundum Bart. & Ang. in d. l. furem, quod intelligit, & limitat ibi Hippolytus a Mar silijs, quando dominus haberet testes, qui secum cognoscerẽt furem, secus tamen quando non adessent tales testes, cum tunc via iuris non possit domino succurri, cum non habeat testes ad conuincendũ furẽ si negaret. ergo etiam insuper humanum, & intelligentem, qui non timeret veritã aliter de fugafuis; nam si veritimiter timeatur, nihil prodesset cognoscere, neque habere testes. & l. loc ex mente ipsius l. & d. l. furem. & de mente Doct. ibi & idem si timeretur de alpoiratione rei furatæ, si furetiam cognitus non esset soluendo, & illa compi oban iur ex: ciliis Alberi in d. furem.

¶ *Ca estamparasse.* Si ergo fur nocturnus non sedefendat telo non potest occidi, vi hic, & in. c. de homicidio reprobatur ergo opinio glo. in. d. l furem. distinguẽtis in hoc furem nocturnum à diurno, & gl. in. d. l. itaque. Item & deiure cõi loquendo Jacobus de Arena, Petrus & Cynus in. l. si vt allegas. C. ad l. Cor. de Sica. & Bar. in. d. l. furẽ. ff. eo. reprobant distinctionem furis nocturni, & diurni, dicentes q̃ ex identitate rationis, & æqualitatis debemus dicere, q̃ si eqiuinio & potentia recuperandi, postea est contra furẽ nocturnũ, tunc non licetur cũ occidere. rã si telo se defendat, sicut neq; in diurno liceret. & idem si diurnus esset ignotus, tũc liceret occidere, ppter se ũ periculũ rerũ. Ilicat tũ de Sa li. quẽ refert & videt sequi Saliceti. in d l si vt allegas. dicit dictũ florũ deuiat à tex. originali, cui nõ põt tũdere in. d. l. itaq., attenta aduersitua, ibi posita tene ergo metis istã l. partitaõ ter qua videt idẽ esse di eendũn fure nocturno, qd diurno. vel dic, q̃ hæc. l. declarat in hoc dispositionem uris cõis, & q̃ sit aliqua differẽtia inter furẽ nocturnũ, & diurnũ, videlicet q̃ fur nocturnus si telo se defendat potest occidi, quia nisi hoc fieret veri similè est q̃ i pe nos tũ nõ haberent, q̃ illũ capere possent sine occisiõe, & sic pri' fugeret cũ furto ideo minimũ si hoc permittat, ppter euitãdũ periculũ rerũ, i diurno vero q̃ non sufficiat. q̃ telo se defendat, vi possit occidi si acclamationẽ posset succurri damno rerũ, & est verisimile q̃ de die multi accurrerent, ita q̃ possit fur capi sine aliquo periculo, & quando nõ accurrerent, & sine periculo rerũ non posset transiri, tunc permittatur occidere furem diurnum telo se defendentem, ne capiatur, & huic intellectui applaudet. d. l. itaq. § lex. n. tabularum. & etiam ista l. partitarum cũ inferus dicit (loqui dicte prendere fin algun pelig o) & videbis vno in ista materia loã Fabr. in §. iniuria.

Ladrone de noche.

¶ *Ley III. Porque razones, e en que casos non merece pena de homicida aquel que mata a*

¶ *En pena alguna.* Concordat cum. l. 3. qui aggressorem. C. ad l. Corn. de Sicar. quid autem si eg. 6 aggressus ab inimico volente me occidere, non volens aliter mortem vitare, appiehẽdam Tirum, quo vt clypeo vsus sum, & ille sic occisus est a meo inimico, an ego tenear? videtur, quòd non ex argumento l. si quis fumo. ff. ad legem. Aquil. & l. fcetiam. §. qui cum alieno. eodem titulo & l. penult. §. cum autem. ff. de incendium nauf. vbi non imputatur vino si proximi domum destruit timore ne ignis peruenias ad suam domum. & facit l. quæ dinodum. §. Ile labito ff. ad l. Aquil. & l. qui ten andarum. ff. de prescriptr. verb. in cõtrarium tamen facit dicto. §. qui cum alieno. quia illum solum, qui vim inferi seuite concedit, non alium, imo centem & ferue intelligitur qui tenuit hominem, queni aliusinteremit. l. qua actione. §. proinde. ff. ad legem Aquil. & eodem titulo. l. item mella. §. si alius. puniet ur ergo alis vtens tali clypeo, non pœna ordinaria, sed arbitraria, secũdum Doctorem de Pala. iub in capit. significauit de poniten. & remissio. nisi forte, secũdum eum esset seruus illius, qui tali clypeo vtitur per ea quæ habentur in. l. 5. hoc autem. & ibi glos. ff. ad Sylla. super quo tamen de seruo relinquit cogitandum, cum in quæstione adde quę ista dic. B. Ambrosius. 3. libr. de officijs capi. 4. vbi dicit quod non videtur quod vir Christianus, & iustus & sapiens aliena morte debeat sibi vitam quærere. vi. ibi per eum in quæstione quam in limili ponit.

¶ *Natural cosa es.* Adde. l. vt vim. ff. de iust. & iure. & c. ius naturale. 1. distinctione.

¶ *Non ha de esperar.* Ortũ habet à dictis Azo. in. l. 1 C. vnde vi. in summa. colum. 1. & ibi etiam glo. & Docto. Bald. etiam in. l. 1. C. quando licea vnicuique sine iudice se vindica. vi. etiam Aretin. d. tracta. & parte. colum 3 & 4. & nota, quòd articulus debet cõcludere, q̃ percussio fuit facta durante ixa vi. Bald. in. d. l. 1. col. 9. in. a. lectura. C. vnde vi.

¶ *Lex III.*

Occidens, per vim apprehendentem vxorem, filiam, vel sororem, cum stuprandi illo instanti non punitur. Idem si furem nocturnum in domo repertum, vel cum furto fugientem cum non potest capere, occidat, i cum armis se defendat diurnũ autem, quem sine periculo capere potest, non debet occidere. Item non tenetur, si mitem ab aliquo fugientem domino deredi cto cum non potuit capere, occidat. Idem etiam de occidente suarum dominorum, prædiorum, mesium, vel arborum combustorem nocturnum, in ipso actu. Item dum defendẽdo res suas, quasi auferebat violenter raptor, & idem si publicum latronem, seu prædonem occidat. hoc dicit.

¶ *Con alguna dellas por fuerça.* Concordat cum. l. 1. §. Item diuus. ff. ad leg. Corne. de Sica. quæ lex latius circa personas loquitur quã ista cũ dicit stuprum per vim luis inferentem. & adde. l. 4. titu. 13. libr. 8. ordinega. & nota cum dicit (por fuerça) nam si stupraretsine violẽtia, non liceret patri, vel fratri illum occidere, secundum Ang. Aret. in suo tracta, in malefitio. in parte (che ay adulterato) Hippolytus etiam à Mar. silijs in. d. § item diuus. quando vero stuprum est violentum, qui potest dici raptus patri, fratribus, & afin buscou petit vindicta, adeo quod etiam tutor potest occidere per vim stuprari eum pupilli. l. 1. C. de rap. vir. g. an autem incurrat sententiã excõicationis ex canone. si quis suadẽte. q̃ clericum liberãtem percutiat in a v compel. latur accedere ad ledem apostolicam, ab solutionẽ? vid. in. c. li vero. cl. 1. de sen. excõ.

¶ *Ladrone de noche.* Concordat cum l. fur. ff. ad l. Cor. de Sicar. lit. 13. §. 1. ff. ad. l. a qui. & c. li periodicẽ. de homicidio. & c. li si vadegas. C. ad legẽ Cor. de Sicar. nota tũ, q̃ si fur nocturnus cognoscerẽtur

In nota recop. est. l. 4. tit. 23. libr. 8.

In nota recop. est. l. 4. tit. 23. libr. 8.

constitutum quod potestam aliter me defendere, & puniorum quia non seruauit modum defensionis, sed vindictã assumpsit aut constat, quod non poterã aliter euadere, quãnum vitupero percutere, & tunc licite fecit. nam si hoc fecit propter res defendendas, vt in dicta. l. pri na. mi l. to magis propter corpus nostrum, quod dignius est. l. in seruorum. §. finali. ff. de penis. aut dubitatur, & tunc præsumitur, quia alia via potuit fieri defensio inter partes: sicamẽ insultãs esset robustissimus, & alter senex, tunc præsumitur propter inæqualitatẽ virium, quod alitter non potuerunt se defendere. qã & volu e glossis bivnde multæ circunstãtiæ sunt ponderandæ, & cum illis di dictis Bal. tan sit Areti. in dicto tracta. maleficio. in parte, & dictus Titius se defendendo colum. tertia. & adde quod dixit Barto in l. furem. ff. ad legem Cornel de Sicar. & Alexan. in consil. 76 visa inquisitione volumin. sufficit ergo, quod quis sit in periculo alicuius offensæ personalis vt tradit latè Alexan. in dicto consil. & declarat Bartan. d. l. a. C. vnde vi.

5 a ¶ *En penal guna.* Concordat cum l. si quis aggressus ab inimico volente me occidere, non volens aliter mortem vitare, appreh ẽdam Titium, quo vt clypeo vlus sum, & ille sic occisus est a meo inimico, an ego tenear? videtur, quod non argumento l. si quis sumo, ff. ad legem. Aquil. & l. seriam, §. qui cum aliter. eodem titulo. & l. penult §. cum autem. ff. de in rend. tu. nauf. vbi non imputatur vicino, si proximi domum destruit tuto re, ne ignis perueniat ad suam domum. & facit. l. quæadmodum. §. Iste labeo. ff. ad l. Aquil. & l. qui tenendarum. ff. de præscript. verb. in cõtrarium tamen facit dicto. §. qui cum alter. quia illum solum, qui vim infert fere concedit tui, non aliunimocente in r & ferire in illigitur qui tenuit hominem, qneum aliusinteremit. l. qua actione. §. proinde. ff. ad legem Aquil. & eodem titulo. l. item mella. § si alius. puniretur et go alis vtens tali clypeo, non pœna ordina ia, sed arbitraria, secundũm Doctorem de Pala. tub in capit. significauit de poenitẽ. & remissio, nisi forte, secũdũm eum esset seruus illius, qui tali clypeo vtitur per e a quæ habentur in. l. i. §. hoc autem, & ibi glos. ff. ad Silla. super quo tamen de seruo telinquit rogitandum, cum in quæstione adde quæ tradit. B. Ambrosius. 1. libr. de officijs. capi. 4. vbi dui i quod non videtur quõl vir Christianus, & iustus & sapiens aliena morte debeat sibi vitam quærere. vi. ibi per eum in quæstione quam in humili ponit.

6 b ¶ *Natural cosa t.* Addo, l. vt vim. ff. di iust. & iure. & c. ius naturale. n. di stinctione.

7 c ¶ *Non ha de esperar.* Ottũ habet â dictis Azo. in d. l. C. vnde vi. in summa colum. 1. & ibi etiam glo. & Docto. Bald. etiam in d. l. C. quando licet vniciuique se iudice se indica, vt etiam Aret. in d. tracta. & parte. colum. 3. & 4. & nota, quod articulus debet cõcludere, q. percussio fuit facta dutante rixa vi. Bald. in d. l. i. col. 9. in. a. de stuna. C. vnde vi.

¶ *Lex III.*

4 Occidens, per vim apprehendentem vxorem, filiam, vel sororem, causa stuprandi illo instanti non puniur. Idem si furem nocturnum in domo reperium, vel eum furto fugientem cum non potest capere, occidat, i cum animus se defendãdi diurnũ autem, quem sine periculo capere potest, non debet occidere. Item non tenetur, si mul tem ab arte fugientem domino derelicto cũm non potuit capere, occidat. Idem etiam de occidente suarum domorum, pradiorum, messium, vel arborum con bustorem nocturnum, in ipso actu, seu diurnum defendẽdo ressuas, quasei auferebat violenter raptor, & idem si publicum latronem, seu prædonem occidat hoc dicit.

8 d ¶ *Con alguna dellas por fuerça.* Concordat cum. l. i. §. Item diuus. ff. ad leg. Corne. de Sica. quæ lex latius ritea personas loquitur quã ista cũ dicit stuprum per vim suis infertentem. & adde. l. 4. titu. 13. libr. 8. ordi. rega. & nota eum dicit (por fuerça) nam si stuprat et sine violẽtia, non liceret patri, vel fratri illum occidere, secundũm Ang. Aret. in suo tra

otro ome.

Allando vn ome a otro que traua de su fija, o de su hermana, o de su muger con que estuuiesse casado segund manda la santa Eglesia, para yazer con alguna dellas por fuerça[d], si lo matare estonce quando le fallasse que le fazia tal deshonrra como esta, nõ cae en pena ningũa. Otro tal dezimos que seria si algun ome fallasse algũ ladron de noche en su casa, e lo quisiesse prender [f] para darlo a la justicia del lugar, si el ladron se amparasse [g]

Ca estõ ce si aquel aquien ace mete, mata al otro que lo quiere desta guisa matar, non cae por ende en pena alguna[a]. Ca natural cosa es[b], e muy guisada, que todo ome aya poder de amparar su persona de muerte queriẽdolo algũo matar a el, e non ha de esperar[c] que el otro le fiera primeramente, porque podria acaecer, que por el primer golpe que le diesse, podria morir el q̃ fuesse acometido, e despues non se podria amparar.

¶ *Ley. III. Porque razones, e en que casos non merece pena de homicida aquel que mata a*

ta, maleficio. in parte (che ay adulterato) Hippolytus etiam à Mat. Lysin. d. §. Item dicit, quando vero stuprum est violentum, qui potest dici raptus patri, fratribus, & affinibus non permittitur, adeo quod etiam in mortis possit occidere per vim stuprãtem puplil. l. i. C. de rap. virg. an autem incurrat sententiã exẽcationis ex canone, si quis suadẽte, q. clericum stuprãtem percutiat in vt compellatur accedere ad sedem apostolicam, pro absolutione, vid. in. r. h. vero. el. i. de sent. exco.

¶ Ladronde noche. Concordat cum. l. furem. ff. ad l. Cor. de Sicar. Latrunculi. §. i. ff. ad. l. a. qui. & c. h. periodiẽ. de homicidio, &. d. si vt allegas. C. ad legẽ Cor. de Sicar. nota tã, q. si fur nocturnus cognoscere ut

veluti si luna lucret, tunc non posset occidi, cum possit subuenire ipsi domino per viam iuris, agendo contra eum in iudice, secundum Bart. & Ang. in d. l. furem, quod intelligit, & hinc ait ibi Hippolytus à Mar silius, quando dominus habet certes les, qui fertum cognoscere furem, sed tamen quando non adsunt tales testis, cum tunc via iuris non posit dominio succurri, cum non habeat testes ad rem vincendũ turẽ si negaret ego etiam in super limitarem, & me illegerem, qui non me retur vel similiter de fugatuis; nam si venim intra in eam, nihil prodesset cognoscere, neque habere testes. & hoc ex mente illius l. & d. l. furem & de mente Doct. ibi & idem si me retur de aliqua tione reifutatæ, si fur etiam cognitus non esset soluendo, & ista comprobantur ex dictis Alberi. in d. l. furem.

1 a ¶ *En penal guna.* Si ergo latro, vel fur põt comprehendi nõ pũtimpunc occidi. & l. ista debet limitari tum aliis supra allegatis, vt tunc. si nocturnus latro posset occidi, qũ nõ pũt comprehendi sine occisione. secundũ Abb. in c. 2. de homicidio in. 2. notabi. vbi etiam per literãlis tex vult q. & si cessante cõprehẽsione per iudicem, pũt bona rehabere, prũc nõ posset occidi etiã de iure ciuili: quod bẽ nota ad ea quæ dixi supra in gl proxima adde etiã ad prædicta Ang. in. l. i. C. qũ licet cuiuiquesine iudi. se vindi. in prin & Azo. C. de. l. aquilan summa. col. 2. ibi si tamen cum pro tui apprehedere, malui occidere, reneor. vt ff. ad l. aquil. l. 4. §. 1. & l. 1. & l. si ex plagis. §. habemus. & adde. l. 4. titu. 13. lib. 8. ordi. rega. & adde. § minuia iusti. de. l. aquil.

In nota recop. el. l. 4. tit. 23. libr. 8.

g ¶ *Se amparasse.* Si ergo fur nocturnus non se defendat telo non potest occidi, vt hic, & in. c. 2. de homicidio reprobatur ego opinio glo. in. d. l. furem. dilinguẽtam in hoc furem nocturnum à diurno, & gl. in. d. l. ista. que Item & de iure cũ loquendo Iacobus de Arena, Petrus & Cynus in. l. si vt allegas. C. ad l. Cor. de Sica. & Bar. in. d. l. fiũ ẽ. ff. eo. i. repo bant distinctionem furis nocturni, & diurni, dicentes q. ex eadem iure rationis, & æquitatis debemus dire re, q. si cognitio & potentia recuperandi, posita est contra furẽ nocturnũ, tunc non liceat eũ occidere, ri si telo se defendat, sicut neq; in diurno liceret & idem si diurnus esset ignotus, iũc liceret occidere, ppter se ũ periculũ rerũ. Licar tũ de Sali. quẽ refert & videt sequi Salicet. in d. l. i. vt allegas. dicit dictũ istorũ deuiare a rex. originali. cum nõ põt rũ deiri in d. l. ista q., attenta aduersa tua, ibi posita tenetur ego meritũ l. partitarũ. per quã videt idẽ esse dicendũ in fure nocturno, qd dim po. vel die, q. hæc al der lare tu hoc dispositionem uris cõis, & q. sit aliqua differentia inter furẽ nocturnũ, & diurnũ, videlicet q. fur nocturnus si telo se defendat potest occidi, quanullhor fiere verisimile est q. pe nocti s nõ habeant, q. illã capere possent sine occisõe, & si pri fugeret cũ furto ideo minus iuris hoc permittat, ppter periculũ periculũ rerũ, i diurno vero q. non sufficiat, q. telo se defendat, vt possit occidi si pacciam aut ro possit succurri damno rerũ, & est verisimile q. de die multi accrunt, ita q. posit fur capi sine aliquo periculo, & quando nõ accurrerent, & sine periculo rerũ non posset transiri, tunc permittatur occidere furem diurnum telo se defendentem, ne capiatur, & hinc intellectus applaudet. d. l. ita q., §. lexn. tabularum. & etiam ista. l. partitarum cũ inferius dicit (lo pudiesse prender sin algun peligro) & videbis ono in ista materia Ioã. Fabri in §. minuia.

§. iniuria Institu. de l. aquil. vbi & notabiliter refert, quod si nullis testibus qui bus obcum, quod ab eunon potuit consuli periculo rerum, nisi percutiendo, vel occidendo latronem tamen ego dico, quod iniuriam eum sic non fecisse & occidisse, dicit in hoc recurrendum ad conscientias, cum vitae erancante, ille qui occidit, & qui occisus est, & in dubio dicit, quod absolutus vitam, dum tamen accidit, maluerit vitam dicta lege itaq; §. primo. & ad hoc valet clamor, vt testes superueniant, qui licet non potuerunt adiuuare quando testificari quia clamando occidi tur, & ita testes tarde veniunt testificabuntur de loco & hora vbi reperit fuerit, ex quo praesumitur contra mortuum & videtur notabi. per eum de alijs iuxta illa materiam. Adverte tamen, quod peo exportatione partium, seu vinsrei non possit occidi furnocturnus, neq; furnus, vel ratisins notabilis. iuda. ex plagijs §. tabrona cius. & ad legem Aquilia. quam ad hoc alleg t Ange. Aterm. in tractatu malefic in pace, & vestri celestem absoluit. columna secunda & Alexand in additionibus ad Barto. in dicta lege finem vbi dicit tum. dicit ratione, fuit a duobus armis insta. Angel. enim in lege prima l. C. vnde vi dicit tunc pro furto licet in seculue, quando esset furtum magnum, non autem in parua, & quod rationem et abitionem hic, qui vel sit parua, vel magna aspecta qualitate loci, & cõ dicione personarum & ita ponit exemplum in furto oddo. sicut Bartolus quaestionine studuit in studio, super C. vel furtum vel dicto. vide ibi per eum.

5 a ¶ *Con arma*. Nota hoc vt contra id quod dicebat glossa in dicta l. tractae. & Imrem superius alegatis.

6 b ¶ *De dia*. Vide quae di cit supra in glo. 4.

7 c ¶ *De se amparare*. Concordat cum. l. 2. C. quando liceat vnicuique, sine iud. se vindica.

8 d ¶ *O se fuesse a los enemigos*. Concordat cum. l. 3. §. transfugas. ff. ed legem Cornel. de Sica. & l. 3. §. is qui. ff. de re militar. & declaratur hic ista. ll. qui dantem si transfuga sit deprehensus in via an puniamur acsi perfectum esset flagitium? vide per glossam, & Albericum in dicto. §. transfugas. & per Baldum in lege. si quis non dicam rapere. in fine. columna secunda. & principio 3. C. de episcopis & cleri. vbi de intellectu dist. §. transfugas.

9 e ¶ *Demeche*. Colligitur hic differentia inter nocturnum depopulatorem agrorum, & furem nocturnum, nam fur nocturnus ita demum potest occidi, si armis se defendat, vt non possit comprehendi nocturnus vero depopulator agrorum indistincte potest occidi, & si comprehendi possit sine occisione, & idem probatur in lege prima. C. quando liceat vnicuique sine iudi. se vindica. secundum vltimam expositionem glossi. quam ibi approbat Salice. & approbat ut hic. Ange. tamen ibi tenet primam expositionem glossi. secundum quam nulla in hoc inter ipsos esset differentia, & intelligo prout Sali ibi vult. quod liceat occidere, dum tamen in ipso actu aggressionis iuste forte tamen potest dici, quod ista intelligatur quando aliter non potuit capi, & dum ad iuste cum, vt tunc licite occidatur nocturnus depopulator agrorum, & sic, quod idem sit in isto, quod in fure nocturno dum reperto, & in hoc facit verbum iure potrum (occiso tal de xtinos) nunctus vericulis praecedentibus. & videtur hoc verb. & qui?, & quod i practica reuperetur, & non obstabit imo iuuabit dicta secunda expositio glo. in. d. l. 1 qui a non solum datur defensio, verum & priuilegiũ, vt nocturnus depopulator capiatur, & si resistat licite occidatur. & facit. §. iniuria. institu. de lege aquil.

Adtit. C. qui lic. vnicuiq. sine ind se vin. vid. in L. tit. 29 §. in hac parte. 7.

con armas. Ca estonce si lo matare non cae por esso en pena, e si lo fillasse y de dia[b], e lo pudiesse prender sin algund peligro, non lo deue matar en alguna manera. Otrosi dezimos que qualquier cauallero que desamparare[c] a su señor dentro en el campo, o en hueste, o se fuesse a los enemigos[d] si algund ome lo quisiesse prender en la carrera para leuarlo a su Señor, o a la corte del Rey, si el cauallero se amparasse, e non se dexasse prender, e lo matassen, non cae por ende en pena el que por tal razon lo matare. Otro tal dezimos que seria si algund ome matasse a otro que le quemasse, o destruyesse de otra guisa de noche e sus casas, o sus campos, o sus messes, o sus arboles, o de dia amparando sus cosas[f] que le tomassen por fuerça, o si matasse al que fuesse ladron conoscido[g], o al robador que tuuiesse caminos[h] publicamente[i]. Ca el que matasse a qualquier dellos non caeria en pena ninguna. Otrosi dezimos que si algund ome que fuesse loco, o desmemoriado[k], o moço que non fuesse de edad de diez años e medio[l] matasse a otro, que non cae por ende en pena ninguna, porque non sabe, nin entiende el yerro que faze.

¶ *Ley. IIII Como aquel que mata a otro por occasion non merece auer pena por ende.*

DEsauentura muy grande acaece a las vegadas a omes y ha, que matan a otros por occasion, non lo queriẽdo fazer. Esto podria acaescer como si ome corriesse cauallo ẽ lugar que fuesse acostumbrado[m] para correllos, e atrauessasse por aquella calle, o carrera, algund ome, e topasse el cauallo en el, e lo matasse, o si cortasse algun ome arboles, o labrasse alguna casa, e diziendo a los que pusiessen[n] por aquel lugar que se guardassen de manera que lo pudiessen oyr, cayesse el arbol, o alguna teja, o piedra, o madera, o otra cosa qualquier e por occasion matasse algun ome. Ca en qualquier destas maneras sobredichas, o en otras semejantes destas que matasse vn ome a otro por occasion, nõ lo queriendo fazer, non cae por ende en pena ninguna. Pero el que matasse a otro en alguna destas maneras sobredicho non se pot mutar capi, sed resistat & quis dicatur latro famosus. vide per Bar in. l capitalium. 6. famosos. ff. de poenis & idem est dicere publicus latro, qu famosus, secundum Andr. de Sest in. §. publicè latrones. de pace tenen. & vi l 18. titu. 14. infra eadem partita.

b ¶ *Robador que tuuiesse caminos*. In dd. l. vnde ista sumpta est dicit itinera frequentata obsedent, ex quo Ange. ibi dicit, quod ille appellatur robator. Ita etiam qui de robatur in strata frequentata, quitam quam grassator debet furca suspendi. l. capitalium. 3 grassatores ff. de poenis, qui autem aggredituu, & robatur in strata non consueta, sed in alia via non punitur tanquam strataeæ robator.

i ¶ *Publicamente* Idest consuetum aggredi, vel frequentes, vt exponit 33 glo. in d. l capitalium. §. famosos.

k ¶ *Loco desmemoriado*. Concord. cum. l. in fans. C. ad. l. Corn. de Sica. & 14 Clement. de homicidio. & vid in. c. aliquos. 15. q. 1. & quid in furioso per deducdai in certulla? vi. per Angel. Aterm in tract. malefi. in pace, licenter dolose. col. 3 & vi. quae dixi in l. 9. titu. 1. ista partita.

l ¶ *De diez años y medio*. Vide in d. l. in fans. & vi. d. l. 9. tit. 5 supra ea pat 15 tit. & quae ibi dixi. ¶ *Lex. IIII.*

10 Casualiter sine animo occidendi occidens non tenetur. debet tamen iurare non voluntate, sed casu occidisse, & probare, quod inter occisum & eum non erant inimicitiae cum hominibus probis, & si iurare nolit est contra eum praesumptio, & arbitrariè punietur. ibid.

m ¶ *Acostumbrado*. Adde latem si obstetrix. §. fina. ff ad legem aqui. & 1 §. iniuria. institu. eo. & l item mellius principio. & l. si ex plagijs. §. ff. eo. & l. 6. titu. 5. infra ead. parti.

n ¶ *Diziendo a los que pusiessen*. Adde, l. si putator. ff ad. l. Aqui & institu. eo §. item si putator. & l. 4 tit. 8. parti. §. cum sequentibus. & l. 8. & 13 infra ead. parti. & c. dilectus filius. & c. ex literis lo. 2. & c. significasti el primero. & c. Ioannes. & c. fina. de homici.

chas deue jurar a que la muerte acaesciò por ocasion, o por desauentura, e non vino por su grado. E demas desto deue prouar b con omes buenos q̃ non auia enemistad cõtra aquel que assi mato por ocasion. E si por auentura non lo pudiere prouar, e non lo quisiere jurar assi como es sobre dicho, sospecha podria ser contra el que lo fiziera maliciosamente. E porende el judgador del lugar le deue dar pena segund su aluedrio c, qual entendiere que merece.

¶ *Ley. V. Como aquel que mata a otro por ocasion que nasce por culpa del mismo merece porende pena.*

Ocasiones acaescen a las vegadas de que nascen muertes de omes de que son en culpa, e merescen pena por en de aquellos por quien vienen, porque non pusieron y tan gran guarda d como deuieran, o fizieron cosas en ante porque viniera la ocasion. E esto seria como si algun omo cortasse arboles e, o labrasse en algun lugar casa, o torre q̃ estuuiesse sobre la carrera, o calle publica por do passan los omes, e non apercibiesse f a los que passassen porende, en tiempo, nin en manera que se pudiessen guardar, e cayesse el arbol, o alguna cosa de aquella lauor que fazia, e matasse algun o. O si alguno corriesse cauallo en lugar que non fuesse acostũbrado para correrle, e non apercibiesse los omes que se guardassen, e topasse en algun ome, e lo matasse, o lo firiesse. O empellasse a alguno g, como en manera de juego h, e acaesciesse que de aquella ferida, o empuxada muriesse. O acaesciesse que algun ome ouiesse acostumbrado de se leuantar durmiendo, e tomar cuchillo, o armas para ferir, e sabiendo su costumbre mala, non apercibiesse della i a aquellos que durmiessen é vn lugar q̃ seguardassen, e matasse algũo dellos. O si algũo se embriagasse k de manera q̃ matasse a otro por la beodez. Ca por tales ocasiones como estas, e por otras semejantes destas que auiniessen por culpa de aquellos q̃ las fiziessen, deuen ser desterrados por ello, los que las fazen en alguna ysla por cinco años l, porque fueron en culpa: non poniẽdo ante que acaesciessen aq̃lla guarda que deuieran poner.

¶ *Ley. VI. Como los fisicos, e los curujanos que se meten por sabidores e lo nõ son, merescen auer pena si muriere alguno por culpa dellos.*

Metense algunos omes por muy sabidores de lo q̃ non saben nin son, en fisica, e en çurugia. E acaesce a las vegadas que porque non son tan sabidores m como fazen la demuestra, mueren algunos enfermos, o llagados por culpa dellos. E dezimos porende que si algund fisico n diesse tan fuerte

a ¶ *Deue jurar.* Nota hoc, & adde glos. & Docto. in ca. jur. significasti. el primero, de homicidio.

b ¶ *Deue prouar.* Nota hoc ad ea, quæ habentur in dicta c. significasti vbi Docto. dicunt, quod si ex rei homicidium ratione infamia non laboret, ere laui. t. bi suo iuramento, & si non det compurgatores, & adde. l. 4. t. 11. 8 lib. 8. c. de rega.

c ¶ *Su aluedrio.* Et cum procedat ex præsumpti ne intimpare debe. sententiam iuxta dictum Inno. in. c. quia verisimile. de præsump. Bal. in l. fin. ad fin. C. de proba.

¶ *Lex. V.*

Si culpa præcesit casum homicidij, vt quia communis regula s propeviam publicam, aut transitum alterius intuens non clamat, vel transeuntes rauca, vel in loco in conspicuo, aut in calle equũ currens non faciat homines vocifer ãdo tere, vt ludes alium impellit, vel si rotae tus dormiẽdo surgere cũ armis ad pertrutiendum de tali consuetudine alios non admonet, vel inebriat t quẑ occidit ad quinquennium ob culpam in insulam relegatur. hoc dicit.

d ¶ *Ẽ gran guarda.* Concord. cum. l. 4. §. primo. ff. ad. l. corne. de sicar. & vi. ibi concor. l. in glo.

e ¶ *Cortasse arboles.* Adde. l. in. l. corne. ff. eodem.

f ¶ *Non apercibiesse.* Adde Bald. per tex. ibi in. l. si putator. ff. ad. l. aqui. vbi non ratiliam tex. cõtra turrentes equos, nam debent direre & clamare, secundum eum (guarda, guarda) & debet fieri clamatio tempore congruo, sera enim monitio non prodesset, vt in. d. l. si putator. & vide in. c. fin. de homicij & in. c. ex literis. lo. 2. eo. tit per Ioan. de Ana. referentem dicta Domi in. c. si duo 50. distin. & vi infra titu. l. 6.

g ¶ *Empellasse a alguno.* Adde. l. in. l. cornelia. ff. ad legem corne. de sicar.

h ¶ *Como en manera de juego.* Si tamen esset in vero ludo, & de natura ludi, tunc non teneretur, vt in. l. si ex plagijs §. finali, ff. ad. l. aquil. & ibi glo. & Bal. qui dicit hoc mentir tenendum, nam in ludo, licet alium vi ribus superare, iuxta notata in. l. in executione. c. fina. ff. de verbor. obliga & dicit se vidisse istam quæstionem de facto in duobus præliantibus vbi vnus fregit alterius.

i ¶ *Non apercibiesse della.* Ortuin habet a dictis Guillel. de Cu. & Ray. in. l. diuus. ff. de off pr. rd. & Barto. in. l. pen. ff. ad l. Pompe. de Parri. & glos. in. l. si seruus seruum. §. si fornacarius in parte vel ignem. ff. ad. l. aqui. & per Per. de Ant ha. in clem en. i. de homic. & Flor. in. l. si seruus seruum. §. si fornacarius. ff. ad. l. aqui. item debet iste talis etiã si solus domi mat facere cameram serari, ita quod non posset aperire: & facit. d. l. si putator. ff. ad. l. aquil. & l. i. lege. ff. de sica. & tradit etiam Alex. in. l. prima. §. adipiscimur. ff. de acqui. posses. in princip. an autem ex ruetur si quis occidat dormiens, qui offendebat eum. vide per Bal in repetitione l. 1. col. 10. C. ut de vi qui vide ur velle, quod natura iure inspecto, potest ita ille dormiens offendi. vide etiam per Bar. in. l. vt vim. ff. de iustitia & iure. per Alexan in. d. §. adipiscimur.

k ¶ *Embriagasse.* Habes hic ebriũ minus puniri propter ebrietatem. & adde. l. respiciendum. §. de liquit. ff. de pœnis. & Sanctus Tho. secũda secundæ. q. 150. artic. vi. vbi, & tradit quendam Pythagoricum legem statuisse, quod ebrij si peuterẽt plus puniren ̃, quã sobrij allegat Philosophum secundo politicorum, & dicit Bal. in. l. 1. in repetitione colum. pe. C. vt de vi. q. tunc est leuãda pœna ratione ebrietatis, quando sitãta, quod induxerint mentis exilium. & vi. in illa materia, de ebrio de linquente per Angel. in. l. si non contitij. C. diuiur. Abba. in. c. sicut. de testi. & per Bartol in. d. §. de liquit. Angel. Areti. i tracta. maleficio. in parte scienter. & dolose. & vi in. c. sane cum seq. 15. q. 1. & p Bal. in. l. data opera. 13. col. C. qui accusãdo pos. & in. d. tracta. malefi. p Areti in parte incẽdiario col. 2. & ibi q est lata culpa p ebrietatẽ delinquere.

l ¶ *Por cinco años.* Adde. d. l. 4. §. 1. ff. eodem.

¶ *Lex. VI.*

Si medici, aut chirurgici imperitia mortur infirmus, relegatur imperitiẽ agens ad quinquennium in insulam propter culpam: & si mortuus erat sen nus soluet domino æstimationẽ idẽ de dante alicui multe riad eõcipiẽdũ medicinã qua mortua est: si vero dolose fecerit: vt mo reret, pœnã homicidæ patiet. Item apothecarij sine iussu medici dans scamoneam, vel alia potionem ex qua mors alicui sequatur pœna homicidæ tenetur hoc dicit.

m ¶ *Transfabidores.* Et quilibet eruditionis debeat esse medicus, tradit Hipporates in prologo pronostiorum dicens, q̃ vere eruditus ita prudentum regulis est instructus, quod in singulis ægrotudinibus præterita, præsentia, & futura cognoscit, refert Ioan. Andr. post Tancre. In nocen. & Hostien in. c. ad aures. de ætate & qual.

n ¶ *Fisico.* Nota istam. l. statuentem qua pœna punitur medicus, cuius imperitia mortuus est infirmus, de iure communi Iaco. de Arena. & Marti. silla prout refert Albe in. l. illicitas. §. sicut. ff. de offic. præsid. dicunt, quod debet puniri extra ordinem: argumento. l. cipiendũ. §. de liquunt. ff. de pœnis. quod & approbari videtur in lege nona. titulo. 15. eadem parti. sed si dolo faceret, tunc teneretur. l. cornel. de

1 a 2 b 3 c 4 d 5 e 6 f 7 g 8 h 9 i 10 k 11 l 12 m 13 n 14 1 2

ficar. sufficit tamen q̃ medicus iudicet secundum regulas artis, licet postea sequatur contrarius eventus, secundũm Bald. in d. §. sicuti. & vi. per Innoc. & Doctores in. c. cuiamos de homicid. & si dẽt medicinas cõtrarias in facultati, puniri debencvt homicidæ, secundũm Alexan. in c. adhit. 50. distinct. per tex. in. l. medicus ff de varijs & extraordi. cognit. adde. l. 2. ff ad. l. põ de patri.

3 a ¶ *Curujano.* Adde. l. qua actione. §. peculiũ. cũ l. sequẽti ff. ad l. aquil. & vide notabi. in ista materia p Innocen. & Docto in capitula nos. in princi. de homi.

4 b ¶ *Porque se empreñasse.* Adde l. 3. §. adhectio. ff ad. l. cor. de sicar. & ibi Bartol. si vero daret cã abortionis. vide in l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de penis.

5 c ¶ *Por cinco años.* Vide in dict. l. 3. & in. l. 4. §. ff eodem.

6 d ¶ *Defendido.* Nota hoc, & facit. l. sed & reprobasi. in princip. ff. de exceptis tuto. l. vt gradatim. §. reprobasi. ff. de punen. & homo. l. 2. C. de pse. & medi. libro 10.

7 e ¶ *Sierra.* Adde d. l. qua actione. §. procul. ff. ad. l. aquil.

8 f ¶ *Casabenin.* Adde. l. 1. in principio §. praeterea §. 1. §. 1. ad l. cor de sica. & l. in lege.

9 g ¶ *Boticarios.* Adde. l. 3. §. alio senatusconsulto. ff. eodem.

melezina, o aã̃lla q̃ nõ deue a algũ ome o muger que tuuiesse ẽ guarda, si se muriesse el enfermo, o si algun curujano[a] fendiesse algun llagado, o lo aserrasse en la cabeça, o le quemasse neruios, o huessos de manera que muriesse por ende, o si algun ome, o muger diesse yeruas, o melezina a otra muger porque se empreñasse[b], e muriesse por ello, que cada vno de los que tal yerro fazen deue ser desterrado en alguna yslа por cinco años[c], porque fue en gran culpa trabajandose de lo que non sabia tan ciertamente como era menester, e de como fazia muestra, e de mas deue le ser defẽdido[d] que non se trabaje deste menester. E si por auentura el que muriesse por culpa del fisico, o del curujano fuesse siervo[e], deue lo pechar a su señor segũ aluedrio de omes buenos. Pero si alguno de los fisicos, o de los curujanos asabiendas[f], e malicioſamente fiziessen alguno de los yerros sobredichos deuen morir por ende. Otrosi dezimos de los boticarios[g] que dan a los omes a comer o a beuer escamonea, o otra melezina fuerte, sin mandado de los fisicos, si alguno beuiẽdola se muriesse por ello, deue auer el q̃ la diesse pena de omicida.

¶ *Ley. VII. Como el fisico, o el especiero que muestra, o vende yeruas asabiendas para matar ome deue auer pena de omicida.*

Fisico, o especiero, o otro o mequalquier que vendiere[h] asabiendas[i] yeruas, o põçoñas a algun ome, que las compre con intencion de matar a otro con ellas, e gelas mostrare o le conocer, o a destemplar, o dar porque mate a otro con ellas, tambien el comprador como el vendedor, o el que las mostro como el que las diesse, deuen auer pena de omicida porende, maguer el que las cõpro non pueda cumplir[k] lo que cuydaua porque se le non guiso. E si por auentura matare con ellas, estone e el matador, deue morir deshonradamente echandolo a los leones, o a canes[l], o a otras bestias brauas que lo maten.

¶ *Ley. VIII. Como la muger preñada que come, o beue yeruas asabiendas para echar la criatura deue auer pena de omicida.*

Muger preñada q̃ beuiere yeruas asabiendas, o otra cosa qualquier con que echasse de si la criatura[m], o se fiziesse con puños en el vientre, o con otra cosa con intencio de perder la criatura, e se perdiesse porende: dezimos que si era ya biua[n] en el vientre, estone e quando ella esto fiziere que deue morir por ello. Fueras en desto si gelo fiziessen fazer por fuerça[o], assi como fazẽ los Judios a sus moras, e a estone e el que lo fizo fazer deue auer la pena.

[a] ¶ *Curujano.* Ad de. l. qua actione. §. peculiũ. cũ l. sequẽti ff. ad l. aquil. & vide notabi. in ista materia p Innocen. & Docto in capitulanos. in princi. de homi.

[b] ¶ *Porque se empreñasse.* Adde l. 3. §. adhectio. ff ad. l. cor. de sicar. & ibi Bartol. si vero daret cã abortionis. vide in l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de penis.

[c] ¶ *Por cinco años.* Vide in dict. l. 3. & in. l. 4. §. ff eodem.

[d] ¶ *Defendido.* Nota hoc, & facit. l. sed & reprobasi. in princip. ff. de exceptis tuto. l. vt gradatim. §. reprobasi. ff. de punen. & homo. l. 2. C. de pse. & medi. libro 10.

[e] ¶ *Siera.* Adde d. l. qua actione. §. procul. ff. ad. l. aquil.

[f] ¶ *Casabenin.* Adde. l. 1. in principio §. praeterea §. 1. §. 1. ad l. cor de sica. & l. in lege.

[g] ¶ *Boticarios.* Adde. l. 3. §. alio senatusconsulto. ff. eodem.

¶ *Ley. VII.*

[h] ¶ *Vendiere.* Adde quod habentur in. l. 17. tit. 5. parti. 5. & concordat cũ l. 1. §. alio senatusconsulto. ff. ad l. Corne. de sicar.

[i] ¶ *Asabiendas.* Quid si non constet de tali dolo, vendidentur tamen ea discolis, & incognitis? Angel. in. d. §. alio senatusconsulto. vult, q̃ & tanquam teneantur poenam l. Corne. de sicar. quando vendunt illi, de quibus tenentur poenam l. Corne. de sicar. quando vendunt illi, de quibus sit verisimile, quod illa sint in vsum pessimum cõuertendi non ergo poterit dici quando vendentur probis viris ementibus venenum ut interficiant mures, vel alia animalia damnum dantia, vt saepe occurrit de facto secundum Hippolyt. a Marsi. in. d. § alio senatusconsulto. Ego in casu huius. l. credere requiritur verisimilem probationem doli. Ergo in casu huius. l. credere requiritur verisimilem probationem doli in vendendo, alias videtur q̃ vendens etiam vilibus, & incognitis, nõ puniretur poena mortis, sed mitius tanquam late culpabilis, non vt dolus. l. in lege. ff. eo. neque videtur Ang. aliud voluisse.

[k] ¶ *No pueda cumplir.* Nota hoc, amtu generaliter eo quatuor videt approbare opinionem Placen. de qua per glos. in. § alia. instit. de public. iudi. & sic q̃ non sitin hoc aliqua speciaiacas in crimine parricidii, vt in. l. in fine ff ad. l. Pompe de patri & hanc opinio. tenet etiam Io. in. l. in fine ff ad. l. Pompe de patri & hanc opinio. tenet etiam Io. Fal. in. d. §. alia. & Salic. inclinatur eam in. l. t. C. de malefic. & mathe. & Barto. in. d. l. si cum fuerit contra matrem, qui vol. tenuit nare Abbas et Panorm. & nota si tale materia veneni dari et... conf. Alex. volu. 4. cons. 11. incipit. causa in qua dubitatur. nota, b tra. litnon sa... icere con... Isioneneinas, qui dedit veneninum comme... tis, q̃ ex illo venenatus mortuus est, cum illud impossibile sit con... tiere ad id... per eum & p... Hipp. pl. tit... l. 1. per tiere... ll. ad. l. Cor. de sicar.

[l] ¶ *A los leones o a canes.* Facit l. 3. quien ff ad l. cor. de sicar. & ista pena est gravior, q̃ decapitatio, vt... nouit, & nota. l. ad. l. 1. Cod. l. fauri de Plagi. cum caeteris pulcra be... ilis elect., decapitatus vero nõ. sed hodie hac pena electionis ad bestias non et in vsu, pro... ed... a ut... tur Angel. d. § de gladio con... lege. ff. ad. l. cor. de sicar.

[m] ¶ *Ley. VIII.* Mulier praegnans bibens, aut comedens aliquid scienter, vel pugnis ventrem percutiẽs ex quo sequatur abortus, si partus iam erat vbi... tatus occidetur, alias ad quinquennium relegabitur. idẽ de iure canon. scil... ter vxorem percutiẽte vt abortum faciat. Si autem extraneus hoc fecerit, pro vindicata mortem, pro alio exilium quinquennale sustinebit hoc dicit.

[n] ¶ *Con que echasse la criatura.* Concor. cũ. l. si quis aliquid. § qui abortionis. ff. de poenis. & l. si mulier. ff ad. l. Cor. de sicar. & l. diuus. ff. de extraordi. crimi. & l. pe C. ad l. Corne. de Sicaris.

[o] ¶ *Ya biua.* Adde cap. Moyses, & c. quod vero 32. questio. 2. & c. sicut hi caruũ de homicidio l. Cicero. ff. de poenis. quae. l. loquitur quando pecunia data mulieri ut abortum. & vi. glo. in. d. l. diuus. ff. de extraordi. crimi. vbi glo. quod post. 40. dies dicitur partus vivificatus in masculis, in feminis vero post. 60. secundũm naturales, secundũm Angelum. ibi & Butto.

[p] ¶ *Por fuerça.* Induci potest ad quõd vxor cidens aliquem iussu, seu metu alicuius tyranni, quod excusetur a poena homicidii & ita volut Cynus, Alberi. Bal. & Salic. in. l. t. C. vnde vi. & allegatur glo. in. l. pe. ff. si famosus fecit dica. in verbo, quod tempe. istud tamen ex mente Doctorum videtur limitandum & intelligendum, & quando alias facies iussu, seu metu tali, non poterat euadere manus tyranni sibi mortem comminantis sinon occidere. & signanter declarat Salyce. in. d. l. si. limita etiam istud dictum in iudice occidente aliquem per sententiam iniquam ad iussum tyranni seu eius metu: quia iste non excusabitur si a principio quando acceptauit officium sciuisset hoc euenire posse. quatenus calu esset in culpa acceptando officium. ita tenet Baldus. & Salice. in. l. fina C. de poena iudi. qui male iudi arg. l. quibona. § de illo. d. de damno infect. & l. habitatores. §. fin. & l. ex cõducto. §. 1. ff loca. item

loca. Item limitat Abb. in ca. facti. de his q̃ vi metusue cã fiunt. istud dictum nõ procederet de iure canonico & diuino: quia potius debet quis omnia mala pati quam malo consentire cita ne 32. q. 5. l. illi qui deo. ff. quod metus causa. & quia pro nullo metu debet quis peccatum mortale incurrere vt notaba. dicit tex. in. d. c. facti. & licet Abbe. in. d. l. 1. colũ. pe. respõdeat, quod non videtur isto casu consentire malo: sed bono propter se Abb. vbi. 3. Fidai rouranisi vide ibi p eũ. Item limita illud dictũ, q̃ talis metus licet excuset à pœna homicidij, nõtamẽ ab alia pœna citra mortem. bonus tex. in eam prima. 3. qo. 1. & in. d. 1. facti vbi metus, non extorquendi, sed attenuat culpam, cogitabis tũ latius super hoc, & vide Bal. & Salic. in. l. seruos C. ad. l. Iul. de vi pu. dũes p illum rex. q̃ occidens aliquem metu tyranni licet liberetur à pœna mortis debet tamen puniri alia pœna minoris pœnã mortis. dixi in. l. Saluto ea parti. fortè posset dici q̃ si potẽs minat' est mortẽ nõ interficiẽdi, vt verisimiliter sperabatur, quod inferretur non eam si parueret, quod excusetur totaliter et vt vult Bal. post Pe. in. c. 1. §. iniuria. colum. 5. ver. sed pone quidam potens de pacciura si man li vero mors non verisimiliter sperabatur tunc puniatur minori pœna si parui mandato tyranni.

E si por auentura non fuesse aun biua, estonce non le deuen dar muerte por ello. Mas deue ser desterrada[a] en alguna ysla por cinco años. Essa misma pena dezimos que deue auer el ome que fiere a su muger[b] a sabiendas seyẽdo ella preñada de manera que se perdiesse lo que tenia en el vientre por la ferida. Mas si otro ome estraño lo fiziesse deue auer pena homicida[c] si era biua[d] la criatura quãdo mouio por culpa del, e si non era aun biua deue ser desterrado en alguna ysla por cinco años.

¶ *Ley. IX. Que pena merece aquel que castiga su fijo o su discipulo cruelmente.*

Castigar[e] deue el padre a su fijo mesuradamente, e el señor a su seruo, o a su ome libre, e el maestro a su discipulo. Mas porque y ha algunos de ellos crueles, e tã desmesurados en fazer esto que los fieren mal con piedra, o cõ palo, o con otra cosa dura, defendemos que lo non fagan assi. Ca los que contra esto fizieren, e muriesse alguno por aquellas feridas, maguer non lo fiziesse con intencion de lo matar, deue el matador ser desterrado por cinco años en alguna ysla. E si el que castiga le fizo assi biendas aquellas feridas cõ intenciõ de lo matar[f], deue auer pena de homicida.

¶ *Ley. X. Como aquel que da armas a otro sabiẽdo qua quiere ferir, o matar alguno con ellas deue auer pena de homicida.*

Añudo estando algun dome, o embriagado, o enfermo de grand enfermedad, o estando sandio, o desmemoriado, de manera que quisiesse matar a si mesmo, o a otro, e non touiesse arma, nin otra cosa con que pudiesse cũplir su voluntad, e demãdasse a algũo otro que le diesse con que la cumpliesse, si el otro le diesse armas a sabiendas, o otra cosa con que se matasse a si mismo, o a otro, aquel que gelo da, deue auer pena por ello tambien como si el mesmo lo matasse.

¶ *Ley. XI. Que pena merece el judgador que da falsa sentencia en pleyto de justicia.*

Pena de homicida merece el judgador que a sabiendas da falsa sentencia en pleyto que viene ante el de justicia judgando a muerte, a alguno, o a desterramiento[k], o a perdimien

Adria. C. de emen. ser. & C. de emen. propin. & C. de patria. potest.

4 a ¶ *Desterrada.* Adde. d. l. diuus. ff. de extraordi. crimi. & d. l. si mulier. ff. si tamen data peruni affecerit, vt secundi hæredes succedant, punitur pœna mortis. vt in dicta l. Cicero ff. de pœnis & si patrus non esset vitificatus

5 b ¶ *A su muger.* Quia nõ dolo sed causa disciplinæ videtur percussisse, vnde non puniretur pœna mortis, licet patrus esset vitificatus. farit l. 4. §. 1. ff. ad. l. Corne. de Sica secus si dolose percuteret volens occide repartum iam vitificari, nam tunc ẽt teneretur. l. Cor de Sica. & etiam Pom. de patri. l. a. ff. ad. l. Pom. de parri potest nanque vir vxorem modera castigare. vt tradi. glo. in. c. nullus. 17. qu. 4. Io. And. in addi. ad Speculu rium. de iniur. § primo. in prin. & Alexan. consi. 5. vol. 4. licet enim marito, q̃ nõ sit extraneo, & farit q̃ notat Io. And. in. c. sicut litterarum. de homici. de homici. de ludente ludo innoxio gladiis, & agli cum vxore, ex quo euenit abortus, q̃ non imputatur matrio, in putaretur tamen extraneo.

6 e ¶ *Pena de homicida.* Intelige quando scienter voluit occidere partum vitificatum alias si hoc non cogitabat, & euenit vltra cogitatum. vid. per Ang. & Sali. in. l. quoniam multa facinora. C. ad. l. Iuliã de vi pub. & in. d. l. pe. C. ad. l. Cor de Sica.

7 d ¶ *Si era biua.* Quid si dubiteturdicendum, quod tunc non punitetur pœna mortis, sed velut si constaret partum non vitificatũ, licet quo ad. l. promotionis reputaretur regularis. vt in. c. significasti. & ibi Abb. de homi. & in. d. c. sicut. per Ioan And. & Abb.

¶ *Lex IX.*

8 ¶ Patri filium, domino seruum, vel fan illa re, & magistro discipulum permittitur castigare moderate. sed tamen moderate castiget, vt ferula, baculo, lapide, aut alia re dura, & mortem ne quatur, tamen ad gaudium quinquennio, sed si animo illata non occidendi, occidit. tit. ff. ad. l. Cornel. de sicar.

e ¶ *Castigar.* Nota hic personas quibus licetur castigare alios & adde glo. in. c. sicut alias. 17. qu. 4. & c. duo sita nomina. 23. q. 4. l. repiciendu. § furta domestica. ff. de pœnis. l. vna. C. de emend. seruo. & l. vnicã. C. de emend. pupil. l. 3. C. de patri pot. & vi. p Abb. in. c. in coniugar. col. 5. de sponso com pe. & glo. in. c. nullus. 17. qu. 4. cap. presbyterum. de homi. & ne castigatio ne donini erga familiares. Bar. & Scan. consi. 75. incipit, vxor me mare. vol. 3. & ibi. vni. per eu quod potest fieri castigatio famuli per filium pra sente patre, vt mater. de matro erga vxorem vid. etiam per Abba. vbi supra. & dicta supra. l. proxima. & quilibet habens potestatem corrigendi, & castigandi, si cir ea id est negligens peccat mortaliter, secundũm Ioan. Calde & Carcina. Floren. in capitu. eum ex iniundo. de hæreti. perid, quod habetur in cap. qui palam. 23. quæstione. 4. & in cap. Ephest. 43. distinct. vi. etiam ibi Ioan. de Ana colum penul.

f ¶ *Desterrado.* Facit. l. 4. § 1 ff. ad. l. Cor. de Sica punitur enim tunc non vt dolosus, sed vt culpabilis. l. sed & si quæcunque. §. si magister. ff. ad l. Aquil. & ibi notat Bal.

g ¶ *Con intencion de lo matar.* In dubio tamen quando percussit cum ferro, vel alias ex genere instrumenti præsumitur dolus, & animus & atrocitas maleficij, vt in ca significasti el secundo. in fine. de homici. Bal. l. l. sed & si § si magister. ff. ad. l. Aqui. l. prima. § sed si clauis. ff. de Sica. l. 1. C. de emend. seruo.

¶ *Lex. X.*

10 Si quis irato, infirmo, ebrio, aut somnoso, se, aut alium occidere velenri porrigat arma cum quibus hoc faciat, perinde punitur secura morte ac si ipse porrigeni occidisset. h. d.

h ¶ *Le diesse armas.* Concordat cum. l. nihil interest. & ibi notatis per gl. ff. ad legem Cornel. de Sicari. 15. & ibi vide per Albericum de permittente homicidam accipere arma de domo sua, vt occideret, quod tenetur. l. Cor. de Sica. & ibi per Angelum de prædebo domum, vt ibi fiant colloquia, & tractatus homicidij. & adde l. qua actione. 5. Celsus ff. ad legem Aquil.

¶ *Lex. XI.*

10 Iudex falsam sententiam ad mortem, vel membri mutilationem, seu perpetuum exilium proferens & testis in tale causa falsum deponens patietur pœnam homicidij. h. d.

i ¶ *Judgando a muerte.* Concord. cum. l. 16 præterea. & l. l. Corne. ff. eo. & vi. l. 25 tit. 22. par. 3. & ibi dicta.

k ¶ *A desterramiento.* Et tunc iudex punitur simili pœna. vi. in dict. l. 25. 2 Partida. vi.

3 a ¶ *Falso testimonio.* Concordat cum d. l. 1. §. praterea. & vi. in. l. 8. in ordi. Tamen & in. l. 20. titu. 11. part. 3. & supra eo. part. titu. proximo in. l. 1. ubi (in illa verba falso testimonio) & ibi dicit. & quod si testis dixit falsum in causa criminali in summa iudicio, an pœnaturus dixisset in plenario iudicio? n. quere notat Salandus colsi. C. de sepul. vio. la. vbi vult quod, & si testis deponit parte non citata punitur de falso, ga per eam non remansit quo minus pars lederetur & idē vult Bald. in l. fi. od fine. C. si ex fal. instru.

¶ Lex XII.

Ascendēs descendentē vsq ad proneptē inclusive, & contra, aut frater fratrē, vel auūculū nepotē vel contra vel cognatus cognatum aut socer generum, vel vitrū, vel contra, sui vitricus privignū, & contra, & liberum patronū inuiste occidens armis, aut veneno, publicē flagellatus sacco cum simia, cane, gallo, colubro & simia, et in eluendus, & cōsutus eo, ut pisciatur in mare, vel flumen proximo, quia idem de dante ad hoc adiutorium, vel consilium licet nō sit mortuus consanguineus Ireiu ad occidendum patrem venenum cuiens. licet ad effectum pervenire nequeat, per inde ac si occidisset est punitus & si filius alius hoc fecisset, nec parricidium, cum posset, ad quinquennium relegatus hoc dicit.

1 b ¶ *Padre.* Lex ista loquitur de crimine parricidij & negat Tullius Solo nem apud Athenienses se posse de parricidium supplicij ne nō tam prohibere quam admonere videretur tradit Lucas de Penna in. l. quotiam augurio. C. de contu. fil. debi lib. 10.

2 c ¶ *Assi.* Sine legitimus, vel spurius, quia il iste loquitur per nomina naturalia & non civilia, iuxta notata per Bart. in l. utrelas. ff. de capite dimi. & per Doctos in l. quis jus. C. ad. l. iul. maiestatis. & voluit Ioan. de Ana in specculo. c. 1. colum. fina. de his qui fil. occid. addit. l. hos accusare. §. fina. ff. de accusa. & Bart. in. l. quia semper ff. de in ius vocan. Bald. in l. cum accusissimi. C. de fide comis. & Ioan. Fab. in. §. alia. Instit. de publi. iudi. vbi & idem secundum eum videtur, in legitimo tantum, & patrino, & filiolo, & vassallo, & domino, & in episcopo, & subdito capitulo, & parrochiano, quod forte in practica non recipieretur cum sit extendere materiam grauiorem pœnalem, de filio ta mensprium addit Bal. in §. naturales. li. defende fue. contro. inter do. & agn. & an dicatur parricida qui procurat incarcerationem patris, vel fratris vide Bald. in. §. denique. quæ sunt prima caus. ben. emi. & ibi vide omnis parricida punitur fendo.

3 d ¶ *Vel.* Locum habet enim ista. l. in ascendentibus & descendentibus in infinitū, secundum Azo. C. de his qui par. vel lib occid. in summa glo. in. l. 1. fiad. l. pom. de parri. Holt. in summa. de his qui fil. occide.

4 e ¶ *Qualquier dellos.* Adde. l. 1. & l. sed & sciendum. ff. ad. l. pom. de parri. & §. alia. leinde. l. Instit. de publi. iud. & approbatur hic opinio illa, q omnes isti puniuntur illa specialis pœna, quod nota propter dubium quod oriebatur ex. l. pen. q qualiter ff. eodem.

f ¶ *Elos sabios antiguos.* Vide in. l. pen. ff. ad. l. Pom. de parri. l. vnica. C. de his qui par. vel lib. occid. & d. §. alio Instit. de publ. iuc.

g ¶ *Gallo.* Nō dicit hic de gallo gallinaceo, prout. d. l. pe. & d. §. aua. & d. l. vnica. quē glosam. d. l. pe. dicit Gallum castratum seu caponem, qui forti pugnat cum serpente Ange. vero ibi dicit intelligi de quodam animali, qui est inimicus lulij, & est, secundum eum, animal multum grande formatum vt gallus. & habet rostrum multū longū & grossum.

h ¶ *En la mar.* Hocita si mare, vel flumen proximū sit, alioquin vestis subiceretur. vt in. d. l. pen. illa tamē pœna non est in vsu, secundum Bald. & Adtin. C. Salcain. l. C. de enuc. de his qui pa. vel libe occid. dicit tamē ibi Bal. q debent carere sepultura, & licet capiteutur, nō debent sepeliri, sed eorū car nes debet dari canibus tali us regnis cogito, q pretecetur in vsu pœna illa de qua hic, non tamen q viui mittantur, sed iam suffocati, sicut & cauum est circa iudices fiat criminalis, ne bassiles quem vinum vt habetur in curijs de Segouia & de Madrid.

i ¶ *O consejo.* Nota bene, quia non loquitur de his qui tantum consciij essent, vel ergo consensus puniatur pœna parricidij equiuitur etiam, q si fit particeps criminis, prout volunt gl. in. l. virum ff. ad. l. Pō. de parri. fili. & tot hoc bā ad. q alia dende. l. Instit. de publ. iud. q alternative loquitur etiam de consensu in turni, proin perpendit Bartolus in d. l. vtiū. licet Ang. ibi dicat quipse legit illum. §. & non repetit, q dicat id quod Bar. asserit ibi dici in tortamen pœna bene teneretur consensum esset de fil. s. vi. in. l. frater ff. eo. Bar. in d. l. vtiū. & infra fin. l. in fin.

k ¶ *Ni sele agusasse.* Concor. cum. l. 1. ff. ad. l. pom. de parri & adde l. 7. supra eo. nō ergo sufficet et solaem pœna tio venent ad interficiendum patrem, vt puniatur ista pœna, ed requiritur quprocessi ad dandū, & nō potuit & id evitvelle d. l. ad. q ista sumptuosi. & tene mētu, q Hostiensis voluit contrarium in summa de his qui fil. occid. §. 1. & Barin. d. l. in fi. & dubitauit de hoc. lo. de Ana in rubric. de his qui fil. occid.

¶ Lex. XIII.

Castrans & castrari faciens liberum, vel seruum, quemadmodum si occidisset eum, debet puniri ob causa infinitmatis medicinalis castretur sed deinde sinandans seruum castrari, perdit eum Regis camera applicandum, & non patietur alium pœnam. h. d.

l ¶ *Guardassen su mugeres.* Sic Rosiedus. de directa actione. l. Aquil. ver. sed quere quomodo seruus. dicit seruos eunuchos vtiliores esse pro dominabus pulchris custodiendis.

5

6

7

8

9

e los otros sabios tuuieron esto por mal e por cosa sin razon del ome ser lidiado por tal razon como esta, e defendieron que lo nõ fiziessen, e maguer fue defendido, cõ todo esso vsaua lo algunos afazer E porende defendenios q̃ de aqui adelante ninguno non sea osado de castrar a ome libre nin sieruo. E si alguno contra esto fiziere que castrare, o mandare castrar ome libre, mandamos que aya pena por ello tambien el que lo fiziere como el que lo manda fazer, bien como si lo matasse a. E si fuere sieruo el castrado que lo pierda el señor que lo fizo castrar, e non aya otra pena[b], e sea de la camara del Rey. Pero el sisieo, o el çurujano q̃ lo castrare, deue auer pena de omicida. Fueras ende, si castrare alguno para guarescer[c] de enfermedad que ouiesse, o que temiesse auer.

¶ *Ley. XIIII. Quien puede acusar a otro de omicidio, e ante quien, e en que manera.*

Azer puede la muger acusacion de muerte de su marido[d], e el marido de la muerte de su muger, e el padre del fijo, e el fijo del padre, e el hermano por el hermano, e de si qual quier de los otros parientes. De manera que toda via deue ser cabida la acusacion del mas cercano pariente e. Pero si los mas cercanos parientes fueren negligentes que non quieran acusar alma tador, estonce bien lo puede fazer los otros, e si pariente non y ouiere ninguno, que pueda, nin quiera acusar, nin de mãdar la muerte del ome que ouiessen muerto, estonce bien puede fazer cada vno del pueblo[f] acusacion en aquella manera, e ante aquellos juezes que deximos[g] en el titulo de las acusaciones.

¶ *Ley. XV. Que pena merece aquel que mata a otro a tuerto.*

Tuerto matando vn ome a otro si el matador fuere[h] cauallero, o otro fidalgo[h] deue ser desterrado para siempre en alguna yssla, e si non ouiere de los parientes que desciendan, o subẽ por liña derecha fasta el tercero grado, deuen ser sus bienes de la camara del Rey. E si tales parientes ouiere, deuẽ los heredar luego los mas propinqos de llos, bien assi como si el fuesse muerto. Mas si el matador fuesse de vil lugar, deue morir[i] porende, e sus bienes deuen auer sus parientes, aquellos que han derecho de los heredar. A tal pena como esta merescen todos aquellos de quien fablamos en las leyes deste titulo que deuen auer pena de omicida. E esto es segun el departimiento de las leyes antiguas de los Emperadores Mas segun el fuero de[j] España todo ome que matasse a otro a traycion, o aleue, quier sea cauallero, o otro, deue morir porende, segund diximos de suso en el titulo de las trayciones.

¶ *Ley. XVI. Que pena merescen los sieruos, e los sirmentes que veen matar a sus señores, o los fijos dellos, e non los acorren.*

Correr deuen los siruientes, e los sieruos[k] de casa del señor al señor, o a la señora, o a los fijos dellos, e los otros sabios tuuieron esto por mal e por cosa sin razon del ome ser lidiado por tal razon como esta, e defendieron que lo nõ fiziessen, e maguer fue defendido, cõ todo esso vsaua lo algunos afazer E porende defendenios q̃ de aqui adelante ninguno non sea osado de castrar a ome libre nin sieruo. E si alguno contra esto fiziere que castrare, o mandare castrar ome libre, mandamos que aya pena por ello tambien el que lo fiziere como el que lo manda fazer, bien como si lo matasse a. E si fuere sieruo el castrado que lo pierda el señor que lo fizo castrar, e non aya otra pena[b], e sea de la camara del Rey. Pero el sisieo, o el çurujano q̃ lo castrare, deue auer pena de omicida. Fueras ende, si castrare alguno para guarescer[c] de enfermedad que ouiesse, o que temiesse auer.

a a ¶ *Como si lo matasse.* Cõcordat cum. l. 3. §. qui hominem. ff. ad l. cor de Sica. vbi qui hominem libidinis, vel commercij causa castrauerit ex senatus consulto pœna legis corn. punitur & ad de. l. cor. §. constitutum. eo. titu. vbi vt. enam de pœna confiscationis bonorum, & q̃ habet secum sine volens, sine inuitus quis castretur, imo & ipse qui patitur se castrari punitur, & castratus hominem occidit inimicus putatur, secundum Bal. in l. reos colli. 2. C. de accusa.

b ¶ *Non aya otra pena.* Nota bene quia contrarium habetur in. l. is qui seruum castrãdum. ff. eo. & l. 1. C de eunuchis.

c ¶ *Para guarescer.* Intelligo, secundum Angelum in d. §. constitutum. quando mors ex ægritudine debetur ei, & non potest aliter quam per incisionem curari, secus quãdo ægritudo non esset mortalis, vnde licet illi patiantur ægritudinem impudicis, ex quo ægritudo non est mortalis: non potest ad testium incisionem venire.

¶ *Lex. XIIII.*

d ¶ Coniux, aut parentes, aut filij, vel frater, seu cæteri consanguinei possunt accusare de homicidio ita vt proximior præferatur. quo negligente, admittuntur sequens, & si non sit consanguineus qui potest nec vellit accusare, admittitur quilibet de populo l. d.

e ¶ *De muerte de su marido.* Nota hanc l. & adde quæ dixi supra ea. partit. titu. tit. 14. 2. & glo. 2. & super hoc fuerunt opiniones inter antiquos, vt tradit Albertic. in. l. quando si vtro. ff. de iniu. apud tabatur ergo hic opinio odofredi tibi relata per eum.

f ¶ *Del mas cercano pariente.* Nota bene ad dictum Bald. in. l. 1. col. 1. C. q. accus. non potest quinter conjunctos est ordo prælationis in accusando ex gradu claritate, dignitate, & sexu, & limita vt dixi in. l. 13. titul. 1. supra ea. pat. in gl. super parte (con mejor intencion).

g ¶ *Qualquiera del pueblo.* Addcin. § 1 instit. de pub. iudi. & glo. in tubri. ff. de pub. iudi. vbi Angelus. quod non competit ei qui est de populo alieno, quoniam ius populi tuetur sua non interest, & vide gloss. in rubrica. ff. de popu actio.

h ¶ *Diximos.* Supra titulo. 1. l. 15 eadem par.

¶ *Lex. XV.*

i Iniustus homicida sit de miles, aut generosus in insulam perpetuo deportabitur, & statim eius ascendentes, vel descendentes vsque ad tertium gradum succedunt in bonis, ac si mortuus fuisset, quibus non existentibus, efficiuntur Regis camerarij. Si vero ille plebeius, occidetur, & eius bona sunt consanguineorum ius habent. nam succedendi & prædicta secundum imperatorum leges sunt vera, sed secundum Hispaniæ forum quilibet aleuose, vel proditionaliter occidens, occidetur. hoc dicit.

j ¶ *Cauallero, o otro fidalgo.* Cõcor. cum. l. 1. §. legis. & tum. l. pe. ff. ad. l. cor de Sica & glo. in dict. §. legis. tantum facit duos gradus, vt his. qui sunt dignitate puniri deportatione, cæteri vero bestijs subjiciãtur. Iacobus de Arena secũdũ Alb. ibi facit tres, vt indignitate positi deportẽtur, humiliores bestijs subiiciantur, mediocres ad literã decapitentur. Angelus ibi dicit, q̃ cũ hodie ista pœna deportationis necessitab vsu, nisi apud ecclesiasticos, q̃ credit ipse q̃ ex indignitate positi homicidæ debẽt mori, & quod sit pœna mortis pro homicidio. cassus est in. l. ne mo. C. de epi. aud vbi homicida, qfecerit expetiet, & idẽ credetur homicide de mre & consideratione huius regni, vt etiam nobilis pro homicidio damnetur pœna mortis, & si non fiat proditorie, seu aleuose per. l. 1. & 2. tit. 17 li. 4 foro. ll. quæ & habetur in. l. 4. titu. 13 lib. 8. o di. ¶ & quia vt dicit Angilla pœna deportationis non est in vsu.

Ad tit. ff. ad Sillanum & vid. in. cũ alijs ibi titu. 7 part. 6 & in. l. 7. tit. 30. l. ead. part. 7. & l. 5 cũ ali si l. tit. 21. par. 4.

† In noua rec. est. l. 4. tit. 3 libro. 8.

i ¶ *Morir.* Vide quæ dixi in. g præcedenti, & quid si ante quã percussus moriatur actum est de vulnere, & imposita pœna abscissionis manus, vel alia demũ mortuo percusso, aut ille occiso, an tunc puniatur pœna mortis. vide Lucã de Pena in. l. si quis decurio. col. 1. C. de decurio. lib. 10. qui sub verbo forte dicit q̃ tunc mitius debeat puniri.

¶ *Lex. XVI.*

j Seruus tenetur adiuuare dominum, aut eius vxorem vel filios, si alius vult percutere, aut occidere quemcumque, si potest manibus, & si hoc nõ potest saltẽ vocando ad iuuandum, vt succurrat, aliis legitima excusatione ne cessante occidatur. sed si seruus est pupillus, non punietur. l. d.

k ¶ *Sieruos.* Quid de familis conductis liberis hominibus, an illi teneantur

luego que vieren que algunos los quieren ferir, o matar. E este acorrimiẽto les deuen fazer[a] amparandolos con las manos, o con armas, o poniendose en medio[b] de aquellos que los quieren matar, o dando bozes, o demandando a corro quãdo otra ayuda e non les pueden fazer. Otrosi dezimos que si el señor por algund despecho que ouiesse el mesmo se quisiesse matar d, o quisiesse matar a su muger, o a sus fijos tortizera mente que luego que esto vieren deuen acorrer, e embargarle que non faga tal maldad. E si por auentura alguno de los sieruos fuesse tan vil, e tan malo que viẽdo a su señor, o a sus fijos, o a su muger[e] en alguno de los peligros sobredichos, non los ayudasse pudiendo lo fazer deue morir porẽde. Essa misma pena deue auer aquel que puede ayudar a su señor con sus manos, e va dando bozes que acorran. Pero los sirvientes que fuessen muy viejos, o flacos, o sordos, o mudos, o que estauan presos, o encerrados a la sazon que los otros mataua a su señor, o que eran menores de catorze años, non deuen caer[f] en la pena sobredicha maguer non les acorran: porque non lo fazen con maldad mas por embargo que han de su cuerpo, o por mengua de entendimiento.

Titul. IX. De las deshonrras quier sean fechas, o dichas a los biuos, o contra los muertos, e de los famosos libellos.

Deshonrras, e tuertos fazen los omes vnos con otros a las vegadas de fecho, a las vegadas de palabra. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de los omezillos. Queremos aqui dezir en este de las deshonrras. E demostraremos primero que cosa es deshonrra. E quantas maneras son della. E quien la puede fazer. E contra quien puede ser fecha. E quien puede demandar emienda della. E ante quien. E que emienda deuen della recebir. E fasta quanto tiempo.

¶ *Ley. I. Que cosa es deshonrra, e quãtas maneras son della.*

Njuria en latin tanto quiere dezir[n] en romance como deshonrra que es fecha, o dicha a otro a tuerto, o a despreciamiento del, e como quier q̃ muchas maneras son de deshonrra: pero todas desciẽden de dos ruyzes[h]. La primera es de palabra. La segunda es de fecho. E de palabras, como si vno ome denostasse a otro, o le diesse bozes ante muchos faziendo escarnio del, o poniendo le algun nome malo, o diziendo empos del muchas palabras atales, onde se tuuiesse el otro por deshonrrado. Esso mismo dezimos que seria, si fiziesse esto fazer a otro, assi como a los rapazes[i], o a otros qualesquier. La otra manera es, quãdo dixesse mal delante muchos, por palabras razonando lo mal, o infamando lo[k] de algund yerro, o denostãdolo. Esso mesmo dezimos q̃ seria si dixesse mal del a su señor[l] con intencion de le fazer tuerto, deshonrra, o por le fazer perder su merced. E de tal deshonrra, como esta puede demandar emienda aquel a quien la fizieren, tambien si non estuuiere delante[m] quando le fizieren la deshonrra, como si estuuiesse presente. Pero si aquel que deshonrrasse a otro por palabras, o por otras semejantes dellas, las otorgasse, e quisiesse demostrar que es verdad[n] aquel mal que le dixo del, non cae en pena ninguna si lo prouasse. Esto es por dos razones. La primera es, porque dixo verdad. La segũda es porque los fazedores del mal se recelen de lo fazer, por el afrenta, e por el escarnio, que recibirian del.

a ¶ *Deuen fazer.* Concord. cum l. 1. & 3. & qua si per totũ ff. ad Silla. & vi. per Azo. C de iur. quibus, vt indig. in summa conuersi. modo videamus.

b ¶ *Oponiendose en medio.* Concordat cum. l. cum dominus. & l. 1. §. hoc autem. ad fin. ff. ad Silla.

c ¶ *Que ayude en ayuda.* Adde. d. l. 1. §. excusãtur, & ibi illa labi, essa misma pena).

d ¶ *Se quisiesse matar.* Adde. d. l. 1. §. si sibi.

e ¶ *O a su muger.* Adde. l. 1. §. si vir. ff. ad Silla.

f ¶ *Nõ deuẽ caer.* Adde. l. 9. ex cusatur. ff. ad silla. & l. 3. §. subuenie eo. titulo.

¶ *Titulus IX. De iuriis.*

¶ *Lex. I.*

Iniuria est de decus dictum aut mistectum alicui iniustè in eius offũ, pendiũ. Et est duplex iniuria: vna verbi, alia facti. Verbi est cum quis alũ truphat, vel ei malum nomẽ imponit, seu alij hoc facere mandat, seu cũ ei verba iniuriosa, vel diffamatoria dicit. aut eius domino de eo, vt ei malum faciat, vel mercedem perdat emis, & de isto potest petere emendam etiam si sit in eius absentia sed si iniuriam velit probare, & probet veritatem esse quod dixit, cessat actio iniuriarum, quia veritatem dixit, & malefactores formidabunt malignari in eis et rata autem malefacta. h. d.

Adcit. C. & ff. de iur. & in decret. & in fil.

g ¶ *Tanto quiere dezir.* Ortum habet à. l. 1. ff eo. & insti. eo. in principio.

h ¶ *De dos ruyzes.* Adde d. l. 1. §. 1. ff eo.

i ¶ *A los rapazes.* Adde. l. item apud labeonẽ §. fecisse. vbi expresse Angel. notat contrahentes puerorum ad vocandum eum iniuriosum.

k ¶ *Infamandolo.* Adde l. si. ni 6. & que ibi dixi supra ea. par. it.

l ¶ *Mal del a su señor.* Adde. l. 3. titulo 3. part. & ibi dixi.

m ¶ *No estando presente delante.* Adde l. apud labeonem §. conuicium. ff. de iniur. in.

n ¶ *Que es verdad.* Concord. cum. l. eũ qui nocentem. in princip. & ibi glo. ff. eo & cũ glos. instit. eo. §. 4. & hui. ta & intelligo, quando dicit expedit reipublicæ detegi, neque curandum est, an sit tale si in opposita accusatio, vt gaudentius est hominida, vel non posit, vt quia vocantur quẽ leprosum vel spurũ interest enim rei publicæ, vt hominidæ punãtur, & ne leprosi conuersentur cũ alijs & vt spurij cognoscantur ne ad dignitates promoueãtur, si vero reipublicæ non interesset tenet, quia in humanum, & iniuriosum est alienos detegere defectus, hoc probat ex. d. l. eum qui nocẽtẽ. & l. qd̃ reipublicæ. ff. de iniurij. tenet Bart. in d. l. eũ qui. & Sal. in l. 3. C. eod. si tũ aliquẽ iam de crimine accusatum, & condemnatũ quis infamauerit in iuriam teneb tur, licet verũ dicat. cum per talem diffamationem, peccatum nõ detegitur. cum iam per sententiã sit detectũ, & in iure nec tũ deductũ vt in l. emptorẽ. ff. de actio emp. & venditi. Angelus d. l. eũ qui nocentem. in princip. limitat etiam si dicto de facto iam per principem etiam sic tacere missio, habetur enim tũc actionem commissum esset, & macula omnino esset abolita. l. imperialis circa princip. & §. 2. C. de nupt. & 2. Limit.

1. Limit.

si de ædilitio edicto. l. quod in senatum. & tenetur in terminis An. d. Iset. in cap. 1. § præterea col. 5. quæ sit prima causa bene. am, dicit tñ ibi q̃ si non vocatur proditor tunc cum dicit Verum no tenere ex iniuriari. sit tñ pinceps tradidisset, & voluisset q̃ neq; debeat dici, q̃ fuerit proditor, licet tuc neq; teneatur actione iniuriarũ, secundũ eũ, qa facta res pinfectis nulla ratione fieri possunt. l. in bello. § factæ. de capitinis. tenebitur tñ si est cõtemptor mandati Regis, vel ad pœnam in tali rescripto cõtentam, vel extra ordinem cum ne sacrilegii, quia mandatum principis lex est, vt in l. 1. C. vt dig. ordo seruetur. l. 1.

¶ Ley. II. Porque razones non deue ser oydo aquel que dixo mal de otro maguer lo quisiesse prouar.

MAguer diximos en la ley ante desta que los que dixerẽ mal de otro si lo prouaren que non deuen recebir pena porende, dezimos que cosas y ha en que non seria assi. E esto seria como si el fijo, o el nieto[a], o el visnieto dixesse mal o deshonrrasse a su padre, o a su abuelo, o a su visabuelo, o el aforrado a aquel que lo aforro, o el criado aquel que lo crio, o aquel con quiẽ biuio, o el sieruo a su señor, o el que biuio por sirviente familiar[b] de alguno a soldada, a aquel cõ quiẽ biuia: assi que maguer los otros omes tuuiessen alguno destos por malo por algun yerro que ouiesse fecho. Pero estos atales, por el debdo que cada vno dellos ha con los sobredichos, nõ lo deue deshonrrar por tal, nin afrõtar los, ante dezimos que si mal oyesse dezir de llos, que les deue muchõ pesar, e vedar, e contrastar[c] a los que esto dixessen que lo non digan. E porende mandamos q̃ si alguno de los sobredichos dixere deshonrra de palabra, a aquel con quien o uiere alguno de los debdos de suso dichos, q̃ resciba pena porende, e q̃ nõ sea oydo maguer quisiere traer prueuas q̃ era verdad lo que dezia.

¶ Ley. III. Dela deshonrra que fazen vn ome a otro por cantigas, o por rimos.

ENfamã, e deshonrrã vnos a otros non tan solamẽte por palabras: mas aũ por escritoras, faziẽdo cãtigas, o rimas, o deytados malos, de los q̃ hã sabor de infamar. Esto fazen a las vegadas paladinamente, e a las vegadas encubiertamẽte echando aquellos escritos malos en las casas de los grandes señores, o en las eglesias, o en las plaças comunales ẽ las ciudades, e ẽ las villas porque cada vno lo pueda leer. E en esto tenemos que rescriben gran deshonrra aquellos contra quien es fecho. E otrosi fazen muy grã tuerto al Rey los que han tan grã atreui

1. Quæst. ¶ Quid tũ si eã quæ vere erat adultera vocauit adulteram vel eius virum vocauit cucurbitam, vel mulalem, & vellet hoc probare an sit admittendus, & si, probet excusetur a iniuria? Andre. de Iser. in § iniuria. de pace iura. fit inan. vult, q̃ talis vocans & probans, nõ teneatur iniuriarũ, loquens in casu in quo quis vocabit aliquem cucurbitã, i el mulalem: vo lens hoc procedere debere sine scuerit, hue scire debuerit, quæ mat pa ra. vt in. l. q. fundo. § seruus. ff. pro empt. l. quoties mihi iniuria. ff. fi cest. peta. l. filium. C. de libe. causa. & quod scire debet, quæ domi gestitur. l. consensu. C. de repu. & ar. C. de pa po. l. congruentius nõ debet quis nescire conditionem suipsius, & vir & xor vnum corpus fun. l. i. & 2. ff. de rit. nup. ¶ Dubium tamen est ratione. II. huius regni, quibus cauetur q̃ marito nolente vxor adulteram accusare extraneus adi. nõ admittatur, vt habetur in l. 3. titu. 7. lib. 4. foro. II. & quia per minutiam marito vxoris adulterium remittere, vt in. l. 6. tit. 9. par. 4. & l. 8. tit. 17. par. 7. & 32. q. 6. in summa. gl. & ibi Saly in l. fine mem. C. de adul. cũ ergo ab extraneo non possit adulterata accusari, neque vir eius ex eo, q̃ retinet adulteram, neque interest reipublicæ illud crimen detegi, videtur q̃ teneatur actione iniuriarum eos sic iniuriantes, licet probet esse verum, quod dixit imo nõ videtur deliere admitti ad probandũ ex quo q̃ bani nõ releuaret & q̃ puniatur talis iniuriãs videtur in dubiũ. ¶ An tñ debeat se dedicere, & condẽnetur vt dicat se mentitũ iuxta. l. si quis mamẽ, cũ ipse velit probare, seu probet se dixisse verũ, semper fui dubius de hoc ex quo. l. illa tẽdit ad restitutionẽ famæ. & loquitur q̃ ges per mẽdacii dixit, vt ex ea patet in verbis & exẽplis q̃ ponit & quia l. non præsumitur, q̃ velit docere mentiri, seu condemnare ad mẽdacii & dicendum id, quod veritati est contrariũ, tu cogita nã videtur dicẽdum q̃ tuc etiam teneatur ad restitutionẽ famæ quantum potest sine mendacio tamen vt pote, q̃ dicit se male dixisse, vel q̃ iniuste eum diffamauerit, vt vult S. Tho. 2. secundæ. q. 62. art. 2. in responsione ad primum. ¶ Sed quid si communium verum hat sine causa, puta in rixa & sic causa iniuriandi, an tunc puniatur & si dicatur veram illa. l. videtur innuere q̃ non, vt dixi in glo proxima. in cõtrariũ videtur, q̃ tuc sola veritas conuiniũ nõ eximat ab actione iniuriarum arg. l. quisquis. C. de postulan. & l. iustissimos. C. de off. rect. prouin. Iste veræ voces sint, neque ad libidinem per clientelas effusa, & si illi qui malo zelo mouentur a denuntiatione repelluntur. e cum. l. & Andere iudi cap. cum oportet. de accusa. quanto fortius a diffamatione nam quod in via domo agitur in alia notificari non debet capit. ex merito. 6. iuris. t.

2. Quæst. In no. re. vt l. 2. circa finem. titu 19 libro 8

3. Quæst. L. 2. tit. 9. lib 8 ord. & in no. reco est. l. 2 tit 10. libro. 8.

4. Quæst.

talis enim non dicitur corrector, sed proditor: si peccauerit 2. q. 1. questione. 1. & qui vera crimina iniuste profert detractor est, & dicitur iuxta illud. 1. Io. 3. & 6. 3. 1. c. Summa iniquitas qui detrahit fratri suo homicida est, & ibi per Arch. & S. Tho. licenda secũd. 2. q. 73. ad. primam, detractorẽ dicit etiã eum qui vera crimina profert. & ar. 52.

Andria additio ad Specul. tit. de iniur. in addito. incip. hæc rubri. Oldraldus consil. 51. incipit consuevit dubitari. Alber. in l. si non conuicij. C. de iniurijs. Abb. in. c. cum ita. de pe. & fi. co. de re iudi. S. Thom. secũda secundæ q. 62. art. 2. in resio. ad primũ. & hoc etiã in terminis vult Lucas de Penna in. l. 1. erat. C. de castren. pecu. milit. versi. 9. quæritur. sed vt dixi in foro cõtentioso stat. l. partitarum vt velle q̃ non puniat & li per iniuriã verũ dicat; qd patet ex verbo (deshõrrasse) & ex rationibus hic positis, & ex differentia quam facit. l. 1. infra ea. 1. inter simpliciter iniuriantem, & dictantem carmen vel libellum famosum & adde. l. 8. tit 6. supra ea part. & limita istam l. vt infra eo 1. proxi. & l. sequen. ¶ Et quid si mulier meretrix nuptam quæ ante quãcõtrahebat matrimonium fuit meretrix vocet quis meretricem an teneatur iniuriatum & puniatur poena legis ordinamentorũ vt debeat se dedicere? vide quæ dicit Lucas de Penna in. d. l. erat. versi. 1. 2. n. 9. fi. 7. iniuria vbi tradit q̃ nõ. quod nihil vt durãmo qualitẽ puniatur extra ordinem neque mortua quæ adducit Lucas mihi cõcludit, & in non contrariuia faciunt superius in ista gl. adducta & ibidem vi. per eũdẽ re. est. 1. 2. quæst. 8. quid si quis vocet eũ qui natus fuit ex legitimo matrimonio filium meretricis ex eo q̃ mater viduasit meretrix? & concludit q̃ teneatur iniuriarum. l. omnes. § defuncto. ff. de adult.

3. Limita.

5. Quæst.

Queest. d. tit. 8 ord. br.

¶ Lex. II.

Si filius nepos, pronepos de ascendentibus malum dicat, aut libertus de patrono illatum, vel familiatis quõdam de domino eriam si probare velit eum dixisse mimo punendus est de iniuria.

a *¶ El fijo, el nieto.* Otum habetur ibi. l. 1. in & per totum ff. de obsequi. à pat. vel pa. præstand. & a. l. qui accusare. § fin. ff. de accusa. & a. l. libertorum. C. de testi. & a. l. pe. C. qui accusa. nõ pos. & l. 3. tit 2. par 3. & vi. l. non solum. 4. quanquam. ff. de iniur. & l. sed si hac. 5. ff. de iniuria can. & l. præter. ed. ixit. § præterea. ff. de iniur. vbi limitat nisi sit iniuriatus ex facta liberto, filius autem in potestate, neq; pro atroci agit, vt ibi habetur, & vt ibi per Bartol. an tunc possit agi criminaliter. & ad de Ienu neque pactones. C. eo

b *¶ Familiar.* Nota & add. d. l. pen. C. qui accusa non pos. & l. 6. ti. 2. par 2 ti 1. 3. 1 2 tit 1. par. 7.

c *¶ Vedar, e contrastar.* Nota hæc pulchra verba

¶ Lex. III.

Diffamans alium per scriptum tam, seu dictam en, vel cantilenam qui dicitur libellus famosus palam, seu occulte eadẽ poena debet puniri qua ille quem diffamat puniendus esset de dicto probato: inuenies autem talem libellum seu scriptum tam, nihil ostẽdit sed eam rupit ne vnq̃ videatur eam in poenam incurrit cantans talẽ cantilenam. Item etiã si dictans talem libellum dicat q̃ vult in eo contenta probat. non ad mittitur, hec delict. iudici, nec excusatur a poena. l. d.

miento como este. E tales escrituras como estas dizen en latin famosus libellus: que quiere tanto dezir en romance como libro pequeño en que es escrito infamamiento de otro. E porende defendieró los Emperadores, e los sabios antiguos que fizieró las leyes antiguas[a] que ningũo nõ deuiesse infamar otro desta manera. E qualquiera que contra esto fiziesse, mandaron que si tan gran mal era escrito en aquella carta que fil fuesse prouado en juyzio a aquel contra quien lo faze, que meresce pena porẽde de muerte, o de desterramiento, o otra pena qualquier, que aquella pena mesma[b] rescaba, tambiẽ aquel que compuso la mala escriptura, como aquel que la escriuio. E aun touieron por bien, e mãdaron que aquel que primeramente fallare tal escritura como esta que la rompa luego, e nõ la muestre a ningũ ome. E si contra esto fiziere, deue auer otra tal pena porende, como aquel que la fizo[c]. Otrosi defendieró que ningun ome nõ sea osado de cantar cantigas[d], nin dezir rimas, nin dictados que fuessen fechos por deshõrra, o por denuesto de otro. E si alguno contra esto fiziere deue ser infamado porẽde. E demas desto deue resceebir pena en el cuerpo, o en lo que ouiere a bien vista del judgador del lugar do acaesciere. E esto q̃ diximos en esta ley fue defendido, por que ninguno nõ se atreuesse de infamar a otro a furto, nin en otra manera. Mas quiẽ quiere dezir mal de alguũ acusele[e] del mal, o del yerro, que fiziere delante del judgador assi como mandan las leyes de aqueste nuestro libro. E prouandolo, non caera en pena porende, e fincara infamado aquel que acusa en la manera que deue. E como quier que diximos en la primera ley deste titulo que el q̃ deshonrasse a otro, por palabra si, pusiesse q̃ aquel de nuesto o mal que dixo del era verdad que non caya en pena, con todo esso en cantigas, o en rimas, o en dictados malos, que los omes fazen contra otros, o los meten en escripto, nõ es assi[f]. Ca maguer quiera prouar aquel que fizo la cãtiga, o rima, o dictado malo que es verdad aquel mal, o denuesto que dixo de aquel contra quien lo fizo, non deue ser oydo, nin le deuen caber la prueua. E la razon porque non gela deuen ẽaber es esta: porque el mal que los omes dizẽ vnos de otros por escriptos, o por rimas es peor que aquel que dizen de otra guisa por palabra, porque dura la remẽbrãça dello para siempre, si la escritura non se pierde mas lo q̃ es dicho de otra guisa por palabra oluidase mas ayna.

¶ Ley. IIII. Como faze vn ome a otro tuerto remedandole.

NOn tan solamente fazen los omes tuerto, e deshõrra vnos a otros por palabra denostãdolos, e dizendo mal dellos de otra guisa por cãtigas, o por rimas, o por dictados segũ diximos en las leyes ante desta, mas aun por remedijos, o por cõtenẽtes malos que dizen, e fazen vnos cõtra otros. E porende dezimos que si vn ome fiziere, o dixere remedijo[g], o contenente malo ante muchos con intencio de deshõrrar, e de infamar a otro, que aquel cõtra quien lo fiziere, que le pueda demãdar en juyzio que le faga emienda dello tãbiẽ como si le ouiesse fecho tuerto, o deshonra en otra manera.

¶ Ley V. Como los que siguen mucho a las virgines, e a las casadas, o a las viudas que biuẽ honestamente, o les embian alcahuetas, e joyas, les fazen deshonrra.

NOjos, e deshonrras, e pesares fazen a las vegadas los omes a las mugeres que son virgines, o casadas, o biudas que biuen honestamẽte en sus casas, e son de buena fama, e trabajan se de fazer esto en muchas maneras. Ca tales y ha[h] que van a fablar con ellas yendo muchas vezes a sus casas do morã, o siguẽdolas en las calles, o en las Eglesias, o por otros lugares do las fallan. Otros y ha que se nõ atreuẽ a fazer esto: mas embianles joyas encubiertamẽte a ellas, e aun a aquellas cõ quiẽ biuẽ para corrõper tãbien a las vnas como a las otras. E otros y ha q̃ se trabajã de las corromper por alcahuetas, o en otras maneras muchas de guisa que por el mucho enojo, o el gran afincamiento q̃ les fazẽ tales y ha dellas que vienẽ a fazer yerro. E aun las buenas, e las que se guardan de errar, fincã como infamadas, porque sospechan los omes que fazen mal con aquellos que las siguen tã a menudo en alguna de las maneras sobredichas, e los que desto se trabajan tenemos q̃ fa-

a ¶ *Las leyes antiguas.* Vide in l. lex cornelia. §. fin. cum l. seq. ff. eo. &. C. de libel. famo. l. vnica. &. 5. q. 1. cap. fin. &. c. qui in alterius. ead. causa & quæstione & capi. quidam.

b ¶ *A aquella pena mesma.* Sequitur opinio. gio in d. l. vna vbi autem id quo libellus, vel carmen loquitur non esset puniendus, tunc agitur ciuiliter actione iniuriarum, secundum Saly. i d. l. vna quãdo non expediret reipublicæ detegi, secũdum eam, cũ se remittit ad ea, quæ dixit in. l. 3. C. de iniur. perd. tamẽ istam in fin. vi detur q̃ etiã si esset verum, & expediens fore puniri debet. C. per libellũ famosum dicatur, vel per omnilenam.

c ¶ *Como aquel q̃ lo faze.* Quid si autoreu pandet Saly. et in d. l. vnica. dicit q̃ quidam dixerunt à pœna liberari, q̃ si hoc casu punatur, quia autor credat ipse tũ dicit vere q̃ puniretur tam autor quã pro. palator.

d ¶ *Cantigas.* Ad de d. l. cornelia. §. fi. vbi Angelus dicit, caueãt ignui iũ, qui cantilenas componunt. Hostiensis etiam in summa, de iniur. §. quot modis. A. 20. C. eodẽ in summa. versi liter. s. & addel. ltẽ apud Iabeonẽ. §. generaliter. ff. de iniur.

e ¶ *Acusele.* Ad de d. l. vnicã. C. de famos. libel. & ad petitionẽ illorũ q̃ libellũ infamatiõis porrigũt in occulto, procedẽdũ nõ est ad inquisitionẽ sup cõtẽtis ibi dẽ criminibus faciẽdã. c. inquisitionis §. certi 1. de accusa. vbi etiã pei gl. Abb. & Doct.

f ¶ *Non es assi.* ap probat opi. gl. in l. eũ q̃ nocẽtẽ in pri n. ff. d iniur. l. certabãt volunt gl. i ist. de min. §. 1. in verbo liceret. & idẽ q̃ glo in. d. l. eũ qui tenet Ang. in dict. l. vna. licet Saly. ibi id volunt.

g ¶ *Remedijo.* Ad 1 de l. item apud Iabeonẽ. §. generaliter. ff eo.

h ¶ *Ha.* Ad 2 de. l. itẽ apud Iabeonem. §. ter ertii. ff. eo. & ibi Ange. in. §. memi nisse. induciet cõtra facientes matutinatas de nocte aũ domus diũrũ, quoniã ex nimia frequentia nõ nulla p̃listi in famam. vi ẽtin. §. fi qs &. §. item adnetsus. eiusdẽ l. & eo. tit. l. attentari. & l. 1. §. omnem. ff. eodem.

zen muy gran tuerto, e grand deshonrra a ellas, e a sus padres, e a sus maridos, e a sus fuegros, e a los otros parientes. E porende mãdamos que cada vno delos que errassen en alguna de las maneras sobredichas, sea tenudo de fazer emienda dello a la muger[a] que tal deshõrra recibiesse. E demas deue el judgador mandar a aquel que seguia, o deshonrraua la muger que nõ lo faga, [b] e que se aparte de aquella locura amenazando lo que si non se guarda de aquesto, que le dara alguna pena porende.

¶ *Ley. VI. En quantas maneras puede vn ome a otro fazer deshonrra.*

Iriendo[c] vn ome a otro cõ mano, [d] o con pie, o con palo, o con piedra, o con armas, o cõ otra cosa qualqer dezimos que le faze tuerto, e desonrra. E porende dezimos que el que recibiesse tal deshõrra, o tuerto, quier salga sangre[e] de la ferida, quier nõ, puede demandar q̃ le sea fecha emienda della, e el judgador deue apremiar a aq̃l que lo firio q̃ lo emiende. E aũ dezimos q̃ en otras muchas maneras fazen los omes tuerto, e deshonrra vnos a otros, assi como quando vn ome a otro corte, o siguef empos del con intenciõ delo ferir, o de lo prẽder. o quando lo encierra en algũ lugar, o le entra por fuerça en la casa, o quando le prende, o le toma alguna cosa por fuerça de las suyas, e contra su voluntad. E porẽde dezimos q̃ el q̃ tuerto, o desonrra faze a otro en alguna manera de las sobredichas, o en otras semejantes destas, q̃ deue fazer emienda dello, segund qual fuere el tuerto, o la desonrra que el fizo. Otrosi dezimos que rompiendo vn ome a otro a sañas los paños que vistiesse, [h] o despojando lo dellos por fuerça, o escupiendo lo en la cara a sabiẽdas, o alçando la mano i con palo, o con otra cosa para lo ferir, maguer nõ lo fiera faze le muy grand desonrra, de que le puede demandar emienda en fuyzio E es tenudo el otro de gela fazer a bien vista del judgador. E no otras maneras muchas podria acaecer que farian los omes desonrra, o tuerto vnos a otros, como si vn ome fuesse por si mismo a prendar a otro sin mandado del judgador, por debdo[k] que le deuiesse, non auiendo derecho delo fazer, o le cerrasse la casa sellando la con alguna cosa, porque non pudiesse entrar, nin salir: o como si morassen dos omes en dos casas que estuuiesse la vna sobre la otra, e el que morasse en la de suso vertiesse agua en ella, o alguna cosa fixosa a sabiendas por fazer al otro desõrra, o enojo: o si el otro que morasse en la casa de yuso fiziesse en ella fuego de pajas mojadas, o de leña verde, o de otra cosa qualquier a sabiendas, con intencion de afumar, [m] o de fazer mal al q̃ morasse de suso, o como si vn vezino pusiesse, o fiziesse poner alguna cosa a la puerta de otro su vezino para fazer le desonrra: [n] assi como cuernos, o otra cosa semejante: o como si vn ome diesse a otro a illuminar, [o] o ligar algun libro, e aquel que lo tuuiesse para fazer desonrra al otro que gelo dio i lo echasse ante el en la calle en el lodo, o de otra guisa qualquier, maguer lodo non ouiesse y. E como si alfayate, o otro menestral qualquier echasse ẽ essa manera mesma los paños, o otra cosa q̃ ome le diesse a fazer de nueuo, o adobar: ca en qualquier destas maneras sobredichas, o en otras semejãtes dellas, que vn ome fiziesse a otro desonrra, es tenudo de le fazer emienda, a bien vista del judgador del lugar.

¶ *Ley. VII. Como faze desonrra a otro aquel que lo emplaza torticeramente, o le mueue pleyto de ferumbre seyendo libre.*

¶ *Ley. VI.*

Alium iniurio se percutiẽs et citra sanguinis effusionẽ: aut manus in eũ iniicẽs violẽtas: vel eum eũ in tentione capiẽdi, vel percutiẽdi fugans, aut in alio loco eũ iniludens, vel violẽter in domum eius intrãs, seu capiẽs eũ, vel aliquẽ reni violenter auferens, aut ei vestimenta rũpens, vel spolians: vel in faciem ei spuẽs, aut manu causa percutiendi contra eũ, etiã vacuã eleuans, vel debitorem sine mandato iudicis rapiẽs, aut domũ eius sigillans, vel supersuhabitãs inferi[p] iniuriosũ quid fãdẽs, vel de contra suũ superiori iniuriose tractãs: vel cornua ad alterius iamũ ponens, aut ibrũ ad illuminãdũ, vel ligãdum arreptũ, seu pannos ad fundum, vel aliquid alterius iniuriosis in cellẽ tricẽs, tenetur actione iniuriarũ iudicis arbitrio cõmissa taxatione. h.d.

¶ *Tentiendo.* Cõcordãt. l. i. ff. de iniuriis. et l. ff. de iniuriarũ ist. eo. § iniuria.

¶ *Commaue.* Et abusiuè verberasse dicit qui pugno percuit. l. itẽ apud labeonem. §. verberasse. ff. eo. dem.

¶ *Sangre.* Dicit percussio, & si nõ exijt sanguis, vt hic qd̃ nota ad l. fracentatis disponentes de percussionibus. & vs. Bald. in l. 2. C. de probatio. § 10. l. i. C. si seruus extero & ange in tracta. malefi. in parte. & si mutilat. supercussit Abb. in. c. dudũ el. 2. col. pẽ. de election. & in. l. si filij. §. 1. 35. ie. l. an dicet vulnẽ, & quid veniat appellatione vulneris vi. p. Bar. in l. praetor edi. it. § 1. e a tor. ff. de iniur. per Bald. in. l. edictũ. C. de edendo. col. 13. in. 1. alegatura. per Ang. in tractatu maleficio. in parte. & ipsum tinum per tussit.

¶ *Corre, o sigue.* Et qui dixit te insequẽdo cecidisti, & vulneratus fuisti, an inse pues teneatur de vulnere. l. qua actione. c. § proinde ff. ad. l. Aquil. dicit q̃ non. & limita. vt in. l. item si nella in prin. ff. eo. & per Ang. Ar. in tracta. malefi. in parte. & ipsum tinum per tussit in fi.

¶ *Toma alguna cosa.* Add. l. itẽ apud labeonẽ § si quis bona. ff. eo. vbi & doctores notant, q̃ nõ solum prouiurbatiua, sed etiã expulsiua, & cõpulsiua, locum habet iniuriarum iudicium.

¶ *Los paños que vsticiesse.* Nõ tamen ex hoc videtur fieri iniuria corpori, vt teneatur ex l. eor. in iuriarũ vt in. l. sed est quæstionis. ff. de iniuriarũ vide tur hic innuit dicit vt per Bar. in. l. si certaio. §. qd̃ illicitẽ. ff. de publi. & per Innocẽ. in capi. nuper. de sent. excom. & per Bald. in. l. si qua per calũniam. C. de Episco. & clerici. & add. l. i. § 1. ff. de extraordi. crimi.

¶ *Alçando la mano.* Adde. l. itẽ apud labeonẽ § 1 ff. eodem. & Ange in tractatu malefic. in parte. & admennauit.

¶ *Pordebdo.* Ad d. l. creditores & ibi Bart. ff. ad. l. iuli. de vi priua. l. extat. ff. quod metus causa. & l. 14. titulo. 14. quinta partit.

¶ *Sellando la.* Adde. l. si iniuria. ff. eo.

¶ *Con intencion de afumar.* Adde l. penultimam ff. eodem. & l. 1. § 1. ff. de extraordi. crimi.

¶ *Fazer le deshonrra.* Adde. l. item apud labeonem. §. generaliter.

¶ *A illuminar.* Hoc exemplum & sequens non meritum vnde sumptũ est. sed facit. l. 1. § 1. ff. de extraordi. crimi.

¶ *Lex. VII.*

Alium malitiose citans, vt faciat eum dimittere curam rerum suarum: vel vt abeo aliquid exterquerat, aut si eu vtiemum malitiose in Partida. vij. E iij

*In nouerit est. l. 2 cum alijs. sibi tit. 13. h. 8.

†Ista lex et Ilisti non fuit positum nou. rerop. ita generali. et per prout in se est e membra tum. i. sir in aliquibus. ra. ...

iudicio petat seu capiens liberum non habeat potestatē capiendi, teneatur restituere iniuriarum arbitrio iudicis taxanda. l. d.

1 a ¶ *Emplazan.* Adde l. Item apud labeonem. §. si quis non debitorem. & l. iniuriarum. §. si quis permiuam. ff. eodem. & vide Bartol. in. l. si quis seperere §. 1. ff. ad Turpil. & de producente falsam accusationem, an teneat pena falsi? vide per Angelum in tracta. maleficiorū in parte. neque non ad querelam. coiu. penult. vide etiam in materia p Bal. in. l. si ribi. C. de libera. caus. facin l. 2. in fi. & ibi notat Io. de Plat. C. de decurio. libro decimo. vide etiam in. l. si ve ropro codem naro. §. fina. ff. quisans cogā.

2 b ¶ *Por sus fieros.* Adde. l. si quis de libertate. ff. eodē. & C. eodem l. quilibe ros.

3 c ¶ *Que son forros.* Adde. l. si liber ff. eod.

¶ *Lex. VIII.*

4 A decimo anno cum dimidio vltra infantiae cōstitutus potest iniuria facere, nisi insultus, qui de cō mali is nō tenetur: sed talium stultorū, vel furiosorū administratores, seu consanguinei a dibi eos non arcent tenētur pro iniuria, hoc dicit.

1 d ¶ *Puede fazer.* Supra est hoc l. ex dictis Azo. C. eodē. in summa. cū dicit possunt autē omnes facere iniuriā, qui & possunt pati, & cōuenior sed tamē fallit hoc in furiosis, & impuberibus, qui doli capaces non sunt. nam istiuiuriam solent pati, & non facere cum enim iniuria ex affectu faciendi consistit, consequens est hoc fuerpulsent, sine conuicium dicant iniuriā ferisse non videri quæ verba sumpsit Azo ex l. illud. ff. eo.

2 e ¶ *Dedizanos y medio.* Adde. l. 9. & quæ ibi dixi supra eadem partita. titulo primo.

3 f ¶ *Loco.* Adde dict. l. 9 vtu. supra ca. parti. & quæ ibi dixi.

¶ *Lex IX.*

34 Fieri potest iniuria cui cunque pupillo vel fatuo. & possunt eam petere tutores vel curatores aut pater aut avus, & proavus si habet in potestate iniuriatum. Item maritus pro vxore, socer pro nuru, dominus pro seruo: si graui busictibus sit cæsus, aut verbis dominum tāge ibus lacessitus pro seruis autē non agit dominus, neq; pro verbis si sunt non tangentibus. hoc dicit

g ¶ *A todo ome.* Adde l. illud. ff. eodem.

h ¶ *Otrosi dezimos.* Adde. l. 1. §. omnem. versic. per alias cum sequenti. ff. eo. & instr. eo. §. patitur.

¶ *Por su nuera.* Hodie pri ll. regoi cū exeat filius per matrimoniū patris potestate, non potest iniuriam agere pro iniuria illata nurui nam de iure antiquo patria potestas si hoc operabatur. vt habetur in dicto. §. patitur. l. tamē prima. §. oēm ff eodem. ibi vel affectū iniuriarum sed videtur intelligendū, qū & vi clas erat in patris potestate. vt in dic. §. patitur.

k ¶ *Por su sieruo.* Adde. §. seruus instit. eodem. & l. item apud labeonē. §. prætor ait. eodem titulo. dem si sint religioso, nam cōpetit actio iniuriarū ordini, seu monasterio. si tamen sint clericis secularibus duæ oriuntur actiones, vna quæ competit clerico iniuria, alia ecclesiæ secundū Ioannem Fab. in dicto. §. patitur. vide in. c. cum desideres. & in capitu. contingit. de senten. excōmu. & ibi per Inno.

5 ¶ *De malas feridas.* Adde di §. prorait. & dic. §. patitur.

6 ¶ *Con la sierua.* Adde. l. si stuprum. ff. eodem.

7 n ¶ *Tangan a su señor.* Non ergo requiritur q concurrat iniuria grauis. & q hic in singillationem domini pront volebat Angel in. d. §. patit. sed alterum sufficit, vt hic, & idem vult glo. in. l. item apud labeonem. §. interdum ff. eo. & in. d. §. patitur.

8 o ¶ *Pescoçada.* Reputatur iniuria leuis, si quis cū pugno percutiatur, qd Ioa Fab. dicit esse verum in. d. §. seruus. nisi percutiatur in loco, vbi iniuriā faciat, vel nisi sint aliqua deritis, quæ faciūt iniuria atrocē instit. eo. §. atrox. & ff. eo. & l. prætor. §. fi. cum. l. sequenti adde Bal. in. l. sed si hæc §. prætor ff de in ius vocan. vbi post Guilhelmum de Cuneo dicit, q regularitet percussio cum pugno, vel manu vacua: non dicitur iniuria atrox. vide infra eodem. l. 20.

Sfuerçan se omes y ha de fazer tuerto, o desonrra a otros en muchas maneras, sin aquellas q̄ de suso dximos: esto fazen quando emplazan[a] vnos a otros a sabiendas tortizeramente, para los meter en costas, e en misiones, e para les fazer perder sus lauores, o algunas otras cosas que farian de supro, porque se compongan con ellos, e los pechen algo, o porque los embarguen de algū camino, que sabian que auian de fazer. E algunos y ha q̄ fazen desonrra a otros en peor manera que esta, demandando los en juyzio maliciosamēte por sus fieros,[b] sabiendo ciertamente que non hā derecho ninguno en ello, desfamando a ellos, e a sus fijos. E otros y ha que fazen mayor tuerto con atreuimiento, prēdiendo sin mandamiento del judgador algunos omes que son forros,[c] sabiēdo que nō han derecho en ellos. E por de mandamos que qualquier que fiziere tuerto, o desonrra en alguna de estas maneras sobredichas o en otras semejantes, que sea tenudo de fazer emienda dello, a bien vista del judgador del lugar.

¶ *Ley. VIII. Quien puede fazer desonrra.*

Desonrra, o tuerto puede fazer[d] a otro todo ome, o muger q̄ ouiere de diez años, e medio arriba: porq̄ tuuieron por bien los sabios antiguos, q̄ deste tiēpo adelāte puede auer cada vno entēdimiento, para entēder si faze desonrra, a otro, fueras ende si aq̄l q̄ la fiziesse, fuesse loco, fo desmemoriado: ca estonce non sera tenudo de fazer emienda de ninguna cosa que fiziesse, o dixesse, porq̄ non entiende lo que faze mientra esta en locura. Pero los parientes mas cercanos q̄ ouieren estos atales, e los que los ouiessen en guarda, deuen los fazer guardar de manera que non puedan fazer tuerto, nin desonrra a otro, assi como ē muchas leyes deste libro dximos que lo deuen guardar, e fazer: e si assi nō lo fizierē, bien se podria demandar a ellos el tuerto que estos atales fizieren.

¶ *Ley IX. Contra quien puede ser fecha desonrra e quien puede demandar emienda della, e ante quien.*

Tuerto, o desonrra puede ser fecha a todo ome, o muger de qualquier edad que sea, maguer fuesse loco, o desmemoriado. Pero los que lo tuuiessen en guarda pueden demandar[k] emienda del tuerto que les fue fecho. Esso mismo puedē fazer los guardadores ē nome de los huerfanos que tuuiessen en guarda. Otrosi dezimos[h] que el padre puede demandar emienda por la desonrra que fiziessen a su fijo, e el abuelo, e el visabuelo por su nieto, o por su visnieto, e por aquellos que estuuieren en su poder: e el marido por su muger, e el suegro por su nuera,[i] e el Señor por su sieruo[k]. Pero en la desonrra del sieruo, dezimos que ha departimiento en esta manera. Que si el sieruo, o la sierua fueren desonrrados de malas feridas,[l] o yo quieren con la sierua,[m] o les dixeren de nuestros que tangan a su Señor,[n] e estonce pueden demandar emienda por ellos. Mas si les diessen otra ferida pequeña, assi como pescoçada,[o] o empellada. O si les dixessen denuestros que tanxessen a ellos, e non a su

señor, estonce nõ podria el señor demãdar emienda por ellos[a]. E puede ser demandada emienda de las desonrras, e de los tuertos que ome rescibe en el lugar do fuere fecha, o delante del judgador que ha poderio de apremiar al demandado i assi como dixímos en el titulo[b] de las acusaciones.

¶ *Ley.X. Como el señor puede demandar emienda de la desonrra que fiziessen a su vasallo en desprecio del.*

Viendo algun ome sus vasallos, o otros omes libres[c] que biniessen con el si estos rescibiessen tuerto, o desonrra, pueden ellos demandar emienda a los que los desonrraron, e su señor non podria ende fazer demanda: fueras ende quando el tuerto, o el mal que tales omes rescibiessen, les fuesse fecho señaladamente por desonrra, o menosprecia miento del señor. Ca estonce bien lo puede fazer, quãto en aquello[d] que pertenesce a su persona, o a la desonrra del. Otrosi dezimos que si tuerto, o desonrra fuesse fecha a algun religioso, o frayle de orden en qualquier manera que sea fecha, que su mayoral[e] puede demandar emienda por el. E deuen fazer esta emienda tambien los fazedores de la desonrra, o del tuerto, como aquellos que gelo mandaron, o les dieron esfuerço, o consejo, o ayuda para fazer la, en qualquier manera que sea. Ca guisada cosa es, e derecha, que los fazedores del mal, e los consentidores del, que reciban ygual pena.

¶ *Ley.XI. Como pueden demandar los herederos emienda de la desonrra que recibio aquel de quien heredaron, seyendo enfermo.*

procuratorem non reliquisset, sed si vnius, diepretes ff. de iuri gloss. in c. p non dicatis, in quest. 2. & agere prelatus suum, pro a vna semel ita monacho, vt in capitulo, parochianos, de sepulchris, lib. in §. sextus. insti. eodem.

f ¶ *Consejo o ayuda.* Adde, §. non solum, insti. eodem, & ff. eodem, l. non solum, primo responso. & §. si mandato. & §. Preterius & vide per Barto. in dicto. §. si mandato. & Bald. in l. prima. secũda, & tertia col. C. de leni. fugit. & ibi qd si post mandatum spretum, ex interuallo delinquitur. & qualiter probetur mãdatum, & quomõ cognoscat. consilio & bitrium vide quæ dixit colu. 4. vi. ctiã plura notanda per Bald. in. l. non ideo minus. C. de accusa. & sibi cc. l. 7. de mandatis cõmitti adulterium, & an sit adhibenda distinctio, vtrum mandaratius illas esset facturus, vel non, vt de ibi. columna octaua. & an teneatur qs vt mandator, & vt prælians operis vide ibidem, & ibi chiam in fine, an obligeri mãdans tum teneri noporet si mandatarius a & an debeant coniungi coram vno iudice. & an si sit elapsum mediu tempus, videatur mandatum reuocatum.

g ¶ *Que resciban ygual pena.* Adde ad Roma. cap. primum. in fin. & cap. primum. de offi cl. delegati.

¶ *Ley.XI.*

Muytados estan algunos omes a las vegadas de enfermedad, de que muerẽ: e yaziendo assi vienen otros atreuidamente a sus casas, e entran les todo lo que han, o alguna partida dello sin mandamiẽto del Rey, o del judgador del lugar, diziendo que son sus debdores, e aquellos cõtra quiẽ es fecho este tuerto reciben desonrra cõ daño, e los que lo fazen muestran se por tortuzeros, e por desmesurados. Ca maguer fuesse verdad que era debdor de otro, con todo esso non deue ser desta manera apremiado, nin agrauiado por lo que deuia en quãto estuuiere en tã grãd peligro porque assaz le abonda el dolor que passa de su enfermedad, e nõ ha menester que le acrescienten mas en el faziẽdo le pesar, romandole lo suyo, o entrando gelo en tal fazon. E porende mãdamos[h] que si alguno sin mandamiento del Rey, o del judgador prendare, o entrare los bienes de alguno en la manera que sobredicho es, que si era en verdad su debdor, que pierda porende el debdo que auia cõtra el, e pechen a sus herederos otro tanto quanto era aquello que deuia auer, e pierda demas desto[i] la tercia parte de lo que ouiere, e sea de la camara del Rey, e aun finque el porende enfamado para siempre. E si por auentura el que esto fiziesse non ouiesse debdo ninguno contra aquel doliente que assi agrauasse, deue perder porẽde la tercia parte de lo que oniere, e auer lo la camara del Rey, e demas desto[i] deue fazer emienda a los parientes del muerto de la desonrra que fizo a el, e a ellos, a bien vista del judgador del lugar.

a ¶ *Por ellos.* Adde, l. item apud labeonem. §. prætor ait si quid. a ersi. nõ si [illegible] ff. eodem. & prætor iniuriam talem relinquat multam. text. in. l. item apud labeonem. §. si quis sic fecit. dicit, qi con. sed gl. & doctores intelligunt in iniuria grauiori, vt iudex ex officio punitur, quando est seruus pupilli, vel furiosi, vel per quem clam domini, vt dixi. supra. & vid. per Angelum dict. §. prætor ait. forte possit dici, quod erat iudex ex officio punire posse. in minori iniuria non illatam seruo, quia tunc ne pueri aut, neque dominus agere possint succedere iudicis officiũ, ne alias crimen remaneat impunitum, & ne detur occasio iniuriãdi seruos indebite & ita videtur de mente text. in dict. §. prætor ait. verlicet si quis fecerit, vel vsq. maxime. & quod Ange. ibi notat in fine.

b ¶ *Pecheriso.* Vide in. l. 15.

¶ *Ley. X.*

c ¶ *Vasallos, o otros omes libres.* Adde, l. item apud labeonem. §. penultimo. & ibi Bartol. ff. eodem. & Instituta eodem §. seruus. versic. sed si libero homini. & Innocen. & Doctores in capitul. dilectus. de appella. Bart. in l. 1. §. fecit adeo. ff. de iniu. Paulus de Castro post Iacob. de Arc. in lasceuas. ff. de aqua pluuia arce. & vide et. ampliet Roderic. Suarez allegatione 46. in quæstione an vnicus suas agat pro damno illato singulis de vniuersitate. & adde de iniuria facta vasallo. Bald. in §. denique. quæ fuit prima causa bene. amit. & in. § iniuria. columna 2. de pace iuramento fit. nam nota etiam quòd si principem offendit, qui suis subditis, & particulibus facilius iniuriam. vide per Bald. in versicu. 2. pizoni. de pace contilan. & ibidem qm omnium ventur iniuriam, quod contra principem fit, & de iniuria facta meo pastori. vid. l. si quis homicidij. & ibi Bald. C. de accusa.

d ¶ *Quanto en aquello.* Nota hoc verbum.

e ¶ *Su mayoral.* Non ipse monachus, si abbas, vel prælatus abesset, &

f ¶ *Consejo o ayuda.* Adde, §. non solum, insti. eodem. & ff. eodem. l. non solum, primo responso. & §. si mandato. & §. Preterius & vide per Barto. in dicto. §. si mandato. & Bald. in l. prima. secũda, & tertia col. C. de leni. fugit. & ibi qd si post mandatum spretum, ex interuallo delinquitur. & qualiter probetur mãdatum, & quomõ cognoscat. consilio & bitrium vide quæ dixit colu. 4. vi. ctiã plura notanda per Bald. in. l. non ideo minus. C. de accusa. & sibi cc. l. 7. de mandatis cõmitti adulterium, & an sit adhibenda distinctio, vtrum mandaratius illas esset facturus, vel non, vt de ibi. columna octaua. & an teneatur qs vt mandator, & vt prælians operis vide ibidem, & ibi chiam in fine, an obligeri mãdans tum teneri noporet si mandatarius a & an debeant coniungi coram vno iudice. & an si sit elapsum mediu tempus, videatur mandatum reuocatum.

g ¶ *Que resciban ygual pena.* Adde ad Roma. cap. primum. in fin. & cap. primum. de offi cl. delegati.

¶ *Ley. XI.*

h ¶ *E prende mandamos.* Concord. eum auth. vt defunctis, seu funera. cum. in principio. colla. 5. de qua sumpta est auth. ben. item qui domum. C. de sepul. viola.

i ¶ *Demas desto.* Nota hoc quia non habetur in dicto authent. &

tensio ad l. 1. §. & si cadaueri. ff. de iniur. & ad de gl. in. d. authen. in principio. super parte præsens ex.

¶ Lex. XII.

20 Sepulturam iniurians lapides aut lateres auferendo perdit opus & locum, vbi fece fr Re[g] applicandum. Item sepulcum exhumans & spoliãs cum armis occidetur, sine armis ante ad opus regis perpetuo damnatur. idẽ de non generoso causa iniuriæ exhumãte solũ. sed generosus perpetuo exulabit. Item consanguineis nolentibus ita accusare, sed ciuiliter agentibus iniuriarum debet sic iniuriãs Inc. mora auri cõdẽnari, & eis accusare nolẽtibus potest accusare quilibet de populo & prædictã in sepulchris sidelium, in alijs autem arbitraria est poena. hoc dicit.

Ad tit. ff. & C. de sepul. viola.

¶ Ley. XII. Que pena merescen los que quebrantan los sepulchros, e desotierran los muertos.

DEsonrra fazen a los biuos, e tuerto a los que son passados deste mũdo, aquellos que los huessos de los omes muertos non dexan estar en paz, e los desotierran, quier lo fagã con cobdicia de leuar las piedras e los ladrillos q̃ eran puestos en los monumentos, para fazer alguna lauor para si, o para despojar los cuerpos de los paños, e de las vestiduras con que los entierran: o por desonrrar los cuerpos sacãdo los huessos, echandolos, o arrastrãdolos. E porende dezimos q̃ qualquier q̃ fiziere algũa destas cosas, e maldades sobredichas, deue auer pena en esta manera. Que aquel q̃ sacare las piedras[a], e los ladrillos de los monumentos, deue perder la lauor que fiziere con ellos: e el lugar en q̃ los obrare deue ser del Rey[b], e demas deue pechar ala camara del Rey diez libras de oro[c], e si non ouiere de que las pechar, deue ser desterrado[d] para siempre. E los ladrones que desotierran, o despoſ los muertos para furtar los paños[e] en que estan embueltos, si lo fizieren con armas deuen morir porende: mas si lo fizieren sin armas deuen ser condenados para siempre a las lauores del Rey. Essa mesma pena han los omes viles[f] que los desotierran, e los desonrran, echãdo los huessos dellos a mal, o trayendo los en

a ¶ Sacare las piedras. Concor. cũ. l. qui sepulchra. C. de sepul. viol. & cũ l. 2. C. eo

b ¶ Del Rey. Ad de l. 2. C. de sepul. viol.

c ¶ Diez libras de oro. Adde d. l. qui sepulchra.

d ¶ Desterrado. Nota hoc quia additur ad dicta l. qui sepulchra. & ista. l. declarat illam & quodlibi in gl. habetur. & approbatur hic epinio gloss. in l. fin. a. ff. eodem.

e ¶ Para furtar los paños. Concordat cum l. prætor ait. §. aduersus. ff. de sepul. viola.

f ¶ Viles. Concord cum l. fin. ff. de sepul. viola.

¶ Lex. XIII.

20 Prætextu debiti impediens sepulturam, aut aliter defunctum iniurians tenetur actione iniuriarum & iniuria. 9. dies a morte computandos super hoc eiectat hæredes, aut grauet vt deni fideiussores, vel pignorec, vel aliquã inouationẽ faciat, nõ valeat quod actum fuit ꝛc de maledictis defuncto agit hæres iniuriarũ quia eadem persona cum defuncto reputatur. hoc dicit.

g ¶ Cestar ninguna fazer. Concord. cum l. 1. §. in prin. ff. de sepul. viola.

h ¶ Enemigos de la fe. Adde l. sepulchra hostium. ff. de sepul. viola. sed an authoritate iudicis possit quærere aurũ, vel lapides pretiosos in sepulchris antiquis indorum maris Oceani? videtur quod dicpet. l. quanquam. in prin. ff. de aqua pluui. arcend. & quia illa sepulchra nobis non sunt religiosa, licet non dicantur hostes spiritũ, & quia vt sepulchrum sic religiosum de iure canonico, requiritur authoritas pontificalis. vt tradit Ioan. de Iuc. d. l. in. d. l. quanquam.

i ¶ Non quisieren fazer la. Concord. cum l. 1. §. in prin. ff. de sepul. viola.

otra manera qualquier. Mas si los q̃ esto fizieren fueren fijos dalgo, deuen ser desterrados para siempre. Pero si los parientes de los finados non quisieren demandar tal desonrra como esta en manera de acusacion, mas en manera de pecho: estonce el judgador deue cõdenar a los fazedores que fizieron el mal, e la desonrra, que les peche cient marauedis[g] de oro. E lo que dezimos en esta ley ha lugar en las sepulturas de los christianos, e non en las de los enemigos de la fe[h], e tal acusacion como esta puede fazer cada vno del pueblo, quãdo los parientes del muerto nõ quisieren fazer la[i]. Otrosi dezimos que los que fizieren alguno de los yerros sobredichos en sepultura de Moro, o de Iudio d̃l señorio del Rey, que pueden recebir pena segũ aluedrio del judgador.

¶ Ley. XIII. Como pueden demãdar emienda los herederos de la desonrra que fizieron a aquel que heredaron seyendo muerto.

MVerto yaziendo algund ome, maguer fuesse debdor de otro, non lo deuen restar, nin embargar[k] que nõ sea soterrado, nin le deuen fazer desonrra en otra manera ninguna que pueda ser. E si alguno cõtra esto fiziere por razon de debda, o queriendolo desonrrar faria muy gran tuerto a Dios, e a los omes, e a sus herederos: e seria tenudo d̃ fa

k ¶ Cestar ninguna fazer. An autem cũ authoritate iudicis ex vigore instrumenti habẽtis paratam executiõẽ, cor[p] defuncti de biconis possit detineri ne sepeliatur, quousque de debito satisfiat? Angel in authen. vt defuncti seu funerea eorum. colla. 5. in prin. ep. dicit q̃ sic: p̃ textu. vbi hoc idem in debito liquido voluit gio. in. c. ei qui. §. si quis etiã. 2. q. 6. alle gãs. c. quafrõte. de appella. in parte decisa. Archid. ibi late instat dicens expresse cõtradicere. l. si C. de sepul. viola. & quia si ei vino cõmunicauimus, ergo & ei mortuo cõcare debemus. c. sanẽ

22. quæstio. & alia sacramenta ei cõcessa sunt, ergo sepultura non debet ei denegari. allegat c. illud. 95. dist. & ad illũ exi. in decisa respõdet, q̃ papa ibi respondit secundũ consuetudinem angliorum secundũ Ray & Alia. quibusin hoc iam quãdo gliciis est credendum. referten tam distinctionem Vincentij, vtrum ex contractu defunctus teneatur, & non debet impedim sepultura, an ex maleficio, & tunc impeditur, vel q̃ in ipsa decisione dicitur, cũ locũ habeat cũ pia fuit fed in alijs diæ redũ, refert etiã Tacrtũ sepũ sset. d. c. quafronte. q̃ illud decisionis locũ habeat, quãdo defunctus fuit cõlẽnatus in vita defuncto, rapina, vel vsura, vel cum eius erant notorium, & noluit satisfacere in vita, vel q̃ in cõtractus supra signatis obtuli regulariter illud autẽ decisum casus defuit, vel locale, vel dicit Archidi. quin casu illo decisoind c. quafrõte hæredes erat bona potentes, q̃ de leui aduersarius nõ possetius suũ consequi: ego cuiserem fr nẽ esse dicendum q̃ sine debitum si liquidum sine non, & sine debeatur per sententiam, vel instrumentum garẽtiatum, non possetetiam iubeni iudice: sine debitum si ex cõtractu vel delicto corpus defuncti arestari ne tradatur sepulturæ per illã l. & per d. l. si neque contractum habentur. d. authi vt defuncti seu funera eorũ, & licet in iuratio ex casus dicasibi & q̃ fiebat sine iudice, nõ per hoc est assumẽdum argumẽtũ à cõtrario, vt hic et cũ iudicis authoritate, cui alis authoritas esset cõtra iura si enim casu speciali, c. quanquã, de vsu. lib. 6. vsurario manifesto denegatur ecclesiastica sepultura, & in

alij, cassibus illis quibus in ea parte el. 2. de sepulc. per glo. & Doct. et quia de ceteris peccatis non datur actio, sed tantum debet arbitrium, & ne ius. ex. ex. ut dicit ergo emendam, quinque quod debitor tu, & debitum in ipsa dum & non fiscum, & hanc quia redestinat potest restituta, quia de facili non potest, qui sus sumum consequitur ea ad hoc el. fiscum.

ij. partita 101 (por deuda q̃ deuia adhesto deu Sumum repe l. 100. ff. de reuindic. nos fiscum a re. ad. l. regia n. & peh numin cap. cum cola adeum dens & Guillel. Benedi. in repe. ca. Rasnutius. de testa. in verbo mortuo. reuq; testatore h. n. numer. 56.

a a ¶ *Vista del judgador.* Procedit planc in iniuria facta ridaueri vel deteriorata, quum occasione debui impediendo sepulturam restituere i. i. fiat occasione debui, tunc per iniurias debui, restituetque quod per vim abstulit; & si nihil sibi debebatur, restituet ablata duplicata, vt l. fin. titulo. 13. parti. 1. Xiii. ma then, item qui domum, C. de sepul. violat. vel de, p. d. fiagatur mulier, peccat disciplinio, del fin. si vero criminaliter est, poterit arrestari nemen sepulturæ, ea ratione debui procedat ista. Illa autem criminaliter [illegible] & adiuncte ꝗ poena publica tionis ter ix p tu bonorum, de qua in dicta authen. non ponitur ista l. in isto casu. & tamen mutatis mutandis in casu in supra eodem, & facit quod habetur in l. 2. ff. in eodem ubi (con o quier.)

3 b ¶ *Nueue dias.* Adde. n. l. fin. tit. 13. parti. & authen. sed neque, C. de sepul. viola, & l. 1. in fin. & l. 2. ff. de iniuris. vorand

4 c ¶ *Non vale.* Sed in principale non perdiruur, vt dicit glos. communiter approbatam. d authen. sed neque.

5 d ¶ *De la fama.* Concor cum d. l. 1. §. & si forte, ff. eo.

6 e ¶ *Como vna persona.* Adde in authen. de iureiur. 3. mor. præsti. in princ. & vide quæ dicit Socinus consil. 4. in. 5. volu. & nota quod fortessor in dignitate non dicitur eadem persona cum defuncto, vide Abb. in cap. cura de iure patro.

¶ *Lex. XIIII.*

Tenetur dominus tradere seruum iniuriantem citra mortem & ex-

zer emienda a bien vista del judgador[f] del lugar, segun fuere el tuerto, e la desonrra que fizo. Otrosi defendemos q̃ por debdas que el muerto deuesse, que ninguno non sea osado de prendar, nin emplazar por ellas a sus herederos fasta que passen nueue dias[b] despues que el fino. E si alguno contra esto fiziere, e los agrauiasse en alguna manera porque le ayan a dar prenda, o fiadores, o renouar cartas sobre el debdo, mandamos que aquel pleyto que fagan ante ę̃ los nueue dias se cumplan, que nõ vala[c] en ninguna manera. E aun dezimos que si alguno dixesse mal tortizeramente de la fama[d] de algun ome muerto, que los sus herederos pueden demandar emienda dello, rambien como si lo dixesse cõ tra ellos mismos, porque segund derecho, como vna persona[e] es contada la del heredero, e la de aq̃l a quien heredo.

¶ *Ley. XIIII. Como pueden demandar emienda al señor de la desonrra que su sieruo fiziesse a otro.*

Sieruo de alguno faziendo tuerto, o desonrra a otro ome, tenudo es el señor de lo meter en mano de aquel a quien fizo la desonrra, que le castigue con feridas[f] de manera que lo non mate, nin lo lisie. E si por auentura non gelo quisiesse meter en su mano, tenudo es de fazer emiẽda de pecho por el a bien vista del judgador. E si esto non quisiere fazer, deue le desamparar el sieruo de todo en todo en lugar de aquella emienda.

¶ *Ley. XV. Por quales razones non puede ome demandar emienda de la desonrra, maguer la reciba.*

Aneras y ha de desonrras q̃ reciben los omes vnos de otros de que non pueden demandar emienda, nin les deue ser fecha, maguer la demanden. Esto seria[g] como si algun cauallero que estuuiesse en huesle, o en otro lugar do ouiesse de lidiar, derramasse contra mãdamiento del cabdillo, o fiziesse cuarda, o otro yerro en fecho de armas, que se tornasse como en desfamamiento, o en desprecio de caualleria, e por tal yerro como este el Señor de la caualleria le mandasse fazer alguna desonrra en manera de escarmiento, assi como si le mãdasse quebrantar las armas, o toller gelas, o le mandasse cortar la cola al cauallo, o fazer otra desonrra a el mismo, o a sus armas, o otra qualquier semejante destas: e por tal desonrra non puede demandar emienda, porque le fue fecha por escarmiento, o por pro de todos comunalmente, assi como diximos en la segũda partida[h] deste libro, en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *Ley. XVI. Como quando el alcalde fazer prender a alguno por razon de su officio, nõ se puede querellar como en manera de desonrra.*

Oficial alguno i de aquellos que hã poder de judgar emplazando algun ome sobre pleyto criminal[k] de aquellos a quien podria apremiar, si aquel a quien emplazasse fuesse rebelde a aq̃l a quien deue obedesceer, que non quisiesse venir a su emplazamiento despreciandolo, e el judgador le mandasse prender, o aduzir ante si, o le mandasse fazer alguna desonrra semejante desta,

f ¶ *Que le castigue con feridas.* Concordat cum l. sed & si vnus §. cum seruos. ff. eodem & ex ea ratione, §. ierõdem Angelum ibi. & est in ital. totam materiam noxalem, i. quam ex ratione condemnatur dominus seruii ad litis æstimationem, aut noxæ deditionem, nil miles, §. ita. cũ suis con. ff. de reuidica illud enim procedit cum agitur ad persecutionem damni sed cum agitur ciuiliter ad vindictam, tit. 5 potestate domini est remũ tradere verberãdã, vel dare pro noxa, vel his æstimationem offerre & ita intellexit Azo. C. eod. in summa, column. 4. versiculo e. notandum. Bartol. in dict. §. cum seruos. & adiuncte quod in ad verbera tu tradiuve beran dus iniuriapas so, debet fieri arbitrio boni viri. l. iudiris. in dict. l. sed & si vnus, §. pretor aiit. & [illegible] notat Bart. & Angel. & [illegible] etiam ista, l. rũ subdit, de materia q̃ lo non mate, nin lo lisie.)

¶ *Lex. XV.*

Si dux militialicui militi quiverecũdum in corpore armis aut requo fecerit eorum rationis causa, restat iniuria h. d.

g ¶ *Esso seria.* Cõ r con. cum. l. quod reipublicæ, & ibi glos. ff. eo & cum dictis Azo. C. eo. in summ. a col. 4. versi nem extrahunt iniuriator.

h ¶ *En la segunda partida.* Titulo. 28. per totum.

¶ *Lex XVI.*

Si iudex contumaces rapi mandauerit autiustè torqueat, aut corporaliter damnerali quem non tenetur iniuriarum, sed si iniustè verbo vituperat litigantem, tenetur iniuriarum, & plus contra eum quã contra priuatum fiet æstimatio. h. d.

i ¶ *Official alguno.* Concor cum l. iniuriarum §. & 1. ff. eod.

k ¶ *Sobre pleyto criminal.* Nam in ciuilibus propter contumaciam non proceditur ad rapiuram, sed ad pignum vel secundum decretum, vel alias, vt proceditur in causa ciuili.

aq̃l aquien la fiziesse nõ puede demandar emiẽda ningũa, porq̃ fueen culpa, seyẽdo rebelde a aq̃la quiẽ auia de obedecer. Otrosi dezimos, q̃ si el judgador metiesse algun omo a tormento, por razon de algũ yerro q̃ ouiesse fecho para saber la verdad del, o por otra razõ qual quier q̃ lo pudiesse fazer con derecho: q̃ por las feridas que le diesse en tal manera como esta, non se puede porende llamar desonrrado, ni deuese fecha emiẽda dello. Esso mismo dezimos q̃ seria si el judgador derechamente judgasse algũ omo a muerte, o perdimiẽto de miẽbro. Ca maguer lo mãdasse matar, o lisiar, non es tenudo de fazer emiẽda ninguna a el, nin a sus pariẽtes. Pero los judgadores, maguer ayã poder segun derecho de fazer las cosas sobredichas, con todo esso mucho se deuẽ guardar de respõder mal, o de fazer deshonrra a los q̃ vinierẽ ante ellos para aleçar derecho. Otrosi nõ deuen atormẽtar a ningũo, si nõ por alguna de las razones q̃ dizen las leyes deste nro libro, porque lo pueden fazer. E si eõtra esto fiziessen a desonrrando los que ellos fos de palabra, o de fecho sin razon, tenudos seran en todas guisas de fazer mayor emienda [b] por esto, que si otro omo lo fiziesse.

¶ Ley. XVII. Como maguer el astronomero diga algun cosa de otro, por razon de su arte, nõ le puede ser demandado por desonrra.

Pueden a las vegadas los omes algunas cosas de sus casas, e van a los astronomeros q̃ eatẽ por su arte quales son aq̃llos que las tienen, e los astronomeros vsando de su sabiduria dizen, e señalan algũos q̃ las tienen: en tal caso como este dezimos, q̃ los q̃ assi señalarõ nõ pueden demãdar q̃ les fagan emienda desto, assi como en manera de desonrra: estues, porque lo dizen faziendolo segun su arte, e non con intenciõ de los desonrrar. Pero como quier q̃ non pueda demãdar emienda dellos, como en manera de desonrra, con todo esso si el adeuino fuere baratador que faga muestra de saber lo q̃ non sabe, bien lo puede acusar que reciba la pena que mandan las leyes del titulo [l] de los adeuinos, e de los encantadores.

¶ Ley. XVIII. Que de qualquier desonrra que fiziessen a la muger virgen, o al clerigo, non pueden demandar emienda.

Muger virgen, o otra qualquier que fuesse de buena fama si se vistiesse paños de aquellos que vsan vestir las malas mugeres: o que se pusiesse en las casas, o en los lugares do tales mugeres moran, o se acogen: si algun omo le fiziere estonce desonrra de palabra, o de fecho, o trauasse della, non puede ella demandar [c] que le fagan emiẽda como a muger virgen que desonrran. Esto es porque ella fue en grand culpa, vistiendo paños [f] que le non conuienen, o posando se en lugar desonrrado [g], o malo, a q̃ las buenas mugeres nõ deuẽ yr: esso mesmo dezimos q̃ si el clerigo q̃ anduuiesse en talle o en manera de seglar [h], ca si tuerto le fiziessen nõ podria demãdar emiẽda del como clerigo, assi como se muestra ẽ la primera partida deste libro, en las leyes [i] que hablan en esta razon.

¶ Ley XIX. Como aquel que busca bien, e honrra a su amigo, maguer estorne a otro, non le puede ser demandado por desonrra.

Queriendo el Rey, o el comun de alguna cibdad, o villa poner algun omo en officio honrrado, o fazer otro pleyto con el de arrendamiento: si otro omo qualquier rogasse al Rey, o al comun de aquel lugar que aquel oficio diesse a otro algũo, o que fiziesse aquel pleyto con el, diziendo que era mas sabidor, o mejor para ello: maguer que por tal razon como esta fuesse el otro estorbado que non ouiesse aquella honrra, nin aquel lugar que deuia auer, con todo esso non le puede demandar, a aq̃l que lo estorbo que le faga emienda [k] de ello como a omo desonrrado. Esto es, porq̃ todo omo deue asmar que aquel que este ruego fizo non se mouio a fazer lo con intencion de le fazer desonrra, mas por pro del Rey, o del comun de aq̃l lugar, o por ayudar a su amigo.

¶ Ley XX. Quales desonrras son graues, a que dizen en latin atroces, e quales non.

Ci quædam sunt atroces, & quædam sunt leues. atroces cognoscuntur ex quatuor, scilicet ex vulneris magnitudine: quia languis exiuit, vel e-

3 a ¶ *Contra esto fiziesse.* Add. l. neq. magistratibus. ff. eo. & l. 1. g. iniuria. ff. ad l. iul. de vi publica.

4 b ¶ *Mayor emienda.* Notabene non opus naici debet iniuria, vt iuxta nascitur. Lucemineuit C. vuderi. c. infanes § ar cẽur § q. 7. dicentis iudicium solemnẽ, vel importunẽ agentem increpare verbis, & corrigere. si duo patroni. §. finito fin. ff. de iureiur. tutiis. Paris de Puteo. in suo tractatu syndicatus. fol. 15. colum. 2.

¶ *Ley. XVII.*

Si astrologus per suam artẽ noiere furẽ occultum alicui: nõ est locus actioni iniuriarum si fuerit si fuxit se diminutorẽ cũ arte suo rei publicæ obiicitur, et publicæ poenæ, de quo in cuiusque iniuriarum iudicio.

1 c ¶ *Desonrra.* Concor. cuiusl. non apud Labeonem. §. si quis virginem. ff. eod. & allegat illum Angel. in l. non iniuriarum. ff. de iniuriis. & ibi Angel. notat. ff. de iniuria. tãquam de illata. hab.

5 d ¶ *Titulo.* Vide infra de ẽdẽ partitum. V.

¶ *Lex. XVIII.*

Mulierẽ honestam virginẽ si id ipsa meretrix sibi, vel libertione se fecerit aggredi non tenet iniuriari. Ille de clenco iha biui latialiter cedẽte cui nõ satisfiet de iniuria tãquam de illata. hab.

1 e ¶ *Demanda.* Concor. latẽ apud Labeonem. §. si quis virgines ff. eod. & allegat illum Angelum q̃ fornicatur cũ meretrice, vel et blã-

f ¶ *Vistiere paños.* Naralis præsumitur quisque sibi inhabitu reputari, vt hic, & in d. §. finis allrologus. & per. l. & doct. in l. liquapca simã. C. de episc. & clen. Xi cam auriẽtia. de sentẽ. excom.

g ¶ *Lugar desonrrado.* Sed contra iuia iuparnam non infamat castitatẽ. vt c. 1. 32. q. 5. dic. vt ibi p. gl. & per. gl. in ca. quãtum libet. 40. distin.

h ¶ *En manera de seglar.* Add. de cap. in audientia. de sentent. excom. & si vero. cl. secundo. & ca. Iudex Iacus. de sentẽ excom. in. 6. & l. 3. & 4. tit. 3. libri. 1. ordinarego.

i ¶ *En las leyes.* Vide in d. tit. 9. 3 partita.

¶ *Lex. XIX.*

Impediens aliquem in officij allectione 10. ãdoriv. alij, & non illr detur, nõ tenetur actione iniuriã dicti d.

k ¶ *Que le faga emienda.* Concor. cuiusl. iniuriarum. §. si quis de honoribus. ff. eod. vbi Angel. notat pro decurionibus impediẽtibus honorem alicuius eius, quia non tenẽt obnoxiæ actiõe iniuriarum.

¶ *Lex. XX.*

Iniuriarum fa

Innocent. est. d. p. tit. 3. & l. tit. 4. lib. 1.

membrum mutilatū fuit alias quis vilipendiose manu, vel pede percutitur. Item ex loco quia in oculo vel facie percutitur, vel coram Rege aut iudice, vel in ecclesia vel concilio, vel alio publico loco. item ex persona iniuriantis vel iniuriati: vt si pater percutiatur, Dominus per vassallum vel servulum aut colonum, aut patronus per libertum. vel iudex per subditum iniuriatur. Item ex cāmulena, dictamine, aut famoso libello. Cetera aūt sunt leues, & in plus fiet estimatio in atrocibus, quā in leuibus. tum iij. h. d.

1 a ¶ *En quatro maneras.* Concor. cum. §. attox. instit. de iniur. & l. prætor edixit. §. fina. & l. vulneris. & l. sed est quæstio ms & l. sed & si vnius §. qui dā ff. eo. & dicit Albert. d. §. sin. quilladā iniuria attox, q̄ dicuntur tenuocaf, vt C. de reuo dona. l. fina. vel illa propter quā filius pōt exhæredari, vt in authē. vt cū de appellatione cognosc. §. causas & per istū. l. prout, & dicit lo. Fab. in di. §. attox. & per illū rex declarat q̄d scribit in. c. pennit. defent ex com. vbi dī, q̄ eps pōt absolutē de leuiniuria illata in ipsoā clerici. habes ēm q̄d caf gravis iniuria, & quæ leuis. plati ū de consuetudine, secūm eū absolutū indistincte, vbi non fuerit sanguis, vel liuor non tamen possunt secundum eum per d. ca pennit. & di §. attox. & quæ dicantur delicta attrocia, & quæ attrocitata, & quæ atrocissima vi per gl. & Bart. in l auxilii. ff. de iniuno. & per gl. & Bart. in. l. §. si quis ff de suspect. tuto. & per Bal. in. l. vt vim col. ii. ff. d iustit. & iur. & exceptio q̄ iniuria nō est attox, pōt opponi ante litem contest. vide Bart. in. d. l. prætor edixit. §. casus. adde etiā quæ dicatur iniuria attox. Special. titu. de legato. §. nunc dicamus.

2 b ¶ *De mano.* De percussione cum pugno. di. xi supra eo in. l. 9.

3 c ¶ *Abilitadamente.* Ex hoc verbo patet, q̄ non oīs iniuria in corpus illata dicitur attrox, nisi sit vitupertosa; sicut si sit leuiter percussus, nō reputat iniuria attox. vt in l. item apud labeonē. §. prætor ait. & ibi notat Angel. ff. eod nō ergo procedat dictū Bart in. l. non solū §. si mandato. ff. eo. q̄ oīs iniuria quæ inferitur in corpus est attrox. vbi dicit Ange. q̄ tunc dicā attrocem cū per cōem opinionē loci iniuria appellatur attrox. Floretiæ enim secūm cū percussio cū pugno, non reputat attrox, & alibi in cōdete barbā appellat atrocissima & vbi opinio vulgi deficit, dicit ipse illa reputari attrocem, quæ puniretur si illata esset in persona filij, aut iuuenis serratis emendationis causa, per text. in. l. t. C. de emend. ppin. & tene mentis tam. l. paen. hoc declarantem.

d ¶ *En el ojo, en la cara.* Adde di. l. prætor edixit. §. fin. cum l. sequti. ff. eo. & di. §. attox instit eo & Ang. Arer. in tractatu in delicto in parte. in facie vnde & alapa reputatur grauissima iniuria: vnde & euangelist in passione dñi, vt gratiosissima & atrocissimam iniuriam expresserunt & scripserunt Matth. ci. 26. Marci. 14. Lucæ. 22. Ioan. 18. & 19. & de iniuriantes caput alteius in luto. vide Bart. in. l. libr. 4. foro li.

e ¶ *Por razō de la persona.* Et dicebat Bal. in. l. si quis in hoc genus C. de episc. & cleri. p. text. ibi q̄ quælibet offensa facta clerico, dicitur attrox iniuria. de iniuria facta tabellioni. vide. l. 14. titulo. 94. part. & sigillatim publicoin l. 5. ti. 20. eadem parti & maior est iniuria quā fit sacerdoti, cum defert sacerdotalia signa, q̄ si non deferat. Et attrocem. & ibi Bald C. de iniuriis. & adde et d̄ iniuria facta patri à filio. Titulo 9. libr. 8. ordinarega.

f ¶ *El judgador.* Adde text. cū gl. in authē. vt iudices sine q̄quo. ff. fra. §. illud. collatio 2. Bald. in §. iniuria in prin. de pace iuramento sim. vbi dicit alapam potestati, vide etiam in dicto. §. attox. l. sed & si vnius. §. quædam. ff. eo. & l. omne delictum 3. n. ff de re mil. ra.

g ¶ *Por cantigas.* Adde l. 3. supra eod. & l. vnicam. C. de famo. libellis.

Ntre las desonrras que los omes reciben vnos de otros ay muy gran departimiento. Ca tales y ha dellas a que dizē en latin atroces, q̄ quiere tāto dezir en romance, como cruelles, e graues. E otras y ha que son leues. E las q̄ son graues se puedē ser conoscidas en quatro maneras[a]. La primera es, como quādo la desonrra es mala, e fuerte en si por razon del fecho tā solamente: assi como si aq̄l q̄ recibio la desonrra es ferido de cuchillo, o de otra arma qualquier de manera q̄ de la ferida salga sangre, o finque lisiado de algun miēbro: o si es apaleado, o ferido de mano[b], o de pie en su cuerpo abiltadamēte[c]. La segūda manera por q̄ puede ser conocida la desonrra por graues, por razon del lugar del cuerpo: assi como si le firiesse en el ojo, o en la cara[d], o por razon del lugar do es fecha la desonrra: como quando desonrran a alguno de palabra, o de fecho delante del Rey, o delante de alguno de los q̄ han poder de judgar por el o en concejo, o en yglesia, o en otro lugar publicamente ante muchos. La tercera manera es por razō de la persona[e] q̄ recibe la desonrra, assi como si es fecha a padre de su fijo, o al auuelo, de su nieto, o al Señor de su vassallo, o de su rapaz: o de aquel que el aforro, o de aq̄l q̄ el crio, o al judgador[f] d̄ alguno de aquellos que el ha poder de apremiar, porque son de su juridicion. La quarta es por cātigas[g], o por rimas, o por famoso libelo que ome faze en desonrra de otro. E todas las otras desonrras que los omes fazen los vnos a los otros de fecho, o de palabra, que non son tā graues por razō del fecho tan solamente, como de suso diximos: o por razō del lugar, o por razon de aq̄llos q̄ las reciben son contadas por liuianas. E porende mādamos q̄ los judgadores q̄ ouieren a judgar las emiendas dellas, q̄ se apercibā por el departimiēto suso dicho en esta ley a judgarlos: de manera q̄ las emiendas de las graues desonrras seā mayores, e de las mas ligeras seā menores: assi que cada vno reciba pena segū q̄ merescere e segū fuere la desonrra o ligera, o graue, que fizo, o dixo a otro.

¶ Ley. XXI. Que emienda deue recebir aquel a quien es fecha desonrra.

Cierta pena, nin cierta emienda non podemos establecer en razon de las emiendas que deuen fazer los vnos a los otros por los tuertos, e las desonrras que son fechas en rre ellos porque en vna desonrra mesma non puede venir yguāl pena, nin yguāl emienda, por razon del departimiento que diximos en la ley ante desta que auian: porque las personas, e los fechos dellas non son contados por yguales. E como quier que las pusimos a los que fazen malas cantigas, o rimas, o dictados malos: o a quien desonrra los enfermos, o los muertos: porque cierta pena non podimos poner a cada vna de las otras desonrras por las razones de suso dichas, tenemos por bien, e mādamos q̄ qualquier q̄ reciba tuerto, o desonrra, que pueda demandar emienda della en vna destas

Nō est in no. re. e eam nō n uenī.

¶ *Lex. XXI.*

Vbi pro iniuria certa, & pœna determinata non inuenitur apposita, æstimabitur arbitrio iudicis: & si iniuriatus vult ad æstimationem semper cuniariam agere, iudex illi tenetur obligabit eum pro quanto noluisset iniuriam illam sibi iniuriatus esse & si temperatē esset pon det fidiat eum super æstimatione iuratequam expetesit, & in æstimatione sic iurata condemnet: sed si videtur ei q̄ immodeata tam expressit quantitatem temperet eam ante iuramentum. Si verò ad pœnam criminalem iniuriantis insigendam velit agere tunc in de potest iniuriantem pecuniaiter, vel corporaliter arbitratie punire & si pecuniaiter punit applicatur Regis cameræ. sed vna iniuriarum actionum electa alterata tollitur quia ex vno delicto non debet quis duas pœnas pati, nec vna electa potest variare. hoc dicit.

dos maneras[a], qual más quiere. La primera que faga el que lo desonrro emiẽda de pecho de dineros. La otra es en manera de acusacion, pidiendo que el que le fizo el tuerto que sea escarmentado por ello, segun aluedrio del judgador. E la vna destas maneras se tuelle por la otra[b]: porque de vn yerro nõ deue ome recebir dospenas porende. E desque ouiere escogido[c] la vna, non la puede dexar, e pedir la otra. E si pidiere[d] el que recibe la desonrra que el sea fecha[e] la emienda de dineros, e prouare lo que dixo, o querello: deue estonce preguntar el judgador al querellosoⁱ, por quanto nõ queria[g] auer recebido aquella desonrra: e desque la ouiere estimado el deue mirar[h] qual fue el fecho de la desonrra, e el lugar en que fue fecha, e qual es aql q̃ la recibio, e el que la fizo. E ca todas estas cosas, si entendiere q̃ la estimo derechamente, deuel mãdar que jure, q̃ por tanto quãto estimo la desonrra, que la non querria auer recebido e desque la ouiere jurado, deue la judgar, e mãdar al otro que le peche la estimacion. E si el judgador entendiere que la aprecio a demas, deue gela templar segun su aluedrio, ante que le otorgue la jura[i]. E si aquel que recibio la injuria faze acusaciõ de aquel que lo desonrro, e demanda que sea fecho escarmiento[k], e vengança del: estonce el judgador catando todas las cosas que de suso diximos, e seyendo prouado el tuerto, puede escarmentar, o dar pena de pecho a aquel que fizo la desonrra. E si por auentura pena de pecho le pusiere, deueser estõce de la camara del rey[m]. Otrosi lo puede escarmentar en otra manera, segund que fuere la persona.

¶ Ley. XXII. Fasta quanto tiempo puede ome demandar emienda de la desonrra que recibio.

¶ *Ley. XXII.*

10 Actio iniuriarum intra annũ potest intentari, postea vetõ non: quia extanti temporis diuturnitate præsumitur remissa & non ad animũ reuocata. Item tollitur si sponte iniuriatus associatur iniuriantibus, aut simul comedunt vel bibunt. vel si dixit, quod receperat ad iniuriam, nutsi eam expresse remisit iniuriatus. h. d.

1a ¶ *Dos maneras.* Concordat cum §. in summa. instit. de iniur.

b ¶ *Se tuelle por la otra.* Adde. l. pretor redixit. §. 1. & l. quod de senatus consultum. Ff. eo. si tũ de iniuriarum actum est iniuriarum, nihilominus potest lege aquilia ad dãnum & conuenso, non enim in actione iniuriarum agitur ad dãnum, vt ad damnũ, sed vt ad commeliam. l. ita apud labeonem. §. si quis servo verberato. ff. eo si dãn Azo. C. eo in summa col. ii. vers. illud etiã noto. gl. i. d. §. in summa. qd ita declara, limitando & intelligendo vt p Bar. in di. §. si quis seruo vbi & gl. & vi l. qui seruũ. ff. de actio. & obligatio.

2 e ¶ *Escogido.* Adde di. l. pretor edixit. §. 1. & l. quod senatus consultum. ff. eodem

4 d ¶ *Pidiere.* Et si tercer metui bellum rum agitur cum litera iuriarũ. vt. per Ange. Arete in tracta. malefecium parte ne q. non ad quem. l. fin. & instit. de actio.

§. 1. colu 3. & Ioan Fabri in. §. fed & lex. instit. de iniur vbi ponit breue formulam, tellis interrogantis mihi talem iniuriam, cuius ex eundem vt illi mihi in certũ libras, in quibus pete ipsam condemnari salua vestra legitima taxatione.

5 e ¶ *Que ella fecha.* Concludit ergo dari sibi actiũ agit ciuiliter actione iniuriarum, & ita tenet Io. in d. §. in summa & Speculator. de iniur. in pri. & Rosredus in suis libellis. Ange. ti in. l. item apud labeonẽ. §. si quis seruo. dicit, q̃ de hoc tempore dubitauit, & allegatin contrarium quia ex qua propter ut ad vindictã pœna debet esse licit. l. inde nerati. ff. ad l. aquil. Lagrana. ff. de termino amot. & quia olim per l. tabulari pœna iniuriarũ perdebat mẽbri erat talio, omnis alia iniuria ẽdicabatur pecunia, vt in §. pœna instit. eod. hæc autẽ non est ita, et, iterum de furtis. ibi propter cõstitutum prætoris: vũ dicit pœnã subrogatam per prætorẽ ejusdem iniuriæ esse. tene ergo mentem istam. l. parti. tollentem illa ambiguitatem, de qua Ange. dubitauit.

6 f ¶ *Al querellosoⁱ.* Quod liceat probarum per testes super æstimatione iniuriarum, an tunc debeat illud iudex legui, vel ad huc possit ipse moderare? Sori consil. 146. vi so pro cessu agitato. col. 1. in vers. ad fin. cultus, dicit tenõ recolere licuit in iuriarum ille tactum in duiduo, & cõludit, quod debet tequi probata, & lecũdũ eas dicare, & q̃ debeat cessare æstimatio illa arbitrio iudicis, ex quo est probata æstimatio per testes, & tab hominibus eiusdem conditionis: ibi per eum, cuius tiberit, q̃ & isto casu, tu non recedas à forma huius. l. possunt enim testes fieri et accipi in tali æstimatione.

7 g ¶ *No querria.* Non ergo est necesse q̃ actor se referat ad damnum, hoc est quod ait pœnas se voluisse pati tantum damnũ, quam pati cataui in iuriam, quod fuit opinio quorundam relata per gl. & Bart. in. l. iniuriarum. ff. de iniuriatio. ff. eo. non ergo procedit quod dicit Alber. ibi. q̃ cõtertrantur in hoc aduocati, q̃ faciunt iurare clientes, q̃ pro tanto nollet sustinuisse talẽ iniuriã, sed quia iure debent, q̃ ante expedissent ut tũ de suo, quam pati voluissent ipsam iniuriã & ceadabit difficultas quã ibi tangit, & in. l. si non cõuicti. C. eod. quia secũdũ hoc faciet pauper hõ, qui nõ poterit dicere, q̃ voluisset tũ perdere de suo? & dicit q̃ rũ poterit dicere si haberem vel habuissem expotestate illi tæ iniuriæ quod tẽp̃ deberias pti. vt in. d. l. iniuriarum æstimatio. Ioa. Fab. etiã in. §. sed & lex. instit eodem. refert dictas opiniones qualiter debeat pars referre in æstimatione an ad damnum, vel lucrum, & dicit quod moderni sequuntur opinionẽ Azo. q̃ referre se debent ad dãnum, non ad lucrũ, Bart. tũ & Ange. in dict. d. iniuriarũ. post glo. cbi volunt, q̃ ad vtrũ libet potest se referre, sive ad lucrum sive ad damnum: tu tenementi istam. l. partiarum in sua practica.

h ¶ *Deuemirar.* Adde. §. pœna instit. eo. & l. constitutionibus. ff. eod.

i ¶ *Otorguela jura.* Nota bene formam & practicam istius. l. ad declarationem iuris cõmunis approbatur enim hic opinio illorum, quos refert Alber. in l. si non conuicti. C. eo. cũ dicit, q̃ considerabit iudex locũ, & tempus & personã iniuriã passam, & sedm hoc æstimabit iniuriã, & si æstimatio actoris sit iusta illi stabit, & si nõ, modo rabit eã declaro sacramento actor. quod aũt si iudex notorie sciat reum esse nõ soluendo, an poterit absque eo, q̃ duas ferat sentẽtias cõmutare pœnã pecuniariã in corporalẽ Alber. ibi refert ẽs opinionẽ quorũdam vult, q̃ licet sedm eũ in libello actor nõ posset cum ciuiliter agit iniuriarum hoc petere, quia lite pendente, vel ante executionem posset sibi soluendo. arg. si iterum §. fina. ff. de verbor obliga. & Bart. ibi. ff. de dolo.

8 k ¶ *Escarmiento.* Pro iniuriã leuissima non posset agi criminialiter, vt in eodẽ tit. ab. e. de reiud & tenet Io. Fab. in. §. in summa instit. eo.

9 l ¶ *Escarmentar.* Prout habetur in l. fin. ff. eo. et ergo pœna arbitraria, sed an possit arbitrium extendi vsq, ad pœnam mortis. glo. q̃ sic indi. §. in summa. quæ vulgariter ad hoc allegatur pro singulari illam tenendo. dixit non esse verã. Iaso. in l. & si legibus. C. si contra ius vel vtili publi. per tex. notab. in. l. ff. de furti. balnea. & ibi Alberic. refert etiam Ioa. de Imo reprobantem illam gl. in. l. 2. ff. de publi. iud. Felin. in c. ex literis. col. 1. vers. & 13. late instit. ti reaillam glo. & teneteã allegans multa pro ea, & tandem limitat, & declarat. §. modis. l. q̃ requiratur vt possit mare arbitrari, excessus graues facinoris, & q̃ procedat in delictis consummatis, non in attẽtatis. & nisi. l. vel statutum committat pœnam arbitrio iudicis per verbum moderari, vel modificari: & quando datur arbitrium inter pœnas à iure concessas, & expressas, non vbi iudici simpliciter datur arbitrium punitẽdi, vel exaggerandi pœnas quatunc non poterit arbitrari pœnas mortis. & nisi limiteturarbitrium, vt non possit mortem arbitrari, vide ibi latius per eum. vide etiam Deriumconsil. 100. in causa inquisitionis. col. fi. vbi singulariter intelligit illam glo. in grani criminis. & q̃ ex circunstantiæ delictibus suadent allegat Bald. in. l. fin. in fine ff. de rerum diuisio. & Ioan. de Imol. in cap. inquisitionis. de accusa. & ibi Ioan. de Anania. in fin. intelligit etiam quando de tali delicto iam esset solitum arbitrari certam pœnam. nam tunc illa est, & non alia imponenda. vide ibi latius per eum. adde etiã Alex. consil. iii. primo volu. col. pe. dicentẽ cõmunẽ esse sentẽtiam, q̃ attẽdi debeat, an qualitas delicti, & circũstantiarum sit talis, q̃ de iure cõmuni, vel de consuetudine sit pœna mortis imponenda, & tunc imponi possit, alias nõ, vide etiam per Socin. consil. 188. vsq bulla. colu. penul.

m ¶ *De la camara del Rey.* Adde glo. in dict. §. in summa, quæ allegat. l. fina. ff. eodem.

Fasta vn año puede todo ome demãdar emienda de la desonrra, o del tuerto q̃ recibio. E si vn año passasse [a] desde el dia [b] que le fuesse fecha la desonrra, que non demandasse en juyzio emienda della, de alli adelante non la podria fazer, porq̃ puede ome asmar q̃ se nõ tuuo por desonrrado, pues que tãto tiempo se callo que non fizo ende querella en juyzio, o que perdono a aquel que gela fizo. Otrosi dezimos q̃ si vn ome recibiesse desonrra de otro, e despues desso se acompañasse con el de su grado, e comiesse [c], o beuiesse con el en su casa, o en la del otro, o en otro lugar, que de alli adelante non puede demandar emienda de tuerto, o de desonrra que ouiesse ante fecha. E aun dezimos que si despues que vn ome ouiesse recebido desonrra de otro, que si aquel que gela ouiesse fecho le dixesse assi rue go vos q̃ nõ vos tengades por desonrrado de lo que vos fize, e que non vos quexedes de mi ne el otro respondiesse d que se non tenia por desonrrado, o que lo non queria mal, o que perdia querella del: que de alli adelante non es el otro tenudo de le fazer emienda por aquella desonrra.

¶ *Ley. XXIII. Como el heredero non puede demandar emienda de desonrra que ouiesse fecho en su vida a aquel aquien heredo, si el non la ouiesse començado a demandar.*

1 a ¶ *Si vn año passasse.* Intelige de anno continuo secũdũ gl. & ibi Ange. & Sanian. l. si nõ conuicij. C. eo. & Azo. C. eo. in summa. & satis probat hic, nisi vbi iniuria facta esset per metũ quia tũc esset verius annus. l. si eũ exceptione. §. 1. ff. de met caus. & intelligen quacunq; iniuria, siue prætoria, siue ciuili, put etiã voluit Azo. C. eo. in summa. co. pe. & fin. & ista fuit antiquorũ magistorũ opinio vt tradit Ioan. And. in addit. ad Specu. titu. de iniur. §. 1. in additione. sup patte, actio vbi ipse idem tenuit, licet contrarium tenuit Martinus in actione de secũdo tertio. ex l. Corne. Ha. in tis trib casib, cũ quis pulsatũ verberatũve, vel domũ eius vi introitã dicat vt in. l. 1. & l. l. cornelia. ff. eod. & hoc tenuit gl. in. d. l. Cornel. Ang. & Sal. in l. si nõ conuicij.

b ¶ *Desde el dia.* Nota bene à quo tẽpore incipit currere iste annus, scil. an currat ignoranti iniuriã? Guillel. de Cugn. in. l. si cum exceptione. §. satis clemenc. ff. quod met. caus. tenet q̃ sic, & est dictũ singulare. alleg. l. pe. ff. si quis test. lib. esse inf. fuer. & l. 1. cõs. C. de præs. 30. vel. 40. anno. & istud dictum refert pro singulari collector decisio. Rot. in. d. decisione. 240. in nouis. & allegat pro eo aliqua, quæ ibi poterunt videre ego tamen crederem nõ currere ignoranti, ex regula. l. annus. ff. de calumnia. & in cap. quia diuersitatem. de concess. præbend. & patet extratione huius. l. Ibi (porque puede ome asmar. &c. vnde cessante ratiõe, videtur de mente huius. l. q̃ annus iste non curreret ignoranti, neque obstant. ll. allegatæ per Guillel. quia. l. illa pe. procedit vt ex ea patet in illo speciali casu, de quo ibi quod patet cum dicit illa. l. in fin. quãuis in pluribus causis aliis iusta ignorantia excusationẽ mereatur. & l. omnes. loquitur in præscriptionibus longissimi temporis. vide circa hoc quod dicit Barto. in. l. labeo. ff. si quis test. lib. esse inf. fuer. & ibi vi longam additio ad eum.

3 c ¶ *Comesse.* Sequitur dictum glo. exemplificantis textã ibi in. §. fin inst. eo. & dicit Bart. in. l. non solum. §. 1. ff. eo. quod facta remissione & dissimulatione, etiã sine præsentia partis, tollitur actio iniuriarũ ab initio, vel ex post facto per text. in. d. §. 1. vide quæ latius dico in. Clarissima pio xoma. facit etiã. l. in ipsius. C. famosi libell. vbi Bald. q̃ simili modo fiunt sibi gratia seruatia, vel vna mici inuicem cõuersantur præsumitur in eos facta concordia, quia offensa remittitur per iudicia vtin. d. §. si. Et quidã legere ei qui iniuriam. Bald. ibi q̃ vel remittere offensam adderiam. q̃d dicit Bal. in anthẽ si dicat C. de iniur. & procedit ista. l. & disputatio d. §. fin. si iniuria sit publis, siue realis, cũ loquat indistinctẽ secũdũ Fab. in d. §. fin & iniuria sedũ eiusmodi nisi ambo sui essent in tati ad magnum sestum, & fuerit fuerunt positi ad vnam mensam, vel si multiplicatur ex quadam lione statim necessaria habuit hoc facere & idẽ si recepit eũ ad osculum pacis in ecclesia, nam salua honestate non potest resutare. alleg. at Clemen. fin. de semen. excom.

d ¶ *Respondiesse.* Cõcor. cum l. si ibi. §. quæ dicunt ff. de pactis. vl ibi q̃ actio iniuriarum ipso fure tollitur per pactũ. & cum. l. non solũ. §. 1. ff. de iniur. & q̃ iniuriam patiens dissimulauit, quia fortẽ sit cum iniuriam passus est hæc dissimulatio impedit natiuitatem actionis iniuriarũ, quod intellige secũdũ Ange. in. d. §. 1. q̃ iniuria nõ est illata in corpus, vel in membra cũ sentia, cum pœna sit diis membrorũ sororum. l. in berhonio. ff. ad Lauriln. ne q̃ possit quis cõsentire, vt corpus sũ lacessatur. imo cõtra faciens punit. l. 1. ff. eo. si aũt quis à principio non dissimulauit iniuriã, sed postea remisit absque pacto, de iure cõ erant opiniones an tunc sufficeret remissio simplex. nam Azo dicebat. C. eo. in summa. q̃ sic, Pileus autẽ dicebat, q̃ ab initio dissimulatione tollitur, non ex interuallo. & hanc opinio videtur sequi gl. in. d. §. fin. inst. eo. in gl. fin. fin. vade multo minus tollere iniuriã dissimulatiũe. lis esset contestata, vel cessatio facta secũdũ Ioan. Fab. in. d. §. fin. & vi. Hostien. & Abb. in. c. olim de iniur. sed vt dixi in glo. præcedenti Bat. in. d. §. 1. tenet opi. Azo & idem tenet ibi Ange. vt sicut nuda voluntate impeditur natiuitas & ortus, ita nuda voluntate tollatur. licet non deducatur renũciatio in scriptura, quã remissionis, illa est accipẽda. & adiuerte, q̃ necdum actio iniuriarũ ciuilis tollitur anno, verũ etiã & accusano criminalis ex delicto iniuriarũ orta, q̃d satis in ista. l. probant vt tãcta. l. supra proxima. & quia de crimine regulariter non potest criminaliter quæri vltra tempus infra quod potest de eo ciuiliter agi. & extincta ciuili, erit extincta criminalis. ita tenuit singulariter Bac. Bu. in. l. quare la. C. de falsi. & ibi Ang. & latius Sali. & tradit etiã Io. Fran. Balbo in tracta. præscriptio, charta. 30. col. 4. versi. tertio notabiliter limita.

4 ¶ *Respondiesse.* Quia actionis iniuriarum ipso iure tollitur per pactũ. & cum. l. non solũ. §. 1. ff. de iniur. & q̃ iniuriam patiens dissimulauit, quia fortẽ sit cum iniuriam passus est hæc dissimulatio impedit natiuitatem actionis iniuriarũ, quod intellige secũdũ Ange. in. d. §. 1. q̃ iniuria nõ est illata in corpus, vel in membra cũ sentia, cum pœna sit diis membrorũ sororum. l. in berhonio. ff. ad Laurin. ne q̃ possit quis cõsentire, vt corpus sũ lacessatur. imo cõtra faciens punit. l. 1. ff. eo. si aũt quis à principio non dissimulauit iniuriã, sed postea remisit absque pacto, de iure cõ erant opiniones an tunc sufficeret remissio simplex. nam Azo dicebat. C. eo. in summa. q̃ sic, Pileus autẽ dicebat, q̃ ab initio dissimulatione tollitur, non ex interuallo. & hanc opinio videtur sequi gl. in. d. §. fin. inst. eo. in gl. fin. fin. vade multo minus tollere iniuriã dissimulatiũe. lis esset contestata, vel cessatio facta secũdũ Ioan. Fab. in. d. §. fin. & vi. Hostien. & Abb. in. c. olim de iniur. sed vt dixi in glo. præcedenti Bat. in. d. §. 1. tenet opi. Azo & idem tenet ibi Ange. vt sicut nuda voluntate impeditur natiuitas & ortus, ita nuda voluntate tollatur. licet non deducatur renũciatio in scriptura. & ista tam partem videtur amplectì. l. ista partitarum. in casu præcedenti cum dixit (despues de esso se acompañasse con el. &c.) vel forte esset dicendum. q̃ ex ista. l. panitarum concordentur dictæ opiniones, videlicet. q̃ iniuria tollatur dissimulariõe, siue ab initio, siue ex post facto dummodo tamen in tali dissimulatiõe adsit præsentia partis, ex qua resultet tacitum pactum, vt quia se associauit libenter comedit, & bibit cum iniuriato. si vero talis dissimulatio, seu voluntas remittendi iniuriam ex post facto, non fuerit in præsentia iniuriantis tunc procedat opin. Pilei, & dict. glo. vt sola voluntate non dando tollatur ex post facto, sed requiratur pactum de quo hic vel dic quod. l. ista partitarum nolit de necessitate requirere partis præsentiam in remissione iniuriarum, sed ponit istos duos modos quibus tollitur actio iniuriarum, & q̃ remanear indecisus tertius casus, quando in absentia partis nuda voluntate remitteret iniuriã, quo casu fatis placet attenta æquitate. vt etiam absentia partis tenear talis remissio. pro vt voluit Bar. & Ange. in d. l. non solum. §. 1. & in practicata recipitur de consuetudine illud etiam nota, non esse necesse, q̃ passus iniuriam dicat se ad animum reuocare, quia fabulosum est tale dictum. vt dicit Azo. C. eod. in summa. & q̃ non sit necesse probatur in. l. penul. & ibi notat Bald. C. ad legem Cornel. de Sicar.

¶ *Ley. XXIII.*

a Actiones in quibus cadit vindicta, non transeunt ad hæredes, nec cõtra eos, nisi lis fuisset contestata cum defuncto, hoc tamen fallit, vbi illa iniuria facta fuit in firmo: & ex illa infirmitate mortuus sit, aut si sit iniuriatus post mortem. Item licet ex delicto defuncti non agatur post mortem. fallit vbi fuit lis contestata cum defuncto. h. d.

HEredero [a] ninguno non ha poder de demandar emienda, de la deshonrra, nin del tuerto que le ouiessen fecho en su vida, a aql cuyo heredero es: fueras ende si el finado ouiesse ya començado a demandar en juyzio ante que muriesse, e fuesse ya començado el pleyto por respuesta. Ca estonce bien puede el heredero entrar en la demanda, en aquel lugar do lo dexo el finado, e seguir el pleyto fasta que den sentencia sobre el: e aquellos que el tuerto, o la desonrra al finado fizieron, tenudos son de responder a su heredero, tambien como farian a el mismo si fuesse biuo. Mas si en su vida non ouiesse començado el pleyto assi como sobredicho es, estonce sus herederos non lo podrian demandar. porque las demandas atales en quecae vengança con pena, non passan a los herederos si non fuessen en vida demandadas de aquel de quien heredaron: fueras ende si la desonrra le fuesse fecha a la sazon que estaua cuytado de la enfermedad de que muuio, o despues q̃ fue finado, assi como de suso dizimos [b]. Otrosi dezimos [c] que si aquel que ouiesse fecho el tuerto, o la desonrra, se muriesse ante que fiziesse emienda dello, que estonce non lo pueden demandar a sus herederos: fueras ende si lo ouiesse començado a demandar en su vida del, e fuesse ya començado el pleyto por respuesta. Ca estonce los sus herederos tenudos son de entrar, e seguir el pleyto en aquel lugar do estaua quãdo fino aquel de quien heredaron: e si fuessen vencidos deuen fazer emienda en lu gar de aquel cuyos herederos son.

1 a ¶ *Heredero.* Cõ cord. cum. l. in iuriarũ actio. i prin. la primera. &. 2. ff. eo. & cum. §. non omnes insti. de perp. & temp. actio.

2 b ¶ *Dezimos.* Suprà eod l. n.

3 c ¶ *Otrosi dezimos* Concord cum dic l. iniuriarũ actio. in prin. &. C. nec ex delicto. defunc. l. 1 &. l. 1. ff. d priua. delict.

¶ *Titulo. X. De violentia.*

¶ *In summa.*

¶ *Lex prima.*

✠ Vis est quæ fit alicui, qui non potest se defendere: & est duplex, cũ armis, & sine armis. cum armis autem fit cũ quis impetit cum fustib aut lapidibus, seu cum hominibus armatis causa alium in persona dãnificandi vel in bonis, licet ad effectum non perducat. hoc dicit.

1 d ¶ *Fuerça.* Concordat cum. l. 2. ff. quod met. causa.

2 e ¶ *Fecha a otro.* Nota bene, quia ad hoc vt dicatur violentia, eequum ẽ quod fu impetus factus in alium. adde Barto. in quæst. de qua ibi per eũ. in. l. 1. ad finẽ. ff. ad l. iuli de vi publi. & pulchrè per Paulum de Cast. consilio. 27. v. Ian quisitione facta cõtra Bõdisti. 1. vol. vbi tradit differentiã inter vim & violentiam, & actũ vi seu violenter factum. vi. ibi pereum.

Ad tit. C. &. ff. ad. l. Iul de vi publi. & C. ad. l. Iuli. de vi pri.

Titulo. X. De las fuerças.

SOberuiosamente, e con maldad se atreuen los omes a fazer fuerças vnosa otros. Onde pues queen el titulo ante deste fablamos de las desonrras queremos aqui dezir de las fuerças. E demostrar que cosa es fuerça. E quantas maneras son della. E que pena merese en los que la fazen a otri. E los que los ayudan a fazerla.

¶ *Ley. I. Que cosa es fuerça, e quantas maneras son della.*

FVerça [d] es cosa que es fecha a otro [e] tortizeramente, de que non se puede amparar el que la recibe. E son dos maneras della. La vna es que se faze con armas [f]. E la otra sin ellas [g]. Cõ armas [h] faze fuerça todo ome, que cometeo fiere a otro, con armas de fuste, o de fierro, o con piedras: o lleua con sigo omes armados en esta manera, para fazer mal, o daño a alguno en su persona, o en sus cosas, firiendo, o matando o robando: e maguer non fiera ni mate, cometei de lo fazer, e non finca por el. E esse mismo yerro faze el que estando armado assi como sobredicho es, encierra [k], o combate a alguno en su castillo, o en su casa, o en otro lugar: o lo prende, o le faze fazer algun pleyto, a su daño, o contra su voluntad. Otrosi tal yerro faze el que allega o mes armados [l], e quema [m], o comete de quemar, o de robar [n] alguna villa, o castillo, o otro lugar, o casa, o naue, o otro edificio en que morassen algunos omes, o tuuiessen en guarda algunas mercadurias, o otras cosas de aquellas que han mene ster los omes para vso de su vida, o para ganar en razon de mercaduria, o por otra manera.

¶ *Ley. II. Como los que fazen assonadas do caualleros, o de peones, maguer non fagan daño, les es contado por fuerça, e deuen recebir pena por ella.*

AYuntamiento de omes armados faze algund ome poderoso a las vegadas en su castillo, o en su casa, con intencion de fazer fuerça, o daño a otro alguno, o por meter escandalo, o bollicio en alguna villa, o castillo, o otro lugar: e porque de tales ayuntamiẽtos nacen a las vegadas grandes daños, e muchos males, porende mandamos que el que tal assonada [o] fiziere, que sea contado por tan gran yerro, como si fiziesse vi. ibi. l. armatos. &. l. pen. §. telorum.

¶ *Comes.* Ad hoc enim vt teneatur pœna legis, iul de vi pub. seu pro violentia cum armis sufficit, q congregauerit homines armatos, vt hic, &. l. sequẽ & l. 3. ff. ad. l. iuli. de vi pub. non tũ dicitur proprie violentia, ex quo impetus in alũ non est factus, secũ Bart. in. d. l. 1. tũc enim propriẽ violentia, qũ vis iferẽ personæ, & effectus est subsequutus: secũ Paul. de Ca. in di. consil. allegat l. qũ multa facinora. C. ad. l. mil. de vi publi.

¶ *Encierra.* Cõcoe. cum. l. qui coetu. ff. ad. l. iul de vi publi.

¶ *Omes armados.* Cum non vtatur verbo (turbæ) vel (gẽtis) vel q̃ sufficiant duo, vel tres homines armati, & facit l. 3. ff. eo.

¶ *E quema.* Vi. l. 9. §. eod.

¶ *O robar.* ad de. di. l. 3. versi. in eadem causa. &. l. hi qui ẽdes alienas. ff. ad. l. iuli. de vi publi.

¶ *Lex. II.*

✠ Qui in domo sua adunationẽ fiert armatorum hominũ causa dãnificandi alium, seu scãdalum concitandi (q̃ vulgo dẽ assonada) punit, p inde ac si vim In no rec. aemis ppetrasset vi. tit. 15. li set, licet ex tali bro. 8. hoim cõgrega In no. rectiõe nullã ma est. l. 9. tilũ sequaf. h. d. tu. 26. l. 8. bro. 4. ordina. titu. 10. per totum & l. 14. & 15. titu. 4 libr. 4. foro. ll. & seq. tit. 15. lib. 8. ordina. titulo. fin. l. vnica. c. 42. & l. fin. C. ad. l. iul. de vi publica. lib. 8.

3 f ¶ *Con armas.* De hac habetur. ff. & C. ad. l. iul. de vi pub.

4 g *Sin ellas.* Hæc dẽ priuata. vt. ff. & C. ad. l. iul. de vi priua.

5 h *Con armas.* Adde. l. 1. 2. 3. 4. & 5. & per totum. ff. ad. l. iul. de vi publ. &

6 ¶ *Comes.*

7 ¶ *Encierra.*

8 ¶ *Omes armados.*

9 ¶ *E quema.*

10 ¶ *O robar.*

o ¶ *Que tal assonada.* Contra istos vide. l. 16. & 17. titulo. 26. 2. partita. & li & &. l. 1. li cũ bro. 4. ordina. titu. 10. per totum & l. 14. & 15. titu. 4 libr. 4. foro. ll. & seq. tit. 15. lib. 8. ordina. titulo. fin. l. vnica. c. 42. & l. fin. C. ad. l. iul. de vi publica. lib. 8.

&.l.2.C.de sedicio.Bartol.in l.prima.ad fin.ff.ad.l.iul. maie. &in.l. neque interest.C.ad.l.iuli.de vi priua.vbi per text ibi dicit idem de ipsis hominibus cõuocatis,q̃ teneantur illa.l. & vi. di.l.1 titul.10.libr. 4 ordina.& vi.in ista materia,q̃dicatur fieri assonata per Alexand. consil.fina.a volu.

In no. re. est. l. titit. 35.lib.5.

a ¶ *Con armas*, ad de.l. 3. in pun. ff ad. l.iuli. de vi publ. & l. l. fina. C.eo. & dubium ibi motũ per Salic. ad ilia. l. fin. correxerit. ll. antiqs tollit per ista. l. partita. & patet q̃ non correxit, & quòd talis tenet pœna. l. iuli. de vi pub.

fuerça con armas[a], e que reciba porende otra tal pena: maguer del ayũtamiento de las armas nõn nazca mal, nin daño. E esto defendemos porq̃ ninguno non sea osado de fazer tal ayuntamiẽto[b]: ca acaece muchas vegadas, q̃ quando assi se suntan los omes en vno crescen los coraçones, e cometen estonces tales soberuias, quales non fariar., nin osarian començar, si estuuiesse cada vno por si en su casa, o en otro lugar.

b ¶ *Tal ayũtamiẽto*. Forte ad pœnã huius. l. q̃ damnum non fit ãgente con gregata, sed tãtum status in terminis, q̃ cõ gregaut multos armatos, necesse eẽt, vt essent decẽ ad minus. argu. l. ptztor. §. 1. ff. vi bono. rapt. nam ratio huius. l. ã qua, in princ. significat turbationẽ quæ ex collectiõe nasci potest. vt in simili tradit Bald. in. l. 1. §. ius gentium. ff. de iusti. & iure. & hæc et gl. in. l. 1 ff. de probatio. ponit exẽplũ in quatuor personis cũ dicitur da gente. Bal. tamen vbi suprã. intelligit de. 10. quia no mengãtis, turbã significat, & vtriusq̃ vocabuli eadem ratio est. item cum sunt decẽ homines, vt su prã delicti um est notorium, & ideo pœna augetur. l. si plures seruj. ff. de iniur. item quia ista. l. sumpta est a principio. l. 3. ff. ad. l. iul. de vi publica. vbi Angel. notat illum text. contra tenentes homines armatos in domo, & contra ueuntes consilium causa seditionis, licet ad nullum alium actum peruenerũt, vbi text. dicit in eadem causa sunt qui turbæ, seditionisve faciendæ consilium inierunt, seruos ve, aut liberos homines in armis habuerint, & sic cũ dicit (turbæ) sentit de tali coadunatione, ex qua turbatio sequi posset. turba enim à turbo dicta est ex generetumultus, vt in dicta. l. prætor, sicut tempus dicitur turbatum, quando est inuolutum, & aer commixtus. decem ergo homines ad minus requirentur. vt tradit Bald. in dicta. l. prima. §. huius studij. ff. de iustitia & iure. Item cum ista. l. dicat (ayuntamiento de omes) idem est ac si dixisset cœtus hominum, quo casu decem ad minus tequiruntur, vt vult Abb. in capitulo primo. de electio. & probatur in dicta. l. prætor, dicit tamen Barto. in dicta. l. prætor. q̃ si homines essent equites sufficerent pauciores ad faciendum geotem, puta quinque numero per. l. oues. ff. de abiguis. vbi Bart. dixit sufficere si essent quatuo, vel quinq; equites. per text. illum videtur forte q̃ hoc sit arbitrarium consideratis omnibus circunstantiis, & qualitate loci, vbi & contra quos fit coadunatio hominum.

¶ *Ley. III.*

¶ Ley. III. Como los que roban algunas cosas de la casa en que se enciende fuego, deuen auer pena de forçadores.

Ciende se fuego a las vegadas tambien en las villas como en las aldeas, en manera que arden las casas: e acaece que de aquellos que vienen a matar el fuego, e a destajar lo porque non faga gran daño: tales y ha dellos que vienen con buena intencion a ayudar a esto, e a tales que con mala: e porende dezimos que qualquier que robasse, o lleuasse paladinamente, o a furto alguna cosa de las que estuuiessẽ en las casas que ardiessen, que faze tan gran yerro como si lo lleuasse de otra guisa por fuerça con armas[c]: fueras ende si lo lleuasse con buena intencion para guardar lo[d], e para dar lo a su señor, o lo que lleuasse fuesse madera: ca esto non le es contado por fuerça: porque si la madera fincasse y podria ser que arderia, e creceria el fuego con ella. Otro tal yerro[e] dezimos q̃ saria el que se parasse con armas, e defendiesse a los que viniessen a matar el fuego que lo non amatassen, o que non ayudassen a sacar las cosas del señor de la casa, que ardiessen, diziendo maliciosamente e que las dexen arder.

¶ Ley. III. Como los juezes que non quieren dar alçada a los que la demandã deuendo la auer merescen pena de forçadores.

Sienten se por agrauiados a las vegadas los omes de los juyzios de los judgadores, e piden alçada para delante del Rey: e tales juezes y ha que con grã soberuia, o malicia que ay en ellos, o por ser muy desentendidos, que les non quieren dar alçada, ante los desonran diziendo les mal, o prendiendo los. E porende dezimos[f] que qualquier judgador que sobre tal razon como esta fiziesse, o prendiesse, o matasse, o desonrasse[h] a algun omẽ, que deue auer por ende otra tal pena como si fiziesse fuerça con armas. Porque muy fuertes armas hã para fazer mal aquellos que tienen boz del Rey, quando quisieren vsar mal del lugar que tienen.

¶ Ley. V. Como los almoxarifes, e los dezmeros, que toman a los omes demas que non deuen, les es contado como por fuerça que fiziessen con armas.

OS almoxarifes, e los otros omes que han a recabdar las rentas, e los derechos del Rey, toman muchas vegadas de los omes tortizeramente algunas cosas que non deuen tomar. E porque lo fazen en boz del Rey dezimos que si ellos, o otro alguno por su mandado tomasse alguna cosa de

c ¶ *Con armas*. concord. cum. l. 3. vers. item tenetur qui ex incẽdio ff. ad. l. iul. de vi publ.

d ¶ *Para guardar lo*. Adde. l. 3. §. nõtũ. ff. de iuscẽ rui. naufra.

e ¶ *Otro tal yerro*. concor cũ di. l. 3. versũ. sed & qin incendio.

f ¶ *Malicioſamente*. Sic & fingẽtes se mediare inter duos rixantes, & cum sua fictione, prohibentes alterũ se defendere tenentur pœna. l. iuli. de vi publ. per text. in di versic. nẽ si qui in incendio. vbi ad hoc notat Angel.

¶ *Lex IIII.*

Ex incendio quis palã, aut furtiuè aliquid asportans causa lucri tanquã vi armata punitur, nisi sint ligna, quia si dimisisset conburi potuisset eadem pœna afficitur cũ armis impedientes quominus auxiliantes ad incendium sedãdũ vadant malitiosè dicens, quod sinant ardere. h. d.

Inno. re. est. l. 11. 18. lib. 5.

Iudex appellãtem ad regẽ iniurians, capiẽs percutiens aut occidens tanquam de vi armata punitur, quia magna habet arma iurisdictionis exercens. h. d.

g ¶ *Dezimos*. Concord. cum. l. legeiub. 1. ff. ad. l. iul. de vi publ. in princ. 1 aduerte tamen quia illa. l. quam vult, quod si iudex non obstante pro uocatione sententiam suam in causa criminali exequatur, q̃ tenetur pœna. l. iul. de vi pub. & ita intelligit ibi Albe. post Oldral. vide etiam ibi additio. Barto. & Angel. Areti. in tracta. malefi. in parte presente cayo. 4. & 7. colum.

h ¶ *Desonrasse*. In iniuria facti intellige, vt in. d. l legeiulia. in princ vt 2 patet in exẽplis ibi positis, vt punitri posit de vi publ. neque obstat q̃d superius habetur in litera (diziendo le mal) quia & addit (prendiendo los) & sic iniuriat de facto, quid autem si verbo iniuriatur. vide. l. 26. titul. 23. partita. & l. 11. titu. 16. lib. 3. ordinam. rega. per Bar. in. l. illud. ff. de appella.

¶ *Lex. V.*

Collectores iuxium regalium plus debito extorquentes de vi ar-

mas a los omes de lo que es acostumbrado de tomar: o si de nueuo començasse a demandar otros derechos, o rentas sin mandado del Rey, demas de las que solian tomar, que faze muy grand yerro por quanto quier que demas tomase: es assi como si lo tomasse por fuerça[a], e con armas, e deue auer pena de forçador. Otro tal yerro faria todo ome que de nueuo [b] començasse a demandar portadgo en algund lugar, sin mandado del Rey.

¶ *Ley. VI. Como los que vienen a juyzio con omes armados por espantar los juezes, a los testigos que aduzen contra ellos deuen auer pena de forçadores:*

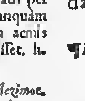

Mes poderosos han pleytos, e demandas a las vegadas contra otros que son pobres, e flacos, e los flacos otrosi contra los poderosos e acaesce que aquellos que pueden mas para fazer perder a los otros su derecho, vienen ante los judgadores que los han de judgar con omes armados, e amenazan encubiertamente, diziendo que ellos veran quales son los que les fazen perder lo suyo, o dizen otras palabras soberuias semejantes destas: e fazen en esta manera perder a los otros su derecho, porque los testigos non osan dezir su testimonio contra ellos por miedo que han: o porque los bozeros non se atreuen a razonar los pleytos tan afinadamente como deuen, o porque los judgadores se recelan de dar la sentencia contra ellos. Onde dezimos[c] que los que esto fazen caen en tal pena como si de otra guisa les tomassen cõ armas, o por fuerça aquello que assi les fazen perder.

¶ *Ley. VII. Como aquel que toma arma para amparar se non lees cantado por fuerça.*

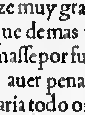

Amparança es cosa que es otorgada [d] a todo ome comunalmente para defenderse del mal, o de la fuerça quel querẽ fazer. E porẽde dezimos que si alguno se arma, o se ayunta con omes armados en su casa, o en otro lugar para amparar se [e] del mal, o de la fuerça quel quieren fazer a el, o a sus cosas, que non deue auer pena porẽde el, nin aquellos que vienen a su ayuda: mas los otros que lo començassen assi, deuẽ auer pena de forçadores, assi como adelante se muestra.

¶ *Ley. VIII. Que pena merescen los que fazen fuerça, con armas, o sin ellas.*

La pena que deue auer todo ome [f] q̃ fiziesse fuerça con armas, o alguno de los otros yerros q̃ son contados por tal fuerça (segun diximos en las leyes ante desta) es que deue ser desterrado [h] para siempre en alguna isla. E si non ouiere pariẽtes de los q̃ suben, o descienden por la liña derecha fasta en el tercero grado [i], todos los bienes [k] q̃ ouiere deuẽ ser de la camara del Rey, sacadas ende las arras de su muger, e los debdos que el auia a dar fasta el dia que fue dada la sentencia del desterramiento contra el. Pero si tales parientes ouiere, los mas propincos deuen heredar lo suyo. E

¶ *Lex. VII.*

Si quis causa sui vel suarum rerum defendendi, homines armatos congregat non punitur, nec in eo rũ adiutorũ. venientes h. l.

¶ *Lex. VIII.*

Poena vis armatæ est in insulam deportatio. & in istius deportati bonis succedunt ascendẽtes vel descẽdentes vsq. ad tertium Adit. C. gradum, quisi &. ff. vti nõ existant ap vi. vid. ff. plicatur Regis de vi & vi cameræ, salua arina. & vxoris dote, & l. 1. tit. cũ aeris debitis vi alijs plurq. ad sententiã bus sequẽ deportationis tibus. conttactis. Et hac poena affiduntur cõgregãtes gẽres, & cũ eis sciẽter ad vi inferendam venientes Et si ex hoc aliquis ex quacũq. parte moriatur, dax cõgregationis morietur. Erã seruus ile vi armata cõuincẽ si quidem lege dñi mandato, vel scientia occidet: si cum mãdato vel scientia in opus Regis dãnatur, & domin° pdte ostiũ, & dissimulabit nisi Rex ei idolserit famã restituẽdo. sed si dñs est villi, & similia mandare cõsuetus perinde deportabit ac si vim fecisset h. d.

¶ *Lex. VIII.*

Poena vis armatæ est in insulam deportatio. & in istius deportati bonis succedunt ascendẽtes vel descẽdentes vsq. ad tertium Adit. C. gradum, quisi &. ff. vti nõ existant ap vi. vid. ff. plicatur Regis de vi & vi cameræ, salua arina. & vxoris dote, & l. 1. tit. cũ aeris debitis vi alijs plurq. ad sententiã bus sequẽ deportationis tibus. conttactis. Et hac poena affiduntur cõgregãtes gẽres, & cũ eis sciẽter ad vi inferendam venientes Et si ex hoc aliquis ex quacũq. parte moriatur, dax cõgregationis morietur. Erã seruus ile vi armata cõuincẽ si quidem lege dñi mandato, vel scientia occidet: si cum mãdato vel scientia in opus Regis dãnatur, & domin° pdte ostiũ, & dissimulabit nisi Rex ei idolserit famã restituẽdo. sed si dñs est villi, & similia mandare cõsuetus perinde deportabit ac si vim fecisset h. d.

¶ *Todo ome.* Anti cedicaẽ vi inferre cum armis vi. Angel. Areti. in tract. maleficio. In parte. dictus Andreas armatus, qui allegat Bald. Angel. & Imol in l. si constante. §. fina per illum text. cum glos. ff. lolut. in tri. quod sic.

¶ *Ser desterrado.* Hæc est deportatio, de qua in. §. item l. iul. de vi pub. in asti de pub. iud. & per glo in. l. qui dolo. §. fina. ff. eod. & in d. 3. ad. l. iul. pecula. & cum ista poena deportationis nõ sit in vsu, prout dixi in l. 6. titu. 7. 3. ca. part. & dicit etiã Ang. in. l. 3. §. legis corneliæ. ff. ad. l. cor. de sicaeciis hodie ista poena arbitraria.

¶ *Tercero grado.* In auth. bona dãnatorum. est litera (& ex latere vsque ad tertiũ gradum) & Bal. in. l. 2. C. qui testa fac. pos. versiatẽ sciar. dicit quod illa est vera litera, licet Iacob° de bello viso dicat in corpore vñ sumitur, quia litera cũ dicit (ex latere) est falsa. tu nota q̃ dictum Iaco. de bello visso approbat ista l. & l. §. tit. 3. ad fin. legis. ca. par vbi Ange. simplice dicit q̃d Bal. post Iaco. Butr. & Cinũ, & dicit ita fuisse consultum Veronæ tenendo mentis stas, ll. partitarum.

¶ *Todos los bienes.* Publicatio ista bonorũ veniebat in consequentiam deportationis. l. 1. & 2. C. de bon. præscr. & dicit Ioan. Fab. in d. §. ante

1 a ¶ *Por fuerça.* Concordat cum. l. fin. ff. ad. l. iul. de vi publi & adde. l. penul. & fin. tit. 7. 5 parti. & quæ ibi dixi & ex illis ll. & ista colliges, plurions legibus isto reos fieri & accusari posse. de quo die, vt in l. senatus. ff. de accusa. per glos. & Doctos.

2 b ¶ *Que deuenen,* Vide etiamin dictis iuribus.

¶ *Lex. VI.*

Liti gatoe coram iudice cũ armis venientes & secrete gente rabitec minas peoferẽs, rene tur aduersario ad pecunia, quæ ei sibi fadi per dere, canquam si cum armis abstulisset. h. dicit.

2 c ¶ *Onde dezimos.* Concord. cum l. qui dolo. in princip. ff. ad l. iul. de vi publica. vbi Bartolus ad. l. notari spontaneos possessores diuitatis, qui minantur rectoribus nei adicent, sicut debent.

¶ *Lex. VII.*

Si quis causa sui vel suarum rerum defendendi, homines armatos congregat non punitur, nec in eo rũ adiutorũ. venientes h. l.

1 b ¶ *Otorgado* Cõ cordat cum. l. vt vim. ff. de nast. & iur. & l. 1. C. vnde vi. l. pen. titulo. 12. parti & d. 2. titu 8. supra eadem partita.

2 d ¶ *Para amparar se.* Prosequitur dicta Azo C. ad. d. iul. de vi publica. In suarum, ibi in quando si fiat violentia non punitur. & adde. d. qũ multi facinora. Cæo & licitum est quærere & conuocare amicos pro defensione ad vim repellendam. l. 3. §. cum igitur. vbi gl. ff. de vi & vi armata. & omnibus tam clericis, quã laicis, licet bellũ mouere pro defensione sua, & rerum suarum, neq. dicitur propriè bellũ, seu defensio: vt tradit Inno in. c. oli in causam. de cest. spo.

3 f ¶ *Que vienen.* Quid tamen de illis, qui non ad defensionem sed in offensionem veniunt in auxilium alicuius, an teneantur de omnibus damnis retiã dati per alium, in quorum auxilium venerunt vid. text. nota in. l. prætor. si quis non homines. ff. vi bon. rapt. & ibi Angel. vbi habetur, qi ille qui est de numero coactorũ tenetur de rapina, vel damno per eum illatis, & quã coegit tenetur de omnibus. ex quo infert Angel. ibi, q̃ comes Albertus qui fuit rogatus à bãnitis Bononiensibus, vt cos tuaretur in guerra contra commune Bononiæ, q̃ cum ipse non fecerit, cor dua rationem bannitorum tenetur solum de damno dato per eum, non aũt de damnis illatis per ipsos bannitos ipsum rogantes quod multũ dicit esse notandũ pro dñis iuuantibus partialitatem aliquam extrinsecam, contra intrinsecam, vt teneantur solum de damnis illatis per eos, & gentes suas: nõ aũt de illatis per illos de pactis ilitate rogante. tu vi, circa ista mare nam Sylues. in summa. in parte restitutio. 3. versi. sexto quæritur.

l.iuliã de vi.& Sali.in.l.fi.C.eo.vnde cum hodie non imponatur pœna deportationis.vt dicit in glo. cessabit ista publicatio bonorum.

a ¶ *Que vienen en ellos.* Plenius hoc declaratur hic, sed solus comprehensum est in.d.§.item.l.iulia.& in.l.3.ff.eodem.

b ¶ *Morir porende.* Concor.cum.l.quo nã multa fari nota.C.ad.l.iul.de vi publica.

c ¶ *Estonce el forçador.* Concor. eũ.l.1.in prin. ff.ad. l.iul. de vi priua.& d. §.item. l.iulia. de vi.instit.de pub iud.& vide.ff.elle ito.l. tunc quã pũnitur ista pœna de qua hic qũ incidit in aliquem de cæsibus de quibus supra dixit in quibus cõmittitur vis publicacum armis, vel voi est expressum quod teneatur pœna.l.iuli.de vi priuata vt ff. &.C.ad.l.Iul. de vi priuata. pro aliis autẽ casibus, in quibus committitur vis, in reb', erit pœna arbitraria, vt.p̃bari videtin.l. 5 tit 8.par.3.& infra eo.l.in fine.

d ¶ *Deue perder la tierra.* Deiure communi pro vi priuata eriam imponitur pœna relegationis ad tempus. vt probatur in l.2.ff.de termi moto.& in.l.quoniam.vbi gl.supe parte, relegatione.C.ad.l.iul de vi.publi.& tenet Azo.C.eo.in summa.

e ¶ *Siendo el que fiziere la fuerça con armas.* Pondera illam.l.cum dicit, con armas. nam videtur sequi dicta Azo.C.eo.in summa cum dicit, ponẽs pœnam.l.iul de vi pub.est huius pœna, in liberos deportatio seruiuo occidunturfi.in cio domino vim commiserint. si autem eo iubente damnantur in metallum, vt infra eo.l.seruos.& sic cum Azo declarat pœnam teneri in hoc delinquentis. de qua in.d.l seruos intelligit, quãdo fecit violentiam cum armis.& ita disponit illa.l.partitarum. Albertãt enim.d.l.seruos intelligit illam.l. in seruo committenti vim sine armis ex eo, quia alios non imponeret illa lex ita modicam pœnam in domino mandãte, de mente eiusdem Sali.in.3 nota.est q̃ illa.l.in eliga tur in vi publica & priuata & d illa lo quitur indistinctẽ, & est sub titulo ad l.iul.de vi publica, vel priuata simul neq; obstat motiuum Alberti cum ex eo vult, quilla.l.intelligatur de vi priuata tantum, quia modicam pœnam domino imponi, quia non ex hoc vult illa.l. quod maior pœna domino non possit imponi, imo bene poterit maior imponi, vt vult Salic.ibi.4.notabi. vel dic q̃ non repugnet, q̃ tali casu minor pœna imponatur honesto viro, cum carcat seruo & infametur, iuergo tenementi istam.l.partitarum intelligentem.d.l.seruos.in vi publica, seu cum armis commissa per seruum, prout Azo intelligit. Si ergo vis priuata committatur à seruo mitius punietur.

10 ¶ *Aos lauradores del Rey.* Adde.d.l.seruos.& nota hoc ad occidentem alicuiquem metu tyranni, quod licet non excusetur, tamen pœna mitigetur vt mori non tradatur, secundum Bal. & Salic.in dict. l.seruos.

11 g ¶ *Si el señor fuesse vil persona.* Sequitur intellectum glo in parte, infames in.d.l.seruos. vt ille versiculus referatur ad personas dominorum mandantium seruis.

12 h ¶ *Que enmiesse vsado.* Nota delictum iteratum plus puniri. vide glo. Bal. & Salic. in.d.l.seruos.

13 i ¶ *Tambien como si el mismo.* Nota ergo hic casum in quo minius punitur mandator, quam faciens, scilicet, in domino honestiori mandante seruis vim committere: tunc enim punitur eadem pœna, quando esset vilis, vel consuetus talia mandare, non alios regulariter tamen est contrarium, imo eadem pœna punitur. vt in.l. non licũ.§. si mãdato. ff.de iniur.& infra eo.l.9.ibi (o los que dieren ayuda e consejo) & p Salicet. in.l.non idem minus. C.de accusa. quæ autem sit tanto specialiter dum isto casu tu cogita, quia adpræsens tantum illam sentio, quam supra tetigi, videlicet, quia dominus hic caet seruo, dam natur enim in metallũ, & qa ipse seruus faciens iussu domini, punitur non pœna ordinaria, sed mitius. vt & tradit gl. in.l. seruus. ff. de act. & obli. & fortẽ ex bona ratione, & æquitate, humanitãda esset ista.l. qũ vis esset adlibita cite anen gratiosa, tam secus si circa attrocitatem. Fin magnis rebus. argument.d.l. quoniã milita faemoris C.eo de & quæ tradit Barto, in d. §. si mandato, & 3. eod. & argumento tra.l. . & . l.fin. 9. qui data. ff de incen. rui nauf. & l. pedius, §. diuus, ff. eodem.l. caphalium. §. incendium. ff. de pœnis, Ad tit ff. de incen. rui. nauf. & l. 9. n. & 1. 1. cũ aliis ibi ti, 5. partit. 5.

¶ *Lex. IX.*

Appoenens aut apponi faciens cum armis ædificio, vel mansibus ignem si est generosus, vel alius honoratus, exulabit perpetuo si autẽ est conditione minor, & ibi repetus, proiectatur in incendium. ibi vero capitus computatur, si tamẽ casu, & non culpa accidat incendium non teneturad damni æstimationem. Item si non malitiose apponetur ignis, sed culpa tantum tenetur ad damnum. Item in malitiose apponentes, non solum tenentur ad pœnam supra positam, sed probata violentia super rebus perditis admittitur actor ad interdicta m.h.d.

k ¶ *Para fazer fuerça con armas.* Maximè intelligerem, nam in incendiari", etiam sine aliqua adunatione hominium armatorum ista pœna puniretur, si dolose faciatur incendium, vel dic, vt in sequenti glo.

l ¶ *Para aquemar casas, o otro edificio o messes.* Non distinguit ista, l. an incendium fiat in ciuitate, vel castro, vel extra mœnia ciuitatum, vel castrorum in alijs locis prout Doctores communiter distinguũt in lege. data opera. C. qui acusare non possunt, per textum in.l fin. ff. de incend. rui. nauf. & in.d cap. halium. §. incendium. ff. de pœni . vnde forte potest dici, quod hoc sit ex eo, quod tale incendium sit cum violentia, & cum armis, vt tunc in hoc non fiat aliqua distinctio circa hoc, si tamen incendium fiat sine vi armata, tunc adhibetur dicta distinctio, videlicet, quod si incendium fiat dolo, & in ciuitate vel oppido, & delinquens sit vilis persona, & domus fuit incensa, vel aliquod ædifitium, vel aliquis porticus positus iuxta ædificium, & quod incendium sit magnum, tunc incendiarius debet comburi. l. qui ædes. ff. de incendio rui. naufra. & est ratio secundũ Baldum in. d. l. data opera. in principio. quia incendium ignis in ciuitate morte multis præparat, & hoc nisi delinquens sit in aliquo gradu constitutus, quia tunc decapitabitur, vnde viles personæ, vel infames combuntur, vel furca suspendunturnobiles vero, & Barones decapitantur, secundum Bald. in.d.l. data opera. & Ange. Arc. in tracta. maleficiis parte.

incendiario. & dicit Bald. hoc notandum, quia cubiles sæpe habent guerras adiunctæ, & faciunt incendia in castris & domibus, & hic inde dãna magna, & enormia nã pœna capitis est eis, sed Ribaldi debẽt igni cremari, & suspendi. Si tamẽ incendium fiat extra mœnia ciuitatum, vel castrorum aliis locis, & hic incendium magnum & dolo malo factum punitur incendiari pœna mortis, nisi persona delinquens sit in tanta gradu dignitatis, vel status, qui vita debeat esse cõcedi ex benignitate dispensationis & tũc debet deportari l. si fil. de sect. ru. nauf. & satis probat ista l. paritatã vbi etã qdo in tetuenit vi cũ armis ad incẽdium, generosus, seu in gradu constitutus deportatur, & fortè pôt dici, q ista l. paritatum limitetur, & restringatur, quando incẽdium fuit extra mœnia ciuitatum, vel castrorũ, prout dicit Bal. & quod si fiat in ciuitate, vel oppido, tunc etiã generosus de ciuitatur, quã do incendium fuit magnum, quia alias esset absurdum in tali casu maxime interueniente, vi publica quod solum deportatur, & non esset pœna delicti conuenien vi, ad hoc. l. in primis. & l. qui dolo. ff. ad. l. Corne. de Sicar. cogitatumen, si vero incendium sit paruum, & factũ in ciuitate, vel oppido, tũc per lima vlis debet decapitari, vt m. d. § incendiari, suspendetur ergo tali furca si vero sit generosus, sed magna persona, seu in dignitate posita & paruum in ciuitatum, deportatur. vt in. d. l. fin. in fin. si vero sit incendium paruum & factum extra mœnia ciuitatis, vel castrorum, vbi est minus periculum, tunc si sit persona vilis, debet in metallum damnari, vel deportari, vt in. d. § incendiari, cũ dicit aliquo leuius: si vero sit in dignitate posita, & incendium paruum, relegatur. vt in. d. l. rapitalium. conuincta. d. l. fin. & tradit Bart. in. l. 1. ff. de offi. præfecti vigi. & Sali. in. d. d. data opera, vbi & Alber. & omnibus istis casibus emẽdat damnum. vt tradit Bar. vbi supra & Albe. in. d. l. data opera. de iure autem canonico quæ pœna incendiarius tenetur, vi. in cap cum denotissimam. 14. quæst. 2. & in ca. pessimam. 2. quæstio. 8. vbi habetur de pœnitentia et imponenda Hierosolymis, vt in Hispania in seruitio Dei per annum integrum permaneat: & fortè de Hispania dicit, qui a tunc temporis capta erat a Mauris. vide etiam per Hostien. in titulo. de rapto. & in tend. versi. & quæ pœna incendiarius tenetur.

3 a ¶ *Fiodalge* Vide quæ dixi in glos. supra proxima.

4 b ¶ *Que lo quemen* Vide que dixi in glo. 2.

5 c ¶ *Por ocasion* Concor. cum. l. si fortuito. ff. de incend. rui nauf.

6 d ¶ *Fiziesse viento.* Adde l. qui occidit. § 1. has. ff. ad. l. Aquil. & ista est cul palenis, secundum Bald. in. l. quæ fortuiti. in exemplis quæ pœnit. leuis culpæ. C. de pign. actis.

7 e ¶ *El daño.* Et si non sit solutendo luetur in corpore. vt in. l. qui ædes. ff. de incend. rui naut. Cynus, & Saly. in. d. data opera. C. qui accus. non pos. & adde. d. l. capitalium. § incendarij. in fin. cum. l. ibi si tamen incendium veniat culpa lata, tunc damnum emendat & vita punitur iudicantis arbitrio, sed minus quam si fuisse in dolo. l. in. d. ff. ad l. Cor. de Sicar. & d. l. si fortuito. pmenet ergo tunc punitur aliqua pœna corporalis extra mortem, vel multa in emendam membri, vel pœna pecuniaria, ita vt sim. secundum Bald. in. d. l. data opera. colũ. 1. & si fuit culpa leuissima, tunc tenet. l. Aquil. l. in. l. la 2. ff. ad l. Aquil. Sali in d. l. data opa.

otrosi: el que esto fiziere fuere fijo dalgo, o ome honrrado deue ser desterrado para simpre porende, e si fuere ome de menor guisa, o vil, e fuere y fallado en aquel lugar de miẽtra que anduuiere encendido el fuego quel puso, deue luego ser echado en el, e quemado. E si por auentura non fuesse y luego preso, quando quier que lo fallaren despues, mandamos que lo quemen[b]. Pero si el fuego se encendiesse por ocasion[c], e nõ por culpa de otri, nin de los fazedores, estonce non serian tenudos de pechar el daño que el fuego fiziesse. E si por auentura el fuego non fuesse puesto maliciosamente, mas fiziesse daño por culpa de alguno, como si fiziesse viento[d], e lo acendiesse en tal lugar que por la fuerça del viento se acendiesse alguna casa o miesses, o otra cosa en que fiziesse daño: aquel que lo encendio, en aquel lugar, o lo mando encender, es tenudo de pechar todo el daño[e] que fizo el fuego, que vino por su culpa, non poniendo y la guarda que deuera poner, o acendiendolo en tiempo vento so. E non tan solamente deuen recebir los fazedores de la fuerça, o los que dieren ayuda, o consejo, la pena que es so bredicha en la ley ante desta mas aun de mas desso, deuẽ pechar todos los daños e menoscabos[f], que vinieron por su culpa, en los bienes que se perdieron de aq̃llos a quien fizieron la fuerça. E maguer aquellos que assi fueron forçados, non puedan prouar todas las cosas que perdieron: solamente que la fuerça sea manifiesta, o que la pruenen abondales para auenguar todo q̃nto juraré[g], que perdieron por razon della. Toda via auenguandolo, e estimandolo primeramente, el judgador segun su aluedrio, catando que omes erã, e que riquezas auinn a aquellos que recibieron la fuerça. E despues q̃el judgador lo ouiere estimado derechamente segũ su aluedrio, e ellos ouieren jurado quanto fue lo q̃ perdieron deuẽ gelo fazer cobrar de los bienes de los fazedores.

f ¶ *Todos los daños, e menoscabos.* Adde. l. 1. § ex die. ff. vnde vi. & l. si de possessione. C. eo. & l. si quãdo. & cap grauis. de restitu. spoliatorum.

g ¶ *Jurare.* Concord. cum. l. si quando. C. vn de vi. & ista fin. de his quæ vi metu. ve causa h & an ista facultas iuramenti transeat ad haredem. vi. glosam Bal. & Paul. de Cast. in. l. pe. § fina. ff. ne quis eum qui in ius vocaviexit. & p Ias. i. d. l. si quis col. pen. & concludit, ipse cum liuitatione de qua ibi per eum, vbi & vt debis per eum & alios, alia in materia huius. l. & per Docto. in d. cap. fina

¶ *Ley. X. Que pena merece aquel que por si mismo sin mandado del judgador entra, o toma por fuerça alguna cosa agena.*

Entrãdo, o tomãdo alguõ por fuerça por si mismo sin mandado del judgador cosa ajena quier sea mueble, quer rayz, dezimos q̃ si derecho o de honro auia en aq̃lla cosa q̃ assi tomo, lo deue perder, [h] e si derecho

¶ *Lex. X.*

h Vnlãter sine iudice rem alienam mobilem, vel immobilem capiens perdit ius, quod in ea habebat, & si nullum ius habebat, solet eam cum fructibus, quos ceptis, & eius æstimationem vim passo. & tenetur de deterioratione & interitu rei, nisi sit pupillus, vel factus iuris non ipse, sed eius minores, aut curatores eo nomine vim inferentes tenẽtur ad prædicta, vel nisi sit pater patronus seruiqui non ad dictam pœnam sed ad rei æstimationem tenentur. hoc licet.

h ¶ *Que lo deue perder.* Concordat cum. l. si quis in tantam. C. vnde vi. & § sed nedum rana illi. de vi bono rapto. ¶ An autem qui vigore hui[1] Quæst. 1. l. & d. l. si quis in tantam. habet rem, in pœnam violentiæ cuius sit in foro conscientiæ, vel an in tali foro teneatur eam restituere? Bar. in. l. si pœnæ. in principio. ff. de conditione indebi dicit, quod sic, quia ex manu naturalis obligatio, vel glossa ibi voluit in vno ex exemplis ad illam legem, & Bartolus ibi sequitur simpliciter Angelus. Paulus tamen de Castro vult contrarium ex quo Leuius eum liberat, tubdit, tamen quod tutior est opinio Barto propter periculum animæ capit. inuenis. de sponsalibus contra Bartolum etiam tenet Abbas in capit. nouit. de iudiciis. columna vndecima. vbi facit mentionem de illo dicto Bartoli, Iasonis in dicta lege, si pœnæ. non se firmat, sed allegat pro vtraque parte. Excusabitur tamen miles à pœna huius. l. si rem propriam per aliũ possessam propria authoritate inuadat, si ex præsumptionibus apparet, quod error ei ductus hoc fecerit, quia non est illud contra iusnaturale. vt patet in. § penultimo institu. vi bona. 1. apto. gl. in. l. 1. regula in principio. ff. de iur. & facti igno. secundum Angelum in. l. plagij. C. ad legem fla. de plagi. & tradit Alexand. consilio. 103. volumi, vltimo incipie, videtur prima consideratio. col. 1. & col. 4. requiritur nãq; dolus, vel lata culpa, vt incurratur pœna illius, & illius. l. vt firmat Sali. in. d. l. si quis in tantã. q. n. vbi Barto. in qõne de rustico, & multis dixit, non figant pœnas illa, probatis præsumptionib[3], ex quibus

1 a ¶ *Fiodalge* Vide quæ dixi in glos. supra proxima.

4 b ¶ *Que lo quemen* Vide que dixi in glo. 2.

5 c ¶ *Por ocasion* Concor. cum. l. si fortuito. ff. de incend. rui nauf.

6 d ¶ *Fiziesse viento.* Adde l. qui occidit. § 1. has. ff. ad. l. Aquil. & ista est cul palenis, secundum Bald. in. l. quæ fortuiti. in exemplis quæ pœnit. leuis culpæ. C. de pign. actis.

7 e ¶ *El daño.* Et si non sit solutendo luetur in corpore. vt in. l. qui ædes. ff. de incend. rui naut. Cynus, & Saly. in. d. data opera. C. qui accus. non pos. & adde. d. l. capitalium. § incendarij. in fin. cum. l. ibi si tamen incendium veniat culpa lata, tunc damnum emendat & vita punitur iudicantis arbitrio, sed minus quam si fuisse in dolo. l. in. d. ff. ad l. Cor. de Sicar. & d. l. si fortuito. pmenet ergo tunc punitur aliqua pœna corporalis extra mortem, vel multa in emendam membri, vel pœna pecuniaria, ita vt sim. secundum Bald. in. d. l. data opera. colũ. 1. & si fuit culpa leuissima, tunc tenet. l. Aquil. l. in. l. la 2. ff. ad l. Aquil. Sali in d. l. data opa.

f ¶ *Todos los daños, e menoscabos.* Adde. l. 1. § ex die. ff. vnde vi. & l. si de possessione. C. eo. & l. si quãdo. & cap grauis. de restitu. spoliatorum.

g ¶ *Jurare.* Concord. cum. l. si quando. C. vn de vi. & ista fin. de his quæ vi metu. ve causa h & an ista facultas iuramenti transeat ad haredem. vi. glosam Bal. & Paul. de Cast. in. l. pe. § fina. ff. ne quis eum qui in ius vocaviexit. & p Ias. i. d. l. si quis col. pen. & concludit, ipse cum liuitatione de qua ibi per eum, vbi & vt debis per eum & alios, alia in materia huius. l. & per Docto. in d. cap. fina

¶ *Lex. X.*

h Vnlãter sine iudice rem alienam mobilem, vel immobilem capiens perdit ius, quod in ea habebat, & si nullum ius habebat, solet eam cum fructibus, quos ceptis, & eius æstimationem vim passo. & tenetur de deterioratione & interitu rei, nisi sit pupillus, vel factus iuris non ipse, sed eius minores, aut curatores eo nomine vim inferentes tenẽtur ad prædicta, vel nisi sit pater patronus seruiqui non ad dictam pœnam sed ad rei æstimationem tenentur. hoc licet.

h ¶ *Que lo deue perder.* Concordat cum. l. si quis in tantam. C. vnde vi. & § sed nedum rana illi. de vi bono rapto. ¶ An autem qui vigore hui[1] Quæst. 1. l. & d. l. si quis in tantam. habet rem, in pœnam violentiæ cuius sit in foro conscientiæ, vel an in tali foro teneatur eam restituere? Bar. in. l. si pœnæ. in principio. ff. de conditione indebi dicit, quod sic, quia ex manu naturalis obligatio, vel glossa ibi voluit in vno ex exemplis ad illam legem, & Bartolus ibi sequitur simpliciter Angelus. Paulus tamen de Castro vult contrarium ex quo Leuius eum liberat, tubdit, tamen quod tutior est opinio Barto propter periculum animæ capit. inuenis. de sponsalibus contra Bartolum etiam tenet Abbas in capit. nouit. de iudiciis. columna vndecima. vbi facit mentionem de illo dicto Bartoli, Iasonis in dicta lege, si pœnæ. non se firmat, sed allegat pro vtraque parte. Excusabitur tamen miles à pœna huius. l. si rem propriam per aliũ possessam propria authoritate inuadat, si ex præsumptionibus apparet, quod error ei ductus hoc fecerit, quia non est illud contra iusnaturale. vt patet in. § penultimo institu. vi bona. 1. apto. gl. in. l. 1. regula in principio. ff. de iur. & facti igno. secundum Angelum in. l. plagij. C. ad legem fla. de plagi. & tradit Alexand. consilio. 103. volumi, vltimo incipie, videtur prima consideratio. col. 1. & col. 4. requiritur nãq; dolus, vel lata culpa, vt incurratur pœna illius, & illius. l. vt firmat Sali. in. d. l. si quis in tantã. q. n. vbi Barto. in qõne de rustico, & multis dixit, non figant pœnas illa, probatis præsumptionib[3], ex quibus

apparear de ignorantia adde Ange. in. l. 1. §. hac actione. ff. vi bono. ra pto. de auferentibus tonzinum suum de manu deducentis illum putans sibi licere eo q̃ ducebatur fortitan per externam, vel incognitum quod criminaliter non teneatur. nota etiam q̃ adhoc, vt quis priuetur iure suo, inuadẽdo rem propriam authoritate, requiritur quod aduersa tius possideat, vnde commodatari', depositarius. & colonus, non habent cõdictionem ex. l. ista, vel ex illa. l. secundum glos. & Doct. in. d. l. si quis in tantam. & in fra in. l. sequenti. & adde q̃ notat glo. & ibi Sali. in. l. si seruus. C. quod cum eo. vnde neq; competit electo à possessione, in qua erat ex primo decreto. vt in. l. infra proxima. & tradit Abb in cap. 1. col. 3. de seque. posses. & reu. & an sufficiat ad poenam iuris. l. occupatio possessionis naturalis tantum, remanente ciuili apud possessorem? videtur q̃ non, quia cum ista lex sit poenalis, debet intelligi de possessione propriè, prout est ciuilis possessio, vt declarat Ioã. de Imo. & Moderni in. l. 3. § contrario. ff. de acquiren. posse. & tenẽt Cynus, & Saly. in. d. l. si quis in tantam. dum volunt, q̃ ita demum habet locum illa. l. in clandestino inuasore, si possessor fuerit primatus possessione, quia dominum non admisit, & hoc etiam per ista, tenet Socinus consult. col. fin in. 4. vol. incipit, in causa domine Iacobe. in contrarium tamen facit fortiter quod notat Bal. in. l. si quis ad sefundum. col. 3 versi. 3 quæro C ad l. iul. de vi publica. vbi post Ray. tenet q̃ primus expulsor, qui fuit in continenti deiectus tenetur poena. l. si quis in tantam. licet enim ille quem primus elector expulit non fuerit possessione ciuili priuatus, non potest tamen negari. secundum eum, quin fuerit expulsus de naturali, vnde expulsus in continenti recuperans non perdit beneficium huius. l. vt & tradit Bal. in. l. licet. C. de exceptio. Bat. in tenet contrarium in. d. l. si quis ad sefundum. colũ. 3. & in. d. l. licet ex quo ciuilis non fuit amissa? & istud videtur communis, & fortè verius. ¶ Sed an deficiens in cõtinenti suum inuasorem puniatur ista poena, vel alia? dic q̃ non quia facit iure permittente. l. vt vim. ff. de iusti. & iure. l. quoniã multa. C. ad. l. iul. de vi publica tenet Bal. in. d. l. si quis ad sefundum. col. 3. si tamen deiecit ex interuallo an & per datius quod habebat pro damnis sibi illatis ex tra ipsam possessionem, vide Bald. ibidem, qui vult q̃ si vellet agere furti, vel vi bono. rapto q̃ possit, qui a non dixit sibi nus super damnis, sed super possessione. vide ibi per eum. & dicit Bald. pulchre in rub. ff. de rerum diuisio. col. 7. q̃ ille dicitur occupare, qui sic incipit occupare, q̃ põi conseruare, & possidere, alias non dicitur occupare. l. in laqueum. ff. de acquir. rerũ domi. & si plures simul occupando debellant, victor qui stetit in possessione per tres dies, dicitur occupasse. argumen. notatorum in. l. 3. § eum igitur. ff. de vi & vi arma. ille autem, qui non potest tenere nisi capiat aliquem locum principalem, non dicitur occupasse. argu. dict. l. in laqueum. & est argumentũ, secundũ eum, q̃ si vnus tenet ecclesiã, alter tenet campanile, quod est fortitium, q̃ ille qui ingressus est ecclesiam cum de facili pòt expelli non dicitur adhuc habere corporalẽ possessionẽ beneficii, si tamen ille alter est in arcis castellatus, q̃ euadere nõ pòt, tunc cum ipse non dicatur tenere, sed teneri, vt apparet ex notatis in. l. 2. §. pe. ff. de vi & vi arma dicendum est illum possessione priuatum. quod dicit esse notandũ Item de vassallo occupante rem feudalem possessam à domino, vel à tertio possessore, vide per Bal. in. 5. si duo de pace tenend. & an ille qui succubuit in petitorio, eo quod aduersari? docuit de iure suo posit agere condictione ex ista. l. vi. Abba. quod sic in. c. pastoralis. col. 9 de caus. posse. & propte. & nota, quod non solum potest agi condictione ex ista. l. sed etiam excipi. glos. pe.

o señorio no auia en aquella cosa deue pechar aquel q̃ la tomo, o la entro quanto valia la cosa forçada, e demas deue lo entregar della, con todos los frutos[a], e esquilmos que dende lleuo. E si por auentura aquella cosa que assi forçó se perdiesse, o se empeorasse, o muriesse despues, el peligro del empeoramiento o de la perdida pertenece al forçador[b], en manera que es tenudo de pechar la estimaciõ della, a aquel a quien la tomo, o la forçó, e esta pena ha lugar contra todos los omes[c] que tomaren, o furtaren lo ageno, assi como sobredichoes, fuera sende si el que lo fiziesse fuesse menor de catorze años[d], o loco, o desmemoriado, o si fuesse padre el q̃ entrasse la heredad de su fijo, o señor q̃ entrasse la heredad del q̃ ouiesse aforrado. Pero qualquier destos sobredichos maguer non caya en esta pena, tenudo es de desamparar, o de tornar simplemente a quello que tomo, o entro como nõ deuia a aquellos cuyo era. E como quier que el menor de catorze años, nin el loco nin el desmemoriado non caerian en la pena sobredicha, si aquellos que los tuuiessen en guarda entrassen en la manera que de suso diximos, o tomassen cosa agena ẽ nome de aquellos que tuuiessẽ en guarda, es tonce los guardadores[e] caerian en la pena tambien como si lo fiziessen de otra guisa por si mismos pechando lo de ẽ o suyo, e non de los bienes de los huerfanos.

¶ *Ley. XI. Por quales razones a quel que desapoderasse a otri de alguna cosa en que estuuiesse apoderado non caeria en la pena suso dicha.*

in. d. c. pastoralis. vi. tñ ibi Abb. colũ. 10. & an ista l. procedat in rebus elencorũ. vi Abb. in. c. 1. col. 7. de dolo & cõtu. nota etiam illud quod multum notabiliter dicit Innocen. in. c. cum in officijs. de testa. q̃ ille cui prælatus reliquit aliquã possessionẽ, etiãsi ore institutionis, fuillam occupat propria authoritate, quod incidit in poenam. l. si quis in tantam. neque ex cusatur obtentu testamenti, & est ratio q̃ cum penes ecclesiam sit ciuilis possessio neque hæres, neq; restator potest eam in teruertere, ecõtra vero dicit q̃ si ecclesia occupat possessionẽ, quæ revera pertinet ad hæredẽ prælati, q̃ ecclesia non inducit in aliquam poenã. & ista dicta Inno. refert. & sequit simpli. Bal. in authentica. licentiam, colũ. fin. C. de epis. & cleri. Quod autem in occupante hæreditatem iacentem. vi. in. l. 1. titu 14. lib. 3 qui di. rega & de occupantibus castella, vel fortalina. vi. l. 10. tit 2. lib 4. eiusdem ordinamenti & quãto tempore præscribatur remedio huius l & d. l. si quis in tantam. vi, per Franciscũ Balb. in suo tracta. præscrip. fo 37. col. 2. vbi dicit q. 30. an in nonis. & allegat gl. in. l. 1. in princip in verbo, annum. ff. de vi & vi arma. cæterain huius. l. materia. vid. per glos magnam & solennem in. d. l. si quis in tantã & per Doctores ibi. Ista quæ parsim lõgo studio collegi hic interim ad leuamen studiosi.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

Quæst. 6.

a ¶ *Con todos los frutos.* Adde, c. 9 tanis. de resti. spolia. vbi & habetur q̃ violentus tenetur de percipiendis, vt etiam. l. 1. §. ex die. ff. de vi & vi arma.

b ¶ *Pertenesce al forçador.* Concordat. l. 1. § recũsiume. & l. metico. ff. de vi & vi arma. Quid tamen si æquè peritura esset apud possessorem? vi. l. si alius §. est & alia versi. item au ff quod vi aut clam. & vi. Bartol. & Docto. signanter Decium in. l. quod de ff. si certum peta. & vi. quæ di xim. l. sina titu 2 parti. 5.

c ¶ *Contra todos los omes.* Ergo contra militem & rusticum curs inuadere sit contrarius naturale, vt dixit glo in. d. l. si quis in tantam. vi. quæ dixi supra in glo. 1. & contra prodigum. licet glo. in dict. l. si quis in tantam, dixit contrarium de prælato, capitulo, & vniuersitate vide. l. penul. infra eodem.

d ¶ *Menor de catorze años.* Nota ad id quod dixit glo in. d. l. si quis in cantam. quæ volunt idem esse in pto ximo pubertati. ista tamen. l. videtur velle contrarium. Adutette tamen, quod si minor vigintiquinq; annis inuasit sine dolo rem per alium possessam, putans hoc sibi licere, dato q̃ incidit in poenam istius. l. & d. l. si quis in tantam, potent tamen petere restitutionem in integrũ. glo in. c. 1. in verbo, rigor. de dolo & cõtu. & tenet Bat. & alij in. d. l. si quis in tantam, vbi Bal. post Iacob. de Arena dicit, q̃ ex quacunq; causa etiam leui puta ne ac minor se posse de iure inuadere rem per alium possessam, restituetur in integrum, quasi non intelligatur esse in vero dolo & tradit etiam Alex. consi. 103. vol. 1. videtur prima consideratione. col 1. quem vi. in. 5. col.

e ¶ *Los guardadores.* Adde l. me minorint. C. vnde vi. & l. 2. C. qui accusare non poss. & l. nonest ignotum, C. de admi. tuto. & gl. in. c. 1. de dolo & contum parte, rigor in fine.

¶ *Ley. XI.*

Conductor re loeata, aut depositari re deposita, seu commodatarius re commodata si spoliatur non agit ad poenam. l proximæ. quia non ipse sed ei locans deponens, aut commodans potest sed restituunt ei res cum damnis, & interesse, & potest inde ex iuris dominus spoliantẽ arbitrariè pro commisso punire. Item pragmas nonime vetitis in possessionem missa, vel ex primo decreto missus, si spolientur, non agit ad poenam memoratam, sed fit ejs restitutio cum damnis, & interesse & insuper vim facientes arbitrio iudicis puniuntur. h. d.

1 a ¶ *Cinco.* Adde. I. male agitur. C. de præscrip. vel. 40 annorum. & l. 2. tit. 19. parti. 3. Alex. in. l. quod meo in prin. col. 4 ff. de acqui. possessio. p quem videbis notabilem extensionem in hoc.

2 b ¶ *Dezimos.* Sequitur glo. in. l. si quis in tantum. C. vnde vi. versic. tertio si mutuo rem quam commodaui &c.

3 c ¶ *Aquel plazo.* Vt in. d. l. tit. 3. parti. 5. & quæ ibi dixi.

4 d ¶ *Respuesta.* Habere nãq; detentionẽ nõ verã possessionẽ vt hic, & in. l. 1. tit. 8. & l. 1. tit. 30. parti. 3. & tradit Abbas in c. 1. col. 3. de sequest. poss. & fruct.

5 e ¶ *Prendada.* Habetur enim detentionem nudã atq; latin. in fin. ff. quib. ex caus. in posse. eatur glo. in. l. si fundus. §. Iulianus in glos. magna. ff. de dam. infecto. Bart. in rubri. de rerei possessio. mittendo.

6 f ¶ *Possession.* Nota ad ea q̃ dixi. vt l. p. dum tingl. in. magna.

7 g ¶ *Fornar.* Adde. l. aquilius. & ibi glo. ff. de dona. & l. 1. §. ex interdicto. ff. de vi & vi armata & habundantissime dicis, vel ex ca nonis. C. de inter ponda. & tradit Bald. in l. qdam. C. de. l. 2. de rebus dubiis. C. l. cum. & vi. oin. p Alex. in. l. in prin. col. 18. de acqui. poss. & Socinus col. 17. vol. 3. colu. 2. & quarta.

8 h ¶ *Cualquiera pena.* vnde l. 5. titu. 8. parti. 3.

Ley. XII.

Qu'rem alterius nomine tenet & sine iusta causa petẽti domino nõ restituit, sed se retenlam expectat, non solum tenetur ad restitutionem rei, sed etiã ad illi nationem arbitrio iudicis tanquam vim faciens. hoc dicit.

11 ¶ *En su nome.* Habebit ergo locum ista. d. in tutore q̃ finita tutela nõ restituit, secundũ Alb. post Odofre in. d. l. nõ ab re. cu hæc & illa. Iãdi sim & ita omnibus habẽtibus caulam ab agere loquant, l. ff. & procedet, secundũ Bal. ibi in l. habẽtem, non ad vsum fructũ, q̃ finito tpe nõ vult restituere. Iga tamen hoc esse plo fructuariũ dubito, quia fructuarius nõ posidet p̃ apprietario, seu eius nomine, sed suo & dicit habere quasi possessionem eius rem, & naturalẽ ipsius iuris vsufructus & res vsufructus posidet naturaliter. glo. & Bart. in. l. 1. §. interdũ. ff. de vi & vi armata. Alex. in. l. 3. §. ex contrario. col. in ff. de acq. pos. vñ neq; ista. l. habebit locum in creditore, qui soluto debito, non vult pignus restituere, secundũ Sali. in. d. l. nõ ab re. in fine. quia est. l. poenalis.

k ¶ *Non sele quisiesse dar.* Cõtor. tum. l. nõ ab re. C. vti vi. & cum. l. conductores. C. locati. & cum. l. 18. tit 8. vbi vi. quæ dixi. parti. 5.

l ¶ *Alguna razon derecha.* Qualis est ista vi. per glo. & Doct. in. d. l. nõ ab re. nõ enim esset iusta exceptio, si diceret rẽ esse suam, licet ne ipsi pollent in valores cũ illi talibus aequiparantur, vt hic in hac. & notat Sali. in. d. l. nõ ab re. quid autem si non ageret condictione ex. l. ista sen. d. l. nõ ab re. vel l. si qs conductionis. C. locati. sed agereet ad ibelo cati, tunc conditor posset excipere de suo dominio & id non solumendum pignoris, de dominio tamen alieno nõ posset excipere, quia ista pignoris locati debet respondere de mercede & res restitui. l. si vrbana. ff. de cond. indebi. & tenet angel. in. d. l. non ab re.

m ¶ *Ademandar.* & mutuo cõcipiet libellis, ponit glos. in d. l. nõ ab re.

Ley. XIII.

Creditor pignus traditu à debitore si ipse debitor vi auferat, petit ei diuũ, licet creditor veram possessionẽ pignoris nõ habeat, habet tũ veram tenutã. b. d.

n ¶ *Pierde.* Sequitur opinionem glos. in. l. si quis tantã. C. vnde vi. vers. 8. quid si debitor quantũ ibi approbant Dynus, Albert. Barto. & Bald. Salice. ibi distinguit, q̃ aut debitor fecit caulam iuris sui conseruandi, & tunc procedat opinio Pitei contraria, licet quia ibi in glos. si tamen hoc cesset, tunc procedet opinio Accursij inouetur Salice. quia necdum creditor, sed etiam debitor dicitur pignus possidere, vt notatur in l. sciendũ. §. creditor. ff. qui satis. cog. vbi glo. notab. non tamen ego percipio quomodo posset intrare caulam iuris sui conseruandi, creditore pignus sibi dari tum posidente, vnde simpliciter intelligerem istã. l. si debitor creditorem à possessione pignoris vi expellat.

o ¶ *Tenencia.* Nota bene nam approbat hic illa opinio cõis, q̃ creditor

1 i ¶ *Alguna razon derecha.* Qualis est ista vi. per glo. & Doct. in. d. l. nõ ab re. nõ enim esset iusta exceptio, si diceret rẽ esse suam, licet ne ipsi pollent in valores cũ illi talibus aequiparantur, vt hic in hac. & notat Sali. in. d. l. nõ ab re. quid autem si non ageret condictione ex. l. ista sen. d. l. nõ ab re. vel l. si qs conductionis. C. locati. sed agereet ad ibelo cati, tunc conditor posset excipere de suo dominio & id non solumendum pignoris, de dominio tamen alieno nõ posset excipere, quia ista pignoris locati debet respondere de mercede & res restitui. l. si vrbana. ff. de cond. indebi. & tenet angel. in. d. l. non ab re.

m ¶ *Ademandar.* & mutuo cõcipiet libellis, ponit glos. in d. l. nõ ab re.

Ley. XIII.

Creditor pignus traditu à debitore si ipse debitor vi auferat, petit ei diuũ, licet creditor veram possessionẽ pignoris nõ habeat, habet tũ veram tenutã. b. d.

n ¶ *Pierde.* Sequitur opinionem glos. in. l. si quis tantã. C. vnde vi. vers. 8. quid si debitor quantũ ibi approbant Dynus, Albert. Barto. & Bald. Salice. ibi distinguit, q̃ aut debitor fecit caulam iuris sui conseruandi, & tunc procedat opinio Pitei contraria, licet quia ibi in glos. si tamen hoc cesset, tunc proceder opinio Accursij inouetur Salice. quia necdum creditor, sed etiam debitor dicitur pignus possidere, vt notatur in l. sciendũ. §. creditor. ff. qui satis. cog. vbi glo. notab. non tamen ego percipio quomodo posset intrare caulam iuris sui conseruandi, creditore pignus sibi dari tum posidente, vnde simpliciter intelligerem istã. l. si debitor creditorem à possessione pignoris vi expellat.

o ¶ *Tenencia.* Nota bene nam approbat hic illa opinio cõis, q̃ creditor

A Logando, o emprestando o encomendãdo vn ome a otro alguna cosa señalada, como quier quel q̃ la tuuiere en algũa destas maneras, se puede seruir, e aprouechar della fasta el tẽpo que señalaron que la tuuiesse, cõ todo esso el señorio, e la possession de la cosa siempre finca [a] en saluo al señor della, porque aquel que la tiene por alguna destas razones non la tiene por si, mas en nome de aquel que gela dio en guarda, o a loguero. E porende dezimos [b] que maguer el que la auia assi dada tomasse aquella cosa por si mismo, o otro alguno por el sin mandamiẽto del judgador a aquel que la tuuiesse del en alguna de las maneras sobredichas que non caeria en la pena que dixmos en la ley ante desta: como quier que es tenudo de gela tornar que se sima della fasta aquel plazo [c] que le señalo que la tuuiesse quando gela dio. Otrosi dezimos que si alguno fuesse metido en tenẽcia de alguna cosa por mandado del juzgador por mengua de respuesta [d], o si alguna muger que fincasse prẽnada [e] de su marido que se muriesse, fuesse entregada en la possession de los bienes que fincaron de su marido, porque los tuuiesse en guarda, e en nome del fijo, o de la fija que tuuiesse en el vientre, o en otra manera semejante desta: si despues que touiesse la tenencia gela tomassen algunos por fuerça non caerian por ende en la pena que dixmos en la ley ante desta. Por que ninguno destos q̃ son assi apoderados en los bienes de otro non han verdadera possession [f] en las cosas de q̃ son entregados, como quier que ayan la tenencia dellas. Pero el que gela tomasse assi, deue le tornar lo quel tomo con los daños, e con los menoscabos q̃ vinieren por esta razon. Otrosi el judgador le puede poner alguna pena [h] de suo oficio si entendiere q̃ la merece por el atrauimiento que fizo.

¶ *Ley. XII. Que pena merece aquel q̃ niega que tiene la cosa arrẽdada o alogada non la queriẽdo bolver a su señor.*

E Neiendo vn ome de otro alguna cosa arrendada, o ẽ guarda, o de otra guisa q̃l quier que la tuuiesse en su nome, io por el, si despues desso gela negasse, o nõ gela quisiesse dar [k] quãdo gela demandasse non poniendo ante si alguna razon derecha [l], mas seyendo rebel de non gela queriendo dar fasta que gela ouiesse a demandar [m] el otro por juyzio, e fuesse dada sentencia cõtra aquel q̃ la tuuiesse assi, dezimos q̃ le deue tornar aq̃lla cosa misma, e porq̃ fue rebelde fasta que dieron la sentencia cõtra el, deue pechar de mas desto, la estimaciõ de aq̃lla cosa a bien vista del judgador, por que erro quanto en su entendimiento bien assi como si la forçasse.

¶ *Ley. XIII. Como aquel que fuerça la cosa que auia dado en peños a otri pierde porẽde el señorio que auia en ella.*

E Mpeñando vn ome a otro alguna cosa entregandolo ẽ dela possession della en razon de empeño, si despues desso gela tomasse por fuerça el por si mesmo, pierde [n] porende el derecho, e el señorio que auia en ella. Ca aquel que tiene la cosa que assi es empeñada, como quier que non ha el señorio della, cõ todo esso ha verdadera tenencia [o], e porẽ de non gela deuẽ tomar fasta que sea pagada la deuda q̃ auia sobre ella.

verè est id, pignus ciuiliter & naturaliter. & probatur in l. si de eo, in principio. & ibi Bart. ff. de acqu. poss. & inde per textum in princ. ff. de usurpatum dominio.

¶ *Lex XIIII.*

Creditor tem a su deudor lo pignons auferens sua authoritate, si in habebat in ea perdit illud, si non habebat restituetur, & perdit ius debiti. hoc dicit.

¶ *Ley. XIIII. Que pena mereszen aquellos que por fuerça sin mandamiento del judgador fazen a sus deudores que les paguen lo que les deuen.*

Treuidos son a las vegadas omes y ha de tomar por fuerça como en razon de prenda, o de paga algunas cosas de aquellos ques deuen algo: e como quier que aquellos sean sus deudores tenemos que fazen desaguisado. Ca por aquesto son puestos los judgadores en los lugares, porq̃ los omes alcancen derecho por mandamiẽto de ellos, e non lo pueden por ellos mismos fazer. E porende dezimos que si algũo contra esto fiziere tomando alguna cosa de casa, o de poder de su deudor, que si algund derecho auia en aquella cosa que tomo, que lo deue perder[a] porẽde, e si derecho nõ auia deue tornar lo que tomo, e por la osadia q̃ fizo deue perder el deudo q̃ auia de auer, de aq̃l a quien lo forçó, e de alli adelante nõ es tenudo el deudor de respõder porẽde. E ha lugar esta pena quando aquel que prẽdo a su deudor lo fizo por fuerça, o de otra manera sin derecho, e sin plazer del[b].

¶ *Ley. XV. Que pena mereszen aquellos que prendan a los omes del lugar enque mora algund su deudor.*

Malas, e dañosas costumbres[c] vsan los omes a las vegadas en razon de prendar, quando han deudo, contra otros, que son moradores en otros lugares d, de manera que si non pueden auer sus deudas de aquellos que gelas deuen, prendan, e fuerçan las cosas de los otros, que les non deuen nada, que moran en aquellos logares donde son sus deudores, e esto tenemos q̃ es contra derecho[e] de ser home prendido sin habitant & idem tenet Iacob. de Bello Viso in authentica. vt non fiant pignora colla. sitem Lucas de Penna in 1. vna. C. vt nullus ex vi. pro alie. vica de. te. lib. 11. dicit, audite & dum gente attendite milhciam & iudicantes qui lib. prætextu colecte Regis contra debitæ represalias facitis omnium de loto, prædasque interdum agitis vestrorum hostiesnam & quod vniuersitas aliquis cuius municipii debet singuli de ipsa vniuersitate nõ debent. l. sicut. § 1. ff. quod cuiusque vniuer. id dictum tu diligẽter nota, & retinentiam. nã & aliquando in regno isto visa est absurditas ista, & tu forte videbis, vt scias in individuo dictam authoritatem Lucæ de Penna pro quo et facit. quod tradit Bal. in. l. ex hoc iure. col. 3. vers. 13 quæst. ff. de iustit. & iur. cum dicit ip nõ seruatur debita proportio exigendi eũ capitur vnus pro alio, qui non debet capi nisi pro rita, quæ tangit sibi per res & libram. vt not. in. l. 1. 5. quibus. ff. quod cuiusq; vniuer. & adde. l. 13. tit. 2. part. 3. & quæ ibi dixi. ¶ Sed an possint concedi represaliæ contra non subditos contra dominum & ciui, tatem iustitiam facere negligentes, monitione præcedente, & sententia iudicis postlati super negligentia, & defectu iudicis ipsius spolãti? videtur quod hic. ex authoritate Augustini. c. dñs nostes. 23. q. 2. & tradit late Bar. in suo tract. represaliorum. col 2 & 3. & tradit eleganter Bal. in authen. de fœno. C. ne vxor. p̃ marito. vbi videbis multa notabilia & elegãtia dicta in ista materia, & inter cætera nota, q̃ represaliæ possunt cõcedi, nõ solũ, ppter iustitiã denegatã exercere, verũ et, ppter moriõ nõ exhibitæ iustitiæ, secũdũ Bal. ſ c. 1. col 1. de mitte vasla q̃ cõtu. ell. & vi Bar. in. d. authe. ne fiant pignora. & Socin[o] cõsi. 120. vol. col. pe. ¶ Sed dubiũ est ã cũ videatur moriã magnã fieri in exhibitiõe iustitiæ in regnis extraneis, an possit facta aliquap̃ta dap̃ subditos alterũ? Regis hen sequestrũ de bonis, & mercatis mercatorũ illi? regni, q̃ sunt in regno isto, vt fit facta monitiõe & requisitiõe, & fetuatis aliis, q̃m hoc tegrant ad talia seq̃strain defectũ iustitiæ possit haben recursus, & nõ meminiẽ me vidisse hoc decisum alicubi licet in congẽtia facti quæsierim, nã vidi decerni authoritate Regis, q̃ tale seq̃strũ fieret, & factũ fuit, & postea facta cõpositiõe cũ dãnificatorib[o] acceditur authoritate gubernatorũ regni illius vt erãt? prędones, fuit ussum remouei sequestrũ, & reddi bona mercatorib̃ & si talis practicaiure fuit non posset, vt vtilis, & via compendij, vt præda citius restituat, cũ tales mercatores instabunt, vt in hoc fiat iustitia vt teuetur sequestrũ, & vt q̃ fieri non põt tale sequestrũ, cũ in esse ciuitatis grauari ab hos, p̃alijs, cõtra ista. l. & alias hoc disponentes, & qa tũc demũ ad represalias põt deuenirũ, cũ prius tẽtata fuerint oſa ciuitatis media. vt tradit Bal. in. l. ex hoc iure. col. 3. ff. de iust. & iur. vers. 3. quæritur. & quia nõ est incipiendum ab istis sequestrationibus quæ tegulariter fiũt, p̃ hibitæ. l. vna. C. de phi. seq. pecu. & p̃ tit. 9 in sum. & bi dixi. in contrariũ vt quia cum timeatur de transportatione res fit sequestrũ. vt tradit glo. in. d. l. vna. & habetur in. l. 1. tit. 9. parti. 3 nimirũ ergo si isto casu cum id timeatur si posset fieri, ité quia authoritate Regia interuentiente videtur hoc heri posse, cum cõcedit ordinationem in foro suo circa recuperationem talis prædæ quo ordine fiat, nam cũ ista causa & ista instantia sit sua, põt circa hoc illatuere cum quilibet Rex, vel ciuitas potest facere statuta circa ordinationem, quæ in foro eius agitur, vt in illis terminis quando datur in hoc ordo tradit Bart. in. d. suo tracta. represaliorum in prima quæstione. ver. ad tertium. in fine. tu cogita quia articulus iste satis est mihi dubius.

[a] ¶ *Que la deue perder.* Sequitur opinionẽ glos. in dic. l. si quis in tantum. C. vnde vi. vers. 7. quid si erat inuasor debita, vel sibi obligata. & ibi declarat Sal. col. 4. vers. quæro. 10. & verisic. 11. quæro. si ergo res erat inuasor debita per ditinuasorius id habebit in re, seu ad illam rẽ. & si minus do agat exceptione, repellet. si vero tũ habebat ius pignoris gl. ꝑdicta volum q̃ perdat ius pignoris, & hypotecæ Salice. tũ ibi dicit q̃ si non p̃tiaaretur nisi iure pignoris, & non debiti pœna esset minis levis, neque esset sanctum illi legi si quis in tantum. vnde salte, si enn dum eum tunc deber priuari iure debiti, ad hoc. l penul. ff. ad. l. iul. de vi priuata & l extat. ff. quod metus causa, & istud approbat ista. l. partitarum. Iuntia tamen & intellige, quando in tantum rem causa minus sit conseruandi, vt tunc tantum illud ius perdat, si vero intrauit & inuasit vt possessorem possessione priuaret, & ipse possessor efficeret, tunc punietur ac si rem alienam inuasisset & sic in æstimatione rei, secundum Angel in. d. l. si quis in tantum. & idem vult ista. l. cum in princi. dixit (en razon de prenda, o de paga) vrp̃ tocedat quando tem inuasi, vt illam tenemus pro pignore quantitatis nihil debitæ, vel vt in solutũ habeam, vel perdam ius debiti, quando aliud ius non habebam in re, nam si aliud haberem illud perdetem.

[b] ¶ *Sin plazer del.* Hoc dicit ob id quod notat glo. de qua supra in gl. proxima allegans l. 3. C. de pign. si ex pacto licuit remingredi, de quo latius per Doctor. ad l. 3. & aduerte q̃ ista. l. procedit, quãdo agere vult actor ciuiliter, nam & posset agere criminaliter. l. iulia de vi priuata, quãdo creditores debitoris sine authoritate iudicis occupet. 1 tit. 1. fin. & ibi Batto. & ang. declarat ff. ad. l. iul. de vi priuata. vt enim in illa materia. l. 11. 11, partitarum. 5. & l. 14. tit. 14. eadem partita. 5. & vi. quæ ibi dixi. & aduerte, quod ista. l. tollit dub. ũ, cũ ex quod ego ibi dubitaui perpendens aliquam cõtractatem in tertium. l. 14. & illam. l. it. & tenẽdum est quod etiam restituta re, quam creditor accepit pro pignore, perditius debiti & sic illud argumentum à contrario sensu de dict. l. 14 in fine. non potest sumi per istam. l. vide etiam in ista materia. l. 5. & 6. titu. 14. libr. 3. ordinamentorum. rega. & l. 1. & 6. tit. in. lib. quinto. eusdẽ ordinamenti.

¶ *Lex. XV.*

Pro alterius debiti restituit sua authoritate capiens, aut pignora sperdit in debiti, & quod cepit cũ duplo restituet, & si ob hoc cepit hominem perdit tus debiti, & tantundem capto soluet: pœna minoranus corporali puniendus arbitrari ch. d.

[c] ¶ *Costumbres.* Ell et go iniqua consuetudo, q̃ vnus pro debito alterius capiatur, vel pignoretur, vt hic, & in. c. in iniu. & damno dato. libi. 6. & authentica habita. C. ne filii pro pat. & ibi notat Ange.

[d] ¶ *Moradores lugares.* De locis regni planum est, nam ista prohibitio ampliatur intra locaunius, eusdẽ q̃, iurisdictionis, & regni, & dicit Bart. per tex. ib. in. l. 1. 5. hoc itaque. ff. si quis testibi. ellcul. fue. quod nõ possunt etiam per iudicem concedi represaliæ propter factum subditi, qui iure ordinario potest coercerl, neque contra vniuersitatem si

In no. re. est. l. 5. & 6. tit 13. li.

In no. re. est. l. 1. & l. 4. tit. 27. li. 5.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

[e] ¶ *Contra derecho.* Videtur enim cõtra ius diuinũ Ezechielis. 18. aia quę 3

peccata enim ipsam non tetigit, & filius non portabit iniquitatem patris &c. Et contra eam naturalem vtin l. vna. C. vt nullus ex vica libr. 11. & dict. capit. de iniur. & dam. dato, lib. 6. contra legestitules. vt C. ne vxor pro marito. & ne filius pro parte pertatum. & in dict. l. vna. & in authentica, vt nō fat pignoratio. colla. 5. & contra vsum canonicū. vt in dict. cap. & contra iura regni, vt hic, & l. 1. & 6. titu. 11. lib. 4. ordi. 16. 5. & 1. 5. & 6. tit. 14 libro 3. ordinationū regā.

In no. re. est. l. 1. & l. 4 tit. 17. lib. 5.

In no. re. est. l. 5. & 6. tit. 13. li. 4.

dado, o embargado por deudo ajeno[a] de que el nunca se obligo. E porende dezimos b̄ q̄ si alguno esto fiziesse prendando, o tomando por fuerça alguna cosa en al manera como esta, que deue tornar aquello que tomare, o prendare con tres tanto de mas, e el derecho que auia contra su deudor que lo deue perder porende en manera que dealli adelante non pueda demādar el deudo, nin sea el otro tenudo dele responder porende. E si por auentura algun ome fuesse tā atreuido que prēdiesse[c] a otro, por tal razon como esta, non tan solamente deue perder el deudo que auia contra su deudor: mas dezimos que deue pechar otro tanto de lo suyo a aquel que prendio, o a sus herederos[d]. E aū demas desto, deue resceebir alguna pena en el cuerpo segund al ueedrio, del judgador por la deshonrra que fizo al otro.

¶ *Ley. XVI. Que pena meresce el señor que entra por fuerça el heredamiento que ouesse dado a otro en feudo, o en otra manera semejāte.*

DAndo vn ome a otro para en toda su vida el vsufruto, o las rētas d̄ al gūd castillo, o casa, o viña, o otra heredad, reteniendo para si el señorio de aquello que da, o dando gelo como en manera de feudo q̄ lo aya por siempre el e su linaje, reteniendo en ello quel den a el, e a sus herederos cada año algund tributo, o que les fagan algund seruicio señaladamente si despues desto gelo toma, o gelo fuerça sin derecho a aquel que lo dio, o a sus herederos, o el, o los suyos los echan, o los desapoderan dello, deuen gelo entregar[f] con los frutos, e las rentas, si algunos ende tomarō, e demas deuē perder porende para siempre el prouecho o derechoso el señorio que auian reteniendo para si en aquella cosa, e finca quita e salua a aquel a quien la auian dado en algūa de las maneras sobredichas, o a sus herederos. E si otro ome estraño gela tomasse, o gela forçasse[h] deue gela tornar en essa misma manera con los frutos, e las rentas que ende esquilmasse, e demas desto deuele dar otra tal cosa de q̄ aya los frutos, e las rentas para en toda su vida en la manera q̄ las auia en la cosa que le tomo, o forço.

¶ *Ley. XVII. Por quales fuerças que el perlado fizesse caera en pena tambien el como el su cabildo.*

Cū quib̄ to cordāt li. non re. de quibus 5.

In no. re. est. l. 5. tit. 13 li. 4. & l. 5. no. 1. c.

a ¶ *Por deudo ajeno.* Sed quid si vniuersitas alicuius loci, seu maior pars efficitur non soluendo, an reliqui, qui sunt soluendo con pellantur soluere vltra debitas ratas eorum in collectis deficientium portionesvi per Lucam de Penna in d. l. vna. l. vt nullus ex vica d. lib. 11. vbi arguit ad partes ex eo, q̄ tale debitū non vt à singulis, sed vt ab vniuersis exigitur tandem, dicit quæstionem esse dubiam, & vidisse formā cautelæ sapientissimi Regis Roberti, p̄ quam in hoc prouidebatur, forte esse in hoc distinguendum iuxta id quod habetur in l. in omnia. C. ab iniur. et. l. si tutor contutorius. ff de admi. tutor. an negligentia tot lectoris Re. is in ernest in exigendo, antequam deficiunt esse soluendo, vel nō, & vide per Ioan. de Platea in l. vna. C. de his qui ex officio quod adm. conue. lib. 1.

b ¶ *Domini.* Cotord tum authentica. vt non fiant pigno colla. 5 & authentica, & omnino. C. ne vxor pro marito. & vt. tu etiam dictas. ll. non diuinamenti.

c ¶ *Prendiesse otro.* Cōcor. cum authentico. vt nulli indicum. § quia vetu colla. 5. & authen. iuno à debito. C. de actio. & obliga. & tum hic generaliter dicat (a otro) intelligerem, siue ut filius debitoris, d̄ quo dicebatur in d. l. quia vero & in l. 5. titulo 14. lib. 3. ordinamentorum rega. siue sit abusus cum hic eadem ratio.

d ¶ *Ad ipsis herederos.* Se ipsum glossin. d. authen. nno C. de actio. & oblig. vbi dat insertos statutum dicit, q̄ bona tonuicide applicentur filijs defuncti, q̄ nisi non naturaliter tantum attunt ad hæredem.

7 e ¶ *Seg ind. abedria.* Vbi enim pœna non expriminitur recurritur ad arbitrium iudicis, vt hic, & in l. 3. expilatores. ff. de effracto. & ant tenean tur p̄ vniuersitatem arcens vi. l. 5. titu. 14 libr. 3 ordi. rega. & quæ dictum in l. d. in titu. 29. infra ista parti.

¶ *Lex XVI.*

a Ptup ietatius vsufructuarium emphyteotam, aut feudatarium, seu alio modo rem ad vitam habentem vel amplius, vi repellens: perdit proprietatem expulso vel hæredibus eius applicandam, & restituit rem cum fructibus perceptis & si extrahens expulit, restituit rem, & fructus dabitq, vitipasso aliam tantam rem ex qua fructus percipiat eius ita dnrante prouti habebatur re à qua fuit spoliatus h.d.

1 f ¶ *Entregar.* Adde l. 3. & 4. ff. de vi & vi ar ma. & l. 1. & ex die. & 5. qui aut tem vi. eodem titulo.

2 g ¶ *Prouecho o derecho.* Sequitur dictum glos. in. l. si quis in tantum. C. vn de vi. tum tractat de rebus, vel si. quæro, an in iuribus. aduerte tamen q. d. illa alterutri intelligitur in practica dictam glo. quam Doctor. ibi intelligunt. dicit enim ibi Cynus, & Albe. Bal. & Sal. post cum, q̄ fructuario a domino deiecto est practica, vt si dominus expellat eum, qui erat in quasi possessione, vel quasi vsufructu, si quidē verē habebit ius vsusfructū, tūc condemnetur dominus in æstimatione illius iuris, si vero nō habebat ius, tunc restituitur vsufructuario, & expellens tenebitur restituere expulsum in quasi possessione, & primitur libertate & acquietur seruitus vsufructus expulso. l. vero illa partitarum aliter dicit, imo, quod domin' expellens fructuarium, qui verē ius habebat in vsufructu, vel feudatarium verū, q̄ habebat vtile dominium est tōdemnat' in æstimatione sui dominij & he expulso fructuario ab eo perdet ipse p̄prietatē, quā habebat, & seculariatio ab eo expulso, p̄dit directū dominū. vt clare patet ex verbis hic positis, & ista practica est conformior literæ d. l. si quis in tantum. & l. 1. septimo quam practicam Cyni, & aliorum, de quorum dicto satis admiror, & etiam de Azo. qui idem q̄ Cynus, & alij voluit C. vnde vi in summa. colū. vers. quid autem si res. Nota ergo & tenementi istam. l. partitarum in illo casu. in casu tamen alio, quando fructuarius, vel feudatarius vere non habetius, sed prætendebat se habere, & tanquam talis vtebatur, tunc si ratione illius iuris expellatur a domino causa iuris sui consequendi, tantū, seu abitur practica Cyni, & aliorum. Quid autem è contra si fructuarius, vel feudatarius expellant dominum proprietatis, seu directi dominij dicti Doct. post glo. in dicta l. si quis in tantum. dicunt quod tunc si non etat fructuarius reddetur, & æstimationem. vt in dicta l. si quis in tantum. si autem erat vsufructuarius, tunc distinguunt, aut fecit obtentu iuris sui tantū & tunc priuatur tantum illo iure, aut fecit obtentu totius, & tunc non solum priuatur iure suo, sed etiam condemnatur in æstimatione proprietatis, & indubio præsumitur quod obtentu iuris sui fit ingressus. argumento. l. melio. ff. pro socio nisi contrarium probaretur. secundum Alberic. ibi & idem dicunt prætendentibus iurisdictionem, secundum Cynum post Iacob. de Arena. in d. l. si quis in tantum. vbi Salic. col. 4. vers. quæro 5. quid in superficiario.

h ¶ *Gela tomasse, o gela forçasse.* Intelligere secutu iuris, quod fructuarius, vel feudatarius habebantur à si occupasset non prætabitur, sed animo priuandi possessorem a possessione, tunc iuoicaretur, ac si rem alienā occupasset, vt sic soluere eius æstimationem, secūdum glos. in. d. d. si quis in tantum. m. d. quæstione. & declaratibi Ange.

¶ *Lex. XVII.*

a Præterea etiam religiosus & eius capitulum, seu concilium eiuratis, vel villæ aliquam rem per vim intrantes, aut violentiam ratam habentes, pœna vim facientium tenetur: si autem priuatus eltra eorum mandatum aut ratificationem hoc fecerit: ipse solus tenetur. h. d.

a ¶ *De su cabildo.*

1 a ¶ *De su cabildo* Vide gloss in dicta.l si quis in tantam. in prima quæstione de personis. versi septimo. de libbare. &c. & glo 16 quæstione 6. in summa & in cap. 1. quæ gloss sunt contrariæ nam prima vult eccle siam tenere cum hi communicato consilio. glos vero illa decreti tenet contrarium. quod non præiudicetur ecclesiæ, vt in glo. sequenti.

2 b ¶ *Cae en la pena.* Non aperit an ex hoc præiudiret ecclesiæ, pro ut gloss. voluit in dicta. l. si quis in tantam. & dixi in. gl. proxima, nisi dicas, quód & ista. l. vult idé quód gloss. in d. l. si quis in tã tam. cum subdit, quando alia vniuersitas secularis i hoc delict in quo non est dubiũ nisi, quod & ipsa vniuersitas præiudicetur, quãdo cõmunicato consilio facit, pro ut est de mente glos. & Doctorum ibi, & certè Doctores communiter in dicta. l. si quis in tantam. sequuntur illam gl. sed vt dixi glo. in dicto capit. 16. quæstione. 6 tenet contrarium & etiam glos in. c. 1. de dolo & contumacia. vbi Abb. latè post alios discutit. 4. §. & 6 col. & idem vult Laurent. & Archid in dicto. c. 1. vbi glo. decreti Card. in. d. ca. 1 de dolo & contuma. glo in c. priuilegium. in quæstione 3. omnes isti volũt indistinctè, quod quamuis nemo quæ delictum fiat communicato consilio non præiudicet ecclesiæ, vt ecclesia ut gaudeat re sua. quia cum expresse non possunt prælatus & capitulum sine causa legitima, & solemnitate debita alienare bona ecclesiæ, vt in cap. sine exceptione in quæstione 2. multo fortius, nequaquam non intelligendum, & distinctio quæstit, an aliquid fiat cõcato consilio capituli, vel non procedit quo ad ea, quæ casu in potestate prælati, & capituli, vt in obligando ecclesiam pro aliqua legitima causa, vt notatur in ra quod quibusilam. de fideiusso non autem quo ad alia, quæ non eadem sub potestate eorum, & ista opinio placet Abb. vbi supra. qui & considerat, quod prælatus, & capitulum, non sunt domini bonorum ecclesiæ, sed tantum administratores, considerat etiam, q & hæc non sit in tali casu legis alienatio, & tbi est inter ad. dicere 16. q. 6. quod pro contrario allegatur, & tandem concludit, q si resin qua ell communis violentia spectabat ad mensam prælati, puniretur ipse prælatus in vba sua, si vero ad prælatum & capitulum, puniretur etiam episcopi in vita delinquentium si res erat ecclesiæ & non pertinebat solum ad mensam prælati & capituli, nunc conlenmabuntur ipsi de proprio ad. ist mai. nõ, & si nõ habent unde soluant, luent in corpore, vt in. c. fine. de dolo & contum. & hæc dicit procedere, quando delictum non potest pariter puniri in persona prælati, & conuentus, plus ecclesiæ alias autẽ semper puniretur ipsi delinquentes, & non extenderetur minus quoquomodo ad res ecclesiæ, allegat gloss notabi. in ca. de hoc. & in c. quoniã. de simo. & in effectu idem vult Anton. ibidem. hoc etiam voluit Bald. in præludijs feudorum in fin vbi dicit, q sprælatus & capitulum faciunt contra. l. si quis in tantam, non priuabitur ecclesia dominio, sed prælatus & capitulum condemnabuntur in æstimatione rei sicut si minuissent rem alienam & sic delictum non remanebit impunitum & mediatem pœnæ soluet prælatus & mediam capitulum tanquam duo rei delinquendi. ff. de admi. tuto. l. si plures. Ioan tamẽ de Imol ibidem in d. c. 1. dicit communem opinionẽ esse, q ecclesia in solo cari priuetur, & ei præiudicetur, quãdo cõicato consilio fit, & dicit istum esse cõmunem opinionem canonistarum, & eum illa transit Ioan. de Imo. dicens pro cõmuni opinione videri casum in. ca. de ordi. eog. iiõta gl. ibi & in c. imperatorum. de iura. colũ. & in. l. iubemus nullam. C. de sacrosanct. eccles & ad illud, q sicut non posset alienare per contractum, sic neq; per delictum, respondet, q non procedit tale argumentum, quod patere dicit in minore qui per contractum nõ posset, posset tamẽ per delictum perdere quia illa est legalis alienatio, licet tamen ista sit legitarum communis opinio, & multorum Doctorum canonistarũ, forte posset limitari, & intelligi, vt tunc demum procedat & si alia res ecclesiæ pruaretur, remanerent ecclesiæ alia bona ex quibus posset ecclesiæ deseruiri in dominis, & ipsius ministri sustentari, si vero ex prima tione talis rei ecclesia maneretad pauperata, quod non posset deseruiri in dominis, tunc ecclesiæ non præiudicetur iuxta dictum rota bile Speculatiu. de dona. §. 1. vers. quid si aliquis Baro. vbi tenet q si Baro ædificauit monasterium, & illud dotauit multis bonis, & postea prælatus & capitulum, seu monachi oẽs delinquãt, & ingratitudinẽ committãt contra istũ baronem, q non perbor distruetur monasterium sed prælatus & monachi inde expellentur, et alii certè loco subingibũtur, & bona nõ auferentur monasterio, & ex isto dicto colligit ista in mentione loq. de Imo. ad. d. esmunẽ pri. in c. si. col. 3 & 4. de dona. & idem tenere eadem ratione, si ecclesia pruiretur aliud dominium, vt in reparatione fabricæ. vel alias, & adde ad hoc Alexand. consi. 81 isti. 4. vol. vt cum habuerit maius oedium cogitatus quia negari non potest quin in priuilegio glo. in. d. ca. 1 16 quæstione. 6 & Abb. & aliorum lapit ma. nam æquitatem, & contractuatuxtum ni. goteri, & vt dixi. l. ista patrimonium hoc aperte, & posset intelligi, vt prælatus & capitulum punitantur de suis suis priuatis bonis damnum ipsorum delinquentium & non in damnum ecclesiæ & fuerunt eodem istius. l. conditores cauteri hoc fiterunt loquuti, & adde Cato. molne. in commuto cõsuc. Parisi. §. 30. quæstione 14. judicet communem esse sententiam doctorum in dicto. c. in de dolo & contum. & in cap. illectus. de simo. & in multis locis, & consilijs, quod propter delictum tutoris communis, vel capituli non punitur ecclesia, nisi ad vtilitatem ecclesiæ, & ipsi illi in quam communitatis Ripam tuperi. l fin. C. de rebus eorum qui sub tutela. 52. loquitur tantum in delicto ingratitudinis, & non quando delinquunt super re ecclesiæ, vt ell quæstio nostra, seu super spectantibus ad ecclesiam.

c ¶ *Pro firme.* Adde. c. cum ad sedem. de restitu. spolia. & l. 1. §. sed & cũ quis. & in. §. de iniuriis. de vi & vi armata. 3

d ¶ *E el cabildo.* Quia sola tatis habitio prælati, vel solutio spiritualis sine prælati non nocerete ecclesiæ, sed tantum ipsi qui ratum habunt. l. cotemplationis. ff. de publica. & tradit Paulus de Call. posl. Guiselle. de Cin. l. iubemus nullam. C. de sacro. eccles. ersicu. Item dicit patet & hoc ex verbis ouesten præcedenti. 4

e ¶ *Algun concejo.* Nota ista. l. ex qua habes, quod vniuersitas delinquit, & principaliter in re fisu, & fiscelinquit faciendo, & illa est communis opinio Doctorum, & glos. in etum. §. animaduertendum. ff. quod metus causa. l. sed ex dolo. §. sed an municeps. ff. quod met. caus. in. l. sicut. ff. quod cuiusq; vniuer. per Bartolum in. l. ut facta. §. nunquid. ff. de pœnis per Doctores in cap. dilectus. de simo. & tradit Bart. l. in rebellione ciuitatis in extraueag. quitunt rebelles. in glos. super parte rebellando. Abb. per illum tex. in. r. inter. quatuor de iudiis & ohed. 5

f ¶ *Los que fuessen dados.* Ista nanque totam ciuitatem repræsentant vt no tat glo. in rubrica. C. quæ sit longa consue. l. 2. §. deinde ipsia. & ibi Bald. ff. de origi. iur. vi. Decius consil. 404. Bartol. in. l. principalibus. ff. iniuriarum petatur & probatur ista. l. quod delictum istorum in rebus vniuersitatis censetur vniuersitatis, quod non esset si delinquentes distinctè verum tibi nostis, vt tradit Albericus per textum ibi in d. l. sed si ex dolo. vide per eum in. l. metum. §. animaduertendum. ff. quod met. caus. & quæ dixi supra ea in gl. 2. 6

g ¶ *Aquel solo.* Adde capit. si episcopum. 16. quæstione. 6. & in regu. de iudicum personæ de regu. iur in. 6 7

¶ *Lex. XVIII.*

20 Spoliante contra spoliatum illegantere esse suam: ideo ad restitutionem tenetur. aut tertio hoc asserente, si spoliatus petit restitutionem possessionis, ipse ab ipsa petatur, & prius audiatur. l. d.

Perlado, o mayoral de alguna eglesia, o de algun monesterio, o lugar religioso, o maestre de alguna orden entrando por fuerça, o tomãdo alguna cosa con mandado, o cõ plazer de su cabildo[a], o mandãdolo entrar a otro: tambiẽ el cabildo como el, caen en la penab que de suso diximos de los forçadores. Esso mismo dezimos que seria si entrasse otro algũo en nome dellos, e despues lo ouiessen por firme: el perlado, e el cabildo[d]. Otro tal dezimos que seria si algun concejo[e] de alguna ciudad, ouilla, o los que fuessen dados[f] señaladamẽte para ver, e recabdar el pro comunal de aql lugar mãdassen entrar, o tomar alguna cosa por fuerça, o la entrasse, o la tomasse alguno por si mismo sin mãdado dellos, e despues desso lo ouiessen ellos por firme. Mas si otro alguno entrasse, o tomasse por si mismo sin mãdado del perlado, e del cabildo, q̃ del monesterio, o sin mãdado del cõcejo, o delos mayorales non lo auiendo ellos despues por firme, estonce aquel solo[g] que lo tomo, o lo entro, o lo mando tomar cae en la pena sobredicha, e non los otros.

¶ Ley. XVIII. Como se deue librar el pleyto de la fuerça ante que los otros pleytos que nascen sobre la cosa forçada.

1 a ¶ *Que son suyas.* Obstare tamen agenti recuperandæ notorius defectus proprietatis, secundum opinionem communem vt dixim. l. 27. titu. 2 parti. 3 & vi. q̃ dico in gl proxima. & Bal. in l. 3. co. fi. C. si pend. appel. mors interuene vbi dicit q̃ notorii æquiparat fuisæ, nisi illiñ declarãti.

2 b ¶ *Que lo quieren prouar.* Et etiam si offerat se in continenti probatutum secundũ Bart. & cõmuniter doct. cõtragl. ibi in. l. si de vi. ff. de iudic. qd limitanisi statim doceat de iure suo oũdẽdo sententiam, vel per iuramentum partis de dominio, vel iure suo, iuxta notata per Inno. in cap. cum inter. R. de electio vbi dicit, q̃ quando cõstat de exceptione, vel de fensione sine probationib' facti. s. per iuramentum iudex statim debet pronuntiare vel parcere laboribus, & expẽsis partium, & idem tenet Dominic'. c. ad decimas de restitu spoliatis. quibus adde dictam eiusdem Innoc. in capit. constitutis de filijs pb'y. & Bald. in l. 3. C. si à non comp. mili. & quod voluit Ioan. Andr. in ea pastoralis. super glos. pe. de causa poss. & proprieta.

Aquesen a las vegadas pleytos, e contiendas entre los omes sobre las fuerças que fazen vnos a otros de manera que aquellos a quien toman algunas cosas por fuerça piden que les entreguende la possession dellas, e los otros que las tomaron assi: dizen que gelas non daran que son suyas[a], e que han derechos en ellas, e q̃ lo quieren prouar[b], o por auentura viene otro alguno[c] que dize que suya es aq̃lla cosa e que lo quiere prouar. E porende dezimos d, que quando assi acaeze a que tales demandas vengan de consuno sobre vna cosa que la demanda de aquel que dize que seyẽdo el tenedor gela tomaron por fuerça, deue ser oyda primeramente, e ser libradas segun derecho, e de si oyan, e libien las demandas de los otros assi como fuere derecho.

Titulo. XI. De los desafiamientos, e de tornar amistad.

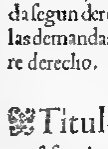

Desafiar, e tornar amistad son dos cosas que fallaron los fijos dalgo antiguamente poniendo entre si amistad, e dando se se para non fazerse mal los vnos a los otros, a so ora a menos de se desafiar primeramente. E porende pues que en los titulos ante deste, fablamos de las trayciones, e de los aleues, e de los omezillos, e de las deshonrras, e de las fuerças. Queremos aqui dezir de los desafiamientos que vienen por razon dellos. E diremos que cosa es desafiar. E a que tiene pro. E quien lo puede fazer, e quales, e porque razões, e en que manera, e ante quien, e en que logar, e que plazo deuen auer despues que fueren desafiados.

d ¶ *Deymos.* Adde. l. si quis ad se fundũ. C. ad. l. iul. de vi publica. & l. mo mentaneæ. C. vnde vi. & l. si de vi. ff. de tud. l. ordinarij. C. de rei vendicatio. & c. in literis. & c. solitæ. de restitu spolia.

4

¶ *Titulus. XI. De desfidationibus.*

¶ *Ley. 1.*

30 Est diffidatio, à fide inter generosos antiquitus posita discessio, & prodest adhoc q̃ per eã diffidatus præmonetur vt ab alio caueat, vel se cum eo componat, & per eam tollit amicitia inter generosos posita. pertinet autem diffidare generosis dumtaxat generosus autem est, genitus ex generoso ex vxore, vel concubina, quamsi gnanter tenet pro sua, licet non sit generosa. h. d.

¶ *Ley. 1. Que cosa es desafiar, e a que tiene pro, e quien lo puede fazer.*

Desafiamiento es apartarse ome de la fe: que los fijos dalgo pusieron antiguamente, entre si, que fuesse guardada entre ellos, como en manera de amistad. E tiene pro porque toma apercebimiento el que es desafiado, para guardarse del otro que lo desafio, o para auenirse se con el. E desafiar pertenesce seõaladamẽte a los fijos dalgo, e nõ a los otros omes[f], por razon de la fe que fue puesta entre ellos, assi como de suso diximos. E fijo dalgo es aquel, que es nascido de padre q̃ es fijo dalgo, quier lo sea la madre quier non[g], solo que sea su muger velada, o amiga[h] que tenga conocimiento.

e ¶ *Pusieron antiguamente.* Adde l. 4. titu. si. supra. 4. parti. & suprà eo. in sum. & l. 14. ti. 21. partita. 2. ad finem.

f ¶ *Alos otros omes.* Intellige isto respectu, de quo titulus hic tractat, nã alias quilibet Christian' nõ debet offendere Christianũ nisi prius ipm diffidauerit, vt iudicis, vel iuris authoritatem habuerit, alias est proditio, secundum Ioannẽ Andr. in c. 1. de homi libr. 6 col. 3. super verbo diffidatus, & de isto dicto meminit Bal in. l. si manumissori ff. de obsequio parto. præstan. vbi dicit q̃ in factis armorum nunquam debet peruenire ad bellum, nisi procedat monitio, & diffidatio. sed pone q̃ aliquis nobilis diffidauit nili per nuntium vel literas: ille diffidatus nisi responsit, sed statim armatus manu intrauitterritorium diffidantis, nunquid ex hoc dicetur proditor? Ad hoc in. l. ex locatione. cosum. ff. de iudi. & ibi dicit q̃ non quia diffidatus non tenetur remandare diffidantem. argumento. l. hostes. ff. de capti. vi quæ dico infra in titulo. in. l. 2. in glo. 7. & l. si j. co.

g ¶ *Quier non.* In casibus tamen requisitis, q̃ concurrat nobilitas etiã ex parte matris, vt in l. 6. & 7. ti. 18. par. & ibi dixi. & in l. 25. ti. 22. par. 4.

h ¶ *Amiga.* Habes hic expressum q̃ filius naturalis ex soluto, & soluta gaudet generositate, & nobilitate patris, licet non nascatur ex legitimo matrimonio, quod multum nota, nam de hac communi videtur dicendum esse contrarium. vt in l. cum legitime ff. de statu homi. l. filiam. & l. liberos ff. de senato. & dicit Bal in. d. l. cum legitime. q̃ statutum, q̃ nobiles sint de consilio, non aliquod non continebitur bastardi licet pater fuerit nobilis: quia sordes non merentur nominari nec pecipuos. l. humilem. C. de incest nup. dicit etiam Bal in. l. cũ antiquioribus. col. 4. C. de iur. delib. q̃ nobilitas non transmittitur nisi per legitimã lineã etiã a matre, dicit etiã Bal. in. l. ex libera. C. de suis. & legi. licet eo in illa. l. esse expressum, q̃ spuri nõ dicũtur filii magnatum, neque de domo magnatum, & tamen fuisse cõsultum, q̃ spuri de patria mala non dicerentur de domo de patria mala. Petrus etiam r' Ancha. consil. 189. incipit vltis dilig enter. dicit q̃ bastardi, siue natura

1 a ¶ *Que son suyas.* Obstare tamen agenti recuperandæ notorius defectus proprietatis, secundum opinionem communem vt dixim. l. 27. titu. 2 parti. 3 & vi. q̃ dico in gl proxima. & Bal. in l. 3. co. fi. C. si pend. appel. mors interuene vbi dicit q̃ notorii æquiparat fuisæ, nisi illiñ declarãti.

2 b ¶ *Que lo quieren prouar.* Et etiam si offerat se in continenti probatutum secundũ Bart. & cõmuniter doct. cõtragl. ibi in. l. si de vi. ff. de iudic. qd limitanisi statim doceat de iure suo oũdẽdo sententiam, vel per iuramentum partis de dominio, vel iure suo, iuxta notata per Inno. in cap. cum inter. R. de electio vbi dicit, q̃ quando cõstat de exceptione, vel de fensione sine probationib' facti. s. per iuramentum iudex statim debet pronuntiare vel parcere laboribus, & expẽsis partium, & idem tenet Dominic'. c. ad decimas de restitu spoliatis. quibus adde dictam eiusdem Innoc. in capit. constitutis de filijs pb'y. & Bald. in l. 3. C. si à non comp. mili. & quod voluit Ioan. Andr. in ea pastoralis. super glos. pe. de causa poss. & proprieta.

Aquesen a las vegadas pleytos, e contiendas entre los omes sobre las fuerças que fazen vnos a otros de manera que aquellos a quien toman algunas cosas por fuerça piden que les entreguende la possession dellas, e los otros que las tomaron assi: dizen que gelas non daran que son suyas[a], e que han derechos en ellas, e q̃ lo quieren prouar[b], o por auentura viene otro alguno[c] que dize que suya es aq̃lla cosa e que lo quiere prouar. E porende dezimos d, que quando assi acaeze a que tales demandas vengan de consuno sobre vna cosa que la demanda de aquel que dize que seyẽdo el tenedor gela tomaron por fuerça, deue ser oyda primeramente, e ser libradas segun derecho, e de si oyan, e libien las demandas de los otros assi como fuere derecho.

Titulo. XI. De los desafiamientos, e de tornar amistad.

Desafiar, e tornar amistad son dos cosas que fallaron los fijos dalgo antiguamente poniendo entre si amistad, e dando se se para non fazerse mal los vnos a los otros, a so ora a menos de se desafiar primeramente. E porende pues que en los titulos ante deste, fablamos de las trayciones, e de los aleues, e de los omezillos, e de las deshonrras, e de las fuerças. Queremos aqui dezir de los desafiamientos que vienen por razon dellos. E diremos que cosa es desafiar. E a que tiene pro. E quien lo puede fazer, e quales, e porque razões, e en que manera, e ante quien, e en que logar, e que plazo deuen auer despues que fueren desafiados.

d ¶ *Deymos.* Adde. l. si quis ad se fundũ. C. ad. l. iul. de vi publica. & l. mo mentaneæ. C. vnde vi. & l. si de vi. ff. de tud. l. ordinarij. C. de rei vendicatio. & c. in literis. & c. solitæ. de restitu spolia.

4

¶ *Titulus. XI. De desfidationibus.*

¶ *Ley. 1.*

30 Est diffidatio, à fide inter generosos antiquitus posita discessio, & prodest adhoc q̃ per eã diffidatus præmonetur vt ab alio caueat, vel se cum eo componat, & per eam tollit amicitia inter generosos posita. pertinet autem diffidare generosis dumtaxat generosus autem est, genitus ex generoso ex vxore, vel concubina, quamsi gnanter tenet pro sua, licet non sit generosa. h. d.

¶ *Ley. 1. Que cosa es desafiar, e a que tiene pro, e quien lo puede fazer.*

Desafiamiento es apartarse ome de la fe: que los fijos dalgo pusieron antiguamente, entre si, que fuesse guardada entre ellos, como en manera de amistad. E tiene pro porque toma apercebimiento el que es desafiado, para guardarse del otro que lo desafio, o para auenirse se con el. E desafiar pertenesce seõaladamẽte a los fijos dalgo, e nõ a los otros omes[f], por razon de la fe que fue puesta entre ellos, assi como de suso diximos. E fijo dalgo es aquel, que es nascido de padre q̃ es fijo dalgo, quier lo sea la madre quier non[g], solo que sea su muger velada, o amiga[h] que tenga conocimiento.

e ¶ *Pusieron antiguamente.* Adde l. 4. titu. si. supra. 4. parti. & suprà eo. in sum. & l. 14. ti. 21. partita. 2. ad finem.

f ¶ *Alos otros omes.* Intellige isto respectu, de quo titulus hic tractat, nã alias quilibet Christian' nõ debet offendere Christianũ nisi prius ipm diffidauerit, vt iudicis, vel iuris authoritatem habuerit, alias est proditio, secundum Ioannẽ Andr. in c. 1. de homi libr. 6 col. 3. super verbo diffidatus, & de isto dicto meminit Bal in. l. si manumissori ff. de obsequio parto. præstan. vbi dicit q̃ in factis armorum nunquam debet peruenire ad bellum, nisi procedat monitio, & diffidatio. sed pone q̃ aliquis nobilis diffidauit nili per nuntium vel literas: ille diffidatus nisi responsit, sed statim armatus manu intrauitterritorium diffidantis, nunquid ex hoc dicetur proditor? Ad hoc in. l. ex locatione. cosum. ff. de iudi. & ibi dicit q̃ non quia diffidatus non tenetur remandare diffidantem. argumento. l. hostes. ff. de capti. vi quæ dico infra in titulo. in. l. 2. in glo. 7. & l. si j. co.

g ¶ *Quier non.* In casibus tamen requisitis, q̃ concurrat nobilitas etiã ex parte matris, vt in l. 6. & 7. ti. 18. par. & ibi dixi. & in l. 25. ti. 22. par. 4.

h ¶ *Amiga.* Habes hic expressum q̃ filius naturalis ex soluto, & soluta gaudet generositate, & nobilitate patris, licet non nascatur ex legitimo matrimonio, quod multum nota, nam de hac communi videtur dicendum esse contrarium. vt in l. cum legitime ff. de statu homi. l. filiam. & l. liberos ff. de senato. & dicit Bal in. d. l. cum legitime. q̃ statutum, q̃ nobiles sint de consilio, non aliquod non continebitur bastardi licet pater fuerit nobilis: quia sordes non merentur nominari nec pecipuos. l. humilem. C. de incest nup. dicit etiam Bal in. l. cũ antiquioribus. col. 4. C. de iur. delib. q̃ nobilitas non transmittitur nisi per legitimã lineã etiã a matre, dicit etiã Bal. in. l. ex libera. C. de suis. & legi. licet eo in illa. l. esse expressum, q̃ spuri nõ dicũtur filii magnatum, neque de domo magnatum, & tamen fuisse cõsultum, q̃ spuri de patria mala non dicerentur de domo de patria mala. Petrus etiam r' Ancha. consil. 189. incipit vltis dilig enter. dicit q̃ bastardi, siue natura

ka vel spurij nõ dicunt de domo nobili, siue loquantur, in fauoribus, siue in odijs, & ibi allegat consil. Dym, & dicit Bartolus in l. ex libera, & Bal. ibi dicentē q̃ si nõ cominentur, si bastardi, nulli omnino cõtinentur nepotes, etiã legitimi ex bastardis, quia nulla cõsequentia potest esse ex radice corrupta exilli legitimo nascenti, principio, & ex infecta radice fructus non producti, vnde in casu de quo ibi consulit Ancha. descendentem, de patre naturali, siue spurio non posse pretendere se nobilem, quia ex eo quod mater ipsius fit nobilis quia nobilitas patris considerari nõ matris, d. l. cum legitime. & hic insista l. in hac lite filij naturales sequuntur cõditionem matris, & non patris. l. lex naturae. ff. de liberis. homi. neq; prabent excusationē patri. l. 2. §. legitimos. ff. de excus. tutoris neq; succedunt in feudo, licet postea legitimentur, e naturales, si de feudo fuerit cõtroverso. & agnat. vnde dicebat Ioa. de Platea in l. si filius senator, C. de digni libr. 10. q̃ filij naturales senatoris, vel decurionis non gaudent priuilegio patrono circa quæstiones, & tormenta, & pœnas plebeiorũ euitandas allegat glo. in l. 2. §. in filijs. ff. de decurio. & in. d. l. ex libera. dicit etiã idem Ioa. de Platea in l. 1. col. 2. ver. sed pone statutum. C. de imponendis lucris dec. lib. 10. q̃ tunc naturales continentur appellatione filiorũ, qn materia est indifferẽs, sicut esset solutio gabellæ: nam si statutum excipiat a solutione gabellæ filios, & nepotes alicuius, intelligentur etiã de naturalibus ex concubina, vt consulit Ang. ibi relatus in Ioa. de Platea secus tãẽ esset, si materia esset differens quæ solis legitimis congrueret vt cum statutũ præfert ad honores, & dignitates filios popularũ filijs nobilũ quia intelligit de legitimis non de naturalibus qui in subsidium solũ admittuntur, i. generaliter. §. spurios. ff. de decurio. imõ etiam in materia indifferẽti, & in specie in statuto eximente a solutione gabellæ Bartolus consuluit consil. 229. incipit caueat Baruto, q̃ filius naturalis nõ estimatur quẽ. refert, & sequit Guil. Bene. in repe. c. Raynutius de testa. fo. 2. co. 3. vbi & plus voluit Bar. appel. filiorũ nõ venire, neq; includi regulis naturales, nisi casibus expressis in iure, de quibus. big. eũ, & videnda est & gl. in clemen. 1. de baptis. dicendum est ergo ista. l. particularã in hoc attẽdisse ad consuetudinẽ Hispaniæ, secũdũ quã nobilitate paris gaudet filius naturalis, & attendi debet in hoc consuetudo, vt notat Bart. in. l. tina. C. de verb. legi. Ioan. de Plat. in. l. si senator. & procedit illo. l. etiam si filius clericus minoribus stante hodie. d. u. Taur. † quicquid dicat Bal. in. l. parentes. ff. de in ius vocan. & etiam si sit filius naturalis e, vitula, vel virgine, etsi ex furtuo accessu, juxta quod dicat bald. in addito. ad Speculatum. de successio ab intest. versiculo. nul. tit. 15. ar. 4.

a ¶ *Ceuocadamente por suya.* Hodie sufficeret quod haberetur in. n. in ordina. Tauri. & dixi in l. prima. titulo. 13. par. 4.

b ¶ *Varones.* Nota hic verbũ, ex tit. 8. de adde qd no bro. 5. tat Bald. in. l. liberos. ff. de senato.

¶ *Ley. II. Porque razones, e en que manera puede desafiar vn ome a otro.*

DEshonrra, o tuerto, o daño faziendo vn fidalgo a otro puede lo desafiar por ello en esta manera diziendo, tornovos el amistad, e desafio vos por tal deshonrra, o tuerto, o daño, que fezistes a mi, o a fulano mi pariẽte porque he de recho de lo acalonar. Ca tambien puede vn ome a otro desafiar por la deshõra, o tuerto que recibiesse su pariẽte como por la que ouiesse el mesmo recebido. E non tan solamente puede ome desafiar a otri por si mesmo: mas aun lo puede fazer por otro [d] que sea fidalgo, e esto puede de fazer por alguna destas quatro maneras. La primera es quando vn Rey, qui fiesse desafiar a otro. Ca non seria cosa aguisada de yr a desafiar lo el por si mesmo. La segunda es si quisiere desafiar vn pariente a otro, e ha verguença [e] de lo fazer por si mismo por razon del parentesco que ha con el. La tercera es si ha de desafiar a otro ome mas poderoso que el e se recela de lo fazer por si mesmo. La quarta es si el desafiare a otro ome de menor guisa que el, e nõ lo quiere fazer por si mesmo desdeñandolo.

¶ *Ley. III. A te quien e en que lugar puede vn ome a otro desafiar, e que plazo deue auer despues que fueren desafiados.*

COstumbraron los fijos dalgo entre si desafiarse en corte, e fuera de corte ante testigos. E despues que el desafiamiento es fecho, ha plazo cierto el desafiado de nueue dias, e de tres dias, e de vn dia para fazer emiẽda a aql q̃ lo desafio, o para auer consejo de amparamiento. E fasta que estos plazos seã passados, non puede, nin deue ninguno dellos fazer mal al otro, nin daño ninguno en su persona, nin en sus cosas. E estos tres plazos tuuieron por bien los antiguos que fuessen como en manera de tres amonestamientos en que ouiesse acuerdo para auenirse, o para ampararse.

Titulo. XII. De las Treguas, e de las seguranças, e de las pazes.

TReguas, e seguraças son cosas que nascen sobre malos fechos e sobre las desafiamiẽtos. Onde pues que en el titulo ante deste, fablamos del desafiamiẽto, e de tornar a mistad. Queremos aqui dezir, de las treguas, e asseguranças E de mostraremos primeramente, que cosas son. E porque han assi nome. E a que tienen pro. E quantas maneras son dellas.

In noua rec. est. l. 9. tit. 8. libro. 5.

† In noua rec. est. l. 9. tit. 8. libro. 5.

¶ *Tuuieron.* Nota hic verbũ, ex tit. 8. de adde qd no bro. 5.

¶ *Ley. II.*

Fit diffidatio propter iniuriam aut dedecus generoso, aut consanguineis eius: & fit decẽdo. Renuo vobis amicitiã, & diffido vos, propter mẽ iniuria, quã ab hinc vel tali meo consanguineo intulistis & petiẽt ne per alium generosum eius rex vult aliquẽ diffidare, & eis sanguineis eo sanguineis, & ne se facere vendicatur, vel minor potentiorem: quia eius formidat conspectũ aut potentior minorem eum de dignans. l. d.

c ¶ *Su pariẽte.* Fa 1 cit in argumẽtum, q̃ agere Ad tit. de posse q̃ actio tregua & ne iniuriarum pace, in prouinciali decretali. ta consanguineo, q̃ procedit criminaliter agẽdo, secus si ciuiliter secũdũ Bar. d. l. cor. ff. de iniur. & in. l. si. ff. de pri. uaden. & in. l. 2. §. si mor. ff. de suspe. tute. & vi. per Bal. in. l. 1. col. 1. C. qui accusa. non poss. vbi quid in affine. & vide per Felin. in ecclesia. S. Mariæ. col. 4. de cõsil. & loquitur. l. Ista in diffidatione. quid autem in repto. vi. l. 2. tit. 3. sup. ma par.

d ¶ *Por otro.* Hoc nõ procedit in repto nisi vt habetur in. d. l. 2. tit. 3. ea par. 2

e ¶ *Verguença.* Nota parci verecundiẽ, adde Bar. in. l. pecunię. ff. de alimẽ. 3 & ciba lega. Iasin. l. si poenam. ff. de verb. oblig. Alex. consil. 80. col. pe. vol. 5. Bar. in. l. 1. §. diuus. col. 4. ff. de vanis, & extraordi. cogni.

¶ *Lex III.*

Consuetudo fuit, in curia vel extra curiã testibus diffidationes facere post quas nes terminos diffidato dantur nouem dierũ, trium, & vnius ad emendandũ illi faciendam aut vt consilium vt se tueatur, accipiat in iuriquos terminos non poterunt diffidans aut diffidatus semel cum offendere, & termini illi. 6. mortuorum triam ad prædictã lucem cesserunt. l. d.

f ¶ *Se empassados.* Ergo à contrario sensu his terminis elapsis posset esse diffidere, quod non credo arg. l. non est singulis ff. de regulis iur. & nota ea par. tit. 1. ibi dem. dãdol. propter vic. sed hoc dicit, qui illecipit ea offendat, non potest dici alicuius, neq; fidelitas fuit chiu d. u. intergiros. Hispania, neq; repraeuit. S. d. u. 1. ea par. 1. tit. 1. d.

¶ *Lex. I.*

1 Tregua est securitas inter generosos post diffidationem concessa: vt ea durante, non se offendant in personis, aut in bonis tempore quo discordia & inimicitia durauerit. Securitas autem est inter non generosos superiorem titulis, aut in omnibus concessa, & aliquando est vsus quod dicitur fidiusfor de saluo, quod est sicut treuga, vel securitas, & dicit cert treuga, qa habet tres æqualitates. Prima qui vtraque pars est fere ra à domino dicti facti vel consilij. Secunda qa ea è certa sanctius pollunt pe se ad concordiam deduci. Tertia quia si non concordât, possunt pa viam iustitiæ petere emendam. & hic eminent legalitatem conuenionis & iustitiæ, ide m de securitate l. d.

E quien las puede tomar, o dar E como deuen ser dadas, e tenidas, e puestas. E en que manera deuen ser tenidas, e guardadas, despues que las pusieren. E que pena merescen los que las quebrantan. E sobre todo diremos de la paz.

¶ *Ley. I. Que cosa es tregua e seguança e por que han assi nome, e a que tienen pro.*

TRegua es vn seguramiento que se dan los fijos dalgo entre si vnos a otros despues que son desafiados, que non se fagan mal en los cuerpos, nin en los auere en quanto la tregua durare. E ha logar la tregua mientri la discordia e enemistad dura entre los omes. E seguança es otrosi aseguramiento que se dan los otros omes que son de menor guisa quando acaesce enemistad entre ellos, o se temen vnos de otros. E vsan otrosi en algunos logares de se dar fiadores de saluo que es como tregua, o seguança e dizen la tregua porque ha en si tres egualdades. La primera es que por ella son seguras amas las partes de non se fazer mal nin daño de dicho, nin de fecho, nin de consejo en quanto la tregua durare. E la segunda es despues que fuere tomada puede se auenir por si mesmos faziendo escriuendas el vno al otro. La tercera si ellos non se acordaren en fazer la emienda que la pueda auer el vno del otro demandandola por juyzio. E assi cabo prende la tregua tres egualdades: vt per Bald. in §. item sacramẽta. co. 4. de pa in. fir. & in d. l. col. 4. C. hã nõ comp. iud. Bar. & Ioa. de Imo. in pe. col. in. d. l. si quis reus. ff. de pubiud. & vt per Bal. in d. l. eos col. 8. C. de accu & vbi quando possit iudex dari.

¶ *Lex. II.*

2 Triple es seguros. Vna, quan Reges ponen entre se, quan & sus subditos post pacem, aut certam tenentur obseruare. Alia, quando vnus alterius se apponunt, vt habentes ex duabus quam omnes virtusque partis post se certa tenentur liberare, & possunt hanc maiores consiapponere. Alia, quando vnus alterius decuit quibus ipsi, & certa familiares, & certa certum mandatis obtemperantes confouant, & treugam inter se concedant, etiam nõ gente rusticorum tenent ad eius obseruantiam. Et omnes tenentur liberam gaudere concedere possunt ad hoc et rapelli per ordinarios vel maiorum. Et cauere debent treugam, vel securitatem seruare, vel fidiussorem de saluo dare, ne se damnificet dicto, facto, vel consilio. h d.

E que pena merescen los que las quebrantan.

¶ *Ley. III. Quantas maneras son de tregua, e de seguança, e quien los puede poner o dar, e en que manera deuen ser dadas, o puestas, e como deuen ser guardadas despues que las pusieren.*

EF treguas o de seguranças son tres maneras. La primera es que se da vn Rey a otro. E esta son tenudos de guardar todos los de su señorio despues que fuere pregonada, o la supieren por otra manera, maguer non se acaezcan ay al poner della. La segunda es la que se dan entre si muchos omes como quando se dan tregua, o seguança de vn vando a otro: e esta son tenudos de guardar los de vn cabo, e de otro desde que supiere que es puesta entre ellos. La tercera es la que da vn ome a otro, e esta deuen guardar cada vno de aquellos entre quien fuere puesta, e los omes que biuieren con ellos, e conieren de fazer su mandado. E pueden poner entre si tregua los Reyes, e los mayorales de los vandos: e los otros que han descordia, o enemistad entre si, e quando los vandos, e los otros omes que ouieren de conuiene a saber lealtad, antenẽcia, e justicia. E la seguança dizen la assi porque por ella son seguros aquellos entre quien es puesta mientra durare el plazo que y fuere puesto. E tiene pro la tregua e la seguança a aquellos entre quiẽ son puestas, en aquellas mesmas razones q̃ de suso diximos.

2 a ¶ *Dura.* Quia tregua est securitas præstitarebus, & per fosnis, discordia nondum finitagio inter. 1. de tregua & pace. & dicit Bal. in §. vallal. l. 10. 2. de pace constan. & ren gi magis accedit guerræ, quam pacti, vnde, ipso e tregua, non est tantus accessus, vt de & præpo. Alexan. d. in cap. iuris gentis. 4. non obstat. d. Hinct. sed quidã promittere tum aliquod stipendium alicui nobili pro tempus bus nõ facienda in guerram, quoniã quelibet guerra duraret, an la tregua ea durante stipendium debeatur vide Ioan. Andr. quod non, in addit. ad Spe. in rubri. de tregua & pace.

2 b ¶ *De mente guisa.* Tente mendi stam. l. q̃ proprie treuga est illa, quæ datur inter generosos, inter alios non dicitur proprie treuga, sed securitas hanc tamen & dotcorr promittere vt mutuo statu temano, siue inter nobiles, siue inter plebeios, & etiam regni libr. 4. titu. 8. l. 1. ratio ordin reg. & l. quando quo vocat fiedu, vel indutias, vt in l. possimus, in. indutias. ff. de cap. & possliminio, re e iusgẽtium distin. Item & consuetudo generaliter vt in tristo non sine treuga inter ofes, & nõ interest appellentur treuga an securitas, vt. 1. eo. l. 2.

3 c ¶ *Porque ha en tres egualdades.* Nota hoc. dicit tamen Ioann. Andre. in. c. de treug. & pa. q̃ dicitur quasi vel tenens ter tren guerram.

4 d ¶ *De demandada por juyzio.* Nota ad id quod dixi supra titu. proximo. in l. fi.

5 e ¶ *Seguros.* Ad quid teneatur qui promittit aliquem facere securum? vi. per Soci. consil. 93. vol. 1. in prin. & secura mens quasi iuge cõsolũ Pro verbiorum. c. 15. alibi si dit. Greg. q̃ magna est securitas cordis, nihil concupiscentis habere secularis, lib. 22. moral. c. 24.

6 f ¶ *Tiene pro.* An tamen pro esse debeat securitas, quam dat iudex de motu guerra fecerunt inter se treuguam duorum annorum, in elapso illo tempore. ritu ne essent in diffidatio ad hoc, vt ille qui turbatur territorium alterius non dicatur esse letum aliquo. Bald. de pace constan. vassalique pro tempore. nunc illam quæstionem, & primo arguit q̃ non sit necessaria diffidatio argum. h. 1. an liber § fin hum. ff. de leg. 2. contrariũ tamen dicit esse verum quia vbi non præcedit dispositio, ibi la plus tẽpus per se nõ habet dispositionem inducere. Item verba quæ fiunt ordinata ad negandum, vel prouandum nõ disponunt. l. 1. 1. § fi. ff. de manu. test. l. ex facto tam aguarum. ff. debent insti firam. guerra præcessisse expirato tẽpore treuga ipso facto remanerent in guerra, neque esset in mad diffidatio eopus. l. si vnus. §. eum reo. ff. de pactis. & quæ dixim. l. 1. supra titulo proximo.

7 g ¶ *Ordenando a otro.* Ad de la titul. 8 libr. 4 ordi. reg. & Guelphi, vel Gebellinus sunt passiones animi. Bald. in l. C. ad l. Iul. vice & patria les si sibi inuicem inferunt damna & iniurias, pars quæ illulle legit, teneturad restitutionem damnorum, & æstimationem iniuriarum, vt Bal. in. § iniuria. col. 1. de pace tura firman. & quidã tamen partiales. vide Bal. resistinam. 1. vol. 1. § cum parrouius. ff. de sti præfe. verbis.

h ¶ *Concellos, e.* Nota hoc quia & in conuentione treuga non fiat mẽtio de illis includuntur in ea. Item includentur ait sibi adhuc tres 3 etiam si verba treugæ concepta sint in personã, si pacisceni nõ possit

In nouarec. est. l. 1. titu. 9. l. 8

In nouarec. est. l. 1. titu. 1. l. 8

esse pax sine cohærẽtibus, sed m Ang in l. q̃ religiosis. ff. de rei vend. allegat, p casu l. si stipulatus fuero per te nõ fieri. ff. de verb obli & alia iura vi. ibi pereũ & includunt isti, de quib hic nõ solũ si erãt hoies eiꝰ tpe sa. tæ treug r, verũ etiãqui poltea ad eius seruitũ, vel potestatẽ venãt, vt tradit Ioa. And. in addito ad Spec in rub. de treug. & pa. & Paul. de Cast. perillã. l. in. l. si seruitus. quãle git sub. l. q ædficiũ. ff. de seruit. vrba. præd. & adde ad prædicta q̃ notat Saõ in. l. denũtiamus. C. de lis q ad eccle. confu & q̃ habentur, & notantur in. c. ad Apostolicę de reiud. lib 6. & Felm. in c. i. de treug. & pace. antepe col. 2ª f. quinta declaratio.

4 a ¶ *Aprouar*. Nota hoc, & adde text. & ibi Bart. in authen. de manda. princip. in pri & l. i. versf. ges. & ibi Bal. ff. de ofic. ppfe. vrb. & gl. in. c. placuit. 9 distinct & text. in § fi qs quinque solidos de pace tenen. & eius viola. & Abb. in rubri. de treug. & pace. 2ª. 2. quæro.

5 b ¶ *Mismos*. Nota hic q̃ factũ iudicis reputatur factũ pties. adde. l. si ob causam. C. de euictio. dixi in l. 52 titu. 5. partita quinta.

6 c ¶ *Certamente*. Sin tergo verba stipulationis treugæ aperta, quia stipulationis natura extentionem non patitur. l. quæ quidam n̄ gedæ. ff. de verb. obli. & ideo mors est semper stipulata, p adhærentibus, & fieri ad adhærẽtium declarationem c. ad apostolicæ. de reiud. libr. 6 & ibi Innocẽ & Ioa. And. si tamen verba treuge concipiantur in rem pax facta cum principali intelligãtur rum adhærentibus, & in ea intelligẽtur introclusi virtute adhærentiæ. l. qui religiosis, & ibi Ange. ff. de reiuend. fari. l. 1. § tribus ff. de coaclis. l. arbor § de vestibulo. ff. communi diuid. l. hæc verba ff. de adulte. l. 1. § de eiecisse, & ibi gloss. ff. de vi & vi armata.

7 d ¶ *Operacata*. Nota non esse necessarium, q̃ de tregua fiat scriptura, vt est regul. re vbi aliud non reperitur glo. in. c. 1. de censi. lib. 6.

8 e ¶ *Señaladamente*. Vt supra eo l. 1.

¶ *Lex. III.*

Fractores treguæ, vel securitatis, seu fidei iusionis de saluo, si sunt generosi possunt obiurgari alij autem capientes, percutientes, seu occidẽtes, occidentur, & dãna soluãt quadruplata aliter aut iniuriã res arbitrarie puniuntur, & fideiussor de saluo soluer pœnã conuentã. h. d.

1 f ¶ *Reptados*. Adde l. 3. tit. 3. supra ea. par.

2 g ¶ *De los rieptos*. Vide in 1 pe &. 5. titu. 1. supra ea. parti.

3 h ¶ *Muerte por ello*. Mortem aleuosi, & in super perdar medietatẽ bonorum quãdo treuga fuit posita à Rege, vel de eius speciali mãdato, si vero ponatur p iudices alios ordinarios cuiuslibet oppidi, & occiderit, punit pœna mortis cõm, si verò percusserit, vel capturam fecerit soluat sexcẽtos morapetinos bonæ monetæ, vt in l. 1. titul. 8. libr. 4. ordi. rega. & si

In no-re. est. d. l. 1. i titu. 9. lib. 8.

discordia, o enemistad entre si non se acordaren en dar se tregua, o seguraça, pueden los apremiar a que la den los merinos, e los oficiales de cada lugar q̃ han poder de judgar, e cumplir la justicia en la tierra, e son tenudos de la guardar biẽ assi como si ellos mismos[b] la ouiessen puesta de su volũtad. E deuen ser dadas, e puestas las treguas, e las seguranças en esta manera, que sepan eiertamẽte[c] a quellos que las tomarẽ, e las pusierẽ quales son aquellos entre quiẽ las ponẽ, e quãtos, e que lo fagã ante testigos, o por carta[d] de guisa que nõ pueda venir dubda, e se pueda prouar si menester fuere, e deuẽ se prometer ambas las partes que se guarden, e que se non fagan mal de dicho, nin de fecho, nin de consejo. En essa mesma manera deuen ser tomados los fiadores de saluo. E tambien las treguas como las seguraças, e los fiadores de saluo deuẽ ser guardados en aquella misma manera que fue dicho, o prometido a la sazon que fueron tomadas, e puestas. E como quier que tregua ha lugar señaladamente[e] en los fijos dalgo quãdo se desafian, pero biẽ se puedẽ dar tregua los otros omes, e seran tenudos de la guardar despues que fuere puesta entre ellos.

¶ *Ley. III. Que pena merescen los que quebrantã treguas, o seguranças, o fiadura de saluo.*

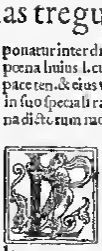

Os quebrãtadores de la tregua, o de la seguraça si fueren fijos dalgo, pueden ser reptados[f] porẽde, e caer en la pena que diximos en el titulo de los rieptos[g]. E si fueren otros omes de menor guisa el que firiere, o matare, o prendiere a otro en tregua, o en seguraça, o sobre fiadura de saluo muera por ello[h]. E si le fiziere daño[i] en sus cosas pechegelo quatro doblo. E si lo deshonrrasse faga le emienda a bien vista del Rey. E los que fizieren la fiadura de saluo caya en aquella pena a que se obligaron quãdo la fizieron.

¶ *Ley. IIII. Que cosa es paz, e en que manera deue ser fecha, e que pena merece aquel que la quebranta.*

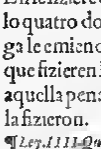

Az, es fin, e acabamiento[k] de la discordia, e del desamor que era entre aquellos que la fazen. E porque el desacuerdo, e la mal querẽcia que los omes han entre si nasce de tres cosas. Por omezillo, o por daño, o por deshonrra que se fazen, o por malas palabras que se dizen los vnos a los otros. Porende queremos demostrar en que manera deue ser fecha la paz sobre cada vno destos desaeuerdos. Onde dezimos que quando algunos se quisieren mal por razon de omezillo, o deshonrra, o de daño, si acaeciere que se acuerdẽ para auer

ponatur inter discordantes et ad finẽ Regis, vel iudiris mandato erit pœna huius l. cum generaliter loquatur, vt in simili dicit ibi Bald. de pace ten. & eius viola. in principio in verbo capitalem & ibi Ioa. Andr. in suo speciali casu practicabitur, & forte illa l. cum disponit de pœna dicto rum maorapetinorum in casu capturæ, vel percussionis intelligi debet vltra aliam pœnam ordinariam vel arbitrariam, quæ iudici videatur imponenda, vt patet ex fine. l. illius, & quia alias pœna illa non esset sufficiens maximiẽ stante. l. ista partitaũ, quæ pœnam mortis, etiam in illo casu imponebat & facit ad hoc, quod notat gloss. de pace iuramento firmam. in. §. si quis vero ausu temerario. in glos. super parte centum librarum. vbi g. dicit, quod vltra pœnam pecuniariam ibi impositã pro violatione pacis debitũ pœna legali punietur, vt etiã probat in text. ibi. & nota, q̃ ista. l. in percutiente, & capiẽte in tempore treguæ durius statuit quam l. illa Federici de pace tenen. & eius vio. vt patet in. §. si quis aliũ. cum sequentibus.

l. sed an procedet pœna in ista. l. posita. contra fractorem treguæ etiam si causa de nouo superueniat, vt quia aduersarius primo rupit vi detur probari quod fecim. l. penultimo. titul. 1. partit. 3. & ibi dixi & tradit Iaso. in. l. qui seruum. ff. de verborum obligationibus. mitigãda tamen esset ratione casu pœna ista hic statuta si quis prouocatus voluit se vlciscri. l. qui cum maior. §. liberius ff. de boni. libe. aduerte tamen, qa di cta. l. penultim. loquitur quando rupta fuit pax dando damna in rebus & non vulnerando esse, quando damnificarentur in personis. Item etiam loquitur quando in treuga interuenit iuramentum vnde fortè si hoc cessaret ficum non dicitur quis ruptor pacis, si noua causa superueniat, vt habetur infra eodẽ l. proxima in fine sic neque dicetur ruptor treguæ vt puniatur tanquam talis ruptor vnde pœna alias remanebit in dispositione iuris, sicut si treuga non fuisset facta.

3 ¶ *Daño*. Nota inferentem damna in rebus tempore treguæ. 4

¶ *Lex. IIII.*

Pax est discordiæ finis, & est duplex pax, Vna verbalis cũ amplexu tãtũm. Alia verbalis cum osculo, quando discordia ex homicidio vel damno facto cum iniuria prouenit, si partes de pace concordent ad inuicẽ, verbis sibi parcant & osculentur nam ex abundantia cordis os loquitur, & animi interiora per verba declarantur, & osculum est amoris signum, cum autẽ ex verbis discordia habuit ortum, sufficit quod verbis sibi parcant, & ad inuicem amplexentur. h. d.

k ¶ *Fin e acabamiento*. Nota hic diffinitionem pacis, & vi lerit sumpta a l. 1. ff. de pact. in prin. secundũm q̃ declarat Ioa. de Lignano in prin.

fui tracta de pace. & secundum Pau. de Castr. & Alex. in. d. l.

a ¶ *Que se besan.* Vide in. l. 82. titul 18 par. 3. vbi ponitur forma instrumẽti pacis, & quæ ibi dixi.

3 b ¶ *Fabla la boca.* Ex abundantia cordis os loquitur.

4 c ¶ *En la voluntad.* Secundũm Aristotelem voces sunt notę opinionum, & voluntatum. vide Bald. in l. vnica, §. vbi autem. C. de cadu. tollẽ. & in l. vnica. col. 9. C. de confes. & in repetione. l. de quibus in fi. ff. de legib. & vi quæ dicit in ca bonæ. lo. 2. de postu. ꝓla.

5 d ¶ *Abraçar* per amplexum, ergo cognoscit rem sibi munire, sicut & dicit de percussione palmarum in. l. 1 in prin. ff. de pac. & in Bal. Ange. Pau. de Castro Alexã. & Iasonem tanen existit actibus tacitis, neque etiã ex expressa pacis conuentione videtur damna remitti, vel tradit late Iasõ. libid. col. 3. vid. ibi pauci consulentem vt hoc ponatur in specie in instrumento pacis.

6 e ¶ *De mano.* Habet hic tex. expressam pro fallacõ iuris conclusione Doctorum, quod nõ videtur rumpere pacis, qui rupit ex causa nouiter orta & si inimicus fregit pacem, ego non teneor illam sibi remittere, ite quo per Pau. & alios in l. in seruum. ff. de verb. obl. Bald. de pace tenẽda, & eius violatione in principio numero. 2. vbi q̃ non videtur rumpere pacem qui propter nouam discordiam offendit alterum, per Abb. etiam in c. bene memoriæ col. 2. de electio. per Bar. in. l. quidã. §. r. ff. de pœnis. per Alex. cõs. 13. vol. 2. primo. & consi. 15. volu. 4. col. 2. & in dubio præsumitur factũ ex causa, quæ de nouo supervenit & non ex causa antiqua, vt tradit Iasõ. in. d. l. qui seruum. Socinus consi. 87. vol. 1. in vltimo dubio. vide quæ habentur in. l. petita. 1. par. 3.

7 f ¶ *Aquella misma pena.* Aequiparantur hic rupto pacis, & treguæ, & facit ad id quod dixi supra l. proxima in glo. pe. in fine.

8 g ¶ *Diximos.* Supra. l. proxima.

su amor de confisino, e se el amor verdadero conuiene que aya, y dos cosas que se perdonen, e q̃ se besen[a], esto tuuieron por bien los sabios antiguos porque de la abundãcia del coraçõ fabla la boca[b], e por las palabras que o me dize da testimonio de lo que tiene en la voluntad[c] porque el beso es señal que quita la enemistad del coraçon, pues que dixo que perdonaua, a aquel que ante que tuuiesse en el lugar de la enemistad puso, y el amor. Mas quãdo la mal querencia viene de malas palabras que se dixeron, e non por omezillo, si se acordarẽ para auer su amor de confisino, abonda que se perdonen, e en señal q̃ perdonamiento es verdadero, deue le abraçar[d]. Otro si dezimos que quien quebrãtare la paz despues que fuere puesta reteniendo en el coraçon la enemistad de la mal querencia que ante auia non lo fazũdo por ocasiõ, nin por otro yerro que ouiesse entre ellos de nueuo[e], que deue auer aquella mesma pena[f], que han aquellos que quebrãtan la tregua en aquella manera que de suso diximos[g].

Titulo. XIII. De los robos.

RObo es vna manera de malfetria que acaece por furto, e fuerça[h]. Onde pues que en los titulos ante deste, fablamos de las fuerças, e de los desafiamiẽtos, e de las treguas, e de las seguriças. Queremos aqui dezir, de los robos. E demostraremos que cosa es robo. E quãtas maneras son del. E quiẽ puede demandar el robo e quales, e ante quien, e que pena merecen los robadores, e los ayudadores, e confesadores.

¶ *Ley I. Que cosa es robo, e quãtas maneras ſõ del.*

RApina en latin, tanto quiere dezir en romance como robo que los omes fazẽ en las cosas agenas q̃ son muebles. E son tres maneras de robo. La primera es la que fazen los almogauares, e los cauelleros en tiẽpo de guerra en las cosas de los enemigos de la fe, e de esta fablamos assaz cumplidamente en la segunda partida[k] deste libro en las leyes que fablan en esta razon. La segunda es quãdo alguno roba a otro lo suyo, o lo que lleuasse ageno en yermo, o en poblado, non auiendo razon derecha porque lo fazer. La tercera es quando se aciẽde o se derriba a so ora algun casa, o peligra alguna naue[l], e los que vieuen en la mera de ayudar roban, e lleuan las cosas que fallan y.

¶ *Ley II. Quien puede acusar, e demãdar el robo.*

AQuel puede demãdarla cosa robada q̃ la tiene ẽ su poder ala fazõ q̃ gela robã, qer sea señor della, o la tẽga de otro[m] en razõ de guarda, o de ẽcomiẽda, o a peños. Otrosi dezimos q̃ los herederos del robado[n], puedẽ fazer esta misma demãda q̃ podria fazer aq̃l de quiẽ heredarõ ãtes q̃ finasse fueras ẽde en razõ de la pena q̃ es puesta cõtra los robadores, q̃ la non podria demãdar si la nõ ouiesse el primero começado a demãdar en juyzio. E en esta misma manera puede ser fecha demãda cõtra los herederos d̃ los robadores[o]. Ca ellos nõ son tenudos de pechar la pena d̃l robo si primeramẽte nõ fue d̃mãdado ẽ juyzio por demãda, e por respuesta a aq̃llos de quiẽ ellos heredã, como q̃ q̃ seã siẽpre tenudos de pechar la como data deposita aut pignorata, & peritur a raptore vel ab eius hæredibus, sed pœnalis actio rapinæ non transit ad hæredes, nec cõtra hæredes nisi lite contestata cum defuncto, & peritur coram iudice loci vbi commissum fuit maleficiũ, vel vbi res est, vel rapiens inuenitur. h. d.

h ¶ *Entri furto, y fuerça.* Idest in quo intermeniti vis & furtum aliquando a tamen & pro rapina datur actio vi bonorum rapto. licet vis non intermeniat vt in casu legis si quis ex dolo. ff. de furtis & procedit iste in illis, quando ciuiliter agitur pro rapina, & titulus 10. supra ea. parti. quando crimina alia pro vi publica vel priuata agerentur ad pœnam ita declarat gloss. C. vi, bono. rapt. in rub. ita.

¶ *Lex. I.* Est rapina alterius rei iniuriosa depredatio, & sui palam, de est triplex. Vna, quam faciunt homines in guerra, alia quam ipsi facit alteri de suis bonis, vel pri eũ possessis. Tertia quæ fit in incẽdio, vel naufragio. hoc dicit.

i ¶ *Que son muebles.* Vel temporalia vt in. l. 1 C. eod. & in. th. eo. vel secũd. quod non solum in. n. §. quatamen.

k ¶ *En la segunda partida.* Vid titul. 26. & 27.

l ¶ *Alganauar.* De hoc habes, ff. de incẽd. ruin. & naufra. per totum & in l. titu. 10. ea par. & de rapinam facientibus cõtra mariculares publicas species trãsportantes etiam extra naufragium. l. 1. 3. C. de naucl. lib. 11. vbi Ioan. de Platea. in illa materia. c. excõcationem. de rapto. vbi vid. an sint excõcati rapientes ex naufragio.

¶ *Lex. II.* Potest res rapta per iniuriosis, a quo fuit ablata, vel eius hæres etiam si sit aliena cum

m ¶ *Que la tenga de otro.* Concordat cum. l. secunda, §. in hac actione. ff. eodem & in. l. h. eod. §. sina vbi ex hoc Angel. ibi infert, quod si alterum punit rapiẽtem rem alterius vel occupãte possessionem alterius pœna habet locum, etiã si res occupata, seu rapta nõ erat illius qui vim passus est sit sũa interea vim non pati vt. Bar. in rubr. ff. de op. no. nũt.

n ¶ *Los herederos de los robados.* Concordatum. l. 2. §. ti. ff. eo.

o ¶ *Los herederos de los robadores.* Concordat cum dd. 2. §. fin. ff. eod.

Adiit. C. ff. & inst. vi bonorum rapt.

sa robada, o la estimaciõ della, a e puede ser fecha demanda del robo ante el judgador del lugar do fue fecho, o en otro lugar qualquier q̃ fallassen el robador b, o la cosa robada c.

¶ *Ley.III.Que pena merescen los robadores, e los que los ayudan.*

Contra los robadores es puesta pena en dos maneras. La primera es pecho: ca el que roba la cosa es tenudo de la tornar con tres tanto, d de mas de quanto podria valer la cosa robada E esta pena deue ser demandada fasta vn año e de fde el dia que el robo fue fecho: e en esse año non se deuen contar los dias que non judgan los judgadores nin los otros en que aquel aquien fue fecho el robo, fue embargado por alguna razon derecha, de manera que non pudiesse fazer la demanda. Mas despues que el año passasse non podria fazer demãda en razon de la pena como quier que la cosa robada con los frutos della, o la estimacion pueden siempre demandar al robador, o a sus herederos, assi como de suso diximos f. La otra manera de pena es en razon de escarmiento, e esta ha lugar cõtra los omes de mala fama que robã los caminos, o las casas, o lugares agenos como ladrones: e desto fablaremos adelante en el titulo g de los furtos que se sigue empos de aqueste.

¶ *Ley.IIII.Como el señor es tenudo de los robos que fizieren sus sieruos, e los otros omes que huyen con el.*

Robo faziendo sieruos de algund ome sin mandado de su señor, o cõ sabiduria, non lo pudiendo vedar h, non es en culpa el señor porende. Pero si aquello que forçaron, o robaron vino a mano, o a poder del señor o entro en su pro, tenudo es delo tornar todo i a su dueño. E si por auentura non vino cosa alguna destas a su poder, nin entro en su pro, dezimos que estõce tenudo es el señor de fazer dedos cosas la vna, o de desamparar los sieruos k que fizieró el mal, e meter los en poder de aq̃llos a quien robaron, o de retener los si quisieren fazer enmienda por ello, abiẽ vista del judgador. l Otrosi dezimos que si los que fiziessen el robo en la manera sobredicha fuessen omes libres, m que el once cada vno dellos es tenudo de

a ¶ *O la estimacion della.* Quia tenentur in eo quod ad eos peruenit, vt in dict. §. fin. & vide per Bartol. l. 2. ff. de priua del. & adiecta, quia si fuerit semel peruenisse, vt in l. quod diximus. §. fin. cum. l. sequenti. ff. quod metus causa & dixi in. l. 4. ff. tutu. ead. parti. imo & videntur velle. l. ista q̃ & si non peruenta ex raptu, vel occasione rapinæ aliquid in heredes, q̃ teneant ad restitutionẽ rei raptæ vel eius æstimationem cum gñaliter loquatur & quia dictus §. fin. dicit dari condictionẽ furtiuam, quæ dat contra hæredem, & si nihil ad eum peruenit. l. in condictione, & l. si pro fure. §. fin. ff. de cond. furtiua.

b ¶ *El robador.* Vide quæ dicam in l. 4. infra titulo. 1.

c ¶ *O la cosa robada.* Intelligenda nen si ibi sit per capere ẽ alpartata, ex his quæ not. Bartolus. in. l. si dominium. ff. de furtis. & quæ dicã in l. 4. infra titulo. 1.

¶ *Lex III.*

Contra raptores est duplex pœnacuiusis, et criminalis, cuiusqua raptes potest conrenini intra annum vsilent, actione pœnali ad rem & triplum. in quo annon non cop. tantur dies, in quibus iudex nõ iudicat, nec quibus a for iusta ratione impeditus, non potest agere post ãnum vero nõ potest, nisi ad rem vel ad æstimationẽ & fructus conuenit ipse captor, & eius hæres. Criminalis qua latrones malæ famæ poenis legitimis punitur de quibus infra titulo sequenti. h d.

d ¶ *Contrestano.* Concor. cũ l. 1. ff. eod. & insti. eo. in princip. C. eo. & l. fin. aliquando tamen pro capina agitur ad duplum, vt in casu. l. christianis C. de paga & tẽp eo. & in casu. §. si duo. de pa tes. & ibi Bald. & quid si capina fiat per richos homines regni per regem à cegno expulsos. vi l. in titu. 25. 4. parti. & adde l. 7. titu. 16. lib. 8. ordina. rega. citata ibi tamen pœnam rapinæ.

In neu ce copil. est l. 1. titu. 2 & l. 3. titu. 13. li br. 8.

e ¶ *En año.* Adde. l. fin. C. eo. instl. eod in prin.

f ¶ *Diximos.* Supra eodem l proxima.

g ¶ *En el titulo.* Vide infra titulo. 1. l. 18.

¶ *Lex.IIII.*

Dominus non tenetur de maleficio serui absque sui culpa facto si vetare nequiuit sed si seruus aliquid rapuit, tenetur dominus de eo quod ad eum peruenit de alio autem faciat emẽdam, aut dabit seruum pro noxa, si autem liberi homines rapuerunt absque dãi mandato, vel cati habitione qui libet pro capite suo teneatur, si autẽ fecerit ad complacẽtiam vel mandatum domini, vel eius nomine & ipse ratum habuit, tenetur dominus ac sicut fecisset. h. d.

h ¶ *Pudiendo vedar.* Nam si sciuit & nõ prohibuit tenetur in solidũ. l. 2. & l. in delictis. ff. de noxa. & l. si seruus. C. de noxa nãtalis scientia habet voluntatem vt in l. in pœn. ff. si fam. fur. fecisse. dica.

i ¶ *Tornarlo.* Cõcor. cum di. l. si seruus. C. de noxa. & intelligendum si noxæ dedat.

k ¶ *Desamparar los sieruos.* Concord. eũ dict. l. si seruus. & l. 2. ff. de noxa. & nota q̃ si seruus quæsita pecunia damnum vellit soluere et cui noxæ datur audiendus est & cum prætoris arbitrio eripiat libertatem a iuto domino, vt probat text. cum glo. in. §. dominus. instit. de actio. & hoc fatori libertatis. ex quo insert Ioa. Faber ibidem an qui habeos homines conditionales vel vassallos cedere debet iudicis, qui tamen velint redimere libertatem suas, qui debent audire, & idem dicit de tiedrores facere enim vera bona, in quibus sunt obligata. quod facit vt si diuendat vassallos possint vassalli ibi uentes pretiũ emptori empti in libertatem: sed tu sup hoc cogita, quia nulle nire caueatur vt tales vassalli possent seredimere solato p̃tio emptori dato. & dict. §. dominus loquitur in seruitute tenui. & non videtur extendi ad eum qui est libet, licet aliquo seruitio vassallagij astrigatur quod & videtur velle idem Ioan. Faber in dicto. §. dominus. in fi. cum opponit de cap. i. de iudæis. iuncto fine cap. penul. Montalnus vero in. l. 2. titulo. 24. partita. 5. motus ex illo dh. Fabri. dixit quod possent vassalli infra nouem dies iuxta legem forte redimere solũdo pretiũ sed vt dixi tu cogita latius, quia no videtur forte tuciusta arguere de seruitu conditione ad eum, qui est libet licet conditionatus.

Ad tit. ff. si fami. furti. fuerit. & C. & ff. de noxal.

l ¶ *Cabien vista del judgador.* l. pen. C. vi. bo. cap. dicit q̃ tenetur in quadruplum, cum non vult dare pro noxa, & idem habetur in. d. l. si seruus. in. l. 2. in principio. dicit noxale iudicium dabet: vade videtur q̃ iudex debeat tunc condemnare in quadruplum intra annum, & post annum in simplum.

m ¶ *Omes libres.* Adde. l. 2. §. fami. iæ. ff. vi bono. capto. & l. prin. ff. eod. & cum quis. cum. §. sequenti. ff. de vi & vi armata. l. quinta. in fine titulo decimoquinto 7. partita Bal. in. l. apud antiquos. in fine. C. de furtis. cap. in. cum ad sedem. vbi glos. de restitu. spolia. l. ne quid. ff. de incendiis. & naufra. & dicit glossa in dict. capit. cum ad sedem. quod licet possessio rei, quæ fuerat occupata per familiares ecclesiatur penes dominum, non tamen præsumitur dominum mãdasse. & idem tenet Bald. in. l. 1. C. de episcop. & cleric. & dicit Bald. in. l. ad inuitam. C. quod metus causa. quod ex metu adhibito per familiares alicuius potentis, non præsumitur propterea, quod sit factum de scientia domini. allegat dict. capitu. cum ad sedem. & adde quod dicit Bald. in. l. 3. in. 2. lectura. C. si rector prouin. & speciale est in casu legis. si vero plures. in. 1. respon. ff. de his qui deie. vel effud. q̃ ego teneo pro delicto liberi hominis nisi famuli mei. & regularter cõtra mi secundũ Speculatic. de iniut. §. sequitur. ad fin. & hoc verũ in dubitate, si nel. ut, vel si sciat, & si potest prohibere. si autẽ sciat & potest prohibere, videtur q̃ teneatur. quia tunc suũ proprium non alterius delictum obligat eum. secundũ Ioan. Fab. Institu de noxa. in principio. vbi & dicit bonum verbum, q̃ & si non sint de familia mea, si tamen ad me vindicta delinquãt. & ego sciam, & non prohibeam, credit ipse, quod debeam tenere vid. ibi per eum. item si delinquãt in officio domini, & in quo dominus eis vtitur. vide in. d. l. ff. de publi. §. fandilæ. & l. debet. vb. Bart. ff. naut. caupo. & stabula.

4 ¶ *Cabien vista del judgador.* 4

5 ¶ *Omes libres.* 5

6 * ¶ *Furtum.* Vt in d.c.cũ adsedẽ & l.d l.1.§.sed & cũgs ff.de vi & vi arm.

¶ *Titulus. XIIII. De furtis.* ¶ *Lex. I.*

30 Furtum est malefictum factum per hominem recipiendo rem mobilem occultè, interius, sine domini volitate cum intentione dominij possessionis aut vsus eius lucrandi quin si cum domini volitate capit aut credit sibi non displicere nõ commit furtũ cũm nõ habeat animũ furandi. & fur tũ proprie nõ potest cõmitti in mobilibus. hoc dicit

1 a ¶ *Furto es.* Concordat d.§.1.ff.eo. & institu. de obli.q.ex delict. nas. §.1.

2 b ¶ *Sin plazer de su señor.* Pleus quest.134.incl. Caussetis pone quæstionẽ de Caio seio q mandauit Lutio Titio, vt omnes de paseuis furaretur qui suscepit rũ mandatum nolens adsplere omes Cat bel mandatorisimmentes in paseuis subiungit, & ad rem inuat qd furti no tenet refert Albe in d l 1 ff.eo. in §. furtum.

3 c ¶ *Deganar, &c.* Secundum hoc domũs rem alienam, & tradẽnũ commitit furtũ, cũ nõ tantum abstulerit (cum ipse eam possideret) se posse sibi emptoris vt in l 1 §.furtum C.eo vbi Salsi in fin. & an cõmittit furtum, qui percipit fructus bene ficiis, quo priuatus est possessore vide Bal. q.sic in. § materia. col. 3. de pacetuata en firmian.

Ad tit. C. & ff. de furt. & tit. ff. de obliga quæ ex del. nas. & Jo. l. 9. & 18.

4 d ¶ *Credendo.* Concordat cum §.furtum aut ff in fin. instit. de obl. quæ ex deli nat. & proc. dicit oc fuerit stud opinetur in casu, quo a prin habuit rem cum volantate domini, fuerit ipse propria auctoritate occupet, ere dẽs dominum permissurum. l. inter oẽs. §. recte, ff.eo. & tenet lo Fab. in d. §. furtum aut sed objicies secũdum eum, q secũdi hoc nũquã potest a furti, semper enim fur discer, q credebat dũm permissurũ. Solue, qui casu dicit concurrere debent aliquæ conditiones, an habuit causam credendi, vel non, vnde si rem pertinam recepit velut onem errantem, vel animal fugitiuum, vel lupo abstulit, nõ præsumitur malus animus vel si dominus rei sit luns amicus, & rei pies homo honestus, secuse contrario, si dominus sit ignotus, vel eius inimicus, & recipiens fuerit velut de ribu Beniamin, lupus rapax, rũ de cit ipse, q iudicaret cõtra eũ, vnde videtur expediens, quod potestetur coram testibus q ipse credit dũm permissurum, & q casu quo non placeret, se offerat reddere. nam in dubio non præsumitur velle. l. qui vas. §. vetare. ff. eo.

¶ *Lex. I.*

fazer emiẽda por su cabeça del yerro q̃ fizo pues que lo non fizieron cõ plazer, nin con mandado del señor con quien biuian Mas si lo fiziessen con plazer, o con mandado del Señor cõ quiẽ biuiessen, o sin si mandado, en nombre del, si despues lo ouiesse por firme: estonce* quier sean sieruos, o libres el Señor es tenudo de pechar el robo con la pena tam bien como si el mismo lo ouiesse fecho.

Titulo. XIIII. De los furtos, e de los sieruos que furtan a si mesmos, e de los que los acõsejan, o los esfuerçan que fagã mal, e de los guardadores que fazen furto a los menores.

Vrtar lo ageno es malfetria q̃ es defendida a los omes por ley, e por derecho que lo non fagã. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de los robos. Queremos aqui dezir en este de los furtos. E de mostar q̃ cosa es furto. E quantas maneras son del. E quien lo puede demandar. E quales. E ante quiẽ. E que pena merescen los furtadores, de qualquier manera que fagã furto. E los

¶ *Lex. II.*

30 Est duplex furtum, manifestum scilicet cum fur cum furto deprehenditur ante quam illud porter ad locum ad quem portare destinauit. aut sim domo causa furãdi aut alio loco deprehenditur, siue à domino sive ab alio. Item non illa manifestum cum prædicto modo non deprehẽditur, ante aquam occultet rem furatam. l. d.

f ¶ *Manifestoes.* Concordat l.3.cũ sequen. ff.eo. & cũ §. furto rũ instit. d. obli. quæ ex deli. nas. & an falsus procurator dicatur fur manifestus? vide Bald. q non in §. minuta. col. 3. de pa. iuram. firman.

g ¶ *Cosa furtada.* Et nõ oportet probare, q talis deprehensus cum re furtiua furtum ipse fecerit secũdũ Ioã Fab instit. vi bono. rapto. in prin deberet tã audiri secũdũ eũ, si vellet docere se ab alio iusto titu. habuisse. allegat. l. cruile. C. eodem

h ¶ *Dela cuy da lleuar.* Et quo de sit nauent quis perferre, sic accipien-

que los ayudan, e los encubren, e los q̃ los aconsejan.

¶ *Ley Primera. Que cosa es furto.*

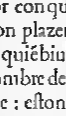

Vrto es[a] malfetria que fazẽ los omes que toman alguna cosa mueble agena encubiertamente sin plazer de su Señor[b], con intencion de ganar[c] el señorio, o la possession, o el vso della. Ca si alguno tomasse cosa que non fuesse suya mas agena cõ plazer de aquel cuya es, o cuydãdo[d] que plazeria al Señor della non faria furto: porque en tomando la, non ouo voluntad de furtar. Otro si dezimos que nõ puede ome furtar cosa que non sea mueble[e] como quier que los almoçaures entran, e furtã a las vegadas castillos, o villas pero non es propiamente furto.

¶ *Ley II. Quantas maneras son de furto.*

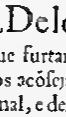

Os maneras son de furto. La vna es a que dizen manifiesso, e la otra es el furto que faze el ome escondidamente[f]. Manifiesto es[g] quando al ladron fallan con la cosa furtada, ante q̃ la pueda esconder en aquel lugar do la cuyda lleuar,[h] o fallando lo en la casa a do fizo el furto, o en la viña con las vuas furtadas, o en el arbol con las oliuas que lleuaua a furto, o en otro lugar

& id ẽ si sin o nũ affirmet quia est quæstio de animo et est persona fide digna, si autẽ simplici verbo, & si persona de collusione suspecta, credimus ibi contra se, sed nõ contra ẽ publicũ ad qd adde Luc de Pe in d. 1 Cur nemo ad tuũ parto cũ sua vicos vel ruili eo. lib. 11. col pen. vi etiã per Bar. in d. inter omnes. § recte. ff. de furtis, per Bal. in d. transigere. C. de rẽ iudicatis. vide etiã Ange. Aretin tracta in deli. in parte. & vestẽ cel. strem. col 7. vbi in fine quid si putauit se facere in uito domino dũ tamẽ erat volens dic q nõ oritur actio furti. l. inter oẽs. § pe. ff. eo. & infra eod. l. 3 ad de in simili gl. notabilem. e. fin. n. 9. q. 2. & de episcopo ordinante clericum alterius diœcesis credente hoc placere episcopo illius diœcesis.

e ¶ *Sea mueble.* Vide glo. in §. d. instit. de obli. quæ ex deli. nasc.

¶ *Lex. II.*

f ¶ *Manifestoes.* Concordat l.3.cũ sequen. ff.eo. & cũ §. furto rũ instit. d. obli. quæ ex deli. nas. & an falsus procurator dicatur fur manifestus? vide Bald. q non in §. minuta. col. 3. de pa. iuram. firman.

g ¶ *Cosa furtada.* Et nõ oportet probare, q talis deprehensus cum re furtiua furtum ipse fecerit secũdũ Ioã Fab instit. vi bono. rapto. in prin deberet tã audiri secũdũ eũ, si vellet docere se ab alio iusto titu. habuisse. allegat. l. cruile. C. eodem

h ¶ *Dela cuy da lleuar.* Et quo de sit nauent quis perferre, sic accipien-

dum est, quo desinauerit eo demanere cum eo fur to. l. 4. ff. eodem. & sic melligit, & limitat glossa in verbo deponere l. cum Faber in di ff. interuum.

a *Fallado, o visto.* Non ergo requiritur apprehensio, seu raptura, sufficit, si visus, & ad eum accedendum occurrat, cum ex laina-tione. l. si quis in seruitute ff. eod. & ff. de cõdi. furti l. fine. & tenet Bart. & Ange. in di. l. 3. quæ incipit fur est. dicit & Bald. in. l. falsus. colu. 4. C. de furtis. verti. aduertit, quod sicut verus & manifestus eũ tunc dicitur ille, qd dicit nolo vtinire, vel citatus audito verbo arripit fugam ita fur manifestus dicitur qui ter pellitur per latronem obstinato animo fugiens. Ferti signa improbatis suæ ostendens, ita quod actus corporis ut etiam mens delinquendi manifestissima est, & velari non potest exterorum etiam in sensorum videntibus non est manifestus sine contradictione furtum, quæ sunt verba Bald. satis notanda, & ma tenam istam de latrantia vbi etiam dicit Paulus de Castr. q solaviso, etiam si mille essent præsentes, & viderent non facit furtum manifestum. id tunc demum fit cum contra eum fit clamatum, & ipse non obstante acclamatione persistens in sua pertinacia aufugit cum re furtiua. & apprehenditur ab eaquam ad locum peruenit, nõ tamen si abiciat furtum desinit esse fur manifestus. vt tu. d. l. si quis in seruitute ff. eo. neque requiritur captura furis. vt dixi in principi. neque captura, vel apprehẽsio rei furtiuæ. vt & tradit Albert. in. d. l. falsus. colu. 2. & satis probatur lit. & in. d. §. furtorum.

¶ *Lex. III.*

Recommodata vltra conuentionem ducẽs committit furtum nisi ere didit dominum per illum furtum, vel non credidit, sed re vera dominum nõ diligenter ceteris communibus furtum qui vsurpuerunt modo re deposita aut pignorata contra domini voluntatem. l. d.

b *Fazer furto.* Concor. cum. §. furtum autem. versiatque. insti. de obli. quæ ex delicto nasc.

c *Que le non pesara.* Contor cum l. inter omnes. §. pen. ff. eo. & cum. §. sed si credat. insti. de obli quæ ex delicto nasc.

d *Otro si dezimos.* Concor. cum d. §. furtum. versi. itaque. & l. si pignore. in prin. & §. ff. de furtis. & l. 10. aut. 13. §. parti. & vide text. notab. in d. qui furtum. ff. de condictio. furti.

e *Fuste.* Creditor tamen si ire vendit fructus quos percepit ex re pignorata, sed pretium acceditin solutionem sortis. l. 2. & 2. C. de pigno. actio. Abb. in rap. cum contra. de pigno. colu. item si debitor rem quam creditori pignori dedit subripiat committit furtum. l. in actione §. finã ff. de furt. vbi Barto. & l. 9. in fin. eo. & si pignori detur castrum, an creditor possit vti in sedit tione, & alijs iuribus incorporalibus vide Bald. in cap. 1. de feudo datorum vt cum. l. cum ita. remittentem se ad ea, quæ habentur & notantur in. cum Bertoldus. de reiud. vbi vt. de iure partoratus, qui non transiit bene tamen transiit pensio, quæ ratione iuris patroni aliis debeuntur. Intrinduum Abb. ibi colu. pen. & videtur in hoc decernum, q posset creditor cum casum pignoris est dicum exercere iuri sdictionem, & iudicare alijs fructibus, qui essent talis naturæ, quod possit in sortem computari, vel debitori restituti facile eleganter. §. finã ff. de pigno. actio. Iudouic. Roma in singu incipi. Quæritur a me. Rorl usin tractatu. aur. patro charta 31. colum. 1. an verlic. vigesimo septimo quærto, & vi quæ dixi in. l. 1. 10. tit. 15. parti. & in condemnatione tallis furti considerabitur valor talis vtustici depositæ, pignoratæ vel commodatæ, non propietatis seu totius domini, ita in Lapi iuuen ta. ff. eo. & ibi Bart. & Ange. Azo. in summa C. de furtis. col. 2.

¶ *Lex. IIII.*

Potest agere furti is à quo furtum est sublatum: & potest petere eam à fure, vel eius hærede coram iudice iori vbi fuit furtata, vel vbi reperitur sed quilibet tractus per filium vxorem, vel proprium seruũ non potest quis agere furti: licet pũ eos per se bona mobilia assigare. Sed autẽ filius nepos vxor aut ictus furtã rem vendat sciendem sciente, petere eam dominus illius, & probato quod erat sua & quod aliquis prædictorũ furatus est eam, recuperabitur eam, & emens perdet pretium sed si emptor bonã fidem habuit, recuperabitur pretium à vendente. Si autẽ quis ex eis prædicto rem donauit pignorauit aut alias in alium rem sic furatam transtulit, petet eam dominus ipso illesore sententiam. agere etiam potest pater, maritus, aut dũs, ad petẽdã furti, contra consilium aut auxilium filio, vxor, aut seruo dãtes, sine quo furti fieri verisimile no erat. & dispositi de auxiliatibus filijs, vxoribus, aut seruis, in furto habere locũ in auxiliantibus alijs furibus, vt pura scalã ad furtũ faciendum cõmodãtibus, vel ferramenta ad serasaperiẽdas, seu ad patietis accessum iuantes vel ad similia, de quibus in text. & consilium dat furi qui confortat eum, vt fur eteur aut modum furandi illi ostendit. h. d.

f *Ladron.* Add. l. 2. supra aut. & l. 32. tit. 12. part. & per ista approbat opinio Barth. l. si dilium. ff. eo. & in. l. si abducta. C. eo. & in. l. ied neq; legatari. ff. de cõd furti. q qui fert furtũ Florẽtiæ, si peperiatur Bononiæ cum refutura potest punisi per iudicem Bononiæ, q opinio Bar. videtur forte fuisse Iaco de Are. in. d. l. si dilium. vt voluit loa. de Ana in in. c. fin. de furtis. colu. 10. loquitur tamen diuinando, quia fu topi. Iaco. de Are. & colu. 1. dicit quendã doctorem comitem de Perusio affirmare, q Iaco. de Arena illãopi. tenetur. d. l. si dilium. Albe. tamen d. l. quisquis fidelis obseruaccrant quitatis, non facit de tali dicto mentionem, & contra opinio. Barto. tenuerunt multi de cto. quos adplenum tetert loa. ab Anania in. d. cap. fin. & Philippol. à Marsilijs in. l. si. charta fin. ff. de iuriform. iud. tu ergo tenementi istam. l. par titatum. quæ no solum dicit quod contra furem possit agere etiam alio loco, quam vbi delictum fuit, hirbi cum re furtiua reperiatur: verũ etiam vult indistinctẽ furem posse conuenirĩ quocunque loco, vbi reperitus fuerit, & si nõ reperiatur ibi cum re furtiua, & idem videtur probari in dicta lege. 2. supra titulum in fin. cum dicat (o en otro lugar qualquier que le fallassen el robador, o la cosa robada) & ista est valde singulariter commendandum nam Barto. & docto. qui eum sequuntur intelligebant quando reperiebatur fur cum re furtiua alio loco extra locum delicti. iuo & dicebat Baldus in lege. 1. C. de confe. columna. 7. vbi tenet cum opinione Barto. q si vendidisset furtum alibi, & portasset pretium propinum non posset ibi puniri quia pretium factum est furtum, & res fur nemo furtum facit. l. pen. ff. de cond. ob causam. l. qui vasa. §. ff. de furtis. cum fur contractum vultista. l. parrica. & videtur hæc dispositio æqua, vt viriũ furtum non fiequentur, & vbi fur fuerit inuentus iudicetur & punitatur, imo & per d. l. 2. supra citata, possit conuenirĩ in loco, vbi res rapta per raptorem transportata reperitur, licet furtibi non reperiatur nam ex quo ibi illam contractam potuerit res ibi reperta conuenirĩ in illum andaramen videtur litius. 1. & di l. 2. dispositio quando contra furtũ agere aut cum fur ad rei restitutionem cũ pena duplii, vel quadruplii, non si agetur criminaliter ad aliam punitionem furtis, iuxta id qd habetur in. l. 18. infra eo. quod pater, qua. d. l. 2. & d. l. 4. huius titulli loquitur nã

qualquier que fuesse preso, o fallado, o visto[a] con la cosa furtada, quier lo falle con ella aquel a quien la furto, o otro qualquier. E la otra manera de furto en cubierto, es todo furto que ome faze de alguna cosa afondidamente, de guisa que non es fallado, nin visto con ella ante que la esconda.

¶ *Ley III. Como si alguno preste cauallo o otra bestia para vn lugar cierto, e aquel que la resciba empresta da la lleua a otra parte, ge la puede demandar por furto.*

Cauallo o alguna cosa mueble tomando vn ome a otro empestada para yr con ella a lugar cierto fasta tiempo señalado: si de alli adelante la lleua, o vsa della faze furto[b]: fueras ende si lo faze

¶ *Ley. IIII.*

Potest agere furti is à quo furtum est sublatum: & potest petere eam à fure, vel eius hærede coram iudice iori vbi fuit furtata, vel vbi reperitur sed quilibet tractus per filium vxorem, vel proprium seruũ non potest quis agere furti: licet pũ eos per se bona mobilia assigare. Sed autẽ filius nepos vxor aut ictus furtã rem vendat sciendem sciente, petere eam dominus illius, & probato quod erat sua & quod aliquis prædictorũ furatus est eam, recuperabitur eam, & emens perdet pretium sed si

cuydando que non pesara al señor della. E aun dezimos que maguer el cuydasse quel pesara al señor de la cosa si la lleuasse a otro lugar, con todo esso si fuesse fallado en verdad que le non pesara[c], non faria por ende furto. Otrosi dezimos[d], que si vn ome tomasse de otro alguna cosa mueble en guardo, o en peños, si este vsasse della en alguna manera contra voluntad de su señor, que faze furto[e].

¶ *Ley. IIII. Quien puede demandar el furto, e a quales, e ante quien.*

Aquel ome a quien es furtada la cosa, o su heredero la puede demandar al ladron, o a su heredero antel judgador del lugar a do fuesse el furto, o de otro lugar qualquier en que fallassen el ladron[f]. Pero si el

ficiuftiere, ginur, non quæ do crimin [illegible] ne de qui ageretur crimina liter contra filium per accusationem, [illegible] in quibus non, non poteſt dici quiſta. l. 2. pbet opinione Bar. de qua ſupra & remanet [illegible] ariena opinionem de qua per Ioan. de Anan. vbi ſupra & per Ang. Areti. in tracta. male in parte. & teſtem reſeſtrē. 3. & 4. eo. bene tamē fateor quiſta. l. adhuc multū tacit. p illa opinione, etiā ſi crimina liter agatur, q̄ quia fo forte in odiū furum vt fuſtis abilis, & motius tenetur contra, illam reſpondetio de Anania. vbi ſupra, & Ang. Areti. in di. §. 3. & 4. colum. quæ videretur ſtimanda, niſi in loco vbi fur repenaturpœna eſſet longe exceſiua, q̄ ant pœna loci delicti. vt dicit Fulgoſus. l. ſi ſuer manifeſtus. §. tamdiu. ff. de cōdi furti. dit ens q̄ ſi in loco vbi capitur fur. eſſet ſtatutū, q̄ pro lem furto quis ſuſpenderei iniquū eſſet ſeruare opinionem Bart. Item qñ furin ipſo furtio furti furetos proposiſi; vt alū rem tollū trāſferret ſuæ ſecuritatis rā tunc procederet ſine ſcrupulo opinio Bart. ſed non Ange. in. d. l. ſi dominium. cū enim ibi maleficium conſummatur, ibi poterit puniri.

que fizo el furto era fijo, o nieto[a] del ſeñor de la coſa furtada, non gela pueden demandar ninguno dellos en juyzio como a ladron. Eſſo meſmo dezimos de lo que tomaſſe la muger[b] al marido, o el ſieruo[c] al ſeñor. Mas bien puede el padre, o el auuelo, o el marido caſtigar lo en buena manera[d], porque de alli adelante ſe guarde de non fazer otro tal yerro. Pero ſi el fijo, o el nieto, o la muger o el ſieruo vendieſſe aquella coſa que aſsi furtaſſe a alguno el que la aſsi compraſſe del ſabiēdo que era de furto, non la puede ganar por tiempo[e]: ante dezimos que gela puede demandar aquel cuya es: e prouando que es ſuya, e que gela furto ſu fijo, o ſu nieto, o alguno de los ſobredichos: deue la cobrar, non dando por ella alguna coſa, e el otro es tenudo de gela dar, e deue perder el precio ſi que dio ſobre ella. Mas ſi eſte que gela compro uno buena fe, non ſabiendo que era de furto, como quier que es tenudo de deſamparar la coſa al ſeñor della, con todo eſſo biē podria demandar el precio que dio por ella, a aquel de quien la cōpro. E ſi por auentura el fijo, o el nieto non vendieſſe la coſa, mas la dieſſe, o la empeñaſſe, o la malmetieſſe en otra manera qualquier, puede la demandar el padre, o el auuelo a aquel que la tuuieſſe, pues que ſin otorgamiento dellos fue aſsi enagenada. E lo que diximos en eſta ley del fijo, e del nieto, entiendeſe tambien de la muger que furtaſſe alguna coſa a ſu marido, o del ſieruo que furtaſſe alguna coſa a ſu ſeñor, o la barataſſe, a la vendieſſe[h] aſsi como ſobredicho es. E como quier que el furto que fizieſſe el fijo al padre, o el nieto al auuelo, o la muger al marido, o el ſieruo al ſeñor, que non lo pueden demandar a alguno dellos en juyzio como a ladron: con todo eſſo dezimos que ſi alguno dellos lo fizieſſe con ayuda[i] que otro le dieſſe, o con conſejo[k] que fueſſe a tal que por razon de aquel ſe mouieſſe a fazer el furto, e quel fijo nin alguno de los otros non lo fizieran de otra guiſa: eſtonce a tales ayudadores, o conſejadores, puede ſer demanda da la coſa del furto: maguer la coſa furtada non paſſaſſe a ſu poder, eſſo es porque ouieron muy grand culpa. Caſi el ayuda, o el conſejo que ellos dieron non fueſſe, pudiera ſer que non fuera fecho aquel furto. E lo que diximos en eſta ley de los que dan ayuda, o conſejo a eſtos ſobredichos, para fazer el furto, ha lugar en otros omes quales quier que dieſſen conſejo, o ayuda para

a ¶ *Fijo, nieto.* Concord. cum. §. hi qui in parentum. inſtitu. de obli quæ ex deli. naſ. & rum dictis Azo. C. de furtis in ſumma colu. 3. veriſic. datur autem hic actio.

b ¶ *La muger.* Concor. cum. l. ſi quis vxori in prin. & §. 1. ff. eodem & l. 2. ff. rerum amo.

c ¶ *El ſieruo.* Adde l. ſerui & filij. ff. eodem. & dict. §. hi qui in parentum. & de furto liberi vel mercenarij. vide l. ſi liberius ff. eod. & de abbate & monachis idem dici poteſt, ſecundum Ioa. Fabri i. in dict. §. hi qui in parentum.

d ¶ *En buena manera.* Verbis & verberibus dicit Azo in ſumma. vbi ſupra loqui tamen in ſeruo. vide. l. 1. §. qui tamē. vbi glo. in verbo coercen. ff. ſi quis teſt lib. eſſe iuſſ. fue. & per Ioan. Fab. in l. 1. C. de priua. tarce. & ſi furta fine gratia. vide in l. 1 reſpiciendum. §. furta domeſtica ff. de penis & infra eod. l. 17. & ibi dicam, & ſi filij vel domeſtici eſſent inobedientes. & nollent reddere res furtiuas patri vel domino, tunc poſſunt adhibere ſi cem, & eius officium implorare, qui ſeuerius vindicabit. l. congruentius. C. de part. poteſt. Ioannes Fabri in dict. o. §. hi qui in parentum.

e ¶ *Ganar por tiempo.* Vide in dict. §. hi qui in parentum. & ff. eodem. l. ne cum filio.

f ¶ *Perder el precio.* Adde l. 1. in ciuitem. C. de furtis vbi Ioannes Faber limitat niſi pretium eſſe controuerſum in vtilitatem domini. l. emptor. ff. de rei vendi. item limitat quando emit bona fide, vt redderet domino & fortē minori pretio, quam valet, dicit enim tunc eſſe æquum pretium reſtitui. allegat Hoſtien. in ſumma. Quod dictum forte pro

g ¶ *La compro.* Ad de cap. An iterare non quæ. 2. & l. emptor. §. fi. ff. de actio. em pt. glo. in. l. ſi fundum. C. de euiction.

h ¶ *O la barataſſe, o la vendieſſe.* Add. l. eos C. de furtis. & l. ſeruus cuiuſdam. & ibi Bal dus, Paulus, & Iaſ. ff. de cond. indeb. & in vo lumine pragmati. prohibē tem aliquid emere, vel recipi pignori ſeu alias a ſeruis. ſo. eſt. l. 16. tit. 11. lib. 5. In no. tec. 10

i ¶ *Con ayuda.* Ad de di. §. hi qui in parentum. & l. ſi qs vxorem. ff. eod.

k ¶ *O con conſejo.* Conſilium nō aſtringit in furti actione, niſi furtū alias nō erat perpetrandum, niſi conſilium præceſſiſſet, vt hic, & notaſſe in §. interdum in ſtitutis de obligatio quæ ex deli. naſcun. Azo. C. de furtis in ſumma. colum. 4. glo. in. l. primo. §. rl

ni ibi maleficium conſummatur ibi poterit puniri.

persuadere. ff. de ſeruo corrup. & in. l. ſæpe. in fin. ff. de verbo. ſigni. cōtrarium tamen tenet gloſſ. in l. non ſolum. §. ſi mandato ff. de mutu. & in 1 conſilij. ff. de regulis iuris vnde qui dam dixerunt, quod aut loquimur in maleficijs, quæ committuntur circa rem, vt in furto, & tunc adhibetur iſta diſtinctio. eſſet alias facturus, vel non ait dat conſilium in maleficijs, quæ committuntur circa perſonas, & tunc non fiat talis diſtinctio: ſed indiſtincte conſulentes tenentur. & hoc videtur voluiſſe gloſſ. in dicto §. ſi mandato. quam diſtinctionem reprobat Salicin l. vnica. C. de rap virg. columna 4. per text. in dicto §. ſi mandato. verſicu. & attributus. Barto. tamen in dict. §. ſi mandato. tenet indiſtincte conſulentem teneri Ioannes Fab. in §. primo. inſtitu. de mandato voluit in furto eſſe aliquid ſpecialiuris ratione contractationis, cum ſine ea furtum non committatur, & ideo non credit ipſe, quod dando conſilium ſolum verbale, quis committat furtum, niſi opem tuleritne que d. ſtinguit eſſet alias facturus, vel non Angel Areti in tracta. maleſi. in parte ſempronij mandatorem pe. & ſi. col. ſequi videtur dicta Bart. licet velit, q̄ quando nihil omnino non præſtito conſilio male ficium commiſſiſſet, tunc conſulens leuius eſſet cōdemnādus, prout & voluit Sali in d. l. vnica tu ergo tene mēt. l. aſſam partitarum. approbantem in furto opinionem Azo & glo. in di §. ante dum. in glo. fin. in alijs delictis ex tra furtum placet opinio Bart. poſt Dynum in di. §. ſi mandato. ita q̄ quando delinquens alias eſt facturus, conſulens leuius puniatur. prout dicit Salic in di. l. vnica & Ange. Areti vbi ſupra Hoſtien. & Abb. in. c. 1. de offi. delega. neque. ll. iſta partitarum cū in alijs delictis iubent puniri conſulentem diſtinguunt, an alias delinquēs eſſet facturus, nec ne. vt patet in. l. duodecima. tituło. 8. & l. decima.

titulo.9.eadem parti & nota quòdin dubio præsumitur contra consulentem, q̃ no nerat alias factuus. vt voluit Dinus in regu. in obscuris.de reg iur.libro.6.Bal.in l.ob hæc verba.ff.de his q̃ not. infa. & in l.data opera.ad fin.13.col.C.qui accus.non poss.Alex consi.103.videtur prima consideratione.col.4. primi volu.aduerte etiam, quia fortè & in furto licec non possit puniri consulens furti actione in casu quo delinq̃ns aliàs erat factur[a] bene tũ videtur, q̃ puniat alia pœna quia ales malhexẽplies saltum ex iudicis officio: nã ad pecuniam partis, non videtur cũ sua nihil interiit. vt dicit Ioa. Fab. in d.§.1.instit. de mãdato. ad uerte etiam, q̃ finito vel delicto non sequto consulens, seu persuadẽs nõ tenetur. vt probatur in l. qui serno. & ibi dicit Ange. ff de furtis qd fallit in persuadente de furto seruii. vide doipetenti, vbi idem dicit in persuadẽte crimen læsæ maiestatis diuinæ vel humanæ, vt teneatur et delicto non sequto.

a ¶ *Que daria ayuda.* Cõcordat cum §.interdum versi opeinstit.de obliga quæ ex delict.nasl.1.ignore §.pen ff eo.& vide pei Bart.in l.in furti.§.ope.ff eo.pei Ange. Ar e ti tu cacta.malch in parte Andream auxiliatorem.1.&.2 col. quid autem si prælter armas, vel ferramenta ei notant et vide per Bald.in l. qui cum pie.col 6 C.de leruis fugiti. vbi q̃ patetur ei qui facit bona fide. & quid de præstante opem post malehciam commissum vide Bart.in d §.ope & Bal in.l.non ideo minus.col.pen.C.de accusi.versi quæro, an assortans ad recessum, vbi distinguit an immediate associet, vel post.1 ideo tam Bal.distinguentem inter præstantem opem perpactũ proximum, vel remotum in l.1.C de Nili agge non rump. & in l.1 C. de crimine pecula.& nota quod condemnatus ex capite, quod præstitit auxilium fugæ, non videtur condemnatus ex eadem specie criminis secundũ Bal vbi vi.ad quæstionem quã ex hoc decidit in additio. ad Spe titde appe.col.5 & vi.notabi per Soci.consi.188.2 volu.in ista materia.& vide quæ dico in.l.8.in fin.eo in glo super parte(ayuda.)

b ¶ *Consejo da.* Concor cum.l.in furti §.ope.versi.consilium.ff.eo.

¶ *Lex V.*

Non potest agi furti contra tutorem pro re pupilli quam subtraxit; quia habetur (propter administrationem) loco domini: tenetur tamẽ ad pœnam dupli.h d.

c ¶ *En manera de furto.* Sed cõtra de lege, tutor administrationem ff. eo. & in.1 actione.ff de tutel. & ratio. distin. potest dici quia.1. loquitur quando tutor non animo furandi fecit sed forte quia credebat ibi licere, vel pupillum concessurum. vt declarat gloss.in d l actione. vnde distinguendum Albe.in l.1.§.de rationib.ff de tutel. & ra. distra. quant certum est tutorem dolose intercepisse rem pupilli, tanquã quilibet extraneus, & tunc tenetur furti, & condictione furtiua, neq; nunc est necessaria actio de rationibus distrahendis, potest tamẽ competere, aut certum est bona fide accepisse, & nõ habet locum actio furti, neq; actio de ratio. distrahe. sed actio tutelæ: sed quando dubitatur an dolo acceperit, an bona fide tunc.1 præsumitur in dubio tutorem dolose accepisse. & propter dolum præsumptum no datur actio furti, neque condictio furtiua, sed actio de ratio. distrah. vt dolus præsumptus primatur. & idem vult ibi Bar. in rubr. qui & dicit q̃ furti actio hoc casu non competit propter velamen administrationis, & est differentia inter furẽ extraneum, & tutorẽ in isto casu.

¶ *Como señores.* Non tamẽ habetur loco domini cum pupillũ spoliat. l. qui fundum. §. si tutor. ff. pro emptore.

¶ *Pecher doble.* Concor cũ l.1.§.de rationibus. versi. cõsidere rãdũ & l. actione. §. sina ff. de tutel. & ra. distrahen.

¶ *Lex VI*

Taxillorũ ludores aut parasitos, vel alios viles homines in domo sua recipiẽs de rebus ipsorũ subtractis non pot agere cõtra eos: sicũ eũ aut aliquẽ occidãt ibi vel alibi punitur legitima pœna.ff.d.

¶ *Deuen fincar.* Non deuen pechar doblado a los huerfanos todo quãto desta guisa les tomaron.

¶ *Ley.VI. Como aquel que tiene tahureria en su casa si los tahures le furtassen alguna cosa ende, non gela puede demandar.*

Tahures, e truhanes acogendo algund ome en su casa como en manera de tahureria, porque jugassen y si estos tales aluergando, o morando por tal razon como esta en aquel lugar le furtarẽ alguna cosa, o le fizieren algũ tuerto, o mal, o desonrra a aquel q̃ los acogio, deue lo sufrir, e non gelo puede demandar, nin son tenudos los tahures de recebir pena ninguna por ello: fuerasende si matassen a elo a otro alguno. Esto es, porque es muy grand culpa de aquel que tales omes recibe en su casa a fabiendas. Cã todo ome deue asmar que tales tahures, e los vellacos vsando la tahureria, por fuerça conuiene q̃ sean ladrones, e omes de mala vida: e poren de si le furtaren algo, o le fizierẽ otro daño su yaes la culpa de aquel que ha la cõpaña con ellos.

¶ *Fazer furto.* Ad tit. ff. de alea vsu & aleatoto.

fazer furto a otros omes estraños. E dezimos que daria ayuda a al ladron todo ome q̃ le ayudasse a subir sobre que pudiesse furtar, o le diesse escalera con que subiesse, o le e mprestasse ferramienta, o demostrasse otra arte con que pudiesse de cerrajar, o cortar alguna puerta, o abrir arca, o para foradar pared, o en otra manera qualquier q̃ le diesse ayuda a sabiendas, q̃ fuesse se mejante de algũa destas para fazer furto. E confesso da b al ladron, todo ome que lo conforta, o lo esfuerça, e le demuestra algũa manera de como faga el furto.

¶ *Ley.V. Como si el guardador de algun huerfano escondiesse alguna cosa de los bienes de aquel que tuuiesse en guarda, nõ gela pueden demandar por furto.*

Los guardadores de los huerfanos, maguer tomassen e cubiertamẽte alguna cosa de los bienes de los huerfanos que tuuiessen en guarda, como quier que farian maldad: con todo esso non gela podrian demandar en manera de furto c, porq̃ son como señores d, e tienen lugar a los huerfanos, como de padres, pero por al maldad como esta

f ¶ *Porque jugassen.* Iste dicit aleator, qui & lusum aleæ apud se consuetuit exercere cum alii emolumẽti, sicutin canponibus dicitur.l.1.§. canpones ff.naut.caup.& stab. vnãsta.l.nõ procederet si inciderent apud aliquẽ ludatur sed m Azo.C de relig. & sump.fune.in summa.colu.fi. & concrasios aleatores vi an.l.4 & in.l.7.tit.10.lib.8.ordina perrotũ. In no.rec. est.l.3 et.l. 5.tit. 7.libro.8.

g ¶ *Deue lo sufrir.* Odiosus ita est aleator iuri, vt neque iniuriarum, neq; l.aquilia agere possit, si ludi occasione vbicunque ludant, & quandocunque facet damnum, vel iniuria: vt quia dicebatur malos decios seu talios dedisse, vel malum vinum vendidisse. & procedit etiam si iniuria illata sit a non ludente. vt in.l.1.§.item notandum.ff.de aleæ vsu, & alea. quod Alberi. ibi dicit essentiabile, sed hoc ideo esse, quia sunt exosi legibus.l.ædiles 6.hoc autem ff.de ædil edicto & l. ob quæ vitia.&.l.iciendum.&.l.fin.sunt quasi infames.e.inter dilectos. de excess.vrtla infamia facti §.& repelluntur ab accusando propter turpem qu stum.secundum Ri fie.in libel.iuris cano.sub tub repelluntur ab accusando aliqui propter turpem quastum.sf autem non ista occasione indicõmgat agere possit aleator.secundum Azo.vbi supra & gl. in dicta.l.in verbo quandocunque, & si fiat ei furtum domi, tempore quo ludebatur alea apud eum, non datur ei actio furti à quocunq; fiat furtum, vt hic habes.& in d.l primo.neque condictio furtiua.& idem multo magis si mutuam pecuniam dederit ludentibus. si autem non fiat ei furtum illo loco, vel eo tempore quo luditur apud eum, actio ei competit.

h ¶ *Matassen.* Nota ad declarationem l.1.ff.de aleæ vsu.& alea.quod vbi 3 l permittit impunè quem vel eum, vel damnifican non videtur permittere, quod occidatur seu aliquo mẽbro mutilatur quia membri abscisio æquiparatur mortã vt in.§.ad hoc.in auth en de collato.colla 9. Bart.in d.l.1.col.pe.ff de pub.iud.

i ¶ *Sean ladrones.* Nota hoc verbum contra lusores. 4

a Non potest agi furti contra tutorem pro re pupilli quam subtraxit; quia habetur (propter administrationem) loco domini: tenetur tamẽ ad pœnam dupli.h d.

b ¶ *Consejo da.* Concor cum.l.in furti §.ope.versi.consilium.ff.eo.

c ¶ *En manera de furto.* Sed cõtra de lege, tutor administrationem ff. eo. & in.1 actione.ff de tutel. & ratio. distin. potest dici quia.1. loquitur quando tutor non animo furandi fecit sed forte quia credebat ibi licere, vel pupillum concessurum. vt declarat gloss.in d l actione. vnde distinguendum Albe.in l.1.§.de rationib.ff de tutel. & ra. distra. quant certum est tutorem dolose intercepisse rem pupilli, tanquã quilibet extraneus, & tunc tenetur furti, & condictione furtiua, neq; nunc est necessaria actio de rationibus distrahendis, potest tamẽ competere,

¶ *Lex. VII.*

Nauta, caupo, stabulatius, pretio hospites recipiens, de subtractis per extraneum sine eius culpa non tenetur, nisi eorum custodiam receperit. De subtractis autem per eum vel eius consilio vel mãdato tenetur ad rem, & etiãpœna furti. de furtis tamen per domesticos eorũ ignorante tenetur pœna dupli, quia est in culpa mala custodendo familiares suos, & vegetofur erat seruus liberaf eũ pro noxa dando. Almoxarifes autem tenetur de furatis mercibus in aduana vel almodino, quia recipiũt suũ & eorum recipiũt custodiã. nec in

¶ *Ley. VII. Como aquel que tiene el ostalaje en su casa, e los almoxarifes que guardã el aduana, e los otros que guardan el alfondiga del pan son tenudos de pechar las cosas que furtan en cada vno destos lugares.*

EN su casa, o en su establia, o en su naue recibiendo vn omo a otros cõ sus bestias, o cõ sus cosas por ostalaje, o por pretio[a] que reciba, o aya esperãça de auer dellos: si el ostalero mesmo, o otro qualquier por su mãdado, o por su consejo furtasse alguna cosa a aquellos que assi recibiesse, tenudo es de pechar la cosa furtada a aquel cuya es, cõ la pena del furto. E si por auẽtura non la furtasse el, mas algund su omo q̃ estuuiesse con el soldada, o de otra guisa, tenudo es otrosi el ostalero de pechar doblada[b] aq̃lla cosa q̃ le fur tarõ: maguer nõ fuesse furtada por su mãdado, nin por su cõsejo, porque es el en culpa teniẽdo omo mal fechor[c] en su casa. Pero si este que fiziesse el furto fuesse seruo[d], estonce en escogencia es del señor de desamparar el seruo en lugar de la cosa furtada, o de la pechar doblada, qual mas quisiere. Mas si lo furtare otro estraño[e], el ostalero non fuesse en culpa del furto, estonce nõ seria tenudo de la pechar: fuera ende si la ouiesse el recebido en guarda de aquel cuya era. Ca estõce tenudo seria de la tomar, o la estimaciõ. Otrosi dezimos q̃ el almoxarife es tenudo de dar recabdo de toda la mercaduria que se mete, e se pone en el aduana. Esso mesmo dezimos que deue fazer el q̃ guarda el alfondiga del trigo, o de la cebada, o de la farina q̃ aduzen ay arroqueros. E si alguna cosa destas sobredichas fuere furtada, ellos son tenudos[f] de la pechar por dos razones. La vna, porque aquellos que la aduzen la dexan en su guarda, e en su poder, e en su fieldad. La otra es, porque toman ende su derecho.

¶ *Ley. VIII. Como si alguno consejа a su seruo de otro que furte a su señor alguna cosa, que prende en pena de furto, maguer non lo cũpla el seruo.*

EMalagando algun ome al seruo ageno rogando le, o aconsejando le que furtasse alguna cosa a su señor, e que gela lleuasse: si el seruo seyendo bueno quisiesse guardar su lealtad, e apercibiesse dello a su señor, e que riendo saber si es assi como el seruo manifestaseris, vel in caupona gratis diuerteris nõ tamẽ actiones tibi in factum denegabunt, si dãnum iniuria passus es Albe. ibi solum vt intelligatur, (passus es) a recipiente. ad secus hab. alio, quia talis recipiens ad custodiam non tenetur. & facit etiam ista. l. in fine cum dicit (porque tomã ende su derecho) quærit enim Albenis. in d. l. 1. post Iaco. de Raue. quidam non est caupo Rex venit ad ciuitatem cum magna comitiua, q̃ non sufficiunt hospites ad eos hospitandos: vnde fit vt moris est iste hospitatur in domo sua aliquos de gentibus regis: nunquid si perdunt aliquas de rebus suis, procedet contra illum ex illo titulo, sicut contra hospitem qui publice tenet hospitium? & refert Iaco. de Raue. dixisse iudicatum fuisse distinguendo, quod aut iste recepit eos ad iuuandum hospitis computando quæcunque dabat eis, sicut computant hospites, & tunc tenetur vt hospes, alias non allegatur pro hoc l. final. ff. si mensor. mod. dixe. & l. 1. §. 1. ff. de aleæ lu. & alea. sed in contrarium dicit, quod videtur facere dict. l. 1. §. caupones ff. naut. caup. stab. vbi videmus exigi exercitium cauponæ, vel stabuli. sed exercere non videtur per vnum actum arg. ff. de exerci. per totum. & tandem dicit Albe. q̃ vt puniatur etiam pro vna vice tantum bene fatur. l. manu lenocinii. §. qui quæstum. ff. de adult. fortẽ in hoc essi dicẽdum, quod ille qui fit receptor ex rebus quas sic dabat, & computabat consequebatur eo modum prout communiter consequitur in hospitibus publici, quod ita etiam teneatur, & facit ista l. cum dicit (por ostalaje, o por precio) sive rationem vel nullum exinde commodum consequebatur, quod non teneatur: quia si non teneatur amicus qui libẽter recipit amicum, vt dixi, multo fortius non tenebitur, qui coactẽ & inuoluntarie recipit ad hospitium

Ad tit. ff. naut. rau. & ilia. & in l. 26. tit. 8. parti 5. & ff. de furt. aduer. nauta caup. & instituto de oblig. quæ ex quasi delict. nasc. & 3. in titul. 15. l. 25.

a ¶ *Pero, lo, o por precio.* Innuitur regulę q̃ si gratis recipiat nõ teneatur ad custodiam neque ex facto suorum, sed mili ariũ, vnde si amicus recipit amicum in domo sua non tenetur ex istal. req. ex dicto. ff. naut. caup. & stabu. sed in Speculatur. de furtis. versic. si amicus quod tuxit a Rosfredo libellis. tenet etiã Albet. in l. 1. ff. eo. in cõtrariũ tõ vt. Licet gratis. ff. eo. vbi dicit licet gratis nauigaueris, vel in caupona gratis diuerteris nõ tamẽ actiones tibi in factum denegabunt, si dãnum iniuria passus es Albe. ibi solum vt intelligatur, (passus es) a recipiente. ad secus hab. alio, quia talis recipiens ad custodiam non tenetur. & facit etiam ista. l. in fine cum dicit (porque tomã ende su derecho) quærit enim Albenis. in d. l. 1. post Iaco. de Raue. quidam non est caupo Rex venit ad ciuitatem cum magna comitiua, q̃ non sufficiunt hospites ad eos hospitandos: vnde fit vt moris est iste hospitatur in domo sua aliquos de gentibus regis: nunquid si perdunt aliquas de rebus suis, procedet contra illum ex illo titulo, sicut contra hospitem qui publice tenet hospitium? & refert Iaco. de Raue. dixisse iudicatum fuisse distinguendo, quod aut iste recepit eos ad iuuandum hospitis computando quæcunque dabat eis, sicut computant hospites, & tunc tenetur vt hospes, alias non allegatur pro hoc l. final. ff. si mensor. mod. dixe. & l. 1. §. 1. ff. de aleæ lu. & alea. sed in contrarium dicit, quod videtur facere dict. l. 1. §. caupones ff. naut. caup. stab. vbi videmus exigi exercitium cauponæ, vel stabuli. sed exercere non videtur per vnum actum arg. ff. de exerci. per totum. & tandem dicit Albe. q̃ vt puniatur etiam pro vna vice tantum bene fatur. l. manu lenocinii. §. qui quæstum. ff. de adult. fortẽ in hoc essi dicẽdum, quod ille qui fit receptor ex rebus quas sic dabat, & computabat consequebatur eo modum prout communiter consequitur in hospitibus publici, quod ita etiam teneatur, & facit ista l. cum dicit (por ostalaje, o por precio) sive rationem vel nullum exinde commodum consequebatur, quod non teneatur: quia si non teneatur amicus qui libẽter recipit amicum, vt dixi, multo fortius non tenebitur, qui coactẽ & inuoluntarie recipit ad hospitium

b ¶ *Pechar doblada.* Reprobatur hic communis opinio dicto. in l. 1. ff. furti aduersus naut. volentium, q̃ in pœna illius tituli de duplo nõ contineatur simplũ, etiam quando nauta, vel caupo cõuenitur ex facto suorum cum ista. l. expressẽ disponit contineri in tali pœna & casu, simplum pronc etiam voluit Albe. ibi. & videtur approbari opinio Rosfre. in libellis suis, de qua per Bart. in rubr. ff. eo. vbi Bar. dicit sibi hoc placere. si ergo plenet furetur totum est pœna, vt superius dixit. & hi in. §. hanlti de obli quæ est deli. nas. si verò aliquis de suis familiaribus in duplo cõtineatur simplum, & si eon demnetur dominus, propter delictum familiarium, potest ab eis repetere secundum Ioa. Fab. in. §. pen. insti. de oblig. quæ ex quasi delic. nas. cui. adde. l. quam ipse non allegatur. l. liret. §. fin. ff. naut. caup. stabu.

c ¶ *Fechor.* Adde. §. fin. institu. de obligat. quæ ex quasi delict. nasc.

d ¶ *Seruo.* Concor cũ l. fin. §. seruorum. ff. naut. caup. stabu & l. 1. §. seruui. ff. fur. aduer. naut. caup. stabu. ignoscẽdum enim est ei, qui suam fa milia m seruorum non repulit quantũcunq̃, cognouerit eam prauam, & ideo secundum Angel. in di. §. seruũ. minus agitur cũ rectoribus ciuitatum si eorũ mancipia in palatio aliqua perpetrarunt, grauiter autẽ est cum eis agẽdum, si in officio tenuerunt seruos alienos aut liberos, quoniam inuestigare debuerunt de moribus, & conditionibus ipsorum.

e ¶ *Otro estraño.* Adde. d. l. caupo. ff. fur. adue. naut. caup.

f ¶ *Recebido en guarda.* Concor. cum. l. 1. in princip. & §. fi. cum. l. sequen. ff. naut. caup. sta. & patiendo res intermitti quantus si non sint res specialiter assignatæ, videtur recipere, & promittere salvum fore. vt in. d. l. 1. §. recepit autem vide secundum Bald. ibi. si tu patiente hospitatore mittis equum in stabulo postea alibi vadis, & cum reuerteris, nõ inueniuse quum hospitatore tenetur etiam si nihil sibi dixeris si tamen ignorante hospite res intermittuntur non tenetur de recepto. secundum gl. & Bal. ibi. & quid si hospitator tradidem claues camerę viatori, an per hoc exonerentur a custodia? vide per gl. in l. fi. versicu. item si prędixerit. ff. eodem. quæ vult per hoc non liberari in totum sed tantum à culpa leuissima. quam Bartol. ibi notat Bal. vel o simpliciter transfiricens, quod glo. non probat dicta suum per aliquam. l. & idem Baldus in rubrica. Cadepo. parum post principium tenet contrarium. ino, quod liberetur hospitator ex quo recepit cameram cum claucu in hoc dic vt in. l. 26. tit. 8. supra quinta parti. & ibi dixi.

g ¶ *Ellos son tenudos.* Tene mentis istam l. pro istis de quibus hic dicitur quia potest accidere multotiies, & sunt in nisi domus, vel horrea vt fiant gantur sine culpa seruorum. vt in l. ex diui. C. locati. & ff. eo. l. dominus horreorum. & in l. 25. tit. 8. 5. parti. vbi vide quæ dixi.

¶ *Lex. VIII.*

Inducens seruum aut filium vel filiam alicuius, vt domino vel patri quid furetur, & ad eum perferat & si hoc de patris vel domini (perfer

tum vel filium certiorari voluntate perferat & inducens recipiat, tenetur actione furti, hoc dicit.

1 a ¶ *Como de furto.* Concor. cum. l. si quis seruo. C. eod. vbi etiam habetur q̃ potest agere de corruptela serui.

2 b ¶ *Al fijo.* Sequitur dictum gl. in. d. l. si quis seruo. & vide Pau de Castro ibi inducēm illū. l. ad castellanos requisitos de ꝓditione, & ad vxores requisitas ad adulterium, vt possint facere tractatū duplicē. & idem dicendum in iudice, qui attentatur corrumpi pecunia. vt tradit Doctor de Pala. rub in repeti cap. per vestras. super text. co. nihilo. Quid autē in fratre? Cyn.ª. Albericus ibi refert Guido. de Suza. dixisse fuisse de facto iudicatum q̃ nō haberet illa. l. locū, sed q̃ ipse Guido tenet cōtrarū, arg. l. si fratrē. C. ad. l. fauia. de plaised non vī vtgere ad hoc multum illa. l. procederet tamen fortē dictum Guido, quando parentes essent mortui, & frater maior haberet curam domus, & frater minor contentaretur de corruptela. arg. l. cum pater §. pater pluribus. ff. de legat. 2. & l. 4. titu. 4 libr. 5. in ordina. leg.

Nō seruatur, neq; fuit posita in nouate co.

Lex IX.

Debitor creditori pignus creditum furans tenetur ei actione furti ad condemnationem. Si autem alius pignus furetur aut arripiat, agere creditor contra eum furti, vel in bonorum rap. non autē debitor, sed pena quādo creditor consecutus fuerit in sortem computabit: & si minus fecerit, sic debitum, restituat pignus debitori. si vero plus, iudiplus deductis expensis, cum ipsa res restituat debitori de iudicio. l. d.

3 c ¶ *Tenendola el otro.* Quid si creditor non tenebat pignus, sed manuit in potestate debitoris: dic quod si q̃ ex alia pignore rem creditori obligaturat, si postea eam vendat, vel in præiudicium creditoris aliis contractet, committit furtum. vt in. l. si is qui. in princip. ff. eo. & in. l. in actione. §. fin. & ibi glo.

2 d ¶ *De furto.* Adde. §. aliquando. &. §. furti autem. instit. de obligq. quæ ex deli. nasc. & l. in actione. §. fin. ff. eodem.

3 e ¶ *Pechasse al guna cosa.* Non declarat quantum: vnde dic q̃ summam pecuniæ debitæ, vt in. l. creditor. ff. eo. & notat glos. in. d. cum qui. §. idem scribit ff. eodem.

4 f ¶ *O forçasse.* Nota hoc verbū ad ea quæ infra dicam in ista. l. vbi etiā habetur q̃ & potest agi de corruptela serui.

5 g ¶ *La pueda demandar.* Actione furti agendo, vel cōdictione furtiua. l. & ideo. §. 1. ff. de cond. furti. & l. si pignore in principio. ff. de pign. actio. & forte agere potest vtraq; actione in eodem libello, cum non agatur de furto criminaliter, sed ciuiliter. vide tamen Speculat. tit. de furtis. co. 2. versicul. poro, vel petere incidenter restitutionem rei, vt in. l. inter dum. §. quisquis. eo. vbi Bart. ff. de furtis.

6 h ¶ *E non cuyas.* Sed contra quæ etiam dominus ratione sui dominij agere potest condictione furtiua ad rei persecutionem: vt in. l. r. & l. & ideo. in princip. ff. de cond. furti. & agere etiam potest actione furti. 1. tit. in. l. ita quæ fullo. versi. sed & si res. ff. eod. potest dici, q̃ hic non negatur dominio condictio furtiua ad rei persecutionē, neq; alia actio realis, quæ sibi competeret, sed denegatur actio furti pro restitutio ad pœnam furti: quia hæc l. est situata in titulo. de furtis. vnde tractat de actione furti, non de actione rei persecutoria. cōtrahoc tamen facit, quia ista. l. cū rōne furti dat actionē creditori, non solū sibi in condictionem ad rei persecutionē, verum etiam actionē furti ad pœnam dupli, vel quadrupli, quod & patet cū furiosus dicit, q̃ reddat rem dño, cū sit satisfactus de debito, & sic præsupponit, q̃ recuperauit rē à fure: vnde cū hic indistincte dicat (e non cuyas es) ab vtraq; actione excludere vult dōm. & fortē motiuum huius l. fuit, quia agente creditore, vtrique sibi videlicet, & domino consulitur & prouideturplenē: & quia non interest dñi agere contra furē, quia si culpa creditoris res subtracta fuit, creditor dño reuenabatur pignoratitia actione. & ideo non agit dominus, quia sua non interest, vt indic. §. furti autem. instit. de obl. quæ ex deli. nasc. & si sine culpa aget creditor in solidū, vt hic habetur ad cōmodum domini, & sic dominus non interest reuiadere tamen cōtra rationem obiecto de dictis. ll. vbi & tā Domino, quā creditori condictio furti vel incerti, & furti actio dat quia vtrisq; interest vī dicēdum, q̃ quando creditore agere furti, & cōdictione incerti cessaret interesse Dñi procedet ista. l. si verò non cessaret ad huc, licet creditor agat, tunc & dominus pro suo interesse agere posset, vt habetur in. l. incertōs. §. hæc actio. ff. eod. ideo autem ista. l. dño denegat actionem furti: quia agendo furti creditor consequitur totam pœnam furti, habito respectu ad æstimationem rei, & non ad quantitatem debiti & sic non agit tantum creditor tenus, licet res sine sua culpa fuerit subtracta sed in solidum, & sic approbatur hic opi. illorum, qui hic dicebant quæ refertur in glos. l. cum qui. §. idem scribit ff. eo. & cum totū quod exegerit creditor sine agere cōdictione sine actione furti, teneatur compensare cum debito, & si quid residuum fuerit reddere dominoꝝ: hic habetur nō interest dominipsum agere, & sic denegatur ei actio furti, seu condictio furtiua ad rei persecutionem, ex quo sibi agente creditore est consultum: si vero aliud interesset præter deret dominus ex subtractione rei, in quo non esset sibi consultum creditore sic agente: tūc posset dominus agere, & ita procedat, quod habetur in. d. §. hæc actio. & ibi glos. in verbo, plus valeat. & in. d. l. in aque fullo. & bene facit pro illa solutione. & intellectu l. si pignore. in prin. ff. de pigno. actio licet negare nō possit, quod quantum ad ff. iuris communis melius procedat distinctio glos. in dict. §. idem scribit. vel dic quōd ista. l. cum denegat actionem istā domino procedat, quando creditor fuit in culpa amissionis rei, sine perdiderit furto: vel rapina præcedente eius culpa: tunc enim indistincte actio datur creditori, & non domino ad consequendum rem, & pœnam furti quando vero non fuit in culpa procedat distinctio glos. in dicto. §. idem scribit & pro hoc est glos. in. l. fina. in verbo, tunc etenim. in fin. C. de furtis. diuinario tamen est quæ dam quōd hic dicatur, quod præcesset culpa saltem in rapina, seu violentia. tū qui habet maius ocium latius cogitat: quia ego laboribus & negotijs pressus vt erius non possum.

7 i ¶ *Que pechasse alguna cosa.* Non declarat quantum, sed ex his quæ dixi in glossa proxima patet, quod in summa pignoris seu valore rei pignoratæ datur furti actio prout etiam dixit gl. in. l. si pignore. in glos. prima. in principio. ff. de pigno. actio & patet cum superius dixit (la pueda demandar) in quo videtur referre ad valorem rei: vnde in casu, quo creditor nollet agere, vel esset morosus in agendo videtur, quod posset dominus agere.

8 k ¶ *Deuu gele dar.* Cum enim creditor non habeat vsum rei, non del et aliquid lucrari ex actione furti, neque ex condictione incerti, vt dicit glos. & ibi Bart. an. d. l. si pignore. in prin. contra hanc tamen rationem videtur tex. in. l. infra proxima. vbi tangam.

dezia, le dixesse que le lleuasse aquella cosa que le mādaua el otro furtar, si aquel que dio el consejo recibiesse la cosa de mano del sieruo, puede gela despues el señor demandar como de furto[a], maguer gela assi lleuasse cō su plazer. Esso mesmo dezimos q̃ deue ser guardado si tal consejo como este diessen al fijo[b], o a la fija de alguno, e recibiessen del aq̃lla cosa que le mandassen furtar.

¶ Ley. IX. Si el señor de la cosa la furtare a aquel aquien la empeño, como gela puede demandar por furto.

SI algun ome ouiesse empeñado a otro la su cosa mueble, e teniendo la el otro[c] en peños, aquel cuya fuesse gela furtasse, bien gela podria el otro demandar como de furto[d]. E si por tal razon como esta condenasse el juez al señor que la furto, que pechasse alguna cosa[e] a aquel que la tenia empeñada, deue la pechar: e demas desto deue le tornar la cosa que furto, o pagar aquella debda que auia empresta da sobre aquel peño. Otrosi dezimos que si otro que non fuesse dueño de la cosa empeñada la furtasse, o la robasse, o forçasse, q̃ aquel que la tenia en peños la puede demādar[g], e non aq̃l cuya es[h]. Pero si aquel que la tomasse fuesse condenado que pechasse alguna cosa[f] por razon del furto o del robo, o de la fuerça, aquello que le mandarō pechar deue lo recebir el que tenia la cosa a peños, e contar lo en la debda que deuia auer sobre aquella cosa. E si tanto fuere como lo que deuia auer, deue tornar la cosa empeñada al señor della. E si fuere mas, lo demas deue gelo dar[k] con la cosa, saeando primeramente las despensas que fizo en demandando la cosa furtada.

¶ Lex X.

Aurifex pro auro aut argento sibi ad opus fiendum dato, vel sutor, aut fullo pro panis, aut aurifex pro tignis ei traditis subtrepti. si talis est soluendo agit contra furem, & lucrū inde consecutum erit inū sed si non est soluendo certificet dūm, & tunc dūs potest contra furē agere, erit q; domini cōmodum inde secutum: si autem dominus nō est præsens, ager is à quo subrepta est res, & lucrū erit agētis sed si dominus præsens nolit contra furem agere, sed cōtra rē perdētē bene potest, & tunc pdens aget cōtra furem, aut rei furatæ detē toremi. d.

¶ Lay. X. Como las menestrales que reciben algunas cosas para adobar, si gelas furtaren las pueden demandar por furto.

RO, o plata auiendo algun ome dado a algund oreb æ de que le fiziesse fortijas, o vasos, o taças, o alguna otra cosa: o auiendo dado a alfayate paño de que le fiziesse manto, o otro vestido: o si ouiesse dado paño a algun tintor, o a alguna lauandera paños de lino a lauar, o a algun menestral madera, o otra cosa porque le fiziesse della alguna obra, segun el menester que supiesse, si aquella cosa que fuesse dada a qualquier destos sobredichos la furtassen, e aquel a quiē fue furtada fuesse valioso a para poder la pechar al señor de lla, estonce bien la puede demandar con la pena de furto, e la ganancia que se siguiere de la demanda, sera suya[b]. Mas si el menestral non ouiesse de que la pechar, deue lo fazer saber al señor que gela diera, como le furtaron aquella cosa que tenia, e estonce el señor deue la demandar, e auer la porq̄ se le siguiere de la demanda. Pero si el señor non fuere en el lugar[c], estōce aquel aquien la furtaron la puede, e la deue demandar: ma guer non sea valioso para poder la pechar: e faziendo al señor cobrar su cosa, o la estimacion della, seria la pro deste que la tiene, e que la demando. E si por auentura el señor fuere en el lugar, e nō quisiere demandar la cosa furtada, e al ladrō. mas a aquel aquien la dio[d] que gela peche, porq̄ gela perdio por su mala guarda: bien lo puede fazer. E estōce aq̄l[h] aquiē fue furtada la puede demandar al ladrō, o a qualquier otro que la falle.

¶ Lex XI.

Re commodata furata eligere dns, an contra furem vel cōmodatarium petat: & si eligat contra cōmodatarium agere, licet ab eo eum non consequatur, non habet contra furē recursum, sed commodatarius aget contra furem. & si eligat agere contra furē, non pōt agere contra commodatarū: si tamen qui agit dūs contra cōmodatarū rē furatam ignorabat, pōt litē deferre, & cōtra furē agere & sicut contra furē agat nē auditur si reuertatur rōtra cōmodatarium, hoc dicit.

¶ Quando mas que fire. Concor. eum l. sina. C. eodem & institu de obl. gat. quæ ex delict. nasc. §. quæ autē de fullone. & si differat eligere potest cōmodatarius facere assignare terminum illi stra quē eligat quo elapso, & non eligente erit exclusus dominus ab agēdo cōtra furē, & aget cōmodatarius, secūdum Bal. Pau. de Cast. & docto in d. l. fin. vbi Pau. infere ad quæstionem notabl. quam tu poteris applicare ad. l. reg. disponentem superretractu rei venditæ per proximiorem.

¶ Lay. XI. Como el señor de la cosa emprestada la puede demandar por furto, si la furtaren a aquel a quien la empresto.

IMprestando vn ome a otro algun cauallo, o otra cosa mueble, si la furtassen a aquel q̄ la tenia emprestada, en escogēcia es de aq̄l cuya era la cosa de la demandar a aquel que la empresto, o al ladron, qual mas quisiere. [h] E si escogiere de la demandar al que la empresto, despues desso non la puede demandar al ladrō[i], maguer del otro non la pudiesse cobrar[k]. Pero el q̄ la tuuiesse emprestada puede la demandar al ladron estonce[l]. Otrosi dezimos

a ¶ Ex fesse vadios. Concor. cum l. itaq; fullo. ff. eod & §. item si fullo. instit. de oblig. quæ ex deli. nasc. & ex hoc patet, qistia. l. est intelligenda, qñ pōe imputari culpa fulloni, vel alijs de qui b hiemāsi nō possit culpa eis imputari, domini indistinctē agere possei, sum Ioan. Fab. in. d. §. itē si fullo.

b ¶ Sera suya. Nota valde, quia ex hoc patet q̄ non tenebitur restituere domino tē esse lucrū, cuius contrarium tenet Io. Fab. in d. §. item si fullo motus ex eo, quia illi nō habent commodum vsus rei, sicut habent commodatarius vel rondictor, & farit quod dicit glo. in. l. si pignore, in princ. ff. eo. & dixi supra l. próximam in glo fin.

c ¶ En el lugar. Nota bene, quia hoc non ita exprimitur in. d. l. itaq; fullo. nequein. d. §. item si fullo. & vi Rofred. in libro in. de actio. furti non manifesti & facit q̄ habetur in l. fina. §. sed cum in secūda. ibi. poltea dominus rei vene. it. & ibi Sali. C. eodem.

d ¶ El deue. Planum est quando est in culpa, vt ad hoc tr neatur, quando verò non fuit in culpa, videtur dicendum idem: si dominus fuerit absens, ne dominus perdat rem. & quia tunc non agendo fullo, vel fartcinator, est in culpa & dominus posset actione locati agere contra eū, l. cum in plures. §. vestimenta ff. locati.

e ¶ La cosa furtada. Rei vendicatione, vel condictione furtiua nam actionem furti non habet, sed fullo qui sua culpa perdidit, quando est soluendo tunc habet actionem furti. vt in d. §. item si fullo. vbi glos. & sic iste versi. fina ibi (esi por auentura) non loquitur de actione furti sed de actione rei persecutoria. iuxta text. in d. l. cum in plures. §. vestimēta. ff. locati vnde sumptus est.

f ¶ Aquien la dio. Quod potest facere dominus mero iure: quia quando quis habet contra plures actionem, æquē prinripaliter pro eadem re, electio est eius, contra quem agat: de æquitate tamen si fullo conuentus expiat, vt primo agat contra furem fullonis sumptibus, audiri debet fullo, si iudicl videatur commodē posse dominus agere contra furem, vt habetur in. d. §. vestimenta. l. cum in plures. ff. locati. & ibi declarant Bartto. & Paul. de Cast.

g ¶ La puede demandar. Et compellitur dominus ei cedere suas actiones. vt in dict. §. vestimenta, & etiam sine cessione posset agere actione in factum, vel condictione incerti. vt notat glo. in. l. & ideo. §. finali. ff. de cond. furti.

h ¶ Quando mas que fire. Concor. eum l. sina. C. eodem & institu de obl. gat. quæ ex delict. nasc. §. quæ autē de fullone. & si differat eligere potest cōmodatarius facere assignare terminum illi stra quē eligat quo elapso, & non eligente erit exclusus dominus ab agēdo cōtra furē, & aget cōmodatarius, secūdum Bal. Pau. de Cast. & docto in d. l. fin. vbi Pau. infere ad quæstionem notabl. quam tu poteris applicare ad. l. reg. disponentem superretractu rei venditæ per proximiorem.

i ¶ Al ladron. Vnde si postea contra furem ageret, posset dici experiris sine actione, & per consequens iudex etiam ex suo officio posset etiā parte non opponente eum a litione iudirij repellere. l. si pupilli §. videamus. ff. de nego. gest. Angel. Aretin. §. quæ de fullone. institu. de oblig. quæ ex deli. nasci.

k ¶ Non la pudiesse cobrar. Quid tamen si egit contra commodatarium, credens eum esse soluendo, & non erat, nunquid potest redire ad furem? quidam dicunt, q̄ hæc quæstio non potest procedere: quia non potest esse commodatarius non soluendo, si fur est soluendo. cum actio furti, quæ est penalis fit in bonis eius. dicit q̄ quæstio pōt procedere: quia adhuc posset esse non soluendo: quia haberet alios creditores, & illo modo non posset recuperare, prout dictum ista. l. vnde in quæstione prædicta docto sunt varij. nō faco. Bald. dicit, q̄ non potest tali casu redire ad furē & impuretur ei, qui malē elegit. Ieob. de Ra ue. & alij relati per Cynum in dicta l. inanimes. §. primo. C. eod. dicunt contrarium, quia certanti de damno non perniudicat ignorantia supina, etiam cum alterius damno. l. sed & si me putem. ff. de condi indebi. l. fina. ff. de eo per quem fact. erit. & idem tenet Ioan. Fab. in §. item si fullo. in titu de obl. ex quæ ex delict. nasc. Salice. vero in dict. §. tenet primam opinionem per text. ibi, & per §. fin. in fine. cum ibi notatis in gl. & respondet ad. ll. supra allegatas in contrarium, quod in eis non habet electionem: sed tus agendi iure cessiuē, & istud etiam tenet Ange. Aret. in d. §. quæ de fullone. dicens hoc esse verius. & huic opinioni satis fauet ista. l. parsita. cum dicit (maguer del otro non la pudiesse cobrar.

l ¶ Esponse. Et pœnam exactam actione furti non cogitur domino restituere. vt in. d. l. fin. & quid si commodatarius ante electionem domini agit furti contra furem? vide per glo. Bald. & alios in dict. l. fina. §. sed cum in secunda.

que si escogiesse primero de la demandar al ladron, que dende en adelãte non ha demanda cõtra aquel a quien la empresto, maguer del ladron non la pudiesse cobrar. E si por auentura aquel cuya es la cosa la comença a demandar en juyzio al que la empresto, non sabiẽdo estonce[a] que gela auian furtada, si lo supiesse despues, maguer la demanda fuesse ya començada contra el, bien puede dexar se della, e demandar[b] la cosa furtada al ladron. E si escogiesse estonce de la demandar al ladron, dende en adelante non es tenudo el otro de responder, segun sobredicho es.

¶ *Ley. XII. Como aquel que tiene la cosa en guarda, o en encomẽda la puede demãdar por furto, si la furtaren a aquel a quien la empresto.*

EN encomienda, o en guarda teniendo vn ome de otro alguna cosa, si gela furtassen, bien la puede demandar[c] a qualquier q̃ la fallasse. Mas la pena[d] que nace por razon del furto, non la puede demandar si non el señor della: fueras ende si el que tiene la cosa la ouiesse recebido sobre tal pleyto que fuesse suyo el peligro[e] si se perdiesse. Ca estonce bien podria demandar la cosa, e la pena del furto. Pero si el que tuuiesse la cosa en encomienda, o en guarda fuesse mayordomo, o tutor[f] de aql q̃ gela encomendara: estonce cada vno dellos puede demandar la cosa furtada con la pena. Otrosi dezimos que si alguno ouiesse tan solamente el vso fruto[g] de alguna cosa que fuesse mueble, que si gela furtassen, que puede demãdar la cosa furtada, e la pena del furto quanto mõtare, en razon del derecho que ha en el vsufruto: e el señor de la cosa puede demãdar la pena quanto mõtare, en razon de la propriedad que auia en ella. E si algũo ouiere el vsofruto en cosa que sea rayz, e le furtaren el fruto[h] della estonce el vsofrutuario lo puede demandar todo con la pena del furto. Mas quãdo el labrador ha parte del fruto[i] de la tierra q̃ labra, si aquel fruto fuere furtado ante q̃ sea partido[k], el señor de la heredad lo puede[l] bien demandar al ladrõ con la pena del furto: pero despues deue tornar al labrador lo que le cupiere por su parte de lo que vencio en juyzio, o cobro del furtador.

¶ *Ley. XIIII. Si la cosa vendida fuere furtada ante que sea entregada al cõprador, como la puede demandar a quel que la vendio.*

EYendo furtada a algund ome alguna cosa q̃ ouiesse a dar a otro por razon q̃ gela ouiesse vendida, si ante que passasse a poder del comprador gela furtassen estonce aql que la vẽdio ha de fazer[m] de dos cosas la vna, o de la demandar al ladron, e dar la despues

5 a ¶ *Si sabiendo estonce.* Adde dict. l. fina. & di §. quæ de fullone. & non sufficeret, q̃ dubitaret tunc qui a electio debet esse cum intellectu, & qui dubitat non clare percipit, & hic non intelligit l. fin. ff. de cond. indebi. & in dict. l. fina. versic. si autem certus & dubitans quod habet bi limitat, nisi potest se de facili certificare & soluit. vt in. l. locus. ff. de acqui. poss.

6 b ¶ *E demandar.* Si tamen esset lis finita, & domino à cõmodata non esset satisfactum tũc nõ posset agere contra furẽ vt habetur in dict. l. fina. ibi nisi Domino ab eo satisfactum est.

¶ *Lex. XII.*

Re deposita furata agit de positarius ad rei persecutionem, & dominus ad pœnam furti, nisi cali pacto recepit depositari, vt periculo teneretur: quia tũc aget ad pœnam: sed si rẽ tenẽs erat maior minus aut tutor ql bet eorum potest agere furti ad rẽ & ad pœnam. & in obligatione in qua quis habet vsu fructũ furata, aut vi ablata aget vsufructuarius ad pœnam respectu vsufructus compũdam, & proprietarius ad pœnam respectu proprietatis in mobili fructuariãtãtũ, fructibus tũ pendentibus (in quibus erat partem habitantis colonus) furatis aget dominus furti & dabit colono partem quæ ei pertinet. h. d.

1 c ¶ *La puede demandar.* Actione in factum, vel officio iudicis. vt notat gl. in l. & ideo. §. fin. ff. de cond. furti.

2 d ¶ *Mas la pena.* Non ergo depositarius agit actione furti vt hic & in l. eum qui. §. si autem apud quem. ff. eo. & §. sed siis. iustit. de obli quæ ex delict. nasc. & ratio ponitur ibi. quia cum de dolo tũ teneatur, sua non interest. & quia quando dolum fecit non debet consequi actionẽ ex improbitate sua. Quid autem si furtum fiat sine culpa, an tunc depositarius agat contra furẽ? Bar. & docto in d. §. is autem. q̃ sic. & docto. in d. §. sed siis quia tunc dolus suus vetus præpõderat culpæ depositarij. Item si obstetrix in fin. ff. ad. l. Aquil. item & posset agere depositario quando ei competit ia retentio propter impensas in ea factas, ex quo iure sua interest. secundum Ioan. Fab. & Ang. in d. §. sed siis.

3 e ¶ *El peligro.* Ex quo enim tunc custodia ad eum pertinet agere pot, vt in. d. §. sed siis. l. i. §. sepe. ff. depositi. notat glan. d. §. is autem. item post litem contestatam contra depositarium, si res subripiatur competit ei actio furti, ex quo iam periculum est apud eum d. l. eum qui. §. si qui precario. Azo. C. eo. in summa, col. 3. versi. hi autem.

4 f ¶ *Mayordomo o tutor.* Intelligesi agãt furti non nec dũ nam suo agere non pũt vt in. l. qui iniuria. §. qui alienis negotijs. ff. de furtis. & ibi Ange. Iasc. cuius. & ad interdum §. qui tutelam. & ibi glo. ff. eod.

5 g ¶ *El vsofruto.* Concor. cum. l. inter omnes. §. Esseuius. ff. eod.

6 h ¶ *El fruto.* Tũc enim tũ in fructu fit furti, & ideo cõpetit solum actio fructuario quia in rei mobili non cõmitti ur furtum. instit. de vsucapi. §. quod autem. & ideo non agit proprietarius.

7 i ¶ *A parte del fruto.* Ideo dicit de colono partiario: quia secus esset si esset colonus, qui numis coleret fundum aut alia merce dein gũre constituta tunc enim indistincte iste ageret actione furti, vt in. l. eũ qui. §. præterea. & l. si apes. §. fin. ff. eodem. sit ergo hic differẽtia inter colonum partiariũ & eum qui numis colit, licet Bart. in dict. l. si apes. velit nullam in hoc esse differẽtiã, inquãtum indistincte vult partiarium colonum, posse pro parte sua agere actione furti, & si non sit facta diuisio fructuum, et fructus essent stantes, sicut posset colonus numis colens agere ad omnes fructus actione furti.

8 k ¶ *Ante que sea partido.* Nam secus esset facta diuisione cum tunc iam partiarius habeat fructus dominio voluntate, & facti sunt sui. l. fullo. §. fiugib. ff. eo. & aget furti p fructibus habitis ex parte sua sed ante diuisionẽ non aget contra furem: agit tũ contra dõm, vt agat cõtra furem, vt quod exegerit ex parte partiarij reddat, vt hic & facit. l. cũ in plures. §. messem. ff. loca. & sequi vĩ ista. l. vet. b. Azo. C. de furtis. in summa col. 3. eum dicit, partiarius vero agit contra dõm. vt agat cõtra furem, vt q̃d exegerit reddat, fortè quia fructus necdum tenuerat domini voluntate.

9 l ¶ *Lo puede.* Habes hic, quod partiarius colonus ante diuisionem fructuum inter eum & dominum fundi, non habet conditionem furtiuam ad fructus collectos à fure, quod & voluit glo. & Bartol. in dicta. l. si apes. §. fina. licet Ange. ibi tenet contrarium volens in hoc cõstituere differentiam inter partiarium colonum, & eum qui numis colit, vel merce de in genere constituta, non habito respectu ad id quod percipiatur, vt partiarius, secundum eum agere posset conditione furtiua, alter non.

¶ *Lex. XIIII.*

Re vendita ante traditionem furata eliget venditor an agat furti: & quod inde habebit soluat emptori, aut actionem ei cedat. si autẽ erat donata nec tradita aget donator, & retenta sibi pœna furti restituet donatario rem aut æstimationem. Si vero est legata, & post mortem testatoris furata aget legatarius hæd.

m ¶ *A de fazer.* Concor. cum. l. eum qui in prin. ff. eodem.

a ¶ *Que el ha en la demanda.* Furti, seu actionem, conditionem, & rei vindicationem, vt in di l. eum qui, in pin & vendicatione cessa, non transit dominium in cedentem sed vtilis vendicatio, secundum Ange. ibi per quem vi. de forma libelli.

3 b ¶ *Promenda.* Concor. cum. d. is cui ex stipulatu ff. eo.

4 c ¶ *Por razon del furto.* Non aperit qua actione, an conditione furtiua vel rei vendicatione, vel an agat ad pœnã actione furti, super quo est dubitas inter gl. & Doctores. in. l. si dominium ff. eo. & in. l. sed neq; le gatarius. ff. de cond. furt. & cõis resolutio est, quod rei persecutionẽ competit legatario rei vendicatio non vero cõdictio furtiua, et ex noua cõtractatione. secũdũ Bar. & alios in di. l. sed neq; legatarius. per text. ibi ad pœnam tñ oẽs cõcedunt legatario competere actionẽ furti, ex cõtractatione facta post mortem testatoris. quẑ respectu pœnæ consequendæ satis probatur in testa l. uno etiã cum dicit (la puede demandar) & sic se referad rei persecutionem: & cũm dicit (por razon del furto) videtur vel le ipsi posit agere cõdictione furtiua: cũ verò postea dicit (el pro que se siguiere, por razó de aquella demanda) videtur q; loquatur de actione furtiua: vnde tuiui est q; dicamus secundum cõem opinionem, quod rei persecutionem agat rei vendicatione, ad pœnam vero agat actione furti non tamen esset ita absurdum dicere, q; possit agere condictione furtiua: & furti actione per istam l. cum omnes illæ ll. a l. 9. vsq; ad illam loquuntur isto modo. & in rei hgunt iã de persecutione rei, quã de actione furti ad pœnam, & sic q; dicamus q; appi obet hic opinio illorũ, qui dixerunt legatario ex noua cõtractatione competere cõdictionem furtiua, & cum text. hic dicit (la puede demandar por razon del furto) intelligatur tam condictione, quã furti actione et q; inferius sequitur (todo el pro por razon de aquella demanda) referatur ad vtranq; actionem.

Ad tit. ff. ad legem iul. pecul. & l. 1. 18.

¶ *Lex. XIIII.*

40 Recipiens regi pecunias in locis certis expensurus, & eas conuertens in vtilitatem propriam, licet non committat furtum: tamen vltra earum restitutionem soluet in pœnam tertiam partem earum: idem de pecuniis ciuitatis vel villæ: & si Rex mandet aliquid solui militibus, & loco pecuniæ solutæ eis aliqua res in eorum dominium transeuntes alis soluens soluere Regis cameræ tertiam partem æstimationis illius danni, & illis tonum damnum, quia quasi furtum sic fit. h d.

d ¶ *Alguna cosa assi pro.* Incidit ille in pœnam l. iuliæ. de residuis. vt in l. secunda, & quarta. §. lege iulia. ff. ad l. iul. pecu. & in §. fin. pretea. insti. de pub. iud. & vide quæ dixi l. 118 infra eodem. in glo. sia perverbo (mẽtra estuuiere ẽ el officio.

e ¶ *La tercia parte.* Adde dict. §. l. iulia. versi. sed & qui pecuniam. & approbatur hic opinio fin. gl. ibi, & opinio glos. in dict. §. sunt præterea, quæ fuit Azo. C. de crimi. pecul. in summa. ad finem.

f ¶ *De alguna cibdad, o villa.* Vide in dict. §. lege iulia. versicu. sed si de re ciuitatis. vbi glo. obeuitandum cõtrariũ, quod fit matur ex. l. ob pecunia. ff. de furtis. intelligit de ciuitate Roma hic declaratur d qualibet ciuitate, vel villa, quoad pœnam. l. iuliæ de residuis; sed si tractaretur de pœna. l. iuliæ. peculatus quæ procedit contra subripientes pecuniam pricipis, vel ciuitatis Romanæ, vt in. l. 1. ff. ad l. iul. pecula. tunc non procederet in furto pecuniæ alterius ciuitatis sed competeret ciuitati actio furti, sicut alijs priuatis, vt in dict. l. ob pecuniam.

g ¶ *Les diessen pagãpaños.* Tenetur istam l. & l. 16 titulo quarto. libro. 6. ordina. lege quæ durius disponit contra istos officiales Regis baratores volentes dnariicum damno aliorum. In not recop. est. titul. 16. lib. 9.

¶ *Lex. XV.*

40 Monetarius vel officialis pro se monetam bonam faciens, aut metallum peius meliori miscens tenetur sum ad quadruplum lucri, & propter falsitatem damnatur perpetuo ad Regis opere. si autem non est officialis deprotabitur in insulam perpetuo. h d.

h ¶ *Que fazen el Rey.* Ex hoc videtur quod tempore quo illæ fuerunt conditæ, omnis moneta, quæ cudebatur in ciuitate Regis, ho-

dicaliter fit, vt patet in pragmaticis de Medina disponentibus super cusione monetæ.

In noua rec. est. l. 1. & 10. & ceu aliqui bi tit. 21. in lib. 5 lo noua rec. est. l. 41. tit. 21. lib. 5.

¶ *La ganancia.* Potest enim rex aliquod lucrum consequi ex hoc, vt dixi in l. 1. titulo primo in glo. super verbo (batu moneda) n. par. 14. & (vt hic in dictis pragmaticis fol. mihi. 139. vbi reges catholici faciunt mercedem de suis subditis in monetis subditis regni, & regno ad bene placitum suum

3 b ¶ *Mezcla.* Adde l. 1. ff. ad l. Iul. pecula. cum glo. ibi. in verbo indatur. vbi Bartol. inducit contra illos officiales, qui habent sloenos in sigillo, & in illo sigillo alii quos sloenos non bonos immittit. & adde etiam l. 9. tit. 7. 5. ea. parti. & quod habetur in dictis pragmaticis fo. mihi. 137. ad fin.

In noua rec. est. l. 20. & l. 21. tit. 21. li. 5.

c ¶ *De las sobredichas.* In eo, qd attinet ad monetarios ponentes de suo capitali in domib monetæ aliqd causa lucri, seu cudentes de suis metallis, alter prouisum est dictis pragmaticis, vt patet folio mihi. 141. ver. (otro sipor quanto nos somos informados.) vide ibi.

In noua rec. est. l. 60. tit. 21. lib. 5.

5 d ¶ *En dagña ista.* Ista etiam poena laui. peculatu. l. 1. ictus. ff. ad l. Iul. peculatu. & vide hodie, quod habetur in dictis pragmaticis. folio mihi. 137. cōtra miscentes aliquid in fundione metalli ad monetam, vbi poena mortis imponitur. vide ibi.

Ad tit. ff. de tigno iniun.

¶ *Lex XVI.*

4 Furans lignaſi postea affigantur domibus, non tolluntur: sed tenetur ad duplum valoris: & si non sunt affixa, restituet ea cum poena furti. hoc dicit.

1 e ¶ *En algunas laues.* Stue in domibus vel vineis, vt in l. prima ff. de tigno iniuncto.

2 f ¶ *La estimacion doblada.* Concordat cum dicta l. prima ff. de tigno iniuncto. & vide. l. 1. titulo 2. 3. partit. & quæ ibi dixi. sed si vellet agere ex illa actione pro furto tigni iniuncti, an poterit agere actione furti, ad pœnam? vide per glos. in. l. in rem. 5. tignum ff. de rei vendica. & per Bartol. in dict. l. prima. quòd sic & tunc per actionem furti tollitur actio tigni iniuncti, in quantum est pœnalis, non in quantum est rei persecutoria, neq; illuntur aliæ actiones rei persecutoriæ, & si agat furti, & similiter si agere actione speciali de furto tigni iniuncti, adhuc potest agere actione furti ad aliam simplum, quod est pœna. vide ibi per eum, ne ipsa l. videtur aliud dicere sed tantum ponit speciale actionem pro isto furto de tigno iniuncto. prout ibi consultus dict. l. prima. quia absurdum esset aliud dicere: nam ista actio potius fuit addita ad fauorem, quam ad damnum. & ipsa fit aliud diceret, minus puniretur fur, qui & vltra furtum, tignum abscidit in minuti, quam qui furatus est tantum: & nō insuper, qui tenetur actione furti ad pœnā & rei persecutoria ad rem, vt statim subditur ista l.

¶ *Lex. XVII.*

Minor decennio cum dimidio, aut famulus vel familiaris, & pensionarius ad diurnas operas, suuans aliquam rem domino non reuertitur ad pœnam furti, sed ad rei restitutionem tantū, si tamen talis familiaris furtum magnum domino fecit tenetur pœna furti: & quod si parvum, vt magnum arbitrio iudicis relinquitur personis suis: & Domini consideratis, hoc dicit.

¶ *Menor de diez años y medio.* Adde, l. impuberem ff. eod. & supra eadē partita titulo. 1. l. 9.

¶ *El mismo de 2 años del loco.* Vide quæ dixi in d. l. 9. tit. 1. eadem partita.

¶ *Por jornal.* Nota hoc quòd furtum factum à mercenario dicitur domesticum furtū, quod & habetur in l. respicientium. 3. furta ff. de pœnis. vbi & de aliis domesticis videtur tamen ipse, & ibi dicitur de mercenario, intelligendum de mercenario, qui stat in domo non de eo, qui stat per se et non facit laborat ad mercedem cum illo cuius res furatur: & ita videtur probari in d. 3. furta. & in specie tenet Capoll. in repetitione auth. sed nouo iure. C. de rem. fug. vbi & vi. de filio & vxore & multis alijs, quæ dicuntur domestici.

k ¶ *Pena de furto.* Concordat cum dicta l. respicientium. 3. furta domestica. ff. de pœnis ex quo dicit Bol. in. l. con. gruentius. C. de patria potestate quod valet statutum quo quærdam delicta inter domesticos non puniatur. & limita istam l. nisi multis vicibus domesticus furet etiam res viles nam tunc poterit contenire furti secundum Bald. in l. quod antiquos. in fin. C. de furtis. & in. 9. militia. columna. 3. de pactis amen. firman.

l ¶ *Segun su albedrio.* Adde. l. 4. supra eo. & ibi dixi.

m ¶ *Fuesse grande.* Idem habetur in dict. 3. furta domestica. sed an quando furtum est magnum, si facinus sit per vxorem, filium, vel filiam, pro

si la hacesse ē de mādamos q̄ finq̄ en el lugar do es puesta. Pero el q̄ la furto es tenudo de pechar al Señor della la estimacion doblada f de lo que valiere la cosa que assi furtasse. E si non fuesse metida en lauor deue tornar aquella cosa mesma a aquel cuya es, o otra tan buena con la pena del furto, segund que mandan las otras leyes deste titulo.

¶ *Ley. XVII. Como los que son menores de diez años e medio, e los locos, e los desmemoriados non son tenudos a la pena del furto que fazen.*

Moço menor de diez años e medio g, furtando alguna cosa como quier que si lo fallaren con el furto q̄ lo pueden tomar: con todo esso nō pueden, ni deuen demandarle la cosa con la pena del furto. Esso mesmo dezimos del loco h, o del desmemoriado, o furioso. Otrosi dezimos que si algund mancebo que tuuiesse ome a soldada en su casa, o a bien fazer, o otro que labrasse con el en alguna lauor por jornal cierto i, le furtasse alguna cosa que non valiesse mucho, q̄ magner le puede demādar a q̄llo que le furto. cōtodo esso nō le deue pechar pena de furto k. Ca a este furto llaman en latin furtum domesticū. Pero el señor q̄ lo tiene en su casa, por si mesmo a menos del judgador, bien lo puede castigar sobre ello segund su albedrio l, de manera que lo non mate ni la l fie. Mas si el furto fuesse grande m, o de cosa que valiesse mucho: estōce bien lo podria demandar en juyzio a cada vno destos con la pena. E para saber qual i

Partida. vij.

cedat qd hic dicitur & in d. §. furta. vt nunc conueniantur furti, & puniatur dubium facit l. a. §. eo. & quæ ibi dixi, vbi singulariter disponitur qd isti furti non conueniantur. Bart tamen in d. si pupis vxor. in prin. ff. eo. dicit q quãdo pro furto imponitur pœna corporalis, puniatur filius sabrahens patri, quoniã habet vnde soluat. f. corpori suum, sicut cum habet castrense peculium: & quando furtum est magnum, vt idem esse Bar. in vxore & filiis, sicut in filijs domesticis de quibus in d. §. fatta. & idẽ voluit in vxore in d. §. furtadem voluit Ang. Areti. in tract. male. i parte. & vellẽ celestrein. col. 7. loquens in vxore & filio & seruo, & in parte comparẽti dicit inquisitionem termino defensionis co. 4. Adde Ioan. Fab. in §. hinc tem. in institut. de obligationibus quæ ex delicto nascuntur.

furto es grande, o pequeño para ser de mandado en iuyzio, o non, mandamos que esto finque en aluedrio del judgador[a] de cada lugar, catando toda via qual es la cosa furtada: e otrosi la persona de aquel que furto, e aun la de aquel aquien la furtaron.

¶ *Ley. XVIII. Que pena merescen los furtadores e los robadores.*

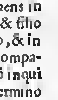

Os furtadores pueden ser escarmẽtados en dos maneras. La vna es con pena de pecho. E la otra es con escarmiento que les fazen en los cuerpos por el furto, o por el mal que fazen. E porẽ de dezimos[b] que si el furto es manifiesto, que deue tornar el ladron la cosa furtada[c], o la estimacion della a aquel aquien la furto: maguer sea muerta, o perdida. E demas deue pechar quatro tanto, como aquello que valia. E si el furto fuere fecho encubiertamente, estõce le deue el ladron dar la cosa furtada, o la estimaciõ della, e pechar de mas dos tanto que valia la cosa. Essa mesma pena deue pechar aquel que le dio consejo, o esfueço al ladron que fiziesse el furto. mas aquel que diesse ayuda, o cõsejo tan solamente para fazer lo, deue pechar doblado[d] lo que se furto por su ayuda, e non mas. Otrosi deuen los judgadores quando les fuere demandado en juyzio, escarmentar los furtadores publicamente cõ feridas de açotes, e o de otra guisa, de manera que sufran pena, e verguença. Mas por razon de furto nõ deue matar, nin cortar miembro[e] ninguno. Fueras ende si fuesse

a ¶ *En aluedrio del judgador.* Adde glo. in l. ad ra. ff. de regulis iuris. & in d. §. furta. & ibi Barto.

¶ *Lex. XVIII.*

b Pœna furti pecuniaria, est quadruplum si furtum est manifestum: & si furtum non est manifestum, est duplum: in quo simplum non computatur: & eadem pœna est animantis & conuicinis furem ad furtum. sed si solum conuicium dat non tenetur: nisi de duplo. Si verò ad pœnam corporalem agi, si conta furem flagellabitur: sed non occidetur nec mutilabitur nisi publicus latro sit vel pirata: aut per vim cum armis deprædetur in alienis domo vel loco, vel nisi in ecclesia seu loco religioso furetur, fassatam, aut iecam rem aut res officiales regis furetur de pecunis, aut iuribus eius cõmissas: tunc iudex de pecunijs regis, aut rõis durante offitio illi enim occidentur, & eis dãtur ossilijs, vel auxilium vel eos, celates sit: Rex aut cõmunitas tale furcoin offitio illi non petat infra quinquennium non petiatur poena corporaliter sed solum quadrupli pœna. h. d.

c ¶ *Decimos.* Contordutcum, §. pœna. in institu. de obliga. quæ ex delict. nasc. & l. in furti actione. ff. de poenis vbi iste, quid duplerut vel quadruplerut, & mi si quis §. penul. ff. eodem, & per glo. in d. qui tamen ita. eodem titu & l. mitta, vt tu. l. vnica. & ibi Ioa de Platea. C. de iure domi. libro 11

d ¶ *Doblado.* Contor cum d. i si quis open. ff. eod.

e ¶ *Conforldas de azotes.* Nota hic pœnam furti, cum agitur eius inaliter contra furem. & adde l. fin. & l. interdii. §. qui furem. ff. de furtis & la authen. sed nouo iure. & glo. ibi. C. de fur. & glo. in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis.

f ¶ *Matar nin cortar miembro.* Contor. cum d. i. authen. sed nono iure. nõ ergo procedet text. in §. si quis quinq; solidos. de pace tenen. & quia per § finem pœna furtum. firmam. cum dicit q furtũ legitime punitur contrectus est illic. & tedit u est ad antiquas. ll. vt glo. ibi dicit. & Barto in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis. & ideo de dispositione cl. §. si quis quinq; solidos. non est turandum: neq; de generali consuetudine curatur, vt dicit Bald. & Angel in d. authẽt. sed nouo iure. & Ex qua pœna puniebantur furtes & latrones de iure Romani. si volueris videre recollectum, videpet Alberi. in d. §. famosos. vbi refert scripta Dynii & Iacobi de Arena, de iure vero authenticorum: cum quo concordat ista partitatim, alter fuit prouisum, vt in d. authen. sed nouo iure. & in corpore vnde sumitur, quando enim furtum non cadit in aliud speciale nomen delicti: fur, qui clandestinus, & non est famosus, solũ fustigatur vel pœna sui puriẽ, i tine habes, & notat de iure communi per glo. vbi supra. si verò clam subripuit, & est famosus fur, quia sæpius fecit, & tunc punitur furca. vt in d. §. famosos. & in d. l. capitalium. §. grassatores. Si verò palam subripuit tunc proprie dicitur latro, & de iure communi, qui iste nõ erat famosus punitur pœna latui de vi pub. vel pirata non autẽ pœna mortis, vt hic in d. §. grassatores quapro prima vice venit habebat a furca. quidam aut aliter dicebãt hoc sed Alberi. in d. §. famosos. in hoc se resoluit q fur nõ fit famosus. i. qui semel furtũ fecit fustigatur, fur famosus. i. qui vltra quã semel furtum fecit, furca suspenditur. latro vero qui secundum eum est qui palam furatur, si non est famosus, deportatur, vel in metallum damnatur. si est famosus furca suspenditur ita sere solut Alberi. post Oldral. Angel. et iam in d. authẽ sed nouo iure. dicit, q de iure antiquo furum, pro furto vno vel pluribus, neq; pœna membri: quia tunc non erat cognita, neq; etiam mortis inferebatur sed erat arbitraria, & de iure nouo authenticorum sit idem, vel habetur in d. authen. sed nouo iure. dicit ergo, q fur simplex etiam pro diuersis & pluribus furtis de iure antiquo & nouo non debebat mori, etiam si eum apertura parietis pecuniam subripuerit. l. a. §. expilatores ff. effracto. si verò essent fures qui de iure communi vocabãtur grassatores, qui prædæ causa tantum iter itinerãtibus stant, & isti sunt proximi latronibus. & ideo. l. hoc dicit, q sunt proximi; quia non figuntur furca sed capite puniuntur si a modo fæpius & in interiribus, aliasnõ imo autilamnam ut in metallum, aut in insulam relegantur. l. capitalium. §. grassatores ff. de pœnis. & eadẽ pœna dicit puniendos latrones, qui societatem faciunt ad furandum text. cum glo. in verbo furiendum in. l. respicietdum. §. de iniuriarum. ff. de pœnis. & illi secundum eum, debent eadem simili pœna puniri latrones vero famosi, qui secundum eum iuntur aggressores stratarũ qui non satiantur spolijs nisi interficiant, & isti soli secundum eum debẽt furca figi & quod de his intelligatur. l. §. famosos. finaliter tamen dicit quod practica, quæ hodie tenent in punendis furibus ex consuetudine furandi, potest etiam per. ll. probari nam dicta authen. sed nouo iure. non dicit de latrones in consuetudine plura furta sed tantum dicit, quod pro furto debet quis fustigari vnde pro pluribus furtis poterit iudex ex officio eos condemnare ad furcas, ex arbitrio et concesso per dict. l. fina. ff. de furtis. vnde dicit esse notandum ex prædictis, q aggressor iuniorum pro vna vice non potest capitaliter condemnari sed non occidit vel occidere cuiuant Paul etiam de Castrin. dicit authen. sed nouo iure. distinguit quatuor species furum: nam quidam sunt improbi, qui clam & sine armis, & sine fractura furantur, & isti sunt domestici & furantur tenuiores valoris, nullo modo puniuntur, si sunt extranei, peo vno furto non debet mori, pro pluribus vero aggrauatur pœna, vnde ex consuetudine & forma statutorum, pro tertio furto suspenditur. quidam verò fures sunt improbiores vt qui cum fractura furantur, qui vocantur expilatores, & isti puriũ turacrius etiam pro vno furto arbitrio tamen iudicis, quidam sunt improbissimi, vt qui in strata publica furantur, sine tamen interfectione, & vocantur grassatores, & de his loquitur d. l. capitalium. §. grassatores, quidam vero pius quam improbissimi, qui in strata publica, & cum interfectione & isti vocantur publici latrones. qui etiam de iure forum debent suspendi, vt in d. §. famosos. glo. tamen secundum

Quæst. 1.

eum in d authentica, sed in nouo iure videtur velle, quod publicus latro ci-
cuiuslibet, qui consuerit furari, & licetiam furtum aliquam per pluries di-
ceretur latro, quod intelligi Bartolus d. §. famosos, quando contra illum
ipsum laborarent sufficientes alias non fuerent latro, neque famosus. Ita au-
vero de Cast. dicit quod latro non dicitur nisi, quando palam & in strata
publica, & ne-
que hic dicit famosus, nisi pluries facere

ladron conocido que manifiestamẽte tuuiesse caminos[1], o que robasse otros

assuetus furari, & sic dicit fuisse intentionem d. glo. & quia fuerit in ste-
rio latro gli conferendo multi sali. per motum, de quibus sibi per eum &
tuligant inter vos solum stat ad Doctorum recessum cognoscas difficul-
tatum istius matutine propter Ill. & Doctorum arbitrium, in ea
legum tamen, & ita sic dicit approbet, vel reprobet, ista parti-
cularium principium ista sub, quod profuto sine aggressura com-
misso, quia non debet multi vel membro aliquo mutilari & ex regu-
la, & exceptis minus punitur vel, & idem absolutam furando, ne-
que potest dici vt Angelus debat, quex consuetudine furandi, ex arbi-
trio datopen. d. Ill. publicus dicit indemnare ad poenam mortis: nam
ista particularia hoc arbitrio absolutis iudici, & tantum volunt fustigari
furem, vel aliquo ex istis mortis, vel in sibi abscisionem cassigari ter-
tera ne petibus, quia ita nolunt illetiudici potestatem aggravandi
poenam, nisi in furari, sicut Lex plausum, & solemn. ff. de poenis l. serui-
tos. C. ad l. Iuliade vi publica. Item no. C. de edil. aud. Hodie tamẽ alter
hoc est proxima pena l. fori lib. 4. tit. 5. 6. quia in hoc ell in vita, vefer
appropriorum furto condiciem nouiens, & si non potest solvere corporalis, e
Ibi punit mis furti in cuiusdam oate debet morte, ita habet, & se-
cidove ofa todinis illa, quadam al mors, quam in hoc, vt, & secundo
finito furti non debent nos vidi nec, cre lodes sunt in de leuen, qa ff
dam dispositio, inerialis exigerent ad poenam mortis in furtis quia
propriorum & latrunculo furto, quia ad furcas non suspendi ut sed pro
ter 10, quia qui de ictum hoc in consuetudinem deduct, ac fuit cassi-
spendunt de generali consuetudine, quae ex ipso reputat famosum &
publicum furem, quod fuit in ista tantum fuerit, vel ultimi reputat eum
grassatorem, secundum Bald. in d. authentica, sed in nouo iure & in d. l.
nemo. C de epis. aud & ita ibi Sali. in d. authẽ sed nouo iure, quod sue
rus furari, dicatur de tribus vicibus per Ill. de equibus sibi per eum Ludi
istam particularem. in. 28. l. 6. in. 2. parte in casu speciali in furto 1. facto
tempore vel, profecundo furto imponit poenam mortis, & Ibi habe-
tur nunc bonum verbum, cum dicit (que lo omarlia como por vso) ex
quo posset qui dicere, quex bino furto per illam. dicatur quis cõs

dixi pro opinia vice. etiam merentur à furta, & hoc vel huic glos. in d. §. famosus. & glos. in c. qui furtim. in a. p. q. 4. quod est singulare se cundum Crepol. in d. authen. sed nonne vbi in charta pri latinos bus & pnas. s. quise nel antiuma, aggredendo aquem vel aliquos po sint iuri, ut pe. hoc non debeant iurca sa pedi, et alter mori, quod intelligendum in aggressione, vel furto non interceptem pnio hominis: iuue enim & pœna mortis puniuntur vt in d. § famosos. & quia pro solo homicidio debet mori.

Ad dit. C. de crimine pecul. vt l. 1. 14.

en la mar[a] con nauios armados, aquien dizen cursarios, o si fuessen ladrones que ouiessen entrado por fuerça en las casas[b], o en los lugares de otro para robar con armas, o sin armas, o ladrõ que furtasse de la Eglesia, o de otro lugar religioso alguna cosa santa, o sagrada[c], o oficial del Rey que tuuiesse del algun thesoro en guarda, o que ouiesse de re-

7 a ¶ *Eulismar.* Isti dicuntur piratæ, scu cursari, vt hic dicit, & dixi supra in glos. proxima. & propinia vice si ñ dẽ bent mori, ñ se quaratio mini peremptione sed in met illum damna ti, quæ pœna cum hodie non sit in vsu, vt dicit glo. in. §. relegati. instit. quibus mod. ius pa. po. sol. aliasa bitrio iudicis pro ratione pinia vice punientur, & dicit Corpol. vbi supra aquisi mum se puta re, si manus iaci absciendere tur & banni atur propter adultsi criminis atrocitatem & ita al parti fatis in tuit, q propinia vice non puniatur pinata pœna mortis, ex præcedenti dicto (o que manifestamente tuuiessem cannos) cum statim subdit, o que o bassen, &c. Vnde ytdicitur repetere ever bum, manifestamente, & cum postea dicit, a quien dizen cursarios.

8 b ¶ *Ealas casa.* Concordat cum d. authentico. vt nulli iudi. §. fina. colla. 9 adverte tamen, quod non repeni hic aut in meribus aut in man pioue habetur in dicto §. fin. & ideo forte, quia supra dixerat de hoc, leave dixi supra pro prima vice illi non debeat mori per tex in d. l. capitalium. §. grassatores. ff. de pœnis, cuius contrarium ha uetur hic. item si vt dixi in minentibus vel mari vbi est maior ratio propter maius periculum, & vbi minor potest haberi defensio pro prima vice non puniuntur pœna mortis quanto magis in aggressiuta quæ fit in domibus, seu oppidis vbi maior potest haberi defensio: præter eam d. authentica. hanc quipaiantur, hue fiat in mari vel in mineribus, sicut domibus ergo in omnibus idem debet fieri, & quod durius punitur, ten de beat pumi in aggressiom in meribus, quam alibi probatum in dict. §. grassatores vnde forte dicto hoc etiam in ita. l. debet intelligi de lationibus, quinon tantum semel sed lapius causa prædæ in domos alienas irruerent per vim cum armis, vel sine.

9 c ¶ *Alguna cosa santa, o sagrada.* Concordat cũ. l. sacrilegij. in princip. & ibi glos. ff. ad. l. iul. pecula. & vi. Paridem de Puteo in suo tracta. synodica tu to. 86. col. 4. vbi dicit q fulpendi fecit quendam armigerum ex nobili progenie, qui furto subtraxerat crucem argenteam, & calices sacros ecclesiæ, qui non erat secundum eum cognosqua nobilium tuffinari non enim ignoscendum est milito, cui obuiare telo oportet. vt latiori. l. 1. & 2. C. quando licet vnicuique sine iudice se vindicare. & limitat ista si de ciuitate modicum quid aliquis ex templo ferat, vbi pœna mate tali fin coercendus est vel si honestioris loco natus in tuliam deportatus, potest tamen dici quod ista l. loquitur, quando quod auferitur non erat sacrum, vt dicit glo. in d. l. sacrilegij, licet enim res sit modica de illum non est modicum. sed gravem in spectarei & loci dignitate l. pedius. § 1. ff. de incendi ruin. naufr. l. 2. C. de hæredi. sed adhuc videtur q si modicum esset & sine effractione fieret furtum quod non ganda esset pœna iuxta d. l. sacrilegij. & videtur hoc velle Ioan. Fab. in. §. item. l. iulia, peculatus. in fin. de pub. iudi.

10 d ¶ *Le furtare, o le encubriere.* Concor. cũ. §. l. Iulia peculatus. Inst. de pub. iud. & vt. quod habetur in. l. 1. tito. 17. par. 2. & quæ sibi dixi.

11 e ¶ *Mientras estuuiere en el oficio.* Concordat cum d. §. l. iulia. & cum d. 3 C. de crimi. peculatu. Et adverte quia reprobantur hic dictum glos. in d. l. primacum dicit istum punipœna deportationis, quam glos. sentebit Salicet & idem tenet Ioan. Fab. in d. §. l. iulia. & contra hoc videtur ex. in illi. §. pnum et iam perpendit Ange. Areti. ibi & Bald. in l. data opera colla. 4. C. quia causa. nõ poss. puniri ergo iste pœna mortis vt hic & in d. §. & vult Azo. C. de crimi. pecula. in summa. & intelligo istam. l. quando iudex, vel administrator faciat animo sibi appropriandi sũ tamen accipiat animo exinde negotiandi, & tunc si ad vtilitatem Regis pertinet in quadam parte, si ad suam maior pœna. vt in lege 1. & 2. C. de his qui ex publicatio & tenet Ioan. Fab. vbi supra vbi & limitat pœnã illius. §. & huius. l. nisi pecuniæ esset periculo interciperentis. l. sacrilegij. § 9. imo. & §. his autem. ff. ad. l. iul. pecula. vbi Ioan. Fab. de receptoribus Regis, nunquid committant peculatum, si vtantur

pecunia eius, & concludit quod sic nisi quando pecunia esset eorum periculo ita quod expiesset in dare sibi eorum periculo, & si ita se recepeni pecuniam, expiesse dedit tamen quod si ab his receptor, reddito computo remanet debitor, quod ex hoc non debet puniri, dũtamen confiteatur debitum, & solua. in infia annum. l. cum eo. ff. ad l. iulia pecula. non enim ex hoc est conuiet iti ccpisse: quia forte ad huc sibi deberetur si tamen appareat recepisse & in vius suos conuertisse, dicit q habeant locũ pœnæ de quibus supra.

cab lar sus pechos, o sus derechos, e le furtare, o le encubriere[d] dello a sabiendas, o el judgador que furtasse los maranedis del Rey, o de algun concejo mientra estuuiere en el oficio[e]. Qualquier destos sobredichos aquien fuere prouado que fizo furto en alguna destas maneras[f], deue morir porende el, e quantos dieren ayuda, e consejo[g]

f ¶ *Maneras.* Ad 12 de alium casum in. l. sequenti & alium quando quis emit, seu lucri facit fiumentũ exercitui in illum vide. l. 3 C quæ res vend. non pos. Bal in. l. data opera. colum. 4. C. qui accus. non poss. & alium in furante pueros alienos. vide in. l. fina. C. ad. l. iul. de plagi. Bald. vbi supra vi alium de furto facto in curia Regis, si deprehensus fuerit in furto in. l. 1. dict. 13 hbr. 8. ordinamen. rega. & vi. 13 titu. 16 parti 2. & quæ ibi dixi. adde alium casum cad. parti tit. 15. l. fina.

In no. rec. est. l. 1. tit. 23. lib. 8.

g ¶ *Ayuda o consejo.* Cõcor. cum. l. 1. C de crimi. pecula. l. is qui opem. ff. de furtis. & quod hic dicitur de consilio, intelligevt in l. 4. supra eod. vbi dixi vbi & vi. qualiter quis dicatur præstare auxilium furto. & vi. ibi quæ ministraui ei la dixi. An autem minutuans pecuniã dicatur præstare opem. vide Bar. in. l. cunusque. ff. ad. l. iul. maie pec. tenet ibi q sic & idem Bart. per tex. ibi in. l. 1. ff. ad. l. pomp. de parri. & vide Abb. in. c. 1. de off. delega. & quidat domui ad colloquendũ, videtur præstare opem maleficio. l. & si annus. & ibi Bar. ff. de adult. & de nuptis portantibus si ei as ad male iciti communicandum. vi Ang. Areti. in tracta. maleficii in parte, de promittũ mandatore. col. 3. & Bal. in. l. vnica. §. neante circa. 1. ter, extra quo in andam Tuno. C. de cad. tollen. q puniuntur vt principales, & de assistente maleficio. vi. per Bar. in. l. in fini. §. ope. & in. l. is qui ope. n. ff. de furtis. & Angel. Areti in tracta. maleficii. in parte, dictorum. maleficio semper assistit. & Bal. in repe. l. 1. col. pe. C. vnde vi. & ibi de colutente maleficii. & ibi de scilicet per Ang. Areti. vi. an possit fieri, pcessus specialiter cõtra Titiũ, & gnabiter cõtra eius auxiliatores, & quod ibi bello possint accusari mãdator & interfector. vi. l. minoribus. & ibi notat Bal. C. de his qbus vi indig. & Bal. in l. cũ rationibus. C qui accu. nõ pos. & q si nullsi tant vnus aliquis vel de auxiliis. vi. Bald. in. l. 1. de benefia. & in. l. nõ ideo minus. ad finẽ. C. de accusa. & an percussor possit accusari cõ a vno iudice, & auxiliator cera alto. vi p Bal. de cõtio feud. apud pares terminq. q reuniri debeat ad iudicẽ, qui pines in mipii contesceit. & an præsãs opẽ fiunto possit cõuenri cõdictione furtiuam. i p Bar. in. l. sæpe ita. ff. de verb. sig. vbi dicit q nõ nisi in subsidium & de dante opem in turibus qualiter puniat si illi plures fecerunt diuersa maleficia vi p Bal. in. l. cum rationibus. C. qui accus. non poss. vt Bar. in. l. fi. ff. ad l. Cor. de Sicar. & eadem pœna imponitur principali, & sequaci associantiad actem. l. 1. & ibi Bal. C. de tap virgi. & de sequacibus qui ad unu cum fecis. vid. ibi per eũ socius em criminosi, & non criminis nõ puniuntur. l. fau cinus. vbi Bal. C. de pœni. & an teneatur præstans opem, ea pœna & cũ eis de qualitatibus, sicut principalis: vide Bar. in. d. l. is qui opẽ. & in. l. sancto legum. colũ. §. ff. de pœnis. & in. l. libertis. l. 1. § pe. ff. de ali u & ciba. lega. & Ang. Areti. dicta parte, dicto maleficio semper assistit. & q̃n procedit contra aliquem qui præstitit opem, vel auxilium ad ali. quod maleficium, oportet q prius constet de maleficio principali, & in processu qui fit contra auxiliantem, licet criminis principalis sit contumax, vel alio modo cõtra ipsum de maleficio constiterit hic cõ nocet auxiliantí. l. denuntiasse. §. fi. ff. de adulte & ibi vi. Bar & eundem. l. his qui reni. §. fi. tu Titium. ff. de furtis. quod tu valde nota. & adde Ange. in tracta male in. d. parte, dicto maleficio semper assistit, cohpe. vers. quo ad hoc. & Alex. consi. 99. volu 1. ver. præterea, vbi dicit q dictũ Bar. in. d. §. fi tu Titiũ, cõtier sequuntur Docto. vi. eum & Areti. in his pacel pe. ad intellectũ dictorũ Bartol. & dicit Ange. in. d. §. fin. tu Titium. quod errãt assessores motu dicto Bart dicentes, quod absoluto principali non potest fautor, seu auxiliator damnari, quia secundum eum licet de maleficio principali deberet cõstare in processu auxilii & fautoris, tamen illud potest cognosci implicite. Primo per clles, Secũdo per cofessionem verã inquisiti de fauore, Tertio per confessionem vel tam et iudex puta, quia contumax est & patitur se bannlri, ita quod iecundum formam statutorum

habetur pro confesso & conuicto & propterea dicit Ange. quòd si accusatur principalis & fautor, & principalis comparet & absoluitur, qa non probatum fuit fautor esse contumax & banna tur, quod fa[illegible] probatum est maleficium contra eum. vnde ipse condemnabitur sicut dicitur, q authore criminis defuncto cõtra quẽ maleficiũ nõ põt probari propter morte cũ non posset cũ eo esse iudiciũ nam poterunt fautores mitiorem nus accusari & cõdemnari, & sic cũ ais maleficiũ probari l. 2. ff. de caebo si autem principalis esset absolutus ao, q esset probatũ maleficiũ nõ fuisse cõmissum, tũc nõ posset fautor condemnari propter suam contumaciam: quia non plus operatur illa ficta confessio quam vera. vnde dicit, q maleficiũ non fit commissum cum vtriusque sit eadem causa defensionis, probatio testendentes ad absolutionem reipsum, etiam fautori iudenũ classe. § quia tamen. ff. de adulte. & ideo non est standum illi ficta confessioni tanquam falsa: sicut non haberetur vera. l. confessio ibu. ff. de interro. act. & dicit Angel. hæc mentem tenanda, quia quotidiana sunt. Nota etiam q tunc perluadens, vel mandans maleficium cõmitti obligatur, quando maleficium est secutum. vide Bart. in. l. qui seruo. ff. eu. & in. l. si vt proponitur. ff. de fideiussio. ad de eiurin illa materia, quæ notat Bart. in. l. d. l. qui seruo. § mentiqacuta & § si duo. ad id autem q hic dicitur de consilio. ad de Bar. in. d. l. is qui opem. in fi. & Areti. in. d. parte, dicto maleficio semper affuit. & Bald. in. l. 1. C. de seri. fugi. & q notat Bald. in capa. in prin. colum. 4. quibus in od. feud. amit. vi. etiam quæ dixi supra eo l. 4. vbi no nota, quod tunc auxilians punitur pari pœna, quando auxilium dedit causam delicto, alias si delictum aliter commiserat, punitur minus, secundùm Salic. in l. 1. C. de raptu virgi. per text. in. c. sicut dignum. de homicid. vel. illetiam. & ibi Ioann. de Ana Felin. in c. 1. de offi. delega. col. 7. ver. limita primo. & vi latius per Felin. in d. c. sicut dignum & per Hippolyt. a Marsilius in. l. fi. ff. ad l. Cornel. de Sicar. col. 5. & 6. vbi 11 alias limitationes & tenebis mentiista quia varijs locis supra collegi.

14 a ¶ *Los encubrieren.* Add. l. 1. & 2. C. de his qui latro. occulta. & l. metrodorum ff. de pœnis. & l. 1. & 2. titu. 16. lib. 8. ordi. rega. & quod habetur in. l. vna. c. 37. tit. fi. eo. lib. ordin. & l. 1. ff. de recept. cum glo. & quis da eatur receptator vi. l. 1. § quod autẽ at prætor. ff. de seruo corrupt. & l. 1. § 1. & ibi Bar. ff. de recepta. & Ange. Areti. in tracta. malefi. in d. parte, dicto maleficio semper affuit. col. pe. vbi tradit da receptiẽte furem cum re furtiua quando ex mino delictum nondum erat perfectum, vel habuũ pro perfecto pte neur furem, & cõmiciti turum secus si post da ictum habitum pro perfecto recipiat rem furatam, vel aliquod auxilium præstiterit furi, secundùm Bartol. singulariter in. d. furtum. ff. de furtis. quod est tenendum ad intellectum l. eos. C. de furtis & nota, q receptator debet esse sciens vt habetur in. d. l. 1. & 2. § sed et enim. ff. de incend. ruin. naufr. & in. d. l. metrodorum. cum fe. questi. & quantum ad imponendum pœnam corporalem, requiritur plena scientia. sed quantum ad imponendum minorem pœnam, qua ex culpa contingit imponi sufficit scientia, vel fama vel suspicionem, vt quia malefactor fugiebat & rumore ita post eum secundùm Bald. in dicta. l. 1. C. de his qui latro. occul. & 1 receptatus sit colanguineus, vel affinis minius punitur receptator. l. in affi. de recepta. & vi ad istam materiam qua dixi in. l. 4 supra eod. de præstante auxilium ad eiandendum poll delictum commissum, & dicam in glo. leguenti. & vi d. l. 2. C. de his qui latro. occul. quæ & vult q latrones nõ sint nõ sunt occultandi, im o sunt vltro offerendi, & in dicãdi. vi. l. 1. & il 11 o. de Pla C. de deseto lib. 12. & de occultante vocamur ad munera. vi text. in. l. ex omnibus. C. de decurio. lib. 10. & Io. de Pla ibi & de pœna occultantium alias atos publicis muneribus. vi. l. stigmata. C. de fabrican. lib. 11. & in. l. fi. eo. titu. vbi Io. da Pla. Et adeuente q tunc te homicidas & fures gratia misericordia & eo respectu eos celare videbitur, secundũ Ang. per text. ibi in. l. quivas. § qui ex voluntate. ff. de furtis. dum tũ non fiat contra iusium iudicis secundũ eum quod tu notam practica. & ibi tradit de beato Francisco, q non peccauit qui Perusiũ interrogatus si homicida inde transiuerat vtus verbis amphibologicis, seu equinocis non transiuit linea. & in. 4. tum intuisit in manicomem cappæ. & addeinhoc quæ lare tradit Lucas de Penna in. l. 1. col. 2. & 3. C. de deserto. libro 11. & qd dicit in. l. vnica. C. de colo. thracen. lib. 11.

14 Inno rec. est. l. 4. & 5 titu. 12. li. 8. & l. 1. & 2. titu. 19. lib. 5. & l. 1. 2. & 4. titu. 16. libro 8. & in no rec. est. l. 4. titu. 18. lib. 8.

Ad. l. 1. C. de his qui lat. occul. t. vi. l. 14. ti. 29. j. ead. parti.

b ¶ *Aquella mesma pena.* Bar. in. l. in furti. § ope. ff. eo. & l. 1. fi quis in gratiu. § fi quisquã. & Bald. Sillad. dicit q præstãs auxilium poll delictum cõmissum ad euadendum delinquentẽ, punitur mitius, quam principalis allegat. l. vnicam. vbi bonus text. C. de rap. virg. cuius Ar contrariũ habes hic cũ dicit de receptãtibus & occultantibus latrones, & hic dicit eadem pœna qua latrones debere puniri. & idẽ videtur probari in l. 1. C. de his q latro. occul. Ang. tãtũ ultã difficultatẽ in. l. 1. C. de nili agge. nõ rumpo. col. fi. vbi refert dictũ Bart. in. d. 4. ope. & in. l. his qui opem. ff. eod. & dicit q isti qui fauent ad defensionem etiam de iure canonico plus peccant, quam ipsi facientes peccant enim in duobus. Primo, quia videntur conscij & participes. Secundo, quia impediunt iustitiam ministrari & sic offendunt rem publicam, & priuatam, & ideo illi videntẽ eadem pœna puniri, & actius allegat. c. qui aliorum 24. q. 3. & ad hoc alle. in pro citu expresso. d. l. 1. & l. vnam. C. de crimi. peculat. & ideo, secundùm eum non debent esse damnare assessores, qui ob hoc dantes auxilium ad euadendi pari pœna puniebant, & non obstante d. l. 1. C de rap. vir in qua Bar. fertur dicit, quia ibi est specialis pœna determinata, quo casu dri Ang. doctiũ ã, q nunquam est recedendũ a tali pœna alias aurẽ lecus, & subdit hoc esse notandum & q non inuenies hoc modo examinatum pr aliquem alegare etiam pro sua dacisione Inno. in. c. 1. de offi. delega. eiusdem sententiæ, & regulariter eadem pœna receptator seu præstans opem ad euadendũ punitatur, est Sali. in d. l. 1. C. de his qui latro. occulta. vbi adducit aliam casum specialem in receptatore abigei. idem tũ Salic. in l. 1. C. de rap. virgi. col. 6. ver. pro cuius declaratione alibi dicit q quando quis præstat opem vt crimine fuso euadat, si talis præstatio opis eadem sit in specialem nomen maleficij, tunc pœna illius punitur, vt pater in impediente quam capitã fam. in. l. 1. vel in eo qui damnatum ad mortem aut punitiũ vero non cadit in specialem nomen maleficij, tũc punitur pœna generali illius tituli. C. de his qui latro. occul. vbi qualitas opis præstitæ & intentio præstantis inspicitur & sic videtur q regulariter eadẽ pœna tenetur, nisi ex qualitate oris & intentione præstantis iudex aliud videatur, & ita id videtur æquum dictum & in arbitrio considerabit iudex, an statim vel ex interuallo receptauerit, vel associauerit, secundùm Bal. in. l. nõ ideo minus. col. pe. C. de accusa. & dixi supra eo. in. l. 4. & an receptantẽ & vltra lociauit & occultauit. vt dicit Alber. in. l. 1. ff. de receptato. ad declarationem d. l. 1. C. de his qui latro. quod ramen in probare vt. l. ista cum tũ dicit (encubriere) & fortein practica seruare dictũ Bar. tu latius cogita, qa ratius est difficilis, & quotidian & in receptatore, vel occultatore affasini, vel l. fi. titu. 27. infra ea. par.

c ¶ *Esta cinco años.* Con. or. l. peculatus crimen. ff. ad. l. iul. pecu. 16

d ¶ *Quatro dobla.* Vt in. l. sacrilegij pœnã. § fi. & l. pe. ff. ad. l. iul. peculatu. 17

¶ *Lex XIX.*

a A bigæus dicitur qui pecus furatur, & si hoc facere consueuit, capit epunitur, si non consueuit, non occidetur: sed si quis aliquod pecu furatur ad opus Regis dãnabitur ad repus, si aũt tantus fit numerus furatarum pecudũ qd facia gregẽ vt. x. oues. v. porci, aut iij. equi. vel tot earum fœtus capite punitur & pro minori numero vsur punitentur, & tala furta celantes per decennium à Regis dominio elegantur. li. d.

b ¶ *De fazer.* Add. l. 1. primo rãi. ff. de abige. & an sufficiat bin actus vẽ q no & q saltẽ requiritur, vt, pbati vẽ in l. 1. C. cõsertus dicit (magũer q nõ ouiesse vsado a fazer lo otras vegadas) & dixi. 3. in l. pxi. & nota hic q ista l. nõ repetit hic illud verbum, de quo in. d. l. 1. ibi & abigẽdi studiũ quasi antẽ exercẽs: vũ nõ vt exigi, q vlta afrequentiã, concurrat q quasi antẽ abigus exercet hoc crimẽ q d Ang. ibi declarat in rubria q abigeus est ovis le q cõsuetudinẽ habet insidiãdi animalibus alienis abducẽdis, vũ, ipse, idem ei illud delicti incurrit sodalis, q in dãtur ex cõsuetudine, vt prædã & captiuos capiãt. vel dic q hic verbo (lo aya vsado de fazer) includit & illud q quasi antẽ exercẽ: ipsi enim diuinturabigei, quib cura est alienis insidiare animalibus, & rumentis, & alibi ea transponere. vt an hen de mupiijs. § minor res colla. 4.

f ¶ *Alguna bestia.* Semel vel bis facinẽ domani qui fẽptus abigerunt licet a

ta les ladrones, para fazer el furto, o los encubrieren[a] en sus casas, o en otros lugares deuen auer aquella mesma pena[b]. Pero si el Rey, o el concejo non demandasse el furto, que auia fecho el su oficial despues que lo supiere por cierto fasta cinco años [c] non le podria despues dar muerte por ello como quier que le podria demandar pena de pecho de quatro doblo[d].

¶ *Ley. XIX. Que pena merescen los que furtan*

lat ganadas, e las encubridores dellas.

Bigei, son llamados en latin vna manera de ladrões que se trabajan mas de furtar bestias, o ganados que otras cosas. E porẽde dezimos q̃ si cõtra alguno fuesse prouado tal yerro como este, si fuere ome que lo aya vsado de fazer[a] deue morir porende. Mas si non lo auia vsado de fazer, maguer lo fallassen que ouiesse furtado alguna bestia[f]

vnum alterum per vis subripuerint, tamen aliqui sunt. l. fina §. qui se-pius ff. de obligatis. & non ex verbis tempus adiuvandi quod dicitur, præcedenti, vt enim non sint re semel, neque bis quod est semel, eum dari & facere: facere enim q̃ hic dicitur (mas si non lo auia tiempo de fazer) & sic requiritur plures res stabiles duas ante testã & adde quod non de Angelis in l. in ductis. ff. de furtis, q̃ bimus actus non iudicit consuetudinem delinquendi.

3 a ¶ *Por algun tiempo*. Concor. cũ l. in pluribus. ff. de abigeis.

4 b ¶ *Diez yuegas*. Adde l. oues. ff. de abigeis.

5 c ¶ *Cinco puercos*. Nõ ergo sufficit si sint quatuor, licet dicta lex. oues. aliud vehit.

6 d ¶ *Quatro yeguas*. Approbat gl. in d. l. oues.

7 e ¶ *Vsten desterrados*. Veluti si certẽ agnos vel aliquos, vt quatuor eqs, seu equarum fœtus, de bobus nihil hic dicit. sed id detur dem, q̃ iure pus, vel equabus, vt quatuor faciãt gregem, vt q̃ primo furto gregis abigat, no iniuriatur.

Adi. C. & ff. de od. furti. & de priua. de. cũ alijs. ll. hujus titu.

8 f ¶ *Furtadores*. In furante ouem vel porcũ planum est, quia iste furnõ abigeus dicitur: sed in furante equũ, vel bouem, vel mulum, qui sunt bestiæ grossæ, etiam pro vno subtracto dicitur abigere non vt moratur i sed vt in opus tempor ãdum damnetur, quando non sæpius fecit vt supra ca. l.

9 g ¶ *Encubriesse a sabiendas*. Nota hic vbi receptor non punitur eadem pœna, q̃ principalis. dixi in. l. præcedenti & adde. l. final in fine ff de abigeis.

¶ *Lex. XX.*

✠ Conditio furtiua datur ad rem furtatam, & damna ob furtum obuenientia, & fructus quos dominus percipere potuerat, & illa etiam datur hæredibus & contra hæredes. & æstimatur res quãtu plurimi vsque ad tempus petitionis valuit: non autem ad pœnam nisi lis fuit contestata, & interim ipso rei aut perditio non liberat eos, sed fit fit agens in mora retinendi reo à furevel hæredem non tenetur postea de ea si hinc eius culpa perierit. Et si plures sunt fures omnes tenentur insolidum, sed vnus solum, liberat alios, actio autem furti pœnalis non datur cõtra hæredem nisi lite cõtestata. contra principalem. l. d.

1 h ¶ *Las cosas furtadas*. Concor. cũ. §. fi. insti. de obligat. quæ ex deli. nascuntur & cum l. si de priua deli. & l. si profure. §. fin. ff de ond. furti.

2 i ¶ *La pena*. Concor cum. §. non omnes. versi. est enim certissima insti. de perpe. & tempo actio. & d. l. 1. ff. de priua. delictis.

k ¶ *El pleyto*. Concor hic cum. §. pœnales insti. de perpetu. & tẽpo. actio l. 1. C. ex delict defunctõ.

l ¶ *Con los esquilmos*. Concordat cum. l. in restitua §. fin. ff de condi. furti. l. ancilla. C. de furtis.

m ¶ *Menoscabos*. Vt hæreditates & legata, quæ per furtum acquisiuissem nieron por razon de aquella cosa que le furtaron. E porende dezimos que si aq̃l cuya era la cosa fuesse obligado de la dar a alguno, o el fiuto della sopena cierta, ca dia señalado, si cayo en la pena[n] porque non la pudo dar por razon que le era furtada, que estonce el daño, e el menoscabo que le auiniesse por tal razõ como esta, o en otra semejante, tenudos seriã los ladrones, o sus herederos de lo pechar. E si por auentura la cosa furtada se muriesse, o se perdiesse, siempre son tenudos los ladrones, o sus herederos, de pechar por ella tanta quantia, quanta mas pudiera valer[o] desde el dia que la furtaron fasta el dia que la començarõ a demandar. Pero los ladrones, o sus herederos si quisieren tomar la cosa furtada a aquel cuya era, o a sus herederos, si la non quisiessen resebir[p], e despues desso se muriesse, o se perdiesse sin culpa dellos, non seriãn tenudos de pechar la estimacion della, como quier que la pena pueden demandar al ladron en su vida. E aun dezimos que acertando se muchos omes en furtar vna cosa, cada vno dellos[q] es tenudo de la pechar a su dueño. Mas si el vno dellos la entregasse, o pechasse a su dueño la estimacion della, non la podria despues demandar a los otros[r], como quier que la pena puede ser demandada a cada vno dellos enteramente, e non se pueden escusar[s] los vnos por los otros.

¶ *Ley. XXI. Como aquel que furta alguna cosa de los bienes del finado que fincan desamparados lo deue pechar.*

3 ✠ Nihil non est esse subtractus. l. si qs vxori. §. si seruus. ff. eo. & adde. l. in re furtiua. §. 1. ff. de cond. furti. nõ tãtũ respectus ad dãnũ, q̃ impeditus furto vlucapionẽ non impleuit l. si is cui. §. 1. ff. eodem.

4 ¶ *En la pena*. cõcordat cum. l. inficiãdo. §. si ibi subreptũ. ff eodem.

5 o ¶ *Podria valer*. Concor. cum l. in re furtiua. §. 1. ff de cond. furti. & vi l. fi. C. de cõdi. fur.

6 p ¶ *Resebir*. Cõcord. cũ l. in re furtiua. in pri. ff. de cõd. furt. & C. eo ti. l. fi.

7 q ¶ *Cada vno dellos*. adde. l. vulgari. §. fina. ff. eo. & l. 1. C. de cond. furti.

8 r ¶ *A los otros*. Nã liberantur cæteri, quãtũ ab vno satisfactũ fuit d. l. 1. C. de condi. furti. habes ergo hic, q̃ qui coperit rei persecutoria cõtra plures ad rei persecutionẽ, re vel æstimatione ab vno ex eis habita, cæteri liberãtur, & hoc quãdo plures rei persecutoriæ actiones oriuntur ex eodẽ facto, verum est

9 s ¶ *Encubriesse a sabiendas*. Nota hic vbi receptor non punitur eadem pœna, q̃ principalis. dixi in. l. præcedenti & adde. l. final in fine ff de abigeis.

¶ *Lex. XX.*

✠ Conditio furtiua datur ad rem furtatam, & damna ob furtum obuenientia, & fructus quos dominus percipere potuerat, & illa etiam datur hæredibus & contra hæredes. & æstimatur res quãtu plurimi vsque ad tempus petitionis valuit: non autem ad pœnam nisi lis fuit contestata, & interim ipso rei aut perditio non liberat eos, sed fit fit agens in mora retinendi reo à furevel hæredem non tenetur postea de ea si hinc eius culpa perierit. Et si plures sunt fures omnes tenentur insolidum, sed vnus solum, liberat alios, actio autem furti pœnalis non datur cõtra hæredem nisi lite cõtestata. contra principalem. l. d.

1 h ¶ *Las cosas furtadas*. Concor. cũ. §. fi. insti. de obligat. quæ ex deli. nascuntur & cum l. si de priua deli. & l. si profure. §. fin. ff de ond. furti.

2 i ¶ *La pena*. Concor cum. §. non omnes. versi. est enim certissima insti. de perpe. & tempo actio. & d. l. 1. ff. de priua. delictis.

✠ Rem hæreditariam iacentem asportans teneturad eam cum fructibus recepis restituendam, & si est generosus ad tempus relegabitur in insulam iudicis arbitrio: plebeius autem ad tempus ad Regis opera damnabitur.

¶ *Lex. XXI.*

✠ Nihil non est esse subtractus. l. si qs vxori. §. si seruus. ff. eo. & adde. l. in re furtiua. §. 1. ff. de cond. furti. nõ tãtũ respectus ad dãnũ, q̃ impeditus furto vlucapionẽ non impleuit l. si is cui. §. 1. ff. eodem.

4 ¶ *En la pena*. cõcordat cum. l. inficiãdo. §. si ibi subreptũ. ff eodem.

5 o ¶ *Podria valer*. Concor. cum l. in re furtiua. §. 1. ff de cond. furti. & vi l. fi. C. de cõdi. fur.

6 p ¶ *Resebir*. Cõcord. cũ l. in re furtiua. in pri. ff. de cõd. furt. & C. eo ti. l. fi.

7 q ¶ *Cada vno dellos*. adde. l. vulgari. §. fina. ff. eo. & l. 1. C. de cond. furti.

8 r ¶ *A los otros*. Nã liberantur cæteri, quãtũ ab vno satisfactũ fuit d. l. 1. C. de condi. furti. habes ergo hic, q̃ qui coperit rei persecutoria cõtra plures ad rei persecutionẽ, re vel æstimatione ab vno ex eis habita, cæteri liberãtur, & hoc quãdo plures rei persecutoriæ actiones oriuntur ex eodẽ facto, verum est

9 s ¶ *Encubriesse a sabiendas*. Nota hic vbi receptor non punitur eadem pœna, q̃ principalis. dixi in. l. præcedenti & adde. l. final in fine ff de abigeis.

¶ *Lex. XX.*

✠ Conditio furtiua datur ad rem furtatam, & damna ob furtum obuenientia, & fructus quos dominus percipere potuerat, & illa etiam datur hæredibus & contra hæredes. & æstimatur res quãtu plurimi vsque ad tempus petitionis valuit: non autem ad pœnam nisi lis fuit contestata, & interim ipso rei aut perditio non liberat eos, sed fit fit agens in mora retinendi reo à furevel hæredem non tenetur postea de ea si hinc eius culpa perierit. Et si plures sunt fures omnes tenentur insolidum, sed vnus solum, liberat alios, actio autem furti pœnalis non datur cõtra hæredem nisi lite cõtestata. contra principalem. l. d.

1 h ¶ *Las cosas furtadas*. Concor. cũ. §. fi. insti. de obligat. quæ ex deli. nascuntur & cum l. si de priua deli. & l. si profure. §. fin. ff de ond. furti.

2 i ¶ *La pena*. Concor cum. §. non omnes. versi. est enim certissima insti. de perpe. & tempo actio. & d. l. 1. ff. de priua. delictis.

✠ Rem hæreditariam iacentem asportans teneturad eam cum fructibus recepis restituendam, & si est generosus ad tempus relegabitur in insulam iudicis arbitrio: plebeius autem ad tempus ad Regis opera damnabitur.

¶ *Lex. XXI.*

1 a ¶ *Non son presentes.* Et licet non acceperunt possessionem rerum hæreditariarum licet adierint. l.2.ff.de crimin.expila.hæredi.in.§ apparet.& l. prima.C eodem.

2 b ¶ *Otra razon.* Quia licet sciuerint hæreditatem delatã, non adhæc adierunt, vt in d.l.2.

3 c ¶ *Con las fruytas.* Adde.l.pe C. de cond. ex l.

4 d ¶ *Si fuere fijo dalgo.* Adde l. 1.§. expilatores ff de effracto. & expila.

Ad tit. C. & ff. de crimi. expila. hære.

5 e ¶ *Por tiempo cierto* d.l.1.§. expilatores.& l.1. ff. de fur. Bal. l.1.ff de crimi. expila.hæred.

¶ *Lex.XXII.*

Fur hominis liberi, aut seruitutis causa eum distrahendi, vel seruum habendi, si est generosus cum cõpedibus ad Regis opera adducatur perpetuo: alius autẽ capite punit. Si autem est seruus bestijs traditurlacerãdus, eadem pœna afficit scienter emẽs, aut vendẽs cã seruitij liberũ, aut seruũ.l.id.

6 f ¶ *O los sieruos agenos.* Plagiũ committit, q sciens hominẽ liberum, vel seruum vendidit, vel emit, vel alias celat, vt dominũ seruo suo priuet, dicit.g. in.l. si abducta. C. de furtis. nec.l. ista exigit, q hoc habeat in consuetudine, qui in hoc delinquit, licet contrarium velit gl.in d.l. si abducta quæ cõiter reprobat: quia nulla.l. hoc cauetur,& plagiũ differt à furto: quia le habent, vt excedentia & excessus: nam plagium committitur, non solũ in ingenuis sed etiam in liberis hominibus alienæ potestatis subiectis, vt filijs familias, & in alijs rebus non committitur furtum vero in liberis hominibus non committitur, sed in seruis & alijs rebus bene committitur. Item furtũ committitur primo ipsi pro lucro ipsius furantis: sed plagium in necem & plagam illius cui subtrahitur, & sic potius vt illi noceatur & plagium illi inferatur, quàm vt ipse lucretur secundum Doctores, signanter Paulus de Castro. in dicta.l. si abducta. & Bartol. in lege non furtum ff.ad.l.fau.de plagi. tenetur tamen & hac lege, qui liberum hominem subtrahit & de loco in locum transportat, vt an.l. quoniam. C. ad l fauã de plagia glo.in.§ est & inter publica insti. de publi.iudi. bi Ioan. Fab. dic. tenuisse de facto in illis qui consenserunt in capiendo quendam Iouinbarduni, & extitisse de de [illegible] tempore Benedicti Sexti, & adde l.pe.§ l.fama ff eo.vb de celare, vel vindente hominem liberũ. Ene tamen potest hen.li vnu. [illegible] natus vel cantor, seu [illegible] homo liber, bonus seruitor donetur ab vno domino alteri, vt declarat Bart. in l. lege fauia. ff. ad.l fau.d plagi.

Adde.C. & ff. ad.l. fau.de pla.

¶ *Decimos Cõcor.cum l.fin. C.ad.l.fau.de pla.*

¶ *O me libre.* ad l de.l.1.& l. lege fauia. ff ad legẽ fau. de plagi.& vi quæ dicit in glos.3.

¶ *Lex.XXIII.*

Seruus fugitiuus facit furtũ sui, & adeo domino est potenti non obstat temporis præscriptio in [illegible] annis furtiu fuga, vt si adeat. Sacenotũ iuris quia tunc statim est liber: idem si bona fide.xx. annis pro libero se agat, & habeat hoc dicit.

Ad tit. C. de seruis fugitiuis. & in. ff.

¶ *A si mismos.* Concor. cũ l. 1. C. de ser. fugi. & adde qd notat gl in.ca. compertimus. 14 q.6. de seruo consecrato seu ordinato, q restituit domino suo si quidquid peccauit in ordo se ordinans, & de monacho qui nõ pot præscribere obedientiã, vt ca. sicut & ibi Abb. de regule.

¶ *Por tiempo* vt etiam habetur in d.l.1.nã & seruus qui in fuga est retinemus possessionem l.1.§. per seruum qui in fuga. ff. de acq. qui pos. vnde possidentem non currit præscriptio l possidentis § si seruus. & l. per eum § 1 & l rem quæ nobis. ff de acqui posse. l. male agitur. C de pesco. 30. vel 40. anno. & adde.l.3 titu.29 partita 3.

k

l ¶ *A tierra de Moros.* Adde.d.l.23 tit.29.parti.3.& quæ ibi dixi.

m ¶ *Treynta años.* Adde.d l.23.& quodibet dixi.

n ¶ *Desapoderado el señor.* Videtur hic approbari dictum Innoc.in.c. de seruorũ de ser. non ordi. dicentis, q seruus fugitiuus non perdimus possessionẽ si tuẽa, prosequamur, si vero possessionẽ omittamus, & no requiramus, vbi sit, & seruus deponit animum reuertendi, tunc perdimus

E Inean como desamparados los bienes de alguno despues de su muerte, porque los que hã derecho de los heredar non son presentes[a], o non saben que sean establesceidos por herederos, o por alguna otra razon[b] se mesãte destas, e acaesce que algunos toman, o escõden maliciosamẽte los bienes muebles que fallan y, e como quier que les non pueden demandar por razõ de furto, porque los bienes en aquella sazon estauan desamparados, e nõ auiã señor con todo esso faria maldad quien quier que maliciosamente tomasse algo dellos, pues que sabe ciertamente q̃ el non ha derecho ninguno de los tomar, e a tal yerro como este dizẽ en latin crimẽ expilatæ hæreditatis, que quiere tanto dezir como pecado q̃ faze ome en messar la heredad agena. E porende el que los assi tomasse, como quier que le non pueden demandar, q̃ torne la cosa con la pena del furto: pero pueden le demandar que la torne senzilla con los furtos[c] que della esquilmo. E demas el judgador del lugar, deue lo desterrar por algun tiempo cierto en alguna ysla si fuere fijo dalgo aquel que feziere tal yerro como este, o darle otra pena segun su aluedrio en la manera que entẽdiere que lo deue fazer, asmando qual es la cosa que assi tomo. E si fuere otro ome que non sea fijo dalgo[d] deue le judgar que vaya a labrar a las lauores del Rey por tiempo cierto[e] segund entendiere que merece.

¶ *Ley XXII. Que pena merecen aquellos que furtan, o fazẽ los fijos o los sieruos agenos*

S Ofucan, o furtan algunos ladrones los fijos de los omes, o los sieruos agenos[f] con intencion de los lleuar a vender a tierra de los enemigos, o por seruirse dellos como de sieruos. E porq̃ estos atales fazen muy gran maldad merecen pena. E porende dezimos q̃ q̃ qualquier que tal furto como este fiziesse, q̃ si el ladron fuere fijo dalgo deue ser echado en fierros, e cõdenado para siempre que labre[g] en las lauores del Rey. E si fuere otro ome que non sea fijo dalgo deue morir porende. E si fuere sieruo deue ser echado a las bestias brauas que lo matẽ. Essa mesma pena ha lugar en todos aq̃llos que dan o venden ome libre[h], e los q̃ lo compran, o reseiben de otra manera en don a sabiendas con intencion de se seruir del como de sieruo, o venderlo.

Adde.C. & ff.ad.l. fau.de plagi.

¶ *Ley XXIII. De los sieruos que fuyen, e que fazen furto de si mesmos.*

E Vtan assi mismos[i] los sieruos quando fuyen de sus señores con intencion de non tornar a ellos, pero el sieruo que se fuyesse assi, non se puede perder por tiempo[k] a su señor, ca quãdo quiere q̃ lo falle puede lo demandar en fuyzio, e tornar lo a su seruidumbre. Fuera ende si el sieruo fuesse a tierra de Moros[l], e desque fuesse ya en saluo, e en su libre poder se tornasse despues por su libre voluntad en la tierra de los Christianos, para andar y como Moro de paz, e forro. Ca estonce maguer lo fallasse ay su señor non lo podria tornar en su seruidumbre: porque el señorio que el auia sobre el, se perdio luego que el fue llegado a tierra de Moros, e torno en la libertad en que era ante que fuesse captiuo. Esso mismo dezimos q̃ seria si el sieruo anduuiesse fuydo a su señor treynta años[m] en tierra de Christianos: seyẽdo toda via desapoderado el señor[n] de la possession del, ca de alli adelante, maguer lo fallasse non lo

possessionem, quod dicunt mirabile & perpetuo mentiri tenendum Ang. in l. i. C. de acqui. poss. in eos quod de iure fieri potest non tamen non ita multum in. n. d. &, per serum.

6 a ¶ *Veynte años.* Inter ciendo intelligere, nam inter præsentes decem anni sufficerent, vt in l. 2. n. 2. 3 par. ad quam ista l. se refert & ibi dixi.

¶ *Lex. XXIIII.*

Pio requirendo seruo fugitiuo dabit iudex homines & litteras ad eos vbi fuit, ita tamen quod sit & iudex negligens, vt requisitus nõ finens dominum suum persequi, seu seruum occultans licenter soluet Regi cẽtum mora aurei, & domino seruum duplicatũ, sed si intra viginti dies seruum domino manifester excusabit solum à pœna Regis supradicta, non a pœna duplicatõ in qua taxat seruus. h. d.

1 b ¶ *Su carta.* Cõcord. cum l. diuus, ff. de fer. fugi. & l. 1. §. 1. eod. titu.

2 c ¶ *En casas.* Ad de. d. l. diuus. & l. requirendi C. eo. & dixit glos. in l. 1. §. hoc autem. ff. eo. hoc esse specialem seruis fugitiuis, qd & tenuit Guido. d. Suza, secundum Albe. in d. l. diuus. Odofredus tamen relatus a Bald. in d. l. requirẽdi. idem voluit esse in alijs rebus furtiuis, quod & comprobat Bald. ibi dum modo sint indicia, q res subiuncta sit in domo alienus & idem tenet ibi Barto & Ioan. de Plat. in l. ex omnibus. C. de deruto lib. 10 Ang. etiam in d. l. requirẽdi, & si per quitio fieret ad publicam vtilitatem, permittitur indistincte. d. omnis seruitus. C. de aqua ductu. lib. 11. & l. quosdam. C. de metallis. eo. lib. Bald. in. d. l. requirendi, & vi per Ioan de Plat. in. d. l. omnis. et ergo specialem in seruis fugitiuis, vt etiam indicijs præditis, non apparentibus hoc fiat. & idem in vxore alicuius fugitiua, vel monacho fugitiuo secundum Cynum & Salice. in. d. l. requirendi. Albert. in. d. l. §. hoc autem ff. eod & idem si non ratur per sonam malefactoris, secundum Salice. in. d. l. requirendi. dicit etiam Albe. in. d. l. requirendi in fine quod licet de stricto iure non debeat fieri, nisi in fugitiuis, quod vidit tamen rectores communiter in omnibus prædictis casibus. & cum ego dico vicinum habere in seruitio suo instrumenta ad me pertinentia, facere potestatem inquirendi, etiam sine alijs indicijs, vel præsumptionibus, vel cum leuibus ad quos facit, secundum eum. l. fina §. sicut C. de his qui ad ecclesiam confu. & quod notat glos. in §. plane. instit. de rerum diuisio.

d ¶ *Cien marauedis de oro.* Hos appellat solidos. l. 1 §. hoc autem. ver. multa. de qua ista sumpta est, & arbitror esse istos morapetinos aureos, quos vulgo dicimus castellanos, vt dixi supra partita. 3. titulo. n. l. 2.

e ¶ *A sabiendas.* Sec. si fi ne dolo, vt in. l. dolus. ff. de furto contup.

f ¶ *Pechar por cien de cien marauedis.* Approbat opi glos in. d. l. in princi in verbo statuit.

g ¶ *El seruo doblado.* Concordat cum. l. qui cunque. C. de seruis fugiti.

h ¶ *Perdonar la pena.* Concordat cũ d. l. i. princi. ff. de seruis fugitiuis.

i ¶ *Veynte marauedis.* Concordat cum. d. l. q cunque. & non ratione dicit (de la buena moneda) & non repetit de morapetinis aureis in. l. tamen quicunq;. de qua ista sumpta est gl. intelligit de solidis aureis, quorum 72. faciũt libram auri & cum ista æstimatio subrogetur loco seruij, quem dare debebat pro pena, videtur intelligẽdũ de solidis, seu morapetinis aureis cũ cõsterv nus seru' valet dictum pretium & vltra, nota etiã qd ista. l. declarat. d. l. q cũq; vt ita demum admittatur ista solutio in pecunia, quãdo occultator serui, non habeat alium seruum. & d. quicunque. nota declarat: sed alternatiue dicit, cum alio pari, vel 20. solidos sic dat & glos. & Doctores bene intelligebant electionem esse debentis, quod hic reprobatur.

¶ *Lex. XXV.*

Si ad domum minoris orphani fugiat seruus non tenetur minor ad pœnam sed eius administrator ad hoc consilium præbens tenetur, & qui libet occultans seruum cum intentione, vt dominus eum amittat, si nõ habet pecuniam ad soluendum pœnam lege proxima taxatam, luet in corpore citra mortem & mutilationem. h. d.

k ¶ *Huerfano.* Concor. cum l. quicunque. ver. in minorum. C. de seru. fugiti & cum dictis Azo. C. eo. in summa. col. 1 versi. est autem.

l ¶ *Castigado.* Adde d. l. quicunque. versi. q si ad prædictam. & latius declarat hunc modum castigandi. l. ista paritatum quam illa.

podria demãdar en juyzio para tornar lo en seruidũbre. Otrosi dezimos que se yendo algun sierno criado dende pequeño en casa de su señor, si tal sierno como este anduuiesse a buena fe veynte años [a] por libre, cuydando toda via el, que lo era, maguer fuesse sierno, si en los veynte años, non lo demandassen, e lo quisiessen despues demãdar por sierno, non lo pueden fazer: ante dezimos que es libre, e gana la libertad por este tiempo: assi como diximos en el titulo de las cosas que se ganan, o se pierden por tiempo en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *Ley. XXIIII. Como deue buscar el señor a su sierno quando fuere fuydo.*

Vyendose algũ sierno de poder de su señor deue aq̃l cuyo era yr al juez del lugar, e fazer gelo saber, e el juez deue le dar su carta [b] e omes que vayan con el a buscar lo, e escudriñar las casas e do sospechasse que es. E si por auentura el yendole esto demandado non lo fiziesse, o alguno de aquellos en cuya casa sospechasse el señor que era su sierno, defendiesse que non entrasse a buscarlo, estõce cada vno dellos tambien el judgador como el que non dexasse entrar a escudriñar la casa, deue pechar a la camara del Rey cien marauedis de oro [d] por tal rebeldia como esta. E demas desto deuen escodriñar la casa, por saber si es ay el sierno, o non. Otrosi dezimos que todo ome que escubiere a sabiendas [e] sierno que se fuyere a su señor, o lo escondiere, que deue pechar por ende cien marauedis [f] de la moneda sobredicha a la camara del Rey, e a su señor el sierno doblado [g]. Pero si fasta veynte dias desde el dia que lo rescibio a sabiendas lo manifestare al señor del sierno, o al judgador del lugar como lo tiene en su casa: estonce deue le perdonar la pena [h] de los cien marauedis. Pero es tenudo de dar al señor el sierno doblado, porque lo encubrio tanto tiempo. Esi por auentura non ouiesse otro sierno q̃ de cõ aquel que encubrio, deue pechar por el veynte marauedis [i] de la buena moneda en lugar ãl otro que auia a dar por pena.

¶ *Ley. XXV. Como el menor, non cae en pena maguer el sierno que fuyesse se ascondiesse en su casa.*

Acogiendose a casa de algũ huerfano [k] el sierno de otro que fuesse fuydo de poder de su señor nõ cae por ende el menor en la pena q̃ diximos en la ley ante desta: maguer estuuiesse, y ascondido con su sabiduria. Mas el que tuuiesse en guarda al huerfano, si fuesse sabidor que el sierno se fuyera a su dueño, e consintio que se ascondiesse, e acogiesse en casa del huerfano q̃ el tenia en guarda, deue pechar de lo suyo toda la pena que de suso diximos. Otrosi dezimos que qualquier ome que encubriere al sierno fuydo con intencion que lo perdiesse su señor, que si por auentura non ouiere de que pechar la pena que diximos en la ley ante desta, que deue ser castigado [l] de ferida paladinamente, de manera que rescibiaende verguença, e se guarden los otros de lo fazer: pero de uen le dar esta pena de manera que lo non maten, nin lo lisien.

Lex. XXVI.

Dolo inducens proprium seruum ad fugam ad domum alicuius, non potest pœnam fugitiui petere imò perdit seruum, Regis cameræ applicandum. Si tamen dolus incœpit ab occultante, ipse soluet pœnam domino, & vt sciatur cuius primitus cõsilio seruus fugit, seruus ille tor quebitur. Si autem timore domini seruus ad domum fugerit alterius amici domini, vt ei veniã postulet, non patietur pœnam eũ sic recipiẽs, h d.

¶ *Ley. XXVI. Por quales razones puede ome esconder sierno ageno, e non caera porende en pena.*

ENgañosamente mandando vn ome a su sieruo que fuyesse de su casa, e q̃ se fuesse a esconder a casa de alguno otro, por tal que ouiesse razon de buscar le mal, e demandarle la pena si tal engaño como este fuere prouado que nascio del señor del sieruo, dezimos, que non es tenudo de pechar la pena, ante dezimos[a] que el señor deue perder el sieruo por razon del engaño, que cuydo fazer al otro, e deue ser de la camara del Rey. Mas si el engaño nasciesse primeramente[b] d̃ aquel en cuya casa lo fallassen al sieruo, porque lo ouiesse falagado, o rogado que se viniesse para el estonce seria tenudo de tornar el sieruo, e de pechar la pena. E para saber verdad de qual dellos nacio primeramẽte este engaño, deuẽ poner al sieruo a tormento de manera que lo diga[c]. E aun dezimos que si sieruo de alguno se fuesse a su señor por miedo q̃ ouiesse del, por razõ de algũ yerro que ouiesse fecho e se fuesse a escõder a casa de algũo que fuesse amigo de su señor, con entencion que le ganasse perdon, que lo non fiziesse mal por yerro que fizo, aqueste tal en cuya casa lo fallassen non le deuen demandar pena porende porque el a buena entencion[d] lo acogiera.

¶ *Ley. XXVII. Como deue el juez librar el pleyto que acaesciere entre el señor, e el sierno que se le fuyo.*

DEmandando vn ome a otro en juyzio diziendo que era su sieruo, e q̃ se le fuyera, magner el demandado conosciesse que fuera en su poder, e que lo touiera en fierros como a sieruo teniẽdo lo preso tortizeramente[e]: estonce el

1 a ¶ *Dezimos.* Concor. cum. l. qui cunq;. C. de seruis fugit. versi. sanè.

2 b ¶ *Nasciesse primeramente.* Add. l. si quis seruo C. de furtis & glos. in dict. l. quicunque.

3 c ¶ *De manera que lo diga.* Excedirur seruo cũ præcedentibus indiciis, vt in dict. l. quicunq;. vbi glo. alleg. concordantes, & secundũ Paul. de Castr. ibi. ex hoc limitat l. iurisiurandi. C. de testibus. vbi habetur, q̃ non sufficit vnus testis. quantumcunq; præfulgeat dignitate vt procedat illud, quando testis interrogatur de facto alieno: si tamen interrogetur d̃ facto proprio sufficiat vn testis, concurrentibus alijs indicijs: de quo dicto vid. per Iasoin. l. cum filius. §. in hac. ff. de verb. obligatio.

4 d ¶ *A buena intẽcion.* Add. l. d o li. ff. de ser. corrupto. & l. qui cunque. versi. quod si seruus. C. de seruis fugitiuis.

Lex. XXVII.

Licèt quis petat quem vt eius seruum fugitiuum[f] & ipse confiteatur ab eo iniuste fuisse detentum, prius debet agens de titulo docere quo probato datur ei seruus, saluo proprietatis quæstione. h d.

1 e ¶ *Tortizeramente.* Concor. cum. l. vis eius. C. de proba.

2 f ¶ *Alguna razon derecha.* Vide quæ dixi in. l. 5. tit. 14. 3. parti. vbi est lex similis huic.

Lex. XXVIII.

Celans Regi seruum eius fugitiuum, cessit uetqum Regi, & vnam libram auri: si autem seruus est operarium Regis, restituet eum, & duo decim libras argenti. Si verò est seruus chirarius, vel colonus, restituet eum cum alio æquebono. & insuper duodecim libras auri. hoc est.

que lo demãdasse assi, es tenudo de prouar algũa razõ derecha[g] porq̃ lo demanda, assi como demostrando carta, o aluala de cõpra, o de donadio porque lo gano. E si estonce lo prouare, deue el judgador meter al que faze tal demanda en possession del: pero en saluo dezimos q̃ le sinque al otro de mostrar, e de aduzir pruenas ante el judgador por si, o por su personero sobre su libertad. E si d̃spues fallaren en verdad que es libre deuen le sacar de la seruidumbre, e de poder de aquel q̃ lo tiene, e darlo por quito, e por forro.

¶ *Ley. XXVIII. Que pena mereseen los que esconden los sierros que fuyen de casa del Rey.*

SI alguno de los sieruos que anduuiessen en la casa del Rey[h], se fuyesse, e se escondiesse en casa de otro, si aq̃l en cuya casa se escondiesse, lo encubriesse con entenciõ que lo perdiesse el Rey, tenudo es de tornar el sieruo, e de pechar de mas vna libra de oro. E si fuesse el sieruo de los que estan en las lauores del Rey[h] deue lo tornar, e pechar de mas doze libras de plata, aquel que lo escõdio: e si fuer sieruo de concejo[i] de alguna cibdad o villa, deue tornar el sieruo, e otro tan bueno como el: e pechar de mas doze libras de oro[k].

¶ *Ley. XXIX. Que pena mereseen los que corrõpen los sieruos fazendo los de buenos malos, e de malos peores.*

ERran a las vegadas los omes, non tan solamente en resebir en sus casas sieruos agenos que andan foydos: mas aun en corrompiendo los en muchas maneras, como si son buenos que se tornen malos: e si son malos, que se fagan peores. Esto seria, como si aconsejasse vn ome a sieruo de otro, que

g ¶ *Por la casa del Rey.* Concordat cum l. 1. C. de fugitiu. colonis. lib. 11.

4 h ¶ *En las lauores del Rey.* Concordat cum. l. penultima. C. de seruis fugitiuis. & sic hic differentia inter seruum fiscalem, vel patrimonialem.

5 i ¶ *Sieruo de concejo.* Concordat cum. l. mãcipia. C. de seruis fugit.

6 k ¶ *De quinze de oro.* Cognito hanc litem esse coram rege (doze in ita mis de oro) cum dicta l. mancipia. de qua ista sumpta est, dicat de duodecim solidis, quorũ septuaginta duo faciunt libram auri, vt tradit gloss. in l. quicunq;. C. de seruis fugitiuis. & quia aliàs in plus punitur occultans seruum alicuius ciuitatis, vel villæ, q̃ si occultaret seruum patrimonialem Regis, vel fiscalem, quod esset absurdum. & facit, p hoc quod habetur in. l. 24. suprà eodem. cum dicit de cõtum morapetunis auri, quod. l. 1. §. hoc autem. ff. de seruis fugitiuis. dicit solidos.

Ad tit. C. de i. o. lo. 10. n.

Adtitu. ff. de seruo corrup. 1. 3. l. 25. & 27. & 3. ti. 15. l. 16.

Lex. XXIX.

Scienter seruum corrumpens alienum, vt deterior fiat, tenetur domino ad damnum deteriorationis duplicatum: idem de corrumpente liberum familiarem, aut filium, vel filiam, nepotem, vel pronepotem alterius. h d.

1 ¶ *Esto seria.* Cõcordat cum. l. 1. §. persuadere. & his quoq;. cum. l. sequentis. ff. de seruo corrupto. & vide casum notabilem in. l. penultima. eodem titu.

fuesse desobediente a su señor, o que yo guiesse con alguna muger de su casa, o que le furtasse algo, o que se fuyesse, o q̃ se embriagasse, o le diesse consejo, o ayuda en otra manera semejante destas: por que fiziesse algund yerro, o porque se empeorasse. Ca en qualquier destas cosas, o en otra semejante que alguno se trabajasse de corromper sieruo de otro, dezimos que maguer el sieruo de su voluntad fuesse aparejado para fazer mal en grand culpa es el que le diesse tal consejo, o ayuda para acrecentar mas en su maldad. E porende seria tenudo de pechar doblado[b] al señor del sieruo, todo quanto daño, o empeoramiẽto rescibio en el sieruo, o por el sieruo por razõ del consejo, e del esfuerço malo que le dio. E lo que diximos en esta ley de los que corrompen sieruos agenos, ha logar tambien en los que corrompen los fijos[c], o las fijas, o los nietos, o las nietas, o otros siruientes[d] algunos de casa.

a ¶ *De su voluntad.* Adde dict. l. 1. §. sed vtrũque, vbi bona verba non enim oportet laudando augeri mastiam. & adde apit. nonnulli. & ca. cleri cui. 16. quæst. 1.

b ¶ *Doblado.* Concordat cum l. si quis seruum. §. fina. cum. l. sequenti. §. de seruo corrupto. & vid. l. doli. §. fina. eodem titulo. cum leg. sequenti. & quid si ex hoc seruus ita sit inutilis, q̃ non expediat illum habere? vid. in. l. vt tantũm. §. extimatio autem. ff. eodem vbi Albertus fiducir ad quæstionem debo ue quem occidisti, cuius erit caro, & rosiũ, an domini bouis, vel oriãdetis, qui debet reddere æstimationem bouis?

c ¶ *Las fijas.* Concordat cum. l. vt tantum. §. de filio filiave. ff. de seruo corrupto.

d ¶ *Otros siruientes.* Nota bene istam extensionem, nam tantũm direbatur de filio vel filia, & at in liberis. in. d. l. vt tantum.

¶ *Ley. XXX.*

Limes est signum illi iudã sdia diuersorũ, & monere illi nullu põt si ne mãdato Regis, aut iudicis & alias euellẽs fines prædia dantes de vicini prædio, perdit ius, si quod habebat in eo quod sibi ex mutatione appropriauit & in iu non habebat, restituet duplicatum, & soluet insuper pro quorãque fine, seu signo mutato Regi quinquaginta mo tapetinos auri eadem est pœna de similibus terminorum ciuitatum, seu locorum mutatis, seu euulsis. l. d.

e ¶ *Deporte.* Limes erat positus, hi enim vt disceneretur agri dicit Vlgilius. & habetur in c. forus. de verbo. signifi. & an limes cedat limitato: vide per Bal. in. l. vesti. in initio. eo. ti. ff. de offi. præfecti vrbis.

f ¶ *Rey.* Vide etiam suprã in. l. 1.

g ¶ *Pechar al Rey.* Contorum. l. agraria. ff. de termi. mo.

h ¶ *Por cada vno dellos.* Facit secũdum Albain. d. l. agraria ad statutum puniens producẽtem falsos testes in centum, q̃ pro quolibet teste patiatur pœnam centum. vid. ibi per eum.

i ¶ *Cincuenta marauedis de oro.* Et si est pœna ordinaria in hoc statuta & fecerit per istam. l. subdita pœna extraordinaria, de qua in. l. ff. de termi. mot. & in. l. 1. C. de accusa. quam opinionem tenet glã. d. l. 1. & in dict. l. agraria. quæ videtur approbari hic licet docto. communiter illã impugnant, & magis communiter dicunt, q̃ pœna extraordinaria, de qua in dic. legibus & q̃ habetur in. l. 2. ff. de term. mo. ptor edari sia agat criminaliter si verò agatur ciuiliter, tunc pro eda. istade quinquaginta aureis: quæ fuit opinio. d. gl. in d. l. 1. quam opi. communem improbat Ang. in. d. l. 1. nam hic, & in. l. agraria. pœna applicatur fisco. & sic agitur criminaliter, non ciuiliter: vti Ang. ibi ad contrariã dicit esse distinguendum. Quod si quis animo furãdi lapides, terminos euellit, nõ credendi eos terminos, fustigatur, nisi sit splẽdidior: quo casu punietur: vt pro simplici furto. l. 2. §. in. ff. de termi. mo. Si verò non animo furãdi tunc si terminos non euulsit, sed facit terminorum commutatione, vt ex arbore arbusta, & ex sylua nouellam: & punitur tunc arbitrio iudicis vt in dic. l. agraria. in fi. Si verò terminos euulsit, raus aor cupandorum finium qui alocum ibi non finamem habebat (qui est propius casus huius legis Partitarum) tunc secundũ eum splendidum relegatur ad tẽps arbitrio iudicantis, si inuenit esse in tempus prolixius, si sentor in remissius, insessor verò cassigatur datus in opus publicum per biennium, ita intelli. l. 1. 2. versiculo, de pœna. ff. de termi. mot. Si verò euulsit ad seminandum zizaniam, tunc habet pœnam quinquaginta aureorum, de qua hic, & in dicta. l. agraria. Et si erat seruus qui talia commitebat, domino insscio, puniebatur vltimo supplicio, secundum legem Neruæ Imperatoris, nisi domini suspro eo mulctam inferre vellent. vt in dicta. l. agraria. Sed pet aliam legem posita Iniam euellens terminorũ à seminandi zizaniam, puniuntur iudicantis arbitrio, ex arbitrio dinem. vt in dicta. l. 1. C. de accusatio. & in dicta. l. 1. ff. de termino moto. & istam dicit esse veritatem Angel. vbi suprã. Salyceius verò in dicta. l. prima. relatis opinionibus glossæ, & aliorum tan deum ibi refert. de term. & distinguit, q̃ moto. & aut quis ignotanter terminos amouit, si ne lucrandi animo: & tunc neque furtiua dedicit lucrandi animus. neque alia pœna pro temuino amoto puniuntur, cùm dolusin hoc exigatur. vt in dicti. l. agraria. & in. l. 1. aut amouit animo lucrandi tales terminos: & tunc vtis persona veneribus cæditur, vt in dicta l. 2. in fine non vtis solum furti teneatur, vt in. l. si certè. ff. de furtis. aut fruit illos esse terminos, & tunc si amouit, vt tantũm sibi terminos lucraretur, & in quinquaginta aureis quo quolibet termino tenetur, verũm persona vnde nolunt habens vnde soluat, luet in corpore. vt in. l. agraria. primo & secundo respon. aut amouit causa finium occupandorum, & tunc distinguit inter personas, vt splendidiores relegentur in maius, vel minus tempus, secundum diuersitatem ætatis, viles verò fustigentur, & ad biennium relegentur, vt in dicta. l. 2. primo & secundo respon. aut amouit, causa litium seminandarum, tunc extra ordinem punitur, pro factorum varietate. l. prima. ff de termino moto. & dict. l. agraria. in fine. & cum ista distinctione dicit Salyceius, materiam esse claram, quæ per alios, secundum eum est indiscussa. Tu verò considera, quod lex ista Partitarum loquitur in vno ex dictis casibus tantũm, scilicet quando euellat terminos, causa finium occupandorum, & appropriandi sibi terram, quam confinantem suo prædio habebat, ex mutatione terminorum, & deducitur tenen pœnam alla ordinaria quinquaginta aureorum, pro quolibet limite, & pœna, de qua statim subdit, de amissione iuris iuris, quam intendebat luctari, vel iantum teddendi de suo, si iusibi non habebat, & de alui pœnis nihil eicit, vnde videtur, quod non puniatur vteriori pœna, & sic reprobantur in hoc dicta doctorum, qui (vt tradit) aliter direbant, moti ex dicta l. 1. quæ satis eotum dictum probat. Quando verò auulsio terminorum facta non fuit ex istor causa, sed vt seminaret zizaniam, vel vt funaretur lapides, seu terminos, seu alias rerum ad dictam distinctionem doctorum, quam sic tenerem, vt qui causa zizaniæ, seu seminandarum litium hoc facit, non puniatur pœna quinquaginta aureorum, de qua hic, & in. l. agraria prout dicebat Angel. fed extra ordinem, pro factorum varietate, vt dicit Salyceius, & quia l. agraria. in primo respon. non loquitur in isto casu in impositione dictæ pœnæ quinquaginta aureorum, sed in casu in quo loquitur ista lex partitarum, si vrõ amouit, animo furandi terminos, seu lapides, vt sibi eos lucraretur, non fruiens illos esse terminos, tunc procedat quod habetur in dicta. l. 2. §. finali. vt si fuerit vilis, sufficiat cum verberibus cædi, si splendidus, puniatur pœna simplicis furti. Si verò fruit illos esse terminos, & amouit, vt eos sibi lucraretur, tunc Salyceit. (vt dixi) vult, quod puniatur in quinquaginta aureis, pro quolibet termino. & quod si non habet, vnde soluat, luat in corpore. allegat dict. l. agraria. mihi vrõ videtur. dictam leg. non loqui in isto casu in primo resp. illius leg. sed cũ hoc sit causa protelandi fines, & sic in casu, in quo loquitur

Ad tit. ff. de term. mot.

C. fin. reg.

¶ *Ley. XXX. Que pena merece aquel q̃ mudare los mojones de alguna heredad a furto.*

Mojones señal que departe[e] la vna heredad de la otra, e non lo deue ningund ome mudar sin mandamiento del Rey, o del judgador del logar. E si alguno contra esto fiziesse, que mudasse los mojones maliciosamente, que estuuiessen entre la su heredad, e la de su vezino, comoquier que ome non pue dedezir propriamente q̃ faze furto, por que lo faze en cosa que es rayz[f], pero faze yerro, e maldad, que es semejante de furto. E porende todo ome que esto fiziere, deue pechar al Rey[g], por quantos mojones assi mudare, por cada vno dellos[h], cincuenta marauedis de oro[i].

Ley. XXX.

Limes est signum illi iudã sdia diuersorũ, & monere illi nullu põt si ne mãdato Regis, aut iudicis & alias euellẽs fines prædia dantes de vicini prædio, perdit ius, si quod habebat in eo quod sibi ex mutatione appropriauit & in iu non habebat, restituet duplicatum, & soluet insuper pro quorãque fine, seu signo mutato Regi quinquaginta mo tapetinos auri eadem est pœna de similibus terminorum ciuitatum, seu locorum mutatis, seu euulsis. l. d.

e ¶ *Deporte.* Limes erat positus, hi enim vt disceneretur agri dicit Vlgilius. & habetur in c. forus. de verbo. signifi. & an limes cedat limitato: vide per Bal. in. l. vesti. in initio. eo. ti. ff. de offi. præfecti vrbis.

f ¶ *Rey.* Vide etiam suprã in. l. 1.

g ¶ *Pechar al Rey.* Contorum. l. agraria. ff. de termi. mo.

h ¶ *Por cada vno dellos.* Facit secũdum Albain. d. l. agraria ad statutum puniens producẽtem falsos testes in centum, q̃ pro quolibet teste patiatur pœnam centum. vid. ibi per eum.

i ¶ *Cincuenta marauedis de oro.* Et si est pœna ordinaria in hoc statuta & fecerit per istam. l. subdita pœna extraordinaria, de qua in. l. ff. de termi. mot. & in. l. 1. C. de accusa. quam opinionem tenet glã. d. l. 1. & in dict. l. agraria. quæ videtur approbari hic licet docto. communiter illã impugnant, & magis communiter dicunt, q̃ pœna extraordinaria, de qua in dic. legibus & q̃ habetur in. l. 2. ff. de term. mo. ptor edari sia agat criminaliter si verò agatur ciuiliter, tunc pro eda. istade quinquaginta aureis: quæ fuit opinio. d. gl. in d. l. 1. quam opi. communem improbat Ang. in. d. l. 1. nam hic, & in. l. agraria. pœna applicatur fisco. & sic agitur criminaliter, non ciuiliter: vti Ang. ibi ad contrariã dicit esse distinguendum. Quod si quis animo furãdi lapides, terminos euellit, nõ credendi eos terminos, fustigatur, nisi sit splẽdidior: quo casu punietur: vt pro simplici furto. l. 2. §. in. ff. de termi. mo. Si verò non animo furãdi tunc si terminos non euulsit, sed facit terminorum commutatione, vt ex arbore arbusta, & ex sylua nouellam: & punitur tunc arbitrio iudicis vt in dic. l. agraria. in fi. Si verò terminos euulsit, raus aor cupandorum finium qui alocum ibi non finamem habebat (qui est propius casus huius legis Partitarum) tunc secundũ eum splendidum relegatur ad tẽps arbitrio iudicantis, si inuenit esse in tempus prolixius, si sentor in remissius, insessor verò cassigatur datus in opus publicum per biennium, ita intelli. l. 1. 2. versiculo, de pœna. ff. de termi. mot. Si verò euulsit ad seminandum zizaniam, tunc habet pœnam quinquaginta aureorum, de qua hic, & in dicta. l. agraria. Et si erat seruus qui talia commitebat, domino insscio, puniebatur vltimo supplicio, secundum legem Neruæ Imperatoris, nisi domini suspro eo mulctam inferre vellent. vt in dicta. l. agraria. Sed per aliam legem posita Iniam euellens terminorũ à seminandi zizaniam, puniuntur iudicantis arbitrio, ex arbitrio dinem. vt in dicta. l. 1. C. de accusatio. & in dicta. l. 1. ff. de termino moto. & istam dicit esse veritatem Angel. vbi suprã. Salyceius verò in dicta. l. prima. relatis opinionibus glossæ, & aliorum tan deum ibi refert. de term. & distinguit, q̃ moto. & aut quis ignotanter terminos amouit, si ne lucrandi animo: & tunc neque furtiua dedicit lucrandi animus. neque alia pœna pro temuino amoto puniuntur, cùm dolusin hoc exigatur. vt in dicti. l. agraria. & in. l. 1. aut amouit animo lucrandi tales terminos: & tunc vtis persona veneribus cæditur, vt in dicta l. 2. in fine non vtis solum furti teneatur, vt in. l. si certè. ff. de furtis. aut fruit illos esse terminos, & tunc si amouit, vt tantũm sibi terminos lucraretur, & in quinquaginta aureis quo quolibet termino tenetur, verũm persona vnde nolunt habens vnde soluat, luet in corpore. vt in. l. agraria. primo & secundo respon. aut amouit causa finium occupandorum, & tunc distinguit inter personas, vt splendidiores relegentur in maius, vel minus tempus, secundum diuersitatem ætatis, viles verò fustigentur, & ad biennium relegentur, vt in dicta. l. 2. primo & secundo respon. aut amouit, causa litium seminandarum, tunc extra ordinem punitur, pro factorum varietate. l. prima. ff de termino moto. & dict. l. agraria. in fine. & cum ista distinctione dicit Salyceius, materiam esse claram, quæ per alios, secundum eum est indiscussa. Tu verò considera, quod lex ista Partitarum loquitur in vno ex dictis casibus tantũm, scilicet quando euellat terminos, causa finium occupandorum, & appropriandi sibi terram, quam confinantem suo prædio habebat, ex mutatione terminorum, & deducitur tenen pœnam alla ordinaria quinquaginta aureorum, pro quolibet limite, & pœna, de qua statim subdit, de amissione iuris iuris, quam intendebat luctari, vel iantum teddendi de suo, si iusibi non habebat, & de alui pœnis nihil eicit, vnde videtur, quod non puniatur vteriori pœna, & sic reprobantur in hoc dicta doctorum, qui (vt tradit) aliter direbant, moti ex dicta l. 1. quæ satis eotum dictum probat. Quando verò auulsio terminorum facta non fuit ex istor causa, sed vt seminaret zizaniam, vel vt funaretur lapides, seu terminos, seu alias rerum ad dictam distinctionem doctorum, quam sic tenerem, vt qui causa zizaniæ, seu seminandarum litium hoc facit, non puniatur pœna quinquaginta aureorum, de qua hic, & in. l. agraria prout dicebat Angel. fed extra ordinem, pro factorum varietate, vt dicit Salyceius, & quia l. agraria. in primo respon. non loquitur in isto casu in impositione dictæ pœnæ quinquaginta aureorum, sed in casu in quo loquitur ista lex partitarum, si vrõ amouit, animo furandi terminos, seu lapides, vt sibi eos lucraretur, non fruiens illos esse terminos, tunc procedat quod habetur in dicta. l. 2. §. finali. vt si fuerit vilis, sufficiat cum verberibus cædi, si splendidus, puniatur pœna simplicis furti. Si verò fruit illos esse terminos, & amouit, vt eos sibi lucraretur, tunc Salyceit. (vt dixi) vult, quod puniatur in quinquaginta aureis, pro quolibet termino. & quod si non habet, vnde soluat, luat in corpore. allegat dict. l. agraria. mihi vrõ videtur. dictam leg. non loqui in isto casu in primo resp. illius leg. sed cũ hoc sit causa protelandi fines, & sic in casu, in quo loquitur

lex ista partitarum, & durum est dicere, vt ille qui minus deliquit, puniatur eadem pœna, qua ille qui magis deliquit, magis enim delinquit, qui causa occupandi terram conhinantem sibi, hoc facit, quã qui causa furandi vnum, vel plures lapides, vnde potius videretur dicendum, quod tunc extra ordinem puniatur arbitrio iudicis. vt in dict. l. 1 C. de accusa. & dict. l. i. ff. de termin. mo.

6 a ¶ *De mal desto.* Concordat cũ l. si constiterit. C. fini. regun. & l. si quis in tantam. C. vnde vi. & l. extat. ff. quod metus caus. & exenditur hic di spositio. I. si tõ stierit, etiam h occupatio fiat tue nõ contestata.

7 b ¶ *Otros logares.* Videt ex hoc verbo, & ex alijs positis in ista lege, q̃ hęc lex loquitur d̃ terminis positis in rure, non verõ de terminis positis in ciuitate, quę fuit vna solutioglo in dict. l. 1. C. de accusat. sed illa reprobatur cõmuniter, & fortè in omnibus. l. ista procedet raur ex verbis gẽralibus eius quam quia vul gonostro possessones in vrbe positas appellamus (heredad) st ergo aliqua vinea, vel hortus sit in villa, idẽrit ac si esset rura.

Ad tit. ff. C. & inst. ad l. aqui. & ff. de damno in fecto.

Titulo. XV. De los daños que los omes, o las bestias fazen en las cosas de otro de qual natura quier que sean.

DAños se fazen los omes vnos a otros en si mesmos, o en sus cosas, que non son robos, nin furtos, nin fuerças. Mas acaescen a las vegadas por ocasion, e a las vegadas por culpa de otro. Onde pues que en los titulos ante deste fablamos de los robos, e de los furtos, queremos aqui dezir de los otros daños. E mostraremos que cosa es daño. E quantas maneras son del. E quien puede demandar ende emienda. E ante quien. E a quales. E como deue ser fecha emienda del, despues que fuere aueriguado.

¶ Ley. I. Que cosa es daño: e quantas maneras son del.

E demas de sto si ouiere algun derecho en aquella parte de la heredad q̃ assi ouy do ganar a furto por mudamiẽto de los mojones deue lo perder. E si derecho nõ auia en ella deue tornar lo que entro en esta manera a su dueño con otro tanto de lo suyo quãto es aquello que tomo d̃ lo agenõ. E lo que diximos en esta ley del mudamiẽto d̃ los mojones que son entre las heredades de los omes, ha lo gar otrosi en el yerro que ome faze en los mojones que departẽ los terminos entre las cibdades, e las villas, e entre los castillos, e los otros logares[b].

Titulus. XV. De damnis.

¶ Lex. I. Damnum est peditio, vel deterioratio rei, vel personæ alterius culpa prouenienes, & est triplex. Vnum est cum fit deterioratio per mixturam, vel aliter. Aliud, cum fit diminutio. Tertium, cum fit rei totalis destructio. h. d.

DAño es[c] empeoramiento o menoscabo, o destruymiento q̃ ome rescibe en si mesmo, o en sus cosas por culpa de otro[d]. E son del tres maneras[e]. La primera es quando se empeora la cosa por algũa otra quel mezclã, o por otro mal quel fazen. La segunda quando se mengua por razõ del daño que fazẽ en ella. La tercera es, quando por el daño se pierde, o se destruye la cosa del todo.

¶ Ley. II Quien puede demãdar emiẽda del daño.

EMienda del daño puede demandar el señor de la cosa[f] en que es fecho. Esso mesmo puede fazer su heredero: pero si el señor de aquella cosa la ouiesse dada, a otro, o torgãdole el vsofruto della[h] para en su vida, o que la touiesse otro alguno, que touiesse buena fe en tener la, cuydando que era suya[i], o si la ouiesse alguno en guarda[k], en lugar do non estuuiesse el señor della estõce cada vno destos, o su personeros, pueden demandar q̃ les sea fecha emiẽda del daño que fuesse fecho en aquella cosa que assi tenian. Otrosi dezimos[l], que si alguno fiziesse daño en cosa que estouiesse empeñada, que si aquel que la empeñó non ouiesse de que la quitar, o el q̃ la tuuiesse en peños non pudiere cobrar lo suyo de aquel que la empeño q̃ estonce biẽ puede el demandar quel sea fecha emienda del daño que rescibio en aquella cosa q̃ tenia empeñada. Pero aquello que recibiere por emiẽda de la cosa q̃ tenia en peños, deue ser cõtado en el debdo que deuia auer. E si mas fuere que la debda lo de mas deue lo tornar con la cosa al señor della. Mas si el señor della ouiere de denti, tamen appellatione damni dati, vel illati, de quo hic Titulus loquitur, continetur damnum interueniente culpa, vel facto hominis delinquentis. vt in l. si seruus seruum. §. inquit. & §. rupisse ff ad legem Aquiliam, vnde propter damnum procedens ex contractu, non datur actio legis Aquiliæ vt tradit Ioan. Andre. in addition. ad Speculato. in de emptio. & venditio. §. nunc dicendum. quod est sub rubri. de rescind vendit. coluin. 3. in additio. in cipienti libellus.

e ¶ *Tres maneras.* Sic erant & tria capita legis Aquiliæ. vt in sti. de lege Aquilia, per totum & in. l. 2. & l. si seruus seruum. §. hui legis. & §. tertio capite. ff. eodem.

¶ Lex. II. Emendam dã ni potest petere dominus deteriorata rei, aut eius hæres. Itẽ & fructuarius, vel bonæ fidei possessor item depositarius, domino absente à loco & etiam creditor, cui res est pignorata, si debitor nõ est soluendo, debet tamen illud quod adueniet in sortẽ computare, & residuum domino soluere, sed debitore existente soluendo, & in loto præsente, non creditor, sed debitor petit. Idem de legatario, si non dum sibi tradita: sed debet ei qui eam tenet, concedere petendi potestatem. h. d.

f ¶ *Puede demandar.* Ortum habet à dictis Azo. C. de lege aquilia. in fine ma. col. 2. versi. competit autem actio.

g ¶ *El señor de la cosa.* Adde. l. 2. &. l. item mela. §. si in eo homine. & l. ob id &. l. liber homo. §. si seruus ff. ad leg. aqui.

h ¶ *Vsofruto della.* Concordat cum. l. item mela. §. si. cum. l. sequenti. vbi etiam de vsufructo.

i ¶ *Cuydando que era suya.* Adde. l. item mela. §. sed si seruus bona fide. ff. ad leg. Aquiliam. vbi vid. gl. quod talis bonæ fidei possessor, ad hoc vt agat, debet habere titulum, quod fuit dictum Azo. vbi supra.

k ¶ *Ouiere alguno en guarda.* Nota hoc, quia non ponit Azo vbi suprà & facit. l. 10. supra tit. 1. commodatario vero denegatur hæc actio, vt in. l. item mela. §. eum. ff. eodem. quod fortè limitabitur, nisi dominus sit absens. vt in. l. 10. supra tit. 1.

l ¶ *Otrosi dezimos.* Contor. cum. l. qui occidit §. pignori. ff. ad leg. Aquil.

que la pueda quitar, e estouiere en el lo-
gar[a] do fuere la cosa en que fizierõ el da
ño, estonce, el deue demandar la emien
da, e non el que la tiene en peños. Otrosi
dezimos que teniendo algund ome de
recebir de otro fieruo, o bestia, o otra co
sa qualquier que el fuesse mandada en te-
stamento si fiziessen daño en aquella co
sa de guisa que se perdiesse, o se empeo-
rasse, puede demandar la emienda de aq̃
lla cosa el que la tenia a la fazõ que fuese
cho el daño en ella: si el que la deue auer
non estouiesse delãte. Mas si aquel aquiẽ
era mandada era presente estonce el que
la touiesse le deue otorgar poder[b] para
demandar emienda del daño que le fue
fecho en ella.

¶ *Ley. III. A quales, e ante quien puede ser demãdada emienda del daño.*

Emendar, e pechar deue el
daño aquel que lo fizo a a-
quel que lo rescibio. Esto
le puede ser demandado
quien lo ouiesse fecho por sus manos: o
au iniesse por su culpa, o fuesse fecho por
su mãdado[c] o por su consejo. Fueras en
de si aquel que fizo el daño fuesse loco[d]
o desmemoriado o menor de diez años
e medio: o si algũo lo ouiesse fecho am-
parando a si mesmo[e], o a sus cosas. Ca e-
stonce non podria ser demandada emiẽ
da del daño q̃ desta guisa fiziesse. Otrosi
dezimos, que los herederos[f] de aquellos
que fiziessen daño en las cosas de otros,
non son tenudos de fazer emienda del
daño despues de la muerte de aquellos
cuyos herederos son: fueras ende si en su
vida de aquellos que lo fizierõ fuesse co
mençado pleyto por respuesta sobre la
emienda. Ca estonce tenudos seriã de lo
fazer si fuessen del pleyto vẽcidos. Otro
si dezimos, q̃ maguer el pleyto nõ fuesse
començado por respuesta, assi como
sobredicho es: que si los herederos ouie
ron alguna pro del daño, que fizieron
aquellos de quien heredaron, que lo de
uen pechar en tanta quantia, quanta fue
el pro que les vino dello, a los q̃ rescibie
ron el daño, o a sus herederos. E la demã
da del daño, dezimos que deue ser fecha
ante el judgador del lo gar, do fue fecho
o delante alguno de los otros judgado
res, de que fezimos emiẽte en el titulo d̃
las acusaciones en las leyes[g] q̃ fablan en
esta razon.

¶ *Ley. IIII. Como si el judgador de su officio faze daño a otro derechamente non es tenudo de lo pechar.*

Viendo algund judgador[h]
dado juyzio contra otro de-
rechamente, e mandado lo
cumplir, si despues lo em-
bargassen algunos sobre esta razõ o por
otra semejãte della, e el, o algunos otros
por su mandado les fiziessen daño, e les
contrallassen en sus cosas non seriã te-
nudos de fazer emienda por ello, mas si
el judgador fiziesse o mandasse fazer da
ño a otro torticeramente[i], tenudo seria
estonce de fazer ende emiẽda. Otrosi de
zimos que si algũ judgador, o los que
ouieren poder de cumplir la justicia, o
los cogedores de los pechos del Rey, prẽ
dassen bestias, o ganados por razon de
pechos o por otra manera qualquier, q̃
las non deuen tener acorraladas[k] de ma
nera que non puedan paecer[l] nin beuer.
E si algunos cõtra esto fizieren, deuẽ pe
char a los dueños de los ganados el da
ño, o la perdida, o el menoscabo q̃ ouie
ren en ellos por aquel encerramiento.

¶ *Ley. V. De los daños que fazen a los que estan en poder de otro por mandado de sus mayorales, que non son tenudos ellos de lo pechar.*

Fijo[m] que estuuiesse en po-
der de su padre, o vassa-
llo[n], o fieruo que estuuiesse
en poder de su señor, o el

1 a ¶ *En el lugar.* Nota hoc quianõ ita habetur expressum in d. §. pignori.
2 b ¶ *Otorgar poder.* Concordat cum. l. huic scripturæ. ff. eodem & procedit hoc in damno dato ante aditam hæreditatem: nam si ea adita fieret, compenit legatario etiam sine cessione. l. liber homo. §. si fenus legatus. ff. eodem.
¶ *Lex. III.* Peritur damnum abeo, qui fecit, vel culpa sua euenit, idẽ si mandauit, aut consulunt fieri, nisi sit furiosus, aut fatuus, aut minor decimo anno cum dimidio, aut si in sui, vel suarum rerum defensione dedit dãnum. Et de dãno dato non teneatur hæres nisi is fuerit cum damnatore contestata, autim eo qd ad hæredẽ pertinent, & damni petitio potest peti corã iudicibus, de quib̃ hic. hoc dicit.
1 c ¶ *Por su mandado.* Adde. l. liber homo si iussu. ff. eodẽ. & infi l. eod. l. 5. & quid si potuit prohibere, & non prohibuit: vide. l. in lege Aquilia. §. quotiens. ff. eod.
2 d ¶ *Loco.* Concordat cum. l. 3. §. iniuria. ff. eodem.
3 e ¶ *Amparado a si mismo.* Adde l. scientiam. §. qui cum aliter ff. eod.
4 f ¶ *Herederos.* Concordat cũ Linde neratus §. hanc actionem ff. eodem & ibi vid. Floriamum.
5 g ¶ *En las leyes.* Supra eadem partita. t. 1. l. 15.
¶ *Lex. IIII.* Iudex non tenetur executionem impedienti suæ iustæ sententiæ, de damno dato teneatur tamẽ de damnis iniustè illatis per eum, & si iudex, aut iurium regalium collector iuramenta aut pecora capta pignori pro tributis recludit, & fame seu siti pereant, aut deteriorentur, tenetur de tali damno. h. d.
1 h ¶ *Judgador.* Concor. cum. l. quemadmodum. §. magistratus municipalis ff. eodem.
1 i ¶ *Tortizeramente.* Idem si res aliquas pignori cepit iure dicè, eius tamen incuria res capta perierit, seu deterior facta fuerit, vt in dict. c. magistratus, vbi vid. Floria. & faciat quod statim subditur in ista lege.
k ¶ *Acorraladas.* Vid. infra eo. l. 24.
1 ¶ *Demanera que non puedan paecer.* Adde dict. §. magistratus municipales.
¶ *Lex. V.*
2 m ¶ Si filius in patria potestate cõstitutus, vel vassallus, seu seruus suorum maiorum mandato: aut minor curatoris, vel religiosus sui maioris mãdato: det damnum, non ipse, sed mandans teneatur. Sed si iniuriam, vulnus, aut homicidium perpetrauerit, tam mandans quã mãdatarius puniretur. sed hæc faciens, iudicis, cui subest mandato, non teneatur, sed iudex si vero iudici non subest, teneatur vterque. Si autem prædicti absque mandato damnum dederint, ipsi tenentur, nõ ille, cui suberat, nisi sit dominus, qui tenetur seruã dãnum emendare, aut eum pnoxa dare hoc dicit.
m ¶ *Fijo.* Concordat cum. l. liber homo. la 2. ff. ad legem Aquiliam. & cum. l. ad ea. ff. de regu. iur. & l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. & l. si colonus. in fine. ff. de aqua pluuali arcenda. & §. omnis. In strut. de noxalib. actio. & l. 1. ff. de noxalib. actio.
2 n ¶ *Vassallo.* Nota hoc exemplum, & intelligerem tam de vassallo, respectu feudi (in his, in quibus secundum feudi naturam dominus habet ius imperandi, de quo dic, vt per Bald. in capit. 1. in fine. 1. colum. quibus modis feud. amittatur.) quam in vassallo, respectu iurisdictionis

de quo loquitur glo. in dict. l. liberi homo. & in dict. l. ad ea. & habetur infra. in lita l. & idem in liberto, qui ex operis debitis domino obedire teneatur. cum & communiter glossæ arguãt de libertis ad vatl allos vt tradit Iaso in. l. si non sortem, §. liberti. in prin. ff. de condictio. in debi. & quia manumissor factus est æ qualis patri, vt in auth. vt liberti de cetero &c. colla. 6 procederet etiã forte in vxore, respectu iussus mariti, attenta panficationem quæ videtur fieri de subiectione vxoris erga maritum & serui ad dominum iuxta notata per gl. in. l. 3. §. si quis seruum. ff. de statu libe. & in l. sicut. ff. de operis liberto. & in terminis per Florian in dict. l. liberhomo. vbi de muliere quæ cum viro culpabili habitum mutauit: sub eius colore vir carcerem exluit, & aufugit & idem forte in seruitoribus domesticis, vt in leuibus iussibus domini ob temperãtibus excusentur. ac gumẽ. eius qd hic, & in dict. l. liberhomo habetur de seruo & in. l. seruus ff de actio. & obliga. & argu eius, quod habetur in l. 29. in fine, supra titul. 1. & est opinium dictum Re fiedi in libello, ne vis fiat ei qui in possessio. missus est. § item ego dico, quod si dominus pater vel prælatus mãdat seruo filio vel liberto, quod expellat aliquem de possessione, vel quod non permittat luciare possessionem, illum, qui auctoritate prætoris mittitur, quod si obediant in hoc, non puniantur, quod dicit bene notandum Albe. in dict. l. liber homo. quod dictum non procederet forte in famulo libero, in hoc domino obedient ex his quæ notat Hostien. & Ioan. And. in. c. quoniam frequenter versat. quod si super vt lite non contest. vbi dicunt, q si famulus de mandato domini sui damnum dedit, tenebitur tam ipse, quam dominus, per ea quæ habentur in. l. 1. §. de excusse. & §. quotiens. ff. de vi & vi armata. & in ea cum ad sedem. de restitu. spoliat. & in. c. mulieres. de sententia excom. ex quo videntur velle quod famuli liberi in hoc obedientes, non excusentur: & hoc videtur verius, saltem quando dolus adest cum hæc lex (quæ loquitur in seruo) non sit extendẽda ad famulum liberum in quo non est tanta ratio, neq; tanta potestas imperandi, & de illo dicto Hostien meminit etiam Ioan. And. in addition ad Speculum. titul. de. 1. & 2. decreto. §. in estat colum. 6. & facit. l. si colonus. ff. de aqua pluui arcenda.

q fuesse menor[a] de veynte e cinco años que ouiesse guardador, o frayle, o monje, o otro religioso que estouiesse fo obediencia de su mayor alcada vno destos q̃ fiziesse daño en cosas de otro por mãdado de aquel en cuyo poder estouiesse non seria tenudo de fazer emiẽda del daño que assi fuesse fecho. Mas aquel que lo deue pechar por cuyo mandado lo fizo. Pero si alguno destos deshonrrasse[b], o friesse, o matasse a otro, por mãdado de aquel en cuyo poder estouiesse, nõ se podria escusar de la pena: porque non es tenudo de obedecer su mandado en tales cosas como estas, e si lo obedesciere, e matare, o fiziere alguno de los yerros sobredichos, deue ende auer pena[c] tãbiẽ como el otro que lo mando fazer. Otro si dezimos que si alguno fiziesse daño, o tuerto a otro por mandado del judgador[d] del logar quel judgador quẽ gelo mando fazer, es tenudo de fazer emienda, e non aquel que lo fizo. Mas si otro o me qualquier fiziesse tuerto, o daño a otro por mandado de alguno que non ouiesse poder ni jurisdiciõ sobre el estõ ce tambiẽ el que lo fizo, como el que lo mãdo fazer, seriã tenudos de fazer emiẽda del daño. Pero si alguno destos sobre dichos que estan en poder de otro, fiziessen tuerto, o daño a algũo sin mãdado de aquel en cuyo poder estouiesse. estonce cada vno de los q̃ lo fiziessen, serian tenudos de fazer la emienda, e non aq̃llos en cuyo poder estouiessen. Fueras ende el señor que es tenudo de fazer emienda por su sieruo, o desampararlo en lo gar de la emienda a aquel que recibio el daño del.

Ley. V I. Como aquel que fiziere daño a otro por su culpa es tenudo de fazer emienda del.

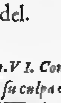

Peleando dos omes en vno si alguno dellos queriendo ferir aquel con quien pelea, firiesse a otro[f], maguer non lo fiziesse de su grado tenudo es de fazer emiẽda, porque como quier q̃ el nõ fizo a sabiẽdas el daño al otro, pero acaeseio por su culpa. Mas si alguũ o me corriesse cauallo[h], o rocin, o bofordasse, o alancasse en lugar señalado do los otros acostũbraro esto fazer, e en yẽdo por la carrera atrauessasse alguũ, e topasse cõ el: estõ

1 a ¶ *Menor.* Adde. l. 1. §. qui. §. si tutoris. ff. quod vi aut clam. & dict. l. ad ea. ff. de regu. iur.

b ¶ *Deshonrrasse.* Ex hoc habes, q iniuria personalis dicitur crimen graue & non leue adde dict. l. non solum §. si mandato. ff. de iniur. & vi. per glos. in dict. l. ad ea. quæ dicantur crimina grauia, & qua leuia in ista materia ad excusationem filij, vel seruij, vel subditi, & per Bartol. in. l. leuia. ff. de accusatio.

c ¶ *Pena.* Seruus tamen obedlens domino in atrocioribus, mitiùs punitur, quam si alias sine mandato domini fecisset vt in. l. seruos. C. ad legem Iuliam. de vi publica. glos. in dicta. l. ad ea. Albertus in dict. l. liber homo. in fine, quod forte esset intelligendum in casu speciali dictæ. l. seruos. vbi durius punitur seruus faciens, quam dominus iubens, vel in casu omnino sim. li: alias videtur dicendum, quòd ex iussu non excusaretur etiam respectu minoris punitionis. nisi forte alias seruus esset peritutus, vt quia dominus cum interficeret, si non obediret iuxta id quod habetur per glos. in. l. si familia. ff. si famosum fecisse dicatur. & facit hæc lex, cũ subdit (tãbien como el otro &c.

d ¶ *Por mandado del judgador.* Concordat cũ l. non videntur. §. qui iussu ff. de regul. iur. vbi videas glos. in oratio iẽ adintellectum & limitationem huius. & vi. per Dinum in regula. quod quis mandato iudicis. de regu. iur. libro 6. nam procedit, quando præceptum iudicis sit secundum legẽ, vel non constat, q sit contra legem, & in concernentibus officium: secus ergo, si euidenter sit iniustũ, & contra legem vel si iudex suspiciat aliquid non exequendo suum officium, & quando est aperte contra legem, non solum non debent obedire officiales, imo debent sibi resistere. l. omnes. C. de decurio. libr. 10. l. euidenter. C. de executio. munc. eodẽ. lib. 1. quoniam iudices. & ibi glos. & Bald. C. de appellatio. & vide per Ioan. de Platea in. l. fina. C. de loca. predio. ciui. lib. 11. & per Ang. Arethi. in tract. malefi in parte de consensu & deliberatione omnium iudicum. & in parte præsente Caio col. 7. & adde ad eõcor. huius legis: qd habetur in c. quid culpatur. 23. q. 1 cum gl. ibi & quod dicit gl. in. c. milites 23. q. 5. & in. c. dixit dominus. 14. q. 5. & in. c. in canonibus. 16. q. 1. ad de etiam quod de iussu potentis dixi in. l. 5. in fine. tit. 21. par. 4.

e ¶ *Sin mandado.* Adde. l. 11. tit. 13. supra eadem par. & quæ ibi dixi.

¶ *Ley. VI.*

Volens vnum in rixa vulnerare, si alium vulnerat ob culpam, tenetur de damno. Si autem in equo per locum consuetum curat, & aliquem opprimat, non est in culpa. ideo non teneatur, nisi cũ cuitare possit, nolit: aut per locum inconsuetũ, per quẽ nulli consueuerunt transire curabat. Et idem dicit de balistario & iaculatore. Item qui arbori arboris, aut ædificans, si clamet, ne transeunte transeant, non teneatur de damno contingente: alias si non clamet, vt omnes se custodiant, vel intẽdo e stiuẽ clamet, teneatur ad damnum, ratione culpæ, & si vulneret aliquẽ, teneatur ad expensas & damna, & interesse cessans vulneratl. & si iuris sit subsecuta ex proiectu, vel casu arboris, relegatur in insulã, proijciẽs per quinquennium. h d.

f ¶ *Eriesse a otro.* Concordat cum. l. sciendum. §. qui cum aliter. ff. ad leg. Aquil. vbi Bal. notat, q licẽt sit permissum percutere aggressorem, nõ tamen mediatorem, vel alium.

g ¶ *Por su culpa.* Nota hoc verbũ, qa declaratur. d. §. qui cũ aliter. quia si nulla esset culpa, nõ teneret etiã ciuiliter actiõe. l. Aqui ex quo dabat operã vel licitę se defendendo, & sic si in casu illius §. iactus lapidis fuit necessarius ad defensionẽ, & pteteunt ẽ aliũ nõ vidit, vel alias ex ci l. ibi lis esset, a culpa nõ teneretur. facit qd statur sub dit in dicta. l. de cuiusque equũ. & hoc fuit de mente Azo. C. de. l. Aqui in sum. co. 2. vel saltũ dat.

h ¶ *Corriesse a cauallo.* Adde. l. 5. tit. 8 supra ista part. & qua. ibi dixi. & ad de. l. item si obstetrix. §. fi. ff. ad leg. Aqui. & iull. co. 3. iniuria.

4 a ¶ *Otros de mues.* Adde. l. si putator. ff. ad leg. Aquil. & Iasth eod. §. item si putator & vid. supra titu. 8. in. l. 5.

5 b ¶ *Como libre.* Adde. l. ex hoc. ff. si quad. pau. fe. dica & l. quæstione. in princ. ff. ad legem Aquil. & cap. i. de iuro. & l. si fil. de his qui dele. vel effude & mortuo libero homine percusso agere potest pater, vel eius hæres pro oper ibus quæ ille poterat exercere toto tpe vitæ suæ, & habebit respect. similiter quãto tempore potuisset viuere, secũdũ Spec. ti. de mint. §. 2. & Abb. in. d. c. 1. vbi dicit, quòd hoc multi potest accidere in facto, & maximè in parentibus senibus, vi uentibus ex operis filij. & adde Ioã. de Plat. in l. vnica C. de condictione furtiui. n. 11.

6 c ¶ *En el titulo.* Supra. ea. part. titu. & l. 5.

¶ *Ley VII.*

Fouea, aut alia patamenta locis quæ frequentantur ab hominibus fieri nõ debẽt, & aliter ad feras capiẽdas fackes tenetur de dãno ob fouea, vel patamenta contingẽte, secus si hoc fecit in locis desertis. Itẽ ramos, vaccas, aut alias bestias feras ducẽs de loco ad locũ, tenetur de damno, eius culpa per eos secuto. h. d.

7 d ¶ *Cauas, o foyas.* Cõcor. cum l. qui fouerit, ff. ad leg. Aquil.

8 e ¶ *Bestias brauas.* Adde l. hi em. §. 1. cum duab. sequent. ff. de æd. edicto. & §. fi. Inst. si quadru. paupe. fe. dat. & vide de istis feris bestijs quæ à longinquis partibus diis mittuntur. l. vnica C. de vena. feratibus. & ibi Ioan. de Pla. & vid. infrà eod. l. 13.

¶ *Ley. VIII.*

ce non seria tenudo de fazer emiẽda del daño que en tal manera le fiziesse, porque el otro es en culpa dello, enõ el que corre la bestia. Mas si aquel que corriere la bestia, vee el ome atrauessar, e puedere tenerla, o desuiar la que non tope en el e non lo quisiesse fazer: o si faze alguna destas cosas ẽ logar por do passan muchos en que non lo vsan de fazer: estõce es en culpa, e es tenudo de fazer emienda, por que semeja que fizo a sabiendas el daño. Esso mesmo dezimos q̃ deue ser guardado de los que tiran con ballesta por aquellos logares, por do passan los omes si fizierẽ daño a alguõ. Otrosi dezimos a que labrando alguno ome en casa, o en algũ otro edificio o tajando algũ arbol, que estouiesse sobre la calle, o en carrera por do vsan los omes a passar, deue dezir a grãdes bozes a los que passan por aquel logar q̃ se guarden, e si lo non fiziesse assi, o lo diesse de manera, o en sazon que se nõ pudiessen guardar los q̃ por y passassen, e cayesse alguna cosa de aquella lauor en que obrasse, o del arbol que cortasse, de manera que fiziesse daño a otro, tenudo seria el maestro, o el obrero que fazia tal lauor, de le pechar el daño que ende acaesciesse, porque cõte seio por su culpa. E si por auẽtura a aquella cosa que cayesse, fiziesse a algũ ome libre b, estonce tenudo seria de le pechar todas las despensas q̃ fuessen fechas por razon de guarescer aq̃lla ferida, e los menoscabos que rescibio el ferido en las labores, q̃ pudiera fazer, si era menestral. E si muriere de la ferida deue ser desterrado aquel por cuya culpa vino, en algũa ysla por cinco años: segund diximos, en el titulo c de los omezillos.

¶ *Ley. VIII. Como los que fazen cauas, e foyas, o paran cepos en las carreras para los venados son tenudos de fazer emienda dello.*

Cauas, o foyas d, o cepos, o otras armaduras para prender las bestias brauas, deuen las los omes fazer en los logares yermos, e non en las carreras por do passan los omes amenudo, e vsan a andar. E si alguno de otra guisa lo fiziesse

9 Omi seruum alienum à domino incarceratũ ex misericordia, aut sine causa soluit, tenetur ad seruum & de damno ob eius fugam contingente. h. d.

f ¶ *Por duelo que omesse del.* Concor. cum. §. fi. institu. de leg. Aquil. 1

g ¶ *Por malquerencia.* Adde l. & eleganter. §. item Labeo. ff. de dolo. 2

¶ *Lex IX.*

Medicus, aut Chirurgicus, aut marescal tenetur si mortem aut lætione, seruo, vel animali eius impericia ex medicamentis cõtingente addãnum restaurẽdum. Idem si curationem illius inceptam deserat. Et si mortuus sit culpa erat hõ liber, pœnis iudicis arbitrio. h. d.

Ad tit. C. de vena. sect. lib. 11.

¶ *Tenudo ser.* a Cõcor. cum l. quæ actione §. fina. cum princi. l. sequentis. ff. eod. leg. Aquil. & §. præterea si medicus Instituto 3 cad. par. ti. 8. in. l. 6

b *Esse misse.* Vid. vbi supra & circa distan. glos. vid. Albericum ibidem post Iac. ob. de Raue. q̃ si medicus visitabat infirmum gratis, potest eum derelinquere, neq. tenet amplius visitare: quia vbi quis ratione officij aliquid facit gratis, tenetur solũ de dolo & lata culpa. l. si ff. si mensor fal. modi. dixe. Si vero curabat pretio, & constat, q̃ accessit determinatè, vt solũm visitaret infirmum, vna, vel duabus vicib. & vltra non tenet, si vero totum explicaret, vel alius erat factum: tunc totum tenetur explicare. l. si pupilli. §. fi. ff. de negot. gest. & in dubio, q̃ negotium est connexum, tenetur totum

¶ *Ley. VIII. Como aquel que soltare fierro de otro de prision lo deue pechar si si fuere.*

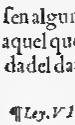

EN prision teniendo algund ome a su fieruo en cepo, o en cadena, o atado con euerdas, o en otra manera qual quier le mesãte destas: si algũ otro por duelo que ouiesse del fieruo, o por malquerencia que ouiesse con el Señor del lo soltasse, o lo sacasse de la prisiõ, si se fuyesse el fieruo, o lo perdiesse su señor, tenudo seria aquel que lo soltasse de le pechar, e de le fazer emiẽda del daño, que por ende rescibiesse.

¶ *Ley. IX. Como el fisico, o el çurujano, o el albeytar son tenudos de pechar el daño, que a otro viene por su culpa.*

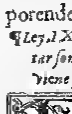

FIsico o çurujano, o albeytar que touiesse en su guarda fieruo, o bestia de algũ ome, e la tajasse, o la quemasse, o la amelezinasse de manera que por el melezinamiento quel fiziesse, muriesse el fieruo, o la bestia, o fineasse lisiado tenudo seria h, qualquier dellos de fazer emiẽda a su señor del daño, que leviniesse por tal razon como esta, en su fierno o en su bestia. Esso mismo; seria quãdo el fisico o el çurujano, o el albeytar començasse a melezinar el ome, o la bestia, e despues lo desamparasse. Ca tenudo seria de pechar el daño, que acaeciesse por tal razon como esta. Pero si el

explicare. l. tres tutores. §. idem in eo. ff. de admi. tuto. aduerte etiã q̃ quando arcesset preno videbatur q̃ posit deferre curationem ob defectum solutionis. l. per hanc. C de erog. milit. anno. libr. 12. contrarium tamẽ tenet Faberius. d. §. præterea. imo, quod agat pro salario suo vel. d. bi per eum.

3 a ¶ *Aluedrio del judgador.* Supra ea. partita. titu. 8. l. 6. ponit pœnam ordinariam relegationis in insulãpet quinquennium, quã per imperitiã: & pœnã mortis, si scienter & dolose: vnde videtur, q̃ istud vltimum referri debet ad casum quãdo derelinquit curationẽ, vel quòd (cum illa pœna relegationis in insulam, hodie non sit in vsu) Iudex imponit pœnam arbitrariam. vt dixi in l. 6. tit. 7. supra ea. partita.

¶ *Lex. X.*

Et si vtile sticendio ciema re terram cultiuandam, cautis, de quibus hic & similib ob quam vtilitatem licentiã tur homines adid, debetta men incendii ob id faciens præcauere ne ineendium fiat, die vẽto so, neque circa paleas, aut lignum, aut oliuetum, ne ex incendio occasio damni detur, alias tum incendium damnum det, tenetur ad emendam, & si ineendens nolebat damnum dare. h. d.

1 b ¶ *Rastrojo.* Facit ad quæstionem quam habui de facto, vt secato frumẽto adhuc qui semnanitius habeat in agro restiti, ad grana quæ ibi mãsernnt, vt possit ibi immittere porcos vel pecudes ad comedendum illa grana. videtur enim q̃ adhuc agerille sit suus, eũ dicit hic (su rastrojo) ita quod licet seminetur in solo publico, adhuc duret illa facultas habentibus seminandi. & communiter sunt de hoc statu locorum, quibus prouideturin hoc assignando certũ tempus dominis, qui agrũ illum seminatunt ad comedendum illa cum gregibus suis quo elapso, pascua sunt communia de iure allegabam. l. vnam ff de glande leg. & l. qui seruandarum. §. fi. ff. de præsc verbis. vbi gl. & Paulus de Castr. qui perpetuò dicit esse mentir tenendum, q̃ si fructus cadant de arboribus meis in fundum tuum, non sunt propter ea fructus tui, sed veniunt mihi restituendi. & datur actio in factum, si tu, qui es dominus fundi, illos colligas, vel facias depasci grana eiusdem qui ceciderunt de spicis meis seu arboribus meis, licet in tuum vel publicum cadant prædium, mea sunt, & legere, & auferre possum de iure intra triduũ, vt in dict. l. vna. per Salicet in l. fina. C ad leg. Aqui. & tu non potes illa colligere, ne quemẽ à colligendo modo consueto prohibere.

2 c ¶ *Tierra mejor.* Nam per incẽdium ager inutilem humorem exudat. secundum Yisidorium. libr. 7. Etymologiarum. c. 2.

3 d ¶ *Viento grande.* Concor. cum. l. qui occidit. §. in hac. ff ad leg. Aqui.

4 e ¶ *Fizieſſe daño.* Adde. e si egressus de iniur. vbi Abb. facit mentionem de illo pulchro dicto Inno in ca. sicut dignum. de homici. prope finẽ vbi in foro animæ dicit aduertendum, vtrum accidens ignem fuerit in lata culpa, leui, vel leuissima, vt primo casu teneatur, sed in leui & leuissima, non teneatur ad restitutionem damni, sed imponetur pœnitẽtia. arg. capitu. in debitum. §. q. 1. secus est in foro cõtentioso, quia in actione legis Aquiliæ, venit etiam leuissima culpa. l. 1. & l. in lege. ff. ad legem Aquil. & dicit Abb. hoc dictum Inn. esse vide singul. re dubitar tamen quare forus animæ discrepare debeat in hoc à foro contentioso? tandem saluat dictum Inno. ex eo q̃ respectu inferenti damnũ, sit pœna, quæ in foro animæ non debet habere locũ ex quo est extra dolũ & latam culpam, quia iuo & vbi sub est dolus, licet in foro animæ teneat ad restitutionem tũ tertiur ad pœnã. secũdũ illã gl. vulga. & singul. in. c. fraternitas. 12. q. 2. de illo etiã dicto Inno. meminit Abb. in c. 1. co. 4. de cõsti. & in. c. dilecti. de arbi. col. 4. & cũ dicto Inno. sit Ioan de Ana. in d. ca sicut dignit. in fi. & dicit communiter tenere Syluest. in summa. in parte culpa. vers. quarto quæritur. Et certè q̃ culpa saltè leuissima in incendio cõmissa fuit in omittendo, satis videtur procedere dictum Inno, cum & in foro contentioso de tali culpa, non teneretur, vt vult gl. notab. in. l. si mora. ff solu. ma. & in. l. in lege Cornelia ff. ad Silla. quæ communiter approbantur. secundum Alex. an. in. d. l. si mora. col. 6. & tradit Alexan. in. l. prætor. §. prætor ait. col. 2. ff. de eden. Si tamen culpa cõmittetur in faciẽdo, dubium esse. Illud dictũ ex notatis per gl. in. d. l. si mora. & ex notatis per Abb. in. c. si egressus. & c. h. de iniur. vbi tractat de lito dicto Inno. & respectu patientis damnũ, ista non sit pœna, sed damni restitio.

¶ *Lex. XI.*

Tenetur de dãno ille qui in furno calcẽ, aut panẽ, seu aliud coquẽs, ob dormit si ob id destruatur, aut deterioretur q̃d erat in furno qa fuit in culpa ignẽ ante dormitionem, ne dãnificaret, nõ præuidẽdo. Idẽ si culpa non curans de furno vt deberet, damnum est datum. h. d.

f ¶ *Adormiesse.* Concordat cũ. l. si seruus seruum. §. si fornicarius. ff eod. non ergo parcitur vitio naturali, quando culpa præcedit: nota ergo q̃ cum quis vadit dormitum, debet extinguere ignem. vel ita aptare, q̃ nocere nõ possit: alias est in culpa, & tenetur ex incendio subsequuto quod Bald. ibi dicit esse notandum contra inquilinos. & vid. quæ dixi in. l. 3. tit. 2. §. partit. & si familiaris meus mittat ignem in domum, quam conduxi, an tenear? vid. l. si seruus seruũ. §. proculus. ff ad leg. Aquil. & ibi Bar. & eius additionator, & Flo. in l. si quis fumo. §. qd dicitur. ff. eodem.

g ¶ *Como dentro.* Vt in dict. §. si fornicarius. cum sequenti.

¶ *Lex. XII.*

Incendio accensoin ciuitate vel villa, qui vicini domum vltra protendatur, destruit, nõ tenetur ad damnum: quia bona intentione fecit. h. d.

h ¶ *Non puedan matar.* Quia forte est penuria aquæ, vel hominum ad extinguendum ignem: & quidam aiunt (referente Chrysostomo super

pan, o de yesso, o de cal es tenudo de lo pechar.

Cal, o yesso, o teja, o pan, o ladrillos, coziendo algund ome en forno: o fundiendo algund metal, si se adormiesse aquel que esto fiziesse, e se encendiesse el fuego, de manera que se perdiesse, o se menoscabasse aquello que estaua en el forno, tenudo seria este atal de fazer emienda del daño, e del menoscabo quey auiniesse, porque fue en culpa en nõ guisar el fuego ante que se adormiesse de manera que non fiziesse daño a la cosa que se coziesse en el. Esso mesmo seria si el daño auiniesse por su culpa en otra manera non pensando en el forno assi como deuia.

¶ *Ley. XII. Como aquel que derriba la casa de su vezino por miedo que ha que verna fuego a la suya non es tenudo de pechar el daño que fiziesse por tal razon.*

Encienden se fuego a las vegadas en las cibdades, e en las villas, e ẽ los otros lugares de manera q̃ se apodera tanto en aquella casa que comiença a arder, que lo non pueden matar. a menos de destruyr las casas que son cerca della. E porende dezimos que si alguno derribasse la casa de alguno otro su ve-

Matthæ homilia.16.co.14) q̃ in magno incẽdio etiam aqua maiori impetu iactata magis magisque succendit.

2 a ¶ *Ninguna.* Concordant.l.si quis fumo.§.1.ff.eo.&.l.qui seruandum.ff.de præscriptis verbis.& Innocentius in.l.si alius.§.est & alia exceptio.ff.quod vi aut clã.vbi bonus tex.& ibi Bar. scilicet quando ignis peruenit vsq̃ad domum destructa nisi alias secũdũ.& adde Bal. in.l.ad compandas cor.C. mandata.i.& an teneatur charitas, vel victima corrubuere ad reparationem domus destructæ vid notabiliter per Ioan. And. in ad dictum. ad Speculum tub. de iniur. & damno dato. vbi pomt disputationem Gui. Acut. Albericia dict.l. si qs fumo refert istam quæstionem fuisse de facto Muninę: & quilla lex in dict.§. si fecit, q̃ non teneretur victima ad emẽdationem damnum ex quo licuit ad facere eandem refert Vbert de Bonbio dicens, q̃ fuit iudicatũ, q̃ tenetur ad emendam ex ęquitate.l.25. cum in eadem.ff.ad leg. Rhodia de iactu. idem Albean. Lquo in nauis.§. quod ait prætor. tangit dictam quæstionem, referens dictam disputationẽ. & tandẽ dicit, q̃ quod de iure sit vidit seruari, q̃ nulla emenda facta est, cum hoc licitẽ fiat auctoritate legis, nisi fuerit aliud cautum esset, sicut Paduæ asseritur esse, q̃ emẽdetur pro communi. & idem vult Bar. in dict.§. est & alia. quæ stante cõsuetudine de iure nõ debetur ista emenda sed damnum erat illius, cuius erat domus & hoc videtur etiam probari per istam legẽ partiarũ: licet Guilhel. de Cug. Ang. in.d.l.2.ff.ad le. Rhodi de iactu vbi etiam Bar. hanc quæstionem mouet, & non decidit, contrarium volunt. arg. illius.l.& Paul. de Castro. consil.220. proponitur in facto.1. vol.

¶ *Ley XIII.*

✠ Scienter per fortuna nauem, vel in fructibus liquidis, aut aridis quid fũdens ob quod perdiuntur vel deteriorantur. seu vasa frangens vt fundãtur, tenetur de damno propterea obueniente.h.d.

1 b ¶ *Daño en las mercadurias.* Concord.l.si seruus.§.si nauẽ.ff.eo.

2 c ¶ *En el vino.* Concord.cum.§.capite tertio. Inst. de leg. Aquil, & cum.l. si seruus seruum.§.in quit lex.ff.eo.

3 d ¶ *En cuero.* Vid.in dict.§.inquit lex.

¶ *Lex. XIIII.*

✠ Si nauis vi ventorum impulsa, aut tempestate, cui nequeant resistere nauigantes, alias impetuosi fregerit, nõ tenetur dominus nauis de eã no quia non fuit in culpa.h.d.

e ¶ *Por tempestad.* Adde.l. quemadmodũ.§.si nauis.ita ram.ff.eodem. ¶ *Lex. XV.* 1

✠ Si plures seruum, aut bestiam percusserint sin ul, nec apparet, cuius ictu moriatur, contra omnes & quasi l. bet eorum potest agi in solidum ad damnũ de occiso, & vno soluente, non agitur contra alios sed si apparet cui ictu perierit, ille de occiso, cæteri de vulnerato teneantur.h.d.

f ¶ *Esforce.* Concordat cum.l. ites, mella.§. sed si seruum.ff.eod. quando enim constat omnes per culisse neque apparet, quod magis perierit ex ictu vnius, quin alterius, omnes de occiso teneantur. vel ita.& in dicto.§. sed si seruum plures. si ue non apparet ex eo, quia non apparet vnum magis mortale, quã alterum. vel si apparet, non colitur quis ex plurbus percutientibus intulerit quod est bene notandum intelligetamen hoc vltimũ, quando apparet vulnus mortale, si enim hæc agatur, vt hic, & in dicto.§. vel si agetur de lege promotionis, nam propter incertitudinem omnes repellentur a promotione ordinum, secũdum ius Canonicum, vt notat gl. in cap. significasti.el.2. de homicid. & in capi hinc.3. quæstione vltima. Secus ergo, si agatur criminaliter et out lanetradit, & concludit Gandinus in suo tracta. maleficiorum. sub rubr. de homicidiis, & eorum pœnis colorum. 4. & 5. vers. ponę quæstionem, nam cum nõ constet, quis intulerit vulnus illud mortale, nullus eorum damnabitur ad mortem. quia in maleficijs probationes debent esse lucemendiana clariores & non debemus ad inferendam talem pœnam, vti mendicatis suffragis l. singuli. C. de accusatio. & probatur in l. fin rix a. ff. ad legem Cornel de sica. vbi licitur ictum cuiusque esse contemplandum vnde si vnus percussit Titium cum forcato, alter cum paruo gladio, & non apparet cuius ictu perierit, si dicerimus omnes capitaliter tenerit, intantum punietur ille qui vulnus mochcum intulisset, quantum ille qui intulit vulnus lethale, quod esset durum & iniquum: vnde cum deficiat probatio, quo ad hoc quis eorum occiderit, nullus de occiso debet ad mortem damnari. l. scientiam.§. cum stramenta. ff. ad leg. Aquil. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutela. & adde glo. in dict. l. fin tuxa, quæ videtur voluisse cõtra

zino que estuuiesse entre aqlla q̃ ardia, e la suya, para destasar el fuego que non quemasse las suyas, que non cae porende en pena ninguna: a nin es tenudo de fazer emienda de tal daño como este Esto es, porque aquel que derriba la casa por tal razõ e omo esta, non faze a si protansolamente, mas a toda la ciudad Ca podri ser que si el fuego non fuesse assi destajado que se apoderaria tanto, que q̃ maria toda la villa o grand parte della. Onde pues que a buena entencion lo faze, non deue porende rescebir pena.

¶ *Ley. XIII. Como aquel que forada la naue deue pechar el daño que auiene en ella, e les mercadurias que eran y por esta razon.*

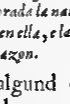

Oradando algund ome a sabiendas alguna naue, de manera, que por aquel forado entrasse agua que fiziesse dano en las mercadurias[b], o en las cosas que estuuiessen en ella seria este a tal tenudo de fazer emienda de todo el daño que fizo en la naue, e de todo el otro daño, e menoscabo que viniesse en las cosas que estauan en ella por razon de aquel forado que fizo. Otrosi dezimos, que si alguno echasse a sabiendas alguna cosa en el vino[c], o en el olio de otro, o en alguna de las otras cosas semejantes destas que son llamadas corrientes, de manera que por aquello que echasse y, se perdiesse, o se menoscabasse, o se empeorasse lo otro: o si alguno quebrantasse, o foradasse los vasos en que estuuiesse alguna cosa destas sobredichas, de guisa que se vertiesse, o perdiesse lo que era encerrado en ellos, tenudo seria este atal de fazer emienda del daño, e del menoscabo que auiessey, por razon de aquello que echo, o fizo. Esso mesmo seria, si lo fiziesse ẽ cuerad[d], o en alguna de las otras simientes semejantes della. Casi echasse y alguna cosa porque se empeorasse, o se menoscabasse tenudo seria aquel que esta enemigafiziesse de fazer emiẽda del daño que auiniesse, por razon de aquello que y echasse.

¶ *Ley. XIIII. Como si vn nauio topa con otro por fuerça de viento nõ son tenudos los señores del de pechar el daño que acaeciere por esta razõ.*

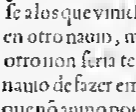

Neorado estãdo algũd nauio en puerto, o ribera de la mar o ãdãdo a remos, o a vela, si acaeciesse q̃ por tẽpestade, o por viento muy grande q̃ desapoderasse a los que viniessen en el, fuesse a topar en otro nauio, maguer fiziesse daño al otro non seria tenudo el señor de aquel nauio de fazer emienda de tal daño: por que nõ auino por su culpa. Esso mesmo deue ser guardado en las otras cosas semejantes, que acaeciessen en rios, o en otros logares.

¶ *Ley. XV. Como quãdo muchos omes se acuerdã en fazer daño, matãdo vn sieruo, o bestia que de ser demendada emiẽda a cada vno dellos.*

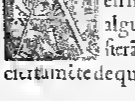

Certãdo se muchos omes en matar algund sieruo, o alguna bestia, de guisa q̃ la ferãtodos, e que non sepã certamẽte de qual ferida murio, esto ocesi

e ¶ *Esforce.* Con 1 cordat cum.l. ites, mella.§. sed si seruum. ff. eod. quando enim constat omnes per culisse neque apparet, quod magis perierit ex ictu vnius, quin alterius, omnes de occiso teneantur. vel ita.& in dicto.§. sed si seruum plures. si ue non apparet ex eo, quia non apparet vnum magis mortale, quã alterum. vel si apparet, non colitur quis ex plurbus percutientibus intulerit quod est bene notandum intelligetamen hoc vltimũ, quando apparet vulnus mortale, si enim hæc agatur, vt hic, & in dicto.§. vel si agetur de lege promotionis, nam propter incertitudinem omnes repellentur a promotione ordinum, secũdum ius Canonicum, vt notat gl. in cap. significasti.el.2. de homicid. & in capi hinc.3. quæstione vltima. Secus ergo, si agatur criminaliter et out lanetradit, & concludit Gandinus in suo tracta. maleficiorum. sub rubr. de homicidiis, & eorum pœnis colorum. 4. & 5. vers. ponę quæstionem, nam cum nõ constet, quis intulerit vulnus illud mortale, nullus eorum damnabitur ad mortem. quia in maleficijs probationes debent esse lucemendiana clariores & non debemus ad inferendam talem pœnam, vti mendicatis suffragis l. singuli. C. de accusatio. & probatur in l. fin rix a. ff. ad legem Cornel de sica. vbi licitur ictum cuiusque esse contemplandum vnde si vnus percussit Titium cum forcato, alter cum paruo gladio, & non apparet cuius ictu perierit, si dicerimus omnes capitaliter tenerit, intantum punietur ille qui vulnus mochcum intulisset, quantum ille qui intulit vulnus lethale, quod esset durum & iniquum: vnde cum deficiat probatio, quo ad hoc quis eorum occiderit, nullus de occiso debet ad mortem damnari. l. scientiam.§. cum stramenta. ff. ad leg. Aquil. l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutela. & adde glo. in dict. l. fin tuxa, quæ videtur voluisse cõtra

rium respondet, qui illa glossi intelligatur, vt omnes puniantur arbitrio scilicet iudicis, ne crimina remaneant impunita: non tamen pœna mortis. & idem voluit Oldraldus in dict. l. si in rixa. q. omnes tenent pecunia iter scilicet & ira dis. erunt omnes doctores legentes Bononiæ, & quod non obstat dict. § sed si seruum, qui loquitur quando

puede demandar a todos, o a cada vno dellos, qual mas quisiere, que le fagan emienda pechando la estimacion de aquella cosa que le mataron. Pero si emienda recibiere del vno a, dende en adelante non la puede demandar a los otros. Mas si pudieren saber ciertamente de qual ferida murio: e quien fue aquel que gela dio: estõce puede demãdar a aquel que lo mato, que le faga emienda de la muerte el solo, e todos los otros deuen fazer

cuiliter agitur & idẽ vult Alberi. in dict. §. sed & si seruũ plures. & in dicta. l. si in rixa. dicens hanc esse humanioꝝ opinionẽ. & istam sententiam tenet Alexan. consi. 35. 1. vol. & cõsi 14. 3. vol. & consi. 46. 4. vol. vbi refert consilii Pet. de Ancha ra. & aliorum ibi poteris videre, & istam sententiam teneo: licet dicatur Ptã. Acur. tenuisse contrarium, vt refert Albericus vbi supra. & licet cõtrarium in hoc casu tenuit etiam Bart. in dict. l. si in rixa. motus fragilibus fundamentis: prout attestatur Alexand. in dict. consi 14 & consi. 15 & quando non constat quis fuerit principalis in vulnerando, non potest procedi contra alios ad cõdemnationem, vt auxiliantes. vt traditur in. d. consi. Pet. de Ancha ubi agat notat per Bar. in l. si quis reni. §. si tu nihi Titium. in fin. per illum tex. ff de furtis & tradit Alexã. in dict. cõsil. 14. 3. vol. col. 2. versiculo & subdunt ipsi in dicto consilio. videramen in hoc dictũ notabile. Salice. in. l. fina. col. fin. C. de quæstio. o. e si quero an sufficiat vbi dicit, q. quando plures in rixa vnum vulnerant, & nescitur quis eorum vulnerauerit, quod potent hoc casu deuenuti ad torturam contra illum qui alias commisit simile delictum: cui ad de Gandin. in suo tracta. maleficiorum. in tubric de præsump. & indicijs indubitatis. versic. penul. Si vero quando plures percusserunt, nullum vulnus de per se erat mortale, sed vulnera omnium simul iuncta erant in mortalia, isto casu omnes punientur de homicidio: quia omnes occiderunt. dict. l. item mella. § si plures trahen. & tenet Bartol. in dicta. l. si in rixa. colu. 4 penul. Si autem pluribus percutientibus apparet, cuius ictu decesset, tunc hinferens vulnus mortale percussit primo, alij inferentes alia vulnera percusserant secundo, tunc dicit Bart. in dicta. l. si in rixa. quod quilibet tenetur de occiso: nam ista vulnera secundo illata, licet in homine sano non essent mortalia, in homine tamen iam debilitato per primum vulnus, mortale vulnus est. l. qua actione. §. si quis seruum ægrotum. ff. ad leg. Aquil. Ita vulneratus. in principio. eodẽ tit. & non excusatur a pœna homicidij, qui primo vulnus in tulit mortale: licet ex post facto alij eum occiderint. vt tradit Bald. in dicta. l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquil. vbi refert consilium vel cautelam cuiusdam iniqui aduocati consulentis consanguineis illius qui intulit percussionem lethalem, vt maturius percussum occiderent, & sic euaderent caput capto. per dict. l. item mella §. celsus nam illud consilium (secundum Bald.) non pro deest. quando est certum quod primum vulnus esset lethale secus si esset dubium, & dicit quod præmium quod pro tali consilio deberetur aduocato, esset. quod deberet suspendi laqueo. Quando vero esset dubium, an illud primum vulnus fuisset mortale, si postea ab alio maturius occideretur, non posset primus vulnerans puniri de homicidio per text. in dicto §. Celsus. & l. hi lesi scripturæ, versicu. si seruus vulneratus. ff. eod. & addit in hoc quod notat Bald. in. eo. in princ. co. 3. versi. sep. imo quæritur. quib. mo. seu. amit. vbi quæritur, an excusetur vassallus ab amissione feudi, si reliquit dominum ita vulneratum, quod non poterat euadere, si alij superueniẽtes, eum maturius occiderunt, vel post fugam vassalli fuit iterum vulneratus, & citius exaniuatus? & concludit quod sic. Aduerte etiã quia & si constet, quod primum vulnus sit mortale ante mortem percussi, non potest vulnerans decapitari. secundum Bald. in dict. §. Celsus. & in dict. §. si seruus. dicit tamen idem Bald. quod si iudex contrariumfecerit, & ante mortem percussi, eum decapitauerit, iustificabitur sententia, morte percussi, postea ex vulnere subsecuta, cum temporesententiæ iam erat certum apud naturam. ita dicit Bald. in. l. bello. ff. de excusa. tuto. adde ad hæc Iaso. in. l. in illa. col. 4. versi. decimo, istam leg. allegat Bar. ff. de verbo. obliga. Si vero percusserunt priusilli qui intulerunt vulnera non mortalia, tunc solum tenetur de occiso ille qui postea intulit vulnus mortale nam ex illius ictu periit. vt in dict. l. si in rixa. & ibi Bar. it tenet. & probatur in ista lege partitarum & in dic. §. sed si seruum plures. Subdit tamen Bar. esse aduertendũ,

quod & isto casu ille qui primo percussit, poterit puniri de homicidio, tanquam præstans auxilium homicidæ, assistendo sibi ad maleficium committendum. limitatione. §. ope. ff. de furtis. vel quasi coadunatus ad hoc. & idem tenet Ange. Aret. in tractatu maleficiorum, in parte dicto maleficio semper assistit, in princi. vbi ponit formam qualiter super hoc debeat formari accusatio, vt inquisitio. vt de ibi ad practicam. & in col. fin. vbi adduci Bal. in. l. non ideo minus, colu. pen. C. de accusa. quod quando plures sunt in aliquo loco cõgregati, quilibet tenetur de eo quod facit, non de eo qd alij faciunt, nisi probaretur distinctè, & clarè, quomodo, & qualiter vnus impendisset auxilium alteri debet ergo, vt puniatur tanquam præstans opem articulari, & probari ipse primus vulnerans fuit conductus in locorixæ, data opera dolose & appensarẽad malefitiũ committendum secus si alias ex casu reperatur in loco maleficij, non ex animo & intentione præambula committendi maleficium. & consulit Bald. in. l. data opera. colu. penul. C. qui accusa. non poss. q. fiat articulus per accusatum, vel inquisitum, ex quo apparet ordo fiddi: alias præsumeretur cõtra allantem, vt de auxilium iuxta notata per Inno. in ca. continentia. de clerico percusso, & vid. circa ista Felin. in dict. c. significasti. col 3. de homici. & Paul. de Castro 2. volum. consi. 277. in causa carceratorum. col. penult. versic. neque obstat quod Bart. subijcit. &c Quid vero si sumus in dubio, an præsumatur adfuisse maleficio casualiter vel illudiosè data opera? vid. per Felin. in capi. sicut digũ. de homicidi. dicentẽ, quin dubio præsumitur casualiter adfuisse. Quid autẽ si vnus tantũ ipse percussit? & non apparet quis cum plures ibi astiterunt, & vnus tantum percussit? gl. dicit nullum teneri in dict. § sed si seruum plures. tu vid. per Speculatric. de homicidio §. 1. versi. sed pone quatuor de apto. versi. pone. & de teste §. 1. versi. quid si quatuor homines per Inno. in. c. sicut dignum. de homici.

2 ¶ *Del vno.* Contrarium videtur disponi in ch. § sed si seruum plures. de quo lex ista sumpta est, imo q vno soluente, alij non liberantur. gl. ibi dicit, quod illud procedit respectu pœnæ nam & actio leg. Aquil. quin aliquo pœnalis est. ista vero lex loquitur in solutione interesse, seu estimationis rei, vnde ab ea vno soluente, alij liberantur. & vid. quæ habẽtur in. l. qui seruum. § fi. ff. de actio. & obligatio. Azo tamẽ in summa C. eo. col. 4. versic. est autem pœna, aliter videtur intelligere prædicta quæ habentur in dict. § sed si seruum quam gl. ibi intelligit, videlicet q vno soluẽte id quod est pœna, cæteri nõ liberantur, & intelligit pœnam, illud quod est præstitum ratione inficiationis scilicet vnum sim plum, non id quod præstatur ratione repetitõis anni vel triginta dierum. de quo in fra eo. l. 18. vnde secundum eum, si vnus solut damnum habita ratione dictæ repetitionis, cæteri liberantur; nam si tollitur propter rei persecutionem præstitum illud quod erat pœna ratione dictæ repetitionis, vt habetur in dict. l qui seruum §. fin. prout est litera non multo magis cessabit hæc pœna contra alios, si ab vno sit damnum restitutum, & repetitionis habita ratio. & fortè stante ista lege partitarũ hoc dictum Azo. est verius & in practica videtur deberi seruari. & vide in materia distinctionẽ Alben. in. l. si quis id quod. col fi. ff. de iudicij. omni. iud. & quæ dixi in. l. 1. o. titu. supra proximo. ea. part.

b ¶ *Delasferidas* Sequitur dictum glo. in dict. § sed si seruum. quæ hoc dicit, allegans versic. Celsus, eiusdẽ. §. & adde. l. huic scripturæ. §. si seruus. eodem titulo, 3

¶ *Lex. XVI.*

Negans dedisse damnum, si contra eum per testes probetur, condemnabitur in damno duplicato. secus si per iuramentum, aut confessionẽ damnificatis: sed si est coniux contra quã coniux agit, aut minor viginti quinque annis, vel per confessionem probetur, vel per iuramentũ in simplum, siet condemnatio. h. d.

c ¶ *Doblado.* Concordat cum. l. 2. § 1. & l. inde neratius. §. hæc actio ff. eo. & C. eod. l. penulti. & an sit necessaria non apetitio super isto duplo: Guilielmus de Suza, relatus a Baldo in dicta l. contra negantem. dicit, q non sed officio iudicis hoc fiet. Bal. tamen ibi dicit, quod tutior practica est, q fiat libellus in hunc modum. Ta- 4

lis de dit damnum in tali re: ideo ago contra ipsum, & peto damnum mihi emendari & si negauerit dedisse damnum, peto illum in duplũ condemnari. vi, per eundem Bal. in 11 co. 6. C. de furtis & duplicatur quicquid ctar sui plandum. seruti dum Azo. C. eo. in summa col. fi. & gl. fin. d. §. h. actio gl. & Bal. post Odofre. in. d. l. cõtra negãtem, & limita, si negauerit aliqua qualitas quæ pot probabiliter ignorari, vt si cõfiteatur se occidisse, dicit tũse non recordari quantus sit valor rei ablati. secundum Bar. in l. proinde. §. notandũ. ff. eod. per illũ text. & vid plenius per eundẽ Bar. in questionibus suis q. 8. vbi de negante aliquã qualitatẽ, ang andeat beneficio statuti disponentis, q̃ confessi mitius, & negãtes graui us pununtur. vide etiam per Bal. in §. porro co. fi. quæ fuit pri in rap. bene. amic. versien. sed pone q̃ ō dicetur facile. & alde in illa materia quod not. Bar. per illum text. in. l. id quod §. 1. ff. de peculio legã. q̃ pũdo l. imponit pœnam ipso iure nunq̃ ãmaugeatur pœna contra negantem, dixit etiam Bald. in. §. vassallus. si de feud. fuerit controuersia inter do. & agnaq̃ iura disponentia contra negãtem habẽt locum, quando negat per dolum vel latam culpam.

a ¶ *Ser otorgamiento.* Contordat cũ l. eum qui, in princi. ff. de iureiurã. vbi glo. & Bar. & vi glo. ponentẽ in hoc aliqua notabilia in. §. 11 mix ra insti. de actio. per Speculu. & ibi Ioan. Andr. in additio. in. tr. de cõfessio. mint videndum. col. fi. in pri. nt. ibi poteris videre.

b ¶ *Mener de veynte e cinco años.* Contor cum. l. si ex causa. §. nunc viden dũ. ff. de minor. l. electio. §. neque. ff. de noxal. & aduerte, quia videtur ista lex partitarũ velle, q̃ minor qui sua facilitate negauit, li possit cõtra ipsum. ultra à pœna duplicari ut resus absque eo q̃ petat restitutionẽ in integrum contrarium tamen probatur in dict. §. nunc viden dum tenet glo. Bal. & alij in. d. l. contra negãtem, & istud est tutius, q̃ petatur restitutio.

c ¶ *Muger.* Datur enim hæc actio viro contra vxorem, vel econtra. vt in l. si seruus seruum. §. si cum maritus. ff. eo. non tamen est famosa, & datur tantum in simplum. vt hic & in. l. fin. ff. de seruo corrup. l. 4. ff. rerũ amo. glo. in d. §. si cum maritus, & tenet Azo. C. eo. in summa. col. fi. ad finem. vt hic. famosa non est actio.

¶ *Lex. XVII.*

Confessus sed damnum dedisse tenetur, licèt alius re vera dedit. & si probet, quod damnum nõ est datum per eum nec per aliam absolutur, hoc dicit.

d ¶ *Confessando.* Contor. cum. l. inde negatius. §. si. cum sequenti. ff. eo. & est hoc specialis in actione legis Aquiliæ alias enim nunquam punit ille qui cõfiteur fecisse malefictum quod nõ fecit, si hoc iudici liquet. l. 1. §. si quis vitro. ff. de quæstio. Bal. & Floria in dict. §. fi. vide quæ dixi in. l. 5. titu. 13. partit.

e ¶ *Nin otro ninguno.* Hoc confitens probet hominem quem confessus est occisum, vinere, vt statim hic subiicitur. & tenet Azo. in intelligens dictas leges. C. eo. in summa. col. §. verũ. item tenetur. si tantũ actum. illiser de homine occiso vel vulnerato, seu de alio delicto, vt quis punatur criminaliter, regulariter debet contrariare de qualiona offensa. Lapud Labeonem §. cui. ff. de iniur. l. 1. §. item illud. & ibi Bar. ff. ad Silla & quã lex vel statutum aliquid disponit contra delinquentem, prius debet cõstare de crimine Bald. in. l. cum. C. vnde vi. nam ergo sufficeret sola confessio si non constaret de delicto ad punitionẽ criminaliter inferendam, & si continens nihil probaret q̃d probatur opteriné sofuerin. r. 7. vbi habet de illo Actio, cui Iesus dixit. Filii mi da gloriã dino Deo Israel, & confitere ei, indica mihi, quid feceris ne abscondas. & Achan dixit. Vere ego peccaui Domino Deo Israel. & sic fecisti. vnde eum inter spolia palliũ toccentum, & valde bonũ & educẽtos siclo sargẽti, regulãq̃ auream qui mipugginta siclorum cocupiscẽs ab stulit, & abscõdit in terra, cõtra me diũrabernaculi mei, argẽtũque fossa humo operui. & illum in tabulũ in tex. misit ergo Iosue ministros qui currentes ad tabernaculum illius repererunt cuncta absconditam in eodẽ loco, & argentum simul. & postea subiiciunt, q̃ fuit ille lapidatus ab omnẽ Israel. Vides ergo, q̃ ante punitionẽ criminis prius voluit Iosue, q̃ cõstaret de eo alias, q̃ per confessionem criminosi & dicit Ang. A tea in suo tractatu, maleficiis parte fama publica. eo. ante repetere in iudicio. x. q̃ sit iudex instructũ, ne ali quẽ ad torquãdũ pro maleficio ponat prius q̃ cõstet euiæ, talem maleficiũ fuisse cõmissum, lit et ignoretur quis illa cõmiserit alleg. d. §. item illud, & ibi ponit practica mitẽdi officia, lẽ ad videndum hominem mortuum, & vulnerati, & de sic videndum vulnera, & ad locum vbi cõmissum est furtum. & dixit Bal. in. l. q̃m. ff. de his qui not. infa. q̃ istæ confessiones debent esse conformes continentes veresimilitudines. & propterea assessores debent cauteagere, vtnõ credant confessionibus iudicialibus, nisi verificentipsas: quia si dicat reus occidisse hominem in tali loco debent mittere ad locum, si est ibi homo mortuus vel si sunt ossa ibi sepulta, ne forsam ille confessus fuerit, terrore tormẽto tum. vide de iustitiate per Paridem de Puteo, in suo tractatu Syndicatus fol. 33. columna. 4. in parte confessio. & ci lu §. & per Hippolytũ a Marsi. in repetitione rubricæ de proba. col. 1. 2. & 16. & in l. 1. in princi. ff. de quæstio. & videbis eam in materia consilium quoddam Alex. 6. vol.

¶ *Lex. XVIII.*

Occidẽs animal de sui natura mansuetum, vt equum, porcum, vitulũ, elephantũ, aut illum dictarũ bellibarum, tenetur de eius æstimatione, quanti plus vno anno a die mortis retro valuit. si autẽ vulnerẽ teas, aut rũpat, destruat, aut tũbura alias res, tenetur quanti plurium valuit triginta diebus retro à die dãni numerandis legis quiliæ dispositione & probato damno, fiet æstimatio eum iuramento damnum passi. h. d.

f ¶ *Muerto.* Coneor. cũ l. 2. C. eo. & Insti. eo. in princ. & §. his autẽ verbis

cosas de que es fecho el daño, e el apreciamiento dellas.

Verellando se alguno delante del judgador del daño quel fue fecho por razon de algund sierno, o de cauallo, quel ouiessen muerto[f], o de rocin, o de mula, o de asno, o yegua, o de elefante, o de vaca, o de nouillo por domar: o de buey, o d̃ puerco, o de carnero, o de morueco, o de oueja, o de cabron, o de los fijos de algunas destas sobredichas, estonce el juez dene mandar fazer emiendas sobre cada vna dellas, de manera que peche por ella aquel que fizo el daño, tãto quanto mas podiera valer aquella cosa desde vn año en ante fasta aquel dia que la mato. E si por auentura el daño q̃ fiziesse en alguna destas bestias, non fuesse de muerte, mas de ferida que recibiesse alguna porque se empeorasse, o si matassen, o siriessen otras bestias que non son destas sobredichas, o que mastassen, o derribassen, o distruyessen, o fiziessen daño en otra cosa qualquier, estonce el empeoramiento, o la muerte, o el daño que fuesse fecho en alguna destas cosas deue lo el judgador apreciar, e mãdar pechar tanto quãto mas pudiera va

a ¶ *Treynta dias.* Concor. cum l. si seruus seruum. §. tertio capite. ff. eo. & Instit. o. 6. capite tertio.

b ¶ *Cata atras.* Actio leg. Aquiliæ præsens & præterentũ temp respiꝛ'eit, non futurum l. ait lex. ff. eo. & vid. quod habetur in. l. ira vulnerat'. ff. eo tit. versi. æstimatio autem. & Instit. eo §. capite tertio.

c ¶ *Con la jura.*

Nõ intelligas q̃ extimado tial sine alia probatione, nisi per iuramentũ actoris: quia imõ actor debet hoc alias probare. vt notat Azo. C. eo. in summa. col. penul. ibi cum dicit. æstimabit autem iudex damnum per probationem actoris. vt Institu. de verb. obligat. §. fi. & . ff. de præto. stipula. l. vltima & subdit infensus. Nunquid deficiente probatione iudex deferet iuramẽtum actori? & dicit forte non nisi quãdo dãnum est darũ impetuosa violẽtia. l. si quando. C. vnde vi. idem vult Inn. in. c. fina. quod metus can & Floria. in. l proinde. § notandũ ff. ad l. g. Aquiliam. intelligitur ergo lex ista partitarũ, quando fortè res ipsa, vel aspectus rei testificari posset, p damno: tunc nimirum iudex cum iuramento actoris taxet, nõ si deficeret talis vel similis probatio: & in æstimatione damni non singula repretium, sed commune est attendendum. ff. eo. l. si seruũ meum. vel dic q̃ iudex vilis probationib' damni, & æstimationis damni, taxabit æstimationem cum iuramento damnum passi vel dic, q̃ quando damnũ fuit datum dolose, vel de eo non potest haberi probatio, q̃ tunc æstimatio fiat, de lato iuramento actori cum taxatione iudicis ex notatis per Cyn & Albert. in. d. l. si quando, vbi & Iaso, col. 9. versi, quæro successiue. & ex notatis per gl. in. l. in actionibus. versi. plane. ff. de in iu. iur. in gl. pe.

¶ *Lex. XIX.*

Occidens seruum alterius pretorem, cuius pollex intra annum occi

ler la cosa que resciblo el daño desde treynta dias[a], ante fasta en aquel dia, que fizieron el empeoramiento, o el daño en ella. Cala emienda de tal daño como este, es de tal natura que siẽpre cata atras[b] quanto mas pudiera valer la cosa en el tiempo passado. assi como sobredicho es. E la ley que manda este daño assi judgar: es llamada en latin lex Aquilia. E este apreciamiẽto se deue fazer cõ la jura[c] del q̃ demãda emienda del daño luego que fuere prouado delãte del judgador.

¶ *Ley. XIX. Como deue ser fecha emienda al señor del sieruo que sabe pintar si gelo matarẽ.*

Pintor seyẽdo sieruo que matassen maguer que a caesciesse que en aquel año que lo mataron ouiesse perdido el pulgar[d] de la mano derecha por alguna enfermedad: o por otra ocasion[e] en ante q̃ lo matassen. Con todo esso el que la emienda ouiere de fazer deue lo pechar bien assi como si suesse sano del dedo a la sazon que lo mato. Otrosi dezimos q̃ si algũo ouiesse establescido por su heredero sieruo de otro, e lo matassen en ãte que ẽtrasse la heredad, que aquel que lo mato es tenudo de fazer emienda de la muerte del sieruo a su señor, e demas de ue pechar tanto de lo suyo, como era aquello en que era establescido por heredero porque lo perdio por culpa de aquel que lo mato. Otrosi dezimos, que si alguno ouiesse dos sieruos que cantassen bien en vno[f] que si alguno matasse el vno dellos, que non es tenudo tan solamẽte de fazer emiẽda del sieruo muerto: mas aun deue pechar demas desso, q̃ to assi marẽ que valdra menos el vno por razon de la muerte del otro. E esto que diximos de suso en estos casos sobredichos, ha lugar en todos los otros semejã tes b dellos, que aquel que el daño fiziere en otra cosa semejante, nõ es tenudo tan solamente de fazer emienda de aquella cosa que empeorasse, o matasse. Mas aũ le deue fazer emienda del menoscabo q̃ se sigue al señor por razon de aquella cosa que matassen.

¶ *Ley. XX. Como deue pechar el daño del sieruo aquel que le consejo, que le fiziesse cosa porque muriese.*

Arrastando, o esforçãdo algũ dome a sieruo de otro que subiesse en alguna peña, o arbol, o otro lugar peligroso: o descẽdiesse en algũ pozo, o ẽ otro lugar baxo, o fondo, si en subiẽdo, o descẽdiẽdo en aquel logar, cayesse el sieruo de manera que muriesse, o rescibiesse algu- f na lisiõ, o ferida seria tenudo aquel que lo arrastasse, o q̃ le diesse tal esfuerço como este: de fazer emiẽda al señor del sieruo del daño que rescibiesse por razon de aquella cayda. Otrosi dezimos, q̃ si esto g uiesse sieruo de alguno en algũd nauio, o en puente o en ribera de algũd rio, e otro algũo lo empellasse[k], de manera q̃ cayesse en el agua, e muriesse: o estuuiesse en algun atorre, o casa, o otro lugar alto, e lo derribasse empellando lo de guisa que muriesse, o rescibiesse algũ lisiõ tenudo seria aquel que lo empellasse de fazer emienda a su señor de tal daño como este, qer lo fiziesse por suego[l] quier de otra guisa a sañas.

¶ *Ley. XXI. Como aquel que enrrida el can que muerda a alguno, o espante alguna bestia asabiẽdas, deue pechar el daño que le viniere por esta razon.*

Can teniendo algund ome pressosi lo soltasse asabiendas, e le diesse de mano porque fiziesse daño a i otro an alguna cosa: o si anduuiuse el

d ¶ *El pulgar.* Concord cum l. inde neratʳ. §. idẽ Iustanus. ff. ad leg. aqui.

e ¶ *Por otra ocasion.* Aliquo casu fortuito: nã si alius primò iniuriose eam fecidrat pollicem, cum ille teneatur d vulnerato ad dãnũ, si alius postea occiderit, non tenebitur ad damnũ pollicis. vt in. l. hæc mela. §. fi seruũ plures. versicu. Celsus. ff. eo. & 3. eo l. 15

f ¶ *Otrosi dezimos.* Concor, cum §. illud. Instit. de leg. Aquilia, & ff eo. l. inde netatius inprincipio.

g ¶ *Cãtassen bien en vno.* Cõcor. cũ d. § illud. & l. pinde. ff. eo.

h ¶ *Semejãtes.* Vide. l. inde neratʳ. §. sed. et si fernʳ. & §. idẽ Iulianʳ. & eo. titu l. ait lex.

¶ *Lex. XX.*

Faciẽs alterius seruũ loeũ eminẽtẽ periculosum ascendere vt alibi periculose descẽdere vt puteũ, tenet de damno, aut morte ob id obueniẽte: idẽ de impellente eum, ex cuius impulsu pracipitatus, fuit occisus, siue id p iocum, siue alitet fiat. ibi. d.

i ¶ *Sabiesse.* Concor, cũ §. fi. Infli. de. l. Aquil.

k ¶ *Loempellasse.* Concor. cũ dict. §. fi. & l. qua actione. §. proinde. ff. eo. & ff. eo l. item obstetrix. §. si seruum meum. &. §. sed & si quis depũte.

l ¶ *Por juego.* Nam ludus quoque noxius, inculpa est, ff. eo, nam ludus.

¶ *Lex. XXI.*

Soluens canem scienter, vt damnum faciat, aut eiritans, tenetur de damno per eum illato. idem de metum, & pauorem inferente, vel fugerẽte bestiæ alterius, propter quod se precipitauit, seu fugit, aut aliud damnum fecit. ibi. d.

sionis abscissus fuerit vt plangere ne quiret, tenetur quanti plus valuit anno retro cum pollice nõ carebat. Idem occidens seruum alterius ante redemptionem institutum, antequãm hæreditatem adiret, non solum de eius sed de hæreditatis æstimatiõe tenetur. item vnum ex seruis socij mutilicæ, vel alterius attis necans, non solum in mortui æstimationem, sed in alterius (ob socij) defectũ) deterioratione tenetur. ibi. d.

1 a ¶ *En ridasse.* Concord. cum hac tenuit. § item & cum eo. ff. eo.

2 b ¶ *fizieresse.* Concor. ea. §. fin. d. l. 1. d. eod. & vide. l. in est obiter. n. §. si ser uum in cum. ff. eo

Ley. XXIII.

2 Apiten ihde su natura maestro expropria malignitate, seu feritate dañ um dan tu vt si equus recalcitret, aut camelus, vel elephas, seu bos cornu petat, tenetur eius dominus ad damnum, aut animal pro noxa dãdum. Sau tem ex culpa alterius hoc fiat vt causa punctionis vel simili, nõ deanimus, sed eius culpa factum est, tenetur de damno. h. d.

canfuelo, e lo enridasse[a] algunoen ma nera que trauasse del, o le mordiesse, o fi zieesse daño a ome, o en algũa otra cosa tenudo seria el que fiziesse algũa destas cosas sobre dichas de fazer emienda del daño que el cauiziesse. Otro si dezimos que si algun dome espantasse[b] a sabiendas algun bestia, de manera que la bestia se perdiesse, ose menoscabasse: o si por el espanto que le fiziesse se fuyesse, e fuyendo fiziesse dl a daño en alguna cosa, tenudo seria el que la ouiesse espanta do, de pechar el daño o que acaeciesse por razon de aquel espanto. Esso mesmo se ra quando algun bestia passasse por al gun a puente, e otro la espantasse de ma nera que cayesse en el agua, e muriesse, o se menoscabasse. Ca en qualquier de sus maneras, o en otras semejantes que acaeciesse da ñoa otro del espanto que ome fiziesse a ruido, o a vaca, o a otra be stia, tenudo sera aquel que la espanta de fazer emienda del daño que ende acae ciesse.

¶ Ley. XXIII. Como mostre tenudo el señor del cauallo o de otra bestia mansa de pechar el daño que algun del las fiziere.

3 Mansas son bestias algunas naturalmente: assi como los cauallos, e las mulas, e los asnos, e los bueyes, e los camellos, e los elefantes, e las otras cosas semejantes del las On de si algun a destas bestias[d] fiziere daño a otro por su mal dad, o por su costumbre mala q̃ ayan, as si como si fuesse cauallo, o otra bestia de aq̃llas q̃ vsan los omes caualgar, e si ella sin culpa de otro lançasse las coces, e o fi ziesse daño en alguna cosa: o si fuesse to ro, o buey, o vaca, o otra bestia semejãte que fuesse mãsa por natura, e ella por su maldad sin culpa de otro fiziesse daño en alguna cosa, estonce el señor de qual quier de aquestas bestias q̃ fiziesse el da ño, seria tenudo de fazer de dos cosas la vna, o de emendar el daño o de desam parar la bestia a aquel que el daño resci biere. Pero si el daño nõ viniesse por mal dad de la bestia mas por culpa de algun ome quel diesse feridas, o la espantasse o la aguijonasse[e], o le fiziesse otro mal en qualquier manera porq̃ la bestia ouiesse a fazer mal a otro, estõce aquel por cuya culpa aviniesse el daño es tenudo a fazer emienda, e non el señor de la bestia.

¶ Ley. XXIII. Como aquel que tiene el leon, o osa, o otra bestia brauia en su casa deue pechar el daño que fiziere a otro.

4 Leon[h] o Onça, o Leon pardo[k], o Osso[l], o Lobo[m] Cerual, o Ginetta[n], o Serpiente[o], o otras bestias, que son brauas de natura, teniendo al gun dome en su casa, deue la guardar, e de tener presa, de manera que nõ faga daño a ninguno. E si por auẽtura nõ la

1 a ¶ *En ridasse.* Concord. cum hac tenuit. § item & cum eo. ff. eo.

2 b ¶ *fiziere sse.* Concor. ea. §. fin. d. l. 1. d. eod. & vide. l. in est obiter. n. §. si ser uum in cum. ff. eo

Ley. XXIII.

2 Apiten ihde su natura maestro expropria malignitate, seu feritate dañ um dan tu vt si equus recalcitret, aut camelus, vel elephas, seu bos cornu petat, tenetur eius dominus ad damnum, aut animal pro noxa dãdum. Sau tem ex culpa alterius hoc fiat vt causa punctionis vel simili, nõ deanimus, sed eius culpa factum est, tenetur de damno. h. d.

3 c ¶ *Mansas.* Concordat cum. l. 1. in princ. & §. alterpretor. vsq. ad. § in bestiis. ff. si quadrupaupe. fecit. & Insti. eod. in princ.

3 d ¶ *Destas bestias.* Que sunt quadrupedes, qd si fiebipes? dic idẽ vtin. l. pe. ff. eod. vel vt si gallus percusit hominẽ in facie cum rostro, vel in oculo, vt exemplificat Faber. Instit. eod. in prin

Ad tit. ff. o nisa. si quadrupedis.

Si vero comederet tentula, vel mus, dic vt ibi per eum in versicu. qui si canis mus.

3 e ¶ *Castigas.* Re est ergo qui habet equum calcitrosum, vel vult glossa data ad text. in cap. 1. de occidendis. 23. q. 5.

4 f ¶ *Desguarar la bestia* Quid si postea equus iaciatur reus vendat pecudem actori, an condemnetur in dimidio damno, ita quod non liberetur dando quadrupedem pretium pro noxa, vt videtur, quod in toto damno pertexit in. l. si id quod ex furtis. cum l. sequenti. ff. de noxa. & quid si bestia mordatur ante litem contestatam? Nulla. § plane. ff. eo. Et quid si vẽderet alii ante litem contestatam? vide. l. 1. in. § & cum etiam. vbi quo vocaqui sequitur

5 g ¶ *Aguijonasse.* Adicie dictã. l. 1. § sed si insuper. ff. si quad. paupe fecisse dicetur.

Ley. XXIII.

3 Animal de su natura brauo, vt leones, tigres, & similia animalia tenens sic tenentur, vt damnum non fiat alias damna soluet duplicata. Et si liberum in domo tenetur, eius expensis sanabitur: & insuper dana & interessa ob hoc obtinentia soluet. & si ex plagis moriatur, soluet ducatos mille pro noxa eos, nolentes tamen hæredibus, & residuum Regis camerariis. Si autem vivat, sed remanent membro aliquo mutilatus, ab hero iudicis, secundum qualitatem membri mutilati, interesse damnabitur hoc dicit.

h ¶ *Leon.* Hic est fortissimus bestiarum. secundum glossam authe. de nupt. in principio. & ad regimen Leonum. Ita bestia potest stare. vi. Ambrosi. & Bernardus. super Psal. Qui habitat. versu. 12. in fine. & sancta Ambrosius in Exameron. lib. 6. capitu. 3. vbi de istius anima lis superbia, & ferocitate. & adde Ancharra, consilio. 1. vbi tractat quo vbi Leo tenet pedem, cetera animalia pressent. vide. Bisculum. n. 4. vbi hoc allegat ad notabilem questionem, in qua consulit. Adde etiam quod habetur Ecclesiastici. capitu. 47. Leo simpe ve ationi ti si dicitur, & quamplura de natura Leonis tradit Ysidorus. libr. 12. Ethymologiarum capit. 2. vbi inter cetera dicit, quod circa hominẽ leonum natura est benigna vt nihil lædit neque unquam irascit: & quod patet eorum misericordia exemplis absidus: prostratis eis parcunt capitibus obnixis repatriare peruiitur. hominẽ non nisi in magna fame interficiunt.

4 ¶ *Onça.* Bestia est minutis oculis superpicta, nave oculatis ex fulvo circulis nigra vel alba distinguatur variarare & hæc semel omnino parturit cuius causa manifesta ratio est: nam cũ in vtero matris coaluerit cauli mamillis, ad nascendum vi bius pellent: odium temporum moras ita q̃ onerata fœtibus vulsum, tãquã obstãte partui, vngulibus lacerãt, et fundit illa partum, aut potius dimittit dolore coagente: ita postea corruptis & cicatricosis sedibus, genitale semen infusum non hæret. ac cepiũ, sed intrinsecus resilit. nam Plinius dicit, animalia cum acutis vngulibus frequenter parere non posse, vicantur enim intrinsecus se mouentibus catulis hæc Ysidorus, vbi supra.

k ¶ *Leon pardo.* Hic ex adulterio Leonæ & Pardi nascit. secũdũ Plinũ in naturali historia, & Ysidorus vbi supra.

l ¶ *Osso.* Versus secundum Ysidorum, vbi supra ideo dictus (vt quidam aiũt) q̃ore suo formet fœtus, quasi ursus nam aiunt eos informes generare partus, & carnem quandam nasci, quam mater lambẽdo in membra componit. Versus vis maxima in brachijs, & in lũbis, vnde interdum erecti insistunt.

m ¶ *Lobo.* Rapax hæc bestia, & cruoris appetẽs. secũdũ Ysidorũ, vbi supra. de quo rustici aiunt vocem hominem perdere, si eum prius Lupus viderit vnde & subito tacent i dicitur. Lupi illũ priores videtur. Lupi toto anno nõ amplius quam duodecim vicibus coeunt: famem ofu portant & post longa ieunia multum deuorant. Lupos Æthiopia nutrit ceruice iubatos, & tanto varios, vt nullum colorem dicantillis abesse. Ambro. etiam Psalm. 118. sermone. 10. versu. 1. refert illud de anisidoro cis in homine, quem prior Lupus vidit.

n ¶ *Ginetta.* Hic videtur, quem vulgo catum Cerualem vocant.

o ¶ *Serpente.* De multis generibus serpentum, & earum proprietatibus. vide Ysidorũ. eod. lib. capit. 3.

guardassen assi, e fiziesse daño en alguna cosa de otro deue lo pechar doblado el señor de la bestia a aquel que lo resciblo. E si alguna destas bestias fiziesse daño en la persona de algun ome [b], de manera que lo llagasse, deue lo fazer guarescer el señor de la bestia, cõprando las melezinas, e pagãdo al maestro que lo guarescere de lo suyo, e deue pensar del llagado fasta que sea guarido. E de mas desto deue le pechar las obras que perdio desde el dia que resciblo el daño fasta el dia que guarescio, e a vn los menoscabos, que resciblo en otra manera por razon de aquel daño, q̃ resciblo de la bestia. E si muriere de aq̃llas llagas que fizo, deue pechar poren de aquel cuya era la bestia, doziẽtos marauedis de oro: la meytad a los herederos del muerto, e la otra meytad a la camara del Rey [c]. E si por auentura non muriesse, mas fincasse lisiado de alguna miembro, deue le fazer emienda de la lision segun alueedrio del judgador acatando quien es aquel que resciblo este mal, e en qual miembro.

8 a ¶ *Non la guardassen assi.* Add. e. §. fi. instit. si qua pau. fe. di & l. 1. §. in bestijs. ff. eo. & ff. de ædil. edicto. l. hi enim, qui ut ius esse puenit, vbi ait de eame & verre adde et tam. l. vnicam. cum glo. ibi C. de vena. fera l. 1. b. vbi habetur de rebus bestijs, quæ a longinquis partibus mittuntur ab vno domino alteri, q̃ non possunt mutari in ciuitatibus, per quas transeunt vltra septem dies, & an sit irregularis, qui tenet ceruũ, velleonem, seu canẽ sui osum, si aliquem occidat, vt q̃ Innocen. in. e. adauocationis de homi. & per Speculum qui non allegato Innoc. refert eius verba in titul. de dispensatio. §. iuxta propositionis ordinis. col. 15. vbi dicit q̃ non est irregularis dũ tamẽ malitiam, vel latam culpam nõ adhibuerit. nec eũ videtur q̃ leuis culpa, vel negligẽtia debet huic imputari: cũ sit causa multum remota ab homicidio: alij tamen dicunt secundum eum, quod si aliquid est qd̃ possit imputari tenenti ceruũ velleonem, q̃ erit irregularis, arg. c. hi tæpe. 50. distinctio. & c. d. §. 1. in fi. si quadru. pau. fer. ff. dira. vides ergo, q̃ Innocen. vult cessante malitia vel lata culpa, hunc non esse irregularem. & hoc tenent coiter Doctores, prout attestatur Ioan de Anan. ibi dem intelligens esse verũ, si ista animalia erunt ligata secus si soluta, quia tunc imputaretur ei pert. l. 2. §. primo ff. si qua paup. fe. dira. & hi cin. ista l. partiarum ibi (e deue ser presa. &c.) per id quod habetur in. l. item Mela. §. item & cum eo. ff. ad. l. aquil. qui autem si fera esset ligata & domino culpa non potest imputari tamen fera non ut, an dabitur saltem vtilis actio de pauperie glo. dicit q̃ sic in. l. 2. ff. si quadru. paup. fe. dica. & in. l. 1. §. in bestijs. in quo concludit, secundum Stoma post Iac. ob. Burr. ibi q̃ si fera non euasit potestate domini, & nocuit tunc habet locum vtilis tantum per §. fi. instit. eo. si vero euasit prorsus tunc non tenet dominus, neque directa neque vtili. vt in d. §. in bestijs. idem vult Ioan. Fab. instit. eo. in prin. ibi dicit, quod actio vtilis & directa de pauperie cessat vbi fera quando nocuit iam erat recepta in naturalem libertatem sed vbi non omnino recepta erat, quia adhuc habebat consuetudinem reuertendi, tunc detur vtilis, & ibi vt quod si fera damnum dedit cum esset in naturali libertate, deinde iterum peruenit ad manum domini, an dominus tenebitur? & post Iacob. concludit, quod nõ, imò & secundum eum si ante tenebatur, & sine culpa sua euasit, non videretur tenen si ad potestatem suam redeat l. qui res. §. an eam ff. de solutio. l. si seruus legatus. ff. de adi. le gata. & ibi ex pondet ad. §. ex diuerso instit. de noxa. qui videtur obstare, & intelligendum hoc quando fera nõ habebat consuetudinem reuertẽdi sed aliquo casu dominus eam habuit, nam alias teneretur vtili, vt superius dixi.

9 b ¶ *En la persona de algun ome.* Cõcor cũ. l. ex hac. l. ff. si qua. pau. fe. di.

10 c ¶ *A la camara del Rey.* Nota hoc quia in. l. qua vulgo. ff. de ædil. edict. de qua ista sumpta est non applicat neq; exprimit cui dentur illi decem tãsolidi aurei, & vt refert Ioan. Fab. & Ang. §. fi. instit. si quadrupe. fe. dica. Docto. cõter tenent, q̃ omnes isti solidi applicentur patri, tamẽ glo. secundũ eos voluit q̃ diuideretur inter hæredes mortui & fiscum in. l. qua vulgo. ff. de ædil. edicto. non tamẽ ego repetio in meo libro q̃ hoc dicat glo. tene ergo mẽtem illa. l. parti tarũ.

¶ *Ley XXIIII.*

11 Vaccis, ouibus aut alijs pecoribus in fundo alieno damnum dantibus, si hoc pastoris aut domini facto contingat, soluitur damnum duplicatum, al as autem soluitur simplum, aut damnificans animal datur pro noxa. Non tamen debet dominus ius sign animalia mutenta occidere, perrurere aut damnificare, sed educare, fundo, & damnum periudicum petat hoc dicit.

d ¶ *Apreciado el daño.* Et pauliter æstimabitur fructus, quod erat in herba. Cynus in. l. si. C. de l. aqu. l. dicit q̃ æstimabit dubius eventus perceptionis, argumento l. propter spem. ff. fami. hercis. & se puturibi Pau de Castr. alter vero licit Speculat. tit. de iniur. & dãdato. §. sequi. f. col. 4 ver. sed quomodo æstimabitur: sed Ioan. And. ibi in additio. videt tenere qd̃ dicit post Iaco. de Arena. & idẽ tenet Floria. l. l. ex hac. ff. si qua. paupe fe. dicat. & facit. l. in. l. falcidia non habetur. ff. ad. l. falcid.

e ¶ *El ganado.* Tenemẽti. l. illi, q̃ punitur dominus ex facto, & ex negligentia sui pastoris ex facto ad damnum duplatum, ex negligentia autem simplum. & hoc propter culpam malæ electionis, quæ semper imputatur, secundum Ioan. Fab. instit. si quad. paupe fe. dica. in prin. col. fi. nisi probet fecisse diligentiam de inquirẽdo, cũm enim reciprocat. allegat commoritur de electione. Item q̃ dominus teneatur ex defectu & negligentia pastoris, tenet Pau. de Castr. in. l. interdum, seruiqui in fugam. ff. de pub. & vecti. per. l. videamus. in prinr. ff. locati. eo quod mala electio est in culpa, si tamen sint pastores clericorum Antoin. cap. graueu. de sententia excomu. vult q̃ non clerici sed ipsi pastores teneantur quando starutum laicorum punit damna data in agris per bestias de quo meminit Felinus in. c. cleriesia sanctæ Mariæ. col. 46 de constitutio. & q̃ pastores clericorum, tenẽtur propter mercedem, quam arripiunt tenet ibi Ioan. And. post Vincent. & Abbas. anti q̃ per suum tamen iuramentum clerici condemnari possunt ad damna quia mala eorũ electio circa pastores est in culpa, vt dixi, & quod si animalia fugerunt & intraueruntur confini alterius ciuitatis, vbi est statuta poena perditionis bestiarum, vel quintæ partis, si ruinpantur commuta. vide Pau. de Castr. in. d. §. seruiqui in fuga. dicentem, q̃ poena habet locũ, q̃n ex defectu vel negligẽtia dãni, vel pastoris cultodientis animalia, intrarunt terminos alterius, secus si nulla culpa in hoc fuerit. dicit tamen q̃ vidit seruari indistinctẽ q̃ animalia perdunturi.

f ¶ *Doblado* non memini vidisse Iuris cõsi poenã istã duplicãdã imponẽtẽ pro dãno illato a peco ribus per aliquẽ in rusis in agrũ alienũ. Licet q̃ seruandũ. §. 1. ff. de præsc. verbis. q̃ loquitur de actione de pastu pecoris ab alio immissi, non ponit hãc poenã, nec aliã, neq; enim. l. fi. C. de. l. Aquil. neque. l. Iulianus. §. glans. ff. de exhibend. & tantum vt ad simplũ dari, saltẽ q̃n nõ negaretur. iuxta. l. contra negantẽ. C. ad l. Aquil. & supra eo lib. 16. vt vult Pau de Castr in. d. l. qui seruũ dari §. fi. & Io Crispus in suo arbore actionũ sub titu de pastu pecoris. Speculat. de iniur. & dãno dato. §. sequitur. col. 4 est in ista poena de lose pecus immitentti. vt hic disponitur sed nunquid dũs in isto casu, qũ pastor suus immisit animalia in agrũ alienũ, liberetur dãdo animal p̃ noxa. Io. Fab. vbi supra col. fi. includat q̃ sic cũ dũs non obligetur ex delicto animalis, nisi ad noxã sed forte cõtrarium est, cuius ex ratione malæ electionis in pastore. & quia. l. ista præcise vult hoc casu teneri ad dimnum cum duplo. & istam electionem dandi pro noxa tantum dat in casu quando pecora scienter nõ fuerunt immissa, vt statim subditur, & contra Fabrum in hoc vltimo dicto tenet Ange. ibi columna.

4 a ¶ *El ganado.* Approbat opinionem glo in.d.l qui seruandarũ.§.fi.ff. de præscriptis verbis, & Speculũ.de minu. & damno dato.§.sequit. colũ. 4. & fuit opinio Azo. secundũ eum post Rofred Iacob tamẽ de Bello viso renuit contrariũ, imo q̃ tunc ciũ competat actio de pauperie quia hæc actio nõ datur nisi quatenus mal nocuit contra naturã sui generis, q̃d nõ facit in casu isto dabitur cũ tali casu vellis actio de pastu pecoris seu actio in factũ, arg. l. quintus mutius. ff ad l aquil. secundũ eũ & Salic. l.1.§.fi.C. de Lapsu Angel. & Fab. instit. si quadrupes pauperiem dicat in princi. vbi Faber declarat, q̃ detur hæc actio tunc in id i quo damnum pecoris factus fuit locupletior dicit tũ q̃ casus esset in q̃ posset competere actio de pauperie, veluti si haberem pecus clausum, & bos, vel taurus tuus clausurã tuã e ferocitate, vi fracta & liberã depastus est. Tu tene mentis istam. l partitarũ qua in distinct. vulgari actionem d pauperie ad solutionẽ tantus damni, vel

Ad tit. ff. de his qui deiec. vel effu.

tro y a fazer el daño, sin sabiduria del q̃ lo guardaua: estõce deue lo pechar sen zillo, o desamparar el ganado [a], o la bestia que lo fizo en lugar de la emienda del daño. Otrosi dezimos, q̃ maguer aquel que resciberesse el daño en alguna destas maneras sobredichas fallasse y el ganado, o las bestias faziendolo, defendemos q̃ lo non mate [b], nin lo lisie, nin lo fiera, nin lo encierre [c], nin le faga mal ningũo: mas q̃ lo saque ende, e desi demande [d] delante del judgador emiẽda del daño assi como sobredicho es.

¶ *Ley. XXV. Como el que echare de su casa huesped, o estiercol en la calle deue pechar el daño q̃ fizere a los passaren por y.*

Chan [e] los omes a las vegadas de las casas donde moran de fuera en la calle agua, o huessos, o otras cosas semejantes [f], e maguer aquellos que las echan non lo fazen con intencion de fazer mal, pero si acaesciesse que aquello que assi echassen fiziesse daño, o en paños, o en ropa de otros: tenudos son de lo pechar doblado los q̃ en la casa moran [g]. E si por auentura, aquello q̃ assi echassen matasse al gũo tenudo es el que mora en la casa de pechar cincuenta marauedis de oro [h], la meytad a los herederos del muerto, e la otra meytad a la camara del Rey [i] por que son en culpa echando alguna cosa en calle por do passan los omes de que puede venir daño a otri. E si muchos omes [k] morassen en la casa, donde fuesse echada la cosa q̃ fiziesse el daño, quier fuesse suya, o la tuuiessen alogada, o emprestida, todos desso vno son tenudos de pechar el daño, si non supiessen ciertamente qual era aquel por quẽ vino. Pero si lo supiessen, el solo [l] es tenudo de fazer emiẽda dello, e non los otros. E si entre aquellos que morassen cotidianamente en la casa, ouiesse al gũo q̃ fuesse huesped [m], aquel non es tenudo de pechar ninguna cosa en la emienda del daño, que assi acaesciesse. Fueras en desi el mesmo [n] lo ouiesse fecho.

¶ *Ley. XXVI Como los hostaleros que tienen colgadas algunas cosas a las puertas las deuen poner de manera que non fagan daño a otri.*

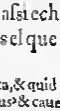

Velgan a las vegadas los hostaleros, o otros omes ante las puertas de sus casas algunas señales porque sean posadas mas conocidas por ello: assi como se mesança de ca-

5 b ¶ *Que el no mate.* Concordat cum l. quintus & l quanuis ff ad.l aqui. & C.eo l.pe Sed an valeat ei ais statutũ, q̃ licuet occidere animal in fundo ãtio repertũ Sali vult q̃ sic in.l gracchus.col 2. versic. ex p. ãdãtis Calle adulte vbi vult q̃ si porcus, vel aliud animal in fundo repertum fogiat, q̃ potest illum prosequens occidere etiam extra fundũ. vult etiam Decius consi.109 col fin Cepola in tracta de seruit. subtitulo de seruitutibus pascendi.12. col. versic. superest alia quæstio.

6 c ¶ *Emiẽrro.* Adde.d.l. quintus licitat amen nisi nolet rem cui vi sit animal, quod in incolumdo repetio nam tunc possunt illum retinere, & includere quousque sciam cuius sit ratiõ l. capite quinto ff de adul. & tenet Bal in l.2. C. de iu. fugi. & ide n Bal in l quintus. ff ad.l.aqui. Speculat. tit. de actore.19 col vers. sed pone inuento pecudem. itẽ limita, nisi sit consuetudo eam includendi ea qua. loca an cuius sint, & communiter de hoc sunt statuta & consuetudines per loca, & valet talis cõsuetudo, vt vult Gandinus in tracta. malefitio sub rubrica, de furibus & latronibus versi. pone quæstionem de facto. col. 3.

7 d ¶ *Demande.* Et si dominus bestiæ non cognoscit, an possit fieri processus & condemnari ad pœnam, vel damnum dicta bestia vi. Gand in tracta. malefi sub rubrica. de multis quæstionibus dependentibus à statutis. col. 3 versi. item pone contineri & tradit Alber. in 2. parte statutorum. quæstio. 88 & volunt, ipsi statutum loquitur contra bestiã, quæ valeat condemnatio, vi. ibi. ¶ *Lex XXV.*

8 e ¶ *Echen las omes.* Concord. cum.l.1. & per totũ.ff. de his q deie. vel effu. §.1.&.2. instit. de oblig. quæ ex quasi. del. nas. & procedit et si de nocte iactet, vel effundat vel deiecta sit. l. penul ff eodem.

9 f ¶ *Cosas ser semejantes.* Quid si lapis esset proiectus de domo ab vno ex quatuor, qui erant in domo: sed nesciitur à q̃ ant omnes tenentur de percussione lapidis? Docto in.c. significasti el 2. de homicidiis quo ad pœnam irregularitatis oẽs tenent per illũ tex. si rũ quæratur de alia pœna, dicit Abb sicut ibi nullum tenetur ex tali impositione periculum possit subesse q̃ innocẽs pœna, & damno afficeret contra.l. absentem. ff. de pœnis vi de quæ dixi in.l 15. supra eo. tenebitur tamẽ ex hoc edicto, seu ex ista. l. parata dominus domus ibi inhabitans, vel qui eam inhabitature conductionis vel gratuito, vr hic, & l.1.§.pe. ff. de his qui deie vel effud.

10 g ¶ *Los que en la casa moran.* Siue domus sit propria, vel conducta, vel gratuita, vt dixi, & habetur in §.1. instit. de obli quæ ex quasi del. nas. neque oportet in hac actione arguere certi hois factũ, vt in.l. cum sane. & ibi notat Bal ff. de his qui deie vel effud. quod tã habitator domus soluere ex facto familiaris potest ab eo repetere l si vero.§ cum autem. ff. de his que deie vel effud l. si colonus. ff. de aqua pluu. arcend. Iof. Fab. in.§.fi filius instit de obliga. quæ ex delic nas & quid si plures inhabitãt domũ sed p quarterla. vide in.l. si vero plures in princ. ff. eod.

h ¶ *Cincuenta marauedis de oro.* Concordat. l.1. ff. eod. de qua sumpta est.

i ¶ *La otra mitad a la camara del Rey.* Add supra eo.l.23 & dict. l. si vero.§. hæc autem actio cum gl. ibi vbi Bar. notat, quãdo statutum q̃ simpliciter imponit pœnã media pars applicatur fisco, nisi la actor. vi. pae eum in. l. agraria. ff. de termi. moto. distinguendum in hoc.

k ¶ *Muchos omes.* Concordat cum.l.15. fin. cum.l. sequenti. ff. de his que deie vel. effude.

l ¶ *El solo.* Adde.d.l. si vero §. inter dictum. & gl in.d.l cũ sane. ff. eod.

m ¶ *Huesped.* Concor. cum.d.l.1.§ habitare. versi. hospes. ff. eod.

n ¶ *El mesmo.* Nam tunc datur actio habitatori cõdemnato contra eum l. si vero §. cum autem. ff. eo. ¶ *Lex. XXVI.*

10 Tenens signum atis suæ supra viam publicam appensum teneat bene ligatum, alias si mutuus bene ligatum (licet nõ cadat) teneat, sed propter bene ligãdi pigritiam aut negligentiam soluet ex motu petentis, mediietatem Regis cameræ & mediietatem accusatori, si autem cadat & damnum det soluet damnum duplicatum, & si mors contingat, soluet quinquaginta morabetinos dandos, vt supra. hoc dicit.

ad iudum animalia pro noxa, & quid si bestia perdita damnum dedit vel intrauit vineam alicuius? & cauetur statuto q̃ soluatur certa quantitas pro pœna, an talis pœna habebit locum in tali bestia perdita? vi. Gandi q̃ non, in tracta malefitiis in rubrica de multis quæstionibus dependentibus à statutis. col 4 ad finem.

10 De domo aliquid eijciens, vel effundens, quod damnum transeuntibus faciat, teneatur ad damnum duplicatum dominus habitatiõis, &

1 a ¶ *Mandamos.* Conc. d. cum l. si vero. §. primo tit. & vsque in finem. l. ff. de his q̃ deiec. vel effu. & §. 1. ver. cui similis est. in ff. de obbig. que ex delic. nascun.

2 b ¶ *El daño doblado.* C. in con. cũ. l. 1. in prin. §. q̃ si cũ suspẽderet. ff. de his q̃ deie. vel effu. & in sup. tenebit ad decẽ. a. 1205. de iurbus. 5. vi & vide gl. in. l. si vero. §. sed quod ff. eodem.

3 c ¶ *Que diximos.* Medietas parti medietas fisco. quod notaqa eo tratũ dicebat Io. Fab. in. §. cui similis. titi. de obl. q̃ ex delic. nasc. ibi. q̃ totum parti.

¶ *Lex. XXVII.* Barbiriõsor exerceat officiũ suũ in locis separatis nõ publicis. Et si alicuius culpa dãnũ dedit dum exercebat ofiũ cũ teneẽ occasionans damnum ad illud, si autem sequatur mors ad damnũ, & cuiã ad homicidii pœnã: si verò est vulnus, tenet ad dãna & interesse sed si casu accidat nõ teneẽ, si autem barbitor fuit in culpa: qa cũ imperitus est imperitiẽ fecit: vel ob debrietatem etiam arbitrio iudicis puniturl. d.

4 d ¶ *En plaças.* Cõ. cor. cũ l. item mela. in prin. ff. ad. l. aquil. vbi vi.

5 e ¶ *A sabiendas.* Qñ enim interuenit dolus teneẽ, l. cor. de Sica. l. in. l. ff. ad l. cor. de Sica. & supra ea. par. titu 8. l. & per totum.

6 f ¶ *Las leyes.* Vi. suprà eodem in. l. 6.

7 g ¶ *Segun aluedrio.* Adde suprà eo. l. 9. & q̃ ibi dixi. ¶ *Lex. XXVIII.* Vites aut arbores fructũ ferẽtes scindens, euellens vel alias damnificans, tenetur ad damni duplum. Et si sint vites damnificatæ eligat damnũ passus, an agat pœnã dictã pœna vel tanquam contra latronem ad pœnam corporalem pro furto, & si ad pœnam corporalem agit pro magno damno occidetur: pro alio autẽ damno pro modo commissi punietur. Item si vicinus arbores ramos supra domum meam expandat, agam coram iudice vt iudicius scindatur: & si scindere nolit post iudicis iussionem possum ego propria auctoritate scindere idem de arbore supra fundum. Item expandente ramos. Item scindens arboris ramos supra viam publicam extensos non tenetur. h. d.

h ¶ *Guardada.* Imo & plãtãti arbores in ripa fluminis, vt aggeres solidentur, vel alia necessaria causa, põt illatui talamũ seu pœnam de publico. l. 1. & i. notat. Io. de Pla. C. de cupr. l. lib. 11.

i ¶ *Della.* Oia gũta arborũ vitibus sunt, alia ad fructũ natura data, alia ad vsum data: na & q̃b̃ non est fructus vbertos, tñ vsus pãtiosus est. A multiplicatione libi. p. c. 13. in prin.

¶ *Casa.* Necessitũ fungitur vitibus arborũ. l. 1. §. deinde arpt. in ff. de aub. cædend. tradit Spec. in de locatione prin. col. 4. allegat. l. fi. i. fi. C. de seruit.

¶ *Qualesquier.* Quid si arbor cũ ruiturus sit euulsa et alibi transponat? dic q̃ illa dicitur arbor, vt hæc l. locũ habeat. l. 3. §. l. ibeo. ff. arbo. fur. cæsa.

m ¶ *Frutos.* l. vitẽ. 5 §. ff. arb. furt. cæsarũ. & alias de arboribus loq̃ qa & de hederis & arundinibus & lauricto & hic non vtrum referant. nihil fructũ, vel nec. hic potest suppleri ad illã. l. q̃ idẽ sit. Ad tit. ff. de alijs licet arb. furt. non ferant fructũ, vel potest dici q̃ *oes* arbores ferunt fructum iuxta genus suũ. l. in fine. tit. 4. ff. 4. foro legum. di. stinguit q̃ ad pœnã inter arbore ferẽtem fructũ, & non ferentẽ. q̃ l. ignoro an vsu seruet, & nõ allego in isto opere leges fori, qm vsu tenẽ non sunt ne darem occasionẽ vt qs le ctor illis pro legibus vtatur, cũ vere non sunt. sed semper consuetudines.

1 Ad tit. ff. de alijs licet arb. furt. non ferant fructũ, vel potest dici q̃ *oes* arbores ferunt fructum iuxta genus suũ. l. in fine. tit. 4. ff. 4. foro legum. di. stinguit q̃ ad pœnã inter arbore ferẽtem fructũ, & non ferentẽ. q̃ l. ignoro an vsu seruet, & nõ allego in isto opere leges fori, qm vsu tenẽ non sunt ne darem occasionẽ vt qs le ctor illis pro legibus vtatur, cũ vere non sunt. sed semper consuetudines.

2 Nõ est in no. recop.

3 ¶ *Que diximos.* Medietas parti medietas fisco. quod notaqa eõ tratũ dicebat Io. Fab. in. §. cui similis. titi. de obl. q̃ ex delic. nasc. ibi. q̃ totum parti.

¶ *Lex. XXVII.* Barbiriõsor exerceat officiũ suũ in locis separatis nõ publicis. Et si alicuius culpa dãnũ dedit dum exercebat ofiũ cũ teneẽ occasionans damnum ad illud, si autem sequatur mors ad damnũ, & cuiã ad homicidii pœnã: si verò est vulnus, tenet ad dãna & interesse sed si casu accidat nõ teneẽ, si autem barbitor fuit in culpa: qa cũ imperitus est imperitiẽ fecit: vel ob debrietatem etiam arbitrio iudicis puniturl. d.

4 d ¶ *En plaças.* Cõ. cor. cũ l. item mela. in prin. ff. ad. l. aquil. vbi vi.

5 e ¶ *A sabiendas.* Qñ enim interuenit dolus teneẽ, l. cor. de Sica. l. in. l. ff. ad l. cor. de Sica. & supra ea. par. titu 8. l. & per totum.

6 f ¶ *Las leyes.* Vi. suprà eodem in. l. 6.

7 g ¶ *Segun aluedrio.* Adde suprà eo. l. 9. & q̃ ibi dixi. ¶ *Lex. XXVIII.* Vites aut arbores fructũ ferẽtes scindens, euellens vel alias damnificans, tenetur ad damni duplum. Et si sint vites damnificatæ eligat damnũ passus, an agat pœnã dictã pœna vel tanquam contra latronem ad pœnam corporalem pro furto, & si ad pœnam corporalem agit pro magno damno occidetur: pro alio autẽ damno pro modo commissi punietur. Item si vicinus arbores ramos supra domum meam expandat, agam coram iudice vt iudicius scindatur: & si scindere nolit post iudicis iussionem possum ego propria auctoritate scindere idem de arbore supra fundum. Item expandente ramos. Item scindens arboris ramos supra viam publicam extensos non tenetur. h. d.

1 ¶ *Guardada.* Imo & plãtãti arbores in ripa fluminis, vt aggeres solidentur, vel alia necessaria causa, põt illatui talamũ seu pœnam de publico. l. 1. & i. notat. Io. de Pla. C. de cupr. l. lib. 11.

2 ¶ *Della.* Oia gũta arborũ vitibus sunt, alia ad fructũ natura data, alia ad vsum data: na & q̃b̃ non est fructus vbertos, tñ vsus pãtiosus est. A multiplicatione libi. p. c. 13. in prin.

3 ¶ *Casa.* Necessitũ fungitur vitibus arborũ. l. 1. §. deinde arpt. in ff. de aub. cædend. tradit Spec. in de locatione prin. col. 4. allegat. l. fi. i. fi. C. de seruit.

4 ¶ *Qualesquier.* Quid si arbor cũ ruiturus sit euulsa et alibi transponat? dic q̃ illa dicitur arbor, vt hæc l. locũ habeat. l. 3. §. l. ibeo. ff. arbo. fur. cæsa.

5 ¶ *Frutos.* l. vitẽ. §. ff. arb. furt. cæsarũ. & alias de arboribus loq̃ qa & de hederis & arundinibus & lauricto & hic non vtrum referant. nihil fructũ, vel nec. hic potest suppleri ad illã. l. q̃ idẽ sit. Ad tit. ff. de alijs licet arb. furt. non ferant fructũ, vel potest dici q̃ *oes* arbores ferunt fructum iuxta genus suũ. l. in fine. tit. 4. ff. 4. foro legum. di. stinguit q̃ ad pœnã inter arbore ferẽtem fructũ, & non ferentẽ. q̃ l. ignoro an vsu seruet, & nõ allego in isto opere leges fori, qm vsu tenẽ non sunt ne darem occasionẽ vt qs le ctor illis pro legibus vtatur, cũ vere non sunt. sed semper consuetudines.

6 ¶ *En qualquier manera.* Adde. l. cedere. ff. arbo. furt. cæsarum.

7 ¶ *Aprecíada.* Adde. l. facienda. ff. arbo. furt. cæsarum.

8 ¶ *Doblada.* Adde. l. furtiuo. §. fi. ff. arbo. furt. cæsarum.

Partida. xi.

L ij

1 a ¶ *Mandamos.* Conc. d. cum l. si vero. §. primo tit. & vsque in finem. l. ff. de his q̃ deiec. vel effu. & §. 1. ver. cui similis est. in ff. de obbig. que ex delic. nascun.

2 b ¶ *El daño doblado.* C. in con. cũ. l. 1. in prin. §. q̃ si cũ suspẽderet. ff. de his q̃ deie. vel effu. & in sup. tenebit ad decẽ. a. 1205. de iurbus. 5. vi & vide gl. in. l. si vero. §. sed quod ff. eodem.

3 c ¶ *Que diximos.* Medietas parti medietas fisco. quod notaqa eõ tratũ dicebat Io. Fab. in. §. cui similis. titi. de obl. q̃ ex delic. nasc. ibi. q̃ totum parti.

¶ *Lex. XXVII.* Barbiriõsor exerceat officiũ suũ in locis separatis nõ publicis. Et si alicuius culpa dãnũ dedit dum exercebat ofiũ cũ teneẽ occasionans damnum ad illud, si autem sequatur mors ad damnũ, & cuiã ad homicidii pœnã: si verò est vulnus, tenet ad dãna & interesse sed si casu accidat nõ teneẽ, si autem barbitor fuit in culpa: qa cũ imperitus est imperitiẽ fecit: vel ob debrietatem etiam arbitrio iudicis puniturl. d.

4 d ¶ *En plaças.* Cõ. cor. cũ l. item mela. in prin. ff. ad. l. aquil. vbi vi.

5 e ¶ *A sabiendas.* Qñ enim interuenit dolus teneẽ, l. cor. de Sica. l. in. l. ff. ad l. cor. de Sica. & supra ea. par. titu 8. l. & per totum.

6 f ¶ *Las leyes.* Vi. suprà eodem in. l. 6.

7 g ¶ *Segun aluedrio.* Adde suprà eo. l. 9. & q̃ ibi dixi. ¶ *Lex. XXVIII.* Vites aut arbores fructũ ferẽtes scindens, euellens vel alias damnificans, tenetur ad damni duplum. Et si sint vites damnificatæ eligat damnũ passus, an agat pœnã dictã pœna vel tanquam contra latronem ad pœnam corporalem pro furto, & si ad pœnam corporalem agit pro magno damno occidetur: pro alio autẽ damno pro modo commissi punietur. Item si vicinus arbores ramos supra domum meam expandat, agam coram iudice vt iudicius scindatur: & si scindere nolit post iudicis iussionem possum ego propria auctoritate scindere idem de arbore supra fundum. Item expandente ramos. Item scindens arboris ramos supra viam publicam extensos non tenetur. h. d.

1 ¶ *Guardada.* Imo & plãtãti arbores in ripa fluminis, vt aggeres solidentur, vel alia necessaria causa, põt illatui talamũ seu pœnam de publico. l. 1. & i. notat. Io. de Pla. C. de cupr. l. lib. 11.

2 ¶ *Della.* Oia gũta arborũ vitibus sunt, alia ad fructũ natura data, alia ad vsum data: na & q̃b̃ non est fructus vbertos, tñ vsus pãtiosus est. A multiplicatione libi. p. c. 13. in prin.

3 ¶ *Casa.* Necessitũ fungitur vitibus arborũ. l. 1. §. deinde arpt. in ff. de aub. cædend. tradit Spec. in de locatione prin. col. 4. allegat. l. fi. i. fi. C. de seruit.

4 ¶ *Qualesquier.* Quid si arbor cũ ruiturus sit euulsa et alibi transponat? dic q̃ illa dicitur arbor, vt hæc l. locũ habeat. l. 3. §. l. ibeo. ff. arbo. fur. cæsa.

5 ¶ *Frutos.* l. vitẽ. §. ff. arb. furt. cæsarũ. & alias de arboribus loq̃ qa & de hederis & arundinibus & lauricto & hic non vtrum referant. nihil fructũ, vel nec. hic potest suppleri ad illã. l. q̃ idẽ sit. Ad tit. ff. de alijs licet arb. furt. non ferant fructũ, vel potest dici q̃ *oes* arbores ferunt fructum iuxta genus suũ. l. in fine. tit. 4. ff. 4. foro legum. di. stinguit q̃ ad pœnã inter arbore ferẽtem fructũ, & non ferentẽ. q̃ l. ignoro an vsu seruet, & nõ allego in isto opere leges fori, qm vsu tenẽ non sunt ne darem occasionẽ vt qs le ctor illis pro legibus vtatur, cũ vere non sunt. sed semper consuetudines.

6 ¶ *En qualquier manera.* Adde. l. cedere. ff. arbo. furt. cæsarum.

7 ¶ *Aprecíada.* Adde. l. facienda. ff. arbo. furt. cæsarum.

8 ¶ *Doblada.* Adde. l. furtiuo. §. fi. ff. arbo. furt. cæsarum.

Partida. xi.

L ij

9 a ¶ *En vides, en parras.* Maxime intelligevt dicit l sciendũ.ff arb.fuct. cæsa. de qua ista sumpta est, nam idem fit in aliis arboribus: nam si tri-mualis crageretur, incisores arborũ, tanquã latrones puniri possunt vt ibi habet & eadem ratio imo aliqũ maior est in aliis arboribus, vt cũ essent oliuæ, vel aliæ arbores pretiosæ & dicit Io. Crispi. in arbore a-ctionis sub nu-mer. 167. quod vidit de capitãi quendã pau-perculũ, qui al-tera, arbores, & vites funi-nè incidebat. vi. ẽ intentus di-cã & habet in ista. l.

fuesse fecho en vides, o en parras puedan escarmentar a aquel que lo fizo como a ladron, e esto es en escogencia del que rescibio el daño de demandar quel sea fecha emiẽda en vna destas dos maneras qual mas quisiere, e si escogiere q̃ le sea fecha emienda como de furto, e acusar a aquel q̃ lo fizo como a ladron, si el daño fuere grande [b], o desaguisado, deue morir [c] porende el que lo fizo. E si non fuere tan grande porq̃ mere sea esta pena. Estonce el judgador deue lo escarmentar en el cuerpo segun su aluedrio [d], en la manera que entendiere que merece segun el daño que fizo, e el tiempo o el logar do fuere fecho. Pero si algun ome ouiere arbol que fuere rayzado en su tierra, e las ramas del [e] colgassen sobre la casa de otro su vezino: estonce, aquel sobre cuya casa cuelgan, puede pedir al judgador [f] del lugar, que mande al otro que lo corte fasta en las rayzes [g] porque le daña a la casa colgando sobre ella, e el judgador deue lo ver,

10 b ¶ *Daño grande.* Nota bũ quia declarat glo in d.l. sciendũ. & quæ Doctores ibi dicunt, vbi Albericus dicebat graue esse, vt vnã arborem succidere, suspendat, & q̃ illa l. intelligatur iuxta dispositionem l. cap talium §. famosos. ff de pœnis, vel q̃ distinguendum in magna, vel parua arbor quæ incisa est. argumẽto. l. pedi. ff. de incend. ruin. naufra.

Ad tit. ff. de arbor. cæden.

11 c ¶ *Morre.* Nota ad ea quæ dixi in. l. 18. titulo. 14. supra eadem parti. & est iste casus speialis, in quæ quis pro primo furto suspenditur.

12 d ¶ *Segundo su aluedrio.* Vide l. 18. titu. 14. supra eadem partita.

13 e ¶ *Las ramas del.* Con toc. cum l. 1. in pin. ff. de arbo. cædendis & idẽ dicit radices arboris nocere in fundamento domus meæ. l. 1. C. de interdictis vbi vt Sali. & Bar. in. d. l. 1 §. differentia. ff de arbo. cæden. & nota istam materiam quia vtilissimi, & de ea plus lucrantur aduocati, quam de. l. fratres fratre. ff. de condi indebi. secũdũ Albericum. d. §. differentia.

14 f ¶ *Puede pedir al judgador.* Nota practicam huius. l pro qua est. l 1. C. de interd. & l quemadmodũ. § 1 ff. ad. L. aquil. & differt a practica, quam in hoc ponit Bar. in. d. l. 1. qui voluit, q̃ facta denũtiatione vicino: vt arborem a dibus impedentem tollat, si noluerit, possit tunc vicinus cui nocet propria authoritate succidere, & sibi ligna portare, & quod tunc demum requiratur tertius ad iudicem. q̃ vicinus resisteret succidere volenti.

15 g ¶ *Fasta en las rayzes.* Nã a stipite est excidẽda isto casu vt in. d. l. 1. nõ solum propter vmbram & pluuiam: sed etiam propter florum & frondium, & forte fructuũ decissionem quæ sunt sibi cidi. ocũ impletiua, & obturatiua, ptopter q̃ aqua domum ingreditur. Item excidunturarbores quando quea radice euellendo cadere eãqm fabricæ formam totum pant, vt in l. 1. C. de aquæ ductu. lib. 11. vbi Cassiodorus refertur a Lucade Penna. 7 libro vnarum lectionum, dicens in primis noxias arbores quæ in fectũt fabricarum ruinas, dum sunt quidem moenium importabiles arietes censemus radicitus amputandi. quia nulla lesio remouetur, cuius origo nõ tollitur & ex radicibus, labefactantur parietes. l. decernimus. §. hoc etiam. co titu. de aquæ ductu. lib. 11. & periculum est fundamentis, vt in. d. l. 1. C. de interdictis.

16 h ¶ *Puede le cortar.* Et sibi arborem, seu ligna habere. d. l. 1. in pcin. & §. si arbor. ff de arbo cædend. & hoc propter impensas quæ fiunt in sustinendo, secundũm Ange. ibi.

17 i ¶ *Otros dezimos.* Con toc. d. l 1. §. deinde ait prætor, ff. de arbo. cædend. Sed pone q̃ duo duxerunt agrum, & in partem vni tedit arbor, quæ supra alterius partem impendet: nunquid is cuius est arbor tenebitur ista. l. seu in incidito de arboribus cædendis, vel quid si vterque vẽdat partem suam illi, nunquid alter emptorum tenebitur alteri, vel quid si vnus vendidit partẽ a prius, & in parte vẽdita vel retenta, cedat arbor, quæ supra aliecam partẽ impendet, nunquid emptor vendito-re velecontra tenebitur? quæstiones istæ de facto sic quentes occurrunt, vt tradit Lucas de Penna in. d. l 1. C. de aquæ ductu. lib. 11. & concludit istis casibus non habere locum interdictum de arboribus cædendis: quia factum illorum qui primo agros constituerunt, in hoc interdicto venire non debet, vt alias dicitur & notatur in. l. qd principis. ff de aqua plu. arcẽda. & l. dãnas in fi. ff. de vsufructu. si sortes per successores fuisset arbor illa passinata, vt ibi notatur p. l 1. C. fini. regũd. vi. ibi latius p eũ alia fundamenta adduntur, & argumentum pro vtraque parte, & præsertim in quæstione de vendente parte centena. & ibi & quærit, quid si dominus arboris obiciat præscriptionẽ, dicens q̃ stetit arbor. 30. vel 40. annis, an obstabit præscriptio & primo arguit, q̃ obstet cũ hoc interdictũ anno finiatur insti. de perpe & tempo. actio. post prin sed concludit, q̃ non obstet præscriptio, quia cum quolibet anno crescat arbor, neque sic in vno statu, illud q̃ creuit a 30. vel. 40. annis citra nondum est præscriptum, & id est q̃ cædi petitur, non autem illud q̃ fuit a 30. vel. 40. annis, supra, & quipræscripsit decimas, non propterea intelligitur pcẽ scripsisse noualia. c. cum contingat, de decimis, & quod semel fuit nouale semper intelligitur esse nouale. c. fi. de priuile. & quia illius quod creuit, est considerandũ facienda. l. infaciando. §. infans. ff. de furtis. l. 1. §. fi is qui. ff. de damno infecto. vide ibi latius per eum qui & adducit, quòd id quod nondum natum est, q̃ascribi non potest, & alia quæ ibi poteris videre.

18 k ¶ *Colgassen las ramas.* Quid autem si non pendeterent rami. sed haberem ego arborem in fundo meo, quæ pullones mittit super trancum, qui vulgo dicitur baruados, an iuporteis huiusmodi pullones excidere, si ego non excidam, ptout in ramis statutum est, quæstio est vetusta in qua ei arguitad pactes Lucas de Penna in. d l. 1. C. de aquæ duct. lib. 11. allegans notat per gloss. in. l. obligationum fere §. placet. ff. de actio. & obliga tandem distinguit ipse quòd aut tales pullones nocent ibi an non, primo casu poteris pullones excidere etiã si natisunt primarborem vicente, argumento. d. l. 1. C. de aquæ ductu. Secundo vero casu si cultura fundi, & percepto fructuum non minuitur, non poteris illos excidere, argumento. l. 1. §. quod ait ff. de arbo cædend. & hoc tet nati in trunco non sint, & licet non super terram, sed sub terra vide latius ibi per eum.

19 l ¶ *Resabiesse daño.* Nota hoc verbũ, & aduerte quòd non curat de illis quindecim pedibus altius a terra de quibus in. d l. 1. §. deinde, vbi vi. glo. aduerte etiam, q̃ tantum debent præscindi ramipendẽtes in fundum vicini, non arbor à radice, vt in primo dicto huius. l. est enim in hoc differentia. l. 1. §. differentia. ff. de arbo, cædend. licet ergo quis habeat prædium, in quo habeat arbores tot & tã magnas, quòd quasi redant inutile prædium vicini, non tenetur dominus prædij arboces extirpare sed tantum ramos pendentes in fundum vicini præscindere, vt hic vides & tradit Albe, dicens vidisse quæstionem de facto in. l 1. §. quod ait prætor ff. de arbo. cæden.

20 m ¶ *Publica.* Adde. l. 1. §. si ex fundo. ff. ne quid in loco publico. l si itec. & quod ibi notat Floria. ff. de seruitu.

¶ *Titulus. XVI. De dolo.* ¶ *In summa.*

1 a ¶ *Engaño.* Quia dolus est crimen, vt in l. i. cum glo. ibi. ff. de fideiusso. rut. o. restem ista. 7. parti. tractatur de eo.

¶ *Lex prima.*

Dolus malus est, machinatio facta cũ fraudis, cũ verbis mẽdacibus, relatis, seu coloratis causa decipiendi, & est duplex dolus: vnus qui fit p verba mendacia, vel sagacia, alius p taciturnitatẽ nõ respondendo ad interrogata, vel respondendo per verba ambigua, seu velata. h. d.

Titulo. XVI. De los engaños malos, e buenos, e de los baratadores.

Ad tit. ff. &. C. de dolo.

2 b ¶ *Enartamento.* Concor eũ l. 1. §. 1. ff. de dolo. & profequitur ista l. dicta Azo. in summa. C. eodẽ. in principio.

2 c ¶ *O arteras.* Sic dicit Azo. vbi supra. fallacia admittitur in mentiendo in his, q̃ quis asserit falso excertasciẽtia. l. falsus. 9. si quis ni hil. ff. de furi. vnde secundùm August. mendacũ dicitur falsa significatio vocis cum intentione fallendi. cis autem. & in. 9. ille ergo. 22. q. 2. machinatio autem fit arte verborũ & de differentia inter dolũ & fraudẽ. vide per Bal. in l. q̃ fortuitis. colũ. 2. C. de pigno. actio. Item dolus est abscondita mens machinatio. l. cen sem. & ibi notat Bald. C. de litigio. & quãto dolus est latentior & callidior, tanto est pumibilior, Bald. in l. fraus. ff. de. ll & homo qui blandis fictis q̃ sermonibus loquitur amico suo, rete expandit, resibus eius. Prouerb. capi. 19.

3 d ¶ *Callassi engañosamente.* Admittitur calliditas in tacendo, secundùm Azo vbi supra & habetur hic, hinc est, quòd qui ex studio tacet in alterius deceptionem perdit ius suum authentica, ad hæc. & ibi Bal. C. de latina liber. tolle.

4 e ¶ *Encubiertas.* Vide. l. 66. & remissiones notabiles quas ibi dedi. titul. 5. parti. 5.

¶ *Lex. II.*

Vnus dolus est malus & alius dolus est bonus. vt ille qui cõmittitur causa capiendi malefactores, aut contra notorios Regis, vel reipublicæ inimicos, vel etiam occultos qui decipere volebãt. dolus malus est qui præter prædicta fit sed neque bono dolo cũ hoste vtendũ est tpe treugæ vel securitatis: quia fides seruanda est hostiũ infidelibus. h. d.

1 f ¶ *Buenos.* Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa. col. 1. ver. ideo autẽ ponitur, cũ dicit q̃ dolus malus pót esse & bonus, maximè si aduersus hostẽ, vel latronẽ, quis machinet, quippe, dolus an virtus sit q̃s in hoste requiratur nisi forte fiat cõtra pactũ a ducib. belli factũ. vt ff. de pactis. l. conuẽtionũ. Item & cõtra eum qui nõ est hostis, licet mihi machinari, vt fraudẽ repellã. l. cum pater. §. Titio. ff. de leg. 2. hinc est quod veteres bonũ dolũ solentiũ dicebant. l. 1. §. non fuit. ff. de dolo.

¶ *Ladrones.* Cõ 2 col. eũ. d. l. 1 §. nõ fuit. ff. eod. facit ad id qd̃ (secundũ Ioã. de Imol. in. l. 1. 5 qui reus. eodẽ. pen. ff. de pub. iud.) q̃ iudice faciunt iudices maleficiorũ, q̃ capto, p̃ maleficio dicunt, q̃ promittunt sibi, quòd si dicat veritatem, non patiet aliquod dãnũ, q̃ talis promissio videtur nulla. l. iurisgentiũ. §. si pacisca. & l. ius publicum. ff. de pactis. dicit tã Imola, q̃ licet in foro contentioso hoc liceat, in foro tamen conscientiæ non sit licitum mẽtiri, & adde de securitate data bannito Ang. i. d. §. non fuit.

¶ *Engaños.* Ad 3 de notata per glo. in cap. cupientes. in verbo, malignantium. de elect. libro. 6. & si aduocatus habet iustam causam licite potest decipere aduersariũ suũ glos. in cap. dominus noster. 23. quæstione 2. dicit tamen S. Tho. secunda secundæ. quæstione. 71. versi. ad tertium. in fine. q̃ aduocato defendenti causam iustam, licet prudenter occultare ea quibus impediri possit processus eius: non autem licet ei aliqua falsitate vti. adde quæ dixi in. l. pen. tit. 11. par. 3.

i ¶ *Treguas, e seguranças.* Adde. d. l. pen. tit. 11. part. 3. 4

k ¶ *Suo enemigo.* Quia secundum Tullium. libro de officijs. etiam hostibus 5 dem seruari oportet. l. conuentionum. ff. de pactis.

¶ *Lex. III.*

Actio de dolo super contractibus commisso, datur dolum passo, & eius hæredi, & contra hæredem: si vero super alijs committatur, non datur contra hæredem, nisi quatenus eius hæreditati accrescit propter dolum, & si sint plures committentes dolum, contra quemlibet potest agi in solidum, sed vno soluente, non potest contra alium agi. h. d.

1 ¶ *O sus herederos.* Adde. l. hæredibus. in principio. ff. eo. 6

a ¶ *Engaño.* Quia dolus est crimen, vt in l. i. cum glo. ibi. ff. de fideiusso. rut. o. restẽ ista. 7. parti. tractatur de eo.

Ley. I. Que cosa es engaño, e quantas maneras son del.

DOlus en latin tanto quiere de dzir en romance como engaño, e engaño es enartamiento b que fazen algunos omes los vnos a los otros por palabras mentirosas, o encubiertas, e coloradas que dizen con intencion de los engañar, e de los decebir. E a este engaño dizẽ en latin, dolus malus: q̃ quiere tanto dezir como mal engaño. E como quier que los engaños se fagan en muchas maneras: las principales dellas son dos. La primera es quando lo fazen por palabras mentirosas, o arteras c. La segunda es quando preguntan algund ome sobre alguna cosa, e el callasse engañosamente d a non queriendo responder, o si respondedize palabras encubiertas e de manera que por ellas non se puede ome guardar del engaño.

Ley. II. Que departimiento ha entre los engaños.

DEpartimiento y ha entre los engaños. Catales y ha que son buenos f, e tales que malos, e buenos son aquellos que los omes fazen a buena fe e a buena intencion, assi como por prender los ladrones g, o los robadores, e algunos otros que fuessen malos, e daño sos al Rey, e a los otros de su señorio, o los que fuessen fechos contra los enemigos conocidos, o contra otros que non fuessen enemigos, que se trabajasse de buscar mal engañosamente a algunos, e ellos por se guardar de su engaño engañan a aquellos que los quieren engañar h. E los engaños malos son todos los otros que son contrarios destos. Pero como quier que pueda ome engañar sus enemigos, con todo esso non lo deue fazer en aquel tiempo que ha tregua, o seguranças i con ellos porque la fe, e la verdad que ome promete deue la guardar enteramente a todo ome de qualquier ley que sea, maguer sea su enemigo k.

Ley. III. Quien puede demandar emienda del engaño, e ante quien, e a quales.

EL que recibio el engaño, o sus herederos l pueden demandar emiẽda del, querellandose delante del iudgador del lugar e prouando el engaño

que le es fecho. Otrosi dezimos [a] que si el engaño es fecho en razon de vendida, o de compra, o de cambio, o sobre algun otro pleyto [b], o postura que los omes fagan entre si, tenudos son los herederos del engañador de endereçar e fazer emienda del, tambien como aquel de quien heredaron. Mas si el engaño non fuesse fecho sobre tal pleyto como algunos destos sobredichos, o sobre otros que les semejassen, mas en otra alguna manera, en que cayesse maldad de que non ouiesse nombre señalado: assi como adelante se demuestra [c], estonce los herederos del que lo fiziesse, non serian tenudos de fazer emienda del. Fueras ende en tanto quanto se acrescento [d] lo que ellos heredaron por razon del engaño, e non en mas. Otrosi dezimos, que si muchos omes [e] se acertaren de consuno en fazer algund engaño, que a cada vno dellos puede demandar el que lo rescibio quel faga emienda del. Pero desde que ouiesse ya recebida enteramente emienda del vno de los engañadores, dende en adelante non puede demandar mas a ninguno de los otros.

¶ *Ley. IIII. A quales personas non pueden ser demandadas emiendas por razon del engaño maguer lo fagan.*

Engañan a las vegadas el padre, o la madre a sus fijos, e el auuelo al nieto, o el señor al aforrado, o los que tienen grand lugar a los otros que son de menor guisa. E dixeron los sabios antiguos, que ninguno destos sobredichos non pueden demandar a sus mayorales emienda del engaño, o de la perdida que les ouiessen fecho como engañadores [f]. Esto es porque esiempre son tenudos de les auer reuerencia, e fazer les honra, e non les deuen dezir palabras de que fincassen como enfamados. Otrosi dezimos que non puede ser demandada emienda en razon de engaño de quantia que fuesse de dos maravedis de oro en ayuso [g]. Pero qualquier que ouiesse recebido menoscabo en alguna destas maneras sobredichas, como quier que non puede demandar emienda del porrazon de engaño, bien puede pedir al judgador que gelo faga emendar, como si non lo ouiesse fecho a sabiendas [h], a que dizẽ en latin in factũ, e el juez deue lo fazer.

¶ *Ley. V. Quales omes son tenudos de emendar el engaño que otri fiziesse viniendo les pro del.*

Rey, o señor de alguna cibdad, o villa, o castillo, o de otro lugar qualquier, faziẽdo engaño a otro tenudo es de fazer emienda del engaño a aq̃l aquiẽ lo fizo en la manera que diximos en la ley ante desta. E aun son tenudos de lo fazer aq̃llos q̃ fueré moradores en aq̃l lugar [k] ondeel señor fasta en aquella quãtia q̃ ellos se aprouecharen de aq̃l engaño. Esso mismo seria si algũd concejo [l] se aprouechasse de engaño que ouiesse fecho su personero, o su mayordomo, a otro. Otrosi dezimos que si del engaño que fizo el mayordomo, o el personero [m] se aprouechasse el dueño q̃ lo o estableseio, o el huerfano [n] del que fizo el su guardador, que cada vno dellos es tenudo de fazer emiẽda de tal engaño, fasta en en aquella quãtia que se aprouecharen ende. E aun son tenudos de lo pechar de lo suyo, los q̃ fizieron [o] el engaño a los q̃ fue fuessẽ assi engañados. Pero si fueren entregados vna vez de algunos destos non pueden despues demandar emienda del engaño a los otros, assi como diximos en la ley terera ante desta.

¶ *Ley. VI. Fasta quanto tiempo puede ome demãdar emienda del engaño, e en que manera deue ser fecha.*

Fasta dos años desde el dia [p] que alguno ouiesse recebido el engaño puede demandar vero dicet, quòd bona fides non patitur, quod ex dolo lucrentur: ideo pe totos actione in factum condemnati.

¶ *Lex. V.*

Rex aut vilæ vel castri dominus propter dolum conuenientur per actionem in factum propter eorum reuerentiam: & eius subditi tenentur etiam quatenus ex illo dolo sunt locupletati & idem de cõmunitate domino, vel pupillo, qui lucrantur & dolo œconomi, procuratores, seu tutoris & nihilominus tenetur qui dolum commisit vno tũ solũte, nõ agit cõtra alios. h. d.

¶ *Que diximes.* Actione. s. in factum.

¶ *En aquel lugar.* Notabene, & facit. l. sed si ex dolo, §. sed an tu municipes. eod.

¶ *Concejo.* Concordat cum. d. §. sed an tu municipes.

¶ *El mayordomo, o el personero.* Adde dic. l. sed si ex dolo, §. item si quid. ff. eodem.

¶ *El huerfano.* Adde. d. l. sed si ex dolo. in principio.

¶ *Los que fizieron.* dic. l. sed si ex dolo. §. de dolo autem.

¶ *Lex. VII.*

Actio de dolo non datur post biẽnium, sed p damno, & interesse dolo contingentibus agit damnãdi causa vel eius heres, intra. 30. annos q̃ probato appetitabit & taxabit in iudice damnũ, & dãnũ passusia rabit in litẽ q̃d id amisit, aut perdidit rõne doli, & iudex sine dilatiõe, peo, & expensis dolosum dãnabit, & exequatur. h. d.

¶ *Desde el dia.* Concordat cum. l. fi. C. de dolo. & curtit istud tempus absenti & ignoranti, vt ibi habetur, competere et tamen restitutio propter absentiam, vel ignorantiam, vt ibi notat gl. & Doctores. vide ibi Paulum de Castro.

a ¶ *Otrosi dezimes.* Concor. cum. l. si hominem. §. a. ff. de pos. & l. ex contractu. ff. de actio. & obliga.

b ¶ *Algun otro pleyto.* Et si sit cõtractus stricti iuris, dum modo competat actio praescriptis verbis, vel alia ex contractu descendens ad purgandum dolum, vt declarat Bart. in d. l. si hominem. §. datur. ff. depositi & cio. l. ex cõtractib⁹. ff. de actio & oblig. alias l. ex depositi neq; obstabit. §. aliqñ. instit. de perpetu. & temp. actio. quia ibi loquitur, quãdo dolus dedit causam cõtractui, & sic contractus est ipso iure nullus, & dol⁹ purgatur p actionem de dolo, quæ in hæredem non datur nisi lite cõtestata. Liu hæredẽ. ff. de dolo. l. C ex delict. defuncto.

c ¶ *Se demuestra.* Infra eo. l. 7. 8. 9. 10. & 11. vbi si non cadit speciale nomen malefich.

d ¶ *Acrescente.* l. in hæredẽ cum l. sequenti. ff. eo. & l. si plures. §. si eo tit.

e ¶ *Muchos omes.* Concor. cum l. si plures. ff. eodem.

¶ *Lex. IIII.*

Contra parentes non potest agi de dolo, nec contra atios, aut patronos nec minoris status homo contra dominũ magni generis, ꝓpter reuerẽtiam, q̃ eis debetur, & propter actionem doli, quæ est famosa sed petent damni emendam per actionem in factum, nec etiã actio de dolo datur pro quãtitate duorum morape deinceps. h. d.

f ¶ *Como engañadores.* Concordat cum. l. nõ del er. §. & qui busdam ff. eo. cum. l. sequenti & vid. hæredibus eod. titu.

g ¶ *En ayuso.* Concordat cum. l. si oleum. §. fin. cum. l. sequenti. ff eodem.

h ¶ *Como si non lo ouiesse fecho a sabiendas.* Bene tamẽ in narratione potest narrare dolum secundùm Alber. in dicta. l. non debet. in conclusione

i ¶ *Que otri fiziesse viniendo les pro del.*

k ¶ *En aquel lugar.* Notabene, & facit. l. sed si ex dolo. §. sed an tu municipes. ff. eod.

l ¶ *Concejo.* Concordat cum. d. §. sed an tu municipes.

m ¶ *El mayordomo, o el personero.* Adde dic. l. sed si ex dolo. §. item si quid. ff. eodem.

n ¶ *El huerfano.* Adde. d. l. sed si ex dolo. in principio.

o ¶ *Los que fizieron.* dic. l. sed si ex dolo. §. de dolo autem.

¶ *Lex. VII.*

Actio de dolo non datur post biẽnium, sed p damno, & interesse dolo contingentibus agit damnãdi causa vel eius heres, intra. 30. annos q̃ probato appetitabit & taxabit in iudice damnũ, & dãnũ passusia rabit in litẽ q̃d id amisit, aut perdidit rõne doli, & iudex sine dilatiõe, peo, & expensis dolosum dãnabit, & exequatur. h. d.

p ¶ *Desde el dia.* Concordat cum. l. fi. C. de dolo. & curtit istud tempus absenti & ignoranti, vt ibi habetur, competere et tamen restitutio propter absentiam, vel ignorantiam, vt ibi notat gl. & Doctores. vide ibi Paulum de Castro.

emienda del en fuyzio: e si enesto ticpo non lo demandasse, dende en adelante non lo puede fazer en manera de engaño, como quier que fasta treynta años, el, o sus herederos pueden demandar a los engañadores que le pechen, o que le enderecen la perdida a, o el menoscabo que prouare que recibio por tal razon como esta, e el judgador deue mandar fazer la emienda del engaño, despues que fuere aueriguado enesta manera, faziendo el apreciamiento aql que lo recibio, e tassando lo el, segun su aluedrio: e deuel fazer despues jurar q̃ tanto menoscabo perdio por razon de aquel engaño: e despues que assi fuere fecho, deuele fazer emienda sin alongamiento ninguno, segund la quantia que assi jurare[b], faziendo le de mas pechar las costas, e las missiones que fizo en siguiendo el pleyto.

¶ *Ley. VII. De las maneras en que los omes se fazen engaños los vnos a los otros.*

Por exemplo non podria ome contar en quantas maneras fazen los omes engaños los vnos a los otros: pero fablaremos de algunos dellos[c], segũ mostraron los sabios antiguos, por que los omes puedan tomar apercebimiento para guardar se, e los judgadores sean sabidores para conocerlos, e escarmentar los. E dezimos que engaño faze todo ome que vende, o empeña alguna cosa asabiẽdas por oro, o por plata non lo seyendo, o otra qualquier cosa que fuesse de vna natura, e fiziesse creer[d] a aquel que la dissse que era de otro mejor. Otrosi dezimos que engaño faria todo ome q̃ mostrasse buen oro, o buena plata, o otra cosa qualquier para vender, e despues que ouiesse auenido con el cõprador sobre el precio della, la cambiasse asabiendas, dãdo le otra peor que aquella que auia mostrado, o vendido. Esse mesmo engaño faria quien quier que mostrasse alguna cosa buena queriendo la empeñar a otro, si la cambiasse otrosi asabiendas, dãdo en lugar de aqlla otra peor[e]. Otrosi faria engaño el que empeñasse alguna cosa a algun ome, e despues desso empeñasse aqlla cosa mesma a otro[f], faziẽdo creer q̃ aquella cosa non la auia empeñada, o fisse callasse, e nõ apercibiesse al postrimero como la auia obligada al otro, si la cosa nõ valiesse tanto que cumpliesse a ambos[h] lo que dieron sobre ella: pero si cũpliesse, non seria engaño.

¶ *Ley. VIII. Del engaño que fazen los reuendedores mezclando con aquellas cosas que venden otras peores que les semejan.*

Rabajan se algunos omes mercadores de ganar algo[f] engañosamente. E esto es como si algund ome que ha de vender grana, o cituera, o lana, o otra cosa qualquier semejante destas q̃ esta en algun saco, o espueita, e despues[g] toma otra cosa semejante, e metela de suso para fazer muestra[i] de aquella cosa que vende, lo mejor, e de yuso de aquello mete otra cosa peor de aquella natura, que lo que parece de suso que vende, faziẽdo creer al comprador que tal cosa es lo que esta de yuso como lo que parece de suso. Otrosi dezimos que engaño fazen los que venden el vino, o el olio, o cera, o miel, o las otras cosas semejantes quando mezclã[k] en aquella cosa que vẽden alguna otra que valia menos, faziẽdo creyente[l] a los

mirtebat de frumento plus debito, vt alii sic emerent, velin aliqua promissione promissi plus debito in alterius detrimento, & est notanda expositio, & exemplum mentis tenendum, de que dixi in. l. 3 eiusdem tituli. 26. secunda parte. Ista partitarum exponit aliter, vt hic vides. si impositurum fecerit, id est falso suaserit, quod vendit vel pignori dedit esse aurum vel argentum cum non esse nisi stanum, vel aliud æs & sic alium decepit impositura talem faciendo, vel similem cõmittit enim iste crimen stellionatus: vt in d. l. 3. & in. l. 1. §. 1. ff. de pignori acti. ex qua l. ista sumpsit hoc exemplũ. & ita dicit. l. 3. ff. de crimi. stellio. intellexisse videt Oldradus. consi. 74. in fin.

a Que perdida. Non dicit ista l. quatenus dolosus factus est locupletior sed quatenus dolosum peruenit, prout habetur in. l. 1. naque. & in. l. 1. ibi. ff. eodem. & dicit glossa. in. l. fina. C. eodem. & Azo in summa circa in. unde videtur q̃ debeat supplere per dict. l. itaq. vel dic, q̃ forte & si nihil peruenit, teneatur actione in factum, vt hic & quod latius videatur literari, seu locupletari, qui voluitatem suã præsertim dolosam, & non aliquid aliud peruenit, arg. l. pen. ff. de cõd. ob turp. cogitaturum quin nõ immerito l. ista partita. non possit illud verbũ quatenus ad dolo sum peruenit.

b Que assi jurare. Deferatur ergo iuramentũ contra dolosum, vt hic habes: & adde q̃ dixi supra titulo. 1 in. l. 18. in glo. fina. ad finem.

¶ *Ley. VII.*

Commutitur dolus, si vendẽs aut pignorans vnum metallũ eo alterius pretiosioris ponit aut aliud pro alio in maioris valoris, seu bonum aurũ, vel argentum ostendens: & cõuentione facta aliud pejus tradit, aut eãdem rem duobus diuersis temporib' pignorat: nisi res pignorata vtrique debito sufficiat. hic dicit.

Ad tit. ff. de crimi. stellio. & j in. l. fin. & in. l. 10. ti. 13. parti.

c Fablaremos de algunos dellos. Alios poterit reperire curiosus lector. vt in. l. si quis. & in. l. cum quis. & i. l. arbitrio. §. de eo. & sequenti. & in aliis. ll. ff. de dolo.

d Esfiziesse creer. Hoc videtur esse quod. l. 3. ff. de crimi. stellio. verbum. item si quis impositurum dicit, & videtur melius exemplum quam illud quod glo. ibi ponit, & quam illud quod Barto. ibi assignat. dicit enim glo. impositurum fecerit, id est bonis viris mendacia imponit, quam positionem non tenet ibi Barto. quia tunc non deficeret reus crimine: teneretur enim mutuarium, quia insamandi alterius hoc causa fecit. l. item apud labeonem. §. ait prætor. ff. de mutu. dicit ergo aliter Bartolus exponendam illam literam, scilicet impositurum fecit, id est imposuit pretium alicuius rei. nam ibat in plateam & pro

e Que aquella q̃ auia. Concor. cum dic. l. 3. ff. de crimi. stellio. in versi. sed & si quis merces supposuerit. cum glo. ibi & cũ l. 1. in prin. ff. de pigno. actio.

f Otra peor. cõcord. cũ d. l. 3. cum glabi. ff. de crimi. stelli. ibi vel obligatas auerterit.

g A otra. Concor. cũ d. l. 3. ℣. maximè. ff. de crimi. stellio.

h Que cumpliesse a ambos. Ad l. si quis. in pri. ff. de pigno. actio. & gl. i. d. l. 3. in verbo vt permutauerit.

¶ *Ley. VIII.*

Mercator in facie facci meliorem mercẽ ostendẽs, quãsi totus sit plenus tali, cum sit peior inferius, aut vinum, oleum, aut mel, vel alia tanquam pura cum aliis deterioribus, tuncta distrahendo seu anulum deauratum pro puro auro, aut crystallum vel vinum pro lapide pretioso vendens, est dolosus, & tenetur hac actione. hoc dicit.

i Para fazer muestra. Concor. cum. l. saeculari in prin. secundum vltimam expositionem glo. ibi. ff. de extraordi. crimi.

k Mezcla. Concor. cum. l. 3. ibi. vel si corruperit. ff. de crimi. stellio. & facit di. l. saeculari in prin.

l Faziendo creyente. Si tamen frumentum corruptum misceretur cum incorrupto, & ita vendere tũ sit apparens nõ esset illicitum. l. 1. & ibi

Ioa. de Plat. C de cond. in pub. horre. lib. 10. & adde quæ dixi in l. 4. titulo. 7. supra, eadem parte 1.

4 a ¶ *Que son de oro.* Adde, l. proximam. in prix. ci. supra eod. & di. l. 3. ff. de crimi. stellio.

5 b ¶ *Por piedras preciosas.* Et miranda est de cæcitate istorum qui magno precio emunt istos lapides cū ita fallātur, & falli possint. & dicit Ysidor. 16. lib. etymologiarū. ca. 14. ad fin. qm quibus dā gēmarū generib. veras à falsis discerne re magna difficultas est, quapecū inuēnit fit, ex vero genere alteri in alia transducere, vt Sacdonites quæ tectis gluttinātur gēmis ita vt deprehendi nō possint: fingūt cristeas ex diuerso genere nigro, candido, minio q, colore nāet pro lapide pretiosissimo smaragdo, quidā vstrū actē inficiunt, & fallit oculos subdole, quadā falsa viriditas quoadusq, non est qui probet si mulatū, & aqua ut sic & alia alio atque alio mō, neque cēm est sine fraude vita mortaliū. hæc Ysidorus.

¶ *Lex. IX.*

Baratarij, & dolosi dicunt, & tenentur actione de dolo qui bursas aut accas clausas ā ponūt, aut pignorā ēsiplenæ sint pecunia, auro vel argēto, seu rebus pretiosis quis simulent se deposuisse q̄ dicunt, & cōque rant ēt iuddecepti de depositarijs prædictarū cerum. l. d.

7 e ¶ *Sacos o bolsas.* Notabilis expositio & exēplū iuxta l. faccularij. in princi. ff. de extraordi. crimi.

¶ *Lex. X.*

que las cōpran q̄ es puro limpio, e bueno. E aun fazen engaño los orebzes lapidarios, que vēden las sortijas que son de laton, o de plata doradas, diziendo que son de oro[a]: e otrosi vendē los dobletes de cristal, e las piedras cōtrahechas de vidrio por piedras preciosas[b].

¶ *Ley. IX. Del engaño que fazen los baratadores, mostrando que han algo, e non lo han.*

Baratadores, e engañadores ay algūos omes, de manera que quierē fazer muestra a los omes que han algo, e toman sacos, o bolsas[c], o arcas cerradas, e llenas de arena, o de piedras, o de otra cosa semejante: e ponen de suso para fazer muestra dineros de oro, o de plata, o de otra moneda e ēcomiēdā los, o dan los en guarda, en la sacristania de alguna yglesia, o en casa de algun ome bueno, faziendo les entender que es tesoro aquello que les dan en condesijo: e con este engaño toman dineros prestados, e facen otras malas baratas, e fazen mālicues faziendo creer a los omes que faran pago, de aquello que dieron assi a guardar: e aun quando non pueden engañar a los omes en esta manera, van a aquellos a quien dieron a guardar los sacos, o las bolsas sobredichas, e demandan gelas: e quando las reciben dellos abren las, e quexan se dellos, diziēdo que la maldad, e el engaño que ellos fazen, que lo fizieron aq̄llos a quien lo dieron en guarda, e afrentan los por ello, e demandan les que gelo pechen.

¶ *Ley. X. De los engaños que fazen los omes en los juegos metiendo y dados falsos, o que buelue pelea asabiendas en las ferias, o en los mercados por algo.*

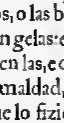

Vegos engañosos fazen a las vegadas omes y hacen que engañan a los moços e a los omes necios de las aldeas, assi como quando juegan a la correhuela[d] con ellos, o eō dados falsos, o en otra manera semejante destas, e fazen a los omes engaño. E otros y ha que traen ser

Ad tit. ff. de extraordi. Crimi. & 5. l. proxima. & 1. in tit. 22. l. 5 cū alijs.

¶ *Lex. X.*

Dolus & cōmittitur in ludis, decipiēdo cum taxillis falsis aut ¶ Itē qui serpētes, pijciūt i mercatus, vt boies ab eis fugiāt & detēti quar merces vt latrones cōsoci eorū eas furent. Itē qui fingūt rixas et euagināt gladios, vt stātes incauti fiant, & rapiāt, aut furent p conscios si audis res eorū. Itē qui panē calidū sīmmergūt in accto & exsiccāt postea, & corā

pientes,[e] e echan las a so ora ante las gētes en los mercados, o en las ferias, e fazē espantar con ellas las mugeres, e los omes, de manera que les fazen desamparar sus mercadurias, e traen sus ladrones consigo, que entre tanto que estan catā do los omes aquellas serpientes, que fuyen las sus cosas. Otrosi otros y ha que asabiendas fazen semejanças que pelean e facen cuchillos vnos contra otros, e arrebatan se los omes, e las mugeres de manera q̄ les fazen desamparar sus mercadurias: e los compañeros que andan con ellos que son de su fabla sabidores de aquel engaño, furtā e roban muchas cosas a los omes que se acierten en aquel lugar. E aun y ha otros que toman el pā caliente reciente, e meten lo todo entero en el mas bermejo vinagre que fallan e de si ponen lo a secar, e quando es bien seco vā a las aldeas, e fazen muestra a los omes que son religiosos, e santos, e meten de aquel pan en el agua ante los necios, e torna se dela bermejura del vinagre bermeja, e fazen creer con este engaño a los omes que el agua se torna vino con la virtud dellos: e embeuecen los de manera que les dan muchas cosas, e a las vegadas fiāse en ellos cuydando que son santos, e buenos, e lleuan los a sus casas, e furtan les todo quanto les pueden furtar.

¶ *Ley. XI. De los engaños que fazen los omes entre si, e los personeros, e los abogados.*

Nagenar queriēdo vn ome a otro cosa suya, si otro alguno queriendo le estoruar, le mueue pleyto[f] maliciosamē te sobre ella, por le embargar que la non pueda vender, faze engaño, e maldad ē embargar al otro maliciosamente que non faga de lo suyo lo que quisiere. Otrosi dezimos que faze engaño el que embarga al otro que nō aya la cosa que con derecho puede auer. E esto seria[g] como si vn ome mouiesse pleyto a otro sobre alguna cosa en que ouiesse dereecho, e que deuia ser suya, e viniesse

d ¶ *Juegan al tor rehuela.* Istos dicit gl. referēdo A. 20. iocularores i. l. faccularij. in pri. ff. de extraordi. crimi. & sūt elegātia exempla.

e ¶ *Serpentes* cō a cor. cū l. 6. ff. ā extraor. crimi.

¶ *Lex. XI.*

Consultū dolū qui mouet hīē alienare volenti, vt impediat eū alienare. Itē qui se obtulit contra alīū sup re petita, aio impediēdi agentē, vt ipsi ptionē cōplex reus. Itē crimi nolus falsum accusatorē sub iściens, q testes eimē nō, phā tes adducit, vt absolueret de crimine, & exceptionē rei iudicatæ sic, contra verū accusatorē, ponere. Itē cōmittit dolū & insimul falsitatē cū proditione qui in lite collude cū aduersario suo illius cuī patrib. fauet. h. d.

f ¶ *Mueue pleyto.* Sūpta est ex. l. rem quādam. ff. de dolo. & est pulcher & notabilis casus illic. secundum Albe. & Bald. ibi contra impedientes alienationē facientes rem in gto famin fraudē.

g ¶ *Esto seria.* Cō a cor. cum. l. pe. ff. eo. & illam

l.dicu. singularem, & mirabilem Bal. contra eos qui se opponunt pro cessibus perperam. & adde l. arbitrio. §. dolo. ff. eod.

3 a ¶ *En otra manera.* Concor. cū. l. 1 & l. prauaricationis. ff. de præua. not. §. fin. 1 in cui §. ijsdem. ff. de accusa. & adde. l. 20 titu. 22 parti. 3.

4 b ¶ *El abogado.* Adde. d. l. præuaricationis. & l. 1. ff de præuari. & l. fina. tit. 9 parti. 3. & quæ ibi dixi.

¶ *Lex. XVII.*

Adtit. ff. de præuaricato.

In actione de dolo, pœna acriminalis est arbitraria, propter diuersitatem fraudum & deceptionum, in formare tū index debet arbitriū suū ex qualitate decipientis & decepti, & ex re & tēpore in qua fuit factus dolus. & secūdū prædicta qualitates, pœnā fisco applicandam cōtra dolosū debet statuere. l. d.

1 c ¶ *De pena.* Nā vbiciq; pt agi ciuilē de dolo ibidem pōt agi criminalē, crimine stellionatus. l. 3. & ibi gl. ff. de cuml. stellio.

2 d ¶ *Segun su aduerso.* Habet enim hoc crimen coercitionē extraordinariā l. 2. & l. 3. §. pœna. ff. de rim. stellio.

¶ *Titul. XVII. De adulterios.*

¶ *In summa.*

1 e ¶ *Y no de los mayores errores.* Sic exordit Azo. C. eo. in summa. dicēs inter alia crimina est excellētius adulterium, & stuprū & incestū, & lenocinium. omne enim peccatū quodcunque fecerit hō extra corpus estq; aut fornicat in corpus suū peccat, dicit apostol. 1. Corinth. 5. itē ex adulterio omnia alia crimina proficiscuntur, violentia, iniuria, homicidium, periurium, falsa testimonia, inde est q; propter enormitatem adulterij, non licet de eo transigere l. transigere. C. de ttāl. & quid in omnibus criminibus adulterio gratius? ca. quid in omnibus. 32. q. 7. sed cōtra de. c. at si clerici. §. de adulteris de iudicijs, dic vt ibi per Abb. & alios, & vid. Ambro. libro de Abraham. c. 2. cum dicit vnusquisq; se castum præbeat alienū non affectet thorum, neq; latendi spe, aut faciendi impunitate alienā vxorem incestet, non incuria aut stultitia pronocetur mariti, aut longiori absentia, adest præsul conuiuij Deus, quem nihil lateat nullus euadat.

¶ *Lex. I.*

¶ Adulterium est, cum coniugata vel alterius sponsa scienter coire: & dicitur adulterium ab altei & thorum: quia adulter ad alterius thorū vadit eo q vxor est thorus viri, & non contra: mulier tamen non potest tuum virum de adulterio accusare coram iudice seculari, licet possit alius de populo: ipse tamen vir vxorem hic, quia per mulierem vir vituperat eo quia alteri eius thorū recipitum & quādoq; partus alienē est hæres sibi, quod cessante vir adulterium cōmittit secundū canones tamen potest ipsa maritum accusare h. d.

f ¶ *Y yerro.* Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa. colū. prima.

2 g ¶ *O desposadas.* Etiam perverba de futuro: quia neq; specie matrimonij violare permittitur. l. si vxor. §. diuus. ff. eo. in casu tamen l. 8. in ordina. In nouaTaurinis. f. cū Recopila. matrimonii est l. 4. ti. 20. libr. 8. esset nullū, vel alias non possit cōsilere, vi detur exigi, q sit spōsa de præsenti, vt expresse habetur ibi quicquid ibidem atin cōtrariū Micha. à Cifuentes in gl. & ad. d. §. di Adtit. ff. Et. C. de adulte. & in decretum. qui videt obstare respōdetur, q loquitur de matrimonio putari tuo, q dpatet cū dicit quæ vxoris animo haberet, & sic de matrimonio de præsenti loq. sed an stātib spōsalibus de futuro possit spōs, spōsam & adulterū accusare de adulterio iure mariti? vī q sic per tex in d. §. diuus. in cōtrariū facit. l. ppter violatā. C. eo. & d. l. si vxor §. si minor. vbi innuitur, q tunc accuset qū sponsata vxor esse cœpit, non vero stātibus sponsalibus quia cū tunc non sit vxor nō pōt accusare iure mariti, qd & vī de mēte Sali. in. d. l. propter violatā. co. 1, vers. ex ista tā solutione cū dicit q spōsus stātibus spōsalib nō est priuilegiatus sed post ea maritē factus, contrariū credere forte de iure veritus: imo q stātibus spōsalib accusare posit p text in d §. diu. & per. l. 118 apud labeonē. §. spōsū ff. de inut. & est de mēte gl. d. §. diu. & tenuit gl. in. c. quēadmodū. de iureiur. in parte spōsam iurā cessauit spes matrimonij, vt quia sponsa post adulteriū alij nupserit & sic fiegit sponsalia aliud esset, vt in. l. nules. §. quærebatur. ff. de adulteris & ad dict.

to sobre qualquier de los engaños sobre dichos ē las leyes deste titulo, o de otros semejantes destos, que sea apercebido ē catar qual ome es el que fizo el engaño, e el que lo recibio: e otrosi qual es el engaño, e en que tiempo fue fecho: e todas estas cosas catadas deue poner pena de escarmiēto, o de pecho para la camara del Rey al engañador, qual entendiere que la merece, segū su aluedrio[d].

Titulo. XVII. De los adulterios.

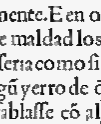

No de los mayores errores[e] q los omes puedē fazer es adulterio, de q̄ non se les leuanta tan solamente daño, mas aun deshonrra. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de los engaños: queremos aqui dezir en este de los adulterios que se fazen engañosamente. E mostraremos que cosa es adulterio. E dōde toma este nombre. E quē puede fazer acusaciō sobre ele a quales. E ante quien. E fasta quanto tiempo. E quales defensiones puede poner por si el acusado, para rematar el acusamiēto. E como deuē los judgadores lleuar el pleyto adelante dela acusacion, pues que fue començado por demanda, e por respuesta. E que pena merecen los adulterios, despues q̄ les fuere prouado.

¶ *Ley. I. Que cosa es adulterio, e onde tomo este nombre, e quien puede fazer acusacion sobre el, e a quales.*

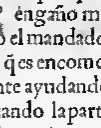

Dulterio es yerro[f] q̄ ome faze a sabiendas, yaziendo con muger casada, o desposada[g] con otro. E tomo este nombre de dos palabras de latin, alter

§. si in innoresq; ōdem, quod libet at desestus qtarit. & ad. l. propter. q manutatur coniungentia facti, q; ninii ministerium. & hoc loquendo iuxta terminos cuiusiuis, sed per. l. fur. §. 1. de Alcala, quæ est. l. 1. tit. 15. li. 8. Sarci. i rega. & per. d. l. Taurini q ad hoc ceptor accusat de adulterio exigit, q in quocunq; calusti p. onsa de præsenti, vt incurat pœnas. l. fori. ¶ quib⁹ in. l. 1. tit. 7. l. 6. 4 foro. li. & bñ facit. l. 2. eügl. libi eiusdē titul. et ideo l. Taurinae exigit sponsalia per verba de præsenti. & etiam. d. l. ordinamēti & vide. l. in. e. si verò. eb. l. desent. ex cō. & ibi Abb. & adde adiuta que tradit Diac⁹ a Couarruias in suo Epicome matrimoniali. 1. p. te. c. 1. n. 6. 7. & 8. 9. quē post hæc scripta vidi, & de iure cōmuni dari est ex sponsione ad dict. 6. diu⁹ quam intelligatur accusando de adulterio, non vero agendo matrimoniū.

In no. rec. est. l. 6. tit. 20. lib. 4. Qui est no. re. est. d. l. 4. tit. 1. § 1. li. 8.

In no. rec. est l. 1. t. 1. 20. l. 8.

3 a ¶ *Quieri tomar de otro.* Adde. c. 1. ex. c. illa. 36. quæstio. prima.

4 b ¶ *Sumuger.* cōcordat cum. l. 1. C. eo. quæ canonizata est in capit. publico. 32. qua. 5. tene. 1. & adde. l. 13. tit. 9. partit. 4.

5 c ¶ *Ni de su marido la sufuya.* Videtur ex hac lege quod non possit vxor accusare maritum ad pœnam adulterii, tamen potest eum accusare ex capite iniuriarum: quia vsem nesciq; quin iniuria patitur cū maritus omnia violauit nam vt ibi videt vxor non, tamen est in cimiuriam. & sic non poterit agere iniuriarum, quia ex vel in glossa. d. l. 2. vel intelligendum Bald. q non vel ic qua agere possit actione iniuriarum, vel accusatione tam sed q agere possit ad separat omem thoru, vt dicem recipitur, & tic cui liner non cum est in. 1. violati thori, & dol. 2. prolis, vt agere possit criminali tam negari tamen non potest, quin iniuriam patiatur ex hoc vxor cō ita ei permittitur agere cum ipso. Bal. 1. tamen vbi supra non patiuntur hu. ic intellecu n, lo. pmarenim in de crimina l. punitione. & sic vi detur q dictum Bal. d. non possit stare. & adde Abb. in. c. tuæ. de probata ad hm. potest enim vxor per iudicem ecclesiasticum compellere maritum ad dimittendam concubinam, secundum Paul. de Castr. in. l. ex exparte. §. mulier. ff. de verb. oblig. vbi bonus tex. q potest maritus fe obligare vxori ad pœnam, si tenuerit concubinā, quia interest vxoris q. non teneat, & intendit ad cōseruandū bonos mores, imo & dicit l. 1. Pap. quod etiam iudex secularis posset compellere remedijs ecclesiasticis ut eum ad eius officium pertineat, vt homines honeste viuant. adde l. 1. Cade concubinis. vbi habetur q non licet marito habere vxorem cubitantem, vbi Salice. dicit, quod in hoc imperatores fauit vxori. Item dicit Sa. in. d. l. 1. C. de adul. scolas. vel nunc pro materia amplianda q si maritus cōmisisset adulterium cum vxore filij suæ vxoris quam habuit ex alio marito, vel cum vxore fratris vel nepotis huius mulieris, q conc vxor potest maritum accusare, quia tunc prosequitur sororum iniuriam. l. 1. i. g. non est admittenda. l. 1. ff. de accusa. l. qui a cusa non potest. & intelligo, non vt agat de adulterio, sed alias prosequendo suorum iniuriam.

6 d ¶ *Ermal fie estrano.* Hæc est pessima ratio, vt tradit Alber in dict. l. 4. C. de adulter. quia alienus & sordidus possit marito succedere. l. si per statu. C. de quæstio. item nec complexu vi ipse solus asserit tu, ex complexu vxoris eiusdem fabricantur.

e ¶ *Ley de santa yglesia.* Videtur ex 4. parti. t. 19. l. 13.

Lex. I. I.

7 Vir potest vxorem suam accusare de adulterio sed alius eo accusare volente, non tamen institutionem iuramento firmante. Si vero ipse neglexerit potest accusare pater vxoris: q cessante filia, pacus, aut auiculus mulieris eam poterit accusare. l. d. l. *Sang. in.* Cōcordat cum. l. quantum. 1. a. 1. C. de adulter. & reprobat opin. glos. 4. ibi. & sequitur opinionē Iac. Butr. & Ricard. Malū. quē refert Salicetia 1. oppo. & Angel. tenet et. 2. & tenet mentiri cōtra doct. cū nebūc opinionem gl. proutdicit Bal. ibi & adde quod dicit. d. l. 1. a. 1. c. 1. partita 4.

f

g

¶ *el marido ha mayor poder.* cōcordat. l. 1. d. l. 1. tit. 6. l. 2. ibi minus ff. eod.

8 ¶ *Ran negligente.* Hoc est vero per. l. 3. titul. 7. libr. 4. fuero. li. enim data tali negligendo non alius, quam ma. ius posset adulterium accusare, vel ibi perpendit Mōtalius, & in præticam & facit. c. licet alterius 7. quæst. 1. Quidam ēt esset adulterium cū incestu videtur, q tunc maritū non lupcas, vel remissio non est sit accusare velentibus, ar gu eius quod notat Bar. Paul. Alexan. & Iaso. in. l. 2. in princi. ff. de verbo. obliga. cum regulariter sub simpl cibus non continentur mixta. facit optimus text. in. l. vnu passam. § præsumptione ff. de adulter. sed an peri. l. 1. l. excludantur, etiam iudex voleris inquisitionem formare super adulterio potest enim de iure hoc heri. c. m. l. 2. §. si publico. vbi. Io. & Bartol. ff. de adulte. & videbatur quod sic tamen li contrario diceretur, esset quid durum & absurdum, & aperire viam hbidin, contra. l. lex Anastasij. C. de natu. libe. vbi Bald. in. l. habemus &. l. non debet esse occasio delinquendi. l. 2. & ibi Baldus. C. de indicta vid. coll. vnde statuta in se fuor abusu delinquentibus sunt odiosa legi, & naturæ, & facti motibus, & non possunt à principe confirmari. Bald. in capit. de nostram. de probatio. Iaf. in. l. centesimus. §. fin. colum. penul. ff. de verbo. obliga. in contrarium tamen videtur, quod habetur in volumine pragmaticarū, in quadam pragmatica Regum Catholicorum vbi cauetur q nulla mulier coniugata possit punir per iudicem in quirente, etiam tanq; contra clericū concubinū, neq; contra talē possit procedi in iudicio, neque extra iudicium, nisi maritus eam accusare velit, licet pragmatica illa, si quatenus sit limitata per aliam postab editam regibus editam in villa de Madrid. atq; quia ejusdem. l. vel statum prohibet generaliter accusationes, videtur etiam prohibere inquisitio 19. h. 3. nemini. non solum. §. quanquā. ff. de mun. & ibi Bart. & tradit Bald. & Salicetia. l. falsi. C. ad. l. Cornel. de falsi. vnde cum omnes præter maritū excludantur ab acculatione adulterij, excludi videtur etiam iudex in quirens. An autem in dicesexpurgādo prouncium malis hominibus possint expellere vxores adulteras, saltem qū sunt publicæ, iuxta id quod hic in. l. congruit. ff. de offic. præsidis. & in. xl. cap. 11. l. quod tradit Bald. in. l. 1. a. C. de summa trin. & fide catholi. q qū est in morte honestis propter vitium alicuius, potest expelli quis de ciuitate ne alios

In no. rec. Vide. l. 1. 2. ad finem tit. 19. li. 8.

Vt habet in. l. 3. tit. 19. h. 3. et copil.

contaminet situt &.l.dicit q̃ lenones expellantur de ciuitate, ne fœminas contaminent in authenti.de lenonibus.in §.fina & iuxta illud Ouidij morbida facta pectus totũ torũpit ouile.& quod tradit addictionator.Bal.in.l.2.q̃ mulier mala fama ejciatur de vicinia: ne alias inficiat vel infamet.& q̃ habetur & notatur in.l.si conuenerit.ff pro socio. cogita.

sa en la maldad que se tornasse aun a fazer el adulterio: estonce la podria acusar el padre: e si el padre non lo quisiesse fazer, puede la acusar vno delos otros parientes sobredichos della, mas los otros del pueblo non lo pueden fazer por las razones sobredichas[a].

¶ *Ley.III. Como puede ser acusada la muger de adulterio, despues que fuere partida de su marido por juyzio de santa eglesia.*

Vydarian algunos que despues que el casamiento fuesse partido por juyzio de santa eglesia, que non podria el marido acusar ala muger del adulterio que ouiesse fecho, quando biuiesse con ella. E porende dezimos que non es assi[b]. Ca bien la puede el acusar para le fazer dar pena de adulterio, desde el dia que el fue partido della por juyzio fasta sesenta dias[c]. E dezimos q̃ non se deuen contar ningunos delos dias[d] en que los judgadores non han poder de judgar: ni otrosi non deuen ser contados entre ellos los dias en que el marido non pudo esto fazer por algund embargo derecho que ouo de aquellos, porque los omes se deuen escusar quando son emplazados, si non vienen al emplazamiento. E si por auentura el marido nõ prouare el adulterio, fasta el dia en q̃ se cumpliessen los sesenta dias sobredichos, non cae porẽde ninguna pena[e]. Esso mesmo dezimos q̃ seria si el marido nõ la acusasse fasta los sesenta dias, e la acusasse su padre[f] mesmo della. E si aconteciesse que el marido, nin el padre non la acusassen en los sesenta dias de suso dichos, dezimos q̃ la puedẽ aun acusar despues ellos, o cada vno del pueblo[g] fasta quatro meses[h] q̃ sean cõtados en la manera que diximos de suso, q̃ se deuẽ cõtar los sesenta dias. Otrosi dezimos que si alguna muger siziesse adulterio, e en vida del marido nõ fuesse acusada del, que la puedẽ acusar despues de la muerte de su marido[i],

liter non probantur, an de præsumpta calumnia iurandum sit in specto sine causæ, an non teneatur in specto temporis iuntio, & primo arguit q̃ finis spectetur tanquã potentius agens, si dolo in prorogando non fit commissus.l.3.§.1.ff.de minoribus.l.ultimo.ff. d Macedo.l.qui dam cũ filium.§ fina.ff.de verbo.obligan.contrahendi licere, vt principiũ potẽ.iusagat: & in fit spectãdũ tanq̃ finis tranat necessariã cosequẽtiã ad principiũ d l. 3.§.fere.d.si mulier ff.ad Velleya. & melior l.q̃ cũ maior. §.1.ff de bonis libertorũ.p quẽ §. dicit colligi solutionem hinc quæstionis.& ita reddet Salice.Ista.l parti. facit q̃ postea non ꝓbãte nõ exculeſ. Tu cogita.

a *Las razones sobre dichas.* Ne licear f. vniuersis fœdare conubia, quorũ honoris conseruationi lex studet ad posse.l. denuntiasse. §. quæritur. ff.eo.& maximè nè bene concordantia matrimonia diuinantur.l.reprehendenda.C de institutio.& substit.

¶ *Ley.III.*

2 a ¶ Pater adulteræ vel vir potest eam accusare intra.lx die vtilesa die diuortij iudicio ecclesiæ facti, sine metu pœnæ talionis & eis non actantibus, quilibet de populo intra quatuor menses vtiles cum talionis pœna mortuo autem viro potest quilibet eam actusare intra 6.menses a die cõmissi adulterij numetandos, & non vltra, cum talione. durante autem matrimonio viro, aut alio acculante nõ probante est locus talionis pœnæ, si maritus se perpendatur accusationem fore instituta, aut iniuste hoc dicit.

1 b ¶ *Que non es assi.* Imo de iure fortum.& C.maritus non poterat accusare constante matrimonio sed facto diuortio vtin.l.crimen.& in authenti.sed nouo iure.C. eodem.de iure nouo authenticorum,& istarũ ll.partitarum.potest etiam eo constante.vt supra.l.proximia. & d.authen.sed nouo iure.

2 c ¶ *Fasta sesenta dias.* Concor.cũ.l.si maritus.§.si negauerit,&.l.mariti.§. sex mensium.versi.præterea.ff.eo.&. C.eo.iure mariti.

3 d ¶ *De los dias.* Adde.d.l iure mariti & l iuiles.§.sexaginta.ff. eo.

4 e ¶ *En pena ninguna.* Concor.cum l quamis C.eodem & l iscuius.§ si. ff eodem.& adiere adistam.l.cum dicit (non prouare el adulterio fasta el dia que se cumplen los sesenta dias) nam videtur innuere, quod teneatur probare intra hos sexaginta dies.& quod licet postea ꝓbet non excusetur a metu calumniæ.sed dic q̃ non vult hoc litera ista, sed vult quod si transactis istis diebus proiectus adhuc durante non probet, quod tunc tenebitur de præsumpta calumnia, & sic per istam.l. decidetur quæstio quam mouet Salice in.d.l.iure mariti in fin. C. eo. vbi quæritur si maritus potrexit accusationem intra.60 dies quibus accusare potest iure mariti.sed non perficit & vltra prosequitur & finaliter non probantur, an de præsumpta calumnia iurandum sit in specto sine causæ, an non teneatur in specto temporis iuntio, & primo arguit q̃ finis spectetur tanquã potentius agens, si dolo in prorogando non fit commissus.l.3.§.1.ff.de minoribus.l.ultimo.ff. d Macedo.l.qui dam cũ filium.§ fina.ff.de verbo.obligan.contrahendi licere, vt principiũ potẽ.iusagat: & in fit spectãdũ tanq̃ finis tranat necessariã cosequẽtiã ad principiũ d l. 3.§.fere.d.si mulier ff.ad Velleya. & melior l.q̃ cũ maior. §.1.ff de bonis libertorũ.p quẽ §. dicit colligi solutionem hinc quæstionis.& ita reddet Salice.Ista.l parti. facit q̃ postea non ꝓbãte nõ exculeſ. Tu cogita.

f *Su padre.* Habet enim hoc priuilegium etiã pater de iure antiquo.& et de iure testo pti tanum, vt accusetur intra.60.dies sine metu præsumptæ calumniæ sient & mariti. vt tradit egi.in.d.l. 5 cunus.§.fin. ff. eo.d. & probat ibi.& in §..ex senatusconsulto eiusdẽ l & vt hic vides tãpatri, quã mario turrebãt si multi.60.dies vtiles.de quo vi.per Azo. C.eo.in summa.tol.2.& Sali.in.d l iure mariti.col 2.versi.quarto. 4.

g ¶ *Cada vno del pueblo.* Nota q̃ soluto matrimonio facto diuortio per sẽtentiam iudicis ecclesiastici admittuntur extranei ad accusandum adulteram.cuius contrarium tenet glo.in.l.quamis.la.secunda.C.eo. in verbo, fœdere quam approbant ibi Bal.& Sali.quia adhuc videtur fœdati præcedens matrimonium fore propter proteuſuſ ceptam, vt dicit ibi Bald.& hoc procederet si hoc stante l.son los marido dante actusationem de iure.illustrẽgni, & in hoc non haberet locum. Ista partitarum. 2

h ¶ *Fasta quatro meses.* Adde.d.l.iure mariti.& l.si maritus. §.ex tranciis ff.eodẽ neque tenebitur intra hos menses perficere accusationem, vt notat glo.in.l mariti.§.hoc quinquennium.ff.eod Salic.in dict.l.iure mariti.versi.quarto.8.

i ¶ *Despues de la muerte de su marido.* Adde.l.nuptã. alias incipit nupturã & l.di maritus.§.pen.ff eo.& vt hic vides,pot vidua accusare de adulterio intra sex menses cõputandos a die commissi criminis, quod dicitur de iure cõmuni planũ est in ea, quæ vidua remãsit si vero nupsit post mortem mariti, non declarant glo à quo tempore currant. Salic.vero in.l adulter.C eodem dicit, quod idem tunc dicendum ac si diuortio solutum esset matrimonium, sed pet.l.illam videtur in dictis dicendum currere sex menses a die commissi criminis sed an liceat hæredi mariti, vt hæredi adulteram accusare, maxime ad lotem perlentiã die quod non, siue maritus seuerit, & non fuit conquestus, siue ignorauerit, neq̃ poterit agere, vel excipere de adulterio etiam ad finẽ vt perdat dotem.l.rei iudicatæ.§ morum.ff solut matrimo. & ibi Bald. Angel Rabael, & Imola. tendit enim istud.vt dicit ibi Baldus ad vim dictam: ergo talis actio litet maritus ignorauerit sibi competere non transit ad eius hæredes.l.cum enim intrapatus § cum enim in pari ff. ec colla.bono.& tradit Ange.Aret.in fine tracta.malefi in parte, che mi ay adulterato colũ.3.an fociamen quã maritus ignorauit, Fundoneus Roma.tenuit contrarium in dicta.l.rei iudicatæ.nimo, quia res publica de adulterio excipere ad perdendam dotem & ibi Alex. in.d.l.iure mariti.& hoc authoritate Ald & subdit in prima ratione, quã quod dicit Bald.& q̃ etiam in pun.dotis.ut ibi. 4

ibi.& in §..ex senatusconsulto eiusdẽ l & vt hic vides tãpatri, quã mario turrebãt si multi.60.dies vtiles.de quo vi.per Azo. C.eo.in summa.tol.2.& Sali.in.d l iure mariti.col 2.versi.quarto. 4.

g ¶ *Cada vno del pueblo.* Nota q̃ soluto matrimonio facto diuortio per sẽtentiam iudicis ecclesiastici admittuntur extranei ad accusandum adulteram.cuius contrarium tenet glo.in.l.quamis.la.secunda.C.eo. in verbo, fœdere quam approbant ibi Bal.& Sali.quia adhuc videtur fœdati præcedens matrimonium fore propter proteuſuſ ceptam, vt dicit ibi Bald.& hoc procederet si hoc stante l.son los marido dante actusationem de iure.illustrẽgni, & in hoc non haberet locum. Ista partitarum. 2

h ¶ *Fasta quatro meses.* Adde.d.l.iure mariti.& l.si maritus. §.ex tranciis ff.eodẽ neque tenebitur intra hos menses perficere accusationem, vt notat glo.in.l mariti.§.hoc quinquennium.ff.eod Salic.in dict.l.iure mariti.versi.quarto.8.

i ¶ *Despues de la muerte de su marido.* Adde.l.nuptã. alias incipit nupturã & l.di maritus.§.pen.ff eo.& vt hic vides,pot vidua accusare de adulterio intra sex menses cõputandos a die commissi criminis, quod dicitur de iure cõmuni planũ est in ea, quæ vidua remãsit si vero nupsit post mortem mariti, non declarant glo à quo tempore currant. Salic.vero in.l adulter.C eodem dicit, quod idem tunc dicendum ac si diuortio solutum esset matrimonium, sed pet.l.illam videtur in dictis dicendum currere sex menses a die commissi criminis sed an liceat hæredi mariti, vt hæredi adulteram accusare, maxime ad lotem perlentiã die quod non, siue maritus seuerit, & non fuit conquestus, siue ignorauerit, neq̃ poterit agere, vel excipere de adulterio etiam ad finẽ vt perdat dotem.l.rei iudicatæ.§ morum.ff solut matrimo. & ibi Bald. Angel Rabael, & Imola. tendit enim istud.vt dicit ibi Baldus ad vim dictam: ergo talis actio litet maritus ignorauerit sibi competere non transit ad eius hæredes.l.cum enim intrapatus § cum enim in pari ff. ec colla.bono.& tradit Ange.Aret.in fine tracta.malefi in parte, che mi ay adulterato colũ.3.an fociamen quã maritus ignorauit, Fundoneus Roma.tenuit contrarium in dicta.l.rei iudicatæ.nimo, quia res publica de adulterio excipere ad perdendam dotem & ibi Alex. in.d.l.iure mariti.& hoc authoritate Ald & subdit in prima ratione, quã quod dicit Bald.& q̃ etiam in pun.dotis.ut ibi.

eum, & per Sal. in. l. filia C. de adulte. adverte etiam quia hodie stante l. fori. de qui disiuptia et tam mortuo marito, nō posset eius vxor ab alio accusari de adulterio, licet eq. possit ciuiter diuortio p sniam ecclesie, et ibi supra ea. l. fi. glo. super parte, cada vno del pueblo & eisdem ratione huius: & qua per dict. l. hoc crimen iam nō publicū, sed priuatū hoc, dici debet, & procedere sive inaur. ti. erit sive ignorauerit adulterium in vita.

& d. l. noue recop.

5 a ¶ *Fasta seys meses.* Adde Imaginis, § sex mensium. & ibi gl. ff. eodem & p intelligēia totī materie eō clode secundū Aug. ibi op. ad accusandū adulterium, datur quinquenniū continuū. l. quinquennium. ff. eod. & licet sit continuum in progressu à principio, et vtile. glos. in dicta l. quinquēniū. in isto autem quinquennio sunt. 50. dies vtiles, qui dātur pari partitet & marito ad accusandum iure mariti l. utiles §. se vagina ff. eodem. & in quo consistat studium mariti habeatur in. l. 2. § si timui ff. eo ad accusandum aut nullerem & adulterum datur sex menses viles intra tamen q nō excedant quinquennium, vt hic in d. § sex mensium. versic. præterea. primi autem duo menses dantur ad accusandum iure mariti, reliqui quatuor ad accusandum iure extranei, & incipiunt dicti. 6. menses ex die diuortij si mulier post diuortiū nupsit, sed si mulier in vidutate per manset, incipiunt ex die commissi criminis. vt in dict. §. sex mensiū. & hic in ista l. partitarum. & hoc procedit, quando diuortio vel morte maritij solutum fuit matrimonium. si vero accusatio adulterij fiat eo constante, tunc est quinquennium à die commissi criminis, vt in fine l. proxima

6 b ¶ *Si non le prouare.* Adde l. quanuis. la. 2. C. eodem. & d. i. scutus. §. fin. ff. eodem in glo.

7 c ¶ *Con esfraño.* Pater. ff. vel fiaret, patrus vel auunculus de quibus supra eo. in. l. 2. & in l. quanuis. la. 2. C. eodem.

8 d ¶ *Otra sosmente.* Vult ista. l. ma. item & patrem, & alios de quibus supra in l. 2. huius titu. non teneri de præsumpta calumnia, sed de euidenti tantum, siue accuserint intra. 60. dies, sive intra alios quatuor menses cuius contrarium notant glos. & docto. in. l. iure mariti. C. eodem & in. l. quanuis. la. 2. & videtur. l. ista approbare opinionem Azo. cum dicit in summa. C. eod. colum. 2. forte & iure mariti adunt tuntur enumeratæ per sonæ intra eod. l. quanuis. item in tra. 60. dies omnes doct. fatentur mariti in excusan a pra sumpta calumnia post non cum ad mittatur, vt extraneus vt ne et Bart. post glosam. l. is cuius. §. fin. ff. eod. dita. l. partitarum. loquitur indistinctē. item approbatur hic opinio Iaco. Bu de qua per Sal. in authen sed nouo iure. C. eo. q maritus accusans constante matrimonio vxorem de adulterio nō teneatur, nisi de euidenti calumnia.

¶ *Lex. IIII.*

4 Accusari potest reus iustus crimuis coram suo iudice: & potest adulteri du ante matrimonio intra quinque annos à die commissi adulterij accusari sed si adulterium fuit per vim accusabitur intra triginta annos hoc dicit.

1 e ¶ *Del adulterio.* iuxta. ll. iuris cōmunis hic non deberet dicere (del adulterio) sed (del adultero) nam ita loquitur. l. adulter. C. eod. vbi gl. signat in hoc differentiam inter adulterum & adulteram, prout & fatet Angel. in. l. mariti. §. sex mensium. ff. eo. & dixi supra. l. proxima. & pro hac ratione quia. l. 2. & 3. supra eodem. dixerant de accusatione adulterij tantum, vnde est vt crimiuale hanc loquit de adultero tantum, nihilominus tamen credo quilla de quali e cum dicit (de adulterio) sit vera intera, & comprehendat accusationem tam adulteri, quā adulterae quia cum per ll. forum & Cānon ler constantem matrimonio nō poterat accusari de adulterio, & sui erant in iustantibus cornum. & d. l. 2. partitarum. quia cauet: vt possit etiā ecclesie matrimonio accusari, et tamen nō erat expresse decisum intra quā tum tempus. l. ista partitatū. hoc decidit, vt sit. quinquennium. iuxta id quod habetur in. l. quinquennium. ff. eo. & in. d. l. adulter.

2 *Fasta cinco anos.* a principio est hoc tēpus vtile. sed continuum in progressu glos. in d. l. quinquennium. ff. eod. dixi supra in hoc proxima.

f ¶ *Fasta cinco anos.*

¶ *Ley. V. Como non faze adulterio el que yaze cō muger casada, si non sabe que lo es.*

Aziendo algun ome con muger casada non lo sabiendo, nin cuydādo que lo era[i]: dezimos que tal

3 *Porque este cō cordet cum. l. mariti. § sina. ff. eod. & cum glos. in. l. adulter. C. eod.*

h ¶ *Fasta treynta años.* Notabile quōd licet regulariter in omnibus ferē criminibus accusatio criminalis tollatur. 20 annis. vt in. l. querela. C. de fals. vbi gl. & communiter docto. tamen accusatio criminalis de adulterio coram iudice per vim dui a perpetuo tdeff. 30. annis. & hoc voluit etiam glo. in l. fin. ff. ad. l. Pomp. de parri allegans. d. l. mariti. §. fina. ff. de adulte. de qua dita. l. partitarum sumpta est. ad hoc casus vide per glossam in citata. l. querela. & in dict. l. fin. & vide in materia Ioan. Fran. Balb. in tractatu præscrip. fol. 30. colum. 3. & 4. & fol. sequenti. vide. l. se etiā Hippolytum à Marsil. ps in. l. qui fallam. §. 1. ff. ad. l. Corne de fals. dicentē sibi vt den, quod in maioribus delictis vt est alla fin atus, hæresis, simonia, falsæ monetæ, læsæ maiestatis, & similiū, non curat aliquod tempus accusandi. sed semper posit accusari de inquens. ibi potest videre ius notum. item de actione furti civili, vel prætoria, quod dura 30. annis. vide in. § 1. institu. de perpe. & tempo. actio. & per Ang. Areti. in tracta. maleficiorum parte & vestem celestiem. colum. penult. & hoc propter odium tanti sceleris & quid si delictum fuit occultum, vel quid si reus post tempus cōfiteatur delictum. vide per Ang. Areti in tracta. maleficiorum parte, inchoata & facta. & ibi quid si maleficiū habeat causam permanentem quem etiam vi in parte cōparent dicti inquisiti, vbi quid si nō allegetur præscriptionē. vide etiam per Paul. de Castr. cōsi 17. 1. vol. in. ipsa, potestas supra scriptus. vt. etiā per Bart. in. l. eum qui. § in populariibus. ff. de iure. de delictis habētibus causam permanentem. vide etiam quæ in materia iudit Ioā. de Plat. in. l. qui gravatos. C. de censib. & censito. libro. 11. & si actio principalis tollitur per negligentiam, eo ipso etiam tollitur in pœnam. vide. l. fin. & ibi Bald. C. de his qui à non domi manu. adde etiā in materia glos. c. admonere in parte, pœnitentia 3. quæst. 2. quam & allegat Balb. in dict. suo tracta. præscript. in prima limitatione.

¶ *Lex. V.*

2 Si quis cum nupta dormierit, non potest accusari, si solum credebat ipsam tamen hic quia credebat se nuptam, non tamē accusabitur mulier, quæ audito a fide digno quod eius vir mortuus erat, cum nonesset contraxie cum alio. hoc dicit.

i ¶ *Nin cuydando que lo era.* Si cognoscit eā sub colore matrimonij, plarium est, vt in l. vxor. C. de repu. & notat Bart. in. l. si adulterium cum incestu. in princi. colum. 2. ad fin. ff. de adulte. & facit. c. in lectum. 34. quæst. 2. si autem cognoscat eam sine figura matrimonij, & erat mulier, quæ meretricio more viuebat, & procedet etiā q in ista. l. habetur

iuxta

como este non deue ser acusado de adulterio, fueras ende si el fuesse prouado que lo sabia, pero si la muger [a] lo fizo a sabiẽdas, deue porende recebir pena. Otrosi dezimos, que seyẽdo el marido de alguna muger cautiuo, o yendo en romeria, o por otra razon a algun lugar estraño, si a la muger vintessen nueuas del, o mandado que era muerto, e la persona q̃ gelo dize fuesse como de creer, si despues se casasse [b] ella con otro, maguer non fuesse muerto el marido primero, e tornasse a ella, non la podria acusar de adulterio, por quanto ella se casso, cuydando que lo podia fazer con derecho.

¶ *Ley. VI. Como el guardador, o su fijo deue enterpenar de adulterio, si fue casa alguno dellos con la huerfana que tuuiere en poder.*

SOn la huerfana que alguno tuuiere en guarda, non puede el casar, nin darla por muger a su fijo, nin a su nieto: fueras ende si el padre la ouiesse desposada en su vida con alguno dellos o lo mandasse fazer en su testamento. E si el guardador cõtra esto fiziere, deue porende recebir pena de adulterio [c]. Mas si por auentura passasse a ella [d] sin casamiento, deue ser desterrado para siempre en algunaisla, e todos sus bienes deuen ser de la camara del Rey, si non ouiere parientes de los q̃ suben, o descienden por la linea derecha del fasta el tercero grado. Pero dezimos que si alguno tuuiesse en guarda huerfano varon, [e] maguer el casasse su fija con el, non caeria en pena de adultererio el guardador, nin la fija q̃ casasse con el: esto es porque el huerfano despues que es casado trae su muger a su casa, e non recibe embargo ninguno en demandar cuenta a su guardador de todos sus bienes, lo que non podria fazer tan ligeramẽte la huerfana, despues que fuere casada con el, o con su fijo. E por esta razon podria acaescer que perderia gran partida de sus bienes, non le osando demandar cuenta dellos.

¶ *Ley. VII. Quales defensiones otras puede poner ante si la muger que fuesse acusada de adulterio para rematar las acusaciones.*

REmatar puedẽ los que son acusados de adulterio, las acusaciones que fazen dellos, poniendo por si, e aueriguando las defensiones que diremos en esta ley, e en las otras deste titulo. E esto es como si dixesse que el adulterio de que le acusan, fuera fecho cinco años ante [f] que le acusassen: o si pusiesse ante si la defension de los quatro, o de los seys meses, de que fablamos en la quarta ley ante desta. E otro si dezimos, q̃ si la muger que fuesse acusada de adulterio dixesse en manera de su defension ante q̃ respondiesse al acusamiento, que non auia porq̃ responder, porque el adulterio de que la acusauan fuera fecho con plazer de su marido, o que el mesmo fuera alcahuete: q̃ prouãdo vna destas razones, non es tenuda de responder a la acusacion: ante la deuen dar por quita, g̃ tãbien a ella como a aquel con quien dizen que fizo el adulterio. E demas deue recebir pena de adulterio [h] el marido q̃ la acusaua: porque aq̃l yerro auno por su culpa, e por su maldad. Mas si tal defension como esta pusiesse la muger, despues que el pleyto de la acusacion fuesse començado en juyzio por demanda, e por respuesta, como quier que ella nõ

Nõ inuenit in nouna recop.

a ¶ *La muger.* Vide. l. 7. tit. 9. 4 par.

b ¶ *Se casasse.* Adde. l. nales. §. mulier. ff eod. & authẽti. hodie C. de repu. & in. c. in præsenti a. desponsa. & l. 8. in titulo. 9. 4. par. & l. 7. titu. 15 l. 8. ordina rega.

¶ *Lex VI.*

c Tutor sibi vel filio vel nepoti pupillam, euius tutelam gerit matrimonio copulans, nisi pupillæ pater eos desponsauerit, aut in testamento hoc mandauit, accusatur & punitur adulterij poena: si aut cum matrimoniũ sibi cõmisceatur, in insulã perpetuo deportabitur, & bona eius regis camera appliccãtur, nisi habuerit descẽdentes vel ascendẽtes successores. Si verò erat masculus, cuius tutelã gerebat, et in matrimoniũ eum cum sua filia copulauerit, nulla pœnam subiiciebat, quia hoc nõ obstante tenebitur ad rationem administratio: i. h. d.

d ¶ *Passasse a ella.* cõcor. cũ. l. vna. ca. C. si quis eã cuius tut. fuer. corru.

e ¶ *Huerfano varon.* Cõcor. cũ l. curatorẽ. C. de inter. mair. inter pupi. & tuto.

¶ *Lex. VII.*

f Euacuat accusationẽ adulterij exceptio q̃ quẽnij. vel. 60. dierum, aut. 6. mensiũ. Itẽ exceptio lenocinii per vxorẽ viro opposita ante litis cõtẽ. & eximit eã ipsa pœna, & etiã adulterũ si probet. sed si post litẽ contest. opponitur, nõ impedit accusationẽ, sed de ea cognoscitur, & si probet, vierq; legitime punit. si autẽ adulter ante litis cõtestationẽ eã opponit, permittit accusationem postea nõ pot eã opponere. & si opponat, nihil sibi prodest, nec vitio nocet h. d.

g ¶ *Por quatro.* Adde l. fratrib. supra ea. part. & l. 2. §. si publico. ff. ad lege. sed an adulterium alius isto casu ad accusandũ mulierem, & hodie in his regnis stante. l. fin. et ibi Gl. quiro, de iure vero antiquo videbatur, quod cum aliquis contra animum et ipso stante matrimonio argendo leno non intermittebat, hoc permittebatur l. constant. ff eo. & quia ibi solutio ta de qua lege non vindetur super facto principali, sed ab obseruatione iudicij, per quam lenocinium.

h ¶ *Pena de adulterio.* Concor. cũ. l. qui pupillam. ff. de adulte. & cũ. l. 1. & 1 quasi per iocũ C. de inter. matri. inter pupi. & tuto. cũ tã ipse canonicũ cõtradicat his. ll. hodie locũ nõ habebãt, secũdũ Ioã. And & Abb. in ca. fin. de secundis nupti. glo. etiã in c. 2. 30. q. 3. Angel. in. l. fi. C. de inte. matr. post Iaco Butri. Al Be. et ami ibi supper rub.

d ¶ *Passasse a ella.* 2 cõcor. cũ. l. vna ca. C. si quis eã cuius tut. fuer. corru.

e ¶ *Huerfano varon.* 3 Cõcor. cũ l. curatorẽ. C. de inter. mair. inter pupi. & tuto.

¶ *Lex. VII.*

f ¶ *Cinco años ante.* Concord. cum. l. adulter. C. eo. & suprà eodem l. 4. & 4 dixim. l. 3.

g ¶ *Por quatro.* Adde l. fratrib. supra ea. part. & l. 2. §. si publico. ff. ad lege. 2 sed an adulterium alius isto casu ad accusandũ mulierem, & hodie in his regnis stante. l. fin. et ibi Gl. quiro, de iure vero antiquo videbatur, quod cum aliquis contra animum et ipso stante matrimonio argendo leno non intermittebat, hoc permittebatur l. constant. ff eo. & quia ibi solutio ta de qua lege non vindetur super facto principali, sed ab obseruatione iudicij, per quam lenocinium.

Que leyes hallan en la recop. aprobat. pet. l. 2 cita la fuerm. tit. 19. li. 8

h ¶ *Pena de adulterio.* Adde. l. auxilium. ff. de mino. & l. qui domum. ff. de adulte. & p. titu. 22. l. 5.

se podria aprouechar[a] estonce de tal defension, empero empece al marido: de manera que si ella puede prouar lo que razona, deue el auer porende la pena sobredicha. E aun dezimos que si la acusacion del adulterio fuesse fecha contra algundome, si el acusado pusiesse ante si la defension sobredicha contra el marido de la muger acusada, ante quel pleyto de la acusacion fuesse comẽçado por demanda, e por respuesta, que si lo prouare deue valer assi como sobredicho es. Mas si tal defension pusiesse ante si, despues que el pleyto fuesse començado por demãda e por respuesta, maguer la prouasse, non se aprouecharia della, nin empecceria al otro contra quien fuesse puesta.

¶ *Ley. VIII. De las otras defensiones que puede poner ante si el varon, o la muger que fueren acusados de adulterio contra los que los acusan.*

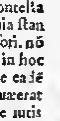

Si el marido acusasse a su muger de adulterio, o algun otro ome con quien dixesse que lo auia fecho, si el por li dexasse el acusamiento con intencion de lo non seguir dende en adelante, si despues quisiere tornar otra vez a la acusacion, puede poner ante si esta defension el acusado, diziendo que non es tenudo de responder a la acusacion, nin de seguir el pleyto, porque otra vez lo começo, e se dexo dẽde[c]. Esso mismo seria si alguno a quien ouiesse fecho adulterio su muger, dixesse delante del judgador que la nõ queria acusar, de despues fiziesse contra aquello que auia fecho, e la acusasse, que puede poner tal defension ante si para desecharlo. Otrosi dezimos que si despues que la muger ha fecho el adulterio, la recibe el marido en su lecho[a] sabiendas, o la tiene en su casa como a su muger, que del yerro que ouiesse fecho en ante[b] q̃ la acogiesse, nõ la podria despues acusar: e maguer la acusasse, non seria tenuda de responder a la acusacion, poniendo ante si tal defension como esta. Ca pues que assi la acojo en su casa, entiendese que la perdono, e non le peso del yerro que fizo.

¶ *Ley. IX. De las otras defensiones q̃ puede poner ante si el varon, o la muger que fueren acusados de adulterio cõtra los que los acusan.*

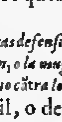

Me vil, o de malas maneras que ouiesse fecho adulterio, si quisiere acusar a su muger desse mesmo yerro, non seria la muger tenuda de responder, poniendo tal defensiõ[3] ante si, e prouãdo que tal era ante que el pleyto sea començado por demanda e por respuesta. Otrosi dezimos[b] q̃ si algũ ome

a ¶ *Se podria aprouechar.* Si dan hoc potest dedi hodie stante. l. fori, quod marito non accusante, ab alio non potest accusari & videtur quod sic: quia respectu accusationis mariti nihil est immutatum. l. per eptimus in fin. C. de appellationibus. sit ergo cautus adulterans mulieris, vt ante litis contestatam dr lenocinio faciat opponi quia alias non eua det punitionem, sed & punietur adhuc maritus de lenocinio: cogita tamen quia vi detur dictum, vt mulier punitatarbitrio vi rihodie, in cuius manibus ponitur cum ipse author fuerit criminis, & q̃ ex suo crimine reporter lucrum dotis, & arrharum, vt in l. penultimo infra eod. & forte in practica non posset obtinere sed absolueretur mulier lenocinio probato. etiã opposita exceptione lenocinij, post litem contestatã. & quia stantecivil. fori. nõ videtur in hoc militare ea de tempo, quaerat tempore iudicij. nam dicitur antiquo habuit accusatio puri, & alijs, de quib' supra in l. 2. & 3. & praeteribatur pater arguendo maritum de infamia, vel coitu sione cũ vxore, vt in l. 2. § fina cum. l. sequenti. ff. eodem. praeterea de iure antiquo licet constante matrimonio alius extra maritum non admittebatur ad accusationem adulterij: tamen si prius maritum lenocinij accusauerit, bene admittebatur. vt in l. constante ff. eodem. & sic minimum, vt etiam post litem contestatam ex repulsione opposita punire tur mulier: cum alijs isto casu competebat ius accusandi. cum vero hodie his non competat, videtur q̃ mulier non sit puniendaiuxta poenas dicti fori, sed sit absoluenda. cogita, quia est passus notabilis, & corroboratur quod dixi ex dictis glo. & Ange. ibi in. l. si vxor. § iudex. ff. eod. vbi est glo. quã Ang. ad hoc notat q̃ exceptio lenocinij, ante litẽ cõtestatam opposita extraneo accusante de adulterio nõ releuat mulierem accusatam non erat. non potest mulier obijcere tu non potes me accusare: quia adulterium commisi ex lenocinio viri mei & similiter notat ibi q̃ neq; talis exceptio obijcietur cõtra maritũ, si accusetur ex extraneo, q̃d dicit Angel. mentis tenendum.

b ¶ *Vt non le empeceria.* Et de tatione differẽtia inter mulierem & extraneum vi per Bar. in d. l. 2. § si publico.

¶ *Lex. III.*

30 Repellit vxor virum, si accusationem adulterij prius intentatam deserui, aut si coram iudice dixit se accusare nolle, vel in lecto suo vel in domo eam sciente post adulterium retinuit, quia per talem retentionem videtur et perdere ille. h. d.

1 c ¶ *Se dexo dende.* Concordat cum. l. 2. § 1. ff. eodem. & l. abolitionem. C. eodem.

d ¶ *La non queria acusar.* Concord cum. l. si maritus. § si negauerit ff. eo. & vide in. 1. si litis. 1. q. 4. vbi glo.

e ¶ *En su lecho.* Prosequitur verba Hostien. in summa. eodem titu. versi. qualiter ibi repelli etiam vxor maritum in qua cum expulsus est, propter adulterium de quo accusat pollet reconciliatus eum ibi, vel scilicet ratiuit vel eam cognouit, & sic se ro accusat motes eius, quos semel appetebant. ff. eod. l. si vxor. § prinicipit, sed si qua. & l. quaestum.

f ¶ *En ante.* Nota hoc verbum nam innuit, q̃ si post aliud adulterium commisisset accusare eã potest, quod & tenet glo. in cap. plerumq; in verbo neq; tecon ciliara. de dena. inter vir. & vxo. licet glo. in. l. cassiani. C. rodẽ. voluit contrarium, & Salyc. in. l. qm Alexandrum. eodem titu.

¶ *Lex. IX.*

30 Excepto adulterij à viro vili cõmisi, vt per vxore ante litis cõtestationem opposita & probata prorumpit e tius accusatio nẽ idem si ab huius viri accusatione fuit adulterij absolutus ob probationis defectũ: quia prodest

vxori, nisi post relapsa est in crimine, condemnatio tũ adulterij nõ nocet adulterae tationi, de quain text. item contrahens cum vidua non potest eam accusare de adulterio prius commisso. h. d.

g ¶ *Tal defension.* Hoc intelligẽ, secundum nos canonicum, vt habetur in l. 6. titulo. 9. 4. partit. & ibi dixi istam ante 4 partitarum, si tuatsub isto libro & titulo vult, quod hoc procedat etiam in foro seculari, & vide tur habere etiam 3. l. si vxor. § iudex. ff. de adulte. ibi cum dicit per iniquum enim videtur, vt pudicitiam vir exigat ab vxore, quam ipse non habet glossa tamen & Docto ibi intelligunt illam. l. quando mariti tus est. Irno vxoris, vnde dicit ibi Albr. quod si vir committat adulterium cum vxore alterius, non repellitur ab accusando vxorem. suam. aliter gat. l. 1. C. de adult. sed committendo lenocinium sic, quia videtur particeps delicti. idem tenet Ange. ibi. rum 4. possillat text. ibi in parte predicte vivens, vbi dicit, q̃ licet maritus sit impudicus, quia forte tenet Anasiam propter qd mulieres quantumcunq; rallissimae exasperantur, vt dicit text. in authen. de nup. § minores, colla. 4. non tamen illicitum vxori committere adulterium, & si cõmittit potest per dictũ virum, licet impudicè viuentem accusari de adulterio, per text. ibi cum gl. l. ista partitarum, non potest reripere istis intellectum, vt loquatur de lenocinio, & maxime quia ibi dicetur d hoc in. l. 7. supra. eo. quidqd tamen esset de iure esto partitarum, hoc est expeditum per. l. 2. titu. 13. lib. 8. ordina rega. vt de adulterio viri vxor de adulterio arcusare non potest opponere ad eu dendum crimin ialem penitionem, vt etiam dixi in d. l. 6. titu. 9. 4. par.

h ¶ *Como si dezimos.* Concordat cum. l. denuntiasse. § quaritur. ff. de a-

1 In non recep est. l. 3 titulo 20 li. 8

d dite. & adde. l. 22. tertia partis. & quia ibi dixi, & hodie stan te, l. 8. in ordinationibus Tauri non poterit illa ex opto potin pia de cum maioribus & eminentia finul de adulterio debeant accusari si viuant.

a ¶ *Non deue empecer a la muger.* Concord. cum. l. denuntiasse. §. fin. ff. eo.

4 b ¶ *Le pluge.* Ad del. l. vxor. in fine. ff. eod. & c. quemadmodũ. de iureiur.

¶ *Lex. A.*

30 Probat adulterium per testes, siue inter seruos, adulteri vel adultera: & vt melius dicit veritatem, faciat eos iudex deponere communiter sub iusto pretio, & post depositionẽ to quantum. & l. peritiores. in testificatis, ita hinc conti attestatum. sed si crimen non probetur, solet accusator accusato Dño seruorum dare, & litis expensas. Nec pot mulier de adulterio accusata inter pendente seruum suum manumittere nec alius dñs seruũ suũ qui viuebat cum ea donec lis fuerit finita. l. dicit.

3 c ¶ *Prouar.* Adde l. rescissu. §. vi tii. C. de repu. & l. 1. tit. 16. 3. parti. nõ enim falsis quæ domi geruntur p alios possunt probari, quã p domesticos. & adde. l. iure mariti in li. C. de adul. & l. si postulauerit. §. habeti. ff. eo. & l. in adulterij. C. eodem.

2 d ¶ *Contra sus señores.* Adde. l. vlti passim. §. fin. ff. eo. & C. eo. l. 3. & l. 1. C. de ẕstio. & l. d incestu. & l. extraneo. in pri. ff. eod.

3 e ¶ *Comprar.* Concord. cum. l. si postulauerit. §. iubet. ff. eo. & quod gl. ibi dicit, quod fiscus det pretium. hic aliter statuitur. s. quemadmodum de publico, de bonis loci seu vniuersitatis villæ vel ciuitatis, vbi cognoscitur de adulterio.

fuesse acusado que ouiesse fecho adulterio cõ alguna muger q̃ nombrassen señaladamente en la acusacion, e despues lo diesse el judgador por quito, por que nõ gelo pudiessen prouar, si despues desso acusassen a la muger de aquel mesmo yerro, de que el varon era quito por juyzio, que puede ella poner por defension ante si que nõ deue responder, porque aquel ome de quiẽ la acusauã, fue ya quito de aquel adulterio por juyzio. Pero si la acusassen que otra vez despues fiziera adulterio cõ aquel ome q̃ fuera ya dado por quito por juyzio, dezimos que non valdria tal defension, asse deue responder al acusamiẽto. E aun dezimos que si aguien fuesse dada sentẽcia cõtra este sobredicho que auia fecho el adulterio con todo esso non deue empecer a la muger, e nin le deuen dar pena porende. Ca podria ser que en la sentẽcia seria auenido algun yerro, o que seria dada por falsos testigos, o por enemistad, o por malquerẽcia q̃ ouiesse el judgador cõtra el acusado, o por otra razõ alguna semejante destas. Otrosi podria auenir que la muger seria sin culpa, e auria por si mejores testigos, o mas leal judgador, o algũas razones porque se saluaria derechamente. Otrosi dezimos, que si algũo casasse con muger biuda, e despues el mesmo la acusasse de adulterio que auia fecho en vida del otro marido q̃ se le muno, que lo nõ puede fazer. Capues que le plugo de casar con ella, entiendese q̃ se pago de sus maneras. e porende non la puede despues acusar de lo que ante ouiesse fecho: e si la acusasse, puede la muger poner esta defension ante si, para desecharlo, e deuen gela caber

¶ *Ley. X. Como deue yr el judgador adelante en el pleyto de la acusacion del adulterio, despues que fuere començado.*

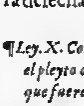

As mugeres, e los varones que fazen adulterio, punan de lo fazer encubiertamente quãto

f ¶ *Despues.* In l. si postulauerit. §. ratio. ff. eod. aliter dicit. imo quantequã publicentur interrogentur & coqueantur & ita etiã declarat gl. quæ sententia illa non etiam in l. tertia. C. eo. & verum multũ interest in hoc. nã vilior pretensum f. mi post torturam, quã ante sed melior vẽ pracha huius. l. patur. quia seruus bene dicẽ veritatem, quã posũ exterior de dimoaccusati, velacusa quã quãsanica.

4 ¶ *Preguntele.* Notabile illã practicam, vt prius seruus testis simpliciter interrogetur, & confitetur fuit, & ita de mũtor quantur.

5 ¶ *Vetar a tormento.* Pi quede ie tamẽ debet pri indicia cõtra accusatum vel accusatũ, vt in l. 1. in princ. & ibi Barto. ff. de quæstio. & glo. in l. 1. C. de quæstio.

6 ¶ *De los bienes del acusador.* Concordat cum l. si postulauerit. §. si reus. ff. eo. & C. eo. l. 3. vbi glo. distinguit ter casus, primus quã o extraneus nõ dãs seruũ tortũ fuit accusatus, & isto casu ab vtroq. s. accusatore & accusato medietas fiscui, & vnũ simplũ vtium emẽdat medietas tã qui solui accusat ab si lui venit in condẽnationẽ expẽsarũ in quibus accusator fuit condẽnat secũdus ponitur in illa. l. qui L. ñ seruũ fuit accusatus. Tertius qui ipse seruus tortus fuit accusatus sic eo absolutio duplũ emẽdat accusator domino seruũ. l. si. ff. de calũn. l. si postulauerit in fin. & de ne quate hoc casu solum dimidiam. vi. per Saly. In dic. l. si tamen accusatus sit condemnatus, o ex in l. patre vel marito ff. de quæstio.

h ¶ *De seruar.* Adde. l. 3. & fina. C. eod. & l. respexit ff. pui. à p. abus manu. lib. non fiant.

mas pueden: porque nõ sea sabido, nin se pueda pronar. Onde porq̃ tal yerro como este non se pueda encobrir, e sean escarmentados los fazedores del, e los otros q̃ lo vieren, o lo oyeren se recelen de lo fazer: tenemos por bien q̃ los seruos de cada vn ome, o muger q̃ fueren acusados de adulterio, puedã pronar, e testiguar contra sus señores d sobre tal yerro como este, si el adulterio non pudiere ser pronado por otros omes libres. E porq̃ los seruos non puedan dezir mentira, o negar la verdad por miedo que ayan de sus señores, o por guardones que atiendan dellos, mandamos que los seruos que biuen con los acusados, ante q̃ les sea fecha pregunta, del adulterio q̃ los faga cõprar e el judgador de los bienes del cõcejo de aquel lugar, dando a su señor por ellos precio guisado, e despues que los ouiere comprado, pregunteles g que digan verdad de lo que saben del adulterio, de que es acusada su señora, e fagan escreuir lo que dixeren, e de si deue los meter a tormento: h e si estonce se acordare el dicho dellos con lo que dixeron primeramente ante que los atormentasen, deue creer su testimonio, e non le otra guisa. E si por auentura el adulterio non se pudiesse auariguar, e el acusado recibiere algund daño en los seruos, porque non gelos mercaron por tanto como valian: estonce deue ser emendado el daño, e el menoscabo que le viniesse por esta razon, con las costas, e los menoscabos que ouiesse fecho en el pleyto, e esta emienda deue ser fecha de los bienes del acusador. i E otrosi dezimos, que mientra durare el pleyto del acusamiento, e del adulterio, la muger que es acusada non ha poder de aforrar k ninguno de sus seruos, que sepan la fazienda della. E aun dezimos, que si seruos algunos biuen con la muger acusada en el tiempo que dizen que fizo el adulterio, que los non

9 a ¶ *Aforrar sus señores.* Reprobat dictum glossi in d. l. 3. dum vult q̃ quando serui non sunt patris mulieris: sed alterius extranei licet sint in vita mulieris possunt libertam manumitti. cuiuscumque cuius sint ex quo sunt tonsuendi prohibetur manumissio. vt hic vides & probatur in iuribus de quibus supra, si vero sint extra vsum mulieris, non prohibentur manumitti siue sint patris, vel alterius, vt hic vides, quod ita notat & tuetur Saly in d. l. 3. col. 2. vbi si sit persuasum, quio ita deducta in iudicio, sciant iudiquid de adulterio illi qui sunt extra vsum liberi nõ sunt mulieris: nam cũ tunc sunt torquẽdi. vt in d. l. si postulauerit. §. haberi. p consequens non sunt tanquã manumittendi, secũdum Sal. in d. l. 3. eo. n. ver. vade ergo eos sic concordo.

pueden aforrar sus señores, a fasta que el pleyto de la acusacion sea librado: e esto es porque el judgador pueda mejor saber la verdad dellos.

¶ *Ley. XI. Como se puede prouar, e auariguar el adulterio por razon de sospecha.*

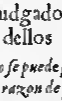

Veriguar se puede el adulterio a las vegadas, non tan solamẽte por prueuas, mas aũ por sospechas: esto seria como si algun ome fuesse acusado que ouiesse fecho adulterio con alguna muger, e el queriendo se amparar de la acusacion dixesse delante del judgador que el nõ podia ser acusado, que tal yerro fiziesse cõ ella porque era su parienta muy de cerca, e el judgador creyẽdolo q̃ dize de acusado, lo diesse por quito de la acusaciõ. Ca si acaeciesse q̃ se muriesse el marido della, e despues desso el que fuere acusado casasse cõ ella, auariguase poré de el adulterio de que ante la acusaron, e deue recebir pena porende.

¶ *Ley. XII. Como deue ome afrontar a aquel de que ha la sospecha por razon de su muger.*

Sospechando algun ome que su muger faze adulterio con otro, o q̃ se trabaja de lo fazer deue el marido afrontar en el serito d ante omes buenos a aquel cõtra quien sospecha, defendiendo le que nõ entre en su casa, nin se aparte en ninguna casa, nin en otro lugar cõ ella, nin le diga nin

10 b ¶ *Verdad dellos.* Nã & serui extranei sortunt, vt hic vi. 3. gl. p xi va. vt hic in d. l. si postulauerit. §. haberi. vers. illum. qui fuit in vita liberi, vel etiã si nõ essent in vsu quãdo est probatũ aliqd ex quo presumatur, sciant aliquid de facto adulterij. vt dixi supra.

¶ *Ley. XI.*

20 Si accusatus obiecit cõ sanguinitatem cum adultera, & ob hoc fuit absolutus, si post mortem viri eam cognouit, pro iuratur propter hoc cum ea adulterium perpetrasse. nec est opus alia probatione. l. d.

1 c ¶ *C. iuss.* Concord. cum. l. si qui adulterij, C. eodem. & l. 12. tit. 14. 3. partita. vbi vide quæ dixi.

¶ *Ley. XII.*

20 Si suspicionis contra aliquẽ de vxoris adulterio tertio protestetur q̃ cũ eius vxore nõ loquatur, nec secum in aliqua domo conueniat, cõ bispotionem, quam habet, & si postea in aliqui loco segregato inuenerit, poterit eum impune occidere. Si verò inuenerit in via eos confabulantes, nec contestantes de colloquio, & capiatur et faciat capi eũ, & prout a te confabulationem audiet puniet eum, ac si fuisset de adulterio, probatũ. si tamen vt in ecclesia inuenitur eum cũ fabulantem cum vxore pro ecclesiastica personas capi faciat, & tradi iudici seculari, et puniat. l. d.

1 d ¶ *Ianesteur.* Concordat cum authent. si quis ei. C. eodem & in corpore vnde de iuniitur & eum. d. 12 titul 14. 3. partita. vbi vide quæ dixi & q̃ sit necessaria ita perpetrare. Saly ex. d. l. & q̃ sit cum tabellione decidi turin d. l. d. n.

1 e ¶ *Trestiges.* Non sufficeret si semel addendo eodem instanti, q̃ protestatus semel, vel, & ter. nõ fecit quod notat glossi. & ibi Barto in. l. si conuenerit. ff. de pig. actio. de eo qui dicit solue, solue, solue & tradit. l. si. in. l. qui bis. col. 2. ff. de verb. oblig. & quod tradit Bartin. l. item apud labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur.

¶ *Ley. XIII.*

30 Vbicunq. mariti sunt inuenti alicui cum vxore coeuntes occidat eũ nisi ille sit eius patronus, aut dõs, vel mulierum he mirabilis personam sine enim nõ occidat, sed accuset eum, & adulterũ coãladi e, nec cum sic deprehensum occidat sed vocatis testibus deprehensis tradi eum iudici legitimẋ puniẽdũ. l. d.

g ¶ *Come vil.* Concord. cum. l. ma ritus. 1. responsoff. eod. & l. graecho C. eo. & quis dicatur vir arbitrio iudicis resinquitur. secũdũ Ciniũ, Saly, & doctor. in. d. l. graecho. Ang. vbi dicit q̃ secũdũ qualitatẽ facinoris, & recipientis dicuntur vi les personæ, q̃ habentur in. l. humilẽ. versic. humiles C. de incest. nup. & in. l. si rit. 4. 4. pri. sed non vasallus posit occidere dum cũ vxore turpitũ ductum. Luc. de Penna in. l. 2. C. in quibus casi. colo. ceusado. accu. po. dicit q̃ nõ quia persona illi vasalli lo sciã & habẽda, & quia si ne tur pattere famæ d. m. l. si adulterij. §. pe. ff. eod. & multo fortius vitæ ci? sed an de iure regni, loquitur posit occidere quem eũ in iustum turpiter. cũ vxore eius si sit nobilis vel q̃ sic, per text in. l. 2. t. 7. 1. 5. libr. 8 onli reg. & per. l. 8. in ordina. Tauri. vbi in distinctepermittitur occidi adulteri, & adulteræ in isto casu marito, & tenente, & aliqui ex gloss. ar. in vasallum. l. & albitrio, quia seruat eum in practica. leges ipsi pariter non tractant aliquid concludendum, verba naing dicit. l. sunt in Lunguedoum (quiere dada muger que fuere desposada por palabras de presente con ome que sea de catorze años cumplidos, e ella de doze años acabados, e si dieren adulterio si el esposo los fallare en vno, que sus pueda matar si quisiere a ambos a dos assi que no no pueda matar el vno, e dexar al otro podiendo los a ambos a dos matar) quia licet dicta. l. non distinguat adulterum vel non ab nobili, vel non vir tamen tractat istum diligentia & restringendo per alias. ll. 1 sed & posteriores. ff. de legi. c. in pri. cum expediat. de electio. lib. 6. & idem est illi tendum de dict. l. 8. cum tamen aliter disponat, vnum tamen considerari debet ex quo videtur illa differentia per dictas. ll. regni sit sublata, quia tum contrahitur al. partitarum, & ius commune antiquum permittat, opposit mariti occidere vxorem turpiter perpetrantem, sine aliqua distinctione, sit vir vel non vir, si dem videntur velle in adulterio, valet enim argumentum in correlatiuis. l. fina. C. de indict. vidiut tollenda. etiam in personalibus, vt tradit ibi Jasc. d. l. 3 versic. secunda principalis conclusio, cum enim in eo, in quo militabat maior ratio, licet sublatum, per consequens et an id in quo minor ratio prohibitionis cessat nam q̃. l. neq. in ea. 3 tradit. ff. eod. ideo etiam patri non licet maritare mulierem, & omnem adulterum permissum est occidere, qui a plerunq. pietas paterni no

In nota rec. ell. l. 2. tit. 20. libro. 8.

In nota rec. est l. 5. tit. 20. libro. 8.

guna cosa, porque ha sospecha cõtra el, que se trabaja de le fazer desonra, e esto le dene dezir tres vezes. e Esi por auentura por tal afrenta como esta non se quisiere castigar, si el marido fallare despues desso a aquel ome con ella, en alguna casa, o lugar apartado, e lo matare, non deue recebir pena ninguna porende. E si por auentura lo fallare con ella en algũa calle, o carrera, deuellamar tres testigos, e dezirles assi: fago de vos afrẽtas, como fabla con mi muger cõtra mi defendimiento: e estonce deue le fazer prender, e darlo al judgador: e si non lo pudiere prender, deue lo dezir al judgador del lugar, e pedir de derecho que lo recabde, e el judgador deue lo assi fazer. E si fallare en verdad que fablo con ella despues que le fue defendido, assi como sobredicho es, deuel dar pena de adulterio, bien assi como si fuesse acusado, e vencido dello. E aun si el marido lo fallasse fablando con ella en la yglesia, despues que el gelo ouiesse defendido, nõ le deue prender: mas el obispo, o los clerigos del lugar lo deuen prender, e dar lo en poder del juez a la demanda del marido, porque pueda ser tomada vengança de aquel que este yerro faze.

¶ *Ley. XIII. Como vn ome puede matar a otro que fallasse yazendo con su muger.*

El marido que fallare algund ome vilen su casa, o en otro

lugar [a] yaziendo con su muger, [b] puede lo matar sin pena ninguna, [c] maguer non le ouiesse fecho la afrenta que dixi mos en la ley ante desta. Pero non deue matar la muger, [d] mas deue fazer afruenta de omes buenos de como lo fallo, e de si meter la en mano del Judgador q̃ faga della la justicia q̃ la ley mãda. Pero si este ome fuere tal a quien el marido dela muger deue guardar, e fazer reuerencia, como si fuesse su señor, e o ome que lo ouiesse fecho libre. [e] o si fuesse ome honrado, [f] o de grã lugar, non lo deue matar porende mas fazer afruẽta de como lo fallo con su muger, e acusarlo dello ante el Judgador del lugar, e despues q̃ el Judgador supiere la verdad deuel dar pena de adulterio.

¶ *Ley. XIIII. Como el padre que fallasse algun ome yaziendo con su fija que fuesse casada, los deue matar a ambos, o non a ninguno.*

A Su fija [h] que fuesse casada [i] fallando la el padre [k] faziendo adulterio con algund ome en su casa mesma, o en la del yerno, puede matar la su fija, e al ome que la fallare faziendo enemiga con ella: pero nõ deue matar al vno, e dexar el otro [m], esi lo fiziere cae en pena, assi como ade

¶ *Leg. XIIII.*

[n] Pater adulteræ potest occidere adulterum & filiam in sua vel gũ sdomo tradere non deprehensos, recipit vno dimisso alio occidere. Si ẽ vir, vxorem & adulterũ deprehendit ad illegitimo, lata legis forma occidit, aut pater adulterum, sed a diuisa quia vir præter nimio iudore, & pater præ nimio amore credũtur fecisse sic incidens est villis, & occisus honor abiisse: d'inabitur perpetuo adregis opera. Il ve ro erant aqua les, in insulã relegant quinquẽ nisi. sed hoc occidẽs tractum in arbitrio iudicis minori quẽ relegatur. l. d.

[a] *Yaziendo con su fija.* Cõcord. cum l. primi. ff. eod. & intelligitur de filia, quæ est in patris potestate, et loquitur de l. patris de qua sta sumpta est non enim per matrimonium filia liberatur a patris potestate. l. 1. vxor. C. de iudi. tuferis. vnde videtur q̃ cum hodie de iure regni per matrimonium filia liberetur á patris potestate, vt in. l. 47. in ordina Tauri. pater non poterit filium neque adulterum occidere. Michael ranen vnus de glossatoribus. ff. Tauri in l. 8. tenet contrarium, imo ipse cum competat patri, & si filia non sit in potestate, nõ videtur per text. in d. penultimo, dicti. 7. libro 4. Instituti.

[b] *Vbi haberit quaerdum pater sed & frater, patruus, vel aliquis alius cognatus, qui domi eum habeat potest eam interficere & adulterum, & sic dicit Ibi probat, quod non tantum in patris potestate ex quo filia. l. pen. non potest allegari pro. l. vbi dee ai observantia non publicatur, neque credo illam esse virginem, vnde videtur hodie (liberata filia a patris potestate per contractum matrimonii), patri hoc ius nõ competere.*

[c] *Casada.* Non ergo in virgine vel vidua hoc ius patri competit. & fa rit. l. neq; in ea. §. 1. ff. eodem licet faciatur contrarium, c. si vero. eipi ruero de sentencia excommunicationis in versicul. neq; ille. sed loquitur respectu pœnæ excommunicationis capitul. si quis iudente, qui requirit delictum, qui tali casu cessare videtur propter magnitudinem doloris, & facit qd̃ statim dico de filio occidente adulterum inuentum cum matre in gl. sequenti.

[d] *El padre* Quidam filio reperiente aliquem virum, vt puter cum matre. gl. in. l. quod ait lex. ff. eo non est opinionem, & nihil decidit Cynus Saly. & doct. dicunt nõ licere filio per id patu. cum. l. sequenti. ff. eu. & bene facit secundum Saly. d. l. gracchus. quæ filij per mãrut ad tuitum patris, iussu ergo non præcedere non possunt filij impune occidere, aliud tamen est in raptu. vt habetur in. l. vnica post principium. C. de rap virgin. talis ergo licebit fratri, patruo, vel aliuiculo & ait de Ange. Areti. in tractatu maleficiorum, in parte, che ne ay adulterato. vertit an patri licear.

[e] *Pena ninguna.* Adde. d. l. marito. & l. gracchus. in auertenter ergo dixit Angel. Areti. in suo tractatu maleficiorum in parte, che ne ay adulterato columna, regulam esse non licere marito impune occidere adulterum etiam vitem, nisi tunc in actu veneris, vt rer interficiens vi lem leui in tentatur.

[f] *Matar la muger* Hoc hodie correctum est per dictas. ll. regni, vt dixi.

[g] *Consent.* Sic licit Azo. C. eo in sum in col. sina. cum dicit con non debere reuerentiam. & allegat. l. si adulterium. §. 1. libro. ff. eod. qui. §. loquitur in libero. si dãgnitur de libro ad vassallum. quia vassallus æquparatur liberto. bald. in. l. liberti liberræq; penu. col. C. de operis libero. & tradit Francis. Curtinsis in suo tracta. feudali. in. 4. parte. in. 1. causa amissionis feudi. in. 4. q̃ per la. in. l. in non fortem. §. liberis. ff. de cond. in definit.

[h] *Libre* Adde dicti §. liberto. sed an stante generali tate dictarum. ll. regni, de quibus dixi supra eadem gloss. licebit dominum, vel patronum occidere? videtur q̃ non per text. in d. §. liberto. ibi certe si patronum qui ex eo nutrero, qui deprehensus aballo in meri potest in adulterio vxoris deprehendere, deliberandum est an impune possit occidere, q̃ nubis durum esse videtur, nam cuius famæ, multo magis vitæ parcendum est. Si ramen de facto occidere, non ius punitur propter illum dolorem. l. si adulterium. §. imperatores. ff. eo. l. gracchus. C. eo. & infra eod. l. proxima.

[i] *Casada.* Non ergo in virgine vel vidua hoc ius patri competit. & fa rit. l. neq; in ea. §. 1. ff. eodem licet faciatur contrarium, c. si vero. eipi ruero de sentencia excommunicationis in versicul. neq; ille. sed loquitur respectu pœnæ excommunicationis capitul. si quis iudente, qui requirit delictum, qui tali casu cessare videtur propter magnitudinem doloris, & facit qd̃ statim dico de filio occidente adulterum inuentum cum matre in gl. sequenti.

[k] *El padre* Quidam filio reperiente aliquem virum, vt puter cum matre. gl. in. l. quod ait lex. ff. eo non est opinionem, & nihil decidit Cynus Saly. & doct. dicunt nõ licere filio per id patu. cum. l. sequenti. ff. eu. & bene facit secundum Saly. d. l. gracchus. quæ filij per mãrut ad tuitum patris, iussu ergo non præcedere non possunt filij impune occidere, aliud tamen est in raptu. vt habetur in. l. vnica post principium. C. de rap virgin. talis ergo licebit fratri, patruo, vel aliuiculo & ait de Ange. Areti. in tractatu maleficiorum, in parte, che ne ay adulterato. vertit an patri licear.

[l] *Puede matar.* Sed an istæ. ll. quæ patri vel marito permittunt adulterum interficere valeant & videbatur q̃ non: quia talis permissio est illicita, & nutritiua peccati, vt dicit glo. in. e. inter hæc. 23. quæ. 1. quæ sequitur Abb. in. e. venient. el. 2. de spusa. & in. c. cum ecclesia. Petrus in repetitione. Ricardus in. 4. dist. 37. q. 2. art. 1. Felyc. tibi in ca. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 15. de rescriptis. verbi autem possit non absurdum inferri dicit eum esse tenere, qui in terminis pen. & aliis ecclesiæ non subiectis tales homicidium impune committant, ex quo. ll. hoc permittunt. & ita dicit sen. in le loan. de Anania in e. inter cetera. eodem. 2. de homicidio neq; hoc permittentes. secundum eum videtur hoc indicare ex causa vindicta. c. sed potius roterassi propter dolorem magnitudinem. & inde est in considerandum. l. quod ait. 5. quod an. ff. de adulte. & his adde quæ dixi in. l. quinta. titulo tertio. cadem ratione

[m] *Dexar el otro.* Cum ambos possit occidere: vt dicit. l. 2. titulo 15. lib. 8. ordinamen regal. & quid si vnus ausiugit? vide in dict. [illegible] ad lin. ff. [illegible] Angel. quid si fugatur aliud [illegible] allegat Oldrald. & Inann. Ad. quod non licet occidere [illegible]

Er d l. 5 ti tu. 20 l. b. 8. nouæ re cepti.

In nota rec. 1. l. l. 8. tuul. libro. 5. In nota rec. ti l. 4. tu 23. li bro. 8.

alienum territorii. vide ibi pereñ. & l. quid sit fugitiuus. §. idē celsus. ff. de edilitio edicto. qui dicit fortasse posset limitari, & in illis in quibus ambo territorio sunt sub eodem principe, ex quo auctoritas. & principis huic facit.

6 a ¶ *Lataya.* Hæc ponitur in. l. neq; in ea. versi. ideo ff. eo.

7 b ¶ *Dezimos.* Ad de. l. si adulterium § imperatores. ff. eod. & C. eod. grac ch. l. lex iulia. § final. ff. ad. l. iul. repe.

¶ *Lex XV.*

10 Adulter) pena mor est in adultera, adultera vero, publice flagellari, & amittit dotem suam et arras, quæ applicantur viro, & deruditur in monasterium, et instituta biennium recōciliare potest illi libi vir eius, quod si facit, dotem & arras, & alia re accipit vxor. post biennium aut vel aut est id, & recōciliationem viro mortuo, habitū cōpellit recipere & remanere perpetuo in monasterio, cui bona (extra alterum, & arras) diuidunt inter liberos & monasterium, duæ partes liberis, & vna monasterio dat. Si liberos nō habet sed ascendētes qui nō cōsenserunt illius criminis, duæ partes monasterio, & vna ascendētibus datur. Si tū adulterauit cū seruo, ambo igne cremātur. Ité ipsa amissionē arrarū & dotis, aut bonorū ōne ipsū pro adulterii, sit est viro si probet vxorē cōtra, plibitionē eius fugisse ad domum suspecti hominis de adulterio cum illa, talem tamen dotē & arras, & bona tenetur virtantum liberis ex illa susceptis eiusque: si tamen vir peperceit vxori in prædictis iuris sibi remanet, l. d.

1 e ¶ *Mater.* Ad e. l. quamuis. l. 2. C. eod. & ibi Saly. col. fina. & approbatur opin. glossin. l. 2. §. nulles. ff. de his qui not. infā. & in. l. claudatur. ff. de his quibus vt indig. & in. l. qui cum vno. §. adulterii. ff. de re milita. & reprobatur opin. Ioann. posita in glo. in. l. si quis viduam. l. de quæstio. cum qua glossa oi transire videtur etiam Cynus in d. l. quamuis. de iure regni imponi iurpoena, de qua in. l. 1. n. 7. ff. l. 4. foro. ff. quæ est in vsu & seruari iubetur in. l. 8. in ord. Tanti de iure vero canonico imponit poena, de qua in. c. de benedictis. q. 1.

d ¶ *Lamuger.* Concor. cum authen. sed hodie, C. eod. sed de iure regni hodie seruatur dicta. l. fori. in masculo & in fœmina.

e ¶ *Ledote* Habes hic expressum, q licet vxor accusetur a viro de adulterio cū non aliter perdide dotē & applicari viro, qd vt est tradi quod hī in authen. sed hodie C. eo. in extra opinio. Ioa. de imo. & Alex. in l. cū in uber. ff. soluto matri. & ibi Alex. col. fin. & adde ad ista. l. arrarum. text. in authen. vt licet matri & auiæ. §. qua vero plurimas. colla. 8. & Bald. & Sali. in dict. authen. sed hodie. & tā de dote, quam de alijs bonis seruanda est hodie disponitur. l. fo ri. n. 7. l. 1. lib. 4. & l. 8. in ordinati. ibi. nisi qd aut in formatione spiritualis vid per Abb. in. c. fin. de conuer. coniug. vbi q per dit dotem, & suum maritus laberetur in hæresim perdit donationē, ppter nuptias.

f ¶ *Arras.* Adde glo. in. c. plerū q. de dona. inter vir & vxo.

g ¶ *Del marido* Si tamen maritus habeat liberos ex ista vxore mortua parte liberi habere debēt, vt in authen. vt licet matri, & auiæ. §. si vero. & §. qa vero plurimas. & gl. in cap. vt fi. non contestata. vbi Bal. & And. Siculus num. 64 & adde d. l. fori. vbi hoc habetur & amplius, quod & si fuerit liberi cum illis bteorum idem seruetur.

h ¶ *Casada.* Ex hoc verbo vī ista. l. vt eleganter intelligere. l. vii cam. C. de mulie. quæ semis prop. se iniuria consugata domina serui. gl. tamen ibi in v. & in d. l. 3. it. n. 3. par. 6

i ¶ *Consiseruo.* Adde. l. vnica. C. de mulie. quæ set. pro. seruū. & dicitur statuitur. l. ic contra mulierem quam ibi non enim ibi iubetur tradi igni mulier seruitic, & si adulterium cum seruo proprio committere, & mulier incontinens inter seruos est dedeus totius cognationis. l.

lante se demuestra. E la razon [a] porque se mouieron los sabios antiguos a otorgar al padre, este poder de matar a ambos, e non al vno es esta: porque puede el ome auer sospecha que el padre aura dolor de matar su fija, e porende estorcera el varō por razō della. Mas si el marido ouiesse este poder, tan grande seria el pesar que auria del tuerto que rebiesse, que los mataria a entrambos. Pero si el padre de la muger matasse al que fallo yaziendo cō su fija, e perdonasse a ella: o si el marido matare a su muger fallando la con otro, e al ome que assi lo desonrrasse, maguer non guardasse, todas las cosas que diximos en las leyes ante desta que deuen ser guardadas, e como quier que errarias faziendo de otra guisa con todo esso non es guisado que recibba tan gran pena, como los otros que fazen omezillo sin razō: esto es porque el padre perdonando a la fija faze lo cō piedad. Otrosi matando el marido de otra guisa que la ley mādasse, mueuese lo fazer con gran pesar que ha de la desonrra que recibe. E porende dezimos [b] que si aquel aquien matasse fuesse ome horrado, e el que lo matasse fuesse ome vil, q̄ deue el matador ser condenado para siē pre a las lauores del Rey. E si fuessen yguales deue ser desterrado en algūa illa por cinco años. E si el matador fuesse mas honrrado que el muerto, deue ser desterrado por mas breue tiempo, segū aluedrio del judgador ante quē tal pleyto acaeciesse.

¶ *Ley. XV. Que pena merece el ome o la muger que faze adulterio, e como se pueden perder la dote e las arras, e como se pueden cobrar.*

Cusado seyendo algund ome que ouiesse fecho adulterio, si le fuesse prouado que lo fizo, deue morir [c] porende mas la muger [d] que fiziesse el adulterio, maguer le fuesse prouado en suyzio, deue ser castigada, e ferida publicamente con açotes, e puesta, e encerrada en algun monasterio de ducñas: e demas desto deue perder la dote, [e] e las arras que le fueron dadas por razon del casamiento, e deuen ser del marido [f]. Pero si el marido la quisiere perdonar despues desto, puede lo fazer fasta dos años. E si le perdonare el yerro, pue de la sacar del monesterio, e tornar la a su casa. e si la recibiere despues assi, dezimos que la dote, e las arras, e las otras cosas que tienē de consuno, deuen ser tornadas en aquel estado que erā ante que el adulterio fuesse fecho. E si por auentura non la quisiesse perdonar, o si muriesse en ante de los dos años: estonce deue ella recebir el abito del monesterio, e seruir en el a Dios para siempre assi como las otras monjas. E los otros bienes que ouiere que non sean de dote, nin de arras, si ouiere fijos, o nietos, deuen ellos auer destos bienes las dos partes, e el monasterio la tercera. E si fijos, o nietos non ouiere: estonce si tal muger ha padre, o madre, o auuelo, o auuela que nō fuessen cōsentidores del adulterio, deuē auer la tercia parte; e el monesterio las dos. E si por auētura non ouiere ningunos destos parientes sobredichos, deuen ser todos los bienes del monasterio en q̄ fue metida. Pero si la muger casada [h] fuesse prouado que fiziesse adulterio cō su seruo, [i] non deue auer la pena sobredicha adulterio, quamibi notat Saly. vulte q procedat si ue mul er sit nuprias ue non. glos. in. c. li qua ia. quæ li. a. intelligere etiam ibi. l. in domina serui adulterante. non tamen negat, quod ibi non esset in non nupta. & forte dicendum esset, q si domina serui non esset nupta non habet in ea locum poena huius l. neque di. l. vnica. quod & tū adetur ex. l. a. infra titul. 19. vbi seruus comburi iubetur in domina virgine et vidua nihil pœnæ imponit. doct. tamen in distinctiū. l. in. l. intelligūt in nupta, & non nupta, abhorret enim multum. l. mulierem seruo proprio se commiscere. vt Angel. ibi dicit. tu cogita. & vide quæ dico in gl. proxima.

In noua re. est l. 1. li. 20. li. 8. In noua re. est. l. 4 in. d. titu. d 20.

In noua re. est l. 1. li. 20. l. 8. Ista est. l. sit. t. ad. & noue te topil.

Ad tit. C. de mulie. quæ set. prop. seruū. & in. fi. j. tit. 19. & in d. l. 3 it. n. 3. par. 6

vnica. C de sena. cons. clau. toll. & ibi Bald. & quid si sit vidua vel virgo. Et quæ seruo proprio commisceatur. de vi in. d. l. mica. & per Arg. Arcti in hoc tractatu, ma le fecit ante, che me ay adulterato col 7. & iniuriete cũ ibi dicit de familiaribus in xta. d. l. quã allegat. & vid. quæ dixi supra in gloss. super parte casada, & si esset familiaris die cũ quo cũ se commisit vnde iuri q̃ q̃ ad est locum habet pœna. d. l. vnicæ. & ita intelligitur Ange. & plbatur in d. l. 2 ti. 19. ifa eo. cũdicti, ofi me te. & xi de hoc l. 2. tit. 15 lib. 8. ordin. tega. vti & Io. Fab. in. §. Itẽ. lex Iuli de adult instit. de publi. iud. extendit. d. l. vnicã, ad quos cum que qui debẽt mulierẽ seruare, & ideo vide tur ei iudicii, q̃ si custos carceris cognescat mulierẽ ita primo ibi cõmedatum acitur pnitatu, & ifce suetudine regni. l. ancia suspendat.

In no. rec. est. l. 6. tit. 10. lib. 8.

8 a ¶ *Quemados.* Sed an hodie procedat ista pœna stante l. fori. quæ seruatur in vsu. q̃ quã adulter, & adultera, iubẽtur poni in manibus in. & videtur quadhuc illo casu specialiter procedat. sicut eam vt dicit Ang. i. d. l. vnica per authenticam sed hodie. C. de adulte. nõ tollit pœna illius l. eiam respectu mulieris & satis plbatur hic in ista l. partiarũ. si celit dicendum q̃ nequeista specialis pœna in isto casu non tollitur per dispositionem. l. fori. sed quid si fecit vus sit proprius vir non vxoris videtur idem dicendum cum inter eos sit vna promiscuus & quædam societas. l. 1. ff. rerum amota. Bald. in. l. nulla. C. de iure dot. facit. l. sciendum. §. si tundus. ff. qui in fraud. cog. & quia videtur ea ratio, & causa idem de lecus ex tali commixtione. cognatam super his in qui habes quatus oc tuir.

In no. rec. est. l. 3. tit. 20. lib. 8.

9 b ¶ *De su marido.* Sumpta videtur ista. l. ex text. in. l. consensus §. vti quo que. C. de repud. & ex authen. de nuptijs. §. mi tores. cõlla. 4 & ex l. fi. titur. lib 3 folio. ll & ál. §. 1. titulo. 5. libro. 4. eiusdem fori. & tenementi istam. l. quæ latius declarat dictas. ll.

¶ *Lex. XVI.*

Illa quæ continentur in legibus supradictis vendicant sibi locum de iure antiquo: quãdo sine colore matrimonij committitur adulterium vbi autem sub matrimonij, aut sponsalium colore quis secundo nubit duratibus primis sponsalijs, seu matrimonio, aut consentit copulam aut obligatum sibi alteri nubere, malum manifestum facit, & in

cha, mas deuen ser quemados a ambos a dos porende. Otrosi dezimos, que si algũa muger casada saliesse fuera de casa de su marido[b], e fuyesse a casa de algũ ome sospechoso contra voluntad de su marido, o contra su defendimiento, si esto pudiere ser prouado per testigos, que sean de ereer, que deue perder porende la dote, e las arras, e los otros bienes q̃ ganarõ de consuno, e ser del marido: pero si fijos le fincassen desta muger mesma, ellos lo deuen auer despues de la muerte de su padre: e maguer aya fijos de otra muger, non deuen auer alguna cosa destos bienes atales. E si por auentura la perdonare el marido, e la recibiere, non auia despues demanda en estos bienes por esta razon.

¶ *Ley. XVI. Que pena merecen aquellos que a sabiendas se casan dos vezes.*

MAldad conoscida fazen los omẽs en casarse dos vezes a sabiẽdas, biuiendo sus mugeres, e otrosi las mugeres sabiendo q̃ son biuos sus maridos. Otros y haq̃ son desposados por palabras de presente, e niegan lo, e desposanse, e casanse cõ otras mugeres. E aũ otros y ha q̃ seyẽdo desposados assi como de suso diximos maguer nõ se casen, son sabidores q̃ aquellas cõ quien son desposados q̃ se casan cõ otros, e callanse, e dexã fazer el casamiẽto, o las casan ellos mesmos cõ otros q̃ non sabẽ esto. E porq̃ de tales casamientos nacen muchos deseruicios a Dios, e daños, e menoscabos, de desonras grãdes a aquellos que recibẽ tal en

gaño, cuydãdo casar biẽ e lealmente, segũ manda santa eglesia, e casan cõ tales con quien biuen despues en pecado, e quãdo e uydã estar assosegados en sus casamiẽtos, e hã sus fijos de so vno, viene la muger primera, o el marido, e faze de partir el casamiẽto, e fincã por esta razõ muchas mugeres escarneeidas, e desonradas, e malãdantes para siempre, e los omes perdidos sos en muchas maneras. Porende mandamos[c] que qualquier que fiziere a sabiendas tal casamiẽto en alguna destas maneras que diximos en esta ley, q̃ sea porende desterrado en alguna ysla por cinco años, e pierda quanto ouiere en aquel logar do fizo el casamiento, e sea de sus fijos, o de sus nietos si los ouiere. E si fijos, o nietos non ouiere sea la meytad de aquel que rescibio el engaño, e la otra meytad de la camara del Rey, e si amos fueren sabidores q̃ algũo dellos era casado, e a sabiendas e so cõ el: estõ ee deuen ser amos desterrados cada vno en su ysla, e los bienes de qualquier dellos que nõ ouiere fijos nin nietos, deuen ser de la camara del Rey.

Titulo. XVIII. De los que yazen con sus parientas, o con sus cuñadas.

MVy grand pecado fazen los omes yaziendo con sus cuñadas, o con sus parientas a que dizen en latin incæstus. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de los adulterios. Queremos aqui

peccato vinit, aut aliam viuere fac t & occesionẽ dat ad magna incõtinentia de quibus in textu, & ideo ad quinquennium in insulam relegatur: & perat omnibus bonis, aut nepotibus apphenda, quibus non extantibus Regi medietas, & alia damnum passo applicatur, & si vterque consentiunt fiunt qui bet in lu insula relegabitur & bona eius qui filios vel nepotes non habet, Regis camera applicabitur. hoc dicit.

c *Mandamus.* Nota decisio circa adiectionẽ per arũ videtur listanã. d. l. eum qui duas. C. de adulte. abter disponit. Itẽ, & hi ineaẽ opinion gloss. in. §. si. adueritus. nulli. de nup. & in. §. 1. in authẽtico. de incest. nupt. q̃ qui bi nas contrahit nuptias primam vxorem, vel primo vno vivente punitur pœna contrahentium incæstas nuptias. scilicet hic statuã tur licet in mundis sequat illã pœnã de qua i. d. l. cum qui duas. & in. de authenti. ibi Ange. dixit opinionẽ gl. ibi q̃ peccetur illa autham quibus cunq; illhõ tis nuptijs esse vere. & adhe Ang. Arcti. in tracta. maleficium parte che me ay adulterato. col 8. vbi dicit q̃ vidit multos errare i intellectu. d. l. eũ, qui duas. punitẽ es capitaliter eis q̃ actualiter habet duas vxores cum tantum secũdum eum debeat imponi pœna stupri pro cut vnde etiam Sali. in. d. l. eũ qui duas hodie est in vsu pœna de qua in. l. 6 tit. 15. lib. 8. ordina. tega. quæ videtur tantum loqui respectu chi pœna vxoris In no rec. fore in fœminis habet locum hanc partarum dispositio nisi est l. 5. eũ fœmina coniugata viuente primo vno cum alio contrahat cum le cama tequen. n. liter commisit cum tunc habebit locũ pœna. l. fori. ? titu. 7. lib. 4. in. l. 1. tit. 5. & & l. 2. tit. 15. lib 8 ordi. tega. * & quod in casu suo habetur in. l. 7. eius. l. 8. tit. 20. dem tituli, & quia cusa eos, quia dicit eos taxisse secundo, primo ma lib. 8. timonio durante debet probari vtram primi coniugis neque sufficiet ? In no. re q̃ probetur præsumptiuè ea præsumptione qua l. pariatum aliquem co est. l. 1. viuere usque ad centum annos, secundum Bal. in. d. l. hinter. ff. de rebus ut ab. l. 2. dub vbi & Socinus. an autem inquisitores hæreticæ prauitatis cogno *In no. re. fiãt, de isto crimine vel eas Lapum & Dominum. in. c. ad nostrum. §. fanc. est. l. 3. tit. de hæreti lib. 6. q̃ sic & Gundisal. de Villadiego. in tracta de hæreti 20. lib. 8. prauitate q. 9 qui distinguit et contrahentem clam vel palam. vid. de hoc Didacum Couarruias. 2. parte suiti tracta. matri. c. 7. §. 3.

¶ *Titulus. XVIII. De incestuosis.*

¶ *Ley primera.*

Incestus, es otro si tanto como ayuntamiento, o cosa sin fin, fasta quarto grado, & si fuere incestuosa, que es otro si incestus, d

a ¶ *Pecado.* Este mesmo pecado, adulterio, vt in c. adulteri. 1. q. 7. & 8. sunt enim, & ea lege, de hac, 5. q. 3. c. finis, 5. d.

b ¶ *Consanguinea.* Incestuosa, es otro si tanto como ayuntamiento, o cosa sin fin, fasta quarto grado, vt in l. illa. 39. qo. 1. Item cometer incestus es otra cosa sin fin, fasta quarto grado, vel filiorum vt in l. e. mine. c. 18. Hostiensis, titu. de dolo. in summa. & vi. in materia 36. qu. 3. per totum.

3 c ¶ *Quarto grado.* Vt in c. nõ debet, de consanguinitate & affinitate, & in l. 2. titul. 2. parti. 4. & sic cõpotimo, secundum ius canonicum, xta ea quæ traditur per Decium cod. 1. §. volui. n.

4 d ¶ *Con cuñada.* Eran cõsanguineas, quasi funtas sic copula consummata, vid. per glos. in c. si quis de sponsalibus, e. 27. q. 2. & Bal. in l. 2. ff. in fine C. communia de succes.

¶ *Ley. II.*

De incestu potest accusare quilibet de populo, curam indice loci malefici, vel indicere: & sic hæc accusatio fiet de adulterio: & potest fieri in ambiti item pusquo adulterium, contra impuberẽ, cũ masculum vel fœminam nõ habet locũ accusatio incestus. h. d.

1 e ¶ *Fasta aquel tiempo.* Vt pte ad quinquennium. s. vt in. l. 4. supra titu. 1. & in. l. marita. 5. quinquennium, & §. h. ff. de adulte.

¶ *Lex. III.*

Prena incestus est quod si fiat contra matrimoniũ, punitur pœna adulterij. Si autem sub matrimonij figura, leu color, si est honorabilis per dictos fuerit in insulam perpetuo deportatur. Et si filios non habet alteri tus matrimonij, eius bona Regis camerarie applicantur. si autem est vilis, publicè verberatus deportatur, & de dote, & arris fiet quod dicitur quarta parti. huius libri, titulo de matrimonij. h. d.

1 f ¶ *Pena de adulterio.* Quæ mortis est in masculo vt in. l. pen. supra titu. 1. & medietatis bonorum publicatio. vt in. l. 5. titu. 25. lib. 8. ordinamen. regis. & addo. l. inter liberas. §. 1. & glo. in. l. si adulterium cum incestu. in principio. ff. de adulte.

In ordine est. l. 5. titu. 25. lib. 8.

dezir deste pecado que cosa es, e fasta qual grado deue ser pariente, o cuñado el que yaze con la muger, para caer en este pecado, e quien lo puede acusar, despues de caydo, e ante quiẽ, e en que manera, e a quiẽ, e que pena merece el ome, o la muger si le fuere prouado este yerro, e porque razones se puede escusar desta pena.

¶ *Ley. I. Que cosa es el pecado que fazen ome cõ su parienta a que dizen en latin incestus, e fasta qual grado es pariente de la muger el que fazen este pecado.*

Azer ome con su parienta, o cuñada es pecado[a] que pesa mucho a Dios, e que tienen los omes por muy grãd mal, e llama lo en latin incestus, q̃ quiere tanto dezir, como pecado que es fecho contra castidad, e cae en este pecado el que yaze a sabiendas con su parienta[b] fasta el quarto grado[c], o con su cuñada[d] que fuesse muger de su pariente, fasta en esse mesmo grado.

¶ *Ley. II. Quien puede acusar al que cae en pecado de incestu, e ante quien, e en que manera, e a quien.*

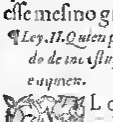

L que yoguiesse con su parienta, o con su cuñada, puede acusar cada ome del pueblo fasta aquel tiempo[e] que diximos que puede ser acusado de adulterio el que lo fiziere, e puede lo fazer ante el judgador del lugar do fue fecho el yerro, o delante aquel que ha poder de apremiar el acusado, e deue ser fecha la acusacion deste pecado en aquella mesma manera que diximos que pueden fazer la de adulterio. Otrosi puede ser acusado deste yerro todo ome que lo fiziere: fuera sende moço menor de

g ¶ *La muger.* Si referas cum dicit, esta mesma pena, id pœnam vtriusque in muliere si mulier pœna mortis fuerit ferasad pœnam adulterij qui videtur proprior & benignior esse. Sed pœna demum mortis non nasciturum, vt in. l. 1. c. de his qui ad adulterium & incestum, sed nemo autem nunc sine dubio est pœna mortis eriam in muliere vt in. l. si adulterium cum incestu. i. principi, & ibi notat Bart. ff. de adul. & Ange. in tractat. male fi in parte che me ay adulterato col. 5. ad fin. fait. c. relegentes. 23. q. 5. quid tibi cum esset inter ascendentes, et descendentes videtur, quæ tũc primat pœna mortis et mulieri cũ ille non solũ dicatur in cestuosus sed impius & nefarius & sacri, qd̃ tũ Leuitic. 20. 1. cap. 1. ita. l. gitur ita de mulieribus cum vi loqui, sed de incestu inter collaterales, & affines qui, proprie dicuntur incestus vt. 5. eo. gaissi. de nupti. inter ascendẽtes, & descendẽtes dicitur nefandus. vt dixi. & tradit Ange. Are. in. d. tractatu parte, che me ay adulterato. cũ pe. & li. in autiteni. de incest. nupt. in prin. in comunium facit. l. 3. tu. 2. parti. 4. q. & cum cum sit dicit incestum. Item & idem Ang. Areti. vbi ita pia ricit cũ nesciũ, & incestuosum, primo vtrinque tertium, & fortei sta tanquam benignior sententia seruaretur in practica. & adde ad pœnam dicta quæ ibi in. l. pœna tiu. 3. partita. 6.

h ¶ *A sabiendas.* Scies facti in scienti non vinus, nisi vinus, sed nisi lediu[?] ea punitur[?] fiagente ad pœnã de supra & incestus vel vagatus cõlluntoribus quantum incestus aliquis, requiritur contraxerit dolose, & scierter & ideo quacũque, notaria abilis pœna excusat vũ qui incestus fit sub colore matrimonij distinguendum per Bar. in. d. si adulterium cũ incestu. in prin. pe. & si. cod. ff. de adulte per Ang. in eadem l. 3. incestũ.

i ¶ *Horrada.* Cõcor cũ amb incestus. C. dinc. ll. nup. & cũ corporeus illa summitur. & distinguendum vt dixi. 3. ingl. pxci. & quadindic adiuncestas nuptias inspiciatur in sc. monitis & in civile vtil. per Decius cons. 15.

k ¶ *En estar cayo.* Imo. vt in. l. 70. & 71. titu. 14. 5. parti.

¶ *Titulus. XIX. De stupratoribus virginum, &c.* ¶ *In summa.*

3 4 5

catorze años, e la moça menor de doze.

¶ *Ley. III. Que pena merece el que yoguiesse cõ su parienta, o con su cuñada, e porque razones se puede escusar desta pena.*

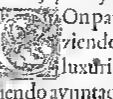

Con parienta, o con cuñada faziendo algun ome pecado de luxuria a sabiendas, non seaiendo ayuntado a ella por razon de casamiento, si le fuere prouado en juyzio por testigos que sean de creer, o por su conocimiẽto, deue auer pena de adulterio[f]. Esta mesma pena deue auer la muger[g] que a sabiẽdas fiziere este pecado. E si por auentura alguno casasse a sabiẽdas[h] cõ su parienta que pertenecie esse fasta el grado sobredicho, e se ayuntasse a ella carnalmente, si fuere ome hõrrado[i] deue perder la honra[j], e el lugar que tenia, e ser desterrado para siẽpre en algũa ysla. E si si[?] non ouiere legitimos de otro casamiento, deue ser todos sus bienes de la camara del Rey: fuera sende si tal casamiento como este fuesse otorgado por dispensaciõ del papa, e si aquel que fiziesse el casamiento fuere ome vil, deuen le dar açotes publicamente, e despues desterrarlo para siempre, assi como de suso diximos, e el las arras, e dotes que fuessen dadas por razon de tales casamiẽtos: dezimos que deue ser guardado lo que diximos, en la quarta partida deste libro, e en el titulo de los casamiẽtos en las leyes que fablan en esta razon[k].

Titulo. XIX. De los que yazen con mugeres de orden, o cõ biuda que biua honestamente en su casa, o con virgines por falago, o por engaño non les faziendo fuerça.

a ¶ *Que ama Dios* Castitas Deo placet vidi. ca. 1. ex continentia 27. q. 1.
b ¶ *Antiguos.* Habemus hoc in authentico. de trinubis §. sanctimus.
c ¶ *Sola* Non intelligas quod aliæ virtutes hoc non possint facere & intelligo castitas solo potens est Deo animas presentare sine macula sed tamen intelligas quod aliæ virtutes absentẽ non excludunt, quæ concurrant ipsæ principaliter: sed haec debet habere ac esse forte qa non potest quis habere vnam virtutem sine aliis licet possit habere omnes virtutes. vt dicit gloss. notabilis in ca. nihil rũ prudentia in verbo. virtutis. de renuncia. Abbas in ca. de voto & in. proemio decretal. colũ. penul.

¶ *Lex. I.*

Castidad es vna virtud que ama Dios[a], e deuen amar los omes. Ca segun dixeron los sabios antiguos[b] tan noble, e tan poderosa es la su bondad, que ella sola[c] cumple para presentar las animas delos omes, e delas mugeres castas ante Dios, e porende yerran muy grauemente aquellos que corrompen las mugeres, que biuen de esta guisa en religion, o en sus casas seyendo biudas, o seyendo virgines. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos delos que yazen con sus parientas, o con sus cuñadas: queremos aqui dezir de los que fazen pecado de luxuria con tales mugeres como estas. E demostraremos las razones, porque yerran grauemente, los que fazen este pecado: maguer non lo fagan por fuerça, e quien puede acusar a los fazedores deste pecado, e ante quien, e que pena merecen, despues q̃ les fuere prouado.

¶ *Ley. I. De las razones porque yerran los omes grauemente que yazen con las mugeres sobredichas.*

Grauemẽte yerrã los omes q̃ se trabasã de corrõper las mugeres religiosas[d], porq̃ ellas son apartadas de los vicios, e de los sabores deste mundo. E se encierran en el monesterio para fazer aspera vida, cõ intencio de seruir a Dios. Otrosi dezimos que fazen grã maldad aquellos que fosaeã con engaño, o falagos, o de otra manera las mugeres virgines, o las biudas, q̃ son de buena fama, e buen honestamente, e mayormẽte quãdo son huespedes en casa de sus padres, o dellas, o delos otros q̃ fazen esto vsando en casa de sus amigos, e nõ se puede escusar que el que yoguiere con alguna muger destas que non fizo muy gran yerro, maguer diga que lo fizo con su plazer della[e], non le faziendo fuerça. Ca segun dizen los sabios antiguos[f], como en manera de fuerça es sofocar, e falagar las mugeres sobredichas, con prometimientos vanos, faziendo les fazer maldad de sus cuerpos, e aquellos que tracen esta manera mas yerran, que si lo fiziessen por fuerça.

¶ *Ley. II. Que en puede acusar al que yoguiere con con alguna de las mugeres sobredichas.*

Aquellos que diximos en el titulo ante deste q̃ pueden acusar a los que fizieré pecado de incesto, en aqlla manera misma, e fasta aquel tiempo, e ante aquellos iudgadores, pueden acusar a los que fazen pecado de luxuria, con muger de orden[h], o con biuda que biue honestamente, o con muger virgen, assi como de suso diximos, e si les fuere prouado, deuẽ auer pena en esta manera. Que si aquel q̃ lo fiziere fuere omo honrado, deue perder la meytad de todos sus bienes, e deuen ser de la camara del Rey. E si fuere omo vil, deue ser açotado publicamẽte, e de

d ¶ *Religiosas.* Trinitarias cõtinetur arredens ad monachum intrare, quia sponsa Dei est qui ed potest nosse. tr adulterium & potiam alcoitus corrupit item sacrilegium: quia est res sacra. vt per gl. in c. virgines 27. q. 1.

e ¶ *Della* Nãlicet in illicere illicitum licet cũ improcognosce e proqier suis fiat gratia. tr. in l. raptores. C. de episc & cleri & in §. 1. in fi. instit. quibus ex non licet eam volẽt cum nõ liceat per eare lege. §. idem diuus. ff. ad. l. cor. de incest. vet. plane. l. 3. §. si quis volente. ff. de liber. homi. exhiben.

f ¶ *Los sabios antiguos.* In. l. vnica C. de rap. virgi.

¶ *Lex. III.*

Adulter. C. de rapt. virg. & alibi.

Aquellos que diximos en el titulo ante deste q̃ pueden acusar a los que fizieré pecado de incesto, en aqlla manera misma, e fasta aquel tiempo, e ante aquellos iudgadores, pueden acusar a los que fazen pecado de luxuria, con muger de orden[h], o con biuda que biue honestamente, o con muger virgen, assi como de suso diximos, e si les fuere prouado, deuẽ auer pena en esta manera. Que si aquel q̃ lo fiziere fuere omo honrado, deue perder la meytad de todos sus bienes, e deuen ser de la camara del Rey. E si fuere omo vil, deue ser açotado publicamẽte, e de

g ¶ *Adulterio* Eadem poena, quam in ceteros omnes patitur, tenetur virginem dolose corrumpens, seu rem honestam vidua, aut religiosa coitu facientes: si tamen homo humilior fuerit, perdit medietatem bonorum Regis camerae applicandam, & in turpi vilis, publice flagelletur & in insulam per quinquennium cõdemnetur: si tamen seruus de domo fuerit comburatur: & si mulier non fuerit honesta, aut religiosa, nec virgo, nec vidua bona fama, sed vilis, eius arcessitus sit impunibilis. h. d.

g ¶ *Adjudicamus* Quinquennium fuit dixi suprà dict. l. 2.

h ¶ *Como muger de orden.* Vt hic vi les stupri monialis eadem poena punitur quam alterius virginis: si et vidua qui stuprũ cõmittit sine ratione [illegible] & eorum addicitur publicae o medietatis bonorũ, vt in l. [illegible] lib. 8. & in ca. rega. & alibi ca. si quam monachum. 27. q. 1.

¶ *Biuda honesta* Cocter cũ §. 1. in. l. Iulia. de adulteriis, ver. sed eadem. l. in. [illegible] & proceem ista poena vt hic & ibi habetur qui stuprũ fuit sine vi. Sed an procedat idem si non fuerit adulterium & sine [illegible] quasi omnibus vi videtur quia pro ipso dicit habetur supra ca. 1. in. contra illa fac. qui notat Andr. de Isernia in titulo, quae sunt regalia. in pene extraheuntur in cessatione fac. solu. a vi tractat de intellectu d. l. vet. secul. sed eadem lege. vbi dicit quod verum est ut illis. §. sit quando sine vi, inter [illegible] pina, inter raper pellatione virginem stupratur, si non tamen virginem rapuisset & asportasset domo vel domũ intrasset sine virginis voluntate & sic per vim licet post ea cum eius voluntate postq̃ domũ ingressus fuit ea stuprauerit, in [illegible] ciedũ est pecti iniuriũ violentũ in rontũ. §. sine voluntate mulieris sarg. Iselã posidere. in pr. n. ff. de acqrẽ. pos. & ch et [illegible] quo na. raptores. C. de episc. & cleri. [illegible] sine dicit, sine voluntate. &c. Item si interpellasset vi lolici tasset vel odio sis artibus circumuenisset, licet postea voluerit quia hoc ipsum velle ab initio dis nequit sicut hoc est q̃ meditabat rapinã. l. 1. C. de raptu virgi. p quo est. l. 1. §. fina ff. de extraordi. crimi. vũ magnus falsus est. Iure dum enim à publica iudicio partis bonorum ad poenã raptus propter rapinã, interpellationẽ & sollicitationẽ. His vero cessãtibus habetur ordo ut ver. sed eadẽ. l. hac dicit Andr. de Iser. idem videtur fuisse de mente Iaroli de Bello viso quẽ refert Albert. in. l. raptores. C. de episc. & cleri. & dicit q̃ qui volũtas omnino præcessit voluntatẽ mulieris punitur capite sine vinculo certe sine nõ. allegat. d. l. 1. §. si ff. de extraordi. crimi. & d. l. raptores & §. sin autẽ per vim. in fi. de publi. iudi. intelligit ergo dictũ vers. sed eadẽ. l. qui nõ præcessit viri interpellatio, seu corruptela, si ergo voluntas mulieris præcessit habet locum poena d. ver. sed eadem. si præcessit voluntas hominis, habet locũ poena d. l. 1. §. ff. de extraordi. crimi. si adsit et dubiũ tunc illius præsumã voluntatem præcessisse qui fuit ad domũ alterius. arg. d. l. §. cũ arietes ff. si quad paup. fecit. dicam. l. autem fuit extra domum neque apparet cuius voluntas præcesserit in dubio præsumãmasculi voluntatem præcessisse. arg. d. l. raptores. &. d. l. vnica. C. de rap. virgi. secundum Bal. post Iaro. de Bello Viso & Thomam de Formaglio in d. l. raptores. Idem videtur voluisse Bar. in. d. l. 1. §. ff. de extraordinariis cũ opponendo de. d. §. in eo. l. Iulia. versic. sed eadem. l. responder post Iacobum de Ateno quod in casu dicit §. fina. in fine nititur aliqua violentia interpellando vel conducendo eam vel rapiendo. Pro hoc etiam facit textus. §. fin. in authent. de sanctimonialibus ff.

i In monteregio [illegible] 10. lib. 8.

cum illa, si quis rapuerit, vel solicitaverit, aut corrupere attentarit, aut diaconissam, vel si quis rapuerit 27. q. 1. nequeum casu in quo mulieris voluntas precedens, aut detestat subsecutam probant per solam consensum mulieris maximè si moribus esset lecum dumtaxat. Bal. in l. vnica C. de rap. virgi. vade. l. illa parte arum quæ ruen distinguit, q. dictus ver. sed eadem data intelligenda, & limitanda est pro ut Doctores cõtentur in l. ligãt illum. §. & ad l. supra proximã, resolvendo potest quæ bi non tract. de pœna sed probat ar. ut ratione cedimus in persuad. ante & interpellatione vicgimen, et si dicam hoc esse videntem, vel põt dici quæ si minus certi de interpellatione & solicitatione vidatur dubius punit. iuxta text. in d. §. al. vero si non sin dubio, quo casu doctores præsumit voluntatem, & solicitationem maleficii precessisse, quo casu pœnam ne in tal dubio, propter præsumptiones impo nat pœna capitalis & sic q. l. supra proximã intelligat de tal præsumptione tamen si de intermellatione cõsta et maiorẽ pœnã vult infertã cũ dicat, quellos que tienen esta manera mas yerran que si lo fiziessen por fuerça, si gravius certant ergo gravius punientur. Cogita tamen super hoc, quia ex illa in hac l. posita, imposita est hi pertinadentibus sine ivi gines vel vidnas, & aculteri quod in practica non imponerent pœnam capitalis de quain. d. l. 1. & fina-nitatis, quatis, vel conatum interuenerit, seu comitum corruptio prout glossi ibi videtur intelligentiel. §. Et nota quod extra pœnam de qualitate idem cõdemnidus virginis supra ocõ seductor vel det dotem cõgruam mulieri stupratæ quantam; Justipsa dare debeat, seu sit datura alteri viro ratione deflorationis, argumento. c. fi. de iniu. & eius qui dotat loan. A. d. post Abbas in quinto. c. ma. fi. de adulte. & hoc potest peti in accusatione criminis fiin cidente et iuxta notata per Bar. in l. interdum. §. qui stuprum. ff de furtis, quia extra pœnam, rei vel dandi aut restituendi. vi in. § fi. in ff. de furtis. § 1. instituti. bono. rapt.

4 a ¶ *Sterro.* Adde. l. vnicam. C. de mulie. quæ ser. pro sei nionxe.

5 b ¶ *Strumente de casa.* Maximè ex tendit ut hic dispositio. d. l. vnicæ. C. de mulie. quæ ser. prop & adde. l. 1. fin. 15. lib. 8. ordina. regæ. & adde quæ dixi supra tit. 17. an. 1. pe. in gio. superi erbo, con si seruo.

In no. re. est l. 6. tit. 20. lib. 8.

c ¶ *Muger vil.* Cõtra cu. l. 1. ea. & l. quæ adulteriũ. C. de adul. ad eam rem si vul garter & mor ex metetur is vir tamponè habetur accessus, vt in. d. l. & in. l. si vxor in pri. n. vbi notat Ang. ff. eo. & punctualiter notat ad Doctores: vel sicho. ares habentes accessum ad istas fantoslas quæ ille coitus non est accusabilis neque punibili, licet talis mulier esset in alterius cõcubinatu, cũ probato, fuit eum in. d. l. si vxor in fine principi. notat ex illo. l. quæ fuit vulgaris, si postea esset in nupta sine viro accessus ad eam est innocuitus

d ¶ *Fuerça.* Inovidetur q. rapta meretricis sit impuni. Lilis vt in l. verti. & ibi notat Bartolus de furtis. & notat glo in. d. vnica. C. de rapt. virgi. vbi Bal refert opiniones quæ ruda hoc an rapta meretrix est nupta, vel an meretrice apparebant signa pœnitẽtiæ, & tũc habet locum pœna, aut non apparebant, & tunc nõ habet locũ qi Bal. & satis tolerabile. idẽ in effectu vult Paul. de Castro. l. rapto res. C. de episc. & clerc. di silinguẽs nuptiã ab innupta, & in non nupta an habuit nullam tãm cõtradicẽ dicta fortẽ volebat redire ad honestã vitã, vel qa sapiens erat eis affinis seu consanguineus. & dicit Ang. in. d. l. verũ caueant fornicientes à meretrici nupiarũ amplexu, cum eas nupias sciunt. adde etiã Sastan. l. vnica col. 1. C. de rap. virgi. vbi qd si quã dici clei elesie pœnitere & in habitu & lo comeretricio, & adde ad pdi cta Gandinus in suo tract. malefi. fib. rubr. de aliquib. qi nisi vanis in malefici s cel. 2. v. e. q. 10 de facto fuit. Ita Bal. su. l. si d. ferũ dimisso. vult quasi ex tuo in. fr. rẽs meretrici poniatur extra oed nẽ cum ne iniuriam. l. lex cum pel. a. e. pulin. ff de iniu. ut ten et iniũ istam partitari indistinctè pro libentem etiam mulieri illi fieri vim. & vi. l. si in fi. infra tit. 1.

¶ *Titulus XX. De raptu virgi. Infamma.*

e ¶ *Falago.* Nota hoc verbum ad id quod dixi in. l. si. lupiatur. in fine gl. magnæ. ¶ *Lex I.*

f ¶ *Cum vis facta circa res punitanq; multo in ag is puribilis est vbi violantur maximè mulieres virgines, aut nuptæ, aut moriales vel honestæ viduæ, qa ex hiuiu tu certa? ut ellas perlo as in fen fino Dei & in seco reu iuum, ut positas, & iuuantes, cgrauitet earii cosanguinei, & principes cuius iustitiæ vitã, & tũc ex dolecus ortus terræ vbi calis violentia commititur, & hi vicinei tiatia ecum armis, vel sine armis la d.*

f ¶ *Desonrra.* Maximum dedecus est mulieri & magnus dolor est parentibus mulieris cognoscã & luq tari l. vnica & ibi notat Bal. C. de rapt. virgi & habetur hic. ¶ *Lex II.*

¶ Pãtas cusatetur ui, cõsanguinei, quibus poletis, quilibet de populo & coram iudice ei pot accusari rapitor, & dicit maximum prælium. h. d

g ¶ *Cada vno del pueblo.* Et ei in crimen publicum quia ex. solũ quando violentia sit in persũ punitur verum et à litis in rebus, & maior est violenta personalis quam vis quæ rebus insertis vel in. l. in seruo-

Ad tit. C. rap. virgi. 3. p. in tit. 29. l. 2. & tit. 31. l. 2.

sterrado en alguna ysla por cinco años. Pero si fuesse sieruo[a], o siruiente de casa[b] aquel que fosacare, o corrompiere alguna de las mugeres sobredichas; deue ser quemado por ende: mas si la muger que algund ome corrompiesse nõ fuesse religiosa, nin virgẽ, nin biuda, nin de buena fama, mas fuesse algum otra muger vil[c], estonce dezimos, que le non deuen dar pena porende, solamente que nõ le faga fuerça[d].

Titulo. XX. De los que fuerçan, o lleuan robadas las virgines, o las mugeres de orden, o las biudas que biuen honestamente.

AVn treuimiento muy grande fazen los omes que se auenturan a forçar las mugeres, mayormente quãdo son de orden, o biudas, o virgines que fazen buen vida en sus casas. Ondepues que en el titulo ante deste fablamos de los que por falago[e], o por engaño, las corrompen, queremos en este dezir de los que passan a ellas por fuerça, o las lleuan. E demonstraremos, que fuerça es esta. E quantas maneras son della, e quiẽ puede fazer acusacion sobre tal fuerça, e ante quien, e quales, e que pena merescen los fazedores, e otrosi los ayudadores.

¶ *Ley I. Que fuerça es esta que fazen los omes a las mugeres, e quantas maneras son della.*

Orçar, o robar muger virgen, o casada, o religiosa, o biuda que biua honestamente en su casa, es yerro, e maldad muy grande, por dos razones. La primera porque la fuerça es fecha sobre personas que biuen honestamente, e a seruicio de Dios, e a buena estança del mundo. La segunda es que fazen muy grãd desonrra a los parientes de la muger forçada, e muy gran atreuimiento contra el señor forçandola en desprecio del señor de la tierra do es fecho. Ondepues que segun derecho deuen ser escarmentados los que fazen fuerça en las cosas agenas: mucho mas lo deuen ser los que fueçan las personas, e mayormẽte los q̃ lo fazen contra aquellos q̃ de suso dizimos, e esta fuerça se puede fazer en dos maneras: la primera con armas, la segunda sin ellas.

¶ *Ley II. Quiẽ puede acusar a los que fazẽ fuerça a las mugeres, e ante quien lo pueden acusar.*

EN razõ de fuerça que fuesse fecha contra alguna de las mugeres sobredichas, pueden fazer acusacion los parientes della. E si ellos non la quisieren fazer puede la fazer cada vno del pueblo[f] ante el judgador del lugar do fue fecha la fuerça, o ante aquel q̃ ha poderio de apremiar al acusado, e pueden acusar

¶ *Titulus XX. De raptu virgi. Infamma.*

e ¶ *Falago.* Nota hoc verbum ad id quod dixi in. l. si. lupiatur. in fine gl. magnæ. ¶ *Lex I.*

f ¶ *Cum vis facta circa res punitanq; multo in ag is puribilis est vbi violantur maximè mulieres virgines, aut nuptæ, aut moriales vel honestæ viduæ, qa ex hiuiu tu certa? ut ellas perlo as in fen fino Dei & in seco reu iuum, ut positas, & iuuantes, cgrauitet earii cosanguinei, & principes cuius iustitiæ vitã, & tũc ex dolecus ortus terræ vbi calis violentia commititur, & hi vicinei tiatia ecum armis, vel sine armis la d.*

f ¶ *Desonrra.* Maximum dedecus est mulieri & magnus dolor est parentibus mulieris cognoscã & luq tari l. vnica & ibi notat Bal. C. de rapt. virgi & habetur hic. ¶ *Lex II.*

¶ Pãtas cusatetur ui, cõsanguinei, quibus poletis, quilibet de populo & coram iudice ei pot accusari rapitor, & dicit maximum prælium. h. d

g ¶ *Cada vno del pueblo.* Et ei in crimen publicum quia ex. solũ quando violentia sit in persũ punitur verum et à litis in rebus, & maior est violenta personalis quam vis quæ rebus insertis vel in. l. in seruo-

rum. ff. de pœnis. & quid sit crimen publicum satis probatur in dl. l. vnica. C. de rapt. virgi. & hoc respectu nunquidnon & accusationis tempore tamen capturæ quam permutationis d. l. authoritate propria parentibus & consanguineis inuitis patientibus & mutibus & contortribus non videtur quod in facultas capiendi alias vita astos i qui enim nullaten? sunt attinentes, & quorum non interest non habent potestatem capiendi nisi forsitan essent Comites itineris, vt in l. item apud labeonem. §. si quis comite ff. de iniur. vel nisi vocarentur ad iuuandum iniuriam passum l. 2. cum seqnentibus ff. de iustis. sui ego cautus iniuriam patiens vt claueat necuritte i nam tunc intelligitur vocare & omnes tanquam vocari priuatae & iniuriam capere. Augeri d. l. vnica.

a todos aquellos que fizieron la fuerça, e aun a los ayudadores dellos.

¶ *Ley. III. Que pena merescen los que forçaren alguna de las mugeres sobredichas, e los ayudadores dellos.*

Robando algund ome alguna muger biuda de buena fama, o virgen, o casada[a], o religiosa, o ya viendo[b] con alguna de ellas por fuerça, si le fuere prouado en juyzio deue morir porende, e de mas deuen ser todos sus bienes de la muger que assi ouiesse robada, o forçada. Fueras ende si despues desso ella de su grado casasse [c] con el que la robo, o forço, non auiendo otro marido. Ca estonce, los bienes del forçador deuen ser del padre, e de la madre de la muger forçada, si estos non consintiessen en la fuerça nin en el casamiento. Casi prouado les fuesse que auian consentido en ello: estonce deuen ser todos los bienes del forçador de la camara del Rey. Pero destos bienes deuen ser sacadas las dotes, e las arras de la muger del que fizo la fuerça. E otrosi los debdos que auian fecho fasta aquel dia, en que fue dado juyzio cõ trael. E si la muger q̃ ouiesse sey do robada, o forçada fuesse monja, o religiosa, estonce todos los bienes del forçador deuen ser del monesterio [d] donde la saco. E a tãto touieron los sabios antiguos este yerro por grãde, q̃ mandaron que si alguno robasse, o lleuasse su esposa [e] por fuerça, con quien non fuesse casado por palabras de presente, que ouiesse aquella mesma pena q̃ de suso dixímos, que deuia auer el que forçasse a otra muger, con quien non ouiesse debdo. E la pena

Lex. III.

1 a ¶ Rapiens viduam honestam, aut virginem, aut nuptam, aut religiosam probato delicto occidatur & eius bona applicantur raptæ, nisi & ipsa sine captu possit esse impuberis: nunc enim bona erunt parentum raptæ q̃ nec raptui essent iniuriatis erunt camera Regis salua vxoris captoris dote, debitisque ante sententiam per delinquentem contractis. idem de rapiente proprium sponsam de futuro, & de scienter auxilium ad prædicta præstante si autem rapta erat religiosa, habet locum dicta corporalis pœna & bona applicantur monasterio vnde raptor eam extraxit: rapiens autem aliam à prædictis, arbitrio iudicis punitur personis, loco, & tempore consideratis, hd.

Non inne ni eam oti ginalē in noua rec.

1 a ¶ *O casada* Nota hoc, quia l. vnica C. de capt. virgi. & l. captores C. de ejus & cleri. tantum de virgine dicunt desponsata, vel non desponsata. & adde. l. 3 titulo 10. libro. 4 foro. Il. imo dicit, quod & illa l. habet locum in raptu coniugatæ vt ibi colligitur. & tenet Bal. & doct. ibi etiam hvxoratam merentur.

b ¶ *O yazgendo* Solus ergo raptus sine commixtione sufficit ad incurrendã pœnam huius. l. vel sola copula violenta, vi de primo per lo. de Ana in c. fin. de rapto. & per Hippoly. a Marsilijs in d. vnica col. pe. C. de rap. virgi. versicu. quia 10 vlterius. & in secundo ista d. repetobat dicta Alb. & Gandino in suo tracta. maleficiis sub rubrica de multis quæstionibus. de pendabstatu. circa meleficia col. 5. & 6. ver. Item pone quæstionẽ de facto. quem refert & sequitur Pau. de Castr. in. l. raptores. C. de episc. & cleri. & inquãtum dixi, q̃ qui virginem per violentiam in terram & eam per vim stupratam q̃ non debet mori de iure sed q̃ teneatur. l. iul. de vi. contrarium apertè decidit ista l. & volunt Bal. in l. si quis non dicam rapere ad finem. C. de episc. & cleri. & Ange. Areti in suo tracta. maleficiis. in parte. che me ay adulterato, col. 7. & facit ad illam. l. l. 2. tit. 31. de las penas infra ea. parte. in versi otrosi dezimos. & litera rubricæ huius tituli cũ dicit, de los que fuerçan, o lleuan robadas, &c.

c ¶ *Casasse.* Non intelligas q̃ per matrimonium cum rapta raptor liberetur a pœna mortis. hoc enim non dicit ista neque ista videretur fortitan esse. l. quæ tale quid disponere cum inuitaret ad delinquendum. Paul. iamen de Castr. in. l. raptores. C. de episc. & cleri. vult q̃ per contractum matrimonij euitet pœnam legalem per text. in. c. 1. & 2. de adulter. rapta & parentes eius consentiant alias secus & ita dicit se consuluisse in ciuitate Mantua & per hoc euasisse quendam à morte. Auto. tamẽ & Abb. & post eum Ioa. de Ana. in. d. c. 2. dicunt illud e. procedere in foro ecclesiæ: potuit enim Papa mitigate dura iuris ciuilis in suo foro sed in foro ciuili seruabitur. l. ex quo ex ipsius obseruantia non iam inet periculum & sic videtur q̃ illa capitula solum locum habeãt in terris subiectis ecclesiæ temporaliter: sed in terra imperij seruabitur ius ciuil. Præterea dicta capitula non loquuntur in raptu, sed in simplici stupro sine vi. & vi hic videtur loqui in illa. l. respectu bonorum quæ raptæ applicantur vt contracto matrimonio cum raptore ipsa non lucretur bona raptoris, sed applicentur eius parentibus qui in raptu, vel matrimonio non consenserunt, in quo concordat ista l. cum ut hence. de rapt. nuhe. colla. 9. sed an hoc ad hic circa ista bona disponitur contra ente rapta cũ raptore ꝓcedat de iure cauoni co? glossi. dixit quisq; in cap. cũ secundũ. ll. de hære. libro 6. mouetur glos. quia. l. cuiusbis non proprie pœnam infert cõtrahentibus sed potiꝰ lucrum auferet quod ipsa d. rapta fœmine dederat vũ sicut. l. de dir. 1. auferetur tell: idẽ tenet Sali. nõ allegata. d. gl. in d. l. vnica C. de capti. virg. col. 3. versic circa quæ quæro. se quitur

d ¶ *Del monesterio* Cõcordat cũ. c. si quis rapuerit. 27. q. 1. & cum antiquitatis de sanctissimis episc. § fi. & ibi statuit aramnalis præceptio cõtra monasterium bona raptoris non petentem, & q̃ fisco applicentur, & aduerte, quia ista pœna necũ imponitur. ibi rapiens monialē vertũ etiã fuerit consentiente. nil corrupenti l. tñ. ista paritatis tantum statuit in raptu pœnam illam. & vi. quæ dixi in. l. supra titu. 1. in glo. magna.

e ¶ *Su esposa.* Adde. l. vnicam C. de rap. virgi. & nota istam. l. paritatum intelligentem & limitantem illam in sponsa de futuro & q̃ non commutarur raptus in sponsa de præsenti vel vxore: ita bene in matrimonio manus iniectionem in vxorẽ. argumen. ff. licui. ff. de op. liber. quid si volebat ingredi monasterium: dic vt in qõne disputata quã ponit Io. And. in. 6. quæ cõtra ius. de reg. iur. lib. 6. per Bald. in d. l. vnica. col. fi. vl. & Sali. Io. de Ana. in. c. fi. col. pe. de raptoꝰ. & quid si ante raptum pater cessit tractatus matrimonij, & raptus fit ad contrahendum libere extra domum parentum? i. in. c. pe. de rapto. vbi per Abb. & Doctores.

6 a ¶ *Le ayudaron* Adde, d. l. vnicam C. de rapt. virg.
7 b ¶ *Segun aluedrio.* Nota istã. l. adid q di xi supra titu. in al. fin. in glo fin.

¶ *Titulus. XXI. De como se fazen. In summa.*

1 c ¶ *Como.* Idem in mulieribus, si vna fœmina cum alia agat contra naturam, vel in se ipsa cum fœmina contra naturam, vt tradit glossa in l. fœdissima. C. de adulte. vbi Salicet Ange Aret. in tracta. male fi. in parte che me ay adulterato. colũ. 6. & habetur ad Romanos ca. 1. ibi nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in vsum qui est contra naturam. & adde c. adulteri, & c. vsus 32 q. 7. ex quo videtur dicendũ q fœminæ i hoc peccantes pœna flammarũ puniuntur. secundum pragmaticam Catholicorũ Regum inbentẽ hoc crimẽ contra naturã punisti tali pœna præsertim cũ dicta pragmatica non se restringat ad viros sed disponat de persona diuisciqueccõdrioris, contra ordinem naturalem eo-eunte quod si verificetur in fœminis sic peccãtibus, vt dictum est. & tradit Abulensis super Matthæum. cap. 5. qõ 215 vbi ad hoc inducit autoritatẽ Pauli, de qua supra explanans latẽ hoc ibi probari. ipse tamen Abulensis ibidem, q. 217. dicit q istæ coitus fœminæ cum fœmina non repentur puniri lege diuina neque humana. & q. 216. dicit q licet hoc sit peccatum graue, non tamen ita grauc sicut vitium solum cum viri ad virum: nam maior est permutatio ordinis naturæ in sodomitico quam in isto, nam in illo vir cognoscitur qui non est extremum ad passionem hic autem fœmina quæ ad passionem aptaest licet non sit conueniens agens. Secundo, quia in illo perficitur coitus & imago Dei deturpatur. in isto autem, secundum eum impossibile est coitus ipsas ipsas perfluere, sed solum de ordinatur vt luntas earum: quia consentiunt in libidinem & vehementissimo libidini illam prosequuntur non possunt tamen eam consequi & ipsæ fiunt q non consequentur. Tertio, quia per sodomitcum magis repugnatur intentioni naturæ quæ est ad gignendum vt latius per illum ibi videbit, qui tamen non allegat dicti. gl. l. fœdissimam. sed naturam l. cum vir. eiusdem tit. quam volum glo. dic. l. fœdissimam extendere ad istum coitũ fœminarum, neque allegat authenticum, vt non luxu contra naturam, quod generaliter loquitur, licet ex relatione punitionis ciuitatis Sodomorum videtur se referre ad ¶ Sodomitcum. & idem potest ad dictam pragmaticam responderi, vnde cum in pœnis minor debeat fieri interpretatio forte non venirent puniendæ in fœminæ hoc delinquentes pœna sta mamum, preter vnum sodomiticum: sed pœna alia arbitraria in ancretin quem grauior quando mediante assistentia non institutum erroribus violentur licet enim non reperiatur specialis pœna in hoc delicto fœminarum impossibilia propter voluntatem perniciosæ libidinis licet effectu potiri non possent extra ordinem puniendæ sunt. vt alias dicit. l. 1. ff. de extraordinariis crimi. & cum scelus sit grauissimum, & illicitum. & à iure damnatũ & si deficeret pœna specialiter statura succedit arbitraria. l. 1. ff. de effract. & de causis. de officio deleg.

¶ *Como.* Idem in mulieribus, si vna fœmina cum alia agat contra naturam, vel in se ipsa cum fœmina contra naturam. vt tradit glossa in l. fœdissima. C. de adulte. vbi Salicet Ange Aret. in tracta. male fi. in parte che me ay adulterato. colũ. 6. & habetur ad Romanos ca. 1. ibi nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in vsum qui est contra naturam. & adde c. adulteri, & c. vsus 32 q. 7. ex quo videtur dicendũ q fœminæ i hoc peccantes pœna flammarũ puniuntur. secundum pragmaticam Catholicorũ Regum inbentẽ hoc crimẽ contra naturã punisti tali pœna præsertim cũ dicta pragmatica non se restringat ad viros sed disponat de persona diuisciqueccõdrioris, contra ordinem naturalem eo-eunte quod si verificetur in fœminis sic peccãtibus, vt dictum est. & tradit Abulensis super Matthæum. cap. 5. qõ 215 vbi ad hoc inducit autoritatẽ Pauli, de qua supra explanans latẽ hoc ibi probari. ipse tamen Abulensis ibidem, q. 217. dicit q istæ coitus fœminæ cum fœmina non repentur puniri lege diuina neque humana. & q. 216. dicit q licet hoc sit peccatum graue, non tamen ita grauc sicut vitium solum cum viri ad virum: nam maior est permutatio ordinis naturæ in sodomitico quam in isto, nam in illo vir cognoscitur qui non est extremum ad passionem hic autem fœmina quæ ad passionem aptaest licet non sit conueniens agens. Secundo, quia in illo perficitur coitus & imago Dei deturpatur. in isto autem, secundum eum impossibile est coitus ipsas ipsas perfluere, sed solum de ordinatur vt luntas earum: quia consentiunt in libidinem & vehementissimo libidini illam prosequuntur non possunt tamen eam consequi & ipsæ fiunt q non consequentur. Tertio, quia per sodomitcum magis repugnatur intentioni naturæ quæ est ad gignendum vt latius per illum ibi videbit, qui tamen non allegat dicti. gl. l. fœdissimam. sed naturam l. cum vir. eiusdem tit. quam volum glo. dic. l. fœdissimam extendere ad istum coitũ fœminarum, neque allegat authenticum, vt non luxu contra naturam, quod generaliter loquitur, licet ex relatione punitionis ciuitatis Sodomorum videtur se referre ad ¶ Sodomitcum. & idem potest ad dictam pragmaticam responderi, vnde cum

que diximos de fuso que deue auer el q̃ forçasse alguna de las mugeres sobredichas, essa mesma deuen auer los que le ayudaron[a] a sabiendas a robar la, o a forçarla: mas si alguno forçasse alguna muger otra, que non fuesse ninguna destas sobredichas, deue auer pena porende segun aluedrio[b] del judgador, catando quiẽ es aquel que fizo la fuerça, e la muger que forçó, e el tiempo, e el lugar en que lo fizo.

Titulo. XXI. De los que fazen pecado de luxuria contra natura.

Sodometico dizen al pecado en que caen los omes[c] yaziendo vnos cõ otros contra natura, e costumbre natural[d]. E por que de tal pecado nacen muchos males en la tierra do se faze, e es cosa que pesa mucho a Dios con el. E sale ende mala fama, non tan solamente a los fazedores, mas aun a la tierra[e], do es consentido. Porende pues que en los otros titulos ante deste fablamos de los otros yerros de luxuria. Queremos aqui dezir apartadamente deste, e demostraremos donde tomo este nome: e quien lo puede acusar, e ante quien. Et que pena merescen los fazedores, e los consentidores.

¶ *Ley I. Onde tomo este nome el pecado que dizẽ sodometico, e quantos males vienen del.*

Sodoma, e Gomorra fueró dos ciudades antiguas pobladas d̃ muy mala gente, e tanta fue la maldad[f] de los omes que biuian en ellas, que porque vsaũ aquel pecado que es contra natura, los aborreseio nuestro señor Dios, de guisa q̃ sumio ambas las ciudades[g], cõ toda la gẽte q̃ y moraua, e nõ escapo ende solo mẽte, sinõ Loth e su cõpaña, q̃ non auiã ensi esta maldad e de aq̃lla ciudad Sodoma, onde Dios fizo esta marauilla, tomo este nome este pecado, a q̃ llamã sodometico. E deue se guardar todo ome de este yerro, porq̃ nacen del muchos males, e denuesta, e desfama a si mismo el q̃ lo faze. Ca por tales yerros embia nuestro señor Dios sobre la tierra donde lo fazen sambre, e pestilencia[h], e tormentos, e otros males muchos, que non podria contar.

¶ *Ley II. Quien puede acusar a los que fazẽ el pecado sodometico, e ante quien, e que pena merecen auer los fazedores del, e los consentidores.*

Cada vno del pueblo puede acusar a los omes que fiziessen pecado contra natura, e este acusamiento puede ser fecho delante del judgador do fiziessen tal yerro. E si le fuere prouado deue morir porende: tambien el que lo faze, como el que lo consiente. Fueras ende, si alguno dellos lo ouiera a fazer por fuerça, o fuesse menor de catorze años[k]. Ca essoe nõ deue recebir pena, porq̃ los q̃ son forçados nõ son en culpa, otrosi los menores non entienden que es tan grã

Inno. rer. est. 1. titu. 21. lib. 8.

Ad auth. vt non luxu. contra natu.

d ¶ *E costumbre natural.* Et sic peculiari modo dicitur peccarũ cõtra naturã, nã & largo modo omne peccatũ est contra naturã, sedũ Damas. lib. 2. c. 4. & fi. & tradit Sanctus Tho. 2. secundæ. q. 10. articulo. 1.

e ¶ *A la tierra.* Adde. c. flagitiu. 32 qõ. 7. & in pragmatica Regum Catholicorũ pœna flammarũ puniente hoc crimen.

Inno. est. d. l. 1. in. l. 8.

¶ *Lex. I.*

20 Dicitur Sodomita à Sodoma, et Gomorra ciuitatibus ob hoc crimen submersis, & facienti & passo dedecus & infamia generatur, multique propter hoc venitur pestilentiæ & multa mala, l. d.

f ¶ *La maldad.* Ecce ha e fuit iniquitas Sodomæ superbia saturitas panis & abundantia & omnis ipsius & filiarum eius & manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatæ sunt & fecerunt abominationes coram me. Ezechielis. c. 16.

g ¶ *Ambas las ciudades.* Et alias finitimas vt habetur Genesis. c. 19. & in c. sed & continuo. de pœni distincta. & in c. clerici de excessi prælat.

h ¶ *Hambre e pestilencia.* Adde textum authenticum. vt non luxu tentur contra naturam. colla. C. & in d. c. clerici.

¶ *Lex. II.*

20 Quilibet de populo coram iudice loci vbi commisit urbhoc crimẽ potest illud accusare, eiusque pœna est similis supplicium mitis, et vita committatur aut committens sit minor. 14. an. 15, qui non punitur eadem pœna quam patitur consentiens: et cum bestia et ens, & bestia occidit, hoc dicit.

i ¶ *Matar.* Concor. cum l. cum vir. C. de adulte. &. d. auth. et in c. vetus. in luxu. contra naturam & vi in dicta pragmatica Regum Catholicorum. In no rer. l. 9. titu. 1. eadem pœna. in glo. 1.

k ¶ *Menor de catorze año.* Quid tamen si esset doli capax? 14. quæ dixit in ell. d. l. 9. titu. 1. eadem pœna in glo. 1.

a ¶ *Con le fuerça.*

yerro como es aquel que fazen. Essa misma pena deue auer todo ome, o toda muger, que yoguiere cõ bestia[a], e deuen de mas matar la bestia para a mortiguar la remembrança del fecho.

Titulo. XXII. De los alcahuetes.

Alcahuetes son vna manera de gente, de que viene mucho mal a la tierra. Ca por sus palabras dañã a los que los creen, e los traen al pecado de luxuria. Onde pues que en los titulos ante deste fablamos de todas las maneras de fornicio. Queremos dezir en este de los alcahuetes, que son ayudadores del pecado. E mostrar emos q̃ quiere dezir alcahuete. E quantas maneras son dellos. E que daños nascen dellos. E de sus fechos. E quien los puede acusar. E ante quien. E que pena merecen, despues que les fuere prouada la alcahueteria.

¶ Ley. I. Que quiere dezir alcahuete, e quãtas maneras son dellos, e que daño nace dellos.

Leno en latin: tanto quiere dezir en romance como alcahuete, q̃ engaña las mugeres, sofacando e faziendo las fazer maldad de sus cuerpos. E son cinco maneras[b] de alcahuetes. La primera es de los vellacos malos que guardã las putas, que estan publicamente en la puteria to mãdo su parte de lo que ellas ganan. La segunda de los que andã por trusamanes alcohotando las mugeres q̃ estan en sus casas para los varones, por algo que dellos reciben[i]. La tercera es, quando los omes tienẽ en sus casas captiuas, o otras moças[d] a sabiendas, para fazer maldad de sus cuerpos tomando dellas lo que assi ganaren. La quarta es, quando el ome es tan vil, que el alcahueta a su muger[e]. La quinta es, quando alguna consiente que alguna muger casada, o otra de buen lugar, faga fornicio en su casa, por algo que le den, mas guer nouando por trusamã entre ellos. E nasce muy grãd yerro destas cosas atales. Ca por la maldad dellos muchas mugeres que son buenas se tornã malas. E aun las que ouiessen començado a errar fazen se con el bollicio dellos peores. E demas yerrã los alcahuetes en si mismos andando en estas malas fablas, e fazẽ errar las mugeres, aduziendo las a fazer maldad de sus cuerpos: e sucedẽ despues deshonrradas porende, e asi sin todo esto, leuãtanse por los fechos dellos peleas, e muchos desconcuerdos, e otrosi muertes de omes.

¶ Ley. II. Quien puede acusar a los alcahuetes, e ante quien, e que pena merescen despues que les fuere prouada el alcahoteria.

Los alcahuetes puede acusar cada vno del pueblo ante los judgadores de los lugares, do fazen estos yerros e despues que les fuere prouada el alcahoteria, si fuerẽ vellacos, assi como de suso diximos: deuen los echar fuera de la villa[g], a ellos, e a las tales putas. E si alguno alogasse sus casas a sabiendas a mugeres malas para fazer en ellas puteria[h], deue perder las casas, e ser de la camara del Rey, e de mas deue pechar diez libras de oro. Otrosi dezimos, que los que hã en sus casas captiuas, o otras moças para fazer maldad de sus cuerpos por dineros, q̃ tomã de la ganancia dellas, q̃ si fueren captiuas deuẽ ser forras assi como diximos en la quarta parte de este libro, en el titulo[t] de los aforramientos de los sieruos, en las leyes que

[a] ¶ *Con bestia.* Adde. c. mulier. 15. q. 1. & Leuitici c. 20.

¶ *Titulus. XXII. De lenonibus.*

¶ *Lex. I.*

Leno est decipiens mulieres, vt fornicentur & est quintuplex. Quidã enim sunt ribaldi, meretrices publicas custodientes. Alii, mediatores inter homines & fœminas, ad commiscendum inducentes. Alii, suas ancillas vel famulas prostituentes, & lucrum earum recipientes. Alii suarum vxorũ lenones. Alii consentientes, qui eorum domibus commigrata, vel alia fœmina boni genens fornicetur pretio recepto. Et propiertales leones, bonos maleficos, & malos, peiores efficiuntur. & inuitæ, discordiæ, & mortes, ex eorum punitione subsequũtur. h. d.

[b] ¶ *Cinco maneras.* Supra est ista lex. 1. palam. §. lenocinium. ff. de ritu nupt. & in aliquo a. l. auctorium. §. in delictis. ff. de minor. & ad athenas. §. ait prætor. ff. de his q. notan. infa.

[c] ¶ *Por algo que dellos reciben.* Quid si nihil recipiant? glo. dicit esse idem si ex consuetudine hoc faciãt in dicta. l. palam. §. lenocinium. vbi & glo. quærit, & non solut, an sit idem, si fœmel tãtũm nõ ex consuetudine, vel lucri causa aliquis, vel aliqua hoc faciat: vide quæ dicam infra l. proxima.

[d] ¶ *Otra moça.* Vi. in. d. l. athletas §. ait prætor, & in dict. §. lenocinium. l. palam. ff. de ritu nuptia.

[e] ¶ *A su muger.* Vid. in. d. §. ait prætor. & in dict. §. in delictis.

[f] ¶ *En su casa.* Contra dat cum. l. 1. §. fin. ff. de extraord. crimi. & cum. l. qui dominum. ff. de adulte. cum tamen subdit (por algo que le den) videtur, q̃ & nisi sit, & si pretio id non faciat sed gratis. vt in l. & si ami cus. ff. de adulte. & ibi Ange. expo. in commodante domum. & Alex. in. d. l. qui post Ordinald. notat contra præstantem qualecunque auxilium tui. factori, sine quo maleficium non poterat perpetrari, quod teneretur cadem pœna qua teneatur malefactor: & facit optimus text. in authen. vt nulli iudicum. §. si verò quando. colla. 9. & in specie ad dictam. l. qui dominum. tradit Andre de Isernia in rap. imprueci. col. 4. quibus modis feud. amitta. ubi tamen notat Bald. ex text. ibi, mitius puniri aliquem in cuius domum fit aliquid, eo patiente, quam ipsum delinquentem principalem. vid. Bald. in. l. cum ancillis. C. de incest. nupt. sed tandem licet vid. l. 8. si ancillæ. ff. de adulte.

¶ *Lex. II.*

Quilibet de populo accusare potest lenones, vt ribaldi (de q̃ supra I. proxi.) cum meretrice quam custodit est, q̃ expellũt a villa, locans autem scientes domui ad meretricium, perdit eam, Regis cameræ applicandam, cũ de eam libris iii. Prostituens vero ancillam perdit eam: & ipsa consequitur libertatem. Si autem est ãtina libera, licet vnde vitere posit, in medium oneroso collo, nisi non habet vnde dotet, vel dotare nolit occidetur. Leno autem propriæ vxoris, vel virginis, aut religiosæ in honesta vita, vel coniugatæ propterio cerdet & idem de lenaldi.

¶ *Echar fuera de la villa.* Concordat cum authen. de leno. in. §. sanimus colla. 3. & notat Ioã de Pla. 5. l. cũ supra virentes C. de re milit. lib. 12. hodie perlegi, ordina. lib. 8. dic. 14. d. li. durius §. cuiusdam statuitur cõtra ipsos. n. i. n. li. istos rufianos, bro. & illas meretrices, vt. ibi.

In no. rec. est l. 4. & 14. d. li. durius §. cuiusdam statuitur cõtra ipsos rufianos, bro. &

[g] ¶ *Echar fuera de la villa.* Concordat cum authen. de leno. in. §. sanimus colla. 3. & notat Ioã de Pla. 5. l. cũ supra virentes C. de re milit. lib. 12. hodie perlegi, ordina. lib. 8. dic. 14. d. li. durius §. cuiusdam statuitur cõtra ipsos. n. i. n. li. istos rufianos, bro. & illas meretrices, vt. ibi.

[h] ¶ *Para fazer en ella puteria.* In qua sint tales lenones, sed aliquis leno a partem capiens de pretijs scorti. vt dicit text. in dict. authen. de leno. vnde ista sumpta est nam alias dicit d. ann. Illarum. ff. de pen. tamen ad domibus honestissimorũ vitorũ lupanaria exercentur, vel sunt. ff. si indifinctè prohiberi locatione domus ad lupanar exercendũ, non si ratione de consuetudine, prout dicit Ange. in. d. l. ancillas. sinon ut ex, o licet cũ pretio tamen speciale primitiæ, quin imponendi vectigalia, quia non potest imponere gabellã mulieribus in lupanaribus, quia illud lucrũ nefandissimũ est. secundũ Ang. in. d. l. de leno. in. fine.

[i] ¶ *En el titulo.* Vid. l. 4. tit. 23. part. 4. & his lenones. de epi. audien.

Ad auth. de leno & ad aliquas illatis. ff. de ritu nupt. & l. 8 in. in part. 4. eum aliis ibi.

4 a ¶ *Darles dotes.* In auth. de lenonibus, §. sancimus, in verbo præcomizamus hoc non dicitur, sed simpliciter imponitur pœna mortis: vnde ne mentiſtiſam, l. benignus in punitione in hoc ſe habentem: & nota eam ad id quod tradit Alberi. in. l. ſiſte ione. C. de epiſ. aud.

5 b ¶ *Morir porende.* Hoc idem, quo ad pœnam mortis habetur in diſt. authent. de leno ni, vt dixi. 5. g. proxima.

6 c ¶ *A ſu muger.* Siue recipiat pretium, ſiue non, quia non diſtinguit ſtatu lex. & eſt leno qui adulterum fabricio, vel pretio pro comperto adulterio accepit, vel quæſtū ex adulterio vxoris fecerit. l. auxilium. §. inde bētis ff. de minor. l. mariti §. plectitur. &. §. qui quæſtum. ff. de adulte. Sed qd ſi nullo pretio accepitacet, & diſſimulat vxoris adulteria: videtur hunc non puniri pœna mortis, ſed alias extraordinem in cōtrarium tamen videtur ex lex in hac. l. mariti §. qui quæſtum. & l. quoſi ſi patiatur cum dicit. Quod ſi patiatur vxorē delinquere, non ob quæſtum, ſed ob negligentiā, vel rulpam, vel quantamcunq; patientiam, vel nimiam credulitatem extra legem poſitam eſt ſed ſoridella lex intelligi debet, quando patientiam ſuam poteſt obuiare præter textu ignorantiæ, & inter edulitatis quia in actibus venereis eam non deprehendit licēt aliqui hbi referant. Si vero ſit certa eius ſcientia, & conſtat, q diſimulat adulteria, in quib perſeuerat vxor, videtur ſuſtinendum eſſe extra ordinem iudicis arbitrio, ſeu pœna in hoc conlueta facit ad hoc l. mariti. in princ. ff. de adulte. & quæ notat Sthl. C. eo in l. 2.

Ad tit. C. de maleſ. & mathe. & C. de paga. & ēē plis corū.

7 d ¶ *Por algo que le dieſen.* Perfecto flagitio intelligo, alias nō deberet mori, ſed aliter puniri vt in l. 14. §. ff. de extraordi. crimi. Sed quid ſi nullo dato pretio, inter pellauit, ſeu perſuaſit leno vel lena virginem vel aliam mulierem, de quibus hic videtur idem dicendum, ſi perfectum fuit adulterium, vel ſtuprum, quod alias factum non fuerat, vt proba tur in dict. §. fi. & ſic, q hic ſuppleatur maximē: vult enim denotare frequentam factiſ: nam communiter ſit hoc dato pretio non importare q hoc ſit neceſſarium ad puniriem. & facit quod dixi ſupra co. in l. 1. in gl. fi. forte poſſet dici q tunc puniatur pœna mortis, quādo principalis delinquens tali pœna tenetur. Si vero alia veniret puniēdus principalis, eadem deberet puniri leno talis vt in. l. qui domum, cum l. ſequenti, ff. de adulte. & quæ dixi in dict. gl. & dicit Lucas de Penna in. l. 1. C. de ſpectaten. & leno, q in regno Siciliæ, Patres proſtituentes publice filias, & lenæ aliæ puniuntur pœna truncationis naſi, ex conſtitutione illius regni.

8 e ¶ *Mugeres.* Adde. d. l. palam. §. lenocinium. ff. de ritu nuptia.

Titulus. XXIII. De maleficis, & Mathematicis.

1 f ¶ *Tertan.* Diuinatio regularit erſonat in malum. l. q. 1. e. nunquam.

¶ *Lex. I.*

30 Diuinare eſt Dei poteſtatem ad futura præſcienda, velle recipere. Et

fablan en eſta razon. E ſi fueré otras mugeres libres aquellas que aſsi criaron, e tomaré precio de la puteria, que aſsi les fizerō fazer, deuē las caſar, e dar les dotes a tanto de lo ſuyo a quel que las metio en fazer tal yerro de q̄ puedan biuir: eſi non quiſieren, o non ouieren de que lo fazer, deuen morir porende b. Otroſi qualquier que alcahotaſſe a ſu muger c dezimos que deue morir porende. Eſſa meſma pena deue aner el que alcahotaſſe a otra muger caſada, o virgen, o religioſa, o biuda de buena fama por algo q̄ le dieſſen d, o le prometieſſen de dar. E lo q̄ dezimos en eſte titulo ha lugar en las mugeres e que ſe trabajā en fecho de alcahoteria.

Titulo. XXIII. De los agoreros, e de los ſorteros, e de los otros adeuinos, e de los fechizeros, e de los truhanes.

Adeuinar las coſas que han de venir cobdician los omes naturalmēte, e porq̄ algunos dellos pruenā eſto en muchas maneras yerran ellos, e ponen otros muchos en yerro. Porende, pues que en el titulo ante deſte, fablamos de los al

eahuetes que fazen errar a los omes, e a las mugeres, en muchas maneras. Queremos aqui dezir deſtos q̄ ſon muy daño ſos a la tierra. E demoſtraremos q̄ quiere dezir adeuinãça. E quātas maneras ſō della. E quien puede acuſar a los fazedores della. E ante quiē puede ſer demāda da. E que pena merece ē los que ſe trabajan, a obrar della, como non deuen.

¶ *Ley. I. Que coſa es adeuinança o quātas maneras ſon della.*

Adeuinança tanto quiere dezir como querer tomar el poder de Dios a para ſaber las coſas que eſtan por venir. E ſon dos maneras de adeuinança b. La primera es la que ſe faze por arte de Aſtronomia i, q̄ es vna de las ſiete artes liberales, eſta ſegūd el fuero de las leyes non es defendida k de vſar a los q̄ ſon maeſtros, e l i entienden verdaderamēte: porq̄ los judzios, e los aſsi mientos q ſe dā por eſta arte, ſon catados por el curſo natural l, de las planetas, e de las otras eſtrellas: e fuerō tomadas, de los libros de Ptolomeo m, e de los otros ſabidores: q̄ ſe trabajarō de eſta ſciēcia. Mas los otros q̄ nō ſon ende ſabidores nō de nē obrar por ella, como quier q̄ ſe deuē trabajar de aprender, e de eſtudiar en los

g ¶ *De dios.* Iſaiæ 2. cap. 41. nonnulla tæ quæ futura ſunt, & ſcimus quia Dij voſ eſtis. & Actuū. 1. non eſt veſtrum noſſe tempora, vel monēta quæ pater poſuit in ſua potēſtate. & adde. 1. 2. C. de pagaris.

h ¶ *Des maneras de adeuinança.* Vi per Archidiac. in cap. acculatus. de hæ reti. lib 6.

i ¶ *Aſtronomia.* Diſſuadet Innocē. vſum aſtronomiæ, & vſum ipſius: quia non ducit ad pietatē & facile ducit ad idolatriam in c. p. ex multum. de ſortileg. Et ſi quis conſiderationem aſtrorum vtatur ad præcognoſcendū futuros, eaſuales vel fortuitos eētus aut eētā ad cognoſcendum per eorum ſitudinem futura operationum, quia procedit hoc ex falſa & vana opinione, & operatio dæmonis ſe immiſcet, eſt illicitum & ſuperſtitiolum: ſi tamen aliquis vtatur conſiderationē aſtrorum ad præcognoſcendum futura quæ ex cæleſtibus cauſantur corporibus, puta ſiccitates & pluuias, & alia huiuſmodi, non eſt illicitum, ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 95. a. 1. 5.

k ¶ *Nōes defendida.* cap. ſi quis Grammaticam. 37. diſtinct. & ca. ex tuarum. de ſortileg. eſt enim vna (vt hic dicitur) de ſeptem artibus liberalibus, quarum magiſtris præbetur immunitas. l. 1. in prin. ff. de variis & extra. cognitio. l. in honoribus §. philoſophis ff. de vaca. mune. l. fi. ff. de mune & hono. & adde glo. in c. non liceat. 26. q. 5. & §. hiſita. 26. q. 2. vbi q̄ iſta ſcientia abijt in deſuetudinem.

l ¶ *Curſo natural.* Licitum eſt per conſiderationem aſtrorum præ cognoſcere futura quæ cauſantur ex cœleſtibus corporibus (vt. 5. dixi) ſicut eclipſin, ſiccitatem, pluuia & hmōi. l. eorū C. de maleſic. & mathe. & hic vt & dicit Hierony. ad Fabiolā. Ratione cuiſta ſunt plenæ: & adhærent terrenæ cœleſtibus, imo ratione terrenorū, & temporis caloris & frigoris, & inter vtriq; temperies de eorū curſu & ratione deſcendit & dictū eſt de ſtellis in Geneſi vt ſint in ſignū & tēpora, & dies, & annos. Sed Aſtronomia quæ ex falſa & vana opinione proeedit, ſuperſtitioſa & illicita diuinatio dī, & de tali pater loquitur. l. ſiē apud Labeonem. §. ſi quis Aſtrologus ff. de iniur. & c. non liceat. 26. q. 5. l. multi. C. de maleſi. & mathe. tradit hæ latē Ioan. And in. d. c. ex tuarum.

m ¶ *Ptolomeo.* In vtraq; lingua diuerſorum ſunt in Aſtronomia ſcripta volumina inter quos Ptolemæus Rex Alexandriæ apud Græcos habetur præcipuus: hic canones inſtitut, quibus curſus aſtrorū intentiā tur. ſecundū Iſido. lib. 7 Etymologiarū c. 25. Rex etiā Alfonſus iſtarū legū conditor, præcipuus & inſignis in hac ſcientia memoratur; cui extant Tabulæ Alfonſiæ, quæ in ſtudiis generalibus leguntur,

falſa & vana opinione, & operatio dæmonis ſe immiſcet, eſt illicitum & ſuperſtitiolum: ſi tamen aliquis vtatur conſiderationē aſtrorum ad præcognoſcendum futura quæ ex cæleſtibus cauſantur corporibus, puta ſiccitates & pluuias, & alia huiuſmodi, non eſt illicitum, ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 95. a. 1. 5.

libros de los sabios. La segunda manera de adeuinança es de los agoreros [a], e de los sorteros [b], e de los sechizeros, que catan agueros de aues, o de estornudos, o de palabras a que llaman prouerbio, o echan suertes: o catan en agua, o en cristal, o en espejo, o en espada, o en otra cosa luziente, o fazen sechuras de metal [c], o de otra cosa qualquier, o adeuinança en cabeça de ome muerto, o de bestia o en palma de niño: o de muger virgen. E estos truhanes, e todos los otros semejantes dellos (porque son omes dañosos, e engañadores, e nasçe de sus sechos muy grandes males a la tierra) defendemos que ninguno dellos non more en nuestro señorio, nin vse y destas cosas: e otrosi, q̃ ninguno non sea osado de los acoger [d] en sus casas, nin encubrirlos.

¶ *Ley, II. De los que encantan espiritus, o fazẽ imagines, o otros sechizos, o dan yeruas para enamoramiẽto de los omes, o de las mugeres.*

Necromantia [e] dizen en latin, a vn saber estraño que es para encantar espiritus malos, e porque de los omes que se trabajan a fazer esto, viene muy grand daño a la tierra, e señaladamente a los que los creen, e les demandan alguna cosa en esta razon, acaescien dolos muchas ocasiones por el espanto que resciben andando de noche, buscando estas cosas atales en los lugares estraños: de manera que algunos dellos mueren, o fincan locos, o desmemoriados: porende defendemos que ninguno non sea osado de se trabajar, nin deuisar de tal enemiga como esta: porque es cosa q̃ pesa a Dios, e viene ende muy grand daño a los omes. Otrosi defendemos que ninguno non sea osado de fazer ymagines de cera, nin de metal, nin otros sechizos para enamorar [f] los omes con las mugeres, nin para departir el amor que algunos ouiessen entresi. E aũ defendemos, que ninguno non sea osado de dar yeruas, nin breuaje a algund ome, nin a muger por razon de enamoramiento [g], porq̃ acaesce a las vegadas q̃ destos breuajes vienen a muerte los omes que los toman, e han muy grandes enfermedades de que finean ocasionados para siempre.

¶ *Ley, III. Quien puede acusar a los truhanes, e a los barataores sobredichos, e que pena merescen.*

Acusar puede cada vno del pueblo [h] delante el judgador a los agoreros, e a los sorteros, e a los otros barataores, de que fablamos en las leyes de este titulo. E si les fuere prouado porque sigos, o por conocẽcia dellos mismos que fazen, e obran contra nuestro defendimiento alguno de los yerros sobredichos, deuen morir [i] porende. E los que los encubrieren en sus casas a sabiendas, deuen ser echados de nuestra tierra por siempre. Pero los que sieren encantamiento, o otras cosas, con entencion buena: assi como sacar demonios de los cuerpos de los omes o para desligar [k] a los que fuessen marido, e muger, que non pudiessen conuenir, o para desatar nuue, que echasse granizo o niebla, porque non corrompiesse los frutos: o para matar langosta, o pulgon q̃ daña el pan, o las vyñas, o por alguna otra razon prouechosa [l] se encãte destas, non deue auer pena: ante dezimos que deue recebir gualardon por ello.

8 a ¶ *De los agoreros.* Adde. l. nullus. & l. culpa. & l. nemo. C. de maleficis. & mathematicis. & 26. q. 5. per totum.

9 b ¶ *Sorteros.* Vid. 26. q. 1. per totum & S. Thom. 2. 2. q. 95. art. fina.

10 c ¶ *Fechura de metal.* Vel ceræ, vt dicit glo. C. eo. in. l. mulier. vbi Angel. notat eos facientes istas imagines, qui pungendo eas, vitas hominũ labefactant, & ideò dicit, non de ideas ista, & in. l. eorum. dicit, non mirfes, cum audis istas facturas fieri, quæ veræ sunt.

11 d ¶ *Auger.* Adde. l. nullus. C. eo. & l. fin. C. de paganis, & templis eorũ.

¶ *Ley. II.*

Necromantia est incantatio dæmonum & quia estas nimis damnosa credentibus illam mortem, aut furorem, aut dementiã incurrẽs [b] propterea, & principaliter propter Dei offensam dãnatur, & interdicitur eius vsus: neq; ad maris, & fœminæ amorẽ coniugendum fieri debent imagines, aut pocula propter periculũ quod inde sequi posset. h. d.

12 e ¶ *Necromantia.* Hæc est illicita, hæc in ea aliæ scientiæ licitæ permiscentur, secundum Bal. in authentica. habita. col. 6. C. ne fil. pro pat. & vt testatur Ysidorus. 8. lib. Etymologiarũ. c. 9 hæc vanitas magicarum artium ex traditione angelorum malorũ, in toto terarum orbe plurimis seculis valuit, & per quandam scientiam futurorum, & infirmorum, & inuocationes eorũ, inuenta sunt auspicia, augurationes, & ipsa quæ dicuntur oracula, & necromantia. & vid. in. c. ne q; minium. 26. q. 5. nec sedm Ysidorum vbi. 5. & habetur in. d. c. ne q; minũ necromanti sunt quorũ per cantationib [a] videtur resuscitari mortui, diuinare, & adinterrogata respondere. Necros enim græcè, latine mortuus, mãtia diuinatio nuncupatur ad quos suscitandos, ad aueri sanguis adjecti, nam amare dæmones sanguinem dicunt: ideoq; quotiens necromantia fit, cruor aqua miscetur, vt colore sanguinis facilius propiocentur.

2 f ¶ *Para enamorar.* Adde. l. eorum. in prin. C. eo.

3 g ¶ *Por razon de enamoramiento.* Adde. l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis. & l. 3. §. 1. ff. ad leg. Cor. de sica. & dicit Ang. in. l. 1. §. nõ ait, ff. si quis test. liber esse iussus fuerit. caueant illi qui per modum ioci, siue per iocũ immiscent in poculis quædam, propter quæ quis solet interdum infamari ad tempus: nam si contingeret pocula tum mors, tenetur immiscens lege Cornelia, secus si dedisset poculum ad finem bonum, & exitus fuisset prauus: vnde si mulieri dedisset poculum ad concipiendũ, & mulier decessisset, quoniam tunc nõ dabat operam rei illicitæ, ideò non punitur l. 3. §. sed & cõsulto ff. ad leg. Corn. de sica.

¶ *Lex. III.*

Quilibet de populo potest arguere [a] & alios sortientes & hariatores accusare, & debent punire pœna mortis, & occultatores eorum relegantur perpetuò. Si tamen quis incantationibus aliis vtitur bona intendendo ad expellendos illos nocentes à corporibus hominũ, aut ad illos solutes, dummodo non conuenient inter se aut ad nubẽdum, ne grandine fructus pereant: vel similia, nõ est puniendus sed præmiandus h. d.

13 h ¶ *Cada vno del pueblo.* Adde. l. fina. C. eodem & l. 1. titulo. 4. libro. 8. ordinamen. rega. & l. 8. & si exceptis C. eod.

14 i ¶ *Deuen morir.* Adde. l. nemo. C. eod. & dicit l. 1. & pragma Regis Ioannis secundi.

15 k ¶ *Para desligar.* Vi. in. c. super sortiariis. 33. q. prima.

16 l ¶ *Razon prouechosa.* Concor. cum. l. eorum C. eo vbi Bart. dicit, quilibet lex facit contra dictum beati Thomæ, qui reprobat istas incantationes, sed dicit Bartol. q. potest loqui de foro cõscientiæ: & quilibet lex loquatur in foro ciuili, vt non puniantur vnde dicit se respondisse, q. dissoluens istas malitias, non debet puniri: de iure Canonico ista non licent etiam ad finem boni. 26. quæst. 2. ca. illos. c. ex tuarum. & ca. si. de sortileg. Ange. tamen in. d. l. eorum. intelligit, dum tamen istæ incantationes fiant virtute diuina, non per inuocationem dæmonum: quia istud est prohibitum omnino iure. Ad hoc satis facit dicta Pragmatica Regis Ioannis secundi: cum dicit (por sanar la dolencia que llaman Rosa.) Ista enim quæ sunt superstitiosa, & quæ de perse non possunt fieri naturaliter causare istos effectus, neque possunt operari tanquam ad finem.

In no. rec. est l. 5. tit. 3. lib. 8.

In no. rec. est. d. l. 1. 6. tit. 3. lib. 8.

In no. rec. est d. l. 6.

causæ, sed solũ quasi signa: & sic pertinent ad pacta significationũ cũ dæmonibus in ra sunt illicita secundũ. S. Tho. 2. 2. q. 96. ad secundum, & vi. in c. qui sine salutatore 26. q. 2. licebit ergo per preces sacrorũ vel borum procurare salutẽ, vel alia talia, dummodo habeat solum respectũ ad sacra, & ad virtutẽ diuinã, vt tradit Albe. in d. l. eorũ, & dicit Bal in L. fi. in prin. eo. 1. C. cosa. de legã. q. aliquãdæ mones q sunt infra lunam, & aerem, permissione diuina affligũtur corpora, & nostra bona: & ideo fiũt quædã incãtationes, per quas angeli boni nos tuentur contra malitiã dæmonum.

Ad tit. C. & in deceret. de lu. de & adtit. C. de apostat. vi. de, fin ti. seq. l. 5. vl alijs.

Titul. XXIIII. De los Iudios.

Vdios son vna manera de gẽte q̃ como quier q̃ non creen la fe de nuestro señor Iesu Christo, pero los grãdes señores de los Christianos siẽpre sufrieron q̃ biuiessen entre ellos. Onde pues q̃ en el titulo ãte deste, fablamos d̃ los adeuinos e de los otros omes q̃ dizen q̃ saben las cosas, q̃ hã de venir que es como en manera de menosprecia mẽto de Dios, q̃ riendo se ygualar con el, en saber los sus fechos, e las sus poridades. Queremos aqui dezir, de los Iudios, q̃ contradizen, e denuestã el su nome, e el su fecho marauilloso, e santo que el fizo, quando el embio el su fijo nuestro señor Iesu Christo en el mundo, para los pecadores saluar. E demostraremos, que quiere dezir Iudio. E donde tomo este nome. E por que razones la Eglesia, e los grandes Señores christianos, los dexan biuir entre si. E en que manera deuen fazer su vida entre los christianos. E quales cosas non deuen vsar, nin fazer, segund nuestra ley. E quales son aquellos Iuezes que los pueden apremiar por maleficios, que ayan fecho, o por debdo que deuan. E como non deuen ser apremiados los Iudios, que se tornẽ christianos. E que mejoria ha el Iudio por tornarse Christiano de los otros Iudios, que se non tornan. E que pena merescen los que le fizieren daño, o deshonrra. E que pena deuen auer los christianos q̃ se tornan Iudios. E los Iudios, que fizieré a los moros, q̃ fuessen sus sieruos, tornar a su ley.

¶ *Ley. I. Que quiere dezir Iudio, e de donde tomo este nome de Iudio.*

Titulus. XXIIII. De Iudæis.

¶ *Lex. I.*

Iudæus dicit credens legem Moysis, secũdũ sonũ literæ circũcisionem, & alia illius seruãs & vocãtur Iudæi à tribu Iuda, quæ nobilior, & fortior aliarũ tribũ fuit: & rex fuit eis exilij, & priores in plijs, & in vulneribus emanciparũtur illustribus & tolerari fuerũt a principibus Christianis inter se, vt ca. ptiuitate ppetua essent, & vt detestillos, ne inimicorũ ut, q̃ sunt defendẽtes eorum qui dimerunt fuerunt. h. d.

1 a ¶ *Es dicho.* Prosequitur dicta Inno. in summa eo. tit. vbi q̃ Iudæi dicũtur qui ad literam Mosaicã legẽ tenẽt. f. circũcidẽdo, & alia legalia ad literã faciendo: ideo hi q̃ minime adhærent ritui, Iudaizare dicuntur. eap. vnico. de sacra vncũlo. §. pe.

2 b ¶ *De tribu de Iuda.* Quæ inter alias tribus bellicosior extitit, & in bellis primam acquirẽs, & regni primũ regiũ obtinuit, secũdum Hostiẽ. vbi supra. Dicuntur etiam Hebræi ad Heber cuius fanis illa cultum tenuit vnius dei, cæteris idololatriæ dedatis secundũ eundẽ Host post Dam.

3 c ¶ *Biuiessen entre si.* Ab illis regnis eiecti fuerunt per Reges Catholicos vt patet in Pragmaticis, vbi narrant electionis causas: & vbi Christianis imminet periculum, vel scandalum illi iusticẽ expelluntur. vid. per Oldrad. consi. 87. quæritur an princeps. & Ioan. And. in addit. ad Speculator. titu. de iudæis. & per Albe. in rub. C. de Iudæis.

In no rec. est. l. 2. ti. 2. lib. 8.

d ¶ *En tatiuerio.* Licẽt propria culpa Iudæos seruitui subiecit ipsos tũ tolerat pietas Christiana. e. & si Iudæos in prin. de Iudæ. 4

e ¶ *Remembrança.* Sic habetur in Pial. 98 & tradit Bernard. in Epistola ad clerum, & populum Spiritusem. Deus ostendit mihi (inquit ecclesia) super inimicos meos, ne occidas eos, ne quãdo obliuiscãtur populi meus. 5

Vdio es dicho a aql q̃ cree, e tiene la ley de Moysen, segun su ley. E tomo este nome del tribu de Iuda b, q̃ fue mas noble, e mas esforçado q̃ los otros tribus, e de mas auta otra mejoria q̃ de aql tribu auian de esser Rey de los Iudios. E otrosi los de aquel tribu en las batallas ouieron siẽpre las primeras feridas. E la razõ porque la Eglesia, e los Emperadores, e los Reyes, e los principes sufrieron a los Iudios, q̃ biuiessen entre si c, e ẽtre los christianos es esta, por q̃ ellos biuiessen, como en cautiuerio d, para siempre: porque fuessen siẽpre en remembrança e a los omes q̃ ellos veniã del linaje de los que crucificaron a nuestro Señor Iesu Christo.

¶ *Ley. II. En que manera deuẽ fazer su vida los Iudios entre los christianos, e qs ales cosas nõ deuẽ vsar, nin fazer segũd nuestra ley, e q̃ pena merescen los que contra ello fizieren.*

Mas Ansamente: e sin mal bollicio deuẽ fazer vida los Iudios entre los christianos guardãdo su ley, e nõ dizẽdo mal de la fe f de nrõ señor Iesu christo q̃ guardã los christianos. Otrosi se deuẽ mucho guardar de predicar, nin cõuertir g ningũ christiano, q̃ se torne Iudio a lbãdo su ley, e denostãdo la nrã. E qualquier q̃ contra esto fiziere deue morir h porẽde, e perder lo q̃ ha. E porq̃ oymos dezir q̃ en algunos lugares los Iudios fizieron, e fazen el dia del viernes santo i remẽbrança de la passiõ de nrõ señor Iesu Christo en manera de escarnio, furtãdo los niños, e poniẽdo los en cruz, e faziendo ymagines de cera, e crucificãdo las, quãdo los niños non pueden auer. Mãdamos q̃ si mas fuere de aqui adelante en algund lugar de nuestro Señorio,

20 Mentiri, & sine li reprimi inter Christianos, bi tolerãt Iudæi, vt ne de benẽ custodiẽtes legem suã, nõ maledicendo fidem Christianam nostri non debẽt prædicare nec cõuertere Christianũ, Iudaizãtes legẽ Moysis, & ignominiãdo nostram, sub pœna mortis, & amissionis bonorũ. Item non debent in die Parasceues in commemorationem passionis dñi pueros, aut imagines ereas crucifigere sub vltimæ mortis pœna Regis iudicio statuenda. Item in pdicta die Veneris sancti, omnes Iudæi clausi maneant in suo vico, & domibus vsq, ad sabbati primum mane: alias ex eũdem, & dãnum passis a Christianis, nullum ius eis fiet h. d.

f ¶ *De la fe.* Adde capit. in nonnullis. in fine de Iudæis. & capl. & si Iudæos. & C. eodem. l. Iudæos.

g ¶ *Nin conuertir.* Adde. l. pe. C. de apostat.

h ¶ *Deuemorir.* Adde d. ti. cap. in nonnullis. cum dicit Præcipimus præsumptores huiusmodi per Principes seculares condignæ animadversionis ad ductione compesci animadversionem rerum imperium denotat: vnde in hoc casu (secundum Hostien. in summa eiusdem titul. §. & in quibus column. 2.) animadvertere, est animam a corpore vertere. ff. de iurisdictione omnium iudi. l. 3.

i ¶ *Viernes santo.* Adde. c. 2. & c. in nonnullis. §. in diebus. eod. tit. 4

tal cosa assi fecha: si se pudiere auerigua r que todos aquellos que se acertarõ y en aquel fecho, q̃ sean presos e recabdados e duchos ante el Rey: e despues que el Rey supiere la verdad deue los mandar matar abiltadamente quãtos quier que sean. Otrosi defendemos que el dia del viernes santo ningun Iudio non sea osado de salir fuera de su casa, nin de su barrio: mas esten y encerrados, fasta el sabado en la mañana, e si cõtra esto fizieren, dezimos que del daño, e de la deshonrra que delos christianos recibierẽ non deuen auer ninguna emienda.

¶ *Ley. III. Que ningun Iudio non puede auer oficio nin dignidad para poder apremiar a los Christianos.*

AUnque mẽte los Iudios fuerõ muy honrados [a], e ouieron muy gran preuilleio sobre todas las otras gẽtes. Ca ellos tan solamente eran llamados pueblo de Dios. Mas porque ellos fueron desconocidos [b] a aquel, que a ellos auia honrrado, e preuilesado, e en lugar de le fazer hõrra, deshonrraron lo dãdo le muerte muy abiltadamẽte en la cruz: guisada cosa fue, e derecha q̃ portan grã yerro, e maldad, q̃ fizieron que perdiessen la honrra, e el preuilleio que auian. E porende de aq̃l dia en adelante que crucificaron a nuestro Señor Iesu Christo, nunca ouieron Rey, nin sacerdotes de si mismos: assi como auian ante. E los Emperadores que fueron antiguamente Señores de todo el mundo, touieron por bien, e por derecho, que por la traycion que fizieron en matar a su señor que perdiessen por ende todas las honrras, e los preuilleios q̃ auian de manera q̃ ningun Iudio nunca ouiesse jamas lugar hõnrrado, nin oficio publico [c] con q̃ pudiesse apremiar a ningun christiano en ninguna manera.

¶ *Ley. IIII. Como pueden auer los Iudios synoga entre los Christianos.*

SYnoga es lugar do los Iudios fazẽ oracion, e tal casa como esta nõ puedẽ fazer nueuamente en ningun lugar de nuestro Señorio, a menos de nuestro mandado. Pero las que auian antiguamente si acaesciesse que se derribasseu pueden las fazer, e renouar [d] en aquel suelo mismo: assi como se estauan, non las alargando mas, nin las alçando, nin las faziendo pintar. E la synoga q̃ de otra guisa fuesse fecha deuen la perder, e ser de la Eglesia mayor del lugar donde la fizieren. E por que la synoga es casa, do se loa el nome de Dios: defendemos que ningund christiano non sea osado de la quebrantar [e], nin de sacar ende, nin de tomar algũa cosa por fuerça. Fuera ende si algun mal fechor se acogiesse a ella. Ca a estebien lo podriau y prẽder por fuerça para leuarlo ante la justicia. Otrosi defendemos que los christianos non metau y bestia, nin posen [f] en ella, nin fagan embargo a los Iudios mientra que y estuuieren faziendo su oracion segund su ley.

¶ *Ley. V. Como non deuen apremiar a los Iudios en el dia de Sabado, e quales juezes los pueden apremiar.*

SAbado es dia, en q̃ los Iudios fazẽ su oracio, e estan quedos ẽ sus posadas, e nõ se trabaja de fazer pleyto, nin merca ninguna. E porq̃ tal dia como este son ellos tenudos de guardar segũ su ley, nõ los deue ningun omẽ emplazar, nin traer a juyzio en el. E porẽde mãdamos [g] que ningũ judgador nõ apremie, nin costriña a los Iudios en el dia del sabado, para traerlos a juyzio por razõ de debdas, nin los prẽdã, nin les fagã otro agrauio ningũo ẽ tal dia. Ca assaz abondã los otros dias de la semana para costreñir los, e demandar les las cosas q̃ segund derecho les deuen demandar: e al emplazamiento que les fiziessen para en tal dia, nõ son tenudos los Iudios de responder. E otrosi sentencia que diessen contra ellos en tal dia: mandamos que non vala. Pero si algun Iudio feriesse, o mataasse, o robasse, o furtasse, o fiziesse algund otro yerro semejante de stos, porque deuen recebir pena en el cuerpo, o en el auer: estõce los Iudgadores lo pueden prender en el dia del sabado. Otrosi dezimos q̃ todas las demandas q̃ ouieren los christianos contra los Iudios, e los Iudios cõtra los christianos que seã librados, e determinadas por los

¶ *Lex. III.*

a Antiqui Iudei nimis honorati fuerũt, quasi populus Dei: sed quia ingrati deo, & Christo fuerunt, ipsum in honorantes, & turpissima eius morte oris dentes, iuste priuati sunt à Deo, & omnibus gentibus honore & priuilegio suo: & à morte Christi deinceps reges, & sacerdotes, sicut antea non habuerũt & Iudaeis Imperatorum, & Regũ priuati sunt oi officio publico & honore, ne Christiãnũ aliquo mõ subijcere possent. h.d.

¶ *Hõrados.* Pio sequuntur dicta Azo C. eod. in summa. & vid. C. eo. tit. in. l. iusit.

b ¶ *Desconocidos.* Vide Chryso. in serm. 3 feriae 5. Passionis. tomo 3 exclamãtem contra Iudaeam, his verbis. O quã furor excusses q̃ digno praecipitio ruetans in insaniam? Quenam excecatio est pertinacissimae mẽtis, sic velle alium perdere, vt prius malis ipsa penitus sub alieno exitio? Tuosimo? aiunt, & in tuã sobolem parricidalem vibras dexteram? ecce currit per tui generis prosapiam, nunquã expiandi vena facinoris, &c.

c ¶ *Oficio publico.* Adde. c. nulla 54. dist. & c. cũ sit. & c. pen de Iudaeis. & C. eo. l. fi. & in auth. insurgantur quod praestatur ab his. collat. vbi glo. Synagoga est locus, vbi Iudaei orant, nõ tãmen illam facere potũt in regno sine Regis mãdato, sed antiquas Synagogas reficere possunt, seu renouare, si ruinae sint in eodem solo, tantũ servata sola forma ruinarum antecessorũ, absque aliqua additione, vel de coniatione pictura: & quia in Synagoga laudatur Deus nomen, propterea fugit à Christianis, vt aliquid de ea capere interdicitur, nisi male factos ibi fugiat: quia potest capi ea, & extrahi causa iustitiae. Item in Synagoga nõ introducitur in mensum aliquis neq̃ hospitiũ in ea fiat, dum orãt Iudaei in illa. h.d.

d ¶ *Renouar.* Adde. l. Iudaei. & c. cosulut. eo. tit. & C. eo. l. fi. § illud.

e ¶ *Ogebrantar.* Adde. c. fideiu. eod. titu.

f ¶ *Poser.* Adde. l. in Synagogis. C. eo. & l. nullus.

¶ *Lex. V.*

a Sabbatum est festũ Iudeorũ. q̃d iuxta legẽ cõtẽ ferunt, & in eo nõ exercent negotia, nec mercatura vnde tali die fieri nõ licet, neque cõtentiũ in iudicio Christianos per se, vel per procuratores. ita à Christianis nõ citantur, neq̃ tali hãbitur iudicio in criminibus & ficientur aut ad tuli clã trahantur, nõ tenetur respondere neq̃ sententia tenere tali die lata contra illos: si tũ delinquãt, biũpũ tali die capi. Iesu Christi inter Christianos & Iudaeos, per Christianos iudices sunt terminãda, non per seruos eorũ. Item nullus Christianus põt capere aut iniuriari Iudaeum, aut eius bona, sed petat coram iudice quod sibi debetur alias si aliquid vi vel furto a Iudaeis acceperit, duplo condemnabitur. h.d.

g ¶ *Mandamos.* Adde. l. die sabbati C. eod. & c. sicut Iudaei. eod. titu.

2 a ¶ *Vicios dellos.* Adde. l. Iudæi. C. eodem.
3 b ¶ *Defendemos.* Adde, c. sicut. eod. titu & C. eod. l. nullus.

¶ *Ley. VI.*

20 Iudæi exempsi bonis, testimonijs sacræ scripturæ, blanditijs charitatiuis conuertendi sunt ad fidē Christi, non vi, vel premēdo illos. quia Christus volūtarios credentes, nō coactos vult. Item si Iudæus Christi fidē spōtaneē recipere velit, non debēt impedire id alij Iudæi vllo modo; & si ob id q̄ baptismū accipit, ab eis lapidef, vel occidatur, oēs huiusmodi facinoris perpetratores cōburi debent: si autē non occidant, sed aliter iniuriēt, vel expellāt pro mō iniuriæ, aut ex pulsionis, puniunt à iudice in personis, & bonis, satisfacto dāno & iniuriā illius. Itē si Iudæi ad fidē conuertant ab oibus sunt honorandi ne q; eis, aut generi ipsorū rememoranda est macula Iudaismi item succedūt parēbus & cognatis iudæis, & ad oēs honores & officia habilitantur. h. d.

1 c ¶ *Torne christiano.* Adde. c. sicut. eo. titul & 45. distin. cap. qui sincerā. & c. de Iudæis.

2 d ¶ *Quemados.* ad de leg. Iudæis. C. eod.

3 e ¶ *Retraer a ellos.* Adde. ca. eam te. de rescript. & in. c. Iudæi. §. si qui isto titu. & l. ordinamentis. titul de las injurias. libro. 8.

In no rec. est, l. 2. in fin tit. 10. lib. 8.

f ¶ *Sucbienes.* Adde. d. ca. Iudæi. §. si qui præterea. & in quadam extrauaganti, in communibus. sub titul. de Iudæis. in cap. dignum. & vid. Ioan. de Anania. in dict. c. Iudæi.

5 g ¶ *Como si fuessen judios.* Facit ad quæstionem illam, an Iudæi succedant parentibus suis, secundum legem Mosaicā, vel secundū legem cōmunē, inter quas in hoc est differentia: nam ex dispositione legis ciuilis, fœminæ cum masculis æqualiter succedunt l. maximū vitiū, C. de lib. præte, & tamen per legem Mosaicam masculi excludunt fœminas vt habetur Numeri. 26. eadem secundū ius cōmune, nulla est prærogatiua primogenituræ; quod tamen est de lege Mosaica, vt patet Deutero no. 21. item de iure legis Mosaicæ ascendentes, excludunturà fratrib. vt habetur in dict. c. Numeri. 26. cuius contrarium est de iure communi vt in authen. de hæred qui ab intest. veni §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40.

sionem scipturam, & contemptum eborum nostrorum magis videntur fidem nostram impugnare ad hor 23.quæstione.4 rap infideles. cum aliis autem Sarracenis fidei et hostibus comedere non debemus, nisi prædicatores sunus, quibus hoc (per ta privilegio indulgetur:& pōt quilibet, habita licentia prælati eis prædicare: sed tū debēt abstinere à carnibus, diebus prohibitis. ca. quā sit. de Iudæis & Sarracenis. dum tamen id quod apponitur, nō sit idolis immolatū: quia tūc sanctū est mori fame, quām talicibo vesci. cap. sicut sanctus.22. quæstione. 4. qd quidam intelligunt, quando fieret ad veneratione idoli, altàsin summa necessitate fames, cum horrore & execratione posset inde quis ad sustentatiōnē naturæ sumere. hoc tradit Hostiensis in summa. de Sarracen. §. qualitet. qui tandē ad finem dicit, quod cūm Sarraceni hodie discernant cibaria nostra non licēt cum his, sicut neq; cum iudæis comedere: sive subditis, sive hostibus, nisi ex specialipriuilegio. vt in dicto. c. quamsit. vel nisi in summa necessitate. vt dictum est. cum Indis ergo in fidelibus maris Oceani, si non discernūt cibos nostros licebit nobis comedere, dūmodo non sit idolis immolatum, vt dictū est.

nin beuer en vno[a], nin beuan del vino q̄ es fecho por mano dellos. E aū mandamos que ningund judio non sea osado de bañarse embaño en vno[b] con los christianos. E otrosi defendemos q̄ ningund christiano nō reciba melezinamēto[c], nin purga q̄ sea fecha por mano de judio. Pero bien puede recebir la por consejo de algund sabidor tan solamente que sea fecho por mano de christiano que conozca, e entienda las cosas que son en ella.

¶ *Ley.IX.Que pena merece el judio que yaze cō Christiana.*

A Treuēcia, e osadia muy grā de fazen los judios que yazen con las christianas. E porende mandamos que todos los judios contra quien fuere proua do de aqui adelante que tal cosa ayan fecho, que muerā[d] por ello. Ca si los christianos que fazen adulterio con las mugeres casadas, merescen porende muerte: mucho mas la merescen los judios q̄ yazē con las christianas, q̄ son espiritual mēte esposas de nro señor Iesu Christo por razon dela fe, e del baptismo q̄ resci bieron en nome del. E la christiana q̄ tal yerro fiziere, nō tenemos por bien que sin que sin pena. E porende mandamos que si fuere virgen, o casada, o biuda, o muger baldonada q̄ se de a todos, que aya aquella mesma pena q̄ diximos ē la postimera ley enel titulo delos moros que deue auer la christiana que yoguie re con moro.

¶ *Ley.X.Que pena merescē los judios que tienen Christianos por siernos.*

Comprar, nin tener non deuen los judios por sus siernos ome, nin muger que fuesse christiano[e], e si alguno contra esto fiziere, deue el Christiano ser tornado en su libertad: e nō deue pechar ninguna cosa del precio, q̄ fue dado por el: maguer el judio non supiesse quando lo compro que era christiano. Mas si el judio sopiesse q̄ lo era quando lo compro, e se siruiesse del despues como de seruo deue el judio morir por ende. Otrosi defendemos, que ningūd judio non sea osado, de tornar su captiuo judio, nin judia, maguer sean moros o de otra gente barbara. E si alguno cōtra esto fiziere, el seruo, o la serua, a quiē tornare judio, o judia: mandamos que sea porende libre, e tirado de poder de aquel, o de aquella cuyo era. E si por auentura algunos moros que fuessen captiuos de judios, se tornasse christianos deuenser luego libres. assi como se de muestra en la quarta partida deste libro en el titulo de la libertad[f] en las leyes q̄ fablan en esta razon.

¶ *Ley. XI. Como los judios deuen andar señalados porque los conozcan.*

Muchos yerros, e cosas de fa guisadas acaesce entre los Christianos, e los judios, e las judias, e las christianas, porque biuen y moran de consuno en las villas, e andan vestidos los vnos, assi como los otros. E por desuiar los yerros e los males que podriā acaescer por esta razon tenemos por bien, e mandamos que todos quātos judios: o judias biuieren en nuestro Señorio, q̄ traygan alguna señal cierta[h] sobre sus cabeças, e que sea atal, porq̄ conozcan las gētes manifiestamente qual es judio, o judia. E si alguno judio nō leuare aquella señal: mādamos que peche por cada vegada que fuere fallado sin ella diez maruedis de oro: e si nō oniere de que los pechar resciba diez azotes publicamēte por ello.

Christi sponsis adulterat, & christiana punitur ea pœna, de qua infra tit. 21. li. hoc dicit

d ¶ *Muera.* Tenemus illam legem: quia tuō q̄ non deberet isto casu imponi pœna mortis, consulitur Oldrad. consil. 33. incipit qualiter. & facit ad illam legem. i. ne quis christianum. C. de Iudæ.

¶ *Lex. X.*

Iudæus christianum emere non debet etiam ignotās & si emat in pristinam libertatem restituitur absq; aliqua restitutione pretij. si autem scienS emit, pœna mortis punitur. item Iudæus non potest mancipiū suum Iudæū facere, sive Sarracenus, sen alterius sectæ sit. & si aliter fariat, eo ipso fit liber, & extra potestatē Iudæi eminentis: & Sarracenus captiuus Iudæi, si christianus fiat, efficitur liber. hoc dicit.

¶ *Christiana.* Concordat cū l.1. C. ne mācipia christia. & adde cap. Iudæs. 17. quæstione quarta. & cap 2. & ca. fina. de Iudæ. sed an poterit Iudæus emere solū, in quo sint ascriptij Christiani. videas per glo. & Ioannē de Platea in. l. quemadmodum. & in. l. finaiin fine C. de agricolis, & censitis, & colo. libro. 11. & vide cap. 2. de iudæ.

¶ *Morte.* Duri assumunt hic pœnam capitalem. de qua in dict. l. 1. C. ne Christianū mancipium hæret. quam glo ibi.

¶ *Deslibertad.* Imo. tit. 21. in. l. fina.

¶ *Lex. XI.*

Iudæi signum supra caput asportare tenentur, vt discernantur a christianis. alias sine eo inuentus decem morapetinos aureos soluet aliis flagellationem, si non habet de quo soluat, recipiat in corpore hoc dicit.

¶ *Señal cierta.* Adde. c. in non nullis. eod. titu.

a Ad tit. C. ne christiani vid. s. in 4 part. titu. 21. l. 8. & 2 part. 5. tit. 26 l. 22.

4 b ¶ *Bañarse en vno.* Adde c nullus. &. c. omnes. 28. q. 1.

5 c ¶ *Melezinamento.* Vt in dict. c nullus. & notat ibi. leg. ad declarationē nullius cap. vbi vid. glo. & ibi dicit. quod vult, q̄ in necessitate maxima posit vtari medicinis Iudæus, cum alius inuenirī non potest: & in tanta necessitate permittetur etiam præparatio medicinæ a medico Iudæo.

¶ *Lex. IX.*

Iudæus non fornicetur cum christiana, sub pœna mortis, quia cum

Titulus XXV. De Saracenis.

¶Lex. I.

Sarracenus à Sarra nomen assũpsit: licet à Sarra Saracenj verè nõ descendãt, sed ab Agar serua Abrahæ. Et duplex secta est eorũ, vnũ qui nec credũt nouo, nec veteri testamẽto: alij qui quinq; libros Moysis receperunt & ideo Samaritani nũcupãtur vt illi de quib⁹ in Euangelio Io. 4 Sarracenj viuere possũt inter Christianos, modo & forma, qua Iudęi: de qua suprà titu. proximo. non tamen possunt habere Mesquitas in Christianorum villis: nec sacrificiũ publicè facere & licèt ista Iam legem habeant diuinitatis veritate christianorum viuunt, non debent depręda ri violẽter sub diuplicpena. hoc dicit.

Ad tit. de paga. & tem. eor.

1 a ¶Desarra. Prosequitur dicta Hostiẽsis summa. eo. tit. § & inde dicantur & vide 22. q. 4. ca recurrature. & ca dixit Sarra.

2 b ¶Mesquitas. Adde l. 1. & l. nemo C. de paga. & temp. eorum. & l. ofa.

3 c ¶Maurabar. Ad de l. Christianis C. eo.

¶Lex II.

Sarracenus sponte, nõ cogẽdè debet ad fidem conuerti, & enim cõuertiri volentẽ impedient, incurrit pœnam. de qua suprà tit. proximo. l. 6. fi. d.

1 d ¶Porfiar. 4. vi. quæ latè dixi in l. 2. tit. 23. 2. partit.

e ¶En la ley. Vide l. 16. suprà titu. 21.

¶Lex. III.

Postquam quis ad fidem catholicam venerit, debet honorari nec debet ab aliquo iuriari, vocando eũ conuersum, & simile opprobrium ab arbitrio iudicis punitur magis, quã si Christianum, ex genere, & Christianorũ, parentum lineam iniuriis afficeret. l. d.

f ¶Tornadizos. Adde l. 2. tit. 9. in nouis. li. 8. in ordin. regal. & l. fi. eo tit. 10. l. 1. dentur. & l. 4. tit. 1. libr. eiusd. In nouem dem Ordina. co. eli. d. & ca. cum re. l. 2. de rescript. & glos. Montal. in l. 1. tit. 3. lib. 4. forc. fi.

Titulo. XXV. De los Moros.

MOros son vna manera de gente, que creen que mahomat fue Propheta, e mandadero de Dios: e porque las obras que fizo nõ muestrã del tã grãd santidad, por que a tã santo estado pudiesse llegar, porẽde la su ley es como denuesto de dios. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de los judios, e de la su ciega porfia q̃ han eõtra la verdadera creencia: q̃remos aqui dezir de los moros, e de la su necedad, que creen. E porque se euy dã saluar. E demostraremos porque han assi nome. E quantas maneras son dellos. E como deuen beuir entre los Christianos. E que cosas son aquellas que les son vedadas de fazer mientra que y biuieren. E como los Christianos con buenas palabras los deuen conuertir, e non por fuerça, o premia a la fe. E que pena merece quien los embargare, que se non tornẽ Christianos, o los deshonrare de dicho, o de fecho despues que lo fueren. E otrosi, q̃ pena merece el Christiano, que se torna Moro.

¶Ley. I. Onde tomo este nome moro, e quãtas maneras son dellos, e en que manera deuen biuir entre los Christianos.

SArracenũs en latin tanto quiere dezir en romance como Moro: e tomo este nome de Sarra[a], que fue muger libre de Abrahan como quier que el linaje de los Moros non descendiesse della, mas de Agar que fue seruienta de Abrahan. E son dos maneras de Moros. La vna es que non creen en el nueuo, nin en el viejo testamento. E la otra es que resciberon los cinco libros de Moysen, mas desecharõ los Profetas, e non los quisierõ creer. E estos atales son llamados Samaritanos, porq̃ se leuantaron primeramente en vna ciudad que auia nome Samaria: e dessos fabla en el Euangelio do dize, que non deuen vsar nin biuir en vno los judios e los Samaritanos. E dezimos que deuẽ biuir los Moros entre los Christianos, en aq̃lla mesma manera, que diximos en el titulo ante deste que lo deuẽ fazer los judios guardando su ley, e nõ denostando la nuestra. Pero en las villas de los Christianos non deuen auer los Moros mezquitas[b], nin fazer sacrificio publicamente ante los omes. E las mezquitas, q̃ deuian auer antiguamẽte deuẽ ser del Rey, e puede las el dar aquiẽ se quisiere. E como quier que los Moros non tengan buena ley, pero mientra biuierẽ entre los Christianos en segurança dellos nõ les deuen tomar, nin robar[c] lo suyo por fuerça, e qualquier que contra esto fiziere mandamos que lo peche doblado todo lo que assi les tomare.

¶Ley. II. Como los Christianos con buenas palabras, e non por premia deuen conuertir los Moros.

POr buenas palabras, e conuenibles predicaciones deuen trabajar los Christianos de conuertir a los Moros, para fazerles creer la nuestra fe: e aduzir los a ella, e non por fuerça[d], nin por premia en assi voluntad de nuestro señor fuesse de los aduzir a ella, e de gela fazer creer por fuerça, el los apremiarn, si quisiesse, q̃ ha acabado poderio de lo fazer, mas el no se paga del seruicio que le fazen los omes a miedo, mas de aq̃l que se faze de grado, e sin premia ninguna: e pues el non los quiere apremiar, nin fazer fuerça, por esto defendemos que ninguno non los apremie, nin les faga fuerça sobre esta razon. E si por auentura algunos dellos de su voluntad les nasciesse, que quisiessen ser Christianos, defendemos otrosi, que ninguno non sea osado de gelo vedar, nin de gelo contrallar en ninguna manera. E si alguno contra esto fiziesse, deue resceb ir aquella pena, que diximos en el titulo ante deste en la ley[e] que fabla, como deuen ser escarmentados los judios que embargan, o matan a los de su ley, que se tornan Christianos.

¶Ley. III. Que pena merescen los que baldonan a los conuersos.

BIuen, e mueren muchos omes en las creencias estrañas que amaran ser Cristianos si non por los abitamientos, e las desonras que veen resceb ir de palabra, e de fecho a los otros que se tornan Christianos, llamando los Tornadizos[f], e profaçando los en otras muchas maneras malas, e denuesto: e tenemos que los que esto fazen, yerran en ello malamente: e que todos les deurian honrrar a estos a tales, por muchas razones, e nõ desonrrar los. Lo vno es, porque dexan aquella creencia en que nasciero n ellos, e su linaje. E lo al porque despues que han entendimiento, e conosen la mejoria de nuestra fe, la resciben, apartandose de sus padres, e de sus parientes, e de la vida que auian acostum

¶*Lex IIII.*

Christianus se faciens Sarracenum, occidatur, & perdit omnia bona filijs catholicis applicanda, eis autem non extantibus catholicis, consanguineis usq; ad decimum gradum: quibus non extantibus, Regis cameræ applicantur h. d.

1 a ¶*Perdida, ni pesar.* Quid si aliquis coactè negat Christũ ore, sed nõ corde? vid. glos. in ca. non solum. n. qõ 3. quæ concludit, q̃ mortaliter peccat: quia nulli condictione debet ad hoc adduci. 22. q. 2. c. primum. nam & si non vult negare Christũ: vult tamen illud propter, quod negat scilicet vitam. 15. quæst. 1. c. merito, Fortè tamen iste in foro exterior mitius veniret puniendus, propter vim, & timetum sibi illatũ argum eius q̃ notat Bart. in tracta. de tyrãnia. col. 3. versi. sed quæ one Ioã. de imo. consil. 34. visis & ponderatis. & Abbas consi. 13. nitar in 1. ra sentẽti causa. esset tamen adhuc puniendus ga si vasallus, seu subditus Regis tenetur, p̃ eo morrẽ subire, cum fuerit necesse. vt habetur in d. 4. titu. 24. parti. 4. quanto magis Christianus, p̃ suo Rege Christo, qui est rex regũ, & dominus dominantium: & licet vis cõditionalis excuset à rãto, non tamen à toto. 2. q. 1. in primis.

2 b ¶*A sus fijos.* Concordat 1. 4. c. ludæi. de iure tũ canonico, q̃d in hoc fundatum est, videtur q̃ bona istorum non deuoluuntur ad filios, sed ad fiscum. vt in. c. contra Christi mes. de hæreti. lib. 6. vbi glo. tales enim apostatæ hæreticis, reputantur, & vt contra tales est procedendum. vt ibi dicit tex. & adde quæ dixi in d. 7. parti. 6. titu. 7.

3 c ¶*De gran grado.* Vt in d. 6. titu. 13. parti. 6.

brada de fazer, e de todas las otras cosas ẽ q̃ rescibe plazer. E por estas de son rras q̃ resciben, tales y ha dellos, q̃ despues q̃ han rescebido la nuestra fe, e son fechos Cristianos, arrepẽtẽ se, e desamparã la, e errãdo se les los coraçones por los de nuestros e los abiltamiẽtos q̃ resciben, e porende mãdamos q̃ todos los cristianos, e christianas de nuestro Señorio fagan honrra, e bien en todas las maneras q̃ pudierẽ a todos quãtos de las creẽcias estrañas vinieren a nuestra fe: biẽ assi como fariã a otro qualquier que de sus padres, o de sus auuelos ouiesse venido, o seydo christiano, e defendemos q̃ ningũo nõ sea osado de deshõrrar de palabra, nin de fecho, nin de les fazer tuerto, nin daño, nin mal en ninguna manera. E si alguno contra esto fuere mandamos q̃ reciba pena de escarmiento porẽ de a bien vista de los judgadores del lugar, e den gela mas e rudamẽte que si lo fiziesse a otro ome, o muger, q̃ todo su linaje de auuelos, o de visauuelos, ouiessen seydo christianos.

¶*Ley. IIII. Que pena merece auer el christiano que se tornare moro.*

NInsandescen a las vegadas omes y ha, e pierden el seso e el verdadero entendimiẽto, como omes de mala vẽtura, e desesperados de todo bien reniegã la fe de nuestro Señor Iesu Christo, e tornan se moros, e tales y ha dellos que se mueuẽ a lo fazer por sabor de biuir a su guisa, o por perdidas q̃ les auienẽ de parientes que les matan, o se les mueren o porque pierden lo que auian, e fincan pobres, o por malos fechos que fazẽ te miendo la pena que merecen por razon dellos: e por qualquier destas maneras sobredichas, o de otras maneras semejãtes que se mueuẽ a fazer tal cosa como esta: fazẽ muy grãd maldad, e muy grã traycion. Ca por ninguna perdida, nin pesar que les viniesse, nin por ganancia,

d ¶*Para la camara del Rey* Adde l. 1. C. de Apostat. & supra titu. 1. l. 7.

e ¶*Manera.* Est enim hic vt hæreticus puniendus. dicẽ. c. contra Christianos de hæreti. lib 6.

¶*Lex V.*

Apostata dicitur ex catholico factus infidelis, & postea ad fidelitatẽ reuersus: iste estin fauus, & non potest testari, nec ad honores aspirare, & est incapax hæreditatis instituti, nec per eũ cõtractũ celebratus, postquam de infidelitate incœpit cogitare valet: & & hæc pœna est maior morte: quia inter homines viuens, eorũ honoribus caret. hoc dicit.

f ¶*Se arrepienta.* Idem habetur in d. l. qui sanctam. in l. 1. C. de Apostat. de qua ista sumpta est limitatio tamen, & intelligenda per inquisitores hæreticæ pravitatis, vel iudices Ecclesiasticos, cognoscentes de hæresi, admittantur ad reconciliationem, & ad gremium ecclesiæ nam tunc idẽ in apostatis erit dicẽdũ, q̃d in aliis hæreticis ad reconciliationem admissis, cũ apostasia non constituat diuersam speciẽ ab hæresi, sed tantũ addat quandam circumstantiam aggrauantem. vt dicit S. Thom. 2. 2. q. 11. ar. 1. in solutione ad tertiũ & probatur in dict. ca. contra christianos de hæretic. lib. 6. ita in specie vult doctor nr̃ de Villadiego in suo tract. de hære. pram. q. 20. col. 4. nec obstare dicit. d. l. li qui sanctã. quæ dicit eos reuertentes non fore admittendos: nã illa lex secundũ eum non est admittenda, cũ disponat de maiori mere spũali si hæresis: q̃ est in ecclesiastica: non in laicorũ iudicio põt cadere. vt in. c. inquisitionis. 5. q. 1. habemus. de hæreti. lib. 6.

g ¶*Sabios antiguos.* Vt in d. l. li qui sanctam. C. de apostat.

4

5

nin por riqueza, nin buena andãça, nin sabor que entendissen auer en la vida deste mundo, non deuen renũciar la fe de nuestro Señor Iesu Christo: por la qual serian saluos, e auriã vida perdurable para siempre. E porẽde mandamos que todos quãtos esta maldad fizieren que pierdan porende todo quanto auiã e non puedã lleuar ninguna cosa dello, mas q̃ finque todo a sus fijos[b] si los ouieren aquellos que fincaren en la nuestra fe, e si non renegaren: e si fijos non ouieren ellos, a los mas propincos parientes que ouieren fasta el dezeno grado[c], que finquẽ en la creencia de los christianos, e si tales fijos nin parientes non ouieren finquen todos sus bienes para la camara[d] del Rey: e de mas desto mandamos, que si fuere fallado el que tal yerro fiziere en algund lugar de nuestro Señorio que muera[e] por ello.

¶*Ley. V. Que pena merece el Christiano que se tornare moro maguer se arrepienta despues e se torne a la nuestra fe.*

APostata en latin tanto quiere dezir en romãce como christiano que se torno judio, o moro: e despues se arrepiente, e se torna ala ley de los cristianos e porq̃ tal ome como este es falso, e escarnecedor de la ley: non deue fincar sin pena, maguer se arrepienta[f]. E porende dixeron los sabios antiguos[g]: q̃ deue ser enfamado para siempre, d̃ manera q̃ su testimonio nũca sea cabido, nin pueda auer oficio, nin lugar honrrado: nin pueda fazer testamento, nin pueda ser establescido por heredero de otros en ninguna manera. E aun de mas desto vendida o donacion q̃ le ouiessen fecho o que fiziesse e a otro de aquel dia en adelante que le entro en el coraçon de fazer esto, non queremos que vala: e esta pena tenemos que es mas fuerte a este a tal, que si lo matassen. Ca la vida deshonrrada le sera peor que muerte, non pu-

1

2

3

4

5

6

7

¶ *Ley. VI.*

a ¶ Si fideles coniugata ad infidelitatem transeat, seu hæretica fiat, & cum infideli nubat, vel adulteretur, perdit dotem, arras, & omnia bona, quæ communiter cum viro habebat, applicanda viro & posteris mortem filijs eius matrimonij duntaxat in eis successuris idem de viro in infidelitate lapso. h.d.

1 a ¶ *Mandamos.* Ex verbis proœmij huius legis videtur, quod ista sit noua Alfonsi Regis decisio, cum nõ sit date concordantiam.

2 b ¶ *Fizere adultero.* Imò & ex sola fornicatione spirituali, rum fidem deserit, & ad infidelem se cõfert, perdit dotem. vt notat Abb. in cap. fin. de conuer. coniug. dixi supra nu. 17. in l. fina.

3 c ¶ *Todos del marido.* Sed nõne isti bona confiscantur? dic, quod sic. vt in capit. cum secũdum leges. de hæreti. lib. sexto, & tradit in terminis Ioan. Andr. in dicto capit. fina. de conuer. coniug. in differentij, quos ponit inter fornicationem carnalem, & spiritualem. quamodo ergo poterunt dari mariti certeini ror de decisione ista huius legis & ubi tor quinn pro deret, sed bona cõfiscarentur, iam in vxore, quã in mariti apollectibus aliis.

¶ *Ley. VII.*

a ¶ Si in sua vita qui non fuit de Apostasia accusatus, post mortem infra quinquennium eius fama per quemlibet potest accusari: & si probatur lite de crimine, vt in legibus supra proximis. h.d.

1 d ¶ *Cinco años.* Cocci. cum l. 2. C. de quæst. & loquitur apn ista. l. ã illa.

2 e ¶ *Ante desta.* l. 4. & 6. vbi vid. quæ dixi.

3 f ¶ *Dende en adelante.* Nota bene, quinquiennes hæreticæ pravitatis, qui cognoscunt contra defuncti memoriam, non poterunt confiscare bona post quinquennium à morte defuncti. adde Bart. in dict. l. 2. C. de apostat. & Abb. in c. cum nobis. col. 3. de præscrip. vbi hoc limitat, & intelligit quatenus bona veniunt confiscanda fisco Principis secularis. iuxta dictum gl. in l. Manichæus. C. de hæreti. Si vero essent applicanda fisco ecclesiæ, cui requiritur tempus. 40. annorũ. per text. in c. 2. de præscrip. lib. 6. vid. etiam per Felinum in dict. ca. cum nobis. col. 4. & 5. & idem certe dicendum in crimine læsæ maiestatis: prout voluit gloss. in dict. l. Manichæos. Abb. & Feli. in dict. c. cum nobis. Ange. Arete. in tract. maleficiorum. in parte (che ay tradito la partia) col. pe per viam tamen exceptionis, bene quis admittetur, excipiendo esse post quinquennium, quia quæ temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. pure. in §. fi. ff. de doli exceptio. l. 3. C. de exceptio. ne quæ ad hoc obstat. l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. neq. l. Papinian. §. si filius. ff. de inofficio. testa. cũ gl. ibi. & Pau. de Castr. in vtraq; lege, vbi dicitur q̃ nõ potest alteri illius qui allegat exceptionem, fuit vsus, & non egit intra terminum limitatum actioni, non auditur postea allegans per viam exceptionis: nam proceduntilli text. quando solum competebat actio à iure quæ poterat intentari per viam actionis & exceptionis & opposita exceptione operatur vim actionis, vt in exemplis illarum legum: secus enim est, quando à lege datur actio & exceptio. nam tunc terminus præfixus actioni, non censetur præfixus exceptioni. text. singularis in dict. l. pure. § fin. all. l. querela. cum glo. C. de fals. & ibi Bar. idem Bart. in l. diuus. ff. de reiudi. Abb. in cap. licet. de probatio. col. 7. & in c. cum venerabilis. de excepti. colum. 9. cum ex quocunq; delicto oriatur a lege actio, & exceptio, vt i. l. quoniam Alexandrum. C. de aduiter. l. 2. § si publico. & ibi Bar. ff. eo. & dicta. l. querela. notat Gandinus in tractatu maleficiorum quomodo cognoscatur de delicto per exceptionẽ. & est casus in. l. si qs igrauj. §. si qs vtiro. ff. ad Silla. & in crimine læsæ maiestatis. est text. in. l. qui rũ maior. §. si libert. ff. de bonis libert. adde etiã ad hoc Bartol. in. l. 2. ff. de exceptio. & Ange. & Bal. in dicto. §. si filius. vbi ista ita videntur intelligere, & declarare, facit q̃d eleganter voluit Bald. in. l. quæsitum. §. si. ff. de pecu. vbi dicit, q̃ licet ius dicendi nullum præteriatur tempore, tamen ius excipiendi de nullitate non præteriatur. idem tenet Iofi de Imol. in Clem. 1. de iudica. vbi dicit, quod litis potest intentari, cum agendo, quam excipiendo. & quando intentatur agendo, certo tempore finitur, sed per viam exceptionis, durat perpetuo. & idem tenet Præposi. in capit. dilecto. de appella. item in dict. §. fin. minor. & in dicto §. si filius. idem consequitur agendo & excipiendo ex quo sequitur, q̃ semper est actio: nam cum intentatur quereda per viam exceptionis, intentatur ad finem, vt rescindatur testamentum, & hæreditas veniat filio: & cum intentatur restitutio in integrum per exceptionem intentatur vt retractetur contractus: sed cum excipitur de crimine hæresis, vel læsæ maiestatis, non ideo intentatur exceptio, vt memoria defuncti damnetur, & bona confiscentur, sed vt tepellantur qui agit ab agendo & pars iuste possidens defendatur excipiendo. Vide distinguit distinctrescasus vnus, cum solum datur exceptio, & non actio, veluti in pacto de non petendo: & tunc indubie excepto est perpetua, cum non sit in potestate nostra agere. Alius casus, quando solum competit actio à iure, & non datur exceptio expresse. & ibi casu, loquuntur dict. §. si filius. & §. si minor. Alius, & tertius casus est, cum lege datur expresse actio, & etiam expresse exceptio & tunc licet præscribatur actioni, non præscribitur exceptioni vel dic, quod tunc præscribatur exceptioni, quando ad eam habendam requiritur aliquod præambulum, quod certo tempore est limitatum, vt est restitutio in integrum. vt in dict. § si minor. & rescisio testamenti vt in dict. §. si filius nam cum non possit per exceptionem obtineri, nisi habito illo præambulo: nimirum, si præscribatur exceptioni, præscribit pro illo præambulo: quando verò ipso iure, sine tali præambulo competit, exceptio durat perpetuo, & cessat ratio dict. §. si filius. & dict. §. fin. minor. ita tenent Bald. & Angel. in

diendo vsar de las honras, e de las ganancias que vee vsar comunalmente a los otros.

¶ *Ley. VI. Que pena meresce el Christiano, o la Christiana que son casados si se tornare alguno dellos judio, o moro, o hereje.*

Os Reyes, e los Principes por esso quiso nuestro Señor Dios, que ouiessen señorio sobre los pueblos, porque la justicia fuesse guardada por ellos: e aun porque quantas vegadas nasciessen pleytos nueuos, o contiẽdas entre los omes las quales nõ se pudiessen librar, por las leyes antiguas q̃ por ellos fuesse fallado cõsejo, de nueuo, porque se pudiessen librar derechamente: e por ende mandamos [a], que si por auentura acaesciesse de aqui adelante, assi como acaesciere en otro tiempo, que alguna muger de nuestra ley fuere casada, e se tornare mora, o judia, o hereje, e ẽ aq̃lla ley que rescibe de nueuo se casare, o fiziere adulterio [b] que las dotes, e las arras, e todos quãtos bienes de consuno ouieren ella, e su marido a la sazon que tal yerro fiziere, que sean todos del marido [c], e esta pena que dizimos q̃ deuia auer la muger, essa mesma dezimos que deue auer el marido, si se tornare moro, o judio, o hereje, pero estos bienes atales q̃ gana el marido por el yerro que faze su muger si fijos le fincare de aquella muger mesma, ellos los deuẽ heredar despues de la muerte de su padre: maguer ouiesse fijos de otra muger, nõ deuẽ auer destos bienes ninguna cosa. Esso mesmo dezimos, que deue ser en los bienes del, quãdo fiziere tal yerro como este.

¶ *Ley. VII. Como si alguũ renegare la fe de nuestro señor Iesu Christo que de ser acusada la fama del cinco años despues de su muerte.*

Renegando alguno de la fe de nuestro Señor Iesu Christo, e tornando se despues a ella, segund de suso diximos si acaesciesse que en su vida non fuesse acusado de tal yerro como este: tenemos por bien, e mandamos, que todo ome pueda acusar su fama desque sea muerto fasta cinco años [d]. E si ante deste plazo lo acusare alguno, e fuere prouado, que fizo tal yerro, deuẽ fazer de sus bienes, assi como diximos en las leyes [e] ante desta. E si por auentura non fuesse acusado en su vida, ni despues de su muerte fasta cinco años dẽde en adelante, non lo puede ninguno acusar.

dicta. I querela. & sentit Bald in dict. §. si in nor. colum. fi. in pri. I oc etiam offenditur an hoc de adulterio posit accusari intra quinquennium, fin. I. mariti. §. praeterea. ff. de adulter. I. adulter. C. eod. potest tamen excipere retentio retentione dotis, vt dicit glo. in. l. fin. C. de adulter. & ibi Salicet. & ibi. Iasius Ange. & Bald.

¶ *Lex. VIII.*

Christianus, si factus Sarracenus, aliquod seruitium magnum fecit Christianis, pariter eius vita, licet Sarracenus remanserit. & si ad fidelitatem redierit, nõ patietur aliquam poenam de apostata contra apostatam. h. dicit.

¶ *Ley. VIII. Porque razones el Christiano que se tornare Iudio, o Moro, e se arrepintiere despues tornandose a la fe de los Cristianos se puede escusar dela pena sobredicha.*

Sonteeer podria que algunos de los que renegassen la fe catholica, e se tornassen moros se trabajarian de fazer algund granado seruicio a los christianos, que se tornarta a grand pro dela tierra: e porque los que se trabajassen de fazer tal bien como este sobredicho, nõ finquen sin gualardõ[a] tenemos por bien[b], e mandamos que les sea perdonada, e quita la pena dela muerte, q̃ dixmos en la quarta ley ante desta, que deuian resceebir, por razon del yerro, que fiziessen. Ca assaz daria a entender el que tal cosa fiziesse q̃ amaua a los christianos: e q̃ se tornaria a la fe catholica, si lo non dexasse por verguẽça, o por a fiuẽta de sus pariẽtes, o de sus amigos. E porende mãdamos, e queremos q̃ le sea perdonada la vida: ma guer finque moro. E si despues que ouiesse fecho tal seruicio a los christianos como sobredicho es, se arrepintiesse de su yerro, e tornasse a la fe catholica: mandamos, e tenemos por bien que sea otrosi perdonada la pena del enfamamiento, e nõ pierda sus bienes[c]: e que ninguno non sea osado dende en adelãte de gelo retraer, nin de le empecer en ningũa manera, e que aya todas las honras, e que vse de todas las cosas, que los christianos han, e vsan comunalmente, bien assi como si nunca ouiesse renegado de la fe catholica.

a ¶ *Singualardõ.* Induluget Princeps propter seruitia: vt hic & in l. 1. tit. 32. infra eo. parti. § sed qd principi Institut. de iur. nat. gent. & ciui.

b ¶ *Tenemos por bien.* Nona videtur hæc decisio, vt patet ex hoc verbo, & etiã ex hoc verbo, iuremus, inferis ista lege positor vt dicit in si mi tãn Lau. 2. tit. 1. eo. parti. & non licet cõcordantem.

c ¶ *No pierda sus bienes.* Necesse fuit hoc expimere: quia in istis apostatis reuertentibus ad fidem, non habet locum ius postliminij. Procedit enim illud cum quis capitur ab hostibus, vt ff. de capti. perrotum. & secus est, cum quis sponte efficitur hostis, & hæreticus quia non recuperat bona, licet postmodum ad fidem redeat, nisi restituatur vt legitur & notatur in capit. displicet, in capit. ipsa pietas 23. quæst. 4. Abb. in capit. inter quatuor, colum. 2. de maio & obed. Sed an profitibi ista remissio, vt q̃ nõ, cũ bona istius ex nouis constitutionibus applicentur fisco Ecclesiæ, vt refert Felin cap. cum nobis, col. penulti de præscript. cum dicit quod bona damnatorum de hæresi, non applicantur hodie fisco secuiari, etiam principis non recognoscentis superiorem, et causti dicit in pluribus constitutionibus modernis de quibus bibliotheca Papæ in libro, qui dicitur Tractatus inquisitorum. c. 2. 4. & tractat per Francisc. Paul in consilio relato. Doctor tamẽ de Villadiego in suo tractatu de hæresi capitulo. allegat quandam extrauagantem Clementis ex qua dicit hodie bona hæreticorum aliud in tres partes diuarũ vna ad ignatur domino temporali. alia, ofnc alibus in quisitionis. tertia vero ipsi officio dicit tamen illam loqui de inquisitoribus Italiæ, & quod ad alias prouincias non extendere tur. de iure vero Canonico antiquo, bona hæreticorum hæreticorum fisco secuiari applicantur. cap. ex communicamus, et l. de hæreti. & cauergentis. & in. c. cum secundum legem de hæreti. lib. 6. dicendum ergo, quia his bonis quæ hodie fisco applicarentur, procedet hæc lex.

¶ *Lex. IX.*

Sarracenorum, vel aliorum legatus, fidelis, vel infidelis securè veniat, & redeat cum suis rebus: nec contrahente legatione potest super debitis attentionibus in curia Principis ad, quam ut ciuis, aut incolas domino conuenirri, vel pignorari, pro contractu tamen in legatione celebrato vtiq; conuenitur. hoc dicit.

¶ *Ley. IX. Como los moros que vienen en mensajeria de otros reynados a la corte del Rey deuen ser saluos, e seguros ellos, e sus cosas.*

Mensageros vienen muchas vegadas de tierra de moros, e de otras partes a la corte del Rey: e maguer vengã de tierra delos enemigos por mãdado dellos: tenemos por bien, e mandamos q̃ todo mẽsajero q̃ venga a nuestra tierra quier sea christiano, o moro, o judio que venga, e vaya seguro, e saluo[d] por todo nuestro Señorio, e defendemos que ninguno non sea osado de fazer fuerça, nin tuerto, nin mal a el, nin a sus cosas. E otrosi dezimos q̃ maguer el mensajero q̃ viniesse a nuestra tierra, deuiesse alguna debda a ome de nuestro Señorio que fuesse fecha ante q̃ viniesse en la mensajeria[e] que non le prendã por ella, nin lo traygan a juyzio: mas las debdas que fiziesse en nuestra tierra, despues que viniesse en la mensajeria, si non las quisiesse pagar, bien gelas pueden demãdar, e apremiarlo por juyzio que las pague.

¶ *Ley. X. Que pena merece el moro, e la christiana que se yoguieren de so vno.*

Si el moro yoguiere con la Christiana viuiendo, mandamos que lo apedreen[f] por ello: e ella[g] por la primera publica meretrix, pro prima vice ambo simul verberantur, pro secunda occidunt. hoc dicit.

d ¶ *Seguro, e saluo.* Habent ex Legati, seu Ambasiatores secundum ius gentium ẽ nemo impune potest eos offendere. l. sanctum. ff. de rerum diuisio. l. sina ff. de legato

e ¶ *En la mensajeria.* Concordat cum. l. 2. §. legatis & §. omnes autem. ff. de iudiciis.

¶ *Lex. X.*

Sarracenus Christianę vicinus, seu viduæ quę commites lapidabit. Ex ipsa pro prima vice perdit medietatẽ bonorum in qua succedunt parentes, vel uiri & eius non existentibus rex. Pro secũda autẽ vice, perdet ofa bona succedentibus applicanda, & occidetur. Si vero sit coniugata, ipse lapidabitur: & ipsa in potestate viri ponetur, vt eam comburat, vel ad libitum faciat. Si autẽ sit publica meretrix, pro prima vice ambo simul verberantur, pro secunda occidunt. hoc dicit.

f ¶ *Apedreen.* Adde. l. 9. supra titu. 1. & adde quod habetur Leuitic. cap. 25. de Phinees, qui interfecit cocuitem cum Madianita, & reputatum est illi ad iustitiam. & habetur in cap. 1505. 23. 9. 5. & 2. q. 7. nos sic in concubitum petenter. §. hi sita. Doctores tũ communiter tenebant hunc ludaicum, vel Sarracenum non esse puniendum pœna mortis, propter concubitum cum Christiana, vt refert de Oldrad. in dict. l. 9. quando non fiebat sub colore matrimonij. per. l. ne quis Christianam. C. de Iudæis. & tenet Corneus consi. 114. volumi. 1. Decius in ea consulit. el. 3. de appela. & in. c. 1. de consiliis numero 17. vbi dixit illum de Phinees esse secũdum ius antiquum veteris testamenti, prout habetur in dicto §. hi sita & refert Andre. Siculum idem tenentem consi. 63. volu. 4. colum penulti Nicola Boerium, decisione. 176 col. 3. vbi dicit hanc opinionem esse communẽ & sequitur Alciatus. lib. 7. Parerg. c. 23. vbi & damnat sententiam quandam in hoc prolatam ergo virilium amputationem quam videbis relatam in si. dicti consi. Oldrad. Tenet ergo mentem illam legem Partitarum cum dict. l. 9. supra tit. 1. quæ tubi hucs pauis pœna mortis, & si cum sit fine titulo matrimonij.

g ¶ *Ella.* Tenet mentem illam legem partitarum circa illam pœnam quæ imponitur fœminæ Christianæ cum Pagano, vel luna o cocuitem.

3 a ¶ *De su marido.* Nota ad l. fori. lib. 4. tit. de los adulteros l. 1. In nouel. est l. 1. tit. 20 lib. 8.

20 *Titulus. XXVI. De hereticis.*

¶ La summa.

b ¶ *Dar otro entendimiento.* Adde ca. hæreticus 24. q. 3 & cap. non adfecamus 24. q. 1. & cinterhæc in cum. el. 2 de penitit. dist. 3. & dicit B. Gregorius. 5. libro Moralium. ca. 8. q. hæretici communē scientiā habere fugiūt ne cæteris æquales æstimentur, occulta vi nouæ semper exquirūtur quæ dum alij nesciūt, apud imperitorum mētes, ipsi desciūt in singularitate gloriantur.

¶ *Ley. I.*

20 Hæreticus dicitur a fide catholica separatus & si multiplex sit hæresis, duæ hæreses sunt principaliores. Primaria unus aliquis deuiat a fide catholica abiis, quæ tenet ecclesia romana. Secunda est credere animam cum corpore simul nec de bonis post mortem, nisi ut nec de malis pœnas sumunt quæ sunt cellias. & de illa hæresi magnū damnum patiuntur in ista hæresi cum in fide fidelium vitiatur. l. d.

Ad tit. de hæreti. in decret. & in li. 6. & Clem. od. tit.

1 c ¶ *De manifesto.* Pe. sequitur dicta Azonis. C. eo. in summa.

2 d ¶ *Ecclesia de roma.* Adde e. hæc est fides 24. q. 1. & e. quoniam verus o cu. & c. cad abiudicandam. de hære. & hi qui ergo dicitur quis vacuissimo dis. ad glo. in cālli. qui. 5 quia vero. 24. q. 3.

3 e ¶ *Desayden.* Qui recesserunt a fide, & errant in articulis fidei. vt in ea. 1. de summa trin. & fid. catho. & adde. l. 98. tit. 4. 1. parti. Quod autem anima non mociatur cum separatur corpore, probat Ambrosius in libro de bono mortis. c. 6. & 7. vbi & cattenem humanam adducti, q anima ieque vitā infundit & cū anima infunditur, vita infunditur, & a quo anima discedit, vita discedit: anima ergo vita est. Quomodo ergo potest mortem recipere, cum sit contraria? Sicut enim dixi calor rem non recipit contrariam statim soluitur, & lux non recipit tenebras: nam statim discutit. Infuso enim lumine, tenebrarum horror auferitur: & sicut amoto igne, nullum frigor desinit: ita & anima quæ vitam creat, non mortem non recipit, non morietur. Probat etiam ibidem immortalitatem animæ ex doctrinis diuinis. M. Tullius etiam in libro de Republica, probat immortalitatem animæ, eo fundamento, quod iustitia tributua non habet locum in præsenti vita: quia cum iustitia sit habitus animi communi vtilitate seruata, suam cuique tribuens dignitatem videmus ad sensum, quod non semper bonis bona obueniunt, aut malis mala neq, boni præmiantur neque mali puniuntur, sed multo pluribus bonis mala, malis bona sic euentius accidunt: vnde si iustitia in hac vita locum non habet, superest, quod si mundus peoudentia regitur, prout regitur, necesse est animam vitam esse, in qua iustis præmia, & malis supplicia distribuuntur. Videas enim beatum Gregorium Dialogo. libro. 4. capi. 4. vbi videbis de intellectu illocū verborum Ecclesiastes Homines, & iumenti vnus est interitus. Quod loqui ne videlicet Salomon ibi in hoc disputando, nō diffinitēdo. Videa: et am de immoccabilate animæ per Chrysostomi sermone. 4 de prouidētia, vt fato colum. ar tepenal. & pu nulli.

¶ *Ley. I. I.*

20 Accusare potest hæreticū quilibet de populo, coram Episcopo loci, vel eius Vicario, qui pugnare debet bonis seruitiis, & blandis verbis cum ut ere illum ad fidem: & si hæreticus pœnitet, ceciscit ādus est, & parcet ei Episcopus. Si vero est pertinax, iudicabit eum hæreticum, & condet iudici seculari, vt eum punitat. Et si fuerit Pœrdicator, flammis exuritur. Idē de cedente animam eorpore moti, & de hæretico opera Prædicatoris exequente. Si autem credit, & non exequitur, perpetuo exulent aut in carcere (donec pœnitent) ponatur. Et bona in hæresi decedentium, aut de hæresi damnatorum, applicantur filijs, vel descendentibus: quibus deficientibus, Regi. Et si hæreticus est clericus, potest Ecclesia bona intra annum petere & si neglexerit, habebit Regis camera. Sed si non credit, sed ad hæreticorum legentium vadit doctrinam, soluet Regis camerae decem libras auri. Et si non habuerit vnde, dentur ei publicē quinquaginta flagella hoc dicit.

¶ *Ley. I. Onde tomaron nome los hereges e quantas maneras son dellos. e que daño viene a los omes de su compañia.*

HAEresis en latin: tanto quiere dezir en romance como departimiento[c]: e tomo de aqui este nome herege, por que el hereje es departido dela fe catholica delos Christianos: e como quier q̄ sean muchas sectas, e maneras de herejes. Pero dos son las principales. La primera es toda creencia que ome ha que se desacuerda de aquella fe verdadera, q̄ la Eglesia de roma[d] manda tener: e guardar. La segunda es de creencia que han algūos omes malos e descreydos[e], que creen que el anima se muere con el cuerpo, e que del bien, e del mal que ome faze en este mundo non aura gualardon, nin pena en el otro. E los que esto creen son peores que bestias: e delos hereges de qualquier manera q̄ sean, viene muy grande daño a la tierra. Ca se trabajan siempre, de corromper las voluntades delos omes, e delos poner en error.

¶ *Ley. I. I. Quien puede acusar a los hereges, e ante quien, e que pena merescen despues que les fuere pronada la heregia, e quiē puede heredar los bienes dellos.*

Os hereses pueden ser acusados de cada vno[f] del pueblo delante de los Obispos[g], o delos vicarios, q̄ tienē sus logares, e ellos deuē los esaminar

1 b ¶ *Fuedin ser acusados de cada vno.* Esteni in publicum etiinen. l. Manichæos. C. eodem.

2 c ¶ *Delante delos obispos.* Ci men hæresis est metē ecclesiasticum: ideo eius cognitio pertinet ad Episcopum, vt hic, & in capit. ad abolendam in principio. eodem titu. & ibi quod pertinet ad Capitulum. Sede vacante Legatus etiam Apostolicæ sedis est iudex competens. capit. vt commissi. eod. di. lib. 6. Item & Inquisitores pet sedem Apostolicā deputati. cap. pe hoc. & e. vt inquisitionis. de hæreti. lib. 6. Clemen. r. eodem titul. & per commissionem Apostolicam fiēdam Inquisitoribus, de hoc enim non tollitur potestas ordinaij. vt in dicto capit. per hoc. & poterit rectē cognosci, tam per iudicem, vbi delictum hoc quis

hoc quis commisit, quam per eum in cuius territorio hæreticus se tráslatat, vt in c. vt commissi §.1. & ibi gl. c. nati. 2. hin. 6. facin. & arriani. C. eo. qui hæc posit punire, quia vbi quis videtur delinquere, adde Bald. in l. 2. C. de maiestate. & mandat Leo Iaiman videtur, q̃ si peccatur remissio, q̃ remittendus esset ad iudicem delicti, quia eius delicta magis sibi poterant esse nota, secundũ Archi. in dic. vt cõmissi. vbi vt per Domi. in sen. & rõtra illos, dicit hunc quẽ tem, q̃ aut expedit q̃ remissio fiat ad locum delicti, vel Iudi. quia ibi fuit publicum crimẽ & sic expedit eũ punirio loco delicti & tunc licet fienda remissio, alias non. vi. ibi. & adde quod habetur in. e. vt commissi. eod. titul. l. br. 6. & procedit in illo crimine simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij. vt in c. fi. in prin. de hæreti. li. 6.

en los articulos de la fe, e en los sacramẽtos, e si fallaren que yerran en ellos, o en alguna de las otras cosas que la eglesia Romana tiene, e deue creer e guardar, estonce deuen pugnar de los cõuertir, e de los sacar de aquel yerro por buenas razones, e mansas palabras: e si se qui sierẽ tornar a la fe e creer la, despues que fueren reconciliados, deuen los perdonar. E si por auentura non se quisieren quitar de su porfia, denen los judgar

3 a ¶ *Deuelos perdonar.* Redeuntes igo ab hæresi admittuntur nisi sint, & euadunt per hoc praxis cremitis, qui indi non sunt relapsi vetus cap. super eo. de hære. lib. 6. & tradit S. Thomas secunda secundæ. q. 11. a. 4. & habetur in. c. ad abolendã. eo. titu. Quid intelligendum sit non impossibile per deprehensionem errors, ad fidem Catholicam vitaretur sponte recuram, abiurata hæresi vt probatur in ea ad abolendam in prin. de hæreti. li. 6. vt officium in prin. eo. titu. libr. 6. pro iusoleriter vt ibi habetur. Et in mulata conuersione redeant fraudulenter sub agni specie, lupum gerentes. ¶ Sed est dubium quando dicantur continuo, seu contestim redire. & Archidia. in. c. vt commissi. §. neque non. de hæreti. li. 6. dicit quod illi qui vertuntur infrà tempus gratiæ admittendi sunt. & hoc licitum est consuetudini, quam seruare solent inquisitores hæretecæ prauitatis, qui in prin. Inquisitionis præmittunt sermones ad populum, vbi habentur quierie vbi admonent omnes hæreticos exercito, vt recognoscentes errorem fuum ad fidem catholicam conuertantur, certo termino præfixo, in quem veniam, & istud appellatur tempus gratiæ. sed dubit tamẽ Archi. quenam possit tempus gratiæ admittendi sum, remitegra, vel potest quia aliquis non sunt personalitcr requisitus, neque extra eius probationes sunt receptæ, arguta si ibi absentia. de præb. lib. 6. si tamen post prædicta tempora venerint, indiguisset venia licet eorum delegat, & remittat ad notariam. l. 1. C. de his qui ad ro. orrent. & sic recitando ipsum transit Ioa. And. & etiam Dominicus ibi. Hostiensis vero in summa titulo de hæreti §. qualiter. & §. quando. & qualiter apene sentit, q̃ antea, quam quis in conuictus de hæresi admittatur consirens errorem suum, & volens reconciliari dum modo index videat ipsum cõtritum, & speret de conuersione eius. Io. And in. c. ex communicamus. el primeto. §. damnati. eo titu sentit q̃ neqdum antea quam sint conuicti imo et iam postquam sunt condemnati, per sententiam possunt redire & euadere pœnam mortis, & idem sentit Io. notabilissim. c. pe. eo. in contrariũ videtur ex. in. d. c. ad abolendã. q vt in prin. d. dixi videtur requirere quo continuo, seu contestim redire debeat & ipso tr. post damnatio. em vero videntur facere tria in pœnæ. imo & post probationes in more probationum Zenzic. & Cardinalis clemen. ad nostrum §. pe. eo. titul. tenent, q̃ si postquam negauerant sunt conuicti, non admittantur ad hunc euadendi pœnam corporalem. Abb. in. d. §. damnati. tenet idem quod Ioa. And. ibi tenuit & adducit ex. in. c. accusatus. de hæreti. lib. 6. vbi relapsis dum taxat non parcitur. Semel ergo lapsi parcendum est, ex qui voluntad fidem reuertitur licet cõdemnati sint, dicit tamen ipsa opinio aperte non probatur iure imo potius posset defendi contrarium, quia. d. §. damnati nullam indulgentiam dat damnatis, & d. c. ad abolendam vult q̃ si ain redeat & sponte, & c. pe. eo. titu. loquitur de deprehensis in hæresi, & non de eodem nam aliam tam eum opinionem dicit sequitcdam, & quod ad. c. ad abolendam satis colorate possit responderi, quod satis incontinenti dicitur redire, si nullam dilationem expectat, et que possit in positione. c. ponderes. 50. distinctione. vel potest dici, secundum eũ quod ant sunt condemnati de hæresi sed adhuc non traditi curiæ seculari, & habet locum pœnitentia. aut sunt traditi curiæ seculari & tũc non fit locus pœnitentiæ. Doctor noster de Villa iugo in suo tractatu de hæreti. prim. quæstione. 20. recitans hisopinionibus dicit, quod vbi aut sententiam esset processum cõtra hæreticum, nullo modo eius conuersio esset admittenda ad effectum euadendi pœnam mortis. per

texi. in d. c. penul. in. §. damnati &. in §. si qui autem. vbi autem ad rõdemnationem non esset processum, etiam si esset per testes, vel alias probationes de hæresi conuictus, credit reuerendum admittendo debere. per textum in cap. accusatus. in principio. & apertius in §. ille quoq. eodem titu. lib. 6. Ioan. de Ana. tractat etiam de hoc in. c. ex communicamus §. damnati vero. quẽ legit sub principio. eo. titul. qui recitat opinionem Ioan. And. & Abb. tandẽ dicit esse considerãdum, q̃ textum. d. c. ad abolẽdam. nõ proprie loquitur de cõdemnatis, sed de illis qui sunt deprehensi in hẽresi, vnde ipse concludit, q̃

por herejes, e darlos despues a los juezes seglares b, e ellos deuen les dar pena en esta manera: que si fuere el hereje predicador c, a que dizen consolador deuen lo quemar en fuego, de manera que muera. E essa misma pena deuen auer los defeceydos que diximos de suso en la ley ante desta: que non creen a auer gualardon, nin pena en el otro siglo. E si non fuere predicador, mas creyente e que vaya, e este con los que fizieren

posse fortè considerari, quod aut quis est conuictus & condemnatus per iudicem & tunc potest in continenti redire post sententiam. & quod ita melius garuit ex in. d. e. ad abolendam. aut est damnatus aure tanquam indubitans hæreticus vt in casu. d. capit. ex communicamus. & tunc non potest, & ita loquatur dict. ca. ex communicamus. in §. damnati vero. nihil vero latis placet opinio Doctoris nostri de Villa diego per textum in dicto ca. penul. vbi hoc etiam voluit Auro, & benefacit illa. l. patitur aut ruinam, vel locus suu venire, conuicti sic non debere fieri ante sententiam sunt tamen posset non improbabiliter dici, quod & si conuertatur post sententiam sit admittendus si iudici videatur eius conuersionem verum esse, & non fictam & probabiliter hoc appareat: quia conuersionem esse ante sententiam, vel post non est parcendum, sed veritas contritionis cum spe non recidendi præsumpta, vt vult Syluester in summa parte hæresis. la primera, vers. & quæritur. notat etiam quod licet redens ab hæresi euadat pœnam mortis non tamen euadit pœnam perpetui carceris, vt in dicto cap. penul. commutatur tamen hodie ista pœna. In alia si vi sum fuerit superiori, vt habetur in capitul. vt commissi. eodem titulo. libro sexto. Et sic intelligenda sunt in hæreticis non relapsis. nam relapsi hinc aliqua audientia sunt seculari iudici tenenti, vt in dicto capitul. ad abolendam. §. illis quoque. & dicit capitul. accusatus. & in capitul. super eo. eodem titulo lib. sexto. ¶ Et hæreticus patronus recursus an recuperet ius patronatus vide glossam in cap. maximum. 10. quæstione 7. quæ dicit quod sic, nisi lata esset sententia super amissione iuris patronatus. Abb. vero, in capi. quia diligentia de electio, licet quod vbi cunque præcesserit honorum publicanio ab homine, vel aliunde non recuperat quis bona per pœnitentiam, nisi princeps de gratia restituat eum ad pristina bona, & vide per Rochum in tracta. de iure patronatus. char. 15. colum. 3. qui dicit opinio. Abb. esse veriorem. ¶ Quid autem de illo contra quem crimen hæresis est probatum ipse vero lem per negauit se commisisse, licit tamen se venere & profiteri quod sancta credit ecclesia, & sic semper tenuisse & credidisse, an iste dicatur conuersus, vel an adhuc sit vel impœnitens sit curiæ seculari tradẽdus, vide as de ista in Dominorum de Rota. 895. incipit accusatus de hæresi in antiquis vbi decidit quod sit adhuc curiæ seculari tradendus & volunt Hostien. in summa de hæreti §. qualiter deprehendatur. verbeul si vero negauerit licet contrarium probare sit ratut Boerius decisione. 341. si tamen non simpliciter negare sed dicere: sed eo negare quia non habet memoriam quod hæreticalia dixisset & si sit probatum tenuit se ad testes, videtur, quod misto alter esset dicendum ex dicto Bario. in l. de reate. §. nihil. ff. de interro. ac.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

b ¶ *Darlos despues a los juezes seglares.* Concordat cum capit. pe. §. damnati. eodem titul. & cap. ex communicamus. §. damnati vero. eodem titulo, & si est clericus commutens hoc crimen damnatus degradatur, & traditur curiæ seculari neque habet locum tunc quod habetur in cap. cum non ab homine de iud perch. fium cap. ex communicamus. & capitul ad abolendam. eodem titu. & dicit glossa in dicto capitu. cum non ab homine.

c ¶ *Hereje predicador.* Concordat cum. l. quicunque. C. eodem circa finẽ, & magister erroris hæretici, hæresiarcha est dicendus. capitul. quia autem. 4. q. 3.

d ¶ *Consolador.* Vide in cap. filij. vel hæredes de hæreti. l. b. 6.

e ¶ *Creyente.* Credentes eorum hæreticorum, hæreticuntur, & vt tales sunt puniendi. e pœna fiendum in dio, & vnus mei ut ad probandum, quod credant errori hæreticorum punitur in. l. Arthur. cum

vadirad[f] sacrificium cum eis, & audit prædicationes ipsorum, vt in al. quicanque, C. eodem. & in. l. 1. C. de paga. & tradit Azo. C. eodem, in summa, siue ergo adorauerunt, vel reuerentiã more hæreticorum exhibuerunt, consolationem vel communionem ab hæreticis receperunt, vel similia perpetrant, quæ pertinent ad ritum ipsorum, mento dicuntur credentes, nam ex factis præsumitur affectus cap. qui videritur, & cap. sic enim. 32. q. 5. de biga. cap. nuper. & plus est facto, quã verbo aliquid dicere, ca. ille. de appellat. non facit tamẽ debet quis ita iudicari credens, vt reputetur hæreticus, qui aneq; in hoc crimine sufficit vehemens præsumptio ad damnationem, vt in cap. literas. de præsump. vbi de hoc nisi essent talia indicia & præsumptiones q̃ probationibus, sunt habendæ vt ea quæ dixi & quæ hic habitur qui. in. ea quæ ad bonum recordo, quod non possunt, neq; ad aliud quam ad id quod indicant pro probatione[h] sunt habenda. l. de dolo. C. de dolo. & tenet Archi. & Ioa. Andre in ca. 2. de hære. libro. 6. Item & dicentur credentes qui proprio ore dicunt se credere erroribus ipsorum secundum eos. vbi supra.

a ¶ *Cotidianamente* Qui enim semel tantum accesserunt secundum eos, vel prædicationem hæreticorum, neque postea recedunt, non debent iudicari credentes, cum approbare non videantur quod potuerunt euitare, argumẽto a quæstione consilia. ex simili, de præsump. secũdũ Archi. & Ioa. And. in d. c. 2. de hæreti. lib. 6. vbi & in. c. illis quæ ipsi libros hæreticorũ nisi illos statim incẽdere, vel alio modo destruxerint

b ¶ *Essemesma muerte* Ignis quam lupernus dicit, quæ de cõsuetudine datur, secundũ Hostien. in summa eodem titu. § quapoena. colum. 2. Iardani. & i. quicunque C. eo. dicebant pœnam mortis esse imponendam, & consuetudine. & iusta declaratum est, vt ecementur. vide de Hostien. & Io. And. in c. ad abolendam, eo. tit.

10 c ¶ *Da entender* Quid ergo si non constaret de factis quæ ad ritũ eorũ tantũ pertinent, & per quæ error exprimitur, vel propriis oris cõfessione, vt iam dixi an ex eo q̃ visitat hæreticos, vel dat eis alimoniam, vel ducatũ, vel similia facit, in quibus de ipsorũ ritu nihil apparet expressum præsumit credens Archi. vbi suprã. & Io. And. refert simpliciter et se quitur, nõ putat tales iudicandos esse credentes, nisi prius fuissent lapsi vt in c. accusatus. § ille quoque. eo. tit. lib. 6. nã pro pecunia fiunt sæpe talia, & quia d. cope. eod. titu. dicit credentes et roribus. vnde Archidiaconus istos de quibus suprã non credentes sed receptatores vel fautores restituitur, dicit, tamen graviter suspectos, quare posset eis indicta purgatio. e. excõicamus. § q. aũt. eo. tit. & de cõtrahẽdo familiaritate cũ hæreticis. vt in. c. inter solicitudines de purgano.

d ¶ *Lo meterer en obra.* Vi. Azo in summa C. eod. vbi videtur distinguere vt hic, & i quicunque vingt. C. de hæreti. de iure tamen canonico credens erroribus hæreticorum est hæreticus & vt talis puniendus. e. pen. de hæreti. & sic damnatus & traditus iudicio secular, pœna mortis est puniendus, quia stadum est in hoc canonib[o] & nõ legibus & cum cap. ad abolendam. di cae animadversione debita puniendos, de pœna mortis debet intelligi, vt dixi in la tit. 2. 4. 5. ex dem partita.

e ¶ *Da en obra.* Vi. quid dixi in. l. 7. tit. 7. pat. 6. vide ibi.

f ¶ *Desus fijos.* Hoc hodie nõ procedit, vt dixi in. l. 7. tit. 7. pat. 6. vide ibi.

g ¶ *El Rey.* Vide quæ dixi supra tit. 1. in. l. 8. in fine.

h ¶ *Fasta vn año.* Vi etiam quæ dixi in dic. l. 7. gl. fin. & forte ista pãsixio anni non tenet cõtra ecclesiã ex his quæ ibi dixi & facunt quæ notat gl. & ibi Doct. in e. facis peruersum, 56. distin. & quia princeps secularis non se debet intermittere in statuendo aliquid circa illud crimen, qd̃ in totũ est de iud. cio ecclesia. ca. vt inquisitionis. §. piebemus. de hæreti. libr. 6.

& cum decretalis excommunicamus. § 1. eodem tit. bona clericorum hæreticorum applicet ecclesiis, non pertinet per. l. secularem datum, q̃ post annum applicentur fisco regio; & pro hoc videtur tex. in capit. 2. de præscriptio.

k ¶ *Oyr doctrina.* Concor. cum. d. l. quicunq; ad finem. C. eo. & vide per gl. in. c. pen. eo. tit.

el sacrificio a la fazon que lo fiziesse, e que oya cotidianamente[a], o quãdo pue de la predicacion dellos, mandamos q̃ muera por ello, essa misma muerte[b], por que se da a entender que es hereje acabado, pues que cree, e va al sacrificio, q̃ fazen. E si no fuere creyente en la creencia dellos: mas lo metiere en obra[d], y en do se al sacrificio dellos, mandamos que sea echado de nuestro señorio para siempre, o metido en carcel, fasta que se arrepienta, e se torne a la fe. Otrosi dezimos que los bienes de los que son condenados por herejes, o que mueren conocidamente en la creencia de la heregia, deuen ser de sus fijos[e], o de sus descendientes dellos. E si los non ouieren, mandamos que sean de los mas propinquos parientes catholicos dellos, e si tales parientes non ouieren, dezimos que si fueren seglares los herejes, el Rey deue heredar todos sus bienes, e si fueren frailes, puede la Eglesia demandar cauer fasta vn año[g] despues que fueren muertos, lo suyo dellos. E dende en adelante lo deue auer la camara del Rey, si la Eglesia fuere negligente en lo nõ demandar en aquel tiempo. E si por auentura non fuere creyẽte, nin fuere al sacrificio dellos, assi como sobredicho es, mas fuere a oyr doctrina[h] dellos, mandamos que peche diez libras de oro a la camara del Rey, e si non ouiere de que lo pechar, dende cincuenta açotes publicamente.

¶ *Ley. III. Como los fijos que non son catholicos non pueden heredar en los otros en los bienes de su padre que fuesse herege.*

POr herese seyendo algun ome judgado, si este atal ouiesse fijos que sean herejes, e otros que e finqueu en la fe catholicae que la guarden, estos que fincarõ en la nuestra fe mandamos que ayã todos los bienes de su padre[i], e non sean tenudos de dar a los otros parte de ninguna cosa dellos. Pero si despues desso conosciendo los otros su yerro se conuertiessen, e se tornassen a la fe catholica tenudos son sus hermanos de dar a cada vno dellos su parte de sus bienes de su padre: mas de los fiutos, o de los esquilmos q̃ ouiessen estos hermanos catholicos aui dos de tales bienes, en el tiẽpo que los otros eran herejes, non les deuen dar cuẽta, nin ninguna cosa si non quisieren.

¶ *Ley. IIII. Como el que es dado por herege non puede auer dignidad, nin officio publico, mas deue perder el que ante tenia.*

DIgnidad, nin officio publico non deue auer[k] el, que fuere judgado por herese. E por en ta

¶ *Lex. III.*

In bonis parentis pro hæretico condemnato succedunt filij catholici, nec in eis faciunt partem alijs fratribus hæreticis, sed in postea filij hæretici conuertantur ad fidem habebunt eiusdem partem de bonis parentis. de eiusdem tamen perceptis nullatenus partem habebunt posteriores. h. d.

i ¶ *Los bienes de su padre.* Vi. quid dixi in. l. 7. tit. 7. pat. 6.

¶ *Lex. IIII.*

De hæresi damnatus non potest habere honores nec dignitates seculares aut ecclesiasticas & habitas perdit. & non facit testamentum nisi inter filios catholicos, nec est capax legati, aut hæreditatis, nec valet quicquid disponat a die quo iudicatus est hæreticus. h. d.

l ¶ *Non deue auer.* Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa cum dicit. Item non sunt creandi ministri ecclesiæ: neque alij possunt creare vt infra eo. omnes & suprã de episc. audi. archiepiscopus. Item ad regimen reipublicæ creari non debent infra demdat. l. vt. nec eumdem eum in ab hæresi sumptum redeant ad pristinam dignitatem de beneficiis ecclesiæ restituuntur. c. conuenientibus. i. q. 7. c. c. dilecti. & cap. maxi

nunc. 8-13 quæstione quarta, capitulo ipsa litteras de iuristamen figure non a fuisse, c. in 17 lectione. & [illegible] non [illegible] ecclesiæ [illegible] publica officia [illegible] 3. in tredec. & [illegible] ecclesiæ [illegible] contribuir. 17. quæ. 4. [illegible] nisi quæ honorificia neque [illegible] medicine, contrariu vide

In nouis rec. est l. 3. [illegible] 3. lib. 8.

de non puede ser Papa[a], nin Cardenal nin Patriarcha, nin Arçobispo, nin Obispo, nin puede auer ninguna de las honras, e dignidades que pertenecen a santa Eglesia. Otrosi dezimos que el que a tal fuesse nõ puede ser Emperador, nin Rey, nin Duq, nin Conde nin deue auer ningun oficio, nin logar honrado de aquellos que pertenece a señorio seglar. E aun dezimos q̃ si fuere prouarlo con tra alguno que es hereje, que deue perder porẽ de la dignidad que ante auia[b] e de mas es defendido por las leyes antiguas que non pueda fazer testamento[c]. Fuera ende si quisiere dexar sus bienes a sus fijos Catholicos[d]. Otrosi dezimos que non le puede ser dado [illegible] en testamento[e] de otro, nin ser estable seido por heredero de otro ome. E aun dezimos que non deue valer su testamẽto, nin donaciõ, nin vendida que le fuesse fecha, nin la que el fiziesse a otro de lo suyo, del dia que fuesse judgado por hereje en adelante.

Erd. l. 3. nouæ rec. a

¶ *Ley. V. Que pena merecen los que encubren los herejes.*

EnCubren algunos omes, e reciben en sus casas herejes que andan por la tierra a furto, predicando, e rebolutẽdo los coraçones de las gentes, e metiendo las en yerro, e los que esto fazen yerran grauemente. E porende defendemos a todos los omes de nuestro señorio, que ninguno dellos non sea osado de recebir a sabiendas en su casa a ningun hereje, nin consienta q̃ muestre, nin predique a otros en ella, nin que se alleguẽ en su casa los herejes par auer su fabla, nin su cabildo, e si alguno contra esto fiziere a sabiendas: mãdamos que pierda aquella casa en q̃ los acogiere para fazer alguna cosa destas sobredichas, e que sea de la Eglesia. Ca guisada cosa es que aquel logar do se ayuntan los enemigos contra la fe Catholica que sirua a la Eglesia[f], e que se ayuntẽ y a las vegadas los fieles Christianos que la ereen, e la guardan, e la amparan. Pero si aquel que tuuiere en guarda casa de otro, e acogiere y los herejes sin mãdado, e sin sabiduria de su señor della, maguer fagã y los herejes las cosas que dizimos en la ley ante desta, non deue por esso el señor perder la casa. Ca pues que lo non sabe, non es en culpa ninguna. E porende mandamos, e tenemos por bien, que el que los recibio: peche porende diez libras de oro a la camara del Rey. E si nõ ouiere de que las pechar, que lo açoten publicamente por toda la villa en el lugar do acaeciere, pregonãdo el pregonero ante del porque razon le açotan.

¶ *Ley. VI. Que pena merecen los que amparan los herejes en sus castillos, o en sus tierras.*

AMparar non deue ningun Christiano a los herejes en su casa, nin en su castillo[g], nin en otro lugar bue aya, e los que asi los ampararen yerran a Dios, e al señor de la tierra, e dan carrera a los herejes de fazer, e de obrar sus maldades. Ca algũos y ha dellos que dubdarian de ser herejes por miedo de la pena, e non dubdan de lo ser por que fallã quien los ampare, e por

[illegible] lib. 6. & tradit Ioann. Lab. in [illegible] qua basilica, licet, vel nõ in tuo [illegible] hoc fauor tal partaram [illegible] ferimin [illegible] habetur in l. 4. tit. 2. supra ca. [illegible] dem & multo fortius in [illegible] cum longe gravius [illegible] eodem tit. & C. [illegible] in authenti cagazinos.

¶ *Ley V.* Receptãs, seu celans in domo sua scientes hereticos perdit eam ecclesiæ applicãdam sed si domus est alienã non perdit domum ignorans seu [illegible] eam habet Regi decem libras auri & si non habet vii. publice flagellatur præconis [illegible] coram eo confessum pœna [illegible]

¶ *Defendemos.* Cõrol. cum. l. quicũque, §. vii. nerb. & §. qui quæ & §. eus vero Cardõ fidem [illegible] iudici [illegible] vel [illegible] reticẽt [illegible] docere [illegible] domo recipienti hereticũ in domo sua tanquãm suspecto de hæresi, vt, q̃ notat Archid. & Io. Andr. in c. qui [illegible] q. eo. tit. lib. 6

¶ *Alayglesia.* Adde, l. cũcti. C. eodem.

¶ *Ley. VII.* Nemo fazer etiam in terra sua, vel domo sua defendat, aliquis ex communicatus ab eo, per quem [illegible] communicatus [illegible] nisi in minus humores non habitantes; & si magnus dominus est, terram aut castrum habens perdit illud Regi applicandum, & expellitur, si patria. & [illegible] fuerit cum corpore & bona sunt ad mercedem Regis vel eam habitantis punitur. l. ad.

1 ¶ *En sa casa.* Quid si filius receptet patrem hæreticum? Ex [illegible] quod [illegible] vel alii consanguinei ex recto tamen [illegible] punituntur. l. 2. ff. de receptatoribus. Sed forte hoc non procedit in isto grauissimo crimine hæresis, in quo primi delicto patris filij punientur, sicut ex in crimine lese maiestatis. l. qui septimo. C. ad Iulianam [illegible] & [illegible] [illegible] in quo [illegible] [illegible] [illegible]

tæ, tu & patres tui cum Datan in circulis gentium, quæ iuxta vel procul sunt, ab initio usque ad hunc diem ceciderunt & acquiescatis, neque audias neque parcat ei oculus tuus, miseretur & circumcidere eum. Sed statim in exercitio sit primum manus tua super eum & post te omnis populus ad interficiendum eum, &c. Ponderandum est, quoniam non dicit aliquid de patre talia perpetrare, vel dicente, & videns illi Absalonem & quæ filius reuelare posit patrem hæreticum, & prosequi illum velut hostis hodi ecclesiam impugnans, habetur. 1. minuit. ff. de religio. & sumpt. fun. & cl. 1. post Iouinian. & filius, & cl. 1. Bar. ff. de capti. & perlat. in l. si adulterium. 9. libero. ff. de adul. nascit enim ex patris deo & patre, quæ parentibus. l. p. 6. fin. ff. de vel. in pos. mittend. facit tex. notabilis cum glos. ibi mica. fo. 1. tino. 23. q. 3. l. vinci. & ibi Doctores. ff. de iust. & iure. ex Hieronimo super Ezechiele post Deum ubi legitur quod pater non habet tenere in filius, & filius non mereatur ab esse extraneus, in hoc vel casu est dubium, & cogitandum, & forte si pretiosus esset pertinaxia, & Dius nihil ad dios correxerunt, & si contemnerent eum & ipsum patre, non dimittere de recipere, & tenere si te velut hæreticum quæ tradit. Sed in ipsis glos. ibi quæ ibi inquit, nisi pater contubitur tradere patiam si fuit ne filius respondet quæ primo obsecrabitur tradere, ne faciat, & deinde si non prohibiat accusare debet, & si ad pœnitentiam, aut ad respectabit patria salutem ut reponet salutem patris, tradit. Abeti in. d. l. velum cod. pen. & Lucas de Penna in l. quicunque, C. de quarta libe. n. & in. l. ánfi filijs C. de decuri. l. 10. Si verò hinc vertitur, et aret de correctione patris, dorum esse tunc cum receptã tempore mita durepunisi sicut fuerit receptasset hæreticum extraneum. Tu latin, cogita super hi.

ende dezimos[a] que si alguno los acogiere, o los amparare en su tierra despues que fuere amonestado por sentencia de excommunion que diesse contra el algun perlado de santa eglesia, si fuere rebel de, e non obedeciere a la sentẽcia del perlado, e estuuiere en esta rebeldia por vn año, dende en adelante, mandamos que sea enfamado por ello de manera q̃ jamas nunca pueda tener officio nin lugar honrrado. E demas desto, b si fuere rico ome señor de tierra, o de algun castillo pierda porẽde el señorio que auia en la tierra, o en el castillo, e sea del Rey, e a vn demas desto que sea echado dela tierra, e si fuere otro ome vil, el cuerpo, e quãto ouiere este a la merced del Rey quel fagatal escarmiento qual entendiere q̃ merece por tal yerro como este.

Titulo. XXVII. De los desesperados que matã a si mismos, o a otros por algo que les dan, e de los bienes dellos.

El desperacion es pecado que nunca Dios perdona a los que en el caen, ca maguer los omes yerren en las maneras q̃ dimos en estos tres titulos solo que les finque e la esperança, pueden ganar merced de Dios. Mas el que en desesperamiento muere, nunca puede llegar a el. Onde pues que en los titulos ante deste fablamos de los judios, e de los moros, e de los hereges: queremos agora dezir de los desesperados, e mostrar que cosa es desesperamiento, e en quantas maneras caen los omes en el, e que pena merescen los desesperados en sus

titulo, ubi vide, & alias pœnas in quas incurrit fautor, vel receptator hæretici.

b *Omnis substantia.* Tenemur istam partem circa istam pœnam, l. trapazitas, d. c. excomunicatorum. 19. credentes.

Titulus XXVII. De bonis eorum, qui mortem sibi consciscunt, & de assassinis.

personas, e en sus bienes.

Ley. I. Que cosa es desesperamiento, e en quantas maneras caen en el.

Desesperamiento es quando el ome se desfiuza, e se desampara de los bienes deste mundo e del otro aborreciendo su vida, e cobdiciando su muerte. E son cinco maneras de desesperacion de los omes. La primera es quando alguno ha fecho gran yerro, e seyendo acusado[d] del con miedo, o con verguença de la pena que espera recebir porẽde, matase el mismo con sus manos: o beue a sabiendas yerbas con que muera. La segunda es quando alguno se mata con gran cuyta[e], o por gran dolor de enfermedad quel acaesce non podiendo sufrir las penas della. La tercera es quando alguno lo faze con locura, o consaña. La quarta es quãdo alguno que es rico, e honrrado, e poderoso, veyendo que lo desheredan, o lo han desheredado, o le fazen perder la honrra, o el señorio, e que ante auia se desespera, ponẽdose a peligro de muerte, o matãdose el mesmo. La quinta es de los assassinos, e de los otros traydores que matan a furto a los omes por algo que les dan.

Ley. II. Que pena merescen auer los desesperados.

Borrescen los omes a si mismos quando son acusados de algun yerro, que han fecho, de manera que se matan ellos mismos, assi como diximos en la ley ante desta. E dela pena que deuen auer estos atales: fablamos en el titulo de las acusaciones, en la ley que comienza, Desesperado seyendo. E los otros desesperados, que se matan ellos mismos por algunas de las razones, que diximos en la ley ante desta, non

c *Nunquam.* Nam committitur enim finalissima pœnitentia, vt tradit glos. in ca. si sacerdos. de pœnit. dist. 1. & c. iter hæc. lo. 2. de pœnit. dist. 3. debemus et molestiter duas molestias ei sciebat, & timoris vnde dictũ est Deute. 24. Nesipignorare superiorem nec inferiorem ille superiorem pignorat, qui non timet, ille inferiorẽ, qui ita timet q̃ in suspicationem cadit sicut Cayn vid. glos. in ca. serpens. de pœnit. distinctio. 1.

Ley. I.

a Desperatio, cũm quis diffidit & derelinquit bona huius seculi, & sui tui abhorrẽs vitam & amplectens mortem & est quintuplex. Primo, cum quis ob criminis conscientiam se occidit. Secunda est, cum pre nimio dolore, vel infirmitate se occidit. Tertia qui do cum furore aut ira id facit. Quarta, propter honores perditos, aut diuitias. Quinta desperatorũ hominum qui assassini vocantur, q̃ pro absque mortis metu homines occidit. hoc dicit,

d *Acusado.* Vt in. l. 24. titulo. 1. supra ea, pat vbi vi. quæ dixi an exigat litis contestatio, vt præsumatur quis se occidisse metu criminis.

e *Cuyta.* Desperatio oritur ex tristitia secundum illud, secunda ad Corinthios capite secundo ne maiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. & tradit S. Tho. secunda secundæ. q. 20. arti. 4.

f *Señorio.* Refert Albe. in rubrica. ff. de bo. eorum, qui mort. sibi conscis. de Catone, qui se ipsum occidit magnitudine animi ne Cæsari subijceret & de Lucretia legitur q̃ morte sibi intulit ne stupro cõsensisse videretur.

a *Deymos.* Concordat cum c. excommunicamus. §. credentes. eodem

Ad ley C. & ff. de bon. eor. qui mortis causa sibi consciscunt. l. 1.

Pont pœnam desperatorum hominum. *Ley. II.*

deuen auer pena ninguna: mas si matasen a otro deuen rescebir la pena que diximos en el titulo de los omezillos, en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *Ley. III. Que pena merecen los assesinos, e los otros desesperados que matan los omes por algo que les dan.*

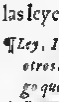

ASsesinos[b] son llamados vna manera que ha de omes desesperados, e malos, que matan a los omes a traycion, de manera que non se pueden dellos guardar. Ca atales y ha dellos que andan vestidos como religiosos, e otros como pelegrinos, e otros que andan como labradores e aluerganse para labrar con los omes porque se aseguren con ellos, e andã muy encubiertamente en estas maneras sobredichas, e otras semejantes destas, porq̃ puedan eũplir su traycion, e su maldad que han en el corazon de fazer, e porque tales omes como estos son muy peligrosos, mayormente contra los Reyes, e contra los omes grandes señores: porende defendemos que ningun ome non sea osado de los recebir a sabiendas en su casa, nin de los encubrir en ninguna manera. E si por auentura alguno contra esto fiziere recibiendo alguno dellos, o encubriendo lo, o mandandole matar e algund ome, maguer que nõ lo encubriesse, el, nin lo recibiesse, e si supiesse ciertamente que se allegaua en casa de otro alguno, e nõ lo descubriesse: mandamos a que muera por ello. E si por auentura fuyesse que non lo pudiessen auer para complir la justicia en el, damos lo por desafiado[d] de nos, e de todos los de nuestro señorio, de manera que qualquier que la mate[e] de alli adelante non aya pena ninguna. Otrosi dezimos, que los assesinos, e los otros omes desesperados que matan los omes por algo que les den, que deuen morir porende, tambien ellos[f] como los otros[g] por cuyo mandamiento desesperados, quierant alguer ad istas prodiciones: & quia ista non solet fieri absque pecunia, cum istis nullam ab occisis recepissent, inimam satis videtur quod hæc faciebant corruducti pecunia, & de talibus videtur quod debeant in elligi. Ista prout & ipsa aperit adfinem.

1 ¶ *Auer pena.* Concor. cum l. 1 C eod. & l. si, ver. si quis autem. ff eo. l. 24 mul. 1, ea, parina & in. Philip. Corn. 1. col. consi. 195. & Decium cõsilio. 437 hodie, per. l. ordinamento quiocci. it seipsum perceit boi a si delcendentes non habeat, vt in l. 9. tituli 13. lib. 8. ordinãtiega & eo. lib. in fi. c. 19. forte in cũ d. li. loquantur sinq; licet non exprimẽdo, & si qs ex aliis ea aliis quam metu cesi tamen se occidat, q̃ sint intelligẽdæ & limitandæ per istas. li l. nõ est nouũ, & l. sed & posteriores ff d. ll. vi eulte tur. ll. correctio. e. cũ exp diat de ele. tu. ll. 6 & quotat Abb post Hostiẽ. in e super quæstionum, in prin cesin. 2. ver Item nota ex eisdem verbis, de officio delegati, vbi in dictamen est dicta l. ord in o riginali vbi fonte colligef. An volunt corrigere. ll. antiquas in hoc, vel eis addere, non licitum talibus rationibus in se insenire, vt tradit Augustin. li. 10. de ciuitate Dei, e, 18 cum multi, sequentibus. vi. etiam in ea. non est nostrum. 23. q. 5. vbi neque licet vbi est hasi impugnatur. vi. etiam in c. dispicet. 23. q. 8. & secundum Philosophum. 5. ethicorum in elementes se ipsi septuanni amiquitus honore sepulturæ & etiam hodie. 23. q. 5. c. placuit & vi in. c. ex parte de sepul & dicit Bald in l. 1. co. pe. C. de seruis fugi. q̃ bannitus non potest se ipsum impunè vulnerare, licet statuto dicatur q̃ bannitus possit impune offendi, quia ipse nõ est in banno sui ipsius, si vero se non occidit sed se vulnerauit. vi. in. l. fina. 5. sic autem, ff eo. & dixi supra. ca. par. titu. 1. in. l. 24.

¶ *Lex. III.*

a ¶ Assesini qui habitum dissimulatum deferunt, ne cognoscantur vt faciunt conceptum ad effectum deducant sunt multum periculosi: ideo nemo eos in sua domo recipiat, nec eclet aliquo modo sed non licet ei talem assesinum quem scit in sua, vel aliena domo esse, e recibi aliquem occidendum mandera alas omitur capite. secut qui fecerit vt assesinus occulteter, habetur pro diffidato a Rege & regnicolis, & quicunque potest eum impune occidere ipse autem assesinus occidens, & sibi in damnis capite sunt plectendi l. d.

1 b ¶ *Assesinos.* Non bene explicantur qui sunt isti assesini neque etiam hoc bene declararunt in prohumani de homi. libr. 6. vbi de istis habetur & dicit Bald in. l. non ideo minus in prin. C. de accusa. q. istud nomen non est nomen artis, & ideo non habemus de eo factam mentionem in iure ciuili, per æquipollentiam tamen dicit hoc habetur in l. non solum §. si mandato ff. de iniur. vbi lex appellat vid tui assesinum locatorem, dominum vero, conductorem, & Bart. vbi. column 3. versi. vento ad conductorem dicit, quod quando aliquis facit, vel fieri facit, mediante pecunia delictum magis atrox, & propter hoc pœna possit augeri & dicit Bartol. & de facto idem augeri in istos, qui in vulgari dicuntur assesini, & idem Bartol in. l. Cicero ff de pœnis quod dicit facere contra assesinos, qui occidunt aliquem per pecuniam, vnde patet de mente Bartol. & Bald. esse quõdilie qui ex conductus pecunia commutit maleficium dicitur assesinus, & ita etiam tenet expresse Angel. Aret. in suo tracta. maleficiis in parte seu promium mandatorem in principio. Item hoc voluit Ioan. de Imo. & Domi in dicto ca. it pro humani. & Saly ce In. l. ea quidem C. de accusa. qui etiam quoc contra assesinos qui pecunia occidunt homines emanauit decretalis illa, idem dicit Paul de Cast. in. l. secunda. §. si. ff de eo per quem fact. ei. r. vbi est gl. singularis, quæ non est altibi, secundum eum quod tam ipsi assesini, quam hæredes ipsorum teneantur pecuniam, quam receperunt restituere ei, contra quem deliquerunt. Ita pœnas criminales, quæ sibi imponuntur, quod per primo dicit mentitenendum, & Bald. ibi in lectu. antiqua reputat notabile. vbi Alexã adhoc asse gat alia hoc et videtur probari ista. l. in fi. cum dicit (por algo que les dan) & ita opinio, vt arbitrat est de consuetudine approbata vt illi dicantur assesini & non est restringenda ad la dispositio ad certum genus hominum, qui secundum aliquos erant feroci, & Sarraceni, seu infideles, prout voluerunt Archi. & Ioa. And in d. c. pro humani. & Francis. de Aretio. cõsi. 13. colum. 10. & licet. l. ista nariatis non bũ exprimat, qui erant isti assesini tuis ex ea videtur colligi esse hoc

c ¶ *Mandando le matar.* Licet mors non sequatur, vt habetur in dicto capit. primo. de homici. libro sexto. & torquentur assesini vt indicent mandatorem, secundum Baldum in dicta. l. non ideo minus. in principio C. de accusa.

d ¶ *Desafiado.* Concordat cum. d. c. 1. de homicidio. libro. 6. & vi. per Ange. consi. 14. incipit nos Carolus.

e ¶ *Qualquier que la mate.* Sed an ille talis poterit occidi mediante pecunia hoc est pretio adhoc per aliquem receptoꝰ Alberi in. 4. parte statutorum quæstione. 20. concludit quod sic, ex quo iste bannitus & diffidatus poterat impune occidi & Alberic. sequitur Nellus in suo tracta. bannitorum in prima parte secundi temporis quæstione. 12. dicens de eisdem Alberi. esse veram, & in casu in quo occisor talis diffidati hoc faciat zelo vindictæ publicæ & exequendi istam. l. & dispositionem, de capit. non peccaret etiam in foro conscientiæ, ex quo tali occisor facit authoritate l. & sicut legis minister & executor, vnde sicut iudex puniendo, vel occidendo malefactorem, secundum formam l. non peccat imo meretur, vt in. c. reos & per totum. 23. quæstione. 5. ita & iste, qui hoc facit authoritate l. & ob publicam vtilitatem & vindictam. & ita tenet Alberic. dicens se audiuisse a multis religiosis quod theologi. a tenent in dicta quarta parte statutorum quæstione. 19. si tamen occiderent non isto zelo, sed zelo vindictæ & pro lucro pecuniario, & delectatione effudendi sanguinem humanum, licet in foro exteriori in casu nõ puniremur tamen peccarent mortaliter in foro conscientiæ, secundum eum in. d. quæst. 26. & 20.

f ¶ *Tambien ellos.* Sed quantum ad pœnas capitis de homici. libro sexto, vi deatur non tenet interfiejens, prout & vult Franciscus de Aretio, consilio. 13. col. 10.

g ¶ *Como los otros.* Et nota, quod contra delinquentes in isto crimine sufficit, quod convincantur argumentis probabilibus, vt habetur, & probantur in dicto capitulo. 1 versiculo vbi Domi. column penultima circa quod vide quæ tradit Decius consilio. 189. incipit et tratus sum plurimum. columna secunda. & videat am Philippum in dicto capitulo primo. in vndecimo notabili tenentem isto casu ratione

In nouarr. cit l. 8 t. c. 23. lib. 8.

Adiit. de assesinis.

Quæ est. d l. 8. tit. 23. lib. 8.

riculi valere testes receptos lite non contestata. etiam parte absente, & non citata.

¶ *Titulus. XXVIII. De maledictis seu blasphemis.*

¶ *In summa.*

1 a ¶ *Consona.* Et sic calor iracundiæ non excusat blasphemum, quod & Hostiensis in summa de maleditis, §. fi. colu. 1. planefactus contra iracentes Deo, vel ipsum causa iracundiæ blasphemantes, neque enim secundum eum ipsum blasphemat de facili nisi iratus: vt tamen inter iracundiam & iracundiam distinguat quia tarn potest esse quod dementiæ æquiparetur & tunc secundum eum potest procedere opi. Gofredi qui voluit calor iratus iracundiæ excusare in blasphemia, vt benignius cum blasphemo agere tur. 1. quæstione. 3. c. in quibus iratus &c. c. non dñ. Abb. etiam in. c. 2. de maledic. Idem vult quod Hostie. quando esset maximus calor iracundiæ & iusta causa provocatus esset, secus si esset iniusta vel ut ex amissione facta in ludo & adde pdictis. S. Thomas secunda secundæ quæst. 13. ar. 1. in fine vbi dicit q. quæ aliquis nõ aduertit hoc qd dicit esse blasphemiam, quod potest contingere cum aliquis subito ex aliqua passione in verba imaginata prorumpit quorum significationem non considerat, & tunc est peccatum veniale & non habet propriam rationem blasphemiæ. Sed quando aduertit hoc esse blasphemiam considerans significata verborum tunc non excusatur à peccato mortali, sicut nequeille qui ex subito motu iracundiæ aliquem occidit iuxta sententiam. Quid autem in ebrio blasphemante? Abb. ibi voluit quod excusetur ratione ebrietatis. Ioan. de Ana. vero ibidem vult quod ebrietas ex toto non excusset à delicto sed minuat pœnam. adde Lucam de Pena in. 1. omnes iudices. C. de delatoribus. lib. 10. ad finem.

Ad tit. de blasfe. & maledi.

2 b ¶ *Denostar.* Blasphemia est aliquid dictum, vel factum in cõtemptum dei, etiam sine maledictione, cum caput. 13. q. 3. & potest cõtingere dupliciter modis. Primo cum attribuitur Deo quod ei non conuenit. Secundo cum ab eo remouetur quod ei conuenit. 13. quæst. 4. c. quãdo vult. Tertio cum attribuitur creaturæ quod Deo appropriatur, secundum Sanctũ Tho. secunda secũdæ. q. 13. ar. 1. Quarto fit blasphemia in Deũ quo dicas eius lata sinis contẽnitur. Quinto quotiens eius Euangelium infamatur. d. c. 2. c. in caput. Sexto generaliter quotiẽs eius legi obsistitur, aut euangelio non creditur. c. 1. & ca. cum sit. in princip. de iudeis, Septimo si aliquis quotiens per eum iuratur aliter quàm debetur, vt in authentico, vt nõ luxu. contra naturam. c. 1. c. si quis per capillum. Octauo blasphemus est omnium inimicus, qui gratiam sancti spiritus per peccatum mortiferum expulsa. c. 1. q. 1. dicit. Nono qui imagine aut exercens, ibidẽ. Decimo, omnis haereticus cadit causa & cõtra eum quis tradit Lucas de Penna in. l. omnes iudices. C. de delatoribus. libro. 10.

¶ *Ley. I.*

30 Potest accusare blasphemãtẽ quilibet de populo nõ vetitus. & hoc vidẽtes possunt esse accusatores, & testes coram iudice loci pro cotemnendis Deo, vel factis dictis vel factis, & si pœna quæ infligitur sit pecuniaria habet accusator tertia partẽ sed si accusator non probat remanet mendax & in expensis litis condemnabitur. hoc dicit.

c ¶ *Acusar.* Ad. q. lib. in. l. 4. In nouti. & li 8. ordi. rer est 1, rega. & ra si qs 4 titu. 4 per capitulũ cũ lib 8. gli. 21 q. 3 Bartolo. l. l. comi. 9. si qs libellũ. in fin. ff. de iniur. & i. l. l. col. 2. ff. de pub. iudi. Bal. in rub. C. qæcũq non pos. col. 2. glos. in authentico quomodo oportet epis. in fine. in glos. superparte, vniuersis Ioan de Platea in rub. C. de iure fis. libr. 10. sed an teneat q. s arrusare blasphemium. text. cũ glos. videtur q. sicin. d. c. si quis per capillum. & dicit Io. de Ana. in. c. 2. de male to. 15. q. 1. quilibet pot blasphemũ testibus cõuincere et tenet accusare, alia tarere pot. dicere tã debet tali persona quæ posset prodesse, & nõ obesse. allegat Archi. & Io de Fam in. d. r. si quis per capillum. videas etiam. b. Chry sostomum in sermone ad populum Antiochenũ super illud verbum Apostoli vtere modico vino propter stomachum dicentem hæc verba. si quempiam in biuio & foro Deum blasphemantem audiens, accede, increpa. & si verbera ferat, eo potes tacere neruses. ipsius fatiem alapa pertuse, contra os ipsius permissione e manum tuam sanctũca, & si illa accusauerint & iniurarterem traxerint sequere & si ad ex protubunal repoposcerit dic tum libertate q. angelorũ Regem blasphemasti. si enim Regem terræ blasphemantes punire oportet, multo magis illum contumelia affientes communicetur in eis & publica iniuria cuiquelibet accusare volenti.

¶ *Titulo. XXVIII. De los que denuestan a Dios, e a santa Maria e a los otros santos.*

DEnuesto segun mostraremos, es cosa que dizen los omes vnos a otros con despecho, que riendo luego tomar vẽgança por palabra, e si esto non cae en aquellos omes que nõ han fecho cosa, porque non gelo puedan dezir, nin porque se puedan vẽgar los dezidores: mucho menos caea Dios, contra quiẽ non pueden con derecho, nin con razon ser asmada, nin dicha ningũa cosa, si nõ biẽ, E porende pues que en los tiulos ante deste fablamos de los judios, e de los Moros, e de los hereges, e de los desesperados, que todos estos cuydan do creer, deserecen Dios, e cuydando que lo lo nlo denuestan: queremos aqui dezir de otros que con saña [a] cuydan denostar [b] a el, e a sus santos. E demostraremos quien puede acusar a estos, e quales, e ante quien, e que pena merecen tales denostadores como estos despues q̃ les fuere prouado.

¶ *Ley. I. Quien puede acusar a los que denuestan a Dios, e a santa Maria, e a los otros santos, e ante quien e en que manera.*

POr los yerros, e por los denuestos que los omes fazen si lo fizieren contra Dios, o contra santa Maria, o contra los santos, tenemos por bie, e mandamos que todo ome a quien nõ es defendido por las leyes deste nuestro libro, puede acusar [a] a quien quier que los faga, o los diga delante del judgador del lugar do fuere fecho el denuesto. E si acaesciere que fuere ome rafez el que fiziere algũo destos yerros sobredichos, mandamos que qualesquier que sean los que se acertaren y, le puedã acusar, e testimoniar cõtra el. E si el acusador lo pudiere prouar aya el tercio, que ouiere a pechar por pena el fazedor del yerro, si la pena fuere de dineros, o de auer. E si el acusador nõ lo pudiere prouar, finque por mentiroso, e despues desto peche al acusado las costas, e missiones, que fizo por razon de la acusamiento.

¶ *Ley. II. Que pena merece el rico ome que denostare a Dios, o a santa Maria, o a los otros santos.*

LOs omes quanto son de mayor linaje, e mas de noble sangre, tanto deuen ser mas mesurados, e mas apercebidos para guardarse de yerro. E a los omes del mundo a que mas conuiene de ser apuestos en sus palabras e en sus fechos, ellos son, porque quanto Dios, mas de

¶ *Lex. II.*

30 Como diues quanto nobilior tanto mesuratus & reuerentior Deo & beatæ virgini esse oportet & si deterior tanto peius est tibi quanto altioralis & dilior vnde obiurgant Deum & beatam virginem. Marianam proprima vice perdit terram per annum. pro secunda vice per duo annos, & pro tertia perpetuo. h. d.

honra les fizo: e quãto mas honrado, e mejor lugar tienẽ, tãto peor les esta el yerro[a] que fazen. E porende mãdamos que si algund rico omẽ[b] de nuestro señorio denostare a Dios, o a santa Maria[c], por la primera vez[d] pierda la tierra que tuuiere por vn año, e por la segũda vez pierda la por dos años, e por la tercera pierda la de llano.

¶ Ley. III. Que pena merece el cauallero, o el escudero que dixere, o fizier cosa denuesta como de suso diximos.

El cauallero, o el escudero que tenga tierra, si denostare a Dios, o a santa Maria, por la primera vez pierda por vn año lo que tuuiere del señor, e la segunda vez pierda lo por dos años, e la tercera pierda[e] la por toda via. E si non touiere tierra, e touiere cauallo, e armas, pierdalo por la primera vez. E si non touiere cauallo, nin armas, e touiere vna bestia, pierdala. E si non touiere bestia, e ouiere paños nueuos, tuelgagelos el señor, e parta lo desi. E si el señor non lo fiziere, peche al Rey doblado, quanto el cauallero, o el escudero del señor tenia. E si en todo esse año otro alguno lo recibiere echando lo el señor de si, o partiendose el del por esta razon, peche por el doblado, quãto del señor tenia. E si lo recibiere cauallero, o escudero que non tenga ninguna cosa del señor que lo echo de si, peche por el ciento marauedis. E si qualquier destos sobredichos en esta ley, o en la ley que es ante desta, denostare a otro santo[f], mãdamos que aya la meytad de la pena sobredicha.

a ¶ *Peor les esta el yerro.* Adde rap. cũ quidam, & gloss. & docto. ibi ff. de iurediction. nota etiam quod quanto maiorum est exemplum, minor, & metus minorum. l. 1. & ibi Ioan. de Platea C. de pe. bo. to. l. bro. 10. & omnia tales potestatis diuinitus gerentes, graui nequam crimen punendi sunt. vide per Ioan. de Plat. in d. l. vnica C. de conductoribus & procuratoribus exa. praedio. libro 10. per illa textum. vbi familiares principis magis puniuntur ex transgressione mandati, quã alij. & adde glo. & Bal. in. 6. in iusticus de pace tenend. & eius vno. & 4. si pactus & ibi Bartol. in authen. vt iud. sine quo suffra. rol. 2. & quia ratione duplus puniantur. ibi. bonum text. in. c. praeterea. de vsuris quia. 3. & ni non poena fuit digna, ih maior admiratio est commissa. l. properandũ. 5. sin autem. tractque, C. de iud. & adde in materia l. presbyteri C. de episc. & cleri. & ibi per Bald. & per Bartol. in. l. 2. 5. primo ff. de abigeis & in. l. si quis vidua ff. de quaestio & in. l. quidam ff. de poenis Ioan. de Plat. in. l. prima. C. ne quis ad eiusdem patroc. fuga. vel rut. eo libro vndecimo. & dicit Bald. in. 5. si quis vero temerario de pace. iuramen. fin. in fin. quod si ex nobilitate augeatur delictum magis puniuntur nobiles, aut ex dignitate non augetur quadrias. l. elicit. & tunc poena pecuniaria magis puniuntur nobiles, quam ignobiles. sed in corporeis magis puniuntur ignobiles. vide etiam in hoc quod dicit Bartol. in Lumen. de terum diuino. & in. l. pecunias. ff. de iureind. in. & naui. vide etiam. l. ff. nota. in capit. qui contrarium. & ibi bonum text. in. l. 4. quaestio. 1. & per Ioan. de Plat. in. l. quinque summates C. de decuriis. libro. 10. & adde & gloss. C. in. & docto. in. 6. nemo clericus. C. de iudiciis. & de iudicis. & de iudicis. vide ibi cum Bald.

b ¶ *Omẽ.* Qui sunt nobiles. vide. l. 10. titu. 25. 4. parti.

c ¶ *Santa Maria.* Quare diuinorum sanctis. vt in. c. noua quaedã. de poeni. & remissio & dicit Hostien. in. d. c. 2. in male. quidam ita sunt deuoti virginis gloriosae, qui magis erudit peccare ipsam virginem offendendo, quã Deum. de quo tenuit ad notam in. c. 2. de celeb. missa. & in arbitrariis plus debet puniri delinquens contra beatã virginem, quam contra aliquem alium sanctorum. secundum Abb. per textum in verbo maximè. in. d. c. 2. si tamen maledicere vel blasphemare aliquem aliorum sanctorum. die vt in. l. sequenti.

d ¶ *Primera vez.* Non ergo requiritur, quod in consuetudine blasphemo, vt hic vides. & in cuibus ll. inquirentibus, si punitur vt blasphemus, licet alibi in casu authenticum vt non luxu contumacia. dum imponit poenam capitis docto. intelligunt, poteo erit in consuetudine blasphemare vt tradit Cinus Bald. & Salic. in l. 2. C. de rebus iuris. & tradit Bal. in. l. 2. 5. iurarum. colum. 4. ff. de in iusta. Bald. in. l. 2. C. ad l. iul. maiestatis. aliàs non consuetus ponendus est ad iteratam, vel ad bulinam, vel alitet debet puniri arbitrio iudicis. secundum Sali. & Bal. vbi supra. & Ioan. de Anania in. 1. 2. de maledic. colum. 10. ex. l. 1. in en diuina. vt habetur Leuitic. 24. blasphemus morte puniebatur, dicitur enim ibi qui blasphemauerit nomen domini morte moriatur. Adiuere ergo, quia per illas. ll. non punitur illae poenae blasphemantibus, quam per ius antiquum imponebatur. & istas poenas apponebat. 1. titulo 8. libro 1. ostatio ordinamentorum regalis. cum adiectione tamen, quam. 1. 2. illius titulo. ibi facti, quae in adiectione illius poenae, videtur intelligenda de negante Deum, vt innuit videtur in pragma. Regum catholicorum poena puniente aliquas blasphemias, de quibus ibi poena carceris triginta dierum. & ita etiam arbitrio iudicari poenam abscissionis linguae. d. l. 1. 2. 11. decũda. quam arbitror inferendam esse etiam pro prima vice cum illa. l. non exigat consuetudinem, & veniat poenam adhibendo istis ll. pauitarum. & tum in. p. 1. nata in a mortem, in qua Doctores exigunt consuetudinem, vt dixi similiter esse ex. 5. ibi illius authen. vbi hoc non bene probatur, & ab illa poena capitis recessum hodie videtur: quia quando statutum minuit poenam, derogat primae poenae, & sic recessum est a poena capitis. l. q. cum vno. 6. ff. post decretorum. ff. de re militari. Baldus in l. 2. in. fine C. de rebus credi. & sed a minuta poena carceris, q. imponitur in dictis pragmaticis pro verbis ibi contentis, & in pragmatica sanctissimi Regis nostri Caroli, statuit Toleto urbe Toleto est tempus est tempus, quo delinquentes in carcere ante sententiam, vel aut in illorum post sententiam, debent stare in carcere per triginta dies, videtur quod debeant computari ne maior afflictio addatur vt in Lomnes C. de poenis. secundum intellectum Petri & Salice. ibi. & ita arbitror quod seruentur de consuetudine ita vero sufficiat, quod steterint expoliatae computati triginta diebus in diuersis vicibus & videtur quod non ex his, quae notat Ange. in l. 2. 5. fina. ff. de condi. & insti. vbi dicit, quod steterit in carcere per duo semestria discontinua non excaecabitur amore Dei, vigore statuti dicentis, quod qui steterit in carcere per annum excaecari debeat: requiritur enim temporis continuus, & vbi ius apponit tempus intelligendum continuo capitulo primo. & ibi notat Ioan. Andre de vita & honestate clerico. libr. 1. text. 10. capit. laudabilem. cum glo. ibi de frigi. & malefi. & vide quae fatetur adi Alex. consilio. 135. volu. 4. incipit clementissimi. Quid autem si esset aliquis nobilis, cui esset dedecus publicè incarceratus & vinculati, an possit cum eo circa carceris emendam dispensari? Abb. post Hostien. in ca. 2. de maledic. in casu illius capitulum dicit tex. poenam imponens blasphemo, nulla misericordiam habiturus, dicit quod magna causa potest adhibere misericordiam vt si persona est nobilis, vel honorabilis, quam non deteriorie publicè poenitere, & vult hãc poenitentiã eleemosinis redimere. allegat. 1. 2. de voto. & c. mulieres. de sent. excom. & c. medicina de poenit. dist. 1. dicendum tamẽ est, quod circa poenã carceris, de qua in dictis pragmaticis non fieret etiam cũ nobilibus dispensatio. vt habetur expressè in capitulis correctorum. c. 5. ibi item, quae licentia poenam aliquo modo in arcetis ostinguendi debent nobiles a plebeis. l. 1. ff. de cuiusmodi reorum. l. 4. infra titulo. 1.

Etin. d. l. 5 & 6. nouerto. In no rec. est. l. 1. tit. 6. l. 2.

¶ *Lex. III.*

e Miles aut sentifer tenens aliquo domino terram propter Dei vel virginis Mariae in manu aut pro prima vice per dat eam vno anno, pro secunda duobus, pro tertia perpetuo. & si terram non tenet, perdit arma & equum proprium & si non habet, perdat vnum iumentum si habet, aliàs pannos nouos auferat ei dominus, & abi, quia eum ãse qui facere noluit, soluat Regi duplicatum quantum à domino tenebat. iniuriantes ide de recipientes ipsum infra annũ, & si nihil habet nũ abscidis eũ solutum, peccatorum. & quilibet de omnibus istis in hac. l. & poenam dictis aliis obiungũs sanctos puniuntur in medietate dictarum poenarum. h. d.

f ¶ *Otro santo.* Vt teneatur supra. 1. proxima proedictis. l. & alibi huius tituli in blasphemiis, quae non sunt speciales in dictis pragmaticis, quia in specialibus ibi, vel aliis similibus seruanda est earum dispositio, & recessum videtur a poenis harum. ll. & l. 1. tit. 8. libro 8. ordina. rega. In no rec. est l. 1. tit. 4. lib. 8.

¶ *A otro santo.* Tenemũ tiam. l. quae & in hoc semi nubetur per. l. 1. tit. 8. lib. 8 ordina rega. & si sit eius vel ruffianus qui blasphemaret, vel maledicere aliquem sanctum, videtur quod similiter puniri debet medietate poenae, de qua in l. sequenti. In no rec. est. tit. 1. l.

¶ Lex. IIII.

Cuis aut plebeius vel rusticus Deum vel eius genitricem maledicens: pro prima vice quartam, pro secunda secundam, & pro tertia medietatem perdat bonorum, & amplius fere sit abjecta urbanitas, & si fuerit de minoribus, nil habens pro 1. vice flagelletur, pro 2. cu ferro calido adhibito, in labia signetur, & pro tertia vice abscindatur lingua. l. d.

1 a ¶ Santa Maria. De alio sancto vid. l. precedente. & ibi dixi.

2 b ¶ Cortenle la lengua. Hodie attenta. l. 2. tit. 8. ord. regia. pro 1. vice punitur deneget. vt dixi. & eod. in. l. 2. cum illa legaliter loquitur, & adijciens pœna. lis. l. partitarum. & videtur quilibet fit practicada in homine cui usque eodi. 10 ins sit. Et adverte, qualiter pœnæ imponuntur per ex. in. d. c. 2. & ita ledinque de tertia fruitur. tur quando iudex Ecclesiasticus punit blasphemum: quia est merito id est in vi fori, vt tradit ibi Abbas: sed an cũ hodie facta pace cum offenso per illi tranlationis libertet qui a pœna corporali, vt habetur (& ibi latè dixi, q̃ liber hoc procedit). t. 12. 21 tulo primo, ea de imparitis, an si blasphemus consteat proprio facere doli, & sic habuerit absolutionem liberabitur ab ispœnis corporalibus? Bartolus voluit singulariter, quod sic in cumul. fol. 167. inci. 11 minister fratrum de pœnitentia & secundum quod refert Iasi. in l. 2. § in ista colu. 4. ff. de iureiurando. Bartol. sequitur Florianum in l. 2. C. de rebus creditis. Iasan. ibi tenet contrarium & addunt dictũ Bal. in l. accusationem, C. qui accusa. non possit. q. Episcopus quantus sit legatus Dei non potest remittere offensam Dei, si quis Deum blasphemauerit cũ non possit facere pacem. allegat etiam Bald. in. l. 1. C. de rap. virgi. q. de delictis vbi offenditur Deus non potest fieri concordia, nisi papa remittat. contra Bartolum etiam videtur tenere Ioan. de Anan. in. d. c. 2. de maledi. et lum. 10. ner. d. quod habetur in ca. de pœn. & remiss. libr. 6. ego etiam sentio in hoc contra Bartolum. non enim per pœnitentiam tollitur pœna cui is. gl. in. c. pe. de pœni. l. fl. 1. & in. c. admonere. q. quæst. 1. & in cap. de his de accusa. & in cap. 1. in gl. in fine de schisma in cap. gaudentium. in gloss. in. de diuor. & istud videtur tenendum, sic et hic. Ferrar. in suis cautelis. cautela. 25. ponatur istam cautelã, sequens dicta Bartolo.

¶ Ley. IIII. Que pena merecen los cibdadanos, o los moradores de las villas que fizieren el denuesto susodicho.

Ibdadano, o morador en villa, o en aldea, que denostare a Dios, o a santa Maria[a], por la primera vez pierda la quarta parte de todo lo que ouiere, e por la segunda vez la tercia parte, e por la tercera la meytad: e si de la tercera en adelante lo fiziere sea echado de la tierra. E si fuere otro ome de los menores que non ayan nada, por la primera vez den le cinquenta açotes, por la segunda sean le con fierro caliente en los beços, que sea fecho a semejança de. b. E por la tercera vegada que lo faga, corten le la lengua[b].

¶ Ley V. Que pena merece aquel que fiziere de fecho alguna cosa en denuesto de Dios, o de santa Maria, o de los otros santos.

DE fecho[c] obrando algũd ome en manera de denuesto alguna cosa, como contra Dios, o contra santa Maria, escupiendo en la imagen, o en la cruz, o firiendo en ella con piedra, o con cuchillo, o con otra cosa qualquier, por la primera vegada aya toda la pena el que lo fiziere, que diximos en las leyes ante desta que deue auer por la tercera vegada, el que denuesta a Dios, o a santa Maria. E si el que lo fiziere fuere de los menores que non ayan nada, mandamos que le corten la mano porende. Otrosi dezimos, que si alguno con saña escupiesse contra el cielo, o firiesse en las puertas, o en las paredes de la yglesia, aya la pena sobredicha que deue auer el que denostare a Dios, o a santa Maria dos vezes.

¶ Ley VI Que pena merecen los judios[a], o los moros que denuestan a Dios, o a santa Maria, o a los otros santos, e fazen algunos de los yerros sobredichos en este titulo.

Omo quier que non deuen apremiar a los judios, nin a los Moros para creer en la fe de los Christianos: con todo esso nõ tenemos por bien que ninguno dellos sea osado nin atreuido en ninguna manera de denostar a Dios, nin a santa Maria, nin a ninguno de los santos que son otorgados por la yglesia de Roma. Ca si los Moros defienden en todos lugares do an poder a los Christianos, que non denuesten a Mahomat[d], nin digan mal de la su creencia, e los açotan por esta razõ e les fazen mal en muchas maneras, e los desenbeçan aun. Mucho mas guisada cosa es que lo defendamos nos a ellos[e], e a los otros que non creẽ en nuestra fe, que non osen ser atreuidos de dezir mal della, nin de la denostar. E porende mãdamos, e defendemos a todos los judios, e Moros de nuestro señorio, que ninguno dellos non sea osado de denostar a nuestro señor Iesu Christo, en ninguna manera que pueda ser, nin a santa Maria su madre, nin a ninguno de los otros santos, nin de fazer ninguna cosa de fecho contra ellos assi como escopir contra la cruz, nin contra el altar, nin cõtra ningũa magestad que este en la yglesia, o en la puerta della que sea pintada, o entallada, en semejança de nuestro señor Iesu Christo, o de santa Maria, o de alguno de los otros santos, e santas: nin sea osado de ferir con mano, nin cõ pie, nin con otra cosa ninguna, en ninguna destas cosas sobredichas, nin de apedrear las yglesias, nin de fazer, nin de dezir otra cosa semejante destas paladinamente, en desprecio, nin en desonrra de los Christianos, e de su fe. Ca qualquier que contra esto fiziere escarmentar gelo yamos en el cuerpo, e en el

Adtit. C. nemi. lice. signũ lal.

Innoc. rec. est l. 2. tit. 4. lib. 8.

¶ Lex. V.

Leges prædictę loquuntur de obiurgatione verbali facta cõtra Deũ vel eius genitricem: si autẽ de facto quis vituperat eorũ maiestatẽ, vel cruce spernendo, vel spuendo, seu cum alijquo percutiẽdo pro prima vice punitur vt eos obiurgans verbo tertia vice, & fiest de minoribus nil habens, abscindit ei manus: spuẽs autem in cœlum vel in ecclesiam aliquã, vt in secunda vice verbis obiurgans punitur. b. d.

c ¶ De fecho. Tene mẽti istam l. graui punitẽ blasphemũ facto, quã verbo. est emblasphemare, vt dicit. S. Tho. 2. 2. q. 13. arti. 1. cõtumelia, vel aliquod cõtitii inferre in iniria creatoris. & adde qd in hoc notat Angel. in. l. ex senatus consulto, ff. ad. l. corne. de sica. & l. 1. C. nemi. lice. signum saluato.

¶ Lex. VI.

Iudaeus vel sarracenus verbis vel factis Christum vel virginem matrem vel sanctos, vel eorum ecclesias seu figuras vituperans, arbitrio Regis corporaliter vel pecunialiter puniatur. l. 1. 2. de iudæ. & sarra.

a ¶ Mahomat. Vide quæ de isto dicit gloss. & ibi Card. in clemen. 1. de iudæ. & sarra.

b ¶ Nota ellos. Coercentur iudæi & sarraceni per principes Christianos. l. Iudæos C. de iudæis, & in. d. clem. in fine. vbi glo. & vide [illegible] Vi. ill. nodal consil. 36. & adde. gl. in. c. quis. 17. ncera. 45. ollin. & a. d. l. 13. tit. 1. lib. 8. [illegible] rum bus.

Vid. d. l. 1. n. 10. ¶ *Segund entendieremos.* Vid. d. l. 7. l. 34. tit. 3. lib. 8. ord. regn.
¶ *Titulo. XXIX. De los presos.*
¶ *Informa.*

b ¶ *Acusados.* Non tratat hic iudex primo de isto peculiario quos recabdedes non diligenter custodiant, & eorum culpa fugantur, cum tenebundi mordes ad debitum conveniunt, vel protinus in l. fin. ff. de Ang. & Ang. & in l. 1. n. 1. 14. lib. 2. ordin. regal. & a la loa de Pl. in l. 3. nonius. C. de exa. tribu. lib. 10. & quod non habet l. 2. ff. qui satisdar. cog. & quid si credat credituro custodias credit contra debitore fugitivum, & hic tiro res amittere vel recuperet vi iure cessionis Arbitra, parte statuto, quia ius cessionis contra principalem, quam contra fideiussores.

c ¶ *Fiadores.* Vbi venit imponenda pena corporalis, non relaxat quis sub fideiussione. vt hic & l. 16. titulo 1. supra eis quam ubi de quo dixi.

¶ *Lex I.*

20 Si quis es de alicuo crimine diffamatus fuerit, & mandatus fuerit ad aliam terram fugiat, & ibi ceperit, tunc quaerendo dicit cum literis iudicis accusationis, requisitus, restituatur in iure et hoc dicit.

d ¶ *Iuramento.* Non intelligas q statim facta accusatione, vel formata inquisitione, iudex capere debet eum, debet enim procedere ex informatione aliqua diligentia, alioquin sum tormentare capitum vel publicatum. d. l. duas. l. 1. & in 2. ff. de quaest. reo. l. 8. C. de ex. lib. ren. debet procedere aliquatis cognitionibus, ut sine causa captus non torqueatur, qui sic statim ligaretur & cruciaretur. Ideo in ciele pastoralis, in verbo de morte reiuc. volunt. l. 1. n. 1. l. 2. Cade exh. b. reis, & in Sab. Auto & Moderni signanter Bartolus, de iudi. vbi Areti. col. 7. et ista conclusio, Ange. Are. in l. 1. n. 1. & Bal. in parte fama publica coli & cum recipitur tali in [illegible] non ut ut reus quasi iste vere tac figam, & tatum fit ad [illegible] ut ad iudicium. Ib. l. in l. monetae in fi. C. de dela. [illegible] & ita et Ioa. Bel. de Lucc. nunc heue mentus Episcopus Calaguritanus [illegible] praxi cum inaliquibus, quem vi. nisi venerem indicem [illegible] plenaria sufficiat informatio capiatur & ad [illegible] Areti in tract. maleficiorum parte comprehendit quod inquisitio [illegible] capitura principio fuit facta, sic [illegible] appellantur ex quibus [illegible] non debet capitus relaxari sed confirmari [illegible] tradit. Sic et in consiliis. in fi. vol. 3.

e ¶ *Aiudo.* Non hic ex. Sabado quae dixi in l. 1. tit. 1. n. 1. supra ex. parte [illegible] & per totum titulo. 17. lib. 8. ordinam. rega. & in capitulis correctorum c. 27. & text. notabilis in authen. vt illi iud. §. si Innocen. vero qui cum praeterea rem. colla. 9. & in authen. si verbo mariis C. de [illegible] de a. fide. Nio authen. cindices sine quo [illegible] 4. & qui ait. 16. [illegible] colla. 2. & in l. 4. in verbo quis. hal. in ri. [illegible] in authen. [illegible] & et ann. in. d. l. tit. 17. libro. 8. ordinam. n. vide etiam infra praetitia Ir no reminisior isgl. est. [illegible] netabi. [illegible] 16. lib. 8. men. pallcia. in verbo. dimore de reiudica ta. & adde l. 16. tit. 4. supra. 3. parti. quae vult iudice ex officio tenere ad remissionem istis locum debeti, quia intelligit qui ahas non esset de foro iudicis vbi delinquens reperitur & quando delinquens est condemnat vbi habitat. Et nota quod etiam iudex domicilij delinquentis tenet adiutare missionem. Iud. Ad tit. ff. 1 ost Guillel. 7. 8. C. de [illegible] l. praeses. 1. ff. de officio rec. vel de offi. praef. d. [illegible] & sic et ille impartibus. [illegible] dex qui per se [illegible] pena punire, de ti. C. d. exibet remittere allegat. l. si cui [illegible] 1. quaest. ff. de accusat. sed quid si iudex originis vel domicilij fuerit in citando [illegible] dex vero dilecti fuerit sententiando, quis eorum erit potior. Ang. Areti in suo tractatu maleficiorum, moueri istam questionem in parte iudex comitiat. ad finem. vbi refert. Bald. & Imol. l. si plu-

fueren acusados, o fallados en alguno destos maleficios sobredichos se demostraremos quando estos deuen ser recabdados, e por en yo mandado, e en q̃ manera e quales deuen ser mandados meter en carcel, e quales tenidos en otras prisiones. E en q̃ manera los deuẽ guardar los que deuen fazer esto. E que pena merecẽ los que los guardaren, quando fuye alguno dellos por culpa, o por engaño dellos. Otroſi q̃ pena merece aq̃l q̃ por fuerça sacare o me de la prisiõ, o el q̃ fiziere carcel de nueuo en castillo, o en tierra que ayas sin mandado del Rey.

¶ *Ley. I. Como deuen ser recabdados los presos, e por cuyo mandado.*

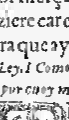

INfamado, o acusado seyendo alguno o me de yerro que ouiesse fecho en alguna de las maneras q̃ dizimos en las leyes de los titulos desta setena partida, puede lo demãdar recabdar el juez ordinario ante quien fuesse fecho el acusamiento. E si por auentura se fuesse el malfechor de aquel lugar despues que fuesse acusado, aquel mesmo judgador ante quien lo acusaron, deue embiar su carta al judgador del lugar do lo fallaren, que lo recabden, e lo embien ante el para fazer derecho del yerro de que fuesse acusado: e el judgador del lugar do quiera q̃ fuere fallado el malfechor despues que la carta recibiere, deue lo fazer assi, maguer non quiera.

ribus ff. de lega. 1. formasse ff. si pugnet in sim. si violates, qui ille qui [illegible] in choatum praeferatur per d. l. si pluribus. & per l. 1. ff. de offi. cõs. & ga. fic. nin accusatione praeferetur qui primo puenit. vt in. l. qui cum. & cum ibi notans. C. de accusa. sic & iudex inquirens ceffin locum accusatoris succedat. vt not. Bar. in. l. 2. 4. si publico ff. de adulti. & ga. quãdo sedat iudicium ita se habet ad primũ, q̃ lata absolutoria in primo opportetur in. 2. exceptio rei iud. tuc vt ceterus procedere non potest. l. fundũ. & l. fundi. & ibi Bar. ff. de exceptio. rei iud. sed i casu nostro sententia absolutoria in primo impedit secundũ processum, ergo obstat. & ideo tria primi processus, non potent procedere in 2. q̃ dicit habere Areti loc. cit. quo ad cõfiscationem bonorũ quia ille praefertur, q primo cepit in inquirere & pro istis delictis satisfaciat ista l. partiarũ, cum superius dixit (si fuesse despues q̃ fuesse acusado) & hoc etiã tenet Pet. de Ancha. in c. postulasti, de foro cõpet. n. 2 opp obstione col. 4. & Abb. in. c. 1 de rapto. cum dicitur etiam Ancha. transit. vi Maria. Secundum. d. c. postulasti col. 11. & 12. forte tamen ista essent intelligenda & limitanda, nisi presumeretur fraus seu color quaestionis ideo, & eius fautoribus, vt se praefentarent in loco originis, vel domicilij, vbi detectũ it ano posset probari, sicut in loco delicti. nam tunc non debet hoc prioliesse. argumen. l. & qui data opera ff. ex quib. cau. fin. aio. vel nisi ita expediret, quia remissio fieret ad locum delicti, et dicit supra titulo 26. in. l. 2. in glossi. super parte. obispos, eadem partita. adiecit tamen.

In no rer. [illegible] l. 2. ti. 21. libr. 4. & l. [illegible] fin. libr. 8.

[illegible] l. 1. tit. 1. [illegible] Lib. 8.

Titulo. XXIX. De como deuen ser recabdados los presos

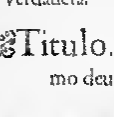

Recabdados deuen ser los que fuere acusados, o de tales yerros que si por los prouassen deuẽ morir porende, o ser dañados de algunos de sus miembros: ca non deuen ser dados estos a tales por fiadores, porque si despues ellos entendiessen que el yerro les era prouado cõ miedo de recebir daño, o muerte por ello, fuyrian de la tierra, o se esconderian de manera q̃ los nõ podrian fallar, para cumplir en ellos la justicia q̃ deuã auer. Onde pues que en los titulos ante deste fablamos de todos los malos fechos que los omes fazen: queremos aqui dezir como deuen recabdar aquellos que

qui a Bald. in l. ex eutorem, col. 7. C de veteri. iud. et, quero, de tali qui est omne. ro. cludit posit Dini, q. qui condemnatus non est, fuerit, non debet remitti in integrum, ad locum ut sit, sed punit debet in la cosin quo code mutus est perte x. cu gin. relegatorum, interione e. illum est reti, & relegat, ex quo vive le Bal. quante condemnatus, et ita si

¶ *Ley. II. Quales malfechores deuen ser recabdados sin mandamiento del judgador.*

POderio non deue ome tomar por si mesmo para recabdar los malfechores sin mandado del Rey, o de los que judgan por el: fuera ende en cosas señaladas[a]. La primera es si alguno fuesse acusado, o enfamado de falsa moneda[b]. La segunda es, quãdo algun cauallero fuesse puesto por guarda en frõtera, o en otro lugar qualquier si desamparasse la frõtera[c], o el lugar do fuesse puesto sin otorgamẽto de su mayoral. La tercera es[d], si fuesse ladron conocido, o robador, o ome que mal se esasa de noche, o cortasse viñas, o arboles, o quemasse miesses. La quarta es, quãdo alguno forçasse[e], o leuasse robada algũa muger virgẽ, o muger religiosa que estuuiesse en algũ monesterio para seruir a Dios. Ca a qualquier q̃ ouiesse fecho algũ yerro de los sobredichos en esta ley, todo ome lo puede recabdar e aduzir delante del judgador, do quier que lo fallare, porque se cumpla la justicia que mandan las leyes deste libro. Pero el tal cauallero deue ser llenado ante el Rey, o al cabdillo de la cauallería que desamparo, o al mayoral adelantado de la tierra que le depena, segund fuero, e costumbre de caualleros.

¶ *Ley III. Quales juezes pueden fazer recabdar omes que fuessen caualleros.*

YErros[f], e males fechos fazẽ los caualleros a las vegadas q̃ son cõtra buenas costũbres de cauallería. E a las vegadas ꝛ̃ze otros yerros q̃ nõ son vedados señaladamente a los caualleros, mas son defendidos comunalmẽte a todos los otros omes q̃ los nõ fagã. E los yerros q̃ fone cõtra ordẽ de la cauallería son estos[h], assi como vẽder, o empeñar el lugar las armas, o nõ obedecer al cabdillo nõ fazẽdo su mãdado, o faziendo cõtra lo que mãdasse. Ca en tales casos deuen probar, & de iudiciis. d. l. 2. titu. 17 lib. 8. ordi. rega in prin. cum di ci (que no ere cen auer pena en los cuerpos.) Et de l. 3. nota ec.

¶ *Lex II.*

Nemo potest sine iudicis mandato aliquem capere, nisi falsarium monetæ, vel nimiæ defertorem, aut publicum latronem, vel domus incendiarum nocturnum, aut arbitrum vinearum vel messium sectorẽ, aut virginis vel religiosæ raptorem vel eam asportantem; quos rapiens ducat ad iudicem, & mittet militem ad Regem vel ad locum quem deseruit vel ad eius iuramentum præstandum, vniendum l. d.

a ¶ *En cosas señaladas.* Tene uen istam. l. & adde l. 5. & quæ ibi dixi titu. 17 ea. parti. 3. l. 5 cum glo. ibi C. de ex. l. 1. eis & in istis casibus captus infra. d. iuratus debet exhibere iudici. l. capite. 5 ff de adulte. & adde eistam l. 7. & 8. tit. 14. lib. 2. ordi. rega & in. l. 1 eiusdem titulo. & Speculi. In no. rec. titu. de accusa. §. 1 col. 1 versus hoc tamen falsum. est. l. 7 & l. 9 tit. 2.

b ¶ *Falsa moneda* l. 1. C. de falsa mone & ad l. 5.

c ¶ *Desampara el frontera.* Adde. l. 1 & 2. C quãdo licet. vnicuique sine iud. se vindi. & l. 5 titu. 8 ead part. & quæ ibi dixi. 4

d ¶ *La tercera es* Vide eam l. 1 & 2. & in d. l. 5.

e ¶ *Forçasse.* Adde. l. 1. C. de rap virgi. 5

¶ *Lex III.*

Miles in crimine militari delinquens, vt arma vedens, pignorãs, vel locans, vel exercitus duci non obediens, vel in suis libus, nõ potest capi nisi de Regis vel ducis belli mãdato nec potest iudicari nisi per eos, p alios vero crimina militaria cædes, rapina, furto & similibus mori caeper Reg. vel præsidẽ terræ, sed pro lemoribus criminibus inter quæ manus per casio sine armis cõmitatur, per iudicẽ loci, & lata cõtra eum sententia remittitur Regi vel eius saeso, vt exequatur eam. l. d.

f ¶ *Yerros.* Se omitur ista. l. notata per glo. an l. magistratum. C. de iuri. om. iud. & in. l. 1 C. de exhib. tes. & in l. 1. ff de accusa.

g ¶ *Los caualleros.* Quid si dubitetur litis es, vel non an gudeat priuilegio militum, vel non? dic. quod cognoscet magistratus militum, vt in. l. 4 cum vno. §. reus. ff. de remili. & in. l. 1 iudex laicus. de sententia. ex corn. lib. 6. & tenet Ioa. Fab. in d. l. magistratum.

h ¶ *Conessos.* Habes hic quod crimen dicitur militare plenius, quã n d cit glo. in d. l. magistratu & quam Bald. in. l. militibus C de testa. n. li. & adde. l. 2. & d. omne delictum in prin. ff. de re mili.

In no rec. est d. l. 3 titu. 16. lib. 3.

4 a ¶ *Ninguna.* De crimine militari solus magister militum cognoscit & iudicat, ut intelligevbicunque delictum sit commissum, vt Bart. in Salicet. in l. prima C. de exhibendis ipsi & dicit quod talis casus in textu dicitur militem non posse eum remittere ad magistrum militum, & non illatum acts & probationes factas coram alio iudice propter eius incompetentiam.

5 b ¶ *Adelantado de la tierra.* Et illo casu militi non licet praeses provinciae remittere militem, sed militi militis, cum talis iudex omnes privilegia ex iudicio l. 1. C. ubi sit vel quando fi. ff. de accusat. potest militem remittere si vellet ex voluntate, vt in d. l. 6 vbi gl. C. de ex hib. reis. & si quis in qua est miles, & delinquit in tali crimine non est ipso subpriende solus magister cognosceret, & si aufugisset alo comilitio, ibi debuit & reponat in provincia, in qua est praeses sub illo posset convenire, vt in l. 1. C. vbi de crimi. agi oportet. & in l. 1. si tu militis pari, ne malefacium remanerat impunitum, neque contra hoc reperitur immiles privilegiatus, secundum Salicetum in d. l. prima.

6 c ¶ *Las tierras.* Et ibi sine criminis medio, vel subiecti & habetur in l. de militibus ff. de custoriens. & explicat Cin. in d. l. 1. C. de exhib. re. qui milites intulit vim in locis, & ex genere poenae agitur enormitas, vel mediocritas criminis cognoscitur in eum crimen ex genere poenae. Bal. in l. pe. § ad crimen. col. 5 ff. de pub. iud. Bal. in l. 1. col. 10. C. qui accusare non possunt. Ioannes 24 q. 1. Decretus const. 65.

¶ *Lex. IIII.*

7 m Cum capitur quis pro crimine iudicis mandato: si est homo bonae famae, & vult cum vxore vel familia loqui antequam ad iudicem veniat dicit debet fidi rogetur per domum suam, ibi eam in loco illo habet sed taliter ducatur, vt eamus sit, ductens ne fugiat aut ecclesiam intrare possit: demum praesentetur Regi vel iudici, qui mandauit eum capi: si tamen ille captus est homo malae famae, vt latro vel alius qui contineat crimina facere, non debet ad domum duci, sed ad Regem vel iudicem recta via, adductus autem captus ad iudicem, statim iurare facit de veritate dicenda in illo loco pro quo captus est, & dicium in tempus ponat, & personam custodia tali, quale delicti qualitas, & personae honestas vel vilitas exposcit. h. d.

1 d ¶ *El iudgador.* Non potest quis capi nisi de mandato iudicis. vt hic & in l. fi. C. de exhib. reis. & supra eod. l. 1.

2 e ¶ *A su casa.* Adde l. 1. C. de exhib. reis. vbi habetur de dilatione quae datur ad componendos mestos penates, si rem familiarem. vt declarat ibi glo. & latius Specu. tit. de accusa. § 1. versicu. se assignat. & vt declarat ibi Sali. debet hoc fieri sub fida custodia, vel in carceribus positus, vel ideo iussoribus relaxatus, secundum enormitatem delicti, & qualitatem personae ut ne eremitis fugam. l. partitarum.

3 f ¶ *Iurar que diga la verdad.* Per statum. l. est quotidie in practica, quod

como estos, o otros semejates dellos nõ los puede ninguõ recebdar, nin judgar nin dar pena por los yerros q̃ fiziessen, si non el Rey, o el cabdillo de la hueste q̃ auia a judgar al q̃ assi errasse, o los otros caualleros. Mas si fiziessen otros yerros de aquellos q̃ son vedados a todos los omes comunalmente: assi como matar ome a tuerto, o robar, o forçar, o otros yerros semejantes destos, estonce deuẽ ser reptados ante el Rey, o acusados, o recebdados ante el adelantado de la tierra[b], e recebir la pena que la ley mãda, por el malfecho q̃ fizieron. E si los yerros que fiziessen fuessen mas leues[c], assi como malfetria, o si denostasse a alguno de palabra, o le fuiesse de mano sin arma ninguna, o si fiziesse otro yerro semejante destos, sobre tales yerros biẽ pueden ser acusados delante los judgadores de los lugares. Mas desde que ouieren oydo el pleyto de la acusaciõ, e dado la sentẽcia cõtra ellos, si el yerro fuere tal porq̃ merezca alguna pena, deuen los embiar al alferez del Rey, o al cabdillo cuyos caualleros son, que cumpla en ellos la justicia que el Rey manda, e el alferez, o el cabdillo deue lo fazer assi.

¶ *Ley. IIII. En que manera deuen recebdar los presos, e quales deuen ser metidos en prision.*

MAndando el Rey, o el judgador[d] recebdar algunos omes por yerro que ouiessen fecho, aquel, o aquellos que lo ouiessen de fazer por su mãdado han de ser mesurados en complir el mãdamiento en buena manera. Ca si aquel a quien ouierẽ de recebdar fuere de buena fama, o de buena nombradia, que aya casa, e muger, e fijos, e otra compaña en el lugar do lo prenden, e rogare a aquellos que lo recebdan que lo lleuen a su casa[e], que alguna cosa ha de dezir a su compaña, deuen le lleuar a ella primeramente, guardando lo de manera que se non pueda fuyr, nin encerrar en la yglesia, nin en otro lugar: e despues deuen lo traer ante el Rey, o ante el judgador que lo mandare prender. Mas si fuesse ome de mala fama, assi como ladrõ, o robador conocido, o que ouiesse fecho otras malfetrias semejãtes destas, non lo deuen lleuar a su casa, nin a otro lugar, si nõ viniendo se con el derechamẽte ante el Rey, o ante el judgador q̃ lo mãdo prender: e estõce el Rey o el judgador deue le fazer jurar q̃ diga la verdad de aquel fecho sobre que lo recebdaron, e deue lo todo fazer escreuir lo que dixere, e andar adelante en el pleyto

accusato vel inquisito capto recipiunt ab eo iuramentum de veritate dicenda & ideo ista l. remittit iudicem. Sed ex communi extra l. 1. in. de iustitia. libro. 2. feudo. Pistoiensis. et sic ut nunc notat per eum. sic et iam Angel. Aretinus in tractatu. in a ff. de crimen. in pace, et compa. uerunt ei. in quibus in prine pio pontificae verba, tu iudex non recipias diliquam responsionem in malefactis, nisi inter reus de respondendo re matem, & nõ fuerit ei, q̃ respondeat per verbũ credentiae, per verbũ credentiae non per veritatẽ debet respõdere, vt notat Bartin. l. marcell. ff. rerum amo. & in. l. inter omnes. § rete. in fin. ff. de furtis. & ibidẽ col. 1. quod debet respondere sine dilatione. & facit p hoc bonus textus in cap. cum dilecti. de accusa. aduerte ratiõ, quia dicto. in ista materia loquitur de iuris iudicandi Speculum de inquisi. § vis. ing. col. 5. versu. qui tores quo iudicat, quinquisitores non exigẽ iures suum quia non tenetur cõtra se iurare sed promouẽs inquisitionẽ testes & probationes inducat: si tũ nullo prosequente, sed ex officio superioris inquirit tunc iurabit, ppter infamiã cõtra se oriã. vt in c. 1. & c. quotiãs. de purga. canon. c. si cõstiterit. & c. cũ dilectis. d accusatio. idẽ tenet Specu. in tit. de postuo § 7. videndũ. versicu. 19. cõsideranduẽ est dicit, q̃ siue agatur de crimine q̃ vlã accusationis, siue per modũ inquisitionis vel exceptionis non cogitur aliquis rideresecrimi nosum. iuxta illud Chrysost. non vbi dico vt te, pdas. & ibi rñdet ad. c. dudũ. vel a delectio & c. per inquisitionẽ eo tit. & ad. c. 2. de confes. & ad d. c. si constiterit. & ad alia iura. ponit tũ aliquos casus sequens dicta Innocen. in d. c. dudũ. & c. in quibus tenetur respondere super interrogatorijs. f. seu ramissis per sententiam, vel alio modo quia tunc peccatum esset celare veritatem allegat c. tua. de cohabitatione. & multis. super occultis vero nõ tenetur rñdere. nẽ & tenetur super his quae impediunt executionem officii, vel retentionẽ beneficij, etiam post peractã penitentiã. item si diffamatio criminis per iudicium inducit vt haresis, vel dilapidationis, in qua bus est periculum si occultantur. item si fit in fama super crimine, nã tunc etiam cogetur infamatus se suo, & alterius iuramento purgare. 2. q. 5. c. presbyteri. & quia peccatũ est fuitinere infamẽ to dignitate. item debet respondere secundum eum an sit condemnatus vel confessus de crimine. Abb. etiam in d. c. de cõfes. col. pe. & fin. late tractat hũc articulum an positioni criminosae respondere debeat reus & ibi ponit dictam Inno. & tandem se resoluit in duas cõclusiones. prima, quod si pro ceditur per inquisitionem ex mero iudicis officio tenetur inquisitus respondere positioni criminosae, si id de quo quaeritur sit notorium seu famosum alias secus. secunda, quod ad instantiam partis respondendum est positioni criminosae, licet de quo quaeritur sit notorium, & impediat oriundis executionem & beneficij remotionem de quo agitur, ne que veniret imponẽda poena temporalis. Sy huellet et ã in qualunque in parte confessio. in prin. versu. in illa aqua Pilõe. an ad interrogatio

nem iudicis qui obligatus sit fateri delictum refert dicta Abb. in dict. c. 2. addens idem esse quando dell cum esset semiplena probatum, allegat S. Tho. secunda secundæ quæst. 69. artic. 1. & rex. in dic. c. cum cite dti, & dicit hoc esse verum quando agitur ad pœnam spiritualem, non vero si esset alia pœna, & quia factum nō est notorium, neque flagitat infamia nō tenetur respōdere, etiam si iurasset dicere veritatem. secundum Herti. de Gād. in primo

to. Esti por auentura el presoconociere el yerro[a] sobre que fue acusado, o recabdado, si el yerro fuere tal que merezca muerte, o otra pena en el cuerpo: estōce si el recabdado fuere ome de buen lugar[b], o honrrado por riqueza[c], o por

colibet. q. 31. neque est obediendum in hoc prælato, quia est contra charitatem, & occulta non sunt publicanda, sed Deo soli relinquenda. c. si omnia. & c. cuues. & c. ex merito. 6. q. 1. & in procedatur ad instantiam partis. tenet conclusionem Abb. S. Tho. in dict. q. 69. ar. 1. dicit, q. pertinet ad debitum iuris, ita quis obeoiat suo iuri, etiam in his, ad quæ ius prælationis se extendit. & iudex dicit in simpe ior respectu eius, qui iudicatur, & ideo ex debito cenetur accusatus iuri dicere veritatem exponere, quam abeo, secundum formam iuris exigit. & ideo si confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negauerit, mortaliter peccat. si vero iudex hoc exquirat, q. non potest secundum ordinem iuris, non tenetur accusatus respondere. sed potest vel per appellationem, vel alter licite fuli terfugere: non tamen licet dicere mendacium, & nō alteri declarat B. Tho. quando iudex de hoc interroget, an sit semiplenè probatum, vel nc, an sit infamia, vel non, an agatur ad pœnam temporalem, vel spiritualem: in eadem tamen quæst. artic. 2. magis se declarat cum dicit, non enim quis tenetur omnem veritatem confitere: se dean solam quam abeo potest, & debet requirere iudex, secundum ordinem iuris, pura cum præcessit in fama super aliquo crimine, vel aliqua expressa in dicia apparuerint, vel etiam cum præcessit probatio semiplena, & sic velle videtur, q. sine agatur ad pœnam spiritualem vel temporalem, si sit casus, in quo iudex licite interroget, quod respōdeteren eatur. & dicta S. Thom. refert, & sequitur Archi. in 5. item quod dicitur 22. q. 2. Abb. in c. de restib. cogend. idem vult. S. Tho. 2. q. 3. artic. 1. 7. in fin. Ego quia cione nunc restinus quod obiatiorum leuamen libere ter suscepi, cogor meā dicere sententiam. in ista varietate vicerem, quod in hac quæstio. sit tantū attendendum, an iudex rite fecerit an sit sum processum, posit inter rogare, vel ne, neque euro quæ pœna posset in pori. an spiritualis vel alia, an procedatur ex officio, vel ad instantiam partis: non e in inter hac repetio bonum rationem diuersam, cremen sit notorium vel famosum, vel ne sed tantum an iudex hi ter interrogei, vel ne, et quando dicta. S. Thom. & certē licrimen esset occultum, ita quod non potest probari illud enim dicitur occultum, vt ni. Abb. in c. ex literarum. de tempo. ordi. & in c. vestra. de coha. elen. & multi. Domi. & Alex. & in c. erubescant. 2. distin. certe de abbus non debet se intromittere ex terrenus sed relinquere debet diuino iudicio. vt in. d. c. erubescāt. & facit glo. notab. in clemen. 2. de hære. in §. pen. sup. ex verbo eo ipso. & quæ non tunc in casu licet dos. de officio. ordina. & dicit Abb in c. nonit. de iudi. & sequitur ibi And. Siculus. col. 37. q. in peccato occulto noto solo denunciantis, iudex non debet ad aliquem actum iudicialem procedere, neque subtrahere, ei de quo est sibi denuntiatum sacramentum neque en in genere excōmunicare. & tradit Petr. de Palu. in 4. sententiarum. dist. 19. q. vlti. art. 3. n. q. quando crimen est occultū, & de eo non præcessit in fama, & non potest sufficienter probari vel si quia situra solo denuntiante, tunc neque ipse quisit debet denuntiare occulta, quæ probari non possunt, non sunt retrahenda in publicum dicit glo. in c. in scripturis. 96. distin. si verō crimen sit semiplenè probatum, vel sint de eo talia indicia, per quæ reus posset torqueri, tic iudex licite interrogat, & reus tenetur respondere: quia iudex secundum formam iuris proceedit, & interrogat, & ita procedat quod hic habetur in ista. l. si vero non adsint talia indicia, vel semiplenè probatio, ex qua possint deuenire ad tortuam. & esset infamia tunc reputo crimen occultum & improbabile & iudex licite non potest interrogare: neque tunc tenetur respondere, neque se prodere & ita procedat dictū Chi. sollonti. non ibi dico, vtte prodias, de quo habetur de poenitent. distinct. in e. quisa. in quando in §. his autē horitatibus. sic ergo cauturi de iudex, qui aliquādo ex leui indicio capit, ne reus fugiat, quod ante quam interroges, habeas sufficientem probationem, ita tenu ad tortuam, vel ita quisit in emittere or tortura, iuxta id, quod dixit Bald. in L. 2. colum. 1. C. quorum appella. non recip. vel q. præcessit fama, vt dictum est superius, ex qua esset indicenda purgatio secus si non esset ea in indicendæ purgatior, licet esset infamia. vt declarat Abb. in d. c. de eo fe. & præpo. Alex. in c. ex peccnentibus. col. 1. 50. dist. 1. ama alias non ente procederes, neque posset reum interrogare licite, & dana res animam tuam, neque tunc te excusarei zelus iustitiæ, quo assereres te moueri, nam vt dicit Hosti. quem ibi refert Abb. in c. cum in fuentu e. de purga. cano. non debet fieri aliquid ex solo zelo iustitiæ: nisi subsit iudicium rationis qd dicit facere contra religioso. prælatos habentes tantum zelum in puniendis delictis, vt pretermittant ordinem iuriciarium, inquirentes quandoque de crimi. nibus omnino occultis, fatet bene quod dicit Bald. in l. 2. C. de ex lab. en. vbi dixit q. licet in criminali non fiant positiones à parte patis: fiunt tamen interrogationes quæ, pauciuntur iaritum iudici, & potest iudex ex mero officio interrogare in criminali, vbicunque mouet eū æquitas, & maxime vbi est locus torturæ. allegat. l. dnu' Adrianus ff. de custo. reo. vbi q. Iaron es interrogantur de cōfessis. & facit bene quod habetur Iosue. c. 7. ibi, Fili mi, da gloriam Deo, & confitere ei quæcunque mihi quid fecerisi, e. absconsdas, &c. Habna verō ta li probatione, licet quo ad camreui nō fuerit cuatur. vt dixi supra eo. in 1. secu. potens inter rogare per istam. l. quæ hoc vult. & quia iam non potest dicere in mendacium omnino occultum: imo crimen quod potest probari, ex quo adest semplen ā sah m probatio, vel ad interrogandū sufficiens ad torquendū tamen si reus negaret, opus esset quod in plenario iudicio reproducerentur testes, vt defensio reo non tollatur nequemi reris si summaria informatio delicti facta sine citatione partis sufficeret ad interrogandum finet ortura, eū & aliquando ex testibus ma tecepiu sequi potest condemnatio. vt tradit Bald. in l. obseruate. §. profiscit. vers. fic. 6. quæriur. ff. de offi. procon. & lega. & in tepet. l. edi ta col. 5. C. de edendo. & in. l. 2. vi bi Bart. & Ioan. de Plat. C. de naufra. lib. 11. u vecō cum habuerit maius ocium, confide altatus, & gratias ag. amico, q. sun laboribus ista e detrub. & adde epis. op. Calagu. Ioan. Bel. de Luco. in sua praxi criminali. ea. n. 7. quem poll Itræ vidi qui facienti mentionem de ista I partita. an proeedatin clerici is subdit. quinti nuo opinor, q. in laicis capitis curi licear id in distinct. chen falua iudicis conscientia nihil iudex habeat contra reum semiplenam probationem de dicto aut expressa indicia, aut in fama: non allegat ad aliquid ad hoc nisi. S. Tho. vbi supra ego enim allegaui. & Caieta. ibi deu dit et ntē addere vnum notabile, q. in casu quo procedunt indicia debēt manifestari reo, vel fatetur esse in tali articulo constitutum, q. teneturo bedire iudici per iqueni, & extoiquenti veritatem ac etia vt possit se purgare, & contra illa opponere: vnde inferi dictus Episcopus, q. sicut ante torturā debet dari copia indiciorum: sic ante interrogationē, vt iudex iussi cum er toget, & ad istam. l. partis rum dicit, q. loquitur in hominibus nal. æ famæ. tutamen teue q. dixi, quia l. illatum omnibus loquitur quoad' ramer tum, & receptionem cōfessionis rei, & illa distinctio bonæ vel malæ famæ, fir ahō respectu, videlicet an debeat deferri per domum cum capitur ad componendum rem: famtiliarem, vel non sit starim deferatur ad carceres, tibi secundum verum sensum apparet, & quia non esse reclusus sensus intelligere, q. ita demum licet recipere iuramentum à reo, vt veritatem dicat si fit in famatus cum fortiori spe tentia: sit vnus reatus de vitu, quam in famia & practica quæ est vera. ut intellectio xin omnibus id intellexi, & admitt. vnde stante si lege, & probatione indiciorum quam dixi videtur forte dicendum, quod tunc vt dixi etiam non data ante copia indictorum reo tuc licit interroget.

a ¶ *Consiti ver li yerro.* Sic & dicit Bald. per tex. in l. 2. C. de ex hi. reis. q. 14
potest quāin reo est conuictus, vel confessus crimen, licet reum ponere in carceribus, & ponere sibi in manus in manca sereteas. & debet tu fieri secundum eum, quando sine hgamine non potest commode custodi. i nam si potest commode custodiri, sine legamine nunc non pest sit vinculum cum hoc fiat ad custodiam, non ad pœnam. & adde in sta eo. tit. l. 6. quid tō non facetur sed negat reus crimen dicit vt per Bald. in d. l. 2. ad fin. cmus resolutio est, q. si est suspectus de crimine non nō est conuictus vel confessus si crimen sit multum atrox, mittatur ad carceres. l. 1. C. de custo. reo. si crimen non sit tra atrox potest sub custodibus detineri in loco honestori. l. 2. & l. cinus. ff. eodem.

b ¶ *Ome de buen lugar.* Defertur nobilibus circa in odii carceris: vt hic & 15
in l. 1. ff. de custo. reo. & lin ita & intelligere vrin. l. 3. infra eod. & nobili accusato pōi pro carcere. si nam totum palatium, & ciuitas & sitis sa est rector statuto disponenti, q. accusat' ponatur in carcere vt dixi notabiliter Ang. in l. q. in carcere. ff. qd met. ca. vbi ait pro singu. di. la sin ladmonēde col. 75. si de iuriciur. & dē Ang. in l. C. de ex hi. reis. dicit q. vidit multoties iudice statuere accusato pro carcere vna cum tutate, & dicit, q. pōt hoc licite facere, q. ā persona nobilis aliquo hoc regit, & iudex credit pro certo illū nō fore culpabile, vt et bonū text. in. l. si gratu' C. de dignita. lib. 12. vbi quilibet de criminib' grauioribus imperii, nō detruditur in carcerō, sed mittatur custodię cōmuttitur, & de ore crimi nib' debet fieri relatio principi, neque per iudices minores punitur.

c ¶ *Por riqueza.* Defertur hic diuitibus, & dicit Barto per textabi in l. ca 6
pitalium

pitalium, §. seruiceſsi. ff. de pœnis. q̃ ſicut nobiles ex cõſuetudine nõ ſuſpendunturnec, nec, parantur viles pœnas, idem eſt dicẽdum de aliis populariibus diuitibus, & honeſtioribus, & fatendum eſt ditioribus iſti enim faciunt negocia vniuerſitatis. l. penu. in fin. C. de prærd. curi. lib. 10 qui plus habet in terra, plus diligit vt terra creſcat pauperes nõ cogitat niſi tu multuare ciuitatẽ, & illi ſunt qui ſeditiones procurant, vt currant ad ſpolia, ſic dicit Saluſt. i Catilinario. tradit Andr. de Yſer, in l. 1. in princ. de pacciaramentis. firmam.

7 a ¶ *Por ſciencia.* æquiparantur literati nobilibus de genere. adde gl. 2 in l. 5. ff. de ſocio. & c. c. di multa. de præben. & qui crimen eſt grauiſsimũ doctor poteſt capi & incarcerari. glo. & ibi notat Ioan. de Pla. in l. medicos. C. de profe. & medi. lib. 10 & vide. j. eodem l. 6.

8 b ¶ *Lugar ſeguro.* Velum in aliq̃ fortilitio vtinoriseſt & adde ad iſta. l. Ang. in d. l. a. C. de exhi. reis. & di. l. 1. ff. de cuſtod. reo. ſi tamẽ ſit tale crimen, q̃ ſecurẽ non poteſt tradi militibus cuſtodiẽ d' ponẽſin carcerib' vt in di. l. 1 & l. diu'. eodẽ ti. & ſatis, patur in iſta l. cũ in iſtis pœnis hoc ſpecialiẽ omittat qui poſſent extra carceres cuſtodiri alibi ſub fida cuſtodia.

9 c ¶ *En la carcel.* adde. l. 2. C. de exhib. reis & l. 1. ff. de cuſto. reo & C. eo in. l. 1. & l. 16. tit. 4. parti. & vide per Bal. in di. l. 2.

10 d ¶ *Bien recabdado.* Et pro maiori maleficio debet quis cautius cuſtodiri. vide Bald. in. l. minime. C. de appella.

¶ *Lex. V.*

30 Mulier capta, non ponatur cum hominibus in carcere, ſed in aliquo monaſterio monialium tradatur cuſtodienda vt ibi cõpedes aut multarum cuſtodia ſibi apponatur, ne alias ſi carcer virorum & fœminarum ſit vna, in honeſtum quid ſuccedat. h. d.

1 e ¶ *Con los varones.* Cõcor. cum. l. qm̃. & cum authentica ibi poſita. C. de cuſto reo. & procedit hoc etiã ſint mulieres meretrices inhoneſtæ: ga neq, tunc includi debent cum viris, quia neq, virorum honeſtas inuitanda eſt vt dicit Angel. in di. l. quoniam. debet ergo tunc poni in alio carcere, & non cũ mulieribus honeſtis: quia meretrices non ſunt

ſeieneia a, non lo deuen mandar meter con los otros preſos: mas deuẽ lo fazer guardar en algun lugar ſeguro b, e a tales omes que lo ſepan fazer guardar: pero poniendo toda via tal ſemẽeia en ſu guarda, que ſe pueda cumplir en ella la juſticia que el fuero manda. E ſi fuere ome vil, deuen lo mãdar meter en la carcel c, o en otra priſion, q̃ ſea bien recabdado d, faſta que lo judguen.

¶ *Ley. V. En que lugar deuẽ tener preſa, e recabdada la muger.*

Vger alguna ſeyẽdo recabdada por algũ yerro q̃ ouieſſe fecho, q̃ fueſſe de tal natura porq̃ mereſcieſſe muerte o otra pena qualquier en el cuerpo, nõ la deuẽ meter en carcel cõ los varones e, ante dezimos q̃ la deuẽ lleuar a algũ monaſterio f de dueñas, ſi lo ouiere en aq̃l lugar, e meter la y en priſiõ, e poner la con otras mugeres buenas, faſta que el judgador faga della lo que las leyes mandan. Ca aſsi como los varones, e las mugeres ſon de departidas naturas, aſsi han menester lugar apartado do los guarden, porq̃ non pueda dellos naeer mala fama, nin pueda fazer yerro, nin mal, ſeyendo preſos en vn lugar.

¶ *Ley. VI. En que manera deuen guardar los preſos los que lo han de fazer.*

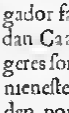

Monteros, o ballesteros, o otros omes qualeſquier que ſon pueſtos para guardar los preſos del Rey, o de algun cõcejo, non los deuen ſacar de aq̃l lugar donde gelos mandarõ tener,

dignæ legũ la queis in modari l. ea quæ. C de adnite ſecundum Pet. Albe. & Sal. in di. l. quoniam.

f ¶ *Monaſterio.* Illud non eſt in vſu, neq; vt expediens, cum in de laicus nõ poſſit coercere in alia cuſtodiam quæ fieret in monaſterio. ex. l. tũ iſta & ex di. authẽ. vt iuuiniur facis inuuit, q̃ nõ gaudeat immunitate mulier quæ rõne delicti carceratur in monaſterio quagauderet, alias fieret in monaſterio in gaudet immunitate recepte ſ. dm Archi. in. c. diſ finiit. 17. q. 4. & Siluſtrũ in ſumma. in parte immunitas. 3. forte tũ eſt a ſeu monaſterio defendet ne vim extrahat, & ideo non eſt tutũ, vt talis carceratio fiat.

¶ *Lex. VI.*

20 Pinos mãdãt iudicis cuſtodiendi ſunt in caſi carceratos, & de nocte cuſtos mulier manu propinacipos & compedes claudat, & ianuam & claues caute cuſtodiat interi' dimiſſis hominibus cũ captis cũ lumine ne cõpedes limẽt, & ſole orto aperiat carcer, velum ẽ vidẽt capti & ſi quis incarceratus vult loqui cũ alio, extrahatur à carcere. ſed mine cuſtodiat bene p cõſiſtẽtes. h. d.

g ¶ *De noche.* Cõ 1 cor. cũ. l. 1. C. eodẽ vbi Ang. notat q̃ qui debet cuſtodire rẽ vel perſonã debet de nocte duplicare cuſtodiã, ex quo infertur ad caſtellanos qui tenentur ad cuſtodiã caſtelli.

h ¶ *En eſta manera.* Tene mentiſtã. l. quæ latiusin hoc loquitur, quin 2 di. l. de qua ſumpta eſt.

i ¶ *Cõ los preſos.* Non vni tũ cuſtodia, ſed duobus ad minus committen 3 da eſt. l. fina. ff. de cuſto reo. vbi Angel. notat.

k ¶ *De dia, e el ſol ſalido.* Facit ad illã quæſt. de qua p Bart. in l. aut facta. 4 §. cẽpus. ff. de pœnis. an mane vel ſero dicat dies aut nox. & Angel. in di. l. dicit, q̃ nunc intelligit poſt cantũ galli, & ſero intelligitur nox q̃ factæ ſunt tenebræ ita q̃ homo de facili non cognoſcitur. e ſi ds perfodiens de homi cũ ergo cœlũ albeſcit, dies eſt, licet ſol non ſit cũ ſpere de proximo, & tãta ſit claritas, q̃ homo bene cognoſcit, ſubdit etiã q̃ bene eſt vetũ, q̃ illa particula (diei) appellat mane, non aũt eſt dies propriẽ vt in l. tritius. ff. de lib. & poſth. quod illic notandum eſſe ad multa. adde Bartol. di. §. tps. & in. l. tũ ius reſtamẽto. §. 1. ff. de ſt bet. & poſthu. & in. l. qui duos. §. hæc cõdictio. ff. de manu. teſta. Bald.

nin de la carcel, nin de la otra priſion, para lleuarlos a otra parte en ninguna manera, ſin mandamiento del Rey, o de aquel judgador q̃ gelos dio en guarda: fueras ende para fazer algunas coſas que ellos non pueden eſcuſar. E maguer diximos en la tercera ley ante deſta, que el q̃ fuere ome honrrado por linaje, o por riq̃za, o por ſeieneia que ouieſſe, que lo non deuen meter en carcel, nin en otra priſion: cõ todo eſſo dezimos q̃ fiel preſo otorgaſſe delante del judgador que auia fecho el yerro porque auia ſeydo recabdado, o gelo ouieſſen prouado, e aquellos que lo tuuieſſen en guarda ſe temieſſen q̃ ſe yria. eſtonce bien lo pueden meter en fierros, e tener lo guardado en ellos en el lugar que gelo encomendarõ de guiſa q̃ puedan ſer ſeguros del que non ſe yra. Otroſi dezimos que deuen ſer acuciioſos los que deuen guardar los preſos, para guardar los toda via con gran recabdo, e con gran ſemẽeia, e mayormente de noche g q̃ de dia. E de noche los deuen guardar en eſta manera h, e lando los en cadenas, o en cepos, e cerrando las puertas de la carcel muy bien, e el carcelero mayor deue cerrar cada noche las cadenas, e los cepos, e las puertas de la carcel cõ ſu mano meſma, e guardar muy bien las llaues, dexando omes dentro con los preſos i, que los velen con cadela toda la noche, de manera que non puedan limar las priſiones en que yo gnieren, nin ſe puedan ſoltar en ninguna manera, e luego que ſea de dia, e el ſol ſalido k, deuen les abrir las puertas de la carcel, porque vean la lumbre. E ſi algunos

mulier quæ rõne delicti carceratur in monaſterio quagauderet, alias fieret in monaſterio in gaudet immunitate recepte ſ. dm Archi. in. c. diſ finiit. 17. q. 4. & Siluſtrũ in ſumma. in parte immunitas. 3. forte tũ eſt a ſeu monaſterio defendet ne vim extrahat, & ideo non eſt tutũ, vt talis carceratio fiat.

¶ *Lex. VI.*

20 Pinos mãdãt iudicis cuſtodiendi ſunt in caſi carceratos, & de nocte cuſtos mulier manu propinacipos & compedes claudat, & ianuam & claues caute cuſtodiat interi' dimiſſis hominibus cũ captis cũ lumine ne cõpedes limẽt, & ſole orto aperiat carcer, velum ẽ vidẽt capti & ſi quis incarceratus vult loqui cũ alio, extrahatur à carcere. ſed mine cuſtodiat bene p cõſiſtẽtes. h. d.

g ¶ *De noche.* Cõ 1 cor. cũ. l. 1. C. eodẽ vbi Ang. notat q̃ qui debet cuſtodire rẽ vel perſonã debet de nocte duplicare cuſtodiã, ex quo infertur ad caſtellanos qui tenentur ad cuſtodiã caſtelli.

h ¶ *En eſta manera.* Tene mentiſtã. l. quæ latiusin hoc loquitur, quin 2 di. l. de qua ſumpta eſt.

i ¶ *Cõ los preſos.* Non vni tũ cuſtodia, ſed duobus ad minus committen 3 da eſt. l. fina. ff. de cuſto reo. vbi Angel. notat.

k ¶ *De dia, e el ſol ſalido.* Facit ad illã quæſt. de qua p Bart. in l. aut facta. 4 §. cẽpus. ff. de pœnis. an mane vel ſero dicat dies aut nox. & Angel. in di. l. dicit, q̃ nunc intelligit poſt cantũ galli, & ſero intelligitur nox q̃ factæ ſunt tenebræ ita q̃ homo de facili non cognoſcitur. e ſi ds perfodiens de homi cũ ergo cœlũ albeſcit, dies eſt, licet ſol non ſit cũ ſpere de proximo, & tãta ſit claritas, q̃ homo bene cognoſcit, ſubdit etiã q̃ bene eſt vetũ, q̃ illa particula (diei) appellat mane, non aũt eſt dies propriẽ vt in l. tritius. ff. de lib. & poſth. quod illic notandum eſſe ad multa. adde Bartol. di. §. tps. & in. l. tũ ius reſtamẽto. §. 1. ff. de ſt bet. & poſthu. & in. l. qui duos. §. hæc cõdictio. ff. de manu. teſta. Bald.

in.l.fin C. de his quibus vt indig. & in.l.2.ad fi.C. quibus resind. non nocet. & in l data opera.colum.8.C. qui accus. non pos. & que notat Deemsis in mate consil.354.

5 a ¶ *Hablar.* Nota q̃ permittendum est carceratis, alinqui cũ procuratoribus & amicis adde.l 2.cũ gloss.C.eo. ex causa tũ forte si necdum ab eo est recepta cõfessio nihil aliq̃n ne pmittãt, q̃ quis eis loquat, ne instruant ad negandum.

quisiessen fablar[a] con ellos, deuen los estonce sacar fuera vno a vno toda via, estando delante aquellos que los han de guardar.

¶ *Ley.VII. Como deuen guardar el preso fasta que sea judgado.*

Vardado deue ser el preso en aquella prision[b], o en aquel lugar do el judgador mandado que lo guardassen, fasta que lo judguen para justiciar lo, o para quitarlo. E si el yerro que fizo fuere prouado por testigos verdaderos, o si el nõ se defendiere por alguna razon derecha, non le deue el judgador mandar meter a la prision despues: mas mandar[c] que fagan del aquella justicia que la ley manda: e si por auentura el yerro non fuere prouado por testigos, e lo conociere el, si la conoscẽcia fiziere por tormentos q̃ le diessen, o por miedo q̃ ouiesse, non lo deuen luego justiciar, fasta que lo otorgue otra vegada[d], sin ningun tormento q̃ le den, nin por miedo que le fagã. E si lo otorgare a la segunda vez nõ lo apremiando, nin le faziendo ningũ mal estonce deuen del fazer justicia. Otrosi mandamos que ningun pleyto criminal non pueda durar mas de dos años[e]: e si en este medio non pudieren saber la verdad del acusado, tenemos por bien que sea sacado de la carcel en que esta preso, e dado por quito[f], e den pena al acusador, assi como diximos en el titulo de las acusaciones, en las leyes[g] que fablan en esta razon.

¶ *Ley.VIII. Como el carcelero mayor deue dar cuenta cada mes vna vez de los presos q̃ tuuiere en guarda, a aquel que gelos manda guardar.*

EL carcelero mayor de cada lugar deue venir vna vez cada mes[h] delante del judgador mayoral que pue

b ¶ *En aquella prision* adde.l car cer.ff.eo. & .l. 10.tit.14. lib.2. ordi.rega.

c ¶ *Que mandar.* Nã pœna reo nisi nõ debẽt differri.l.fi.C. eo. & hic.

d ¶ *Otra vegada.* adde.l.4 infra titulo.1. & quę ibi dico.

e ¶ *Dos años.* Cõcor cum.l fin. C. vt intra cer. temp. criã. q̃stio term. hodie tũ non est hoc in vsu imo durat instãtia, & reo condemnatur vel absoluitur diffinitiuẽ etiã post istud tempus, siue agatur per accusationem, siue per inquisitionem.

f ¶ *Por quito.* Absoluendo eum ab instantia, & obtenuatione indicij con demnando accusatorem in expensis, vt declarant gloss. & doctores. in dict. l. fina.

g ¶ *En las leyes.* 1. & vigesima sexta.

¶ *Lex. VII.*

In loco in quo iussus est custodiri vsq; ad sententiam est captus custodiẽdus: & si crimẽ probet contra eum legitimẽ per testes, vel cõfessionẽ spõtaneam, vel prorutarã in qua poste i perseuerauerit spõtẽ nõ reducat ad carcerem sed statim detorquatur iustitia, nec duret instãtia causæ criminalis vltra duos ãnos intra quos accusatore nõ prosequente absoluitur reus, & accusator legitimẽ punitur.

h ¶ *Cada mes.* cõcor cum. l. fi. C. de custodia reorum.

i ¶ *El juez.* Nota q̃ iudex debet esse diligẽs in relaxatiõe carceratorum ab punitur vel luc. Et hic sumitur practicam plorandi officiũ iudicis, & petẽdi, vt quis relaxetur vbi nulla iusta causa est retentionis, & fit protestatio iudici ad pœnam hu ius l. secũdum Angel in d.l. fin. vbi & Bal. dicit, q̃od in causis carceratorum dilationes debẽt breuiari.

¶ *Lex. IX.*

Si custos per cõmentariensem maiorem carceris ponatur, & fugent cũ capto, occidẽtur ipse custos, nisi sit puer, aut vtilis q̃ minus punit arbitraria: sed eum ponẽs occidet, aliãtẽ custodes huius scelẽris non consci; q̃ ibi non erãt, aut alis vigilãtibus dormiebãt nõ puniũtur: cũ nõ sint in culpa h.d.

k ¶ *Con los presos.* Concord cum l.fin. ff. eod. & ibi notat Bart, & Ange. ibi infert, p castellano, qui fuit p dictus a custodib' intromittẽtibus inimicos in fortalitium nam cum nemo possit à peoditione cauere, nisi sit diuinus, ignoscendum est ei & facit. ff. mandati. l. si fideiussor. §. in omnibus.

l ¶ *Morir.* Adde di.l.fin.ff.eo. & .l milites. vbi glo. & nota istam.l.ad declarationem illarũ. est ergo hic specialis casus, ĩ quo custodi imponit pœna mortis, q̃ ipse aufugit cũ custodito, quod tũ hodie non peoc dit, nisi erat casus in quo custodes tenebant pœna mortis, vt hic in.l.12. tit.14 lib.2. ordin. rega quã vi. si vero aliasdolo vel culpa custodũ eua dat custoditus, dic vt infra eod. l.11 & per glan.l.ad cõmentariensem C. eo. & in di.l. milites. & .l. fin.

Inno.rec. est.l.22.tit. 23. lib. 4. Ad tit. C. c vt intra certum tẽp criminq̃ term.

Inno rec. est l 11 tit. 14 lib. 2. & 17. tit. 8 lib. 8.

de judgar los presos, e deuel dar cuenta de tantos presos que tiene, e como han nome, e porque razon yaze cada vno de llos, e quanto tiempo ha que yazen presos. E para poder esto fazer el carcelero eiertamente, cada que le caduxeren presos, deue los recebir por escrito, escriuiẽdo el nome de cada vno dellos, e el lugar do fue, e la razon porque fue preso, e el dia, e el mes, e la era en que lo recibe, e por cuyo mandado: e si algunos contra esto fizieren, mandamos que pechen a la camara del Rey veynte marauedis de oro, e el judgador de cada lugar deue ser acucioso para lo fazer cumplir, porque los pueda quitar, e condenar, assi como dicho es en esta ley, e el juez i que contra esto fiziere, deue ser tollido del officio por infamado, e pechar porende diez marauedis de oro al Rey.

¶ *Ley. IX. Como los guardadores de los presos nõ merecen pena, si los otros sus compañeros a que los encomiendan se van con ellos.*

CAescee a las vegadas q̃ los que han en guarda a los presos non pueden cada vno guardar los, e aconiendan los a otro quando van a alguna parte: e aquellos q̃ fincan: otrosi encontece a las vegadas que maguer estan y todos a guardar los: pero deuen dormir los vnos, e velar los otros. E porende dezimos que si los que fincã por guardar los presos, o que los velan, se van todos, o algũo dellos cõ los presos[k], e los otros q̃ nõ estan delãte, o que duermen non lo sabẽ, nin fazen engaño, nin malicia en esto, que non son en culpa, nin merescẽ pena ninguna porẽde. Mas aq̃llos que se fuessen con los presos deuen morir[l] porende, quando quier que seã

3 a ¶ *Moço.* Adde di l. fin, C. eo. l. ad commentariensem.

¶ *Lex. X.*

Si capitum pro crimine quod pœnā corporis nō inferat iudex dederit fideiussoribus de repræsentādo eum pro omni eorum, & stando iuri sub aliqua pœna certa: illa soluente fideiussores si captū non repræsentāt & si pœna nō apponitur statur cōsuetudini quantum soluāt. quod si nulla est cōsuetudo, iudicis arbitrio taxatur sed fideiussor nō pōt obnoxe corporaliter puniri, licet eius puniatur. h. d.

1 b ¶ *Sobre fiadores.* Quod fit quōdo non imponitur, o crimine pœna corporalis. vt supra eodem. in rubrica, & dixi in l. 1. tit. 1. eadem partita. licet tamen non pœna corporalis, sed pecuniaria veniat imponenda, si accusat[a], vel inquisitus confitetur crimen, non est relaxandus fideiussoribus: imo detinendus, & statim cōdemnādus, l. si confessus. ff. de confessis. de iudiciis reorum & l. si quis. C. eodem. & quando relaxat cū negat iuvenē fideiussores eū repræsentare, quando eum, qui persona eius erit necessaria, vt si iudex velit eum interrogare vel torquere, & si pœna sit arbitraria, tunc considerandum est qualitas criminis, & consuetudo fori: vnde si certum sit, ip pœna esse corporalis, tunc idem quod de corporali est dicendum. si vero talis pœna arbitraria, solet esse pecuniaria, idem est quod de pecuniaria ordinaria, secundum Baldum in l. 2. C. de exhibendis reis & an fideiussor de iuris dicto sistat pro vulnere, seu accusatione vulneris tenetur, si de vulnere poliet sequatur mors: vt de Bartol. distinguentem in l. fideiussores magistratuum. ff. de fideiuss. & Lucam de Penna in l. si quis decurio. C. de decurio. libro. 10. referentem disputationem Iaco. de Bello viso in l. sancimus. C. de fideiuss. cuius resolutio est, q aut accusatio fuit simpliciter de vulnere instituta, & fideiussores non tenentur morte sequuta ex vulnere, si vero in accusatione de vulnere mortifero agitatur est, & tunc si mortuo vulnerato petatur legitimè vulnerantem de occiso puniri, & tenebuntur fideiussores ex fideiussione. hi autem a nemine hoc petatur dari, ad hoc eos non tenen, cum neq; reus teneatur, cum deficiat accusator ff. de munieribus & honori. l. reseripto. § si quis accusatorem.

2 c ¶ *Pena.* Concor. cum l. si qui reus. ff. eo. & cōdicitis Azo C. eo. in summa. ad fin. versi. dānatur aūt fideiussor. quid aūt si fideiussor, pmittit sistere reū sub pœna mille marcharū auri, vtrum possit tanta quantitas pœnæ imponi? Bal. q. ficin. l. quicrimē C. qui accusanon posf. col. 3. & bi respōdet ad taxationem l. eos. C. de modo multa. de qua per gl. & Bart. in d. l. si quis reum:

3 d ¶ *Si non adduxiere.* Et cōpellit ad adducēdū, & in exactione pœnæ iudicis officio sed m Bar. in d. l. si qs reū. in fin. procedit sine bello, & ordine iudiciario quia cōtractui facti? in iudicio habet vim cōfessionis. l. tale pactū. § qui prouocauit. ff. de pact. & quia fit ad expeditionem iudicis, vt non debet operari nouam litem. l. terminato. C. de fructis & lit. exp. secundum Bal. in l. qui crimen. col. 2. C. qui accusanon possunt & dicit q ex cōtractu iudicialis oritur officium iudicis, in quo proceditur executive, & pōt etiam iudex procedere nemine petente vide ibi & si fideiussor repræsentauit principalē, & ille fugit de carcere, nō tenetur fideiussor amplius ad sistendum. Baldus ibi. col. 3. versi. quem. de quo in vide latē per Lucā de Penna in. l. si quis reum. C. de decurio. lib. 10. ex cui dictis limitat hoc, nisi tradito instrumento sine infusionis cause retur de repræsentādo tot res quotiens ubi videbitur. & vi de etia ad prædicta le. Anni. in addition. ad Specu. tit. de accusato. §. sequē videte de contumacia accusati in 7 bo excepto, qd aut si fideiussor se liti se assumere omnis defendendi reum. vi de per Specul. tit. de accusa. §. sequē post versi. sed fideiussor. & vi. quæ dixi in. l. 18. tit. 1. §. parti.

¶ *De perbo.* Ad 4 de. l. 1. § fin. ff. qui sant cōpa. & ca. cum homo 23. q. 5. vbi glossa nā rung pro se. vi contumacia potest imponi pœna corporalis vt hic & glo. 3. q. 1. in summa. nisi in casu. l. quicumq; vno. §. qui post ff. de remit. secundum Bald. in. d. l. quicrimen colum.

f ¶ *Pena en el cuerpo.* Vt glo. in di. c. cū homo. & per Cinū in. l. ad cōmentariensem. C. de custo. reo. & vi velle hæc. l. q neq; si dolo nō exhibeat, non puniatur corporaliter, cum ita generaliter loquat, sed in. l. si quis reum. vnde sumpta est, dici ueq; si dolo nō exhibeat extraordinem puniatur, & sic arbitrio iudicis, vel dic, q ista. l. simpleatur & limitetur per illā vt si dolo nō exhibeat possit fideiussor fustigari, vel relegari, aut acrius puniri, vt declarat Specu. tit. de accusa. §. sequitur. versi. sed si decitr. & Ange in d. l. si quis reum. Quidtū si de cōsuetudine in aliquibus locis seruaretur, q fideiussor teneatur ad pœnā corporalē si ad eā se obligauit? dicit Bald. de pace const. in versi. damna in fin. q valeret talis consuetudo: quia consuetudo habet pētāem in sanguine hoīs. l. sacculari. §. suot quæstiā ff. de extraord. crim. & nund si fideiussor carceratī se obligat ad custodiēdum, & ad pœnam cōmentariensis? vide pet Sali. in l. ad cōmentariensem. C. en q tunc tenebitur eadē poena, qui tenetur custos carceris vide ibi per eum ponentem formā, vt in dex dicat q rad. reum fideiussoribus vt iudicis custodibus.

g ¶ *Pena por ello.* Nō posset iudex tali esu pari pœnā corporalem, a qua ipse per dationem fideiussoribus, liberasset malinofe, vel lata culpa eum, ex his quæ dixi in. l. 15. titulo 22. 3 partita. & facit l. 1. in princ. infra eodem. ad id quod dixi de lata culpa, & quæ notat Angel in. l. milites. ff. de custo. reo.

¶ *Lex. XI.*

Custos carceris nō exigeat cōtra captos carceris asperitatē seu rrudelitatē in comedēdo, vel bibēdo, aut immoderatis apponis? en opprimēdo ab iudex loq eū capite, q unia & sine gliges fuerit prouabit

de pecho e el judgador, segun su aluedrio e sobre tal fiadura nol deuē dar pena en el cuerpo al fiador, maguer aquel aquien fiola mereciesse. Pero el juez que diesse sobre fiador algūd ome que fuesse acusado sobre yerro que mereciesse muerte, o otra pena en el cuerpo, si le fuesse prouado, non se puede escusar q̄ non sea en grand culpa quando lo diesse por fiadura, e puede le poner pena por ello g el Rey, segū su aluedrio, si el acusado se fuere.

¶ *Ley. XI. Que pena merecen los guardadores de los presos si les fazieren mal, o desōra, por mal querencia que les aya, o por algo que les prometan.*

Mueuen se los omes a buscar mal los vnos a los otros por mal querencia que han entresi, e esto fazen algunos a las vegadas contra aquellos que son presos, dando algo encubiertamente a aquellos que los han en guarda, porque les den mal a comer, o a beuer, e que les den malas prisiones, e que les fagā mal en otras maneras muchas, e a los que desto se trabajan tenemos que fazen muy grand yerro, e toman mala vengança sin razon. Cala carcel deue

ab officio & vt homo malè infamatus Regis arbitrio punietur. l. d.

1 a ¶ *Para guardar.* Carrere est ad custodiã non ad pœnã, vt hic & in l. aut damnum §. solent. ff. de pœnis. & c. quanuis de pœn. lib. 6.

2 b ¶ *Matar.* Adde la ley fin. C. de custo. reo.

¶ *Lex. XII.*

2 Si culpa lata vel dolo custodia fugiat captusa carrere, puniẽ eadẽ pœna custos, qua puniẽdus erat capẽ: si autẽ negligẽtia custodis sine dolo, officio priuat, & corpiliter extra mebilesionem castigabitur: si verò casu fugiat, probato casu non puniẽ: sed si pietate eũ fugere punitur, si capẽ erat vilis, vt custodis propinquus cõsanguineus, punitur sicut de negligentia, si alis, arbitrio in diris punietur. idẽ si captus se præcipitet, vel se occidat: sed si custos eũ occidat, aut rumquo se occidat dẽ, rapite punit. si verò occasione aut infirmitate de e dat, non punitur: sed anteq; à carcere educatur, notificetur iudici, ne fraus fiat. li. d.

1 c ¶ *Por muy gran culpa.* Add el. militres. ff. eo.

2 d ¶ *Aquella misma pena.* Adde l. fin. ff. eod. & l. ad rommea tanũ esem. C. eo dẽ. & l. milites ff. eo. & l. in ti. 14. lib. 2. ordi. cũ l. sequẽti, & licet cõtra fractore carceriũ indicatur quẽ dã ficta confessio tũ cõtra ruflõdẽ debet alter probari. l. non dubiũ. ff. eod. Bald. in di. l. ad cõmentariensem ficta enim confessio personã non egreditur, vide per Bart. in. l. cũ filius sanitias. in fin ptin. ff. de verbo. obliga.

In ro. re. est. l. 2. ti. 21. lib. 4. & l. 2 tit. fin. l. 6. ti.

3 e ¶ *Por negligencia.* Quæ in dubio præsumit cõtra custodem, vt vult gl. in. l. fin. ff. eo. & Bal. in. l. 1. §. fin. ff. de seruis fugi. si tũ custos reum vinculatum detinet, diritur diligenter custodire. gl. notab. in di. l. 1. §. fin. & ibi Bald. Angel. in. l. milites. C. de custo. reo. tradit late Paris de Puteo in suo tractatu. sy ndicatus. fo. 30. vers. an si plures, per totam chartã. Ioan. de Plat. in. l. nemo carcerem. colum. 5. C. de exactio. tribu. libro decimo, vbi & dicit q ex casu turpiter, qui non adhibuit custodiam tam diligenter, erga eum, qui erat de proximo liberandus, & vide eriã Angel. Areti in parte fama publica 17. colũ. & vide ad istam. l. l. 11. tit. lo. 14. lib. 2. ordi. rega.

f ¶ *Castigados.* Nota bene quia melius deliberatur hic, quam in l. fin. ff. eo. de eo, de qua ista sumpta est, vide hodie. l. 12 titulo. 14. libro. 2. ordina regalis. quæ vultis sto calaliter punire, scilicet vt esset in carceribus per annũ vinculatus qd & Paris vbi supra. dicit et disponit p quã dã constitutionẽ regni Neapolis. Et spãle est in custode carceris, qeriã pro leuissima culpa punitur crimina inter se cundũ Bal. in l. si eius. §. deniq. ff. d vsufru. alias incipit l. deniquer onsulens. nõ tũ credo q illa pœna carceris per annum hodie practicetur in regno in custode.

Er. di l. quibus. 7. Er. di. l. no. reo.

g ¶ *Por ocasion.* i. casu fortuito. & cõtor. rum l. milites. ff. eo. & vide quæstior. no. anter tradit Paris vbi 7. vbi & tradit, quid si consanguinei carcerati intra signũ personatũ vel intra panel los formlares, aut zoenios, vt intra vnam tabulãpto cubili sternẽdo, vel prosigne fariẽdo, si rũ impo fuerunt, quod cogitati no poterat cum quo catenas limauit, & dirit tũc certe esse sine dolo, & culpa custodis licet solent prouideri, secũdum eũ fen usũ panis, vasvino plenũ per ia casei, & similia, quæ in eidi solent.

5 ¶ *Ocasion.* i.

h ¶ *Ome vil.* Forte hoc, quia p̃ sanuetur cessãte corruptio per pretium in custode. & adde l. sina. ff. eodem, & forte prorsder quando misericordia ducti minorem in custodiendo diligentiam adhibẽat: nam si dolo eos dimittere et vt fugerent, tunc videtur q puniretur, vt in primo casu huius l. & probari videtur in. d. l. fin. & l. milites. ff. eodem.

6

i ¶ *Sin pena.* Adde. l. fin. ff. eo & l. carceri & mors est secũdũ Ange in di. l. carceri. vt custodes arceris quotidie scrutent f de veneno, vel ferro.

7

k ¶ *Matasse al preso.* Add de dict. l. fin.

8

l ¶ *Breuaje.* Adde. l. carceri. ff. eodem.

9

m ¶ *Al juez.* Vt testationibus hor probetur, & sic custodibus venia detur, vt in dict. l. fin. ff. eodem.

10

¶ *Lex.XIII.*

20 Si capti deliberatè fugerunt, omnes aut maior pars custodibus ignorantibus poste capti, vt contigit iudicatum præsumitur enim delicti reus qui prædicto modo fuerit sed si aliqui eorum fugerint, postea capti, fractoribus vinculis astringantur, & aliquæ pœna arbitraria eis infligatur. hoc dicit.

1 a ¶ *Acordadores.* Existo verbo, & cum infin. dicit (quia tamen) videtur q̃ sola conspiratio sine fractura carceris: seu vinculorũ, vel sola fractura sine cõspiratione non sufficeret, vt fugiens à carcere habeatur pro confesso in crimine, pro quo erat carceratus. & idẽ videtur probari in l. in eos. ff de cust. reo. d quo illa supra cit. l. namen milites §. eius fugã. versi. eũ tũ. ff. de re militari vult, q̃ fractio tũ sufficiat. & idem vult Bal. 3. vol. cõsil. 32. incipit, primi articulus in nova impressione, ibi cum dicit, aut detinetur pro inquisitione specialis criminis & tunc aut fugit cum fractione, vel conspiratione, & loquitur l. in eos. & idem velle videtur Barto. in d. l. in eos. & Ange. Areti. in tracta. malefi. in parte fama publica. colu. 17. vt dicendũ, q̃ sola fractio sine conspiratione non sufficeret, per ista l. & d. l. in eos & ad dictũ. § eius fugam potest responderi, vt intelligatur esse præesse conspiratio, vel si non præesse, q̃ sit ille specialis casus in mulie frangẽte carcerem, vt puniatur, vt deterior militare. & adverte, q̃ sola conspiratione, & si non sit perfectum flagitium fugæ, & fractionis carceris, sufficere videtur ad illam fictam confessionem, & ita voluit Albe. & Ange. in d. l. in eos, per illum text. illarũ. l. vt velle cõtra riam cũ dicit (et si fuessen &c.) sed cum posset in ratione ibi (casemente) nisi se fundat ad inducendam illam fictam confessionem in cõsideratione reportet enim indaci ad id, quod Albe. & Ange. dicunt per. d. l. in eos vel die, quæ tractatur de imponenda pœna, propter fractionem carceris, non habito respectu ad crimen, pro quo custodiuntur, & ito casu sufficit solu cõspiratio, vel conspiratio, vt probatur in l. prima ff de effracto. ibi, Sacrilegus etiam probat, hos qui de carcere erupuerint, sive effractis foribus, sive conspirando cum extraneis, qui in carcere custodiuntur, capite puniendos. & quia intelligatur text. in d. l. milites §. eius fugam, ex eius tamen, si vero habeatur respectus ad fictã confessionem malefici, propter fugam carceris & q̃ tunc requiratur conspiratio, vt rupto vinculo effracto carcere euadant, vt hic & in d. l. in eos. I. ergo ordinatio ibi. 8. nisi fin. cũ dicit (todo omeque fuy esse de la cadena avaya por fechor) intelligi debet ut tali fictam. l. quando fugatur cum conspiratione.

Ad lit. ff. de effracto. & expilat. & in l. 21. tit. 14. par. 7.

In nova lec. est l. 7 tit. 31. libro. 8.

b ¶ *En vna carcel, o en vna prision.* Velut si per cameras sunt distincti, & qualibet camera suam habeat custodiam facit. l. quæ detorta. ff. de rei vendicatione.

5 c ¶ *Si fuessen.* Quid si non perfecerunt conspirationem, quia fortè detecta fuit vel non potuerunt, vel noluerunt? Alber. dicit in d. l. in eos. q̃ habentur pro confessis decimum bus super quibus erant capti. & ita intelligit illam l. quod non videtur admittendum. cum. l. ista & alia l. regni requiruntur ligatura carceris vnde tunc arctius custodiuntur, & pœna arbitraria punientur, secundum aliam intellectum. d. l. f. cundum Alberi ibi dem.

4 d ¶ *La mayor parte.* Hoc non habetur ita expressum in lege l. in eos, vide tenẽ jmentis istam. l. hoc declarantem. & intelligẽ de maiori parte carceratorum illius loci, vel camera, vbi custodiebantur, & no exigo, q̃ sit maior pars omnium incarceratorum totius carceris, quando in diuersis cameris & locis custodiuntur.

e ¶ *Sin sabiduria de los guardadores.* Hoc dicit quia si cum sciencia, vel negligentia custodum hoc fieret, mitius puniretur vt habetur in l. prima ff de effractoribus, vbi Angelus notat, quòd pœna frangentis carcerem, quæ capitalis est, non cõpreh ẽdit negligentiam eõ mẽtaliẽsis ma lẽ custodientis carceres, violẽtia nulla commissa, quod dicit plures videsse de facto, vnde tales fugientes mitius puniuntur. & videtur effectio, quia cum interuenit scientia, vel culpa custodum intuentur quodammodo ad fugiẽdum, ex quo mitius debent punisi, quando vero hoc de ffit, & violentia illata conspiratio ad fugiendũ vi dentur ex cõsciẽtia sceleris id fieere videmur mirũ si habeãtur p cõfessis

5

otra vez, deuen los meter en mas fuertes prisiones, e aun de mas desto dette les el judgador dar alguna pena porende, segund su aluedrio[h].

¶ *Ley. XIIII. Que pena merescen aquellos que por fuerça sacan algun preso de la carcel, o de la prision.*

Atreuimiento muy grande faze el que saca por fuerça algund preso de la carcel; o de la cadena que es fecha por mandado del Rey. E porẽde mandamos que si alguno fuere osado de sacar preso de la carcel del Rey, o de algund adelantado, o del comun de algund concejo, o de otra prision qualquier en que fuesse metido por mandado del Rey, o de alguno de los otros que han poder de judgar por el, que deue recebir tal pena, qual deuia recebir aquel q̃ fue ende sacado por fuer-

f ¶ *Que se dan por fechores.* Debet tamen constare, quòd illud crimen fuit commissum ab eo quo. l. si is. ff. de confess. l. prima. §. item illud. ff. ad Sillanianum. nam ex vera confessione alias, non punirentur. l. inde Neratius. §. fina ff. ad legem Aquiliam. l. confessionibus. ff. de interrogatoriis actionibus limitat etiam alias carceratũ legitimam habeãt causam fugiendi, vt si de facto fuissent indebite torti per iudicem, vt tradit Alexand. consilio centesimo quadragesimo quarto, secundi voluminis, incipit, post reditum consilium. limitat etiam nisi accusatio esset inepta, & male formata: nam licet ineptitudo libelli, non impediat veram confessionem tamen impedit fictam confessionem, & legalem dispositionem, secundum Bald. quem videtur adinuendi. colum. 6 ff de iuriurando.

6

g ¶ *Algunos delos.* Sin intelligas quando sine conspiratione fugerunt, plane procedit si verò referas ad supradicta, vt sic, & si facta conspiratione fugiant, et hoc ab illis sta. l. de latrones dicit, l. in eos, & quæ ibi habentur, ideo tenẽ mentis.

7

h ¶ *Segun su aluedrio.* Colligitur hic, quòd fractor carceris punitur pœna arbitraria, non capitali vnde videtur corrigi l. prima ff. de effracto & l. milites agrum §. eius qui fugam. versicu. eam tamen. ff. de re militari. vel dicit, quod illæ. ll. procedunt, quando fuit illata violentia custodibus, vt probatur videtur in l. h. qui aliquid. §. miles. ff. de pœnis. ibi dato gladio eruperit, & ita intelligit Oldradus in dicta l. prima. & refert Alber. in dict. in eos. & adiuerte, quod si carcer esset mutus, velut si quis captus esset à prædonibus vel inimicis, & sic non fit contra illum denuncia, licitum est ei necdum rumpere, & frangere carcerem veruntamen fatentes occulere. si non potest aliter euadere vide per Lucam de Penna in l. prudentium versicul. sed pone. C de iure fisci libro. 10. & quod notat glos. in Clemen. pastoralis de re iudi super verbo, per violentiam & quid si detinetur à malis. ibidem. vide per Lucam vbi supra.

¶ *Lex XIIII.*

20 Si quis per violentiam auferat captum à carcere seu à vinculis, in quibus detineatur, ea pœna qua ipse captus puniendus erat, afficiatur. Heri custodes non petant, in equi no modo audeant exigere nisi ac celantibus eo qui reperiuntur in culpabilis sed ab accusantibus, vel detinentibus mittere, id petere et illi possint. h. d.

i ¶ *Deuan receuir.* Concordat cum l. 1. C de his qui litro. occul. quam ad hoc allegit Barto. in. l. 1. § f. fin. ac quicumque qui in ius vocat est vi extra

ça. Otrosi mandamos, e defendemos, que los carceleros non scan osados de demandar, nin tomar carcelaje [a] a los que fueren presos, non auiendo fecho porque: mas luego que los judgadores los mandaren sacar, los dexen yr en paz, e non les demanden por esta razon ninguna cosa, mas deuen lo pechar aq̃llos q̃ los acusan, e los mesturaron por que ouieron de ser presos.

¶ *Ley. XV. Que pena deuen auer aquellos que fazen carcel de nueuo sin mandado del Rey.*

Treuidos son a las vegadas omes y ha a fazer sin mandado del Rey carceles en sus casas, o en sus lugares, para tener los omes presos en ellas, e esto tenemos por muy gran atreuecia, e muy gran osadia, q̃ van contra nuestro Señorio los que desto se trabajan. E porende mandamos, e defendemos, que de aqui adelante ninguno non sea osado de fazer carcel [b] nueua mẽte, nin de vsar della, ma guerla tenga fecha. Ca nõ pertenece a otro ome ninguno, nin ha poder demãdar fazer carcel, nin meter omes a prision en ella, si non tan solamente el Rey, o aq̃llos a quien el otorga q̃ lo puedan fazer, assi como sus officiales a quien otorga, e da su poder de prender los omes malfechores, e de los justicier, e a los juezes de las cibdades, o de las villas, e a los omes poderosos, e honrrados que son señores de algunas tierras a quien lo otorgasse el Rey que lo pudiessen fazer. E si òtro de aqui adelante fiziere carcel por su autoridad, o cepo, o cadena sin mandado del Rey, e metiesse omes en prision en ella [c], mãdamos que muera por ello, e los nuestros officiales do fiziessen tal atreuimiento como este, si lo supieren, e lo non escarmentaren, o lo

[a] Adtir. C. de priua. carce.

[a] *Carcelaje.* Tenemos en Castilla. & adde Lucas tit. 13. libr. 4. for. ll. & l. 25. titu. 14. lib. 2. ordinamen. & gl. vbi quid in curia regis, & videm volu. peagma. in aranzello iudium algazelli capit. 1.

¶ *Lex XV.*

[a] Qui audet facere priuatum carcerẽ, sus dominij Regij vsurpat: quia nulli licet facere nouũ carcerem, nisi de mandato regis, vt officiali, cui vtuti, aut iudici loci, qui habeat potestatem ab eo capiendi & punienda: & si aliquis contrarium faciat, & aliquem capiat & ponat in eo, capite punietur: & iudices hoc corrigere negligentes, aut regem non certificantes, eadem poena affligentur. sed ad tenẽdum proprios seruos ne fugiant licet domino cypum in domo tenere, l. d.

[b] ¶ *Fazer carcel.* Habere carcerem est publici iuris, & merij imperij, & nõ conuenit priuatis neq; est concessibile. l. 2. ff. de oog. iur. Bald. in auth. sed omnino. col. 2. C. ne vxor pro mari. Bal. in. l. imperium co. 4. ff. de iurisd. omnium. & adde. l. 1. C. de curio. & statio. & l. 1. & ibi Ioan. de Plat. C. de coharta. libro 10.

[c] ¶ *Metiesse omes en prision en ella.* Ex istis verbis videtur approbari hic optimo iuro. Butri. de qua per Baldum in. l. 1. C. de priua. carce. in fin. & quia illa sunpta est, quod. l. illa & ista procedant in eo, qui habet locum carceris deputatum ad tenendam ibi quoscunq; homines: cum enim hic vsurpet merum imperium dicitur reus laesae maiestatis: & non intelligi solum in eo, qui casu hominem solum vinum aliquantulum tenet carceratum. Et huius sententiae videtur etiam esse Lucas de Penna in dict. l. 1. C. de cohaerta, columna secunda. in fin. vbi dicit, quod si quis includit aut capit alium quasi habens publicam potestatem, vel vt ipsam vsurpet, vt plurimi comites, & barones fecerunt hactenus & calcata iustitia in dec. esse peragunt. & isto casu dicit ere. crimine laesae maiestatis, & loquitur de 1. C. de priua. carce. cum aliter priuati carceris exercere custodiam, alias vero secundum Bald. vbi supra intelligit. d. l. dicit nete. dum modo aliquis detineat captum vltra 20. horas, quando habuit causam capiendi, vel etiam minus. 20. horas si causam non habuit, t. in. l. carce. gnto. ff. de adult. vbi Bar. dicit, q̃ habẽtes ius capiẽdi, & nõ detinẽdi commune carcerem priuatũ, si vltra 20. horas detineant, per text. ibi. & idẽ tenet Ang. Aretin tracta. maiesi. in parte sama publica. col. 12. q̃d limita vt in casu l. 7. titul. 26. 2. parti. subdit et Bart. q̃ si non habẽtes ius capiẽdi neq; detinendi, capiãt & vulnerẽt, vel occidant incõtinẽti. Inspicit trõ illud delictum, propter qd capiebat. l. illud. ff. ad leg. Aq. si ex inter nullo occidat, tũc de vtroq; tenẽtur de priuato. l. carcere & occiso. l. nunq̃. ff. de priua. delict. huiusmodi sententiae vident Ang. & Sal. in d. l. 1. C. de priua. carce. et ego mentem istam l. parti. quae sequi vt opi. Iacob. Butrise. & certe. l. capite quinto. per quã motuentur Bart. & alii non bene, pbat, quod dicunt, quia vt dicit Bald. post Ray. vbi. 3. l. capite quinto nõ loquitur de ista materia, qua ibi fiebat detentio ad probandum. l. 1. C. de priua. carce. loquitur, qui capiebat ad carcerem exercendũ. Adtertẽ, quia l. 5. titu. 14. l. 3. ordi. rega. videtur sentire, q̃ etiam cõmittat tec. est l. crimen priuati carceris, quando aliquis capitur à priuato, etiam non. 5. ali. 13. li. bro 4. animo exercendi, vel acquirẽdi iurisdictionem. sed quia sibi aliquid debetur, ex tamen illa ratione se adalias ll. regni. vnde si de hoc non te penitur. l. non videtur de nouo decidere aliquid illa lex, videtur tamẽ dicendum, q̃ si habeat ius capiendi & non detinendi detineat captũ, quod non exhibeat eum iudici, intra 20. horas, q̃ licet non teneatur ex ista. l. parti. tenebitur tamen capiat poena si vltra detineat per. d. l. 1. C. de coharta secundum Lucam de Penna. ibi. & quia tunc videtur quodammodo facere carcerem in domo sua, quod est etiam prohibitum. late, gni. 17. titu. 4. lib. 2. ordina. rega. & hoc idem secundum eum, quia cõcessa sibi abutitur potestate & idẽ quod tenetur mũdus. vt. ibi latius per eum. si vero sit coi sicut scapere, & includere, tunc dicit Lucas de Penna q̃ talis secũdum aliquot cõmitti crimen plagij, q̃ ipse improbat cum tunc nõ includit vt vendat, vel seruitio captorum vtat, q̃d requirit ad crimen plagij. iudicii ipse, qui tenebit. si fecerit cũ animo poena. l. 1. ad. de pub. vel sine animo de vi priuata nõ tũ se bene declarat quia poena teneretur, qui hoc deduceret in consuetudine. vñ isto casu vt hunc teneri poena huius. l. qui esset cõsuetus ad hoc seu plures hoc exercere, per text. in d. l. 1. & per illã. l. qui vero semel tm fecisset, tunc bene poteret dici Lucas de Penna, saltem q̃ capiat per vim non esset inclusus, neq; tanto tẽpore detineretur, quod dici posset priuat propria libertate. nisi includeretur, in vt faceret de nouo carcerẽ, & includere & suscidere, vt luc habetur cũ superius dicit (carcel nueuamente) similiter q̃ tanto tẽpore detineret, q̃ priuat libertate iam vt inclusus & tanti de mente Ange. in d. l. 1. C. de priua carce. & quia si hoc concedit in capiente iuste, quanto magis in capiẽte & in includẽte iniuste, vt poena capitali teneat. probat etiam priuata carceratio eo ipso, q̃ probatur inclusio gl. & Bal. in. l. 6. confidi. C. ad. l. iul. de vi publica sed an officialis carceratus alius, quam in loco publ. co teneatur crimine priuati carceris. Ioan. de Plat. in. l. nemo carceratus. col. 3. post Bald. dicit q̃ non, quia officium velat malefiscium. l. tres tutores. ff. de

In nouacopi vi de. l. 21 & per totũ illum titulum titu. 23 li. 4. & ibidem vi. titulit. 29. 30. & titulum. 31.

[a] [b]

[c]

In nouacopi vi de. l. 21 & per totũ illum titulum titu. 23 li. 4. & ibidem vi. titulit. 29. 30. & titulum. 31.

tec. est. l. 5. titu. 23 libro 4.

ad mi. tuto. allegat. c. si clericus. de sententia excommuni. libro. 6. & quid si carceratus multum de facili poterat rupere carcerem, & euadere? Ange i mi. li quis moriens. §. si. bucaitur. ff. ad Sylla. dicit per illam legem. quod cum non dicatur vinculatus, qui de facili potest liberari non committeretur crimen priuati carceris. Ad quid si creditor authoricare iudicis ceperat debitorem, & eũ ducebat ad carcerem, debitor rogauit eũ, q̃ custodiret illum in domo sua, donec sibi solueret, quòd si duceret eum ad carcerem: habebat alios multos creditores, qui sibi eum interdicerent: vti creditor tenuit, & custodiuit eum in domo propria, an hoc sit car. er priuatus? Alben. mouet istam quæstionem, & dicit fuisse de facto. in. d. l. 1. C. de priu. carce. & dicit obtenti fuisse quod non allegat. l. 3. §. si quis volẽtem. ff. de liber. ho. exhi. & glo. in l. interdum. §. qui furem qui incipit sed nõ vt. ff. de furtis.

Ad tit. ff. & C. de quæstio.

5 a ¶ *Non vedaren.* Contor. cum d. l. 1 C. de priua. carce.

4 b ¶ *Guardar sus Moros.* Sequitur glo. dictæ l. primæ. vbi ei nus addit de pacte quo ad illum cum sit ad correctionem morum. l. 1 C. de emen. seruo &. l. 1. C. de emen. propinquo. & nota q̃ carcer domesticus nõ permicitur, nisi in casibus expressis in iure. l. diuus. ff. de ofi. præsid. Ba. in. l. imperium. prima lectura. colum. 4. ff. de iurisd. omnium iudi.

non vedaren[a], o lo non fizieren saber al Rey, mandamos otrosi que ayan aquella misma pena. Pero si algunos quisieren fazer cepos en sus casas para guardar sus Moros[b] catiuos bien lo pueden fazer sin mandado del Rey, e non caen porende en pena, pues que lo fazen para guardar sus catiuos en que han señorio, e lo fazen porque non se fuyan a tierra de Moros.

Titulo. XXX. De los tormentos.

Ometen los omes a fazer grandes yerros, e mal os encubiertamente, de manera que nõ pueden ser sabidos, nin prouados. E porende touieron por bien los sabios antiguos que fiziessen tormentar a los omes porque pudiessen saber la verdad ende dellos. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de los presos, queremos aqui dezir de como deuen ser tormentados, e demostraremos que quiere dezir tormento, e a que tiene pro, e quantas maneras son del, e quien lo puede fazer, e en que tiempo, e quales, e en que manera, e por quales sospechas, e señales se deue dar, e ante quien, e que preguntas les deuen fazer mientra que los tormentan. Otrosi despues que los ouieren tormentado, qua les conoscencias deuen valer de las que son fechas por razon de los tormentos e quales non.

¶ *Titulus XXX. De quæstionibus.*

¶ *Lex prima*

2 a Tortura est quidam modus probationis ad eruendam veritatem de maleficijs, quæ probari nequeunt inuentas & est duplex modus, vnus cum flagellis, & alius per brachiorum suspensionem, & pedum pondere aggrauationem. b. d.

1 c ¶ *De priua.* Vide Azo C. eo in summa quem sequitur ista l. dicit eũ quod quæstio est inquisitio veritatis per tormẽta, & vide gloss. ciam in l. nullam. C. ex quibus caus. infamio. vel vt dicit Sall. C. eo. in tub. inquisitio est q̃ fit ad veritatem per tormenta eruendam, potest etiam dici quod tortura est pœna, & dicit text. in authentico, vt nullis indicũ §. fi. colla. 9 quòd est grauior pœna, quam vtriusque manus abscissio: non tamen propriè dicitur pœna, vt tradit Hippoly. a Matsili, in. l. diuus. ff. de quæstio. facit. l. 1. §. quæstionem ff ad Sylla.

2 d ¶ *Sommuchas.* Varia genera tormentorum ponit Hippol. in. l. 1. ff. eod. nume. 27. post Ptan. Bru. in suo tracta. de indi. & tort. vbi ponit illud de excitando rocita q̃ non sinatur dormire, & solent iudices maleficiorum, quando timen est grauissimum non tormentorum genera insarte, quando stare in chorda tensis deuratus & ea parũ attilinat, & iudicia sunt vrgentia, vt tradit Paris de Puteo in suo tracta sind. caus. fol. 113. col. 3. vbi dicit se vidisse experti de quodam tibaldo, qui pro quinque carlinei permittebat sibi dari vnum tractum chordæ & ibi ponit de abrasione [illegible] totius corporis, & q̃ iterata, & repetita tortura, postquam tertus quieuit per alios dies, magitur, & grauiorẽ dolorem causat: propter carnem erim contusam & deinde solidatam, & repetita tortura, causatur dolor intolerabilis: caueant tamen iudices à crudelitatib & nouis inuentionibus tormẽtorũ, vt dicit Ioa de Pla. in l. nemo carceri. C. de exa. ctio. tribu lib. 10. & ibi ẽ optimus text. contra iudices sæuos & peruersos, inuenientes nouas, & insuratas species tormentorum ista in exquisita tormẽta nõ sunt danda nisi cõmitẽtibus erimẽ læsæ maiestatis, homicidis, latrocinib fractur. & disrobatoribus, & particidis, in quib debet certiuẽ fieri fidagatio. l. 3. C. de cpis. anim. l. 2 C. quorum appellationes non recipi. secundum Paridem de Puteo in suo tracta. syndicatus. fol 114. col. 3.

e ¶ *Lex tres.* De istis duab specieb tormẽtorũ, tãgit Io de Pla. in. l. qui habet C. de decurio. li. 10. & inferẽda sunt tormẽta in magnis sceleribus, nõ extẽtõ ceuleo, nõ sulcãtibus vngulis, nõ vrẽtibus flamis: sed vt ceteribus 23 q. 5. circũcellones. dicit tã Lucas de Pẽã. l. 1 C. de numera. q̃ hæc olim, secũdum canones, nihil hodie vlx pũt admuenri tormẽta q̃ infaciat ad scelestorum nequitiã deprimenda & ponere graue pondus super collum torti, genus tormenti est reprobatum. l. lege iulia. & ibi Angel. ff ad l. iul de vi pub. ¶ *Lex. II.*

3 Nul sine iudicis mãdato torqueri potest, neq, iudicis mandato sine præsumptionibus, aut suspitionibus certis delicti, vt in ortiũ 14. annis, aut miles, vel legis, aut alterius scientiæ magister, seu cõsiliar Regis, cuiuntis aut illi nõ pũt torqueri, nisi in casu quã prius fuerint notarius & de fustate (aũ cõsiliu) per petratasit delatus. Item nec prædictorum filij, si sint bonæ famæ nec mulier dum est prægnans. li. d.

f ¶ *Ordinarius.* Notabũ q̃ potestas tortqueni dicit in iudicibus ordinarijs est eũ hoc mei ij imperij & nõ delegãt, vt in auth. de testib. §. si vero ignori. colla. 7. Bald. in. l. imperiũ. in rep. colu 4. ll. de iuris. omnium. ud.

g ¶ *Presunciones, sospechas.* Non debet quis torqueri, nisi præcedentibus indicijs, vt luc. & in lege. 1. ff eodem, & C. eod. l. 1. & l. milites. & pro

ciorum, quando timen est grauissimum non tormentorum genera insarte, quando stare in chorda tensis deuratus & ea parũ attilinat, & iudicia sunt vrgentia, vt tradit Paris de Puteo in suo tracta sind. caus. fol. 113. col. 3. vbi dicit se vidisse experti de quodam tibaldo, qui pro quinque carlinei permittebat sibi dari vnum tractum chordæ & ibi ponit de abrasione [illegible] totius corporis, & q̃ iterata, & repetita tortura, postquam tertus quieuit per alios dies, magitur, & grauiorẽ dolorem causat: propter carnem erim contusam & deinde solidatam, & repetita tortura, causatur dolor intolerabilis: caueant tamen iudices à crudelitatib & nouis inuentionibus tormẽtorũ, vt dicit Ioa de Pla. in l. nemo carceri. C. de exactio. tribu lib. 10. & ibi ẽ optimus text. contra iudices sæuos & peruersos, inuenientes nouas, & insuratas species tormentorum ista in exquisita tormẽta nõ sunt danda nisi cõmitẽtibus erimẽ læsæ maiestatis, homicidis, latrocinib fractur. & disrobatoribus, & particidis, in quib debet certiuẽ fieri fidagatio. l. 3. C. de cpis. anim. l.

a tormento a ninguno que sea menor de catorze años[a], nin a cauallero[b], nin a maestro de las leyes[c], o de otro saber, nin a ome que fuesse cõsejero[d] señalada mente del Rey, o del comun de alguna ciudad, o villa del Rey, nin a los fijos[e] destos sobredichos, si yẽdo los fijos de buena fama, nin a muger q̃ fuesse preña

daffasta que para, maguer que fallen señaladas sospechas contra ellos. Esto es por la hõrra de la seiẽcia, e por la nobleza q̃ ha en si, e a la muger por razõ de la criatura que tiene en el vientre que non meresce mal. Pero dezimos que si alguno de los consejeros sobredichos outesse seydo escriuano del Rey, o de algun

cedit etiam in crimine læsæ maiestatis. Bal. pest. glo. in l. si quis aliqui. C. ad l. Iul. maiestatis. Angel. Aret. in tra. malef. in parte. che ay tranto l. 1. parte. & aduertendum hic dicit nisi pechas certas quia debet clari de indicis sequi parti, & dicit quod actio per indicia deberi ante quã perueniatur ad torturam l. vnus §. cognitorum. ff. de quæstionibus. Bartol. in l. rutto chas. ff. de pub. iud. & in l. in colum. 3. ff. de quæstionibus. Bal. in l. 1. in lines ad finem. Bart. in l. vni. §. 1. num. ff. de col. Ange. Aret. in tracta. malef. in parte fama publica colũ 3. & vnde si alis sin ettorquen consilium est, quod appellet, vt tradit idem Angel. Aret. in dicta parte, rolunm. 19. & adde Alexan. in tractatu bilier consilio 65. olumne primo per totum. & consilio 180 colu. ferunt. 1. volum. secundo. vbi quod testes debent iurare, & sic in iudicio plenario. quod & vult Bartol. in dicto §. reus. & dicit Paris de puteo in suo tractatu de iudicis cum tractant de l. 1. quod iudices non torqueant ex processu informationum, nuo altas tenebuntur in iudicatu. Item si alias confessio extorquea tur per tormentum non valet, & si reus roukouens se ratificet text. in l. quisquis. ff. & rib. Bartol. in lege penul. ff. de quæstionibus. vbi idem tenet Hyppolitus plura adducens Alex. dicto consilio 180. colum. fina. idem Alexan. in cetati. 3. colu. in principio. vbi dicit, quod debent esse indicia sufficientia, & illud est tenendum, quicquid in contrarium dixerit Bald. in l. vnica colum. ultima. C. de confess. & Paris de Puteo in suo tractatu. indicatus. §. 1. in colum. 3. vbi laedit in hoc loquitur qui in hoc fait sibi contrarius, vt patet in eodem tracta. folio. 1. columna. 3. item debet pronuntiare super certa interrogatione, secundum Bartolum in consilio suo incipit, pulchrum quæstionis, ut ponunt Fran. Bru. in suo tracta. de iud. & Bartol. dat. 59 rolu. 4. Hippo. Marsilius in lege prima in principio colum. 1. ff. de quæstionibus. & potest ita sententia appellari rem iudicatam gratiam in principabile, vt ibi per eos. Ari. tuet ani quid dicet quod non posit interrogari vindicis in præterea dam. nomia, aut quam per turam eriu recipi in ciusro fel. in nem, vedix supra in primo l. 4. tamen si reus sponte in illi e iam indicijs præ tendentibus confiteatur, tunc tenet rõ ff. stu. & poterit indemnari, vt probatur in principio primo. de arrusa. libro. 6. & tradit Angelus Aret. vbi allegat Petrus de Antha. in suo tractatu malefi. in parte, fama publica colum. 5. Liberta tamen hoc singulariter, mihi ille, qui contra se confessus est nullis præcedentibus indicijs asserat se non fecisse, quam tunc quanuis nõ apparet aliquid de tortura tamen apparetur confessum fuisse de eorum, aliorũ fusio non eri ex tra xat condemnandum, quale non sit verissimilis, ita tenet Petrus de Anch. per plura media. rotulio 24. in principio. Iam quod simonr, referi & sequitur Alexand. rotulio 52. in principio. vbi ch. mate. volumine terto. rolo. ferunda ad finem. allegans ad hoc. l. 3. diuin. ff. eodem. & l. quisquis enim. C. de peri is & quod notatur in l. lecũda. ff. de ruto reo. & Iuliani. C. de proba iumtum & quod nr. tat lar. bu. in l. secunda. C. quod metus raule. nota etiam quod indicia superuenientia non confirmant torturam præceden em sine indicijs, Irrundum Bartolum. 1. manum, colum. prima. ff. eodem. Angel. Aret. in suo tracta. malefi. in pene, fama publica rolumn. 20. versi. quinto quarto. quæ autem dicantur indicia sufficientia ad torturam, relinquitur arbitrio iudicis ferendum Bartol. in l. Iuna ver sed quero vtrum. ff. eod. vbi vide de istis indicijs per eum & Alexan. in ar. dnio. Gandi etiam sub tabula de quæstio. & tormen. colum. secunda. versiru. sed quero. per quem etiam potest videre, de inuijs, quæ dicuntur dubitata, & de his, quæ dicuntur indubitata sub tabula. & de præsump. & indijs. fol. 10. & 11. & pri Paridem de Puteo in tracta. in indicatus fol. 109. & 110. per Hippoly. in practica §. quoniam.

a ¶ *Menor de catorze años.* Minor nr que vt principalis reus torquetur, vt hic vides, & tradit Ange. Aret. in tracta. malefi. in parte fami publica columna 20. versi. 6. quarto. ans dr lier terre ile uiter, vel feuila ra dise eundum Bartol. in l. minore in principio. ff. de quæstio. l. prima §. impubes, & lege. extrpiuntur. ff. ad Sylla. Iean. de Ana. in cap. quen. rulum. de delict. numero. & per Hippolytum Marsilius in dict. l. de minorein principia. columna secunda. & in semibus decretis. vide dl. tertiã §. ignoscitur. ff. ad Sylla.

b ¶ *Cauallero.* Adde. l. milites. C. eodem. & l. 24. titul. in parutat. 1. & milites nostri temporis, tum non sint proprie milites, torquentur. Cinus in. l. tertia. C. ad. l. iul. maiestatis. & in. l. milites. Ange. Aret. in. d. parte fama publica, colum. 20. versi. 6. quarto. Albert. in. l. militem. C. de procuratoribus tamen quæ dicunt. l. 1. 40. titu. 5. partida. in regno nobiles genere non torquentur, vt habetur in. l. 4. titul. 2. libro. 4. ordina. rega. In crimine tamen læsæ maiestatis nobilis torquentur, vt in. l. nullus. C. ad legem iul. maiestatis. vbi gl. dicit. Idem in crimine moneta & Bal. vbi notat quod licet illa. l. nullus. ponat distinctionem taxatiuam non tamen casus similes excludit, sed distinguit, sic & maleficus torquet, & si sit nobilis, vel in dignitate constitutus. l. & si exceptia C. de malefic. & mathe. Item torqueretur etiã nobilis in crimine sodomiæ, ex pragmatica sponte in eundem processum etiam quoad torturam. Item in crimine istoluri in crimine hæresis, seu la fæmaie stanger, ex quibus potest inferri quod si nobilis accusaret de triuine in quo in eruent. taleuchia, quod possit torqueri. & ita ad iudicatum fecisse aliquos iudices malechoiuin pro quo bene facit quia in crimine ruptæ fidei magis puniuntur nobiles quam ignobiles. c. cũ quidam. de iureur. vbi Bal. in tat. quod nobiles. in de in quo in crimine proditionis aliorum bonorum fiscis debent suspendi, licet alias alias pœna fuit carum sit plebeiorum non vero nobilium l. 3. §. pœna. vbi gloss. & Barto. ff. de re milit. & generosus proditorie occidens generosum iuxta eum fuit generosorum præsumum de quo in. l. 1. titu. 21. libro. 4. fori. ll. pro hoc etiam facit quia ex indicijs pronocabat generosus generosum ad duellum vt cadit Bald. in principio de pace tenen. rolum. 4. versicu. sed nunquid. & pugna aliquari turrorum, vbi per eum & oxim l. 4. titu. 3. in. 1. ad. in. 1. artia. ed quia hoc nullatenus cauetur nõ firmo iuram extorsion et neque approbro alem pracitram, nisi vbi tot & tantaindicia concurrerent, quod vix ea ari possit, unt de principis confessione data. d. l. nullus. forte hoc recte procederet. de clerico, dic quod non torquetur, si in iacis consilium usu sibi infamatur, vt per Doctores in capitulo primo. de deposito. vbi Abbas moder. vt huthoc non requirimo lufficere contra clerum, quæ contra laicum. tamen opinio sequitur Felinus in rapitulo. olim. columna tertia versicul tertius casus. de restitu. sed idem Felinus tenuit opinio. primam in capitulo. venien. rolumna terinda de restitus. & in capitulo vniuersitatis. de sententia excommunicationis. & in rapitul de hoc de mmo. & illam partem tenet alii relati per Hippolytum lingu 55. adde Ioa. de imol. in dicto capitulo primo. columna. 1. tunda. vbi dicit communiter approbari per Docto quod requiritur quod rieriosus diffamatus, & qui istam partem tenent nio enitere illo texe. De adiurato quod de iuris iuri hiat e renlgantie non torqueatur. vide per Gandi. sub rubrica de quæstio. & tormentis. rol. 8.

c ¶ *Maestro de las leyes, o de otro saber.* Nota bene quod Doctores non debent torqueri, & de iure communi non requeris legem in clare hoc expriment en. Doctores tamen ita dicebant, vt Cinus & alii in lege milites C. eodem. Ioan. de Platea. i. lege prima. C. de profess. qui in vr. Cons. libro. 11. dermio. Ioannes Andr. in capit. tuu in. Contemplatione. de regulis iuris.

d ¶ *Consejero.* Adde. l. duo Marco. & l. deturiones. C. de quæstionibus. & l. Iuinnes C. de curionibus libro. 10. potest tamẽ forsis rominatio istiui dignitatis polinistien. & ex tum vir quod tormenta duci argu. l. 1. de iurisdictione. §. de plano. ff. de offic. pretiti. & legis prima. §. impubes. ff. ad Sylla. & Pal. in prima. 2. agitur. Iuinn. ff. de fur. praesc. vt. ff. secundum Ioan. de Platea. d. l. fenerum. C. de digni libr. 12. de quo fortis est dubitandum & forte in practica animi ter arrivar, ex his qua Bar. notat in lege prima §. diuus Iuli. s. Ter ren. & Angel. Aret. in tracta. malefi. in parte fama publica. columna pe. & Bal. in lege prima. col. 6. & vers. 6. sequitur ter iuinn. in. Iuinn. C. de offi. dirit. etiam. Ioan. de Platea ibidem, quod etiam si fra ifsui in questionum superiuenerit in fiat rotofessione, non debet conden nari. quia ortur ap præcedens fuit iniusta, & per consequens omnia inde ertia. l. non dubium. C. de legi.

e ¶ *Cinnados fijos.* Visque ad pronepotes vt habetur in dicta lege diuo Marco.

f ¶ *Preñada.* Adde. l. prægnantis. ff. de penis. & l. Imperator. la segunda. ff. de iiam. homi. Ange. Aret. in. d. versi. 6. quarto. ibi nequet torqueretur intra. 40. dies post partum. quia tunc est debilis. Barto. in. d. l. prægnantis. Bald. in. d. l. Imperator. idem si non reperitur nutrix, differtur illato tortura, quando exipsa, mulier redderetur in. d. l. ad nutriendum puerum. Bald. in. d. l. imperator.

In no. re. est. l. 1. titu. 21. lib. 6.

In no. re. est. l. 1. titu. 21. lib. 6.

In no. re. est. l. 1. titu. 21. lib. 8. vi. l. 1. titu. 21. lib. 6. ibi.

concejo, e le acusassen despues de alguna carta falsa, que ouiesse fecha ãte que llegasse a la honrra[b] de ser cõsejero que bien lo pueden poner a tormento para saber verdad si es assi aquello de que le acusan, o non, si fuere fallada sospecha contra el.

¶ *Ley. III. En que manera, e por quales sospechas deuen ser tormentados los presos, e ante quien e que preguntas les deuen fazer, mientra los tormentaren.*

Ama[c] seyendo comunalmente ẽtre los omes[d] que aquel que esta preso fizo el yerro porque lo prendieron, o seyendole prouado por vn testigo[e] que sea de creer (si non fuere de aquellos que diximos en la ley ante desta que non sean metidos a tormento) e fuere ome de mala fama, o vil[f] puede lo mandar atormentar el judgador. Pero deue el estar delante[g] quando lo atormentaren, otrosi el que ha de cumplir la justicia por su mandado, e el escriuano que ha de escreuir los dichos de los que han a tormentar, e non otro.[h] E deue le dar el tormento en lugar apartado en su poridad, preguntando el juez por si mismo en esta manera[i] al que metieren en tormento. Tu fulano sabes alguna cosa de la muerte de fulano agora di lo que sabes, e non temas que non te faran ninguna cosa si non derecho, e non deue preguntar si lo mato el, nin señalar a otro ninguno[k] por su nome por quien preguntasse, ca tal pregunta como esta non seria buena: porque podria acaescer que le daria carrera para dezir mentira. En esta manera misma deuen preguntar a los presos sobre todos los otros yerros sobre que los ouiessen a atormentar.

a ¶ *Alguna carta falsa.* Adde.l.si quis decurio, C.de falsis. Item limita in crimine læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ.l.3.&.l.nullus. C.ad legem Iuliam maie.& Angel. Areti in tracta.malefi.in parte, che ay tradito la patria.l.penul.titulo.22 partita.2 vide etiam glos.in constitutio. prosequentes regni Neapo. quæ ponit casus in quibus positi in dignitate possunt torqueri.

b ¶ *Llegasse a la honrra.* Sed an deposito officio torqueatur, qui fuit in dignitate? Bar to. vult q non in.l.milites.C. de quæstio. loquitur tñ Bar to.in syndicatu potestatis, vbi durant reliquiæ præcedentis dignitatis.idẽ tñ Bar. in lege prima. C.de aduo. diuec. iudi. dicit quod aduocatus, qui deposuit aduocationis officiũ, adhuc est in dignitate, & nõ est torquẽdus &id per hoc dictum Bartoli & alia tenet hoc Hippolytus à Mar sillis in lege. edictum ad finem.ff.de quæstionibus.

c ¶ *Fama.* Vides hic quod fama sola de per se sufficit ad torturam & nimium, quia facit semipienam probationem. vt dixit glossa in lege tertia.§ eiusdem.ff.de testibus.glos.in capit.primo. de appellationi. debemus tamen considerare illa indicia, & illas præsumptiones, ex quibus fama traxit originem, qualiter vrgeant, & secundum qualitatem earum fama sufficiet, vel non: vt magistralier non Bartolus in lege.de minore.§.plurimum.penultima column ff. de quæstionibus idem dicit Baldus quinta parte consilio. suorum.consilio. 502.incipit quæritur an per solam famam omnem. vbi dixit quod tunc ad tormẽta veniturpet publicam famam, quando publica fama orta est expro babilibus causis, ex quibus surgunt indicia ad torturam, & dicitur oriri ex probabilibus causis, quæ inducunt populum ad sic credẽdum, vel dicendum alias non esset fama, sed magis vana vox populi quæ non debet exaudiri lege.de curionum.C.de pœnis. & ideo dicit ipse, sit iudex cautus nam non credo sufficere probare famam simpliciter sed cum aliquo indicio legitimo allegat Bart. vbi supra. & idem tenet Angel.in.l.ii.C de quæstionibus.& Gandi. sub rubrica. de quæstio. & tormen col.8.versi.sed de vno.

d ¶ *Entre los hombres.* Quæ sit fama, & quæ requiratur ad probationem famæ & in quo loco debet esse, late habes per Bartolum in.l.de minore.§.plurimum.ff.eodem.

e ¶ *Lo seyendo le prouado por vn testigo.* Sequitur dictum glossæ in lege tertia.C.ad legem Iuliam maiestatis. & quæ notat Bartolus in lege final. ff de quæstionibus.& intellige quando testis deponit de vno tanum alias indicium debet probari per duos testes. glossa in lege fina. C.si mulier hereditatem. Quid tamen si vnus testis deponit de vno indicio, alius de alio, & alius de alio an sufficiẽt ad torturam? videper Alexandrum consilio.62.ad finem voluminis tertio. & intellige istam legem quando esset iste integer testis nam alias etiam in crimine læsæ maiestatis, vnus testis non sufficeret ad torturam, vt in specie in crimine læsæ maiestatis dicit Alexan. consilio.11.voluminis primo. intitulato primum & adde Ange in.l.fina.C.de quæstio.& in.l.si quis cui C ad legem Iul maiestatis.

f ¶ *Vil.* Vilis dicetur respectu huius materiæ omnis ille qui facinore est priuilegiatus ne torqueat (vt supra dixit) vel vilis persona dicetur omne commune aliquod graue delictum.l. prima. C.vbi sena. vel clari. Bal in authentica, si dicatur in fin.C.de testibus.vel supplendũ est maximè. vt dicit glos.15 quæst. 6. in summa. vel forte ideo dicit quia fieri potest homo bonæ famæ adhuc tamen talis bona fama ad eliendum indicia, vel minuendum.l.nõ omnes.§.a barbaris ff de re milit.c.cum in iuuentute. de præsumptio.& tradit Bal. in.l.fi. colum. fin. C. de proba. Angel. in. l. milites.C. de quæstio Bart. in.l. desertorem.§. sed si ex improuiso.ff.de re milit. non ergo intelligas, q vltra indicia aliquis subijciatur torturæ cõcurrere debeat, quod sit mala famæ seu vilis, quia sufficiunt indicia, vt probatur apertè in.l.24.tit.21.parti.2 ibi (maguer que fallassen contra el señales e sospechas) probatur etiam in.l.10.tit.11 partis.3.& ita practicatur.

g ¶ *Delante.* Non delegatur tortura sed ipse ordinarius adesse debet, vt § hic & dixi supra ẽ.l.1.

h ¶ *Non otro.* Nota bene & hoc forte ideo quia tortura infertur iniuriã, vt tradit Bal.in.l.1.C.locati.& ne videatur tortus sua nudus multis, & quomodo tortura in tortura, & ideo cũ tortura fiat in sertetopere indicia & præsumptiones probatu cuq fuisse tortũ, secundũ Bal.in.l.si qs in hoc genus.C.de episc.& cle. debet enim iudex in secreto recipere dictũ tortu ad similitudinẽ testis habet enim tortus similitudinẽ cum teste. Gandi titu de quæstio.col.7 & vi.Bar.in.l.custodias ff.de publ iudi.sed contra.ff.de adulte.l.si postulauerit.§. quæstioni. & iubet. & glan.l legis virtus ff.de legibus vbi q aduocatus debet esse præsens & etiã accusatori.sed in.d.l.legis virtus hoc soluit Guiliel. de Cug & Alben.q non intelligitur de tortura quæ fit in secreto, sed quando iudex examinat & cognoscit, & interloquitur, an aliquis sit torquẽdus. & vi. per glo.in authentico.de testib.§ quia vero multi.

i ¶ *En esta manera.* Multum nota & tene mẽti ista verba quæ ponit ista l.tu iudex cum torquere facis aliquem reum, & ne cõfessionem extorqueas per suggestionem.& adde.l.1.§.qui quæstionem.ff eo.& Ange. Areti, in tract mal.in parte, fama publica, circa finẽ versi 3. sit bõ cautus ibi cum dicit vel dicat & teõ aus si aliquod malefitium commisit & plus non dicat neque vlterius intercogat alias forte illi metu tormẽtorũ vt dosta illud diceret, qd nũquã sciuit dicere, vel dicere potuisset, & sic cõtra ius, cõfessionẽ haberet ex interrogationẽ in gre non descendẽdo ad particularia. cũ eos rẽderit videbis an concordet confessio cũ dictis testiũ seu indiciis ex quibus tortquet & perpẽdes an confessio procedat ex conscientia criminis vel ex dolore illato & metu tormentorũ, quæstioni fides nõ est semper adhibẽda.l.1.§. quæstioni ff. eo.vbi Albe, post Oldrad. exponit no semper, puta qũ dicit ordat cõfessiorum ab indiciis præter ea testibus. multũ te rogo index ad hoc adueratas ne damnes animam tuam, & ne damnes fortitam innocentem.

k ¶ *A otro ninguno.* Adde glo.& Bar.in.l primus.ff.ad Silla. hunta & intelligen si contra talem alium sit aliqua in specie legitima præsumptio. vt tradit Sali.in.l.ii.C de accusa versi. quæro nunc de modo. & versi. quæro nunc an cum tormentis.

Lex. IIII.

Reus in tormentis confessus semper a confessione reducatur ad carcerem & in capitulum iudici presentetur & legatur sibi confessio tunc & si sine tormentis perseuerauerit, condemnabitur nisi ante tondem nationem iudex fuerit de contrario certificatus: tunc vero absoluetur, si vero negauerit in causa proditionis, falsæ monetæ, furti, rapinæ, repetetur bis tortura semel quidem die, in alijs repetetur semel, & si non confitetur absoluetur. Si autem aliter quã mandant leges iudex torqueat, vel propter inimicitias aut dono, vel premio torquetur, & mortue, vel membrũ amiserit, patietur iudex similẽ pœnã vel maiorẽ eius persona, & torti cõsideratis hi, circiter.

¶ *Ley. IIII. Que preguntas deuen fazer a los presos despues que fueren tormẽtados, e quales conoscencias deben valer delas que son conoscidas por razon delos tormentos, e quales non.*

DEspues los presos fueren metidos a tormento segũ que de suso diximos, e ouieren dicho lo que supieren sobre aquello porque los atormentaron, e ouieren escrito sus dichos dellos, deuen los tornar a la prision do sollian estar ante que los tormentassen e maguer que alguno dellos conosciesse quando lo atormentassen, aquel yerro, sobre que lo pusieron a tormento: non le deue porende el judgador mandar justiciar luego, mas tornenlo a la prision fasta otro dia, e de si facer que lo adugan otro dia a ante el e dezir le assi[b]. Fulano ya sabes como te metieron atormento, e sabes que dixiste, quando te atormentauan: agora que te non atormenta ninguno di la verdad, e si perseuerare[c] en aquello que ante dixo, e lo conosciere[d], deue lo estonce judgar[e], e mandar que fagan del la justicia que el derecho manda. Pero si en ante que fagan la justicia del fallare el judgador[f] en verdad que lo que conoscio nõ era assi: mas que lo dixo con miedo delas feridas, o con despecho que auia porq̃ lo ferian, o por lo cura, o por otra razõ semejante destas de uelo quitarõ. E si por auẽtura negasse[h] otro dia delãte del judgador lo q̃ conosciera quãdo lo atormẽtaro: si este fuesse

1 a ¶ *Otro dia.* Apotbare videtur opinio Iaco. Bart in l. secunda. C. de cu sto reo. vbi dixit, quod tortus debet quiescere saltem per vnam diem naturalẽ post tortum tamen tequam ducatur ad tribunal, vt tamen, Illa tamen lex non dicit, quod debeat quiescere per diem naturalem integram sed quod die quo tortus est quiescat, & alio die ducatur ad tribunal. vnde an deberet per viginti quatuor horas quiescere, vel an minus sit debitum arbitrio iudicis, secundum qualitatem tormẽtorum tortum. ita quod verisimile sit quod tormentorum dolor & metus cessauerit, prout voluit Bartolus in l. 1. §. diuus. seuerus. ff. de quæstionibus. & tenuit etiam Angel. Ateri in tracta. male si. in parte, fama publica, col. in. penultimo.

a b ¶ *De certe cuss.* Nota bene ad ista verba,

3 c ¶ *Perseuerare.* Adde l. 1. §. diuus seuerus, & §. si quis vltro. vbi glo. ff. eo. & l. 5. titulo 13. parti 3. & l. 2. C. de culto. reo. & Bart. in. d. §. diuus seuerus, & d. cuiet. Dotto. quod perseuerare quis oportet in confessione, quando perseuerat extra locatorment orum, illa non videns, præsertim si tonsiteatur coram ab Bald. in. l. 2. colum. 2. C. quorum appella non recipi. & nulla data perseuerantia in confessione facta formidine tormentorum nullam facit talis confessio, plenam neq. semi plenam probationem, quãdo paribus passibus ambulãt in nullo modo consiteri, & consiteri formidine tormentorum. l. 2. C. quorum appellnon recipi. Gandi, sub rubrica de quæstioni. & tortura, columna quinta versi. sed pone

4 d ¶ *Le conseruare.* Adde l. 7 suprã titulo proximo. ex hoc videtur, quod non potest procedere quod dixit Bald. in l. vnica. colum. 5. C. de confess. versi. sed numquid. vbi vult, quod non requiratur hoc. sed sufficiat, quod non appellet & quod intelligitur perseuerare in confessione, si illam non reuocat, vel non appellet: nam vt hic vides exigitur expressa confessionis approbatio seu tanficatio sed quid si perseueratit & recognouit, an debeat audiri, si postea dicat se erraste & corrigere velit in tormentis Gandi sub rubrica de quæstio. & tortura, columna quinta. dicit quod sic si dicat se erraste in facto. l. 1. §. si quis vltro. ff. eo. & l. 1. tort. C. de iuris & facti igno.

5 e ¶ *Estonce judgar.* Adde l. 7. supra titul. proximo. non exigitur ergo, q detur sibi dilatio ad faciendum defensionem, quod intelligo nisi reus hoc peteret. vt vadit Bald. in. l. 2. C. vt intra certum tempus criminaquæstio termine & facit quod dixit in glo. proxima. & si fortẽ ex ipsa confessione constare sibi competere aliquam defensionem, & requiri super hoc probationem, danda est dilatio, quia satis videtur peti ex quo defensio propoortur & allegatur, & iudex etiam ex officio illam debet perquirere l. 1. §. si quis vltro. ff. eodem.

6 f ¶ *Fallare el judgador.* Concordat cum. l. 1. §. si quis vltro. ff. eodem. & l. diuisfratres. ff. de pecun. nam salus hominis tanquam res publica est tuenda. dicit Bal. in. l. cum precur. C. de libe. causa. & si liquet de innocentia non statur confessioni: non tamen tenetur iudex in tribuere suum processum referendo in dubio ipsas confessiones, secundum Bald. in ibidem.

7 g ¶ *Que lo quitar.* Concordat cum. d. l. 1. §. si quis vltro. ff. eodem. & adiuerte quia. l. asta non requirit, quod iudex qui condẽnauit super hoc referat. [illegible] principi. prout voluit Bartol. in tellegete. in. d. §. si quis vltro. imo ipse iudex hoc potest facere quod est singulare notandum. & vide quæ ibi plenẽ tradit Hippoly. à Matthijs. 3. charta. co. 4. cum sequent. & per Abba. & Felin. in. c. consanguinei. de re iudic. & per Bart. l. 1. §. 1. de senys. vl i allegat. d. §. si quis vltro. & ex dictis Abba. in. c. sobertapen & fin. col. de re iudicatu potens ista partiarsi restigere & liminare, quando ex nutoriciate facti constat sententiam esse injustam: tunc enim ipse iudex titra principem potest, ex iuxta causi superiorumenti retractare semen tam cum enim notorie constet de iniustitia non est quid vltra debeat superari: si vero non ita euidenter constet tunc constituo per alias probationes de innocentia rei debeat restribi principi & superedere in executione pœnæ præsertim corporalis si sit in omnis casu hæc potestas iudici daretur, ter fundendi suam sententiam, daretur materia malignandi, & telles corrumpendi. vide ibi per Abbatem.

h ¶ *Si por auuturan negasse.* Aliquando tamen non prodesset talis negatio, & reuocatio confessionis factæ in tortura, si adhuc essent talia indicia, quæ continenta cum confessione quanquam extorta, inducunt indubitabiliter veritatem, ita singulariter dicit Baldus in lege filiaparum post principium. C. de probationibus. quod dicit tenendum mentis, nisi reuocans probatet contrarium. vel clare per indicia contraria euidentia, & vt apparet ex dictis Bald. in præcedentibus, videtur loqui quando erant indicia contra reum indubitata. contra Baldum tamen est quod notat Albericus in lege. edictum ff. de quæstio dicens, quod si contra aliquem fuit plenecrimen probatum, & ille subiciatur nihilominus tortura, in qua stet constans, & neget, quod videtur per tormenta purgatus, & Albericum sequi videtur Ibi Hippolytus à Matthijs, qui alios allegat, dicit tamen Albericus ibi, quod fatuus est iudex. qui torquet super criminibus plene probatis & recte dicit in hoc, quia ad tormenta in subsidium deuenitur, si aliæ, sciliceet probationes deficiant, vt in dicta lege. edictum. sed dictũ principale Alberici forte non est verum quia non debeat esse in potestate iudicis per hanc viam excludere legis dispositionem, & probationes, ex quibus poterat reus damnari, lege. qui sententiam. C. de pœnis. & quia licet reus perseuerete negando: tamen si crimen per telles est probatum debet damnari. Baldus in capitu. ad nostram. de probationibus, & magis in specie ad nostrum propositũ in lege prima. in fine. C. de iuramento calumniæ quando vero non esset plene probatum, verius & tutius videtur quod tunc repetatur tortura, vt hic subditur & sic dicit idem Baldus in lege. in bonæ fidei. C. de rebus creditis columna tertia. versiculo. Item quæro, quod ex confessione facta in tormentis, licet postea reuocetur, remanet semiplena probatio, secundum glossam in lege secunda, C. de tusto. reo. & ideo nisi reuocans probet contrarium, compellitur perseuerate in confessione per repetitionem tormentorum. & dicitur hoc faceie quæ notat Innocentius in capitulo. per inquisitionem. de electio. Bartolus etiam in lege. vnius §. item ff. eodem dixit, quod quando contra reum apparent indicia manifiesta euidentiora, & multum vrgentia si in prima tortura reus nihil dixit, & stat durus potest iterum torqueri, &

se omeca quien atormentassen sobre fecho de traycion[a], o de falsa moneda, o de furto, o de robo, pueden lo meter, a tormento, e aun dos vezes en dos dias departidos. E si lo atormentassen sobre otro yerro[b] deuẽ lo aũ meter otra vez[a] tormento, e si estonce non conociesse[d] el yerro deuele el judgador dar por quito[e], porque la conocencia que fue fecha en el tormento, si non fuere confirmada despues sin premia non es valedera. E si algun judgador atormentasse algun ome, si non en la manera q̃ mandan las leyes deste nuestro libro, o si lo metiesse maliciosamente a tormento por enemistad que aya contra el, o por don, o por precio quel dẽ a q̃llos que lo fizieron prender, o por otra razon qual quier: si del tormento muriere, o perdiere miembro por las feridas, deue el judgador que lo mando atormentar recebir otra tal pena como aquella que fizo dar a aquel, o mayor, catando la persona que fue assi atormentada, e la del judgador que lo mando assi fazer.

¶ *Ley. V. Quando el judgador ouiere a mandar tormentar a muchos a quales dellos deuen tormentar primero.*

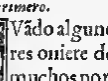

Vãdo alguno de los judgadores ouiere de atormentar a muchos por razõ de algũos malos fechos, q̃ sospechasse que fizieran, primeramente deue comẽçar[g] atormentar al menor de dias, o al que fue criado mas viciosamente, porq̃ mas ayna[h] puede saber la verdad por

9 a ¶ *De traycion.* Non memini. Iuris communis facientem istam distinctionem delictorum, in quibus bis repetatur tortura facit tamen text. in authentico. vt iudices sine quoquo suffragio. §. oportet enim, quem allegat Gandinus sub rubrica de quæstio. & tormen. column. 4. ad finem, ibi assessores tamen, qui rex non loquitur de ire ratione torturæ sed de continuatione, vt declarat Albe in. l. repeti. ff. eodem. & ideo multum notat istam legem. & facit lex. edictum. ff. eodem.

10 b ¶ *Otro yerro.* In omnibus criminibus locum habet tortura, vt tradit Albe in l. edictum. ff. eodem & in. l. exhibere. eodem. & Bal. in Lr. C. eodem. glos. in cap. non solum. 2. quæstione. 6 imo & in causa civili habet locum si habeat delictum annexum, vt in capi. 1 de depo. vbi Ioan. de Imol. vnde consulit Socinus consilio. 219. incipit circa primam diffi cultatem, quòd in causa vsurarum locus sit tortura forte tamen esset dicendum, quod in causa criminali leui locus non sit tortura per tex. expressum in. l. edictum. ff. eodem. & quæ dicantur delicta grauia, vel leuia. videpet Bartolum in lege nõ solum. 6 si mandato ff. de iniurijs. & Ioannem de Platea. in lege. si grauius. C. de dignitatibus, libro duo decimo.

11 c ¶ *Otra vez.* Ex ista. l. nota q̃ regulariter exceptis delictis (de quibus supra) iudex tantum semel potest repetere torturam, quando in prima confessus non perseuerauit. Quid autem si in prima negauit an posset repetitorura? & dicendum est quod si fuit sufficienter tortus, & nihil est confessus, non sit iterum torquendus: quia ex negatione purgata sunt indicia, nisi superueniant alia indicia noua validiora primis nam tunc repetitur tortura. l. vnius. §. reus ff. eodem. & tandem est omnium Doctorum communis opinio, prout attestatur Hippo. à Marsilijs in. l. repeti. ff. eodem. columna secunda, quod ieuiter tortus potest repetitin tormentis vt sufficienter torqueatur: sed si fuit tortus sufficienter, & durauit in negatione, tunc non potest repeti tormẽta nisi superuenientibus nouis indicijs.

12 d ¶ *Non conociesse.* Quid si confessus est in secunda tortura. & ductus ad tertiam iterum negat, an repeti debeat tortura? videtur quod sic ex his quæ dixi supra in glos. super verbo negasse. Quid tamen si iterum tortus confitetur & pollea negat, an & sit repetenda tortura? & videtur quòd non sit repetenda hoc casu tortura vltra tertiam vicem com putata prima, ex his, quæ notat Angel. in lege fina. C. de quæstio. & Paulus de Castro volum secundo. consilio 299. incipit visa inquisitione. colum. fin & latè Paris de Puteo in tract. syndicatus. fol. 114. columna. 4. cum sequenti in versicu dipienti visio de repeti. torti. & Hippolytus in. l. repeti. numero. 14. ff. de quæstio. & numero. 15. relaxabitur ergo tunc sub fide iustoribus.

13 e ¶ *Dar por quito.* Adde. l. 26. supra titulo primo. eodem partita. & quæ ibi dixi.

14 f ¶ *Aquella que fizo dar.* Non intelligas, quod iudex qui illicite & de facto aliquem torquere fecit, debeat similiter & iudex ipse torqueri: quia vt dicit Baldus in rubrica. C. de pœna iud. qui male. ad verticul. quæro qualiter non repetitur iure cautum, quod tortura alicui imponatur pro finali pœna delicti. sed vult dicere hoc. l. ista quod si tortus mouatur ex tormentis iudex damnetur ad mortem, si membrum perdidit, iudex iniuriae damnetur ad abscisionẽ, vel mutilationẽ mẽbri. & durius si id iudici videatur: sed qd si tortus non perdidit vitã, vel membrum qua pœna tũc punietur, ista. l. non aperit. Bald. in. l. decuriones. C. de quæstio. inducit illã. l. quod de quacũque tortura, quam dolo malo iudex fecit & si rectã, sit pœna capitalis, q & dixit in. l. 2. C. de priu. car. quod plus est torquere, quã in priuato carcere retinere. l. 1. C. de custo. reo. sed pœna priuati carceris est pœna mortis, vt supra titulo. 1. l. fina. igitur ira & iudex punietur, & de isto dicto Bald. fecit mentionem Ange. Aretin tracta. malefi in parte fama publica. columna. 1. ad finem. idem vult Angel in d. decuriones & istam opinio. dicit videri magis communem Hip poly. à Marsilijs. in l. quæstionis modum. ff. eodem. Bald tamen in dict trubrica. C. de pœna iud. qui male iud. dicit quod talis iudex puniatur pro motu iudicis, & reneatur actione iniuriarum. & Salyce. in. l. hua. illius tituli. & istud videtur tenẽdum quia si. l. ista partitarum in casu, quo dolo malo iudicis sit tortura, de facto non imponit pœnam capitalẽ. nisi quando tortus moritur ex tormentis: patet clare ex ea, quod vbi reus non fuit mortuus, neque membrum perdidit, quod non punietur capitaliter sed arbitrio iudicis, attenta qualitate personæ, iudicis & torti, vt & hic habes, & adde. l. penultim. C. eodem. Sed quid si iudex licitem ber torquere sed excedit modum, ita quod tortus moritur, vel debilitatur: dic quod renebitur iudex. vt in d. aut damnum. § primo. ff de pœnis. Bart. in. d. l. quæstionis modum & si dolose iudex in hoc excessit, tenebitur pœna. I Corne. de Sica. si tortus moriatur. l. antepen. ff ad legem. Iuliã. repet si vero non fecerit dolose sed culpabiliter punietur pro modo ipsius culpæ, & in dubio excessus est ascribendus potius culpæ quam dolo, secundũm Salycetum in. l. Gracchus. C. de adulte. & vide per Baldum in. l. tertia eodem titulo & per Ioannem de Pla in lege. nemo carcerem. C. de exactil. tribu. libro. 10. column. secunda. & per Baldum in. l. vnica. columna. 6. C. de confess. & in. l. 1. C. de emenda. setuo per Felinum in cap. cum non ab homine. in fine. de iudi. & adverte, quod si iudex seruauit modum in tortura: sed tortus debilitate naturę sustinet non potuit cum aliud sit alijs mortiferum alij non tunc non tenetur iudex: cum eum adhibuerit tormenta indicis petmissione ex quibus aliqui deficere solent, vt habetur in dict. l. aut damnum. §. primo. iudex non peccauit, secundũm Iacobum de Arena & Albe. in. d. l. aut damnum. § primo. quod limita nisi iudex cognouisset, vel cognoscere debuisset debilitatẽ tortucum tũc iudex non seruet modum, vt in. d. l. quæstionis modum.

¶ *Ley. V.*

g ¶ *Deue tomençar.* Concordat cum. l. prima. §. primo. &. l. vnius. in. prin. ff eodem.

h ¶ *Porque mas ayna.* Melius enim elicitur veritas a puero, quam a senio a ribus, secundũm Salomo, vide glo. in. c. 1. 4. quæstione. 2. & in decim

educari non ita sustinent tormenta sicut alij robust. & duri. Item si sint nonquindi pueri & fideles, inspiendum est à tribuna conspectu patris, quia potest magis verteri ad filio, quam de serpio. l. illi quidem. ff. quod in certum data & in. §. ti. instit. de noxa. Item fœmina, citius torquenda, est, quam masculus, quia homo vt maioris cõstantiæ tardius confitetur, & mulier citius, vt tradit Gandi. sub rubric. de quæstio & tortu. col. 2 licet aliquando in contrarium euenit iuxta illud Iuuenalis fortem animũ præstãt robur quas turpiter audent. Iræ cir glos. in. l. nihil interest. ff. de adul. q̃ mulier patitur maiora vulnera quam masculi, & si nõ est verisimile magis d̃ vno quã de alio casu q̃ plures sũt torquẽdi: incipiẽdum esta magis suspecto. secu dũ Bart. per text. in in d. l. n. & vi per Hippolyt. ibi a sia tradentem in h. co punc. illius. l.

3 a ¶ *Mesuradamente.* Concordat cum. l quæstionũ modũ. ff. eo. & l de minore. § tormẽta. & adde q̃ dixi supra. l. p xima in gl. fi.

¶ *Lex. VI.*

4 Non est seruus contra dominũ torquendus, vel libertus contra patronum aut q̃ ante seruũ fuerat nisi in septem casibus. Primus, in casu adulterij p dominum, vel dominam per partẽ. Secundus, in casu fraudis in Regis redibus per collectorem commissi Tertius, in causa proditionis Quartus, si conjux in coniugis mortem laborauit Quintus, si est seruus communis, & vnus dominorum de alterius morte tractauit. Sextus, si hæres de morte testatoris accusatur, vel alius successor. Septimus, in accusatione falsæ monetæ & tunc non creditur illi seruo sine tormentis, & perseuerantia spõtanea post depositionem secutam. hoc dicit

1 b ¶ *Elseruo.* Adde. l. 1. § si seruus. & l. ex libero. §. fina ff. eodem. &. C. eodem. l. 1. & l. seruos, &. l. 13 titu 16. parti 3 seruus tamẽ maxiti bñ torquetur contra vxorem. vt in dicta. l. prima. § seruum maritj. Item seruus vnius ciuitatis torqueturin caput singulorum. dict. l. 1. §. seruum communem. ff. eodem.

2 c ¶ *Affurrade.* Adde d. §. si seruus. & l. pridem. C. eodem.

3 d ¶ *Con aquel.* Adde. l. vnius. §. seruus. ff. eo. secus si bona fide mihi seruiuit, secundum Azo. C. eo. in summa col. fi.

e ¶ *Adulterio.* Adde. l. 3. C ad. l. iul. de adulte. &. l. extraneo. in pri. ff. de quæstio. & C eod. l. in causa tamen titu 17, vel in titulis non torquetur seruus contra dominum. l de inceptu. ff. eodem. & glos in c. in a lege extraneo. 4

f ¶ *Cogedor.* Istud est quod dicitur in. d. l. 1. C. eo. fraudati census. 5

5 ¶ *Traynon.* Adde. l. 1 C. eo. & ff. ad. l. iul. maiestatis l. pe. & fi. 6

h ¶ *Elquinto.* Adde. l. 1. C. de lege Corn. de Sicariis. 7

i ¶ *Del sexto.* Adde. l. hoc quod placet. C. eo. et ff. eod. l. extraneo. §. primo. verb. quod cõgruit. 8

k ¶ *Elsexto.* Adde. l. & si percussor. §. primo. ff. ad illa. 9

l ¶ *Moneda.* Nota hunc casum quia non est de enumeratis per glos. in dicta. l. 1. C. eo. & non mentio de lege iuris cõtrarijs quia hoc caucatur forte ideo hic posuit, quia fluo crimẽ falsi monetæ est crimen laesæ maiestatis, vt in. l. ad fin. ff. pri titu. secundo huius partitę. & ibi dixi 10

m ¶ *Contra los señores.* Nota bene, quia neque his casibus torquetur seruus contra dominum nisi præcedant indicia & approbatur opinio glos. q̃ est cõmunis. in dicta. l. 1. C. eodẽ. & tradit Bart. in. l. diu. ff. eo. Sal. i. d. l. 1. & l. neque est mors, licet Azo. voluit contrarium C. eodem in summa & glo in. c. quæstionem. 12. quæstione 2. & vi quæ di xi in. l. 13. titu. 16 parti 3. 11

n ¶ *Le conozcan despues sin tormento.* Nota hoc & adde. l. si postulauerit. §. pe. ff. de adulte. Bald. in. l. fina C. de quæstio. 12

o ¶ *Mager fallasse.* Adde glo. in. d. l. 1. C. eodem 13

p ¶ *De los testigos.* l. 13. 14

¶ *Lex. VII.*

4 Si dominus in sua domo occidatur, habetur quæstio ad scilicet quis commisit de suis secum manentibus, mortantibus & interessentibus: aut ita distantibus, quod audire poterant voces eiusdem si occiditur domini filius aut vxor sed minor. xiij. annorum non torquetur, sed cũ corrigia vt dicat veritatem leniter percutitur. h. d.

q ¶ *Segun a.* Conor. cum l. 1 in prin ff. ad Silla. & adde. l. 5. titu. 21. part. 4. 1 & l. fi titu. 8. supra eadem partita.

r ¶ *Muerte por fuerça.* Adde. d. l. 1. § occisorum. ff. ad Silla. 2

a ¶ *Atormentadas.*

este atal, q̃ por los otros, e de si deue tormentar a todos los otros, e a cada vno dellos apartadamente de guisa que nõ pueda ninguno oyr, nin entender lo q̃ dixere aquel a quien atormentan. E los dichos de cada vno dellos, deuenlos fazer escreuir en la manera que los dixeren, non cambiando ende ninguna cosa, e deuen los fazer tormẽtar mesurada mente[a], de manera que por las feridas q̃ les den se muera na dezir la verdad: toda via guardando que las feridas sean a tales, que non mueran porende, nin finquen lisiados.

¶ *Ley. VI. Porque razones pueden tormentar al sieruo que diga testimonio contra su señor.*

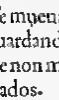

Si ouieren a algun ome acusado sobre algũ yerro q̃ le pusiessen q̃ auia fecho, non puede el juez meter a tormento al sieruo [b] del acusado que diga testimonio contra su señor, nin contra su señora, nin al que afforrado[c] ouiesse, nin al q̃ ouiesse feydo su sieruo en ante[d] magner lo ouiesse vendido, fueras ende en casos señalados. El primero es si el señor fuesse acusado que ouiesse fecho adulterio[e] con muger de otri, o si acusassen otro si a la señora, que auia fecho adulterio con algun ome. El segundo es si fuesse acusado, que ouiesse fecho engaño en las rentas del Rey, seyendo almoxarife, o auiẽdo las a recabdar por el[f] o mo cogedor[f], o en otra manera. El tercero es si fuesse acusado que ouiesse fecho alguna traycion[g] al Rey, o contra su persona, o cõtra su señorio, o que se auia trabajado de la fazer. El quarto[h] es si el marido fuesse acusado de muerte de su muger, o la muger de muerte de su marido. El quinto es si dos omes tuuiessen vn sieruo de consuno, e fuesse acusado alguno dellos que se trabajaua de muerte del otro[i]. El sexto[k] quando algun ome fuesse acusado que mataraa aq̃l, que lo establesciera por su heredero, o a aquel que auia de otra guisa derecho de heredar: e el su sieruo bien lo podrian meter a tormento que dixesse la verdad contra el. El septimo es si alguno fuesse acusado de falsa moneda[l] Ca en qualquier destos casos sobre dichos fallado el judgador señales ciertas contra los señores[m], bien puede meter atormẽto los sieruos dellos que digan lo que supieren, e aun lo que dixeren quando los atormentaren: ha menester que lo conozcan despues sin tormẽto[n]. E en otro caso ninguno fuera sende en estos casos sobredichos, nõ puede meter atormẽto a ningun sieruo que diga testimonio contra su señor: ma guer fallasse[o] algunas señales ciertas contra el, nin otrosi non deue ser cabido lo que testimoniare el sieruo sin tormento[a] assi como diximos en el titulo delos testigos[p].

¶ *Ley. VII. Como deuen tormentar a los sieruos e a los sirmentes de casa por saber verdad.*

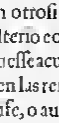

Segura q̃ non puede ser casa de ningun ome si los siruientes del non guardaren al señor della, desi mismos, e delos estraños de fuera. E porende dixeron los sabios antiguos, que quando el señor es muerto[r] por fuerça en su casa, quier de no

3 a ¶ *Atormentados.* Vid.in.d.l.in princ.&in.l.prius.eo.tit.
4 b ¶ *Mugeres, o los fijos.* Adde dict l.1.§.domini.&.§.f.vir.
5 c ¶ *Espantar.* Adde d.l.1.§.impubes.versi impuberi.eo.tit.
6 d ¶ *Cohita.* Id est, tecto vtin.l.1.n.respon.&.§.hoc autem.ff.ad Sylla.vbi & vide qualiter hoc accipiatur.

¶ *Lex. VIII.*

che quier de dia, que sus sieruos, o sus sirvientes que moraron con el en el logar a essa sazon, deuen ser atormentados [a] porque pueda ser sabida la verdad quiẽ fueron aquellos que lo mataron. Esso mesmo deue ser guardado, si las mugeres, o los fijos [b] fueren fallados muertos en la casa. Pero si los sieruos o los sirvientes que morauan con aquel que fue assi muerto, fuessẽ menores d̃ catorze años: estonce non los deuen atormẽtar cruelmente mas deuen los espantar [c] amenazando los de los ferir con algunas correas, o ferẽdo los vn poquillo, porque puedã saber la verdad dellos. E esto que diximos en esta ley, se entiẽde de los sieruos que morauan en aquella cohita [d] de casas. do fallaron muerto a su Señor o tã acerca della, que podã oyr las bozes d̃l Señor de aquel logar do estauan.

¶ *Ley.VIII. Como puede el judgador mandar tormentar al testigo si viere que va desuariando en sus dichos.*

A Ducho seyendo algun ome para testigo delante el judgador para firmar sobre algund fecho, si el judgador entendiere, que anda desuariando [e] en sus dichos, e se mueue maliciosamente, para dezir mentira, desque entẽdiere esto bien lo puede metera tormento [f], porque diga la verdad, e que se non cambie della en ninguna manera. Fueras ende si fuere de aquellas personas q̃ de suso diximos [g] q̃ non deuen ser atormentadas.

¶ *Ley.IX. Quales personas nõ deuẽ ser atormẽtadas para que digan testimonio contra otro.*

Personas ciertas son a quien nõ pueden apremiar que vengan dezir testimonio contra otro en pleyto, que pueda venir muerte, o perdimiento de miembro: si ellos de su voluntad, e sin ninguna premia non quisieren venir a dezir lo que supieren sobre aq̃l fecho porq̃ ouiessen a dar testimonio. E son estos, todos los parientes que suben, o deseienden por la liña derecha, fasta el quarto grado [h]. Otrosi los de la liña ã trauiesso, fasta en esse mismo grado. E pues que a ninguno dellos, nõ pueden apremiar, que vengan a dar testimonio contra tales parientes: mucho menos los pueden meter a tormento [i] que digan contra ellos. Esso mismo dezimos, que non pueden apremiar, nin meter a tormento a la muger, que de testimonio contra su marido, sobre tal pleyto, como sobredicho es: nin el marido contra su muger: nin el suegro, nin la suegra contra sus yernos: nin las nueras contra ellos: nin los padrastros, nin las madrastras cõtra sus entenados: nin los entenados cõtra ellos: nin los aforrados cõtra los que los aforraro: nin cõtra sus mugeres, nin cõtra los padres dellos, nin los que los aforraron contra los aforrados: nin cõtra sus fijos: assi como diximos en el titulo de los testigos.

Titulo. XXXI. De las penas.

Scarmentados deuen ser los omes por los yerros que fazen, assi como diximos en las leyes de los titulos ante deste: e porque los que yerran, non son todos eguales, e los yerros que fazen, acaeseen en departidos tiempos: porque

Ad tit. C. & in decreta. de pœnis.

¶ *Lex. IX.*

a Testem vatiãtem, si estvilis, potest iudex tormentis subijcere, nisi sit talis persona, quẽ nõ debeat de iure torquere b d.

1 e ¶ *Desuariando.* Concor. cum l.ex libeto in princ.ff.eo.vbi vi.Bart. quẽ et vt.in.d.l.§.qui quæstionem. eo titul.& per Alex. cons.63. 1 vol vbi deuariante extra iudicium, & in iudicio. & no. q̃ et delegatus principis pũt torquere testẽ coram se vacillantem, secundum Bal.in.c. 1 col 2 si de intestis inter do. & vassal. & in l imperium in repet ci l.4.ff. de iur. om. iudi. vbi dicit, q̃ alius delegar hoc non posset, sed remittere debet eius ordinario. Decleric o vacillante an torqueatur vid.glo.in ca. penitu. 5. q.5. vbi & per Archidia.&.11.q. 6.in summa & quãdo dicatur testis vacillatevi, per Bald. in l. presbyteri. C. de episco. & cleri. qui dicit hoc iudicis arbitrio relinquendum neq; sufficiet solus pallor vultus vel trepidatio. & dicit Albericin di l. ex libero, q̃ testis dicitur vacillare, quando dubitatur dicit dictum suum allegat. 4.q.3.ca.1.§ 1. & an cũ debet torqri testis. oportet prius disputari super indicijs vi p Bar in l. vnius. §. testes. ff. eo. qui dicit q̃ non quando iudicia comprehendunt ex dictis quæ causam principalem tangunt & idem in teste vacillante vult Bal. in l. milites. C. eo & vid. per Ange. Aret. in tract. malefitiorum parte comparuerunt dicti in quisitu. col. 2. & quando testes debent torqueri, sufficit quod torqueantur duo vel tres factum scientes nam refert, ut anda est tortura. Bald. in. l. data opera. colum. 8. C. qui accusa non possunt. Similiter si est præsumptio contra testem quod sciat veritatem facti, & eam non dicit, potest torqueri in criminalibus secundum Bald. post glo. ibi in. l. verba C. de adulte & ibidẽ quod si testis inc tormentis, dicit vnum, & postea tortus aliud, quod tenet secundum dictum, & non primum l. si postulauerit. §. penultimo. ff. de adult. de testibus autem vt ibus, quando torqueantur. vt. per Bartolo. in authent. de testibus. §. si vero ignoti. colla 7. & quod testis torqueat debeat tanfitcare dictum suum, vid. supra eodem. in l. 6. & quid si libet homo vanet in causa nuli, vid. per Bartolo. in. l. diuus. antipinci. ff. eod. & glo. in dict. l. ex libeto. q̃ dicit, quod sicut torquendus sicut & in criminalibus. & idẽ vult ibi Bartolo. & Alben. & q̃ in contrarium ibi dicit Hippol. à Matsil. non est verum & fortè inadmettenter in hoc locutus est.

¶ *Atormentados.* Vid.in.d.l.in princ.&in.l.prius.eo.tit.

¶ *Atormento.* Testis tortura non debet esse nimis aspera: neq; nimis leuis, sed moderata. vid. Bald. in. l. fina C. eodem.

g ¶ *Diximos.* Supra. eod. l.2. & nota bene. & facit, quod clericus, licèt vacillet, non torqueatur, cùm & clericus nisi sit diffamatus non torqueatur, vt ibi dixi: vide quæ dixi supra. eadem. l. in glos. prima. & quæ tradit Episcopus Calaguritanus in sua praxi crimina lib. §. 17. ad finem, vbi vult clericum (etiã si non sit presbyter) in testimonio, vacillantẽ non posse torqueri contra Bald. & Albericum ind. presbyteri. C. de episco. & cleri.

h ¶ *Fasta el quarto grado.* Add. l. 11. tit. 16. 3. par. & vide quæ ibi dixi. 1
i ¶ *Atormento.* Concordat cum. l. 1. §. si seruus bona fide. ff. de quæstio. 2 vsq; ad §. seruum manci.
k ¶ *En el titulo de los testigos.* Vide in. l. 10. n. 15. titu. 16. 3. part. 3

Non possunt compelli ad ferendum testimonium contra alium, in causa mortis, vel membri mutilationis, nec per consequens possunt ad testificandum torqueri ascendentes vel descendentes vsq; ad quartum gradum, & collaterales vsq; ad eundem. Coniux, socer, gener, nurus, priuignus, vitricus, libertus contra patronum, aut eius vxorem aut parentes: patronus contra libertum, & eius filios b.d.

TITVLVS XXXI. De penis.

¶ *Ley. I.*

20 Pena est mulctatio pecuniaria aut corporalis delictorum, quam pãt illi qui eiusdem ces vt delinquentes puniantur, & cæteris sint exemplũ: & est pœna imponẽda probato delicto, & regulãda pro morbilius. n. d.

1 a ¶ *Pena es* Prosequitur diffinitionẽ Azo. in summa. &. gl. ff. eo. in rub.

2 b ¶ *Exemplo*, Ad de quæ dixi in principio, istius par. 7.

3 c ¶ *Bien prouado.* Adde C. eo. l. qui tentẑ fi. in. & l. fina. C. de proba

¶ *Ley. II.*

20 Perpetratur delictũ facto verbis, scripto aut cõsilio, nõ autem cogitatione: ideo cogitationis pœnam nemo metuat, sed si ad actum processerit, vt qui a in proditione, processit ad factũ aut dictũ, vel in homicidio adfactũ, vt potiones parãdo, vel arma ad hoc capiendo, seu rapuit mulierẽ, licet carnaliter non cognouit, aut manus ad hoc in eam iniecit, perinde puniatur, ac si consummasset, l. d.

1 d ¶ *Non merece pena.* Concordat cum. l. cogitationis, ff. eo. & de pœnitent. distin. 1. ca. cogitationis. & adde. l. qui ea mente. & ibi Bart. ff. de furtis. &. §. si voluerit & ibi Bald. de capit. qui cur. vendi. glos. in. c. quia præsulatus. 1. q. 4. & l. d. C. d mun. l. lib. 11. & de constitutione militantis ecclesiæ, an liger omnino occulta? vide glo. singula. in eiusdem. in verbo eo ipso. de hære. quæ dicit, q̃ sic, quam limita & intellige, quando tale crimen omnino occultum existit in opus exterius, nam si tantũm stet in cogitatione, non ligaretur quis ex constitutione. secũdum Pet. de Pal. in 4. sententiarum. & Hostien. in c. mulieres, de senten. excõmu. volut. lo in eap. cum quis. de sentent. excommunicatio lib 6. & vt dicit sanctus Thom. 2. quæstione. 91. articulo. 4. de his potest homo legem facere de quibus potest iudicare, iudicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, qui latent: sed solũm de exterioribus, qui apparent. & tantũ ad perfectionem virtutis requiritur, quod in vt. ifq, actibus homo rectus existat, & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare si, ad exterior es actus: sed necessarium fuit, quod ad hoc superaderet diuina. Ista sunt verba sancti Thomæ.

e ¶ *Traydor* Concordat cum. l. quisquis in princi. C. ad legem Iul. ma. i. statis. adde text. cum glo. & ibi Abb. in cap. cum nuper de his qui fi. à prælat. sine confer. sui capitu. & Bald. in l. adiutus. C. de furtis Alexand. in additio. ad Bart. in l. virũm. ff. ad leg. Pompeiã. de parricid.

non lo meta en obra.

PEnsamientos malos vienen muchas vezes en los coraçones de los omes: de manera, que se afirmã en aquello que piensan para lo cumplir por fecho. E despues asman, que si lo cumpliessen q̃ farian mal, e arrepientense: e porende dizimos, que qualquier ome que se arrepiente del mal pensamiento, ante que començasse a obrar por el, que non merece pena d porende: porque los primeros mouimientos de las voluntades nõ son en poder de los omes. Mas si despues que lo ouiesse pensado, se trabajasse de lo fazer, e de lo cũplir, començãdolo de meter en obra, maguer nõ lo cumpliesse de todo, estonce seria en culpa, e merecseria escarmiento, segund el yerro que fizo, porque erro en aquello que era en su poder, de se guardar de lo fazer, si lo quisiere: e esto seria, como si alguno ouiesse pensado de fazer alguna traycion e contra la persona del Rey, e despues començasse en alguna manera a meter lo en obra: assi como fablando con otros, para meter los en aquella traycion que auia pensado el: o faziendo jura, o escripto con ellos, o començando lo a meter por obra en alguna otra manera semejante destas. maguer non lo ouiesse fecho acabadamente. Esso mesmo seria, si viniesse en voluntad a algund ome de matar a otro, si tal pensamiẽto malo, como este començare a lo meter por obra, teniendo alguna ponçoña aparejada, para darle a comer, o a beuer, o tomando algun cuchillo, o otra arma, yendo contra el, para matarlo, o estando armado, assechandolo 5 en algund logar, para darle muerte 6 trabajandose de lo matar en alguna otra

f ¶ *Ponçoña aparejada.* Add. l. 11. tit. 8. ead. parti. & quæ ibi dixi.

4 g ¶ *Estando armado, assechandolo.* Concordat cum. l. is qui cum telo. C. ad leg. Cor. de sica. & l. 1. §. diuꝰ ff. eo. Aduerte tã, q̃ Spec. tit. de accusatore. col. 5. §. 11. quid si primo dicit q̃ de consuetudine licet dicatur quis occidendi aliqui percussisse, non propter mortem. arg. l. aut facta. §. pe. ff. de pœnis Bart. ibi in d. §. diuus Alex. cõsi. 140 vbi in casu & c. 2. vol. & consil. 310 processu inquisitionis col. 2. 1. vo. Ioannes tristi doct. respectu consuetudinis Italiæ, quæ orta fuit à statutis illustrũ partiũ, disponẽtibꝰ. Si quis homines dolo occideret puniatur pœna monis. intelligunt e ẽ statuta effectualiter secuta morte, nõ alias, q̃ statuta requirunt casum verũ, & nõ fictũ. l. 3. §. hęc yba. & ibi Bar. ff. de neg. gestis, vũ addit i onator Bal. in. d. l. is qui cum telo. dicit, q̃ iudex in casu. d. l. is qui cum telo. vel tonnire conati, potest, nõ ex forma statuti, sed ex ius cõmune, non pôt ẽ negari, quinhæc lex part. & alię de quibus sumpta est, si nimis rigorosa: & ideo alia lege ordinamento rum istius regni. rigor iste temperatus est, vt patet ex. l. 2. titul 13. libro 8. ordinamen. rega. quæ vult requiri percussionem, licet non sit letha lis vel rai insidias ad occidendum. & adde. l. 2. titul. penul. eod. libr. ordi 23. lib 8. na quam legem neque arbitror consuetudinem in practica seruari, imò per iudices, quando insidiosẽ percussus, ex vulnere non moritur, est condemnatur ad mortem. quæ practica fortasse fuerit ex dicto

1 In no. ff. 12. libro 8.

por fuerça se han de crescer, e de menguar las penas, porende pues que en los titulos ante deste fablamos de todos los malos fechos que los omes fazen, porq̃ merescen rescebir pena de tormentos, e de las penas de cada vno dellos: q̃ remos aqui dezir en general de las penas q̃ son gualardon, e acabamiento delos fechos malos. E mostrar q̃ cosa es pena. E quantas maneras son della. E quien la puede dar: e a quien: e quãdo: e en que manera e porque razones la puedẽ crescer, o mẽguar, o toller del todo.

¶ *Ley. I. Que cosa es pena, e porque razones se deue el juez mouer a darla.*

PEna a es emienda de pecho o escarmiento que es dado segund ley a algunos por los yerros que fizieron. E dan esta pena los judgadores a los omes, por dos razones. La vna es, porque rescibã escarmiẽto de los yerros que fizierõ. La otra es, porque todos los que lo oyeren, e vieren, tomẽ exemplo b, e apercibimiẽto para guardarse q̃ non yerren, por miedo de las penas. E los judgadores deuen mucho catar, antẽ que den la pena a los acusados, e escodiñar muy acuciosamẽte el yerro, sobre que la mandan dar, de manera, que sea ante bien prouado c, e catado, en que guisa fue fecho el yerro: e si el yerro fue fecho a sabiendas, deue se escarmentar, assi como mãdan las leyes deste libro. E si auiniere por culpa de aquel que lo fizo, deue rescebir menor escarmiento: e si fuere por ocasion, nõ deue rescebir ninguna, segũd diximos en el titulo de los omezillos, e en los otros que fablamos en esta setena partida.

¶ *Ley. II. Como el ome non deue recebir pena por mal pensamiento que aya en el coraçon sõlo que*

Salyc.in dict.l.si qui cum telo.vbi refert Bald.dixisse notabile verbũ dum legeret leg.illam,q̃ vbi per leg.punitur affectus,ac si fuisset consummatus,iudex posset ex potestate sibi a.l.concessa mitigare poenã, si vult,sed non necesitatur per text.singularem in.l.aut facta §. euentus ff.de pœnis,quod est cordi tenendum, secundum Salycet.tu adde Bald.in.l.data opera. colũ.13, C. qui accusa. non pos diçen tem q̃ hoc casu iudex mitigar poenã ex officio.allegat dict. §. euẽtus, &.l.si quis aliquid.§. qui nõ dum. ff. eo. ad deetiam Bart. in dict. §. euentus.

manera semejante destas, metiẽdo lo ya por obra: ea maguer non lo cumpliesse merece ser escarmẽtado, assi como si lo ouiesse cumplido, porque nõ fineo por el de lo cumplir si pudiera. Otrosi dezimos, que si alguno pensasse de robar o forçar alguna muger virgen, o muger casada, e comẽçasse a meterlo por obra trauando de alguna dellas[b], para cumplir su pensamiento malo: o leuandola arrebatada: ca maguer nõ passe a ella[c], merece ser escarmentado bien assi como si ouiesse fecho aquello q̃ cobdiciaua, pues q̃ non fincop or quãto el pudo fazer, que se non cumplio el yerro que auia pẽsado. En estos casos sobredichos tan sola mẽte[d] ha logar lo que diximos que deuen resceb ir escarmiento los que pensaren de fazer el yerro, pues que comiençan a obrar del, maguer non lo cumplan[e]. Mas en todos los otros yerros que son menores destos: maguer los pensaren los omes de fazer e comiençã a obrar, si se arrepintieren ante que el pensamiẽto malo se cumpla por fecho non merecen pena ninguna[f].

5 a ¶ *Virgen.* Add. l.si quis non dicam rapere,C. de episc. & cler.&l.vnicam C. de rap. virgi.& l.si titul. 20 supra ead. parti. quidantem, si puella nondum sit vi ripotens? Ioã, Faban. §. item lex Iuha. Inst. depub iud. dicir.,q̃ consuetudinarij suspendunt stupranteõ puel lam nondum virtpoenitentem. Bald.etiam in dict.l.si quis non dicam rapere.ad finem.quærit de ista quæstione post Guilhel & refert Guilie. dixisse,q̃ destorans minorem duodecim annorum, non deberet decapitari,sed minori poena puni in quia aliud est in virgine natura, quæ perdit virginitatem,quæ nunquam potest restaurari, aliud in puella,quæ non potest virginitatem perdere & allegabat pro casu. l. si qs aliquid.§ qui nondum ff.de pœnis. Bald.tamen dicit,quòd ipse fecerei eum decapitari. vid.Ibi per eum.

6 b ¶ *Trauando de alguna dellas.* Intelligepeccatum multum principaliter propinquum delicto, & quasi pars huius nisi illius, vt prostratio in terram in actu carnali, tunc de rigore debet puniri,sicut pro actu consummato.ita dicit Bal.in dict.l. si quis nõ dicam rapere col.2. Si enim esset actus magis remotus vr osculum, vel similis actus tũc mitius punitur gl.in l.in prin ff.de extraord.crimi. Bal.vbi.5.

7 c ¶ *Non passasse a ella.* Nota ad id quod dixi in.l.si.tit 20.ea.par.

8 d ¶ *Tan solamente,* Imò videtur, quòd & in multis aliis, vt in delicto assassinatus, vt in cap.1.de homi.lib.6. & dixi in.l.fin.titu. 27. eadem part. & licẽt glossi.ibi voluerint in suo mandato de occidẽdo per assassinos cõsummatum esse delictum ex quo dicit, quòd licet renocet mandans mandatum re integra non euitat poenam.contrarium in hoc tenuit Angel.in.l.nem apud Labeonem.§ si eruauerit.ff.de iniur. per illum text & ibi bona glo. sequitur Hippoly.in.l.si qui cum telo.ad.§.ff.ad leg. Corne. de sica & sic non poena ordinaria delicti, sed extra ordinẽ puniretur.item & in casu.l.1.C.si qua præd.po Item & in crimine Sodomiæ, vr cautum est per Piagmariam regni. Item & in quibuscunq; criminibus atrocissimis, vt gloss. & doct. dicunt in dict.l.si quis nõ dicam rapere.& quæ dicantur delicta atrocissima, declarat Bar.in.l.nõ solũ.n.5.si mandato.col 2.ff.de iniurijs.potest dici,q̃ liceat lex ista dicar(tanquam tenente)non excludit similia delicta ita atrocia, sicut ista: quod & patet, cum inferius dicit (los otros yerros q̃ son menores que estos) faciunt ista quæ adduximus.l.4.tit.7.6.par.

In nu.rec. est.l.1.tit. 21.lib.8.

9 e ¶ *Lo cumplan* Quia non potuerunt intelligere, vt in casibus 2.&. 3.supra positis dixit. Nam si potuerunt sed noluerunt poenitentia ducti, non videtur,q̃ debeant puniri poena ordinaria delicti, ac si delictum perfecisent.l.qui earũdẽ.ff.de furtis l.qui falsam.ff.ad leg. Corne. de fal. & ibi Bart.Felin.in tracta qualiter conatus puniatur in prima limita tione Hippoly.in.l.vnica.col.pe C.de rap.virgi.& in dict.l. si qui cũ telo.ad fi. Puniretur tamẽ extra ordinem talis conatus, secũdum qualitatem actus præcedẽtis, qui est à iure improbatus, iuxta ea quæ notat Salyce.in dict.l.si qui cum telo,in distinctione ibi per eum,in nẽto eo quod dicit in.l.in fine,C.de crimine stellionatus.& tradit Bald.in.l.data opera.versic.item nota,quod pœnæ personales.C. qui accusa. non possunt. In primo vero casu seu exemplo in ista lege posito de crimine læsæ maiestatis, videtur quod ex poenitentia nõ excusetur: vt patet ex verbis huius legis & probatur in dict. l. quisquis. in fi. vbi lex non excusat pœnitentem, sed patet aristem: & hoc etiam volunt Alberi. in dicta.l. si quis non dicam rapere.& Domini.in dict ca.1. de homici.lib. 6.col.fina. vbi ponens casus, in quibus non prodest pœnitentia in delictis, ponit istum de crimine læsæ maiestatis, ponit etiam de hæretico. per text. in cap. ad abolendam.de hæreti.& cap.excommunicamus credentes.& casum.l.1.primo respo.ff.de his qui mortem sibi conscinc.& quæ in crimine læsæ maiestatis tractatus habetur pro delicto consummato, vt hic,&in.l.1.titulo.1. ead.partita, &in dict.l.quisquis, Aduerte etiam, quòd in casibus vbi lex punit affectum, ac si delictum fuisset consummatum, potest iudex ex potestate sibi a lege concessa, mitigare poenam, vt supra dixi in gloss. 4. Multa alia occurunt in ista materia quæ poteris videre per doctores in dicta.l. si quis non dicam capere. & per Felinum in dict. suo tractatu. hæc quæ magis sunt necessaria ad ampliorem huius legis declarationẽ hic posui.

los pensaren los omes de fazer e comiençã a obrar, si se arrepintieren ante que el pensamiẽto malo se cumpla por fecho non merecen pena ninguna[f].

¶ *Ley. III. Quantas maneras son de yerros porq̃ merecen los fazedores dellos resceber pena.*

TOdos los yerros, de que fezimos meneion en este libro que los omes fazen a sabiendas con mala entencion, son en quatro maneras[g]. La primera, de fecho[h]: assi como de matar, o furtar, o robar, e todos los otros yerros que los omes fazen que son semejantes destos. La segunda es, por palabra[i] assi como denostar, o enfamar, o testiguar, o abogar falsamente: e en las otras maneras semejãtes destas, que los omes fazen yerros, los vnos contra los otros, por palabra. La tercera es, por escritura[k], assi como falsas cartas, o

10 f ¶ *Pena ninguna* Ex hoc videtur velle ista lex, quòd in atrocioribus, de quibus supra licet poenitear sit puniẽdus: sed dic, vt dixi supra. in gl. præcedenti tenetur etiam mentiri istam legem expressè disponentẽ, quòd regulariter in delictis poenitens in totum excusetur a poena, si delictũ non fuit consummatum.adde.l qui falsam.& ibi gloss.ff.de falsis Sed quid si non poenitent in istis aliis crimiribus, sed non perficiendi delictũ: quia non potuit: dic quòd in leuibus delictis in totum absoluitur. l 1. §. fina.cum simi.ff.quod quisq; iuris in alte stat. Si verò non est leue sed atrox, tum minus punitur in perfecto ita quo. l.1. in principio. & in fine.ff.de extraordina.criminibus.quia vt dicit Bal in.l.sifugitiui. C.de seruis fugiti.non est omino fine delicto qui delinquere incho at: & ideo punitur extra ordinem.

¶ *Ley. III.*

20 Quatuor modis delicta, seu crimina praua intentione perpetrantur, scilicet facto, verbo, scriptura, consilio.de quibus ponit exempla, hoc dicit.

g ¶ *En quatro maneras,* Prosequitur notata per Azonem.C.eod in summa.versic.admittuntur autem & verba.l aut facta.in prin.ff eodem. quæ canonizata est.de poeni.distinct.1 aut facta.vbi per gl & Archi. adde.l.ex maleficijs.in prin.ff.de actio.& oblig. 1

h ¶ *Defecho.* Et casus, vbi pro facto imponitur poena mortis, vi. per Bal. 2 in.l.data opera.col.4.&.5.C. qui accusa.non possunt. & vid.titu.8.& alios titulos huius septimæ partitæ.

i ¶ *Por palabra.* Et crimina quæ dicto commissa morte, vel membri abscissione puniantur, vid.per Bal in dict.l.data opera.7.&.12.col &vi. ea.par tit 9 per totum.& tit.7.in.l.1. 3

k ¶ *Por escriptura.* Vid.l.vnicam.C.de famo.libe.&.l.3.titu.9 ea.partit.& 4 supra.ea.par.titu.7.l.1.

5 a ¶ *Consejo.* Vide quando delictum commissum consilio poena mortis punitur per Bal. in d. l. d. as opes a. col. 11. & l. 1. qui t. 2. ea. part.

6 b ¶ *Los ladrones.* Vid. l. 4 & l. 48. lis 14. ea. past.

¶ *Ley. IIII.*

Septem sunt genera poenarum, quatuor, maiora, cætera, leuia. Primũ est mors, vel membri sui ablatio. Secundũ damnatio in metallum, vel in opus metalli. Tertium, deportatio in insulam, sũ bonorum ademptione. Quartum, perpetuæ carceres, qui nõ possit hominis libero dari, qa caseet ad custodiam, non ad poenam datus. Quintum, insularia. Sextum, relegatio vel abdicatio amotio. Septimum, vesberatio, vel in publico ad spectaculum positio. h. d.

malas cantigas, o malos ditados, e en las otras escripturas semejantes destas: que los omes fazẽ vnos contra otros de que les nasce desonrra e daño. La quarta es, por consejo[a] assi como quãdo algunos se ayuntan en vno, e fazẽ jura o postura, o cõfradia para fazer mal a otros, o para resceb ir los enemigos en la tierra, o para fazer leuantamientos en ella, o para acoger los ladrones[b], o los malfechores, o en otras maneras semejantes destas, que los omes fazen malas fablas, o tomãma los consejos para fazer mal, o daño, los vnos a los otros. E la pena de cada vno destos sobredichos es dicha en los titulos desta setena partida en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *Ley. IIII. Quantas maneras son de pena.*

Siete maneras[c] son de penas, porque puedẽ los judgadores escarmentar a los fazedores de los yer-

7 c ¶ *Siete maneras.* Prosequit dicta Azonis. C. eo. in summa. col. 1. versi per pensa aut qualitate. & quæ habentur in. l. capitalium, in prin. & l. si quis fortè. §. fi. eũ legis sequentibus. ff. eo. & nota, q non possunt iudices imponere extraneas generaspoenas. vi. pes Bal. in. l. 1. C. qui non pos. ad lib. pue.

8 d ¶ *Pena de muerte.* Et debet imponi eo modo quo haberur in. l. 6. infrà. eo. vbi dico.

9 e ¶ *En fierros.* Qui damnantur in metallum graui oribus vinculis puniuntur, seu ut nentur qui, in opus metalli leuioribus, si. l. in. l. aut damnum. § est poena. ff. eo.

10 f ¶ *O labrando en las otras sus labores.* His videntur vt damnati in opus metalli intes quos interest, vt dixi & habetur in dict. l. aut damnum. §. in ses eo. imo dic, q ipsi differunt a damnatis in opus metalli, vt habetur in. l. quidam. ff. eod. Et istis assimilantur qui hodie damnantur, vt servians in ergastulis, seu galeis Regis: & dubitari vidi, an massus possit damnari perpetuò ad istam poenã, vt servitutin Tsure mibus in pæ, iudicium vxoris? & videtur, q sic. pessimi leg. & pes tex. in. c. quos Deus contunxit. cum. §. resum. & ibi glo. 9. q. 2. licet in contrarium fa cit quod notat Albertic. in. l. si is cum quo fundus. ff. commu. diuid. & vidi sponuntari, vt talis sententia, etiam reclamante vxore, mandabatur executioni ante factum tamen consulem sed iudici, vt istam poenã commutaret in aliam, ne tam gsauiter passa iudicetur vxori, quæ sine de decore maritum sequi nõ posset in tali poena, & bene facit ad hoc l. possessionum. C communia vtsiusq iudi. & glo. notabilis in. s. fina. 29 q. 2. & in. c. de coniu. seruo. & l. 1. titu. 5. 4 parti & adde quod habetur in. l. 1. titu. 18. 4 parti, quæ videtur velle, vt quando quis captus est dest*o, possit punire iudis iaiter moste, vel alia poena & si fias prætudicium vxori, ntoptet separationem.

11 g ¶ *O forcando.* Hic sunt qui dicũtur damnati in ministerium metallicorum, vt servians vi. in. d. l aut damnum. §. in ministerium.

12 h ¶ *Yrsla.* Hæc est depostatio, vt habetur in dict. l. quidam. & nota, quòd nomen deportationis pesse, etiam sine assignatione insulæ est publicatio omnium bonorum, & ademptio omnium gratiarum, secudum Bal. in l. q. sipen. appe. mot. intes. col. fi.

13 i ¶ *Tomando lo sus bienes.* In depostatione confiscatio bonorum venit ex necessitate, vt hic, & in l. tuselas. §. fina. ff. de capi. diminu. Sed an poteritiudex reservare depostato bona? gloss. quod sic. in. l. si qua militi. ff. ex quibus causis maio quam gloss. & sit singulatem Bal. in. l. si is qui colum 2. C. si pendẽ. appellatio. mors in testuenerit, & ibi intelligit eam in dominio bonorum de iure gentium: secũs in actionibus

pesoq alibus, quæ sunt de iure ciuili: & si fiscus non vult bona, potest depostatus habere hæredem. l. ea sola. ff. de regu. iur. Bald. in. l. eam quam. col. 5. C de fideicomm. Pau. de Castr. in. l. ex ea pas te §. in insulam. ff de verbo. oblig.

k ¶ *A vna libre.* Add. l. hæ sed hæc. C. de poenis, & ff. eodem l. aut damnum. §. solent de iure tamen canonico hoc non prosedis. vtin capitulo quamuis. de poenis. libs. 6. & 81. distinct. cap. si quis clericus. ca. de lapsis 42. distin. ca. vt communis. de hæreti libs. 6. clement. 1. eodem tis & sap. penult. de hæreti. cap. nouimus. de verbor significat. & etiam hodie in adultera de iure ciuili, & isto particularu, vt in authentica sed hodie. C. de adult. l. penul. titu. 17. eadem pastis. Non tamen efficitur fesuus libet, damnatus ad perpetua vincula, secũdum Albert. in dic. l. aut damnũ.

ros. E las quatro son de los mayores, e las tres, de los menores. La primera es dar a los omes pena de muerte[d], o de perdimiento de miembro. La segunda, es condenarlo que este en fierros[e], para siempre cauãdo en los metales del Rey o labrando en las otras sus lauores[f], o siriuiendo[g] a los que lo fizieren. La tercera es quando destierran a alguno, para siẽpre en alguna ysla[h], o en algun lugar cierto, tomando le todos sus bienes. La quarta es, quando mandan echar algund ome en fierros, que yaga siempre preso en ellos, o en carcel, o en otra prision: e tal prision, como esta, non la deuen dar a ome libre[k]: si non, a sieruo. Ca la carcel non es dada para escarmentar los yerros: mas para guardar los presos[l] tan solamente en ella, fasta que sean judgados. La quinta es, quando destierran[m] alguno, para siempre, en ysla, non tomando le sus bienes. La sesta es, quando dañan la fama[n]

§ fina. & dicit Bald in tepesitio. l. 1. column 9. C. de sacrosanct. eccl. si quòd poena pespesui carceris imponitur sus a iure Canonico, illis casibus, quibus de iure ciuili imponitur poena mortis nam, vt dicit Bald. in. d. impesium. colum. 4. ff. de iustit. omni iud. impsima lectusa referens In no istapoena æquiparatus morti. Abbas etiam in cap tuæ. de poenis. vulsi dem quod Bald. in dict. l. 1. quod limitat, & intelligit Frãciscus de Aretio in capitul. cum non ab Isomio. colum. 9. de iudi. quãdo pspoptesimnsanitate m delicti, iaico imponitur poena mortis, sum ad qua qualitate attoci, pu tai gnis, tradisionis ad bastias, inembrosum laçerationis, vel huiusmodi, tunc videtus imponenda clesico poena perpetui carceris, non alias, nisiin casibus expte sis iaiure, vt poena carceris perpetui imponatus. quæ doctrina placet Episcopo Calaguritano in sua Praxi criminali. capitul. 119. Dicit etiam Bal. in. l psima. C. qui ad libestatem pesuenise non possunt, quòd damnatus ad perpetuum casserem a civitate, & passiue est intestabilis, idem voluit consilio 448 quæritur in primis. dicit tamen dictus dominus Episcopus (vbi supsa) quòd sum potissimum suum fundamentum sit, quod videtur damnatus ad nostem ciuile m, vel natus ad eum potcrit ille hodie testari, attenta dispositione leg. 4. in ordinationibus Taurinis. Abbas etiam in capitul. quod sedes de ofnc. ordin. dicit hunc sit damnatum æquiparari damnato in metallum: quod & voluit Ioann. de Plateasin l. nemo cascesem. colum. 4. C. de exactio. tributorum. libro. 10. vbi & dixit Episcopum, velit u dicem posse commutare hanc poenam, si vidcrit expedire, & perpetuus carces, perpetua seruitus est Bald in. l. seos. C. de as cusatio. vnde dicit Baldan dicta. l. psima C qui bus ad libestatem pesuenise non liceat. quod non potest quis damnasi ad perpetuam custodiam carcesum, licèt tamen de iure Canonico hæc poena permittatus, non debet ita cohastari, vt suffocetur. Baldus tamen. l. 1. columna 2. ff. de resum duisi. adde Bald. in. l. penultima. C. ad legem Aquiliam.

In no. 2. eliq. 3. eliq. 4. lib. 5.

l ¶ *Mas para guardar los presos.* Adde leg. 11. titul. 29 supra eadem past. & quæ ibi dixi.

m ¶ *Quando desterran.* Iste dicitur relegatus, & relegatio in perpetuum etiam facta non adimit bona. l. 1. ff. de intestdi clas, & relegat. & hic. l. deportatorum. C. de poenis. nisi specialiter facta sit. vt ibi, & vid. gl. in l. relegatorum. § ad tempus. ff. eo.

n ¶ *Dañan la fama.* Add. l si quis fostè. §. fin. cum. l. sequen. & l. aut damnum. ff. eodem. & l. mons.

12 a ¶ *De abogado.* Adde l.11.& 12.tit.6.3.par.

13 b ¶ *Abogado.* Adde l. vel un. ff eo.

14 c ¶ *Desonrra del.* Adde notata in ca de benedicto.3.q 1.& tex.in c.episc. copt.25.q.5.& Abbas in c.1.de fortileg.

¶ *Lex. V.*

Iudex ordinarius habens potestatem iudicandi de criminibus, potest infligere pœnas de quibus supra l.proxima & bona in casu à lege expresso adimere. In casu autē à lege nō expresso, bona deliquentis, debētur cōsanguineis accedētibus, vel descendētibus vsq; ad tertiū gradum, nisi in casibus, in quibus publicantur, sed deportare nemo potest, nisi rex vel gūralis præses totius regni.h.d.

de alguno judgando lo por enfamado, o quando le tuellen por yerro que ha fecho de algund officio: o quando vieda a algund abogado, o personero, por yerro que fizo, que nō vse dēde en adelante del oficio de abogado[a], nin de personero, o que non parezca ante los judgadores quando judgaren, fasta tiempo cierto, o para siempre. La setena es, quando condenan a alguno que sea açotado[b], o ferido pala dinamente, por yerro que fizo, o lo ponen en desonrra del[c], en la picota, o lo desnudan faziendolo estar al sol vntandolo de miel, porq̄ lo coman las moscas alguna hora del dia.

d ¶ *Echar de la tierra.* Nota ista leg. q̄ vulgariter perpetui à regno pœnā nō possimponi per iudicē, habentē à Rege potestatem iudicādi in toto regno. adde l. relegatorum 5. interdicere. &. 5. seq. ff de inter. & releg. & per Bal. notabiliter in l. executorem. col.8. C.de execu. rei iudica. non ergo possunt imponere pœnam exilij, aut toto regno iudicescausarum criminalium curiæ, neq; regalium cancellariarum, cum quæ habent cancellariam habeant pœnam regni limitatam solum ergo hoc possent fiscus regius qui est præfectus in toto regno.

Ley. V. Quien puede demandar que dē penas a los que las merescen.

ORdinarios juezes son aquellos que han poder de judgar los omes, a muerte, o a perdimiento de miembro por yerro que han fecho. E estos tales pueden judgar los omes por los yerros que fizieron que reciban todas las otras maneras de pena, que diximos en las leyes ante desta: fuera sende que non pue dē echar de la tierra[d], nin desterrar a ninguno en alguna ysla[e] nin en otro logar ca tal pena como esta nō pertenesce a otro oficial de la mādar dar, si nō al Rey, o a otro ome alguno que fuesse vicario o adelātado general por el, señaladamēte en toda su tierra. Otrosi dezimos q̄ todo judgador que ha poder de sudgar a ome a muerte, por yerro que faga, o q̄ aya fecho, q̄ puede otrosi mādar tomar los bienes de aquellos que ouieren fecho porque en los casos tan solamente que mandan las leyes deste nuestro libro: mas en otro caso nin por otra razon non lo podria fazer[f], ningund judgador. fuera sende el Rey. E aun dezimos que a ningund ome, por yerro que aya fecho, non deuen ser tomados todos sus bienes, si ouiere parientes de los que suben, o descienden por la liña derecha[g], del parentesco, fasta el tercero grado[h]: fuera ende, al que fuesse judgado por traydor segund dize en el titulo de las traysiones, o en otros casos señalados[i], que son escriptos en las leyes deste nuestro libro, en que señaladamente los mandasse tomar.

1 e ¶ *En alguna ysla.* Adde l. vnicam. C. ne fine iussu princi. cer. iudi. lie. cōsil. & vlterius declaratur hic, q̄ soli Regi hoc licet. vide quæ notat Andre. de Ysernia in tit quæ sunt regalia. super parte bona contra Ieni in incestas nupti colum. 5. ad finem & colum. 6. Ioan. de Platea. in. l. 1. C. de bonis vacan libro 10 & an episcopus condemnet clericum in confiscationes bonorum? vid. Oldraid. con. 17. colum. 2. Ant. & Ioan. de Imo in. c. quia diuersitatem. de conces. præb.

2 f ¶ *Por la liña derecha.* Concordat cum. l. 8. tiul 10. eadem partita. & l. 25. titu. 22. 3. partit. vbi nunquam dicitur & ex latere, vt dixi in dicta l. 8. vbi vid. quæ dixi.

3 g ¶ *Fasta el tercero grado.* Adde text. in authen. vt nulli iudicum. §. 6. col. 1a. 9. & in authent. bona damnatorum. C. de boni. damna. & intelligē de tertio gradu inclusive. & observabitur ordo graduum, secundum Ange. ibi.

4 h ¶ *Fasta el tercero grado.* Adde text. in authen. vt nulli iudicum. §. 6. col. 1a. 9. & in authent. bona damnatorum. C. de boni. damna. & intelligē de tertio gradu inclusive. & observabitur ordo graduum, secundum Ange. ibi.

5 i ¶ *Sendados.* Approbat opinionem communem, q̄ authen. bona damnatorum, non loquitur, vbi per leg. expressē bona adimebantur: sed quando tacite in consequentiam pœnæ, iuxta. l. 11. in princ. ff de bon. damna. ¶ Sed operæ pretiū est videre, an cum hodie deinde regni per dispositionem leg. 4. in ordina. Taurinis, damnatus ad mortem ciuilem, vel naturalem possit testari quia forte non reputaretur illa l. 3. tada natum seruum pœnæ, vt dixi in. l. 15. titulo. 1. 6. partite. an per hoc. l. ista, & dispositio authen. bona damnatorum. quæ certis personis ista bona deferunt (vt hic habes sit tubiata, vel saltem prorsus inutilis, ista rum legum dispositio reddaturquod si verū est, proder tad multa & signantes ad illud in q̄ refert Rodericus Suarez, se consuluisse in arduissimo negotio apud Mutinam, vt dicit ipse in repetitione leg. fo. ri. libro. 3. tit. 5. l. 9. in decima limitatio sub repetitione. l. quoniam in principio. vbi concludit, damnatum ad mortem, licet condere possit testamentum arctari tamen ad disponendum inter illas personas: & eo modo quo dicta auct. & istæ leges Partitarum disponunt vnde nō possent meliorare vnum ex filijs in tertio bonorum per familiamentas quæ ibi videbis. In quo pā cto, hodie stāte dict. l. Tauri Et. d. l. non. quæ. de rem contrariū quæ. de iure esse verum, cum lex illa mutatexpresse damnatum ad mortē posse condere testamentū, per inde ac si non esset dānatus vū poterit meliorare, & reliqua disponere quæ prius non damnati. & vt pater, Rodericus consuluit ante promulgationē illi leg. Taurinæ, cum tūvigebat tūc dispositio. l. 5. tit. de las mandas libro foro ll. Sed quo ad primum, videtur dicendum quōd in aliquibus adhuc remanebit dispositio istarū ll. & dict. auth. signāter quæ si talis damnatus non condere testamentum, bona applicarentur personis hic contentis eūm d. l. Tauri tātum permittat testamentum ergo in cæteris remanet antiqua dispositio l. præcipimus. C. de appella. in contrariū tūfacit quia illa antiqua doctrina, q̄ dānatus ad mortē, non possit condere testamētum fundatur totaliter in illo fundamento: quia talis dānatus efficitur seruus pœnæ per l. qui vitimo ff. de pœnis quā docto. magis cōmuniter assentebant incorrectam per authen. sed hodie C. de dona inter vir. & vxo. sequētes glos. in d. auth. sed hodie cūm ergo dict. l. Tauri permittat ei testari, ac si dānatus non esset, vult talem nō effici seruū pœnæ, & approbare opinionē glossarū, quæ alibi dicebant hoc, sed licet correcta esse. l. qui vltimo. per dict. auct. quam opinionem latē comprobat Saly. in. d. authen. sed hodie. vide ex hoc q̄ non remanet seruus pœnæ. cō ollaliā inferunt posse testari per Sali. ibi quod & disposuit lex Taurina inferitur etiam, q̄ possit talis damnatus capere ex testamento. de quo vide quæ dixi in d. l. 15 tit. 1. 6. part. Inferri etiam videbatur, q̄ ab intestato habeat hæredes venientes illo iure, secundum ordinem graduum: nam cūm ipse possit testari, & non testetur ex tacita eius voluntate vi dentur succedere venientes ab intestato l. conficiuntur in princi ff de iure codicil. videretur forte in hoc dicēdum, q̄ ad huc dispositio istius l. & auth. bona damnato hodie duret, etiā stāte dispositione. d. l. Tauri qū damnatus ad mortem ciuilē, vel naturalē, non condere testamētum: nā tunc bona applicantur personis hic contentis, ex ratione, quā dixi, cūm tantum illo reperiatur in summitatum, nō autem in aliis videtur aliquid innouatum, & quia licēt damnatus non efficiatur seruus pœnæ, non ideo minus istarum ll. dispositio procedat, vt patet in deportato, qui licēt perdat ciuitatē, nō tūperdit libertatem, neq; efficitur seruus pœnæ l. 1. & 2. C. fem. pais. atrū & in isto pcedit dispositio d. auctēn. bona damnatorū. & istarum leg. ex quo ille de iure antiquo perdebat in consequentiā pœnæ bona sua, & capiebat ea fiscus. vt in d. l. 1. in prin. & l. deportati. C. de bon. profc. & ex benefitio istarū ll. applicantur ascendentibus, vel descendentibus, vt hic habetur, & sic eū sufficiebat perdere ciuitatem, licēt non libertatem, & damnatus ad

1. Quæst. In no. re. est l. 3. tit. 4. lib. 5.

Et. d. l. non. quæ. de iure esse verum, cum lex illa mutat expresse damnatum ad mortē posse condere testamentū, per inde ac si non esset dānatus vū poterit meliorare, & reliqua disponere quæ prius non damnati. & vt pater, Rodericus consuluit ante promulgationē illi leg. Taurinæ, cum tūvigebat tūc dispositio. l. 5. tit. de las mandas libro foro ll. Sed quo ad primum, videtur dicendum quōd in aliquibus adhuc remanebit dispositio istarū ll. & dict. auth. signāter quæ si talis damnatus non condere testamentum, bona applicarentur personis hic contentis eūm d. l. Tauri tātum permittat testamentum ergo in cæteris remanet antiqua dispositio l. præcipimus. C. de appella. in contrariū tūfacit quia illa antiqua doctrina, q̄ dānatus ad mortē, non possit condere testamētum fundatur totaliter in illo fundamento: quia talis dānatus efficitur seruus pœnæ per l. qui vitimo ff. de pœnis quā docto. magis cōmuniter assentebant incorrectam per authen. sed hodie C. de dona inter vir. & vxo. sequētes glos. in d. auth. sed hodie cūm ergo dict. l. Tauri permittat ei testari, ac si dānatus non esset, vult talem nō effici seruū pœnæ, & approbare opinionē glossarū, quæ alibi dicebant hoc, sed licet correcta esse. l. qui vltimo. per dict. auct. quam opinionem latē comprobat Saly. in. d. authen. sed hodie. vide ex hoc q̄ non remanet seruus pœnæ. cō ollaliā inferunt posse testari per Sali. ibi quod & disposuit lex Taurina inferitur etiam, q̄ possit talis damnatus capere ex testamento. de quo vide quæ dixi in d. l. 15 tit. 1. 6. part. Inferri etiam videbatur, q̄ ab intestato habeat hæredes venientes illo iure, secundum ordinem graduum: nam cūm ipse possit testari, & non testetur ex tacita eius voluntate vi dentur succedere venientes ab intestato l. conficiuntur in princi ff de iure codicil. videretur forte in hoc dicēdum, q̄ ad huc dispositio istius l. & auth. bona damnato hodie duret, etiā stāte dispositione. d. l. Tauri qū damnatus ad mortem ciuilē, vel naturalē, non condere testamētum: nā tunc bona applicantur personis hic contentis, ex ratione, quā dixi, cūm tantum illo reperiatur in summitatum, nō autem in aliis videtur aliquid innouatum, & quia licēt damnatus non efficiatur seruus pœnæ, non ideo minus istarum ll. dispositio procedat, vt patet in deportato, qui licēt perdat ciuitatē, nō tūperdit libertatem, neq; efficitur seruus pœnæ l. 1. & 2. C. fem. pais. atrū & in isto pcedit dispositio d. auctēn. bona damnatorū. & istarum leg. ex quo ille de iure antiquo perdebat in consequentiā pœnæ bona sua, & capiebat ea fiscus. vt in d. l. 1. in prin. & l. deportati. C. de bon. profc. & ex benefitio istarū ll. applicantur ascendentibus, vel descendentibus, vt hic habetur, & sic eū sufficiebat perdere ciuitatem, licēt non libertatem, & damnatus ad

Ad tit. C. de bonis damna.

Ad tit. C. ne fine iussu. princ. cer. iud. lie. cōsil.

mortem, per dat ciuitatem licet non perdere hodie libertatem, militabri istarum legum dispositio tuſatius cogita, & aduerte in materia ista ad vnum dictum ſingulare Bal. de pace cenen & eius vio. in prin. nu. 21. q licet contra tenorem istarum legum iudex in sententia dicat expresse, q confiscat bona in casuin quo per. l. expresse non confiscabantur, licet à tali sententia parentes, vel filii condemnati non appellent, nũquam talis sententia emanſit in rem iudicatam, assignat rationem Bal. quia iudex non potest hoc facere, cum sibi sit adempta iurisdictio a. l. & quia nihil discerni potuit in præiudicio filiorum, vel parentũ, qui non deliquerũt, & in iudicio non fuerũt. ff. de adoptio. I nam ita diuus' & ff. d infami l. Lucius. adde eundẽ Bal. in. l. data opera. colũ. 15. versi sed pone. C. qui accusa nõ possunt. & Andrea. de Yseni. in quæſtiones regalia. in parte contrahentium incestas nuptias, col. 6. Aduerte etiam q damnati ad mortẽ ex forma statutorũ, habẽt hæredem, non attenta forma huius legis, vt tradit Ioann. de Platea in. l. fina. C. de iure fisc libro. 10. Ange post Iaco. Buteria. in dict. authen bona damnatorum. ¶ Quia autem in feudo, an propter damnationem vasalli, vt in consequentiam pœnæ perdit bona, feudum reuertatur ad dominũ, vel ad filios, vel agnatos, Bal. in. c. 1. § 1 qualiter feud. alienari posſ. dicit q ad filios, per auctẽt. bona damnatorum. & non existentibus liberis ad agnatos, si feudum est parentum quod nota ad bona maiorũ, & nota quòd si filius consensit in scelere patris, non mereturbeneficium, vt præferatur fisco secundum Bald per tex. ibi in. l. si quis incestl in secunda lectura. C. de incest. nup. quod dicit facere ad auct. bona damnatorum. adde etiam in materia huius legis glos in ca. si quis rapuerit. 27. q. 1. in verbo in quo. & quæ notat Andre. de Yseni. tit. quæ sunt regalia. in parte bona contrahentium incest. nup. & Ange. Arcti. in tracta. maleficio in parte & eius bona publicamus. col penult. & fin. & tenementi ista, & adde his quæ in locis ordinatis notantur.

a Quæſt.

¶ *Ley. V I. Quales penas son vedadas a los judgadores que las non manden dar.*

Vnar deuen los judgadores de escarmentar los yerros, que se fazen en las tierras, sobre que han poder de iudgar, despues que fuerẽ judgados, o conocidos. Pero algũas maneras son de penas, que las non deuen dar a ningũ ome, por yerro que aya fecho: assi como señalar a alguno en la cara [a], que mandole con fuego caliente, o cortãdo le las narizes b, nin sacandole los ojos [c], nin dãdole otra manera de pena en ella d̃ que finque señalado. Esto es porque la cara del ome fizo dios a su semejança: e porende ningũ juez, non deue penar en la cara: ante defendemos que lo non fagã. Ca pues dios tãto lo quiso hõrrar e en nobleçer faziẽdo lo a su semejãça nõ es guisado q̃ por yerro, e por maldad de los malos sea desfeada, nin destorpada la figura del Señor. E porẽde mãdamos que los judgadores que ouieren a dar pena a los omes, por los yerros que ouiessen fechos, que ge la manden daren las otras partes del cuerpo de non en la cara: ca asaz ay lugares en q̃ los puedã penar, de manera que quien los viere, e lo oyere, pueda ende rescebir miedo, e escarmiento. Otrosi dezimos, que la pena de la muerte principal, de que fablamos en la tercera ley ante desta, puede ser dada al que la mereciere, cortando la cabeça [e] con espada, o con cuchillo e d̃ non cõsegur nin cõfoz de segar, [f] otrosi pueden lo quemar o enforcar [f], o echar a las bestias brauas [g], que lo maten: pero los judgadores non deuen mandar apedrear [h] ningũ ome, nin crucificarlo, nin despeñarlo de peña: nin d̃ torre, nin de puente, nin de otro logar.

b ¶ *Las narizes.* Adde Bal. C. de vind. lib. coll. in rubr. vbi dicit, non licere 2 iudicibus pro aliqua pœna mundi facere hominibus citatis ibus de formare, vel nasum amputare, vel extrahere oculos, vel amputare auriculas: quia quicqd est disco operũ facies appellatur. allegat d. l. si qs in metallum, & de auriculis in furibus, vi. hodie, l. fori. lib. 4. tit. 5. l. 6. In no re vi. l 4. tit

c ¶ *Los ojos.* Limita, nisi in casu &. 9. ti. 11. l. 2 tit. 13. 2 par. in lib. 8. & ibi dixi. & l. 2 titul 14. ea. parti.

d ¶ *Otras partes del cuerpo.* Vbi non est hoc, prohibitũ, vt notat Ioã. de Plat. per text. ibi in l. nõ patimur. C. de cusis pebb, lib. 11. 4

e ¶ *Cortando le la cabeça.* Add l. aut damnum. § 1. ff. eo. 5

f ¶ *Enforcar.* Vi. 6 per. gin d aut. damnum. § 1. vbi & per illũ tex. notat Albe. q qũ aliquis debet puniri suspendio ad furcam, potestas non potest cõcedere q decapitetur 1 si tã lex vel statutũ nõ assignet genus mortis potest iudex inter pœnas mortis arbitrari, an decolletur, vel igni subijciat, vel suſpendat: quia gratiã potest facere non vitæ, sed melioris mortis, prout dictauerit si

g ¶ *Bestias brauas.* Hæc pœna non est in vsu, vt dixi suprã, ea. par. ti. 8. l. 7. 7

h ¶ *A pedrear.* Non potest iudex infligere in solitam pœnam mortis, vt 8 hic, & in dict. aut damnum per Bald in. l. incredibile. C. eodem, & dicit Ange. Arcti in tracta. maleficiorum. in parte & sibi caput à capulis colu. 5. q nod cautus debet esse iudex, q pœnam consuetam apponat nam non debet dicere, quod moriatur veneno vel proscribatur de fenestris palatij, nam si talis insolita pœna moreretur, non faceret damnatum talis pœna intestabilem, vel incapacem. allegat Ange. & Ioan. de Imol. in. l. si quis mihi bona ff de acquir. hæred. imo & secundum eum, ex hoc iudex tenebitur in syndicatu per text. in dict. l. aut damnum.

¶ *Ley. V I I. A quales omes deuen ser dadas las penas, e quando, e en que manera.*

Los fazedores de los yerros f de q̃ son acusados ante los judgadores, deuẽ dar pena despues q̃ les fuere prouado o despues q̃ fuere conoscido dellos en juyzio, e non se deuẽ los judgadores rebatar a dar pena a ninguno por sospechas [i] nin por señales, nin por presumciones: como quier que por alguna destas razones, los pueden tormentar en las maneras que de suso diximos. Mas deuẽ lo fazer segũ que las razones de amas partes fuerẽ tenidas, e aueriguadas ante ellos esto deuen guardar: porque la pena despues q̃ es dada en el cuerpo del ome, nõ se puede tirar, nin emendar maguer entienda el juez q̃ erro en ello.

a In no rat. est. l. 5. & 7 ti 1. lib. 5 vi. l. 2. t. 10. libr. 8.

¶ *Fola cara.* Adde, l. si quis in metallum cum glo. ibi C. eo. falsit tamẽ in casu. cap. ad audientiam, de crimi. falsi. vbi vide per Inno. & doct. ibi tamen non expressum defacie, vt perpendit Inno. gle. tamen & Ioan. And. & Pe. de Anchia & Anania videntur velle, q etiam in facie posſit fieri in casu illo in odium criminis illius. & in casu. l. 6. tit. 15. lib. 8. ordi.

¶ *Dexar le el cuerpo sin consegar, nin cõfoz de segar.* Limita, nisi in casu &. 9. ti. 11. l. 2 tit. 13. 2 par. in lib. 8. & ibi dixi. & l. 2 titul 14. ea. parti.

¶ *Otras partes del cuerpo.* Vbi non est hoc, prohibitũ, vt notat Ioã. de Plat. per text. ibi in l. nõ patimur. C. de cusis pebb, lib. 11.

¶ *Cortando le la cabeça.* Add l. aut damnum. § 1. ff. eo.

¶ *Enforcar.* Vi. 6 per. gin d aut. damnum. § 1. vbi & per illũ tex. notat Albe. q qũ aliquis debet puniri suspendio ad furcam, potestas non potest cõcedere q decapitetur 1 si tã lex vel statutũ nõ assignet genus mortis potest iudex inter pœnas mortis arbitrari, an decolletur, vel igni subijciat, vel suſpendat: quia gratiã potest facere non vitæ, sed melioris mortis, prout dictauerit si

¶ *Bestias brauas.* Hæc pœna non est in vsu, vt dixi suprã, ea. par. ti. 8. l. 7. 7

¶ *A pedrear.* Non potest iudex infligere in solitam pœnam mortis, vt 8 hic, & in dict. aut damnum per Bald in. l. incredibile. C. eodem, & dicit Ange. Arcti in tracta. maleficiorum. in parte & sibi caput à capulis colu. 5. q nod cautus debet esse iudex, q pœnam consuetam apponat nam non debet dicere, quod moriatur veneno vel proscribatur de fenestris palatij, nam si talis insolita pœna moreretur, non faceret damnatum talis pœna intestabilem, vel incapacem. allegat Ange. & Ioan. de Imol. in. l. si quis mihi bona ff de acquir. hæred. imo & secundum eum, ex hoc iudex tenebitur in syndicatu per text. in dict. l. aut damnum.

¶ *Ley. V I I I. Que cosas deuẽ catar los juezes ãte*

bi æquitas arbitrij, secundum dignitatem, secundum ætatem, secundũ mentapatioris vitæ. l fin d. §. pœna gratiosior. ff. de his qui no. infa. & C. eo. l. & si seuerior. viles ergo personæ vel infames comburuntur, vel furca suspenduntur. sed nobiles & barones decapitantur in Bald. in. l. data opera. col. 1. C. qui accusa. non posſ. & adde Ang. in tracta. malefi. in parte quas si non soluerit. la. 2.

¶ *Ley. V I I I.* Poena est in infligenda delinquenti, quando constat de crimine per probationem, vel confessionem, nam ob suspicionem non est reus damnandus, licet possit torqueri. h. d.

i ¶ *Por sospechas.* Ex suspicionibus non debet quis damnari. l. absentẽ. 1 ff. eo. & hic & vid. l. 26. titu. 1. ea. pard. & quæ ibi dixi.

¶ *Ley. V I I I.* Considerare debet iudex in pœnis irrogandis personam rei, quia mitius puer, quàm seruus, honoribilis, quam vilis, puer, quàm vir, senex quàm iuuenis debent corporaliter puniri, & non est ita turpiter occi-

de idus honorabilis, sicut alius. Item est decennio cum dimidio minor, nō ponitur in poena. Si autem est minor septendecim annorum, minus punitur. Item consideret personā passi damnum: quia mitius agitur cum delinquente contra extraneum, quam contra dominum: vel eum cum quo debito sanguinis coniungitur. Item tempus & locū quia nox magis q̄ dies aggrauat delictū & in ecclesia vel domo amici qui se fidebat in illo, vel in loco iudicij aut in domo Regis grauius delinquitur: & vbi vsitatū, quam vbi non frequentatur. Ita modū delinquendi: quia grauius punitur proditionaliter: aut aleuosè, quam furando necās sed in pena pecuniaria magis punitur diuitē, quā pauperē. Et his omnib pensatis, versari debet iudicis arbitriū in augmento, vel poenæ diminutione. h. d.

que mandendar las penas, e porque razones las pueden crescer, o menguar o toller.

CAtar deuen los judgadores quando quieren dar juyzio de escarmiento contra alguno: que persona es aq̄lla contra quiē lo dan, si es sieruo o libre, o fidalgo, o omede villa, o de aldea, o si es moço, o mācebo, o vicio: ca mas crudamente deuen escarmentar al sieruo que al libre, ae al omevil q̄ al fidalgo[b] e al mancebo q̄ al vicio: e nin al moço: q̄ maguer el fidalgo, o otro ome que fuesse hōrrado por su sciencia, o por otra bondad que ouiesse ē el, fiziesse cosa porque ouiesse a morir, non le deue matar tan abiltadamente[d] como a los otros assi como arrastrādo lo, o enforcandolo, o quemādolo, o echandolo a las bestias brauas: mas deue lo mandar matar en otra manera assi como faziendolo sangrar o afogandolo, o faziendolo echar de la tierra si le quisieren perdonar la vida. E si por auēturar el que ouiesse errado fuesse menor de diez años e medio[e] non le deuen dar ningūa pena. E si fuesse mayor desta edad e menor d̄ diez e siete años[f], deuē le mēguar la pena que darian a los otros mayores por tal yerro. Otrosi deuen catar los judgadores las personas de aquellos contra quiē fue fecho el yerro[g] ca mayor pena meresce aquel que erro contra su señor, o contra su padre, o cōtra su mayoral, o contra su amigo[h] que si lo fiziesse cōtra otro q̄ nō ouiesse ninguno destos debdos. E aun deue catar el tiempo, e el logar en que fueron fechos los yerros. Ca si el yerro que han de escarmētar, es mucho vsado[k] de fazer en la tierra a aquella sazon, deuen estonce poner crudo escarmiento, porque los omes se recelē de lo fazer. E aun dezimos que deuen catar el tiempo e otra manera. Ca mayor pena deue auer aquel que faze el yerro de noche[l] que non el que lo faze de dia, porq̄ de noche pueden nascer muchos peligros ende e muchos males. Otrosi deuē catar el logar en q̄ faze el yerro: ca mayor pena meresce aquel que yerra en la Eglesia, o en casa del rey, o en logar donde judgā los alcaldes, o en casa de al gūd su amigo, que se fio en el, que si lo fiziesse en otro logar. E aun deue ser catada la manera[m] en que fue fecho el yerro. Ca mayor pena meresce el que mata a otro a traycion[n], o aleue, que si lo matasse en pelea, o ē otra manera, e mas cruelmēte deuen ser escarmentados los[o] robadores que los que furtan ascondidamente. Otrosi deuen catar qual es el yerro, si es grāde, o pequeño: ca mayor pena deuē dar por el grāde, que por el pequeño[o]. E aun deuen catar, quando dan pena de pecho, si aq̄l a quien la dan, o la mādā dar es pobre o rico. Ca menor pena deuen dar al pobre P que al rico, esto por que manden cosa que pueda ser com

1 a ¶ *Labre.* Adde l. aut facta. §. persona. ff. eo. l. capitalium. § fi. l. in seruorū in prin. eo. tit. l. fere in omnibus. ff. de reg. iur. & Lucam de Penna in. l. vnica. C. de eo lo. Illiricia. lib. 11. vbi late cha materiā dictæ. l. aut facta & ibi[n] l. & ad finē signanter dicit, q̄ circumstantiarum, de quibus in illis leg. tūc debet haberi cōsideratio, q̄n pro crimine nō est certa pœna à iure statuta secus si pœna certa, pro crimine imponatur: & q̄ ista fuit opinio quorūdam ipse vero inclinat, q̄ tam propter inopiā quā ob aliam causam iustam pœna statuta mutari possit: & hoc vult etiam ista lex signanter in eo quod dicit de minore. 17. annorum: cui tamen potest responderi, q̄ intelligatur, quando pœna erat arbitraria vel & si loquatur de pœna ordinaria est ideo, quia lege cauetur minorandam pœnam propter ætatem. & sic in minore non erat a iure pœna certa determinata.

2 b ¶ *Alfidalgo.* Vid. per glo. & docto. in. c. cum quidam. de iur. iur.

c ¶ *Al viejo.* A Etatis cōsideratio habetur. l. aut facta. vers. persona. ff. eo. l. 2. ff de tenni. mo. per glo. in. l. quid ergo. §. pœna grauior, ff. de his q̄ not. infa. per Ioan. de Pla in. l. fi. C. qui æ tate se ex. l. br. to. & in. l. 1. C. de his qui exil. dati. eo. li. & adde. c. tanta, vbi glo. 86 distin. glo. in. c. si quem & c. tempora 26. q. 7. & dicit Bal. in prin. in quibus caus, feudū amit. q̄ si statutū dicat, q̄ qui tale q̄d fecerit, ponatur ter ad tullū, vel ad beleū q̄ si est quidam senex quin primo tullo moreretur pōt tunc iudex mutare genus tormenti, vi, tū q̄d dicit Ang. in tract. male fi in parte quas si non soluerit. l. 2. col. p. e. in pro, post Bal. in l. quicunque col. 5. C. de semi fugi & adde in materia Albert. in. l. auxilium. §. in delictis. ff. de mino, vbi ponit rationem, quare senes minus puniuntur, & q̄ non egent petitione restitutionis,

d ¶ *Abiltadamente.* Adde. l. capitalium. § fi. ff. eo. & quę dicit Bal. in. l. data opera colum. 1. C. qui accus. non pos. & l. duo. marco C. de quæstio.

e ¶ *Dozaños e medio* Adde. l. 9. ti. 1. ea. par & quæ ibi dixi. & l. 10. titul. 7. & l. 17. titu. 14. ea. part. & quid in crimine peteris, vi in l. 17. tit. 14. ea. part.

f ¶ *Menor de diez y siete años.* Nota iustam taxationem ætatis de qua non meminit lege quia communis ita in hoc taxantes sed q̄ minuatur pœna, habes in l. auxilium. § in delictis. ff. de mino. per quā limitatur. l. si quis te reum. C. ad leg. Corne. de sica. & ibi notat Salice. & adde Ange. Areti. in tract. maleficio. in parte scienter, & dolose. col. 3. & vt dicit Soci. consi. 137. incip. præsens consultatio. col. 4. versi. quinto & vltimo. & versi. ex quibus offibus per statutū. de quo ibi erat limitatū ad decē & octo annos, tempus ætatis ad mitigandā pœnā, exceptis crimi nibus læsæ maiestatis & homicidii dolo eōm̄issi & perturbationis status pacificæ ciuitatis. tene ergo mentis nouā decisionē istius leg., partitarū in hoc.

g ¶ *El yerro.* Add. l. aut facta. § fi. psona. ff. eo. & Insti de iniur. §. atrox.

h ¶ *Contra su amigo.* Nota hoc, & mirō, quia nulla deterior pestis, quā familiaris falsus amicus. l. 3. titu. fi. 4. parti.

i ¶ *El tiempo e el lugar.* Adde. d. l. aut facta. §. locus. & §. tempus. ff. eo.

k ¶ *Muche vsado.* Multis grassantibus opus est exemplo, vi inc. & in. l. aut facta, in l. ff. eo. vnde & per consuetudinem delinquendi potest à iudice alterari pœna pecuniaria in corporalem. vi. Ioā. de Pla. in. l. pe. C. de dela. lib. eo. & vid. in. d. l. aut facta. §. euenit.

l ¶ *De noche.* Vi. in d. §. tempus. hinc videmus cōmuniter per statuta locorum duplicari pœnas pro damnis datis de nocte. & an mane vel sero dicatur dies vel nox. vi. per Batt. in. d. §. tempus. & per Lui ā de Penna in. l. qui agros. C. de om. agro. deser. lib. 11. vbi Lucas de Penna dicit cōsiderandū, an tempus quo commissum est crimē magis ad hæreat nocti q̄ diei & cūr iudicabitur, vt de nocte factū, vel ecōtrario: & sic secūdum quod d. statu ab occasu, vel ortu solis vel dicit, quod clarius sibi videtur tunc dicendam nox, quando luna vel stellæ luceant & fortius, si propter impedimentum nubiū, non dant lucem. & vide in materia quæ dicit Decius consi. 354.

m ¶ *La manera.* Adde. d. l. aut facta. §. qualitates. ff. eo.

n ¶ *A traycion.* Adde quæ notat Bart. in. l. rescipiendum. §. delinquent. ff. eo. & Ange. Areti. in tracta male fi in parte. scienter insultum.

o ¶ *Por el pequeño.* Adde. l. rescipiendum. § 1 ff. eo.

p ¶ *Al pobre.* Adde. l. illicitas. §. præses. ff. de offi præsi.

plida. E despues que los jugadores ouieren catado acuciosamẽte todas estas cosas sobredichas, pueden creer, o menguar, o toller la pena segund entendierẽ que es guisado[a], e lo deuen fazer.

¶ *Ley. IX. Como non deuen dar pena al fijo por el yerro que el padre fizesse nin a vna persona por otra.*

Por yerro que el padre fiziere non deuen recebir pena, nin escarmiento los fijos[b], nin los otros parientes nin la muger por el marido[c]. Ca non es guisado q̃ por el mal que vn ome faze, den escarmiẽto a otro: porque la pena deue apremiar, e constreñir a los malfechores tan solamente[d] fuera ende[e], si el yerro fuesse de trayciõ: ca estõce los fijos seriã desheredados, e agrauiados en algunas cosas por la trayeion que su padre fizo: segund diximos en el titulo de las trayciones. Otrosi dezimos que los judgadores desque ouierẽ dado juyzio acabado poniendo pena sobre los yerros, o malefiçios que los omes fazẽ, q̃ de alli adelante los juezes non pueden crescer nin menguar[f] la pena que les mandaren dar. Ca si entendieren que la han menester crescer, o menguar, deuen lo catar ãte que la den: ca despues non es en su aluedrio. E aun dezimos, que los judgadores to

16 a ¶ *Guisado.* Nã si remissionem pœnæ facerent, sive causa fieret in eam suã videpet Abb. in c. nãsi specialis, de sent. legat. aduerte enim q̃ ed. in cõsideratione iudicis, an actus illicitus & punibilis factus fuerit, ut ermetã nã punitur metus faciens. vid. Abb. in cap. facinus, quod metus causa.

Lex. IX.

b ¶ *Pro altero.* Pro alterius delicto non debet alius punari, nisi sit qui ob patris proditionem exheredatur, ita nõ potest iudex sententiam pœnæ promulgatam immutare: & vbi clare crimẽ non probatur iudex sit in absoluendo pro clitiori. h. d.

b ¶ *Los fijos.* Neque è contra. vt. C. ne filius pro patre. per totũ. l. si filium. ff. de bon. pro scr. c. fi. vbi vt. Abb. de deli. puero. & vid. quæ trad. Decius consi. 59. in causa domini Marci.

c ¶ *Por el marido.* Vid. C. ne vxor pro marito. per totũ.

d ¶ *Tan solamente.* Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Ezechielis ca. 18. ca. quæsuit de his quę fiũt à maio, par. ca. I. sancimus. C. de pœnis. vbi Aug. tradit de statuto, q̃ confortes de dono mobilium teneantur pro consorte delinquenti.

e ¶ *Fuera ende.* Nisi quã delicti pœnis filio præiudicat, nisi in casibus expressis in iure, vt hic. & vi. per Bal. in c. vnico fi. vassal. feud. priue

f ¶ *Menguar.* Contra. tu l. pœnam. C. eo. & limita vt in. l. 4. 3. tit. 1.

g ¶ *Quitar.* Adde. l. absentem. ff. eo. & l. 11. tit. 24. 3. part.

Lex. X.

Potest augeri pœna per iudicem, si relegatus, vt exeat patriam ante tẽpus reuocatur, vel ab insula recedat, & duplicatur tempus quod fregit. si autem sit perpetuo deportatus, occiditur. h. d.

h ¶ *Por sentencia del Rey.* Ideo hoc dicit, q̃ a relegate in insulã, vel a regno expellere solus regis est, vel totius regni præfecti, vt in. l. 5. supra. eo.

i ¶ *Echado de la tierra.* Id est, cui est imposita pœna exilij a toto regno.

k ¶ *Sin mandado del Rey.* Item & nullus iudex inferior potest tollere vel indulgere exilium, sed Rex hoc debet facere, vt probatur in. l. relegati. ff. de pœnis. de qua sumpta est. & ibi hoc notat Bart. & idẽ tenet Bar. in. l. remissimis. §. si ita. ff. de verbo. obligatio. vbi laso. in fine. & adde Ioan. de Plate. in. l. 2. C. he his qui in exilio dati. libr. 10.

l ¶ *Doblar.* Iuo debet esse perpetua relegatio, vt habetur in dicta. l. relegati. sed Bar. ibi dicit, q̃ illud procedit, quando tempus quod deberet duplicari, excederet decennium: nam tunc perpetuo relegatur. Si vero duplicari deberet minus tempus, tunc procedat quod hic habetur. & in. l. aut damnum. §. quisquis. ff. eo. & adde. l. si possidonium. & ibi Bal. C. de his qui notant. infa. & de ista duplicatione pœnæ per dict. §. quisquis, facit mentionem glo. in. c. de his clericis. 50. distin. & in capit. qui iubente. 11. q. 3. Sed ad ille quitupit commissa, cum esset in exilium missus, posit capi, & incarcerari, & incarcerie complcatur tempus cõsimile. Bal. per illum text. dicit, quod licet, nil omnes. C. de pœnis. quod forte procederet, quando mutaretur, quando lernaret colonia aliis tamdum esset duplicandi exilii, de quo hic & in d. §. quisquis.

m ¶ *Que branto.* Et in tempus tum quod superest ad complendum exilium, vel consilium. & adde Bart. in d. l. aut damnum. §. quisquis. & Ioan. de Plat. in. l. 1. ad magistratum. C. de deportio. h. 10. & in. l. 2. C. de his qui in exilium dati sunt eo. lib.

n ¶ *Mandado del Rey.* Idem esset in exilio per sententiam indicis inferioris imposito. vt in d. §. quisquis. & ibi Bart.

o ¶ *Desobediente.* Et tui incubat probatio q̃ relegatus rupit, vel seruauit cõsinia. vi. Bar. in. l. relegati. ff. eo. idem. vbi cor. lit. de, q̃ ille qui in hoc fundat suã intentionẽ, sicut & probatione aliaris.

d ¶ *Morir.* Plane prout edit in relegato, per sententiam regis in insulã, vel per expulsionem à toto regno. vt in. l. relegati ff. eo. & hic. sed an procedet in condẽnato per iudicem inferiorem in exilium perpetuum, ab illa tantum prouincia, in qua præest, iuxta id quod habetur in. l. relegatorum. §. interdicere. ff. de iure. & relegat videtur forte q̃ non cũ non reperiatur in isto casu hoc iure cautum: & deo cõmunier in sententijs iudicum inferiorum prouidetur, ponẽdo pœnas certa. hoc tũ enim ista lex sit in hoc tap enalis, non videtur extendenda impone tur ergo propter contumaciam alia pœna arbitraria non vero pœna mortis. Sed an isto casu perdet bona, ille qui perpetuo fuit expulsus a regno. Bal. in proœmio. ff. vere in. §. ñ. vult, q̃ possunt sibi auferri bona. per text in. l. mathematicos. C. de episcop. audien. & expressè dicit q̃ expulsis ad consinia, si non seruant consinia, debent eis omnia bona auferri quod multum notat, & videtur, quod possit procedere, quãdo ex ruptione consiniam insligitur pœna deportationis. vt in dict. l. mathematicos. & sic in consequẽtia auferuntur bona, vel imponit pœna mortis. vt hic, vbi eis ami in consequentiam auferuntur bona. l. 1. ff. de bonis damnatorum. in principio, potest tamen damnatus ad mortem condere testamentum de suis bonis: vel si mortuus sine testamento, applicabitur personis, de quibus supra eod. l. 5. & ibi late dixi.

Lex. XI.

Pœna corporalis est publicè infligenda reo, præconizante præcone maleficium cõmissum, & post executionem dari debet corpus petentibus causa sepulturæ. & sententia mortis lata contra pregnantem, non debet exequi ante partum, alias iudex exequi faciens in pregnantem, puniri debet quasi proditorie occidens alterum. hoc dicit.

1 a ¶ *Del delinquente.* Adde l.5.tit.27.3.part. & quæ ibi dixi.
2 b ¶ *El pregonero.* Ex ista leg. simpta fuit practica, vt ante delinquentes, qui ducuntur ad suplicium vel pœnam, clamet præco: debus tamen festiui tiere debet horrida vox præconis. l. fi. C. de feriis.
3 c ¶ *Oyr y ver.* Concor. cum. l. 1. & fi. ff. de cadaue. punito.
4 d ¶ *Crueldad.* Ad de la preguantis ff. eo. vbi vi de per Bart. & dicit sbi Alex. in addi. q procedet etiã si in carcere imptegnaretur, quicquid in contrariũ dixerit Bal. in. l. 5. ff. de excu. tutor. in fin. & Ioã. de Plat. in. l. negotiantes. C. de excusatio munc. libro. 10. adde et q supersedet in executione dãnati ad mortẽ, vt reddat rationẽ alicuius administrationis. vt. per Bar. in. l. 2. §. 1. ff. de custo. reo. vbi & quid si accusetur de alio delicto grauiori? & adde Bar. in l. si qs. in prin. ff. de pœnis. & quid si, ppter veritatẽ alicuius criminis indagandã? vide Bar. in. l. 15 qui reus. ff. de publi iud. & Alexã vbi 3. q. debet differri, si æquũ iudicii videatur, & nõ esset cũ mmiosã talis dilatio, & de istis & aliis casibus, in quibus differtur executio. vide per Hippo. in practica. §. opportunẽ. co. 1. & 2.

Ad tit. C. de eada. punitorũ.

Maladinamente[a] deue ser fecha la justicia de aquellos que ouieren fecho porque deuan morir, porque los otros que lo vieren, e lo oyeren resciban ende miedo, e escarmiento, diziendo el alcalde, o el pregonero[b] ante las gentes los yerros porque los matan. E desque la justicia fuere fecha, e cõplida en ellos, e la ouieren visto los omes, e fueren ya muertos los justiciados si los pidierẽ sus parientes, o omes religiosos, o otros qualesquier deuen gelos otorgar[c] porque los sotierren. Otrosi dezimos que si alguna muger preñada[d] fiziere porque deue morir, que la non deuen matar fasta que sea parida. Casi el fijo que es nascido non deue rescebir pena por el yerro del padre, mucho menos lo merece el que esta en el vientre por el yerro de su madre. E porende si alguno contra esto fiziere justiciando a sabiendas muger preñada, deue rescebir tal pena, como aquel que a tuerto mata a otro.

Titulo. XXXII. De los perdones.

Misericordia[e] es merced e gracia que señaladamente deuen auer en si los Emperadores, e los reyes, e los otros grandes señores, q̃ han de judgar, e de mantener las tierras. Onde pues que en el titulo ante deste fablamos de la justicia que deuẽ fazer contra los que caen en los yerros. Queremos aqui dezir de los perdones, e de la misericordia que deuen auer a las vegadas e cõtra los q̃ yerran, perdonãdo les las penas que merescieren sofrir, segũd sus fechos. E demostraremos que quiere dezir perdon. E quantas maneras son del. E quien lo puede fazer. E aquiẽ. E sobre quales razones. E en q̃ tiẽpo. E q̃ pro viene del. Otrosi diremos, q̃ cosa es misericordia, e merced, e gracia. E que departimiento ay entre ellos.

¶ *Ley. I. Que quiere dezir perdon, e quantas maneras son del, e quien lo puede fazer, e a quien e porque razones, e en que tiempo.*

Perdon tanto quiere dezir como perdonar al ome la pena q̃ deue rescebir por el yerro q̃ auia fecho. E son dos maneras de perdõ. La vna es, quãdo el rey, o el Señor de la tierra perdona generalmente a todos los omes que tienẽ presos por grand alegria[f] que ha en si, assi como por nascencia de su fijo, o por vitoria q̃ aya auido cõtra sus enemigos, o por amor de nuestro Señor Iesu Christo, assi como lo vsan a fazer el Viernes santo[g], o por otra razõ semejãte destas. La otra manera de perdõ es, quãdo el rey perdona alguno por ruego de algund perlado, o de rico ome, o de otra alguna hõrrada persona o lo faze por seruicio[h] que ouiesse fecho a el, o a su padre, o a aq̃llos de cuyo linaje viene, a quel aquiẽ perdona, o por bondad, o sabiduria[i], o por grand esfuerçe[k], que ouiesse en el, de que pudiesse a

¶ *Titulus.* XXXII. *De remissionibus.* *In summa.*
1 e ¶ *Misericordia est.* Misericordia secundum August. 9. de ciuita Dei est alienæ miseriæ in nostro corde cõpassio, qua vti quæ si possimus subuenire cõpellimur, & secũdũ Philosophũ. 2. Rhetorico. Misericordia est tristitia quædã super apparẽti malo corruptiuo vel cõtristantiuo. & ibid. q misericordia est maximẽ super malis ei qui indignus patitur. & ibi dẽ dicit Philosophũ. q homines miserẽtur super illos, q sunt eis cõsimili & similes quia per hoc sit eis æstimatio, q ipsi etiã possint similia pati & inde est etiã, q senes & sapientes qui cõsiderãt se posse in mala incidere, & debiles & timidos, magis sunt misericordes: cõtrario aũt illi qui reputant se esse felices, & in tãpotentes, q nihil mali putant se posse pati, nõ ita misereantur. vũ vera iustitia cõpassionem habet: falsa vero. l. superborũ, de dignitatẽ. 45. dist. c. vera iustitia. & secũdũ Augu. vbi. 5. Misericordia debet seruire rationi, vt ita, pberat misericordia, vt cõseruet iustitia, siue cũ indigenti tribuat, siue cũ nocent. pœnitẽti.
2 f ¶ *Señaladamente.* Adde Imperialis. C. de nupt. & dicit. S. Ambr. in expositio. psalm. 37. col. 3 Imitamur ergo imperatores exẽplũ diuinũ vt iustis statuendis legib⁹ seueriores, in exigẽdis supplicijs misericordes seueritas legũ insolẽtẽ restringat audaciã, misericordia primo ipsũ reos subtrahat pœnæ & dicit Seneca. q nõ minus turpia sunt Principi multa supplicia, q Medico multa funeta. tradit Lucas de Penna. in. l. hisgdem. C. qui milita. non poss. lib. 12. ¶ *Lex. I.*

¶ Indulgentia est pœnæ debitæ remissio, & est duplex vna gãalis, ob aliquã lętitiam, victoriam, aut Deiamocẽ: alia specialis alicuius precibus aut seruitio, Lo nitare, aut liberalitate, vel viuacitate, aut scientia delinquentis quã solus princeps cõcedit l. d.

¶ *Gran alegria.* Adde l. 1 abolitio. cum. l. seq. & l. si mreuenierẽ. ff. ad turpil. & glo. in rubri. C. de genera. abol & ista dicitur publica abolitio, quando princeps, ppter res prosperẽ estas, vel propter diem insignemquia natus sibi fuit filius, statuit generaliter feriatas in omnib⁹ causis criminalib⁹ & dat potestãtẽ desistendi qui buscũq; accusantibus, vt in l. aut priuatim ff. eod. & hoc crimen non extinguit, sed cognitionẽ sustinet. dit. ideo post feriatas ad causam reddit infra triginta dies ex eadem instantia. vt in dicta l. aut priuatim. §. fi. & notat Salic. C. de abolit. in rubri. non tamen cogitur accusator accusationem repetere: potest ergo, si velit. vt in dict. l. aut priuatim, & tradit Andre. de Isernia. tit quæ sunt regalia in parte, & bona confiscantur crimen læsæ maiestatis. col. 2. neque potest triginta dies potest repetere. l. 1. C. de genera. abolit. dict. l. aut priuatim, & an generalis abolitio porrigatur ad carceratos. vt Bartolus. l. Dominus. ff. ad Turpil.

Ad tit. C. de abolitio. & C. de gnãli abolit. & 5 ea. part. tit. 1. lib. 19.

g ¶ *El viernes santo.* Vt hodie qualiter fiat in. l. 2. aut. penul. libr. 1. ordinarega. & in l. fina.
h ¶ *Por seruicio.* Adde l. 4 tit. 18. 3. parti.
i ¶ *Bondad o sabiduria.* Vid. bonum tex. & ibi Abb. in. c. nisi specialis. de offi legat & vid. l. ad bestias. ff. de pœnis. & quod dicit glo. in c. r. 78. di stin. & in. c. fi qui super verbo vel probatis. 1. q. 1. & quæ notat. Ioan de Plat. in rub. C. de prof. & med. lib. 10.
k ¶ *Gran esfuerço.* Sumptum est ex dict. l. ad bestias. ff. eo. ibi. si eius robis, vel artificij sint. & aduerte quia ista lex partitarum intelligit illam leg. rectẽ scilicet, vt excellentia personæ, sit causa inducendi Regem, vt faciat indulgentiam pœnæ, non quod iudex propter talem excellentiam possit remittere pœnam supersedere in executione propter excellentiam personæ potest, & consulere Principem, secundum

1 In no. cec. est. l. 2. tit. 25. lib. 8.

quod intelligunt Oldrad. & Albert. ibi. contra quos est Alciatus li. 1. Parerg. c. 28. fo. 15. vbi aliter intelligit illam leg. Et adde de caulis licitis ad indulgendũ. Lucam de Penna in d. si pupilli. ro 7. C de rebus alienis. lib. 11. & ibidem cc. 1. 8. q. indulgentia debeat fieri per principẽ, præmissa satisfactione partis læsæ.

6 a ¶ *El Rey.* Adde l. 1. §. 1. quin vltro. & ibi Bart. ff. de quæstio. & l. diui fratres. ff. eodem. & l. relegati. in fi. ff. de pœnis. & Salic. in l. cum indulgẽtia. C. de sent. pass. & Angel. Areti in tract. maleficiis. in parte fama publica 16. col. & quando veritas interesse sollicitari, potest Princeps indulgere etiam sine causa: si vero veritas interesse alterius, potest cum causa, sine causa non: sed dum Anto. in. c. nosti specialis. de offi. leg. vbi Abb. dicit, q. Princeps remittendo pœnã, præsumitur semper moueri ex iusta causa. ex affectione tamen animali, primo eps nõ debet moueri: quia scrip. tum est. Ita iudicabis magnum sicut parvum, neque erit apud te acceptio personarũ. Deute. 1. tradit etiam Abb. in d. 1. nota. q. remittere pœnã inerenti sine causa, esset contra ius diuinum præcipiens. Exod. 22. Maleficios non patiaris viuere. & quatum ad vim directiuã legis, princeps est subditus legi, strat quilibet. nam eius potestas limitata est, vt cum ratione, & causa disponat omnia, tegendo se, & subditos. secundum Andr. de Iser. de capitã quicu. vend. versi. fi. rol. ante quæ enim in. 1. notal. 1. Inter loquentem in hoc cap. vnico. quæ sunt regis super parte & bona communicen. crim. læsæ maiestatis. col. 1. & 2. vbi allegat S. Tho. q. vbi est in præiudicium tertii, Princeps non remittit nisi, & ipse iniuriatus remittat, vt si miuldatur est quispeciali alias potest Princeps, dicit ipse Andr. de Iser. & si pietate humana & clementia moueatur ad hoc dum putat eum superuenientem emi corrigi & si semel delinquẽti indulgeat, facinorosi habenti consuetudinem delinquendi, non debet parcere. 1. 4. C. de episc. aud. Si vero & hinc parcerent. cum alienus non interfuerit maleficio, non dicitur peccare, nisi dicto parrere latroni, vt ad hoc peroratio committeret. tunc enim non esset Rex, sed Diabolus, ibi etiam dicit, q. interessit animi latrãtis non inspiciur. l. seruendi tor. ff. de serui. expor. & di. 1. hoc procedere, quando vni vel aliquibus pœnã remittit. secus (vt de facto refert se vidisse) si Princeps concedat priuilegium alicui, vt quando facinorosi damnati vadunt ad supplicium transeunt ante domum eius, possint auferre damnatum, & ponere subditum vel fecisset consuetudo in aliqua terra, tale priuilegium, vel consuetudo non valet. Si vero esset consuetudo vel priuilegium, vt illi qui fulminantur ex scelere, fulligantes eis per magnam partem ciuitatis, vel villæ, cum peruenient fulligando, & transeunt domum alicuius nobilis, domina domini eorum, fac de manu fulligantis, sicut dicit se vidisse alicubi, hoc (secundum eum) non esset abusiuum, eum non tollatur pœna, sed quantitas, seu numerus fustiũ: differt enim tollatur aliquid vel exhaurietur, an differatur propter moratoriam dilationem. l. quotiens. C. de precib. impera. offer. An autem Dux belli, quod gerit non nisi Regis contra rebelles, potest farere parcere, & indulgere rebellibus crimina per eos commissa? videtur. q. non. & ita vult Angel in. l. conuentionũ. in prin. ff. de pactis. vbi non ludit, q. isti qui gerunt bellũ nomine alieno, nõ possunt facere treugam, neq; sufferre iniuriam, neq; fidantiam dare, sine mãdato dominiq; neque amicitiã. Ibique dicit, q. duces belli nomine proprio, debent obseruare fidem etiam rebellibus: & sic vult, q. hoc non prorogatio ducentes exercitum nomine alieno & sic videtur Ang. limitare dictum Bar. & Bal. ibi vel stium Capitaneum guerre posse dare securitatem exbannito. & Ange. sequuntur ibi Paul. de Castr. Alexand. & Iaso. nisi in eo quod limitãt hoc dationem iudiciarum, seu treugæ nisi capitaneus haberet mandatum cum libera. iuxta notata per Bar. & Bal. in l. qui Romæ. §. Callinischo. ff. de verbo. obli. & ibi in specie Iaso. q. ex bannito ab imperatore, inferior non potest dare securitatem. Videndus tamen est in hoc Lucas de Penna in. l. tãrollatores. C. de remis. lib. 11. col. 2. qui dicit, q. in hoc videtur distinguẽdum, quod aut expedit hoc fieri ad cõmodum & honorem eius, ruitui bellum gerentis. & potest eius Capitaneus facere treuganã, & aliquos in fœdus & amicitiam recipere. Si vero hoc non expediat, nõ tenebit in hoc actum per Ducem belli. Si vero est dubium, & tunc fi Dux procedit bona fide, neque vlla prius mala gesta recipit

la tierra venir algun bien: o por algũa razon semejãte destas: e a tales perdones como estos non ha otro poder de los fazer sinon el rey [a].

¶ *Ley 11. Que pro viene al ome por el perdon que faze el Rey.*

PErdonan a las vegadas los reyes a los omes las penas que les deuen mãdar dar por los yerros que auian fecho. E si tal perdon fizieren ante que den sentencia, contra ellos, son porende quitos de la pena, que deuen auer, e cobran su estado, e sus bienes, biẽ assi como los auian ante: fueras ende quãto a la fama de la gente [c], que gelo retraeran. maguer el rey lo perdone. Mas si el perdon les fiziere despues q̃ fueren judgados, estõce son quitos de la pena, que deuen auer en los cuerpos porende. Pero los bienes [d] nin la fama [e], nin la honrra que perdieron por aquel suyzio, que fue dado contra ellos, non lo cobraran por tal perdonamiento, fueras ende si el dixesse señaladamente, quando lo perdona, que le manda entregar todo lo suyo, o otorgar en el primero estado, e a estõcelo cobraran todo.

papiæ cessit, se nebit quod fecit argu. l. cum plures §. 1. 2 & 3. ff. de adminis. tuto. & videt bona distinctio & æqua.

¶ *Lex II.*

30 St Rex ante sententiam, veniã. seu indulgẽtiam concedat delinquẽtiã, est absolut' no solũm à pœna, sed etiã ab infamia & recuperat statũ & bona. sicut post sententiã ei indulgeat, videtur pœnam remittere corporalem non tamẽ recuperat bona, nec famam quæ perdit propter delictum: & hoc verum nisi Rex specialiter restituat omnia in primo statu nam tunc omnia recuperat. l. d.

Ad tit. C. de sentent. pass. & 3. proxi. in fine.

b ¶ *Ante que de sentencia.* Nota illam legem quæ declarat quod habet in. l. fi. C. de generali. aboli. vt procedat in indulgentia ante sententiam & quod habetur in. l. generalis. C. de sent. pass. & in aliis legib. illius tituli vt procedant, quando simpliciter indulgentia fit post sententiam.

c ¶ *Fama de la gente.* Hinc Vetus Oucid. Pœna potest dem, sed pa perẽ a nisi ceti, de quo per glo. in. d. l. fi. C. de genera. aboli.

d ¶ *Los bienes.* Contra. cum. l. 2. C. sent. pass. 3

e ¶ *Nin la fama.* Concordat cum. d. l. generalis. C. de sent. pass. 4

f ¶ *Primer estado.* l. 1. & l. fi. C. sen. pass. & vi notata per Azo. C. eo. si sum 5 & per docto. communiter in. d. l. fi. & l. 10. ibi. ea quando fuere puesta en tarta de algun señor. Sit. fi. infra ea. par Restituitur in pristinum statum, induriter reuperationem bonorum, & famæ, vt in iuribus, de quibus supra habilitat ad honores & qui originem. §. fi. metallum. ff. de mune. & hono. & fumita, & intelligo, vt per Ioan. de Plat. in. l. origine C. de muniripi. & origi. lib. 10. & in. l. 2. C. de his qui in exili. dati sunt. eo. lib. Non tamen operatur talis restitutio, quo ad fructus bonorum interim percepto. i. fisco. vt tradit Ioan. de Plat. in. l. penul. C. de fid. instrum. & tradit hast. fisca. lib. 10. vid. tex. in auth. de Nestorianis. C. de hæresi, & Bal. in. c. duo gnam princi. hic fin. nur lex do. Fede. eo. fi. Ange. & Alex. in. l. gallus. §. & quid si ita. ff. de libe. & posth. & eit comu. opi. ¶ Sed quid si hæreditas fuit delata filio patre bannito propter male Quæst. 1. fitri, deinde pater est in integrũ restitut', an recuperet vsum fructũ quẽ ipse tempore bannitur quinere nõ potuit, vt notatur in. §. relegati. In fit. quib. modis pa. po. sol, & vt q. nõ per tex. in. d. l. fi. C. sen. pass. Bal. in auth. ex ripis. C. de bon. quæ lib. in princ. aliud enim est amittere, aliud non acquirere. ¶ & an recuperet restitutum bona quæ erant alterius, ipse ta Quæst. 2. mẽ illa possidebat tempore dãnationis, seu rebellionis. vid. pergio. & Bal. in. l. si quos C. de capti. vbi distinguit, an liqueat statim de iure dominij, an non. vid. ibi per eũ. Recuperat etiã restitutum, iura prouinciatus, vt fuere edere possint in testamẽto, & ab intestato vt per Bar. in. l. 1. §. fi. ff. de bono. poss. contra tabu. & in. l. 1. §. filio. ff. ad Tertull. & li qui dãnatus esset per iudicem ecclesiastirũ ex delicto quo redderetur intestabilis, an testamentum eius interim factum conualeat, si restituatur? vid. Bald. q. sicut. l. seruis. C. de iega. ratus eo tractum tenet Pau. de Castro in. l. si filius familias ff de testa. ¶ Sed quid si damnato ad mortẽ Quæst. 3. ciuilem vel naturalem relicta fuit hæreditas: & demum iste dãnatus beneficio Principis est restitutus, nunquid capere potest hæreditatẽ? Bal. in. l. 1. C. qui nõ pos. ad si. pertue. distinguit, q. si tempore quo fuit relictum, erat capax, qui postea efficitur seruus pœnæ, non capiet relictum licet postea restituatur, quia relictum erat funditus extinctum. Sed re in quinur non capaci tempore mortis defuncti, & postea beneficio Principis fit capax, tunc capiet relictum quia nunquam fuit extinctum. postea vero Bal. vult intelligi hoc, quando relictum erat conditionale per. l. Ansto. ff. de manu. testa. ideo vide ibi per eum, & per eundem in. l. lata sententia C. de appella. & vide in simili bonam quæstionem de doctore, propter crimen priuam lectura sibi decretat: & postea restituto per Lucã de Pẽna in. l. 1. C. d his qui in exil. dati sunt. &c.

Quest. 4. ¶Sed an tecuperet bona quæ fiscus iam rendiderat, seu sunt in alium translata, glo. notab. in l. gallus §. & quid si tãtu n. if de lib. & poll b. dicit, q non, & ibi Batt & docto. Bar. in dict l. si C. de sent. pass. Abb. in c. quia diligentia. de electio. Bald. in c. dilectus iuris. fi. col. in duobus locis. Ruchni. l. do. Fede. per Felin. c. 1. col 4. de cõsti. vbi limitat post Car. in d. ca. quia diligẽ ta. quia diligẽ tia de electio. nisi in restitutione diceret, q̃ habeatur cõdemnatio pro nõfacta. & dicit bi Cardin. se vidisse in tali casu in restitutione ita pronuntiatum, q̃ nullus contractus valuit in bonis confiscatis: licẽtificat q̃ ina le faciat princeps, sic faciendo cũ deceat eũ, fisci contractus seruare. & tal etiã Felin. i eadem q̃uæst. de maio. & obe. Item si expressẽ princeps in restitutione dicat, q̃ bona ase donata alij includantur in restitutione vi restitutus illa habeat, valet. vt vult Abbas per tex. ibi in. c. i. de parochi. similiter si restitutio fiat per viã pacis, bona eorum in alium translata debent restitui, vt tradit Bartolus in l. quæcũque. C. de fid. instru. & iur. hast. fisc. li. 10 tradit Bal in. §. hoc quod nos colu. i. de pace Constan. vbi q̃ si fiat pax, habet vim, non solum simplicis inimicitiæ, sed etiam restitutionis: quando tamẽ pax aliter haberi potest, tunc eo, q̃ remittatur iura priuatorũ, tunc princeps nõ potest alia iura remittere iuxta glo. & ibi Bar. & docto. in. l. venia. C. de iniustis vocan. Per de Ancha in repetitione. ca. canonum statuta. de constitu. charta. 9 col. 6. & in regula peccatum. q. 4. de regu. iur. lib. 6. tequitur Ia so in dict. §. & quid si tantum. ¶ & an Doctor restituens ad Collegiũ tecuperet primum locum? vi. Bar. in. l. qui ad tempus. ff. de decurio. vbi dicit, q̃ nõ sed erit vltimus in loco, vt de nouo peruenienis. ¶ Sed pone q̃ aliquis constituit maiorem tali pacto, q̃ si ille in quẽ faciebat, commiteret delictũ, ex quo mereretur mortẽ, vel bona confiscarentur bona reuerterentur ad ipsum constituentem cõbigit q̃ secutũ fuit tale delictũ: princeps cũ restituit delinquẽtẽ, an operetur restitutio, etiam in pta iudicium eius qui constituit sub tali pacto? & videtur, q̃ non, ex dictis Alexãdri. in c. quicunque el. 1. 50 dist. Cardin. & Abb. in. c. i. nouitati, de electio. ¶ Quid autẽ ipse qui constituit maiorem, commisit delictum, & ex eo perdunt tur bona & princeps restituit delinquentem, an re integra bitur maiorem ex tali restitutione? videtur q̃ sic per. l. 3. §. si deportatus ff. de bonis libertorũ vid. l. res vxorũ. C. de donat. inter virũ & vxo. ¶ Et quid si bona maioriæ cõfiscentur eo casu quo possunt cõfiscari? quia tali pacto sunt data postea vero Rex restituit bona delinquenti per priuilegium, seu restitutionem quam efficit, an bona sic restituta reincidant in maioriam? videtur distinguendum, q̃ aut simpliciter eorum sibi concedi bona, & tunc non reincidant per ea quæ notat Bal in auth nisi C. ad Trebel co. fina versi quæto q̃ monachus. Si vero sub commemoratione maioriæ reincidant in maioriam.

Quest. 5.

Quest. 6.

Quest. 7.

Quest. 8.

Quest. 9. ¶Item quid si ille q̃ speratsuccedere primo loco in maioria, efficiat seru? pœnæ & ante delatã maiorẽ sequẽti restituatur per principẽ, dic q̃ succedet in maiorem tamẽ restituitur. & si granamen inuenitur in eo qui est institutus pœnæ, seu incapax. l. Amico, ff de manu testa Bal in. l. vnic. c. 6. fin autẽ. C. de cadu. toll. ¶ Sed qdã aliquis ante rebellionẽ cõmissam contra principem habuit facultatem adfaciendũ in maiorem & postea fuit rebellis, & rebellione durante cõstituit maiorem, & bona ei q̃ possidebat: & postea princeps indulsit, & restituit. an tenebit constitutio maiorẽ, sine hoc quod assensus vid per Lucam de Penna in fin. vli q̃stione loquente in. l. etiã legatis. C. de reuoc. don. lib. 10. vbi late.

Quest. 10.

Adit. ff. & C. de verb. sign.

¶Lex. III. Misericordia est indulgentia ex indulgẽtia respectate dũtaxat cõcessa. Merces est cũ aliqui oh meritum suum seu suorum indulgentia. Gratia vero est, cum quid alicui datur, quod si non fuisset, non tenebatur dare. hoc dicit.

¶Lex pœna Et in charta misericordiæ super morte alicuius semper ponit excepta proditione & aleuosia. l. 12. tit. 18. 3. part. & l. 4. tit. 24. ea par. l. 1. & 2. tit. 11. lib. 1. in ord. tenga. Et quid si fiat remissio delicti respectu certæ qualitatis, an cõprehendat delictum quod fuit in choatum an essam qualitatem et postea perseueratum? vid. Bal. q̃ non. in versi. Opazeni. vbi videbis exemplum de pace Const. & alia quæ in ista materia, vt remissio sit sufficiens. vid. per Ias. in. l. præscriptione. C. si contra ius vel vtil. pub. & vt. etiã quæ habentur in dict. tit. 18. fol. 1. ordinẽ per totũ. & q̃ren ifso delicto videatur qualitas delicti remissa. vid. Bal. consi. 378. 4. volu. incip. videtur dicendum mi chi Baldo. &c.

In no rec. est. 11. & 25. li. 8.

& in non. reco. quæ hnt in. d. tit. 25. li 8.

¶Titulo.XXXIII. Del significamiento de las palabras, e de las cosas dubdosas.

EN todas las siete Partidas deste nuestro libro fablamos de las personas de los omes, e de los fechos dellos, e de todas las otras cosas q̃ les pertenesceen. Masporque en las palabras e en el declaramiento dellas podrã nascer contiendas entre los omes, sobre las razones que fablamos. Porende queremos en este titulo dezir en fin de nuestro libro, como se deuen entender, e de spaladinar tales dubdas, quãdo acaesceren. E mostraremos, q̃ quiere dezir significamiẽto, e declaramiẽto de palabra. E sobre que razones, o cosas puede acaesceer. E quien lo puede fazer. E sobre todo diremos delos fechos e de las cosas dubdosas.

¶Lex. I. Que quiere dezir significamiento, o declaramiento de palabra.

SIgnificamiento, e declaramiẽto de palabra, tãto quiere dezir: como demostrar, e despaladinar claramente el propio nome dela cosa sobre que es la contienda, o si tal nome non ouiesse [d], mostrarla e aueriguarla por otras señales ciertas, e porque segũ dixi

[a] ¶Gratia. Et dicitur quis facere gratiam, vbi ad id naturali ratione tenetur. notat Bald. in. §. fi. col pe. de ius fisc. & vid quod ipse notat in præludio seu dotum. col. 4 & gratia magis videtur accedere vltimo vo luntati, quã contractui. vi per Bal. in. l. fi. §. sed & si quis col. pen. C. communia. de lega. & quæ habentur in. c. i. de concess. præben. & tenemẽti istam se. ponentem differentiam inter ista tria.

¶Titulus.XXXIII. De verborum significatione

¶Lex. I.

¶Significatio verborum, est verbi propria ostensio sine demonstratio: Et nõ ex multitudine verborũ omnũ, certa nõ pũt declarari nec ostendi ostendentur tamen de aliquibus ste quenter accidentibus, & eorum similitudine, alia concurrentia potentur expediti. l. de

[b] ¶Gratiam nõ sed in maioriæ cõfiscentur eo casu quo possunt cõfiscari: quia tali pacto sunt data postea vero Rex restituit bona delinquenti per priuilegium, seu restitutionem quam efficit, an bona sic restituta reincidant in maioriam? videtur distinguendum, q̃ aut simpliciter eorum sibi concedi bona, & tunc non reincidant per ea quæ notat Bal in auth nisi C. ad Trebel co. fina versi quæto q̃ monachus. Si vero sub commemoratione maioriæ reincidant in maioriam.

[c] ¶Si propriũ nome dela cosa. Etymologia est origo vocabulorũ, cũ vis verbi vel nominis, per interpretationem colligitur, & cũ videris vnde ortum est nomẽ, cognitus vim eius intelligis omnis rei inspectio, etymologia cognita, plenior est. secundum Isido lib. 1. Etym. olog. c. 8.

[d] ¶Si tal nome non fuesse. Ex Azo simpliẽ est. C co in summa q̃ cicit a vtentũ si propriũ nomẽ non intetuenit si tãtẽ per aliud verbũ qual q̃ modo accedere posset ad rei ostẽsionẽ notificetur, dicatur significari.

ron los sabios antiguos las maneras de las palabras e de los fechos dubdosos fō como si fuy por ende non podria ome poner cierta dotrina sobre cada vna de las cosas que podrian acaescer. Mas fablaremos sobre las razones generales, e q̄ son vsadas, e segund la semejança [b] destas poder se han librar las otras que acaescieren de nueuo.

¶ *Ley. II. Que razones o casos dubdosos han menester declaramiento, e quien lo puede fazer.*

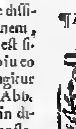

Vbda puede acaescer ē los pleytos, o en las posturas que los omes ponen entre si: q̄ndo acaesce, deue catar el judgador ante quien acaeserisse tal contienda que si la postura sobre que es la dubda, es atal, que non puede valer [c] si non segund el entendimiento dela vna parte, e non segund la otra: que estonce la deue interpretar, e declarar, segund el entendimiento dela parte: porque puede valer la postura, e nō segūd la otra. Esto seria, como si algund ome estando en el reyno de Murcia prometiesse de dar, o de pagar algūa cosa en Cartagena [d] fasta diez dias: e passando este plazo demādasse el vno al otro lo que le prometiera: si el que auia de fazer la paga, dixesse que su entendimiento fuera de gelo pagar ē Cartagena de Africa, e non en la otra, e stonce el judgador deue declarar tal dubda como aquesta, e deue le fazer que le pague en aquella Cartagena que es mas cerca de aquel logar do fue fecha la postura, e por este caso puede tomar exemplo para todos los otros semejantes del. Mas si por auentura la dubda fuesse atal que pudiesse valer el pleyto segūd el entendimiento de ambas las partes, estonce el juez deue tomar el entendimiento que es mas acercado a la razon, [e] e a la verdad. Esto seria como si algund ome comprasse de otro algūa cosa, por precio de mil marauedis, e el vendedor dixesse que su entendimiento era, que estos marauedis fuessen de los negros, e el comprador dixesse que eran de los blancos, si tal dubda como esta non se pudiesse aueriguar por carta, nin por testigos, deue el judgador catar si la cosa vendida es cosa que pueda valer tantos quanto alguna delas partes dize, e non mas, e segūd esso, deue declarar tal dubda, e dar su juyzio: e si algūa destas razones el judgador non pudiere catar, nin [g] veer, estonce deue interpretar la dubda cōtra aquel q̄ dixo la palabra [f], o el pleyto escuramente a daño del, e a pro de la otra parte.

¶ *Ley. III. Como se puede declarar la dubda que acaesciesse sobre las palabras que las partes razonassen en juyzio e fuessen puestas en la sentencia.*

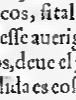

Acaesciendo dubda sobre las palabras, que el demandador ouiesse puesto en su demanda, en el tiempo que comiença el pleyto con el demandado deuen ser entēdidas aq̄llas palabras assi como el demandador las entiēde [h] e nō de otra guisa. Mas si el pleyto es comenzado por auentura, e por este caso puede tomar exemplo para todos los otros semejantes del. Mas si por auentura la dubda fuesse atal que pudiesse valer el pleyto segūd el entendimiento de ambas las partes, estonce el juez deue tomar el entendimiento que es mas acercado a la razon, [e] e a la verdad. Esto seria como si algund ome comprasse de otro algūa cosa, por precio de mil marauedis, e el vendedor dixesse que su entendimiento era, que estos marauedis fuessen de los negros, e el comprador dixesse que eran de los blancos, si tal dubda como esta non se pudiesse aueriguar por carta, nin por testigos, deue el judgador catar si la cosa vendida es cosa que pueda valer tantos quanto alguna delas partes dize, e non mas, e segūd esso, deue declarar tal dubda, e dar su juyzio: e si algūa destas razones el judgador non pudiere catar, nin [g] veer, estonce deue interpretar la dubda cōtra aquel q̄ dixo la palabra [f], o el pleyto escuramente a daño del, e a pro de la otra parte.

[a] *Como fue dicho.* Ex Azo vbi supra fuit pū est & Facit. ff. de legi. I. neque & I. non possunt l. 1. & I. natura. ff. de prat. vsuris.

[b] *Semejanças.* Nota quod de similibus, id est, et esse iudicii. adde I. no possunt ff. de legib. & glo. in rap. tranil. de constit. vid. Abb. & Felin. ad cap. 4. & 6. per quem videbis aliquas limitationes. & notata, q. illa dicuntur similia, q̄rū diuersi sunt termini, & vna ratio. vt notat Baldin. I. neq. ff. de legib. & in l. illud col. 1. C. de iacto. eccle. & in l. 1. col. penult. C. de fart. vn. de ad collendū argumentum ā simili nō sufficit dare dissimilitudinem, quando est similitudo in eo de quo agitur vt notat Abb. & Felin. in dicto. ca. translato. & dicit Bal. in d. cuiaciens. C. de dego. gestis. q. illud est simile, q. in aliquo habet differentiam, sed vt plurimū habet conuenientia. & etiam dari dissimilitudine aliqua in eo de quo agitur, non tollit argumentum a simili vt not. Abb. per illum text. in c. conslitutus. de appella. & ex quibus est limitando, & intelligēda gl. in c. sicut vtque in 1. qu. 8. & in c. sit enim, super parte. 1. qu. 1. 28. qu. quevolunt tollit argumentum a similitudine data dissimilitudine, vt trad. Decius consi. 29. & vi. per Iaso. in. l. 2. §. 1. & § ex his. ff. de verb. ob. col. 4. & in l. inter stipulantem. § sacram. col. 4. ff. eodem. & dixit Bal. per text. ibi in. l. fin. C. de inter. matrimo. inter pupil. & tuto. ca. Iustissimum esse tale ex legum odio sum ad casum nō expressum sibi similem detrahere tutum Baldin. I. humanitatis. col. 1. C. de impu. & aliis subsitti quando aliquid discordatur pluribus, quam concorder, non debet dici simile. & vid. Ios. Andre in addition. ad Speeu. tit. de cōpe. iud. addition. § 1. col. 12. in additione incipient. lex finalis.

¶ *Lex. II.*

a Verba dubia sunt interpretanda taliter, vt actus de quo agitur, valeat, & non pereat. Et si ad vtrumque partem contrahentium possunt interpretari, interpretentur in partem verisimilioremvt eum in vēditione dubitatur, de qua non est aut promissum pretium cōsideratum, cui valori res ita, is appropinquat: si autem predictis modis non potest interpretari, interpretetur contra proferentem in fauorem alteri' partis. hoc dicit

b *Puede valer.* Conc. o. cī. l. quotiens in instipulatione. & ibi per gl. ff. de verbo. obliga. & l. quotiens. la. 2. & l. 1. ibi. ff. de rebus dubijs. & ante l. quotiens idem sermo. ff. de regulis. & vid. quæ tradit Socin. cons. 66. visa donatione. col. 3. vol. 3.

c *Cartagena.* Hoc exemplum habetur in dict. l. vbi est verborū. ff. de reb. dub. & adde. Lasarte. n. 3. parata. & ibi nixi.

e *A la razon.* Adde. l. semper in stipulationibus. & ibi gl. ff. de regulis. & l. si ferre. plurimū. § fina. ff. de legat.

f *Valer tanto.* Adde I. in ebseqnio. ff. de regulis. & glos. in d. l. semper in stipulationibus. & glos. in d. l. ff. de supficiebus. superparte agendo. & ex quamita tepietij regulatur in venditione, vers. dicto (vel 13) fiet mutatione, vel exclusiuē. vid. per Alex. cons. 29. 4. vol. & quæ idem tradit consil. 68. ad fi. 5. volu.

g *Dixo la palabra.* Concordat eum. l. veteribus. ff. de pactis. & adde l. si arborem. § 1. ff. de seruitu. vrba. prædio. & Hipolito ista. § in stipulationibus. & ibi Iaso. ff. de verbo. obliga. vi in regu. contra eum. de regulis. libr. 6. & l. ex ea parte. § in inlub. ff. de verb. ob.

¶ *Lex. III.*

a Ante litem cōtestata verba ab actore prolata secundum eius intentionem sunt intelligenda: post litem contestatam dubie respondens interrogationi, cogitur per iudicem declarare, alias sunt contra eum verba interpretanda sed iudex ordinarius verbum obscurum in sententia apposito potest quādocū que declarare: alius autem iudex nō. h. d.

b *Como el demandador las entiende.* Conc. dat eum. l. si quis in temione. t. ff. de iud. & est speciale in iudicijs, vt dicit gloss. in. l. veteribus. ff. de pact. Item & si reus opponat contra testes de inimicitia, debet intelligi de magna inimicitia quæ repellit testem. secundum Bald. in. l. ædilia col. 8. C. de edendo. & vi. quod notat Bart in. l. si quis reus. col. penu. ff. de publi. iud. de cōsitente, q. vulnerauit, sed q. fecit ad sui defensionem quod si probabit, q. aliud fecit in iustum, intelligitur confiteri de illo vulnere quod probat fecisse ad sui defensionem. Item si dicorem ad me permittere, quam tu possides, videor intentare, tam petitorium, quam possessionem. vt in eap. cum ecclesia sutrina. de caus. poss. & pro. & si libelli verba possunt comprehendere, tam rei vendicationem, quam hæreditatis petitionem: si actor nō probauit dominium defuncti probauit tamen possessionem defuncti tempore mortis obtinebit tanquā in hereditatis petitione. secundum Paul. de Cast. in. l. solemus ff. de iud.

ff de iud. & intellige, & declarabitur istam materiam, vt habetur in l. inter stipulantem §.4. vbi Bar. & Ha. col. 1 ff de verb. obli. & an fir necesse, q̃ qñ in ratio ambiguitas, declaratur per libellantẽ, vel sufficiat, q̃ ex probationibus colligatur vt. Bar. & ibi Alex. col. 2. in l. naturaliter §. vltimi commune. ff. de acqui. poss. si tñ reus petat q̃ actor se declaret qñ in rẽtio est ambigua, cogetur actor vt declaret se secundũ Alber. & Ang. in. d. l. si qs intẽtiõe.

çado por demanda, e por respuesta, si alguna dubda acaeciesse sobre preguntas, o si el preguntado non respõdiesse claramente, el juez, deue lo apremiar q̃ responda, e diga cosa cierta [a]. E si esto non quisiere fazer, deue estonce tomar tal entendimiento de aquella palabra, que sea a daño de aquel q̃ la dixo escuramente, e a pro del otro [b]. Otrosi dezimos, que si en la sentẽcia ay algunas palabras dubdosas, e escuramẽte puestas, que si tal sentẽcia fuere dada por el judgador ordinario [c], que el mismo quando quier [d] puede esplaadinar, e declarar [e] aquellas palabras dubdosas. Mas si fuesse de los menores [f] juezes, estonce non lo deue fazer en otra fazon, si non quando diere la sentencia [g], assi como diximos de suso en la tercera partida deste libro, en las leyes que fablan en esta razon.

a ¶ *Cofaciera.* ad de l. certũ. ff. & confe in prio. ibi vrgeri debet vt certum confiteat. & l. 4. & 6. titu. 9. parti 3.

b ¶ *Delotro.* Approbat dictũ glo. in. d. l. certum in princi. sup verbo cõfiteatur. & adde. l. 3. tit. 3. par. 1. vt q̃ ibi ad finem dixi.

c ¶ *Ordinario.* Qui habeat merũ imperiũ vt præses prouinciæ, vt in l. ab executore, & ibi gloss. & Bar. ff de app.

d ¶ *Quãdo quier.* Durante officio, dicit Bal. in l. 3 C cõmina. vel epistolarib̃us citatis, & causa cognita.

e ¶ *Declarar.* Cõcedũ d. l. ab executore in princ. ff. de appel. vbi vt Bar. & adde. l. 15 tit. 23. par. 3.

f ¶ *Menores.* Vt quia sunt delegati, vel nõ habẽtes merũ imperiũ vt habetur in. d. l. ab executore.

g ¶ *La sentencia.* Vt l. 13 & 4. tit. 22. parti. 3.

¶ *Lex. IIII.*

Rex solus, vel cum qua consuetudo certo modo intelligens verba legis, declarat dubia eius, idem de dubijs literarum, vel priuilegiorum. l. d

h ¶ *El Rey.* Concor. cum l. si C. de legibus & adde. l. 4 tit. 4 lib. 1 ordinarega & l. 14. incipit declaramento 1. par. & limita & intellige, vt per Abb. in. c. ad audientiam de decim.

i ¶ *Costumbre antigua.* Concordat cum l. minime & l. si de interpretatione. ff de legibus.

k ¶ *Priuilegios.* Concordat. cum l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. & c. cum venissent. de iud. & l. 1. titu. 1 par. 2 & l. 27. tit. 18 par. 3. vbi vt. quę dixi.

¶ *Lex quinta.*

Verba testatoris sunt prout iacent intelligenda nisi apertè de cõtrario voluntatem apparet: nam si legat ferum nõ expresso nomine suo sed alio valet legatum non obstante nominis errore. quia præfertur voluntas: sed eius dispositio contra legem, aut bonos mores non valet sed si legat gãlater vt centũ denarios, vel aliã quantitatẽ & sunt plures denarij, non est dubium quin nomũ quod minus est debet de moneta illa patria currente: nisi contrarius vsus esset loquendi, testatori, aut aliis appareat de contraria voluntate. Item charitas legatis, ipse solæ non libri debentur, nisi legatarius est literatus, vel studens: nec testator alia charitas, nisi libros habebat. Item aurib̃ legatis rapaces, & prouones, et pulli, & oẽs aliæ aues cum suis ganis, & longis, & claufueis, debẽtur sed non feruæ reficientes nisi apertè de alio appareat. Item omni viro testatoris legato si erat in dolijs, vt hy dri setum dolia vasa debentur. Item si legatur alicui vt ẽt̃ qvsq, viuat omnia necessaria esui, potui vestitui calcearui, & infirmitati curandæ debentur: quia ista hæc sunt vitæ humanæ necessaria hoc dicit.

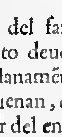

Aspalabras del fazedor del testamento deuen ser entendidas llanamẽte, assi como ellas suenan, e non se deue [l] el judgador partir del entendimiento dellas: fueras ende quando pareciere ciertamente, que la volũtad del testador fuera otra [m], que nõ como suenan las palabras que estan escritas. E por ende dixeron los sabios antiguos, que si el testador mandasse algun su sieruo, que ouiesse cierto nome, e nõbrasse el sieruo non por su nome, mas por otro, que tal manda como esta es valedera [n] maguer errasse el nome, pues su voluntad era de le dar aquel sieruo. Ca por esso ponen a los omes nomes señalados porque seã conoscidos [o] por ellos. Onde pues que la volũtad del testador nõ se puede entender en otra manera, maguer errasse el nome, el tal yerro nõ empece, e deue ser guardada su voluntad. Pero si la voluntad del testador fuesse contra ley, o contra buenas costumbres, estonce nõ deue ser guardada, assi como dize en la sesta partida, en el titulo de las mandas, en las leyes que fablã en esta razon. E si por auentura el testador vsasse en sus fablas de palabras generales, q̃ pudiessen tomar entendimiẽto dellas a muchas cosas: estonce deuemos entender que su voluntad fue de dar aquella cosa que menos vale. E esto seria como si mandasse alguno ciẽt dineros, o otra quantia. Ca deuemos entender que mando que los diessen de los dineros de la menor moneda, que corriesse en la tierra: fueras ende si era costumbre del testador, o dela tierra de entender, quando fablaua de dineros,

l ¶ *Non se deue.* Concor. cum l. ille, aut ille. 6 cum in verbis. & l. nõ aliter. ff de legat. 3. & si verbũ habet duas significationes, propriã, & vna propriam. Ibi mus propria, & nõ in propria, & quia habet duas significationes propriãs, si mus eq̃ aptior est. l. quoties. idẽ & ibi Bar. ff. de regulis. & quæ dicit propria, & in propria locutio vt per Bal. in l. si col 6. C. de hæred. instit. & sunt intelligenda verba in potiori significato, argu. l. 15 quian perperuũ ff. si ager. vectig. vel emphi. peta. & debent intelligi in legato simpliciter, non secundũ quid. l. hoc legatũ, & ibi Bar. ff. de leg. 3. dect. cõsi. 289 nõ est parui pẽdens. col. 1. ad fi.

m ¶ *Fuera otra.* Adde. l. 3. C. de lib. præte. & d. l. non aliter, & vt per Abb. magistraliter in. c. ad audientiam. de decimis,

n ¶ *Es valedera.* Concordat instit. de leg. 5. si quis in nomine. & C. de leg. l. si fortidianum

o ¶ *Conocidos.* Vide. n. d. 5. si quis in nomine. l. ad recognoscendos. C. de inge. & manu.

p ¶ *Que menos vale.* Adde legem nummis. ff. de leg. tertio. & in capitu. in obscuris. de regulis iuris libro sexto. l. idem iulianus. 5 scio. ff de leg. primo. & vide Baldum nouel in tracta. de dote. folio 3. column. 1. & Socinum consi. 247. volumi. secundo.

a ¶ *Pedas sus cartas.* Adde l charis legatis. ff de lega. 3 & l. libroru ṁ § quod i tamen C. de fis eodem titulo.

b ¶ *Muchas aues.* Adde l aut bus legatis. ff. de lega 3 & ibi glos eius opinio hic approbatur, quod debeantur silvestres aues, & nõ silvestres.

c ¶ *Con prisiones.* Facit ad quæstionem, q̃ si maior a consilia in oliuetis ad quorũ vindemia, seu colligendos eorũ fructus solent ante collectionem mutari pecuniæ, eã ante tempus collectionis his qui eos colligunt, vel ad tẽpus sint parati, quod tales pecuniæ cedãt maiori æ, & tacit lex cũ pater §. mẽs. ff de lega 2. & lex vxorem. §. legatarius ff. de leg 3. lex cum dilationis. §. fin. & lex quæ situm. §. fed & ipse pipinianus & § idem spondet ff. de fundo instruc. & eo. tit l villa. §. vtuer. ibi pali quibus sustinentur cum. § seq. & text. notabili in l. si chorus. §. 1. iũcto luminario. Bart. ff de leg 3.

d ¶ *Con sus vasos.* Concor cum l. si cui vinum. §. 1. ff de vino tritu lega. & vide l. de vendere illa l. q̃ est in vasis magnis vendãt si in eis est vinum. quod satis, oradet q̃ ista [illegible] tenere ẽ ex eo [illegible] regionis venditis si non esset q̃ [illegible] materiæ non debeẽtur, secundum q̃ intelligit Alb. post Oldral. ibi & vide l. vinum. & l. vinum. §. fi. ff. eodem. vbi habetur quod in hoc est inspicienda consuetudo & qua mente vinum in vasis diffundatur, an cum illis vendatur, vel sine eis.

e ¶ *De que biua.* Adde l. legatis. ff de alim & cibo lega & l. verbo victus. ff de verb. signi & vi. l. 24. tit 9 & quæ ibi dixi. parte. 6.

¶ *Ley VI.*

In legibus vocbum homo ad fœminam extenditur, nisi contrarium expresse reperiatur. Item nomine ciuitatis, quilibet locus municatus cũ continetur, bus ædificijs, & suburbiis bus intelligitur. Item in verbo mulieris intelligitur vir, potens siue sit virgo, siue corrupta. Item familiæ appellationem intelligitur dominus domus, & vxor & cæteri cum eo habitantes eius mandato obedientes & oportet q̃ sint vltra duos. alias non est familia. Item pater familias dicitur dominus domus, & si liberos non habeat, mater familias mulier domina domus honestiuens. Item domesticorum appellatione continentur omnes prædicti subditi patri familias, & in super agricultores, & liberti. Item & minuci appellatione cõtinentur qui ita tenus contingunt eum vsque ad

que entendia siempre de los mejores: o si por otra razon se podria auenguar ca estonce dene ser entendida su palabra segund acostumbraua a entenderla. Otrosi dezimos, que si el testador manda se a alguno en su testamento todas sus cartas, [a] que no se entenderia, que por estas palabras le mando sus libros. Fueras ende, si aquel que faze tal manda, era ome letrado, e lo dexaua a otro, q̃ se trabajaua de aprender de los sabios, e non aun el testador otras cartas, si non sus libros. Ca estonce bien se entiende por tales palabras, que todos sus libros le mãdaua, e deue los auer. Otrosi dezimos, q̃ si alguno que tiene muchas aues, [b] e de muchas maneras las mandasse, dizẽdo assi: mando mis aues a fulano, que se entiende que las deue todas auer aquel a quien fue fecha la manda con las jaulas e con las lonjas, e con las prisiones [c] con que las tiene presas. E non tan solamente entendieron los sabios antiguos, por esta palabra, las aues de caça, e las que estan en las jaulas, mas aun los pauones e las gallinas, e todos los pollos que nacen destas aues que eran en poder del señor del testamento a la sazon que muro. pero non se entiẽde que los sieruos que con estas aues estan, entren en esta manda. Fueras ende, si el testador lo ouiesse dicho ciertamente. Otrosi dezimos, q̃ si el testador ouiesse sus vinos encerrados, en cubas o ẽ tinajas, [d] e dixiesse, mãdo todo mi vino a fulano, q̃ se entiende que gelo manda con sus vasos en que esta encerrado. E aun dezimos,

que si el fazedor del testamento manda a sus herederos, que den algund ome tanto de lo suyo deq̃ biua, [e] que se entiende que le deuen dar lo que ouiere menester, tãbien para comer como para beuer, como para vestir, e para calçar. E aun quando enfermare las cosas, que fueren menester para cobrar su salud. Ca todas estas cosas son menester para la vida del ome.

¶ *Ley. VI. De el entendimiento e del significamiento de otras palabras escuras.*

Vamos a poner ẽ las leyes deste nuestro libro dizien do, tal ome q̃ tal cosa fizere ayatal pena. Entendemos por aquella palabra que el defendimiento pertenesce tambien a la muger [f] como al varon, maguer que non fagamos y emiente della. Fueras ende, en aquellas cosas señaladas q̃ les otorgan las leyes deste nuestro libro. Otrosi dezimos: que do quier que sea fallado este nome ciudad [g], que se entiende todo aquel lugar, que es cercado de los muros con los arrauales, e con los edificios, que se tienen con ellos. E por esta palabra que es dicha mugeres [h], que se entiende, tambien la virgen, q̃ ha de doze años arriba, como todas las otras. E aun dezimos, que por esta palabra familia [i] se entiẽde el señor della, e su muger, e todos los q̃ biuen so el sobre quẽ ha mandamiento assi como los fijos, e los sirutentes, e los otros criados. Ca familia es dicha aquella en que biuẽ mas de dos omes al mandamiẽto del señor,

mo q̃ de familia, & accipit istud nomen domus multipliciter: nã quãdoque accipit pro gente, familia, seu agnatione, vt tit. d. §. familiæ. versi cõmuniter. & in. ca. in pon. de sponsi. a. lib 6 ibi domus de la colona & illud euangelij Lucæ 2. ibi eo q̃ essent de domo & familia David. & loquendo proprie sumitur pro agnatione, secundum Iaco. de Aren in. l. diu pon. ff. ad Sillia glo in. l. cum vinus. in verbo domum. ff de alim & cibo lega. Bac. in. d l fi. ex præsumpter tamen voluntate defuncti istud verbũ de familia, vel domo, refertur etiã ex ca ppositis, q̃ sint de agnatiõe, vt habetur. d l fi & ibi Iaso. dicit q̃ venit tic etiã cognati ex dispositione. d. l fi. sed nõ ut respecto cõiugis loquẽdi, secundũ quẽ appellatiõ familiæ cõtinent tũ agnati & nõ cognati, secundum Bar in l. cũ ita. § i fideicom. ff de lega. 2. Raphael. d. l. fi. dicit q̃ appellatione domus seu familiæ propcie loquendo, non continet cognati, vt in. d §. familiæ vers. cõmuniter & cum accipit istud nomẽ domus ciuitates, est diffomitec, secũdum diuersitatem gentiũ, & ciuitatum: nam quandoque assumitur pro agnatione, vt dixi: quandoque pro omnibus habitantibus in eadem domo, vel hic quãdoque pro omnibus, qui portant eadem insignia, seu arma: quandoque pro omnibus descen-

a ¶ *Todas sus cartas.* Adde l charis legatis. ff de lega. 3 & l. libroru ṁ § quod i tamen C. de fis eodem titulo.

b ¶ *Muchas aues.* Adde l aut bus legatis. ff. de lega 3 & ibi glos eius opinio hic approbatur, quod debeantur silvestres aues, & nõ silvestres.

c ¶ *Con prisiones.* Facit ad quæstionem, q̃ si maior a consilia in oliuetis ad quorũ vindemia, seu colligendos eorũ fructus solent ante collectionem mutari pecuniæ, eã ante tempus collectionis his qui eos colligunt, vel ad tẽpus sint parati, quod tales pecuniæ cedãt maiori æ, & tacit lex cũ pater §. mẽs. ff de lega 2. & lex vxorem. §. legatarius ff. de leg 3. lex cum dilationis. §. fin. & lex quæ situm. §. fed & ipse pipinianus & § idem spondet ff. de fundo instruc. & eo. tit l villa. §. vtuer. ibi pali quibus sustinentur cum. § seq. & text. notabili in l. si chorus. §. 1. iũcto luminario. Bart. ff de leg 3.

d ¶ *Con sus vasos.* Concor cum l. si cui vinum. §. 1. ff de vino tritu lega. & vide l de vendere illa l. q̃ est in vasis magnis vendãt si in eis est vinum. quod satis, oradet q̃ ista [illegible] tenere ẽ ex eo [illegible] regionis venditis si non esset q̃ [illegible] materiæ non debeẽtur, secundum q̃ intelligit Alb. post Oldral. ibi & vide l. vinum. & l. vinum. §. fi. ff. eodem. vbi habetur quod in hoc est inspicienda consuetudo & qua mente vinum in vasis diffundatur, an cum illis vendatur, vel sine eis.

e ¶ *De que biua.* Adde l. legatis. ff de alim & cibo lega & l. verbo victus. ff de verb. signi & vi. l. 24. tit 9 & quæ ibi dixi. parte. 6.

f ¶ *A la muger.* Adde l. l & l. hominis appellat. one. ff. eod. & per glos in c. si quis fuadem t. 17. q. 4.

g ¶ *Ciudad.* Adde. l 2. & ibi Bac. ff eod. c. fi ciuitas. de lege. exco. li. 6 & si testator iussit fieri ecclesiã, vel monasterium in ciuitate, & duo ex cõmissarijs velint illam facere in Burgis ciuitatis: tectius in terca mucos, quid iuris sit vi. p Io. Andr. in addition. ad Speculum. de iustitia. eddi tio. §. nunquã vero aliq. col. 3. in additiõe supercpte quidem vbi cefert Guido de ferrara qui hanc qua stionẽ obiscurat, & tenet, q̃ debeat fieri intra muros, dicit tamẽ Io. And. q̃ si in ciuitate ciuitatis non possit vel non congrue & honeste fieri in Burgis fieri potest.

h ¶ *Muger.* Concord l mulieris ff eodem.

i ¶ *Familia.* Adde. l. pronuntiatio. §. familiæ ff. eo. cũ l. fi. q. & l fin C. eo. vbi de lega to facto familiæ, & ibi Angel quidem sit dicere de do-

descēdētib' ex eodē sanguine, vt tradit Bar. i. tutelas ff. de capi. dimi. 5 a ¶ Mater familias. Adde l. mater autem familias. ff. de adul. & l. pronū tiario. ¶ martem ff. de verbo signifi.

6 b ¶ Domestici. Habes hic q̄ familiares & domestici idem sunt. & adde glo. nota. 3. q. 5. in summa adde glo. & Bal. in c. 1. quæstio fina. de vasa. do. fide. vxor etiam appellat domestica glos. vbi supra & vi. l. qeuque. & ibi lo. de pla. C. de remitta. libr. 12. adde etiam glo. & docto. in ca. in literis de testibus.

7 c ¶ Quel mato. ad de l. lex corin. p̄ricipio. ff. de iniur.

8 d ¶ Seruidumbre. Adde l. quicū maior. ff. de bonis liber.

9 e ¶ Acuso. Vide in. d. l. qui cū maior. & insti. de excu. tuo. §. item ꝓpter litem. & vide per Bar. in l. 3. §. fi. ff. de adi. lega. & p Alb. in authentica si dicatur ab, si testis. C. de testibus. vbi de spoliante reb' vbona fama, & de alijs.

10 f ¶ Asi desechar. Vt in l. 22. tit. 16. 3. parti. & q̄ ibi dixi.

¶ Lex VII.

20 Hostis est Regis, aut regni inimicus. Tributum, est exactio certarum pecuniarum quæ antiquitus ad militum stipendia dabantur. Armorum appellatione nō solūm lorica i telligit, sed scuta, & lanceas, & enses, sed etiam palos & lapides. Item metus est mortis, aut cruciatus corporis, vel ablationis libertatis, vel litetæ manumissionis, vel receptionis iniuriæ quæ infamatus maneret. Metus autem vanus non excusat. Item magistri dicuntur illi ad quos pertinet eustodia, & diligentia rerum quibus præponuntur, aut docentes iuriam vel militeæ ducatum exercens. h d

1 g ¶ Hostis. Adde l. hostes. & l. 3 nos ff. de ꝓb. sig. & l. hostes ff. de capti.

2 h ¶ Tributum. Adde d. ager. §. 1. ff. eodem. vbi habetur in gl. quod rustici antiquitus modicum ēs solebant hodie proh dolor! exclamat Bal. in l. ex hoc iure. in fine. ff. de iusti. & iure. pellem populorū excoriant & vix precarium dimittunt spiritum & vid. q̄d habetur Michez. c. 3.

3 i ¶ Armas. Concor. cum l. armorum appellatione ff. eo. & facit ad statutum prohibens portari arma, vt intelligatur eam de offendibilibus, quam defendibilibus, secundum Albe. post Oldrald. ibi.

e dende en adelante, e no seria familia fazia a suso. E aquel es dicho paterfamilias que es señor de la casa: maguer que non aya fijos. E mater familias[a] es dicha la muger que biue honestamente en su casa, o es de buenas maneras. Otrosi son llamados domesticos[b] tales como estos, e demas los labradores, q̄ labran sus heredades, e los aforrados. Otrosi por esta palabra enemigo se entiende aquel que el mato[c] el padre, o la madre, o otro pariente, fasta en el quarto grado, o que le mouio pleyto de seruidūbre, [d] o que le a euso [e] de tal yerro, q̄ si le fuesse pronado que le matarian por ello, o que perderia miēbro, o que lo desterrarian, o que le tomarian por ende todo lo suyo, o la mayor parte da, o si lo tiene desafiado, o es su enemigo segun fuero de España. E por qualquier destas razones, que ome sea enemigo de otro, e testimoniare contra el, puede desechar su testimonio, mas los otros, que son sus mal queriētes por alguna otra razon, non los podria assi desechar.

¶ Ley. VII. Del interpretamiento de otras palabras dudosas.

Hostis g en latin tanto quiere dezir en romance como enemigo conocido del Rey, o del reyno. E tributum [h] tanto quiere dezir como pecho que se coge en la tierra, tomando a cada vno poca quantia de dineros. E este tributo atal era estableseido antiguamente en algunas tierras para dar soldada a los caualleros, q̄ auian de guerrear con los enemigos, e amparar la tierra. E por esta palabra armas[i] non tan solamente se entienden los escudos, e las lorigas, e las lanças, e las espadas, e todas las otras armas con que los omes lidian mas aun los palos, e las piedras. Otrosi dezimos, que metus[k] en latin tanto quiere dezir en romāce, como miedo de muerte, o de tormento de cuerpo, o de perdimiento de miembro, o de perder libertad, o las cartas, porq̄ la podria amparar, o de rescebir deshonra porq̄ fincaria en famado, e de tal miedo como este, o de otro semejante, fablan las leyes[l] deste nuestro libro quando dizen que pleyto, o postura q̄ ome faze por miedo non deue valer. Ca por al miedo, non tan solamēte se mueuen a prometer, o fazer algunas cosas los omes q̄ son flacos: mas aun los fuertes. Mas en otro miedo, q̄ non fuesse de tal natura, a que dizen vano[m] nō escusaria al que se obligasse por el. Otro si dezimos, q̄ maestros son llamados aquellos a quien señaladamente pertenesce la guarda, e la sementera de las cosas sobre que son puestos, e son dichos maestros[n] porque muestran los saberes, o cabdillan caualleria.

¶ Ley. VIII. Del declaramiento de otras palabras.

Porto [o] es dicho lugar encerrado de montañas, o en la ribera del mar, do se cargan, o descar gā las naos, o los otros nauios. Otro tal seria, todo lugar do la naue pudiesse ynnernar estando sobre ancoras: mas los otros lugares do pueden ancorar, e nō se podrian defender de gīā tormēta son dichos playa, o pielagos, e en España en semejāça desto llaman puertos[p] a los estrechos, e fuertes lugares de las tierras q̄ son en las grādes montañas. Otrosi dezimos q̄ ager [q] en latin tanto

k ¶ Metus. Concor. cū. l. metu. cū l. sequen. ff. quod met. cau. & in e interpositas. de iur. & actio. bi glo. & Docto. sequtes Paulus de Cast. 4

l ¶ Las leyes. Vt in d. 5. tit. 5. l. 8. tit. 11. & in alijs quæ ea. part. 5

m ¶ Vano. Adde. l. vanum metum. ff. de regulariis. 6

n ¶ Maestros. Adde. l. qui bus præcipua. ff. eo. magister debet docere in alto. vi glo. in c. plerunq. 2. q. 7. & sine magistro, nō est ingrediēda via quā gs nō est ingressus. ca. si clericatus. 16. q. 1. & talis debet esse in agistere cuius cōparatione discipulpaleæ dicantur glos. in c. illud. 3. q. 1. & non debet audiri magister nisi q̄ benesciit. glos. in c. cum Beatissimus. 24. q. 1. & contra nouitios magistros qui primo seruēt post ea deficiūt. vi. gl. in c. nouatianus. 7. q. 1. & in. c. hic vtre. 16. q. 1. & ibi, q̄ potius sunt audiendi seniores magistri & adde. c. officij de iudi. & ibi Abb. & maiorem potestatē habet magister i discipulum quā pater in filiū. vi. glos. c. 1. 23. q. 5. & magister debet phibere testimoniū de vita discipuli. vi. in c. 1. 12. q. 1.

20 ¶ Lex. VIII. Portus est locus in litteis maris montanis clausus, vel vbi secure possunt hyemis naues stare anchoratæ; alia aut litora e tus vocātur playa, si non pōt ibi eū anchor is stare & ad similitudinē portū i Hispania loca asperia & lituta nōtū super morū portus nūcupāt. Ager est terra sui ādificio ad seminandū ētā si sit ibi casela, vel cabana ad fructus colligendos. Itē silua dī ubi cōsueuerūt ligna, p domū, vel ignis fāgi. Prātū dī ex q̄ fenū, vel herba colligit. Pascua dī unde desesse, seu ālius, p pecoribus pascēdis. Itē noua est terra nouiter rupta ā cultura. Itē vestitura ap pellatione tā mulebre, quā virile cōtinet. Item hæreditas est successio in vniuersum ius defuncti debitis, & alteris bonis deductis. Filiorū nōte nō continet q̄ mortui nascūt, aut mūstruosi sicuti bestiæ figura. Item d.

o ¶ Puerto. Concor. cū. l. port. ff. eo. & vi l. 6. n. 18. 9. 21. 3 & q̄ ibi dixi. 1

p ¶ Llamar puertos. Nota hoc. 2

q ¶ Ager. Adde. l. ager. ff. eo. in de agricultura, qa non nisi terū ex quib' aliquid acquiritur, nihil melius, nihil dulcius, nihil tutius, secundum 3

Tulium lib.1 de officijs, & glo. in rubrica. C. de agric. & censi. libr. 11.

4 a ¶ *Salua.* Adde. l. illua ca dua. ff. eo.

5 b ¶ *Prados.* Adde. l. pratum. ff. eod.

6 c ¶ *Pascua.* Adde. l. filua. 5. ff. eo. & l. Seio. §. Titiũ ne. ff. de fundo instru.

7 d ¶ *Noualios.* Adde l. filua cedua. §. noualis. ff. eod. & c. quid per nouale de verb. signif.

8 e ¶ *Vestimẽto.* Adde. l. vestis appellatione. & l. in stratũ. ff. eo. & an in legato vestium veniant monilia auri, & argenti. v. Bald. in. l. cũte. C. de dona. ãi nup. & an zona, q̃ quis cingitur vt Bar. in. l. diuus. ff. de bon. damna. & vid. per Felinũ in proœ. decre. colũ. 4. vbi & vid. quæ sit largior appellatio pannorũ, vel vestiũ, & quid comprehendatur appellatione, pũnorum lini & lanæ. vid. Bart. in. l. vestimentum. ff. de auro & arg. lega. & quid de ornamẽtis vestibus annexis. vi. Bar. in. l. cũ auriũ. ver. planẽ. ff. de auro & argen. legã. & l. vestis. co. tit. & si testator præcipiat hæredi, vt vestiat vxorem suam, an intelligatur semel, vel toto tẽpore vitæ? vi. per Bal. i. l. t. C. de fideicom. & ibi q̃ si quis vult vestes nouas debet testignare vetere.

quiere dezir en romance, como campo para sembrar: en que non ha casa, nin otro edificio. Fueras ende alguna cabaña, o choça para coger los frutos. E filua a es dicha propriamente el lugar do los omes suelen cortar madera para sus casas, e leña para quemar. E prados b son aquellos lugares de que los omes sacan fruto, segando el feno, o la yerua. E pascua c llaman en latin a la defesa, e estremo do pacen: e segouiernan los ganados. E noualios d otrosi tanto quiere dezir como montaña, o xara que es rompida de nueuo para meterla a lauor. Otrosi dezimos, que por esta palabra vestimento e, se entienden todos los paños de vestir, quier sean de varon, o de muger que los vistan cada dia, o en tiẽpo de solaz. Otrosi herencia f es, la heredad e los bienes, e los derechos de algun finado sacando ende las debdas que deuia, e las cosas que y fallaren a gente. Otrosi dezimos, que los fijos que nascen muertos g que son assi como non nascidos, nin criados, e por esso non se quebranta por ellos el testamento que el padre, o la madre ouiessen fecho. E otrosi dezimos, que los q̃ nascen en figura de bestia h, o contra la vsada costũbre i de la natura, que son como fantasma nõ son dichos fijos. E de estas razones fablamos complidamente en el titulo k que fabla del estado de los

9 f ¶ *Hereucia.* Adde l. nihil aliud ff. eo. & declarat Bart. in rubrica. ff. de acquirenda hæreditate.

10 g ¶ *Muerto.* Adde. l. qui mortu. & l. quæretur aliquis ff. eodem.

11 h ¶ *En figura de bestia.* Adde l. non sunt liberi ff. de iustis. nomi.

12 i ¶ *Vsada costumbre.* Adde l. septimo mense. ff. de iustis. nom.

13 k ¶ *En el titulo.* 24. l. penul. & fina.

¶ *Ley. IX.*

14 Bona fide recepit qui alij succedit, vel sibi rem tradentem, credit tradentis habere potestatem. malam autem fidem qui huius contrariam scit, rem de bonis nostris sunt res in quibus dominium habemus, aut quæ bona fide tenemus aliqua iusta ratione. Item partis appellatione dimidia continetur, nisi nominans minus aut plus dimidia designasset, suo dictio.

15 l ¶ *Quando creya.* Adde. l. bonæ fidei emptor. ff. eo. & in dubio præsumitur ita credere, vt tradit ibi glo. sed an vbi delicti titulus præsumatur bona fides? vi. Bald. in. l. pe. C. de præs. long. tempo. colum. 3. vbi dicit post Cynum q̃ excludit præsumptio bonæ fidei, quando possidet sine titulo, nisi possideat longissimo tempore, vt in. l. si quis emptionis. §. fi. C. de præscrip. 30. vel. 40. annorum. vel si non apparet id ad aliud pertinere quia nullum dominium præsumitur vacans, nisi ius resistat possidenti. vi. ibi per eũ. & vi. quæ dixi in. l. 18. tit. 29. par. 3. & cuius bona fides inspiciatur quando contractus fuit celebratus per procuratorem, vel suppositum potestati nostræ, an contrahentis, vel dominii. vide per Bal. & Ang. in. d. l. pe. & per Ioan. Fran. Balb. in tractatu præscript. 4. ar. colum. 3. verb. 18. quæro.

m ¶ *Malafe.* Adde. l. 10. & 11. titu. 29. parti. 3. & quæ ibi, & in. l. 18. diui. 2

n ¶ *Del heredero.* Heres est successor in iuri & culpæ defuncti. l. cuiheres. 3 ff. de diuer. & tempo. præscr. vi per glo. in. l. nihil. C. de vsura pro hære.

omes, que es puesto en la quarta partida deste nuestro libro.

¶ Ley. IX. De otra interpretacion de otras palabras dubdosas.

A Buena fe dezimos que compra, o gana el omel a cosa, quãdo creya l que el que gela da, o gela vẽde auia derecho, o poderio de lo fazer, e mala fe m, a aquel q̃ compro la cosa agena sabiendo que non es suya de quien la ouo, nin auia poder de la enagenar. Esso mesmo es del heredero n q̃ gana por testamẽto, o por otra razon lie rẽcia de otro. E aq̃llas cosas dezimos q̃ son de nuestros bienes, e q̃ a nos pertenecẽ o, en q̃ nos auemos señorio, o q̃ las tenemos a buena fe p por algũa derecha razõ. Otrosi dezimos, q̃ quãdo alguno dexa parte a otro en alguna cosa quier q en testamẽto, o de otra guisa, q̃ por esta palabra se entiẽde, que deue auer la mitad q de aquella cosa sobre q̃ lo nõbro, Fueras ende si aquel q̃ lo nombrasse señalasse que ouiesse mas, o menos. Ca estõce auria tanta parte en aquella cosa, como le fuesse señalada.

¶ Ley. X. Del declaramiento de otras palabras dubdosas.

E Nagenar es una palabra que pusimos en muchas leyes deste nuestro libro, e vsamos poner ẽ los priuilegios d̃ nuestras donaciones. E porende queremos

o ¶ *Pertenecen.* Adde. l. verbũ illud pertinere. ff. eo est enũ illud verbũ generale, vt tradit Bal. in. l. 1. in princi. ff de statu ho. vi. p Inno. in. c. con sistinus. de religio. domu & in. c. inter dilectos. de nid instrumen. 4

p ¶ *A buena fe.* Add. d. l. verbum illud pertinere, & capi. querelam, & ibi gl. antepe. de electio. & ibi notat Anto. & Alexan. consi. 98. vilis his quæ legater. col. 1. 5

q ¶ *La mitad.* ad de. l. nomẽ hãrũ. §. pornonis ff. eo & d. fi. §. lucius ff. de leg. 2. & appellatione particulæ quarta datur in. l. fligi. l. 2. & ibi glossi. C. qñ & qbus quarta ps libr. 10. qd est notãdum, secundũ Albeti. in. d. §. portiõis. & vi. loẽ. de Plat. in d. l. 2. & adde optimũ text. in. l. vbi pure. §. 1. ff ad treb. & si non apparet de diuisione confinium inter duas cintate, quælibet præsumitur habere à suo latere vsque ad punctũ indiuisibile, qd est in medio, secũdũ Bar. quia vbi non apparet quota sit porno media præsumitur, vt in. d. §. portionis. Bal in. l. ubri ff. de rerũ diuis. col. 8. & adde qd notat Bal. in. l. mater. col. 1. C. de rei vx. de marito, & vxore vendẽtibus & cõtrahẽtibus participasse pretiũ & lo. de Imo. in. l. cũ vir. ff. de vsucap. col. 7. & Ales. cõsi. 38. vol. 2. & h. adũgit verbũ aliqua, rũe nõ intelligit pro dimidia. sed sufficit minus dimidia, vt in. §. cũ aũt & ibi Bal. de cõtro. inuesti. glo. notabilis in clemen. 1. in verbo aliqua, & in verbo earũ parte de foro compe. & adde in materia, quod notat Bal. in. c. 1. in prin. de aliena. feudi. col. 1. & Ange. in §. hæreditas insti. de hered. insti. Abb. in. c. pastoralis in fine. prin. de offi. delega. Bart. in. l. si ita scriptum. in prin. ff. de bo. nosi secundũm tabul. ¶ *Lex. X.*

16 Silex, aut principis priuilegium prohibetalienationem, non potest res vendi, permutari, pignorari, vel ad censum dari. nec seruitus illa imponi potest. Proprietas est dominium rei: possessio eius detentio quandoq; tũ vnũ pro alio ponitur: quia si ego ẽs possessiones meas, proprietas debet legatario. Restituere est idẽ, q̃ tradere, & comprehendit plurimas: nã si ponitur in indulgẽtia crimi nosi, tunc restitutio principis oĩa criminoli, & etiã famã restituit, & cũm iudex aliqd restituere mãdat libare. Alber restitui sine cõtradictione, & nõ debet restitui res corrupta, deteriorata, vel de statu suo mutata. Melibia sunt quæ moueri pũt de loco ad locũ, aut le mouẽt. Et merces dicũtur venalia rerũ mobiliũ. Et caui ions datio in. t. lligitur cũ fideiussore, vel

pignore. Creditor est cui res debetur ex iusta causa. Debitor à quo in mico debitum exigi potest. Fideiussor dicitur qui pro alio de soluendo fidembet. Expensæ sunt in triplici differentia. Necessariæ dicuntur sine quibus res deterior aut destruerer, aut destrueret. Vtiles quibus res melior aut augmento, aut reditu. Voluntariæ quibus pulchrior esset, sed eius reditus non augmentaret. h.d.

aqui demostrar que quiere dezir, e dezimos aq̃ aq̃l aquiē es defendido de non enagenar la cosa, q̃ la nō puede vēder, ni camiar, nin empeñar, nin puede poner seruidubre en ella, ni dar la a cēso a ningũa de aq̃llas personas aquiē es defendido de la enagenar. Otrosi dezimos, que propriedad[b] es el señorio de la cosa: e possession es la teneneia della: pero a las vegadas la vna destas palabras se toma, por la otra: esto seria como si alguno dixesse en su testamēto mãdo a fulano todas las mis possessiones[c] q̃ he en tal lugar, ea enticudese por tal mãda q̃ nō tan solamēte da la tenēcia, mas aun el señorio dellas. E aun dezimos q̃ esta palabra restituere[d] q̃ quiere tãto dezir como entregar: cōprehende en si muchas razones. Ca quando fuere puesta en carta de algun señor, q̃ diga que da su gracia a alguno, o q̃le perdona, o le restituye e lo suyo todo, se entiende q̃ deue cobrar todo lo q̃ le auian tomado, e aũ la fama e la hōrra q̃ ante auia. Otrosi dezimos q̃ quãdo el judgador manda a algũa delas partes dar, o restituir algũa cosa, que tal restitucion como esta deue ser fecha libremente,[e] e sin entredicho ninguno: e nō deue aq̃l aquien lo mãdo tornar la cosa empeorada, [f]nin corrompida, nin mudada del estado en q̃ ante estaua. Otrosi dezimos, que cosa mueble[h] es la q̃ ome puede leuar, de vn lugar a otro, o se mueue ella por si misma. Mercees[i] otrosi tãto quiere dezir como mercaduria de cosas muebles. Otrosi dezimos q̃ cautio[k] en latin tanto quiere dezir, como seguramiento q̃ el debdor ha de fazer al señor del debdo, dando le fiadores valiosos, o peños. E creditor[l] en latin es llamado aq̃l q̃ ha de recebir debdo, o otra cosa por alguna otra derecha razon.

E debitor[m] es aq̃l q̃ es tenudo de dar, o de pagar debda, o otra cosa, e que non se puede amparar por ley, nin por otra defensiō alguna. E fiador es aq̃l q̃ se obliga de pagar e osa, o debda por otro, fiandose en el, aquel que lo recibe. Otrosi dezimos que las despensas[n] que los omes fazen por amor delas cosas agenas, pueden ser de muchas guisas. Ca tales y ha dellas q̃ son llamadas necessarias, que si assi nō se fiziessen se empeoraria la cosa, o se perderia del todo. E tales y ha que dizen vtiles, que tanto quiere dezir como prouechosas, e estas son llamadas assi porque se mejora la renta de la cosa en que son fechas por ellas, assi como si alguno fuesse tenedor de campo de otro, e pusiesse y arboles, o viñas, o si era otra heredad, e fiziesse y forno, o lugar o horreo. Otras despesas y ha que son dichas voluntarias: q̃ quiere tanto dezir como deleytosas, o q̃ non crece porēdelos frutos, nin la tēta de la cosa en q̃ son fechas. E esto seria, quãdo alguno pintasse la casa, o fiziesse y vergel, o albuhera, o otras cosas semejantes destas, q̃ fuessen adeleytar: e quales destas despensas se pueden cobrar, o non, quando fuessen fechas en cosa agena, mostramos lo[o] en las leyes deste libro, que fablan en esta razon.

¶ *Ley. XI. De la interpretacion de otras palabras dubdosas.*

DOlus en latin, tanto quiere dezir en romãce, como engaño e deste fablamos en su titulo[p] cōplidamente. E lata culpa ¶ tanto quiere dezir, como grãde, e manifiesta culpa assi como si algũ ome non entēdiesse todo lo q̃ los otros omes entēdiessen, o la mayor partida dellos. E tal culpa como esta es como necedad que es semejança de engaño.[r] E esto seria, e como si alguno bon sensus adiberet si haberet. Casus fortuitus est, inopinata rei euentus: t domus, ruina, incendium accelerata, naufragium, vis in mi eorum aut aggressura latronum. h. d.

1 a ¶ *Dezimos.* Add. de l. fi. C. de rebus alie. non alie. & l. alienationis verbum. ff. eod. e. nul i. de rebus eccle. non alienā. vi. per Bal in. l. si quis. §. earterũ. in. 2. lectu. C. de seēudis nuptis. per lo. de Pla. i. l. quēadmodũ. C. de agric. & cēs. lib. n. vi. l. alienatũ in prin. ff. eod.

2 b ¶ *Propriedad.* Adde. l. interdum. cum gl. ibi. ff. eod. & q̃ dixi in. l. 27. titu. 2. part. 3.

3 c ¶ *Possessiones.* Adde. d. l. interdum. & istud verbũ est æquiuocum & sumitur multipliciter. vt per Alex. cōs. 95. volu. 5. vi. Bar. in. l. vxorē. §. legauerat. ff. d legat. 3. Alexã. in. l. 1. in prin. col. 7. ff. de acqui. pos.

4 d ¶ *Restituere.* Add. de. l. princeps. eū. l. seq. ff. eo.

5 e ¶ *Restituye.* Add. de ad. l. 2. titu. 3. proximo.

6 f ¶ *Libremente.* Adde. l. qui restituere. ff. de rei vendi.

7 g ¶ *Emperorada.* Adde. l. restituere. ff. eo. & C. de exhib. l. exhibitionis.

8 h ¶ *Mueble.* Adde. l. mouētũ. ff. eodem.

9 i ¶ *Mercee.* Adde. l. mercis appellatio. & l. mercis appellatione. ff. eo. vbi q̃ emptor seruorũ nō dēptor mercēũ.

10 k ¶ *Cautio* Ista. l. vult q̃ qui tenet cauere, debeat cauere sub fideiussore, vel pignore. adde. l. si mandatorij. §. fin. ff. mandat. l. 1. §. cauetur. ff. de cosa bono. in cōtrariũ vt expresse. l. sancimus. C. de verb. sig. vbi tũ de nuda cautione intelligit vbi Alber. cōcludit, q̃ verbũ (cautionis) simpliciter pro laxũ, sumatur a continet cautio sēpne fideiussoribus, nisi natura cōtractus, suspicione longe, vel alia adiectio, putaido ne cē, recte, plenē, sufficiēter, vel similia aliud influcant: potest die, quo dista l. intelligat, q̃ verbũ cautionis proferta. l. 8. l. fi. C. de verbo. sig. quãdo proferf ab hoc vtm. l. in omnib. ff. de iudi. l. prætoria. ff. de præto. stipula. & tenet Bar. in. l. diuortio. §. interdũ. ff. solu. matr. Pet. & Cinus in d. l. fi. an autē sufficiat cauere cū hypotheca bonorũ? glo. vult q̃ sic in. d. l. si mãdato tiij. §. fi. & vt easus in. l. qui in q. C. de omni agro deser. lib. 11. tradit Oldral. cōsi. 68. q̃ procedit, q̃ ibi ratio hypothecarum est idonea vt probarit. Fin. d. §. fi. tradit Oldral. vbi supra. Alb. etiā in. d. l. fi. & Sali. in. d. §. fi. & addem ibi materia, quæ notat Bart. in l. 1. in fi. ff. de pto. stipula. & in. l. prætoris. la. 3. & in. l. fin. eo. tit. Bal. l. d. l. fi. & Ias. in. l. 5. col. 3. ff. de hob ob Bal. no tabil in. l. executorē. colũ. 5. C. de exe. reiudi Bal nouel. in tract. de dote. charta. 44. col. 1. Speculatorũ. de emp. & vēdi. §. r colum. 5.

11 l ¶ *Creditor.* Adde. l. creditores. & l. creditorũ. ff. eo. cũ l. sequenti.

12 m ¶ *Debitor.* Add. de l. debitor. i. tellig. ff. eod. & vi. Bart. in l. fideiussor obligari. §. . ff. de fideiuso.

13 n ¶ *Despesas.* Cō cor. ff. de verb. sig. d. l. impēse.

14 o ¶ *Mostramos lo.* Vi in. l. 43. tit. 28. part. 3. & in l. fi. tit. 11. pt. 4.

15 p ¶ *Lex. XI.* Dolus est fraudulenta deceptio. Lata culpa est magna, & manifesta culpa vt ignorare q̃ omes, aut maior pars hoim scit vt si cōmodatũ alteri in via vel ad iantũ sine custodia derelinquat credēs q̃ nō furabit, & ista assimilantur dolo. Levis autē culpa ēpigritia, aut negligēria. Levissima verō ē non adhibere tantam deligētiā, quãti homines diligentissimi adhibere solent.

q ¶ *Lata culpa* Adde legem lata culpe. & l. magna negligentia. ff. eod. & l. cedere diem. §. finali eodem titulo. & adde. l. si procuratorem. §. dolo. ff. mandat.

r ¶ *semejança de engaño.* Lata culpa an æquiparetur dolo in maleficijs? videper Bar. in. l. 1. §. non autem ff. si quis testi. lib. et. C. iuf. fue. & in. l. in ff. ad legem corne. de sica. & Ioan. de Plat in. l. per æquiparatores. C. de cens. & censito. libro. 11. Ange. Aret. in tractat. maleff. in parte 1. cētor.

& dui ssi, & in parte qui iudex ad probationem, & in parte quasi ne ssi luet. tale se gunda. colum. penul. Bald. in. l. quicunque. colum. 5. C. de se tis fugit. & n. 30. a. in principio colum. 5. quibus modis feud. amitta & in 6. minima. colum. 2. de pacetum. a. e. to fieman & in. l. data opera. colum. 2. C. quia accusa. non pos Abb. in capit. 2. colum. 2. de constit. & di. Bald in. l. 1. colum. 2. C. de poenaiud. q. ii malestudie. q. culpa lata punitur, vi dolus quando punitur eadem. l. & de sententia la tapei culpam latam. vi Bal. i. l. venales. C. quando prouo. non est necesse. & vbi re quiritur dolus ex propolito nõsi fuerit culpa lata. vi. per Alexan. consi. 63. volu. 1. col. penul. in fine. eũ principio sequentis. Item lata culpa est di uitere media nocte ostium aperti. Bald. in. l. solã. colum. 3. C. de testibus. vbi vi de. & nota q. culpa est non explorare cõdi tionem illius, cum quo quis contrahit. secundum Bartol. in. l. penu. ff. de adulteriis.

gun ome tuuiesse en guarda alguna cosa de otro, e la dexasse en la carrera de noche, o a la puerta de su casa, non cuydando que la tomuria otro ome. Ca si se perdiesse, seria porende en grand culpa, de que non se podria escusar. Esso mesmo seria, quando alguno cuydasse fazer conten el mandamienta del señor sin pena, a o si fiziesse otros yerros semejantes de alguno destos. Otrosi dezimos, que y ha otra culpa a que dizen le uis, b que es como pereza, o como negligencia. E otra y ha a que dizen leuissima: c que tanto quiere dezir, como non auer ome aquella sencencia en afinar, e guardar la cosa que otro ome de buen seso auria si la tuuiesse. Otrosi dezimos, que casus fortuitus, d tanto quiere dezir en romance, como ocasion que aeaesce por ventura de que non se puede ante ver. E son estos, derribamiento de casas, fuego que se enciẽde a soora, e que brantamẽto de nauio, fuerça de ladrones, o de enemigos. E quando, e en que razones han lugar estas culpas, o estas ocasiões, diximos lo assaz cõplidamẽte en la quinta partida deste libro, en el titulo de los emprestidos, e de los condesisos e en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *Ley XII. De las cosas dubdosas que acaescen en razon del nascimiento de los niños, e de la muerte de los omes.*

Ascẽ a las vegadas dos criaturas de vna vez del vientre de alguna muger, e cõtesce que es dubda qual dellas nasce primero: e dezimos e que si el vno es varon, e el otro sembra, q̃ deuemos entender, que el varõ salio primero, h pues q̃ non se puede aueriguar el contrario. E si fuerẽ amos varones, e non puede ser sabido qual dellos nascio primeramente: estonce ambos deuen auer i aquella honria, e el heredamien-

Adde ff. de rebus dubitis cũ aliis, ll. 3.

4 a ¶ *Contra el mandamiento del señor sin pena.* Etroi iuris est lata culpa, vt hic & in. l. liberorum. § notabitur, & i biglo ff. de his qui not. infami.

5 b ¶ *Leuis culpa.* Quæ sic ista dixi in. l. secunda titu. 2. parti 5. & ista nõ est talis culpa quam. l. ab horreat. Inter extraordinariẽ puniat, secundum Bal. in. l. quæ fortuitis. colum 7. C. de pignor. actio. & ait teneatur de lin quesper leuem culpam. vi Ange. Aretin tract. malefi in parte scienter & dolose, & in parte incendiario. colum. 2. & Bal. in. § . in minia. col. 2. C. de pacetum. ent o fiuman. & leuis culpa meretur maximam pœnam quando contingit in sel ingratitudinem. vide Bald. in. l. 2. C. de si. & eorum. l. be. & in rebus propinis leuis culpa non punitur. l. etiam. § licet. ff. solu. matri. vide Bal. in authentica, contra ingratus. C. ad trebe.

6 c ¶ *Leuissima.* Adde ad ea quæ dixi in. l. 2. titu. 2. par. 5. & quando appellatur culpæ proferetur. i intelligitur de leui, vel maiori, non de leuissima Bald. in authen. quod locum. col 2. C. de colla. quod bene nota.

7 d ¶ *Casus fortuitus.* Vi. de hoc etiam in. l. 3 titu. 2. par. 5. & quæ ibi dixi.

8 e ¶ *De los emprestidos.* Vide in. l. 2. & in tertia.

9 f ¶ *De los condesisos* Vide in. l. 3. & 4.

¶ *Ley XII.*

10 g Si dos ex vno parto nascuntur nec apparet quis prius, & quis posterius natus est, præsumitur prius masculus, quia fœmina nasci, & si ambo masculi sunt, ambo sibi diuidunt honorem ex primogenitura prouenientem. Item si vir, & vxor simul periunt, nec apparet quis prius, præsumitur mulier: quia naturaliter debilior præsumitur prius decedere. quod prodest ad ea quod vnus per alterius mortem erat hæreditatius. idem de patre, & filio impubere: quia filius præsumitur prius decessisse, secus si pubes erat. quæ prodest ad successionẽ h. d.

11 g ¶ *Deziemos.* Concor. cum. l. hi fuerint. in fine. ff. de rebus dub. & adde. l. qui duos. §. si manus. ff. eodem.

12 h ¶ *El varon salio primero.* Et sic lex in primogenitura potius fauet masculo, quam fœminæ, ex quo nota dispositiones exclusiuas fœminarum in fauorem masculorum esse fauorabiles, & non odiosas. l. fauet sexui virili vt potentiori, & nobiliori. nec obstat, quod adduxi. in. l. 3. titu. 3. partis 6. quæ dispositio excludens fœminas propter inasculos dicitur odiosa argumento. l. maximum vinum. C. de libe. præte. quia illud vbi excludit fœmina cui à disponente debetur legitima vt sunt filiæ nam tunc dispositio illas excludens propter masculos dicitur esse odiosa. vt in. d. l. maximum vinum. cum ibi notatis. Vbi autem excludunt statuto, aut dispositione aliæ fœminæ propter inasculos ab eo qui non debet eis legitimam, vt sunt fœminæ vlterioris gradus, tunc iale statutum, aut dispositio dicitur fauorabilis, & non odiosa, non enim odium fœminarum considerant disponẽs tunc, sed principale propositum suũ scilicet, vt conseruentur hæreditates agnatis masculis, quos memoræ familiarũ conseruantur. vt notabiliter dicit Cuma. consi. 2. colũ. 2. vers. sed enim. & idem vult Baldus in. l. 2. C. qui ad liberta perue. non possunt. dum dicit Bal. q. sta tutum disponens quod frater succedat fratri exclusa sorore, intelligitur fauorabile: licet fauor sit causa odij: sec si excludet filiã ab hæreditate patris: quia illud est odiosum. l. in suis. ff. de liberis & posthumis.

Idem est de mente Albert. in authentica. itaque. C. communia de successi. & Bald in. l. finali. C. de libe. præte. dum dicunt quod dispositiones excludentes fœminas propter masculos fauorabiles sunt, quia versatur publicus fauor in conseruatione familiarum, vt dicitur in lege prima. §. quanuis. ff. de venei emptorum. quæ familiæ per masculos conseruantur non per fœminas, quia cum transeant nubendo in alias familias, suas amittunt. §. primo. insti. de patria potestate. l. pronuntiatio. in fine. ff. de verborum significatione. idem dicunt Georgius Nathan. in repe. C. quanuis pactum de pactis. libro sexto, & Iaso. in. l. Gallus. § instituens. columna penul. ff. de liber. & posthu. dicunt etiam Bal. & Pau. de Castro in. l. venia C. de iuris vocan. fauorabile esse vt agnationes per masculos in suis bonis, & dignitatibus cõseruentur. & idẽ dicit idem Pau de Castro. consi. 40. volumine. 2. incipit præsens casus & in. l. si verò. §. de vtro. ff. solut. matrimo. idem Abb. consilio. 75. volumine. 1. columna tertia. & Cuma in dicto consi. 2. & Decius consilio. 372 numer 7. & 8. Non potest ergo dici simpliciter dispositiones excludentes fœminas propter masculos esse odiosas: sequuntur enim mediam iuris prudentiam. l. duo de cinta abulatium. vt per agnationes masculorum conseruentur dignitates familiarum, vnde vt fauorabiles dispositiones extendi debent, & non restringi. vt notanter dicit Ange consi. 67 incipit. Martinus Ioannes de Florentia. & consilio 340. rotum dictum Iaturum. &c. Calcaneus consilio. 48. colum. 4. numero 12.

13 i ¶ *Ambos deuen auer* Hic habes decisum illã dubitatissimam quæstionẽ de partu gemino quis præferatur in maioris sq̃ vtiq, deferuntur. & illã opinio, tenuit Bald. in pleriq; locis. & vi. q. in hoc dixi in. l. 2. titu. 15 part. 2. remittẽdo me ad plene tracta per Io. Lecinier in suo tracta primogenitura. lib. 1. q. 6. & 7. cum aliis sequentibus. vbi in. q. 11. ponitur quinte sec̃clusiones. Prima, q. si alter ex geminis masculis est fortior & robustior altero, tunc ille sic pfer endus qa præsumitur esse exiuisse de carcere matris vteri, secũdũ Bal. in § itaq; in prima cõsili 8. vers. 2. arg. d. l. si fuerit. in fin. Secunda cõclusio, q. vbi in geminis est parilis qualitatũ naturalũ, vtriq; in diuisibilibus ratione primogenituræ cõpetentibus primogenitus est ceffendus. quod satis habetur in ista. l. paritatũ Tertia cõclusio. In geminis circa res indiuisibiles præferendus est in iure primogenituræ iscũ suffragatur possessio. vt est glo. notan. in. l. idẽ erit ff. de statu homi. Quarta conclusio. Si neuter sit in possessione rerum indiuisibilium locus est gratiæ aliorũ. spectabit autem

gratificatio ad magnates & populos regni, secundum Bal in. l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. & ibi tradit, fe l oa. Cirner quæ dicantur resindi in bilis. videbis latissime per eum in ista quæstione.

4 a ¶ *El marido de la muger* Concor. cũ. l. qui duos. § si marius. & ibi glo ff. de rebus dubijs Et add de Ioa. de Platea. l. nullus. C de decimo. libr. 10.

5 b ¶ *En las leyes.* Vi del. l. 13. & 24. titul 4 parti.

6 c ¶ *Dezimos.* Cõcor cũ. d. l qui duos. § cum in bello. ff. de rebus dub. & l cũ pubere. eo tit. & quid de alijs vide in. l. quod departer cum duabus sequẽtibus. ff. eo.

7 d ¶ *Mayor de catorze años.* Secundum si cõimpubere. vel nal si nubilis. ff. de reb. dub. & subdiuersa. l. a. l.

¶ *Titulo XXXIIII. De regulas iuris.*

In summa.

Regula est, propositio breuis, & cu verbis generalib. cõtia & habet vim legis, nisi alia lex ei cõtraria. ef gatur non ipsa sed lex obseruabitur. h d.

1 e ¶ *Ley dada.* cõcor. cum. l. 1. ff. eod. & c. regula 1 dist.

2 f ¶ *Pueras vnde.* Non igitur ie cedẽdum est à regula nisi reperiatur fallentia, vt hic & notat glo. ff. eod. ois diffirimo. & adde Bal in ca 1. §. iudices. col 4 de pace iuro firma. dicendum monetc, qin dubio ad exi & regulis iuris non recedas. idẽ Bal. in. l. 1. col. 2 C. de sacrosan. eccle. & l. si furor C. de seruo pigdata manu. bonus te x. l. e. z. in fin. de cõlu. lepro. & in ca. sane. ci ca fin. 15 qu. 1. §. 7. Ab. posit. n. 4. And. in ca. 2 salubriterin. 5. quæst. de vsur.

Ad tit ff. de reg. iu. & 11 de cret. & di. 6

to que auria el que ante nasciesse, aquiẽ dizen en latin primogenito. Otrosi dezimos, que muriẽdo el marido, e la muger [3] en alguna naue que se quebranta en la mar, o en torre, o en casa que se en cẽdiesse fuego, o q̃ se cayesse a lo ora, entendemos que la muger porque es flaca naturalmente, moriria primero que el varon: e tiene pro saber esto, por razõ de las donaciones que el marido e la muger fazen el vno al otro en su vida: e por las posturas, e los pleyros que ponen entre si en razon de las dotes, e de las arras. Ca por la muerte del que primero muere, gana a las vezes el otro. assi como dixymos en las leyes [b] que fablan en esta razon. E aun dezimos [c] que si el padre, e el fijo que fuesse mayor de catorze años [d] muriessen en alguna lid, o en la mar, por el quebrantamiento del nauio, o en alguna otra manera semejante, q̃ si se non pudiere saber qual dellos murio primero, que es de entender q̃ el padre murio primeramẽte. Esso mismo dezimos de la madre q̃ muriesse a so ora con su fijo por alguna ocasion semejante destas q̃ les acaesciesse de consuno. Mas si el fijo fuesse menor de edad de catorze años, deue ome sospechar que murio primero por la flaqueza que es en el, porque es niño: e esto tiene pro a saber quando fuesse contienda entre los parientes, en razon de los bienes, quales dellos los deuen auer, o heredar.

Titulo. XXXIIII.

De las reglas del derecho.

Regla es ley dictada breuemente con palabras generales, q̃ demuestra vna la cosa sobre que fabla, e ha fuerça de ley: fueras ende en aquellas cosas sobre que fablasse algũa ley señalada de aqueste nuestro libro, que fuesse contraria a ella. Ca estonce, deue ser guardado lo que la ley manda, e non lo que la regla dize. E como quier que la fuerça e el entendimiẽto de las reglas, ayamos puesto ordena

¶ *Regula. I.*

Iudex semper debet libertati iuuare: quia est amica naturæ quæ seruitutem abhorret. h. d.

g ¶ *A la libertad* Cõcor. cũ. l. quotiẽs dubia. & ibi gl. ff. eo. & l. libertas eibus. eo. titu. l. inteeparesi. ff de reiudi col. fin. de reiud. & plura in fauore libertatis inducta cum latiu. l. 4. tit. 53. patina.

h ¶ *Animales.* Vi. in summa titu. 22. 4. parti.

¶ *Regula. II.*

Mobilis est seruitus a loco vbi quis habitat nõ habere facultatem recedẽdi. nec est à capitra liberatus, qui amotis cõpedibus alter a cunabilis custodiur. h d.

¶ *Seruidumbre.* Seruitutem fere mortalitati cõparamus dicit. l seruitutẽ. ff. eo. & add. l. 8. tit. 22. 4. pti.

k ¶ *Libre poder* Add. l. fuceuntur. cum. l. se quentẽ. ff. ex quibus caus. maio.

¶ *Regula. III.*

Minorũ appellatione nõ cõtinẽtur quę plẽ damnum, quam cõmodum afferunt h. d.

l ¶ *Mas daño que pro.* Add l. pro prichona ff. de verb. signi.

¶ *Regula IIII.*

Insensatus nil recte agit, ideo nõ obligat ga nec cõmodũ, nec damnũ suũ intelligit. h d.

m ¶ *Fuera de sise so.* Adde l. furiosi. ff. de regiur. & l. in negotijs.

n ¶ *Porque nõ sabe* Add. l. ipsa tia ff. eo & §. pretere. instit. de l Aquil.

¶ *Regula. V.*

In magna culpa est facere quod facere nescit, nec ibi conuenit. h. d.

o ¶ *Le no conuiene.* Adde l. culpa est. ff. eo. & c. nõ est sine culpa. de reg. iur. libro. 6.

Partida. vij.

damente en las leyes deste nuestro libro segund conuiene, pero queremos aqui dezir de los exemplos que mas cumplẽ al entendimiento dellas, segund los sabios mostraron, porque la nuestra obra sea mas cumplida de entendimiento.

Regla. I.

Dezimos que regla es de derecho, q̃ todos los iudgadores deuen ayudar a la libertad [g], porq̃ es amiga de la natura: que la aman non tan solamente los omes, mas aũ todos los otros animales [h].

Regla ij.

Otrosi dezimos, que seruidumbre es cosa que aborrecen los omes naturalmente: e a manera de seruidumbre biue non tan solamente el siuo, mas aun aquel que non ha libre poder [k] de yr del lugar do mora. E aun dixeron los sabios que non es suelto, nin quito de prisiones aquel a quien han facado de los fierros, e le tienen por la mano, o le dan guarda cortesamente.

Regla. iij.

Otrosi dixeron que non son contados por bienes aquellos por quien viene a ome [l] mas daño que pro [l].

Regla iiij.

Otrosi el ome que es fuera de su seso [m] non faze ningund fecho endereçadamente: e por ende non se puede obligar, porque nõ sabe [n] nin entiende pro, nin daño.

Regla. v.

Mas dixerõ los sabios antiguos, que en gran culpa es aq̃l que se trabaja de fazer cosa que non sabe, o que le non conuiene [o].

R iij

¶ Regula. VI.

Ex consilio nemo obligatur, nisi in fraudulentum. h. d.

d ¶ Di le consejo. Ad leg. consilij. ff. eodem. & in regula nullus ex consilio. eodem titulo. libro 6.

¶ Regula. VII.

Dominus majum qd heri vi det non vetat s cum posit vt conferatur, & ratum sit facto esse. h. d.

b ¶ Así no lo vieda. Adde. l. omnibus. ff. de noxa. licentiam in principio. ad. l. Aquilio in l. culpa caret. ff. de regulis iur. & cap. ne. ligere. 2. q. 7. & c. quāta desent. ex communi.

¶ Regula. VIII.

Eius est nolle cuius est velle, vt insinuat sub prouacōditione. h. d.

c ¶ No querer. Adde. l. ei est nolle. ff. de regulis iur.

¶ Regula. IX.

Non punitur qui mandato domini vel patris, quibus tenetur obedire quid facit illicitum, sed mādans tenetur. hoc dicit.

d ¶ Es de creer. Velle non credatur qui obsequitur imperio patris, vel Dñi l. velle. ff. eodē. & in elligere. vt per glos. ibi.

¶ Regula. X.

Ratum habendo quod meo nomine gestū est habet perinde ac si ā principio mandasem. h. d.

e ¶ Por firme. Ad de l. hoc me vtimur. ff. eod. & c. rari habitione de regulis iur. lib. 6.

¶ Regula. XI.

Qui potest cōdēnare potest absoluere. sed qūdoq; q pōt absoluere non potest condemnare. nam si coram præside accusetur in dex ordinarius, vel comites coram almirante non potest per eum ad mortem vel mutilationem condemnari, sed potest absoluere. h. d.

f ¶ Puede condenar. Adde. l. nemo. 2 cōdēnare. ff. eo. & vi quatuor exceptiones contra istam regulam de pœnit. dist. 1. c. verbū Dei per glos. ibi.

Regla. xj.

Demas dixeron que aquel puede condenar a otri que ha poder de lo quitar. Mas aquel q̄ ha poder de lo quitar a las vezes non puede dar sententia de condenamienro: esto seria ē como si fuesse acusado algund judgador ordinario de alguna villa ante el adelantado de la tierra, o el comitre delante su almirante. Casi le fuesse prouado algund yerro que ouiesse fecho, porque merescesse muerte, o perdimienro de algund miēbro, non lo puede el condenar a menos de lo fazer saber al Rey primeramente. Pero si prouado non le fuere, puede lo dar por quito, assi como se muestra en las leyes[h] deste libro, q̄ fablā en esta razō.

Regla. xij.

Aun dixeron q̄ ningun ome nō puede dar mas derecho a otro en alguna cosa, de aquello que le pertenesce [i] en ella.

Regla. xiij.

Otrosi dixeron que cosa que es nuestra non puede passar a otri[k], sin nuestra palabra, e sin nuestro fecho[l].

Regla. xiiij.

Aun dixeron los sabios, que non faze tuerto a otro quien n vsa de su derecho[m].

Regla. xv.

Aun essos mismos dixeron que aquellas cosas puede ome fazer, que quando fueren fechas sean sin mal estança [n] de aquel que las fizo.

Regla. xvj.

Otrosi dixeron que lo que el ome faze, o dize con entendimiento de saña [o] non deue ser judgado por fir-

g ¶ Esto seria. Ad de glos. d. nemo q condēnare. & l. 3. Cubi senatus. vel claris. §. adeo aūt.

h ¶ En las leyes. vi de l. 24. tit. 9. 2. part. & l. 1. titu. 5. ea part.

¶ Regula. XII.

Nemo potest alij plus iuris dare, quā habeat ipse. h. d.

i ¶ Que le pertenesce. Adde. l. nemo plus iuris. ff. eo. & ea nemo plus. eo titu. lib. 6.

¶ Regula. XIII.

Id quod nūm est sine facto nostro a nobis auferri non debet. h. d.

k ¶ Passar a otri. Adde. l. id q̄ nūm. ff. eo.

l ¶ Nuestre fecho. Vero vel sicto Dñi, vel quasi dñi. secūm Dinū. & Alber. in dict. l. id quod nostrum.

¶ Regula XIIII.

Non facit alij iniuriā qui vtitur iure suo. h. dicit.

m ¶ Vsa de su derecho. Adde. l. factū. §. nōn. ff. eo. & in. l. nullus vī. eo. tit. l. 3. §. 1. ff. de lib. homi. exhi.

¶ Regula. XV.

Id possumus qd de iure possumus. h. d.

n ¶ Sin mal estança. Adde. l. nepos proculo. ff. de verbo. sign. l. 24. ti. 5. 2. part.

¶ Regula XVI.

Non dēt habere firmo qd calore iracundiæ fit: nisi pseuerātia sequat sed licet culpa diminuat, ā pēna nō excusat: si in alterius vituperiū qd fecit vel dixit iracundē. h. d.

o ¶ De saña. Adde. l. quid calo-

re, ff. de regulis & de factis temporeitæ. vide optimum [illegible] in c. ira enim. & c. ira si pe. cum. c. sequēti n. q. 3. & de qi plurimis malis, qui fecit ira. vide. S. Grego. 5. libro Mora. c. 3. cū sequēti. & de ira qi à regulis rectitudinis firmat vide lib. cap. 3. & adde [illegible] gl. in c. diuorum de pœnit. distin. 1. & gl. in. c. ex litteris de uiuor. vbi de confessione facta calore iracūdiæ, & de iuramēto emisso calore iracūdiæ. vide Abb. in c. sicut ex litteris. de iureiur. Bal. in. l. 1. col. 4. C. de redhibitio. de accepta tē. secūm beneficium calore iracūdiæ, an perdat primis. vide Abb. in. c. de multa. col. 4. de præbend. & de voto. vi. quod dicit Abb. in ca. dudū. de conuersis coniuga.

me, ante que se vea si durara en ello, nō se arrepintiēdo luego, el que se mouio. Pero esto se deue entender, que lo que el ome faze, o dize con saña a daño, o a denuesto de otri, que lo nō escusa de la pena[a], como quier que le mengue de la culpa[b] del yerro, quādo el mouimiento de la saña fue con razon.

Regla. xvij.

Aun dixeron que ninguno non deue enriquescer[c] tortizeramente con daño de otro.

Regla. xviij.

Dixerō que la culpa del vno[d] non deue empecer a otro que non ya a parte.

Regla. xix.

Dixeron aun que a los malfechores, e a los consejadores, e a los encobridores deue ser dada ygual pena[e].

Regla xx.

Trosi dixerō que el que faze alguna cosa por mādado[f] del judgador, a quien ha de obedescer, non semeja que lo faze a mal entendimiento: porque aquel faze el daño, que lo manda fazer.

a ¶ *Non scusa de la pena.* Adde l. hi me n conui cij. & ibi Albe. & Ange C. de iniur.

b ¶ *Mengua de la culpa.* Adde. l. antepe. §. fina. ff. ad. l. iul. rep. & quæ dixi in l. 15. titu. 22. 3. partita.

¶ *Regula. 17.*

Nemo debet locupletari in iuste cū iactura alterius. na. h. d.

c ¶ *Enriquescer.* adde. l. mutuum. ff. de reg. iuri. & l. c. locupletari de reg. iur. lib. 6

¶ *Regula 18.*

Alterius culpa alteri nō participi nocere nō debet. h. d.

d ¶ *Culpa del vno.* Adde l. sicut pœna & l. non debet alteri. & l. alterius citiuuenio. ff. eo. & c. non debet. l. quis. eo. titu. lib. 6.

¶ *Regula XIX.*

Malefactores & consilium dantes, & occultatores pari pœna puniuntur hoc dicit.

e ¶ *Igual pena.* Vide. l. 10. tit. 9. supra ea. parti. & ibi dedi concordantes.

¶ *Regula XX.*

Faciens aliquid iudicis mandato, cui obedire tenetur, non videtur malamentione facere. hoc dicit.

f ¶ *Por mandado.* Adde. l. non videtur. §. qui iussu ff. eo. & c. qui mādato eo. titu. lib. 6. & l. 5. titu. 15. supra eadem parti. vbi vide quæ dixi.

¶ *Regula. XXI.*

Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur hoc dicit.

g ¶ *Quien da razon.* Melius esset occasio. & adde l. qui occidit. ff. ad. l. Aquil. in. §. pen. & ibi concordantes in gl. & adde. c. quantum 50. distin. cum glo. ibi & Abb. in. c. diffecto. de præbend. col. pen.

¶ *Regula. XXII.*

Damnum, quod quis sua culpa fecit, sibi & non alteri habet imputare hoc dicit.

h ¶ *A si mismo.* Concordat cum. l. quod quis ex sua culpa. ff. eod. & in capitu. damnum. eod. titu. libro. 6. & l. 5. titulo. 5. partita. 5.

¶ *Regula XXIII.*

Tacens non fatetur, sed nec negare videtur. hoc dicit.

i ¶ *Que calla.* Adde c. qui tacet & c. is qui tacet. de regul. iur. lib. 6 & ff. eo. l. qui tacet. & adde ad istā regulam Bald. in. c. vt eco fide feudo vassal. ab aliquo fuerit interpellat. & notabiliter p. Felin. in. c. cū M. Ferrariensis col. 16. cū seq. de cōsti. & an si fiat factū per viū de cap. alius pentibus, & non cōtradicentibus, videat ex hoc alij cōsentire? vi Abb. in. c. i cauis. col. 2. de electio. & in. c. quia, ppter. 4. col. eo. tit. & in c. 1. de his qui fiunt a prælato sine con. l. ca. & fauore pietatis facientes hi, p cōsentire. i. de per Socinū cons. 291. volu. & Bal. in. l. iubemus. §. seruos. land. C. de episc. & clerics. & adde. l. cū oportet dim. §. per. ff. de fideiussorib. & Plat. in. l. 1. C. de dcrim. li. 10. & q. pauē per se alu. fide iubere, vt mādare. l. si fideiussor. C. man da. & vi. de videre se fideiussorē scribi, & tacet Ang. Aret. i. tract. ma leff. i. parte, p quibus Antonius fideiussor & vi. i. materia glo. notab. & magistrā. & ibi Bal. in. c. i fin. si de inuestit. inter domi. & vas. Et an, p curator pſens videatur acceptare mandatum. vide Bald. in. l. inuitus. C. de procura. vbi quid si pauitur rem poni in domo sua. & adde. l. qui patrum ff. mand. & per Abb. in cap. ex parte decani de rescrip. colum. 3. de obligante rem te, præsente, & tacente videm. l. Caius. ff. de pign. actio. & per Bald. in. l. certi. C. locati. & Bald. in. l. si fine. C. ad Vellei. a. vbi vidi in sta materia multa notabilia, & quid si fiat collatio beneficij, præsente eo, ad quem spectabat, an per hoc ille videatur renuntiare? vide Socinum consil. 10. 4. volumine 3. & adde in materia l. fideiussor. §. 1. ff. de pigno. & Paul. de Castr. in. l. Titia cum testamento. §. Lucia Titia. ff. delegat. 2.

¶ *Regula. XXIIII.*

Beneficium conferri inuito hoc dicit.

k ¶ *Contra su voluntad.* Adde. l. inuito. ff. eodem. & notata per glossin. l. soluendo. ff. de nego. gest.

¶ *Regula. XXV.*

Scienti & permittenti non fit dolus hoc dicit.

l ¶ *Entendiendolo.* Adde cap. scienti de regul. iur. libro 6. & ff. eod. l. nemo videtur. & vide quid dicit Bald. in. l. fœminis. C. ad Vellei.

¶ *Regula XXVI.*

Superflua non vitiant scripturas. hoc dicit.

Regla. xxj.

Trosi dixeron que quien da razon[g] porq̄ venga daño a otro, el mismo se entiende que lo faze.

Regla xxij.

Aun dixeron que el daño que ome reseibe por su culpa, que a si mismo[h] deue culpar por ello.

Regla. xxiij.

Aun dixerō que aquel que calla, non se entiende que siempre otorga lo que el dizen, maguer non responda mas esto es verdad que non niega lo que oye.

Regla. xxiiij.

Aun dixeron que non puede ome dar beneficio a otro contra su vol untad[k].

Regla. xxv.

Aun dixeron que el que se dexa engañar entendiendolo[l], que se non puede querellar como ome engañado: porque non le fue fecho encubiertamēte, pues que lo entendia.

Regla. xxvj.

a ¶ *Sobejanas* Add. l. non solent. ff. eo & l. testamentum. C. de testa.

¶ *Regula. XXVII.*

Priuile. iumpersonale non transit ad hæredes. h. d.

b ¶ *De sus personas.* Add. e priuilegiū personale. de regu. iur. libr. 6. & l. priuile. ia quædā. & l. in omnibus caulis. ff. eo. & vide in ista materia per l. o. de l. Falcid. & l. maximarū & latius in l. fordidorū. C. de excusat. munerum. lib. 10. vbi tradit. ol. o. & priuilegia concessa ecclesiis ratibus potius præsumitur esse rea, quā personalia. l. forma. §. quam ij. & ibi Bar. o. ff. de cōst. vi. Bal. in homma. C. de epis. & cler. ahbi dicit glo. quod priuilegium in dubio præsumitur esse reale, quam personale 25. q. 2. in summa. Et ad de quod dicit gl. in. c. hic est. 16. q. 2. & vide in ista materia Socinū cōsil. 8. primi volu. & Alex. cōsi. 86. primi volu.

¶ *Regula. 28.*

Priuilegia recipiūt largam interpretationem voluntatis consentiū cōcedentis. hoc dicit.

c ¶ *Largamente.* Add. l. fin. ff. de cōstit. principū & l. ex facto. ff. de iustitia & iure & l. qui C. de bon. ac. lib. 10.

d ¶ *Con la voluntad.* Add. c. 1. ex multiplici. de decim. & ibi glo. & c. dilecto. ē verbo. signi & l. Iam biguis. ff. de regu. iuris.

e ¶ *Del titulo.* Vide quod hic. X. titu. 33. in l. 4.

¶ *Regula. 29.*

Iure naturali ad quem spectat rei commodum spectare debet, & damnum. hoc dicit.

f ¶ *Segun derecho natural* Add. l. secundum naturam. ff. eo. & c. qui sentit. & c. rationi. eodem titu. lib. 6.

¶ *Regula. XXX.*

Qui in alterius locum succedit iustam habet ignorantiæ causam, an ab eo petitur iustè petatur. h. d.

g *En lugar de otro.* Add. l. qui in alterius. ff. eo. & c. cum quis in ius. eodē titulo libro. 6.

¶ *Regula. XXXI.*

Bonus homo intelligitur iudex ordinarius; ideo vbi in lege reperitur arbitrio boni viri, intelligitur de iudice ordinario. h. d.

Aun dixeron q̄ las palabras sobejanas que son puestas en las cartas publicas, o en otras de señor, por tollen alguna duhda, q̄ non tienen pro, nin valen por ende menos, porque la carta quando es cumplida, aprouecha e non nuze.

Regla. xxvij.

Dixeron otrosi q̄ los priuilegios q̄ son dados a algunos por razon de sus personas[b], que non passan a sus herederos fueras ende si en la carta, o en los priuilegios lo dixere.

Regla. xxviij.

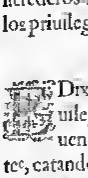

Dixeron q̄ las palabras de los priuilegios quando son escuras deuen ser interpretadas largamente, catando siempre que acuerde el entendimiento dellas con la volūtad[d] de aquel q̄ dio el priuilegio. E de estas maneras diximos de suso en el comienço del titulo[e] passado assaz cumplidamente.

Regla. xxix.

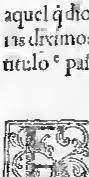

Aun dixeron que segun derecho natural[f], aquel deue sentir el embargo de la cosa que ha el pro della.

Regla. xxx.

Otrosi dixeron que quien entra en lugar de otro[g] por heredero de lo suyo, que ha derecha razon de nō saber si es tuerto, o derecho lo que demanda, o ampara por aquella herencia.

Regla. xxxj.

h ¶ *El juez ordinario.* Add. l. continuus. ff. de verbo. obli. & l. q. 1 si Ephesi. ff. de eo quod certo loco. l. vir bonus. ff. iudicat. solui.

¶ *Regula. XXXII.*

Sententia, quæ transuit in rem iudicatam pro veritate habetur. h. d.

i ¶ *Por verdad* Add. l. res iudicata. ff. de regu. iur. 1

¶ *Regula. 33.*

Semel malus semper præsumitur malus donec contrarium probetur. h. d.

1 ¶ *Por mala.* Add. c. semel malus eo. tit. li. 6. & intellige in alia re simili. secūdū Bar. quē vi. in. l. 2. in fi. ff. de fena. & vide q̄ nor. Bal. in. l. nō ignorabit. C. ad exhibē. & de semel peniuto. vi. gl. in ca. vt prædē. 23. q. 8. sic & p bono semper præsumitur. vi de Bald in. l. i. C. loca.

Aun dixeron que por esta palabra, o me bueno se entiende el juez ordinario[h] de la tierra. E porende do quier que sea fallado escrito en ley, o en postura, que alguna cosa sea librada por aluedrio de ome bueno, sea entendido que el juez ordinario de la tierra la ha de librar.

Regla. xxx ij.

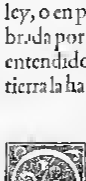

Otrosi dezimos, que la cosa que es judgada por sentencia, de que se non pueden alçar, que la deuen tener por verdad[i].

Regla. xxxiij.

Aun dixeron que el que es vna vez dado por malo[k], siempre lo deué tener por tal, fasta que se prueue lo contrario.

Regla xxx. iiij.

Dixeron otrosi que el derecho del parentesco que ha vn vn ome con otro por razon de sangre[l], que non se puede toller por postura, nin por ley, como quier que la razon que ome ha de heredar los bienes de sus parientes, se puede perder por pleyto[m], o por ley quando fiziere porque.

Regla. xxxv.

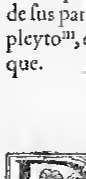

Dixeron otrosi que vna cosa es vēder, e otra cosa consentir en la vēdida[n], e el vendedor q̄ recibio el precio es tenudo de fazer la cosa sana: mas aql.

¶ *Regula. 34.*

Ius sanguinis lege vel pasto tolli non potest licet successio posit. h. d.

1 ¶ *De sangre.* Add. de iura sanguinis ff. eo. & l. ius autē agnationis. ff. de pactis & §. fin in fi. de lega. agna succes. & facit secūdum Albert. in. d. l. ius aut. q̄ hi non possit renūciare alimentis, quæ pater sibi debet: et q̄ generosus nō potest renūciare priuilegio sibi cōpetēti ratione nobilitatis, ne capiatur pro debito, vel ne tormentis subiciat q̄ vltimū bene procederet, cū nemo sit dominus membrorum suorum. l. liberi homo. ff. ad l. aquil. q̄ tamen posset renūciare priuilegio, ne capiatur pro debito, videtur quod possit: quia si potest per astū tacitum, de quo in l. 4. titu. 1. lib. 4. ordina. nega. & potest per expressum l. cum quid. ff. si cert. peta. & quia illud priuilegium non descendit a iure naturæ, sed a iure ciuili. In nota est l. 4. 2. libr.

m ¶ *Por pleyto.* Per pactum de non succedendo iuramento firmatum: vt 2 in. c. quamuis pactum. de pactis. libro 6. vide per Bart. in. l. 1. si potest. ff. de aqui. hæred. colum. 2.

¶ *Regula. XXXV.*

Aliud est vendere aliud vendenti consentire: quia vendens tenetur de euictione, alius non, nisi pretium recepit vendito nis h. d.

n ¶ *Consentir en la vendida.* Add. d. l. aliud est vendere. ff. eo. 1

¶ Regula.36.

Non debent leges fieri nisi super frequenter accidentibus: vnde nec factæ sunt super casibus rarò contingentibus.l.d.

a ¶ A menudo. Adde.l.iura.& l.ex his.&.l.nã ad ea.ff de legibus.

¶ Regula.37.

Considerãda sũt nouiter facta quæ cõtinda afferunt, antequam ab aliquis quæ ꝓ bonis habita fuerunt recedatur.l.d.

que consiente non es tenudo, fueras si el recibiesse el precio de la cosa vẽdida: ca el consentimiento no le tiene daño, si non tan solamente que pierda el derecho que ha enella, porque consintio que la vendiessen.

Regla.xxxvj.

Vn dixerõ, que non se deuen fazer las leyes, si nõ sobre las cosas que suelen acaescer amenudo. [a] E porende non ouieron los antiguos cuydado de las fazer sobre las cosas que vinieron pocas vezes, porque tuuieron que se podria judgar por otro caso de ley semejante que se fallasse escrito.

Regla.xxxvij.

Trosi dixerõ que las cosas que se fazen de nueuo, [b] deue ser catado en cierto la pro dellas, ante que se parta delas otras que fuerõ antiguamente tenidas por buenas, e por derechas.

b ¶ De nueuo. Adde.l.2.ff.de cõstitutio. princip &.l minimẽ.ff. de legibus.

Porque las otras palabras que los antiguos pusierõ como reglas de derecho, las auemos, puestas e departidas por las leyes deste nuestro libro, assi como de suso diximos: porende nõ las queriendo doblar tenemos q̃ abondan los exemplos que aqui auemos mostrados.

Fin dela Setena partida.

Laus Deo.

Fueron impressas Estas siete partidas enla muy noble Ciudad, y muy insigne Vniuersidad de Salamanca, en casa de Andrea de Portonariis, Impressor de su Magestad. A veynte y nueue dias de Agosto, de.1555.años.

ET MANVS. IN VIRTVTE
OCVLI